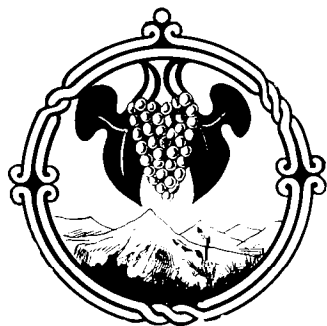

საქართველოს
ამპელოგრაფია

Академия наук Грузинской ССР

Н. Кецохвели, М. Рамшвили,
Д. Мабидзе

Анпелография
Грузии

Издательство Академии наук Грузинской ССР

ТБНЛСН
1960

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი,
დ. ტაბიძე

საქართველოს
მუსეოლოგია

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა

მ ი ლ ს ი
1960

რედაქტორი ნ. კეცხოველი

წინასიტყვაობა

საქართველოს აშუალოვანების გამოცემის ახალი ვერსიის კიდევ 1938 წელს დაიბედა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი. პროფ. ს. წილაშვილის თხოვნით დამკვეთი გამოცემის ძირითადი პრინციპების დამუშავება.

პირველ ეტაპზე მუშაობაში ჩაბმული იყო პროფ. მ. რამიშვილი, მეცნიერება-მედიცინის ინსტიტუტიდან—პროფ. დ. ტაბიძე, პროფ. თ. კვარაცხელია და მეცნ. კანდ. ა. მირიქაძე, ამავე დროს მივართუთ თხოვნით დოც. ნ. ჩანასვილიან შოგენა-დგინა მასალა ქართლის აშუალოვანების ტომისათვის.

გადაწედა ვახის ვიშების გამოკვლევა განსხვავებული ისტორიულ-გეოგრაფიული რაიონების მიხედვით, სახელობრ: კახეთის, ქართლის, იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმის, აჭარა-გურია-სამეგრელოს და აფხაზეთის ვიშებისა, აგრეთვე ცალკე ტომად დასახლებული 50 — 60 ძირითადი სამრეწველო ვიშის გამოცემა, რომელთაც დაერთოდა შტეცნის, ფოთლისა და რქის ნატურალური ზომის ფერადი სურათები.

ისტორიულ-გეოგრაფიული მხარების მიხედვით ვახის ვიშების მასალის მომსახურება დაიწყო და I ტომი მ. რამიშვილის მიერ დამუშავებული „აჭარა-გურია-სამეგრელოს ვახის ვიშები“ უკვე შიდა იყო 1939 წ., რომელიც 1945 წელს გამოვიდა. 1950 წელს კი გამოვიდა ტომების „კახეთის ვახის ვიშები“. ამჟამად წარმოებაშია ა. მირიქაძის „რაჭა-ლეჩხუმის ვახის ვიშები“, მზადდება „ქართლის ვახის ვიშები“ (ნ. ჩანასვილიან, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე). ცალკე წიგნად დაიბედა პროფ. გ. ბერიძის საქართველოს ფერხობის ტექნოლოგია და ენოტიური დასახილვა.

საქართველოს სამრეწველო ვახის ვიშების ტომის შესახებ დადებულია დაიწყო 1945 წლიდან, რისთვისაც მოსკოვიდან და ლენინგრადიდან მოწვეულ იქნენ ამ საქმეში დასულოვებული მსახურები: ე. ფერეიკაია, ე. ზამერაძე, ლეჟენი და აზაროვი, რომელთაც კ. აფლაში საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერება-მედიცინის ინსტიტუტი და ტომის მიერ მურმული უკრის ნიმუშების მიხედვით დასახილვა ვიშების ნატურალური ზომის შტეცნები.

პროფ. ნ. კუხოველი ამ ტომში კეთების—თავი „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია“, ვახის გეოგრაფიული აკრედიტაციის ზონების რუკათა და უსახილვით, დამუშავების ძირითადი პრინციპები, რედაქცია და სედიმენტალისა.

პროფ. მ. რამიშვილიან დაამუშავა — მეცნიერების თანამედროვე მდგომარეობა და განვითარების შესახებ ტრეკები, აგრეთვე ქართლის, გურის, სამეგრელოს, აჭარის და ზოგიერთი მუხრანული ვახის ვიშები მუშავებული მონოგრაფიები: ჩხავერი, ვანი, მტკვანდილი, სილათუბანი, ალაღასტური, თეთრი კაშური, საწურავი, ცხენის-ბუბე, პიოლა, სოფათური, ვახაშურა, კლარჯული, მეგრენი, ოკალესი, სურგული, სევიფი, ჰანუმი, ჭეტილური, ბუღე-მური, ჩინური, ქართლის თიხა, გორული შვენი, გორული, ოჯგური, შავკაბი. თეთრი მასლა, ალიგოცე, მარონი, შინი მუი და განურვი.

პროფ. დ. ტაბიძის მიერ დამუშავებული „საქართველოს ვახის ვიშების მეცნიერებათა და აკრედიტაცია“. აგრეთვე კახეთის, იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმის და აფხაზეთის ვახის ვიშების მუშავებული მონოგრაფიები: რაჭა-ლეჩხუმი, ცოლიკორი, ჰელაზი, კახური, შავი კახისტონი, კუმა, თეთრი კახისტონი, ციქვა, ღონ-დღაბი, ოცხური სუფურა, ალაღასტური, მურაგული, წელეკის თორი, უახაშური, მცხანა, კაკაი, ავანისა, ალაღას, აფხაური ცხენისბუბე, ქიხი, გრემლტკვანი, წითელი ბუღე-მური, სისვი, საფრავი, შვენი, ჩიტისთავა და კაბერე.

ამვე ავტორების მიერ მეცნიერებათა საქართველოში აკრედიტებული აკრედიტაციის ვახის ვიშების სია.

ტომის სიძველეს მედგენილია კ. ნინუას მიერ. ტომის მეცნიერების ფართოდ იქნა გამოყენებული არსებული ლიტერატურული წყაროები, რაც უკვე იქნა ერთგვარად აკრედიტებული სხვადასხვა ავტორის სულსწერი მასალა, ასე მაგალითად: ნიდაგორისკონაში—პროფ. მ. სახაშვილის, კლიმატოლოგიაში—დოც. კ. კულუჯაიძის, რაჭა-ლეჩხუმის ვიშებზე—ა. მირიქაძის, იმერეთის ვიშებზე — თ. კვარაცხელიან, ქართლის ვახის ვიშებზე დოც. ნ. ჩანასვილის და სხვათა შრომები, კარაბაზის, ფოთის გამოკვლეულია მეცნიერებისა და მედიცინის ინსტიტუტის, აჭარის სახელმწიფოს, საქართველოს და შპანკონსტანტინის ენოტიური და მორატორიების დინის ანალიზები.

წიგნი მეცნიერებათა მსოფლიო ვიშების, რომელთაც ამჟამად აკრ. ან სახელმწიფო ვიშების დიდი მნიშვნელობა მრეწველობაში, ეს ეტეულება, რასაც ვიშები, მსოფლიო პირობათა, რადგან იმ 500-ზე მეტი ვიშისა, რომელიც წყნარი კონტინენტ-

ბული და ცნობილია როგორც ქართული ადგილობრივი ვაში, ნახევარზე მეტი უდევლდ ფრიად პერსპექტიული და მნიშვნელოვანი მყენახეობა-ფუნქციონის შემდგომი განვითარებისათვის.

მათ შორის შრეულად არის სურვის ღვინოების აკუმები, რომელთაგან დგება მრავალფეროვანი, მრავალნაირი მუხაგენლობის, ბუცეტისა და ცემის მქონე ღვინო— ვიდრე „ან გვარამდე“ და ასევე „ფარამდე“— ვაშლები ბაგრატიონის „ქმისა არ იყო“.

ჩვენში არსებობს სხვადასხვა ტიპის მუშაობა, მაგარი და ნაკლებად ტყბილი, საკონიაკე და სამაშახურე ღვინოებისა და უკრანის წყნისათვის ვარგისი, აგრეთვე საბაღვე და საჩაბინე აკუმები. გვეჭის ღამში ხანუფრე უკრანის აკუმები, აგრეთვე ბაღვების, პარკებისა და ხეივანების დახამმუნებელი ღვინოებიცაა გავრცელებული.

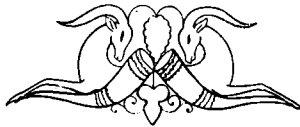
ველა ამას გამოეყენება— თანამედროვე ადამიანის საშახურში ნაყენება უნდა. ჩვენ, მცნიერი მუშაონი, თანამედროვე ადამიანის წინაშე ამ მხრივ ჯერჯერობათი ვალში ვართ, უახლესის სახში უნდა დავხსოვი გზები და საშუალებანი იმ დიდი ერთეული მემკვიდრეობის და მდიდარი ბუნებრივი პირობების ასათვისებლად, რაც ასე უხვად არის მოცემული ჩვენს ქვეყანაში.

ამ ცომის გამოხვედ მუშაობა თითქმის 15 წელი წარმოებს და მრავალი დამკვეთმა-ხომხელის მიუხედავად ბოლოს მაინც ვადრინა გამოხვედა.

სურათები დაბეჭდა საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს ცინკოგრაფიაში, რომლის დირექტორად იმ დროს მუშაობდა ა.ს. ი. ნაცვლიძე. ბეჭდვას სულმძღვანელობდა ა.ს. გ. გოგინაშვილი (ამჟამად ცინკოგრაფიის დირექტორი). ფერადი ფოტოგრაფიები აწარმოვა ი. დემიანენკომ, ასლი გადაიღო ე. კოკორევა, ფერადი მუხაგე აწარმოეს ნიკო გოგინაშვილმა, რ. ზაქაძემ და ნოე გოგინაშვილმა. ბეჭდა შესრულდა ე. კიბილაძემ.

ტექსტი აიწყო და დაბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამოცემლობის სტამბაში.

ველა შემთხვევაში მისხურებულ პირთ და მათ ვინც ამ წიგნის „დაბეჭდაში“ მონაწილეობა მიიღო უღრმეს მადლობას მოვასხენებო. ცომს ასლავს ნაკლი, ამას გრძობენ ავტორებიც და რედაქტორებიც. მგრამ ჩვენი მეთოდური კათოვლისწინებს ასეთი წიგნის ბეჭდვის სირთულეს, ბევრს სულგრძელად გვაპატიებს და ბევრის შესახებ გვცნობებს თავის აზრს, რაც კათოვლისწინეული იქნება მუხდგომ მუშაობაში.

Предисловие

Идея издания „Ампелографии Грузии“ зародилась во время работы в Грузинском Сельскохозяйственном Институте еще в 1938 году. По предложению проф. С. М. Чолакашвили мне было поручено разработать основные принципы составления многотомной ампелографии.

На первом этапе к работе были привлечены проф. М. А. Рамшвили (Грузинский Сельскохозяйственный институт), работники Института виноградарства и виноделия—проф. Д. И. Табидзе, проф. Ф. К. Кварцхелия и канд. с/х наук А. В. Миротадзе. Одновременно обратились с просьбой к доц. Н. Чахнашвили—взять на себя труд по подготовке материала для тома ампелографии Картли.

На первом же совещании было решено отдельные тома ампелографии посвятить сортам, которые распространены в крупных историко-географических районах Грузии. Такими районами были признаны: Кахети, Картли, Имерети, Рача-Лечхуми, Аджара, Гурия, Самегрело, Абхазия.

Кроме того, было решено отдельным томом издать с красочными таблицами основные промышленные сорта, примерно 50—60 сортов.

К работе приступили в 1939 году; был подготовлен материал I том—„Сорта винограда Аджарии, Гурии и Мегрелии“ (М. А. Рамшвили) был издан в 1948 г., а в 1950 году—„Сорта винограда Кахети“ (Д. И. Табидзе). Подготовлен III том—„Сорта винограда Рача-Лечхуми“ (А. В. Миротадзе); подготавливается IV том—„Сорта винограда Картли“ (Н. Чахнашвили, М. Рамшвили, Д. Табидзе). Ведутся работы по подготовке V тома—„Сорта Абхазии“ и VI тома—„Сорта Имерети“. В 1950 году издан том—„Технология и экономическая характеристика вин Грузии“ (проф. Г. И. Беридзе).

Для оформления тома—„Промышленные сорта винограда Грузии“—с красочными таблицами в нату-

ральную величину работа была начата в 1945 году. Для чего из Ленинграда и Москвы были приглашены художники Е. Деревинская, Е. Померанцева, Лемкуль и Азаров, которые в Институте виноградарства и виноделия Академии наук Грузинской ССР в г. Телави выполнили рисунки промышленных сортов, которые вошли в данный том.

Проф. П. И. Кецхелия является автором I части этого тома, а также методическим руководителем и редактором.

Проф. М. А. Рамшвили—автор главы—„Перспективы развития виноградарства Грузии“ и описания следующих сортов винограда: Чхавери, Джани, Мтевандиди, Схилатубани, Алдасгурти, Тетри камури, Санурави, Икенисдзудзу, Броза, Хонатури, Джавакхетра, Каарджули, Мекренчи, Оджалеси, Чергвали, Ченилеси, Панеси, Читилури, Будецури, Чинури, Картлис тига, Горули миване, Горула, Тавквери, Шавканито, Шаса белая, Алиготе, Шардоне, Пино черный и Гаиджури.

Проф. Д. И. Табидзе составлена глава—„Сортовой состав виноградных насаждений Грузии“, а также монографии сортов: Рванители, Поликури, Дзелшави, Крахуна, Шапи кабистони, Кундаз, Тетри кабистони, Циска, Дондлаби, Оджанури санере, Александрули, Муджуретули, Цудукидзе тетра, Усахеаури, Мшвиани, Качичи, Авасирхва, Амлаху, Абхаури Икенисдзудзу, Киси, Гразелитевана, Цители будецури, Хихви, Саперави, Миване, Читиствала и Каберие.

В труде „Ампелография Грузии“ широко использованы существующие литературные источники, а также рукописный материал многих ученых—по почвоведению проф. М. И. Сабашвили, по климатологии—доц. Келепджеридзе, по сортам Имерети—проф. Ф. К. Кварцхелия, по сортам Рача-Лечхуми—канд. с/х наук А. В. Миротадзе, по сортам Картли—доц. Н. Чахнашвили, а также данные химических анализов

виш. проведенных в лабораториях Института виноградарства и виноделия, Сакарской опытной станции, Самтреста, Шампанькомбината и др. организаций.

В этом томе описаны только те промышленные сорта, которые имеют большое значение в винодельческой промышленности в данное время или будут иметь таковое в ближайшем будущем. Это положение, конечно, только условно, т. к. из аборигенных свыше 500 грузинских сортов более половины безусловно перспективны и будут иметь большое значение для дальнейшего развития отечественной советской винодельческой промышленности.

Среди перечисленных сортов многие пригодны для приготовления разнообразных—сухих столовых, шипучих и крепленых виш, виноградных соков и коньяков; имеются очень много сортов столового винограда и т. д.

Главной задачей исследовательских учреждений является в ближайшее время проработать методы освоения большого и ценного наследия.

Работа по заданию этого тома длилась более 15-ти лет; были преодолены трудности литографического характера и наконец том появился перед заинтересованными лицами. Надеемся, что они будут снисходительны к неизбежным недостаткам данной книги.

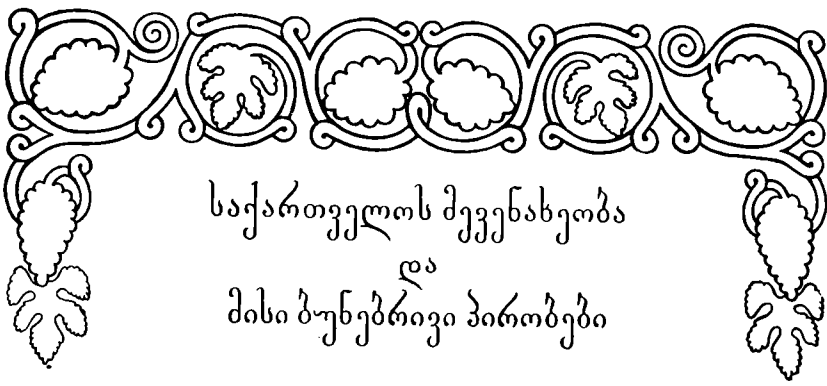
Таблицы отпечатаны в первой шинкографии Министерства Культуры ГССР, директором которой был тогда тов. И. Навишвили; печатались они под руководством тов. Г. Гогичашвили (нынешнего директора); в оформлении цветных рисунков принимали участие И. Демьяненко, Е. Когорев, Нико Гогичашвили, Р. Пайчадзе, Ной Гогичашвили и Д. Кибилов.

Текст набран и отпечатан в типографии Издательства Академии наук ГССР.

Упомянутым выше лицам за понесенный труд приносим глубокую благодарность.

Все замечания будут приняты с признательностью.

საქართველოს მევენახეობა და მისი ბუნებრივი პირობები

ვახი ერთ-ერთი უძველესი მცენარეა. ვახის პირველი წარმომადგენელი ცარვის ჰერიოდში ცანდუნ და მათი გავრცელების არაქალი მთელ შიდასაფილოს მოიცავდა. მატერიალს დანაწილების შემდეგ ვახის გავრცელების არაქალი განაწილებული აღმოჩნდა და ამჟამად იგი სამ ურთიერთისაგან დაცილებულ გერმანია მოქცეული. სრულიადმერიკულ კერაში 28 სახეობა, რომელთაგან კულტურისათვის მნიშვნელობა აქვს 18-ს; აღმოსავლეთ აზიის კერაში 40-ზე მეტი სახეობა, მაგრამ კულტურისათვის მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ *V. amurensis* Rupr.-ს; ვეროპანაზიურ (კროპა, სრდილო აფრიკა, დასავლეთი აზია) კერაში ერთი სახეობა *V. vinifera* L., რომელიც ორ ქვესახეობად იყოფა — *subsp. silvestris* Gmel. (ველური ვახი) და *subsp. sativa* D.C. — კულტურული ანუ გაველურებული ვახი (167, 169). კულტურაში გავრცელებულია — *V. vinifera* L., რომლის უშუალო პირდაპირი მოამომავალს ამჟამად ვერაღ ვერ ვხედავთ. ვეროპანის და აზიის ტყეებში გავრცელებულია *V. silvestris* Gmel. მხოლოდ მონათესავე კულტურული ვახისა.

„ვახის ველური წინაპრები გადამტანდნ და ამჟამად წვენ წინაშე თავის წარსულიად მოწყვეტილი, ადამიანის მიერ შექმნილი სახეობა“ (148).

ველურად ხშირად გვხვდება ფორმები, რომელნიც ძალიან წააგავან *V. vinifera* L., ან კიდევ პირდაპირ გარდაბულ საფეხურს წარმოადგენენ კულტურული ვახიდან ტერიტორია კრიკიანზე; ეს იმით, რომ კულტურული ვახი ძალიან ადვილად ველურდება და ვაგარდისხდება ველურთან, რის შედეგადაც პირდაგებს ქმნის (167, 169).

ეს განსაკვირებელი მკვირად ჩანს საქართველოს და აზერბაიჯანში (დასავლეთ საქართველოში, კახეთში, ხანცილობში, აზერბაიჯანში) — ეუბნის და სხვა რაიონებში, აგრეთვე მსხვანს).

აქედ. ს. ნოლოკაშვილი იხსენიებს „ტყის ვახს“, რომელიც ქიზიურში გავრცელებული ხეივნების სსით. მისი აზრით, იგი ტყიდან უნდა იყოს შემოტანილი.

მ. რაბიშვილი ერთ-ერთი ჯიშის შესახებ, რომელსაც „ტყის-ველურება“ ეწოდება, წერს: „ტყისველურება გავრცელებულია მაღალ-ტყის სსით ზეშო აჭარაში (სელოს რაიონში), განსაკვირებელი ტყეები და ტყების ხანაპირებზე. ვახები თავის ნებაზე მიშეშეული შედრ მალად ხეებზე, რის გამოც თითქმის გაველურებულია“ (33).

„წვენ მიერ აჭარაში აღწერილი „ტყისველურება“ — განაკრძობს მ. რაბიშვილი — არსებითად განსხვავდება კახური ტყის ვახი-

საგან როგორც ფერიო და სავროდ ამპლოგრაფიული ნიშნებითა, ისე აგრობიოლოგიური თვისებებით და სამკურნო ღირებულებით. აჭარული ტყისველურება შერად დასახლისსოვან სრულუქიანს იძლევა, რის გამოც იგი სამკურნო ღირებულებას წარუღიად მოკლებულია“.

შველად წვენი, ვენასს და ტყის შირის სასლვარი ძალიან ხშირად იკარგებოდა, ვენასი ტყის პირიდან იწყებოდა; გარდა ამისა, წვენი ვენასის შირის და ლობის შირის თავისებური გამოეუნება იცოდუნ. აქ ირგვებოდა უშთავრსად „წერილი სალიო“; ტყეშილი, ქლიავი, დამხსი, კანსური, კერკამბრალა, შინდა, თხილი, აგრეთვე მშხალი, ვალი და ვაგალიც; ამ წვეზე მალაან ხშირად გამებული იყო ბაბილოც, შექმნილი იყო თავისებური გარდაბალი საფეხური ტყიდან ვენასზე; რადგან ვენასი ხშირად შესლვრებოდა ტყის, ამის გამო ბაბილითა შირის ხშირად იყო კრიკინა.

მ. ეკოლესიანის აზრით, ვაქსიის ვენახებში ველური ვახების არსებობა შემოხვევითი არ იყო და შეიძლება ისინი დამტყვერინებლის როლის შემსრულებელი იყვნენ, რაც ჰქონის ძალიან ახლიო.

კულტურული, მინაური ვახი წვენი ხშირად ველურდება, ტერიტორია ველურ ვახსან ქნსად მრავალხარი პირიდაგებს, ტყიდან გავლურებული ვახი ან მისი პირიდაგ ხშირად გაბოქონიდა ვენასში და ამჟამად სხვობად „ველურის“ შორიული მომინაურება. არ არის გამორიხებული, რომ სასლვარი ველური ვახიც (*V. silvestris* Gmel.) იძლეოდა ისე ფორმებს, რომელთა გამოჩენრება სდებოდა.

ველური ვახი ამჟამად გავრცელებული ვეროპანში და აზიამ ტანსმანდა.

ა. ნეგრედი (167) მიანია, რომ ველური ვახი სრულიად დამოუკიდებელი სახეობა იქ არ არის, არამედ *V. vinifera* L. წარმოადგენს. ამკვრად, მისი ცეკებით ცეკებს *V. vinifera* L. *subsp. silvestris* Gmel., *V. vinifera* L. *subsp. sativa* D.C.

„ტუბიური ორსახლიანი ველური ვახი“ — *subsp. silvestris* Gmel. იხრდება აგრეთვე კახეთში და შტკერისა და არეზის სეობაში. თუ დასავლეთ საქართველოში (აფხაზეთსა და იმერეთში) სტარობის შეტყეული ტყის ვახი, სამკვირდო ქაროლში და კახეთშიც ველურ ფორმებსიც და კულტურულ ფორმებსიც წნდება შეტყეულდოლოიანი მრავალი ფორმა, ან ისეთი, რომელთაც ვაგინებში შეტყევა აქვს. აქედ კიდევ კოლენატომ (*Kolenati*, 1846) გამოყო ამერკავკასიაში ველური ვახის ორი ქვესახეობა (*V. vinifera anebophylla* — მიშეული და აბლაბუსებური

ბუხეხიანი ფოთლები და *Irychophylla* ვაჯრისებრი ბუხეხი) და დაახლოებით ამ ვახუშის კავშირი აღვილობრივ კულტურულ ვიშნობაზე (187).

საშურის სვობაში, დაღუპვებში, არსებობს ნამდვილი ორ-სხლიანი და ფოთლებბუხეხიანი კრიონი, რომელსაც ზღვანს ჰუკეს ბუხეხი აღვილობრივი ვიში. ნეკრულისავე ცნობით, კან-პიის მიღმა ჯეგნების გულს ფორმების სქარბანის მიმდევრობით, ვაჯრისებრი ბუხეხიანი ფოთლები ფორმები, რომლებიც ამ მხრივ იქნურ კულტურულ ვიშნობას იმერს მსგავსებს. ქართულ ადამა შირის მრავალი ბუხეხიანი ფოთლიანი, მიმდევრობითი და ვაჯრისებრი ბუხეხიანი შემოსილი.

აქარაგური-სამეგრელოს 82 ვიშიში ორი-სხლიანი (33) ისეთი, რომელიც ფოთლის ქვედა მხარე მიმდევრობით, დანარჩენ ვიშაში ფოთლიანი „ან ორნადა ბუხეხილი“, ან „ჩქვისებრი“, ან ვი-დე „ბუხეხი ქვისებრი“ ბუხეხიანი შემოსილი. 56 ვაჯური ვი-შიანი, 15 ვიშიში ფოთლიანი ბუხეხიანი, რაც შეეხება დანარჩენ-ებს, მათი ფოთლის ქვედა მხარე ბუხეხილია, „იგი მდებარე ახლადღობისებრი ბუხეხიანად და ოსელი ვაჯრისებრი ბუხეხიანი-ცან“ (41). „ბუხეხი ახლადღობისებრი, ან ახლადღობის ქვე მო-ფენილიანი საძილო სისქის ვაჯრისებრი ბუხეხიანი“.

მუხუხეხი ან ვაჯრისებრი ბუხეხიანი მოფენილი ფოთლებს მჭირე ვიშიში უფრო სხივად გვხვდება ახერხიანადი როგორც გულს, ისე კულტურულ ვიშაში შირის.

ამ ცნობებიდან ირკვევა, რომ გულს მონარე ვახს და კელ-ტრები გარეგნულად პირველ შირის კარგადი კავშირი არსებობს.

„ისტორიული პირველები იმდენად სარგებებს გამოვი-ტანით დასვენა, რომ ვახს კულტურის საწყისი უნდა ვიშით სიღრმედავად ვიშით, სახელად იმ რაიონში, რომლებიც გვხვდება და მათი ზღვის საშურის ნაპირებს აჯრებს, ამბერკაკა-სიანი, შუა და მთავრე ვიშიში, სიანიში, უსიპოპოპოპოპო, ირანს ან არაბეთში. აქ იგი პირველად შეტანილი კულტურები ვახს, აქვე დაღვინდა მისი წყნობა (187). აქედან, წინდების გამოკვლე-ვით სიტყვა დღევანდელი ვიში ქართული ვიშნობა შევიდა.“

ერთობითი უღვივო ცენტრი კულტურული ვახს ჩამოვა-ლებების, როგორც ჩანს, ამბერკაკას და კერძოდ საქართვე-ლია, ხიდანვე ვახს კულტურა გვირბობს შევიდა და გარეგნული, კულტურული ვახს წინაპრის უახლოესი მონათესავე *I. silvestris* Gmel. ამბერკაკასში ფართოდ გავრცელებული მტკნარი. იგი გვხვდება კოლხეთის ტყეებში და სხვა ლიანებ-თან ერთად იგივე ერთობითი მონათესავე წინაპრის ლიანებიანი ტყის მტკნარის. შოგენი ადგილას, უმარგარს და ტყის პირებზე, გა-რეგნული სიტყვა გულს (*Smilax excelsa* L.) იგი დაღვინდა, მტკნარ სხეებს ვი (*Pteropla graeca* L., *Hedera Helix* L.) სხივად სვარობს. ზოგან იგი მრავალად იზრდება, რომ მის ნაოჭებს ვი-ფენი. გვხვდება 1500 მ სიმაღლემდე ზღვის დონიდან.

აღმოსავლეთ საქართველოში იგი გავრცელებული უფრო ტიპიანად ზღვის და ვახს ტყეებში, მდინარე მტკნარის სვობა-ზე, თეთი მტკნარისა და მისი მუნაგრების ზღვებში (ალბანის, ივრის, არაგვის, ლეჩხურის, ქსნის, ლიხაის, ფიონის, ქვიის, ალაგვის, ვერის, ვაჯრის, მამის და სხვათა) ვახს და ზღვის ტყეების დიდი ნაწილი მოხიბლილია, მაგრამ მის ნაშთში, ვა-ჯრებში, მონის გარისხვული გვხვდებით კრიკიანი იმეითი ანა. კრიკიანი აღინიშნა მიიქაის ურბანიანი ვიშიში ცნობით, პატრონისა და ვაშლიანის ჩასაღვების 800 მ სიმაღლეზე გარდა ამისა, თეთი საფლ ტყეებ (კამლანში, ლეკის წაღზე, ხუდალიანზე და სხვათა) იგი საკმაოდ გავრცელებულია. კრიკი-ანს მრავალბარი ფორმა გვხვდება ლიხის პირის ზღვებში— აღვან-სადარდ-ლაგვის-სანაგვისლის მხარეში.

ახერხიანის ზღვის ტყეებში, კანსკურების უბანში, სომ იმენია, რომ მოხაზულობა კრებს კიდევ, სომშიანი ცარე-ული ვახს ვაჯრებულა საქართველოს მისაზღვრე რაიონებ-შიც, განსაკუთრებით ბერია დგება სვობაში.

ამბერკაკის ტერიტორიაზე მტკნარები მტკნარ-მოქვდილი ზირაპირ გარემოებრივი იგი ტყეებში, რომელიც კრიკიანი დიდი რაოდენობით იზრდება.

მტკნარები (431 წ. წინამდებარე) და სვობის (200 წ. წინამდებარე) ცნობით, საქართველოში გვეხვება და

მდებრებათა კარგად იგი განვითარებული და ღვივის ქვეყნი-ინახუნდენ (70). ცნობით, კარგი ვიშნობები იგი ქართლ-ში, კასპიში, ალბანეთის (დღევანდელი სანგილი და კასი) და სხვა რაიონებში. სურათი კი გვეხვება ერთ-ერთი უძველესი დარკია სოფლის მეურნეობის და IX—VII სუკუნეებში წინს-ვრამდე საქმისად კარგად იგი ცნობით გვიცხვება, ახერხიში, ზღვებისა და ზღვიანი მსოფლიოს სხვა ტყეებში.

ა. ნეკრული (187) მხარობიანად მიიღებს იმ დასკვნამდე, რომ გვეხვებათა დამოუკიდებელი განვითარება „დასავლეთი და აღმოსავლეთი საქართველო და ახერხიანის ზოგადი რაი-ონში“. საქართველოდან გვეხვებათა ბალკანეთის მსგავსებულს (საბერძნეთში), აქედან იგი რომში, სიცილიასა და სხვათა.

ის ფაქტი, რომ ამჟამად გავრცელებულია 20 000-ზე მეტი ვიში ვახსი, ერთობითი დამატებული სავითა იმისად, რომ გვეხვებათა განვითარების დამოუკიდებელი ცენტრი რა-მდენიმე იგი: შუა აზიის, ჩინეთის, დასავლეთ აზიის და სხვა-აზიასკან ესტრული ვახს წინაპრების და მდებრების გან-ვითარების კულტურული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ცენტრი იგი და არის საქართველო, სადა ჩამოვლიდა 500-ზე მეტი ვიში, ანუ მსოფლიოს მთელი ამორტიმენტის 2,5%; ამის ერთ-ერთი საბუ-თი ისიცაა, რომ საქართველოში ვახს ვიში 2,5-ჯერ მეტია, ვიდრე ახერხიანში (200 ვიში), 5,5-ჯერ მეტი, ვიდრე სომ-სეთი (90 ვიში), 2,5-ჯერ მეტი, ვიდრე შუა აზიის (200 ვიში), 3,5-ჯერ მეტი, ვიდრე დაღვინდის (150 ვიში). მთელს საქათა კავშირში ცნობილია 1180 ვიშიმდე, აქედან ქართული ვიში 500-ზე მეტია, რაც 42% ს სვობას.

ამ ვიშაში ტყნა-კამოვანა მსოფლიოს სოფლის მეურნეო-ბის საუკუნეში ქართველი ერის მიერ შეტანილი ერთ-ერთი დიდ წვლილიცაა და, თუ გავითვალისწინებთ იმისად, რომ სხ-თქვის საქმისად ცოცრა ანა გვხვს გავთვლები (133), რომ სხ-სელიდობს ქართველს მსოფლობისად მრავალ პურის ვიში გამოიყვანა და სხვა, შეეკვლია თამაშად ვიში, რომ საქრ-თველო იგი მოხერხებულ, აქტიური სხვა-თქვის ქვეყანა. „ამგის კონომიური ეოფა-ცხოვრებას რომ კვი მილიანად და ონირად დაუკვირდეს, ბევრს საუკუნისმოს ითვებს. ერთი მთვინი და უპირველესი სახსარი წყნე კონომიური ცხოვრება უნი-მოქმედა და სხვაგვარი სახსარი ვერ წყნე ითქმის არც ვი დაბრულა, ხელნახვები არ არის, ბერძნის ზღვის მიწათმოქ-მეების ორი სხვანი მოქმს წყნე ქვეყნის კამოვანებზე; დევნი და კოვადვარი ცეცხლ-როვებელი საბუე მარცხია. ამ ორკვერს წარმოებს დიდი სხივა ვაჯვარად და დიდი სხივა მის ცხსე ვიშობობთ და თავს ავახ თუ კარგად ვეყვანეთო“—წერდა ცეცხლი საუკუნის დასასრულს წყნე დიდი მოამბე ი. კუჭვავ-მე (64).

იგი ვახსიშეღოს თავისი მუხინიშევი წიგნის „საქართვე-ლოს კონომიური ისტორიის“ II ტომში (70) წყნე გვეხვებათა დაწვრილებით აქვს განხილული და მდელი საქართველოს რთვა-ლი 413 ვახს ვიში აქვს აღნიშნული და 413 ვიშიდანვე პირე-ში ეოფილად გავრცელებული 8 ვიში, კასპიში—66, ქართლ-ში—45, იმერეთში—42, რაჭა-ლეჩხუმში—84, სამეგრელოში—53, გურიაში—59, აჭარაში—26, მთეთრკლარეთში 26. ანბარად, საქართველოს ევლად თქმით სურათი 420-მდე ეურძნის სახესვა-ობის სახელწოდება ეოფილად გავარდნილი. დასავლეთული მრავ-ობის გამოქვეყნების შემდეგ წყნეს მკვლევრებმა იგი ბევრი რამ დაზუსტეს და მიმართულებით და ამჟამად საქართველოში 500-ზე მეტი ვიშია აღნიშნული, სახელად: კასური—80 ვიში, ქართლ-ველი—72, იმერეთი—75, რაჭა-ლეჩხუმური—50, მთეთრ-ული—60, გურული—53, აჭარული—52, აფხაზური—58 და სხვა. ამ მხრივ მუშაობის გარეგნულად კიდევ გამოავლენს მრავალ ახალ ვიშს.

ინტერესის მოკლებული არ იქნება, მოვიყვანოთ ქართული ვახს ვიშების სია.

კახეთის შოთავარი ვიშიები: ასმეტის წითელი, ბუერა, ბგლარის ეურები, ბგნარული, ცრემლბოცა, დვად-ოურები, ვარდისწყვი, ვახსის წყნე, საქათაის შავი, საქათაის თეთრი, ათაგური დიდმარცხალი, ათაგური ზღვითა-

„თუხის დასავლეთი არს სხვი სოფლები... გუნჯოვანი, ხილდანი და სოფოვი...“

„და არს ქვეანო ეჭე [სერია]... ნიკუნარ-ხილდანი-გუნჯოვანი, სხვა ზედა ახელნი, რომელნი წერებენ მალდარს ანუ ბაბილოს. ღვინი მრავალ და კარგი...“

„და გორიდან სერაძე არან ლახუის იმერ და ამირ დაბერი ხილდანი-გუნჯოვანი. არამდე არს ღვინი სხვილი და მშობი, სახმელად მჭვნი...“

„არს ბიურაძე მჭვად გუნჯოვანი, ხილდანი...“

„გურას... გუნჯინი მალდანი, ღვინი კთილი, მსუბუქი და შერეო, გურასინიანი მრავალ...“

არ იყიწენ იმ რაიონებში, სადაც გუნჯინი და ხილი არ მოიღი.

„პაჩიანი... არს გუნჯინი, უხილო და მარგვილის მოსავალი-თავა, ვითარცა ჯავსეთი...“

„თრიალეთი... მოსავლი ვითარცა ტრიალი... გუნჯინი, ხილნი და შერეოვანი, არაიანი არს აქა, და შოსი ხილნი მრავალი. ტყილნი შორიანენ ბარიდამ, ჩახსმენ აქა, და დღეების ღვინი კთილი და კამიანი...“

...და არს მოსოფელი მთოფელი მთითა; ამის გამო მალდი და მუვლი არს, ტყეანობა, უხილო, მცირე მოსავლიანი. არამდე მოიღებენ ბარიდამ ტყილს, შოსახსმენ აქა და ლომისს, და დღეების ღვინი კთილი, თვინი და ტყილი...“

ვახუშტი რაიონების დახასიათების დროს არ იყიწებს ღვინებს. სადაც კი მას მუშაობდა თავისივე დიდი და აღსანიშნავი ღვინი, უგვევლად მოხსენიებული აქვს:

„აქუა ღვინი კონდელის წარმინეული“; „და ასმეტის ღვინი კთილი“; ატენში „არს სავიდი ვითარცა შინვარი, სადაც დგება ღვინი წარმინეული“ და ა. შ.

ასეთი აღწერის მხედვად შესაძლებელი განსაზღვრება გამოყოფილიყო გუნჯინი-ხილდანი ზონა, როგორც ერთიანი მნიშვნელოვანი განსაზღვრა-საზღვრელი ზონა მუდმივ საქართველოსი, რადგან, ვითორებში, ბევრი საქართველოსი გოგონების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფუძვლი მდებარეობდა იგი. სწორედ ახლომდებარე იყო, რომ უფრო დამკვირვებელი საქართველოსი დასავლურებლად მისი გეოგრაფიკის საფუძვლის განადგურებასაც ცდილობდნენ. ამ მიზნით აწყობებდნენ ვახს, ნიკუნარებს, თორარებს, ხილნარ საფუძვლებს. ასე მოიტყვნენ თურქულენცი, შაჰასისი და სხვანი. მიუხედავად ამისა, საქართველო მალე აღადგებოდა ხოლმე ეს აღდგენა დამოკიდებული იყო პირველ რიგში ქართველი ხალხის სიკეთესიუნარიანობისა და თავისუფლებისადმი უსაზღვრო სიყვარულისაგან, მისი გამაგრებისა, სურათო კულტურის მადლი ღონისა, ბუნებრივი პირობების თავისებურებისა, კულტურების მრავალფეროვნებისაგან.

ბევრი საქართველოსი შესაძლებელი მრავალი სურვილიდგომ ცნობა დაკვიტოვა მარგვენა:

„არც იმისთანა ქვეანს მოიპოვებს, სადაც იმდენს და ისეთ კარგ ღვინის სუამდენს. ჭოხი იქ სუამდე ზღის, როგორც კოხილიანი. ტფილისიდან ბლიამდე მიჰქვი ღვინი შაჰასათვის: სომხეთი, მიდიანი, იმანანი. ცხენის სახალსე ღვინი ღირს წ ფრანკი, ჭე ვაშლის გუყვის ღვინისუ; თორემ ცოტა მდარე ღვინი არც ამის ნახვერად ფასობს. ეგვლად სხვა სანოფუტე ღვინის ფასის შესაბამისად მდარი არ არის“ (54).

საშინეო საქართველოსი შესაძლებელი იგივე ავტორი წერს:

„როგორღი იყო როგორც კავიარე. ვეზოვლიდ ვერაქმს, მაკარას და მშენიორ ბველ ღვინის. ღვინი იქ იდგოა. ზოგან საბს გირკანებ ღვინის ერთ კუთი იგიეთი; როგან სოფლები ვერა ჰეიანი იმდენ ღვინის, რამდენის დღეებზეც მუქულიათ...“

უნდა ვთვთავლისიწინითი იხივ, რომ შორეული საქართველოში მოკუნარება ისეთი არეულად და მუხუნელ დროს, როგორც იყო XVII საუკუნე, და მიუხედავად ამისა ხალხის კეთილდგობა მიიწე თავისი სიძალესუ მდგარი. კვიანს საკარეო აპკრპასაზე ეწეოდა და ხარკსაც, როგორც ჩანს, ღვინი იხიდა.

საქართველოსი ბუნებრივი პირობების მიხედვით გამოყვანილი იყო ვახსი ვაშლები. ეს ვაშლები თავიანთი თვისებებით სხვა სხვით მუყურებოდა იმ მიკროკლიმატს, რომლებსათვისაც გამოაშვებოდა. როგორც დავანთუ, საქართველოში 500-ზე მეტი

ვაშლი გამოყვანილი. ივ. ჯავახიშვილს თუ თავის „კეონომიურ ისტორიაში“ მხოლოდ 420 ვაშლად აქვს დახასიათებული, ეს იმიტომ, რომ იგი ვერნობლად დიფერენცულ წყაროებს, რომლებზეც ეგვლა ვაშლი არაა ახსენი. კეონომიური ისტორიაში გამოკვეთების მხედველ მსუბუქიღვილი იქნა ზოგიერთი წვენი რაიონი და გამოვლინდა ახალი ვაშლები, მაკალითა, მჭვნი-დან; თავდევხა, კლერბუარა, არბული, ბგვანა და სხვ. შემდგომად კვლევა კიდევ მრავალ ვაშლს გამოავლინა, მით უმეტეს რომ ვაშლი მჭვანა აშკარად მიმდინარეობს. ეს 3-4 ვაშლი წინათ მგუნჯინობა-მუკუნისობის ისტორიის თანამომდებლად განსაზღვრის რეკონილი; მისგან ღვინი კარგი დავა, მუქად სააშური გემოც აქვს და უკრანად ხომ სიღამაზით პირდაპირ თვალის მომკვლიდა.

გუნჯის ქართველი კაცისათვის დოვლითის ერთ-ერთი მშობარი დაშვავებული იყო, ხალხს იგი უკვარად და ეს სურავული და გუნჯისაშიმდამოკიდებული წესი მრავალნარი ღვექში, ან-და-ზამოგანანსა თუ ზღაპრში აქვს გამოხატული:

„სიღვრო, მარგვამანობით არ დაიწეო სიძია, სოფელში შავი, იავთი, გრძელი ვენახი ვიქია“ (46).

ხალხს იცხად როგორც ბრძოლად გუნჯისთვის. მრავალ სულხერ ლექსში ფრად სურვადგომ ავტორტყიყერი მითითებებზეც კია მოტყული (46):

„ღიღ ვენახში მივიღოთ ბართა და ნიხაბითა, ზეითი ბავამ კლბობისა; ამ მოხანდო, მე რა გიხორა. შენ სასუქი ნიმიზხად თითო ჯინი თითო ძირსა“.

„ვენახი კარგი იქნება თობით ღრმად გათხინილია, უყვეთვისი დაკრუვის დროსა მას ტეგანი აქვს სხვილია, გათხინილ ვენახისა ღარში გამოღის სხვილია, გაუთხინებ ვენახისა მიმედ ჩამოღის, წყრილია, მაგრამ სწორე უნდა გიხორა, ღვინი ის უფრო ტყილია“.

გუნჯის სიყვარული და მოვლის საკითხები ქართველ კაცს არა მარტო ლექსებში გამოუხატავს, არამედ ანდაზებს და სხარტ თქმებშიც:

„ვენახს ღუტკამს: ნეტავი ზემმა პატრონმა წელწილად თონდა ერთხელ გადამბაროს და სხვის ხელში კი არ მამავდისო“.

(გუნჯის დიდი ერთგული მუმუბანა უნდა).

„ვახს ღუტკამს: ნეტავი, მე რომ ყვავილი შევიღი, ჩემი პატრონი ავალ გახლხს, ვერც თუთიან შემოიღეს ვენახში და ვერც სხვა შემოიღასო“.

(რქა ამ დროს ფრად მალდაია, ავეილად იმტრევა).

„პური და ღვინი გავღვისისო“.

(გულვინი წლის ეგრემნი ტყილია, წვენი თუძე ცოტა აქვს, მაგრამ ღვინი მაკარი დგება).

ღვინი არა მარტო საშინარულად დასაღვეი იყო, არამედ საკვებიც:

ქართველ ხალხში „პოლიფიო“ მნიშვნელოვან და ჩვეულ საკვებად ითვლებოდა. განსაკუთრებით წითელ ღვინიში ჩაფუხინდნენ პურს, დადიდნენ ცოტას, 1—2 სათის, და მუქედ შექვიდნენ. ზაფხულში, განსაკუთრებით ისეთი საშუაობთა დროს, როგორც იყო მკა და თონსა, ღვინის სუამდენს არა მარტო სადილ-სამარხზე, არამედ წულ-ღვინის სუამდენს წყურვილის მოსკადლად, განსაზღვრულად; რადგან მკა თავისთავად მტკად მძიმე საშუაო იყო.

ურემენს არა მარტო ხილად სუამდენს, არამედ სიმშლის დასაოყვლადაც.

„სოლო იყო მას ვაშლი მინა სიმილი დიდი და სიჭრე პურისა... და ხილი მთარავის წილამან ოღემე უკრემნი და ოღემე ნაოვი მთისა, რომელსა წერადების კოლა“ (60).

რაკი სიტყვამ მოიტანა და საქმეთ ეგრემნი იქნა ნახსენები, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ქართველ მუქრებს მართადად საღვინე ვაშლი გამოუყვდა, მაგრამ ისეთი, რომლის გამოყენება სხვა მიზნისათვისაც შეიძლებოდა, ანუ, უფრო სწორად,

გამოკავდა კომპლექსური ჯიმი, რომელიც შეერთებული იქნა-
ბოდა ევლად მისთვის საჭირო თვისება, ამის კლასიკური ნიმუ-
შია რქაწითელი, რომელსაც ბადალი არა ჰყავს, რაგორც საღვი-
ნე ჯიმი, ამავე დროს იგი მტერად ღაზიბია, საჭმელად კემპიანი,
ტყვილი, ხოლო ვაზი გამწვავა და სხვადასხვა პირობების მქონე.
ამ მოლო დროს იგი ფართოდ გავრცელდა სომხეთში, აზერ-
ბაიჯანში, უკრაინაში, მოლდოვაში, ევროპის ქვეყნებში.

ასეთივე თვისებების მქონე საფურავი, კლასიკური ჯიმი
წითელი ღვინოების დასაყენებლად, რომლის წყენი, სხვა წი-
თული ჯიმიებისაგან განსხვავებით, წითლადა შეფერილი.

ამი მხარეა შწანე, გორული, ჩინური, ცოლიკური,
ციცხე, კლარული და სხვა მრავალი.

ამ თვალსაზრისით, განვიხილოთ რქაწითელი, რქაწითელი
იძლევა:

ა) კარგი, მაღალსარისოვან კასური, იმერული, ევროპული
ტიპის სურვის ღვინოები (შირად ღვინოებს), პორტუგალიის
ტიპის შებერებულ ღვინოს, სამაჰანურე მასლის, საუკეთესო
საყინაიე მასლას;

ბ) მშენებარ, არმატულ ტყლი ურემის წყენი;

გ) ბაღეს სამარში შესანახად და თათარის მოსაღვლე-
ლად (მთელწივად იმის, რომ წვენი სახადგე ყიფიბეც იყო
გამოყენებული);

დ) ევროპის—სიღად საჭმელად ფრიად კარგა და ხსი-
აზონის;

ე) საგზოად ტყლი ჩამის (ევროპული ავიღად შრება).

რასაკვირველია, ერთ ჯიმიმ შეერთებული ასეთი მრავალი
თვისება შემთხვევითი ფაქტი არ არის, არც ტყენი გადმოტა-
ნისა და მომხანურების უბრალო შედეგი, არამედ ქართველი მე-
ვენახის დიდი გულდასმითი მუშაობის შედეგია, ჰირის ოჯლის
მოშუშებით მიღებული ჯიმი. ასეთი ჯიმის გამოყენების უკარ-
ნახება მთელი წვენი წარსული, კარგი, კვირბიყა, შემოსული
მტერი წვენი ქვეყნის სმირად აობრება, სასუ-კარან და რე-
ლითიან ერთად ტიაღდებოდა გენანცე, ამავე დროს გენანი კი
ერთ-ერთი მირითადი დარგი იყო სოფლის მეურნეობის. მტრის
განდევნის შემდეგ საჭირო იყო სოფლის მეურნეობის დარგების
სწრაფად აღდგენა. მანამამდე, საჭირო იყო, გვერნოდ იცხეთ
ვაზი, რომელიც სწრაფად შეესებოდა ევლად მოთხოვნილებას,
რადგან პირველ ხანებში მრავალი ჯიმი გამოიყვება შეუზღუ-
დელივ იყო და მიხანმეურნეობეც: ამის შედეგად წვენი მე-
ზურგე შექმნა ჯიმი, რომელიც ერთხად და იმავე დროს საღვიწე
იყო, სანამიწე, სახადგეც და საჭმელადეც კარგი.

ბადაგის ცაკეობასაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. ღვინო თ-
სამხარულად, დროს სატარებელი და ეუფლდღიური საცხები იყო,
ბადაგი თვადიგვითი მნიშვნელობის პროდუქტეც იყო. ცნობილია,
რომ წვენი ვარი ომში თავისი საცხელი მიდიოდა. საცხელი
აფვილად სატარებელი და ნოეიერი უნდა ეოფილიყო, თანაც
ისეთი, რომ დიდხანს კარგად მანახულიყო. ასეთი იყო სმიადი,
სულგენი, ქუშელი და ჩურწყელი. ჩამოთვლილთა შორის ბადა-
გი ევლადუნი ნოეიერი იყო. ჩურწყელი კალორიულობით მოყო-
ლადს არ ჩამოვარდება, სხვა თვისებებით კი მასზე მაღლა დგას,
რადგან ჩურწყელის ტყლი (ნიგოზა, თხილი, ჩამირი, ჩირი)
კოტორნები მნიშვნელოვანი მნიშვნელობითა მერჩენილი. ამიტომ
კარგი ბადაგის ცაკეობას, მის შენახვის უნარიანობას და ამის
შემდეგ ჩურწყელის სარისხს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ჰართ-
ლადე, რქაწითელის ბადაგს და თათარის სხვა ჯიმის ბადაგი
და თათარ მერ შედრება. ამავე დროს რქაწითელი ფრიად
მგრძობიანეც ჯიმი და სხვადასხვა კარგობით სხვადასხვა ტიპის
ღვინის იძლევა.

ამგვარად, რქაწითელი წვენი ქვეყნის ღვინო შეიღია. მის
თვისებებში თითქმის ასეთივეა წვენი შმარის ბუნებაც და ისტო-
რიაც.

აგრეთვე მნიშვნელოვანი ჯიმიებია საფურავი, გორული მწე-
ნე, ჩინური, ცოლიკური, კრახენა, სისეი, ჩსეგერი, ოჯალეში,
ალექსანდრული და სხე.

მაგრამ საყინისება: თუ წვენი სახლში შექმნა უნიკალურ-
რი ჯიმი, რად საჭირო იყო წვენი ვაზის ჯიმიების ასეთი
მრავალფეროვნება, 500—600 ჯიმიის შექმნა?

ამის მრავალი მიზეზი აქვს:

ა) ეუფლებიან არეული დრო არ იყო. მის შემდეგ, რაც
მტერი განდევნებდა და ევლად დაშვიდებოდა, მერნეც, რომ
დევნე გენახს განაწეებდა, მოსნახად და მოთავსად, მომარავლებდა
ცხვარ-პროსის და მიწენიდა საარნებო საფუძვლს, სელს მი-
ჰყოფდა სოფელ ევლა დამუდგებასაც, ცალკახუბასაც, იწყებდა
ითიო-ორლად სხვა ჯიმიის დარგებას. ბუნებურს რკადა ადრე-
ბილობისათვის (2—3 კვირი ადრე შეიფება სხვა ჯიმიან მდარე-
ბით), ღრუშელას—სილაზახისათვის, გორულას—შესანახად და სხე.

ბ) ღვინის დამუშავების დროს მნიშვნელობა ჰქონდა და აქვს
რამდენიმე ელვის ტყილის მერგვას განსაზღვრული მუფრადებით.
ცნობილია, რომ ჰყავა თავისივედ მტერ მერვე ღვინის იძლე-
ვა, მაგრამ სხვა ჯიმიის თუ შეუფრეცო (გორული, ჩინური, მკე-
პიტო, თავკერი), მისგან შესანიშნავი, ხალისიანი ღვინო, ბა-
დაგი. მაკვაპიტოს და შწანის, ან ჩინურის განსაზღვრული მუფრ-
ადებით ნარევი ტყილი შესანიშნავ ცირიალა ლალისფერ ხისი-
აურ ღვინის იძლევა.

ამგვად წვენი გენახები მირითად ჯიმიის შორის გენახს
ფართობი შემდგენარიად არის განაწილებული (1953 წ.):

1. რქაწითელი	14 680 სა—	მთელი ფართობის 30,4%.
2. საფურავი	1 133 „	
3. შწანე	1 184 „	
4. სისეი	52 „	
5. გორული მწენე	1 086 „	
6. კახური	384 „	
7. ჩინური	1 140 „	
8. თავკერი	215 „	
9. ალიგოტე	549 „	
10. ხსი და მარონე	286 „	
11. ციცხე	529 „	
12. ცოლიკური	10 181 „	მთელი ფართობის 21,1%
13. კრახენა	25 „	
14. ოქსანური საფურე	97 „	
15. რკო თიერი და მავი	890 „	
16. დონდლადი	193 „	
17. მულმავი	111 „	
18. წულგისის თიერი	426 „	
19. ალექსანდრული	475 „	
20. შეუფრეული	52 „	
21. უსახელიური	54 „	
22. ოჯალეში	157 „	
23. ჩსეგერი	117 „	
24. ასურული	110 „	
25. ასურული მავი	98 „	
26. ბუფური თიერი	109 „	
27. ბურა	130 „	
28. გორულა	96 „	
29. თიერი კახისტონი	45 „	
30. მავი კახისტონი	71 „	
31. კიწმწავა	31 „	
32. გენახ	427 „	
33. შწანური	112 „	
34. ბახალიური	68 „	
35. ცხევიანის თიერი	174 „	
36. მაკვაპიტო	31 „	
37. ჰუბა	270 „	
38. სხვა ჯიმიები	2 744 „	
39. პიბრები	3 891 „	

წვენი გენახს მარტო საწარმოო უნებასი კი არ იყო, არა-
მედ იგი იყო საშოთხე შეული ცაკეებით, ან დასხვენებული ბაღი.
გენახში განებებული იყო ერთი ან ორი მირითადი ჯიმი (რქა-
წითელი და საფურავი—კახეთში; შწანე, ჩინური, მაკვაპიტო—
ქრთლობა; ცოლიკური, ციცხე, კრახენა, კახისტონი—იმერეთ-
ში; ალექსანდრული, ნაეუნეული, უსახელიური—რაჭაში და

სხე) ეს ათობები იყვნენ მირიადი პრადექციის მომცემი, მაგრამ გარდა ამ ვიქტიმების გენაში დარჩენილი იყო ათობ-ორიოლი ისეთი კრიტიკა, რომელიც გენასის პარტისს მოქონდა, მისი სულაზროსით ღამისა და კვირისათვის ვიქტიმ იყვნენ და ღვინის სარისხსაც აუტოპოტუნდნენ. გარდა ამისა არ იცივნებდნენ და მტკიცე სულის მუქურში ვიქტიმებსაც.

ჩვენი შეჯავრება გენასის ირველიც, ღამის მირებში დარჩენილი იყო ფრად მდიდარი ასორტიმენტი სიღისა, რომელსაც ცემქურული იყო მადლილი.

სივალეკურებში ის ნაქილდობი წინგებში აღნიშნულია გენასის მოვლის დრო და წესები, საშუაობა ჩატარების დროს განსაკუთრებული კალდებულგანში და სხვ.

... დღეობის ჰიქსიში, რისაც ჰიქსიშელი იყო; სახსო ზურის მუხაშელი; სუთი კრემი ასალმელი იყო, ცოტა მისის კორდის, მუხაშელი-ზურის გზა ასრე ვაკვირება; ნეხტენა და მუქის დროსა სქისის შემსაზღვრის აქტი, შეიაროს, თამაზამა და სხიამა გერ დუაშლის და სიქურფის დროს თავისივე კრემის ღამადამ იაროსი(27).

... მუქიკვირეი... თქვენ უკუვალდ პარიოსსა სახეს მუქიკვირისას ქვემო ვარნიშაშელის გენასი, ვინტარების რომ უქი-რამე, იმის გარდა ნონამავიგების ვენასი საქელურ სოთ, როგორ შევლითაც თქვენი უოთილოც, ისრე რომ აწიქოლგე, თამა პაროსსა და მუქიუ საღარს მოქსმარეოლგე. გენასი სივალეკურების რიგებში და რიგებში იქ მდგომ ჰიქსის უქურფის და, თუ ვადე ჰიქსისის, სამარიალიანის საქმი გარდას-დღეობდნენ(28).

ღვინო ქართული კაცისთვის მარტო მოსალმენი სასმელი კი არ იყო, არამედ იგი უკუვადდირე კოფა-ცხოვრებაში, მუ-შაობაში და სხვ. სახსარის პრადექტი იყო (46).

„ვენასა ვანამარასა, ჩაოთუებერ მანასა, ვინც ღვინოს დაევაღდებუნებ, იმას მოუტეო უანასა“
„დაიცა, შევალ ვროლოში, ვაში დარეოტეს თიხისა, ვენასის სათონდათა ვული დანეშებს ღლნასა, დაცუათ და მირა ვაბრუნხო, როგორც ნანგუფე ციხისა. დასდენ და ღვინო დასახს, მიადგეს სხეა დასი ჯამთა, ერბანმოს ვუნებანას: ასე აოხე უანთა“.

ფლოლური და ბაქოშური წყობლების დროს ვენასის შემოსვლაზე გადასახადი დიდი იყო. გარდა კულების გადახდის უმას ვაულებოდა ბაქონის გენასი თამა, ქვევრის რეცხვა, მარნის მოწყობა და სხვ.

„ასე რომ ვაკვათარსნეო და წყალობა გიყავით: არა ჩვენი არა სასელმქოთი სათხოვარი, არა კოდისპური, არა დალია, არა კულუნი, არა ჩვენი სუნა, არა მუა, არა ლეჭე, არა ზურამი მუშაობა, არა ქვევრის რეცხვა... გვევლებდეს“ (10).

„ვაგასიმელოდა... დავითციტეო სიფელი ვუყეო და იის იციხე... და ასრე სელ-მუველად გვიბოძებია, რომე რეცხვარ არა ვთხოვობდეს სხიანიბო, არა ასორსალრათა, არა ბაზიგნია, არა საყლნი, არა ციხის მუშაობა და ზურამი მუშაობა, არასთანა მუშაობა და სათხოვარი არა ვთხოვობდეს, არა ცოროულ და ატე-ნური, ვოვლის სათხოვარისაც სუდომოსხნილი გუიბოძებია“ (37). „კოროლი“ ხარკია კორის სასახლისათვის და ატეურნი“ ატენბა არსებული ზურის სპოშია.

შეამდ ვანარის აღნიშნულად იმხარება წინა მცენარის:— ვანის აღნიშნულად სიტყვა ვენასი და აგრევე სვარი ა. ასლ-განდა ვენასი იწოდებოდა ასლმურად და „მაკავა“.

... რე პოლნის მამის წყენის ნახევი ზე ვარი, ქვემო მოლ-ნისის რე; ზეთი და ქვეითი მშარი, თანეს ზე ვარი ერთი, თრე-ბე; ქვემო კუბია ღრეული ვენასი თავის სამარიალიანის სამ-მდურთი, როგორც ჩვენ გვევლებდეს, ნიკეზიითა, სიღათა, მუ-სავლითა, კასავლითა“ (37).

ამ ერთ დოკუმენტში ერთი და იმავე ტიპის დარეცხვისათვის ორი ტრემინია მოყვანილი, ვენასი და ზვარი, რაც უკვე აღ-ნიშნავს მთი ხარისხობად განსხვავებასაც. მართლაც, ზვარი სიმ-სამხერო ფერადობა განსხვავებული დიდი ვენასია.

ასალგანდა ვენასის აღნიშნული ტრემინების ხშირად ტექსტებს.

... „ასე რომა მოვიდენ ჩემი ვალია მამული, ჩემი ბაგის ჩასაწარება, კავერდასა მუნის მიქსის...“ (37).

„ასრე რომე თქენის ების მამასალისის ანდრიაშელიცან მირა ვივიდო სუნგუნდა და სალმენი ჩავერეო და დაგვევრია და განსახილად მოვიწინდებო...“ (37).

თვით სავსესა ადგენილი კი, როგორც დავინსუთ, სავან-ცხობადა შერეული და მონის განსაკუთრებული კატეგორიის აღნიშნულია: „საკვენა მქიწა“, „ნაკვენასევი“, „ნაკვენასარი“, „ნაკვენასე“.

ქართულ კაცს თვით ღვინის ტიპიც გამოუმუშავებელი ჰქონდა. ეს იყო ვაკვირე, მარობელი ღვინო.

„ღვინო კი მათობელი სჯობა, მაღლი თოხო მვეფარი. ვაკეცი მწენარი სჯობია, რომ ვაკვირება თუქაბარი“ (46).

ახეთი ტიპის ღვინოები სუვექენების მანძილზე მუხადგებო-და. ჰეპესე ველდა: კასური, ქართლური, სერგული და სხვ. მართალია, ტექნოლოგიის განვითარების გამო, სუვექენების (სუვენკარი“ ანდა „ნიქმარული“), მაგრამ სიტყვა ის მიკრობიოლოგის განსაკუთრებული თვისება (ქინმზარული) ან თვით ღვინო მუქმურე პირობათა გამო ტექნოლოგიური პროცესების მომდინარეობის შედეგია (სუვენკარი), როგორც მაქარი მთლიანად ვერ ასწრებს მხოლოდ ვაკვენასს.

მიუხედავად ამისა, ბუნებრივად ტექნოლოგიის თვისებური იყრი არ აღვიდა.

ამვე მიზეზით თრიალეთის და შიუილეში ტექნოლოგია რომ ბარიდან აიქანდნენ და ქვევრებში ჩაასახლდნენ, ვახუშტი ბგ-რატობის ცნობით, დგებოდა ღვინო კყოლი, გემოიანი და ტექნოლო.

სურთო მიმართულებას ერთი იყო, მაგრამ რაინებისა და მიკრობიოლოგების მიხედვით ჩვენ გვაქვს ფრად მრავალხარის სურნელების, სიხასის, სიმაგრის, მუფერიალობის და სხვა თვისებებით შემუქელი ღვინო. ახეთია კასური ღვინოები: თოური და წითელი ღვინო, წინანდლური, არდასახული, ქისლური, ანკური, ანტურე, მახური, წარაფების, გუბაშობისა და სხვ.; ქართლში: მუხრანული, ატეური, მუქურისსული, სიღისაური და სხვ.; იმერეთში: სერგული, ბაღდალური, დემური, ავადს-ტური და სხვ.; რაჭაში: სუვენკარი, თოური, უსახლარული; გურჯი-ანში: ჩსაყური; საზევრდოები: თაფლი და სხვა მრავალი.

შველ ლიტერატურულ წყაროებში ეს მრავალფეროვნება საკმაოდ ჭრავად არის ასახული. ვახუშტი ბგარტიონი (1,2) ბევრ რაიონში იხსენიებს ღვინოს:

„... ჰე ღვინო კოდოლის წარმისხეული“;

„ასე და ციხის გორის სასურთი არა სიფეია, ვითარც მუი-ნური, სადგე დგება ღვინო მწინეზებელი“;

„ვარაინაშენად ვანათაშენ, უწოდებენ კვერდის-მისრ, და არს ადგილი ქე ვენასიანი, სიღიანი ... არამედ ღვინო აჭერი თსე-ლი და მომავალი, გარდა სათი სასმელად“.

„და არს ქვევრას ქე [საქი]... ღვინო მრავალ და კარგი“;

კურიაში — ვენასი მალურნი, ღვინო კყოლი, მუხუტე-და მუმერი, გემოიან-მენიანი მრავალ“.

... „ქა არს ღვინო ზარდაგი, ფერისათვის ცერეთ წო-დებელი, ფრადე კყოლი, მალნიანი და ქმუელი ვიველია მინა“.

სალმური ზეპირსიტყვაობაც [16] არსაც სხვადასხვა ღვი-ნოები:

„ღმერთმანი, მოღმბეური ღვინო დიდგება სველია, ასეთი ღვინო დიდგება, წითელი სველი ფრია, მესოსების ღვინოები ზეი აისი და სველი, იმით დამარხალი კაცები ტახტისა მხეულდ მღვრან“.

ზღვარს იმყოფებოდა (12) გიორგი XII-ის სურვის აღწერი-სას იმომწებს ოთარ ქობულაშვილი შეუღლის წყრილს:

„მუფე გიორგი... იყო დიდი მღვდელი და მარსების შემ-ნახავი და მუხრანულე; უოვლის ბიჭურებას [მომარბული]. უვარდ მდიდარი სდელი, თუედა სხრისამდნენ, რომ ვითამ ბურს სატემულს მიირთამებო, მუგანდ ჩემი ქმარი ფიცი თანობა-

1 ადრ. ნ. ზურაბიშვილის განმარტებით.

და, რომელიც სადილად სულ იმა სახელია, რომ რაც ერთის კაცის საშობლო, მეტს არ მიირთმევს; მაგრამ კრძალად უკვრის რომ სადილი უმალროს და ღვინოს უფრო მიმეტყულებსო. მაგრამ იმის ღვინოს მიირთმევდა, რომ ესელა სადა იძობა იმისთანა ღვინო. იმათი სახსოვლი ღვინოს ვენახსი უნდა აბეჭნასარი უოფილიყო, ესე იგი დაუბარავი და პატრიკი დაუერული, ამისთვის რომ ძალიან ცოტა გამოვიყო და დაკარგო.

„მეფის სახლის ღვინოს ქება რომ დავწერე, ის ღვინო იყო ზემო ხოლანის ზერის, რომელიც რუსებმა გაუიფეს და ერთმა გაუერულიმე იცოდა“ (2).

საქართველოში ვაზი ბევრგან ხეირობს, მაგრამ ზოგან 5—10 წელწინადაც, მთავრად იუნიხობა (თიბაგვები კი) რთილი უსწრებდა, მაგრამ ჩვენი მხარე-მთავრად ფიქრობდა, რომ ვენახის გაუმჯობესებინებელი სხელსურებელია, დასარჯულ შრომას აზრობდესო. ეს მომწერი ფულადობივ ჩანს და ისტორიულ დოკუმენტებზე.

აქ ამის დახატსტურებელი რამდენიმე (46) სახეობა:

„უფალმა იესო ქრისტემ ქვეყანას ხელი დარია, მისში თოფი მივიდა, დასეც იანერის ძალია, თიბათვემ რთვილი ვაჟადლო, ვი დავაბნას ბრალია, ვენახებე რვაგვიხდისა, ლობოო ხომ დამარბალია, სიმირნი ბევრი მოვიდა, ყველას უღვია ძალია, ამ ფულადობივ მიგვას (ცუხსელ დასხა წყლია, ამ ხრილით ვნათ კორწოდა, რით გაეახილთ თფლია“.

ეს მოვლენა ოფიციალურ დოკუმენტებში ჩანს, შემოქართულილი ერთ-ერთი მუხამულა ვრცელ მუცეს საივარას სწერს: „მეფის ოქმი უღლია ბერად-მოყვანილი ფიქრობილი იანაილი არის, რუსს ვენახსელ ხელი აუბნათო და სიკვლითც წარათეო... სომ მოკვსენებოდა, რთვილი ვაჟად წყლის წყლს, ცოტა რამ შერბა, სამუაოს ფსვი არ გამოვა, ჩემთვის მიმუშავია, არას მუხამს ხელი არ მოუგვინა, იმდენი თუქნი წყალია ბაქს, რამდენი ბეთილანია ვენახსი კარგი ჩვენს სამს სოფელში იუოს, იმუხამს და თავისთვის ჰქონდეს“ (36).

მუხამდვად ასეთი არასხელსურელი ჰარობების, მუხამდენ და ღვინოც, როგორც ჩანს, ბევრი მოპუდავთ:

„...ჩვენი ნება-წადილი ჩვენი სამჯივრო მზანი მოკვიდო უკვლის კაციანგან უთვლებულია, თვისის სამრად ათის ქვერბიათ, მზანის გვერდით თიბაბ რომ აქრეს, იმ თიბათის“ (37). მთავრად ბარაქანი უნდა უთვლიდო, რომ 70 ქვერი ავუსით, მუცე ზეპირა სწერს თავდალი ფირანს:

„ჩვენი ბრანება არის, თვალადარო ფირანს მუხამ უნ რთომ სამს გორვლს კაცს თრუაშეს თუხმან დეკავნეთი, მაკ თრუაშეს თუხმის ანგარბმში, ას ორმოდდა-ათი კვაკ“ ღვინო გამუარბო და კარგები გამოკვიდუნანი, ზოგი ჯა გამოკვიდუნანი და ზოგი მზად მუკვიდუნანსე. ეს ასე ასლავე კარბივ. ღვინო არ გაუქუსა, ამიანუ აწერია: „რაც რიკები მოუწეს, ეგვე მან უმოწენო“ (38).

მუხამს და მუხოს ოჯახის წევრებს, რომელთაც კასთიცი ეწერია და ეკუთვნის ქართლიც, ვენახები სემო ქართლიც მრავალი ჰქონდათ, ამისთვის ცალკე გამოსაღებიც კი უოფილა „ბტენურის“ სახელწოდებით. დარეან ველოფლს ქართლი ვენახი ბერგან ჰქონია და მიუხედავად იმისა, რომ იგი დიდი კომერსანტი და მომჭირებელი იყო, ქართლის ვენახებზე დიდ თანხებზე ხარავდა ვენახები ჰქონდა ცისვრელიც კი.

სასურბი ზეპირსტევირბო, ისტორიული დოკუმენტები და სხვა წყაროები მიღობ მასხადს იმდენიან იმის დასაზუსტებლად ეუ საქართველოს რომელ რაიონშია რა იტის ვენახსი უოფილი და კარგებლული, როგორ ღვინოებს აუწებდნენ და სხვა ბერბი, მუხამდ მუხამდობის რაიონად ცისვრელი რაიონი კვლავ მუხამდობის რაიონად დარბა, ბევრ რაიონში მუხამდობა კიდევ უფრო განვითარდა (ქართლი), ზოგან ვაზთა საივას გამო მოიხსობა. ასეთი დიდ მუხამა, მავალით მუხამდობა-მუხამდობას მუხამდა და ბუთობდ სამწერი საქართველოში, ხლავ მუხამდობა და მუხამდობა დართოდ იყო განვითარებული. ამის დასა-

დასტურებლად მედიარ მასხადს იძლევა ს. ჯიქიას (73) მიერ გამოქვეყნული კურკიტხის ვილადის დიდი დავარი, რომელიც ოსმალია ხელისუფალი მუხამდობა XVII საუკუნის დასწერის. ამ დავარიში აღწესებული უოფელდარი გადახანდა და მათ შორის ვენახის გადახანდი, რომელიც საქმად დიდი უოფილი (ასწინა), რაც მუხამო მოყვანილი ცისვრელიდან ჩანს (იხ. ცხრ.1).

ცხრილი 1
ბერკიტხის ვილადში საივლო-საფერფლი ხარკი (ძირითადი მუხამდობის შემადგენელი მუხამდობა)

განმარბების დასახლებული	შემადგენელი მუხამდობა										
	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი	საივლო-საფერფლი
საივლო-საფერფლი	908332	341950	3237610	279770	233950	24000	307470	522950	2995332		
საივლო-საფერფლი	932944	305120	303720	243960	196960	26000	337940	379460	3333332		
საივლო-საფერფლი	116702	338240	41400	11972	6394		4246	5082	231116		
საივლო-საფერფლი	90400	4200	10400		11972	500	29600	15000	194540		

საქართველოში სოფლის მეურნეობის, კერძოდ, მუხამდობის მალად და დიდ კულტურას იმის დაზარაობს, რომ ჩვენს დიდ მეურნეს გამოყენების შესაძლებლობის მიხედვით მიწის ფართობი მკვეთრად ჰქონდა დაზარაობებული, მამულ-დღეღამე გამოყოფილი და გამარყული იყო სახანავი, საკვანახე, სახობტენე, საწაქოტენე, საიონახე, სახამამბე, სათიბი, სარწეკვი და ურწეკვი და სხვა. ეს სახელწოდებანი გამოხატენ მიწის ნაკვეთის დანიშნულებას, კაცკვირას, დირწეკვიბას; სახანავის ახლარისხარო უსენი იყო, სათიბის—უთიბი და სხვა, სახანავთა კვერდი მუცელ სიკვლე-გუარუბში „სავენახე“, „საზერე“, „საზერევი“ ან „სავენახის“ უკველად ცალკე მოსხმინებელი. სავენახე ადგილი უნდა უოფილიყო შიბით კარგად განათებული, ჰოსიერა, ქრისიგან დღეღამე, მარცხე მისაკვამი, საერე გზის შიგნე, ბვარი სიტკვა შვარგსახანა წარმოხობილი, შვარგე სომ განათებული საშვინოც მთავრად ფერობილი. სულან-საბა ორბელიანი „მხვარეს“ ასე განმარტებს—„ადგილი შიის მდგე“.

ასევე ადრინებელი იყო „სავენახობი“ („სავენახევი“), „საზერევი“.

„გიბობით მიწა ურადეაულები ოთხი დღისა... კიდევ ამას კარგი ვიბობე ხნადეს ჩვენი საზერევი და მამუქს შვილის ნავენახევი“ (38).

„ქარსოს რეიბის რეიბი არის 6 კომლი კაცი, ერთი ნაზერევი რეიბი და ზოდაბუნები რეიბი...“ (39).

ასეო ამონაწერი მოყვანა კიდევ შემოდგობა. მაგრამ ჩვენი დღევანდელი მიზნისათვის ესეა ჰქონა.

საქართველოში ვაზი ზვიდს დონიდან 1300 მეტრის სიმაღლეზე (ზოგან 1400 მეტრამდე) კარგად ხარობს და კარგ ღვინოსაც იძლევა, განსაკუთრებით კი კარგად ხარობს 1000 მ სიმაღლეზე. მუხამდვად ამისა მიხედვით საზერო განად საერთოდ ვენახისათვის შესაფერი მუხამდობა უფრო კარგი, უფრო საუფლებო გამოყოფილი, რომელიც უფრო მაღალხარისხიან ღვინოს მოგვცემდა.

იმის მართალია, რომ ვაზი დახასხებულ სიმაღლეზე თითქმის კვლავან ხარობს, მაგრამ კვლავან ერთნაირად კარგად არ იზრდება, ზოგან მუხამდობა, ზოგან ქარი აწუხებს, ზოგან სინეტე, ზოგან ზემოქარი სიმძრალე, ზოგან კიარის სიჭარბე, ან სიმცირე და სხვა.

ვინ არ იცის, რომ ურბუნს მუხამდობა; ურბუნს დამკარხელი უნდა იყოს და მძინ მისკან დარწეული ღვინო მაგარი, ტუბიანი და სურნელოვანი დადგება. შვარგე ადგილის დამწიფებელ ურბუნს წვემის მაქარი უოფლები 15—20/აზე მტობა.

სწორედ ამიტომ იყო, მძინ ვენახები ჩველებრთვად მუხამდობა მსიტი განათებული მისი ფერდობებზე.

კასური განათებული ღვინოები: კარანახელი, ცერჯანული, მუქუნური, ანგარი, წინანდელი და სხვა. მისი ფერდობებზე განუწყობი ვენახის ღვინოებია: ქართლის; მურხანული, ბტენური, მუხამდობისხელი და სხვა. მისი ფერდობა ვენახის ღვინოებია, ასევე სვირელი, ომბერი, ტემპური, სვანკარული და სხვა.

1 ნახი ჩვენი—6, კ. კვა 12 თვისე ფდრის, თენგან-ნარბუქს (ლიტბი), კვაპა 72 ხარედა 72X150=10800 ხარედა (ლიტბი).

* სულან-საბა ორბელიანი, ქართლი დღესკირი, 1928, თბილისი.

იმევე კასოში ვაყ აღვიღას ღვიწ ბლანტე და ზღვია, ქართლის ვაის ღვიწები იხვლია, წყალწაყლა, სურნელებას მოკლებული, მამის როდესაც შიის ფრცოვან კაქსუნგული ვენახის ღვიწი ცქრილადა, წმინდა, სურნელოვანი, ბუკეტანი და გემრიელი.

უკუვიდე ეს თვის ვახის ბუნებიდან გამოშინარობას; ვახი შიის მშლია, უკარის მზე, მუსუნგული ტენი ნიადაგი; ზეგული ტენი და რიდილი ვახი; ასეი ავღას მარკველმი წაღი დიდი რაოდენობით კროვება, ვერე სეირიანად და კრონიარა მწიღება.

კასოში ალაზნის პირი ზღვის დონიდან 250—300 მეტრის სიმაღლეზე, თლავა—800 მეტრის სიმაღლეზე. ამ სიმაღლეზე შორის ვახი კვევდა კარე მოსახლეს იმეგვა, ღვიწოვ დასწენი არ არის, მაგრამ ე. წ. კასური, ტიპური ღვიწოები დგება 400—450—750 მ სიმაღლეზე მუა მოქვეულ მიწებზე, რომლებიც შვავი, განაუბულ შიის ფრცოვანებზეა მოქვეული, სადღე ნიადაგი მართიად შემსწლია მშინარის მერე გამოხატანი პროდუქტის კონსტრუქცია და ნიადაგი ზედტეი წაღი არ დგება, ადგილად იწრეტება, ნიადაგის შემადგენლობაში კირი მუსხეულია.

ასევე კარე კასოში კარგი ღვიწოები დგება გომბორის ქედის სამხრეთ კალთებზე, 500—700 მეტრის სიმაღლეზე მოქვეულ ფრეღობებზე (კაქსოვი-მანავი-საყვარული-ნინოწმინდა-სამში). მდინარე ივრის პირის მოსული ღვიწი თავისი დონეებით ბერად ჩამორება მანავ-საყვარელის ღვიწოებს. ასევე, ქართლში საუკეთესო ღვიწის საბჭოთა რაიონებია ე. წ. კვერისმთიანი-წიღკანი-ვახისუხანი (დამალა), ქსოვირის-თხილი-ოკამი, სურაველი-კობახი, მუკარის-სეი-ფლავისმანი და სხვ. ამ პირის სიმაღლე 550—800 მ პირის მერეობა. ვახისუხანის (დამალა) ღვიწი, რომელიც მუსრისის საბჭოთა მურნობის ვენახში დგება, მკვერიად განსხვავდება თვის მუსრისის ვახზე გამაქმებული ვენახის ღვიწისაგან. ეს უკანასკნელი უფრო წყალწაყლა, ნაკლებსურნელოვანი.

ზემო იმერეთის სერული ტიპის ღვიწი დგება 125-დან 450 მ სიმაღლეზე მდებარე მთისწინა კალთებზე (კანის, მიათაკის, ზუსტაღონის, სარავთელის რაიონები), რიონისა და კვირიკის ჯალის ვენახები კი ნაკლები დონეების ღვიწის იმეგვანია.

საქართველოს ბუნებრივი პირობებისა და ისტორიული მასლის მუსწავლა გვიდასტურებს, რომ მევენახეობა-მეღვიწეობას საქართველოში კარგვეული ხონა, კარგვეული სარტყელი უკვირებს, დასტურდება ისე, რომ ამ პირის მევენახეობის ტიპები კვევდათ თინანიარ არ არის, რადგან თვის მევენახეობის სარტყელი საქმოდ მრავალფეროვანია და ვოვლამა ვოთულებამ მევენახეობის თვისებური ტიპი მუსწლი, რომელიც თვისებური ორინანალური პირის ვახიად სხაბილება. ხოლო ეს უკანასკნელი კვევდა თვისებურ პროდუქტს (უმთავრესად ღვიწის) იმეგვა.

ეს მრავალფეროვნება ასახულია იმ მრავალნაირი ტიპის ღვიწოებში, რომელნიც ჩვენ მოგვეპოვება. მარტო კასოში შეიძლება დახასულებულ იქნეს 20—25 მიკრორაიონი, რომლებიც ისე ღვიწოებს იმეგვიან, როგორცია „ნაფრეულიური“, „თისლური“, „ქინმარული“, „ახმეტური“, „წინანდლური“, „კარდანახული“, „მუკუნური“, „ანავური“, „ვახისუხანური“, „ბურჯანული“, „მანური“, „გუმბაური“, „ერგოშინდურისა“, „სირსული“ და სხვა მრავალი. ესენი უთითობისაგან განსხვავებან, არამატო, ბუკეტით, სსუვლით, სიმაღლითა და სხვ.

საქართველოს ტერიტორიაზე გამოიყოფა:

1. კასოის მღვიწეობის რაიონი 30-მდე მიკრორაიონით.
2. ქართლის „ „ 20-მდე „ „
3. იმერეთის „ „ 20-მდე „ „
4. რაჭა-ლეჩხუმის „ „ 5-მდე „ „
5. აფხაზეთის „ „ 8-მდე „ „
6. სამეგრელოს „ „ 3-მდე „ „
7. ერისის „ „ 3-მდე „ „
8. აჭარის „ „ 3-მდე „ „

და სხვ. ამ მოკლე მიმოხილვიდან შეიძლება შედგინდეს დასკვნა გამოკრთათ:

1. მევენახეობა და მეღვიწეობა საქართველოს სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი ძირითადი დარგია, რომელიც კიდევ უფრო შეტად უნდა განვითარდეს.

ა) მევენახეობის ცნობილ რაიონებში მას უნდა გამოვიყოს უფრო მეტი ფართობი;

ბ) მევენახეობის ზრდა უნდა მოხდეს ასლი ფართობების ათვისებით ვერტკალურად და პირნობიტალურად ისეი რაიონებში, სადაც ეკოლოგიურად არ ვოფიდა კარგველებული (შინანი ნაწილი 1000—1300 მ სიმაღლეზე) და სადაც წინათ იყო მაგრამ კარგვეული ისტორიული და გემობიური პირობების გამო შინისი (მესხეთი, შირაქი, კრახინი, ვლადი და სხვ.).

2. ჩვენი ღვიწოები უნიკალური ღვიწოებია. ისეთი ტიპის ღვიწოები როგორცია: ქინმარული, გუმბაოვანის, ზესუნგარა, უსახლოური, სსუვი, ატენური, სერი მსრი, და ბორო მსრი, ნაფრეული, წინანდლი, მუკუნის, სურული, წმინდა ციყვს და სხვ. ბუგრან რიდი მოხაზება. ამიომ ჩვენ სამარეო ღვიწოების ასორტიმენტი კიდევ უნდა გაგზარდოს, ისტორიულად ცნობილი და გამოვლენილი ღვიწოები წარმოებას დაეწეროს, ასლი უნდა გამოავლენიოს. ჩვენი ღვიწოები ისეთი მეროფისია, რომ იგი სურას უნდა ამეწუნებოდ, როგორც ნუგბარი, უნიკალური სახსელი პროდუქტი და, ასეი პროდუქტს რაც მეტს მივიღებთ, მით მეტ წყლილს შევიტანი ჩვენი ქვენის კვილიდობის საქმეში.

3. ვენახები მუსვარე ადგილებზე უნდა გაგაშნოთ და უნდა მოხდეს მთელი საკულტურეო მამულ-ფილვის დეფერსირება: სავენახედ, სხილნარედ, სასოტრედ, სხვა-საოთხად და სხვ. ვენახი უნდა შენდებოდეს მსოლიად აპრობირებულ, ნამდვილად სავენახზე ადგილებზე.

4. უკველ ასლი საკულტურეო თუ საბჭოთა მურნეობის ვენახში უნდა გამოვიყოს ნაკვეთი (0,5—1,5 ჰა) და დიარკოს რაიონში კარგველებული ძირითადი ვიძები, ან ვოვლე 3—5 ჰექტარზე 1—2 რიგი უნდა ჩავაოვლოთ ჩვენი ადგილობრივი ვიძები. ეს ადგილობრივი ვახის ვიძები დიდი ვოთულები სიმდიდრეა და მას მოვლა და მუსწავლა უნდა.

5. ვენახის წიარის დარბს მის ირგვლივ უნდა გაეწეეს სასარე ვიძები, ღობის პირები ვი ხლი, ვენახში მოშუავეთოთის: ღვლი, ატაბი, ქლიავი, ჰანკური, თოთა, ბალი, მსხალი, ვამილი და სხვ.

საქართველოში მევენახეობის თვალსაზრისით გამოიყოფა შემდეგი სარტყლები:

1. მევენახეობისა და მშრალი სუბტროპიკული მესილოპოსის სარტყელი

ეს სარტყელი მოიცავს კასოს, შირაქ-ვლადის უღანისა და ქვემო ქართლს, რომელებიც შეიძლება გამოვიყოს:

- ა) ხარისსოვანი სუფრის ღვიწოების ქვესარტყელი (ალაზნის ხეობა);
- ბ) მეღვიწეობისა და მშრალი სუბტროპიკული მესილოპოსის ქვესარტყელი (შირაქ-ვლადის (ამცამად ძირითადად მუსქოლოპოსის და მშინდერობის) მსარე);
- გ) სუფრის ვერძნის, მუსვარეპული ღვიწოებისა და მშრალი სუბტროპიკული მესილოპოსის ქვესარტყელი (ქვემო ქართლი).

2. სუფრისა და სუბანური ღვიწოების სარტყელი

სენებელი სარტყელი შეიცავს ცენტრალურსა და ზემო ქართლის მარეს დახსეობით 1100 მ (ზემო ქართლში 1200 მ) სიმაღლეზე, რომელშიც მდის შემდეგი კვესარტყლები:

- ა) მეღვიწეობისა და მუსხანის ვერძნის ქვესარტყელი (ქსანარავის ხეობები);
- ბ) ზემო ქართლის მევენახეობის (სურისა და მანური ღვიწოების) ქვესარტყელი (მტკვრის მუა წლის ხეობები და მესხეთი).

თავისთავად და ღრინა მისეული დამოუკიდებელი არსებობის და სახელწოდების. მაგ., „გუმბათობის“, „კარანასული“, „ჩინან-ღღერი“, „ნადარდული“, „ქინძანაული“, „ქინსული“, „ახმე-ტური“, „ანაკური“ და სხვა მრავალი ტიპის ღვინოები ხაზისზე ორიგინალური და თავისებურია. ეს კი ბევრად დამოკიდებული ან კონკრეტული ბუნებასა და მუხარამებზე. ცნობილია, რომ გამონარების კონუსის მუხარამი, ვაკეულებში მონაწილეობას იღებს სხვადასხვა სხვადასხვის ქანები, კიბეები, ითხები მრავალ-ნარი ფრისი და სხვ. მათი მრავალი, მათიალი, უმეტეს შემ-ისხვევით „ნემსმალა-კარბონატული“ და „უძალისი ხარის-სის ღვინოს იღვევს“, მაგრამ, რადგან კუსების მრავალ ხეზე ვაკეზე კარბონატის გამონარის ტიპის სხვადასხვა სხვადასხვის კირქვი- და და სხვა ქანები, ამ უნაწილში არსებობს ნიადაგები ქვინის მრავალნარი ისეთ ნაწილს, რაც ჩვეულებრივი ლაბორატორიული ანალიზით მრავალ დასველებს. ესე იგი, ეს სხვადასხვა კარ-ცხადა ასახული თვით მცხარის საფუძველზე თუ სხვა საწილში და შემდეგ უკვე სათანადო პროდუქტების ვლენდება.

მარცვლოვანი კირქვები, წითელი კირქვები, ნაოლი კირ-ქვები, ჭკამუხები, კვი და სხვა ქანები ერთმანეთს ენაცვლებიან, ამიტომ უკვე და ესე ქანის სხვადასხვა რაოდენობით ცვლდება კონ-სუსტი, რის შედეგადვე თავისებურად შესაძლებელი სუბსტრირტი იქნება.

ვაისფერი ნიადაგები გარცვლებულია ალაზნის ვაისი მუ-ბაღლებზე ადგილებზე. შთილი ეს შთარე უნაყრასად კი მისი მუ-ბა და ზემო ნაწილი, ვერ კიდევ ალთო წარსული ტყით იყო დაფარული. ამ ტიპის ნიადაგები, მ. საბაქვილი მისეული (152), გამოსხვლია რაიონის ჩრდილოდასავლეთ ნაწილში (სოფლებ-—სადამბინი, კერდღელიური, ვარდისბინი და სხვ.). ეს ნიადა-გები სხვადასხვან მდელი და კარგად გამოსხვლი პუშისიანი ფენით (პუშისის მუხარამების 3—3,5%—მდე), ზემო ფენაში ნახშირმუხა ერთი ითხის არ არის, სოლო სიღრმისკენ თანდა-თან ბაქვობს და 20%—აღწევს.

ვაკეულებ ნაწილში ფართოდაა გარცვლებული ალვეური კარბონატული ნიადაგები, რომლებიც შექმნილია ალაზნის, კი-ხისფრის, ჭერისისფრის, თურქისა და სხვა მდინარეა ჩამონა-ტანებით. მხარე ამ ნიადაგებს ვადფარებული ახვე მდინარეთა ახლი ჩამონატანები.

სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილში სხვა ტიპის ნიადაგებია გარცვლებული. ეს შედარებით უტუო მხარეა, თუ იყო ტუბი იგი დიდი მისი წინაა მისიპო და ნიადაგმა თავისებური ცვალებუ-ლია უკვე განიდა.

ამ შარის მუხარამებზე ნაწილში შემოქმინდავარი ნიადა-გებია, ალაზნის დაღობისასკე კი სკარბონატ და მსოპობები, შერა მგელის ნიადაგები, რომლებიც სხვადასხვან თისხარის მუხარამი-ური მძიმე მუხარამების, მცირე დაღობებით, ზოგან კი და-ღობები სიღრმეზე კარგად არის გამოსხვლი.

სამხრეთიდან და სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან ეს მველი ალვე-ური მგელის ნიადაგები იცვლება დაღობებული ნიადაგებით, რომლებზეა სხვათა დიდი ფართობი ვერცხვს (პორტუხები, მი-ლარი) ამ მუხარამებში მარილების მუხარამების მისეული და დიდი მრავალფეროვნება შემოქმენს: ზოგან მარილები მატელობას, ზოგან კლდეობას, ზედა ფენებში მუხარამი ან პირველ და სხვ.

თუ პირველი ტიპის ნიადაგები განსხვავდა გამწებული, სამხარეო და შორეო ტიპის ნიადაგები დედვე ამ კამოყევე-ბული იყო, ანდა სამოყევაზე და სხვა-თსისათვის იყენებულან, მაგრამ ამ ბოლო ნაწილში ამ ნიადაგზე ვენასეზეა ამყენებ, მა-შინ რომელსე ნაწილში სავანზე ადგილები—მუხარამები, ვაკე-კლანების, ვაკეების და მუხარამები, რომლებიც კარგად გამო-სხვლია 400—700 მ სიმაღლია შორის და რომლებიც კარგად გამო-სხვლია მუხარამებისთვის სუბსტრირტი, ვერცხვს ასათვისებელი ცემქ-სი. ცემქ-სი მარილის ქვინის ფრიაობის მარბები ცემქ-სი ტყინა-ნი მველის დაღობული ნიადაგები, მაგრამ ეს ადგილები ან უკვე სელოურად ამარბეს, ან კამოყევებულია სათიბება.

ალაზნის ვაისი ქვედა ნაწილში გარცვლებულია აგრეთვე წყალბადიანები, რომლებიც ცვალებების დიდი დიდი პიპის აღმო-სვლელ-სამხრეთ ნაწილში აღნიშნულია მუხარამების ნიადა-გები, რომლებზედაც უფრო ჩვეულებრივია მუხარამი და რომლებ-

შიც პუშისი 5—6%—ის არ აღმტებება. ვენისის გამაწებულად ეს ნიადაგებიც ხაზისზე ვარსიანია.

ალაზნის მარცხენა ნაპირის ნიადაგები მარველსავანს ხე-მაღალ განსხვავებულია. მარცხენა ნაპირის ვაკე მარველსავანს უმადე ჩამოკეული კესკისონის ქვედა, რომლის გეოლოგიური წარსული განსხვავდება თიბორის და კესკის ქვედას წარსულსავანს, მთავარი კავსიონის შემქმნელი ქანები სხვა და ნიადაგების შე-ქმნაში მდინარეთა მოქმედების გამო სავანო აქტიურ მინარე-ლოვას იღვევს. კავსიონის ქვედას ამ შარის ვაკისებრ ემე-ბიან ისეთი ტიპური მისი მდინარეები, როგორც არაზის სტო-რი, ლობოტა, იმბოტი, დურეკა, კახალი და მრავალი სხვ. თო-ვლის ნიადაგები და განსაკუთრებით კი წვიმების მუხარამის მდინარეები ხშირად დიდებიან, კამოვიან ნაპირებიდან და მინ-დორელებს ფარავდ სრემით, ქვიითა და ლამით. მოველი მდინ-არის ზეობა ქანების მუხარამებით განსხვავდება შორისავანს და ამიტომ მათ შორე ჩამოტანილი ფენებიც სავანო მრავალ-ფეროვანია. ამ მდინარეთა ჩამონატანი უკარბონატია, კარგად მდინარე კახლის ჩამონატანის, რომელიც კიროვანი ხასიათისა.

მარცხენა ნაპირის სამხრეთ ნაწილში (ვახალი-ლაგოვი) გარცვლებულია ალვეური ტუბს უკარბონატო ნიადაგები. ნახშირმუხა კირი ამ ნიადაგებში არ არის. ჩრდილოთისკენ ეს ნიადაგები თისხარის ნაწილშიც იღვევს. მრავალ ადგილს და-კვირებული ნიადაგებიც არ არის იმეთითი. ჭკამბი და ჭკამბი-პირა არები გარცვლებულია ალვეური კარბონატის ნიადა-გები. მარცხენა მხარეზე ვევის ტიპის ნიადაგები არ ცხვლებია, თუ მხვევლობაში არ მივიღებთ ალაზნის პირველ დაღობების რაიონში, ვერცხვ წოვებულ წითელივარის მდინარეს, სადაც ვაკე-ლებების პროცესი უკვე დაწყებულია. ჭკამბის ტუბს მუხარამი და მდინარე ადგილს გამარბობას იწვევს. მუხარამის გარდა ახვე არები მუხარამი და მლაზარი ნიადაგების თავისე-ბური ტიპიც.

საერთოდ ეს ამ შარის ნიადაგები ხაზისზე გამოსხვებუ-ლია მუხარამებისთვის.

კესკისი ჰეა ადმოსავლეთ საქართველოს სხვა კესკისი ჰეისიდან განსხვავდება სიმრავლით. საშარის „უოლოდ და უენიან“. ვაკეუტი ბაგრიტიონის გეოგრაფიაში კესკი მუხარამ-ნარად არის დასასაითებელი.

„არამდე მთას ამის (გომბორს—ნ. კ.) და კავსის შორის ქვედა არს ტყინი მუხარამი და მცირე ველოვანი, და ამისი და-სხვლითი კერბი, სავარდობს ქვეთი, უტუო, მცირეთავე კარგად, ნალიან-ბალიხანი, ლურჯფერხი, უდინარბი, თხინიერ იორის მდინარისა, და მცირე წყაროები. სოლო ჰეითა არიან მუხარამი, ზამთარ იბილი, სახუხუ ცსელი და არა გვერდ, მცირე თოვ-ლიანი, უენიულო, უენიუო, ვინათან ვეროვს განკანაყს მდინ-არეთა, და არც დაღვრების თოვლი დეა ხან, და უკერი. არა-მედ ალაზნისა და იორის იკენი და მისი ქვეთიანი ფრიადა ხან-მიანნი ცსელი და გუბლიანი“ (1,2).

„სოლო ქვედას სხე არს ფრიად ნაყოფიერი უოვლია მარ-ცვლითა, ვენისითა, სილითა, პირველთა, ნადირითა, ფრინვე-ლითა და თველითა, არამედ უფროს მუხარამი, და უტუცხვად ალაზ-ნისა და იორის იკენი, რამეუ თხინიერ ნარინჯისა, თურინ-ჯისა, ლმოსა და ზეოსხილისა, ნაყოფიერებ უოვლინი, რომ-ელნიცა ალვეურებით აბრეჭობენ, ბამბი, პრინჯი და სურბი და წაბლი იორისიდანცა ამ უმუხარამი არს. ნარი არა სიხ-ვედ რომს, და არცა არს ქირხიში ჰეა. სოლო სილინი ვიოინი აქურენი უმუხარამი არიან ჩრდილისავანს“ (1,2).

სხვედ დასასაითებელი ლაგოვიც, პანისი და სხვ. კესკების ცემქ-სი ხაზისზე ვაკეუტი დასტრების თანმაროვე მო-ნადები. დასავლეთი კესკისი ვაკეუტი ქარბონის ვაკეუთან შედარ-ებით უფრო უსეა: ალაზნის მარველსავანის ვაისი ადმო-სავლეთ ნაწილში წლოვარი ნალევი 600—650 მმ-ია, მისი მუ-ხარამის ჩრდილო ნაწილში 700—750 მმ არ აღმატება, მარცხენ-სა ნაპირის ვაკეუტი კი 800—850 მმ აღმატება და მუხარამი-მუხარამი უფრო თანაბრად განსაკუთრებული. ადგილობრივ დაგერ-ების მუხარამი დასტრება, რომ მარცხენა ნაპირზე, ზღვის დო-ლიდან 450 მ ზეითი, დასავლეთი უფრო მუხარამი, ვიდრე მუხარამი სარტყლები.

საშუალო ტემპერატურები აღმოსავლეთ საქართველოს სსრ-ის ანალოგიურ ვაკეებთან შედარებით უფრო მაღალია. ვაკის აღმოსავლეთ ნაწილში 14°-ს უარის, ჩრდილო ნაწილში კი 12°-ია.

ზამთრის თვეების საშუალო სეკაორ დაბალყოფილებულია. ვაკის აღმოსავლეთ ნაწილში საშუალო—ფებრუარი 4,7 °ს უარის, იანვარი—2,6°-ს, თებერვალი—2,5°-ს შუა წყობით კი ფებრუარი 3,5°-ია, იანვარი—1,2°, თებერვალი კი—1,4°.

კახეთის კლიმატი ცნობილი მკვლევარი ა. მარსი (1912) წერს: მიხედვად იმისა, რომ იბოლი ზამთარი იცის, თოვლი მაინც რბილია, რის შედეგადაც ღამე და ზოგჯერ დღეც უარყოფითი ტემპერატურები შეგუბდებიან და ზოგჯერ წყლის ტემპერატურის მინიმუმი შეიძლება—18°-მდე იქონოს.

ასე მაგალითად, 1940—1941 წელს კახეთში ტემპერატურა დეკა —19 დღე და —21°-მდე და ვაკის ლავრი ბუკრად დაზიანებულა.

ქრები კახეთში ან თითქმის არ იცის, ან მათი სიბიწიერე სრულიად უმნიშვნელოა. ამ ფაქტს მესილეთისა და მუგანსეთისათვის უკვე აღადგინდა დიდი მნიშვნელობა აქვს.

ვახსის და სხვა სილუელი მცენარეულის სეკება იწყება ნოემბერში და მარტამდე გრძელდება.

სეკაორ დიდ ზარდავს აუწიებს კახეთის მუგანსეთისა და მუგანსეთის სეკება, რომელიც მკვლევარებმა გახსნულიდან იწყება და შემოღობამდე უკრბის კრებამდე გრძელდება.

მიუხედავად ზოგიერთი უარყოფითი მოკვლეობისა, კახეთის ვაკის საერთო კლიმატი საკუთარსა მაღალხარისხის მუგანსეთისა და მესილეთისათვის.

კახეთის მცენარეულობა ერთი თვლის ეკავლებით მრავალფეროვანი არ ჩანს, მაგრამ დაკვირვება მალე ააჩივრებს მის ნარეუროვნებას. კახეთის აუწიებს მცენარეულობის ურთიერთსაინაოდეგო ტიპები.—ერთი მხრივ, ქსეროფიტული, რომელიც მკვლევარებმა უთავრესად აღმოსავლეთ ნაწილში გავრცელებული (მუგანსეთი, ნარეკლიანეთი, ურიასეთი, შორაქიანეთი, ხერსეთიანეთი, კარაბაიანეთი და სხვ.), ხოლო მეორე მხრივ, მესილეთური და ჰიდროფილური ტიპები (ვახსანეთი, მუხსანეთი, რესილანდარი, რესილანდარ-ჩიფლანდარი და ვესიანეთი, ლავანეთი, მურეთი, ილიანეთი, ლეკიანეთი და სხვ.).

რასაკვირველია, მცენარეულობის ეკავა ეს ტიპი მუგანსეთისათვის თანხარად მნიშვნელობის არ არის; გავრცელების არეების მიხედვით უკვე საკუთარ სეკებაზე ადგილებად უნდა ჩაითვალოს ის არეები, სადა გავრცელებულია მუხსანი (ჭარბული მუხსანად მუხსანი), მუხსან-რესილანდარი, წიხრი (ჭარბული მუხსანად მუხსანი), მუხსან-რესილანდარი, წიხრი (ჭარბული მუხსანად მუხსანი); ახვე ურდისაღებია უროიანი ველი (*Andropogon ischaemum* L.), წიხრიანი (*Festuca sulcata* L.) და მათი ვარიანტები.

ბულის ტიპი ნალავაკე სუერადებობა კახეთი ორდინარული დიონოფიტისათვის. რაც მუგანს იმ ადგილებს, სადა დღეს გავრცელებულია ჰაობის, მლანარის, ვეიბიანი და სხვა ახვეარი მცენარეულობა, მათი გამოყენება მუგანსეთისათვის შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ წინასწარ ჩატარებული იქნება მნიშვნელოვანი მელიორაციული დონისიბებები.

კახეთის ვაკის აღმოსავლეთ ნაწილში (წორი-ხირსა-მილარი და ცარე კახეთი), სადა კლიმატი საშუაოდ მშრალია და ნალექები 500—800 მმ არ აღემატება, გავრცელებულია მუხსანი და მლანარია ნიადაგები, რომლებიც დაფარულია ველისა და ნახევარუდაბნოს მცენარეულობით.

ჩრდილო ნაწილის ვაკისა და მთებისწინა კალთების არეებში (კუარაიანის, თლავის, ახმეტის, ვეკრის, ლავანეთის რაიონებში, სადა ნალექები 700 მმ აღემატება და ნიადაგები ტყის ტიპისა) მხოლოდური ტიპის მცენარეულობა (მუხსანი, რესილანდარი, მუხსან-რესილანდარი, რესილანდარ-ჩიფლანდარი და სხვ.), ალუანის ჰირე კი ტიპურიად შედარებით ჰიდროფილური მუგანსეთური.

ტყის ნაწილში მუგანსი საშუაოდ მშრალია ბუკრელი, რაც მხარის ეკავლებს ტენდენციურ მუგანსებს.

კახეთის ვაკის დიდი ნაწილი ახლო წარსულში ტყით იყო დაფარული. ვახუშტის თქმით: „იქვეანა არს ტყიანი, მცირე კულოვანი“ (1,2), დღესდღეობით ეს ტყიანობა ასე თვალსაჩინო არ

არის, მაგრამ ტყის აუარებელი ნაბები სახსარ-სახისის გვერდით, ტყის ზოლები, დღევანდელი მუგანსი და სხვა ტყეები ამ მხარის დიდი ტყიანობის მოწმენი არიან. ამ ნაბების შეწყობით შეიძლება ადგილობრივი მუგანსი ტიპები. ამ ვაკეზე გავრცელებული იყო ორგანი ტყის ძირითადი ტიპი: ე. წ. კალის ეკავის თვალსაჩინო ტყე, სადაც ჰაობები იმებით არ არის, და ვაკის ტყე.

კახეთის ბულის თვალსაჩინო ტყე ასევე საშუაოდ გარდა არის გამოსახული მდინარე ლავანის ჰაობის. ამ ტყის ძირითადი მუგანსული კომპონა: ლავანი, ვეკრა, კალის მუხს, მურეთი, ხერს, ოფი, თლავი, გესელები, მაგალი, ჰანტი, თეთი, კაკალი და სხვა მრავალი.

მშრალ ფორად სიხრიან და ლეგუმინოზის სიმრავლის გამო სხიარად გავრცელებული ბუკრელიდან აქ წყველებულია ზომარული, მუხსი, მუხსანდარი, ტყემალი, ბალაშარი, კრინისი, დიდგული, კონკალი, ქვევი და სხვა მრავალი.

ზარდავლებშია მდინარე არის განვითარებული გველ-ღობი, ლავანეთი, წყველებური ხერსი, აღმოსავლეთიდან მუგანსიდან ჰასტოფის ხერსი, კრებანი, ვახსი, მაკვლი, უფრო სიხრიან მრავალხარის მუგანსი და სხვა მრავალი. ბალაშარობს წყველებურიად ბარაქიანი და საშუაოდ მრავალფეროვანი.

მდინარის ჰაობის და ნახევალეულ ადგილებში სიხრიან და წყველებური ჰაობის, რომლებიც მუგანსილია ფუტისაგან ანდა ლავანის ადგილის მუგანსი მუგანსი ნახევალეულ ადგილებში დარჩენილი უნდა წყლისაგან. ჰაობები უთავრესად ლეკიანი, იმებით არ არის ლავანის, რომლებსა ნახევალეობებში მონაწილეობის იღებს *Typa iatiolia* L., *T. angustifolia* L., აგრეთვე *Bunium umbellata* L. და სხვა.

ბულის ტყეში საშუაოდ გვერდობა გამოსახული გეოლოგიური რიგები. მდინარის ჰირი დაფარულია ლავანით, ან ვერსნარით და მუგანსით; ოხანე მუგანსებულ უკვე ურავლებს მუხსან-თუნდარი, რომელიც ლავანობის მუგანსი მუგანსი მონაწილეობის იღებს. პამეად შედარებით კარგადა გამოსახული ჰირილია ოფი, ხოლო მურე უკვე ცარხილია და წარსულში ტყეების არსებობაზე მოკავშირეებზე უკვე მკვლევარი ვახუშტის იღებს მუხსან-რესილანდარი, რომელიც (მუხსანი-ლავანეთი-ფაქალი).

ბულის მუხსან-თუნდარი უმუგანსი ეკავის ტყეში, რომელიც რესილანდარ-მუხსანისაგან არის (ან იყო) მუგანსილი.

კახეთის ვაკის ტყე პამეად თითქმის მთლიანად მონაწილეობს, მთ ნალექად მუხსანობა ვახსანობა, ბულები და სახსარ-სათყებია გავრცელებული. რესილანდარ-მუხსანი, რომელიც იქ იყო ეკავიანებული მთისწინა კალთებზე, უშუალოდ მდინარე მთის მუხსან-რესილანდარი ტიპის ტყეს, რესილანდარი, რესილანდარ-ჩიფლანდარს და წიფლანდარს, რომლებიც სიხრიან 650—700 მ სიმაღლეზე კარგადა გამოსახული. არის მუხსანსეკები, როგვაც კონტრ-ტიპი იმყოფებინა იული და მუგანსი.

ვაკის ტყეში ახვე ისპობა, მაგრამ მუგანსიანი ისეთი სხიარად მუხსანდარი, როგორსაც ადგილი აქვს ქარლეთი, არ არის.

ამ მხარისათვის უნდა აღინიშნოს ერთი ფორად ზარდავთხო მოვლენა: წარსულის—ტყის ზოლებს, დარტყობა. წყველებურიად იგი ვაკისა და ბულის ტყის ნაბის წარმოადგენს და ამაში მსხვედვიან განისაზღვრება წარსული გეოლოგიული მუგანსილია. წარსულის დარტყობა ფორად დაგვიტოვა მოვლენა, რაცაც კახეთი არაა ადგილი კვესა ქრების (აღმოსავლეთი, შუა ზიონი) ქროლებს, განსაზღვრებით ზავსებში, რასაც თან დიდი გველები მოსდევს სოფელი, წარსული ზოლები კი ანელებს ამ ქრების ქროლებს, ზამთარი კივე სულს უწუბონ თოვლის დანამტყრას და, მახსადება, ნიადაგის წყლის ჰარების დაგროვებას. ზალხური დაგროვების და მურეწვლობის შედეგად მუგანსილი ეს მუხსანობა ტიპი მუხსანის წარსული მუხსანის გამოყენების ფორად უნდა განვიხილოთ ამ წარსულის რაციონობით რეკონსტრუქციით, მერფობი ვიძუბის ჩამტყობა ანდა სრულიად ახალი ქარდაფი ზოლებს მუგანსი, რომლებად მრავალ ადგილას უნდა დაგროვება ალავანის სუბია, განსაკუთრებით მარჯვენა ნაბირიდან, მდ. ლავანის, ვიდრე მუხსანის კალთებზე დასალოებითი 800 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

წინა და შემდგომი უფრო მეტად გამოხატული ვაქს ადამიანული ნაწილი—წირის, ხისის და შიშის მისაძინებელი. შემდგომი კი ტიპური და გვერდულად მდებარეობს. ადამიანი ნადავლებს, ტყის კომპლექსს და ოდნავ მოძულა ნადავლებს, თუ ვაგველადი, უკეთეს ცნობის, რომელიც ბუჩქს გარდა მისიველიც იქნება მისი, რესტორის თვისა და მისიანია ბუჩქის, საკუთარი გრძელი ტიპის სახურავი მდებარეობისა, სადაც უფრო წინა და შემდგომი ვაგვერდი ვენების იმდენად მაკარ ღვივებს ანა მასალას შემდგომი ღვივებისა.

ადამიანული შემდგომი უფრო მეტად ვახურებენ ველისა და საყვარელნი ტიპის ცნობებს. ამ შარბი ველის უფრო ნეკლეულია ერთიანი ველი, რომელიც მრავალნი ტიპი არსებობს, მაგრამ ველის ტიპური მინე პანინიანი (ვინიანი) ნაყვარადანია, რომელიც ტყეშია და *Artemisia Myricina* Bess. და რომლის შემადგენლობითი ველის ფორმები სუბთბი და მონაწილეობას იღებენ. რამდენად ნიდავს ზედა ფენებში ჩნდება მინიანი, იმდენად მდამარი ტიპის და ველებს მთლიანად იხრება მონაწილეობა შიშის *[Linum scapularis (Pall.) Klok.]* და ველებს აუზნი *(Artemisia Myricina Bess.)*, სადაც უფრო მეტად ველებს გარდახენი *(Salvia)*, განსაკუთრებით კი *Salvia glauca* M. B., *Sericoides* M. B.; ამ ტიპის მონაწილეობა არანა წყნარ ველებისათვის ნეკლეულია ველებში.

შემთქმელი დასტურება, რომ კასიი სოფლის მუერნიონის ერთობი დასტურება მხარე ვახურებენ ბაგარიონისა არ იყოს, თვინიერ ნარინიანი, თვინიანი, ღობისა და შევისილიანი გარდა ვახურებენ ველებში (1,2). უნდა ითქვას კი, რომ ამ ველებში კახლებს კორექტივი მუტანს: მეუღლი ადვალტები ზევისილი ველებს. მათ შემდგომი ველებს ღობის მონაწილეობის თვისებური წესით, განსაკუთრებით ველებს და ველებს ხაზს მრავალ კოლექტივს აქვს ღობის საყვარელ მუერებას.

კასიი თუმა მრავალნი კოლექტივი მდებარეობს ხახურებში, მაგრამ ვაჩი მინე კასიი ერთი პირველია, კასიი მმ-მდე საყვარელ ვაჩის ვაჩი მინიანი (ინ. ზემა).

სხვა ხელეულიან მინიანი ველებს იხრება, როგორცა: დღეობი, პირველი, ადამიანული ველებს, ზემა, უნაბი, ფსტი, ატი, კარკარი, ჭეჩანი, კალი, მხარე, კომბი, ზემარტი, თხილი, კასიი, ფსტი და მრავალი სხვა. გარდა ამისა კლიმატური პირობები ხელს უწყობს ნესტ-სახარობს, აგრეთვე ტყეში კოლექტივების (გარანი, ვახარლიის ვარდი და სხვ.) აყვარებას და კასიებს.

როგორც ველები, ამ სარტყლები მრავალი მდებარე შესანიშნავად ხარობს და კვლავს თუმა-მუგებს და კახებებს მდებარეობს, მაგრამ ამ შარბისათვის ვენის მინიანი და მდებარეობს კასიის ვაჩისათვის მდებარეობს. აჭარბი ვენებებს უნდა მოეძებნოს მრავალი მდებარეობის სუფრის ღვივების. საყვარელი და რქაქილიანი ისეთი ტიპის ღვივების იმდენად, რომლებიც სრულიად თვისებულად ურთივლენ მსოფლიო ველებს ფრანგულ ღვივების.

მაგრამ, როგორც ველები, კასიი ღვივის ცნება თვისებულად კომპლექსური ცნება, იგი მოიცავს მრავალნი ტიპის ღვივების, რომლებიც ერთობიანად განსაკუთრებით სიშარბი: ღვეტი, ცემოთი და სხვ. კასიის სხვადასხვა კეთილსახურებრივი ტიპის ღვივის იმდენად, მაშინადაც, ამ შარბის დარაობა ღვივების ტიპის მიხედვით განსაკუთრებული იქნება.

აღსანი სუბის სოფლის მუერების მიმართულებას ჩამოვლილად, როგორც სახურავი მდებარეობის მიმართულებას, მაგრამ

ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მდებარეობს კვლავ შემდგომი მინიანი დარგი იქონი სოფლის მუერებისა. ეს ნიშნავს, მსოფლიო იმას, რომ მდებარეობის პირობები აქ უფრო ვახურებენ არის. მაგრამ, თუ დავაკვირდებით სუბის კითარებს, ვახურებ, რომ, ზოგან თუ ვენის იმდენად ბიჭებს პროდუქტს, ზოგან მდებარეობს იმდენად და ამ შარბის სხვა, მთავრად კვლავი უფრო მაღალ-ხარისხისა. ამის მაგალითად ღვივების რაობა, რომელიც შემდგომი მდებარეობის კვლავი კვლავების (გარანი, რგანი, ვახარლიის ვარი, თამბაკი) რაობა, ვენის აქ მდებარეობს არანაკლები მინიანი ვენებისა ვენებისა განსაკუთრებით კარგ მისაქვის იმდენად ვაჩი (ჭარბი ცნობილი ღვივების კალი ანუ ღვივების რქაქი), კომბი, მხალი (ცნობილი ღვივი კვლავი, ღვივების და სხვა მრავალი). ღვივების რაობა ვენის კარგ მისაქვის იმდენად, მაგრამ მინი პროდუქტს ხარისხი ნაშრომებს კასიის სხვა ნაწილების ვენების პროდუქტს, სოლო ტყეში კვლავი პროდუქტია მაღალ-ხარისხისა და სახურავითა ვენისა ფრანგ ზემა.

კასიის ფინიკურ-ვერცხვითი მინიანი ვენის კომპლექსი, რომ მივინიშნავთ სახურავი მდებარეობს ჩანს როგორც ვერტიკალური, ისე პირინიკალური ხარისხისა.

პირინიკალური მდებარეობს კასიის ადამიანული ნაწილი—გურების რაობის ადამიანული ნაწილი და სინდისა და წითლურების რაობის ადამიანული ნაწილი, მაგრამ ამ მდებარეობის ტიპები ჭარბობს მდებარეობს, მაგრამ მინიანი ვენის, ადვალტური ვერცხვითი და სხვა ნადავლები; მდებარეობის ტიპები სხარბის მთლიან-ტყეობი ტიპები: წინა და შემდგომი, ნაწილანები, ერთიანი და წინიანი ველები, აუზნიანი, შორიკები, კარღინანები, კლიმატი მრავალი და კორინტიკალური.

ამის და მხედვითი მინიანი ვენების მინდვრის კვლავების: სინდის, სარტყლები—სინდის, ტყეში კვლავების—მესხურების, ვენების კი იმდენად პროდუქტის მდებარეობს და სადვალტური ტყეობი ღვივებისათვის მდებარეობს ნაწილანები ატამ, ნუს, პროდუქტს, ღვივების, ფსტი, კარკარი, ვენის და მისიანი.

ჩრდილოეთი ნაწილი სინდის ველებს მსოფლიო კლიმატით: ნადავლები 700—900 მმ ურდის; სახურავი ისე ცხელი და გულბისი არ არის, როგორც ადამიანული ნაწილი, სინდის ტემპერატურის მაჩვენებელი ზოგჯერ 40°-ს აღწევს. ვაგვერდულია ვახურების ტყის ნაწილად კარბინიკალური და ტყის სხვა ნაწილები ვენისა ვენისა. მდებარეობს საყვარელ ჭარბობს მუნარი, მუნარ-რესტორანი, რესტორანი-ფინიკური, კალის ტიპის ცნობების. მდებარეობს ამ ნაწილში ფრანგ ტყეების სინდის ცხელებს.

კვლავი მდებარეობს კომპლექსი სხვა: სინდის ველებიდან კარგად ხარობს ხელეობები, სინდის ურქაქავი ვენის, ვენის იმდენად ტიპური კასიი, სახურავი ველები და სხვა ტიპის ღვივების მასალას;

ახვე მდებარეობს კასიის ვერტიკალური სინდის, განსაკუთრებით მარჯვად ნაწილს.

ა) 200—450 მ სინდისა პირის ვაგვერდულია მინიანი და ღვივების ნადავლები, მდებარეობს—ჭარბის ტყეები, ვენის იმდენად ორდინარული ღვივების მასალას. მინდვრის კვლავების ტიპური ხელეობები და სინდის;

ბ) 450—700 მ სინდისა პირის ნადავლის მინიანი ტიპი ნაწილად-კარბინიკალური და ტყის ნადავლების ტიპი; მდებარეობს: მუნარი (ჭარბული მუნარის ტყეები), მუნარ-რესტორანი, ვაგვერდული, ადვალტური მუნარი და ვაგვერდული ნადავლები; ნადავლები 650—750 მმ, სახურავი კლიმატი ტემპერატურა 13,5—14°-ს ურდის; აქ ვენის იმდენად სახურავი ვერტიკალური ტიპის ღვივების და აგრეთვე ვაგვერდული ტიპის ღვივების;

გ) 700—1000 მ სინდისა პირის და მის ზევით ვაგვერდულია ვახურების ტყის ნადავლები, მდებარეობს ნაწილანები რესტორანი, რესტორანი-წითლური (ზემა სხურავი); ნადავლები 750—800 მმ, სახურავი კლიმატი ტემპერატურა 12—13°-ს ურდის. ვენის იმდენად მასალას მანარული და ორდინარული ღვივებისათვის;

დ) 1000 ჰ ზევით უკვე ტიპური მთების შუა სარტყლის ტყეა, სადაც საუკეთესო პირობებია მშენებლობისათვის. გარდ კოვლიდევ ამისა არის კიდევ ისეთი ფაქტორები, რომლებიც ღვინის ხარისხზე და ტიპზე სკამბო დიდ გავლენას ახდენენ, ესაა ის ფლავონი და ნიადაგის მიკრობიოლოგები, რომელიც ურობიორობისაგან განსხვავდება მინერალური კაბონატის კონტენტს, რასზეც გაუმჯობესდა კასიონის ვენახების ურთულესობა.

- ამისა და მიხედვით კასიონი შემოდგომ დაიხსოს (რასაკვირველია, ოპტიმალურ სიბოლოთა მიხედვით) ევროპული ტიპის შედეგების შემდეგი მიკროკლიმატი:
- ა) ასპეტის,
 - ბ) ელიაოსი,
 - გ) თვალის,
 - დ) წინაწლის.
- საკუთრისადაც ორიგინალური არიან:
- ა) გურჯაან-კარდამანის ვაკეური კასური ტიპის ღვინებისა და

ბ) ტიბან-სირის შემადგენელი, პორტუგალიისა და კავკასიის ტიპის ღვინების მიკროკლიმატი ლანხის მარჯვენა ნაპირზე.

მარცხენა ნაპირზე კი:

- ა) ფხაღვლის—მსუქნი, ორდინარული ტიპის ღვინობის,
- ბ) ნაფთულის—წითელი ევროპული ტიპის ღვინობის,
- გ) ენისლის ორიგინალური მსუქნი სხსუფრე ტიპის ღვინობის.

- დ) ვერლის—ბუნებრივად ტყბილი ღვინობისა და
 - ე) ლეკოლის—ორდინარული ღვინობის მიკროკლიმატი.
- კარგ კასიონი კავს:
- ა) მანავის—შენახის ტიპის ორიგინალური სხსუფრე ღვინობის,
 - ბ) საკარეოს—ევროპული ტიპის სხსუფრე ღვინობის,
 - გ) ირისის—მსუქნი, ორიგინალური კასური ტიპის ღვინობის მიკროკლიმატი.

ზემოაზიური ტიპური მიკროკლიმატისათვის დამახასიათებელი ღვინობები დგება შუა წელი; მისიყენ მალა, საშაბაძურე ოსილის მომეტი ვენახებია, ლანხისყენ კი ორდინარული ღვინისა.

2. შედენიეობისა და მშრალი სუბტროპიკული მესილეობის ქვესარტყელი

(მირაქ-ტარე-ულდარის მხარე)

მეგნახეობის ეს რაიონი, რომელიც უფრო ჰერსპერტეობია და ამჟამად კი წარმოადგენს მესაქონლობა-მშენებლობის რაიონს, კანკალეგებულია აღმოსავლეთ საქართველოს ეკოლაზე აღმოსავლეთ ნაწილში, უბრავეს მირაქ-ტარეის მალაობა.

მირაქ-ტარეის მალაობა რამდენიმე აღმოსავლეთ რაიონში შედის. ეს რაიონებია: წითელწყაროს რაიონი, სიღნაღის რაიონი, კაბრეთის რაიონის ვაკე, საკარეოს რაიონის თოვლი აღმოსავლეთი ნაწილი. ბუელი, ენორგაფიული დეოფის მისხვევით ეს იქნება: საკარის კვლის ქვედა ნაწილი, ტარეის უღანო, უახამხარე და მირაქ-ულდარი. ჩვენი ტიპური ველების ეს ნაწილი ჩრდილო-დასავლეთიდან დასრულია ხაშურ-აღმოსავლეთისაკენ მდინარე აღანხისა და ირის ნღნების მიმართულებით. მირაქ-ტარეის მხარე პატარ-პატარა ქედებითა და კორაბებით არის დასერილი, ამ შერეულობის და ქედების საშუალო სიმაღლე 700—750 მ-ია, ზოგი მწვერვალი კი 900—1000 მ სიმაღლისა. ვაკის დეგრესიის მდებარე ჩამოშლული საშორე-დასავლეთის კვლადან, ე. წ. ალფისილების, ჩრდილო-აღმოსავლეთი და ფერდობებს თანდათანობით უწყობს პანტიონის, ვაშლიანის, ლეკიწყლისა და ბუელი მოკლნისკენ, სადაც ცენტრალურ ნაწილში ქმნიან ეკუთმდების არს. აქ ვიდრე მირაქის დეგრესიის შორეული და მდგრადობა დაბალ ალფისილებს ქმნის, რომლის ზემოპირდა იწყება ტალღისებრი ველი და რომელსაც დაქანება კასრისწყლისაკენ აქვს.

ასეთვე რბილტვალდარ-გორაკიანია ტარეის უღანოც. ამ მხარის სიმაღლე 350—900 მ შორის მდგრადობს. დასავლეთით მას ესაზღვრება კარდამანის და ქვემო საკარის ველი.

ისე როგორც მირაქი და ელდარი, უახამხარე და ტარეის უღანოც უწოდებ მხარეება, ივლის-აგვისტოში მართლაც უღანის წარმოადგენენ. ქვეის მირაქში, დრმა ხეცები ოთხი-ოთხიოდე მუნჯე მოწაწეწე წყარო, რასაკვირველია. სურათს ვერ შევვლის. ხეცები წიბის მდებარე უახამხარეობა, მაგრამ აღანხ-ივრად ველი ვერ აუწეს, ბუელი მათეკანი ივრადეა კამონარის კონუსში. მესამეულის ქვიშაქვები, თიხები და კონვოლუტარები, რომელთაგანაცა აბეული ეს მხარე, ადვილად იმდობენ, ისინი ხეცების წყალს ვაკე ადგილებზე გამოქვან და უახამხარე კონუსებშია. სოხისი ადგილებზე და განსაკუთრებით მისი ნიადაგები კატეგორიულად განსხვავდება მირაქთან ვაკის ნიადაგისაგან. ამ მოვლენის ხშირად საკმაოდ დიდი კორექტივები შეაქვს მხარის მცენარეულობასა და ფლორისტულ ევოლუციას. ხშირია, რომელსაც კარდამანებში, სურსეთიანებში და სხვა ნასეკურდამანის ფორმაციებში იაკეს ირის სოფლებზე არა მარტო სათელი ტყის ეკუთმდები (კვეის ხე ან ქართული ნეკრისხი), არამედ პულის ტყის წარმოადგენელიც კი (პანტა, კერინის).

აღწერილი მხარის ნიადაგის საფარი მრავალფეროვანია, მაგრამ ამ მხარისათვის ეკოლაზე დამახასიათებელია მუქი ნიადაგები, რომელიც შორის უფრო ჩვეულებრივია: დრმა მუქი ნიადაგები, ოსულდარის კამონარული ნიადაგები, საშუალო სიღრმის მქონე მუქი ნიადაგები და სხვ. რამდენადაც ნიადაგების პუნქტიანი ფენა სიღრმე 50—100 სმ უღრის. ამ ნიადაგო შორის შეიძლება აღინიშნოს მომდომარე და მდებარე მუქი ნიადაგები.

კარგ კასიონის საშრეთ და დასავლეთი ნაწილში ჩვეულებრივია წახლა ნიადაგები. ბაღიარის დაბლობზე მდებარეობს და მდებარეობის დიდი მასივი. ასეთი მასივები ცხვრება აგრეთვე მირაქში, უღანსაშრეთ და სხვაგან, სოლო უფრო ტიპური და დიდმასივიანი მდებარეები ელდარის ველზე. მაგრამ ეს მდებარეები და მდებარეები არა იმ კატეგორიის ნიადაგები, რომელთა გამოქვანება არ შეიძლება ცოცხა თუ ბუელი მელიორაციული ღონისძიებების ჩატარების შემდეგ.

კლიმატის მიხედვით ეს მხარე კელის კლიმატის მხარეა, კონტინენტური, მაგრამ ჩრდილოეთის ეკვლობის მდებარეობის გამო აქ უფრო თბილი და ნაყოფიერია.

..... საკარეოს ქვეთი, უტეო, მდინარეები კიდე, ჩალიან-ბალახიანი, ლერწმობანი, უმდინარე, თინიორ იორის მდინარისა, და მცირე წყაროები. სოლო პავითა არის მქვენი, ზაბარ თბილი, ზუსტად ცხელი და არა ედგენ, მცირე თბილიანი, უენილო, უენილო, ენათიან ვერეგის განკინახს მოდინარია, და არც დადგრების თოვლი დღე სამ, და უტარი, არამედ აღანხისა და იორის კინები და მისი ქვეთიანი ფრიალ საშინანი, ცხელი და გაუბლიანი (1, 2).

ფიგურაქი (197), ბაქცი (202) და სხვები ამ მხარის კლიმატს აუთუმებენ ველების კლიმატს კონტინენტური კლიმატით: ზომიერი თბილი ზაბარი, ცხელი და მშრალი ზაფხული. ამ ზონის ნალექების წლიური საშუალო მარცხები 350 მმ-დან 520 მმ-მდე. წითელწყარო, რომელიც ეკუთმინებს საზარის 820 მ სიმაღლეზე მდებარეობს, 540 მმ ნალექს იაკებს, ეკუთმინება კი, როგორც ჩანს, ამხვ ციფრებით ნალექს, რადგან ქვედას თოვლისებრი გამოქვანების გამო წიბა ეკუთმინება ჩრდილოეთით და დასავლეთით მდებარე მწვერვალებისკენ შოვის, მშინ რომელსაც ეკუთმინება მინდვილი ერთ უფროსხვ არ იდგენ. წიბები ჩვეულებრივ თქმებებია, წელი ნალექი გადირგნს ნიადაგის ზედაპირზე და მიქნება ხეცებისაკენ. ზემოთი თითქმის უოოოლა. ის 540 მმ ნალექი, რომელიც ამ ველების არში ჩაბობს, წელიწადის დროის მხედვით ასეა განაწილებული:

ზაბარში (ფეგმბერი, ინდარი, თებრალი)	45 მმ
გახმულზე (მარტი, აპრილი, მაისი)	195 მმ
ზაფხული (ივნისი, ივლისი, აგვისტო)	170 მმ
შემდგომად (სექტემბერი, ოქტომბერი, ნოემბერი)	130 მმ
ს უ ლ	540 მმ

ზაბარიდან ნიადაგი წელი გათრისი არ არის, გახმულზე-ზაფხულის თქმებებში წიბები ნიადაგის ეკუთმება ვერ ახერხებს, და ამას ზედ ერთობის ისიცხვ, რომელიც ზაფხულში აქ

ივის, მტავლიად, წვეს ველში იყნისი სპული ტემპრატურა 29,2 ს. უდრის, სოლი ივლისი 25,1 ს. ქვე, რასკირაფულა, ხელს უწყობს იმ მჭირვერის ნაწარმი წყლისაირთქვებას, რომელსაც ატური ნიადაგი იღებენ. ამისვე პრალია აგრეთვე იხი, რომ ამ მსარეში წარმოები მტავ იმთავითა.

მრავალი, ველის კლიმატი სპული კონტინენტურულია, მაგრამ, რადგან ზომიერი მრავალწლიანი, ეკანსკრებიტი მუდმივ ქარისაგან დავრთვი ნარეულში, თბილი და ეკანბლინი, აქ ველურად, ნათლი ტვის ფრვლები, კარკავ სერობს და იხსნა პროწული და ლღვი, სოლი ველის ფრვლებში ეკანება კარული ვასი და ეკანრეულვებულეს მტავ დიონ-მუხანოზი ფრვლი.

მდნარული სფერი ველისა, მაგრამ სპული მრავალწლიანი. აქ გრვებში როგორც მუდმივი წარმოიბის ველში, ტვის უან დასვის მრავალ წარმოქმნილი (კანამზირი, კავრისი კავის ნაწილი და სხვ.) ისე პირველადი ველშიც, აგრეთვე ნათული ტვეები, ჰალის ტვეები, ლამობიში და მზანარები, პირველი მუხანოზი, მუდმივი მუხანოზი და სხვ.

ტვის უან დასვის მრავალ წარმოქმნილი ფორმაციის გურთის ვაე-ველიანი ველი—მუხანოზი, მუხანარ-რესილანის სარჯხ განკვირებული (კანამზირი, სკანრევის წინა მზარ და სხვ.), მუხანოზი—ნათული ტვეების სარჯხ წარმოქმნილი მრავალწლიანი არბი, მუხანოზი—ჰალის ტვეების სარჯხ წარმოქმნილი და აგრეთვე ფართო გავრეულებული ურიაანი ველის მრავალწლიანი ვრიატი.

პირველი ველის უმთავრეს ზეგნებზე გავრეულებული, მუხანოზი და ჩახლა ნიადაგებზე.

გვიწერიათ და ნიარაღსოვანი ველები უფრო ტიპური და ჩვეულებრივი პირველი ველისსოვანი, იქ, სადა მუხანოზი და მუხანოზისკარი ნიადაგებია გავრეულებული, ზეგნებზე ან ნაგებებქმნულ ფრვლობზე. ტიპური გვიწერიათი ველი უფრო გავრეულულია მუქ მუხანოზი ნიადაგზე, რომელიც დახმანის-ბოკალი მტრეკურა აქვს და ჰუქუთივ მდიდარი არიან. ამ ეცნობის მთავარი მუქმული მუხანოზი ვაიწერა.

მურო ტიპის გვიწერიათი ველი გავრეულებულია ნაგებებზე მდნარ კანონიერულ მუხანოზი ნიადაგებზე. ამ ეცნობის მთავარი მუქმულია *Silpa juncea* L. და მისი თანამული *Silpa Lessingiana* Trin. ეს ტიპი უფრო წარმოიქმნილია, რის გამოც როგორც სითბო-სამოყარი დახმანისსოვანი.

ნიადაგობრივი თუ სხვა პარობის ცვალებადობის შედეგად ხშირად ვაიწერა უან იხები და წინ მარკოვიანის სოლ-ტო არღებინანები, რის შედეგად ვიღებთ ნიარაღსოვან ველს. მუხანოზებისა და მუხანოზების მდნარეულობა აქ ჩვეულებრივია როგორც ზეგნებზე ისე, მით უმეტეს დახმანებულ ადგილებზე (მილარზე, ვლდარზე და სხვ.).

პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს ამხინიანი ნახვარეულები, რომელიც მუქმულია ველის ამხინისსოვან (*Artemisia Marcianae* Bess.), და რომელიც სამოყარა სპულია მალადია. კარკავ სარისხისად ითვლება რადგან აქ ტვიან მუხანოზისზე, რომც ცხვარი ნამობს, და არც ვაზფხულზე, როგორც ცხვარის სამოყარი უქმის, ვეწმურები (*Poa bulbosa* L. v. *vilipara* C. Boett., *Bromus japonicus* Thuub.) და სხვა მარკოვიანები, უხვად ვარდობან და სპული ხანსა და სოყურა სპეცის იმლევიან, ეს დაეკრება მრავალწლიანი ვარინანს იმლევი, ეს კი დამოკიდებულია ნიადაგის მართლიანობის ველისა და მუხანოზზე. პირველ მუხანოზიანი ჩვეულებრივია ვარინანს ტვისიანი, მურო მუხანოზიანი—სურმუხანის და *Salsola*-იანი.

ფრად ზინტურქო და თავისებური ცნობებია მირიანის ნათული ტვეები, რომლებიც მალან კარკავა ეკისხული ვაშ-ლოვანი, პანტიმარზე, ლაქსიწული, მულია მოდინზე და სხვაგან. მულია წარსულში მით უფრო დიდი ფართობი ეკითრა, მაგრამ თანდათან მისიონ და ამჟამ პირველად იერის მუხანოზი ნათული ტვე იმთავითა. ეკანსკრებიტი კარკავა ნათული ტვეები მუხანოზიანი ვაშლოვანი.

აგრეთვე იხი, ქ. ი. მთავარი და დიდი ნათული ვაშლოვანი, დავარეულია ვეის ხილი (*Pistacia munica* F. et M.). სე-გის ურთიერთისკან დაღილებულია 10—15 მეტრი და მათი

უხარბზარი ბურიითი მრავალი ვარკები თავისებურ იერს ამ-ღვენი მული ამ მუხანს.

ერობის გავლენის ქვე მუთივი ფერდობი სემაგვარი დეკ-ტიბითა დაფრულია. მზანადაც, იქ, სადა ვეულებრივი პროცესის მრავალე გრვებზე აუქულები პროცესები, დასხულებულია ვეის სე ფერდობებზე—ღვია, ალესილების დასავლეთი და ჩრდილო-დასავლეთი კი, სადა სეგმე ერობის პროცესი ვაქცეს და კონსტეს ქმის, კლავა ვეის სე დახმანებული, მაგრამ მრავალი თანამული, რომელიც ვალთიანი ტიპური სეგე ალთა.

ვეის ხის გავრელების არეის შუა მალდომობარე სეგმი-ღარ გეგმება. ჩვეულებრივია ქსეროფიტიული მუქმები.

თლნარები გავრელები ალესილების მირიან გავრელებზე-ღვია, იქ სადა ურთიერი ვაშლობა, ან სინესტ ვინანს. თლნარები ალესილების ვიწრო სეგმე ვიწრო ზოგანს ქმნიან. ამ თლნარების თანამულია ლღვიანი, რომელიც კლავა ალესილებების მირს ეკანება და ხშირად სპული დიდ სეგმებზე იზრდება.

ავაი (*Celtis caucatica* W.) გეგმება მთის მუქრეულებშიც და, როგორც ჩანს, უფრო ფართოდ ითუ გავრეულებულია, მაგრამ ეკანებულმა მთებებში მის ბოლო მთაზე.

პროწული და ლღვი ჩვეულებრივია გვერდის სეგმეში ლესიწულზე, პანტიმარზე, მუ სეგმე და სხვაგან, სადაც სპული დიდხა და მუხანოზი რაგანს ქმნიან.

მურყნები კი ვეის ხის ტვიში პროწულიანებში ჩვეულებრივია.

შემომდინარე მთელ მიზიდავს სხესეში ანასტურების იხს, რომ ეს რაიონი პოტენციან მესილოვის და ვაშლოვანობით მშრალი სუბტროპიკული მესილოვისა და მუხანოზობა-მესილოვის რაიონია, სადაც ფრად კარკავ მუკა, ეკანსკრებიტი კი ნათული ტვეების გავრელების არბი, ლღვი, პროწული, ფსკა (*Pistacia vera* L.), ვანი (*Ziziphus jujuba* Mill.), ფიტა (*Elaeagnus horrenis* M.B.), კარკავი, ვანი, ჰურბია (*Artemisia* მრავალი სხესეობა და ვანი), ატამი მრავალწლიანი, ნუში მრავალწლიანი (*Amegyal* სხესეობანი), სურბა (*Diospyros*—სხესეობანი), თუა (სხესეობა და სავურელები არბი), ეურბი მრავალწლიანი, ვანი, მსხელი და სხვა მრავალი. ამ სილველისთვის მესხან-ნავია, როგორც აღვინიშნე, ნათული ტვის არც და ვლდარის ველი იორისაგან დაქმნული, რომელიც ხაქარეულობის სხვა ეკისეთა მირის უქმობისა ნესხ-საშამროს მისეგანზე (ივლისი და ავგისტიში მალადია ტემპრატურის გამო), მაგრამ ახვე დროს თვით ზეგნის მთავარი მუხანოზი ველი ფართობები მრავალ და კარკავ ხილს მოგვეცეს. ვანისსეგმე ბორნივის ინსტრუქტის მიერ ჩატარებულმა ცვებმა ეს სახეობა კარკავ დახმანებულია. ნუში, ატამი, ვარკარი და სხვ. ურწევადაც კი უკვე 6—7 წელია მზიან კარკავ გრნობან თავს. თუ ამ მხარის სიწილი ამ რე-მულიც მუხანოზის 250—500 ს მიმდღეა მირის (ელდარი, პანტიმარ, ლესიწული) სპიშიმზე მუხანოზობისთვის და კარკავ-ვაისის და ლღვი-პროწულისთვის ვაქცესთა, სპიშიმარად ფართობები რომელიც 500—700 ს მირის მუხანოზობს, სპეცესობა სიღვივე მუხანოზობისთვის და იმ კულტურებისთვის, რომლებიც ამ ეკულტურას თან სეგმე ქართლის მუხანოზიან მანავალთავის ზინბია. ამის სპეცესობა დახმანებულია სოფ. ტელის მესხანია. ნავი ვანსებში სიღირის მიდამოებში. არც მუხანოზობა და არც მესილოვანი ამ მხარისთვის ახალი სიღვი არ უნდა იყოს. წინათ ეს მსარე მუხანოზი უნდა ეფილიყო დახმანებულია. ჩვენი იტორიის ვანი სიღვივე ვიღვი სიღვივე და დახმანებულია დეკიანის უხვადიანობა (მზანისის ტემპრატურა). ამ მხარეში გავრეულებულია ველიური ბროწულიანი ველიანი, რომ მსესილოვანობის გეგმ-მალდობა იზრდება, მუდმდება სწორედ ამ წარსულის ეკულტურის ნათი იყოს.

„სოლი მტკერისა და აღანის მესარიათს ზეით, ჩრდილო-ტანს, მურეთის აღანის მუხანოზობაში ანუ იორი, და ამით მესარიათს მირის არის მუხანოზი, რომელიც აღმავალ მურს, ქალაქი იგი-ისის სხესელს, და ამის ეკო იხსხული ქვეყნება მუ, და აქ უწო-ღებენ ამის ადგილას ხორანთას, და ითუ ქალაქი და ციხე ურწევადაც და ბერქაძე, შემდგომად მოიხორდა და აწი იორს არის... (1,2). შემომდინარე მუხანოზიანი მუხანოზიანი სარკობით დაღ-ენების ეკანებზე მუხანოზი პროწულია მუხანოზი: 4—5 წელია მზიან მშრალი სუბტროპიკების ბაღი და ვანისა, ნესხ-საშამროს და სხვა

ჭვირფასი ბოსტნეულის ნათესი მოდიანად აწარმოებენ და მათი ნაყოფსაც ვაჭარობენ.

3. სუფრიის ეურმის, მემარგებელი ავინსებისა და მხრალი სუტროპიკული მესიდაიკოსის ქვესარტველი (ქვემო ქართლის გუბ.)

ამ ქვესარტველი მოქცეულია თბილისის ქვემო მდებარე ვაკის, დასავლეთი 500—550 მ სიმაღლეზე, სახელდება — გარდაბნისა და მარნაულის ადმინისტრაციული რაიონი მოდიანად და თბილისის გარეუბნისა და პოდლისის ადმინისტრაციული რაიონების გუბ ადგილები.

ეს მხარე გადაკვეთილია მდ. მტკვრით, რომლის ორივე ნაპირს მდებარეობენ ვაკის: მარჯვენა მხარეს — სახეიანისა და მარნაულის (მარნაული), სოლო მარცხენა ნაპირზე — ლოკისისა და გარდაბნის. მარჯვენა ნაპირს მდებარე გუბ იაკის მხარე გადაკვეთილია მდინარე ქვიით (ხაშბ რამ უახინა) და ადგილით, სამხრეთით მდ. ფოლაღურით, ვაკის შუა ნაწილში ამონივრულია იაღღუკის მდინარე ქვი. მარჯვენა ნაპირის ვაკის ორთაილის ქვიის მორჩილე კალთებს ესაზღვრებთან და გარდაბნისა და გარეუბნის ქვიისა.

პერიფერიულზე ვაკეთა სიმაღლე ზღვის დონიდან 500—500 მ აღწევს და თანდათან დაბლდება მტკვრისაკენ, სადაც მათი სიმაღლე 300—250 მ შეადგენს.

გამოსილულ ზონაში მტკვრის მარცხენად ერთვის წყალმარვალ ქვი და ადგილით, მარჯვნივ კი — კურმისხევი, ლოკისი და შრავალი მძალი სევი და ღრანზე, რომლებითაც დასრულებულია ეს ვაკეები და რომლებიც მსხვერპის მუდგებ ღვარცხუფითაც კი იცვებიან სიმაღლე. ამ ვაკეთა მუქნაში დიდ მონაწილეობას იღობდა მტკვარი და მისი შენაკადი (182). დადგენილია, რომ ამ ვაკეთა საფუძველი შესაძლებელია წყნობა, რომელიც დაფორულია რიუს ქვით და ეს უკანასკნელი კი ლიონისმარვალ თიხებისა და თინარების ნალექებით. ლიონისმარვალ თიხები და თინარები ის მრავალედი ქსნობა, რომელიცაც მუქნილია აჭური ნიდაგის ფენა. თბილისის ზონის მხარეთულები და მარჯვენა ნაპირზე კემისის ტბის მიდებებში ნიდაგის ქვეშ მოთავსებულია ვაკის ფენები. ვაკის შემადგენლობაში თბიანობა სხიდად 30—40% და ზოგან 60% აღწევს (182).

ამ მხარეში უმთავრესად წაბლა ნიდაგებია, რომელთაც ტყის გავლენა დღესაც ეტყობათ და რაც კარგად გამოხატულია მარნაულის და სახეიანის ვაკეთა არები, გარდაბნის ველზე კი უფრო ჩვეულებრივია ღია წაბლისფერი და უმარად-წაბლისფერი ნიდაგები. ადგილ-ადგილ კი საყმოდ ჩვეულებრივია მლანარები, მლანარები (კუშისის ტბის მიდებები, ხაშბინი და სხვა), და ალუვიური მდლოს ნიდაგები (მტკვრისა და ქვისა ჭლებში). წაბლა ნიდაგების ფენა 15—20 სმ შეადგენს და იმითად აღმოატება ამ სიღრმეზე, სოლო ზომისის შემადგენლობა 2—2,5% აღწევს (182).

ღია წაბლა ნიდაგები ცხვებზეა ამხინდანი და ამხინდურიანი ველებში. ამ ნიდაგეთა პირისაც სხიდა და მლაშეა და მლაშეანი ნიდაგები, ეს ვარანტები ტიპურ მლაშეარებზე გარდამავალი საფეხურია.

დამლაშებული ნიდაგები ჩვეულებრივია იქ, სადაც გრუნტის წლები ნიდაგის ზედაპირთან ახლია და აგრეთვე იაღღუკის მიდებებზე და ფერდობებზე.

წაბლა, მუქი წაბლა, ღია წაბლა, უმარად-წაბლა, ალუვიური და სხვა ნიდაგები სენა-თესვისათვის გამოყენებული ნიდაგებია. დამლაშებული და მლაშეანი ნიდაგები გამოყენებული იქნეს მდარების მარცხელ ლინისებეთა ნატრების შემდეგ, აქამდე კი სათბამ-სამოყვების ფონზე წარმოადგენენ.

კემიდაით ქვემო ქართლის გუბ, რასაკარგვლია, განსხვავდება ქართლის სხვა ვაკეთაგან. ქვემო ქართლში მართალია კონტრულური კლამაით ხსიათაგება, მაგრამ ზამთარი უფრო თბილია, უფრო და უფრო, სამაგიეროდ ზაფხული უფრო ცხელია. ასე, მაგალითად, წლიური საშუალო ბოლნისში 12,4°-ია,

გორში — 11,0°, მურხრანში 11,1°, ხოლო გარდაბნში კიდევ უფრო ზედათა. მაგალითად, აკისის ნიდაგები: ბოლნისში — 23,5°, გარდაბნში — 25°, გორში 22,4°, მუჯერისხევი — 21,7° და სხვა. სამარგებელი ნალექები ზემო ქართლის რაიონებში უფრო მეტია, ვიდრე ქვემო ქართლში, თუ გორში 500 მ-ზე და გარდაბნში 400 მ-ზე არ აღემატება. ნალექების ჩამოვლა განაივრდებოდა წყლისწარმოების პირობების მიხედვით. ქვემო ქართლში ზაფხულია უფრო გვადიანია: უკვე აღემატება ეს ქმის თაბისებურ კულტურათვის განსაზღვრულ კომპლექსს. ვერ კიდევ ვსაშურო ბაგრატიონი (1, 2) მოქცია ამ მთავრებს ურდებლად და ეს მხარე ბრინჯისათვის ხომალდ დასას. ე. წ. ნაირბრინჯისა ზონის შემდეგ უფლებზე ნახ მდებარეთა ზონაზე.

არს ქვე მდინარე (დებედე) სარგებლიანი... კვლავ ამოიღებენ რთვ და ირწყვებიან ამირ და იმირ ველები, სადაც ნაყოფიერებზე უკეთესა მარცხელი თესილი, სოლი, სორბალი, ქროლი, ფეტვი, ბამბა, თამბაქო, სუფი, ბრთვი კანფი ურეკა, კით, ნესვი, მუღსაპური, ციკრი, ახერჯანია, ჰუკუდა, სოლო მტკვრის ნიდაგები და წალკურთა სეიანი ამისთვის ირადეა... ახადა ამ მდინარეზე ნაყოფი, ხოლო აქ ფეხები. აბრეკუშელები და არა მრავალე: ჰეილი არა ზაფხული ცხელი, გუ-მდლისი, ზამთარი კუთლმდები რამეთუ არა და დადგებინს თოვლი დღე რა.

„სოლო სადა ვლინდებოდა დის სერდუეტი, არს ფრიად მავარი ტუთია და ადრისა, მუკველია ბერძენიან. განა მოვალ მუხეც ვოკვინი მარცხელნი, ბრინჯა-ბამბისაჯ კიდე კენახანი, ბროწყული, დღევი და სხვა სილნი მარვალნი. არამედ ღორებს ციხეს ზეო ცივი.“

„სოლო ახახტეცხეიანი სეოა ზოგანისა ღვინის მისი ქვე, ვენახანი, სილიანი, ნაყოფიერებთა და ჰაკეთაა მუქველი.“

„სოლო ქვემო ახტელის არს სოლო სოკორინისა... სეოა ესე არს ვენახოვანი, სილიანი, უკვლის თესილისა მოსხველიანი.“

„მდინარე მამეური თვეხია არადილითი სახე, და მისი კრხელ კლამითა. სოლო დაბნის ქვეთ ქვაბად ფრიად ნყოფიერი ვოვლითად ვენახ-სილითა, თქმლ მარცხელითა.“

„სოლო სამშვილეს ქვეთ ქვისის სეოა ადგილნიან მუხად, ბროწყული, დღევი, ზეიხისხელი და სხვა სილნი. გალაშქა ზამთარი სას თბილი და ზაფხულ ფრიად ცხელი, რამეთუ ზამთარი მუხა არს სენ.“

„არამედ [ბიბლია] არს ფრიად ნყოფიერი ადგილი ქვე-ნყოფიერებს უკველი მარცხელნი თესილი, სილნი წალკურთა და მტკვრისა უცხოური და მრავალი. აბრეკუშე, ბამბა მრავალი.“

„სოლო ადგილის მუხარათის ჩრდილო, იაღღუკადე, მტკვრის პირს, სახლობენ ვინი მომადიანი, მუხეცხელი ბრინჯისა, ბამბისა და უკვლისა თესლ-მარცხელისა. აკეთებენ აბრეკუშა. მოხარკები რაინ მუხეცხი, სახენი უკვლისა პირუტყვითა.“

„... არს ტეს კემისისა, მდამე მუხის წეო კოლისა, კვლად ერთვის კოჩისა და გუფლისის სევის წეული. ამ ტბის დახვლით არს კემისი, დაბ დიდი, კენახოვანი, დღევიანი, ბროწყულიანი, სილიანი. ამის მინდროსა მინა მოვალე უკველი თესლი ბრინჯ-ბამბისა გარდა; კანაფი უმუქაო მცენდები“ (12).

ეს დასახიობება დღევანდელ პირობებზე საყმოდ ზუსტად ასახავს.

ამ მხარეში მართლად ველები მდებარეობათა გარეგნულეული: ჭაღის ტყეები, ჯაგკვლიანი ველები, ნარეკლიანები, ურთიანი ველები, ამხინდანი-ურთიანი, ამხინდანი, ზურ-ზურთიანები, ვარდაბნები და სხვა. ველათიერ და ნაგვარ-უდარბოთათვის დასახიობებული. სახეიანისათვის შემოდებლად აღგებნიან აგრეთვე ჭაბობი, მაგრამ მათ ისეთ ადგილებში რომელთა გამოყენება შეიძლება სახეიან-საფოსტე ამრთენ და ამხად ეს ჭაბობი კარგად თიხის მნიშვნელობას როგორც ჭაბობი.

მეტიანები და ჯაგკვლიანი ველები ტიპურად გარეგნულეულია მუხადებულად ადგილზე, ვაკის ტესი და მიუხედავად

სარტყელი

4. მელენიგობისა და მესანახი უერნისი ქე-სარტყელი (მან-არავის გავყვანი და ქვეშაქართის გერ-დის მირი)

მურანის ვაჟ ქანსა და არავს შუა მგებურ ვრცელი მინ-ღორია მე ნარკვეთი გავლენილი, ამ ვაჟმ განიცდა ორივე მდინარის გავლენი. მურანის ვაჟის ნიადაგები ჰალის ტყის ნია-დაგების ერო-იური ვირანტია (182). დღევანდელი მცენარეული საფარი ჰალის ტყის ვირანტების უკან დადგეს მთებზე გან-ვირავებული საფარია. ამის დასაქარტყელთა წილანის თელ-ნარი, რომელიც დღევანდელი კარვად არის გადარწმუნე-თი, თეთი სიტყვა მურანის მესანარის თავისებური ცვალებადობაა, სო-ლი მურანზან შიგოე სახელი ვსე მუსიაფან, სადგა არს ად-ელითა ამით მინა ტვე უმეტეს მუსანი (1, 2).

მურანის ვაჟის ნიადაგები მჭვლი ალკუეური, თიხნა-რია, მლიერ კარბონატული ნიადაგებშია, რომელიც წახლა ნიადაგებში გადადის. სამსრეთ-დასავლეთი წარწილი გავრ-ცელებულია მუტე შურა ნიადაგზე. სოფ. მურანის მიდამოები კავისფერი, მლიერი, მშაშე თისნარები, რომლებიც გარბაჟე-ლი საფეხურია კავისფერი ტყის ნიადაგებისაჟც. ეს ნიადაგები წინანდ ლიხისმბაჯარ თისსებზე, რომელიც ფრად მდიდარია ნახშირმავა კირით და უფრო ღრმად კირთვის ჭეით.

მურანის ვაჟის ცენტრალურ და სამსრეთ-დასავლეთ წარწი-ლი გავრცელებულია ჰაობილი (გარკუბა). რომლის დაბრბა და-იწყო 1952 წელს, რაც ამჟამად წარბტებით მიმდინარეობს. სოფ. კა-ლინისთავის მიდამოებში ცვალებდა მომადმო და მლანარი ნიადაგები.

მე. ქნის ცანჭვი ვიწრო ზოლად გავილებულია ალკუერი, თისნარ-ქვიანია ნიადაგები, მისი ფერობებზე კი სუსტად გან-ვითარებული ხირბატანი კავისფერი ტყის ნიადაგებია გავრცე-ლებული.

საკურამოს ვაჟზე წვეულებრივია მჭელი ალკუერი (კავისფ-ფერი) და შურა ჯივინი ნიადაგები, რომლებიც მისი ფერო-ბებზე კავისფერი ნიადაგებშია მწივცვლილი.

არავის ცანჭვი კი გავრცელებულია ალკუერი თისნარ-ქვიანობის მუდგებლობის კარბონატული ნიადაგები, რომლებიც მდინარის ჰალში ფრად რიგითია და ხირბატინია. ამ ზონაში თბილისის სამსრეთით და მახლობლეთით მუგებარ წარწილი მისი ფერობებზე ძირითადად განვითარებულია კავისფერი ტყის ნია-დაგები, სოლი ვაჟებზე კი—(დადის მდინარის წარწელი) შურა ჯივინი ნიადაგები. ზოგან მისი მუგებრებზე გავრცელებულია მუტე კავისფერი და მუგებრ-ნიადაგები ნიადაგები.

კლამატურად ეს მხარე შუა ქართლის ტიბაა. წლიური ნა-ლკვი მუდგე სურამის იბლგე: მურანია 500 ჰმ, ალაიანი 674 ჰმ, მტხოვა 580 ჰმ, საჯარეკი 655 ჰმ, ბოლნისი 485 ჰმ.

ალაიანი-მტხოვა-საჯარეკი ქართლის დანარჩენი წარწილისაჟან ნალკვების სიუხით განსხვავდება. განსხვავება 180—150 ჰმ-ია. სოფ. მურანის საშუალო ტემპერატურა—11.1°-ია, საჯარე-ვის—11.4°, ბოლნისი—12.4°, ჰარბების ქროლვა სეპამოდ მლიე-რია, რისთვისაც ხაზირია ქარსადაცე ზოლებს და უფორმებული გე-მუნებია, რადგან სხივით ტემპერატურა—20—21-მდე ყვეამ და ზოგჯერ ვახის რქასე წყინებს სოლზე.

ვახეტი ბაკრატისის მისხვითი განხილული ზოლი კენა-სიგან-სილიანის ლიბითა მიაკუთვნება:

„არავის დასავლეთი, ნარკვეება ზედა, არს ჰალა ნარკვეება-საჟე, ნადირთა და ხობისთა საჟე, და არს მდინარე ვსე ვე-ნამდე ვეგნითა და ხილთა ნაჟოფერი...“

„მისაცვილიდამ და ოსერ-სილიდამ ანარაზამდ არს ვენა-სიგანია, სილიანია“.

.... ალკვის შიის ცხვირი, და დაიწროგებს ქანსა კლდითა, ამ კლდეს ჭეით მტკრამდე კანი არს ვენახ ოკვირა, სილიანი, მოსკოლიანი, ეთარავა სხვანი ადუწერი, და ამ კლდეს ზეით იწირი და მდინარი, ვეგნისა, უნილო, შირი, ვი-თარავა სხვანი თის ალკვირა...“

„არამედ ვსე მურანის ფრად მუგებელი არს ზამარ სითხო-თი, და მუგებია საჯარე, ბაჟან-ნალიან-ფერწოვანი, საჟეხლს

კალითების ტყის ხარვზე, აგრევე ჰალის ტყის ხარვზე. ნარკველი-ნი თავისებური ცვირია, რომელიც ტიპური კავისის ადმო-სახელი წარწილისთვის და სახსრად წვეულებრივია სტარეველი ამ წარწილს. ნარკველიანი განსაკუთრებით შუაფილი არის გამო-სახელი კუბისის უკან მგებარ ქედლის სამსრეთით დაქანებულ ფერობებზე.

ნარკველიანი ეს პირველი ადგილსამოფელია მუტეისა, მუ-კაგასი, მრავალნარი კლდითი ასტარეველების და მისხანებისა. ზღლიან ხშირად ნარკველიანზე ღრმა ნიადაგის ფერო-ბებზე მწივცვლილია თავისებური ნაიული ტყია, რომელიც ბოლ-ნისსა და ექმის შორის წარბტყელებია აჟიანების ფრად ვიწრო ზოლით (მუტეშენალი *Critia caucasica* W.) და რომელიც მრავალ ნიადაგის მთების მუტეშენალს ქსალვებზე. ამ აჟიანებში წვეულებრივია თოუბო (*Rhus coriaria* L.), თრბალი (*Rhus Coriarius* L.), ბერუნი (*Pyrus georgica* Kuth., *salsifolia* Pall.), ცარ-ალი (*Spiraea hypericalifolia* L.), *Cercus incana* Boiss., *Caragana grandiflora* D. C., მუტე და მისხანის, ეს ის ადგილებია, სადგე მოდის ანარკველი, ლღვი, ზეითისილი და სხვანი ხილინი, განაღმავა, ზამთარს არს თბილი და საფეხელი ფრად ცხელი, რამოე ზამთარს მუგა არ უხმს“.

ნაიული ტვე ხალხვადის მიწაწილობითი გამოხსულია მუ-ღვერის მიდამოების მთების კალიბებზე, სადგე ხალხვადი ამჟა-მაღვე კარგად არის დარწმუნელი.

ჰალის ტყეები განსაკუთრებით კარგადა გამოხსულია გარ-დადანი და ქვიან მუსარათიან, ჰალის ჭედა მიმდინარეობაზე, სადგე ვერ კიდევ მუტეშენალი უდრანი ვერხვანრები და მუსნარ-რები, რომლებშიც ირბი და გარეული ღორიც კი ცხვებზე.

აზნიდანია ნარკვერდანიანი, ხრბსუთიანებია, ურლანანებია და ექმისა და ნარკვერდანის სხვა ტიპები გავრცელებულია იაღლვეზე, კუბისის ტბის მიდამოებში, უერკუასი გავყვებაზე და სხვაგან. მტკერი მარსესნა ნაიარზე კი უფრო წვეულებრივია უროიანი და წვიანია ვლებია.

უკველივე ზემონათივლილი ბუნებრივი პირობები მიტე-ითიერს, რომ ეს მხარე მრავალ მუგენახობისა და მშობლი სუბტროპიკული მუსილოვის მხარეა.

მუგენახობა აქ მუგებრად განვითარდეს ორი მიმართულები-სა: მუგენახობა მუგებრებული ტყეითი ღვინოების დასაქვებლად, უმთავრესად მტკერის მარგვენა ნაიარზე, ალკვისის და ქვიან სუბტროპიკული და ხარვზე ურრანის მუგენახობა, რომელიც უერმეს მოეგვება პირდაპირ ბარსზე კაბისქანად.

ამ ტიპის მუგენახობისთვის განთავსებული უნდა იქნეს ვახის იხითი ვაჟები, რიგორიც არის: მუგებელი, კახური ნიოე-ლი მუგებელი, მასლა, თავირიზული, მესკატია, დრუხლა, ხარის-თვალა.

მულავერი, ბოლნისი, რატეანი, ქვეში და სხვანი უკველ-თვის იბლოდა მუსნახივად ვერხვანი, რომელიც ვაჯატანს ფრად კარგად უღლებდა. აჟე, მავალითად, აჟეური უერმეის თბილისში გიჯრეთით ნამოქონიდა ცხვისი სახალხეებითა, თბილისში ცხვი-თვე დაქვინითი გირით და ვერმეს ნარია არ მუგებლდობა.

მშობლი სუბტროპიკული მუსილობია, რომ აქ კარგად განვითარდება აბისთვის ეველი პირობა არსებობს. უკველად აქ არის ადგილები სადგე ლღვისა და ზეითისილის გამრავლებზე მუგებლად, როგორც ამას ვახეტი ბავრტილოვი აღნიშნავს. სადგელი თფების მალად ტემპერატურა და თბილი ზამთარი თუგვა ამის მარგვენაა. მაგრამ მუგებლად აჟამად განხლებს ზეითისილის აქ ვაჟებზე, საჟეკირეოდ ამ შარის ლღვი სიტ-კობით უფრო განთქმულია, ვიდრე კახეთის (კუბური ლღვი), ბრძიველი, ფსკე, უბანი, სუმი მრავალნარი, ადმოსველი რუბი, თბილი, კაჟალი, ჰუკანი, ფეხისა აქ მუგენიარდ მოჟას დაჟეა.

კარგად ამხსა. ვენახის თანამოული კრეკუნებზე: ატამი მრ-ავალნარი, გარგარი, ვახისი, ქლიავი, კანკერი, დამახი, ბალი, ალკვილი მუგებლადანვე ცხვილითი იუე და სჟარეველის ბუგებს შორის ბოლნისის ბალი უკველიანის სახალხეობითი იუე. ატამი ღრე მუგების და ივინის უკვე თბილისის და რუსთავს მუგებლად ატამი მავიჯობს. გარგარი და ვახის საქართველომ ეველი მარევე ურბოებითა და ურბოებს ივინს.

მშენი, კთოლ-აგარკოვანნი, ცინი წყარონი, ჰვით მშენი. მოსკოვი მტოილოა. წალკოტოა, ვენახოთა, თესლმარცვალთა მრავლად ნაყოფიერებს.

მუხრანის ტყე (ჭაობების კარდა) დაფარული უნდა ყოფილიყო ჭაღის ტიპის ისეთი ვარინარტო, რომელიც უფრო მშრალია სხესდობრ, თუნდნარტო და მუხნარტო. ამ ტყის განვითარებას და მთლიან მუხრანის გაკის დაფარვას ხელს უწყობდა არაკეცა და ქსნის სახსლოვად და შამ შორის შუამავალი ნარკეცავი, რის გამო ვაგუწუ დიდი მუხალღებები არ შექმნილა, რომელ-ზღად აღმოსავლეთ საქართველოს ვაკის ტიპის ტყეები განვითარდებოდნენ. ერთი მხრივ, ვრცელდებოდა აღმოსავლეთისკენ ქსნის მუხნარი და ნიადგეს როცა აუღლებოდა წყალი, უკვე რჩებოდა ნარკეცავი და ქსნად კვლავ ჭაღის ტიპისაჟის მუხრანზე პირი-ბუბეს და, მეორე მხრივ, აღმოსავლიდან დასავლეთისკენ ვრცელდებოდა არაკეცის მუხნარი და ნარკეცვის ხეობაზე უფროდებოდა ქსნის მუხნარი. ამგვარად, მუხრანის ტყე ძირითადად დაფარული იყო ჭაღის ტყის ტიპით, ხოლო ალვად-ალვად ვაკის მცენარეულობით. ამ მუხნარებიდან შეიძლება ითქვას, რომ მართკო. მუხრანის სახსლოად მტკნარი და წიღისის მინდორზე უფლი კომბინი, თუნდნარის სახით, ეს მხარე უნარ კარგი ტყით იყო დაფარული. ამის საბუთები, კარდა ზემოშოფანილიას, მკვლს ლიტერატურულ წყაროებზე მოიპოვება.

.... ამიერ და იმიერ ჭაღანი ჯღარდლოვანი, კვლოვანი, ნადირითა, ეფოთა და ხოსხათა საესე" (1).

"უქე გამოვლის შორის მუხრანსა. არაკეცის დასავლით, ნარკეცას ზედ, არს ჭაღა ნარკეცვისსვე, ნადირითა და ხოსხითა საესე" (2).

"გარს არს ესე საეკრამო ნაყოფიერი ხილით, ვენახით, მარკვლით თინიერ ბრინჯ-ბაბისთა, პარკეტყითა, ნადირითა ფრინველითა, ტყითა, კვლითა და მთით შემკობილი. არამედ არ აუცილებს აბრძუმეს ექ. განკოფოს გარესთ: აღმოსავლით უროფის მთა; სამხრით ხეჭმარით, დილო, მარტოფით; ჩრდილოთ მთა იალონი; დასავლით მტკნარით და არაკეც" (2).

ამ პირობებიდან ნაღვად ჩანს როგორი იყო მცენარეული საფარი დახლოებით 1724-42 წლებში, ე. ი. ამ დროის როდესაც ვახუტი საქართველოდან წავიდა (1724) და წიგნი დათვალო (1742 წ.).

მკვლად მუხრანის ტყეებიდან თავის ტიპიური სახით „ვიღარდლოვან-კვლიანი“ და „ბაღახა-ჩაღლან-ლურჭოვანი“, დღეს მხოლოდ საწარმოს ჭაღად ჩანს სუფერისთვის პირდაპირ შედარებით მცირე მანძილზე, დანარჩენი ჭაღები: ქსნისა, ნარკეცვისა და თეთი არაკეცის განხილია, გასხუებული.

მინდორი უფლად მდგომი მუხრანის 99% დაბედილია და სასარგდ არის გამოყენებული. ამ მუხრანის ირვითვე მკვლედებზე 200-300 მ² ფართობი მუქნარითა დაფარული, რომელიც მუქვი სჯარბობს. ბავრამ ჭაღის ტყის ნაშთები: კვინჩხი, ჩიკაუპარ, ჩიკაუპარ, კვიდო, უხანი და სხვა ამგვარი იმეთით არ არის.

მუხრანის ვაკის უდიდესი წაწილი გადახვეულია, უხანი ნაკვეთები ან ჭაობითა დაფარული (კარკეცა—ეს უკანასკნელი უკვე მრება), ან მუხრანით (მისატყიელ-ნატყტარის დასავლეთით მდებარე ხიზარხიანი ნიადგებები).

არაკეცის ტიპის ჭაღებში ჩვეულებრივია პიბრედული ვერხვი, თფი, ტირიფები, ჭაღის მუხა, თელა, მავალო, პანტა, თუთა, ქაცვი, კაცანბადა, აღმოსავლეთი კაცტარბად, სვია, თისნიკა და სხვა. ჭაობებში და ნესტიან ადგილებში ბალახსეულობიან ჩვეულებრივია: ლურწაში, დახებში, წელის მრავალბარღვა, კვლი, იხლი და სხვა ამგვარი. ცოტა მშრალ ადგილებში კი ჩვეულებრივია: პირისფერი ტუსტი, ყვითელი მთბო, თფირი მბ. ბი, წითელი საშურა, კელმუხი და სხვა.

ტყრის მირბე და მისიწინა კალაშით კი დაფარულია მუხრანის ტყე-კვლიანი ველი, რომელიც შორის სკამად დიდ ფართობს იკავებს ამტანი მდენარეულითა დაფარული, მაკ., ნასპარესის მინდორი სარკინეთის კალაშოდან ვიდრე მთიანემდე და სხვა. არაკეცის და ქსნის ნაპირებზე ჭაღის ტყის ნაშთი, დავა-ტელი მუქნარის სახით, ვერ კიდევ დარჩენილია იქ, სადა მუქმს ჯერ მოუცილია ფეხი. ამ ვაკნარებში შემორჩენილია მუხის, თ-

ლის, ნეკრჩლის, ვერხვის, ტირიფის, ტყემლის და სხვათა ბუქტები, საბოგებად მხოლოდ ამ ბუქნარით დაფარული ფართობი-ბილა გადაჩენილი, ალბათ ეს ბუქნარეც მალე მოიხობა, თუმცა მათი ტყედ აღდგენა ერთგვარად რეკონსტრუირებული სახით შესაძლებელია და აუცილებელიც.

ამ მხარის მუხრანის მიმართულბა ისტორიულადვე დასახული, ესაა:

ა) მევენახეობა, ხოლო მევენახეობაში ირი მიმართულბა შეიძლება დისხის, მუდინებობა (მუხრანი, ალიანი, საკურტარი) და ზამორისსავის მუხრანის მუქურნებობა (ჭოპორტე, ცლანი, ავსლა). დღინა ამ შირას ფრად კეთილი და კემბი-ანია. ახვე დროს რამდინიმე ტიპის კარგი დვინო დგება. რაც შეეხება მუქურნობას, ეს უმოკრესად მუხრანის ტიპის უკრმინა—მუქავი ტყრულია და სხვა, რომლებიც პირიპიეტული წყისითაც მარტამდე კარგად ინახება;

ბ) მემოსტეობა—ახლახლად გამოსევენებლად, მემოსტეობის პირიპიად მევენახეობა: პირიპიერი (კანსაკურებობა სახესეხისევეკილია კობორტას), ბადრიახი, წიწყა, კიტრი, კომბოსტო, ყვევლიანი კომბოსტო, სტეფლი, ბოლოკი, ხახვი, პლაკი, პრას, ნორი, ტარხუნა, ისპანახი, ჭარხალი მიხეხენა, ჭარხალი წითელი, მხალი, კვერთა კომბოსტო და სხვა.

თბილისთან სახსლოვ (მაქსიმუმი 30-50 კილომეტრი) საესეკი მუხრანის ზღის ამ ბოსტნეულის თბილისში სრულად ახლახლად ჩამორტანს.

მუხრან მიმდინელები დარტა მუხილეობა. ატბი, გარ-გარი, ბალი, ლუხალი, ვული, მხსალი, ქლიავი, ჭამჭური, დამახხი, ტყმალი, კაკალი, სუნდრო, ხენწი და სხვა. ამ მიწა-წყალზე ფრად კეთილად ხეირობენ.

ამ ქვესარტელის ერთ-ერთ ძირითად დარტად დარტება მემინდვრობაც.

5. ზემო ქართლის მევენახეობის (სურნისა და მამანური დვინობის) ქვესარტელი

ჩვენი კვლბი უკვლავ ერთხანით არა არც თავისი წარ-მომბობი და არც დღევანდელი იერთო. აღმოსავლეთ მხარეში გავრცელებული ველი ხშირად ნახვარდებობა გადადის, მტრად ქსოფიფიფილია. საბავიეროდ დასავლეთისკენ მუხრან ველი პირ-დაპირ ტყეში გადადის, მუხოფიფილი იური დაქარა.

ზემო ქართლის ველი, რომელიც მუხრანის მინდორს და ქვემთლის მინდორის წაღვამეოვი ქვიდან იწყება (ქსნისა და ლესურის წაღვამეოვი ქვიდან) ფაქტირად წმინდა ველის ფორმაციით არც კია დაფარული, იგი ფაქტობიანი ველების მუხრანის ფორმაციითა დაფარული, რომელიც ჭაღის ტყეების, ვაკის ტყეებისა და მისიწინა კალაშის ტყეების მოხმობის შემდეგ განვითარებულია.

პირველი მდენარეული საფარის ბუბევი დღეს გავრცელებულ ვაკე-კვლიანებს ბუვრეგან ანია (მუჯურისხევის მუხნარის, თედოწინდის მუხნარის, სოფ. კომის მუხრან-თუნდნარის, ოსიარის ჭაღის მუხნარისა და სხვა მრავალი). ამ მხარის უფრო მუხოფიფილური სახითაი სხვა ნიშნობითაც დასტურდება. საბავლი ტყმურატურა თუ საქართველოს ტიპიური ველები აღმოსავლეთ ნაწილში 13-14-ათი, სამავიეროდ დასავლეთ ნაწილში მხოლოდ 10-11-ათი (ქურდინი—15,2[°], გარდაბანი—13,2-ათი, თბილისი—12,7[°], გორი—11,0[°], სურამი—10,1[°]). ვაკის ნაპირზეც ტყმურატურა დაბალი (მუჯურისხევი—10,0[°], სტალინირი—9,3[°]). აღმოსავლეთ, ნაწილში კი, სახესეხის თვეების საშუალო მდენარეობის მდლიანი, ივლისი: თბილისი—24,5[°], გორი—22,6[°], სურამი—19,6[°], მუჯურისხევი—20,5[°], სტალინირი—22,5[°]; აკვის ტო: თბილისი—24,3[°], გორი—22,8[°], სურამი—22,1[°], მუჯურისხევი—21,7[°], სტალინირი—22,5[°].

ნალექების განაწილებამ საკმაოდ დიდ განსხვავებას ქუდავთ. გარდაბანი—431 მმ, თბილისი—496 მმ, გორი—502 მმ, სურამი—621 მმ. ნალექები აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ მტრულბობს.

დასავლეთ ნაწილში ზამთარი ნალექით უსედა და ნიადგაც წელის მარცხ აღმოსავლეთ ველებთან შედარებით დიდი რაოდენობით ინახება.

სვეტიცქვრი ვიძეებს ასხიათებს (ჩინური, გორული შწანე, ბაკუპიტი, ბუფუბური და სხვა; ცარე რაიონებიდან შემობრუნული: აღიკოტი, ჰინი, საფურაი, რქაიოელი).

ქართლი ძველითავე ცნობილია. როგორც მუხლითონისა და მუხანსუბის რაიონი. ამის სუბსტრუქტურული თუნაჲ მარტო ვახუშტი ბეგრავიონის - გეოგრაფიული აღწერა* (1, 2) მოვიყვებით რამდენიმე მაგალითად:

„... ვარიბინიდან ვინაიბინე, უროსებნე გვერდის-პირს, და არს ადგილი ესე ვენახობაჲ, სიბიბიანი. მოსახლენი: ბრახე-ბაბას ცარე ვოუგლი სცნებდნის ნაყოფიერად, ვიიარცა დავ-სწერეთ ქართლისას: არამჲდ ღვინო აუბური თხელი და მომეყო-გარსა საამო სისქელად“ (1, 2).

„დასავლით კორაივრისა არს ხევი სერის, და მთავრის სახმრისა მტყარის. აჲ სუბის დასავლით არს სვედურეთის სუ-ობა. გამოსიანი საცხენისის მასს და მთავრის სახმრისა მტყ-ვარს. და არაინ ესე ორნი ხეობანი ვენახობანი, სიბიბიანი“.

„მტყარის სახმრით დასავლითად ერთვის ატენის წყალი წყდისის ხევი. წყდის არს ცისე მთიერე, და არს ხეობა ესე კუ-ნახოვანი, სილიანი“.

„ქუთაღ ატენის-წყალს მთავრის ადმოსავლითად ვერის ხევი. აჲ არს ცისე მძალეს კლესა ზუდა. და ხეობა ესე არს ვენახობანი-სილიანი“.

„ოუხის დასავლით არს ხევი სოფლის, გამოსდის რაზმი-ისი მთას, მთისს წრიდლობად, ერთვის მტყარს სახმრისად; არს ვენახობანი, სილიანი და სვედურეთი“.

„წინიბის დასავლით ხევი კეთლისა. გამოსდის დიდკორს, დის წრიდობო, ერთვის მტყარს სახმრისად, კეთასუყვად ვენ-ახობანი, სილიანი“.

„დასავლით არამახისა არს ცისე-ღიდი. მის დასავლით ხევი მუკვიას. სდინ სხალ-დიდს, მთავრისა მტყარს სახმრისად. არს ღვინო და მძალი მუხუბური კეთლი“ (1, 2).

ძველთაგანვე ქართლის ვაკეს, და არა მარტო ქართლში, მაშუღ-დღელად დასარისებული იყო მათი განთავსებინა და შესა-ძლებელი გამოყენების მიხედვით, იყო ნაკვეთი საცხენეს, საბო-სტეს, საბაჲ, სახსენი, საიბიბი და სხვ.

ამისდა მიხედვით ეოველი კულტურისათვის განკუთვნილ ნაკვეთს განსხვავებული ფესი ჰქონდა, მტკედ ფოსიბდა სა-ბოსტნე და სვენახეს, ვიდრე სახანა-საიბის ან საიბი-სამთავარი და სხვ.

ქართლის მეღვინეობის საუკეთესო მიერობრიობებზე მუშაობდა ჩითაფლის: მუსჩინი, ობისი, იგიითი, მეკერისსვეი, ფლავის-მანი, ცინხალი, კახში, მიდისთი, ატენი და სხვ. ამ ადგი-ლებში მართლად დგება საუკეთესო ცქრილა, ციფსალი, სა-ღისიანი, სურნელოვანი ღვინო. ამას უკვეყვად ზედს უწოდებ-ისიყ, რომ შემოსამთავლოდ სოფლები გვერდის პირის სოფლები არაბა—ზურგური, საღვ ნიდაგი ზომიერად ხირსიბიანი, ერთმანეთს სვდება ძველი აღუგუერი, კარბოხანტული მურა-ფვის-ფერი და მთავრ კავკასიონის წინა კალთების მუხინჭამიანავარი და კავისფერი ნიდაგები. ამავე დროს უკრმის სიმრთეის დროს, ავესიკო-სექტემბერი, მაქრების დაგრეობისათვის საუკეთესო პი-რობებიანა. მაგალითად, მეკერისსვეში ავესიკობი ნალექი 30 მმ, სექ-ტემბერში—45 მმ; საბუალო თიერი ტემპერატურა ავესიკობი—21,7° და სექტემბერში—16,8°. მუსჩინში ნალექები მუსხამისად 25 მმ და 40 მმ, ტემპერატურა 22,7° და 18,3°, რამდენად თვის საბუალო ტემპერატურა მაღალია და ნალექები მცირე, იმდენად დღინო მძალი ხარისხისა დგება.

როგორც აღვინიშეთ იორდნის საღვინი (*Paronia tenuifolia* L.) გელის ერთ-ერთი ტიპური ვლგუმენტია, ვაგ-ვლვინანებზე გვსუ-დება, მაგრამ წველუბრებია სახმრეთის ფერიბობაზე, იგი აღინი-მნება: დამალბობი, ობისში, იგიითში, საბოაისში კახში, არვეფი, მეკერისსვეში, ფლავისმანი და სხვ. ე. ი. ქართლის იმ ფერ-დობებზე, საღვ ამებზე კარგი ღვინო მიდის. ამგვარად იორდა-ნის საღვინი ერთ-ერთი მნიშვნელოვან ინდიკატორად შეიძლება ჩითავდეს. ატენის სუბათი ვენახები ძირითადად სახმრეთის ფერდობებზე არის განმარტული, მაგრამ ბინიო კარგი დგება, ამავე დროს თავისებურიც, რომელსაც ვერ კიდევ ვახუშტი ბაგრა-ტიონმა მიაქცია უყრადღება.

საწყხაროდ ამ მხარეში მეტეოროლოგიური სადგური არს ცაქვს, რომ კლიმატის მონაცემების ანალიზის შედეგად დასკვნა გამოიტანობი, მაგრამ ერთი ცხადია—სიბისთავ-ტენი მყვერა დანსხვავება ქართლის ვაკის კველად დანარჩენი მთავრობიანი-სკან. სიბისთავში მუხინხეობად ხარის და შეიფხება ლეღვი ვეჭვებროდა (1938 წ.) 40—50 საცხენეტრის სიბოში ლეღვის სევის სიბირა, წველუბრებია ბროწველი მამის როდესაც მს მე-ნარევისიბე, ღალიან ხევი, ქართლის ვაკეს კულტურაში ღარ-ცხელება (სიბიბი, სიბიბიანი ფერდობებზე მამის კარობისთავი უნაყოფო ლეღვი შეიძლება ვინაიბინი: 1940 წ. ატენის სიბის კლდეზე ვაკეს ღარდებზე ბროწველი იზრდებოდა, რომლე-რიც საწყხაროდ 1954 წელს აღარ იყო).

ვახუშტი ბაგრატიონი ატენის სუბის მუსხებ აღნიშნავს: „... ხეობა ესე არს ვენახობანი, სილიანი; მას ზეითი მთე-რი, ვიწრო და მაგარი, კლიბანი, ტეიანი და ცხელი, კოწახური არს ტყე“ (1, 2).

ვახუშტის ეს აღწერილობა ფრად საკელისმბია, ამ მხარე-სათვის მან ორი სვეტიცყე აღნიშნა „ცხელი“ და „კოწახური არს ტყე“.

მართლადც ორალითის სხვა სუბათიანა (კავკასიის, მამის და სხვ.) ატენის სუბა მყვერად განსხვავდება. —ტყე, რომ სო-წახურია“ ამ მხარის ტენის ქსეროფიტობას ნიშნავს, იგი ღია ბუნჯარის ტიპური მუხურა, მამახალე, მზარე ცხელია, რის გამოც მექსმილია მვეყანობისათვის სახეობის ოპტიმალური პი-რობები.

ამგვარად, ზემო და შიდა ქართლის ვაკეს მევენახეობისთ-ვის ოპტიმალური პირობებიანა, მაგრამ ვენახისათვის „სავენახეს“ ადგილი უნდა შეირჩეს, ამ „სავენახეს“ ადგილების ურთავლესობა გვერდის მიზრება და მოსიწინა კალთებზე; ღვინო ვაკესზე მო-დის, მაგრამ მზარე ადგილების ღვინოს ვერ მვერდება. კარგი ღვინეობისათვის სავენახეს შემადლებული ადგილებს წინაკლ-თებზე უნდა შეირჩეს.

შლოდგ მევენახეობის მხარეს მუშაობ 60-ზე მეტი თავის-ბური ვახის ვინი ვეჭვნი.

ქართლის ვაკეებია: ანდრიული, ანდრიული მუვი, ანდრიული ვარდისფერი, არიბული, არეულა, არეისი, ასურე-თული მუვი, ბუხა, ბეახა, ბუფურე, ცოგულა, ცოგული მუხე-ნი, ბორჩლო, განახარული, დაკილედა, თითა ქართლის, თითა მესხური, თავეცხელი, თავეცხელი ქართლის, კლდის წიფელი, კლერტმავარი, საფურეი ბეგინიბიბის, საფურეი მეკერისსველი, საფურეული თიერი, საღვინე, საღვინე თიერი, საბორო, საფურ-რევი ატენის, სარის ნახანი, მუდიკულა, მუსხიფელა, მუხე-რევი ატენის, მუს მუხე, მარგვილის მუვი, მუქარე ადგილობრივი, სარისთვალა მესხური, სარისთვალა ადგილობრივი, ღვინე, ფო-რთალა თიერი, ფორთალა მუვი, კახიკო, ჩიტისთვალა, ქართლის ჩინური თიერი, ჩინური მუვი, ჩინური ატენის, ბაკუპიტი, მამა, რაბათის წიფელი, ცხენისმუქე თიერი, ცხენისმუქე მუვი, ცრე-მორული, მირაყენი, ჭროდა ქართული, ქიმური სადგური, ქიმური თიერი, ქიმური მუვი, ქიმური მსხვილმარცვალა, ტრანაჲვი, წიფელი ვახი, ჭარტელა, ჭვარტელა, ჭუახა, ვჯარი, უსახელი ვარდისფერი, უნბიბი მუვი, დრუხელა, დრუხელა ტემპურე, და-რინაბა თიერი, დარიბა მუვი და სხვ.

ვახი რაკი კარგად ხარობს, ცხადია მრავალი სხვა ხილიც კარგად იზარება: ატამი, გარგარი, ვახის, ჭლიავი ეოველნარი, კაბე, მსახლი, ბალი, აღუბალი და სხვა კულტურულ მვენარობა პრუფობი.

III. დასავლეთი საქართველოს სუბტროპიკულ კულტურათა ხარტკული

6. იმერეთის მვე ვენახობის (ხარისსოვანი სუფრისა და მამახარეი ღვინეობის) ქვესარტკული

იმერეთის მვენახეობის (სუფრისა და მამახარეი ღვი-ნეობის) ქვესარტკულს უკირავს იმერეთის ვაკის დიდი ნაწი-ლი ადმოსავლითი, ატრფიფე კავკასიონის, ქართლ-იმერე-თის და ატარ-იმერეთის მთების მთა-გარანკების წინა კალთები.

ქუთაისის, თერჯოლის, სუსტაფონის, სასურის, ქუთაისის, ორ-
ჯონიკის, შაჟუაქის, ვანის რაიონების აღმოსავლელი ნაწი-
ლი, ტყიბულისა და სასურის რაიონების დაბლობი და ვაყ
აღელები.

აჭარ-იმერეთის ქედის მიმდებარე კალთების გარკვეულ მუ-
ხაკნობაში მონაწილეობას იღებენ ზემა ვივისის თიხარ-
ფეხები, ქუთაისური, კარქები, ცალხები, შერეულები, თი-
ხები, თიხიანი კირეხები და სხვა. რომელია გამოქვაბის პრო-
დუქტებს განვითარებულია და აქ უფრო სწრაფი ვითარებები
და უმარტივო ნიადაგი. ამ ნიადაგის სიღრმე წვეულებრივ
50—60 სმ უდრის. ვინაიდან ერთიხული პროცენტის საქმარ
წვეულებრივად, ამიტომ თხილდობაში, სუსტად განვითარებული
და ჩამორჩეული ნიადაგები იშვიათად.

აღმოსავლეთ ნაწილი, სადა წვეულებრივია ისეთი ტანები,
როგორცაა კირეხები, კირეხები, ქვიშაობები, თიხიანი კირ-
ეხები, ცალხები და სხვანი, განვითარებულია უმთავრესად წე-
მოშალა-კარბონატული ნიადაგები. უმარტივო ნიადაგები კი
უფრო წვეულებრივად მაიაკუსკისა და ვანის რაიონის თიხიანობის
უფროსეუ კეთილდობა ნიადაგები გარეწვეულებულია ოკრიბის
შნაქს (ოვრჯალის) რაიონი და ქუთაისის რაიონის აღმოსავ-
ლეთი ნაწილი), რომელიც ბევრგან შენაკვეთულია უმარტივო
ნიადაგებით. იქ სადა ნიადაგი ნაშთიხული არ არის, ჰუმუ-
ლი ფენა 15—20 სმ უდრის და ჰუმუსის რაოდენობა კი 5—6%
შეადგენს; ჩამორჩეული ნიადაგებს ჰუმუსი 2—3% ჰეტი არ
არის. ვაყ ადგილებში ვეიროლის ზედახესიანე კი როგორც მარ-
ცნის იმე მარჯვება ნაწარმი უფრო წვეულებრივად აჭერს და
გაუმჯობესებული ნიადაგები (ვაშლიანი, ვინჯაბურთი, რისის დაბლობი,
ვაიციხე და სხვა). სადა საშუალო წლიური ტემპერატურა
13—13,5° არ აუმატებს, ნალექების წლიური ჯამი 1100 მმ უდრის.
ზაფხული გაყოფიანია, მაგალითად, სტარაში 1165 მმ-დან ზაფხულ-
ში მთლიან 206 მმ, შემოდგომაზე—329 მმ, ზამთარში—351 მმ,
გაზაფხულზე კი 247 მმ. ახვე გროსი წყაბის მხიარდ თქუშის
ნაწილის მის დალექება რამდენიმე საათში შეიძლება 150—
200 მმს მაიაკუსკის, მაგნიტ შემდეგ დიდი ხნის ჰეროდმი წვე-
თი არ ვარდება. არის მთისწყვეტი, როდესაც ივლის-აგვისტოში
წყობა სრულიად არ შეიძლება.

ეს მხარე მჭიდროდაც ცნობილია თავისი „კარგი და
კეთილი“ დღივებით.

„არამდე სვირს ზეითის აღმოსავლეთის კერძის, უწოდებენ
წი დომინანტ-სეს. და არს ქვეყნის ენე მდინარეთა კიდურის
კობილონი, ფლორიანი, კლიანი; მთის კერძი ვაყ და აურილ-
ტყიანი, ნიკუნარი-სილიანი-ვენსიანი, სუთა ზედა ახუნდი, რომ-
მანსა უწოდებენ მაღალარსა ანუ ბაბილონი. დღინო მრავალნი და
მკესი. ამრესეშ აკუფებენ, არამდე არცემთი უფროს. ბრინჯს არ
სიუსენ და ბანსან, სხვიან მარცვლინი უოულნი ზედიფორებენ.“
„და ამ საზღვარს მინაკან არს არცემთი, ფრიად ნაყოფიერი
უოულითა მარცვლითა. არამდე ბრინჯს არ სიუსენ, ხილნი ტყე-
თა მინაკან მრავალნი. ბარბეტური მრავალნი, და არა ქართლის-
სებრ ვენსი დაბლარი და დღინო კეთილი, ცანსა ქართლის კერ-
ძი ადგილითა—თხილი.“

ოკრიბის შესახებ ნათქვამია:
„და არს ამათ შინა ქვეყნა, თვინურ ბრინჯ-ბანსიხა, უო-
ლითა მარცვლითა ნაყოფიერი ფრიად, სილითა, ვენსიითა, არა-
მდე ვენსი დაბლარი, დღინო მსუხუქი, მსე-გემბიანი“ (1, 2).

მცხარეული საფარი კოლხური ტყეები და ჯალის ლეზმა-
ბანი ტყეები სტარობან, რომლებიც ოკრიბის ნაირის ნიადაგით კარგა
დრნად არის შემოჭრილი. პირველად სხვანი ამ ქვესარტყლებშიც
მსხვერცხველად ბაღ-ვენსებობი, ბოსტნეობი, ხანჯა-საოთხი და
სივარდები. კოლხური ტყე უმთავრესად რცხილანობით და ჰართი-
სის შემართი არის წარმოდგენილი. ამ ტყეების შთავარი მუშქმუ-
ლი არ არის: რცხილი, წიფელი, ჰართისნის მუხა და ცაცხვი. მაღალ-
სეულად მცხარეულობა საკმაოდ ნიშნავილია, ვერ ერთი იმი-
ტომ, რომ ტყე მესამეხვედ გაუმჯობესებულია და შორე—იმიტომ,
რომ საქონლის მოვება აქ წვეულებრივად მოუვალა.

ცენტრის მხიარდ ვაკეები მაღალბინია ტყეშილი. მე-
ბინიანი კალბებსე სხიარსა რცხილანობის, რომლებშიც მჭეტე
წარმოდგენილია შპითი. კოლხური ტყის გარეწველების დანარჩენი

არგებისგან ეს ქვესარტყელი იმთავით განსხვავდება, რომ მოგვი-
წინა კალბებსე უმთავრესად საშნობისაგან მძიქვეულ ფორმებზე
სხიარდ გარეწვეულია შესხიარ. ქართული მუხისხანა
(*Quercus ibérica Stev*) შექმნილია. სხვა ქართული მუხისხანა ტყე-
შილი მუხისხანისგან ოკრიბის-სასურის მუხისხანი უმთავრესად
მით განსხვავდება, რომ მჭეტე სხიარდ კოლხური ივრანია, ისე-
როგორც წვეულებრივია კოლხურ რცხილანობებში: წყვი, მჭერი,
ბაჭვი, მუხვი, ივლი, შხა, თავისარი, მუხისხანა და სხვა.
ამ მხარის ტყისათვის დამასსიათავებელი დღინები აქცე გავსე-
ბა, მაგან არა ისეთი სწილდობრივი, როგორც გენიარ-აჭარის ან
აფხაზეთ-საჩხვერის ტყისარტყლებში. სხვა მსგავსათა შორის
უფრო წვეულებრივია კალბები.

ახვე ქვესარტყლისათვის დამასსიათავებელია მუხისხანი
(პართიების მუხი), რომელიც ძველად ივებს მონაწილეობას.
ძველებს კორომები ზოგან ვერ კავებ არის შენახული. საერთოდ
ძველად, როგორც ჩანს, ფარდობ უოულია გარეწვეულები, ამის
დამადასტურებელია ცალე მონაწილესა მჭეტეინი სხევი ეხო-
ბები ან სახელური მუხისხანა მდებარეობს (თერჯოლის უნივერს-
ლი ძველად, მაიაკუსკის, დიბის, ფერსაისი და სხვათა ცალე-
ული არ ვაჯუთი სხევი).

ეს ქვესარტყელი იმერეთის ტიპიური მუხისხანა-მუხინო-
ბის ქვესარტყელი. ზეტიფონის მუხისხანა—სტარა, არგული, სეი-
რი; მაიაკუსკის რაიონში—ობნა, დიბი, ფერსაისი; ვანის რაიონ-
ში—ამალღება, მუხანი, დიბისობ და სხვა იმერული ტიპის
კლასიკურ დღინობებს იძლევიან და საქართველოს მუხისხანის
მსარეობა შორის ერთობლივ პირველადგანა.

იმერეთის ამ მხარე მართლად 75 კასის ადგილობრივი
ჯამი მოკვება. სახელდობრ: ბიბერი, აფხაზტური, არგულიანი,
საფერე, სეიური, ბასაღლიური, მუხანური, კაბესურა მუხი, კა-
ბესურა; თფირი, გიბის თფირი, გიბის წიფელი, დონღლიანი
თფირი, დონღლიანი მუხი, დიდგვი, აფხაზტური, ვერტე-
პლის მუხი, ვერტეპლის თფირი, თითა იმერული, თაფირი-
ული, თსაღად იმერული, კუკურაფლისანი, კუნსა კუნსა თფი-
რი, კრანა მუხი, კრანა თფირი, კანჭაზანი, კვირისთავა,
კაბისტინი თფირი, კაბისტინი მუხი, კაბირი მუხი, მჭენარი,
დონღლიანი, მანაბური, მუხან იმერული, მუხიანი იმერული,
მურდოული, მტრედის ფხა, მსხვილკეობიანი, მკალბობი-
ლი, მუხანისეული, მანა, მარცვლი მუხი, მარცვსი კასი, მა-
ღლარი, ნყოლი, ნაკარა, იხტურა, ოცხანური საფერე, იმე-
რი მუხი, ქართული, სზაბერი, სამჭეპ, უსახურ წიფელი, ფით-
ი, ტემურა (არგული მუხი), ღრეგული იმერული, მანაბარი,
მსხვილური, ცრე ცოლაკური, ციტე სასურელი, ციტე, ცო-
ლაკური ციტე ცალესურა, ცოლაკური კოსიბის, ცოლაკური
მსხვილთვალა, მუხაბი, იხსარი, მანაბური, მელი სამჭეპ,
მუხაბი ადგილობრივი, მირაკულის მუხი, წირქალის თფირი,
ცაბილდობრივი, სიფური (კლი), ხარისხავა კოლხური და სხვა.
ეს ჯამები უკვლად თანაბრად მაღალი ხარისხისა არ არის, მაგ-
რამ ამ მხარისათვის უბედლო ცოლაკური, ციტე, კრანა,
კაბისტინი და სხვა.

ჯამთა სიზარულეს ამ მხარისათვის დიდი მნიშვნელობა
ჰქონდა, მრავალი ჯამი კუბები ივებს მონაწილეობას და აი-
ხსიების ვენსი მარტო ერთი ჯამი კი არ იყო გაუმჯობესი,
არამდე რამდენიმე და ეს რამდენიმე სხვადასხვა სეობაში ცვალებ-
დაბობდა.

ცენტრ წიფეული სვირელი დღინის დახვეწნებად ვენსიანი
მუხისხანი მუხისხანი იყო: ცოლაკური 75—80% ციტე
5—10% კრანა 5—10%, დონღლიანი 5% და სხვა. დონღლი-
ანი ცალე დღინებშიც მაღალი ხარისხის დღინის იძლევიან, მაგან
ცოლაკურის წვეს სინახეს საბიბის, კრანა და ციტე არ-
მატს, თავისებურ გემის და სხვა.

აქმატ ვენსიანი ბატონება ცოლაკური, რადგან უფრო
მოხალდანი და ვაგაშეობიანია წინააღმდეგ უფრო გამძლე, ციტე
და კრანა იმერეთში უკმა მსგავსელია, რასაკვირველია, ეს ცალ-
ეული განვითარება.

იმერული ვენსი, რომელიც იმერულ თავისებურ დღინის
იძლევიან და იძლევიან მოგვიწინა კალბების და გორაკების (ქობა-
რუსად აღმოსავლეთისა და სასურის) ფერობებსე არის გაუმე-

და მშენი, ზღუსელი ცხელი წიბიანი, სოფლი, ნოტიო. ზამთარი ბილი, დღ-ოთღვიანი, ვითარც იმერეთი, და უყვინო; შა-გორიანი ავარაბანი, ტიანი და მცირე კლდოვანი. ნაყოფიერებე უკუვლი მარცხენი. კვლად აბრეშუბი, ბანა ან გენდ. ცხოვარი მცირე და სხვა პირტყარი, თვინიერ ქლემისა, კოვავ, შროწვლად, მრავალი და მშობარნი ზამთარ-ზაფხულის ურუგმითი. ფრინველი მრავალი, ხლინი მრავალი. და ბა-ოთშს კონას და არტკს წინანკი, თორცანი, დომო, ზეისხილი, ბროწეული მრავალი და ზარისა ვაგასია¹.

ეს წაწილე კოლხური ტიპის ტივთა დაფარული, რი-მულმცე მდარებით ნაღვს მონარქობის იღვს ქვედა სა-რტყლსოი შედარებული, როგორც ბალახოვანი ისე ზღვიანი (ლა-ვიანი, მურხანი). ამ მხარეში არ გვხვდება არც დაფარები და არც ჯავრცხილნარები და არც კვლავიანი ბუქნარები, რომლებიც ასე დახასიათებულია აჭარა-სამეგრელოს ქვეპარტელოსათვის.

შობისწინა კალთებზე გავრცელებულია კოლხური ტიპიერი ტყე მთავრად მურყანი. ჩრდილო მხარის ცხოვრებისაგან განსხვავებით წიფელი აქ ხშირად ზღვის ზამთრმდე მიდის და წმინდა კოლხურ წიფლანარ ქმნის, მაგრამ უფრო ტიპიური რესტორირი და რესტორირ-წიფლანარი აჭარისიყენ; უკრისისყენ კი რესტილარი, რესტორირ-მურყანარი და რესტილარ-მურყანარი. კვლად დახასიათებულია მარადმწვანე ბუქნარები აქ გვხვდება და ერთი მუხედელი ვერბოა, რომ თავს თავისი გარემოში გრძობს, მშვიად მტვარაყენი, ღრუბანი, ღრუბანთან ვაის ტყეებზედა აქ თვისუფლად ამოიღის და მტკიცე გავლედ ბარდებს ქმნის, უხარბაზარ ტიპობები კი შობიშვება ცხენიანი კაცვი კი დაიმალოს. ასეთი ტიპები მხოლოდ ნათბობი ხასიათა გადარჩენილი და მდარებით მარკვლად სახეს შემატებულია კავთ იმყოფის, იმ ტიპს მუხედელბობით, რომელიც თითო-ორივად ზარდავსა გადარჩენილი. ტიპს პირტყეს ხშირად გავლედ ბარდები მაკვლავისა და ისეთი გახადმოვლილი მტვარისა, როგორცაა უფრარია (*Puccaria hirsuta* (Traub). C. K. Schn.)¹ და რომელიც ამ ზოლში ბავლურად.

აჭარისწელის ზეობაზე გვხვდება თავისებური ფესქნარები, რომლებიც ქსოროვითი ტიპი იყენი დაქარა. წიფლის არსებობა ასე ფიცხარში ამ ცხროსი შროვარობის დახადსტრებულია.

სველისა და მდინარის პირტყეს გავრცელებულია ჭალის ტიპები, რომლებიც სუპოთა დიდი რაოდენობით იღვრენ მინა-წიფლობას მურყანი, ღრუბანი, ხერბა, ვერხვი და სხვა მისთანანი.

ზამთარი ხშირად იმდენად უყვინოა, რომ რესტილნარები ვაის გადისფერი ფურქულა, ყოიფივად, მარკვნი და სხვ. ეს უკანასკნელი ამ ღრის ყოიფივად შეიშლება მოიბაქმის, მაგრამ ზოგიერთი ზამთარი იუნა — 10¹ და მტკს ზღრის და მარადიულ განახლებლის¹ შთაბეჭდილობას აკვიბილავს.

ეს მხარე თავის ბუნებითი პირობებით მწელი სუბტროპიკული მხარე — ნარჩა-თრინიჯის სარტყელია და, რასაცერეულია, მუყანხეობასავ აქ ყოველთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, სწორედ ამიტომ ამ მხარემ 90-ზე მეტი აბიმი მტკმს.

ტურინის ვახის ჯიშები: ალაღასტური, ათინური, ბადგი, დორდლო, ვაფიქურა, ზნაბური, თაქლავა, თეთრი კაშური, თეთრი, თეთრი მური, თეთრი ვერბანი, თეთრი ჩხა-მური, კლარეული, ყთილოური, კაცანი, კურხა, კირბალი, მკვეთანი, მკურნისხი, მტკეფიდი, მახაური, მნიდიკური, მაცაბაური, მტრედისფხა, ნაქამის ვანი, ნანყნა, იოწაოფანი, სხლავაბანი, სპარის, საყამელ სამწავრა, ტრევისფხა, ქა-ბაური, კუბაურა, დორისთავა, მაკუობნა, მუქნაურა (სვა-რელი), მურბი, მსაქმელა, მსაგური, ვიწარკურა, ცისფერული, წითლანი, ჭებუტა, ვანი ასანური, ხუბა, ხუბა მუი, ხემსე, ვანი, ვანი ცისური და სხვ.

აჭარის ვახის ჯიშები: ალმურა, აჭარული, ახალი ლეკი, ბუკი, ბათიურა, ბროლა, ბაღის ვერბანი, ბურბალა, ვაის სუფარე, თეთრი, თეთრი ლიწარე, თეთრი კაცკაციკი-ლანდელი, თურგნდი, კიბურა, კოლბი, დივარირი თეთრი, მთავნური, მისკითა, მწვანე აჭარული, მწვანარი, მულისკვდა (მკურნისხი, მახაური, თრკოსული, მონელი ასანური (მკურნა-

ვი), საფურავა აჭარული; საღვლეკვი, ტისქურაგან ტავიბურა, კორტელა, დეპრა, მავილენარა, მავურა, მიმველი, ჩივის-თელა, ჩხუმი, ცხენისმუხე, წატი, კიპაურა, ჰოდი, კვებობრა, ჭობა, სორკი, სარისთავა აჭარული, სოფაური, სალთური, ვინები, ვავასთურა და სხვ.

ტურია-აჭარი ვახის პრიფერენციის სარისხის მიხედვით სპ ზონად გაიყოფა: ბარის, მთებისწინა კალთებისა და მაღალ მთის ზონად. ამ მუხისწინა კვლად სანტურგონა ბარის მთისწინა და მთებისწინა კალთების სანტურგონა, სადაც განსაკუთრებით აღსა-ნიშნავია გუნაზოვლის, სუფხის, სვეისწელის, მახისწელის სვეის სუბები. მაღლი ღრბების ღვივობა იღვრენ კონსარ-საქამა-სრის, მოსატარ-ბაღვლისის და ასეან-ბახისის მკორიანობები. გურასის და აჭარისი მსაგურის უკანონიან მდლდსარისსოპანი ცქრიალა ღვივობი დგება, სანტურგონა აგრეთვე ცოლიკური, საწერი და სხვა ჯიშები.

8. აფხაზეთისა მეგრეთის მუყანახეობის (სუფრის ღვივობის და სპეშელი ვერხვის) ქვეპარტელი

აფხაზეთ-სამეგრელოს მთისწინა კალთებისა და კავკ და-ბლობის ეს სარტყელი მუხიანობისა და მუხიანობა-მუყანახე-ობის სარტყელია, რომელსაც უკრისის მთებისწინა კალთები და მუხედელბული ვაკე კოლხური ჩრდილოეთი ფარვლები ქეთა-ისის რაიონის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილი და წყალტუბოს, წყლუციის, გვეკკორის, ჩხორჩუკის, წაღვანების, კალის, იამშირის, გუდაუის და გავრის დასავლეთი—ზღვისწყ მიქვე-ული მხარეები, ესა რაიონი კომბანი, ნემოშალა კარბინატე-ლი, უცილომბი და წიფლმბი ნიადაგებია.

აფხაზეთისა და სამეგრელოს მთისწინა კალთები და ქეთისის ჩრდილოეთი მუხარე იმერეთის მთებისწინა კალთე-ლი მტკმნილია იოცენის, პლეისტოცენის, პლიოცენისა და სარბ-თის მუსაშეული ხასიათის, რომლებიც სპარბოტენ მერკვლის, ფიტლანის ტიპები, კონკლომარტები და ქვიწარები, ფრიად დიდი ადგილი უკირავი აგრეთვე ვარცისა და იურის კირტყებს, რომლებიც სპარბოტენ მთების მუხ ზოლს ზეითი. ადგილ-ადგილ როგორც ვაგისთან და ფისტოლთან კირტყები ზღვის პირს უსაღვლებიან¹ (182).

მთის ქანების მრავალფეროვნების გამო (და არა მარტო მთის ქანების) ნიადაგები ფრიად მრავალფეროვანია, მაგრამ უფრო კარგადაა განახლებული წიფლმბი ნიადაგები, რომლებიც ტიპიურად გამოსხვადი არიან მთებისწინა კალთებზე, ეს ტიპი მიიღებს მასივებს არა ქმნის და ამ სარტყელის ფარვლებში გვხვდება ცალკეული ნაკვეთების სისით წყველებრივ 10—25¹ და-ქანების გორაკებსა და ფურბობებს. სამეგრელო-აფხაზეთის წიფლ-მბი ნიადაგები აჭარა-გურის წიფლმბი ნიადაგებს უფრო ღია ფერისაა, რადგან მასში უფრო მცირე რაოდენობითაა რკინის ვანკი.

აფხაზეთ-სამეგრელოს მთებისწინა კალთებზე, ცენტრელებული ნემოშალა-კარბინატული ნიადაგები, უროტირისაგან სა-კერბობლად განსხვავებიან ნემოშალა-კარბინატული ის ნიადა-გები, რომლებიც განვითარებული არიან კვირტყებს მერკვლე-ლი კომპოტის პროდუქტებს მუხმნი ნიადაგებისაგან¹ (182).

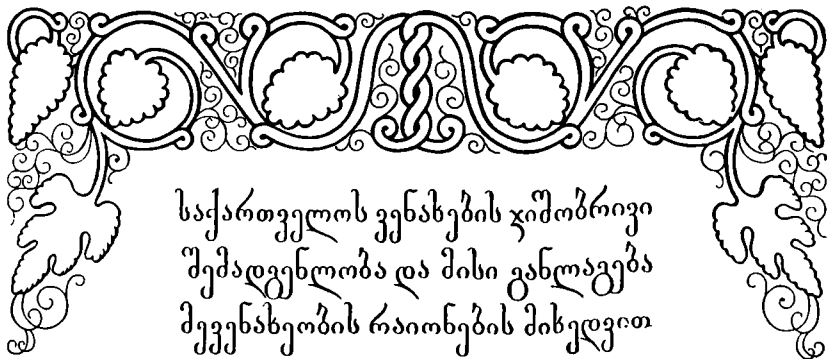
უფრალი ნიადაგი განვითარებულია აგრეთვე მთებისწინა კალთების ზონაში, განსაკუთრებით კარგად სობხებისა და გუდაუ-თის რაიონებში, სადა ჰუმუსთან—6% აუხებება.

კლბიტი სახეობით აუბოლოვლებს იმს, რომ აქ მდარებით ნაწი მუქნარები (ბანი, ვანი და სხვ.) სოფლის მუქნარობის ერთ-ერთი მთავრიადა იმიტკი ივის, მოფარად გავლედ მუხარე, ივიე ქარბისაგან დაფარულ ადგილებში კი ზოგი გამშლ ციტრე-სოფლი. საშალო ტემპერატურა 14¹ უდრის, წლიური ნალექი 1400—1700 მმ-მდე.

მეგრეთელთა სპეშად ერთფეროვანია: მირიადი ტიპი მთელ ამ ზონას კოლხის ტიპის ტყეა, მდინარის პირტყეს ღრუბანის ტიპი ტყე, სწორ ადგილებზე, ზოგან მდინარის, მაღა-ლიანი და ტიანი პოპები, ვაკეთა კირტყეების მუყანაფლობა და სხვ.

კოლხური ტიპის ტყე თავისი მდარებით პირველადი ხა-სითი, რასაცერეულია, აქ მუხიანსული არ არის. ნატყვარი ხო-

¹ ბურიათა ცხროლ, მუხარა, ღრვი რესტილანტი მტვარა. მის ღრუბანს რაოდენ უნდაცხროლ იყვინდ, რაც ასე მნიშვნელობანი მუყანაფლობისათვის.

საქართველოს ვენახების ჯიშობრივი შემადგენლობა და მისი განლაგება მევენახეობის რაიონების მიხედვით

საქართველოს ვაზის ჯიშობრივი შემადგენლობა საუკუნეთა განმავლობაში უაღიბებლად, საწარმოო ასორტიმენტის ჩინჩის შედგენა შავისა და ნივადიურ ჰირობების კარგად შეგუებული ადგილობრივი ვაზის ჯიშები. საქართველოს რელიეფის განსაკუთრებულ სიტუაციას, ნიადაგისა და ჰაერის პირობების სწორ ცვალებადობას შედარებით მცირე სივრცეზე არ შექმნილი არსებითი ეკლენა არ მოესდინა ვაზის ჯიშობრივი შემადგენლობაზე.

გეოლოგიური პირობების აღნიშნული ცვალებადობის შესაბამისად საუკუნეთა განმავლობაში გამოიწვეა ვაზის ლიფერენციური ასორტიმენტი, რომელიც არ სცილდება (სწორედ ახლაც არ სცილდება) პირველწარმოების ადგილს. ვაზის ჯიშების ასეთი თანმიმართ შევსებულობის ცალკეულ რაიონების მიხედვით სრულ უფლებას გვაძლევს შევინიშოთ ისინი კახეთის, იმერეთის, ქართლის, სამეგრელოს, რაჭა-ლეჩხუმის, გურჯისტის, აფხაზეთის, აჭარისა და სხვა რაიონების ვაზის ადგილობრივი ჯიშებზე.

ეს ჯიშები სახერხული ბუნებრივი და ხელოვნური შერწყმის წყალობით კარგად შეეგუენ თავისი გავრცელების პირვანდელ რაიონს და ამრიგად მოაღწეეს დღევანდლამდე. სოციალური უფრო ფართო შეგუებით თვისებების შერევა ჯიშები განცდა პირვანდელი გავრცელების რაიონს და ფართოდ იწერება სხვა რაიონებშიაღ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი ქვეყნის გეოგრაფიულ მუხარამებს (რამდენადაც საქართველოსუკავშირად აზიას და ევროპასთან დაბაკემბრებული საკურო ცხები) არ შეეძლო გავლენა არ მოესდინა საქართველოსა და მისი მომხარვეთ ქვეყნების ვენახების ჯიშობრივი შემადგენლობაზე. დანამდვილებით ცნობილია, რომ მანქანა შუალის მთელი აღმოსავლური სანაპირო ვერ კიდევ VIII საუკუნეში (სწავს ვრამდე) წარმოადგენდა აუვაგებელი მილეთის კოლონიებს, ამ კოლონიების შემგომობით ბერძენები ეწოდნენ ვაჭრობის საქართველოსუკავშირად ცენტრალურ აზიას და ინდოეთთან. დოქსკრიაში (სომხეთში), სტრამბონის თემში, ბანარზე ირემბობდა 70 ენახე მოლაპარაკე ტომი, რომელთაც მოქონდა და სოფლო-სამეურნეო პროდუქტები, მათ მორის ეურემბიც რომელსაც სტრამბონი დიდ ქუბას ახსამს (შ. ბალახი, 81).

მისამაძე, როგორც მორეულ წარსულში, ისე შემდგომც არსებობდა ვაზის ჯიშების ცაცვლის შესაძლებლობა—მოქონტანა-ტანის საშუალებით. უნდა კოტელისხმით, რომ ვაზის ზოციერთი ჯიშები შემოქონიდა საქართველოში, მაგრამ უფრო მეტი შესაძლებლობა არსებობდა მეზობელ ქვეყნებში ქართული ვაზის საუკეთესო ჯიშების გატანისა. დასავლეთ საქართველოს ვაზის ჯიშების დიდი მსგავსება დასავლეთ ევროპის ჯიშებთან ამ მო-

სასრების სასარგებლოდ ლაზარაკოს. ჯიშთა ცაცვლის მონაცემები, რომლებიც მოპოვებულია საქართველოს სხვადასხვა ადგილზე (ლანგელი, ტეპო—იმერეთში, ს. დანიანი—სამეგრელოში, კრიშტოვიანი—აჭარაში, შარი—გურიაში და უფილი საუფლისწულო მამულები კახეთში, ქართლში და სხვაგან), აღსატყუებს გარემო პირობებისადმი კარგად შეგუებული ადგილობრივი ვაზის ჯიშების უპირატესობას უცხოეთიდან შემოტანილ საუკეთესო ვაზის ჯიშებთან შედარებით, თუნც უცხოეთის ვაზის ზოციერთა ჯიშთა საქართველოს ცალკეულ რაიონებში კარგი შედეგები მოტევა, როგორც მაგალითად, აღიკოტე და პირო შავა—ქართლში და დასავლეთ საქართველოს შიანი რაიონებში, მარცხენა და სემილონმა—იმერეთში (ვაკელი, კარციხე), კახეთს სოფილონი—კახეთში, მასლამ—თიქეთში უფლა რაიონში.

ვაზის ჯიშობრივი შემადგენლობა საქართველოში ფრად მდიდარია და დასასლოებით მათი საერთო რაოდენობა 500 სასლ-წოდებას აღემატება. ამ რაოდენობიდან საქართველოს მევენახეობის და მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში შეგროვილი და ცენტრალიზებულია ვაზის 350 ჯიშთა ადგილობრივი ჯიშები შეგროვილია აგრეთვე საქარის სადგელ სდგურზე ჰ ჰე-სტაფონში, დიღმის საპოთო მურნეობაში, აფხაზეთის მევენახეობის დასავლეთ პუნტელს—სასლოფლოში (გელაეთის რაიონი) და მევენახეობის მართალი რაიონების დასავლეთ პუნტელს. სულ შეგროვილია 400-მდე ქართული ვაზის ჯიშთა. უფლა რაიონი სავსებით გამოკვეცილი და ქართული ვაზის ჯიშების სიმდიდრე მოლიანად გამოვლინებული ვერ კიდევ არ არის. ფილოტურისა და სოკოან აუვაგეოლოგობა გავრცელების შემდეგ ჯიშების ურთი ნაწილი (მეტადრე სამეგრელოში, გურიაში და აფხაზეთის) დაიღუპა, რადგან იმ დროს ამ აუვაგეოლოგობა გავრცელების სწავნადმდეცო ლონსმეობის მოსახლეობისათვის ცნობილი არ იყო. დარჩანს მხოლოდ მათი სასლგული, სოკი კა დადარჩენილია ერთეული მირების სსით და ამჟამად წარმოებს მათი გამრავლება საკოლექციო ნაკვეთებზე შესწავლისა და გავრცელების მიზნით.

ვაზის ადგილობრივი ჯიშების დამახასიათებელი თვისებებზეა მათ დიდ მრავალფეროვნებაშია, იგი გამოისატება მორფოლოგიური და საშერეო ნიშან-თვისებების ფართო ცვალებადობაში, რაც არ იმდევა ქართული წარმოების ვაზის ჯიშების ერთ რომელიმე კოლოციურ ჯგუფზე მიუთუენების საშუალებას. აღნიშნულიც სათუთსოფად ქვემოთ მოყვანილია ვაზის ადგილობრივი ჯიშების ბოტანიკური და საშერეო ნიშან-თვისების ცვალებადობის ანალიტედა. ამის დასახასიათებლად გამოყენებ-

ქანება რბილობის მიუხედავად, მაინც არ არიან გავრცელებული სპირტეული მიზნით, თუმცა საქარმიდამი ნაკვეთსზე ამ ვითების რამდენიმე ათეული მირი ჯვარდნა გვაქვს.

ამრიგად, სასურფო (საღვანურ) უკრანად ზედალ საქარ-თეულიში უმთავრესად ხაღვინე ვითების ვაზის უკრანები გამოი-შენებოდა.

საშარის ზერილი მისხმარებად უკრანს არჩევენ და ინახავენ ვარგებად ან თოვებზე ასხვდნს. საქარმიდის ზოგადი რაობისი (ტურამი, სპერტელომ) უკრანს მიუერყვის ტრუბ-დნენ ვაზს (ხაღვარზე) და საქაროების მიხედვით კრფდნენ-ინახაუერებოდა.

საღვინე ვაზის ვითების უკრანის სასურფო უკრანად გამოყენების პრაქტიკა ახალ ეთარების არ გამოცდება. მისხვლება მთი-თისებს მაღალი ღრმების სასურფო უკრანს, რისთვისაც უდიდუ-ბელი უკრანის მოძიები ვითების ფართო საშრეული მასტრები გამოყენდება. ამისათვის საჭიროა მუშაობა და სახლოოდ დატვირდნენ სასურფო უკრანის ვითების ასორტიმენტი მუცხანსეო-ბის დასუკული რაობისთვის.

სასურფო ვითების ასორტიმენტი უნდა ითვალისწინებდეს განსხვავებული მუცხერის, კონტრული მუცხერების, ცემოს და რაც მთავარია, სპირტის გველა ზერილის ვითების გაზრებას საშრეული მასტრებით, რაო განსარტრდება უკრანის მოხ-მარების სესონი და დაკმეუერებულად იქნეს მოხვდობის მოთხოვნილება მაღალრისისთვის სასურფო უკრანზე.

ვაზის ვითების განლაგება ცალკეული რაიონების მიხედვით

საქართველოს ტერიტორიის ზედაპირის დიდა სირთულემ და მისთან დაკუმერებულმა ჰავის და ნიადგური ჰირობების სხვა-დასხვაობამ წინასწარ განსაზღვრა და ხუდი მუეუერ ვითების მუ-საფერ განლაგებას ცალკეული რაიონების მიხედვით.

საქართველო, ბუნებრივ-ისტორიული პირობების მიხედვით, იყოფა ორ საკრანობად განსხვავებულ ადმინისტრაციულ და დასუ-ლეთ ნაწილად, ხლო თითოეული მათგანი მუცხანსეობის ცალ-კეულ მთად.

ეს მთარეობა: ა) ადმინისტრაციული საქართველოში — ცახეთი, ქართლი, ხაშრეთი-ოსეთი, მესქილი და ბოლნის-მარნეული; ბ) დასავლეთ საქართველოში — იმერეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, საშრელო, გურია, აჭარა და აფხაზეთი. აღნიშნულ მთარეობში გარეგნული ვაზის ვითების დასახითება და მათი განლაგება აღნიშნულად რაიონების მიხედვით მოცემულია ცალ-ცალკე.

1. საქსეთი

ცახეთი მდებარეობს საქართველოს ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში. ჩრდილო-აღმოსავლეთის მხრიდან მყოფ სიერტზე იგი შემოღარგებულია მკაფარი კავსიონის ქვიით, რომელსაც ზორბალოს მთის მახლობლად ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან ხაშრეთი-დასავლეთის მიმართულებით გამოყოფა ცახეთის, ანუ ცოც-ტომ-პირის ქვიდი, იგი მყოფს ცახეთს ორ დიდ ნაწილად: შანხი ცახეთი, ანუ ალახნის ველი და გარე ცახეთი, ანუ იურის ველი. ცახეთი საქართველოს მუცხანსეობის ერთ-ერთი საუყურსო რაიონია, იგი ხაღვინეს მუცხერობის გველა რაიონს მირის სახტაო კავშირითაც.

ვაზის ვითობრივი მუხარკნობის სიმდიდრით და ვნახუ-ბის ფართობით მას აღმოსავლეთ საქართველოში პირველი ად-გილი უკავია.

ცახეთის კლიმატური პირობები საუქმით ხელმეწეობია ხარისხიანი მუცხერობის განვითარებისთვის. ატმოსფერული ნალექების შედარებით მაკაფარი რაოდენობა მუცხერების 600—800 მმ, სასუქები კი პერიოდის სანგრძობობას უდრის 210 დღეს, ხლო ამ პერიოდის საუქლო ტემპერატურა 18,5°C. კასფხეზე და მსოფრტობა იმითია არ არის სუკების მოსვლის შემოსევები, რომელიც ხშირად მათ თუ მთ რაიონს უყენებს მნიშვნელოვან ზარალს. საუქვლის მყოფი ნასუქები მოსალოდნელია სანგრძობი-ვი გვალვა. საშარია ზომიერად ცივია, მორბუნებული და მეი-

რთივლიანი. სანგრძობი, ვაზისთვის ხაზიანო (—18—20°) უნეები იმითად იცის, ხარტორა, მუცხანსეობა ცახეთი მეს-მლებელია ვაზის დაზარალსად და პირითად მოუერყვადიც.

ცახეთი თივლება მუცხერობის კლასიკურ რაიონად, ცახე-რ-მა ღვინობ, მუცხერო წითელმა, რომელიც მოეუც ცოც-კომბო-რის და კავსიონის მთავარი მუცხერის ფარტობებზე გამოქნებულ ვნახობიდან, აივინ ცოცხალი ინტენსიური მუცხერით, ზომიერი სიმატრით, მუხარგებრი ნაწილები პირითითი, საუქუსო გემობი და ხასიამოერ ბუკეტით ღირსეულად გუოქვა სახელი ცახეთის, როგორც საბუთო კავშირით, ისე მათ ფარტვებს ცრითიც.

ანუ, მაკალიად, ნიუორავის 1919 წ. მსოფლიო გამოყე-ნახე და სრულად საკავშირო სადგურტეოთი კომისიის სესობებზე 1939, 1940 ან მომეცერი წლებში საქართველოს (ცახეთის) მხარ-ეო ღვინობება „ნაფარეული“ № 66 და № 47, „წინადალი“ № 64 და № 45 და „თულიანი“ № 46 მიიღეს მაღალი მუცხერობა. იმ დე-ნობებზე კი, რომლებიც ნაღვებ ცნობილი ადგილიდან იყო და-შნადებული, მაკალიად, წითელი ღვინო სახუბენ (ვახანის ცალმა მხარე), რომელიც ზ. ვარტაბეძე წარადგინა პირუცლის გამოყენახე 1955 წელს, ოქრის დიდი მუცხელი მიიღო, როგორც საუყურსო სუფრის ღვინომ. ასევე მაღალი მუცხერება მიიღო კურალღვარის (თელიანი რაიონი) წითელმა ღვინომ 1910 წელს გამოყენახე.

ვაზის ვითობრივი მუხარგუნლობის დასახითება

ცახეთის ვაზის ვითობრივი მუხარგუნლობა თივსებურია. მორფოლოგიური და საშრეული მთხან-თივსებების მიხედვით ვ-ხეთის ვითები მნიშვნელოვანად განსხვავებულია ცახავალი საქართვე-ლოს ვითებისაგან. ცახეთი ვითების დიდ მურბულეობას (53,5%) ახასიათებს ფორმის ქვედა მხარის ალბანულისებრი მუცხერა, სრულიად მუცხერება და ვაერისებრ სუქტად მუცხერული ვითები მუცხერებს 25,8%/-ს, ქრისტეპრი მუცხერა აქვს 5,2%/-ს, ხლო ვითები, რომელთაც აქვთ სუქელი ან საუქლო ალბანულისებრი მუცხერა მუცხერებს 15,5%/-ს.

მუცხერების ზომის მიხედვით ვითები მუცხერანიბადა გან-წილებულია: ცალმუცხერანიბები (20 სმ და უფრო ცრტელი) მუ-ადგენს 27,7%/-ს, მოკლემუცხერანიბები (12—15 სმ)—6,8%/-ს, ხლო საუქლო ზომის მუცხერების მქონე ვითობა—65,5%/-ს.

მარცვლების ზომის მიხედვით საუქლო ზომის (1,5—2,0 სმ) მარცვლის მქონე ვითები სკარბობს მსხვილმარცვლებიან ვითებს (2 სმ და უფრო მსხვილი).

მარცვლის მუცხერის მიხედვით: 53,4% თიური ვითია, 32,6%—მაკა, 10,6%—ვარდისფერი და 3,4%—ღრმობისფერი. ვითების ნასუქარზე მუცს აქვს მომრკავლო ფორმის მარცვლი (50,9%), ოვალური ფორმის მარცვლი აქვს 25,6%/-ს, მუცხერული ფორმის მარცვლი—7,0%/-ს და მოკეობ—3,5%/-ს.

უკრანის დაწივების ღრობის მიხედვით ცახეთი ვაზის ვი-თები მირითადად საუქლო სიწიფის ვაზების ვაქუსი, სასუ-ღობორ, სიწიფის III და ნაწილობრივ II ზერილის ვითებს მიე-კუთვნება.

ცახეთის ვაზის ვითები მნიშვნელოვანად განსხვავდებიან დნავ-ლეთ საქართველოს ვითებისაგან და, როგორც ჩანს, ეს განსხვ-გება მათი წარმოშობის და პირველადი გარეგნულების ადგილის განსხვავებული გარემო პირობებით უნდა იყოს გამოყვეული.

ვითების განლაგება ადმინისტრაციული რაიონების მიხედვით და მათი ფართობი

აღმოსავლეთი რაიონების მიხედვით ცახეთი ვაზის ვითების განლაგება მუცხანალია 28-ე ცხერზე (იხ. ცხერ. 2).

როგორც 2-ე ცხერლიდან ჩანს პირველ ადგილს ფართობის მიხედვით იტებს რტქათელი, საფერო, მუცხანე, კაჭრენ და სიხვი. დანარჩენ ვითებს მუცხერობით მსოფრტობით უკეთა-ნაულვად გარეგნულად ვითებიდან დასხვავებული უნდა იქნება ალიკოტე, მუცხანე, თაგელონი, მგალობლიძეთი, ცოლიკოვრი, თითა ცახეთი, ბუფუერი თიური, მხალი, ციფხი, ბუკა, ცო-რული მუცხანე, დონდალაბი, ცორელი, პინო თიური, აფუკსა-ნ-დროული და სხვ.

ეტ. ოლქის ადმინისტრაციული რაიონებში ჯიშების განლაგება მოეწყობა 29-ე გვერდზე (ის. ცხრ. 3).

როგორც ცხრილიდან ჩანს, მთლიან ფართობს ერთ მესამედზე მეტი (37%) უკრავს პირდაპირმწარმოებელი კობრისებები. მათ შემდეგ პირველ ადგილზე უკრავს ჩინური, შემდეგ რკინი-კობრის, გორული მწკრივი, მათ მოსდევს ალიგორტი, საფურავი, მელ-მავი, პინო მავი, ოთხკვერი, გორული, მწკრივი, ითია აგურერი, თეთრი ბუფური, მაკაპატო, კუპა, მასლა და სხ. 4.

მშენებლობითი ფართობი (4,83%) რაიონში სხვადასხვა ჯიშების უკრავს. ქართული ნაკლებად გავრცელებული ვაისის ჯიშები ცალკე წარმოდგენილი, მათი საერთო ფართობის წევრები. მოგან უფრო გავრცელებულია მება ჩინური, ბუსა, კაპიტა, კობრის, ატრის სავურავი, პარტალა თეთრი, ანდრეული, დანასრული, ორგულა, კრალა, ვაერი, პარტალა მავი, მწკრივი-აფესი და სხ.; სურვის ჯიშებიდან—საბატონო, ითია ქართული-ს, ანდრეული წითელი, მსხვილფეხა და სხ.

მევენახეობის რაიონების 1933—1934 წლებში ჩატარებული გამოკვლევის მიხედვით ქართული უფრო გავრცელებული იყო ჯიშები—ჩინური და გორული მწკრივი, რომლებიც ითქმის ევლადან ცხველებად, სოლო მირთავი მასეგვი ამ ჯიშების აღმონდა გორის, მესოთისა და კასპის რაიონებში. შედარებით ნაკლებად გავრცელებულია ბუფური, ოთხკვერი, კუპა და მუჯურისებური საფურავი. ნარევის ჯიშები—რკინითელი და საფურავი-კაბრ-ევლადული იყო პირითადე ობოლისისა და მესოთის რაიონში. მესოთის რაიონში ცხველებად აგრეთვე ალიგორტი, რისლინი, პინო მავი და პინო თეთრი სუფთა ნარეგებად მუხრანის სასურველ მუხრანისა და აღიანის, სოლო მცირე რაიონებით საყოფარ-ფურავო უკრავს. ნარევის ხილი პირდაპირ მწარმოებელი მი-რადები მშენებლობითი რაიონებით გავრცელებული აღმონდა ქართლის დასავლეთ ნაწილში—ხაშურისა და ნაწილობრივ, გორის რაიონებში.

უკანასკნელი, 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით ქართლში ევლადე დიდი ფართობი ჩინურის შემდეგ (17%) რკინითის უკრავს (12,3%) მათ მისთვის გორული მწკრივი, ბულ-მავი, ალიგორტი და სხვა ჯიშები.

სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქში 1953 წ. აღწერის მასალების მიხედვით ევლადე დიდი ფართობი გორული მწკრივის და შავკახეთის უკრავს, მათ მოსდევს ჩინური, ალიგორტი, ბუფური, ოთხკვერი, გორული, რკინითელი, კუპა, მელმავი, რკინი და სხვა ჯიშები.

უკრავს გადაშენებულ-ამოხშარების მირითადი მიმართულება და გაზის სტანდარტული და პერსპექტიული ჯიშები

ქართლი და სამხრეთ-ოსეთის ავტ. ოლქი მევენახეობა-მე-ღვინეობის თვალსაზრისით შეიძლება კეთილ შემდეგ რაიონებად:

1. ქსნიისა და არაგვის სეობა, მდინ. მსხეთის ადმინისტრაციული რაიონი.
2. ალაშხლის ბირთავი მიმართულება: მამანურისა და სარისსოვანი სურვის, პირითადე მსუბუქი უფრობული ტიპის თეთრი ღვინეობის წარმოება.
3. ჯეხურისა და თბაძის სეობა, რომლებიც მდინ. კსპის ადმინისტრაციული რაიონი.
4. ორი სეობის ბირთავი მიმართულება—მამანური ღვინისა და სარისსოვანი სურვის თეთრი და წითელი ღვინეობის, აგრეთვე საერთადად ღვინეობალების და საფურავო უკრავის წარმოება.
5. ატრისა და მუჯურის სეობა, მდინ. გორის ადმინისტრაციული რაიონი.

მევენახეობის ბირთავი მიმართულება: ატრის სეობაში თავისებური ტიპის ცქიადა ღვინის (ტყნური) და სამამანური ღვინეობალების წარმოება, მუჯურის სეობაში კი, სურვის სარისსოვანი თეთრი და წითელი ღვინეობისა და სამამანური ღვინე-

ობალების წარმოება. ორივე სეობაში დასაშვებია სკინიდაკა სარისსოვანი ღვინეობალების წარმოება.

4. სამსრეთ ოსეთის-ავტ. ოლქში უკრავს მოსმარება-კადაშენების ბირთავი მიმართულება—მამანურისა და სოკან ხარისსოვანი სურვის მსუბუქი ღვინეობისა და აგრეთვე სკინიდაკე ღვინეობალების წარმოება.

ამ რაიონში დიდი პერსპექტივებია მამანურის წარმოების შემცობითი განვითარებისათვის.

5. ობოლისის რაიონის (ქალქი ობოლისის ქართლში) ახლომდებარე სოფლებით) ბირთავი მიმართულება—სასურავი (საფურავო) უკრავის წარმოება ქ. ობოლისის მოსახლეობის უკრავითი მიმართულების მიხედვით.

შემადინებულ მიმართულება შესაბამისად ქართლის და სამხრეთ-ოსეთის ავტ. ოლქის სტანდარტულ ახორციელებული გამოკვლევის შედეგად უკრავები:

ა) მამანურის წარმოებისათვის—ჯიშები: პინო მავი, ალიგორტი, ჩინური, გორული მწკრივი. აღნიშნული მიმართულებისათვის პერსპექტიულია აგრეთვე ჯიშები მარგინე და რისლინი.

ბ) ხარისსოვანი სურვის ღვინის წარმოებისათვის—ჯიშები: გორული მწკრივი, ჩინური, ალიგორტი, რკინითელი და საფურავი. ამ მიმართულებისათვის უფროვე პერსპექტიულია: ჩიტისსავა-ლა, მუჯურისებური საფურავი, მაკაპატო, ოთხკვერი და კაბრევი. ც) სასურავი (საფურავო) უკრავის წარმოებისათვის—ჯიშები: სალიღური, ითია კახური, მასლა, გორული, კარაბურენი, ითია ქართლის, თეთრი და წითელი ბუფური და სხ.

ამ მიმართულებისათვის უფროვე პერსპექტიულია ჯიშები: მალანგის საფურავი, ქართული საფურავი, უნკური და მამანურის მსუბუქი. დ) უკრავის წარმოებისათვის და საერთადად ღვინეობისათვის პერსპექტიულია ჯიშები: ჩინური, გორული მწკრივი, კუპა, ოთხკვერი რკინითელი და სხ.

3. ქვემო ქართლი

ბოლნის-მარნეულის მხარე ანუ ქვემო ქართლი შედგება ობოლისის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილი. ჩრდილოეთი მხარე ესაზღვრება თრიალეთის ქედის ფერდობები, დასავლეთით კერეთის მთა, სამხრეთით მცირე კავკასიონის ქედი, სოლოაღმოსავლეთით—ორის სეობა.

მხარის უმეტესი განლაგებულია უმთავრესად მდინარე ქვიის (ხრამის) დინების შუა და ბოლო ნაწილი და მისი შენაყდების მამანურისა და ალაგვის ნაპირებს.

ვენახეობის საერთო ფართობის მიხედვით ამ მხარეს აღმოსავლეთ საქართველოში მესამე ადგილი უკავია, სოლო რესპუბლიკაში მესუთე.

ქვემო ქართლის ღვინო, მეტყურე თეთრი, თავისი ხარისსოვანობადაც კახურ ღვინოს. წარსულში დიდი სასიყდო მისთვის მოსავალი რკინითის ღვინოს, რომელიც შინაგვარადა სოფ. მულაგერი „სამყოფო აღამა“ მიყრდნობდა უკრავიდან. მულადე ეს სერები ქართველ მევენახეებს ეკუთვნოდა.

ბუნებრივი პირობების მიხედვით ბოლნის-მარნეულის მხარე სასურავო უკრავის წარმოებისათვის უფრო კაბისადაც, ვიდრე ხარისსოვანი მულაგერიისათვის, განსაკუთრებით მისი ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი.

გაზის ჯიშობრივი შემადგენლობის დასახიათება

ქვემო ქართლის ვენახეობა გაზის ბევრი ჯიშითა გავრცელებული. ბირთავად აქ გვხვდება კახეთისა და ქართლის ჯიშების, იმითად შეზომილი რესპუბლიკებისა და დასავლეთი უკრავო ჯიშების მთავრება. ჯიშების მოშტებულ ნაწილს აქ ასალი სასურავოებები შეეკრება, რაც ნაწილობრივ ართლებს საერთო მსიდან ადგილობრივი ჯიშების გამოყოფას, რომელია რაოდენობა დასავლეთით 20-მდე აღწევს. ადგილობრივი ჯიშები, ზოგიერთების გამოკვლევით (ასურავოებები, ბუერა და სხვ.), დიდდ ვერ გავრცელებს და პარკატორის ნაკლებობა ან ბირთავად ჯიშების მორის მინარეგების ხსით გვხვდება.

1 ცხრილში მოყვანილ მწკრივს გათვლილი 69 ჰექტარის რაოდენობით ორე შეიკვლით ბირთავად გორული მწკრივის ფართობს, რადგან შუა ქართლი კახეთ მწკრივს მდგრადი უკრავს. აქვე საცხედო მოყვანილი საფურავი უკრავისა კასის რაიონში 514 და ქართლი 3468 ჰექტარ ფართობზე—ამ ფართობზე უფრო დიდზე და ბუნებრივი, უკრავებისა და სხვა საფურავები.

მომრედიტორი და სამეურნეო ნაწიების მიხედვით ქვემო ქართლის ვიბები ეროვნები არა და მეტწილად ქართლის და კახეთის ვიბების ვიბებიდან დაგა ახლოს. ფოთლის ქვეა შარის მუხუცილოების მიხედვით ქართლს: უბესუს ფოთლიანი ვიბები, რომლებიც შედგენენ შოელი რაოდენობის ნახევარს, ახალბუცილებს მუხუცილოები ვიბები 40%-ია, ხოლო დანარჩენი 10% ქვისებრ მუხუცილოფოთლიანი ვიბები.

მარცვლების მუფერების მიხედვით თიბრმარცვლიანი ვიბები მუხუცილოების 50%/ს, მუხუცილოებიანი—35%/ს, გარლისფერ მარცვლიანი—15%/ს. მარცვლების ფორმა მირიანად მომრეკვალა (80%), ხოლო ოვალურ მარცვლებიანი ვიბები 20%/ს მუხუცილოების. მუხუცილოების და მარცვლების ზომა მირითადეა საშუალო, მოკლემრეკვანი ვიბების რაოდენობა 20%/ს არ აღემატება.

ვიბების განლაგება ადმინისტრაციული რაიონების მიხედვით და მათი ფართობები

ქვემო მოგვანილ მე-4 ცხროლი წარმოდგენილია ვიბის ვიბების განლაგება ქვემო ქართლის ადმინისტრაციული რაიონების მიხედვით.

ვიბების განლაგება ქვემო ქართლის ადმინისტრაციული რაიონებში (ცხრობის 1953 წლის აღწერის მასალებს მიხედვით)

რაიონების დასახლება	აქტიური	დასახლებული	სა ვიბები	მუხუცილოები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები
1 ვარციანი	130,27	44,82	2,02	4,44	10,47	9,16	0,11	10,35	6,65	0,71	0,1	0,24	0,59						
2 მარცვლი	447,33	4,88	38,29	5,59	8,69	40,28	22,02	14,63	1,43	3,11	7,87	1,19	6,50						
3 პოლიანი	1294,35	50,20	33,28	23,92	60,46	55,18	18,06	1,43	—	—	0,71	4,28	5,12						
4 თიბრი წყარი	113,49	13,53	18,89	57,72	1,31	1,90	9,82	3,09	—	—	1,67	0,59	0,93	2,26	1,12				
5 დანასი	24,64	2,72	1,2	—	0,36	—	1,19	14,52	1,07	—	—	—	0,83						
სულ	2010,08	118,15	93,69	91,67	81,28	52,27	51,21	32,14	12,92	12,90	9,88	9,53	8,76	6,31	6,20				
% საერთო ფართობის მიმართ	76,76	4,51	3,58	3,50	3,10	1,99	1,95	1,23	0,49	0,48	0,38	0,36	0,33	0,24	0,24				

რაიონების დასახლება	მუხუცილოები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები
1 ვარციანი	0,24	0,11	0,19	1,90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	223,39
2 მარცვლი	5,68	5,67	1,90	—	1,34	—	0,36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	628,23
3 პოლიანი	—	—	0,71	—	—	—	—	0,34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1494,87
4 თიბრი წყარი	0,24	0,12	0,36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	227,61
5 დანასი	—	—	—	0,83	0,71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46,71
სულ	6,15	5,90	4,36	1,90	1,17	0,71	0,36	0,34	0,34	0,33	0,2	0,12	0,12	2618,87						
% საერთო ფართობის მიმართ	0,23	0,22	0,16	0,07	0,04															

როგორც ცხროლი მოგვანილი ცნობებიდან ჩანს, პირველი ადგილი (76,75%) ფართობის მხრივ რქაქიითლს უკავია. მას მოსდევს თავყური, ასურფოელი მუხი, ბუფრა, საფურავი, განყური თითა, ალიოტე, ღვიბის მუხიკატი, კორლი მუხი, მასლა და სხვ.; დანარჩენ ვიბებს — ჩინურს, მუხანს, თიბრ ბუფურს, მუხუცილო, ფოთლიკორს, კარულას, ალექსანდროულს, ჭეპას, კაპურეს, სისეს, ციკებს, კასხენას და სხვებს უწინადადო ფართობი უკავია.

ამ ცხროლიმ ნარეგები ვიბების კარა რაიონში უწინადადო ფართობებზე ან მირითად ვიბებიდან მინარეგების სხიით გარეგებულია ბერფე შედგები ვიბები: არაიის, მუხიკურები, ღვიბის თიბრი, ღარიბა, განასურელი, მახა, კანყური, ღიბარცვალი თავყური, ისახელი, კრულმუხეგანა, ქართლის თავყური, გარისფერა და სხვ. მათი საერთო ფართობი ნარეგებია ცხროლის სვეტი „სსუღასსხვა ვიბები“. აღნიშნულ ვიბებს მორის ზოგადობით უწინადადებს იმეგობს, როგორც სარისფერანი პრიდექციის მომცემი ვიბის ვიბი.

ვენახების 1953 წლის აღწერის მასალებს მიხედვით ეველახე ღიბი ფართობი ქვემო ქართლში უკრინეს რქაქიითლს (2000 ჰა), მას მოსდევს თავყური (118,0 ჰა), ასურფოელი მუხი (91,0 ჰა), სასურერ ვიბებიდან გარეგებულია მასლა თიბრი, პორტეკურბი, მუხი თითა (სახიბი), გამე, ალექსანდროის მუხიკატი, გორულა და სხვ.

ქუერმის გადამუხევა-მოსმარების მირითადი მიმართულება და კახის სტანდარტული და ჰერსპექტიული ვიბები

მუღენიბობის თვალსაზრისით ქვემო ქართლი შეიძლება გიკოს ორ მირითად რაიონად:

1. მუეშინის (მუღაყური) რაიონი, რომლის მირითადი მიმართულება: ორინარული, ზოგან სარისფერანი სურფის თიბრი და წიფილი ღვიბობის; ღვიბობის, საკონიაქ ღვიბობისა და აგრეფე სასურერ (საფურერ) უკრინის წარმოება, როგორც ადგილზე მისასმარად, ისე სამურყელო ქალაქების მოსმარატელად.

2. ბოლნისის რაიონი და საერთოდ ქვემო ქართლის რაიონების მირითადი მიმართულება: ორინარული, ზოგან სარისფერანი სურფის ღვიბობის, საკონიაქ ღვიბობისა და სურფის უკრინის წარმოება.

აღნიშნულ მიმართულებათა შესამსმარად ვიბის სტანდარტულ ასორტიმენტში გათვალისწინებულია:

ა) სარისფერანი სურფის ღვიბობისათვის: რქაქიითლი, საფურავი და ალგორე. ამ მიმართულებისათვის ჰერსპექტიულია: ჩინური, ასურფოელი მუხი და გორული მუხი.

ცხროლი 4

რაიონებში (ცხრობის 1953 წლის აღწერის მასალებს მიხედვით)

რაიონების დასახლება	მუხუცილოები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები	სა ვიბები	მარცვლები
1 ვარციანი	0,24	0,11	0,19	1,90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	223,39
2 მარცვლი	5,68	5,67	1,90	—	1,34	—	0,36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	628,23
3 პოლიანი	—	—	0,71	—	—	—	—	0,34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1494,87
4 თიბრი წყარი	0,24	0,12	0,36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	227,61
5 დანასი	—	—	—	0,83	0,71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46,71
სულ	6,15	5,90	4,36	1,90	1,17	0,71	0,36	0,34	0,34	0,33	0,2	0,12	0,12	2618,87						
% საერთო ფართობის მიმართ	0,23	0,22	0,16	0,07	0,04															

ბ) საკონიაქ მასალებისათვის: რქაქიითლი და მიმართულებისათვის თავყური, ბუფრა, თიბრი ბუფურე და სხვ.

გ) სასურერ (საფურერ) უკრინისათვის: თითა განყური, მასლა, მამურეის მუხიკატი, ალექსანდროის მუხიკატი, კარაბურე, სალიღური და სხვ.

ჰერსპექტიულია ამ მიმართულებისათვის ვიბები: ქართული საადრეო, მუხი თითა (სახიბი), ვერმერული და ჰუსანე.

ქვემო ქართლში—აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებს მორის ეველახე უფრო ზუსლურელი ჰევისა და ნიადაგური მირობები არსებობს სასურერ (საფურერ) უკრინის ვიბების მუღენსობის განვიარებისათვის. პრიდექციის კარგი სარისფერი (კახურისის მუხიკატი, თითა განყური), სიახლოვე სამურყელო ქალაქებთან და კარგი სატრანსპორტო საშუალებანი ღიბ შესაძლებლობას ქმნის სასურერ ვიბების სამურყელო განვიარებისათვის, როგორც ადგილზე მისასმარად, ისე თიბლისის და რუსთავის მოსახლეობის ახლად მოყვანილი უკრინით მოსამარეგებლად.

4. მ ე ს ს ე თ ი

მესხეთი მდებარეობს საქართველოს სამხრეთ დასავლეთ ნაწილში, იგი ეთნოგრაფიკულად უმეფარეგულია მაღალი მთარქიანელებით. აღმოსავლეთით, მეტყვის სივრცის განყური, მესხეთი ესაზღვრება ქართლს, თირაღვიის მთების განყური ვიბების, რომელთანაც იგი დაეკუთრებულია მეტყვის ვიბის სივრცით.

სადეკურაციო კომისიის ხელმძღვანელმა მადლი შეუწყობა მიიღო. მანკურების გამოირჩევა ხისის, ალიგატის, გორული მუხის, ჩინურისა და პინო მუხის ღვინის ნიმუშები. ენ-ტრალური სადეკურაციო კომისიისა და ღვინის ნიმუშების შემადგენელი საინჟინერო კომისიის დანების საფუძველზე მიზანშეწონილად იქნა ცნობილი მესხეთის სპეციალური სამ-კითა მუერების მორგება, სადაც მირიადად უნდა გაზრდეს კონი სხვა მალახარისხის სურვის ღვინების დასამზად-ღვლად. ასეთი მუერება მოეწეო წრომის (ხალხისის რაი-ონი), სადაც გაზრდა სხვა და მამანური ვიპის. მამანური ღვინის სპეციალიტები მუხისილი დამზადებულ პინო, ალიგატ-სი, ჩინურისა და სხვ. ვიპების ღვინობასადაც უფრო მაღალ შევსებას აძლევს, ვიდრე ამავე ვიპების სხვა რაიონების მი-ღებულ ღვინობასადაც.

მესხეთი მუერებისა-მუერებისთვის თვალსაზრისით შეი-ღებება უკიდრად ზონად გაიყოს: ა) მუხის ზონა— სუვის ღვინ-ად 800—1000 მ სიმაღლეზე და ბ) ზეპო მაღლობი ზონა 1000—1200 მ სიმაღლეზე სუვის ღვინად.

პირველ ზონაში მირიადად უნდა განვითარდეს სარისხი-ვანი სამამანურ ღვინობასადაც და ნაწილობრივ თეთრი და წითელი მუსუკი სუფრის ღვინობისა და ადგილობრივი მოსამ-რების სასუვე (სადესურტო) უკუშის წარმოება, ხოლო მეორე ზონაში მირიადად მამანური ღვინისა და საყინავე ღვინობას-აღების წარმოება.

დასაშვებულ მამართლებათა შესაძლებლად ვაზის საწარმოო სტანდარტულ ასორტიმენტში გათვალისწინებულია:

ა) სარისხიანი სუფრის ღვინობისა და სამამანურ ღვი-ნობასადაც წარმოებისათვის ვიპები: სხვი, ალიგატე, პინო შავი, ჩინური, გორული მუხეა. ნაწილობრივ რქაქვიანი და შავკაქვი.

ბ) ჰერსპექტივული ან მამართლებებისათვის ვიპები: რისლინი, ჩიტოსულა და სემლიონი.

გ) მამანური ღვინის წარმოებისათვის ვიპები: პინო შავი, ალიგატე, ჩინური და გორული მუხეა.

დ) მამართლებებისათვის ჰერსპექტივულად უნდა მივიჩნიოთ: მარღონი და მესი.

ე) სასუვე (სადესურტო) უკუშის წარმოებისათვის ვიპები, თეთრი მალა, თეთრი და წითელი ბუდეშური, მულენერის სადგრო, ქაიშლის თითა და გორული.

ჰერსპექტივული ან მამართლებებისათვის ვიპები: ქართული სადგრო, მალენ ანგვენი, აგოსტეტა, ლიგაიფეა და უტერუ-ლი მუქკატი.

5. ი მ ე რ ე თ ი

იმერეთი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოს აკლასივლი ნაწილში და ითვლება ერთ-ერთი მნიშვნელოვან მუერების რაიონად. ვაზის ვიპობრივ შემადგენლობის სიმდიდრით და კვ-ნახების ფართობით მას პირველი ადგილი უკიდრეს დასავლეთ საქართველოში.

იმერეთის მრავალ რაიონში მუერებისა-სოფლის მუერეი-ობის წამყვან დარგს წარმოადგენს.

იმერეთის ღვინობები, რომლებიც მსაღვება მისი ფერდ-ბეზე და დაქანებულე გამუნებელი ვაზების უკრინიდან, მუტარე თეთრი ღვინობა, გამოირჩევიან მაღალი სარისხით. მირიადად ეს ღვინობები სომაქიანი სიხარისა, ხასიათებიდან სინახით, სისუვე-ლით, აყვებური არმატით ახადგანზრდობაში და კარგად განვითარებული ბუკეთი სიტყვებით. იმერეთის ღვინის ნიმუ-შები, რომლებიც წარდგენილი იყო ვ. ტუბის მუერ 1887 წ. ზარიში მოფილი გამოყვანის მუფასტელი იყო როგორც საუკეთესო სუფრის ღვინო და ოქროს მედლი მიუკუთვნა. ეს ღვინობები აგრეთვე მოწონებულ და დაჯილდოებულ იქნა 1889—1890 წწ. პარიზში, ბორდოში, ვენიზურში, თიბლისში და სხვა ელამებში (ვ. ტუბი).

ვაზის ვიპობრივი შემადგენლობის დახასიათება

ვაზის ვიპობრივი შემადგენლობით იმერეთი უკუვლავ მდი-დარი საქართველოს რაიონებს შორის. ვიპების სუფრით რაი-

ღვინო 70-ზე მეტია. ამ ვიპებიდან რეალურად არსებობს და ინტერესიზებულია საყოფიერო საკუთრებაზე 62 ვიპი.

იმერული ვაზის ვიპები თავითი მირიადობით და სპეერეო ნიბან-თისებობით საქმიად განსხვავდებიან კსური ვაზის ვიპებისაგან. ასე მაგალითად, ფოთლების ქრისმერი მუ-ბუხლობა ახასიათებს ვიპების 61,5%-ს. ახლავდესმერი მუე-სელობა—27,5%-ს, უბესუნი ფოთლიანები ეს შეადგენს 5%-ს. ვიპების დიდ ვიპაღვლობას (56%) ახასიათებს მარგვილის მუე მუევერა. ხოლო მარგვილის ფორმა მირიადად მომრავლო აქვს (50%), ოვანურმარგვილის ვიპები შეადგენს 17%-ს, მო-ტომომარგვილის ვიპები 4%-ს.

მუეველის სიღვივის მისეველი ჰარობის სამუფლო ზომის მუეველის ვიპები (68,5%), მათ მისევეს ჰარმარტეინი ვი-პები (10—15 სმ), რომელთა რაოდენობა 25%-ს აღწევს, ხოლო დიდმუეველი ვიპები (20 სმ და მეტი) შეადგენს 6,5%-ს.

სამუფლო ზომის მარგვილის მუეველი ვიპები შეადგენს 77%-ს, მსხვილმარგვილის ვიპები (2,0 სმ და მეტი) 20%-ს, წვირდმარგვი-ლანი (1,5 სმ-ზე) 3%-ს. ასორტიმენტის საგრძობად სუგრობის საღვივე ვაზის ვიპები, რომელთაც წვინით, ითვალა მუერე, რიბილი აქვს. სასუვე უკრინის ვიპები სუსტად წარმოდგე-ნილი, მათი რაოდენობა 4—5-ს არ აღემატება. წინსად ავი-ლირივი ვიპების გარდა იმერეთში უმნიშვნელო რაოდენობით გუგუბა კასური და დასავლეთ გვირგვინ ვაზის ვიპები, სხელ-ღვინო: რქაქვიანი, საფერავი, პინო, მარღონი, კანონი, სემლი-ონი, მასდა ნაწილობრივ (მასეთიანი), ფოლ ბლანში და სხვ.

ვაზის ვიპების განლაგება ადმინისტრაციული რაიონების მიხედვით და მათი ფართობი

იმერეთის ვაზის ვიპების მუეველობისა და მათი გუგუ-ლების ფართობის დახასიათებლად უკუშით მუეველი ვი-პების 1933 წლის აღწერისა და აღრიცხვის ცხი ბუბი უკუშე-ბის წარგაოთადა მუესხად. ამ მონაცემების მიხედვით ვიპო-ბრივი მუეველობა იმერეთის უკუშების ცალკეული აქობის-ტრაციული რაიონების მიხედვით საქარისად მუეველმუერეთი (იხ. ცხი, 6).

იმერეთში ფართოდ გავრცელებული ვიპებია ცოლიკოური, ციფა, ღონღლიანი, რეო, მუღმა, მამანური საფერ, კუბ-სური (კრეპული მუევე), მკალოლიბივილი, ალიგატე, ოსმანური საფერ. პინო შავი, კრახუა, თფარო კახისტონი, ვანის მსუვერი, კენა, რქაქვიანი, საფერავი, მარღონი და სხვ.

მეორედ გავრცელებული ვიპები და აგრეთვე ის ვიპები, რომლებიც ცალკეული მირების სხით გუგუბა უკუშებით, მუ-ტრანილია სუტები „სხვადსხვა ვიპები“. მათ მიუკუთვნება ქარ-ლისა და სხვა რაიონების ვიპები: მასდა, წულკუბის თფრა ალადასკური, ალქანაროული, ფოლ ბლანში, ბუდეშური, ჩინე-რი, საყვერი, ოვანობი, თითა ცანკური და ადგილობრივი მე-რედ გავრცელებული ვიპები: არკუთული საფერ, ლიბანური, ბუ-წოური, თფრა ცაბუხური, მუე ცაბუხური, დიღუბა, მუე ღონღლიანი, მუეღი სამაქრე, ადგილობრივი მუღმა, მიკანო-ური, ენგელბანი მუე, თფრი მარა, კურანობი, მალღარი, კობახისის საფერ, მური, მუერაული, ფთირა, სამაქვა, სამაქვა, თაქვიიული, ოსტოური, ხიფერი, ღრუბელ, ზნეილოური, ჩინ-კოური, მამანად და რაკი სასუვე ვიპებისა, სახელად: მასდა ნაწილობრივ (მასეთიანი), მუე კრახუა, კოლხური ხიფი-თვალა და სხვ.

იმერეთის ვიპების შორის მაღალი სპეერეო თვისებებით მუეველად გამოირჩევა ცოლიკოური, მას ახასიათებს სიკოვან აუადმუოფობათა წინამდებე მდარებით კარგი გამკლობა, უსვი მონახილობა, ღვინის მაღალი სარისხი, კარგი მუეველი კარე-მა პირობებთან, რის გამო იგი უნივერსალური ვიპი ცაბუ და ფართო გავრცელება მოიპოვა მუელ დასავლეთ საქართველოში.

ვენების 1956 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით ამ ქამად იმერეთში უკუვლავ დიდი ფართობი (35,5%) უკიდრეს ცო-ლიკოურს. ფართობის სიდიდის მიხედვით მას მიუვება ოსტ-ე (31,8%). ამ ორ ვიპს ერთად ადუბულ უკიდრეს იმერეთის უკუ-სების მუელი დარბობის ნახავარე მეტი. მათ მუევე ცაბუბ

დასავლეთით მას არკას ჯვარი, რომლისგანაც იგი ისაზღვრება გურია-ჯარის და არსიანის მთებით და უფროდ მას გორაკების უღელტეხილით. მესხეთი ჩრდილოეთით ქართლ-მეგრეთის ანუ მესხეთის ქვეით ესაზღვრება იმერეთს და ურთობდა მას ზეკარის უღელტეხილით. სამხრეთით მესხეთი, მცირე ვაკეციონის ქვეყნის განკარგვით, ესაზღვრება ოსმალეთს, მეტად ან ქვეყნს გადაღმე მცხეთის მთა-წყლით იყო, რომელზეც მესხეთი უფროდებოდა მდინარე მტკვრისა და ფოცხოვის სვებით.

თანამედროვე მესხეთი შედგება სამი ადმინისტრაციული რაიონისაგან. აღიწინის რაიონი—მდებარეობს მესხეთის დასავლეთ ნაწილში, ახალიხისა—მესხეთის შუაგულში, სოლო ასპინძისა—მესხეთის აღმოსავლეთ ნაწილში. მესხეთის ტერიტორიის შთაგარიანი ადგილმდებარეობის გამო მისი ზედაპირი ტოლიანობისა და დასერილია სვობებით, სვეებით და დაფარულია მცირე მთებითა და გორაკებით, რომლებიც კველა მიმართულებით ქმნიან სხვადასხვა დახრების ფერდობებს.

მესხეთი სამი შთაგარი სვობისაგან შედგება: ქვაბლოვანის სვობა— იწყება ჯარის მთები, მიემართება დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ და შთაგრდება მდინარე ქვაბლოვანისა და ფოცხოვის შესართავში; ფოცხოვის სვობა—წარმოადგენს ქვაბლოვანის სვობის აგრძელებას აღმოსავლეთის მიმართულებით და შთაგრდება სოფ. კვლიათის მახლობლად, სადც უფროდ მტკვრის ერთის; მტკვრის სვობა—რომელიც უმთხისის სასწრაფოდ ასპინძის რაიონში, ასპინძის მტკვარი იცვლის მიმართულებას დასავლეთისაკენ, შუის ასავლეთის რაიონში და ურვევს პირუთმისაკენ. ამ სამი მდინარის—ქვაბლოვანის, ფოცხოვის, მტკვრისა და მათი შენაკადების გასწვრივ მარჯვნივ და მარცხენი მდებარე ფერდობებზე სასოფლო-სამეურნეო კულტურებისათვის გამოსავლელი მიწის ფართობები.

შვექსეთისათვის საუკეთესო მშენებრივი ადგილებია ქვაბლოვანის, ფოცხოვის და მტკვრის მარცხენი მხარეზე განლაგებული სამხრეთი ფერდობებზე და მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე სოფ. ასპინძისაკენ სოფ. მინაშქურ. მათი გარდა მესხეთში ბლომად მოიპოვება მყვანსვობისათვის ვაჭარის მცირე სვობები,

შედგები მესხეთის რაიონებში 1916—1956 წლებში 400 ჰექტარზე მეტ ფართობზე უკვე გამოქმუნულია ასალი ექნისი.

ვაზის ჯიშობრივი შექადგენლობის დასახიათება

მესხეთის ვაზის ჯიშები თავისი მორფოლოგიური და ხაზურწერა ნიშან-თვისებებით კარგად ვაზის ჯიშებს უახლოვდება. ეს ჯიშები სადროო და მასთან უნებების უკეთ გამოშენი არიან, კ. კვარამაისი (1906 წ.) ცნობით, მუდამ მესხეთში გავრცელებული ყოფილა შედგენი ჯიშები: თფრი ბუდეშური, თვეცხელა, თია, თფრი ცხენისბუდე, მულიკელა, სარისთვალა, კლერტაშვარი, ანტიული, ანდრიული, ზებანა, ხაფრავი ანუ საღიწე, წითელი ცხენისბუდე და სხვები. მკველი დიტრატურული წყაროების შესწავლის შედეგად უკვე იგი, ვაჯისთვლი და მტკვრით ასახველები წითელ ბუდეშურს, ზე ხაფრავს, მწვანეს, წყაროლმარცვლას და სხვ. ამ ჯიშების ურთავლესობა წყვენივალ კარ მოაღწია. ამჟამად მესხეთში თითო-ორივლა მირისასთან მალაღარა ცხენისბუდე თფრი ბუდეშური, ჩინური, კორული მწვანე, კორული, ცხენისბუდე, ქართლის თია, ენასაბული, ზეი ვერტინი, სარისთვალა, რკაწითელი, თია და სხვები. უკანასკნელ წლებში მესხეთში მყვანხეობის აღდგენა-განვითარების შესაძლებლობის შესწავლასთან დაკავშირებით მყვანხეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტი შეიქმნა მთელი რიგე ქართლისა და სხვა რაიონის სადროო ვაზის ჯიშები. ეს ჯიშები კარგად შეგებურ მესხეთს და ამჟამად ფართოდ ინერგება წარმოებაში, სახელდობრ: ჩინური, აღგიკოტი, კორული მწვანე, ხსენი, შავკაპიტი, შავლა თფრი, პინო ზეი, ქართლის თია და სხვ.

ვაზის ჯიშების განლაგება ადმინისტრაციული რაიონების მისხვედით

ქვემოთ მოყვანილ მუ-ს ცხრილში მოყვნილია ვაზის ჯიშების განლაგება მესხეთში ადმინისტრაციული რაიონების მისხვედით ექნისების 1953 წლის აღწერის მასალებზე დაფუძნებით (იხ. ცხრ. 5).

ცხრილი 5

ვაზის განლაგება მესხეთის ადმინისტრაციულ რაიონებში (განხილვის 1953 წლის აღწერის მასალებზე მიხედვით)

რაიონების დასახელება	აღიწინის	ფოცხოვის	მტკვრის	ქვაბლოვანის	სოლო ასპინძის	სხვა	პინო თფრი	ჩინური	კორული	მწვანე	მტკვრის	სხვა ჯიშები	ქვაბლოვანის	სოლო ასპინძის	სხვა	პინო თფრი	ჩინური	კორული	მწვანე	მტკვრის	სხვა	თია	ენასაბული	რკაწითელი	წითელი	სხვა	ჯამი			
																												1	2	3
1	ახალიხის	48,83	19,10	10,14	6,15	12,75	9,13	—	4,91	1,47	2,78	0,24	—	0,71	0,71	—	0,24	0,5	0,36	—	0,12	—	0,36	—	0,12	—	0,12	—	0,1	118,19
2	ფოცხოვის	23,93	11,40	8,62	3,97	3,09	—	4,88	—	0,34	—	—	1,07	—	0,12	—	—	0,59	0,34	—	0,12	—	0,36	—	0,12	—	0,12	—	0,1	59,14
3	ასპინძის	17,28	16,34	6,05	10,70	1,78	—	0,24	—	1,90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34,88
სულ		90,10	47,03	24,81	20,82	17,62	9,13	5,12	4,90	3,71	2,78	1,31	0,83	0,71	0,59	0,58	0,5	0,48	0,36	0,34	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,1	0,1	232,18		
% სავაჭრო ფართობის მიმართ		38,81	20,26	10,68	8,96	7,59	3,93	2,20	2,11	1,60	1,20	0,56																		

მაგალიად; ოცხენ (ასპინძის სვობა) ადგილის რაიონში, ჭეცხენ, წინისი, შერდის და ურავლის სვობებში ახალიხის რაიონში და ასპინძის და ომარას სვობა—ასპინძის რაიონში.

მესხეთის ზეი კონტინენტური, იგი საგრძობლად ცვალებადის დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ.

შვექსეთის განვითარების თვალსაზრისით მესხეთი მეტად საინტერესო მხარეა. მესხეთში მდებარეობს ინდუსტრიული ცენტრების უკუთვლელ შედეგად მამობის და საქონლის გადაზიდვის საინფრასტრუქტურა და ფოცხოვური წყობისათვის და მასთანადავლელ კარაკეტილობა. ამასთან ერთად გამოირჩევილი არ იყო მესხეთი ხარისხები ღვინოების მიღება. სხვაგვარად მწელი ასახველია იმ უდიდესი სახრების გამოთვლება, რაც მთების ციკლი ფერდობებზე სელომერში კაროების (ტერასების) გაკეთება-მოწყობისათვის იყო დაკავშირებული, მაინ როდესა მულობრ რაიონებში (იმერეთი, ქართლი) დღევანდელი ცენტრული ოროგრაფიის (ტერასების) გარეშე უფრო და მალედი ხარისხისა მოუდებდა და არ იყო მწელი მისი შექმნა. საქართველოდან მესხეთის მოწყობის შემდეგ მყვანხეობა დაფარა და განადგურდა.

ზედმოთხრობის დადგენილებით, რომელსაც საფუძვლად დადო მყვანხეობის ინსტიტუტის კვლევითი მუშაობის

როგორც შე-ს ცხრილიდან ჩანს, კველავ დიდი ფართობი მესხეთში აღიკვეთს უკირავს. მას მისდევს ჩინური, კორული მწვანე, რკაწითელი, პინო ზეი, ხსენი, პინო თფრი, მარონი, შავკაპიტი, ბუდეშურა, თავეყერი, საფრავი და სხვები. აღნიშნულ ჯიშებს კარგა მალაღარა ცხენისბუდეებია ადგილობრივი მესხეთი ვაზის ჯიშები, რომლებიც ფართობი. ნაწევრებია ცხრილის სვეტი—სხვადასხვა ჯიშები. სასწევრ ვაზის ჯიშებიდან გავრცელებულია: შავლა თფრი, ბუდეშური თფრი, თია ანაჟური, სარისთვალა, თია ქართლის, კორული და სხვ.

უკრძნის გადამუშავება-მომსარებას პირითადი მიმართულება და ვაზის სტანდარტი და ჰერსპექტიული ჯიშები

მესხეთი მეტად საინტერესო მხარეა მდებარეობის თვალსაზრისით. მესხეთის რაიონებში მყვანხეობის ინსტიტუტის მიერ დაწესებული ღვინის საცდელმა ნიმუშებმა დადასტურა ამ რაიონის ზოგიერთ ადგილებში მაღალხარისხის ღვინის ღვინის და სამაშარეო ღვინომასალების მიღების შესაძლებლობა. 1945 წლის მისაღვლის ღვინოებმა 1946 წელს მისიკები ცენტრალური

სადეკლარაციო კომისიის სხდომაზე მაღალი შეფასება მიიღო. განსაკუთრებით გამოირჩეა მხვის, ალიგატის, გორული მუგანის, ჩინურისა და ჰინო მავის ღვინის ნიმუშები. ცენტრალური სადეკლარაციო კომისიისა და ღვინის ნიმუშების შემფასებელი საინჟინრო კომისიის დასკვნის საფუძველზე მაშასწამლივღ იქნა ცნობილი შესუბანი სპეციალური საბჭოთა მუერნობის შიშობა, სადაც ძირითადად უნდა განებულა კოთხი სიხვი მაღალნარისოვანი სურვის ღვინოების დასაზღვრად. ათეი მუერნობა მოჭეო წროსში (ახალისის რიონი), სადაც გაუნდა სიხვი და მაშანური აკუბი. მაშანური ღვინის სპეციალისტები შესუბანი დამაწმუნებ ჰინის, ალიგატის, ჩინურის და სხვ. აკუბის ღვინოსაშუგლ უფრო მაღლ შეფასების აძლევენ, ვიწრო აკუვე აკუბის სიხვი რაიონების მიღებულ ღვინოსაშუგლ.

მესხეთა მუვენსახობა-მკვიდრეობის თვალსზრისით შეიძლება ორ ძირითად ზონად გაიყოს: ა) კუბო სიხვი — სიხვის ღვინო — 800—1000 მ სიხვადლეულ და ბ) ზეო ხადლობი სიხვი 1000—1200 მ სიხვადლეულ ზევის ღვინო.

პირველ სიხვი ძირითად უნდა ტენიანადრეს ხარისხიანი საშამანურე ღვინოსაშუგლს და ნაწილობრივ ათერი და წითელი მსუბები სურვის ღვინოებისა და ადგილობრივი მოსხვარების ხაჭაპურე (ხაჭაპურე) კუბის წარმოება, ხოლო მეორე სიხვის ძირითად უნდა მაშანური ღვინისა და საოქროვ ღვინოსაშუგლს წარმოება.

დასახელებულ მიმართულებათა შესაბამისად ვახის საწარმოო სტანდარტულ ასორტიმენტში გათვალისწინებულია:

ა) ხარისხოვანი სურვის ღვინოებისა და საშამანურე ღვინოსაშუგლს წარმოებისათვის აკუბები: სიხვი, ალიგატე, ჰინო მავი, ჩინური, გორული მუვენე, ნაწილობრივ რქაწითელი და მუკაპეო.

ბ) ჰერსპეტრული ამ მიმართულებისათვის აკუბები: რისლინგი, ჩიტოსავა და სემილიონი.

გ) მაშანური ღვინის წარმოებისათვის აკუბები: ჰინო მავი, ალიგატე, ჩინური და გორული მუვენე.

დ) მიმართულებისათვის ჰერსპეტრულად უნდა მიეინიშნოს: მარდონე და მენიო.

ე) სასუფრე (სადეკლარაციო) კუბის წარმოებისათვის აკუბები, ათერი მახლა, ათერი და წითელი ბუდეგური, მაღანგრის სადარეო, ქაწილის თითა და გორული.

ჰერსპეტრული ამ მიმართულებისათვის აკუბები: ქართლი სადარეო, მალაქ ანევენი, აგოსტებე, ლავლინეა და უწერული მუსკატი.

5. ი მ ე რ ე თ ი

იმერეთი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოს აკოსავლეთ ნაწილში და ითვლება ერთ-ერთი მნიშვნელოვან მუვენსახობის რაიონად. ვახის აკობრივი მუდგენლობის ნიშანდრო და გუხახების ფართობით მას პირველი ადგილი უკირაქვს დასავლეთ საქართველოში.

იმერეთის მრავალ რაიონში მუვენსახობა სოფლის მუერნობის წამყვან დარეს წარმოადგენს.

იმერეთის ღვინოები, რომლებიც მუადგება მათს ფერე ბუბეზ და დატენებულ კემენებული ვახების კურსინდან, მეტადრე ათერი ღვინოება, გამოირჩევიან მაღალი ხარისხით. ძირითადეს ეს ღვინოები სოშიური სიხვარებისა, სხვათვებთან სინახით, სისურულით, თავისებური არმატით ასავაზრდობამა და კარვად განაიარსებული ბუკური სიძველენი. იმერეთის ღვინის ნიმუშები, რომლებიც წარდგენილი იყო ე. ტუბის მიერ 1837 წ. პარიზში მოსული კამოფანზე მუფასებელი იყო როგორც საუკეთესო სურვის ღვინო და ოქროს მუვადი მიუეფიანა. ეს ღვინოები აგრეთვე მოწინებულ და დაკვიდრებულ იქნა 1859—1890 წწ. პარიზში, ბორდოში, ვინიუერგში, თიბლისში და სხვა კალაქებში (ე. ტუბი).

ვახის აკობრივი მუდგენლობის დასახსათება

ვახის აკობრივი მუდგენლობით იმერეთი ვეგლებს მდიდარი საქართველოს რაიონებს შორის. აკუბების საყრო რა-

ფნობა 70-ზე მეტია. ამ აკუბებიდან რეალურად არსებობს და ინტენტირებულია საკლდევიო საკუვერე 62 აკობი.

იმერული ვახის აკუბები თავიანთი მოჭეოლოგიური და ხაჭაპურეო ნიშან-თვისებებით საკმაოდ განსხვავდებიან კახური ვახის აკუბებისგან. ასე მაგალითად, ფოთლები ქაწისქვირე მუბუხულობა ასახაიებს აკუბების 64,5%-ს. ახალსუდისებრი მუბუხულობა — 27,5%-ს, უსუსო ფოთლები აკუ მუადგენს 5%-ს.

აკუბების მუდგენლობის (55%) ასახაიებად მარცხლის მავი მუერეო, რომელ მარცხლის ფრმა ძირითადად მომრავალი აქვს (50%), ოკუვერე მუდგენლობის აკუბები მუადგენენ 16%-ს. მოტომობრვდენისეი აკუ 4%-ს.

მუვენების სიღრის მიხედვით ჰარობის საშუალო ზომის მუდგენის აკუბები (65,5%) მათ მოსუგენ პარამეტრისი აკუბები (10—15 სმ). რომელთა რაიონებს 25%-ს აქვს, ხოლო დიდმეტრისი აკუბები (20 სმ და მეტი) მუადგენს 6,5%-ს.

საშუალო ზომის მარცხლის მუერეო აკუბები მუადგენს 77%-ს. მსოფლიოსკვლიანები (2,0 სმ და მეტი) 20%-ს, წერილობრვდენიანები (1,5 სმ-ზე) 3%-ს. ასორტიმენტში სავარაუდოდეს ჰარობის სავსინე ვახის აკუბები, რომელთაც წინანი, იმითადა წარმოებენ, რილიობი აქვს. სასუფრე კუბის აკუბები მუადგენს წარმოებულ სიღი, მათი აკუბებთან 4—5-ს არ ადგებატება. წინნა და დეკლარაციო აკუბების გარდა იმერეთის უმნიშვნელო რაიონების გესვრება კახური და დასავლეთ ვერკული ვახის აკუბები, სასუფრეობი: რქაწითელი, სადარეო, ჰინო, მარდონე, კახური, სემილიონი, მახლა ნაშლეონი (მანგიანის), ფოლ ღვინი და სხვ.

ვახის აკუბების განლაგება ადმინისტრაციული რაიონების მიხედვით და მათი ფართობი

იმერეთის ვახის აკუბების მუდგენლობის და მათი გავრეულების ფართობის დასახსათებად ვეჭვით მრევენილი ვენახების 1953 წლის აღწერისა და აღირესების ცნე ბები ვენახების ნარკათითა შესსება. ამ მონაცემების მიხედვით აკობრივი მუდგენლობა იმერეთის ვენახების ცალკეული ადმინისტრაციული რაიონების მიხედვით საკმარისად მრავალფეროვანია (იხ. ცხრ. 6).

იმერეთის ფართოდ გავრეულებული აკუბებია: ცოლკოვური, ციგე, დონდალიბი, რეო, მელახე, მანარორი საფერე, კემსური (გორული მუვენე), მკალთაბდობელი, ალიგატე, ოსხანური საფერე. პირე მავი, კრახეთი, ათერი კახისეთი, ვახის მხვარე, კენმა, რქაწითელი, სადარეო, მარდონე და სხვ.

მვირდ გავრეულებული აკუბები და აგრეთვე ის აკუბები, რომლებიც ცალკეული ძირების სასით გესვრება ვენახებში, მუტრინლია სვეტში „სსვადსვა აკუბები“. მათ მიუეკუთვნება ქაწილინი და სხვა რაიონების აკუბები; მახლა, სასუფრეობის ათერი აღდასკრერი, აღუქანარეოლი, ფოლ ბლანში, ბუდეგური, ჩინური, ოკუვერი, ოვალეობი, თათა ვახური და ადგილობრივი მერე რე გავრეულებული აკუბები: არეკუული: საფერე, ათინური, ბეწოური, ოთერი პატესურა, მავი პატესურა, დინდა, მავი დონდალიბი, მუვალ სასუფრე, ადგილობრივი მელახე, მიკალეური, ენგვლობის მავი, ათერი კახური, კუბრაპეოლი, მალდარი, კობახისის საფერე, მური, მურალოლი, ფთირა, მამაქა, ხამბურე, თაწილად, ოსტოურა, სიფერი, დრეებულ, ჰნცილოური, ჩინკოურა, მებარდა და რივი ხაჭაპურე აკუბებისა, სასუფრეობი: მახლა ნაშლეონი (მანგიანის), მავი კრახეთი, კოლხური ჰარის თვალა და სხვ.

იმერეთის აკუბებს შორის მაღალი სამურნეო თვისებებით მუკვირად გამოირჩევა ცოლკოვური, მას ასახაიებად სოკოვან ავადმუფოფობათა წინააღმდეგ მუადგენი კარგი კამელებობა, უხვი მოსუვლიანობა, ღვინის მაღალი ხარისხი, კარგი მუდგენა კარგე პარიონებთან, რის გამო იგი უნივერსალური აკუბი ეგება და ფართო გავრეულება მოიპოვა მთელ დასავლეთ საქართველოში.

ვენახების 1956 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით ამ ქამად იმერეთში ვეგლებს დიდი ფართობი (35,5%) კუბარეო ცოლკოვური. ფართობის სიღრის მიხედვით მას მიუეგება ციგე (21,5%) ამ ორ აკუბე ერთად ადგენენ უმეტეს იმერეთის ვენახების მთელი ფართობის ნახევარზე მეტი. მათ მუდგენს საშუალო

სანაპიროსუ, ეს მხარე ინასურება: ჩრდილოეთით—მთავარი კავკასიონის მთის ქედებით, აღმოსავლეთით—მდ. ცსნიწყლით და იმერეთით, სამხრეთით—მდ. ფორით და გურეთით, დასავლეთით—მაგი ზღვით, სოლო მდ. ენგური სამეგრელოს ჰეოსს აფხაზეთისაგან.

ვაზის ვაიძობრივი შემადგენლობის დახასიათება

სოკანს ადამრეყოფათა და ფლოქსინის გავრცელებამდე სამეგრელოს და აფხაზეთის ვაზის ვაიძების ასორტიმეტი მეტად მდიდარი იყო. მდებარე მოლქელის ტერიტორიის მიხედვით მკვ-საგნები აქ ორ რაიონში ასევე ცნობ ვაზის ვაიძი უფილა გავრცელებული ამახად ინტენსიურებული და მკვესანობის ინსტიტუტის საკულტურო ნაწყობზე არიდესლათ 20-მდე სამეგრელოს და 30-მდე აფხაზეთის ვაზის ვაიძი, დანარჩენი ვაიძე-ბი ვერ გამოვლენებული არაა, სოლო მთი ნაწილი აღა-აღაღ მუშონისულია თითო-ორლა პირი საქაშიდმო ნაწყობებზე მაღ-ღარის სხით.

მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშნების მიხედვით სამეგრელოსა და აფხაზეთის ვაზის ვაიძები ერთმანეთს ჰკავს, ისინი ერთი კრიტიკა უნდა იყვნენ წარმომადი. პირათადად ისინი სადენი ვაიძება—მარცხელა წვინანი აქყო, იმართად მკრე-სორიანიდ გესვება. ამ ვაიძებს მორგელოდ მიხედვით, საშუ-ლო ზომის მტკვანი და ფოთლების სქელი ტენისებრი მუტება ახასიათებთ. სამეგრელოს ვაიძები, რომლებიც უფრო სწორად ჰატარატენიანება, ამ მხრივ გამოსავლის წარმადგენენ.

სიმწიფის პერიოდის მიხედვით სამეგრელოსა და აფხაზეთის ვაზის ვაიძები პირითად საცვანათა (სიმწიფის IV და V პერიოდის), სოლო ზოგიერთი ვაიძი სიმწიფის III პერიოდისაა.

დასავლეთ ვერონისა და აღმოსავლეთ საქართველოს ვაი-ძებთან შედარებით სამეგრელოსა და აფხაზეთის ვაზის ვაი-ძები უკეთ იტანენ კარს ტენს და ბერეი მთავანი, მიუხედავად სმირი წვიმებისა და ჰაერის შედარებით დიდი ტენიანობისა, დაბლობ ადგილებშიაც კი საშობად ალკალიანად და შედარებით კარგი ღირებების ღვინის იძლევა. მაკალითისთვის შეიძლება დადასვლით ვაიძი პეშულა, რომელიც სამეგრელოს დაბლობებში—საქონდითი და სკილითი იძლევა დასამაგროტემოს მქონე, ნას, ღია ვარდისყურ, მშებუქ სუფრის ღვინოს (ე. ნაკ-მიქ).

ვაიძების განლაგება ზემინტრაციული რაიონების მიხედვით და მათი ფართობი

სამეგრელოს და აფხაზეთის ვაზის ვაიძების განლაგება, გე-ნახების 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით. მოცემულია მე-5 და მე-6 ცხრილები.

ვაიძების განლაგება სამეგრელოს ადმინისტრაციულ რაიონებში (გენახების 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით)

№	რაიონების დასახელება	სოლო	ფლოქსინი	მე-საგნები	სოკანი	მთავანი	კრახუნა	საყურა	ფლოქსინი	ფლოქსინი	ფლოქსინი	ფლოქსინი	სულ	
1	ახაზეთი	8,6	3,06	2,5	2,0	—	—	—	—	—	—	—	10,6	
2	ცხაქათი	245,68	—	6,33	10,85	0,74	0,2	0,8	0,5	—	—	0,1	266,80	
3	განუბრობის	455,59	26,87	—	5,40	—	—	—	—	—	—	—	494,20	
4	ბონის	32,5	—	0,7	0,4	—	—	—	—	—	—	—	33,9	
5	ახორციუსი	299,54	0,314	—	4,74	0,8	1,34	0,8	—	—	—	—	307,53	
6	წალკების	337,96	3,21	22,95	1,72	—	—	—	0,1	—	—	—	366,10	
7	ზენდოფის	493,83	17,27	1,98	6,28	13,1	0,44	0,54	0,24	0,22	—	0,12	534,26	
სულ		1873,64	50,84	35,66	32,49	13,9	2,51	1,54	0,82	0,3	0,24	0,12	0,1	2013,40
% საერთო ფართობის მიხედვით		93,05	2,52	1,71	1,56	0,69	0,12	0,08	0,05	—	—	—	—	—

როგორც მე-5 ცხრილიდან ჩანს, სამეგრელოში გენახების მთელი ფართობის 93% ცოლიოკურს უკავია, მას მისთვის ოკა-ღვობი, ციტუსი, კრახუნა, საყურა, ალექსანდროული, ძელმაგი, ისახულა და სხვა ვაიძები.

აფხაზეთში გენახების მთელი ფართობის 84% ცოლიოკურს უკავია (ის. ცსრ. 9), დარჩენილი ფართობი განაწილებული აქვთ ვაიძებს—წახურს, ოკა ღვობს, საყურას, რქაწითელა-ალექსანდროულს,

ციტუსს, წულუკიძის თეთრისა. სასურვეტ ვაზის ვაიძებიდან გავრ-ლებულია მასლა, მუსკატი, თითა განაური, მალაგონა და ისა-ბულა. წარმატებით ვრცელდება ვაიძი მსავერა გუაუთის რაიონის ახალსოფლის კოლმეურნობის გენახებში და მეტად კარგი ღირებების ბუნებრივად ტიპად ცნობილია ღვინის იძლევა.

დანარჩენი ადგილობრივი ვაიძები, აღრიცხვის სიმარტივის გამო, არ ეთვლება გამოვლენილი ცოლიოკურს და ისახულა ვაიძებთან ერთად არის მოყვანილი.

ნაგებულად გავრცელებული ვაზის ვაიძები ბერია, ზოგი მთ-განი ინტერესს მოკლებული არაა და სასურველია გამოვლენილი იქნეს ახალი ფართობების ათვისების, რადგანაც რაიონის ჰეოსთან და პირადად კარგად შეეუბნება.

საერთო აღნიშნის სამეგრელოს ვაიძები: კვიცი-ლური, ჩქვიფობი, ჩრეგვლი, კოლომი, პანეში, ტროკოკონი, მსხატელი, დედგობი, საყმა, გრესი, დედგობის კითი, ვერან-ბი, გურგული, ჰეშულა, აფხაზეთი, ზურგა, იქონა, სადანი, კვარცხული, სოჯისოლი, ტრენი, ჩემი, სსორიანი, ჩინკი-ლოური, თფობი და სხვ.

აფხაზეთის ვაიძებიდან აღნიშნულია ჰელოდანგ ცნობილი მაღალხარისხიანი ადგილობრივი ვაიძები: აშლასუ, ავასირვა, აშუღი, აქვტა, აღბიდი, ახისტა, ავაფი, აფორიდი, აჭვცა, ასოსიუი, აჭევი, ჰეტრივი, აჩიკივი, აპანევი, ავაბილი, ატფივი, ათურტევი, ტრტოვი, სენამევი, აფხავე, აფასარკე, ამისანტკირი, აფეგრალი, აკემტოლი, აგვანბი, აგვანა, ავლი-კი, ავასივი და სხვ.

სამეგრელოში და აფხაზეთში, ადგილობრივი ისტორიული ცნობილი ვაიძების—ოჯალემის, ჰეტილღარის, აშლასუს, ავასირ-სხასა და კაცობის ნაცვლად, მსოლივ ცოლიოკურის მასობრივი გავრცელება არ შეიძლება მიზანშეწონილად ჩიათვალოს.

ამ ვაიძებს კარად სამეგრელოში და აფხაზეთში მთიანობებზე კიდევ მრავალი ვაიძი, რომლებიც ვერ შესწავლილი და გამოვლენილი არაა. ეს ახალი ახლო მომავალი მუტებელი ვაიძები მკვესანობა-მედიანობის ინსტიტუტის დასურფენი ზუნტების შემართის შედეგად, რომლებიც მოწოდებლია ამ რაიონებში.

ეურქის განლაგება მოხარების პირითადი მიმართულება და სტანდარტული და ვაზის ჰესპექტიული ვაიძები

მედიანობის თვალსაზრისით, სამეგრელო და აფხაზეთი იყოფა ორ პირითად, მყვირად განსხვავებულ ზონად—მთიან და დაბლობ ზონად. დაბლობ ზონაში მკვესანობა მცირედად კანე-თარბული და ღვინოდ აქ მალადი ხარისის არ დგება—ღვი-ნის ახასიათებს საშუალო ალკალიანობა, მცირე სტეული და ცხილი 8

მდინარე ახმის და ტყუარის შუა დინების შთაქორიანი ზოლი, რომელიც მიივებს გვეჯგორის რაიონის მთლიანად და წყლენჯობის რაიონის ზემო ნაწილს. ეს ზოლი იკმათება ჩრდილო-აღმოსავლეთის და სამხრეთ-დასავლეთისაკენ. სოფ. ვახიანს ცხადდება, სიგრძით 35—40 კილომეტრი, ამ ზოლის კირანარი ნადავლებზე დგება თვალუბრის განთქმული ღვინო სოფ. საღვინშიმში ვაიმოკალუმის უკრძინან.

მდინარე სომხისა და ჭანისწყლის შუა დინების ტანჯვარე მდებარე ზოლი, რომელიც შედის წყლენჯობის და მსორიწყის ადმინისტრაციული რაიონებში, ეს მხარე ძველთა-ბანჯე განთქმულია ვაიმ ჭეიტლურის უკრძინან მიღებულ ხა-

ც) სსუფრე უკრძინისათვის გათვალისწინებულია ვაიმებია: მსლა, მალვაზია და თითი განჯური. ჰერსპექტივულად ამ მხარეთულებისათვის მიწნეულია—წითელი ბუდეკური, ჰამპერის მუსკატი, კოლხური ხაისთვლა და უკრძინური;

დ) საკონიაჯე დინობასლის წარმომისათვის ჰერსპექტივულია ვაიმები: ცოლიკური ჰანჯი და სხვ. აუხაზეთის მიაგორიანი ნაწილი ითვება შედენიების შემდეგ რაიონბანჯე:

ა) პმ იფის შთისწინა ზოლი და ფერდობებში—(შეის გუდავით ადმინისტრაციული რაიონში), რომელიც ძველთა-ბანჯე განთქმულია აშლახუს ცქრიალა შტოკო დვინი, რაჯ ცხოლი 9

ვაიმების ანჯღვება აფხაზეთის ადმინისტრაციული რაიონებში (დინების 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით)

№№	რაიონების დასახელება	სოფლისუბრის	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში
1	ომაშჩინის	130,09	18,67	2,86	1,27	—	—	1,48	—	2,26	—	—	0,7	1,29	—	—	—	—
2	ჭალის	93,73	14,46	—	2,38	—	—	—	1,19	0,71	—	—	0,44	—	—	0,71	—	—
3	გუდუფიშის	282,46	5,91	—	3,21	9,10	5,59	—	6,36	1,19	2,43	0,11	1,18	—	—	0,24	—	—
4	სოფლის	222,25	8,35	0,69	4,97	1,02	—	—	0,24	0,2	3,08	2,96	—	—	—	—	—	0,64
5	გუდუფიშის და ახალი ადრის	4,64	18,68	—	0,44	2,26	—	—	1,29	3,17	0,70	—	0,95	—	—	1,29	—	—
6	ჭალის	170,20	20,84	0,80	—	1,67	—	—	1,07	2,26	3,43	3,69	—	3,81	1,78	—	2,02	—
ს უ ლ		1104,47	72,87	23,03	17,46	12,23	11,94	—	11,15	9,88	9,64	6,76	5,17	5,10	4,03	2,86	—	—
% საერთო ფართობის მიმართ		84,52	5,58	1,76	1,34	0,94	0,91	—	0,78	0,76	0,74	0,52	0,40	0,39	0,31	0,20	—	—

განგრძობა

№№	რაიონების დასახელება	სოფლისუბრის	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში	სოფ. ვახიანს	სოფ. საღვინშიმში
1	ომაშჩინის	0,95	—	—	—	—	—	—	0,1	0,12	—	—	—	0,12	—	—	—	159,84
2	ჭალის	—	1,48	—	0,24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	113,62
3	გუდუფიშის	—	0,23	—	0,23	0,9	—	—	0,33	0,42	0,42	0,36	—	—	—	—	—	321,61
4	სოფლის	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	206,3
5	გუდუფიშის და ახალი ადრის	1,43	0,23	1,07	0,59	—	—	—	—	—	—	—	0,24	—	—	—	—	242,92
6	ჭალის	0,11	—	—	—	—	—	—	0,12	—	—	—	—	—	—	—	—	217,96
ს უ ლ		2,49	1,94	1,07	1,06	0,9	0,7	—	0,55	0,54	0,42	0,36	0,24	0,12	—	—	—	1306,78
% საერთო ფართობის მიმართ		0,19	0,15	0,08	0,08	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

რისხივანი თეთრი ღვინო, სოლო ენჯურის გაღმა მდებარე სოფ. ფახიანში თავის მიდამოებში ცნობილი იყო საუბლოდ ალკოჰოლიანი, სხვათაგონი სახელი, ვარდისფერი ღვინო, რომელიც მზადდებოდა ვაიმ კოლომის უკრძინან.

მდინარე ენჯურის მარჯვენა მხარე—(შეის ზუგდიდის ადმინისტრაციული რაიონში), ცნობილია თავისი სხვათაგონი თეთრი ღვინოებით, რაც მართიად ვაიმ ჭეიტლურის უკრძინან მზადდებოდა.

სამეგრელოს ვაკე ადგილებში, ვაიმ ჰუმულს უკრძინან განსაკუთრებით საუბრინდიდისა და საჭილოშიმში რეჰობოა მსებუე, სხვათაგონი, საუბლოდ არამბრეული ღვინო.

სამეგრელოს მთიანი რაიონების მართიადი მძარეთულება—ხარისხიანი თეთრი და წითელი სუფრის დვინოების, ალჯეზალჯე ბუნებრივად ნასყერად ტყილი (სენჯეკარს ტიპის) ღვინის წარმოება.

სამეგრელო ქალაქების მისახლეობის მისამარაგებლად და ადგილზე მისამარად გათვალისწინებულია აგრეთვე სასუფრე უკრძინის წარმოება, მართიადი ადგილობრივი ვაიმებიან.

მუდგუფიშის მართიადი მძარეთულების შესაბამისად სამეგრელოს საბაიოო სტანდარტულ ასორტიმენტში შეტანილია:

- ა) ხარისხიანი სუფრის დვინოების მისახლეობა ვაიმები: ოჯალეპი, ცოლიკური და ალიკოტი. ამ მძარეთულებისათვის ჰერსპექტივული ვაიმები: ჩეჭიფი, ჭეიტლური, ხანსეში, მერგავალი, კოლოში და კიანა;
- ბ) ბუნებრივად ნასყერად ტყილი (სენჯეკარს ტიპის) ღვინის დასამზადებლად—ოჯალეპი. ჰერსპექტივულია ამ ტიპის ღვინისათვის ტროკოშინი და კოლოში;

ანჯე სასუფრეების ვაიმის უკრძინან მზადდებოდა;

ბ) აფხაზეთის ქვედის შთისწინა ფერდობებში მდინარე გუბისტის, კლახურის და კოლხური შუა დინების ტანჯვრე მდებარე ადგილებში, რომელიც შედის სოხუმისა და გუდუფიშის ადმინისტრაციული რაიონებში და ძველთაგონე ცნობილი იყო ხარისხიანი მუდგენიობით;

გ) ებრის, ომაშჩინისა და ებლის ადმინისტრაციული რაიონების ვაკე და მთაგორიანი ზოლი, რომელიც, რიგობე მუდგენისათვის მხარე ძველად მუდგენიობით ნაყლებად უთვლია ცნობილი.

უკრძინის ებლამუშაკეპამისმარების მართიადი მიმართულება

აფხაზეთის შთისწინა ვაკე და ფერდობ ადგილებზე განქმებული ენჯურის მართიადი დანიშნულებათა—ხარისხიანი თეთრი და წითელი სუფრის და ბუნებრივად ნასყერად ტყილი ღვინოების წარმოება. დანარჩენ ადგილებში ორდინიანი სუფრის დვინის და სასუფრე უკრძინის წარმოება გათვალისწინებული, კურორტების ახლადმარქოვილი უკრძინი მომარაგების მიზნით.

ამის მიხედვით ვაიმის სტანდარტულ ასორტიმენტში შეტანილია:

- ა) ხარისხიანი სუფრის დვინის მისახლეობა ვაიმები—ცოლიკური, ჩხავერი, ოჯალეპი და საყერავი.
- ამ მიმართულებისათვის ჰერსპექტივულია აფხაზისა, კაბიჭი, კრახუნა, აშლახუ, აყვაცა და სხვ.

ბ) სუფრის ევრბინისათჳს—მხლად, ჰამპერის მესკური, ბუფუ-შური წითელი, თითა ცახური, კარაბუნდ და ცუნისმუქუ (ჩაქვილი).

ჰერმეტიკულიადა მინჯული ხასურე ევრბინისათჳს—აბანეი, სარისიელა კოლსური და გერმანტონი.

8. გურია და აჭარის ავტ. ხსრ

გურია და აჭარაში მჭევნჯობა სოკოვან ვადემოფობათა შემოკრძანებულ მნიშვნელოვანად იყო განჯათიებული, შეტარებულ გურიაში. ევნასების ფართობი 1650 წლისათჳს 6,820 ჰექტარს აღწევდა, სოლო მნიშვნელოვანად უფრო ნაკლები ფართობი გვეოვნება აჭარას, რადგან ისე როგორც მესსეობა, აქც ცრობილი ენათა სიახის გამო აკლიობრივად მოხსნულბამ მჭევნჯობას ითვი მინება.

გურის ღვინოები განთქმული იყო სისახლი, არბობატულობითა და ბუნებრივი ენობილით. ეს უნაბრუნება ჰევისება, როგორც ვამ ჩსაჯების ენობნიდან მიღებულ ღვინოებს, ისე ვამ საჯავისის წითელ ღვინოებს სისლათუბნიდან და აგრეთვე მუცივისის—ვამ ვანის ეკრბინიდან დამზადებულ ღვინოებს.

აჭარა მუცივისების თუელახრისით მუელად ნაკლებად მუსწავლიდა მისებს წარმობადგება. წარმობებული მუშაობის შედეგად გამოირკვა, რომ ქველის და სულოს რაიონის ფერებს და ღებუნებულად იღვინებულ სათანადო ვანის ვიძების ებმების მუხვედ შეიძლება ხარისხობრივ სუფრის და ბუნებრივად ნახევარტკბილი ღვინოების მიღება.

ვახის ვიძობრივი მუშადგენლობის დასახიბათება

აჭარა და გურია მდიდრია ვახის ვიძებით. აჭარისა და გურის ვახის ვიძებს ფორმითა წარმობობის საერთო კრა აქვს. სულ ვიძების რაოდენობა ნა-მეტი აღწევს, აქედან გურული ვიძები 45, სოლო აჭარული—35.

მორეოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების მისევით ამ ვიძებს შორის უფრო მეტია ქვისებსერ მუქუსელოფობიანები (72%), უმუსუსო ფოთლიანი ვიძების რაოდენობა უმნიშვნელოა (6%), სოლო აბლაბუდისებრი მუქუსეა ასახიბათებს ვიძების 22%, ს. მუქენის სოშის მისევით გურიაში სკარბობს ჰატარა და საშელო მუქენიანი ვიძები; სოლო აჭარაში საშელო მუქენიანი ვიძები სკარბობს დიდ და ჰატარამუქენიან ვიძებს. მარცვლებს მუქენების მისევით წითელი ვიძები მუქია, ვიდრე თორი, მობრკველო მარცვლიანი ვიძები სკარბობს რეაღერ მარცვლიან ვიძებს, სოლო უქანსეული მუქია მობრბო მარცვლიან ვიძებთან მუდარებით.

ვახის ვიძები: განლაგება ადმინისტრაციული რაიონების მისევებით და მათი ფართობი

ვენასების 1953 წლის სავტობრო აჭურვის მონაცემების მისევებით ვახის ვიძების განწილება გურიასა და აჭარაში მოტახილია მუ-10 და მუ-11 ცრობილი.

სხვადასხვა ვიძების სკეტი. ამ ვიძებიდან სავტობრო აღინიშნის: ვანი, ჰუპერა, ანანურა, სხილბუბანი, ვიკანი, ქვანთარა, კორმალა, თიბრი სუში, ირონა, მუქენიდი, მუტარვისიფხა, სანახავრა, ზუბი, ვანი ნაბიბის, აინკარა, ზნათორი, საქმეველა, მური, მავი სუში, მანდიკორი, ჰადერი, მუცინა, საქმეველა, სეკირისხალა, ბახე, ოქნა, მახარა, მატენაური, წითლანი, ტოვანი, თქლად, ჩხაბეზული და სხვა.

აჭარაში ევნასების მთელი ფართობის 74% ვამ ცოლიკურს უქვიან, სხვადასხვა ვიძებს—15%, სოლო დანარბინი ფართობი—აღლიკურს, ჩხავერს, ციქებს, ჩინურს, იზაბელს და სხვა. უკეთა მვირე გურეველებულ ვიძებს შორის, რომლებიც დაცულია მირითად საკამიბამო და საოლევეთი ნაკვეთებს, სავტობრო აღინიშნის: ვახსეთურა, თიბრი, მუტარენბი, მუღაღველა, მუქენრა, ორეოსული, თურვანი, სოვათური, კლარკული, ბროლა, ვიძები, ღვინურა, სწური, ბუქმე, სავერთი, ტიბეშურა, მუქურა, ღვინურა, ხალთურა, აბბრა, მისიკანი, სარისიელა, ცუნისმუქუ, ჰუციშრა, ჰობი, მიმკელი, ჰიპარა, კიბარა, მახათური, მათინური, ჰობილი, ჰორკულა და სხვა.

ამებედ ევნასების 1953 წლის აჭურვის მახლებს მისევით (იხ. ცხრ. 10 და 11) გურიასა და აჭარაში ევნასების მთელი ფართობის 71—93% მსოლოდ ერთ ვამ ცოლიკურს უქვიან მამინ, რიგებს აკლიობრივ გარემო მირითებთან კარგად მუქველებულ ვიძებს—ჩხავერს, სხილბუბანს, ვახსა და სხვებს მუქერი უმნიშვნელო ფართობი აქვს დავაგებული.

ადმინისტრია ის გარემოებებ, რომ აკლიობრივი ვიძები მოვლა-პატრონობის მუსაფერ წირბობის მოსავლიანობით არ ჩამოეგრეგებინა ცოლიკურს, სოლო ღვინო ხარისხით სკარბობლად უეუსიღ დება.

ეურმინს გადამმუშავება-მოსმარების მირითადი მითართულება და ვახის სტანდარტული და მუქმეტიკული ვიძები

გურია და აჭარა შეიძლება გაიყოს მუვიენიბის მუშადგებ მირითად რაიონებად:

მდინარე სუფსისა და ნატანების სეობა, რომელიც მუდის ჩოსკურის და მახარბის ადმინისტრაციული რაიონებში. ამ სეობის მთელი მითსინრა სოლო, გადამმუქი აჭარინტრობის მუბის კალბუბე, წარმობადგენს იმტრობის მუვიენიბის მითავარი რაიონის გატრეკბას მდ. ვერილიის მარცხენა მსარეზე. ამ სოლოში სუეუსოა დვინიბი მუშადგება ვამ მხავერის ეურმინდან სოფ. ასანამი, ოცხანამი, მუქორქები და ლოსუბრი, სოლო ვანის ეურმინდან სოფ. ვიცივისები, იანოუსა და ვრეკობი.

სავაკახო-გამორინებულის რაიონი მუღვიენობი თელახრისით საშელო სანტრესო რაიონია. წარსულში საეავიბის წითელი ღვინოები სასულებამუქული უოფად მათი ხარისხით და დიდი მონონებთი სარგებლად ეკოაისის ბახარზე.

ცროლი 10

ვიძების განლაგება გურის ადმინისტრაციული რაიონებში (ვენასების 1953 წლის აჭურვის მახლებს მიხედვით)														
№12	რაიონების დასახლებუბა	ცოლიკურს	ჩხავერს	სხვადასხვა ვიძები	ცოტა	მითსინრა (მითსინრა მუქენი)	მითსინრა (მითსინრა მუქენი)	ოლეკური	სუფური	სხვადასხვა ვიძები	ბეზუმი	ალბობი	ბახელი	სკარბობი
1	ღანსხობის	272,84	1,29	0,22	2,48	2,28	0,2	0,1	1,84	0,22				281,47
2	ჩოსკურის	377,51	8,88	1,77	0,12	0,19	1,19	1,73	0,1	0,12			0,11	391,54
3	მახარის	188,05	21,28	14,96	1,05	0,8	0,68	0,23	0,12				0,11	227,42
სულ		838,40	31,45	16,95	3,65	3,08	2,07	2,06	2,06	0,34	0,23	0,12	0,11	900,63
		% სავტობრო ევნასების მითსინრა	93,1	3,49	1,88	0,41	0,34	0,23	0,23					

როგორც მუ-10 ცრობილია ჩანს, ევნასების მთელი ფართობის 93% გურიაში ვამ ცოლიკურს უკეთა, მუშადგება—ჩხავერს, ციქებს, მგალობბიბულს, ოჯალმს, საფურავს, ოცხურ საფურავს, აღლიკურს, იზაბელს, რმწითელს და სხვა ვიძებს. მვირედ გატრეკებული ვიძების ფართობი ნაწენება ცრობილის

მდინარე აჭარის წყლის სეობა. ამ სეობაში ებმეველებული ევნასები მუდის სულოსა და ქვის ადმინისტრაციული რაიონებში. მთელი ეს სოლო მდინარე აჭარისწყლის და მისი მუნაკაღების ორივე მსარეზე მითინრა ვიკისა და ფერობების განწრეგი დიდან ეობახადგება სუფრისა და ბუნებრივად ნახე-

რად ტყილი ღვინოების მისაღებად შესაფერის ვაზის ვითების გამოყენებით.

მოიხწინა ვაკე და შიის ფერდობები კანდაგებული მდინარე ჰოროხის ქვემო დინების განწმენვით აგრეთვე სესაპურელა მდევანსოვა-მულენისთვის განკითარებისათვის.

კურნისა და აჭარის დანარჩენი დაბლობი ადგილები, ნაკლებად გამოხდევია სარისსოვანი მულენისთვის. ამ რაიონში წარმატებით შეიძლება განკითარდეს სასურვე ეურნისა და

სოკოვან აუღმყოფობათა და ფილოქსერის გავრცელების შემდეგ ვაზის ვითების საწარმო მასშტაბით განკითარებისათვის ძირითადი მარეგულაციები მიღებული იყო წამყვანი სასურველი სოკოვანობების: მოსავლიანობა, ღვინის ხარისხი, აგრეთვე ავადმყოფობათა და მასწავლებელ მეთვროლოგიურ მოვლენათა მიზნით — შედარებით გამაღვიანობა.

ის ვითები, რომლებიც მილიანად აუბოფიოფილებდნენ ამ მოთხოვნებს, წარმატებით გრეცელდებოდა საწარმო ვენასურში ვითები 11

ვაზების განლაგება აჭარის ავტონომიური რაიონის (ვენახების 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით)

№№	რაიონების დასახელება	სოკოვანი ვითები	საგნისა ვითები	აღმწევი	საგნის	სოკოვანი	საგნის	აღმწევი	საგნის	სოკოვანი	საგნის	აღმწევი	საგნის	სოკოვანი	საგნის	აღმწევი	საგნის	
1	ქობულეთის	4,80	—	0,12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	მარტვილის	18,25	0,23	—	0,48	0,23	—	—	—	0,36	—	—	—	—	—	—	—	—
3	ჭავჭავაძის	100,21	33,64	1,07	0,45	0,83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	ბორჯომის	19,75	2,38	7,72	0,12	—	0,95	—	—	0,48	—	—	—	—	—	—	—	—
5	მესტიის	36,87	0,83	2,50	0,83	0,83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
სულ		179,88	37,08	11,41	10,00	1,89	0,95	0,48	0,36	0,36	0,3	0,2	—	—	—	—	—	—
საერთო დაზოგვის მიმართ		74,0	15,26	4,69	4,12	0,78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ულუკოპოლო წყნის წარმოება, ძირითადად ეკორტების მოსარგებლად.

რაიონის ძირითადი მიმართულებაა ალაგ-ალაგ ფერდობებზე და მუხლებზე ადგილებზე ბუნებრივად ნახევარ ტყილი და სარისსოვანი სუფრის წითელი და თეთრი ღვინოების წარმოება. დანარჩენ ადგილებში ორიდარული ღვინის და სასურველ ეურნის წარმოება, ადგილებზე მოსასარად და ეკორტების ახლად მოკრული ეურნით მომარაგების მიზნით.

მუკონების ძირითად მიმართულებათა შესაბამისად კურნისა და აჭარის სტანდარტულ ახორციელებით გათვალისწინებულია შემდეგი ვითები:

ა) სუფრისა და ცქრალა, ბუნებრივად ნახევარ ტყილი ღვინოების საწარმოებლად: ჩხავერი, ცოლაიკური, საყურაი, ალიკოტე ანდინული მიმართულებისათვის ჰერსპეტოვლია სხილაიბანი, ვანი, კამეტი, კოლონი, საწური და კრახუნი;

ბ) სასურველ (საფსერტო) ეურნის წარმოებისათვის გათვალისწინებული ვითები: მასლა, მისკეთია, ვაგსეთური, სოფთური, კარაფული და თეთრი კაპური, ხოლო ამ მიმართულებისათვის ჰერსპეტოვლია ჰამბურგის მუსკატი და კრახურნი;

გ) საკონიავე მასლის მისაღებად გათვალისწინებული ვითები: ნაბიძის ვანი, საწური, ტრადისფესა, ხანსავერა და სხვა. საბარლიანად უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ცალკეულ რაიონებისათვის ვაზის საწარმო ვითები შევლად არსებულ მოსოფილიანობათა შესაბამისად, ღვინის მასობრივი წარმოებისათვის იქნება არ იყო მერყეული.

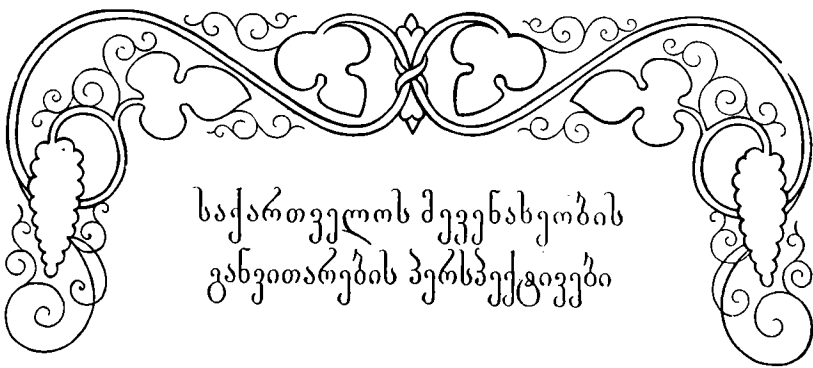
ბი, რომლებიც მხოლოდ ნაწილობრივ აკმაყოფილებდნენ ამ მოთხოვნებს, სახელდობრ მაღალსარისსოვან პროდუქციას იძლეოდა. მაგრამ მცირემოსავლიანი იყო, ან პირიქით, უსმოსავლიანი იყო, მაგრამ დაბალსარისსოვან პროდუქციას იძლეოდა, ან კიდევ სარისსოვან და მოსავლიანობის მიუხედავად ნაყენად გამაღვიანობა აღმოსწავლიდა სოკოვან აუღმყოფობათა მიმართ — შედარებით ნაკლებად გრეცელდებოდა.

ამჟამად ვითების მერყევისაში ახელი დამოკიდებულება ჩვენში გამოთვლებულად ვერ ნათვლება ამიტომ საწარმო ახორციელებს შირველ რიგში, ვაზის გველა ის ვითი უნდა შეიტანათ, რომელიც მაღალსარისსოვან ღვინოს იძლევა და მისთან ერთად მოსავლიანია, შემდეგ — მცირემოსავლიანი ან აუღმყოფობათა მიმართ ნაკლებად გამაღვიანობა, მაგრამ მაღალსარისსოვანი პროდუქციის მომცემი ვითები, რადგან მათი ნაკლის გამოწერება თავისუფლად შეიძლება ვენახების მოვლა-დამუშავებაში მოინახვე აგრეთვე ვითების გამოყენებით.

ვაზის ვითების ჩვენი მდიდარი და მრავალფეროვანი ახორციელებიდან უსმოსავლიანი და მაღალსარისსოვანი პროდუქციის მომცემი ვითების მერყევის შესაბამისობა შეტრდ და დიდია.

საბარლებული მუშაობის შედეგად უკვე გამოვლინდა როგორც ადგილობრივი, ისე უცხოური ვითები, რომლებიც მაღალი ღვინოს იძლევა და მასთან შედარებით უსმოსავლეს იძლევიან. ამჟამად ეს ვითები მრავლდება სახელმწიფო ვითი გამოვლენი კანდაცვლად და წარმოებაში ღვინოვანი.

საქართველოს მევენახეობის განვითარების პერსპექტივები

შემდგომ ორგანიზების მიზნით, საქართველოს მინისტროს საბუღალსთან არსებულ სოფლის მეურნეობის სპეციალიზაციისა და დარგთა განლაგების კომისიის მიერ დამუშავებულია საქართველოს მევენახეობის უაღლოესი ათი წლის განმავლობაში განვითარების პერსპექტიული გეგმა (1956—1965 წწ.). გეგმა ითვალისწინებს ვენახების ფართობის გაზრდას 1960 წლისათვის 23 ათასი ჰექტარით, სოლო 1965 წლის დამლევისათვის 40 ათასი ჰექტარით.

ამრიგად, 1965 წლისათვის დაბლარი ვენახების საერთო ფართობი, საქართველოში არსებული ჩათვლით (57016 ჰა), მიღწევს 120 ათას ჰექტარს, 120 ათასი ჰექტარი სრულმოსავლიანი ვენახის არსებობა უზრუნველყოფს შემდგომ წლებში უოფლურიერად საბუღალდ 720 ათას ტონამდე უკრძინის პროდუქციის მიღებას (ერთ ჰექტარზე საბუღალდ 80 ცენტური უკრძინის ვარაუდით) გეგმათი გათვალისწინებულია აგრეთვე არსებული ნარგავობის 2300-მდე ჰექტარის ამორტიზაცია (სწავისი, მესხური, აგროფეი და სხვა) და ვენახების შეკვლა.

ცალკეულ რაიონებში უნდა გამოყნდეს ახალი ვენახები და გადსაღისდმენ მკელი ან ევგარეისი ნარგავები, მშენებეა განაწილების მიხედვით (ის. ცსრ. 12).

მხარის დასახელება	ცხრილი 12				
	დასახელება	ფართობი (ჰა)	ფართობი (ჰა)	ფართობი (ჰა)	ფართობი (ჰა)
კახეთი	20116,5	511	27640	47256,5	39,79
ქვემო ქართლი	10656,6	467	15080	25736,6	21,46
მცხეთა	334,6	25	1000	1334,6	1,11
იმერეთი	17651	935	11860	29511	24,59
რაჭა-ლეჩხუმი	3202	117	960	4162	3,47
გურჯაანო	9871,1	42	1100	2087,1	1,73
სამეგრელო	2246,8	119	1960	420,8	0,35
აჭარა	332,8	13	600	932,8	0,77
აფხაზეთი	1488,8	71	2800	4288,8	3,58
სულ	57016,2	2300	63000	120016,2	100,0

როგორც ცხრილიდან ჩანს, 1965 წლისათვის ფართობის მიხედვით პირველ ადგილზე იქნება კახეთი (47256,5 ჰექტარი ვენახი, ე. ი. საერთო ფართობის 39,79%), მეორე ადგილს დაიკავებს იმერეთი—29511 ჰექტარი ვენახი (24,59%), სოლო მესამე ადგილს დაიკავებს ქართლი, ხოლო ვენახების ფართობი აუგანდლი იქნება 25736,6 ჰექტარამდე (საერთო ფართობის 21,46%).

შინაწილურად განხრება ვენახების ფართობი მესხეთისა და აფხაზეთში, ვენახების განაწილება მირიადად იწარმოებს კოლმეურნეობებში. ახლადგასაშენებელი 63 ათას ჰექტარ ფართობიდან 48 ათასი ჰექტარი კოლმეურნეობებზე შედის, სოლო 15 ათასი ჰექტარი—საბჭოთა მეურნეობებზე. ამრიგად, შინაწილურად განხრება ვენახების ფართობი საბჭოთა მეურნეობებში, პირველ რიგში ეფართოვდება საბჭოთა მეურნეობათა ვენახები. გარდა ამისა, განხრება ახალი მსხვილი მევენახეობის საბჭოთა მეურნეობებში, მართლად აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში. ამის შედეგად 1965 წლის დასარსებისათვის ვენახების საერთო ფართობი საბჭოთა მეურნეობებში სავლად ამაჟამად არსებულ 2948,4 ჰექტარისა მიაღწევს 18611,5 ჰექტარს, რაც შეადგენს საერთო ფართობის 15,5%.

ახალი მსხვილი საბჭოთა მეურნეობების ჩამოყალიბება, როგორც ეს უშუალოდ აღინიშნულია, უნდა მოხდეს მართლად საბჭოთა პროდუქციის შექმნისათვის სრული გამოყენებით, რაც უზრუნველყოფს, ვერც ერთი, ამ საბჭოთა პროდუქციის დროულად და ხარისხობრივ ძეგრულებას და ამავე დროს მნიშვნელოვნად შეამცირებს პროდუქციის თვითღირებულებას.

კოლმეურნეობის წევრთა საერთო რაოდენობის მნიშვნელოვნად გაზრდა ბუნებრივად არ მოხდება, რადგან მათი ფართობი ლიმიტირებულია და მტკნოლად უკმა ვენახებს უკარავს.

ახლად განსაზღვრულ ფართობებზე რაიონების პირობების მიხედვით მართლად დაწერული იქნება წყნის ქვეყნის ამორტიზებული ამორტიზებული. გარდა ამისა, უცხოური ვაჭრობიდან ფართოდ ეგარდელდება: კებერე, პინი, მახოტე და სოციალისტური სფერის უკრძინის ვაჭობი (კანაური, ალბი, მუსკატეები და სხვა).

1956—1965 წლებში განსაზღვრული ვენახების ვაჭობრივ შემადგენლობას რაიონებისა და ფართობის მიხედვით ასახავს 42-ე ტეგრზე მოყვანილი მე-13 ცხრილი.

ამრიგად, დატეხული ფართობის მიხედვით კესით პირველ ადგილზე იქნება კვლე რესპუბლიკა, ქართლი—მეორე, იმერეთი—ცოლოცოური, რაკაში—ალექსანდროპოლი, სოლო მაჟი ზევის სანაპირო რაიონებში (სამეგრელო, გურია, აჭარა, აფხაზეთი) მართლად ვაჭობი ცოლოცოური, მსხვილი, თაღლემი და კაკეტი იქნება.

გეგმათი გათვალისწინებულია ვაჭი სისეს ფართოდ ეგარდელდება კესით, სოლო რასსენასი იმერეთში, რომელიც კვლედა განკუთვნილი იქნება მალასარისსოგენი სფერისა და სავაჭრო ლიონობის დასაზღვრულად. დასაქმებულ ვაჭობს ამჟამად მცირე ეგარდელდება აქტი კოლოცოური პირობებისა და სოკოვან ვაჭმეოფობათა მიმართ მდარეობით მტკნოლიარობის გამო.

ასევე დიდი უკრძღვა მძევლები საფრანგის და შვეიცარიის მსოფრთვე კავშირებს, რომელთა გავრცელების არეალი აუკმავე შმიშეულთაგან მუსულმანთა. მათი გაგება იწარმოებს შრომად და ესევე მიკრორაიონები და ეკონომიკური მალად ფონზე რავე უსრულეულთაგან მთავარ როლად უხვი, ისე მალად-სარიონთან პროექტების მიღებას. რქათაილისი კარგება კარ-და კახეთისა ეკონომიკური მუშაობის ჩარიონებია.

(ტბლი 13

1956 — 1965 წლებში განაშენებელი ვახების ვიზობრივი შედეგებთან დაკავშირებული მონაცემები

X ი მ ი ნ	მუშაობის დასახელება, ანუ ვიზობრივი შედეგები	1956 წლის მონაცემები		1965 წლის მონაცემები	
		ფართობი (მ ²)	ფასი (ლ.)	ფართობი (მ ²)	ფასი (ლ.)
კახეთი	კახეთი	14679	15200	23.8	
მცხეთა-მთიანეთი	მცხეთა	1183	6000	9.52	
სამცხე-ჯავახეთი	სამცხე	2183	6000	9.52	
საბურთალოს რაიონი	საბურთალო	92	100	1.6	
კახეთის რაიონი	კახეთი	3846	5000	0.8	
გორალის რაიონი	გორალი	1080	3500	5.51	
მთიანეთის რაიონი	მთიანეთი	114	6000	9.52	
აღმოსავლეთი ქართლი	აღმოსავლეთი ქართლი	549	2500	4.0	
თბილისი	თბილისი	286	1000	1.6	
თბილისის რაიონი	თბილისი	10181	8000	12.7	
კახეთის რაიონი	კახეთი	5290	2500	4.0	
სამცხე-ჯავახეთის რაიონი	სამცხე	84	1500	2.35	
საბურთალოს რაიონი	საბურთალო	575	300	0.47	
სამცხე-ჯავახეთის რაიონი	სამცხე	117	1000	1.6	
სამცხე-ჯავახეთის რაიონი	სამცხე	158	1000	1.6	
სამცხე-ჯავახეთის რაიონი	სამცხე	54	200	0.31	
სამცხე-ჯავახეთის რაიონი	სამცხე	500	5000	8.0	
სამცხე-ჯავახეთის რაიონი	სამცხე	13568	2000	1.1	
		52149	63000	100.0	

ალეკტე კაშენება იმერეთისა და ქართლის რაიონებში მითიდავ სამშენებლო დროინახალითა. ამ ვიზის გა-შენება ეკონომიკური და აერულ მთავარ (სულს), ლენ-ტრების, მანქანის, თანხის, თვითი წყაროსა და სხვ.) რაიონ-ებშია აგელობრივი მშენებლობის სურვის დროინახი დასაშ-დედება.

მ-13 ცხრილში დასახელებული ვიზების მოსალოდნელი დამატების როგორც სასურველი, ისე საუნებელი და სამშენებლო ვიზის დასახარისხობანი ვიზები. ამისი სასურველი უკვე არსებობს, რადგან წინაი ქვეყნის ცალკეით დაწესებულებათა მიერ უკვე გამოყოფილი და გამოყვანილია მეტად საინტერესო ვიზის ვიზები, რომლებიც უსლოეს ხანში, სათანალო გამოვიდის შემ-დეგ, დაინერგება წარმოებაში.

ვენახების ფართობის გადიდებისთან ერთად განსაკორებული ეკონომიკური მძევლები საშიერ ვიზის სავდებების მიუხადა და აღდ-ეკონომიკისაგან, აერულ ახალი სადგენი შეურჩობების შექმნის, სადგებების არსებული ნარკათიდან, როგორც კი მოსინე-ბულია ზემოთ, შეგენახების იანაშდროვე დგომარობის გან-სხილების, 20/1-მდე ეკონომიკური და ეკონომიკური, რომელ-სა აღდგენად საჭიროა ეკონომიკური სობების მიღება. ამ მიხ-ნით ვიზების სავდები შეესრულები უნდა იქნეს რჩების ეკონომი-კური, სოლო ეკონომიკური ვიზების ნადგენი ეკონომიკის ახალი, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, სადგენი შეურჩობათა სასურთი ფართობის საქართველოში ამჟამად 685 ჰექტარამდე აღწეეს. ამ ფართობიდან სრულყოფილია 700 ჰექტარამდე. დაწარმნი 185 ჰექტარამდე ასახელებია, რომლის ეკონომიკური 1959 წლი-დან დაწეება.

700 ჰექტარ სრულყოფილიან სავდებან 1956—1960 წწ. მიღებული იქნება, სათანალო მოვიდის პრობებში, სულ 87 მილიონამდე ცალი 110 მილიონი მუხარეული ლარი (ჰექტარ სავდებზე 25 ათასამდე ცალი), სოლო 1961—1964 წწ. (1965 წლის ლარის) მოსახელი დასახული ეკონომიკური იფარე-დება) 975 ჰექტარამდე 68 მილიონამდე ცალი ლარში. ამრიგად, 1956—1964 წწ. არსებულ სავდებებთან მიღებული იქნება სულ 175 მილიონამდე ცალი 110 მილიონი ჰირველსარისხობანი ლარი.

ლარის აღნიშნული რაოდენობიდან შემოღება დაშადგენი (თითო 110 მილიონ ლარშიდან 2,5 საძირე) 430 მილიონ ცალი-მდე საძირე, რაც უსრულეულთაგან ანდგენი ნაშენების მიღებას. 430 მილიონი ცალი ნაშენებიდან სათანალო მოვიდის მიე-ღება მიღებულ იქნეს (საშუალოდ 35%-მდე ეკონომიკისაგან შემთხვევაში) 150 მილიონ ცალიმდე განაშენებლობის სურველი. აღნიშნული საძირევი მალალო მუშაობა ახალი ვენახი კაშენ-დეს (ჰექტარზე საშუალოდ 4500 მირი) მსოლოდ 30 ათას ჰექტარზე. დასახული ეკონომიკის შესრულებად ახალი სავდებების ფარ-ობით 1000 ჰექტარამდე უნდა ეკონომიკის.

სადგენი შეურჩობათა შექმნის სასურველი ვენახი როგორც შეგენახების მითიდავობა, ისე ახალი თუ იმ რაიონის ცარეში პრობებთან საშიერ ვიზების შეგენების სურთ. რადგან საშიერ ვიზის ვიზები ცარეში პრობებისაგან მეტად დიდ მერმობიარობას იწინებ, სშიერ ვიზი არარომალურად ვითარდება და მოსახლიანობა მკვერამდე ვეგება.

ეკონომიკის განხორციელების ითვალისწინებს შეგენახების ახალი რაიონების სრულ შექმნას, სავენახე ადგილების ეკონომიკის და აღსესხას, შეგენახების საშუალო სრულ შეგენებისაგან და შესაფერი მანქანების შექმნას, აერულ მშენებლობის განხორციე-ბას, ადგილობრივი პროექტების განხორციელებას და სხვ. საქართველოს მთავარი პრობოთა მრავალფეროვნება და ეკონომიკის ახდენს შეგენახების აეროტექნიკის წარმოების თაღისებურებას.

ვისის მანვე შვეიცარიის ფილოქსერის და სოლოვან აუდემოლო-ბათა გავრცელებამდე ვენახების საერთო ფართობი საქართველო-ში 76727 ჰექტარი იყო (1895 წ.).

ვენახები გამშენებული იყო სალოარი შირსე, როგორც დაშ-ლარი (დასახელებიანი), ისე მკვერამდე, ციცილი სარდენებზე მუშებით. მკვერამდე ვენახები მითიდავად ეკონომიკური იყო ახდენად საქართველოში (ქვემო იმერეთი, სამცხე-ჯავახეთი, გურია, აჭარა და აფხაზეთი), რაც შეგენახების განხორციელების იმერინ-დელ ეკონომიკის გამოყოფილ დროინახიდან იყო მიხსული.

ამ ვენახების უხვი და მალდსარისხობანი დროინახი სავდ-მოხვევითი იყო საქართველოს სავდებების ცარეობა და, სშიერად, ქართული მალდსარისხობანი დროინახი სავდებიანივე მუსო-ბულ ქვეყნებში იგზავნებოდა.

XIX საუკუნის შირე ნახევრიდან საქართველოში ეკონომიკ-და ვიზის აუდემოლობათი—ნაჯარი და ქრტი, სოლო მუშევე მანვე შვეიცარიის ფილოქსერა, XIX საუკუნის შირეულსა და XX საუკუნის დასასრულში ფილოქსერა ვერ დასახული საქართველოს შოლო, სოლო ცირე მთავრებით აღმოსავლეთი საქართველოსა-სულ შირევი წინი ეკონომიკის საქართველოს ვენახების დიდი ნაწილი ამ მანვებლის მოქმედების შედეგად ითიქმის განადგურა.

ვენახების ამჯარი ეკონომიკური სისწრაფით განადგურე-ბა იმით იყო გამოწვეული, რომ საშენი ვახით ვენახების ეკონ-ნება ეკონომიკის, რადგან საშიერ ვიზის ვიზები არ ეკონომიკის, ამას იან ეროლო და აერევე შეგენახების დარკში მომშევე ე-დრებას სშიერად და შირველ საშენი მუშობის დახალი ხარისხი.

შირველ საშენი ფილოქსერამდე ვიზის საშირები ვერ თსლის, სოლო მუშევე რჩების სისით იგზავნებოდა საფრანგ-ეთიდან, რაც ითიქმის 1930 წლამდე ეკონომიკისაგან. შირველ-რად სასურველი ვერებოდა საშიერ ვიზის სავდებების ეკონომიკისა და იმერეთში.

შირველ რიგში ამ მიმართულებით იმერეთის ვენახების მი-ქება ეკონომიკის, მაკამა ფილოქსერა იმდენად დიდი საშირებით ვერვლდებოდა, საქართველოს ითიქმის ველო რაიონში, რომ ვენახების აღდგენად საშიერ ნაშენების წარმოება შირსინიღე-ბის მიმიტეხვ ვერ აუთოლობდა, ფილოქსერისაგან ეკონომიკ-რებული ნაველებების სულადა დამუშავება, ნაშენების მუშენა და მათი საერე-გამშენი იმდენად მითე ეკონომიკისაგან დაწეა მოსახლიანობა, რომ უმრავლეს შემთხვევაში სულს იღებენ ვენახების აღდგენაზე.

ამის შედეგად 1955 წელს საქართველოში არსებული 76727 ჰექტარი ვენახის ნაველად 1930 წლისათვის ვენახების ფართობი მსოლოდ 30000 ჰექტარზე შეადგენდა.

ამ მდგომარეობას უწინაღობა მიუქება მსოლოდ ამ ეკონომიკ-ული ორი ათეული წლის განმავლობაში. შირველ რიგში ეკ-

დადგენული იქნა პრაქტიკული ნიბიები ფილიქსარეაგამზე ვაზის სახედი ქვილის შესაქმნელად და განსაზღვრული.

ფილიქსარეაგამზე სახედი შეტრიალია ნამუდობების შედგენა წინ ვიდეო მევენახეობის აღდგენის და განვითარების საქმე.

თუ რა გარდატეხა მოხდა საქართველოს მევენახეობაში ვაზის წარმოების მიმართების საქმეში ამ უკანასკნელი ორი ათწლეულიდან განხილვამ, ამას გვიჩვენებს ქვემოთ მოყვანილი მუ-14 ცხრილი.

ცხრილი 14

მხარის დასახელება	ვენახების ფართობი ჰექტარობით		ვენახების ფართობი ვა/თით		ს უ ლ	
	საყურად მიაზე	ნამეტე	ს უ	ს უ ლ		
კახეთი	5389,28	9790,72	15180	33 5	64,5	100
ქაზეთი	4081,74	5772,26	9834	41,43	58,57	100
მცხეთა	—	245 0	2450	—	100	200
იმერეთი	5042,57	13992,43	19035	26,49	73,51	100
რაჭა-ლეჩხუმი	713,58	2903,42	3617	19,73	80,27	100
გურია	1,58	885,42	887	0,18	99,82	100
სამეგრელო	285,5	2073,5	2359	12,10	87,9	100
აჭარა	—	178	178	—	100	100
აფხაზეთი	0,5	640,5	641	0,78	92,22	100
ს უ ლ	15514,75	36481,25	51996	29,83	70,17	100

როგორც მუ-14 ცხრილიდან ჩანს, რესპუბლიკის ვენახების საერთო ფართობიდან 1950 წლისათვის ნახევარ ვაზებით დაკუნებული იყო 36451,25 ჰექტარი, რაც შეადგენს 70,17%-ს. ნამეტე ვაზებს ს მართალი მანძილები წარმოადგენდა საბჭოთა მეურნეობაში, კოლმეურნეობაში და აგრეთვე მევენახეობის ახალ რაიონებში.

უქმობი ვენახების მომეტებული ნაწილი, როგორც ეს ცხრილიდან მოცემული, მოდის კახეთს (5389,28 ჰექტარი), ქართლს (4081,74 ჰექტარი) და იმერეთს (5042,57 ჰექტარი).

აღნიშნულ მხარეებში უქმობი ვენახები მართლაც კოლმეურნეობის საკარნიდობა წყვეტუბნა.

დეკორატიული ვენახების, რომ ვაზის ზოგიერთი ამორიკენული ვიბა ფილიქსარის უბნებს, მით უმეტეს, თუ იგი ამ ბუნების გავრცელებისათვის არასტუმბუმი პირობებშია დატენებული. აქგარ რაიონებში უქმობი ვენახების არსებობა სწორად ამ მიზეზიდან არის გამოწვეული, საკარნიდობა სვეტებზე თითქმის უოველწლიურად წარმოებს ფილიქსარისკან დასუბნული ვაზების შეგვლა გავრცობის გზით, რაც ცოტად რე ბეგად ახსენრძლივებს საერთო მისზე გაუმტებული ვენახების არსებობას.

ფილიქსარისკან ვაზების დავის ერთადერთი საშუალება ამჟამად კვლავ ვაზის მერნობა უნდა იქნეს მიხსნული სათანადოდ შერეულ საძირებზე. ამიტომ ჩვენმა სახედი ვაზის წარმოებას და მის სათანადო სიმაღლეზე დაუწყებას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს.

ვენახების ფართობი და მათი გადაცილება. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ცნობით დაბლარი ვენახების საერთო ფართობი საქართველოს სსრ-ში 1956 წლის პირველ იანვრისათვის 57016,5 ჰექტარს შეადგენდა.

ფართობი ცალკეული რაიონების მიხედვით შედგენიარად არის განაწილებული (იხ. ცხრ. 15).

მუ-15 ცხრილიდან ჩანს, რომ მველაზე მეტი ფართობი საქართველოს ვენახებისა თაუმოქმედილია კახეთში (20116,5 ჰექტარი), რაც რესპუბლიკის ვენახების საერთო ფართობის 35,2%-ურდის. ფართობის სიდიდის მიხედვით მეორე ადგილზე იმერეთი (17651 ჰექტარი, ვ. ი. რესპუბლიკის ვენახების საერთო ფართობის 31%), სოლო მესამე ადგილზე გვის ქართლი, სახედი ვენახების ფართობი 10656,6 ჰექტარია (18,7%). საქართველოს და ნარჩენ მხარეებში მევენახეობა სოფლის მეურნეობის დარგთა პირის მხოლოდ დამხმარე დარგია. ამ მხრივ გამოსავლის წარმატებულ მხოლოდ ზოგიერთი მაკარნიდობის (ამპროლეარის, ორბელიის, სიდიასის და სხვ.), სახედი მევენახეობა მუხუხეად ფართობის სიმცირის სოფლის მეურნეობის მართალი დარგს წარმოადგენს.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია მევენახეობის განვითარება საქართველოს რე რაიონებში და მუხუხედი მესხეთს და აჭარაში. თურქია პარკობის შედეგად მოსახლეობის გაზამხდინების გამო ამ მხარეებში ერთ დროს მაღალ დონეზე შეგარი მევენახეობა განადგურდა, სოლო მეღვინეობა დღის სმის აკრძალვასთან დაკავშირებით სრულიად მოიშრა და ახვლეობირეი სახედიან-თქმული ვაზის ჯიშები თითქმის გადაშენდა.

დასახელებულ მხარეებში 1935 წლამდე დაბლარი მევენახეობა სრულიად არ იყო. ვაზის ადგილობრივი, მართალია მაღალ-ცხრილი 15

მხარის დასახელება	ვენახების ფართობი ჰექტარობით 1956 წლის		1935 წლის		ს უ ლ	% საერთო ფართობი
	საბჭოთა რეჟიმი	კოლმეურნეობის რეჟიმში	ს უ	ს უ ლ		
კახეთი	2180,2	996	7958,3	20116,5	35,3	35,3
ქაზეთი	490,3	4862	4804,3	10656,6	18,7	18,7
მცხეთა	—	59,2	245	—	—	—
იმერეთი	225,3	6909	10516,7	17651	31,0	31,0
რაჭა-ლეჩხუმი	7,6	1673	1521,4	3202	5,6	5,6
სამეგრელო	19,5	842	1385,3	2248,6	3,9	3,9
აჭარა	4,8	419	325	997,1	1,7	1,7
აფხაზეთი	82,9	887	2,1	332,8	0,6	0,6
ს უ ლ	3611,5	26153	27251,7	57016,2	100	100

არად ვაშეებული ვიშების მოსახლეობაში ახსნული პირობებზე იყო დამოკიდებული.

თუ 1934-35 წლამდე აჭარაში დაბლარად ერთი მირი გოზიკი არ მოიპოვებოდა, 1956 წლისათვის ამ მხარეში უკვე 360 ჰექტარამდე დაბლარი ვენახა გაუმტებული. აღნიშნული ფართობი მართალია კოლმეურნეობათა მასშტაბზე წარჩინი. ვაზებს დამტობილია ფილიქსარეაგამზე საძირებზე და უორიკებულაი ქართული წესით. განვითარდა მეღვინეობაც, ამჟამად შუა და ზემო აჭარის რაიონების მრავალ კოლმეურნეობაში უკვე მოწყობილია ღვინის გადამამუხელებელი მარგები და მოსახლეობაში ფართოდ დიწრეკა დღის მოსამზადებელი ვეველა ის ქრდიცია, რაც საერთოდ ქართველ ხალხს მრავალ საყენებთა მანძილზე და ახლად ახიათაუბს.

ახვევა მესხეთის რაიონებშიც. ახსნილის, ახალციხის და ადიგენის რაიონები, რომლებზე ისტორიულად ცნობილი იყენს ფართოდ განვითარებული დაბლარი მევენახეობით და სარისსოვანი მეღვინეობით, უკანასკნელი ორი ათწლეული წლის განხალობაში კვლავ აღორძინდნს და განვითარდნს. ამ მეგობარობას დიდად შეუწყო ხელი იმერეთიდან მოსახლეობის გადასახლება მესხეთში, რომლებმაც მევენახეობის საქმე კარგად იცოდნ.

მსგავსად აჭარის 1935 წლამდე მესხეთის რაიონებში დაბლარი ვენახები სრულიად არ იყო. 1956 წლისათვის ის ამ მხარეში უკვე გაუმტებულა ფილიქსარეაგამზე ვაზის საძირებზე დამტობილი 334,6 ჰექტარი კარგამოვლილი ვენახი, რომლის მოსავალი გამოყენებულია ადიგენშიც მოსამზადებელი სარისსოვანი სუფრის ღვინისთვის დასამახლებლად.

წარსულში მეტად უნიშუნელო ფართობი მჭირა დაბლარი ვენახების კურიაში, სამეგრელოში და აფხაზეთში. უკანასკნელი წლების განხალობაში მოხდა არსებითი გარდატეხა რის შედეგად დასახელებულ მხარეებში სწრაფი ტემპით განვითარდა დაბლარი მევენახეობა.

1956 წლისათვის ვენახების ფართობი კურიაში 987,1 ჰექტარამდე, სამეგრელოში 2246,8 ჰექტარამდე, სოლო აფხაზეთში 1488,8 ჰექტარამდე აღწედა.

აღსანიშნავია მევენახეობის საბჭოთა მეურნეობათა დიდი დამსახურება საქართველოს მევენახეობის განვითარებაში, კერძოდ, ისეთი თანამეგობრე მოვლის წესების დიწრეკა როკრიცა: ვაზის მშალდრზე დღეწება, ბრძოლა მაშენებლებისა და აჯამფოტობათა წინააღმდეგ, ფილიქსარეაგამზე ვაზის სახედი და სხარეკე მეურნეობათა მოწყობა და სასაბურ მეურნეობების შექმნა დასახელებული საშუაობი ამჟამად უთანაწრეად საბჭოთა მეურნეობებიდან მიღებული გამოცდილების საყვემუტუხე ტარდება ჩვენს მევენახეობის მეურნეობაში.

1930 წელს საქართველოში არსებობდა მუყენსკობის 8 მეურნეობა, რომლებსაც 357 ჰექტარზე უნდა ჰქონდათ. ეს ფართობი შემდეგნაირად იყო განაწილებული ცალკეულ მეურნეობათა შორის:

წინანდლის მეურნეობა	—95 ჰექტარზე
ნაფარელის	—70 "
მეურნის	—75 "
კაკეის	—17 "
ქარანის	—55 "
ვარციხის	—6 "
დიძის	—13 "
შანაის	—30 "

ვენახების მართობი მსოფლიო ანიშნულ მეურნეობებში უმეტესად იყო, რის გამო წლითწლითი ნაკრებობა ფილოქიზისა და სპირო შეიქმნა მათი ნაშენებით შევსდა. ეს დიდი სამუშაო 1910-1913 წლებიდან იქნა დაწყებული, მაგრამ პირველი მსოფლიო ომის გამოცხადებამ შეუშალა ხელი ამ დიდი მიზნის განხორციელებას. მუყენსკობის მეურნეობებმა აღორძინება მართიდან 1930 წლიდან დაიწყეს. უკანსტელი ორი ათეული წლის განმავლობაში ნაკრებ ზემოქმედებით 8 მეურნეობის, სხვა კომპლექსური იყო 357 ჰექტარზე ვენახი, ადრეინული იქნა და შელახდა მოწყობა 22 მეურნეობა 2948,4 ჰექტარი ვენახით ფილოქიზისაგანვე გახის სპირიტების (ის. ცხ. 16).

ვილი ტენიის უკანსტელი მიღწევის მიხედვით. იგი კოლექციონერად ამხდეს 6 მილიონ ბოლო მალანსონსონგან მამანურ ღვინის. მამანური ღვინის გადამამუშაველი უფრო მეტივე მამანის ქარხნის მოწყობილია კარგევე საქართველოს სსრ-ის რაიონში.

როგორც აღნახული იყო, ფილოქიზის გავრცელებასთან დაკავშირებით წყნის სპირო შეიქმნა დიდებული ვენახის აღდგენა და მთელი ფართობის დასადასთანობით გადაეცა ფილოქიზისაგანვე ვენახის სპირიტების.

ამ მიმართულებით მუშაობა პირველ ხანებში სპირიტ ღვინის უკანსტობის გამო მცირე მასშტაბით წარმოებდა, რის გამოც სპირო გახდა სხვადასხვა მეურნეობათა ფართო ქსელის შემქმნა. ფილოქიზისაგანვე ვენახის სხვადასხვა მეურნეობის ზრდა უკანსტელი ორი ათეული წლის განმავლობაში, ნაშენებობა 17-17 ცხრილი.

ამრიგად, კოლექციონერობათა და მამანური მეურნეობათა ფილოქიზისაგანვე ვენახის სხვადასხვა ფართობი 1956 წლის პირველი იანვრისათვის 335,35 ჰექტარს უდრიდა, რომელთაგან 700,0 ჰექტარი სსრ-ის სოფლისკულტურის.

რისივე მუყენსკობის გავრცელებული პირობების თავისებურება შოთხის სხვადასხვა სახის სპირიტ პირობების შერევა. ამ მიზნით დაკრული მსართობის მიხედვით საქართველოში გავრცელებული შემდეგი სახარე პირობებია: რიზარია X რუპესტრის 3309, რიზარია X რუპესტრის 3306, რიზარია X

		ცხრილი 16			
მეურნეობის დასახელება	ფართობი ჰა-ში	მეურნეობის დასახელება	ფართობი ჰა-ში	მეურნეობის დასახელება	ფართობი ჰა-ში
1. წინანდლის	95,775	14. ბობოხის	21,92	გუდოლის	21,92
2. ნაფარელის	301,08	15. მუხრანის	103,37	მეჭეთის	103,37
3. მეურნის	224,58	16. აბაშის	19,82	ქუბის	19,82
4. კარანის	79,23	17. ვაჟის	38,0	წიკაძეობის	38,0
5. ვარციხის	205,15	18. აბოშის	53,0	სოფლის	53,0
6. შანაის	373,52	19. თრეხის	33,3	თრეხის	33,3
7. შანაის	52,42	20. წიკაძის	55,1	თბილისის	55,1
8. უდრის	174,01	21. სპირიტის	210,23	მეჭეთის	210,23
9. ვარციხის	103,91	22. მტკვრის	26,0		
10. ვარციხის	29,53				
11. შანაის	19,31				
12. ბობოხის	12,5				
13. დიძის	121,31				
					2948,4

		ცხრილი 17			
მართის დასახელება	საფუძვლის ფართობი ჰა-ში	ფართობის დასახელება		ფართობის დასახელება	
		საფუძვლის ფართობი ჰა-ში	ფართობის დასახელება	საფუძვლის ფართობი ჰა-ში	ფართობის დასახელება
კახეთი	210,9	79,81	290,71	33,82	90,1
ქვემო ქართლი	101,4	81,34	182,74	11,44	9,19
მცხეთა	5,6	—	5,6	0,63	—
იმერეთი	196,3	43,22	239,62	22,17	4,90
თბილისი	19,1	—	19,1	2,15	2,15
გურია	13,78	0,44	14,22	1,55	0,54
სამეგრელო	31,1	—	31,1	3,53	—
აჭარა	2,9	—	2,9	0,28	—
აფხაზეთი	97,5	1,88	99,38	11,01	0,24
სულ	678,56	206,79	885,35	76,62	23,38

დასახელებულ მეურნეობებში ახალი ვენახების გაშენებას საფუძვლად დაეკო ადგილობრივი სახელმწიფოების ვენახების: საყურაი, რქაწითელი, მუყენ, ხისი, გორუდა მუყენ, ცოლიკორი, ციციკა, ალექსანდროვი, ჩხავერი, ოჯახური და სხვა, აგრეთვე შემოტანილი ვენახები: კაგერე (თელავში 400 ჰექტარი), ალიკოტე, პინო, მასლა, კანკერი და სხვა.

საინსტრუქციო ღვინეობის წარმოებასთან ერთად ურადღება მიეცა საწარმოო ცენტრების სუფრის უკრებით ურუნველყოფის საკითხს, ამ მიზნით შეიქმნა სუფრის უკრების ვენახების განუარაზის, დიდების და სამკორის სპეციალური მეურნეობები.

ჩვენს ქვეყანაში დიდი ურადღება მიეცა მამანური მღვიმეობის განვითარებას.

ამ მიმართულებით მუშაობა გაიშალა საქართველოს სსრ-ის სხვა რაიონში (კანსკულტურებით ქართლს და იმერეთს) სამამანურე ვენახის ვენახების განაშენებლად. ფართოდ დიდებულ სამამანურე ვენახის უმეტესი ვენახები (პინო, მორდინი, ალიკოტე), მაგრამ შემოტანილი და დეკორირება ცხადყო საქართველოს აბორიგენული ვენახის ვენახებიდან სოციალისტური კომუნისტების შემოღებულთაგან ხარისხიანი მამანური ღვინის დასაზადებლად. ამ მიზნით ფართოდ იქნა გამოყენებული: ციციკა, კანსტრინი, ჩინური, გორული მუყენ და სხვა დასახელებული ვენახის პრიორიტეტი აშენებლად წარმოადგენს მართად საკუთარ მასალას ქართული მამანური ღვინის დასაზადებლად. მამანური მღვიმეობის ფართოდ წარმოების მიზნით ქ. თბილისის ახლოს 1937 წელს დაარსდა მამანური ღვინის დასაზადებელი ქარხანა, რომელიც აშენებლად აღჭურ-

რუპესტრის 1011, ბერლინდერი X რიზარია 420ა, ბერლინდერი X რიზარია 5აბ, მასლა X ბერლინდერი 41ბ და რუპესტრის დელო.

დასახელებულ სამირეობიდან ფართოდ გავრცელებულია რიზარია X რუპესტრის 3309, რომელსაც სპირო ფართობის 37,1% უკონარეს; ფართობის სიდიდის მხრივ მას მისდევს რიზარია X რუპესტრის 1011 (20,4%) და რიზარია X რუპესტრის 3306 (13,1%). დანარჩენ სამირეობს კი უმარაგებთ მცირე გავრცელება აქვთ.

ახალი ვენახების გაშენებასთან დაკავშირებით აშენებლად დიდი ურადღება მიეცა და მოვაჭურებლად მიეცევა ბერლინდერი X რიზარია 5აბ-ის ფართოდ გავრცელებას, ვინაიდან ჩამოთვლილ სამირეობთან შედარებით იგი გველსაც უკეთეს შედეგებს იძლევა.

სოკოვან აჯღაფროვანათა და კანსკულტურით ვენახის მანერე მწერის ფილოქიზის გავრცელების ურადღება ადგილობრივი საწარმოო ვენახის მრავალი ვენახის გავრცელების არაფერი შედეგად შეზღუდა.

ვინაიდან მოსახლეობას პირველ ხანებში არ გაეჩინა მათ მიმართ ბრძოლის სათანადო ღონისძიება, მუყენსკობის სოკოვანი რაიონში (ქართლი, რაჭა-ლეჩხუმი, იმერეთი) ხვდით მიეცა პირდაპირ მწარმოებელ ვენახის ვენახების და მიმირეობის მასობრივ გავრცელებას. ამ ოთღ გზაზე დაგეგმულს ხელს უწყობდა ის ვენახები, რომ პირდაპირ მწარმოებელი ვენახის როგორც ფილოქიზის და სოკოვან აჯღაფროვანათა შედარებით გამგლევი არ სპირიტებდნენ წარმოებას და შენახას. ბენეცელთა და აჯღაფროვანათა მიმართ სპეციალური ვენახების გარდა დიდ მოვლას არ მიითხოვდნენ და სოკოვან აჯღაფროვანათა მით უსურდნობდნენ აშენებდნენ.

1 მუყენსკობის სასოფლო მეურნეობათა შესახებ სოფლისკულტურის მასალის მიწოდებისათვის მადლობას მივუხდებთ აკადემიკოს დ. ვარციხის.

პირდაპირ შერამოვლებიდან ფართოდ დაინერგა ზეიშელის, კუდურის, ნოს და სხ. პიპრები, რომლებიც ადგილობრივ მშობლებთან მიერ გაბანადილი იქნა „ფრაგულას“, „ქიჭურას“, „ჯაბრიას“, „აბისრას“ და სხ. სახელწოდებით.

1953 წლის აგრეთვე მასალის მისიველი პირდაპირ შერამოვლი ჰაბრების სერო ფართობი საქართველოში 4000 ჰექტარზე აღწევს. პირითად იგი გავრცელებულია ქართლის, სამცხე-ჯავახეთის, ზემო იმერეთის და „ფრაგულას“, „ქიჭურას“, „ჯაბრიას“, „აბისრას“ და სხ. სახელწოდებით.

1953 წლის აგრეთვე მასალის მისიველი პირდაპირ შერამოვლი ჰაბრების სერო ფართობი საქართველოში 4000 ჰექტარზე აღწევს. პირითად იგი გავრცელებულია ქართლის, სამცხე-ჯავახეთის, ზემო იმერეთის და „ფრაგულას“, „ქიჭურას“, „ჯაბრიას“, „აბისრას“ და სხ. სახელწოდებით.

მეკვანსეობის ბუროტექნიკის მითითადი საკითხები

საქარველოს მეკვანსეობის წინსვლას წარსულში ხელს უწყობდა სამუშაო პროცესების ნაყლები სირსუფე. ვახი არ საკირობება მუშობას და სხვადასხვა სისის მანქანებია და ავადმყოფობათა წინააღმდეგ წაშლობას.

თანამედროვე მეკვანსეობის წინაშე კი მუტად რთული ამოცანათა დასაქმება.

ფილოტერის გავრცელების გამო საკირო განხა მუშობა, რაც მოთხოვნა—საბირ ვახის საფუძვლებს და საბურ-სანერვის მუერნობათა წარმოებას ვახის მანქანებია და ავადმყოფობათა წინააღმდეგ სხვადასხვა სისის შამ-მასალებით სისტემატური ბროლის წარმოებას მსიველი მეკვანსეობის მუერნობების წარმოებისას—პირითადი სამუშაო პროცესების მექანიზებული წესით ჩატარებას და ამის შესაბამისად ვახის ტექნიკის არის, საერდების მუერობის, ფორმირების წესების დასუსტებას და სხე.

უსე და სარსოხვანი ლერწის მისაღებად საფუძვლებში მთავარი ურადლება უნდა მიექცეს ვახების სათანადოდ მოვლას და პირველი რიგში ნიადაგის დამუშავებას და სარველა ბალახებთან ბროლის საკითხებს.

წვეში არსებული საფუძვლები მუერნობად მირე მსივეობათა წარმოებად იქნება. გამოსავლის წარმოებად მსივეობის სისტემაში მუშავალი ზოგადი საბოთია მუერნობის საფუძვ (კიუ-არჩის, მუერნის, ვახისხინის). აღნიშნული მდგომარეობა ანუ-ლუბს ნიადაგის მექანიზებული წესით დამუშავებას და საფუძვლებში მსივეობად გრველდება სარველა ბალახებით, რაც იქვეა მოსა-გლის მუერნობებს და ზოგად უხარისხო მასალის მიღებას. სწორედ ამით იხსნება ის გარემოება, რომ ლერწის საბულო გამოსავალი 15—20 ათას ცალს არ აღემატება ჰექტარზე.

საფუძვლები მუერნობათა გამენება უნდა წარმოებდეს სპეციალიზებული მსიველი მუერნობათა სახით, რაც საბულებებს მოკვდემს მქანიზებული გამოყენებით მექანიზაციის და უხი და სარსოხვანი ლერწის მიღებასთან ერთად უზრუნველყოფს პროდუქციის თვითღირებულების მკვეთრად მსივეობას.

საბირ მასალის ვარკისობის ერთ-ერთი მანქანებულად ჩაითვლება მისი მოწოდების სარისხი. ლერწის ამ უკანასკნელ თვისებაზე კი გავლენას ახდენს, როგორც მსივეობის ფაქტორთა კომპლექსი, ისე აგროტექნიკურ სამუშაოთა ჩატარების წესი. სწორედ ამ მსივე არის საუარესობა სახდის ფორმირების საკითხში.

წვეში გამოყენებულია საბირ ვახების, ე. წ. „თავისებური“ წესით ფორმირება ულარტების მიწვე განლაგებით. ნიადაგის დამუშავების კავადლებით მისივე მიუღებელი ამ ულარტების განლაგება ვახის მწერებების მამაროვლებით. დაკვირვება ცხად-რო, რომ ტენანს, აგრეთვე სარწე და ღონიერ ნიადაგებზე ულარტების დიდი რაოდენობად და მსიველად განვითარების გამო, ტანსკურებით იქ, სადა წესიერად არ წარმოებს მწებანე თბურავებით და ნიადაგის დამუშავება მწებანე მსივეობათა

წაწილი აერგია ნულდება, რასაც ხშირად მისდგმს მსიველი ულარტების ჩატარება-დამება, ფოლოების წაწილის ურროდ ჩამოცვლა და ლერწის არწყვილი მოწოდება.

1937 წლიდან რეკომენდებული იყო დაბალი მორისონტალური მსივეობის წარმოება დაწერე. მაგრამ სამუშაო პროცესების გარ. თულებს და მირე შედეგანობის გამო, იგი ვერ გავრცელდა. საფუძვლები ვახების ტექნიკის წესად კვლე ულარტების მიწვე მწერობრივად განლაგება უნდა ჩაითვალოს, მსიველი თვისებულად მიკვანსა ვახის მწერობათა ტანსკურებით ახილდება. ნიადაგის დროული და სარისოხვანი დამუშავება, აგრეთვე სარველა ბალახების სრული მოსაზება.

მეკვანსეობის რეკომენდებული თვითადი ფორმა, რტების ეოველწოდებად მირივე დაღვევის გამო მსივეობად ზრუდაც ვახის განვითარების შესაძლებლობას. წინასწარი მოსარე-ბით კი ვახზე მრავალწლოვანი მწივლების კავადებად მათში პლასტიკურ ნივთიერებათა დიდი მრავლის გამო, სელი უნდა შეეწოს ვახის მსიველად განვითარებას. ამგვარი ფორმირება ურადლება ვახების, ე. წ. კორდონული ფორმის რამენიმე სასლავი რეოლით, რაც წინასწარი მოსარეებით ვახის მსიველ ზრდასთან ერთად ლერწის უსეს და სარისოხვან მასალას იძლევა.

მუშობის წარმოება და სასარტის მუერნობათა ვახის მუშობას (წინი 1890—1900 წლებში ჩავერა სასლავი და სწორედ ამის მსიველ დაიწყო დასლავი სატანოვლობის (განსაკუთრებით იმერეთში) ფილოტერისაგან განადგურებული ვენახების აღდგენა ნაშენი ვახებით. ნაშენი ვახით ვენახების გამენება განსაკუთრებით ფართოდ განვითარდა ამ ბოლო დროს, ეოველწოდებად მუშობა 30 მილიონ ცალზე მეტი ვახი სათანადოდ მერეულ საბირვებს. მიუსედავად იმისა, რომ მუშობის წინში სატანად დიდი ხნის ისტორია და ფართო-პროსტრუქციული გამოყენება აქვს, სათანადოდ გარტეხვა კივე არ მომხდარა პირველსარისოხვანი ნაშენების კამოსკოლიანობის პროდუქციული კავადების მსივე. სარისოხვანი სერვის გამოსავალი წვეში 20—30% ანუ მეტეს აღწევს, სოლო ზოგადით მუშობის კავადი 10—15% ანუ მეტეს აღწევს.

მისეხში, რომლებიც გავლენას ახდენენ ნაშენის მუშობა-განსარებაზე მრავალი, რომელთაგანაც წაწილი, სემონს კომპანეტოთა თვისებების გამომდინარებას, სოლო წაწილი—გარემო-მორიბებისა და აგროტექნიკური სისათვის საფუძვლები მსივე-ლოვანდ მიუღება გაიზარდეს ნაშენის გამოსავალი. მაგრამ აგრ კივე მრავალი საკითხია გასარწეტი და სელასდა დასუსტებული. ამიტომ გადაუდებელ ამოცანად უნდა იქნეს დასახული ბიოფიზიოლოგიური და აგროლოგისებობათა ისეთი კომპლექსის მუშავება, რაც საბოლოო ვაში უზრუნველყოფს სარისოხვანი ნაშენი ვახის გამოსავლის მექანიზმურად კავადებას.

მუშობის აგროტექნიკის საკითხებიდან მუტად დიდი მნიშვნელობა აქვს:

- ა) საბირ-სანამუერო მასალის წესიერ მერგებას და მუშობის მომსახურებას;
- ბ) ამ სამუშაოს ორგანიზებულად და მოკლე ვადებში ჩატარებას;
- გ) ოპერაციის მსერულების სარისხს;
- დ) ნაშენის სტრუქტოვიკებისაგან დაკვირვებული სამუშაობის მთავალრისისგან და კალენდარულ კავადში ჩატარების და გ) ნაშენის მერგების წესიერ ორგანიზაციას;
- ე) დასტურებისაგან, რომ საფუძვლები საბირ მასალის ვახ უმჯობესია არც ვახსულზე, ვიდრე ვახ კავადებივით, სოლო მემოგომავზე პირილი რქა უნდა იხსნებოდეს გრელ ზარდაში და მინარისის რაოდენობად. მუშობის დროს სამუშაო ისე უნდა განაწილდეს, რომ მუდგად მივიღოთ მთავალრისობები ნაშენი და სამუშაო ჩატარდეს რაც მიუღება მოკლე დროს განმავლობაში;

ამ რაიონებში, სადაც განახლებული დატანებით იქმნება და ამის გამო როგორც ნიადაგის, ისე მუშობის ტემპერატურა შედარ-

რებით დაბალია აუცილებელ ღონისძიებად უნდა იქნეს მიჩნეული ნაშენების სტრატეგიკული, სტრუქტურული და აღნიშნულებით ატვირთულ სათბურებში. ამის შედეგად სახარისხანაშენების კრილითობათა ზედამისზე წარმოების კვლების დაჩქარებითი წარმოებითა, რაც საბაზოებით 15—18 დღეს არეგდება და ამავე სტრატეგიული დანიშნულებით შეიძლება გადაინიშნოს იქნეს დიაგრამული საბოლოო შესაბამისებლად და განვიხილავთ.

მრავალწლიური დაგვირგობი დახსენებულა, რომ თბილ ზონიერ პავის რაიონების, სადაც გაბაზული ადრე იწყება და რაოდენობა ნიადაგი, იგი მკვეთრ არეგდება, რომ ამჟამად საბურთო სტრატეგიკული არ წარმოადგენს აუცილებელ ღონისძიებას. ამგვარი რაიონები, რომელიც კლიმატური პირობების გამო ბუნებრივ საბურთო წარმოადგენს და ხანგრძლივ უნდა დიდ გადატანილი ნაშენები დაურეგულდება იწყებს სასიცოცხლო პროექტების განხორციელებას.

ასეთ რაიონებს მიეკუთვნება შუა და ქვემო იმერეთი, საგურეთი, კურა, ჰაჩა და აფხაზეთი. ამ რაიონებში წარმოებულ დაგვირგობათა შედეგად დასაბურთობა, რომ ამჟამად უბრალოდ უნდა მივიჩიოს ნაშენების უსაბურთო წარმოებას, უინაი-და იგი ეპარების მეტ მდებარეობს არის დაგვირგობული.

სანერგის მუერნობაში შეტევილი მიწებზელია აქვს ნიადაგის მუერნობა და დროულად მოხდავება, ნაშენების ჩარგებს და მათ შიგნით სვეტეტიკური პერიოდის განხორციელებაში. ერთი დასახლებული პერიოდის პერიოდულად და უსარისხოდ ჩატარება გამოიწვევს პირველადისთვის ნაშენის გამოხადის პროექტის მნიშვნელოვან შემცირებას, სოლი ზოგ შემთხვევაში თბილ ნაშენების დაუკანასკნელი.

წარმოებული დაგვირგობები ცნაყოფის, რომ საქართველოს მეცნიერების რაიონებში, ხშირ შემთხვევაში, არ წარმოებს სა-ნერგისთვის შესაფერისი საკუთების მუერნობა და ამ შეტევი მნიშვნელოვან ღრვს მოერგვისთანავე ადვილს უთმობენ. სწორედ ამით უნდა აისინოს უსაბურთო მუერნობის ნაშენის ეპარების მერე პროექტების მიხედვით, რასაც ადვილად აქვს ჩვენს სანერგე მუერნობაში. ამის სჯელს უწყობს აგრეთვე ის გარემოება, რომ როგორც საბჭოთა, ისე კოლექტიური მუერნობებში, სადაც მუერნობის დაგვირგობა არავითარ წარმოდგენილი, შუბა-სჯელის და აგრეთვე მოხადის დატვირთვის გამო უნდა დიდებს სუსტ-გება ამ პასუხებად საშუალებითა, რაც თავის მხრივ უარყოფით გავლენას ახდენს ნაშენის გამოხადისთანავე.

შეზღუდულია გამოაღწავლა, სანერგე მუერნობაში საბჭოთა ოპერაციების რაიონებში ჩატარებისა და წინაინიშნულად დახარისხებულნი სარკევი მასლის დიდი რაოდენობით მიღების მინიშნა, აუცილებლად მსხვილი სანერგის მუერნობათა ორგანიზაცია მსგავსად სიმრე გავის სადგენებისა, სოლიად ამისათვის შესაფერ კოლექტიური პერიოდები.

ჩვენს ქვეყანაში ამ შირი კოლექტიური შესაძლებლობა არსებობს მდინარეთა სოების შესაძლებელ ტრანსპორტ მრავლად შეიძლება გამოიყენოს სანერგე მუერნობისთვის შესაფერისი ფართობები, სადაც საბჭოთა პროექტების ორგანიზებულად და ხარისხობრივად ჩატარებით შეიძლება მივიღოთ ხარისხობრივი სარკევი მასლის დიდი კომპლექსი.

მსხვილი სანერგე მუერნობის ბირთვითი დადებითი ნიშან-თვისებანი შემდეგია:

- ა) მიერაიონის მასტობით ადვილდება სანერგისათვის გარეგანი ფართობის მუერნობა და გამოყოფა;
- ბ) საბჭოთა ინტერაინიშნობით მუერნობაში შესა-ძლებელია მისი უსაბურთო მრავალფეროვანი აგრო-პროდუქციით და კოლექტიური მუერნობით;
- გ) ადვილდება ფართო მასივების შექმნილებული წესით ღრმად დაშუბება (პლანტაცი), რაც ღრმის მერე მოსაგებობი დაბრუნდება;
- დ) სანერგის მასივის შექმნილებული წესით დაშუბების შედეგად მნიშვნელოვანად შემცირდება ნაშენის თვლილირებულება;
- ე) სანერგის მსხვილი მუერნობაში სავალიყოფი ფარდობა-ბის მოწყობით ადვილდება საბურთო მასლის მრავალხარის-ხობრივ დაშუბება და მისი კონტროლი ზამთრის განხორციე-ლებაში;

ვ) საბურთო მასლის აგრეთვე დაბლობისთვის უნდა მო-წეოს სვეტილიური დასაბურთი აუბები, რომელთა მომსახურე-ობა მრავალი წლით შეიძლება განისაზღვროს;

ზ) სვეტილიური საბურთო მასივებისა და საბურთების აგე-ბით, აგრეთვე ნაშენების უსაბურთო ჩახარებით ან რაიონის დასახლებული განყოფილების მოწყობით შესაძლებელია უსაბურთო ორგანიზებულად ჩატარდეს როგორც მუერნობა, ისე ნაშენების საბურთო ან სასტრატეგიკული სიღამა მოთხოვნა;

თ) სანერგის მსხვილი მუერნობაში მომუშაოთა დახვედრე-ბულ კარგების გამოყენებით მრავალხარისხობრივად და ორგანიზე-ბულად ჩატარება, როგორც მუერნობის ოპერაცია, ისე სანერგე-ბის ნაშენების დაშუბება და მრავალფეროვანი განხორციელება (ნია-დაგის დაშუბება შექმნილებული წესით, სანაშენოდან გამოტანი-ლი ფეხების მუერნობა, მუერნობა ბორბის სხვაობით, კოლექტიური მუერნობა და სხვ.);

ი) დიდ მასებზე ადვილდება ნაშენების შექმნილებული წესით ამოღება, რაც მნიშვნელოვანდ შეამცირებს პირველადის-სიღამა ნაშენი გავის თვლილირებულება;

კ) დასარისხებული სარკევი მასივის სვეტილიურ ფარდობ-ში დაინახავთ და მასზე კონტროლი განხორციელდება უსაბურთო-ფილი იქნება მისი ხარისხობრივად შენახვა ზამთრის განხორციე-ლებაში;

ლ) სრული შესაძლებლობა იქნება ფართოდ დაინერგოს საკუთავალი და სანერგის მუერნობისთვის განკუთვნილი ფართო-ობის კოლექტიური განხორციელება მნიშვნელოვანდ გადიდება ხარისხობრივი სარკევის გამოხადი;

მ) სანერგის მუერნობაში რომ უსაბურთო მუერნობის ერთი ან რამდენიმე რაიონი, მაღალხარისხობრივად და მათი კოლექტიური პირობებისთვის შესაფერისი სარკევი მასივი, აუცილებლად წინასწარ უნდა მუერნობის რაიონების კოლექტიური პირობების დადგენილი იქნება და მსოლიდ შეიძლება მოხდეს საბურთო და სასაბურთო ვიშების განხორციელება-გამოყენება;

ნ) მსხვილი სანერგის მუერნობის მრავალფეროვან და უსაბურ-ბით სხვაობით შესაძლებელია განხორციელდეს არსებითად გავრცობა-დენი ნაშენის წარმოება და რესპონდენტის მასტობით მიღებულ იქნეს 60—65%-მდე პირველადისთვის ნაშენის გავის სარკევი.

გეგმვისა და გეგმვის მართობა და სავალირება. ასალი ვენახების გამოყენების უნდა იქნეს ნაშენის რაიონების თვისებებზე, გეგმვისთვის, გეგმვისთვის, სავალირებად შეიძლება გამოიყენოს, ასო-თვისებული ფართობის ნიადაგისა და მრავალფეროვანი პირო-ბების, გრუნტის მრავალფეროვანი ნიადაგის შედარებით, მუერ-ნარეულობის სჯელის და სხვ.

კარად ამისა ვენახის განხორციელების მუერნობა და გავრცობი-ბული გავის ვიშა განხორციელდა ცალკეული მიერორაიონის თა-ვისებებების მიხედვით, მუერნობისთვის და აგროტექნიკური ღონისძიებათა კატარება, შეიძლება მოხორციელდეს კომპლექსი-წინება, საბჭოთა პროექტების შექმნილია, მოსავალი, მისი სა-მუერნო გამოყენება და სხვ.

ასალი სავალირებად ფართობის მუერნობის დროს პირველ რიგში გათვალისწინებული უნდა იქნეს მათ ორ რაიონის კომპლექსი-ბით პირობების თვისებებზე (სითბოს სავალირება და მისი განსაზღვრება ბოლოკოლექტიური ფაქტის მიხედვით, სითბოს აბსოლუ-ტური მინიმუმი და მაქსიმუმი, ნაშენების ვიშა და მისი გან-ხორციელება თვეების მიხედვით), რადგან იგი პირითადად განისა-ზღვრავს სოლიდ მუერნობის განხორციელების შესაძლებლობას და ამავე დროს მისთვის და პროექტის დირსებას. კლიმატური პირობების ცვალებადობაზე გამოყენებული აგრეთვე გავის ვიშა-ობა კავალირება და ვენახის მოვლის წესების თვისებებზე. ამის შესაბამისად მოსაზრება და მითინა წინასწარ, სადაც სითბოს ვიშა მერე, მუერნობა უნდა იქნეს მუერნობით ნაარგევი მუერ-ნობის და მოყვლე გეგმვითის მუერნობის გავის ვიშა, სოლი ზამთრის ენახვის უსაბურთო განხორციელება ასევე უნდა განხორციელდეს სა-ბურთო ფართობის წესების შედეგად, ვაგების სასაბურთო მი-მარჩება და სხვ.

გერტიკულირება ზონალობის მიხედვით (პირიდან მიმდევ) პირველადია ბორბის მუერნობის სხვაობა. ასე შეიძლება დაინახოს და მოიწინა კოლექტის ზონები 400—800 მ ბორბის ზღვის დროს

ნიდან აღმ. საქართველოში და 500—1000 მ შორის დასვ. საქართველოში ვენახი ცაგველი; ალიოპოლით მიღარი, ესპარტუმი, შენახვის უნარიან, ტრანსპარატული და იმედიანი ვენახის სამარეო სუფრის ღვინოებს, აგრეთვე ცალკეული მაკროზონების მიღება პროექტითაა ორიენტირებული და ხავესტრო ღვინოების დასამზადებლად. 0—1000 მ დას. საქართველოში, 200—400 მ აღმ. საქართველოში და შიდას ზონების (სვინის დონიდან 800—1200 მეტრამდე) მთიანეთში პროექტითაა ვენახების დანერგვად განკუთვნილია მთებზე, ისევე და ხაღისიან ღვინოებისა და სამკანარეო ღვინომზადების მასალებად.

ახალი ფართობების ათვისების აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ნიადაგის ფარგონ-ქიმიური ბუნების შესწავლა, რადგან მასში არსებული კარბონატების რაოდენობა განსაზღვრავს ამა თუ იმ მაკრომინერალის საძირის შერჩევას საციოსს. ამ მხრივ ჩვენს მუყანასობას განიხილავს ახალგაიანი მხარეები. იმის გამო, რომ მუყანასობის ზოგიერთ რაიონში არ ჩატარდა ნიადაგების სიანჯლო შესწავლა (სირის, შურისა და აქმისა შესაბამისად საძირე ვახის სწორი გადავლება, თავი იჩინა ქლოროზმა, რის შედეგადაც დასუსტებულ ადგილებში ვენახები დასუსტდა-დაინიდა და მკვთიად შემცირდა მოსავლიანობა. ამ მდგომარეობას ახალი ვენახების გაშენების დროს სერიოზული უნარძლედა უნდა მიეცეს და არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იქნეს დაშვებული ახალი ვენახების გაშენება ნიადაგური პირობების წინასწარ შესწავლის გარეშე.

შეჯამებულია ვახის ჯიშთა გადავლებების საციოს ცალკეული მაკროზონების მიხედვით. უნდა ითქვას, რომ ამ მდგომარეობით ჩვენში მნიშვნელოვან დადევნებს არა აქვს ადგილი. საქართველოს მეტად მიღარი ახალი ვენახების დასაწყობების სანერგოები შესწავლისა და დაკვირვების საფუძველზე შერჩეულია მუყანასობის ცალკეული რაიონისა და მაკრორაიონის გეოლოგიური პირობების მიხედვით ვახის შესფერვის ჯიშები. ვახის ჯიშების არსებობა გადავლებების შემთხვევებს გამწვანო უნარქმად მუყანასობის ახალ რაიონებში. ასე მაგალითად, აჭარის შიდას ზონაში (შახავეის და ხულოს რაიონები) მეტადიდა იმერული ვახის საგაიანო ჯიშთა ცალკეობა, რომელიც მხოლოდ იმეთა წლებში ახსრებს მოწიფებას; მესხეთის (ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის) რაიონების იმერულს ახალმზადსლემ გაიდანება იმერული ჯიშთა ცალკეობა, ციცი და სსე., რომლებიც იქ ვერ ახსრებს მოწიფებას. ასეთვე სერათა ეკურა ქართლის შიდას რაიონებში (გზანისი, თიერწყარის ზემო ზონა), სადაც დაბლარად გამეზნულ ვენახებში ცუდგება რჩებილი, საფუძელი და სსე. საშუალო მერილის სიძირეების ჯიშები.

ახალი სუფრასე ფართობების ათვისების დროს მეტად მნიშვნელოვანია ვენახის გამეზნება, ამ ფართობების გაკულტურება. არის შემთხვევები, როდესაც ვენახის ეკუთვნის უმაღლეს წარმოების ზომებზე, საყვანსარ ფართობზე ახალი ვენახის ჩაყრა. ამის შედეგად, აუერ ერთი, ნიადაგის მოღვის გამო ვახების სრდა-კანეთობადა სუსტია, რასაც მოსავლის შემცირება მოსდევს. ცარდა ამისა მოსალოდნელია სხვადასხვა დაყვანებითა და განსაკუთრებით ფესვის სიამაშლის ცერცულება, რამაც შეიძლება ახალი ვენახების მასობრივი დაავადება გამოიწვიოს. ნავენახარი და ნარევიც 3 წელი მანინ უნდა დაგეგმონ, მასში მინარეული სასუკების ფონზე უნდა ეთესონ პარკოსანი ბალახები, რაც ხელს შეუწყობს ნიადაგის ფინიკურ-ქიმიური და ბიოლოგიური პროცესების გაუმჯობესებას და ამავე დროს მათზე სარეველა ბალახების მოშობას.

ახვე მნიშვნელოვანია ვახს კულტურებით და განსაკუთრებით ციცი დაკულტურე ფართობის ათვისების საციოს ვენახის გასამეზნებად. ამ შემთხვევაში კიდევ უფრო მოსალოდნელია ვახის ფესვის სიამაშლის მასობრივი ცერცულება.

ვახის სრდა-კანეთობების და მოსავლიანობისთვის მეტად მნიშვნელოვანია სუფრასე ნაკვეთის დრდაც დაშუალება. როგორც ცნობილია, საქართველოს რაიონების გეოლოგიური პირობების შესაბამისად წარმოებს ნიადაგის დრდაც დაშუალება 55—60 სმ-ის სიღრმეზე. ცარდა ამისა მუყანასობის აგროქემიური გათვალისწინებულია უკვე გამეზნული ვენახების რიგეთვისების შერეოლოგიური დრდაც დაშუალება 55—60 სმ სიღრმეზე. მაგრამ იგი

დასხულ მიწას საყვებით მანინ ვერ აღწევს. სანერგოები დაკვირვებით და პრაქტიკულად გამოვიღებინო დრდაცერცულება სუფრასე ნაკვეთის უფრო დრდაც დაშუალება აუცილებელია (70—80 სმ) ნიადაგის ფესვის ურთიერთ ჩანაცვლებით, რაც ხელს შეუწყობს ნიადაგის დრდაც ფესვის ვახის ფესვის სისტების მრავალერ კანეთობას და ვებტუციური რაქვების მრავალერ სრდათთან ერთად უკრძნის სუსტი მოსავლის მიღებას.

ვენახის გამეზნებასთან დაკავშირებულ საციოსთან მნიშვნელოვანია კვების არის დასუსტება და ამის მიხედვით ვახის გარეთის სისხრებზე; იგი აგროკონსისტობათა შილიანი კომპლექსის ერთ-ერთ მთავარ რეკლამ წარმოადგენს, რადგან მის სწორად განსაზღვრება დამოკიდებულია ვენახის ჩანაცვრებული სამუშაო პროცესების შექნაზე, ვახების სრდა-კანეთობის მიხედვით დასუსტება დეტრეოთა-ფორმირება, მოსავლიანობა, პროექტის დრდაც და სსე.

მუყანასობის გეოლოგიური პირობების ნიარსახობის მიხედვით ჩვენი ქვეყნის მუყანასობის მულოვანებაზე უნდა აღინიშნავს კვების არაე მიხედვით და ამის მიხედვით დარგვის სისხრებზე ჰებტარსე 5000—10000 მრამდე აღწევდა. დარგვის სისხრის ასეთი დიდი რვევლობა გამოწვეულია იყო ნიადაგური პირობებით, ბიოკოლონიებით, ჯიშის ათვისებრებით და აგროტექნიკის დონით. ვახის შიდას დარგვის ხელს უწყობდა საკუთარ ძირზე ვენახების გაშენება და ვახების სისტების ცერცულება.

ფილოქსერის ცერცულების შედეგად, მუყანასობის ნამეწზე გადავანათის დარგობებით საცირი შექნა კვების არის და ამის შესაბამისად დარგვის სისხრის დასუსტება, რადგან, საბიერ ვახის ნიადაგურ პირობების შეარბებით მარწმობაშია განსაზღვრად აღინიშნული საციოს. მაგრამ ამ მეგობრების კიდევ მეტად შეუწყო ხელი მსხვილ მუყანასობის შეურნებობაში ძირითად საშუალო პროცესების შექნაზეც დასრუტება.

მრავალერული დაკვირვებით დადასტურებულია, რომ მუყანასობის განვითარების თანამგროვე ვენახზე ვახისთვის მცირე კვების არის მიცემა მიუღებელია, რადგან მუყანასობის ბიოლოგიური თვისებებით გამოინარე, სმირად დარგული ვახის ფესვის ურთიერთ მახლოვება და დაბალაროვის შედეგად ვახების მოპყვანისთვის გამეზნულ პრობლემას აქვს ადგილი მთი შორის, რასაც თან სდევს ცალკეული ვახის მიღების დასუსტება-დაინიდა, აგრეთვე მსხვილ ვახის ნორმალარად დეტრეოთა, სოლო მცირე დეტრეოების გამო ვახის განვითარება ახალირადულია. დასრდილისა და ჰეპრაციის შექნების შემდეგ ადგილი აქვს ვევაილევენას და ამის შედეგად მოსავლის შემცირება, პროექტის სარისისი ვევაილევენას და სეროდ მსხვილ ვახს მრავალერული ნარევა (ნიადაგის გამეზნება, სარეველა ბალახების, მავნებელი და აუდიოფობიათა წინააღმდეგ პრობლემა და სსე.), რის შედეგადაც მნიშვნელოვანდ იზრდება პროექტის თვითიარებულება.

ვახის სმირად დარგვის შეიძლება ჰეონესე ერთკვირი უპირატესობა მხოლოდ ფერლობაზე, სადაც მუყანასობის გამევენება შეუძლებელია. ამავე დროს ასეთ ადგილებში სმირი ვენახის ახლებს ერთსულ პროცესებს.

კვების არის დადგენის დროს მნიშვნელოვანია ჯიშის თვისების შეურება. მღირე მხარე ვახის ჯიშის უსებრობათ გამოკვების არე, რათა ვებტუციური ნაწილებს, მთიების განკუთვნილ არეში, მიეცეს ნორმალური განვითარების შესაძლებლობა, და პირითი, საყვანად მხარე ვახის ჯიშის შედარებით მცირე კვების არეს სეპრირებ. კვების არის ცვლადობა ვახის ფარგლებში უნდა წარმოებდეს უახლო შორის მანძილზე სარევირითა შორის მანძილი კი უნდა უახლომდეს მუყანასობის სრული გამოყვანების შესაძლებლობას.

ჩვენი მუყანასობის ზოგიერთ მუერნობაში ზემოთ დასახლებული ენონომირება ძირითადდ დარევეულია მაგალითად, ტანურის, რომელსაც ახალირად მეტად მღირე სრდა, მიეწეული აქვს კვების არე 1,5X1,5 მეტრი. ამის გამო ვახის ვებტუციური ნაწილები ურთიერთი გაბალაროულია, მსხვილ-რევირითა ჰეპრაციისა და შშის სხივების მოქმედების რევირით. მხირითა მასობრივი ვევაილევენა და სოკოვან დაგეგმობობათა განვითარება გამევენებულია შექნაზეც და სსე.

საქართველოს ცალკეული რაიონების გეოლოგიური პირობების და ვახის კიბის თავისებურების შესახებ ვაგ და მცირედ დასაბუთებულ ავტორებს, სადა მჭიდროდ გამოყენების სრული შესაძლებლობა არსებობს, დასაბუთებულ უნდა იქნას 2X2, 2X1,5, 2X1,25 მეტრი, სოლო ფორმატზე, სადაც შეუძლებელია შექმნილი სრულად გამოყენება—1.5X1,5 და 1.5—1,25 მეტრი. დადგინო და დადასტურებულა ვახის ორმოში დარგვის კუთრატომია, მაგრამ სოკან (კანკანი, ქრდილი) საშუაოს ეკარტელის მიხნით უმჯობე ავტორს ვახს პალთის რკვერ, რაც დუბუბუბელ მოვლენად უნდა ჩაითვალოს.

შეწინააღმდეგებელი თვისებებიდან გამომდინარე ავტორმა დასაბუთებულ წარმოდგენის თავისებურებას ექვემდებარა მისი ნორმალურ ზრდა-კანკანობას, რათა ამის მუდგად ვახში დარგვას დიდი პოტენციალი უნდა ექნა. ამ უნდასწინააღმდეგობაში ორმოშია პირობები და ნაშენი ვახს ორმოში დარგვა უნდა იქნას მინიმალური, წინა დასაბუთებული წარმოდგენილი სრული ფსკელი სისტემის დატოვებით. ფსკელი სისტემის ფართო ზღაპარი პირველადვე დატოვებული პერიოდში ივითარება შემოღებული ფსკელის დიდ მასას, რაც საკვებ ნივთიერებათა ბაქტერიულად დეგრადაციის სარეზუტატოდ უზრუნველყოფს ნაშენი ვახის მღერი ზრდა-კანკანობას.

შექმნილი ვახის გამოყენება შეეწინააღმდეგება მისი საშუაო პროცენტების გადავიდების და პირველადის თვითღირებულების შემცირების საშუაოდ უღირსად დიდი რაოდენობა შექმნილი ფართოდ გამოყენების შედეგობაში.

ამ მსოფლიოდაც სათვის მსოლი ამ უნდასწინააღმდეგობაშია მდებარე კარდავება, განსაკუთრებით დიდი მასების თავისებობის, სადაც ფართობის სიდიდის გამო მართალია საშუაო პროცენტების მოვლე და კალდარულ ვაგებს ჩატარებას კანკანაგეტი მნიშვნელობა ენიჭება. როგორც ცნობილია, შექმნილობა ჩასატარებელ საშუაოდ პრივილეგიან შექმნილია მსოლი მისი განსაზღვრება ანუ ზღირსედი და ნიადაგი (კანკანაგეტი) დანახარებული საშუაოდები რიც მესობისში არ ტარდება ხარისხობრივად; ანუ მაკალითად, არსებული საზღირსედი ტენის დამუშავების სიღრმე 55—60 სმ არ აღემატება, რაც კვლეა გეოლოგიური პირობებისათვის არა საშუაო (კანკანაგეტი) ტენი დეფიციტან რაიონებისათვის). ასევე თქმის ვეხის ნიადაგის დამუშავებულ ტენისზე, რომელიც საშუალებას იძლევიან გეოლოგის ნიადაგი მსოლი რეგომორფიზმ და მუდგად.

ამ უნდასწინააღმდეგობაშია უნდასწინააღმდეგობა მუდგადობა და ავტორისათვისა წინააღმდეგობაშია ორმოშია პირობებისათვის, მაგრამ აღნიშნული მანქანები ვერ კიდევ პრეტექტულად ნაკლებად გამოყენებულ.

აღნიშნულია ის კარგობა, რომ შეეწინააღმდეგობა არსებული შექმნილი შეფარებულია მსოლი ვაგე ავტორებისათვის და ორმოშია რეგომორფიზმის და სრულად უეუტუბუტუბულია ფრდობ ავტორების და მუდგადობა ვერო რეგომორფიზმზე გამოყენებულ ვეხისზე დამუშავების შექმნილი.

შეეწინააღმდეგობაშია მრამოს ნაოვიფრების ხარისხის და პრივილეგიის თვითღირებულების მცირედად შემცირების მიხნით უნდა შექმნას:

ა) ნიადაგის გადარჩებისათვის ღრმად შექმნილ ავტორებს, რომლებიც უნდა უზრუნველყოს მისი დამუშავება 80—100 სმ სიღრმეზე მშენი ნიადაგი პირობების;

ბ) ფრდობ ავტორებს გამოყენებულ ვეხისზე შექმნილია თვის ვერო და კანკანი პასირტიანი მანქანები მისამდელი იარაღები;

გ) შერეული ვახი მრამოს ნიადაგის დამუშავებელი კომპონენტების კუთხით, რაც ვახს და მათე ვახს უზრუნველყოს როგორც რეგომორფიზმის, ისე შერეული ვახი მრამოს ნიადაგის ხარისხობრივ დამუშავება;

დ) მუდგად ავტორს ვახის დასარგავი იარაღი, რაც უზრუნველყოფს კრამს და იმავე დროს როგორც ორმოშია ათოვებას, ისე ვახს დარგვას და მისი მუდგად;

ე) მინერალური და ორგანიკული სასუბების ნიადაგში ღრმად შექმნილ შექმნილი ვახის ფსკელი სისტემისათვის სასუბების მიახლოებისათვის;

ვ) ვახის მანქანა და ავტორისათვის წინააღმდეგ მსოლი და მუდგადობა მსოლი ავტორისათვის—როგორც ხარის, ისე მთიან პირობებისათვის, რომლებიც უნდა უზრუნველყოს საშუაოდ ჩატარება მცირე დროის მონაკვეთში და ამავე დროს მისი მაქსიმალური ეფექტობა;

თ) ხანგრძლივი ვახის დასარგავი და დამუშავებელი ერთობლივი ნერვის ამისავე შექმნილი, რომლებიც დროს მცირე მონაკვეთში მიახლოებისათვის უნდა ჩატარდეს როგორც უზრუნველყოს, ისე ნაშენის შექმნილი წესით დარგვა, სოლო წლის დასასრულს—სრულად დაუნიშნებლად დამუშავებული ნერვის ათოვება;

ი) საბერი ვახის სადგომი ლერვის ასპერული და გამოტანი მანქანა. მს უნდა უზრუნველყოს თითოეულ მირიდან ვახის დაუნიშნებლად ვერვის ატრა და მთელი ანასსლაგის ნაკვეთიდან შემობრად ტარება;

კ) ვეხის შერეულიდან ანასსლაგე წალმის შემოკრებელი და გამოტანი მანქანა;

ლ) საშუაოდ მანქანა. იგი ამავე დროს უნდა შეადგენდეს დამატებით შექმნილ, რომლითაც უნდა ჩატარდეს შექმნილი წესით საბერისა და საშუაოდ მომსახურება მცირდის ოპერაციისათვის.

ვახის მკალერსე დაუყენება. იმ რაიონებში დონისობათა მრამოს, რომელიც ავტორის ასდენენ ექვინის მოსაველზე და პრივილეგიის ხარისხს ადანიშნავი ვახის მალერსე დაუყენება.

სარის საურდენათა მუდგადობა ცნობილია მალერის შემდეგი მირითადი დამუშავებით მსოლი.

ვახის დიდი დეტორების შემთხვევაში იქნება სასაოფრების სიდიდის მიმართობა განაწილების და მთავრად წარმოქმნილი ელტორების სერეტი თანხარად კანკანაგეტი საშუაოდ; ამის მუდგად ვახის მუდგად ნაწილს მრამოს მღერი რეგა პერიცა და მისი სიდიდის უსეი გეგვება, რაც იქნება სოკონ ავტორისათვის მოქმედების მნიშვნელოვანდ მუდგადობა და პრივილეგიის ხარისხის გეგვობისთვის ავტორისათვის ავტორისათვის და მუდგადობის და იქნება სხვადასხვა სახის ავტორისათვის ოპერაციის ხარისხობრივ ჩატარების შესაძლებლობა; ამავე დროს სარდენის რე წესი იძლევა მრამოს და საშუაოდ პრივილეგიის შექმნილი ფართოდ გამოყენების შესაძლებლობას (ნიდაგის მოვლა, კულტივაცია, წალმობა მუდგად უეუტუბუტუბული წინააღმდეგობა, რასაც იმავე პრივილეგიის თვითღირებულების მნიშვნელოვანდ შემცირება.

აღნიშნულ დამუშავებათა გამო ვახის მალერსე დაუყენება ამავე რეგენში ლე უფრო და უფრო ვრდდება.

ამ უნდასწინააღმდეგობაშია ჩატარებული არიციცის მისევი თ შეეწინააღმდეგობა საშუაოდ მუდგადობის თითქმის მთელი მანიკები მალერსე კანკანაგეტი, სოლო კოლმუდგადობის მსოლი—50%-ზე. ხარდენ მსალო ექვე ბეგან იქნება რეინისა და ბეტონის ბოშებს, რაც კვლეა რაიონში სწრაფად უნდა დაინერგოს.

სასუბების გამოყენება შეეწინააღმდეგობაშია საშუაოდ პრივილეგიის რაიონებში წარმოება კულისმობის, პირველ რიგში, ნიადაგის ნაოვიფრების აღდგენა და მისი მისი სასუბების გამოყენება შეეწინააღმდეგობაშია. ამ ღრმისთვის კატარების რეგენში ამავე დიდი ურდდება ვომა, რადგან საკვებ ნივთიერებათა მარაგზე უეუტუბუტუბული დამუშავებული როგორც ვახის ზრდა-კანკანობა, ისე მოსაოვლის ეთივება.

ორგანული სასუბების კარა ნაკვლის კარდავება იპრობს ტორფის და ტორფეულის გამოყენება. ამ უნდასწინააღმდეგობაშია რესურსების რეგენის რესპუბლიკაში, რომელიც უნდა გამოიყენოს, მაგრამ მის წინ კვლევა და ცდები უნდა სწრაფდეს, რადგან სასუბების მუდგადობა ავტორისათვის სასუბების მისი უეუტუბუტუბული თითქმის ღრმადობა დასაველი საპრივილეგიის რაიონებისათვის, რადგან ამ მსოლი თილი და ტენიანი ჰეა ხელს უწყობს მუდგად მისი დროულად კანკანას და მუდგადის ფსკელი სისტემის მირ მის დროულ გამოყენებას. აღნიშნული სასუბების რაიონებში მუდგად სასუბების გამოყენება წინააღმდეგობაშია მონაკვეთში ეფექტობა სარეგე ავტორების.

სახეის შეტანა ვენახში, როგორც წესი, უნდა წარმოებდეს მთელ ფართობზე მოხატვით, რის შემდეგ იგი 18—20 სმ სიღრმეზე უნდა ჩაინახოს.

შენახვისას ირგანულ სასუქებთან ერთად მურად დიდი მნიშვნელობა აქვს მინერალური სასუქების განაწილებას.

მურებში ადვილმდინად აზოტის სასუქები განსაკუთრებით უნდა იქნეს გაზუსტულზე, აგრეთვე კალციუმის ხასით ვებეტაციის პერიოდში, სილი ფოსფორის და კალიუმისა—შემდგომად, ხენის დაწყებისას.

ცდებით დასატურებელია მათი დრამა შეტანის აუცილებლობა ფესვას სისტემისა და მიჯლოებით, განსაკუთრებით სარწყავ რაიონებში, რაც სასუქების უფასო გამოყენების სრულ შესაძლებლობას იძლევა.

უწყობითა, სახეის შეტანის შეტანისა, რაც გვეს გარეშე, დადებით გავლენას მოახდენს როგორც სახეის თანხარად განაწილების ხარისხზე, აგრეთვე შეპირების შემსუფთვებულ ხარვეზს. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შეგნახვისა-შეცვლების ინსტიტუტმა უკვე შეიქმნა მინერალური სასუქების დრამა შეტანის მანქანა, რომელიც შეიძლება ფართოდ დაინერგოს წარმოებაში.

ვენახის შორწყავა. შეგნახვისას სიწყვე რაიონებში უენახის შორწყავს დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მოსავლის გადვიდების და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესების ერთ-ერთ ფაქტორს.

ამჟამად სერიოზული ურთიკლება ექვეყნება ხარისხის წესის, ვენახს და ნორმების დაცვას, ზინდან ან ლინისობის დასარისხად ან უღროოდ ჩატარება ნიადაგის ფიზიკურ-ქიმიური თვისებების და უენახის პროდუქციის ღირებების მკვეთრ გაუარესებას იწყებს.

შეგნახვის სოციალური რაიონში, განსაკუთრებით საკარმი-დაში ნაკვეთებზე და სოციალ კოლმუშენობათა ვენახებშიც, მის-დავეს მუდმივად მოსატყუელი კულტურების—ლობიოს, სიმინდის და სხვ. თესვის და უსეი მოსავლის მიღების მისნით ვენახებს უწყნარობად იწყებენ.

აღნიშნული ღონისძიება მკვეთრ უარყოფით გავლენას ახდენს როგორც ვენახის განვითარებაზე, ისე უენახის პროდუქციის ღირ-სებაზე, რადგან ზღაბების ნიადაგს საკვიმ ნეოთერები, სულს უშლის დევეცილების პროცესს, ბურავს ვენახს იწყება მასს, რის შედეგად მურადება აზიანდება და შიხის სნივების მოქმედება, კვირების საშუაო პრიციპები, ზღვირება სოკოვან პარაზიტოფობათა და მურებელთა მოქმედება და ვენახის დასუსტებისთან ერთად უენახში უენახისსეი გამოდის. ჰედაც კამიზინარე მუდმივად კულტურების თესვის ვენახში ბოლო უნდა მიიღოს.

ტენი ფეოციტის რაიონებში (შესსეი, ქართლი, ცარკსეთ-ი) მურად მნიშვნელოვან ღონისძიებას წარმოადგენს ვენახების სასმაროდ მორწყვა (სოემურ-დეემურში). ამ პერიოდში ვენახში ღატროვიდ ტენი სულ შეუქმნის ვენახს ნორმალურ განვი-თარებას და უენახის უსეი მოსავლის მიღებას. ამიტომ აღნიშ-ნულ მსარეებში ვენახების სასმაროდ მორწყვა საკვალეულად ღონისძიებად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ვენახის გასსეღ-აფორშირება. ვენახის მოვლის ოპერა-ციებშიც განსაკუთრებით აღსანიშნავია გასსეღ-ფორმირების სეაობისა. საქართველოს კოლოკური პირობების თავისებურება-თა გამო მუდმივად განწყვილია ტენის ადგილებში მალდარი ან სეიენისური ფორმები, ხოლო მურადებით მალდ ადგი-ლებში ვენახს დაზარად გამებება. ტენისობის მიხედვით ცარ-დამხავდ ზონებში ოლენბარი, დაბალი სეიენი. უკვლავ, რომ ტენის ადგილებში ვენახს მალდარად გამებება შეგნახვის გან-ვითარების ინდორინდულ ეტაპზე დაგებით იყო, განსაკუთრებით სოკოვან. ადგილობრათა გავრცელებამდე. ნიადაგის უზღაპირიდან მგატრებული ნაწილების მნიშვნელოვან დავილების შემდეგად, უენახის გვიან დაწყების გამო, უენახის დავიების ერთ-დენდ და უენახვეს შემოსევის მიღალი ღირსების პროდუქციას იღებენ ხასისობიანი ფეიონების დასამზადებლად. მაგრამ სო-კოვან ადგილობრათა გავრცელების შემდეგ ვენახს მალდარად წარმოებაში თითქმის დაბარება თავისი მნიშვნელობა, რადგან მა-ღლარ მურებზე განსვლად საშუაო ოპერაციების წარმოება და,

რაც მთავარია, სოკოვან ადგილობრათა წინააღმდეგ ბრძოლა. ამის გამო შეგნახვის შემდგომ განვითარებას ხენი შეგნახის კველა რაიონში სოკოვლად დავიო ვენახს დაზარად გამებება; ოლენ რაიონის კოლოკური პირობების მიხედვით სოკოვან ზონას ამაღლებ-ლი და ზონას კი დადასტურებულ მუტანობა.

საქართველოს კველა რაიონში ვენახის განსვლის პირობად ფორმად მუდმივად გვიღებელი განსვლის ქართული წესი, რომელზედ მრავალსეულობანი ისტორია აქვს, რაიონის კოლო-კური პირობების მიხედვით მას შეევა სხვადასხვა სნივლის მუტანობა (50—100 ლ) ერთი ან ორი სასეღად რქით, ე. წ. ამაშულიად და სასეუობით. სასეუობის (ფესის) განსვლად წარმი-ებს 2—3 კვირსე, სილო სასეუობის 8—10 კვირსე, რაც სასეულებას იძლევა დიეტრიკოს ვენი 10—22 კვირსეზე; კვი-რის არე 1,5—2 კვ. მთი განსვლადება, ჰეტირსე 5—6 ათას ჰირამდე ვენახის მოსავლებით. ვენახს დასეუენად განსეუებელია სარი და სასეუობის რევეტური მუდმივად სასეუ გამოცემა. ნია-დაგისა და სხვა ხასის სასეუობ პირობებში კვეხის არის სნივი-რის გამო არაა შეტანისებელი.

ქართულ ფორმის ანალიკური, ე. წ. გიოკობები წესით ვენახს სსეღად გვეს გარეშე, რომ ფრანგმა შეგნახმა გიოკო-ვენახს განსვლის ხენებზე წესი გამოიენეს საფრანგების ზო-რობებში. ამ წესმა, როგორც უსეი რესეუებელმა ღონისძიე-ბამ, ფართო გავრცელება მხოვა ცეკობის სასეღეფობებში. ამ წესით განსვლად ვენახს გიოკო დასეუენად შეუკველა. ხასის მა-ტიერად ვენახს მალდინებარ მავაულებ დასეუენად და სასეუოედ ნაკველად მორავლებს მალდინის პირველ მავაულებს დაარს პირინორმალურად, ამრიკად, ე. წ. გიოკოს ვენახს წესი განსვლის პირინიციტი იგივე ქართული ფორმაა—კლორტენის სეიენიში მალდრული განსვლებით.

შეგნახვის განვითარების მიმდინარე ეტაპზე, შეგნახის-ციის განსვლადებად სეუობა შეგნახ ვენახისთვის კვეხის არის გადვიდა, ამის გამო ერთეულ ფორმებზე ვენახს რიგების შემ-ციერება და ამხდა შესაძობად ვენახს დავიერების გადვიდა გა-უმჯობესებელი ფორმირების შემუშავებით.

ვენახს კველადება დაწყებულებებში ამ მიმართულებით ნა-ყოფიერი მუშობა ნაატარეს. დაგეგნილი იქნა პირითად კვეხის არე 2x1,5 მეტრი ანუ 3 კვ. მეტრი, რაც წარმატებით უენახ-ველყოფს ნიადაგის დამუშავების და შეწავლის ოპერაციების შეტანისეაიებას.

კვეხის არის გადვიდასთან დაგვირებითი შემუშავდ ვენახს დიდი დავიერების ფორმები (ქართული კორმონი, მრავალსე-კველადიანი ფორმა), რომელნიც მალად ავროტენის ფონზე ვენახს ნორმალურ სრდა-განვითარებისთან ერთად უსეუენდყოფენ უენახის უსეი მოსავლის მიღებას. ამჟედ დროს ცალკეული რაი-ონის კოლოკური პირობების მიხედვით დასეუენად ვენახს მუტანობის სნივლად და რაოდენობა.

ვენახს მალდრული ფორმაზე გადასვლასთან დაგვირებითი ფართოდ გავრცელად აგრეთვე მუდმივად ცნობილი ორმხრივი ქართული ფორმა.

ქართული კორმონი წარმოადგენს დიდი დავიერების ფორმას. მას თვედანვე განვითარებულ აქვს ორი მუტანო და ორი მხარი; თითოეულ მხარე განვითარებულია ორ-ორი სასეღად რკოლი. სასეღად რკოლები მხარეზე მდებარეობენ მის თეს-სა და ბოლოში, რომელთა დავება წარმოებს პირველი მავაუ-ლის ზონაში მხარეზე; ეს კლასიკური მნიშვნელოვან ანულებს პოლარობის მოვლებს და ამაშული ცალკეული უენახების ნორმალურ განვითარებას. თითოეული რკოლი იხსელება (პირ-თული წესით) საშუალებას (2—3 კვირის) და სასეუოებზე (8—10 კვირის) რამდენიმე მთის რკოლის შემთხვევაში ვენახს 36—40 კვირის დავიერობის, სილო კვეხის რკოლის მი-ცეხისას—54—60 კვირის).

თითოეული ვენახს ამგვარი დავიერება სასეულებას იძლევა ვენახის სასეუობა დავიერობა 150—200 ათას კვირამდე გაი-ნარობს, ნაკველად მუდმივად არსებულ 70—80 ათას კვირების. მსეავსად შეგნახვისას ცნობად სხვადასხვა ხასის კორდინელი ფორმების, ქართულ კორდინისა უსეუად შედარებით მცირე, ზარმან მინდ კარკეული ნაკლებად მხარეში. ასე მავალიად,

საქართველოს ცალკეული რაიონების გეოლოგიური ბირბობის და ვახის ჯიშის თვისებებების შესახებაც ვეც და მცირედ ღებნივად ადგილობრივ, სადგ მჭებნივადის გამოყენების სრული შესაძლებლობა არსებობს, მიღებული უნდა იქნეს 2X2, 2X1,5, 2X1,25 მეტრი, სილი ფერობებზე, სადგ შეუზღუბელია მჭებნივადის სრულად გამოყენება—1,5X1,5 და 1,5—1,25 მეტრი. ლავების და ლავისებურული ვახის ორბობი დარკვევის უპირატესობა, მაგრამ ზოგან (ვახეთში, ვარძიში) საშუალოს კვათავების მიზნით მეტივე ადგილზე ვახს პალთით რკავენ, რაც დაუწყებელ ზოგანდებ უნდა ითავივლის.

მჭებნივადის ბიოლოგიური თვისებების გამოდინარე უფილელად საქართველოს წარმომადგენს თავიანთე მჭებნივადის მის სომალოდრ ზრდა-კანაეთიანებას, რათა ამის შედეგად ვახში და-კრავებს ერთი პოტენციური წერტილი. ამ უკანასკნელის დრო-ბობაშიადა ბირბობა კი ნაშენი ვახის ორბობი დარკვეუნდა იქნეს მიწნეული, წინა ხავეტიტეობი ფაშობი წარმოქმნილი სრული ფეჭობა სისტემის დარკვეობა. ფეჭობა სისტემის ფართო-სრული პირველადე ხავეტიტეობი პერიოდში ივითარებს შემ-წილი ფეჭების დიდ მასას, რაც სადგ ნივთიანებათა მჭებ-ნივადი დარკვევის ხარჯზე თავიანთე უზრუნველყოფს საშუა-ნი ვახის მეტივე ზრდა-კანაეთიანებას.

მჭებნივადის გამოყენება მევენახეობაში. საშუაო პრიფიტების გადგენების და პრიფიტების თვითღირ-ებულების შემცირების საკვით უღირადე დიდი როლი იქნება მჭებნივადის ფართოდ გამოყენებას მევენახეობაში.

ამ მიმართულებას საყვარესი მშობლი და უკანასკნელ დროს მიეცა უნდადგება, განსაკუთრებით დიდი მახებების პოეჩი-ბობას, სადგ ფართობის სიდიდის გამო ჩართობა საშუაო პრი-ფიტების მოყვად და კოლხნარეულ ვახებში ჩატარებას გადაწყვეტი-მნიშვნელობა იქნება. როგორც მხოლოდა, მევენახეობაში სახა-ტიარეულ საშუაო პრიფიტებიდან მჭებნივადის მშობლი მიწის დახარ-სებზე ანუ პლანტეკი და ნიადაგის მოსხენე-კულტივაციად-დასაქმებულები საშუაოები რიც შემოსავლებში არ ტარდება ხა-რობისმივად; ანუ მავალითა, არბებულ საპლანტეკი გუბონს დაშუშების სიღრმე 65—80 სმ არ აღემატება, რაც კველა კეო-ლოგიური პირობებისათვის არა სახებობა (განსაკუთრებით ტენი-თი ფეჭვიტიდან რაიონებისათვის). ახვე თიშებს ვახის ნიადაგის დასამუშავებელ გუნებზე, რომლებიც მავალიებს იძლევენ გე-ნახის ნიადაგი მშობლი რეაგენტობები დაშუშავენ.

ამ უკანასკნელ პერიოდში უნდადგება მიეცა მჭებნივადი და ავადმყოფობათა წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა მჭებნი-ვადის საკითხებს. ამ მიმართულებით მიზანი თითქმის მიღეუ-ლია, მაგრამ აღნიშნული მანქანები უნდა ყიდვე პრაქტიკულად ნაყვანდად გამოყენებული.

აღნიშნავთ ის კარგეობა, რომ მჭებნივადი არსებული მჭებნივადი მჭებნივადის მჭებნივადის და ავადმყოფობისათვის და ორბიტრანი რეაგენტისათვის და სრულიად ეკულებულიყოფილია ფერობის ადგილების და შედარებით ეჭობი რეაგენტისებზე კანებულე ვეჭახების დაშუშების მჭებნივადი.

მჭებნივადობაში ბრობის საყოფიერების განზრდა და პროფიტების თვითღირებულების მჭებნივადი შემცირების მიზნით უნდა შეიქმნას:

ა) ნიადაგის ცხადმყოფობისათვის ღრმად მხენილი აგრეგატი, რომელზე უნდა უზრუნველყოს მიწის დაშუშება 80—100 სმ სიღრმეზე მხოლოდ ბირბობებში;

ბ) ფერობი ავადმყოფე კანებებულ ვეჭახების მჭებნივადისა. თვის ეჭობი და კანობი მახარობიანი მანქანები მისამბობი ითავივლი;

გ) შერევილი ვახთა შობის ნიადაგის დაშუშაბული კომ-ბინირებულე გუბონს რაც ვახის და იმავე დროს უზრუნველ-ყოფს როგორც რეაგენტის, ისე შერევილი ვახთა შობის ნია-დაგის საინსობირადე დაშუშაბებს;

დ) მეტივე ადგილზე ვახის დასარკავი იარაღი, რაც უზრუნველყოფს ვახის და იმავე დროს როგორც ორბობის ამოღე-ბას, ისე ვახის დარკვეს და მისი შობის;

ე) მიწნეული და ორბიტრანი სახებების ნიადაგში ღრმად შემტანი მჭებნივადი ვახის ფეჭობა სისტემისაინ სახებების მია-სლებობისათვის;

ვ) ვახის მანქანული და ავადმყოფობათა წინააღმდეგ შესა-წამლი და შესაფრეველი მჭებნივადი აპარატობა—როგორც ბარის, ისე შობის პირობებისათვის, რომელზე უნდა უზრუნველყოს სა-შუალოს ჩატარება მეტივე დროის მინაკვეთით და ამავე დროს მისი მაქსიმალური ეფექტიანობა;

თ) საწარველი ვახის დასარკავი და დეფენსიანებულე ერთ-წლიანი წერების ამოღებები მჭებნივადი, რომელზეც დროის მეტივე მინაკვეთით მალაქსინისონად უნდა ჩაატაროს როგორც უნდა-ლო რეპეის, ისე ნაწილის მჭებნივადი წესით დარკვე, სილი წლის დასარსებლ—სრულიად დაუზიანებელი დაფენიანებულე წერების ამოღება;

ხ) საბირბო ვახის ხადგეში ლერწის ახებულები და გამო-ტანი მანქანა, მან უნდა უზრუნველყოს თითოეულ მირბოდან ვახის დაუსაინებელი ლერწის აჭრა და მთელი ანასილაგის საკეოვიდან შერობიად კატანა;

ი) ვეჭახის შერევივებიდან ანახსადე წაღობის შემკორეგებული და კატანა მანქანა;

კ) საშუაო მიზნობა. იგი ამავე დროს უნდა შეიცავდეს დაბტე-ბით მჭებნივად, რომელიც უნდა ჩატარდეს მჭებნივადი წესით საბირბოს და ხანაშეგონის მომსახება მჭებნივადი ინტეგრაციისათვის. ვახის მავალეზე დაუქნება. იმ რაციონალურ ღო-ნისძიებობათა შობის, რომელიც გავლენას ახდენს უნდადგის მო-სახელებზე და პროფიტების სარბისზე აღნიშნავთა ვახის მავალე-ზე დაუქნება;

სარის ხუდრეობით მჭებნივადი ცნობილია მავალის შემ-დგეი ბირბობად დაუხეობი მხარეება;

ვახის დიდი დარკვითვის შემოსევაში იქმნება სასაყოფ-რების სხვადასხვა მიმართულებით განაწილების და მთავი წარ-მოქმნილი ელორბების სიყვერით თანახმად განსაზღვების სა-შუალებას; ამის შედეგად ვახის მჭებნივადი წაწილებს შობის მღვირ-ფებს მჭებნივად და მისი ხადგეის უხე კავებობა, რაც იწვევს სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედების მნიშვნელოვან მჭებნივადის და პროფიტების სარბისის გაუზოგობებას. ადგილდა ბრბობა სოკოვან ავადმყოფობათა და მჭებნივადი და იქმნება სხვადასხვა სახის აგრეგატივური ოპორტუნობის სარბისობრივ ჩატარების შესაძლებლობას; ამავე დროს ხუდრეობის უხე იძლევა ბირბო-თად საშუაო პრიფიტების მჭებნივადის ფართოდ გამოყენების შესაძლებლობას (ნიადაგის მოხენა, კულტივაცი, წაწილბა მანქან-ული ავადმყოფობათა წინააღმდეგ), რაცაც იმავე პრიფიტების თვითღირებულების მნიშვნელოვანდ შეცირებას.

აღნიშნულ ვადებით თვისებობა გამო ვახის მავალეზე და-უქნება ამახად რეგენი სულ უფრო და უფრო უზრუნველდება;

ამ უკანასკნელ პერიოდში ჩატარებული აღრიცხვის მისე-ვით მევენახეობის საშუაო მჭებნივადის თითქმის მთელი მახი-ვითი მავალეზე დაუცვანილი, სილი კულტურებობებში მო-ლოდ—50%-ზე, საყრდენ მასალად უნდა შეგანდ იყენებდეს შო-ნის და მჭებნივადის ბობებს, რაც კველა რაიონში სწრაფდ უნდა დაინერგოს.

სახებნივადი გამოყენება მევენახეობაში. საშუაო პრიფიტების რაციონალურად წარმება ტელისმბობა, პირველ რიგში, ნიადაგის საყოფიერების აღდგენას და ამ მიზნით სახე-ტების გამოყენებას მევენახეობაში. ამ დროისათვის კატარების ჩვენში ამახად დიდი უზრუნველბა ეობობა, რადგან სავეტ ნივთი-ანებათა მარკვები უზრუნველ დამოკიდებული როგორც ვახის ზრდა-კანაეთიანებას, ისე მისიხელის ცდივებას.

ორბიტრანი სახებნივადი გარდა ნაყვანის უნდადგება აპრობის ტოროფის და ტოროფეფერის გამოყენებას. ამ უკანას-კნელის დიდი რტყრებაში სახებნივადი, რომელიც უნდა გამოიყენებოდ, მაგრამ მან წინ კველდა და ცდებო უნდა უსწრებდეს. ორბიტრანი სახებნივადი აგრეგატი მჭებნივადი სა-სტეობი, მისი ეფექტიანობა თითქმის დაზღმნილია სასაველო სა-ტირეობის მევენახეობის რაიონებისათვის, რადგან ამ მხარის თიხლი და ტენიანი მავ ხელს რტყრებლობაში, რომელიც უნდა დასარკვეს და მევენახის ფეჭობა სისტემის მეტივე მის დროულე ც-მიყენებას. აღნიშნული სახებნივადი რაიონებში მჭებნივადი სახე-ტების გამოყენება წინაწარმი მინაკვეთით უფექტიანი საწარვე ადგილებში.

სასქესის მუტანა ვენახის, როგორც წესი, უნდა წარმოებდეს მთელ ფართობზე მოფარებით, რის შემდეგ იგი 18—20 სმ სიღრმეზე უნდა ჩაიხანს.

მუტანსობითა ირანულ სახეებსან ერთად მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს მინერალური სახეების გამოყენებას.

მუტანსობა ადგილსწრაფი ასობის სასქესის მუტანსობი უნდა იქნეს გასაყვლზე, აგრეთვე გამოყვების ხასით ვეგეტაციის პერიოდში, სილი ფოსფორის და კალიუმისა—მუმიფიკაციაზე, ხნის დაწყებისას.

ცდებით დასტურებულია მათი დრმატა, განსაკუთრებით უკლებლად ფესვთა სისქეებისა და მუტანსობის, განსაკუთრებით სარწყავ რაიონებში, რაც სახეების ვეგეტაციის გამოყენების სრულ შესაძლებლობას იძლევა.

უმჯობესია, სასქესის მუტანსობის შექმნისთვის, რაც ვებს გრეშე, ადლებით გავლენას მოახდინო როგორც სასქესის თანხარად განაწილების სარისხსზე, აგრეთვე მუმიფიკაციის შესაძლებელ გარეგანზე, საჭარაველის შეცნობებითა აცდების მუტანსობა-მუდიფიკაციის ცენტრებზე უკეთ შეიძლება მინერალური სახეების დრმატა შექმნა მანქანა, რომელიც უძიოდვე ფართოდ დახიერებს წარმოებაში.

ვენახის მოწყობა. მუტანსობის სასქევი რაიონებში ვენახის მოწყობას დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მოსავლის გადვიდების და პროდუქციის სარისხის გაუმჯობესების ერთ-ერთი ფაქტორის.

ამებად სერიოზული უნდა იქნება ვენახების მოწყობის წესით, ვადისა და ნორმების დაცვას, ვინაიდან ამ ღონისძიების უსაინსოდ ან უღროოდ ჩატარება ნიადგის ფიზიკურ-ქიმიური თვისებებისა და უნდა იქნება პროდუქციის დრმების მკვეთრ გაუარესებას იწვევს.

მუტანსობის სოციალური რაიონში, განსაკუთრებით საკარმი-დამო სახეებზე და სოციალურ კულტურებშია ვენახებშიც, მინ-დვევს მუდღეობა მოსახლეობის კულტურების—ღობობის, სიმინდის და სხვ. თესვის და უხვი მოსავლის მიღების მიზნით ვენახებს უწყობილოდ იწყებენ.

აღნიშნული ღონისძიება მკვეთრ უარყოფით გავლენას ახდენს როგორც ვენახის განვითარებაზე, ისე უკუჩვენს პროდუქციის დრ-მადვევს, რადგან აღნიშნულ ნიადგებს ვენახის ნიეთიერებით, ხელს უხლის დაუცვადობის პროცესს, ბურაკს ვენახის მწვენი მასას, რის მიდევად მავრება აწარმოებს და შიხს სხივების მოქმედება, როდესაც საშუალო პერიოდში, მღიერება სოციალური დაუმყოფ-ბობა და მავრებელთა მოქმედება და ვენახის დასუსტებისათვის ერთად უნდა იქნება უსაინსოდ გამოიღოს. აქედან გამომდინარე მუდღეობი ექსტრემების თესვის ვენახში ბოლო უნდა მოიღოს.

ცნობი დეფიციტის რაიონებში (შესხილი, ქართლი, ცარქასეთი) მეტად მნიშვნელოვან ღონისძიებას წარმოადგენს ვენახების სასაზიარო მოწყობა (სოფმურ-დეკუმფიკაცია). ამ პერიოდში ვენახ-ში დავრთვილი ცნობი ხელს შეუწყობს ვენახის ნორმალურ განვი-თარებას და უნდა იქნება უხვი მოსავლის მიღებას. ამიტომ აღნიშ-ნული მსარგებელი ვენახების სასაზიარო მოწყობა სავალდებულო ღონისძიებად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ვენახის გასხვად-ფორმირება. ვენახის მოვლის ოპერა-ციებთან განსაკუთრებით აღნიშნულია გასხვად-ფორმირების სპეციალ. საჭარაველის კოლოკაციური პირობების თავისებურება-თა გამო შეუძლებელია დავრგებელი ცნობის დავრგებებით მალდა-რი ან სხვისი სხივური ფორმით, ხოლო მუდგარებით მზარდ ადვი-ლებში ვენახის დაზიანებად განვიდეს. ცნობისობის მიხედვით ცარ-დმავალ ზონებში ოღონისარი, დაზიანება სხივით. უკლებლი, რომ ცნობის ადვილებში ვენახის მალდარად გამოყვება მუტანსობის გან-ვითარების იმდროინდელ ვენახზე დავრგებებით იყო, განსაკუთრებით სოციალურ დაუმყოფობათა გავრცელებამდე, ნიადგის ხედაპირიდან ვეგეტაციური ნაწილების მნიშვნელოვან დაზიანების მუდგად, უნდა იქნება ცნობის დაუმყოფობის გამო, უნდა იქნება დავრგებებით კრეფ-დენ და უნდა იქნება მუმიფიკაციის მალდა დრმების პროდუქციას იღობენ სასისოვანი დფინობის დასაზიანებლად. მაკრამ სო-ციალურ დაუმყოფობათა გავრცელების შემდეგ ვენახის მალდარად წარმოებას ითიქმის დასაკრავა თავისი მნიშვნელობა, რადგან მა-ღლარ ვენახზე კანსელდა საშუალო ოპერაციების წარმოება და,

რაც მიადრია, სოციალურ დაუმყოფობათა წინააღმდეგ ბრძოლა. ამის გამო მუტანსობის შემდეგ განვითარების წესით ვენახის კვლე-რაიონში სავალდებულო დავრგებ ვენახის დაზიანებად განვიდეს ოღონდ რაიონის კოლოკაციური პირობების მიხედვით. სოციალური ზოგან ამაღლებუ-ლი და ზოგან კი დაზიანებული ტექსტით.

საჭარაველის კვლე რაიონში ვენახის განსხვავების მიხედვით ფორმად მუტანსობაზე მიდევლობა განსხვავების ქართული წესით, რომელზეც მუტანსობის განვითარების იმდროინა აქვს. რაიონის კოლო-კაციური პირობების მიხედვით მას უკლებლად სხვადასხვა სხვადასხვა ტექსტით (50—100 ლ) ერთი ან ორი სხვადასხვა რქობა, ე. წ. საშუალოდ და სახეობით. საშუალოდ (წყლის) განსხვავების წარმო-ებს 2—3 კორტზე, სილი სასაყოფის 8—10 კორტზე, რაც საშუალებას იძლევა დავრგებობის ვენახ 10—22 კორტამდე; კვ-ების არე 1,5—2 კვ. მით განსხვავდება, მეტრადვე 5—6 ახას მართლად ვენახის მოსავლებით. ვენახის დასარგებლად ვენახებზელია ზირად და სასაყოფის რკალური მუტანსობა უნდა იქნება. ნიად-ღებისა და სხვა სახის საშუალო პირობებში კვების არის სიმინ-დის გამო არაა შექმნილებული.

ქართული ფორმის ანალიტიკური, ე. წ. გეოგრაფიული წესით ვენახის სხვადასხვა კვების გარეშე, რომ იფინება მუტანსობის კოლო-კაციის განსხვავების წესით ვენახის გამოყვება სარისხის პი-რობებით. ამ წესით, როგორც სხვების რეკალბურება ღონისძიებ-ბამ, ფართო გავრცელება მხოლოდ ვენახის სახელმწიფოების. ამ წესით განსხვავება ვენახის გამოყვება სახელმწიფოების. სარისხ-მა-კერებად ვენახის მუტანსობის მუდგად დასარგებლად და სასაყოფ ნაგებლად მორგებების მალდარად ვენახის მუდგად მუდგად დასარ-გებლად მორგებების მალდარად, ამიადვე, ე. წ. გეოგრაფიული წესით განსხვავების პრინციპით იგივე ქართული ფორმად—კოლოკაციის სიფრცხ-ლა მუდგად დასარგებლად.

მუტანსობის განვითარების მიმდინარე ეტაპზე, მუტანსობის განსხვავებად მუდგად ვენახის ვენახის კვების არის გადვიდება, ამის გამო ერთდვე ფართობზე ვენახის რიცხვის შემ-ცირება და ამიადვე შესაძლებელია ვენახის დავრგებობის კავრებად ვ-ენახის მუტანსობის განვითარების შემუშავებით.

ვენახის კვლევაში დაწყებულიდან ამ მიმართულებით ნა-კვლეობის მუშაობა ნიადგებს. დავრგებელი იქნა მართლად კვების არე 2x1,5 მეტრი ანუ 3 კვ. მეტრი, რაც წარმოადგენს უსრუ-ველოდის ნიადგის დამუშავებისა და შეწყობის ოპერაციების შექმნისთვის.

კვების არის გადვიდებისთან დაკავრებითა შემუშავდა ვენახის დიდი დავრგებობის ფორმები (ქართული კორფონი, მრავალსკა-გებლანის ფორმა), რომელნიც მალდარად ავრთვების ფორმე ვენახის ნორმალურ ზრდა-განვითარებისათვის ერთად უნდა იქნება უსრუ-ველოდის უსრუ-ველობის უსხვი მოსავლის მიღებას. ამვე დროს ცალკეული რაი-ონის კოლოკაციური პირობების მიხედვით დასუსტდა ვენახის ტექსტის სიძაბუდე და რაოდენობა.

ვენახის მალდარად ვენახის გადვიდებისთან დაკავრებითა ფართოდ გავრცელდა აგრეთვე მუტანსობაზე ცნობილი ორმხრივი ქართული ფორმა.

ქართული კორფონი წარმოადგენს დიდი დავრგებობის ფორმას. მას თვისებებზე განვითარებული აქვს ორი ტექსტი ან ორი მხარი; თითოეულ მხარზე განვითარებული ორ-ორი სხვადას-ხვა რკალი. სასხლავი რკალები მხარზე მდებარეობენ მის თე-სა და ბოლოში, რომელია დავრგებ წარმოებს პირველი მავო-ლის ზონაში მოსახლე; ეს უკანასკნელი მნიშვნელოვან ანაგებს პოლიარობის მავრებებს და ამიადვე ცალკეული უკანასკნელი წარმოების ნორმალურ განვითარებას. თითოეული რკალი იხსნება (8—10 თორი წესით სხვადასხვა (2—3 კორტი) და სასაყოფზე (3—10 კორტი), რაც უსრუ-ველოდის ოთხი რკალის შემთხვევაში ვენახ 36—40 კორტი დავრგებობის, სილი კვების რკალის მი-ცემისას—54—60 კორტით.

თითოეული ვენახის მკვეთრი დავრგებობა საშუალებას იძლევა ვენახის საშუალო დავრგებობა 150—200 ახას კორტამდე გაი-ზარდოს, ნავალად მუდგად არსებობს 70—80 ახას კორტისა. მსგავსად მუტანსობაში ცნობილი სხვადასხვა სახის კორფონის ფორმების, სპეციალურ კორფონს ახლავს მუდგად ვენახის მავრება, მაკრამ მინდ გავრცელები ნაგებობის მხარით. ანუ მავალდა,

ველა კოლოვიერ პირობები და ვველა სტანდარტული ვიძინათის იგი არ გამოდგება, მისივეა მსოფლიო მდვიერ შარდ ვაშისიხივის. იგი ფორმის გამოყენა შესრულების მინაშულა-ცითი რთული და სპირობის ერთგვარ დახურვების, წინააღმდეგ შემოსევებით შეიძლება ვაში დაზიანდეს; მისაღონგული შარდ რთული ამოკრანდაკუმება, რომლის აღებენ მრავალ სიროფულსადა დაკავრებული და, რაც მთავარია, ვაში ვაშლის მინაშულავითი მკერ ნარჩინი მკვარა; რაც მიხედვით ინდივიდუალურად მიგვიძინებს შესაძლებლობას არ იძლევა მიუხედავად უფაბინისული უარყოფითი შარდების ქარული კორდონი ვარა არმულად კორდონის შორის პირველ ადგილზე დგას და მისი ვაშლები სახარდო მოვლიდა და ურადღების პირობებში დასაშვებ უნდა იქნეს მინერალი.

მრავალსაკავებელი ანუ თავისუფალი სსკვლა-ფორმირების წესების თავისებურებით, ფრანგულ „შაროფ“ ფორმის უსალოვებო „შაროსენი“ ფორმის კომბინაციით, ვაში თავდასავე ფორმებდა რამდენიმე ტუბით და ამინგულ ხსსლავი რკლით. სიძლიერის მიხედვით ხსსლეფ რტ ვსლევა სსკვლა-სსკვა ზონანი, ხსსრეფელია ხსსლეფ რტის სიმეტრიულად კანწობა. ხსსლეფისინ ვრადი ხსსლეფის მივება. როგორც წესი, ვველა შემოსევებით არ არის დასაშვებულად და ვაშის სიძლიერის შესაბინსად, მტუბის მიხედვით, მას შეიძლება ვაშლის 2-5 ხსსლავი რკლი. ხსსლეფის ვასლევა წარმოებს 7-10 ცირტზე, ამრავად ვრით ვაშის დატერიაფ მურეუის 20-50 ცირტებზე, რაც ჰეტერულ გაღვავებით შეიძენს 80-150 ათასი ცირტით დატერიაფ. შესრულების მინაშულავით დასაშვებელი ფორმა მტუბა მრტეია. არ მოითხოვს დიდ დასლეფრებას. სპირთა მშლეფა ხსსლავი რკლიების მივება და ამის მიხედვით ვაშის დატერიაფ მურეფრდეს მას სპირთა ზღვის და ცვლკული რტუბის ხსსლეფებს. ამ ფორმის რადებითი შარდ კიდევ იმანი მდვიერობებს, რომ ვაშის სიძლიერის მიხედვით შესაძლებელია ხსსლეფ რკლების მომტეხა ან მტუბირება, ვაშის აშვად დიდ, თავისუფლად დატერიაფს აქტორებს, როგორც წესი, ავროლონიმიტობა სისტების მტუბად ზადელი ფინი (წინადავის დროული დამტუხება, წინადავის ნურეფრების კანღირება მინარადურ და ორკანული ხსსლეფის სისტემური მტუბით, მწეანე ოპრავიციბის დროულად და მხალხარისონგად ჩატერება და სსკვ), წინააღმდეგ შემოსევებით ვაშლი ნადრეფად დასტუხება და მოსავლეფ მკვეთრად მტუბირება.

წვენი მუენაშობის რაიონებში და განსკუთრებით აღბო-ხალეთი საქართველოში, ფორმირების მას წესი მოსობივად დაი-წერკა რამც მშოსწლეფონად ვაზრად მოსალადიანია. ურპნის მიხედვით ჰეტერულ ამის მტუბებდა 150 ცენტერინამდე მაილენა. მავრან აქვე აღბინიანავია ზოგიერთი მურეფრების არახსურეფლი მტუბების მოსავლე. ვაშს დიდი დატერიაფის არ მტუბება ავრო-ტეჩიანის მაილდი ფინი, რის მტუბებდა სსკვების ზრდა მტუბელად და ამკარ პირობებში მოსალადიანობამ მინეწლეფონად დაიღლი. ამ მტუბირების ამთავივე უნდა მიტეგეს ვურეფონი ურადღება და, როგორც წესი, საფარულეფლორ უნდა იქნეს მინეწლეფი ხსსლეფი ოპრავიციბის კანღენარულ ვაშლებში და მალხარისონგად ჩატერება, ავრეფულ კანსლეფის ვაშის თითოეული ჰირისადმი ინდივიდუალური მიდგომა, რათა ურპნის უხვი მოსავლის მიღე-ბასთან ერთად უსრეწლეფლოფილი იქნეს მისი როგორც სპირთი, ისე სსკვლეფითი ზღვის სორმაღური კანგითარება.

ვაშის არმულად ფორმირებანი ქარული ორმტრინი მაღალი მინეწ პირიბად ფორმად უნდა იქნეს მინერალი, რადგან როგორც შესრულების მინაშულავით, ისე მტუბებთანია იგი ამ-გადეს ხსსლეფით კანბარულეფობა, ოღონდ აუცილებელია რაიონის ვეფლოვიერი პირობების მიხედვით სსკვლისგა სიძლიერის მტუბ-ბის კანბარება, როგორც ეს მტუბენასობის ავრეწეებით არის კანბარეფონეწული.

ვაშის მწეანე ოპრავიციბის წარმოება. ცნობი-ლია მწეანე ოპრავიციბის დიდი მინეწლეფი მტუბენასობაში. თა-ვისი დაბინეწლებით იგი ზამთრის ხსსლვის კარგულეფებს წარ-მოადგენს. ამ ლინისობის კატეგორია რეკომენდებდა ვაშში სსკვ სიფიფობება ავრეწულია მსურავ, რის მტუბებდაც მასზე დარწმინდლ ვეფლოვიერი ნაწლეფი სორმაღურ ზრდა-კანგითა-

რებს აღწესს, მკვეთრად დიდდება მოსავალი და უზობესდება პროდუქციის ხარისხი.

მტუბენასობის ზოგიერთ რაიონში (სახელი, იმერეთი) ამ-ვამად ურადღება მტუბეფი ელორტის წვერის ჩაწვეტება. დაკავრე-ბა ცსკლეფის, რომ დაზინსულ სამუშაოს ჩატერება სსკვამ-დიდდება ურპნის მიხედვით, განსკუთრებით ისეთი ვაშებისა, რომელთაც მისობრივი კვევილდებენა ასისათვის. აშვად ვაშლის მიკვეფონება საფარება, კასური მწეანე, კოლოვიერი, ოცხანური საფურე, გორული მწეანე, ხსსრეფი და სსკვ. ზრდის კონუსის მო-ცილებით დროებით ფარდება ელორტის სიძლიერე ზრდა და სსკვე-ბი ნიფიფობა ვაშისაღვლებს სოლემე ვეკულდებინსმან, რაც იწ-ვებს მთ უფო დაკავივლებს. დღევანდელის მტუბელ ელორტს კვლეფ უკეთარდება ზრდის კონუსი და იგი მტუბენასობად კითარება.

დასაშვებელი ლინისობება ზოგიერთ მურეწობაშია გამო-წუნებული. აუცილებელია, რომ იგი მტუბენასობის მიხედვით რაი-ონი იქნეს დაწერული ისეღმტეხიანი ვაშების ვეფლო კანბო-ხუნებლად, როგორც მოსავლის კადილებს ერთ-ერთი მართიბად ლინისობება. მსოფლიო ურადღება უნდა მიეწეოს ამ სამუშაოს ჩატე-რების დროს და სარისხს. დაკავრება ცსკლეფის, რომ როგორც ნადრეფად, ისე დავიანებით ამ სამუშაოს ჩატერება უმდგებია.

ამიტომ იგი უნდა შესრულებულ იქნას ლინისობის მიხედვით. აღმოსავლეთი საქართველოს ზოგიერთ რაიონში (კურეანა-კარანახის ზონა) მთავრადვე ვეკულდებამდე ულორტების დაკვე-ტის ზედა მტუბენიან ორი მუსლის დატეფობით. ამ ოპრავიციბ ავრეწებს მსოფლიო ხსსლეფ კანგითარებულ ელორტებს და ვველა ვაშების მიმართ (საფარება, რწეწითი, მწეანე და სსკვ). ამის მტუბებდა დიდებ სრულ და ურპნ მტუბებს, რაც დროებით მინეწლეფონად ზრდის ურპნის ხსსლეფი მოსავლს, მავრან თუ იგი კოულდულიურად ჩატერება, სასამილავიო ზედაპირის მტუ-ცირების გამო მთა მტუბულია გამოიწივის ვაშის როგორც სავე-ტეტიური, ისე სპირთა ზღვის მტუბირება და ნადრეფად გამო-ვეფონს ვეწხის წეობად.

ამიტომ აღბინიანული ლინისობების კატერება აღკვეთილი უნდა იქნეს.

თავების კადებრა, ანუ ცის კანსნა ჩვენი მტუბენასობის რაიონებისაუვის ფრთივად ლინისობება წარმოადგენს. ავრომითობებთან მიხედვით იგი უნდა წარმოებოდეს უკულდებით ვაშის მტუბენებელი ზრდის პერიოდში. ჩვენი მტუბენასობის მთელ რიგ რაიონებში ცის კანსნა დროულად და ზარისხინად ტარ-დება, მავრან არის მისი უწესოდ და უფროად ჩატერების მტუბეფ-დება, განსკუთრებით უსალოვ „აის ახად რაიონებში (დასავლეთი საქართველოს მთე ზღვის სანაპირო ობან). მაკალიდაც როგუ-საც ვაში მტუბენასობის ზრდის პერიოდში, დასაშვებულ მშარე-ბი სწორად და ღრის, იენისის მუა რიგებებში, უსინან ცის, ამის მტუბებდა ვაშლ ვითარდება ხსსრეწების დიდი რაოდენობა, ხსსრად კანგითარებება სოლემე მოსავლად წეუბა კანგითარებულად კვირტებზე; კარდა ამისა სასამილავიო აპარატის (მწეანე ზანის) მტუბირების მტუბებდა ვაში ველად ავროფებს ზღმტეკავრ სიფიფ-რებათა მარბის, რასაც მტუბებდა მოსავლს ვაშის ზრდის მტუბება და მოსავლის მტუბირება. ტენიან კოლოვიერ პირობებში ამ-ტეარი მშემა კანსლეფის მტუბებდა ვაშლ მრავლად წარმოებობილი ხსსრეწები და ახალი ელორტები ავღვილად ვეფლოფებენ, რის-თვისაც სპირთი სსკვება სისტემტურნი დამტეხობი ბრძოლა და-ავაგებთა მოსახლობად.

მტუბენასობის ვველა რაიონში ნადრეფად ცის კანსნა კატე-ტორიულად უნდა აიკრებოს. ამ სამუშაოს ჩატერების უნდა აიკრებოს ავრეფულ რტების მტუბად დამკავლების პრატეგია.

სეტეკვლასა და ენეკების სსკვლად მტუბეფ ოღონდ მიევაბანი, ჩვენი სტეგა დიდ ზონას ვეწებს აღმოსავლეთი საქ-ქარული მტუბენასობის რაიონებს, კანსკუთრებით კასესი. ხსინაა მშოსწვეფობა, როდესაც იგი ვაშის სსკვლეფი პერიოდში რამდენიმე მურეწობის და ინტენსივობის მიხედვით მტუბენასობა აზინებს რაიონს ოთხი მტუბირება, ისე მოსავლს, ზოგიერთი წელები ურ-პნის მთელი მოსავალი ნადრეფად.

სეტეკვის სსკვლად მტუბენასობის მთავარი დამტუბებელი არ არის. ავროტეჩიანის უფო ერთადერთი მოსავლება დასტუბე-ფი ვეწხის მოვლის—კანსკვლად.

სტრუქტურა დაზიანებული ვახის გასვლის წესები უკა-
ლოდ დაყოფილია სტრუქტურის ინტენსივობაზე და დასტურების
დროზე. დაკვირვებით დადასტურებულია, რომ რამდენად არც
დასტურდება (კვალივალაზე) და კვალივალის ზერი(ობი), იმ-
დენად სასურველ ვეფქტს იძლევა ვახის გასვლა. დაზიანებულ
ვახზედაც ასევე წარმოქმნილი ულტრაბი ასწრებს სორბოლურ
კანკიანობას, რაც შედეგში წლისთვის ვახის დატვირთვის
სრულ შესაძლებლობას იძლევა ამავე დროს ისევე სავსეცაივო
ზერიდან მოსაღწევილი მივიროდნი მოსაჯლის მიღებაზე.

დაფუძვლების შემდეგ და განსაკუთრებით შუაშია ბიოლოგი-
კო ფაუნა და სტრუქტურა ვახის სელმოვრდებ განსვლა უფშეცრა,
რადგან იგი ამ დროიდან მსულებული სრდის ზერიდან გადადის.
კანკიან მუცხსავობის რაიონებში მებრე და მუცხა ბიოლო-
კური ფაუნა დასტურული ვახისთვის გამოსაწორებლად ვახების
სელმოვრდებ განსვლა უკვე ზრატურულად სორვიდდება, მაგრამ
ზოგიერთ შემთხვევაში კვანძოვრდებ ვახებს მუცხივე ზერიდან
არწეხებრად უკვლიან, რაც ბირთვიად გამოისტება ვახების არ
სრულად გაფურცლანობი და დეკანკიანობი შეწყველია. დასტურული ვა-
ხის სელმოვრდებ განსვლა მხოლოდ მაშინ იძლევა სასურველ ვეფქტს,
როდესაც ვახს ასევე წარმოქმნილი მრავალი უსარგებლო აბი-
ნაყარი ხისტბატურად მუცხვდება (ორ-სამეგრ მანგი) და დატო-
ვებული სორის ულტრაბი სოკოვან დავაგებთავან დადვის
მიხინი სინარე შეიწავლება ბირთვის სინარე და გოკვირდის.
დაკვიანობი დასტურების შემთხვევაში სკიპრია დაზიანებული
წინაუღობის მოვლა და ვახების 1-2 ჯერ ბორლოს სინარე
შეწყნება. ბიოლოგიურად უნდა აიკრბალოს დასტურული ვე-
ნა-დას საკვირც მსალის ალბა გამამრავლებლად, რადგან
სოკოვან მუცხვრების პრეტყი, ისე ძიხი მუცხვრები განეთარე-
ბა არანობამური იქნება.

საბრწყვლობი უივნისბიდან ვახის დაზიანება საერთოდ ხში-
რი არაა, მაგრამ ერთგვარი დაზიანება და ისიც ზერიოდუ-
ლად არსებულ უფრო მეტად ჭირთლის და მესხების რაიონებში.
იმებულად ლიტერატურული მასალების მიხედვით მოსჯლის
მომცემ ვახის ვაიბა გამალოვან უივნების მიმართ შერყვობს—
12-16" შირის, სოლო ზოგიერთი სასეთობა ამალოვან—30"-მდე
აღწევის (ღაბრესკა).

დაკვირვება ცსალოფს, რომ ჰლასტურული ნიეთიერებები
მდირად და ურთოდ მოიწოდებულ ვახის ვეფქტურული წაწილუ-
ვი უივნებს ეროდ უსლებუბ. ვარდა ამაში, რამდენად ნაკლებ ტუ-
ნინაა მუცხსავობის რაიონი და ამის მუცხვად ვახზე ფიზიო-
ლოგიური ტენის ნაკლებ რაიონების მეტიც, იმდენად მეტი
ვინევაამალოვანის უნარით სასათობება ამგვარ პირობებში აღზრ-
დილი ვახები.

უღრესად დიდი მნიშვნელობა ჰქვს სავანაზე ადვილის უქი-
პოზიციას და მდებარეობას. ერთხა და იმავე მიკროსინამივდ კი
დაბლობ ადვილებში ციფა ჰპირის მახის ჩაწლის მუცხვად ვა-
ხების გამალოვან უივნების მიმართ უოეფლოვის მდირება, სოლო
მდირებით მუცხვალეზელ და სამართით ან სამართადობსაველით
მდებარე უქპოზიციებზე უივნების მოქმედება მნიშვნელოვნად
შეცირებულია.

უოეფლოფს ეს მსხვედვლობაში მისაღება. სერიოზული კუ-
რადება უნდა მიექცეს ვიშების შერყვას და ნაკვეთის უქპოზი-
ციას, აკრეფოდ აკრეტევიური აკრეციების როდულად და ზა-
რისხობად რატურებას განსაკუთრებით იმ რაიონებში, სადაც
საშარის უივნები საშიშროებას წარმოადგენენ ვახის კულტური-
სათვის.

ჩვენი ქვეყნის შითან რაიონებში, სადაც ერთგვარი საშიშ-
როება უივნების შირე, უკვე დაწეულია, მუცხსავობის კანკი-
თარება (აიკვანის, ახალდისის, ახსინის რაიონები). ამგვარ პი-
რობებში მუცხსავობის კანკითარებათ კადაშეწევი მნიშვნელობა
უივნება მოკლე ვეფქტაციის მქონე და ვინევაამალოვან ვაიშის
შერყვას.

უივნისხად დადვის მიხინი ვანხობა უნდა გაუნდეს შიის
მდირვდ დაზიანებულ მუცხვარ, საშარისოყს უქპეფლოფდ ფარდო-
ბებზე. დაბლობ და ჩადაბლებულ ადვილებში ციფა ჰპირი ჩადება
და ვახი უოეფლოვიერად დაზიანდება. უნდა აიკრბალოს ცვიანი
მორწყვა (არა საზარბო და საშარის შირის, არამედ ცვიანი),

უნდა შევირდეს აზოტის მერანა, სამაკვიროდ, უნდა კადალირდეს
—ფოსფორი და კალიუმი გამაგება, ნიდაფის ფიზიკური
თვისებების განსაზღვრებულად ვანხის მუცხნილი უნდა იქნეს
ორკანული სასუქის კალიებული ღობები; ვახის ვეფქტურული
წინაუღობის როდულად მოიწოდების მიხინი ვანხის აკრეტევიური
რი საშარები უნდა ჩატარდეს კალსტრუქციული ვაიშის ზუსტად
დავით და მალდსარისხობად ვანხის, როკვირ წყის, ჰრე
კახსურულზე უნდა გაისაღება — უივნების საშიშროების კავის
მუცხვად ვარდა ამის, სასურველია, კამოყენებული იქნეს ვანხის
ცნობილი პრეტევიული ღობისებები — უივნების დაწევისთანავე
ვახების სარევილიან აწება. ჩვენი პირობებისათვის კამოსაღებ
მალდსარისხობის და უივნეამალოვან ვახის ვაიშების მუცხსავ
ფაროდ უნდა იქნეს რეკომენდებული ვახების საშიშროების
კაუსხლად, სოლო ჰრე კახსურულზე შირის შიხად და ვახის
სილვიორის მუცხვად განსვლა. საშარის განამალოვან მიხინა
მიმარხის მუცხვად კვირცით თუ დაზიანდა კასისთვის დროს
მესაბამისად უნდა გაიზარდოს ვახზე კვირცების რაიონობა და
რქის სიკრებე.

სუპოანდინული ღობისიხობათი კატარება საფაღებულად
უნდა იქნეს მიწეული იმ რაიონებში, სადაც საშარის უივნების
უკვეწლოური საშიშროებაა (მესხეთა). მაგრამ არის მესხეთე-
ვები, როდესაც საშარის უივნები ზერიოდულად ახისხად ვე-
ნა-დას არა უივნის რაიონებშია (ქაქული, იმერეთი), განსაკუთრე-
ბით დაბლობებში და ცვიანი ახინდის დროს. ამგვარ პირობებში
უივნების მოქმედების მუცხვად შეიძლება დაზიანდეს ვახზე არა
მატრო კვირცები, არამედ რქა და ზოგ მესხეთეების
ხივდ ღობისებში. ვახის დაზიანების ინტენსივობის მიხედვით
ძიხი გამალოვანება წარმოებს მხოლოდ კასისთვის სასულებით.
პირველ რიგში დაფუძვლილი უნდა იქნეს დაზიანების ინტენსივობა.
იმ შემთხვევაში, როდესაც კვირცების მხოლოდ წარული
დაზიანებული, სხვადას დაზიანებული კვირცების პრეტევიული
კანკარობება და ამის მესაბამისად ვახზე დარტყეული უნდა
იქნეს სადი კვირცების სათანადო რაიონება.

რქების დაზიანებისას წარმოებს გამორჩევა და მათი ბაზა-
ლურ წინაუღობად დაგება: ამ შემთხვევაში მოსაჯლიანობა შირე-
წლოვან მდირდება, მაგრამ სასაკვიროდ ეს მესაბამისობა
იძლევა ვახი მუცხვადი წლისთვის სორბოლურად დატვირთოს.
როდესაც ვახის უღვანა დაზიანებული, საჭარბა მისი გაღ-
კრა ნიდაფის უღვანადიდან დაახლოებით 15-მის სიმაღლესზე,
ამის მუცხვად ნიდაფის უღვანაზე ვახი კანკიითარება მრავალ
აშინაყარს. სათანადოდ დაზიანების შემდეგ დარტყეული ულტრა-
ბი ნორმალურ კანკიითარებას აღწევს, რაც შეეკვიძო წლის-
თვის ვახის გაფორმების სრულ შესაძლებლობას იძლევა.

ვახის მავნებელი მუცხვები ან აგაგმეოფობათა წი-
ნად მდებარეობს. ჩვენში კავრეფლოფული მავნებლებიდან,
რომელნიც სავარანობა ღობისებში ვახს და მის საეოფს ად-
სანიწნავი ფილოქსერა, კურძის ჭია, მარბარილოს დრავა, ცრუ-
ფარინა, აბაბუღიანი ტყიანა, მავალუა ჭიფი, სოლო ავარმეო-
ფობებიდან — ჭრები, ნავარი, კურძის სიდამელო და პატევიუ-
ლი კიბო.

როკვირ ცნობილია, ფესვის ფილოქსერის წინააღმდეგ
ბრბოლის სათანადო ღობისებზე უკვე დაგებულია, ესაა—მო-
საჯლის მომცემა ვახის ვაიშების შირის ფილოქსერაბალოვ
ხის საიწეებზე. აღნიშნული წესი ჩვენში ფარობა გამოყე-
ბული და იგი სასურველ ვეფქტს იძლევა.

ფილის ფილოქსერის წინააღმდეგ უკვე მუცხვადებულია
რადიკალური ღობისიხობა—სხადევი ვახის ირეკლივ ვოკოლი-
სებურად შირის მუცხვარ. გრად ამისა, ფაროდ არის რეკომენ-
დებული ქიმიური ბრბოლის ღობისებზე ჰესქელორინი ზეთის
0,2%-იანი უქმლიხის ან თოთისის 0,2%-იანი უქმლიხის მუ-
ხსურება და თუ იგი დროულად იქნება გამოყენებული სასურველი
შედეგი მიიღება.

ამ ურანსებულ ხანებში სერიოზულ საშიშროებას ქწინს კუ-
ნახებში ურანის ჰიის კავრეფლობა. ეს მავნებელი უკვე ფაროდ
ერეფდება როკვირ უბოსაველი, ისე დასაჯლივ საჭარბოვანობის
რაიონებში. ზოგიერთი წლებში მისგან გამალოვანული დაზიანება
მეგვრად ამგვარებს მოსაჯლს და აურავს მის ხარისხს. ამ

ასაღმენი ვენახის ნორმალური ზრდა-განვითარების უზრუნველყოფად საფლავებულ წყად უნდა იქნეს მიღებული ნიადაგის ზედაფენი კაპიტაგება მინერალური-ორგანული სასუქებით. სასუქების შეტანა უნდა წარმოებდეს დროდა, ვახის ფესვთა სისტემასთან მახლობლად.

კაპიტაგების პირველ წელს ვახების გაუფრინებად დატოვება, მიუხედავად იქნა იქნეს მინერული, როგორც ელორტების და ნორმება, ისე ნაშხრების შედგა საფლავებულ წყად უნდა იქნეს შემოუბუღელი. ამ ღონისძიების დროულად და სარისხობრივ ჩატარება მღერი შეუწყობს სილს დატოვებული ელორტების ზრდა-განვითარებას, იცვ უზრუნველყოფს მთავრ წლიდანვე ვახის სპოსავლოდ გაყოფრებას.

ასაღმენი ვენახში ვახის ცალკეული ძირების მოცივნის შემოსხვებაში, შაბი გამოირჩევა მაღალსარისხოვანი წრეგებით უნდა ჩატარდეს გამსუბუქების პირველსხვე წელს და განსტორავლდეს მოვლის დახატებითა ღონისძიებების (სარის დატოვება, სანაშხრონის გამოტარებადი ფესვების შევლა, დახატებითი წაშობის ავადყოფითობა და მტევნებელთა წინააღმდეგ).

დაზარალები ავროტეინური ღონისძიებანი როგორცაა: ნიადაგის დამუშავება, სარეველად ბაღისების მოშობა, ბრძოლა მტევნებელ ავადყოფითობათა წინააღმდეგ, მოწვევა და სხვა უნდა ჩატარდეს ავროტეინობათა მიხედვით კალენდარულ ვადებში, დროულად და მაღალსარისხოვანად.

ეკონომის უხვი და შეაირი მოხალისი მისაღებად საჭიროა განსაკუთრებული ურთაღება მიეცეს მოსავლიანი ვენახების მოვლას. პირველყოფილს ზრუნვა ეკონომისთვის ნიადაგის კაპიტაგებას: მინერალური-ორგანული სასუქების მშობლად სახით შეტანასთან ერთად ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული ვახის ვეგეტაციის ზედაფენი თხევადი სასუქები, უმთავრესად ეკავილოზის წინ და ეკონომის ისტრინობის ზედაფენი.

მოცივნული ავადობების შეშუბა უნდა სდებოდეს ვახების გააფრინებში. იმ ვენახებში, სადაც დიდი სიმჭირება და მეუფლებული კაპიტაგების ცხილ ვენახების შექმნა, მისანაშხრონობად უნდა იქნეს მინერული ვახების შემოვიღობება და განათვისყოფილებული ავადობების სელაზადა გატეხება. გააფრინება, როგორც წესი, უნდა ჩატარდეს მაღალი ავროტეინის ფონზე, მშობლად მოსავლიანი და ღონისძიება ზრდის მჭიდვ ვახების გამოყენებით.

დაუშვებლად უნდა იქნეს მინერული გააფრინებული ვახების განმტვირთობი გააფრინება, რადგან ფილოქსერის მოქმედების შედეგად ამას მოჰყვება შაბი დაქინება და მოსავლის მკვეთრი შემცირება.

ვახის წესითი განსვლა და დავტვირთვა-ფორმირება მოსავლის გადიგების მართობად ფაქტორია. ამ დახმარებებით იცვნი ქვეყნის შეუწავსობის მართობად რაიონებში ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული ოპტიმალური დავტვირთვის ფორმები—ორმხრივი მშალერი, კორდონული და შრავალსაკვებლანი ფორმა, რაც ვახის ნორმალურ ზრდა-განვითარებასთან ერთად უზრუნველყოფს ეკონომის მოსავლის მკვეთრად გადიგებას.

კატეგორიულად უნდა აიკრძალოს მჭიდვ დავტვირთვის ვახების დიდი დავტვირთვის ფორმებზე ერთობად გადაყენება. ეს ღონისძიება უნდა განხორციელდეს 2—3 წლის განმავლობაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი გამოიწვევს ვახების დასუსტებას და საბოლოო განადგურებას.

ოპტიმალური დავტვირთვის ფორმები გამოყენებულ უნდა იქნეს მშობლად მაღალ-სარისხოვანი ვახების განმავლობაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი გამოიწვევს ვახების დასუსტებას და საბოლოო განადგურებას.

ეკავილოზება და თხევადმტვირთვა ვახების მიმართ ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული ელორტის წყვილის წარვეგება. აღნიშნული ღონისძიება უნდა ჩატარდეს ეკავილოზის დაწყების მომენტში მშობლად სასაფრთხეო ეკავილოზებულ ელორტებზე. დაუშვებლად უნდა იქნეს მინერული ცის ნაარველად განსხვავებული ღონისძიება მკვეთრსობის ეკავილოზის უნდა ჩატარდეს ვახის შენელებული ზრდის ზედაფენში—არა უადრეს ივლისის ბოლო რიცხვებისა.

საძირე ვახის სადგენი შეუწავსობა ვახის დავტვირთვა უნდა განისაზღვროს მისი ახავის და სიმძლიერის მისხვედით იმ ვარაუდით,

რომ საშუალოდ მოსავალი, ვახის თვისებურების მისხვედით, აღწევდეს საშუალოდ 40—50 ათას ცალმდე სტანდარტულ (110 სმ) დეგრეზე.

ფართოდ უნდა დაიხრგოს სადგენების კაპიტაგება მინერალური-ორგანული, როგორც მშობლი, ისე თხევადი სასუქებით. ეს უკანასკნელი გამოყენებული უნდა იქნეს ვახის ვეგეტაციის ზედაფენში.

განსაკუთრებული ურთაღება უნდა მიეცეს სადგენი ნიადაგის წესით დამუშავებას და წარვეგებას ბალახების მოშობას. ასევე, მაღალსარისხოვან უნდა ჩატარდეს ვახის მჭიდვ ოპტიმალური (ელორტების დახრება და ნაშხრონის შევლა), რადგან ამ ოპტიმალის დროულად ჩატარება დიდ გავლენას ახდენს ლერწმის როგორც გამოსავლად, ისე მის სარისხზე.

პირველსარისხოვანი საშუალო წრეგის პირველყოფილი გამოსავლიანობის გადიგების მართობი სხვაგვარი შეუწავსობა უნდა უზრუნველდეს უნდა იქნეს დავტვირთვა ავროტეინობათა მთელი მოსავალი, როგორცაა: ნაყვების მჭიდვება და მოშავება სანერგისთვის, საძირე და სანაშხრონის მახლობლად და მოშავება, შრების ოპტიმალური, ნაყვების დარგვა და მოვლა სავეგეტაციო ზედაფენის განმავლობაში. სხვაგვარი სხვადასხვა სახეობის ნაყვების ამ ღონისძიებათა წესითადაც ვახების ნაყვების საუფრთხელო მასობრივად უზრუნველყოფს 60—65%-ს, აქვე პირველსარისხოვანი ნაშუალო წრეგის მიხედვით.

დაბოლოს, შეტანისთვის ფართოდ გამოყენებით მართობად საშუალო ღონისძიებათა განსაკუთრებულ მკვეთრსობა ცალმდე ნაყვლებად მომამტვირთვი დარგი. ამას შედეგად პროდუქციის თვითღირებულება მნიშვნელოვნად შემცირდება და ამასთან ერთად სარისხობრივად გაიზარდება ეკონომის მოსავალი და სარისხი.

მეყენისობის განვითარების უზრუნველყოფის ზედაფენი

წენი ქვეყნის ბუნებრივ-ეკოლოგიური პირობები, ვახისათვის გამოსავლიანი ფართობის სიუხვე, მიღებული პროდუქციის სარისხობა და მაღალი სარისხი, აგრეთვე ვახის ვითარება მრავალფეროვნება ფართი ზედაფენის მდინე მეყენისობის და სარისხოვანი შედეგების განვითარებისათვის.

როგორც უზომო იყო აღნიშნული, XX საუკუნის დასაწყისისათვის მეყენისობის ფართობი საქართველოში 80 ათას ჰექტარამდე აღწევდა. უფრო სხვის საშუალო პროდუქციის სიუხვე და მიუხედავად ამისა, უხვ და მაღალსარისხოვანი პროდუქციის აღდგენა ფილოქსერის და სოკოვანი ავადყოფითობა მოქმედების შედეგად მეყენისობის სავრო ფართობი მკვეთრად შემცირდა, როგორც აღვნიშნა ისე ახალი მასივების ათვისება ნელა ტემპით მიმდინარეობდა, რის შედეგად სადღეისოდ იგი მკვეთრ 60 ათას ჰექტარს არ აღემატება.

წენი ქვეყანაში ვენახის ფართობის გაზრდის დიდი შესაძლებლობაა, მაგალითად, მეყენისობის მართობად რაიონში კახეთში, სადაც აქამდე, მშობლად 20 ათას ჰექტარი ვენახია თუ ვენახის საშუალოდ მეტრისზედ იქნება შეიძლება ვენახი 50 ათას ჰექტარამდე გაიზარდოს.

ქართლში, მესხეთს და იმერეთის რაიონებშიც წარმოებულ შეიძლება გამოიყოს ათი-ათასობით ჰექტარი ისეთი საყვანე ავადობები, სადაც მეტრისწყლის ჩატარება შესაძლებელი იქნება ვენახის თანდათან ფესვ იცემა წენი ქვეყნის მითან ზონაში, სოფლის მეურნეობის ეს დარგი წარმოებულ ვითარებასა სხვაგვარად, გერმანია და ალსაეთის რაიონებში, სადაც დაწყებული ამებამ დახლარდა კაპიტაგები, ამ ვენახების სავრო ფართობი ოთხი ათას ჰექტარს აღემატება, მაგრამ შესაძლებელია აქვე ვენახების სავრო ფართობი სულ მეტი 20 ათას ჰექტარამდე იქნეს აყვანილი.

ფართობის გამოყოფის მხრივ შედარებით ნაკლები შესაძლებლობაა აჭარას და რაჭა-ლეჩხუმის რაიონებში, რადგან აჭარაში ნიადაგური პირობები არ იმდენად მეტრისწყლის ფართოდ გამოყენების შესაძლებლობას.

ვენახების ფართობის გაზრდა საქართველოში სრულიად არ გამოიწვევს სხვა დარგების შევიწროებას ისეთი რაიონებშიცაა იო

სადღე შევსანების დარგი წამყვანი არაა, რადგან ამგვარ პირობებში სხვა სუბსტრუქტებისთვის შეუფერხებელი ნიადაგები (ქვიანო-ლორღინი, შეტად დასილი ფრღობები, ურწყავი, კალციუმის კარბონატებით მდიდარი ნიადაგები და სხვ.) წარმატებით შეიძლება გენების განამარჯვებლად იქნეს გამოყენებული.

ქვეს გარეშე, გენსების ფართობის ასეთი გაზრდა გამოიწვევს მუხასხლის და სპარმოზო სპულაგებთა დიდი რაოდენობით დაზარალებას, მაგრამ თუ შირითადი იმპერიები შეურყვინებელი (ნიადაგის ზღანტევი, გენსების განმარჯვება, ნიადაგის დამუხატვა, სასუქების შეზიდვა-ჩატენა, შხამ-მასალების შესხურება და მუერქვევა) შეტანისთვის შესაძლებელია, მაშინ საერმოზობად შემცირდება მუხასხლის ზარალი.

ამრიგად, ასლი ფართობის ათვისების საფუძვლად უნდა დავუბნოთ შირითადი საშუალო პროცენტების შეტანისათვის, რის გამოც ამავითვე უნდა გაიზარდოს ფართი მუხასხმა როგორც ვაკე, ისე მთიანი ზონისთვის სათანადო შეტანისთვის შესაძლებელია.

ასლი ფართობების ათვისების ამგვარი უნდა გავყოთ აგრეთვე მუხასხლით უსრულყოფილი საცილის, შესაძლებელია, ამა თუ იმ რაიონში არსებულ მუხასხლის ფონზე სავსაზრდოვანი დიდი ფართობის გამოყოფის შესაძლებლობა, მაგრამ თუ იგი არ იქნება უსრულყოფილი საცირო მუხასხლით, ქვეს გარეშე, ამგვარ პირობებში შევსანების დარგის წარმოება შეტანის შეტად განუვლდება, ან შეუძლებელიც გახდება.

უფრო შეტანად იმის საცილი ზოგიერთი მთიანი ასლი რაიონში შევსანების განვითარების შესახებ, სადაც უსრულმასწორი რელიეფის გამო შეუძლებელი სდება ფართი და ერთიანი მასივების გამოყოფა. ასე, მაგალითად, აჭარაში შ. ჯგერისწყლის სუბიონი (ქვილი, შესვენისა და სულის რაიონები), სადაც შევსანისათვის ასლი ვითარდება და შეურყვინებელი დასახლებული ზონისათვის ვაკე შირითადი, შეტად მრუდდება ერთიანი მასივების გამოყოფა, რის გამოც შეუძლებელი სდება შირითადი საშუალო პროცენტების შეტანა ხდება. როგორც განმარჯვებული, ისე ასლი ამავითვე უნდა ფართობები იმდენად დაქუცმაცებულია, რომ ცსენის გუნითვე მრუდდება ნიადაგის დამუხატვა. ცხადია, ამგვარ პირობებში შეუძლებელია ფართი მსხვილ საბოთა შეურყვინების ჩამოვლილებასზე და სავითად შევსანების დარგის ფართად განვითარებაზე. ამ დარგის განვითარება კი მცირე მასივებზე, როგორც ეს ზემოთ აღნიშნული უკიდურებულა. ამჟამად არსებულ 400 ჰექტარ გენსის, განსაკუთრებული ღონისძიებთა ეტაპებით შეიძლება საბოლოო ვაში დატანის კიდევ 500—600 ჰექტარი ასალი უნდასი, რომელთა პროდუქტია განკუთვნილი უნდა იქნეს უერნისა და ღვინის სახით ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმავითყვანად. განსაკუთრებული ღონისძიებებიდან მრეწველობაში გაცემის თანხების თესვა-მოყვანის მუხლუფა აჭარაში.

ამა თუ იმ რაიონში სხვადასხვა ის დარგი უნდა მიეყვს განსაკუთრებულად, რომელიც სათანადო მოვლის პირობებში როგორც მოსაღვანობით, ისე პროდუქტის აღიზნებით ეფექტური აღმოჩნდება და ამის შედეგად დიდად დაზარალებული მოსახლეობის მატერიალური ღონე.

შეგვიხატავს მისი მითარაღებაც: სახეობა კუმბრის რეპტებლიკის შირის საქართველო ადრინდელია ხარისხობანი შევსანების შირითად რაიონად, სოლო დასმარე შირითადი.

დაც წარმოგვიხატავს აგრეთვე შამპანიურისა და ულაკობლო პროდუქტის წარმოება.

როგორც იტყობოდა, ისე ამჟამად ხარისხობანი მუღვინების რაიონის მიგვეყვანება: კასეთი—კურჯანის, სიღნაღის, წითელწყაროს, თელავის, ასმეტის, ვვარლის, საგარეჯოს რაიონები; კარაღი — თბილისის გარეუბნის, მცხეთის, კასპისა და გორის რაიონი; იმერეთი—ხარაგაულის, ზესტაყონის, თერჯოლისა და მაიაკოვსკის რაიონები; რაკა-ლაქსუში—ამბროლაურის და ცაცკერის რაიონი; ხაზეგრელოში—ციხეჯორის, ცხაკაის და წალენჯიხის რაიონები; გურიაში—ჩხატაურის რაიონი; აჭარაში—ქვილი და ამის ზონის, სოლო აფხაზეთი—კურჯანისა და გურიაში რაიონები.

ორდინარული თფირი და წითელი ღვინოები საქართველოში ყველა ეტაპში მზადდება (1200 ში სიმაღლემდე ზღვის დონიდან). საფსერტო და ტბილი ღვინოების მწარმოებელ რაიონებს მიეკუთვნება: ამბროლაურის, ცაცკერის, კურჯანის, ზესტაყონისა და ნაწილობრივ გენის რაიონი.

შამპანიური ღვინის წარმოება განვითარებულია მცხეთის, კასპის, გორის, ასლიების, ასპინძის, ხარაგაულის, საჩხერის, კუთაურისა და ნაწილობრივ ზესტაყონის რაიონში.

სუფრის ეტაპში წარმოება შირითადი დასრულებულია მარნაულის რაიონში და თბილისის საგარეუბნო ზონის დილის, ღილის, საგორისა და ვარციხის მუერნობებში.

შეგვიხატავს შედეგად განვითარების შირითადი ისევე მუღვინების განსარა ვენება, სოლო ზოგიერთი რაიონში იწარმოება კვლავ ულაკობლო პროდუქტის დამზადება.

მოსახლეობის მოთხოვნილებების შესაბამისად და დაზარალების სახითის მიხედვით შევსანის საქართველოში შემდეგ განსრუბით იქნება წარმოგვიხატავს:

1. მალდსარისხობანი თფირი და წითელი საბარკო ღვინოების წარმოება;

2. ორდინარული თფირი და წითელი ღვინოების წარმოება მასობრივი მოხმარების მიხედვით;

3. საფსერტო ტბილი ღვინოების წარმოება;

4. შამპანიური ღვინის წარმოება;

5. სუფრის ეტაპის და ულაკობლო პროდუქტის წარმოება. დასახლებული შირითადი განვითარების შირითადი გამოყენებული იქნება ვაზის ადგილობრივი ვიშები, სოლო საშამპანურე, სუფრის ეტაპის და ულაკობლო პროდუქტის წარმოებისათვის დასაბეჭდებით ზოგიერთი უესსური ვაზის ვიში.

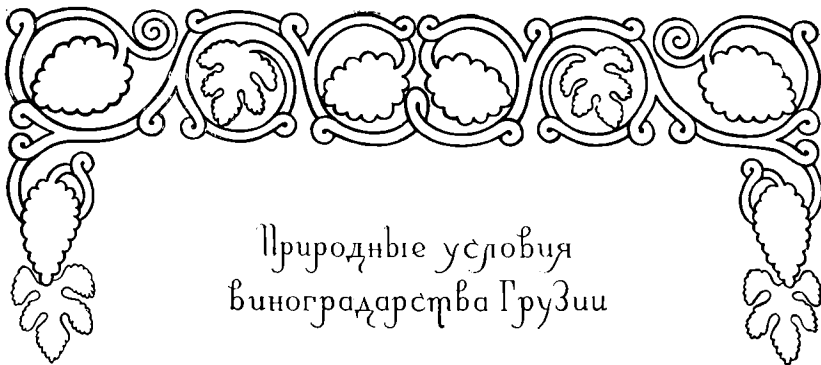
ასე, მაგალითად, მალდსარისხობანი რაიონების დასაზარადებად გამოყენებული იქნება: სადგარევი, ცხქათოლი, მუგანე, ჩინური, გორული მუგანე, ცოლიკური, ციცი, უსხველოური, ოჯახული, ჩხავერი, კაკივი, კახენი.

შამპანიური წარმოებისათვის: ჩინური, გორული მუგანე, ციცი, ჩხავერი, პირო მუგანე, ალიკოტე, მაღრანი.

მუგანე საფსერტო ღვინოებისათვის: საფრევი, სისვი (კანანურა), კახენი, ალექსანდროული.

სუფრის წყენისა და კინაიის წარმოებისათვის: სუფრის, ორდინარული, ჭკუა. სუფრის ეტაპის წარმოებისათვის: სუფრის გორული, ქართული თითი, ღვარჯული, სოფათური, წითელი ბუდე-მური, მასლა, კარაბურენი, განხური და სხვადასხვა სახის მუხასხლი.

Природные условия виноградарства Грузии

Грузия издавна была виноградарской и винодельческой страной, только такая страна могла обогатить мировую сортовую сокровищницу более чем 500 сортами, среди которых очень много высококачественных сортов (Рказител, Саперави, Мцване, Цол-коури, Хихви, Цицка, Чинури и мн. др.).

Для выведения такого громадного количества сортов требовалось длительное время, кропотливая и целеустремленная работа в продолжение многих веков.

Археологические раскопки последних лет красочно рассказывают о том, что за многие сотни лет до нашей эры в Грузии хорошо было развито виноградарство и виноделие (кувшины с остатками виноградных косточек, многообразные винные сосуды, которые и ныне бытуют в обиходе грузинского народа, рельефные изображения виноградной лозы и т. д.). Греческие историки Ксенофонт, Геродот, Страбон и многие другие в своих произведениях упоминают о высокой культуре виноградарства и виноделия у грузинских племен.

В древности одной из основных отраслей сельского хозяйства Грузии являлись виноградарство и виноделие. Из Грузии продукты виноградарства, главным образом, столовое вино, вывозили в Армению, Мидию, Исфаган и другие страны. Этим и объясняется, что вторгшись в Грузию, завоеватели (Амерлан, Шах-Абаз и др.), в первую очередь вырубали виноградники, а заодно с ними плодовые сады, тутовые и ореховые насаждения.

Значимость виноградарства, как основной ведущей культуры в Грузии подтверждается и тем обстоятельством, что царевич Вахушти Багратиони в своей „Географии Грузии“ при определении зон культурных и дикорастущих растений страны вторую зону отвел именно культуре виноградной лозы“ (Джавахишвили, 68).

Последними исследованиями доказано, что родиной многих сортов лоз являлась Грузия; очагом формообразования была Колхида и Восточная Грузия, откуда произойти сорта с сильно опушенными и голыми листьями.

Проф. Г. Церетели о происхождении слова „вино“ говорит следующие:

„Как известно, слово „вино“ во многих языках Европы и Азии представлено одной и той же основой: русское „вино“, немецкое *wein*, французское *vin*, английское *wine*“, восходящие к латинскому *vinum* и греческому *oinon*. С другой стороны, оно встречается и в семитических языках: ассиро-вавилонское *inu*, древнееврейское *gajin*, арабское *wa'in* и т. д.

Но отсутствие в восточных индоевропейских языках родственного корня свидетельствует, по мнению крупнейших авторитетов индоевропейского языковедения о том, что оно не индоевропейского происхождения. Не является оно также семитическим по своему происхождению, как указывают семитологи. Поэтому уже давно возникло предположение, что оно грузинского происхождения (Бершольд). Грузинское *gvino*—*ვებო* которое восходит к более древнему *win*—*ვებ* в мегрельском, должно было соответствовать, по законам сравнительной грузинской грамматики *gini* (подобно тому, как грузинскому *win* соответствует мегрельское *gini*).

Эта форма в мегрельском не сохранилась (сейчас в мегрельском употребляется заимствованное в грузинском *gvini*—*ვებო*, но зато встречается в армянском подобно тому, как мегрельское *ვებ* соответствует грузинскому *ვებო*, сохранилось в армянском), а это обстоятельство является очень важным для истории указанного слова. Если грузинами и армянами это слово было позаимствовано из одного общего источника, то оно звучало бы одинаково на этих языках и в армянской форме слова не было бы выявлено закономерное мегрельское соответствие грузинскому (*gini*). Тот факт, что армяне заимствовали это слово у грузинских племен, а не у семитов (у индоевропейцев они не могли его заимствовать, потому что в восточных индоевропейских языках его не было), свидетельствует о путях распространения этого слова от грузинского, в котором он связан с другими словами, как *ვებო*—*ვებო* „виноградник“ и буквально „винное

(Куркута) характеризуются слабосолонцеватыми, засоленными и кое-где болотными почвами. Склоны Яглуджской горы характеризуются солонцеватыми и засоленными почвами. В припойменной части Куры, Кция, Алгети и др. рек распространены аллювиальные почвы, а также луговые глубинно-засоленные почвы, аллювиальные слабосолонцеватые, лугово-болотные и др. почвы.

Главными растительными формациями являются степные, лесостепные, растительность солонцев и солончаков, тугайные леса, заросли держи-дерева.

Заросли держи-дерева и подлесные образования встречаются главным образом на перифериях подлояса на месте вырубленных тугайных, дубовых и светлых лесов, которые в недавнее время, по-видимому, занимали обширные территории. Бородачевские степи занимают склоны холмов Гареджи, Самгори, Гардлбани и др. Тугайные леса сохранились у устья р. Кция, остатки же светлых лесов сохранились в Гареджи, на склонах около Шулавери, по каньонам Кция (Храми). Растительность полупустынь из *Artemisia Arvensis* Веб. занимает большую территорию вокруг и на склонах Яглуджи, солончаковая же растительность распространена вокруг озера Куиниси.

По своим климатическим, почвенным и другим природным условиям это — зона виноградарства, сухих субтропиков [Вахушти Баратлиани (1,2) для этого района указывает, что здесь хорошо растут и плодоносят маслина], овощеводства и др. культур.

В этом районе в культуре встречаются: виноград, гранат, фисташка, миндаль, урюк, каштан, персики, абрикосы, сливы, черешни, вишни, яблоки, мушмула, восточная хурма, фейхоа, маслина, рис, твердая пшеница, мягкая пшеница, топи, кукуруза, бобовые всякие, овощные всякие, дыни, арбузы, огурцы и др. Нужно отметить, что урожайность виноградов в этом подлоясе самая высокая. Виноградники дают столовые сорта винограда, крепленые вина, виноградный сок, коньячный вино-материал, изюм и др.

II. Пояс столового и шампанского виноделия

Данный пояс объединяет два подлояса: 1) плодородства и виноградарства — у подножья отрогов Триалетских гор в Нижней Картии, у отрогов Сагурамо и Иално и на Ксано-Арагвинской равнине¹ (столовый виноград на хранение) и 2) плодородства и шампанского виноделия — на Средне-Картийской равнине (Шила Карти) и в котловине Верхней Картии².

Картийская равнина и Месхетская котловина характеризуются континентальным климатом, с жарким летом и холодной зимой.

Среднее количество осадков 450—750 мм (Михета 580 мм, Мухрани—500 мм, Гори—510 мм, Сурами до 700 мм). Средняя температура не превышает 12° (Мухрани, 11,1°, Сагареджо 11,4°).

Растительный покров — вторичный, в основном распространены последние группировки: заросли дер-

жи-дерева, арчевые леса (Саркиети), ксерофильная кустарниковая и травянистая растительность (Месхетская котловина), заросли грузинского дуба, грабинниковые заросли (по склонам тор Триалети, Кавкасион, Эрзушети и т. д.), тугайные леса (Кура—Арагви).

Главные культуры: яблоки, груша, персики, абрикосы, виноград, черешни, вишни, слива, мушмула, орех крупный; зерновые: мягкая пшеница, твердая пшеница, ячмень, просо, кукуруза, фасоль, сахарная свекла; овощные: лук, чеснок, помидоры, капуста, свекла и др.

4. Подлоясы виноделия и виноградарства (столового винограда на хранение)

(Подножья тор Нижней-Картии, Сагурамо, Иално и равнины Ксано-Арагвинского бассейна)

Подлоясы виноделия и виноградарства расположены между высотами 450—850 м. Нижне Тонлианская окрестность подлояса Нижней Картии, а также занимает равнину Мухрани и Сагурамо.

Климат подлояса является продолжением к западу степного климата, где многие элементы степей уступают место лесостепным элементам. Осадков за год выпадает: в Болниси—485 мм, Сагареджо—655 мм, Михета—580, Агайни—574, Мухрани—500 мм.

Осенью же (IX, X, XI месяцы): в Болниси—110 мм, Сагареджо—145, Михета—125, Агайни—144, Мухрани—130 мм. Средняя температура также достаточно для таких культур, как виноград, составляя в Мухрани 11,6°, Сагареджо—11,4°, Болниси—12,4°. Минимум лишь в редкие годы падает до—20°, тогда незрелые чубуки винограда сильно страдают. Ветры (северо-восточные и восточные) дуют часто и потому в подлоясе, также и как в предыдущих поясах, имеют большое значение ветрозащитные полосы.

Основную часть Мухранской равнины занимают древне-аллювиальные суглинистые сильно карбонатные почвы.

В северо-западной части равнины отмечены коричневые мощные тяжело суглинистые почвы. В Сурамской равнине являются древне-аллювиальные (коричневые) и серо-коричневые почвы, которые на склонах сменяются коричневыми лесными почвами. Валье р. Ксани и р. Арага обычные аллювиальные карбонатные почвы.

Они благоприятны для плодородства, виноградарства, овощеводства и др. По склонам Триалети, Сагурамо, Иално и др. распространены коричнево-лесные и перегнойно-карбонатные почвы.

Первичный растительный покров давно уничтожен особенно на равнинах (Мухранской, Сагурамской, Дигомской) и по пологим склонам. На склонах близлежащих хребтов кое-где сохранились дубовые леса из грузинского дуба и дубово-грабинниковые кустарниковые заросли. Заросли держи-дерева занимают последние площади на склонах гор, на равнине. Склоны Саркиети и Армази (к западу от Михета) покрыты арчевыми лесами и редколесия, единичными экземплярами фисташки. По пойме рр. Куры, Араги и Ксани кое-где сохранились пойменные леса из гибридного тополя, летнего дуба, ольхи и др. Леса из летнего дуба и ильды, по-видимому, раньше занимали всю Мухранскую равнину (название Мухрани происходит от грузинского названия дуба—«муха»). Остатки равнинных дубово-ильдовых лесов имеются около сел. Цицлиани в виде маленькой рощицы и на Сагурамской равнине в

¹ Склоны, отрог Триалетского хребта в Тбилисском, Марнеульском, Довлидском районах, равнины Мцхетского района (Мтарямская, Джиджидская, Саграцкая).

² Равнины в Каспийской, Горийской, Карельской, Хашурской, Степанаврской, Зантурской районах до 800—850 и ю. м. (на левом берегу Куры Тириндосское поле, Пиласское поле, Дзелинское поле, Догдзурское поле, на правом берегу — Саро-Курельское поле, Досо-Грузинское поле), часть Бордзюльского, Алазанинского, Алагонского, Ахалцихского районов до высоты 900 и ю. м.

виде отдельных, величавых экземпляров летнего дуба и на холмах грузинского дуба. В подполосе отмечалась и болотная растительность (Мухраши-Гаргуша), которая ввиду осушения болот теряет значение.

Подполос является районом виноградарства и плодородства. Виноград, особенно Горула, Чинური — редкой красоты и хранится до апреля — мая. Кроме винограда в садах растут высококачественные персики, абрикосы, черешни, вишни, сливы, яблоки, груши, миндаль, фундук, крупные орехи; на полях и огородах — зерновые, многочисленны виды овощных и бахчевых культур.

Для этого подполоса характерна своеобразная система использования производительных сил природы, особенно солнечной энергии. Здесь развиты многоэтажные сады (Чопорти, Шиначадгириантикар и др.). В таких садах использована межа — ограда, по меже вокруг сада засажены деревья в следующем порядке: I ярус — черешни, сорт Чопортула, II ярус — разные виды и сорта слив (альфа, чернослив, венгерка и др.), III ярус — клекча, фундук, IV ярус — смородина, крыжовник, роза.

Основная часть сада имеет следующий вид:

I ярус — черешня, расстояние между деревьями 20—25 м;

II ярус — персики, абрикосы, груши с расстоянием 8—10 м;

III ярус — виноград, главным образом местные сорта, в виде беседок и олихтар;

IV ярус — овощные (помидоры, баклажаны, капуста, лук, чеснок, огурцы и др.) и ягодные (земляника, клубника).

5. Подполос виноградарства (столового и шампанского виноделия)

(Равнина и котловина Средней и Верхней Картли)

Подполос виноградарства занимает равнину Картли и котловину Месхети (Верхняя Картли) до 800—900 м н. у. м.

Средняя годовая температура подполоса 11—10°, но в разных пунктах все-таки отклонения довольно значительны, так как район довольно обширный, например, в Меджврисхеви 10°, Сталинири 9,3°, Сурами 10,1°, а в Ахалихе еще меньше. Средняя температура летних месяцев: августа в Гори 22,8°, Меджврисхеви 21,7°, Сталинири 20,7°, Сурами 19,6° и т. д.

Осадки увеличиваются с востока на запад: в Тбилиси — 496 мм, Гори — 510 мм, Сурами — 651 мм. Лето засушливое, зима холодная, в зимние месяцы (X—I) выпадает в Гори — 156 мм, в Сурами — 268 мм.

В подполосе распространены аллювиально-луговые карбонатные почвы, в повышенной части черноземовидные, на пологих склонах серо-коричневые почвы, а еще выше коричневые лесные почвы. На крутых склонах всхолмлений обычны слабо развитые почвы и хорошо выражены процессы эрозии.

По берегам рр. Куры, Лиахвы, Кавтура некоторое время тому назад отмечалась припойменные леса из гибридного тополя, летнего дуба, ильма и других, но за последние 3—4 десятилетия они почти полностью уничтожены, остались жалкие рощицы около сел. Оснаури и Гоми. Основной формацией подполоса является колочкустарниковые заросли и на склонах хребтов заросли кустарника из грузинского дуба, грабника и др. На эродированных склонах, особенно в Месхет-

ской котловине, отмечаются ксерофиты азиатского плоскогорья.

Даже в нижней полосе горного леса встречаются представители южных степей, среднеазиатских полупустынь и других степных районов, а это значит, что ксерофитизация страны идет интенсивно. Поэтому особое значение приобретает создание в подполосе мощных лесных полос.

Основными типами хозяйства для района являются плодородство, виноградарство, полеводство и овощеводство. Плодородство района дает высококачественные фрукты (яблоки, груши, персики, сливы и др.), виноградарство — материал для исключительно нежных (Меджврисхеви), а также игристых (Атени) и шампанских вин, а также виноград для хранения. Пшеница на поливных землях дает до 30 и зерна с га, сахарная свекла до 1000 и с га.

В этом подполосе в дальнейшем нужно развивать плодородство, виноградарство, скотоводство и овощеводство. Подсобными отраслями сельского хозяйства являются шелководство, пчеловодство, птицеводство и др.

III. Пояс субтропических культур Западной Грузии

Колхидская зона субтропических культур расположена в части Западной Грузии, которые относятся от 0 до 400—500 м н. у. м. По существу эта зона в Грузии является зоной субтропических культур, которая включает также многие пояса виноградарства и виноделия.

Грузия расположена между 41° 07' и 43° 47' северной широты и 40° 01' и 46° 44' восточной долготы. Таким образом, по своему положению Грузия является северной частью субтропической зоны, граничащей с зоной умеренного климата, причем это такая часть субтропической зоны, которая включает и достаточно континентальный климат, так как испытывает на себе влияние степей южной России, откуда холодные потоки воздуха часто достигают Грузии и, в частности, Колхиды. Однако высокие хребты Большого Кавказа до некоторой степени задерживают эти воздушные потоки, поэтому по климату Колхида все же приближается к странам с субтропическим климатом, чему способствуют и теплые течения Черного моря, которые в некоторой степени нивелируют здесь элементы других климатов. Зима здесь теплая, средняя температура января составляет 4°. Однако, несмотря на высоту хребтов Большого Кавказа, часто с севера по берегу Черного моря холодные потоки врываются в Колхиду, при этом температура иногда очень опускается: минимальная температура, отмеченная в Сухуми, Поты, Батуми доходит до -8°, -11°, -12° и ниже. Такая температура сама по себе губительна для многих культур (лимон, апельсин, виноград), в особенности если при этом дуют холодные западные ветры. во время которых и при мене низких температурах (-5°, -8°) растения могут погибнуть. Так, например, в 1951/52 гг. виноградники в восточной части Колхиды (Зестафонский р-н) сильно пострадали.

С востока Грузия граничит со странами сухого климата (Иран, Средняя Азия). Правда, от непосредственного влияния климата этих стран Колхида защищена Сурамским и Месхето-Имеретинскими хребтами, но на сухость воздуха в некоторой степени он все же влияет. Этим, в частности, вызывается то, что даже в

той части Колхиды, где выпадает 1200—1700 мм осадков — засуха нередкое явление. В некоторые годы в Кутаисском, Зестафонском, Терджольском, Маяковском и других районах из-за засухи урожая вовсе не получают, страдают от засухи также и многолетние культуры.

Количество осадков постепенно уменьшается с запада (Батуми 2500 мм) на восток (Сакура 1100 мм) и с юга (Батуми) на север (Сухуми 1400 мм), причем зимой выпадает осадков больше, чем летом.

Таким образом, в Колхиде мы не имеем такого ритмичного хода климатических условий, какой обычно характеризуют типичную субтропическую зону. В особенности это касается восточной части Колхиды (Зестафонский, Кутаисский, Маяковский, Самтреаский и др. районы), приближающейся к полусухой субтропической зоне, для которой характерно от 500 до 1500 мм осадков в год.

Наши влажные субтропики с точки зрения сельскохозяйственного производства — трудная субтропическая зона, в которой на единицу продукции приходится затрачивать гораздо больше энергии, чем в типичной субтропической зоне. Несмотря на это, здесь издавна (в Колхиде, в Аджарии, в Гурии) возделывают субтропические растения, а культура интродуцированных (апельсин, лимон, помаранца) была и раньше столь же обычной, как возделывание виноградной лозы и других плодовых.

Включенная в субтропический пояс территория, по отмеченным уже выше причинам, не является, конечно, однородной на всем своем протяжении: есть места, где вегетация (почти) не прекращается весь год (южная часть — Батуми, Кобулет), и места, где вегетация резко прерывается (на севере — Сухуми, на востоке — Самтреади, Зестафони). Разнятся и другие природные условия: например, из почв на юге преобладают красноземы, на севере — желтоземы, на востоке — подзолы; из горных пород на юге преобладают глинистые сланцы, на севере — известняки (Мегрело-Абхазская часть большого Кавказа). Реки, имеющие истоки на Главном Кавказском хребте, питаются за счет таяния ледников и вечных снегов (Ингури, Цхенис-Цкали, Риони), южные же и восточные (Чорохи, Супса, Ханис-Цкали, Дзирула, Квирида) — от источников.

Названный пояс является зоной субтропических культур, где также ярко вырисовываются 3 подзоны (подпооя) виноградарства и виноделия, а именно:

- а) Подпояс виноградарства: (качественного столового и шампанских вин),
- б) Аджаро-Гурийский подпояс виноградарства и виноделия,
- г) Мегрело-Абхазский подпояс виноградарства и виноделия.

Нижняя, болотная часть из подзон исключается, так как район для качественного виноделия значения не имеет.

6. Подпояс виноградарства (качественного столового и шампанских вин) (Предгорья и равнины Имерети)

Предгорья и равнины Имерети¹ расположены от 125 до 450—500 м н. у. м. восточнее Кутаиси по пра-

¹ Состоит из предгорья Кутаисского, Терджольского, Тимбурского, Зестафонского, Маяковского и Визского районов.

вому и левому берегам Квириды и представлена предгорьями и всхолмлениями Сурамского, Аджаро-Имеретинского и Ратинского хребтов.

Средняя температура 13°—13,5°, годовая сумма осадков редко превышает 1100—1150 мм. Лето засушливое, так, например, в Сакура из годовых 1134 мм на лето приходится 206 мм, на осень 329 мм, на зиму 351 мм, а на весну 244 мм.

В полуденном покрове этого подпооя преобладают лесные буроземы, среди которых большое место занимают оподзоленные буроземы, а на крутых склонах — маломощные оподзоленные буроземы. На известняках, известняковых песчанниках, мергелях и других карбонатных породах распространены перегнойно-карбонатные почвы. Окрибская котловина выделяется распространением комплекса желтоземных и буроземных почв с большим участием среди них слабоэрозивных и сыпучих разновидностей. В западной части Имеретинского массива основными почвами являются выщелоченные перегнойно-карбонатные почвы. Среди них встречаются слабоэрозивные и сыпучие разновидности.

Характерными почвами равнинной части подпооя являются аллювиальные почвы, которые распространены по нижним террасам Риони, Цхенис-Цкали, Ханис-Цкали и др. Эти почвы очень разнообразны как по составу, так и по свойствам; большей частью встречаются аллювиальные бескарбонатные почвы среднего и легкого суглинистого состава. Среди бескарбонатных почв отмечаются песчаные и супесчаные разновидности, имеются и аллювиальные карбонатные почвы. В восточной части подпооя большие массивы занимают древне-аллювиальные галечные почвы, которые содержат в почвенном маломощном слое крупной гальки до 20%.

Кроме аллювиальных почв здесь встречаются также заболоченные почвы. Подзолистые почвы занимают основные, более возвышенные части низменности, по степени оподзоленности различают слабо, средние и сильно оподзолистые почвы. В переходной полосе от пониженной части низменности к повышенной характерны подзолито-глеевые почвы.

Растительный покров подпооя в основном лесной, типа колхидских лесов — на холмах и горных склонах, на равнине, в пойме Квириды и других рек обычными являются прибрежный и колхидский равнинный лес. Первичный покров давно уничтожен, только на склонах холмов и гор сохранились леса главным образом грабовые, дубовые (*Quercus Harbottiana* Stev.), дубовые из грузинского дуба — на южных склонах всхолмлений Чигатура — Окриба и др.

В подлеске отмечаются вечнозеленые кустарники, во многих местах, по склонам последние прогалины заняты низкорослыми зарослями кавказского самшита. Кое где сохранились рощицы дуба с дзедкой.

Основной отраслью сельского хозяйства подпооя является виноградарство, виноградные сады, расположенные на склонах холмов и гор, дают прекрасное, ароматное, своеобразное имеретинское вино и вино-материал для шампанских вин в возвышенных местах подпооя.

Зестафонский, Маяковский и Терджольский районы являются основными районами имеретинского виноделия. Характерное вино для данного подпооя Свирское вино.

Кроме виноградарства для подпооя ведущими могут быть овощеводство (равнинная часть), садоводство, шелководство, полеводство.

7. Аджаро-Гурийский подпояс виноградарства и виноделия (Предгорья и равнины)

Подпояс субтропического виноградарства и виноделия намечается на Аджаро-Гурийской низменности, которая простирается до 75—125 м н. у. м. и предгорной полосе Аджарии и Гурии от 75—125 м до 400—450 м, составленной склонами Аджаро-Имеретинских гор, холмистыми горами и всхолмленными. Эта холмистая полоса тянется вдоль берега Черного моря, местами (Цихисдзидри) она вплотную подходит к морю.

Средняя годовая температура этого подпояса 14—13,5°, но примерно в 10 лет раз минимум опускается ниже —10°, что безусловно влияет на распространение цитрусовых, но, так как эта полоса холмиста и во многих местах созданы своеобразные микро-районы, где температура, по-видимому, не опускается ниже —8—7°, то этот край с исторических времен ставился как район субтропических культур—район лимона и апельсина. Средняя температура периода май—сентябрь 21—20,1°, октябрь—апрель—8,7—7,3°, количество осадков 2500—2300 мм.

Западные и особенно северо-западные ветры очень часто наносят большой вред субтропическим культурам, так как они заносит холодные потоки воздуха. На склонах всхолмлений выкорчеваны почти все леса, на их месте заложены чайные и цитрусовые плантации, потому большое значение приобретает разведение мощных ветрозащитных полос.

Почвы этого подпояса довольно разнообразны, но в основном отличаются красноземы, подзолстые и оподзоленные почвы. На пологих склонах холмов распространены оподзоленные красноземы, которые в равнинной части (Кобулет) сменяются подзолстыми почвами. На крутых же склонах отменяются слабо-развитые маломощные смытые почвы. К востоку на склонах горные буроземы сменяются желтоземами.

На склонах и по гребням холмов характерны оподзоленные красноземы, к востоку (Ланчкути—Ванп) —желтоземы; в южной части красноземы выше сменяются буроземами, а к востоку (Ванский район) буроземы встречаются в полосе развития желтоземов. Крутые склоны заняты слабо-развитыми маломощными почвами. На пологих склонах, к границе низменности, красноземы сменяются подзолстыми почвами.

Растительный покров этой подпоясы колхидского типа, где более типичны: грабовые, буковые, букво-грабовые группировки с вечнозеленым подлеском (лавровишня, рододендрон, понтийский падуб и др.) и лианами, главным образом, по опушкам (плоту обильноветный, плющ колхидский, обойник). Кое где эти мезофильные леса сменяются более ксерофильными группировками. По Аджарии-Шкали встречаются своеобразные сосняки из кавказской сосны с участием бука (признак вторичности этих сосняков), грузинского дуба, дуба Гартвиса, граба и др.

В этом подпоясе после чаеводства и субтропического плодородства характерной отраслью является виноградарство и виноделие. Особенно на склонах многочисленных холмов виноградные сады дают высококачественный виномастерал. В Гурии получается замечательное, своеобразное полусладкое вино «Чхавери».

В данное время подпояс является основным районом субтропических культур (чай, цитрусы). Кроме того, в подпоясе Успешно может развиваться также континентальное плодородство, табаководство и т. д.

8. Мегрело-Абхазский подпояс виноградарства и виноделия (столовых вин и винограда)

Мегрело-Абхазский подпояс виноградарства и виноделия¹ является естественным продолжением Аджаро-Гурийского подпояса, но по многим природным показателям также отличается от этого подпояса. Этот подпояс простирается до 400—450 м. К северу (Абхазия) суживается, к юго-востоку (Мегрелия) занимает широкую полосу, которая составлена водоразделами Ингури, Техури, Абаша, Цхенис-Шкали и др. Осадков в этом подпоясе выпадает в полтора раза меньше, чем в предыдущем, а именно: в Цхакая—1400 мм, Сенаки—1246 мм, Цаленджихи—1425 мм, Сухуми—1450 мм.

Средняя температура подпояса 14—13°, лето жаркое, средняя температура самого теплого месяца более 23°, осадков в среднем до 1500 мм.

Красноземные почвы встречаются отдельными массивами до 200 м н. у. м. и используются под субтропические культуры (чай, цитрусовые, тунг), буроземные почвы отмечены до 300 м н. у. м., кое где они спускаются до берега моря.

Перегнойно-карбонатные почвы являются преобладающими в горно-лесной зоне. Почвы, развитые на известняках и на продуктах выветривания мергелей, между собой резко различаются.

Растительный покров по составу пород мало отличается от южных лесов аналогичного подпояса; в составлении лесов и в этом подпоясе принимают участие бук, граб, дуб Гартвиса, а по берегам рек ольха, липа, тополь и др., но созданный этими породами тип ценоза несколько отличается от аналогичных типов юга.

Кроме самшита и других вечнозеленых кустарников в подлеске часто отмечаются бук, граб, липа и др., на известняках отмечаются грабнишники, дубняки, уникальные заросли благородного лавра, пицундской сосны и др., более ксерофильные.

Ведущей отраслью с/хозяиства в подпоясе является чаеводство, субтропическое плодородство, технические культуры (табаководство), плодородство (кукуруза). Виноградарство имеет большие перспективы на всхолмлениях, в Мегрелии из сорта винограда Оджалеси получается уникальное полусладкое столовое вино «Оджалеси», а в Абхазии легкое, ароматное столовое вино из Качичи. Мегрелия и Абхазия богаты местными сортами (до 80) винограда, среди которых, много перспективных сортов.

IV. Пояс виноградарства (Среднегорье)

Среднегорье Грузии является поясом плодородства, плодородства и виноградарства. Пояс довольно обширный и разнообразный, в Западной Грузии расположен от 500 до 1400 м н. у. м., а в Восточной Грузии от 800 до 1500 м. Таким образом, в Западной Грузии с запада он граничит с поясом субтропических культур, на севере от него находится склоны Большого Кавказа, на юге—склоны Аджаро-Имеретинского хребта и

¹ Соответствующий пояс Абхазского, Цхаквского, Зугдидского, Галского, Суражского, Очамчирского, Горгского, Цхалтубского, Шулаверского, Хобского, Гегечкорского, Цхорцхисского, Цаленджисского, Гальского районов.

на востоке склоны Карталийско-Имеретинского хребта. В Восточной Грузии он граничит с поясом виноградарства и сухого субтропического плодводства.

Среднегорье Западной Грузии находится в области влажного климата: оно открыто к стороне Черного моря и в большом количестве получает от него испарения, в то время как среднегорье Восточной Грузии обращено к степям и полупустыням (если не принимать во внимание Алазанскую долину, которая характеризуется полусубтропическим климатом, но местами проявляет тенденцию уклоняться к стороне климата степей), т. е. к очагу среднеазиатских жарких ветров. Этим объясняется различие между растительным покровом среднегорного пояса Западной и Восточной Грузии. Леса Западной Грузии (в том числе и в среднегорье) сохранили в большом количестве колхидские самостоятельные элементы тогда как лес среднегорной полосы Восточной Грузии постепенно обеднел этими элементами.

Западная часть пояса более мезофильна, влажна, восточная, наоборот, более ксерофильна. В Западной Грузии с высоты 500 м начинаются буковые и грабовые леса, в Восточной же Грузии из-за отменной ксерофильности граница степей простирается до 800—900 м н. у. м; во многих местах лес начинается только с этой высоты и только дубравами из грузинского дуба, дубраву сменяет грабинник и только после них начинается пояс буковых лесов. Таким образом, среднегорье в Восточной Грузии начинается выше, чем в Западной.

Средняя годовая температура среднегорья Западной Грузии равна приблизительно 10—11°, годовое количество осадков 1200—2000 мм. В Восточной Грузии—средняя температура 10°, осадков до 1000 мм.

Для разных пунктов в среднегорье эти средние, разумеется, не одинаковы, ввиду большого разнообразия и других природных условий и большой территории занимаемой этой зоной.

По среднегорью Западной Грузии средняя годовая температура составляет: в Опи—10,2°, Лайлаши—9,8°, в Ципа—10,7° и т. д.

Зимний минимум для среднегорья Западной Грузии равен—15°, летом и ниже, для среднегорья же Восточной Грузии—20° и ниже.

Таким образом, климат среднегорья Восточной Грузии более континентальный и суровый, чем в среднегорье Западной Грузии. В связи с этим пояс виноградарства, плодводства и полеводства разделен на 2 подпояса: на подпояс среднегорья Западной Грузии¹ (континентальное плодводство и виноградарство) и подпояс среднегорья Восточной Грузии² (континентальное плодводство и полеводство). В Восточной Грузии в этой зоне виноградная лоза может возделываться и фактически возделывается до 1000 и даже до 1500 м н. у. м., хотя на этой высоте и не является типичной, в то время как в Западной Грузии на высоте от 500 до 1100 м она сравнительно типична (в этом подпоясе расположены районы Лечхумский, Амбуrolаурский, Охский, районы выработки уникальных вин Рача-Лечхуми «Твиши», «Усахелоруи», «Хванчкара» и др.).

¹ Оджонидзевский, Чхатарский, Тбилидский, Охский, Амбуrolаурский, Шагерский, Шалавский, Тетеновский, Шалавский, Чхатарский, Охский, Сулакский, Гургский, Келский, Шугаевский, Худобский, Мандрагелский, Чхатарский, Васильев, Мизонский районы.

² Соответствующие высоты районов: Сладковский, Дзаский, Горьский, Каспский, Мазетский, Душетский, Тивинский, Сагардзорский, Тельский, Аветский, Дзавраевский, Логодзский, Болнисский, Тетричарский, Кавраевский, Дзугурский, Боржомский, Алазанинский, Ахалгский.

(Среднегорье Западной Грузии—Рача-Лечхуми)

Подпояс континентального плодводства и виноделия Западной Грузии занимает горные склоны и котловины с 450—500 до 1400 м н. у. моря. Среднегорье Западной Грузии по своим природным условиям не одинаково, оно довольно разнообразно и конечно, массивы Сурааского хребта и область карстовых известняков Абхазии и Мегрелии, склоны Аджаро-Имеретинского хребта и Лечхуми, не могут быть совершенно одинаковыми.

Эти различия все-таки не такие резкие, чтобы они могли сильно влиять на тип сельского хозяйства и методы земледелия. Крутые склоны, глубокие ущелья, лесной растительный покров, бездорожье, историко-экономическое развитие безусловно снискали резкие различия между ними. Несмотря на это, некоторые котловины все же сохранили свою индивидуальность—более мягкий климат, снежную, но суровую зиму, и такие котловины могут выделяться как микрорайоны.

Средняя температура подпояса 9—10°, в Опи 10,2°, Лайлаши—9,8°, Ципа—10,7°. Средняя температура самого холодного месяца 2°, минимум часто падает ниже—20°, хотя в некоторых котловинах (Опи—Амбуrolаури) такое падение явление редкое. Осадки колеблются от 1000 до 2000 мм. Шаорская котловина получает до 1800 мм, Опи—995 мм, Лайлаши—1150 мм, Хуло—1274 мм и т. д.

Карстово-известковый район (Абхазия, Мегрелия) характеризуется перегнойно-карбонатными почвами, Рача и Лечхуми буроземными лесными почвами, район хвойных лесов—оподзоленными буроземами; на Сурааском хребте развиты лесные буроземные, в местах выхода известняков—перегнойно-карбонатные почвы, здесь же встречаются своеобразные красноцветные почвы. В западной части Южного Кавказа господствующее распространение имеют темные, светлые и оподзоленные буроземы.

Главными растительными ценозами являются буковые и примерно с 900 м хвойные (пихово-еловые, еловые) леса, также грабовые, грабово-буковые, грабово-дубовые и дубовые из грузинского дуба, а к югу в ущелья Аджарис-Цкали—буково-сосновые, сосново-дубово-сосновые и другие вторичные группировки.

По природным условиям это—подпояс плодводства и виноградарства с полеводством, но в некоторых микрорайонах основным является виноградарство и виноделие. Таковы микрорайоны Лечхуми и Рачи (Твиши, Хванчкара, Усахелоруи и др.), которые дают уникальные природно-слабые десертные и столовые вина. Сачхерский, Орджоникидзевский и др. районы в соответствующих зонах дают обычные вина и великолепный материал для шампанских вин. В ущелье Аджарис-Цкали следует восстановить виноградарство и виноделие, которое было основным видом хозяйства еще в исторические времена. Виноградники этого ущелья дают столовые вина и хорошие сорта столового винограда (Кларджул).

Для среднегорья садоводство имеет большое народнохозяйственное значение. Фрукты Лечхуми, ущелья рек Халис-Цкали и Сулори славятся в Западной Грузии красотой, вкусовыми качествами, легкостью. Ведь они переносили перевозку на лошадях, по

едва проходным тропам крутых склонов. Развитие плодородства безусловно подымет экономическое благосостояние горных колхозов и в этом отношении хоть несколько сблизит их с колхозами равнин. Кроме того, фруктовыми садами с междурядными посадками кустовых форм ягодных и косточковых плодовых следует «облесить» многие оголенные склоны этого подпояса, создавать лесосады и т. д. На сравнительно пологих склонах хребтопашество является подсобной отраслью, но увеличение площади за счет леса должно быть категорически запрещено.

Овощеводство здесь имеет значение, как подсобный вид хозяйства.

10. Подпояс виноградарства (континентальное плодородства и полеводства)

(Среднегорье Восточной Грузии)

Среднегорье Восточной Грузии от 750—850 м до 1500 м н. у. м. занимает склоны Сурамского, Кавказского и Триалетского хребтов.

Климат этого подпояса отличается от предыдущего своей более резкой континентальностью. Средняя температура года не более 10°. Осадки в продолжение года редко превышают 1000 мм, составляя в Тианети—590 мм, Пасанаури—972 мм, Душети—614 мм, Гомбори—691 мм, Тетри-Цклеби—795 мм, Тетри-Цкаро—752 мм, Манглиси—540 мм, Боржоми—587 мм и т. д.

Среди почв преобладающее распространение имеют лесные буроземные, в местах выходов известковых пород—перетнойно-карбонатные почвы, в зоне буковых и буково-хвойных лесов—оподзоленные буроземы. Благодаря смыванию почв, все больше увеличиваются площади маломощных слаборазвитых почв.

По Цив-Гомборскому хребту буроземные лесные почвы сменяются коричневыми лесными почвами. Таковыми же почвами характеризуются склоны Триалетского хребта.

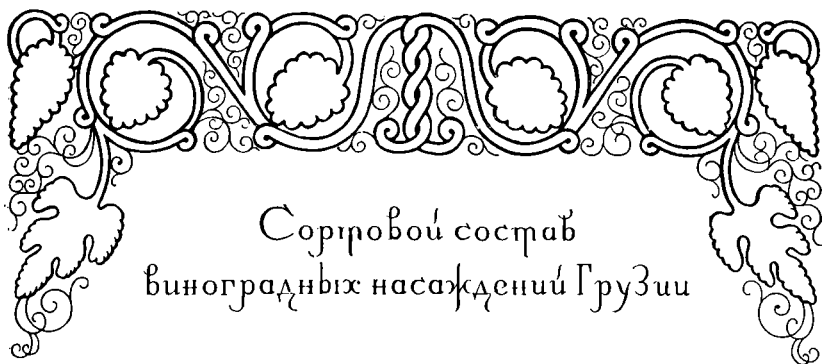
Растительный покров этой подзоны более ксерофильный, чем аналогичной подзоны Западной Грузии. В этом подпоясе более резко выявляются хорошо выраженные пояса дубовых (из грузинского дуба в нижней зоне, из восточного дуба в верхней, буковой зоне), дубово-грабовых, грабовых лесов, хорошо выявляются пояса дубовых (из грузинского дуба в нижней зоне, из восточного дуба в верхней, буковой зоне), дубово-грабовых, грабовых лесов, которые хорошо выражены между 800—1100—1200 м. Буковые леса типичны и обычны, но они занимают более узкую полосу, чем в Западной Грузии. Хвойные леса встречаются, но они не так типичны как в среднегорье Западной Грузии, они распространены по Большой Лихви и по Триалетскому хребту (Боржоми—Абастумани, Атени—Аражевани и др.) и созданы главным образом из ели, пихты и кавказской сосны.

Ведущей отраслью сельского хозяйства данного подпояса должно стать плодородство; на высоте 1200 м (Джава), плодовые, семечковые, европейские сорта яблони (Белый Кальвиль, Зимний золотой пармен, Бельфлер и др.) дают исключительно ярко и красиво окрашенные, легкие, более ароматные, чем равнинные плоды. Поэтому этот подпояс в своей потенции типичный подпояс континентального плодородства (яблони, груши, сливы, вишни, черешни, ягодные и др.). Разведение плодовых садов является не только правильным использованием производительных сил природы этого подпояса, но вместе с тем и предпосылкой для улучшения и усиления экономики местных колхозов.

В нижней зоне до 1100—1200 м виноградники дают виноматериал для шампанских и легких, приятных обычных столовых вин.

В подпоясе следует широко развивать садоводство, а на оголенных склонах (Тианетский, Тетришкарский, Ленингорский, Душетский и др. районы), нужно создавать лесосады (на 1 га 200—300 высокорослых деревьев и 400—600 кустовых форм плодовых).

Сортовой состав виноградных насаждений Грузии

Грузия является одним из основных очагов формирования культурных сортов винограда и колыбелью древнейшего виноградарства и виноделия. Об этом свидетельствуют исключительно благоприятные природные условия, большое многообразие диких и культурных форм винограда, сохранившиеся памятники хозяйственной истории страны и данные древних историков и путешественников.

Работами наших виноградарей установлено, что в Грузии имеется удивительное многообразие (более 500) сортов винограда.

Это побуждало многих исследователей (И. Джавахишвили, 70; Н. Вавилов, 95; А. Негруль, 169; Н. Кециховели, 13; С. Чолакашвили, 39 и др.) признать Грузию одним из основных очагов формирования культурных сортов винограда, что вполне соответствует известному положению, по которому горные районы являются родиной многих сельскохозяйственных культур и хранящимся их сортового многообразия.

Порайонный сортовой состав виноградарей Грузии очень богат и разнообразен. Чрезвычайная сложность рельефа Грузии и необычайная пестрота почвенно-климатических условий, даже на небольших пространствах, не могли не оказать существенного влияния на усиление многообразия сортового состава виноградных насаждений.

С другой стороны, географическое положение Грузии, через которую проходили торговые пути, связывающие Европу с Азией, также способствовало обогащению порайонного ассортимента завезенными сортами винограда.

И действительно, на протяжении веков в различных экологических условиях отдельных виноградарских районов Грузии складывались свои местные сортаменты винограда, которые обычно не выходили (за частую и сейчас не выходят) за пределы очагов своего первичного местообитания. Каждый географически изолированный виноградарский район имел свой, только ему свойственный сортмент винограда.

Таким сравнительно узкая доказанная сортов по обособленным виноградарским районам Грузии дает право считать их эндемичными сортами—Картли, Кахети, Имерети, Рача-Лечхуми, Мегрелии, Абхазии, Гурии и Аджарии.

Эту обособленность сортов по отдельным виноградарским районам и их приспособленность можно объяснить различным исходным материалом, от которого они произошли, специфическими условиями местности и феодальной замкнутостью этих районов, а также и тем, что в прошлом не принимались меры для более широкого распространения лучших сортов винограда в сходных климатическом отношении районах Грузии.

В результате непрерывающейся на протяжении веков народной селекции из указанного многообразия сортов были созданы и выявлены по отдельным виноградарским районам более приспособленные, качественные и урожайные сорта винограда для их промышленной культуры. Сорта эти следующие: в Картли—Чинური, Горули миване, Будаеური тетри, Тавквери, Шавкапото, Горула и Тита; в Кахети—Ракштели, Саперави, Миване, Хихви, Чистисвала, Киси и Будаеური штели; в Имерети—Шика, Поликоури, Крахуна, Капистони тетри, Оуханури сапер, Донглаби и Базалетური в Мегрелии—Оджалети, Чвигтлური, Чечинети, Панети и Хариствала колхури (Додрелиби); в Рача-Лечхуми—Александропли, Усахелоури, Муджуретли, Цулукидзе тетра, Мививани, Орбелоури и Кабистони шави; в Гурии—Чавери, Схилатубани, Джани, Мтевандли и Камури тетри; в Аджарии—Брола, Саури, Кларджули, Джавакетра и Мекренчи; в Абхазии—Алааху, Аваксрхва, Качичи, Акапи, Цхендсадуз и др.

В результате большой коллективной работы, проведенной в течение ряда лет Научно-исследовательским институтом виноградарства и виноделия Грузии было выявлено и изучено более 500 местных сортов винограда. Из них около 400 сортов уже собраны, инвентаризированы и растут на коллекционных вино-

градинах названного выше института в Телави, Сакара, Дигони и Гудаута, а также на опорных пунктах виноградарства. Однако, не все сорта винограда Грузии собраны и инвентаризированы. Сорта Месхети, Квемо-Сванети, Джавахети еще не собраны, а остальные районов—не инвентаризированы полностью.

В порабонный стандартный ассортимент винограда Грузии утверждены шестнадцать наиболее высокоценных местных и интродуцированных сортов: Ркаштели, Саперави, Мцване, Хихви, Цицка, Цоликоури, Крахуна, Чинури, Горули мцване, Александроули, Усахелоури, Оджалеш, Чхавери, Алиготе, Каберне, Пино черный и несколько столовых сортов винограда.

Поимно указанных качественных и урожайных сортов на наших виноградниках распространены около 56 сортов винограда различной хозяйственной ценности, которые занимают значительные площади, иногда до одной тысячи и более га. Остальные сорта (около 400) винограда менее распространены и встречаются главным образом в виде примеси на промышленных виноградниках, реже в виде небольших чистых насаждений.

Многие из этих нестандартных сортов, как, например: Рюо тетри, Рюо шави, Дондлаби, Кунлаза, Чкапа, Мгалоблишвили, Дзелшави, а также гибриды прямые производители занимают сотни, иногда и тысячи гектаров; они отличаются высокой урожайностью, но вина из них часто получаются невысокого качества, ординарные.

В целях более подробной характеристики размещения сортового состава виноградников в таблицах приводятся площади отдельных сортов винограда по материалам переписи 1953 года виноградных насаждений Грузинской ССР (см. стр. 28—39).

Данные переписи показывают, что из шестнадцати наиболее стандартных сортов винограда действительно широкое распространение получили только Ркаштели и Цоликоури, занимающие первый—16 тысяч, а второй 11 тысяч га площади. Сорта Цицка, Мцване, Саперави, Горули мцване и Чинури также занимают значительные площади—от одной до шестидесяти га; за ними следуют сорта: Александроули, Алиготе и Каберне—по 600—800 га; Пино черный, Оджалеш, Чхавери по 150—300 га; Усахелоури, Крахуна по 100 га и, наконец, Хихви— всего 52 га площади.

Из нестандартных сортов винограда наибольшее распространение получили высокоурожайные сорта, дающие ординарные, местами качественные вина, а именно: Дондлаби, Чкапа, Мгалоблишвили, Кунлаза Дзелшави, Рюо и др., занимающие от 500 до 1000 и более га площади, а также гибриды прямые производители на площади 3895 га.

Сравнительно качественные и урожайные сорта винограда —Оцханаури сапер, Цулукидзи тетра и др. занимают по 200—400 га площади, а более качественные и перспективные сорта винограда, как Капи-стони тетри, Базалеури, Мужгуретли, Кабистони шави, Мцвани рачули и др. занимают по 40—70 га площади.

Незначительное распространение получили также столовые сорта винограда; все они, вместе взятые, занимают около 350 га площади.

Столь своеобразное распространение сортов винограда имеет свои основания и находит свое объяснение в специфических условиях древнего виноградарства Грузии.

Высокое качество Грузинских вин и широкая торговля вином с самого начала предопределили основное направление селекции винограда в сторону подбора винных сортов для приготовления столовых, а также оригинальных природно-полуслидких и природно-игристых вин. Подбор сортов производился в основном по признаку урожайности и качества продукции.

Ассортимент столовых сортов винограда Грузии насчитывает более 50 наименований. Некоторые из них, как например: Цхенцхадзу, Тита, Будешури штели, Горула, Кишური, Хариствала колури, Кларджули, Мекренжи, Камури тетри, Мехвицвала, Джавахетура и др. по внешнему виду гроздей, величине и вкусу ягод не уступают некоторым общепризнанным столовым сортам винограда.

Однако, наличие в ассортименте винных сортов некоторых привлекательных по красоте гроздей и вкусу ягод, например—Ркаштели, Крахуна, Будешури тетри, Чинури, Мцване, Цулукидзи тетра, Аладстури и др. побуждали древних виноградарей обходиться винными сортами винограда для массового потребления.

Имеется также в ассортименте чисто столовые (в количестве 30) и несколько изюмных сортов винограда не получили промышленного значения и развелись в количестве нескольких десятков кустов на приусадебных участках для потребления в свежем виде и в декоративных целях. Основная потребность в столовом винограде в общем удовлетворялась винными сортами винограда.

Характерной чертой старого виноградарства, до появления филлоксеры и грибных заболеваний в Грузии, была своеобразная система ведения кустов винограда, приближающая лозу к естественному ее состоянию, а именно в виде высокостебельной „магарти“, среднествольной „олхкхари“ и „хардани“, характеризующаяся большой нагрузкой кустов глазками и высокими урожаями—до 5—6 пудов винограда в среднем с дерева. Эта система в основном была распространена в субтропических районах Грузии.

С появлением грибных болезней и филлоксеры (в пятидесятых годах XIX века) устои старого виноградарства резко пошатнулись. Старые виноградники погибали от грибных болезней и филлоксеры. Новые виноградники закладывались привитыми на филлоксероустойчивых подвоях саженцами. Требования к подбираемым для привитого виноградарства сортам значительно повысились. В условиях нового виноградарства сорт должен был обладать хорошей урожайностью, высоким качеством продукции, относительной устойчивостью против грибных болезней и вредителей а также хорошей приспособляемостью к условиям среды (почва, климат).

В результате создавшегося положения некоторые качественные, исторически известные сорта винограда, сложившиеся в условиях старого виноградарства, некогда прославившие районы своего распространения, так, например: Оджалеш, Чхавери, Чвитиури, Джани, Аялаху, Авадрихва, Крахуна, отчасти Мцване и Цицка, в связи со слабой устойчивостью к грибным болезням и малой урожайностью при низкостебельной формировке с малой нагрузкой кустов глазками, вытеснялись из производства и постепенно стали исчезать вместе со старыми высокостебельными виноградниками.

Другие сорта винограда, которые лучше приспособились к условиям нового виноградарства и облада-

дали комплексом хозяйственно-ценных признаков (урожайность, качество, сравнительная устойчивость к грибным болезням и отчасти к вредителям) усиленно размножились и заняли в производстве значительные площади. К ним принадлежат сорта: Ркаштели, Цоликоури, Горули миване и отчасти Саперави, которые широко распространились в новых районах за пределами очагов их первичного местообитания. Кроме того, из-за недостатка привитого посадочного материала в условиях Западной Грузии получили распространение филлоксеро- и мильдеустойчивые сорта Изабелла, Лидия и другие, а в Восточной Грузии—гибриды—прямо производители.

Из местных сортов Ркаштели стал универсальным сортом в условиях Восточной Грузии. В Кахети и в Нижней Картии (Марнеульский и Болнисский районы) он занимает от 71 до 76 %, а в Центральной Картии—около 20 % от всей площади виноградников. В Западной Грузии Ркаштели мало распространен, больше всего встречается в виноградарском районе Рача-Лечхуми на небольших площадях.

Примерно такое же широкое распространение получила в Западной Грузии сорт Цоликоури. Он распространен почти во всех ее районах—в основном районах Имерети, Гурии, Мегрелии, Абхазии он уже стал ведущим сортом и занял первое место по площади. Несколько менее распространен он в Рача-Лечхуми, а в Восточной Грузии он встречается на маленьких участках, в основном в Лагодехском районе (Кахети) и в некоторых районах Картии.

Тот же самый можно сказать о сорте Горули миване. Он широко распространен в районах Картии, затем в районах Верхней Имерети под названием „Квишхури“, а в районах Рача-Лечхуми—под названием Рачул-миване. По ареалу распространения он занимает третье, а по площади—пятое место среди всех сортов винограда Грузии.

По комплексу хозяйственно-ценных признаков—урожайности, качеству продукции, устойчивости против грибных болезней, вредителей и зимних морозов большинство промышленных сортов винограда Грузии являются лучшими в Союзе. Этим объясняется значительное распространение и все усиливающийся интерес к грузинским сортам винограда на Украине, в Молдавии, на Северном Кавказе, в Средней Азии и в соседних республиках Закавказья.

Из грузинских сортов винограда широко распространены Саперави и Ркаштели, затем Чинури, Тавкеври, Будаеури, Миване, Хариствала колхури (Додрелиби, Гро-Кольман), Горули миване и другие. Названные сорта уже вышли из очагов своего первичного местообитания и широко распространяются за пределами Грузии в виноградарских районах союзных республик.

По площади, занятой под виноградниками, грузинские сорта винограда занимают первые места в СССР. Так, по данным Всесоюзной переписи 1940 года виноградных насаждений, Ркаштели занимает первое место в СССР (15 069 га), Цоликоури—второе место (9 461,5 га), Шасла—третье (6 634,17 га), Цицка—четвертое (5 739,0 га), Рислинг—пятое (5 469,3 га), Саперави—шестое (3 876 га) и т. д.

Грузинские сорта винограда, в соответствии с большой пестротой почвенно-климатических условий, характеризуются значительной изменчивостью морфологических и хозяйственных признаков. Это вполне согласуется с положением о большом влиянии эколо-

гических условий среды на формирование признаков у растений. Наряду с этим большинство грузинских сортов винограда обладает общими для данной группы сортов признаками, а именно: большинство сортов—винные, со слабо рассеченными войлочной опушенными листьями, средне-плотными цилиндрико-коническими гроздьями, округлыми, сочными, средними по размерам ягодами черной и белой окраски и обоеполюсным типом цветка.

Эти сорта винограда по эколого-географической классификации проф. А. Негрули входят в группу сортов бассейна Черного моря *prol. pomica, subprol. georgica, Negr.* В небольшом количестве сорта них встречаются также сорта, близкие по признакам к *prol. occidentalis* и *prol. orientalis* Negr., первые преимущественно в западной, а вторые—в восточной части Грузии.

Местные грузинские сорта винограда отличаются умеренно сильным ростом. Лишь немногие из них выделяются более мощным либо слабым ростом однолетних побегов. В экологических условиях Грузии однолетние побеги рано заканчивают рост и вполне вызревшими и хорошо одревесневшими вступают в период зимнего покоя.

Некоторые сорта винограда Грузии выделяются повышенной устойчивостью к корневой форме филлоксеры. По степени филлоксероустойчивости они располагаются в следующем порядке: Чинури, Ркаштели, Цицка, Миване, Александроули, Донаглаби, Орбелури и др.

Относительно более устойчивыми против мильдеи оказались сорта влажной зоны Имерети (Западная Грузия), а именно: Куназа, Цоликоури, Базалетури, Донаглаби, Мглоблишвили, Гомис тетри, Кведоури и др., а из сортов Восточной Грузии: Кумис тетри, Симонасеули, Саперави пачха, Ркаштели и др.

Повышенной устойчивостью против загнивания ягод винограда отличаются сорта, сформировавшиеся в условиях влажной зоны—Западной Грузии, а именно: Оджалешви, Чхавери, Александроули, Цоликоури, Каури тетри, Габехоура и др. Более резкую в сравнении с западно-европейскими сортами устойчивость против гнили проявила группа западно-грузинских сортов, на юге Украины (г. Одесса) в дождливую осень 1952 года, а также в 1955 и 1956 гг.

В результате народной селекции в Грузии подбирался винные сорта, в первую очередь по урожайности и качеству продукции. Поэтому не удивительно, что грузинские сорта по этим признакам резко выделяются среди закавказских и отличаются также и от среднеазиатских сортов винограда. Местные сорта в пору первого плодоношения вступают рано. На второй год посадки они дают первые признаки плодоношения, с третьей—часть урожая, а с четвертого—пятого года вступают в пору полной урожайности.

Большинство грузинских сортов выделяется хорошими показателями урожайности—высоким коэффициентом плодоношения и средним весом грозди. Коэффициент плодоношения в среднем равен 1,0—2,0 при среднем весе грозди 150—300 г, что в переломе на га при оптимальной нагрузке (20—30 глазков) кустов составляет 80—120 центнеров винограда с га.

Весьма ценной особенностью грузинских сортов винограда является их повышенная устойчивость против зимних морозов. В этом отношении особенно выделяются сорта, сформировавшиеся в условиях континентального климата Восточной Грузии—Ркаштели,

Саперави, Миване, Горули миване, а из сортов, формировавшихся в условиях субтропического климата Западной Грузии — Крахуна, Харишвала колхури, Кундла, Ицха и др.

По времени созревания ягод в Грузии преобладают сорта среднего и позднего периода созревания. Они подобраны с учетом экологических условий районов: в нагорной зоне — в Мехети, Средней и Верхней Карти и Юго-Осетинской А. О. распространены ранние сорта I и II периодов созревания — Кишурп, Чинури, Горули миване, Шавкапито и др., а из интродуцированных — Шасла, Пино черный, Алиготе; в Кахети и Рача-Лечхуми — сорта III и отчасти IV периодов созревания; в Имерети — сорта IV и отчасти III периодов созревания, а в приморских районах Грузии — в Мегрелии, Гурии, Абхазской и Аджарской АССР сорта очень позднего V и позднего IV периодов созревания в составе: Оджалеси, Чхавери, Чхитляри, Аваширва, Качичи, Джани, Мтевалдили, Цоликоури и др.

В целях дальнейшего улучшения промышленного ассортимента винограда Грузинской ССР научно-исследовательская мысль должна быть направлена на улучшение стандартных сортов винограда.

В процессе многовековой культуры наши промышленные сорта винограда под влиянием меняющихся условий внешней среды значительно обогатились клонами различной хозяйственной ценности. Поэтому на первых порах главное внимание должно быть уделено выявлению и выделению наиболее ценных урожайных и качественных клонов, а также очистке наших виноградников от бесплодных клонов и малоценных вариаций методами клоновой селекции и выявлению из богатого ассортимента местных сортов наиболее урожайных и качественных сортов по отдельным видам использования и переработки винограда.

В местном ассортименте имеется много качественных перспективных сортов винограда, которые нуждаются в широком производственном испытании. К ним принадлежат: Капистони тетри, Базалетурп, Оцханури сапере, Нулукидзис тетра, Миввани рачули, Схилатубани, Чхитшвала, Киси, Гразелмтевана, Муджуретули, Шавкапито и Шави кабистони. Они намечены к испытанию для шампанского и столового виноделия, а сорта: Будаеури штели, Горула, Тита, Джавахетура, Кларджули, Камури тетри, Цхенисдаулу, Мсхивтвала тетри, Кишурп и др. — для столового винограда.

Параллельно должны вестись работы по созданию новых качественных сортов винного и столового направления, сортов устойчивых против грибных болезней и филлоксеры, а также морозостойких с корот-

ким вегетационным периодом для продвижения культуры винограда высоко в горы.

При дальнейшем развитии виноградарства в Грузии большую значимость приобретает вопрос о правильном соотношении разводимых сортов как по окраске ягод, так и по видам использования и переработки винограда.

В Грузии, как в стране южного виноградарства, особое внимание должно быть уделено расширению производства красных столовых вин, ибо в более северных районах красные вина высокого качества, как правило, не удаются.

Грузия может гордиться своими замечательными красными винами и в особенности кахетинскими. Вино из кахетинского Саперави лучшее в СССР, оно свободно может конкурировать с лучшими красными винами Бордо и Бургундии.

Однако, красные сорта винограда занимают небольшую площадь — всего около 400 га. Необходимо учесть это положение для более решительного увеличения площадей под красными сортами винограда.

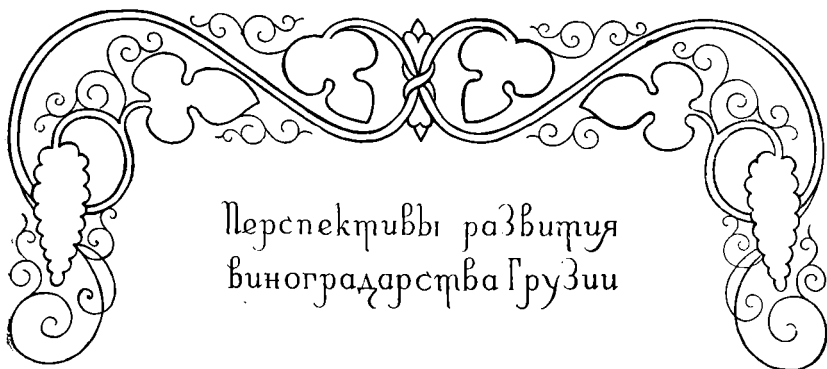
Основные виноградарские массивы в Грузии заняты белыми сортами винограда. Они используются в основном для изготовления столовых вин европейского и местного типов, шампанского, природно-полусладких, крепких, десертных вин и коньяков. Сорта специально шампанского направления среди них занимают незначительные площади. Последние необходимо увеличить также под сортами для шампанского и природно-полусладких и природно-игристых вин в целях значительного увеличения их удельного веса в виноградных насаждениях Грузинской ССР.

В связи с ростом материального и культурного благосостояния трудящихся спрос на столовой виноград ежегодно повышается. Потребители винограда требуют различных по окраске, вкусу, внешнему виду — форме, размеру ягод и гроздей столовых сортов и удлинения периода потребления винограда в свежем виде путем подбора сортов всех периодов созревания, начиная от самых ранних и кончая самыми поздними.

С учетом этих обстоятельств новый семилетний план намечает наряду с винными сортами развитие также столового виноградарства с доведением общей площади виноградников до 120 тысяч га.

Выполнение указанных мероприятий, а также значительное улучшение ухода за виноградниками поднимет на новую, более высокую ступень наше виноградарство и обеспечит выпуск большого количества высококачественной продукции: шампанского, природно-полусладких, десертных, природно-игристых вин и марочных коньяков для удовлетворения все возрастающего спроса широкого круга потребителей.

Перспективы развития виноградарства Грузии

По данным Министерства сельского хозяйства Грузинской ССР общая площадь низкостебельных виноградников в Грузии к 1 января 1956 года составляла 57016 га.

Отсюда большая часть виноградников сосредоточена в Кахети—20116 га, что составляет 35,3% площади всех виноградников республики. Затем следует Имерети—17651 га (31%) и Картли—10656,6 га (18,7%).

В остальных районах республики данная отрасль не играет ведущей роли. Исключение составляют лишь районы Рача-Лечхуми, где виноградарство, несмотря на незначительность площадей виноградников, представляет одну из основных отраслей сельского хозяйства.

Следует отметить развитие за последние годы низкостебельных виноградников в ряде районов Грузии, в том числе в Месхети и Абхазии.

Возрождение виноградников типа даблари в этих краях началось лишь с 1935—1938 гг. и к 1956 году площадь их составила—в Абхазии 332,8 га, в Месхети—334,6 га.

Значительный перелом в этой области произошел за последние два десятилетия также в районах Гурии, Мегрелии и Абхазии, вследствие чего в названных районах виноградарство стало быстро развиваться.

К 1956 году площадь под виноградниками в Гурии составляла до 987,6 га, в Мегрелии—2246,8 га, а в Абхазии достигла 1488 га.

Грузия зона массового распространения Филлоксеры. В связи с этим в районах виноградарства Грузии созданы маточники филлоксероустойчивых лоз, площадь которых к 1 января 1956 года составляла 885,4 га.

Большая часть маточников расположена в Кахети (290,7 га, или 32,8% общей их площади) и Имерети (239,6 га—27%). За ними следует Картли (170,9 га—19,3%). В остальных районах маточники занимают значительно меньшую площадь.

Из подвойных сортов широко распространены Рипария × Рупестрис 3309—37,1% всей их площади.

За ним следует Рипария × Рупестрис 101—14 (10,4%) и Рипария × Рупестрис 3306 (13,1%). Гибриды Берландиери (420—А, 5-ВВ и 41-В) занимают сравнительно небольшую площадь (5—8%).

Основные вопросы агротехники виноградарства. Развитие в Грузии виноградарства в прошлом содействовала сравнительно несложная агротехника и производственные процессы. Виноградники закладывались на собственных корнях, не требовавших лечения против грибных болезней и вредителей.

Распространение филлоксеры сделало необходимой прививку, требующую создания маточников филлоксероустойчивых лоз и организации теплично-питомнического хозяйства. Стало необходимым проведение эффективных мероприятий путем применения различных ядохимикатов против вредителей и болезней виноградной лозы, которые распространились во второй половине XIX столетия. Организация крупных виноградарских хозяйств потребовала механизацию основных производственных процессов, уточнения площади питания, приемов формирования и нагрузки и т. д.

Маточное хозяйство. В целях получения качественного подвойного материала в маточниках главное внимание уделяется надлежащему уходу за лозой, в первую очередь—вопросам обработки почвы и борьбе с сорняками. В этих целях закладка маточников должна производиться крупными массивами, чтобы сделать возможной механизацию основных производственных процессов.

Одним из показателей годности подвойного материала является степень его зрелости. На степень зрелости оказывает влияние как комплекс экологических факторов, так и порядок проведения агротехнических приемов. С этой стороны заслуживает особого внимания вопрос формирования лоз в маточниках.

Ведутся исследовательские работы по уточнению формы ведения кустов в маточниках подвойных лоз. По предварительным данным лучшие результаты получены при двухстороннем кордоне с низким штамбом и вертикальным расположением побегов.

Питомниче хозяйство. На данном этапе развития виноградарства республики особое внимание заслуживают вопросы питомниче хозяйства виноградной лозы.

В интересах рационального проведения рабочих операций в питомниках и получения высокого выхода пересортных прививок необходимо в соответствующих экологических условиях создание специальных крупных питомниче хозяйств. Организация их диктуется следующими соображениями:

В основных виноградских районах легко подобрать для питомниче хозяйства земельные массивы с соответствующими почвенными и климатическими условиями для выращивания качественных виноградных саженцев.

Крупное питомниче хозяйство легко оснастить по последнему слову техники и максимально использовать рабочие процессы.

Централизация всех работ по отбору и хранению прививочного материала, производству прививок, тепличному хозяйству, выращиванию саженцев, даст возможность построить специальные помещения с соответствующим оборудованием и приспособлениями для этих работ.

Крупное питомниче хозяйство легко укомплектовать высококвалифицированным агроперсоналом и рабочими, которые из года в год будут специализироваться и совершенствоваться в своих знаниях и приобретаемых навыках.

Имеется полная возможность установить четырехпольный полевой оборот, в котором часть будет занята под питомник, а другая — бобовыми в целях сохранения структуры и плодородия почвы питомника.

В целях обеспечения производства прививки апробированным материалом и загрузки рабочих, занятых в прививочном деле работой в продолжение целого года при крупном питомниче хозяйстве считаем необходимым закладку маточников половинных и привойных лоз.

Высокий уровень постановки дела крупного питомниче хозяйства даст возможность увеличить выход пересортных прививок в среднем до 60—65%, что обеспечит своевременное выполнение плана закладки новых виноградников.

Закладка виноградников и уход за ними. В комплексе организационных и агротехнических мероприятий по закладке виноградников особое внимание уделяется правильному подбору участка. При этом учитываются: экспозиция, высота над уровнем моря, микроклиматические и почвенные условия, близость грунтовых вод, направление и сила ветров, размещение сортов по микрорайонам, организация территории, проведение мелиоративных и агротехнических мероприятий, потребность в раскисл. механизация основных процессов и др.

Уточнение вышеперечисленных вопросов на данном этапе развития виноградарства является весьма актуальным при освоении новых земельных массивов и улучшение из виду какого-либо фактора весьма отрицательно отразится на дальнейшем развитии виноградной лозы, урожайности и качестве продукции.

Природные условия Грузии способствующие беспрепятственному развитию виноградарства, многообразие аборигенных сортов винограда (свыше 500) давали возможность грузинскому земледельцу на основании многовековой, усердной и планомерной работы по подбору получить высококачественные, ставшие

впоследствии широко известными сортами винограда: Саперави, Ркацидзет, Хихви, Мтиване, Чинური, Полкокур, Ципка, Чкавери, Оджалети, Александропли и др.

Наши совхозы и колхозы разводят сравнительно устойчивые и урожайные сорта, избегая массового разведения таких прославленных сортов, как Саперави, Мтиване, Хихви, Крахула, Чкавери и др., требующих сравнительно больше ухода, но славящихся своей высококачественной продукцией. При закладке новых виноградников особое внимание следует уделять сортам, дающим высококачественную продукцию.

Известна роль специализации и правильного размещения отраслей сельского хозяйства в соответствии с экологическими условиями отдельных районов.

Указанный вопрос в виноградарстве играет весьма важную роль, в особенности в тех районах, где данная отрасль сельского хозяйства является ведущей и основным источником подпитания уровня материального благосостояния трудящихся.

Исходя из потребности населения и экологических факторов, вблизи промышленных центров разводят столовые сорта винограда.

Для получения высококачественных шампанских виноматериалов необходимо закладывать виноградники на карбонатных песчано-глинистых почвах с подбором соответствующих плодородия и качественных шампанских сортов винограда и т. д.

Для нормального роста и плодоношения виноградной лозы огромное значение имеет предпосадочное окультуривание почвы. Участок после корчевки старых насаждений в продолжение 2—3 лет должен быть занят бобовыми культурами.

Глубокое и мощное развитие корневой системы будет способствовать сильному развитию подземной части лозы и получению высоких и устойчивых урожаев винограда. С этой целью следует считать необходимым проведение глубокого пластажа — до 70 см и больше, в зависимости от почвенных и климатических условий района, с предварительным рыхлением подпочвы до 90 см рыхлителем Р-80 и с оборотом верхних слоев почвы вниз.

Так как наиболее остро ощущается сравнительно низкий уровень механизации трудоемких процессов в области виноградарства, в ближайшее время нужно создать комплекс прицепных машин для полной механизации виноградарства.

В целях получения высоких урожаев винограда особое внимание уделяется установлению оптимальной нагрузки и формировки кустов при соответствующих площадях питания.

При определении густоты посадки должна быть учтена, наряду со специфическими особенностями сорта, возможность проведения полной механизации всех основных работ на винограднике.

Установление густоты посадки при закладке виноградников в наших условиях производится в зависимости от рельефа местности: 1,5—2 м между рядами и 1,25—1,5 м между кустами.

Почти во всех районах Грузии основной формой ведения кустов являясь так называемая грузинская формировка, имеющая многовековую историю.

При такой формировке общая нагрузка лозы не превышает 10—16 глазков, что в пересчете на гектар составляет 50—60 тысяч глазков.

На современном этапе развития виноградарства, когда особое внимание уделяется механизации основных производственных процессов, стало необходимым

увеличение площади питания и в связи с этим изменение нагрузки и формирования кустов.

С увеличением площади питания выработаны формы высокой нагрузки (многоорудковая форма, двухсторонний кордон), увеличивающие на фоне высокой агротехники урожайность винограда на 50—70% по сравнению с применявшейся ранее одно- и двухсторонней шпалерой.

Но при этом следует отметить стихийное внедрение в производство этих рациональных мероприятий по некоторым районам, — т. е. увеличение нагрузки независимо от силы и состояния виноградного куста, при низкой агротехнике, ввиду чего имеет место ослабление куста и, в связи с этим, резкое падение урожайности.

Перевод форм малой нагрузки (одно- и двуплечая шпалера) на увеличенную должен производиться в зависимости от сорта, возраста и силы роста кустов постепенно в продолжение 2—3 лет, при соблюдении высокого агрофона.

В комплексе агромероприятий большое значение имеет своевременное и качественное проведение зеленых операций на винограднике, являющихся продолжением зимней подрезки.

Среди этих операций заслуживает особого внимания прищипывание верхушек побегов. В некоторых районах виноградарства (Кахети, Картали) означенная операция применяется в момент начала цветения, повышая урожайность винограда на 15—20 процентов. Ввиду важности данной операции она должна применяться в массовом масштабе по всем районам виноградарства, особенно для сортов с рыльной гроздью (Саперави, Мшване, Горули мшване, Цоликоури, Чхавери и др.).

Большое значение среди зеленых операций имеет также чеканка побегов виноградной лозы. В большинстве случаев она проводится своевременно и качественно, но имеются случаи преждевременного проведения этой операции, что вызывает в известной мере развитие пасынков и зимующих почеч, ослабление куста и массовое развитие грибных болезней.

Исходя из этого следует проводить чеканку побегов в условиях сильного замедления роста лозы в Грузии во второй половине июля.

Борьба с вредителями и болезнями виноградной лозы. Основными вредителями и болезнями виноградной лозы в Грузии являются: филлоксеры, гроздевая листовертка, виноградная пестрянка, закавказский иранский хрущ, совки, кузнечики, виноградный червец, клещики, мильяло, оидиум, черная гниль и др.

Хозяйственное значение этих вредителей и болезней в различных зонах виноградарства неодинаково. Весьма отрицательно влияют некоторые из них (филлоксеры, виноградный червец, клещики, мильяло, оидиум), вызывающие резкое снижение урожайности и ухудшение качества продукции.

На основании многолетних опытов научными учреждениями республики разработаны эффективные мероприятия против основных видов вредителей и болезней винограда. Так, напр. против гроздевой листовертки успешно применяется дуст ДДТ, против подгрызающих совок и проволочников—дуст гексахлора, против виноградного червеца и виноградной пестрянки тиофос, эфирсульфонат, листовой филлоксеры—дусты и суспензии гексахлора, и др. В результате своевременного применения означенных пре-

паратов сильно снижается отрицательное действие вредителей.

Перспективы развития виноградарства

Естественно-экологические условия нашей страны—обилие земельных площадей, пригодных для разведения виноградников, многообразие аборигенных сортов винограда, высокое качество получаемой продукции, а также большая любовь местного населения к этой культуре, создали широкие перспективы для развития в нашей республике виноградарства и качественного виноделия.

В отношении выделения площадей большие возможности имеются в районах Восточной Грузии, в первую очередь в Кахети, где по предварительным подсчетам можно подобрать свыше тридцати тысяч гектаров пригодных для закладки виноградников земель. Это даст возможность довести общую площадь их в Кахети до 50 тысяч гектаров.

Большие возможности выделения земельных массивов, пригодных для виноградарства, имеются также в районах Картали, Имерети, Месхети. В означенных районах при механизации основных процессов можно выделить десятки тысяч гектаров земли.

Перспективы развития виноградарства имеются также и в горных зонах республики. В этой части Грузии за последние годы проведена значительная работа: заложены виноградники в районах Месхети, в горной зоне Нижней Картали, в Нижней Саанети, Юго-Осетии и др.

Данная отрасль находит широкое распространение также в районах Мегрелии, Гурии, Абхазии, где по предварительным подсчетам общую площадь виноградников можно довести до 20 тысяч гектаров.

Таким образом, для закладки виноградников в Грузии имеются большие резервы земельных массивов, в основном при условии механизации основных процессов работы и по предварительным подсчетам считается возможным довести общую площадь виноградников до 150 тысяч гектаров.

Нет сомнения, что такое расширение виноградников вызовет чрезмерно большие затраты и если все основные процессы, связанные с закладкой виноградников и уходом за ними (паштаж, посадка, обработка почвы, внесение удобрений, борьба с вредителями и болезнями и др.) будут механизированы, тогда резко сократятся связанные с ними расходы.

При освоении новых земель в первую очередь особое внимание нужно уделить укомплектованию хозяйств соответствующим количеством рабсилы. В противном случае ведение виноградарства в широком масштабе будет чрезвычайно затруднительно или даже невозможно.

Направлением в виноградарстве. Грузия издревле считается ведущей страной по производству высококачественных марочных столовых вин местного и европейского типов. Виноделие и впредь будет широко развиваться, используя при этом продукцию прославленных аборигенных сортов винограда (Квинецели, Саперави, Мшване, Хихви, Цицка, Цоликоури, Крахуна, Оджалши, Чхавери, Александрюли, Усахеури, Мужуретули и др.).

Кроме этого здесь имеется большая возможность производства качественных шампанских, десертных и обычных вин, а также столового винограда и виноградного сока.

Питомниче хозяйство. На данном этапе развития виноградарства республики особое внимание заслуживают вопросы питомнического хозяйства виноградной лозы.

В интересах рационального проведения рабочих операций в питомниках и получения высокого выхода первосортных прививок необходимо в соответствующих экологических условиях создание специальных крупных питомнических хозяйств. Организация их зависит от следующих соображений:

В основных виноградарских районах легко подыскать для питомнического хозяйства земельные массивы с соответствующими почвенными и климатическими условиями для выращивания качественных виноградных саженцев.

Крупное питомниче хозяйство легко оснастить по последнему слову техники и максимально механизировать рабочие процессы.

Централизация всех работ по отбору и хранению прививочного материала, производству прививок, тепличному хозяйству, выращиванию саженцев, даст возможность построить специальные помещения с соответствующим оборудованием и приспособлениями для этих работ.

Крупное питомниче хозяйство легко укомплектовать высококвалифицированными агроперсоналом и рабочими, которые из года в год будут специализироваться и совершенствоваться в своих знаниях и приобретаемых навыках.

Имеется полная возможность установить четырехпольный полевой оборот, в котором часть будет занята под питомник, а другая — бобовыми в целях сохранения структуры и плодородия почвы питомника.

В целях обеспечения производства прививки апробированным материалом и загрузки рабочих, занятых в прививочном деле работы в продолжение целого года при крупном питомническом хозяйстве считаем необходимым закладку маточников подвойных и привойных лоз.

Высокий уровень постановки дела крупного питомнического хозяйства даст возможность увеличить выход первосортных прививок в среднем до 60—65%, что обеспечит своевременное выполнение плана закладки новых виноградников.

Закладка виноградников в уход за ними. В комплексе организационных и агротехнических мероприятий по закладке виноградников особое внимание уделяется правильному подбору участка. При этом учитывается: экспозиция, высота над уровнем моря, микроклиматические и почвенные условия, близость грунтовых вод, направление и сила ветров, размещение сортов по микрорайонам, организация территории, проведение мелкоративных и агротехнических мероприятий, потребность в раскисле, механизация основных процессов и др.

Уточнение вышеперечисленных вопросов на данном этапе развития виноградарства является весьма актуальным при освоении новых земельных массивов и упущение из виду какого-либо фактора весьма отрицательно отразится на дальнейшем развитии виноградной лозы, урожайности и качестве продукции.

Природные условия Грузии способствуют беспрепятственному развитию виноградарства, многообразие аборигенных сортов винограда (свище 500) давали возможность грузинскому земледельцу на основе многовековой, усердной и планомерной работы по подбору получить высококачественные, ставшие

впоследствии широко известными сортами винограда: Саперави, Ркатиели, Хихви, Миване, Чинური, Цоликоури, Шика, Чахери, Оджалеши, Александрови и др.

Наши совхозы и колхозы разводят сравнительно устойчивые и урожайные сорта, избегая массового разведения таких прославившихся сортов, как Саперави, Миване, Хихви, Крахула, Чахери и др., требующих сравнительно больше ухода, но славящихся своей высококачественной продукцией. При закладке новых виноградников особое внимание следует уделять сортам, дающим высококачественную продукцию.

Известна роль специализации и правильного размещения отраслей сельского хозяйства в соответствии с экологическими условиями отдельных районов.

Указанный вопрос в виноградарстве играет весьма важную роль, в особенности в тех районах, где данная отрасль сельского хозяйства является ведущей и основным источником поднятия уровня материального благосостояния трудящихся.

Исходя из потребности населения и экологических факторов, вблизи промышленных центров разводят столовые сорта винограда.

Для получения высококачественных шампанских вино материалов необходимо закладывать виноградники на карбонатных песчано-глинистых почвах с подбором соответствующих подвоев и качественных шампанских сортов винограда и т. а.

Для нормального роста и плодоношения виноградной лозы огромное значение имеет предпосадочное окультивирование почвы. Участок после корчевки старых насаждений в продолжение 2—3 лет должен быть занят бобовыми культурами.

Глубокое и мощное развитие корневой системы будет способствовать сильному развитию подземной части лозы и получению высоких и устойчивых урожаев винограда. С этой целью следует считать необходимым проведение глубокого плантажа — до 70 см и больше, в зависимости от почвенных и климатических условий района, с предварительным рылением подпочвы до 90 см рыхлителям Р-80 и с оборотом верхних слоев почвы вниз.

Так как наиболее остро ощущается сравнительно низкий уровень механизации трудоемких процессов в области виноградарства, в ближайшее время нужно создать комплекс прицепных машин для полной механизации виноградарства.

В целях получения высоких урожаев винограда особое внимание уделяется установлению оптимальной нагрузки и формировки кустов при соответствующих площадях питания.

При определении густоты посадки должна быть учтена, наряду со специфическими особенностями сорта, возможность проведения полной механизации всех основных работ на винограднике.

Установление густоты посадки при закладке виноградников в наших условиях производится в зависимости от рельефа местности: 1,5—2 м между рядами и 1,25—1,5 м между кустами.

Почти во всех районах Грузии основной формой ведения кустов является так называемая грузинская формировка, имеющая многовековую историю.

При такой формировке общая нагрузка лозы не превышает 10—16 глазков, что в пересчете на гектар составляет 50—60 тысяч глазков.

На современном этапе развития виноградарства, когда особое внимание уделяется механизации основных производственных процессов, стало необходимым

увеличение площади питания и в связи с этим изменение нагрузки и формирования куста.

С увеличением площади питания выработаны формы высокой нагрузки (многоствольная форма, двухсторонний кордон), увеличивающие на фоне высокой агротехники урожайность винограда на 50—70% по сравнению с применявшейся ранее одно- и двухсторонней шпалерой.

Но при этом следует отметить стихийное внедрение в производство этих рациональных мероприятий по некоторым районам. — т. е. увеличение нагрузки независимо от силы и состояния виноградного куста при низкой агротехнике, ввиду чего имеет место ослабление куста и, в связи с этим, резкое падение урожайности.

Перевод форм малой нагрузки (одно- и двухствольная шпалера) на увеличенную должен производиться в зависимости от сорта, возраста и силы роста кустов постепенно в продолжение 2—3 лет, при соблюдении высокого агрофона.

В комплексе агромероприятий большое значение имеет своевременное и качественное проведение зеленых операций на винограднике, являющихся продолжением знаний подрезки.

Среди этих операций заслуживает особого внимания прищипывание верхушек побегов. В некоторых районах виноградарства (Кахети, Картли) означенная операция применяется в момент начала цветения, повышая урожайность винограда на 15—20 процентов. Ввиду важности данной операции она должна применяться в массовом масштабе по всем районам виноградарства, особенно для сортов с рыхлой гроздью (Саперави, Мцване, Горули мцване, Цоликоури, Чхавери и др.).

Большое значение среди зеленых операций имеет также чеканка побегов виноградной лозы. В большинстве случаев она проводится своевременно и качественно, но имеются случаи преждевременного проведения этой операции, что вызывает в известной мере развитие пасынков и зимующих почек, ослабление куста и массовое развитие грибных болезней.

Исходя из этого следует проводить чеканку побегов в условиях сильного замедления роста лозы в Грузии со второй половины июля.

Борьба с вредителями и болезнями виноградной лозы. Основными вредителями и болезнями виноградной лозы в Грузии являются: филлоксеры, гроздевая листовертка, виноградная пестрянка, закавказский мраморный хрущ, совки, кузнечики, виноградный червец, клещки, мильяло, оидиум, черная гниль и др.

Хозяйственное значение этих вредителей и болезней в различных зонах виноградарства неодинаково. Весьма отрицательно влияют некоторые из них (филлоксеры, виноградный червец, клещки, мильяло, оидиум), вызывающие резкое снижение урожайности и ухудшение качества продукции.

На основании многолетних опытов научными учреждениями республики разработаны эффективные мероприятия против основных видов вредителей и болезней винограда. Так, напр. против гроздевой листовертки успешно применяется дуст ДДТ, против подгрызающих совок и проволочников—дуст гексахлорана, против виноградного червеца и виноградной пестрянки тиофос, эфирсульфонат, листовой филлоксеры—дусты и суспензии гексахлорана, и др. В результате своевременного применения означенных пре-

паратов сильно снижается отрицательное действие вредителей.

Перспективы развития виноградарства

Естественно-экологические условия нашей страны—обилие земельных площадей, пригодных для разведения виноградников, многообразие аборигенных сортов винограда, высокое качество получаемой продукции, а также большая любовь местного населения к этой культуре, создали широкие перспективы для развития в нашей республике виноградарства и качественного виноделия.

В отношении выселения площадей большие возможности имеются в районах Восточной Грузии, в первую очередь в Кахети, где по предварительным подсчетам можно подобрать свыше тридцати тысяч гектаров пригодных для закладки виноградников земель. Это даст возможность довести общую площадь их в Кахети до 50 тысяч гектаров.

Большие возможности выселения земельных массивов, пригодных для виноградарства, имеются также в районах Картли, Имерети, Месхети. В означенных районах при механизации основных процессов можно выделить десятки тысяч гектаров земли.

Перспективы развития виноградарства имеются также и в нагорных районах республики. В этой части Грузии за последние годы проведена значительная работа: заложены виноградники в районах Месхети, в горной зоне Нижней Картли, в Нижней Сванети, Юго-Осетии и др.

Данная отрасль находит широкое распространение также в районах Мегрели, Гурии, Абхазии, где по предварительным подсчетам общую площадь виноградников можно довести до 20 тысяч гектаров.

Таким образом, для закладки виноградников в Грузии имеются большие резервы земельных массивов, в основном при условии механизации основных процессов работы и по предварительным подсчетам считается возможным довести общую площадь виноградников до 150 тысяч гектаров.

Нет сомнения, что такое расширение виноградников вызовет чрезмерно большие затраты и если все основные процессы, связанные с закладкой виноградников и уходом за ними (плантаж, посадка, обработка почвы, внесение удобрений, борьба с вредителями и болезнями и др.) будут механизированы, тогда резко сократятся связанные с ними расходы.

При освоении новых земель в первую очередь особое внимание нужно уделить укомплектованию хозяйств соответствующим количеством рабочих. В противном случае ведение виноградарства в широком масштабе будет чрезвычайно затруднительно или даже невозможным.

Направление виноградарства. Грузия издавна считается ведущей страной по производству высококачественных марочных столовых вин местного и европейского типов. Виноделие и впрямь будет широко развиваться, используя при этом продукцию прославленных аборигенных сортов винограда (Ркацители, Саперави, Мцване, Хивчи, Шика, Цоликоури, Крахуна, Оджалешви, Чхавери, Александрови, Усачеловури, Муждуретули и др.).

Кроме этого здесь имеется большая возможность производства качественных шампанских, десертных и обычных вин, а также столового винограда и виноградного сока.

Основными районами по производству качественных столовых вин и в дальнейшем будут Гурджаанский, Сигнахский, Кварельский, Телавский, Мухетский, Горийский, Каспский, Харагоульский, Зестафонский, Терджольский, Маяковский, Амбролаурский, Гегечкорский, Паленджинский, Чохатаурский и Гуаутский районы.

По производству качественного шампанского выделяются районы Картли и Имерети. В основном — Мухетский, Каспский, Горийский, Ахалцхский, Харагоульский, Сачхерский, частично — Зестафонский и Терджольский районы.

Для производства шампанских вин широко будут использованы из местных сортов — Чинури, Горули миване. Ципка: из инорайонных — Алиготе, Пино черный и Шардоне.

Особое внимание должно быть уделено производству десертных, шипучих и полусладких вин, так как отдельные микрорайоны дают превосходный материал для изготовления означенных оригинальных типов вин из сортов — Саперави, Хихви, Александрюли, Чхавери, Крахуна и др. К таким относятся: Гурджаанский, Кварельский, Амбролаурский, Сачхерский, и частично Зестафонский, Чохатаурский, и Гуаутский районы.

Виноградарство столового направления будет широко развиваться в окрестностях промышленных центров и курортов республики (Тбилиси, Рустави, Гори, Кутаиси, Кобулет, Батуми, Сухуми) с использованием следующих столовых и столово-винных сортов: Шасла, Ганджинский, Горула, Будаешури, Чинури, Ркацитли, Крахуна, Кр. Дарджули, Хопатури, Шхенгислаузу и др.

План развития виноградарства за 1959—1965 годы. По постановлению директивных органов предусматриваются большие сдвиги в развитии виноградарства в нашей республике.

К концу 1965 года общая площадь виноградников, считая существующие будет доведена до 120 тысяч гектаров.

По перспективному плану развития виноградарства к концу 1965 года больше всего виноградников будет сосредоточено в Кахети — 47 756,5 га, что составит 39,79% всех виноградников республики. За ними будет следовать Имерети — 29511 га (24,59%) и Картли — 25746,6 га (21,46%).

Значительное расширение виноградников намечается также в районах Месхети, Мегрелии, Гурии и Абхазии.

Из 63 тысяч гектаров вновь закладываемых виноградников 15 тысяч гектаров будет заложено в совхозах, а 48 тысяч га в колхозах республики.

При освоении новых массивов в основном будут использованы местные стандартные сорта лоз, из инорайонных же — Каберне, Пино черный, Алиготе, Ганджинский, Шасла, Мускаты и др.

Из местных сортов винограда по занимаемой площади на первом месте будет Ркацитли (23,8%), за ним последуют: Цоликоури (12,7%), Миване (9,52%), Саперави (9,52%), Чинури (9,52%), Горули миване (5,51%), Алиготе (4,0%), Ципка (4%) и т. д.

Особое внимание будет уделяться восстановлению и разведению весьма ценных сортов, представленных в настоящее время в малом количестве. Таковыми являются: Чхавери, с доведением общей площади его до 1000 га против существующих в настоящее время 117 га, Оджалеш — до 1000 га и Хихви — до 1000 га.

Сорта Алиготе и Пино черный в основном будут разводиться в районах Картли и Имерети для получения шампанского виноматериала. Кроме этого намечено их массовое разведение, как сортов сравнительно раннего периода созревания, в нагорных районах республики.

В связи с расширением площадей под виноградниками особое внимание будет уделено вопросам маточного хозяйства. В разных районах республики будут заложены новые маточники до 1000 га.

В основных районах виноградарства необходимо увеличить количество мощных теплиц в размере емкости в одну загрузку до 10 миллионов штук прививок.

Закладка виноградников должна быть произведена исключительно высококачественными привитыми саженцами, в связи с чем необходимо установить строгий контроль за посадочным материалом.

Ввиду того, что Грузия является очагом массового распространения Филлоксеры, дальнейшее развитие виноградарства будет производиться исключительно привитыми саженцами.

Несмотря на сравнительную устойчивость против филлоксеры некоторых ведущих сортов винограда (Ркацитли, Чинури, Ципка), все-таки не имеется достаточных данных о возможности их разведения на собственных корнях. Наоборот, имеющиеся корнесобственные насаждения, например, Ркацитли в совхозах Хирса (Сигнахский район), Напареули (Телавский р-н), с. Наниани (Качетский район) и др. уже с 7—8 летнего возраста сильно страдают от филлоксеры. Означенное положение диктует воздержаться от закладки виноградников корнесобственными саженцами.

Виноградники должны закладываться крупными массивами с учетом экологических условий, сортовых особенностей, полной механизации основных процессов, также с предварительным составлением плана организации территории (выделение дорог, устройство ветрозащитных полос, оросительной сети и пр.).

Особое внимание нужно уделить также разработке вопроса размещения сортов по отдельным районам республики, сочетанию виноградарства с другими отраслями сельского хозяйства, вопросам дифференцированной агротехники, экономики и организации труда и себестоимости продукции.

В целях рационального проведения рабочих процессов и получения качественной продукции следует считать необходимым перевод виноградников в массовом виде на шпалеры.

Выполнение вышеуказанных организационных мероприятий на фоне высокой агротехники обеспечит резкое повышение урожайности винограда и улучшение качества продукции.

101. Гамба Ш. Виноградство, виноделие и прочие сельскохозяйственные культуры в Кахети, 1820.
102. Геесский В. К. и Шарер Н. Крайний очерк садоводства Закавказья. Труды Кавк. Общ. садовод. Тифлис, 1865.
103. Гейджи В. Виноделие в Рачинском уезде. Отчеты Кавк. сельхозов. № 4, 1884.
104. Гезаливан Л. Е. Минерализация Грузинского района с точки зрения виноделия. Труды Института виноградарства и виноделия, т. VII, 1931.
105. Гев В. Культурные растения и домашние животные в их переходы из Азии в Грецию и Италию, а также в остальную Европу. 1872.
106. Геродот. История, ч. II.
107. Гершенштейн А. Обс. К вопросу о кахетинских винах. «Новое собрание», № 647, Тифлис, 1903.
108. Гоголь-Яновский Г. II Задачи районного виноградарства и виноделия на Кавказе. Тифлис, 1899.
109. Гозатов Н. Ученый анализ кахетинского вина. «Кавказское сельхозов», № 247, 1899.
110. Гозатов А. Историческое описание Грузии. Тифлис, 1846.
111. Грозинский С. Р. Экономико-географическая характеристика под редакц. А. Н. Давидовича и С. Н. Разишана. Москва, 1956.
112. Гумель Я. И. К проблеме артезианских Закавказья. Сообщ. АН ГССР, т. II, № 1-2, 1941.
113. Гумель Я. И. Проблема артезианских Закавказья. Сообщ. АН ГССР, т. I, № 10, 1954.
114. Гумель Я. И., Яценко-Мезерский А. А., Кандалаки В. В. Дрейфация растительности города Галики в эпоху Иллинов. Сообщ. АН ГССР, т. II, № 8, 1941.
115. Давидович Г. Р. История Грузии. Крайняя эпоха Грузии. Тифлис, 1907.
116. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда СССР. Москва, Ленинград, 1938.
117. Давидович Е. X. Виноградарство и виноделие в Рачинском уезде. Сб. сведений по виноделию и виноградарству. Вып. III. Тифлис, 1926.
118. Давидович Е. X. Записки о положении виноградарства в Леuchtenском уезде. Царское село, 1823, 1829.
119. Давидович Е. X. Анализ пяти главных винодельческих районов Горьковского уезда. «Кавказское сельхозов», № 204, 205, 206, 207, 1897.
120. Дарсидзе М. К. Краткое описание и плодородие почвы Грузии и их использование под субтропические культуры. 1949.
121. Дедзидзе А. Методические указания по возделыванию растений. 1953.
122. Дементьев А. Труды лаборатории при Сакарском питомнике. Вып. VII, 1919.
123. Дзобченко П. Виноделие в Мухран. «Кавказ», № 314, 315.
124. Дзобченко П. Виноделие на Кавказе. «Русская мысль», № 6, 1880.
125. Дзобченко П. Виноделие в Свирь. «Русский виноград», 1887.
126. Дженсон С. Д. Виноделие в К. Багратов-Мухранского. Тифлис, 1893.
127. Докучаев В. В. К вопросу о зонах в природе. Горизонтальные и вертикальные поперечные зоны Кавказа. т. III, 1940.
128. Дюбуа-Монвер. Путешествие поворот Кавказа. Сухуми, 1927.
129. Егоров А. А. Очерки о кахетинском вине. Сборник поповешений в Тифлисе. Одесса, 1925.
130. Егоров А. А. Вина Закавказья. Краснодар. Симферополь, 1947.
131. Егоров А. А. Вина Кахети. «Вестник виноделия Украины», № 8, 1926.
132. Жуковский П. М. Культурные растения Грузии, 1933.
133. Жуковский П. М. Культурные растения и их сортовые. 1950.
134. Записки кахетинского обл. Импер. археологич. Общ-т. II. Петербург, 1906.
135. Задаров С. А. Значение экспозиции и крупности склонов в распределении почв. Ботаник. журнал СССР, 4-5, 1940.
136. Зисмерман 25 лет на Кавказе. СПб, 1879.
137. Ионесани И. Е. К вопросу о кахетинских винах. СПб, 1903.
138. Ионесани П. Путевые записки о Кахетии. т. I. Тбилиси, 1943.
139. Кавришвили В. И. Динамика фито-гидрологические зоны Грузинской ССР. Тбилиси, 1955.
140. Кандалаки В. А. Возделывание вина Хванкара. «Виноделие и виноградарство СССР», № 9, 1944.
141. Кандурашвили П. Г. Очерк виноградарства и виноделия в Карталинском Сб.р. сведения по виног. и винод. на Кавказе, вып. 8. Тифлис, 1897.
142. Кавришвили Ф. К. К изучению сортов винограда. Культура, 1936.
143. Кавришвили Ф. К. К изучению абхазских сортов винограда. 1934.
144. Кавришвили С. Виноградарство и виноделие в Тифлиском уезде. «Кавказское сельхозов», № 81, 84, 1904.
145. Келенджеридзе К. Климатический очерк Кахети. Тбилиси, 1935.
146. Клеопетерский В. Поверхние экспозиции Закавказского флоры. Академия наук СССР. «Литературный вестник», № 9, 1933.
147. Ковалевский Г. В. Вертикальное распространение главных культурных растений в республиках и автономных областях Кавказа. 1931.
148. Кочмаров В. Т. Происхождение культурных растений. Москва, 1938.
149. Коржинский С. И. Антропогеография Крыма, СПб, 1912.
150. Косович И. Анализ пер. М. И. Максимовой под. ред. акад. Н. И. Тодоров. М.-Л., 1941.
151. Куртин Б. А. Материалы к археологии Колхиды. т. I.—I, Тбилиси, 1949—50.
152. Куртин Б. А. Археологические раскопки в Триалети. т. I, Тбилиси, 1941.
153. Лазаревский М. А. Методика виноградографических описаний. Тбилиси, 1936.
154. Ларионов В. Виноделие в Рачинском уезде. «Кавказское сельхозов», № 335, 1900.
155. Лавинский В. В. Известия древних писателей о Скифии и Колхиде. СПб, 1850.
156. Ленин Г. О состоянии виноделия и виноградарства в Кахети. «Кавказ», № 10—11, 1840.
157. Леонидзе А. М. Спор о типах русских вин. «Вестник виноделия», № 10—11, СПб, 1887.
158. Леонид. Виноград в исторические времена. «Русский виноград», № 10—11, СПб, 1887.
159. Матеевич В. П. Географическое строение Восточной Грузии. 1884.
160. Масарский В. Очерк Батумской области. Изд. Импер. русск. географич. Общества, 1886.
161. Массони М. Записки о Кахетинском уездном имении. Цинцианди, 1814.
162. Мачавариани К. Абхазские вина. Тр. Кавказ. сел. хоз-ва, Тифлис, 1888.
163. Мичурин И. В. Социализм, под редакцией В. А. Келера и Т. Д. Давидова. Москва, 1956.
164. Мозабадзе К. Анализ вин Кахети. Труды лабораторий при Сакарском питомнике землев. хоз. вып. III, 1914.
165. Монашвили К. Источники виноделия Грузии. «Виноделие и виноградарство СССР», № 2, 1955.
166. Монашвили Е. Очерк виноградарства и виноделия Грузии и Мингрелии. Сб.р. сведения по виног. и винод. на Кавказе. Вып. IV. Тифлис, 1886.
167. Негурья А. М. Происхождение культурного винограда. 1946.
168. Негурья А. М. Сортовые районирования виноградарства СССР. «Вопросы виноградарства. Труды ВАСХНИЛ», Москва, 1936.
169. Негурья А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады Акад. наук СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
170. Негурья А. М. Итоги исследований по проблемным вопросам виноделия и виноградарства СССР. № 2, 1955.
171. Орбелиани Сулхан Саба. О музееи вымысла. Москва, 1951.
172. Паламов А. Виноделие Абхазии. Записки о сель. хоз-ва Южная Россия, № 1, 1855.
173. Пирадов А. С. и Шавердов С. Б. Очерк виноградарства и виноделия Кахети. Сб. сведения по вин. и винод. на Кавказе, вып. VII. Тифлис, 1896.
174. Повинковский С. Положение виноградарства в долине реки Юри. «Вестник виноделия», № 5, 1893.
175. Придле Е. М. Новые кахетинские вина. Материалы по археологии Кавказа. № 1, вып. XXIV, 1914.
176. Простосердов Н. И. О грузинских винах и нуждая грузинского виноградарства и виноделия. «Кавказское хозяйство», № 21—22, 1911.
177. Пушкарев С. О виноградарстве и виноделии Абхазии, Записки об-ва сель. хоз-ва Южная Россия, № 6, 1855.
178. Пушкин И. С. Путешествие в Арзрум, 1949.
179. Рамизидзе И. М. Общественно-географический СССР, т. IV.
180. Роголов Л. К. Динамические растения Кавказа и их распространение. 1908.
181. Ртишвили Ф. Первичный предель различных культурных растений на главном Кавказском хребте. 1864.
182. Савашвили М. Н. Полеиз Грузии. Тбилиси, 1948.
183. Савашвили А. О. Почвы Кахети. Тбилиси, 1940.
184. Савашвили А. О. Описание местностей и лесов Кавказа. вып. IV. Тифлис, 1884.
185. Селянинов Г. Т. Климат, характеристика субтропических микроклиматов по агрометеорологическому районированию субтропиков СССР. Ленинград, 1936.
186. Селянинов Г. Материалы по климатическому районированию субтропиков СССР, 1933.
187. Симонович С. Вациев А. и Сорокин А. Геологическое описание частей Кутаисского, Леuchtenского, Сенакарского и Зулдского уездов Кутаисской губернии. Матер. Сб.р. Кавказа, Серия I, кн. 5. Тифлис, 1875.
188. Солонин А. Исследования кахетинских вин. Тр. Кавк. об-ва сель. хоз-ва, № 6-7, 1895.
189. Сорокин А. и Симонович С. Объяснительная записка к геологической карте части Кутаисской губернии. Серия II, кн. 2.
190. Старосельский В. А. Закавказские сорта винограда. Матер. вып. виноградарства Кавказа, вып. № 1.
191. Стебляцкий П. Понтийский хребет. Изв. «Сел. хоз-ва», от импер. русск. географич. общ-т. т. VII, 1862—83.
192. Стевен X. Виноделие и виноградарство в разных местностях Кавказа. «Сел. новизн», № 50—60, 1891.
193. Тавбидзе Д. Районы виноградарства Кахети, Телави, 1940.
194. Тавбидзе Д. И. Сортовой состав виноградных насаждений Грузинской ССР, 1956.
195. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Арташском округах. Сб.р. сведения по виног. и винод. на Кавказе. Вып. IV, 1886.
196. Тобаев С. О бытии кахетинских вин и о выработке типа кахетинских вин. Кавказ. сел. хоз-во, № 9, 1911.
197. Фигуринский В. Климат Кавказа, 1919.
198. Ховренко М. А. Общее состояние винодельческой промышленности и пути ее развития в СССР. «Вестник виноделия Украины», № 8, Одесса, 1926.
199. Чоловашвили С. М. К перспективам развития винограда, и виноделия в Грузии. «Экономист Грузии», 1939.
200. Чоловашвили С. М. Развитие виноградарства и виноделия Грузинской ССР, 1948.
201. Шавердов С. В. Грузинский словарь грузинских, вердле-иммертинских и лезгинских провинциальных слов. Тбилиси, 1939.
202. Шатский А. Л. Материалы к познанию климата бассейна реки Алазани, ч. I. (Телави), Тбилиси, 1934.
203. Шатский А. Л. Климат виноградарского района Имерети, 1938.
204. Шатский А. Л. Климат виноградарского района Карталинского, 1930.
205. Эрштов И. Виноградарство и виноделие в Кахети. Отчеты Кавказск. Об-ва сель. хоз-ва, № 4, 1878.
206. Яковлев А. Виноградарство и виноделие в Леuchtenском уезде. Сб. сведений по виног. и винод. на Кавказе, вып. 8. Тифлис, 1897.

ავასირსეა

ავასირსეა აფხაზური მცირედ კავრცელბული ვაზის ვაძია, იმევეა მალაი დღისების ითარ სუფრის ღვინოს და დღვლიომბი რიგი მნიშვნულობის სასუქრე ურქმეს.

ადგილობრივ მევენახეთა შორის და სპეციალურ ღლიტერატურაში ავასირსეა ცნობილია აგრეთვე ავასარსეა, აოსირსეაყის, აუიოსის, აუასირსეას, ავასირსეაყისა და სხვა სახელწოდებებით (თ. კვა-რაძსელია (11), მაქუარიანი (12), ზურნაყსკი (16), ა. კეოროვი (19), გვეყსკი და მარვი 1855 წელი).

ავასირსეა თავისი შორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშნების მისვლით უფრო ახლოს დგას ადმოსავლეთ საქართველოს ვაზის ვაძიებთან, ვიდრე დასავლეთ საქართველოს ქუჩისებრ მებუხუილი ფოთლიან და მრეკლამრეკლიან ვაძიებთან. გარეგანი ნიშნებით ავასირსეა უფრო მეტად ადმოსავლეთ საქართველოს ვაზის ვაძი რქპოყოლის უახლოვდება.

ავასირსეთის წრდილო-დასავლეთ ნაწილში ვაძის კავრცელბება მუკლად და ვაძებდა, აგრეთვე ვაძის სასულწოდების ენობრივი ანალიზი იმევეა მყიდარ საუბრებულს იმისათვის, რომ იგი ადგილობრივი წარმოშობის ვაძებ მიეინიოსო. ვაძის სასულწოდების ენობრივი ანალიზის მონაცემებზე ღვარდნობით სხვადასხვა ადტორი სხვადასხვაგვარად ენარბრატეს მისი სასულწოდების წარმოშობას, ახე მაგალითად, კ. მაქუარიანი (12) თვლის ავასირსეას ადგილობრივ ვაძებ და მისი წარმოშობის შესახებ შემდეგსა წერს: „არის ადგილი, ინალიფების კეთნილი, რომელსაც უწოდებდა „ავას“. აქედან ავასირსეაყი ნიშნებს ვაზს, რომელიც მოპაუთო მია „ავასუო“.

სულ სხვაგვარად სწინს სიტყვა ავასირსეის წარმოშობას ადგილობრივი კურომისტი ე. ტარელი. მისი განმარტებით, სიტყვა „ავას“ ნიშნავს ცხვარს, სოლო „ავსა“ მისი მუქვარას, ახე ცხვრის საძოვარ ადგილს. როგორც ჩანს ავასირსეა წამოდებელი უნდა იყოს ბარბი შობის საძოვარებიდან, სადღე იგი, ალბათ, გულურად სარობდა. შორფოლოგები და ბიოლოგიური ნიშნათვისებების მისვლით ავასირსეა შეიძლება მიეკუთვნოს *Pr. Pausica, subpr. georgica, Negr.* ვაგუფს.

ავასირსეას ეკავრცელების თანამედროვე არავილი მუშო ვარცელულია აფხაზეთის მევენახეობის რაიონებში. მუკლად, სოყოვან ავადმყოფობათა და ფილოქსერის კავრცელბებამდე, ავასირსეა სხვა აფხაზურ ვაძებზე უფრო მეტად იყო ეკავრცელები მალღარად. მისი ეკავრცელების პირიანობი კერა იყო ეკავრცეთის რაიონის ცნობილი სოფლები: ღვრიბში, ნაფესუ და აჯანღარა. პროფ. თ. კვარაცხელიას (11) ცნობით, ავასირსეა ამ სოფლებში კავრცელბული იყო შობიდან ნარეგებამდე. სოყოვან ავადმყოფობათა და ფილოქსერის ეკავრცელებამ, ერთი მხრივ, ვაზების მალღარად ფორმირებამ და ავადმყოფობათა წინააღმდეგ შრომილი საძოვარებების არყოფნამ, მეორე მხრივ, სუვი მეუფეო ვენახების სწრაფ ენადგურებას: აფხაზეთის დასუდრენი პუნქტების სისტემატური მუშაობის მედეგად შეკროვილია 25 აფხაზური ვაძი და ქართული და საბოთო კუპამრის სხვა რაიონების ვაძებთან ერთად შექმნილია დიდი ამპლოგრაფიული კოლექცია აღნიშნულ დასუდრენ პუნქტებზე სოფ. ახალსოფელში. კერძოდ, ავასირსეა ეკავრცელებულია აფხაზეთის რიკ რაიონებში მისი ეკავრცების მიხნით.

ამჟამად ავასირსეა უმნიშვნელო ფარობაზეა ეკავრცელებულია ვენახების 1940 და 1953 წლების აღწერის მონახლებების მისვლით

ავასირსეას ფარობი 0,5 ჰექტარს არ აღემატება, სო მალღარარის სხიში იგი შემორჩენილია ეკავრცეთის რაიონის სოფლებში. აღწერის დროს აღრიცხულია სხვა ვაძებთან ერთად და ნაწყენბია სხვა ვაძების ფარობიში.

ბოტანიკური აღწერა

ვაძი აღწერილია აფხაზეთის დასუდრენ პუნქტზე, სოფ. ახალსოფელში (ეკავრცეთის რაიონი). საკოლექციო ვენახში—ორგანიციების სახელობის კოლმეურნეობაში. ვაძები 25 წლის ასაკისა, კავრცელებულია ქართული წესით სარ-მყოფულზე. მტკამბის სიმაღლე ნიადაგიდან 60—70 სმ აღწევს. ვაზის ყვების არე უდრის 3,0 კვ. მ (2,0×1,5 მ). ადგილმდებარეობა სწორია, ოდნე დეპრესიული სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ, ზღვის სპირიდან დამორბეულია 2 კილომეტრი. ნიადაგი ქუთისნარია, წყალგამტარი ღორღიანი ქვენიადაგი.

ახალგაზრდა ეკავრცე (10—15 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ეკავრცეის წვეროები გვირგვინათა და პირველი ორი ფოთოლაკითური მტესეკლია ეკავრცე მხრიდან სუსტი ახლებუდისებრი მტესეკლი, უფრო ინტენსიურად კი ფოთლის ქვედა მხრიდან და შირფო-მუქვან ფერისა. მეორე იარუსის ფოთოლაკებზე (3—4) ფოთლის ზემო მხრიდან მტესეკა ქრება და იხიში მომწვანო-მურა ფერისა და მოწითალო ფერის დაკრავთ. ფოთლის ქვემო მხარზე მტესეკა თუქვა სუარნობლად შეირგება, მაგრამ შინე შირფო-მუქვან ფერისა რება.

ახალგაზრდა ეკავრცეი ეკავრცეთის პირველ ფოთოლაკებზე თითქმის გლუვად და მუქვან ფერისა.

ერთი წელი ან ი. კ. ერთობლიანი რტები ოდნე მომრტება, მტესეკები კარგადა ეკავრცელები. მუსლთმორისები საშუალო სიკრძობისა (10—13 სმ). მუფერვა შირფო-ავისეკრია; ზოლები მუსლთმორისების ეკავრცეი წყრილია და კარგადა ეკავრცელები. ფოთოლი ა. მუა იარუსის (9—12) ფოთოლი საშუალო სომისა (17×15 სმ). ფოთოლი მომრტეკლათა, იმეათად ოვადისებრია, ეკვრება საწყვილიანი ფოთლები, იმეათად თითქმის მოლიანი და მათზე კიდე უფრო იმეათად სუთსაყვიანი ფოთლები. ფოთლის ზედაპირი გლუვია და იმეათად ბადისებრ და ნაოკებელი. ფოთლის ფიფიკრის ბოლოები შირს დასრილია, ფოთლები ღია მუქვან ფერისა.

სუდა ამონაკუყობის სიღრმე შეკრეობს მცირედან ღრმამდე; უფრო სშირად ეკვრება საშუალო სიღრმის ამონაკუყობი, იმეათად არარება ზეზური ამონაკუყობი მოიპოვება. ამონაკუყობის ფორმაც მუთსამისად ცვალებადობს ოდნე ეკავრცელები ნახარაღისებრიდან ჩანეთისმეკავრცამდე. წვეულებრივ იკვრება თითქმის პარალელურეკვრებაში ჩანეთისმეკავრცე ფორმის ამონაკუყობი, რომელსაც მტესეკლი ფუტე აქვს. იმეათად ფიწლისმეკავრცე ფორმის ამონაკუყობებიც ეკვრება.

ქვედა ამონაკუყობი, როგორც წესი, ნაკლებ განვითარებულია და არაღრმა, ზეზურია, სშირად სუღე არ არის ეკავრცელები. უფრო სშირად ქვედა ამონაკუყობის ფორმა მტესეკლი კუთისმეკავრცეა.

უკუნის ამონაკუყობის ფორმა მცირედ ცვალებადობს. ზეუღებრივ იგი ღია, ფიწლისმეკავრცე ფორმა აქვს და მაველი ფუტე

2 370 გ ვაზზე, სოლო შექტარზე გადანაწილებები 63—71 ცენტირს. ავასრესე მოსავლიანობის დასისაივებისთვის ქვემო მოყვანილია ვაზის მოსავლიანობის მაჩვენებლები (ის. ცხრ. 2).

ცხრილი 2
ავასრესე მოსავლიანობის მაჩვენებლები დასავლეთი პუნქტის ვაზებში სოფ. ახალსოფელი

პლანტაციის წელი	მოსავლიანობა ცენტრზე						
	მოსავლიანობა	მოსავლიანობა	მოსავლიანობა	მოსავლიანობა	მოსავლიანობა	მოსავლიანობა	მოსავლიანობა
1940	80	1,2	1,5	115,0	138,0	50,000	6,90

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს, ავასრესეს მოსავლიანობა ვაზების მეორე დატვირთვის შემდეგ (16—18 კვირი მიწზე) 70 ცენტრის არევის თუ შესველობაში შეიღებო მოსავლიანობის საფარზე მაღალ კოეფიციენტს; და მტკნოს საჭმად დიდ საშუალო წრას, თავისუფლად შეიძლება ავასრესეს მოსავლიანობის გადინება ექსპლუატაციის კარგი მოვლა-დამუშავებით და ვაზების შესაფერი დატვირთვით. ავასრესე ვაზის ვაიმების ხანგრძლივი მსწავლის საფუძველზე პროფ. თ. კვარაცხელია ავასრესეს საჭმად მოსავლიან ვაზის ვაიმად თვლის, სხვა აუციურებიც მას მოსავლიან ვაიმად იხსენებს. ამჟამად მისი შედარებით მცირე მოსავლიანობა ვაზების არასაქმარის დატვირთვის შედეგია. როგორც ცნობილია, ავასრესე მუდმივანეულ მურწეულია მდლარად ფორმირებისათვის. მდლარად ფორმირებული ავასრესე საჭმად მაღალ მოსავლის იძლეოდა, ახლა კი ავასრესე შენდება დაბლარად, ორმხრივი მშალურის წესით 3,0 კვ. მ კვების არეზე და მიუხედავად ვაზების საჭმად მდლარი ზრდის ისინებდა 16—18 კვირზე; ამის შედეგად მისი მოსავლიანობა შედარებით მცირე, მოსავლიანობის გადაინდობდა საჭირო ამ ვაიმისათვის შეიძლება გასწავლის და ფორმირების უფრო შესაფერი წესი, რომელიც კარგ მოვლა-დამუშავების პირობებში მოეცემა ვაზების ზრდის სიძლიერის შესაბამისი დატვირთვის შესაძლებლობას. ავასრესისათვის პურსპექტიულია უნდა მივიჩნიოთ დატვირთვით, საჭმადი ტანადი ფორმა—ოღისნარი და მრავალსაგვარებლიანი მშალური, ან ჰაერა კვების არე და ორმხრივი მშალური. გასწავლია ფორმირების შესაფერი წესისა და ვაზების დროული და კარგი მოვლა-დამუშავების შემთხვევაში ავასრესეს მოსავლიანობა საკრებობადა შეიძლება გამოადგეს.

სოკოვან ავადმყოფობათა და შეგნებლები მისი მითითებით და მდლარად გამოვლინდა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ (კრავი, ნაცარი) ავასრესეს კარგი აქტი დახვედრე ვერობის და აღსინაღელი საქართველოს ვაზის ვაიმებთან შედარებით მას უფრო კარგი გამძლეობა დასიათებს. შეგნებლობის ინტერტეტის დასაურდენ შექტარზე მრავალი წლის განმავლობაში წარმოებული დატვირთვები ადამტერებს ავასრესეს შედარებით მაღალ გამძლეობას კრავის მიმართ. ამ ავადმყოფობის მიმართ შედარებით კვლავ უფრო გამძლე ვაიმის ცოლიკოურის შექტარ ავასრესე პირველ ადგილს იჭერს. ამასთან ავასრესეს კურმეის უფრო უმჯობეს კრავს, ვიდრე ფოთლი, რეგულბრები საწესის ან ოსტესის წამლობის შემსწავლა ავასრესე მაღალია-ნან ინარჩუნებს მოსავლს. მას საკრის მიმართაც შედარებით კარგი გამძლეობა აქვს. რეგულბრები 2—3 წამლობა ცოიკოური სუსტებით იდებს მას ნაცარი დავალებსაწარ. სოკოვანი წლებში ავასრესე ზიანდება ავადმყოფ ანთრაცის/სოსკანს.

სამურწეო მნიშვნელობის დაზიანებანი ვაზის მაჩვენებლები-ხან დატვირთვების განმავლობაში აღნიშნული არ ყოფილა. მონათხსოობა ფილიტურკრავამდე საძირკვებით ან აფსუსების პირობებში ავასრესე გამოვლინდა პირთადად ორ საძირკვზე რიზარია×რუბეტრის 3309 და სოლონის×რიზარია 1616, ამათგან მოსავლიანობით და ვაზების ზრდის სიძლიერის მახვევით სავიერ 3309 უმჯობესად 1616-ზე.

საძირკვების შერწყმის, საქართველოში არსებული მდლარი გამოვლილების გათვალისწინებით, ავასრესესათვის შეიძლება კერძოთი შემდეგი მითხა და ცოიკოების ფერდობების კონარ

ნიადგებზე, რომლებზეც ვაზის რაოდენობა 30% აქარბებს, ავასრესისათვის უნდა შეიძლება საძირკვ ბერლანდური×რიზარია 5 ბბ და რიზარია×ბერლანდური 420ა, დანარჩენ ნიადაგებზე, რომლებზეც ვაზის რაოდენობა 25% ნაკლებია, უმჯობესად შედარებით მშრალ სიჩხვრ ნიადაგებისათვის რიზარია×რუბეტრის 3309, სოლო ტენის ოსინარ ნიადაგებზე რიზარია×რუბეტრის 3306 ან 101/14.

ვამის რეკავირება კარგ მოსხვადანსხვა პირობებში სავალია. ავასრესე ვაერეგულბელია პირთადად შეტრეო. პიკულ პეიანი რაოდენობი, სადგ პერის ოსინარ მაღალია და ნალექები დიდი რაოდენობით მოდის. ამის გამო ავასრესეს შედარებით გამძლეობის დადგენა ეინექების მიმართ შესწავლული რაოდენობი გამწვლეულია, რადგან ამ რაოდენობი ვაზისათვის სახანო ეინექები არ იცის და გასაწვლეობი ეინექები იმთავით მოუვლიან (პერის საშუალო წლიური ტემპერატურა ვერის 14,0). საჭიროა კავირის უფრო ჩრდილო რაოდენობი ავასრესე გამოვლილი არაა და არც მითან რაოდენობი მისი გამოხატობის შესახებ მოვეცეობება ცნობები.

ავასრესეს ვაერეგულბის რაოდენობის პეის პირობების დასასხათებლად ქვემო მოყვანილია საჭირო მონაცემები (ის. ცხრ. 3).

ცხრილი 3
ავასრესეს ვაერეგულბის რაოდენობის კლიმატური მონაცემები

მეტეოროლოგიური დასახელება	პერის საშუალო თვიური ტემპერატურა ავასრესეში					შეზინება
	აპრილი	მაისი	ივნისი	ივლისი	აგვისტო	
1. ვაერის ტემპ. სად.	12,4	16,9	20,9	23,6	24,0	207
2. სოფენი	12,0	17,3	21,0	23,4	23,7	20,6
3. ვაერეთის	12,0	16,8	20,6	23,1	23,3	19,9
						1,408
						784

გვალეების მიმართ ავასრესეს შედარებით გამძლეობის მონაცემები ჩვენ არ მოეცევაება. სოკოვანი მცირენაღეიანი წლებში (მაგალითად, 1936 წ.) გვალეიან გამოვლეული ზრდა-ანეთიარების რაიმე შესწავლა შემსწრული არ ყოფილა.

დაბლობ ზღვისპირა სოფლი ავასრესე შედარებით კარგად წლებზე ზემდტ ტენს და სძირწეიმბიან წლებშიაც მისი უარესი ავეილად არ ლუბა.

ავასრესე კარგად ხარობს სხვადანსხვა ტიპის ნიადაგებზე მისთვის გამოუსაგვარი დამირეგულბელი და დატობებული ნიადაგები წელის არავაგირი ქვენიადგია. მაღალი ღირებების ღვინის ავასრესე იმდგე, პირთადად, საჭმადი ჩინსთან ნემომშალა-კარბონატული ტიპის ნიადაგებზე. საუკეთესო ღვინოების ავასრესე მუდგადე პირთადად გუგუეთის რაოდენობი იმდგე მითიწინა ზოლის სხვეგული ტიპის ნიადაგებზე.

სამურწეო-ტემწლოლოგიური დახასიათება

მტკნოს მქვენეკერი შედგენილობა. მტკნების საერთო მოყვანილობით, მისი მუქსნიერი და უფრწის წვეინის ქიმიური შეგვენილობით ავასრესე პირთადად საღვინე ვაზის ვაიმია (ის. ცხრ. 4).

ცხრილი 4
ავასრესეს მტკნის შედგენილობა

შეგნებობის რაოდენობა და ანალოხების წარმოება	შეგნებობის შემადგენელი ნაწილები %-ით						
	წყვი	მდლარი	პეი	მდლარი	პეი	მდლარი	პეი
ავაგლი							
გვერდის ჩრ. სახალღული	110,0	62,0	80,23	2,17	14,0	3,6	1,77
ს. კვანდარა, მაღალი	106,0	65,0	80,43	3,35	12,25	3,77	1,63

მე-4 ცხრილი მოყვანილი მონაცემები ადსტრუქს ავსირს-
კეს სადენე ვაიძე კანონების მიხსნაწილობას. წარმოება-
შია ავსირსკეს იუნგერ ღვინის დასამზადებლად და შრომა-
დგობად ხმარობს საშუალო ვერძად. ღვინის გამოსავალი სა-
წარმოო პირობებში წარმოადგენს ხაველია, ერთი ცენტრნი
ეურნის გამო. აუდი 74.5 ლიტრ ღვინის და 15.5 კგ ჭაჭის
ქვრის.

ეურნის წვევის ქიმიური შედგენილობა. ავს-
ირსკე საშობ დიდი რაოდენობით ავრებს მქარს: ინტერე-
ტის დახარჯვ პუნქტს სოფ. ასალთველიში სარეზულ ანა-
ნაღვების მიხედვით ავსირსკეს მქარსობა შეადგენს 20,2% და
22,3% მდე, ხოლო მქარსობა 9,3% და 11,3% მდე. მქარსობა-
მქარსობის (ცალკეულ წლებს მიაქვია) ცვლადობის დახა-
ნა: სათავედ ქვემო მოყვანილი ეურნის წვევის ანალიზს შე-
დგები (იხ. ცხრ. 5).

ანალიზი 5
ავსირსკეს ღვინის წვევის მქარსობის შეფასება
რეკლუს სტრუქტურა

მქარსობის რაოდენობა და ანალიზის წარმოების ადგილი	რეკლუსი			მქარსობის რაოდენობა და ანალიზის წარმოების ადგილი		
	რეკლუსი	მქარსობა	მქარსობის რაოდენობა	რეკლუსი	მქარსობა	მქარსობის რაოდენობა
მქარსობის რაოდენობა და ანალიზის წარმოების ადგილი	17 X	22,3	11,3	5 X	21,6	10,7
მქარსობის რაოდენობა და ანალიზის წარმოების ადგილი	12 X	21,8	9,3	30 X	20,2	10,2

როგორც მოყვანილ მე-5 ცხრილიდან ჩანს, წვევის მქარსობა-
მქარსობის მდგრადი ნაყოფად ცვლადობის და არ აღე-
მატება 2,3%, მქარსობისთვის და 2,1% მქარსობისთვის. ეს
აიხსნება იმით, რომ ეურსენი ნადრეგავად მოყვანილი წვევის
მდგრადი მალე მქარსობის დროს, რაც თავის შრიც გამო-
ყოფილია ვერძული ტიპის მშრალი სუფრის ღვინის მიღების-
სათვის სასურველი კონდიციის დღეით.

ამის გამო ცხრილი მოყვანილი მქარსობის პროცენტუ-
ბა არ არის ავსირსკესთვის უმაღლესი; ავსირსკის სუბტროპი-
კული ჰავის პირობებში, სადა სავეტეტივი ჰერითად გრძელ-
დება ადგილობრივი მქარსობის შეუღალი ცივიდობით
მეტი რაოდენობის მქარს დავრეგება, თუ ეურსენი მო-
კრთება სრული სიმწიფის ჰერითად, როცა მუხარგება მქარს-
ობისა და მქარსობის შორის 3:1 მიხარჯდება. მეუღად
ეურსენი უფრო გვიან კრეფდნენ დიდი მქარსობისა და მეტი
მქარსობის დროს, რის შედეგად იცვლდნენ მოტეკი და მგარ
ღვინობის ფართოდ ცნობადი კოლხური ღვინის სახეწარმობით.

ეურნის გამოყენება და ღვინის ხარისხი. ავს-
ირსკეს ეურნის მოსავლი მორთადე ადგილობრივი ტიპის
სუფრის ღვინობის დასამზადებლად იყო გამოყენებული. მეუღად
ეურნის დავიანებით მოკრევის გამო თავისებური კოლხური
ტიპის მოტეკი ღვინობა დგებოდა ამ ღვინობის თავისებურ-
ბას შედგენდა სიტეპი, სიმაკა და ბუნებრივი ცქრალი. ამ
ღვინობის გემური და ქიმიური თვისებები უფრო აუკეთილეს
ნატურალურად სახეწარმ ტყილი და ცქრალია ღვინის კონდი-
ციას. ავსირსკის მქარსობის რაოდენობის სუფრის ღვინის
მიმართულებით შეკრეფებისთან დავიანებით, ეურნის ქრევის
და გამოყოფილი თხა თითქმის ერთი თვით, რის შედეგად
იღვანენ სრულად აღუდგება, საკუმი მინარსად, უმდგრად
ხადობს ღვინობას, ხოლო მჭელი კოლხური მოტეკი ღვინის
წარმოება, რომელიც ნატურალურად სახეწარმ ტყილი ტიპის
ღვინის უმაღლესად დავიანებს მიყვ.

მერამ ბუნებრივი პირობების (ძირითადად ჰავის) და ჯი-
შის ბიოლოგიური თავისებურების უფრო რაციონალურად გამო-
ყენების მიზნით სასურველად აღდგენა იქნეს ადგილობრივი
კოლხური ტიპის ღვინობის წარმოება და გამოყოფის მისი
დაზღვევის ტექნოლოგიური წესები.

ცნობილი შედეგზე პროფ. ს. შორენაძე (17) ვერ კიდევ
1910 წელს წერდა: სისხლის რაოდენი დიდი თხიერების, ტენიანი
აუდი და მუსკური ნივთიერების არარების გამო შეუღალი მო-

კვეს კარგი ღვინობის სავეტეტიკო და მგარი ღვინობითა.
ავსირსკის სუბტროპიკული ბუნებრივი პირობებში თავისუფლად შე-
იძლება აღდგეს კოლხური ტიპის ბუნებრივად ნატურალ ტყი-
ლი ღვინის წარმოება, რომელიც თავისი ღვინობით არ ჩამო-
ვარდება ამავე ტიპის უკეთეს მარცხს — „იემეს“. „აბარ-
ზაკი“ და სხვ.

ავსირსკეს ღვინი მგალიანე კრეფით თავისი მაღალი
ღვინობით. ცნობილი სვეტილისტები: პროფ. თ. კვარაცხელია
(11), ა. აკოროვი (10), ე. მუკარანის (12) და სხვ. ავსირსკეს
ღვინის მაღალ მუხარგებას ახლენ. ისტორიულად ცნობილი ღვინ-
ობის ვეჯერების და თარიღის, რომელიც ცნობილი იყო სა-
ყანიანი მაღალი ღვინობით, მზადდებოდა აშლესუა და ავსირსკეს-
სკან, რომლებიც ადგილობრივ ვიძებს შორის სავეტეტიკო
იდეოლოგიურ. განსაკუთრებით გამოირჩევა ღვინის მაღალი
ღვინობით გუგალების რაიონის კირანა ნივთიერების შიშის ფერ-
ღვინობაზე და უმაღლესად ავიღებზე გამოყენებულ ვენისებრიან
მიღებული ღვინობით. ზოგიერთი გვე ას იღვენ დაქსებულ
ადგილებშიც, სადა გურველსებელი კვეთისნარი ნივთიერების
წილის კარგად კანტური ღვინობის კვეთისნარი, დგება ხარის-
ხიანი ღვინობით. (მაგალიად, მქარსობის ინტერესის და-
საწარმის პუნქტის სოფ. ასალთველი) ვენისებრიან დასაწარმ-
ული ავსირსკეს ღვინი სსიპიანება მუშევი თვისებებით: გამ-
ყოფილებობით და ბრუნვადობით, მოკრძობრობა კვეთისნარი
ფერით, სისხლი, მინარსობისა და მდგრადი ვიძირი არიბო-
ტი (სურსებებით). ამავე ვენის 1937 წ. მოხალისე ავსირს-
კეს ღვინობა, — ღვინობის რისინსტრუქციის მიხედვით სვე-
ტეტიკური კომისიის სსიპიანება, სადა ვეჯეწარმობად ვიძი-
რები ღვინობის ხარისხის შემოწმება წარმოება, საბაღიანი შე-
ფასების მიხედვით ნიშანი 7,4.

შეინახულია აგრეთვე ავსირსკის მჭელი ღვინის შეფასების
ცნობები. 1923 წელს საკუმირო სასოფლო-სამეურნეო გამოყენებას
ე. მოსკოვი წარდგინილი იყო ავსირსკის მჭელი ღვინობა
1909 წლის მოსავლის სოფ. ვერძოვინი (საბუთა მუკრეხი-
ა „ილიონი“). მათ შორის იყო აგრეთვე ავსირსკეს მჭელი ღვინ-
ობა, რომელიც სავეტეტიკო კომისიის წევრის, ცნობილ მღვინე
ა. აკოროვის (9) შერ მუხარგება იქნა შემდგენილი: „კარგად
დამზადებული — ბრუნვადი, დასაწარმის კრეფით, ფერად ვე-
თული, სისხლიანი არა ვეჯეწარმის სიმაკე, მუშევი ღვინი
საქარბის სიწვრილი. ბრეტი სიწვრის — სილიანი, თავის-
ებური, საკმაოდ ხარბი ღვინი“. ავსირსკეს თიბრანი ღვინი-
ობა დეკლარაციის ამ სხიბრება საბაღიანი სისტემით შეფასების
მის მიხედვით ნიშანი 7-მდე. მეუღად ა. აკოროვი (9) ნიშანი 7 მა-
ღალი მუხარგება თვლის, რადგან ნოვოროსიისის, ანაბის და
აბაჟის რისლიბებმა იმავე ვეჯეწარმობა მიიღეს ნიშანი 7,4.

ავსირსკეს ღვინის არასაქარბის სისხლისუ. ა. აკოროვი (9)
დავანებით მორეფით სსინს, მარამ უფრო სწორად იგი უნდა
აიხსნას წილის მტეკროლოგიური პირობების თავისებურებით,
რადგან საერთოდ ავსირსკეს ღვინობის საკმაო სისხლისთი ს-
სიპიანება დავიანებით მოკრევის შემთხვევაშია კი.

ავსირსკეს ღვინის ერთ-ერთ თავისებურებას შეადგენს მისი
განყოფილი ნადრეგად დამუღვინისაში. ავსირსკეს ორწლიანი
ღვინი იგიობრება საკმაოდ მღვირ ბუქებს და თავის ასავე სა-
ცრმობად უფრო სწორად გამოიყენება.

ავსირსკესგან მზადდება აგრეთვე კარგი ღვინის ეურნის
უღკომლო უფრო მჭელი ავსირსკეს ეურნის სხვა ვიძებისგან
განსხვავებით საკმაო მქარსობისთან ერთად დიდი რაოდენობით
მუხარგებას მქარსობის. საკმაო მქარსობისა მჭელი ეურნის წვევის სი-
ხლისისა და ხდის მას მარტეკლ, სასიამოვნო და მიმზიდველ
სასმელად.

ავსირსკეს გამოსადგება აგრეთვე სასურველ ეურნად. მტეკნის
ღვინი კარგებული მუხარგება და სისხლისთი, სილიანი
გემო ნაკეთიანება მოყოფისთან ერთად აქვეყნებს მას სასურველ,
ეურნის დამატებით ვიძიდ მხლადელოდ ეურნობების, დასასვენ-
ებელი სასმელის და სანატორიუმების მიმართულებად.

ავსირსკეს ღვინის ბუნების დასასაბუთებლად ქვემოთ
მოყვება მისი ნიშნების ქიმიური ანალიზის შედეგები (იხ.
ცხრ. 6).

ՀՅՆՈՂԵՅ

ԱՎԱՏԻՐԽՎԱ

Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, в среднем на ягоду приходится 2—3 семени.

Авасирхва—малораспространенный винный сорт, хорошо приспособленный к влажному субтропическому климату виноградарских районов Абхазии. Урожайность выше среднего, к грибным болезням, вредителям, плесени относительно хорошо устойчив. Сорт используется в основном для приготовления столовых вин европейского типа. Вино этого типа с опытного участка абхазского опорного пункта—сел. Ахалсонли (Гуапутский р-н) отличается золотисто-желтым цветом, блеском, мягкостью, содержательностью и хорошо развитым сортовым ароматом. С выдержкой вино значительно улучшается.

В прошлом при более поздних сборах из Авасирхва получали натурально-полусладкое вино местного колхидского типа. К особенностям вин из Авасирхва нужно отнести склонность к быстрому старению при выдержке. При двухлетней выдержке вино развивает сильный букет во вкусе и выглядит значительно старше своего возраста.

Виноград Авасирхва пригоден также для приго-

товления безалкогольного виноградного сока и в качестве столового винограда местного значения. Соки из Авасирхва при значительной сахаристости (20—22%) характеризуются свежестью, содержат 9—10‰ кислоты.

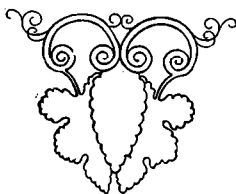
К положительным свойствам сорта нужно отнести высокое качество продукции, пригодность для разных типов вин, виноградного сока, в качестве столового винограда и хорошую приспособленность к условиям влажного климата. К недостаткам сорта можно отнести его невысокую урожайность в сравнении с широко распространенным в Абхазии сортом Полькоури. Однако, при подходящей формировке и нагрузке кустов его урожайность может быть значительно повышена.

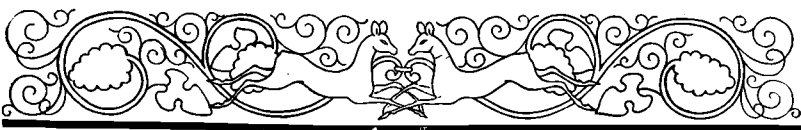
Сорт перспективный, заслуживает широкого испытания и включения в стандартный ассортимент винограда по районам Абхазской АССР в основном для приготовления природно-полусладких и качественных столовых вин. Сорт перспективен также для разведения в предгорной полосе восточного побережья Черного моря в районах Гурин, Мегрелин и Аджарин.

ლიტერატურა—Литература

1. კეცხოველი ნ. კულტურულ მუშაობა ხაზში საქართველოში, თბილისი, 1937.
2. ღრბელიანი სტეფანაბაძე კახელი ლექსიონი, თბილისი, 1928.
3. ტაბიძე დ. მუშაობის განვითარება საქართველოში, თბილისი, 1950.
4. ჩოლოყაშვილი ი. მუშაობა, წიგნი II, „საქართველო“, თბილისი, 1939.
5. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ეთნოგრაფიის ისტორია, ტ. II, თბილისი, 1934.
6. ჯორჯაძე ლ. მუშაობა, ლენინ დაქუცა, კვება და გუნებრივება, თბილისი, 1876.
7. Баалас А. К. Виноделие в России. I, II и III Сипп, 1895—1897.
8. Давыташ Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР, М., 1948.
9. Егоров А. А. К изучению вин Абхазии. Сборник посавашицы Н. Е. Тайрову, Одесса, 1925.
10. Егоров А. А. Вина Закавказских республик, Сажиропов, 1947.

11. Кварцхелия Ф. К. К изучению абхазских сортов винограда. Сухтин, 1934.
12. Мацавардзия К. Абхазские вина. Тр. Кавк. Ова сел. хоз-ва, № 3, Тифлис, 1888.
13. Негурди М. А. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, том XVIII, № 8, 1938.
14. Пунжарев С. О виноградарстве в виноделии в Абхазии. Записки Кавк. Ова сел. хоз-ва, Тифлис, 1855.
15. Тьябидзе Д. И. и Нобидзе А. С. Монграфия сорта Авасирхва. „Аннелография СССР“, Т—II, Москва, 1933.
16. Чернявский В. И. Плоды Абхазии, Джигетия и Мингрелин. Вестник Импер. Росс. Ова селоводов, № 2, 1877.
17. Ховренко М. А. Общее состояние винодельческой промышленности и пути его развития в СССР, „Вестник виноделия Украины“, № 8, Одесса, 1926.

აღადასტური

გურიაში გავრცელებულ წითლეურბინას ვაზის ვიძითა შორის აღადასტურს კოველუჯის თვალახინში აჯილი ეკავა, როგორც უმცირესი საჯიანი და ადგილობრივი მიწმარების სურვის უკრების ვიძი.

წერილობითი ცნობები აღადასტურის წარმოშობის შესახებ არ მოგვცემს. მისი მტად მოკლე აღწერილობა მოცემული აქვს ნ. ვაქაძის და გ. შარაძის (6,7). ამასთან პირველი აუტორის მიხედვით აღადასტური მდარე ღვინის მომცემ ვაზთა ჯგუფს მიეკუთვნება, ხოლო მეორე ამ ვიძის თავების გურის ექვს საუკეთესო ვაზის ვიძითა ხიდა.

აღადასტური, როგორც ბოტანიკური ნიმუშებით, ისე აგრობიოლოგიური ათვისებით კოლხეთის ვაზის ყრის ტიპური წარმომადგენელია. ამის დასადასტურებელია ვაზის ძლიერი სრდა და მაღალ სუბსე ანთების დიდი უნარი, ფოთლის დაბაკეთულობა და მუხურის ინტენსივობა, შარველის კანის სისქე და კონსისტენცია, უკრების გვიან დამწიფება და სუბეგვიტივი ზერიოდის ხსნარებლობა.

აღადასტური ჩამოვალბებულია კოლხეთის ეკოლოგიურ პირობებში და იგი გავრცელება ძირითადად ზემო გურიაში და მისი მისასაღერ ქვემო იმერეთის ტერიტორიაზე. როგორც ისტორიულად, ისე ამჟამად იგი ფართო სარგებების სახით მსოფლიო ამ მხარეში წარმოდგენილი, ამის გამო იგი შეიძლება მოთავსდეს იქნეს გურის ადგილობრივი ვაზის ვიძითა ვუფში, აღადასტურის მდინარეში სარგებება გეგმებად აგრეთვე შეაიმერეთსა და სასტრელოს მიან რაიონებშიც.

გურის ვაზის აბორიგენულ ვიძთა შორის აღადასტური წარსული ფართოდ იყო გავრცელებული. განსაკუთრებით დიდ მასივებად იყო იგი წარმოდგენილი გურის აღმოსავლეთ ნაწილში — იმერეთის მოსაზღვრე ტერიტორიაზე. ვაზები გაშენებული იყო მაღალად საკუთარ ძირზე და მიუხედავად მოკლეულობის ვაზის სრდა-განვითარება, მოსავლი და პროდუქციის სახის სიღრმე ზუსტებით დაუზუსტოვებელია იგი. ადგილობრივი მოსახლეობა მის პროდუქტს ძირითადად იყენებდა ადგილობრივი მნიშვნელობის სუფრის ღვინის დასამზადებლად და საკუჭვე მასალად, აგრეთვე ინახავდა უკრმხად მთელი წამართის განმავლობაში. გურულად ზღვსკაციის თვალსაწიშელ უკრმხად ზამთარში მიათავებდა აღადასტურს იყენებდა.

აღადასტური ფართოდ იყო გავრცელებული აგრეთვე ქვემო იმერეთის ზონაში, ყრმოდ ვაზის რაიონის მოსხიზრა სოფლებში, სადაც მისიკან აშხაღბდსენ ადგილობრივი მნიშვნელობის საკმაოდ კარგ სუფრის წიოდ ღვინის.

სოკან უჯრეფოფობათა და შუამეგ ფიოდოქსინის ზემო მოქმედების შედეგად აღადასტურის მაღალრემი მასობრივად განადრება. მაგანა ჯგუფ უნდა აღინიშნოს, რომ სხვა ადგილობრივი ვიძებთან შედარებით იგი უფრო მეტი რაოდენობით შემორჩა გურისა და ქვემო იმერეთის რაიონებში.

როგორც წარსულში, ისე ამჟამად ადგილობრივი მოსახლეობა აღადასტურის გავრცელებას უკრადღებით ეჭობა. დასახლებულ რაიონებში ეს ვიძი საკმაოდ წარმოდგენილია როგორც მაღალრემი, საკუთარ ძირზე, ისე დაბალრემი, დასემების სახით. ადგილობრივი მოსახლეობა ამჟამად მის უკრმხს იყენებს როგორც ადგილობრივი მნიშვნელობის წითელი სუფრის ღვინის

ნის დასამზადებლად, ისე საკუჭვე მასალად, ინახელისთან შესარებად, ამ განასტურის საგემო თვისებების განსაზღვრებულად, აგრეთვე მის უკრმხს ინახავს აქიოდებად სასმაროდ.

1953 წ. ვენახების აღწერის მასალების მიხედვით აღადასტურის ფართობი დახველი საქართველოში შეადგენდა სულ 60,81 ჰექტარს. აქედან მაღალრემი 45,22 ჰექტარი, ხოლო დაბალრემი 15,59 ჰექტარი. აღნიშნული ფართობი ცალკეული რაიონების მიხედვით შემდგენიარებად განწარმებული (იხ. ცხრ. 1).

ცხრობ 1
აღადასტურის გავრცელების რაიონები საქართველოში
(1953 წ. აღწერის მასალების მიხედვით)

რაიონების დასახლება	ფართობი ჰექტარობით		
	მაღალრემი	დაბალრემი	სულ
1. მოსახლეთის	9,39	0,03	9,42
2. ვაზის	8,54	12,50	21,04
3. ნაბრეღისი	21,24	0,40	21,64
4. კლდეთის	0,02	1,19	1,21
5. ქ. ჭაბუათი	—	0,01	0,01
6. სულხურის	—	0,10	0,10
7. მათაფრის	—	1,17	1,17
8. ზუგდიდის	—	0,06	0,06
9. ცხატის	—	0,12	0,12
10. მთაწარის	—	0,04	0,04
11. მახარაძის	—	0,04	0,04
12. მათრის	—	0,02	0,02
13. ჭაბუათის	—	0,01	0,01
სულ	45,22	15,59	60,81

შეა იმერეთის რაიონებში აღადასტური ძირითადად წარმოდგენილია დია შარების დასარჩილებლად ან საკარმადობა ნაკვეთებზე სეივნების სახით ეჭობის განსაზღვრებად.

საქართველოს აღმოსავლეთ რაიონებში აღადასტური გვხვდება მსოფლიო კოლექციებში — მუსრნის სასწავლო მუერეობის ვახინის ცანოფილებამ (მეტის რაიონი), მუგანსომა-მუციანების კლავიის ინსტიტუტის თვალის სადგომი სადგურის ექსპერიმენტულ ბაზაზე ქ. თვალაზე და დიდის სასწავლო მუერეობის კოლექციებში (ბიბლისის ცანოფიანი).

აღადასტურს ზოგ სოფლებში უმხანს „შე კაქურს“, მაგრამ გამოკვლევა გვიჩვენებს, რომ შიკე კაქური არსებითად განსხვავდება აღადასტურისგან, როგორც მჭერთი გამოსახული სუფრეფიკური გემოთი, ისე ამაღლორფიფილი ნიშან-თვისებებითაც.

ბოტანიკური აღწერა

აღადასტური ბოტანიკურად აღწერილი იქნა სოფ. კლავიანო და სოფ. ზემო ფარცხში (ჩოხატურის რაიონი). დასახლებულ სოფლებში ეს ვიძი ფარცხსეზე გაფორმებული, ვაზები უქნობია, მიყვებული აქვს მაღლებული მტამი და, როგორც მღერი ზრდის ვაზი გაფორმებულია 5—6 სანაყოფი და აძენივებ საშაბულით. სოფ. კლავიანოში აღადასტურის ნაკვეთი დასრილია საშრობო-აღმოსავლეთით. ნიდაგვი წითლეობა-ქუთინხანია და საშაბო რაოდენობით მიეცავს კარდიუმის კარბონატებს. სოფ. ზემო ფარცხში აღადასტურის ნაკვეთი მდინარე

დახრილია ხაშურიკისკენ, ნიდავე წიუღებშია - ქვეთისხარია და მეტად მჭირ რაოღნობით მიტყვის კლვირების კარბობნებდა.

ახალგაზრდა ელორტი კვირტის გაშლის ჰერიოდში მოყოლო-მოქცევისფირია. ზრდის კორხი აფირია, მოწილოლი ელფერი აქვს და ქმისებრად ბუჩქისბავარი იფირია ბუხუსით არის დაფარული. ახლად გაბლული პირველი ფოთლოლი ზემო შხრიდან ღია მწკანა, მოყვითალო ელფერი აქვს და საქობად სულადა დაფარული მოთყოლო-მოხარბურის ბუხუსით. ქვემო შხრიდან იგი ქმისებრი ბუხუსითაა დაფარული, რომელსაც ფირფიტასე წიოლი ელფერი გადაქრავს. ფოთლის ექწი მოთეთრო-ნაცროსფერი მუქსით არის დაფარული და წიოლი ელფერი გადაქრავს. მომგვნი მჭირე და მუხამედი ხარის ფოთლოლი ღია მწკანა და მოთისფრო ელფერი აქვს. ზემო შხრიდან მუხამელო-ბა თანდათანობით მცირდება, ქვემო შხრიდან მუხამელობა ქმისებრია. ბუხუსით მჭირე ფოთლოლი მოთეთრო-ნაცროსფერია, მუსამეტი კი ნაცროსფერია. რივიე მუხამეკეპები ბუხუსი ბუჩქისებრია და ხშირად სიმითელ უმწკანა.

ახალგაზრდა ელორტი მრგვალია, ღია მწკანე ფერისა და მღირე მცირეთაა დაფარული ბუჩქისებრი შინაყრდისფრო ბუხუსით. მუხამელო-ბა თანდათანობით მდირდება ელორტის წყვრილსაცენ, რომელსაც სმირად მოწითალო ელფერი გადაქრავს. ერთსულ იან იქა. მუხამეული რქა ხაშურიკისხინია და მუქი წაზღისფერია. მუხამეობრისის სიგრძე 10 — 18 სმ აღწევს. მუსულბით ვარსებია. რქის დასტვეს სუსტი ეთვისფერი ზოგადი. გუნხე ცალკეული რქები მღირეთაა ცანკითაფრებული.

ფოთლოლი. ზრდადამთავრებული ფოთლოლი ხაშულოზე დიდა და მომრგვალო ან ოვანო ოვანურია. მისი სიგრძე 16,6 — 20,3 სმ, სოლო სიკანე 16,6 — 16,2 სმ აღწევს.

ფოთლის ექწის ამონავეები ჩანჯისებრია და კიდურები ოთხი ან ხუთი ზარღისკანაა მუშგვარი; იგი მასილფუხიანია. ზოგ მუხამეკეპი ფუხუსე ფოთი ან ორი უნარლო კბილია ცანკითარებული.

ზემო ამონავეები საქობად ჩაქრილია და აქვს მისალოტული ნაირგები და ვიწრო ნახრებები, რომლის ფუხე მასილია. ცენტრება აერუვე კვრცისებრია ფორმის ამონავეები, ფუხეზე განკითარებული ერთი კბილია. ფოთლის ქვემო ამონავეები და ახალგაზრდა ჩაქრილია.

პირათლი ნაკეთობი ხშირა, იშვიათად სუთი. წვერის ნაკეთი ფოთლის ფირფიტასთან მასილად კოუსტე ქმის. ნაკეთების წვერის კბილები საქუთისფერია. მათი ცენტრები ამონავეები-ლია, სოლო წვერი კი წაშაბილფული ან მომრგვალო საქუთისფერია. ფოთლის დანარჩენი კბილები უფრო სმირად მომრგვალო ხაშუოსისფერია, ამონაველიკვრდებიანი და მასილწვერია.

მტკენი. დიდი მტკენის უწეის სიგრძე 8 — 11 სმ, მტკენის სიგრძე 18 — 20 სმ, სოლო სიკანე 9 — 11 სმ აღწევს; ხაშულო მტკენის უწეის სიგრძე აღწევს 7 — 10 სმ-ს, მტკენის სიგრძე 12 — 16 სმ-ს, სიკანე კი 6 — 9 სმ-ს.

მტკენის ხარყო ფორმა ცილინდრულ-კონუსისებრია ან ცილინდრულია. იგი საქობად ექმია. მტკენის უწეი ბალახ-მაგვარია, მომწეოლო ფერის. და მუხამედე ენავესებია. მტკენი რქის მტვრად სვლდება.

მარგვლის ექწის სიგრძე ხაშუდში ბალიშობობით აღწევს 6 — 9 მმ-ს. იგი მწკანე ფერისაა. ხაშუდში ბალიში დაბუჩქებულია და ებნოტი კობისებრი ფორმა აქვს. მარგვლი საქობად ბალიშზე მტკევიდა მიაპრებულია.

მარგვლი ა. მარგვლი მუთია, ზომით ხაშუალია ან ხაშუალოზე მსხვილი. მისი საქულო სიგრძე აღწევს 17,6 მმ-ს, სოლო სიკანე 11,9 მმ-ს. ფორმით ოვანურია ან მოგვარი, მუა წელში ცანიურია, ბოლო მომრგვალებული აქვს და სიმეტრულია. იგი საქობად სულადაა. კანი აჯილიდა სიკლდება რბილობით. სალუგვი ნიკოტინის რბილობით არ არის. რბილობი საქობად სორცინიან და წყინია; ჩვეულებრივი უნარლო მოტეტი ცეპო აქვს. მარგვლის კანი მცირედაა დაფარული ფიფით (ცივლით).

წიპა. წიპების რაოდენობა მარგვალში 1 — 4 ცალს უდრის. სტაბობის ორწიპიანია მარგვლები. წიპების სიგრძე 6 — 7,5 მმ-ს, სოლო სიკანე 2,5 — 3,5 მმ-ს აღწევს. წიპა ღია ევისფერია, სოლო მუელების მსხრიდან ღირებში მოყვითალო რბილობითაა. ქალამ-ხალებდაა გამოსული და მოთავსებულია ზურგის მხარის თითქმის მუა ნაწილში; იგი მოგვარი-ოვანურია, სოლო იშვიათად ხაშუკუსდისებრი მოყვითალობისაგან ცენტრება. ზურგის მხარე გლუვია. ნისკარტი მოყვითალოა; მისი სიგრძე 1,5 — 2,0 მმ აღწევს.

ავრობოლოციური დახასიათება

საქვეტრაციო ფუხების მსკვლელობა. დაკვირვება წარმოებად რომატურის რაიონში, სოფ. კალაგინისა და ზემო ფარცხის ნაკვეთებზე.

აქვე მოგვცეს ცნობები ალდასტურის სავეტრაციო ფუხების მსკვლელობის შესახებ. ცნობები წარმოდგენილია ზუთი წლის ხაშულო მონავეებით (ცხ. ცხრ. 2).

ალდასტურის სავეტრაციო ჰერიოდის ხანგრძლიობა კვირტის გაბლვად ეურმის სრულ სიმწეობამდე რომატურის რაიონში უდრის 201 — 205 დღეს, სოლო ხარის ხანგრძლიობა ფოთლების დაკვეთნად 239 — 240 დღეს. კარის გამოყვება იწვება აპრილი ჰირველი რიცხვიდან, კვირტების გამოფრქვანა 6 — 8 აპრილიდან. ევაილობა იწვება ივნისის ჰირველი რიცხვიდან და 15 ივნისამდე მთავრდება. ეურმენი მთოვლებმა იწვება აგვისტოს ბოლის ან სექტემბრის დამდეგს და მწიფდება ოქტომბრის ბოლოდან. ფოთლოღვენა იწვება ნოემბრის მუა რიცხვიდან და

ცხებლი 2

ალდასტურის სავეტრაციო ჰერიოდი და მისი ცალკეული ფუხების მსკვლელობა		სავეტრაციო ჰერიოდის ხანგრძლიობა კვირტის გაბლვად ეურმის სიმწეობამდე (დღეები)		ფოთლოღვენის დამთავრება		სავეტრაციო ჰერიოდის ხანგრძლიობა ფოთლოღვენამდე (დღეები)		პერიოდ ტემპერატურისა და ჰაერის ევაილობით	
მეცხაბობის რაიონი და დაკვირვების უბანი	დაკვირვების წლები	კვირტების გაბლვის დასაწყისი	ევაილობის დასაწყისი	სიმწეობის დასაწყისი	სრული სიმწეობა	205	239	201	240
სოფ. კალაგინი (რომატურის რ-ში)	ხეობი წლის საქულო მონავეები	6.IV	1.VI	2.IX	28.X	205	1.XIII	239	3795
სოფ. ზემო ფარცხი (რომატურის რ-ში)		8.IV	30.V	28.VIII	25.X	201	3.XIII	240	3840

ფოთლის ქვემო მხარე ქმისებრია; ზემო მხარე გლუვია, ბრველი მოყვითალობისა ან ჰამრავარ ღარბისფერ მოწილია. მარგვლი ზარღელი საქობად მუხამეულია და ღია მწკანე ფერისაა. ფოთლის ექწის მუფრებლა მთავარ მუა ჰარღიდან უდრის 0,6 — 1; იგი მცირედაა მუხამეული და ალუბლის ფერია.

ვევტილი ე. ევაილი ორსქმინანია და ნორმალური განკითარებული ბუტო და მტკენითაა აქვს. მტკენითაა ნორმალურადა დაზარალი ბუტოთან და თითქმის ორჯერ უფრო კრბეულია ბუტოზე. ევაილი სუთი მტკენიანა; ცენტრება 4, 6 და იშვიათად 7 მტკენიანა. ევაილების რაოდენობა ევაილებში 300 — 900 ცალს უდრის.

მთავრება ნოემბრის ბოლის ან დეკემბრის ჰირველი რიცხვიდან.

მუხამეობის ხანგრძლივი თბილი და ტენიანი ამინდების მოქცევის მდებარე ალდასტურის ვევეტრაციო მნიშვნელოვანად განსაზღვრებულია. მიუხედავად ამას ვახსი რქები გარდა ელორტების მხარე წვერების სრულ მომწეობის ასრების ეურმის მასობრივად დაწყოფების ჰერიოდისათვის და ამ დროისათვის დეკემბრის ჰერიოდის დახასიათებად ელფერია.

ალდასტური თვისი ვევეტრაციური ნაწილები განკითარებით მღირე მთავარ ვახსი ვევეტრაციო სავეტრაციო ჰერიოდის დასასრულისათვის ცალკეული რქების სიგრძე ხშირად 3,5 — 4 მეტრს აღწევს.

ჯიქსიანი ალადაური

ცხრილი 5
ალადსტურის ტიპლის ქიმიური ანალიზის მონაცემები

რაიონი და ნიმუშის აღების ადგილი	მოსავლის წელი	მოყვანის თარიღი	ტყელების სუფთობის %	შეკრის ხარისხი %	საერთო მცენარეობის %
სოფ. კალაჯანი (ჩიხატიურის რ-ნი)	1949	26 X	—	19,8	8,5
	1950	29 X	1,089	21,0	8,8
	1951	30 X	1,092	21,3	9,4
სოფ. ხეობა (ჩიხატიურის რ-ნი)	1949	25 X	1,091	20,7	9,2
	1950	29 X	1,105	20,9	8,9
	1951	27 X	1,197	20,4	9,3

ალადსტურის რეკლუბებზე იქონიერების ბოლოს ან ნოემბრის დასაწყისში კრეფი. მიუხედავად ასე დაკავანები მოკრეფისა, შეკრისაბა მასში 21,5%, არ აღემატება, უფრო ხშირად კი 19,9—20,9%, ხოლო საერთო შევინაბა 8,5—9,4%—მდებ. შეკრის შედარებით არა დიდი რაოდენობით დაკრეფება გამოწვეულია უკრის სიწიფის პერიოდში მოკრეფული ნაღებებით და ამის შედეგად მარცვლები წლის რაოდენობის განხრით. მიუხედავად ამისა, დამზადებული ტყეების ნიმუშებიდან შეკრ-შეკრისობის აბეკარი თანადარობის შედეგად შესაძლებელია განსაზრვად სარისსიფიანი ღვინის დაზარება.

აქვე მოყვებენ დამზადებული ღვინის ნიმუშების ქიმიური ანალიზის შედეგები (იხ. ცხრ. 6).

ცხრილი 6
ალადსტურის ღვინის ქიმიური შედეგობა

რაიონი და ღვინის დაზარების ადგილი	მოსავლის წელი	მოსავლის თარიღი	მდებ. ნიშნუნი	100 სმ ღვინო შეკვანს ვიით													
				საშუალო	მინიმუმი	მაქსიმუმი	საშუალო	მინიმუმი	მაქსიმუმი	საშუალო	მინიმუმი	მაქსიმუმი	საშუალო	მინიმუმი	მაქსიმუმი		
სოფ. კალაჯანი (ჩიხატიურის რ-ნი)	1949	26 X	0,9972	7,4	0,66	3,05	26,40	2,06	0,320	5,95							
	1950	29 X	0,9982	7,8	0,59	3,00	24,15	2,26	0,350	6,16							
	1951	30 X	0,9982	7,8	0,59	3,00	24,15	2,26	0,350	6,16							

როგორც ქიმიური ანალიზის შედეგებიდან ნანს, ალადსტურის ღვინობი ალკოჰოლი 10,4—10,8 არ აღემატება, რაც გამოწვეულია ტყელები შეკრების არა დიდი რაოდენობით დაკრეფებით (19,8—20,9%), შემკრეფული ალკოჰოლიანობისათვის ერთად სახანდისო მასობაში წარმოდგენილია საერთო შეკრისობის ცოტა მდტი რაოდენობა (7,1—7,8). შემოღული შეკვების შემკრეფული რაოდენობა (0,59—0,66) ღვინის სისისადი მანკრეფულია ნიმუში სორბიტური რაოდენობისათვის წარმოდგენილი უქსტრატეტი (24,15—25,40); შეკრების მდტი რაოდენობა (0,30—0,33) ღვინის დაღვლებს მანკრეფულია. ალადსტურის ღვინობი დაქანსიკების შედეგად შედეგად შესესება მიიღობი დია წიფიანი ფრისა,

საქობად მრკვლი და საქობად პარმონული, სპეციფიკური ვი-შური ტვმობი და ონდვ მომკრეფული მავიანობის შიწი. ალადსტურის ღვინო ასობი მამიღვ ტრანსპორტს კარ-კად იტანს და 3—5 წლამდე უკვლულად ინარჩუნებს თვის დაზანისათვებელ ტემპურ თვისებებს.

საერთო შეკვანს და დარიანობა

ტურის რი უკვლურმანი ვანის ვიშებს ბორის ალადსტური ერთობი სპეკო ადვილს იტანს, რამდენად საქობად ხარისხობანი პროდუქციის მომკვები საღვინე ვიბობი. მის პროდუქციის წარმატებით იყენებენ ადგილობრივ მოსახლერი წიფილი სუფრის ღვინის დაზანსაღვინე და მირიად საქობად საღვინე მოკვირთი დაზანსარისხობანი ღვინის თვისების გავსებობების მიხნობი. მაგალითად, იგი წარმატებით შეიძლება იყენს გამოკრეფული იხაბულის (აღვინა) ღვინის განაკვიფლობილგებად. დეკორაცია ცხადვობს, რომ მათი კვებუ უნდა იყენს წარმატებული ეერმნად (კრთი ნაწილი ალადსტური და ორი ნაწილი იხაბული) და ტყელები უნდა დაღვლეს შთულ ჭკაბუ. ამ წიფილი დამზადებულ ღვინობ, იხაბული სპეციფიკური არახსიაბობის ტემპური თვისებები და სწინ უკრება და იგი ტიპიური ორდინარი ღვინის თვისებებს იქნს.

კარბენთან პირობებშია ვი ალადსტურის უერმნი სრვლებით არ ღვება და არ ხანინდა, მაღლი ტემპური თვისებებისა და შესისვის უნარის შედეგად მისი პროდუქცია წარმატებით გამოიყენება ადგილობრივ მოსახლერ სუფრის უერმნად. ამრიგად, ალადსტური თავისი საშუერწობ დანიშნულებით მიყვანება ადგილობრივი შინამკვლობის საღვინე და სუფრის უერმნის ვიბობი ვუკვს, რომელსაც პროდუქციის საქობად მაღალ მანკრეფულბობს ერთად ასახიაბებს ღვინური სრვად-განკვიფრება, ეკოლოკური პირობების მიმართ ადვილად შეკვების უნარი და უხვი მოსავლიანობა.

უკრეფიანი შარევიდან აღსანიშნავია ნდვისაღვბი სუსტი გამშლიობა, მაგრამ ამ ნაღლის გამოსწორება წარმატებით შეიძლება ვეკვანსიის პერიოდში გოკრინის დაზარებითი შედრკვევით, განსაკვირვებით ეფვილობისა და მარცვლის გამოსორგების პერიოდში.

ალადსტურისაგან სარისხობანი პროდუქციის მიღების მიხნობი მისი შედეგობა გუკრეფება უნდა წარმოებებს ნამკრეფობით მისობი აღმოსავლეთ ტურისა და ტყეში იმერეთის მოსახლერი მიკრორაიონებში შობი უხვად განახებულ და საშრებით მიკვულ ფერდობ ადვილსე, სადაც ნიადამბი ამავე დროს კალციუმის კარმატების საქობი რაოდენობაც იქნება წარმოდგენილი. უხვი მოსავლის მიღების მიხნობი ფრითად უნდა იყენს რეკომენდებული დიდი დეკვირთვის ფორმები (მრავალსაკვებლანი, ოღინსანი, კორდონი, სეიგანი), ალადსტური ორდინარული ღვინობის მისადგებად წარმატებით შეიძლება გამოიყენოს აგრეთვე დასვლელი საჭრეფვლის შეგნაბობის დანარჩენ რაიონებში.

Аладстури

Малораспространенный, качественный сорт красных столовых вин Грузии.

Лист. Листья довольно крупные, округлые или слегка овальные, длиной 17,6—20,3 см, шириной 16,6—19,2 см.

Верхние вырезки довольно глубокие со сближающимися краями и узким просветом; встречаются также вырезки яйцевидной формы.

Нижние вырезки едва намечены или расположены в виде входящего угла.

Черешковая выемка открытая, по форме лировидная с остриями, иногда округлым дном.

Листья выемки состоят из 4-х или 3-х нервов. Встречаются выемки и закрытые, с эллиптическим просветом и сближающимися лопастями.

Лист чаще трех, реже пятилопастный, темно-зеленого цвета. Угол конечной лопасти острый, режетупой. Конечные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, или округло-треугольные. Красные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей. Поверхность листа гладкая и плоская, реже воронковидно-желочатая.

Пластинка листа снизу покрыта густым войлочным покровом.

Отношение черешка к длине среднего нерва составляет 0,6 — 1,0. Черешок красновато-вишневого цвета. Первые у основания красноватые.

Цветок. Цветок обоюдопалый с нормально развитыми тычинками и пестиком. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика 1,8 — 2,0. В цветке чаще 5 тычинок, встречаются цветы с 4 и 6, реже 7-ю тычинками. Количество цветков в соцветии варьирует от 300 до 900 штук.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 7 — 11 см; ножка грозди у основания деревянистая и окрашена на поблоте годовалого побега. Остальная часть ножки с гребнем травянистая и светло-зеленого цвета.

Гроздь средних или крупных размеров, длиной 13 — 20 см, шириной 9 — 11 см, по форме цилиндрическая или цилиндро-коническая, средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой 6 — 9 мм. Ножка зеленого цвета, подушечка бордовая и широко коническая. Прочность прикрепления ягоды к подушечке значительная.

Ягода черная, средней величины или довольно крупная, длиной 17,6 мм, шириной 14,9 мм, овальная или продолговатая, у конца округлая и симметричная. Кожица толстая, мякоть довольно сочная и мясистая, сладкая, но маловкусная. Пруны на кожике ясно выражены.

Семя. Количество семян в ягоде 1 — 4 шт., чаще 2. Длина семени составляет 6 — 7,5 мм при ширине 2,5 — 3,5 мм. По цвету почти коричневые, а с брюшной стороны вдоль борозды желтоватого цвета. Халаза удлиненно-овальная, реже треугольная, плоская и находится почти в средней части семени. Ложбинки от халазы едва намечены. Бороздки с брюшной стороны довольно широкие. Ключик коричнево-оранжевый. Длина его достигает до 2 мм.

Аладастури — дает довольно качественную продукцию для выделки столовых вин местного потребления.

Сорт используется также в качестве столового. Виноград хорошо выдерживает транспортировку и сохраняется всю зиму вплоть до поздней весны.

Аладастури относится к группе сильно растущих сортов винограда. Отдельные его побеги к концу вегетационного периода достигают в длину 3,5 — 4 метров.

Первое плодоношение, считая от посадки, начинается на третьем году, а в пору нормального плодоношения вступает с 5-го года. В условиях Чохатаурского района Аладастури обильно урожайная. На побеге чаще встречаются 2 грозди почти равной величины.

Урожайность одного куста при нагрузке в 40 — 45 глазков достигает 8 — 9 кг, на низких же штамбах лоз, подрезанных по грузинскому способу (при нагрузке в 10 — 12 глазков) не превышает 2 кг.

Аладастури, как сильно растущий сорт, требует длинной подрезки с оставлением нескольких побегов и нагрузкой кустов в 36 — 40 глазков.

Осыпание цветков сорт проявляет в незначительной количестве. Ягоды подвергаются горошению до 5%. Аладастури сильно страдает от оидиума. Сорт этот более устойчив против мильды.

Наблюдения над корнесобственными насаждениями сорта Аладастури дают основание полагать о его сравнительной филлоксероустойчивости.

Средние данные механического анализа винограда следующие: Средний вес грозди составляет 198 г. Вес крупной грозди 270 г. Выход сула довольно значительный (72,5%), а отходы в виде гребней, кожицы и семян — 26,1%. Вес 100 средних ягод — 207 г, количество семян в 100 ягодах — 259 шт. Ягоды с одним семенем составляют 7%, с двумя — 41%, с тремя — 39%, с 4-мя 12% и с пятью семенами — 1%.

При полной зрелости винограда Аладастури суло, взятое от средней пробы содержит сахара 19 — 21,0% при общей кислотности в 8,5 — 9,4%.

Отдельно изготовленное вино Аладастури легкое, довольно гармоничное, крепостью до 10,8°, с приятным специфическим привкусом, вполне отвечающее требованиям, предъявляемым легким красным столовым винам.

Сорт, как обильно урожайный и дающий довольно качественный материал для стола, а также для изготовления ординарных вин местного потребления, заслуживает внимания и массового разведения в Чохатаурском и Ванском районах.

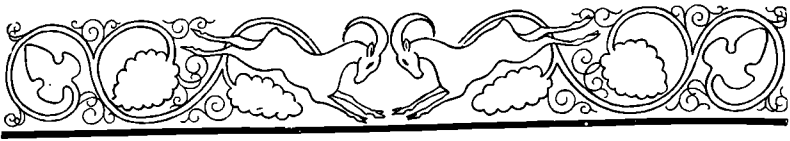
Сорт перспективен также для других виноградарских районов Западной Грузии.

ლიტერატურა — Литература

1. ყვებრძვლი ნ. კვლევითი შედეგები ხიზები საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. ბაბიშვილი მ. გვირის, საშვებლოს და აკაბის ვახს ზიზები. თბილისი, 1948.
3. ბაბიშვილი მ. შეყვანების კანონიერება საქართველოში (შეყვანების ჩათვლები და ვახს ზიზების შეფასება). თბილისი, 1952.
4. ჩოლაყაშვილი ს. შეყვანების სახელმძღვანელო, წიგნი II. ამკლო-გვათა, თბილისი, 1938.

5. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ძეგლები. წიგნი II. თბილისი, 1934.
6. ნაკაშიძე ე. Очерк виноградарства и виноделия Грузии и Мингрелии. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе. вып. IV. Тифлис, 1886.
7. Шарашвадзе Г. Грузинский словарь гурьинских, верхнемеретинских и лачхумских провинциальных слов. Тбилиси, 1938.

ალექსანდროული

ალექსანდროული რძის მთავარი სწარმოო ვაზის ჯიშია. ტალა-ხენჯარის მიკრორაიონში იგი იბღვება ბუნებრივად ნახევრად ტყილ წიფელ ღვინოს, რომელიც ფართოდაა ცნობილი „სვანჯარას“ ხაზელწოდებით, ხოლო დანარჩენ ადგილებში სუფრის სარიისთვის წიფელ ღვინოს.

აგელიობრივი შევსებით შირის (სოფ. ხენჯარა) და ლიტერატურულ წყაროებში (7, 3), ალექსანდროული ცნობილია აგრეთვე კაბისტონას და კაბისტონას ხაზელწოდებით.

ალექსანდროული აგელიობრივი ვაზის ჯიშია. იგი გავრცელებულია ქუმი რაჭის სოფლებში, ასევე ღვინოს; პირველსა და მეორე ტოლში, ხენჯარაში, ქრესალში, საშუმში, ზედა და ქვედა ტყვიანში, ღვინარში, ძირაგულში და სხვაგან.

მორფოლოგიური და ბიოლოგიური ნიშან-თვისებებით ალექსანდროული მსგავსებულია მუი ზღვის უხვის ვაზის ჯიშების გეოლოგიურ-ეკოტაქსონურ ჯგუფს *prof. pontica subsp. Georgiae Negr.*

მისი სტრუქტურა კაბისტონაშია წარმოშობის შესახებ, მოუგებელი აგელი. ვაჯისძივილის (8), პრფ. ს. ლოლაყვილიძის (7) და სხვთა ნაშრომებში ალექსანდროულის მორფულ წარსულში მუეფ ალექსანდრე ბაქოიძის მიერ საბერძნეთიდან შემოტანის შესახებ არ უნდა შევერებოდეს სინამდვილეს. უპირველესად უკუივლითა იმის გამო, რომ ჰქვია ალექსანდროული კაბისტონასა და კაბისტონას ხაზელწოდებით იგი ცნობილი, მუდგვე მას ალექსანდროული შტარხლის სახელად. აღბათი, იმ ალექსანდრეს პატივსაცემად, რომელმაც პირველად უკრავდა მთქვია მას და ფართოდ გამოიყენა იგი თავისებური ტიპის მრტკო ღვინოს დასამზადებლად. შეუღდა ასეთი ტიპის ღვინოს ბლომად აზნაზებად მემამულე ფეოდალი და ასაღება მას „ღვიანის ღვინოს“ სახელწოდებით, და მართლაც, ალექსანდროული, მისი არაუჭი მოსავლიანობის მიუხედავად, სხვა ვაშლებზე უფრო მეტად არის გავრცელებული რაჭაში, მირთილად იმტკო, რომ იგი იმდევ. თავისებურ ბუნებრივად ნახევრად ტყილ—სვანჯარას* ტიპის მეტად სისაძიფო ღვინოს.

ენობები ჯიშის წარმოშობის ადგილისა და დროის შესახებ, ისევე როგორც სხვა უტყუარ ვაზის ჯიშების შესახებ, შემონახული არ არის.

ჯიშის მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების სხვა აგელიობრივი ჯიშებთან დაპირისპირება და მათი შედარებითი შექვეყნადასტურებს ალექსანდროულის კლასტრულ ვაზის ჯიშების აგელიობრივი—კოლხეთის კერძად წარმოშობას და მის სისაძიფო ხიდობას.

ალექსანდროული გავრცელებულია მირთილად რაჭა-ლეჩხუმის შევსებითა რაიონებში და იმთავითვე ცილდება მის ფრკულესს, იმისად მიუხედავად, რომ იგი უპირველად შემოღება მოწოდებს საქართველოს შევსებითის თითქმის ყველა რაიონში. ეს აიხსნება რაჭა ჯიშების თავიანთი წარმოშობის პირვანდელ რაიონებში მოსავლიანობით, რაც ხალხთა გიარებში არ შეიძლება ჩათვალოს მ. ზანაძის მიხედვით. რადგან ბუნებრივად ნახევრად ტყილ ღვინოებზე მოსოფილება ივიათ, ხოლო რაიონებში მათი წარმოშობისთვის მცირე პერიოდში, რეზინ უმინდრესი ვაზის ჯიშის უფრო ახალგაზრდა და უნაირად უნდა ეკავრეფოლოთ მათთვის შესაფერავად რაიონებში. განაზღვრის 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით ალექსანდროულის ვენახების საქართველოში უჭირავს

637,50 ჰექტარი ფართობი, აქედან რაჭა-ლეჩხუმშია 604,16 ჰექტარი. ალექსანდროულის ცალკეულ რაიონებში გავრცელების დასახსნადასა და 1-ლ ცხრილში მოყვანილია ვენახების 1953 წლის აღწერის მონაცემები.

ცხრილი 1
ალექსანდროულის ვენახების ფართობის განაწილება საქართველოში, ვენახების 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით

რაიონების დასახლება	ვენახების ფართობი ჰექტარში	შევსებითის მხარის დასახლება	ფართობი ჰექტარში
ამბროლაურის ციფრის ობის	533,8 61,90 9,12	იმფოთი სამეგრელო აფხაზეთი საქართველო დანარჩენი რაიონები	15,65 1,51 9,83 6,29
		სულ შევსებითა რაიონებში	33,34
სულ რაჭა-ლეჩხუმში 604,16		სულ საქართველოში	637,50

რაჭა-ლეჩხუმში ვენახების ვეგულუსე დიდი ფართობი ალექსანდროული ამბროლაურის რაიონში უჭირავს (533,08 ჰექტარი), დანარჩენ რაიონებში მისი ფართობი შედარებით მცირეა. შევსებითის განვითარების ასარი გვემთო ალექსანდროულის ფართობი საკარგობლად უნდა გაიადგეს. 1965 წლისთვის ალექსანდროულის ვენახების ფართობი საქართველოში 800—1000 ჰექტარს მიაღწევს.

ბოტანიკური აღწერა

ჯიში ბოტანიკურად აღწერილია ვენახების ქემსედიციური გამოკვლევის დროს ამბროლაურის რაიონის სოფ. კოხისში კოლმეურნოების ვენახში, რომელიც გაყვანილია მწკრივებად სამრთიფო-აღმოსავლეთის საგზაო დაქანებულ ფერდობზე. უფრო დეტალურად ჯიში აღწერილი და შესწავლილია შევსებითისა და შევსებითის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში ტ. თულაძის, სიდე შეტრავილია საქართველოს თითქმის ყველა კუთხის ვაზის ჯიშებში. ვენახი გაყვანილია ციკოგამბორის ჩრდილო-აღმოსავლეთით დაქანებულ ფერდობზე 562,3 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან, სიდე ნიადაგი არაბაზონატული ქვიშისანი და წყლის სარ-მავალზეა გაბრუნებული და გაფორმებულია ქართული ენისი 2 ნეკუნე და 2 შობარისძირე საკავებულზე, 3 კვ. მ კვების არეზე.

ასაღვტარ და ელორტი. ასაღვტარის, 10—15 სმ სიგრძის, მოხრიდი ელორტის წვერობები— გვირგვინის და პირველი ორი, ვერ კიდევ გუნდული, ფოთოლაკების ჩათვლით შექუვილია ეოვლდმორიან და სტედი ახალგაზისებრი ბუსქითი და შეფერილია მორუსო თფირ ფერად, სუსტი მოვარდისფერი არბის კულალებით გვირგვინისა და პირველი ორი ფოთოლაკის ირკვლივ. მეორე იარუსის (მესამე და მეოთხე) ფოთოლაკების სედა მსარის შეტუება თანდათან შეტრდება, იგი თხელი ახალგაზისებრი სედა და შეფერავებ შექუვი მონარინჯისფერი ფოთოლაკების ირკვლივ. ფოთოლაკის კვედა მხარე პირველი ორი ფოთოლაკზე ვერ კიდევ ინარჩუნებს სქელ ახალგაზისებრი შეტუებას და მოთავსობა შეფერავს, ხოლო კვეთში განწყობილი ფოთოლაკებზე შეტუება თანდათან ელბებობს და შეფერავებ შექუვი სედა.

აღმსენებელი АЛЕКСАНДРОУЛИ

ეროვნული რქა კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები მუშადგომით ღია მთასივრცეში, მუხლები უფრო მუქად არის შეფერილი, ვიდრე მუხლებში. მუხლებში მდებარე სივრცე საშუალოდ 9-10 სმ უდრის. ვიწრო, ზოგჯერ მკვლავისებრი სივრცეები ხსენდება გამოსახვით.

ფოთლიანი საშუალო იარსების (9-12) ფოთლიანი საშუალო (16x16 სმ) ზომისა, ფოთლი მომრგვალოა, იშვიათად ოდნავ ოვალური. ფოთლი მქრქალი მუქვანა, წყურფრებზე ხაზობილია, იშვიათად სუანაფიანი, ან თითქმის დაუნაფიანია. ზედაპირი პაიბსებრ დახოებულვითა; ზოგჯერ იგი გლუვი ან წარ-ღებურაულებინია ან იშვიათად მხრულ-მოხრულია სხვადასხვა მიმართულებით. ფოთლის ნაკვეთი ოდნავ მირბა დასერილი. ფოთლის შუა ნაკვი უფრო ხშირად ბლავუკოსიანია, შერბილი დაწვითა მას არ ასახითობს. ფოთლის შიდაპირი პარღები მუხუხილია ისედაც ახალბუღისებრი ბუჭებითა და მომწვანო კიბითა.

ზედა ამონავეულები სმირად საშუალო სიღრმისა, იშვიათად საშუალოდ უფრო ღრმა. ამონავეულები ფორმა სერმობილად ცვალებადობს—უფრო სმირად გეგმვება და მუკრეკვლისებრი, ან ხაზბუღისებრი, იშვიათად ზარბაღუერგვრებინი ჩანგის-მაკარიანი ამონავეულები, წამახლებულვით ან ცალკეობიანი ფეკობი. გეგმვება ბარბუე დასერბული ამონავეულები, რომლის აფდლი უფრო ხშირად მომრგვალოა, იშვიათად ვიწრო ან განიერ, ვლიფურია.

ქვედა ამონავეულები უფრო ნაკლებად გამოსახული, სმირად ღია, ზეგუნია, ფორმითა მუკრეკვლი კუბისებრი ან ხაზბუღისებრი, ზოგჯერ ფოთლის ქვედა ამონავეულები სულ არ არის გამოსახული ან ოდნავ შესამჩნევია.

უწიწის ამონავეულები ფორმა სერმობილად ცვალებადობს. გეგმვება როგორც ღია ჩანგისებრი ფორმისა, ისე ვლიფურ-თვლიანი დახურული. უფრო სმირად გეგმვება ღია, ჩანგისებრი ან ფორმის ამონავეულები მომრგვალო, წამახლებულვით ან ცალკეობიანი ფეკობი. იშვიათად გეგმვება ბარბუე დახურული ვლიფურ-თვლიანი ამონავეულები ვიწრომორბუე გაბანული ბო-ღებობია.

ფოთლის შიდაპირი პარღები ბოლოვდება მახვილწვერიანი სამკუთხედიანი ფორმისა; ან იშვიათად მახვილწვერიანი ოდნავ გამრუდებულწვერიანი სამკუთხედიანი კიბითა. ცვერდითი კიბულები მახვილწვერიანია, სერისებრი დახრული ან სწორ-მგობია.

ფოთლის ქვედა მხარე მუხუხილია ახალბუღისებრი ბუჭებითა, რომლის ქვეშ მოთვლილია მთელ სწორბუღიან ჯარბისებრი ბუჭები, ორივე ერთად ქმნიან ფოთლის ქვედა მხარის საშუა-სქელ მუხუხებს. ფოთლის მუხუხის ინტენსივობა ზღვირგება ფო-თლების რქებზე იარსებებს განიერობის მიხედვით ზემოდას ქვევით.

უწიწი გლუვი, უმუხუხია, ან იშვიათად შესამჩნევია თხელი ახალბუღისებრი ბუჭებით. უწიწის სიგრძე უდრის ფოთლის ში-დაპარსებს, ან მასზე ოდნავ მოკლეა. უწიწი ბივი მუხუხია, რო-მელსაც გლავარებს ღია იხსურია.

უკვავი ღია, კვავილი ორსქიანიან კარგად განვითარებულ ბუჭებსა და მტერიანებით. უკვავიანი უფრო ხშირად ხვითი, იშვიათად უკვითი სწორბუღიანია. მათი მუხუხის სიგრძის მუხუხებზე ბუჭების სიხადულებსა 1.25 უდრის, იშვიათად იგი 1.50 და ოდნავ მეტსაც აღწევს. ბუჭი მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისა, ხეტრი (კვდი) მთელად და სტელია, იგი მოაგრდება კარგად განვითარებულ დიდი დნტებით. ხანდახან დნტი ორადან ბუჭოვლი.

მტევანი. აღუქმანდროული მტევანი საშუალო ზომისა. მათი სიგრძე მტევანის საშუალოდ 10-დან 18 სმ-მდე, სოლო გან-ის 6-დან 10 სმ-მდე. საშუალო მტევნის ზომა უდრის 15x7 სმ. მტევნის ფორმა კონუსისებრია, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ან დეტოტული. მტევანი საშუალო სიმკვრივისა, გეგმვება ისედაც მტევანები: საშუალოდ მტევანის 80—90, სოლო დიდ მტევანის 140—150 პარკულია. მტევნის უწიწის სიგრძე მტევანის საშუალოდ 4-დან 6 სმ-მდე, უფრო ხშირად იგი 4.5 სმ უდრის. უწიწი ბალახისებრია, რქათან მიამრგვალები ადგილიან იგი ხე-გება და რქის ფერს იტანს. მარცვლს უწიწი ხშირად ბუჭური-

ლია წითლად, მისი სიგრძე 0.5-დან 1.0 სმ-მდე მერყობს. მარ-ცვლის სახლომ ბალში სმირად ვიწრო კონუსისებრი ფორმისა და დაფრულია სორღებით.

მარცვლი. მარცვლი საშუალო სიდიდისა, ფორმით მრგვალი ან ოდნავ ოვალური. მარცვლების სიგრძე მერყობს საშუალოდ 14.2-დან 17.5 სმ-მდე, განი 12.4-დან 15.0 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის საგრძობს-კანე უდრის 15, 13, 7 მმ. მარცვლების მუხუხეა მუქურჯი, თითქმის შავია. განი ისელი, მარცხ მქაივია, რბალომ წინაპირი ოდნავ ენაქუანა. წინაშეხის რბილიოი მქსლულებია და აფინოვულა; არ ცვლებს მათ. მარ-ცვლის განი დაფრულია ცხობად სქელი ცვლისებრი ფეკობი. წვეთი უფერულია იგი ტვბილი და ხსინძარული გეგობია. სპევი-ფიფური ჯამირი არბობიტი სესტად არის გამოსახული.

წიპი. წიპების რიოგნობა მარცვლები მერყეობს, უფრო ხშირად მარცვლის სხმი წიპისა, იშვიათად ერთი ან ოსი. საშუალოდ ერთ მარცვალზე ორი წიპა ოდის. წიპა მარცვლის, სისარტისა-ენ მუკვირობული, მასხასკვრის, სოლო სისარტისა და მუხლის მასზეუ მონარსისებრია. წიპის სიგრძე უდრის 6.5—7.3, სოლო განი 2.5—3.8 მმ სისარტის სიგრძე საშუა-ლოდ 1.8—2.0 მმ უდრის. ქალამა ოვალური ფორმისა და მი-თავსებულად წიპის ზედა ნახევრია, იგი ოდნავ ამონრქეტილია და სქელისაგან მუკვირად არ ენაქუანა. ზე და ღარი ქალამან-ფესისებრ საშუალო ღრმა და წიპის ზედა ნახევრს ორად ვოეს. ღარბუე ქალამან ნისარტისაგან კარგად გამოსახულია. მუ-ღის მხარეს ღარბი საშუალო ღრმა. ნახევრები წიპა მოწიფული და კარგად გამოსახულია. სისარტი მოგობი კონუსისებრი ფორ-მისა და მოვეთალო ნარისაფხობია.

ბატონობილოლოგური დახასიათება

საკვებუცემო ჰერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მსკლულობა. დაკვირვების ფეროლოგური ფაზების მსკლულობაზე წარმოებული ამბობობები, ცვერები, ზეს-ტაფონის—საქარის საცდე სადგურები და მუკვირებისა და მუღიუნობის ინსტიტუტის საკოლექციო გენსება—ქ. თვლიანი. ცალკეული ფაზების მსკლულობის დახასიათებაზე მოგვიხილია ამბობობები, ცვერები, ზესტაფონის და თვლიანი 1940 წელს წარმოებული დაკვირვების, სოლო წლებს მამხილზე ცალკეული ფაზების მსკლულობის ცვალებადობის დახასიათებაზე მოყვანი-ლია ზესტაფონის და თვლიანის საკოლექციო გენსებაზე წარმო-ებული მრავალწლიანი დაკვირვების მუღიუები (იხ. ცხრ. 2, გვ. 90).

როგორც მუ-2 ცხრლიანი მოყვანილი მონავეულებია ჩანს სავეტეტციო ფაზების დაგვიანების ვაფები საშუალო ცვალებადობა, როგორც ვაზის გაქმნების დევილის. ისე ცალკეული უზების მი-ხედვით. ასე მთავალია, რომ ზედაპარით 1940 წელს ამბობ-ღებურის, ცვერის, ზესტაფონისა და თვლიანის უქსტებზე ჩაიერ-ბული დაკვირვების დიდ განსხვავების ფაზების დაგვიანების ვა-ფებში ვერ მიიღებთ. მუღიუები, ცვერის განისის დასაქმის ცვალებადობს 11 დღის, კვავილობის დასაქმის 12 დღის, სიმწი-ფის დასაქმის 18 დღის და სრული სიმწიფე 5 დღის ფარგლებში. უფრო დიდ სხვაობას იღვევა ცალკეული წლების მტერიო-ლოგური პირობების გაკვანა. ასე მუხსხვებში კვირის გაბლის დასაქმის მერყეობს 17 დღის, კვავილობის დასაქმის 23 დღის, სიმწიფის დასაქმის 25 დღის, სოლო სრული სიმწიფის 20 დღის ფარგლებში. აუჯან ცხადია, ცალკეული წლების მტერიო-ლოგური პირობების უფრო დიდ გვეგვანა ვაზის კავითარების ფაზების მსკლულობაზე. ასე მთავალია, აღუქმანდროულად 1945 წელს კვირის გაბლის დასაქმისაგან ურჩის სრული სიმ-წიფეზე თვლიანის პირობებში დაქარბად 2612-იანი პეტერიო-ცემ-ზურატების ვაფი და დაამოვარა ათვის ვეკეტციო 127 დღის განმავლობაში, მამან როგვანა 1940 წელს ზესტაფონის კვირის გაბლის სრული სიმწიფეზემდე მას დაქარბად 178 დღე და 3738 პეტერიო ცემზურატების ვაფი. ან მუღიუებიდან ირვევა, რომ აღუქმანდროული ქარსოლი და კავითანი თვისებულად მოასრუებს, როგორც დაწიფების, ისე გაამრუტებისაგ და გამოსხვება ოქტება ბუნებრივად ნახევრად ტცილი ღვირბობის დასაშუაფად.

ტვირთვა, ვენახების კარგი მოვლა-დამუშავების და სისტემატური გაპარკების შემოსავლის საქებით უზრუნველყოფის ვახების ნორმალურ ზრდას და უნაე მოსავლის მიღებას. არაირმალური უკუკლდების ველა შემოსავალი, როცა ალექსანდროლის მეტენები საუფლოზე ისელი, ან მღორი მუხრიადა, აველივთელია ვენახები უკუკლდების დაწეების წინ ან მის დასაწყისში ჩატარდეს მოზარდი წყაროების წაწვეტა მტევანზე მარცვლების უკეთ გამოწყობის მიხინა.

ვითის დამოკიდებულება გარეშო პირობებთან, ალექსანდროლი მედარებით კარგად უძლებს ზომიერს ეინებს, რაკ-უკლდებში ეინების სიმდეიერე სიზრდა—16—18—აღწევს. ზომიერს ასეთ ეინებს ალექსანდროლი, სხვა ადგილობრივ ვინებთან ერთად, კარგად იტანს, ან უმნიშვნელოდ ხიანდება მისად. იგი მედარებით კარგად უძლებს აგრეთვე კვალდებზე. თავის ხამბოლობი იგი ძირითადად გავრცელებულია სუტად დაქმნებულ ფერობებზე, სადაც მას კარგი ზრდა-განივითარება აქვს. მედარებით უფრო მეტად დაქმნებულ შობად, სირსოტან, საჭობი შირი ნიდატებზე, თუცა მისი ზრდა-განივითარება სუტად და მოსავლი შეიძენ, მაგრამ წყნის უფრო ტუბიანია და ღვინოსე დადლხასისისებინა დგება. ნიდატების მიმართ ალექსანდროლი განსაკუთრებულ მოთხოვნას არ აყენებს, იგი კარგად ვითარდება თითქმის ყველა ტიპის ნიდატზე, მაგრამ მაღალხარისისიერს პროდუქტს (ღვინოს) იმეფვა კარგან ქვეითხარის და ხირსაც ნიდატზე. ალექსანდროლი მედარებით უკეთვე ზაროს აგრეთვე მძიმე თიხარ ნიდატებზეა. ალექსანდროლის მოსავლი და მისი ხარისხი ვენახების ადგილმდებარეობასა და ნიდატურ პირობებს გარდა დამოკიდებულია აგრეთვე მის მეტეოროლოგიურ პირობებზედაც, ძირითადად, იმაზე თუ რამდენად აბილი იქნება ბუნებრივად ჰერობი და რამდენად თანხარად იქნება განაწილებული ნალექები ან ჰერობის მანძილზე.

საქურთუო-ტექნიკოლოგიური დახასიათება

ალექსანდროლის ურმნის კარგეული მუხეფულება, მტევნის ავეტრება და მისი წყნის ქიმიური მედგენილობა მივიკითხვის მისი უპირატესად ბუნებრივად ნახეყრად ტუბილი „სუნჯ-კობის“ და სახეფრ შრალი ღვინის დახსნაფებულ გამოყენების საჭიროებაზე. ურმნის საღვინე მიმართულების დახასიათებულად ქვემოთ მოყვანილია ურმნის მეტანიკური მედგენილობა და წვენი მქიმიური მედგენილობა.

ურმნის მექანიკური მედგენილობა. ურმნის მექანიკური მედგენილობის დახასიათებულად მე-3 ცსრილში მოყვანილია საქარის საველ სადგურის მოხაფეები.

ცხრილი 3
ალექსანდროლის ურმნის მექანიკური მედგენილობის მოხაფეები

მეურთავების რაიონი და ანალიზების წარისების ადგილი	მტევნის მედგენილობის საყრდენი %/ით									
	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი
ამბროლაურის რ-ნი, სოფ. ვენჯიკია	1942	94	72	87,50	2,60	7,40	2,50	127,0	—	—
ზეტაფონის რ-ნი, საქართო სადგური	1941	84	74	78,58	2,66	14,94	3,82	112,07	3,43	3,62

როგორც მე-3 ცსრილიდან ჩანს ალექსანდროლის ურმნის ღვინოთეოლოგიური კარგეულია გამოყენების პირობებში წვენის საჭობი დიდი, სოლიო მაგარი ნარწყების მეიერე გ-მოსავლიანობით ხასიათდება. საწარმოო პირობებში წვენის გამოსვლიანობა ნაწეუნებზე მედგენით უფრო ხაღდება და დახალგებობი 74—76% მედგენის, სოლიო ჰაუნის გამოსავალი—24—26%.

ურმნის წვენის ქიმიური მედგენილობა. ალექსანდროლი მექარის დაგროვების დიდი უნარიან ხასიათება. მექარის დაგროვების სიუფე დამოკიდებულია ძირითადად ვენახების ადგილმდებარეობაზე. უსუქქარანი ურმნისა და მაღალი ღვინოსის ღვინოების მისაღებად საუკეთესოდ თიულებსა ფერობი, წყარაი და მზეყარ ადგილებში. ასეთი ადგილები

ბეგრან არის, განსაკუთრებით ქვემო რაქბი, სუხელდობრ, მედრონის მარჯვენა მხარეზე სასმირისისკენ და საშმირი-დასავლეთისკენ დაქმნებულ ფერობებზე, რომელთაც განსაკუთრებით გამოირჩევა ტოლა-სენჯიკარის მერობიანი, საშმირისა და სასმირი-დასავლეთი ფერობები, სირსაც და კარგან ნიდატები. მითის მარცხენა მხარეზე ნაველი უსუქ-მდებარეობა უსუქ-მდებარეობი ურმნის მისაღებად, რადგან ან შირის ენ-სები ძირითადად განსავლებულია მძიმე თიხარ ნიდატებში სრდილი და სრდილი-დასავლეთი დაქმნებულ ფერობებზე.

ალექსანდროლის სხვადასხვა ეკოლოგიურ პირობებში მექარის დაგროვების უნარიანობის დახასიათებულად ქვემოთ მოყვანილია რაქბი, იმერეთისა და გაყობა წარმოებულად ანალიზების შედეგები (იხ. ცსრ. 4).

ცხრილი 4
ალექსანდროლის ურმნის მექანიკური მედგენილობის მოხაფეები

მეტეოლოგიური რ-ნი, სოფ. ვენჯიკია	მტევნის მედგენილობის საყრდენი %/ით									
	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი	მომსახურების ხარისხი
ამბროლაურის რ-ნი, სოფ. ვენჯიკია	1942	94	72	87,50	2,60	7,40	2,50	127,0	—	—
ზეტაფონის რ-ნი, საქართო სადგური	1941	84	74	78,58	2,66	14,94	3,82	112,07	3,43	3,62

როგორც მე-4 ცსრილში მოყვანილი მოხაფეებიდან ჩანს ალექსანდროლის ურმნის რაქბი პირობებში მაღალი მექარისობის ხასიათება. მისი მექარისობა 27% აღწევს, სოლიო რაველის ვაისი კარგეული ურმნის აველივად ჰუნება და მექარისობა მისი თიუნივლად აღის 30%-მდე. იმერეთის პირობებში ალექსანდროლი 26%-მდე აგროვებს მექარს, მაგრამ იმერეთის ტუნიანი ჰეა ურმნის გამოყენებისათვის სულსარეული არ არის, რადგან მისი ხარისხი იმდენე ურმნის სიმაღლე, რაც სკარბობილად ავიერებს ურმნის მოსავლს. ცხვილის პირობებშივე ალექსანდროლი დიდი რაველიანობი აგროვებს მექარს, თიუნიანი 24%-მდე რაველიანობი წველებზე ვაფებო, ზოგჯერ უფრო აგრეთვე ცხვილის პირობებში რაველის ვაისი კარგეული თიუნივლად მეიძლება ურმნის თიუნიანი მექარისობით მისი მექარისობის 26—28%-მდე გაივიება და მისგან წველებზე იქ „სენჯიკარის“ ტიპის მაღალი ღვინოსის ღვინის მიღება. მექარისობა-მედიუნობის ინსტრუქციში დეფენბული ალექსანდროლის ღვინის ამის დასტურებას წარმოადგენს. დასასრულს ალექსანდროლის ურმნის სიმწყობის შედეგობის დახასიათებულად ქვემოთ მოყვანილია აზნობლარის რაიონის სოფ. ვენჯიკარამი ვ. დემეტრეძის (1) მიერ ჩატარებულად ანალიზების შედეგები (იხ. ცსრ. 5).

ურმნის ეკოლოგიური და ღვინის დახასიათება. ალექსანდროლის ურმნის ივენებენ ძირითადად ბუნებრივად ნახეყრად ტუბილი „სუნჯიკარის“ და სუფრის ხარისხიან წითელი ღვინოსების დასწავლებულად. ფართოდ ცნობილია „სუნჯიკარის“ ღვინო ვით ალექსანდროლია და ადგილის შესაფერას პირობებსა წარმოქმნა, იგი ბუნებრივი ღვინოა, რომლის სიტყო გამოყვეულია მექარის სრული დაგროვებითობი, ტუბილის მაღალი მექარისობითა და დელინის დიონ დემეტრეძის სიყველიანობი.

რაიონის მხარეზე—სოფ. ვენჯიკარა, ტოლა, კრებლის მიკროსუბების საშმირი, საშმირი-დასავლეთი დაქმნების ფერობების სირსაც, თიხარ-კარგან ნიდატებზე ალექსანდროლის თიის მექარისობა აველა პირობა (სოლიო, სინათლე, პარის სიმაღლე) ურმნის კარგეულიანობისათვის, რომლის დროს იგი აველივად ჰუნება—ნაწინება და თუ მედგობა სხიური წეობიანია არ იქნე თიუნივლად

ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	მჭიდრობის მდებარეობა	აგვისტო			სექტემბერი						ოქტომბერი						
			20	25	30	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25		
			მჭიდრობის მდებარეობა															
ამბროლიუსის რ-ნ, სოფ. ზანგკარა	1940	მჭიდრობის მდებარეობა	—	—	—	—	20.4	20.5	21.1	2.6	24.0	24.0	—	—	—	—	—	—
							7.0	7.2	6.0	5.4	5.8	5.0	—	—	—	—	—	—
ცხენის ოპის სოფ. ცხენო	1940	მჭიდრობის მდებარეობა	—	—	—	—	20.5	22.7	22.7	23.0	22.8	24.0	—	—	24.4	—	—	—
							8.5	8.2	7.0	6.9	6.5	6.1	—	—	—	—	—	—
ზესტაუნის რ-ნ, სოფ. სანაბა	1940	მჭიდრობის მდებარეობა	—	—	18.8	20.2	24.4	23.5	23.4	21.1	22.1	22.7	22.9	21.3	—	—	—	—
							6.9	6.2	6.1	5.7	5.6	5.4	5.9	—	—	—	—	—
ზესტაუნის რ-ნ, სოფ. სანაბა	1942	მჭიდრობის მდებარეობა	14.8	15.9	17.2	—	18.6	20.2	23.1	23.6	24.4	26.3	26.8	29.0	29.0	29.6	—	—
							8.1	6.6	6.1	6.0	5.9	5.8	5.7	5.4	5.4	5.2	—	—

აეროგეის 28—30% მჭირს ტყეში. ასეთი უმჯობესი ტყეები სოფლად არ დულს მთი უბნებს, რომ ოქტომბრის პირველ ნახევარში რაჭის სავალი სივრცეში დგება. ამიტომ, როცა მათედიარ ტყეები 13—14% ხშირტი გროვება დეული წყება, დინის იქნისება და მასში 5—7% დეულიარი მჭირს რება. ზო სხვაჯარი დინის უნდა შეივადეს 12—14% ხშირება და 5—5% მჭირს. ეს შეფარება „ხანგკარას“ დინისათვის დამახასიათებელია.

ამრიგად, როგორც ხეობაზე იყო აღნიშნული, ალექსანდროული და რაჭის მხარეზე მართლად „სანგკარა“ და ნაწილობრივ სურის სარისსოვანი წითელი დინის. ძველად დინის „სანგკარა“ შევადენიარად მხარეგობად უნიკური კოვლისა ეკრებიტარ იტეფიგობა გადაწივებოდა, როცა მისი მჭირსობა 28—30% ადევდა. ჩვეულებრივ რაჭის ოქტომბრის პირველ ნახევარში ხდება. მოწვეული ეგრძეს ათავსებდნენ ადგილობრივ „ხორკელ“ წივებულ ხაუში, ანუ სანახუში და სწრაფდნენ ფეხით. ეგრძეს არცა და წარწერის მახინი, წყრების პროცესში ტყის აღება და დროებითი ხასხაჟე ქვეყნის, ხოლო როცა წარეს და მათედიარებ ტყეებს ქვეყრად იხევა სანახუშიში აწარწენენ. ჰუმანტ ტყეებში და ჰუმანტ გარედა ურდენ და ტოვებენ ხელვრად სანახუში. დახალგაობი 7—8 დღის მუხევე, როცა მჭირს დეული დამთავრება მოტეობ დინის გაადაქმნ სოფლად გარეგნულ ქვეყრები მესახად. ჰუმანტ გარეგნის მუხევე ინახება არის გამოსხეგლად. ვინაიდან რაჭის ოქტომბრის პირველ ნახევარში, როცა რადეული და ტყეების დეული იწყება სავალი ცოცა და რადენ დეული ნახევარს დია მჭირსობა ტრეება დეულარე ტყეებარტრის მჭეტიარ რეკლებში მუხევედ საუკრების მოქალაქე ხელება და წრება და, რის გამო არა მარტო მალდაქტრინი (28—30%) არამედ, ჩვეულებრივი (20—22%) ტყეების დეულიც იე ფერსება და დინის ბოლომდე დაუდღარი რება.

ამრიგად, ჯეშო რაჭის ბუნებრივად პრობლემა, ვინამ ალექსანდროლის მჭირს დიდი რადელობით დარგობების უნარმა და დინის დეუების აღნიშნულმა წესმა წარმოქმნეს დინის ადგილობრივი ტყე „ხანგკარას“ სახელწოდებით. ჩვეულებრივ „ხანგკარა“ ვამ ალექსანდროლის ეგრძობად მხარეგობად, რომელშიც ხშირად 15—20% რადელობით მუკურეულისა და იმეიათად მუკე კისტრინის ეგრძობე უნია. ახლად, ხშირად ხანგკარა ალექსანდროლის, მუკურეულისა და ზოგჯერ მუკე კისტრინისაკნ მხარეება. ცხადია, ისეთი სარისსოვანი უადების მიტეგობ, როგორცა მუკურეული და ნაწილობრივ მუკე კისტრინი უფრო უმჯობესელოებს წელთა მანხელ როგორც მოხალაინაობს, ისე დინის სტაბილურ სარისსს.

ძველად „ხანგკარა“ ვიფიანის დინის“ სახელით იყო ცნობილი და მუსხეგლად მისი მჭირს რადელობით წარმოება, იგი მინე ფროიდ იყო ცნობილი და დამსხრებულად ჰქონდა და მჭედილი მალედი რეკტეცია. ამჟამად „ხანგკარა“ სახელით ხალხმა როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეგად. ამ დინის ასეთი დინის მოწონება გამოწვეულია მისი მალედი ცეკრი თვისებებით, რომლის გამო იგი თანხარად მოწონს დინის თითქმის ყველა ასაკის მომხმარებელს. ამ დინის დინება მუხეგობი გამოიხატება: იგი ინტენსიურად მუფერილი — მუკე დღისმფრია, ბუკერ კარგადა გამოხსული, დინის სახელი მსოფლიანია, იგი სავალი სარისსობითა და ნახე სანამოვნი მოტეობი ეგობით ხასიათდება.

დინის დეულით თვისებების ერთად უნდა აღინიშნოს მისი უარყოფითი მხარეც, რაც მუხეგობი მჭედიარობის: ძველი ტყეობლოგით დეუებური სანგკარას დინის სტაბილური არ არის, იგი გახსეზულე იწყებს განმეორებით დეული, იმეჯრევა და ათვის სანახუნი თვისებებს გარკავს.

აღნიშნული თვისებების ასახელებლად პროფ. კ. მორგებამ (4) ამ სახითმონი დინის სანახუნი თვისებების ასახელებლად მოგვცა ტყეობლოგის ახალი სტემა. ამ სტემის მუსხეგობი სავალია ალექსანდროლის უნიკური ცეკნი დეიარფის, როცა მისი მჭირსობა 28—30% მიღწევა. დეული უნდა წარმოება დეს დასტრულ მჭირსობა 20—25% ტყეებარტრის დინის ახლად 100—200 დეულიტირან ჩანებაში. მალეარ ტყეების დეულამუბი 3—4 უფრ უნდა დეიარის. დეულის სლოგურად აწრეგუნენ დინის ჩანინდას გასტეგობი ჩამოგებით, მანის როცა მისი მჭირსობა 6—8% იქნება. დინის უკუფუნენ სეულიტეცია სავალითი — 60—100 მგ დეიტრეს. გასტეგობი მაციარული დეულარე დინის 10 დღის განმავლობაში ადევება — 5—8 ტყეებარტრებაზე. დინის ადღის დეჟე, ფილტრებზე და ახლენენ მის პასტერიზებას 55—60°; და ადევებენ 0.5% რომლის მუხევე დეიტრეს „კომეტეში“ გატარებითი ხასხაჟე ბოლოებში, ხადე იგი უნდა გაცხელდეს 15—20 წეითი 55—60° ტყეებარტრამზე. ამ წესით დამხადებული დინის მუხეგობ არ დეულდება, რადეც დეულითი გამოწვევი სხეობა პასტერიზების დროს იღუვებას და დინის სტაბილური ხდება. ჯეშე უნდა აღინიშნოს, რომ სანგკარას დამხადება მუხეგობა მუხევე წესითაც დინის ეფიფერტირან გატარებით, რომლის დინის მალედიარ სოკობი ფილტრის ეფიფერტირებ რება და დინის მისაკნ თვისებებზე. როგორც მისი კარგია, მჭირსობა მუხევე უფრო სავალია პასტერიზების წესით, მისინ ერთად იგი არ უარსებებს დინის ხარისხს, პირიქით მას უფრო სანახუნი მისინ ხდის, მანის რომლებს ამჟე ტყეობლოგის „ქინძარაულის“ დინის ტყეობი თვისებების პასტერიზების მუხეგობად სავარაზობლად უარსებება.

ალექსანდროლიდან სეფის წითელ დინობებს, მინიადად მდ. რიონის მარცხენა მხარეზე ბუტეულ-ამბროლიუსის მჭირსობის მიხედვით; ადევება; ამ რიონის ეგნახეტი გამეხეგულია მინიადად, ჩრდილო და ჩრდილო-დასავლად დატეხების მიხედვით, თისინ ნიადეკებიან ფერობებზე. ამ არამესადეარ უქმისობისა და ნიადეკების გამო ამ დატეხებებზე ალექსანდროული უფრო ცეკნი აწრეგობა და მჭირსება ცეკილით უფრო ნახელები რადელობით იფორებს, რის გამო ამ ალექსანდროლისა და წულეკების თფიარდან მსოფლი ჩვეულებრივ სასეფი წითელ და თფიარ დინობებს ანახადებენ. ჰუმანტ ნაყენს წითელ დინობების გარდა რაჭის ალექსანდროლის უმჯობესი, ე. წ. „მჭევე“ ადევბენენ. ჩვეულებრივ ალექსანდროლის დინის ოქტომბრის ფერი და ეგობითი სანამოვნი გდება. ვე. ფიფიანის და, ი. თომასის (იე. ვიკინიხილი) მისეფიო ჩვეულებრივ უმჯობესი „სეკობე ქვეყრები ჩანხმულსა და დეულეებულ დინის ეფორება“, ხოლო „ჰუმანტ დეულეებულ დეარს ნაყენები ტყეობა“. მთიფი დასახელებით ალექსანდროლის დინის დინებას ინახება და უმჯობესება მენახებას, დინის მჭელობს, ე. ი. დინების ინახება, და კარგად მუხეგობის, თანაც მჭირსობის არის. წარმოებებით, განსაკუთრებით უმჯობესი, ხშირად ალექსანდროლის მალედიარეულიან თავადებით, ან უსახელოფიარს ერთად წარავსენ ჩვეულებრივი წითელი დინის მისხლდება. ასეთი უკუვი გამოწვეულია

ვიძების ერთად გაშენებით, ხოლო წინა და წარუგებიდან ალექსანდროვს სვედურად ცალკე აუქნებენ.

ლენინში აღექვანდროვს უკანნიდან კარგი ღირსების ღირსი დაუპირის სეობაში (სოფ. კაკუელის, აღმანა, აჰარა, ზოგია და სხვ.) დგება.

აღექვანდროვს უკანნი კრფის ვენასზე ადგილმდებარეობის და ღვინის ტიპის შესახებდა სხვადასხვა დროს იწყებენ. ტლან-ხანკარის მიკრორაიონში აღექვანდროვს „სხანკარას“ ღვინისათვის უნდა დაიკრიფოს 26-27% შაქარიანობისა და 5-6% მეგვიანების დროს, ხოლო დანარჩენ ადგილებზე სუფრის წითელი ღვინისათვის იგი უნდა დაიკრიფოს 20-22% შაქრისა და 6-7,5% მეგვიანობის დროს.

აღექვანდროვს სუფრის ღვინი, დამზადებული ფერობების ვენასებიდან მაღელ მისაღებად სასიძვლად ლაზიხა ღვინისფერი, საქობა სხეულით, სისხლისით, მუხაგენული ნაწილის პარმინოლოგიითა და სასაძვინო ტემპით. დანარჩენ ადგილებში და რაჭის გარეთ აღექვანდროვს უკანნიდან ასეთი მაღალი ღირსების ღვინო იმართად დგება.

აღექვანდროვს ღვინის მზადი სახისი დასტურდება აგრეთვე ღვინის მუხაგენული ნაწილების სიძაღრითაც. ალექსანდროვს ღვინის ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად ექვშია მიკრორაიონის ხანკარის და სუფრის ტიპის ღვინების ანალიზების მონაცემები მოპოვებული საქარის სადგელ სადგურისა და მუხანკარას-მადღეინების ინსტიტუტის ლაბორატორიებში (ის, ცსრ. 6).

იგოს, რადგან იგი თავისი მიკროლოგიური და სამურეზო ნიშნ-თვისებით ბოლო წაგაკა აღექვანდროვს და განსხვავდება მისგან ბირთვად მარცხის ფორმით, რომელიც უფრო კრძელი და ბოლოკანირია, ვიდრე აღექვანდროვსა. აღნიშნულის მიუხედავად მუკურეული მოსახლეობაში ცალკე კამბა არის მიჩნეული.

საქარო დასახაობა და დარბიონება

აღექვანდროვლი ადგილობრივი (რაკული) მალღხარისხოვანი ვაზის კამბა, იგი გავრცელებულია, ბირთვად რაკულსხეში და მტერიანა საქაროვლის უფროფსებების კამბის სხანდარ-ტულ ასორტიმტერი. თავის სამშობლოში, აღექვანდროვლი რიონის მარჯვენა მხარეს ტლან-ხანკარის მიკრორაიონში იმდევ არიკინალურ ბუნებრივად სხვად ტიხლი ღვინის, ფართოდ ცნობილ „სხანკარას“ სხეულფილებით, ხოლო დანარჩენ რაიონებში სუფრის ხანსხოვან წითელ ღვინის.

კამბის დაფებით თვისებებს მიუყვება: პროდუქციის მაღალი ხარისხი, მისი ვარგისობა როგორც, ბუნებრივად ნასვერად ტიხლით, ისე სუფრის ღვინის დასაქვებლად, მუხაგებით კარგი გამძლეობა ფილოქსერის, ნარვისა და გვალვის მიმართ, აგრეთვე მიდრეკილება უკანნიის გააჟიფების მარცხების ტენობის, კამბის აგრეთვე თვისებებს მიუყვება კამბის არამბავალი მოსავლიანობა და მიღების მიმართ მუხაგებით სუსტი გამძლეობა.

აღექვანდროვს ღვინის ქიმიური შედარებლობა საქარის სადგელ სადგურის მონაცემებით

ცხრილი 6

ღვინის დამზადების ადგილი	არაობის მდებარეობის ხანკარის მიხედვით	მომსახურების ხანკარის მიხედვით	სუფრის ხანკარის მიხედვით	აღქვანდროვს ხანკარის მიხედვით	სუფრის ხანკარის მიხედვით	100 კუბური სანტიმტრის ღვინი შეიკავა გრამობით										შენიშვნა	
						შაქარი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი		მარილი
ამბროლოვრის რ.ი, ტლან-ხანკარა-ხანკარის მიკრორაიონი	ს.ხ.	1929	1,0060	11,77	0,54	0,15	0,34	3,0	0,24	—	3,48	0,71	—	ბუნებრივად ნასვერად ტიხლი ზეგვარის სასუფრეული			
	მ.ხ.	—	1,026	14,20	0,75	0,20	0,47	7,88	0,32	—	6,60	0,91	—				
	მ.ი.	—	0,9936	8,89	0,40	0,09	0,25	1,40	0,17	—	1,40	0,42	—				
ამბროლოვრის რ.ი, ტლან-ხანკარა-ხანკარის მიკრორაიონი	ს.ხ.	1929	0,9912	11,62	0,51	0,13	0,25	2,68	0,77	—	0,69	—	სუფრეული ღვინის 13 განსახარის სასუფრეული				
	მ.ხ.	—	0,9918	13,91	0,65	0,20	0,43	3,09	0,35	—	0,96	—					
	მ.ი.	—	0,9903	7,08	0,42	0,07	0,22	1,38	0,18	—	0,17	—					
ქუთაისის რ.ი, ქუთაისი	—	1910	0,9956	11,59	0,74	0,11	0,40	1,68	0,18	—	0,07	—	0,23				
	ს.ხ.	1927	0,9967	11,82	0,55	0,12	0,43	3,60	0,33	0,58	0,84	0,79	0,37				
	მ.ხ.	—	1,0166	12,69	0,66	0,19	0,59	6,19	0,37	0,66	3,72	0,95	0,14				
ამბროლოვრის რ.ი, სოფ. ხანკარა-ტლან-ხანკარა-სოფ. ხანკარა	ს.ხ.	—	0,9944	10,61	0,44	0,07	0,34	2,41	0,30	0,52	0,05	—	—				
	მ.ხ.	—	1,0109	9,83	0,55	0,18	0,32	2,23	0,35	—	5,10	—	0,28				
	მ.ი.	—	1,0109	9,83	0,55	0,18	0,32	2,23	0,35	—	5,10	—	0,28				
სუფრის რ.ი, საქარის სადგელი სადგური	—	1939	0,9747	12,69	0,51	0,08	0,42	2,65	0,31	0,68	0,18	0,63	0,18				
	—	1940	0,9934	12,41	0,55	0,11	0,42	2,24	0,21	0,27	0,09	0,83	0,16				
	—	1943	1,0184	12,5	0,69	0,08	—	9,21	0,34	0,42	6,01	0,61	0,26				
ამბროლოვრის რ.ი, სოფ. ხანკარა	—	1941	1,004	13,1	0,04	0,08	—	7,98	0,34	0,48	5,04	0,38	0,19				
	—	1950	0,9975	15,26	0,68	0,1	0,54	2,78	—	—	0,36	—	0,09				

მე-ნ ცხრილიდან ჩანს, რომ აღექვანდროვს უკანნიდან დაქვებული, როგორც „სხანკარა“, ისე სუფრის წითელი ღვინო შეიძლება ქიმიური შედგენილობით ხანსიძვლად. ეს გარემოება საფუძვლად ევალებს ეიფორიით, რომ აღექვანდროვს ღვინი დიახანს შეინახება და გაუმჯობესდება შეინახვისას. პირდაპირი მონაცემები ამის დასადასტურებლად არ მოიპოვება, რადგან აღექვანდროვს ღვინო მაღალი და ადვილად სადგობდა, რის გამო მას დასაქვებლად არ იხანხანენ, ხოლო ზედი ღვინი წინა დამზადებული ხანკარა მთელი წელიც ექვე ხანკარა არ იყო, შაქრის სრულად დაღვების გამო.

გარდა იმის და კლონების კამბ აღექვანდროვს ღვინის ფარგლებში გარდაცემის გამოღინებულ არ არის. მუხანკარის ინსტიტუტის რაკულსხეში დასაქვებულ ბუნებრივ მუხაობა ამ მითარბლებით დაქვებულია. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ კამბი მუკურეთელი, რომელიც ბირთვად აღექვანდროვს ერთად არის გამჭებული ვენასებში მისგან წარმოშობილი გარდაცემა უნდა

აღექვანდროვლი, როგორც მუხაგებით სადგობ და ხარისხიანი ვაზის კამბი, უფრო მეტად უნდა გავრცელდეს და ფართოდ უნდა გამოიყვოს აღმოსავლეთ საქაროვლის რაიონებშიაც. პირველი რიგში ქარლას და კახეთში. კახეთში მუხანკარის და მუღინეობის ინსტიტუტის სადგელ ნაკვეთზე, ქ. თელავში იგი თავისუფლად შეიძლება, ხოლო როგორც ვაღის ერთი კვირით გააღწევი ადვილად გააღწეფება და იმდევ მეტად ხანსიძვინი „სხანკარას“ ტიპის ღვინის.

აღექვანდროვლი პერსპექტიულია აგრეთვე ხანსიძვთა ვენების მუხანკარის სხვა რაიონებისათვისაც და, პირველი რიგში, კუჩანის, მოღდავისა და ქარსოღვარის მხარის სამხრეთ რაიონებისათვის. უკანნი მუხანკარის სადგელ ნაკვეთზე, თელავში, აღექვანდროვლი ადვილად შეიძლება და კარგი ღირსების ღვინის იმდევ, სასურველია აღექვანდროვს უფრო ფართოდ გამოვად მუხანკარის სხვა რაიონებშიაც.

Александрови

Александрови местный—рача-лечухимский сорт, введен в порационный стандартный ассортимент винограда для приготовления качественных природно-полусладких и столовых красных вин.

Молодой побег (10—15 см). Коронка и первые два три листочка молодого побега опушены густым паутинистым пушком и окрашены в серовато-белый цвет с розовой каймой по краям коронки и листочков. На листьях нижнего яруса опушение уменьшается и соответственно окраска становится зелено-желтой.

Лист. Виноградные листья (9-й—12-й) средних размеров (16×16 см) округлые, реже слабо овальные, светло-зеленые, матовые, трехлопастные, реже пятилопастные, либо почти щельные. Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже—гладкая, мелкопузырчатая, ровная, либо неопределенно изогнутая с несколько загнутым книзу краем.

Верхние вырезки чаще средних размеров, реже мелкие и глубокие, по форме значительно варьируют; чаще встречаются щелевидные или в виде входящего угла вырезки, реже—лировидные с почти параллельными сторонами и заостренным, либо однозубчатым дном.

Нижние вырезки слабее выражены, мелкие, открытые, щелевидные, либо в виде входящего угла. Иногда они едва намечены или совсем отсутствуют.

Черешковая выемка варьирует от открытой лировидной до закрытой с эллиптическим просветом. Чаще встречаются открытые лировидные выемки с округлым либо заостренным, очень редко однозубчатым дном.

Зубчики на концах лопастей треугольные, остроколючие, реже остроколючие с выпуклыми сторонами. Оконечные зубчики треугольные с острой вершиной, реже пиловидные.

Опушение нижней поверхности листа паутинистое средней густоты, с подстилающим редким щетинистым пушком.

Черешок светло-зеленый с фиолетовым оттенком равен либо несколько короче длины срединной жилки листа. Голый, реже со слабым паутинистым пушком.

Цветок. Цветок нормального строения—обоюполюй. Тычинки прямостоячие, чаще в цветке пять, реже—шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25, реже—1,5 и более. Завязь округло-конической формы, столбик короткий, толстый. Рыльце крупное, иногда раздвоенное.

Гроздь. Грозди средних размеров (длиной 10—

18 см, шириной 6—10 см) конические, реже—ширококонические, ветвистые, средне-плотные, реже рыхлые. В грозди 80—100, в крупной—140—150 ягод. Ножка грозди 4—6 см длины, травянистая, у основания древесенная и окрашивающаяся в цвет чубука. Ножка ягоды длиной 0,5—1 см, окрашена в вино-красный цвет. Подушечка узкоконическая, бородавчатая.

Ягода. Ягоды средних размеров (длиной 1,4—1,7 см, шириной 1,3—1,6 см), округлые, реже слабо овальные, темно-синие, почти черные. Кожица тонкая, но прочная, покрыта довольно толстым восковым налетом. Мякоть сочная, несколько хрустящая, с комом вокруг семени. Сок бесцветный, приятный на вкус, со слабо выраженным сортовым ароматом.

Количество семян в ягодах варьирует от 1 до 4, составляя в среднем 2 семени на ягоду.

Александрови поспевают в конце II периода созревания. В природных условиях Грузии виноград и однолетние побеги вполне вызревают. Сила роста кустов—средняя. Относительная устойчивость против филлоксеры—хорошая, а против грибных болезней—достаточная, в особенности против оидиума. Урожайность—средняя, сорт характеризуется высоким показателем урожайности, сравнительно высоким коэффициентом плодоношения и процентом плодородных побегов, небольшим средним (80—100 г) весом грозди. В настоящее время при использовании агротехники ухода за виноградниками—внесении органических удобрений, применении оптимальной нагрузки кустов—урожайность сорта достигает 80—100 ц/га. Виноград Александрови используется в основном для приготовления природно-полусладких и отчасти сухих столовых вин.

Природно-полусладкие вина, приготовленные местным способом из перезревшего винограда (28—30% сахара) при значительных вкусовых достоинствах не отличаются стабильностью. В настоящее время природно-полусладкие вина готовят по новой технологии—применением охлаждения и бутылочной пастеризации (55—60°). Вина, приготовленные этим способом, отличаются устойчивой прозрачностью, мягкостью, гармоничностью и приятным винным тоном во вкусе.

Высокое качество продукции и сравнительно раннее созревание винограда позволяет рекомендовать его для широкого испытания в Картели, Кахети, а также в южных виноградарских районах Украины, Молдавии и Краснодарского края.

ლიტერატურა — Литература

1. მუხრანისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. თბილისი, 1936.
2. ვაჭრობისა და ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1937.
3. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1939.
4. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1948.
5. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1948.
6. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1930.
7. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1939.
8. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1934.

9. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1936.
10. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1937.
11. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1939.
12. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1948.
13. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1948.
14. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1930.
15. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1939.
16. მთიანეთისა და მთიანეთის ვაჭრობის მუხრანისა-მთიანეთის მიხედვით. 1934.

ალიგოგე

ალიგოტე ფრანგული თეორეტიკანი ვახის ხელნეწე ვაიძის სამშობლოში იგი იმდევე მასობრივი მოხმარების მსებე იფორ ივინის, სოლო მეტეწასობის ზოგიერი რაიონში და კრზოდ საქართველოში, პინგან შხადგვა მაძალი ხარისხის სურვის ღვიო და სამამანურე ღვიონსაძლი. ამის გამო იგი მეტანილია საქართველოს ვახის სტანდარტულ ახორტიმეტრის სიამი.

სენიალურ ლიტერატურაში ალიგოტე ცნობილია თფორი პინოს ხანუწლოგებო, რაც სინამდვილეს არ მეტანბამბა, დასახელებული ვაიძი პინოსვანს არსებითად განსხვავდება, როგორც შორი-ფლოტოეური და ბიოლოგიური ნიშებით, ისე სამეურნეო თვისებებით.

საქართველოს აღმოსავლეთ რაიონებში, კრზოდ მეტყვის რაიონის მეტრანის მეტეწასობის ზონაში, ალიგოტეშ სუკუფისი მეტეწეო მოგვცა, როგორც მოხელადნობით, ისე პროდუქციის ღირებუთი. იგი სენი რესპუბლიკის სტანდარტულ ახორტიმეტრის სიამი „მუსრანულის“ ხანუწლითა მეტანილი, შანგან საჭიროა მას შკელი ხანუწლი დატერხნებურ.

ვაიძი ათავისი შორიფლოტოეური ნიშებით და ბიოლოგიური თვისებებით სრულიად განსხვავებულია პინოს მხარის ვაიძებთან და მიეკუთვნება დასავლეთ კურპობის კოლოგიურ-გეოგრაფიული ვახის ვაიძა ვაეუფს.

თუ ხანუწლი წარმოიძვება ვაიძი ამ როგორი ვოლოგია განიციდა მას საკუწეა მანიბილუ, ამის შესახებ ლიტერატურული ცნობები არ მოიპოვება. ვიჯადა და ვეწმორღლის ამბილოგრაფიაში (9) მოხსენებულია ალიგოტეს არსებობა ბურუნდიამი XVIII საუკუნეში, სოლო უფრო მოვიანებაში შამანსა და სხვა რაიონებში.

რესებოში ალიგოტე მდირეოვანი ნარგავების სახით ეოფილა გავრელებული XIX საუკუნის დასაწყისიდან, უფრო ფართოდ გრეწელებდა ამავე საუკუნის მიწურულიდან და XX საუკუნის დასაწყისში. განსაკუთრებით იგი ვრეწელებდა კურპინაში, კირიმაში, მოლდავეთში, ღონის მეტეწასობის ზონაში, შუა აზიაში, აზიურკავკასიაში, კრზნოდარის მხარეში, ანაპის, სოკოროსისციის, დაღესტნისა და სხვ. რაიონებში.

ამჟამად ვაიძი ფართოდ გავრეწელებულია მოლდავეთში განსაკუთრებით შკ. დნესტრის სებობაში. 1940 წლის აღწერაში აქ 5 ათას ჰექტარზე მეტი ფართობი ჰქონდა. კურპინაში, უმათერსნად ოფისში, სერსონისა და დნებოპეტრ ოფისის ოლქებში—800 ჰექტარი, ანაპის და სოკოროსისციის რაიონებში—800 ჰექტარზე მეტი; კირიმაში უმათერსნად ბალკაღვის, იალტის, სუდაკის, პასინარის რაიონებში—300 ჰექტარზედ. გარდა ამისა მედარებით მცირე მასივებად არის წარმოდგენილი აზერბაიჯანის, სომხეთის, თურქმენეთის, უზბესეთის, კირგიზეთის, უკრაინის, დაღესტნის, სტალინგრადის, და სრდადლო ოფისის მეტეწასობის რაიონებში (?).

დასავლეთ კურპაში, გარდა სფორანგეთის ალიგოტე გავრეწელებულია ბალკანეთის ქვეყნებში. ცერმანიაში, იტალიასა და ესპანეთში.

საქართველოში ალიგოტე შემოტანილია XX საუკუნის დასაწყისში. იგი პირველად გავრეწებითა მესრანის მეტეწასობის ზონაში (მესხეთის რ-ნი), სიღვე შოკლე დროის განმავლობაში ათავის პროდუქციის მაღალი ღირებუთი მან ფართო გავრეწელებ

ბა შპოკა შიდა ქრალის მეტეწასობის (მესხეთის, ვახის, კორის) რაიონებში.

სენის ქვეყნაში შამანური მედანიობის განვითარებამან დაკავშირებით სხვა ვაიძებთან ერთად ალიგოტე ფართოდ გავრეწელებდა ზემო და შუა იმერეთის მეტეწასობის რაიონებშიც (ხანაკოლა, ხანსრე, ჰიაურა, სუკუფისი, იურკოლა). დასახელებულ რაიონებში ამ ვაიძის პროდუქცია გაცუკურნილია სეკაპე მასალად ქრალული შამანური ღვიონის დასამსახებლად.

ალიგოტე ფართოდ ვრეწელებდა აეროტე სა.არსველოს შიან რაიონებშიც (თფორი წერია, მანსისი, ლესტესი, კურისი შიანი ზონა, შუაგვი, სულო), რომლის პროდუქციას იყენებენ აგილობორიე შიშხელობის სეკამოდ ხარისხიანი სუფრის ღვიონობის დასამსახებლად.

1953 წლის სტატისტიკური აღწერაში ალიგოტე; საერთო ფართობი საქართველოში მედგუნდა 540 ჰექტარი. პრესპექტიული ცეკვილი უქსოვრე ათი წლის მანძილზე გათავალისწინებულია მ.სი გამეწეა შირიადად ქრალის, იმერეთის და რესპუბლიკის მაღალმან რაიონებში 2000 ჰექტარზედ; მისი პროდუქცია შირითადედ განკუთვნილია სეკაპე მასალად შამანური ღვიონის დასამსახებლად და აეროტე ხარისხიანი სუფრის ღვიონის დასაყენებლად.

ბოტანიკური აღწერა

ალიგოტე: ღწერია-და საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი მუსრანის სასწავლო მეურნეობაში (მესხეთის რ-ნი). ნაკვიტი განკუთვნილია 1934 წელს, სასოფლო დაქანებაზე. ნიადეა შიძემე იონსარია, კადვიტის კარბონატების სეკამ მეტეწლობით ვახუბი დაერსობილია მაკუალზე და ფორმირებულია ქრალული ორმხრივი წესით.

დასაარბებლად ვაიძი აღწერილია დილმის მეტეწასობის სასწავლო მეურნეობის კოლექციაში (ბიბლიონის რ-ნი). ახალ სრდად ელორტი. სრდად კონუსი მოთავიროა მოწითალო ელფერი და დაფარულია მოტოქოსტრო ბუქესით. პირველი და შორე ახლად გამჯილი ფოთლები სემოვანს ღია სიმწვანია-მოკვიდილო ელფერით. ფირციტის კივრებს და კბილანებს ემწეგაა მოწითალო ღვიონსფერი. ქვეო შირიდან დაფარულია სქლად მოთავირო-ანტრისფერი ბუქესით. მომეგვრო მესამე და მეოთხე ფოთილები სემო შრადან ღია მწვანე მოკვიდილო ბინჯავიტილო ელფერით და მცირედ არის დაფარული მონაცრისფრო ბუქესიბილი ბუქესით, ქვეო შრადან ფოთილები დაფარულია სეკამოდ სქლად მანრისფერი ბუქესიბილი ბუქესით.

ასაღებუნად ელორტი მოელ სიკრემზე სირიად მოწითალო ღვიონსფერია მოვანისფრო ელფერით, სოკუჯრ ღია მწვანე და დაფარულია ოხვან მონაცრისფრო ბუქესიბილი ბუქესით.

შემოსული რქა მოწითალო-უფინსფერია, მუსაღებზე ახასიათებს მოიხიფრო ელფერი და უხვად არის დაფარული ხანთილსებრი ცეკვილი. ათიშის სასწავლო სიმსისთია, მუსხლამორისის სასწავლო სიკრემ 7—11 სმ-მდე აღწევს.

ფოთოლი. სრდადამთავრებული ფოთოლი ღია მწვანე მოთავილო ელფერით და რამდენიმედ ბრკევილია. იგი ფორმით მომრგვალოა და ოხვან დაბეკუფით. მისი სიკრემ აღწევს 16,8—17,4 სმ, სოლო სიკრემ 17,1—17,7 სმ.

ფოთლის უწყის ამონაკვეთი ღია, ხშირად ჩანცისებრი ფორმისა—მახვილი ფეხით. გუბებზე აურევს ისე და ოლი-სებრი ფორმის ამონაკვეთები მახვილი ან მოძრავი ფეხით. იტიათაფის ირისებრია ან დახრული ვიწრო ელფოსფი ნარადლით.

ზემო ამონაკვეთი მეტად მკვრივ არის ჩაჭრილი ან სუბოლ-პეტირულ კუბის ქვით. გუბებზე აურევს საბოლო ღრმად ჩაჭრილი და ჩანცისებრი ან კვებებისებრი ფორმის დახრული ამონაკვეთები. ქვემო ამონაკვეთი არ ასისიათებს ან უმნიშვნელოდ არის ჩაჭრილი.

ნაკვეთის წვერის ქიბლები ვიწრო სამკუხედისებრია მიგრამო და წამსვილები წვერით. ცხებებზე მოძრავი სერისებრა-სამკუხედისებრი ფორმის კიბლები მახვილი ან წამსვილები-ვლი წვერით. შერადი ქიბლები ისე სამკუხედისებრია, შრეკუ-ლი წვერით, ზოგჯერ ზეისებრა სამკუხედისებრია ცალმხრივ ან-სისებრ გვერდითა და წამსვილები წვერით.

ფოთლიანი მუქი მწვანეა. მისი ზეო მსრე გლეგია ან ბა-ღისებრ დახუჭულებული. ფორიფორის ზედახეობა ბრტყელია, ზო-გჯერ ნაბიბებით ქვემოთ არის ჩამოწყული. ქვემო შრიდან უფრო და ფერისა და მკვრივ არის შექმნილი მინაგრისფრო პეჭისებრი ბუქსისა. ფოთალგვინის დასაწყისიდან იგი იღებს მოკეთილად მუყურებს, რომელიც მუდგე გადაცის მოკეთილად ღამისმინებრ ფერში.

ფოთლის უწყის შეფერვება შუა მთავარ მარდვიან 0,55—0,95 ალექს, უწყის მიმდევრად და ხშირად შეფერვლია მოქვი-ლი ღვიზისფრად.

წიპვა, მარცვლი 1—4 ცალი წიპვა. ჰარბობს 2—3 წიპვანი მარცვლები. წიპვის სიგრძე ალექს 6—6,5 მმ, სიმა-სხო 3—3,5 მმ. ზურგის მხრიდან ვაგისფერია. მუდლის მხრიდან-ღარებში სმარად გადაჭრავს ორჯერ მოკეთილად ელფორი. ქალბა-ს სუბოლ გამოსხვლია და ფორმით მიოგვარი ან ობნე ვი-აღური. მუდლის მხრებზე დარბები სუბოლ ღრმა და მკვეთრად გამოსხვლია. ნისკარტი თითქმის ცილინგული ფორმისა, მისი სიგრძე 1,5 მმ ალექს.

აერობიოლოგიური დასასისებრა

ბიოლოგიური ფაუნების, მსკვლეობა. ფიზიოლო-გიური დავიკრებანი წარმოება მუსკლისის დასწავლო მუერებობა-ში (მესკისონ რ-ნი) და დილის მუერების მსწავლო მუერ-ნობის კოლექციები (თბილისის კარეუბანი).

ბიოლოგიური ფაუნების მიმდინარეობაზე მრავალწლიურ დავიკრებასა საშუალო მონაცემები მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ 1-ლ ცხრილში.

ზედა ქართლის პირბებში სავეტერციო ჰერიფის სან-კოლიბა კარტების ცალკეან უერების სრულ სიმეფრედ 154 დღეზე აღქვს. შუა იმერეთის ზონაში (საქარა) ივ-სანკოლიბობა 150 დღეა განისზღვრება, ზოლო ცასობი (თე-ლაჯი)—145 დღეს არ აღემატება. დასახლებულ ჰუნქტებთან ვიბი ვეკილობის რანგინივე დიო ადრე იქვებს საქარისა და დილის მუენანსობის ზონებში (30.V.3.VI) და ამის შესახებ-

ალიგოტე სავეტერციო ჰერიფი და მისი ცალკეული ფაუნის მსკვლეობა

მუენანსობის ჩაბობის დასახლება და დავიკრების წამსვილის ადგილი	ფორმების გარბობის დასახლება	წამსვილების დასახლება	მუდლის დასახლება	სიგრძე სიგრძე	სიგრძე სიგრძე	სიგრძე სიგრძე	სიგრძე სიგრძე	სიგრძე სიგრძე
ზედა ქართლის პირბებში (მესკისონ რ-ნი)	18—25.IV	1—6.VI	15—20.VIII	17—25.IX	153—154	15—22.XI	210—212	3030
დილის სანკოლიბობა (თბილისის კარეუბანი)	15—23.IV	1—3.VI	10—15.VIII	7—10.IX	141—146	18—22.XI	214—218	3700
საქარის სანკოლიბობა (სუტაფორის რ-ნი)	—	—	—	—	150	—	—	—
თელავის სანკოლიბობა (თელავი რ-ნი)	21.V	7.VI	14.VIII	13.IX	145	—	—	2830

მთავარი მარცვლი საუბოლ შესამსწავლი და მუერულია მო-ქვილია ღვიზისფრად.

ეკვილი. ცვილი ორსქვინანია, სორმალურად განვითა-რებული ბუტკითი და მტერანსებით. მტერანსები საუბოლ გადას-რილია ბუტკოდან. მტერანსა ხუთია, იტიათაფი ცხებებზე ოთხი ან ექვსი მტერანსზე. მტერანსა მუერადი ბუტკოსთან 1,5-მდე აღქვს. ნასკვი განიერ კონუსისებრია. ეკვილები ეკვილები 250-მდეა.

მტკვანი. მტკვის უწყის სიგრძე 2,0—3,5 მმ ურისი. უერ-მის სრული სიშვილის ჰერიფობი იგი ფუქსისთან ახლოს მკვრივ სვედვარის გამოც რებს საუბოლ მუდლ სცილებს. უწყისი დანა-რნი ნაწილი კლერტით ბალახსებრია და დია მწვანე ფერისა.

მტკვანი საშუალო სიდიდის ან საშუალოზე მკვრივ. მისი სიგრძე 11,0—14,5 მმ ალექს. ზოლო სიგრძე 8,0—9,5 მმ, ფორ-მით ცილინგული ან ცილინგულ-არსებრია, ზოგჯერ ფორთ-იანი. ზღვიერ კუბი, ზოგჯერ საშუალო სიგრძის. მტკვანი კუბი მტკვანის მარცვლები მხიბრად დაფორმირებულია.

მარცვლი. მარცვლის უწყის სიგრძე საჯობი ბალი-მით ალექს 4—5,5 მმ. საჯობი ბალიში დასველებული და ცა-ნილი ორუსისებრია. მარცვლი საუბო მტკვანზე არის მიმდევ-რული საჯობი ბალიშიზე.

მარცვლი თფირ-მოქვიანია, მისი მხრიდან მოკეთილად, ზოგჯერ მუერადლია და დავიკრული მოკეთილად წერტილ-ებში, საშუალო ან საშუალოზე მკვრივ. მისი სიგრძე 11,5—15,5 მმ, სიგრძე სიგრძე 11,4—15,5 მმ ალექს. ფორმით მოძრავი, შუა წელი ცილირია, ბოლო მოძრავი-ვლი დასწავლო, სიძვრე-ობა და ახუცისებრია, მკვრივ ხორციანი და მსუბუქეულ წინა-ნია. ეკვილი სვედვრებით ცხებილი მარცვლის ცანი ცილითი მდი-რე არის დაფორმული.

სად უერებიც უფრო ადრე იქვებს აღნიშნულ ზონებში დამ-იფუგებს (ავიფორის ბოლო და სვეტებმის პირველი დეკა). თბილი და ხანგრძლივი მუდობრის მუდობრება ვიბის სავეტ-ციო ჰერიფი მუდ იმერეთის პირბებში საშუალო კარეუბა-ზეა, რაც თითქმის ზოგჯერ ბოლო რიცხვებზე კარეუბაზეა.

უეე მოკვეთვს ელოხსა და ა. ნეგრელის მიერ (?) მუერული მახალბები საშუალო კავიბის მუენანსობის ზოგიერო რაო-სებთან ვიბი ალიგოტეს ბიოლოგიური ფაუნის მიმდინარეობაზე (იხ. ცხრ. 2, გვ. 97).

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს, ალიგოტე ივებს ბიო-ლოგიურ თესებთან — უერების ნაღრვად მოიფიფების უნარის თითქმის ეველა ზონაში აქვანებს. განსკუთრებით ტანქვანის, ფერანდის, იზმალის, ოდესისა და სოკოორკისის მუენანსობის რაიონებში. შედარებით დაგვიანებით მუენანსობა, სარ-რტოვის კიბობებისა და კუბიბების რაიონებში, მარცხ მქ-ტებმის მუერ სანკვარის ზე ბიოლოგიური ფაუნა აიხვ არ სცილებება, რაც საუბოლ სორმალურად უნდა ჩაითვალოს ადრე-ული მუიფობის ვიბებისათვის

ვახსნ ზრდა და რქის მომჭიფება. ალიგოტე სა-შუალო სიდიდისი ზრდით მოსიფება. ღრმა-ღვივარ ნია-დაგებზე საიხარო მოსიფების, ცალკეული რქების განვითარება საკობად მდებრია. ასე მაგალითად, მუენანსობა მრავალწლიურ ცდების მიმდინარეობით, ცალკეული რქების სიგრძე საშუალოდ 1,5 მ ალექს და ზოგჯერ მტკვან. ასეთივე სურათია თბილისის კარ-ეუბნის რაიონის დილის მუენანსობის ზონაშიც. დასახლებო სა-ქარათფორმის რაიონებში და კრებობა საქარისა და ვეკიბის მქ-რარათფორმის მუდობრით უფრო მკვეთრ სიდიდის ნადავლებზე მისი ზრდა თითქმის საშუალო და მკვეთრ სიგრძე ერთ მტრის არ აღემატება. თელავის მუენანსობის ზონაში (ცასობი) ვიბი

ჯიზმბი АЛИГОТЕ

აუღებდა ქლოროზით. დაავადება ვრცელდება ჯერ ცალკეულ ელორ-ტებსზე, კმაშეურთობი კავახეზულზე, რაც შემდგომ თანდათან გა-დანის გზის ვეულა მუკუნე ნაწილებზე. ამის შედეგად მისი ზრდა-კანკივითება ფერდება და მოხვედრა მკვეთრობისა. ამ დაზიანებას ვაზი ვოუგელფორმად ამქვანებს, რის შედეგადც ამ ზონაში მთელი რიგი ნაკვეთების გაქვსხოდება ადგი-ლი. ავადმყოფობის გამოწვევა მიხედვით ჯერ კიდევ არ არის დადგენილი და ამრიგად ბრძოლის ღონისძიებები მუშუპხვევ-ია. პერლანდიორის პიბინიების საძიერე გამოყენება ერთადერთ ღონისძიებად იყო მონიშნული ქლოროზისკან ვაზების დასავად-მებრამ ამ უკანასკნელ პერიოდში ქლოროზის წინსვბი გამო-ლინდა ამ საზარეველ დაზიანებად ვაზებზედაც. აღნიშნული მტეგნობრობის გამო სავეფად დაწესებულებაში მიერ დახსენილია ღონისძიებები სახეობის საბოლოოდ დახსენსებად და ბრძოლის ეფექტიურ ღონისძიების შესაბეჭებად.

თავის ცავრეცვლების რაიონებში ალიგოტე სოკოვან ავად-მყოფობაში მიზართ საზოგადოებობის ხასიათდება. ასე, მაკა-ლითად, მუხრანისა და აღიანის მუკუნეების ზონებში, ჭრავი-სა და ნაწლებად ავაკებს, კიდევ უფრო კარგად უძლებს იგი ხავარს, წებობისა და თბელ ამინდებში კი საკრინობლად ავადდება, რის გამოც მუკუნესობის ადრეუქსობით გათვალისწინებული ბორდის სხნარით ა-ჟურ და გოციდით ა-ჟურ წამლები, რაც ამ ზონი-სათვის სესხად უნდა წიათავლოს. ავადმყოფობაში მოქმედაბა შეარჩილი უფრო მკვლევრება დასავლელ საქართველოს რაიონებ-ში, მკარამ იგი აქვს. სხვა ვაიმბისან სეადრებით, უფრო გამძლეა, მიუხედავად ამისა, წამლობა სავადმეტელო წესად არის მიღებული (ზორ დას სხნარით ა-ჟურ და გოციდით ა-ჟურ).

ვაიზის მუკუნელებიდან ალიგოტეს დიდ ზიანს აუყვებს ფი-ლოქსია. ამის გამო როგორც ვეკრია, სხადც კი ყოლოქსირა ცავრეცვლებითა, ისე საქართველობის ცავრეცვლები კველა ზო-ნაში მუშუაბებულია მისი ნაყვების გაქვსხვა. საძიერე ვაზის ვაიმბიდან ავადმეტეპისთვის დასავლელ მუკუნეების მოქმედაბა პერ-ლანდიორის პიბინიებში 420 ა და 5 მბ, რიბადა X რეპესტრის პიბინიებშიდან—3309. დახსნებულე საძიერეებზე დაზიანობილი ავადმეტეპის საბოლოოდ, როგორც სომატობის ზრდა-კანკივითობითა, ისე უქვი და რეკულარული მოხალეობითობა, სიკოვლის ხან-კრძობითობა, ტიპიური მტეგნებობა და მარკვლებითა, ამ უკან-ასკნელ პერიოდში ცავრეცვლა ვაზის აბლახუბიანია ტყია, რომელიც სავრწინბ ზიანს აუყვებს ალიგოტეს ნარკობას, მკარამ ამ სიბინად ღონისძიებება წინაწარ და მაკალაზიონისოუნა ჩიბარ-რების მუკუნეად მუკუნეების მოქმედაბა მიმინებებდ ვეფა.

ვაიზის ცავრეპო პიბინიებში და მშოკი და მუბე-ლე ბა. ალიგოტე მაკალაზიონისოვან პიბინიებში იმდება მშობი უქვად განთავებულ საშრობ და საშრობ-აბოხმალეობით დახრილ ფერობებსზე. ამგვარ ნაკვეთებსზე მისი სიხეობისა და ავრავის ცალკიერებული მოქმედების შედეგად უხრანეულყოფილია ვაზის როგორც სომატობის ზრდა-კანკივითობა, ისე საზებობი სავი და მაკალაზიონისოვანი პიბინიების მუკუნე დასავლელე ცხადყოფს, რომ კალიციუმის კარბინატების მუკუნეული ალიგოტე-ობისწინა ნიბადებში იმდება პიბინიების სხეულად და მაკალაზიონისოვანი სუფრის აღნიშობის დახსნებულად. სწორად აბით ახსნება ალიგოტესკან მალადი დარჩების დავინს მუკუნეა მუხრანის მუ-კუნეპისობის ზონაში.

შეადრებით ვეფ და დრმა დინიერ ნიბადებზე ალიგოტეს მოხალეობისა მალადი, მკარამ პიბინიების დარჩება შეადრე-ობი დახსნაბი. ამიტომ მაკალაზიონისოვანი საზოგო ტიპის დე-ნობის მისახებდა მისი ვაიმბებ უნდა წარმოებებს ფერდობ და მშობი უქვად განთავებულ ავადმეტეპებზე და კალიციუმის კარბინატე-ბით საშრობ მდიდარ ნიბადებზე.

ალიგოტე ზამთრის დიდ კიხვებს გერ უძლებს, განსაკუთრე-ობით დაზიანებებში, სხადც პარის ცივი მას ჩაწევბა სოლმე. ასე, მაკალითად, მუხრანის მუკუნეების ზონაში ვეფ ავადმეტეპზე ზამთრის კინეფისკანგ ხინადრე ზინადრე და ზოგჯერ (ოუ უნი-ვერსი) მუკუნე 2—3 დღე ეავრმებლად —15—16) მთელი ნაკვეთიბი ნიბადებდა.

ალიგოტე ცავრეცვლის უძლებს, მკარამ ცავრეცვლის დრის ვაზის ზრდა-კანკივითობა შეადრებით მუხრანებზედა და უკრანის მარ-

ცვლი გერ მხსილდება. ამიტომ ტენით ფიფიციტან რაიო-ნებში ავიღებულ ღონისძიებება არის მინიშნული 2—3-ჟურ ვე-სების მორეცხვა.

ვაიზის ატორტეკნიის ზოციერთი თავისებე-რებანი, ავროტეკნიის საციობიდან ვრადებებს იპროპის ვაზის ცანსვლა-ფორმირება. დიდი დავრეციების დრის ალიგოტე დადრე-ვად აბიავრებს თავის ნორმალურ ზრდა-კანკივითობას და მოხალე-ობასზე, რის გამოც ვაზის ადრევე გამოდის წყობიდან. ასე, მაკა-ლითად, 1939—40 წლებში მუხრანის მუკუნეების ზონაში, როგორც ვაზის დიდი დავრეციების ტენეფიდან ტრანავრეცვლად დაინკარ-ვევდა ვაიზის მიზართ, კველაზე მტრად იგი უაყოფითად გამო-დინდა ალიგოტეს და მუხრანის. ამის გამო ცანსაკურებე-ლი და საწრეფო ღონისძიებება ჩატრება მუხრან სავრო დახ-სნებებელ ვაიზი ნაკვეთების მტეგნობრობის გამოსაწორებლად, ცხადია, ამ უარყოფით მოვლენას სხელი მუშუპე ავრევე ვაზების ერთბამებრივად გადაკვანდა მკიერე დავრეციების ფორმებიდან დი-დი დავრეციების ფორმებზე.

შრავალწლიური მონიშნებების მიხედვით ცანსვლის ფორმე-ბიდან საუფროსო ვეფრის მომედაბა ქროთული ორმსხრივი მშა-ლური გავრეცვლი მტამით, სხადც ვაზის ხავრობ დავრეციება 16—18 კვირებს არ აუბებტება. ამგვარად ფორმირებული ვაზი ავროტეკნიის მალად ფონსზე იძლევა, როგორც ვეფრეცვლითი ნაწილების სომატობურ კანკივითობას, ისე უქვსა და მაკალა-ზიონისობის პიბინიებზედა.

ვაზის დაზარაწნი ფორმებიდან როგორცაა—გორდონები, შრავალსაკვებლიანი სხელა, სხადც ვაზის დავრეცვლა 20 კვირებს აუბებტება, ალიგოტესთვის მიუღებლად უნდა ჩიათავლოს.

სრულიად გამოხდებელია ალიგოტე სეიფური ფორმები-სათვის. ამგვარ პიბინიებში მისი ვეფრეცვლი ნაწილები სხელად ვაიავრება, მოხალეობა შემეგრებულა და ვაზზეა ნაბრე-პრებად და მტება.

სუფრადგებობა სხადყოფ რქის სავრების მივემის საციობის. დახსნებულე ვაიზი სრულეობით გერ იტანს ცრლად ცანსვლის (10—12 კვირები და მტერი). ამ მუხრანებში ვეფრეცვლის მისიბ-რივ ნავარების ვქვს ადგილი, სოლო მისი სხადმეტეციობი და სავრობ მალად მტრად მუხრანებელია. სხადყოფ რქის 7—8 კვირებზე ცანსვლა ამ ვაიზისთვის ნორმალურად უნდა ჩია-თავლოს.

სამურერეთ-ტეკსოლოკიური დახსნისთება

ურჩინის შექანიკური შედგენილობა. სამურერო დახსნელებით ალიგოტეს პიბინიებში ცანკუფილია ხარისხო-ვანი სუფრის დავინისა და სამამანურე ქროთისხარის დახსნე-ბებდა.

ურჩინის ორგანოლოგეტიური თვისებებით იგი სუფრის უკრინად გამოხდებელია.

ქვემო მოყვავეს ალიგოტეს უკრინის მუხრანიერ-ქიბიური ანალიზის სახი წლის საშუალო მონახებში (ის. ცხრ. 4, გვ. 99).

დიდი მტეგნის წონა 230 გ აწვეს, მცირეპი 78 გ. პარ-ცვლების რადიანობა მტეგნის სიდიდის შესაბამისად 50—150 მორის მტეგნობს (საშუალოდ 85—91 ცალი). მას წყების უქვი გამო-სავალი ახსიათების 77—80 % სოკავრ 82% აღწევს. უკრინის შიფობის პერიოდში მკარინობა მტეგნობს 15-დან 22%/მტე-ვა (საშუალოდ 20%), სოლო მკარინობა მ—10%/მტე. ამ შემ-ცვლებში, როგორც ალიგოტეს პიბინიებში ცანკუფილია უქ-ფრის დავინობის დახსნებულად (მუხრანის მუკუნეების ზონის), როგორც სექტემბრის ბოლო რიცხვებში მამდიანობობს. ამ დრო-სათვის უკრინები მტეგნი 21—22%/მტე გრვდება 7,5—8%/მტე სავრობ მკარინობით, რაც იმდება საშუალებას დაშრადგეს მტრად მაკალაზიონისოვანი, ხანი და პარმანიული საზოგო დავინ. სწორად ამგვარი დავინით არის ტეკული დახსნებულე ზონა. სამამანურე დავინობის მისახებდა როგორც მტეგნობის ადრე იწვებრ: აბოხმალეობი საქართველობი 10—15 სექ-ტემბრიდან, სოლო დახსნელობი საქართველობი აბვე თვის პირველ რიცხვებიდან, ამ დროსათვის უკრინები მკარინობა მტეგნობს 16,5-დან 18%/მტე. სავრობ მკარინობა 9-დან 11%/მტე. ამგვარი

ალიგატეს სფეროს ლენის კიბურის შედეგობა

ცხელი 4

ნიმუშების აღების ადგილი	დეკარტის წელი	ბოლოდანი	მედიანა	მარცხენი	მეტაბოლიზმის შედეგობა %-ით					მეტაბოლიზმის კოეფიციენტი	მეტაბოლიზმის ხარისხი		
					პროტეინი	კარბონი	წყარო	ფენი	100 გრამის მასისათვის				
												100 გრამის მასისათვის	
მუხრანის სასწავლო მუზეონი (მცხეთის რ-ნი)	20.IX	124	86	96,6	3,2	19,2	3,0	77,0	141	3,5	1,082	20,8	8,9
დობის მღვ. სასწავლო მუზეონი (თბილ. გარეუბანი)	12.IX	179	91	97,0	2,6	16,4	3,4	80,0	138	3,1	1,088	19,8	8,2
ვაკუბი მღვ. საბჭოთა მუზეონი (მეტეპოლის რ-ნი)	15.IX	127	89	96,4	3,2	17,0	3,6	79,0	136	3,0	1,090	20,1	9,1
თელავის საცდელი სადგური * (თელავის რ-ნი)	14.IX	130	88	96,0	3,4	18,0	3,5	78,2	143	3,3	1,089	17,8	9,4

*) მასალები მიღებულია გვეყვანობის და მულენობის ინსტიტუტის თელავის საცდელი სადგურიდან.

პროდუქციონი მიღებული ღვინომასალა საკვებისა მალა-სარისხიანი პამპნური ღვინის დასამზადებლად, 100 მარცვლის საშუალო წონა 136—143 გ აღწევს. 100 მარცვლი 200-მდე წიწა, საერთო წონით 6,5 გ-მდე.

ტროპიკური მარცვლები შეადგენს 14%₁₀₀ ორწიწიანი—62%₁₀₀, ხაჭაპიანი—18%₁₀₀ და ოთწიწიანი 6%₁₀₀.

როგორც ანალიზის შედეგებიდან ჩანს, ალიგატეს ღვინო ნორმალური ალკოჰოლიზმით სწრაფად (10,8—11,8), რაც საერთოდ დამახასიათებელია მაღალხარისხიანი სურის ღვინო-საოგის, ამას დასტურებს ექსტრაქტის ნორმალური რაოდენობა (18,7—20,5) და შქარული შეკვების შედეგობა (0,59—0,66).

ალიგატეს ვერის სიწვითი დინამიკა

ცხელი 5

დეკარტის წელი	დეკარტის წელი	მეტაბოლიზმის ხარისხი	ა ა ვ ი ს ტ რ				ს ე მ ტ ე მ მ ა გ რ ი					ო ჯ ლ ა მ მ ა გ რ ი		
			15	20	25	30	5	10	15	20	25	30	5	10
დობის მღვ. სასწავლო მუზეონი (თბილისის გარეუბანი)	ს.პ.	ს.პ.	12,9	14,1	15,5	16,2	17,3	17,9	18,6	19,9	21,3	22,0	23,3	23,4
ვაკუბი მღვ. საბჭოთა მუზეონი (მეტეპოლის რ-ნი)	ს.პ.	ს.პ.	14,1	13,9	11,3	10,7	10,0	9,7	8,3	8,0	7,7	7,6	7,3	7,2
	ს.პ.	ს.პ.	13,8	15,2	16,3	16,6	18,2	19,5	20,1	20,2	20,9	—	21,1	—
	ს.პ.	ს.პ.	12,5	13,7	11,0	10,0	9,4	9,1	9,1	9,0	—	8,6	—	

ზემოთ მოყვანილ შენ ცხრილში მოცემულია ვერის სიწვითი დინამიკა მუხრანის-მეტეპოლისის მარცვლებითი სპი წლის საშუალო მონაცემების მიხედვით.

დასახელებულ რაიონებში ალიგატეს ვერის კანაქციფობა ოქტომბრიდან იწყება (5—10.X-დან) და იგი ჰქვამს ვინაიდან ამ პერიოდში მასარი მხოლოდ მცირედ მატულობს აუცილებელია როგორც დროული ჩატარება.

ვაკუბი ხანგრძლივად დატოვებული ვერის არ ღებება, განსაკუთრებით აღმოსავლეთ ნაწილში რაიონებში (მუხრანი, დილიში), ოღონდ მკვეთრად მცირდება მისი წვეთის გამოსავალი; დასავლეთ ნაწილში რაიონებში კი იგი ღებება, რის გამოც აუცილებელია როგორც დროული ჩატარება.

მაღალხარისხიანი ღვინის მწარმოებელ რაიონად ალიგატესათვის ითვლება ქუჩის სეობა—მუხრანის მევენახეობის ზონა (მუხრანი, ალიანი). აქ ალიგატეს ვერის წესით დაგეგმული ღვინო გამოირჩევა განსაკუთრებული დამაზი შეფერვით (მოყვითალო-ნაღისფერი მომწვანო ტონით), ვაშლიანი სხივით, სუფრის ღვინისათვის დამახასიათებელი სიმკვრივით, სისხლით, პარმონიულობით და მუხრანის დიდი ნაწილი. განსაკუთრებით ზოგიერთ ქვეყნში, როგორც ვერის სიწვითი პერიოდში ნაღებების სიმკვრივა და ზომიერი სითბო, იგი შეეძალ მაღალხარისხიან მასალას იმდენად საშარო სფეროს ღვინოების დასამზადებლად. ამ მიზნით ალიგატეს როგორც საჭიროა ჩატარდეს მუხრანი, როგორც ტიპობში მუხრანის 20—21%₁₀₀ ხოლო საერთო მუხრანის 8,5—9%₁₀₀ აღწევს. ეს დრო მუხრანის პარამეტრების სექტემბრის ბოლო რიცხვითა და ოქტომბრის დასაწყისით. უფრო დაგვიანებით დატრეფილი ვერის იმდენად ბუნებრივად, ნაკლებად მკვეთრად და ანაბიომიუალ ღვინის, რომელსაც შენახვის პერიოდშივე არ ექვემდებარება ვაშლი არამოტი და ბუკონი. ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები მოცემულია მე-6 ცხრილში.

ალიგატეს სფეროს ლენის კიბურის შედეგობა

ცხელი 6

ლენის დახმადების ადგილი	მეტაბოლიზმის ხარისხი	მეტაბოლიზმის ხარისხი	მეტაბოლიზმის ხარისხი	მეტაბოლიზმის ხარისხი	მეტაბოლიზმის ხარისხი	გრაფიკული ლიტრაჟი			
						ტონი	დენსიტეტი	მეტრი	
									მუხრანის სასწავლო მუზეონი (მცხეთის რ-ნი)
	1947	0,928	11,2	7,2	0,69	19,8	0,28	—	1,55
	1947	0,939	11,8	6,8	0,72	18,7	0,22	6,0	—
	1947	0,931	11,0	7,3	0,66	20,5	0,33	6,3	1,59
	1950	0,925	11,0	6,7	0,73	21,1	0,29	7,3	1,49

ალიგატეს ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები რომელიც შეკრებილია საბჭოთა კომუნის სხვადასხვა კუთხიდან ღვინოს და სერვისის მიერ მოგანილია მე-7 ცხრილში (ცხ. 100).

ალიგატესთან მაღალხარისხიანი სურის ღვინოები მზადდება კრანოზობის მხარეში, განსაკუთრებით ანაის და ნოკოროსისკის რაიონებში, ქუჩინარ და კარბონტელ-მუხრანი ნაღებებზე. ამ ზონაში დასახელებული ღვინოები სწრაფად ალკოჰოლის ნორმალური შევლებით, სისხლით, ექსტრაქტულობით, პარმონიულობით და მუხრანის დიდ უნარით, მაღალხარისხიანი ღვინოები მზადდება აგრეთვე ვერის ზოგიერთ რაიონში და განსაკუთრებით ბურზოვის მევენახეობის ზონას და მისი საშარო რაიონებში (7).

პროდუქციის ორგანოლოგიკური მანქანების მიხედვით ალიგატეს შეიძლება გამოყენებული იქნეს ვერის წვეთის და შემაკრებელი ღვინოების დასამზადებლად. ვერის წვეთის დამზადების მხრივ უნდა აღინიშნოს ვერის და მოდელის რაიონები, სადაც ამ დანიშნულებით ვერის კრფენ 17% მუქრის შევლებიდან დროს, ხოლო შემაკრებელი ღვინოების დამზად-

Несмотря на то, что Алиготе во Франции считается второстепенным сортом, дающим материал для изготовления легких орданарных вин, — в наших условиях и в особенности в Вазанском отделении Мухранского учхоза сорт Алиготе выявил наилучшие свойства как по качеству и урожайности продукции, так и по развитию и долговечности кустов.

Многолетними исследованиями и наблюдениями доказано, что продукция сорта Алиготе в условиях Картли с успехом может быть использована для выделки белых качественных столовых вин европейского типа, а также в качестве купажного материала для изготовления качественных шампанских вин.

В связи с этим с 1957 года сорт Алиготе включен в стандартный ассортимент шампанских сортов винограда Грузии.

В настоящее время сплошные насаждения данного сорта встречаются в Михетском, Каспском, Горийском, Харатоульском, Зестафонском, Сачхерском и Терджольском районах.

В связи с развитием виноградарства и виноделия в Месхет сорт Алиготе включен в стандартный ассортимент с целью получения в данном крае белых качественных столовых вин, а также купажного материала для шампанского производства.

Лист. Листья светло-зеленые с желтоватым оттенком и несколько блестящие. По форме округлые и очень слабо рассеченные, длиной 16,8—17,4 см, шириной 17,1—17,7 см.

Пластинка листа почти плоская или с отгибающимися вниз краями. Поверхность пластинки гладкая, снизу покрыта очень слабым паутинистым пушком серого цвета.

Черешковая выемка открытая и чаще ланцетной формы с острым дном; реже — стрелчатая и сводчатая.

Верхние вырезки мельче в виде входящих углов, реже — средней глубины и ланцетные или закрытые яйцевидной формы с просветом. Нижние вырезки отсутствуют.

Конечные зубцы лопастей узко-треугольные с заостренной вершиной и продолговатые. Черешок и главные нервы чаще окрашены в винно-красный цвет.

Цветы обоеполые, содержат 5 тычинок, реже 4 и 6. Количество цветков в соцветии достигает до 250.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 2,0—3,5 см. Гроздь средней или меньше средней величины, длиной 11,0—14,5 см, шириной 8,0—9,5 см; чаще цилиндрическая или цилиндро-коническая, реже лопастная. Очень плотная, иногда средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 4,0—5,5 мм. Ягода зеленовато-белая, со стороны солнца желтеющая, с коричневыми пятнами; средней или меньше средней величины; длина 11,5—15,5 мм, ширина 11,4—15,5 мм, округлая и симметричная. Кожича тонкая, но довольно упругая. Мякоть сочная, тающая, с приятным сладким вкусом.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2—3; коричневого цвета, с брюшной стороны вдоль борозды с желтоватым оттенком. Халаза довольно выдающаяся, округлая или слегка овальная. Длина клюва достигает 1,5 мм.

В условиях Грузии обильная продолжительность вегетационного периода от распускания почек до конца листопада составляет 220—225 дней.

Период массового пада и набухания почек длится 18—20 дней, приблизительно с конца марта до

середины апреля. Распускание почек начинается с 15—18 апреля; цветение с 1—7 июня. Начало созревания ягод с 10—20 августа и полная зрелость 7—25 сентября. Полное опадение листьев происходит с 15 по 20 ноября.

Вызревание лозы Алиготе хорошее. К моменту сбора побеги почти по всей длине приобретают зимнюю окраску. Вызревшие побеги желтоватого или чуть красноватого цвета с междоузлиями средней величины.

Первое плодоношение у Алиготе от посадки наблюдается на 2-й год. В пору нормального плодоношения вступает на 4—5 году.

Урожайность Алиготе высокая. В условиях Мухранского учхоза бывают случаи и перекоса, когда с каждой лозы получают 4—5 кг и более, но в среднем с этни получается урожай и гораздо меньше (2—3 кг).

Побеги, развившиеся как из стрелок, так и на сучках урожайны; на каждом побеге 2—3 и даже 4 грозди. Побеги из придаточных глазков и даже со старой древесины чаще плодоносы. На Алиготе редко можно встретить бесплодные побеги при хорошей агротехнике.

Урожайность с гектара в условиях Мухранского совхоза варьирует от 60 до 100 центнеров.

Кусты Алиготе в основном культивируются шпалерной формой по системе одноплечей, реже — двухплечей, в зависимости от силы кустов.

При нормальном проведении лечения от грибных болезней (милдью, оидиум) Алиготе мало страдает. Признаки милдью можно встретить только на листьях и то очень редко, а оидиум почти не встречается. Иногда грозди Алиготе повреждаются от виноградного червеца и паутинного клещика, но слабо.

В условиях Мухранского и Агаанского совхозов (Картли) Алиготе сильно страдает хлорозом (железистой листвой), которое часто кончается высыханием целого куста, чем вызвана эта желтизна — пока еще не выяснено.

Алиготе довольно сильно страдает от морозов, в особенности на участках, расположенных в низинах или на ровном месте. Участки, расположенные на склонах, страдают мало.

Вес крупной грозди Алиготе достигает 250 г, а минимальной — 78 г.

Механический анализ средней пробы 100 ягод дает следующие показатели: средний вес 100 ягод — составляет 136—143 г; количество семян 200 шт.

Выход сока Алиготе значительный, колеблется между 77 и 80%.

В период полной зрелости ягод сахаристость в соке достигает от 18,5 до 22,5% при общей кислотности от 8,6 до 9,6‰.

Для изготовления столовых вин европейского типа, в условиях Картли сбор винограда производится в период полной зрелости ягод — со второй половины сентября и длится до конца месяца.

В последние годы продукция Алиготе почти целиком используется как купажный материал для изготовления грузинских шампанских вин. Ввиду этого сбор винограда проводится (при сахаристости в 17—19%) в Картли в первой декаде сентября, а в Имерети — в конце августа и в начале сентября.

В районах Картли и в особенности по Ксанскому ущелью Алиготе дает весьма полноценный материал для изготовления качественных белых столовых вин европейского типа, характеризующихся высокими вкусовыми

качествами, гармоничностью, транспортабельностью и сохранностью.

Наблюдениями установлены также его довольно ценные свойства в качестве купажного материала для производства шампанских вин.

Средние данные химического анализа шампанского винограда сорта Алиготе дают следующие показатели: удельный вес — 0,9930; алкоголь 10,8—11,4; общая кислотность 6—6,18; летучая кислотность 0,8—1,2; pH—3,1—3,36; зола 1,45; экстракт 18,46—19,5; сахар—0,66—0,7; танин—0,15—0,19; глицерин 7,5—8,36.

Виноград Алиготе, оставленный на кустах, держится до конца октября, но вялится. Собранный виноград не сохраняется.

Обыльная урожайность Алиготе при высоком качестве вина и материала для изготовления шампан-

ских вин, а также хорошая приспособляемость к экологическим условиям среды обуславливают его дальнейшее широкое распространение в Грузии и в частности в районах—Картли (Михетском, Душетском, Каспском, Горийском, Карельском, Хашурском), Имерети (Харагульском, Чиатурском, Сачхерском, Зестафонском, Терджольском) и Месхети (Ахалцхском и Аспиндзском). В означенных районах с целью производства столовых вин и шампанских виноградов, наряду с местными сортами винограда Алиготе безусловно и в дальнейшем займет ведущее место.

Данный сорт, как рано поспевающий имеет широкие перспективы развития во многих высокогорных районах Грузии.

ლიტერატურა — Литература

1. კახიანი ზ. მ. კლასიკული ვინებისა და სხვა საკითხები. თბილისი, 1957.
2. ტაბიძე ვ. ვინის კლასიკური საშენიარისთვის. თბილისი, 1941.
3. ქახიანი ზ. მ. კლასიკური ვინებისთვის, მესამე გამოცემული გამოცემა. თბილისი, 1958.
4. ნიკოლაძე ვ. კლასიკური ვინებისთვის სახელმძღვანელო წიგნი II, ამბროლაძის-ისა. თბილისი, 1958.
5. Коржинская Е. Ампелография Крыма. Описание сортов винограда разводимы в Крыму, т. 2. СПб, 1904.
6. Лоза В. О мезантисском составе сорта винограда „Абру Дорси“. Труды Краснодарского инст. Вив; вып. 1, 1940.
7. Лоза В. и Негруз А. Алиготе. Ампелография СССР, т. II, Москва, 1953.
8. Шанжан и Барберон Г. Алиготе. „Виноградарство и виноделие“, № 8, Кишинев, 1904.
9. Vidal P. et Vermorel V. Ampélographie Traité général de Viticulture, 7, Vol, Mas son Paris, 1909.

ა მ ლ ა ხ უ

ამლახე წითელუკრაინიანი, მეგრად გავრცელებული აფხაზური ვახში ვიძია, რომლის უკრაინიდან მიიღება მაღალხარისხისანი მოთქროსფრო-ვარდისფერი, ცქრილა სუფრის ღვინო.

ადგილობრივ მუცხანსუაში პორის და მუცხანსუაში სპეციალურ ლიტერატურაში ამლახე ცნობილია: ანკე, ანკირე (ვ. ჩერნიავსკი, 16), აგრეთვე მედიკოზი ამლახევის სასაქონლო-ეკონომიკა, ეს უკანასკნელი გავრცელებულია სოფ. აბაგანსუკში, მაგრამ იგი ნამდვილად ვარდისფერ ამლახესაგან განსხვავებითაა მუცხანსუაში აღმოჩნდა, რის გამოც მას შავი ამლახე უწოდა.

ამლახე ადგილობრივი ჯგუფი ვიძია. იგი წარმოქმნილია კულტურული ვახშის ვიძების ფორმათა წარმოშობის კოლექციის კვირდან. თავისი მორფოლოგიური და მათერული ნიშან-თვისებებით ამლახე მიეკუთვნება შავი ზღვის აუზის ეკოლოგიურ-გეოგრაფიულ *Proles pontica, subsp. Georgian Negr.* ჯგუფს, იგი შეეძლება ახლოს დგას აფხაზურ ვახშის ვიძებთან, უფრო სწორად, იგი შავი ტიპის ვახშის ვიძებთანაა დაკავშირებული. ამის წარმოქმნის დროის შესახებ ცნობები არ მოკლებულია: საქართველოს სამეურნეო ისტორიის XIII საუკუნის წინააღმდეგობრივი ზეგნებით, აგრ. ივ. ვახუშტი-მელიძის (3) ცნობით, შემოსახული არ არის. მაგრამ ის ფაქტი, რომ ამლახე XVIII საუკუნიდან უკვე ფართოდ იყო ცნობილი, საფუძვლად ეკლავს ვიდეორობა, რომ იგი უფრო ზრისხედილი ვიძია. მუცხანსუაშიანი ლიტერატურაში პირველად ამლახე მოიხსენა ვ. ჩერნიავსკიმ (16), კ. მაკუჩაინამ (12) და სხვ. შავი ნაწარმში მოიხსენიება ვიძის მოკლე აუჯური, მისი პროექციის—უკრაინისა და ღვინის მოკლე დახასიათება.

ვიძის სასაქონლო-ეკონომიკის „ამლახეს“ წარმოშობის სხვადასხვა ავტორი სხვადასხვაგვარად სწნის. კ. მაკუჩაინის (12) ალბათ სიტყვათა მსგავსების გამო, ამლახეს აიძლევეს ვიძისაგან წამოღებული და მიანიჭა. ეს მოსაზრება არ ეთანხმება სინამდვილეს, რადგან ამლახეების ზრეტი მართლად ქართულია იყო, სოლო ისეთი ადაპტაცია ვიძის, როგორცაა ამლახე. ქართლის პრობლემაში ვერ დამოიფუძვლება და, მამასაძამე, გავრცელებულიც არ იქნებოდა. უფრო გარკვეული პასუხი ვიძის წარმოშობის შესახებ შეიძლება მოგვეცეს სასაქონლო-ეკონომიკის ცნობებიდან.

სასაქონლო-ეკონომიკის „ამლახე“, აგრ. ს. ვანაშის სიტყვიერი განმარტებით, აფხაზური სიტყვა და ქართული ნიშნის „მეგრისი“ უკრაინა. ალბათ იმგნად დიდ და შავიანი მუცხანსუაში იხსნება ამლახე, რომ მისი ერთი მუცხანი საქართველოში იყო მივირის დასაქმავალიყოფილად. ცხადია, მართო ამლახეს მუცხანსუაში როდი ახასიათებს ეს თვისება, მაგრამ ამ შემთხვევაში მთავარია ის, რომ ვიძის სასაქონლო-ეკონომიკა ადგილობრივი წარმოშობისაა, რაც ამლახეს სხვა აფხაზურ ვიძებთან დიდ მსგავსებასთან ერთად გამოაჩენს სასაქონლო-ეკონომიკის ერთი ადგილობრივი წარმოშობის მუცხანსუაში.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამლახეს სასაქონლო-ეკონომიკის ცნობებიდან რამდენიმე ერთმანეთისაგან განსხვავებული ვიძია, სასაქონლო-ეკონომიკის ამლახე—მედრობითი სქესის ეკოლოგიური, ვარდისფერი ამლახე—ორსქესიანი ეკოლოგიური და შავი ამლახე. ამლახეს ეკლავს უფრო სრული აღწერა-დახასიათება მოგვეცემა პროფ. თ. კვარაცხელიანის ნაშრომი (11), სადაც აღნიშნულია, რომ ვიძის ამლახე გავრცელებულია ვრცელი მიწების სხვათა გვერდის რაიონის მოკრებიანი ნაწილში. მისი

ეკოლოგიური ფუნქციურად მდგრადობა სქესისა. მუცხანსუაში ამლახე მკვეთრად ცილიზირებული ან ცილიზირებული-კონსერვირებული ფორმისაა აქვს. მარცხენი სპეციალური ზომისა, ოვალური, შუკი ვარდისფერი (ქროლი), ვ. ჩერნიავსკი (16) ამლახეს შემდგენიანად ახასიათებს: აფხაზური მუსანსუაში ვიძია, მეგრად გავრცელებულია. მარცხენი ვარდისფერი, მსხვილი და მრკველი აქვს, იმდენად ჩინებულ მთავარდისფერი-მოთქროსფრო ღვინოს.

მუცხანსუაში და მუცხანსუაში ინსტიტუტის ამპლოგრაფიული კოლექციის 171-ე რიგში დარგულია ამლახე, მიღებული „მაგარაისი“ (ვიძის) საკოლექციო ვეხსიდან, სადაც მოგვეულ წარსულში შეუტანილია და გავრცელებული 12-ზე მეტი წყნობის ნაწარმო ვახშის ვიძია, შავი პორის აფხაზურიდან ამლახე და ახასიათებს. ვიძისაგან შემდგენილი, სოლო მუცხანსუაში აფხაზურიდან ცენტრული ეს ამლახე თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით ტიპური აფხაზური ვიძია, მაღალი წაბკავს პროფ. თ. კვარაცხელიანს მაგრად ეკლავს რაიონში აღწერილი ამლახეს და განსხვავდება მისგან შირითად ორსქესიანი ტიპის ეკოლოგიური. რაც შეეხება შავ ამლახეს, იგი მაღალიან განსხვავდება ვარდისფერი ამლახესაგან, რომელიც მუცხანსუაში გავრცელებული იყო სოფ. აბაგანსუკში. სოლო ამლახე გავრცელებულია მუცხანსუაში დასაქმავს მუცხანსუაში სოფ. ახალსოფელში რამდენიმე აუჯური მიწის სახით, შავი ამლახე იმგნად განსხვავდება ვარდისფერი ამლახესაგან, რომ მასთან გარდა სასაქონლო-ეკონომიკის საერთო არაფერი აქვს და ჰლოურ წაბკავს ვიძე აქვს.

ამრიგად, განსაკუთრებით, პროფ. თ. კვარაცხელიანს მიერ (11) აღწერილი და ინსტიტუტის საკოლექციო ვეხსიში გამეხმულ ამლახეში პორის რთილია ნამდვილი, ეს ორი სხვადასხვა ვიძის მაღალიან ჰგავს ერთმანეთს. ფილიის მუცხანსუაში, მუცხანსუაში დიდ და ფორმა, მარცხენის მუცხანსუაში და შავი თითქმის ერთმანეთს აქვს: განსხვავებულად ერთმანეთისაგან, შირითად, ეკოლოგიური და მარცხენის ფორმით. პროფ. თ. კვარაცხელიანს მისცემია (11) იგი ოვალური, ვ. ჩერნიავსკის მისცემია (16) მრკველი, სოლო წყნობის და ეკოლოგიური მუცხანსუაში ორივე ფორმის მარცხენის ეკლავს და, ოღონდ მსხვილი მარცხენისა უმთავრესად ოვალური ფორმისა.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ, განსაკუთრებით მაღალიან ფორმის რეგონის, როცა ეკოლოგიის პერიოდში შირი წყნობის გამო ვეგრადინი დამტკიცებულად გამეხმულია, დაუშვებელი იქნებოდა ფართო ნაწარმო გავრცელებულია თეორიული მდგრადობითი სქესის ვიძის, როგორც ამლახეს, სოლო, მეგრად მთავარი, ორი მსგავსი, მსოფლიო ეკოლოგიის ტიპით განსხვავებული ვიძის არსებობა დასაბუთებს ხელის შთან ერთად ვაძინება. ამრიგად, შუი მუცხანსუაში და მუცხანსუაში „მუცხანსუაში“ მუცხანსუაში ორი მსგავსი ვიძის—მედრობითი და ორსქესიანი ამლახეს ნარკვევებთან.

სხვი ნარკვევის მუცხანსუაში უფრო სხვი იყო, ვიდრე წინადა ვიძის ნარკვევში. ნაწილის სასარგებლოდ დაზარაობის აგრეთვე ვ. ჩერნიავსკის მითითება იმის შესახებ, რომ ამლახეს ღვინო არ მსხვედრება ერთი ვიძის უკრაინიდან.

ადინობის გამო ვრცელად აღწერილი და დახასიათებული იქნება მდგრადობითი ამლახე, სოლო ორსქესიანი ამლახე მოკლედ იქნება აღწერილი კასპიის წარმოებულ და ეკოლოგიურად საუკეთესო.

კოლხური ტიპის, კერძოდ, აშლახის ისტორიულად ცნობილი ცერიალ ღვინის აღდგენის მიზნით საჭიროა აშლახის სასაფლაოებში ცნობილი ორი ჯიშის ტიპად განყვანდა შერევის მიზნით, სილი როდესაც ორივე აშლახს და გამოვდა ღვინის საწარმო, როგორც დასე, ისე ურთიერთან გასაყვანად შეუარებიათ, ნაწილი აშლახს და მის კომპონენტის ხაზით რადიკალიზაცია შედგინდა დასავლეთად.

ა. კვარცხელი (11) და კ. შუპარიანის (12) ცნობით, მჭლად აშლახ ფორმად კუ გავრცელებული აშლახში, მართლაც: გულაოისა და სისხის რაიონებში. გულაოის რაიონში იგი გავრცელებული იყო თითქმის ყველა სოფლებში, მაგრამ უფრო ხშირად იგი გვხვდება სოფ. ავანესებში — აშლახში; უფროდ მთავრად ხერხეში. სოციალ უდაბუფობისა და ფილოქსერის გავრცელების შედეგად აშლახი მთლიანად გადაშენდა, არ აშლინდა იგი არც აშლახის მუცხისხეობის დასაქრებ პუნქტზე სოფ. ახალ-ოფლებში.

შოლოდ ვასანსელ წლებში (1917 წ.) რამდენიმე ბირი აშლახ უღრესილი იქნა გულაოის რაიონის სოფლებში: მარსკა, ღრუფსა და ევანესებში. აშლახ ვულახ მუტი რაიონში (მ შირი) შემოსულა სოფ. ავანესებში მოვედუად ზესე აშლახი. დასაქრებ პუნქტზე რაფადა ჯიშის მკვლად ტარობისა და მისი გამრავლება, აშლახის ხედილი პატარა ვასანის განაშენებდა.

ბოტანიკურა აღწერა

ჯიშის ბოტანიკურად აღწერილია სოფ. ავანესებში (გულაოის რი.) ვაქარი აშლახის სესე და მოვედუდა მტროვებელი. მონოგრაფიის თედების ცნობებითაა აშლახის სესეების დაბრუნების შესახებ სოფლის კავშირის ვ. ტახიძის მიერ გამოქვეყნებული დოკუმენტები.

ფო ა. ლ. აშლახის სრულადანაშენებელი ფოთლები (მ — 15) საშუალო სილიანია (17 X 16 სმ), მომარტობ, იშვიათად ოღნუ ოვანესებში, ან უფრო სწორად, ითრქანისმკვარი ფორმისა. ფოთლის ფორმები ოხელია და სწორი, მუტი მუხრად ფორმისა. უფრო ხშირად ფოთლები ხაზსაკვირია, იშვიათად გვესება თითქმის დაწკნული, მთლიანი ფოთლები და კვედ უფრო იშვიათად სუბსაკვირნი ფოთლები. ფოთლის სედაპირი სწორი ან ოღნუ ბაღსებში დასაქრებული.

სედა ამონაცვობისა და, საშუალო სილიანის ან სეხუერები. ამონაცვობის ფორმა V ან მკვარია ან ნანესისმკვარია და მომარტობა ფუჭე აქვს, იშვიათად მჭრელი კოხისმკვარი ფორმის ამონაცვობები გვესება. მთავარი იშვიათად თითისტარისებრი იშვიათი დახურული ამონაცვობები გვესება.

ჭვედა ამონაცვობები სესტრად განვითარებული, ხშირად სეხუერები, მჭრელი კოხისმკვარი ფორმისა. უფრო ხშირად ჭვედა ამონაცვობები სესტრად გამოხსული ან სულ არ ჩანს.

უეწის ამონაცვობის ფორმა მჭრელ ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვესება და ნანესისმკვარი ფორმის მომარტობა ფუჭანი ამონაცვობები, სილი იშვიათად თითქმის დახურული ოვანესებში და მახვილი ფორმის ამონაცვობები.

ფოთლის მთავარი მარტობი მოლოვება მასივლურკვარის და გამოქვეყნებებისა საშუალოსმკვარი ნიბების (ქბილიანი). იშვიათად გუბათის ფორმის ნიბები გვესება. გვერდითი ნიბები სერისნიბებისებრია და ცალ მხარეზე გამოწვეული გვერდი და მახვილი წვერი აქვს.

ფოთლის ჭვედა მხარის მუხრება მასილიან და რქის სიგარებზე შეგებრობის შესაძლებლობა საკარგობად ცვალებადობს. შუა იარუსის სრულადანაშენებელი ფოთლები მუხრება საკარგობად სეხუერები. იგი შეგება აშლახის მკვარის ოხელი ბეჭებისა და საკარგობად სეხუერ სწორმკვარი ვანესების ბეჭისებრ. ფოთლის მუხრება რქის სიგარებზე სეხუერები წვერი მტროვებს.

ფოთლის უეწის მთავარი მარტობა უფრო მოკლეა, იშვიათად იგი ფოთლის მთავარი მარტობის სიგარის ტიპია. უეწი ღია მუხრად ფორმისა და მოვარდისფერი იყვინდა. უეწი უეწის ან ოღნუ შესაძლებელი აშლახს აშლახს.

უეწი. უეწი უფროდ შედგინდა მჭრელი ტიპისა. მჭრელი ტიპი და მუხრელი ტიპის უეწით. უეწი კი-წრო კონუსისებრი ფორმისა. იგი უმუხრელად ურთობდა პატარა ღინჯის, რის გამოც უეწი, ანუ სეტი იშვიათად გამოხსული არაა.

მტკვარის. მტკვარი საშუალოდ უფრო ღია ზომისა. მტკვარის სიგრძე ცვალებადობს საშუალოდ 15-დან 22 სმ-მდე, სილი განი — 6-დან 12 სმ-მდე. კარგად განვითარებული მტკვარის სიგრძე უფროსად უფროსად 20 X 8 სმ. მტკვარი ბაიანად ეწრო კონუსისებრი ფორმისა, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი და შინაინა, უფრო იშვიათად ცილინდრული ფორმისა. მტკვარი მტკვარად მტკვარი და საშუალო სიგრძისა. მტკვარის სიგრძეზე გვერდა და მოქვიანებული ამონახე; უეწისებრი პერიოდის ხშირად წვერების შესახებ. თავისუფალი დამტკვარის განხელების გამო, მტკვარი მუხრული გამოის. მტკვარის საშუალო წიხი 120 — 150 გ უეწის. მარტობების რაოდენობა მტკვარში მჭრელის საშუალოდ 20-დან 120-მდე. მტკვარში ხშირად გვესება საშუალოდ პატარა ზომის მომარტობა, დახურული იშვიათად გვესება. მტკვარის უეწი მომარტობისა; ოღნუდ ფუჭისანი იგი სეხუება და რქის ფერს იღებს. მისი სიგრძე უეწის 4 — 5 სმ. მარტობის უეწი მუხრად, მისი სიგრძე — 0,7 — 0,5 სმ აღწევს. მარტობის საკარგობა ბაღისა განვირ კონუსისებრი ფორმისა. ბაღისა პატარა მუხრებისა და უეწის. მარტობები მჭრელია და მინარტობა უეწზე და აწვილად არ წვედა მხ.

მარტობა (ბიბლია). მარტობის საშუალო ზომისა.

მარტობის სიგრძე ცვალებადობს 1,5-დან 1,7 სმ-მდე, სილი განი — 1,4-დან 1,5 სმ-მდე. საშუალო ზომის ზომა 1,60 X 1,15 სმ უეწის. მარტობები ბაიანად ოვანესებრი ფორმისა, დახურული-ბული, საშუალოდ მჭრელი ზომის მარტობები კი მომარტობა. მარტობის მუხრება ტრული, არაბანაბრია. უროსა და იმედე მტკვარის ცეხეება, როგორც ღია ვარდისფერი ისე მუტი ვარდისფერი, სილი განვითარებული მარტობები მუხრად ფორმისა. უეწის სრული სიწიფის დროს პარობის მარტობების მუტი ვარდისფერი მუხრება, მარტობის ენი ოხელი, მაგრამ მტკვარია და აწვილად ან ეწვება რიბობს. რიბობის სიგრძისა, მარტობის, სეხუება წინაინი. წვედა ბაი ვარდისფერია. მარტობის გეომ ტიპილი, სეხუებისა. აქვს სესტრად გამოხსული ჯიშის არაბანატი.

წიბვა. წიბვის რაოდენობა მარტობებში ცვალებადობს 1-დან 3-მდე; საშუალოდ კი ერთ მარტობაზე 1,6 წიბვა მოიხს. წიბვის სიგრძე უეწის საშუალოდ 7,0 მმ, სილი განი — 4,5 მმ. წიბვა მუტი ეწვიფერია და ნისარტობის მუხრული იყვინდა დაქრება. ქალბა წიბვის სეხუ ნაწილი მუხრულია, იგი მოვარდის ფორმისა და ოღნუ მუხრულია მიგნით. დარტობი ქალბა თანაბრ წიბვის ფუჭასეხუ საკარგობად განივია და ორ თითქმის თანაბრ ნაწილად უეწი წიბვის. სილი განვითარების მიმართულებით ეწვირა. წიბვის მუხრის მხარე ჭვერია, დარტობი ნაწიბურის განსწვრივ დრბა და ეწვირა. მისი ფუჭე ნარტობისფერია. ნისარტობის სიგრძე უეწის 2 მმ, მისი ფორმა ცილინდრულ-კონუსისებრია. სეხუ მხრიდან ღია ეწვიფერია, სილი მიგნითა მარტობა — ნარტობისფერია.

ავრობიოლოგიური დასასიტება

საკვეტრობი ფუნჯების მსეულეობა. აშლახის მსეულეობა უეწის სიგრძის სასეხუებისა. მისი მტკვარები ღიან მუხრება. სეხუებისა მისი უეწის მუხრება ოქტობრის დაღლენ და ნოემბრის დასაწყისში. რაფების მგლად მიღებულ წიხის მსეულეობა აშლახს კარგობდ სოციალ-ფეხურში, როცა ფოთლი გაცვეთვლა და სეხუ ხშირად დაწვილული იყო.

სოფ. ავანესებში 1947 წ. წარმოებულ დევირების მიხედვით მალარად ფორმირებული და ევად მოვლული აშლახს 15.X დამწვიდა. ამ დროს უეწის ბაიანობა 20 % მიაღწია, სილი მუხრისა 9,8 % იყო ურდისა. მოვედუდა მონაცვობის მიხედვით აშლახს სიწიფის IV პერიოდის ეწვის ჯიშის მიღებულა.

ეწვის სრული სიწიფე. მალარად ფორმირებული აშლახის მღირი სრულ დასასიტება, თითქმის ყველა ავტორა:

საღებუ ამლახვ

პროფ. თ. კვარაცხელია, კ. მაკვარიანი, ს. ტიომფევი და სხვ. ახლასურ მღვირი ზრდის გზად ივლის. ამჟამად მალდარად ფორმირებული ახლასურ სოფ. ავასტყმაძი მღვირი ზრდისა, მისი გრძელი, საკმაოდ წყრილი რქები ყველა და ფრანგ ღიბ სუეს, მისი ხედილია. ახლასურ მისაველიანობა ჰავის და ნიადაგის პირობების გარდა დიდად დაბალია. მისი გრძელი იმპე, სოფო ნარკავია ვენასი, თუ ნარკავი (ი. ი. ცალკე გამჭვრული ვიბა, სოფო კ. მაკვარიანი (12) მისაველიანობა და დაბლად გამჭვრულია, თუ მალდარად. ამით ახლასურ, ძირითადად ახლასურ მისაველიანობას სსკავასხვა აუტორის სსკავასხვაგვარი შეხედულება. მაკვარიანი, ს. ტიომფევი (15) ახლასურ მისაველიანობა ზიბად ივლის, თ. კვარაცხელია (11) სახელიან მისაველიანობა ვიბად, სოფო კ. მაკვარიანი (12) მისაველიანობა და დაბლად გამჭვრულია ახლასურ მისაველიანობის შესახებ მოგვწავდა ავასტყმაძის რეკონსტრუქციის დასაყრდენი ზუსტ-ს. უფროლა გამჭვრულია. რ. ტიომფევი. მისი ცნობით მუშაველიანობა პირობებითი გამჭვრული უფროლა ახლასურ 3 ჰექტარ ფართობზე დაბლად. გასული გასული და გაფორმებული იყო ორმხრივი ქარაული წყლის ორ-ორი 8—10 კვარტიანი საკვებისა და ორ-ორი კვარტიანი საშობლის დატოვებით. ვიბი ერთმანეთისაგან ორ-ორი რკები ურთიერთისაგან დამორჩეული იყო ორ-ორი არმინით. ახლასურული კვების არსა და განსვლა-ფორმირების პირობებით მისაველიანობა წლების მანძილზე მერყეობდა მირზე 2-დან 4 კილოგრამამდე, რაც ჰექტარზე კავასით მუადგენს 100—200 ცენტნერ ურემს. ცხელია. მისაველიანობის ასეთი დიდი მერყეობა გამოწვეულია უნდა იყოს გამჭვრულიანობა (ორსქესიანი ვიბის) ვიბის სიმცირისა და მათი ართანაბარი განსხვავებით. სოფ. ავასტყმაძი ახლასურ რამდენიმე ძირზე წარმოებული დატვირთვით მისი მისაველიანობა სუე გამჭვრისა და ცვლად მოვლის დროს საძოვლის არ აუტყვება. თუ უფროლა ამის მსგავსობით მივიღებთ, ცხელი კავასი, რომ მდგრადობით და ორსქესიანი ახლასურ მორტიკობით რიგები გამჭვრით, აგრეთვე ვენასის დროული და კარგი მოვლით მისი მისაველიანობა საერთოდად მუადგენა გადაგვლად იქნეს (100 ცენტნერამდე კავასით). ამისთვის, ზარველი რიგები, საკრია გამოუმუდგენს ვიბის ბოლოკვირი თვისებების შესაბამისი გასვლისა და ფორმირების წესი. მგვლად როგორც ცნობილია, ახლასურ მერყეული იყო მალდარად გამჭვრისათვის, რომლის დროს იგი იძლეოდა უსუსა და სარისოვან პროდუქტს: აძიქო, პირველი რიგები, ვი-მისათვის უნდა მერყეს ფორმირების წესი მისთვის შესაფერი დატვირთვის მისაველად და კარგი გამანათობარეული, კვავილობის იმევე ჰეროიდის ორსქესიანი ვიბი. ფორმირების წესებიდან ახლასურსათის უფრო შესაფერისად უნდა მივიჩნიოთ მარავლასკაველიანი მალდარი, ვაძისებრი ან კარდინის ფორმა 3—4 სასილვე რკოლით. დასაშვებელი ფორმებისა და მდგრადობით და ორსქესიანი ახლასურ ერთად გამჭვრის ფართო ცვები საბოლოოდ გამოადგენს ნაშვლად ახლასურ და მის განსვლა-ფორმირების უკეთეს წესს. უფროლა ეს კი საფუძვლად დაგვსა ახლასურ ისტორიულად ცნობილი მალდარისისოვანი, თავისებური ცქრიალა ღვინის წარმოების აღდგენას.

ავასტყმაძის ახლასურ მისაველიანობის მიმართ თ. კვარაცხელია და სოკოვან ავასტყმაძის მიმართ ახლასურ მდგრადობით გამჭვრის საკმაოდ შესწავლული არ არის. რიგი აუტორების დატვირთვით პროფ. თ. კვარაცხელია (11), კ. მაკვარიანი (12) და სხვ. ახლასურ ზრდის მიმართ გამჭვრისა მალდარად ფორმირების დროს სუტია. რ. ტიომფევი აღნიშნავს მის მდგრადობის უსუტ კავასიანობას ჰრქების მიმართ კვავილობის ჰეროიდობა. ფილოქსერის მიმართ ვიბის გამჭვრისა კვავი უფრო საუკუნებად შესწავლილი. მისი ნაადრევად დღეუვა მალდარად კავასის პირობებით არ გამოდგება იმ დროსთვის გამოხატუნად, რომ იგი ფილოქსერის სუსტად უბრუნებს, რადგან მალდარი ვიბის სოკოვან ავასტყმაძისთან და მიუკვლევიანობისგან უფრო ადვილად იღვებთან, ვიდრე ფილოქსერისაგან.

სხვა ავასტყმაძისთან და მისებლების მიმართ გამჭვრისაზე დაკვირვება არ წარმოებულია, როგორც ჩანს, სამეურნეო მნიშვნელობის ზიანს იზიანი მს არ აუწყებენ, რის გამოც მათი როლი მსგავსად მიიჩნევა გამოიწვევია.

ვიბის რეკავირება კარგო ზირობებისაგან. ახლასურ მუტად მტერი ვარგვლებისა გამო მონაცემები ვიბებისა, კვავისა და სხვა მტერივითი ფორმირების მიმართ მისი გამჭვრის შესახებ არ მოიხიბება. მგვლად მისი ვარგვლები განსაზღვრულ სოფლებსა და მუტადებზე ადვილად მიტოვებენ, პირველი რკები, ავასტყმაძის დატვირთვის სავირობისზე ახლასურ აღდგენა-კავასების დროს.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დასასილაობა

ურემის შექანიკური შედგენილობა. ახლასურ მტყვეებს ღაბში ვარგვლად მუტეულია. აქვს, მაგრამ მტყვეის სიმცირე, მარგვლების სავირობა და მასთან ართანაბარი სომა, აგრეთვე წვეთის ქიმიური და მტყვეის მუტეული ურემიკვლიანობა მიტოვითაგან მისი სავირობა გამოყვანილი ურემიკვლიანობა. აგრეთვე ვლ. ტიომფევი წარმოებული ანალიზების მისხვით სოფ. ავასტყმაძის მალდარიდან ადვილი ახლასურ ურემის შემადგენელი მდგრადობისა აღნიშნავს (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1

ახლასურ ურემის მუტეული ანალიზის მონაცემები

მოსავლის ალბის ადვილი	ტყვეის სავირობა		სავირობის მუტეული		სავირობის მუტეული		სავირობის მუტეული	
	ტყვეის სავირობა	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	
სოფ. ავასტყმაძის მალდარი ვიბები	95.0	63	82.63	2.8:	10.49	4.07	155.0	3.2

როგორც ცნობილი მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, ახლასურ სავირობა ვიბის ვიბის თვისებები, კერძოდ, წვეთის საკმაოდ დიდი გამოსავლიანობა ასახიანებს.

წვეთის ქიმიური შედგენილობა. ახლასურ ურემის წვეთის საკმაოდ მალდარი მუტეულია და მუტეულიანობა ასახიანებს. ეს აღნიშნული აქვს კ. მაკვარიანს (12) და ს. ტიომფევი (16). ახლასურ წვეთის მუტეულიანობა-მუტეულიანობა იყო წლის მონაცემები მოყვანილი მუ-2 ცხრალში.

ცხრილი 2

ახლასურ ურემის მუტეულიანობის მონაცემები

მოსავლის ალბის ადვილი	სავირობის მუტეული		სავირობის მუტეული		სავირობის მუტეული		სავირობის მუტეული	
	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	სავირობის მუტეული	
სოფ. ავასტყმაძის მალდარი	17.7	22.0	10.0	ს. ავასტყმაძის მალდარი	15.7	20.0	9.8	

როგორც მუ-2 ცხრილით მოჩვენა მონაცემებიდან ჩანს, ორივე წელს ახლასურ წვეთის საკმაოდ მალდარი მუტეულიანობა-მუტეულიანობით ხსიათხეობდა.

პროდუქციის დახანათება და ღვინის ხარისხი. როგორც უზომოდ იყო აღნიშნული, ახლასურ სავირობა ვიბისა. მგვლად ახლასურ მსოფლივ თვისებური ტიპის სუფრის ღვინოების დასაშვლად იყენებდნენ. ახლასურ ღვინოები ისტორიულად იყო ცნობილი. მდვილი რიგი აუტორების— ა. ეგოროვის (9), თ. კვარაცხელიან (11), კ. მაკვარიანის (12), ს. შუტკოვის (14), კ. ნირაძის (16) და სხვათა— მიერ ახლასურ ღვინო მალდარისისოვანდა მისხვულია. და მართლაც, ოთხრეული და კვავილად ღვინოების ისტორიული სახელი ახლასურ და ავასტყმაძის კვავით. გვესვი და მარეი ახლასურ თვლიან შესაძენვე ვიბად, რომელიც იძლეოდა სინებულ მო-ქორსფრო-ვარისფერ ღვინოს. კ. მაკვარიანი (12) და ს. ტიომფევი აღნიშნავენ ახლასურ ღვინის დიდ სიმკვარეს, ართაველიანობას (სურნელებს) და ბუნებრივ მარეკვლავებს ცქრიალაში (შუტკოვის). პროფ. თ. კვარაცხელია (11) ახლასურ ღვინის ახასიათებს, როგორც ნახ, სურნის, თავისებური სურნელების მქონე ვერტიკალი ღვინოს. ვერსალი "Кавказское сельское хозяйство" (1894 წ., № 8) მუდგეს წყრად: „ოქმადი ხავერდობს და ახსახულის ღვინოები ამირეკავისიის საყვეთსო

ღვიობების სწორად თევზებოვნენ, მათ შორის ზერული თვა-
ლები და ახსნური აშლეს არაწვეულებრივ (*hori ligae*) ღვი-
ობი იყო მინიწული.

მაღალი შეფასება აქვს მიუხედავად აგრეთვე აშლეს მკელ
ღვიობის. მაგალიად, 1909 წლის მოსავლის აშლას 14 წლი-
ანა ღვიობი სოფ. გვარამის (აშლად იღობის ხასილობის
სამუშაო მუშაობა) საემპროტო კომისიამ 1923 წლის ხ-
სოლო-სამეტროს გამოყენაზე ქ. მოსკოში, ღვიობის შეფასების
10 მაღალი სისტემის დროს, მიიღო ნიშანი 7,4. საფურცელი-
თავსამეტრო კომისიის წევრი, ცნობილი მკვლევარი ა. გერსოვი
(10) მიუხედავად ნიშნის (7,4) მაღალ შეფასებაზე თვლის, რადგან
ნოვოროსისის ანაბის და აბრეჯი რისლინებმა მიიღეს ურთავდეს
შეფასებაში ნიშნის 7, აკროპოტი ხსენებულ ღვიობის შემდგენიარად
ახსიათებს: აწილი, თევზება მტერი, თავისებური, ხანტერსო
ჯამურა ბუტერი, ხილის იფრი, სრული, ნახი, ნაკლებ ხალი-
ნიანი, ცნარეული, კარგი დროისის ღვიობა. მოყვანილი დახა-
სიათავე გარკვევით დაჯარკობის აშლას ღვიობის მაღალი დირ-
სების შესახებ.

ღვიობის გარდა აშლას შეიძლება გამოიყენებოდეს იქნეს
აგრეთვე დამტეხი, როგორც ხსენებულ ურთის მოსავლა დი.
პროფ. ი. ა. გვარამისი (11) აღნიშნავს ამ მთარაღვიობის
მომავალ უსახს. აშლას მტევანების გრძელები დასეულებას
თუნდა მომხილებლად, მაგრამ ზოთ სიკეთეს, არაანაბროსი მოაწი-
ფება და მარცვლების საშუალო ზომას მიღ პრესპექტივის ხასხსებზე
ჯიშის ამ მთარაღვიობის არ ეს-სახს. ყველა ზემოთ აღნიშნულის
გამო მისხმეურობლია ისეთი ხასხსიობანი ხალიწესი ჯიშის,
როგორც აღნიშნა. სხვაგვარ ურთხად გამოიყენება. ამიქომ აშ-
ლას უნდა იქნეს გამოიყენებულ მხოლოდ მაღალხასხსიობანი
თავისებური ტიპის სეუვის ავიანის დახმადებულად.

დახსნული, სპირთა მოკლე იქნეს დახსნადადებული ორსქესიანი
აშლას, რომელიც აქვსაღ მწარისრეხულია დახსნობა-მეღვი-
ობის ისტრეტივის საყოფიერო საყვასზე ქ. თუღაში, რო-
გორც ზემოთაც იყო აღნიშნული, ეს ჯიში გამოიხილია სხვა
ჯიშებთან ერთად 1932 წელს კირაშიანს, სადაც იგი მორველ
წარსულში სხვა ახსნურ ჯიშებთან ერთად მოხდა სოსუბიანს.
თავის მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი
ტიპური ახსნური ჯიშია. პროფ. კლარსკლანის (11) და სხვან
მაღალ აწილზე მდებარეობი სქესის ეფორსუქან იგი განსეულებას
პირითავე ორსქესიანი ყველიანი. მქანარებულ მთლად დაგვა-
სხსიათით ორსქესიანი აშლას.

ფოთლი იძვივდ ფორმისა, მხოლოდ ოღანუ უფრო მე-
ტი დაწვეულია. ფოთლის ქვედა მხარის მუქსევა სასოო სე-
ვლი და მქმგარია ისელი აშლადებესიან და სქელი სწორ-
მგობი ვაგროსებრი ბუხისსახან. ყველი ორსქესიანი აქვს,
ყველით 5 ან 6 სწორმგობი მტვრიახა. მტვრიახაათა მთვების
მჭარაფება ბუტის სიმაღლესთან 1,25 და 1,75 მორის მერ-
კვობს, უფრო ხშირად ეს მჭარაფება 1,50 უდობს. ბუტო კიწრო
კონსისტენსი ფორმისა და კიწრო ყველის (სეუტის) საშუალებით
ურთდება პატარა მორცვლო ფორმის დინეს.

მტევანი გრძელი კიწრო კონსისტენსი ფორმისა და საშუ-
ალო სიმკვრივისა აქვს. მარცვლი საშუალო ზომისაა. მსხვილი
მარცვლები ოჯალური ფორმისა, საშუალო და წყრილი მომ-
გებელია, წყრილი მარცვლები მტევანში 5% აწიწეს. მარცვლ-
ების მუფერვა კარდისფერია და მედარებით თანხაარია, სრულ სიმ-
წიფეში იგი მუქი კარდისფერი ხდება.

თვლავი აშლასზე მეტად გრძელი საყვარეული პერიოდი
აქვს და სრულ სიმწიფეს ვერ ააწიწეს. ახე შეფასებით, 1939
წელს იგი დაკრეფილი იყო 4. XI - ამ დროს მისი მქანისობა
13,2% იყო, ხოლო მქანისობა 11,9% იყო უდობდა. 1948 წელს მისმა
მქანისობამ 17% იყო, ხოლო მქანისობამ 7,6% იყო მთლწია. მსხვი-
არობის კოეფიციენტი საშუალოდ 1,3 უდობს, მტევნის საშუალო
წონა კი 100 — 150 გ. მოსავალი მორველ 1,5 — 2,0 კგ აწიწება.
თვლავი იგი საშუალო მოსავლიანია. როგორც მოკვნილი მოკლე
დახსნაითავე იანს, ორსქესიანი აშლას მაღალი წაყვია მეღვი-
რობით აშლასზე. უფრო ზეკრი დახიარობობება მუქმუქებლია, რა-
დგან ერთი — თვლავი აშლადგად სარობს, მეორე — სოფ. აკვა-
სეუმში მაღლარად. ამის მიუხედავად შეიძლება ცალკევეტით
დავასწავთ, რომ ეს ორი აშლასზე მეტად მსგავსი, მაგრამ სხვა-
დასხვა ჯიშია. ამიტომ ადვილი შესაძლებელია იმანი მკვლად
ერთად იყო განსეულები: სხვაგვარად მხელი წარმოსადგენია,
თუნდაც მუქმუქე რიბოს 3 ჰექტარში კენახება მოსავლის მი-
ღება, რომ იგი მართკ მდებარეობით აშლასზეცავე უფიფილი
მუქმგარი. ცხსალი, აშლასზე ამ ორი — მდებარეობით და ორსქესი-
ანი ჯიშის ნარევე წარმოადგენდა. ყველა ამასთან დაკავშირებით
სპირთა ამ ორი აშლასზე სრული დამტევნიანების მიხინი ერთ-
ად განსება და გამოცდა ცალკეცავე და ერთმანებთან სხვადა-
სხვა მუფარეობით, ღვიობის ხასხსის დახადებენ. მიზეზული მო-
სინაფების საუფეულებ დადგენილი იქნება, რომელი მთავანი
ცალკე ან როგორც მუფარეობით ერთად განსებას დროს იმღუ-
ვა ისტორიულად ცნობილ აშლასზე მტევანს მაღალხასხსიობანს
ცქრიდა ღვიობის.

საერთო შეფასება და დარაიონება

აშლას ადგილობრივი მეტად მჭირვე კარცვლებლია ჯი-
შია. იმღულ მაღალხასხსიობანს მოიკრეფილია ვარდისფერი ღვიობის.
აშლასზე ღვიობი თავისებური ტიპისაა; იგი არამათეული, ცნარევი-
ლი და სრულია, ხასხსიანება სიტკობით და ბუნებრივი ცქრილით.
ჯიშის დაგებიათ თვისებებათ: მდებარეობით კარგი მოსავლია-
ნიობა, ღვიობის მაღალი ხასხსის და მისი კარცხობის სხვადასხვა
ტიპის ღვიობის — ბუნებრივად ნახევრად ცქრილი, ბუნებრივად
ცქრილა და სეუვის მძალი ღვიობის დახმადებულად და სწი-
ლობრივ სასეურე ურთხად.

ჯიში უღავოდ პრესპექტიულია, სპირთა მისი აღდგენა,
გამავლება და ფართო გამოყვად ხარაიიროს ტხანდარტულ ასორ-
ტიმენტში მქანსებლი და წარმოების პირობებით ფართოდ დახა-
მებრება.

Амлашу

Амлашу местный, малораспространенный каче-
ственный сорт розовых в Абхазии.

Лист. Вполне развитые листья средних размеров
(17x16 см), округлые, реже слабо овальные, трехлопаст-
ные, реже почти цельные и пятилопастные. Пластинка
листа тонкая, ровная, темно-зеленая, поверхность
гладкая либо сетчато-морщинистая.

Верхние вырезки открытые, средней глубины,
реже мелкие лировидные, либо V — образные с округ-
лым дном. Встречаются также вырезки в виде входя-
щего угла, а еще реже — закрытые с веретеновидным
просветом.

Нижние вырезки чаще мелкие, реже едва наме-
ченные шелеливые, либо в виде входящего угла,
иногда нижние вырезки совсем отсутствуют.

Черешковая выемка по форме мало варьирует
чаще выемки лировидные с округлым дном, реже
они почти закрытые с овальным просветом.

Зубчики на главных жилках лопастей треугольные
с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже
встречаются и куполообразные. Красные зубцы тре-
угольные, односторонне выпуклые, с острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа довольно
густое состоящее из редких паутинистых волосков и

подстилающего щетинистого пушка средней густоты. На листьях нижнего яруса опущение усиливается.

Черешок светло-зеленый с розовым оттенком, голый либо с едва заметным пушком. Черешок короче срединной жилки листа, реже равен ей.

Цветок. Цветок функционально-женский, с загнутыми под пестик тычинками. Пестик, плотный, реже средней плотности. Количество ягод в грозди варьирует от 80 до 120; средний вес грозди равен 120—150 г. В грозди встречаются мелкие округлые недоразвитые ягоды. Ножка грозди длиной 4—5 см, травянистая, деревенеющая у основания и окрашивающаяся в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, подушечка широко-коническая, бородавчатая. Ягоды прочно сидят на коротких (0,7—0,8 см) ножках.

Гроздь. Грозди выше средних размеров (длиной 16—22 см, шириной 6—12 см), узко-конические, реже шиллиндро-конические, крылатые, плотные, реже средней плотности. Количество ягод в грозди варьирует от 80 до 120; средний вес грозди равен 120—150 г. В грозди встречаются мелкие округлые недоразвитые ягоды. Ножка грозди длиной 4—5 см, травянистая, деревенеющая у основания и окрашивающаяся в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, подушечка широко-коническая, бородавчатая. Ягоды прочно сидят на коротких (0,7—0,8 см) ножках.

Ягода. Ягоды средних размеров (длиной 1,5—1,7 см, шириной 1,4—1,5 см), овальные; мелкие ягоды округлые. Окраска ягод неоднородная—в грозди встречаются светло-и-темно-розовые ягоды, недоразвитые ягоды зеленые; в целом гроздь пестрая. Кожница ягод тонкая, но довольно прочная, не легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть мясистая, несколько хрустящая, мало сочная. Сок свежий, приятного вкуса, слабо-розового цвета, со слабо выраженным сортовым ароматом. В ягоде 2—3 семени, в среднем на ягоду приходится 1,6 семени.

Сорт позднего периода созревания (середина октября). По данным ряда авторов (Ф. Кваракцелия, К. Мачавариани и др.) сорт характеризуется сильным рос-

том однолетних побегов и довольно высокой урожайностью—до 100 и более центнеров винограда с га. С учетом биологических особенностей сорта более подходящей формой ведения кустов нужно признать чапечинскую на высоком (до 1,5 м) штамбе (олихтари), либо многорукавную веерную с нагрузкой кустов в зависимости от силы роста побегов. Для получения высоких урожаев наряду с применением передовой агротехники необходимо систематическое внесение органико-минеральных удобрений и подбор одновременно с ним цветущего опылителя. Сорт хорошо приспособлен к местным условиям, однако относительная устойчивость к грибным болезням недостаточная. Вина Амлаху пользовались исторической известностью. При практикованных в прошлом поздних сборах из Амлаху получались вина золотисто-розового цвета значительной крепости, ароматные со сладостью, склонные к естественной шпуре. На заседании дегустационной экспертной комиссии в Москве при ВСХ выставке четырнадцатилетие вино Амлаху было охарактеризовано: „Окраска недостаточная, своеобразный, интересный букет с фруктовыми тонами, нежное, полное, не свежее энергичное вино высокого достоинства“.

Высокое качество вина, значительная урожайность, пригодность сорта для разных типов вин определяют его большую перспективность для районов Абхазии. Наличие наряду с функционально женским—обоеполю Амлаху делает необходимым их совместное, более широкое испытание для изучения их урожайности и качества по отдельным районам Абхазии. Полученные результаты позволят выявить лучший сорт и рекомендовать его для включения порайонный стандартный ассортимент для широкого распространения на производственных виноградниках Абхазии.

ლიტერატურა — Литература

1. კვიციანი ვ. კვლევები მცენარეთა სიხშირე სატაბულოში. თბილისი, 1957.
2. მარტელიანი სულხან-საბა. კვათერლი ლექსები, თბილისი, 1928.
3. ტაბიძე დ. მცენარეთა განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
4. ხოლოშვილი ს. მცენარეთა, წიგნი II, ანატომია. თბილისი, 1939.
5. ჯავახიშვილი ვ. საქართველოს მცენარეთა ისტორია. თბილისი, 1924.
6. ჯავახიშვილი მ. მცენარეთა, ღონის დაყენება, კვება და დარეგულირება. თბილისი, 1976.
7. Балаас М. Виноделие в России, ч. I, II и III, СПб, 1895—1897.
8. Давыдов Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР, Москва, 1948.
9. Егоров А. А. К изучению вин Абхазии. Сборник посвященный В. Е. Тайрову. Одесса, 1925.

10. Егоров А. А. Вина Закавказских республик. Сухферополь, 1947.
11. Кваракцелия Ф. К. К изучению абхазских сортов винограда. Сухум, 1934.
12. Мачавариани К. Абхазские вина Тр-Кавк. О-ва сел. хоз-ва, № 3. Тифлис, 1882.
13. Негруза*А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, Т. XVIII, № 8, 1938.
14. Пушкарев С. О виноградарстве и виноделии в Абхазии. Записки Кавк. О-ва сел. хоз-ва. Тифлис, 1855.
15. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Арванском округах. Сб. севд. по винограду и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.
16. Чернявский В. И. Плоды Абхазии, Джугети и Мингрелии. Вестник Импер. Росс. О-ва садоводов, № 2, 1877.

ბ რ ო ლ ა

ბროლა თეთრყურბნის ვახის კამბი. გავრცელებულია შუა და ზემო აჭარაში — აჭარისწყლის სივრცის მარცხენა ზოლში. იგი ემსხვერპლებოდა უკანადადს იპარობს, როგორც მაღალხარისისოვანი პროდუქციის მიმდევარ კამბი, რომლისგანაც თეთრი სუფრის ღვინო მზადდება.

შუა აჭარის ზოგადი სოფლები (ვაიო, ზვან, სისალიძე და სხვ.) იგი ცნობილია აგრეთვე „ბროლის ვახის“, „ბროლის ღვინოს“ და „ბროლის კურბნის“ სახელწოდებით. ამ სახელწოდებებს კამბი სახეებით ამართლებს, რადგან სრული სიმწიფისას ვერცხრი ბროლითი იფარება და მერტე ღამას სახეს იღებს.

ბროლას წარმოშობის შესახებ დღევანდურად წეროვანში ცნობები არ მოიპოვება. მისი მერტე მოკლე დახასიათება გავრცელების არეალის აღმნიშვნით მოყვანილია აქვს თავის მშობაში ს. ტომბოტაძეს (7), რომელიც ბროლას აკუონესის აჭარის ვახის კამბი ჯგუფს აჯერ იგი კავასიძეობი (5), ს. ციხოვეციას მშობაზე ღვინოთი ბროლას აჭარულ ვახის კამბი ხადაში ათავსებს. მფარველი უფრო სრული მასალა ამ კამბის მოცინებურ და სამეურნეო თვისებათა შესახებ, ჩვენ მერტე მიწოდებულ მასალაზე დავრწმობით, წარმოადგენილია პროფ. ს. ჩოლოყაშვილის „ამბლოგრაფიით“ (4).

დასახელებული ვეროვანი ბროლას აჭარულ კამბი თვლიან, მისი გავრცელების ადგილი მისეგია, რაც სახეებით დღევანდურად უნდა ჩაითვალოს.

კოლხეთში წარმოშობილი ვახის აპორიკუნული კამბები ფთხლის მუხუტას ინტენსიურობის და ეკვილიის ტიპის მისეგით უროთეროსისგან ორ მდებარე განსხვავებულ ჯგუფად იყოფა: ერთ ჯგუფს შეადგენს მთიერე ან სასამოე მუხუტეფთხოვლიანი და ფესქოვანულერე მფერობათი სტყლის ეკვილიის მერტე კამბები და მეორეს — სასამოე ან ქვისსებერ მუხუტეფთხოვლიანი და ნორმალურად განვითარებული ორსტყისანი ეკვილიების მერტე კამბები. თავის მხრივ ეს ჯგუფები კიდევ იყოფა გარდასხვალ ქვეჯგუფებად.

ბროლა ჰირველ ჯგუფს მიეკუთვნება. იგი აჭარაში წარმოშობილია, უკმაველია უფლორე ვახის ერთ-ერთი ნირისასობისაგან, რომელიც საუკუნეთა განმავლობაში ბუნებრივ მერტევი-სა, სოლო მფედერე პერიოდში ადამიანის სარევის მფედერე გარდასხვან და მეთიანი მთელი რიგი დანებითი ნიშან-თვისება — ღამბანი ღნაურობის მტყვინი და მარცვლი, სიანადიდ განუფრფრავის მუხუტეფთხოვი უხეი მისაფალი და ჰროდუქციის მაღალი ტემპერი თვისებებით.

ამრიგად, ბროლა კოლხეთის ვახის კერის წარმოშობადგენალი, რომელიც წარმოშობილია და ჩამოყალიბებულია ამ მხარის ეპოლეტიურ ნაირობებში და საუკუნეთა განმავლობაში საბოლოოდ დიფერენცირებულია აჭარის ადგილობრივ ვახის კამბი ჯგუფში.

ადგილობრივ მფედერე ტემპოდების ობსახმად ბროლას გავრცელების არეალი შუა და ზემო აჭარის რაიონებითი განიხასილერებოდა. ამ მხარის ეს კამბი მამობრივად ყოფილია წარმოადგენილი მაღლარად და მიუხედავად მოკლეურობისა (მაღლარად აღზრდილი ვახების მოკლე-განსვლა, ტაფურაქება, მუწაწალი და სხვ. ტექნიკური ნიშნულობის გამო სოხულია არ სვლობდა) უხე მისაფალი და მაღალხარისისებრი პროდუქციის იმყოფება, როგორც გადმოცემით ირეკება, აჭარის მოსახლეობა ბროლას პროდუქციას XVII საუკუნემდე იყენებდა ადგილობრივ

მისასმარებელი თეთრი ღვინოების დასამზადებლად, რასაც ადის-ტერებს აჭარის მოსახლეობამ ამაჟამდ შემორჩენილი მისი მუხუტე სახელწოდება „ბროლის ღვინო“. მფედერე თურქეთის მერტე ამ მხარის მიტევენებსა და მისახლეობის გამაზადინების მუხუტე ბროლას სარგებელი მფედერე მუხუტე, სოლო გვარ-მესელი მარების მოსახლას იყენებდნენ მსოლიად და მსოლიად ერტმანდ ან უერმანის წყნის და ზადგის დასამზადებლად.

მომდევნო პერიოდში ბროლას სარგებების კიდევ უფრო მფედერეების სელი მუხუტე სოკავან აჯადმყოფობათა და ფილოქტერის გავრცელებამ, რომელია მოქმედების მფედერე ამ მხარის თურქების მერტე დაპრობის გამო, ისედაც დამკვირვებელი მფედერესობა განადგერებად მფიდა. ამას უხდ დავროთ იმ სანებში მოსახლეობის საყლები დასტერეებს ამ დარცხანში და აჭარაში გავრცელებულ მერტე საინტერესო სხვა კამბებთან ერთად ბროლაც თითქმის გააბანდა.

ამჟამდ ბროლას გავრცელების არეალი მტეინსტერე მუხუტეფთხოვლია. იგი საუკუნარ მირტე — მაღლარად ტყვანება ქვლის და სულის რაიონებში (სოფ. სოფ. ქვლა, სისალიძე, მუხიანა, ვაიო, ფურთო, ჩაო, გვანახვილები). მათი ზრდა-განვითარება მოკლეურობის მფედერე სახელოზე მფიგარე და მოსახლიანობად მერტე ცვალებდა. იგი მსოლიად კარგი ამინდების მფისთვევით იმდევ დამამყოფილებულ მისაფალი.

სამუხუტეების სახით — დაბლარად ბროლას მფიგროდენი სარგებები წარმოადგენილია სოფ. ქვლის, ვახის საყოლქვითი საყვით (აჭარა), ისედაც მისი როგორც ზრდა-განვითარება, ისე მისაფალი და პროდუქციის დარცხანს სახეებით დამამყოფილებლობა. აჭარის რაიონების გარეშე ბროლა მსოლიად კოლქვითეობა წარმოადგენილია სამუხუტეების სახით. ასე, იგი ტყვანება მფეინახსობა-მფედერეების ინსტიტუტის ბაზაზე — თუდავში, მუსხარის სასყვლო მფურნაობის ვახისანი განყოფილებებში (მტყვითის რანი) და დილმის სასყვლო მფურნაობაში (თბილისის გარეუბანი).

1953 წლის აპრისის მასალების მიხედვით აჭარაში — სულოის რაიონში, აღინიშნულია ბროლას სარგებები 0,03 ჰექტარი, სოლო გარდასხვის რაიონში 0,78 ჰექტარი. ადგილზე წარმოებულმა დეკლარებამ დასავალი, რომ ნამდვილად სულოს რაიონში აღრიცხული „ბროლა“ არის ისევე აჭარელი კამბი, ე. წ. თეთრი, სოლო გარდასხვი ტავრეფლემული „ბროლა“ უნდა იყოს აჭარული ბროლასთან.

ბოტანიკური აღწერა

ბროლა აღწერილია ქვლის რაიონის სოფ. მუხიანაში, ვახში საკუთარ მარტე და ფორმირებულია მაღლარად. მფედერეების მუხითი იგივე კამბი აღწერილია სოფ. ქვლაში ვახის საყოლქვითი საყვით, სადაც ვახის დაბლარია და ფორმირებულია ქართული წესით —სარტე.

ახალგაზრდა ელორტი. ცვირტები კამბის პერიოდში მოთეთრო-მოქითალია და დაფარულია ქვისსებრი თეთრი მინაფრისფერი ბუხუსით. ახალგადაბლია ზარეველი ფთხოვლი ზემო მხრიდან მოქვანა-მოქითალია და ქვისსებრება დაფარულია მუწეისმავალი ბუხუსით. ასეთვე მუხუტე აქვს მის ქვემო მხარესაც, ზარეველი ფთხოვლის მომდევნო მერტე და მუხუტე ნორ-

ბაგრა ბროლა

ჩი ფოთლი ზემო შირიდან მომწვანო-იფერია და მოწითალო ელფერი დაკრავს, იგი როგორც ზემოდან, ისე ქვეშიდან დაფარულია მოთეთრო-მონადირისფერი ბუჩქისებრი ბუსუნით. შემდგომ მოწინად ფოთლებზე ბუსუსი მცირდება და ნაერის ფერს იღებს.

ახალგაზრდა ელორტი მრგვალია, ღია მწვანე ფერისა და მცირედაა დეფერული თეთრი-მონადირისფერი ბუსუნით. მუცტეუ უფრო მარტოებს ელორტის წვერისაგან.

ფოთლიანი რქა, სამეულო სიმსის შემოსული რქა უკიდურია, მუხლებიც იმავე ფერისაა. მუსუსთორისის სიგრძე 8—12 სმ აღწევს.

ფოთლი. ზრდადამთავრებული ფოთლი სამუალო სიდიდისა და მომრგვალო ან ონდა განივრგვალებული მოგვნილობა აქვს, რომელიც მცირედ დასველებულია. ფირფიტის სიგრძე 14,2—15,3 სმ, სიღრმე სიგრძე 14,5—15,5 სმ აღწევს. ფოთლის უნესის ამონაკვეთი ჩანსენიანია და მომრგვალო ფერისაა. ამონაკვეთის ნაკვეთი სამი ან ოთხი ძარღვისაგან შედგება. ამონაკვეთის ფუჭქუს ზოგ შემოსულები განვითარებულია ერთი ან ორჯერ კბილი.

ზედა ამონაკვეთი უფრო სიძირად ღიაა და მცირედ ჩაჭრილი, იშვიათად ნახევრებისეოდ ტექსტურა. ქვედა ამონაკვეთი მკვირ მცირედაა ჩაჭრილი.

მარცვლი ღია მწვანე ფერისა და სამუალო სიდიდისა, სიგრძე აქვს 14,5—18 მმ, სიგანე—14,2—17,8 მმ. მომრგვალოა, შუა წელი უფრო განიერი, ბოლო მომრგვალებული ჰქვს და სიმეტრიული. იგი საკმაოდ სქელკანიანი და სიქინაია, წინა-ნია, სახამაშო ტკბელი გემო აქვს. ცვილით მარცვლის კანი მცირედაა დაფარული.

წიპწა. მარცვლი 1—4 წიპწა; უფრო სიძირად ტესტება 2 წიპწა. წიპწის სიგრძე 6—7 მმ, სიღრმე სიღრმე 3—3,5 მმ აღწევს. წიპწა ეკისფერია, სოლო მუცლის მხარეს ღებრის მოგვითალო. ქალბა მოთავსებულია ზურვის მხარის შუა წელს ცოტათი ქვემოთ და მოგვით ოვალური ფორმისა, ნისკარტი მოგვითალოა, მისი სიგრძე 1,5 მმ აღწევს.

აგრობიოლოგიური დასახილვები

საკვებულებო ფუნქციის შესვლელა და. ფორმოლოგიური დაყრდნობა ბროლის სავეგეტაციო ფუნქციის მსგავლობაზე წარმოება ქედის რიონში სოფ. შუბინაში, მაღალარად განვითარებულ ვახუშტა და სოფ. ქვაბი—საყოლკეთი ნაკვეთი დაზარადა ვახუშტა.

აკვებულებო. სუბილუსის სამუალო-არჩევები (იხ. ცხ. 4.) ქედის რიონის სოფ. შუბინაში მაღალარად უფრო

ბროლის სავეგეტაციო პერიოდი და მისი კულტურა ფუნქციის შესვლა

დაყრდნობის წარმოების ადგილი	სამუალო	ვახუშტა	დაყრდნობის წელი	ფორმის დასახილვა	ფუნქციის დასახილვა	სიგრძე და სიღრმე	ფუნქციის დასახილვა	ფუნქციის დასახილვა	ფუნქციის დასახილვა	ფუნქციის დასახილვა	
სოფ. შუბინა (ქედის რიონი)	საყოლკეთი მარტო	მარტო	5 წლის საშუალო	6. IV	7. VI	1. IX	15. X	191	28. XI	235	3195
სოფ. ქვაბი, საყოლკეთი ნაკვეთი (ქედის რიონი)	რიონისა X რუხსტორის შინა	ფუნქციის მარტო	5 წლის საშუალო	7. IV	5. VI	28. VIII	18. X	195	3. XII	241	3500

ფოთლი სამწვანოა. წვერის ნაკვეთი ფოთლის ფირფიტისაზე ბალკე ეთხებს ქმნის. ნაკვეთის წვერის კბილანები სამუქუსებისებრია და მასკილ-წვერის. გესვება სამუქუსებისებრი მომრგვალებულწვერისადა და სერსკილა-სამუქუსებისებრი კბილებიც. მორგვანი კბილები ისევე სამუქუსებისებრია და წმასკილბეუნი ან მომრგვალებულწვერისა, სერსკილაებისებრიც და ერო მხარეს ამოზნებულ-ტერტიანი კბილებიც გესვება.

ფოთლის ქვემო მხარე სუბილუსა მუხლებული. მისი ზედა-პირი გლუვია და უფრო სიძირად ბრტყელი ან კიდევ ამომრგვალი დარისებრი მოსრილია. შიგარე მარტოდა სუბილუს მუხლებულია და ღია მწვანე ფერისა.

ფოთლის უნესის მუფარება შუა მთავარ მარტოდას უდრის 0,6—0,9, იგი შიშველია და ღია მწვანე ფერისა, სოლო ფეხთან იისფერი ხდება.

კვადილი. კვადილი ორსქესიანია, მსოლოდ ფუნქციონალურად მასობრივად მდებარეობით სქესიანა. კვადილი 5 ან 4 მტერისაა, იშვიათად — 6, კვადილების რაოდენობა კვადილებში 160—270 აღწევს.

მტკვანი. მტკვანის უნესის სიგრძე 4—5 სმ აღწევს; მტკვანის სიგრძე—13—17 სმ, სოლო სიგანე 6—9,5 სმ. მტკვანში 59—72 მარცვლია.

მტკვანი სუბილუსი ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა. ზოგ შემოსულები განტოტულია. მტკვანი მუსკარის, იშვიათად სამუალო სიმკვრივისაგან გესვება. მტკვანის უნესი კლერტოზური ბალამბეუნი და მწვანე ფერისა.

მარცვლი. მარცვლის უნესის სიგრძე სადამი ბალიმი-ორთო 4—5 მმ-ია, იგი მთავარ. სადამი ბალიმი გლუვია, იშვიათად დაჩქარებული და თითქმის განივ კონუსისებრიც. მარცვლი დაზარადა ბალიმზე სამუალოდა მიმარტებული.

მარცვლი ბროლის სავეგეტაციო პერიოდი კვირტის განსილენი ეურისის სრულ სიმწვანედ უდრია 191 დღეს. ვახუსის გამო-ღებება ამ ზონაში იწყება პირველ პერიოდს, სოლო კვირტების გამოფერქება 8 პერიოდს.

კვადილი 7 ივნისიდან იწყება, სოლო მასობრივი კვადილობა—10—12 ივნისიდან. სულსურული ამინდის შემოსულები კვადილობა 20 ივნისისთვის მთავრდება. ეურისი მთავრდება იწყებს ავლისტოს ბოლოს ან სექტემბრის დანახვისში და მასობრივად მუფარება ოქტომბრის შუა რიცხვებში. ფოთლიდან იწყება სოფლის პირველ დეკადს და დეკემბრის პირველ რიცხვებში მთავრდება. რადგან მაღალარად ფორმირებული ვახუსი მოკლებულია უკუგვარ მოვლას, სულსურული ამინდის დროს სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედება მღვირვება, რის შედეგადც ზედა ფოთლების ნაღრვეი ჩამოეცემა (12—15. XI), ამის გამო კი შნიშვნულად მცირდება ამ ვახუსის სავეგეტაციო პერიოდის სურათი ხანგრძლიობა.

ბროლის ბიოლოგიური ფუნქციის შესვლაში ვახუსი ქედის საყოლკეთიო ნაკვეთი მკვერო განსხვავებას ვერ გამოვლინებთ სოფ. შუბინაში ზონასთან მდებარეობით, რაც, უკუგვლია, ამ ორი ზონის შუახვი კოლონოგიური პერიოდებით აიხსნება. თუცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დაზარაის სავეგეტაციო პერიოდი ერთი კვირით განსტრავებულია, რაც გამოწვეულია ვახუსის სთავად მოვლით და ამის შედეგად ფოთლების დაგვიანებით ჩამო-ცვეთი (3—4. XII).

ვახუსის კვებულები ნაწილები რტების სახით სრულ მარ-შეიფებას აღწევს ეურისის მასობრივი შეიფობის პერიოდისთვის და ამ დროისთვის ვახუსის დაზარაობებულ ელფერს იღებს. არა სულსურული ამინდის შემოსულები მაღალარ ვახუსებ ფოთლების ნაღრვეი ჩამოეცემა გამო რტის წვერები ვეღარ ასწრებს მო-შეიფებას და საბოლოო ენებების კულწვით იეიწება.

ვახის ზრდა. თუ ამინდი ხელშეწყობდა მაღლარად ფორმირებული ბროლის ზრდა საქაღვლა. საკვებურობა პერიოდის დასასრულისთვის ცალკეული რიცხვები ხშირად 1-1,5 მ აღწევს. სოკოვან ვაგონოფობია გავრცელების დროს კი გვერტოვანი ნაწილების ზრდა მნიშვნელოვნად უსუსრდება. ფოთლოვანი მარცხენად ვაგონება და ნაღვრად ცვევა ძირს. ამის შედეგად რტები მუას შემოი — წვერისაგან მოუწიფებული რტება რბადა თან სხვევს ვაზის საკვებურობის სიძლიერის შემცირებას. ქვის საკვებურობა ნაკლებად გამოხატული ბროლის ზრდა-კანონიერებას სპაულო ან საპაულოდ აღიარებს. სათანადოდ მოვლილი ვაზების რტების სიგრძე საშუალოდ პერიოდის დასასრულისთვის ხშირად 2 მ აღწევს.

მოსავლიანობა. მაღლარი ვაზების მოსავალი მოკვლელობის შედეგად შეტად ცვალებადია. სუსტსრული ამინდის შემთხვევაში კი იკვირებს და ბატარა ზომის მტკვრებს იძისამ. დაბლარ ვაზებზე შეადარებით უფრო კუმში და მოხრდილი მტკვრებია, რაც, კვებს ცარეშე, ვაზის ნორმალურად დეტერთივის და სათანადო მოვლის შედეგად.

ქვემოთ მოყვანილ მე-2 ცხრილში წარმოდგენილია ბროლის მონილაარობის მარეგნებულება სეზონ წილის საშუალო მონაცემების მიხედვით სოკო. მეგამბნას და ქვის ზონებში.

ბროლა ფილოქსერას ვერ უძლებს. სწორედ ამით აისხნება; ამ ვიდის საკუთარ მიზზე არსებული ვაზების მასობრივი ამოვარდება.

მოსავლის გადიგების და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით სავალდებულოდ უნდა იქნეს მიჩნეული ბროლის ამარავლება ნაშეგებად. დაბლობ ზონაში მოსაკან ღრბა ნიდავაგებ (შერისის სეზონის კვედა ტენას) იგი შედარებით მეტ მოსავალს იძლევა. მაგრამ სოკოვან ვაგონოფობიაა გამოიკრებული მოქმედების შედეგად. აგრეთვე მარცვლას მომეტებულად წილის დერეგობის გამო, პროდუქციის ხარისხი იკავრესხლებულია. ამის გამო ვაითისთვის დამახასიათებელი მაიალხარის-სოვიანი პროდუქციის მისაყვება ბროლა დედ კანქნეს სასწრესი დახრილ და შშით უსეად განათებულ ფრადოფობია. ფორმირება კი უნდა მოხდეს ახალდებულები შემადიში, ე. წ. ოლინარისებრი ან ფორმირების წილის მასზე 3-4 საფორში ვლევების მეტშიში. წარმატებითი შედეგებს იქნეს გამოყენებული ბროლას აფორმირება ორმხრივი მშადერისებრი და კორდონისებრი წესით. სოლო ამ შემთხვევაში გამოყენებული უნდა იქნეს მავთული. ამ უკანასკნელი ღონისძიების ვაკრებას სუსტ მუნეოსის შისის სხივების და აგრეთვის გამოღებურად მოქმედებას ვაზის გვერტოვანი ნაწილებზე, რასაც შედეგად მოკვება პრო-

ბროლას მოსავლიანობის მარეგნებულება ცხრილი 2

დაცობების წარმოების ადგილი	ბროლას მოსავლიანობის მარეგნებულება					ბროლას რტების უსუსრდება	მოსავლის ხარისხი	მოსავლის ხარისხი	მოსავლის ხარისხი	მოსავლის ხარისხი	მოსავლის ხარისხი	მოსავლის ხარისხი
	სოკო	ქვი	ვაზის ზონა	ვაზის ზონა	ვაზის ზონა							
სოკო ზონის (ქვის რიბი)	საკვები მარე	მაღლარი	არ ამხლებს	სუსტი წილი	—	—	შეზარდა 2	73	40-50	60-65		
სოკო ზონა საკვებურობა-ადგილი (კვართი-სოკო)	როზარია X რტების რაოდენობა 3306	დაბლარი მარე	10-12	საშუალო	76,0	1,5	შეზარდა 2 და 1	90	1,5-2,5	60-80		

როგორც შემოი აღნიშნული, მაღლარი ბროლას მოსავლიანობა ცვალებადია. კარგი ამინდის შემთხვევაში ერთი ძირის მოსავალი 40-50 ცენტონრამს და სოკოვან რტებზე აღწევს, ხოლო ჰექტარზე გადანარბამებით ერთი ჰექტარის მოსავალი 60-65 ცენტონრამს აღწევს. მაღლარი ფორმირებული ბროლას მოსავალი რტებულარულია, რაც, კვებს ცარეშე, მიწვეულია აგრობინიური ოპერაციის დროულად და სარისხვად ჩატრებას. მოსავლიანი ულორტები დაბლარ ვაზზე 76% შეადგენს. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,5 უარის რტებზე ხშირად ორი მტკვრებია, ცხვენება ერთი ბირი ვაზის მოსავალი 1,2-2 გვ აღწევს, ხოლო ჰექტარზე გადანარბამებით მისი მოსავალი 60-80 ცენტონრამს შეადგენს. ვაზის მუვლი ნაწილებიდან წარმოიძილი ულორტები სველუბრივ უმოსავლია.

ვინაიდან ბროლას უვეილები ფუნქციონალურად მასობრივად მდღრობითია, ვაზმა იცის უვეილებებმა, რაც 15% და სოკოვან რტებზე აღწევს. მოსავლიანობის გაზრდის მიზნით აუცილებელია ბროლას სხლოვანი დაბატრება ან მისი გამუნება ორმხრივად უვეილების მქონე ვაზის ვაითა შობის მტკვრებში დარეგნირებულებას მოსოლო მვირე რადონობით ტკვლებს.

გამსვლეთა სოკოვან დაავადებათა და მუნებუებათა შიშობის და ცარეშე პარაზიტების დამოცილება უძლებს. სოკოვან ვაგონოფობიის ბროლას სუსტი გამსვლეთა ახსიათებს. განსაკუთრებით მღორ ვაგონება იგი ჭრიათ. მაღლარ ვაზებზე ბროლა ვაგონოფობია წინააღმდეგარ წარმოებს, რის შედეგადც იბოლ და წვიანში ამინდებში, როგორც მოსავალი, ისე ვაზის მწეხე ნაწილები მასობრივად ნაგვრდება. დაბლარ ფორმირებული ვაზებზე ზიანებს ჭრატისებრი, მაგრამ გაფორმისა და წამლის დროულად ჩატრების შედეგად ან ვაგონოფობიის მოქმედება მინიმუმად დევნილი. მოსავლისა და გვერტოვანი მისის სრულიად სავად მუნერების მიზნით სავალდებულოდ აგრობინიისებრ უნდა იქნეს მინარეული აგრის რაიონებში ბროლას ნაყრ მქონებულა. აქედნ ორავრ უვეილობამდე, სოლო ოთხმერე უკრბის მუთავლებამდე.

დვლევის ხარისხის გაუმჯობესება და ცარდა ამისა ნაკლები და ვაზებზეცა დაედილებას საშუალო პროდუქციის ჩატრება (ნიდავა) და მუთავება, გაუმჯობესება-დენარბება ულორტებისა, ნაშრავის მუვლა, ახვევა და სხე).

შუა ვარისთვის დამახასიათებელ (6-10) ზომირის ეინეებს ბროლა ცარდა უძლებს. ვაზი დროულად იღებებს და მისი მუდგობაში განვითარებულ ვაზებში ნორმალურად მშადერობს. მაღლარ ვაზზე რტის წვერის ნაწილებს მოკვება. მისი მოუწიფებლობითაა გამოწვეული, რასაც დაბლარად ფორმირებულ ვაზებზე სრულიად არა აქვს ადგილი.

სამეურნეო-ტექნიკლოგიური დანსიათება

უკრმნის მუქანიეური შედგენილობა. სამეურნეო დანსიულების მიხედვით ბროლა საღვივე ვაითა. ამაზე მიგვითიყის მტკვის ცარეგნილი მუსედელები და მუქნიეურ-პი-მერიკი მუგვნილობა. ამავე დროს იგი წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული საშუალო უკრმნად.

ბროლას უკრბის მუქნიეური შედგენილობის გასაცნობად აქვე მოგვყვს როგორც მაღლარი, ისე დაბლარი ვენსებიდან ადებული უკრმნის ნიმუშების ანალიზის შედეგები (ის. ცხრი. 3, ტე. 111). როგორც მე-2 ცხრილში მოგვყვს ცნობებიდან ჩანს, მტკვის შემადგენელი ნაწილების მუფარება წარმოდგენილი ნიმუშებში ახლებად მერეობს. მაღლარის ნიმუშებში წვერის ონავდ შეტრებას შეიძლება ამინდის პირობებისა და აგრეთვე ფორმირების ეავლების შედეგად იყოს.

ბროლას მტკვისის საშუალო წინათა შობის საკუო განსხვებებას გამოვლობთ (მაღლარისა—78გ, სოლო დაბლარისა—90გ), რაც უმთავრესად ფორმირების ეავლებს მიეყრება. მაღლარ ვაზებზე მტკვანი უფრო მეტსერი და ბატარა ზომისა ვითარდება, ვირე დაბლარზე.

100 მარცვლის მუქნიეური ანალიზი მუშედეგ სურათის იძლევა: საშუალო წინა 115-121გ აღწევს; 100 მარცვლით 243 ცელი წინაა, წინით 7 გრამია; ახვდას, უროწინაობი მარცვლები

ბროლას უფრანის შტეინიკერი შედგენილება

ნიმუშის აღების ადგილი	სახელი	განის ფორმა	მოხელის წელი	შტეინის საფარი ქრანის სიმაღლე	შტეინის სიმაღლე თიხის მანძილზე	შტეინის შეადგენელი ნაწილები პროცენტებით					100 მტკიცე წილის წილი	100 მტკიცე წილის წილი
						მარცხენი	კარგი	კაპანი	წილი	წილი		
სოფ. შვიძინა (ქედის რ-ნი)	საუჯარა მთიხე	მალარი	5 წლის სა- შეჯარი	73	59-6 წერი- ლი	94,6	4,3	14,8	6,1	77,8	115	3,5
სოფ. ჭდა საკლდეკეთი ნაკვეთი (ჭედის რ-ნი)	ჩოხარია X რუკუსტის რუკ. 3306	დახარია X ქართული	3 წლის სა- შეჯარი	90	72-8 წერი- ლი	95,0	4,7	16,1	5,4	78,2	121	3,7

ბი შედგენს 11¹/₆, ორწიანი — 41¹/₆, სამწიანი — 37¹/₆ და ოსწიანი — 11¹/₆, წერილი მარცხენი სიმაღლე უნაწილა ან 1-2 განუთიარებელ წიანს შეიცავს.

წვენიის ქიმიური შედგენილება აზინის პირთების მისევეთი ცვალებადობის განიცდის, აქვე მოგვეყვს ელუვათიდიმეტრული ანალიზის შედეგები, წარმოებული რთველის ბერიოდში სამი წლის განმავლობაში (ის. ცსრ. 4).

მტკიცე პროდუქციის ორგანოლმეტრიკური თვისებები და მისგან დაყენებული ახალგაზრდა ღვინის ქიმიური ბუნება გავიყრებინებ, რომ სიმაღლეში ამ ღვინის გვერთი თვისებები განუთიარებდა, შენახვის უნარი უწყება და ტრანსპორტებულერცე გამოდგება.

საერთო შეჯამება და დარაიონება

ცხრილი 4

ნიმუშის აღების ადგილი	სახელი	განის ფორმა	ბროლას უფრანის შტეინის ბერიოდში			
			შტეინის საფარი ქრანის სიმაღლე	შტეინის სიმაღლე თიხის მანძილზე	საფარი ქრანის სიმაღლე	საფარი ქრანის სიმაღლე
სოფ. შვიძინა (ჭედის რ-ნი)	საუჯარა მთიხე	მალარი	1948	16. X	19,1	8,8
			1949	14. X	20,3	8,2
			1950	18. X	18,4	9,1
სოფ. ჭდა საკლდეკეთი ნაკვეთი (ჭედის რ-ნი)	ჩოხარია X რუკ. 3306	დახარია X ქართული	1948	15. X	26,2	9,1
			1949	18. X	26,5	7,9
			1950	17. X	19,7	8,7

დაკვირვებას დასვა, რომ რთველის უფრო დაკვირვებით ჩატარება მცირედ აღიღებს ეურმენი ბაქრის რაოდენობას. მაგალიდად, 1952 წ. 27. X დაკვირვული ეურმენი აღმოჩნდა შსოლოდ 21,0¹/₆ შტარი. ბაქრის არადიდი ოდენობით დაკვირვება ეურმენი გამოწვეული იყო შფიფობის ბერიოდში უხეი ნალექების შედგენი პილორთიმული კოეფიციენტის ცალიდებით და ამის გამო მარცხენი წელის დაკოეფიციტი. ეოველ მუთსევეში წარმოდგენილი ნიმუშებში ბაქრისაზა-მეფიანობის შეცვლობის მისევეთი შეიძლება სეგმებით დამეფიოფილებლად ნათებლის ადგილობრივი მოხმარების სარისსოვანი თორი სუფრის ღვინის დასაშვებლად.

ბროლას ღვინის ბუნების შესაწავლად უფრანის ნიმუში ავლებული იქნა სოფ. შვიძინაში მაკლარი ვასეზიდან 1951 წ. შემოდგომაზე და სანიმუში ღვინოსაშვად დამზადდა სსოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მუღენიკობის ლაბორატორიაში.

აქვე მოგვეყვს ამ ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები (ის. ცსრ. 5).

ბაქრის თეთრეურმენი ვაზის ვიძებს შორის ბროლა უფროდ განსაკრებულეი ეურადღების ღვინისა, ვინაიდან მისი პროდუქცია წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული, როგორც ადგილობრივი მნიშვნელობის სარისსოვანი თორი სუფრის ღვინოების დასამზადებლად, ისე სუფრის ეურმენად. მის ნაკლებეი შეიძლება ჩითივალის ეკვილების დეფექტურება (ბისობრივი ფეკეციონალურად მეღვრობითი სესქის ეკვილები ახსიათეს) და აგრევე ქრანის და ფილოქტერისაში სესქი კამპლეობა. აღნიშნული ნაკლოვანებანი დაეკოვლებლად შეიძლება გამოწორებული იქნეს. პირველი—ვაზების სელუფური განათოფირებით ან ორქმესანი ეკვილების მქონე ვაზის ვიძაში ბორის გამორეკით, სოლო მეორე—1-2-ჯერ დამატებითი წამლობის ჩატარებით და მტინობით.

მოსავლის ცალიდებისა და პროექციის სარისსის ეაუმეობების მიხზიანი იგი უნდა ეაუმეფეს მშით უსხვად განათებულ ფერდობებზე და ეაოთრმდეს მშალერისებრი ან კორდონისებრი წესით.

ბროლა როგორც პერსპექტიული ვიძი უნდა ეაუმეფეს აზარის მეფეაზეობის მემტეკ ზონებსა და მიკრორაიონებში:

- ა) ჭდა-სუფრე და დანდლო-ცმბორისის ზონებში: ავარის ზენდილის, ქელის, სესოფელის, ვიოსი, სუაყეს, ცმბორისის და დანდლოს მიკრორაიონებში;
- ბ) მტინისის სეობაში: ალოქოლულების, სისაილების და მუძინანის მიკრორაიონებში;
- გ) ახალგაზრდა-კვანის, ვაბნიძეები-უნაშას, მეაზევი-სუფის და ფურთიის ზონებში: მეაზევის, დაბაჟელის, კვანის, დეს-

ბროლას ღვინის ქიმიური შედგენილება

ცხრილი 5

ნიმუშის აღების ადგილი	სახელი	განის ფორმა	შტეინის საფარი ქრანის სიმაღლე	ბროლას უფრანის შტეინის სიმაღლე თიხის მანძილზე	საფარი ქრანის სიმაღლე	აზინის წილი	აზინის წილი	აზინის წილი	აზინის წილი	აზინის წილი	აზინის წილი	აზინის წილი		
													სოფ. შვიძინა (ჭედის რ-ნი)	საუჯარა მთიხე

მე-3 ცხრილში მოყვანილი ცნობები აღსტურებს ბროლას ღვინის ქიმიური ბუნების სიდიდობას—ნორმალურ ალოკოლიანობას (11,2) შესაბუნელი მეფიანობით (7,02¹/₆), აგრევე მცირე შტოლვე მეფიანობას (0,80¹/₆), რც ღვინის სიხლის დამატებულეი და ზომიერ შევლიანობას (20,50).

მოსავლის სიმეორის გამო დაკვირვება ღვინის დაბეგლებასზე არ წარმოებულა, არც რამე ეადობება არსებობს აზის შესახებ.

კვანის, ახალგაზრდა, ვარჯანაულის, სამოლეთის, ნეაზევილის და ფურთიის მიკრორაიონებში.

ვიძა პერსპექტიულია აგრევე დასავლეთ საქართველოს დანარჩენი რაიონებისათვისაც.

მაშველში იგი უნდა ეაუმეფეს შსოლოდ და შსოლოდ ნაშენების სახით სთავადლო მტრეულ ფილოქტერეამდე საბირებზე.

Брола

Брола—белоягодный абортинный сорт винограда Аджарии.

Лист. Листья средних размеров, длиной 14,2—15,3 см, шириной 14,5—15,5 см, слегка поперек овальные, слабозარезные. Верхние вырезки открытые и слабо намечены, реже—щелевидной формы. Нижние вырезки едва намечаются.

Черешковая выемка ланцетная, с округлым дном. Лопасть черешковой выемки состоит из трех нервов.

Поверхность листа гладкая, по форме—плоская или воронковидно-желобчатая. Пластинка листа снизу покрыта паутинисто-волосистым пушком.

Конечные зубы лопастей треугольные с острой или округлой вершиной, реже треугольно-пиловидные. Вторичные зубы треугольные, с острой или округлой вершиной, реже пиловидной формы и односторонне-выпуклые.

Отношение черешка к длине среднего нерва составляет 0,6—0,9. Черешок голый, светло-зеленого цвета, переходящий у основания в фиолетовый цвет.

Цветок. Цветы обоеполые, но в массовом виде функционально женские. В цветке тычинок 5 или 4, реже 6. Количество цветков в соцветии варьирует от 160 до 270.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 4—5 см. Ножка грозди с гребнем травянистая, зеленого цвета.

Гроздь—средних или меньше средних размеров, длиной 13—17 см, шириной 6—9,5 см, по форме цилиндрическая или цилиндро-коническая, реже ветвистая, рыхлая, иногда средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 4—5 мм; ножка зеленого цвета. Подушечка—гладкая, реже борлавачатая.

Степень прикрепления ягоды к подушечке—средняя. Ягода светло-зеленая, средней величины, длиной 14,5—18 мм, шириной 14,2—17,8 мм, округлая, по середине—широкая, у конца округлая и симметричная. Кожинка довольно толстая, мякоть сочная и мясистая с приятным сладким вкусом.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4 шт., чаще—2. Длина семени составляет 6—7 мм, при шири-

не 3—3,5 мм. Семена со спинной стороны светло-коричневого цвета, с брюшной стороны—желтоватого цвета. Халаза овальная. Длина халазы достигает 1,5 мм. Среди белых сортов винограда Аджарии сорт Брола бесспорно занимает почетное место. Материал данного сорта вполне пригоден для высадки белых качественных столовых вин местного потребления.

Сила роста кустов—средняя. Отделенные побеги достигают 1,5—2 м. Урожайность сорта Брола на „магари“ неустойчивая. В годы благоприятного сочетания внешних условий с одной лозы получается до 50 кг винограда. На „даблари“ же при соответствующем уходе и формировке кустов урожайность постоянная и довольно высокая. Коэффициент плодоношения достигает 1,5. На побеге чаще две грозди почти равной величины; реже—одна гроздь. Процент плодоносных побегов достигает 76. Почки, идущие из старой древесины—бесплодные. В пору полного плодоношения сорт выступает с 4—5 лет.

Вес крупной грозди достигает 190 г, маленькой—62 г.

Механический анализ средней пробы 100 ягод дает следующую картину: средний вес 100 ягод составляет 115—121 г, количество семян достигает 243 шт., средним весом 7 г; односемянные ягоды составляют 11%, ягоды с двумя семенами—41%, с тремя—37% и с 4-мя—11%. Недоразвитые ягоды чаще содержат 1—2 неразвитых мелких семени или же вовсе бессемянные.

Выход сока у сорта Брола значительный (78,2%), а отходы в виде кожички и семян составляют 20,4%.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость его достигает 18,4—20,5% при общей кислотности в 7,9—9,1‰.

Наиболее перспективными для культуры сорта Брола являются микрорайоны средней и Верхней Аджарии.

Разведение его во всех микрорайонах должно производиться исключительно привитыми саженцами на соответствующих филлоксероустойчивых подвоях.

ლიტერატურა — Литература

1. ავაბიძე ე. ნ. კულტურული მცენარეთა ხიშტი საქართველოში. თბილისი, 1937.
2. ავაბიძე ე. ნ. გუბის, სამეგრელოს და აჭარის ვახის ვარსკვლავი. თბილისი, 1948.
3. ტაბიძე დ. საქართველოს ვახის ვარსკვლავის სტრუქტურული სურათები და მათი დღევანდელი მდებარეობის შესახებ. შვედ. მეცნიერ. ინსტიტუტის შრომები, ტ. IV. თბილისი, 1948.

4. ჩიქოვანი ვ. კ. მცენარეთა სადღესასწაულო წიგნი II, აბსტრაქტები. თბილისი, 1938.
5. ავაბიძე ე. ნ. საქართველოს მცენარეთა სტრუქტურა, წიგნი II, თბილისი, 1934.
6. Негурян А. Виноградная культура Грузии. Докл. Акад. наук, т. XIII, № 8, 1938.
7. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Артанском округах, Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.

ბუღეშური

ადამისაველი საქართველოში გავრცელებულ ვაზის ადგილობრივი ვიშნის შირის ბუღეშური უკრძალვას იწეროს, როგორც სუფრის უკრძინის და ორდინარული პროდუქციის მიმცემი საღვინე ვაში.

ქართლის და იმერეთის ზოგ რაიონში იგი ცნობილია აგრეთვე „თეთრი ბუღეშურის“ სახელწოდებით, განსხვავებით „მავა“ ანუ წითელი ბუღეშურისაგან, რომლის გავრცელების არეალი მორიხად კახეთი განისაზღვრება (7). მას მესხინა აგრეთვე „ბუღეშურის უკრძინს“, სოლი სპეციალურ ლიტერატურაში (პროფ. ნ. ჩხიშვილი, აკად. ივ. ჯავახიშვილი, დოც. ნ. ჩხინაძე), მოხსენიებულია „ბუღეშურის“ სახელით (5, 6, 9).

საქართველოს ტერიტორიაზე ბუღეშურის წარმოშობის შესახებ წერილობითი მასალა არ მოიპოვება, მის ირგვლივ მდგრადი ცნობები გვხვებით XVII სუკუნის მიჯნაზე. ასე მაგ., სულხან-საბა ორბელიანის თაობა შესანიშნავ ლექსიკონში (2) მოხსენიებული აქვს: „ბუღეშური უკრძინი, მოგარე მარცხელი“ არისო, რაც მიგვიბოძებს XVI—XVII სუკუნეებში ამ ვაშლის ფართო გავრცელებას.

XIX სუკუნის შორეულ ნახევრიდან ბუღეშურის შესახებ მოკლე დასახიანება ამ მსოლიდ დასახლებას მიეძღვება ლ. უორკამის (7), გეგესიას და შარინის (9), ბარეშვი ფინანსოლის და მავარდლიას (11) შრომებში.

უფრო მოკვანებით, ბუღეშურის ირგვლივ ზოგიერთი ცნობა წინათივე ანალიზის საფუკველზე წარმოდგენილია აკად. ივ. ჯავახიშვილის შრომაში (6), სოლი მისი ანშლდგრაფიული დასახიანება მოცემული აქვს პროფ. ს. ჩინაიას (5) შეყნაშეთის სახელმძღვანელოში და დოც. ნ. ჩხინაძის (4) საკავშირო ანშლდგრაფიაში გამოსაქვეყნებლად გადაცემულ მონოგრაფიაში. დაკვირვება ცხადობს, რომ საბუთი, გარე კანთისა და ქართლის რაიონებში გავრცელებული თეთრი ბუღეშური მორფოლოგიური ნიშნებით ურთიერთისაში იდენტურია, სოლი სხვადასხვა ადგილებში ამ ვაშლის ზრდის სუკადსხვა სიბუთიერე და ამის შესაბამისად მეტასაკლები მოსავლიანობა, ან მეტენობა და მარცხლის სუკადსხვა სილიე ამ თუ იმ რაიონის კოლოკიაური პირობების თაისებურებიდან გამომდინარეობს. ასე, მაგალითად, კასეთის და გარე კასეთის სარწყავ პირობებში, აგრეთვე დრბა, ლონიერის და სათანადოდ დამუშავებულ ნიადაგებზე ბუღეშური ბუთიერ იზრდება და მსხვილმარცვლიან დიდ მტკუნებს იხსამს, რითაც ზოგიერთ შემოსევაში თითა უკრძინს უმსკავებსა.

2. უანდრეალოვის მისეფი (9). ბუღეშური ქართლის პირობებში სუკველივ საკლები, ან სუტირი ზრდით და საშუალო სილიდის მუტენობა და მარცვლებით ხასიათდება. ტყურია თისებებით იგივე ავტორი ბუღეშურს ავსუენებს სარისხონას სუფრის უკრძინსა და აგრეთვე საუესო დენიონაშალის მომცემ ვაშის ვითა ვაგუფს.

3. კარაბაგის იმერობს ვიშ ბუღეშურის სახელწოდების ენობრივი ანალიზი. ამ მხრივ ფრიად საინტერესოა აკად. ივ. ჯავახიშვილის ნარკვევი (6), რომლის მიხედვით სახელი „ბუღეშური“ ამ ვაშლის საღვინობის მუტეყველს უნდა წარმოადგენდეს. დასახლებული ავტორი მიუთითებს, რომ იგი „ბუღეშო“-საგან უნდა მომდინარეობდეს, თუმა სუთ უკრძინს რუკასზე აშკარა დასახლებად ვერ არ ეოფილა ადმინიტილი.

მსაკვირი საწუილი სახეების, როგორც ამის განმარტავს მსოლიანი მესხური, უნდა მიკვითობდეს ვაშლის წარმოშობის ადგილზე; ანუთი მაგალითად: „ბუღეს სევი“ — ბათუმში; „ბუღელური“ — მდინარის სახელით ითხენობი, და „ბუჯა“ სუკასწლის სახელი არკვეობი, მაგრამ როგორც ამის საზარლიანად აღნიშნავს ივ. ჯავახიშვილი, არც ერთი დასახლებული ადგილი ბუღეშურის წარმოშობის კრება არ მიბოძება იქნეს მინიწული, ვინაიდან თიანეთი მუტენსუკობის კრება არ არის, სოლი ბუჯა და ბუღეს სევი მწელი მისანსევია იმ ვაშლის საშობლოდ, რადგან იგი იმერეთის არი სევილდება და ლისი-იმერეთში არ იანს“. მსოლიანი მესხური საქართველოს ფარგლებს გარეშე უტებს რა ბუღეშურის იდენტურ სახელწოდებას, უიკვითობს; დადგინებს მსარტე, სადაც ბუღეშურის სახელი უკავებრება. რუტული კენტონის ბუჯის სახელიან. როგორც ირკვევს რუტულურად „ბუჯულს“ — „ბუჯეშურა“ ეწოდება და აქედან გამომდინარე მუახლებული გახებოდა ამ ორი სახლის ბუღეშურისა და ბუჯეშურის იგივეობა დაინტელიო. მაგრამ რუტული კენტონის მითანებს წარმოადგენს, სადაც მუტენსუკობა ისტორიულად არ არსებობდა და ამ მსარის მიაიანად დარტე, როგორც წარსული, ისე ამჟამად მსოლიდ მესახილლობა-მესახეობა წარმოადგენდა. ანრევი, ივ. ჯავახიშვილი ბუღეშურს მსოლიდ და მსოლიდ ადამისაველი საქართველოს ვიშად გულისხმობს და მის სახელს საქართველოს რომელიმე გეოგრაფიულ სუკელს უკავებრება და როგორც ამის ირგვლივ საზარლიანად განმარტავს თითონვე: „მისი კვლის წარსოვილობის გარეშეუბაც ამ უკრძინს ვაშლის სახეითი სნიერების გამოსევალებულია“.

კასეთი არის სოფელი „ბუჯეტი“ — ბუჯეტური, მესახლებულია ანუთა გაანარტვლებამ მიტევა „ბუღეშური“.

მრავალი წლის განმავლობაში ამ ვაშლის ირგვლივ წარმოებული დეკორატიული ცხახეობები, რომ ვაშლის ბოტანიკურ-ბოლოკეური ნიშნაისებობები ბუღეშური აღნიშნის კურის ტიპური წარმოადგენულია, რომელიც ქართლი ფართოდ გავრცელებულ ვაშლა ვაგუფს მიეყოფნება.

უენში სოკოვან ავდმეოფობათა და ფილოქერის შემოტანამ ბუღეშური ფართოდ ეოფილა გავრცელებული ქართლის, მესხეთის, გარე კასეთის და კასეთის რაიონებში; აგრეთვე მის გავრცელებაზე მიგვიბოძებს იმერეთიანი.

უენობ ავტორის მიხედვით, როგორც ეს მოხსენებული აქვს ივ. ჯავახიშვილის, მესხეთში — საროსა და ხიზაბაურის მიდამოებში გავრცელებული ეოფილა წითელი და თეთრი ბუღეშური. აღინიშნულს ადსტერებს დასახლებულ ადგილებში ჩვენს მთერ ნაბოთნი და ამჟამად მტრინილი ბუღეშურის მალდერია, რომლის სნიკანება მრავალ საუკული წლით ენისახეურება და მათი მოსახლანობა წლის ამინდის სუკლებებში პირობებზე უკუაღებო დაშოიგებული. ქართლიც ტყელ ენისახეები ბუღეშური ხსინად იოი გამეყვება ბაბილოდ ენისახე ირგვლივ დარტულ სუხილზე.

იმერეთში თეთრი და მავი ბუღეშურის არსებობა მოხსენებული აქვს ილია ბასტანს, თუმა ამ ვაშლის დასახიანებას არ ილიკვა. გამდომებით, ქართლის ბუღეშურის პროტეკია გამოყენებული ეოფილა, როგორც სუფრის უკრძინად (აღნიშნავდა მისაშხარად), ისე საუთამ დენის დასახელებად. იგი როგორც მუდარებით ადრე მუტენობის ვაში, ფართოდ ეოფილა გავრცელებული ქართლისა და მესხეთის რაიონებში.

სოკოან ვაგბეოფობათა და მუხებელთა მოქმედებამ (კანსაკუთრებით ნაცარბა და ფილოქოტრაზ) მიწვეულია შეაყვირო ბუღეურის ნარკავაბა, სიღო ზოგიერთ რაიონში იგი სრულიად მოსპო.

1953 წლის აღწერის მასალების მისვლით ბუღეურის მიერ დატყუებული ხართ ფაროში მიადგენს 114,30 ჰექტარი; აქედან დაზარადა 111,72 ჰექტარი, სიღო დაზარადა - 2,58 ჰექტარი. აღნიშნული ფაროში ცალკეულ რაიონების მისვლით განსწავლუბა მარტანლია 1-ლ ცხრილში.

ბუღეური აღწერილია კოჩის რაიონის სოფ. წიღისში და შესაღარებად დიშმის მუყანსეობის საწველო მუერსეობის საკლდეტეო ნაკეფი.

ახალ გავსრდა ელორტი. სრდის კონსი და ახლად განსმულა პირველი ფოთოლიკი სქულად არის მუყუწვილი მოთფორო ფარის ბუწვისებრი მუწუსი, რომლის ნაპარებს ვადპარებად ღია მოწიალო ან მოვარდისლო ელენური. ახლადგაღლილი პირველი და მისი მიამტვერო შოკერ ფოთოლი ორდებ მსრიდან სქულად არის დაფარული მოთფორო-მონსაციონდრო ბუწვისებრი ბუწუსით; ფოთლის ნაპარებს ეწმწვა ღია მოვარდისლო მუყურა. მომდენო მუშაებ, მუთსებ, მუხუეუ და მუდგომ ფოთოლებზე მუხუეუ ზედა მსრიდან ანდათანობით მცირდება და ბოლო ფოთოლები ოთხშის მიულდება. ასევე მცირდება მუხუეუა კვედა მსრინანდა, ოუშეა მცირეოდენი ბუწუსი კვედა ფოთლებზე კვედა განდგეს, უშაფარდად მარუვების განწერიე, ფოთლებს ახასიათებს ღია მუყანე მუყურა ორდებ მოწიალო ელენური, ელორტი ღია მუყანეა და სრამდგელო, რომელიც ორდებ მუხუეულია მონსაციონდრო ბუწვისებრი ბუწუსით.

კოწილადანი რკა სამულო ზომსილია (8 - 9 მმ). სრული საშუაფის ზართობი იგი იღებს ღია მოყვანოლო ფარის მონსაციონდრო ელენური. ახასიათებს მკროალი ოთხშის მუყანეული ზოლები. მუსლები უფრო მუქად არის მუყერილი. მუსლით-პირისის სიგრებე 7 - 11 სმ აღწეუ.

ფოთოლი. სრადამაიუერებელი ფოთოლი საქალო სიღისლია. ფარშით მომრგვალია ან ორდებ ოვალური. მისი საქალო სიგრებე 18,5 - 19,5 სმ, სიღო სიგანე 18,5 - 19 სმ აღწეუ და ღია მუყანეა.

ფოთლის ეწწწის ამონსეფი უფრო სხირად ღია და ღრმად ჩაქრილია; ფოთში ჩანკისებრია მომრგვალებული ფეფი; ცესვება აეროფე იხე და და კანიერი ირისებრი მსხვილი ფეფი. ბუნებრივ მდგომარეობაში ეწწწის ამონსეფი სხირად დაზურულია ურთოთან მანსელებული ან საქალო ღრმად გადაღებული ნაკეფით და ვიწრო ან კანიერ ელიფსური ნაპარალით, ზედა ამონსეფი უფრო სხირად საქალოდ ღრმად ჩაქრილია; ცესვება აეროფე ამონსეფი მცირედ ან მუხანსმუნად მუწერილი კოწილი. ამონსეფი მუწეტს მუხანსეფია დაზურულია კანიერ ელიფსური ან მომრგვალო ნანქრეტილი. ღია ამონსეფიების ფარბა უშაურესად ჩანკისებრია მომრგვალო ან მსხვილი ფეფი.

კვედა ამონსეფი უფრო სხირად მცირედ ჩაქრილია ან საქალოდ მუწერილი კოწილი სახასიათება. იგი ღია და ზოგ მუწოსეფი მუხუეუ კანიოთარებელი აქვს ერთი ნაპარევი კოწილი. ფოთოლი მუწეტსად სახსაკეფიანია; ზოგად ცესვება სუთნაკეფიანიც. ნაკეფის მუწერის ცილები საქოუსეფისებრია, ამონსეფილი ეწწწისებრი და მსხვილი ან წამსეფილებული წვეროთ; ცესვება აეროფე იხე საქოუსეფისებრი თანსწირი კვერბებით და მსხვილი წვეროთ. მუროდი ცილები საქოუსეფისებრია ან სერსეფილია საქოუსეფისებრი ცალმსრეე ამონსეფილი კვერბით და მსხვილი წვეროთ.

ბუნებრივ მდგომარეობაში ფოთოლი მარმადეარ-ღარისებრია, ან მარმადეარი, მისი ზედა მსარე ელენური; ზოგად ბარდისებრ-ღაროებელი. ზედა მსარეზე ბუწუსი სრულიად არ მოიპოვება, კვედა მსრიდან კი უწინმუნლო ბუწუსი ცალდგეს მსოლოდ ბარდისებს განწერიე.

ფოთლის ეწწწის მუყურებად მუა მოვარდ ბარდვთან უდრის 0,9 - 1,0. ამრიგად, იგი მოვარდ მარუზე ორდებ მოკლეა, ან მისი თანჯალო. ზოგ მუხანსეფი ცალდგეს უწინმუნლო ბუწუსი და მოწიალოლო დეფინდერი.

ეწეველი ორსქეფიანია, ნორმალურად კანიოთარებელი მტერიანებითა და ბუტოტი. მტერიანა სიგრბით ბუტუსი თანჯოლია, ან მასზე ცოტად ერბოლი. მათი ორსეზე ეწევილი მტრეობის ნაპარ 7-მდე, უფრო სხირად 6 ან 5 ცლია. ნასევი კანიერ კონსუსებრია, კარგად კანიოთარებელი სვეტი და ორად კეოფილი დინვით, ეწევილები ეწევილები რიცხვი აღწეუ 150 - 350 ცალმდე.

ცხრილი 1			
ზუნდურის განკლებების რაიონებზე საქართველოში	ფაროთი კეპობითი		
	დაბლარი	მალარი	სელ
ქართლი			
კასპის	31,70	--	53,70
გორის	5,95	--	3,95
მარტვილის	6,24	--	6,24
ქარლს	0,45	--	0,45
ქუთაისის	13,34	--	13,34
თბილისის	2,59	--	2,59
გარდაბნის	1,59	--	1,59
ბარუქაშის	0,45	--	0,45
სოხუმის	2,72	--	2,72
დუშეთის	0,77	--	0,77
თბილის წყაროს	0,62	--	0,62
დაბლის	0,59	0,01	0,60
თბილისი	1,80	--	1,80
სტალინის	0,01	--	0,01
ღვინის	15,83	--	15,80
ზნეფი	2,9	--	2,9
სულ	88,43	0,01	88,44
მსხვილი			
ახალციხის	6,56	0,15	0,71
სახლის	--	2,22	4,22
სულ	6,56	2,37	2,93
კახეთი			
გურჯაანის	8,10	--	8,10
სიღისის	0,87	--	0,87
წიღისების	0,56	--	0,56
ფეფის	7,01	--	7,01
ახალციხის	0,11	--	0,11
ქუთაისის	0,71	--	0,71
ღვინის	0,08	--	0,08
ქარლსის	0,75	--	0,75
საქარლსის	1,91	--	1,91
სულ	20,01	--	20,01
იმერეთი			
მთიანეთის	1,70	--	1,70
მარტვილის	0,20	--	0,50
ქუთაისის	0,11	0,20	0,31
საბურჯინის	0,05	--	0,05
გორის	0,01	--	0,01
სულ	2,37	0,20	2,57
ჩაქალაქებში			
ონის	0,03	--	0,03
ცხინვლის	0,32	--	0,32
სულ	0,35	--	0,35
ჯამი	111,80	2,58	114,30

როგორც 1-ლ ცხრილიდან ჩანს ბუღეურის მუტი ფაროთი ღრმობილი აქვს ქართლში (88,44 ჰექტ.), მუდგეუ კახეთში (20,01 ჰექტ.), სიღო დანარჩენ მსარეებში იგი მცირედ არის წარმოდგენილი (0,35 - 3,0 ჰექტ.).

ზემო დაზარალებულ რაიონებში ბუღეური მართად ეპიფეს მორის მინარევის სახითაა წარმოდგენილი. ქართლის ზოგიერთ სოფელში იგი ცესვება აეროფე დაზალი სეფინების სახით განსწავლებილია ნაკეფებზე (ღვინში, ავბლა, ელდა, მუხუეუ და სხვ.). სათანადო მოვლით ბუღეურის გაზუსის კანიოთარებ და მსახევიანობა სეფინზე დაზარალებულია და მიღებული პროდუქცია, როგორც მუდარებით სადარეო, გამოეწევილია სურვის უკმარებად.

ბდ ბუფერში გაზუმებული უნდა იქნეს ხაზრეთი ან სამხრეთ-აღმოსავლეთი დასრულ ნაკვეთებზე, რომელია ქვედა პირი-ზორტზე კლივიების კარბონატების სუბსო რაოდენობა და ამავე დროს ქვა-ორლის ნარევი იქნება.

ადგილობრივი მოსპარების სუფრის უკრძინის მისაღებად ბუფერის წარმოება მისხმუნონილია ღრმა, ღონიერ, ტენი უხურველოვითი ნიადაგებზე. ამგვარ პირობებში იგი მტერ-დესტი მისაღებლობით მსიადაგება.

ხაზირის ეინეებს ჯიბა საჭირო კარგად უღლებ განსაკუთრებით თუ ვაზი კარგად არის განვითარებული და მზარე ადგილ-სა და რკული. 1948/1949 წ. კინეგება ატენის სვიბამი მასობ-რივად დაზიანა ჩინური, სოლო იმავე ფართობებზე მისარების სახით გორული მწვანისა და ბუფერის ვაზებზე შედარებით უკეთესად კარგულს. ჰართლის პირობებში ბუფერში თიხაქმის კველ-გან სარეკო ცნობებზეა დარკული, ამიტომ მის ცვალებამ-მდობიანზე ცოტა ნიშნები არსებობს. სადავეორად საჭიო მდი-დარი ცნობები გვუბნის: კაშთისი ჩაითინებინ; ასე შეე-ყოფიანა და გუთუანის ზონებმა ურრეკო ნიადაგებზე მისაღების სახით განმტუნული ბუფერში, რქაქითლის მსეაცხად შედარებას სატრანს-პორტო დირექტულაბს. გარდა ამისა, უკრძინის სრული მწიფო-ბის პერიოდმა მჭირის პრიოდენტულ ზრდასთან ერთად მისმენ-ლონება მჭირდება მუევიანობა, რის გამოც ბუფერის დეინი ნაღებად ხალისიანი გამოდის.

საქონლსეო-ტექნოლოგიური დასახიოებები

უკრძინის მუევიანეური შედგენილობა. საჭურწო დანიშნულებით ბუფერში სუფრის უკრძინისა და ხალისი ვაზის ვიშა ავგუეს მიეკუთვნება. როგორც აღნიშნული იყო ღრმა, ღონიერ და ტენიან ნიადაგებზე ეს მოსაყვად იძლევა. მუერად ამგვარ პირობებში წყნსაც უხვად ავრთვებს. ეს უკანასკნელი კი მარკელის თსოკანობობის გამო სრულად უკარგებს მის სატრანს-პორტო დირექტულაბს. გარდა ამისა, უკრძინის სრული მწიფო-ბის პერიოდმა მჭირის პრიოდენტულ ზრდასთან ერთად მისმენ-ლონება მჭირდება მუევიანობა, რის გამოც ბუფერის დეინი ნაღებად ხალისიანი გამოდის.

კუბოლი მოკვეთს ბუფერის უკრძინის მუევიანეური-ქიმიური ანალიზის მუეგებები, რომელიც იატარებულია წყლისისა და დილ-მის ზინებიდან აუხეულ ნიმუშებზე (იხ. ცხრ. 3).

100 მარკელი საშუალოდ 169,5—171,3 გ იონის, 100 წიბზე 3,95 გ. ერთწიბიანი მარკელები 52 % იონიწიანი 38 %, ხოლო საწიბიანები 10 % შეადგენს.

მუევიანობა-მუევიანობის ინსტიტუტის მისაღების მიხედვით კასეთი ბუფერის მუევიანეური-ქიმიური შედგენილობის მოსაყე-მები მოყვანილია მუ-1 ცხრად.

თიორი ბუფერის ტრანსპორტებლობის დასადგენად დიდი მნიშვნელობა აქვს უეწუხ მარკელის მისაყვების ძალას და მის წინააღმდეგობას ტექსტურისაში. ამის დასადგენად მოკვეთს რამ-დენიმე წლის საშუალო დაუხუბელი მუევიანობისა და მუევიანო-ბის ინსტიტუტის მუევიან თანამშრომლის: გ. კუეტიბის მიერ, დილის საწვავო მუერებში, რომლის მიხედვით მარკელის წინააღმდეგობა უეწიდან მოწყვეტილად საშუალოდ 206 გ უდრის, ხოლო ტექსტურისაში წინააღმდეგობა—945 გრამს. აქედან გამომდინარე თიორი ბუფერში მორეულ ტრანსპორტისთვის სრულად გამოხლეგარია და გამოიყენება ადგილობრივი მოსა-ყვების სუფრის უკრძინად. თიორი ბუფერში როგორც სახურეუ დანიშნულების ჯიბი მუფისებული იქნა 6,9 ნიშნით.

მუ-1 ცხრადი მოყვანილი მასალა მიგვიჩივებს კასეთის პირობებში ბუფერის უსესოხლანობაზე და წყნის დიდ გამო-სყვალზე. ამის დასადგენად მტყენის საშუალო წონა (182—273 გ) და წყნის უხვი გამოხლავი (60,71—81,25 %).

ტუბილის ქიმიური ანალიზის მუეგებების მიხედვით, კასეთ-ში ბუფერში მჭირის 18—19 %-მდე ავრთვებს, ხოლო მუე-ვიანობა მისში მუევიანად ვეგვა ხოლმე, რაც უარყოფით გე-ლუნას ახდენს დეინის ხარისხზე.

ამებამ ბუფერის უკრძინის პროდუქცია განკუთვნილია ადგილობრივ მოსპარების სუფრის უკრძინისა და ორდინარული სუფრის დეინობების დასამხლედად. წარსულში კი როგორც ცუამოკვეთებ, მისკან ჩინურის პროდუქციისთან კუპათი აწმა-დებდნენ მტერდ სხიამიფო სისხლ, მუევიანა ტიბის სუფრის დეინს.

ცალკე დაწმუბული ბუფერის დეინი არ გამოირჩევა მაღალსრისხვანი თვისებებით და იგი უფრო ორდინარული თვისებების მატარებელია. ამის დასადგენად მოკვეთს 1948—1950 წ. ტანას სუბამი დასადგულ ბუფერის დეინის ქიმიური ანალიზის მუეგები (იხ. ცხრ. 5, გვ. 117).

ბუფერის უკრძინის მუევიანეური-ქიმიური შედგენილობა კართლის ჩაითებში ცხრები 3

ნიშნის აღბის ფილი	დავარების წელი	როდელის მარტი	მუევიანობა წიბი/100	მარკელის ჩა- თების რაოდენ- ობა	მუევიანობა %ით					100 მარკელის წიბი/100	100 წიბი/100 წიბი/100	ტუბილის სუფრის წიბი/100	მუევიანობის წიბი/100	მუევიანობის წიბი/100
					მარკელი	კლერტი	კანი	წიბა	წენი					
სოფ. წყდისი (გორის ჩ-ბი)	ს.მ. წიბი/100	251X	169,5	105	96,2	3,8	13,1	2,95	82,15	171,3	3,95	10,79	19,10	6,68
დღის საწვავო მუერების კოლქცია (თბილისის ვაუფუნები)	ს.მ. წიბი/100	201X	144	82	96,0	3,4	13,3	2,78	81,3	169,5	3,79	1,082	18,8	7,12

ბუფერის უკრძინის მუევიანეური-ქიმიური შედგენილობა კასეთის ზინში ცხრები 4

ნიშნის აღბის ფილი	მარკელის წელი	მუევიანობა წიბი/100	მარკელის ჩა- თების რაოდენ- ობა	100 მარკელის წიბი/100	მუევიანობა %ით					ტუბილის ქიმიური ანალიზი	მუევიანობის წიბი/100	მუევიანობის წიბი/100
					მარკელი	კლერტი	კანი	წიბა	წენი			
სოფ. ვახიშენი, (გურჯაანის ჩ-ბი)	ს.მ. წიბი/100	278	150	175	97,85	2,35	12,7	4,24	80,71	1,081	18,4	5,2
თელავის საცდელი სადგურის კუევიანეული ჯიბა (თელავის ჩ-ბი)	1940	192,37	102	168	96,30	3,70	12,39	2,89	81,25	1,082	18,6	5,9

დიდი მტყენის წონა 350 გ, ხოლო მჭირის 75 გ უდრის. საშუალოდ იგი 190 გრამამდე აღწევს. საშუალო მტყენზე 82—105 მარკელია. საშუალო მტყენში მარკელი შეადგენს 96,2 %
ხოლო კლერტი — 3,8 %, კანი და წიბა — 2,25 %
წყნის გამოხლავი 62,15 % უდრის.

აღკაბილი ჩვეულებრივ 8,5—9,3% პირის მუევიანობა, მუ-დარებით მუევიანეულ ალკოჰოლს თან სდებს დაბალი მუევიანო-ბა (5,01—6,1%), რაც ნაღებ ხალისიანს ხდის დეინის. მჭირო-ლევი მუევიანობის სიმცირე (0,67—0,81%) გუბს გარეგან დეინის სისხლის მარცნებელია. გეური მუფისების მუეგად დასასყეუ

ბუდეშური БУДЕШУРИ

ბელმა ნიმუშმა შემდეგი შედეგება მიიღო: აღია ჩალისფერი გამკვირვალე, მცირე ექსტრაქტიული, მსუბუქი სუფრის ღვინო.

ქიმიის ე. ბურჯანბის მიერ. აქვე მოყვება ამ ანალიზები შედეგებიც (იხ. ცხრ. 7).

ცხრილი 5

ბელშურის ღვინის ქიმიური შედეგნობანი	ცხრილი 5										
	დასაფუძვლის წილი	შაქარი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი
ლენინბასლის											
დამაზავების ადგილი											
სოფ. წყნისი (კოვასი რ-ში)	1948	20.1X	0.9959	8.1	5.01	0.81	15.72	0.013	3.25	0.315	
	1949	25.1X	0.9948	8.3	5.6	0.75	16.75	0.015	3.39	0.0150	
	1950	30.1X	0.9955	8.5	6.1	0.67	15.10	0.014	3.21	0.185	

თითქმის ამგვარი თვისების მატარებელია კასეთის ზონაში დამზადებული ბელშურის ღვინო. აქვე მოყვება ღვინის მდებარეობის კვლევით ინსტიტუტში ამ ვაიის ღვინოსამსაღაზე წარმოებულ ლაკრირებას შედეგები (იხ. ცხრ. 6).

ცხრილი 6

ბელშურის ღვინის დაზარების შედეგები	დაზარების შედეგები	
	დაზარების ხარისხი	დაზარების შედეგი
სოფ. ვახსებანი, აკაოლქეთო ნაკვეთი	1938 19.1X 1939	7.0
სოფ. ვახსებანი, საკოლქეთო ნაკვეთი	1939 23.1X 1940	6.5
სოფ. თლავი, საჩხერის რაიონის ნაკვეთი	1938 19.1X 1939	6.5
სოფ. თლავი, საჩხერის რაიონის ნაკვეთი	1939 23.1X 1940	8.5

ამრიგად, წარმოდგენილი მასალების მიხედვით ღვინის არც ერთი ნიმუში არ გამოირჩევა მაღალი თვისებით, და უფრო მსობრივი მოსმარების ღვინობს წარმოადგენს. თითქმის ამგვარივე შედეგებიც ხასიათდება ღვინოსამსაღები ბელშურისა, რომელია ქიმიური ანალიზი ჩატარებულია ენო-

ცხრილი 7

ბელშურის ღვინის ქიმიური შედეგნობანი	ცხრილი 7				
	დასაფუძვლის წილი	შაქარი	მარილი	მარილი	მარილი
სოფ. ვახსებანი, 1929 წ. მოსავალი	კარბონი	0.9923	8.9	5.00	14.43 3.29
სოფ. ვახსებანი, 1929 წ. მოსავალი	კარბონი	0.9742	8.1	4.42	16.45 2.43
სოფ. ვახსებანი, 1930 წ. მოსავალი	კარბონი	0.9952	8.48	5.34	17.00 3.21

საერთო შეუსება და დარიღოსება

მრავალი წლის დაკვირვებანი მივიჩნითებს ბელშურის პროდუქციის როგორც უკრძნად, ისე სუფრის ღვინოდ გამოყენებაზე. ღვინო ბელშურისა, როგორც ნაღვლსეულიანი და მანქანის მცირე უნარისანი, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ ავეილობრივ მისახმარად. სუფრის ვერსიადც ბელშურის გამოყენება მხოლოდ ავეილობრივ უნდა ხდებოდეს, ან ახლომასლო მიკრობიოლოგიის ტექნიკით, რაგან უკრძნადი თვალისაგან ანოზისა და წინაზობის გამო მანქანის უნარსა და ტრანსპორტ-აბელობას შეიძლება. უნდა აღვნიშნავთ იმერეთის ბელშური, როგორც უმთავრესიანი, წყნის უსაკაობისანი და ამავე დროს საკმაოდ ადრე შეიფხობის ვაინი.

როგორც ეს უფროაგ იყო აღნიშნული, ქართლის ბირთად ვაინობანი მდარებით მისი უკრძნადი თითქმის ერთი თვისადც შეიფხობება. ამ ვაინის დიდ ნაწილად უნდა ჩაითვალოს ნაყრისა და ფილოქსერისადმი მუტარ სუსტი გამძლეობა. ამიტომ ნაყრისაგან დაცვის მიზნით ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული გოკარდით დამატებით მუფრევა, ხოლო ფილოქსერისაგან დასაცავად მისი მუფრეგობი გამძლება უნდა წარმოებულს მხოლოდ და მხოლოდ ნაწილების სახით ვაინობი, რომ ბელშურის პროდუქცია ჩინურთან და კორულ შუქანთან კვაპები მოყვებს ხარისხისგან მახალს, როგორც სუფრის, ისე შამპანური ღვინის დასამზადებლად. ავეილობრივი მოსმარების სუფრის უკრძნადსა და ორდინარული ღვინოსამსლის მისაღებად იგი წარმოებები შეიძლება გავრცელდეს ახალციხის, ასპინძის, აღციხის, კორის, ცახის, მცხეთის, თბილისის, საგარეჯოს, კაქრეთის, ტყარჯანისა და თლავის რაიონებში.

Будешури

Будешури аборигенный сорт винограда Каргли, используется в основном для приготовления обычных столовых вин и в качестве десертного винограда местного значения.

Лист. Листья средних размеров, длиной 18,5 — 19,5 см, шириной 18,5 — 19 см, округлые или слегка овальные, светло-зеленые, чаще трех- реже пятилопастные.

Верхние вырезки довольно глубокие, или глубокие чаще закрытые, с широко эллиптическим или округлым просветом, иногда открытые, лопастной формы, с округлым или острым лном.

Нижние вырезки открытые в виде входящего угла, с одним простым шпорцем на дне.

Черешковая выемка чаще открытая и глубокая, по форме лопастная с округлым лном, иногда широко стрельчатая с острым лном. В естественном состоянии выемка чаще закрытая, с налегающими лопастями и узким или широко эллиптическим просветом.

Поверхность листа гладкая, иногда сетчато-морщинистая, голая, в естественном состоянии воронковидно-желобчатая или воронковидная. Нижняя поверхность почти голая, незначительное опушение замечается лишь вдоль главных нервов.

Конечные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой или заостренной вершиной. Вторичные зубцы треугольные или пилевидно-треугольные, односторонне выпуклые с острой вершиной. Отношение черешка к длине среднего нёва 0,7 — 1,0. Черешок голый и вино-красного цвета.

Цветок. Цветок обоеполюй. Характеризуется хорошо развитыми как женскими, так и мужскими органами. Тычинок — 5, 7, чаще 6 и 5. Завязь — широко коническая. Количество цветков в соцветии достигает до 350.

Гроздь. Длина ножки грозди 4 — 6 см; при полной зрелости винограда ножка грозди почти до 1/3 деревянистая, остальная часть с гребнем —

травянистая, зеленого цвета. Гроздь средних размеров, по форме чаще широко-коническая, иногда ветвистая и бесформенная, средней плотности или плотная, длиной 12,5—19 см, шириной 7,5—12,5 см.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 7—9 мм. Пошка зеленого цвета. Подушечка узко-коническая и бородавчатая. Степень прикрепления ягоды к подушечке — средняя.

При полной зрелости винограда ягода принимает светло-зеленый цвет, с солнечной стороны с желтоватым оттенком. Средних размеров, длиной 16—19,5 мм, шириной 13—15,5 мм, по форме овальная или удлиненная. Кожина тонкая, мякоть довольно сочная и мясистая, обычно сладкого вкуса.

Семя. Количество семян в ягоде 1—3, чаще 1 и 2, реже 3. Длина семени составляет 6,5—8 мм при ширине 4,5—5,2 мм; со спинной стороны — светло-коричневого цвета, с брюшной же, вдоль борозды — желтоватого с соломенным оттенком. Халла довольно но выдающаяся, но форме — округлая или слегка овальная. Клювик — желтоватый, по форме конический. Длина его достигает 1,5 мм.

По своему направлению Будаеური относится к группе столово-винных сортов винограда Грузии. Сорт распространен на незначительной площади почти во всех районах Картли и Кахети, в основном в Каспийском, Горийском, Мцхетском, Хазурском, Тбилисском, Болниском, Ленингорском, Знаурском, Гурджаанском, Тславском и др. районах.

Сорт характеризуется средней силой роста и при соответствующем уходе — обильной урожайностью (100—120 ц/га). На побеге чаще встречается 1 и 2 грозди, реже — 3. Процент плодоносных побегов варьирует от 90 до 95. Коэффициент плодоношения достигает 1,5. Урожайность с куста при нагрузке в 10—12 глазков составляет 2,5—3 кг.

К грибным болезням сорт проявляет слабую устойчивость, особенно чувствителен к оидиуму. В связи с этим проведение 3—4-х кратного опыления серой и 4—5 кратного лечения бордосской жидкостью считается необходимым.

Сорт проявляет весьма слабую устойчивость к филлоксеру, ввиду чего необходимо разведение его привитыми саженцами.

Из существующих формировок рекомендуется двусторонняя шпалера с нагрузкой кустов 16—20 глазков и многорукавная с 24—36 глазками. При такой нагрузке получают с гектара 160—180 центнеров винограда.

Виноград данного сорта характеризуется нежным, приятным вкусом. Красивым внешним видом гроздей и ягод отрицательными чертами его являются недостаточная транспортабельность и сохраняемость винограда.

Анализ механического состава грозди дает следующие показатели: средний вес грозди составляет 144—189,5 г; число ягод на грозди достигает 82—105. От общего веса на долю ягод приходится 96—96,2 %, гребней — 3,4—3,8 %, кожицы — 13,1—15,3 % и семян — 2,78—2,95%. Выход сока составляет 81,3—82,15%.

Вес 100 ягод колеблется в пределах от 169,5 до 171,3 г; вес 100 семян — 3,79—3,95 г.

К периоду созревания винограда сахаристость достигает 18,8—19,1% при общей кислотности 6,68—7,12%.

Вино из Будаеური соломенно-желтого цвета, легкое, приятное освежающее, одновременно с этим слабо-гладкое (9,1—9,5°), малоконцентрированное и малотельное.

К положительным свойствам сорта относятся его высокая урожайность, пригодность продукции для приготовления обычных вин массового потребления, безалкогольного сока, а также для потребления в качестве десертного винограда в свежем виде. Отрицательными свойствами его являются: относительно слабая устойчивость против филлоксеры и грибных болезней, в особенности оидиума и невысокое качество продукции. Несмотря на эти недостатки Будаеური можно рекомендовать как высокоурожайный сорт для получения легких столовых вин и десертного винограда в основных районах Картли, Кахети и Месхети.

ლიტერატურა — Литература

1. აკობიძე ლ. ნ. კვლევითი მუყაითი ხინკის საკვლელოში. თბილისი, 1957.
2. თბილისის სელექციის განყოფილება. ტომისი, 1928.
3. ბობიძე დ. მუყაითის განვითარება საკვლელოში (მუყაითის რაიონები და ვაის უნივერსიტეტი). თბილისი, 1950.
4. ჩახაიძე ლ. ნ. კახეთის ვაის ჯიშების შესწავლისათვის (ბუნაშვილი). თბილისი, 1938.
5. ჩოლოყაშვილი ს. მუყაითის საკვლელოში. წიგნი II, „სპეციალიზაცია“, თბილისი, 1938.
6. ჯანაშია ზ. ლ. ივ. საბავლელოს კონსპორტი ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.

7. ჯორჯაძე ლ. მუყაითის და ლეივის დამუშავება, ცენტრი და გაფორმება. თბილისი, 1876.
8. გოცოსკივ ვ. შ. შარპერ ტ. კრატის отчет садоводства Грузии общ. сел. хозяйства Закавказья. Тифлис, 1886.
9. Каваруаლო ი. ი. Очерк виноградарства в виноделия в Картли. Сбор. сел. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. 8, Тифлис, 1897.
10. Негурян А. Эволюция культурных форм винограда. Докл. Акад. наук, т. XVIII, № 6, 1938.
11. Пиразов А. и Шавердао Е. Очерк виноградарства и виноделия в Кахети. Сбор. сел. по виногр. и винод. на Кавказе, Тифлис, 1896.

ბუღეშური წითელი

წითელი ბუღეშური ადგილობრივი, იშვიათად გავრცელებული, მაგრამ პერსპექტიული ვაის ჯიშია, იძლევა კარგი ღირსების სასურვე უარძენს.

მოსახლეობაში წითელი ბუღეშური ცნობილია აგრეთვე შავი ბუღეშურის სახელწოდებითაც, ამ ორი სახელწოდებით მოსახლეობაში იგი შეყვანისთვის სპეციალურ ლექტირებაშიც (პროფ. ს. ნოლოკაძე, მ), სოლო უფრო ძველ წარმოებში (ი. ბასტაძე, 11), ჯიშში ცნობილია წითელი ბუღეშურის სახელწოდებით, ამიტომ მიზანშეწონილად ვეცნობა ავსტრია ჯიშში მისი წითელი სახელწოდებით, თუმცა მისი მარცვლების შეფერვა არც წიფლია, არც შავი, არამედ სიწითის დასწავისში ღია ვარდისფერი, სოლო დახარულს შუკი ვარდისფერია.

წითელი ბუღეშური ადგილობრივი ვაისი ჯიშია, იგი წარმოშობილია კულტურული ვაისის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი ურდდან, გეოლოგიურ-გეოგრაფიული კლასიფიკაციის მიხედვით, რომელიც შეიძლება პროფ. ა. სენგულაძის, იგი შეიკვთებათ *prol. pontica, subsp. georgica* N. S. ავსტრია, შირიანი მორფოლოგიური ნიშნებით წითელი ბუღეშური მკვთად განსხვავდება თეთრ ბუღეშურისაგან, იგი მისგან განსხვავებული, დამოუკიდებელი ვაისი ჯიშია. ერთი და იგივე სახელწოდება „ბუღეშური“ შავ ალბათ მიღებულია აქტი მარცვლის ერთიანი ოჯახური ფორმის გამო. მართლაც, სივცა ბუღეშური სულხანსაბა ორბელიანის თავის ლექსიკონში (1) მუცდებრივად აქვს განმარტებული: „ბუღეშური ურძენია მოგრძე მარცვლი“ არის. სხვა მორფოლოგიური ნიშნებით მის საერთო თითქმის არაფერი აქვს თეთრ ბუღეშურთან.

ა. ბასტაძეს (11) წითელი ბუღეშური მისხსნებელი აქვს დახვეული საქართველოს ვაისის ჯიშებთან ერთად, სოლო ავსტრია, ივ. ჯავახიშვილის (9) მიხედვით, იგი მესხეთშიც ყოფილა გავრცელებული. მესხეთში (სოფ. გურკლბო) თითო-ორი ძალიან ვსხების ხასით ასლავ გესვდება ბუღეშური, მაგრამ იგი თეთრია და არა წითელი. ძველად მესხეთში წითელიც ყოფილა გავრცელებული, მაგრამ ამ მხარის განამადაინებისა და მკვიდრი მოსახლეობის გადასახლების გამო, წითელმა ბუღეშურმა სხვა მრავალ ჯიშების მსგავსად ჩვენამდე ვერ მიაღწია.

ს. ორბელიანის (4), ი. ბასტაძის (11), ივ. ჯავახიშვილის (9) და სხვათა მონაწევრების თანხმად წითელი ბუღეშური ადგილობრივი ვაისი ჯიშად უნდა ვივსულებოდ. მათთან იგი სკობად მკული ჯიშის ჩანს, რადგან ვერ კიდევ XVII საუკუნეში კარვად ცნობილი და გავრცელებული ყოფილა. არის საფუძველი ვიფიქრობო, რომ რამდენიმე საუკუნით უფრო ადრეც იქნებოდა იგი ჩვენში გაშენებული.

ამებაზე წითელი ბუღეშური მსოლიად აღმოსავლეთ საქართველოში, მირიანოვად კასთში მოიპოვება და მისი გავრცელების არეალი თვალისა და გურჯაანის რაიონებით იფარვლება, სადაც იგი თითო-ორი ძალიან ვაისის ხასით ასლავ გესვდება კოლმურენეთა საკარმიდამო საეკონომბე.

ძველად წითელი ბუღეშურის გავრცელების არეალი გვიღობა უფრო ფართო იყო, იგი საქართველოს თითქმის ყველა რაიონში გვევსებოდა. ი. ბასტაძეს (11) მისი გავრცელება აღნიშნული აქვს მირანის ყოფილ მხარეში, ავსტრია, ივ. ჯავახიშვილს

(9) მესხეთში, მისხნებელი აქვს სულხანსაბა ორბელიანს (4) და ასე შემდეგ.

მიუხედავად ჯიშის ფართო გავრცელებისა, საფიქრებელია, რომ მის დიდი ფართობი მაინც არ ჰქონია და გვევსებოდა პატარა უნაესების, უფრო სხირად რამდენიმე ასულად მირი საკარმიდამო საეკონომბე. ეს გარსოვება იმით ახსნება, რომ ძველად სასურვე ურძენის ჯიშებს ჩვენში სამრეწველო გავრცელება არ ჰქონდა, რომლებსაც ვრცელებდნენ მირების განსხვავებული რაიონებით საქმელად და სურფის დახამაშვებლად. აქვან წარმოცა სასურვე ურძენის საერთო სახელწოდება „ასოვლით“ და „სავცობე“. მორე შირი, საქართველოს თითქმის ყველა მხარეში სოცირთი საწარმოო ვაისის ჯიშის სხირად ცვლიდა სასურვე ურძენს და თავისუფლად ეწოდა და ასლავ ეწვეა მის მავირობას. აღმოსავლეთ საქართველოში სასურვე ურძენის მავირობას ეწოდა რქწითელი, ნინური, შვენე, სოლო დასავლეთ საქართველოში რქწითე, კამერი თეთრი, ალბანკტური და სხვ.

საწარმოელი მებრძობის მესხეთის მდგვედ წითელი ბუღეშური ჩვენ მყარ გამოცდილებულია, როგორც მდგრებობა მაღალი ღირსების სასურვე ურძენის ჯიშში.

აღმოსავლეთ საქართველოს სასურვე ურძენის ჯიშებიდან იგი საერმონობად გამოირჩევა მკვერების ღამაზი გარეგნული მესხეულუბით და ხასიამონე ეკნობით. ჯიშში ჩვენ მყარ მესხეულადი და განრავლებული წარმოების პრობებში დახანერგავსკისი შავის პრობებში წითელი ბუღეშური თაისი საუკნოვად ეკნობი საერმონობად გამოირჩევა ქარლის სითას, კოვრუას, კასეთის ცხნისსესებას და ხირეკულსაგან, რომლებიც საუკუნეებამდე ითვლებიან აღმოსავლეთ საქართველოს სასურვე ვაისის ჯიშების პროტიმსტრები.

წითელი ბუღეშური ამებად გამოვლებულია და ფართოდ იცდება გამოვლებულ ჯიშებისა და კლონების გამოსავლელ ნაკვეთს სოფ. ვახისუბანში და ჯიშთა გამოცდის და სარეპროდუქციო საეკონომბე უკ. თვალთვით.

საქართველოს სსრ მისხსტრთა საბჭოს დადგენილებების თანხმად წითელი ბუღეშური, ქრთული სადერეო ქისი და კასეთის საწარმო ვაისის ჯიშების კლონები გადავლებული ფართო საწარმოო გამოცდილათვის სამრესტრების საბჭოთა მებრძობებში ეტახებულადა.

აღნიშნულის მესამისამდე წითელი ბუღეშურის საცდელი ვენახები გაუნქდა დიდებს და სამკობრის საბჭოთა მებრძობებში.

ბოტანიკური აღწერა

ჯიში ბოტანიკურად აღწერილია მუცანხობა-მედიცინობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე სოფ. ვახისუბანში (გურჯაანის რაი).

ახალგაზრდა ელორტი. მოხარდი 15-20 სმ სიგრძის ელორტების ცვირგანი და პირველი ორი, ვერ კიდევ გაუშვლები, ფოთლოვანი მესხეულია სქელი ახლბელისებრი მუცებით და მორეოთ აფერი ფერი აქვს, მოვარდისფერ არბით ცვირგინის და ფოთლოვლების ირგვლივ კემობი მებრძობი ფოთ-

ლები (მოითხოვდნ დაწვეული) კარგავს სუდა მოხდინა ბუსუსს და იკისს (მოითხოვდნ-მწავნ ფრის მოკარგისთვის იერთი, სოლო ქვედა მხრიდან ინარჩუნებს ბუსუსს და მასთან დაკავშირებულ მო- რუბი-თორს ფრის.

ეროვნული რქა. ჰემოდოგოში უკრბის სრული სიმწიფის დროსათვის ერთწლიანი რქების ფერი. მოკვითალო-წითელი და მუდარდისფერი იერი ასხვავს. მუსკულატორისთვის სიგრძე 10—12 სმ უკრის, მუხლები კარგად მოხსახვლია და უფრო მუქი ფერისაა, ვიდრე მუსკულატორისა. მუსკულატორისთვის გან- წერივ ზოლები კარგად უმწრავ.

ფოთოლი. რქის შუა ნაწილის ფოთლები (9—12) საუ- ლოზე დიდა (22x20 სმ). ფორმით მომრგვალო, ან ოდნავ ოვალური. უფრო სმირად ფოთლები სამკუთხედიანი (სამკუთხედიანი), იმითავე სუბსაკვიანი, მღერე იმითავე ოდნავ და ნაკუთულია ან ითქმის დარუსკოვი ფოთლებზე კვებულა. ფოთლის ზედა- ბირი სწორია, იმითავე იგი მისრულ-მოსრულია. შუა ნაკეთის კუთხე სმირად მღვავია.

ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისაა, ფორმით ჩანკის- მავაკრია. იმითავე მტკრილეუბისებრი, ზეგურება. ზოგურ ზედა ამონაკვეთები დახრებული, აქვს კვერცხისებრი თვალი მომ- რგვალო ფეხით, იმითავე ფეხე ვალბილიანია.

ქვედა ამონაკვეთები, როგორც წესი, სუგურება, უფრო ნა- ელებზე განთავსებული, სმირად დიდა და ღანკურების ან მტკრილი კუთხისმავაკრია ფორმა აქვს, იმითავე გვეხვება ჩანკისებრი ფორმის ვიწროკუთხედი მტკრილეუბისთან ამონაკვეთთან.

უკრის ამონაკვეთი სმირად დიდა თაღისებრი ან კვარა- ტული ფორმისაა მომრგვალო ფეხით, იმითავე იგი ჩანკისებ- რია წამახლებული ან მომრგვალო ფეხით. უკრის სწორი თა- ლისებრი ამონაკვეთები ვიზისთვის დახასისთავებულია.

ფოთლის მთავარი მარჯვები მოღვევება სამკუსიდისებრი მსახელებიანია, იმითავე მომრგვალებულფერადი კბილე- ბით. კვერცხი კბილები სამკუსიდისებრია, გამაჩნევილი გვერდებით და მსახილი წვერით ან ცალმხრივ ამოხნილიკვერ- დიანია.

ფოთლის ქვედა მხრის მუხუბა სუსტია, იგი მუხვებზე იმითავე აბლაღობისებრი ბუწუბისებრად და თხელი ვარკობილი ბუწუბისებრად. ფოთლის კუწი მუქი ღვინისფერია, დაღვალავ მწვანეა, იგი ბუწუბისა ან ასხვავს ოდნავ მუხამწვნი ბუწუბის. უკრის თხელი უდრის ფოთლის შუა მარჯვის სიგრძეს, ან ოდნავ მასზე მეტია.

უკვადი. ცვალილი ორსქესიანია, მტკრიანები სწორ- მტკრია. ცვალილი სუთი, იმითავე ექმნი მტკრიანაა. მტკრიან- ნების ბუწუბის სიგრძის მუდარდება ბუტკის სიმაღლესთან 1,25 უდრის. იმითავე ეს მუდარდება 1,50 აღწევს. ბუტკი მსხლისებრი ან სურისებრი ფორმისაა, კარგად გამოხსახული სვეტით და დინგიით. მტკვანი. მტკვანები საშუალო (18x10 სმ) სიდიდისაა, რთ- მულია სიგრძე მერკობს 14-დან 22 სმ-მდე, სოლო სიგანე 8-დან 13 სმ-მდე. უფრო სმირად მტკვანები კონსისტენტი ფორმისა და თხელი ან საშუალო სიმკვრივისა; იმითავე მწინანია, მსრგბის სიგრძე ბირითად მტკვანის სიდიდის ერთ მუხამუხს, ხან ნახევარს აღწევს. წერილი მარცვლები რაოდენობა მტკვანში უმნიშვნე- ლია, ცალკეულ წლებს მისხვლით იგი 5—10% აღწევს. მარ-

ცვლები რიყის მტკვანში ცვალებადობს 60-დან 200-მდე. კარ- გად განთავსებული 5x5 ვიან მტკვანში 1x5 მარცვლიანა, რთ- მულიან 100 მარცვლი მსხვილია, სოლო 5x5 საშუალო და საშუალოზე მეტი ზომისა. მტკვანის კუწი 5—7 სმ სიგრძისაა, სმირად მალბისებრია. შუა ადგილიდან ფუქისუკვ იგი სვევება და რქის ფრის იღებს. მარცვლის კუწის სიგრძე მერკობს 0,6-დან 0,9 სმ-მდე, მასი მალბისა ვიწრო კონსისტენტი, სორაკლია- ნია, ან იმითავე განიერი კონსისტენტი.

მარცვლი. მარცვლები საშუალოზე უფრო მსხვილია, მათი სიგრძე მერკობს საშუალო 1,5-დან 2,0 სმ-მდე. სოლო ენი 1,25-დან 1,65 სმ-მდე, რთ საშუალო 1,75x1,45 სმ მუდ- ეგეს. მარცვლი ოვალურია, იმითავე მუდგობით, სმირად სმეტ- რიულია, მუხამ განიერია და მოლო მომრგვალებული. მარცვ- ლი ვარდისფერია, არათანბარი სიმწიფის გამო სმირად ქრულია, სოლო ცალმხრივების მუქი ვარდისფერია ან ითქმის მუხამი, ენი თხელი აქვს, იგი მხვლად მარჯვად მარცვლის რბილობს, რბილობით ოდნავ მტკვრია, სოლო წვერი უფროა. მარცვლი დაუ- გრულია სუხამდე სვეტის ცილინისებრი ფიჭეთი. მარცვალს სსია- ბოენს ჰარბინილი გემო აქვს და სომეხრის სისხლზე. ვიწერი არამტკი სუხამდე განთავსებულია, ვიში ადგილად გამოირჩევა სუ- ხამსახურე უკრის ვიშიმდე მარცვლის ნახი გემოთა. მარცვლები სუხამ მდირდებ სუხან უკრებზე.

წი მუხამ. წი მუხამის რაოდენობა მარცვლები ცვალებადობს 1-დან 4-მდე, საშუალო ერთ მარცვალზე ორი წი მუხამი.

წი მუხამის სხვითი მომრგვალო-ოვალურია, წამლისფერია მო- წითალი ფერით, სისკარტი ნარინისფერი აქვს. წი მუხამის სიგრძე 7 მმ, სოლო განი 4 მმ უდრის, სისკარტის სიგრძე 2,0 მმ. ქალბა წი მუხამის ზედა ნაწილი მუდგარბობს, იგი ოვალური ფორმისა და მუხამი ჩანკეულია. დარტკვი ქალბა წი მუხამის ზედა ნაწი- ლისაქვს სუხამ ღრმა და განიერია, სოლო სისკარტისაქვს იგი- ვიწრია. წი მუხამის მუდის მსარე ვიჭიანია, მუდის ღარნი სუ- ხამდე ღრმაა. მარჯვლურად მუხამითთან სისკარტისაქვს და მის დასაწიბის ქრებთან. მათი ფეხე (მირი) ნარინისფერია. სისკარ- ტი ვიწერი-ოქსისებრია და სორაკლიანია, წვერი წაკვეთილი აქვს.

აგრობიოლოგიური დასასათობა

საკვებუბი ოჯახების მსკვლელობა. დაკვირვებანი სუვეტეტიო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მსკვლელო- ბაზე წარმომებდ მუყანასუბა-მუდარებობის ინსტიტუტის საკოლექ- ტი ნაკვეთი სოკვ კრადელუარბი ქ. თვლიდან 4 კილომეტრის დაბორბებით.

აღნიშნული ადგილის პირობებში სუვეტეტიო პერიოდის სანკრებობობა და მისი ცალკეული ფაზების მსკვლელობა მუშეღვი თავისებურებით ხასათადგობა: სუვეტეტიო პერიოდის სანკრ- ბობობა კვირტის ამოღობად უკრბის სრულ სიმწიფეზე წლის მუეტეტიოლოგიური პირობების მუხამობის მუდარება 127-დან 159 დღემდე, ვაში ატეტიო ტემპერატურობა—2612⁰-დან 3327⁰-მდე მერკობობა. ვეტეტიოების ფაზების მერეობის დახასათობა- მდე ქვემოთ მუდარებობა თვლიანობა და იღობის მასობა მერე- ნობობებში წარმომებული მრავალფეხური დაკვირვების მუდგებები (იხ. ცხრ. 1).

წითელი ზღვერუბის საკვებუბიო ფაზების მსკვლელობა

ცხრული 1

დაკვირვების წამობების ადგილი	მუდარებობის მუდგობა	საკვებუბიო ფაზების დაფიქსიბ კაღებში							წილები მუხამი	საკვებუბიო პერიოდის მსკვლელობა	შენიშვნა
		მუდარებობის მუდგობა	მუდარებობის მუდგობა	მუდარებობის მუდგობა	მუდარებობის მუდგობა	მუდარებობის მუდგობა	მუდარებობის მუდგობა	მუდარებობის მუდგობა			
მუდარებობა-მუდარებობის მსკვლელობა ქ. თვლი. საკოლექტო ვენა	1939—1942	17.VI	18.VI	13.VIII	16.IX	152	3144,8	77,0	525,8	ოთხი წლის საშუალო	
	1943	24.VI	6.VI	11.VIII	20.IX	149	2968,4	129,9	479,6		
	1944	22.VI	4.VI	20.VIII	19.IX	146	2917,1	25,2	346,5		
	1945	2.VI	12.VI	10.VIII	5.IX	127	2612,0	28,7	307,9		
	1946	17.VI	5.VI	17.VIII	10.IX	146	2861,7	1,7	551,6		
	1947	1.VI	2.VI	7.VIII	5.IX	158	2964,1	7,9	503,3		
1948	22.VI	4.VI	8.VIII	16.IX	147	3036,7	134,2	529,4			
საშუალო	1943—1948	17.VI	5.VI	12.VIII	11.IX	145	2813,6	61,1	452,9	ქვითი წლის საშუალო	
თვლი — საკოლექტო ვენა და ღვინის საბობა მუდარებობა	1946—1956	15.VI	12.VI	11.VIII	10.IX	149	3066,0	—	—	ათი წლის საშუალო	
	1954—1956	12.VI	8.VI	16.VIII	14.IX	156	—	—	—	ათი წლის საშუალო	

ბუბუზიანი ჯიშის

ბუბუზიანი ჯიშის

როგორც 1-ლ ცხრილიდან ჩანს, ვევეტაციის ფაზების დადგომის ვადები საერნობლად მერყობს ცვალებული წლების მეტეოროლოგიურ პირობებში. დაკვირვებამ ვალო, რომ სავეტეციო პერიოდის ხანგრძლიობა დიდდა და მოკიდებულა. ხაჩიხი ფაზის დადგომის ვადაზე, რაც უფრო ადრე დიწვება კვირის გაბდა მით უფრო გრძელია სავეტეციო პერიოდი და მერყეობი, რაც უფრო გვიან იწყება იგი, მით უფრო მოკლეა სავეტეციო პერიოდი და ამის შესაბამისად, ნაგებია პეტეოლო ტემპერატურის ზომები. პინსება იმით, რომ ვევეტაციის ევოლი ფაზის დაწყებისათვის ხასიოთა ტემპერატურის განსაზღვრელი დონე, უროდისიან ცვალებული ფაზის ვადა ბრკელებს ან ქინებრდება. ასე ვადალითად, 1947 წელს წითელ ბუდეურს კვირის გაბდიან (1. IV) ეერმის სრულ სიმწიფეზე (5. IX) დასტორად 158 დღე და 2,966⁰ ხათბი, ხოლო 1945 წელს, როცა კვირის გაბდა ერთი თვით დაგვიანა (2. V) და ურდისის სიმწიფე მინც 1. IX დასრულდა, მისი სიმწიფისათვის ვადები დადგინდა 127 დღე და 2612⁰ სითბო. აქედან ცხვადი, რომ 1945 წლის აპრილის ტემპერატურის დონე საქობისათვის არ იყო ტირილის მომდგომი ფაზის დაწყებისათვის. შედარების ნაკლებად ცვალებადობა მართალია ფაზა-ეერმის სრული სიმწიფე. იგი მომეტებულ შემსახვევები 10—15 სტეპების დგება. ამ ფაზის ვადის დადგობის მისდგომი წითელი ბუდეური სიმწიფის II პერიოდის ვაზის ვაძებს მიეკუთვნება. მისი ურდისი კარგად შეილება აგრეთვე სუვის დინიდან 1000 მ ს.მ. აღდგებ—სოფ. წყნეთში, ახალციხეში.

ცახვის ჰეის პირობებში წითელი ბუდეურის ეროლიანი რტები ეერმის სრულ. სიმწიფის დროისათვის თავისუფლად აღწებს მომწიფეობას და კარგად შემოსული და გასტეხული ხეება ხაზირის ცახვებს. უფრო მოკლე სავეტეციო პერიოდის შემენ რაიონებშია ბუდეურის რტები ასრტებს მომწიფეობას. მავალითად, ჰამთა გამოდგის ნაკლებად სოფ. სეკოლისში (ახალციხის რ-ნი), მისმა ეროლიანმა რტებმა კარგად მოსწრეს მომწიფება. ასევე კარგად ასწრებს რტები მომწიფეობას იბილისის მახლობლად სოფ. წყნეთის ადრეაზე. უკუაღვივე ეს გაბალებს საბაბს გერმანია წითელი ბუდეურის თვდავს უფრო მოკლე სავეტეციო პერიოდის შემენ რაიონებს, სადაც მისი ეერმის მომწიფება უსრულეყოფილად იწყება, თუ პეტეოლო ტემპერატურათა ვაძი 2650-ს⁰ ნაკლები არ იქნება.

წითელი ბუდეურის ზრდის სიძლიერე ჰეისა და ნიადაგური პირობების შესაბამისად ცვალებადობს. ზრდა-განიორების თანაბარ პირობებში, ცახვირის ხაჩიხიო ვაზის ვაძებთან შედარებით, წითელი ბუდეურის ზრდა თვდავლად და ვაზისუხნის საკოლექციო ნაკვეთებშია სუბალო, ან უფრო ხშირად საკულოზე მდებარეა.

მოს სე დან ან ბ. წითელი ბუდეურის, მსაკვება სვა ქართული ვაზის ვიძებისა, ადრე იწყებს პირველად და სრულ მოსავლიანობას, მისი ნაშენები დარკვიანდ მესამე წელს იძლევა პირველ მოსავლს, ხოლო მეოთხე და მესამე წლიდან იწყებს სრულ მოსავლიანობას.

ლით 1,2, ხოლო მტენვის საშუალო წონად 150 გ. საშუალოდ ვაზზე 16—20 რტის დაკრების შემსახვევად ერთი ჰირის მოსავლიანობა შეადგენს 2800—3600 გ. ანუ პეტეოლო ცვალებიან 92,1-დან 168,0 ცენტრამდე ვაზის მოსავლიანობის უფრო დეკლები დასახიოებისათვის ნატარად სეზე და საეკონომიკურ ტყეპარკულად მოსავლიანი და უმოსავლ რტების, ავარუვე ფაქურა რტებს მოსავლის დარცხება. აღრიცხეკას მეყვად გაბააზე, რომ ენაკო რტების რაოდენობა ვაზზე საშუალოდ 15—25% აძრეკა. ერომტევიანობა რტები შეადგენს 55% იბი, რტეკენადების 40%, ხოლო სასტეკენადების 2,1% (იხ. ცხრ. 2).

სატირტების დიდი მისობა შეერნობაშია ნატარებელი აღრიცხეების მიხედვით ვაზს მოსავლიანობის მანერებადები მშედგენარად ცვალებადობს: ენაკო ელირტები 15-დან 25% მკვე; მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,18-დან 1,23-მდე; მტენვის საშუალო წონა 114-დან 155 გ-მდე, რტის პროდუქტუალობა 131-დან 198 გ-მდე, ხოლო საშუალო 3,6-დან 4,1 კგ-მდე მკვე აქია. სრული ცვალებადობა აღრიცხევიდა ვაზს სხვადასხვა დაკარიკება და ფორმირების სუფელ ნაკვეთს დიდიან საბოთა შეერნობაში.

წითელი ბუდეურის მოსავლიანობის მანერებადები ცხრილი 2

დაკრების წარმოების ადგილი	მოსავლის ტონა	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ რტაზე, გ	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, კგ	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ტონა	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე
სოფ. ვახიშისი, იბილისის რაიონში, ბაზა (ფერეკა-ვისი რ-ნი)	1939—1940	80	150	1,25	140	175	40,000	70,0	
ს. დღევი, მდ. ვევეტაციის იბრტ. საკოლექციო ნაკვეთი	1939—1940	76	1,20	1,00	160	160	33,000	56,0	
	1950	—	—	1,18	165	198	60,000	112,0	
თვდავ, საბრკობლად ნაკვეთი	1951	—	—	1,16	163	189	60,000	113,0	

მე-2 ცხრილში მოყვანილი მონაცემების მიხედვით წითელი ბუდეურის მოსავალი მერყეობს 55-დან 117 ცენტრამდე პეტეოლოზე.

დიდიან საბოთა შეერნობაში ახასიანტ ე. პირინაძევილის (2) აღრიცხვის თანახმად წითელი ბუდეურის მოსავლიანობა 20—22 კვირით დატვირთვისას 160 ცენტრების უდრის, ვაზის დატვირთვის 36—40 კვირამდე გადილობს—ორმობრივი მოკლე კორდონის შემოსევაში იგი 174 ცენტრამდე იზრდება, ხოლო მრავალსახვევლიანი ფორმის დროს—193 ცენტრამდე. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ დატვირთვის 20—22-დან 36—40 კვირამდე გადილობის შემდგომად განვიარებელი ელიორტების პროდუქტი, მოსავლიანობის კოეფიციენტი და მტენვის საშუალო წონა, საერნობლად შემდგირად აგრეთვე რტის პროდუქტუალობა, თუმცა მოსავლბა ძირზე იმატა. დატვირთვა 20—22 კვირით ვაზისიხთვის ნორმალურად უნდა წაივავლას (იხ. ცხრ. 3).

წითელი ბუდეურის მოსავლიანობის ელმენტების ცვალებადობა დატვირთვა-ფორმირებასთან დაკავშირებით ცხრილი 3

ფორმირება და დატვირთვა	კარგ დატვირთვით მოსავლიანობა, ტონა	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ რტაზე, გ	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, კგ	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ტონა	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე	საშუალოდ მოსავლიანობა ერთ ჰირაზე, ცენტრამდე
ორმობრივი მსოფლიო, დატვირთვა 20—22 კვირით	21,2	18,0	85,0	15,5	86,1	54,9	40,6	4,51	1,28	155	198	3,6	160,0	6,2	28,9	16,3	5,2	52,1
ორმობრივი მოკლე კორდონი, დატვირთვა 36—40 კვირით	38,5	29,5	76,5	22,7	80,5	56,5	39,3	4,22	1,12	114	134,5	4,0	177,7	5,7	22,6	16,9	4,3	66,8
მრავალსახვევლიანი, დატვირთვა 36—40 კვირით	38,6	30,1	79,0	24,8	81,3	54,8	41,1	4,05	1,21	117	141,5	4,3	193,2	5,7	22,5	15,8	5,5	68,7

თვდავლად და ვაზისუხნის საკოლექციო და სარქობლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებებსა და აღრიცხეების მიხედვით წითელი ბუდეური საშუალოდ უსრულევიდა ვაზის ვაძით. მისი მსხობიარობის კოეფიციენტი ცვალებადობს საშუალოდ 0,70-დან 2,0-მდე, ხოლო მტენვის საშუალო წონა 120-დან 250 გ-მდე. მსხობიარობის საშუალო კოეფიციენტი შეიძლება მივი-

ვაზის მოსავლიანობაზე ეკავლებს ახგნს აგრეთვე დეკვილებს უნარი, ამ შხრეა ნატარებულად აღრიცხეებმა დგანასვა, რომ კორტების რაოდენობა ცვალებული ვევეტაციის საშუალოდ მერყეობს 130-დან 566-მდე, ხოლო მარცხელების რიცხვი ეკავლებს გამოსახვის შემდეგ მტენვის 85-დან 138-მდე, 40 ეკავლედის 13425 ცალი კორტებიან გამოსახვა 3786 მარ-

ცვლილ ან მთელი რაოდენობის 28,2% სოლო 71,8% კოკრებისა ეხება. წითელი ბუფურების მოსავლს იყენებენ მირთადად ავაცილობრივ სასურვე ურმადა, მისი თხელი ან საშუალო სიმკვრივის მტვერების ღამის გარკვეული მუხდგულება, მარცვლებში თვალური ფორმა, კარისფერი მუფურა, პარმონიული გემო აღმოსავლეთ საქართველოს სასურვე ურმის ვიშების შირის მას პირველ ადგილზე უყვება. მუცელ შეიძლება ითქვას, იგი ცაცილებით უკეთესი დანაჯი უკრების მთელ რიგ სასურვე ურმის ვიშებს და მსოფლიო რძობიანი ვიშს თუ ჩამოუკარგდება სამეურნეო სინამდვილისათვის პაიმი.

წითელი ბუფური, როგორც სასურვე ურმანი, სხვათაგან შედგენი მარცვლები.

მარცვანი. გარკვეული ცანივარებული მტვერები საშუალოდ ილი ზომისა, მათი სიგრძე 20 სმ, სოლო განს 12 სმ უდრის. ღამის გარკვეული მუხდგულების თხელი მტვერები, მარცვლო-ს მსოფლიო თვალური ფორმის მუცელ ვარდისფერი მარცვლები მას მოსიძველეს ღმის.

მარცვლი. მარცვლების უმეტესობა საშუალოდ მსხვილია, მათი სიგრძე 1,75 სმ, სოლო განი 1,35 სმ უდრის. ფორმით თვალური, იშვიათად გუბდება აგრეთვე მოკრძო მარცვლებიც. სრულად მწიფე მარცვლები მუცელ ვარდისფერია, მტვერში უმინიმუმო წარმომადგენლობისა და მარცვლების არიანაზა სიმწიფეს ეთვარა სიგრძელ მუცელს მის მუფურებს. ზოლო თხელი ცაცილებიერი ფიფიკი ათავისებურ სინაზეს არ მარცვლებს მუფურებს. კანი თხელი აქვს, იგი ავიღვად არ მორბება რბილობს, რბილობი წვნიანი, თხელ მტვრევი ან საშუალო სიმკვრივისა, წინა ავიღვად იტვება რბილობს. მარცვლი საშუალოდ 2 წინაა.

გემო. ბუფურის მარცვლებს მტვრე სხვათაგან, პარმონიული გემო აქვს. სადეკუსტაციო კომისიის სხვაობებს იგი შედამ ზალად მუფურებს იღვდა და მოსამარცვლო ვიწრო წრეში დიდი მოწონებით სარგებლობს. წყლის მქარანობა მტვერის 16%/დან 20%/მდე, სოლო მუვიანობა 4%/დან 7%/მდე, მარცვლის წასხი სხვათაგან არ მოტივს, რომ ვიში ავიღვად გამოიწვი.

ტექნოლოგიური დახასიათება

მტვერი და მარცვლების გარკვეული მუხდგულება, მუცნი-კური მუდგენილობა და წყლის ქიმიური მუხდგულობა გარკვეულად მიკვთითებს წითელი ბუფურის სასურვე ურმადა გამოყენების მიზანშეწონილობას.

მტვერის მქარანობა მუდგენილობის დახასიათებლად კვებით მოყვანილი თვალისა და ვაზისუბნის ნაცვლებზე მოყვრილი ურმის ანალიზების მუდგები (იხ. ცნრ. 4).

წითელი ბუფურის ურმის მქარანობა შედგენილობა

ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მარცვლების რაოდენობა 100 გრამში	მტვერის შეადგენელი ნაწილები %ით							
			მტვერის საშუალო მუცელი	მტვერის შეადგენელი ნაწილები %ით						
				კლარტი	მარცვლი	კანი	წინაა	წინაა და მარცვლი	100 გრამში წინაა	
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახუშტანი	5 წლის საშუალო	70	165,25	3,16	96,84	9,3	2,11	85,43	227,5	3,11
თვალის რ-ნი, სოფ. კრძვალდური, იმტრის უბანი	1947	84	154,6	4,3	95,7	10,25	2,80	82,65		

ცხრილი 5

წითელი ბუფურის ურმის წყლის მქარანობა-მუვიანობა რიველის აუზი

ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	წყლის მქარანობა-მუვიანობა				შენიშვნა
		მქარანობა	მუვიანობა	მუვიანობა	მუვიანობა	
მუცნი-კური მუხდგენილობის ინტრის საკულტურო უბანი თვალისა და სოფ. ვახუშტანში	1940	5,1X	18,0	4,66		ს. ვახუშტანი
	1941	10,1X	17,0	4,74		
	1942	30,1X	16,16	6,43		
	1943	22,1X	17,2	5,5		
	1944	28,1X	16,1	5,5		
	1945	10,1X	18,8	4,68		
	1946	16,1X	18,5	5,15		
	1947	10,1X	17,5	5,2		
	1948	21,1X	17,0	4,0		
	1950	2,1X	16,5	5,0		
1951	10,1X	17,0	4,73			
1952	26,1X	19,0	5,8			
1953	10,1X	20,0	4,96			
1955	2,1X	18,0	4,5			
1956	16,1X	16,0	6,2			
დღის საბუთო მუხდგენილობა, სოფ. დღიში	1954-1956	14,1X	16,9	4,3		3 წლის საშუალო

აგრეთვე მონაცემები მარცვლის მოყვრის და კულტურის წინამდებარებაზე. აღნიშნული დახასიათებლად მოკვებს მრავალ-

წლიური მონაცემები მოპოვებული კაზისებანში, თელავს და დილოში (იხ. ცხრ. 6).

ცხრილი 6

წითელი ბუდეშერის მარცვლების წინააღმდეგობა მოწყვეტისა და ვაქცულტის მიმართ

ანალიზის წარმოების ადგილი	მარცვლების წინააღმდეგობა		ვაქცულტის მიმართ	
	მარცვლების წინააღმდეგობა	მარცვლების წინააღმდეგობა	ვაქცულტის მიმართ	ვაქცულტის მიმართ
ბურჯანის რ-ნი, სოფ. ვახსიანბანი	1934	243	736	
	1939	277	890	
	1940	312	914	
თელავის რ-ნი, სოფ. კარბულაღერი	1941	194	864	
	1942	180	765	
თბილისის გარეუბანი, დიღმის საბჭოთა მეურნეობა	1954	297	1037	
	1955	200	700	
	1956	271	903	

ნატარებელი დაკვირვების მიხედვით მარცვლების წინააღმდეგობა მოწყვეტულ ცალკეულ მარცვლებსა და მარცვლების მარცვლებს შორის 180-დან 300 ც-მდე და საშუალო 50 მარცვლებისათვის უდრება 240—250 ც, სოლო გაკვეცილის მიმართ წინააღმდეგობა მარცვლებს და 700-დან 1010 ც-მდე და საშუალო უდრება 760—880 ცრას. ეურქნის ტრანსპორტის ამქანობის დასადაგნად 1938 წლის 23 სექტემბერს გადავხდინდი იყო 2 ეკოთი წითელი ბუდეშერის მარცვლები (წონით 4,880 კგ და 5,190 კგ) ქ: კიროვადამი მეფენასების საფრედ სადკერსე. 27.IX ეკოთი მიღებული იყო კიროვადამი, ერთი მათგანი გაიხსნა ადგილზე და გაუკეთდა ახალიში, მეორე კი უკანვე იყო გამოგზავნილი ქ: თელავში, რომელიც მიღებული იყო 12 დღის შემდეგ და მიღებისთანავე ეურქნის გაუკეთდა ახალიში, რის მარცვლებზე მოყვანილია მე-7 ცხრილში.

ცხრილი 7

წითელი ბუდეშერის ვერძის ტრანსპორტის ამქანობის მარცვლები

გაგზავნის და მიღების ადგილი	ვაქცულტის მიმართ	მარცვლების წინააღმდეგობა	მარცვლების წინააღმდეგობა	მარცვლების წინააღმდეგობა	მარცვლების წინააღმდეგობა
პირველი ეკოთი	ქ: თელავიდან გაგზავნის წინ	1938	4,880	171.0	709
		23.IX			
		27.IX	4,710	136.0	563
მეორე ეკოთი	ქ: თელავში დაბრუნების შემდეგ	4 დღ.	170	35.0	146.0
		23.IX	5,190	171.0	709
მეორე ეკოთი	ქ: თელავში დაბრუნების შემდეგ	5.X	4,972	47	180
		12 დღ.	218.0	124	529

როგორც მე-7 ცხრილში მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს 12 დღის მოგზავრობის შემდეგ იმდენად შესიტრდა მოწყვეტისა და გაკვეცილის წინააღმდეგ გამძლეობა, რომ ბუდეშერის ეურქნის მარცვლები ტრანსპორტირებისთანავე ნაკლებ გამოსადეგად უნდა შეიქნებოთ.

შედეგები, როცა იგი ახსნულია ვაქცულტის სივრზე ან თოკზე, ან როცა ეურქნის პირდაპირ ჩხების სახით და მოთავსებულია მარცვლის საკმაოდ დიდხანს, კარგად ინახება ასე, მაგალითად, ამ წესით წითელი ბუდეშერის ეურქნი თავისუფლად ინახება მეორე წლის გასაფხულამდე, სოფურთ წლებში კი მაისამდეც კი. წითელი ბუდეშერის მარცვლების შესწავლის უნარიანობა ოგნვე უფრო მაღალი აღმოჩნდა, ვიდრე ცნობილი სასურფრე ვაქცულტის—თითო განჯურისა. მაგალითად, როცა ეურქნი თორავზე დასაფხულდა ინახებოდა წითელმა ბუდეშერმა 44 დღის შესწავლის მაძიმალზე წელის არორქლებში გამო წონის 34,1% დაკარგა, სოლო დამაღვ მარცვლების გამოღვის გამო 17,1%—სულ 51,2%, შესწავლის იმევე პირობებში განჯურმა თითად 33 დღის განჯვლობაში დაკარგა წელის არორქლებზე 33,5%, სოლო მარცვლების დაღვობა-

ბის გამო 19,7%—სულ 53,2% ამ მონაცემების მიხედვით წითელი ბუდეშერი მდარებით უკეთ ინახავს უნარიანობით გამოირჩევა.

წითელი ბუდეშერი ზრისპიკტიული სასურფრე ეურქნის საიძია, თავისი ტემპური სიციხეობით, მტკუნისა და მარცვლების ზიდადიოთ იგი უსლოვდება კახეთში ილღურების სახით გავრცელებულ ვაქცულტის—განჯურთ თითად. ამ ორი ვაქცულტის მდარება—დამარცვრობების ირკვევა, რომ განჯურის უპირატესობა მდგომარეობის ტრანსპორტის უკეთ ამქანობაში და წინის ოგნვე მეტ მარცვლიანობაში, დანარჩენი მარცვლებითი წითელი ბუდეშერი მას არ ჩამოუკარგება. ასე, მაგალითად, წითელი ბუდეშერი უნახების გამყვების რეგულბერივე წესის დრის—დაღვრად მაღლრზე გაცილებლათ უფრო მეტი მოსავლიანობით, მედარებით უფრო ადრე შეიფობით, ნაკლები წრთილმარცვლიანობით, წყნის მტერი გამოსვლიანობით და მავარი ნარჩენების (კლერტი, კანი, წიწწა) ნაკლები გამოსვლით ხსიათგება. ეკვლა ამითან, წითელი ბუდეშერი უფრო ხსიათგონა საჭმულად და მარცვლების სიდაძმალევი მას ნაკლებად ახიანეს.

წითელი ბუდეშერი გამოცილილი იყო აგრეთვე სურფრის ღვინის დასამხედვლად, როგორც კახური, ისე გვრთვული წესით, მაგრამ მისი ღვინო მაღალი ღირსების არ გამოგვაკლებდა დაკუნებული იგი ღია ვარდისფერია, არმობა სურფრამქს გამოსახული, ნაკლებინარჩინი, მცირესხეულიანი ორღინარული ღვინია. გამოსადეგია ეკავისაუგის და უფრეტად სსუღინიანი კახური ტიპის ღვინოების გასუქვობებზედაც ან მეორე კალღების შემდეგ საურფრეზავოდ. ქიძობი ბუდების დასახიანობლად ქვემოთ მოყვანილია მისი ღვინის ანალიზის შედეგები (იხ. ცხრ. 8).

ცხრილი 8

წითელი ბუდეშერის ღვინის ქიმიური შედეგობა

ღვინის დადგენის ადგილი და წესი	მოსავლის წლი	ბუნდობის წილი	ფორმლის რაოდენობა	გარამი ღვინოში				PH
				სუქობის რაოდენობა	მარილის რაოდენობა	ფორმლის რაოდენობა	ტანხის რაოდენობა	
თელავი, ეკოთიული წესით	1940	0,9927	8,9	5,03	0,54	1,05	4,25	3,21
	1940	0,9942	8,1	4,22	0,43	1,0	5,01	3,41

როგორც მე-8 ცხრილიდან ჩანს, წითელი ბუდეშერის ღვინო ალოპოლიც და სიმკვებს დიდი როგდენობით არ შეიცვალა, მასთან იგი მთავრ სხეულიანია, რის გამოც იგი დასამხედვლად ან სანერძლე შეესახება არ გამოადგება. ამიტომ იგი გამოყენებული უნდა იქნეს ანალღვარების სასეკი, მისი მეორე გავლენებისთანავე.

საერთო შეჯამება და რაიონირება

წითელი ბუდეშერი ნაკლებად გავრცელებული, მაგრამ ზრისპიკტიული ვაქცია, იგი იმდენად მაღალი ღირსების სასურფრე ეურქნის, რომელსაც ღამაში გარტებული მუსხელულები და ნახი, სახიათგონი გემო აქვს.

ვით შედეგად დადებითი თვისებები ახსიათებს: ეურქნი ადრე შეიფდება, ვაქცულტის კარგად უსლოვს სოკოვან ვაღვ-მყოფობას, სახელოზე უსუსოვლიანია; მტკუნები და მარცვლები ღამაში გარტული მუსხელულებისა და ნახი სახიათგონი გემო აქვს, მაგარი ნარჩენები (კლერტი, კანი, წიწწა) მცირე როგდენობით ახლეს და ეურქნი კარგად ინახება.

ვითის უარყოფითი თვისებებია: ეურქნის არახსიათგონი ტრანსპორტირება, მარცვლების არაინარჩინი ზომა და სიმწიფე.

უნახების დროული და კარგი მოღვადაძმებებით და ვაქციათვის მუსხერი აგროლონისმეტიების გამოყენებით სურფრის მონახლად მეიძლება გაღვდეს მისი მოსავლიანობა. ეკვი ტრანსპორტირებათა თანამდრევე პირობებში—გადილღვის სახელოვების გეუქვობებისა და საუაიფოთი ხსეების გაფაროგებას-

თან დაკავშირებით, ნაკლებად გურავსდებიან. წინაში რბილობი და ნახი ცემო, პირიქით, დაგებითა უნდა ჩაითვალოს სასურველ გურავსდობას, რადგან ცრანსპორტის აქტან ვიჭებს სჭელი კანი და მჭრები, საკმლად ნაგებ სახამოვით, რბილობი აქვს. არაბანარია ზომბ და სიძლიერე მრცვლებსა წრავლ ბუ-დუშურის მჭყარად არა აქვს გამოსახული.

ჩაილი ბუდუშური უვლავ პურსმჭეტილი ვაიბა, იგი ვაიბა გამოსვლის სუფურების გაკვლელად მჭივლებს დაინერგვის წარმებობა. მისი კვანძები უკვე მჭივებს დღამბს და ხაჭორის

საბჭოთა მურნობებში, ვაიბის მოსავლინობისა და სარისისა წარმების პირობებში შეპამოწმებლად.

წითელი ბუდუშურის ნაკვებებიდან უკვეწლიურად მზადგება საკვარტე მასლა ნაკვლეა ვუნახების განამტნებლად კახეთისა და ქართლის მდგანსახების პირობად რაიონებში, რომელსა მო-ნაკვებების საუკველესე შესაბამებელი იქნება ვაიბის უფრო სუს-ტად დარიბობას აღმოსავლეთ საქართველოში.

ვაიბი პურსმჭეტილია აგრეთვე საბჭოთა კავშირის მჭეწა-სების ხაზმრე და სახმრე-აღმოსავლეთ რაიონებისთვის.

Будешури ყიფელი

Перспективный, местный розовоягодный столовый сорт раннего (второго) периода созревания.

Молодой побег. Коронка и первые два листочка молодого побега опушены густым паутинистым пушком и окрашены в серовато-белый цвет с розоватой каймой вокруг коронки и листочков. Опушение верхней стороны нижерасположенных листочков уменьшается и окраска меняется в желтовато-зеленый цвет, а с нижней стороны сохраняется опушение и серовато-белая окраска.

Лист. Листья среднего (9—12) яруса выше средних размеров (22 × 20 см), округлые, с незначительным колебанием, чаще в сторону овальной, нежели поперек овальной формы. В большинстве случаев листья ровные, трехлопастные, реже встречаются пятилопастные, а еще реже почти цельные листья. Угол конечной лопасти обычно тупой. Листовая пластинка ровная, реже она имеет неопределенно-изогнутую форму.

Верхние вырезки средних размеров, реже они мелкие. В большинстве случаев верхние вырезки закрытые с явственным просветом и округлыми, реже однозубчатым дном. Реже встречаются открытые лировидные вырезки с округлым дном.

Нижние вырезки обычно слабо развиты. Они открытые, щелевидные, реже встречаются лировидные с узким устьем, либо в виде входящего угла.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует, обычно она открытая, сводчатая либо квадратная с плоским или округлым дном. Реже встречается лировидные выемки с заостренным либо с округлым дном.

Конечные зубцы лопастей обычно треугольные с острой, реже с закругленной вершиной. Краевые зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, либо односторонне выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа слабое, состоящее из редких паутинистых волосков и негусто щетинистого пушка.

Черешок листа вино-красный с прозеленью, голый с едва заметным пушком, равен или несколько длиннее средней жилки листа.

Цветок. Цветок нормального строения, обооплодный. Тычинки прямостоячие, в цветке их пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25, реже 1,5. Пестик правильной колбовидной формы с хорошо выраженными столбиком и рыльцем.

Гроздь. Грозди средних (18 × 10 см) размеров длиной от 14 до 22 см, шириной 8—13 см, кони-

ческой формы, крылатые, реже ветвистые, рыхлые либо средней плотности. Осыпание и горошение ягод незначительное (5—10%). Количество ягод в грозди варьирует от 100 до 200. Ножка грозди травянистая, длиной 5—7 см, с середины древеснеет и окрашивается в цвет, зубка. Длина ножки ягод варьирует от 0,6 до 0,9 см. Подушечка узко-коническая, бородавчатая, реже широко-коническая.

Ягода. Ягоды средних (1,75 × 1,45 см) размеров, реже они бывают крупными. Длина ягод в среднем варьирует от 1,6 до 2,0 см, а ширина от 1,25 до 1,65 см. Ягоды овальные, реже они продолговатые, симметричные с наибольшей шириной по середине; конец ягоды закруглен. Цвет ягод светлорозовый, при перезревании темно-розовый. Кожича ягоды грубая, трудно отделяющаяся от мякоти. Мякоть плотная, распаляющаяся. Сок бесцветный. Восковой налет на ягодах довольно густой. Вкус приятный, гармоничный с достаточной свежестью. Сортовой аромат ягод хорошо выражен. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, в крупных ягодах их по 2,5, в средних — 1,5, а в среднем на ягоду приходится около двух семян.

Ители будешури местный, малораспространенный перспективный сорт, дающий лучшего качества столовый виноград. Сорт характеризуется красивым внешним видом гроздей, ягод и нежным приятным вкусом.

К положительным свойствам сорта относятся — хорошая урожайность, сравнительно ранее (II период) созревание, относительно хорошая устойчивость против грибных болезней, красивый внешний вид гроздей и ягод, сравнительно хорошая лежкость при хранении и малый выход твердого остатка (гребни, кожича, семена).

К недостаткам сорта можно отнести неравномерное созревание ягод, недостаточную транспортабельность. Первый недостаток легко может быть устранен применением передовой сортовой агротехники ухода за виноградником, а недостаточная транспортабельность сорта при современных способах транспортировки и развития авиотранспорта не является большим недостатком.

Многолетнее сравнительное изучение местных столовых сортов винограда позволило нам выделить Ители будешури, как лучший столовый сорт и рекомендовать его для широкого испытания и внедрения в производство.

Все вышеназложенное дает нам основание считать Ители будешури перспективным сортом и рекомен-

კანჯური

კანჯური თფერქრმინაი ვაისის სასუფრე ჯიძია. ხანიათ-ღვანა მალაღი გვეური აფიხებებო, აგრეთვე მუცენისა და მარცვლები გარეკნული სიღაბნით, მენახესი უწარიათა და ტრანსპორტავლობით, ამიტომ იგი საპროდუქტო იქნის საპატრიო ადგილს კლავიერ სუფრის ურანის კიძია მობის.

მუცენასობის ლიტერატურაში, აგრეთვე თავის გავრცელების რაიონებში, ეს კიძია სხვადასხვა სახელოდებიათა ცნობილი: განჯის, განჯური უემბეში, განჯური, განჯური თითა, განჯური თფირი, ულიზავეტობლის თფირი, თაგინი, მირაპული ანუ მირაპული, მისის ურემბე.

პირველი სუიი სახელოდებია, რაც გავრცელებულია ახერბაიჯანსა და საქართველოში, აღასტერებს ვაისის ახერბაიჯანულ წარმოშობას. ამხე მიკვიითებეს ვ. ლახარიანი, მის მიერ შეგებნილ კანჯურის მონოგრაფიაში (6).

ამ უმელებიანის გასამკვიცებლად სხუნველი ავტორი მიკვიითებეს განჯურის მრავალ ფორმათა არსებობას ახერბაიჯანის მუცენასობის რაიონებში და იძიწებს პროფ. ა. სტერულის (5) გამოკვლევას მუცენასკანჯურისა და ახერბაიჯანული კიძის ბაიან მირვის თესლურეკების მორფოლოგიურიმოლოგიურ თვისებათა დახსნაობის შესახებ.

ახინძულ ხაიისთი მრეგვარი ბუნჯანგანა მუცენას ვაისის სპარსულ სინონიმებს: თაფირისი, მირაპული ანუ მირაპული და მისის ურემბე.

ვ ლახარიანი ვაისისთავის თაფირისის სახელოდების მიუთუნებს კანჯურს იმ ვაისობის მუცენასობი და იძიწებს სუკურეუბში ფართოდ იყო განაღებული ახერბაიჯანსა და სპარსეთის შორის და, რომ ამ კიძის ურემბე დიდი რაოდენობით იგზავნებოდა რა ახერბაიჯანიდან დახსნალებულ მხარეში, როგორც მაღალხარისხოვან კიძის მფარვეებს სპარსეთის ქალქის თაფირისის ანუ ტესირისის სახელი.

მეფილი რიკა, როგორც უცხოელი, იხე სახეობა მუცენირებში—გოთუ (10), პოულია (9), ს. კორინთსი (8), ს. ჩოლო-უაფილა (3) განჯურის სახელოდ თვლან სპარსეთის და თავიანი შრომებში კიძია მოხსენიებული აქტი მირაპულის, მირაპული ან თაფირისის სახელოდებია.

ახე, მავალითად, ოდარის მხუნჯიოთ, იგი წარმოშობილია ქ. მირაპიდან. ერემბისის ცნობით კიძია გავრცელებული უფილა მალაღარდ ინდოეთში განსაკუთრებით კამბიჯის სონაში, საღვ ცნობილია „ოპინიონის“ სახელოდებიათა. ხაფრანგებში კიძია თავადპირველად მირაპულია „Sichardus“ სახელოდებიათა იქნა გავრცელებული. ზიკულია თვის მობიამ ამ კიძის მირაპულს „Sichardus“ უწოდებს და როგორც ხარისხოვანი პროდუქციის მომცემ დახეობად ახსნათებს (9).

ახე. იე. ჯავახიშვილის (4) ლინგვისტური კვლევის საფუძველზე კიძის უმელებს სახელი მირაპული ანუ მირაპული მაინა და იგი მას სპარსულ ჯიძად აღიარებს. აქვე მიითითებს ქართული სუფრის „უღოს“ დამატებაზე, რაც მისივე კანჯურტებით კარდა ქართულია არც ერთ ვაის არ ახსნათებს. აღნიშნულს გამო მსოფიან მუცენის ბაიანი, რომ ეს კიძია მირაპულ წარსულია განმარტობიანი მირაპიდან (სპარსული) საქართველოში, აქ დამატება მას ქართული სუფრის „უღოს“. სხვაგვარი ფრობს კავლის შემდეგ ქართული სუფრისთივე („უღოს“ დაბა-

ტებით) მირაპ-„უღოს“ (მირაპული) იხე უკან დაბრუნებულა თავის საშობლობით.

სემოსხსენებულად გამომდინარე ვეფქრობით, რომ ლახარიანის მტკიცება ამ კიძის ახერბაიჯანულ წარმოშობაზე ვერც კიდევ არ შეიძლება ჩიითვლიოს საბოლოოდ დამტკიცებულად, მით უმეტეს, რომ სპარსულ სინონიმთა სიმრავლე, რაზედც ცნობილი მუცენირები მიკვიითებენ, გვეფიქრებინებს კიძის სპარსულობას.

კიძის ამორიგებობის დახაგვანად საქირია მორფოლოგიურ-მოლოგიურ ნიშან-თვისებათა სრული ანალიზი, მისი მუდარება ამ თუ იმ სონაში გავრცელებულ კიძის ამორიგებულ გვეუ-კომპოზიან და ტარულ ფორმებთან და ახერბო თვისებათა გამოხატვა, აგრეთვე იტორიული მახსნების ფეკალური ანალიზი და კიძის სწავლების დახსნაობითი დადგენა მისი გავრცელების მირითად ყვრებში (ამ შემთხვევაში ყვრითად ახერბაიჯანსა და სპარსეთში).

დახსნალებული კიძია თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით და ბიოლოგიური თვისებებით აღმოსავლეთის კოლოკიურ-გო-რფიული ვაისის კიძიათა ჯგუფს მიეკუთვნება.

კანჯურ მსობრივი ნარგავების სხვათა გავრცელებულია ახერბაიჯანში, უმთავრესად: კიროპადის, ნიხაშის, აგდამის, საფარდივის, მაშობის, კასქ ისმილიჯის რაიონებში. დახსნალებულ რაიონებში 1940 წ. აღჯურის მისხვედით მისი ფართობი 1200 ჰექტარამდე აღწევს (6). ახერბაიჯანის კარდა კანჯური გავრცელებულია სომხეთში. მუდარებით მირე მუცენას დადგენილია დაღესტნის, ტრანსკავკასიის, სტერეოპოლის, ჩრსეთისა და კირიმის რაიონებში.

საქართველოში ეს კიძია მუცელად მირაპულიც, სილოუ მემკომ პერიოდში განჯურის სახელოდებიათა ვრცელდება უმთავრესად ქ. თბილისის მიმდებარეობაში და მის სავარუებნო სონაში.

ჩვენს ქვეყანაში ამ უკანასკნელ სანგში სუფრის ურანის წარმოების ფართოდ განვითარებათან დაკავშირებით, განსაკუთრებული ურადლება მიეცა განჯურის გავრცელებას. თავისი მაღალხარისხოვანი თვისებებით ამ კიძია ჩვენში სპარსეთ ადგილად დაიკავა სუფრის ურანის კიძიათა მობის და იგი მასობრივი ნარგავების სახით გავრცელდა გათარარის, დიღომის, გურკეთის და სპგორის მუცენასობის სახეობა მუერნობებში. დახსნალებულ მუერნობებში კანჯურის სართო ფართობი 1958 წლისათვის 330 ჰექტარამდე შეადგენს.

კანჯური ფართოდ გავრცელდა აგრეთვე ქ. თბილისის ტერიტორიაზე მოსახლობის საკარბიძობო ნაკვეთებზე, მირითად და სევენების სახით და ამ პირობებისათვის იგი აშმაგვად მირითად კიძად არის აღიარებული.

პერსპექტიული კიძიათა კავალისწინებულია ჩვენი სამრეწველო ქალაქები (თბილისის, რუსთავის, გორის, ქუთაისის) მცხოვრებთა ხარისხოვანი სუფრის ურანით უზრუნველყოფა. ამ მირით უხსნაქი ათი წლის განმავლობაში (1956—1965) აღმოსავლელ საქართველოს რაიონებში კავალისწინებულია გამენებს 2500 ჰექტარამდე განჯურის ახალი გენსი.

ბოტანიკური აღწერა
კანჯური აღწერილია დიღომის სახელო მუერნობაში (თბილისის ცარეუბანი). ნაკვეთი გაუმენებულია 1948 წელს. სპი-

რედ კამოკუნებელია ზერლანდური X რიპარი 5 ბმ. ვასები განუშვავალია კვების ართი 1,5 X 1,5 მეტრზე დაუწვევლია მათუფლი და ფორმირებულია თავისუფალი სხვიის წყით. ახალგაზრდა ულორტი. ზრდის კონსტი მიერედ არის დაფარული ოსელი აბლაბუდისებრი ბუსუსით და მეფერულია ხაინჯისებრი მომწვანო-მოყვითალო. პირველი ახლად გაბლილი და მისი მომდგენი მჭირე და მესხე ფოთლებიც პარკუბითურ მჭირედ არის დაფარული აბლაბუდისებრი ბუსუსით და ხაინჯისებრი მომწვანო-მოყვითალო. ზემდგე ფოთლებზე მეტეუკა სულ უწინაშეული სხვადა და უფრო სწრაფ ფოთლებზე უფრო მხრიდან ქრება. ულორტი ღია მჭვანა და მიმავლი: უწინაშეული აბლაბუდისებრი მეტეუკა ახსიათებს მას ხალხურ მანძილ.

მეოსეული რქა საშუალო ან საშუალოზე მსხვილია გრძელი მესლომორისებრი, მოწითალო მეფერისა, მოყვითალო ღვეფრით. მუხლბინი უფრო მეტხადა მეფერულია. მუსლომორისის საშუალო სიგრძე 14,1 სმ აღწევს.

ფოიოლი. ზრდადამთავრებული ფოთლით საშუაოდ მოზრ. ღლიდან დღე. მისი საშუალო სიგრძე აღწევს 15,5—18,0 სმ, სიკანა—15,1—17,1 სმ; ფორმით ოვალურია და უფრო სწრაფ სუნიანკოინი.

ფორმითა მეტეუკა ბრტყელია, ზოგადე მარმავარ-ღარიკებრი, მისი ზედაბინი გლუვია. ქვედა მხრიდან დაფარულია ოსლად მონაცრისფრო აბლაბუდისებრი ბუსუსით. ფოთლის უწინის ამონაკვეთი ღია, უფრო სწრაფი განვირე

მარცვლი. მარცვლის უწინის სიგრძე საშუალო ბალი-მით აღწევს 4—6 მმ, ბალითი დამტკეპებულია და განვირ-კონსურე.

მარცვლი საშუალო სიდიდისა ან საშუალოზე მსხვილი. მისი საშუალო სიგრძე აღწევს 14,7—21,0 მმ, სიკანე 13,0—17,7 მმ. ფორმით ოვალურია, მუხ წველი განვირე, ბოლო მორკველუბული ჰქვს და მწიკრულია.

უერმის სრული მომწვანო-მოყვითალო პირითი მარცვლი იღებს ღამბა ღია-მოყვითალო მეფერებს. მარცვლის კანი საშუალო სისქისა და მჭვირე, სწრაფ ზორიანია და წვინანი, რვეულმე-რე ტყლია. წიწვა რბალიობა ადვილად სცილდება.

წიწვა. მარცვლოში 1—4 წიწვა. უფრო სწრაფი 2 წიწვა გვხვება, რომლის სიგრძე აღწევს 6,5—7,5 მმ, სიკანე 3—3,5 მმ. ზურვის მხრიდან ღია ეკისხვრია; მუცლის მხრი-დან დარბამი მოყვითალო ჩალსფერი. ქალბა საშუაოდ გამოხ-სულია და უფრო სწრაფი ოვალური ფორმისა. ნისკარტი წი-წვის ფერისა და სიგრძე აღწევს 1,5—2 მმ.

აგრობიოლოგიური დახასიათება

ფუნოლოგიური დაკვირვებანი განჯურის ბიოლოგიური განვირებების ფაზებზე ჩატრებულია დღიშის საწველო მერინ-ობამი (თბილისის გარეუბანი), მოკვეცეს აგრეთვე საქარისა და თუ-ღაჯის საცდელი საცერებრიდან მიღებულ დაკვირვებათა შედეგ-ბიც (იხ. ცხრ. 1).

განჯურის სავეტერაციო პერიოდ და მისი ცალკელი ფაზების მდდლობა

ცხრილი 1

დაკვირვების წამოღების ადგილი	დაკვირვების რედი	კვირტების ვადლის და-საწყისი	კვირტობის დაწყების	შეფერუ-ბის დასა-წყისი	შეფერუ-ბის დასა-სრული	ფოი-კვირტების გაწო-ლი და უფრომის სრულ-სიწვევა (ღვე-ფრით)	კვი-რტების დასრუ-ბის დასა-სრული (ღვე-ფრით)	ფოი-კვირტების და-სრული და უფრომის დასა-სრული (ღვე-ფრით)	ტყმუბრების ვადის კვირტობის დასრუ-ბის დასა-სრული (ღვე-ფრით)
დიდის საწველო მეფერობა (თბილისის გარეუბანი)	ბუთი წლის სა-შუალო	16.IV	7.VI	16.VIII	20.IX	158	24.XI	223	3100
საქარის საცდელი საცდური (ზუბაჯინის რაიონი)	სამი წლის სა-შუალო	3.IV	28.V	27.VII	1.IX	152	27.XI	239	2025
შველარის საცდელი საცდური (თბილისის რაიონი)	ათი წლის სა-შუალო	17.IV	9.VI	18.VIII	20.IX	157	19.XI	218	3043

ისრისებრია, ზოგადე ჩანისებრი ან ოალისებრია, ფუჭზე გან-ვირებულე ჰქვს ერთი ან ორი უბრლო დეში.

ზედა ამონაკვეთი საშუაოდ ღრბადა და დაბურულია, ვლიფსე-რი ან გვერცხისებრი ფორმის ამონაკვეთის ნაკვეთბი ურთვირ-თზე მეტიედ გადაგებულია.

ქვედა ამონაკვეთი ღია და უფრო სწრაფი ოდნე ჩაგრი-ლია, ზოგადე საშუაოდ მეტრული კეობს ქმნის.

ნაკვეთის წვერის კბილები საშუალოზე სწრაფებრია, უფრო ხში-რად ამონაკვეთი გვერცხისებრია და მასელი წვერით, ზოგადე სურსებლობა-საშუალოზე სწრაფებრია ცალმხრივ ამონაკვეთი გვერდით და მომრავლო ან მასელი წვერით. მურობად კბილები ფორ-მით მთავარი კბილების მსგავსია.

ფოთლის უწინის მუფარდება მუხათავარ ბარდლთან 0,8—0,9 აღწევს. უწინი მიმავლი და მოწითალო ფერის, რომელიც ფუჭითან გადადის ვარდისფერში.

ქვეკვილი კვერლი ორსქისიანია და ნორმალური აგებუ-ლების. კვერლი უფრო სწრაფი ექვსი მეტრისაა. გვერდება აგრეთვე სუთი და მუდი მეტრისაა. მეტრისებრი მეტიედ უერ-მისა ბუტოსზე. უვერდობაში მათი რიცხვი 550 აღწევს.

მეტეუკანი. მეტეუკის უწინის სიგრძე აღწევს 3—4,5 სმ. უერმის სრული მომწვანო-მოყვითალო, როგორც უწინი, ისე კლერტი ბალახმავარია და ღია მომწვანო ფერისაა. მეტეუკის საშუალო სიდიდისა. მისი საშუალო სიგრძე აღ-წევს 13—16 სმ, სიკანე 9—10 სმ, სოლო დიდი მეტეუკის საშუა-ოდ აღწევს 19 სმ, სიკანე 11,5 სმ. მეტიედ მეტეუკის საშუალო სიგრძე აღწევს 9,5 სმ, სიკანე 6,5 სმ.

მეტეუკის საერთო ფორმა ცილინდრულ-კონუსური, ან კო-ნუსურია, იმეათად ცილინდრულიც გვეხება. იგი საშუალო სიკუბის ან საშუაოდ კუბის არის.

დიდობის მევენსებობის ზონამი სავეტერაციო პერიოდის სანგრძობობა კვირტების გაბლიდან უერმის სრულ სიწვერებზე 158 დღე უდრის. ტირილის ფაზა და კვირტების წამოხერე 14—15 დღე გრძელდება, კვირტების გაბლი იწყება 15—16 აპ-რილიდან, ვევილობა 5—7 ივნისიდან და 8—10 დღე გრძელ-დება. უერმის შეფერვბის იწყებს აგვისტოს პირველი სანკვი-დან, სოლო სრულ სიწვერს აღწევს 20 სექტემბრისათვის. ბიფა-ზების თითქმის ასეთვე სანგრძობობით ხაინჯობა განჯური თვლავის მევენსებობის ზონამი (კახეთი). საქარის საცდელი სა-ცდურის მონაცემებით კი ამ ფაზების მდდლობამი მნიშვნელო-ვანი სხვაობა. ასე მაკალითად, კვირტების გაბლი აპრილის პირველ რიცხვებთან იწყება (28.IV), ვევილობა შედარე-ბით ნადრდევ მიმდინარეობს (26—28.V), შეფერვბა ივლისის ბოლო რიცხვებთან იწყება, სოლო უერმის მასობრივად სი-წვერს იწყებს სექტემბრის პირველიდან. ამის შესახებ სავე-ტერაციო პერიოდის სანგრძობობა კვირტების გაბლიდან უერ-მის სრულ სიწვერებზე 150—155 დღეზე გრძელდება.

მუსადაგებლად აქვე მოკვეცეს ვ. ლახარისის (6) მონოკო-ფიდან განჯური ბიოლოგიური ფაზების მდდლობაზე წარ-მოებული დაკვირვებანი საბოთოკავშირის ზოგერთი რაიონე-ბიდან (იხ. ცხრ. 2).

როგორც წარმოდგენილი მასალებიდან ჩანს, დახასხვებულ რაიონებში განჯურის სავეტერაციო პერიოდის სანგრძობობა კვირტების გაბლიდან უერმის სრულ სიწვერებზე მეტეუკის სხვა-ობას არ განიხილეს და იგი მეტეუკის 140-დან—164 დღეზე-აღსანიშნავია განჯურის უერმის მდდობით ნადრდევ მო-მეტიება ტუკენისა და კირვებების მევენსებობის ზონებში (1—3.IX), უერმის მოწვერების პერიოდით მათ მოსდევს ვერ-ბენის (10.IX), ანახის (19.IX) და იალტის (19.IX) მევენსებო-

ბის ზინები, სოლო შერადებით დაკავიანებით მწიფდება იგი ოგისის ზონაში (26.1X).

ტბილი 2

განჯულის ბიოლოგიური ფაუნის მკვლევარი წევანჭობის სოფელი რაიონში

დაკვირვების წარ- მოების ადგილი	დაკვირვების წელი	გვრდობის გარეშე შეკრები	გვრდობის დასაქმ- ება	გვრდობის დასაქმ- ება	გვრდობის დასაქმ- ება	გვრდობის დასაქმ- ება	გვრდობის დასაქმ- ება	გვრდობის დასაქმ- ება	გვრდობის დასაქმ- ება
სოლოხაძის სა- სოლო საფარი	1938- 1950	17.1V	31.V	29.VIII	3.IX	139	3490		
იალა პალატა	8 წლის საფარი	23.IV	13.VI	10.VIII	19.IX	149	3140		
ჩანა საფარი	1941	8.IV	6.VI	8.VIII	19.IX	164	—		
ოვანა ინტერ- ტი	1940	9.V	25.VI	24.VIII	26.IX	140	—		
ფიფინა საფარი	8 წლის საფარი	24.IV	9.VI	10.VIII	10.IX	139	2990		
ტაშვანი	1946- 1949	4.IV	19.V	24.VII	1.IX	150	—		

ვაზის ზრდა და რქის მომწიფება. საქართველოს პირობებში განჯური მუიური ზრდა-განვითარებით სსიანობა, რითაც იგი მკვერად ახლანების თავის ვიშურ თვისებებს. ზრდის ასეთი დიდი უნარის გამო იგი სუბინტროპიკის პირობადა ვიშადა მიწნეული კავსასუბტროპიკის საქარმიდამო ნაკვეთებზე. სათანადო მოვლით ვაზის რქები მტკიცე მწვანედი ვითარ-
დება და სივრთი სივრთ 3—4,5 მ და მუცხვ ლეწვს.

ჯიბი ამ ბიოლოგიურ თვისებას მეცნიერების ეყვლა ზონა-
ში ახლანების, ეგრძნის სრული მწირობის ჰეროიდისათვის რქები მთელი სივრთე მწიფდება და ლეწვლობს ჯიბის დაბნისათებულ ელვრებს.

მოსავლიანობა. სათანადო მოვლის პირობებში განჯური საშუალო მოსავლიანობით სსიანობა. მოსავლის პირველი ნიბნის იგი იმდენად დრკვიდან მტკიცე და, უფრო სივრთად, მუ-
სახე წყლს. სრულ მოსავალს იმდენად მთისთვის ან მუცხვ წყლიდან. ვაზის ფორმირებისა და დაკვირვების შესაბამისად განჯური მოსავლის სსიანობა მარცხენებში სსიანობა. აღნიშნუ-
ლის დადასტურებლად აქვე მოკვება მოსავლიანობის მოსაყუ-
მები, რომელიც მიუხედავად დიბის სსიანული მურნობობა
ანს. უ პირიანამეილის: მიერ (2) (ის. ცხრ. 3).

ბით არ ასიანობებს. რქის პროდუქტიულობა 75—88 გ-მდე აღ-
წევს; მოსავლიანობის კოეფიციენტი მურნობის 0,45—0,53-მდე.
სოლო მტკნების რიგში ვაზზე 14—16 არ აღმეტება. წარ-
მოადგენილი ფორმების და დაკვირვების მიხედვით ერთი მირი ვა-
ზის საშუალო მოსავალი 2,5—3 კვ-მდე აღწევს, რაც ჰქტროპზე
კადანგარიძობით 75—88 ცენტრნამდე ეურძნის მოსავალს შე-
ადგნს.

უკანასკნელი სუთი წლის საშუალო მონაცემების მიხედვით, ეგრძნის საშუალო მოსავალი დიბის მეცნიერების სასრული მურნობობა 66—68 ცენტრნამდე, სოლო 1951 წელს, მისმა მოსავალმა საშუალოდ 130 ცენტრნამ კადანგარა.

მოსავლიანობის ასეთვე მაჩვენებლები ასხისათვის განჯურს ინტროპის მეცნიერების საშუალო მურნობობაში (მარნეულის რაიონი).

აქვე აღნიშნვია, რომ საქართველოში ამ ვიშმა არარე-
გულარული და უთანბრო მოსავალი იბის, რაც ჩვენი მთელი ცან-
სრეწვითა, როგორც მოვლის პირობებში და ამის მუცხვად ვაზის მუცხვადი წლისათვის მომსახვებით, ისე თვით ვაზის თა-
ვისებებში.

ჯიბის ბიოლოგიური თვისებებიდან აღნიშნვია მუცხვლელი და მველი ნაწილებიდან განვითარებული ელვრების მო-
სავლიანობა. ზემოაღნიშნული თვისება მკვეთრად შეკანდება აგრეთვე მეცნიერების სსიან რაიონებშია.

ეყვალეცხვა და დაწერილობარევიანება განჯური ნაწილები ასხისათვის. მასობრივი ეყვალეცხვა იცის მსოლოდ არასულ-
მეწირო აზნიბი და აგროტექნიკის დაბალ ფონზე.

ჯიბის გამძლეობა ა ვადმეტიოგობა და მ ა ვ ე ნ ე-
ბელთა ში მარა. საქართველოს პირობებში განჯური არ იუნს დიდ მტრშობიარობას ავადმეტიოგობა, კრამოლ, კრავისა და ნაგრის მიზრო, მკერამ თბილსა და წვიბიან აზნიბში საგრნობლად ავადდება მთავან მისი ეყვალელი და ასლად გამო-
სორბილი მარცხვები, აშიტო აგროტექნიკით გათვალისწი-
ნებული წამობა კრავისა და ნაგრის წინააღმდეგ ნავალ-
ბული წესად უნდა იუნს მიწნეული ამ ჯიბის გავრცელების ეყვ-
ლა ზონად.

მაგნებლებიდან განჯურის მოსავალს ეყვალე მტკად შია-
ნებს ეურძნის და ამ მტნების მოქმედა იყება ეყვალეობი-
დანვე და კრამოლზე მტნების მთავალეება. ჯიბის ფარობი გავრცელების შემსახვება, რასაც ზოგჯერ ადგილი აქვს საქარო-
ეკლობი, მასობრივად ზინდება მოსავალი, ლუბა ეურძნის და მოსავალი მკვეთრად ეყება. ზოგჯერ წლებში მასზე კრავლელი

ტბილი 3.

განჯურის ზრდა-განვითარება და მოსავლიანობის ელვრების ეყვალეობის ფორმირებასთან დაკავშირებით

გარკიტების დასახ- ლება	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი	უკანასკნელი დაკვირვების წელი			
რამიხვი რასათე- ლიანი საფარი და- ტვირთვა 36—40 კვ	38.1	73.49	46.78	53.22	92.36	7.64	59.0	80.0	0.5	14.1	159	2.25	74.99	100	16.45	4.45
რამიხვი მოვლ კარბონი. დატვირთვა 36—40 კვ	38.0	73.95	48.04	51.96	91.85	8.15	59.0	80.0	0.52	14.69	166	2.43	80.99	108.0	17.3	3.27
რამიხვი ხრბლი კარბონი. დატვირთვა 56—60 კვ	43.0	47.67	41.52	58.08	92.21	7.79	51	75	0.45	13.15	167	2.20	73.32	97.7	16.25	4.07
რამიხვი ლიანი კარბონი. დატვირთვა 64—80 კვ	46.2	68.18	47.93	52.07	92.28	7.42	56	83	0.51	16.22	162	2.63	87.65	116.8	17.45	3.45
მოკვალეკავალიანი ფორა 36—40 კვ	38.5	74.05	49.12	50.88	91.78	8.82	64	88	0.53	15.15	165	2.5	83.22	111	15.81	4.45

როგორც წარმოადგენილი მასლებით დასტურდება, დას-
ხვლელ ფორმებში ეყვალან ახლანების მოსავლიანობის იმ
თვისებებს, რაც საქართველოს დაბნისათებლია. ასე, მაკა-
ვალად, ვაზზე მოსავლიანი ელვრების რაოდენობა 41—49%
აღწევს, ერთმეტეიანი ელვრების მურნობის 92%—მდე, ორმეტე-
იანი—7—8%—მდე, ხოლო სამმეტეიანი ელვრები სრულ-

აგრეთვე ცრუფარია. განსაკუთრებით თბილისის ზონაში სეივ-
ნად გაფორმებულ ვაზებზე. ამ მუცხვების მასობრივად გავრცე-
ლების შემთხვევაში მკვეთრად ეყვალა მოსავლის სარისხი.
ფილოქსერისათვის ჯიბი უფრო იუნს გამძლეობას, რის გა-
მოც აუცილებელია მისი დაწინაობა სათანადოდ მურნეულ ფი-
ლოქსერაგამდე საშიფრებზე. ვაზის ახლანედიანი ტვიპა, რაც

ՅՈՅՆՉԿՈ ԳԱՆԺՋՄՐԻ

დიდი მტევნის წონა 500 გ აღწევს, საშუალო მტევნის 215 გ, ხოლო მცირე მტევნისა 100 გ. ვაშლ უფრო ხშირად ვარობს საშუალო და მცირე წონის მტევნები.

ეკონომის სრული მწიფობის პერიოდში მაქრინობა უფრო ხშირად 16,5—18,5% პირის მტევნებს. სოცეური წლებში, როდესაც ქვეყანა რეკონსტრუქციას პერიოდში მომატებული სიბოძა. მაქრის მატება აქვს საშუალო ადგილი და იგი 21—22% აღემატება (დღობის შედრება). მაქრის ესოდან მატებისს მტევნად გვახ მუკანაობა (5,0—5,5% ს), რაც ამ ჯიბისთვის დაბახსიათუაქლ მუკანსახაი იათქის უკლუ რაიონში.

100 მარცვლას საშუალო წონა შეადგენს 250 გ, 100 მარცვალში 201 ცალმდე წიწვა, წონით 9,6 გ. არწიწაშიანი მარცვლები შეადგენს 16% ორწიწაშიანი — 39%, სამწიწაშიანი — 35%, ოსწიწაშიანი 9%. იმითაშ მუხმუკუკში გრეკდება სეფონშიანი მარცვლები, რაც 1—1,5% აღწევს.

მესადრებლად ახვე მარცვლებს ეურძნის მუხინეური ანალიზის მუხვებზე, როგორც ჩატარებულა მუხვინსთვის სხვადასხვა რაიონში და წარმოადგენლია ვ: ლახარინის მიერ საეკონომის მშუღერავიში (6).

მე-ე ცხრილში წარმოდგენილი მასალა ნაილად დავსტრუქებს

განკულის ყვარლის მარცვლები არალიზის მუხვებში საბჭოთა ეკონომის მუხვინსთვის სოცეური რაიონში

მასალის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტევნის საშუალო წონა გ-ით	მარცვლების რაოდენობა მტევანზე	წყენის გამოსავალი %-ით	მტევნის მუხვინსობა %-ით								
					წყენი და რბილობის ნაწილები	ალბუმი	კანი და რბილობის ნაწილები	კანი	წიწვა	100 მარცვლას 100 წონის ხარისხი			
კოვბახაი	1940	181	69	84,5	—	3,2	—	10,9	—	1,4	254	—	
საბელო	1939	302	92	87,9	—	2,1	—	10,0	—	2,3	315	—	
სოფლის	1940	326	95	82,0	—	2,2	—	13,5	—	2,3	338	—	
სოფლის	1940	278	77	—	91,1	2,1	—	5,9	—	4,5	2,3	353	—
სოფლის	1939	239	68	85,1	—	—	—	7,0	—	2,0	331	—	
ტაშკენტი	1934—1936	260	97	—	91,7	4,2	—	—	—	1,6	2,5	372	9,6

განკურის მტევნის და მარცვლის უკეთ განვითარებას განსაზღვრობთა თვისობის, იალტრასა და ტრანსპორტის მუხვინსობის სოცეუბი (მტევნის საშუალო წონა 239—325 გ. მარცვლის საშუალო წონა 3,15—3,72 გ), აგრეთვე წყენის მუტ გამოსავლის (82—87,9%).

მარცვლის მუხინეური თვისებებიდან აღსანიშნავია მისი უფრე მთავარების ძალა და გუკლუქობისძი წინააღმდეგობა.

დაცხი მუხინსობის საწყოლო მუხინსობის (იბილისის ცარეხის) სოთი წლის საშუალო მონადგობის მიხედვით მარცვლის უფრე მთავარების ძალა შეადგენს 235—235 გ-მდე. სეპრის სოცეული სადგურის მასალის მიხედვით ამავე ზონიდან აღებულ ნიმუში მარცვლის მთავარების ძალა 273 გ-მდე აღწევს. ამ თვისებით იგი სეხებით ავსოფილდება სარისსოვანი სუფრის უფრის ჯიბისაში წყენებულ მოსთონებს.

გუკლუქობისძი წინააღმდეგობაც საკმაოდ მაღალი ასხიათეს. მარცვლის უმცირესი დატვირთვას ხბბე აღწევს, ხოლო უდიდესი—1900 გ. საშუალო—1150 გ.

დღობის მუხინსობის ზონში განკურის ეურძნის ტენინეურ სიმრეცხე აღწევს სექტემბრის მეორე ნახევარში (მაქრის 17,6%, მუკანაობა 6,1%). სექტემბრის მეორე ნახევარში მაქრის მატებას აქვს ადგილი, მაგნი არა შედრება. უკლუქ სუხადღურში მოსლოდ 0,5—1,0% მდე მატელობს, ამის მუხამაში საეკონომის მუკანაობა კლუბელობს და სექტემბრის აღსასრულისთვის მაქრის თითქმის 20% მდე აღწევს, ხოლო მუკანაობა 6% მდე. ოქტომბრის პირველ დეკადაში კიდევ მატეობის მაქრინობა და იგი 21—22% მდე აღწევს, ხოლო მომადგენო გუკლუქობა როგორც მაქრის, ისე მუკანაობა უკლუქობა რჩება. მაქრის ეურძნის მატებას მოსდევს მუკანაობის მუხვური დაცვა, რაც პირველად მუკანაობა დღობა და უსაღობის ხდის. ეურძნის ცურენებელი სილამახით და გვერის თვისებებით განკური მუხვინსობის მუხვინსობის ხსიათება:

მარცვლი ღამში მოხვინსობის, მოფეოლოლო ქარისეური, არა სეკლუანია. კანი რბილობთან ერთად დევილად იღე-

კება, საშუალო წინაში. გეო რეკლუბირივი ტემპილი, 17—18% მაქრის მუხვინსობის საშუალო მუკანაობაში (6,1—6,5%), ხალისიანი, პარმონიული, წიწვა რბილობს ავლილად გვლუბა.

სეზონიდანსული თვისებებით განკურის ეურძნის სეხებით ავსოფილდება სარისსოვანი სუფრის ეურძნისა წიწვისად უკლუქობისთვის. ეურძნის მუკანაობა და ტრანსპორტებლობისზე მცირე მანძილის დეხი წარმოება 1933—1951 წლებში ასხ. რ. ციქარევის მიერ, დეკლარევისთვის აღებულ იყო განკური, ჩინური და აღმუხინსობილი მუხვინსობი. ნიმუშები დამხვად დღობის საწყოლო მუხინსობაში ეურძნის სრული მწიფობის პერიოდში.

როგორც მუხინსობა, ისე განკურის ეურძნის თვისებობა 6—10 კვიანი ეურძნით, სდენს მასალად და მის გარეშე. სდენს მასალად გამოუყენებულ იყო ნახურის, ეურძნის ინახვობა და მაცივრის გეზირებობის მიერ, სოლო მისი ნაწილი იგუნებობადა მარმერტიბი თბილისი—ბათუმი რამდენიმეჯერ უკან დაბრუნებით სულ 10 დღის ვაითი.

დასასრულებელი ჯიბებიდან მუხინსობის უკეთესი უნარი განკურისა განკურისა. პირველი მარცვლისთვის ხალი მტევნები 70—75% შეადგენდა, დანარჩენი ჯიბებისა კი 35—40% არ აღემატებოდა.

განკური ტრანსპორტებლობის მსრინევი უკეთესი აღმობინდა. ათი დღის მუხვინსობის შემდეგ უსადენობა მუხვინსობა ეურძნის 80% ხალი აღმობინდა, ხოლო დანარჩენი ჯიბების ეურძნის თითქმის 50%-მდე დამინდა. ეურძნის მუხინსობა და ტრანსპორტებლობის უნარი კიდევ მუტად შეიძლება გავლიდეს თე იგი დაცივრული იქნება მზით უსადენობა განკურისა და მცირე ნახურევი გუნებობა.

ასეზონიდანის პირობები ი. მ. მუხინსობის მიერ ჩატარებულ ცეხობი (7) დადასტურდა განკურის ეურძნის მუხინსობის დიდი უნარი და ჯიბისთვის დამახასიათებელია ეურძნის თვისებების უკლუქობა მუხინსობა.

სეურთო მუკანაობა და დარაიონება

სეკარეოლოს პირობები განკური საშუალო მოსავლიანი ჯიბია, ამ ჯიბურ თვისებას იგი მუხვინსობის უკლუქობა რაიონში ავლიდენს. იგი სხიათება მტეირი ან მუტად მლიერი ზრდაცნიკითარებით. ცალკეობის რეხების სირგებ სევეტეტიციო პერიოდის დასასრულისთვის ხშირად 3—4,5 გ აღებობება. მლიერი ზრდაცნიკითარების გამო ჯიბი სეკარეოლოს გავლიდებულ კეხის არს. სეკარეოლოს პირობების მისთვის კეხის არე აღებული უნდა იქნეს 2X1,5 მ, ი. 3 კვ. მუტრი. კეხის არის გავლიდენსთან ერთად ჯიბი სეკარეოლოს დიდი დატვირთვის ფორმებს.

განკურისთვის საუკეთესო ფორმაზე უნდა იქნეს მიწვეული მრავალსაეკლუბობის ფორმა და ორმხრივი კორდონი ორ-ორი საფორმო რგოლით, თითოეული ვახის 30—50 მდე კვირით დატვირთობ. საკარმიდამო საეკლუბებზე, აგრეთვე მუხინსობაში სტრანსპორტ გეხებზე სევიანად გაფორმება მუტად პირბეჭეტილია ჯიბისთვის.

მოსავლის პირველ ნიშანს ჯიბი იძლევა დარეკვნილი მეორე და უფრო ხშირად ნიშანს წელს, ხოლო სრულ მოსავლს შესუევი წლიდან. მოსავლიანი ეკლუბების რაოდენობა მუხვინსობის 40-დან 57%-მდე, მოსავლიანობის კოეფიციენტი დაბალი აქვს

(0,45—0,53). სანეოთუე რუბის მოკლედი სხვაა ურეგულარა, რის გამოც ურეგულარა მისი განხედა 7—10—12 კვარტამდე. როგორც შედეგად ნაწილებიან, ისე შეცვლელი კვარტებთან განათარბებული ელორტები უმოსვლია. უკვდილცენა და დწვირდებარეკლიანება ჯიშის ნაკლებად ახსიათაებს.

სიკოტან დავაქოთობათა მიმართ ჯიშის დიდ შერბობიანობას არ ირებს, მაგრამ მისი წამლობა როგორც კრახის, ისე ხდრის წინააღმდეგ სავადებელია წახად უნად იქნეს მიხნული, როგორც ეს შეცვასკობის დავიწმუცებითა კავადისქისუბელი. ეპისის მკურნელებიან ნაკლებად ახსიათაებს. მისი უკონა, ამ მკურნელების მოქცედა სსამეგ თათობის შევეოთად შევადნება, რის გამოც მის წინააღმდეგ მოთილა დანევათებულად და მაღალნარისხობედა უნად წამომეცება. ფილოქსერის მიმართ ჯიშის სუსტ გამძლეობას ირებს.

მაღალნარისხობის მიმოქცობის მოსაღებდ განჯურის ეპიშენება უნად წარმოებეს მსათ სეცად განათარბულ ნაკვეთისე

და სხსნარის სხსნარევათობილელოთა დანრედ ექსპობიციებზე. ამგურად ეკილეობიან მიღებული ურეგულარა წარსტებთა გამოიქნება სხსნაროდ კანასხად და შირეულ მიწილზე კავადისევენად.

შირეული დავებოთა სიამსოიქებუბის გამო, განჯური დიდი ურადებობის დონისა. ამქმად შევეწასობის დანკარ თინათილ განათარბებისთან დავეპირეოთა მათი გამტება მისობრეა სირევეობის სართ უნად სკარტებს, რომ უხონრედეოთილ იქნეს მისხსნალობა მაღალნარისხობის სუერის ურეგულარა.

განჯურის გარეულებების სავეციკოს მაკრობიონებელ უნად სითილცის თბილესის, სემკობის, რუთავის, მარნეულის, მოღლის, მესტიის, კახასი და გორის რეგენსკობის ხონები.

ჯიშის უმოსტეტიელია დავეოთუე ეპიშენისა და შუა იმერეთის ზირობებისელები.

ვევად დასხსნელებულ ზონში განჯურის ეპიშენება უნად წარმოებეს სანეოთუე სითხსნაროდ მერნეულ ფილოქსერეკამდე ეპისის სხსნარეებზე.

Г ан д ж у р и

Ганджური белый высококачественный столовый стандартный сорт винограда.

Встречается сплошными насаждениями в Кировабадском, Низамийском, Агдамском и др. районах.

За пределами Азербайджана данный сорт встречается в районах Армении, Дагестанской АССР, Краснодарского, Ставропольского краев, а также в Ростовской и Крымской областях. В Грузии сорт под названием „Ширазули“, „Тавризули“ с древнейших времен культивируется в виде хейвани в окрестностях г. Тбилиси.

Долголетними исследованиями установлены большие перспективы развития данного сорта в условиях Восточной Грузии, в особенности в пригородной зоне г. Тбилиси. Данный сорт в означенной зоне проявил себя с наилучшей стороны, как по качеству продукции и урожайности, так и по развитию и долговечности кустов. В связи с этим сорт Ганджური включен в стандартный ассортимент столовых сортов винограда Грузии.

В настоящее время сплошные насаждения данного сорта встречаются в Дигомском уезде Грузинского государственного сельскохозяйственного Института и Самгорском совхозе Самтресты, а также в самом Тбилиси на приусадебных участках.

Листья. Листья довольно крупные или крупные, длиной 15,5—18,0 см, шириной 15,1—17,1 см, по форме овальные, чаще пятилопастные.

Пластинка листа чаще плоская, реже воронковидно-жабовчатой формы, снизу покрыта редким паутистым пушком серого цвета.

Черешковая выемка открытая, чаще широко-стрельчатая; реже — лировидная или сводчатая на дне с одним или двумя шпорианми.

Верхние вырезки довольно глубокие, закрытые, с эллиптическим или яйцевидным просветом.

Нижние вырезки открытые и едва намечены, реже в виде входящего угла или щелевидные.

Конечные зубцы лопастей треугольные, чаще с выпуклыми сторонами и острой вершиной, иногда встречаются и треугольно-пиловидные зубцы с одной стороной выпуклые. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей. Отношение черешка к длине среднего нерва 0,7—0,9. Черешок

голый, красноватого цвета, переходящий у основания в розовый.

Цветок. Песты обоеполые, нормального строения. Тычинок чаще 6. Встречаются цветы также с 5 и 7 тычинками. Тычиночные нити чуть длиннее пестика. Количество цветов в соцветии достигает 550.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3—4,5 см. При полной зрелости винограда ножка с гребнем травянистая и светло-зеленого цвета. Гроздь средней величины, длиной 13—16 см, шириной 9—10 см. Длина крупной грозди достигает 19 см, при ширине 11,5 см. Длина маленькой грозди 9,5 см, при ширине 6,5 см.

Общая форма грозди — цилиндрико-коническая или коническая, реже цилиндрическая, средней плотности, или довольно плотная.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 4—6,5 мм. Подушечка бородавчатая и широко-коническая.

Ягода средней величины или довольно крупная длиной 14,7—21,0 мм, шириной 13,0—17,7 мм. По форме овальная, по середине широкая, у конца округлая.

К периоду полной зрелости виноград принимает красивый светло-золотистый цвет. Кожича нетолстая, но прочная, мякоть довольно сочная и мясистая на вкус сладкая.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2. Длина семени составляет 6,5—7,5 мм при ширине 3—3,5 мм. С спинной стороны светло-коричневого цвета, с брюшной — вдоль борода соломенно-желтого цвета. Халаза овальная и довольно влакляющая. Длина клюва достигает 1,8—2 мм.

В условиях Дигомского уезда (Гаребуанский р-н г. Тбилиси) общая продолжительность вегетационного периода от распускания почек до полной зрелости винограда составляет 158—165 дней.

Период плача и набухания почек длится 14—15 дней. Распускание почек начинается с 15—16 апреля; цветение с 5—6 июня. Начало созревания ягод — в первой декаде августа, а полная зрелость винограда — от 12 до 18 сентября.

Вызревание лозы хорошее. К периоду полной зрелости винограда побег по всей длине вызревает

полностью и приобретают характерную зинию окраску.

Куст характеризуется сильным ростом. В условиях Дигомского учхоза отдельные побеги достигают часто 2,5—3 м, в отдельных случаях до 4-х и больше.

В Дигомском учхозе первое плодоношение наблюдается на 3-й год. В пору полного плодоношения вступает на 5-й год.

Сорт характеризуется средней урожайностью. По данным последних лет урожайность Ганджурн в Дигомском учхозе составляет 80—130 центнеров. В означенном учхозе в основном применяется многорукавная формировка с нагрузкой кустов от 40—50 глазков, в среднем 40—45 глазков. Сравнительно малая урожайность при такой высокой нагрузке объясняется относительно малой площадью питания кустов (1,5 × 1,5 м). При буйном росте побегов, особенно во время цветения, происходит массовое осыпание цветков, грозди делаются рыхлыми и значительно снижается урожайность. Исходя из этого, с целью нормального развития лозы, повышения урожайности и улучшения качества продукции считается необходимым в условиях Дигомского учхоза и прилегающих микрорайонов применять площадь питания 2 × 2,5 м с применением многорукавной формы при нагрузке кустов, в зависимости от силы роста — от 30 до 50 глазков.

Количество плодоносящих побегов варьирует от 40 до 57%. Коэффициент плодоношения колеблется от 0,45 до 0,53.

Сравнительно низкий коэффициент плодоношения и низкая урожайность наблюдается при короткой обрезке плодовых стрелок. В связи с этим в условиях Грузии подрезку плодовых стрелок в массовом виде производят с оставлением на них 8—12 глазков.

Побеги, идущие из старой древесины, обычно бесплодны.

При благоприятных условиях на фоне высокой агротехники сорт подвергается незначительному осыпанию цветков и горошению ягод.

К грибным болезням сорт не проявляет особой чувствительности. В микрорайонах Картали (Дигоми, Самгори) при нормальном проведении лечения против милдью и оидиума Ганджурн почти не страдает от этих болезней. Признаки милдью можно встретить и то очень редко — на листьях.

Сорт довольно сильно повреждается грозлевой листоверткой, особенно в окрестностях Тбилиси.

Механический анализ грозди дает следующую картину:

Вес крупной грозди достигает до 500 г, маленькой — до 100 г, в среднем 188—230 г.

Количество ягод в грозди варьирует от 72 до 92. От среднего веса грозди на долю ягод приходится 96—97,5, гребней 3—4, кожицы 17, семян 3,5 и сока 79 процентов.

Средний вес 100 ягод составляет 250 г. Количество семян 204, воды 9,6 г.

К периоду полной зрелости винограда сахаристость в соке достигает 18,6% при общей кислотности 6,1%¹⁰⁰.

Ганджурн относится к группе высококачественных столовых сортов винограда, что подтверждается внешним красивым видом гроздей и ягод, довольно высоким вкусовым качеством продукции, высокой транспортабельностью и хорошей сохраняемостью винограда.

В условиях Грузии, в связи с широким развитием виноградарства столового направления среди качественных столовых сортов винограда Ганджурн и в дальнейшем займет ведущее место, особенно в пригородной зоне г. Тбилиси, Рустави а также районах Картали и Кахети.

Его дальнейшее разведение должно производиться в основном на южных склонах, с подбором легко прогреваемых аллювиальных почв.

ლიტერატურა — Литература

1. ყვებოძველი ნ. ყვებობრულ მუცარბოა ზონები საქართველოში. თბილისი, 1937.
2. მთიანეთის რეგიონის სოფლებში აგროტექნიკური ღონისძიების გადგმა სურსათ უზრუნველყოფის (წითელი ზეფურის ფა ენაფორა), გვ. 222. ფა მუცა მხატვრის შრომები, ტ. XI. თბილისი, 1958.
3. მთიანეთის რეგიონის სოფლებში სურსათ უზრუნველყოფის პრობლემა. თბილისი, 1938.
4. ყვებოძველი ნ. საქართველოს დემონიური ისტორია. წიგნი II. თბილისი, 1934.
5. Коржикова С. Ампелография Крыма. Описаны сорта винограда разводимых в Крыму, т. 3. СПб., 1904.

6. Лазарян В. Кировобазский столовый, Ампелография СССР, т. III, Москва, 1954.
7. Маджлов Р. Способы транспортировки столового свежего винограда. Кировобаз, 1936.
8. Петруляк А. Эволюция культурных форм винограда. Докл. Акад. Наук СССР, т. XIII, № 8, 1938.
9. Pulliat Y. Les raisins précoces pour le vin et la table. Coulet, Montreilleir, Masson Paris, 1897.
10. Goethe H. Handbuch der Ampelographie, 2. Aufl. Berlin

საბრძოლო მეთოდების დროისთვის ვაისის რეჟიმს აღწევს სრულ მოწოდებას და იღებს კამისთვის დამასიათავებელ ვლფებს.

მასაპრობა და გოკრელი სრულებით არ მარბობენ (თბილისის საკარეუბნო ზონა). მიუსედავად ამის ვაისის კვებუტური

გორულას სავადაეო პერიოდი და მისი ცალკული ფაზების მუდგალობა

დაკარევის წარმოების ადგილი	დაკარევის წელი	საბრძოლო პერიოდი	ვაისის ფაზის	კარევის ხარისხი	ცალკული ფაზის	ფაზის მუდგაობა	ფაზის სრული სიგრძე	ფაზის ხარისხი	ფაზის ხარისხი	ცალი 1			
										ფაზის ხარისხი	ფაზის ხარისხი	ფაზის ხარისხი	ფაზის ხარისხი
მუდგაობისა და მუდგაობის ინტერვალის ხარისხი	1950	1951	1952	22.IV	12.VI	24.VIII	6.X	168	27.XI	220	218—219	3244	
	1951	1952	1953	26.IV	7.VI	23.VIII	8.X	170	24.XI	213			
ფაზის საშუალო მუდგაობა (თბილისის ვაისებში)	1951	1952	1953	15.IV	2.VI	18.VIII	2.X	171	28.XI	228	218—219	3244	
	1951	1952	1953	17.IV	4.VI	14.VIII	29.IX	166	28.XI	222			
საშ.	—	—	—	17.IV	3.VI	16.VIII	1—2.X	168	26—27.XI	224—225	—	—	

მოსავლიანობა. მოსავლის პირველ ნიშნებს გორულა იმდენ უფრო სწრაფად დარეკიან მესამე წელს, სოლო სრულ მოსავლიანობას იწყებს მეთრის-მეთვრე წლიდან. აქვე მოგვყავს მოსავლიანობის მაჩვენებლები (იხ. ცხრ. 2).

მას და მოსავლივ მჭირვ ავადება. დაკარევა ცხვაროფს, რომ დასავლო საკარეულის რინანი პარობებში, სადავ იგი საკოლეკტორი ნაკეფებზე კაქმეზული ნივრის მჭირი, უფრო მგრანობიარეა, სოლო მედარებით უფო უღლებს კრავს. მიუსედავად ამის მისი მუქმულა კვლა პარობებში სავადებულო წესად უნდა იუნეს მინწული, სოლო მუქმულა რაფენობა სვადასევა პარობებს მესამასივდ შეიძლება ცვლებადობდეს.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, გორულას მუდვი ნარევა აღმსარეული საკარეულის რარინებში (თბილისის, მცხეთის, კახის, გორის) მჭირივად საკეთარ მირევა და სვიტების სახე-იაა წარმოდგენა, რომელთა სწრაფება 60—100 წ. და მტრით კინისზურგება, მიუსედავად ამის ვაების ნორმალური ზრდა-განვითარებით და მოსავლიანობით სხვადასხვად.

აღნიშნული მდგომარეობა ნებს კვალდეს დავსენობა, რომ ეს ვაიში არ უნდა იუნეს დიდ მგრანობიარობას ფილოქტერის მჭირი. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოსავლიანება იუნესვად მსავ-სად მუდვი რიგი აბორიტენული ვაიშებისა, გორულას დაწინება და ნადრევი დაღება. ყოველ შემთხვევაში ეს საკითხი მუდგომ-სწრაფებას სჯობრობს.

ვაიშის დამოკიდებულება ვარეშო პარობებში-სად მ.ი. აღმსარეული საკარეულის რარინებში (მცხეთის, თბი-ლისის, კახის, გორის) სუფრის გორულა არ იუნეს მგრანობი-არობს ყოლოდერი პარობების მჭირი. დავკრევიბით დადასტუ-რებულაია, რომ იგი დაუბრკოლებელი ნივითარება, როგორც სეო-ბათა დაბლო ზოლში, ისე მუშადებულ ადვილდებუ და სვა-დასხვა ექსპონივის ნაკეფებზე. მაქარა პრიდექციის სარისხობ-რივი მაჩვენებლების მიხვეით უფოფს მუდგეს იმდენად საშუა-რით დახრილ მუშადებულ ადვილდებუ და ღრმა ღონირ ნია-დავებზე. ამგვარ პირობებში გორულა გამობინძევა, როგორც ნორ-მალური ზრდა-განვითარებით, ისე საქობად უფო მოსავლით და რავ მთავარი პრიდექციის სუფხოვა ეჭობით (ღიღობი, ღლან-ნი—თბილისის რან-ი; ვახანი—მცხეთის რანი; საიდისავი, წყაღ-ნი—გორის რანი).

გორულას ვერნის მჭირეკენ ნაკვად შეიძლება ჩაითვა-ლოს ის, რომ პარეკლის ვანი უფში აქვს, რავ შეიძლება კივად მუქად ეთხზინეს ქარების ღრის.

ხაშთის ვინების მჭირი გორულა მსავად გორული მუქ-ნისი გამშლე; მჭირი ვინების მოქმედებით კი იგი მსობობად ზიანდება, მაქარა ზალაღი აგორტენიკის ფონზე და ამის მუდგად ვეკეტური ნწილებს ზღასეკური ნივითარებით გამობინძევის შემთხვევაში ვაისის ნწილებს ენეკამშლეობავ მნიშვნელოვად ხინდება. ვინებლში გამშლეობის მუქ ნაწილს იუნეს აგროფე ეს ვიში მუშადებულ ადვილდებუ და ნადრეტინანი პარობებში, ვრსის და იმეკე ყოლოდერი პარობებში სუფრის გორულამ სი-დაითვისება და წყლის ზონებში (გორის რანი) 1948/49 წწ.

გორულას მოსავლიანობის მაჩვენებლები

ცალი 2

პარობების ზღაპრ-ბის ადგილი	დაკარევის წელი	ვაისის ფაზის	პარობების	მუდგაობის	მუდგაობის	მუდგაობის	მუდგაობის	მუდგაობის	მუდგაობის	მუდგაობის
ფაზის საშუალო მუდგაობა (თბილისის ვაისებში)	1951	1952	1953	81.5	74.5	0.75	226	2.50	1210	270
	1951	1952	1953	70.3	81	1.10	204	2.80	1090	265
საშ.	—	—	—	78.1	78.5	0.93	215	2.85	1203	273.3

ქართული ორმჭირივი წესით ფორმირებისას (ორი სანაყოფე და ორი სხამდე) ვაიში სახეობება საშუალოდ დიდი მოსავლიანობით. ერთ რეჟიმ უფრო სწრაფად ვითარდება ერთი მუდგანი; კესდება ორივე, მხოლოდ არასანაზარი სიდიდის. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 0,75—1,1 აღწევს. მტყენის საშუალო წონა 206—215 გრამია, სოლო ერთი მჭირის საშუალო მოსავა-ლი (20—24 კვირით დაკრევივის შემთხვევაში) 2,5—3 კილოგრამამდე აღწევს. მოსავლიანი ელორებები ვაზზე საშუალოდ 74,5—81%-მდე აღწევს.

სვიტისებური წესით ფორმირების შემთხვევაში მტრულობს, როგორც ვაისი ზრდა-განვითარება, ისე მოსავალი და ცალკეული მტყენების სიდიდეც. სწირია შემოსევა; როვა დიდის და კლდისის ზონებში (თბილისის ვარეშანი) ერთი მჭირი სვიტენად ფორმირებულ ვაიში (50 კვირამდე დაკრევივით) 10—12 კგ-მდე ურეგებს იმდენად და მტყენის საშუალო წონა 250 გ აღივსება, სოლო ცალკეული მტყენები 500 გ-მდეც კი აღწევს; ასეთივე სე-რაობა კი. თბილისის ზონამდე; ვაჭები, სადავ ვაიში გორულა; საქობად ფაროდ არის ეკრეცლებული და მჭირივად სვიტენად არის ფორმირებული, არის შემოსევა, როდესაც იგი სვიტენაზე იტყროება 150-ივე კვირით და მოსავალიც 35—40 კგ აღმუტება.

ვევილდება ამ ვაიშს მჭირვდ ასახეობებს. წერილი მარე-კლებს რაოლონობა მტყენში 1—5%-მდე აღწევს.

ვაიშის გამშლეობა საკოეკენ ვაჯად მოფოგობათა და ფილოქტერის მიმართ. აღმოსავლეთი საქართველოში გორულა სოკოვად ავადმყოფობათი საქობად კარვად უღლებს მა-მინავ კი, როდესაც ჰრანისა და ნდრის წინააღმდეგ წამლობას

გამოაღიანა ზამთრის ენისებაში უფრო მეტი გამოვლითა ვიდრე ზინება, ქართლის თითად და სფერვანა.

ჯამის სპეციფიკური თვისებები. გორულას სპეციფიკური ნიშნები საუკრავლობა განსვლად-ფორმირების საკითხში. შრავალი წლის მანძილზე წარმოებული დაკვირვება ცხადყოფს, რომ ქართული ცალმხრივი ფორმა, რაც გულისხმობს ვახის რატიროვას 8—12 კვირის შემდეგ, ამ ვახისათვის მიუღებელია, რადგან ამგვარი მუკერი სხელის შეგდება ფერხდება ვახის ხაერის ზრდა-განვითარება და მოსავლელი მერცხეა. როგორც უნაიო იგი აღინიშნული, დიდი დავითროვის ფორმა, ე. წ. „სევე-ნიშნური“ ამ ვახისათვის პრესპექტიული ფორმაღ უნდა ჩაითვალოს, რადგან მუდგებდა ვახის ხაეროთა ძალა და შეუიარაღებლობა მოსავალი, პროდუქციის სისიხის შესანარჩუნებელი. ამის დასაბუთებელი ფაქტები შრავლად მოკავებულ აბილიში და მის საკრავებო ზონაში (რადკულა, ვაჟე, დიდუბე, დიღომი, გულანის). აქედან გამოდინარე, საკრავობა ნაკვეთებზე, აგრეთვე მუდგებლობა საკრავობითო ტიხის განვითარებად წარმატებით შეიძლება გამოუყენებულ იქნეს გორულას სიცივისებური წესით ფორმირება. ამ ვახით გამკმეზულ სწარმოთ სისიხის ენისებები ეთ გამოყენებული უნდა იქნეს ორმხრივი კარდონი, ოთხიველ მხარეს ორ-ორი სავიძობო რგოლით და შრავლად-საკრავობის ფორმა მარზე, ვახის განვითარების შესაბამისად 3—5 სანუკრავო რგოლი დატოვებით (სავიძობო დავითროვა 36—40 კვირით). ეთხვლად აღნიშნული ფორმები მაღალი ავროტეხიის ფონზე უსრავლდებოდა ვახის სორამდურ ზრდა-განვითარებას, უსეი მოსავლის მიღებას პროდუქციის სარისხის შესანარჩუნებოთ.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დასასიათება

სამეურნეო დანიშნულებით გორულა ადგილობრივი მოხმარების ძალადსარისხოვანი სუფრის კერძის ვახითა ვაგუფს მიეკუთვნება.

ამის დამამატებელია მტევნისა და მარცვლის გარეგნული სილამპი, მარცვლის ფერი, რბილობის სიმკვრივე და ტყვილი-მომავალი გემო, კერძის ტრანსპორტებლობა და შესახვის კარგი უნარი; აგრეთვე ვახის სორამდური ზრდა-განვითარება და სოხანად მოვლისა და ფორმირების შემოსევებით უსეი მოსავლიანობა.

საქაროველობა ვახის ამორიგებულ ამორტიმტიკიან გორულად განსაკრავებოთ გამოირჩევა კერძის შესახვის კარგი უნარით. სოფ. გულანის მესოტრებლები ამ ვახის კერძებს როგორც წარსლები, ისე აშეზადებ ინახავენ სპეციალურ კუთვბით ხაერის ფერხება. ამ მახსოთ არაფერ ტექნიკურ საწარმოთა მესულ ხალ და იხელ მტევნებს, ავლიან მას მოქმეფიფებულ, დასიანებულ და წერილ მარცვლებს; კუმს მტევნებს ასხელებენ და ამ გვარად გამოხდებულ მასლას მესულ ამობენ. პარალელურად ამხდებენ კერძის ხაერის კუთვბით და ხაერის. იღებენ რბილად სისხისების, რომელსაც ხანგრძლივად ამობრუნ. გაციროლი ხაერისის ფხებში აწეობენ კერძის თითო ფხება. ფხებში ხაერისის სისქე 2—3 სმ უდრის. სხალობოდ კუთვბის ხაერისის აწებენ, მგრად ტრეხნიან, უკუებენ სხერავს და ინახავენ მუდარებოთა დახალ ტემპერატურულ პარობებში მესული ზამთრის განახლობაში. ამ წესით შესახული კერძის ინარჩუნებს აუვის ფერს, სისალეს, გემოს და ხიორად გვიან განახლებულ კომპოქოთ ხალემ კახადდ. კერძის აუვიის გარგანობით და გემოთი ახლად დაკრფილად მოგვეკონებს. ამრიგად, საქაროველობა თეორეტიკული ვახის ამორიგე-

ნულ ვახებს შორის გორულა უდრესად პრესპექტიულია, როგორც სარისხოვანი სუფრის კერძის ვახით.

გორულას მტევნის საშუალო წონა 210,5 გ აღწევს; მარცვლების რაოდენობა მტევანსუ მერცხობა 68-დან 72-მდე (საშუალოა —70 ცალი). მტევნის მუდგებლობა ახეთია: კლერტი მუდგენს 4,6—5,4%, კანი —15,6—19,1%, წინაპა—3,0—3,2%, სოლო წვეთის გამოსავალი მერცხობა 72—73,3%, მდე (საშუალო 72,7%). 100 მარცვლის საშუალო წონა 289 გ უდრის, სოლო 100 წინაწინა—3,25 გრამს.

სხვა ადგილობრივი ვახებთან შედარებით სუფრის გორულა რამქმეზე დიოთი ადრე მწიფდება; კერძის სიმწიფის პერიოდში მუდგენობა 18,15—19,3% არ აღემატება, სოლო ხაეროთ მუდგენობა 5,6—6,1%, მდე აღწევს. დავითროვა ცხადყოფს, რომ კერძის დავითროვითა დაკვირვებებში მასში მუდგენის 1,5—2%ითი კალიბების, მანამდე მუდგენობა ეფხება, რაც პარალელურად ღირსებებს შენამდგებობად ამკარებს (კერძის ბლანტი და უსილისო სპეციალ სხება). აქედან გამოდინარე ამ ვახისათვის 15—18% მდე მუდგენის მუდგენობა ხაერის სორამდურად უნდა ჩაითვალოს და აუვის შესახვის რეკლად დავითროვლები ნაკრავებს ოქტობრის პირველ დეკადში.

ტექნოლოგიის მონაცემებით (2), გორულას მარცვლის წინააღმდეგობა მუდგენის მთავარი საშუალოდ 1210 გრამია, სოლო წინააღმდეგობა პროდუქციის მთავარი 270 გრამი.

გორულას პროდუქციის დღისად გამოყენება მისწამწერნეულია, რადგან მისენ ცალკე დავითროვით დღისო სხიანდება ნაკლები პარმონიულობით, დახალ მუდგენობით, აუკომოლინისა და სიმკვით არასურველი მუდგენობით და მესხისის ნაკლებუნარიანობით. დამამტებია მისი ეფხეი სხვა ადგილობრივი ხალეივი ვახებთან ორიენარული ტიხის დღისად დასამზადებლად.

საერთო შეფასება და დარბიონება

საქაროველობა თეორეტიკულია ვახის ამორიგებულ ვახებს შორის გორულა დიდი უსრავლდების დღისით, როგორც მაღალ-სარისხოვანი პროდუქციის მომცემი სასურფე კერძის ვახით. განსაკრავებოთ პრესპექტიულია გორის, კასპის, მესხეთის, დეშეთის რაიონებისა და ქ. აბილიისა და მისი საკრავებო ზონისათვის. ვინაიდან საქმოდ დიდ მოსავლიან ვინოდ იგი იმდებუ მაღალ-სარისხოვანი, შესახვის უნარიან და ტრანსპორტებულ პროდუქციას. დიღმის საშუალო მუდგენობაში გამტეზული გორულას ნაკვეთებზე ამის დამამატებელია სურათს წარმოადგენს. აქედან გამომდინარე, მუდგენობის მუდგენობა განვიარებას თბილისის ზონაში სურველად უნდა დავის სუფრის კერძის სხვა ვახებთან ერთად (განკურა, მასლა) გორულას მახობრივი გამტეზება, მხოლოდ ნაკვეთების სხიოთ სათანადოდ მერწმულ ფილოქორეამ-მდე სამორეგებენ.

მოსავლის გადვიდების მისითი მისწამწერნილად უნდა იქნეს მინერული მუდგენობა სატრანსპორტო ტესებუ და კომდურენსვა საკრავებო ნაკვეთებზე გორულას სევისინებური წესით ფორმირება, სოლო დიდ მასივებზე ორმხრივი კორდინისებური წესით დეკუება, ოთხიველ მხარეს ორ-ორა სავიძობო რგოლის შემქსათი. ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებულა აგრეთვე ვახის მრავალსაკვებლანი ფორმირება 3—4 სავიძობო რგოლის მიდგენით, მხოლოდ უფილდებულა ვახების დიდი დავითროვების ეველად სხის საშუალო პროდუქციის დროულად და მაღალსარისხოვანად ნაკრავობა, წინააღმდეგ უსრავლდობა მათ დასახლებად-კერძობას ეფხება ადგილი და მოსავალი შესაბამის და უსრავლდობა მიიღება.

Горула

Горула относится к группе аборигенных столовых сортов винограда Карли.

Лист. Листья средних размеров, округлые или слегка овальные, длиной 15,0—18,5 см и шириной

14,6—18,3 см. Чаше пяти,—реже трехлопастные, светло-зеленые с желтоватым оттенком. Поверхность листа чаше сетчато-морщинистая; иногда мелкопузырчатая. В естественном положении форма листа ворон-

ბონკურს ორულა

ковидная, реже воронковидно-желобчатая. На верхней поверхности листа опушение совершенно отсутствует, нижняя поверхность слабо опушена вдоль нервов.

Верхние вырезки открытые и глубокие, по форме лэровидные с почти параллельными сторонами и острым дном; иногда имеют форму входящего угла. Нарядка встречаются и закрытые вырезки с широким эллиптическим просветом.

Нижние вырезки чаще поверхностные и открытые, реже лэровидные параллельными сторонами и острым дном.

Черешковая выемка открытая, чаще лэровидная, снабженная на дне простыми иными, или складчатая.

Конечные зубцы лопастей треугольные с острой или округлой вершиной, иногда с выкрутками сторонами. Вторичные зубцы чаще треугольные с острой или округлой вершиной, иногда шловодино-треугольные и односторонне-выкрутке с острой вершиной.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,7—0,9. Черешок голый, вино-красного цвета. Основные нервы у основания окрашены более интенсивно в красно-красный цвет. Эта окраска особенно заметна на верхней поверхности листа.

Цветок. Цветок обоеполюй, с нормально развитыми тычинками и пестиком. Тычиносные нити по длине значительно превышают пестик. В цветке чаще 5 тычинок, реже 4 и 6. Завязь удлиненно-грушевидной формы. Цветков в соцветии от 270 до 650.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 4—6,5 см. К периоду созревания винограда ножка грозди до половины деревянистая, остальная же часть с гребнем травянистая, светло-зеленого цвета с красноватым оттенком. Общая форма грозди цилиндрическая, иногда цилиндроконическая, средней плотности, иногда очень плотная, реже рыхлая. Длина грозди варьирует от 11,5 до 19 см, при ширине от 7 до 10,5 см.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 5,5—7,5 мм. Ножка зеленого цвета. Подушечка ширококоническая и бороздчатая. Степень прикрепления ягоды — сильная. При полной зрелости винограда ягоды принимают весьма красивый желтоватый оттенок, с мелкими темно-коричневыми пятнами.

Ягода по форме слегка овальная, симметричная, средних или выше средних размеров, длиной 15,5—20,5 мм и шириной 14—19,1 мм, по середине широкая с округлым концом. Кожина толстая и довольно грубая. Мякоть мясистая, с приятным сладким вкусом.

Семя. В ягоде 1—3 семени, чаще 1, встречается,

по редко и 4 семени. Семя светло-коричневое, с розоватым оттенком, с бральной стороны вдоль борозды—желтовато-оломенного цвета. Длина семени составляет 5,5—7 мм при ширине 3,5—5,2 мм. Халаа по форме овальная и довольно выдающаяся. Ключик светло-желтоватый, у самой вершины принимает коричневый цвет. Длина ключика достигает 1,7—2 мм.

Горула высококачественный столовый сорт винограда Картли. Его насаждения в виде лабар и хевани встречаются в основном в Горьском, Каспском, Гареубанском, Душетском и Ленингорском районах.

При соответствующем уходе сорт характеризуется большой силой роста и высокой урожайностью, особенно при применении двухсторонней шпалеры и ангорукваковой формы с нагрузкой куста в 24—28 глазков. В Гареубанском районе г. Гиланси и в самом городе на приусадебных участках Горула культивируется в основном в виде хевани; немало случаев, когда при нагрузке куста в 100—150 глазков получают 30—40 кг винограда и более.

Плодоносные побеги составляют 74,5—84%. Коэффициент плодоношения достигает 0,75—1,1.

Механический и химический состав винограда этого сорта следующий:

Средний вес грозди—206—215 г. Вес крупной грозди варьирует от 250 до 500 г. От общего веса грозди на долю ягод приходится 94,8%, гребней—5,0%, ножки—18,8%, семени—3,1%, сока—72,7%. Количество ягод в грозди 68—72. Вес 100 ягод равен 283—295 г, в 100 семян—3,2—3,3 г.

При полной зрелости винограда сахаристость достигает 18,15—19,3%, а общая кислотность 5,1—6,1‰.

Виноград сорта Горула используется в свежем виде в качестве столового. По своим признакам относится к группе качественных столовых сортов винограда Грузии.

В некоторых анкорраионах продукция данного сорта идет на изготовление ординарного вина, но вино характеризуется низкой кислотностью, негармоничным сочетанием алкоголя и общей кислотности, а также низкими вкусовыми качествами.

Сорт исключительно столового направления.

Дальнейшее разведение сорта Горула, в первую очередь, должно проводиться в Гареубанском, Мухетском, Душетском, Горьском и Каспском районах с целью полного удовлетворения трудящихся свежими столовыми виноградом. Сорт безусловно перспективен и для других районов Грузинской ССР

ლიტერატურა — Литература

1. ქობულაძე ბ. კვლევებზე მდებარე ხიხის საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. ქობულაძე ბ. პრეპარირებული სპილენძის ვახის ჯიშები თბილისის საკვებო უბნის ხიხისთვის. საქართველოს სსრ. მეურ. მეცნ. აკადემიის მოამბე, თბილისი, 1958.
3. ქობულაძე ბ. საქართველოს ვახის ჯიშები. თბილისი, 1954.
4. ხიხის ჯიშების აღწერა. მეცნიერების საბჭოთაულმა, წიგნი II, სამედიცინო-ღია, თბილისი, 1938.

5. ქავთაშვილი ივ. საქართველოს ვინობის ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.
6. Гелеская В., Шафер Г. Краткий отчет о состоянии Закавказья, Тр. Кавказского юнк. госуд. ун-та, Тифлис, 1886.
7. Кавдурავი И. Очерк виноградарства и виноделия в Картлиани. Собр. соч. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. 8, Тифлис, 1897.
8. Негелав А. Изучение и культурная форма винограда. Докл. Акад. Наук СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
9. Чавишвили Н. 1934 წ. მუხეტის მუხეტის რაიონის სსრ-ის, т. III, Москва, 1933.

ჰექტარს, აქედან ახალციხის რაიონში 2,63 ჰექტარი, ახინაში—0,26 ჰექტარი, ხოლო ადიგენში—0,03 ჰექტარი.

გორული შვენე გერმანულზელი აგრეთვე ცახოსი, იმერეთისა და რაჭის რაიონებში. აქვე მოიკვებენ ამ მხარეებში ჯიშის გერმანულების ფართობი ჰექტარობით (იხ. ცხრ. 2).

ცხროლი 2
გორული შვენე გერმანულზელი საქართველოს ტერიტორიაზე

დასახელება	ფართობი ჰექტარობით		ფართობი ჰექტარობით	ფართობი ჰექტარობით	
	ბრუნავი	არაბრუნავი		ბრუნავი	არაბრუნავი
ჯვარისანი	0,04	—	0,04	—	4,95
წილგაბასი	13,92	—	13,92	—	2,44
საბურთაო	0,21	—	0,21	—	3,87
სამტრედი	0,09	95,94	96,03	888	9,26
ოკუპირებული	0,04	—	0,04	—	6,59
კობულეთი	0,40	—	0,40	—	0,05
კუთხისი	—	55,95	55,95	—	—
				23,63	181,65
				205,28	

ამრიგად, გორული შვენეს საერთო ფართობი ქვემოხრის ჩათვლით საქართველოს ტერიტორიაში 1953 წლისათვის შეადგენდა სულ 600,18 ჰექტარს. აქედან გორული შვენეს უკავია 600,95 ჰექტარი, ხოლო ქვემოხრის—200,1 მეჯ ჰექტარი.

ბოტანიკური აღწერა

გორული შვენე ადრეულია გორის რაიონის სოფ. წყ. წლისში. ეს სოფელი ქ. კობიდან შედარების სამხრეთ-დასავლეთით მდ. წყლისურას სუბაში, ნაკვეთი მდინარე დახრილია სამხრეთისაკენ. ვახუშტი აღწერის მიხედვით რაიონია არაქაშის რაიონის 3309-ზე და ფორმირებულია დაბალია ქარული წყლით. შედარებითად იგი ადრეულია აგრეთვე თბილისის გარეუბნის დიდის სასწავლო მეურნეობის ვახსის საკულტურო ნაკვეთში. ვახუშტი აქვე დახატა რაიონის დიდი, დაწილილი ბურღის დიდი X რაიონია 5 ბბ-ზე და ფორმირებულია მალაქურს ქარული წყლით.

ახალგაზრდა კულტურა. კვრები კაბის ჰეროიდში დაფარულია ქვისებრი ბუჩქებით და გააძვირებს ინტენსიური მოვლის დროს ვლფერი. ზრდის კონსი ვერ კიდევ გაუვლილი ფოთოლავითაა სულიანად დაფარულია ქვისებრი თეთრი ბუჩქებით და წვერისაკენ ეკავებენ; ოდნე მოვარდისფრო მუყურავ. პირველი ახალგაზრდალი ფოთოლი, როგორც ზედა ისე ქვედა მხრიდან დაფარულია ქვისებრი თეთრი ბუჩქებით. მისი ნაპირებს გადაჭრავს მოვარდისფრო ვლფერი, განსაკუთრებით ქვედა მხრიდან მარჯვებს მარხის არეგში. მომდევნო მუყურავ და მესამე წონის ფოთლებს ბუჩქს ზედა მხრიდან მუყურავ ახასიათებს, ხოლო ქვედა მხრიდან ისევე ქვისებრივად მუხუცილი, რომელთაც ნაპირებსაც ემსება მოვარდისფრო ვლფერი. სიმა მუხუცილი მუყურავ ფოთოლი და ზოგჯერ მესამესე ზედა მხრიდან ახასიათებს ბინჯაობის მუყურავ. მუხუცილი მომდევნო ფოთლების ზედა მხრიდან მუხუციან ანდაიან მცირდება და იგი უფრო სწრაფ მარჯვებს ცალკე რჩება მარჯვებს ბუჩქების სხიში. ახალგაზრდა ფოთლის ეუწყნი მლინად და დიდდება მოთეთრო-მონაცრისფრო ბუჩქების ბუჩქით და მიწათლო ვლფერი გადაჭრავს.

ახალგაზრდა კულტურა მომრგვალია ფუჭთან მნიშვნელოვან დაფარულია მოთეთრო-მონაცრისფრო ბუჩქების ბუჩქით, ბუჩქზე უფრო მდინარე კულტურის წვერისაკენ. ინტენსიური ბუჩქება ახასიათებს აგრეთვე კულტურა განვითარებულ ულვაბებსა და ვეპილერებსა.

ბოტანიკური აღწერა. ბუჩქისებრი რქა ზედალი სიმაღლით (8—10,5 მ), სრული მწიფობის პერიოდში იგი იღებს დიაფანისფერ ან მოვარდისფრო მუყურავს. მთელ სივრცეს იხს ახასიათებს მუქი მოვარდისფრო სოფელი. მუხუცილი უფრო მეტადაა მუყურავი. ზოგ მუხუცილი რქა მოყვანილია მონაცრისფრო ოსელი ბუჩქების ბუჩქით. მუსლიმობის სივრცე აღწევს 7—16,5 სმ.

ფოთოლი. ზრდადამოკრული ფოთლი მუქი შვენეა და სუპალუსე დიდი. მისი სუპალუსე სიგრძე 17,5—20,6 სმ, სოლი სიგანე 13—19,1 სმ აღწევს, ფორმით თითქმის მომრგვალია ან ოდნე განიერ-ოვალური. დრმად დასაკუთლია. ახასიათებს მთლიანი საფარი.

ფოთლის უკნის ამონაკვეთი და ჩანცისებრი, მომრგვალი ან მსხვილი ეკვალი. ცხველა აგრეთვე ისრისებრი და დრმა თლისებრი კვარტული ფორმის ამონაკვეთები. დაბალია იგი ელისპირა მისაღობული ნაკვეთით ან დახრულია ოდნე კრავებული სპირით. ამონაკვეთის ფუჭზე ზოგ მუხუცილი განვითარებულა ერთი უბრალო კნალი.

ზედა ამონაკვეთი სკამად დრმად ჩაირილია და სწრაფ დასრულია განიერ ელისპირა ან ვერტიკული მოვარდისებრი სპირით; ზოგჯერ იგი ვერტიკული ელისპირა. ცხველა აგრეთვე ჩანცისებრი ფორმის ამონაკვეთით ზარღულიანი ან მისაღობული ეკვრული და მსხვილი ან წარსივლიანი ფოთლი.

ქვედა ამონაკვეთი სკამად ჩაირილია, ზოგჯერ იგი ზედა ამონაკვეთის მსგავსად დრმად მუყურავს კუთხის. ფორმით ჩანცისებრი, დრმად ფუჭ მსხვილია და გერმანული თითქმის ზარღულიანი აქვს. მთლიანი ნაკვეთი უფრო სწრაფ მდინარე ან სკამად ჩაირილია, ზოგჯერ იგი უნებმდელია მტკნალი; იმითაა შემსუკუნიან ჩანცისებრი მისაღობული ნაკვეთი და მსხვილი ან წარსივლიანი ნაკვეთი. ზოგჯერ იგი უფრო ვლფურია. ცხველა აგრეთვე ჩანცისებრი ფორმის ამონაკვეთით ზარღულიანი ან მისაღობული ეკვრული და მსხვილი ან წარსივლიანი ფოთლი.

ქვედა ამონაკვეთი სკამად ჩაირილია, ზოგჯერ იგი ზედა ამონაკვეთის მსგავსად დრმად მუყურავს კუთხის. ფორმით ჩანცისებრი, დრმად ფუჭ მსხვილია და გერმანული თითქმის ზარღულიანი აქვს. მთლიანი ნაკვეთი უფრო სწრაფ მდინარე ან სკამად ჩაირილია, ზოგჯერ იგი უნებმდელია მტკნალი; იმითაა შემსუკუნიან ჩანცისებრი მისაღობული ნაკვეთი და მსხვილი ან წარსივლიანი ფოთლი.

ფოთლის ზედაპირი მსხვილი ბუჩქისებრი, ზოგჯერ იგი გულვითა, ბუჩქისებრი მტკნალიანი განიერი მისაღობულია. მისი ნაპირები სწრაფ ეკვრულია დახრილი, ხოლო უკნის ამონაკვეთის ნაკვეთი ოდნე უმთხვოა, ფოთოლი ზედა მხრიდან მიმდებარე, ხოლო ქვედა მხრიდან მოყვანილია თეთრი მონაცრისფრო ბუჩქისებრი ბუჩქით.

ფოთლის ეკვრული მუყურავა მუხუციანი მარჯვებს აღწევს 0,7—0,9; იგი მისაღობული, ან უნებმდელი ბუჩქის ცხველა. ზედა მხრიდან ოდნე უმთხვოა, ხოლო ქვედა მხრიდან ოდნე უმთხვოა. მისი ნაპირები სწრაფ ეკვრულია დახრილი, ხოლო უკნის ამონაკვეთის ნაკვეთი ოდნე უმთხვოა, ფოთოლი ზედა მხრიდან მიმდებარე, ხოლო ქვედა მხრიდან მოყვანილია თეთრი მონაცრისფრო ბუჩქისებრი ბუჩქით.

ქვედალი ორბუჩქისებრი, სწრაფად განვითარებული ბუჩქითა და ბუჩქისებრი. მტკნალიანი თითქმის ბუჩქის ცხველა ან ოდნე გრძელი. ვეპილი სწრაფ 5 მტკნალია. ცხველა აგრეთვე 4 და 6, ხოლო ოსელი 7 მტკნალიან. ნაკვეთი მოვარდის მსხვილიანი მოყვანილობითა. ვეპილერები ვეპილერების რიცხვი აღწევს—25—45 ცალს.

მტკნალიანი. მტკნალიანი ეკვრული სიგრძე 3,5—5 სმ აღწევს. ეკვრული სწრაფი მწიფობის პერიოდისთვის იგი ოსელი მსხვილია და მტკნალია. მისი სუპალუსე სიგრძე 16—19 სმ, ხოლო სიგანე 12,5—14,5 სმ აღწევს. დიდი მტკნალიანი სიგრძე 25 სმ უდრის, ხოლო სიგანე 16 სმ.

მარჯვული. მარჯვული ეკვრული სიგრძე სუპალუსე ბალით აღწევს 4—6 მმ, იგი უნებმდელია. სუპალუსე ბალით და მტკნალია და განიერ-ოვალური. მარჯვული სუპალუსე ბალით სუპალუსე მტკნალი ან მისაღობულია. მთლიანი ნაკვეთი უფრო სწრაფ მდინარე ან სკამად ჩაირილია, ზოგჯერ იგი უნებმდელია მტკნალი; იმითაა შემსუკუნიან ჩანცისებრი მისაღობული ნაკვეთი და მსხვილი ან წარსივლიანი ფოთლი.

აღა-ლავ დამკვირვებნი ლაქებს. ვაზის დარჩილულ ნაწილებში ამ კაობს მარცვლი სრული მწიფობის პერიოდშივე შეიქმნება ფერის რბვა, რაც თითქმის მოწყვეტილ მარცვლის მომაკვებლებს ტოვებს. მარცვლი საშუალო სიხისისა, სიგრძე 12—19 მმ-მდე, სიღრმე 11.5—19.3 მმ-მდე. საშუალო მისი სიგრძე აღწევს 13.5—14.0 მმ, სიღრმე 13.5—14.5 მმ. ფორმათი იგი მომრგვალოა ან ოვალე განვირგვალური, ზოგჯერ ოვალური; მუკ წელი უფრო განვირგვალური. ბოლო მომრგვალებული აქვს ამ მარცვლებულად და სიმეტრიულია. მარცვლის კანი საქობად სტყლი და უსმია; რბილობი საქობად მკვირივი და სირვინია, წვეულებრივ ტკბილი და ამავე დროს კვითი ოვალე მომჭკარტი.

წიქაჲ მარცვლი 1—4 ცალი წაწავა. სიძრად გვსვება 1 და 2, სიღრმე იქითაჲ 3 და 4 წიქაჲ. წიქის საშუალო სიგრძე აღწევს 6.5—7 მმ, სიღრმე სიგრძე 4.5—5 მმ. იგი დია უკონფორა, სიღრმე მუკლის პირიდან ღარბები მოკითალო-მომჭკარე ფერისა. ღარბები კარგად არის გამოხსული. ქალბა მომაყვებელი ზურვის მხარის მუკ წელი უფრო განვირგვალური ან ოვალე ოვალური და საქობად კაობსხელი. ნისკარტი მოფიფიერო-ქანსებრია და მისი სიგრძე აღწევს 3 მმ-მდე.

აკრობიოლოგიური დებსისათვის

კორული მწვანეს ბიოლოგიური ფაზების მსვლელობასზე ფიზიოლოგიური დაკვირვებანი ჩარმოება დილის სასუკლო მდურ-წიქის ვაზის კოლექციებში (სობლისის კარგებანი) სოფ. წყლისში და სადისათვის გენკარტრეტულ ბაზასე (კროის რანი). აქვე ვაოაფუბი ბიოლოგიური ფაზების მსვლელობის სანი 1951, 1955 და 1955 წლის მონაყვებს (იხ. ცხ. 3). დაკვირვება ცსაკოფის, რომ სოფ. წყლისში მიდამოებში კორული მწვანეს კალებება სოფ. სადისათვის სონსთან შედარებით

ბიოლოგიური ფაზება დარჩებოთ მიმდინარეობს და უკრებნი სრულ სიმწიფეს 5—6 ოქტომბრისათვის აღწევს.

კორული მწვანეს ბიოლოგიური განვითარების ფაზებზე ფიზიოლოგიური დაკვირვებანი 1940 წ. სექტად დოვ. ნ. ჩახაშვილის მიერ (19) კროის რაიონის სოფ. სიღისავის, სტალინის რაიონის სოფ. სტალინისა და მესხეთის რაიონის სოფ. ქსოვრისის ვენახებში. კვებო მოგვუვს ამ დაკვირვებათ შედეგები (იხ. ცხ. 3).

როგორც წამოდეგებრი მთავლებიან ჩანს, მიღებული მონაცემების ტერმინოლოგიის ცალკეული ბიოლოგიური ფაზების დაწკება-დაზარება მობის უმნიშვნელო განსხვავება. როგორც წინ უკვილობა მასობრივად იწყება ივნისის პირველ დეკადში, უკრების მეთალებს 22—24 აგვისტოდან, სოფო უკრები სრულ სიმწიფეს აღწევს ოქტომბრის მუკ რიგებში.

შესადარებლად მოგვუვს კსტიის პირობებში კორული მწვანეს მუკეფიზიოლოგია-მუკეფიზიოლოგია ინსტიტუტის ბაზასე წარმოებული ფიზიოლოგიკებათა მონაცემები (იხ. ცხ. 111, ცხ. 5).

როგორც მე-5 ცხედლის მონაყვებიდან ჩანს, კსევის პირობებში კორული მწვანეს განვითარება რამდენიმე დღით იგვიანებს, მაგრამ საშავიროდ ტემპერატურის მომაკვების გამო შემდგომ ბიოლოგიური ფაზები დარჩებოთ მიმდინარეობს, რაც სხობლოთ ვაზში იწყებს უკრების ნაღრვად მოფიფიფებას. კსევის პირობებში უკრები სრულ სიმწიფეს მასობრივად სექტემბრის ბოლო რიგებებისათვის აღწევს.

ვაზის ზრდა და მოსავალი ანობა. ქართლის პირობებში კორული მწვანეს საშუალო ზრდით სხობადება; განსაკუთრებული მოულისა და ღრმა, ღონიერ, ნადაკურ პირობებში იგი მღვურ ზრდა-განვითარებასე კი აღწევს, თითქმის აშკარად განვითარება ახსიათავს ამ ვიძი კასუთავე მუკეფიზიოლოგია-მუკეფიზიოლოგია სავდელი სადგურის ბაზასე — ქ. თელავში, სავეკეტციო ზერიოფის დასარულისათვის რეკტი მასობრივად სიგრძით 1,5—2

კორული მწვანეს სავვეტციო ზერიოფი და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა

ცხელი 3

დაკვირვების წარმოების ადგილი	დაკვირვების წელი	კორების გაშლის დასაწყისი	მწვანეობის დასაწყისი	მუკეფიზიის დასაწყისი	უკრების დასაწყისი	უკრის სიღრმე	ფიზიოლოგიის დამოკლება	ფიზიოლოგიის გაშლის დასაწყისი	ფიზიოლოგიის მთავრება	სანი
	დღისის სასუკლო მდურ-წიქის კოლექცია (სობლისის კარგებანი)	22.IV	3.VI	18.VIII	5.X	167	25.XI	218	3340	
სოფ. წყლის (კროის რანი)	25.IV	6.VI	23.VIII	12.X	170	23.XI	213	3285		
სოფ. ხობისთავი (კროის რანი)	22.IV	5.V	22.VIII	10.X	172	20.XI	213	3244		

რამდენიმე დღით იგვიანებს, ეს ზუნებრივია, რადგან დასახლებული სოფელი მისი პირა ზონაშია მოქვეყნილი, რის გამოც ტემპერატურის აქტიური მოქმედება ვაზზე უფრო დაგვიანებით იწყება. თითქმის აშკარად განსხვავებაა შედგობი ბიოლოგიური ფაზების მსვლელობასე, ასე, რომ უკრების სრული მწიფობა სოფ. წყლისში რამდენიმე დღით იგვიანებს. საშავიროდ სავეკეტციო ზერიოფის სავითი ხანგრძლიობაში უმნიშვნელო განსხვავებაა. ასე მაკალითად, ხობის-თავისა და წყლისის ზონებში კორული მწვანეს სავვეტციო-ლოგია ზერიოფის სავითი ხანგრძლიობა კორების გაშლიდან ფოთლოდევის სრულ დამთავრებამდე 213 დღეს აღწევს, ზოგჯერ წლებში კროის რაიონის და, კროფად, აქუნის სე-დობში მუხიდეობის ნააღრვი ენიგების მოქმედების შედეგად ფოთლები ვაზს რთველის წინ ცვრავ სობდვ. ამკარ პირობებში უკრები ვიჯარ აღწევს სონრმლურ სიმწიფეს; რაც მნიშვნელოვანად აუარესებს მისიან დეუნებელი დევისის ხანისსხ. დღისში მუკეფიზიოლოგია ზონაში სანი წილის საშუალო მონაცემებით აღნიშნული ვიძი ცვრებების გაშლად იწყებს 20—22 აპრილიდან, ე. ო. რიო სანი დღით დეგვიანებით, კიდრე სიღისთავში (კროის რანი), მეგრან რაიონის მატეხასთან ერთად შედგობი

მ-მდე იზრდება და უკრების სრული მწიფობის დროისათვის რეგი 85%/მდე ასრებას მომწიფებას, სოფო ფოთლოდევის დამთავრების—სრულ სიმწიფეს. ამ დროისათვის რეკტი მის მთელ სიგრძეზე დეებლობს ვიძისათვის დამახასიათებელ ელფეფს.

ცხელი 4

კორული მწვანეს ბიოლოგიური ფაზების მსვლელობა (ნ. ჩახაშვილის მონაცემები)

დაკვირვების ადგილი	წელი	ბიოლოგიური ფაზების დასაწყისი				კორების გაშლის დასაწყისი	
		წელი	მე-5 ცხედლის მონაყვები	სოფ. წყლისი	სოფ. ხობისთავი	სავვეტციო ზერიოფის ხანგრძლიობა (დღეები)	ფიზიოლოგიის მთავრება
ს. ხობისთავი	1940	15.IV	8.VI	23.VIII	15.X	183	3450
ს. სტალინის რაიონი	1940	20.IV	8.VI	24.VIII	15.X	178	3110
ს. ქსოვრისი	1940	20.IV	12.VI	22.VIII	15.X	178	3370

სათანალო მოულის პირობებში კორული მწვანეს მოსავლის პირველ ნიშნებს იღვავა დარკვიდან მესამე წელს, ზოგჯერ მეოთხე წელსაც. სრულ მოსავლეს მე-4—5 წლიდან იღვავა.

გორული მწვანე

ГОРУЛИ МЦВАНЕ

მიმდევრული აღების ადგილი	მეტროში წილი	საქონლო წილი	100 მლ ღვინო შეიცავს გრამი							დაკუმპლები	შედეგი
			საქონლო წილი	მეტროში წილი	მეტროში წილი	მეტროში წილი	მეტროში წილი	მეტროში წილი	მეტროში წილი		
სოფ. კარაი	0,9923	12,97	6,1	0,72	25,10	2,88	1,88	0,58	7,83	7,0	ზღვრის, მცირე აპოკატემითი, ხალისი, ხარისი
„ აბაჯი ფეხობიხვი	0,9916	11,50	4,4	0,4	18,98	2,0	0,53	0,86	7,3	6,9	მცირე აპოკატემითი, ბრლიანი, კაშონილი სტრუბი ღვინო
„ ხრისთავი	0,9942	12,05	6,67	0,65	25,6	2,6	0,93	0,31	6,49	6,5	ლი ჩალსტოვი მცირე სტრუბი, ხალისი, სტრუბი ღვინო
„ არხიფა	0,9944	12,4	8,7	0,82	27,1	2,91	0,7	0,32	6,8	7,4	ჩალსტოვი, ხალისი, სტრუბი, კაშონილი სტრუბი ღვინო
„ მუხანათუხანი	0,9921	11,0	5,7	0,59	17,3	1,6	0,41	0,21	6,8	6,8	ჩალსტოვი, მცირე აპოკატემითი, ბრლიანი, სტრუბი ღვინო
„ ვახიანი (დაბალი)	0,9915	11,86	6,0	0,55	18,1	1,39	0,64	0,39	5,6	7,5	ჩალსტოვი, დაწვდილი, ბრლიანი, ხალისი, სტრუბი ღვინო
„ მკლავაძი	0,9973	10,5	5,76	0,92	21,0	1,45	0,6	0,25	6,1	7,0	გაუქვარებული მწვანე ღვინო, მცირე სტრუბი, კაშონილი ღვინო
„ იქუაძი	0,9959	11,5	8,4	0,57	28,4	3,1	0,48	0,28	7,1	7,2	ჩალსტოვი, მცირე აპოკატემითი, ხალისი, სტრუბი, კაშონილი ღვინო
„ კაპიშვილი	0,9940	12,0	9,37	0,77	30,64	1,92	0,5	0,68	4,99	7,6	ჩალსტოვი, ხალისი, სტრუბი, კაშონილი ღვინო
„ ბაქაძი	0,9916	13,5	6,65	0,34	25,32	1,64	6,69	0,66	3,64	7,4	ჩალსტოვი, დაწვდილი, ხარისი, სტრუბი, კაშონილი ღვინო
„ ღვია	0,9900	12,5	5,59	0,83	18,96	1,24	0,56	0,	7,6	7,6	ჩალსტოვი, დაწვდილი, ხარისი, სტრუბი, კაშონილი ღვინო

საერთო შედეგები და დანაირები

ქართლის ცენტრალური რაიონებისათვის გორული მწვანე მირითად ვიძმ წარმოადგენს. დასახლებულ მსახურში მისი პროდუქტია როგორც ამჟამად, ისე მომავალშიც განკუთვნილი უნდა იქნეს მირითადი საარისსოვანი ფერაული ტიპის სუფრის ღვინის დასამზადებლად, სიღრმე რაიონში (განსაკუთრებით შოსიპრა, ზონაში) იგი წარმოადგენს შეიძლება იქნეს გამოყენებული, როგორც საუკვე მასალა ხარისსოვანი მამხანური ღვინის დასამზადებლად. ამიტომ ქართლის ცენტრალურ რაიონებში შეენახვის მემეტრომ განვითარების საუკუნე უნდა დაელოდოს გორული მწვანეს გავრცელება ნაწილების სხივით სითანადოდ შეიძლება ფილოქტერაგამბელ სპირიტუ დამუშავების.

ეს ვიძი ფართოდ უნდა გავრცელდეს ქართლის მირითადი რაიონების ყველა მკერობაში, სადაც ეს შეუენახვის წამყვანი. ამჟამდ დროს ამ მსახურში გავრცელებულ ვიძის პირდაპირ მჭარმოებულთა ადგილი ამ ვიძმა უნდა დაიკავოს, რაც უზრუნველყოფს

მოსახლეობას ხარისსოვანი უკონის პროდუქტით, როგორც სუფრის ღვინის, ისე სახამანურ ღვინოშალის დასამზადებლად.

როგორც დაკვირვება ცხადყოფს გორული მწვანე წარმოებით შეიძლება დინურის გავრცელება შესწავლა, განსაკუთრებით ასახვისისა და ამხინას რაიონებში, აგრეთვე შუა და ზემო იმერეთის რაიონებში (ჩიქატოური, ხალისი). აღნიშნულ რაიონებში ამჟამად არსებულ ამ ვიძის ნარევაში როგორც კარგი შრდა-განვითარებით, ისე პროდუქტის მაღალი დონისთვის სინათდება. ამიტომ აუკლებულია, რაია მთავარი უკრადება მიეცეს განამარტული სუკერტე მასალის მჭარყვას. დასტერეზულია, რომ მოსახლანი გორული მწვანის ნარევაში სინათცხლება ცრუყვავილა და მცერნაშალანი ვირადებით, რომელიც მოსახლეობაში ცნობილია („უკიბოსა“). აუფესას* და სხვა სახელწოდებით. საკერტე მასალის მჭარყვასის სწორედ ამ მდგომარეობას უნდა გაევიოს ანგარიში და გორული მწვანეს განამარტულად მასალა აუბეულ უნდა იქნეს მხოლოდ წინასწარ სელექციური და მაღალმოსავლიანი ვახეხინან.

Горули мѡване

Горули мѡване высококачественный стандартный сорт винограда Грузии.

Лист. Листья среднего яруса обычно округлые или слегка поперек овальные, больше средних размеров, длиной 13,5—20,6 см и шириной 13,0—19,4 см. Чаше пяти, реже трехлопастные. Вторичные лопасти ярко выражены; цвет листьев темнозеленый. Поверхность листа крупно-пузырчатая, реже — гладкая. В естественном положении пластинка листа воронковидная. Нижняя поверхность покрыта густым войлочным покровом, на верхней опушение отсутствует.

Верхние вырезы глубокие, чаще закрытые, с широко-эллиптическим или яйцевидным просветом, иногда узко эллиптической формы.

Нижние вырезы — средние, иногда глубокие лировидные, с острым или заостренным диамом.

Черешковая выемка открытая, лировидная или сводчатая, с округлым диамом, или же стрельчатая с острым диамом. Встречаются и закрытые выемки с налегающими или соприкасающимися лопастями и узким просветом, с одним шпором.

Конечные зубцы лопастей треугольные, со слабо выпуклыми сторонами и острой вершиной. Вторичные зубцы мелкие, по форме треугольные, с острой или округлой вершиной, реже пилородно-треугольные и односторонне-выпуклые.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,7—0,9. Черешок светло-зеленый с желтоватым оттенком, покрят салбым паутинистым налетом, иногда голый.

Цветок. Цветок обоеполюый, с нормально развитыми тычинками и пестиком. Тычинковые нити по длине почти равны пестыку или чуть превышают его. Количество тычинок 4—6, иногда даже и 7. Чаше встречается 5 тычинок. Завязь удаленно грушевидная. Количество цветков в соцветии варьирует от 350 до 450 штук. Длина ножки грозди 3,5—5,5 см. Гроздь средней величины, длиной 16—19 см и шириной 12,5—14,5 см. Длина крупной грозди достигает 23 см при ширине 16 см. По форме гроздь широко коническая, у основания ветвистая, иногда ввиду разрастания крыльев становится бесформенной. Встречаются также цилиндрикоконические. Обычно гроздь рыхлая или средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой 4—6 мм. Подушечка—бородчатая, ширококоническая. Ягода зеленовато-желтая, с легким розоватым оттенком на солнечной стороне и резкими темными пятнами. Форма ягоды—округлая или слегка сплюснутая, по середине широкая и симметричная. Кожица не толстая, но грубая. Мякоть довольно мясистая, со слегка вяжущим привкусом.

Семя. Количество семян в ягоде — 1—4 шт, чаще 1 и 2, реже 3 и 4. Длина семени 6,5—7 мм, при ширине 4,5—5 мм; цвет—светло-зеленый, с брыюшной стороны вдоль борозд—желтовато-зеленый. Халаза — округлая или чуть овальная и слегка вдавленная, Ключик коричневого цвета, короткий. Длина его достигает 1,5—2 мм.

Горули миване белоягодный сорт винограда Картели. По своим морфологическим и биологическим признакам относится к эколого-географической группе бассейна Черного моря.

До появления в Грузии грибных заболеваний и филлоксеры имел массовое распространение в центральных районах Средней и Верхней Картели (Мехети) и местные жители продукцию данного сорта употребляли главным образом для изготовления качественных столовых вин.

В настоящее время сорт восстановлен в основном на филлоксероустойчивых подвоях и выведен в стандартный ассортимент Грузии.

Основными районами распространения Горули миване являются: Горийский, Каспский, Мхетский, Душетский, Ленингорский, Сталинский и Знаурский. Означенный сорт под названием „Квишхури“ встречается также в массовом виде в Сачхерском и Зестафонском районах.

Сила роста куста—выше средней, при соответствующем уходе куст отличается сильным ростом. На фоне высокой агротехники и нагрузки кустов (24—30 глазков на куст) дает обильный урожай. Плодоносные побеги составляют 80—90%. Коэффициент плодоношения в условиях Хидистави (Горийский район) и Дгоми (Гареубанский район) составляет в среднем 1,15—1,20.

Против грибных болезней Горули миване проявляет сравнительную устойчивость, особенно против оидиума. Относительно устойчив также против филлоксеры. Его корнесобственные старые насаждения встречаются в ограниченном количестве в Горийском, Каспском, Хашурском и Сталинском районах.

Сорт значительно устойчив против зимних морозов. Из рекомендуемых подвоев Горули миване дает лучший эффект по сравнению, урожайности и долговечности кустов на Берландиери×Рипария 566, 420а, Рипария×Руэстрис 3309.

По своему назначению Горули миване относится к группе высококачественных винных сортов винограда Грузии.

В центральных районах Картели данный сорт дает превосходный материал для изготовления белых столовых вин европейского типа и шампанских виноматериалов.

Столовое вино Горули миване характеризуется нежным, приятным вкусом и нормальным содержанием алкоголя и кислотности.

Механический состав винограда Горули миване следующий: средний вес грозди 168—195,5 г, число ягод на грозди 67—97 шт. От общего веса грозди на долю ягод приходится 96—96,2%, гребней 3,13—3,6%, кожицы 16,6—17,1%, семян 3,19—3,28% и сока 76—77,2%. Вес 100 ягод составляет 172—186 г, а 100 семян—6,1—6,8 г.

В период сбора винограда (первая декада октября) сахаристость сока достигает 21,6—23,5% при довольно высокой кислотности (9,1—10‰).

Сорт с успехом возделывается также в горных местностях республики на высоте до 1000 метров над уровнем моря (в Аспиндзском, Адагенском, Ахалцихском, Ленингорском, Сталинском, Тетрицкаройском и др. районах), давая качественный виноматериал для производства столовых и шампанских вин.

В районах Западной Грузии (Сачхерский, Зестафонский) Горули миване культивируется под названием „Квишхури“. В означенных районах при соответствующем уходе сорт характеризуется весьма сильным ростом и обильной урожайностью. Продукция используется как купажный материал для производства шампанского.

Сорт заслуживает внимания и массового распространения и в других районах Грузинской ССР.

ლიტერატურა — Литература

1. სპეციალური მეთოდური მუშაობის ნაწილი საქართველოში, თბილისი, 1937.
2. ჩხეიძე ვ. მ. მუშაობის მეთოდური მუშაობის ნაწილი, სს. სს. ინსტიტუტის შრომა, ტ. XIX, თბილისი, 1943.
3. ტახიძე დ. სპეციალური მუშაობის ნაწილი, თბილისი, 1954.
4. სპეციალური მეთოდი მუშაობის ნაწილი, მუშაობის ნაწილი, თბილისი, 1938.
5. ჩხეიძე ვ. მ. მუშაობის მეთოდური მუშაობის ნაწილი, თბილისი, 1934.
6. Абесадзе К., Макаренская Е., Чхадия К. Зависимость разливной системы филлоксероустойчивости распространенных грузинских сортов винограда от различия анатомической структуры их корневой системы, вин. VIII, Тифлис, 1932.

7. Беридзе Г. Технологическая и биохимическая характеристика вин Грузии, Тбилиси, 1954.
8. Гессекин В. Шерер Г. Краткий отчет садоводства Закавказья. Тер. Кавказского общ. сел. хозяйства, Тифлис, 1886.
9. Кандауров И. Очерк виноградарства и виноделия в Карталинском. Сбор. свед. во виноградарстве и виноделии на Кавказе, вин. VIII, Тифлис, 1897.
10. Негурова А. Эволюция культурных форм винограда Докл. Акад. наук СССР, т. XVIII, № 8, 1958.
11. Чхадияшвили Н. Горули миване, Ачелогография СССР, т. III, Москва, 1953.
12. Чхадияшвили С. и Чхадияшвили Н. Материал для изучения грузинских сортов винограда „Ветра, институт эксперим. агрохим.“ № 1, Тбилиси, 1929.

გრემლტკეანა

გრემლტკეანა ნაღვება გერცელეებულ ჰერსპიტოელი ვაზის ვაშია, იგი იძლევა ძალად ხარისხის სტრანის ეფორ ღვინოს. შეეცანსუბის სპეციალურ ლიტერატურაში გრემლტკეანა ცნობილია ტუის ვაზის სასელწოდებით (ს. ჩოლოყაშვილი, ?). ამ სასელწოდებას ატარებს იგი სიღნაღის რაიონის სოფიერსო სოფლებშიც აქაჲდ.

გრემლტკეანა ჰირველად გამოიწინად საქარველში გავრცელებული ვაზის ვაშების ექსპლიტური შესწავლა-შეგროვების დროს — 1933 წელს. იგი აღწერილია ტუის ვაზის სასელწოდებით სოფ. ბობბისხეში (სიღნაღის რ-ნი) მ. ციბუკაშვილის საკრამბადო ნავეთს. ამ ვაშის ვაზებიდან აღრილია საკვირცე მახალა და შენობის შემდეგ მიღებული ნიმუშები დარგულია შეეცანსუბისა და მეღვინეობის ინსტიტუტის დიდ საოლექციო ეკანსა ქ. თელავში. რამდენიმე წლის შემდეგ, როცა ვაზებმა მოხუცდნა დაიწყო, ტუის ვაზის სასელწოდებით შოტანილი ვაზები ორი სხვადასხვა ვაშის აღქონდა, ერთი შეეცანსუბისოლიანი გრემლტკეანა, სოლო მეორე სრულიად უბუსუბო ფოთლიანი სა-პორე სიგრძის მტკვინიანი, ქაროული ფორაბის მსგავსი, ნაკლებად ხანსტერეო ვაში. ციბუკაშვილის გასარვევე გაიხსული იყო ვაშის აღწერისა და ინვესტარისაგის ფურცელი, რომელიც ვაშის აღწერის ადგილს იყო შეცვლილი¹. ამ ფურცლის მიხედვითაც მანც ორ ვაშთან უნდა გქონდა საქმე, რადგან შეეცანსუბის სვეტი წერა: „შეუსვა აბლაჲურისებრი, გესვება აგრეთვე სრულიად უბუსუბო ფოთლები“ (5). ნანაწერის განსილეთი ცამორეკვა, რომ ვაშის აღწერის დროს დაწყებულია შეცვლილა, რადგან შეუღებულა ერთ რომელიც ვაშის ვაზს, ერთსა და იმავე დროს, ერთნაირ ჰაირობის მებუსელია და სრულიად უბუსუბო ფოთლების არსებობა. ამის გამო საჭირო შეიქნა ვაშის ადგილსე შემოწმება, რომლის შედეგად ცამორეკვა, რომ მ. ციბუკაშვილის ოასვაზან ბატარა ტელავურს, მსოლია ერთი ვაში იყო გრემლტკეანა, დანარჩენი სანი ვაში ფარ-ოაღმსხვავარი უბუსუბო ფოთლიანი იყო. ამ ვაზების ნანარდი ისე შოიერ იყო ერთმანეთში გადალბარებული, რომ ვაშის ადგილსე აღწერილი შეეღებამი შეეღია.

მ. ციბუკაშვილის ცამოიხოსვის საშუალებით ცამორეკვა ვაშის სადარობაც ეს ვაზები მას სოფ. შველი ანავიდან, მისი მამის საკრამბადო ნავეთიდან წამოვიდა, სოლო ჰაპაშის, მისივე ცამორეკვით, იგი ტუეში უბოინა. ამის გამო მისთვის ტუის ვაში შეუცქევიანა, თავისი შორფოლოგიური სინაშებით იგი *prev. pontica* L'Her. ვაგვეს გვეთვის.

სოფ. შველი ანავის მესოკრებლების ცამოიხოსვამ და გვანასების ადგილსე დათვალიერებამ დაგვარწმუნა, რომ კოლმურ-ნაშის სოფიერსო წვერს საკრამბადო ნავეთზე ასლაც აქვს რამდენიმე მირი გრემლტკეანის ვაში.

თავდაირველად ეს ვაში შეიძლება მართლა ტუიდან იყო შემოტანილი, რადგან ტუეში ასლაც მრავლად მოიპოვება, რომც ვაგველი, ისე ვაგველურებულ ვაზები, რომლებიც ნაწილბა ბუნებისა და მრავალსაუკუნოვანი კულტურის შეგავლენით მაღალი სამურერო-ბიოლოგიური თვისებები ცამოიპოვება, რაც უფლებას გვაძლევს იხინი კულტურული ვაზის ვაშების მიგავსონოს.

უბუსუბო ფოთლიანი ვაშისაგან განსხვავებულად და ვაშის აღმონარ-გამარველბაში შეეცანსუბის ინსტიტუტის წვლილის აღნაშინადაც მას გუროფი ინსტიტუტის გრემლტკეანა, სოლო სიმკვლის გამო ვსარობთ გრემლტკეანას. ამაჲდ გრემლტკეანას რამდენიმე მირი გესვება სიღნაღის რაიონში სოფ. ბობბისხეგას და ჰელ ანავაში. გრემლტკეანა აგრეთვე გესვება თელავის რაიონში შეეცანსუბა-მეღვინეობის ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნავეთებზე ქ. თელავსა და სოფ. ვაზისუბანში — რამდენიმე ახეული მირი; დიღმის სასუბოა მურ-ნეობაში — ათეული მირი; სოლო საქარის ხადელად სადარესე შესტეფონში და ინსტიტუტის დასავრდინი ჰუნტტების საკოლექციო ნავეთებზე 10—15 მირის რაოდენობით. ვაშის ნანარდლი-გი შესწავლით დადგინილია, რომ იგი საქამოდ მოხვლიანი და ხარისხობანი ხადენი ვაშია.

1952 წელსაც გრემლტკეანა მრავლებლა ფართო ცამოცდი-სათვის წარმოების ჰაირობებში. ამ მახინი იგი გამარველბა ინსტიტუტის ბაზსე სოფ. ვაზისუბანში, წინანდლის და შუქუნის სასუბოა მურნეობებში კონსტრუქცია და ცამოთვინებულ ვაშების ცამოსადგელ ნავეთზე 0,5—1,0 ჰექტ. ფართობზე.

ბოტანიკური აღწერა

ვაში აღწერილია სოფ. კურდღელარში შეეცანსუბა-მეღვინეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ეკანსში, რომელიც გაქმნე-ბულია ცივ-კამბორის მისი სესტად დაქმნებულ ფურცლზე 560,0 მ სიმაღლესე შვიჯს დონიდან. ეკანს ცამორეკული სარ-მა-თუჯსე და გავრამბებულია ორმხრივი მაღლების წესით, ვაშის ეკების არე 3,0 მ² უდრის.

ასაღვაწრ და ელორტი (15—20 სმ) მოზარდი ელორ-ტის წვერობი გვირგვინითა და ჰირველი ორი-სამი, ვერ კიდევ გაუშვლი, ფოთლით მებუსელია ეოველი მსრდან ქერისებრი ბუჭებით და შეეერილია თორადა, სუსტი ვარდისფერი არმიო ფოთლაკვებისა და გვირგვინის ირგვლივ და ექუსის ცანწერიც. მეორე იარუსის ფოთლებს დაწყებული მესამედან, ზემო მსრიდან მებუსის შესტების გამო, მოშეწარ-ციოთელი ფორა ბუჭს, სოლო ქვედა მსრდან მებუსის მუნარუნების გამო მოშეწვლისფერო-თეთრადა შეეფერილა.

ერთო დიანა რ. ქა. ვაშის ერთლიანი რუბი შემოცემითი მოშოთალო-კვიითელი ფფრისა და შორესო იერი დაქრავს. მუ-სილომობრის საშალო ზომისა, მუსებშიც უფრო მუქადა შემოფერი-ლი. სოლიც მუსილომობრისაგან განწერივ სუსტადა გამარველი.

ფოთლი. ზრდადამთავრებულ შუა იარუსის (9—12) ფოთ-ლები საშალო ზომისაა (18 × 17 სმ). ფოთლი მომრგვალოა, იმეათაოდ ოვალისებრიცაა, მიშეწარ-ციოთელი სუსტაკვითი, მლორ იმეათად გესვება საშაკვითიანი ფოთლებიც. ნაკვები კარგადა გამოსხული. ფოთლის ზედაირი სწორია და ოდნავ ზემოთ წა-მოწერილ ნაირების გამო, ცამოთად და ისიც ვედა იარუსის ფოთ-ლებსე მათი ზედაირი ბადისებრ დანაკვებულია. პარკები ფოთ-ლის ქვედა მსრანზე მებუსელია ვაგვირგვინი ბუსუსით და გან-ტრეტვის ადგილზე ბაცი ვარდისფერია.

შედა ხმონაკვებები საქამოდ ღრმაა, იმეათად იგი საშუალო სიღრმისაა. ხმონაკვებების ფორმა მცირედ ცვალებადობს, ხშირად

¹ ვაში სირველად აღწერა ე. სულჲოვა.

იგი წინებისგან შეუზღუდელი ეკლით ან სწორი პარალელურად (რბანაა, წყვეტული ან მომკვლევი ფეხით, იშვიათად ცქცქვება აგრეთვე ოვალურფორმის აბსცესებიც).

ქვედა ამონაცვეები ორნე ღრბა, ჩვეულებრივ საბულო ზომისა. უფრო სხივად ამონაცვეების ფორმის თითქმის პარალელურად (რბანის წინებისგან) მასელი ფეხით. იშვიათად ცქცქვება აგრეთვე ლინტისმდებარე ფარის ამონაცვეებიც.

უწინის ამონაცვეების ფორმა მდგრად ცვლებადობს. უფრო სხივად იგი წინებისგან მასელი ფეხით, ეკუთვნის იმის-მეტარეც ცქცქვება.

ფოთლის მოპირი მარჯვები ბოლოვდება მასელიწვერის მიმდებარე კბილებით, გვერდითი კბილები სრისის კბილისგან, ცალ მხარეზე ამონაცვეს ეკვრება.

ფოთლის ქვედა შხარის შუბუხე-საბულო ხისხარისა, იგი შედგება ახალბუღისგან ბეჭებისაგან და მათ ქვემოთ მოქვეყნიუ ვაერისანი ბუხისხარს.

ფოთლის უწინი ბუხისა, მსოლიდ ადგილადგილი დაფარულია ორნე მუხამწევი აბსცესების ფეხით. მუხამწევი და პარალელურია—განწყრევი მამუწერი ზოლების ჩარითი. უწინის სიგრძე ფოთლის შუა მარჯვის ტოლია, ან ორნე უფრო მოკლე.

მე-3-ე ღი. ვევილი ორსქეიანია, კარგად განვითარებული ბუხითა და მტკენანებით. ვევილი სიგრძე ან ქვემოთ სწორმდებარე მტკენანა. მტკენანთა მუხამწევის ხეობისაგან ბუხის სიმაღლესთან თითქმის თანხარია და 1,0 ან 1,1 უღრის. ბუხი მომკვლევი-კონუსისებრი ფორმისა, იშვიათად იგი ზორკლიანია მოხრილი ღრვიანი.

მტკენანი. ვითი ხსიათავდა გრძელი ღატოლივი მტკენანი. მტკენების სიგრძე აბსცესების სიგრძეს 20-დან 30 სმ-მდე, საბულო მტკენის სიგრძე უღრის 21 X 12 სმ. ცალკეული დიდი მტკენების სიგრძე 40—50 სმ აწუკნე. ასე განვითარებული მტკენი (ზომით 35 X 14 სმ), რომელზე 305 მარცვლი და შედგება, იწინის 640 გ. საბულო მტკენის წონა 150—300 გ მუხამწე და ასეივი მტკენი შეიძლება 112—208 მარცვლი. მტკენები კონუსისებრი, იშვიათად ცლინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა.

ღატოლივი, ცალკეული ტოტები თავისუფლად აწუკნენ მტკენის სიგრძის ერთ მუხამწე. მტკენები ჩვეულებრივ ოსელია, იშვიათად ცქცქვება აგრეთვე საბულო სისქეყრის მტკენებიც. წყვეტის წერტილმარცვლიანობა არ ხსიათავდა მტკენის დახისხისებრი უწინი მუხამწე ფორმისა, მსოლიდ ფეხისა იგი სეგდება და რქის ფეხს იღებს. უწინის სიგრძე საბულოდ 3,5—4 სმ აწუკნე. მარცვლის უწინის სიგრძე საბულოდ 0,7—0,8 სმ შეადგენს. იგი და მუხამწე ფორმისა მარცვლის ბალიში განვირე კონუსისებრი ფორმისა და ზორკლიანია დაფარული.

მარცვლი. მარცვლები საბულო ზომისა, მათი სიგრძე მუხამწეს 1,4-დან 2,0 სმ-მდე, განი 1,3-დან 1,9 სმ-მდე. საბულო მარცვლის სიღრმე 1,64 X 1,56 სმ უღრის. მარცვლის ფორმა მომკვლევი ან ორნე ოვალურია. მსხვილი მარცვლები ორნე ოვალურია, საბულო და წვილი კი მომკვლევი. მარცვლები მუხამწე განვირე და ბოლი მომკვლევი ექვს. მარცვლი მომკვლევი-ევილი და მსხვილ მსხვილ მარცვლ სიმაღლის წრის ღრუში ამწევი. მარცვლი მუხამწევი ექვს. რილიში საბულო სისქეყრის, ცემო ხსიათავდა ექვს, ვაიური არბალი სესტადა განვირე. მარცვლი დაფარულია ოსელი ევლილი-ევილი. იგი უწინე მუხამწე და მარცვლ მიმარცვლელი.

წიპა. წიპების რილიანობა მარცვლები მუხამწეს 1-დან 3-მდე, საბულოდ მარცვლები 2,2 წიპაზე. წიპები ეკვლა ერთნაირი ფორმის არ არის. უფრო სხივად ცქცქვება მომკვლევი-მარცვლი ფორმის, იშვიათად თითქმის მრგვალი ფორმის—მოკლე ნისკარტისა წიპები. მათი სიგრძე ნისკარტის საბულო 8 მმ, განი 4,5 მმ უღრის, ნისკარტის სიგრძე 2,5—3,0 მმ შეადგენს. წიპის სხეული ხალისფერია და მომკვლევი-ოვალისებრი ფორმა ექვს. ქალბა წიპის სხეულის ზედა ნაწილი შედგება ორნე ბოლი ოვალური ფორმისა და მუხამწე ხსიათავდა. ღარტივი ქალბიან ზედა ნაწილისგან და ნისკარტისგან კარგად განვირეულია, იგი ვაიური, მარცვლ ღრბა. წიპის მუხამწეს მარცვლ ორნე ქვიანია, ან ბრტყელია. მუხამწეს ღარტივი არ არის ღრბა და პარალელურად მიმარცვლ ნისკარტისაგან. ღარტის ფეხე ღია ვე-

თული, ნისკარტი ვაიური კონუსისებრია, მომარცვლისფერი ვეითული და წყვეტული.

აგრობიოლოგიური დახსიათავება

დაცივრებანი ხავერდები ზერილის და მისი ცალკეული ფაზების მსგავსებაზე ტრადიციულ მევენების-მუღრების ინსტიტუტის საბულოდ (საბულოდ) სოფ. კარდელურში, ქ. თელავიდან 4 კმ დაშორებით და დღის სხბოთა მუხამწეების საკვლევი ვენახში. ხავერდები ოვალისებრი, სანგრადობა რებულია მეტეოროლოგიური ხავერდის მომწეებთან. საკვარი საბულოდ ვენახის ცვერით მუხამწეებთან.

აინათველი ადგილი მუხამწეებში ხავერდები ზერილის სანგრადობა 121-დან 159 დღემდე მუხამწე და საბულოდ 150 დღე უღრის. ხავერდები ოვალისებრი, სანგრადობა მათი დაკუთრებითა აქტური ტემპერატურაია ვაიში 257,4-დან 336,6-მდე მუხამწე და საბულოდ 301,5 მუხამწე. ამ მონაცემების მიხედვით იტყვიან, რომ ზოგჯერ რუხობა (195 წ.) გრძელმტკენან ასრულებს საკვლევი ზერილიდან გავლას 123 დღის განმავლობაში (5 მაისიდან 5 სექტემბრამდე). 2,576 აქტური ტემპერატურათა ვაიში გამოყენების.

გრძელმტკენან თელავის საბულოდ ვენახში მრავალი წლის მანძილზე (12 წელი) წარმოებული დაცივრების კვირტის ვაშლის იწევის 20 აბრის, ცვერდობს 12 ივლისიდან, მუხამწეების იწევის 15 აბრის ტონთან და სრულად მუხამწე 15 სექტემბრისათვის. აინათველის ცემო გრძელმტკენან უნდა მიეკუთვნოს სისქეყრის II—III მუხამწეების ვაშლისაგან. იგი თელავის პირობებში შეიძლება III მუხამწეების დაიწესოს.

გრძელმტკენან საბულო სიდიდის წრდის ხსიათავება. ინსტიტუტის საბულოდ ვენახში მისი სრად-განვირეობა, ვაშლის თანხარ პირობებში სხვა ვაიშიან მდგრადობა საბულოა. ამ მხრივ იგი თავისუფლად შეიძლება რქაწილის მუხამწეობა, საბულო სიდიდის წრდის ხსიათავება გრძელმტკენან ზობის-სეგვიც, ცალკეული ამეხეული.

გახვილის ვაიში პირობებში გრძელმტკენან ერთწლიანი რქები უწინის სხეული სისქეყრის ღრდისათვის თავისუფლად ასრულებს მომწეების და კარგად გახეხვული სეგდება ზობის უწილებს.

მოსავლიანობა. გრძელმტკენან, მსგავსად ცხერი ვაშის ვაიშიან, არც იმდენად მრავლად და სრულ მოსავლას. მუხამწეების-მუღრების ინსტიტუტის საბულოდ ვენახში გრძელმტკენან და რქაწილად მუხამწე წელს პირველად მოიხსი რამდენიმე მტკენანი. მომწეების მუხამწე წელს იგი თითქმის სრულმოსავლიანი იყო — 5 მონზე 41 მტკენანი, რომელთაგან 15 დღი, 19 ამბულო, სოლი 7 ბატარა იყო. საბულოდ რქაწი 0,72 მტკენანი აღმოჩნდა, რაც გრძელმტკენანისათვის ამ ასაკში სრულმდგრად უნდა ნათავდოს. ამრიგად, გრძელმტკენან და რქაწილად მუხამწე წელს სრულ მოსავლას იძლევა.

გრძელმტკენან საბულო მოსავლიანი ვაშის ვაიში. მისი მოსავლი ცალკეული ხავერდების მსიგრძე მუხამწეს 1-დან 2 კგ-მდე მარცვ. მტკენის საბულო წონა 180-დან 250-მდე მუხამწეობს. გრძელმტკენან საბულოდ ვენახის 30 პირიდან მიღებული მოსავლი (მტკენები) განვირელებული იყო სამ რგად — დღი, საბულო და ბატარა მტკენანი. პირველი რგადი — დღი მტკენები შეადგენდა 36% (მტკენის საბულო წონა 500 გ), საბულო ზომის მტკენები 48% (მტკენის საბულო წონა 250 გ) და ბატარა მტკენები—16% (მტკენის საბულო წონა 140 გ). მსსიბირობის კოეფიციენტი ცალკეული მიღების მსიგრძე მუხამწეობდა 0,41-დან 1,23-მდე. საბულო გრძელმტკენან მოსავლიანობას თუ საბულო მარცვლების მსიგრძე გვიანგარიშებით, სახელობრ: მსსიბირობის კოეფიციენტი თუ 0,72 და მტკენის საბულო წონას 250 გ აუღლი, მათი მიღებით ერთ 16—20 რქიან ვაშლზე 2830—3600 გ, სოლი მუხამწე 96—120 ცენტრ უწილებს. გრძელმტკენან მოსავლიანობის უფრო უსუსტი დახსიათავებისათვის 1912—1943 წწ. საბულოდ და საბულოდ ვენახის ვაშლზე ნატარა მოსავლიანი და უმოსავლო რქების რაოდენობის პირობები აღრიცხვა ცალკეული რქების მოსავლი-

ნობისა და მტყენის საშუალო წონის დასაგნებად. მიღებული მონაცემების საფუძველზე განვიხილავთ გრძელტევანის მოსავლიანობა წლების მიხედვით კვტარზე (იხ. ცხრი. 1).

ცხრილი 1

დაკვირვების წლები	გრძელტევანის მშენიარობა							
	წელი	მოსავალი ტონა/ჰა	მშენიარობის ხარისხი	მშენიარობის ხარისხი	მშენიარობის ხარისხი	მშენიარობის ხარისხი		
ინსტიტუტის საკოლექტიო ექვანი	1942	65,0	1,08	0,7	250	175	53000	91,0
	1943	66,34	1,12	0,73	260	190	50000	95,0
ინსტიტუტის საკოლექტიო ექვანი	1943	66,10	1,08	0,72	270	194	50000	116,4
	1956	89,0	—	1,05	200	210	45000	94,5
ფაქტობრივი საბაზო	1956	80,5	—	0,95	203,8	193,4	46000	93,5

როგორც მოვიხილეთ ცნობებიდან ჩანს, გრძელტევანა სახიათველი უნაყოფო რქების საშუალო სიწვადეობა, ჩატარებული აღრიცხვით გამოარკვე, რომ უნაყოფო რქები 34—35% შეადგენს, ერთმეტეხიანი რქები — 55—59%, ორმეტეხიანი რქები — 5—6%, და სამეტეხიანები — 0,3%. მოსავლიანობა საკოლექციო ექვანში 91 ჰა, ხოლო ხარვეზობრივ ექვანში 116,5 ცენტრს აღწევს 1 ჰექტარზე, ამასთან თუ შევადვილებთ მივიღებთ, რომ განკარგობიერებული მოსავლი მუდამ ზეითი ფაქტორზე, ზამინ გრძელტევანის საშუალო მოსავლად ფიგურა ზირობები უნდა შევიხილოთ 95—100 ცენტრზე. დასაწყისით ასეთივე გრძელტევანის მოსავლი დღემდე საბაზო მუერობის საკოლექციო და ინსტიტუტის ხარვეზობრივ ექვანში — 1 თუ ლუბი.

გრძელტევანას მოსავლიანობას ზღვიერ ამკვირებს უნაყოფო რქების საშუალო სიწვადეობა ნებისა და საკოლექციო პირველ სამ რქულ ხარვეზობრივ ექვანს 35 პირზე ნების მსოფლივ ერთ მეთოსესდა ესა, ხოლო ფუძის ზირველი სამი რქის მსხმთიარობის კოეფიციენტი 0,41 არ ასცილებია, დანარჩენ რქებზე კი იგი ერთზე მეტი იყო. სრულად უნაყოფო ულორტები 34,4% შეადგენდა, ერთმეტეხიანები 61,3%, ხოლო ორმეტეხიანები 5,3% აბრედა, რქების თითქმის ერთი მეტწილად უნაყოფო ირება. რაც საკარგობად ამკვირებს ვაიშის საერთო მოსავლიანობა. ამ საყოფა-ნების თავიდან ასაცილებლად ზეითიარო გამოშვებულს ვაიშისთვის შესაბამის ფორმირების წესი, რომლის დროსაც წყვილი დეცირით-ეთი შეტერებული იქნება ვაიშის უნაყოფო რქების რიოდენობა. ასეთ ფორმებზე უნდა მივიხილოთ ორმხიანი მშველერი. მრავალ-საკვებლობიან ფორმა ახ ორმხიანი მოკლე კორდონი. დასა-შეგბია აგრეთვე თავიანუვ ვაიშის გრძელად გასხვლა და უნაყოფო ულორტების გაცვლა, როცა მოსავალი ეპონსება. ვუვარუ-რობით ვაიში გამოვიღოთ ორმხიანი მშველერზე 3 მ-იან ექვანს არეუ საინსტიტუტის საკოლექციო ექვანში და ტალავების ხაზით ისე. ზოგისსეგები. პრაქსინ-ვიკო რომ ტალავურზე გრძელტევანა მსხმთიარობის მუერ მალედი კოეფიციენტითი დღი (40—50 სმ სიკრემის) ზღვრებით და უფრო მსხვილი (2,1×1,9 სმ) მარველები და უსეი მოსავლიანობით ხასიათდება. ვიდრე ორმხიანი მშველერ ფორმირების დროს. ფორმირების ამ პირობების მტკიცების სიკრემ არ აღწევდა 35 სმ, ხოლო მარველების სიდიდე 1,6×1,5 სმ და ამისდა შესაბამისად მცირე მისი მოსავლიანობა. აღრიცხვა-დაკვირვებებით გამოარკველია, რომ ვაიში უფრო მეტს იხსამ ფორმან მომთმეულ რქებზე, ხოლო ნეკზე განკარგობიერ რქ თითქმის ექვლა მცირეზოგ-ლანია. ასევე მცირეზოგ-ლანია საკვების მარველი სამი რქულ-ის შეიძლება აისხამ ვაიშის არასწორი და რტორითი და კვების სისიდიდით. ვაიშის მოსავლიანობის განზრდობის მუდგეი დონისიხების გატარება საჭიროა:

1. ახალ ხარკეუბში ვაიშის კვების არე უნდა შემკვირდ, 2,25 შ (1,5×1,5 მ), მისი საშუალო ზრდის სიდიდის შესა-ბამისად;

2. ფორმირების მერწყვას უნარიცობა უნდა მიეცეს ისეთ ფორმის, რომლებიც უფრო უსრუველყოფი და-ტვირდება—ორმხიანი მოკლე კორდონის ამ მრავალსაკვებლობიან მშველერის გამოყენებით;

3. მოსარე ულორტებზე თავების წაწვეტა ექვანობის დაწყებამდე ან მის დასწყისში კავიების მარველების გამოშრობის ზიროვნებზე, შემკვირვების მტყენას და შესაბამისად კავიების ვაიშის მოსავლიანობას.

შევენე ლევის, სოკოვან ავადმყოფობათა და გარე-მთ პირობების მიზართ გამოქვლია. გრძელტევანა სო-კოვან ავადმყოფობათა მიმართ კარგი გამძლეობით ხასიათდება. ინსტიტუტის საკოლექციო და ხარვეზობრივ ექვანებში წარ-მოებულ დაკვირვებების მიხედვით მისი ზღვიერობით გამძლე-ობა მიღებულს მიმართ საშუალოა, ხოლო წყლის მიმართ სა-შუალოზე უკეთესი, ამ მხრივ იგი კარგად ეძლევა ვასოლუბობა. ასეთივე კარგი გამძლეობით ხასიათდება სამი ექვანის ჰიში მ-მარიაჟ, როგორც მთავისსეგის, ისე თვითვე ზირობებში, რო-გორც ისეღმტყენაში ვაიში იგი კარგად უძლებს მას.

გრძელტევანა ზამირის ვიწვეზე კარგად უძლებს საყო-ლექციო ექვანში წარმოებული დაკვირვების ანასმად 1935 წლის ზამირის ენება მან კარგად ეკადრება. მიუხედავად იმი-სა, რომ აბილვეური მინიშები 10 ინანგა—16,5-მდე და-ევა, ხოლო წინა და მომდევნო დღეები ზარის ტემპერატურა—14,5 ურდია, ამ პირობების გრძელტევანის კორეობით ითი-ქმის არ დაზიანებულა უნებებისგან და მომდევნო 1936 წელს მან სრული და სრულმდური მოსავლი მიუკვია. ასეთვე კარ-გი გამძლეობა გამოიჩინა მან ენებების მიმართ 1940 წელზე-როცა აბილვეური მინიშები მცირე სწია, მაგრამ—17-მდე დაევა. საკოლექციო ექვანში წარმოებული დაკვირვების თანახმად გრძელტევანა სხვა ვაიშებთან შედარებით კვლავსე კარ-გიდ იტანს. იგი ფილოქტერაგამდე სამირე ვესუსზე შედარებით კარგად იტყება. ვაიში გამოვიღოთ მხოლოდ რუგბეტრის დე-ლოზე და რიპარია × ბურლანდერა ნმმ სამირეზე. უკეთეს მოსავლს გრძელტევანი იძლევა მ-ზე დამკვირვების სიძირების, სხვადასხვა ჰაუსის და სიდავის პირობებში შესწავლის და მი-ღებული გამოვიღების მიხედვით შეგებობია ურნითა: კირანი ნიდავებისათვის (სადავ კირი 25—30% ზეითი) ბურლანდერი × რიპარია ნმმ და 420ს, ხოლო ზღვიერ კირი-ანი ნიდავებისთვის (როცა კირი 60% ზეითი) მშველ-ბურ-ლანდერი 41ს, დანარჩენ ნიდავებზე, სადავ კირის მუგებობა 25%-ზე დაბალია — გამოსაგვანია რიპარია × რუგბეტრის 3300.

ტექნოლოგიური დასასიათება

მტკენებისა და მარველების შეტნიკური შედგენილობისა და წყნის ქიმიური შეკვლობის მაჩვენებლები მივიხილოთ გრძელ-ტევანის უნიორტება სხვენიერ გამოყენების მიზანშეწონილი-ობაზე. ამასთან მტკენების კარგეული შესდელეების (ისეული გრძელი მტკენი, საშუალო მარველები) მიხედვით იგი აგრეთვე შეიძლება გამოყენებული იქნეს სასურველ უკრებზე.

გრძელტევანის მტკენებსა და მარველების შეტნიკური შედგენილობის მაჩვენებლები მოვენილია შემ-2 ცხრილში.

ცხრილი 2

ანალიზის წარ-მომის ადგილი	გრძელტევანის მაჩვენებელი შედგენილობის მაჩვენებლები									
	მოსავალი	წელი	მტკენის ხარისხი	მარველების ხარისხი	მარველების ხარისხი	მარველების ხარისხი	მარველების ხარისხი	მარველების ხარისხი	მარველების ხარისხი	მარველების ხარისხი
შევენებობა მუდ-სიხის ინსტიტუტის საკოლექციო ექვანი, 3 თველი	1940	242,6	1,32	3,15	56,85	14,02	4,42	78,41	184,0	4,7
	1941	300,0	1,80	3,5	96,5	13,0	5,1	78,4	167,0	4,5

შეტნიკური შედგენილობის მოვენილი მაჩვენებლები დას-ტვრებს გრძელტევანის საღვინე გამოყენების მიზანშეწონი-ლობის. ვაიში ხასიათდება წყნის მუდგენით უსეი გამოსხ-

ღიანობით და მკარი ნაწილებს (კანი, კლერვი, წიწვა) სიმკერძო კურმის დაზარალებულ პირებშია გავრცელებული წინასწარსადაც 78,4% ადრევე, სოლო მსხვერპლ სწავრ- შის პირობებშია მისი გამხდლობისა ნაკლებად და 27,6% შე- აჯგუშ, სოლო კვიპისა—22,4%.

კურმის წვენი ქაშიოვი შედგენილობა. გრემლ- მტევანს ხსიათება სხეში ძალიან მკრანობით და ზომიერი მკრანობით. რთველის პერიოდში წარმოებული მძაღვლოურ- ანალიზების მიხედვით კურმის წვენი მკრანობის-მკრანობა, ცალკეული წლების მიხედვით საგრძობად შეცვლის; სახელობრ - 17,3% დან 22,4% დე, სოლო მსხვერპლ 5,1% დან 11,1% მძე- მკრანობის მკრანობისას შეყარებით ირვევა, რომ ზოგიერთ წვენი, სხვადასხვა მუხებშია გამო, თუ რთველი დრე ჩატარდა, წვენი მდარებით ძალიან მკრანობითა და დაბალი მკრანობი- თით სხვადასხვა, რაც კანცენია, ვინის თვისებათა პირობებზეა დასაყრდენი, ცალკეული წლების მკრანობითი პირობებისა და სახელობრ ვაგების მიხედვით გრემლმტევანს წვენი ქაშიური მდ, ცნობის მონაცემები მოყვანილია მე-3 ცხრილში.

გრემლმტევანს მკრანობის-მკრანობა რთველის დროს ცხრილი 3

მკრანობის წარმოების ადგილი	მოსავლს წელი	რთვის თარიღი	მკრანობა %	მკრანობა %
ღეწკეობა-მკრანობის სახეობის საკლასიკო მუხაბ, ტ თუღე	1938	14 IX	21,4	6,2
	1939	20 IX	20,1	6,6
	1940	15 IX	22,5	5,5
	1941	13 IX	21,5	6,0
	1942	20 IX	19,0	6,2
მკრანობა მუღვლების მნიშ- ვიერა	1944	21 IX	20,1	10,5
	1945	8 IX	17,3	11,4
მკრანობა მუღვლების მნიშ- ვიერა	1946			
	1947	14 IX	18,4	7,3
	1948	4 IX	18,4	7,4
	1949	21 IX	19,1	8,4
ღიანობის სახეობა მკრანობა	1950	21 IX	19,1	8,4
	1956	23 IX	21,2	7,4

მე-3 ცხრილში მოყვანილი მკრანობისა და მკრანობის მონაცემები მიკრობიოტებს გრემლმტევანს სუფრის ღეწკეობა- მკრანობის კონტროლშია. აღნიშნული სახეობები ღეწკეობა- მკრანობის და მკრანობის დროებითი დიდი უნარი და მათი ურ- თობითან სახეობები მუღვლებზე გრემლმტევანს სუფრის ღეწ- კეობისას. მსოფლიო ზოგიერთ წლებში (1943—1945) ეს მუღვ- ღეწკეობის ნაღვერად მოყვანის გამო დაიდგევიდა, კანცენის პირობების, ხავე რთველი ჩვეულებრივ იწყება სექტემბრის პი- რველი ნაწილიდან და ოქტომბრის პირველ ნახევარზე გრემლმტე- ვანს დავრგობის ნახევრებში მოაღწევს არ არის სწორული და გრემლმტევანს რქაწითელან ვრად ან უფრო კვიან მოყრე- ფის შემოსევაში საგრძობად შეიძლება გაიფიქრს მკრანობის და- გრემლმტევანს კურმისა და წვენი, თუ ცხოველისწინებულობა სადსერ- ტო ან სხვა ტიპის ღეწკეობის დასაზღვევად.

კურმის გამკრანება და ჰროდუქციის დახა- სიათება. გრემლმტევანს კურმისა და ჰროდუქციის ღეწკეობის, ნაწილობრივ იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც ად- გილობრივი მნიშვნელობის სახეობი კურმის.

გრემლმტევანს სახეობი ღეწკეობის სახეობი მალაღი ღიანობის გამოადა. მოსავლის პირველ წლიდანვე მან მიიჯნო ურად- ღებ ღეწკეობის სინაზითა და პირობითი გეგმით. გრემლმტევან- სის ღეწკეობა მუღვლებზე-მუღვლებების ინსტიტუტის საეკსპერ- ტო კომისიის სხდომებზე მუღვ მალაღი მუღვების იფიქრა, როგორც კარგი ღიანობის ურთობილი ტიპის სუფრის ღეწკეობა.

შოკანდელ დასაბათება უფლებს ცვალებულ გრემლმტე- ვანს ღეწკეობა მიკრობიოტის სუფრის საეკსპერტო დინობის ჰეგე. კანცენის სხვა ჰერსტექტულ ვიბებთან, სახელობრ, ქიხთან და ჩრითთავლასთან შედარებით გრემლმტევანს ღეწკეობა უფრო გრემლმტევანს ტიპის მიმართულებითაა, ქიხი ცვალებით უფლებს ღეწკეობის იმდებდა კანცენი წესით დაყენებისას. ეს დასაბათება შეეძლება ახლავარდა ვრადიან ღეწკეობის. პოლოში მენახული ორ-სამწლიანი ღეწკეობის სარისხის საგრძობად უმჯობესდება, იგი უფრო პირობითი სხვა და ივითარებს ვიხითავის დახასიათ- ახლებს. უფრო მეტი ღეწკეობის, კანცენის სიმკერძის გა-

მო, დღემდე არ უმოსახედა. ღეწკეობის ქაშიური მუღვების დახას- სიათებაზე ქვემო მოყვანილია ღეწკეობის ქაშიური მუღვების- ღეწკეობის მკრანობა და მუღვებზე (იხ. ცხრ. 4).

ცხრილი 4

ღეწკეობის სახეობის ადგილი	მოსავლს წელი	რთვის თარიღი	100 სმ ღეწკეობის მუღვების		ღეწკეობის მუღვების	ღეწკეობის მუღვების
			მუღვების	მუღვების		
ღეწკეობის სახეობის ადგილი	1941	13,3	6,9	1,01	21,57	—
	1947	9,6	5,8	0,56	25,31	0,47
	1939	11,8	6,0	0,43	23,10	0,36
ღიანობის სახეობა მკრანობა	1956	11,3	5,85	0,52	27,75	0,262

როგორც ქაშიური მუღვებზე და ირვევა გრემლმტევანს ღეწკეობის სახეობი მალაღი მუღვებისა სინაზითა, მამო აღ- კოპოლი. სხეობი და მუღვების სარისხობი ღეწკეობის სარის- ხობი დასაბათება წარმოადგენი. ზოგიერთ წლებში იმდებდა დიდი რაოდენობით გრემლმტევანს მკარი ურებში, რომ მისგან მისამე- წილობი მუღვებზე და ნაკლებად ტეობი და სადსერტო ტიპის ღეწკეობის დასაბათება. სწორედ კანცენის სასწრაფო-კანცენი მუღვების ნაწილობრივ დასაბათება, გრემლმტევანს შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე მკარი და სადსერტო ტიპის ღეწკეობის დასაბათება. საბინო მონაცემები გრემლ- მტევანის სახეობი მუღვები აქვს გამოსტეული დასაბათება, უნდა აღინიშნოს, რომ ვიხი მუღვ ჰერსტექტული ულკოპოლი ურ- ნის წვენი დასაბათება. გრემლმტევანს კურმის წვენი თა- ვისებური პრობტი და სინაზობი გემო მუღვ და მისამეწველს სდის მის პირობებზე.

ღეწკეობის კარდა გრემლმტევანს იმდებდა ადგილობრივი მნი- შვნელობის სახეობი კურმის და როგორც ახლი იგი მუღვები ათვისების სინაზობა; მუღვების გარტეული მუღვებზე სკე- მობი მიმსდელი და დასაბათება. კარდა კანცენიანებული მტე- ვანს (კანცენიანებულ ტელავერსე მოყვანილი) თავისუფლად აღ- წვეს სკეობის 25—40 სმ და იწონის 100—600 გ. საშუალო მტევენი სკეობის დასაბათება 20—30 სმ და იწონის 250—300 გრამი. მტევენი თსელია და დეტალი, იმდებდა საშუალო სიმკერძობა, მარცვლები მტევენი თანაზად შეიფიქრა და ითიქის ვრანდა ზომისა, ან ორი წლი მარც მსდელი.

მარცვლები საშუალო და საშუალო ღეწკეობის ზომისა. მსხვი- ღი მარცვლების ზომა 2,0×1,9 სმ, საშუალო — 1,63×1,54 სმ ურის. ვრად მიმწვანო კეთილია, ეტეობა დასაბათების და- ტები მშისმენ მიმწვანო მრცხებ. მარცვლები ოკაღური ფორმისა, კანი დაფარულია თსელი ცილებებით ფიფიტი. მარცვლის გემო სინაზობი, პირობითი, მისი მკრანობისა სახეობი მალაღი, სოლო მკრანობა ზომიერი აქვს. საშ- უალოდ მისი მკრანობა 20%, სოლო მკრანობა 6,0% ურის. მარცვლის კანი თსელი, მკრან მკრანობა. წიწვების რაოდენობა მარცვლები საშუალოდ 2,2 არ აუგებება. წიწვა ადგილად ველებს რბილობს, რბილობი საშუალო სიმკერძობა, პრობტი მარცვლებში სუსტადაა გამოხატული, მკრან იგი უფლად ნახი და სინაზობი.

ურმის სუსტი ტრანსპორტაბლობა ახსიათებს, იტანს მსოფლიო ახლო მასილზე ფრისილად გადატანს და ამიტომ საშუალოდ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მსოფლიო ადგილობრივი. ვარია ცილები და კლონები. ვინიდან ვიხი ინსტი- ტუტის საეკსპერტო პოლიმსკევიან მობინობი რამდენიმე მკრან- დან არის გამოყენებული, ვარიაციები ან კლონები მათი ვერ მშისმენილი არ არის. გრემლმტევანს თითო-ორილა ვახი ცვალებს სოფ. მუღვ ანაგამი, მკრან სულექციური მუღვების მსხვე არ უწარმოებია, მომავალი საგრობა ამ თითო-ორილა გე- რმტეველები ვახი მშისმენილი, მათგან უფროსი ფორმების გამო- ღეწკეობის მისინი.

საერთო მუღვებზე და რაიონირება

გრემლმტევანს ადგილობრივი, მკრან გარტელებული ვა- ზის ვიხი. აგი იმდებდა ურთობილი ტიპის სუფრის ღეწკეობის, კანცენიანება ადგილობრივი მნიშვნელობის სახეობი კურმისა,

ხოლო კაცობის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში იგი პერსექტ-კულა მკარა და საღებურეო ღვინოების დასამზადებლად.

გრძელტევანს მთავარი ღვინება ისა, რომ იგი იმდენ კარგი ღვინოების სურვის ღვინოს, გრძელტევანს ღვინო ღია ქარხნებში და კრიალა, სხვათაგან, ვაშური არამბაიო, ვაშაიო სისა და პარმისულია. განსაკუთრებით მაღალი ღვინოებისა იგი ეურბული წესით დეჟანებულა.

ვაიის ღვებითი თვისება ღვინის მაღალი ხარისხი, მისი ვარცისიანობა, როგორც სხვადასხვა ციების (ვროპული, სავსერტო) ღვინის, ისე უფლაობაო ვერანს წვეთის დასამზადებლად. განთავსება იგი ვერაუფე როგორც ავტომობილი მნიშვნელობის სახეურე უკუბნის. ახანსმანია, რომ ვაიის კარგად უძლებს ზამთრის უინებებს და სიკეთე ვაშაქ-სოფლებს, განსაკუთრებით ნადარს.

ვაიის უაროფითი თვისებებს წარმატებებს ის, რომ იგი არაუხე და არაინადარ მოხვალს იმდენ წლებს განსვლაობაში, აღმისწული ნაკლებობა ავადი გამოსწორებელია ვაიის მესოფრანის ფორმებისას და ვინსების მოვლა-დაქუშვებებში მიწინავე ვერაუფების გამოყენებით. გრძელტევანს მრავალი წლის მესწვლის შედეგად, პერსექტული ვაიხაღა მის-

ნეული, აშემაღ იგი მრავალგზა ფართო გამოღა-სემრეების მისითი წარმოების პარობებში. რის შედეგადაც იგი რაკომენდებულია სარაიობო სტანდარტულ ასორტიმენტში შესატანად და წარმოების პარობებში განსვრულებლად.

გრძელტევანს უკავოდ გამაღვრებს წვეთი სამარო ღვინობის ასორტიმენტსი თვისებებითი აგრის, სისა არამბაიო სურვის ღვინის ახალი ნიშებით.

ღიღი გამოყენება უნდა ექნეს გრძელტევანს ვერაუფე სხვა თვისო ღვინოების, მისთანად რქობილობის ღვინის, ხარისხის გაუმჯობესების საქმეში. სართოდ მაღალხარისხის ღვინო იმდენად შედეგობად და შხადება ერთი რომელიმე ვაიისაგან. გრძელტევანს განს-სვრული რაიონების მამატებით სავსე. სობლად შეიძლება გაუმჯობესებს რქობილობის ღვინის ხარისხი—გაღიღეს მისი არამბაიოობა და სისაღ.

გოშელტევანს წარმოების პარობებში გავრცელების დასაჩერებლად იგი უკუვლადიონ უნდა მრავალგზოვებს ცასიკის და ქაროლის შეგანსკობის მისთანად რაიონებში. მისი სავსერ-სო და ექსპლოატირი თვისებების შესაწინაველად და გამოსვრულად. რათა უფრო გაბეჯულად დაინერგოს იგი წარმოებაში.

Грძელმრეხანი

Грძელმრეხანი местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кавказа.

Молодой побег. Кончики растущих побегов, начиная с коронки до двух-трех еще нераспустившихся листочков опушены со всех сторон войлочным опушением и окрашены в белый цвет со слабо розовой каймой вокруг коронки и молодых листочков.

Нижерасположенные листочки (4—5) теряют с верхней стороны опушение и становятся зеленовато-желтыми, а с нижней стороны сохраняя опушение, принимают серебристо-белый цвет со слабо розовой каймой вокруг листочков.

Лист. Вполне развитые листья (9—12) — средних размеров (18×17 см), округлые, реже овальные, пятилопастные, еще реже — трехлопастные. Лопасты хорошо развиты. Поверхность листа гладкая, реже на листьях нижнего яруса она сетчато-морщинистая, ровная, иногда несколько приподнятая по краям вверх. Главные жилки листа опушены шетинистым пушком и у основания окрашены в розоватый цвет.

Верхние вырезки довольно глубокие, реже средних размеров, лировидные с суженным устьем, реже они лировидные с почти параллельными сторонами, с острым или округлым дном; еще реже встречаются закрытые вырезки с овальным проством.

Нижние вырезки менее глубоки, чаще средних размеров, лировидные, с почти параллельными сторонами, острой вершиной; реже встречаются вырезки ланцетовидной формы.

Черешковая выемка слабо варьирует. Чаше она лировидной формы с острым дном, реже встречается выемки стрельчатой формы.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные с острой вершиной, боковые — пиловидные, односторонне выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа паутинистое, средней густоты, с подстилающими редким шетинистым пушком. Черешок листа — светло-розового цвета с прозеленью, голый, либо со следами паутини-

стого пушка. По длине он равен или несколько короче середины жилки листа.

Цветок. Цветок обоеполюй. В цветке пять-шесть прямиостых тычинок. Отношение длины тычинок к высоте пестика составляет 1,0—1,2. Пестик правильной округлой формы, реже он бугорчатый с искривленными рыльцем.

Гроздь. Грозди длинные, виствые, размер средней грозди составляет 24×12 см. Отдельные, полностью созревшие грозди свободно достигают длины 35—40 см при ширине 12—14 см, весят 640—700 г и содержат 365—400 ягод. Средний вес грозди в зависимости от нагрузки и ухода за виноградником варьирует в среднем от 200 до 300 г при 142—205 ягодах на гроздь. Форма грозди коническая, реже цилиндрико-коническая, ветвистая, отдельные ветви достигают одной трети размера основной грозди. Грозди рыльце средне-плотные. Горошение ягод в грозди не наблюдается.

Ножка грозди травянистая, бледно-зеленая, вблизи основания деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки в среднем равна 3,5—4 см, длина ножки ягоды — 0,7—0,8 см. Окраска ножки зеленая, подушка бородавчатая, широко-конической формы.

Ягода. Ягоды среднего размера. Длина ягод варьирует от 1,4 до 2,0 см, при ширине 1,3—1,9 см. Размер средней ягоды равен 1,64×1,56 см. Форма ягод округлая или несколько овальная — крупные ягоды овальные, средние и мелкие — округлые. Ягоды симметричные с наибольшей шириной по середине, конец ягоды закруглен.

Окраска ягод зеленовато-желтая с пятнами загара с солнечной стороны. Кожица тонкая, но довольно прочная. Мякоть средне-плотная, расплывающаяся. Вкус приятный, сортовой аромат ягод слабо выражен. Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная.

Семя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3-х и составляет в среднем на ягоду 2,2 семени. Семена по очертанию неанородны, чаще они имеют

округло-прололговатую форму, реже встречаются семена почти шаровидной формы с коротким клювочком. Тело семени округло-овальной формы. Длина семени с клювочком равна 8 мм. при ширине 4,5 мм. Длина клювочка равна 2,5—3,0 мм. Окраска семени светло-шоколадного цвета. Халаза овальной формы, вогнутая, расположена в верхней части семени; ложбинка от халазы к клювочку хорошо выражена, она — узкая, глубокая. Брюшная сторона семени несколько килеватая, реже — плоская. Брюшные бороздки неглубокие, светло-желтые.

Клювочк узко-конический, усеченной формы, желтый с оранжевым оттенком.

Гразелметвана малораспространенный качественный сорт для столовых вин Кахети. Вино Гразелметвана соломенно-желтого цвета, прозрачное. Вкус нежный гармоничный, аромат приятный сортовой, легкое содержание вино. Сортвые особенности полнее выявляются при европейском способе выделки.

Сорт перспективный средне-урожайный. К положительным свойствам его относятся: высокое качество продукции, пригодность для разных типов вин (столо-

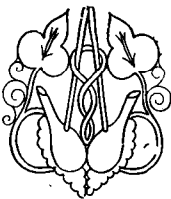
вых, природно-полусладких, десертных) и в качестве дополнительного столового винограда местного значения. Относительно хорошо устойчив против грибных болезней, в особенности против оидиума, зимних морозов и некоторых вредителей (гроздевой листовертки).

К недостаткам сорта можно отнести его недостаточно высокую и не постоянную урожайность. Этот недостаток может быть устранен подбором более подходящих для сорта кордонной формировки с преобладанием многолетних частей лозы и применением перодовой, сортовой агротехники.

Многолетнее изучение сорта на коллекционном участке позволило выявить его, как перспективный винный сорт и рекомендовать его для широкого испытания на урожайность и качество продукции в производственных условиях. В настоящее время сорт испытывается на сортоиспытательных участках совхоза Мукузани и на экспериментальной базе Института в Вазиусбани. Параллельно с этим сорт ежегодно размножается для закладки селекционного маточника в целях быстрой репродукции и дальнейшего испытания сорта в новых районах Грузии.

Литერатура — ლიტერატურა

1. კვიციანი ნ. კვრიტულ მუცხაბო ხონის საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. მუცხაბე კ. საქართველოს მუცხაბის ჩაოვნება. თბილისი, 1936.
3. ტაბიძე დ. მუცხაბის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
4. ტაბიძე დ. ძაბოს ვახის ვახუბი. თბილისი, 1954.
5. აღოქავილი ს. მუცხაბის ნაწ. II, ანტიკვარია, თბილისი, 1939.
6. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ეკონომიკის ისტორია, თბილისი, 1934.
7. ჯორჯაძე ლ. მუცხაბის, ღვინის დაყენება, კვება და გაყვრისმცხება. თბილისი, 1976.
8. Бэляев М. К. Виноделие в России ч. I, II и III, СПб. 1892 — 1897.
9. Гессенкин В., Шарер Г. Крахмал отчет саволоства Закавказья. Тр. Кавк. О-ва сел.ва. Тифлис, 1896.
10. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР, Москва, 1948.
11. Егоров А. А. Вина Закавказских республик. Симферополь, 1947.
12. Кавцелани В. А. Грузинские вина „Заря Востока“. Тбилиси, 1937.
13. Кандуралов П. Г. Очерк виноградарства и виноделия на Кавказе, вып. VIII, изд. Кавк. фин. комитета Тифлис, 1897.
14. Комарова Е. С. Грузинские сорта винограда на Украине. Журн. «Виноделие и виноградарство СССР», № 12, 1951.
15. Негурь А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, том XVIII, № 8, 1938.
16. Пивахов А. С. и Шарерова С. В. Очерк виноградарства и виноделия Кахети, Сборник сведений по виноградарству и виноделию на Кавказе, вып. VII, Тифлисская губерния, 1896. Тифлис, изд. Кавказского филанкерского комитета.
17. Рихладзе И. Т. Виноградарство Кахети. Журн. «Виноделие и виноградарство СССР», № 1.
18. Саянжидзе А. С. Почвы Кахети. Тбилиси, 1940.
19. Трушви Г. Грузинского вина виноградарства, Материалы к познанию климата бассейна р. Алазани, 1934.

უკუბი, გუგულები როგორც დახურული, ისე ღია ამონაკვეთები. უფრო ხშირად ზღა ამონაკვეთები დახურულია და კვერსის ან განივ ელინისმკვარი თვლია აქვს. იშვიათად გუგულები და ჩანკისმკვარი ან პარალელურკვერფიანი, ბუკრილი კუთხის-მკვარი ფორმის ამონაკვეთებიც. ამონაკვეთები უფრო ხშირად წამახელეული ან მომრგვალი, უფრო იშვიათად იგი ცალკეობიანია.

ქვედა ამონაკვეთები საშუალო ან საშუალოზე მცირე სიღრმისაა, ამონაკვეთების მართიადი ფორმა ჩანკისმკვარი, უფრო ხშირად გუგულები პარალელურკვერფიანი ჩანკისმკვარი ფორმის ამონაკვეთები მომრგვალი ან წამახელეული ფორმით. იშვიათად გაცვლები აგრეთვე ნარბალესმერი და მუკრილი კუთხისმკვარი ფორმის ამონაკვეთებიც. მღვირ იშვიათად ქვედა ამონაკვეთები ზღა არაა გამოხატული.

უკუნივ ამონაკვეთი ღიაა, მისი ფორმა უფრო ხშირად მას-ვალდებობიანი ჩანკისმკვარი, იშვიათად გაცვლები აგრეთვე თაღისმკვარი ფორმის ღრმა ამონაკვეთები მომრგვალი ან მასველი ფუთით-ბუნებრივი პირობებით ფოთლის ქვემო ნაკვეთების წინ წამოწყობის გამო ამონაკვეთი დასურული განივ-ელფიფორულიანია.

ფოთლის ქვედა მხარე შეესაბამება აბლაბუნისმკვარი სქელი ბუკრებით. რომელია ქვედა მთავალი სქელი პერისტემი ბუნებრივ, ხოლო ორივე ერთად ქმნის საშუაოდ სქელი ქვისისურ ბუკრებს.

ფოთლის მთავარი პარტლები პოლოვლები ეიწრო ან უფრო ხშირად განივი მასველური ან მასველურისმერი კბილებით. იშვიათად შესაყვარი ცალკეურ-გამოწეული კბილებიც. ცხურ-ღია კბილები იცეკ ფორმისაა, მუკრამ უფრო ხშირად ორნავ-დასრული მასველურ-გამოწეული კბილები ჰქონიან.

უკუნი მუკრე ფორმისა, მისი სიგრძე აქრბობს ფოთლის მუკრ პარტლის სიგრძეს, ან იშვიათად უკრის მას. უკუნი უფრო ხშირად ცალკეა, იშვიათად შეესაბამება ოსული აბლაბუნით.

უკუნი ც. კეკელიძე ორნავისა, მუკრისმკვარი სწორმკვარი-მია, კეკელიძე 4, იშვიათად 6 მუკრისაა. მუკრისაა მათის სიგრძის მუკრად ბუკრის სიხალდობის უკრის 1,0—1,25. ბუკრე წანკისმკვარი კონუსისმერი ფორმისა, კარგად გამოხატული მოკლე ცილინდრული სვეტით და პატარა კაუკუფული დინით.

მუკრის მუკრები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე საშუაოდ მუკრების 1,3-დან 1,8 სმ-მდე, ხოლო განი 6-დან 8 სმ-მდე, დიდი მუკრების სიგრძეა 20—22 სმ, ხოლო განი 10-12 სმ. მუკრების ფორმა კონუსისმერი, სანდასნ მსრიანი, იშვიათად გუგულები აგრეთვე ცილინდრული-კონუსისმერი ფორმის დატოტული მუკრებიც. ხშირად მსრია მართიადი მუკრების სა-სურადაც აღწევს. მუკრები საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად ოსული მუკრებიც გუგულები. მუკრის უკუნი ფუტეზან ცასველ-ბულია და რქისფორმა, რომლის სიგრძე 4—5 სმ უკრის. მარ-ცვლის უკუნი მუკრება სურებით 6—8 მმ, იშვიათად 10 მმ უკრის. უკუნის ბალიძა განივკონუსისმერი ფორმისაა და საშუაოდ და-ზომილია.

მარცვლი. მარცვლი საშუალო ზომისაა მისი სიგრძე და სიხალე საშუალოდ 1,6—1,8 სმ ფრკვლები მერყობის. მსხვი-ლი მარცვლების სიგრძე 1,9—2,0 სმ, ხოლო განი 1,85—1,95 სმ აღწევს. მარცვლები მომრგვალია, მუხამ განივია და ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლი მომრგვალო-მოთიხალი ფორმისაა. კანი ოსული და საშუაოდ მკვრივია, ახალიად ცილდება რბილობს. კანზე ცვილიმერი ფიფე კარგადაა განიხსნება. რბილობი წინააღი, ცემო უბრალო, სხამოზენო ტყბილი აქვს. ვაიმერი არამატი მღვირ სუსტად არის გამოხატული.

ჩიქაწა. მარცვლები საშუალოდ ორი ჩიქაწა. ჩიქაწა მოუხისფორმა, ნისკარი და მკვლის მსარის ღარები მო-კვლისაა. ჩიქაწის სიგრძე 7—8 მმ, ხოლო განი 5,0—5,5 მმ უკრის. ქალაპი ჩიქაწის ზღა ნაწილად მგებობის, ფორმით ოვალურია, მისი ზედაპირი სწორია ან ორნავ მუხსეკილია მუც-ლის მსრიალურ. ღარი ქალაპიდან ჩიქაწის ზღა ნაწილსაც სუსტადაა გამოხატული, იგი ზეგუბია, ხოლო ქალაპიდან ნის-კარტისავე საგამო ღრმა და უფრო მკვთონადაა გამოხატული. ღარები მუცლის მსარეუ საგამო გიწრია, მათი სიღრმე საშუა-

ლოა, ნაწიური სუსტად გამოხატული აქვს. ნისკარი ღია უკუნ-ფორმა შეესაბამება ორივე, მისი სიგრძე 1,5—2,2 მმ აღწევს. ხოლო განი 1,5—1,7 უკრის.

აერობიოლოკური დასასაბუთებ

საკვებულებო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მსჯელობა. დაკრებები საკვებულებო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მსჯელობაზე ტარდება და საქარის ზონალურ სფერო საფერუს—ქ. სუსტაფორმის, მუგუნა-ობა-მუგუნების ინსტიტუტის—თ. თელავი და უკრისინს მუგუნაფობის ინსტიტუტის—ქ. ოცესანი.

საქარის ცალკეული საფეროს საკვებულებო ვენის გამზნებ-ლია მ. კვირიძის მარჯვენა ნაწიროდ დასკლებით 150 მ სიმა-ლდე ზღვის დონიდან, მუგუნაფობის ინსტიტუტის საკვებულებო ვენის—ცეკომობრის მისი ჩრდილო-აღმოსავლეთ დაქნების ფერაგამო 562,3 მ სიმაღლეზე, ხოლო უკრისინს ინსტიტუტის საკვებულებო ვენის—ოცესანი მდინარე ღობისაა 50 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ვენის ნარ-მუგუნაფობა გამოხატული და ოთხქნის ეკვალეს კასალული და კაუგურმუგუნაფობისაა მადარის წყის 2 ნეკე და ორ მოპირისპირე საკვებულებო-საკვებულებო ფაზების მსჯელობა დაკარგებულია საკვებ-ციო ვენისების მსჯელობად მოყოლოდ მეტეოროლოგიური სა-კერების მონაცემებისა.

იმერეთის სუბტროპიკული ჰავის პირობებში მუგუნაფობა დონ-დღობის საკვებულებო პერიოდის ხანგრძლივია საშუალოდ 162 დღეც მუგუნაფობის, კასილის ზონაზედა თბილი ჰავის პირობებში იგი 163 დღეც უკრის, ხოლო უკრისინს მუგუნაფობით უფრო გრილი ჰავის პირობებში იგი 165 დღეც მუგუნაფობა და სოციაური წლებში სრულ სიმუხეზე ვერ აღწევს.

საკვებულებო პერიოდის ხანგრძლიობის შემოკლებასთან ერთად მდინარეებზე აქტიურ ტემპერატურათა ვაიმეც, მის-კრე ვაიმე მუგუნაფობა დონდღობის უკრისინს აგრძელებს ოთხის საკვებულებო პერიოდის და სრულ სიმუხეზე 3360° აქტიურ ტემ-პერატურათა ვაიმე დროს აღწევს. კარგის ცვლებად პირობების-საში ვაიმე მუგუნაფობის დიდი უნარი მუგუნაფობა მისი პარტი-ასულ რაიობებში ცანდაცვლებების, არამდე ერთობლივად ავტილ-ზედუც ცალკეული წლების ცვლებად მეტეოროლოგიური პირო-ბებისავე. მუგუნაფობის ცანდაცვლა რაიობის ვაიმე საკვებულებო ფაზების მსჯელობა შემოგუნაფობის საქარები დონდღობის კვირის ც-გულას იწვებს—17,1 კვირისაგან—30. V, მუგუნაფობის—16. VIII და სრულად მუგუნაფობის—26. IX-თვის, 162 დღის განმავლობაში 3358° სიბობის მოხმარებით; თელავი კვირის ც-გულას იწვებს—2. V, ეკვილოვანს—6. VI, მუგუნაფობის—30. VIII და სრულად მუგუნაფობის—1. X-თვის, 163 დღის განმავლობაში 3200° სიბობის ც-მოყვებით; ოცესანი კვირის ც-გულას იწვებს—26. V, ეკვილო-ბას—6. VI, მუგუნაფობის—29. VIII და სრულად მუგუნაფობის—10. X-თვის, სულ 165 დღის განმავლობაში 3360° სიბობის გამო-ყვებით.

შემო მოყვანილი მონაცემების მისკვებით მუგუნაფობა დონ-დღობის თავისუფლად მუგუნაფობა შესტაფონისა და თელავის, ხოლო ოცესანი იგი მსოფლოდ სოციაური თბილ წლებში ასწრებს და მუგუნაფობის. კვლავზე უკუ, ანუ სრულად იგი იმერეთში მუგუნა-ფობა, სადაც იგი უფრო მეტ მუგუნაფობა აგრძელებს.

სრული სიმუხეის დაკრების მისკვებით მუგუნაფობა დონდღობის სიმუხეის III ჰავიდან ვაიმე ვაიმეზე უნდა მიყვებოდეს.

მუგუნაფობა დონდღობის მრწობიანი ნაწილი (რქები) საქარ-თელავის ჰავის პირობებში ფოთლებების დაწვებისათვის ბავი-სუფლად ასწრებს მომუგუნაფობას და კარგად ცასველებული და შემო-ბილი ხელები მუგუნაფობის ენაცვს. უკრისინს პირობებში ქ. ოცესანი უკრისინს მუგუნაფობის ინსტიტუტის მუგუნაფობის თანამობობის ე. კომაროვს (13) მთერ წამოყვანილი დაკრებებით დონდღობის რქების მომუგუნაფობა ფოთლებების დაწვებისათვის და მამა-ყოფილებლად (80—85%) არის მუგუნაფობა.

ზ რ დის სი მ დ ი ე რ ე. იმერეთის პირობებში მუგუნაფობა დონდღობის საშუალოზე ბლვირტი ზრდით სხამოვლად. ცნადა.

ԲՄԵՐԸՆԾԻ

ԴՈՆԴԳԼԱԲԻ

ადგილობრივი მცხოვრებლების დაკვირვებითაც შეგნარა სხვა ჯიშებთან შედარებით წვენი მჭერი გამოსავლიანობით ხასიათდება.

შეგნარა მუდგის მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები

შეგნარების რაიონი	შეგნარის მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები									
	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები	მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები
1940	148,98	80	81,21	2,16	13,43	3-3	182,0	4,06		
1941	174,12	88	85,25	2,07	13,74	3,6		4,23		
1942	153,0	85	72,36							5,43
საქარის საყოველთაო სადგური	1940	157,40	111,6	70,44	1,8	20,0	1,76	146,0	4,43	

წვენი ს ქიმიური შედგენილობა. შეგნარა ღონღელში საჭირო რაოდენობით აზოტებს შექარს. მისი მაქარანობა რთველის წყლებზე გადებით 20-დან 24%-მდე მერყობს, ხოლო ზოგადად წყლებს გვიან მარწყვით შეხამებულია შექარის უფრო მჭერი რაოდენობით ღარდება, რომ არ არსებობს შეგნარის მუდგისეული სიმძირეობა. აღნიშნული გამო სარისხიანი ღვინის მიხედვით ცვლილებები რთველში შედარებით ადრე უფრო ხასურველი შეგნარის დროს ჩატარდა, რომ სუფრის დენობის საჭირო სისხლიც შეინარჩუნა. შეგნარა ღონღელში მაქარის ღარდება უნარის დახასიათებულ ქვეშით მოგვანილია უგრძობი წვენი რთველის შერიობები წარმოებული ანალიზების ტიპებში (ს. ცხ. 3).

შეგნარა ღონღელში მუდგისეული შუაგულიანობის მონაცემები

ადგილის (სოფლის) დასახელება და მოსავლის წელი	რთველის თარიღი	შეჭრა %ით	სიმაღლე %ით
მიაკოცი, 1940 წ.	19.IX	23,1	6,95
სტალინი, 1940 წ.	19.IX	20,3	7,0
აგაყი, 1940 წ.	22.IX	22,3	8,8
სტალინი, 1941 წ.	18.IX	21,8	7,85
საქარის სად. სად., 1942 წ.	25.IX	22,2	9,0
სტალინი, 1945 წ.	15.IX	22,3	7,95
სტალინი, 1946 წ.	7.IX	21,5	9,4
სტალინი, 1946 წ.	26.IX	22,2	9,8
სტალინი, 1947 წ.	11.IX	18,8	11,5
სტალინი, 1947 წ.	9.IX	22,3	9,40
მიაკოცი, 1947 წ.	7.IX	22,9	10,20
სხვა 1947 წ.	7.IX	23,8	8,90
ქ. ოღეზი, მუდგისეულობის ინსტიტუტი, 1946 წ.	20.IX	19,2	11,8
" 1947 წ.	26.IX	20,0	9,9
" 1948 წ.	4.IX	18,0	8,1
" 1949 წ.	31.X	21,0	8,9
" 1950 წ.	26.IX	20,0	9,0
ქ. ოღეზი, მუდგისეულობის ინსტიტუტი, 1920 წ.	8.X	20,35	9,3
" 1923 წ.	16.X	22,9	9,98
" 1924 წ.	18.IX	22,9	11,7
" 1951—1953წ.	10.X—29.X	14,5—20,2	10,2—12,9
ქ. იალტი, მუდგისეულობის ინსტიტუტი, 1940 წ.	10.X	20,9	14,7

როგორც მე-3 ცხრილში მოგვანილ ცნობებიდან ჩანს შეგნარა საჭირო რაოდენობით აზოტებს შექარს და ზოგ წლებში მაღალ სიმწვანეში იწარმოებს, მაგრამ უფრო სიძირად შეგნარისობის სწრაფი დავების გამო ხასურველი შეგნარდება მაქარანობა-შეგნარისობის შორის ირდევს და ღვინოც მაღალმარისხიანი არ დგება. უკუდევს ამის გამო საჭირო რთველის დროულად ჩატარება, რადე უგრძობი წვენი მაქარანობა 20—21% მაღალწესს, ხოლო შეგნარობა 7—8% სე დაბალი არ იქნება.

უგრძობი გადაშემაკება და პროდუქციის ხარისხი. შეგნარა ღონღელის უგრძობი იმერეთში მართიადე სუფრის თეთი ღვინის აზიდებენ, როდე იგი წინად ვენახების სისითა გამოწვეულია მაგრამ შეგნარა თუ ციქცისთან ან ცოლიკურთან ერთად გამოწვეული ნარევის სისით, მანინ იგი მათთან ერთად იწვება სუფრის თეთრი ღვინის დასაყვებლად. სუფრად (ცოლკ) აღნიშნული შეგნარის ღვინო ვითივად იფრინება, გამოწვეულია, ხასიათდება კარგად გამოსული დაბალი არაბოძალი და საჭირო სხეული. სარკობად ღვინის ხარისხი გამოკიდებულია შირთობად ვენახის ადგილმდებარეობასა და ნიადაგის თვისებებზე.

აღნიშნული გამო შეგნარა შეგნარის ციქცისთან ან ცოლიკურთან ერთად წარდევს, ამ აღნიშნულებით და ამ მიზნითა-ვის შეგნარა უკუდევს ხანგრძობს და საჭირო ვიძია, უკუდევს-დევს ვითინა, იაჟისი მაღალი მოხდენიანობით, წვენი ღვინი გამოსავლიანობით და ნარევი მწიფობის, ციქცისა და ცოლიკურთან ერთად ღარველი შეგნარა უკუდევს გამაწიფებელი იქონდება, რის გამოც იგი ამიერეთს ციქცა-ციქცისობის მაღალ შეგნარისას, მაქცეს ან სიმწვანეს და უკუდევს მის ფერს. წველზედ, ციქცისა და ცოლიკურის ვენახების შეგნარის ვენახ-შირების მუდგისეული რაოდენობის ერთ მოთხვეს, იქნებდა ერთ შემახვეს არ აღმეგება, ხოლო ამაზე მჭერი რაოდენობით შეგნარის მიმატება ციქცის ან ცოლიკურის უგრძობი ხასურველი არ არის. შეგნარისაგან სუფრის ღვინის სასიოთა შეგნარისობა გეროველი წესით, სოლო ვლესურ მუერნობებში ადგილობრივი წესით აშხადებენ შემდგენიარად: ნაჟი გამოწვეული უგრძობი წვენი სუფრად გარეხილ ქვეშით გადაჟეო, უფო დადუღების მიხინა მის უბრებენ სუფო კულტურა კაცს-დასხვა მუერნობაში სხვადასხვა შეგნარისობა, სასიოთა იმერეთს სხვადასხვა 10-დან 16 კვ-მდე, როგა უფრო მჭერი რაოდენობით ვენახებ ჰუკა (8—10 კვ) დვისო უფრო ანა და სხვადასხვა დგება.

უკუდევს-ცისწარეობის მიერიაიანობა — მენ. კანდიდატ გ. დეგერბის (1) ცნობით—შეგნარა ღონღელში საჭირო ბოლო-მად არის დაგვიდგებილი და მის იმერეთს ციქცისა და ცოლიკურთან ერთად დვისის დასაყვებლად. მხირად მისკან წმინდა, უკუდევს დვისივად აშხადებენ, რომელიც ციქცისის სმჩეო უფრობებზე გამოწვეული ვენახებიდან კაბოდა ალიკოლიანი (11,0 და მჭერი სიმკვარის), მაგრამ ნაჟელ ჰარმონიული და მი-ნარინიანი დგება.

შე იმერეთში სოფ. ცისწარეობის ნემოშალა-კარბინა-ტე-ლი ტიპის ნიადაგებზე გამოწვეული ვენახებიდან შეგნარა—ცოლიკურის მსგავს, მაღალმარისხიან ღვინის იმერეთ და დასურული დეგუსტიციების დროს მხირად მაღალ შეგნარის იღებს. იმერეთ სოფ. ცისწარეობის ალგური ტიპის ნიადაგებზე შეგნარა მხოლოდ საშუალო დონისების ღვინის იმერეთ. საერთოდ შეგნარა ღონღელის ღვინო მხოლოდ ზოგადად ადგილობრივ და წლებში გამოდის მაღალმარისხიანი, უფრო სიძირად მისი ღვინო მჭერი სხეულიან და ნაჟელად ჰარმონიული დგება.

შე იმერეთში მარტო შეგნარა ღონღელისაგან წმინდა დვისის იმერეთა აშხადებენ. მისკან წმინდა დვისის დეგურება მანხმე-წინილია მხოლოდ ნემოშალა-კარბინა-ტე-ლი ნიადაგებიანი ღვინო-დამ ადგილობრივ გამოწვეული ვენახებიდან, სდევს მისკან დაბალი შეგნარის, არმატული, საჭიროდ სხეულიანი და ჰარმონიული სუფრის ღვინო დგება. დანარჩენ ადგილებში მის სასუფრის მარ-თეულიან იმერეთს ცოლიკურის და ციქცის ღვინოების სიმსუ-ბუქის განსაზღვრებლად და მაღალი შეგნარისობის შესამიერებლად, შეგნარა ღონღელის ღვინის ორგანიზატორული თვისებების დახასიათება მოგვანილია მე-4 ცხრილში.

შეგნარა ღონღელის ღვინის ცხრილი თვისებების შეფასების შედეგის შედეგები

წელი	ღვინის ორგანიზატორული თვისებების დახასიათება	შეფასების შედეგები
1947	ღვინი კარგი, მჭერი სხეულიანი, კარგად გამოხდული დგება არაბოძალი და სხვადასხვა გამოწვეულია	6,8
1948	ღვინი მდვილიანი, გამოწვეულია, ხარისხიანი, სხეულიანობის ღვინი	6,8
1946	გამაწიფებელი, უფროდ ფერის, უკუდევს სხეულიანობის ღვინი, ხარისხიანი, სხეულიანი, სხეულიანი	7,0
1941	მდვილიანი ხარისხიანი, გამოწვეულია, კარგად გამოხდული დგება არაბოძალი და სხვადასხვა გამოწვეულია	7,4

სუფრის ღვინის კარგად შეგნარა, როგორც უსმისხიანი ვიძი, ჰარმონიული აგრეთვე უკუდევს უგრძობი წვენი დასამწვანებლად, ხოლო ზემო იმერეთის რაიონებში შეგნარისაგან შემახვეს კარგი დონისების სასიოთა ღვინო-მარისხიანი, საჭიროა ვიძის ან მაღალმარისხიანი უფრო დროულად მჭერეული-გამოწვეული.

შეგნარის უგრძობი გამოსავლია აგრეთვე ადგილობრივ მოსახლარ სსუფრე უგრძობი. მისი ადრე შემოსვლა, სხვადასხვა ცემო, სხ-

მაოდ თხელი და დიდი მტევნები სუდს უწყობს ჯიშის ამ მიმართულეებითი ფართო გამოყენებას.

მჭანარს ღვინოების ქიმიური ბუნების დასასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია საქარის საცდელ სადგურსკ პრაფე, კ. მოდგებაის (3), მეის, კანდაღატების კ. დემტრამისა (1) და კ. კინწურაძეის მიერ ჩატარებული ანალიზების შედეგები ცალკე მოტყუილია ბერძნულ ენარისის პირობებში (ოცესა) დამზადებულა მჭანარა დონდღაბის ღვინის ნიმუშის ქიმიური ანალიზი (ის. ცსრ. 5).

საერთო შეყუსება და რაიონირება

მჭანარა დონდღაბი ავგილობრივი, იმერეთში საქაოდ ფართო გავრეულული ვაის ჯიშია. იმლევა მდირხმულიან შუეი კვაიული ფერის ორდინაურ სუფრის ღვინის. ცალკულ ავგილებმა ფერობს კირანა ნინავეტესე იგი იმლევა სამკალო სსეულიან, სარისსივან სუფრის თოთრ ღვინის. წარმოების პირობებში ჯიში პირიდან რეურება ციქვისა და ცოლუქუორთან ერთად სუფრის სარისსი აყანი თოთრი ღვინოების დასამზადებლად.

მჭანარა დონდღაბის ღვინის ქიმიური შედეგალობა

ღვინის დამზადების ადგილი	ცხრილი 5											
	მოსავლის წესი	ფერობა	სუფრის ღვინის	ალკოჰოლი	საქარის მჟავა	მჭანარა	ავგილებმა	მკარტონი	მეისი	ჯიშის სხვა	სხვა	
სუტარაღის ონი, სოფ. კვლითი	1921 0,9912	11,59	—	0,59	0,10	0,47	1,60	0,17	—	0,53	0,56	0,09
" " ცხაწურაო	1921 0,9911	13,16	—	0,72	—	—	1,72	0,18	—	0,58	0,70	0,17
1930 0,9933	11,32	8,98	0,61	0,098	0,49	1,73	0,154	0,171	0,042	0,656	0,068	
1940 0,9921	10,79	8,56	0,75	0,081	0,64	1,74	0,154	0,28	0,06	0,66	0,08	
სუტარაღის ონი, საქარის საცდელი სადგური	1941 0,9922	12,69	10,07	0,66	0,039	0,62	2,00	0,154	0,24	0,09	0,84	0,065
" " "	1946 0,9939	12,25	10,52	0,82	0,06	0,74	2,10	0,068	0,20	0,110	0,74	0,056
" " "	1947 0,9920	12,69	10,07	0,86	0,06	0,83	1,82	0,157	0,23	0,086	0,54	0,06
სოფ. ვედა საქარა	1947 0,9941	11,05	8,0	0,89	0,05	0,83	2,01	0,146	0,184	0,093	0,63	0,04
საქარის საცდელი სადგური	1948 0,9981	12,14	9,63	0,76	0,04	0,58	1,57	—	—	1,84	—	0,049
სოფ. ცხაწურაო	1950 0,9919	13,4	10,6	0,711	0,087	0,60	2,45	—	—	—	—	0,097
ს. ოცესა, შეყუსებობის ინსტიტუტი, ქვემოთრკა	1925 0,9949	11,10	8,81	1,0	0,078	—	2,48	—	—	—	—	—

მე-5 ცხრილში მოყვანილი მონაცემები სახეებითი შეყუსებებმა მჭანარის ღვინოების სუბოთ მოყვანილ დასასიათებში. უკრიანის პირობებშიაუ მჭანარა მენარწუნა თავისი თვისებები, სახელდობრ: ნიმუშებში ბეკტერი, გემო და შეიშინა ახალი თვისება—სისხალიც.

იმერეთის პირობებში მჭანარს ღვინისათვის დამახასიათებელია ღრე მომწიფება და ჰეღარებით ღრე ზღებულება. მჭანარის ღვინი 3—4 წლის ასაკში უკვე სახეებით მომწიფებულია მოასხარებლად. ამიტომ ამ ჯიშის ღვინის დამზადება, ან სანერგოვი შეყუსა მისწმენულია. ღვინის მთელი მარჯვი 4—5 წლის მანძილზე რეალიზებული უნდა იქნეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში მოსალოდნელია ღვინის გემური თვისებების გაუარესება, ღვინის ხადრევედ დამზადების ჯამი.

ჯიშის დაღებით თვისებებს მიეყუება მისი შეღარებითი მაღალი მოსვლიანობა, ღრე შწილობა, სოკოვან ვაგეტეფობობა (ხაგრის) და აგრეთვე ფილოქერის მიმართ შეღარებითი კარგი გამძლეობა და მასი ვარგისობა სხვადასხვა მიმართებით: სუფრის ღვინის, ულაოპოლი ეურწინის წვენიისა და ღვინის სხვადასხვა კვაპებში გამოსეუებლად.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებს მიეყუება ღვინის არამაღალი სარისისი და ღრე დაბურვა სანერგოვი შენსებისა.

მჭანარა მდირფის საერთოა ჯიშის ჯიშების სტანდარტული სორტიმენტის შეტანილი არ არის. მისწმენილია მისი როგორც დამატებითი ჯიშის, ღვინის სხვადასხვა კვაპებში და აგრეთვე ულაოპოლი ეურწინის წვენიისა და სკიპიისე ღვინისმაღლების დასამზადებლად გამოყენება. მჭანარა, როგორც სადგური, უსმოსვლიანი ჯიში პრესტიჟულია აგრეთვე საბჭოთა კუპირის შეყუსებობის სამრეო რაიონებში გამოსეუებლად.

Дондуглаби

Местный, довольно распространенный сорт Западной Грузии (Имерети). Перерабатывается на белое столовое вино.

Молодой побег. Кончики растущих побегов—коронка и первые два листочка опушены густым войлочным пушком и окрашены в белый цвет со светло-розовой каймой вокруг коронки и первых двух листочков. На ниже расположенных листочках опушение уменьшается и они с верхней стороны окрашиваются в зелено-желтый цвет с оранжевым оттенком, а с нижней стороны, благодаря наличию опушения в серовато-белый цвет.

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних размеров, округлые либо овальные, пятилопастные, реже трехлопастные, вторичные лопасти хорошо выражены. Поверхность листа чаще сетчато-морщинистая, изогнутость—воронковидно-желобчатая. Верхние вырезки средние по глубине, чаще закрытые, с яйцевидным либо широко-эллиптическим просветом, реже открытые лировидные, изредка в виде входящего угла. Дно вырезки чаще заостренное, реже округло-

Нижние вырезки средние и мелкие, чаще открытые лировидные, с суженным устьем, реже—шелевидные, либо в виде входящего угла; иногда нижние вырезки совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка открытая лировидная, либо сводчатая, в естественном состоянии закрытая с широко-эллиптическим просветом. Дно выемки заостренное, реже—округлое.

Опушение нижней стороны листа войлочное, состоящее из густого паутинистого пушка с подстилающими шетинистыми волосками.

Зубчик на концах лопастей треугольные с острой вершиной, реже—треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Есжелье зубцы пильовидно-треугольные с острой вершиной, либо треугольно-пильовидные, односторонние выпуклые.

Черешок листа зеленый, голый, реже со следами паутинистого пушка, равен или несколько длиннее срединной жилки листа.

Цветок. Цветок обоеполюй, тыннок 5, реже 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пе-

стика составляет 1—1,25, пестик ребристый, коническая Формы. Столбик короткий, цилиндрический, рыльце маленькое, округлое.

Гроздь. Гроздь средних размеров (15×8 см), коническая, реже—цилиндроконическая, лопастная, среднеплотная, реже рыхлая. Ножка грозды короткая (4—5 см), окрашенная, у основания деревянистая. Ножка ягоды 6—8 мм длины, зеленая; подушечка широко-коническая, бородавчатая.

Ягоды. Ягоды средних размеров (1,7×1,7 см) округлые, зеленовато-желтые, покрыты восковым налетом. Кожица тонкая, прочная, мякоть сочная, расплывающаяся. Вкус простой, сортовой аромат слабо выражен.

Дондглаби—довольно распространенный (1013 га) сорт белых столовых вин Имерети. Сорт—среднего (третьего) периода созревания, высокоурожайный, отнительно хорошо устойчив против грибных болезней, в особенности против оидиума. Распространен в виде чистых насаждений и в смеси с Цоликоури и Цишка в количестве до одной трети от общего количества кустов на винограднике. Перерабатывается на сухое

столовое вино как в чистом виде, так и в смеси с Цишка и Цоликоури. Чистосортное вино Дондглаби светло-желтого цвета, прозрачное, средне-экстрактивное. Вкус гармоничный, сортовой аромат выражен.

На перегнойно-карбонатных почвах склонов гор и холмов (с Цхрашкaro и др.) Дондглаби дает высококачественное вино, неуступающее вину Цоликоури, в других местах (на аллювиальных почвах) столовое вино посредственного качества. Винам Цоликоури и Цишка сорт Дондглаби придает (если названный сорт занимает не свыше одной трети от общего количества кустов в винограднике) легкость, снижает излишнюю свежесть и улучшает вкус. Дондглаби в стандартный порайонный ассортимент винограда Грузии не введен. Его целесообразно использовать, для приготовления ординарных вин массового потребления и использования в купажах, а также для приготовления безалкогольного виноградного сока и виноматериалов для коньячного спирта.

Дондглаби можно рекомендовать в качестве дополнительного сорта для районов Имерети, и для широкого испытания—в юго-восточных и юго-западных виноградарских районах СССР.

ლიტერატურა—Литература

1. შვიტარაძე ვ. მისთვის დასავლეთ საქართველოს მევენახეთმეცნიერების მუშაობის განხილვისა და სპეციალიზაციისათვის. ტფილისი, 1936.
2. ქვიციანი ა. ნ. ქვეტორულ მევენახეთმეცნიერების საქართველოში, თბილისი, 1957.
3. შოტეშაძე კ. საქართველოს მევენახეთმეცნიერების ჩათვლით. თბილისი, 1936.
4. შოტეშაძე კ. მევენახეთმეცნიერების. თბილისი, 1948.
5. ტყეშელაშვილი ვ. მევენახეთმეცნიერების განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
6. შვიტარაძე ვ. საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ. თბილისი, 1934.
7. ჯორჯიანი ლ. მევენახეთმეცნიერების დარგების, კვების და გადამამუშავების თბილისი, 1876.
8. Вазваз М. К. Виноделие в России. ч. I, II, и III. СПб. 1895—1897.
9. Гевекиш В. Шарер Р. Краткий отчет садоводства Закавказья. Тр. Кавк. Общ. на сес. 200-ва. Тифлис, 1886.

10. Давиная Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1948.
11. Егоров А. А. Вина закавказских республик. Симферополь, 1947.
12. Кандагали В. А. Грузинские вина „Заря Востока“, Тбилиси, 1937.
13. Комарова Е. С. Грузинские сорта винограда на Украине. Журн. „Виноделие и виноградарство СССР“, № 12, 1951.
14. Кварацелия Ф. К. Западно-грузинские сорта винограда, Кутаиси, 1936.
15. Негруз А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, том XXVII, № 8, 1938.
16. Табидзе Д. И. Виноградарство Грузии на новом поприще „Виноградарство и виноделие СССР.“ № 7, 1951.

თავკვერი

თავკვერი ქართლის წითლეუბნისანი ვაის აბორიგენული ვაიია. სპერსეო დანიშნულებით განკვეთილია ღია წითელი ფერის ორდინარული დიონიების დასამზადებლად; ამავე ღრის იგი იძლევა ადგილობრივი მოსმარების სუფრის უკრებს.

თუ რილის წარმოება თავკვერი ან როგორც განვითარდა იგი საქართველოს რაიონებში, არ არის საბოლოოდ დიდებული, უნდა გიფიქროს. რომ იგი მთელი რიგი ვაისის ადგილობრივი ვაიმების შესატყვისად წარმოიგება საქართველოს წიაღში მუხნბრივი გამარჯვების ცხილი, ხოლო შემდგომ შერიოდში მან განიცადა ევოლუცია და ადამიანის უშუალო სუბიექტებით მისი უკეთესი ფორმა დამკვიდრდა პირითადად აღმოსავლეთ საქართველოს სხვადასხვა რაიონში. ამის დამადასტურებელია. ვერ ერთი, თავკვერის მრავალი ფორმა, რომლებსაც უვებები კავთისა და ქართლის რაიონებში (მაგი თავკვერი, ათური თავკვერი, საფეხლო-სებრი თავკვერი, დიდმანგვალა თავკვერი, პეტელანთუელი თავკვერი და სხვ.); აგრეთვე წმინდ ქართული სახელწოდება „თავკვერი“ და ბოლოს ზოგნივე-ბოლოდური ნიშან-თვისებები, რაც დამახასიათებელია აღმოსავლეთ საქართველოს ვაისის აბორიგენულ ვაიათვის. ამ უკანასკნელი თვისებებით იგი აღაზნის აკერის ტიპური წარმომადგენელია და ქართლის ვაისის ვაიითა ვაჭებს მიეკუთვნება.

მთელ წერილობით ცნობებში თავკვერის შესახებ მოიპოვა XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან გამოკვეთილ ლიტერატურულ წყაროებში. ამ მხრივ აღსანიშნავია კასპის აღწერილი თავკვერი ვ. ბაკურისა და ვ. მარეისი (6). აგრეთვე ა. ფორდოვისა და ს. შვედრავის მიერ (5). მთი განმარტებით თავკვერი მაგი უკრანის ვაიითა, მთლიანი ზრდის, მტრეფისფერი სოლიანი რქით, დიდი და კუმბო მტევნებით, მრგვალი და საქმაღ მსხვილი მარცვლებით; ამავე ღრის მის მოსავლიან და ნაჯრის მიმართ საქმაღ გამძლე ვაიით იხსენიებენ. დასახლებული ავტორები თავკვერს აკუთვნიებენ სრულიად უნარაღი ღრისების მიმცემ საფენი ვაისის ვაიითა ვაჭებს.

ამავე პერიოდს ეკუთვნის ი. ანდერსონის (7), ვ. ბაკურისა და ვ. მარეისი (6) მიერ ქართული აღწერილი თავკვერის დასახლებული ავტორები ქართლში გავრცელებულ თავკვერს შემდგომი ნაირად აღწერენ. ვაის ასხისაგან ძლიერი ზრდა, კრძელი და მსხვილი რქა, დიდი მტევანი, ფორმათი კონუსისებრი და მტედი უკუში, მარცვლი მრგვალი, საქმაღი სიდიდის, წვნიანი და მუქად ტყბილი. ამ ვაისის პროდუქტის აკუთვნიებენ საკუთესო მუღენ ვაისის ვაიითა ვაჭებს.

როგორც ამ აღწერიდან მანს, მორფოლოგიური ნიშნებით — ვაისის ზრდით, ფოთლის მოყვანილობით, მტევნის ფორმით, — კუმბო, მარცვლის სისხლით, მოყვანილობით და სხვ. ქართლში გავრცელებული თავკვერი ინტერუქიის საქსერი თავკვერისა. განსხვავებულია მხოლოდ მათი პროდუქტის ხარისხი.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ თავკვერის ვაიური ნიშან-თვისებები — ევოლუციის დეტალებითა და ამის შედეგად მტეჯვანი პართენოკარპული მარცვლების მრავლად წარმოქმნა — დასახლებული ავტორებს არ უჭებ დაინიშნული. ვფიქრობთ, რომ მთი ამ ნიშან-თვისებას ან არ მიაქვთ უკრებობა, ან თავკვერის მხოლოდ ორსხესიანი ვარიანტი წარმოადგინეს თავიანთ შრომებში.

აქედ ივ. ვაუხაძის მიერ თვის შრომებში (5) იძლევა რა სახელწოდების ანალიზს, სამართლიანად თვლის სიტყვა თავ-

კვერს სადავრობის მაქსიმალურ სახელად. მისი განმარტებით ეს სახელი ვაის მიეკუთვნებოდა უნდა ჰქონდეს მტევნის შიდა ნაწილის „კვერბრივი“ მოყვანილობის გამო.

უფრო დეტალურად ცნობებს თავკვერის ირკვლივ წვენ ეხვეებით ზრდას. ს. როლოვაძის შრომებში (1), რომელიც თავკვერს ათავსებს ქართლის ვაისის ვაიითა ვაჭებს და სა-მეურნეო მამაროულებით აკუთვნიებს საფენი ვაიმებს, მხოლოდ მასობრივი მოსმარების ღია წითელი ფერის ღვინოების დასამზადებლად. სპეციფიკურ ნიშან-თვისებებიდან ზრდას. ს. როლოვაძის მთლიანი მიუიუთებს აგრეთვე თავკვერის ვაისის საქმაღ მთლიან ზრდას, ფოთლის ქვედა მხრიდან მარჯვენის მტვირად გამოსახებას, ევოლუციის დეტალებითა, მტევანში პართენოკარპული მარცვლების მრავლად განვითარებას; და ამის გამო გარეშე მტვერით დამტვერვის აუცილებლობას, ხოლო სახელწოდება „თავკვერს“ მთავრის მარცვლის ბოლო ნაწილის კვერბრივ მოყვანილობას, რაც რეგენი ახრით, საპირიდან მოსმარებას უნდა იქნეს მნიშვნული. მართლაც ამ ვაისის მარცვლებს მამაროვად ახასიათებს მორტეკვლებით თავი, რაც კვერის ფორმის მახასიათებელია მთლიან. უკველიან მარცვლის ამავე ფორმის საფუძველზე ტიპული ვაიმები დასახლებულია „თავკვერი“ და აქედან საბოლოოდ დამკვიდრდა.

წერილობითი მასალებით დატყვდება, რომ თავკვერი წარხულია გავრცელებული მთელ აღმოსავლეთ საქართველოში. განსაკუთრებით ფართოდ ეფიქრება იგი დანერგული მდ. ტანის, ლესურის და დასავლეთ სუბებში. ადგილობრივი მოსახლეობა მის პროდუქტის იყენება როგორც სკუმულ უკრანად, ისე ადგილობრივი მოსმარების, საქმაღ სარისხოვანი და წითელი ფერის ღვინოების დასამზადებლად. ზოგ შემოსევებით მის უკრანს იყენებენ, როგორც საკუბე მასალას თეთრფერნიან ვაიმებთან მრგვალი (ჩინურისა) და კოროლი მუწავს პროდუქტისთან) და ამსახებენ ღია წითელი ფერის ხაღისთან ღვინოს, რომელიც ცნობილი იყო „სიღისთური წითელის“ სახელწოდებით. როგორც უკუთხოვლიანი და წვეთის დიდგამოსავლიანი ვაიით იგი საქართველოდან ფართოდ გავრცელებულია აზერბაიჯანშიც; სარქიუ მასალების მთხვევით თავკვერი იქ შეურბათი ეფიქრება გერმანულ კოლონიისტებს XIX საუკუნის მეორე ნახევრის დასაწყისში (1852 წ.). სადაც ეს ვაიითა მრავლად ფართო მასივებზე წარმოადგენილი, განსაკუთრებით კიოვაბადისა და აღსტაფის რაიონებში. სამაცივრად საქართველოში მისი ნარკვებით მნიშვნელოვანდ შეიკვება, რაც გამოწვეულია სოკოვან ავადყოფითობა და ფილქსტრის მოქმედებით, აგრეთვე ვაისის დეტალებით — უკუთხოვლების და მტევანში პართენოკარპული მარცვლების მრავლად განვითარების გამო. ვარდა ამისა მოსახლეობის მიერ ხანგრძლივი დაცივრების შედეგად ვაისის აბორიგენულ ვაიმებს შორის შერინა და დანერგა უფრო მაღალხარისხის მარცვლების მომცემი და მოსავლიანი თეთრფერნიანი ვაიმები — ჩინური, კოროლი მუწავს, რის გამოც თავკვერი ქართლის მთლიან იგი მთავარი ნიშნებიდან განიღვენა ან შერის მხოლოდ ერთადერთი ნიშნების სხილი.

1953 წლის განახლების აღწერის მასალების მხედვით თავკვერის საფრთხი ფორმით საქართველოში შეაგვეს 213,57 ჰექტარს. აქედან სტაბილი შეურბოებით წარმოადგენილია 15,36 ჰექტარი, კომბინირებობებში 108,28 ჰექტარს, კოლქუების საკამში-

დამო ნაკვეთზე 75,7 ჰექტ. და მუხა მოსახლესურთა მულოპე-
ლობაში 24,53 ჰექტარის რაოდენობით.

ცალკეული რაონის მისეული თავყვერის ფართობი მუ-
დგენიარა არის განაწილებული (იხ. ცხრ. 1).

თავყვერის გავრცელების რაიონები სახეობადლეონი

რაიონის დასახლება	ცხრილი 1	
	ფართობი ჰექტარში	ფართობი ჰექტარში
1 ახალციხის	0,8	3,63
2 ხაშურის	0,19	2,65
3 ქაბულის	0,01	0,27
4 გორის	40,32	0,76
5 სოფლის	28,75	0,56
6 ლეჩხუმის	3,30	0,44
7 მცხეთის	8,80	0,02
8 ბილისის	2,94	0,05
9 მარტვილის	7,58	0,02
10 აჭარაფლის	26,86	0,91
11 ლიხთის	47,92	1,33
12 ლიხთის წყაროს	17,56	0,28
13 მანათის	0,76	0,28
14 სტალინის	0,77	2,95
15 ლეჩხუმის	11,56	0,02
16 მგორის	2,45	0,01

სულ 213,57

როგორც ამ ცხრილიდან ჩანს, თავყვერი საქმოდ ფართოდ
ტარვლებულია: გორის, ბოლნისის, ბორჯომის, კარაბანის,
თფირო წყაროს და ლენინგორის რაიონებში; დანარჩენ ადგი-
ლებში იგი მჭირ მახვილად ან ერთდღე შირების სახით არის
წარმოტყვისლი.

ბოტანიკური აღწერა

თავყვერი აწარმოება გორის რაიონის სოფ. ხიდისთავში
მუგანისუბა-მუდგენობის ინსტიტუტის დასუფრედი მუქციის
ბაზაზე და დიდის სასწავლო მუდგენობის კოლექციებში (ბილი-
ის ცაგეხანში).

ახალგაზრდა ელორტი. სრლის კონუსი და მწკნე
მიანდრისურთა და გადსკრეფ მოწითალო ვლფყრი. ახლადგაშლი-
ლი პირველი ფოთლი და მწკნეა მოწითალო ვლფყრი და
რთველი ზედა, ისე კვედა მხრიდან მჭირედ დაფარულია
მოთითონ-მოხანისფრო მუქციანებრი ბუსუსით. მომწველი მჭირე
ფოთლი და მწკნე მუქციანება მოწითალო ვლფყრით და
ზედა მხრიდან უნიპინჯულია, ხოლო კვეყდან მეტედ მცირედ
დაფარულია მონადრისფრო ბუსუსით. მუსხედ და მოთხებ ფოთლებ-
ში როგორც ზედა, ისე კვედა მხრიდან უნიპინჯულიაა მუხე-
სული; იგი და მწკნეა ორნად მოკვითალო ვლფყრით. მუხმეც
ფოთლებზე მუქციან ორნად მხრიდან მოლიანად ჭრება.

ახალგაზრდა ვლორტი საუბალოზე მსხვილია, მისი ბაზა-
ლური ნაწილი უფრო გამრევილებულია. მოლიანად მამკულია
და ახასიათებს მოწაბლისფრო მუგყრად მკვეთრად გამოსხული
მოიხისფრო ვლფყრით.

მეცხეული რქა საუბალოზე მსხვილია (9—11 მმ). ვერძ-
ნის მასობრივი მწიფობის პერიოდში იგი აზრებს სრულ მომ-
წველებს; და ვეისფერი და ხმირად გადსკრეფს და მოწითალო
ვლფყრი. ხმირ მუხმეცხეები რქის ახასიათებს მეტე მომწიფისფრო
წარული სოლები. მუხლები უფრო მეტადა მუგყრილი. მუსლი-
პირისის სიგრძე 7—10 სმ-მდე აღწეეს.

ფოთლი. სრლადამარტვილი ფოთლია საუბალო ან
საუბალოზე დიდი, რომისის სადილო სიგრძე 21,4 სმ, ხოლო
სიგანე 19,6 სმ აღწეეს. ფორმით ოვალური და საყმოდ სრლად
დნაწვეული. ფოთლის ეწეწის ამონაკვეთი ბუნებრივ მდგომარეო-
ბაში უფრო ხმირად და და ფორმით ჩანისებრი, ზოგჯერ თა-
ლისებრი. გეგმება არა ხმირად დაზრული კვერცხისებრი მო-
კვერცხისის ამონაკვეთები ფურეზე განვითარებული ერთი უბრა-
ლო კილით.

ზედა ამონაკვეთი ხმირად დაზრულია და კვერცხისებრი
მოკვერცხისობისა. ნაკვეთი ერთიფერად მჭირედ ან საყმოდ

ღრმად გადაფრებულია. ამონაკვეთის ფურე წახსვილებულია,
ზოგჯერ მომრეკვლო ფუხანია. გეგმება აგრეთვე ისე დაზრული
ეწირო ელიპსური მოკვერცხისის ამონაკვეთებიც. ზოგჯერ ამო-
ნაკვეთები და და ჩანისებრი, რომელიც ტვერები ერთმოდ-
რის პარალელურია, ხოლო ფურე წახსვილებულია.

კვედა ამონაკვეთი ხმირად და და საყმოდ ან საყმოდ
მეტედ ჩატრელი. ფორმით ჩანისებრი და პარალელური ტვერე-
ბითა და წახსვილებული ფურით, ან მომრეკვლო ფურითა,
ზოგჯერ ამონაკვეთი დაზრულია და საყმოდ ღრმად ჩატრელი
ეწირო ან განიერ-ელიპსური ხაზრალი.

ფოთლი სხვისკვეთისა, წვერის ნაკვეთი ფოთლის ფირ-
ფიტხთან ქმნის ბლაგვე კუთხეს.
ნაკვეთის წვერის კიბული სამუხისებრია თანხორი
ტვერები და მასვილი ან მომრეკვლო წვერისა. ზოგჯერ ხერ-
ცვილი სამუხისებრისა ცალკვერცხისისებრი და მასვილი
წვერისა. მჭირად კიბული ისე სამუხისებრისა მასვილი ან
მომრეკვლო წვერით, ან ხერცვილი სამუხისებრისა ცალ-
მხრივ ამონკვეთი ტვერით და მასვილი წვერით.

პირებრივ მდგომარეობაში ფოთლი მოტყულია ან მპარ-
მაკვარ-ღირისებრად მოსრული. ფირფიტა ზედა და კვედა მხრი-
დახ მომკულია. მისა ზედა მსარე კლეკა, ზოგჯერ აღდებარ
არის დნაოვებული. კვედა მხრიდან პარლები მუგყრადაა გამო-
წნილი და ახასიათებს მრთალი მოვარდისფრო-მოწითალო მუ-
ფყრად. ეს მუფყრე პარლებების ფურესთან ტვერისებრი გა-
მოსხულ წითელ ლევისფერში. ამ ხონაში პარლებზე ზოგჯერ
მუსხმედა მეტედ უნიპინჯული ახალგაზრდისებრი ბუსუსი.

ფოთლის ეწეწის მუგყრება მუხ მპავარ პარლები უდრის
0,6—0,8. იგი მომკულია და ახასიათებს მუქი მოწითალო
მუფყრეა მოიხისფრო ვლფყრით. ეს მუფყრე განსაკუთრებით მუსა-
მწველია ეწეწის ამონაკვეთის ხონაში.

უკვავილი. კვევილი მასობრივად, ფურეკონაზურად მგ-
დობითია. ერისა და იმევე კვევილები ზოგჯერ ტყვლებს ორ-
სხესიანი ვევილებიც. ფურეკონაზურად მდგომარეობა ვევილებ-
ში მტყენისებრი მოკლე და მოკლეა. მთლი რაოდენობა 5—6
ცალ აღწეეს. ბუტყო ნორმაზურადაა განვითარებული და ახა-
სიათებს მსხლისებრი მოგვანლობა; კვევილების რიცხვი კვე-
ვილებში მერყეობს 350-დან 950-მდე.

მტყენი. მტყენის ეწეწის სიგრძე აღწეეს 4—4 სმ, იგი
ეწეწის სრული მწიფობის პერიოდში ზეგდება თითქმის ბუნ-
ებრივ და იღებს რბის დამახასიათებელ მუფყრებს. ეწეწის და-
ნარჩენი ნაწილი ვლფყრით ბალახისებრი და და მწკნე, მოი-
ხისფრო და ზოგჯერ მოკუხისფრო ვლფყრით. ეწეწი რქაზე მტყე-
ნიდა მამარტვილი.

მტყენის ცილენდრულ-კონუსისებრია. გეგმება აგრეთვე
ცილენდრული და ზოგჯერ კონუსისებრი ფორმის მტყენებიც.
მისი საუბალო სიგრძე 15—17 სმ, ხოლო სიგანე 11—12 სმ
აღწეეს. დიდი მტყენის სიგრძე 20 სმ, მჭირად — 11,5 სმ
ურის.

სორმაზურად დეკავილებების მუხმეცხეები მტყენი მასობრი-
ვად კვში ან მლიერი კვშია. სიყუხის მუგყრად მტყენის მარ-
ცვლები ხმირად დეფორმირებულია. ზოგჯერ მტყენის კუთრდუ-
ბა ერთი ან ორი ფრთა და ამ მუხმეცხეები იგი ტრეებს რთუ-
ლი მტყენის მამარტვილებს.

არწვეთიერად დეკავილების მუხმეცხეები მტყენი თსვლებს,
მასში წარმოიქმნება მასობრივად პართოკონაზული მარცვლები,
რაც უარყოფითი გავლენის ასეეს მოსახელანობაზე.

მარცვლი. მარცვლის ეწეწის სიგრძე საყმოდ ბალიებით
6—7 მმ აღწეეს, იგი მომწინაა, საყმოდ ბალიით განიერი კო-
ნუსისებრი, ზოგჯერ კი ეწიროკონუსისებრი, განსაკუთრებ-
ლად პართოკონაზულ მარცვლებზე. ბალიით მჭირედ დაზრებულია.

მარცვლი მუქე ღურჯია (ითიქმის შავი). მისი საუბალო სიგრძე
15,6—17,5 მმ, სიგანე 15,1—17,9 მმ აღწეეს, პართოკონაზული
მარცვლების საუბალო სიგრძე 6—9 მმ, ხოლო სიგანე 5,9—9 მმ.
სორმაზურად მარცვლი მუხ წყული განიერი, ბოლო გაბრტყე-
ლებული. სიმეტრული და საყმოდ სქვლენიანია მარცვლის კა-
ნი უსჯედა დაფარული ფიფით. კანი რბილობს ადგილად ცილ-
დება. საყმოდ სორიანია და უფრო წინაი, რველებრივი

უბრლო ტყვილი და ოდნავ მომგეყო ცემოთი. შემყურავი ნივთიფრებიც საცხაო რაოდენობითაა მარცვლის კანში, რბილობი კი შეუფრავია. მარცვლი უკუწე მტკიცეაა მიმაგრებული.

წიპჭა. მარცვლი 1—4 ცალი წიპჭა, სხირად გვსვდება ერთი წიპჭა. მისი საშუალო სიგრძე 5—7 მმ, სიგანე—2,5—3,5 მმ აღწევს. უკისფრია მოწაბლისფრო ელფერი; მცდლის შირიდან ღარები კი მუქეთაფია. ქალბა მათავსებულია სურვის მხარის შუა ნაწილით, ფორმით ოდნავ ოკუნდრია. ნისკარტი თითქმის მოვიფიალოა, რომლის სიგრძე 1,5—2 მმ აღწევს.

აგრობიოლოგიური დასასიათება

კორის რაიონის სოფ. სიღისთავის მუგენსების ზონაში თავყვერის სავეტეტაციო პერიოდის ხსენრლობა კვირტის გაბლიდან უკრძნის სრულ სიმეფემდე 157—168 დღის უღრის. დღემის მუგენსების ზონაშიც (თბილისის გარეუბნი) ხსენრლობა 167—190 დღით განსასვარება.

ქვემოთ მოცვეს თავყვერსე წარმოებულ ფეოლოგიურ დავყრებებაა ხაზი წლის საშუალო მისაწყემბი (ის. ცსრ. 2).

შენკული ხაზის ზონაში უკრძნის სარგბრდუეციო პერიოდში ზედმეტი სითბოს მოქმედებით.

ვა ხსი რად და გეგეტატორი ნაწილების მომწიფება. ხელმეწეო გეოლოგიური პირობების და მაღალი აგროტექნიკის ფონზე თავყვერი მღერი ზრდა-განვითარებით ხსიათდება. ამის გამო ხას ზოგჯერ შეცდამდე აფორმდებ. ვაზის ხაერიო ზრდა-განვითარებისან ერთად ცალყვერი რტების განვითარებაც მღერიია, რტის სიგრძე სხირად 2—3 მ აღწევს.

უკრძნის მსობრიე მწიფობას პერიოდისთვის თავყვერის რტები სრულ სიმეფეს აღწევს, ზოგჯერ კი მათი წყვილის ნაწილები რტება შემოუსვლელი, რაც მომაველი წლის მოსავალზე უარყოფით გავლენას არ ახდენს.

მოსავლიანობა, მოსავლის პირველი ნიბნებს თავყვერი იბლყვა დამტვიდან შორედ და უფრო სხირად მესამე წელს, სოფო სრულ მსმოიარობას იწყებს მეტყუე წლიდან. იგი ხსიათდება უჯე მოსავლიანობით განსაკუთრებით სარწყვ და უხვად გაბატიებულ ნაკყეუებზე თავყვერი მეტად დიდ მოსავლას იბლყვა (250—300 ცენტრებამდე ჰექტარზე). მისი მოსავლიანობა სხირ

ცხილი 2

თავყვერის სავეტეტაციო პერიოდი და მისი ცალყველი ფაზების მუდელობა

დაყირების წარმოების ადგილი	დაწყების წელი		კვირტების გაბლის დასწყისი	უკრძნის დასაწყისი	უკრძნის მუგენსი	უკრძნის სრულ სიმეფე	ფრთხილის დასაწყისი	ფრთხილის სრულ სიმეფე	ფრთხილის სრულ სიმეფე	ფრთხილის სრულ სიმეფე	ფრთხილის სრულ სიმეფე
	საიზრ	გაბ. დღეებ									
მუგენსების-მღერინობის ინსტრის სიღისთავის ვეკსერ. ბაბა (გორის რანი)	1947	1948	25.IV	8.VI	21.VIII	10.X	169	24.XI	214		
	1948	1949	19.IV	5.V	16.VIII	15.X	180	19.XI	212		
	1950	21.V	23.IV	13.VI	18.VIII	18.X	163	20.XI	212		
დღმისი ხსენრება მუგენსების (თბილისის გარეუბნი)	1950	1951	22.IV	9.VI	18—19.VIII	9.X	170—171	21.XI	212—213		
	1952	1953	16.IV	8.VI	19.VIII	5.X	173	18.XI	217		
	1954	1955	18.IV	6.VI	11.VIII	3.X	174	26.XI	223		
	1956	1957	14.IV	5.VI	10.VIII	3.X	173	27.XI	228		
თფლისი სადგომი სავარის ვეკსერ. ბაბა (ქ. თფლი)	საზ.	—	16.IV	6.VI	10.VIII	5.X	173—174	23.XI	222—223		
	საზ.	—	—	—	—	—	—	—	—		
თფლისი სადგომი სავარის ვეკსერ. ბაბა (ქ. თფლი)	საზ.	—	22.IV	9.VI	17.VIII	28.IX	159	—	—		

როგორც მუ-2 ცსრლის მონადეგებიდან ჩანს, კორის რაიონის სიღისთავის ზონაში თავყვერის კვირტების გამოფრქვება აპრილის შორე ნახევარში მიმდინარეობს, საშუალოდ 20—22 აპრილიდან; დღმისი მუგენსების ზონაში კი ეს ფაზა რამდენიმე დღით ადრე იწყება (საშუალოდ 15—16 აპრილიდან), რაც გამოწვეულია ამ ზონაში სითბოს ნაადრევი დაწყებით.

სითბოს გავლენა გამოქვეყნებულია უკრძნის შემდგომი ბიოლოგიური ფაზების მუდელობაზეც; ანუ მტკიცეად, ეკვილიანობა სიღისთავის ზონაში მიმდინარეობს საშუალოდ 9—10 ივნისიდან, სოფო დღმისი ზონაში ამავე თვის 6—7 რიცხვიდან, სრულ სიმეფეს თავყვერი სიღისთავის აღწევს საშუალოდ 9 ოქტომბრისათვის, სოფო დღმისი მიდამოებში—4—5 ოქტომბრისათვის. ამ ორ ზონაში ბიოფაზების სხვადასხვა დროს დაწყების მიუხედავად, სავეტეტაციო პერიოდის ხსენრლობა თავყვერისთვის კვირტების გამოდინ უკრძნის სრულ სიმეფემდე თითქმის თანაბრია და იგი აღწევს 170—173 დღეს.

მუგენსების-მღერინობის ინსტრეტის თფლისის სადგომი სადგომის ბაზსე (ქ. თფლი) კამ თავყვერის მდარეგობი ნაადრევი მომეფება ახსიათებს. როგორც ლეგანსეთი, კორისა და თბილისის ზონებში იგი სრულ შრობას ოქტომბრის პირველ დეკემბრს აღწევს, სოფო თფლისის ზონაში—სექტემბრის ბოლო რიცხვებში. ამრიგად, განსხვავება თითქმის 7—10 დღის ფარგლებშია, რაც, ჩვენი აზრით, გამოწვეულია თფლისის უმეტრად

შემოსვენებით ცვალებადია და მაღლესე მდინდება, თუ ეკვილიანობის პერიოდში არახსებრეული კლიმატური პირობები დაედა ან ცალყე მახილვე იქნა იგი გამეხებული.

ვინაიდან ვაზს დეკეტური მტერიანები ახსიათებს, სუბიროუსს სელოუნერ დამტვირეუს კარგე ტეკერიო, ან ნორმალურ ორქესიანი ეკვილებების მქონე ვაზის ვითაა შორის გასეგნება. აღნიშნული ღონისძიებანი და განსაკუთრებით პირველი, ფართოდ არის გამოყენებული ახრმათიანის მუგენსების რაიონებში და მისი წესიერად ჩატარების შემოსვენება ჰექტარებიდან 200—300 ცენტრის და ზოგ შემოსვენებაზე უკრძნის იფემდე. აღმოსავლეთ საქართველოში ქართული წესით ამ ვაზის ფორმარების შემოსვენება 10—12 კვირით დატვირთვისან იღვენდ 80—100 ცენტრამდე მოსავლს. მოსავალი კიდე მეტად დიდდება, თუ იგი ორქესიანი ვაზის ვაზებს შორის არის გახეხებული. იმავე დეტვირებისან (10—12 კვ.) ერთი მძირი ვაზის მოსავალი სხირად 2,5—3 კგ-მდე აღწევს. სოფო მოსავლიანი ფლორტები ვაზზე 84—99% უღრის. ვაზის მუგელი ნაწილებიდან უკრძნისილი ფლორტები მეტწილად უმოსავლია. მსმოიარობის კოეფიციენტი 1,2—1,3 უღრის.

ამრიგად, რტზე სხირად 2 მტკეანი ვითარდება. არანორმალურად განავითარების შემოსვენება მეტეანი მსომობიდან ვითარდება პარეუსორებულ მარცვლებში, რაც სხირად 65—70%-მდე აღწევს. ამტკარი მარცვლები წიპჭის არ იფითარებს, ან თუ

შეიქცა, იგი განუვითარებელია. საქართველოს მკვანძობა-მედიკინის ინსტიტუტის თვალის სადღელი სადგურის ბაზაზე (ქ. თბილისი) წარმოებულ დაკრძავებასი წლის საბალო მონაცემების მასივით თავგანის მოსკოლიანის კოფერინი 1,16 ჯგერის, სოლო 2 რიბი მონაცელი ქართული წესით ფორმირების შემსახვევი 2 კგ აუბრძებდა.

თბილისის, მოლნისის, გორის და ზოგიერთ სხვა რაიონში თავგანის დაღ სივანე აღორძინებ. ვახტანგ აბლაქვიძე შეამის და ტვირთავენ 5-7 სასურვე რეზი (10-50 ცირკით). ამგვარად, ფორმირებული ვახტანგ შეიქცა ესე მოსკოლ იძლევა (მარიალ, 10-12 კმ-მდე) და ხანაილი მოკლის პირობებში ვე-გეტეტიური ნაწილები ნიშნულურ განვითარებას აღწევს.

ვაქცინის გამშავლება სოკოვანი ავადმყოფობათა და ფლოქსინის მიმართ. სოკოვანი ავადმყოფობათა მიმართ თავგური მირეკ გამშავლების იქნეს. განსაკუთრებით ავადი დაავადება იგი ვრჯობი. ზოგიერთ წლებში, როგორც ამ სოკოს განვითარებისთვის მტად სელმურებით პირობება, მოსავლს იგი დიდ ზიანს აუყენებს. ახვე რეზი ვეგეტეტიური მწებამის დაავადების შედეგად ვახტანგის საერთო ზრდა-განვითარებაც ფერ-სხედა, რაც მშენებია წლის მოსავალზეაც ვარყოფით გავლენას ახდენს. ახვიან გამობინარე, ავირეგულად ლინისებობა ურდა იქნეს მიწვეული თავგურის 4-5 აჯრ მტრებდა ბირდის სხნარი თსვეგეტეტივი პერიოდის განმავლობაში.

ნაგრის მიმართ თავგური თითქოს უფრო გამშავლებას იქნეს, მაგრამ ზოგჯერ ამ სოკოთი უერმანის დაავადება მასობრივ ხასიათს იღებს, განსაკუთრებით ცხელი და ტენიანი აზინდის პირობებში.

აღსანიშნავია აგრეთვე ნაგრისფერი სიღამლის ვარყოფითი გავლენა ვახტანგზე. ამ სოკოს მასობრივად გავრცელების შემსახვევი უერმანის მოსავალი მკვითრად იმერება.

ფილოქსირისებში თავგურის გამშავლების საკითხი ვესპერმინტელად არ არის შესწავლილი.

ამ ვახტანგ ფილოქსირისებში ვახტანგზე ზოგიერთი დასკვნის გამტარება შეიძლება, საწარმოო ვახტანგები დაკვირვებით (ტანხის და ღვურის სოკოები, გლანისა და დიდმის მუცხასობის ზონები და სხვ.). როგორც დაკვირვება ცხადყოფს თავგურის გამშავლებას ამ მუცხისისებში რამდენიმე უკუთვითი ტანხის სოკოს სახანორო ზონში, სოლო ახვე, მუცხისებში მწრად, მძიმე თინხარ ნიადაგურ პირობებში ვახტანგის გამშავლებას მშობნებლად ნაკლებია. ასეთვე სურათს ვახტანგის გლანისა და დიდმის მუცხასობის ზონებშიც. ვახტანგის ადგილობრივ ვახტანგის მუცხისებში თავგური საერთოდ მტრმობიარობას იქნეს ამ მუცხისების მიმართ, რის გამოც აუცილებელია მისი გამშავება ხანაილი მტრმულ ფილოქსირისებში ვახტანგის სახარებზე.

ვაქცინის დაშოკი ეღებულება ტარეშო პირობებში ში მძართ. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, თავგური მღვირი ზრდით ხასიათდება. განსაკუთრებით მკვერად მუცხისებება ვახტანგის თვისება დრმა ღონიერ, თინხარ და ქვიზნარ ნიადაგებზე. მწრად კულოტივი პირობებში და ღონილიან-ქვიან ნიადაგებზე ვახტანგის ზრდა საშობად მუცხისებელია. თუქვა აღსანიშნავია ის ვარემობება, რომ თავგური სხვა ვახტანგის მსგავსად გვაღვის მიმართ არ იქნეს დიდ მტრმობიარობას.

პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლების მხრივ თავგური კუჭებს მუცხის იძლევა სასურველ დასამრედი-ფოსფორისებში დასარილ ფერდობებზე ტანხის სოკოს მუცხე ტერმას (კორის რ-ნი), დუხარის სოკო (კასხის რ-ნი), გლანის, დიდობი (თბილისის ტერმასი).

სურველია თავგურის ეინვისებელი გამშავლების საკითხი მთავრად იქნას, რომ სხვედილური, ვესპერმინტელური მუშობას ამ მხრივ არ ნატარებულა, შეიძლება თქვას, რომ იგი უინგამ-ბულა ვახტანგ, რადგან 1945, 1949 და 1951 წლებში, როგორც მტკვრის სოკოს შუა ზონაში (ტანხა, სიღისთავი) ხანობის ვინგებში გავლენით ნინურის მიწისზედა ნაწილი მთლიანად კაიანია. ამ ნარეობებში გამოირედილ თავგურის ვახტანგის თითქმის არ და-ზინაუებულა. თინგებით დაზინების გამო ნინურის მირები მთლიანად იქნა ცაღებელი მტამებზე, სოლო თავგური განსაღულ იქნა ნორმალურად, ხანაილად და ხანაილად რქების დატოვებით.

ვაქცინის სხვედილური ნიშნებიდან აღსანიშნავია უვავლებების დუშექტობობა. ამის შედეგად, როგორც ეს უნოთ იყო აღნიშნული, თავგურის მოსავლიანობა მტად გვაუხვებლობს. არაწესიერი დაკვირვების შედეგად მოსავალი პეტარსე 5-10 ცნტონის არ აღუმატება. ახვიან გამობინარე უვავლებულ საქირობებს წარმოადგენს ვავილობის პრიცედი სავგურის ორჯერ დაკვირ-სური დაშტეგება, ან წინაწარ მისი ვახტანგის მოირეგობა. ორ-სტეხიან ვავილობის მტინე ვახტანგის ვახტანგის პირის. ვახტანგის ს-კომისა და ფორმირების მიმართ თავგური არ იქნეს მტრმობი-არობას. იგი ავადილად ვეუბება, როგორც მოკლე, ისე გრძელ სხელას, აგრეთვე მირეკ და დიდ დაკვირვებებს. მაგან დაკვირ-ვება ცხადყოფს, რომ მოსავლის მკვერტი ვავილეება შესალებელ-ბა მსოღად დიდი დატვირთვის შემოსახვები, რისთვისაც მი-ზამშემობილია იგი ვავილობის ორსხელი მავალეული წესით მირეკ 90-21 კვირის დატოვებით. ღონიერ ნიადაგურ პირო-ბებში მას შეიძლება მიეყვას მრავალსაკუებლიანი ფორმის მირეკ 40-48 კვირის დატოვებით. ასეთი წესით ვახტანგის დატვირთვა, ცხელი, მაღალი ავრატეტივის ფონზე, უსრუველყოფს პეტარ-სიდან 200 ცნტონური და უფრო მეტ უერმანის მიღებას.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

სამეურნეო დახასიათებაში თავგური საღვერ ვახტანგის მისი პროდუქტის წარმატებით შემოღება იქნეს გამოაყენებული, როგორც წინდა ხასით, ისე კუბებით, ადგილობრივი მშობნელობის ორდი-ნარული ღვინობის დასამზადებლად.

ურმანის ორგანოლოგეტიკური თვისებების მიხედვით თავგური შემოღება გამოაყენებულ იქნეს ადგილობრივი მოხმარების სურვის უერმანად.

შუა-ცხრილობი მოვიხილია 1949-52 წლებში ნატარებულ-ლი მუცხისურ-ქვიზირი ანალიზის შედეგები სიღისთავის (კორის რ-ნი), მუცხისის სასწველო მუცხისებში (მსკვითის რ-ნი) და დიდმის სასწველო მუცხისობის (თბილისის ვარემანის) ნაკვე-თბილიან.

შუა-ცხრილობი წარმოადგენილი ციფრობრივი მასლა სთ-ლად აღსტერებს სასივე ზონაში თავგურის უერმანის წვეხის უხე გამოსავლს (84%). მაგრამ ახვე აღსანიშნავია ის ვარემო-ბები, რომ მიუხედავად რთვების დეკვიანებით ნატარების უერ-მანში მახინ არ გროვდება მუცხის დიდი რაოდენობა. ცალკეულ მუცხისებზე აღებული ნიმუშებიდან მისი რაოდენობა მერეობს 19-დან 21%-მდე. ორი ზონის მოსავლიანობის მიხედვით უერმანში მუცხის რაოდენობა გროვდება დიდმის ზონაში (20-21%), რაც ჩვენი აზრით, გამოწვევლია მთელი ვეგეტაციის მსგავლობაში სითბოს საშობად დიდი ვახტანგის დატოვებით განსაკუთრებით უერ-მანის რეპროდუქციის პერიოდში (ის. ვე. 161, ცხრ. 3).

ქვემოთ მოვიხილილ შუა-ცხრილობი წარმოადგენილია თავგურის მტეკანზე განვითარებული მარცვლების საფრო ანალიზი. და-კვირვება ცხადყოფს, რომ არაწესიერი დაუვავილობის შედეგად მტეკანში ადგილი აქვს მასობრივ დაწვირდარცვლიანებას, რაც მტედ უარყოფით გავლენას ახდენს, როგორც მოსავალზე, ისე პროდუქციის დირეცხებაზე.

მუხრანის სასწველო მუცხისობის (მსკვითის რ-ნი) ნიმუშებზე ნატარებულ ანალიზების მიხედვით მტეკანში პართოვარკული (წერილი) მარცვლები 2-3-ჯერ ჰარობს ნორმალურად გან-ვითარებულ მარცვლებს. ასე მაგალითად: საშუალო მტეკანში 43 ნორმალურად განვითარებულ მარცვლებთან ერთად ადრი-სულ იქნა 203 პართოვარკული მარცვლი; მუცხე მტე-კანში 76 ნორმალური და 137 წერილი; მუხამუში 94 ნორმალური და 163 წერილი, სოლო მუხის მტეკანში 87 ნორმალური და 220 წერილი მარცვლი და ა. შ.

სხვაგვარი მუცხისებში, რომ ამგვარი სურათი იმ შემ-თხვევაში მოსაღწეული, როგორც თავგურის დაუვავილობა არა-ნორმალურად მიმდინარეობს.

პართოვარკული მარცვლები მასობრივად უწინაა, ან თუ ატარებენ წინას იგი სრულიად განვითარებულა. ასეთი ვარ-ვითარებულა წინაა ცხველება მოსოლო მობრდილ პართოვარ-კული მარცვლებში.

თსვსპპ

ტავკერი

თავჯერის დღეების ქიმიური ანალიზის მონაცემები

ცხრილი 3

ნიუშის ადგილის ადგილი	დღეობის წელი		რეალური ანალიზი		შეფუთვის მონაცემები		შეფუთვის მონაცემები		შეფუთვის მონაცემები		შეფუთვის მონაცემები		
	1949	1950	5.8	7.8	185	102	76	3.8	11.8	3.7	84.2	210	6.9
ბილისთავი (გორის რ-ნი)	1949	1950	5.8	7.8	185	102	76	3.8	11.8	3.7	84.2	210	6.9
	ს.ა.	—	190.5	104	96.2	3.5	11.5	3.4	84.6	207	6.5	19.8	7.9
მუხრანის სასწავლო მუხრანობა (მუხრანის რ-ნი)	1951	1952	8.8	5.8	205	102	95.7	4.1	12.2	3.3	84.1	204	6.2
	ს.ა.	—	201.5	103	93.9	3.8	12.0	3.4	84.2	202	6.1	19.2	8.6
დღის სასწავლო მუხრანობის კოლექტა (ბილისის რაიონი)	1951	1952	29.1	30.1	210	114	96	3.9	12.7	3.1	82.4	210	5.9
	ს.ა.	—	207.5	109	96.1	3.6	12	3.5	83.3	204	6.1	20.7	7.8
	ს.ა.	—	199.8	105	96	3.6	11.8	3.4	84	204.3	6.2	19.9	8.1

მუხრანობა-მუხრანობის ინსტიტუტის თელავის საცდელი სადგურის მონაცემებით, თავჯერის მტკვრის საშუალო წონა 200—240 გ აღწევს. მტკვრის მარცხენის რაოდენობა 80-დან—120 მარცხენს, დიდი მტკვრის წონა 300—400 გ, 165—180 მარცხენით, სოლო მტკვრის 70—100 გ, 30—60 ნორმალურად განვითარებული მარცხენით. უკრძინდარ წვერის განსაკუთრებით 85,4% შეადგენს, ხოლო ბუკისა და სხვა წარწერებისა—13,6%.

თავჯერის უკრძინის ნიმუშებს უკანასკნელი ხუთი წლის განმავლობაში წარმოებული ქიმიური ანალიზის შედეგები მოცემულია მე-4 ცხრილში.

ცხრილი 4

თავჯერის უკრძინის ქიმიური ანალიზის შედეგები	დაკვირვების წლები და რაოდენობა თარიღი				
	11.XI.1945	23.IX.1946	21.IX.1947	26.IX.1948	27.IX.1949
ანალიზის წარმოების ადგილი	შეპროცესირებული მონაცემები	შეპროცესირებული მონაცემები	შეპროცესირებული მონაცემები	შეპროცესირებული მონაცემები	შეპროცესირებული მონაცემები
მუხრანობა-მუხრანობის ინსტიტუტის საცდელი სადგურის მონაცემები (ს. თელავი)	20,4	10,1	20,4	9,34	17
					18
					7,15
					30,5
					7,8

წარმოდგენილი ციფრობრივი მასალა ეკავს საშუალებებს დავსკნაში, რომ თავჯერის პროდუქტია თელავის მუხრანობის

ზონაში შემოღება იქნეს გამოეყენებულ მხოლოდ ორიდინარული ტიპის ღვინოების განსაზღვრულად.

თავჯერის ღვინო სასითაღება მუხრანის საულები უნდა იყოს ნაკლები ტრანსპორტაბლობით. დაკვირვება ცხადყოფს, რომ როგორც კუპაში, ისე ცალკე დამზადებული მისი ღვინო სასითაღება მსუბუქი სხეულით, საშუალო ან საშუალოზე მეტი ალკოჰოლი და ოდნავ მოშუშებული საფრთხე შეიცავს.

თავჯერის პროდუქტია ქართლის ზონაშიდან იმდენად მსობრივი მოსპრების დია წითელი ფერის ღვინოებს, მხოლოდ ზოგიერთ წლებში განსაკუთრებით სიღისეების ზონაში მისი პროდუქტია მაღალი მარცხენდებით სასითაღება.

სემონსენების დასაბუთებულად აქვე ვთავსებთ თავჯერის ღვინის ქიმიური ანალიზების და კვლევა შედეგების შედეგებს, რომელიც მრავალწლოვანი მონაცემების საფუძველზე დამუშავებულია მუხრანობა-მუხრანობის ინსტიტუტში (იხ. ცხრი. 5).

მე-5 ცხრილში მოყვანილი ციფრობრივი მასალიდან ნათლად ჩანს, თუ როგორ იცვლება, როგორც ქიმიური ისე ტექნიკური თვისებები თავჯერის ღვინოსადაც ქართლის და კახეთის სხვადასხვა მუხრანობის ზონაში, ნაკვეთის ადგილმდებარეობისა და აკროტექნიკის ფონის მიხედვით.

დასასტავებული მიკრობიოლოგიური მდარებით მაღალხარისხიანი პროდუქტის მომცემა ბილისთავის მუხრანობის ზონა აქ უკრძინის რეპროდუქციის პერიოდში თუ საქმა სიბოთი იქნა, დამზადებული ღვინოსადაც გამოირჩევა დადისფერა მუფერეთი, ზომიერი ალკოჰოლით, პარმონიულობით სქმა უკრეტრეტულობითა და ხელისინაობით.

თავჯერის დღის ქიმიური შედეგობა და გური შედეგობა

ცხრილი 5

საკვლევი ობიექტი	საფრთხილი წონა	შეფუთვის მონაცემები	100 სმ ³ ღვინო შეიცავს გ-ით					შეფუთვის მონაცემები	დაკვირვების შედეგი		
			საფრთხილი მტკვრები	საფრთხილი მტკვრები	მტკვრები	საფრთხილი	საფრთხილი				
სოფ. ბილისთავი (გორის რ-ნი)	0,9954	10,1	5,4	0,66	23,0	1,80	0,41	1,13	5,6	6,7	დადისფერა, მსაბუ, პარმონიულობა სუფრის ღვინო
" " "	0,9933	10,6	7,4	0,93	23,95	—	0,6	1,7	6,06	7,0	დადისფერა, მსაბუ, მსუბუქი, ხალისიანი წითელი სუფრის ღვინო
" ადრინი "	0,9948	10,3	5,5	1,6	20,60	—	0,7	0,87	5,77	6,9	დადისფერა, დაჭმენილი, ნაკლებდობლიანი, პარმონიულობა ღვინო
" ჰეპტელი "	0,9937	9,5	6,01	0,74	20,80	—	—	0,24	7,1	6,8	დადისფერა, მსაბუ, პარმონიულობა მსუბუქი სუფრის ღვინო
" კოვლელაური (თელავის რ-ნი)	0,9946	9,8	5,09	1,13	22,2	2,38	0,68	1,78	5,39	6,5	დადისფერა, მსაბუ, მსუბუქი, ხალისიანი, წითელი სუფრის ღვინო

თავჯერის ღვინოების ანალიზების მიხედვით, მსუბუქი სხეული, ზომიერი ალკოჰოლიზობა და ნორმალური შეფერვა. მისი პროდუქტია შეიძლება გამოეყენებულ იქნეს სახე, მსაბუ, მსუბუქი მონაცემების ფონების დასასტავებლად.

აგნის სეზამი და განსაკუთრებით სიღისთავის მგვერდების ზონა ისტორიულად ცნობილია თავგყურის ღვინის წარმოებით. როგორც ეს შესავალშივე იყო აღნიშნული, წარსულში ადგილობრივი მოსახლეობა ამ ვიზიდან აწარმოებდა მასობრივი მოსახრების საკმაოდ ხალისიან წითელ სუფრის ღვინობებს: აგრეთვე მის პროდუქციას იყენებდნენ, როგორც საკუბეო მასალას ფართოდ ცნობილ „სიღისთავრი წითელი“ ღვინობების დასამზადებლად. როგორც ირვეყვა, სიღისთავრი ღვინის ძირითად შემადგენელ მასალას წარმოადგენდა ადგილობრივი ვაზის თეთრ-ყურწინანი ვიშები ჩინური და გორული შქვანე. ამ ვიშების ტკბილს აფუფუნებდნენ სიღმე თავგყურის ჯაჭვზე და წვეწვხე, ამ უკანასკნელის 10—15%ის მერყევი. დუღილის დამთავრების შემდეგ ღვინის გაღვინებდნენ ახალ სუფა ჰერმეტიკში და ამრიგად, საბოლოოდ იღებდნენ და წითელი ფერის, სხეულის და შინაარსთან პარმონიულ ღვინობებს.

ვიშის მუჯანსება და დარაიონება

მრავალი წლის განმავლობაში წარმოებული დაკვირვებები ცხადყოფენ თავგყურის პროდუქციის წარმატებით გამოყენებას და წითელ ფერის მასობრივი მოსახრების სუფრის ღვინობების დასამზადებლად. ამ ვიშისებან უფრო მაღალხარისხიანი სუფრის ღვინის მიღების მიზნით მიანსმწონილია ქართლის რაიონებში როდულის დავიანებით ზარვარება (10—15. X). ამ ღვინობების გატარებით უფრტმბში დაგროვდება მაქრის სორმაღური რაოდენობა და შემცირდება საერთო მკვიანობა, ეს უკანასკნელი კი ზოგჯერ მკვერად არის სიღმე გამოხსნული ახლად დასამზადებულ თავგყურის ღვინობაშალაბი.

თავგყური განსაკუთრებით მაღალი მოხვლიანობით და წვეწვინის უხვი გამოხვლიანობით იმსახურებს უფრადგებას, მისი მოსახვლი მემოლება მკვერად დაეკებს არაწესიერი დაგვიჯლებების

შემოსვვებით. ამიტომ აუცილებულად საჭიროებას წარმოადგენს ვაკვილობის ზერიობი სვლოვნური დამტკრება, ან ორსქესიანი ვაკვილებიან ვიშებს შირის მისი შირიკეობით გამოყენება.

თავგყურის პროდუქცია გამოიყენება აგრეთვე სუფრის კურმანად, მხოლოდ ადგილობრივ მოსახრად, რადგან მისი უფრტმნი შენახვის ნაყოფი უნარიან და ასევე ცხვი ტრანსპორტაციული სხიანობება.

უფრტმის უშემოსვლიანობას და წვეწვინს დიდ გამოხვლიანობათან ერთად თავგყურის ვინებისადმი გამძლეობა საკმაოდ დიდ ჰერსპექციებს მიიღს ვიშის კიდევ მეტად ეავრცელებისითვის ქართლის სეოებში.

თავგყურისათვის წარმატებით გამოიყენება (ვაზის სიძლიერისა და ავროტეივის ფონის შესაბამისად), როგორც ქართული ორსხრივი, ისე მრავალსაკეხვლიანი ცანსეკლის ფორმები. დაკვირვება ცხადყოფს, რომ ეს ვიში დაბამყოფილებულ შედგენილზე აგრეთვე სვიენისებრი წესით ფორმირებისს. წესიერად მოვლისა და სვლოვნურად განყოფიერების შემოსვვებით სვიანზე მისი მოხვლივი ერთი სხად და ზოგჯერ მეტად დიდდება, დაზღარ ფორმებისა შედარებით.

მასობრივი მოსახრების ღია წითელი ფერის ღვინობების დასამზადებლად თავგყური ზერსპექტიულ ვიშად უნდა წითვალის და მისი მემდგომი გავრცელება ნაშეყების სხიით ფილოტქმწინა-გამმულ სახირეებზე, მიანსმწონილად უნდა იქნეს მისსეული გირის, კასის, ნაწილობრივ მესეთის, ქარევის, ხაურის, დუშეთისა და ბოღლის რაიონებში.

ფართო საკვლევი მუშობა უნდა გაიხლოს თავგყურის ბიოლოგიური სახიისების შესახვალად, რათა სვლეკციის გზით საბოლოოდ გამოყოფილ იქნეს ისეთი კლონები, რომლებშიადა მასობრივად იქნება წარმოდგენილი ორსქესიანი ვაკვილები და სვლოვნური დამტკრება თავიდან იქნება ავიღებული.

შახხვერი

Тавквери красноплодный аборигенный сорт винограда Каргли.

Лист. Листья средних или больше средних размеров, длиной 21,4, шириной 19,7 см, по форме овальные, пятилопастные, в естественном состоянии плоские или воронковидно-желобчатой формы.

Поверхность листа гладкая и голая, иногда сетчато-морщинистая. На нижней поверхности основные нервы ярко выражены и окрашены в бледно-розовый цвет с красноватым оттенком, переходящий у основания в ярко-красный цвет. Вдоль главных нервов замечается незначительное паутинистое опушение.

Верхние вырезки чаще яйцевидной формы и закрыты, с налегающими лопастями. Встречаются также вырезки с узко-эллиптическим просветом; реже — открытые и лировидные.

Нижние вырезки чаще открытые и довольно глубокие, по форме лировидные. Встречаются, но реже, закрытые вырезки с узко или широко эллиптическим просветом.

Черешковая выемка — открытая, чаще лировидная, реже закрытая с яйцевидным просветом, снабженным на дне одним простым шпорцем.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,6—0,8. Черешок голый, темно-красного цвета с фиолетовым оттенком.

Конечные зубцы лопастей треугольные, иногда пиловидно-треугольные и односторонне-выпуклые с острой или округлой вершиной.

Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Цветок. Цветок функционально женский. Тычиночные нити короткие и отогнуты вниз. Тычинок 5—6, чаше 5. Завязь нормально развита и имеет грушевидную форму. Количество цветков в соцветии варьирует от 350 до 950.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3—4 см. К периоду созревания винограда ножка грозди почти до половины деревянистая, остальная же часть с гребнем — травянистая, светло-зеленого цвета с фиолетовым оттенком.

Гроздь по форме цилиндрическая, реже, коническая, длиной 15—17 см, шириной 11—12 см. Длина крупной грозди достигает 20 см, при ширине 13 см, а мелкой — 11,5 см, при ширине 6,5 см.

Число партенокарпных ягод на грозди варьирует в зависимости от степени оплодотворения. Достигает при самоопылении в естественных условиях не больше 70%. Грозди при этом получаются рыхлые и не типичные для сорта. В результате этого урожайность резко падает. Применение же искусственного опыления дает нормально развитые грозди.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 6—7 мм. Ножка зеленоватого цвета. Подушечка чаще широко коническая.

Ягода почти черная, по форме округлая, среднего или выше среднего размера, длиной 15,6—17,5 мм и шириной 15,1—17,9 мм. Кожича довольно толстая, мя-

коть мясистая, обычно сладкого вкуса. Длина партекарпных ягод составляет 6—9 мм, при ширине 5,2—5 мм.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 1. Длина семени 5—7 мм при ширине 2,5—3,5 мм. Цвет — коричневый с каштановым оттенком, с брюшной стороны вдоль борозд желтоватый. Халаза чуть овальная и слегка влавленная. Клонов желтоватого цвета, длина которого достигает 1,5—2 мм.

Тавквери относится к группе обильноурожайных винных сортов винограда Грузии. Его посадки в виде „даблари“ и „хейвани“ встречаются в Горьском, Сталинском, Каспском, Душкетском, Гареубанском и Болнисском районах.

При соответствующем уходе характеризуется весьма сильным ростом и развитием побегов.

Ввиду ненормального строения ветка урожайность Тавквери непостоянна и невысока (5—6 ц, га). При искусственном же проведении опыления (в период цветения проводится двукратно) получают громадный урожай (250—300 ц/га). Плодоносные побеги составляют 8,1—90%. Побеги, развитые из старой древесины неплодоносны. Коэффициент плодоношения достигает 1,2—1,3.

Из существующих формировок для Тавквери рекомендуется двухсторонняя шпалера с нагружкой кустов в 20—24 глазка, и многорукавная форма (40—45 глазков).

Против грибных болезней сорт проявляет слабую устойчивость, особенно чувствителен к милдью, в связи с чем необходимо проведение 4—5 кратного

лечения бордосской жидкостью. Слабую устойчивость проявляет также к филлоксере. Сорт значительно устойчив к зимним морозам.

По механическому составу данные анализа следующие: средний вес грозди 199,8—201,5 г, число ягод на грозди 103—105. От общего веса грозди на долю ягод приходится 95,9—96%, гребней 3,6—3,8%, кожицы 11,8—12%, семян 3,4% и сока 84—84,2%. Вес 100 ягод составляет 204,3—207 г, а 100 семян 6,1—6,2 г.

В период сбора винограда сахаристость сула достигает 19,2—19,9%, при общей кислотности 7,9—8,1 ‰.

По своему назначению Тавквери относится к группе красных винных сортов винограда Грузии. В центральных районах Картли дает довольно качественный материал для производства ordinaryх вин местного типа под названием „Хидиштаури цители“. Вино это характеризуется нормальным содержанием алкоголя кислотности и довольно приятным вкусом. В некоторых районах (Болниси, Гареубани) продукция данного сорта идет на изготовление ordinaryх легких вин массового потребления.

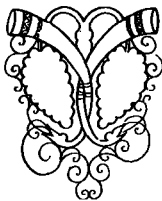
Виноград Тавквери используется также в свежем виде в качестве столового.

Дальнейшее разведение сорта Тавквери в первую очередь должно проводиться в районах его современного распространения (в Горьском, Каспском, частично Мцхетском, Карельском, Хашурском, Душкетском и Болнисском). Сорт перспективен также и для других районов Восточной Грузии.

ლიტერატურა—Литература

1. ვახუშტაძე ბ. ვალტურის მცენარეთა ხიზები საქართველოში. თბილისი, 1927.
2. ორბელიანი სულხან-საბა. ქართული ლექსიკონი. თბილისი, 1928.
3. ტაბიძე დ. საქართველოს ვახის ყიზიბი. თბილისი, 1954.
4. ჩოლოყაშვილი ს. მუცხანობის სახელმძღვანელო, წიგნი II, აპელტატიკა. თბილისი, 1938.
5. ვახუშტაძე ბ. საქართველოს ეკონომიკური ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.

6. Гессевский В. Шарер Г. Краткий отчет садоводства Закавказья. Тр. каз. общества сельского хоз-ства Тифлис. 1886.
7. Киндуратов И. Очерк виноградарства и виноделия в Карталии. Сбор. сесл. по виног. и виноделению на Кавказе, вып. 8, Тифлис. 1897.
8. Пиралов А., Швердлов С. Очерк виноградарства и виноделия в Кахети. Сб. сесл. по виноградарству и виноделению на Кавказе. Тифлис. 1896.

თითა ქართლური

თითა — ვაზის კიდის ფართოდ სმარებული ხსელთა. როგორც წერილობითი წარწერები, ის ცალკეულ პირობა ცადმოცემა დასტურებს ვაზის ამ კიდის გავრცელებას: კასპიში, სანიკლოში, ჯაროლში, მესქეთში, აბურჯანში, სამეგრელოში, გურიასა და აჭარაში. ასე მკაფიოდ, კასპიში გავრცელებულია ქსერი თითა ეურმენი; მესქეთში — ცსნიისმესქე, აცევე თითა; რაჭაში, გურიასა და აჭარაში — თითა ეურმენი, სოლო სამეგრელოში — ფედიოფლის კითი, რაც ნიშნავს ფედიოფლის თითს.

როგორც ხსელწოდება გვიჩვენებს, თითას შერწყვა აისნიება ვაზის უერმის მარცვლის თითის მოყვანილობისთან მიმკავსებით, და სინამდვილეში, ამ კიდის ეველა წარმომადგენლის მარცვლი ფორმით მარალვ თითს უმსაგებია, რის გამოც ჩვენს წინაპრებს სმარდობიანად შერწყმული ეს ხსელი.

საქართველოს მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში გავრცელებული თითას წარმომადგენელთა შორის უურადლებს იპურის ქართლში ძველთაგან ეცნობილ ვაზის აბორიგენული კიბი — თითა. მარცვლის მოყვანილობით დახსნელებული თითა სუსებით ამართლებს თვის სასელწოდებას და სხვა რაიონში თითა უერმისიან განსაკუთრებულად მის შერწყმული ვესე ქართლის თითა.

ქართლის თითა თფორეობიანია ვაზის კიბი; სამეგრელო დანიშნულებით სუფრის უერმის კიბითა ვეფეს მიეკუთვნება. მევენახეობის სხვადასხვა რეგიონებში და ქართლის მოსახლეობაში ცნობილია: „თითა“, „თითა უერმენი“, „რბილითითა“ და „ტენის თითა“.

საქართველოს ტერიტორიაზე თითას წარმოშობის შესახებ მასალა არ მოიპოვება. კიდის შორფლოგოვიერ-ბიოლოგიური თვისებები მიკვირითებს, რომ იგი საქართველოს წილში ბუნებრივი გამრავლების გზით არის წარმოშობილი, სოლო შემდეგომ საეკონომიკო განხილვაში განსვლიანა ველოვითა, ადამიანის უზულო ჩარევით ნამოვლიანებულა ცალკეულ მსარეო ენდემურ ვეფეებში დამოუკიდებელი კიბის სახით. ამის დაბადსტრეუელია საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გავრცელებულ თითას კიბით არა იფერტობა. ასე, მაგალითად, კასური თითა მუყურად განსხვავდება ქართლის თითასგან; ქართლისა — რაჭაში გავრცელებულ თითასგან; ასევე სრულიად განსხვავებული კიბითა სამეგრელოში გავრცელებულია „ფედიოფლის კითი“ ანუ ფედიოფლის თითი და გურიააჭარის თითა.

საქართველოს სსრ ვარდა, თითა სამამხდიანო საქართველოშია ვაზის გავრცელებული — ძველად თითას, სოლო ამაჟად „საიურ პარმალს“ სასელწოდებით, რაც ნიშნავს ქალბატონის თითს.

ამრიგად, თითას საერთო სახელწოდება გულისხმობს საქართველოს ტერიტორიაზე გავრცელებულ რაჭაშივე დამოკიდებულ კიბს, რაც ჩვენი ღრმა რწმენით, ამ კიბის მოთეულ წარსულ მიკვირითებს. ამავე დასტურებს აჯად. ივ. ვახანიძეც, რომელიც ეკონომიურ ისტორიაში თითას შესახებ წერს: „ვეფეს ეს გარემოება, რომ თითა, არამც თე კავისისგან მოთეულეული გურიაჟად და გურიათურთ მთელ საქართველოშია გავრცელებული, არამც სამამხდიანო საქართველოშიაჟ, სამსმის თეშევე არის და ეცნობი, ამ უერმის კიბით ქართული მევენახეობის ძველ კუთხილუბაჟად გავრცელებისგან“.

ქართლის თითას გავრცელების არეალი როგორც წარსულში, ისე ამაჟად ქართლის ცენტრალური რაიონებით და მესქეთით გა-

ნისაზღვრება. იგი ძირითადად წარმოდგენილია საქარმთო ვაზის კიბის გორულა მუყურესა და ჩინურის ნარკობაში როგორც მინარევი ერთეული მირგბის სახით, უთავარსაჟად: ატენის, წედისის, სიდის-თაჟის (ტანას სობა — გორის რ-ნი) მიკროზონებში. ცეჭდვება ავერთვე ერთეული მირგბი კასპისა და მესქეთის რაიონებშიაჟ. კასპი საუთარ მირგბე წარმოდგენილია ფორმირებულია დაბლარად ან დაბალი სეიფების სახით. მესქეთში ეს კიბი ცსნიისმესქეს სასელწოდებით უოფილა გავრცელებული უთავარსაჟად ახანიშის რაიონში — სარო-სიზაჟურისა და ტოლომ-ვარბის მიკროზონებში, საუთარ მირგბე კასპი ფორმირებული იგი ცოცხალ სე-მეწარეებზე — მალდარად (3).

ფილოქტერისა და სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედების შედეგად თითას გავრცელების არეალი მუყურად შეზღუდა და იგი ერთეული მირგის სახით შურის მალდარად ტანსხა (ვარაბა, გო. გამუნი), სოლო დაბლარად და შეცნად ცეჭდვება და ლეზურის სე-ობებში.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ქართლის თითა წარსულში არ სარცელობდა ფართო გავრცელებით, რაგან უერმის მალდარისისგან გემურ თვისებებთან ერთად იგი მარცვლის ისლექანიანობის გამო შესახის მცირე უნარითა, ნაკლები ტრანსპორტაბელიობითა და ავერთვე სოკოვან დაავადებათა მიმართ ნაკლები გამძლეობით სისადავება. ამ უარყოფით თვისებათა გამო ამ კიბის გავრცელების არეალი ამაჟადვე მუყურადანა შეზღუდული, რის გამოც სტანდარტულ ასორტიმენტში არ არის შეტანილი.

როგორც ადგილობრივი მოხმარების სუფრის უერმის კიბი, ქართლის თითა ევეკუვად უურადლებს ღრისა, განსაკუთრებით მესქეთის რაიონებისსათვის, სადაჟ იგი მსარის ეკოლოგიურ პირობებთან მუსრდელია და ავლიმტრისებული და ჰლერ ზრდასთან ერთად, საუმაოდ უსეი მოსვლიანობით და უერმის გარეგნული სილამაზისითა და მალდარისისსოფანი გემური თვისებებით სისათადება.

თითა მუდარებით ადრე მწიფდება (სექტემბრის შუა რიცხვებში) და როგორც ცნობილია, ამ თვისებას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს მესქეთის ზონისათვის, რომლის მევენახეობის განვითარებას დიდი უურადლება ექვეყნა.

ბოტანიკური აღწერა

ქართლის თითა აღწერილია გორის რაიონის სოფ. წედისში ბესტეპაბილიტეულ ნაკვეთზე, სადაჟ იგი მინარევის სახით არის წარმოდგენილი. ვახუთა საუთარ მირგბეა და ფორმირებულია სარსე ქართული წიქით. მასალა შეარაგებულია დიდის მუყურესობის საბუთა მუერეობის კოლექტივითა არსებულ თითის ნარკობასთან.

ახლა გავაზრდა ელორტი. ზრდის კონება ღია მუყურეა და მუშუსვლილია მოთეთრო-მისანცრისფრო მუყურისებრი ბუსესით. კასამული ფოთილაჟების ნაპირბუსე მუყურეა მოყარდისსოფ მუყურეა. ახლად გამძლივი ჰირველი ფოთილი სუდა და ქვედა მსრიდან დაფარულია მოთეთრო-მისანცრისფრო ქქისისებრი ბუსესით, ფოთლის ნაპირებში კი მუყურეულია ვარდისსფრად. მომდგენო მუერე ფოთლის მუბუსეა ქვედა მსრიდან ისეჟ ქქისებრია.

თეთრი ჯანთრევი

ТИТА КАРТУРИ

ხოლო ზღა შირიდან აბლაბუღისებრი. ბუქსი მინდრისდგრა და ბუქისებრი. როგორც ზარკული ისე შორე ფოთლისა და შუა-ნე შუაგრა ასახაიფს პირნაპოსებრი კლდური. ზედა ფოთლის შუაგრა მსკვნია მორილი მუქსუვა მას ზღა შირიდან უმნიშვნელოდ ასახაიფს, ხოლო კვედა მსარზე სხელი აბლაბუღისებრი ბუქის ახდაბჱ. შუაგრამ ფოთლებზე მუქსუვა ზღა შირიდან თანდათანობით ქრება და ამრიგად მთლიანად მიშლდება, ხოლო კვედა შირიდან მარტო მარჯვენს ცანვეს მიშლდება უარისებრი მუქსუვა. ბუქის ბარჯვინია და მოსყორო-მინდრისდგრა. ასადგარზღა ფოთლის უქუნი მცირედ არის დაფარული აბლაბუღისებრი ბუქსით, რაც მტკიცად ფოთლებზე თანდათანობით ქრება.

ახდენსრდა კლორტი (15 — 16 მმ) მომარკვალა, მომწვანო მუქი ეკისფერია და მოწამლისფერი ზოგადია. მისი კვედა მსარე ორნად დაფარულია ბუქისებრი ბუქსით, რაც თანდათან მატულობს კლორტის წყურისცხვ.

ერთ ფ ღ ა ნ ა რ ჯ ა საუბლო ხიშხიანია (8 — 10 მმ). მოწითალო მოიისფერია და ცანვეს ნალად გამოსხული მუქი ფერის ზოგადია. მუსლები უფრო მუქად არის შეფერილი. მუსლია პირისის სიგეზე 6 — 11,5 მმ აღწევს.

ფოთლი. სრდადამოუარებელი ფოთილი მუქსუვა და საუბლო ხიდის. მისი სიგრძე 14,5 — 19,5 სმ, სიგეზე 17 სმ უდრის. 14 — 19 სმ აღწევს. საუბლოდ სიგრძე 17,5 სმ, სიგეზე 17 სმ უდრის. მოყვანილობით იგი მომარკვალა და ორნად ოჯღურება და ღრმად დანაკუთვლია.

ფოთლის უქუნი ამონაკვეთი ღია და უფრო სიმიად თაღისებრი: გვერდება აგრეთვე ჩანისებრი ამონაკვეთი მომარკვალა და წამსებლებული ფუთით. იშვიათად ამონაკვეთი დახურულია კლდურები მოყვანილობის ურთიერთზე მუქად ან საქმაოდ გადახლებული ნაკვთებით.

ზღა ამონაკვეთი ღრმად ჩაჭრილია, უფრო სიმიად დახურულია კვერცხისებრი მოყვანილობის მასელი ან მომარკვალა ფუთით. გვერდება აგრეთვე ღია ჩანისებრი ამონაკვეთი თითქმის ჰარდავლური კვერცხების და მასელი ან წამსებლებული ფუთით.

კვედა ამონაკვეთი უფრო სიმიად ღრმად ჩაჭრილი და ღია ჩანისებრი. ამონაკვეთის კვერცხები თითქმის ჰარდავლურია და ფუქე მასელი ან წამსებლებული ჯექს, გვერდება დახურული ფორმის ამონაკვეთები კვერცხისებრი ან სამკუთხედისებრი მოყვანილობით და მასელი ფუთით.

ამრიგად, ფოთილი სურნაკვიანია. წვერის ნაკვი მოთლის ფირფიტასთან ქმნის სწორ კუბებს, იშვიათად ბლაკეს.

ნაკვთების წვერის კბილები წესიერ-სამკუთხედისებრია მასელი ან მომარკვალა წვერით: გვერდება აგრეთვე სურნაკვილა-სამკუთხედისებრი ცალმხრივ ამონსქელი კვერცხის და მასელი წვერით. მეორადი კბილები მთავარი კბილების მსგავსია.

ბუნებრივ მდგომარეობაში ფოთილი ჰაზრმაკვირი ან ჰაზრმაკვირ-ღარისებრია. მისი ზღა მსარე მიშლულია და მსზინვარ — ცალკე: ზოგჯერ ჰაზრმაკვირ-ღარისებრი ან წარული ბუქისებრია. კვედა შირიდან ფოთისთვის პარკებს შორის არე მიშლულია ან ცანდვებს უმნიშვნელო აბლაბუღისებრი ბუქსი; მცირე მუქსუვა ასახაიფს პარკებს; ბუქსი მინდრისდგრა და ჯაგრისებრი. ფოთლის ზღა შირიდან ბარკუბი სრულიად მიშლულია და ფუთიდან თითქმის პარკების სიკბრის ნაკვთამდე მოწითალო მუქფერვა ასახაიფს.

ფოთლის უქუნი მუფარდება მუა მთავარ პარკებს უდრის 1,0 — 1,1. უქუნი მიშლული და მოწითალო ფერისაა.

ეკვ ე ღ ი. ეკვალის ორსქესიანია ნორმალურად განვითარებული ბუქითი და მტერიანული. ეკვალში უფრო სიმიად 5 და 6 ტერიანაა; იშვიათად გვერდება მხოლოდ 4 და 7 მტერიანად. მტერიანა სიკრძით ბუქის თანატოლია ან ორნად უკრძესი. ბუქის მსხლისებრი მოყვანილობისაა. ეკვალის კლურტი ღია მომწვანია, ხოლო უქუნი მოწითალოა. ეკვალის რიგზე ეკვალელები 400-მდე აღწევს.

მტკე ვ ა ნ ი. მტკევის უქუნი სიგრძე 3,5 — 7 სმ აღწევს. უქუნი მუფარების ზერიანობა იგი მუსხამდე თითქმის ცანვებულია და რქის ფერისაა. დაბრძენი ნაწილი კლურტით ბლა-

ხისებრი და ღია მუქნება მკრალი მოწითალო კლდურით. მტკევისი ცილინდრული-ქრისისებრია და ფერიანია; ფერის სიგრძე სხირად 1,3-მდე აღწევს. აგრეთვე იქმნია: გვერდება საუბლო სიკეუსის და იშვიათად დაფარული წყრილი ბუქსებით. მარცხელი სიგრძე 7,5 — 13 სმ აღწევს. მტკევის საუბლო სიგრძე 15,5 სმ, ხოლო სიგეზე 10,5 სმ უდრის.

მ რ ც ვ ა ლ ი. მარკვლის უქუნი სიგრძე საჯალომ ბალიშით 1,5 — 5 მმ აღწევს. იგი მომწვანია, საუბლო ბალიშით ფორმით კრისისებრია და საქმაოდ დაფარული წყრილი ბუქსებით. მარცხელი სიკეუს ბალიშზე მტკეცად არის მამარკვალა.

სრული მუფარების ჰერიანობა მარცვლი მომწვანო მოყვანილო კლდურით. მისი სიგრძე ცანდვებს მოკრდისფერი-მოყვანილო მუფარება მუქი ფერის ბუქად წარული წარტილებით. იგი საუბლო სიკეუსის და ფორმით მოკრდო ოჯღურია, მუა წველში უფრო განვითარდა, ბოლო ოჯღა მასელი ან მომარკვალა და უფრო სიმიად სიმტერიულია. ზოგჯერ ასიმტერიულიც. ზოგჯერ მისი საუბლო სიგრძე 13 — 23 მმ, სიგეზე 10,5 — 17,5 მმ აღწევს. მსხელი მარკვლის სიგრძე 25 მმ, ხოლო სიგეზე — 20 — 21 მმ უდრის. მარკვლია თსულებიანია და ადვილად სუდება, საქმაოდ სორცინია და წრნაია, მტკე ტუბილი და სხია მომწვანო კვითით. მარკვლის კანი მტკეოდ და ზოგჯერ საქმაოდ დაფარულია ცვილით.

წ ი ა ვ ა. მარკვალში 1 — 4 წიწწაა. სხირად გვერდება 1 და ზოგჯერ 2 წიწწა, უფრო იშვიათად — 3 და 4. წიწწის სიგრძე 6 მმ, ხოლო სიგეზე 2,5 — 3 მმ-მდე აღწევს. იგი ღია ეკისფერია, ზრდის მსარზე ორნად მონარდისფერი კლდურით. მუცლის მხრიდან მოწითალო ეკისფერია, ქალბა მოკრძო და ზოგჯერ მომარკვალა-ოჯღურია და მოთასებულია ზრდის მხარის მუა ნაწილის ოჯღა ზემოთ. ღარები კარგად გამოსხულია და მოყვანილო-მარკვლისფერი კლდური ასახაიფს. ნისკრული წრნა ღია და საქმაოდ გრძელი; სიგრძით სხირად 2 — 2,5 მმ-მდე აღწევს და ფერად ორნად მოყვანილობაა.

აგრობიოლოგიური დანასითობა

გორის რაიონის სოფ. წედისის ზონაში (გორის რ-ნი) ქართლის თიას მუკვეტური ჰერიანობის ხანგრძლიობა კვრეტის კაბლიდან უქრის სრულ სიმუფარებ 167 დღეს აღწევს. დილობით (აბილობის ცარკვებთან) — 166, ხოლო თიასის ზონაში (კახეთი) მუფარების-მუკვეტური კლდური იხსტიტების ხანაზე — 156 დღით განისაზღვრება.

ქვემოთ მოყვანილია დასახლებულ ადგილებზე ქართლის თიასის ირგვლივ ჩატრებული ფერობიოური დაკვირვებათა მუდგებები (იხ. ცხრ. 1).

სოფ. წედისი	ცხროლი 1					
	სექტემბერი	ოქტომბერი	ნოემბერი	დეკემბერი	იანვარი	
სოფ. წედისი (გორის რ-ნი)	22.IV	10.VI	20.VIII	28.IX	160	3178
ფილისის სასულიერო სემინარიის კოლეჯი (იხ. ცხრ. 1)	23.IV	6.VI	17.VIII	27.IX	158	3340
მუფარების-მუკვეტური იხსტიტების ხანა (დღეების რ-ნი)	28.IV	8.VI	25.VIII	24.X	150	3108,4

როგორც მიახლოებულ მუდგებებიდან ჩანს, ტანის სუბიის სოფ. წედისის ზონაში კვრეტის კაბლიდან იქმნება 22 აპრილი.

დწ. დილოში (თბილისის გარეუბანი) — 23 აპრილიდან, სოლო თელავის ზონაში, როგორც შეფასების-მედიკონების ინსტიტუტის თელავის საცდელი საფრის ცნობებიდან ჩანს, საშუალოდ 25 აპრილს იწყება, მაგრამ ცალკეული წლების მისეგილი დასხვარეული ბიოლოგიური ფაქტორების სხვადასხვა დროს მიმდინარეობს. ასე მაგალითად, 1945 წ. იგი დაიწყო 2 მაისს, 1946 წ. — 20 აპრილს, 1947 წ. — 4 აპრილს, 1948 წ. — 25 აპრილს, სოლო 1949 წ. — 3 მაისს.

გეოლოგების ფაქტორების დასაძლევებულ ზონებს შორის მდებარე განსვენების ვერ გეოლოგი, წყლის ზონაში იგი იწყება 8 — 10 ივნისიდან, დილოში — 6 — 7 ივნისიდან, სოლო თელავში — 5 — 12 ივნისიდან. ასევე სურათი ეურნისის სრული მოწყობის ფაზაშიც განისაზღვრება იგი იწყება 25 — 28 სექტემბერს, დილოში — 26 — 27 სექტემბერს, სოლო თელავის ზონაში — 15 — 25 სექტემბრიდან.

ვახის ზრდა და რქის მომწიფება. ქართლის თითქმის საერთო ზრდა-საზრდაობა დილოშია. იგი საშუალოდ ეკოლოგიურ პირობებში, სათანადო მოვლის შედეგად მეტად მაღალ ზრდას აღწევს. საბეტეცხოვი პერიოდის დასასრულისთვის ცალკეული რქების სიგრძე ხშირად 3 მ აღემატება. განსაკუთრებით მაღალ რაოდენობის შემთხვევებში (ახანისის რ-ნი) იგი მეტი ზრდას იწვევს. სოლოში შემთხვევად რიგჯერ ვახის მუცლის დაშვებით 70 — 80 სმ-მდე აღწევს და მასზე მრავალჯერ განსაკუთრებული ერთწლიანი ნახარები იხრებოდა 3 — 4 მ-მდე. ამის გამო ქართლის სოლოში სიფხვანში ამ ვახს სრულად აფორმებენ და ვახს ციტირებენ 40 — 50 ცვირით. რქები სრულ მოწყობას აღწევენ ეურნისის მხოლოდ 4 მწიფობის პერიოდისთვის და იღებს ჯიშისავე და მახასიათებელ ელფერს.

მოსავლიანობა. მოსავლის პირველ ნიხანს თითო იძლევა დარკვიანდ მესხე წყლს, სოლო სრულ მოსავალს — მესხეთ წლიდან. ქართული წყლის ფორმირების შემთხვევაში (10 — 12 ცვირით) იგი საშუალო და საშუალოზე მეტი მოსავალს იძლევა. ამ შემთხვევაში ერთი მისი მოსავალი 1,5 — 2 კილოგრამს არ აღემატება. მოსავლიანობა მინიმუმდამე მაკულოების დიდი დეტერითის ფორმების გამოყენების შემთხვევაში. ასე მაგალითად, 30 ცვირით დეტერითების ვახი მეტი ზრდასთან ერთად იძლევა 3 — 4,5-მდე ეურნის (დილოში). აქედან გამოდინარე მისხე-მეორილია მისი ფორმირება წარმოებებს სეინად და მრავალ-საყვანიანი ფორმის მიხედვით.

რტხე უფრო ხშირად ერთ მტკენია; იშვიათად ორი. ნა-ეოფის მომცემი ელტრები 85 — 88 % შეადგენს. მსმობარობის კოეფიციენტი მერეობს 0,95-დან 1,1-მდე. შეფასების-მედიკონობის ინსტიტუტის თელავის საცდელი საფრის მასალების მი-სეგილი ქართლის თითო საშუალო მოსავალი ჯიშთა ჯგუფს მიე-კუთვნება; ამასთანვე წლების მისეგილი მისი მოსავალი ცვალებ-ბაობას განიცდის; მოსავლიანობის კოეფიციენტი 0,95-ით განი-სხვურება და მტკენის საშუალო წონა 160-მდე აღწევს, სოლო მოყლი ვახის მოსავალი 10 — 12 ცვირით დატვირთვისას 1670 გ არ აღემატება.

ჯიშთა ეკოლოგიური და დარკვიანდ ეკოლოგიანობის განიცდის. მსოლოდ არასაძლევადი ამანდის პირობებში დრევილებს არა-ნორმალურად მიმდინარეობს, რაც იწყებს ეკოლოგის ცვენას და ამის შედეგად მოსავლის შემცირებას.

ჯიშის ვამშდელითა სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქსერის მიმართ. ტანის სეიბაში თითო ქართული ავადმყოფობათა მიმართ არ იწვევს დამშლევობას. განსაკუთრებით ადრეულად ავადდება იგი ხარისი. ამიტომ ავადმყოფად ავრობის-მთავად უნდა იქნეს მინეველი ვახების 1 — 5-ჯერ ბორდის სხნართი შემწიფება და 2 — 3-ჯერ ციტირების შემწიფება.

ფილოქსერისადმი ჯიშის გამძლეობის საკითხი არ არის შეს-წავლილი. არსებული ნარკვიანობის განხილვებში აღსტრების მის მხრე მერნახიანობას ამ მხრეების მიმართ, ტანის სეიბაში, სადღე ფილოქსერა ფართოდაა გავრცელებული, საკუთარ მორხე გამე-რებული ქართლის თითო სათანადო მოვლის პირობებში დონორი ზრდის სხიანდება. ვახების ამკვირი განვითარება შესწინდება სეიბათა პირველ ზოლში, დრმა დონორებს და ტენის სეიბაში შემეველი ნა-

დაცემაზე. შედარებით შემალბებულ, მშრალ და მცირე სისქის ნა-დაცემაზე ვახების ზრდა საშუალოზე მეტია და ფილოქსერის მიე-მედეგად ანეკარ ვახებზე კამოტრეხებულია. ამ მხრეებისავე ვახების დავის მიხნით ხანძირა ვედა პირობებში თითის დამწე-ბა სათანადოდ გერწმუნებულად.

ჯიშის დამოკიდებულება გარემო პირობების მიმართ. როგორც დარკვიანდ გვიჩვენებს, თითო ეკოლოგიური პირობების მიმართ არ იწვევს დიდ გერწმობაობას. იგი წრმა-ცებით ვიარდნას, როგორც ვეც და დრმა დონორ ნადაცემაზე, ისე უფროს და ქარაღრის შემეველ ნაკვეთებზე. მაგრამ მაღალ-რისისფერი პროდუქციის მიღების მიხნით მისი გამძლეობა უნდა წარმოებდეს წინაშეობით და სამწრე-ვალიანობაშიც დარკვიანდ ადრეობებს. დასწრად ადგილობრივ, მით უმეტეს თუ ეურნის მწიფობის პერიოდის ნაღვეებია მოსაძლევადი, თხელდინარა-მის გამო მრავალჯერ ადვილად სეება, რის გამოც ეურნისი კარ-ცავს საშუალოდ დარკვიანდებს. ამიტომ მისი შემგნობა ეკო-ნება უნდა წარმოებდეს უფრო შემალბებულ და მშით განსა-მეულ ადგილებზე.

ზამთრის ეინების მიმართ ქართლის თითო საშუალო გამძლე-ობის იწვევს, მით უმეტეს თუ ეკოლოგიური ნაწილები კარგად არის მოწყობებული. ტანის სეიბაში 1948 — 1949 წლებში ძლავ-რი ეინების მომცემის შედეგად, როგუნდ ჩინურის ნარკვიანობა მხოლოდ და ლანხად მრავალწლიანი ნაწილებს და მტკენის ნაწილებს, თითის ერთეული მირევი გამოყვანილი მამე ნაკვიანობა ედაურსიანებს. მხოლოდ ვაქი ეკოლოგიური ცვირების და რქის ზონობრივი დანახება. იმევე ნაკვიანობა, უფრო შემალბებულ ა-ცილებზე კი, მსოლოდ ცვირების ნაწილობრივ დანახებას ჰქონდა ადვილი.

ჯიშის სევიფიციენტი ნიშნებიდან ეურადლებს იქრობს განს-ვლის საკითხი. როგორც სეიბაზე ეკვირად აღნიშნულია, ქართ-ლის თითისთვის ქართული წყის ფორმირება 10 — 12 ცვირით მიუღებელია, რადგან ვახის საერთო შემსტრებაშიან ერთად იგი იწყებს მოსავლიანობის მინეველიანად შემცირებას, როგორც მეტიერის ზრდის ეინი, იგი ფორმირებულ უნდა იქ-ნეს საკრამდობა ნაკვეთებზე და შეურნობათა გეგმზე სეიფების მსით, სოლო ნაწილობა ეინსებში მრავალსაკვიანობიან ფორ-მით, თითოეულ ვახზე 30 — 40 ცვირის დატვირთვით. ამ მიხნით გამოყვანილი უნდა იქნეს აგრეთვე ორმხრევი კორფინი თითოეულ მხარზე 2 — 3 საფორმაო რგოლის გეგმში. დეტერითის ცვი-რებაშიან ერთად მტკენიან უნდა შეეჯამებდეს ავროტეების ფინი და ამ მიხნით ავროტეებით გათვალისწინებული საშუაო-ები ჩატარების კალენდრული ვადების საცდელი, დროულად და მაღალხარისხიანად.

საშუალო-ტექნოლოგიური დასახიანება

საშუალო დანიშნულებით ქართლის თითო ხარისხიან სურვის ეურნის ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნება. მარცვლის თხელ-კანიანობის გამო იგი ბორის ტრანსპორტირებას ვერ იტანს, რის გამოც ეურნისი გამოყენებული უნდა იქნეს ადგილობრივ მოსა-მარად.

ქვემოთ მოყვანილია თითის ეურნისის მუქნიერ-ქიმიური ანალიზის შედეგები. სახალხო ნიშნულები ადრეობდა სოფ. წე-ცილის (ტორის რ-ნი) და დიღობის (თბილისის გარეუბანი) სს-სელო მურნობის ვახის კოლექციიდან (ის. ცხრ. 2).

როგორც მე-2 ცვირილიდან ჩანს, მტკენის საშუალო წონა მერეობს 155-დან 160 გ-მდე (საშუალო 165 გ.). დიდი მტკენის წონა 252 გ. მერეობს — 70 გ-დონს. მტკენის სიდიდის შესაბამისად მარცვლების რაოდენობაც მერეობს და საშუალოდ 76-მდე აღწევს. მტკენიან მარცვლის კანის მცირე შეყვლობა (15,9 — 16,4%) ადრეობდას თითის თხელკანიანობას.

ეურადლებს იქრობს სახალხო ნიშნულებში მუქნიანობა-მეცეიანობის მეცეილობა. სოფ. წეცილისადრეულ მდებში მუქნიანობა 19,8% არ აღემატება, სოლო მუქნიანობა 6,0%ით განსხვ-დრება. დიღობის მურნობიდან ადრეულ მტკენის კი მუქნიანობა 18,4% აღწევს, სოლო საერთო მუქნიანობა 5,3% უდრის. მიეხ-

ნიმუშის აღების ადგილი	ქართული თეთი უერმის მუქმურე-ქიმიური ანალიზის შედეგები										ცხროლი 2		
	დაბრუნების წესი	შედარებითი მნიშვნელობა	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე	მეტეინის მუქმურე
სოფ. წყნის (გორის რ-ნი)	28.IX	180	84	96,5	3,1	16,4	2,5	78,1	210	3,6	1,070	19,8	6,0
ფლიზის სასაფლაო მუქმურების კოლექცია (ობი-ლის ცარბენანი)	27.IX	155	70	96,8	3,0	15,9	2,4	78,0	218	3,9	1,072	18,4	5,3

აუგად რთველის დროულად ჩატარებისა (24—29. IX), როგორც ეს ანალიზების შედეგებიდან ჩანს. დასაბუთებული ვიზი მომეტე-ბული რადიონობით ვერ ავრცელის მუქმურს. ამავე დროს აღსანიშნავია მუქმურის მუქმური დაკლება. მუქმურისა-მუქმურის ზემოსხე-ბული მუქმურება აგრეთვე რბილობის მაღალი გემური თვისებები მიკვირითობს ქართლის თეთს უერმის მხოლოდ სასაფლაო კა-პოლენებზე. თეთს უერმის 100 მარცვლის საშუალო წონა 210 — 218 გ უდრის. 100 მარცვლი საშუალოდ 180 წიწწაა. აქედან ერთობიანი მარცვლები შეადგენს 42,1%, ორწიწიანი — 35%, სამწიწიანი — 5,6%, ოსწიწიანი — 3%. ხოლო უნიწი მარცვლები 11,2%.

საქართველოს მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის თე-ლავის სადგელი სადგურის ბაზაზე (თელავი) წარმოებული ანა-ლიზების მიხედვით მეტეინის საშუალო წონა 176 გ აღწევს, მეტე-ინი კლერვი შეადგენს 2,5%, კანი—17%, წიწწა—2,5%, ხო-ლო წვეთის გამოსავალი 78,3% აღწევს. დიდი მეტეინის წონა 231 გ, ხოლო მცირეების 50 გ უდრის. უერმის სრული შეიფუძობის პერი-ოდში ტექნიკი მუქმურისა 18%-მდე, ხოლო საერთო მუქმურ-ისა 6,5%-მდე აღწევს.

დაკვირვებით დასტურდება, რომ ქართლის თეთს უერმნი ხანგრძლივ მუქმურის უნარს მარტობენ. ჩვენი დაკვირვებით თუ უერმნი დაკვირვების ადგილას სათანადო წესების დაცვით იქ-

ნება მუქმურული, შეიძლება საღად კაბლოს 60—70 დღემდე, შემ-დეგ კი ზიანდება, რაც როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, გამო-წვეულია მარცვლის ოსლეკანიონობით. წინააღმდეგობა გუქმურე-ის მიმართ მხოლოდ 430—450 გ კანისაზღვრება. თელავის ჰი-რობებში დაკვირვებული თეთს უერმის მუქმურის უნარი, როგორც ეს შევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის მასალებით დასტურ-დება 70 დღით განისაზღვრება. ამრიგად, ადგილობრივ გამოყენე-ბის მიხედვით ქართლის თეთს უერმის მუქმურული სურვის უერმის ვიზი წარმოადგენს, განსაკუთრებით შიდა ქართლის რაიონებშია-თვის; იგი სხვათაგან ეგვალ იმ პირობადი დავებითი ნიშნებით, რაც საერთოდ ახასიათებს ადგილობრივ მოსახლეობის ხარისხიან სურვის უერმის ვიზებს. ასეთია: ვაზის ზრდის სიძლიერე და ამის შესაბამისად ხელმეწეობს ვოლოკიურ და მოკლეს პირო-ბებში უხვი მოსავლობა, მეტეინის და მარცვლის გარეგნული სიღამაზე, აგრეთვე უერმის საუფეთესო გემური თვისებები.

აღნიშნულ დღეებში თვისებთა გამო ქართლის თეთს ფარ-თი გავრცელების დირისია, რის გამოც აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს მისი შემდგომი გავრცელება პირველ რიგში წარ-მოუდეს (ბიბლიის, მუქმურის, კასხის, კორის, ახალინებისა და ახალინის მევენახეობის ზონებში). ვიზი უერმულია აგრეთვე აღმოსავლეთ საქართველოს დანარჩენი რაიონებისათვის.

Шипра карфлури

Карфлис тита малораспространенный аборигенный сорт винограда Картли.

Лист. Листья округлые или слегка овальные, среднего или больше среднего размера; длиной 14,5—19,5 см, шириной 14—19 см, сильно рассеченные и пятилопастные.

Поверхность листа—гладкая, иногда сетчато-морщинистая или мелкопузырчатая, голая и блестящая, основание нерва на верхней поверхности ярко выражено и почти до половины окрашено в красноватый цвет. Нижняя поверхность голая, с незначительным паутинистым опушением; заметны лишь воаль главных нервов.

Верхние вырезки глубокие и чаще закрытые с яйцевидными просветами и острым или округлым дном. Встречаются также вырезки и лировидной формы, с почти параллельными сторонами и острым дном.

Нижние вырезки чаще глубокие, открытые и лировидной формы с острым или заостренным дном. Встречаются, но реже и закрытые вырезки яйцевидной формы с острым дном.

Черешковая выемка открытая, чаще сводчатая или лировидная с округлым дном, реже закрытая с эллиптическим просветом с выемчающимися лопастями и округлым дном.

Отношение черешка к длине среднего нерва составляет 1,0—1,1. Черешок голый и окрашен в красноватый цвет.

Конечные зубцы лопастей треугольные, с острой или округлой вершиной, иногда пиловидно-треуголь-ные и односторонне-выпуклые с острой вершиной. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Цветок. Цветок обоеполюс с нормально разви-тыми тычинками и пестиком. Тычиночные нити по длине равны пестику или чуть превышают его. Тычи-нок чаще 5—6, встречается, но реже 4 и 7. Завязь грушевидной формы. Количество цветов в соцветии достигает 400.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3,5—7 см. К периоду полного созревания винограда ножка почти до половины деревянистая. Остальная часть ее с гребнем травянистая, светло-зеленого цвета с бледно-красноватым оттенком.

Гроздь шипидро-конической формы, крылатая, плотная, или средне плотная, реже рыхлая, длиной 12—18 см и шириной 7,5—13 см.

Ягода. Длина ножки ягоды с полусежкой со-ставляет 4,5—8 мм. Ножка зеленая. Полусежка—уз-ко-конической формы, бородавчатая. Степень прик-

репления ягоды к подушке довольно сильная. Ягода среднего или больше среднего размера длиной 13—23 мм, шириной 10,5—17,5 мм, светлозеленая с желтоватым оттенком, с солнечной стороны розового цвета с мелкими темно-коричневыми точечками, удлиненно-овальная, по середине широкая, симметричная.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще встречается 1 и 2 шт., реже 3 и 4, длиной до 6 мм, шириной 2,5—3 мм. Светло-коричневого цвета с сероватым оттенком, с брюшной стороны вдоль борозда красновато-коричневого цвета. Халаза удлиненная, иногда округлая. Клювик светло-желтого цвета. Длина его достигает 2—2,5 мм.

Картлис тита по своему направлению—качественный столовый сорт местного потребления. Его насаждения в виде даблари и хейвани встречаются в Горьском, Каспском, Ахалшхском и Аспиндаском районах. Единичные экземпляры встречаются также в Гареванском районе г. Тбилиси, Мхетском и Карельском районах.

Сорт характеризуется сильным ростом. При соответствующем уходе рост значительно усиливается, а отдельные побеги его часто достигают, особенно на формировках маглари и хейвани 3—4 м длины.

В пору полного плодоношения сорт вступает на 4—5 году. Из разившихся побегов 85—88% плодоносные. Урожайность одного куста при грузинской Формировке (нагрузка 10—12 глазков) составляет в среднем 1,5—2 кг; при высокой же нагрузке куста (до 30 глазков)—3—4,5 кг винограда.

На плодоносном побеге чаще встречается по одной грозди, реже—по две. Коэффициент плодоношения варьирует в пределах от 0,95 до 1,1.

Побеги, развившиеся из спящих почек не плодоносят.

Картлис тита проявляет сравнительную устойчивость к мильдо, значительно снижая ее в условиях дождливого и жаркого лета; слабо устойчив против оидиума, поэтому в вегетационный период необходимо проводить опрыскивание кустов раствором бордосской жидкости 4—5 раз и опыление серой 2—3 раза.

Слабую устойчивость проявляет сорт к филлоксере, поочму необходимо разведение его привитыми саженцами на соответствующих подвоях. Сорт довольно устойчив к зимним морозам.

Показатели механического анализа этого сорта следующие: средний вес грозди колеблется от 155 до 180 г, число ягод на грозди варьирует от 70 до 84. От общего веса грозди на долю ягод приходится—96,5—96,8%, гребней 3,0—3,1%, кожицы—15,9—16,4%, семян 2,4—2,5%. Выход сока составляет 78,0—78,1%.

Вес 100 ягод составляет 210—218 г, а 100 семян—3,6—3,9 г.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость сула достигает 18,4—19,8% при общей кислотности 5,3—6,0‰.

Среди аборигенных сортов винограда Картли сорт Картлис тита заслуживает особого внимания и массового разведения, как качественный столовый сорт местного значения, отличающийся сильным ростом, красивым видом ягод и гроздей, высокими вкусовыми качествами и при соответствующей нагрузке—обильной урожайностью.

Разведение данного сорта в первую очередь должно проводиться в Тбилиском, Мхетском, Каспском, Горьском, Ахалшхском и Аспиндаском районах. Сорт перспективен и для других районов Восточной Грузии.

ლიტერატურა—Литература

1. გვიგინაძე ი. ნ. აღწერაჲს მუცნაჲთა ზეგნის საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. ორბელიანი ს. სულხან-საბა. ქართული ლექსიკონი. თბილისი, 1928.
3. ჩაბიძე ე. ლ. მ. მუცნაჲთაჲს განვითარებისათვის მუცხეთაში. სს. სს. ინსტ. ვითარება, 1938.
4. ტახიძე დ. მუცნაჲთაჲს განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.

5. ხოლოვაშვილი ნ. მუცნაჲთაჲს სახელმძღვანელო. წიგნი II, ახალციხისაჲთა, თბილისი, 1931.
6. ჯავახიშვილი ე. გ. საქართველოს ეკონომიკური ისტორია. წიგნი II, თბი. ლისი, 1934.
7. Негруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Докл. Акад. наук. т. XVIII, № 8, 1938.

კაბერნე სოვინიონი

ცხრილი 1

კაბერნე სოვინიონის ეგზეპლარის ფართობი 1953 წ. აღწერის მასალების მიხედვით

რაიონების დასახელება	ფართობი კვადრატობით	რაიონების დასახელება	ფართობი კვადრატობით	
თელავის რაიონი	363,8	ახმეტის რაიონი	1,16	
სურგულაძის რაიონი	43,1	ქუთაისის რაიონი	0,7	
გურჯაანის რაიონი	27,6	სიღნაღის რაიონი	0,46	
სიღნაღის რაიონი	3,2	მარნეულის რაიონი	0,24	
ვიღნიჭეთის რაიონი	1,5	დასავლეთის რაიონებში	1,12	
სულ საქართველოში				44,0

ფრანგული ვაზის ვიძია, შეინახილა საქართველოს სა-
რაიონო სტანდარტულ ასორტიმენტში და განკუთვნილია მაღალ-
სარისსოვანი სუფრის წითელი ღვინის დასამზადებლად.

შეყვანების სპეციალურ ლიტერატურაში და ფრანგ მეყ-
ნახეთ შირის კაბერნე სოვინიონი ცნობილია მრავალი სხვადა-
სხვა დამატებითი სასულწრუბეთით (ხინინიმი), მათ შორის უფრო
ცნობილია: პტი კაბერნე, ვიდურე, ვან დიური, პარმპრეტი და
სხვ. საბჭოთა კავშირში მას მედიკამენტი დაფიქრება და ლაფეტს
უწოდებენ (პ. ბოლგარაძე, 5).

კაბერნე სოვინიონი ერთ-ერთი უძველესი ვიძია, საფრან-
გებში იგი XVI საუკუნიდანაა ცნობილი, იგი იმდენი მაღალ-
სარისსოვანი სუფრის წითელი ღვინის წარმოებაში (პორდო),
საქართველოში (თელავის რ-ნი) და საბჭოთა კავშირის სამხრეთ
ქვეყნებში: უკრაინასა და კრასნოდარის შტატებში, სოლო დანარჩენ
რაიონებში იგი საშუალო და კარგი ხარისხის ღვინოს იძლევა. გან-
საკუთრებით მაღალი ღირებუების ღვინოს იძლევა იგი ეპრონდის
დეპარტამენტის სოფიური მუდრეკობები (პეტო ლფიტი, პეტო
პარტო, პეტო ლატერ, მუტონ რიკტილი, კორიონი და სხვ.

ამ ზღვილებს ღვინოზე მაღალსარისსოვანი ღვინო უცხო-
ეთის გვერდით ვიძია სხვა რაიონმა ვერ შექმნა და როგორც ამას
სამართლიანად აღნიშნავს ცნობილი სპეციალისტი პრიფ. გ. გო-
ლოვანოვსკი (?), „შხოლო კაბერნე, სუფრის ღვინოების ამ
საუკუნეში რაიონში, მოკვება კაბერნე მუდრეკის საშუალებას
ბოროდს კარგ სამარკო ღვინოებთან. კაბერნეს ღვინო „თელიანი
№ 46“ თელიანისა და ნადრეულის მესამეული პერიოდის ქვიან
დამალეუბებს გამოამატებს მაღალი ღირებულება: მდიდარი მუფრევა,
ნაწი ბუტეტი და გამკვეციერება საგრძობელი მენახოსის“.

აღნიშნულის გამო, პრიფ. გ. გოლოვანოვსკი (?), სუქე-
ბით პროფიტებად თვის კაბერნეს ღვინოს თელიანის ზღვილი-
დან საბჭოთა კავშირის მუდრეკების სიამავედ. ასუსთვე მაღალ
მუფრეკის აბუფეს თელიანის ღვინოს ცნობილი მუდრეკი პრიფ.
კ. მოდებე (1), ვ. კანელაიკი (11), ვ. სოერენკო (17) და სხვები.

ვევლად მუტად კაბერნე სოვინიონი საფრანგეთი—ვირონ-
დის დეპარტამენტში გავრეველებული, სადაც ამ ვიძის დიდი მანი-
კება გამოქვებული. ვიძი გრუფევატეკრეველებული ვერობის თითქმის
ვევლა მუდრეკების რაიონში და საქართველოში ამერიკაშიც, სახელ-
ღობრ: სიღნაღი, არგენტინაში, ბრაზილიასა და კალიფორნიასში.
საბჭოთა კავშირში კაბერნე სოვინიონი პირველად ვირიშიშ მუ-
შიოტარქს XIX საუკუნის დასაწყისში. ახლა მას ვირიშიშ 170
ჰექტარი ფართობი უკირავს. ვირიშიდან იგი გავრეველდა საბჭო-
თა კავშირის თითქმის ეველა მუდრეკების რაიონში, მირითა-
დად საბჭოთა და კოლექტიურ მუდრეკობებში. საფრანგეთში ნაკე-
რეველეს კაბერნე სოვინიონი, მისი მდარეობი მტკერ მოსულია
როსიას და ულანოხო პატარა წერილმარეკლიანი მუდრეკების გა-
მო, თითქმის არ მოიპოუება. საქართველოში კაბერნე სოვინიონი
გავრეველებულია, მირითადად, სატრესტის საბჭოთა მუდრეკო-
ბებში, სხელღობრ წინანდლებში, ვეარეულსა და ნაწარეულში, მუ-
დრეკებით ნელაებადა იგი გავრეველებული კოლექტიურებში.
კენახების 1953 წლის აღწერის მასალებს მიხედვით კაბერნე სო-
ვინიონის საქართველოში უკირავს 413 ჰექტარი. ეს ფართობი
ცალკეული რაიონების მიხედვით განაწილებულია შემდეგნაირად
(იხ. ცხრ. 1).

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ეველავ ღიდი ფართობი კა-
ბერნე სოვინიონის ცხეტიში—თელავის რაიონში უკირავს, მირი-
თადად, სოფ. წინანდლებში—თელიანის ნაკეობზე, სადაც მისივე
სახელგანთქმული ღვინო „თელიანი № 2“ მზადდება. ასეთივე
მაღალი ღირებუების ღვინო დგება კერევე კაბერნის სხვა (კერ-
ვანისა და კვარდის) რაიონებშიც.

ბოტანიკური აღწერა

ვიძი ბოტანიკურად აღწერილია მუდრეკობა—მუდრეკობის
ინსტიტუტის საკულექციო ნაკეობზე სოფ. კარდელაურში. სა-
კულექციო კენხი მდებარეობს ციკლოპორის მთის ჩრდილო-
აღმოსავლეთით სუსტად დაქანებულ ფერდობზე 562,3 მ სიმაღლეზე
ზღვის დონიდან. კენხი 20 წლისაა, ვიძი გავრეველებულია, მირ-
ითადად, ორწილიანი მუდრეკის წესით, კენხის არე 3 მ² ვირის.
მეტაბის სიმაღლე 50 სმ შეადგენს.

ახალგაზრდა ელორტი. მოხარდი ელორტი (10—
—15 სმ) წვეროები (ვეროები) და პირველი ორი ფოთლია);
მუტეხელია სქელი აბლაბულისებრი ბუხუსით და თფირი ფერო-
სა, მოვარდისფრო არებით გვირგვინისა და ფოთილკების
ირგვლივ. ქვემო მდებარე მესამე და მეოთხე ფოთლიაკი ზვედი-
დან კარგავს მუტეხესს და იღებს მოკვივილიო მუტეხე ფერის მი-
წითლო იერით, სოლო ქვედა მხრიდან ინარჩუნებს მუტეხესს და
მირეხიო-თფირი ფერს.

ერთილიანი რქა. კარგად შემოსული ერთილიანი რქა
მემოდგომით მუფრეკილა. აკვისფრად. მუსლითორისები მოკლეა—
— სკირებით 8—9 სმ. მუსლები კარგადაა გამოხსული და
მუსლითორისებთან შედარებით უფრო მუქაადა მუფრეკილი. მუსლი-
თორისები დახვრილია წერილი სოლებით.

ფოთლი. მუა იარუსის ფოთილი საშუალო (16,0×16,0
სმ) სიდიდისაა, ფორმით მომრგვალოა და სუბნაკეოთიანი. ფორფი-
ტა ბოლერ ღრმადაა დანაკეოული, ითავებს ახალითებს მუორადი
დახვრევა. ფოთლის ზედახილი სწორია ან ოდნე ტალღისებრი,
მქვი მუქანა, ოდნე ბრეკვილია, ითვისადა სანაკეოთიანი ფო-
თლებივ კანევაბა. ფოთლის მუა ნაკეოი ბლაკვი სამკეოთელი-
სებრია.

ზედა ამონაკეოები ღრმა და მომეტეკულ მუტეხეკვამი
დახვრული. ამონაკეოებს სამკეოთელისებრი ან ეკელისმუკვირი თვა-
ლი აქვს. მომრგვალო ან ბრტეული ფუტე და ერთმეორეზე
კელახელი ნაკეოები. ითვისადა კანევაბა აკერეველია ნანკესებ-
რი ან სანაკეოთელისებრი ამონაკეოები, მომრგვალო ან ბრტეული
ფუთია.

ქვედა ამონაკეოები ნაკელებად ღრმა, ხშირად საშუალო სი-
ღრმისაა, დედა, ფორმით ნანკესებრია, უფრო ხშირად მომრგვალო ან

წარმავალი ფურცელი. იმეთად გვსვება მომრავლოთვლიანი დახურული ამონაკვეთები მომრავლო ან წამსვილად ფეხით. უწინის ამონაკვეთი ღრმა, უფრო სმირად ელფურთვლიანია და დახურული. ამონაკვეთის ფურცელზეა წველი მარ-ღვინიან. იმეთად გვსვება აგრეთვე ღია ჩანისებრი ამონაკვეთები მომრავლო ფეხით.

დაქილვა: კბილები მთავარ მარჯვენებ ცანიური გამოწველგვერდებანი სამკუთხედისებრია, ბლაკვი ან წარმეტყველი

კანის განვითარების ფაზებზე წარმოულა მკვერსხეობა-მკლეი-ნობის ინტერტის საკლექციო კვანძის სოფ. კარდელეური.— 4 კმ დაორბობი ქ. თელავიდან. საკლექციო კვანძი გამკვერ-ლია ციკლოპორის მისი ჩრდილო-აღმსავალითი სუსტად და-ქანებულ ფერდობზე 565,3 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. აფორლოგიური დაკვირვებანი მუყარდგებულა საკლექციო კვანძის ცვერვით მავგან მუტეოროლოგიური სავდერის მიან. ცეშობან (იხ. ცხრ. 2).

კაბერე სოფლისონის ხედა-კანეთაბების ფაზების მკვლელობა მუყარდგებულ სხვადასხვა რაიონებში

დაკვირვებათა წარმოების ადგილი	სიღრმე	სიგანობა	ცხელი 2					
			სიღრმე	სიგანობა	სიღრმე	სიგანობა	სიღრმე	სიგანობა
მუყარდგებულ-მკვლელობის ინსტიტუტი, თელავი	5	1942—1946 წ.	28.1 V	12. VI	20. VIII	20. IX	145.0	3,016
კანონდარის დანებების ინსტიტუტი	5 წილი (1925—1929) სპ.		28.1 V	9. VI	15. VIII	20. IX	145.0	3,010
საქართველოს საკვლეო ზედფირი	1949 წ.		3. V	2. VI	5. VIII	10. IX	130.0	
ნაფთის პეტროლეუმი ადგი. ილია	5 წილი სპ. (1921—1928) წ.		28.1 V	8. VI	8. VIII	20. IX	147.6	
ფრონის ტრანსპორტი ჩაწერი	1935—1938 წ.		2. V	11. VI	25. VIII	18. X	169.0	
მკვლელობის ინსტიტუტი, ქ. ილია	1949—1953 წ. ს. წმინდალი		28.1 V	7. VI	13. VIII	6. X	161.0	3,250

წერილი, იმეთად გვსვება აგრეთვე ტემპობისმავარი ფორმის კბილები. ცვერვითი კბილები გამოწვეული ცვერვებით სამკუთხედისებრი ან სწორსებრი სამკუთხედისებრია. კბილები მსხვილი და არბანანარია ზობით.

ფოთლის ქვედა მხარე მუხუნვლიანი თხელი ახლადებისებრი ბუჩქებით. მარჯვნივ კარწყობიანი ბუჩქები, ღია მუხუნვა, სოლო ურნისის სიმწიფის დროისთვის მურა იხსენის იღებს.

უწინი ფოთლის მთავარ მარჯვენებ მკლავა, უესუსო, შექი მუხუნვა, მემორდგობით კი მუხი იხსენი სდება.

უკავილი. ეკვალეი ორბესხანია. უფრო სმირად ეკვალე-ლი სუი, იმეთად ვეხი მუტრიაანა. მტრიაანების მავის სი-ერის მუყარდგება ბუტოს სიმაღლესანი მუტრე ცვალეობაია. იგი მერყობს 1,5—2,0-მდე; სმირად ვე მუყარდგება 1,75 უდრის. ბუ-ტო სწორი სწინისებრია, კარგად გამოხეული ცილინდრისებრი ეკვლით და მომრავლო დინებით, ეკვალელები კარგი თეთრადმუ-ტყერის უნარია ხასიათდება.

მუტყვანი. მუტყვანი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მერ-ვედის 12—16 სმ შორის, სოლი სიგანე 8-დან 10-მდე. საშუა-ლო მუტყვანი სიგრძე-სიგანე 14 X 9 სმ უდრის. მუტყვანი საშუაოდ მუტრიაია, კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი, ხანდახან ერთი ან ორი პატარა ფრთისი. მუტყვანის ზედა წაწილი კანიერია, ბოლო კი წიწყობა. მუტყვანის უწინი 6—7 სმ სიგრძისაა, ფუ-ტყვანს განვლავლია და მუყარდგობა რქისფერად მარცვლის უწინი 0,4—0,6 სმ სიგრძისაა, იგი მუხი მუყარდა, სოლო სიმწიფეში იფურება წილად, ლერის ბლიძი კონუსისებრია და დაფარულია პატარა მუქეშებით.

მარცვლი. უფრო სმირად მარცვლი საშუალოზე წერი-ლია, ფორმით მრავალი, იმეთად გვსვება მუხუნვლიანი ან ოვა-ნული ფორმის მარცვლებიც. მარცვლის სიგრძე 1,4—1,5 სმ არ-აღმეტყვება. საშუალო მარცვლის სიგრძე-სიგანე 1,3 X 1,3 სმ უდ-რის, მარცვლის მუყარდგება მუხი წითელია, მერამ სუელი მო-რუსო-ცილინდრისებრი ფიფქის ეკვალეობით იგი მუხი იხსენის იღებს, მარცვლის კანი სუელია, მავარი და ელასტიკური, სორი მუყარე-ლი, წყინარი, წვენი უფურელი, ტუბილი, ბალახის ცემო და მუ-ციფურერი არბობაი ახასიათებს.

წიწყა. მარცვლი უფრო სმირად 2—3 წიწყა, იგი სა-შუალო სიდიდისა (7,3 მმ სიგრძით და 4,2 მმ სიგანით), ფორ-მით მომრავლო-ოვალურია. ნისკარტი მომსო და გრძელია წიწყის სწილად მუხი ეკვალეობა. კალბა მავგარეობს წიწყის ზო წაწილში, მომრავლო და ოდნე ჩანსწილადი მუხი. ნაწი-ლი მუხის მხარეზე კარგადაა გამოხსული. დარბები ნაწიბუ-რის მარცვნივ და მარცხნივ არა ღრმა და მიმხარეთება ნის-კარტისებრ.

აერობიოლოგიური დახასიათება

საეკვეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა. დაკვირვებანი

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს, კაბერე სოფლისონის სა-ეკვეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა განისაზღვრება 130—161 დღით. ტემპურატურათა კაბი ამ პერიოდის განმავლობაში 3,010—3,250⁰ მკლავებს. ამ მონაცემების მიხედვით ვაძიო კაბერე მუილებს მიეკუთვნის სიმწიფის II პერიოდის ვაზის კაბეხს. ჩანს პირობები იგი მუყარდგობით უფრო კეთან მუყარდა, სა-სუელიდობ III პერიოდის დასწავისა.

რქის სიმაღლე. კაბეხის პერიოდის პერიოდის, რომელიც ხასიათდება გრძელ საეკვეტაციო პერიოდით და საკმაოდ დიდი ტემპურატურული კაბით (3500—4000⁰) კაბერეს კრონული რქ ურნისის სწილად სიმწიფის დღეობისთვის თავისუფლად ახრება მომწიფებას და კარგად მემოსული და გასეკვებული სდება ზამ-თრის ეკვებზე.

ვაზის ზრდის სიძლიერე. სპეციალურ ლიტერატურა-ში მოყვანილი ცნობების მიხედვით კაბერე სოფლისონის საშუაოდ დონიერი ზრდის ვაზა. პიროფ. გ. გოგოლ-ინოსისკი (7), პ. ბოლკარ-რევი (6), ს. კორფინსკი (12) და სხვ. კაბერეს მუი-ლი ზრდის ვაზად მიიჩნევენ. საქართველოს პირობებში კი კა-ბერე სოფლისონი საშუალოზე უფრო მუილიერი ზრდის ხასიათდება. მოსკულ დონობა. კაბერე სოფლისონი მადალი მოსკული-ნობით არ ხასიათდება, ის მუილებს მაყუარდგობის საშუალოდ-ლიან ვაზის ვაძიებს. პიროფ. გ. გოგოლ-ინოსისკი (7) მიხედვით ვირონდის საეკვეტაციო კვანძებში მოსკულინობა, ღვირ-ფი კანკარობისობა, მუტყარე 50—60 მუტყარევის ადმეტყ-პ. ბოლკარევის (5,6) ცნობით კაბერე სოფლისონის მოსკული-ნობა ეიობის ტრამაფლიან ნაწილში 60—65 ცენტრებს არ აღე-მატება. საბუთა მუყარეობა ვეშეთში—90 ცენ., სოლო საბუ-თა მუყარეობა ანარა-დურესში (კრანსონდის მხარე) იგი იმ-ლვე 50 ცენტრებზე ურბებს ჰუტრინდან.

ქვეში მოყვანილი ცხრილში მოცემულია კაბერე სოფლისონი-ის 1938—1941 წლების მოსკულინობის სამტრესტის საბუთა მუყარეობები (იხ. ცვ. 171, ცხრ. 3).

მეფ. კანფ. ა. რცხილაძის მიერ წინახდლის საბუთა მუ-ყარეობაში (თელავი) ჩატარებულ ადრიცხისა და მუყარეობის ცნობების თანახმად კაბერე სოფლისონის საშუალო მოსკული 55,74 მუტყარე ფორაობიდან ცალკეული წლების მისხედითი მუხებზე: 1953 წელს—47,8 ც. 1955 წელს—47,9 ც. და 1956 წელს 46,2 ც. ამავე თელავის ზღვის ცალკეულ ნაკვეთებზე მო-სკული კაცობებით მუტი იგი, 1953 წელს—67,93 ც. 1955 წელს—47,4 ც. და 1956 წ. 108 ც უდრია. ამრიგად, კაბერე სოფლისონის მოსკული იაივინულად აღწებს ჰუტყარე საშუალოდ 80 და მუტ ცენტრებს. დასავლეთ საქართველოს პირობებში კ. გო-რავის (3) ცნობით კაბერეს ათი წლის (1903—1912 წ.) საშუალო მოსკული საქარის საცვულ საცვურზე მუყარეობა 40,3 ც, სოლო ცალკეულ წლებში მისი მოსკულინობა 68 ცენტრებზე აღწევდა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთ წელს და ზოგ ნე-ეულზე კაბერე სოფლისონის მოსკულინობა მუყარეობით მადალი.

საქარის საცდელ სადგურზე კ. გორავეის (9) მიერ ჩატარებული ანალიზების მასალები 10 წლის განმავლობაში (1903 — 1912 წ.) კაბერენს შექრანობა-შეკვანობა და მოსავლი შემდეგ ფარულად შეყვება (იხ. ცხ. 6).

ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	ცხრილი 5 კაბერენ სოფინობის შექრანობა-შეკვანობა რაოდენობის პროცენტში			
		მთლიანი	შექრანობა	შეკვანობა	მომსახურება
თელავი, შეფენაობა-შეკვანობის ინსტიტუტი	1946	15.1X	21.6	6.4	
	1947	13.1X	23.5	6.3	
	1948	7 X	17.0	7.0	
	1950	12.1X	22.0	5.0	
	1951	1 X	19.0	5.8	
	1953	28.1X	18.7	5.9	
	1955	21 X	17.3	6.0	
	1956	18 X	16.5	8.6	
ანანის საცდელი სადგური (კანონდარის მხარე)	1959	20.1X	19.5	6.7	
	1941	30.1X	21.2	7.4	
საბჭოთა უფროსობა „ახალ ღვინო“ (სრამდენობის მხარე)	1947	7 X	18.5	9.1	
	1949	9.1X	18.9	7.0	
საბჭოთა უფროსობა „როსია“	1949	26.1X	18.6	9.0	
	1950	15.1X	19.9	7.3	
ურბანის შეფენაობა-შეკვანობის ინსტიტუტი (ქ. ოდიშის სოფელი, თბილისის პოტაფაქტის ქალაქი)	16 წლის საცდელი	5 X	21.7	7.5	
	16 წლის საცდელი		20.9	6.3	
საბჭოთა უფროსობა „აპოტოზი“ ფაქტობრივად	1947	29.1X	19.1	8.4	
	1948	29.1X	19.6	6.5	
	1949	9.1X	17.5	5.0	
	1947	27.1X	19.2	8.0	
	1948	3 X	21.0	7.5	
	1949	25 X	25.0	8.5	
	1948	8 X	21.5	9.1	

მოტანილი მონაცემები ახსენებენ კაბერენ სოფინობის მიერ შექრის დატოვების დიდ უნარს.

ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	ცხრილი 6 კაბერენ სოფინობის შექრანობა-შეკვანობა შუა ინტერვალში			
		მთლიანი	შექრანობა	შეკვანობა	მომსახურება
საქარის საცდელი სადგური	1903—12	25.VIII-დან 7.IX-მდე	საბჭოთა საშუალო მინიმუმი	1,088 20.5 8.6	245
				1,099 23.5 10.6	413
				1,076 17.2 6.2	168

დანისძეულები და ღვინის დანასხიობები

კაბერენ სოფინობისგან მიტოვებული გამოწვლილის კარდა, მზადდება სუფრის მაღალხარისხიანი წიფელი ღვინო, ვირიზის საშუალო სანაძირზე კაბერენსაგან წითელ პორტვინს აშაფებენ, ხოლო ღვინოში კარს სამარკო ღვინის—პორტვინს № 80. ამჟამად ერთიანი, მსოფლიო ზღვისპირა დასავლეთ რაიონების მოსწონა ზოლი და მდ. ინდოლის ნაპირებზე, ვიძი იძლევა შედარებით კარგ სუფრის წითელ ღვინოს.

კაბერენ სოფინობის ღვინო სამართლიანად ითვლება ერთ-ერთ საუკეთესო სუფრის წითელ ღვინოდ მსოფლიოში და მას გარდა კაბერის საფრანგეთის მეტოქე არა ვაყენ, რომელსაც საყურადღებო თვისების ვაძით შექმნილი კაბერენს საყურადღებო განხე-ვლობაში მოხვედრილ სხვებს შორის მდებარე კაბერენს ღვინო ხასიათ-დება ციფხალი, მუქი წითელი შეფერილობა, ჰარმონიული გემოით და ნახე თავისებური ბუკეტი. ცნობილი შედევრებია: ეკოროვი და მ. ჰაზინი თვლიან კაბერენს ღვინოს მუდგენიანად ვაყენებენ: კაბერენ წითელ ღვინოს საფრანგეთის ტიპის ღვინოდ თვლიან კაბერენ უნდა ვიკვლიყო. თვლიან კაბერენს განსაკუთრებით მაღალი დირჩების ღვინოები 1893, 1896, 1898, 1900, 1903 და 1906 წლებში მოგვცა. ოდნავ სხვა მიმართულებით ვითარდება საფრანგეთი, რომელიც იძლევა არაერთ მუტედ მაღალი დირჩების ღვინოს, რომელიც საბჭოთა ბორდოსა და ბურგონის ტიპის ღვინოებს შორის. პროფ. გოვლ-ინოვსკი (7) თვლიან ღვინოს დაიარსებ ბორდოს ტიპის ღვინოდ და თვლიან მას საუკეთესო წითელ ღვინოდ მთელ საბჭოთა კავშირში.

კაბერენ სოფინობის უფრო ხშირად სხვა ვიძებთან ერთად იძლევა კარგად მზადდება მდებარე სუფრის წითელ ღვინოს, სინაქსთან ერთად მას ახსნათვის საცხი სხეული, ჰარმონიული-

ბა, მკვირი ინტენსიური შეფერვა და ჰელიერი, ხასიათიანი ბუკეტი. სუნსა და გემოს მას ვენება თვით უკრინს სპეციფიკური, ე. წ. „კაბერენს გემო“, რომელიც მოკვანობის შეფენა და-ღვინის გემოს. ეს სპეციფიკური გემო უფრო შეფერვად ახალგაზრდა ღვინოში გამოიკვეთის, ვიდრე შეფენა, კაბერენს ღვინო სხვა შეფერვა (მწიფდება). იგი ახალგაზრდაობაში ოდნავ უსე-ბია.

პროფ. გ. გოვლ-ინოვსკის (7) ცნობით საფრანგეთში ვირიზის ვენსების დიდ უმეტესობა კაბერენულია ვიძ კაბერენსა და მისი სასესხვაობების და ზოგიერთი სხვა ვიძების სხეულები—სხვადასხვა შექრანობაში სხვადასხვა შეფერვებით. ასე მაგალითად, მურენობა „მაღლესი“ ვენსებში შუად მურვედს კაბერენ სოფინობის მუდგენს. ერთ მურვედ მაღლესი ან შერლო. „პრუტკენის“ ვენსებში ორი მუსხუელი კაბერენ სოფინობისა, ორი მუსხუელი მთავი მსხვილბუკეტიანი სხესხესობა—კაბერენს ორნი და ერთი მსხუელი ვერდი. მურენობა „პორტო მაღლესი“ (გრავი) ვენსებში შუად მთავი მსხვილბუკეტიანი კაბერენ სოფინობისა, ხოლო თითო მთავი მსხვილბუკეტიანი მაღლესი, მარლოს, ვერლოს, კაბერენს კარმენურსა და კაბერენს ფრანს უქირავს. მრავალი ვიძისაგან მუდგება არაერთი ცნობილი „პორტო მარსის“ ვენსებში, მკვრამ ამ ვენსებშიც კაბერენ სოფინობის ჯარობის.

ზოგიერთი შედეგების წარმოებამა, მავალიად მურენს როტმუდის მურენობაში, კაბერენს ღვინოს მხოლოდ ერთ ვიძ კაბერენსაგან აწარმოებენ. უფრო ხშირად კი ამჟამინდებენ სხვა ვიძების, სახელები, მაღლესის, შერლოს, კარმენის და სხვათა მიზტყანს. ბორდოს, მდ. ვირიზისა და ვირიზის მარგენა ნაპირზე ენაღვებულ მკვირს ციფხის, სოტრენის და ვერვედ სენ უილიონის ადგილების განთქმული წითელი ღვინოები დღეს მართი-თადად კაბერენ სოფინობისაგან, ხოლო ღვინოსათვის თავისებუ-რი იყოს მისაგებად მას სხვადასხვა რაოდენობით უმეტესენ მაღ-ბეს, შერლოს და კარმენის თითოეულ მურენობაში ცდიტ გან-საზღვრული რაოდენობით. უფრო ხშირად ამჟამინდებენ მავლი-მოსავლიანი და ხარისხიანი ვიძების მაღლესის და შერლოს მი-ზტყანს. ეს ვიძები ანაღვებს კაბერენს სპეციფიკურ გემოს, ჰატეს სინაქსს და ამჟამინდებენ მის შეფერვას. მუდგება კაბერენს, ცნობილი შედეგებისა: ეკოროვის ცამბეობით, საბჭოთა კავში-რის საუკეთესო სამარკო ღვინო „თვლიანი № 48“, რომ უფრო ნახე კაბერენული, მუდგევი პროპორციით მზადდება: იღებ-დნენ ვიძ კაბერენს თვლიანის ნაკვეთიან 50%, კაბერენს ნაყ-რულის ნაკვეთიან 30%, და მაღლესი თვლიანის ნაკვეთიან 20% რაოდენობით. წინადადის საბჭოთა მურენობის მოვარი მუდგენის ე. ცამბეობის ცამბეობით, სამარკო ღვინო „თვლიანი № 48“ უნასწავლ წლებში მხოლოდ წმინდა კაბერენ სოფინო-ბისაგან მზადდება. იმასთან დაკავშირებით, რომ კაბერენს ფართოდ ვრცელდება კაბერის სხვადასხვა რაიონში, უკიდურესად მისი ღვინის ცალკეული მიკრორაიონების (უნების) მისეფიტი შესწავლა და ამის მუდგენ უნების მურენვა და ვიძების უკეთესი მურენობის დაღვინა მაღალხარისხიანი სამარკო ღვინის მისაღებად. მუდგე-ნიობის მუდგე რაიონებში (საფრანგეთი) მრავალი მხეული წლის დაკვირვებით უკვე გამოვლინებული შედარებით ჰატრამ, მკვრამ მუტედ მაღალხარისხიანი ღვინის მომცემი ადგილობა. ასე, მა-გალითად, პროფ. გოვლ-ინოვსკის (7) ცნობით სხეულ განთქმულ „პორტო მარსის“ ვენსების მთლიანი ფარობაში არ აღემატება 80 ჰექტარს და შერდება 149 ფალკეული ნაკვეთისაგან. მომეტებულ შემთხვევაში ამ ნაკვეთების ფართობი არ აღემატება 1/4—1/2 ჰექტარს და, რაც მთავრია, ეს ნაკვეთები მთლიანად ვარდობიან სხით კი არაა წარმოდგენილი, არამედ ჰატრამ ნაკვეთების სა-ხით შექრანობა გრუბების ვენსებში, რომლებიც რვეულებრივ უფრო დაბალი ხარისხის ღვინოები იძლევა.

მსოფლიოში განთქმული სუფრის წითელი ღვინოები კაბერენსა და ჰაზინი მავისაგან მზადდება, პირველი ბორდოსა და მურენს ვარდობიან. მათ თავიანი მაღალი დირჩებით არ ნამოუკერდება კაბერენს დასაფე-რული ვიძ საყურადღებო წითელი ღვინო, თუმცა ამ ღვინის ვერსაერთო მავსაგან და ღვინოები სხეული არ უჭე მოპოვებული. ამ სახი ვიძის ღვინოების ერთმანეთის შესადარებლად მოგვეყენ პროფ. მ. სოგერენის დახსნათვის: ბორდოს წითელი ღვინოები ხასიათდება ზომიერი სიმკვრივით, ნახე მდებრივ და

სახაზო ბეჭეტი, გემოს სისრული, ჰარმონიულობით, სხა-
ხლისითა და სისრულით და მტერ ღამაზე დაღისფერი შე-
ფერება.

ბურგონის წითელი ღვინოები ჯამ პინო-ფრანსიანს მზად-
დება. ეს ღვინოებიც მაღალი ღირსებისა. პრეფ. მ. სოერს-
კოს განმარტებით ბურგონის წითელი ღვინოები სხაიადება
„კანსაკვიფრებული, ბორღის ღვინოებისაგან განსხვავებული ბუ-
ტელი. ამ ორი ბუტელის განსხვავების სიტყვებით ცალკეობა
შეუძლებელია ისევე, როგორც შეუძლებელია დახასიათებით ე-
ქონითა წარმოგება ვინდის ან იის სუნს. მძებლებს იძიებს,
რომ ბორღის ღვინის ბუტელს გამოსტევიის იის, სოლო ბურ-
კოსთან—სოკის ან უფრო სწრაფად კმა სოკის არამტევი“. ა-
ქვი განმარტება, თვით უცხოურისავე თქვით, არ მგონდება მივი-
ნით მტისმტერად სურსად ან ამოჭურავად.

ესერი ღვინოებიც მზადდება ბორღისადაც ჯამ სუფრავისაგან
და მცირე რაოდენობით კაბერნე სოვინიონისაგან. საფრავის
ღვინო სხაიადება კარგად განთავარებული, მღიერი ჯამირი
ბუტელით, სისრულით, სხახლისით, საფრეოვნებით იგი მჭე-
დისმდისფერია.

ზოგაერთი სპეკულანსტის დახასიათებით ესერი ღვინო-
ები თავისი სისრულით და მღიერი ჯამირი ბუტელით უფრო
უხლოდდება ბურგონის, ვიდრე ბორღის ტიპის ღვინოს. ჩვენი
მუხედველით ესეთი დაფუძნებული საფრავის წითელი ღვინო-
ები იმდენად თავისებური და მდიდარი მინარისით, რომ ღირ-
სია დამოკიდებულ ტიპად იქონი მინდვლი.

თვლიანს კაბერნეს ღვინო მინარისადაც კარგად განთავარე-
ბული ბორღის ღვინის ბუტელით, მგობიად გამოსტევიის მასში
ისი სუნე, სახაიათებს სინეს, სისრულე, სახაიპონე გემო, ნახი
ბუტელი და დაღისფერი შეფერვა.

ჩამოთვლილი ღვინოებიდან, როგორც ამს ქვემოთ მოყუ-
ანილი ქიმიური ანალიზის მონაცემების მიწოდებს, სურვის ტიპის
ღვინოებიდან წაყენებულ მოთხოვნებს ეკვალეს უკუ ბორღის
ღვინოების შედგენილობა ავსყოფილებს. ბურგონის ღვინოები
უფრო მეტი სიმაკრიით და სხვეული სახაიადაც, პროფ. მ. სო-
ერსკოს გამოთქმით მათში „მეტი სისხურადლება“, ანუ ისინი უფრო
ტენერგულია. ამის თქმა თამადა შეიძლება ესერი სურვის ღვინო-
ების შესახებ.

კაბერნეს ღვინოების ქიმიური შენების დახასიათებულად
ქვემოთ მოყანილია კაბერნე სოვინიონის ღვინის ქიმიური შე-
დგენილობა (ის. ცსრ. 7).

ღირსების სურვის წითელ ღვინოს. მარალაც, კაბერნე სოვინი-
ონი, პინო ფრანი, საფრავი, ოჯახები და ოჯახური-საფრეო
თავისუფლად შეიძლება ნითვისის წითელი ჯამების საყუფროს
წარმოადგენდებოდეს როგორც უკუხობით, ისე წყნში პინო, პ-
პერნე, საფრავის და ოჯახებსა კანამდღერეს ნაოლად და მკ-
ფოლ თვითინი მაღალი ჯამური თვისებები და მოკვეყნად
სარისხობანი წითელი ღვინო, რომელც ცირანდის ცნობილ
სამარკო ღვინოს ან ნ.პოკურავებს თავისი მაღალი ღირსებით.

ჯამის სრული მუხედველობის შედეგობაშია მისღები
ჯამის, როგორც დეგობით, ისე უარყოფითი თვისებები. დადებით
თვისებებს მორის აღსანიშნავად უნდა იქნებოდეს სარისხი, მისი
მტისმტეს სანერგობითა, ჯამის ღვინოებზე მოხაჯობითა,
ზამარის სინეების, კვალეის, მღვინების, ბუტურტების და მარ-
ცვლებების სიდაბლის მიმართ შედარებით კარგი ეამბლობა, ვი-
მურ თვისებით შედარებით სიმაკრე და ცვლებად კარგობი პი-
რობებით კარგი დაფუძნების უნარი. ჯამის უარყოფითი თვი-
სებებს უნდა მიეყუფოს სხაული მოხაჯობითა, ნარისა და
ანტრანოზის მამარე შედარებით სურტი ეამბლობა და ენესა-
ბის ნაფერავი (35—40 %) გამოსედე შეყობიდან (მობერნე),
კანსაკვირებით შერისა და ქთან ნიადგებულ მარგამ ჯამის ეს
უარყოფითი თვისებები აჯილად შეიძლება გამოსწორდეს. რა
სუნა უნდა, თანამდურვე მოწინავე ავროწყების წარმოებაში და-
ნერკეით და ეტარებით. მაღალხარისხობანი ღვინის მისღებად
სტერია, განსაკვირებულ უნარდება მიეყუეს კაბერნესავის
მეორადობისა და ცალკეული აჯილდების სწორ შენევის.
მის ეამბერებლად პირველ რიგში ეამბერებულ უნდა იქნეს ის
მეორადობანი, სადაც კაბერნეს უუჯოლ ეამბერად კარგი მუ-
დგებით ეამბოლ, სახელმობრ წინანდლისა და ნაფერავლის მუ-
ხედობის ნაყუფობა, მეორე რიგში უნდა შეიჩრეს ისეთი უნესე,
რომლებიც უფრო უხლოდდება სუვლიანის ნაყუფობის ჰაესა-
და ნიადგებს. ასეთი აჯილდებს ესეთი მუხედება ეამბინისა—
ცოცხლობის მიიქნისა ზოღამ—სამსტეიდან თვლადმედ და
მამინიდან ვახისუნანად. ეკანსტენლის წითელით, მუხედვ ბა-
კერნისი უფროდებულ, სოლო აღანნის ეაღამს— ეკასტიონის
მითის სამსწოე-აღმსაღვლითი უფროდებულ სოვ. ნაფერავლის
სოვ. ევარადებ. ფართოდ უნდა ეამბიეგებს კაბერნე საფრავ-
თან ერთად უკრფოე იმ რაიონებში, სადაც ჰაესა და ნიადგის
პირობები საყუფით ავსყოფილებს ვახის მითხოვნი და მასთან
ამ რაიონებს არ მოეპოვება ებერნე-სოვინიონულ უფრო ხარის-
ხობანი წითელი ღვინის ჯამი, ასეთია პირითადაც ქრთლის და

ცხრილი 7
კაბერნეს ღვინის ანალიზის შედეგები შედგენილობა-შედეგობის სამეცნიერო-საკვლევი ინსტიტუტის, საქარის საყუფო საფერის და წინანდლის საყუფო შე-
დგენილობის კომპოტი ლაბორატორიის მონაცემების მიხედვით

ღვინის ნიმუშების დასახელება	წელი	შედეგობა	1000 სმ ³ ღვინო შუკუასე ა.ა									
			სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა	სუფრეო- ნობის მნიშვნე- ლობა
კაბერნე ნარინის	1940	0,9962	11,3	4,5	2,2	0,8	28,8	0,10	1,44	0,37	2,45	—
საფრეო ნარინის	1940	0,9967	11,4	5,2	0,3	0,9	27,6	0,08	0,75	0,20	2,2	—
კაბერნე ღვინისა	1941	0,9965	13,4	4,9	3,0	1,2	—	0,19	0,23	0,23	2,55	—
კაბერნე წინანდლის	1911	—	11,4	6,4	—	1,3	—	—	—	—	—	—
კაბერნე სხაიანობის	1929	0,9946	13,6	4,9	—	0,6	28,7	0,7	—	—	2,7	3,8
კაბერნე საქარის საყუფო საფერის	1902	0,9963	10,2	6,7	—	1,3	23,7	2,6	—	—	2,8	3,0
კაბერნე მუხედვის	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
კაბერნე ვაკუუმის	1910	0,9970	12,0	5,7	—	0,9	31,0	1,3	—	—	3,3	4,6
კაბერნე ოჯახის უფროდობისა	1912	0,9953	12,7	4,7	—	1,2	32,0	1,0	—	—	3,3	3,2
კაბერნე კუბილევისა	1945	0,9936	10,9	6,4	1,9	1,7	24,6	0,144	—	—	—	4,05
კაბერნე ღვინის	1944	0,9337	11,2	5,3	1,2	1,3	27,4	0,100	—	—	—	3,7
კაბერნე თვლიანის	1945	0,9922	12,0	5,1	1,8	0,8	26,2	0,137	—	—	—	4,18

შენიშვნა: საყუფო ღვინის ანალიზები მოყანილია კაბერნესთან შესადაგებლად. 1944—1918 წლის ღვინოს ანალიზი შეხუტულბოლა მუხედვითა-
შედეგობის ინსტიტუტის ცნობითა ლაბორატორიაში

საერთო შეფასება და რაიონირება

ჯამი კაბერნე სოვინიონი ჩვენს პირობებში საყუფოს სურ-
ვის წითელ ღვინოს იძლევა. ამიტომ მას საშაროლიანად
თვლიან წითელი ჯამების მუხედვრად, რადგან როგორც ცალკე,
ისე ისე ჯამებით ერთად კაბერნე სოვინიონი იმდებლად მაღალი

ნაწილობრივ იმერეთის რაიონები, სადაც კაბერნესგან მოხ-
ლოდებელია მაღალხარისხობანი ღვინის მიღება.

ჯამისათვის საყუფოს აჯილდებებარობის ეამბოვლინება,
ლად სუფრეო ეკვლა მეორადობიდან მიღებული კაბერნეს
ღვინოების დეტალური შესწავლა უკუხობი მეორადობებისა და
უნების ეამბოვლინება.

კაპური თეთრი

თეთრი კაპური გურიის თეთრყურმინანი აპორიკენული ვაზის ვიძია. სამეურნეო დანიშნულებით მაღალხარისხიან სუფურის ეურმინის ვიძია ვაგუებს მიეკუთვნება, ახვე დროს მისი პროდუქცია წარმატებით გამოიყენება აღილობრივი მნიშვნელობის საქაობად სარისხისათვის თეთრი სუფურის ღვინოების დასამზადებლად.

ლიტერატურულ წყაროებში, აგრეთვე გურიისა და იმერეთის მოსახლეობაში ცნობილია „თეთრი კაპურას“, „კაპურას“ და „კაპურის ეურმინის“ სახეწოდებითაც.

თუ სად წარმოიშვა ან როგორი ევოლუცია განიცადა თეთრმა კაპურამ საუკუნეთა განმავლობაში გურიისა და იმერეთის რაიონებში, ამის ირველი არავითარი წერილობითი მასალა არ მოკვებოდა. ლიტერატურულ წყაროებში ჩვენ ვპოულობთ ამ ვიძის მის შესახებ მცირეოდენ მასალას XIX საუკუნის დასაწყისიდან და XX საუკუნის დასაწყისიდან. შავი კაპურის მოკლე ანალოგიური თეთრი დაწერილობა პირველად პრუფ. პიულაის გამოკვლევებითა თვის შრომაში (10). ავრონომ ვ. სტროსელის თვის ამჟამო გრძელად ნაშრომში იმერული ვიძიების აღწერის მეტანიკა თეთრისა და შავი კაპურის მოკლე დასახიოება (9). ილ. ბახტაძე ეთნ. მორაზნის მასრის თურმინის ვიძია საიმი ისხენებს თეთრსა და შავ კაპურს (6). პრუფ. ს. ჩოლოყაშვილი ჩვენ მიერ მიწოდებული მასალების საყურველზე თავის შრომაში იძლევა თეთრი კაპურის დასახიოებას და გურიის სუფურის ეურმინის ვიძია ვაგუებს აკუთვნებს მს (4). ავრონომ ვრ. ნაკაშიძის (7) თეთრი კაპურის მსოლოდ გავრცელების არეალი აქვს აღნიშნული და იგი მოთავსებული აქვს გურიის თეთრყურმინან ვაზის ვიძია საიმი, აუად. ივ. ვავასიძელის სემთა დასახელებულ ავტორებზე დურდობით თეთრ კაპურს აკუთვნებს გურიასა და იმერეთში გავრცელებულ ვაზის აპორიკენულ ვიძია წყებას (5).

ჩვენ მიერ თეთრი კაპური შესწავლილია ზემო გურიაში და ქვემო იმერეთში. იგი ზოგიერთი ბოტანიკური და სამეურნეო ნიშან-თვისებით განსხვავდება ვ. სტროსელის მიერ იმერეთში აღწერილი თეთრი კაპურისაგან. მაგალითად, სტროსელის მისხედი კაპურის ფოთოლი ქვედა მხრიდან სუსტადა შებუვილი; მოშინებული რქა მრავლფანსაგვანია და დაფარულია მცირეოდენი ბუსუსი; უღებები გრძელია 30 სმ-ზე; მარცვლი თსულანიანი და დაფარულია შავი წერტილებით. ავტორს ეს ვიძი განკუთვნილი აქვს შუბეში, მუშხუხ, ტბილი ადრინოების დასამზადებლად.

გურიაში და ქვემო იმერეთში ჩვენ მიერ აღწერილი თეთრი კაპური არნიშნულ ნიშნებს მოკლებულია. ვფიქრობთ, რომ ვ. სტროსელის მიერ აღწერილი ვიძი კაპურის ვარიანტის უნდა წარმოადგენდეს, ან, შესაძლოა, კაპურის სახეწოდებით მს სხვა ვიძი ჰქონდეს ალწერილი.

ცნობილია, რომ ამა თუ იმ ვიძის აპორიკენობის საკითხის დადგენისას მას ბოტანიკურ და გენეტიკურად ნიშან-თვისებათა კამორკვევს და შესწავლას უდურებდა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამ მიზნით თეთრი კაპური მრავალი წლის განმავლობაში ინსულვებოდა ჩვენ მიერ და გამოიკვია, რომ იგი თავისი ნიშნებით (ვაზის სრკის ნიშლით, სავევტურტი პერიოდის ხანგრძლიობით, ეურმინის გვიან დაწივებით, ფოთლის მორფოლოგიური ნიშნებით, ევოლუციური ტიპით, მტკნის დასეგობითა და მარცვლის კონსისტენციით) კოლხეთის ვაზის კერბს წარმო-

ადგენვლია. მისი მტრად სწორი ვეზუმპლარები მსოლოდ ზემო გურიაში გვხვება და წარსულშიც ამ მხარეში იყო იგი მსოლოდ ვარგებობად მაღლარად გავრცელებული, აპიტომ, წყნის ღრმა ირმენით, თეთრი კაპური გურიის აპორიკენულ ვაზის ვიძია ვაგუებს მიეკუთვნება.

სოკოვან ვაგდგომობათა და ფილოქერის შემოკრამდე თეთრი კაპური მასობრივად იყო გავრცელებული მაღლარად გურიაში, განსაკუთრებით მის აღმოსავლეთის მთისპირა მიკრორაიონებში. როგორც შლოერ მოხარდა ვიძის, მას სხირად ამენებუნენ მარნების თაზეხ დასარჩილებლად და აგრეთვე შემობების ან აიენების დასაფარავად და გასაღებასებლად. გადამოცმით, კაპურის პროდუქციას შირითად იყენებდნენ ეურმინსა. ამ შირით სხირად ვაზებზე ტოვებდნენ ეურმინს და მსოლოდ ზამთარში კრფდნენ საკუროების მიხევეით ან აიდელებად ინახავდნენ შოლი ზამთრის განმავლობაში. გურიის ზოგიერთ სოფელში (ხაჯავისო, ბერნათი, ფრცხმა), აგრეთვე ქვემო იმერეთშიც, კაპურისაგან ღვინოსაც ამზადებდნენ. ეს ღვინო ალკოჰოლის ნორმალური მეცვლობით, შედარებით მცირე მუავინობითა და საქაბი სსეულით სსიათფებოდა.

ამჟამად თეთრი კაპურის გავრცელების არეალი გურიაში მტრად შეზღუდულია, რაც სოკოვან ვაგდგომობათა და ფილოქერის მავნე მოქმედების შედეგია. მისი მაღლარეობი ეროველი შირების სსხით მარნებზე სეივდა, ან შენობების აიენებზე გვხვდება ზემო გურიაში — დაბალისის, სავევტურის, ფრცხისის, ბერნათის, კონხარისა და საქაბიკურის მიკრორაიონებში. მაღლარეობად და შეივნების სსხით თეთრი კაპური გავრცელებულია აგრეთვე სამტრედიის რაიონში (ქვემო იმერეთი). შირითად ტოვებ-სავევტისისა და მათ შომდეგი სოფლებში.

1953 წლის ვენახების აღწერის მასალებს მიხევეით თეთრი კაპური დაბლარად გავრცელებულია ზესტაონისა და ორჯინიკის რაიონებშიც 0,3 ჰექტარ ფართობზე, მაღლარად ხაყუარ მირზე იგი გვხვდება როსტაურის რაიონში 5,45 ჰექტარი და ხაშტურის რაიონში 11,91 ჰექტარი. აშირად ამ მასალების მიხევეით მისი სურთო ფართობი დასავლეთ საქართველოში შეადგენს 16,66 ჰექტარს. თეთრი კაპურის მცირეოდენი ვარგებობა ნაშენების სსხით წარმოდგენილია აგრეთვე ვაზის საყოლვეციო სავევტურებზე მევენახეობა-მეღვინოების ინსტრუქციის თვლავის სავდელი სავდრის მასზე — ქ. თულეში და ჰიძის (ბოსლოის) გარეუბანში და მუხრანის (მცხეთის რ-ნი) სასწავლო მეურნეობათა კოლექციებში.

ბოტანიკური აღწერა

თეთრი კაპური აღწერილია როსტაურის რაიონის სოფ. ბურნათში. ვაზი საყურ მირზე და ფორმირებულია მაღლარად. შესაძლებლად იგი აღწერილი იქნა აგრეთვე ახვე რაიონის სოფ. დასლაინებში. აქ ვაზები ხაყუარ პარზე წარმოდგენილი და ფორმირებულია შირის თაზეხ შეივნისებური წყებათ.

ახალ ვაზრ და ელორტი. კვირტები გაშლის პერიოდში შოთხობითა და ორგანო მოწითალო ელვური აქვებზე. ზრდის კონუსი და-მოწითალოა და სქლდადა დაფარულია შეწიხებრი ბუსუსით. ახლარგამოვლი პირველი ფოთოლი ზედა შირიდან და-

შენა და ქვისებრ მუხუცილი თეთრი-მონაცრისფრო ბუსუსი. ფოთლის ნაპირებს, როგორც ზემოდან, ისე ქვემოდაც ოდნავ მოწითალო-მოვარდისფრო ელფერი დაქრავს. ქვედა შრიდან მუხუცა ქვისებრია. ბუსუსი თეთრი ფერისა და ბეჭვისფერი. ფოთლის უფრო დავარულა მოთეთრო ბეჭვისებრი ბუსუსი, რომელსაც სწორად ეკავსარავს ოდნავ მოწითალო ელფერი. მომდებარე ზურგ და მესამე სორი ფოთლო ზემო შრიდან და მუხუცა, ოდნავ მოვითალო-მოვარდისფრო ელფერი. შერეო ფოთლის მუხუცა ზემო შრიდან მტინა, მესამე კი უნებმუნელადა დაფარული ნაცრისფერი ბეჭვისებრი ბუსუსი, ქვემო შრიდან კი მთლი მუხუცა ქვისებრია.

ახლაგახრდა ელფერი მრგვალი და ღია მუხუცა ფერისა, იგი მგერედა დაფარული მონაცრისფრო ბეჭვისებრი ბუსუსი, რომელიც თანდათან მატლენებს ელფერის წერისაკენ.

ურო ღ ი ა ნ ი რ კ ა საშუალო სიშხისა და მოპოლისფრო ან მუქი მოწითალო ფერისა, თანვე სწორ მუხუცის მტინოვანი მუქი მოვითალო ზოლები ატარებს. მუსხუცის უფრო მუხუცა ბეჭვისფერი. მუსხუცისფერის სიგრძე 7—15 სმ აღწევს.

ფოთი ღ ი . სრდადამატარებელი ფოთლი საშუალო და საშუალოზე დიდა; მომრგვალო ფორმა აქვს და მომუხუცაა. მისი სიგრძე 17,8—22,3 სმ, სოლო სიგანე 17,7—21,5 სმ აღწევს.

ფოთლის უნწის ამონაკვეთი ისრისებრია და მომრგვალო ფერისა, კიდურები ოთხი ან სამი მარღისიკან მუხუცა, გუხუცა და სანესისებრი და იმეათად გიჟრო ელიფსური ამონაკვეთისა. უთეთროზე ღრდა გადადებული ნაკვეთი, მესამე რიგის მარღისი იკვეთება მგერე რიგის ბარღისებრი.

ფოთლის ზემო ამონაკვეთი მტინადა ჩაერლი, ან საქმაღ ბეჭვილი კუხუცისებრი. ქვემო ამონაკვეთი უნებმუნელადა ჩაერლი.

მირთაღი ნაკვეთი სამია. წვერის ნაკვეთი ფოთლის ფირფიტასთან უფრო ხშირად სწორ კუხუცის ქმნის, იმეათად ბლაგუცხ-ნაკვეთის წვერის კბილები წყისრ-საქუხუცისებრი და მომრგვალებულ წვერის ან საქუხუცისებრი და ამონაკვეთი-გვერდისა. გუხუცა მომრგვალო საქუხუცისებრი და სურს-კილა საქუხუცისებრი კბილები. ფოთლის დახარჩენი კბილები უფრო ხშირად წყისრ-საქუხუცისებრია, ამონაკვეთი-გვერდისა და წახსელებული, ანდა მომრგვალო საქუხუცისებრია.

ფოთლის ქვემო შერეო ქვისებრია დაფარული ბეჭვისებრი ბუსუსი. ზემო შერეო უფრო ხშირად ბადისებრია და ნაოჟებული. გუხუცა გლუვი ზღვიანობა ფოთლები. ფირფიტის ბარღისა ან ოდნავ ღარისებრი. ზოგ მუხუცისებრი ფოთლის ნაპირები ქვემოთა წაოჟებული. მთავარი ბარღები საქმაღადა მუხუცილი და ღია მუხუცა ფერისა.

ფოთლის უნწის მფარება მუხუცა მარღისი 0,0—1,0 უდრის. უნწი მიიკვლია და ბაცი მუხუცა ფერისა, ოდნავ მოწითალო ელფერი.

შეკავალი. ეკავილი ორქუქისანი და ნორმალურად განვითარებული ბეტო და მტერინაები აქვს. მტერინები საქმაღ ეკავილი ბეტოქიდან და ბეტოზე უფრო გრძელია. ეკავილი სუთი მტერინა, იმეათად 4 და 6 მტერინაზე გუხუცაზე. ეკავილების რაოდენობა ეკავილებზე 250—630-მდე აღწევს.

მტეკანი. მტეკნის უნწის სიგრძე 5—8 სმ აღწევს. მტეკნის სიგრძე 13—21 სმ, სოლო სიგანე 9—12 სმ უდრის. მტეკანზე 70—80 მარღისა.

მტეკნის სურათი ფორმა ცილინდრულ-კონუსისებრია: ახასიათებს განტოტვა, რომელიც მტეკნის სიგრძის ნახევარს აღწევს. მტეკნი მტინა, რომლის უნწი რქისთან ახლის მტინედ გადახუცილია, ხშირად კი მთელ სიგრძეზე დაბლადაკვრია და ღია მუხუცა ფერისა.

მარცხელი. მარღვის უნწის სიგრძე საუდომო ბალინო-თური 6—8 მმ უდრის. უნწი ღია მუხუცა ფერისა და მოვინ-კისფრო ელფერი ახლავს. საუდომო ბალიში ხშირად გლუვია ან მგერედ დამჭკვებული. ფორმით ბალიში განიერი კონუსისებრია, იმეათად ვიწრო კონუსისებრი. მარცხელი საუდომო ბალიშზე მტეკიკვია მიიკვრებული.

მარცხელი მომუხუცა, ხოლო შხის მხრიდან მოყვითალო-ქარვისფერია; იგი საშუალო სიშხისა და საშუალოზე მსხუცილია.

მისი საშუალო სიგრძე 17 მმ, სოლო სიგანე 14,2 მმ აღწევს. ფორმით მოგონო ოვალურია, მუხუცა უფრო განიერი, ბოლო მომრგვალებული აქვს და სიმტერისებრი სფერანობა და მკერი-სორიანი, მტეკად სხისამონი ტკალი კემო აქვს. მარცხლის მოწყვეტის წვენი არ იღვრება. კანზე ფიფი (ცილი) საქმაღ რაი-დნობით მოიპოვება.

წიწაწა. მარცხელი 1—4 წიწაწა; უფრო ხშირად გუხუცაზე 2 წიწაწა. წიწის სიგრძე 7—7,5 მმ, სოლო სიშხისა 3—3,5 მმ უდრის, წიწაწა ღია ვიწარისა, ხოლო მტეკის მხარეზე ღარები და ნისკარტის ორგულიც საქმაღ ეკითვია. ქაბად მოთავსებულია ზურგის მხარის მუხუცაზე. იგი მოგონო ოვალური ფორმისა და ზურგის მხარე გლუვი აქვს. ნისკარტი მოყვითალოა, წვერი კი მოყვითალო-ვანისფერი, რომლის სიგრძე 1,5—2 მმ აღწევს.

აურობოლოოვიური დასნისთება

დავიკრეკები თეთრი კაპრის ბოლოვიური ფუხუცის მსგულ-ლობაზე წარმობდა ჩხბტურის რიონის სოფ. ბურნანისა და დახლავისში.

სოფ. ბურნანში ვაზები მდლირდა ფორმირებული. ნაკვეთი, სადაც ვაზი კაბამებული, დაქანებულია სამხრეთისაკენ და ნიადაგი ეკურებული წიოელმინა. სოფ. დახლავისში ვაზები სხვიანობადა ფორმირებული, ნაკვეთი ვაკე და მღებარეობს; მდ. ხუხუცის მარჯვენა ნაპირზე.

ქვემო 1-ლ ცსრილში ნაწვენებია თეთრი კაპრის სავეცე-ტეო და ფუხუცის მსგულლობა სუთი წლის საშუალო მონაკვეთის მიხედვით.

ცხრილი 1

თეთრი კაპრის სავეცეტეო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მსგულლობა

დავიკრეკების ფაზები	დავიკრეკის წლები		წიწაწა		წიწაწა		წიწაწა		წიწაწა	
	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა	წიწაწა
სოფ ბურნანი (მონატურის რ-ნი)	8.IV	2.VI	26.VIII	25.X	20.I	1.XII	3865			
სოფ დახლავი (მონატურის რ-ნი)	10.IV	3.VI	24.VIII	23.X	197	2.XII	3920			

1-ლ ცსრილიდან ნანს, რომ სავეცეტეო პერიოდის ხანგრძლიობა კვირტის კაბლიდან უკანის სულ სიმწიფემდე 197-დან 201 დღემდე მერყობს, სოლო მთლიან სავეცეტეო პერიოდისა (ფოთლის დავეცნაზე) 240 დღეს უდრის; კვირტის კაბლიდან იწყება აპრილის პირველ რიცხვებიდან, კვირტის კაბლიდან იწყება და ელორტების განვითარება—8—10 აპრილიდან. ეკავილი იწყება 2—4 ივნისიდან და ხულის მუხუცაში ამინდის დროს 18 ივნისიდან მთავრდება. უკრეკნი მთავრდება იწყებს 24—26 აპრილიდან, მწიფდება 20—25 ოქტომბრიდან. ფოთოლდევნა იწყება ნოემბრის მგერე ნახევრიდან და მთავრდება დეკემბრის პირველ რიცხვებში.

ბერიის სურტროპიკული ზვის პირობებში, სადაც ვაზის სავეცეტეო პერიოდი უნებმუნელად განხატულიებულია და დიდა ექვირტ ტემპერატურაა ვაზი, ვაზის ეკავილი რეჟიმის ითავსებადა ახსნებს მომწიფებას და ეროჟიანი რეჟიმი უკრეკის სრული მწიფობის პერიოდისთვის ვაზისათვის დამახასიათებელი ელფერის იღებს.

ვაზის სრდა. ცნობილია, რომ ვაზის სრდის სიძლიერე ნიადაგის თვისებებისა და მოვლის მუხამისადა უნებმუნელად ცვალებადობს, მაგრამ ამავე დროს ვაზის ითავსებურებადა ვაზის იგი დამოკიდებული. თეთრმა კაპრმა ზრდა-განვითარების მდარებით თანაბარ პირობებში ღონიერი ზრდა იცის და ახსნებს დიდ უნაისზე ირის. მაღლარად მოხარდი ვაზები, რომელთა მოვლა ტექნიკური სიმწიფეების კემო სრულებით არ წარმოებს, ხელსაწერილი იმინდის მუხამეკვამი ივითარებს 2—2,5 მტერი სიგრძის რქებს და ზოგჯერ მტესაც, განსვლა-გაუფრინის მუხამე-

კამური თეთრი

КАМУРИ ТЕТРИ

სხვევას, კი შიშა სიკეთე მისრულა 4 მტერსავე აღიბატება (სეი-
კუნსუ) ამისთვის, თუთია კარგად თუთიყუდელ შეიძლება მიეკუ-
თნის ვისს ამ კარგად ვერცხვ, რომელიც მღვირი ზრდა ახა-
ხიანებს.

შოსავე დახასიათა. დაჯერება მომზობა, რომ თეთრი კა-
მურის მოსაფლანობის მაკლირებულ ამხანგ მტერ ცვალებადობს
და უმჯობეს ამხანგე მოსაფლანული, სელმეწუმი ამხანგის
დროს ერთი მარის მოსაფლან 30—40 კილოგრამამდე
დაწევა. წარსულში კი, როგორც გახლავთვემ, მალაზარ
შოსარე ერთი ვაზი 70—80 კილოგრამამდე სტეკურებს იხსნადა.
ეს მუშაობიდან, რადგან იმ დროს ვაზები სოკოვან ავადმყოფო-
ბებისა და ფილოქსერისგან სრულიად არ იყო დაზიანებული.
რჩებ სხივად ორი მტკნარი განყოფილება ვაზის ბუჩქი ნა-
ჭრებიდან განათავსებულ ელორებიდან არ იხსნა.

გამკვლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა და მავ-
ნებუბა მიამათ. გურიაში სიბინის და ნალექების
სიხვე სელმეწუმი პირობებს. მისი სოკოვან ავადმყოფო-
ბათა ფართოდ განვითარებისათვის. თეთრი კამურის მწკნარ მანა
ამის შედეგად საკონობლად ზანდავ, რასაც თან სდევს რქების
დასუსტება და მოსავლის შეკრობა დეცემა. ვადაკურების მდგან-
რება სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედება ტენიან და შიში ნაე-
ლმად განათუბულ ნალექებს, სადაც მოსავლად სხირ შემო-
სვებაში მოლანად ნადეკრდება. ამის გამო სადადებულ
ავროლიონისგებად უნდა იქნეს მიწვეული თეთრი კამურის მუ-
წეულ ბორღის ხსნარში და მეურვედა გორგლით.

დაჯერებანი თეთრი კამურის ფილოქსერ ავადმყოფობაზე არ
წარმოებულა, მაგრამ არსებული ნადეკრების ზრდა და გვერცველ-
ების არაღლის მტეთრი მუსხუდედ მიკავითობებს იმაზე, რომ იგი
სუსტად უბლებს ამ მავნებელს. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული,
ფილოქსერის გვერცველებზე თეთრი კამურის ნარეკები გუ-
რიაში მრავლად იყო და გარდა მისი, რომ უსე მოსავალ იმყოფდა
ამდე დროს იგი ჩინებული გეკონივლი მტენრ იყო ავი-
ნებისა და მარსების დასწარღებულად და გასალაშებულად. ახლა
კი მისი მსოფლო ვრთუბლი მორება განდრწინილი და ისევე
წლითობილი გინდება და ნადეკრება. ამის გამო თეთრი კამუ-
რის სეკურა მირზე გაზნება დაუბებლად უნდა იქნეს მიწვეული.
ჯიძის და მამოკიდებულება გარემო პირობების
მიმართ და აკორტეკნიციის თავისებურებანი. მრ-
ავლად წლის დაჯერებების ცსაფულს, რომ თეთრი კამური ფი-
ლოქსერ პირობების მიმართ არ იქნეს დიდ მტკნობიანობას,
სოკოვანობასი არ მიუბუბო სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ
სუსტ მამკვლეობას, იგი დაზარალებულად ვითარდება როგორც დაბ-
ლობა, ისე მისიპირა ადგილებში და ამდე დროს სხვადასხვა ექს-
პონივის ნავეუმსდედა. ამდე დროს ნიადაგის მიმართაც
მტკნობიანარ არაა, ვითარდება როგორც სუსტ ექსერ (სოფ. ფრ-
ცხა, ბრანია, კოსნარი, სახამისერი), ისე თიხებზე და ალუ-
ვიურ ბრანდებზე (ჩიხატურის ქვედა ზონა). მაგრამ პროდუქციის
მისეგით იგი საუკეთესო შედეგებს იძლევა საზრთობის ან სა-
სრეო-ადმოსავლითი დახებულად და შიში უსევე განათებულ
სუსტ ექსერთან ნიადაგებზე. ამგვარ ნავეუმზე, ჯერ ერთი მტკნ-
დება სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედება და, მეორე, რაც მიაკა-
რობ, მიიღება უსეი მოსავალი და ამავე დროს ვაზის ჯიძისათვის
დაზნასათებული მტერად ლამის აღნაკობის მტყვნი და საუსოო
კამური თვისებების მქონე მარცვალ.

ესიანიდან გურიაში საშობისა და გასაფლანის ენებების მოქ-
მედება მტერად, ვაზის მომწიფებელი მას ამის შედეგად სრულ-
ებით არ ზანდება და ვეკრების დაწესებისანვე მისი განვითარ-
დება სხვებით ნორმალურად მიმდინარებს. თეთრი კამური,
როგორც ლიერ შოსარე ვაზი ვეკლავება მტრული და
გამოვლინებულა მალაზარად ფორმირებისათვის. ამ წესით ფორ-
მირებისა იგი უსე მოსავალ იძლევა. მაგრამ სოკოვან ავად-
მყოფობათა გვერცველების შემდეგ, მალაზარად ფორმირებული ვა-
ზების მოსავლა (მოკვლეობის შემდეგ) მჭკთად იცოო.
მოსავლის კავილებსა და შიშის კავილებების მიზნით საჭი-
როა თეთრი კამურისათვის გამოთვრთო დადაუქმებანი დიდი
დატვირთვის ფორმები. დიდი დატვირთვის ფორმებიდან კი
პრესპექტიულად უნდა მივიჩნიოთ მველად ცნობადი ქართული

ოლისნარი. ერთ მტერამდე სიმაღლის მტკნობი და მრავალწლიან
შხრებზე 1—5 საფორმო რგოლის მქონე. პრესპექტიულად უნდა
მივიჩნიოთ აგრეთვე მრავალსაგებლანი ფორმები, მათზე 3—4
საფორმო რგოლის დატვირთვა.

სამურერეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

სამურერეო დანიშნულებით თეთრი კამური მუკეკრება მა-
ლაზარისხივან სეურის უკრძის ჯიშთა ჯგუფს. მისი უკრძის
შეხინიერ-ქიმიური მუკეკნილობა მრავლითობს აგრეთვე სავი-
ნედ გამოყენების შესაძლებლობებს.
უკრძის შეხინიერ-ქიმიური ანალიზებისათვის თეთრი კა-
მურის უკრძის ნიმუშები აულებულა 25 სოფ. ზურნათის და დაბ.
ლაღიანების (ჩიხატურის რ-ნი) იქნა სრულად მოყვანილი
უკრძის შეხინიერ ანალიზის მუკეკება.

ცხელი 2

თეთრი კამურის უკრძის შეხინიერ ანალიზის შედეგები

ნიმუშის აღწერა	შოსავლის წილი	მტკნობის წილი	მტკნობის შეხინიერებული ნიმუშის წილი				საშუალო წილი	საშუალო წილი
			მტკნობის	მტკნობის	მტკნობის	მტკნობის		
სოფ. ზურნათი (ჩიხატურის რ-ნი)	166,5	93,6	4,1	1,5	3,4	79,0	25,5	5,5
სოფ. დაბლაურის (ჩიხატურის რ-ნი)	165,0	95,4	4,0	1,7	3,3	78,5	25,5	5,6

როგორც მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ამ ორი ნიმუშის
უკრძის შემადგენელი ნაწილები ერთმანეთისგან არ განსხვავ-
დება. მტკნობის საშუალო წილი 165—166,5 გ, კვდრტის საშუალო
წილი 93,6—95,4 გ, ნიშნების 7,7—8 გ, ხოლო ზურნათი 19,2—20,1 გ
უკრძის, მტკნობის კვდრტის, ნიშნებისა და ზურნათის წილი სულ
34,5—31,6 გ, ე. ი. ნიმუშობ 20,9% მუკეკება. დანარჩენი 79%
შეადგენს წვეთს.

დიდი მტკნობის წილი 320 გ, მკერძის კი 125 გ აღწევს.
100 მარცვლის საშუალო წილი 250—255 გ უკრძის, 100
მარცვალში 247 წილია, წილი 17 გ. აქედან, ერთიანი
მარცვლები შეადგენს 5%, ორწიანი 49%, სამწიანი
40%, და ოთხწიანი—8%. 100 მარცვლის კანის წილი 25 გ-მდე
აღწევს.

უკრძის სრული სიმწიფის პერიოდში ტკილის მქონე
ნიშა 19—20%, ხოლო სწორი მდგომარეობა 80% უკრძის.
ვაზზე ტკილებული უკრძის დეკემბრის პერიოდში მუკეკება,
დაგრძელები კი აგრეთვე გასაფლანამდე იხსნება.

საერთო შეფასება და დარბაზობა

პროდუქციის მაღალი ეტყური თვისებებით, უკრძის შეხინ-
კის უნარბინობით, ტრანსპორტაციულობით და მტკნობისა და
მარცვლების კარგეწული ხილბათობით თეთრი კამური მუკეკრება
ხარისხიანი სეურის უკრძის ჯიშთა ჯგუფს. მისი პროდუქცია
წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული აგრეთვე ორდინა-
რული ტიპის ღვინობის დასამზადებლად.

კარდა ამისა აღსანიშნავია ვაზის მღვირი ზრდა-განვითარ-
ება და ხელის შემწეობა პირობების დროს უსეი მოსავლობისა.
მოსავლის კიდე მტერ კავიების მიზნით მისწინაწინი-
ლად უნდა იქნეს მიწვეული ვაზის ფორმირება ამაღლებულ
მტკნობა ოლისნარისებრი ან ფორმირება წესით. შეიძლება
ფართოდ იქნეს აგრეთვე გამოყენებული კარგეწილური წესით
ფორმირება ორ მხარეზე—ოთხი საფორმო რგოლის მიტყვით
და მრავალსაგებლანი ფორმა 3—4 სანაუფლო დატვირთვით.
ესიანიდან ვინა სუსტ გამკვლეობას იქნეს ზრუქისა და ნი-
კის მიმართ, აუცილებლად საჭიროებას წარმოადგენს ბორღის
ხსნარით წამლობა ჩატარება 6—8-ჯერ, ხოლო გორგლით 2-ჯერ.
თეთრი კამურის ფართოდ გამოყენება მისწინაწინილად
უნდა იქნეს მიწვეული გურიაში მტკნობი მკერძი მკერძიანობისათვის:

ა) კონსერვატიული ხორბალი: ბურნათი, კონარის, საკლდის, ქვემოთის, ნომისი, განთიადის, მამულარის და კალაგონის მიკრორაიონებში;

ბ) დაბლაგის-ზომლეთის და იანოულ-ბერეკოულის ხორბალი: დაბლაგის, სავევისტის, ბურნათი, ფარცმის, ასახლოვლის, განსაღების, კოგოლესტანის, სამების, ვანის, ზომლეთის, იანოულის, ქვემოთის, ქვემოთის და ჩაისუნის მიკრორაიონებში;

გ) ნიკოთაძე-შუთის და მიმათ-ჩინათის ხორბალი: ჭრანკორას, ნოღობარკის, ნიკოთის, ზუმი შუთის, შრომისუნის, მოგანის, ხორეთის, წითელი უნის, გულანის,

ქიანის, ქვემო შუთის, ლაშისფელის, ლანსხეთის, იპისალაურის, კურეგულის, ნინოშვილის, ასახლოვლის და ორშვილის მიკრორაიონებში.

დ) აკეთ-მამათის ხორბალი: ჭანჭილის, ქვემო აკეთის, ზუმი აკეთის, აფანის, მამათისა და გაკურის მიკრორაიონებში. ვიძი პურსაქტულეთი აგრეთვე ქვემო იმერეთისა და აჭარის რაიონებისათვის;

ფილოქერიისგან გახების დაცვის მიზნით სავალდებულო უნდა იქნეს მიწვეული მისი მერბო ფილოქერაგამაღლე საბირებზე.

Камури ტეტრი

Тетри Камури белоягодный, малораспространенный сорт винограда Гурии.

Лист. Листья средней величины или довольно крупные, длиной 17,8—22,3 см и шириной 17,7—21,5 см, по форме округлые.

Верхние вырезки открытые и мелкие в виде входящего угла. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка открытая, стрельчатая с округлым дном; лопасть выемки состоит из 3-х или 4-х нервов. Встречаются также узко-эллиптические, с глубокой налегающими лопастями или ланцетными с округлым дном.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти прямой, реже тупой.

Конечные зубцы лопастей треугольные с округленной вершиной, иногда треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Пластинка листа плоская, реже желобчатая, поверхность чаще сетчато-морщинистая, реже гладкая. С нижней поверхности лист покрыт густым войлочным опушением серого цвета.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,9—1,0. Черешок голый, бледно-зеленого цвета с красноватым оттенком.

Цветок. Цветы обоеполые, нормального строения. Отношение длины тычиночных нитей к высоте стика 1,0—1,3.

В цветке 5 тычинок реже 4 и 6. Количество цветков в соцветии варьирует от 250 до 630.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 5—8 мм. Ножка грозди при полной зрелости винограда ерешенет почти до 1/2 и окрашивается в цвет чубука.

Гроздь средних или больше средних размеров, длиной 13—21 см, шириной 9—12 см, рыхлая, ветвистая, по форме цилиндрическая.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой 6—8 мм. Ножка светло-зеленая. Подушечка чаще гладкая с ширококонической. Ягода зеленоватого цвета, с солнечной стороны зеленовато-янтарная, средней или больше средней величины, длиной 17,0 мм, шириной 14,2 мм, удлиненно-овальная, посередине широкая, у конца круглая и симметричная. Прочность прикрепления ягод к ножке сильная.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2. Длина семени составляет 7—7,5 мм, ширина — 3,5 мм. Со спинной стороны светло-коричневого

цвета, с брюшной же вдоль борозд желтоватого. Халаза удлиненно-овальная. Спинная сторона гладкая. Клык желтоватый. Длина его достигает 1,5—2 мм.

По своему направлению Тетри камури относится к группе качественных столовых сортов винограда Гурии.

До появления грибных заболеваний и филлоксеры сорт имел массовое распространение в виде «маглари», или «хэйвани», в предгорных селах восточной Гурии, и Нижней Имерети. Вторичные грибные болезни и филлоксеры обусловили массовую гибель этого ценного сорта, в результате чего остались лишь единичные экземпляры его в Чохатаурском и Ванском районах.

Сорт характеризуется сильным ростом; к концу вегетационного периода отдельные его побеги достигают в длину 2—2,5 м. При соответствующем уходе и нагрузке кустов дает обильный урожай. В пору нормального плодоношения сорт вступает с 5-го года. Сорт, как сильно растущий, требует длинной подрезки (8—10 глазков) с оставлением нескольких побегов и нагрузкой кустов до 30—40 глазков.

Тетри камури сильно страдает от грибных болезней. В связи с этим необходимо шестикратное лечение бордосской жидкостью и трехкратное опыление серой.

Против филлоксеры сорт проявляет слабую устойчивость.

Данные механического анализа винограда следующие: средний вес грозди составляет 165—166,5 г. Вес крупной грозди — 230 г, маленькой — 125 г. Выход сахара составляет 78,5—79%, а отходы в виде корычки и семян 19,9—20,7%. Вес 100 средних ягод 250—255 г. Количество семян в 100 ягодах 247. Ягоды с одним семечем составляют 5%, с двумя—49%, с тремя—40% и с четырьмя семечами 6%.

К периоду полной зрелости винограда сахаристость сахара достигает 19—20%, при общей кислотности в 8‰.

Тетри камури — перспективный сорт столового винограда. Дает высокого качества десертный виноград местного значения. Сорт характеризуется красивым внешним видом гроздей, ягод и нежным приятным вкусом.

С целью получения качественной продукции наиболее перспективными микрорайонами для культуры сорта Тетри камури в условиях Гурии являются:

ა) Зона Кохнари-Сачაჰნასერი: ბურნატი, Кохნარი, Пакаული, Кვემოხეტი, 'იოეთი, განთიანი, მადულარი და კალაგონი;

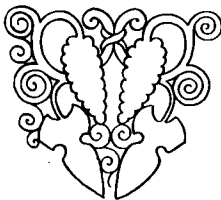
ბ) დაბლახიხე-ზომლეთი და იანოული-ბერეჯოული: დაბლახიხე, საკნავისტიკე, ბურნატი, პარსიხა, ახალსოელი, განახლება, გოგოლეხსუბანი, სამსბა, ვანი, ზომლეთი, იანოული, კვემო-ოქჩიკეთი, კვემო-ერკეთი და ჭაისუბანი;

ვ) იგიონტი-შუხუტი და 'იბატი-ჩოჩხატი: ჭკონაგორა, ჩოლობარგი, იგიონტი, ზემო-შუხუტი, შრომისუბანი, მოსლანი, ხორეთი, ციტელი-უბანი, გულიანი, კვიანი, კვემო-შუხუტი, ლაშის-გელე, ლანჩუხუტი, ტყი-ბალაური, ჯურუკეთი, ნინოშვილი, ახალსოელი და ორმეთი.

სორტი შესაფერისებელია ასევე რაიონების ადარსკარის ადრსსსს და დაბალი იმერეთის.

ლიტერატურა—Literatura

1. კახიანი ი. ნ. კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საკითხები. თბილისი, 1957.
2. რამიშვილი მ. გურიის, სამეგრელოს და აჭარის ვახუშტის დროის. თბილისი, 1948.
3. ტახიძე დ. კახეთის ვახუშტის დროის. თბილისი, 1954.
4. ხოლოვაშვილი ნ. მუდგობის საფუძვლები, წიგნი II. აგროლოგია. თბილისი, 1938.
5. კახიანი ი. ნ. საკითხების დეტალური ისტორია, წიგნი II. თბილისი, 1934.
6. Бахтадзе И. Экономический быт крестьян Шорванского уезда, Кутаисской губернии. Мат. для изуч. экон. быта госуд. крестьян Закав. края, т. V, ч. II, Тифлис, 1888.
7. Наказидзе Е. Виноградарство и виноделие в Грузии.
8. Негрузь А. Эволюция культурных форм винограда. Докл. Акад. наук, т. XVII, № 8, Москва, 1938.
9. Старосельский В. Закавказские сорта винограда (Шорванский и Кутаисский уезды, Кутаисской губ.) Тифлис, 1873.
10. Paillet Y.—Mille Variétés de vignes 3e éd., vol I, Delahaye, Paris, Coulet, Montpellier, 1888.

კაბისტონი შავი

შავი კაბისტონი ადგილობრივი რაჭული ვაზის ჯიშია, გავრცელებულია სხირად ნარგვის სახით ჯიშ ალექსანდროლის ვენახებში, ცალკე ნარგავები იმეთაოდ გვხვდება. მისკან აშხადგენ ბუნებრივად სახურავტობილ და სუფურის წიულ ღვინოს.

ადგილობრივ მკვანესთა შორის რაჭის ზოგიერთ სოფლებში შავი კაბისტონი ცნობილია აგრეთვე: კაბიტონას; ძველი შავი კაბისტონის, რკველი კაბისტონის სასულწლოებით. სოლო თეთრი კაბისტონი, ცალმური კაბისტონი და წიწილიანი კაბისტონი შავი კაბისტონისაგან განსხვავებული ცალკე ჯიშებია. მკვანესთა-შეღვივების ინსტიტუტის საკულექციო გენსხში (ქ. თულავი) 1933 წელს რაჭიდან ჩამოტანილი შავი კაბისტონი ორი სხვადასხვა ჯიშისაგან შემდგარი აღმოჩნდა. ერთი მღერის ისელი აბლაღესებრ შეხუცილიყოლანი, მისი ფრანის შევასი, შოკლემტვანა, სოლო შორო სქელი აბლაღესებრ შეხუცილიყოლანი, საუჯლო შოშის მკეცნიანი — ნაძველი შავი კაბისტონი.

შავი კაბისტონი სიმწიფის შესახებ ჰეროდოს ვაზის ჯიშია, იგი წარმოშობილია ადგილობრივი კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმასა წარმოშობის კოლხეთის კვირიდან. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი არ განსაკუდება ადგილობრივი ვაზის ჯიშებიდან და მათთან ერთად მიეკუთვნება *prol. pontica NegruL.*-ის (16) ვაზის ჯიშების ეკოლოგიურ-გეოგრაფიულ ჯგუფს.

ჯიშის წარმოშობის ადგილისა და დროის შესახებ ზუსტი ცნობები არ მოპოვება. ჯიშის სასულწლოების ერთობა ანალიზზე დატყობილით აკად. ივ. ჯავახიშვილს (6) ჯიშის სასულწლოებას „კაბისტონი“ სოფლის სასულწლოებად გამოეყო. აღნიშნულის შესახებ იგი წერს: „პროვ. არნ. ჩიქობავას ცნობით, აფხაზეთში ეგრის თემში სოფელ ფხაღთელუღში გავსასულწლოები ღახების სიტყვით კაბისტონს არქაქებს სანახებში მდებარე სოფელი უოფილა. „კაბისტონელ“ ჰანურად „ვაპისტონარი“ იქნება და სწორედ ამის ბოლო მოკვეთილ ფორმას წარმოადგენს ეგრემის ჯიშის სასული კაბისტონი, მახსადამე, ის ჰანური ჯიშით უოფილა.

შემდეგ ამის აკად. ივ. ჯავახიშვილს (6) მოუხვეჭ შავი კაბისტონის მოკლე დასახელება ვლ. ფოფხაძის და ს. თომასის, რომელია მიხედვით შავს კაბისტონს „მრგვალი ბიბილო ივისო“, სოლო ბიბილო ანუ ბიბილი რაჭაში ეგრემის მარცვალსა ნიშნით, ეს ჯიშით „ღვინოდაც კარგია და ეურმანდაც, საკამა მის მომწიფებს არ მიღვევნი“.

აღნიშნულ მონაცემების მიხედვით შავი კაბისტონი საქაბოდ ცნობილი ჯიშით უოფილა დახვეული საქართველოს მკვანესობის რაიონებში, რაც მის სახით სხივრებას მოჰქონს. შავი კაბისტონი გავრცელებულია მართლად რაჭა-ლეჩხუმში, მცირე რაოდენობით იგი გვხვდება აგრეთვე ზემო იმერეთში, ქართლსა და სამხრეთ ოსეთში. მთელი მისი ფართობი საქართველოში არ აღემატება 71 ჰექტარს, რომლიდანაც 70,30 ჰექტარი რაჭა-ლეჩხუმში მოიხსი. გენსხების 1947 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით მისი გავრცელების ფართობი საქართველოს ცალკეულ რაიონებს შორის შემდეგნაირად განაწილებულია (იხ. ცხრ. 1).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ იმის რაიონში კაბისტონი გავრცელებულია მართლად ნარგვის სახით, იმეთაოდ იგი ცხუვდება აგრეთვე ჭინდელ ნარგავების სახითაც; ამპროლოურის რაი-

ონში უფრო სხირად შავი კაბისტონი გვხვდება ალექსანდროლის ვენახებში შეკურნულიან კრთად ნარგვის სახით.

ცხრილი 1
შავი კაბისტონის ვენახების ფართობი 1948 წლის 1 იანვრისათვის

ვენახების რაიონი	ფართობი ჰაქტარით	ვენახების რაიონი	ფართობი ჰაქტარით
ამპროლოურის	40,0	საჯარჯის	0,05
ინის	28,08	კაბული და საბრეთ თა-	0,31
ცაქარის	2,12	თის ა. ოლქი იმერეთი	0,17
სულ	70,30	სულ	0,53
		სულ საქართველოში	70,83

შირე რაიონებით შავი კაბისტონი გვხვდება აგრეთვე ზემო იმერეთში, მართლად სასურისა და კაბისტონის რაიონში, ერთგული ბირების სახით. ზემო იმერეთში შავი კაბისტონი რაჭიდან უნდა იღოს შემოტანილი. მკვანესთა-შეღვივების ინსტიტუტის საკულექციო გენსხში (სოფ. დილონი), აგრეთვე თულავისა და საქარის ზონალურ საცდელ სადგურებზე და მკვანესთა-შეღვივების ინსტიტუტის საცდელ ჰანქტებზე შავი კაბისტონი რამდენიმე ათეული მირია.

ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ჰირველად ბოტანიკურად აღწერილია გენსხების ქიშხე-დიციური გამოკვლევის დროს 1933 წელს სოფ. დარბი, კოლმე-ურნეობის გენსხში. მდებარე იგი უფრო დეტალურად შესწავლილია მკვანესთა-შეღვივების ინსტიტუტის საკულექციო გენსხში სოფ. კურდღლეთში, რომელიც მდებარეობს თულავიდან 1 კილომეტრის დაშორებით. გენსხი გამსახულია ცივკომპონის ქვლის ჩრდილო-აღმოსავლეთით დაქანულ ფერდობზე, 562,3 მ სიმაღლეზე სდგის დონიდან. ვენახი სარ-მთავლესეა გამართული, გასასულსა ორმარანი მშალურის წესით, ორი საუკებლის და ორი სტვის დატრეებით. კვების არე 3,0 კვ. მ უდრის. გენსხი გაშენებულია 1934 წელს, კახეთი დამსობილია რუხსების დელოზე.

ახალ ვაზს და ულო რტი. მოხარჯი 15—20 სმ სიგერის ელორტის გვირგვინი და ჰირველი ორი ფოთლოვანი მუხუცილია სახეობა სქელი ქვისებრი აბლაგებით და შეფერილია თეთრად, ფოთლოვანების ქვედა მხარე უფრო ინტენსიურადაა შეხუცილი. ცვირგვინსა და ფოთლოვანების ირველიც ღია ვარდისფერი გადაქარჯს. შირე იარვის (3—5) ფოთლის მუხუცილზე სედა მხირიდან კლემბოლს, რის გამო ფოთლები მომწიფავო-ფიოთელი სდგის, სოლო ქვედა მხირდან ინარჩუნებს ქვისებრ მუხუცილსა და მოკვრესლისფერი თორ ფერს.

ერთგული იანი ნახარჯი. კარგად შემოსული ვაზის რაჭაში შემოტანილი მოუვიფროდო ერთგულია. მუსლიმორისების სიგრძე 4-დან 9 სმ-მდე მერეობს, სოლო მათი საშუალო სიგრძე 6—7 სმ უდრის. მუსლები უფრო შექადა შეფერილი, ვიდრე მუსლიმორისები. მუსლიმორისების გასწვრივ შესამსწვია ვიწრო, მორუსე ფერის ზოლები.

ფოთლოვანი, შუა იარვის სრდადამთავრებული ფოთლები საშუალო სიდიდისა, მათი სიგრძე საშუალოდ 16-დან 19 სმ-მდე

ՀԱՅՈՒԹՄԵՆ ՊՅՅՈՒ ԿԱՅԻՏՈՒՆԻ ՇԱՎԻ

მკვრებს, სოლო განი 16-დან 19,5 სმ-მდე. ფოთლი მრგვალი მოხაზულობისა ან ოვალე კანბურ ფორმისა. ფოთლის ფერი ფერა მქვი მქვანე ფერისა და უფრო სხივად ხანაყვანიანია, იშვიათად გვხვდება სუნთქვითიანი ფოთლებიც. ფოთლის მუკა ნაკეთის კვთხე უფრო სხივად ბლავდა, იშვიათად გვხვდება წყაროსუნთქვითი. ფოთლის ზედაპირი სწორია ან ოვალე ბაილი-სწორი დაწვეული, მისი ფირფიტა უწყობად მხირღამ-მხირღია, ხშირად ქვედა ნაკეთობის ზეფიო ამოწეულია კბი-ფოთლით მპირ-სებურ ფორმის იღებს.

ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისა, რომელია ფორმა ხაერმობლად გვაულებადოს. უფრო სხივად ამონაკვეთები დასურულია, განურ ელიფთური ან მომრგვალო თვლიანია. ამონაკვეთების ტიპი, პრეტეხი ან მომრგვალო, იშვიათად ცალკით-ლიანია. გვხვდება აგრეთვე ღია, ოვალე მუხამწევი ან ეიწრო ელიანია ჩანკისებრი ფორმის ამონაკვეთები.

ქვედა ამონაკვეთები უფრო სხივად ზუსტერებია, ხანდახან ისინი სულ არ ეთიარება. ამონაკვეთების ფორმა სხივად ღია, იგი პირადლურგვერდებიან ჩანკისშეგარი ან მტკრილი კუთხისებრია, იშვიათად ნაწარლესებრი ფორმის ამონაკვეთებიც გვხვდება.

უწყის ამონაკვეთი უფრო სხივად დასურულია. ფორმით იწრო ელიფთურთვლიანია ან თვლი ეფერმისშეგარი ფორმისა. იშვიათად უწყის ამონაკვეთი ფეხიანი, კიდე უფრო იშვიათად გვხვდება აგრეთვე ღია ჩანკისებრი ფორმის მრგვალფეხიანი ამონაკვეთები.

ფოთლის მოთავსი პარალელები პოლოვდება გამოწვეულ-გვერდებიანი სამკეთილესებრი კბილებით, სოლო გვერდებიან პარალელები ცალგვერდებოვალე სამკეთილესებრი ფორმის კბი-ლებით.

ფოთლის ქვედა მხარე მუხამწევიანა ხაგზობად სქელი ახლა-ბელია, რომლის ქვეშ მოხვედია სწორმდებრი ვაგრიისებრი ზე-სუნი. ორივე ერთად ქმნის სქელ მუხამწევიან.

უწყის სიგრძე უდრის ან ოვალე უფრო მოკლეა ფოთლის მუხამწევიან. იგი ღია მუხამწევიან და მუხამწევიანა ხაგზობად ფიფქი-სებრი ახლაბელია.

უკვავილი. ეკვავილი სრომალური აკვებულებს, ორსქეიანი-ნია. ეკვავილი 5—8 მტკრიანია, მტკრიანობის მუხამწევიან-გება უტრის სიმაღლესთან 1,25-დან 1,75-მდე მერყვობს, ხეობი სხივად გვხვდება 1,50 უდრის. ზუკუა ეიწრო კონუსისებრი ფორმისა, კარგად გამოსახული სვეტით (ეკლით) და ხშირად ორად გაუთიფლი დისეთით.

მტკენიანი. მტკენები საშუალო სიდიდისა, მათი სიგრძე 10-დან 18 სმ-მდე, სოლო განი 5-დან 8 სმ-მდე მერყვობს. საშუალო მტკენის სიგრძე-სიმაღლე უდრის 16X8 სმ. მტკენების ფორ-მა ეიწრო კონუსისებრი ან ცილენდრულ-კონუსისებრია, ხში-რად მტკენები მხირიანია, მხირის სიგრძე ზოგჯერ პირითად მტკენის სიგრძის ნახევარს აღწევს. ღიდ მტკენები 140—160 პარ-ცვლიან, საშუალოში კი 60—80. მტკენი საშუალო სიმკვრივისაა, თვლითად იგი მუხამწევიან (თხელი). ვიშპი მტკენის წყრილმარ-ცვლიანობა არ ახასიათებს. მტკენის ეიწრო ფუქსითან გახვეუ-ლია და რქის ფერი. უწყისი სიგრძე მერყვობს 4,5-დან 5,5 სმ-მდე, —საშუალოდ იგი 4,0—4,5 სმ უდრის. პარცვლის ეიწრო მუხამწევიან, სიგრძით 5—6 სმ. უწყისი ბაილიანი განიერი ან იშვიათად ეიწრო კონუსისებრი ფორმისა. პარცვლის ეიწრო და ბაილინი დაფარუ-ლია სოროკლებით. პარცვლების მიმართება ეიწრო დაზამუფოფი-ლებულია, პარცვლი აჯილად არ წყება უწყს.

მარცვლიანი. მარცვლი საშუალო სიმაღლისა. მარცვლების სიგრძე 1,4-დან 1,7 სმ-მდე, სოლო განი 1,3-დან 1,6 სმ-მდე მერყვობს. საშუალო მარცვლის სიგრძე-სიმაღლე 1,5X1,4 სმ უდრის. მარცვლი მომრგვალოა, იშვიათად გვხვდება ოვალე ოვალურიც. მარცვლი მუხამ განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარ-ცვლის მუხამწევი მუკი წითელია, სრულ სიმწიფეში იგი თითქ-მის მუხამ. მტკენიანი მარცვლები არათანაბრად მუხამწევიანი—მუკი წითელ მარცვლებთან ერთად მუხამ და ღია ვარდისფერი მარც-ვლებიც გვხვდება. მარცვლის კბი: დასაფარულია თვლი სქელი ცვლისებრი ფიფქით, რომელიც მუხამ ითვლიან სიწრო ახლავს, იგი თხელი, მარცვლ საშუალოდ მტკრივია, რბილობი წწინიანი ოვალე

მერყივი. წიწვები აჯილად არ ვილებს რბილობს. წწინი უფ-რული, სხიამოხირი კბილები. ვიწრო არამბი მტკრივ სხივად აქვს გამოსახული. ცალკით მისი მარცვლი აჯილად ჩანს.

წიწვა. პარცვლები უფრო სხივად 2 ან 3 წიწვა, იშვია-თად ერთი და ოთხი. საშუალოდ პარცვლები 2,8 წიწვა მუხამის. წიწვის მომრგვალო-ოვალური სხეული მისაკვსებრი, მკვდის მხარეზე დარქის ფეხე და ნისკარტი მომწვანე-ეკვითია. წიწ-ვის სიგრძე 6—7 მმ, სოლო განი 4—5 მმ უდრის. ნისკარ-ტისა კი 1,0—1,5 მმ-მდე აღწევს. ქალბის სხეულის მუხამწევიან მუხამწევიანს, იგი ოვალური ფორმისა, მისი სიგრძიანი პარცვლი ან ოვალე ჩანსეკულია. ქალბის წიწვის ზედა ნაწილსაყენ მამაპალი დარი მკვდარი, სოლო ნისკარტისაყენ სხეულე არის გამოსახული. მკვდის მხარის სხეულე საშუალოდ და ერთი-მეორის პარალელურად განწყობილი. ნისკარტი დაბალია, იგი კარგად ემწევიან წიწვის სიგრძეზე. ნისკარტი ცილისდრული ფორმისა, წვერი ოვალე ბეზად აქვს წვეთილი.

ატრომიოლოგიური დასასაითება

საკვეტეტივი მტკრივი და მისი ფაზების მხე-დედობა. დეკორეპანი საკვეტეტივი პერიოდის და მისი ცალ-კეული ფაზების მხედლობაზე წარბეზად მკვესსეზობა-მედონე-რბის ინსტიტუტის სხედელ საკვეტეტივი თვლიან და ზუსტით-ნის საყოლქევი ვენისა. ცალკით რაბ-ლენსემის ვიშპი ვიშპი-ბის დიდი უმრავლესობა ეიწრო ვიშპი ვიშპიან ვიშპი მუხამწევიან, მამის როგვანე იმერეთის ვიშპის ვიშპი 10—15 დღით უფრო გვიან მუხამწევიან, სოლო ზოგიერთი რეგები სრულ ცალკე-ბეზად ვერ ასრუებს. რაბ-ლენსემი პეიან პირადლესი უფრო ახლია კე-სეთთან, ვიწროდ მუხამ იმერეთთან.

ცალკით პეიან პირადლესი (თვლიან რ-ნი), წარმბეზად და-კვირეების მისხევიანი მუხამ კბისტინი სექტემბრის მუხამწევიან-კარიბ მუხამწევიან.

მუხამ კბისტინის საკვეტეტივი ფაზების მხედლობის და-სასაითებაზე მკვეთი მოხვედია მკვესსეზობა-მედონე-რბის ინსტიტუტის და ხაგზის სხედელ საკვეტეტივი წარმბეზად დეკორ-ეების მუხამწევიანი (ის. ცხრ. 2).

მუხამ კბისტინის საკვეტეტივი ფაზების მხედლობა მკვესსეზობის დასასაითება რაიონში

დეკორეპანის წარ-მუხამწევიანი დაჯილად	წელი	საკვეტეტივი ფაზების მხედლობის მუხამწევიანი					მუხამწევიანი	მუხამწევიანი	მუხამწევიანი	მუხამწევიანი	მუხამწევიანი	მუხამწევიანი
		მუხამწევიანი	მუხამწევიანი	მუხამწევიანი	მუხამწევიანი	მუხამწევიანი						
მუხამწევიანის ინსტი-ტუტის საყოლქევი ვენისა, მ თვლიანი	1945	6 V	14 VI	29 VII	15 IX	133	2736					
	1946	26 VI	9 VI	25 VII	10 IX	138	2758					
	1947	4 VI	2 VI	11 VII	5 IX	155	2917					
	1948	28 VI	7 VI	19 VII	28 IX	154	3150					
	1949	3 V	10 VI	19 VII	5 X	156	3187					
საქეთის სახედული სფ-ერული, მ მუხამწევიანი	1950	20 VI	30 V	10 VII	9 IX	143	—					
	მუხამწევიანი	24 VI	7 VI	17 VII	17 IX	146	2948					
მუხამწევიანი	20 VI	30 V	7 VII	17 IX	150	—						

როგორც მუ-2 ცხრილიდან ჩანს მუხამ კბისტინი ცალკით და იმერეთის პეიან პირადლესი სექტემბრის მუხამ რიცხვები მუხამ-წევიან, საკვეტეტივი პერიოდის ხაგზეზობისა მუხამწევიან 133-დან 156 დედელ და საშუალოდ 2950 დედელ მუხამწევიანი. პეტერ ტემერატურა ვიშპი ან სხის მამბილუ დედეს უდრის. ამ მონ-ცემების მისხევიანი მუხამ კბისტინის სიმწიფის მუხამწევიანი ვიშპის მიეკუთვნება და იგი თვისუფლად მუხამწევიანი რეპროდუც-ბული იქნეს ფართო გამოცდისათვის რაბ-ლენსემს უფრო გრილ პეიან რაიონებში.

კბისტინის ერთობლიანი ნახარჯი (რქები) თავისუფლად ასრუებს მუხამწევიანი ეურანის სრული სიმწიფის მომტკიცებების და კარგად ეახვეული და მომწიფებული ხეუბა ზამთრის ეიწევის.

მოსავლიანი ობაბა. მუხამ კბისტინი აჯილ იქნება მოსე-ლიანობას, მისი ერთობლიანი ნახარჯი დარგვიანად მერყევიან წელს ობაბად მოსავლის პირველ ნიშბის, სოლო მუხამწევიანი—მუხამწევიანი

დან სრულ მოსავალს იძლევა. შავი კაბისტონი რაკაში საშუალოზე მეტი მოსავლიანობით ხსნაილება. მისი მოსავლიანობის კოეფიციენტი 2,0 უდრის ანუ რტახს საშუალო 2 მეტეონის ისხსაშ. ძირის მოსავლიანობა შეადგენს 2—2,5 კგ. ანუ ჰექტარზე გადაკვირის მისი მოსავალი 80—100 ცენტნერის აღწევს. რის რაიონში მისი მოსავლიანობა 2,0—2,25 ტ კვიზისარეზე ქართული წესი ფორმირების დროს ძირზე 1,5 კგ, ხოლო ვიდრე 2,0—2,5 კგ შეადგენს. ჰექტარზე გადაკვირის მისი მოსავლიანობა საშუალოდ 60—80 ც. ხოლო ნოვარი ნადავებზე 80—100 ცენტნერის აღწევს. საშუალო მეტეონის წონა 120 ც. ხოლო მსხვილი მეტეონისა 200—250 ც უდრის. შავი კაბისტონი კახეთის ჰაირობებშიც კარგი მოსავლიანობით ხსნაილება. ასე მაგალითად, მუყანახეობა-მდვიენობის ინსტიტუტის საკოლეჯიო ვენახში 1949 წელს ჩატარებული ჯირიციხის მისვლით მისი მოსავალი საშუალოდ ძირზე 1830 ც უდრდა, ხოლო ცალკეული ძირების მოსავლიანობა 3—4 კგ აღწევდა. შხმარაიონის კოეფიციენტი 1,52, ხოლო მეტეონის საშუალო წონა 123 ც უდრის. 1950 წელს ჩატარებული ჯირიციხის მისვლით ცალკეული ძირების მოსავლიანობა მერეულობა 1,5-დან 5,2 კგ-მდე. ძირის საშუალო მოსავალი 3,1 კგ ხოლო მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,64 და მეტეონის საშუალო წონა 152 ც უდრდა. თვალის პირობებში კიბი კარგი მოსავლიანობითა და პროდუქციის ღირებულებით ხსნაილება.

სოკოვან ავაღე მყოფობათა მიმართ გაქმდეობა. რაკა-ლენჩხუში და კახეთში წარმოებულ დეკორატივათა მიხედვით შავი კაბისტონის შედარებითი გამძლეობა, როგორც მიღწევის, ისე ნაყინის მიმართ შეფასებულა საშუალოდ. იმერეთში, ზესტაფონის რაიონში (ს. საქარა) წარმოებულ დეკორატივათა მიხედვით (თ. კვანაცხელია, 15; ა. შირთაძე, 12) შავი კაბისტონის გამძლეობა მიღწევის მიმართ სუსტია. სხვა ავაღე-მყოფობისგან კიბის საშუალოდ მინიმუმის დაზიანება აღნიშნული არ არის. საშობის უწყვეტის მიმართ კიბი შედარებით კარგი გამძლეობით ხსნაილება.

ტექნოლოგიური დასასაბთება

მეტეონის შექანიკური შედგენილობა. მეტეონის გარკვეული შეხედულება მისი შემადგენელი ნაწილების ურთიერთობის შეფარდება და წყნის ქიმიური შედგენილობა მიგვითითებს შავი კაბისტონის უკრახის უკავიო და სავიანდე გამოყენების უპირატესობაზე. აღნიშნულს ნათესაყოფად ქვემოთ მოცემულია შავი კაბისტონის მეტეონის შექანიკური და უკრახის წყნის ქიმიური ანალიზის შედეგნაშთები. უკრახის ანალიზს შესრულებულია საქარის ხვედელ სადგურის შვენ. თანაშრ. გ. დუბეტრანის (1) შიერ 1940 წელს (ის. ცხრ. 3).

ცხრილი 3

შავი კაბისტონის უკრახის შექანიკური ანალიზის მოდეკმები

ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	ტექნონი საშუალოდ	საშუალოდ ნაწილების რაოდენობა	მეტეონის შემადგენელი ნაწილები %/ით				100 ნაწილის წონა გ. თონ
				წყენი	სილიცი	ალბ.	წყინ.	
ახმობლუბის რ. ინი	1940	117,4	126	77,43	4,28	13,10	5,19	103,6

როგორც მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს ლაბორატორიულ პირობებში შავი კაბისტონის უკრახის წყენი საშუალოდ შეადგენს (77,4%) კაბისტონიანობით ხსნაილება. წარმოების პირობებში ჰეტის კაბისტონიანობა შეტია და უდრის 24—26%, ხოლო ტექნიკისა 74—76%.

წყენის ქიმიური შედგენილობა. შავი კაბისტონი საკმაო რაოდენობით აკრავს მატარს. ამიტომ მის უფრო ხშირად შეუარეულიან და აღუქსნარეულიან კრავდ კრეფენ აღვიანობითი ბუნებრივად ნახევარტუბილი ღვინის „ხვანკარას“ დასაყენებლად. შატის დაკრავების დიდ უნარს კიბი კარგად ინარჩუნებს კახეთის პირობებშიც. ახმობლუბის რაიონში შავი კა-

ბისტონის შექანიკა 20—22% აღწევს, ასევე შეადგენს შექანიკობით ხსნაილება იგი კახეთშიც (თვალაშობ). მკვირანობა-შეკვირანობის დაკრავების უნარის დასასაბთებლად ტექნიკური მოკვლევები უკრახის წყენის ანალიზის შედეგები (ის. ცხრ. 4).

ცხრილი 4
შავი კაბისტონის უკრახის წყენის შექანიკობა-შეკვირანობის მაკვლევება

ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	ანალიზის შედეგების თანობა	შატეონი %/ით	სილიცი %/ით
სოფ. ტოლა (ახმობლუბის რ. ინი)	1936	10, X	22,1	10,3
სოფ. ლაჩი	1951	6, X	20,0	6,2
სოფ. ლაჩი	1952	11, X	17,3	7,0
სოფ. ლაჩი	1953	14, X	17,2	8,4
სოფ. სორი	1953	16, X	19,1	6,1
ქ. თვალა, შეფენებლობის ინსტიტუტის საკოლეჯიო ვენახში.	1945	22,1 X	16,1	10,5
	1946	19,1 X	21,3	7,14
	1947	8,1 X	19,5	7,4
ქ. თვალა, შეფენებლობის ინსტიტუტის საკოლეჯიო ვენახში.	1948	5, X	16,1	6,75
	1949	8, X	19,5	8,6
	1950	14, X	22,2	8,0

ურკანის გადაშეშავება და ღვინის ხარისხი. უფრო ხშირად შავი კაბისტონი გვსვდება ალექსანდროლის ნარგებებში ვიშნეურულიან კრავდ მინარჩეის სხვით და მათთან ერთად იწრება ბუნებრივად ნახევარტუბილი ღვინის „ხვანკარას“ დასაყენებლად. უფრო იშვიათად შავი კაბისტონი გვსვდება აგრეთვე წყნად ნარგებების სხვით, ძირითადად კოლმურსობის წყენის საკრავიანად ნაყენებლად. ამ შემთხვევაში იგი იწრება ცალკე, ადგილობრივი ტიპის სუფრის წითელი ღვინის დასაყენებლად. შავი კაბისტონის ღვინი საშუალო ღირსებისა, შოკური წყენები იგი სარისობით, კარგად შეუირულ ზომიერ სსუელიან, ენერგიულ და ჰარმონიულ ღვინის იძლევა. შავი კაბისტონიდან სავდელად დამზადებული ღვინის ნიმუშები კარგი გემური თვისებებით ხსნაილებოდა: ღვინი უფრო ხშირად დამაზი წითელი ფერის ან შუი კარისფერია, კარგად გამოხსნული კიბი არამატობი, სსუელიან და ჰარმონიული გემობით. ზოგი მურუნ კუთვს შედგენს აღწევს შავი კაბისტონის ალექსანდროლის ჰეტზე დასაყენებლად. ამ შემთხვევაში უკრავებება, როგორც ღვინის ფერად, ისე მდინარეობა იგი სსუელიან და უკრავებება მისი გემური თვისებები. კუვაა ამის გამო უფრო ხშირად აშკარაინებენ შავი კაბისტონის მიმართებას ალექსანდროლიან „ხვანკარას“ ტიპის ღვინის დასაყენებლად. გლესურ მეურნეობებში კაბისტონის უკრახის გადაშეშავება სხვა სორტობა ანუ საწინებელი უკრახის საკვლეტი მანქანების გამოყენებით. წყენი ჰეტისთან ერთად რჩება სორკობი სავდელად. ფულიანის შირიანობა ჰეტის ტუბილს სორკობი დღეში ორჯერ ან სამჯერ დაურევენ „უქნის“ ჩახვლივით. ამფირი დღელიის დამოყრებისას, დაწერიდან დასსლოებით 7—10 დღის შემდეგ, ღვინის ასსაშენ სუფთა ქვეყნით, ასურავენ სარქველს და მდინარე გლესავენ თიხით. დაწინილ ჰეტის გამოწერავენ, რომლის შემდეგ მას ჩაურან ცალკე უქვერბი, მარად ცალკევენ და ინახებენ არუის გამოსსვლად.

შავი კაბისტონისაგან შატის სავდელ სავდურზე დამზადებული სავდელი ღვინობით სავდესტუტობა კომბინის შიერ დეტა-მნიკუბული და დასასაბთებელია შემდეგნაშთად: „1931 წლის ანოსავლის კარგად დაწინილი, დამაზი წითელი ფერის, გამოსსვლად არამატობი, საკმაო ენერგიული, ოჯანე უფუმი გემის ღვინო“. შავი კაბისტონის ღვინის ნიმუშების ქიმიური ბუნების დასასაბთებლად ქვემოთ მოცემულია საქარის სავდელ სადგურის სატარებელი ანალიზების შედეგები (ის. ცხრ. 153, ცხრ. 5).

როგორც შექანიკობიდან ჩანს შავი კაბისტონის ღვინის ნიმუშები საკმაო მდინარი ქიმიური შედგენილობით ხსნაილება. მალად ადგილობრიანობისთან ერთად ექსტრატსე დიდი რაოდენობით შეიცავს.

შავი კაბისტონი გამოვილია ძირითადად სუფრის წითელი ღვინისა და ალექსანდროლიან კრავდ „ხვანკარას“ ტიპის ღვინის დასაყენებლად. სხვა მიმართულებით კიბი შესწავლული და გამოვილი არაა. უკრახის წყენისა და სუფრის ღვინის ქი-

პიური ანალიზების მონაცემების მიხედვით ვიძი შეიძლება პერ-სპექტიულად მივიჩნიოთ აგრეთვე უგრძობი უალკოჰოლო წყენისა და სარისხოვანი საკონიაკე ღვინომასალის დასამზადებლად.

ვიძის დაღები თვისებებს მიეკუთვნება შედარებით მაღალი შიშვე-ლიანობა და ადრე შროშობა, პროდუქციის კარგი სარისხი და გარკი-სობა სხვადასხვა ტიპის ღვინოსათვის. უარყოფითი თვისებებს წარმო-

შავი კაბისტონის ღვინის კაბიტორი ანალიზის მონაცემები

ცხრილი 5

შვენიერების რაიონი და მოსავლის წელი	საფუძვლი წინ	100 სმ ³ ღვინო შუიკავს ვით							
		ალკოჰოლი, გ/სმ ³	საფუძე, გ/სმ ³	შაქარი, გ/სმ ³	პროტეინი, გ/სმ ³	შაქარი, გ/სმ ³	საფუძე, გ/სმ ³	საფუძე, გ/სმ ³	საფუძე, გ/სმ ³
სოფ. ბუგელო 1909 წ.	0,9934	11,05	0,54	0,145	0,329	1,870	0,945	—	—
სოფ. აბსოხო 1909 წ.	0,9962	12,88	0,540	0,125	0,383	0,231	1,0	—	—
სოფ. ტლა 1927 წ.	1,9951	12,23	0,610	0,062	0,523	2,833	0,319	1,188	0,716
სოფ. ორბელი 1909 წ.	0,9974	8,3	0,415	0,124	0,238	1,920	—	—	—
სოფ. ტურში 1931 წ.	0,9939	12,23	0,657	0,142	0,479	2,530	0,206	0,140	0,763
სოფ. ზუგდიდი 1950 წ.	1,0108	13,82	0,89	0,13	0,526	7,08	—	4,0	—
სოფ. დანი 1949 წ.)	0,9948	10,7	0,99	0,096	0,27	1,82	—	0,19	0,59
" " 1951 წ.	0,9978	10,0	0,69	0,073	0,61	2,10	—	0,32	0,78
" " 1952 წ.	0,9947	10,9	0,95	0,068	0,86	1,73	—	0,39	0,57
" " 1953 წ.	0,9945	10,3	0,72	0,10	0,59	—	—	0,38	0,89

*) 1949—1953 წლების ანალიზები შესრულებულია პ. ჯავახიშვილის მიერ.

ადგილობრივი მოსმარების სფეროს უგრძობად ვიძი ნაყვლად გა-მოსადგენია, როგორც გარეგნული შესაფუძვლით ისე გემური თვისებებითაც.

საერთო შეფასება და რაიონირება

შავი კაბისტონი ადგილობრივი, ნაყვლად გარეგნულად უკეთესი ვიძია. მისი ჯენსების დართობი მოქცეულია ამპროლა-ურისა და ონის რაიონებში. უფრო სწორად ვიძი გვსდება ალუ-ქსანდროლის ჯენსებში ნარკის ხასიო, იქითადა წმინდა ნარ-კაეების ხასიოთ, შირითადად კოლქერების საკარმიდამო ნაკე-თებში. ვიძის მოსავალი ალქსანდროლითან და მუკურეთულთან ერთად იწერება „სენაკარას“ დასამზადებლად, იქითადა ცალკე-ული კაბისტონიდან მისიან სფეროს წითელი ღვინოსაც ამზადებენ. საკონიაკისაგან დამზადებელი სფეროს ღვინო კარგი შეფერ-ვით, ენერგიით, სხეულით და ჰარმონიული გემოთი ხასიოდება. ზოგიერთ წლებში მისგან საკმაოდ სარისხოვანი ღვინო მდგება.

ადგენს მიღების მიზართ შედარებით სუსტი გამძლეობა, მარკე-ლების არაოხანადი მომწიფება და ღვინის არაინტენსიური შე-ფერვა. საქართველოს ვაზის ვიძების სარაიონო ტანდარტულ ასორტიმენტში ვიძი შავი კაბისტონი შეტანილი არ არის.

ვიძი ჰეპატოქალა, იგი თავისუფლად შეიძლება გამო-ყენებული იქნეს ამპროლაურის რაიონში ვიძ ალქსანდროლი-თან და მუკურეთულთან ერთად მარათადად „სენაკარას“ ტიპის ღვინოს დასამზადებლად, საზოგადოებისა და ცაკერის რაიონებში სფეროს წითელი ღვინოსათვის.

ვიძი სასურველი გამოიყვანოს ფართო მასტაბით უალკო-ჰოლო უგრძობი წყენისა და სარისხოვანი კონიაკების ღვინომას-ლების დასამზადებლად, როგორც რაკა-ლეონიკოში, ისე ზემო იმერეთისა და შიგნის კახეთში (ალანის მარცხენა მხარე). შავი კაბისტონი როგორც შედარებით საადრე ვიძი შეი-ძლება რეკომენდებული იქნეს გამოსადგელად საბჭოთა კავშირის სამხრეთ რაიონებში, შირითადად სფეროს წითელი ღვინის და-სამზადებლად.

Кабистрону шабу

Местный, малораспространенный сорт красных столовых вин Рача-Лечхуми, используется вместе с Александроули для приготовления природно-полу-сладких вин „Хванчкара“ и обычных столовых вин.

Молодой побег. Коронка и первые два листочка опушены довольно густой паутинкой (интенсив-но с нижней стороны) и окрашены в белый цвет со слабо-розовой каймой вокруг коронки и листочков. На листочках второго яруса (3—4) опушение с верхней стороны уменьшается и окраска становится зелено-жел-той, а с нижней стороны опушение и серо-белая окрас-ка сохраняются.

Лист. Листья средних (17×17,5 см) размеров, округлые, трех-реже пятилопастные, темно-зеленые. Средняя долька листа чаще тупоугольная. Поверхность листа гладкая, либо сетчато-морщинистая, изогну-тость листовой пластинки воронковидно-желобчатая.

Верхние вырезки чаще: средних размеров, закры-тые с широко-эллиптическим либо округлым просве-том, реже вырезки мелкие открытые, лировидные с суженным устьем. Дно вырезки округлое, иногда с одним зубцом.

Нижние вырезки мелкие лировидные, с почти параллельными сторонами либо щелевидные, реже встре-чаются вырезки в виде вьющегося угла, иногда они совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка глубокая, закрытая с яйцевид-ным либо узко-эллиптическим просветом, реже вы-резка открытая, лировидная с округлым дном. Иногда встречается выемки со шпорцем.

Опушение нижней стороны листа довольно гус-тое, паутинистое, состоящее из паутинистых волосков и подстилающего шетинистого пушка средней гус-тоты.

კაპისტონი თეთრი

ბოტანიკური აღწერა

თეთრი კაპისტონი ადგილობრივი საღვინე ვახის ჯიშია. გავრცელებულია უკმა იმერეთში, იძლევა სარისსოვან ღვინო-მასალას მუხანურებს და სუფრის ღვინოსათვის.

ადგილობრივ მუხანსაჲს შორის თეთრი კაპისტონის სინონიმები არ არის ცნობილი. ლიტერატურულ წყაროებში (ი. ბასტაძე, 5) ჯიშის ცნობილია „კაპისტონას“ სახელწოდებით, ძირითადად, მორაპნის მასრაში. უცხოეთის აშშელკარავიფილ ნამრთ-მუშები (პიულა, გოეთე, ვილა და ვერმიორელი) თეთრი კაპისტონი მოკვლად აღწერა და დახასიათებულია „კაპისტონი ბლან“ (თეთრი) და „სკეროული კაპისტონის“ სახელწოდებით. უკანასკნელი მოკვანილია, როგორც თეთრი კაპისტონის ვარიანტი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რაჭა-ლეჩხუმში გავრცელებული „თეთრი კაპისტონი“ სულ სხვა ჯიშია და აღწერილ ჯიშისაგან საგრძობლად განსხვავდება, ჰირველ რიგში, ეკავლის ტიპით—რაჭულ თეთრ კაპისტონს ფუნქციონალურად მდგომარეობით ტიპის ეკვლია აქვს.

კაპისტონი თეთრი ადგილობრივი იმერეთი ვახის ჯიშია იგი გამოსივლია კულტურულ ვახის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის კოლექტივის კვარდის, შორფოლოგიური და საბუნებრივი ნიშან-თვისებებით. იგი შეტად ახლო დგას იმერული ვახის სხვა ჯიშებთან და განსხვავდება მათგან ძირითადად კერძის უფრო ნაღრევი სიჩქარით. თავისი შორფოლოგიური ნიშან-თვისებებით თეთრი კაპისტონი ეკუთვნის *prof. pontica* Negr. ჯგუფს.

ჯიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ მონაცემები შემოსაზრდი არ არის. ახად, იგი აუკასიშილი (4) რიგ მოსასრებებზე დაერწმობით, თეთრ კაპისტონს თვლის საქართველის ერთ-ერთ უძველეს კიშად; და მართლაც, შედარებით უფრო ძველ ლიტერატურულ წყაროებში თეთრი კაპისტონი გასული საუკუნის მკორე ნახევარში უკვე კარგად ცნობილ ვიშად გვევლინება. ასე მბავალია, თეთრი კაპისტონი დასახლებული და მოკვლად აღწერილი აქვს ი. ბასტაძეს (5), ვ. სკაროსლესკის (15) და ბროფ. კ. შილბაქს (2, 3), რომელთაც მოკლე დახასიათების გარდა აღნიშნული აქვთ ჯიშის გავრცელების არეალი, სასულეობარ მორაპნის უოფილი მარისის მბავორიანი სოფლები და შემადლებულა ადგილები.

უკანასკნის 1947 წლის აუწერის მონაცემების მიხედვით თეთრი კაპისტონი გავრცელებულია ძირითადად ორჯონიკიძის, ნაწილობრივ ზესტაფონის და სხარის რაიონებში. ერთეული მირეისის ხასით თეთრი კაპისტონი გვხვდება უკმა იმერეთის ათაქმის მკვალა სოფლებში. აღწერის მასალების მიხედვით ჯიშის მბავალია ფართობი 45 ჰექტარში არ აღმატება. აშმაგად ჯიშის მბავალიადა გავრცელებულია ორჯონიკიძის რაიონის შუა ნაწილში, სასულეობარ სოფლებში: სარაკოულში, ფარცხნაღში, ისხარში, ათაქაქურში, ღარისგებში და ზესტაფონისა და სხარის რაიონის ზოგიერთ სოფლებში. ორჯონიკიძის რაიონის სოფლებში ჯიშის გავრცელებულია ძირითადად ჰატრა ნაკვეთების ხასით, ხოლო დაწარწენ რაიონებში ჯიშის უფრო სმირად სარევის ხასითაა გავრცელებულია ძირითად საწარმოთი უკანასკნელში. მკორე რაიონებში, ათუელი მირის ხასით, თეთრი კაპისტონი გვხვდება აგრეთვე კასთმიაე მუხანსაჲს-მუცხინეობის ინსტიტუტში, თვალდას და საქარის ზონალურ სადგურებზე და ინსტიტუტის დასაუფრედი ჰუნქტების საკოლექციო უკანასკნელში. უცხოეთში კაპისტონი გვხვდება მკორე რაიონებშია საფრანგეთის ცენტრალურ რაიონებში.

თეთრი კაპისტონი აღწერილია სოფ. მასლავში, კოლმუნერების უკანასკნელში, ხოლო უფრო გუკალურად იგი მუხანსაჲსი მუხანსაჲსობის ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე. ჯიშის დახასიათებლად გამოყენებულია საქარის საღვინე სადგურის მონაცემები და აქიშე არსებული ლიტერატურული მასალები.

ახალგაზრდა ელორტი. მისხარდი ელორტის (15—20 სმ) წვერი, გერგეცინი და პრველი ორი, ჯერ კიდევ გასულელი, ფოთოლავი მუხანსაჲსი ორივე მხრიდან ჭქისებში მუხანსაჲსი და შორესით თეთრია, მკვეთრი შოვარდისფრო არმითი გვირგვინისა და ფოთოლავების ირგვლივ. მუორე იარუსის (მესამე, მუთმზე) ფოთლები კარგავს ზემო მხრიდან მუხანსაჲსი და იღებს მოწვანო-მოკვითალო ფერს შოვარდისფრო იერით, ხოლო ჭქეში მხრიდან საკმაო სქელი მუხანსაჲსი გამო ინარჩუნებს შორესით თეთრ ფერს; შოვარდისფრო იერით. მესამე იარუსის (მესუთე, მუქმზე) ფოთლები იღებს მოვითალო მუხანსაჲსი ფერს.

ერსო წიანი ოქა. კარგად მუხანსაჲსი ერთლანი რქები მუხანსაჲსობით მუხანსაჲსი უკანასკნელი მონაცემების ზოლები და ცოლავითი მუხანსაჲსობის მასალები. მუხანსაჲსი უფრო მუქია, ჯიშე მუხანსაჲსობის, რომელთა სიგრძე საშუალოდ 9—12 სმ შეადგენს.

ფოთოლავი. კარგად განვითარებული შუა იარუსის ფოთლები საშუალო ზომისაა, ბანი სიგრძე მერეობს საშუალოდ 18-დან 20 სმ-მდე, ხოლო განი 16-დან 19 სმ-მდე. საშუალო ფოთლის სიგრძე-სიგრძე შეადგენს 19×18 სმ. ფოთოლავი მომრგვალია, ან ოღნავ ოვალური ფორმისაა, სმირად სპი, იშვიათად სუონაკვითინია, ზოგჯერ გვხვდება სრულიად დუნაკვითი, ან ოღნავ დანაკვითი ფოთლები. ფოთლის ზედაპირი ბადისებარ დანაკვითულია, იშვიათად გვხვდება სწორი. ფოთლის შუა ნაკვი ოღნავ წინწამოწეული და სმირად მსხვილკვითინია. ფოთოლი მუქი მუხანსაჲსი ფერისაა, მისი ზედაპირი შედარებით სწორია.

ზედა ამონაკვეთების სიღრმე საგრძობლად ცვალებადობს, ჩვეულებრივ იგი საშუალო სიღრმისაა, ან იშვიათად მასზე უფრო დრმაა. უფრო სმირად ამონაკვეთები დია ჩანცინმაგარი ფორმისაა, ან თითქმის პარალელურკვერდებიანი ჩანცინმაგარი. იშვიათად გვხვდება აგრეთვე დასურული კვერცხისმაგარი ოვალისა ან ვიწრო ოვალისებრი ოვალის ამონაკვეთები. ამონაკვეთების ფუტე მომრგვალია, ზოგჯერ იგი წამახვილებულია. იშვიათად გვხვდება აგრეთვე ჯიშისათვის დამახასიათებელი ცალკეილიანი ამონაკვეთები.

ქვედა ამონაკვეთები ზედა ამონაკვეთებთან შედარებით ნაკლებად განვითარებულია. უფრო სმირად ამონაკვეთები ზეურულია, ფორმით შექილილი კეთისებრი, ან თითქმის პარალელურკვერდებიანი ჩანცინმაგარი. ამონაკვეთების ფუტე მომრგვალია ან ოღნავ წამახვილებულია. სმირად ამონაკვეთები სულ არ არის განვითარებული ან ოღნავ შესამწვანია.

უწერის ამონაკვეთი ჩვეულებრივ ღია, იგი ღრმა და ცინიორია. უფრო სმირად მისი ფორმა კვადრატული ან ოვალისმაგარია, მომრგვალი ან მახვილი ფუტით. კეხვებზე აგრეთვე მოწვული ან წამახვილებულია ჩანცინმაგარი ფორმის ამონაკვეთები. სმირად დეზინანი უწერის ამონაკვეთები გვხვდება.

დაკვირვება. ფოთლის შიშვანი მარცხენი ბოლოვდება სწორი სამკუთხედისმცხარი მახვილწერითი, იშვიათად სამკუთხედისმცხარი, ოდნავ გამობნევილი კვერდებიანი და ყირსი სამკუთხედისმცხარი წარმეტყველებული კბილები. კვერდითი, ანუ შიშვანი რიგის მარცხენი ბოლოვდება სამკუთხედისმცხარი ცალკვერდობითი მახვილწერითი კბილებით.

ფოთლის ქვედა მხარის მუხუდისმცხარი საქმაღ სქელია, იგი ცირადავალა აბლადასმცხარი და ქვიშისმცხარე და ფოთლის ქვემო მხრიდან მოდინილია საქმაღ სქელი ვაკრისმცხარი მუხუდით.

უკუნი მოწითალო ღვინისფერია, მისი სიგრძე ფოთლის შუა მარჯვის ტოლია, ან ოდნავ მასზე უფრო გრძელი.

ქვეკვილი. კვევილი ორქვისიანია. კვევილი შუი ან ქვეში მტკრინაა. მტკრინაა შუაგულს სიგრძე ერთი შოთხედით უფრო გრძელია ბუტის სიმაღლესთან შედარებით, იშვიათად ეს შეფარდება 1,5 და მტკრე აუწყებს. ბუტის კონუსისმცხარი ფორმისა, კარგად განვითარებული კველი (სვეტი) და მომრგვალო ბუტითი ღვინი.

მ ტეკანი. მტკრენი საშუალო ზომისა, მათი სიგრძე მტკრელების 1,4-დან 1,7 სმ-მდე. სილი განი 2-დან 10 სმ-მდე. საშუალო მტკრენის ზომა 15 X 10 სმ შეადგენს. უფრო სწორად მტკრენი მხარისი, კონუსისმცხარი ფორმისა, იშვიათად ცხვრება ბერძენულ ცილინდრულ-კონუსისმცხარი ფორმის მტკრენიც. მტკრელების აბლადავლებსა მტკრენი, იშვიათად ცხვრება საშუალოზე უფრო მტკრენიც. მტკრენის ქვენი უფროსი კონუსისმცხარი ფორმისა, იშვიათად ცხვრება საშუალოზე 2,5-3,5 სმ უფროსი. მარჯვნივ მტკრენი, მისი სიგრძე უდრის 6-7 მმ. უკუნი ბალიანი ვიწრო კონუსისმცხარი ფორმისა და დაფარულია შიშვანი ფერის სორკლებით.

მარცხელი. მარცხელი საშუალო სიმაღლისა, რომლის სიგრძე მტკრელების 1,7-დან 1,9 სმ-მდე, სილი განი 1,6-დან 1,79 სმ-მდე. საშუალო მარცხელის ზომა შეადგენს 1,75 X 1,65 სმ. მარცხელი მომრგვალოა, იშვიათად ოდნავ ოვალურია. მარცხელი მომრგვალო კველია, შუის მხარეზე შიშვანისმცხარი კვეთილია, მარცხელის კანი თხელი და საქმაღ მტკრენი, იგი დაფარულია თხელი ცილისმცხარი ფიფით. რბილობი ოდნავ მტკრენი და შხარია, წყბი უფროსი, ტუბო ტკბილი სახიამოვნო. ავიშვი არბობი სუსტად არის გემისმცხარი.

წი ანა. წიშვანის რაოდენობა მარცხელი მტკრელების ერთიდან ოთხამდე. საშუალოდ ერთ მარცხელზე ორი წიშვა მოდის. წიშვა წრფელია, მისი სიგრძე 6-8 მმ, სილი განი 3,0-3,5 მმ აღწევს. წიშვის ტანი მუქი ვიწროსა, საკლავისმცხარი კი მოყვითალოა. ქალბი წიშვის ზედა ნაწილი მუხუდისმცხარი, იგი კვერდისმცხარი ან იშვიათად მომრგვალო ფორმისა და ირგვლივ შემოფარგვულია კიწრო ღრმა ხაზით. ქალბი ოდნავ ცირადავალა, მისი ზედაპირი სწორია, ან ოდნავ მუხუდისმცხარი. მუდის მხარის დარები არაღრმაა; პირადღე უფროდ მიმართება ნაწიშვანის ცაწერი და ქრება ნისკარტის არბი. მუდის ღირსი ფუჭე მოყვითალო ფერისა. ნისკარტი ცილისმცხარი ფორმისა, სიგრძით 1,5-1,8 მმ. ნისკარტის წვერი მოყვითალო და დაფარულია სორკლებით.

აურობიოლოგიური დასასიათება

სავეტერინო პერიოდი და მისი ფაზების მსკვლეობა. დაკვირვების სავეტერინო პერიოდს და მის ცალკეულ ფაზებს მსკვლელობაზე წარმოება: საქრის სხედლე სადარგზე ქ. ზესტაონის საკლავისმცხარი კვანძი, რომელიც ცხვრება ვაგზე 149,7 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან; მუხუდისმცხარი-ქვიშისმცხარის ინსტრუქტის საკლავისმცხარი კვანძი. ს. კურდულაძის ქ. ოლაგის მახლობლად; საკლავისმცხარი კვანძი ცაწრეულია ციკ გამოშრის მთის კლდოვან, რომლის სიმაღლე ზღვის დონიდან 662,3 მ უდრის და უკანისა მუხუდისმცხარი-ქვიშისმცხარის ინსტრუქტის საკლავისმცხარი კვანძი ქ. ოლაგისა. ფილოლოგიური დაკვირვების დაკვირვებისმცხარი კვანძის მახლობლად მოქვიშად მუდროლოგიური საკლავისმცხარი მონაცემისა. საკლავისმცხარი კვანძი სარ-მცხარეულზე გამართული და ფორმირებულია ორმხრიანი შუალედის წყით. თორი კაბისტონის სავეტერინო ფაზების მსკვლეობის

დასასიათებლად ქვემოთ 1-ლ ცხრილში მოყვანილია დაკვირვება მუდებზე.

ფაზის პერიოდი	ცხრილი 1 თორი კაბისტონის სავეტერინო ფაზების მსკვლეობის მუდებზე									
	წელი	სიგრძე	სილი განი	სიმაღლე	სიგრძე	სილი განი	სიმაღლე	სიგრძე	სილი განი	სიმაღლე
ფაზის პერიოდი	1944	17.1V	4.1V	17.1VII	32.1X					
	1945	19.1V	2.2V	24.1VII	10.1X					
	1946	22.1V	25.1V	13.1VII	8.1X					
	1947	28.1V	12.1V	1.1VII	3.1X					
	1948	15.1V	2.1V	4.1VII	12.1X					
	1949	26.1V	7.1V	17.1VII	12.1X					
	1950	7.1V	13.1V	6.1VII	5.1X					
1951	29.1V	6.1V	8.1VII	14.1X						
საშუალო	13.1V	23.1V	11.1VII	29.1X	169	3360				
ქ. ოლაგის მუხუდისმცხარი-ქვიშისმცხარის ინსტრუქტი	1941	28.1V	31.1V	21.1VII	25.1X					
	1942	31.1V	11.1V	3.1X	15.1X					
	1943	20.1V	9.1V	25.1VII	5.1X					
	1944	7.1V	5.1V	30.1VII	20.1X					
	1945	28.1V	11.1V	6.1VII	30.1X					
	1946	19.1V	7.1V	23.1VII	20.1X					
	1947	30.1V	3.1V	22.1VII	30.1X					
1948	0.1V	3.1V	24.1VII	28.1X						
1949	7.1V	11.1V	13.1X	24.1X						
საშუალო	26.1V	10.1V	28.1VII	3.1X	160	3205				
ქ. ოლაგის მუხუდისმცხარი-ქვიშისმცხარის ინსტრუქტი	1953	26.1V	3.1V	28.1VII	3.1X	160	3292			
	1953-1951	25.1V	6.1V	13.1VII	8.1X	166	3280			

როგორც 1-ლ ცხრილიდან ჩანს კვირტის ცალმა იმერეთის პირობებში (საქრის სხედლე სავეტერინო) იწყება აპრილის პირველ ნახევარში, სოლო კვირტის სრულ სიწიფეს აღწევს სექტემბრის ბოლო რიცხვებში. სავეტერინო პერიოდის სხედლეობა საშუალოდ 169 დღეს უდრის, სოლო აქტიურ ტემპერატურაა ვაში ამ პერიოდში 3360⁰ შეადგენს. ზიძის ცვალებების ძირითად (ოქტობრის) რაიონში პირველ ო. კვარცხელიანის (12) დაკვირვებით სავეტერინო პერიოდი უფრო მოკლეა და 160 დღეზე აღწევს.

კვირტი კვირტის ცალმა ორი კვირით უფრო გვიან იწყება, სოლო სრულ სიწიფე ოქტომბრის პირველ რიცხვებში აღწევს სავეტერინო პერიოდის სხედლეობა კვირტის ცალმა და სრულ სიწიფეზე საშუალოდ 160 დღეს შეადგენს, სოლო აქტიურ ტემპერატურაა ვაში 3205⁰ უდრის, ურანიში (ქ. ოლაგის) სავეტერინო პერიოდი 166 დღეზე გრძელდება და აქტიურ ტემპერატურაა ვაში 3280⁰ აღწევს; იმერეთის სწარმოო ვაშის ვაშებს შორის თორი კაბისტონის სავეტერინო, მისი კვირტები 12—15 დღით უფრო ადრე იწყება და ამ მხრივ იგი მტკრე სიანტერების ზემო იმერეთის—საშხარის, კითარისა და ოჩუჩინიის მის რაიონის მუხუდებზე აღგებულ სავეტერინო, რადგან ამ იმერეთის პერიოდი სწარმოო ვაშის ვაშებში—იცხვება და ცოლიკური უკვლეულია და სრულ სიწიფე ვერ ასწრებს, კასეთის პირობებში თორი კაბისტონის რეპროდუქციის ვაშის და მსკვლეოც უფრო გვიან იწყება და კარგი მოსავლიანობითაც ხასიათდება. ურანზე აშუალოვარ ვაშლის ცნობით თორი კაბისტონის ცირადავალა საფრანკეთის რეპროდუქციის რაიონებში, სადაც მისი მუხუდისა თბილ ჰაერს წლებში 23⁰ აღწევს (მოქვით).

თორი კაბისტონის ვაშლისმცხარი (რეპტი) ვაშის მახლობლად მოყვანილად თვის უფრო ადრე იწყება მომწიფება და კარგად შემოსული და გასველებული ვაშლის ზომის ვინცებს. მისი საშუალოდ 10.1X. თორი კაბისტონის მსკვლეობა საქართველოს უმრავლეს ვაშის ვაშებისა ადრე იწყება პირველი და სრულ მოსავლის მოცემა. მოსავლის პირველ ნიშნს იგი იმდენად დაკვირვებად მუდებზე უდრის, სოლო მუსმა-მეოსი უდრის სრულ მოსავლეს იმდენად, იმერეთის პერიოდი სწარმოო ვაშის ვაშებთან შედარებით თორი კაბისტონის მოსავლიანობა საშუალოა. ადგილობრივ მუხუდებზე მუხუდებით თორი კაბისტონის საშუალო მოსავლიანი ვაშის ვაშია. პირველ ო. კვარცხელიანის (12) მუხუდის თორი კაბისტონის მოსავლედ მტკრეების 1,5-დან 2,0 კვამდე პირველ, რაც უკვეტარზე აღაზარებულნი მუდელ ნარკვებში შეადგენს საშუალოდ 60—80 ცენტნერს. შედარებით უფრო მაღ-

ლი მოსავლიანობით ხსნადაც თეთრი კაპისტონი ნემომპალა-კარბონტული ტიპის ნიადაგზე ორკონიკობის რაიონის ზო-გიერთ სოფლებში. კახეთში მუგუნასუბის ინსტიტუტის საკულტუ-რო ექსპერიმენტულ დაკვირვებების მიხედვით 1 ჰექტარის სა-შუალო მოსავალი 3 კვ. მ კვების არეზე 9,214 ტ უდრიდა, რაც ჰექტარზე გადაანგარიშებით 73 ცენტნერს შეადგენს. თეთრი კა-პისტონის მოსავლიანობის დასახიათებლად მოკვეთს ჯიშის მოსავლიანობის მარეგულაციები პროფ. თ. კვარაცხელიას და შუენ. კანდიდატ ე. კობახიას მიხედვით (იხ. ცსრ. 2).

ცხელი 2

თეთრი კაპისტონის მოსავლიანობის მარეგულაციები იმერეთში *

წელი	ეკონომიკური ტიპის მარეგულაციები	მარეგულაციების ტიპი	სულ %/ოთ	მარეგულაციების რაოდენობა	მარეგულაციების ტიპი	სულ %/ოთ	მარეგულაციების რაოდენობა	მარეგულაციების ტიპი	სულ %/ოთ	მარეგულაციების რაოდენობა
1946	33,3	59,2	92,5	1,69	1,57	108	183	33,0	60,5	
1947	32,2	54,0	86,2	1,66	1,43	99	136	33,0	51,5	
1948	37,9	35,2	73,1	1,52	1,11	131	200	35,0	70,0	
1949	28,9	22,3	61,2	1,36	0,83	116	158	24,0	36,0	

თეთრი კაპისტონის მოსავლიანობის მარეგულაციები ტყარაში **

წელი	ეკონომიკური ტიპის მარეგულაციები	მარეგულაციების ტიპი	სულ %/ოთ	მარეგულაციების რაოდენობა	მარეგულაციების ტიპი	სულ %/ოთ	მარეგულაციების რაოდენობა	მარეგულაციების ტიპი	სულ %/ოთ	მარეგულაციების რაოდენობა
1981	42	36	64	1,47	0,94	92	217	94,0		
1982	39	27	43	1,14	1,02	89	2,67	80,0		
1983	66	45	72	1,41	1,0	79	3,58	106,0		

* პროფ. თ. კვარაცხელიას მიხედვით.
** შუენ. კანდ. ე. კობახიას მიხედვით.

თეთრი კაპისტონი მოსავლიანობის კარგი მარეგულაციებით ხსნადაც, მისი მსხმთარიანობის კოეფიციენტი მერყობს საშუალოდ 1,3-დან 1,85-მდე და შეადგენს 1,5 (სესტაფონში) და 1,63 (თელაშში). თითოეულ რესუკს ჯიშის უფრო ხშირად ორ, იშვიათად ერთ ან სამ მტკვანს იმეფიარებს. მტკვანის საშუალო წონა 80—100 გ უდრის, კარგად განვითარებულ მტკვანების წონა 250—300 გ აღწევს. ამასთან ერთად ჯიშის სახითაცაა ნაყოფიანი ულორტე-ბის სიმძაფრით (80—90%/).

როგორც მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს მოსავალი საშუალოდ 60—70 ცენტნერს შეადგენს ჰექტარზე. პროფ. კ. მოდებაძეს (2,3), მორაზისი უყოფილი მარხის ღვინოების ხარისხის მი-მოსილვის დროს, აღნიშნული აქვს, რომ თეთრი კაპისტონი ხსნადაც მარაული დღეებით თვისებით და ადგილობრივ მტკვანსეთა მორის დამსახურებულად აქვს სახელი მოსველი. ცხნადა, ასეთი სახელის მოსველ, პირველ რიგში, ღვინის ღირ-სება-ხარისხით, მოსავლიანობითა და კარგით პირობებით კარ-გი შედეგით უნდა აიხსნას. უნდა ითქვას, რომ ამ თვისებებით თეთრი კაპისტონი ნამდვილად ხსნადაცაა უსმო იმერეთის ჰაის პირობებში.

სოკოვან ავადმყოფობათა, მკვებლებებისა და ეარბოფაქტორების მიმართ გამძლეობა. სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა თეთრი კაპისტონს კარგი აქვს. ზოგიერთი მტკვანის ცნობით მისი გამძლეობა მიღლიუშის

მიმართ არადაცამყოფილებულია. პროფ. თ. კვარაცხელიას (12) დაკვირვებები მოწმობს, რომ თეთრი კაპისტონი ადვილად ზიან-დება მიღლიუშისაგან.

წენი დაკვირვებით თეთრი კაპისტონის გამძლეობა მიღ-ლიუშის მიმართ, როგორც იმერეთში, ისე კახეთში სხვა ჯი-შებთან შედარებით, საშუალოა. შედარებით კარგი გამძლეობით ხსნადაცაა თეთრი კაპისტონი ნაყრის მიმართ, სოლო ფილო-ქსერის მიმართ მისი გამძლეობა საშუალოა, ამ მხრივ იგი ჩა-მორჩება ცივებს და ღონებებს. დაკვირვებით ზამთრის ეინების ან ცივი გასაფხულის გეგლის შედეგად ჯიშის სა-კრმნობა დაზიანება იმერეთის პირობებში აღნიშნული არ უ-ფილდა.

ნიადაგს თეთრი კაპისტონი განსაკუთრებულ მოთხოვნებს არ უყენებს, იგი კარგად ვითარდება თითქმის ყველა ტიპის ნია-დაცზე, კარგად დატოვებულ და ძლიერ მიმე ყურ ნიადაგებსაც. თუმა მაღალი ღირსების ღვინის ჯიშის სურვილს და ფურლო ადგილების ნემომპალა-კარბონტული ტიპის ნიადაგებს იძლევა, სახელობარ, ორკონიკობის რაიონის მაღლობ ადგილებში—სოფ. ბახაღეთში, ღარისჯიხაში, თეთრწყაროში, ისლარაში, ფარცხანაში და სხვ. საძირკვის ჯიშის ჯიშების მიმართ მას კარგი მონაყოფობა აქვს. იგი კარგად ვითარდება ხარობს, ნიადაგის ქიმიური შე-გნობისა და ფიზიკური თვისებების შესაბამისად, წყნით გა-რეგულებულ პირობებში საძირკვზე, სახელობარ: რაბარა X რუ-პეტრის 3306, 3309 და რუპეტრის დელოზე, სოლო კინრას ნიადაგებზე რაბარა X ბურღანდორი 420ა და 5ა-ზე.

ტექნოლოგიური დახასიათება

თეთრი კაპისტონი უდავოდ საღვინე ვაზის ჯიშია. უერძის კარგებული მარეგულაცია, მტკვანის მქანიური მუდგენლობის მარეგულაცია, მარცხლის გემო და წვეთის ქიმიური შემადგენლობა წინაწარ პირობებს უერძის საღვინე გადამუშავების მიზანშე-წონილებს. მართლაც, თეთრი კაპისტონიდან გვება მაღალი ღირსების ღვინომპალა მამანერისათვის და სუფრის ხარისხო-ვანი ღვინისათვის. აღნიშნული ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყე-ნილია უერძის მქანიური მუდგენლობის, უერძის წვეთის მქანიანობა-მუდგენლობის მარეგულაციები და დაყუბული ღვინის ქიმიური ანალიზის მონაცემები.

უერძის მქანიური მუდგენლობის დახასიათებულად მე-3 ცხრილში მო-ყვანილია სუფრის საღვინე მარეგულაციები ანალიზის შედეგით.

როგორც მე-3 ცხრილში მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს თეთრი კაპისტონის უერძის წვეთის საქმე დიდი გამოსავლიან-ობით ხსნადაცაა. წარმოების პირობებში წვეთის გამოსავლიან-ობა შედარებით უფრო ნაკლებია, სოლო ნახევრად წარმოების პირობებში იგი შეადგენს მამანერისათვის გადამუშავების 75%, სოლო სუფრის ღვინისათვის გადამუშავების 76%.

უერძის მქანიური მუდგენლობის დახასიათებულად მე-3 ცხრილში მო-ყვანილია სუფრის საღვინე მარეგულაციები ანალიზის შედეგით.

ჯიშისათვის დახასიათებულია მაღალი მქანიანობისაგან ურ-თად შედარებით მაღალი მქანიანობის მქანიურება. ამ ნიშნის მიხედვით იგი საკრმნობლად განსჯეგება სხვა ჯიშებიდან. რაც

თეთრი კაპისტონის უერძის მქანიური ანალიზის მონაცემები ცხრილი 3

ანალიზების წარმოების დრო	მოსავლის წელი	მტკვანის სა-შუალო წონა გ/ოთ	მარცხლის სა-შუალო წონა გ/ოთ	მტკვანის შემადგენელი ნაწილები %/ით		100 მარცხლის წონა გ/ით	100 მქანის წონა გ/ით	შეიშენა		
				წილი	კლორი					
ზესტაფონის რ-ნი, სოფ. ფუთი	18.IX.1940	101,54	81,44	79,98	1,75	14,71	3,56	210,34	3,83	ს.შ. მტკვანი
ზესტაფონის რ-ნი საქარის სასოფლო სუფრის	1948	242,16	113,4	81,75	1,84	13,43	2,98	208,76	3,45	დიდი მტკვანი
	"	75,85	44,0	77,89	2,29	16,16	3,66	167,36	3,24	საქარა მტკვანი
	"	148,35	68,0	79,86	2,12	14,45	3,57	215,0	3,74	საშუალო მტკვანი

მეორედ თვისებს წარმოადგენს განსაკუთრებით მაშანერის და სამშენებლო-ორგანიზაციის რიონის თინარ და ნემომალა-კარბონატულ ნიადგებზე თეთრი კაისტონის შტარანობა 23% აღწევს, სოლო მეკანობა იმეიად 6,5-7,8% მდე ქვეა. მე-ქვანსობის სხვადასხვა რაიონებში თეთრი კაისტონის უერანის წყნის ქიმიური შედენილობის დასახიდათება ქვემო მოვე-ნილია საქარის ზონალური საფელი საკერნის და შექვანსობა-შედილნობის ინსტიტუტის მონაცემეი უკრანის უერანის შტარა-ნობა-მეკანობის შესახებ (იხ. ცხრ. 4).

ცხილი 4

ნიდონის ლუბის ადგილი	თეთრი კაისტონის შტარანობა-მეკანობის რაიონის დონის			
	ფელი	მეკანობის რაიონის	შტარანობის რაიონის	სხვადასხვა რაიონის
ზესტაონის რ-ნი, საქარის საფელი საკერნი	1941 4 X	1,033.2	21.8	7.5
	1942 30 IX	1,095.0	19.9	10.1
	1945 5 IX	1,066	22.1	8.8
	1946 31 IX	1,099	22.3	8.2
	1947 19 IX	—	21.4	11.2
ორჯონიძის რ-ნი, სოლო თეთრი შტარანი (სამაშანეო მასალა), სოლო ღარის-ბეგი	1948 25 IX	—	23.2	7.8
	1938 13 IX	1,082.0	18.2	12.5
	1939 19 IX	1,077.8	17.6	15.6
	1940 18 IX	1,076.8	17.8	12.6
	1940 11 IX	1,077.9	17.8	14.9
თელავის რ-ნი, თელავი (სუფრის დონე)	1940 19 X	—	20.0	7.9
	1946 25 IX	—	16.2	13.5
	1947 6 X	—	19.0	10.3
	1939 2 IX	1,083.6	19.2	10.2
ზესტაონის რ-ნი, სოლო ღეთი (სამაშანეო მასალა), სოლო საქარა (სუფრის ღარი)	1940 19 IX	1,077.1	22.8	9.0
	1949 2 X	1,112.5	26.8	7.8
	1947 6 X	—	19.0	10.3
	1948 4 X	—	20.0	8.3
	1949 26 X	—	16.0	4.4
თელავის რ-ნი, მუქანობა-მელანობის ინსტიტუტი	1950 10 IX	—	20.7	8.9
	1951 16 X	—	19.0	10.2
	1952 16 X	—	23.2	9.6
	1951 10 IX	—	17.4	7.4
უკრაინა, მუქანობის ინსტიტუტი, ქ. ოლეს, სერნობაჯი	1951 10 IX	—	17.4	7.4
	1953 23 IX	—	21.0	12.5

უერანის მოწოდების დინამიკის-შტარის დავარეების და მეკანობის შემდგომების შევლილობის დასახიდათება ქვემო მოვენილია საქარის საფელი შტარის (გ. დეკრატე, 1) მონაცემეი თეთრი კაისტონის უერანის სიმეოლის შევლილობის მიდინარეობის შესახებ ზესტაონის და ორჯონიძის რაიონის ზოგიერთი სოფლებში (იხ. ცხრ. 5).

ცხილი 5

თეთრი კაისტონის უერანის სიმეოლის შევლილობა									
ზესტაონის რაიონი					ორჯონიძის რაიონი				
1910 წ. საქარის საფელი საკერნი					1939 წ. სოლო თეთრი შტარანი				
დაიწყო	შედილია	შტარის რაიონის	მეკანობის რაიონის	სხვადასხვა რაიონის	დაიწყო	შედილია	შტარის რაიონის	მეკანობის რაიონის	სხვადასხვა რაიონის
3 IX	1078.0	18.0	12.05	29 VIII	1063.0	13.8	22.5		
6 IX	1086.3	19.9	10.0	2 X	1067.2	14.8	21.5		
9 IX	1090.9	21.0	9.9	5 IX	1070.8	15.9	16.3		
11 IX	1099.9	21.1	8.8	7 IX	1075.9	17.2	17.1		
13 IX	1022.6	21.6	10.0	10 IX	1080.0	18.3	15.8		
16 IX	1094.8	22.2	8.6	14 IX	1077.9	17.8	14.9		
19 IX	1097.1	22.8	7.7	17 IX	1080.5	18.3	14.7		
24 IX	1101.7	24.1	7.6	20 IX	1081.6	18.4	14.4		
28 IX	1104.1	24.7	8.1	23 IX	1088.9	20.5	13.3		
2 X	1112.3	26.8	7.8	27 IX	1091.1	21.2	12.8		
9 X	1108.1	25.8	6.6	30 IX	1102.7	24.2	11.6		
16 X	1108.6	28.3	5.9	2 X	1102.5	24.2	9.6		

როგორც შტარანობა-მეკანობის დინამიკის მონაცემეიდან ჩანს თეთრი კაისტონი შტარის დიდი რაოდენობით დავარეების და მათთან ერთად მაღალი მეკანობის შენარჩუნების კარგი უნარიანი ხასიათდება. ვიხის ეს თვისება მეტად მნიშვნელოვანია მაშანური ღვინის წარმოებისათვის. მართლაც, თეთრი კაისტონი მეტად შესაფერად და მაღალხარისხის მასალას იძლევა ამ მიზანრეულებით.

უერანის გადამუშავება და ღვინის ხარისხის თეთრი კაისტონის უერანის იტემატე მართლაც სუფრის ღვინის დასამზადებლად. უფრო ხშირად, როგო ვიხი ვალეუ ნაკეთე-ზე გამჭურვული მასკან წინად ღვინო მზადდება, ან სხვა ვი-

შუბანს ერთად იყრება, თუ იგი წარევის ხასიათა გენახში წარ-მოედენილი. უერანში როგორც საკერო მეორე რაოდენობით მალის ავროსეუ სამედიკალე უკანასკნელ წლებში ჩვენში მაშანური წარმოების განვითარებასთან დაკავშირებით თეთრი კაისტონის მი-რითადედ იტემატე მაშანურის დასამზადებლად, როგორც ვალეუ იხე სხვა ვიხიბანს ერთად.

თეთრი კაისტონისაგან ადგილობრივ ცალხურ მეურნეობებში-იძრეული ტიპის ღვინის ამზადებენ. უერანის საცლელი მინქანი წყრევენ და წვეის საწინებელი ათავსებენ. კამონსეული წვეის ასხამენ კარესილე სუფო ქვერებში სადურად და კო-ველ დავალიტი რეშებ 0,8-1,0 კგ სუფო ჰაბეს უმეტებენ. ამის შემდეგ ქვერს ეტოვებენ შტარის ამოსახველად, ასრევენ მელო-როდ სარეველს და იხითი ღვინად. დაღველის შემდეგ ღვინის სუფოდ კადავლებენ სხვა ქვერში. საბჭოთა მეურნეობებში და უერანის დასამზადებელ ზუსტებზე თეთრი კაისტონის მსოლოდ მაშანური ღვინისათვის წყრევენ.

იხისად მისცემენ, თუ რა ტიპის ღვინო უნდა დამზადდეს. თეთრი კაისტონის ქრევენ სხვადასხვა შტარანობა-მეკანობის დონის. მაშანურის დასამზადებლად უერანში იკრეფება 18-19% შტარანობის და 10-12% მეკანობის დონის, სოლო სუფრის ღვინის დასამზადებლად უერანში უნდა დაიკრეფოს 20-22% და 8-10% მეკანობის დონის. უერანის უკვენი და შტარანობა-მეკანობა მეკანობით (შტარანობის რ-ნი) 15 სექტემბრიდან, სოლო ზემო იტემატე (ორჯონიძის რ-ნი) 20-23 სექტემბრიდან გროვდება. მაშანურიისათვის კი უერანში უნდა დაიკრეფოს დაახლოებით ერთი-ორი კვირით უფრო ადრე ამ დროისათვის უერანში სხივად მაშანურისათვის სასურველი შტარანობა-მეკანობის მეორედა.

თეთრი კაისტონისაგან დგება მაღალი ხარისხის სუფრის ღვინო, განსაკუთრებით როგო ვიხიბანს შტარის და ფერდობების ნემომალა-კარბონატულ ნიადგებზე გამჭურვული. როგი უკრეტიტეული სპეციალისტებისა თეთრი კაისტონის სუფრის ღვინის მაღალ მეკანობის აძლევს, ჰოროვ. კ. მოგებებე (2,3) თეთრი კაისტონის თვლის შრავალი დაღვითი თვისებებით შემ-კულ ვიხი, რომელმაც საბჭოთა სასელ დაიშხურა ადგილობრივ მეკანობა შტარის: ვ. სტარანოსკის (15) იგი კარგი ღვინის სუფრის ღვინის ვიხი მონახივა; დეკრატე (1) ასახიდათეს კაისტონის ღვინის, როგორც კარგი ღვინის მასალას საბჭოთა მაშანურისათვის.

სანსტრესო ცნობა თეთრი კაისტონის შესახებ მოგებება ავროსეუ ფრანგ ამპლოგრაფ ზიულის (Palliat), უკანასკნელს ვერ კიდევ 1866 წელს მიუღია ვ. ქვათისიდან ავახითის სანოფ-ლო-სამურნო სკოლის დირექტორის ბარონ ლანკეილისაგან დასავლეთი ზეპრითეობის 25 ვახის ვიხი და მათი რიცხვები თეთრი კაისტონის რეჭებე-საფრანგების ცენტრალურ ნაწილში თეთრი კაისტონი მთელი პიი წლის მანძილზე სასიათგობადა კარგი ზრით და კოვალეული რეჭე და ხარისხითანი მოსკოლით. ზოგიერთი წლებში მისი შტარანობა 23% აღწევდა. თავისი დავარეებათა საფუძველზე ამპლოგრაფი ზიული თეთრი კაისტონის შესახებ წერს: „უერანის მაღალი ხარისხის და მისი ადგილი შწოთბა საფრანგების ცენტრალურ ნაწილში, იხის დროსა, რომ ამ ვიხი მიუქვს ჩვენე მუქანსების ვერეობა“.

ჩვენში წარმოებულ დავარეებით თეთრი კაისტონის ღვინო ბუგურბივი ცქრიალისაში მდებარეობით მისიათგობადა, პირველი მითითება ამის შესახებ მოგებება ი. ხასტატეს. მის თავის ნაშრომში აღნიშნული ვქვს შემდეგი: „ამ უკანასკნელად მიღებული ღვინო (სუბარია შტარანის მასრის დაღვარი გენ-სესზე) ითვლება საუკეთესოდ. მათი მიკროსტრუქტურა, ვერეობაში განსაკუთრებით დაფასებული — სეირის, შტარანის და ხარაგოლის ღვინოები და ამ უკანასკნელთან — განთქმული „ყოლოკორი“, იმერეთში ეგვალ სხვა ვიხებზე უფრო დაფასებული“ ამ ღვინის იტემატე „კაისტონად რეჭებულ უერანში, რომელზე სასიათგობადა ფრანგული საუკეთესო უერანე ღვინოების ეგვალ თვისებანი. ამასთან იგი მზადდება თეთრ განსახურული რაოდენობით და ხარაგოლის ცენტრითი ანადე ეტეგება. ბანსელ-თური ცოლოკორი ითვლება საუკეთესოდ“ (5).

კახიბონი მუთანი КАПИСТОНИ ТЕТРИ

ცხადია, ი. ბასტაძე უნდა გულისხმობდეს კაპისტონიდან მიღებულ ღვინოს, რადგან მისივე მოთხოვნი იგი დგება „კაპისტონისა“ წოდებულ ექვანდის სოფ. სარატოვში, სასველესო ცოლიკურის ღვინოდ კი ბაზაღვიანია ითვლება. მოკვანილი მოსასრებად ეყარება საღვინოს და იგი სუსტისთა გამოირღვება. საქარის საველედ სადგურზე თორი კაპისტონისაგან შამპანური წესით დამზადებული ღვინოსაზელი და შუა შამპანური შერად მაღალი ღირსებისა უამისინა. მუკვანებობისა და მდენივებისა ინსტრუქციის სადგურსტაციო კომისიის სტრამბზე კაპისტონისაგან დაშამპანებულა საშამპანურ ღვინოსაზელი 1937 წლის 12 დეკემბერს, 1938 წლის 29 იანვარს და 1939 წლის 20 დეკემბერს მაღალი მუფასება და ნიშანი მიიღო. ღვინის ნიმუშები წარმოადგინა იყო საქარის საველედ სადგურიდან ვ. დემეტრაძის მიერ. იგივე ნიმუშები 1939 წელს კაპისტონელი იყო საქარის საველედ სადგურზე სადგურსტაციო კომისიის მიერ საბჭოთა კავშირის ცნობილი შამპანისტი პრფ. ფილოვსკი-ბერგის შონაწილობით, რომელმაც საშამპანურე ყიფის ღვინოსაზელიდან ეველად შერად მიიღონა და მაღალი მუფასება მისცა 1938 წელს მოსკოვის თორი კაპისტონის და შუაღარი იგი ფრანკულ შარღონეს. ინსტრადურ სადგურსტაციო კომისიის სტრამბზე ქ. მოსკოვი 1940 წლის 3 მაისს თორი კაპისტონის საშამპანურე ღვინოსაზელი

ადგილობრივი წესით დაკუნების იგი იძლევა ნახ, პარმონიულ, სასიამოვნო გემის სუფრის ღვინოს, კარგად გამოასული დავარცების ბუტელით.

თორი კაპისტონის ღვინის ქიმიური ბუნების დასახსნათებულდ ევემათ მოუვანილია სხვადასხვა ადგილიდან მიღებულ ექვანდის დაშამპანებულ სუფრისა და შამპანური ღვინოების ქიმიური შედგენილობის მონაცემები (იხ. ცხრ. 6).

პროფ. კ. მოგდაძის (3) მიერ წარმოდგენილი ანალიზების შესწავლით პირანის სოფ. მასის მაღლობი ადგილობრივი თორი კაპისტონის ღვინო შეიცავდა ულოკოლს, სუფრის სიმუფასე და ექსტრაქტს შემდეგი რაოდენობით (იხ. ცხრ. 7).

როგორც მოკვანილი შონაველებიდან ჩანს თორი კაპისტონის ღვინო სავალდ მდინარი ქიმიური შედგენილობით ხსნითადა. აღსანიშნავია მაღალ ალკოჰოლიანობასთან ერთად შედარებით მაღალი მეგანიობა და საშუალო დიდი სხეული (ექსტრაქტი).

თორი კაპისტონი შერად საინტერესო ვიძია, იგი ადგილობრივ და ფრანკულ შამპანურე ვიძებისა შედარებით იძლევა მაღალი ღირსების ღვინოსაზელი საბჭოთა შამპანურსათვის. საფრანკოვის შამპანური ვიძები იმერეთის პირობებში ვერ ჩნდება სავალი მეგანიობას და შედარებით დუნ გამოდის, მაშინ როგორც თორი კაპისტონის ღვინო მაღალი ტემპერი თვი-

სხვადასხვა რაიონის თორი კაპისტონის ღვინოების ქიმიური ანალიზების შედეგები (ანალიზები შეარულებულია საქარის საველედ სადგურზე)

ნიმუშის აღწერა	100 სმ ³ ღვინო შუიკის ვ-ით													
	მოსკოვის წელი	ფრანკული წინა	ალკოჰოლი მით. %/ით	სუფრის მუფასება	ექსტრაქტი მუფასება	არ.ბუტელი	ულოკოლი	სუფრის მუფასება	ექსტრაქტი	სუფრის მუფასება	ექსტრაქტი			
1. სუფრის ღვინოები														
სოფ. ღარსბელი	1912	0,9779	7,1	0,77	0,08	0,66	—	1,98	0,23	—	0,04	0,78	0,01	0,02
სოფ. ანაწილი	19:3	0,9917	11,05	0,58	0,13	0,42	—	1,45	0,18	—	0,07	0,49	0,04	0,04
სოფ. კაპოლა კავთოვი	1913	0,9969	10,0	0,98	0,07	0,89	—	2,10	0,17	—	0,08	0,64	0,04	0,02
სოფ. კაპოლა ფრთხალი	1913	0,9916	11,93	0,41	0,10	0,28	—	1,98	0,29	—	0,08	0,64	0,07	0,04
სოფ. ზუგდიდის საქარის საველედ	1946	0,9932	12,32	0,68	0,07	0,60	0,28	2,56	—	—	0,11	0,65	0,04	—
სოფ. ზუგდიდის საველედ	1947	0,9921	12,32	1,09	0,11	0,95	0,36	2,06	—	—	0,11	0,01	0,05	—
სოფ. ზუგდიდის საველედ	1948	0,9920	11,42	0,82	0,12	0,65	0,37	1,68	—	—	0,11	—	0,02	—
სოფ. სადგური	1927	0,9969	12,59	0,61	0,10	0,47	—	1,77	0,29	0,34	0,06	0,62	0,06	0,04
სოფ. ღარსბელი	1928	0,9920	12,14	0,98	0,08	0,86	—	2,0	0,16	0,486	0,05	0,66	0,02	0,03
2. შამპანური ღვინოსაზელი														
სოფ. ფრანკული	1938	0,9959	11,14	1,15	0,10	0,01	0,37	2,56	0,23	0,30	0,141	0,67	0,63	—
სოფ. თორი კაპისტონი	1939	0,9956	10,43	1,09	0,08	0,99	0,36	2,04	0,21	0,36	0,081	0,62	0,02	—
სოფ. ისტარია	1937	0,9922	12,05	0,77	0,08	0,66	0,25	2,04	0,18	—	0,09	0,65	0,02	—
სოფ. ფრთხალი	1940	0,9919	13,34	0,68	0,05	0,60	0,18	2,11	0,24	0,32	0,15	0,75	0,06	—

მიიღო მაღალი ნიშანი 7,7. 1943 წელს 17 აგვისტოს ქ. თბილისში საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სოფლის მეურნეობის განყოფილების მიერ მოწვეულ სადგურსტაციო კომისიის სტრამბზე, რომელმაც ესწრებოდნენ საბჭოთა კავშირის ცნობილი სპეციალისტები თორი კაპისტონის ღვინომ სოფ. თორი კაპისტონის საველედ მაღალი ნიშანი 7,8 ბალი მიიღო და შეფასებული იყო როგორც „შედარებული გემოსა და არომატის ღვინო“. შუა შამპანურიებიდან ეველად მაღალი მუფასება ვიძების მარღონეს შემდეგ მიიღო ს. თორი კაპისტონის 1939 წლის მოსკოვის კაპისტონის ღვინომ, რომელიც ჩამოსხმული იყო 1942 წელს. სადგურსტაციო კომისიის სავალი მუფასებებიდან დასკვნა საქართველოში მაღალი ღირსების შამპანური შიგობა დაშამპანდეს შესადურ მიკრორაიონებში შემდეგი ვიძებიდან: თორი კაპისტონიდან, რაჭულ მყეფანიდან, ციცქასკან და მელბანიდან.

სეგბთან ერთად საქმოდ მაღალი და მასთან სასიამოვნო მეგანიობით ხსნითადა. ამ თვისების გამო თორი კაპისტონი ავტო-

ცხრილი 7			
თორი კაპისტონის ღვინო	ალკოჰოლი მით. %/ით	სუფრის სიმუფასე	ექსტრაქტი
საველედ	11,85	0,65	1,879
ფრთხალი	13,34	0,85	2,104
ფრთხალი	10,01	0,35	1,452

რიტეულ სადგურსტაციო კომისიის მიერ 1943 წლის 17 აგვისტოს სტრამბზე მიწვეულია ერთ-ერთ საველედ ვიძიდან შამპანურის დასამზადებლად.

მაღალი ღირსების სუფრის ღვინოს იძლევა თორი კაპისტონი ავტოვულ ექვანდულ და იმერული წესით დუნებისს. მისი ღვინო სიმუფასე მღვირ ბუტელიდან ერთად, საშუალო სხეულით, ხსნით და სასიამოვნო სისხლისით ხსნითადა. განსაკუთრებით კარგია ბაზაღვიანის, ღარსბელის, თორი კაპისტონის, ფრანკოლის, სარატოვის, ისტარია და სხვ. სოფლების თორი კაპისტონის ღვინო. ამ თვისებების გამო ვიძა პროფ. კ. მოგდაძის ცამდო-

გემო სპატიო ხასელი ღიბანხურა ადგილობრივ მუყენსეთა შორის (2, 3).

თორი კაპისტონის უერნის, მისი ნადრევი სიმფის გამო, მისხლეობა ნაწილობრივ თევზის სუქმედა. აგრეთვე შიქან სუფელად დაზნაბულ ეულოპოლო უერნის წყნის ნიშნები კარგი ღირსებით სსიათვება. მაღალ მაქრინობასთან ერთად უერნის წყენი შეიძავს მაღალ შეკვანასთან, რაც მას აძლევს მეტ სისხლისებს და უფრო სსიათობნის ზღის სასმელად.

აღნიშნული ღაფებითი თვისებების მიუხედავად, თორი კაპისტონი მდირედ არის გავრცელებული. ეს შეიძლება აიხსნას უიძის სათანადოდ შეუწყველობით, რადგან მთლიანად იმერეთისათვის, კერძოდ, ზეზო იმერეთისათვის თორი კაპისტონი როგორც სადრეო, მსახლანი და მსთან ხარისხოვანი ვიძი მეტად შესაფერი და სსურველია, ჩვენში შამპანური მრეწველობის შემდგომ კანეთარებასთან დაკავშირებით გათვალისწინებულია ზეზო იმერეთის რაიონებში ამ ვიძის უფრო ფართოდ გავრცელება. ვარაიციები. თორი კაპისტონის ვარაიციები ვერ აღმოჩნდები არაა, ვიძა და ვერმორელის ფრანგულ ამპლოკრაფიში დასსურველია „სურეოლა კაპისტონი“, როგორც თორი ვარაიცი (აღბათა ბავი კაპისტონისა), რომელიც შაივიც ცნობით 15 დღით უფრო ადრე შეიფუდება, ვიდრე ჩვეულებრივ კაპისტონი. ასეთი სადრეო ვარაიცი ვერ ნაბოები არ არის, თეთი ვარაიციის სსურველობა „სურეოლა“, აკადიც, ვავახივილის (4) განმარტებით, დამსწავლებელი გამოთქმა უნდა იყოს სიტყვა „სურეოლა“, რომელიც მტკენის სიმკვრივის აღნიშნულნი ცნება უნდა იყოს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რაბკული თორი კაპისტონი საგრძნობლად განსაკუთრება იმერული თორი კაპისტონისაგან და მსგან დაშოუციებული და განსსურველი ვიძია.

საურთო შეფასება და რაიონირება

თორი კაპისტონი ადგილობრივი, იმერული მდირედ გავრცელებული ვიძის ვიძია. ზეზო იმერეთის მუყენსეთის რაიონებში თორი კაპისტონის ნარგავა უფრო სშირად ნარევის სსათი, სოლო მუა იმერეთის სოფლებში ცალკეული მიერები გახვება. 1947 წ. ანურის მსახლებს თანასმად მისი ფართობი 45 ჰექტარს არ აღემატება. თორი კაპისტონისაგან შზადგება ძირითადდ შამპანურე ღვინობასა და სუფრის ღვინო,

მდირე რაფენობით იგი ადრე სიმფიის გამო გამოიყენება, როგორც სსურველ ვერნები.

თორი კაპისტონისაგან დაზნაბულად შამპანურე ღვინობასა და მაღალი ღირსებითი სსიათაგან, რომელმაც შიძოპოა მიწონება და მაღალი შეუსება ძილო მთელ რიც ავტორიტეტულად სადგეუტაციო კომისიის სსდომებს, რომელსა საფუძველზე იგი მიწრეულია შამპანური წარმების ერთერთ საყუფოთო ვიძად. შამპანური წესით დაფუძნული თორი კაპისტონის ღვინო სსიათაგება მდირევი ბუტეტი, ნაწი გემოთი, სპატიო სსეული და სსიათაგან სსისდისით. მაღალი ღირსების სუფრის ღვინო იძლევა თორი კაპისტონი ვერაბულ და იმერულ წესით დაფუძნების, ასახითებს სსიათობნო გემო, სპატიო სსეული და სსისხლის.

ვიძი საშუალო, სოლო კარგი მოვლის პირობებში საშუალოზე მეტი მოსავლიანობით სსიათაგან, მის შოვარ ღირსების შედგენს—ღვინის მაღალი ხარისხი და მისი სსეადსება დანიხნელებით გამოყენება (შამპანური, სასურველ იმერული და აგრკოული ტიპის ღვინოები, უერნის უაღკოპოლო წყენი და სუფრის უერნები).

ვიძის უარყოფითი თვისებად ითვლება მისი შედარებითი სსეტი გამოვლია სოკოვან ავადმყოფობის (მილდევისი) შიძარი, რაც თანამდროვე შოწინავე ავროტეჩიის გამოყენებით ავაცილ დასაბლვია სწორი და დროული წახობის ნატარებობ.

ავრეობით თორი კაპისტონი მდირეფს საწარმოო ვიძის ვიძების სარაიონო სტანდარტულ ასორტიმენტში მეტრანილი არ არის, თუმცა იგი როგორც შედარებით სადრეო ვიძი უფავად ზრსპეტეულია ზეზო იმერეთში შამპანური წარმოებისათვის, სოლო მუა იმერეთში სურრის ღვინისა და შამპანურისათვის. ამიტომ სსურველია იგი ფართოდ დაინერეოს აღნიშნულ რაიონებში.

ვიძი ფართო საწარმოო შამპანობა უნდა გამოიყენოს აგრეთვე საქართველოს დანარჩენ რაიონებში მის შემდგომი გავრცელებისათვის უფრო ზურსპეტეული რაიონების შესარჩევად და მდირეფსი ვიძების სარაიონო სტანდარტულ ასორტიმენტში შესატანება.

თორი კაპისტონი, როგორც შედარებით სადრეო ვიძი, თამაზდ შეიძლება ურითი ვარაიანის და ჩრდილოეთ კავკასიის მუყენსეთის რაიონებში გამოავსდებოდ სუფრისა და შამპანური ღვინის მიღების მიზნით.

Капистони ქერქი

Местный малораспространенный сорт белых столовых вин. Распространен в основном в Ораджикндзевском районе (Верхняя Имерети); используется для приготовления качественных шампанских виноматериалов и столовых вин.

Молодой побег. Коронка и первые два листочка имеют густое войлочное опушение и белую окраску со слабо-розовой каймой вокруг коронки и первых листочков. Опушение верхней стороны нижерасположенных (3—4) листочков заметно уменьшается и листочки окрашиваются в зеленовато-желтый цвет со слабо-розовым оттенком, а с нижней стороны опушение и окраска сохраняются.

Лист. Листья средние (19×18 см), округлые, трех- реже пятилопастные, а еще реже почти цельные. Поверхность листа сетчато-морщинистая, глянцевая, неопределенно-изогнутая. Средняя лопасть листа вытянутая, чаще она остроугольная.

Верхние вырезки средние, реже глубокие, открытые, лировидные с округлыми, либо почти параллельными сторонами, реже—закрытые, с яйцевидными или

узко-эллиптическим просветом. Дно вырезки округлос либо заостренное, иногда с характерным для сорта однозубчатым дном.

Нижние вырезки неглубокие, открытые в виде входящего угла, либо лировидные с почти параллельными сторонами и округлыми или заостренным дном. Иногда нижние вырезки слабо развиты или вовсе отсутствуют.

Черешковая выемка обычно открытая, глубокая, квадратная либо шовчатая, с острым или округлым дном, часто со шпорцем.

Зубчики на конях лопастей треугольные с острой верхушкой, реже встречаются треугольные с выпуклыми сторонами, либо узко треугольные, оттянутые в острие. Боковые зубчики пыловидные, односторонние выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа довольно густое, состоящее из густых паутинистых волосков с подстилающим редким паутинистым пушком.

Черешок вино-красный, несколько длиннее срединной жилки листа, либо равен ей.

Цветок. Цветок обоеполюй, тычинок пять-шесть, тычинки прирастающие. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,5 и больше. Пестик конической формы с хорошо выраженным столбиком и округлым рыльцем.

Гроздь. Гроздь средняя (15 × 10 см) коническая, реже цилиндрико-коническая, крылатая, плотная; реже — очень плотная. Ножка грозди короткая (2,5 — 3,5 см), древеснеющая у основания и окрашенная. Ножка ягоды длинная (6—7 мм) зеленого цвета. Подушечка узко-коническая, бороздавчатая.

Ягода. Ягоды средних размеров (1,75 × 1,68 см), округлые, реже слабо-овальные, зеленовато-желтого, иногда с пятнами загара на солнечной стороне. Мякоть несколько плотная, разлывалося. Сок бесцветный или почти бесцветный.

Семя. Семя в ягоде в среднем два. Семена мелкие (длиной 6—7 мм, шириной 3—3,5 мм) желто-коричневые, с клювиком желтоватые. Халла расположена в верхней части семени, овальная, реже — округлая, с ровной или несколько вогнутой поверхностью и окружена округлой бороздкой. Бороздки на брюшной стороне не глубокие, тянутся параллельно семяшву и теряются у клювика. Клювик цилиндрический, длиной 1,5—1,8 мм, желтоватый, покрыт мелкими бородавками.

Капистони тетри винный сорт среднего периода созревания. Используется для изготовления качественных столовых вин и шампанских виноматериалов. Распространен в селах Орджоникидзевского

района Верхней Имерети в виде маленьких участков и примеси к основным стандартным сортам винограда. Сорт среднеспелый, качественный, чувствителен к грибным болезням, в особенности к милдью. Созревает раньше других имеретинских сортов. Лучшие виноматериалы для шампанского получаются на периферийно-карбонатных почвах в Орджоникидзевском районе. Эти виноматериалы характеризуются прозрачностью, зеленовато-желтой окраской с приятной свежестью, характерным букетом и гармоничным вкусом. Столовые вина светло-золотистые, с приятным гармоничным вкусом и характерным сортовым букетом. На заселении центральной декустационной комиссии в Москве в 1940 году вино Капистони тетри урожая 1938 года было оценено баллом 7,7 (при 10-ти балльной системе) и признано лучшим материалом для шампанского.

Капистони тетри в паройонный ассортимент винограда не введен. Сорт безусловно перспективен, его смело можно рекомендовать для введения в стандартный ассортимент винограда в районах Верхней Имерети для приготовления качественных столовых вин и шампанских виноматериалов. Капистони тетри как сравнительно ранний сорт перспективен для широкого испытания в южных виноградарских районах СССР (Украина, республики Закавказья и Средней Азии) для приготовления качественных столовых вин и шампанских виноматериалов.

ლიტერატურა — Литература

1. დედაძე ა. ვ. მკვლევარის დასავლეთ საქართველოს მუზეუმების მუდმივი მუზეუმების დაზარალების და სპეციალიზაციისათვის. ტფილისი, 1936.
2. მთელი დედაძე მ. მუზეუმების, თბილისი, 1931.
3. მთელი დედაძე მ. შირაზის მარხის სტრუქტურულ-სტატისტიკური მუდგობის ნაწილის აღწერა. საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. VIII, თბილისი, 1925.
4. ტაბიძე დ. ვახს ჯიშები საქართველოს მუზეუმებისთვის. თბილისი, 1941.
5. ჯაფარიძე ი. ე. საქართველოს ცენტრალური ისტორიის წიგნი II, თბილისი, 1934.
6. ხაჩიძე ი. ე. ეკონომიკური ბუი სახელმწიფოების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
7. პოდგორნი პ. სახელმწიფოების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
8. ვიციანიძე ე. გ. ვინაძეები და იმერეთის სტრუქტურული მუდგობის სახელმწიფოების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
9. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
10. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
11. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
12. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
13. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
14. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
15. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.
16. გორდენკო კ. ი. ვინაძეების ხრესთი შორაპნისკო უელის კუტაისისკო გუბერნიის. ტ. V, ნაწილი II, ტიფლისი, 1887.

კატეტი

კატეტი წითელურინანი სწარმოო ვაზის ჯიშია. იმდგა სუფრის ხარისხიდან წითელ ღვინოს. გარყვევებული აფხაზეთისა და სამეგრელოს მევენახეობის რაიონებში მიერ ფართობზე. ადგილობრივ მევენახეობაში არის და შეენახების სპეციალურ ლიტერატურაში კატეტი ცნობილია კატეის (სამეგრელოს რაიონებში), კატეივის, აკატეის, კავიას, კატეის და სხვ. (აფხაზეთის მევენახეობის რაიონებში) სახელწოდებით (პროფ. ი. კვარაცხელია, 12; კ. მაკუარიანი, 14; კ. მოდებაძე, 2; ს. ტიშოვევი, 17; ს. ჩოლოყაშვილი, 4; და სხვ.), უსსურ ამპელოგრაფიებში კატეტი ცნობილია აფხაზეთის (*Abkhazii*) და კანისის (*Katchitiki*) სახელწოდებით.

კატეის წარმოშობისა და საღებობის საკითხზე სხვადასხვა მტკიცებულება არსებობს. ლიტერატურულ წყაროებში მოყვანილი მტკიცებულებანი დაკლებული პირებისა აფხაზეთი ვაზის ჯიშებისა და კერძოდ, კატეის წარმოშობის შესახებ ნაკლებად დაზუსტებულია. ამჟამად, კატეტი, ს. ტიშოვევი (17) სრულიად საბარსტილანა თვლის ამიერკავკასიის დასავლეთ მხარეს ვაზის სამშობლოდ, მაგრამ სისხლის ოლეში (აფხაზეთში) შეგნახების გარეგნულად რატიმდებ ცნებულებებს და ბერძნებს მიუყვანს. კერძოდ, კატეის წარმოშობის შესახებ ს. ტიშოვევი (17) შემდეგს წერს: „კატეტი პირველად ცნობილი ცას და სოფ. დრეფშიში (ადგილმდებარეობა ანკარაში) და სწორედ მთიანეთი იყო აფხაზეთის (კავიასი) მიერ. როგორც ამბობენ, — განაგრძობს ტიშოვევი, — ამ ვაზის რწყები კავშირსაა გენერალ რაუტისი და აბა გელაშვილი“. პრიმო: ი. კვარაცხელია (12) უთვლიან მონაწილეულად ღარსნოსთა კატეის კვირტიან მთიანეთიდან თვლის, მაგრამ საბოლოო დასკვნისაგან თავს იკავებს.

უფრო დაწვრილებითი ცნობები კატეის წარმოშობის შესახებ მოყვანილი აქვს კ. მაკუარიანს (13). მისი ცნობით, ჯიშის სახელწოდება წარმომადგარი აფხაზეთის (კავიასი) სახელისაგან, რომელმაც პირველად გააშავა ეს ჯიშის დრეფშიის თვის სოფ. ანკარაში. სოფლო აფხაზეთს კატეტი ეს ჯიშის წარმოიღო ბოშორის განყოფილების უფროსისაგან, ვანასხელის კი ის მიუღია ბენერალ რაევისიანს.

აღვიდად შეიძლება დაერწმუნევი, რომ მოყვანილი ავტორთა მტკიცებულებანი კატეის წარმოშობის შესახებ, ძირითადად დამყარებულია კ. მაკუარიანის ცნობაზე, რომლის შემოწმება საქმოდ მშვიდა, ამიტომ მისი გამოყენება ჯიშის წარმოშობის საკითხის განსარკვევად შეუძლებელია.

უფრო ნაშვლი, დაზუსტებულ დასაქრემს ჯიშის წარმოშობის განსარკვევად წარმოადგენს ჯიშის შიროფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებები.

ამ ნიშან-თვისებების მიხედვით, სახელდობრ: დიდი თითქმის დაწვრილი, ქვემო მხრიდან შეხვეტილი ფორმების, საშუალოდ მტკეპნის, ოდნავ მუხეტილი ფორმის მომრეკვლო მარცვლის, ვაზის საერთო მსკვლელები და გრძელი სვეტრეციო პერიოდის გამო იგი უდავოდ ადგილობრივი ჯიშია წყებას *prol. pauciflora* Negr.-ის ჯიშობრივ-ტეგორადიულ ჯგუფს მკუთხის. მართლაც, ამ ძირითადი ნიშნების მიხედვით კატეტი მკუთხიდან განსხვავდება, როგორც დასავლეთ გერმანიის *prol. occidentalis*, Negr. ისე მუა აზიის სამხრეთ-აღმოსავლეთის *prol. orientalis*, Negr. ჯგუფის ვაზის ჯიშებისაგან.

ამრიგად, ვაზის საერთო მსკვლელები, მისი შიროფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების ადგილობრივი ჯიშების საშუალო მსკვლელები, ჯიშის გარეგნულად მუდმივ კოლქტობის რაიონებში (აფხაზეთი, სამეგრელო) და მისი გარემო პირობებისაგან კარგი შეგნება უდავოდ ამტკიცებს კატეის ადგილობრივი (კოლქტობის) ფორმათა წარმოქმნის კრამი წარმოშობის საკითხს.

ჯიშის სწორების განსაზღვრისათვის წყებას საშუალო მასალები არ მოგვეპოვება. კატეის სახელწოდებით ჯიშის ცნობილია XIX საუკუნის შორეულ ნახევრიდან. უდავოდ, რომ ჯიშის მანამდე არსებობდა, შეიძლება სხვა სახელწოდებითაც, და ალბათ ფართობიც დიდი გვირა. სოკოვან აუღმყოფობათა და ფილოქტერის შემორამდე, როგორც ვიცით, ვნახეს აფხაზეთში საშუალო დიდი ფართობი გვირა. შ. ბალასის (6) ცნობით აფხაზეთის ვენახების საერთო ფართობი 2535 ჰექტარს აღწევდა.

სოკოვან აუღმყოფობათა და ფილოქტერის გარეგნობის შედეგად ვენახების საერთო ფართობი საგრძობად შემცირდა. შემცირდა აგრეთვე კატეის ფართობიც. უკვე 1930—1935 წლებში, პრიმო: ი. კვარაცხელიას (12) ცნობით, კატეის მთლიანი ნარკვები შემორჩენილი იყო მხოლოდ გუდაუთის რაიონში, აფხაზეთის დანარჩენ რაიონებში კატეტი მხოლოდ რამდენიმე ათეული ძირის სახით იყო გარეგნულად. აფხაზეთის გარდა კატეტი აგრეთვე სამეგრელოს მევენახეობის რაიონებში მოიპოვებოდა.

ამჟამად, კატეტი გარეგნულად მთლიანად აფხაზეთისა და სამეგრელოს მევენახეობის რაიონებში. მისი პირითადი ნარკვები მოიკლებულია გუდაუთის, ცხაპანს და ჩხორაქუცის რაიონებში. ჯიშის საერთო ფართობი, ვნახესის 1910 წლის აღწერის მსხვერუთ 26 ჰექტარს არ აღემატებოდა. აღნიშნული ფართობის განსრულება დასავლეთ რაიონების მისეგნით მოგებულია 1-ლ ცხრილი.

ცხრილი 1			
კატეის ფართობის განსაზღვრა მევენახეობის რაიონების მიხედვით			
რაიონის დასახელება	ფართობი ჰკ-ით	რაიონის დასახელება	ფართობი ჰკ-ით
გუდაუთის რ-ნი	3,14	ჩხორაქუცის რ-ნი	5,48
სოხუმის რ-ნი	0,07	წყაბუკის რ-ნი	0,7
მახაბის რ-ნი	0,01	გუდაუთის რ-ნი	1,18
ლაბნაბის რ-ნი	0,13	საგურამოს რ-ნი	0,02
წყაბუკის რ-ნი	0,01	ცხაპანის რ-ნი	12,69
		წყაბუკის რ-ნი	1,93
სულ საქართველოში			25,36

როგორც 1-ლ ცხრილიდან ჩანს კატეის ფართობის 85% მოდის სამეგრელოს რაიონებზე, სოლო დანარჩენი 13% — აფხაზეთზე. ფაქტურად კატეის ციცილებით უფრო მეტი ფართობი უკირავს. იგი ძირითადად მაღალარის სახით იყო გარეგნულად და 1940 წელს აღურიცხავი დარჩა. 1947 წლის უფრო ზუსტი აღრიცხვის მიხედვით კატეის ამჟამად სამეგრელოში უკირავს 5,04 ჰექტარი, აფხაზეთში 1,71 ჰექტარი, სოლო გერმანია 1,12 ჰექტ. სულ საქართველოში კატეის უკირავს 7,93-მდე დაბლარი ვენახი და 30 ჰექტარამდე მაღლარი.

ბოტანიკური აღწერა

კატეტი დაწვრილია მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტრუქციის აფხაზეთის დასავლეთ პუნქტზე სოფ. ახალი სოფელი (გუდაუთის რ-ნი) ორჯინიკის სახელობის კოლმეურნეობაში. ვაზი გამე-

კახიკა კაჩიკა

დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეტერინო ფაზების დავალობის დრო					სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)	კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)	კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)
		კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)	კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)	კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)	კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)	კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)			
სოფ. ახალსოფელი, ორჯინიძის სახელობის კოლმეურნობის საკულევო ეკანი	1936	15.IV	5.VI	31.VIII	15.X				
	1937	16.IV	4.VI	27.VIII	28.X		196	3.989	746
	1938	18.IV	13.VI	24.VIII	18.X		183	3.765	459
	1939	19.IV	4.VI	21.VIII	12.X		183	3.576	934
	1940	16.IV	8.VI	3.VIII	5.XI		203	3.924	959
საშუალო	17.IV	7.VI	27.VIII	29.X		188	3.6	774	
მეცხოვეთება-მედიცინის ინსტიტუტი, კ. თელავი	1948	26.IV	6.VI	29.VIII	28.IX				
	1949	2.V	12.VI	8.IX	15.X				
	1950	12.IV	26.VI	30.VIII	29.IX				
	საშუალო	23.IV	15.VI	2.IX	4.X		164	3.000	611

ბაზისზე ცვალებადობა აგრეთვე აქტიურ ტემპერატურაში ჯამში 3576-დან 3939-მდე და საშუალოდ 4 წლის მანძილზე 3814-მდე აღგნეს. ზოგიერთ წლებში სავეტერინო პერიოდის განმავლობაში აქტიურ ტემპერატურა უფრო დიდი ჯამი (მაგალითად, 1937 წელს 195 დღის განმავლობაში 3989,4) მართლაც დღედაღამ ტემპერატურების მაღალი დონის შედეგია.

მაგალითად, ჰერის საფარო ტემპერატურის თვიური დონე 1937 წლის სექტემბერში 3,1⁰, ხოლო ოქტომბერში 1⁰-ით უფრო მაღალი იყო, ვიდრე 1940 წლის იმავე დროს, ახვედრის ნაღველების ჯამი ამ თვეებში 85 მმ-ით ნაკლები იყო, ვიდრე 1940 წელს. გორის მხრივ, კატეის სრული დამწვობა 176 დღის განმავლობაში 1939 წელს, როცა აქტიურ ტემპერატურა ჯამი 3576⁰, ხოლო ნაღველების ჯამი 934 მმ აღწევდა, იმის თაველია, რომ კატეი თავისუფლად შეიძლება დამწვობდეს უფრო გრძელ პერიოდში, ვიდრე შედარებით უფრო მცირე ნაღველები, ხოლო ჯამი აქტიურ ტემპერატურის საშუალო 3500⁰-მდე აღწევს.

ერთ წლიდან ორ წლებში მომწიფდება. უკანის სრული სიმწიფის მომერტისთვის კატეის ერთწლიანი რკები თავისუფლად აწერენ მომწიფებას. ახსნაზე მისი სტრუქტურული პერიოდები, სადაც სანერგობა სავეტერინო პერიოდი და დიდა აქტიურ ტემპერატურა ჯამი, თავისუფლად აწერენ მომწიფებას კატეზე უფრო სავანო პერიოდის რკები, რადგანაც ჯამის სრული სიმწიფიდან მასობრივ ფიზიოლოგიკურად, ითქმის ერთი თვის მანძილზე. ჰერის დღედაღამი საშუალო ტემპერატურა 10⁰ უფრო მაღალია.

კატეის ზრდის სიძლიერე ჯამის ზრდის სიძლიერე სავანობილად ცვალებადობს ნიადაგის თვისებების შესაბამისად. განვითარების შედეგობით თანაბარ პირობებში კატეის მდინური ზრდა ახსიათებს, ასეთია იგი სოფ. ახალსოფელში. კ. მაკვარიაში, თ. კვარაცხელიას, ს. ტომოფევისა და სხვ. დაკვირვებებით კატეი მაღალარდ დაბალარდ მდინური იზრდება. ამრიგად, როგორც დაბალარდ, ისე მაღალარდ კატეი მდინური იზრდება და თავისუფლად შეიძლება მიეყოფინოს ჯამის ჯამთან იმ ჯერზე, რომელსაც მდინური ზრდა ახსნათებს.

მოსავლიანობა. კატეი მრავალი სხვა ადგილობრივი ჯამის ჯამის მსგავსად აგრეთვე იმდენად მოსავლიანია. სოფ. ახალსოფელში წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით კატეი დარგვიანად მჭირე წელს იმდენად პირველ ნიშანს, მესამე წლიდან იგი იმდენად მოსავლიანია წინის, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავლას გვაძლავს.

კატეის მოსავალი საშუალოდ 60—80 ცენტნერს უდრის ჰექტარზე. ცხელი, ცალკეული ნაკვეთების მიხედვით მისი მოსავლიანობა ძალზე ცვალებადობს. ზოგიერთი აქტიურ, მაგალითად კ. მაკვარია და ა. გორივი კატეის მოსავლიან ჯამად თვლიან მანის, როსტის პროვ. კ. კვარაცხელია და ს. ტომოფევი, პირიქით, კატეის საშუალო და მცირემოსავლიან ჯამად თვლიან. ადგილობრივ ჯამებთან შედარებით კატეი უფრო მოსავლიანია და თავისუფლად შეიძლება მიეყოფინოს საშუალოზე

მაღალმოსავლიან ჯამებს, ხოლო თუ ახსნაზე მომწიფებულ იმერულ ჯამის ჯამების—ცოლიკურის, ციციქის და სხვების მოსავალს შედარებთ კატეი საშუალომოსავლიანი ჯამი აღმოჩნდება. ამრიგად, კატეი შეიძლება საშუალომოსავლიან ჯამად მივიჩნიოთ.

კატეის მოსავლიანობის უფრო სრული დასხიათებისთვის კატეი მოსავლიანობა შედგენილია ინსტიტუტის დასავლეთ ჰექტზე სოფ. ახალსოფელში ჩატარებული დაკვირვებათა შედეგები (იხ. ცხრილ. 3).

ცხრილი 3

ცხოვეთების მშენებლობის შესახებ

სოფ. ახალსოფელი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი
სოფ. ახალსოფელი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი	35 კვადრატული მეტრი
კატეის სავეტერინო პერიოდის დასრულების თარიღი (დღეები)	16	1.0	1.14	135.0	135.0	216	61.6

მე-3 ცხრილის მონაცემების მიხედვით კატეის მშენებლობის კოეფიციენტი ჰერების 0,5-დან 1,5-მდე, ხოლო მტყენის საშუალო წონა 120-დან 160-მდე. ცალკეული კარგად განვითარებული მტყენების წონა 250—300 გ უდრის.

ამ მონაცემების მიხედვით კანკარაშვილი მოსავალი აკარი დაკვირვების დროს (3,5 კვ.მ კვეთისარზე 16 კვირი) შეადგინს 61,6 ცენტნერს ჰექტარზე. ცხელი, ანაირი კვეთის არზე ჯამის მდინური ზრდის დროს 16 კვირი ორმხრივი მაღალარდის წესით ფორმირების შედეგად მჭირე დაკვირვება, რის გამოც მოსავალიც მჭირე, სრულმჭირე პირობებში 3,5 კვ. მეტრის კვეთის არზე ჯამს უნდა მიეღოს არანაკლებ 20—25 კვირი, რომ კამ შესავლდეს დაიკვირვის და მოეცეს სრულმჭირე მოსავალი, რომელიც კატეისთვის უნდა უდრიდეს საშუალოდ 80—100 ცენტნერს.

სოკოვან აჯადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. კატეი უფრო მგრძობიანობა მიღების მიმართ, ვიდრე ნაკრის მიმართ. სავანობა კატეის გამძლეობა ადგილობრივი ჯამებთან შედარებით კარგია, ხოლო დანაკვეთი სავანობა კატეის ჯამს უნდა მიეღოს ცოლიკურთან, შედარებით მისი გამძლეობა მიღების მიმართ სავანობაზე უფრო სუსტია, ნაკრის გამძლეობის მხრივ კი იგი არ ჩამორჩება მას.

ჯამის აგრეთვე იქნის თავისებურება. კატეი მჭირედაც მჭირე და გამოვლინებულია. მაღალარდ ფორმირებისთვის. მაღალარდ ფორმირებული კატეი მაღალ მოსავლას იმდენად და მისივე დონეზე კარგი ხარისხის დგებოდა. შედგენილების ახალ პერიოდში, სოკოვან აჯადმყოფობა გავრცელების შემდეგ, კატეის აქტიურად დასავალი და სხვაუკუნ

ცალმხრივი და ორმხრივი მშალვის წესით. ცალმხრივი და ორმხრივი მშალვის წესით განსვლინდნენ დროს კაპიტ, როგორც მლიერი სრდის ვაზი სათანადოდ ვერ იტვირთება, რის გამოც მისი მოსავალი უხეი არაა. მოსავლის გადაღების მიზნით საკვიროს კაპიტისათვის გამოვიყენებთ უფრო დიდი დატვირთვის ფორმით. ამიტომ კაპიტის დატვირთვისთვის პრესპექტივულად უნდა მივიჩნიოთ მუდგი ქართული ფორმა—ოლსხარი, რომელიც ხანაოთხება საშუალო სიმაღლის ტრინა და მრავალწლიანი მსრუბით, და ცალმხრივი ან ორმხრივი კორდონი 2—4 სასხლავი რგოლით. ამინსული ფორმები ფართოდ უნდა გამოიყენდნენ წარმოებაში მათგან უკეთესის შერჩევით მისნით.

არსებულ ნარგავებში მოსავლიანობის ადაღების მიზნით უნდა შემოღებულ იქნეს ასედაცნარდა ელორტების წვერების წაწყვეტა ვეგალიობის დაწყებამდე ან მის დაწყებამდე. ეს ოლსინსიება ხელს შეუწყობს დაჯგუფებას და უფრო მკვირივი მტევნების მიღებას. კაპიტისთვის შესაფერისი ავროკლინის გამოყენებით თავისუფლად შეიძლება კაპიტის მოსავლიანობის საგრძნობი გადიდება და ღვინის ხარისხის გაუმჯობესება.

ფილოქსერა და მძივრეები მონათესავე ობიექტებში, კაპიტს საშიშოდ კარგი მონათესავე ასხიათების ფლოქსერაგამდამდე საძირებთან. გამოიყენებენ უკეთესი მუსორცებისა და ზრდადნობების უნარი გამოამაგებენ რიპარიტარუსების 3309-თან. საქართველოს მევენახეობის რაიონებში ფლოქსერაგამდამდე საძირების ფართო გამოყენების შემდეგ კაპიტისთვის შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს მუდგევი საძირები: შიის ფარგლების მდარებით მძრად კინარ ნიდაგებისათვის რიპარია X ბერლანდორი ნიბ ან 420ა, სოლო სხვა ნიდაგებისთვის, სადავ კირის რაიონებში (კლდეების კარბინტები) 20—25% არ აღებატება რიპარია X რუბეტის 3309 და 3306. მლიერი კინარ ნიდაგებზე, სადავ კლდეების კარბინტები 60% მდე დევეს, უჯოტისა მძლა ბერლანდორის 41მ გამოყენება, როგორც ვეგალზე მტედე გამაღე საძირ კირის დიდი რაიონებით შემოღებულ ნიდაგებზე.

ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნის შექანიკური მედეგნილობა. კაპიტის ხადღენს კაბია. მტევნის ცარტუნული მუსკულაბა, მისი მუქნიკური მედეგნილობა და აგრეთვე წვენის ქიმიური მედეგნილობა მდგომარეობს მისი საღვინედი კაპიტისთვის უპირატესობაზე. შირთლზე, კაპიტისაგან კარგი ხარისხის წითელი სუფრის ღვინო დგება მათგან, როგორც იგი ნაქლებად მიშინიღვლი და გამოსაღება სუბმულ უკრამდე.

კაპიტის ვერმის მუქნიკური მედეგნილობის გასაცნობად ქვემოთ მოყენილია ანალიზის შედეგები. საანალიზო მასალა აღებულია, როგორც მალდარი (სოფ. ახანდარა), ისე დაზღარი ვენსინიდან (ს. ახალსოფელი, საკოლქევიო ვენსი). მუქნიკურები ანალიზები შესრულებულია მევენახეობის ინსტიტუტის აფხაზეთის დასაქრენდენტურე ა. იობისთან და კ. ტაბაის შიერ (ის. ცხრ. 4).

ცხრილი 4
კაპიტის ვერმის მუქნიკური ანალიზის შედეგები

ანალიზის წარმოების ადგილი	სიხვედრის წილი	საანალიზოდ აღებული მტევნის წონა გრამში	საანალიზოდ სარ. რაოდ. მტევნები	მტევნის შემადგენელი წარმოები %ით					100 მარცხელის წონა გრამში	100 წარმოის წონა გრამში
				მარცხელი	მწიკტი	კანი	წიწები	წვენი		
გუდალეთის რიჩი, სოფ. ახალსოფელი, საკოლქევიო ვენსი	1940	140	80	96,25	3,75	12,60	4,5	79,15	57,0	3,95
გუდალეთის რიჩი სოფ. ახანდარა, მალდარი	1935	134,8	74	95,62	4,38	12,35	5,41	77,86	55	3,92

როგორც მე-4 ცხრილში მოყენილი ცნობებიდან ჩანს, ვერმის მუქნიკური ნაწილების მეფარება მდარებით ნაკლებად მტევნებს. წვენის კაპიტისთვის 1,3%ით მეფარება წლის

მტეგროლოგიური პირობების გავლენის კარდა ფორმირების: ცალმხრივით შეიძლება იყოს გამოყვეული.

წარმოების პირობებში ღვინის და ჰაქის გამოსავლი ცვალებადობს და დამოკიდებულია, როგორც ნაკვეთების ადგილმდებარეობისაგან, ისე მტეგროლოგიური ფაქტორების გავლენისაგან. აფხაზეთის დასაქრენდენტურე (ს. ახალსოფელი) წარმოებული ღვინეებისთვის (1936—1940 წ.) მიხედვით ღვინის გამოსავალი მტევნებზე 10-დან 15 გვალდირამდე, სოლო კაპიტსა— შესაბამისად 25-დან 30 კგ-მდე ერთ ვენტრერ ვერმზეზე.

ამრიგად, გუდალეთის რაიონის ზღვისპირა ვენსი ხონიანი ცენტური უკრამდობის ღვინის და ჰაქის საშუალო გამოსავლად უნდა მივიჩნიოთ 72 გვალდირი ღვინო და 28 კგ ჰაქა და ღვეთ. მათისთანავე მუდგევი უზღვი ღვინის გამოსავალი უფრო ნაკლებად, მაგალითად, სოფ. ტურეთისთან ღვინის საშუალო გამოსავალი 70% მუდგენად.

წვენი ს. ქიმიკური მედეგნილობა. კაპიტის ვერმის წვენის ქიმიკური მედეგნილობა წლებში განმავლობაში საგრძნობლად ცვალებადობს, მაგალითად აფხაზეთის დასაქრენდენტურე წარმოებულ დაკვირვებათა მისცემად ეს ცვალებადობა 5 წლის განმავლობაში უნდადა 2,5% მუქნიკისთვის და 1,7% მუქნიკისათვის. წლებში კარგად აღინიშნული ცვალებადობის დახასიათებულად ქვემოთ მოყენილია ტექნოლოგიური ანალიზის შედეგები, მიღებულია რიგევის პერიოდში (ის. ცხრ. 5).

ცხრილი 5
კაპიტის ვერმის წვენის ანალიზის შედეგები

ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	საანალიზოდ აღებული მტევნის წონა გრამში	საანალიზოდ სარ. რაოდ. მტევნები	მარცხელი	მწიკტი	კანი	წიწები	წვენი	100 მარცხელის წონა გრამში	100 წარმოის წონა გრამში	ან. ღვინის წარმოების შედეგები			
											წვენი	რკინის წილი	მუქნიკის წილი	მუქნიკის წილი
სოფ. ახალსოფელი, საკოლქევიო ვენსი	1936	15, X	21,0	8,8	სოფ. ახალსოფელი	1939	12, X	19,1	7,8					
	1937	12, X	21,5	7,5	თღვივი ზეგა	1940	5, X	19,4	9,2					
სოფ. ახალსოფელი, საკოლქევიო ვენსი	1938	18, X	21,6	8,7	მალდარი	1955	21, X	22,0	10,5					
					მალდარი	1956	1, X	18,0	16,0					

1939—1940 წლებში მუქნიკისთვის დაცემა უხეი აღქმისევი რული ნაქლებით მუდგევი, მდარებით უფრო მძრად წლებში მუქნიკისთვის იხრდება და 21,9% აღწევს.

უკრამდობის დანიშნულება და ღვინის ხარისხი. კაპიტის ვერმისაგან ძირითადად მძრად სუფრის ღვინოს აუქნებენ. ღვინის კარდა კაპიტისაგან სადავლად მუდგევიად ვერმის უაღვიოლო უნდადა, რომელიც კარგი ღვინის გამომიღება.

კაპიტის უაღვიოლო წვენს ასხიათების ზომიერი მუქნიკისაგან და სალიანი მუქნიკისაგან, რის გამოც მომზადებულია მალე არ ბუზრდება და დიდი რაოდენობით მუქნიკის მიღების სეზონის განმავლობაში, სადავლად ვერმად კაპიტის ნაქლები გამოსავლია. მას აუღია ცარტუნული სიღმაზე, მარცხელის სიდიდე და სისაოფრო ეგო, რის გამოც იგი ნაქლებად მიშინიღვლია. სხვა სხის ღვინისთვის კაპიტე გამოყენებულ არაა, ჯრდ დიდი პრესპექტივა უნდა ამ მართოლებით.

ამრიგად, ვეგალზე უფრო მასშტაბილია კაპიტის გამოყენება მძრად სუფრის ღვინოების დასაქრენდელად და მართლაც, კაპიტის ღვინო ზღვისპირა, ოხანე დაქანებულ ვეკ ადგილებში, კერძოდ, დასაქრენდენტურე პუქანდარ (ს. ახალსოფელი) კარგი ღვინისთვის დგება. კაპიტის ღვინოს კარგი ფერი აქვს, იგი სინახით, კემის სისრულით და კარგად ცანვირებული კიშორი არამატით სისაოფრად. დასაქრენდენტურე პუქანდარ კაპიტის ღვინო თავისი ღვინისთვის არ მამოკარგდება ცნობილი წითელი კაპიტის—კაპიტისა და სადავლისაგან აფხაზეთის პირობებში დასაქრენდელ ღვინოზე.

ს. სოხუმში ღვინო-სიპრის ინსპექციისთან მოყვეული სადავლესუბეტიო კომისიის სხდომებზე (1938 წ. 26. V1 და 1939 წ. 16. X) კაპიტის ღვინომ საფერისა და კაპიტის ღვინოებთან შედარებით მალე მუქნიკის მუქნიკის მიღო, რაც ძირითადად ადგილმდებარეობის გავლენით შეიძლება ახასიანს. უფრო სანინტენსიო აღინიშნული აქტივობები თანაბარ პირობებში მიღებული მასალადიდან დასაქრენდებული ღვინოების დაბირისპირება და უკეთესი გამოყენება.

აფხაზეთი წითელი ღვინოების დახასიათება-მუქნიკისთვის. კაპიტის ღვინოსთან შედარებით, ქვემოთ მოყენილია სადავლესუბეტიო

ეიო კომისიის შეფასება. კომისია მოწვეული იყო ქ. სოსხვიძის ლენინო-სპირტის ინსპექციისთან ერთად ლენინობის სარისხის შემოწმების და დახასიათების მიზნით (იხ. ცხრ. 6).

ცხელი 6

საფეხბურთო კომისიის შეფასება		ცხელი 6
ნიმუშის აღების ადგილი	თარიღი	10 ხალხის მიხედვით (10 სკამი)
ველელოს რ-ნი, დახარაი ვენაი	კაპიტი, 1935 წ.	8,0 საკმოდ შეფერილი, დაწმენდილი, სრული, სასაბურთო ღვინო
ბაღრაი ვენაი	კაპიტი, 1937 წ.	7,1 შეფერვა სუსტი, არასაკმ. ჰერმეტიკული, მუცხები ღვინო, ცხ-ჩვევა კლერტის გვით
	კაპიტი, 1937 წ.	7,7 შეფერვა საკმაო, ბილი, სხეულში, დამახასიათებელი ჯიშური არიზატის მქონე ღვინო
ველელოს რ-ნი, სოფ. ახალსოფლის დასახლებული პუნქტი	კაპიტი, 1937 წ.	8,0 საკმოდ შეფერილი, დაწმენდილი, სრული, პარმონიული ღვინო დამახასიათებელი ჯიშური არიზატით
სოხუმის რ-ნი, სოფ. გელაიფში საბჭოთა ზურგნობა "ლილია"	საფეხური, 1937 წ.	7,8 საკმოდ შეფერილი, სრული, სხეულში ირავა ხავერდოვანი ღვინო
	კაპიტნი, 1937 წ.	7,4 საკმოდ შეფერილი, კარგად დაწმენდილი, კარგე ზურგის ტიპის, აკლია ხაზზე, ჯიშური თვისებები წესბადა გამოხატული

მოყვანილი შეფასების მიხედვით, კაპიტის ღვინო აფხაზურ წითელ ღვინოებს შორის უკარგესებს იტარებს. იგი თავისი ღირსებით უსლოვდება საყვარელს ღვინოს, რომელიც აფხაზეთის პირობებში მეტი სინაზით ხასიათდება.

კაპიტის ღვინის ქიმიური ბუნების დასასაბურთოდ კვებით მოყვანილია ანალიზების შედეგები (იხ. ცხრ. 7).

ბებს და ხაერბობად უშვებულებდა. 1923 წელს ქ. მოსკოვში სასოფლო-სამეურნეო გამოყვანის კამარული იყო კაპიტის მეგლი ღვინო 1909 წლის მოხალისა სოფ. გულრიფხის ვენსიდან. საექსპერტო კომისიის სსრმაზე კაპიტის ღვინო შოგარ შევლინე ა. გეროვის (10—11) მიერ შეფასებული იყო, როგორც „მღერი, არაინტენსიური შეფერვის, ბუკვით ღვინის იერის მქონე, მუცხები, გამოქარული, მაგრამ საინტერესო ღვინო, რომელიც უსლოვდება გაქსა და პორტუგეს ზღვისპირა რაიონების ღვინოებს“.

ცხადია, ა. გეროვის ქს შეფასება, დამარებული ერთი შემთხვევით ნიმუშზე, ამომწურავად ვერ ასახაითებს კაპიტის მეგლი ღვინის ხარისხს. საერთოდ ა. გეროვი კაპიტს თვლის უსმობ-სახლიან, მაგრამ არამაღალხარისხივან ღვინოს მომკვებ ჯიშად. შესაძლებელია ა. გეროვის ამ არასწორმა შეფასებებამ გავლენა იქონია კაპიტის ღვინის ხარისხის შეფასებაზე, რადგან მისი წარმოდგენით შეუძლებელია უსმობსახლიანი ჯიში, მაღალხარისხივან ღვინოს იძლეოდეს.

საერთო შეფასება და დარაიონება

კაპიტი აფგილობრავი მცირე გავრცელებული ჯიშია, იმ-ღვეა კარგი ღირსების წითელ სფერის ღვინოს. გავრცელებულია აფხაზეთში—გუდაუთისა და სოხუმის რაიონებში, სოლო სამეგრელოში—შირიათად წნორჩუქსა და სოხის რაიონებში. აფხაზეთში გავრცელებულ წითელ ჯიშებს შორის იგი იტარებს უკარგესებს თავისი მოხალისა და ღვინის კარგი ღირსებით. კაპიტის ღვინის ასხაითებს კარგი შეფერვა, რომელიც აფგილობრავი ჯიშისა, საშუალო სხეული, თავისებური ჯიშური არიზატი და სასაბურთო პარმონიული გემო. აფგილობრავი წითელურგნის ჯიშებს შორის, თუ შევფარობთ არ მაღალზეთ ამლახს, რომელიც კარგადსფერ ტყილია ღვინის იძლევა; კაპიტი პირველ ადგილს იტარებს. ამჟამად თავის სამშობლოში ღვინის ხარისხით იგი უსლოვდება საყვარელს და კაპიტს, სოლო სოციალური წლებში კიდევდა სკოხის მათ ხარისხით.

კაპიტის ღვინის ქიმიური შედეგები

ცხელი 7

ღვინის დამამუშავების წელი	კაპიტის ღვინის ქიმიური შედეგები	100 გრ. მშ. ღვინო შუიკის გრამებით												
		კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	კაპიტის ღვინო	
სოფ. ახალსოფელი დასახლებული პუნქტი, 1939 წ. მოსკოვი	0,9949	10,52	8,35	0,65	0,13	0,48	0,16	0,18	1,99	0,21	0,44	0,11	0,15	0,69
სოფ. ახარაი, 1937 წ. მოსკოვი	0,9914	12,37	—	0,58	0,10	—	—	—	2,09	—	—	—	—	—
სოფ. ახარაი, 1939 წ. მოსკოვი	0,9966	10,61	—	0,99	0,17	—	—	—	2,76	0,22	0,41	—	—	—
	0,9953	11,05	—	0,89	0,12	—	—	—	2,18	—	—	—	0,12	—

დასახლებული პუნქტის ღვინის ანალიზი შესრულებულია ა. დამარბის მიერ, სოლო აფხაზეთში-სოფლის ღვინოების რ. დარაიონების მიერ

მე-7 ცხრილში მოყვანილი შედეგები აჩვენებს კაპიტის ღვინის ქიმიური ბუნების სიმდიდრეს—მისი ზომიერი ალკოჰოლიზაცია, საყვარელ მგაიონობას და ზომიერ სხეულობრივობას (გესტრატულიზაცია).

შეფასებული კაპიტის ღვინო დიდი პოპულარობით სარგებლობდა, განსაკუთრებით ცნობილი იყო მოსკოვის შეფასებული ზონის ღვინოები (ველელოს რ-ნი). მაგალითად, კ. ჰაქარაიანი (13) ახასიათებს მას, როგორც ჩინებულ მექ წითელ ღვინოს. პრ.ოფ. თ. ვარაზელის (12) თვლის მას ნაზ, საკმოდ შეფერილ, სხეულან, თავისებური არიზატის მქონე საინტერესო ღვინოდ, სოლო ნ. ტომოვიცი (17) აფხაზეთის მას, როგორც „ჩინებულ, ნაზ, არიზატულ, მუქი წითელი შეფერვის სფერის ღვინოს“.

მოყვანილი დახასიათებანი მესამე მხრივად კაპიტის ანალიზს აჩვენებს ღვინოებს, სიმკვლეში კაპიტი იტარებს თავის თვისებებში.

მისი მირიადი ნაწილი — მუცხებით მცირეპოპულაციონობა, ეს ნაწილი ადვილად მუცხდება გამოწერად შესაყარის ცანსელ-ფორმირების წილის გამოქვამებით და ვენსაბის კარგად მოვლადამუცხებით.

ჯიში საინტერესო ასორტიმენტით შეტანილი არაა. კაპიტი პურსპექტიული ჯიშია, მისი ფართო გავრცელება აფხაზეთის მეგლის რაიონების მეტად სასურველია. პირველ რიგში ჯიში უნდა გავრცელდეს ედუკაციის, სოხუმისა და კალის რაიონებში. მირიათად მოსწონია—შეფასებული ზოლი, ხარისხივანი სფერის წითელი ღვინოების დამამუშავების მიზნით. კაპიტი პურსპექტიულია აგრეთვე სამეგრელოსა და ნაჩილობრავი კერია-აჭარის რაიონებში, შირიათად მისი ფართობზე და შეფასებული აგრეთვე სასურველია.

Качичи

Качичи местный, малораспространенный сорт красных столовых вин Абхазии. Принадлежит к эколого-географической группе сортов *prol. pontica* Neug. Распространен в основном в Гудаутском и Сухумском районах Абхазской АССР.

Молодой побег. Коронка и первые два листочка густо опушены и окрашены в серовато-белый цвет со слабой винно-красной каймой по краям. Листочки второго яруса (3—4) бронзового цвета, снизу благодаря наличию опушения серовато-белые. Ось побега винно-красная, сверху опушенная.

Лист. Листья крупные (20×18 см), округлые либо овальные, трех—реже пятилопастные, а иногда почти цельные, темно-зеленого цвета.

Поверхность листа ровная, мелкопузырчатая либо сетчато-морщинистая. Средняя лопасть остроугольная.

Главные жилки листа у места расхождения винно-красные.

Верхние вырезки неглубокие, обычно мелкие или средних размеров. Основная форма вырезов щелевидная, в виде входящего угла. Иногда верхние вырезки мелкие, едва намеченные.

Нижние вырезки чаще отсутствуют, реже—два намечены, мелкие щелевидные либо имеют форму входящего угла.

Черешковая выемка открытая, лировидная с острым дном, реже закрытая с овальным либо веретеновидным просветом. Дно выемки заостренное, реже у сводчатых выемок округлое.

Зубчики на концах лопастей крупные треугольные с острой, реже с закругленной вершиной. Красные зубчики лировидные с выпуклыми сторонами и острой или закругленной вершиной.

Опушение нижней стороны листа густое, войлочное, состоящее из паутинистых волосков и густого щетинистого пушка. Главные жилки листа опушены слабым паутинистым пушком.

Черешок фиолетово-красный, короче срединной жилки листа, реже равен ей.

Цветок. Цветок обоеполюй. Тычинки прямостоящие, в цветке их пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика равно 1,25—1,50, иногда и более. Пестик правильной формы, широко конический. Столбик короткий с округлым, реже раздвоенным рыльцем.

Гроздь. Грозди средние (16×10 см) конические лопастные, реже цилиндрические, рыхлые, иногда средней плотности. Пожка грозди длиной 4—8 см, одревесневшая, у основания окрашена в цвет чубука. Длина ножки ягоды равна 4—10 мм.

Ягода. Ягоды средние (1,5×1,4 см), несколько сплюснутые, реже округлые, темно-синие, почти чер-

ные. Кожича прочная, покрыта довольно густым восковым налетом.

Мякоть не очень сочная, распыляющаяся.

Семена не легко отделяются от мякоти. Сок бледно-розовый, сладкий, с приятной свежестью.

Семя. В ягоде два, реже три семени. Семена крупные (7—8 мм длиной и 4—4,5 мм шириной), продолговато-округлые, серовато-бурые с желтоватым оттенком у клювика. Халаза овальная, хорошо очерчена, расположена в верхней части тела семени. Бороздка от халазы к клювику узкая, хорошо заметная. Брюшная сторона семени килеватая, реже плоская. Семенной шов хорошо выражен. Бороздки на брюшной стороне глубокие, узкие, желтоватые, тянутся по обе стороны семенного шва и теряются у клювика. Клювик цилиндрический бороздчатый, сверху с желтоватым оттенком, снизу оранжевый.

Качичи—винный сорт позднего периода созревания. В стандартный ассортимент винограда не выведен. Распространен в районах Абхазской АССР, в основном в Гудаутском и на Черноморском побережье Грузии. Используется для приготовления качественных красных столовых вин. Вино Качичи характеризуется интенсивной рубиновой окраской, умеренной спиртуозностью, достаточной экстрактивностью, специфическим сортовым ароматом и приятным гармоничным вкусом. Среди местных абхазских красноягодных сортов Качичи по комплексу хозяйственно-ценных признаков занимает одно из первых мест. В условиях Абхазии вино Качичи по качеству приближается к винам Саперави и Каберне и наравне с ними дает качественные красные столовые вина.

К положительным свойствам сорта относятся: хорошая приспособленность к экологическим условиям влажных субтропиков, сравнительно хорошая устойчивость против грибных болезней, в особенности против оидиума и хорошее качество продукции. К недостаткам сорта нужно отнести его недостаточную высокую урожайность, которую нетрудно устранить путем правильной нагрузки кустов и ухода за виноградником.

Качичи перспективный сорт, заслуживает введения в порайонный стандартный ассортимент винограда и широкого распространения в районах Абхазии и Черноморского побережья Грузии.

Его урожайность можно повысить путем правильной подбора подходящей площади питания, формирования (верной, олихнари), оптимальной нагрузки куста и применения передовой сортовой агротехники ухода за виноградником.

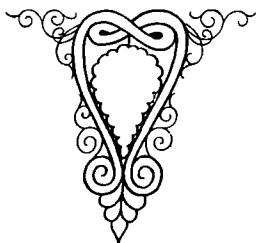
Качичи можно рекомендовать для широкого испытания в южных, более теплых виноградарских районах СССР.

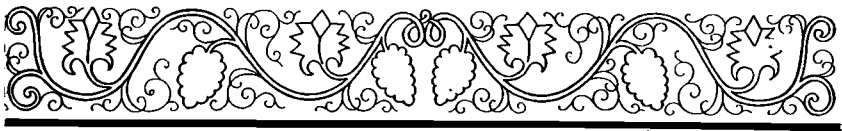
ლიტერატურა — Литература

1. ქვეციავაძე ნ. კულტურულ მემკვიბეო ხაზები საქართველოში. თბილისი, 1927.
2. მოღვაძე ვ. საქართველოს მემკვიბეოების ჩათვლება. თბილისი, 1936.
3. ტაბიძე ვ. მემკვიბეოების განყოფილება საქართველოში. თბილისი, 1950.
4. ჩოლოყაშვილი ს. მემკვიბეოები, ნაწ. II. აპელტურაჟია, თბილისი, 1939.

5. ჯავახიშვილი ი. ვ. საქართველოს ეთნობოტანიკური ისტორია, ტ. II. თბილისი, 1934.
6. Базилев М. К. Виноделие в России (историко-статистический очерк). ч. II. Закавказье. СПб, 1896.
7. Гусевский В. И. и Шарер Г. И. Краткий очерк садоводства Закавказья. Труды Кавказск. об-ва с.-х., № 8, 9 и 12, Тифлис, 1885.

8. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны виноградов СССР. Москва, 1949.
9. Джемсметадзе В. С. Материалы для районирования и стандартизации виноградо-винодельческой промышленности Западной Грузии, Кузлеса, 1936.
10. Егоров А. А. К изучению вин Абхазии. Сборник посвящений И. Е. Таирову. Одесса, 1926.
11. Егоров А. А. Вина закавказских республик. Симферополь, 1947.
12. Кварацхелия Ф. К. К изучению абхазских сортов винограда. Сузун, 1934.
13. Мачавадзиани К. Абхазские вина. Тр. Кавк. о-ва сел.хоз-ва № 3, Тифлис, 1888.
14. Мадзебадзе К. И. Винодельческие районы Грузии. Журн. «Вестник института экспериментальной агрономии Грузии», № 3, Тифлис, 1929.
15. Пегуров А. М. и Кондо И. Н. Наследственность холодостойкости почек гибридов винограда. Доклады Иссесоюз. Акад. с-х наук им. В. И. Ленина, вып. 23—24, Москва, 1938.
16. Саникидзе А. О. Почвы Кахетии. Тбилиси, 1940.
17. Тимофеев О. И. Очерк виноградарства и виноделия в Сузунском округе. Сборник сессий по виноградарству и виноделию на Кавказе, вып. IV, Кузнецкая губ. Тифлис, 1896.
18. Чернышевский В. Плоды Абхазии, Джигети и Мингрелии, дикорастущие и возделываемые. Пестр. Российск. об-ва садоводства, № 2, 3 и 4, СПб., 1877.

ქ ლ ა რ ჯ უ ლ ი

კლარჯული თეთრეშმიან ვაზის ვიზითა ჯგუფს ვეუთნის. უკრძინს სუცხოთა გემური ოსივების, ტრანსპორტაბელთის, მუნსვის დიდი უნარის (ინასება თითქმის გასახეულად), მტენისა და მარცვლების გარკნული სიღამაზისა და აკრეოეუ საშობად უსვი მოსავლიანობის გამო კლარჯული სპართლიანად ერთ-ერთი სუცხოეო ვიზად ითვლება საქართველოში გავრცელებული აბორიგენულ სურნის უკრძინს ვიზითა შორის.

წერილობითი მასალები კლარჯულის წარმოშობის შესახებ არ მოიპოვება, როგორც სახელწოდება გვიჩვენებს „კლარჯული“ თითქმის კლარჯულიდან უნდა იყოს გადმოტანილი გერია-აჭარის რაიონებში, სადაც მას განვითარებისთვის მეტად ხელშეწყობილი გეოლოგიური პირობები დახვდა. ამხვე აღსატყრებს აქედან ვაჯანსიმელიც (6). შრომადაც, ვიშის საღურბობას კარგად გვიჩვენებს ჩვენში გავრცელებული ვაზის შრავალი წარმომადგენლის სახელწოდება. ეს ვიშები გაზრდილა და შეკვება ამა თუ იმ მხარის კულტურა პირობებზე სუქუნეთა ნაშთივად და ატარებს სოფლის ამ მხარის სახელწოდებას. ანთია, მაგალითად, გორული მწკრივ, სურნის გორულა (გორადან), ვაჯანსურა (ვაჯანსიდან), ტკეპიურა (ტკეპიდან), არაკეული საფურე (არაკეულიდან), იმპური ცოლიკური (ომიდან), ბაზალეური ცოლიკური (ბაზალიდან), რაკული მწკანე (რადან), კსური მწკანე (კსეთიდან) და სხვა შრავალი. მიუხედავად ამისა კლარჯულის კლარჯულიდან წარმოშობის საკითხი არ შეიძლება საბოლოოდ გამოირკვეოდნა ჩაითვალოს, რადგანაც მაშინ-კლარჯულის როგორც ძველი, ისე თანამედროვე შეყვანისთვის არავითარი ცნობები არ მოგვეპოვება და არც ის ვივითი ვიშები კლარჯული ანგება დასაჯელებულ მსარეში მოიპოვება თუ არა. ამიტომ საკითხი შემდგომ შესწავლას საჭიროებს. გ. მარამიშე (ბ) კლარჯულს ასასითების როგორც მალდასრისსოვანი პროდუქციის მომცემ თეთრეშმიან ვაზის და სამუარეუო დანიშნულებით სპართლიანად აკუთვნებს სუფურის უკრძინს ვიზითა ჯგუფს. მაგრამ შემდეგ იგივე ავტორი კლარჯულს ადარებს ცხენისმუქს და მას თვლის ამ უკანასკნელის იდენტურად. ამ უკანასკნელ საკითხის დაუკრებულს სდის ის ცარქობება, რომ, ჯერ ერთი, გერია-აჭარიაში გავრცელებული კლარჯული თეთრეშმიანია, სოლო ცხენისმუქი წითელეშმიანია. კარდა ამისა კლარჯული მომრგვალო არ ოდნავ ოვალურმარცვლიანია, ცხენისმუქს კი გრძელმარცვლიანია. როგორც ბოტანიკური, ისე ბიოლოგიური ნიშნები დახასიახლებული ვაშლები ერთნეშობისაგან მკვეთრად განსაკვავება, ამიტომ ისინი სრულიად დაშორებულად ვაზის ვიშებად უნდა მივიჩნიოთ.

სოკოვან ვაჯანსიმეობათა და ფილოქსერის გავრცელებამდე კლარჯული მსპართლიად იყო გამოყენებული მაღალხარა გურისა და ქვემო აჭარაში. დელიკატოსო მოსახლეობა მის მოსავლას ძირითადად ეყრდნობა იქნებოდა. ეურმენს ღაზანს დაუკრეფებდა ტოვებდნენ ვაზსეხ და სიარ შემოსევები მსოფლივ „საშაბირი კრეფდნენ“. როგორც გამომკვეყნს, სოკოვანი მურენე კლარჯულიდან დვინისხავა აწეებდა. კლარჯულის და მოსახლისფრო დვინის სახა-მოვრო გემო და მტკიცე ჰქონია.

სოკოვან ვაჯანსიმეობათა და ფილოქსერის მოქმედების შედეგად კლარჯულის წესისები თითქმის განადგურდა. ხელახლოდ მსოფლივ ერთეული მაღალხარა გადარჩენილა დასავლეთ გურისა და მის მოსახლურე კვეთა აჭარის შთისპირა სოფლებში (გურიაში—შემოქმედი, ჰანივითი, ღიხურები, სოლო აჭარაში—ქაქე-

თი, ცსრაფონასა და სუცხობაში). ვაზების ზრდა-განვითარება სპართლიდ მთავრად, მაგრამ მსოფლივ სულის შემწეობა ამინდის დრის იძლევა უკე მოსავალს.

ნამუშების სხიით დახლარად კლარჯულის მცირეფენი ნარკაგები წარმოდგენილია ნოსტრუერის, მხარამოსა და ბათუმის რაიონებში. მათი, როგორც ზრდა-განვითარება, ისე მოსავალი და პროდუქციის დირსება საქსებით დახმეყოფილებულია. კლარჯულის შეზღუდული გავრცელება გამოწვეულია, ჯერ ერთი, იმ გარემოებით, რომ ნამუშებ შეყვანებობასუ გადავლასთან დაგვიძრებით აღნიშნულ რაიონებში მასობრივად გავრცელება იმერული უსუხო-სავლიანი ვიშები ცოლიკური და კარდა ამისა იმით, რომ მეორედ გავრცელების გამო მოსახლეობა მას სათანადოდ ვერ იცნობს. მსოფლივ ამ უკანასკნელ პერიოდში წესნი რკვეთი კლარჯული მცირეფენი ნარკაგების სხიით ვრცელდება გურია-აჭარის შთისპირა რაიონებში და ვიშეფენებში, რომ იგი როგორც მალდასრის-სოვანი სურნის უკრძინს მომცემი ვიშები ფართოდ გავრცელებული მოვლ დასავლეთ საქართველოში.

ბოტანიკური აღწერა

ასახლავა ზრდა ელორტი. ზრდის კონუსი ღია მწკანა, მონაჯრისფრო ელფერი, რომელიც თხლად დაფარული მოთეთრო-მონაჯრისფრო ბუჩქისებრი ბუჩქსით. სხიარ მუცხვეში დაქარაშქ მიწითალო ელფერი. ახლად გაბლილი პირველი ფოთლი „სუბო მხრიდან მომწვანო-მოწითალო და თითქმის შთიანდა დაფარული ბუჩქისებრი ბუჩქსით. კვეთი მსარე ღია მწკანე-მოწითალო და საქსებლად დაფარული თეთრი-მონაჯრისფრო ბუჩქისებრი ბუჩქსით. ფოთლის უსწი მომცელი და მომწვანო იისფერი. მომწვანო მთვრად და მსუხვე ნორში ფოთლები „სუბო მხრიდან ღია მწკანა, მოწითალო და მუქი წითელი ელფერი აქვს და მცირედად დაფარული ბუჩქსით, კვეთი მხრიდან მარცვების განსწვრივი ღია მწკანა. სოლო ფიფიტიტა მოწითალო იისფერი აქვს. მთვრად ფოთლი მცირედ და მსუხვე უსწი უსწიმეწილად დაფარული კვეთიდან მონაჯრისფრო ბუჩქისებრი ბუჩქსით, რომელიც მომწვანო ფოთლებსუ სრულიად ქრება.

ასახლავა ზრდა ელორტი (13—15 სმ) მწკანა; სოლო ცალ მსარეზე—წვერისსაყრ, მოწითალო-იისფერი და სულ მცირედად დაფარული მონაჯრისფრო ბუჩქსით, რომელიც მტკვლავს ელორტი. ტის წვერისსაყრ. ერთი ღია რკა სამულო სიშხობისა: მუხლბობრისის სიგრძე 6—12 სმ აღწევს. იგი ღია ვაჯანსიმეობა. ცალკეული რკები მლიკრი განვითარებულად და სხიარად 4—5 მ და მეტი სიგრძე აქვს. მუსხლები უფრო მეტად ვაჯანსიმეობა და საქსებლად მსხვილი ჰქვლები აქვს; რის გამოც სარგანსუ რკების მოცილება მჭირელი იარაღის გამოყენებულად შეუძლია.

ფოთოლო. ზრდადამთავრებული ფოთოლი თხელი და სპარული ზომისა. იგი ღია მწკანე ფერისა. ფორმით თითქმის ელორტი და ნაკლებად დასაკოვულია, რომლის სამულო სიგრძე 16 სმ, სოლო სიანე 14,3 სმ აღწევს.

ფოთლის უსწის ამონაკვეთი ისრისმკვერია თანასწორ-გვერდობის ან გამრუდობისაგან. გვერდობა ჩანგისებრი მოყვანილობის ამონაკვეთებით, რომელიც კიდურები ითისი მარღისხავა არის შემდგარი და მსხვილფენიანია.

სედა ამონავეთი ღია და მიგრედ ჩაქრილი, იქეთად
 ეწირო ნასერეტიხებრედა. ქვედა ამონავეთი უნებუნებლოდა ჩა-
 რილი და ზოგ შემთხვევაში არცა წარმოდგენილი.
 ფოთოლი სამწკვიანია. წვერის ნაკვი ფოთლის ფირფი-
 ტისთან უფრო ხშირად ბლაცე კოებს ქვინს, იქეთადაკე სწორ-
 საყ.

ნაკვიების წვერის კბილები უფრო ხშირად ხერხებიდა სამ-
 კუთხედისებრია ან გიწრო სამკუთხედისებრი, წამახელებული წვე-
 რისი, ცხვრება წესიერ სამკუთხედისებრი და მახელწვერიათი კბი-
 ლევიცე. ფოთლის დანარჩენი კბილები წესიერ სამკუთხედისებრია
 და მახელილი წვერი აქვს ან სერსებიდა სამკუთხედისებრია.

ფოთლის ქვედა მსარე თითქმის მიშველია; უნამქნელო
 ბეჭისებრი ბუხნივ გახდევს შროლიდ მალევეის ცანქრეცე. შთა-
 ვარი მარღვები მკვირად კამოსხედა და იმ მწკვი კლდერი
 აქვს. ფოთლის ზედაპირი გლეჯია ან ბაღისებრ დანაბუხული.
 ფორმით ბრტყელია. ცხვრება ბებრმაგვარ-ღარისებრი მოხიზლი
 ან ნაპირებით ქვემოთ ნაშთებული ფოთლოვანი.

ფოთლის უუწის მფარვედა შუა მთავარ მარღვთან 0,7—0,9
 უღრის, იგი მიშველია და და იმ მწკვი ფერსაა.
 უკველი. იველი ორსქვანია და ნორმაღვრედ განვი-
 დარებული ბუტო და მტვრინაუბი აქვს. მტვრინაუბი ოღნე უფ-
 რი კრებელი ბუტოცე და ზოგ შემთხვევაში სავარზობლად გე-
 დანარჩული ბუტოდან. იველიში ხუთი მტვრინაა, მაგრამ იმე-
 თად იმსვლება 4 და 6 მტვრინაუბე. იველების რაოდენობა ივე-
 ლდში 150—250-მდე აღწევს.

მტკეპანი. მტკეპის უუწის საშუალო სიგრძე 3,5—5,5 სმ
 აღწევს, ფერად მწვანე და ბალახმავარი, სიღლი სრული სიშფოთის
 პერიოდში უუწის ბაზალური ნაწილი 2-3 სმ სიგრძეზე სხვებ-
 და დატულებს რქის დაბასსიათებულ ვლფერს.

მტკეპის სიგრძე 15—18 სმ, სიღლი სიგრძე—10—13 სმ აღ-
 წევს საშუალოდ. დალი მტკეპის სიგრძე 20—22 სმ, სიანე—13—
 15 სმ უღრის. ფორმით ცილინდრულ-კონუსურია და ზოგ შემ-
 თხვევაში მსოლიდ ცილინდრული. უფრო ხშირად მტკეპები მჭრე-
 რია. ცხვრება საშუალო სიკვეთის მტკეპნივ.

მარცვლი. მარცვლის უუწის სიგრძე საუბოში ბალიშით
 7—8 მმ უღრის. უუწი მწვანეა. საუბოში ბალიში დატულებული
 და განიერი კონუსისებრია. მარცვლი საუბოდ ბალიშზე მტკეპივდა
 მიმარცვლილი.

მარცვლი მოკვითალო-მომწვანე ფერისაა, სიღლი მშისენ
 მიქცულ მარცვლ მოკვითალო ქარცხენიერი. მისი საშუალო სიგრ-
 ძე 16,93 სმ, სიღლი სიგრძე 18,05 მმ აღწევს. მსხვილი მარ-
 ცვლის სიგრძე 21,8 მმ, სიღლი სიგრძე 21,1 მმ უღრის. ამ-
 გვარად, მარცვლი მსხვილია. ფორმა მომრგვალო ან ოღნე ოვა-
 ლური აქვს, შუა წელში უფრო განიერია, ბოლო მომრგვალებუ-
 ლი აქვს და სიმეტრიულია; სხეულკანანია, ხორციანი, მცირე-
 წინანია და სახამოებო ცებლიდ ეტმო აქვს. მარცვლის კანი
 ფიფქით (ველი) საქობადა დაფარული.

წიპა. მარცვლში 1—3 ცელი წიპაა; უფრო ხშირია
 ერთწიპანია მარცვლები. იმეთი მუშისხვევაში მარცვლში 4 წიპა-
 ვცე ცხვრება. წიპის სიგრძე 6,5—7,5 მმ, სიღლი სიგრძე 3,5—4
 მმ უღრის, უკისფერია და მოკვითალო ვლფერი ახლავს. მუცლის
 მხრიდან ღარებში კი მოკვითალოა. ჭლამა კარგადა კამოსხედა
 და მოათესებელი ზურგის მხრის შუა ნაწილში. ფორმით მო-
 რმოვალურია. ზურგის მხარე გლეჯია. ნისარტი ორივე მხრი-
 დან მოკვითალოა, სიღლი მისი წვერი ენაცისფერია და 2—3 მმ
 სიგრძე აქვს.

აგრობიოლოგიური დასასიათება

კლარჯულზე ფენოლოგიური დაკვირვებანი წარმოება აშ
 ჯიბისათვის დაბასსიათებულ მარცვრისათვის—სოფ. ხუტუბანია
 (ქობულეთის რ-ნი).

ვაზები წარმოდგენილია საუკეთესო პირზე და ფორმირე-
 ულია მაღლარად. მათი ხნივანება თითქმის 60 წლამდე აღწევს.

ქვე მოკვებს სოფ. ხუტუბანია დაკვირვების მუგეად მიღე-
 ბული კლარჯულის ბიოლოგიური ფუნქის მსვლელობის სუიი
 წლის საშუალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 1).

სხრილი 1
 კლარჯულის სავდეტაციო პერიოდი და მისი ცალკეული ნაწილის მსვლელობა:

დაკვირვების წარ- მოების ადგილი	სიღლი სიგრძე	სიღლი სიგრძე	სიღლი სიგრძე	სიღლი სიგრძე	სიღლი სიგრძე	სიღლი სიგრძე	სიღლი სიგრძე	სიღლი სიგრძე
სოფ. ხუტუბანია (ქობულეთის რ-ნი)	4.1V	30.V	23.VIII	24.X	204	2.XII	243	3384

ამრიგად, სოფ. ხუტუბანის პირობებში კლარჯულის სავე-
 ტაციო პერიოდის სურთო სანგრძობობა კვირტის კაბლიდან
 ფოთლოვანების დათავრებაზე 243 დღეს უღრის, სიღლი უღრისის
 სრულ დაქრფობამდე 204 დღეს. ცალკეული ბიოლოგიური ფუნ-
 ზების მსვლელობა შემდეგ სურათის იძლევა: ვაზის ცალკეობებზე
 იწყება მარტის ბოლოდან; კვირტების გამოფურცევა 4—5 აპრი-
 ლიდან.

იველივობა იწყება მაისის ბოლოს ან ივნისის დასაწყისში
 და მთავრდება 15—20 ივნისამდე. კურბები მოკვითალობს იწყებს
 25 აგვისტოდან და მასობრივად მწიფდება თებერვლის მესამე დე-
 კაბში. ფოთლოვანება იწყება ნოემბრის მეორე ნახევრიდან და
 მთავრდება დეკემბრის პირველ რიცხვებში.

ტერიას და ქვემო აქარაში, თიღლი შემოდგომის ცელე-
 ნი ვაზის სავდეტაციო პერიოდი სავარზობლად სანგრძობობა:
 მიუსხედავად ამისა, ვაზის მწკვი ნაწილები სრულ სიწიფის სხვა
 უღრისის მასობრივი სიშფოთის პერიოდშივე აღწევს და რქები აშ
 დროისათვის ჯიბის დაბასსიათებულ ვლფერს იღებს.

ვაზის ზრდა. დასახელებულ მსარცვები კლარჯულის
 ზრდა-განვითარება მლიერია, რაც კამოსწველია როგორც ჯიბის
 ბიოლოგიური თავისებურებით, ისე კეოლოგიური ფაქტორები
 მოქმედებით. სათანადოდ მოკვლი ცალკეული რქების ზრდაც
 მეტად მლიერია, მათი სიგრძე ხშირად 4—5 მ აღწევს. ჯიბი
 მლიერი იზრდება და ვითარდება სასურველად. მესხანის საბჭო-
 მურგობაში (ჭაროლი), რადგან იმე წლის განხვეობაში მოწ-
 ვილილ სანერგები, რომელიც ვაზის მრავალი ჯიბისაგან მდ-
 ებოდა, კლარჯულის ნაწილები სხვა აგროლოგიურ ვიბებში
 შედარებით განსაკუთრებული მლიერი ზრდის გამოიწვევდა, ნამ-
 კუნის ნაზარდ ხშირად 3—4 მ აღწევდა.

მოსავლი და ნაბობა. მოსავლის პირველ ნიშნებს კლარჯუ-
 ლი იძლევა დარცვიდან შესამე წელს, სოკვარ მეორე წელსც
 ისხამს მეორე ზომის 1—2 მტკეპანს. სრულ მოსავლს კი მესუე
 წლიდან იძლევა.

აქვე მოკვებს კლარჯულის მოსავლისნიობის სამი წლის 1-
 შუალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 2).

სხრილი 2
 კლარჯულის მოსავლისნიობის მონაცემები (3 წლის საშუალო)

დაკვირვების წარ- მოების ადგილი	მოსავლის ნიობა	მოსავლის ნიობა	მოსავლის ნიობა	მოსავლის ნიობა	მოსავლის ნიობა	მოსავლის ნიობა
სოფ. ხუტუბანია (ქობულეთის რ-ნი)	82—85	1,5—1,6	213,8	370,8	45—50	80—90

სათანადოდ მოკვლილი კვირი პირი მაღლარის მოსავალი
 40—50 კგ აღწევს; სიღლი მტკეპრზე გადანაგარიშებითი მოსავალი
 80 ცენტნერის აღწევს.

მოსავლიანი კვირტები ვაზზე 82—85%, სიღლი მოსავლი-
 ნობის კოეფიციენტი 1,5—1,6 უღრის. რქაზე სიზრდა 2 მტკეპანია,
 ოღნედ არაბანარად განვითარებული. ცხვრება ერთი მტკეპანი,
 მკვლი ნაწილებიდან განვითარებული კვირტები ვიბისოვია.

პდგაშური

КЛАРДЖУЛИ

კვალიცემა და დამკრთობისთვის კლარჯულს მცირე ახსიათებს (5-8%) და ისიც უკუაღოდ არახელსაღრული ახსიანის მოქმედებათა გამოწვეული.

გამკლეობა მავნებელთა და ავადმყოფობათა მიმართ, შრავალი წლის მანძილზე წარმოებული დავიერებების შედეგად ირკვევა, რომ კლარჯული მეტად სუსტია ფილოქტერის მიმართ. სწორად ამით ახსნის საუფარ პირზე არსებულ კლარჯულის ეხსების სითვის მთლიანად ეკავებება. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, იგი ამჟამად მხოლოდ ერთიული სიბრტის სისით არის გადარჩენილი ტერიისა და კვეშო აჭარის შიხსპირა მდინარის ნივთები.

სოკოვან ავადმყოფობათა, განსაკუთრებით კი პრაქის მიმართ კლარჯული მეტად სუსტ გამძლეობას იჩენს, და რადგან ტერიისა და აჭარის თბილსა და ტენიან კულოვანი პირობებში სოკოვან ავადმყოფობათა განვითარებისთვის მეტად ხელისმეწყობი პირობებია, აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს დამატებითი წამლობის ჩატარება 1-2-ჯერ, მარცხის ტენიანობის დახეწვისთან და შემოღობვებით.

კვარძო პირობების დამოკიდებულება, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ტერია-აჭარის თბილ და ტენიან კულოვანი პირობებში სოკოვან ავადმყოფობის მოქმედება მეტად ეპლიტურებულია. განსაკუთრებით მღიერებდა იგი დაბლობ, ვაკე ადგილებში. ამის შედეგად მოსავლის დაფა შედეგად და შეზღუდული პროდუქტია როგორც რაოდენობრივ, ისე ხარისხობრივ დაბალია. ამის გათვალისწინებით ხარისხობრივ სურათს ეკრანის მიღების მიზნით აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს კლარჯულის გამწვანების მისიანი სოფლები სამხრეთით ან სამხრეთ-აღმოსავლეთით დახსენებულ ნაკვეთებზე, ხადაც შიხს სხვიებისა და აუარციის მოქმედება ეპლიტურებულია, ხოლო ამის შედეგად სოკოვან ავადმყოფობათა შემცირება შედეგობით შემცირებული. სამხრეთის შიხი უხვად განთავსებულ ნაკვეთებზე უხვ და ხალ მოსავლთან ერთად მიიღება, რაც კლარჯული, ჯიშისათვის დახსნისათვის მეტად ღამაზე შეფერვლობისა და განსაკუთრებული გემური თვისებების მტკიცად და მარცხელი, ამას კი ხარისხობრივ სურათს ეკრანისათვის ეკავებენ მნიშვნელოვან აქს.

ჯიშის სპეციფიკური თვისებებიდან აღსანიშნავია ვახის მძლეობა სრდა-განვითარება და ახსიების დიდი უნარი. სელის შემცირებულ კულოვანი პირობებში კლარჯული სმირად ორ პირ სეს ბერებს და სოკოვან ავადმყოფობებს წარმოადგენს განვითარებას ე აფერსებს, ამიტომ ვახისათვის მცირე დეტვირება ერთ-ორ სანა-ლოდუმად და შეკვლებრივი წესით დაბლარა ვარძობა მიუღებდა მიკარება, რადგან ვახის სეაფორ სრდა-განვითარების შესუსტებასთან ერთად მეტად მცირდება მოსავალი. ამის გათვალისწინებით აუცილებელ საჭიროებად უნდა იქნეს მანხეული კლარჯულის ფორმირება ამაღლებულ მტანამზე, ე. წ. ოლისხნარული ან ფორმირება წესით მასზე 4-ს სანაყოფისა და ადენიკე სამამულის გამოჩენებით, დიდი მახვიების გამწვანების შემსუბუქების მიხსნეწონილი კლარჯულის ფორმირება ორმხრივი კორდონის წესით შეეთუღზე, გარდა იმისა, რომ შრავალ-წელიანი ნაწილებს მქმნა ვახსე გამოიწვევს სეაფორ სრდა-განვითარების ეპლიტურებას და მოსავლიანობის მნიშვნელოვანდ ეკავებება, იგი აგრეთვე ხელს შეუწყობს ნაკვეთების სეაფორ პროდუქტების ადვილად და ხარისხობრივად ჩატარებას, რაც თავის მხრივ დადებით ეკავებს მახსნენს პროდუქტის თვითღირებულების შემცირებას.

მოკარგული ტენიანობის მიუხედავად კლარჯულის მარცხელი არ სკდება და მახსნადმე, პროდუქტის დარჩება ამით არ იმედობა, მაგრამ საჭიროება მასში გროვება წელის დიდი რაოდენობა, რაც ეკრანის გემურ თვისებებზე მნიშვნელოვან უარყოფით ეკავებს ახსნის. ამიტომ საფაღებულოდ უნდა იქნეს მანხეული რეველის დეკავიანებით ჩატარება, რაც ხელს შეუწყობს მარცხელის ზედმეტი წელის აორთქლებას და მკერის კონცენტრაციის ეკარებას.

შრავალი წლის განმავლობაში წარმოებულ დავიერებებთან შედეგად ირკვევა, რომ სოფ. სუგუნის პირობებში ზამთრის ეინ-ვების მოქმედება მინიმალურია, სიციხისმი მეტად მგრძობობიარე ციტრუსებზე კი (ლიმონი, ფორთოხალი და სხვ.) დია გრუნტში

სრომალური სრდა-განვითარებით და უხვი მოსავლიანობით ს-სიათდება და ვახი ამ პირობებში ეინვებისკენ სრულიად არ ზიანდება, სრომალურად იღვიძებს და მისი მუქგვამი განვითარება დავიერებაზელია მიმდინარეობს სეკვეტციო ვერილის განმავლობაში.

სამკურნეო-ტექნიკოეკური დახსნაითება

სამკურნეო დახსნელებით კლარჯული მადლხარისხოვანი სუფრის ეერწის ჯიბია.

ეკრანის მტკნერ-ქიმიურა ანალიზებისათვის ნიმუშები ადუბულია სოფ. სუგუნისმი (ქობულეთის რანი), სოლო შიხი ანალიზი ჩატარდა სეაფორების სსოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შეკვანსების ეთედრის ლაბორატორიაში. მტკნერ-ანილის შედეგები მოცემულია კვეშო მოყვანილ მე-3 ცხრილში.

ცხრილი 3

კლარჯულის ეერწის მტკნერ-ქიმიური შედეგობობა

მოსავლის წელი	მტკნერ-საშუალო წინა		მეაწის შედეგობობა		100 პარცელა წინა		100 წინაში წინა		100 წინაში წინა		100 წინაში წინა	
	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	
სამი წლის სპ. მონაცემები	231,8	38	96,5	3,24	21,15	2,50	70,1	370,5	6,0	25	2,90	2,42

როგორც ანალიზის შედეგებიდან ჩანს, მტკნერის საშუალო წინა 211,8 ე აწვევს; მტკნერის საშუალოდ 58 მარცხელია. ერთი მარცხელი საშუალო წინა 3,70 ე უღრის. წვეწის ეკონსოვალი 70,1%, ხოლო მარცხენები კლარჯის, კინისა და წინაწის სსოთი 28-29% შეადგენს. დიდი მტკნერის წინა 353 ე, მცირესი კი 155 ე უღრის.

წინაწების რაოდენობა 100 მარცხელში მერყეობს 139-დან 178-მდე, საშუალოდ კი 155 ცალია, წინით 10,3 ე, 100 მარცხელის კინის წინა 40 ე უღრის.

ტეხილის ქიმიური ანალიზებისათვის კლარჯულის ეერწის ნიმუშები ადუბულია სოფ. სუგუნის შონიდან (ქობულეთის რანი) აქვე მოკვეთეს ქიმიური ანალიზის შედეგები (ე. ცხრი. 4).

ცხრილი 4

კლარჯულის ეერწის ქიმიური შედეგობობა

მოსავლის წელი	ბოჭობის თბილი	სუფრის წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა	სეაფორ-საშუალო წინა	შედეგობა	
						მტკნერ-საშუალო წინა	მტკნერ-საშუალო წინა
1947	25, X	1,092	19,5	8,6	ჯრწის ტიპობა ანალიზი ჩატარდა		
1948	29, X	1,088	18,2	8,4	ბოჭობის მერყე დეფექსი სს. ხან. იმ-		
1949	23 X	1,096	17,8	8,2	ტიპობის შედეგობობის ეთედრის ლა-		
1950	27 X	1,191	19,2	8,2	ბორატობაში		

ოსთი წლის საშუალო მოსავლების მიხედვით შვიდე ეერ-მუხში მტკნერის მერყეობს 18,2-დან-19,5%-მდე, სოლო სეაფორ-მეაეიანობა 8,2-დან-9,1%-მდე. მიუხედავად ეერწის დავიერებ-ით მოყოფის მტკნერ აღნიშნული რაოდენობა ოსთიე წლის სანალიზო მასალაში არა დიდი, რაც გამოიწვევლია შემოეგო-მის სმიური წეებების მოქმედებით პირობითრებული კოფიციენტი-ტის ეკარდება. მტკნერის რაოდენობის შესაბამისად სანალიზო მასალაში სეაფორ მეაეიანობა სრომალურზე მეტია, მაგრამ ეს ეკანსესხული ეერწებში იმედნად პარმონიულადა მოცემული, რომ პირითი, უნდა სისხლისეს სესეს პროდუქტის, მსკვლად რქიეთულისა.

სეაფორი შეკვანება და დარბიონება

კლარჯულის ნარკავების მეტად მუზღუდული ეკრცვლების გამო ამჟამად ეერწის დეინოდ ეკავებულებას არ აწარმოებენ. წარსულში კი, რინდვაც იგი ეკრიაში მსოობრივად იყო გავრე-

ლებული, როგორც გამოკვეთენ, მისკან სმარად ღვიწილად უკუნებდნენ. კლარჯულის ღვიწი კარგი ღირსების დეპოზად თუ უკუნინი დაჯერებული იყო შუბი დავაბებულად დავიგებზე და ტუის სურბაზე კულტივირებულ ვაზებიდან. აპკვარ სურდენზე კლარჯულის უკრძინ შის სსაივების სეჩა მოქმედების შედეგად მაქრის ნორმალურ რაოდენობას ატოვებდა, რაც სავმარისი იყო სეკულერული ღირსების სუფრის ღვიწის დასაყვებლად. აპკუ დროს უკრძინ დავიანებები ატევენდენ (სოპანების დასაწყისში).

მაგრად პეკე უნდა შეენიშნოთ ისიც, რად კლარჯულის მასობრივად გავრელებების შემთხვევაში მისი პროდუქციის ღვიწივად გადამტევა მასანტეუნონად უნდა იქნეს მიჩნეული, რადგანაც, ვერ ურთი, დასაყვებულ საქარეულობა თითქმის ყველა მკრორაიონში მოიპოვება თითო-ორივად მაღალსარისისოვანი პროდუქციის მომცემი საღვივებელი, როგორც თეთრი, ისე წითელი ღვიწივების დასაყვებლად. ამიტომ მისი პროდუქციის ღვიწივად გადამტევა არაერთარ სავმარობას არ წარმოადგენს. კარდა ამისა კლარჯულის პროდუქცია, როგორც შეირფასი სუფრის უკრძინის თესვებების შემთხვევაში, არაერთარ შემთხვევაში არ უნდა იქნეს გადამტევა უკული ღვიწივად და იგი მხოლოდ გადართილი უნდა იქნეს საკვებ უკრძინად.

როგორც შემთხვევაში იყო აღნიშნული, კლარჯული უკრძინის სეკულერული გემური თვისებებით, მტკევისა და მარცვლის ვარეზული სიღაბბით, მესასების უნარითა და ტრანსპორტებლობით პირველსარისისოვანი სუფრის უკრძინის კომბა წყების მიეკუთვნება. კარდა ამისა აღსანიშნავია გეოლოგიურ პირობების მიხედვით კლარჯულის ადგილად შეკვების უნარი და ვაზის მღვირი სრდაგანეთიარება, რაც კიდევ მეტად ამაღლებს მის ღირსებებს.

დასაყვებულ საქარეულის რაიონების სარისისოვანი სუფრის უკრძინით უსურველყოფას მისნივ კლარჯული მასობრივად უნდა გაემტევე მკვანესობის ყველა რაიონში. განსაკუთრებით ფართოდ უნდა დაინტერესო იგი შუბი ხევის სანაპირო სონში და, ყრბოდ, ტურის, სამკვარულს, აჭარას და აფხაზეთის

რაიონებში, რათა უსურველყოფილი იქნეს როგორც ადგილობრივი მისსაღვივად, ისე გეოლოგიური ამ ვიზის შეირფასი პროდუქციით.

რადგან კლარჯული ფილოქსერის საყვებელ უკრძინს, იგი ნამეტევისის სსით უნდა იქნეს გავრელებული სათანადოდ მურველ ფილოქსერებამდე სავმარებზე, ხოლო ვიზისათვის დამახასიათებელი სარისისოვანი პროდუქციის მიღების მიზნით კლარჯული ფორმირებული უნდა იქნეს ამაღლებულ მტევაში თავისუფალი წყებით ან ოლინარისებრ მასზე 4—5 საფორმა რეგლის მტევაში.

კლარჯული, როგორც უდრესად პერსპექტიული ვიზი უნდა გაემტევე ტურისად და აჭარის მკვანესობის მემკვდ ნონებს და მკრორაიონებში.

გეოგრაფი მდ. ხევისწყლის სეობამ—სოფ. ბერნაისის, კონანის, ნავდელის, ქვემოხევის, რომეთის, განთადის, მამულარის და კალაგონის მკრორაიონებში:

მდ. ხევის სეობის მუა სონამ—სოფ. დაღაღისის, სეკვისტების, დარგმის, ახალმოდის, გოგოლინების, სპების, ვანის, შომლიის, ანთელის, გუთურის, ვაზანის, წასების, ინტებულის და ბურველის მკრორაიონებში:

მდ. ბახვისწყლის სეობის მუა და ქვემო სონებში—სოფ. აქანის, ვანისქელის, მისისონის, ბაგის, ფამაღლისა და სანაპიროლის მკრორაიონებში:

მდ. ნატანებისა და ბეკვისწყლის სეობათა მუა სონამ—სოფ. ვაყაყაის, ბაღაღის, ცხემლასიღის, უსების, დვაბუს, ნატებების, გონის, მუქმქელის, მკვანეთის, ღისსურას და ჰანეთის მკრორაიონებში.

აჭარის ასსრამ—ხევენბა-კვირიკეს, მუხას-ტატეს და ქაქუთელეს სონებში: სოფ. ხევენის, ხემების, კვირიკეს, მესასტატეს, ავის, ჩხვითათის და ღელესი მკრორაიონებში:

ახალმკენი-კახანდების და აჭარისწყალ-ახხენცეთის სონებში: სოფ. ახალმების, კახბერის, თბილარის, კახანდების, აჭარისწყლისა და მხურველის მკრორაიონებში.

Кларджули

Кларджули белоягодный абортгенный сорт винограда Гурни и Аджарии.

Лист. Листья средних размеров, длиной 16,6 см, шириной 14,3 см, слегка овальные, светло-зеленые, трехлопастные.

Верхние вырезки открытые, поверхностные в виде входящего угла, нижние едва намечаются.

Черешковая выемка стрельчатая и равносторонняя, иногда лировидная с острым лном. Лопасть черешковой выемки состоит из четырех нервов.

Поверхность листа голая, гладкая, веже сетчатоморщинистая, плоская, иногда воронковидно-желобчатая или с отогнутыми вниз краями. Пластинка листа снизу голая, незначительное опушение замечается лишь вдоль главных нервов. Главные нервы хорошо выражены, они светло-зеленого цвета.

Конечные зубцы лопастей чаще пиловидно-треугольные или узко треугольные, с заостренной верхушкой, иногда треугольные с острой верхушкой. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,7—0,9. Черешок голый, светло-зеленого цвета.

Цветок. Цветок обоеполюй. Характеризуется хорошо развитыми мужскими и женскими органами.

Тычнок 4—6, чаше 5. Количество цветков в соцветии варьирует от 180 до 250.

Гроздь. Длина ножки грозди 3,5—5,5 см; при полной зрелости винограда базальная часть ножки грозди деревянистая, остальная часть с гребнем травянистая, зеленого цвета.

Гроздь средних размеров, длиной 15—18 см, шириной 10—13 см, по форме цилиндрико-коническая, иногда цилиндрическая, рыхлая или средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с полусучкой составляет 7—8 мм; ножка зеленого цвета. Полусучка бородавчатая и широко коническая. Степень прикрепления ягоды к полусучке сильная.

При полной зрелости винограда ягоды принимают желтовато-зеленый цвет, с солнечной стороны с желтовато-янтарным оттенком. Ягоды крупные длиной 18,9—21,8 мм, шириной 18,05—21,4 мм; по форме округлые или чуть овальные. Кожица толстая, мякоть мясистая, сладкая, с приятным вкусом.

Семя. Количество семян в ягоде 1—3 чаще 1. Длина семени составляет 6,5—7,5 мм, при ширине 3,5—4 мм; со спинной стороны коричневого цвета с желтоватым оттенком, с брюшной же—вдоль борозды желтоватого с соломенным оттенком. Халаза довольно вылающаяся, по форме удлиненно-овальная. Кло-

вник удлиненный, желтоватый. Длина его достигает 2—3 мм.

До появления грибных болезней и филлоксеры сорт имел массовое распространение в виде маглари в районах Гური и Нижней Аджарии (Кобулетский р-н). Местные жители виноград данного сорта употребляли главным образом в свежем виде.

В настоящее время Кларджули встречается лишь единичными экземплярами в виде маглари; низкоствольные насаждения имеются на приусадебных участках в Чохатаурском, Махарадзевском и Кедском районах.

Сорт характеризуется сильным ростом: к концу вегетационного периода отдельные побеги часто достигают 4—5 м в длину. На фоне высокой агротехники и нагрузки кустов характеризуются обильной урожайностью. На маглари же в виду трудности проведения агротехнических мероприятий урожайность непостоянная и всецело зависит от условий погоды. Устойчивость к грибным болезням слабая, особенно сильно страдает от милдью. Слабой устойчивостью характеризуется также против филлоксеры. Этим и объясняется массовое уничтожение корнесобственных насаждений данного сорта.

По своему назначению Кларджули относится к группе высококачественных столовых сортов винограда Грузии. Высокие вкусовые качества продукции, красивый внешний вид гроздей и ягод, величина ягод (20 мм и больше), высокая транспортабельность и

сохраняемость винограда вплоть до поздней весны делают Кларджули одним из самых лучших столовых сортов винограда.

С целью получения высококачественной продукции наиболее перспективными микрорайонами для культуры сорта Кларджули в условиях Гурии и Аджарии являются:

В Гурии—по ущелью р. Хевисцкали: сел. Бурнати, Кохари, Накадули, Квежохети, Чомети, Гагтiali, Мамулари, Калагони;

В средней части течения р. Супсы: сел. Даблашихе, Сакваviste, Парцхма, Ахалсепели, Гоголейсубани, Самеба, Вани, Зомлети, Гутури, Вазияни, Чайсубани, Интабуети, Бережоули;

В средней и нижней части р. Бахвисцкали: сел. Аскана, Ванискеди, Мтиспири, Земо-Бахви, Квемо-Бахви, Пампалети, Насакирალი;

По течению р. р. Цата неби и Бжужисцкали: сел. Вакиджвари, Багдлаи, Цхемлисида, Учхуби, Двабуз, Натанеби, Гоми, Шемокмеди, Макванети, Лихуари, Чаннети.

В Аджарии—в зоне Хуцубани-Легва: сел. Хуцубани, Самеба, Квирик, Мухаэстат, Ачи, Чаквистави, Легва;

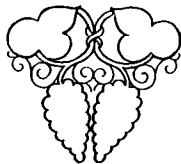
В зоне Ахалшени—Махунцети: сел. Ахалшени, Кахабери, Тхилари, Капанлиби, Аджарискали, Махунцети.

Сорт перспективен также для районов Мегрелии и Абхазии.

ლიტერატურა—Литература

1. კვებეკელი ი. ნ. კლარჯული მუწარბთა ზონები საქართველოში, თბილისი, 1957.
2. რამიშვილი მ. ბერიის, საგებრლოს და აპარის ვახსი ჯიშები, თბილისი, 1948.
3. რამიშვილი ი. კლარჯული მუწარბებისა და მუწარბების ინსტიტუტის ზრამბი, ტ. X, 1958.
4. რამიშვილი, დ. საქართველოს ვახსი ჯიშები, თბილისი, 1954.
5. ნოდოვაშვილი ი. ს. ვახსიების სახელსმელაწერი, წიგნი II, ამბლენკრალი, თბილისი, 1938.

6. ჯავახიშვილი ი. ვ. საქართველოს ვახსიების ისტორია, წ. II, თბილისი, 1934.
7. Негр уль А. Эволюция культурных форм винограда. Докл. Акад. наук СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
8. Шарашидзе Г. Грузинский словарь гуринских, перане-имеретинских и лачхумских провинциальных слов, Тбилиси, 1938.

კ რ ა ს ხ ე ნ ა

კრახუნა ადგილობრივი თორთორთინიანი ვაზის ვიძია, მის-
გან შავდება იმერული ტიპის შავდალაკობიანი სასუფრე
თორი ღვინო. ვიძი გამოხატვითა აგრეთვე მაკარი და სადესერ-
ტო ღვინოების დასამსახურად.

კრახუნა გავრცელებულია ძირითადად იმერეთში. თავისი
მორფოლოგიური და სამურეზუო ნიშან-თვისებებით კრახუნა ა-
ვინსფელად შეიძლება მიეკუთვნოს— *prol. pituita, subprol. georgica*
Negr. ის ეკოლოგიურ-გეოგრაფიულ რუკებს, რომელიც კულტუ-
რული ვაზის ვიძების ფორმათა წარმოქმნის კოლხეთის კვირიან
არის წარმომდგარი. დასავლეთ საქართველოს ვაზის შიავარ სა-
წარმოო ვიძებისაგან კრახუნა განსხვავდება ძირითადად უფრო
წადრევი (ერთი ჰერიდიით) სიმწიფით და მარცვლის თუჯური
ფორმით. აღნიშნულის გამო ზოგიერთი ბუცივალისტი (ე. სტა-
როსელსკი და სხვ.) კრახუნას კახეთიდან შემოტანილ ვიძად
იუღვდა, მაგრამ აღნიშნულის დასადასტურებლად არავითარი სა-
ბუთი, კარად საკუთარი მოსაზრებისა, არა უჭეი მოყვანილი.

ეს მოსაზრება არ უნდა შეუვრებოდეს სწავლელს, რადგან,
ერთი მხრივ, კრახუნა თავისი მორფოლოგიური ნიშან-თვისებებით
კვირიანებით უფრო ახლო დგას დასავლეთის, ვიდრე აღმოსავლეთ
საქართველოს ვაზის ვიძებთან, ხოლო, მეორე მხრივ, არსებული
წარმოების მიხედვით აღმოსავლეთ საქართველოში კრახუნა შე-
დლად გავრცელებული არ ეყოფილა და არც ახლა არის.

მეტად საინტერესო მოსაზრება ვიძი კრახუნას წარმოამბის-
თან დაკავშირებამ მოყვანილი უჭეს თავისი კაპიტალურ ნაშრომში
ავად. ივ. ჯავახიძემ (8). მისი განმარტებით „კრახუნა“ მარცვ-
ლის ვიძების გამოხატულებული იმერული წარმოების სიტყვაა. და
სავლეთ საქართველოში ამბობენ: „მარცვლი ჰარში სკვება, კრახუ-
ნიშბ, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში კრახუნა—კნატა-კნეტს,
კნატუნს“ ნიშნავს. ცხადია, ვიძი რომ აღმოსავლეთ საქარვე-
ლოდან იქონი წარმოშობილი მას აღბათ ან „კნატუნა“ ვერგოდა,
ან სხვა აბის მკვარი და მორფოლოგიური ნიშან-თვისებებითაც
მათი მსგავსი იქნებოდა.

ვიძის წარმოშობის დროის შესახებ ცნობები არ მოგვეპო-
ვება, მაგრამ ის ფაქტი, რომ კრახუნა ჯერ კიდევ ცალკე საუ-
კუნის ჰირველ ნასუფარი საშობად ცნობილი ვიძი იყო უფლუ-
ბას ტყაღებზე იგი სავალაო სწიფების ვაზის ვიძია უკვეუნი მი-
კავლენით.

შეველდ კრახუნა უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული და
იმერეთის ზოგიერთი მკვარდარის (სვირი, ომბა) მან საერთო
აღიარება და სამართი ხსენი მოუპოვა, როგორც საქართველო-
ში, ისე საბჭოთა კავშირშიცა. სოკოვან დაუმტოვობათა და ფი-
ლოქსიერის შემოქმნის შემდეგ კრახუნას ტრეპისა და ფილოქსიერის
ნიშნით სუსტი გამძლეობის გამო მისი ვუნსები სწრაფად შემ-
ცინდა, ხოლო ახალ ნარგავებში აღნიშნული მიზეზების გამო
მას მუდარებითი ნაკლებად ურცევლებდნენ.

შემადა კრახუნას გავრცელების ძირითადი ადგილებია შუა
იმერეთის მუდრევი ნოვლები: სვირი, კვალთი, ომბა, დიში, ფრხა-
თი, შიავარსკი, ზესტაფონი, ქველდ საქარა, არცვეთა და სხვა.
ზემო იმერეთში კრახუნა მკარედ არის გავრცელებული, ხოლო
ქვემო იმერეთში იგი იშვიათად გვხვდება. ვუნსების 1940 წლის
საგურეთო აღწერის მასალების მიხედვით, საქართველოში კრახუ-
ნას ვიძია 102 ჰექტარი ფართობი. მუვენახეობის ძირითად რაი-

ონების მისვლეთი იგი განაწილებულია შემდეგნაირად (იხ. ცხრ. 1).

საქრახუნა ფართობის განაწილება ვუნსების 1940 წ. აღწერის მასალების მიხედვით

მუვენახეობის რაიონის დასახლება	ფართობი ჰექტარში	მუვენახეობის რაიონის დასახლება	ფართობი ჰექტარში
ზესტაფონის რ. ჩინოვნიკისი „	73,47	რაკა-ლეჩხუმის სასუფრელო	0,6
შიავარსკისი „	2,13	კახეთი	0,3
მთავარსკისი „	19,11		
ვიძი და ტყუისისი „	0,32		
ტიბათისი „	1,30		
წალდობისი „	0,92		
საბრეტისისი „	0,02	სულ საქართველოში	101,8
სულ იმერეთში	97,27		

1947 წლის აღწერას უფრო უჭეტი მონაცემების მისვლეთი
კრახუნას ფართობი 132 ჰექტარამდე აღწევდა. იმერეთში მას ვუ-
კა 121,21 ჰექტარი, რაკა-ლეჩხუმში 6,51 ჰექტი, სამეგრელოში
2,66 ჰექტი, ხოლო დანარჩენი ფართობი აფხაზეთის და ქართლ-
კახეთში.

ვუნსების 1953 წ. აღწერის მიხედვით კრახუნას 80 ჰექტი
ფართობი უკონდა. მთვან 52 ჰექტი ზესტაფონის და 13 ჰექტი
შიავარსკისის რაიონში, ხოლო იმერეთის დანარჩენ ადგილებში
იგი მუდარებით უფრო მკარედ გავრცელებული და სულ 10
ჰექტარამდე ფართობი უკონდა.

საქართველოს კარგი კრახუნა გვხვდება საბჭოთა კავშირის
მუვენახეობის სავლელ სავფრეზეც ძირითად საკულტურო კუ-
ნახებში.—მისი მსწავლა-კამოიფისი მინიათი.

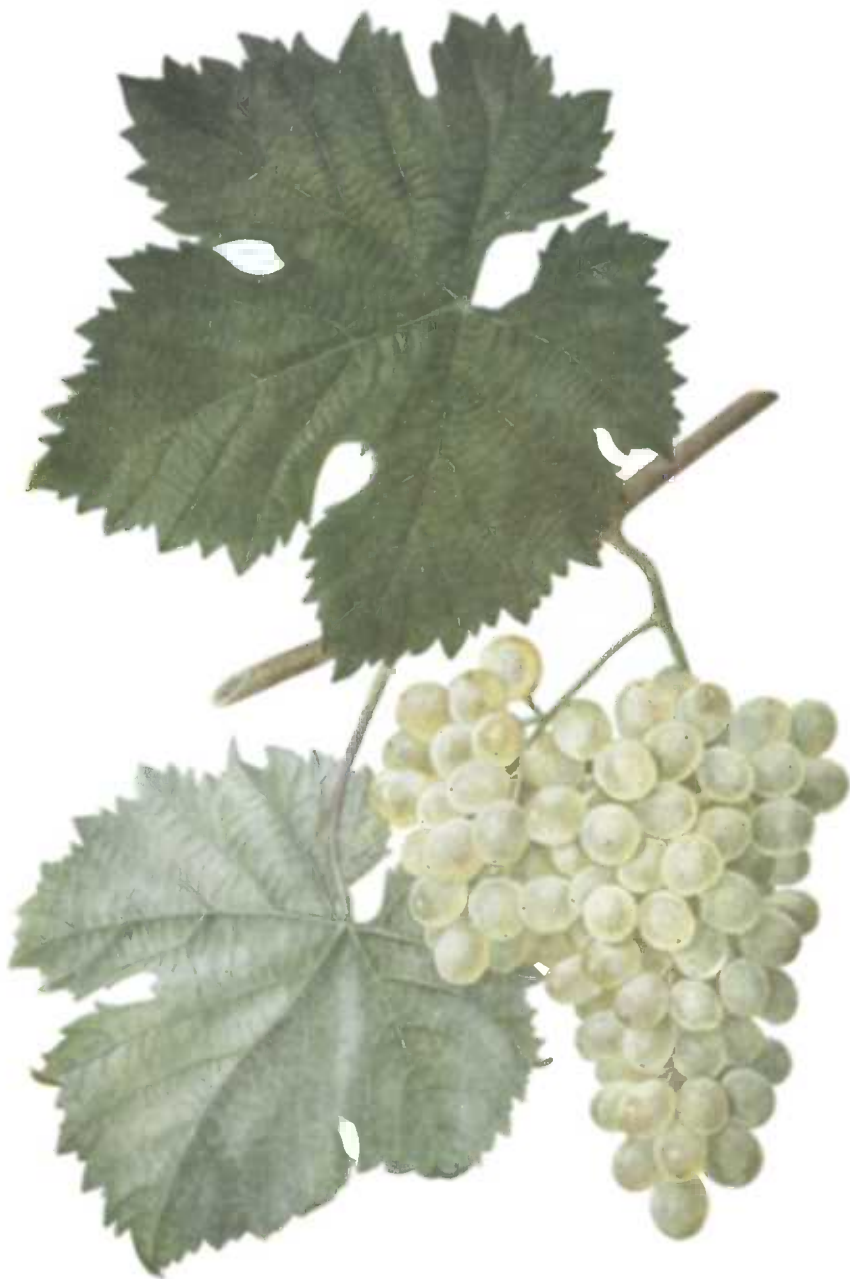
ბოტანიკური აღწერა

ვიძის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია მუვენახეობისა
და მუღინეობის საქრახუნის სავლელ სავფრეზე ქ. ზესტაფონში, ზო-
ლი ახლგაზრდა ნაწარდი და კვივილი აღწერილია მუვენახეო-
ბისა და მუღინეობის ინსტიტუტის საკულტურო ნაკვეთი ქ. თუ-
ლაკში. ვუნსი გაფორმებულია სარ-შიავარსკის და გასხლულია
ორმხრივი მშაღვრის წესით.

ახალგაზრდა ელორტი, ახალგაზრდა მონარდი ელორ-
ტის გვირგვინი და ჰირველი ორი ჯერ კიდევ გაუმუღვი ფო-
თოლავი მუღსენილია ბუცი და ქრისხერი ბუციში, მოშფინა
თეთრი ფერისა, რომლებსაც ღია შიავარსკისი რამდია აურანს
კვირვინისა და ფოთოლავის ირვლევა. მუღსამე და მუღსამე
ფოთლების მუღსეუა ზემო მხრიდან მკარედება და მომუღნა-მუღ-
თული ნიშნა—წარმუღის იერთი, ხოლო ქვედა მხრიდან მუღსეუა
მუღსეუების გამო მორუხი სეთილია. ელორტის მუღსეუა ზევიდან
ქვევით მკარედება.

ერთ ფლიანა რქა კარგად მუღსეული რქა მუღსეო-
მით ღია კვივისფერია მორიხალი იერთი; მუღსეუბი უფრო მუ-
ქადაა მუღსეული, ვიდრე მუღსეოთისებში. მუღსეოთისების
სივრცე მუღსეუის საშუალოდ მ-დან 12 სმ-მდე. კრძივი ზოლები
მუღსეოთისების გასწვრივ კარგადაა გამოსხლული.

ფოთოლი. მუღ იარგისის (9—12) კარგად განვითარებუ-
ლი ფოთოლი საშუალო სიდიდისა. ფოთლის ფირფიტა მო-

კახიშვილი

კრახუნა

რგვლოა, უფრო ხშირად იგი განიეროვანებულია, ვიდრე შიგნით. ფოთლის სიგრძე საშუალოდ 17—18 სმ, ხოლო განი 18—19 სმ უდრის. ფოთლი მუქი მწვანე ფერისაა, უფრო ხშირად იგი სუბინვიანი, იშვიათად მსხვილიანი ფოთლები გვხვდება. ფოთლის ზედაპირი ხშირად სახეობურად იქცევა, იშვიათად იგი ბადისებრ დანაკლებული, ან წრიულბურთოვანია. ფოთლის ზედა ნაკვითი თიქობის მქონე ბლაგვურისაა. ფოთლის მოხრეხილობა უსწორმასწოროა, ხშირად ქვედა ნაკვთების ზეობი-წვევების გამო ფოთლი მაქისისებრ ფორმას იღებს.

ზედა ამონაკვეთები უფრო ხშირად საშუალო სიღრმისაა, იშვიათად გრძელდება მღვირ დრმა და ზეურული ამონაკვეთებიც. ამონაკვეთების ფორმა ბუნებრივ პირობებში ხშირად ჩანებისმაგვარია, იშვიათად იგი პარალელურკვეთებანია, გრძელდება აგრეთვე უფრო თვლიანი დასრულებული ამონაკვეთებიც. ამონაკვეთების ფორმა პარალელურკვეთებანია, იშვიათად იგი წიკრივად შეიქცევა. ზეურული ამონაკვეთების ფურც ცალგვანია. მსგავსი იშვიათად გრძელდება აგრეთვე ზეურული—მჭრილი კუბისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთებიც.

ქვედა ამონაკვეთები, როგორც წესი, ოდნავ დრმაა, ზეურებანია. ამონაკვეთების ფორმა პარალელურკვეთებანია ჩანებისმაგვარი, იშვიათად იგი პარალელურ კუბისმაგვარი, ან დახურული ოვალურფორმისაა. ამონაკვეთების ფურც მჭრილად იქცევა იშვიათად წახეხილებულია.

უქნის ამონაკვეთი უძრავლეს ფოთლებზე ღიაა, ფორმით იგი ჩანებისმაგვარია—მჭვირვალე ფურცია. ანუხრებო პირობებში ფოთლის ქვედა ნაკვთების ზეობა აწვევის გამო უქნის ამონაკვეთი დახურული გვერდებანია. ნაკვთების ბოლოების ერთი მხარეზე გადახდის გამო, შუაში ოვალური ფორმის თვლი ფოთლებია. მღვირ იშვიათად გრძელდება აგრეთვე იხრისებრი და კვადრატული ფორმის ამონაკვეთებიც.

ფოთლის შიგნით ბარელი უფრო ხშირად ბოლოვდება კამოწვევადგებად სამკუთხედისებრი ფორმის კბილებით, იშვიათად გრძელდება აგრეთვე მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი ფორმისა და მასზე უფრო იშვიათად ტუმბოვანი ფორმის კბილებით. კვერდითი ბარლები წვეულებრივ ბოლოვდება ცალკვადგამოწვეული ან სამკუთხედისებრი ფორმის კბილებით.

ფოთლის ქვედა მხარე მუქსეულიან საშუალო მქალი ახლახნისებრი ბუნებრივ, რომლის ქვეშ მოფენილია მოყვადი ვარდისებრი ბუნების, ხოლო ორივე ერთად საქობა სქელ ქმისებრ მუქსეულიან ქმისა.

ფოთლის უქნე უღრის ფოთლის შუა ბარღვის სიგრძე, ან ოდნავ მასზე მოყვადი. უქნე მუყერილია მოწითალო ღვინისფერად და ოდნავ მუქსეულიანია.

ევკავილი. სორბალური აგებულების ეკავილი ოქსქსიანია. ეკავილი ან 6 მტკვანაა, იშვიათად გრძელდება 4 და 7 მტკვანაზე, მტკვანათა ზღვების სიგრძის მუდარდება ბუტკოს სიმაღლესთან მტკვარებს 1,25-დან 1,5-მდე, უფრო ხშირად იგი 1,25 უდრის. ბუტკო სწორი კონუსისებრი ფორმისაა, კარგად გამოსახული სვეტილი და მოძრავალი დნევათა.

მტკვარები. მტკვანის საშუალო სიდიდისაა, მისი სიგრძე მტკვარებს საშუალოდ 12-დან 16 სმ-მდე, ხოლო განი 8-დან 10 სმ-მდე. მტკვანის განიერ კონუსისებრი ფორმისაა, ხშირად მსოიანია, მისი სიგრძე აღწევს მტკვანის სიგრძის ერთ მესამედს, ზოგჯერ ნახევარზე. მტკვანის მტკვარითა, იშვიათად საშუალო სი-მტკვარის. მტკვანის უქნე ბალისისებრია, უქნის სიგრძე სიმაღლის მტკვანის ზერიდისათვის იგი ხვდება და რქის ფერს იღებს. მისი სიგრძე მტკვარებს 2-დან 5 სმ-მდე, საშუალოდ იგი 2,5—3 სმ უდრის. ბარღვლის უქნე მწვანე ფერისაა, მისი სიგრძე 6—8 მმ უდრის. ბარღვლის ბალისი ფიჭო კონუსისებრი ფორმისაა და დახურულია მუქი კუბისებრი სიგრძეებით. (მუჭვებით). ბარღვლი მჭრილად არის მიმარგებული უქნეზე და ადვილად არ წყდება მას.

მარცვლი. მარცვლი საშუალოდ უფრო მსხვილია, მისი სიგრძე საშუალოდ 1,7—1,8 სმ, ხოლო განი 1,5—1,6 სმ უდრის. მსხვილი მარცვლების სიგრძე 2,0—2,1 სმ, ხოლო განი—1,8—1,9 სმ აღწევს. მარცვლის ფორმა ოვალურია, იშვიათად მომრგვალო ფორმის მარცვლები გვხვდება. მარცვლი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვა-

ლი მომწიბრო-კვირულია, ხოლო სრულ სიმწიფეში და გადაწი-ფებისა იგი ღამის მოპარვისთვის კვირული იქცევა იღებს მარცვა-ლი დაფარული საშობ სქელი ფილაების ფიჭოთა, ხოლო მისი-საკენ მიმდებარე მხარეზე მას უნებნად სიმაღლის მოკავისფრო ღამები. მარცვლის განი სხელი, მაგრამ საშობად მჭრილია, იგი ადვილად არ კვდება რბილობა. რბილობა მჭვირვალე, ტანტუნა. წვენი უფულად, მუქად ტენილი. ვაიური არამატი მარცვლი მქრიალდაა გამოსახული.

წიკვი. წიკვიების რაოდენობა მარცვლით 1-დან 4-მდე მერყეობს. საშუალოდ ერთ მარცვალზე მოდის 2,6 წიკვი. წიკვის ტანი ოვალური ფორმისაა ნისკარისაკენ მჭვირვალე, იგი მუყერილია მუქ კუბისებრი, ხოლო ნისკარტი და მუდლის და-რევი ნარინჯისებრი ვეცოვანია. წიკვის სიგრძე მერყეობს 6,5-დან 7,5 მმ-მდე, ხოლო განი 4-დან 4,5 მმ-მდე. ქალბა წიკვის ზეობა ნაწილობა მჭვირვალე, იგი ოვალურია, ოდნავ ამოხეულია და ირგვლივ შემოსხვლიან ანარბად ღარტოვანი. ღარი ქალბიდან წიკვის ზედა ნაწილისკენ განიერია, ხოლო ნისკარ-ტისაკენ კარგად გამოსახულია. წიკვის მუდლის მხარე ოდნავ ქ-ლიანია, მისი ღარტოვანი საშუალო სიღრმისაა და პარალელურ-რად მიმართება ნისკარისაკენ. ნაწილობა ვიწროა, მაგრამ იგი კარგად ეწინააღმდეგება სიგრძეზე. ნისკარტი ცილინდრული ფორ-მისაა და წვერისკენ ვიწროვდება. ნისკარტის სიგრძე აღწევს 2,0 მმ, ხოლო განი 1,5 მმ.

აკრობიოლოგური დახასიათება

საკვეტეცოვი პერიოდი და მისი ფაზების მსკვლელობა. დავიწყებანი ფუნქციური ფაზების მსკვლე-ლობას წარმოადგენს თვლიან და საქრის მუდისხეობა-მედიანობა-ისი სიგრძე სხველი დასაგრებულ და უქნის მჭვირვალე-ისი ინტერტუმი ტ. ოქსიანი. საქრის სხველი სადგურის ვე-ნის მდგრადობის მდგრადობი წიკვი ადგილზე ზევის დონიდან 149,2 მ სიმაღლეზე. ნიადაგი ადგილზე მჭვირვალე; თვლი-ისი სხველი სადგურის ვენის მჭვირვალე სოფ. კარგვალურია. ვენის გამჭვირვალე ციკლოპის მისი მრგვალი-ადმისივლითა დაჩენებულ ფერდობზე 583,3 მ სიმაღლეზე ზევის დონიდან. ნია-დაგი ოქსი კუბისებრი ჩონჩხისაა. მუქსეული მუცვლებიანი იგი თანხარია, ხოლო ქვედად ქვა-ქვიანსავე მუცვლი კირ-ნარია. ვენის სარ-მუცვლზე გამართული ვენის კვების არე 3 მ უღრის და განსვლიანი ქარილი წესით ორი ნებისა და ორი მოპარბანზე საყვარების დეტალებით. ქვეთი მოყვანილი ცნობილ ნაწილებთან კრახუნს საყვარული ფაზების მსკვლე-ლითა თვლიან, ზუსტადისა და ოქსიანი (ის: გვ. 206, ცხ. 2).

საკვეტეცოვი პერიოდის ხანგრძლიობა და მისი ცალკეული ფაზების მსკვლელობა, როგორც ზეობა მოყვანილი მონაკვებთან ჩანს, ადგილობრივია, მორიარად, ჰაუსე და ცალკეულ წვების მტკვაროლოგურ პირობებზე. თბილ, ჰავიან რაიონებში ვიძის სა-კვეტეცოვი პერიოდი მოყვდება, ხოლო ცილადან რაი-ონებში ვაიში აგრეთვე საკვეტეცოვი პერიოდს, რათა მუცო სი-თბო დაეკროვის უქნის დასაწიფებლად.

ევკავის ტიპის კრახუნა საშობი უქნისაში მწიფე-ბა, მუცვლე კასითა და ეკვალზე ადრე ეკავი იმერეთში. საყვარული პერიოდის სანდომილობის მუხამახსად იცვლება აქტიურ ტემპერატურაზე ვაიში. საყვარული პერიოდის გან-კრძობილება სხვა, როგორც სარგვლი ფაზის—კვირტის გაძლის დასწავის, იგი სრული სიმწიფის ვაიის ცალკეობითა. ასე მტკვარული იმერეთი კრახუნა 26 სექტემბერს მწიფდება, ს-სეში იგი სრულად მწიფდება 12 ოქტომბერს. ხოლო უქნის-ისაში იშვიათად მწიფდება აღწევს სრულ სიმწიფეს და ისიც 20 ოქტომბრისათვის. უქნისაში უქნის სიმწიფის, საგრძობ-ლად ნაქვლი აქტიურ ტემპერატურაზე ვაიის პირობებში, ზე-სწიქებს ნაწილებს რაოდენობის სიმცირე. ასე, მაგალითად ნა-სკვების წლიური ვაიში მუცვლიან: ოქსიანი 365,0 მმ, თვლიანი 500 მმ, ხოლო ზუსტადისაში 1300 მმ.

სიმწიფის დასწავის და სრული სიმწიფის დადგენის ვე-ლის მსკვლეობა კრახუნა სიმწიფის III პერიოდის ვაიში კრახუნ-ენა მიკროფონის, იგი იმერეთის მორიარად საწარმოო ვაიის ვა-

დაცირების წარმოების ადგილი	წელი	სავეტიაციო დახვების დაწვევის თარიღი					სავეტიაციო უწყისების რაოდენობა (კვადრატული მეტრი)	სავეტიაციო უწყისების ზოლი (მეტრი)
		კვირის დასაწყისი	შუაგზის დასაწყისი	საბოლოო დასაწყისი	სავეტიაციო უწყისების რაოდენობა	სავეტიაციო უწყისების ზოლი		
საქარის სახელმწიფო სადგური, ქ. ხესტავინი	1940	9.IV	29.V	13.VIII	30.IX	174	3631,7	
	1941	5.IV	18.V	8.VIII	16.IX	164	3491,0	
	1942	15.IV	4.VI	18.VIII	3.X	171	3518,8	
3 წლის საშუალო	—	10.IV	27.V	13.VIII	26.IX	170	3547,1	
მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1945	2.V	16.VI	27.VIII	30.IX	152	3060,8	
	1946	25.IV	10.VI	31.VIII	25.IX	154	2998,3	
	1947	4.IV	6.VI	29.VIII	25.IX	175	3251,1	
	1948	28.IV	7.VI	29.VIII	28.IX	154	3187,9	
	1949	3.V	18.VI	3.VIII	10.X	161	3202,6	
5 წლის საშუალო	საშუალო 1951-1955	25.IV	11.VI	29.VIII	24.IX	159	3140,1	
		17.IV	7.VI	22.VIII	12.X	176	3398,3	
ერკარის მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. ოფსა	1936	—	11.VI	21.VIII	5.X	—	—	
	1937	28.IV	3.VI	13.VIII	24.IX	—	—	
	1938	28.IV	10.VI	17.VIII	16.IX	—	—	
	1939	28.IV	10.VI	23.VIII	20.IX	—	—	
4 წლის საშუალო	საშუალო 1930-1953	28.IV	7.VI	19.VIII	24.IX	150	3140,0	
		25.IV	7.VI	20.VIII	20.X	178	3480,0	

მუზეუ (ვიცე, ფოლიკური) ერთი ჰერიდით უფრო ადრე შეიფუძვება.

შუა იმერეთში კრახუნის ერთწლიანი რკა უკრახუნის სრული სიშფიფის მომენტისათვის კვეცი იღებს საშუალოდ 100-120 სმ სიგრძეზე საშუაოდ სვედება. სრული სიშფიფის მომენტთან ფოლიკეტიანად ერთწლიანი ნახარდი მალთანად ასრულებს მოშფიფებას და კარგად ეკავებულად და შემოსული სვედა ზამთრის ეიფებს. კესთიში და სახსრეთი უკრახუნში წარმოებულ დაკვირვებების მიხედვით კრახუნის ერთწლიანი რკები კარგად სვედება და შფიფდება.

მოსავლიანობა. კრახუნა შედარებით ადრე იწყებს პირველ და სრული მოსავლის მოცემას. მისი ნამყენები დარგვიდან მთავრად წყლს იმდენად პირველ ნიხანს, ხოლო შესამე-მეთასე წლიდან სრულ მოსავალს.

კრახუნა საშუალოზე მაღალი მოსავლიანობით ხსიათდება ცალკეულ წლებში, ჰავისა და მოვლა-დაზრუნვების სულზე უფრო პირობებში, იგი იმდენად უხე მოსავალს.

საქარის სახელმწიფო სადგურზე წარმოებულად აღრიცხვებით კრახუნის მოსავლიანობა ცალკეული წლების და მთავრობისათვის მიხედვით მერყობს საშუალოდ 60-100 ცენტრზე მეტად. მედარებით უფრო უხე მოსავალს კრახუნა ზესტავინის რაიონში იმდენად, მირითადად აღკვეთურ კვირისნარ ნიადაგებზე.

კრახუნის მოსავლიანობის ცვალებადობის დახასიათებად კვეციში მოკვეთს საჭარის სადგურზე სადგურზე 1905-დან 1912 წლებზე წარმოებულად აღრიცხვების შედეგები (იხ. ცხრილ. 3)

კრახუნის მოსავლიანობის ცვალებადობა (ცხრილი 3)

მოსავლის წელი	აგვისტოს თარიღი	სექტემბერი	ოქტომბერი	ნოემბერი	დეკემბერი	მოსავლის თარიღი	აგვისტოს თარიღი	სექტემბერი	ოქტომბერი	ნოემბერი	დეკემბერი
1905	27.IX	23,6	9,3	515,0	—	1911	6.V	24,1	10,1	46,3	—
1906	27.IX	20,8	9,7	780,0	—	1912	27.IX	24,0	9,5	56,2	—
1907	9.X	22,8	10,0	732	—	საშუალო	—	23,0	8,8	56,8	—
1908	28.IX	22,6	5,7	427	—	საშუალო	—	25,7	11,1	78,0	—
1909	20.IX	25,7	7,1	459	—	მიხედვით	—	20,8	3,7	42,7	—
1910	19.IX	23,1	7,4	602	—						

როგორც მე-3 ცხრილიდან ნანს 8 წლის საშუალო მოსავალი ჰესტავინზე 100 ცენტრებს შეადგენს, ხოლო ოფსებში 140 ცენტრებზე აღწევს. მოსავლიანობისთან ერთად პროდუქციის სა-

რისხზე მაღალია. ტყბილის ჰქარაიანობა საშუალოდ 23% შეადგენს, ხოლო უფროსი 20,5% ნაკლებად არ უფიფილა.

შედარებით უფრო სუვედ მოსავალს თანაბარ კვების არეზე (1,5X1,5 მ) კრახუნა უფრო ნიადაგებზე იმდენად. ასე მაგალითად, არაკუების საბუთო მურყნობის უფრო ნიადაგებზე კრახუნის მოსავალი უკანასკნელ წლებში 60 ცენტრებს არ აღემატებოდა.

კესთიში წარმოებულად დაკვირვებების მიხედვით კრახუნის მოსავლიანობა წლების მიხედვით მერყობს 1,6-დან 3 კგ-მდე ძირზე, საშუალოდ იგი 2,0 კგ უდრის. სხვა რაიონებში ჯიბის მოსავლიანობის დახასიათებად მოკვეთს უკრახუნის ინსტიტუტში მონადეგები კრახუნის მოსავლიანობის შესახებ. ამ მონადეგების მიხედვით კრახუნის მოსავლიანობა მერყობს 818 გ-დან 2260 გ-მდე ძირზე და შეადგენს საშუალოდ თითო წლის მანძილზე 1220 გ ერთ ძირზე.

კრახუნის მოსავლიანობის უნარის დახასიათებად მოკვეთს საჭარის სადგურზე და მევენახეობა-მედიცინის ინსტიტუტში წარმოებულად აღრიცხვების შედეგები. ამ მონადეგების მიხედვით ვაჭრე ხაუთიანად ელორტების რაიონში მერყობს ზესტავინში 87-დან 95 % -მდე, ხოლო თელავში 86-დან 100%-მდე; მსხვილარობის კოეფიციენტი იმერეთში მერყობს 1,3-დან 1,5-მდე, კესთიში 1,31-დან 1,56-მდე; მეტევის საშუალო წონა მერყობს იმერეთში (ზესტავინი) 118-დან 180 გ-მდე, კესთიში (თელავი) 120-დან 200 გ-მდე, ხოლო საშუალოდ იგი 160 გ უდრის. უკრახუნაში (ქ. ოფსა) საშუალო ზომის მეტევის წონა 140-150 გ უდრის, სიღრმე დიდი მეტევისათვის 350-450 გ აღწევს.

ჯიბისათვის შესუფარე ჰავისა და ნიადაგურ პირობებში უკრახუნის მოვლა-დაზრუნვისას მიწინავე წესების გამოყენებით კრახუნა მოკვეთს უხე და მაღალხარისხიან მოსავალს-საშუალოდ 80-100 ცენტრ უკრახუნს ჰესტავინზე.

შეკვებულობისა და ვადამუოფობათა მიმართ გამაღვიანობა. კახის სოციალურ დაკვირვებებში მირის დახსნაზე საჭარ-სველიში ვახსიათების კვეცხზე საბიბია ჰრკი (მილიეთში) და ნადარი, საჭარის სახელმწიფო სადგურზე წარმოებულად დაკვირვებების მიხედვით კრახუნა მიღღღებს ნაკლებად უფლებს, განსაკუთრებით ეს შესანიშნავად დაბლობზე გამოხეულ ვენახებში, ხოლო ნაყარის მიზით იგი საშუალო გამოხეა. მთავარ საჭარბო ვახსის ჯიბეში შედარებით ამ შრომე იგი ვახსის ციყვან და ჩაბრუნება ფოლიკურს. კესთიში (თელავი) წარმოებულად დაკვირვებების მიხედვით კრახუნის შედარებით გამოხეობა, როგორც ჰრკი, ისე ნაყარის მიზით შეფასებულია საშუალოდ.

ადგილობრივ იმერულ ვახსის ჯიბეზე მირის კრახუნა ფოლიკურისავე ზესტავინზე უფლებს, კვეცხზე აღდრე იმერეთში ფილო-

ქვეყნიდან კრახუნას ეწესებოდა დაიღუპა. ამ გარემოების და მიღწევის მიზარს სუსტი გამძლეობის გამო ვიძი ფართოდ ვერ გავრცელდა ახალ ნაწენს წყნაგებში.

ტარეშო პირობებისადმი გამძლეობა. კრახუნა კარგად გვარობს თითქმის ყველა ტიპის ნიადაგზე, გარდა დაბალია და მღაღი ნიადაგებისა, მაგრამ მაღალხარისხის დენის იგი ნემსმალა კარბონატულ, ტუის კარბონატულ და სუსტი-ტარეშო ნიადაგებზე იძლევა.

ზომარის ენევის კრახუნა შედარებით კარგად უძლებს. ენევიან 1932—1933 და მომდევნო წლებში საქარის სადგურს ხადგარზე მცენ. კანდილატ ულ. შირაკში მაღალხარისხის მარცხე დაკარგვის თანხმად კრახუნამ შედარებით უკეთ გავსოლი უძლებს და ამ შხრივ პირველი ადგილი დაიჭირა იმერეთის სოფარ სავარშიო ვიძების შირის.

ტაღლებს მამართ კრახუნას გამძლეობა იმერეთის პირობებში მწიფე დასადგენია, სოლო კახეთში ურეკა ვენახებში იგი კახურ ვიძებთან შედარებით კარგი გამძლეობით სარისთავება.

ვიძების სამარეკებთან მონათავება. ადგილობრივი შეგნაგების დაკვირვებით კრახუნა შედარებით უფრო ცუდად ეძლევა ამერიკულ ვაზის საძირებს, ვიდრე ციცაქ და ცოლიკოური და მათზე დაზნობისას პირველხარისხისგან ნაწენების შვიერი რაოდენობით იძლევა. შედარებით უკეთ ეწინაა და ხარბოს კრახუნა რუპეტრის დუღუზე, სოლო რიპარია-ტრუბეტრის პიბირადები იგი უკეთეს შედეგს იძლევა საშირ 3306 რიპარისთან. ამ საძირებზე იგი უკეთ ეწინაა, მოსავლასაც შეეს იძლევა და უფრო ხანგრძლივად ცოცხლობს.

ახალი ვენახების გაშენებისას ტერეშოზე მშიე ნიადაგებზე უნდა შეირჩეს საძირე რიპარია-ტრუბეტრის 3306, ნემსმალა კარბონატულ ნიადაგებზე ბურლანდირი რიპარის პიბირადები, შირითადად ნიბ, სოლო შირალ ქვიდა შვირ ნიადაგებზე საძირე რუპეტრის დუღი.

ტექნოლოგიური დასასიათება

მტკნების გარეგნული მუხედულებით, სოლო უფრო მტკად მარცვლის შექანიერო შედგენილობით და წვეწის ქიმიური შედგენილობით კრახუნა სლდენი ვაზის ვიძებს მიეკუთვნება. ნაწილობრივ იგი შეიძლება გამოეყნებულ იქნეს და იუნებზე კიდევ, როგორც სასურე (საქმულ) უერჩეს. შირითაც, იმერულ საწარმოო ვაზის ვიძების შირის (ციცაქ, ცოლიკოური, დონდლაბი, თხანაწილი სუფრე და სხვ.) კრახუნა როგორც სასურე (სადესერ-ტო) უერჩენი ავერებზე უმჯობესად გარეგნული მუხედულებითა და საყისებური ტემითათ.

მტკნისა და მარცვლის შექანიერო შედგენილობის დასასიათებლად ტემოთ მოყვანილია საქარის სადგურ სადგურზე გაულ. დემეტრასის და კლ. კინწურაბილის (1) შიერი შეირდებულნი ანალიზების შედეგები. შესადარებლად მოყვანილია ატორევე უერანიამი (ოღესა) ჩატარებული ანალიზების შედეგები. უერჩენი სახალიზად აღუებულია, როგორც საქარის სადგურს ხადგურის ნაყეოებიდან, ისე შუა იმერეთის რაიონებიდან მიღებულ მსოსელიდან (ის. ცსრ. 4).

როგორც მე-4 ცხრილი მოყვანილ მონაყეებიდან ჩანს უერჩენს წვეწის გამოხადული ლობარტრიული პირობებში მტკნის ცალკეულ წლებსა და საყეების შედარების მიხედვით 74%—დან 85%-მდე.

წარმოების პირობებში უერჩენს წვეწის გამოხადილობა სარგებლობად ნაყვლია და იგი ვ. დემეტრასის (1) მონაყეების მიხედვით სლდის წვეწის გამოყენების შედეგის: ტაქა კლერტი 25%, სოლო უერჩენი 71%, 1915—1918 წწ. საქარის სადგურს ხადგურზე, სოფ. არკვეთაში, ეკდა საქარის და სირაში კლ. კინწურაბილის შიერი ჩატარებული ანალიზების მიხედვით ტაქის გამოსადგად მტკნისად 20-დან 23,38%-მდე, სოლო ტუბილისა 4%-დან 78,85%-მდე.

უერჩენის წვეწის ქიმიური შედგენილობა. რაოდენობის უერჩენის პირობებში იმერულ ვაზის ვიძებს შირის კრახუნა შატის ვეფხაზე მტკი რაოდენობით გავრცეებს. მისი შატარანობა საყეების ადგილმდებარეობისა და ცალკეული წლების მტკოროლოგიური პირობების მიხედვით 28—30%-მდე აღწევს. უფრო მტკი რაოდენობით შატის კრახუნა შუა იმერეთში—ხეს-ტალორის, მაიაკოქის და თრკალის რაიონებში ავროვეს ზემო იმერეთში ორჯინიკის, ჰვათურისა და ხანჩის რაიონებში კრახუნა შატის დარგების შედარებით უფრო ნაყვლი უნარი სისაინადება, თუმც მისი შატარანობა უფრო მაღალია, ვიდრე სხვა ვიძებისა. საერთოდ კრახუნა ერთი შერიოთი უფრო ადრე მწიფდება, ვიდრე ციცაქ და ცოლიკოური და მათთან შედარებით თითქმის ყველაზე უფრო მტკი რაოდენობით ავროვეს შატის. კრახუნის 10—12 დღის დაგვიანებით, ანუ ციცაქ და ცოლიკოურთან ერთად დარგვის შემოსახეობა შატარანობა 24—26%-მდე შეიძლება გადაიღეს და მასგან მაკარი ან ხაჯურტო ლეონი დამზადდეს, თუ კი წვიმანი შემდგომ სლდს არ შეუძლია უერჩენის გადაყენებას. კრახუნას შატის დარგების უნარანობის დასასიათებლად მოყვანილია მისი წვეწის ცალკეადაც მტკოროლოგიური ანალიზების შედეგები (ის. ცგ. 208, ცსრ. 5).

მე-6 ცხრილში მოყვანილია კრახუნის უერჩენის შვიიფობის დაინამაქ სოფ. მაიაკოქის და სოფ. საქარში.

როგორც მოყვანილი მონაყეებიდან ჩანს კრახუნა შუა იმერეთში საშუაო რაოდენობით ავროვეს შატარ. შატარანობა შოკეთის წლებში 28—30%- აღწევს, 6,5—7,0%—მდე შეიქნა შატის დარის.

შედარებით ასეოვე მაღალი შატარანობა-შეიქნაობით სარისთავება კრახუნა კახეთში და უერჩენიშეიც, სადგ მისი შატარანობა 23—24%- აღწევს. ვიძის ეს თვისება საშუალებას იძლევა სუფრის ლევის: გარდა მისგან (შოკეთი წლებში) მაკარი და სადესერტო ლეონებში დამზადდეს.

უერჩენის ცადაშუაგება და ლეონის ხარისხი. კრახუნას უერჩენს ძირითადად იუნებზე იმერული და ევროპული ტიპის სუფრის ლევის დასაყენებლად, იქების სახით მისგან მზადდება ავროვედ მაფრისისა და პორ. უერჩენის ტიპის ლეონიოები. იმერული და ევროპული ტიპის მაღალხარისხისოვანი სუფრის ლეონი დგება კრახუნას უერჩენთან შუა იმერეთში, შესტფონისა და მაიაკოქის რაიონებში. ამ შხრივ განსაყენებით გამოირჩევა კვლითი-სევისი უბანი ტერეშოზე ნიადაგებში. ამ

კრახუნის უერჩენის შექანიერო ანალიზის მონაყეებიდან ცხრილი 4

ანალიზების ადგილი	წელი	შტეტის საშუალო წინა კალი	მარცვლის საშუალო რაოდენობის მატეში	მტკნის შეადგენილი ნაწილები %ით			100 მარცვლის წინა კალი	100 მარცვლის წინა კალი	შტეტის მატეში
				წინა	კალი	წინა			
მაიაკოქის რ-ნი, სოფ. ობა	1939	143,47	55	77,52	1,58	16,5	4,40	263,69	4,23
	1910	122,74	65	75,97	1,18	17,54	4,21	210,9	3,69
	1940	271,14	10*	80,08	1,93	13,55	4,24	248,31	4,42
საქარის სადგურის სადგური, ტ. ხესტაფონი	1940	70,52	32	82,11	2,18	11,48	4,16	211,47	3,50
	1941	141,89	68	85,7	2,36	9,44	4,8	207,9	3,64
	1942	198,51	82	77,61	2,06	14,9	5,27	214,9	—
	1948	143,13	61	74,5	2,08	18,36	3,46	230,5	3,82
უერჩენის შედგენილების ინსტიტუტი, ტ. ოღესა	—	261,68	103	75,04	1,71	18,24	4,01	249,8	4,62
	—	86,13	42	74,6	2,12	17,62	3,90	199,70	3,64
	1910	148,0	77	72,99	3,20	20,45	3,34	184,0	—

ზონის ნიადაგებზე არსებმა იმდენმა მალაზარიისსოფან სრულ, სსეკლიან, ვაკეფერ ღვინოს. ზემო იმერეთში კრანენა ეკეთეს მსაღის იმდენა ევროპული ტიპის ღვინისათვის, ვიდრე ამ კატე-

კრანენის ღვინოს მუქარანობა-მედიანობა

ცხრილი 5

ანალიზების წარმოებ. მის ადგილი	მუქარანობა	მედიანობა	მუქარანობა მედიანობის მიხედვით	სტატისტიკა			
				შეფარება	შეფარება	შეფარება	შეფარება
სოფ. საქარია	1902 წლიდან 1912 წლამდე	19.1X 9. X	1098.0 1107.0 1189.0	23.0 25.7 28.8	8.8 11.1 5.7	საშ. მუქარანობა	
სოფ. საქარია, არდვლი, სეფო და კვლავი	1910 წლის აგვისტო	—	1104.0 1128.0 1082.0	24.9 31.1 18.8	8.5 11.60 5.90	საშ. მუქარანობა	
სოფ. საქარია, სახარის საცდელი სადგური	1925 წლიდან 1931 წლამდე	12. X-დან 24. X-მდე	1007.4 1105.0 1092.5	22.8 25.0 7.9	9.0 10.5 7.9	საშ. მუქარანობა	
საქარის საცდელი სადგური	1940	20. X	1095.0	22.16	7.35		
	1941	22. X	1098.0	23.1	6.3		
	1942	5. X	1099.0	22.9	8.9		
	1944	15. X	1096.0	22.6	7.95		
	1946	8. X	1093.0	21.8	7.8		
	1947	15. X	1090.0	21.15	7.2		
	1948	23. X	1094.0	22.0	7.9		
სოფ. საქარია, ფერდობი	1940	4. X	1109.6	26.15	6.6		
1942	4. X	1098.5	22.4	7.8			
სოფ. კუდა საქარია	1946	10. X	1101.0	23.9	7.8		
სოფ. არდვლი	1947	23. X	1094.0	22.2	8.1		
სოფ. სეფო	1948	6. X	1098.0	23.1	7.7		
მუქარანობა-მედიანობის ინტერპოლ. კ. თეფერ	1947	30.1X	—	23.5	10.8		
	1948	4. X	—	22.0	8.7		
	1949	18. X	—	21.5	5.1		
	1950	15.1X	—	20.7	8.5		
	1952	16. X	1,036	19.3	12.2		
მუქარანობის ინტერპოლ. კ. ოფე	1924	19.1X	1,101.0	23.9	14.0		
	1951-1952	10-24X	1,092.0	22.8	14.9		

გორის იმერული ღვინისათვის. დასავლეთ საქართველოს დანარსწნ რაიონებში—გურია-სამეგრელოში, აჭარა-აფხაზეთში და რაკალში შემდეგ კრანენა მდიდრ ტიპისა და გვიგუნდისა, რაც განაპირობებს იმდენად სოკოვან დაღვრულობით (ტრეტი), თუმცა აფხაზეთის ზოგიერთ რაიონში (ტყალის რანი) და ნაწილობრივ

იმერულ ვაშლის შირის ეკვლავს უკეთეს მასაღას მკარ და-საფსერო ღვინისთვის (მკვრა, პორტყვინა და სსე.) კრანენა იმდენა. მისი უპირატესობა მდგომარეობს, ერთი მხრივ, მაქის დიდი რაოდენობით დაგროვებაში და, მეორე მხრივ, მისი ღვინო ადვილად ინვითარებს მადურის ტიპისათვის დაზნისათუ-ბელ ცემოსა და იყრს, ღვინის შესახვის წვეულებრივ პირობებშია ე. ი.

კრანენის უკრანენის მასაღავლობა ნაწილობრივ იყენებს აგრეთვე საშუალო და შესანადა კრანენის უკრანენი ცარგი ტიპის ღვინისათვის, ასანათებს მოქარანდრო ოჯალური ფორმის მარცვლი, ტანტარ რბილობა, სიტყვა და სხვათაგონი სისხლისი, კრანენა იმერული საქარიათა ვახს უკრანენის შირის გარეგნული შეხედვლებით ეკვლავს ეკეთეს.

კრანენის მოსავალი ძირითადად სურფის ღვინის დასუყუნებად მიდის. იმერეთში კრანენად ევროპული და იმერული ტიპის ღვინოს აუყენენ. აღნიშნულს შესანადად კრანენის რთვლი სხვადასხვა ცაგებში წარმოებს. ევროპული ტიპის სურფის ღვინოების დასაზღვრებად კრანენა 20—22% მუქარანობისა და 7—8% მუქარანობის დროს უნდა დაღვრიდეს. ამავე მუქარანობა ღვინის მატებს სუგმეტ სსეკლს, სამშენებს და მტერის ტანს, რაც ამ ტიპის სურფის ღვინოებისათვის არასურეკვლია, ხოლო იმერული ტიპის სურფის ღვინოებისათვის კრანენა უკრანენა დაიჭიფოს უფრო კვიან 23—25% მუქარანობისა და 8—10% მუქარანობის დროს, რაც ადვილდმეზობად სსეკლსა და წლის მტეროლოგური პირობების შესახებთან სსეკლსა და რის დეკურაციის პირობების უკრანენი ტიპის ღვინოს დასუყუნებად კრანენა საშუალოდ სსეკლში მუქარანობის დასუყუნებად კრანენა საშუალოდ სსეკლში მუქარანობის უნდა დაიჭიფოს, იმერული ტიპის ღვინოებისათვის კი ოქტომბრის პირველ რიცხვებში, ხოლო მკარია და სსეკლტო ღვინოების დასუყუნებად ოქტომბრის მუქარანობის დასუყუნებაში და ვახისათვის კრანენის მუქარანობა 26—28%, ხოლო მუქარანობა 5—5.5% აუყენს.

საშუალო მუქარანობები და დაზნაზღვრებად უკრანენი კრანენისა და მორიადე ევროპული, ხოლო კალმურეობების და კალმურეობის იმერული ტიპის სურფის ღვინოს აუყენენ.

ღვინის ორგანო უკრანენი და ქიმიური დაჯანსაღება. კრანენა მალაზარიისსოფან სურფის ღვინოს იმდენა. ევროპული წესით დასუყუნებად კრანენის ღვინო მუქარანობა-მედიანობისა, ასანათება სისხლისი, ენერჯითა და სსეკლშია ეკეთით. იმერული წესით დასუყუნებული ღვინო უფრო მუქარანობის მუქარანობის, იგი მოქარანდრო-ევიფილია, ხანათაგონა თავისებური ვაშური არაობითა, ენერჯითა, დიდი სსეკლშია და ოდნავ უსუბობით ახალგაზრდობაში.

მუქარანობის (ავარგებისა) ღვინო სავარანობად უკრანენისა, იგი ღვინო მოქარანდრო ვიფილი ფერს იღებს, ინვითარებს მდიდრ ვაშურ ბუკებს, რომელშიც მკარია და კალმურეობის ტიპის ღვინოს იყრს და გემო, უფრო ნაწი და პარმირული სსეკლს.

კრანენის უკრანენი საქარის ზონალურ ხაფედა სსეკლში დაზნაზღვრული მკარია და პორტყვინის საცდელი ნიმუშები ცარგი თვისებებისა ეფო, ასანათებათა—მდიდრე არაობით, სუქოა სინაზუ, სუფთა ეკემო და სხვათაგონი სისხლისი. უპირატესად იმერულ საქარიათა ვახს შირის კრანენა თავისებური ვაშური თვისებებისა კალმურეობის უკრანენი დასუყუნებად მკარ და სსეკლტო ღვინოების დასუყუნებად.

კრანენის სურფის ღვინო მაკალი გემური თვისებებით სსეკლშია, იგი სასუყუნებელი კომისიის სსეკლშიც მუქარანობა და მუქარანობის იღებს. ღვინის 8 ბალიანი სსეკლში მუქარანობის დროს საცდელი სადგურის კრანენის 1945 წლის მოსავლის ღვინო საშუალოდ 7.5, ხოლო იმდენა წყვედ საქარის ღვინომ 7.5 ბალი მიიღო. ასეთივე მაღალი ნიმუშები მიიღეს სსეკლში 1945 წლის და სოფ. არდვლის 1946 წლის მოსავლის ღვინოებისა.

სანერგობელი მუქარანობის კრანენა ინვითარებს მდიდრ ბუკებს ნაწი კემოს და იგი უფრო პარმირული სსეკლს. ახალგაზრდობაში ოდნავი სსეკლში, კანსაუთრებით კვიან და რეჟიფული უკრანენი და დაზნაზღვრული ღვინოს, მაღრ ქრება და ღვინო სსეკლშია და

კრანენის ღვინოს მუქარანობის მაღალი

ცხრილი 6

მაიაკურის რაიონი		სსეკლში მუქარანობის რაიონი					
1940 წ. ს. მაიაკურის		1940 წ. ს. საქარია (ფერდობი)					
მუქარანობის მაღალი	მუქარანობის მაღალი	მუქარანობის მაღალი	მუქარანობის მაღალი				
5.1X	1.056	19.9	9.83	23. VII III	1062.6	13.65	23.6
7.1X	1.085	19.6	9.88	26. VII III	1068.6	13.25	17.8
11.1X	1.087	20.2	9.24	29. VII III	1068.0	15.10	16.3
14.1X	1.095	22.3	7.08	21 X	1075.3	18.0	13.9
17.1X	1.100	23.6	7.04	9. IX	1093.7	21.10	11.7
20.1X	1.103	24.4	7.02	12. IX	1095.6	22.45	11.2
23.1X	1.105	25.0	6.95	16. IX	1094.9	22.45	9.5
26.1X	1.103	24.4	7.02	19. IX	1097.8	22.95	8.9
29.1X	1.107	25.5	6.94	23. IX	1099.9	23.5	8.2
2. X	1.108	25.8	6.82	26. IX	1101.7	24.05	8.0
5. X	1.110	26.3	6.66	30. IX	1109.0	26.00	7.9
9. X	1.110	26.3	6.66	3. X	1107.6	25.65	8.1
12. X	1.111	26.6	6.58	10. X	1107.9	25.65	6.2
15. X	1.110	26.3	6.59				
18. X	1.115	27.6	6.76				
21. X	1.117	28.2	6.45				

სამეგრელოში (მთიანი ზოლი) კრანენა მუქარანობის ხაფედა სსეკლში. სსეკლში სურფის ოდნავ მოტეხილ სსეკლში ღვინოს იმდენა. ამ რაიონების კრანენისათვის თვისებულად მუქარანობა დაზნაზღვრული ღვინოს მუქარანობა დასუყუნებად მკარია და სსეკლტო ღვინო, თუ რთული ოდნავ დასუყუნებით მარცხდება.

ციცხას და ცოლიკურის ღვინოებისა მუქარანობის კრანენის ღვინო უფრო მუქარანობის, ენერჯითა და სსეკლშია, მკარია და სსეკლში, თუმცა ზოგიერთი წყვედის მისი ევროპული წესით დასუყუნებული ღვინო არ ნაწილდება სინაზუთ ციციკის ღვინოს.

პარმონიული სება. ღვინო კასრებში სამი, ხანსასვეარ წლის განხვალბაში შწიფდება, რომლის შემდეგ შეიძლება ჩამოსისხნოს ხანსასმარებლად ან შემდგომი აბეჭდვითი საფეხის.

მაღალკემურ თვისებებს და ბუტეტს კრასუნას ღვინო 10—15 წლის ასაკში იცითარებს, მასთან იგი სპირიტოს დიდი ხანგრძლიობით (40—50 წელი) სხადება. საქარის საცდელ სადგურის ღვინის ბიბლიოთეკაში დავუვლია კრასუნას ღვინო 1903 და მომდევნო წლების მოსაღვინა, რომლებიც კარგად არის შესასული, მათ გადაბერების ან სიკვდილის (კახსრების) ნიშნები ვერ არ ვხვდებით.

დასასრულს, ღვინის ქიმიური თვისებების დასასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია საქარის საცდელ სადგურზე პროფ. კ. მოსაფაძის (2), მცენ. კანდ. ვალ. ფებერტაძის (1) და ვალ. კინურაძე-ღვინის იყრ შესრულებული ანალიზების შედეგები (იხ. ცხ. 7).

კრახუნას სასურეთო, შუკარი და სადგურული ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები

ღვინის დაფარვის ადგილი	მოსავლის წელი	ქმარი რაოდენობა	ალკოჰოლი მოცულად, %	საკმარი სიმკვრივე	100 კგმ, სანტიმეტრული ღვინო შუკაზე ვარაზობით										სტინი	ღვინის მუცა	შენიშვნა
					შუკაზე სიმკვრივე	არაშუკაზე სიმკვრივე	აქტივობა	საკმარი	საკმარი ტენიონობა	შუკა	ფორმირება	ტენი	ღვინის მუცა				
შუკარის რაი, საქარის სასურეთო სადგურის ვენახიდან	1901 წ.	0,9911	13,08	0,650	0,196	0,528	2,03	0,218	—	0,08	—	—	—	—	—	—	საშუალო
	1911 წ. საშუალო	0,9946	14,39	0,966	0,176	0,832	2,76	0,286	—	0,16	—	—	—	—	—	—	შუკარის ნიშნები
შუკარის რაი, სებადასხვა სასურეთო ვენახებიდან	1912-დან 1921 წ.	0,9923	12,46	0,745	0,133	0,513	2,21	0,224	—	0,23	0,692	0,036	—	—	—	—	საშუალო
	1921 წ. საშუალო	0,9981	13,44	1,040	0,170	0,881	2,42	0,270	—	0,240	0,904	0,053	—	—	—	—	შუკარის ნიშნები
შუკარის რაი, სურის მკერთარაიონი	1929	0,9913	12,75	0,513	0,108	0,378	1,988	0,232	0,287	—	0,878	0,074	—	—	—	—	—
	1948	0,9793	12,08	0,719	0,064	0,634	2,124	—	—	0,135	0,734	0,042	0,386	—	—	—	—
შუკარის რაი, სოფ. არგეთა	1945	0,9924	11,50	0,800	0,094	0,783	1,862	—	—	0,105	0,631	0,0353	0,213	—	—	—	—
	1947	0,9905	14,39	0,850	0,078	0,753	2,191	—	—	0,209	0,791	0,0231	0,399	—	—	—	—
საქარის საცდელი სადგურის ვენახი	1936-დან 1940 წ.	0,9911	12,84	0,560	0,080	0,460	1,924	0,184	0,196	0,083	0,713	0,038	0,230	—	—	—	საშუალო
	1940 წ. საშუალო	0,9920	14,58	0,674	0,117	0,585	2,170	0,213	0,303	0,172	0,857	0,096	0,337	—	—	—	შუკარის ნიშნები
	1948	0,9908	12,50	0,73	0,051	0,349	1,704	0,150	0,163	0,035	0,564	0,017	0,154	—	—	—	შუკარის ნიშნები
	1935	1,0015	18,74	0,57	0,105	—	6,23	—	—	3,87	—	0,058	—	—	—	—	შუკარის ნიშნები
	1935	1,0104	17,54	1,543	0,105	—	8,48	—	—	6,38	—	0,044	—	—	—	—	შუკარის ნიშნები
1935	1,0598	17,04	0,433	0,042	—	20,96	—	—	19,23	—	0,024	—	—	—	—	შუკარის ნიშნები	

როგორც მოტანილი ცხრილი გვიჩვენებს კრახუნას ღვინო შეტად მდიდარი ქიმიური ბუნებით სხადება. ღვინის ალკოჰოლიანობა უფრო მძირად 12—13% ღვინის, სოკარის წლებში კი 14 და 14,5% აღწევს. ექსტრაქტი მერუობის 1,8-დან 2,7%, სოლი საშუალოდ იგი 2,0—2,2% შეადგენს.

საერთო მცაიანობა საშუალოდ 6—8‰ უდრის, ალიცერიონის რაოდენობა ღვინოში საშუალოდ 0,6—0,6‰ უდრის, სოლი სოკარით ნიშნებში 0,9‰ აღწევს. ასეთივე მდიდარი ქიმიური ბუნებით სხადება კრახუნას ღვინო უკარანის პირობებშიც, იქ მისი სხადება 14—15% უდრის, სოლი ექსტრაქტი 2,7—2,9%.

ვარიაციები და კლინები, კრახუნას ღვინის ფარგლებში ვარიაციები გამოვლენილი არაა. საქარის საცდელ სადგურზე ამჟამად წარმოებს შუბობა მაღალმოსავლიან მოდგებში გამოსავლენად, შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

კრახუნას ღვინის ფარგლებში ვარიაციები გამოვლენილი არაა. საქარის საცდელ სადგურზე ამჟამად წარმოებს შუბობა მაღალმოსავლიან მოდგებში გამოსავლენად, შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

კრახუნას ღვინის ფარგლებში ვარიაციები გამოვლენილი არაა. საქარის საცდელ სადგურზე ამჟამად წარმოებს შუბობა მაღალმოსავლიან მოდგებში გამოსავლენად, შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

კრახუნას ღვინის ფარგლებში ვარიაციები გამოვლენილი არაა. საქარის საცდელ სადგურზე ამჟამად წარმოებს შუბობა მაღალმოსავლიან მოდგებში გამოსავლენად, შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

კრახუნას ღვინის ფარგლებში ვარიაციები გამოვლენილი არაა. საქარის საცდელ სადგურზე ამჟამად წარმოებს შუბობა მაღალმოსავლიან მოდგებში გამოსავლენად, შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

კრახუნას ღვინის ფარგლებში ვარიაციები გამოვლენილი არაა. საქარის საცდელ სადგურზე ამჟამად წარმოებს შუბობა მაღალმოსავლიან მოდგებში გამოსავლენად, შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

კრახუნას ღვინის ფარგლებში ვარიაციები გამოვლენილი არაა. საქარის საცდელ სადგურზე ამჟამად წარმოებს შუბობა მაღალმოსავლიან მოდგებში გამოსავლენად, შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

Крахуна

Местный стандартный сорт белых качественных столовых вин Имерети. Относится к эколого-географической группе сортов *vin. Pontica Negr*. Распространен в основном в Зестафонском и Маяковском районах на площади около 100 га.

Молодой побег. Коронка в первые два листочка опушены густой паутинкой (войлок) и окрашены в серовато-белый цвет со светло-розовой каймой по краям. Листочки второго яруса (3—4) с верхней стороны окрашены в зеленовато-желтый цвет с брон

зовым отливом, а с нижней стороны сохраняют менее интенсивную сировато-белую окраску с зеленоватым оттенком.

Лист. Листья средних размеров (17×28 см) округлые, пятилопастные, реже трехлопастные, темно-зеленого цвета. Пластинка листа сетчато-морщинистая, реже мелкопузырчатая, средняя долька чаще тупоугольная, изогнутость пластинки воронковидная.

Верхние вырезки, чаще средней глубины, открытые лировидные, иногда с параллельными сторонами, реже закрытые с овальным просветом. Дно вырезки заостренное, реже округлое, иногда однозубчатое.

Нижние вырезки мелкие, открытые лировидные с параллельными сторонами, либо в виде входящего угла с округлым или заостренным дном.

Черешковая выемка открытая лировидная с суженым устьем и заостренным дном. В природных условиях ввиду приподнятости нижних долек лист — закрытый с нависающими дольками и овальным просветом. Очень редко встречаются также стрелчатые и квадратные выемки с округлым дном.

Зубцы на концах долек треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, либо кустлообразные. Зубчики по краям долек треугольно-пиловидные, реже пиловидные, одноострые-выпуклые.

Опушение нижней стороны листа войлочное, состоит из шестинного пуща и паутинистых волосков.

Черешок равен срединной жилке листа или несколько короче ее. Окраска яркая-красная, опушение слабое паутинистое.

Цветок. Цветок обоеполюсый, в цветке 5 или 6 тычинок, редко встречаются цветки с 4 или 7 тычинками. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика равно 1,25, реже 1,5. Пестик правильной конической формы, с хорошо выраженным цилиндрическим столбиком и округлым рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (14×9 см), широко конические, часто крылатые, плотные, реже средне-плотные. Часто гроздь достигает половины размера основной грозди. Ножка грозди длиной 2,5—3,0 см, травянистая, у основания древеснеет и окрашивается в цвет чубука. Ягоды зеленая, длиной 0,6—0,8 см. Подушечка узко-коническая, борлачатая. Ягоды прочно сидят на ножках.

Ягода. Ягоды выше средних (1,7×1,5 см) размеров, овальные, реже округлые. Крупные ягоды до-

стигают 2 см в диаметре. Окраска ягод зеленовато-желтая, при полной зрелости, а в перезрелом состоянии — янтарно-желтая с пятнами загара с солнечной стороны. Кожица покрыта восковым налетом, тонкая не легко отделяющаяся от мякисто-сочной хрустящей мякоти. Вкус приятный, очень сладкий, со слабо выраженным сортовым ароматом.

Семя. В ягоде в среднем 2,6 семени. Длина семени 6,5—7,5 мм, ширина 4—4,5 мм, округло-овальной формы, темно-коричневого цвета. Клювик и бороздки на брюшной стороне оранжево-желтого цвета. Халла овальная, лежит в верхней части семени, несколько выпуклая. Бороздка от халлы к верхней части семени довольно широкая, а в сторону клювика узкая, но хорошо выражена. Брюшная сторона семени слегка килеватая, бороздка по обе стороны семенного шва хорошо выражена. Клювик цилиндрический, длиной 2 мм суживающийся к концу.

Крахуна местный сорт среднего периода созревания. Используется для приготовления «кашевых» столовых вин и виномертвенов для крепленых и десертных вин, а также для вин местного типа. Исторически известны «свирикс вина» готовились из чистого Крахуна, а чаще вместе с сортами Подлюкору и Цицка, реже — с Дондлаби. Вино Крахуна темно-золотистого цвета, приятного гармоничного вкуса.

К положительным свойствам сорта относятся высокое качество продукции, хорошая урожайность относительно хорошая зимостойкость, пригодность для разных типов вин и для использования в купажах с промышленными сортами Цицка, Подлюкору, Дондлаби, а также в качестве столового винограда местного значения. К недостаткам сорта нужно отнести чувствительность к мильдью, в особенности в низменных районах, слабую устойчивость против гнили и корневой филлоксеры. Эти недостатки легко могут быть устранены путем дополнительного летения против мильдью, своевременного проведения зеленных операций и путем прививки на филлоксероустойчивые подвои.

Крахуна как сравнительно ранний, урожайный и высококачественный сорт заслуживает более широкого распространения в районах Имерети и производственного испытания в других виноградарских районах Грузии и в южных виноградарских районах СССР.

ლიტერატურა — Литература

1. დე მტკაძე ზ. მასალა დასავლეთ საქართველოს მუცხანობა-მუცხანობის მიწველების დარბაზებისა და სპეციალური-სპეციალისტის ქუთაისი, 1936.
2. ქიქოძე ვ. ბ. კულტურულ მემკვიდრეობის ხაზები საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. ბიბიტაძე ა. ვახუშტის მუცხანობის დასავლეთ საქართველოში, საქათონო მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომები, ტ. II, 1950.
4. დე მტკაძე ზ. საქართველოს მუცხანობის ჩამოყალიბება. თბილისი, 1936.
5. რაზმაშვილი მ. გუბაისი, სპეციალური და კერძო ვახუშტის ხაზები, თბილისი, 1948.
6. ტაბიძე მ. და მუცხანობის განვითარების საქართველოში. თბილისი, 1950.
7. ნოდარაძე ვ. ს. და მუცხანობის ჩამოყალიბება. თბილისი, 1939.
8. ჯავახიშვილი ი. მ. საქართველოს გეოგრაფიული ისტორია. ტ. II. თბილისი, 1934.

9. ჯორჯაძე ზ. მუცხანობა, ღვინო და კერძობა, თბილისი, 1976.
10. დემეტრაძე ვ. и Кварацхелия Ф. Крахуна, Агелография СССР, т. III, Москва, 1964.
11. Кварацхелия Ф. К. Заплатно-грузинские сорта винограда. Кутаиси, 1936.
12. Негурья А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1958.
13. Сабашидзе М. И. Почвы вазонной субтропической зоны Грузии. Тбилиси, 1936.
14. Стяровская В. А. Закавказские сорта винограда (Шорпаковский и Кутанский уезды Кутаисской губ.). Тифлис, 1893.
15. Табиадзе Д. И. Районы виноградарства Грузии, Тбилиси, 1940.

კუნძის

ადგილობრივი თეთრყურმანანი ვაზის ვაძია, გავრცელებულია მირიადად ქვემო იმერეთში და იმდევს სუფრის ორდინარულ ღვინოს.

მევენახეობის ლიტერატურულ წყაროებში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის კენმა ცნობილია აგრეთვე „კუნძის“ და „შწანის“ სახელწოდებით.

კენმა უმეღვესი ვაზის ვაძია, იავისი მორფოლოგიური ნიშნებით და სამურწნო-ტექნოლოგიური თვისებებით მეტად ასლოდნავს ადგილობრივ ვაზის ვაძებთან და შთაინდ ვრთად მიეკუთვნება *Prul. pontica* Negr. გეოლოგიურ-გეოგრაფიულ ვაგონს. იგი გამოსულია კულტურული ვაზის ვაძების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი—კოლხეთის კვრიდან.

მირიადი სასელონება „კენმა“ და დამატებითი „კუნმა“ ვაძს მიღებული აქვს მტკვნების მეტად კუში აგებულების გამო. და შართლავ, ვაძის კუნმა შედრად მარცვლანსებულ, მოკლე, განიერ-კონუსისებრი ფორმის მკვერე მტკვნების ისხამს, რომდევნივ თავინი მოყვანილობითა კუნმა წაავას. იმერეთის ზოგიერთი სოფლებში გავრცელებული დამატებითი სასელონება „შწანეს“ იმერულ მევენახეთან მსაკავების გამო უნდა ჰქონდეს მერქული. სუფთა ნარეგაების სახით ვაძი გავრცელებულია მსოლოდ დასავლეთ საქართველოში. შედარებით დიდი ფართობი ვაძის კუვიცა, მირიადად, ქვემო იმერეთში, სასელონობ: წულუკიძის, წულუკიძის, ტუბულის, მაიაკოვსკის, ქუთაისის და ვანის რაიონებში. ვენახების 1940 წლის საავტომობილო აღწერის მისვლით კუნმა ფართობი 715 ჰექტარს შეადგენდა. ანდინდელი ფართობი ცდაკვლი რაიონების მისვლით შემდგენიად იყო განაწილებული (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1

კუნმა ფართობის განაწილება მუდგაგობის რაიონების მისვლით

მუდგაგობის რაიონი	ფართობი ჰექტარებით	მუდგაგობის რაიონი	ფართობი ჰექტარებით
ზსტაფლინის რ-ნი	3,16	ტუბულის რ-ნი	104,8
ოპოტის რ-ნი	29,0	წულუკიძის რ-ნი	142,11
თურჯოლის რ-ნი	6,4	სამტრედიის რ-ნი	0,65
თაიკოვსკის რ-ნი	92,15	წაღვლის რ-ნი	133,92
ვანის რ-ნი	6,24	კახეთის რ-ნი	49,90
სამტრედიის რ-ნი	0,48	აბოთლეთის რ-ნი	9,65
ზაბაქოვსკის რ-ნი	0,19	ბუღაეთის და სოხეთის რ-ნი	5,25
ქუთაისის რ-ნი	84,68		
		სულ	715,56

უფრო სუსტი 1947 წლის ვენახების მთლიანი აღწერის მონაცემების მისვლით კენმა ვაგა საქართველოში 427,69 ჰექტარი და გავრცელებული იყო იმერეთში, მირიადად, ქუთაისის, წულუკიძის, ვანის, მაიაკოვსკის, ზსტაფლინის, წაღვლის და რაბა-ლესხუმში — აბოთლეთის რაიონში. ვენახების 1953 წ. აღწერის დროს კენმა მოსდრდილია შწანეს და გორული მევენახეთან ერთად, რის გამო მისი ფართობი დიდერ შემცირებულია.

ახე, მავალიად, მაიაკოვსკის და ვანის რაიონების ნანუენები შწანეს (25 ჰექტ. ფართობი) კენმა, სოლო ქუთაისის, ტუბულის, წულუკიძის, მაიაკოვსკის და ვანის რაიონებში ნანუენები გორული შწანის 120 ჰექტარი მირიადად კენმა. ეს გამოწვეუ-

ლია იმიო, რომ იმერეთში კენმა „შწანეს“ სასელონობისაა ცნობილი.

ბოტანიკური აღწერა

ვაძი ბოტანიკურად აღწერილია იმერეთში მაიაკოვსკის რაიონში სოფ. ობნაში კოლმურწნობის ვენახში, რომელიც გამდებელია ფერდობზე კირნარ-თისნარ ნიადაგზე. ვაძი კასხული და ფორმირებულია ოლინხარის წესით. უფრო დეტალურად ვაძი აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში. რომელიც გამდებელია ციფ-გომორის მთის ოდნე დახმებულ ფერდობზე ზღვის დონიდან 562,3 მ სიმაღლეზე. ვაძი მასდერსეა გამართული და გაფორმებულია ქართული წესით ორ მოპირისპირე კერბზე 8—10 კვირტან საკავებლზე და ორ მოკლე 2—3 კვირტან ნეგზე.

ას ლეგ უნდა ელორტი (15—20 სმ). მოხარდი ელორტის გვირგვინი პირველი ორი, ვერ კიდევ გუშულია, ფოთოლავის ნაივლით მუხსეულია სქელი ქეჩისებრი ბუსული, უფრო მღვირ ფოთლის ქვედა მხრიდან. იგი მოთორო ფერისა და სუსტი მოვარდისფრო იერი ასლავს გვირგვინისა და პირველი ორი ფოთოლავის ირვლევი. მესამე ფოთლიდან დაწყებული ზედა მხარის მუხსევა ვლეგობს და იგი მონარინჯისფრო-ყვირული სდება, სოლო ქვედა მხრიდან შეითხვ ფოთოლავამდე მორუსო თოფრი ფერის მუხსევა რჩება. ელორტის ზედა ნაწილიც მუხსეულია, უფრო ინტენსიურად წარსავს.

ერთოვლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთოვლიანი რქა მოკეითალო ვაგისფერია. მუხსელორისებრი საშალოდ 12—15 სმ სიგობისა. მუხსელები მუსდომორისებთან შედარებით უფრო მუქად არის მუფერული. ზოლები მუსდომორისებთან კანსურვ კარგად ემსნება.

ფოთოლი 8. მუ იარუსის (9—12) ფოთლები საშალოზე დიდი ზომისა, მათი სიგრძე საშალოდ 17—18 სმ, სოლო სიკანე 18 სმ უდრის. ფოთლის მოხსელობა მომრგვალოა, იმეოთაად ოვალური ან განიერ ოვალური. ფოთოლი თითქმის დანუაკვეთი ან ნახსეკობის და მუქი შწანე ფერისა. ფოთლის ზედაპირ სწორი, ან ბადისებრი დანაბეჭეულია, იმეოთაად იგი მსხვილბურთულებინია. ფოთლის მუ ნაკეთი უფრო ხშირად ბლაგვეუსიანია. ფოთლის მოხსელობა ბუნებრივ პირობებში დარისებრია და ნაკეთების ბოლოები უფრო ხშირად მირსა დახრილი.

ზედა ამონაკვეთები ღია, უფრო ხშირად სქეურები, მუკრილი კუთხისმკვარი ფორმისა, იმეოთაად ცხველება საშალო სიღრმის პარალელურბეჭედიანნი ჩანცისმკვარი ამონაკვეთები, მათზე უფრო იმეოთაად ოდნე შესანწვნი და კვერცხისმკვარი თვლიანი დახერული ამონაკვეთები ცხველება. ამონაკვეთების ფუე უფრო ხშირად მხვილია.

ქვედა ამონაკვეთები ნაკვებადა გამოხსეული, კვერცხებრივ იგი ოდნე შესანწვნი ნახრადისებრია ან მუკრილი კუთხისმკვარი ფორმისა, ხშირად ქვედა ამონაკვეთები სულ არა გამოხსეული.

ენქვის ამონაკვეთი ღია, მელინისებრი ფორმისა, ზოგჯერ იგი ჩანცისმკვარი მხვილი ფუეში, იმეოთაად ცხველება აგრეთვე დახერული ელიფისებრიფორიანი ამონაკვეთები.

ფოთლის შთავრი მარცხები ბოლოვდება სწორი მხვილ-
წერაანი სამკობლებიანი ფორმის კიბლებით, ცალ მხარეზე ან
ორავე მხარეზე გამოწვევადგენიანი მხვილწერაანი კიბ-
ლებით, იშვიათად ეკმათისმებარი ფორმის კიბლებიც გვხვ-
დება. ტყვეობით კიბლები უფრო ხშირად სრისისტილებსებრი
ფორმისაა ცალ ან ორევე მხარეზე გამოწვეული გარეგნებით.

ფოთლის ქვედა მხარე შეტყუებული სამკობლები ახლ-
ბულისებრი ბეჭდებით, რომლის ქვეშით მოხვედრია მოკლე
აგროსებრა ბუქსით, რაც ერთად ქმნის საკმაო სქელ ქმისებრ
შეტყუილობას.

ფოთლის ეუწრა შუა მარჯვზე ორევე მოკლე, ან მას უდ-
რს. ეუწრა გლეჯა და ღია მკვება ფერისა.

ეუწრა ღი. ეუწრაღი ოქსისქიანი. ეუწრაღი სუათი, იშვია-
თად გუქით მკერძიანა. მტერანიანი სწორმგებობა, მათი სიგრძის
მკურნება ბეჭდის სიზაღუსთან 1,25—1,50 მტყვენს. ბუქო
კონსისტენციური ფორმისა, სტეტი კარვად გამოსხულია, იგი
მაკურნება ორად ან სამად გაუფილი დინგით.

მტყვენს. მტყვენები საშუალო სიდიდისაა, რომელთა სი-
გრძე მტყვენის ბრანდ 15 სმ-მდე, ხოლო განი 7-დან 12 სმ-მდე.
საშუალო სიდიდის მტყვენის სიზაღ 11X9 სმ ურისი. მტყვენების
ფორმა განიერი კონსისტენციური, სწორად მხრანიანი იშვიათად
უფორმე მტყვენებიც გვხვება. მტყვენები ძალზე მკერძია, იშვია-
თად მკერძი მტყვენებიც გვხვება. მტყვენის ეუწრა მოკლე, სა-
შუალოდ მისი სიგრძე 1,5—2,0 სმ ურისი, იგი ბალისისებრია,
ხოლო რქისთან მტყვენების ადგილს სვედება და რქის ფერს იღებს.
მტყვენის ეუწრა მკვება, მისი სიგრძე 7—7 მმ უდრის, იგი
დაფარულია რქის სორეგულით. მარცხლის მალღით ვერძო კო-
ნსისტენციური ფორმისაა და დაფარულია ეუწრისებრი სორეგულით.
მარცხალი. მარცხალი საშუალო სიზაღისა, მისი სიგრძე
მტყვენის, 1,6-დან 2,0 სმ-მდე, ხოლო განი 1,5-დან 2,0 სმ-მდე.
საშუალო მარცხლის სიგრძე-სიზაღე 1,8X1,75 სმ ურისი. მარცხა-
ლი მორცკალა, იშვიათად მტყვენქალია, ხოლოც ორევე ოვალური
ფორმის მარცხლებიც გვხვება. მტყვენის სიმკერძის გამო მარცხ-
ლის უღვივო განი მის ბოლისაყვე ინაცვლებს, რის გამო ხშირად
მარცხლი შეტყუებული კუერსისტენციური ფორმის იღებს. მარ-
ცხალი ღია კუთხული ფერისაა და დაფარულია ცვილისებრი ფი-
ფილით. მარცხლის განი სქელი და უსტია, გემო წვეულმებრია,
რბილადი წყისანი, ხოლო უწრა უეწრაღი.

წიპა. მარცხალი უფრო ხშირად ერთი ან ორი წიპაა.
წიპა მორცკალა და ეუწრისფერი, ხოლო ნისკარტის არემი
და შეუღის მხარეზე მონარმისფეროეუწრაღია. ქალბა წიპა-
წიპის ზედა ნაწილზე შეტყუებული, იგი ოვალური ფორმისაა და
ორევე გამოხედილია კარგი. ღარი ქალბაღის წიპის
ზედა ნაწილისაყვე კარვად გამოსხულია, ხოლო დარტაფი ქალ-
ბაღის ნისკარტისაყვე ვიწრო და ორევე. შეტყუებულია. შეუღის
მხარე ქალიანი. შეუღის მხარის ღარები საკმაოდ ღრმა და პარ-
ალელურად მიერარება წიპაღის განსწორი. ღარის ფერს
მოკლეთალია. ნისკარტი კარვად გამოსხულია, მისი სიგრძე
1,6—1,8 მმ ურისი, ფორმით იგი ცილინდრულ-კონსისტენციური
და ნარინფისფერი აქვს.

აურობიოლოგიური დახასიათება

საეგვებტოვი პერიოდის და მისი ცალკეული
ფაზების სველეობა. დაყვირებული კუნძის ფეროფერის
მკურნალობაზე წარმოება იმერეთსა—საქარის სავდელ სადგურზე
ქ. ზესტაფონში და კასეთს—მეფანსებლის ინსტიტუტის საკო-
ლექციო ენესში ქ. თელავის მახლობლად. იმერეთში წარმოე-
ბულ დაყვირების მისეგეთი სველეობა პერიოდის ხანდრ-
ლითაა ცირტის ცალღის დაწყისიდან ეუწრის სრულ სიმეფიფ-
ფე 165, ხოლო კასეთში 165 ღღეს უდრდა. კუნძის უმრეზი სრულ
სიმეფიფე იმერეთში (საქარა) საშუალოდ 11 ოქტომბრის აჯწყეს,
ხოლო კასეთში (ქ. თელავი) 8 ოქტომბრის. ცირტის ცალღთან
უდრის სრული სიმეფიფე აქტიურ ტემპერატურაა ჯამი, იმე-
რეთში .3790 მტყვენად, ხოლო კასეთში—3245, ამ პერიოდ-
ების მისეგეთი კუნა შეტყუება მიეკუთვნის სიმეფიფე III ე-
რიოდის პირებს. იმერეთის სტანდარტული ვაზის *კასეთის* — ი-

ტყისა და ცოლიკოორტის შედარებით კუნა 10—12 დღით (ერთი
პერიოდით) უფრო ადრე მწიფდება. წლების მანძილზე სველეობა-
ცი პერიოდის ცალკეულ ფაზებს სველეობის დახასიათებ-
ლად ქვემო მთეფანისა საქარის სავდელ სადგურზე და მეუ-
ნასეთსა-მეფანისებლის ინსტიტუტის საკოლექციო ენესში წარმოე-
ბული დაყვირების შედეგები (იხ. ცხრ. 2).

ცხრო 2
კუნა სავდელყოფი ფაზების საშუალოდა იმეფობის და კასეთში

დაყვირების წარმოების ადგილი	წელი	საეგვებტოვი ფაზების მიმდინარეობა					სრული სიმეფიფე დაწყების დღის ნომერი	სრული სიმეფიფე დაწყების დღის ნომერი
		წიპის დაწყება	მარცხლის დაწყება	მტყვენის დაწყება	ეუწრის დაწყება	უწრაღის დაწყება		
საქარის სადგ. სავ- დელის რბი	1945—1942	9.IV	25.V	14.VIII	1.IX	165	3.790	
	1942—1949	13.IV	28.V	15.VIII	12.X	182		
	1946—1949	24.IV	7.VI	31.VIII	7.X	165	3.244	
მეფან-მეფანი იხ. წრ. თელავი	1950	18.IV	31.V	17.VIII	29.IX	165	3.318	
	1951	6.IV	21.VI	21.VIII	15.X	193	3.788	
	1955	20.IV	16.VI	27.VIII	21.X	185	3.633	
	1956	26.IV	14.VI	10.XI	1.XI	189	3.344	

იმერეთისა და კასეთის პერიოდები კუნაში ერთიანი რტები
უკრძის მასობრივი სიმეფიფის პერიოდისთანავე იღებს საშუალო-
გემო მუფერას, ხოლო ფიფილგემის დროისთვის საყვებით
მწიფდება და კარვად შემოსული—გაყვეებული სვედება ზამთრის
კონებს.

ვაზის ზრდის სიმეფიფე ნიადაგისა და ჰაერის პერიოდების
მისეგეთი საკრწობობად ცვალებადობს. ქვემო იმერეთის ადრე-
უფრო ნიადაგებზე კუნაში ზრდა საშუალოდ მკლიერია, ხოლო შუა
იმერეთში იგი საშუალოა.

შოსავალი იანობა. კუნაში ნაშენები შედარებით ადრე იმ-
ლევა პირველსა და სრულ მოსავლას. დარგვიდან მეორე წელს
კუნა იმლევა ნიშნას, ხოლო მესამე, მეოთხე წლიდან სრულ მო-
სავლას. საქარის სავდელ სადგურზე კუნაში მოსავლიანობა პრიფი-
ცი კარავსებრის (11) განობით უდრდა: 1917 წ. 62,0 ცენტრებს,
1948 წ. 67, ხოლო 1949 წ. 67 ცენტრებს ჰექტარზე.

საწარმოო ენესებში კუნაში მოსავლიანობა საკრწობობად
მერეფობს ნაკვეთების მეფარობის, ნიადაგის თვისებებისა და
ფორმირება-დაყვირების მიხედვით.

ქვემო იმერეთის ადრეურო ნიადაგებზე 2,25 ცვ. მ კვების
არეზე, ვაზების ორი მოპირისმპირე საყვეებულზე და ნეყზე გან-
ხელის შემთხვევაში, კუნაში მოსავლიანობა 80—100 ცენტრებს
აღწევს, ხოლო შუა იმერეთის გუგურებულ და ნეშომალ-კარ-
ბონატულ ნიადაგებზე მათაა და გორაკის ფერაუბებზე კუნაში
მოსავლიანობა შედარებით ნაკლებია და საშუალოდ შეადგენს
80—85 ცენტრებს ჰექტარზე.

კარგი მოსავლიანობით სსიათიება კუნა აფხაზეთშიცაა. მე-
გენსებლის ინსტიტუტის დასაზრუნე ზუნქტის ნაკვეთის (სოფ. ახალ-
სოფელი, გურჯისტის რნი) კუნაში მოსავალი 100—120 ცენ-
ტრის აჯარვებს ჰექტარზე.

კასეთში მეფანსეთსა-მეფანისებლის ინსტიტუტის საკოლექ-
ციო ენესში (ქ. თელავი) კუნაში მოსავალი 1919 წელს
ძირზე მერეფობდა 2,5-დან 3 კვ-მდე, ხოლო 1950 წელს 2,5-დან
3,6 კვ-მდე, საშუალო მოსავალი კი ერთ ძირზე 2,82 კვ უდრდა,
რაც ჰექტარზე გაუკუიანი 90—100 ც შეადგენს.

კუნაში კარგი მშობობობის მანეგებლობით ხასიათდება,
მისი მშობობობის კოეფიციენტი 1,5-დან 2,0-მდე მერეფობს,
ხოლო საშუალო 1,6 უდრის. მტყვენის საშუალო წონა მერეფობს
150-დან 175 გ-მდე, ხოლო კარვად განკითარებული მსეფიფი
მტყვენების წონა 250—300 გ აღწევს. ამ მოსავლების მიხედვით
ერთი ძირი ვაზის მოსავალი 15—20 ცენტრით დაყვირების მუ-
მოსხვევით 4—5 კვ აღწევს, მეგრან რადებზე განკითარებული
მოსავალი მეგრან ნაღების ფეკტიურზე კუნაში საშუალო მოსა-
ვალი უნდა ვიჯარეფობო 80—100 ცენტრებზე ჰექტარზე.
აჯადმეფიფობობა და მეგრანებლობა ამ მხარით კა-
მეფიფობა. მეფანსებლის საქარის სავდელ სადგურზე და მეფა-
ნასეთსა-მეფანისებლის ინსტიტუტის სავდელ ნაკვეთებზე წარმოე-
ბულ დაყვირებაში, აგრეთვე აჯადლობობით სვეალიისტების,

კუნძი კუნიჯა

ქენას ღვინის გემური თვისებების დასახაზობლად მოუ-
კინილია რძგვინძე ამონაწერი საქარის სვაველ სადგურზე შე-
მდგარ სადგვესტაციო კომისიის სხდომის ოქმიდან: „ქენას 1941
წლის მოსავლისა—მოყვიალო-ჩაღისფერი შოკრისფერი ივრით,
კარგად დაწმენდილი, ხაჭაპ სხეულანი სასამონე გემოს ღვი-
ნო, კარგად გამოსხული ვიშრე არომატული, ნიშანი 7,4“.

„ქენას 1945 წლის მოსავლისა—ღია-კუთხედილი ფერის, კარ-
გად დაწმენდილი კარგად გამოსხული ვიშრე არომატული, ხა-
ღისანი ვერძალა ტიპის ღვინო მუხანგური სხეულიანი, ნიშანი
7,2“.

„ქენას 1946 წლის მოსავლისა—ღია ჩაღისფერი ნაულებ
სხეულანი, სასამონეო შეკვანობის სუფრის ღვინო, ნიშანი 7,6“.

ეურნის წყენისა და ღვინის ქიმიური შემების შედეგებზე
ბის მიხედვით ქენას პერსპექტიულია აგროფუე უჯლოლო ვერ-
ძის წყენის დასამზადებლად; მისი მდარებით მაღალი მარცია-
ნობა და ხაჭაპო მაღალი შეკვანობა შეჯად სასარგებლო და მიმ-
ზიდველია. ვიში შეიძლება რეკომენდებული იქნეს აგრეთვე ხარის-
სოვანი საკონიაეუ მასალის დასამზადებლად.

დასარწულს ქენას ღვინის ქიმიური შედეგობის დასახ-
სათაუზლად ქვემოთ მოყვანილია საქარის სვაველ სადგურზე ვ. დუ-
შეტარბის და ვ. კონწერაშვილის მიერ ჩატარებული ღვინის ქიმი-
ური ანალიზების შედეგები (ის. ცხრ. 6).

საერთო შედეგება და ღვინოვნება

ქენას ადგილობრივი, იმერული ვაისი ვიშია. გარეგნულეუ-
ლია შირითაღად კვეში იმერეთის რაიონებში. საქარეგვლის სარა-
იონო სტანდარტულ ასობ ტიპებში იგი არ მუდის, იმდგე იმე-
რული ტიპის სუფრის ორდინარულ და ღვინოვნად ხარისხივან
ღვინოს.

ვიშის ღვინოთი თვისებებს მიეკუთვნება მისი მდარებით
უჭეი მოსვლიანობა, სიკეთან აუღმყოფობა (კრაქი) და ნაწი-
ლობრივ ფილოქსერის მიმართ მდარებით კარგი გამძლეობა
და იმერეთში მდარებით. ნაღრევი სიმწიფე და კარგი ეინვა-
გამძლეობა; მისა ქვემო იმერეთის რაიონებში მომეტებულად
გარეგვლება ჩაბოთილილი და მდებრივი თვისებებით ახსნება.

ვიშის ვარკოთი თვისებებს მიეკუთვნება მისი პროდუქ-
ციის არამაღალი ხარისხი და მდარებით მცირედ გამოყვება.

ქვემო იმერეთის ტყინან რაიონებისათვის ვიში პერსპექტიუ-
ლია მასობრივი მოსამზავის სუფრის ღვინის, უჯლოლო ვერძ-
ის წყენისა და საკონიაეუ ღვინომასალის დასამზადებლად.

ქენას შეიძლება რეკომენდებული იქნეს ფართო ხაჭაპორო
გამოღლისათვის სასპოთა ცემობის სასმრის რაიონებისათვის
სუფრის ღვინის და უჯლოლო ვერძის წყენის დასამზა-
დებლად.

ქენას ღვინის ქიმიური შედეგობის მონაცემები

ცხრილი 6

ღვინის დადგენის ანალიზი	სიხვედრის წილი	ვეგეტატიო წილი	აგროფუე უჯლოლო წილი	შეკრ. ა. თი	ლიტრი ღვინო შეიცავს გრამებით											
					საქარო ს- მდგან	მშობლუკ მდგან	პროტეინი	საქარის მდგან	რძის მდგან	მშობლუკ მდგან	საქარის მდგან	ფოსფორის მდგან	ალკოჰოლის			
ზაიკუდის რ-ნი, სოფ. იბრა	1909	0,9914	12,7	—	4,2	0,71	19,9	—	—	—	—	—	—	—	0,44	4,1
ზაიკუდის რ-ნი, სოფ. ჩოქოტი	1930	0,9931	11,4	0,09	5,0	1,05	20,0	—	—	—	0,76	2,70	—	—	—	6,4
ზაიკუდის რ-ნი, სოფ. ვაჟისუბი	1930	0,9932	10,7	0,05	4,5	0,94	18,2	—	—	—	0,89	2,78	—	—	—	7,0
შუბაღის რ-ნი, სოფ. ვეჯლითი	1938	0,9956	12,1	0,41	10,7	0,75	29,2	3,15	—	—	0,56	2,61	—	—	—	6,4
	1939	0,9951	10,9	0,07	11,2	1,11	21,6	3,38	—	—	0,46	2,36	—	—	—	6,0
საქარის სვაველი სადგური	1940	0,9908	13,6	0,10	6,7	0,54	18,9	2,66	0,81	—	0,82	1,77	—	—	—	7,2
	1941	0,9921	12,6	0,07	6,9	0,89	19,4	2,73	0,72	—	0,50	1,61	—	—	—	8,1
	1942	0,9927	12,0	0,04	6,7	0,87	20,1	3,15	—	—	0,48	1,89	—	—	—	7,8
	1943	0,9905	14,4	0,07	7,0	0,60	19,8	2,15	—	—	0,33	1,97	—	—	—	6,1
	1946	0,9972	12,3	1,10	9,0	0,80	22,1	2,75	—	—	0,18	1,96	—	—	—	6,4
	1946	0,9964	11,9	0,14	7,3	0,89	19,93	2,91	—	—	0,39	1,86	—	—	—	6,2
	1947	0,9925	11,41	0,09	9,1	0,72	21,23	2,46	—	—	0,54	—	—	—	—	7,34
ქოქარის რ-ნი, სოფ. ცხებ	1910	0,9919	12,3	0,04	4,7	0,66	20,1	—	—	—	—	2,40	0,42	—	—	4,9

К у н д з а

Местный, западно-грузинский сорт белых столовых
вин. Относится к эколого-географической группе сор-
тов *prol. pontica* Kerl. Распространен в основном в райо-
нах Нижней Имеретии, дает белые ordinарные, местна-
ми качественные столовые вина и виномастералы для
коньяков.

Молодой побег. Коронка и первые два ли-
сточка опушены густым паутинистым пушком, интен-
сивнее с нижней стороны, и окрашены в серо-белый
цвет со слабо-розовой каймой вокруг листочков и юр-
онки. На источках нижнего яруса опушение с верх-
ней стороны уменьшается и они окрашиваются в жел-
то-оранжевый цвет, сохраняя с нижней стороны
серовато-белое опушение.

Лист. Листья средних размеров (18x18 см) ок-
руглые, режé слабо овальные, слабо рассеченные, чаще
трельчатые, темно-зеленого цвета. Поверхность ли-
ста сетчато-морщинистая, режé—мелко-пузырчатая, не-
сколько волнистая.

Верхние вырезки мелкие, открытые в виде входя-
щего угла, режé—лированные с параллельными сторо-
нами, изредка встречаются также закрытые вырезки с
яйцевидным просветом. Дно вырезки чаще заострен-
ное.

Нижние вырезки менее выражены, чаще еле
заметны, по форме шевальдные либо в виде вклю-
лящего угла.

Черешковая выемка открытая, стрельчатая либо
лировная с заостренным дном, изредка встречается
также закрытые вырезки с эллиптическим просве-
том. Зубчики на главных жилках листа треугольные,
либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой
вершиной, режé куполовидные.

Боковые зубчики односторонние, выпуклые, пи-
ловидно-треугольные.

Опушение нижней стороны листа войлочное, со-
стоящее из густых паутинистых волосков и подстила-
ющего щетинистого пушка.

Черешок короче срединной жилки листа, реже равен ей. Окраска черешка светло-зеленая.

Цветок. Цветок обоеполюй, тычинок пять-шесть. Тычинки пряостоячие. Относительные длины тычиночных нитей к высоте нестика составляет 1,25—1,50.

Пестик бугорчатый, конической формы с хорошо развитым столбиком и малыми двух-трехраздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (11 × 9 см), широко-конические, часто крылатые, очень плотные, реже плотные. Ножка грозди короткая (1,5—2,0 см), травянистая, у основания древеснеющая и окрашивающаяся в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая длиной 5—7 мм, покрыта бурыми пятнами. Подушечка узко-коническая, бородавчатая.

Ягода. Ягоды средних размеров (1,8 × 1,75 см), округлые, реже сплюснутые либо овальные. Окраска ягод при полной зрелости светло-желтая. Кожича грубая, отделяющаяся от мякоти, довольно прочная, покрыта восковым налетом. Мякоть сочная, расплывающаяся, вкус обычный, простой.

Семя. В ягоде одно-два семени. Тело семени округлое, коричневого цвета, клювик и брюшные впадины оранжевого цвета. Халаза овальной формы, выгнутая, она расположена в верхней части семени. Бороздка от халазы к верхней части семени хорошо вы-

ражена, к клювику узкая, еле заметная. Брюшная сторона семени килеватая, бороздки по обе стороны семени довольно глубокие, оранжевого цвета. Клювик цилиндрико-конический, длиной 1,6—1,8 мм, оранжевого цвета.

Кундаза—местный, винный сорт среднего (третьего) периода созревания. Распространен в районах Нижней Имерети на площади около 700 га, лет оранжарные, местами качественные столовые вина. В порационный стандартный ассортимент винограда не введен.

Кундаза характеризуется довольно высокой урожайностью, относительно большой устойчивостью против грибных болезней, в особенности против милдью и хорошей приспособленностью к экологическим условиям нижней, влажной полосы Имерети. К недостаткам сорта нужно отнести невысокое качество вина и его недолговечность при выдержке и хранении.

В качестве дополнительного сорта Кундаза перспективен в низменных районах Нижней Имерети для приготовления столовых вин, виноградного сока и виноматериалов для коньяков.

Кундаза можно рекомендовать для широкого испытания во влажных районах Западной Грузии, а также в южных виноградарских районах СССР.

ლიტერატურა—Литература

1. დეშეტაძე ვ. მასალები დასავლეთ საქართველოს მევენახეობა-მეღვინეობის მრეწველობის დარგობებისა და სპეციალიზაციისათვის. პუბლიკა, 1936.
2. მთებშიაქვ. მეღვინეობის წიგნი. თბილისი, 1948.
3. ტაბიძე დ. მეღვინეობის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
4. ასლთაშვილი ი. მევენახეობა, წიგნი II. აბსტრაქტული, თბილისი, 1939.
5. ჯეჯეტიშვილი ი. საქართველოს გეოგრაფიული ისტორია. ტ. II, თბილისი, 1934.
6. Бахтадзе И. Экономический быт государственных крестьян Шорлапского уезда Кутаисской губернии, т. V, часть II, Тифлис, 1887.
7. Вацадзе Э. Г. Виноделие в Имеретии. Сборник сведений по виногр. и винод. на Кавказе. Вып. III, 1896.

8. Горавев К. Н. Анализ вин Кутаисской губ. с краткими характеристиками районов и лоча. Труды Лабор. при Сакарском лит. амер. лоз. Вып. 7, Тифлис, 1914.
9. Горавев К. Н. К вопросу о хозяйств. ценности важнейших имеретинских и некоторых привозных сортов винограда в условиях Кутаисской губ. Труды Лабор. при Сакарском лит. амер. лоз. Вып. 7, 1914.
10. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР, Москва, 1938.
11. Кварацхелия Ф. К. Злзидно-грузинские сорта винограда. Кутаиси, 1936.
12. Негруля Н. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, том XVIII, № 8, 1938.

მეკრეხნი

მეკრეხნი წითლეურბინი ვაის ვაიშია, უერბის გემოთი, ტრანსპირატულობითა და შესაქვის უნარიანობით იგი მალახლონისხვან სუერის უერბის ვაიშია ყუგუხ მეკრეხნებში.

მეკრეხნი გერაბი სხვადა ფართლად გავრცელეული, ე. წ. „მეკრეხნის“ სახელწოდებით. გერაბი მეკრეხნილი მეკრეხნისა და ჯარაბი ამაჟამად არსებულ მეკრეხნის ერთმანეთთან შედარება მათ სრულ ინტერტობას ატანტერებს.

სოფ. ვაიისა და ზერაბს შიდაბობში მეკრეხნის დაბტებით „მეკრეხნისხვან“ ხობლან.

მეკრეხნის შესახებ სხვიდალურ ლიტერატურაში შეტად მცირე მხალად მოიბოჟება. ასე, მავალიდა, ს. ტიშოფევი (8) მას გერაბ-აჟარის აბორიტენულ ვაიშია ეტუეს აუთუნებს და სუერის უერბის ვაიშია ბორის ათაჟუნებს. ამ ვაიშის მსოლოდ დასახლებლბს, გავრცელეების: რულან; ლანბიბითი, ვეგდეია ვერეჟუე აჟად, იე-ვაჟაბიბობის (5); რულან; ზაბაბისა (7) და ელბანს შობობში (10). უურა ლეჟრელებითი ცნობები მისი წარმობობის და თვისებების შესახებ არსებულ ლიტერტურულ წყარობში არ მოიბოჟება.

მეკრეხნისა და მეკრეხნის (მეკრეხნისა) შესწავლას სხენ შრავალი წელის განახლობაში ვერაშობებთ გერაბ-ჯარაბი. შესწავლის შედეგად, როგორც ზუსთა აღწინშეთ, დადსტურდა, აურა ერთი, მეკრეხნისა და მეკრეხნის სრული ინტერტობა. ზოგად, ბოტანიკური და აგრობობოლოგიური ნიშნებს მახვავით იგი მოჰქვად გერაბ-აჟარის აბორიტენულ ვაის ვაიშია ეტუესში, როგორც კოლხეთის ვაისის ტიპური წარმოადგენელი. აბრიცად, მეკრეხნი გერაბ-აჟარის ინტერტ ვაიშია ეტუესში შეეკრებლბება და როგორც ამ მხარეთა თვალბომინო წარმოადგენსელს, არავითარი კავბობი არა აქვს ლბისხვალუო სპარბეგლობით გავრცელეულ ვაისის აბორიტენულ აბორიტენბტობან.

წარსულში მეკრეხნი, ანუ მეკრეხნის, ფართოდ კოჟილად გავრცელეული მდლარებად გერაბ-აჟარის შობისშია სოფლებში, როგორც კალმობტეჟურ, მეკრეხნის უერბის შობობადად საჰემულად ზმარობდნენ, რისთვისაც მას სბირად ვახუმებ ტოჟებდნენ შემოგებობა-ზმარის განახლობაში და მსოლოდ საწირობის მიხვალად კოჟეხნენ. ზოგინეთა შეჟრან მეკრეხნისაჟან ღვინისხვად აუქმებდ, ზარბამ იგი ხანტრბობელად არ ინახებოდა და ზარის-სითიც ჩამოკრებოდა გერაბ-აჟარბი გავრცელეულ უერო სანტრტეპოს ხალენე ვაიშის (სხავარს, ვანს, მტეგნდლის, ბროლბას, სოდაურის და სხვ.).

სოჟაუნ აუტეჟობობათა და იფილოჟიურის მოქმედების მუდეგად მეკრეხნის მდლარები მასობრივად ინახებგერდა. გადარსხვალად მსოლოდ კრეფულ ბორებს (კერაბი—მემოქმედის, ლბისხვან, ბახვის, სოლო ჯარაბი—ვაიის, ჭეის, ზერაბს მქორბობობისში). მდლარად გატარების ები მათი მოხვადინობა და მსოლოდ ხელსაჟრული ამინბისაჟანა უჟალოდ დამოკიდებული სანმეების სახითი, დახვლარად, მეკრეხნი კაბუნებულად ქვადი ვაისის საყლდეებო ნაჟეჟუ. მისი ზრდა-გახვებობა, მოხვადინობა და პროდუქციის ღირბება სხვებთან დამამკობლდეულად და იგი აბორტლებს ზარისხვანთი სუერის უერბისხვადი წაჟეხვებულ მობობისთან.

ბოტანიკური აღწერა

აღწერილია მეკრეხნის როგორც მდლარი, ისე დალბარი ვახუბი. მდლარ ვახუმებ სათანადო დაკერებებში ჩატრდა სოფ.

ვაიობი (ჭეის რანი), სოლო დალბარ ვახუმებ—ისეჟ იმაჟე რაიონის სოფ. ქვდბა, ვაისის საყლდეებო ნაჟეჟუ.

სახვად ზრდა ელორტი, კვირტები გაბლბს ჰერობობში ჭეისებრ არის დღვარული თეთრი-მინანტისგვრო მუხუსითი. ზრდის კონსიდე ჭეისებრდა: დღვარული მუხუსითი და მოჰქვანო-მოჟი-ათალო ელფური გაბტკურებს. ახლადგამლილი ჰარევილი ფოთობი ზრდა მშობიან მოჰქვანო-იხსეფრია, მოჟიათლო ელფური აქვს და ჭეისებრდა დღვარული მუხუსითი. ქვდბა მშობიანე მისი მუხუსვა ჭეისებრია, მომდგეფო მეთორ და მესამე სორინ ფოთობი ღია მოჰქვანო-იხსეფრია; მეთორ ფოთობი უფრო სქლად, სოლო მესამე მეთორდა მუხუსილი. ქვდბა მშობიან როგორც მეთორ, ისე მესამე ფოთობის მუხუსვა ჭეისებრია.

ახალჯარად ელორტი მრეგვლი და ღია მწვანე ფერისა, რომელიც სქლადდა დაფოთული თეთრი-მინანტისგვრო ბუქვისებრ ბუხუსოლ.

ერთოჟლი იანი რქა. მუბსული რქა საჰვალუო ნიშნისობა და მოჟეხვისგრო. მუხლები უფრო მუქია. მუხლბობობისის სიგრბე 6—17 სმ აღწევს.

ფოთობი. ზრდაბოჟებრებული ფოთობი საჰვალუო ხი-დლისხა და მოჟეხვისებობითი მომრეგვლი ან ოგალურია, იგი მცირე-ან საჰვალუო დასეკეულია. მისი საჰვალუო სიგრბე 15,4—15,8 სმ, სოლო სიგანე 15,3—15,7 სმ აღწევს.

ფოთობის ექუნის ამბახვეითი ჩანტისებრია და მახვილფობიანი, კიდეურბის ნაჟეჟუი საში მარღვისაგან შედგება. გვხვდებო ელიფსური მოჟეხვლობის ამბახვეუბობე, რომელთა ნაჟეჟუბი ერთმანეთს მეთორედ ეხება და საში მარღვისაგან შედგება.

ზორო ამბახვეითი მეთორედ ჩატრბობია; იმათივად საჰვალუო მტკრილდ ეკუსტესეჟ ქმნის, ქვდბა ამბახვეითი ოდნეა ჩატრბობია. ფოთობი საშახვეობინა. წვერის ნაჟეჟუ ფოთობის ფირფიტასთან ბლადეე კოქსეს ქმნის.

ნაჟეჟუბის წვერის ებილბობსაჰემოხვადისებრია მახვილიან მომრეგვლებული წვერი, იმათივად სერტობილად საჰემოქრბდისებრია. ება. მეთორეჟუ ებილბობა ფორბითი მოჟაქი ებილბობის მახვებია.

ფოთობის ქვდბა მსარე ჭეისებრ დაფოთულია იუჟსითი. მისი ზრდა მსარე ტვლეჟა და სოგავარ ბაღისებრ-დანახვებული ფირფიტა ბრეკლეჟია; იმათივად ზარბავარ ღვინისხვანა მოხნილი ან ნახივობი ქვდბო აქვს ნამომგებელი. შოავარი მარღვბი საჰვალუო მუხუსილი და ღია მწვანე ფერისა.

ფოთობის ექუნის მეთორედება ჰუა მთავარ მარღვან უდრის 0,8—1,0. ექუნი ოდნე მუხუსილი და ღია მწვანე, ფეჟბობს ებილბობის წითლდ ღვინისგვრო.

ეკვავალი. ეკვავალი ორბსქსინანია. მტკრინანეჟ და ბუტკო ნომრბლადიდა განკეთარტრული. იმათი მემბინეჟეჟი სოგ ეკვავილბი გებგება დფუტკური მტკრინანებო, განკეთარტრული მოკლე, მოჟაქულ საშტეჟუ მთეჟეჟუ. ეკვავილბი ბბირად 5 მტკრინანა; იმათივად გავრდბა 4 და 6 მტკრინანე; ეკვავილბის რაობენობა ეკვავილბი 300-მდე აღწევს.

მტკრინანი. მტკრინის ექუნის სიგრბე 3—5 სმ, მტკრინის სიგრბე 10—16 სმ, სოლო სიგანე 6—10 სმ აღწევს.

მტკრინის სუერობი ფორბა ცილბდრულ-ფონტისებრია, მემსერი აჯგულეხსა, სოგავარ საჰვალუო სემკრეჟობის გვხვდება. მტკრინის ექუნი ელდრტობურბო ბალახბავარია და ღია მწვანე ფერისა.

ՅՅԿԾԵԻՆ ՄԵՐԵՆՇԻ

მარცვლი. მარცვლის უნჩის სიგრძე საჯდომი ბალი-
 მითური 4—5 მმ აღწევს. უნჩი მწვანე ფერისაა, სოლო ფუ-
 მესონ წილი ღვინის ფერს იღებს. საჯდომი ბალი დატანვე-
 ბული და განიერი კონუსისებრია. მარცვლი საჯდომ ბალიზე
 საქმოდ მტკიცდება მიმარტვლი.

მარცვლი შეი ღერვი (ითიქის შავი), სმაჯალი სიდი-
 დის ან ხმაკლისე უფრო მსხვილი აქვს. მარცვლი სიგრძე
 13—19 მმ, სოლო სიგანე 12,7—18,8 მმ უდრის. მარცვლი
 ფორმით მომრგვალოა, შუა წლები უფრო განიერი, ბოლო მომ-
 რგვალოდ აქვს და სიმეტრიულია, სქელკანინია და ადვილად
 საღებო. შემოდგომის პერიოდში სიმინე წვიმების შედეგად მარ-
 ცვლის კანი ზოგჯერ სვდება, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს
 მარცვლის ხარისხზე. მარცვლი უფრო მეტად სორიანი და
 შედარებით ნაკლებწინია, მეტად სახამოვნო ტყბილი გემო
 აქვს. ცვილი მარცვლის კანი უსუნა და ფორული.

წი ჰჭა. მარცვლი 1—4 წი ჰჭა. უფრო სმირად ტესტე-
 ბა 3 წი ჰჭა. წი ჰჭის სიგრძე 6—6,5 მმ, სოლო სიგანე 3—4 მმ
 აღწევს. წი ჰჭა ითიქის უკინფერი, მიწითაღი უდფერი
 სედლის მსირად, დარბები კი—მოყვითალოა. ქაღაბა გრგადა
 გამოხსნული და მოათხვეული ზურგის შსარის ითიქის შუა
 წლები, ფორმით მოგრძო ოვალური და ზურგის მხარე გლუვი
 აქვს. ნისკარტი მოყვითალოა, მისი სიგრძე 1—1,2 მმ აღწევს.

ავრობიოლოგიური დახასიათება

ფენოლოგიური დაკვირვებები მყერნისის ბიოლოგიური
 ფაზების მსვლელობაზე წარმოება აჩვენებს, ქედის რაიონის სოფ.
 ვაიასა და ქედის საოლექიო ნაკვეთზე.

ცალკეული ბიოლოგიური ფაზების მსვლელობაზე სეთი
 წლის განმავლობაში წარმოებული დაკვირვებათა შედეგების სა-
 მულო მოსაყვამები წარმოდგენილია ქვემოთ მოყვანილ 1-ლ
 ცსრილში.

ცხრილი 1

მყერნისის საფენეტაიო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა
 (5 წლის საშუალო)

დაკვირვების ადგილი	ფაზების განსაზღვრის დასაწყისი	უკვალობის დასაწყისი	შეფერხების დასაწყისი	შეზღწერის სტადია სანწყენი	ფლო ფორმის დასაწყისი (დასაწყისი)	ფლო ფორმის დასაწყისი (დასაწყისი)	ფლო ფორმის დასაწყისი (დასაწყისი)	ფლო ფორმის დასაწყისი (დასაწყისი)	ფლო ფორმის დასაწყისი (დასაწყისი)
სოფ. ვაია (ქედის რ-ნი)	10.IV	12.VI	1.IX	25.X	198	28.XI	231	3820	
სოფ. ქედა, ვაის საოლექაზე. საყ.	6.IV	8.VI	28.VIII	20.X	197	2.XIII	239	3800	

სოფ. ვაიას სონამი მყერნისის საფენეტაიო პერიოდის
 საერთო სანგრძობობა კვირტების გაფურცქვანი ფოთოლდების
 დამთავრებულ 231 დღეზე უდრის, სოლო ქედის საოლექიო
 ნაკვეთზე 239 დღეზე აღწევს. სოფ. ვაიას სონამი მაღლარი
 ვაისების ვეგეტაია დაბარბობა შედარებით 10—15 დღით მეორ-
 დება, რაც გამოწვეულია სოკოვან აჟამფოფობათა მოქმედების შე-
 დგება ფოთლების ნაადრულად ჩამოყვებით. დაბარბ ვაისზე კი,
 თუ იგი სათანადოდ მოვლილია, ფოთოლდებს დაყვამბრძე
 გრძელდება და სმირად 8—10 დეკემბრამდე მომდინარეობს. ცალ-
 კეული ბიოფაზების მიხედვით მყერნისის ვაისზე კვირტების გა-
 მოფურცქნა იწყება 6—10 აპრილდან. კვაავალიობის პირველი
 ნიშნები ემჩნევა 8—12 ივნისიდან, სოლო ვეგეტაია 23—25
 ივნისამდე გრძელდება. კურნის მეთვალვება იწყება აგვისტოს ბო-
 ლოს ან სექტემბრის დასაწყისში, სოლო მასობრივად კურნის
 შეიძლება 20—25 ოქტომბრიდან. ფოთოლდებზე ნოემბრის შუა
 რიცხვებიდან იწყება და დეკემბრის პირველ რიცხვებში მთავრე-
 ბა. ქედის რაიონის სოფ. ვაიასა და თეთი ქედის მიდამოებში
 მაღლარად გამწებული მყერნისის ვეგეტაიური ნაწილების

(რტების) მსოლოდ 70—75% ახრებს მომწიფობას კურნის მს-
 სობრივი მწიფობის პერიოდისთვის, სოლო 90—95% ით სეკე-
 ვეტაიო პერიოდის დასასრულსათვის. რის წყვილები და დაბ-
 ტებითი რტები სმირად ვერ ახრებს მომწიფობას და ზამთარი-
 ადვილად იყვება. დაზღვრად ფორმირებულ ვაისზე, რადგან
 სამუშაო ოპერაციები დროულად და ხარისხიანად ტრავება, დარ-
 ჩნილი ვეგეტაიური ნაწილები რტების სხვით სრულ მომწი-
 ფებას ახრებს კურნის მასობრივად მწიფობის პერიოდისათვის და
 ადრისათვის რტები იღებს ვაისისთვის დამახასიათებელ ფერს.

როგორც მაღლარ, ისე დაბლარ ვაისზე დეკვირება ცსა-
 ჟედს, რომ თავისი სრდაკანითაღი მყერნისი საშუალოდ ან
 საშუალოზე მეტი მოზარდ ვაისი ვაიბა ჯგუფს ეკუთვნის. სა-
 ვეგეტაიო პერიოდის დასასრულსათვის ცალკეული რტები სმირ-
 რად 2 მ, სოლო ზოგჯერ მეტ სიგრძეს აღწევს.

მოსავლიანობა. მაღლარად აღზრდილი მყერნისის
 მოსავლიანობა ცალკეულია. ვაისების მაღლარად განვითარების
 ცამო მთავი მოვლა არ წარმოებს, ვაისები თავის სრება მიმე-
 ზული და მათი მოსავლი უმულოდ ამინდის პირობებზე დამო-
 კიდებული, სულსალოდ ამინდის დროს ერთი ბირი მაღლარი
 ვაისი მოსავლი 20—30 მმ აღწევს.

დაკვირვება ცსლეოდს, რომ დაბლარად ფორმირება და
 სათანადოდ მოვლის შედეგად მყერნისის როგორც სრდაკანე-
 აარება, ისე მოსავლი და, რაც მთავარია, პროდუქციის დირსე-
 ბა მეტირად უზრუნველდება, ამის დამატებულად ქედის. სა-
 კლექიო ნაკვეთი არსებულ ვენახები, სადა მაღლარის
 შედარებით ამკარადა გამოყვანილი მყერნისის ფრად მნა-
 ყველორით დადებითი თვისებები.

აქვე მოგვსება მაღლარად და დაბლარად ფორმირებული ვა-
 ისების მოსავლიანობის მამყენებლები კუნასწყნელი სეთი წლის
 საშუალო მონაცემების მიხედვით (ის. ცსრ. 2).

ცხრილი 2

მყერნისის კურნის მოსავლიანობის მაჩვენებლები (5 წლის საშუალო)

დაკვირვების ადგილი	მოსავლიანობის ჩვენებელი, %	მოსავლიანობის ჩვენებელი, ც/ჰა	ჩაქვების ჩვენებელი, ც/ჰა	მოსავლიანობის ჩვენებელი, ც/ჰა	მოსავლიანობის ჩვენებელი, ც/ჰა	მოსავლიანობის ჩვენებელი, ც/ჰა	მოსავლიანობის ჩვენებელი, ც/ჰა	მოსავლიანობის ჩვენებელი, ც/ჰა	მოსავლიანობის ჩვენებელი, ც/ჰა
სოფ. ვაია (ქედის რ-ნი)	—	1,7	2	100,0	172,0	20—30	40—45		
ვაისის საოლექაზე ნაკვეთი (სოფ. ქედა სუფის რ-ნი)	78—80	1,8	2	178,0	250,0	2,5—3,0	85—95		

როგორც სეშით იყო აღნიშნული, მაღლარი ვაისების მო-
 სავალი მეტად ცვლადებია, ვარდა ამის პროდუქციის ხარისხობა-
 რივი მაქვენებლებით მაღლარის პროდუქცია დაბლარისას სა-
 მორიგება. აღნიშნავია მსოლოდ ზოგიერთი ვიბირი თვისებების
 უცვლადობა მაღლარად და დაბლარად ფორმირებულ ვაისებზე მაკა-
 ნილიადა მოსავლის კოეფიციენტი 1,7-დან (მაღლარი)—1,8-მდე (დაბ-
 ლარი) მტკიცობს. ასევე ითმის რტებზე მოსავლის რიცხვზე, როგორც
 მაღლარზე, ისე დაბლარზე მტკიცების რიცხვი მასობრივად ირ-
 იფეთადად კი ერთი, სოლო ტიპობრიობის მსრივ მაღლარზე გან-
 ვითარებული მტკიცე ვაისისთვის ნალებად დამახასიათებელია.
 ვიდრე დაბლარისა; დაბლარის მტკიცე და მარცვლი ვარცვლები
 სილაშაშით და ტიპობრიობით საყვებით ამართლებს მაღლარისა-
 სოლო სუფრის კურნისადმი წყვეტულ მოთხოვნას.

ვაიბა იცხ კვაავალიანობა, რაც 15% მდე აღწევს. მტკიცეა
 წერილი მარცვლების რაოდენობა 2—3% შეადგენს.

მემლოდობა, სანგრძობი წვიმების მოქმედების გამო,
 მყერნისის მარცვლები სვდება, რომელთაც ახინაბის მწერები და
 ამის შედეგად მოსავლიანობა საკარნობლად მთავრდება.

ცამშლეობა სოკოვან აჯადმეთობათა და მკე-
 ებებელთა მომართ. მყერნისის გამოვლობა სოკოვან აჯადმე-

ფოთა მამარა სუტია: კანკაეურებაჲ მერხობიარობს იწყს: იგი ხაგრის მიმართ, ავღსეყოფათა მოქმედება მკვირადაა გა- მსახული მალარებზე, არახელსურელი . მინდის დროს ეურმენი მისობრივად უაღლებს. დაბადვ ვახტზე სოკოვან ავღსეყოფათა მოქმედება მწველებულია და ეს ბუნებრივად, რადგან მოვლის გადავლების მეშველ მწიფეობაზედ მერხობა სოკოვან ავღ- სეყოფათა მოქმედება; კოველ მუშავევება სივრის მიმართ ერ- ასულ დამატებითი მუშაველა სახეებით სავაოდ ენა იწყის მირქეული.

დავირევათ ცხადყოფს, რომ ფილოქსერისადმი მკერქნისის გამქობა შეედა სუტია. ამას დასტურებს მალარა ვახტის მისობრივი გააქმება. როგორც აღნიშნული იყო, აშეგება იგი მხოლოდ ერთეული მირების სახით არის შემორჩენილი სეუთარ მირზე მასარამის რაიონში.

ვაიმის და მოკვიდებულად გარემო პირობები- სადმი. დაკვირვებებით ირვევა, რომ მკერქნისი გარემოსადმი თუმა არ იწყის დიდ მერხობიარობას და წარმატებით ვითარება კველა კვალივითურ პირობებში, მაგარ შემო- ცობაზე სანაკრძლივი წვიმების მოქმედების მეშველ მარცვლი სკვება მასში წელის მოკარბებული რთინობით დაკროვების გამო. ამიტომ დაბლობ ადგილებში, სადაც გრეტის წელი ნიადაგის ზედაპირთან ახლია და ამავე დროს ჰაერის მუდარე- ბითი ტენიანობა მაღალია, ამ ვაიმის კავრვლებას უნდა ვუ- რიაოვ.

მალარისხიზობანი პროდუქციის მიღების მიზნით მკერქ- ნისი უნდა გაშენდეს შიხით უსვად განათებულ და შემალეებულ მიწისპირა მკერქნისობებში.

მსკავსად სხვა ადგილობრივი ვაიმებისა, მკერქნისი ზაჰორის უნდებს (ტროპიკურაში — 6—10) სეხებით დამატყოილებ- ლად უღებეს. ვაისი გამოკვივება და შემგობი განვითარება სა- ვებუტყოი პერიოდის მთელ მანძილზე დუარყოლებულად და სწო- რაშულად მიმდინარეობს.

ვაიმის აგროტექნიკის საკითხებზედ ვურადება უნდა მიექ- ვეს განსეულ-ფორმირების საკითხს. როგორც დაკვირვებით გა- მორკვე, მკერქნისი აჯილად გვეება როგორც გრძელ, ისე მო- კლე განსვლას: აერთეუ, თუ სათანადო იქნა მოვლილი, მა- ლარადვე ვითარება და დაღარადვე. ამრიგად, განსეულ-ფორ- მირების მხრივ იგი განსაკუთრებულ ეურადლებას არ სჭირებებს, მხოლოდ სამუშაო იპყრეობის კავადვებებთან ვროად მობალვის კიდევ უფრო გადივების და პროდუქციის ხარისხობ- რივი გაუმჯობესების მიზნით მისანმეწონილად მიტანება შეე- რქნისის დაზღვად დავენება ამაღლებული ტემპით და თავი- სუვადი წყითი ფორმირება 24—30 კვირებით დატეირითი ან კორგონისებრი ფორმის მიქვითი ორ მხარზე, თითოეულ მათ- ცანზე ორორი ნაწილად და სამაქლის დტოკებით.

სასეურსეო-ტექნიკოლოგიური დახასიათება

სამეურსეო დახასიათებით მკერქნისი ადგილობრივი მწიფე- ნელობის მაღალხარისხიანი სუფრის ეურმენის მომეცში ვაიბია. მისგან დაკვირვებული ღვინი საკლებ პარმონულია და ხანგრძლი- ვი მენსისი უნარს მიკლებული. საშავიეობა ეურმენი კარგად ინახება და ტრანსპორტებულრია. ვახტზე დატოვებული ეურმენი იანერამდე ღვინის და არ ვტეება, სილად დაკრფული განაფს- ლაშე ინახება.

მკერქნისი-ქიმიური ანალიზისთვის მკერქნისის ეურმენის ნიმუშები აღებულია სოფ. ვაითან (ქვედს რნი), რომელთა ანალიზი შემდეგ სურათს ილკვა: 100 გ მტევანზე 60-მდე მარცვლია. სამკლე მტევანზე კულტური შეადგებს 6,0%, კა- ნი—19,6%, წიწვა—3,6% და წყნის გამოსვლიანობა—65,0%, დიდი მტევნის წონა 135 გ, სილად მტევანი—80 გ უღობს.

100 მარცვლის საშუალო წონა 158 გ შეადგენს. 100 მარ- ცვალში 308 წიწვა, წონით ? გ ერთწიწვიანი მარცვლები შეადგენს 3%, ორწიწვიანი—16%, სამწიწვიანი—51% და ოთხ- წიწვიანი—30%.

მწიფე ეურმენის მკერქნისობა 17—18%-მდე, სილად მკეცა- ნობა—9,1%-მდე აღწევს.

ვაიმის ხავეთო მუშავეება და დაჩაიო ნება. და- საველი საქარეველობა გავრცელებულ სუფრის ეურმენის ვაიბია მირის მკერქნისი ფართო ურადლების ღირხია, მით უმეტეს ამ- ეამად, როლესზე მწვეედ იმის შავი ზღვის ხანაპირო სონამი კუ- რორტა ხარისხიანი სუფრის ეურმენის უგრძობი უგრძელოფის საკითხი.

მკერქნისი, როგორც ვურია-აქვანია აუზრადილი და საუკუ- ნეთა განხვალობაში აჯილადიტირებული ვაიბია, ამ მხრივ უაღ- რესად პერსპექტიულია. როგორც უსმისავლიანმა და მაღალ- ხარისხიანი სუფრის ეურმენის მომეცში ახორიგუნულმა ვაიმმა, მან ფართო გავრცელება უნდა პოვის გურია-აქვანია. ვურიაბი— დე. მასწიწვლის, ტუბოზოლის და სუფრის სეხობათა შუა წელის მიხისპირა სოფლებში, სილად აქვანია—აქვანისებრი სეხობაში, ქველხა და მუხავეის რაიონებში.

ვინაიდან მკერქნისის ეურმენი მოკარბებული ტენიანობის მეშველ შეინახება, მისი გაშენება დაბლობ ადგილებში, სადაც გრეტის წელი ნიადაგის ზედაპირთან ახლია და ამავე დროს ჰაერის მეფრებებითი ტენიანობა მაღალია, მისანმეწონილად უნდა იქნეს მანსეული. ესეა და სარისხიანი პროდუქციის მი- ლების მიზნით, იგი უნდა გაშენდეს ხანგრძობით ან ხანგრძობ- მოსავლითი დაზიანი ფვრდობ ადგილებზე დაზღვად, მაგარ ამ ამაღლებული ტემპითა და ტორდონისებური გავრცეებით.

ფილოქსერისადმი ამ ვაიმის სუტია გამალებობის გამო, იგი უნდა გავრცელებდეს მხოლოდ ნაშენების სახით სათანადოდ მერ- ქეულ ფილოქსერაგამდე ვაისი მირებზე.

Мекренчхи

Мекренчхи красный аборигенный столовый сорт винограда Алжари.

Лист. Листья средней величины, длиной 15,4—15,8 см, шириной 1,3—1,5,7 см, округлые или слегка овальные, слабо разрезные.

Верхние вырезки слабо намечены, реже расположены в виде входящего угла. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка лировидная с острым дном. Встречаются также вырезки эллиптической формы с соприкасающимися лопастями. Лопасты выемки состоят из трех нервов.

Конечные зубцы лопастей треугольные, с острой или округлой вершиной. Встречаются также пильови-

дно-треугольные зубцы. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа гладкая, реже с сетчато-морщинистой, по форме плоская или воронковидно-желобчатая. Пластинка листа снизу покрыта густым войлочным покровом. Главные нервы светло-зеленого цвета и довольно густо опушены. Лист трехлопастный. Угол копечной лопасти тупой.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,8—1,0. Черешок имеет следы волносок, светло-зеленого цвета, переходящие у основания в вишне-красный цвет.

Цветок. Цветы обоеполые с нормально развитыми тычинками и пестиком. Встречаются, но реже;

и дефективные цветы, у которых тычинки короткие и сидят почти перпендикулярно к оси цветка. В цветке чаще 5 тычинок, реже 4 и 6. Количество цветков в соцветии достигает 300.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3—5 см. Пожка грозди до 1/3 одревесневшая, остальная часть ножки с гребнями травянистая и зеленого цвета.

Гроздь средних размеров, длиной 10—16 см, шириной 6—10 см, по форме цилиндрико-коническая, рыхлая, иногда средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой достигает 4—5 мм. Ножка ягоды зеленого цвета, у основания окраска переходит в темно-вишневый цвет, подушечка бордоватая и широко-коническая. Степень прикрепления ягод к плодоножке сильная.

Ягода темно-синяя, почти черная, довольно крупная, длиной 13—19 мм, шириной 12,7—18,8 мм, округлая, по середине широкая. У конца округлая. Кожица толстая, хрустящая. В дождливые годы при полной зрелости винограда ягоды часто трескаются. Мякоть мало сочная и более мясистая, с приятным сладким вкусом. Прунн на кожике обильный.

Семя. Количество семян в ягоде—1—2, чаще 3 и 4. Длина семени 6—6,5 мм, ширина 3—4 мм. Семени—коричневого цвета с красноватым оттенком; с брошиной стороны—желтоватого цвета. Халаза довольно выдающаяся и находится почти в средней части тела семени, по форме удлиненно-овальная. Ключик желтоватого цвета, длиной 1—1,2 мм.

По силе роста Мекренчки относится к группе сильно растущих сортов винограда. Вызревшие побеги к концу вегетационного периода достигают в длину 1,5—2 м.

Урожайность сорта на маглари непостоянная, что всецело зависит от условий погоды. При соответствующих погодных условиях с одной лозы маглари получают 25—30 кг винограда. На даблари же на фоне высокой агротехники урожайность довольно высокая (2,5—3,0 кг). На побеге чаще встречаются две грозди почти равной величины. Пространство плодоносных побегов достигает 78—80. Коэффициент плодоношения равен 1,7—1,8.

В условиях средней Аджарии массовое созревание винограда наступает в последней декаде октября.

Осенью, в период длительных дождей ягоды Мекренчки частью трескаются и загнивают, в результате чего урожай значительно уменьшается.

В зависимости от условий погоды в период цветения ветви Мекренчки подвергается осыпанию в среднем до 15%. Ягоды в грозди хотя и горюшатся, но в незначительном количестве (2—3%). Мелкие ягоды вместе с нормально развитыми вызревают полностью.

Устойчивость к грибным болезням слабая, сорт особенно сильно страдает от оидиума. Мекренчки довольно ценный столовый сорт местного значения. Для виноделия же он мало пригоден, т. к. получаемый продукт мало гармоничен.

Виноград Мекренчки превосходно сохраняется, транспортировку выдерживает хорошо. Виноград, оставленный на лозах, держится почти до января месяца, а собранный—до весны.

Механический анализ образцов винограда Мекренчки дает следующую картину:

Вес крупной грозди достигает 135 г, маленькой—80 г, в среднем 100 г.

Количество ягод на грозди—60. От среднего веса грозди на долю ягод приходится 94,0%, гребней—6,0%, кожицы—19,6%, семян 3,6%. Выход сусла составляет 65,8%.

Средний вес 100 ягод равен 138 г. Количество семян в 100 ягодах в среднем—308, весом 7,0 г. Ягоды с одним семем составляют 3%, с двумя—16%, с тремя—51,0%, с четырьмя—30%.

При полной зрелости винограда сахаристость сусла доходит до 17—18% при общей кислотности в 9,1%.

Для Аджарии особенно важное значение имеет разведение столовых сортов винограда с целью удовлетворения населения свежими столовым виноградом.

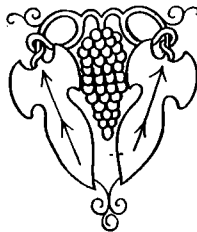
Сорт Мекренчки, как столового направления и акклиматизированный в условиях Аджарии в продолжении веков, заслуживает полного внимания и массового разведения в предгорных местностях Чохатаурского, Махарадзевского, Ланчхутского, Батумского, Кобулетского и Кедского районов.

В связи со слабой устойчивостью его против филлоксеры дальнейшее разведение сорта Мекренчки должно производиться исключительно привитыми саженцами на соответствующих филлоксероустойчивых подвоях.

ლიტერატურა—Литература

1. ვიტიკულური მ. ექსპერიმენტული მუშაობა ზონების საქართველოში. თბილისი, 1937.
2. თბილისის სელექციონის განყოფილება. მთლიანი, 1928.
3. ჩაბნიშვილი მ. გურიის სამურგულს და აკაკის ეპისოპოსის მიხედვით. თბილისი, 1948.
4. ხოლოვაშვილი მ. გურჯაანის სამედიცინო-საბუნებისმეტყველო მუშაობა. თბილისი, 1938.
5. აკაკის მუშაობა. საქართველოს ეკონომიკური ისტორია, წიგნი II: თბილისი, 1934.

6. ჯორჯაძე ლ. გურჯაანის, ლეონის დაღებები, კვება და გავრცელება. თბილისი, 1876.
7. ნაიშვილი ე. იმერეთის ვენეციური ვაჭრობის და ვაჭრობის ისტორია. თბილისი, 1934.
8. ნიკოლოზი ს. იმერეთის ვენეციური ვაჭრობის ისტორია. თბილისი, 1938.
9. შარაშიაძე გ. გურჯაანის სამურგულს და აკაკის ეპისოპოსის მიხედვით. თბილისი, 1934.
10. Vinifera V. Vermorel V.—Ampelographie Traité général de viticulture. 7 vol. Masson, Paris, 1909.

მტკვანდილი

მტკვანდილი გურიაში გავრცელებული წითელფერშიანი ვაზის აპორიგენული ვიითა. მისი პროდუქტია გამოიყენება ადგილობრივი მოხარების ხარისხოვანი წითელი სურნის დავის დასაყენებლად.

ზოგი გურის ზოგიერთი სოფლები (ფარცხა, საქაბასერო, დაბალიცი) მტკვანდილი ცნობილია აგრეთვე „აილოს“ სახელწოდებით, რაც გურიაში ორმეტყვან რქის ნიშნავს. აჯღ იკავებოძილი თავის შრომაში (6) გურის ვაზის აპორიგენული ვიითის განსილვისას ცალკე ასახვალზე „აილოს“ და მისი გავრცელების არეალს. ჩვენ მიერ აღვლზე წარმოდგენილი გამოვლელი დავისტურად ამ ორი ვიითის იდენტურობა ამის გამო სახელწოდება „აილო“ მტკვანდილის სინონიმად უნდა მივახსოვოთ. ამასვე დასტურებს თავის შრომაში აჯღ, ე. ნაჰაძე (9).

სოფ. ალაღაის ზონაში გავრცელებულია ე. წ. დვლილი მტკვანდილი, რომელიც ნამდვილი მტკვანდილის ტიპური სახეობაა, რის გამოც იგი ნამდვილი მტკვანდილის სინონიმად უნდა მივიჩნიათ.

ნოსტარის რაიონის ზოგიერთი სოფლები მტკვანდილი მოსტეხულია აგრეთვე დიდმტკვანის სახელოვნებით, ვინაიდან იგი მტკვანდილის იფერტირია, ამიტომ სახელწოდებაც დიდმტკვანს ამ ვიითის სინონიმად უნდა იქნეს მიიწველი.

მტკვანდილის წარმოშობის შესახებ წერილობითი მასალარ მოკლებულია. ამ ვიითის როგორც იოტაქვანის ნიშნავს, ისე საჭერნო თვისებებზე (ფოთლებზე) მარგალიტოვანი ნიშნები, კლორტის ფერი და შებუვა, უკვალში მტკვანდილის განრეობა და რაოდენობა, მარცვლის კონსისტენცია და ორგანოლოგიკური თვისებები, ვაზის ზრდის სიძლიერე, ხავერდოვანი ზედაპირის გასხვრედილობა, ეროვნის დეკანტებით დამოყვება და სხვ) მრავალი წლის მანძილზე წარსულზე დაკვირვებები ნათლად ადასტურებს მტკვანდილის აპორიგენობას.

გარდა ამის მტკვანდილის აპორიგენობის დამატკვანულა აგრეთვე მისი წმინდა ქართული სახელწოდებები—მტკვანდილი, აილო და დიდმტკვანა.

სახელოვნების მასკვითი იგი დიდმტკვანა ვიით უნდა წარმოადგენდეს, მაგრამ ამ შინა მტკვანდილი თავის სახელწოდებებს ვერ აწილდება. მას ვითარდება საძილო ან საკვალზე ოგნავ დიდი მტკვანები. კვტს გარეთ, ეს სახელწოდება მას მტკვანსავე აპორიგენული ვიითების მუდარების მუდგავ, რამდენადაც ამ უნახსენებელი მტკვანები იმავე ეკოლოგიკურ პირობებში მტკვანდილის მუდარებით უფრო მცირე და ნაკლებად განტოტვილი აქობიანა.

აჯღ იკ. ვაგნისთილი თავის შრომაში (6) მიგვითითებს გურიაში დიდმტკვანის, სოლო აჯრამი მტკვანდილის არსებობასზე და მქაძილო თელის მათ იფერტირობას; მაგრამ იქვე აღნიშნავს, რომ აჯრამი გავრცელებულია მტკვანდილი თოფერშიანი, სოლო გურის დიდმტკვანა წითელფერშიანი.

როგორც ირვეუა, გამოთილი მცენიერისთავის არასწორი ცნობები მიწოდებულია დასახელებული ადგილებიდან. მოაკალი წლის განმავლობაში წინ მიერ წარმოდგენილ მქაძილისა და მტკვანდილის მუდგავ დიდმტკვანს, როგორც მტკვანდილის განსხვავებული ვიითი. არსებობს არ დავისტურად, როგორც ეს სინონიმების განხილვისას ტყინად აღნიშნული, დიდმტკვანა მტკვანდილის ტიპური სახეობაა, რაც მუცხება აჯრამი თოფერშიანი მტკვანდილის არსებობას, მიუხედავად მრავალი დღისა, იკავებოძილი სოფლები ვერ აღმოაჩინებენ. კედისა და სოლო რაიონში წითელფერშიანი მტკვანდილი გურიაში გავრცელებულია. განსაკუთრებით ფართოდ იგი იხი წარმოდგენილია მტკვანდილი ნაწილით. ვახუშტი უკლარად და მონეტარად მოგვცემისა და ესე მისხვალსაც იძლევა. როგორც ვამბობს, მტკვანდილის მალღარები ფართო მახილებას სასოა იკო წარმოდგენილი აგრეთვე მის მოსხვალსაც ზოლი, ჭკვისა და სოლო რაიონებში. ამის დამატკვანულია ამ მსხვილი აქამბაგ მტკვანდილის მალღარები, რომელიც მალღარად და მოსვლიანობა სელმქეუბით ამინდის დროს ხახვებით დამკაყოფილებულია.

სოფელი მტკვანდილის მოგვები სავსეა ვიითა წარსულში გურიაში ფართოდ იყო გავრცელებული. განსაკუთრებით ფართოდ იყო იგი წარმოდგენილი გურის აღმოსავლეთ ნაწილში. ვახუშტი უკლარად იყო მალღარად და მონეტარად მოგვცემისა ხისა ხახვებით ნორმაღარად იზრდებოდა, ვითარდება და ესე მისხვალსაც იძლევა. როგორც ვამბობს, მტკვანდილის მალღარები ფართო მახილებას სასოა იკო წარმოდგენილი აგრეთვე მის მოსხვალსაც ჭკვისა და სოლო რაიონებში. ამის დამატკვანულია ამ მსხვილი აქამბაგ მტკვანდილის მალღარები, რომელიც მალღარად და მოსვლიანობა სელმქეუბით ამინდის დროს ხახვებით დამკაყოფილებულია.

XIX სუენის შოიერ ნახვებიდან ჩვენში გავრცელებულ სოკოან ვაგნეთიოთა და დილოტყისის მოგვების მდგენელ მტკვანდილის მალღარები გურიაში, მტკვანდილი აპორიგენული ვიითებისა, მასობრივად განაგებულა და აქ-იქ შოლოდ ითიორულა ძირი გადარსა. მათი მოვლა მალღარად განვიორების გამო მტკვანდილის მალღარები და მოსვლიანობა ამინდის პირობებზეა დამოკიდებული.

ადგილობრივი მსკვრებე დინტერესებულა ზირთა ინიციატივით 1905 და 1906 წლებში ნოსტარისა და მსარამის რაიონებში (სოფ. კალაონი, დაბალიცხე, ბაღალიცხე) გამტკვანდილი მტკვანდილის მცირე ნაკვეთი სასოების სხით—დაბლაჯა იმანთან ნაწილი აქამბაგ არსებობს და ვახუშტი ნორმალური ზრდის განვითარება და მოსვლიანობა ახანიოებს.

მტკვანდილის გავრცელების თანხაგროვე არეული მიუხედავად ცირკი მოსვლიანობისა და პროდუქციის ხახვით მაღალი დონისების მნიშვნელოვნად მუხდევულია, რაც პირველყოელისა გამოწყველია უსუბსოვლიანი იმტრული ვიითის დილოტყისის ფართო გავრცელებით და ამავე დროს იმ გარეობებით, რომ ადგილობრივი მოსვლიანობა მტკვანდილის მალღარების გამო მტკვანდილის ნაკლებად იცნობს. ამ უნახსენებელ სახეებში მტკვანდილის აღდგენას და ფართოდ გავრცელებას გურიაში სერიოზული ეუარდება კვტევა.

ნოსტარის რაიონში საწინების ხახით—დაბლაჯა იგი ანხვრეული სოფ. დაბალიცხეა. ხავერდოვანი, ფარცხაში, კალაონში, საქამბასეროზე და გორა ზეგნეულში—სასოლო-საჭერნო ტყეშიკონის ტერიტორიაზე. მასობის რაიონში მტკვანდილი მოხრილი ნახვებზეა წარმოდგენილია ბახვის საბჭოთა მურნოვობაში და სოფ. ბაღალიცხე. საკუთარ მირზე დაფუძნებული მაღალი მტკვანდილი გურიაში რამდენიმე ძირი ცხვებზეა ნოსტარის, მასარამისა და ლანჩხის რაიონებში, სოლო მაღალარად გაფორმებული საწინები (ამდგებულია ევლოდ სურმაზე) გამტკვან-

მომკანდრი

მტვანდი

ლია ბასვის საბჭოთა მუკრებობაში. საკუთარ პირზე მაღლარად ფორმირებული მტკვნიდის ზრდა-განვითარება და მოსახლი- ნობა უწყლოდ ამინდზეა დამოკიდებული.

მტკვნიდის მცირეაგები ნარგავები წარმოადგენდა დამ- ბუნდა ბუჩქები—სოფ. ქედის საოლექციო ნაკვეთი (კოვნი-რნი). საკუთარ პირზე მაღლარად მტკვნიდის საკუთარ რაოდენობით გვს- ედნა ისევ ქედისა და სულის რაიონებში, მათი ზრდა და მოსა- კერი, ცენტრის მსგავსად, ამინდის პირობებზეა დამოკიდებული.

საქართველოს სსრ რაიონებში მტკვნიდის მრავლად კო- ლექციებშია წარმოგზავნილი. ასე, მაგალითად, იგი გვსვება სოფ. საქარბო მევენახეობა-მულენიების სავფელი საფარის ტე- რიტორიაზე (ხუტკობის რ.ნი), მუხრანის სასწალო მეურნეო- ბის გზაინის ტანოვლილებანი (მესეთის რ.ნი), დიღომის სასწალო მეურნეობაში (თბილისის გარეუბანი) და მევენახეობა-მულენიო- ბის ინსტრუქტის თელავის სავფელი საფარის ბანსუ ქ. თე- ლავში.

1947 წლის აღწერით მტკვნიდის არსებობა საქართველოს სსრ რაიონებში არსად არ არის აღნიშნული.

ბოტანიკური აღწერა

მტკვნიდის წვენ აღწერით სოფ. კალაგორი და დაბლვი- სში (ნოსტარის რ.ნი) და მჭადანგულად სოფ. ბაღდათშიც (მასხარის რ.ნი).

დასახლებული რაიონების ჰავის პირობები ერთმანეთს- ეან მჭადანგულად, განსაკუთრებით უტმისფრული ნარგავ- ბისა და მჭადანგულად დაკავშირებული ჰავისა და ნიადაგის შეფარდ- ბითი ტენიანობის მხრივ.

სოფ. კალაგორში მტკვნიდის ნაკვეთი დაქანებულია სპ- სრეთისაგან 25°-მდე, ნიადაგი მოწითალო ქვიციხისა და ნა- კულ სოფორი. ნაკვეთი გაშენებულია 1905 წელს. საბირედ ე- მომენებულია რუბსტრის ფულით. ვასები დაფრინობილია სარსე და ფორმირებულია ქართული წესით.

სოფ. ბაღდათში მტკვნიდის ნაკვეთი მდ. სუფის სო- ბის მარჯვენა მხარეზეა გაშენებული, მდინარის ნაპირთან ახლო— გაყვანილი. ნიადაგი ალუვიური, მქვი წინადა და საშუალო სოფო- რი. ნაკვეთი გაშენებულია 1907 წელს. საბირედ გათუფებულია რუბსტრის ფულით. ვასები დაფრინობილია მათვალად და ფორ- მირებულია ქართული წესით.

სოფ. ბაღდათში მტკვნიდის ვენისი გაშენებულია 1909 წელს, ნაკვეთი მცირედ დაქანებულია ჩრდილო-დასავლეთისაგან ნიადაგი კვიზარ-ქვიციხისა და საშუალო სოფორი. საბირედ გათუფებულია რიზარია X რუბსტრის 3309. ვასები დაფრინო- ბილია მათვალედ და ფორმირებულია ქართული წესით.

ახალგაზრდა ულორტი. ზრდის კონუსი თეთრი, ცალ მხარეზე გადაკრავს მოწითალო ელფერი და ქვისებრ დაფე- რულია ბუჩქისმცვარი თეთრი ბუჩქისით. ახლად გაშლილი პირ- კული ფოთლი სუბო მხარაგან დაფარულია სქვად ბუჩქისებრი თეთრი ბუჩქისით, რომელსაც ხშირად გადაკრავს წითელი ელფე- რი. ქვემო მხრიდან კი ქვისებრ არის დაფარული თეთრი ბუ- ქისით. ბუჩქის ხშირად ახლად მოწითალო ფერი. ფოთლის უნწი- იძვე ფერის ბუჩქისათა დაფარული. მ. იმეგვრო მცირე და მესამე ნორჩი ფოთლი სუბო მხრიდან მცირედა და მუხუსეული. მუხუსეა უფრო მეტია მარცხენის განსწორებ ბუჩქის მინცარისფრო და ბუ- ჩისებრი. ქვემო მხრიდან მუხუსეა ქვისებრი, ხოლო თვით ბუჩქის ბუჩქისმცვარი. მცირე ფოთლის ბუჩქის მოთავსობა-მოხარისფროა, მესამის კი ნაერისფერი. სოფ. მემსეხეთ ბუჩქის მოწითა- ლო ელფერი გადაკრავს. მესამე და მეოთხე ფოთლის უნწი ღია-მწვანე, ცალ მხარეზე მოწითალო ელფერი გადაკრავს და მცირედა დაფარულია ბუჩქისებრი ბუჩქისით.

ახალგაზრდა ელორტი ცალ მხარეზე ღია მწვანე, მცირე მხარეზე მოწითალო და მცირედა დაფარული მინცარისფრო მე- წიქსებრი ბუჩქისით. მუხუსეა უფრო. მღირედეგა: ელორტის წვე- რისაგან.

ერთლ დანანი რქა. მემსეხეთ ერთლდანი რქა საშუალო სიმაღლისა, ღია მოწითალო-მოყავისფროა და დაკვება მეტი ფე- რის ხოლდები. მუხუსეა უფრო მჭადანგულად. მუხუსეობ- რისის სიგრძე 10—15 მმ აღწევს.

ფოთოლი. ზრდადამოკიდებული ფოთოლი ღია მწვანეა მოკვილიალო ელფერი, იგი საშუალო სიდიდისა ან დიდი. მძი- რტვალთა ან ოდნე ოკულური და მცირედა დანაკვილი. მისი სიგრძე 17,9—21,5 სმ, სიღლი სიგანე 18,6—19,6 მმ აღწევს.

ფოთლის უნწის ამონაკვეთი ჩანავისებრი, მომრგვალო ან მახვილი ფურქ აქვს და შემადგენი მინცარისებრი. კვსე- ვება აგრეთვე ცორო ელფისური ამონაკვეთები ერთობისე მცო- რედ გადაღებული ნაკვეთისა და ისევ ჩანავისებრი, ოთხი მარ- დეისეან მემცვარი და მახვილი ან წამახვილებულიყვანილი.

ფოთლის ზეშო ამონაკვეთი ღია და მცირედა ჩაქროლი. იმეხად სახლად ჩაქროლიცა და მისი ნაპირები მინხოთე- ბისა ერობანთთან. ამონაკვეთი ფურქ მახვილი ან მომრგვა- ლოა. ქვეშო ამონაკვეთი ღია და უმნიშვნელოდ ჩაქროლი.

ფოთოლი საშუალობისა; მცირედა ნაკვეთი არა აქვს. წვერის ნაკვეთი ფოთლის ფირფიტასთან ბლავე კვოსეს ქმნის.

ნაკვეთის წვერის კბილები სამკუთხედისებრი, მცირე ამოხ- ნეკლივერდებიანი და წამახვილებულიყვანილი. გვსვდება მომრ- გვალო საკვირისებრი და ხერცხობისებრი ფორმის კბილე- ბიც მცირეული კბილები ფორმით მთავარი კბილების მსგავსია.

ფოთოლი ბრტვალა, გვსვება მარცვარ ღარისებრ მის- რილი და ქვეშო ნაპირბრტვალე ფოთლოვანი. ფოთლის სუბპირი გადაკრავს ან ბავისებრ დანაკვირულია. ქვეშო მხრიდან მცირედ დაფარულია მოკლეყვანილი ბუჩქისით. მთავარი მარცვები ოდნე მუხუსეულია და ღია მწვანე ფერისაა. ფოთლის უნწის მღირედეგა მუხ მთავარ მარჯვენა 0,9—1,0 უღრის. იგი მიმეკ- ლი და ღია მწვანე ფერისაა.

ეკავილი. ეკავილი ორქვებისა და ნორმალები გან- ვითარებული ბუტკოლი და მტკვნიდისე აქვს. მტკვნიდის ნორმა- ლურდა დახრილი ბუტკოლიან. მტკვნიდის თითქმის ბუტკო- სიგრძეს აღწევს. ეკავილი სუბო მტკვნიდისა; გვსვება ოთხი, მხოლოდ იმეხად, ეკავილების რაოდენობა ეკავილებზე 300—500 აღწევს.

მტკვნიდის. დიდი მტკვნიდის უნწის სიგრძე 8—12 მმ აღ- წევს. მტკვნიდის სიგრძე 15—17 მმ, სიღლი სიგანე 11—14 მმ უღრის. მარცვლების რაოდენობა მტკვნიდის 100—130 მუხადგან. ხა- კალი მტკვნიდის სიგრძე 12—14 მმ, სიგანე 9—12 მმ აღწევს; მტკვნიდის 80—90 მარცვლია.

მტკვნიდის მუხსეობა, ფორმით არასწორი, განვიერი კონუსის- უბრი და ეპირტვალე. იმეხად გვსვება საშუალო სიძვერის მტკვნიდისე. მტკვნიდის უნწი მუხადე კავსებულია და ღია წითელი- მოყავისფროა. უნწის დანარჩენი ნაწილი კვდრტიურთ ბალს- მავიარია და ღია მწვანე. მტკვნიდის სუბო ნაკვეთის სიგრძე ხშირად აღწევს თვით მტკვნიდის სიგრძის ნახევარს.

მარცვალი. მარცვლის უნწის სიგრძე საფრდის ბა- ლიშითურთ 5—9 მმ აღწევს. ფერად მწვანეა. საფრდის ბალში ოდნე მოკეთილოა, ღია მწვანე ელფერი დაქვარეს; დამკვებუ- ელი და ცორო კონუსისებრიცა, იმეხად განვიერი კონუსისებრე- რიც გვსვება. მარცვალი საფრდის ბალშიც მტკიეფდა მძირე- ბული.

მარცვალი მუქი ღერეკი (თითქმის ჰავი) მჭადანგულად და საშუა- ლო სიდიდისა—სიგრძე 15,3 მმ და სიგანე 13,4 მმ უღრის. მსხვილი მარცვლის სიგრძე 17 მმ, სიღლი სიგანე 15,8 მმ ა- ლწევს. წრილი მარცვლის სიგრძე 9,8 მმ, სიგანე 8 მმ უღრის. მარცვლის ფორმა ოკულურია, მუხ წვერის უფრო განვიერი, მო- ლო მომრგვალებული აქვს და სიმეტრიულია, სქვლანისანი, სუ- კამდ სოფრისე და წვენიანი. ფიფითი (ვილი) მარცვლის კანი საკმაოდ სქვლად დაფარულია.

მარცვლების მომეფეფა მტკვნიდისე არათანბრად მიმდინ- არების, რაც მტკვნიდის და მხახახიანებულ ნიან-თიგანისა წარ- მოადგენს.

წი აქვს. მარცვალში 1—4 წი აქვს. უფრო ხშირად ერთობა- წიანი მარცვლები გვსვება. წი აქვს სიგრძე 7—8 მმ, სიმაღლე 3—4,5 მმ აღწევს. იგი მოყავისფროა, ხოლო მუხლის მხარეს დაარბები ბავი ეკეთილი ფერისაა. კალბა მოთუფებულია ზურ- კის მუხ ნაწილის ოდნე ქვეშო და ოთხქმის ოკულური ფორ- მისაა, იმეხად საშუალებებისებრი. ზურკის მხარე ეკულურია. ნის- კარტის წვერი ენგისფერი, სიგრძით 2 მმ აღწევს.

აგრობიოლოგიური დახასიათება

ფენოლოგიური დაკვირვებები მტკვანდილის ბიოლოგიური ფაზების შესწავლაზე და აგრობიოლოგიურ თვისებათა შესწავლა წარმოება მისი გავრელების რაიონების სოფ. კალაგონის, დაბლავის (ჩხატაურის რ-ნი) და ბაღდათის (მხარაბის რ-ნი).

ქვემო მტკვანდის დახასიათებულ ადგილებში მტკვანდილის იკვლევადი ბიოფაზების ხანგრძლიობასე წარმოდგენილი დაკვირვებების სამი წლის სამკალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 1).

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ცხრილი 1 მტკვანდილის სავეტერინო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების ხანგრძლიობა					
	მთავარი ფაზის ხანგრძლიობა (მთხატაურის რ-ნი)	მთავარი ფაზის ხანგრძლიობა (ჩხატაურის რ-ნი)	მთავარი ფაზის ხანგრძლიობა (მხარაბის რ-ნი)	მთავარი ფაზის ხანგრძლიობა (ბაღდათის რ-ნი)	მთავარი ფაზის ხანგრძლიობა (სოფ. კალაგონის რ-ნი)	მთავარი ფაზის ხანგრძლიობა (სოფ. დაბლავის რ-ნი)
სოფ. კალაგონი (ჩხატაურის რ-ნი)	6.VI.29.VI	28.VIII.30.X	208	28.XI	236	4100
სოფ. დაბლავი (ჩხატაურის რ-ნი)	4.VI.30.VI	28.VIII.28.X	208	28.XI	237	4050
სოფ. ბაღდათი (მხარაბის რ-ნი)	6.VI.4.VI	28.VIII.8.XI	216	2.XII	240	3995

სავეტერინო პერიოდის საერთო ხანგრძლიობა კვირტის კამოდის ეურნის სრულ სმენიდან დაწყებული 208—216 დღეს, ხოლო ფოთლოვანების დამთავრებამდე 236—240 დღეს. როგორც 1-ლ ცხრილიდან ჩანს, ცალკეული ბიოლოგიური ფაზების მსვლელობა მეტად სწრაფი იქნება კვირტების წარმოებას და გაბოჟურების მტკვანდილი იწყებს აპრილის პირველ რიცხვებში; უკველითა ხელისმეწეობის ამინდისა და სათანადო მოვლის დროს იწყება მისი პოლისა და ენისის დასწყისი და 14—15 დღეში მთავრდება. დაკვირვებამ ცხადყო, რომ ჩხატაურის რაიონში, დაბლავის-სოფლის-სოფლის სოფ. ზონაში, უკველითა სოფ. ბაღდათის მდებარე 2-3 დღით ადრე იწყება, რაც აიხსნება ამ პერიოდში სოფ. დაბლავის სოფლის ზონის ნორმალური დავრობები და ამის შედეგად გაზაფხულის ნაადრევად დავრობა.

ეურნეი შეფასება იწყებს 26—28 აპრილს და მწიფდება თებერვლის დასაწყისში (ჩხატაურის რ-ნი), ან ნოემბრის პირველ დღეებში (სოფ. ბაღდათი). სოფ. ბაღდათში ეურნის დაბრუნება დაიწყო მართლაც გამოწვეულია მოყვანის წინ ნაკვთის მოწვევა. მოწვევა იწყებს ნადავლი ტყეპარტურის შემკრებებს და მარცხლი წელის გაღვივებს, რაც ახერხებს მჭარის ვიციტრაციას. უნდა აღინიშნოს, რომ დასავლეთ საქართველოში და განსაკუთრებით შავი ზღვის სანაპირო ზონაში უნდა აღმოფხვრული ნალექების გამო ვნახების მოწვევა. როგორც წესი, აღკვეთილ უნდა იქნეს, რადგან იგი იწყებს პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას და ამავე დროს აკვირვებს ეურნის სრულ დაწიფებას. ფოთლოვანების მტკვანდილი წველურბრევი იწყებს ნოემბრის მეორე ნახევარს და ამათავრებს ნოემბრს ს ბოლოს და დეკემბრის პირველ რიცხვებში.

ჩხატაურის და მხარაბის რაიონებში მოგებულადი ნალექების (1260—1540 მმ) და უხეი სიბინი გავლენით (4000-მდე) მტკვანდილის სავეტერინო პერიოდი, როგორც ეს უზომიანე იყო აღნიშნული, მნიშვნელოვნად გახანგრძლივებულ, მიუხედავად ამისა გაზის რტები ეურნის მასობრივი მჭიფობის პერიოდისთვის ასრებს სრულ მოწიფებას და დეებულობის ჯამის დახასიათებულ კულტურს.

გაზის სრად-განხატაურის სამკალო ან სამკალოზე მღვირია, ბაღდათის და დაბლავის სოფლის ხელსაწყოები კულოტიკურ პერიოდის მოქმედების შედეგად გაზების სრად მღვირია და რტების სიერზე ხშირ შემთხვევაში 2—2,5-მდე აღწევს.

მოსავლიანობა. მტკვანდილი მოსავლის პირველ ნიშანს იძლევა დარეკიან მესამე წელს; იმთავად მეორე წელსიაც იკითარებს თითო-ორად არაბიკორე მტკვანდის, ხოლო სრულ მოსავლს მესუთ მდებარე. მაღლარად ფორმირებული მტკვანდილის მოსავლიანობა მეტად ცვალებადია; ხელსაწყოები ამინდის დროს ერთი მხრივ მაღლარის მოსავლი 60 კგ აღწევს;

დაბლარად აღზრდილი გაზების მოსავალი ქართული წესით ფორმირების შემთხვევაში ერთი მხრივ სამკალოზე 3 კგ არ აღემატება. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,7—2 აღწევს. რტზე ხშირად ორი მტკვანდა, მაგრამ არააზნაბრად განვითარებული. გაზის მკვლი ნაწილებიდან განვითარებული კლორტები წველურბრევი უმისავლია. მტკვანდის დახასიათების დაწვრილმარცვლიანობა; მტკვანდილი მარცვლიანი ეურნის მასობრივი შეიფობის პერიოდისთვის ასრებს მოწიფებას.

ქვემო მტკვანდის ჩხატაურის და მხარაბის რაიონებში მტკვანდილის მოსავლიანობის 3 წლის სამკალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 2).

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ცხრილი 2 მტკვანდილის მოსავლიანობის მაჩვენებლები							
	გაზის მოსავლიანობა (მთხატაურის რ-ნი)	გაზის მოსავლიანობა (ჩხატაურის რ-ნი)	გაზის მოსავლიანობა (მხარაბის რ-ნი)	გაზის მოსავლიანობა (ბაღდათის რ-ნი)	გაზის მოსავლიანობა (სოფ. კალაგონის რ-ნი)	გაზის მოსავლიანობა (სოფ. დაბლავის რ-ნი)	გაზის მოსავლიანობა (სოფ. ბაღდათის რ-ნი)	გაზის მოსავლიანობა (სოფ. კალაგონის რ-ნი)
სოფ. კალაგონი (ჩხატაურის რ-ნი)	1.5; 1.2	8—10	72.0	1.75	2	196.0	2.1	84.0
სოფ. დაბლავი (ჩხატაურის რ-ნი)	"	8—11	75.0	1.8	2	198.5	2.5	90.0
სოფ. ბაღდათი (მხარაბის რ-ნი)	"	8—12	77.0	2.0	2	235.5	3.0	120.0

როგორც ამ მონაცემებიდან ჩანს, მტკვანდილი 1 ვაზზე 8—12 კვირტის დატოვების შემთხვევაში მოსავლიანი ფლორტების რაოდენობა 72—78% აღწევს. ერთეულ ნაკვეთებზე მოსავლის უკეთეს მაჩვენებლებს იძლევა სოფ. ბაღდათის შეფასების სოფ. ბაღდათი, იქ ერთი მეტრადან მოსავლიანი მოსავალი მტკვანდილის 120 ცენტრამდე აღწევს იმ დროს, როდესაც დაბლავის და კალაგონში (ჩხატაურის რ-ნი) იგი 80—85 ცენტრებს არ აღემატება. მოსავლის ამგვარი მატება ბაღდათის ზონაში გამოწვეულია, ვერ ერთი, ნიდაგური პირობებით და, მეორე, რაც მთავარია, ეურნის სრულ მოსავლიანობის შემთხვევაში მოწვევის, რასაც მოსავლის მნიშვნელოვნად გადამებს მოსავლი. გამკლებულა სოკოვან 3 ვაგამეფოობა და მკვანებელთა შიშარო. გერის რაიონებში სიბინის და ატმოსფერული ნალექების სიუხვის მიუხედავად მტკვანდილის გამკლებულა სოკოვან ვაგამეფობაშია მამართ და განსაკუთრებით ნაერის მამართ ზოგიერთ ადგილობრივ ვაგამეფობაში მდებარეობს (ჩხატაური, ნაკაბისის ვანი) დასაბუთოფლებული.

ზოგიერთ წლებში სრული მჭიფობის პერიოდში ეურნეზე ვითარდება მავი სიგამაღ, რაც მეტად უარყოფითი გავლენას ახდენს პროდუქციის ღირებულებაზე.

მტკვანდილი ფლოტისისხშირ სუსტი გამკლებული ხსიანდება. სწორედ ამათ ახსენება სკოფორ მირზე არსებული მტკვანდილის მაღლარების მასობრივი გადამება, იმ დროს, როდესაც ადლასტურის და ზოგიერთი სხვა ვანიის მაღლარები კიდევ შემორჩენილია დასხვლულად რაიონებში.

ზოგიერთ წლებში, განსაკუთრებით სულმეფობის ამინდის დროს, მტკვანდილს აზარებს ეურნის ჯიბა. ეურნე მეტად იმ მკვანებელი ვითარდება უკველითა და ეურნის მჭიფობის პერიოდში და იწყებს მოსავლის მნიშვნელოვნად შემცირებას და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას.

მტკვანდილის ბიოტიკური ფილოტისგამკლებული გაზის მთავარი სამარცხებია არ არის მჭიფებელი, მსოფლიო მოკაგამება მჭიფოფენი მონაცემები ზოგიერთი სამარის შესახებ უკვე გამოქვეყნებული მკვლ კენახების. ასე, მთავალიად, რუსეთის კულტურა 1905 წელს გამოქვეყნებული მტკვანდილის ამკვლავ ნორმალური სრად-განვითარება და ვითისთვის დახასიათებული მოსავლიანობა ახასიათებს; აღნიშნულია მსოფლიო ამ სამარის დადამილი მტკვანდილის იხმულმტკვანდის, რაც უდებულად სამარის გავლენას მიეწერება. წინადა რიზარიაზე გამოქვეყნებული მტკვანდილი სოფ. დაბლავის უკვე გადაშენების განხუად ამდგარი, ხოლო უკეთეს შედეგს იძლევა ეს ვანიი რიზარია X რუსეთის 3309-ზე დადენილი.

კულოტიკური პირობების მამართ მტკვანდილი თითქმის არ ირებს მტკვანდის რაიონებს, იგი წარმტკვანდილი ვითარდება როგორც

დაბლობ, ისე შემაღლებულ, მისიპირა ადგილებში, მაგრამ სამაგრიროდ პროდუქციის სხვადასხვა ადგილს სრულიად განსხვავებულ იმდენად. ეს ყოველი მაღალი დონისთვისა და საღ ურთქმის იმდენად შიში უნდა განათებულ ხანგრძლივ ან ხანგრძლივად აღებული დაზნებულ ნაკვეთებზე, სადაც ნიადაგი ნოყიერია და კალციუმის კარბონატების ხაყმა რაოდენობისა შეიძლება. დაბლობ და ნოყიერ ადგილებში მტკვანდილი უნდა მოსავალს იმდენად, მაგრამ პროდუქციის ხარისხი ნიმიტებლებზე დაბალია.

ყოში ადგილად გეგმა როგორც მოყვ. ისე გრძელ კასსულაბ. დასავლელი საქართველოში სიბინა და ტენის მოპარებული მოქმედების შედეგად სოკოვან ავადმყოფობა განვითარება გაძლიერებულია, რაც უარყოფითად მოქმედებს მოსავლის რაოდენობაზე და პროდუქციის დონეებზე. გარდა ამისა ვაზის ბუჩქნისებრი ფორმირება ხარისხი შემოსავლობა (განსაკუთრებით ღრუბლებთან და წვიმთან ამინდში) იწვევს ვაზის მიკნიათა წყივლიანი ავადმყოფობის შექმნას, მისი სხეულის მოქმედების შესუსტებას, რის გამოც სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედება შედეგად.

ამიტომ მტკვანდილის ვენის განუხების ავადმყოფად ანკარითა უნდა გაეწიოს ავადმყოფი მუქების დევექსის სიზაღებ და ვაზის იმეორად ფორმირებას, რომ უნდა შეუვლიყოფილი იქნეს რაც იმდენად ინტენსიური მოქმედება, როგორც შის სხეულებს, ისე პუნიციათა. ამიტომ შისხეულებში მტკვანდილი მტკვანდილი ფორმირებულ იქნეს ამაღლებულ მრავალ ავადმყოფი სხეულის სხეულის წესით 2-4 ზონაოფის მიყვით ან ორმხრივ კორდინისებრი ფორმით და მათზე ორ-ორი საფორმო რგოლის შექმნით. დასაწყება ავადმყოფი მტკვანდილის ფორმირება ოფისნარისებრი წესით, რაც წარბატებით შეიძლება გამოყენებული იქნეს ფერდობ ადგილებში, სადაც მუქნი ხაყის გამოყენება ტენიკურად მოუწყველია.

სამეურნეო-ტექნიკოლოგიური დახასიათება

სამეურნეო თვისებათა დახასიათებულად მტკვანდილის ნიმუში ადუბულ იქნა სოფ. კალაგარის, დაბლაგისხა (ჩოხატაურის რ-ნი) და სოფ. ბაღდაისის (მასარაბის რ-ნი) ნაკვეთიდან.

ყვემოთ მოკვეთს დასახლებულ ადგილებიდან ადუბულ ნიმუშების შექმნიერ ანალიზის ხაში წლის ხამვალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 3).

ცხრილი 3 მტკვანდილის ყურნის მონაცემი ანალიზის შედეგები (3 წლის საშუალო)

ანალიზის წარმოების ადგილი	მტკვანდილის მონაცემი წილი ხოლო	მტკვანდილის შემადგენელი ნაწილები პოლიმერობით					100 მარცხელი წილი ხოლო	100 მარცხელი წილი ხოლო
		მტკვანდილი	მარცხელი	ა. ბ.	წილი	წილი		
სოფ. კალაგარი (ჩოხატაურის რ-ნი)	196,0	3,2	96,2	26,4	4,2	65,9	168	6,7
სოფ. დაბლაგის (ჩოხატაურის რ-ნი)	198,0	4,0	95,5	25,5	4,0	66,5	175	7,0
სოფ. ბაღდაისი (მასარაბის რ-ნი)	235,5	2,6	96,0	26,1	4,8	66,9	180	9,2

ამ მონაცემების მიხედვით მტკვანდილის მტკვანდილის საშუალო წონა მერყობს 195,0-დან—235,5-გ-მდე, სოლო საშუალოდ 207 გ უდრის. მარცხელის რაოდენობა მტკვანდილ მერყობს 110—120 შორის. საშუალო მტკვანდილის კლერტის წონა 3,2—4,0 გ-მდე აღწევს; მარცხელის წონა 95,5—96,2% მტკვანდილის საშუალო მტკვანდილის კანი 25,5—26,4%, ხოლო წილისა 4,0—4,8% მტკვანდილის. პირი-ცარ, კლერტის, წილის: და ჩინის ნარჩენები საშუალოდ 33,7% მტკვანდილის, სოლო წილის გამოხალისობა—66,3%.

დიდი მტკვანდილის წონა 389 გ უდრის, მცირე მტკვანდილის—150 გ. 100 მარცხელის საშუალო წონა 168—180 გ, სოლო საშუალოდ 174 გ მტკვანდილის. 100 მარცხელის წილის რაოდენობა 155 აღწევს; აქედან, ერთწილიანი მარცხელის 57%, ორწილიანი—32%, სამწილიანი—10% და ოთხწილიანი—1% მტკვანდილის.

ქიმიური ანალიზის ჩასატარებლად ნიმუშები ადინიშულ ადგილებიდან იქნა ადუბული ყურნის სრული მწიფობის პერი-

ოდში. აქვე მოკვეთეს სხვადასხვა დროს ჩატარებული ქიმიური ანალიზის შედეგები (იხ. ცხრ. 4).

მტკვანდილის ტიპის მონაცემი შედეგები ცხრილი 4

ანალიზის ჩატარების ადგილი	მოსავლის წილი	ოქსიგენის რაოდენობა	ჰელოგენის წილი	მარცხელის %	სოკოვანი მტკვანდილის წილი	წილის მტკვანდილი	PH
სოფ. კალაგარი (ჩოხატაურის რ-ნი)	1931	2,1 X	1082	23,5	9,5	3,02	2,93
	1932	27, X	1098	23,0	9,6	3,00	2,82
	1937	23, X	1086	22,3	9,8	2,95	2,91
	1949	25, X	1090	22,6	10,1	3,00	2,82
	1950	23, X	1091	21,8	9,5	3,15	2,93
1951	26, X	1092	22,0	9,5	3,20	2,91	
სოფ. დაბლაგის (ჩოხატაურის რ-ნი)	1931	29, X	1086	21,5	9,6	2,99	2,96
	1932	28, X	1089	20,1	10,4	3,12	2,90
	1937	24, X	1092	22,3	9,8	3,00	2,86
	1949	25, X	1091	21,8	9,5	3,15	2,93
	1950	27, X	1087	22,0	9,6	3,20	2,89
1951	26, X	1092	21,4	11,0	2,93	2,91	
სოფ. ბაღდაისი (მასარაბის რ-ნი)	1937	29, X	1088	18,8	11,0	3,21	2,93
	1949	5, X	1087	19,6	10,6	3,05	2,88
	1950	6, X	1091	20,1	9,6	2,96	2,90
	1951	8, X	1092	21,0	9,6	3,00	2,94

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, მიუხედავად ყურნის კვიან მოკრფვისა (ოქტომბრის ბოლო და ნოემბრის პირველი მესამე), წარმოადგენს ნიმუშები მაქრის მუდგენლობა საერთოდ არ არის გადინებული, რაც აიხსნება ამ პერიოდში მართალია კოფიციენტი განხრები, ყურნების წილის ჰაინად დარღობების გამო, ნიმუშების მუდგენების მუდგედა მაქრის რაოდენობის მხრივ აქარა უმარცხელისა ენიჭება სოფ. კალაგარიდან და დაბლაგის-ნიდან ადუბულ მასალას, რომელიც მაქრის რაოდენობა მერყობს 21-დან—23,5%-მდე, რაც საცემით საქმოდ უნდა ჩაითვალოს ხარისხობანი წითელი სუფრის ღვინის დასახლებლად. სოფ. ბაღდაისის ნიმუში მიუხედავად ყურნის უფრო გაცემებით დაკრფვისა (29, X—8, XI) მაქარი 91% არ აღუმატებოდა, რაც გამოწვეულია ყურნის მწიფობის პერიოდში მოხალისი გაიგებების მიხედვით ნაკვეთის სელექციონად მოარჩევით.

ადინიშული ნაკვეთების ნიმუშებიდან ღვინის დასახლებლად მასალა ადუბული იქნა 1949 და 1950 წლებში. აქვე მოკვეთეს დევექსებული ღვინოების ქიმიური ანალიზის შედეგები (იხ. ცხრ. 5).

მტკვანდილის ღვინის მონაცემი შედეგები ცხრილი 5

ყურნის დაზაფების ადგილი	მოსავლის წილი	ჰელოგენის წილი	ეთილიკო, ღვინოში გრამობით							
			აქროლი	მარცხელი	PH	მარცხელი	მარცხელი			
სოფ. კალაგარი (ჩოხატაურის რ-ნი)	1949	0,9969	11,4	7,0	0,70	3,41	26,71	0,90	0,625	6,48
	1950	0,9972	11,0	7,2	0,58	3,32	25,88	0,92	0,450	5,40
სოფ. დაბლაგის (ჩოხატაურის რ-ნი)	1949	0,9958	11,6	7,1	0,65	3,50	25,95	0,89	0,535	5,75
	1950	0,9963	11,2	7,3	0,55	3,53	26,99	0,92	0,435	5,72
სოფ. ბაღდაისი (მასარაბის რ-ნი)	1950	0,9970	10,6	7,8	0,75	3,00	24,60	2,94	0,610	5,04

სოფ. კალაგარის და დაბლაგის ღვინის ნიმუშები, როგორც ეს ანალიზის შედეგებიდან ჩანს, ალკოჰოლის ნორმალურ რაოდენობას (11,2—11,6%) შეიცავს, მაგრამ ამავე დროს მჭიდროდ ნიხაც ოღავ მომეტებულია (7,1—7,3%). მჭიდროდ შეიცავს ანონობის რაოდენობა (0,55—0,70%) სახალიხო მასალანი ღვინის სისხლის მანქნებულა. ასევე ნორმალურად ჩაითვლება კლერტის რაოდენობა, რომელიც დასახლებულ ნიმუშებში 25,88—26,71-მდე აღწევს. ოღავ მომეტებულია ჩაითვლება ტანინის რაოდენობა (0,59—0,94), რაც გამოწვეულია ტენილის ჰაინად დარღვებით. სოფ. ბაღდაისის ღვინის ნიმუში ალკოჰოლის მჭიდროდებული რაოდენობა და ოღავ მომეტებული შეიცავს ანონობა, როგორც ეს ხემათ იყო აღინიშნული, გამოწვეულია ყურნის მწიფობის პერიოდში ვენის მოარჩევით.

ღვინის ნიმუშები დაბალიკვებულ იქნა ხას.სამ. ინსტიტუტის მუევიერობის კაოფერასიან ჩამოვლებებულ სადექონტაციო

კომისის მიერ. სოფ. კალაგინისა და დაბლაიხის ღვინის ნი-
შეუბნება კარგი შედეგებს მიიღო, როგორც წითელი სუფრის ღვინის
სისიხის წარმომადგენლებმა, დახასიათებული შექი მო-
ვალდებით კლდით, სიმკვრივით და პარმინულობით. სოფ.
ბაღდათის ღვინის ნიმუში შეუყვებულ იქნა, როგორც ადგი-
ლობრივი მოსმარების უპირალი ორდინარული ღვინო.

აქვე მოგვყავს მტევანდილის ღვინის ანალიზის შედეგები.
ანალიზები ჩატარებულია ჟიბერის კ. დეშტარასის მიერ (1)
საქარის სფედლ სადგურზე 1936—1937 წლებში. ღვინის ნი-
შეუბნება დასაფუძვლ იქნა სოფ. დაბლაიხისა და ბაღდათის ნა-
კვეთებზე მიღებული ვერმონიან (ის. ცხრ. 6).

მაშალი მტევანდილი, როგორც მცირემოსხვლიანი ვარიაცია.
სელებზე ხასირვეყისა, რის გამოც აქ მოვიყვებთ მის მსოლი-
პიულ დახასიათებას. აქის ახასიათებას პლიური ზრდა. ცალკე-
ლი რტების სიგრძე შეეყვრებო პერიოდის დახასრულიხასიათის
სიხრად 4—5 მ აღწევს. სანქალთო მცირე ხიდიფისა და ღრმად
ღანკეული ფოთლები აქვს. მტევანი სანქალთო მცირე, და-
ტოტეულია, მტვინი და თიფის უფორმო. პირველი სანქა-
ლოზე მცირე და სეუდულოზო ტტებში ეშო აქვს. რტაზე სხი-
რად ერთი მტევანია. როგორც მცირემოსხვლიანი ვარიაცია, იგი
ინტერესს მოკლებულია.

მტევანდილის ღვინის კომპოზიციის ანალიზის შედეგები (კ. დეშტარასის მიხედვით)

ცხრილი 6

ურუნის დახასიათების ადგილი	წელი	სიხის	სუფრის	სიხის	100 კგ. სმ ღვინო შეიცავს გრ-ით													
					აქროლი	საქროლი	მტვინი	არაბინი	ლუტინი	პიტატა	ნაქრო	საქრო	მტვინი	არაბინი	ლუტინი	ფოსფორი	პროტეინი	
სოფ. ბაღდათი (სოხაბურის რ-ნი)	1936	13.XI	0,9518	12,05	9,56	0,714	0,045	0,657	0,356	1,940	0,120	0,297	0,030	0,654	0,017	0,011	—	
სოფ. დაბლაიხი (სოხაბურის რ-ნი)	1936	15.XI	1,0066	14,10	11,99	0,647	0,135	0,488	0,191	6,330	0,235	0,245	1,692	0,593	0,110	0,052	—	
სოფ. დაბლაიხი (სოხაბურის რ-ნი)	1937	13.XI	1,0172	12,78	10,14	0,672	0,113	0,530	0,383	8,720	0,227	0,183	3,780	0,658	0,145	0,054	0,012	

როგორც ამ მაშლიდან ჩანს, სოფ. ბაღდათის ღვინის ნი-
შეუბნება დაღვრულად უნდა ჩითვალოს, რადგან მასში
მოცემულია 12,05% მდე ალკოჰოლი და 0,007% მდე მატარი. ვქტ-
რატის რაოდენობა ამ ნიმუში საყვებით სორმაღურა (1,94),
სოლო მქროლი მქვანობის სიქარიე (0,015) ღვინის სიხ-
ლის მხეწეხეულია.

სოფ. დაბლაიხის ორი ნიმუში, როგორც ეს ანალიზის
შედეგებიდან ჩანს, ვერ ამაოფილებს სარისხოვანი სუფრის ღვინის
სიხის წყეწეხეულ მოსონის, რადგან სორმაღურ ალკოჰოლი-
ნობასთან ერთად ღვინოში დარჩენილია მქრების მნიშვნელოვანი
რაოდენობა (1,692—3,780), დაე მნიშვნელოვად ამოიკრებს ღვინ-
ის დირბანს. ვქვს ვარგება, რომ ღვინის ამ ნიმუში სორმაღუ-
რად დაღვრების შემთხვევაში დარჩენილი მქრების ხარეზე ალ-
კოჰოლი ეამრფიოდა და შედეგად მნიშვნელოვანდ ეუმქობე-
ფიოდა ამ ღვინის დირბანზე.

მტევანდილის ღვინის შენახვის უნარიანობაზე და ტრანსპორ-
ტებლობაზე დაკვირვებანი წარმოებული არ ფოფილა, მქრამ
ღვინის ორგანოლექტიური თვისებები და ქიმიური შედეგნი-
ლობა სათლად დასტურებს მის ტრანსპორტებლობას და შენახ-
ვის დიდ უნარს. ამავე დასტურებს აგრეუვე გურიამი მომუ-
ხვე ცნობილი აგრონომ-მტევანდისევი ა. მარამიძე, ა. სერდამე
და ა. მარამიძე (ჩოხატურის რ-დან) და ს. ბერძენიძე-
ლი (სოფ. ბაღდათიდან). რომელთაც თაიხისი საქარმი-
დამო ნაკყიის მოხალდინ მრავალქურ დაეწეწეხეათ ღვინო. რო-
გორც ისინი ეამოეყვებენ, ღვინო როგორც გქრში თვისებე-
ბით, ისე შენახვის უნარიად და ტრანსპორტებლობით მქვიორად
ეამორჩიდა სსეუ აპორიეულ ვახის ვიასა ღვინოებისაგან.
ეამდვიემთი დაღასტურებულა აგრეუვე მტევანდილის ღვინის
ბაღდათ ტრანსპორტებლობა. როგორც აგრ. ა. ნაქომიძე,
ე. მარამიძე და სე. (9, 11) ახლისაწეუ, იგი პორეულ მანილზე
სიხრად ეკავქეხათა გულებით.

ღვინის დირბანებთან ერთად აღსანიშნავია მტევანდილის ვერ-
მონის ტრანსპორტებლობა და შენახვის დიდი უნარი, რაც მრავ-
ლის რუნის განხელობაში წარმოებული დაკვირვებით დაღასტურ-
ებულია.

ვარიაციები. მტევანდილის ვარიაციებიდან გურის რი-
ონებში ეავრეულეულია ე. წ. მამალი მტევანდილი, რომელიც
როგორც ბოტანიკური ნიმუში, ისე აგრობიოლოგიური და
საქარეუო თვისებებით მნიშვნელოვანდ განსხვავდება ნამდვილ
მტევანდილისაგან.

საერთო შედეგება და დარღობებები

მორფოლოგიურ და აგრობიოლოგიურ ნიშან-თვისებთა მი-
ხედვით მტევანდილი კოლხეთის ვახის ვიასა ვეუფის ტიპური
წარმომადგენელია და სექურენო თვლსაზრხისთ კერის ვახის
ვიასა ვეუფს მიეუთხება.

მრავალი წლის განმავლობაში წარმოებული დაკვირვებებით,
აგრეუვე ადგილზე მომუხვე ეამოდელ მტევანდ-გრონობების
სეგებით დასტურება, რომ მტევანდილი ვეუფულად ხასირვეყისა
გურის რაიონებისათვის, როგორც ადგილობრივი მნიშვნელო-
ბის ხარისხოვანი პროდუქტის მომქვს წითელღვინიანი ვიძი.

მტევანდილის პროდუქტი წარმოცემბი შეიძლება იქნეს ვა-
მოეწეხეული, როგორც ხარისხოვანი წითელი სუფრის ღვინის
დასეუბებლად, ისე მართლად საეუხევე მასლად. ი. მარი, რი-
მელად თაიხის საქარმიდამო ნაკყეუვს ვახის მრავალი ვიძი ეავ-
მენა, მტევანდილს განსაკუთრებულ უურადღებას აქეწედა, რო-
გორც მართლად საეუხევე მასლად. ვანთან და სხლოთუბანთან
მქრეუთ იგი ამხედაობა ე. წ. „მარის ღვინოს“, რომელსაც წარ-
მტვებით ახელებდა საქარეულის სასეუვრებს ვერეო, მქვი სეფის
სანაპირო რუსეთის რაიონებში. იგი ამ ღვინოს უმაოეყვება გუდებ-
ში (ტრეკები) ნახსნულად ავხანდელ ცხეხებით პორეულ მანილსე.
და მტევანდილის ღვინო, როგორც ეამოეყვებენ, საყვებით ინარ-
ჩუნება მისთვის დახასიათებულ მაღალხარისხოვან ვიძიურ თვი-
სებებს.

მტევანდილი უურადღებას იპყრობს აგრეუვე, როგორც სე-
მული ვერეუნი. მან შენახვის დიდი უნარი აქვს (ინახება მთელი
წამოების განხელობაში) და აგრეუვე კარგი ტრანსპორტებლობა
ახასიათებს.

მაღალხარისხოვანი წითელი ღვინოების დასამხეხებლად მტე-
ვანდილი წარმოცემბი უნდა იქნეს ეავრეულეული გურის ალმო-
სავლო ნაწილები და განსაკუთრებულ მქ. სუფისა და ხევისწეულის
სეობებში—ჩოხატურის. დაბლაიხის, იანოლის, გორა-მქრეუ-
ლის, საეუვრების, ფარცხის, ბუნათის, მოღის, კონხარის,
საქამიხარის მქარეოთუბში. მქსაფრის მოისპირა მქარეოთუ-
ბის მქრევის ტხიო იგი შეიძლება ფრსოდ ეავრეულდეს აგ-
რეუვე მე. ეამოეულისა და მქვისწეულის სეობათა მქა წაღები.
ვიანიად მტევანდილი ფილოქსერის მიმართ სავებით ეამო-
ობით ხასიათება, მისი მქრეგამო ეავრეულეუბა უვილებლად
უნდა სეგობდეს ნამქვანის ხასიო ხასიათად მქრეულ ფილოქ-
სერეამულ ვახის საპირვესე.

Мтевандиди

Мтевандиди местный, малораспространенный сорт крапных столовых вин Гурни.

Лист. Листья светло-зеленые с желтоватым оттенком, средних или больше средних размеров, длиной 17,9—21,5 см, шириной—18,6—19,6 см, по форме округлые или слегка овальные, слабо разрезные.

Верхние вырезки открытые, поверхностные, реже овально-глубокие с острым или округлым дном. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка открытая, лировидная, с округлым или острым дном; лопасть выемки состоит из трех нервов. Встречаются также выемки узко эллиптической формы с налегающими лопастями или лировидная с острым или заостренным дном.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти тупой. Конечные зубцы лопастей треугольные, со слегка выпуклыми сторонами и заостренной вершиной, иногда округло-треугольные и пильчатые. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Пластинка листа плоская, иногда воронковидно-желобчатая, поверхность гладкая, иногда сетчато-морщинистая, с нижней поверхности с паутинисто-волосистой пушкой серого цвета.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,9—1,0; черешок голый, иногда со следами волосков светло-красного цвета.

Цветок. Цветы обоеполые, с нормально развитыми тычинками и пестиком. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 0,93—1,0. Тычинок 5, реже 4. Количество цветков в соцветии достигает 300—500.

Гроздь. Длина ножки грозди 8—12 см. Ножка грозди к моменту зрелости винограда деревенеет почти до половины и окрашивается в цвет чубука, остальная часть с треском травянистая, светло-зеленого цвета.

Гроздь средних размеров, длиной 15—17 см, шириной 11—14 см, рыхлая, иногда средней плотности, по форме неправильно широко-коническая и ветвистая.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой 5—9 мм, сама ножка зеленого цвета. Подушечка слегка желтоватая, бороздчатая и узко-коническая, реже широко-коническая (дисконидная).

Ягода черная, средней величины, длиной 15,3 мм при ширине 13,4 мм, овальная, посередине широкая, у конца округлая и симметричная. Кожица толстая. Мякоть достаточно сочная и мясистая, обычно сладкого вкуса. Прочность прикрепления ягод к ножке средняя.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 1. Длина семени составляет 7—8 мм, ширина 3—4,5 мм, со спинной стороны семя коричневого цвета, с брюшной—вдоль борозды бледно-желтоватого. Халаза почти овальная, реже треугольная. Спинная сторона гладкая, клювик коричневый, с желтоватым оттенком. Длина его достигает до 2 мм.

Мтевандиди является одним из ведущих аборигенных сортов винограда Гурни.

До появления грибных болезней и вредителя—филлоксеры сорт имел массовое распространение по

всей Гурни и особенно в предгорной зоне. Местные жители культивировали его в виде «маглари» и несмотря на недостаточный уход за ним сорт этот развивался бушно и отличался довольно высокой урожайностью.

Вторжение грибных болезней и появление филлоксеры обусловили массовую гибель этого сорта, в результате чего остались лишь его единичные экземпляры в виде «маглари».

Молодые посадки сорта Мтевандиди в виде «даблари» имеются в Чохатаурском районе в сел. Даблахице, Парихма, Калагони и Гора-Бережоули, а также в сел. Багдади и в Бахвинском совхозе (Махарадзевский р-н).

Сила роста кустов Мтевандиди выше среднего. В условиях Багдади и Даблахице ввиду особо благоприятных для роста растений экологических условий, рост кустов на отдельных участках мощнее.

Первое плодоношение сорта наступает на 3-й году, а в пору полного плодоношения оно вступает с 5-го года.

Урожайность Мтевандиди на маглари постоянная. В годы благоприятного сочетания внешних условий с одной лозы получают до 50 кг винограда. На даблари при нагрузке в 10—12 глазков урожайность достигает 2,0—2,5 кг. Коэффициент плодоношения равняется 1,7—2,0. Процент плодородных побегов составляет 72—78. На побеге чаще 2 грозди. Побег развившийся из старой древесины, обычно бесплодный.

Осыпание цветов сорт не проявляет.

Ягоды в грозди подвергаются горошению, но в незначительных размерах.

К грибным болезням сорт не проявляет большую чувствительность, но ввиду обильного количества тепла и влаги считается необходимым 4—5-кратное лечение бордосской жидкостью и двукратное опыливание серой.

Сорт проявляет весьма слабую устойчивость против филлоксеры. Поэтому необходимо разводить его привитыми саженцами.

Данные механического анализа следующей: общий вес грозди достигает 196—235,5 г, от общего веса грозди на долю ягод приходится 96,0—96,2%, гребней—3,2—4,0%, кожицы 25,5—26,4%, семян 4,0—4,8%. Выход сока составляет 65,9—66,9%. Вес 100 ягод достигает 168—180 г.

Вес крупной грозди достигает 382 г, минимальной 130 г. Ягоды с одним семенем составляют 57%, с двумя—32%, с тремя—10% и с четырьмя семенами—1%.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость в соке достигает 20,1—23,0%, при общей кислотности 9,9—10,1‰.

Вино Мтевандиди характеризуется нормальным содержанием алкоголя, гармоничностью, сохраняемостью, приобретает при старении тонкий вкус и букет. Вместе с этим вино является транспортальным при перевозках даже в бурдюках.

Виноград Мтевандиди на зиму хорошо сохраняется и выдерживает транспортировку.

მგვანდიან, как перспективный сорт для изготовления качественных столовых вин заслуживает особого внимания и массового разведения прилитыми са-

женнами в предгорных селах Чохагаурского, Махарадзевского и Ланчхутского районов.

Сорт перспективен также для Кобулетского, Кедского и Шуахевкого районов.

ლიტერატურა—Литература

1. დემეტრიძე მ. ხაილები დასავლეთ საქართველოში მუცნაობა-მუცნაობის დარბაზებისა და სპეციალიზაციისთვის. კვათისი, 1925.
2. კეცხოველი ნ. ენობურად მუცნაობის ზონები საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. ირბელიანი ნ. სულბანასაბა. ქართული ღვინოები. თბილისი, 1928.
4. რამიშვილი მ. გეოგრაფიული, საეკონომიკო და აკლიმატაციის ვახს ჯიშები. თბილისი, 1948.
5. ჩოლოყაშვილი ნ. მუცნაობის საეკონომიკური, წიგნი II, აპკლოკაციის თბილისი, 1936.
6. ჯავახიშვილი თ. საქართველოს გეინომიური ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.
7. ჯორჯაძე მ. მუცნაობის, ღვინის დაღვრის კვება და გავრცელება. თბილისი, 1926.
8. Лазаревский М. Методы аццелографических описаний, Тбилиси, 1936.
9. Накашидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Грузии и Мингрелии. Сбор. свез. по виног. и винод. на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
10. Тимофеев, С. Очерк виноградарства в Батумском и Артависком округах. Сборн. свез. по винограду и винод. на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
11. Шарашидзе Г. Грузинский словарь гуринских, верхне-имеретинских и лезгумских провинциальных слов, Тифлис, 1938.

მეჯურეთული

მეჯურეთული წითელურსინანი ვაზის კვიბა, გავრცელებული რაჭა-ლეჩხუმის რაიონებში, ძირითადად ქვემო რაჭაში, ჯამ ბლექანდროლთან ერთად და გამოიყენება ბუნებრივი ხასყრად-ტყვილი (ხვანჭარა) და სუფრის წითელი ღვინის დასა-ქმენად.

ადგილობრივ მევენახეთა შორის და ლიტერატურულ წყაროებში მეჯურეთულის სინონიმები ცნობილი არაა.

მეჯურეთული ადგილობრივი წარმოშობის ვაზის კვიბია, თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით მეჯურეთული მეტად ახლო დგას ამორიგესული ვაზის კვიბთან, რომლებიც კულტურული ვაზის კვიბების ადგილობრივი კვირდანა წარმოშობილი და ეკუთვნის *prol. pontica, subprol. georgica* Negr.-ის გეოლოგიურგეოგრაფიულ გუგუს. აუდ. ივ. ჯავახიშვილის (5) მუხედვლებით კვიბა მეჯურეთული იმერეთიდან უნდა იყოს შემოტანილი. მისი განსარტყობი სიტყვა „მეჯურეთული“ ალბათ მეკირეთულიდან უნდა იყოს წარმომდგარი. სოფ. მეჯურეთი—ვი არცერთად და ეს უკრძობს კვიბი ეჭვრი უნდა იყოს“. აღნიშნული ადგილად დასაბუჯობა, თუ შევედგომებით მივიჩნევთ, რომ ვაზის კვიბებს მრავალი ახვეული საკუვნის ისტორია აქვს, რომლის მანძილზე წარმოება კვიბების გაცვლა რაიონებსა და ქვეყნებს შორის. ამასთან დაკავშირებით შესაძლებელია მეჯურეთული იმერეთიდან რაჭაში იყოს შეტანილი. კვიბის რაიონიდან რაიონში შემოტანა-გატანის მაგალითობი წყნს მევენახეობაში ძალიან ბევრია. მაგრამ ამასთან ერთად მხედველობაში მისვლები ის გარემოებაც, რომ მეჯურეთული მეჯადე და ამჟამად აღექანდროლთან ერთად არის გავრცელებული და თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით თითქმის არ განსხვავდება აღექანდროლულისგან, თუ შევედგომებით არ მივიღებთ მარცვალს, რომელიც მეჯურეთულს უფრო მოგრობ და ბოლოგანიერი აქვს, ვიდრე აღექანდროლს. წვენ აღნიშნულის გათვალისწინებით ვფიქრობთ, რომ მეჯურეთული აღექანდროლის ვარიანტი უნდა იყოს მისგან კვირტის ცვალებადობის გზით წარმოშობილი. ამიტომ მისი გავრცელება უნდა დაკავშირებული იქნეს კვიბ აღექანდროლთან, რომელიც, რომელიც მის შორეულგვიანად აღნიშნული, ადგილობრივი ვაზის კვიბის აუგუს გვეუფის და წარმოშობილი უნდა იყოს კულტურული ვაზის კვიბების კოლხეთის კვირდანი. თუ როგორ წარმოიქმნა მეჯურეთული და როგორ მიიღო განსხვავებული სახეობის მსგეილი დასაბუჯობა, კოველ შემსწავლობა მას რამდენიმე საუკუნის ისტორია მაინც უნდა ჰქონდეს.

მეჯურეთული გავრცელებულია ძირითადად რაჭა-ლეჩხუმის რაიონებში. მას დიდი ფართობი არ უჭირავს, იგი უმთავრესად აღექანდროლთან ერთად არის განსაზღვრული. წმინდა სარკეების სახით იგი მეტად მცირე ფართობზე გვხვდება. ამიტომ ვენახების 1940 წლის მდლიანი აღწერა-აღრიცხვის რბის მისი ფართობი მხოლოდ 20 ჰექტარის რაოდენობით იყო აღრიცხული, რაც ვენახების მსგეილი ფართობის მხოლოდ 0,16 %, შეადგენს. ვენახების უფრო სუსტი და ახალი 1953 წლის აღრიცხვის მიხედვით რაჭა-ლეჩხუმის ცალკეულ რაიონებში მეჯურეთულს უკავია 50,41 ჰექტ. ეს ფართობი შემდგენარადა განაწილებულია ამბროლაურის რაიონშია 48,15 ჰექტარს, ე. ი. სავრო ფართობის 2,2 %, სოლო ცაყერის რაიონში—2,56 ჰექტ.—0,4 %, სულ

რაჭა-ლეჩხუმში 50,41 ჰექტარია, რაც შეადგენს,— სავრო ფართობის (1540 ჰა) 2,37%.

უნდა ვთქვათ, რომ მეჯურეთულის ვენახების ფართობი უფრო მეტი უნდა იყოს, რადგან იგი, როგორც ზემოთაც იყო აღნიშნული, ძირითადად აღექანდროლის ვენახებშია გავრცელებული და სწორად აღრიცხვაზე რჩება, განსაკუთრებით მაშინ, როცა მისი სარწყვ აღექანდროლის ვენახში მდებარეა.

ბოტანიკური აღწერა

კვიბი ბოტანიკურად აღწერილია ვენახების ექსპლანციურა გამოკვლევების ამბროლაურის რაიონის სოფ. კრებალიში. მუს-ვეტ მისი ბოტანიკური და სამეურნეო თვისებები უფრო დეტალურად შესწავლილია მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში ქ. თელავში. ვაზი გავორშებულია ორმხრივი შაღღრის წესით სარმათულზე, კუბის არე უდრის 3x 3. ამის გარდა ნარგვის სახით მეჯურეთული აღექანდროლთან ერთად გვხვდება აგრეთვე ქართული ვაზის კვიბების ფილოქსერის მიმართ გამძლეობის შესწავლ საკუთარი რაიონის საკოლექციო ქ. თელავში.

ახალგაზრდა ნახარდი. ახალგაზრდა 15—20 სმ სიგრძის მოხარდი ულორტყის კვირცემი და პირველი ორი ჯერი კიდევ სრულად გავრცელებული ფოთოლავები უკვეღმრინდ მუხესვილია სული ალბადისებრი ბუნებრივ, მღვრილია ათფრად და უქვს მრავალი ვარდისფერი იყრი, განსაკუთრებით ფოთოლავების და გვირგვინის ორგელიც ქვემო იარუსის (მესამე-მეოთხედი) ფოთლებს მუხესვა ზემო მხრიდან მდებარეა, რის გამო მათი ფერი მოვინათლო-შე სდება—მოწითალი, უფრო სწორად მოწინარეისფერი იყრის გადაკრით. ფოთლებს ქვედა მხარე, მათი სქლად მუხესვის გამო, ისევ შორეული ფერი.

ერსოვიანი რქა. კარგად შემოსილია ერთწლიანი რქები შემოდგომით მთავისფერია, განსაკუთრებით მუსლამორისების განსწავლა; მუსლავი რქელებზე უფრო მეტადა მუფრიალი. ხანდახან რქის ფიფები დაფარვის გამო იგი შორეული-ვისფერია. მუსლამორისების სიგრძე 8-დან—14 სმ-მდე მერყეობს, საშუალოდ იგი 8—9 სმ უდრის.

ფოთოლი. იგი ბარუსის (9—12) კარგად განვითარებული ფოთლები საშუალო სიდიდისაა (17x17 სმ). მეჯურეთულის ცალკეული ფოთლების სიგრძე 15-დან 20 სმ-მდე მერყეობს. ფოთლები მომრგვალოა, უფრო სწორად ოვალური, ვიდრე გონიერ-ოვალური ფორმისა. სწორად მეჯურეთული ფოთლები სამსაკუთრისა, იშვიათად გვესვება აგრეთვე თითქმის მოლოდინ და მღიერ იშვიათად სუბსაკუთრის ფოთლებიც. ფოთლის ზედაპირი ბაღისებრ დანოჭებული ან წრიულბურთულებიანია, ფიფები ბოლოები მიხრდა-მოხრდალია, უფრო სწორად მათი ბოლოები ქვემოთ არის დახრული. ფოთლის ზედაპირი მჭრტლი მჭრტაა.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთები უფრო ხშირად საშუალო სიღრმისაა, იშვიათად გვესვება აგრეთვე ზუსტური და კლდე უფრო იშვიათად ხრდა ამონაკვეთებიც. ამონაკვეთების ფორმა და ნაკეთობის სიღრმის შესაბამისად, სარგებობადა ცვალებადობს. უფრო სწორად ამონაკვეთები ნარბალიცანი ან მჭრტილი ეკუთნისმაცვა-

რია, იმითად იგი ეპირთეონიან და პარალელურტვრებიანი ჩანებისმკვარია წამასეთებელი ან მომხატველი ფუზი, უფრო იმითად ცხვდება პირთუე მომრკველი ან კვერხისმკვარი იხაზრუთეონიანი პარკვეთი.

ქვეა ამოსკვეთები, როგორც წესი, ორანუ ღრმა და ნაყოფად განთიარბული. უფრო ხშირად ამოსკვეთები ნანარლისებრი ან მტკირელი კუხისმკვარე ფორმისა, ხშირად ქვეა ამოსკვეთები სულ არ არის გამოსხვული.

უქუჩის ამოსკვეთის ფორმა საქმად ცვალებადია. უფრო ხშირად ცხვდება ღია ჩანებისმკვარი და ვალფორფროლიანი დასრული ამოსკვეთები ერთიმურთუე გადახული ბოლოებითი, ძლიერ იმითად ცხვდება პირთუე ახარული ვლიფორფროლიანი ცალფეზიანი ამოსკვეთები.

ფოთლის შავგარი მარღვები უფრო ხშირად ბოლოვება მახვილურჩიანი სამკუსხვისმკვარი ცილებითი, იმითად ცხვდება პირთუე უკმარისებრი ფორმის ცილებითი. ცხვრდითი პარკვეთების ცილებითი მომრკველ მუქისხვული სურის ცილისებრი შირილითი, ცალკვერკვეამოსხვულია ან მახვილურჩიანი სამკუსხვისმკვარი.

ფოთლის ქვეა შირის მუხუცა საქმად სხულია, იგი მუდგან ახალბელებისრი ბეჭევისსიან, რომლის ტემ მფიფიანია საქმად სხული ვაჯირსებრი ბუცის, მუხუცა, ინტენსივობის მიხედვით, კარდამავალი ახალბელებისრიდან ქეჩისებრამდე.

უქუჩი დღევია, იმითად იგი ახალბელებისრი ბეჭეებით ორანუ არის დავარული. უქუჩის სივრტე უღრის ფოთლის შირი მარტუს, ან მასსე ორანუ კრძელია, იგი მოწითალო ღვიინსფერა და შირისფერი ივრია ახლავს, უფრო ინტენსივრად მარღვების ცენტრციის მახლობლად.

უქუჩილი. ეკვილი ორსქისიანი, აქვს კარგად განთიარბული ბუტო და სწომდგვამი მტკირანები. უქუჩილი სურია მტკირანაა, იმითად ცხვდება პირთუე უქუჩი. მტკირანების მუხის მუხარება ბუტოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,25, იმითად ნემსსკვეთის მუხარება 1,1 ან 1,5 ალქეს. ბუტო მომრკველო-კონუსისებრი ფორმისა კარგად გამოსხვული გრძელი ცილიანგრული სხვითი და ორად გუყოფილი დნავითი.

მტკეპანი. მუკურეთულის მტკეპნი სპუალო ან სპუალოხუ ჰაერის შირისა. მტკეპნის სიღრმე მუკურეთის 10-დან 16 მმ-მდე, სივრტე ონი 6-დან 10 მმ-მდე. სპუალო მტკეპნის ზომა 13x7 მმ უღრის. მტკეპნის ფორმა ცილიანგრული-კონუსისებრი, ხშირად შირიანი, იმითად დართუელია. მტკეპნი სპუალო სივრტისი და ოსელი, იმითად ცხვდება პირთუე მუკურეთი მტკეპნები. მტკეპნის უქუჩი ბუჯისმკვარი, სოლი რტასთან მიმარტების ახვილუ იგი სხვდება და მოყოლილი მისიკისფერ ილუმს. უქუჩის სივრტე მტკეპნის 3,0—7,0 მმ შირის და შეადგენს სპუალო მტკეპნისათვის—1—5 მმ. მარცვლის უქუჩი მუკუნა, სივრტე 0,6 მმ-დან—1,0 მმ-მდე. უქუჩის სივრტისის იგი ხშირად წითლად იფერება უქუჩის ბალიში ვიწრო კონუსისებრი ფორმისა და დავარულია შორკლებითი, იმითად ცხვდება დასრულიალი ბალიში.

მარცვლი. მარცვლი სპუალო სილიდისა, სოკვერ სპუალორუ დიდი ზომის მარცვლებიც ცხვდება. მარცვლების სივრტე 1,5-დან 2,0 მმ-მდე, სოლი ონი 1,0-დან 1,5 მმ-მდე მურეობს. სპუალო მარცვლის სივრტე-სივრტე 1,65x1,28 მმ შეადგენს. სივრტისა და სივრტის ურთიერთთან მუხარება პირთუების 1,2-დან 1,4-მდე, სოლი სპუალო 1,3 ალქეს. ამ მუხარების მისევეთი მარცვლის ფორმა ოვალური, ხშირად მომრკვე ფორმის მარცვლებიც ცხვდება. მარცვლი ბოლოვანი, უქუჩისავე მტკეპნურებულია, იგი მუქი ინსფერა, თითქმის მუქი. მარცვლი დავარულია სხული ცვილისებრი ფიფითი, რაც სიწითეში მუქი ითხერ მუხარებს ახლავს მას. მარცვლის კანი ოსელი, მარცვლამ საქმად მურეობს. რბილობი მარცვლი, უქუჩისავე, მარცვლისი ღვიკვლად არ ევლება წიწხების მრცვლი წყნქველურ რბილობს. წმენი უფერულია, გემო ტკბილი, მუცად სსხიმბინო, სესტე გამოსხვული ვიწროი არამოთი.

წიწხა. მარცვლი უფრო ხშირად 1 ან 2 წიწხა, იმითად სხი. სპუალო ონი მარცვლუ 2,05 წიწხა მოდის. წიწხის სხული მოგრობა, ნისკრტისსვენ მუხარობებული, მისი

სივრტე 7 მმ, სოლი სივრტე 3,5 მმ უღრის. წიწხის ტანი ღია მისიკისფერია, ნისკრტისსვენ შირიანისფერი ივრითი. ქალკა დილია, მუხის ან უფრო ხშირად წიწხის ზედა ნაწილი მღვებრეობს. ფორმით იგი ოვალურია, მისი ზედაპირი ბრტეული ან ორანუ მუხმქელია მტკილი. ღარი ქალკიდან სხვების ზედა ნაწილიდან ღრმა და ვიწრო, სოლი ნისკრტისსვენ უფრო სუსტურია. წიწხა ორანუ ქალიანა, ნაწილობრივ წიწხა წიწხეული და კარგად ეტეება მთელ სივრტეს. უქუჩის მხრის ღარები კარგად გამოსხვულია და მუხარება ნისკრტისსვენ. ნისკრტი ცილიანგრისებრი ფორმისა, ორანუ დასორკლილი, სივრტით 2 და განით 1,2 მმ.

ავტობიოლოგიური დასასიაოებ

საკვებტაციო ზერიოდი და შირი ცალკეული ფაზების მსხველქობა. დავარებისა სხვედგეობი ფაზების მსხველქობაზე წარმოება შეეხება მუდგან-მუდგანობის ინტერტეონისა და ხატარის სხველქობაზე სადგურის შირამბოლორტი, ცვკვრები, ხესტაფონისა და თვავები. აღნიშნულ ადგილებზე წარმოებული ფეზიოლოგიური დავარებების მედგებით მოეცემა ქვემოთ მოყვანილ 1-ლ ცხრილში.

ცხრილი 1

მუკურეთულის სხვედგეობი ფაზების მსხველქობა

დავარების წარმოების ადგილი	ც	ს	სხვედგეობი ფაზების დავარების შირი					სხვედგეობი ფაზების მსხველქობა	სხვედგეობი ფაზების მსხველქობა
			კონუსისებრი	სივრტისებრი	სივრტისებრი	სივრტისებრი	სივრტისებრი		
ახბოლორტი	1940	15.1V	28.1V	29.1V	18.1X	186	3,348		
ცვკვრები	1940	11.1V	30.1V	25.1V	20.1X	192	3,649		
სივრტისებრი	1940	9.1V	27.1V	27.1V	9.1X	154	3,335		
ოვალური	1940	18.1V	6.1V	4.1V	28.1X	174			
ოვალური	1942	25.1V	9.1V	20.1V	15.1X	144	3,074		
სხვიანობა	1940-49	12.1V	26.1V	30.1V	7.1X	178			
ხესტაფონი	1955	12.1V	26.1V	30.1V	15.1X	156	3,175		
თვავები	1956	24.1V	10.1V	25.1V	5.1X	165	3,083		

ფეზიოლოგიური დავარების მონაცემები უფროსა მახლობელ მტკეპნოლოგიური სხვედგეობის ცნობებს. დავარებისსიაოების ადგილზე მუკურეთულის უქუჩის მუხარების იმეგობი—სოფ. ხატარამი 149,2 მ, ღვესქეში—სოფ. ცვკვრები 555 მ, რაკაში—სოფ. ხესტაფონი—516,5 მ და კასეთი—ქ. თვავები 562,30 მ სიმაღლესზე ზღვის დონიდან.

როგორც ცხრილში მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს რაკა-ღვესქეში მუკურეთული წვედგეობი ოქტობრის მთხრად ნასე-ღვესქეში (18—20.4). იმეგობი— თითქმის ორი კვირით უფრო აგრე. სოლი კასეთი—კიდევ უფრო აგრე მუხარება, რაც კონცენტრტური ჰავისა და ნალექების სივრტის კავლენის უნდა მიეწეროს. აქტური ტემპერატურის ვამიფ კვლახუ მტკია იმეგობი, მუდგელ რაკა-ღვესქეში და უფრო ხშირე კასეთი.

ვახის ერთწლიანი რტები უქუჩის სივრტე სიწითის მომენტისათვის, უფრო უსტედე იმეგობიღვესქეში დასაქუჩისათვის, როგორც რაკა-ღვესქეში, ისე იმეგობი და კასეთი თავისთვლად ასწრებს მომრკვეობს 100—120 მ სივრტემდე (რომლის მუდგელ წვედგეობი რტებს აქირან წვერებს) და კარგად ცხვებული და მისივრტე ცხვება ზამთარის ცივებს.

ვახის ზრდის სიძლიერე. მუკურეთულის ვახის ზრდის სიძლიერე ავტილობორე ვახის შირიან ვიძობთან მუხარებით როგორც რაკა-ღვესქეში, ისე იმეგობი და კასეთი მუხარსებულია სპუალოდ. ცხვია, დონორ და მორეი ნიადაგზე მისი ზრდის სიძლიერე მატულობს, სოლი შირი ნიადაგებზე სუსტდება, მარცვლად მუხარეობს, ისე შირი ნიადაგებზე მისი ზრდა სუსტ ვიძობთან მუხარებით მანის სპუალოდ.

მოსავლი ანარა. მუკურეთული, მსგავსად დასვლელ საქართველის ვახის სსუა ვიძობისა, მუდგებობი აგრე იქცევის პარკული და სრული მისაღლის მოცემს. ადგილებზე წარმოებულ დავარებების მახვილი მუკურეთული პირველ ნიამის დარგვიდან მე-2 ან მე-3 წელს იძლევა, სოლი სრულ მისაღლის მე-4, მე-5 წლიდან. მუკურეთული სპუალო მისაღლიან ვახის ვიძობს მი-

მუჯურეთული

МУДЖУРЕТУЛИ

ანალიზის წარმოების ადგილი	საქართველოს რესპუბლიკის მაქინარიაში მავალი მავალი				
	წელი	სოფლის მეურნეობის მიხედვით	საფრინო	მავალი %-ით	სიმძვავრე %-ით
სოფ. ქაბახლო, ამბროლაურის რ-ნი	1927	13.X	—	27.1	7,0
სოფ. ჭკვირა, ამბროლაურის რ-ნი	1927	13.X	—	28.7	8,2
სოფ. ხეხუკა, ამბროლაურის რ-ნი	1940	5.X	—	23,8	5,5
თელავის სოხაურის სახლ. სადგომი	1955	20.IX	—	18,0	6,6
	1956	5.X	—	20,0	10,5
საქარსო სახლ. სადგომი	1940	28.IX	1113,9	27,3	5,3
	1940	10.X	1118,9	28,6	5,3
	1941	5.X	1120,9	29,0	4,3
	1942	25.X	1117,0	28,8	5,0
	1948	30.VIII	—	20,4	7,2

მე-6 ცხრილი მოყვანილი მისამართებიდან ირკვევა, რომ მუკურეთული რაიონი გარეუბანს სუბიექტური დიდი რაოდენობით ავროტის მატარებს. იმერეთში, მაგალითად, მისი მაქინარია 28,6% — 29% იწვევს 5,3% — 4,7% მავალიდან დროს. ეს გარეუბანში იმ მნიშვნელოვან არის სისინტეზის, რომ იმერეთის ტერიტორიაზე პირბობები, რაც ეურბის მუკურეთისადაც არსებულ მუკურეთში, მუკურეთის მაქინარიაში ბევრ ალექსანდრის, რაიონის პირბობები, მაგრამ ირგვლივ ჯიდ ალექსანდრის, რაიონის პირბობები, მაგრამ მუკურეთის თავისუფლად მუკურეთი დაავროტის 25—30%, მაქინა და უხრწნელებს მაღალხარისხისადაც, „სეანკარას“ ტიპის ლევის დაქვეშა.

მუკურეთის ეურბის სიმრავლის მქონეობის დასახსნი-აობადი ქვემოთ მოყვანილია 1940 წ. ვ. დამტკიცების მიერ ნა-ტარებული დავიერებების შედეგები.

ირკვევა, რომ მუკურეთში სოფ. ხეხუკარში 1940 წლის 13.IX-თვის დაავროტ 20,5% მაქინა და 6,6% სიმძვავრე; 5.X-თვის მაქინა — 23,8%, სიმძვავრე 5,5% იწ; სოლო სოფ. საქარის (სადგომი სადგურზე) 11.IX-თვის მაქინა — 24,9%, სიმძვავრე — 6,9% იწ; 9.X-თვის მაქინა 28,6%, სიმძვავრე — 5,3% იწ.

ეურბის გადაქვეშა და ლევის ხარისხი. მუკურეთის ეურბის რაიონებში ძირითადი იერებენ ლევის დასახელებად, იმითადაც და მცირე რაოდენობით მის სურის ეურბისად ხარობენ. კიბის თავისებურება თვისებამ — მაქინის დიდი რაოდენობით დავროტის უნარში, განსაზღვრა მისი უნარებში და მუკურეთი სასურველი ტიპის ლევის მისაღებად გამოიყენება.

პირითაც, მუკურეთული ალექსანდრულიან ერთად გავრ-ელებული უზარესად ქვემოთ რაიონი, სასოფლომის პრებოლი-ტოლა-ხეხუკარის მიერარიაში, სოლო ამ ვენების მისაღე-ბით პირითად ლევის „სეანკარას“ დასაქვეშადაც გამოიყე-ნება.

დანარჩენ ადგილებში, უზარესად მდ. რიონის მარცხენა მხარეზე მუკურეთული ალექსანდრულიან მურეული მიდის სურ-რის წიფლ ლევის დასახელებად.

როგორც ხედავთ, იგი აღნიშნული მუკურეთული წინადაწარ-კავების სახით მაღალი იმითადაც ის სულ არ გვეხება, ამიტომ მის-კან წინადა, ბუნებრივად ნახევარტყვილი და სურის წიფლი ლევის არ მხადება. მუკურეთული ალექსანდრულიან გენე-კავის მურეული და მისთან ერთად გამოიყენება ხეხუკარის ტი-პის და იმითადაც სურის წიფლი ლევის დასაქვეშადაც. მისებში თუ რამ დაავროტის ისტორიული ეს ირა კიბი — ალექსანდრული და მუკურეთული და იმითადაც მესამე — მავი კანტონიერ ცნობათადაც აღწერს სასებში გარკვეული არაა. ერთი იგი ერთად, რომ სახეში ეს კიბი მაღალხარისხისადაც პრე-დექს იმდელ. ზოგიერთი წყობის პირბობები მუკურეთული მურეულის ავროტებს, მაგრამ მისაღენობით ჩამორჩება ალექ-სანდრულიან ის გარემოება, რომ ალექსანდრულიან პირითადაც კიბი და მუკურეთული დამატებითი, ესეც ბავრის მოქმედი. საქართველოს ისტორიის კვლევა კუბის მაღალხარისხის ლე-ვის წამება და დამტკიცებითი კიბისიხან დავობდა. მაგალითად, რჩეულითი მუკურეთი მუკურეთი ერთი მუკურეთი, ან მურე რა-ოდენობით, სოლო ხეხუკა და ქისი მუკურეთის მცირე რაოდენობით

მით და ისიც არა კვლავან. შეიძლება, თუ წინადაწარკავების სა-ხით იგი გარკვეულადი მაქინა ხშირად ჩაიტიხობავა იგი მუ-რეული. კახეთის მუკურეთში დაბარტებითი კიბისი ლევის ხარისხის განუყოფლობა მუკურეთი ერთად იგი შემინახული. უმეტეს მისი უნდა იყოს შემინახული მუკურეთული ალექსანდრულიან ნარკვევები.

აღნიშნული საკითხის ზუსტად გარკვევისათვის საჭიროა ალექსანდრულიან და მუკურეთულიან ცალკე-ცალკე და ერთი-ერთად სხვადასხვა მუკურეთში დასახელებს სურისა და ბუნებ-რივად ნახევარტყვილი ლევისები და პირბობულად იმსჯელებ-ბოდეს ავროტე მათი სასურველი თვისებები (მისაღენობა, უაღმურებობა მიმართ გამაღება და სხვა), მათგან უზომების გამოსავლენად, ანდა ერთდროულად მათგან უკეთესი მუკურეთ-ბის დასაჯენად.

სოფლის კვლევი დასაქვეშადაც ლევის ტიპზე და წლის მუკურეთულიან პირბობა დასაქვეშადაც. მაღალი ღირსე-ბის სეანკარას დასახელებად ეურბის უნდა დაავროტის სახეობად ედასაქვეშადაც, როცა ეურბის მაქინარია 27—30% მისაღებად და მავალიან მისაღებად 5—6% იწვევს მუკურეთში. აღნიშნული მაქინარია-მავალიანის მისაღებად ქვემოთ რაი-ონ (განსაკუთრებით მისი მარკვევა მსარე) სასებში შესაფერია. სასურველ მაქინარია-მავალიანის მუკურეთული რაიონი ცალკეული წლებში მუკურეთულიან პირბობები ჩვეულებრივ სტატისტიკის მიერ სასურველად იტყობის პირველ ნახევარად აღწევს.

რაიონი ლევის დაქვეშადაც წესებსაც უნდა მუკურეთში, რად-გან ლევის დაქვეშადაც წესები იცავდა, რაც ალექსანდრულიან-ის იგი აღწერილი. აღნიშნული მაგალითად მუკურეთული-საკან წარბობის პირბობები ლევის ცალკე არ მხადება, იგი მუკურეთში ალექსანდრულიან ერთად იყრება.

ალექსანდრულიან და მუკურეთულიან დასახელებული ბუნებრივად ნახევარტყვილი ლევის თავისი მაღალი ღირსებით ფართოდ იგი ცნობილი, როგორც საქართველოში, ისე მისი გარ-ეთაც ლევის მუკურეთულიან ვიწრო წიფში. ამ ლევის ცალკეება და სავროტ მოწინავე გამოიყენება იმით, რომ იგი ბუნებრივად ნახევარტყვილია და მასთან მაღალი გემური თვისებებით ხა-სიადაც. იგი იმდენად მუკურეთული, მუკურეთულიან და გამოიყენება; სახიდავად სისრულით თავისებური არამართი, სიტყვითი და წარსი ჰარმონიული გემოთი, რომელიც კარგად იერბობა ალუბლის იერი.

სურის მძრად ლევისისთვის მუკურეთული უნდა დაავ-როტის 23—24% მაქინარიაში და 6—7% მავალიანის დროს. ეურბის ტიპით ჭაბახინა ერთად უნდა დავლეს ახლად კიბი (ჩანში); ღვინლის დროს დავლეს ირავ ურკვევს ჭაბახინის ტიპით და როცა მავალიან ტიპის ალუბლიანისა და ალუბლიან 10% მისაღებად ახლად ხარ და ლევისი კავილებზე 50 ღვალიტ-რიან ცხირებში დასაქვეშადაც; დავლეს მუკურეთ ლევისი და დავლეს დაქვეშადაც, არ უკეთესი 1 იავრისა, მორე — თე-ბურვალში და მესამე — მისით, ირა წლის დაავროტის მუკურეთ ლევისი მხად ირავს სარვალზედ.

მუკურეთული 1940 წლის მისავლის სურის ლევისი ხა-ქარის სადგომი სადგურზე დასაქვეშადაც; კარგი მუ-ფერობით, გამჭვირვალეობით, სსულობით, სინაზით, ჰარმონიული გემოთი და სუფთა არამართი, იმისად მუკურეთად, რომ მისი ალუბლიანობა 15% აღწევდა.

აღნიშნული ლევის ნიმუში საქარის სადგომი სადგურზე მოწვეულ სასებში მცირე მუკურეთულიან ერთ-ღალი ნიმუში და დასახელებული როგორც კარგი მუკურეთის გამოიყენებულ ლევის, კარგად გამოხატული კომპონი არამართი და ხასიაზობით წაზი კეთილი.

მუკურეთისადაც დასახელებული ბუნებრივად ნახევარ-ტყვილი და სურის ლევისის კომპონი მცირე მუკურეთულიან დასახელებ-ლად ქვემოთ მოყვანილია საქარის სადგომი სადგურზე და მუკურ-ეთის ისტორიული დასახელებული ლევისის ანალიზების შე-დეგები (ის. ცხრი. 4).

მუჯურეთის სუფრის და ბუნებრივად ნახევარტექმილი ლინების კომპლექსი ანალიზების მონაცემები

ლენის შეადგენელი ელემენტები	სუფრის რაოდენობა (საგარეო და შიდა)	პროცენტული შემადგენლობა	ფორმული რაოდენობა	მუჯურეთის სუფრის რაოდენობა
ბუნებრივი წონა	0,9897	1,0055	1,0247	0,9911
ალკოჰოლი რძის %ით	15,15	12,9	10,0	13,63
საყურით სიმწვანე	0,5,8	0,69	0,462	0,611
შეზოგადი ძეგვა	0,030	0,065	0,090	0,0826
პროცენტული ძეგვა	0,4,8	—	—	0,4994
ფორმული რაოდენობა	—	0,15	0,085	0,2
ფორმული რაოდენობა	2,037	6,145	7,272	2,45
ნაყარი	0,251	0,3,9	0,448	—
ნაყარი ტექნიკისა	0,344	0,246	0,356	—
ნაყარი	0,098	2,82	6,662	0,239
კლორინი	—	0,56	0,56	—
კაბონი	—	0,23	0,2	0,063

სუფრითა მუჯურეთის და დარბაზის

მუჯურეთული ადგილობრივი, სიმწიფის III პერიოდის ვაშის ვაშლი. გარეგნულად რაკ-ლემსქმის მდგნალობის რაიონებში, შირთიდან ვაშლ ალექსანდროულის ურთა, რაჭაში მდ. რიონის მარჯვენა მხარეს ტლა-ხეხუკარის მაღალი ღორბაიონ. ში იგი ალექსანდროულის ურთად იბეგვა მდელი ღორბების ადგილობრივი ტიპის ბუნებრივად ნახევარტექმილი, სოლო და ნარჩენ ადგილებში სუფრის ხარისხიდან წითელ ლინის.

ვაშის დაგებითი თვისებებს მიეკუთვნება: პროცენტის მაღალი ხარისხი, შაქრის დიდი რაოდენობით დაგროვების უნარი და გადაშენებისას მარცვლებს ჯნობისადმი მიდრეკილება. ვაშლი ხსნილობა ვარგულ გვალვებსა და ზამთრის ენებების მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა.

ვაშის უარყოფითი თვისებებია: შინი შედარებით მცირე მისხვლიანობა და სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ (ჯრბაქი) სუსტი გამძლეობა.

მუჯურეთული ქარული სუფრით ვაშის ვაშლის სტანდარტულ ასორტიმენტში არაა შეტანილი. ვაშლი უფრო ჰერსპეტულია და ღირსია სტანდარტულ ასორტიმენტში შეტანისა ამპროლუარის რაიონში, როგორც ცალკე, ისე ალექსანდროულის ურთად ბუნებრივად ნახევარტექმილი „სუფრის“ ტიპის და სუფრის ხარისხიდან წითელი ლინის დასაყენებლად.

ვაშლი შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს ადგილობრივი ვაშლითა ერთად იმერეთისა და ნაწილობრივ კახეთის რაიონებში ფართო გამოყენებისთვის, შირთიდან ბუნებრივად ნახევარტექმილი ლინის დასამზადებლად. ამის გარდა ქარლისა და მუსხეთის რაიონებში მუჯურეთულად, როგორც შედარებით სადარჯო და ხარისხიანად ვაშლად, კარგი შედეგი უნდა მოგვეს, შინი უმეტეს რაშ ამ რაიონებს გვეყვით ვაშის წითელი ვაშლი არ შეეზოგება.

ვაშლი ჰერსპეტულია აგრეთვე საჭიროა კემბრის მუჯურეთის ხარისხიდან რაიონებისადაც, პირველ რიგში ვაშლი ფართოდ უნდა გამოიყენოს უკრაინაში, კრამბი და ჩრდილო კავკასიაში.

Муджуретули

Муджуретули местный, малораспространенный сорт красных столовых вин Рача-Лечхуми. Используется в основном для приготовления природно-полусладких вин „Хванчкара“. Распространен в Амброლაурском и Цагерском районах Западной Грузии на площади 50 га. По морфологическим и хозяйственным признакам относится к эколого-географической группе сортов *prol. pontica, subprol. georgica Negr.*

Молодой побег. Коронка и первые два листочка имеют густое паутинистое опушение и белую окраску со слабо-розовой каймой вокруг листочков и коронки. Листочки второго яруса (3—4) теряют с верхней стороны опушение и принимают зеленовато-желтую окраску с бронзовым оттенком, а с нижней стороны сохраняют опушение и беловатую окраску.

Лист. Листья средние, округлые, чаще трехлопастные, реже почти цельные либо пятилопастные. Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже мелкопузырчатая с загнутыми вниз краями лопастей, темно-зеленая, матовая.

Верхние вырезки средние, открытые щелевидные, либо лировидные с узким устьем, реже встречаются закрытые вырезки с эллиптическим просветом и налегающими лопастями. Дно вырезки заостренное, либо округлое, иногда однозубчатое.

Нижние вырезки слабо развиты или едва намечены, чаще совсем отсутствуют.

Черешковая выемка часто открытая, лировидная, с округлым либо заостренным дном, реже закрытая с эллиптическим либо округлым просветом и одним шпорцем.

Зубчики на концах лопастей треугольные с острой вершиной, реже куполовидные. Краевые зубцы

лопастей треугольно-пиловидные или треугольные с острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа густое, состоящее из паутинистых волосков и подстилающего шетинистого пушка, переходящее на листьях нижнего яруса в войлочное.

Черешок почти равен или несколько длиннее средней жилки листа, голый со следками паутинистых волосков, винно-красный с фиолетовым оттенком.

Цветок. Цветок обоеполюй. Тычинок пять, реже шесть, они прямостоячие. Отношение длины тычиночных нитей к пестику составляет 1,25, реже оно бывает 1,1 и 1,5. Пестик округло-конической формы, ребристый, столбик длинный, цилиндрический с большим двухлопастным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (13x7 см), цилиндрико-конические лопастные, реже ветвистые, средне-плотные, часто рыхлые. Ножка грозди длиной 4—5 см, травянистая, у места прикрепления к побегу древеснеет и окрашивается в желто-коричневый цвет. Ножка ягоды зеленая, длиной 0,6—1,0 см, при полной зрелости ягод вино-красная. Подушечка узкоконическая, часто бородавчатая.

Ягоды. Ягоды средних, реже выше средних размеров (1,65x1,28 см), овальные, реже продолговатые, обратно-яйцевидные, с наибольшей шириной у основания, темно-синие. Кожица тонкая, прочная, покрыта обильным восковым налетом. Мякоть плотная, расплывающаяся, с комом вокруг семян. Сок бесцветный, вкус приятный, сладкий, без особого сортового аромата.

Семя В ягоде часто 1—2 семени, реже — 3. Длина семени 7 мм, ширина—3,5 мм, светло-коричне-

вого цвета с оранжевым оттенком у кловника. Халаза крупная, округло-яйцевидной формы, плоская, расположена в верхней, реже в средней части семени. Ложбинка от халазы к верхней части семени довольно глубокая, а к кловнику—узкая, но хорошо заметна. Бороздки на брюшной стороне неглубокие, кверху сходящиеся. Семяшов хорошо заметен. Кловник длинный, цилиндрический, длиной 2,0 мм, шириной 1,2 мм.

Муджуретули качественный винный сорт среднего периода созревания. Распространен в основном в Амбролаурском районе в правобережной части р. Риони. В Тола-Хванчкарском микрорайоне виноград Муджуретули вместе с виноградом сорта Александрои перерабатывается на природно-полусладкое вино «Хванчкара», реже на обычное столовое вино. К положительным свойствам сорта относятся: высокое качество продукции, склонность к высокому сахаронакоплению (26—30%) и легкому запускуливанню

при перезревании ягол, а также относительно хорошая устойчивость против зимних морозов и засухи. Недостатки сорта—недостаточно высокая урожайность и чувствительность к мильде.

В стандартный ассортимент винограда Муджуретули не введен. Сорт перспективен для широкого испытания в более теплых районах (Рача, Имерети, Кахети) для получения высококачественных природно-полусладких вин, а в менее теплых (Картли, Лечхуми)—для столового виноделия.

Сорт заслуживает введения в стандартный ассортимент винограда по районам Рача-Лечхуми для приготовления отдельно, либо вместе с Александрои высококачественных природно-полусладких вин типа «Хванчкара», а также широкого испытания в других районах Грузии и в южных виноградарских районах СССР (Украина, Северный Кавказ) для приготовления природно-полусладких и сухих столовых вин.

ლიტერატურა—Литература

1. დავითაძე ვ. მასალები დასავლეთ საქართველოს მუცხანებო-მდეურნის მრეწველობის დარბოვნისა და სპეციალიზაციისთვის. ქუთაისი, 1936.
2. კეცხოველი ნ. ელტობულ წყნარბო ზონბი საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. შირატაძე ა. რკე-ღებუნის ვახს ჯიშბი. თბილისი, 1939.
4. შიღებაძე კ. მუცხანობა. თბილისი, 1948.
5. ტახიძე დ. მუცხანობის ვანობობა საქართველოში. თბილისი, 1950.
6. ჩიბრაძე ვ. ი. მუცხანობის სანდუნდუნდული, ნაწ. II, ამბოლო-ყვია. თბილისი, 1939.
7. კეცხოველი ივ. საქართველოს ვინობობი ისტორია, ტ. II, თბილისი, 1934.

8. ჯორჯაძე დ. მუცხანობა. ლონის დუებბა, კვობა და გუნდობბბბბ. თბილისი, 1976.
9. Балаас М. К. Виноделие в России (историко-статистический очерк), ч. II. Западное Закавказье, СПб, 1896.
10. Гееский В. Н. и Шарер Г. И. Краткий отчет саловодства Закавказья. Труды Кавказского общава сьского хозяйства, Тифлис, 1883.
11. Гоголь-Яновский Г. И. Руководство по виноградарству. М.-Л. 1928.
12. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1949.
13. Квარაცелия Ф. К. Загадо-грузинские сорта винограда. Кутаиси, 1936.

მცვეიანი რატყული

რატყული მცვეიანი ადგილობრივი თეორიის მიხედვით გაზის ვიძია, გარეგნულად მინიალად რატყული და იმდენად სუფრის ხარისხიდან აღინიშნება.

ადგილობრივ მცვეიანთა შორის მცვეიანი ცნობილია აგრეთვე მცვეიანს სახელწოდებით. სასოფლო-სამეურნეო ლიტერატურულ წყაროებში ვიძის სხვა სინონიმი ცნობილი არ არის. რატყული მცვეიანი ადგილობრივი გაზის ვიძია, იგი წარმოქმნილია კულტურულ გაზის ვიძისა და ადგილობრივი კვირიან-თავისი პორფოლიტური და სამეურნეო ნიშნებით მცვეიანი მუტად ასლი დასავლეთ საქართველოს გაზის ვიძისა და მათთან ერთად კუთხის გაზის ვიძისა: *prot. pautica, subprot. georgica* Neff-ის (12) კოლონიური-გეოგრაფიული ჯგუფი.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მცვეიანის სახელწოდებით საქართველოს მცვეიანების რაიონებში რამდენიმე ვიძია გარეგნულად მცვეიანი, რომლებიც თავიანთი ბოტანიკური ნიშნებით და სამეურნეო თვისებებით მცვეიანს განსხვავებულად ერთმანეთისაგან, ასე მაგალითად, კახური მცვეიანი ორსქესიანია, იგი ხსიათადება სამუდგო ზომის და სიმკვრივის მტკნებელი და მრავალი თეთრი მარცვლებით, რატყულ მცვეიანს კი მდგრადობით სქესის კვალი, სამუდგო ზომის, სხელი მტკნელი და მობრტყული ან ზოგჯერ ოდნავ ოვალური თეთრი მარცვლები აქვს. იმერული მცვეიანი წითელიკერძიანი გაზის ვიძია, რომელსაც სიმწიფის მარცვლები უჭებება და ცვივს. მცვეიანი კი ნაპიძის ცხობით გერია-შიც კი უფოლია გარეგნულად სოფ. ოცხანსა, მჭეთის, ბასილესა და მათ მასობლად, მაგრამ იგი წითელიკერძიანი ვიძია. ამრიგად, ერთი სახელწოდების მქონე ეს ოთხი ვიძი ფაქტურად მცვეიანს განსხვავებულად ერთმანეთისაგან, ისინი სხვადასხვა ვიძისა, რის გამო სახელწოდებაც განსხვავებული უნდა ჰქონდეთ. სახელდობრ, მათ უნდა ეწოდათ—მცვეიანი რატყული, „მცვეიანი კახური“, მცვეიანი გერული“ ა. მცვეიანი იმერული“.

სახელწოდება „მცვეიანი“ ამ ვიძის მიღებული უნდა ჰქონდეს არა იმის გამო, რომ მისი მარცვლები სუსტად არის მომარტყული კუნჩუკი და აჯილად ცვივა, არამედ იმიტომ რომ ვიძი ზედმერი კვლევიანობის ხსიათება, განსაკუთრებით წვიმიან ამინდში და ცვილდამტყვრის დროს, რის გამო სახელ, მჭეთის მტკნებს იგითარებებს. ამის ძირითადი მიზეზია მდგრადობით ციხის კვალი და დამტყვრის ცვილი პორფიტი. სტრატეგიული დამტყვრის ან შერეულ ნარკავებში დეკავილების კარგ პირობებში მცვეიანი სამუდგო სიმკვრივის და ზოგჯერ მჭეთი მტკნებსაც იტარებებს.

მცვეიანი ზღვი მწიფობით ხსიათადება, ამიტომ იგი უფრო მალბობ და მდგრადობა გრძელვადიან რაიონებშია გარეგნულად, სახელდობრ, იგი ძირითადად ონის რაიონშია მოკალათებული.

რატყული მცვეიანი მჭეთი გარეგნულად გაზის ვიძია, იგი შთოვლი რატყულს მჭეთსაგან რაიონებში გვხვდება, უმთავრესად ონის რაიონში, ძირითადად სოფ. დარბაზ და მუშის მხარის რაიონში. ვიძის რაიონი 1940 წლის აღწერის მასალებში მისდევით მას 16,15 ჰექტარი ფართობი უჭირავს. ცალკეული რაიონების მსხველით ეს ფართობი განაწილებულია შემდეგნაირად: ცაგერის რაიონშია 2,15 ჰექტარი, ონის რაიონში—12, 20 ჰექ-

ტარი, საქართველოს დანარჩენ რაიონებში კი 1,8 ჰექტარი, სულ 16,15 ჰექტარი.

ვიძის რაიონი უსუსტი 1947 წლის აღწერის მასალებში მისდევით რატყულს მჭეთს მცვეიანის ფართობი 15,01 ჰექტარს უტოლდება. კვლავ მჭეთი ფართობი მას ონის რაიონში უტოლდება 9,25 ჰექტარი, ცაგერის რაიონში კი—5,67 ჰექტარი, სოლო დასავლეთ საქართველოს დანარჩენ რაიონებში მას შთოვლი 0,09 ჰექტარი უტოლდება.

ბოტანიკური აღწერა

ვიძი ბოტანიკურად აღწერილია და სამეურნეო თვისებების სიხარული დახასიათებულია ონის რაიონის სოფ. დარბაზში. ვიძის ფერ-ალბუხე გამჭვნილია და გეოგრაფიულია ქართული წესით სარჩევი ვიძის და მჭეთის მჭეთის რატყულს რელიეფი, ნიადაგი ქვიშისნარია. ვიძის დეტალური შესწავლა გრძელდება მცვეიანთა-მჭეთის ინსტიტუტის საკოლექციო ვიძის სოფ. კურდულაურში, რომელიც ციციანოვის ნრელიტ-ალბომსავალი ფერდობზე გამჭვნილი ზღვის დონიდან 562,3 მ სიმაღლეზე ვიძის გამჭვნილია 1934 წელს, იგი სარ-მეოვლესა გამართულია და გეოგრაფიულია ქართული წესით ორი ნეცისა და ორი მოპირისპირე საკავებულზე. კვიშის არე უტოლდება (2x1,5 მ) 3^ე მ, სოლო ვიძის მტკნების სიმაღლე 50 მ.

ახალგაზრდა უტოლდება 10—15 სმ სიგრძის უტოლტების ციციანოვი და პირველი ორი ჯერ კიდევ კარგად გავსული ფოთლი მუხუხელია საქობად სქელი აბლაბუდისებრი ბუჩქებისა და პორფოლიტური ფერისაა ცხვირი შივარდისფერი არბის შემოვლებით ფოთლებების და ციციანოვის ორგანო. მჭეთი არბის ფოთლები (მე-3 და მე-4) ზემო მხრიდან მუხუხელია ოსხელი აბლაბუდისა და მოკეციალი ოვალისფერია, ქვემო მხრიდან კი ნაკლები სქელი ქვიშისებრი ბუჩქებისა და ფერული, რის გამო მჭეთი თეთრი ფერისაა, ქვედა ფოთლების გარდა, რომლებიც უმთავრესად მუხუხელი და მჭეთილი მომჭვნილია და მჭეთილი თეთრი ფერისაა, სოლო კვიშის მუხუხელია და მჭეთილი თეთრი ფერისაა, სოლო კვიშის მუხუხელია და მჭეთილი თეთრი ფერისაა.

ეროვნული რატყული. კარგად მომწიფებული უროწიანი რატყული მჭეთის მჭეთი წითელი ფერისაა, სოლო მუხუხელი მჭეთი მისიანფერია. მჭეთის მჭეთის სამუდგო სიგრძისაა, სოლო მჭეთის მჭეთის მჭეთის განსხვავებულია სუსტად არის ვიძისაგან. მჭეთის მჭეთის სიგრძის მჭეთის 5-დან 10 სმ-მდე და სამუდგო 7—8 სმ უტოლდება.

ფოთლი. კარგად განვითარებული მუხუხელის (მ—12) ფოთლი სამუდგო სიგრძისაა, მათი სიგრძის-სიგრძე 16x17 სმ უტოლდება. ფოთლის ფერმა მომარტყულია, უფრო სხივად განი პირობის სიგრძის და ფოთლი განვითარებული სტადია. იგი სუბ-ნაკეციალია, იმეთიანად გვხვდება სანაკეციალი ფოთლები, რომლის მუხუხელი თითქმის მუხუხე ბლაკუციანია. ფოთლის ზედაპირი სხივად გლუვია, იმეთიანად იგი წერტილოვანობისა და მჭეთი მჭეთი. მისი მოსახურების სქიმა არ აღნდა მჭეთისაა, ნაკეცის ბოლოების შემთხვევაში აჭევის გამო.

ზღ და სამუდგო სიგრძის ამინაკეციალი უფრო სხივად დასურულია ბასილესებრიან კვირცხისმჭეთი ფართობი აჯ-

ლო, იშვიათ გავლენა ავრთვებანიერი ულვისსმავეარი და ლიერ ვიწროთილანი აზონაკვეთი, რომლებშიც სინალო ონჯე გავის. ღია აზონაკვეთი უფრო სხივად შეკრილი კუბის-სმავეარი ფორმისა პარალელურგვერდების ან ჩანცისმავე-არა შეეწირობება ან შიშრეგალი ფეხში.

ქვედ ამონაკვეთი უფრო სხივად სესტკადა გაბისისული. ჩვეულებრივ ზეხურება, ფორმით მკერდილი კუბისსმავეარი ბაზალი ფეხში.

უქნის ამონაკვეთი მუდამ ღია, ჩვეულებრივ იგი სადი-სხინი ფორმისა შიშრეგალი ფეხით, ცქვეთა ვარჯიშ ვიწრო ახილსებრი ფორმის აზონაკვეთი მახელი ფეხით, უფრო იშ-ვათად კი ჩანცისმავეარი ფორმის ამონაკვეთი — ბრტყელი ან შიშრეგალი ფეხით.

ფოთლის ქვედა მხარე შეტყვილია საშუალო სისქის ალა-ბუისებრი ბუჭებით, რომლის ქვეშ მოყვნილია საშორად ისული ვაგრისებრი ბუჭები, ბუჭისი ითისი გასმით ავეილად ითუ-ლვათ ფეხებზე და იოლად ცილდება.

ფოთლის შიდაირი მარცხენი ბოლოვება მახელიწვერინი ვიწრო საშუალებების ფორმის ცხილებით ან ონჯე გვერდებ-გამოწეული ცხილებით. ფოთლის გვერდითი ცხილები ვიწრო საშუალებების ზოგჯერ სწორმდგომი და სერვის ცხილებ-ისებრი დახრილი ფორმით მახელიწვერინი საშუალებებისა.

უქნის სიგარე უღის ფოთლის შიდაირ მარცხენ, ან მასზე ონჯე მოკლა. იგი ონჯე შეტყვილია ვაგრისებრი ბუჭისით და მუყრილია მუხანჯე მონივალ ზოფლის ჩირვით.

ქვეკვლი. კვეთილი ფიზიოლოგიური მდგომარეობითა. კვეთილი 5 ან 6 მტერიანა; მტერიანა ონჯე მოკლა (0,5) ან ითვიათ ბუტოსი სიმაღლეს უღის. მტერიანები მუხისრილია ნაცვის ქვეშე ან განწოთილია პირისწინებრივ სიბრტყეში ბორბლის სიღრმის შესავსად. ბუტოსი უფრო კონუსისებრი ფორ-მისა, ყრავე გაბისისული სვეტით და ღირით.

მტკეპნი. მტკეპნი საშუალო სიძისა, შაიი სიგარე მტკეპის 12-დან 17 მმ-მდე, სოლი განი 12-დან 15 მმ-მდე. საშუალო მტკეპის სიგრძე-სიგარე უღის 13x7 სმ. მტკეპის ღირის ძირითადად კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი. მტკეპნი სხივად მხარინადა, რომელია სიგრძე სირითადად მტკეპის ნახევარს აღ-წესს; მტკეპნი ჩვეულებრივ საშუალო სიგარეისა, სოლი ონ-ჯე და ვარჯიშების გამო ისეულია. წერილობრივლიანობა მტკეპნის ან ასისათვის, მკერდ ქარი კვეთილგვესა, განსაკუთრებით დავეთვლების ცეც პირისებრი დამახინათულია ვიძისათვის. მტკეპის ექვი ბაზალსმავეარი, იგი რქისან შიშრეგების ა-ცილებს სვეტზე და მოკეთილოდ იფეხება. უქნის სიგრძე 2-დან 7 მმ-მდე მტკეპის, საშუალოდ იგი 4-4,5 სმ უღის. მარცვლის ექვი მტკეპი, სიგრძით 2-დან 6 მმ-მდე, მარცვლის ექვის ბა-ლილი ცილები ონჯე სორკულიანა, სოლი ფორმით ვიწრო კონუსისებრი. მარცვლები საშუალო მკერდოდ მიმარებულია უქნზე.

მარცვლი. საშუალო სიხისის მარცვლების სიგრძე 1,35-დან 1,65 მმ-მდე მტკეპის, სოლი განი 1,25-დან 1,55 მმ-მდე. საშუა-ლო მარცვლის სიგრძე-სიგარე 1,45x1,35 სმ მარცვლის. მარც-ვლის ფორმა შიშრეგალია, იმითადად გავლენა ავრთვებ ონჯე მუხნილი მარცვლებიც მარცვლი უფრო ვიწრო განზრდა და ბოლო შიშრეგულივით იქნა. იგი მოკერავიფორ-კეთილია, შიხის მახეზე სიდაჭერის დახებით ყრავე განსკადა და დავარჯიშა სა-შორად სქელი ცილისებრი ფეხითა. განი ისეული გამოკერი-ლად, ავეთვალ არ ცილებს რბილდის, რბილობი მკერივია, ოდ-ნა ენაკუნა. გეზო ნაწი, სასიპორფო ცილილი.

წიპა. მარცვლი უფრო სხივად 2,3 წიპა, 1 და 4 ითვიათად ცქვლებს. საშუალოდ ერთი მარცვლები 2,6 წიპა შო-ლის. წიპის ცხი ითვლირი ფორმისა, სისკარტისკენ შევი-წროებული. აგი მისაკისფერი, ნისკარტისკენ კი ვეფოსილი, მუხისი შიხის დარბეც მოკეთილია. წიპის სიგრძე 5-6 მმ, სოლი განი 3,5-4 მმ უღის. ქალბის. ქალბის სიგრძე სხვა ნაწილი მარცვლის, ფორმით იგი შიშრეგალია, მუხი ჩანცხელია და ორცვლები მახეზულად. დარი ქალბიდან წიპის ზედა ნაწი-ლისკენ დრმა და ენფრია, იგი ორ ნაწილად ითვს წიპის ზედა ნაწილს. ასევე ყრავე არის ცილისებრი ღირთეფი ქალ-

ბიდან ნისკარტისკენ წიპა ქვიანია, ნაწიური შეულ სიგრძე-ზეა ცილისებრი. მუხისი შიხის დარბეც დრმა და ითვლირი პარალელურად მიმარება ნისკარტისკენ. ნისკარტი მოკეთი-ლია, ფორმით ცილინდრული, წვერისკენ შევიწროებული, მისი სიგრძე 1,2-1,4 მმ, სოლი განი 1,1-1,2 მმ უღის. ზოგჯერ ნისკარტის წვერი დაღარულია.

ავრობიოლოგიური დასასათება

საკვეტკეციო პერიოდ და მისი ცვაკველი ფაზების მსკვლელობა. დაკვირვების სვეტები ფაზების მსკვლელობაზე წარმოება შევანსობა-მუდგინების ინსტიტუტის სკოლეტკეციო ენასში, ფეხ. კერძოდ სვეტები. ენისი ცამუხელია ციკლომორბის რრდილო-აღმისსველი ფერდობზე ითი ორ ნა-ეთულზე გამარსული და გასხლელია ქარიული ცხილი ორ სვე-თულს და ორ შიშრეგალი საშუალოდ. კვების არე (2x1,5 მ) 3x მ უღის. ფეხობების მსკვლელობა დაუკვირვებელია სკოლეტკეციო ნაკვეთის ახლის მომუხე მტერიოლოგიური სვეტების მონა-ცემბისან. დაკვირვების შედეგები მიტანილია 1-ლ ცხილიში.

დეკვირების წარმოების ფორმა	ცხილი 1									
	ქვილი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი	ფორმის გან-გარეგანი
მუხანჯეობა-სვეტების ინსტიტუტის სკოლეტკეციო ენასი, 3. თულე	1945 8.V	16.VI	15.VIII	10.IX	126	2620.7	475	320.0		
	1946 27.IV	11.VI	23.VIII	10.IX	127	2749.9	—	539.9		
	1947 8.IV	7.VI	11.VIII	30.IX	176	2265.6	121	859.7		
	1948 29.IV	7.VI	4.VIII	21.IX	154	3154.8	118	3497.4		
	1949 5.V	12.VI	16.VIII	18.IX	127	2881.7	101	938.5		
საშუალო	27	10.VI	15.VIII	19.IX	146	2940.9	92.9	503.1		
სკოლეტკეციო ენასი, 3. თულე	1955 1.V	13.VI	13.VIII	29.IX	152	3071	—	—		
	1956 29.IV	20.VI	21.VIII	25.IX	150	2882	—	—		
საქარის საყვლო საფერის (1956 22.I.VI)	29.VI	29.VI	21.X	133	2287	—	—	—		

ონის რაიონის სოფ. დარბი მტკეპის მუხანჯეობის იწყებს 20 აგვისტოდან, შეიფლება სვეტების ბოლო რიცხვებს ან ოქტომ-ბრის დასაწყისში, სოლი ცხილით მოკეთილად მონაცემების მსხვერვი მცვენილი მუდგინებით უფრო აგრე და კარავე შეიფლება. მისი საკვეტკეციო პერიოდის სანერგობობა 125-დან 176 დღემდე მტკეპის და საშუალოდ 146 დღეს მუდგინებს. 1956 წ. შესკე-ფონში ვიძი მუდგინებით უფრო აგრე 2.1N მომუხედა, სულ 133 დღისი ცამუხეობაში. ამ მონაცემების მიხედვით მცვენი უქრინის სიშფიფის II, ითვიათ III პერიოდის ვიძების ვაგუნეს უნდა მიკუთვნოს.

სკარტეფლის მუეწანსობის რაიონების ჰაისი პირობებში (რავე, იმერეთი, კასეთი) მცვენიის უთწლიანი მუდგინების ფოთლოცენის დაწეუბამდე თავისუფლად ასწრებს მომუხეობას და კარავე მუხსული და ცამუხეული სვეტა ჰაზარის ითვლებს. ვიძის ცამუხეობის რაიონებში მოქმედ ხაროქსებით ვას მო-ზარდი ულორბული გერვა დასხლოებით 100-120 სმ-ის ზე-თი, სოლი ღირსმულ სავრტემდე ულორბული ითიფის სველა წლის მტერიოლოგიური პირობებში, ფოთლოცენის დაწეუბამდე ასწრებს მომუხეობას.

ზრდას სიძლიერე. მცვენიის ვაგუნის ზრდის სიძლი-ერე, ნიადავის და ჰაისი პირობების შესაბამისად, სკარტეფლად ცვალებდობს. მუეწანსობა-მუეწინების ინსტიტუტის საკოლეტ-ციო ენასში წარმოებულ დაკვირვებით მცვენიის რრდი სიძლი-ერე სხვა ადგილობრივ ვაგუნებზე მუდგინებით მუეწანებულია სა-მუალად. ზემო რაზამად სოფ. დარბი, მოზანში, მაიდანში და სხვაგან მისი ზრდის სიძლიერე სხვა ვაგუნებთან შედარებით სა-მუალად.

მოსკვლი იანობა. მცვენიის მოხელნიანობა დიდად არის დამოკიდებული წლის მტერიოლოგიური პირობებზე, ნარვების

მგობრობაზე და ნიდაგურ თვისებებზე. გველიობის დროს კარგი პიანისი პირობებში მგვიანის მოსავლიანობა საშუალოზე მაღალია. ადგილობრივი შეყვინის მას მოსავლიან ვიხამ თვლიან. მევენ. კანდიდატ ჯღ. პირატისი მიერ 1936 წელს ზემო რაქში ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით მისი მოსავლიანობა საშუალოდ პირზე 1,35 კგ უდრიდა, სოლო ზოგავრ მირის მოსავლიანობა 2 კგ აღწევდა, ამ ჰექტარზე ცადაკანობი 60, ზოგავრ 98 ცენტრის აღწევდა. კასეთი მისი მოსავლიანობა შედარებით ნაკლებია. იგი მერყობის 36-დან 82,5 ცენტრამდე ასე, მაკავითადა, 1949 წელს საშუალოდ პირზე მიღებული იყო 2,467 კგ ერბენი, სოლო მომდევნო 1950 წელს 1,069 კგ. მგვიანი მოსავლიანობის კარგი მაჩვენებლები უნდა იქნას, მისი მსხოარიობის კოეფიციენტი ზემო რაქში 1-დან 2-მდე მერყობის რაქში მსხოარიობის კოეფიციენტი საშუალოდ 1,3 უდრის. მტევნის საშუალო წონა 112 გ, თვლიანი მსხოარიობის კოეფიციენტი 1949 წელს 1,64, სოლო მტევნის საშუალო წონა 110 გ უდრიდა. ამ მოსავლებიდან გამოშინიანე ვაზების სირმაღური დაცვითაობით თავისუფლად შეიძლება ჰექტარზე საშუალოდ 70—80 ცენტრ უკონის მიღება.

ვაზის საძირე ვიძებთან მონათესაობა. მგვიანი საძირე ვაზის ვიძებთან კარგი მონათესაობით სხიდავება. ჩვენში გავრცელებულ საძირევიდან იგი კარგად ვერძობა და კვება პირველ რიგში რუჭურის დულოს, შემდეგ რიპარია X რუჭურის პიბრიდებს და ბოლოს ბერლანდერი X რიპარია პიბრიდებს. ნაკლებად კირან ქვეთისნარ და თისნარ ნიდაგებსზე უკეთეს მტევნ რიპარია X რუჭურის 3309 და 101/14 იძლევა, მძრალ ქვეს ნიდაგებსზე კი უკეთესია რუჭურის დულო, სოლო კირანარ ან კირით მდიდარ ნიდაგებსზე ბერლანდერი X რიპარია 5-დან 42-ის.

სოკოვან ვადა მყოფობათა და მავნებლების მიმართ გამძლეობა. ზემო რაქში და კასეთში წარმოებულ დავიკრებათა მიხედვით მგვიანი შედარებით კარგი გამძლეობით სხიდავება ნავრის და სავაო ხესტი გამძლეობით ჭრაქის მიმართ. ფილოქტერის მიმართ მისი გამძლეობა სუსტია. ადგილობრივ მავნაზება დავიკრებათა ფლოქტერა მგვიანის ვაზებს მალე სხიბს. საშუარევი მნიშვნელობის სესე დაავადება და მავნებლებიდან დაზიანება, დავიკრებათა ხანძმელზე, აღნიშნული არ კოეფიდა.

ვაძის და მოკიდებულება გარემო პირობებში. მგვიანი კარგად მტეგებული რაქის პუის პირობებისაში, კარგი უძლება საუზარ სუსხიან ზიბარის. ადგილობრივ მგვიანსეხთა დავიკრებათა იგი სესე კიბებთან შედარებით, უფრო იძებთადა და ნაკლებად ზიანდება კიბებებისგან.

ვაძი კარგად ვითარდება ზემო რაქში გავრცელებულ სითქმის ვეჯლა ტიპის ნიდაგებსზე, მგრამ მალედი ღირსების პროაკუციანს იგი კირანარ ნიდაგიან ფერობობე გაქმნებული ვენახებთან იძლება.

ზოგიერთი ჭარბნაღვეიან შემოღობობა მგვიანის უკრებში აჯვარდელ ზიანდება სხიდავება.

ტექნოლოგიური დასასიათება

მგვიანი მტეგების გარკვეული შესულებობა, ავებულეობა და წვეის კიბური მტეგობობით უდავოდ სავიან ვაზის ვიძია. წარმოებაში მის უკრებში პირითადად სუფრის ღვინის დასუფრებადი, სოლო სწილდობრივ საკმულ უკრინადავ იყენებენ. მისი მტეგების სხეულია, მარცვლი წვეის კარგი გამოსავლიანობით. სხიდავება.

წვენის კიბური მტეგობობა. როგორც რაქში, იხე კასეთში მგვიანი საუზარ დიდი რაოდენობით ვარგება მქარს და სიძველეს კარგად ინარჩუნებს. საერთოდ მგვიანის უკრებში მქარინობა-მგვიანობის შეყვინება მტეგად სულსაყრელი სარისსოვანი სასუფრე და (როგლის მქარინ ვადები წარმოება) სახამანურე დებინმახალის დასუფრებადი. აღსანიშნავია ის გარემობა, რომ ზემო რაქის პირობებში, შედარებით მაღალი ადგილებში (840—1000 მ ზევის ღონიდან) მგვიანი ოქტობრის პიროველ რიგებებისთვის კარგად ასწრებს მოწიფებას და სარის-

სოვან ღვინოვ იძლება. მქარინობა-მგვიანობის დავრეგების უნარის დასასიათებადი ქვემო მოვეჯილია ზემო რაქში (ღვ. მირორატზე, 1936 წ. და 2. ვაფრებზე 1951—53 წ.) და კასეთში წარმოებული უკრების წვეის ანალიზების შედეგები (იხ. ცხარ. 2).

(ტაბლი 2
მგვიანის უკრის მქარინობა-მგვიანობა ჩოხელის მეროვენი

ანალიზის წარბების ადგილი	მტეგების წონა		მტეგების ხარისხი	
	მტეგების წონა	მტეგების ხარისხი	მტეგების ხარისხი	მტეგების ხარისხი
სოფ. ღარი, ონის რაქი	1936	21.X	19.1	11.0
ღარი-შოგანის მარყო რაქი, ონის რაქი	1951	6.X	17.8	7
ღარი-შოგანის მარყო რაქი, ონის რაქი	1952	1.X	16.5	9
მგვიანობა-მტეგების რიპარია უკრის სოლოველი ვაზი, კ. თვლიანი	1953	26.X	18.3	10.5
	1949	20.X	18.5	6.2
	1950	21.X	20.0	6.84
	1955	18.X	19.0	7.1
	1956	26.X	20.0	10.40

ცხრილი მორეგება მონადეგები მორეგება მგვიანის უკრებში მქარინობა-მგვიანობის სუფრის ღვინისთვის სასუფრედი მუფრებას. სწორედ ასეთი მუფრებადა სასუფრედი სუფრის ხარისხიანი ღვინოების მისაღებადი. ორნავ თვლიანი მქარინობა ონის რაქში და ზოგიერთ წლებში მაღალი რაქინობადა მალე მქარინობისთან ერთად დაკმადა მოქმედებს ღვინის ხარისხზე, მაქვს მას სისილესი და უფრო გამოსავლიანს დასამანურის დასამანავებადი. ამ მიმართულებით საქართველოს მუფრინებათა ადგილის სოფლის მუფრინობის განყოფილების სულმძღვანელობით წარმოებული ცდები კარგი მუფრედა გამოავრდა. ზემო რაქში დასუფრებული მგვიანის ღვინო სასუფრედი მუფრედი აღიწინა ბამანურის დასუფრებადი.

უკრების ვადა მყოფობა და ღვინის ხარისხი. მგვიანის უკრებში პირითადად მიღის სუფრის თფირი ღვინოების დასამანავებადი. იმითადა მას იყენებენ აგრეუდა საშუალო უკრინადა. მგვიანის ღვინო ხლიბინით, სავაო სესეულიანი, სურსელოვანი და სხიდავობითა გეობით. ზემო რაქში ვეჯლადი მაღალი ღირსების ღვინო ვიძ მგვიანისგან დეგება. ადგილობრივი მტეგინობა ვღ. ფუფხობისა და ს. თობაძის დასხიდავობით მგვიანი—თხლმტეგებადა, მოსხმ საშუალო იგის, მაკრამ ცოტა უკრებში მუფრედი ღვინო კეობის, რადგან ღვიდი ცოტა აქვს; ღირსების წველებების თფირას არ ჩამოვერება. მგვიანის ღვინო ზამარში უფრეულია ვაზხეულესე კი კოეფიდა. მისი ღვინო გემაზარეა და მალე ათობის, მაშანარეობათა (იკ. ვაჯხიძეობი), სასუფრედი ღვინისთვის მგვიანი ოქტობრის პიროველ რიგებებში 18—19,5% მქარინობისა და 8—10% მგვიანობის დროს უნდა დავიკრეობს. როგორც და უკრების ვადა მყოფობა ზემო რაქში მუფრედად წარმოებს; დავრეფული უკრებში მიაქვს მარინში და ასუფრედი უ. წ. სოროგო (საწველემბი). უკრებში იწრება, გამოწრული წვენი მიღის სუფრად ვარეცილი მტეგებებში უკრად დასაუფრებადა არ ზოგიერთი უკრებში მას დღილის წინ ცოტა აქვს უბრებზე. უკრად დასუფრებული ღვინის რაქში ასწვედა დაქვებულს ეგობის, იგი უფრო ნახსილებში და ცვრიადა გამოდის; დასუფრების შემდეგ ქვეის მუფრედა და ტოვებს დასწმენდად, რომლის შემდეგ დასაუფრებ ღვინს ეკოეფიდა. საქართველოს მდინერებათა ვადაების სოფლის მუფრინობის განყოფილების სულმძღვანელობით ზემო რაქში 1939 წლის მოსავლიან დასუფრედი წვენი დასამანავებული მგვიანის ღვინო მაღალი ღირსებისა დადა. პირველურად იმავე წელს მისგან დასამანავებული იყო აგრეუდა მასლა მაშანური ღვინისთვის, რომელიც საშუალოდ მომსადების მუფრედა 1943 წლის 18 აგვისტოს დაკმაშიცებული იყო ავტორიტეტულ ლავეტესტადი კომისიის მიერ. ამ კომისიის სწავლამ მგვიანისგან მაშანური წვენი დასამანავებულად დებინში მიიღო ნიბარს 7,3 და დასასიათებული იყო როგორც „გემობი მტეგად თვისებური და სანტრეფსი ღვინო“. ლავეტესტადი კომისიის წვეების სავრითა ზრით საქართველოში კარგი ღირსების მაშანური მუფრება დასამანავების გავის განსაზრვულ ვიძებთან მათთვის მუფრედი რაქინებში, სასუფრედი;

ოუარი კანისკონის, ციციხის, ჩინურის, რაქულ მგვიანისა და მუღ-
მუღისაგან. სადგურეუი კომისიის წევრი პრფ. ს. ჩოლოყაშვი-
ლი (6), რომელიც მგვიანის ღვინის ძაღვ შეყავის აღკვეს,
ზემო რაქის ღვინობის შორის მგვიანის ღვინოს სუცეოფ-
სი და თვლის, მისი დახმავებით აშვეყანის ღვინო ხალისიანი,
ცხილადა და არბაქულია. ვიწროხობი, მამპარ წარმოებაში რა-
ქულა მგვიანი მუღ სხაქიო ადვილს დაიკვეს. ღვინის ქსი-
ური ზეწების დახმავებულად მოყვნილია მგვიანის ღვინის
ქსიური ანალიზის შედეგები 3, ანაგოზის მისეფიო. სოფ.
ღარის (ონის რანი) 1952 წ. მოსავლის ღვინო შეიკვედა: ალკოჰოლს
მოველ. %-ით: -10,9, 1953 წ.—10,3, სურათი შეყვანიობს %-ით
შესაბამისად 1952 წ.—9,5 და 1953 წ.—7,2. მქიოლვ მუღ-
ურა 1,0; არაქულივლად შეყვანილ 5,65 და 5,92; ღვინის მუღს
%ით: 1,97 და 1,76; ვუტრაქტეს 17,3; გლიცერინის 2,91;
ქაქტის 3,93 და 3,80; ტანის 0,37 და 0,12.

მგვიანსაგან ზემო რაქში ხარისხობანი სუფრის თუორი
ღვინო იკვება. იგი იმდელე აურეულე კარე მასალას მამპარხონისთვის.
ჯამის დაღებთი ავისებებს მუგეუფენბა მისი მუღრებთი
მბაღი მოხვლიობობა, პროდუქციის კარგი ხარისხი, ვარჯისო-
ბა რეორე სუფრის, ისე მამპარნი ღვინის დასაქეზებულად
და მისი მუღრებთი აღრე შეიფთობა, რაც განსუკურნობით
მნიქელოებანი ზემო რაქის პროდუქციისთვის.

Мувивани рачули

Мувивани рачули местный, ма-юраспроstrаненный
сорт белых столовых вин Рача-Лечхуми. Распространен в
Онском районе на площади около 15 га. По морфоло-
гическим признакам и хозяйственным свойствам отно-
сится к эколого-географической группе сортов *prol.*
putnica, subprol. georgica Negr. (13).

Молодой побег. Коронка и первые два, еще
нераспустившиеся, листочка имеют довольно густое
паутинистое опушение и серо-белую окраску с розо-
ватой каймой. На листочках второго яруса (3—4) опуше-
ние с верхней стороны уменьшается и окраска
становится желтовато-виново-красной, а с нижней сто-
роны сохраняется паутинистое опушение и серовато-
белая окраска.

Ось побега в верхней части опушенная, серовато-
белая, а в нижней—голая, серо-зеленого цвета.

Лист. Листья средние (16×17 см), округлые, ре-
же поперек-овальные, пяти, реже трехлопастные,
темно-зеленые. Средняя лопасть всегда тупоугольная.
Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже-мелко-
пузырчатая, изнугоутрост краев листа воронковидно-
желобчатая.

Верхние вырезки довольно глубокие, часто за-
крытые с веретовидным, либо яйцевидным просветом,
реже встречаются вырезки очень узкие, с едва замет-
ным просветом. Открытые вырезки представлены в ви-
де входящего угла или лировидные с параллельными
сторонами и заостренным, либо округлым дном.

Нижние вырезки слабо развиты, чаще они неглу-
бокие, открытые, имеют форму входящего угла с за-
остренным дном.

Черешковая выемка почти всегда открытая, свод-
чатая с округлым дном, реже встречаются лировидные
вырезки с округлым, реже с плоским дном.

Опушение нижней стороны листа довольно густое,
паутинистое, с подстилающим редким шестинишным
пушком, усиливающимся на листьях нижнего яруса.

ჯამის ურეოფითი თვისებებს მიეყუფენბა ფუნქციონალურად
მუღრბობითი ტიპის უყვილი, რის გამო წმინდა ნარეკვებმა
იგი სულოუნერ დამტყურეს მოიოსოქეს, მარეკვების ღვინისადა-
მი მადრეკილება წმინებანი მუღრეკეობით და მგრნობიარობა
კრახის მობარო.

აქსინსულეს გამო გიხის ჯიმბებს სტანდარტულ ასორტი-
მტენტი იგი შექენილი არაა, მაგრამ მის გამო, რომ ჯამი კარ-
კად არის შეკვეზული ზემო რაქის მუღებრივ პრობობეს, აღრე
შეიფუება და კარგი ღვინობის ღვინის იმდელე. ამიტორე შეიძლება
მისი რეკომენდება ზემო რაქში სხვა სადაყო სარისსოვან ჯიმ-
ბთან ერთად გასამუქებლად, რომელთობავ იგი ერთდროულად დაიკვე-
ვილებს. პარალელურად უნდა წარმოხაროს სფელექციური მუშაობა,
მოქინელე ავრობობადეური მეცნიერების მუღრებობის გამოყე-
ნებით მგვიანის მუღრბობითი უყვილის ორსქეტიანად კარ-
დაქსისთვის ან მისზე უყვიესი ასაღი საადრეო ჯამის შექმნი-
ავის.

მგვიანი, როგორც სადრეო, მუღრებთი მაღალმოსავლი-
ანი და სარისხობანი ჯამი შეიძლება რეკომენდებული იქნეს
საქობთა კავშირის სქმრეო, ადმინსულეო და მაღალმობან რეაო-
ნებში ფართო გამოცდისთვის და ხსელექციო მუშაობაში გამო-
სუყენებლად.

Зубчики на концах лопастей узко-треугольные
либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой
вершиной. Зубчики по краю лопастей узко-треуголь-
ные прямоостые либо пильновиднонаклонные с ост-
рой вершиной.

Черешок равен срединной жилке листа или не-
сколько короче ее, голый со следами шестинишного
пушка. Окраска зеленая с виново-красным оттенком.

Цветок. Цветки Функционально-женские с за-
нутыми под пестик тычинками; тычинки короткие
(0,8 мм), в цветке их пять-шесть. Пестик правильной
конической формы с хорошо развитым столбиком и
рыльцем.

Гроздь. Грозди средние (13×7 см) конические,
реже цилиндроконические, крылатые, средне-плотные
и рыхлые. Горшение ягод редко наблюдается. Нижка
грозди длиной 4—4,5 см, травянистая. У основания
древеснеет и окрашивается в красновато-желтый цвет.
Ножка ягоды зеленая, длиной 0,5—0,6 см. Полушеч-
ка узко-коническая, гладкая, реже—борлавачатая. Яго-
ды прочно сидят на ножках.

Ягода. Ягоды средние (1,45×1,36 см) округлые,
редко сплюснутые. Окраска при полной зрелости
янтарно-желтая с пятнами загара с солнечной сто-
роны. Кожичка тонкая, прозрачная, но прочная, нелегко
отделяется от мякоти, покрыта довольно густым вос-
ковым налетом. Мякоть плотная, несколько хрустя-
щая, расплывающаяся. Вкус нежный, приятный. Сор-
товой аромат слабо выражен.

Семя. В ягоде чаще 2—3 семени, реже одно ли-
бо четыре; в среднем на ягоду приходится 2,6 семе-
ни. Тело семени коричневато-розового цвета, длиной 5—6 мм,
шириной 3,5—4,0 мм, овальной формы, суживающе-
еся у клювика. Клювик и бросшие бороздки желто-
ватые. Халаза расположена в верхней части тела се-
мени, округлая, несколько вдавленная внутрь, по кра-
ям хорошо очерчена. Бороздка от халазы к верхней

მცხეთის რაიონი

მწვინი რაიონი

части семени довольно глубокая и широкая, разделяющая верхнюю часть семени на две части; бороздка к клювику—узкая, хорошо заметная. Брюшная сторона семени килеватая. Семяшов хорошо выражен. Бороздка брюшной стороны глубокая, теряющаяся у клювика. Клювик цилиндрический, длиной в 1,3 мм, шириной 1,2 мм.

Мшвиანი—винный сорт среднего (II) периода созревания. Распространен в Онском районе, дает качественное столовое вино и виноматериал для шампанского. На заседаниях авторитетных дегустационных комиссий столовые и шампанские виноматериалы сорта Мшвиანი неизменно получали высокую оценку. Сорт характеризуется сравнительно высо-

кой урожайностью, хорошим качеством продукции, пригодностью для разных типов вин и в качестве столового винограда местного значения. К недостаткам сорта нужно отнести функционально женский тип цветка, недостаточную устойчивость против милдью и гниения ягод, в особенности в дождливую осень.

Сравнительно раннее созревание, высокая урожайность, хорошее качество продукции, позволяют рекомендовать Мшвиани для распространения с подбором подходящего опылителя в Онском районе и широкого испытания в высокогорных и южных виноградарских районах СССР.

ლიტერატურა—Литература

1. დ ვ შ ტ რ ა ძ ე მ ა ს ა ლ ბ ი დ ა ს ე ლ უ ლ ს ა ქ ა რ თ ე უ ლ ს მ ე უ ნ ა მ ე ბ ა მ ე ლ ე ნ ე ო ბ ს მ ე უ წ ე ლ ო ბ ს დ ა რ ა ი ო ბ ს და ს კ ე ი ბ ა დ ი ა ს ი ა თ ე ს ქ ე თ ა ს ი . 1936.
2. კ ა ც ხ ა ჯ ა ლ ი ნ კ ე ლ ბ რ ა ლ მ ე უ ნ ა მ ე ბ ა ზ ა ე ბ ი ს ა ქ ა რ თ ე უ ლ ო ბ ს . თბილისი, 1957.
3. მ ი რ ო ტ ა ძ ე ა . რ ა ჯ - ლ ე ბ ნ ო ბ ს ვ ა ზ ს ჯ ი ბ ე ბ ი თ ბ ი ლ ს ი . 1957.
4. მ ი დ ვ ა ძ ე ე . მ ე ლ ე ნ ო ბ ს წ ე ნ ბ ი . თბილისი, 1948.
5. ტ ა ბ ი ძ ე დ . მ ე უ ნ ა მ ე ბ ა ს დ ა ნ ი თ ა რ ე ბ ა ს ა ქ ა რ თ ე უ ლ ო ბ ს . თბილისი, 1950.
6. ნ ო ლ ჯ ა შ ე ლ ი ს . მ ე უ ნ ა მ ე ბ ა ს სა ბ ე ლ მ ე ჯ ა მ ე ლ , ნ აწ . II . ა პ ე ლ ო გ რ ა - ღ ი ა , თბილისი, 1939.
7. ჯ ა ვ ა ბ ი შ ე ლ ი ი ე . ს ა ქ ა რ თ ე უ ლ ს ე უ ნ ა მ ე ბ ა ი ს ტ რ ა ზ ი ა , ტ . II , თბილისი, 1934.
8. ჯ ო რ ჯ ა ძ ე ლ . მ ე უ ნ ა მ ე ბ ა . ლ ე ბ ი ს დ ა ე უ ნ ბ ა , კ ე თ ბ ა და გ ა ნ უ ჯ ო ბ ს ე ბ ა , თბილისი, 1876.
9. Б а л а с М . К . Виноделие в России (историко-статистический очерк), ч . II . Западное виноделие . СПб , 1866.
10. Д а в и т а я Ф . Ф . Климатические зоны винограда в СССР . Москва, 1949.
11. К и р а ц х с з и Ф . К . Западнo-грузинские сорта винограда, Кутаиси, 1936.
12. Н е г р е з А . М . Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, том XVIII, № 8, 1938.
13. Старосельский В. А. Закавказские сорта винограда (Шаронанский и Кутавский уезды, Кутаисской губ.) Тифлис, 1893.

მწვანე კახური

მწვანე კახეთის სტანდარტული ვაზის ჯიშია, იძლევა ვერძულ და კახური ტიპის მაღალხარისხიან თიორ სუფრის ღვინოს. სახელწოდება მიღებული აქვს მწიფე მარცვლების მოციფალი-მწვანე ფერის გამო.

მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეობა ენციკლოპედიაში მწვანე ჭველად ბგური სხვა (დამატებითი) სახელითაც უფიქვან ცნობილი. სწავლული მევენახე დ. კორჯაძემ (5) მას იხსენიებს მკნარნასა და საფენას სახელწოდებით; აგრონომი ს. კვარანი (15) ურთიერთისაგან ასხვავებს მამლ და დღელ მწვანეს; ცნობილი რუსი მეკვლევი ფრ. კოლბატი მწვანის სამ სახესკვაობას არსევეა: *Zuavica major*, *Z. minor* et *Z. curis*. სახელწოდებულ ამჟღავნებებში მწვანე მოკლე აღწერილი და დახასიათებულია *Mtshavats*, *Mtsvanis*-ის და *Mtsvanis*-ის სახელწოდებით (21).

მწვანე ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმოქმნილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმითა წარმოშობის ადგილობრივ კერადან. ამის სასარგებლოდ დაზარალებული ვაზის მორფოლოგიური და საკურნეო თვისებები და მდარდობის ამჟღავნებით მონაცემები, რომელთა მისაღწივი იგი მღიერ უმცავესმა სხვა ადგილობრივ ვაზის ჯიშებს და მათთან ერთად მიეკუთვნება ვაზის ჯიშების *prot. pontica*, *subprot. georgica* Negr.-ის კულტურული-გეოგრაფიული ჯგუფს (17).

უფრო მეტ სიმკვრივს წარმოადგენს ვაზის წარმოშობის დროის ანუ მისი სწივრების განსაზღვრა. სამწესობოდ, ამის დასაბუთება საჭირო მატერიალური კულტურის მეშვეობით შემოსახული არაა. მაგრამ ამ საკითხის გადაჭრა სხვა გზითაც არის შესაძლებელი, სახელადორ სოკოვანი მორფოლოგიური ნიშან-თვისებების ანალიზის საშუალებით. სავსაობად, რაც უფრო მეტად ვაზი, მით უფრო ზღვიერ და უფრო ხანგრძლივად (საკუთნა განსაზღვრების) განიცდის ცვალებად ვარსებობას ზირობებისა და ადამიანის გავლენის, რის შედეგადაც იგი უფრო მეტად იცვლება და წარმოქმნიდა განსხვავებულ ფორმებს, თუ ვაზის ამ ბიოლოგიურ თვისებებს დევერდობით, მწვანე საშუაოდ დიდი სწივრების მქონე ვაზად უნდა ვიგუვლოთ. სადღესიოდ მწვანის ექსპლემეტიკური ვარიანტი და კლონია გამოყვანილი, რაც მის საკმაოდ დიდ სწივრებაზე მიეკითხება. ამის მისაღწივი მწვანე რაქი-ფიული უფრო სწივრი ვაზი ჩანს. ავად, იგი ვადახივდება (?) ენობრივ მასალის ანალიზსუ დავრდობით რაქიფიული ახალი ურის V და მომდევნო საკუთნების წარმომადგენელი მიიჩნია, მასა-სადაც, მწვანე მასზე უფრო ადრანდელი ვაზი უნდა იყოს.

მუდელ, სოკოვან ვარსებობათა შემოქმედებ, კახეთში მწვანე მეტად ფართოდ იყო გავრცელებული. ჯერ კიდევ XIX საუკუნის დასაწყისში, აგრინომ ს. კვარანის (15) ცნობით: „მწვანე მღიერ გავრცელებულია მუდელ კახეთში, ტფილისის მახლობლად იგი იხსენიება სოფლებში“. მასვე აღნიშნავს ვ. გვესკი და კ. მარეი (11) და დასძინებ, რომ ნაგის მოქმედებით მწვანე ითიქვის ცალმეხების გზაზე აღმდგარი და, რაკაგან კახეთში არავალი. ზომების ნაგის წინააღმდეგ არ იღებენ, ბუნებრივად მწვანე თანდათან იხსობა. მიუხედავად იმისა, რომ მწვანე კუნთ თიორ ჯიშებში კულტურა უკუყვია და მოსვლიანში, მოსვლიანში მისე ვარსებობა მის გამქრებას ამ ვაზის მართიად და ნაგის მიმართ და აგრეთვე ვარსებობის ზირობებისა შემოწმობარობის გამო.

მევენახეობის და სარისხოვანი მევენახეობის განვითარებისას დავაგრობითი ვაზი 1936 წლიდან შეტანილია კახეთის საწარმოო სტანდარტულ სორტიმენტში და დავაგრობითი მისი აღწვანა-განვითარება დიდ ფორმებს.

ამჟამად მწვანე გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. მისი მართიადი ფართობი (96%) კახეთშია, სოლო ამ ვაზის მთლიანი ფართობის 83% მოქცეულია მსოფლიო ორ (ფილავიან და საკარავოს) რაიონში, დარჩენილი 17% კი დანარჩენ სოკო რაიონში. ვენახების 1953 წლის აღწერის მასალებს მიხედვით საქართველოში მწვანეს კავა 1,184 ჰექტარი. ეს ფართობი საქართველოში შეტანულია და განწილებული.

კახეთში მწვანეს 1039 ან, ანუ სავსაობა ფართობის 6,7%, უტარებს; კვემო ქართლში—15 ან,—0,6%, შიდა ქართლში 62 ან, ანუ 1,0%, დასავლეთ საქართველოში კი სულ 68 ჰექტარი, ამკვარად 1953 წლისთვის უფიქვან 1184 ჰექტარი, ანუ ვენახების სავსაობა ფართობის 2,5%.

საქართველოში მწვანის წმინდა ფართობი (ქართლის, იმერეთისა და რაკა-ლეჩხუმის საგუკო ნარგავების გამოკლებით) 1054 ჰექტარამდე აღწევს, კახეთში მისი ფართობი 1039 ჰექტარს გრდის, რაც ვენახების მთლიანი ფართობის მსოფლიოდ 6,7%, შეადგენს. დასავლეთ საქართველოში მწვანე არ არის გავრცელებული, იგი მსოფლიო საკულტურო და ვაზით გამოცდის ნაკვეთებზე მოიპოვება. საქართველოს გარეშე მწვანე ვარსებუ საკულტურო და ვაზით გამოცდის ნაკვეთებზე გვხვდება, მაგალითად, შუა აზიის რესპუბლიკებში, უკრაინაში, ვიონიში, სომხეთში, აზერბაიჯანსა და დღესტანში (საბჭოთა მურხანობა, წითელ პარკოზში) 1,8 ჰექტარ ფართობზე). მწვანის შედარებით მღიერად გავრცელება რაკოვრე საქართველოში, ისე მს. გარეთ მართიად და იმით აიხსნება, რომ იგი დიდ მერანობითარობა იწებს სავსაობაში, მისთვის სივადისა და პავის შენახვარი ზირობებიც აუცილებელია, ზოგჯერ კი ადგილი აქვს ვარსებუ მას შეუყვანებლობას.

სიტყვიანი აღწერა

მწვანე აღწერილია მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე სოფ. ვახსიანში. საკულტურო ვენახი გამწვანებულია ცივაგობობის მისი სუსტად დასწავლული ჩრდილო-აღმოსავლეთ ფერდობზე 565 ს მიწოდულზე ზღვის დონიდან. გენეტიკური სარგებლობა გამოარული და მამდარული წესითა გაფორმებული.

ახალდაზარ და ელორტი. მოხარდი (15—20 სმ) ვლორტის წვერი გვიანდობრივი და ვურ კიდევ გავრცელებული ორი ზირობის ფოთლოვანი-ფოთლოვანი მუქსეფილი კველა მსიდან სქელი ქენისტკვარი ბუნებრივ, მუგერდილია თიორად და სუსტი ვარდისფერი ანაში ავრავს ფოთლოვანების ირგვლივ და უყვინს განწვრივ. მთიერ იარსების ფოთლებში უნდა მსიდან მეტეფილი საშუაოდ სოკოს აღმზღვრისებრი ბუნებრივ, ჯქმ მოციფალი-მწვანე ფერი მოვარდისფერი იყრი, სოლო ფოთლის კველა მსარე-ზე—ქენისფერი მუქსეფი და მოვარდისფერი-მორფო-ფორი ფერი. ვროფლიანი რქები მუგერდობაზე მორსო უფიქვან ფერისა, სოლო მისი მსარეზე მომდარდობრივია, მუსლომობისების სარგებ მურყობს 6—10 სმ მობის

და უფრო სიძირად 8 სმ უდრის. მუსხლებს ფერი არ განირჩევა მუხლომორისების ფერისაგან; ზოლები მუხლომორისების განსწერზე სუსტადა გამოხსულია.

ფოოოლი, შუა იარსის (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (18X15,5 სმ) და მეტი შწკნა. ფოთლის მოსაზუროსაში მომარტვლია, იშვიათად იგი ოვალზე ოვალურდება. ფოთლი ზედაპირი ზადისებრ დაბლაგვრულდება, იშვიათად იგი წრილ-ბურთულდება. უფრო სიძირად ფოთლები სკიანკვიანია, იშვიათად სანაკვიანია ფოთლებზე ცხვდება. შუაგულად დაწკვევა სუსტადა გამოხსულია. ფოთლის ფიჭვიანი არ არის სწორი, იგი პარისებრ-ღარისებრი ან მისტილ-მოსტილია.

ზედა ამონაკვეთის სიღრმე სხვადასხვაგვარია. უფრო სიძირად გველები საშუალო სიღრმის ან ღრმა ამონაკვეთით. მათი ფორმა გვერდობისა და სწორკუთხედიანია—დახურულ ოვალურფორმად. უფრო სიძირად ამონაკვეთები დახურულია, კვერცხისებრფორმისა და აქვს მომარტვლიანი წიწვეტელები ფუჭე, იშვიათად იგი ჩანგისნაკვირი, თითქმის პარალელურგვერდობისა და წიწვეტეებურფორმისა, ამონაკვეთის ფუჭე სიძირად ცალკეილია, იშვიათად ორკეტილიანიც გველები.

ქვედა ამონაკვეთი მუქწილად ღიაა, უფრო სიძირად ჰაქარა, ზოგჯერ საშუალო სიღრმის გველები. ამონაკვეთის ფორმა ჩანგისებრია, მჭევრიანებურფორმისა და მომარტვლიანი წიწვეტეებურფორმისა, რომელთაც იშვიათად მუქტილი კუთხის ფორმა აქვთ. ამონაკვეთის ფუჭე იშვიათად ცალკეილია.

უქნის ამონაკვეთის ფორმაზე საგრძნობლად ცვალებადობს. კარგად განვითარებული ფოთლები უქნის ამონაკვეთი იცვლება დახურულ თითქმისმუხლომორისიდან ან ღია თაღისებრმდებ. უფრო სიძირად დახურული ელფისურთულიანი ან ჩანგისმკვერი წიწვეტეებურფორმისა ამონაკვეთი და იშვიათად ცალკეიანი უქნის ამონაკვეთიც გველები.

ფოთლის შთავარი მარცხენი ბოლოვდება სწორი სამკუთხედი. სებირ მსუღვეტეებანი კბილები, იშვიათად გველები გამოხსული ცბილი გვერდობი მსკაღვეტეებანი მსკაღვეტეებანი კბილებზე-კვერდობი კბილები სამკუთხედიები ან სერისისებრი, გამოხსული-კვერდობი და მსკაღვეტეებანი.

ფოთლის ქვედა მხარის მუხლები აბლბუხისებრი. ქვემოდან იგი მოფენილია საშუალო სისქის თხელი კავისისებრი ბუხუნისა. მუხლები ირმეცხობი მტკელები ზემოდან ქვემოთ. ქვედა მხარეობის ფოთლები მუხლები უფრო სქელია, ძირითადად ჯაგრისებრი ბუხუნის კბილები აქვთ.

ფოთლის უქნის მუხლები; იშვიათად მასზე შეიმჩნევა თხელი აბლბუხისებრი ბუხუნები. უქნის სივრცით ფოთლის შთავარი პარალელის ტოლია ან მასზე ოდნავ მოკლე. უქნის დაიღინისფერია და მომწვანი ზოლები აქვს სიგრძეზე გაუოლები.

უკვავილი. უკვავილი ორსქესიანი, ნორმალური აგებულებისა. მტკეტიანები სწორმდებობა. უკვავილი იგი სუთია, მაგრამ იშვიათად გვერდობი გველები. მტკეტიანობა მფისის სერისის მფფრდება ბუტოს სიხალდესთან უდრის 1,25, იშვიათად 1,5 აღწევს. ბუტოს მომარტვლი-იონისებრია, აქვს კარგად გამოხსული ექლი (სვეტი) და სიძირად ორად გაყოფილი ღინძი.

მტკეტიანი. მწვანის მტკეტიანი ჩვეულებრივი საშუალო ზომისა; მისი სიგრძე მტკეტიანის საშუალოდ 12—17 სმ შორის, ხოლო სიგანე—9—15 სმ შორის. საშუალო მტკეტიანი ზომა 14X10,5 სმ უდრის. მტკეტიანი განიერი კონუსისებრი ფორმისა და მხრია. მისი ზოგჯერ მტკეტიანის სიგრძე მთლიანად მტკეტიანის სიგრძის ნახევარს ან ორ მესამედს აღწევს; მტკეტიანი ჩვეულებრივ საშუალო სიგრძეობისა, მაგრამ იშვიათად უფრო მესხერი მტკეტიანებიც გვხვდება. მტკეტიანის საშუალო წონა 165—170 გ აღწევს. მტკეტიანი საშუალოდ 118 მარცვლია. მთავან ნახევარზე მეტი მსხვილია, დანარჩენი საშუალო და წვრილი. მტკეტიან უქნის სიგრძე მტკეტიანის 3,5—6,0 სმ შორის და საშუალოდ 4,5 სმ უდრის; მტკეტიან უქნის მწვანე-გუხუხუხედილია, ფუჭეთანი იგი ხვედება და რქის ფერისა სდება. მტკეტიანის მოწყვეტა ხელიად ადვილია. მარცხენის უქნის მწვანე, მისი სიგრძე 0,4—0,6 სმ შორის მტკეტიანის. მარცხენი ბლაბი ბორჯილიანი და განიერი კონუსის ფორმისა. მარცხენის მიმდებარება უქნის დახეობილივდება.

მარცვლიანი. მარცვლების დიდი ურავლესობა საშუალო ზომისა. მარცვლის სიგრძე საშუალოდ მტკეტიანის 1,35-დან 1,8 სმ-მდე, ხოლო სიგანე 1,2-დან 1,6 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,45X1,25 სმ უდრის. მარცვლის ფორმა ოვალურია, იგი შუა წვეტიან განიერია, ხოლო მომარტვლიანი აქვს. კანი თხელია და ადვილად ცივდება რბილობის. რბილობი წვნიანი და მწვანია, —წვენი უფროელი. მარცვლი მოკვილი-მწკნელი ფერისა. ცვლისებრი ფიჭვი ხაჭაფი სქელია, იგი ნაშ მომწვანო იერს ახლავს მარცვლებს. წვენი ტკბილი და სხიამწვანო, შეუდნაში კვირერი არამატიო მუქველი.

წიწვე. წიწვეის რაოდენობა მარცვლები მტკეტიანის 1-დან 4-მდე საშუალოდ ერთ მარცვლებზე მდის 0,25 წიწვე. საშუალოდ მწვანის 1000 მარცვლები წიწვეწიწვენი—6%, შეადგენს, სწორწიწვენი—64%, წიწვეწიწვენი—26%, და ოთხწიწვენი—4%. წიწვის სიგრძე უდრის 6—7 მმ, კანი—4—4,3 მმ, ხოლო ნისკარტის სიგრძე 2,0—2,5 მმ. წიწვის სიგრძის ფერული მომარტვლი-ოვალურია და მომარტვლი-ოვალური ხდება. ქალბა წიწვის ზედა ნაწილია, იგი მომარტვლი და ძიბიტი მუხლები—სხვილიდან გამოიხსნება ლორწოვანი. ღრწიანი ქალბაბან წიწვის სხეულის ზედა ნაწილისაგან კარგადა გამოხსული, იგი ღრმა და ხვეული ზედა ნაწილს მუხზე მოკლავს. წიწვის მუხის მხარე ქვიანია. მუხლის მხარის ღრები ღრმა და ურთიერთის პარალელურადაა განწყობილი. ღრბის ფუჭე კუთხეები ფერისა, ნისკარტის ზემო ნაწილი ოდნავ განიერია, ხოლო შუა ნაწილი გაწვირილებულია. ნისკარტი ზედა მხრიდან ღია-წიწვისფერია, ქვედა მხრიდან კი მოკვილი-წიწვისფერი.

ბერობილოგოიური დახსიათება

საკვეტეცაციო პერიოდი და მისი ცალკეული ეახების მსვლელობა. დაკვირვების სავეტეცაციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოდება შეუხსნობა-მუხუნობის ინსტიტუტის საოკლეტეო ექნისი. მწვანის სავეტეცაციო ფაზების მსვლელობის დახსიათებულად ქვემოთ მოყვანილია—ცხობი, უკრანაში, შუა აზიას და დაღესტანში წარმოებულ დაკვირვებათა შედეგები (იხ. ცხრ. 1).

როგორც 1-ლ ცხრელიდან ჩანს, დახსიათებულ ოთხ პუნქტში სავეტეცაციო პერიოდის ხანგრძლიობა საკმაოდ განსხვავდება ურთიერთისაგან. თვლავად და ოდესს შორის ეს განსხვავება ერთ კვირას აღწევს, ხოლო თვლავად და ფერბუნების მონახის—მეტეი და 16 დღეს უდრის. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ფერბუნების მთავარი ნაწილებია ფიზიოლოგიური სიმოქროვ, რაც 10—12 დღით უფრო ადრე დგება, ვიდრე სრული სიმოქროვ. შედარებით ნაკლებად ცვალებადობს აქტიური ტემპერატურა ავამი. თვლავალი ოცი უდრის 3,199; ოდესთან—3,170, ხოლო ფერბუნები იგი შეადგენს 3,019. კვლავად ადრე (26 აგვისტოსათვის) მწვანე შუა აზიაში (ტამკერტი) მწიფდება, შემდეგ დაღესტანში და თვლავალი, კვლავად ტკიან კი—ოდესთან. ამრიგად, აქტიური ტემპერატურათა ვაშის ათამაჟ მიმდებარე დაკვირვებით, როგორც ხაზიმლო საზომს ვიძის ასახლ რაიონში გამოხვდებულა შეტანის დროს.

რქის მომწიფების საყიანის საყიანის პირობებში არ დგანს მწვანე, რადგან იქ დღია აქტიური ტემპერატურა ავამი და მესაბამისად ხანგრძლივია სავეტეცაციო პერიოდი. მას დღია მწიფებლობა ენებათა ენებათა მწვანისთვის უფრო ცივ რაიონებში. უკრანაში (ოდესის რაიონი), სადაც ბუნებრივ ფიზიოლოგების ანგელო არა აქვს და ვახის ვეტეცაცია წვეება შემოდგომის კინების დაწვებისათვისავე, რქების მომწიფების ხარისხის დღია მწიფებლობა აქვე. ე. კომაროვის (16) დაკვირვებით მწვანის რქები ოდესთან ასწრებს მომწიფებას. ფერბუნები მწვანე თავისუფლად აღსრულებს რქების მომწიფებას, რადგან სავეტეცაციო პერიოდის ხანგრძლიობა 153 დღეს უდრის, ხოლო ტემპერატურის ვაშა 3,754¹ აღწევს.

ვახის სიღრმე საშუალოდ ავამთან შედარებით მწვანის ზრდის სიღრმე საშუალოდ ჩაითვლება. მწვანისთვის სხვა რაიონებისაგან—უკრანაში და დაღესტანში მწვანის ზრდა საშუალო სიღრმეობისა ხდება. შუა აზიის რესპუბლიკებში, კერძოდ, უხუცებობი, 5¹ მ კვების არეზე, მწვანე ბიოგრი ზრდით ხსიახდება, მაგრამ ამავე კვების არეზე სხვა ვაშამთან შედარებით მისი ზრდა ბუნებრივ საშუალო სიღრმეობისა.

შვინის კახური მწვანე კახური

ლო წონის გამოსვენება. ამ მონაცემებით მოსავლიანი უღორ-
ტების რაოდენობა მერყეობს 61,5%-დან (ოქტა) 80%-მდე (დერ-
ბენტი). სოლო თვლები იგი 75% უღრის. მსხმოიარობის კოე-
ფიციენტი 1,24-დან (დერბენტი) -1,4-მდე (ოქტა). თვლები იგი
1,30 უღრის. შტეგის საბუღო წონა 137 გ-დან (ოქტა) 172 გ-მდე
(თვლება). მოსავლი ერთ ჰექტარზე მერყეობს 60,7 ცენტნერ-
რიდან (გუბარია) 124,4 ცენტნერამდე (დერბენტი). სოლო თ-
ვლები იგი 74,4 ცენტ. შეადგენს, რაც საკმაოდ ახლოა საბჭოთა
მურწრობის საბუღო მოსავლიანობას.

შტეგე წარმოადგენს შტეტი ვევილიდგენს ხასიათდება.
ჯიშის კვებულევის ოდენობის დასადგენად დღები ზრდებოდა
მეგანესობა-მევიწროების ინსტიტუტის კვამიშტეტიულ ბაზაზე
სოფ. ვასილბისში: სადღედი ვაგში მურწროვი იყო საკულტე-
ციო ენაში, რომელიც გამჭვრელად 1926 წ. გამართულია
ხარ.მევიწროე შეადგინს წესით 2,15 კ კვირის არესე. ვაგები
დაქმნილია რიხბრია: ბეგლდენდერი № 420ა-ზე. მიღებული
მევიწროე მოყვანილია მე-3 ცნობილი.

წვანის მარცხვლის ჯანმრთელი მურწრობა ვევილიდგენს

ჯიშის მურწავე	საბუღო მოსავლიანობა			ჯანმრთელი მურწრობის გამოსვენების მდებარეობა			საბუღო მოსავლიანობა			ჯანმრთელი მურწრობის გამოსვენების მდებარეობა
	ფაბ	მედი	საბ.	ფაბ	მედი	საბ.	ფაბ	მედი	საბ.	
ძირი № 1	17	94	482	320	80	204	120	5,425	2,045	37,6
ძირი № 2	12	143	614	398	82	178	148	3,697	1,336	36,1
ძირი № 3	10	111	307	230	63	205	150	2,303	1,051	41,2
საბუღო ოდენობა	13	116	468	286	65	196	139	3,838	1,477	38,7

როგორც მოვეხილი ცხრილიდან ჩანს, მარცხვლებს გამო-
ნახვის პროცენტი მერყეობს 36,1-დან 41,2-მდე და შეადგენს სა-
ბუღოლო 38,7%-ს. მარცხვლებს ამ რაოდენობის გამონახვის შემ-
ოსტყვებში შეეწინა იმდენი საბუღო სიმკვრივის მერყეობს. მარცხ-
ვლების ამაზე საუბარი რაოდენობით გამონახვის მერყე იმდენ-
ად თხელ მერყეობს. ახლო შემოსტყვებით საჭიროა ვაგებს ვევი-
ლიბის წინ ან შინ დასაწყისში წაყვრების მოხარდი უღორტის
წყვრები, კვებულების უფრო უხვად გამონახვის მიხინი.

ჯიშის გამჭვრელობა გარეგან სხვადასხვა ფაქ-
ტორების მიხედვით. კასური ტანდარტული ჯიშებიდან მერყე
და სხევი კვებულა ნაგებობა უმჯობეს ნაფრის. თვლებიდან ახმეტის
მამარცხვლები მდებარე უზღვის მერყე და სხევი კვებულობით უფრო
ნაკლებ ზიდნება ნაფრისაგან, განსაკუთრებით მკვლ ნარეგ ვენ-
ბებში. ვაგის კრავს (მიღებულს) მერყე კრავს უძლებს. წვეუ-
ლებებზე სანი ან ოთხი მერყეად ბორდის სხნარია საუკეთესო
საქმარია მოსავლის გადარჩენაზე. მედარებით მაღალი გამ-
ჭვრელობით ხასიათდება მერყე ფილტვრის მიხარია, ამ მხრივ მას
კასური ვაგის ჯიშებში პირველი ადგილი უჭირავს. კრავს მოვლა-
დამუშავების პირობებში მერყე მერყეული სხევი უფრო დიდხანს
გაუჭვლოს ფილტვრისა. მერყე უკრანის ჭიანჭ მდებარებით კარ-
გად უძლებს და ზამთრის ენგვესზე მედარებით კრავს იტანს.
1935 წელს ბაქარდისე-კარდისისის, თვლებ-ნაწილბრის და ვაგის-
ნის ვენასისა საჭარებულად აღრიცხვით და დადასტურა და
მერყე ამ მხრივ მერყე ადგილი დაგვირა რქაქორების შემდეგ.
ასეთივე მაღალი გამჭვრეობა გვიყენს მერყეზე რქაქორების საჭირო-
ბის მეორისა, აწითელ მარტანში. ამ მერყეობის მიხარია
ბიძისობის მერყე ნარეგებულ აღრიცხვით მდებარე მერყეზე რი-
სლინების შემდეგ მერყე ადგილი დაგვირა და ოდნავ ჯაჭვარბა
რქაქორების, საგრანობლივად საფრავს და სხვა ადგილობრივ ჯი-
შებში.

კასეთის სხვა ტანდარტულ ვაგის ჯიშებთან მედარებით,
მერყე უფრო მეტ მოთხოვნას უყვრებს კარგო პირობებს და
მასთან ერთად დროულ და ხარისხიან მოვლა-დამუშავებს მოი-
სოფს. უხვ და ხარისხიან მოსავლას იმდენი მისთვის შესა-
ფერ ზეის, ნიადავისა და კრავს მოვლა-დამუშავების პირობებში.
ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ მერყე მამარცხვლად კა-
სეთის მსოფლივ განსაკუთრებულ (თვლები) და სავარჯის და ნაწი-
ლობრივ ახმეტისა და გურჯაანის) რაიონებში გავრცელებულია,

ლაგორის და გვარლას რაიონებში მერყე თითქმის არ გვხვუ-
ბა, ხოლო სილდავის და წითელწყარის რაიონში მას მდებარე
მერყე ფართობი უჭირავს. ეს აიხსნება იმით, რომ სავარჯის,
თვლებისა და ახმეტის რაიონები, სხვა რაიონებთან მედარებით
მაღალი მედარებით გამო, უფრო რიბილი და ზომიერი ჰავით
ხასიათდება. მესაფერ პირობებში მერყე, როგორც ზემოთაღ
უღრისმსული, გველივით ნაკლებად ზიდნება ნაფრისაზე, კრავს
ზრდა-განვითარების ადრეს და უფრო მეტ და მასთან განსაკუთრ-
ვან მოსავლას იმდენი. აღნიშნულის გამო საჭიროა წყვსისა-
თვის კასეთის რაიონებში შეიძინოს მისი კვებით და მოიწინა
ზოლის შემადგენელი ფერდობის ადგილები. სახვ იგი ნაკლებ
და ზიდნება ნაფრისაზე და დენივ მალალი ხარისხის მი-
იღება. საჭიროა ვენასების დროული და კარგი მოვლა-დამუშავება;
განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დროულ და წესიერ
წამლობას. ხარჯიან წლებში ერთ-ორი რაიონებში წამლობა
კოეირივით აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს. მერყეზე, რო-
გორც ზემოთ მოვიხსენიეთ, ახასიათებს ზედმეტი კვებულევა,
რომლის წინააღმდეგ საჭიროა კვებულების დაწყებამდე ან შინ
დასაწყისში მოხარე კოეირტების წყვრების წაყვრება და სწორი
ნამსრეგების ოცნება. ამ ოცნების ხარჯებით საგრანობლივად გა-
დიდება მარცხვლების გამოსავალი და შესაბამისად ვენასის მოს-
ავლიანობა.

ვაგის დაყვრების და ფორმირების კვებულაზე შესაფერ და ნ-
ცად წესად ქორთული უნდა მივიანით, რომელიც მეგნესე-
ბის ლიტერატურაში გვიოს ფრანკის სახელწოდებითაა ცნო-
ბილი. შესაბამისად ვენას არის სილიდა და ნიადავის სი-
ნოფრისა მამარცხვლად ვენასის რაიონებში უნდა მიექცეს ორი 2-3 კვირტანი ნეკი და
ორი 10-12 კვირტანი საყვებელი, სოლო როგ ვენასის არე დიდა
და ნაკვილი სარეგია, უზუგებისა ორმხრივი მოკლე კორდონი
4 სასხევი რგოლით, ვაზზე-30-40 კვირტის დატოვებით.
გასვლის დროს უნდა იქნება უნდა მიექცეს მერყის მტკმადან
აზონარებს (რეგებს), რომლებიც მომეტებულ შემოსტყვებში ნაყო-
ფიანია.

ტექნოლოგიური დასახეობა

მერყე მალდსარსოვანი სახევის ჯიშია. კასეთის თიერ
ჯიშების მერყე კვებულა უფრო ნახ და არობივლად სასურვე
დენის იმდენი, მისთან მრავლად როგორც ვერკობლი, ისე
კასური ტიპის მალდსარსოვანი დენი. ნაწილობრივ მერყეს
იყენებენ აეროვარ როგორც ადგილობრივ მამარცხვლების სახე-
ფერ უკრანს. მკვლად მერყეს, მისი მაღალი დარსების გამო,
ფართოდ იყენებდნენ სხვა თიერი ჯიშის დენივების განსუგარო-
სებლად—მასათვის არობივლად და სინასის მისაყვებად.

უკრანის მქვანიკური მქვანიკილია. შტეგის გარ-
ეგებული მუხლებლით, უკრანის მქვანიკური მდებარეობითაა
და წვევის ქიმიური მუხლებლით მერყე უკვლავ წინდა სადენი
ვაგის ჯიშებს უნდა მიექვრონ. წარმოებაშივე მას მირითაფად
ამ მიმართულებით იყენებენ. კვებულა მე-4 ცხრილი მოცემულია
მერყის უკრანის მქვანიკური ახალი მერყის მამარცხვლები

წვანის ფრანკის მქვანიკური მდებარეობის მამარცხვლები

ანალიზების წარმოების ადგილი	მომადონი წელი		მეტყის საბუღო მოსავლიანობა		მეტყის მერყეობის ნაწილობრივი		ცხრილი 4			
	წელი	მოსავლიანობა	წელი	მოსავლიანობა	წელი	მოსავლიანობა	წელი	მოსავლიანობა		
მდებარეობა - მდებარეობის მსოფლივ, ქ. თვლები	1940	161,0	102,0	96,55	3,45	81,93	0,76	152,0	3,84	
	1941	180,4	93,0	76,32	2,24	83,56	9,15	108,8	4,21	
მდებარეობა - მდებარეობის მსოფლივ, ქ. თვლები	1939	171,8	95,0	96,64	3,36	85,81	7,04	3,79	174,6	4,16
	1939	204,0	172	98,0	2,0	84,5	8,4	5,1	116	—
მერყეობის მსოფლივ, ქ. თვლები	1937	151,7	133,0	96,33	1,67	89,20	5,14	4,03	118,3	3,24
	1940	114,1	112,9	95,59	3,41	87,70	6,17	4,04	114,4	3,33

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, შტეტინის შემადგენელი ნაწილები—კლერტის, წვენის, რილიობის, წიანის და კანის (ჩენის) ნაწილები შეფარდება ერთმდ კიდევ ახალტერებს ეკრმის საფრენე გამოყენების სრულ მიხამშენილობის.

შტეტინის შემადგენელი ნაწილები შეფარდებიდან ირყვევა, რომ ლაბორატორიულ ჰირობებში მის წვენის და რილიობის შედარებით მაღალი გამოხვლილობა ასისათვის.

ღვინის გამოხვლიობა წარმოიბოძა ჰირობებში ეკრმის გადაშემაების დროს უფრო ხალგობა და ცალკეული წლების და რილიობის გაღის მისკვითი შედეგები 70—72 დაკლავტერ ღვინის ტონა ეკრმინდნ. საერთოდ შტეტინ უფრო მეტი გამოხვლიობა, ვიდრე რქაწითელი, განსაკუთრებით, თუ იგი კახური წვეთი არის დასრულებული.

ეკრმინის წვენის ქიმიური შევცელობა. ეკრმის წვენის ქიმიურ შევცელობა ეკრმის შექმნილი შედგენილობის მამყველებთან ერთად ცალკეეკრტი მნიშვნელთა აქვს ვიძის სჯარმოო მიამარაულების დასაყვენად. მის დიდი მნიშვნელთა აქვს ავრთუე შედგენიობის მამარაულების (ღვინის ტიპის) განსახვრისთვისაც. საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ შტეტინს მაქრის დავრთუების დიდი უნარი აქვს და ეკრმინის ეადამწითებისას იგი ადვილად წამიშვება, რითაც საგრძობლად დიდგობ მარცვლები მაქრის რაოდენობა. თვლების რაოინში რიველის პერიოდში შტეტინს მაქრისობა 22% აღწევს. კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მისი მაქრისობა მატელობს—კარდანასის საბჭოთა მურენობაში იგი 24% და მეტს აღწევს. უფრო მეტი მაქრის დავრთუების უნარი გამოიჩინა შტეტინს საბჭოთა კავშირის შეუქმნილობის როგორც წრდილო-დასავლეთ, ისე სამხრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებში. მაკალითად უკრაინაში, თუცის რაიონში შტეტინს მაქრისობა ცალკეულ წლებში 25,5%, მაგე, სილთა უსხვეუთი 24,66% მიაღწია.

აღნიშნულის ნათელსაფრედ ქვემოთ მე-5 ცხრილი მოყვანილია შტეტინის მაქრისობა-მაკვიანობის მამყენებებით.

ცხრილი 5
შტეტინის ტიპის მაქრისობა-მაკვიანობა რიველის პერიოდში

ანალიზის ტიპობის აღწერა	მომსახურე წელი	მაკვიანობა, %	მაქრისობა, %	მაქრისობა-მაკვიანობა	
				მაქრისობა, %	მაკვიანობა, %
შტეტინის მაქრისობის ინსტიტუტის საოლექსიო ეგზერა, ტ. თელავი	1941	14.IX	—	21,4	6,17
	1943	11.X	—	18,6	9,5
	1945	3.X	—	22,7	11,4
	1946	24.IX	—	23,3	8,7
	1947	12.IX	—	18,0	5,82
	1948	1.X	—	20,0	6,75
	1950	18.IX	—	21,9	9,5
	1951	20.IX	—	20,0	6,72
	1953	2.X	—	22,5	5,7
	1955	25.IX	—	21,3	6,0
ქ. თელავი, შტეტინის ინსტიტუტი	5. წ. წ.	5.X	1,095	21,86	8,45
	მაქრისობა	24.IX	1,196	25,5	9,9
	მაკვიანობა	19.IX	1,084	19,0	7,05
	1933	10.X	—	25,5	9,1
1934	3.X	—	23,5	7,70	
ტაშკენტი, მურენობის ინსტიტუტი	1937	14.IX	—	25,60	3,7
	1940	24.IX	—	28,70	4,8
დალტონის საცდელი სადგური	1927	20.IX	—	20,92	6,35
	1938	2.X	—	20,8	6,02
	1939	9.X	—	22,3	6,52
	1940	8.IX	1,066	19,9	6,93
საბჭოთა მურენობა-წითელი მაქრისობა	1946	20.IX	—	17,0	6,1
	1949	13.IX	—	17,5	7,4
შტეტინის საცდელი ინსტიტუტი, ტის შედგენიობის საცდელი სადგური	1937	1.IX	—	22,6	5,9
	1940	25.VIII	—	21,09	6,5

როგორც მე-5 ცხრილიდან ჩანს, შტეტინს თითქმის ყველა მამყენებში რაიონში ინარჩუნებს მაქრის დიდი რაოდენობით დავრთუების უნარს.

ეკრმინის გამოყენება და პროექციის ხარისხი. შტეტინად პირითად შეადგება ეკრპული და კახური ტიპის სასურვე ღვინო. შტეტინს შევცელებზე იუნიტებზე ავრთუე სხვა თფირი უკრმინის ღვინის გამოყენებულად—სხვა ვიძის მის უკრმინს შტეტინს მიუმატებდნენ ან მის ჰატხე სხვა ვიძის უკრმინს წვენს დაადულებდნენ. არრეუ შემთხვევებში გასაუკობებელ ვიძს შტეტინს მატეად სინახეს და არამატელობა. ნაწილობა-

რი შტეტინს უკრმინს იუნიტებზე ავრთუე როგორც ავტიობრივი მნიშვნელობის სასურვე უკრმინს. სამამარეუ მალსისათვის კახეთი (იკალი) დამამდეული შტეტინს ოდნე ჰარმისხვლიანი და ნახვსხვლიანი გამოავა. სასუქტეოთა კომისიის მიერ იგი შეფარდები იყო 6,4 ნიშნით და მოწონებულ როგორც საუკმავე მასალა. უკრაინის შტეტინს იგი უკრმინს მასალა იმდელა მამამრისათვის, ვიდრე სასურვე ღვინისათვის.

შტეტინს შევცელებზე მურენულია თფირი სასურვე ღვინისათვის და ამ შტეტინს კახეთში სწორი არ მოუპოვებ. ეკრპული წვეთი (მარტო უკრმინს წვეთისაგან) დამამდეული შტეტინს იკალი მოწონებულა და ჩავისფერია, აქვს ხალსისანი, ნახი. ჰამარმისხვლიანი ეკრპული, დამშვლების იგი იკალითავს ვიძისათვის დამამალიათებელ ბუკეტს, რომელიც მყოფილ გამოხვლიობის ხილის არამატეი. კახური წვეთი (უკრმინს ყველა შემადგენელი ნაწილი) მნიშვნელობით) დამამდეული ღვინო უკრპული წვეთი; იგი უფრო სრული, მდიდარი ღვინია, არამატეი მეტი მდიდარი და ხსიაშეუნი აქვს.

შტეტინს „სამტრესტკა“ ორნარი ღვინის ამშვდებს, ორკვეს ეკრპული ტიპისას. პირველი ცნობილია „წინანდლის“ სახელწოდებით და მშვდებუ წინანდლის, ნადურეულის და იკალითის საბჭოთა მურენობების მამრისი და რქაწითელის უკრმინდან. იგი მოწონებულ-ხალსისფერია, ბუკეტი სუფთა, ხილის არამატეიანი, ეკრპული, საბჭოთა ხალსისანი და ჰამარმისხვლიანი აქვს. შტეტინს 10,5—12% ალკოჰოლს და 6—8% სიმკვანს. მეორე ცნობილია „გურჯაანის“ სახელწოდებით. მშვდებუ მანავის, გურჯაანის, მუკუნის წვეთისა და რქაწითელადან. მასალაგება მოწონებულ-ხალსისფერით, სინახით, სიხალსით და ჰამარმისხვლიანით. ბუკეტი ნახი, ვიძისათვის დამამალიათებელი ხილის მდიდარი არამატეი.

არც ისე პირველ წარსულში, XIX საუკუნის მიწურულში, ეკრმინისა და ტ. პარერის (11) ცნობით კახეთის სასუქეოთი ღვინების ღვინო წინად შტეტინსად დებება—სამტრესტკა. მ. რომოუპოლის, სილო ხორხელში ი. ანდრინიკაშვილის ზურგებიდან. მათი ღვინო ავტილზე იუნიტებზე ვდრო ეკრპული მამრისი და იკალითის საბჭოთა თფირი კახეთში ოროთს მანისი არ აღმამტეობდა“. კახეთში არა მარტო ამტრესტკა და ხორხელში, არამედ მთელ ზოლზე თელავიდან ამტრესტკამ შტეტინს როგორც წინიდა, ისე რქაწითელით და ჯანსურათთან (სახე) შტეტინსად მადალსარსოვან ღვინის იმდელა. ამ ზოლზე, დასავლელზე სოფლებში—იკალით, რუსპირი, ზემო-ბოდაშენი, ქისტური და სხვ. აღასის ცალმა მადლი დარსებით შტეტინის ღვინო ნადურეულის, სანორეუმი და არამანამ დებება. განსაკუთრებით გამოირჩეობდა სოფ. სანორეუმი შტეტინს ტიხეშაშენის ყოფილი ზვიდან, რომელიც შვიდიდა ნადურეულის საბჭოთა მურენობის შემადგენლობაში. ცნობილი სპეციალისტი, სპეტარტის ყოფილი მანავარი მელნიე ვ. კანდელაკი (14) მის შტეტინს მადლს მუქსესას აღმდეგა. პრმო. გ. გოგოლი-ინაშვილი (12) ამ ღვინის 1927 წლის მამალით განვიკუთრებულ დარჩა მის ქართული რისდინიე უწოდა.

მეორე მანაზე, სულც შტეტინს მადლი დარსებით სუფრის ეკრპული და კახური ტიპის ღვინოს იმდელა, არის სილო თელავიდან მუქსენანდე—ურდელეარის, კობროლის, წინანდლის, ვახისუხის და მუკუნის უხვები. ამ რაიონიდან მშვდებუ ცნობილი სამარეუ ღვინო „წინანდელი“. დასსარულ, მესმე რაიონის, სხადე შტეტინს გამსუთრებით გამოიჩინა თავი, არის საცარეულის რაიონი, მირთილად მანავის მიკრორაიონი. აქ მშვდებუ მუქსესეს ეკრპული ზურგით, სხადე მტედ მადლი დარსებით ღვინოეი მშვდებულა ვამ შტეტინსად. ამამდე მანავის მაკრორაიონი იმდელა საუკეთესო ღვინის შტეტინის ღვინის.

დიდ როლს ასრულებს შტეტინს ავრთუე სხვა თფირი ვიძების, პირითად რქაწითელის, ღვინის ხარისხის გაუმჯობესებში. როგორც შევადრ, ისე ახლად, მშვდ. უკრმინს ვიძისათვის რქაწითელით ეკრპული გეგულად ნარევის სახით—შტეტინს ვანანურა (ხსენი) ქიმი, ჩიქისთელა და სხვა ვიძებით. დასსარულ რაიონში სხვადსხვა ვიძები სხვადსხვა რაოდენობითაა. აქ მამალითად, სოფ. რუისპირის კოლმურენობა „ეკრმინათავის“ მშვდ. მუ-

რუსიანის, ნაფარეულის, სანორის, წინანდლის, ვახუშტის და სხვა ადგილების შვენე. ზოგიერთ წელს ამ ადგილებიდან ვერძელი წესით დავებებული შვენე არ ჩამოვარდება მსოფლიოში ცნობილ რეისს და ბორღის თორი ღვინოებს.

შვენის დავებითა თვისებებია შედარებით მაღალი მოხველანობა მისი გავრცელების თითქმის ყველა რაიონში, ღვინის მაღალი სარისხი, ვარცაობა სხვადასხვა ტონის ღვინის დასუსადება, შედარებით მაღალი ცაშვობა ფილოქსერისა და კარტი გამძლეობა ზამთრის ცინებება და ქრატის მიმართ განსაკუთრებით აღსანიშნავია აგრეთვე შვენის დიდი ღირებება თუთია ვაიჭების ღვინის სარისხს ამაღლება-გაუმჯობესების საქმეში. ისტორიულად ცნობილ ღვინოების—ასპეტურას, ბიასანის, გორკორების, ალექსანდრების, ციმბალიანორების და სხვათა მაღალი სარისხი შედგება შვენის მონაწილეობისა, რომლის ცაშვები ამ ადგილების რაქონილის ვენებში 25% და ზოგჯერ მეტს შეადგენდა.

შვენის უარყოფითი თვისებებია: მისი შედარებით სუსტი გამძლეობა ნაყრის მიმართ, ზოგ ადგილას ნორმალურზე მე-

ტი უკვილგვება, რის გამო შეცვლები ბალზ; შესწერი გამოდის, და გარეშო პირობებისაღმა შედგენი შემოხობიარობა. შვენის ეს უარყოფითი თვისებები ადვილი დასაძლევა—პირველი, ნუ-რიან წლებში ერთი ან ორი დამატებითი წამლობის ჩატარებით; მეორე შემოსევაში—უკვილობის დაწყებამდე ან მის დასწყისში ასედაც არა მხოლოდ უკვილობის წვერების წამტერებით და შესამე—ჯამისათვის შესხვერი რაიონისა და ადგილმდებარეობის მოფრთხილები შეიძლება. შვენე შედის შეირყვინი ქართული ვაისს ვაიჭების სტანდარტულ სიორტებში.

შვენის შემაჯობი გავრცელება სახურველია ცაქეთის ყველა რაიონში და ქართლის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილებში. ამ რაიონებში შვენისათვის უნდა შეირყვინი ფერდობი და შემაჯობელი ადგილები არამარალი ნიადაგებით. საქართველოს გარეშე შვენე კარგ შედეგებს იძლევა უკრაინაში (ოჯისის რნი), დასტანსა და უიონში—ზღვისპირა ბიანის ნაწილებში. ჯიბი ზურსაქტიულია აგრეთვე მოლდოველისა და ჩრდილოეთი კავკასიის მხარეში ფართო ხეარობო გამოდის შემდეგ ცანკრველმეგობარ.

Муване кажури

Муване местный, стандартный сорт белых кахетских вин Кахетии. По морфологическим признакам и биологическим свойствам он относится к эколого-географической группе сортов *pral. pontica, subpral. georgica Negr.*

Молодой побег. Коронка и первые два листа опушены густо и имеют белую окраску со слабо-розовой каймой по краям. Листочки второго яруса (3—4) с верхней стороны желтовато-зеленые с розовым отливом, а с нижней—серовато-белые со слабой розовой каймой. Ось побега сверху серовато-белая.

Лист. Листья матовые, темно-зеленые, средних размеров (18,0x18,3 см), округлые, реже слабо-овальные, пяти, реже трехлопастные. Поверхность листа сечтато-морщинистая, реже—мелко-пузырчатая. Вторичные лопасти слабо выражены. Листовая пластинка волнистая, воронковидно-желобчатая, реже неопределенно-изогнутая. Средняя лопасть обычно тупая.

Верхние вырезки по форме и глубине расчлененности листа значительно варьируют от мелких до глубоких и от открытых шелевидных до закрытых с яйцевидным просветом. Обычно, вырезки средних размеров закрытые, с яйцевидным просветом и с округлым либо заостренным дном, реже они бывают открытые лировидные с параллельными сторонами и острыми, одно-, реже двузубчатым дном.

Нижние вырезки мелкие, иногда средние, открытые, лировидные с суженным устьем и округлым, либо заостренным дном; иногда вырезки имеют форму входящего угла. Иредка встречаются также вырезки с однозубчатым дном.

Черешковая выемка варьирует от закрытой веретенковидной просветом до открытой сводчатой. Чаще встречаются закрытые выемки с эллиптическим просветом, либо открытые лировидные вырезки с острым дном, реже встречаются выемки со шпорцем.

Зубцы на концах лопастей обычно треугольные, прямые с острой вершиной, или с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Боковые зубцы треугольно-пиловидные, либо пиловидные с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа паутинистое, средней густоты с подстилающим редким шетинистым пушком. Интенсивность опушения усиливается сверху вниз, в связи с чем листья нижнего яруса опушены сильнее, в основном за счет усиления густоты шетинистого пушка.

Черешок листа голый, реже на нем можно заметить редкие паутинистые волоски. Черешок по длине явен срединной жилке листа или несколько короче ее, винно-красного цвета с прозеленью.

Цветок. Цветки обоеполые. Тычинок пять, реже шесть, они прямостоячие. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25—1,5. Пестик правильной, округло-конической формы с хорошо выраженным столбиком и большим, двураздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (14x10,5 см), широко-конические, крылатые, реже цилиндрико-конические, средне-плотные, реже рыхлые. Средний вес грозди явен 165—170 г. В грозди 118 ягод, из них больше половины крупные. Ножка грозди зеленая, длиной 4,5 см, к основанию она древеснеет и окрашивается в цвет чубука. У места разветвления грозди ножка травянистая, легко отламывающаяся. Ножка ягоды зеленая, с варьирующей длиной—от 0,4 до 0,6 см. Подушечка слабо бороздчатая, широко-конической формы. Прочность прикрепления ягод к ножке средняя.

Ягода. Ягоды средних размеров (1,45x1,25 см), овальные с наибольшей шириной посередине, конец ягод закруглен. Кожица тонкая, легко отделяющаяся от мякоти, покрыта густым восковым налетом. Мякоть сочная, расплывающаяся. Окраска ягод желтовато-зеленая. При полной зрелости ягод благодаря обильно воскового налета они принимают характерную для сорта нежно-зеленую окраску. Вкус ягод сладкий с приятным сортовым ароматом.

Семя. В ягоде 1—4 семени, в среднем—2,28. Длина семени явна 6—7 мм при ширине 4—4,5 мм. Тело семени желтовато-бурой окраски, продолговато-округлой формы, при переходе в клювик образует косые плечики. Халаза округлая, во-

пугая, лежит в верхней части семени, от тела она отграничена валиком. Ложбинка от халазы к верхней части семени глубокая, хорошо заметна. Брюшная сторона семени килеватая. Семенной шов узкий, но хорошо заметен. Бороздки по обе стороны семенного шва узкие, глубокие, тянутся почти параллельно. Дно бороздки окрашено в желтый цвет. Ключвик длиной 2—2,5 мм, на конце несколько расширен и снабжен перстяткой по середине. Окраска ключвика с верхней стороны желтовато-бурая, а с нижней—желтовато-оранжевая.

Миване—высококачественный стандартный сорт белых столовых вин Кахети. Свое название („Миване“—зеленый) сорт получила по матово-желтовато-зеленой окраске ягод. Распространен в Грузии в основном в районах Кахети на площади около 1000 га. За пределами Грузии встречается не большими виноградниками, а также на сортоиспытательных участках в Дагестане, на Украине, в Средней Азии и в других виноградарских районах СССР. Прекрасные качества вина—нежноты, полнота, гармоничность вкуса при сильном сортовом аромате выдает Миване на первое место среди белых вин Кахети. Благодаря сильному специфическому сортовому аромату в молодом вине и сильному нежному букету при выдержке Миване среди виноделов получил дополнительное название „грузинского Рислинга“.

В прошлом Миване с успехом применяли для улучшения качества других белых вин путем прибавления винограда, либо настаиванием сока других сор-

тов на выжимках Миване. Высокое качество исторически известных белых вин Грузии—Ахметури, Битаани, Горгореби, Градслиндороби, Алексауроби, Манави и др. обязано либо непосредственно сорту Миване, либо его значительной примесью—до одной четверти и более к сорту Ркаштели.

К положительным свойствам сорта относятся: сравнительно высокая урожайность, прекрасное качество продукции, высокая относительная устойчивость против филлоксеры и достаточная против мильды, пригодность сорта для разных типов вин и в качестве столового винограда местного значения.

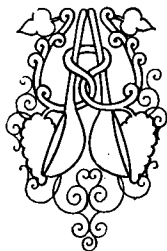
К отрицательным свойствам сорта относятся: слабая устойчивость к оидиуму и требовательность к экологическим условиям среды; в этом отношении он значительно уступает сорту Ркаштели.

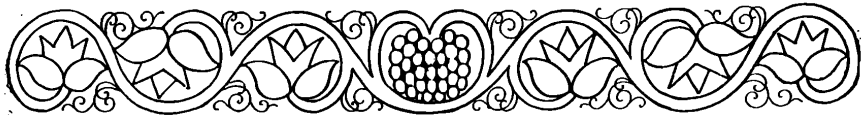
Лучшие вина Миване получались на аллювиально-карбонатных и некарбонатных почвах склонов гор и холмов в Ахметском, Гелавском, Сагареджском, Гурдланском и отчасти в Сигнахском районах. Особенно славились вина Миване сел. Ахмета, Руиспири, Хорхели, Манави, Пшандали, Вазисузани, Артана, Саноре и др.

Сорт перспективный введен порационный стандартный ассортмент и запатентованы значительные площади для его дальнейшего распространения и восстановления его удельного веса на виноградниках Кахети. Перспективен также и для других винодельческих в особенности для южных и юго-восточных (Украина, Молдавия, Северный Кавказ и др.) районов СССР.

ლიტერატურა — Литература

1. კაცხავაძე ნ. კლტურულ მუცანათა ხონები საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. ლ. ლ. ჯ. ე. კახეთის საწარმოო ვახის ჯიშების კლანები. მუცანათობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის შრომები, ტ. III, 1934.
3. მ. ლ. ჯ. ე. მელიქიძის წიგნი. თბილისი, 1948.
4. ტაბიძე დ. მუცანათობის პრაქტიკა საქართველოში. თბილისი, 1950.
5. ტაბიძე დ. კახეთის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1954.
6. ჩოლოყაშვილი ს. მუცანათობა. ნაწ. II, აპკლოგრაფია. თბილისი, 1939.
7. ჯ. კაცხავაძე ნ. ე. საქართველოს ეკონომიკური რეპორტი, ტ. II, თბილისი, 1936.
8. ჯ. ლ. ჯ. ე. მუცანათობა. ღვინის დაკვნა, კვლევა და ბუნებრივობა. თბილისი, 1976.
9. Абсаязов К. Ю., Макаревичская Е. А. и Шхакая К. Е. Зависимость различной степени филлоксероустойчивости грузинских сортов виноградных доз от различия анатомической структуры их корневой системы. Записки научно-прикладн. отд. Тифлисского ботанического сада. вып. VII, Тифлис, 1930.
10. Аврскин П. Ампеლოграфическое описание некоторых кахетинских сортов винограда. Журн. „Вестник виноделия“, Одесса, № 6, 7 и 8, 1902.
11. Геевский В. И. и Шарер Г. Н. Краткий очерк садоводства Закавказья, Грузы Кавказского обл-ва сельского хозяйства, Тифлис, 1885.
12. Гоголь-Яновский Г. И. Руководство по виноградарству. М.—Л., 1948.
13. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1949.
14. Кавицкляви В. А. Грузинские вина. „Заря востока“. Тбилиси, 1937.
15. Кварццани С. Виноградарство и виноделие в Тифлисском уезде. Журн. „Кавказское сельское хозяйство“, Тифлис, № 63, 1895.
16. Комарова Е. С. Перспективные для Украины грузинские сорта винограда „Виноделие и виноградарство СССР“, № 4, Москва, 1957.
17. Негурцва А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XXIII, № 9, 1956.
18. Пиразов А. С. и Шавардов С. Б. Очерк виноградарства и виноделия Кахети, Сб. св. по винограду, и винод. на Кавказе. Вып. VII, Тифлис, 1896.
19. Сеснашвили А. и Табидзе Д. Миване кахетинский. Ампеლოграфия СССР, том IV, Москва, 1954.
20. Kolenati Fr. Versuch einer systematischer Anordnung der in grusion einheimischer Reben nebst einem ökonomisch technisches Anhang, 1846. СПТБ.
21. Yvulu et Vermorel. Ampelographie V. 1—VII. Paris, 1901—1910.

ოცხანური საფერე

ოცხანური საფერე საქმაოდ გავრცელებული იმერული ვაზის ჯიბია. იგი იძლევა სუფრის სარისხოვან წითელ ღვინოს. მას იყენებენ აგრეთვე სხვა წითელი და თეთრი ღვინოს მუხამყარა— მათი წვენი ოცხანური საფერეს ჰაჭვზე დაჯუღავებია.

მეყენასობის სპეციალურ ლიტერატურულ წყაროებში ოცხანური საფერეს სხვა დამატებითი სახელწოდება ცნობილი არაა. ოცხანური საფერე ადგილობრივი ვაზის ჯიბია, წარმოშობილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის კოლხეთის კრებიდან. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი *prol. panicata subprol. georgica* Negr.-ის (11) გეოლოგიურ-გეოგრაფიულ ვაკეზე კვეთვინს. ზოგიერთი ნიშნის მიხედვით ჯიბი გარდაპარალი კულტურულ და გარეულ ჯიშებს შორის. მისი სქლად შებუსხილი, ღრმად დაწაკეთული სუბმეგვარი ფორმის ფოთლები, ჰატრა უვადილი, მტკრინების სიგრძის მტკად მრეკვი შეფარდება ბუტოს სიმაღლის (1-დან 2-მდე) და ჯიბისათვის დამახასიათებელი ჰატრა მკრივი მტკრინი, წვრილი, მრეკვილი, არააწაბარი ზოხის მარცვლები და მათი წრილ-მარცვლიანობა (შრიფთ მუე მარცვლებში მრეკვი განუყოფელი მარცვლების არსებობა) აღსტურებს ჯიბის დიდ სხვაინებას და მის ასლო წარსულ კულტურის შემტკრინის ველური ბუნებობა. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ოცხანური საფერე ჩვეულებრივ დაბალტანთან გრუნაზდ არ სარობს, ასეთ პირობებში იგი მცირე მოსავლს იძლევა; ამიტომ იგი მისთვის უფრო შესაფერის ნახევარდა მალღარი ფორმით, ე. წ. ოლხისნარის წესით გამოყენება, რომლის დროს ჯიბი კარგად ვითარდება და უსე მოსავლს იძლევა. მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების მტკრინითი შეფარებით ოცხანური საფერე უმჯობეს ვაზის კიბად გვევლინება. ამის გამო სხვა ვიჭირბობა, რომ იგი კულტურულ პირობებში ძალიან დიდი სხის წინათ შემოტრანილი არ უნდა იყოს, რადგან მრავალსაგუნოვანი კულტურის (მოვლა-პატრონობის) გეულენა ჯიშსე მჭაფიოდ არ ჩანს და იგი ასვის ჰირვანდელ მტკამარეობისთან შედარებით დიდად შეეკვლილი და გაუჭაფობებელი არ არის.

თვით ჯიბის სახელწოდება ოცხანური საფერე ამდღავნებს მის სოფ. ოცხანავენ (გურია) წარმოშობას, სოლო საფერე მის დაბინძურებას— ე. ი. მის ვარისებობას სხვა უმჯობეს შეფერილი ჯიშების ფერის განპოლიერებლად (მუხამყარა).

ოცხანური საფერე გავრცელებულია ძირითადად იმერუის მუყენასობის რაიონებში. იგი საქმაოდ გავრცელებული ვაზის ჯიბია და უფრო სშირად სასტფონის, ზესტფონის, თორავლის, ჰიჯორის და მთავოტყის რაიონებში გვევლება. იმერუის დასრუნ რაიონებში მის უწინმეფლო ფართობი უჭირავს. ვენასობის 1940 წლის მთლიანი აღწერის მასალებში მისდგლი ოცხანურ საფერეს სულ 91, სოლო 1953 წლის აღწერით 112 ჰექტარი ფართობი გვრია. ეს ფართობი ცალკეულ რაიონებს შორის არააინებრად განაწილებული.

ოცხანურ საფერეს 1953 წლის 16 სექტემბრისათვის საქარცხლობის რაიონებში სულ 112,0 ჰექტარი ფართობი გვრია, აქედან 35,55 ჰა სასტფონის რაიონში, 31,45 ჰა ზესტფონის რაიონში, 12,7 ჰა ჰიჯორის რაიონში, 7,0 ჰა თორავლის რაიონში, 3 ჰა მთავოტყის რაიონში, 3, 57 ჰა ორჯონიკიძის რაი-

ონში, 2,2 ჰა ჰიჯორის რაიონში, 1,60 ჰა ტეხულის რაიონში, სოლო დასრუნ რაიონებში 12,10 ჰექტ.

ვაზის ჯიშების სამრეწველო ასორტიმენტში ოცხანური საფერე არ შედიოდა და მისი შემდგომი გავრცელება არ იგეგმებოდა, მის ნაცვლად ვაოვლისწინკული ეყო იმერუისის რაიონებში კახური საფერავის, უსხელკორისა და ოჯალუის განაქება. ამჟამად ეი მდგომარეობა შეიცვალა და იგი მტრინილი სტანდარტულ ასორტიმენტში.

ბოტანიკური აღწერა

ჯიბი ბოტანიკურად აღწერილია და სამეურნეო თვალსაზრისით დასახასიათებელია მთავოტყის რაიონის სოფ. ომის კოლმეურნობის ვენასში. ვენასი რიდილო-დასავლეთ ფერდობის კონარ-თინარ ნიადაგზეა განაქება. ჯიბი დაქმნილია რუქსტურის დულოზე და გაფორმებულია ოლხისნარის წესით მაღალ მტამბზე. ჯიბის უფრო დაწერილია აღწერა-მესწავლა გრმულეზობად ე. თვალვები მუყენასობის და მელციზობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენასში, რომელიც განაქება ციგეგომარის წრილო-აღმოსავლეთ ფერდობზე 562,3 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ვენასი სარ-მაკოულზეა განარებული და ფორმირებულია ქართული წესით ორ ნეკზე და ორ მოპირისპირე სანაკოფეზე. კვების არე (2,0×1,5მ) 3მ უღრის. ვენასი 1934 წელსაა განაქებალი, ჯიბი დაქმნილია რუქსტურის დულოზე.

ასაღაჯარა და ულორტი. ასაღაჯარა (10—15 სმ) მოხარდი ულორტების გვირგვინი და ჰირვული ორი ფოთლოვანი შეტესვილია სქელი ქვისებრი ბუსქილი და შეყვრილია თვარად მტრთალი ვარდისფერი არმიის მუშოვლებითა ფოთოლდაცხასა და გვირგვინის ორგვლე. შორე აარუსის (3—4) ფოთოლდაცხასა შეტესვა სეო მსრიდან სავრსობლად მტარდება და თვებს მომწვანო-ყვიფელ ფერს, ბრინჯაოს ივრისა, სოლო ფოთლებს ქვედა მსარე მლიერი შეტესვის გამო მორსო-თვარი რება.

კარგად მუშოვლილი უორწლიანი რეები შემოვლილი მოყვილო-წითელია და მონაცრისფრო ივრი დაქარავს. მუსლებში უფრო დიდაა მუფერილი, ვიდრე მუსლომორისები. მუსლომორისების სიგრძე სავრსობლად მტარება—5-დან 14 სმ-მდე, სოლო საშუალოდ მათი სიგრძე 6 სმ უღრის.

ფოთოლ. ფოთოლ. კარგად განვითარებულია შუა აბრუსის (9—12). ფოთლები საშუალო სმ სანაკოულზე მცირეა (16×15 სმ), მუქი მწვანეა. ფოთლის მოყვანილობა მომრეკვია და სშირად სიგამტეხე უფრო განვითარებულია, ვიდრე სიგამტეხე. ფოთლი სმ ან სუოსკივიათი, შუა სეკოა უფრო სშირად ბლუგეკუოსანიანა. ფოთლის ფორფიტა კლევია ან ბადისებრ-დასოკებელი. მლიერი იმეიადად ქვედა აარუსის ფოთლები წვრილი ბურთულებითაა დაფარული. ფოთლების ზედაპირი სწირია, საკეების ბლორები ოღნავ ქვეით არის დასრული.

ზედა ამოსაკეები უფრო სშირად ღრმა, იმეიადად საქალო სიღრმის ამოსაკეებიც გვევლება. ამოსაკეები მუდამ დია, მათი ფორმა ცვლებადობს ოღნავ მუსამსწე სპარალისებრიდან პარალელურგვერდობის ჩანცისმგვარ ამოსაკეობამდე. უფრო სშირად გეგება მანცისმგვარი ფორმის ამოსაკეები მუქი-

რობეული ან გამლი კვლით და წამსვილებული მომრგვალო ან ბრტული ფეხით, ძლიერ იმეათად ამონაცყის ფეუტ ცლ-კბლიანია.

ქვედა ამონაცყობი უფრო სმირად სუეუერია, რომლებიც იმეათად არის სპეალო სიდრმის. ამონაცყობი მუდანია, შაი ფორმა მტერილეუხისმგავრია ან ჰაიადლეურგვერდებიანი ნივრისმგავრია წამსვილებული ან მომრგვალო ფეხით. ზოგჯერ ქვედა ამონაცყობი სულ არ არის განსკორბებული.

ქუჩის ამონაცყობი დია, უფრო სმირად თაილისმგავრი ფორმისაა წამსვილებული ფეხით, იმეათია აგრეუტე ნივრისმგავრი ფორმის ამონაცყობი მომრგვალო ან წამსვილებული ფეხით, სოლო უფრო იმეათად გესვება ცალ-ან წყვილებული ამონაცყობი.

ფოთლის ქვედა მხარის მუხუსეა ქუჩისებრია, იგი შედგება საკმაო სქელი აბლაბულისებრი ბუჩქებისაგან და სქელი სწორ-მდგომი ვაჯირები ბუჩქისისგან, რაც ერთად ქმნის ფოთლის ქვედა მხარის საკმაო სქელ ქუჩისებრ მუხუსეს.

ფოთლის შთაბერი პარლელი ბოლოვება მსკლეწკვიანი ვიწრო ან გამბირი სამკლეწკვიანი ფორმის კბილებით, იმეათად გესვება აგრეუტე გამორეულგვერდებიანი სამკუსესისმგავრი ფორმის კბილებით. ბებრელი პარლელი ბოლოვება ხერხის კბილებით მოსრილი ვიწრო ან განიერი სამკუსესისმგავრი ან მსკლეწკვიანი გამორეულგვერდებიანი სამკუსესის-მგავრი კბილებით.

უჩუქ ფოთლის შთაბერ პარლელ საგრნობლად მოკლეა, იგი ელუვია, დია მუხუსე ფერისა და მოვარდისწრო სოლელი ასლესა. უკუელო. კვალი ორსქეიანია. ვეჯირლები 5 ან 6 მტერიანაა, მტერიანები სწორმდგომია. მტერიანების შაფის სიკრ-მის მუდარება ბუტის სიმაღლესთან მიღერ შერევიან 1-დან 2-მდე, უფრო სმირად ეს მუდარება 1,25—1,50 უდრის. ბუტეო პატარა ზომისაა, მომრგვალო-კონუსისებრი ფორმისაა, აქეს მოკლე სვეტი, რომელიც შთარება მომრგვალო წვრილი დიციით.

მტკვანი. მტკვანი სამუალოზე პატარაა, რომლის სიგრძე 8-დან 13 სმ-მდე, სოლო განი 6-დან—8 სმ-მდე შერევის. სამ-უალო მტკვნის სიდიდე 10X7 სმ უდრის. მტკვნის ბირთვიდ ფორმა კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრია, იმეათად ცილინდრული ფორმის მტკვნებიც გესვება. მტკვანი მკერივია, მსრინაა, იმეათად საშუალო სიმკვრივის მტკვნებიც გესვება. მტკვანში პარცლები არააღანარბია. მტკვნისთვის ღამასხიათუბე-ლია აგრეუტე წვრილმარცვლიანობა (სრულად მოწეფებულ მტე-ვანში განუვითარებული მუხუსე მარცვლები 6—10% მუადგენს). ბალანსისებრი მტკვნის უჩუქ ფეხითან ცასვეტულ და დია მი-სვლისფერია, რომლის სიგრძე საშუალოდ 2,5—5,0 სმ უდრის. მარ-ცვლები უჩუქ მუხუსეა, სიგრძით 5—6 სმ. მარცვლების ბალიძი განი-ური კონუსისებრი ფორმისაა და დაფარულია უავისფერი სიორკლე-ბით. მარცვლი უჩუქ საკმაოდ მუდროა, არის მიმდგრებული.

მარცვლი. მარცვლები წვრილია, მსოლოდ ზოგე მსხვი-ლი მარცვლი ან მომრგვალია, მუხის იხსეფრის ან ითიქმის შაფია. ცვალისებრი ფეხები მსაშობ სქელია, იგი კარგად ფრავს მარცვლებს. განი სქელი და მკვრივია, ადგობდა ცილებმა რიბ-ლილის. რბლობით მკერივი და წვინაობა. წვნი უფრული ან მო-ვარდისფერია. გემო ტკბილი, ვიძირი არამატი სუსტად იგრბობა. წიწვა. მარცვლი უფრო სმირად ღრობი, იმეათად ორი წიწვაა. საშუალოდ მარცვლზე 1,05 წიწვა მოდის. წიწვა დია მისხარფერია ნიხარტისაყენ და მცელის მარცვლ წარწარსიფე-რიაა, მისი სიგრძე საშუალოდ 5—6 სმ, სოლო განი 4—4,5 სმ აღწევს. ნიხარტი 1 მმ სიგრძისაა. ქალბა სსუელის ზედა ნა-წილითა მოთაუბებული, იგი მომრგვალო ან ოხვან მუელის მსა-სწორი ან ოხვან ჩანწეული სუდაბირით. ღარი ქალბიდან ზედა ნაწილისაყენ საემო ღრმა და განიერია. ღარბუი ქალბიდან ნიხარტისაყენ სუსტად არის გამოხსული. ღარბუი მუელის მსა-რეზე საემოდ ღრმაა. წიწვა ქლბიანი, ნაწიწვი კარგადა გამო-ხსული წიწვის მთელ სიგრძეზე. ნიხარტი მოკლეა, იგი წარწი-ვისფერია და სმირად კაუფილია ორად.

აგრობოლოგიური დასასიათება

საკვეტციო ჰერი ოდი და მისი უაზუბიკის მსკლელობა. დაკვირვებები საკვეტციო ჰერიოდის და მისი ცალკეული ფხების მსკლელობაზე წარმოება საქის სცდელ საგვერზე—სესტეფონში, მკვერნობა-მდღენიკობის ინსტიტუტ-ში ქ. თელავში და ურჩანის მკვერნობის ინსტიტუტში ქ. ოფსაში შედგებოდა 1-ლ ცსრილობა. აღნაზნაწია იმ ე-რუმობა, რომ იხუი საეიანი თეოი ზოიში, როგორიც ოცხანუ-რია, რომელიც დასავლეთ საქართველოში ოქტობრის ბოლო რიცხვებში ან ნოემბრის დასწრისაში მწიფდება, კარგე ვითარება და ასწრებს მომწიფებას ჰაქის შირეი ისეთ მდარებით გრლ-რაიობში, როგორცაა სამსრუტურანი (ქ. ოფსა) და იძლევა მათი მუხუსეები მკეტდ ინტენსივად მუდარებლ სრულ, ნახ, კარგი მომადის მქონე წითელ ღვიზოს. კასიში ოცხანური საფერე სტეკმბრის ბოლო რიცხვებში ან ოქტომბრის დასწრის-ში მუდობის, ნაკვერნი თეოი უფრო გვიან კიდრე ადგილობრივი სწარმოო ვიძები და ითიქმის ერთი თეოი უფრო ადრე, ვიდრე იმერეთში და აკროფებს 18—21,4%. შაქარს მუდარებით მდღე-დ 8—13% მუდარების ღრის. ცხადია, იმერეთი ოცხანური საფერე უკეთ მწიფდება, ვიდრე კასიში, რადგან შაქარზე მეტი რაოდენობით აკროფებს და მასთან შეკავანობა უფრო სასწრე-ული აქეს სასწრე ტიპის ღვიზის დასაქუნებლად.

ცხრილი 1

ოკანური საფერე საკვეტციო ფახების მუდლობა მუდარებათის სტადიაზე მარტში

დაკვირვების წარ-მობის ადგილი	საკვეტციო ფახების მუდლობის თარიღი							საკვეტციო ჰერი (სტადია)	საშუალო მუდარება (სტადია)	საშუალო მუდარება (სტადია)
	მარტის 1-ლი	მარტის 2-ლი	მარტის 3-ლი	მარტის 4-ლი	მარტის 5-ლი	მარტის 6-ლი	მარტის 7-ლი			
საქარის საცდელი სტად. ქ. ზუბაფონი	1940	9,1V	27, V	25, VIII	26, X	200	196	195	3970	
	1941	2,1V	16, V	15, VIII	15, X	196	193	193	—	
საქარის საცდელი სტად. ქ. ზუბაფონი	1942	16,1V	2, VI	2, IX	26, X	26, X	26, X	26, X	—	
	1943	9,1V	25, V	24, VIII	22, X	195	197	197	3620	
ურჩანის მუდარებ-ლის ინსტიტუტი, ქ. ოფსა	1936	28,1V	30, VI	23, VIII	28, X	128	154	154	—	
	1937	28, V	4, VI	16, VIII	27, X	153	153	153	—	
	1938	25,1V	9, VI	—	16, IX	145	145	145	—	
	1939	28, V	9, VI	20, VIII	20, X	141	141	141	—	
	1940	—	24, V	28, VIII	9, IX	—	—	—	—	
საშუალო	29,1V	11, VI	22, VIII	26, X	150,0	—	—	—		
ურჩანის მუდარებ-ლის ინსტიტუტი	1961-1962	22,1V	10, VI	1, IX	17, X	178	178	178	3510	
	1945	3, V	11, VI	6, IX	10, X	161	161	161	3237	
	1946	26,1V	8, VI	31, VIII	32, X	151	151	151	3148	
	1947	4,1V	4, VI	30, VIII	30, X	180	180	180	3323	
	1948	28,1V	2, VI	24, VIII	16, X	166	166	166	3383	
1949	4, V	10, VI	13, IX	4, X	185	185	185	3424		
საშუალო	25,1V	7, VI	2, IX	11, X	169	169	169	3500		
საქარის საცდელი სტადია, ზუბაფონი	1950	19,1V	30, VI	8, IX	9, X	172	—	—	—	
	1956	17,1V	30, VI	26, VIII	18, X	184	184	184	3683	

1-ლ ცსრილში მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, რომ რაც უფრო მოკლეა საკვეტციო ჰერიოდი, მით უფრო გვიან აღ-წევს ვიძი სრულ სიმწიფეს და ოქტობრით ტრელობაში რაიობის ზოგე სავანაო ვიძი სრულ სიმწიფეს მუდოდ აღწევს. ზოგე-ერთ ადგილას—ოფსაში (სამსრუტე ურჩანის) სიმწიფის სწკრე-ბის სულ უჭირბო მდროლი ჰავა (ნაღვლები სიმწიფე). ნაღვლები სიმწიფეობით მოჩანს ეს კასიშიაც. ცხადია, საკვეტციო ჰერიოდის მუხუსეება გუჯულის ახგნს ურჩანის მომწიფების ხარისხსუ, ამიტომ იგი ორეუტე შემთხვევით ჩამორჩება იმერეთისს. ოცხანური საფერე ერთწლიანი ნაზრად იმერეთის ზომიერი ჰაქისა და ხანგრძლივი საკვეტციო ჰერიოდის პირობებში 100—120 სმ სიგრძეს სრულად მწიფდება და ფოთლოვების დღეობისათვის კარგად მომწიფებული და განსკუებული ზგება ზომიერის ვიძების.

ოცხანური საფერე საშუალო და საშუალოზე მლიერი ზრდია ხსნათობა. მისთვის შეუფერებელ ნიადაგებზე და დაბლად ფორმირებისა იგი საშუალო ზრდია ხსნათობა, სოლო ნოეი-

ერ ნიადაგებში მისი ზრდა საშუალოდ შეტია, ან უფრო სიმაღლეში. მუცენსაგან-მუცენობის ინსტიტუტის საოცლოდ ვენსში ვაჭების წყვედრები წყით (ორ ნეკეს და ორ მობრადიარე საკვებულზე) ფორმირების დროს მისი ზრდის სიღრმე ადგილობრივი ვაჭის ვიძებთან შედარებით საშუალოა.

მოსავლიანობა. ოცსაერთი საფერ საშუალოდ მოსავლიანია ვაჭის ვიძით. მისი მოსავლიანობა დიდ არის დამოკიდებული მასის დატვირთვის და ფორმირების წესზე. ვიძის მასობრივი კავრებულობა—სუტეფონის, სასურის, მაიაკოსკის, კიათურის, თურკოლის რაიონებში და სხვაგან ოცსაერთ საფერზე სხვაგან რამდენიმე მოცულ რტეს და ოლიხინარის ფორმას ახლავს. პროფ. თ. კვიციანიძის ცნობით ოცსაერთ საფერზე საშუალოდ მოსავლიანად უფრო-ქვემოთა წინადაცემა (1,5X1,5 მ კვების არესზე) ჰექტარზე 40—70 ცენტნერს აღწევს. სოლო ტვის კარბონტული ნიადაგებზე ვაჭების ოლიხინარის წესით ოცსაერთობის და 40—50 ცენტრით დატვირთვის შემთხვევაში მისი მოსავლიანობა 80—100 ცენტნერს შეადგენს ჰექტარზე. მაიაკოსკის რაიონის სურქარ უფროზე ნიადაგებზე ოცსაერთი 65—70 ცენტრ. უკრემს იმდენად ჰექტარზე. ვიძის მოსავლიანობის კარგი მაგონებლები სხვადასხვა—მისი მოსავლიანობის კოეფიციენტი იმერეთი 1-დან 1,6-მდე, სოლო კასთში 1-დან 2-მდე შეიქვობს და საშუალოდ 1,5—1,6 ვერის. მუცენის საშუალოდ მისი იმერეთი 60—70 ც, სოლო კასთში 70—80 ც ურის. კარგად ვაჭითარებელი მუცენების წონა 100—120 ც აღწევს. საკლექციო წყლისზე ნატარებელი ღარიგების მასებლის მასეგვით 1919 წელს ოცსაერთი საფერზე მსხარეობის კოეფიციენტი 1,5 მ ურად, მუცენის საშუალო წონა 87 ც, სოლო ძირის მოსავლიანობა 2,30 ც, რაც ჰექტარზე გადავანთ 72,6 ცენტრებს შეადგენს. იმერეთის რაიონებში ვიძის საშუალოდ ერთ ჰექტარზე იმდენად 70—80 ცენტრს უკრემს.

უჭოთი მოვანილის ცათვლიწინებით ოცსაერთი საფერზე მოსავლიანობის შემდგომი გადიგების მიზნით მიღებული უნდა იქნეს მხედვლობაში ვიძის ბიოლოგიური თავისებურება, რაც გამოწვეულია მისი საერთოდაც ვეღურ მდგომარეობაში უოფითი, სასლომონ—განკობა მალდარად ფორმირება და დიდი დატვირთვებზე. ეს გარემოება ადგილობრივი მუცენსეგების მერ შენიშნულია და ამიტომ იგი შუატვანად ოლიხინარად გამოვაჭ და ამდენიმე ხანაუფერ რეოს აღწევს. სასობა შეერნებუბისა და კოლმერნებუბის უნახებში ვიძის მასობრივი კავრებულობის შემთხვევაში გამოქმნებული უნდა იქნეს ოპტიმალური დატვირთვის ფორმები, სახელოდ, მრავალსაკვებლობის ფორმები და ოპტიმალური 20—26 ცენტრის, სოლო მრავალსაკვებლობაზე 34—40 ცენტრის დატვირთვა უნახ. ახლოს უნდად უკლავებული ორგანული და მინერალური სასებუბის სისტემატური შეტება ვაჭის ზრდის სიღრმეობა და მოსავლიანობის მალდ დონეზე შეანერნებუბისათვის.

ოცსაერთი საფერე უკვილეობის კარგი გამოანსავით და მკერეა მუცენების ცხეთარებობი სხითაგება. მაგნი ამასთან ერთად მის მუცენებს არეკლებების არათანხარობა და მათი მცირე საწარლის განვითარებლობა ასხითაობს. ასეთი ცხეთარებუბი წყრილი, შუგან მარეკლები არასხითაობურ შუგან უკვილია და რეოვკარ უხეშობას ჰქნს პირველი წლების მანძილზე ახალგაზრდა ღვინის.

ვაკდმოყოფისათა და შვენეველთა ამიძარტი გამშულობა. ოცსაერთი საფერე სოკოვანი ვაუგმეფობისათა მართი შედარებით კარგი გამშულობის სხითაგება. ადგილობრივი მუცენსეგად დეკორებობა ზემო და შუა იმერეთში მისი ვაუგმელობა სუგრის მობითი უფრო მაღალია, ვიდრე ჰრავის წინააღმდეგ. ცხეთი ინსტიტუტის საოცლოდ ვენსში ნარეარებელი დეკორებობის მისი საშუალოდ გამშულობა, როგორც ნადრის, ისე ჰრავის მობითი მუცენების დანახეყოფილებულია. იმერეთში იგი ფილოქირის მობითი სურქარ ცხეთაობის სხითაგება. საუფროსო მნიშვნელობის სხვა დაავადება ან დაზიანება დეკორებობის გამშულობაში ვიძის ადრინდელი არ უოფილად.

სამბრეგვთან მოსთავსება. წენმა გავრცელებულ ფლოქსტრეკამლე სპინტრებთან ოცსაერთი დანახეყოფილებული მოსავლიანობის სხითაგება. კარგ შემორგებას და დანახევიანებას იგი რუხებრის ღვლიანობა, მუცენ რაიონის რუხებრის პიბინი.

დებთან 3309 და 3306 იმდენად. კიონარ ნიადაგებზე მისთვის უნდად შეირჩეს ბერლონდერი X რაიონის პიბრეგები 5მბ, ან 42მბ.

ვიძის გარეშა პიბრეგებთან დაკავშირებულია ოცსაერთი საფერე გავრცელებულია ძირითადად ზემო და შუა იმერეთში. შარალია, ამ რაიონებში დიდი ენებები არ იციბ, მაგრამ სოკიერთი წლის ლიურ ვინებებს შორე ადგილობრივი ვიძებთან შედარებით იგი კარგად უკლებს. ნიადაგებს ვიძის განსაკუთრებულ მოსოსებას არ უკრემს. იმერეთში გავრცელებულია ითაქვის კველა ნიადაგზე ოცსაერთი კარგად ვითარდება, მაგრამ მაღალი ღირსების პირველია იგი ნებობადა-კარბონტული, ტვის კარბონტული და სირხებითი კომპოზი ნიადაგებზე იმდენად. მუცენსაგან-მუცენობის ინსტიტუტის მიერ წარმოებული დატვირთვებით ოცსაერთი საფერე ადგილობრივი ვიძებთან შედარებით უფრო ცალკეაგამლე.

ვიძის ტექსტურა ოცსაერთი და ხასხითაობა. ოცსაერთი საფერზე მუცენების გარეგანი მუცელებს, უკრემს მუცენიკრია შედგენილობა და ქიმიური შეუღობა მავიციბობის მისი მხოლოდ ზურვის დეზინსაივის გამოკვების მისხმეწინაღობაზე, მარლივ, წარმოებით მითიქის კველვან ოცსაერთ საფერებს მხოლოდ ამ მშარალუბობის იფებურ. სასურე უკრემად იგი ნაკლებმნიშვილად და საკლებამოსხვევად.

უკრემის შექანიცკური შედგენილობა. უკრემის მუცენიკრია შედგენილობის დასახისათადაც ქვემოთ მოყვანილია საქარის ნყველ სადგურზე (რ. ფებურასი და ვ. კინურასილი) ნატარებული ანალიზების შედეგები (იხ. ცსრ. 2).

ცხრილი 2
ოცსაერთი საფერის ევრანის მუცენიკრია შედგენილობის მაგონებლები

ანალიზების წარმომადგენელი	მოსავლის წონა	მუცენის შემადგენელი ნაწილები					100 სახეობის 1000 მარცხენი	1000 მარცხენი		
		მუცენის მასა	მუცენის მასა	მუცენის მასა	მუცენის მასა	მუცენის მასა				
საქარის სადგური საფერე	1939	142	113	7,8	2,5	20,5	3,2	ფიფი	123	3,8
	1940	85	56	70,6	3,0	23,2	3,2	საშუალო	147	3,3
	1941	74	71	77,2	3,3	16,3	3,2	"	101	3,7
სოფ. ცხარეაო საფერის სადგური საფერე	1946	126	91	75,8	3,0	18,3	2,9	"	161	3,7
	1948	109	57	79,5	1,4	16,3	2,8	საშუალო	123	3,4
	1949	150	71	76,8	1,0	18,0	3,2	ფიფი	140	3,5
1949	50	49	78,2	1,3	17,5	3,0	პაბია	83	2,6	

შე-2 ცხრილი მოყვანილი მონახევიბის მიღებული უკრემის ლობორატორიულ პიბრეგებში გადამუცევისას, ამიტომ უკრემის გამოსავლი სასეოად მაღალია და ცალკეული წლების მუცენორლოგიური პიბრეგების მასაბისადაც 70% დან 79,5%, მდგ შეტრელობის წარმოების პიბრეგების წუნის გამოსავლი საკლებია და აღწევს 70%-დან 75-მდე, ანუ მაგალითად, 1916 წელს სოფ. ცხარეაოში ერთი ტონა ოცსაერთი საფერის უკრემის მიღებულობა ჰქავ 19,7% კლდერი 5,0% და ტყბილა 75,3%. სოლო შემდგმ 1917 წელს იმავე ცხარეაოში ტყბილის გამოსავლი მხოლოდ 70,5% ურიადა.

წუნის ქიმიური შედგენილობა. შუა იმერეთში ოცსაერთი საფერე უფრო შუტი რაოდენობით ავროკებს მაქარის და უფრო მაღალ მეკინობის ინარინებებს, ვიდრე ზემო იმერეთში. სურითად, ოცსაერთი საფერე სურფის დეზინსაივის სესხებით რაოდენობით ავროკებს მაქარის. მისი მაქარინობა შუა იმერეთში ცალკეულ წლებს მისეგვით 19,5% დან 23,3-მდე შეტრეობის, სოლო ზემო იმერეთში 18,5-დან 21%-მდე, უნდა აღინებულობს, რომ ოცსაერთი საფერე ადგილობრივი ვიძებთან შედარებით უფრო მაღალ ტენარ მწიფებას, მის მაქარეობს, ამინდის გუარეუბის მხოლოდობის, წვეულებზე მქარობს, ოთრემ მისი მაქარინობა თავისუფლად შეიძლება 25%/მდე ცალიდგეს.

ოცსაერთი საფერის მაქარინობა-მეკინობა რიველის დროს 1939—50 წლებში შემოწმებულია სოფ. ქვ. საქარამი, ცხარეაოში, არაკვობის, სასწამოდ და სხვაგან, დასტავრება, რომ მისი მაქარინობა მერეობის 19,6-დან 23,3%-მდე; მეკინობის 7,7—10,4% მორის; ორბინობის რაიონის სოფ. აბას და დაბისეგვით 18,5—21%, და 10,6—11,4% მორის; თულეუბი—19,5—21,4% და 7,9—13,9% მორის; უკრინობა კი მაქარინობა 19,1—21,6% და მეკინობა 10,8—14,3% მორის.

მუხანური სახეობა ოქხანური საპერე

ამ ცნობებიდან ირკვევა, რომ ოცნსურნი საფურე სუფრის დეინსიფის თითქმის ყველა რაიონში, მთ შორის უკრაინაშიც კი საკმაო რაოდენობით აგრეთვე შაქრის, მაგრამ შაქრინაზობა-შაქრინაზობის ყველაზე უკეთეს მუდარებაზე იგი იძირებით, მუშავე კანსითი და ბოლოს უკრაინაში იძლევა. უკრაინაში 19—21% შაქრინაზობის დროს მისი მუდარებაზე მეტად მაღალია 10,8—14,3%—მდე. უკრაინის სიწიფის მსგავსადიან დახასიათებად კვეთს მოგვევლია შაქრის სავდელი სადგურის (ვ. ვეშტრამბე, ვ. კინწურაშვილი) მოხავეჭი (იხ. ცხრ. 3).

ოცნსურნი რ. რ. სოფ. ღარიხელი 1940 წ.		მაიაკოვსკის რ. რ. სოფ. ვეშტრამბე 1940 წ.		ხუტოვონის რ. რ. სოფ. კვედა საქარა 1947 წ.				
დანიამა	შაქრის რ. რ. სიწიფის	შაქრის რ. რ. სიწიფის	შაქრის რ. რ. სიწიფის	შაქრის რ. რ. სიწიფის	შაქრის რ. რ. სიწიფის			
29.VIII	4,3	33,6	6,1X	11,4	13,11	24.VIII	13,5	20,0
2.IX	7,6	31,5	10,1X	13,2	12,10	26.VIII	15,1	19,1
5.IX	11,9	25,1	13,1X	14,0	11,9	23.VIII	16,4	16,4
8.IX	11,9	25,1	16,1X	14,3	11,9	20.VIII	16,2	16,2
11.IX	13,5	24,3	19,1X	14,6	11,06	7.IX	15,9	14,7
14.IX	13,5	23,5	22,1X	15,6	11,04	12.IX	18,6	12,9
17.IX	14,0	22,5	26,1X	17,0	10,68	16.IX	20,4	11,6
20.IX	14,9	21,6	28,1X	17,2	10,0	22.IX	22,0	11,4
23.IX	15,2	20,0	1, X	17,5	9,93	27.IX	23,1	9,8
27.IX	15,9	19,2	4, X	19,4	9,73	1, X	23,1	9,6
30.IX	17,3	17,9	7, X	21,5	9,54			
2, X	17,8	16,9	10, X	21,8	9,07			
4, X	17,5	14,9	13, X	21,0	9,07			
7, X	19,6	14,5	16, X	23,1	8,59			
9, X	20,2	14,2	19, X	23,6	8,38			
11.IX	20,2	13,5	22, X	24,2	8,34			

უკრაინის სიწიფის მსგავსადობის შექნალები გამოირკვეა, რომ შაქრის დაგროვება ოცნსურნი საფურე უკრძნები უფრო ინტენსიურად მიმდინარეობს დახლოებით სექტემბრის შუა რიცხვებიდან ოქტომბრის ნახევარამდე. ამის შემდეგ შაქრის დაგროვება ნელდება და ბოლოს სულ წყდება.

უკრძნის ტვ და მუშავეება და პროდუქციის სარისი. ოცნსურნი საფურე უკრძნის მისი გავრცელების ძირითად რაიონებში (სწო და შუა იმერეთი) მდინის ძირითადად სუფრის წითელი ღვინის დახასიათებად. მისსაღებობა მას წარმოებული იყენებს პირველ სხვა ნაღებმუდარული წითელი და თეთრი ღვინოების შესაფურად. ადგილობრივი წითელ კასის ჯიშებს შორის ოცნსურნი საფურე ყველაზე უკეთესად ღვინის დირსებით მართლავს, ოცნსურნი საფურეს ღვინო სარისსოვანია, განსაკუთრებით მაღალი დირსებისა იგი სუსტაღონის რაიონში (სოფ. სვი-

სითებდა, როგორც ნას, პარმონიულს, ინტენსიურად მუდარდის, ხასიათობს გემის ღვინოს, როგორც დიხსნის ინახება და უკრძნებდება შეხსენას. სოფ. საქარაში დახასიათებული ოცნსურნი საფურეს ღვინო ხასიათობს ბროუეკლის ფერი, პარმონიული კემითი და კარგად გამოსხული არისათვის. სარითად უნდა აღინიშნოს, რომ ოცნსურნი საფურეს ღვინო ნემომპალა-კრანიატულ ნიდაგინს ნაკვეთებიდან მუდამ კარგად მუდარდის. საშუალო სხეულიანი, პარმონიული გემის და ხასიათობს ვაჟირო არამბიტინი დგება. ზოგჯერ, როცა ღვინო გემის სხეულიანი, მასში მუდარებად მუდარდ იგმობნება და იგი ნაღებს ხასიათობს სხვა. ოცნსურნი საფურეს სმარად თფირი დღვინოების დახასიათებად იყენებენ. ახე მაგალითად, საქარის სავდელი სადგურის (ვ. ვეშტრამბე) ცნობით სოფ. სვირის დახასიათობა წითელი ფერის ღვინოები ოცნსურნი საფურეს კახულ დაღებულად ცნობისა და ცოლიკურის უკრძნისა დაგვბდა. კარგად ფერისა მუდარებითი დუნე ღვინოებს ოცნსურნი საფურე საკმაო ხასიათობს მემს. სურათად, ოცნსურნი საფურე საგვიანო გვიხს ჯიშისა და იგი მაღალი მუდარებადის ხასიათობს, მისი მუდარებად სოფ. ვეშტრამბე ნ-დან 12%—მდე აღწეუს, რის გამო იგი დაღებულად მუდარებითი მუდარდ სხეულისანი დგება.

აღნიშნულის გამო, უნდასაღებობა წლებში, საქარის სავდელ სადგურზე სავდეს მისი გამოყენება სამუდარედ ღვინომპალის დახასიათებად. ფროთ ცნობით დაქნებულად ვერევე მისკან კარდისფერი მუდარების დახასიათებად. მიღებულმა მუდარებად უნდა განსაზღვროს ჯიშის ამ ზიანრთულებით გამოყენების ზარსკეტეულობა. სხვა მიზარრთულებით (უკრძნის წეხი, ტეხილი და მაგარი ღვინოები) ჯიშით გამოდგელი არ არის, რადგან დიდ ზერსკეტეებს ამ მხრივ იგი არ იქნეს.

საფურე ღვინის დახასიათებად ოცნსურნი საფურე უნდა დაიკეთოს მდინ, როცა მისი მუდარებად 20—22% მაღლებს და მუდარებად 8—9% ეყნება, სოლო სამამზარედ ღვინომპალის მუდარებად 18—20% შაქრინაზობისა და 9—10% მუდარებადის დროს. სასფურე ღვინისათვის ნახეუები შაქრინაზობა-მუდარებად მუდ იმერეთში დაღებულად ოქტომბრის მუდარდ ნახეუდან დგება და გრძელდება ნოემბრის პირველ ნახევარამდე. სამამზარედ ღვინომპალისათვის ოცნსურნი საფურე უფრო ადრე უნდა დაიკეთოს, სასეუდობა 15 ოქტომბრამდე.

ოცნსურნი საფურეს ღვინის ჯიშები ბუნების დახასიათებად კვეთს მოგვევლია საქარის სავდელ სადგურზე (ვ. ვეშტრამბე(4,4), ვ. ვეშტრამბე და ვ. კინწურაშვილი 1) ჩატარებული ანალიზების შედეგები.

ოცნსურნი საფურეს ღვინის კომპოზი ანალიზის მონაღებები

ღვინის დახასიათების ადგილი	ბოლოდელი წელი	ხედილობა წინას	ალკოჰოლი მუდარდობით %	100 კგ. სს ღვინო ზედასე გრანობით									
				საქარა	საქარა	საქარა	საქარა	საქარა	საქარა	საქარა	საქარა	საქარა	საქარა
სოფ. კვედა საქარა	1910	0,9938	11,50	0,78	0,17	0,56	2,31	—	—	0,05	0,84	0,1	—
სოფ. ვეშტრამბე	1921	0,9967	11,95	0,95	0,07	0,86	2,34	0,24	—	0,09	0,58	0,15	—
სოფ. ცხრაწარა	1921	0,9957	12,59	0,66	0,09	0,55	2,84	0,29	—	0,13	0,65	0,37	0,55
სოფ. კვედა საქარა	1945	0,9956	11,79	0,92	0,07	0,91	2,12	0,20	0,26	0,16	0,76	0,16	0,27
სოფ. ალავეჯი	1946	0,9936	9,71	0,68	0,10	0,56	1,73	—	—	0,08	0,69	0,06	0,20
სოფ. კალტევი	1945	0,9956	8,89	0,68	0,10	0,53	1,18	—	—	0,06	0,80	0,18	0,20
სოფ. ცხრაწარა	1946	0,9935	11,86	0,80	0,08	0,68	2,24	—	—	0,08	0,96	0,24	0,75
სოფ. მაიაკოვსკი	1941	0,9953	11,23	0,85	0,13	0,69	2,69	0,17	0,203	0,11	0,93	0,10	0,30
უკრაინის ინსტიტუტი. ვ. ვეშტრამბე	1925	0,9973	11,60	0,64	0,12	0,69	3,00	—	—	—	—	—	—
უკრაინის ინსტიტუტი. ვ. ვეშტრამბე	1926	0,9988	12,05	1,03	0,14	—	3,57	—	—	—	—	—	—
სოფ. ვეშტრამბე	1920	0,9951	10,4	1,01	0,14	—	3,57	—	—	—	—	—	—

რი, ომრა, საქარა, ცხრაწარა და სხვა) დგება. საქარეთულოს მუდარებადობა ალავეჯის სოფლის მუდარებადის განყოფილებების წინადაღებებით 1944 წ. ოცნსურნი საფურეს კან დახასიათებული ღვინო სოფ. სვირისა და უკრაინის ტუტული სადგურებში კომისიის მიერ შემდგენილია დახასიათებული: კარგად მუდარდის, სრული, საყურადღებო ღვინო, მდიდარი სხეულით და კარგად გამოსხული ჯიშური არამბიტია და მუდარებადობა ნიშნით 7,45. პროფ. კ. მოგებამ და მეგ. კანდ. ვ. ვეშტრამბე მაღალ შეფასებას ახდებდენ ოცნსურნი ღვინოს, ისინი მას იმერულ წითელ ჯიშებს შორის ყველაზე მაღლა შეუნიხებენ. განსაკუთრებით მიწინადა პროფ. კ. მოგებამ სოფ. ცხრაწარის ოცნსურნი, რომელსაც იგი ახა-

მე-1 ცხრილში მოგვევლია მონაღებებიდან ნანს, რომ ოცნსურნი საფურეს ღვინო საკმაო სხეულით, მუდარებადობით მაღალი ალავეჯისა და მუდარებადობით ხასიათობს. მისი ალავეჯისა და მუდარებადობით 10—12,5%—მდე, მუდარებადობა 6—10% მუდარებადობის, სოლი გემსკეტევი 3,6% აღწეუს.

ალანსაბა, რომ ოცნსურნი საფურეს ღვინო კარგად ინახება, უკრძნებდება დაგარეებისა და სიციხის დიდი ხანგრძლიობის ხასიათობს. ოცნსურნი საფურეს მუდარდ ღვინოები 1906—1910 წლებში მოხაღებია, რომლებიც დღეული საქარის სავდელ სადგურის სარდალის საყოფადგეო განყოფილებაში (წნოთეკაში), კარგად არის შენახული, მუდარებადობა აქებს.

მუი მუფურა, ნახი ბუკტი და სხვაიმოვნო გემო. პრიფ. კ. მოდებაძეს აღინიშნავს პეტს ოცხანური საფურეს ძველი ღვინოების სახეობა დიდი სიკვდილის ხანგრძლიობა და ღვინის თვისებების გაუმჯობესება ხანგრძლივი დავარტებისას.

სურვისათვის (საქმელად) ოცხანური საფურეს უერებნი ნაუღლად გამოხადვია. მისი პაკრა, შვრევი, წერილმარცვლიანი ძტველები მოკლებულია მიმსიღველობას და ადგილზე მოსახმარად ნაუღლ გამოხადვია. მიხსაწერონელია ავრუფე მისი უერების გამოყენება უსაუბლოდ წყლის დასმზადებად.

ოცხანური საფურეს ვახტბის განსაკუთრებული კარიაფიები არ გუხვდება. ეს აიხსნება იმით, რომ ვიწმე სულძვირით მუბობა არ წარმოებულა, მიუხედავად დიდი ხნისა, რაც იგი შემოტანილია კულტურის მუკავოდ ბუნებიდან, სხვად იგი მღორე ხანგრძლივი ბუნებრივი შერევის შედეგად ხავერძობლად გაუმჯობესდა და მიიმერო უერადღება თავისი მაღალი საუმრესო თვისებებით—მოხვალანობით და ღვინის მდიდარი მუფურით.

საერთო მუგახება და დარღობენბა

ოცხანური საფურე ადგილობრივი. ხავეინო ვახტ ვიძია, იგი გავრცელებულია მუა და ზემო იმერეთის რაიონებში, სხვად მას დასავლეთში 112,0 ჰექტარი ფართობი გუვია. ვიძის მუდარებით მჭირე გავრცელება გამოწვეულია ხავეინივი შვიდობით და დაზღვრად ფარმარების ღრის მჭირე მოხვალანობით.

ოცხანურ საფურეს მირითადად იუმუებენ ზუფრის წითელი ღვინის დასუმუებლად და ადგილობრივი ნაუღლად მუფურილი წითელი და ზოგჯერ თეთრი ღვინოების ზურის გასუმუებებზე.

Оцханури сапере

Оцханури Сапере местный сорт красных столовых вин. Распространен в основном в Зестифонском, Сачхерском, Терлжольском и др. районах Имеретии на площади 112 га. Происходит из колхидского очага формообразования культурных сортов винограда и относится к эколого-географической группе сортов *juval. pontica, subjuval. georgica Negr.* (11).

Молодой побег. Коронка и первые два листочка имеют густое войлочное опушение и серо-белую окраску со слабо-розовой каймой. Листочки второго (3—4) яруса с верхней стороны, в связи с уменьшением опушения, принимают зелено-желтую окраску с бронзовым отливом, а с нижней стороны сохраняют густое опушение и серовато-белую окраску.

Лист. Листья среднего яруса (9—12) средних и менее средних размеров (16×15 см), округлые, трех, реже пятилопастные, темно-зеленые. Средняя лопасть обычно тупоугольная. Верхняя сторона листа сетчато-морщинистая, а на листьях нижнего яруса — мелкопупырчатая, с несколько загнутыми вниз краями лопастей.

Верхние вырезки глубокие и средние, всегда открытые, лировидные с параллельными, реже округлыми сторонами; иногда вырезки шелелвидные, узкие. Дно вырезки округлое, реже плоское, иногда однозубчатое.

Нижние вырезки мелкие, реже достигают средних размеров, иногда же вовсе отсутствуют. Вырезки открытые, лировидные параллельными сторонами, реже они имеют форму входящего угла. Дно вырезки округлое, реже оно заостренное. Черешковая выемка открытая сводчатая с заостренным дном, реже встре-

лада, ринთვისაც იგი ხავეებით გამოხადვია. ოცხანური საფურეს სხვადასხვა ღვინო ინტენსიური მუფურით, სამკვლი სისრულით, პარმინული და სხვაიმოვნო გემოთი სხვადავება.

ოცხანური საფურე იმერულ წითელ ვიძებს შორის ნაოღლად გამოირჩევა ღვინის მაღალი ღვინობით, იგი კველაზე უფრო თვის ღვინის ინტენსიური მუფურით, სისრულით, სხვაიმოვნო პარმინული გემოთი და სხვაიმოვნო.

ვიძის დაგებით თვისებებს მიეკუთვნება — ღვინის ინტენსიური მუფურა, კარგი ღვინობა, სოკოვან ვადემოფობია და მარცვლების ღობის მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა.

ვიძის უარყოფითი თვისებებს მიეკუთვნება ნაკვანივი ხმ. წითელ და შედარებით მჭირე მოხვალანობა დაზღვრად ფორმირების შემთხვევაში. უნასწნელი ადგილი ვახტისწორებულობა, რადგან ვიძის დიდი გავრცელების და ნასვლად მაღლარი ფორმირების (ოლინარის) პირობებში სუვი მოხვალთი ხავეინობა.

ოცხანური საფურე მუკანალია მერვიმის სწარმოთ ვიძის სტანდარტულ ანტიმუნტში და მისი მდიდარი შეიწველები იგვეტება მისი მუგვამოთ გავრცელება.

მოხსლეობა დიდად აფუხებს ოცხანურის მუგვად მუფურილი ნახ წითელ ღვინის და ამ ვიძის განსახება ახლად ამენებს ხავეინივი ნაკვეთებზე.

ვიძის მაღალი საუმრესო თვისებები—სუვი მოხვალთი, გავრცელებული კარგი მუგვება, ღვინის მაღალი ღვინობა (მუვი მუფურა, ნახი სხვაიმოვნო გემო) გვეყვალება, რათა ოცხანური საფურე რეკომენდებული იქნეს იმერეთის რაიონებში მისი უფრო ფართოდ გავრცელებლად. პარალელურად ხავეინი ხრენვა ვიძის ზოგირით ნაუღლის (ნაკვანივი მუფობის და წერილმარცვლიანობის) გამოხსნარებად.

яются лировидные вырезки с округлыми, иногда заостренным дном. Инерлка встречаются вырезки с одним, реже с двумя шпорцами.

Зубчики на главных жилках лопастей узко-треугольные, остроконечные, либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Зубчики по краям лопастей односторонне выпуклые, треугольно-пиловидные с острой вершиной, реже треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа густое войлочное, состоящее из стелющихся паутинистых волокон и густого шетинистого пушка.

Черешок короче срединной жилки листа. голый светло-зеленого цвета с розоватыми полосками.

Цветок. Пестик обоеполюе. Тычинки прямостоячие, обычно в цветке их пять-шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика равно 1,25—1,50. Пестик мелкий, округло-конической формы; столбик короткий с маленьким дисковидным рыльцем.

Гроздь. Грозди мелкие (10×7 см), цилиндрико-конические и конические, реже цилиндрические крылатые. Грозди плотные, реже средне-плотные со значительным количеством (6—10%) горошащихся ягод. Ножка грозди длиной 3—5 см травянистая, у основания древеснеющая и окрашивающаяся в светло-коричневый цвет. Ножка ягода зеленая, длиной 5—6 мм. Подушечка широко-коническая, бороздчатая; ягоды прочно сидят на ножках.

Ягода. Ягоды мелкие, реже средние (1,3×1,2 см), округлые, неоднородные, темно-синие, почти черные. Кожича грубая, плотная, покрыта довольно гус-

тым восковым налетом. Кожина легко отделяется от несколько плотной, расплывающейся мякоти. Мякоть сочная, сок бесцветный, слабо розовый. Вкус сладкий, с приятной свежестью.

Семя. В ягоде одно, реже два семени. Тело семени длиной 5—6 мм, шириной 4—4,5 мм, округлой формы, светло-коричневого цвета с оранжевым оттенком у клювика и на впадинах брюшной стороны. Халаза округлая, либо слабо овальная, лежит в верхней части семени, плоская или несколько вогнутая внутрь. Ложбинка от халазы к верхней части семени довольно глубокая и широкая, а к клювику менее глубокая, но хорошо заметная. Семенной шов ясно выражен. Клювик короткий (1,0 мм) светло-оранжевый, иногда раздвоенный.

Оуханури сапери винный сорт позднего периода созревания. Из него готовят красивые столовые вина высокого качества. Его виноград либо выжимки при-

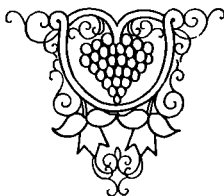
меняют для окрашивания белых и усиления окраски слабо-окрашенных вин. Столовые вина Оуханури отличаются густой темно-гранатовой окраской, приятным сортовым ароматом, свежестью и нежным гармоничным вкусом. К положительным свойствам сорта относятся—достаточно высокая устойчивость против грибных болезней и гниения ягод и высокое качество вина. К недостаткам—позднее созревание ягод, невысокая урожайность при даблари и значительная мслкоягодность (мелкие зеленые ягоды), придающая вину в первый год его жизни некоторую грубость. Сорт в порайонный стандартный ассортимент винограда уже введен.

Высокие хозяйственные свойства—достаточная урожайность, при высоком качестве вина позволяют рекомендовать сорт для более широкого распространения в районах Имеретии.

ლიტერატურა—Литература

1. დემეტრაძე ვ. ნახალები დასავლეთ საქართველოს მუდგახობა-მედიცინის მრეწველობის სპეციალიზაციისთვის. ქუთაისი, 1936.
2. კაციაშვილი ნ. კულტურულ მუდგახება ზონები საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. შიროტაძე ა. ჩაპა-ლუმბების ვაზის ჯიშები. თბილისი, 1939.
4. შოტეიაძე კ. საქართველოს მედიცინის ჩაინებები. თბილისი, 1936.
5. ჩაპიშვილი მ. ვერისი, სამეცნიერო და აკადემიის ვაზის ჯიშები. თბილისი, 1948.
6. ტაბიძე დ. მუდგახობის განვითარება საქართველოში, თბილისი, 1950.
7. ჯაქაძე მ. თბილისის სასაბურთალოს ვენისმედიცინის ინსტიტუტი. ტ. II, თბილისი, 1934.

8. ჯორჯაძე ლ. მუდგახობა, ღების დაჯგუფება, სიღებ და ვაჭარობა. თბილისი, 1976.
9. Деметрадзе В. и Кварაცхелия Ф. Сапери оуханури. Анекдоты СССР, т. V, Москва, 1955.
10. Кварაცхелия Ф. К. Западно-грузинские сорта винограда. Кутаиси, 1936.
11. Негруза А. М. Эволюция культуры риних форм винограда. Доклады АН СССР, XVIII, № 6, 1938.
12. Сабашвили М. И. Почвы влажной субтропической зоны Грузии. Тбилиси, 1936.
13. Старосельский В. А. Закавказские сорта винограда (Шорпанский и Кутанский уезды Кутаисской губ.). Тифлис, 1903.

ოჯალგეში

წითელკერძიანი ვაზის აბორიგენულ ვიშებს შორის ოჯალგეში საქართველოში მკვლადანაწევა ცნობილია. იგი გავრცელებულია უმთავრესად სამკერძლოს მთიან რაიონებში და როგორც წარსულში, ისე ამჟამადც მისკან აუერებენ მჭეი შეფერილობის მაღალხარისხიან სუფრის წითელ დვინის.

სამკერძლოში ადგილობრივ მურნეთა შორის და აგრეთვე ზოგიერთი სპეციალური ნაშრომის მახვევით ოჯალგეში ცნობილია შონურის და სეანურის სახელწოდებითაც (8, 7, 14).

ადგილობრივ მჭეწვალთა დასტურდება, რომ ოჯალგეში სამკერძლოს უმჯეფესი ვიშია და თავისი ბოტანიკური და აგრობიოლოგიური ნიშნებით ზონტის ვაზის ვიშთა წეებს მიეკუთვნება. ამას დასტურებს პროფ. ა. ნეგრელის (16) ვაზის აბორიგენული ვიშების კლასიფიკაცია, რომლის მიხედვით ოჯალგეში ეკუთვნის *Prul. pontica subpral. Georgia Negr.*-ის აჯეფს.

თუ როდის წარმოიქმნა ოჯალგეში, ამ სად იგუ მისი გავრცელების პირველი კერა, აუერ კიდევ არაა საბოლოოდ დადგინილი, სოლო როგორც ამას აჯად. იგი, აჯასამიშვილი (8) გადმოკვებებს სართოდ ცნობები ქართული ვაზის ვიშთა წარმოქმნის შესახებ ამ არის ადვილი.

მიგზაური მარდენი (6), სოლო უფრო მოკვიანებით სკაუთავანი ნაშრომებში მტედ საინტერესო ცნობებს გეწვადან მეწენსებობის სპეციფიკურობის შესახებ სამკერძლოში და ამავე დროს მტერულ დვინობებს მაღალ მეფხეებს ახლკვეფ. უნდა ვიფიქროთ, რომ იმდროინდელ ვენახებში გავრცელებულ ვაზის აბორიგენულ ვიშებს შორის ოჯალგეში უდჯად წაშენი ვიშა, ვიანიდან ვაზის რამდენიმე ათეული ეკავრნილი ვიშინდა იგი ამჟამად მჭეწვარა გამოირჩევა, როგორც მტედ მაღალხარისხიანი პროდუქტის—ორიგინალური ტიპის დვინობების მომცემი ვიში. უჯადდვება იპურობს თვით ვიშის სახელწოდება „ოჯალგეში“, რად კიდევ მტედ ამტკიცებს მის აბორიგენობას სამკერძლოს რაიონებისათვის.

აჯად. იგი, აჯასამიშვილის განსარტებით (8), ოჯალგეში ვაზის მაღალხარისხის გამოსატეული მტერული ტერმინია. „აუ“ ნიშნავს სეს, სოლო „ოჯალგეში“—სესე ასამეებს ვაზს ანუ სახეიფის. ამკვარად, ოჯალგეში სესე ასამეები ვაზის აღნიშნული ზოგადი სახელწოდება უოფილია. ეს სახელწოდება, ამავე მკვლეურის ანროთ, სამკერძლოში, კანსაკურთებით მდ. ტეხურის სეობაში, მტედ ვაჭროვ გავრცელებულ ვაზის ვიშს „სეანური“ მტრნიხია. აჯად. იგი, ნაკამიძის მიხედვით (15), „ოჯალგეში“ ნაწარმოები უნდა იგოს ვენახის ნაკვირბი ადგილმდებარეობის აღნიშნული მტერული სიტყვისან „აუა“ (შე). აჯადან „ობჯალგეში“ ანუ სამსურეი ადგილმდებარეობა, შხვაჯე ადგილია. ამ სიტყვიდან დამხინჯების მედგაკ თითქმის წარმოიგება „ოჯალგეში“, რაც ანაბამეურებლად გეწვევებით, სოლო აჯად. იგი, აჯასამიშვილის განსარტებით სავებით კანსაკურთებლად მიგვანია.

სამკერძლოში გავრცელებულ ვაზის შრავალ აბორიგენულ ვიშთაან ქართველ მურნებს მხოლოდ და მხოლოდ ამ ვიშისათვის უნდა ჰქონდეს მტრმეფული „ოჯალგეში“ და იგი, როგორც სპეციფიკური ბოტანიკური ნიშნებით, ისე აგრობიოლოგიური და სამკერძო თვისებებით ვაზის კველა ადგილობრივ ვიშსე მაღლა მდგომია, უმჯეფესი დროიდან უნდა ატარებდეს ამ სახელს.

ცნობილია, რომ ვაზის ფორმირების ეროერთ საფუძველს მისი ვიშის სპეციფიკური ნიშნები წარმოადგენს (ხრდის სიმლიერე, ასოსების უნარი და სიმაღლე ან სიგანესე კანვიარების მიდრეკილება); ჩვენი ანროთ, „ოჯალგეშისთვის“ ამ სახელის მიკუთვნება თვით ამ ვიშის სპეციფიკიდან უნდა გამოდინარეობდეს.

დაკვირება ცსადვიფს, რომ სამკერძლოში დაბლადან ფორმირებული ოჯალგეშის ვაზი ვერ აღწევს ვიშისათვის დაბასიათებულ მმლავრ ზრდა-კანვიარებას და ამავე დროს მცირე მოსავლსა და უფრო მდარე დონისების პროდუქციას იძლევა. ამავე პირობებში ამაღლებული ფორმით ან ოლისნარად ფორმირებული იგივე ოჯალგეში ვიშარდება ვიშისათვის დაბასიათებელი სიმძლავრით, თანაც უსე მოსავალსა და საუკეთესო დონისების პროდუქციას იძლევა.

სანკარბოლი დაკვირვების მედგაკ ქართველმა მურნემ სწორედ ამის საფუძველზე სამკერძლოს ვაზის ვიშებიდან გასამრავლებლად პირველ დონეში მარიათა კველასე უკუფიში, გაფორმა იგი მაღლადან ან ოლისნარად და ამის გამო მტარტვა სახელად ოჯალგეში, ე. ი. სესე ასამეები ვაზი.

სამკერძლოს რაიონებში გავრცელებული ვაზის აბორიგენული ვიშების დეტალურდ მჭეწვალისან გამოირკვა, რომ ვაზის ადგილობრივი ვიშები, რომელთა თავიანთი საკუთარი სახელწოდება აქუთ, ურთიერთისკან მკვეთრად განსხვავება ბოტანიკური და აგრობიოლოგიური ნიშნებით და მათ შორის ოჯალგეში თავისი სპეციფიკური ნიშნებით ურელად განსხვავებულ, ორიგინალურ ვიშს წარმოადგენს.

ურადდვება იპურობს სამკერძლოში გავრცელებული სინონიმი ოჯალგეშია—„შონურია“ ანუ „სეანურია“.

ერთი მხედვით, „შონურია“ ანუ „სეანურია“ ვიშისი სადკურობის მარეკული სიტყვა უნდა იყოს. საფირებლად ოჯალგეშის გავრცელება წარსულში მდ. ტეხურის სეობის სეში წელით, კვემო სეანურის მოსაზღვრე ტერიტორიაზე, საიდანაც დროთა ვითარებაში უნდა მომხდარიყო ვიშის ამ სეობის ქვემო ზონაში ნამონდვლება, ანდა კვემო სეანითიდან გეშობტანა, მაგრამ სათანადო მასალის უქონლობა და აგრეთვე სეანობში ვაზის კულტურის აზარსებობა საფუძველს გეძლავს დაკანსება, რომ „შონურია“ არ უნდა წარმოადგენდეს ვიშის სადავრობის მარეკებულ სახელს.

საუკრადდება ამ სინონიმის წარმოქმნის მტორიანი ანსხედა, რომელიც მოგეწოფეს სამკერძლოს რაიონებში მომუშავე მეწენახებში დ. სურბამა და ი. მაღასამიამ და რომელიც უფრო ნოცენტარისა ჰქავს.

აქნიშნულ პირთა გადმოცემით „შონურია“ მტრსახელად მიკუთვნებული უქვს ოჯალგეში თვით სამკერძლოს მკვიდროთა მტერ იშის გამო, რომ სამკერძლოში ოჯალგეშის უფრების კრეფა დიდი დაკვიანებით წარმოებდა, უოველ შემოსევაში არა უდრეს დეკემბრის ოჯალგეშის უფრებში ამ შერიოდისათვის წელის აროტულების მედგაკ მასობრივად მტეკნებობა, რის გამოც მარცვლები მტერის კონცენტრაცია მატულობდა. ამკვერი უფრმისანად დაუქნებელი დვინო უოველვის გამოირჩევა მდვიარი შეფერილობით, პარმონიულიობით და საკმაოდ მაღალი დეკომოლინანობით (13—14,5%), ოჯალგეშის დვინის ასეო დიდ სიმაჯრეს მტერული მოსასლეობა სეანის ძალასა და დონეს აჯარებდა.

მადრიო ოდჯალეში

ლენინსმა და აღმოსავლეთ კავშირის სახელმწიფო ფართოდაა გავრცელებული წითელკურბანის გერია აგრეთვე „ოჯალდების“ სახელწოდებით. აზნისმული ჯიშის მქონეების შედეგად დადასტურდა, რომ გერიაში გავრცელებულ ოჯალდს არავითარი კავშირი არა აქვს სამხედლო მებრუნ ოჯალდთან და სახელწოდებას შედეგში აერთებს.

სოკოვა დაუბრუნდა და ფლორესიის გავრცელებამდე ოჯალდის მდიანი ბლომად უფროდა გამწვანებული მარცხენარ გვერდის რაიონში—მდ. ტეხურისა და ახალის სოფლებში, იგი მოიპოვებდა აგრეთვე ცსკაიას, ჩხორიწყის, წაღუნჯისისა და ზუგდიდის რაიონებში.

პროდუქციის სარისხობრივ მასწავლებლის მიხედვით განსაკუთრებით გამოირჩევა მდ. ტეხურის სოფლებში—სალხინის მუკუნსების ზონის კირნარ ნიადაგზე გამწვანებული ოჯალდები. სამხედრო მოპარება დალიანა ოჯალდების სველიანი ნაკვეთები შექნა სოფ. სალხინში, სოფლი მუდგონი დალიანის სიბჭემ მიერაქმა 1980-იან წლებში ყიდვე უფრო გააფართოვა ოჯალდების ნარეობა და 1912 წლისათვის იგი 16 ჰექტარამდე აიყვანა.

ვენახების გამწვანება მურტი აწარმოება ნამუხების სახით ფლორესიამდე მდ. ვანის საბრუნებზე, როგორც გადმოგვცემენ, უკრემის დიდი დაჯიანებები კრეფდნენ— ლეგოლი დასაწყისში და ზოგჯერ უფრო გვიან; ამის გამო უკრემი მასობრივად ჩამოსრბობდა, ამაგარი უკრემიდან ჰუბაზე დადგებულ ღვინო მდიდარი მუფრელოებისა და მტვერ ალკოჰოლიანი გამოდიოდა (14—14,5%), ამ ღვინოს სათანადოდ გადამუშავების შემდეგ ბოთლებში ასხამდნენ და სპეციალური წარწერით უცხოეთშიც კი ვაჭარდნენ.

1918—20 წლებში ავღილობრივმა მოსახლეობამ ეს ვენახი ანახა და ნაკვეთი საკარმიდამოდ დაინაწილა. 1927 წელში ის იგი ეკადება „სამარტესტ“. ამ უენახსწავლა მოპარობის მითითებით ჩამოვალბა ოჯალდების საბჭოთა მუერნობა, რომელიც შემდეგ სალხინის კოლმეურნებისა გადგება.

ამჟამად სალხინში ოჯალდები გამწვანდება 14 ჰექტარზე, დამუხობლია ფლორესიამდე მდ. ვანის საბრუნებზე და ფორმირებულია დაღვარად ქართული წესით.

ოჯალდები გარდა სამხედროის რაიონების წარმოდგენილია არაფრეუ მხარის რაიონის ბასვის ჩხაქურის საბჭოთა მუერნობაში 1 ჰექტარამდე. იგი ცხვრება საქარის სავდელი ხავერდის ვანის კოლქეობაში, აფხაზეის ასსრ-ში სოფ. ბოშორის დასაბრუნებელ ტერიტორიაზე, სოფ. ადამისკელთ სარბოთეობაში იგი მცირე მასივების სახით გავრცელებულია სირის საბჭოთა მუერნობაში (ჩილდის რ-ნი), მუკუნსებოა-მუღაივობის ინსტიტუტის ბაზაზე ქ. თელავში, მუხრანის სასწავლო მუერნობის ეახანის გარეოვლების კოლქეობაში (მცხეთის რ-ნი) და დიღმის საბჭოთა მუერნობის ვანის კოლქეობაში.

საბრთველის გარეუ ოჯალდები ცნობილია საფრანკოში ამაღლორეუ ბიულის შირ მუქნილ კოლქეობაში. ეს ჯიშით ბარის ლონგელს დადასტურება ქეთისიდან, რეგენი გავრცელებული ვანის 25 ჯიშის მასალათან ერთად.

1953 წლის აღწერით სამხედროის რაიონებში ოჯალდების საერთო ფართობი შეადგენდა 51,1 ჰექტარს.

სამხედროის ოჯალდების ფართობი მუდგენიარადა განაწილებულია: ცსკაიას რაიონში—4,14 ჰექტი, გვერდის რაიონში—29,14 ჰექტი, ზუგდიდის რაიონში—5,6 ჰექტი, წაღუნჯისის რაიონში—5,13 ჰექტი, ჩხორიწყის რაიონში—7,0 ჰექტი.

ოჯალდების ფართობი ცალკეულ რაიონებში ვენახის საერთო ფართობთან შედარებით მეტად მცირეა და იგი 2,5%- არ აღმატება. მისი ფართობის ამაგარი სიმცირე, ვებს გარეუა, გამოწვეულია ვანის დაღვარად გამწვანება და მცირე დეტერითვის შედეგად ნამუხებოვანად მუქმირებელი მოსავლიანობის რისკით. სამხედროის რაიონებში ამ ჯიშმა ვერ კიდევ ვერ მოიპოვა ფართო გავრცელება.

სამხედროის რაიონებში არსებულ დაღვარ ვენახებში მირიოდა ჯიშს წარმოადგენს იმერული ფლოკოკორი, რომელმაც როგორც ზრდა-ანვიარეობა, ისე მოსავლიანობა მოსახლეობის დასახსრებული სიყვარული და პაციენცია დაიმსახურა.

პრესპეტული გვერდი გოვალისწინებელია ოჯალდების ფართო მასივების მუქნილ სამხედროის მონარონებზე და მოსახლის გაზრდის მიზნით ჯიშისათვის სპეციფიკური აგროტექნიკის დამუშავება.

1965 წლისათვის სამხედროის რაიონებში ოჯალდების საერთო ფართობი აუგნილი უნდა იქნეს 540 ჰექტარამდე. ოჯალდების ფართობის მომეტებული ნაწილი გამწვანებული იქნება გვერდის რაიონისა და ზუგდიდის რაიონებში. რაღვანე ოჯალდები ფლორესიის მხარით ნაწლებამდგა, მისი გამწვანება მომავალია იწარმოებს ნამუხების სახით ფლორესიამდე ვანის საბრუნებზე.

ბოტანიკური აღწერა

ახალგაზრდა ელოტი. კვირი გაბლის პერიოდში მოთვითა და ონჯე მონილოლ უფრო იქნება დალიანი ჰირველი ნორჩი ფოთლი ფლორესი და მუხანა, მოყვითალო ან მუქი მოყვითალო უფრო ახლავს და სქელადა დაგარული თორი ბუჩქისებრი ბუხსით. ფორტიკის ქვედა მხარე ქვისებრ დაგარულია თორი ბუხსით, რომელზე ნამუხებო-საქენ მოყვითალო უფრო გადამკრია. ფოთლის უქნი თორი ბუჩქისებრი ბუხსითადა დაფრავლი. მომდგენს მორე და მისამ ნორჩი ფოთლი ზედა მხარეში მოყვითალო-ინფერია. ფორტიკის კიბილებს და მარტებში ღია მომუხანა ფერისა. მუხსეა მორე ფოთლის ზედაზედა საქენებ კმნჯა, მესამეს კი მცირე, ქვედა მხრიდან მათ ქვისებრი მუხსეა ახსნათვის. ახალგაზრდა ელოტი მცირეადა დაფრავლი მონარონებრი ბუჩქისებრი ბუხსით. მუხსეა მდიდრება ელოტიის წყვისიდან, ელოტიის მრგვალია, კალი მხარე მუხანა, მორე მოყვითალო-ინფერია.

ერთწლიანი რქა მუქი მოყვითალო ან ღია წაბლისფერი. საშუალო სისქისი, დიამეტრი 7—9 მმ-მდე. მუსლო-მორისის სიგრძე 7—12 სმ აღწევს. იგი მცირეადა დაგარული მონარონებრი ბუხსითა და მუსლომორისების განწვავი სესტი სოლები კმნჯა.

ფოთლი. ზრდადამთავრებული ფოთლი საშუალო სიდიდისა, სიგრძი 15,2 და სიგანე 16,6 სმ. ონჯე განივ-ოვალური და თითქმის მორგვალი, მცირე დაწვეული. ფორტიკის ზედა მხარე წრიული ბუჩქისებრი ან ბაქისებრ დაწვეული. მოყვითალოში მარტებრ-ღარისებრი, იმითადა მრგვალი ან ნაწირობით კვეთს ჩამოტეხული. ფოთლის ქვედა მხარე ქვისებრი დაგარულია მონარონებრი ბუხსით. ფოთლის უქნის ამონაკვიო უყველთვის ღია და უცვლელია. ფორმით იმონებრი, უფრო ხშირად თანხორვერდებიანია. ცხვრება აგრეთვე ამონაკვიო ისევე იმონებრი, მაკანე უფრო ჩადრება-ვეული ფეხით. ზედა ამონაკვიო მცირედა ჩაკრილი ან საქამოდ მჭერილი ეოსე აქვს. ქვედა ამონაკვიო უნიმუნელოა ჩაკრილი.

ნაკვიოის წყვის კიბილები სამკუსიდიგებია, ამონაკვიო-ვერდებიან და მასევეწერინი. ცხვრება აგრეთვე სამკუსიდიგებია კიბილები, მომრგვალებულწერინი და სრისებია სამკუსიდიგებია, ცალკვერდსაწვეული. მორეული კიბილები ამავე მოყვითალობაშია.

ფოთლი საშუალოა. წყვის ნაკვიო ფოთლის ფორტიკანამ ქვის ბაჯე ეოსეს, იმითადა—სწორს.

ფოთლის ქვის მუერდება შუა მოკარ მარჯვან 0,8—1,1 უღრის. უქნი მღორე მცირეადა დაფრავლი ბუხსით, იგი მოყვითალო ღვინისფერი, სოლო ფრქვანის ინფეროდ გადადის. ეკვილი ორბქისინია, ნორმალურად განვითარებული მტერინებოთა და ბუტოთი. ეკვილი 5 მტერინაა, ცხვრება აგრეთვე 6 და იმითადა 4 მტერინაზე. მტერინების მათვის მუფრავდა ბუტოისთან მტერებს 1,3-დან 1,5-მდე; ბუტოს ნაკვიო თითქმის მრგვალია და მოკარ-წრიული ეკვი აქვს. ეკვილები რაოდენობა ეკვილები 200—350 აღწევს.

მტეკანია. მტეკანის უქნის სიგრძე 5—7 სმ აღწევს. მტეკანი საშუალოზე მცირეა, მისი სიგრძე 8—14 სმ, სოლო სიგანე 5—10 სმ უღრის. დიდი მტეკანის სიგრძე 16 სმ აღწევს, მცირესი კი—7,5 სმ. მტეკანზე საშუალოდ 75 მარგვალია.

მტყენის ხუროთა ფორმა ცილინდრულ-კონუსისებრია და ხშირად ფორიანი. ფორის სიგრძე მტყენის სიგრძის ნახევარს აღწევს. მტყენი საშუალო სიმკვრივისაა, ცხველება ისევე მტკნარია, როგორც უქვის 1/2 კასხვებულია; დანარჩენი ნაწილი კლერითიერი პალახისებრია, რომელიც ღია შერე და მოწითალო-ღვინისფერი ეკადის.

მარცვლი უქვის სიგრძე საჯდომი მაღალითურთ 1-6 მმ აღწევს. იგი მოწინა ან მოწითალო-ღვინისფერია. საჯდომი მაღალი და მძიმეპეტილი და განგრეკონუსისებრია. მარცვლი საჯდომი მაღალზე მტკიცედაა მარცვლებული.

მარცვლი იმ შუი ღერუა (თითქმის შავი), საშუალო სიღრმისა ან საშუალოზე მცირე. მისი საშუალო სიგრძე 13,4 მმ, ხოლო სიგანე 12,5 მმ აღწევს. დიდი ოვალური. მსხვილი მარცვლის სიგრძე 15 მმ, სიგანე—14,4 მმ აღწევს. წერტილი მარცვლის სიგრძე 10 მმ, ხოლო სიგანე 9,5 მმ ურის. მარცვლი შუა წერტილი ეახრია, ბოლო მოკვეთებული აქვს და სიმბოლო-რულია. იგი სასმეო სტენდინანია. კანი რბილითა ავიღილად იხილება. საჯდომი წყნარია. მტყენმა მარცვლები არათანაბრად შროვდება, რაც ოვალუმის დახასიათებელი ნიშან-თვისებაა. მარცვლი საჯდომად დაფარული ივლით.

წიპაჲ. მარცვლი 1-4 წიპაჲ, უფრო ხშირად გვხვდება 2 წიპაჲ. წიპის სიგრძე 6-7 მმ, ხოლო სიგანე 3-3,5 მმ აღწევს. წიპაჲ ითვს ეკონუსური, მუცლის შირდის კიდურების გამჭვირე—მოთივარად. ქლანა ოვალურია და საჯდომი ეკონუს-ხული; მოთავსებულია ხურდის თითქმის შუა ნაწილში, ზურვის შირდის მხარე მკლავს. ნისკარების სიგრძე 2 მმ აღწევს. თითქმის კველა თესლის ნისკარტის წვერი მოუფიფრო-მომავლად გუბითა დაფარული.

აგრობიოლოგიური დახასიათება

გვეგვკრონის რაიონის სოფ. ხალხისონ ზონაში ოვალუმის სავეტერინო პერიოდის სახერმლომა კვირტების კალიდინ ეურზის სრულ სიმწიფეზე 220 დღეს, ხოლო სავეტერინო პერიოდის ხუროთი ხანგრძლიობა ფოთლოვანების დაშორებით 244 დღეს ურის. ვეგეტაციის თითქმის ასეთვე ხანგრძლიობა ასხისათვის ოვალუმს წარუვარების რაიონის სოფ. ნაიფის ზონაში. ამ სავეტერინო პერიოდის ხანგრძლიობა 238—240 დღეს აღწევს.

მუცენსობა—მუცენსობის ინსტიტუტის ოვალუმის სავდელი სადგურის ბასზე ოვალუმის სავეტერინო ფაზების ხანგრძლიობა კვირტის ცაბის დასწავლულია კვირტის სრულ სიმწიფეზე მუცენსობის 157—185 დღეზე, საშუალოდ იგი 173 დღეს ურის.

შეკით მოყვანილ ცსრილში მოყვანის ოვალუმის სავეტერინო ფაზების შესვლობა კვირტის ცაბლის დასწავლულია ეურზის სრულ სიმწიფეზე (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1

ოვალუმს სავეტერინო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზის მუცენსობა		წინა		შუა		შეკით		სრული		სრული	
დაკრძალვის წარმოების ადგილი	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა	მუცენსობის ხანგრძლიობა
სოფ. ხალხისონ (ვეტერინო-რაიონის რაიონი)	3 წელი 153	51 V	28. V	10. IX	10. XI	220	396 I				
მუცენსობა—პერიოდის ოვალუმის ხანგრძლიობა	157	22. IV	13. VI	8. IX	13. X	173	345.6				

როგორც მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ხალხისონა და ნაიფის მუცენსობის ზონებში (სამეგრელო) ოვალუმის სავეტერინო პერიოდის ოვალუმის მუცენსობის ზონასთან (კახეთი) შედარებით საჯდომი განხერმლოებულია და ეს სხვაობა 45—46 დღეზე აღწევს, რაც გამოწვეულია, პირველ კოლიბს, კახეთში ამ ვიზის სავეტერინო პერიოდის ციან დაწვებით (23. IV), ხოლო სამეგრელოში ვაზის მუცენსობით ნადარდო კანვიარებით (3—5. IV). გარდა ამისა, სამეგრელოში მუცენსობის განხერმლობა ხიბისა და ტენის სიუფის მუცენსობის ვეგეტაციის განხერმლოებით და ამის გამო ეურზის კვიან დაწვებით (6—10. XI).

ცალკეული ბიოფაზების მიხედვით განხერმლოებული სურათი-ვეგეტაციის ფაზის შესვლობაში. მაგალითად, სოფ. ნაიფისა და ხალხისონის ოვალუმის ზონებში ვეგეტაცია საშუალოდ 25—28 მაისს იწყება, ხოლო ოვალუმის ზონაში—თითქმის ორი კვირის დაგვიანებით (13. VI).

მეგრელოში სურათი ეურზის სიმწიფის ფაზის დასწავლულია შირი. როგორც ცხრილიდან ჩანს, ოვალუმის ეურზის ოვალუმის ზონაში დაწვების იწყება მაშალოდ 8. IX-სათვის, ხოლო ნაიფის ოვალუმში 5. IX-სათვის და ხალხისონში 10. IX-სათვის.

სამეგრელოში მეგრელო განხერმლოებული ეურზის სრული მწიფის ფაზა. მეგრელოში პერიოდის სიხისა და ტენის მოქმედების მუცენსობის ვეგეტაციის განხერმლოების ეკონუს-ხული და ხალხისონის ზონებში ეურზის სრულ სიმწიფის დაწვების ნოემბრის შუა რიცხვებში (საშუალოდ 10. XI), ხოლო ოვალუმის პერიოდში აღნიშნული ფაზა საშუალოდ ოქტომბრის შუა რიცხვებისათვის მოაგრდება, მაგრამ, როგორც, მაგალითად (5) მონაცემებით მტკიცდება, ინსტიტუტის ბასზე (ოვალუმ) ამ პერიოდისათვის ოვალუმის ეურზის მუცენსობა 19/9 არ აღემატება.

როგორც შეზღაღნიშნული მასალიდან ჩანს, ოვალუმში მეგრელო სავალი კომბა ჯგუფის ეკონუსის. მისი სამეგრელოში რეგულბრეც ვეგეტაციის პირველ დეკადში, კრეფენ. სამეგრელოს რაიონებში მრავალ წლის მანძილზე წარმოებულ დეკადებებთან საუფრეზოდ ირეკება, რომ ოვალუმს თავისუფლად შეიძლება მოიყვაროს ნოემბრის შუა რიცხვებიდან, რადგანაც ეურზის ამ დროისათვის სავსებით შეიძლება, მაგრამ როგორც დაგვიანება უფრო მანძილში ილია, ვინაიდან ამის მუცენსობა ეურზის არსებული წყალი მცირდება და შუქის კონცენტრაცია იზრდება, რაც ღვინის ხარისხზე, ცხადია, დაგვიანება მოქმედებს.

რეის შოქმ იწყება. სამეგრელოს თბილი და ტენიანი ვაზის პერიოდები, მოუხედავად ვაზის ვეგეტაციის განხერმლოებისა, ერთიანი რეს სრულ მოწიფეობის აღწევს ეურზის მანძილში სიმწიფის პერიოდისათვის და ამის დახასიათებულ ვეგეტაციის დეკადში. ასევე სრულ მოწიფეობის აღწევს ვაზის რეს ბასების სახეობა მუცენსობაშიც (მასხარაის რაიონი), სადაც აღნიშნული ვიზი ერთ პერიოდზე განეხედავება.

ვაზის შირის სიმდიდრე დაგვიანება ცხადყოფს, რომ სამეგრელოს კოლონიურ პერიოდში მაღლარად მოზარდი ოვალუმს საჯდომი მძლავრი ზრდა-განვითარებით სხისათვის. მოუხედავად მოუხედავებისა, ამ ვიზის მაღლარები სულმწიფეობის ამინდის დროს ამგვარად მძლავრ ვეგეტაციურ ნაწილებს ივითარებს და ცალკეული რეგების სიგრძე ხშირად 3 მ აღემატება. ასეთვე მძლავრი ზრდა ასხისათვისა ოვალუმის მაღლარების წარსულშიც, რასაც დასტურებს როგორც ადგილობრივი მუცენსობა ეკონუსობა, ისე მრავალი წერილობითი მასალი.

დახლარად ფორმირებული ოვალუმის ვაზის ზრდა როგორც სამეგრელოში (ნაიფის ხალხისონ), ისე გურამში (ბახვის საბჭოთა მუცენსობა) და კახეთში (ოვალუმ) საშუალოა, ხოლო სოფ. მუცენსობაში საშუალოზე მცირე (ბახვის საბჭოთა მუცენსობა). ვაზის სიანადიდ მოყვანის მუცენსობა ცალკეული რეგების სიგრძე 1,5—2 მ აღემატება.

შოსავლ იანობა. მაღლარად მოზარდი ოვალუმის მოსაკული ამგვარად ცხადყოფს, რაც უჭუალოდ დაგვიანებულია ვეგეტაციო პერიოდში ამინდის პერიოდთან. საშუალოდ ერთი პერიოდი მაღლარად ვაზის მოსავალი 30 კგ-ზე აღწევს. ადგილობრივი მკვიდრია ეკონუსობით, აგრეთვე კრ. შ. სურმავას ცნობით, რომელიც დიდი ხანა შუამაის მუცენსობის ეკონუსობის რაიონში, ოვალუმის ცალკეული მაღლარად ფორმირებული შირების მოსავალი ხშირად 65—75 კგ აღწევს, საშუალოდ კი 60 კგ ურია. უფას გარეშე, რომ წარსულში ამ ვიზის უსეგმოსავლიანობა ეჭვს მიყვარს ჩინში ფოთლოვანებისა და სოკოვან ავადმყოფობათა არარსებობა და ამის მუცენსობა ვაზის მძლავრ ზრდას და ვეგეტაციური ნაწილების ნორმალურ კავითარებას.

დაგვიანებით ირეკება, რომ დახლარად უზრდილი ვაზის მოსავალი მაღლარად მუცენსობით მცირეა, რაც განხერმლობა შირის მცირედ დატვირთვით — ვაზების ნაჯვლები განხერმლოებით გამო.

ჩვეულებრივ ოჯახში მოსავლის პირველ ნიშნს იძლევა დარგვიდან მე-2, მე-3 წელს, სოლი სრულად ჰოსხმას იწყებს მე-5 წლიდან.

სოფ. საღისინის კოლმეურნობაში ოჯახების მოსავალი ნაკვეთების სიმუხრის ცაშ ნაშალოზე მდინარე, ერთი ჰექტარის საშუალო მოსავალი 35 ცენტნერს არ აღემატება, სოლი შემდგომრებულ ფართობზე გადავანით იგი აღწევს 40—45 ცენტნერს. თითქმის მსგავსი სურათია ბაჰვის საბჭოთა მეურნობაშიც, სადა სამი წლის დაკვირვება საშუალო მონაცემების მიხედვით ჰექტარზე ოჯახების მოსავალი 35—40 ცენტნერით განისაზღვრება. წლებურების რაიონის სოფ. ნაკეთუს ეკის სპეციალური ნაკვეთი კი ოჯახების მოსავალი ჰექტარზე გადავანერხობით 45 ცენტნერს აღემატება.

ქუთაისი მოვანდელ ცსრბოში მოცემულია ცნობები დაბლარად ფორმირებული ოჯახების მოსავლიანობის შესახებ სალხინოში, ნაკეთუსი, ბასქას და თელავში (იხ. ცსრ. 2).

ოჯახების მოსავლიანობის მაჩვენებლები ცსრბო 2

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ეკის ფართობი	ვაჭვ დარგვის სიღრმე (სმ)	დაკვირვების რაოდენობა	ეკის ფართობი (სმ)	დაკვირვების რაოდენობა	ეკის ფართობი (სმ)	დაკვირვების რაოდენობა	ეკის ფართობი (სმ)	დაკვირვების რაოდენობა
სოფ. საღისინი (კავკასიონის რაიონი)	ქართული	14	75	1,4	1,65	110,6	45		
სოფ. ნაკეთუსი (წალენჯიხის რაიონი)	"	12	72	1,5	1,70	116,0	48		
ბაჰვის საბჭოთა მეურნობა (მთაწარის რაიონი)	"	12	74	1,3	1,60	108	41		
თელავის საცდელი სადგურში (თელავის რაიონი)	"	12	84	1,5	1,75	110	47,5		

როგორც მე-2 ცსრბიდან ჩანს, მსხმობიანობის კოეფიციენტი მერყეობს 1,3-დან 1,5-მდე, არის შემოსევებით, როცა იგი 1,7 ადრეტება, სოლი საშუალოდ 1,3 უდრის. რტახე სშირად ორი მეტყანე ვითარდება, სოლი ითვისება—ერთი. ოჯახების მეტყანის წინა დასახელებულ ადგილებში 108-დან 116 გ-მდე მერყეობს, სოლი საშუალოდ 112 გ უდრის. ამრიგად, საშუალო მოსავალი ერთ რტახე 145,6 ც შეადგენს, სოლი მთელი ეკისის საშუალო მოსავალი 10—12 კვირითი დატვირთვის შემოსევებით 1,3 კმ აღწევს. ჰექტარზე გადავანით ოჯახების მოსავალი მერყეობს 41—47,5 ცენტნერს შორის. ვჭვს გარეშე, რომ ფორმირების მეტყანეში, მოსავლიანობის მერყეობითა და აგროტექნიკის სწორად გატარების საფუძვლზე მოსალოდნელია ოჯახების მოსავლის მნიშვნელოვნად გადიდება (არსებული თან დადრებით თითქმის 1,5—2-ჯერ). ამის დამატიციებელია სოფ. წალენჯიხის კოლმეურნე კვარაცხელიანის მიერ თავის საკონდიტო ნაკვეთზე განქმეებული ოჯახში, რომელიც ფორმირებულია ქართული ეკისით ორ საწაოფეზე. როგორც ნაკვეთის მფლობელი კადმირცხელიან და აგრეთვე ჩვენი დაკვირვებითაც დადსტურად, ერთი ძირი ოჯახების საშუალო მოსავალი 2 კმ აღემატება, სოლი ჰექტარზე გადავანით 70—80 ცენტნერს შეადგენს.

სოკოვან აუადმყოფობათა და მავნებლების მიმართ გამალობა. სამეტრულის თილ და ტყინან კყოლოტიერ პარიობებში სოკოვან აუადმყოფობათა მოქმედება ვახე მლიერი. პარიობებში აუადრეან მაღლარი ვახეები, რომლებიც მოვლა ვახეების მაღლა აზრდის ეამო თითქმის შეუვლელები ხდება. დაბლარი ვახეები კი შეწამლების ოპრაციებით დროულად და წესისამებრ ხატრების შემოსევებით თითქმის დაცული აუადმყოფობათა მოქმედებისაგან.

დაკვირვება ცხავაოფს, რომ ოჯახების გამალობა სოკოვან აუადმყოფობათა მიმართ სუსტია. განსაკუთრებით იგი ადვილად აუადრება ნაერთი და, თუ დროულად არ იქნა გამაყენებული ოტირდითი წამლობა, მთელი მოსავალი ნადრტრდება. თელავის სავდელ სადგურის მახალეების მისეფდით თელავის ზონაში (კენჭურითბეტულ მაზახე) ოჯახში კუჭვის გამალობას იქნეს აუადმყოფობათა მიმართ, რაც, სწენი აზრით, აიხსნება ამ ზონის შედარებით მსრალი კყოლოტიერი პარიობებით.

ოჯახების გამალობა ფილოქსერის მიმართ მტად სუსტია. სწორედ ამით აიხსნება იმ ფაქტი, რომ საკუთარ მიწზე აღმინებული კიბი მსოფლივ ითითო-ოროდ პირის სხით არის წარმოადგენილი სამეტრულის მიისხირა მიკროარიონებში, რომლებზე სუსტად არის განვითარებული და ამის მეტყველ მცირე მოსავალს იძლევა. ნაკვეთების სხითი განქმეებულ ოჯახებში, თუ იგი სათანადოდ მოვიდლია და გუორმეებული, მღიერ იზრდება და სორმალურ მოსავალს იძლევა.

ოჯახების აფინიციტი ფილოქსერაგამლე ვახის საბირვებით მეტყველებლია. პარიობული დაკვირვებით ირკვევა, რომ ნაკეთუს ზონაში რიზარია X რტახეების 3309 პიბრიდზე დამწობლდ ოჯახებს; დამაყუთიფილებელი ზრდ-განვითარება აჭვს და მოსავალზე კარგს იძლევა. ბაჰვის საბჭოთა მეურნობაში რიზარია X რტახეების 3306-ზე განქმეებული ოჯახები დამაყუთიფილებლად იზრდება და კითარდება, მაგრამ მცირედ დატვირთვის ეამო (ფორმირებულია ქართული წესით ერთ სამამულე-სახყოფეზე) სორმალურ მოსავალს არ იძლევა.

ზრდ-განვითარების მსრეუ ასეფიფე სურათია საღისინის ზონაშიც. რიზარია X რტახეების პიბრიდების გარდა ამ მიკროარიონი საბირედ გამოქმეებულია ბერლანდიერი X რიზარის პიბრიდებზე; დასახელებულ საბირედზე ოჯახული კარგად ვითარდება. კალიფების კარბონატებით მდიდარ ნიადაგებზე, სადაც ოჯახების განქმეება იქნება მოსავალი კათალიციონებული, მისაწაწინილად მეტყანია საბირედ გამოქმეებულ იქნეს ბერლანდიერი X რიზარია 5 ბბ. დაკვირვება ცხავაოფს, რომ აღმინებული საბირე (კრიიანი ნიადაგისაში) დიდი გამალობასა, მტყარების დიდ უნარზე იქნეს და ამავე დროს ეახე დამწობილი ვახეები საყესითი სორმალურად იზრდება, ვითარდება და მოსავალზე კარგს იძლევა. ამიტომ კართი მდიდარ ნიადაგებზე ოჯახების შემდგომი განქმეება ბერლანდიერი X რიზარია 5 ბბ საბირედზე უნდა მოხდეს.

დამოკლებულია გარეშო პირობებისაგან. როგორც ზეშაო ტკონდა აუადმყოფი, სამეტრულობი ოჯახების განქმეებული პერიოდი მტად განსტრდობულია. შემოდგომის ეკანალობა სხირი წვიმების დროს, განსაკუთრებით ამინდ, თუ კიბი განქმეებულია დაბლობ ადგილებში, უკრბინს დაწვივება მაღლან ფარდება, რაც ურყოფითად მოქმედებს დღეის ხარისხზე. ამიტომ მაღალხარისხიანი პროდუქციის მოსაღებად აუცილებელია ოჯახების განქმეება შუამდლებულ, მიისხირად და სამწრთობი დაქმეებულ ფერდობებზე, სადაც შის სხეების მოქმედება უფრო კამალიერებულია.

საღისინის, ნაკეთუსა და ბაჰვის მეტყანეების ზონებში წარმოებული დაკვირვება ცხავაოფს, რომ ოჯახული ნიადაგის მიმართ არ იქნეს დიდ მოთხოვნას, მაგრამ ხარისხიანი პროდუქციის მიღება შესაძლებელია მსოფლივ კარგი ტრუქტურის მქონე, მსუბუქე თიხარქვიმარ და კალიფიში კარბონატების (15—20%) შემცველ ნიადაგებზე. სწორედ ამ ტიპის ნიადაგებია მდ. ტესურის სეობაში (საღისინი, თამარი, ჰანსრა). აქ ოჯახები იძლევა განსაკუთრებული დირჩისებ პროდუქციას მაღალხარისხიანი სუფრის ღვინოების დასვენებლად. სამეტრულის მიისხირა რაიონებში ზამთრისა და გაზაფხულის ენებების ვახეზე მოქმედება უწინამულია, იგი დროულად იღვივებს და საკვერტებო პერიოდიც საყესითი სორმალურად მიმდინარეობს.

აგროტექნიკურ საშუაობათა სოკოტი თივიტურება. ცინკობი, რომ ამა თუ იმ კიბის სვეციფიკური თვისებები მოიხსენს აგროტექნიკური ოპრაციების იძებრად წარმართებს, რომ ვახის სორმალურ ზრდასთან ერთად უზრუნველყოფილ იქნეს მაღალი მოსავალი, კიბისაგან დამახსიათებელი პროდუქციის მანარუნებით.

როგორც ზეშაო მოვისტინიო, ოჯახები წარსული მაღლარად იყო განქმეებული. ვახი მმღარ ზრდასთან ერთად მაღალხარისხიან პროდუქციას იძლევა სუფრის ღვინოების დასწახებად. კიბი უკველიან დროინამე იყო შეკუებული მაღლარად ფორმირებას, რაც ვჭვს გარეშე, კიბის ბიოლოგიური თვისებურებით იყო გამოწყველი. ფილოქსერისა და სოკოვან აუადმყოფობათა მოქმედების მეფეგე ოჯახების მაღლარები მახობივად განადგურდა, რის გამოც მერყეოთა წინამე დადგა საყითი მისი

დაზღვრად გადგენისა, რომ ამ გზით გაავრცელებული სოკოვან ვადმუგოვანა წინააღმდეგ მხოლოა. მრავალი საფრთხე რეონის ნაცვლად დაზღვრად ფორმირებული ვახი ერთ ან ორ სანაყოფსუ იქნა დაწვეული, რამაც გამოიწვია მაღლარად ზრდის მიღრევილების მჭირე ოჯალუმის ზრდის შეწყვეტა და მოხვლის შემცირება.

აგროტექნიკის განვითარების თანამდროვე ეტაპზე მიზან-მუხრისდად უნდა იქნეს მიჩნეული ოჯალუმისათვის რეორგანიზაცია. ისე დაზღვრად ფორმირება, კიანად ჰორველ შემ-სხვევები შეუძლებელი ხდება აგროტექნიკის ოპერაციების წესი-ერად იატარება ვახების დიდ დახველზე განვითარების გამო. სოლო შორე შემოსევება ვახის დატვირთვის შემცირე-ბის შედეგად მიიქმელოვანად მვირდება მოსავლიც, ამიტომ ვა-ხის ნორმალური ზრდა-განვითარების უზრუნველსაყოფად და შე-ღარბული დიდ მოხვლის მისაღწევად ოჯალუმის ნარგავები მა-სობრადვე უნდა იქნეს ფორმირებული, ე. წ. თავისუფალი სხლის მქონე—70 სმ სიმაღლე მქონე, ვახის 27—30 ცვირტამდე დატვირთვით. აღნიშნული წესით ფორმირების შემსუყვევია ვახა მორის მანძილი 1,5 მ უნდა უდრიდეს, სოლო რიგთა მორის მანძილი 2,0 მ. ამ შემთხვევაში ერთ ჰექტარზე მოთავსდება 3330—3323 მორი ვახი. მიზანშეწონილია აგრეთვე ვახის კორფი-ნიხეური წესით ფორმირება მასზე ორი ჰექტარზე მსრის შემქ-ნით და თითოეულ მშარ-ორ საფორმე რეონის გა-მოყვანით. ამ შემთხვევაზე სავიროა ტყაპმის აბაღლება 70—80 სმ-მდე.

ეკვილევენას ვაში განვიდის მხოლოდ მვირე ოჯგონობით. არსებულსურული ანიდის დროს ეკვილევენა მღვირდება, რასაც თან სდევს ტყევის მიმწველვები გაუმწივრება. ამიტომ მიზან-შეწონილად მიტკვანია სანაყოფსუ განვითარებული ელორტების წყვების ეკვილელობის დასაწინაივე წაწყვეტა.

განსაკუთრებულ ყურადღება უნდა მიექცეს ფურქმენის ოპ-რაციების მჭირე წარმოებას და ბრძოლას სოკოვან დაავადებათა წინააღმდეგ. რაგანაც ვაში დიდ ტემპონობაობას იჩენს ნაფრის მიმართ, სავიროა დამატებით იქნეს მიტარებული ტვირდის შემფრქვევა ეკვილელობის და მარველის განვითარების ჰერიობდით.

სამეურნეო-ტექნიკოლოგიური დახასიათება

მტყევის და მარველის შექანიკური შედეგნი-ლობა. შექანიკურ-ქიმიური ანალიზებისათვის ეურმნის ნიმუშები აუღებულ იქნა საღმინოს (გვეტკორის რ-ნი), საყიფუს (წალენ-ჯიხის რ-ნი) და ბახვის საბჭოთა მეურნეობის (მხარაბის რ-ნი) საბჭოებდან.

შექანიკური ანალიზის შედეგები მოცემულია მე-3 ცხრილში.

ცხრილი 3

ოჯალუმის ეურმნის მატნეობის შედეგნილობა (3 წ. საშუალო)

ნიმუშის აღების ადგილი	100 მანძილის წონა გ-ით		100 მანძილის წონა გ-ით		100 მანძილის წონა გ-ით		100 მანძილის წონა გ-ით	
	ტყევის რ-ნი	წალენჯიხის რ-ნი	მარველის რ-ნი	საყიფუს რ-ნი	მარველის რ-ნი	საყიფუს რ-ნი	მარველის რ-ნი	საყიფუს რ-ნი
სოფ. საღმინო (გვეტკორის რ-ნი)	110,6	70	94,2	5,6	26,8	3,4	63,0	150
ბახვის საბჭოთა მეურნეობა (მხარაბის რ-ნი)	108,5	68	93,3	4,4	23,5	3,1	69,0	147

როგორც ცხრილიდან ჩანს, საღმინოს ნიმუში წვევის ე-მოხალად შემცირებულია, რაც აისახება ეურმნის გვეს (გვეტკორის რ-ნი) დაყრდნის გამო მარველის წვევის ორთქლე-ბით, სოლო ბახვის ნიმუში წვევის შედარებით მეტი გამოსავალი ნიმუშის დროულად (8—12.წ.) აღების შედეგია.

დიდი მტყევის წონა 227 გ, სოლო მვირე მტყევისა— 75 გ უდრიდა.

100 მარველის საშუალო წონა 147—150 გ შეადგენს, სოლო წინაის რაოდენობა უოდე 100 მარველები 195.0, საშუალო წო-

ნა კი 7,2 გ ულის. აქედან, ერთწინიანი მარველები შეადგენს 24%, ორწინიანი—46%, სამწინიანი—26%, და ოთწინიანი—4%. ცხველებს, მხოლოდ იმითად, უწირო მარველები, მათი რაოდენობა 1—1,5%-მდე აღწევს. 100 მარველის კანის წონა შეადგენს საშუალო წონის 23,1—26,8%.

ეურმნის წვევისა და ღვინის ქიმიური შედეგნი-ლობა. ეკოლოგიური პირობების თავისებურების შესახებ. სად ოჯალუმის ეურმნის წვევის ქიმიური შედეგნილობა ცვა-ლებადობს. ექვმო მოგვეეს სამი დამახასიათებელი მიკრო-ნიდნ დაზღვრული ნიმუშების ქიმიური შედეგნილობის მანქნულე-ბი, დაშეშებული სანი წლის საშუალო მონაცემების საეკვილე-ბის (ის. ცხრ. 4).

ცხრილი 4

ოჯალუმის ეურმნის ქიმიური შედეგნილობა

ნიმუშის აღების ადგილი	მარველები		ღვინი		ტყევის წონა გ-ით	წალენჯიხის რ-ნი	მარველის რ-ნი	საყიფუს რ-ნი
	მარველები	ღვინი	მარველები	ღვინი				
სოფ. საღმინო (გვეტკორის რ-ნი)	3 წ. სა-შუალო	12—15 X1	1,081	22,3	8,8			
სოფ. ბახვის (მარველის რ-ნი)		25—26 X1	1,091	26,2	9,2			
ბახვის საბჭოთა მეურნეობა (მხარაბის რ-ნი)		10—12 X1	1,090	21,2	8,9			

დავირეგებთ გამოტყვევლია, რომ მოყრევის დაევიანება იქვეს მარველები არსებული წლის ორთქლებს და მავრის კონცენტრირებას. მაკალითად, საღმინოს ზონაში ევეტკორის პირ-ველ რისხეებში აუღებულ ნიმუში მქარიანობა 24,5%-მდე მიად-წია. საეურადღებო არის ის გარემოება, რომ მარვის მარტებს თან არ სდევს მქარიანობის ეკვირნი დაღლება; იმეგ ნიმუშები ახეთი მაღალი მქარიანობის დროს შენარჩუნებული იყო საერთო მქარიანობა 8,5%-მდე. მქარიანობა-მქარიანობის აკვარი შე-ფარდება უდავოდ ამ პროდუქციდან მაღალხარისხისოვანი ღვინის დაზღვრების შესაძლებლობის მანქნულეობა.

უკანვე დაწვეული ოჯალუმის ღვინისათვის დამახასიათე-ბულია კარგი შეუფრვა, წითელი ღვინისათვის დამახასიათებელი სისქე, ექსტრაქტულობა, პარმონელობა, ენერჯელობა, ტრანს-პორტაბელობა და შენახვის კარგი უნარი. აღნიშნული თვისებები ოჯალუმის ღვინო აღაზნის მარველას მშარის კახური წითელი ღვინის ტიპს უახლოვება.

ექვმო მოგვეეს ოჯალუმის ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები. ღვინო დამზადებული იყო სასოფლო-სამეურნეო ინს-ტიტუტის მუღინეობის ლაბორატორიაში საღმინოს მქარიე-ბიდან ჩამოტანილი ეურმნიდან.

აღნიშნული ღვინის ქიმიური ანალიზი მოქვეც სურათს იმ-ღვე: ხედილოთი წონა—1,9361, ალკოჰოლი—13,4, საერთო მქა-რინობა—8,7, მქროლივი მქარიანობა—0,43, ალდეჰიდეტი—0,25, H₂O—3,07, ექსტრაქტი—25,57, ტანინი—3,69, მქარი—1,12 და ელვიგერნი—8,33.

როგორც ამ მისილიდან ჩანს, ოჯალუმის ღვინო ალკო-ჰოლის საშუალო და დიდ რაოდენობას შეიცავს და მვირე მქარიანო-ბა ახსიათებს. ამასთანავე ღვინის ნორმალურზე მოძებებული საერთო მქარიანობა ახსიათებს. მქროლივი სიძველეს მვირე ოდენობა ღვინის სისხლის მანქნულეობა. ღვინის დაღებთი თვი-სებს შეადგენს აგრეთვე მასში გლიკერინის და ექსტრაქტის ნორ-მალური რაოდენობაც.

ოჯალუმის ღვინის მაღალი თვისებების საილექტრაიოდ მე-5 ცხრილში მოყვანილია ქიმიური ანალიზის შედეგები. ანა-ლიზები იატარებული იყო საქარის შეყვანობა-შედეგნილობის საეველ სადგურში (სუქტაფონის რ-ნი) სხვადასხვა წლებში ე-ტორავესა და დეტორტის მიერ (ის. ცხრ. 5, ეკვ. 257).

როგორც ანალიზის მონაცემებიდან ჩანს, ოჯალუმის ღვი-ნის ნიმუშები მაღალია ქიმიური შედეგნილობის მქარიე, რაც სავიროდ დამახასიათებელია მაღალხარისხისოვანი წითელი სუფ-რის ღვინისათვის. ამას ადასტურებს ალკოჰოლის ნორმალური შეეელობა, მისი ნორმალური შეფარდება საერთო მქარიანობა-თს და კარგი სხველიანობა, რაც ღვინის თვისების 30 გ-მდე ააქვეც.

ღვინის დამამუშავებელი საფაბო	მოსავლის წელი	საფაბო წარმოების რაოდენობა	აღმოსაფარაველი რაოდენობა	საფაბო წარმოების განხორციელების რაოდენობა	აქტიური მწარმოებელი მწარმოებელი	საფაბო წარმოების რაოდენობა	საფაბო წარმოების რაოდენობა	საფაბო წარმოების რაოდენობა	საფაბო წარმოების რაოდენობა	საფაბო წარმოების რაოდენობა	საფაბო წარმოების რაოდენობა	საფაბო წარმოების რაოდენობა	
სოფ. ხაჩია	1905	0,7950	11,77	0,7950	0,1188	0,647	—	1,43	0,2	—	0,028	—	
სოფ. ვეჯლი	1909	0,9936	10,26	1,685	0,1782	0,460	—	2,02	0,273	—	—	—	
სოფ. ზედალდა	1938	0,9972	10,70	0,627	0,072	0,529	0,353	2,940	0,191	0,068	0,846	—	
სოფ. ვულსაძე	1938	0,9936	11,86	0,481	0,097	0,365	0,193	2,140	0,326	0,040	0,650	0,141	
												0,10	0,014
												0,026	0,028

ოჯალუმის ღვინის სსეულთან და პარამონიზაციასთან ერთად ახასიათებს მენახვის დიდი უნარი და ტრანსპორტებელობა. სიძულველი ღვინო ივითარებს სისაძინო ბუკეტს, რაც საერთოდ დამახასიათებელია სარისხიანი ღვინოებისათვის. ოჯალუმის ღვინის მაღალ ღირებუებაზე მიგვიითობენ აგრეთვე მოგზაური მარდენი, პროფ. მ. სოფრენკო, ე. ნაპაძე და სხვ.

პროფ. მ. სოფრენკო (18) თავის შრომაში ქართული ღვინოების განხილვისას მაღალ შეფასებას აძლევს საღვინოს ზონაში დამამუშავებელ ოჯალუმის ღვინოს და აუყოფნებს მას საყვედროს ღვინოების კატეგორიაში.

საღვინოს, ცნობილი მუშაველი ა. მურგაძე ოჯალუმისაგან ს. ს. ა. ა. მადამე la princesse A. Murat, რომელსაც იგი საქართველოს ფარგლებს გარეშე ასაძვინებს. ეს ღვინო 1912 წელს მიერტა წარადგინა პარიზის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე. იქ ამ ღვინომ ოქროს დიდი მედალი მიიღო.

გაზეზ ღორბეგულს ოჯალუმის უკუჩქვნი დეკემბრის ბოლომდე მღვინე, ღორბეგულს. დარეფილი უკუჩქვნი კი გაზაფხულამდე ინახება.

როგორც მაღალხარისხიანი პროდუქტის მომცემი საღვინო ვაიძი, ოჯალუმი ფართო ურთიერთობის ღირსია და იგი უფრო მეტად უნდა გავრცელდეს ნამუშევრის სახით შუა და ზემო სამეგრელოს მიერორიონებში.

როგორც ზემოთ ვეკონდა აღნიშნული ღვინოებისა და გერმანიაში გაყვანილებული ვაზის თავისებურება ჯიშ „ოჯალუმის“ სახელწოდებით. იგი არსებითად განსხვავდება სამეგრელოს ოჯალუმისაგან როგორც მოტივირებული და აგრეთვე ილიკულირ ნიშნებით, ისე სამეგრელო-ტყელოლიკულირ ნიშან-თვისებებითაც.

ავგობრივ მკვიდრია ვადალუკობით, დასახლებული ჯიშში პირველად გავრცელებულია ჩიხტაურის რაიონის სოფ. ახალსოფელში 1900-იან წლებში მემუხარე ივანე ერისთავს. როგორც ადგილობრივ ვაზის ჯიშებთან შედარებით სადასრეს, ამ ჯიშს მდიდარად მოსახლობის ყურადღება და საქმიან ფართოდ გავრცელებული აღმოაჩნდა გერმანიაში.

ამჟამად გერმანიაში აღნიშნული ჯიშის მოსახლება მხოლოდ ჩიხტაურის რაიონში ნამუშევრის სახით რამდენიმე ჰექტარზე იკავებდა სოფ. ადალიცხეში, საყავილებში, ვაქსამასა და ვორა-მერეთოვში (სახ. სამ. ტექნიკუმის ტერიტორიაზე). ღვინოებისა და გერმანიაში გავრცელებული „ოჯალუმი“ შეღებულ ნიშნებით სასიძულველი.

ზრდის კონსტიტუციითაა-ნარინჯისებურია, მოიხსნება ულფერის მწირო. ზრდის კონსტიტუციითაა-ნარინჯისებურია, მოიხსნება პირველი ორი ფოთოლური კვედა მზრიდან საქმიან სქლდა და ფართულ მოთვლით ბუჩქისებურია მუქსითი. მომდენნი მესამე და მეოთხე ნორს ფოთოლზე შეზუსდა საჭირობილად მცირდება, ხოლო მეხუთე და მეექვსე ფოთოლზე თითქმის ქრება.

ახალაზრდა ყლორტი მომავალია, ფერად და მწვანე და მოიხსნება ულფერის ახლეს. იგი მცირედად აფერადება მოთვლით-ნარინჯისებურ ბუჩქისებურია. შეზუსდა უფრო ძლიერდება ყლორტის წყურთისაგან.

შემოსული რკა საშუალო სიმშხობისა (8-9 შ) და მოყავს-ფართო. მუხლები უფრო მეტადაა შეფერილი. მუხლთშორისის სიგრძე 7-12 სმ აღწევს.

რკადამთავრებული ფოთოლი და მწვანე, ოდნავ მოყავს-ფერადი დაქრავს. იგი საშუალოზე მცირე სიდიდისა და საერთო მოყავნილობით ოდნავ ოჯალურია, თანაც ღრმად დანაც-ფერადი.

ფოთლის უქნის ამონაკეთი მასობრივად დაბურულია და ფორმით განიერი-ნარინჯისებურია, ურთიერთობა საქმიან ღრმად დადებული ნაკეთობით. ზედა ამონაკეთი ღრმად ჩაჭრილია და მის ფორმე ზნირად განეთარებულა ერთი უზარმა კბილი. კვე-და ამონაკეთით საქმიან ღრმად და ჩაჭრილი.

ფოთლი ხუროვანიანია. ნაკვების წყურთის კბილები უფრო ზნირად სამკუთხედისებურია ამ ხუროვანილ სამკუთხედისებურია. მეორეული კბილები მოყავს კბილების მსგავსია. ფოთლის კვედა მზარე უფრო შეზუსდა და ფერადი მოყავს-ფერადი უფრო მეტს. შეზუსდა უფრო შეზამუნეა ძარბობის განხორციელების.

ყვავილი ორსქვისანია, ნორმალურად განვითარებული ბურტკოთი და მტვირანებით. მტვირანა ბმტკოს სიგრძისა და ზოგიერთ შემთხვევაში ნისგან საგრძობლად გადახარული უკუიერი მასობრივად 5 ბტვირანა; ზნირად გველებმა 6, ირეაიად 4 ბტვირანა.

მტვირანის საერთო ფორმა ცილინდრული-კონუსისებურია, იგი საშუალო ან საშუალოზე მცირე ზომისაა, ზნირად შეზამუნეა აქვს ფორმა. ანელებული საშუალო სიმკვრივისა ან მეტრად.

მარცხელი თითქმის მუხარა, საშუალო ან საშუალოზე მცირე სიდიდისაა, მრგვალი ფორმისაა, საქმიან სქლდასანი, უფრო წვინია და ნაკლებობითაა, ლეკვლებრივ ტკბილი გემო აქვს.

მარცხელი 1-4 წიწაა. უფრო ზნირად გველებმა 2 წიწაა.

ჩიხტაურის რაიონში „ოჯალუმის“ საყვედროს პერიოდის საერთო ხანგრძლივობა 245 დღემდე აღწევს. ვაზი გამოლივების იწყებს მარტის ბოლოდან, უკუიერობას იწყებს მაისის დასაწყისს და ამოივრებს 10-12 ივნისამდე. უკუიერი შეივრებას იწყებს ავგუსტოს მცირე ხანგრძლივად და მასობრივად შეივრება სექტემბრის ბოლო რიცხვებში.

ვაზის საერთო ზრდა-განვითარება საშუალოა. მოსავლის პირველ ნიშანს იძლევა დარცვიდან მეორე წელს, ხოლო სრულად იხსნას მეოთხე წელს. ზოგერთ წლებში არახელსაყრელი ამინდის მოქმედებით ხდება მცირეხანო უკუიერება და აგრეთვე დაწერილარცვლიანება, რაც 6-8%-მდე აღწევს.

სოკოვანი ავადმყოფობათა მიმართ ნაკლებ გამძლეობას იჩენს, განსაკუთრებით ადვილად ავადდება კიბით.

კარგი მოღის დროს საშუალო მოსავლიანია. ყლორტზე მასობრივად იწყებს ივითარებას. ერთი ძირის საშუალო მოსავლი 1,5-1,8 კგ აღწევს. წყნის საქმიან უხვი გამოსავლიანობა აქვს. მისგან 10-12%-მდე ღვინო და წითელი ფერისაა, თხელი, სიმძაგე 10-15,5%-მდე აღწევს. თანხიანი ძირითადი თვისებით იგი ორდინარული, მასობრივი მომზარების ღვინის ტიპს მიეკუთვნება.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარჩიონება

სამეგრელოს ვაზის ამონაკეთულ ვაიძებს შორის ოჯალუმი განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრებს, როგორც მაღალხარისხიანი პროდუქტის მომცემი წითელფერზინიანი საღვინო ვაიძი.

წლების განმავლობაში წარმოებული დაკვირვებით დასტურდება, რომ ოჯალუმის უკუჩქვნი სამეგრელოს მისიანია რაიონებში სახესობით შეივრება მომზარების შუა რიცხვებში. ამ დროისათვის უკუჩქვნი მაქარა 23-24%-მდე, ხოლო საერთო შეივრება 8,5-9%-მდე აღწევს. მაქარის და შეივრების ამჟამად მუდარდება უსრულელოდ დღის მაღალ ხარისხს. ამიტომ ოჯალუმის მოყვანე მომზარების შუა რიცხვებისათვის სახესობით მიხსნაწმენილად უნდა იქნეს მიჩნეული. უკუჩქვნი მოყვანის უფრო დეკვიანება იმ შემთხვევაში იქნება უფიდელებელი, თუ შემოივრებას პერიოდში ნაკლებების სახესობა გამო უკუჩქვნი გადვიდებულია წლების ბაღანა, თუ უკუჩქვნი დეკვიანებით მოიყრიდება, წალხი აორთქლებება და აქის შედეგად უკუჩქვნი წუნება ეპირდება მაქარის კონცენტრაცია.

ოჯალუმი მღიერ მოზარე ვაზის ვაიძია წყნის მიეკუთვნება. მას სურდუნზე ასისუების დიდი უნარი აქვს. ამიტომ არსებული დეზინარი ფორმა (ერთი სამამულ-სამაუფი) ოჯალუმისათვის მიუდგებალად უნდა მივიჩნიოთ, მათ უმეტეს, რომ ამ წყნით ფორმირებისას იგი გარე მოსახლებს იძლევა. ვაზის უკუიერი ზრდა-განვითარებისა და მოსავლის გავრცელების მიზნით ოჯალუმი ფორმირებული უნდა იქნეს თავისუფალი ან მრავალსაკუველიანი ფორმით მასზე რამდენიმე სამამულსა და სანაყოფის დავრცელებით.

ოჯალესი განსაზღვრულად წარმოადგენს უნდა იქნეს გამოყენებული აგრეთვე ოლივინარი და კორდონისებრი ფორმა ამაღლებული მტამითი და ორი მხარით, მათზე ორ-ორი საფორმის რგოლი განეწობა.

მოსავლიანობის კადრების მიხედვით უნდა ჩატარდეს მოსავლიანი მირბასის შერევა და მსოლიდ მათგან უნდა წარმოებდეს განსაზღვრული საცივრე მასალის აუგა.

მაღალხარისხიანი პროდუქციის მიღების მიხედვით უნდა გამოიყენოს შიით უხედა განათვლულ, ხასმრითის და სამსოვ-აბიოსავლიანსკენ დახრილ ფერობებს. გამტებულ ნაკვეთებს უყვლა ხასის საშემო ოპერაციები (გასვლა, გეფორმება, ასევე, ნიღაგის დაშვება, შერევა და სხვ.) უნდა ჩატარდეს კალენდარული ვადების შესტად დავითი და მაღალხარისხისონება. ვინაიდან ოჯალესი მერსობიარობას იწესს ხერის მიმართ, აუცილებლად საჭიროებას წარმოადგენს ვაჭების დაბტებითი შერევა ცივირითი, განსაკუთრებით კვავილობისა და მარცლის ზრდა-განვითარების პერიოდში.

Оджалеси

Оджалеси красноягодный аборигенный сорт винограда Мегрелии. Дает высококачественный материал для получения красных столовых вин.

Лист. Листья средней величины длиной 15,2 см и шириной 16,6 см, перепек-овальные или почти округлые, слабо разрезные или же варьируют от почти цельных с едва намеченными боковыми вырезками до среднерассеченных.

Верхние вырезки слабо выражены, иногда расположены в виде входящего угла. Пижные вырезки очень слабо намечены.

Черешковая выемка стрельчатая и равносторонняя, встречаются выемки опять-таки стрельчатой формы, но глубокие.

Конечные зубцы лопастей треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной, или треугольные с округленной вершиной, реже треугольно-пиловатые и односторонне выпуклые.

Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Пластинка сверху мелко-пунжиристая или сетчатоморщинистая; по форме вырочно-желобчатая, реже плоская. Иногда края листа отогнуты вниз. Нижняя поверхность листа имеет паутинистое опушение.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти тупой, реже прямой.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,5—1,1. Черешок со следами волосков, красновато-вишнего цвета, переходящего у основания в фиолетовый цвет.

Цветок. Цветы обоеполые с нормально развитыми тычинками и пестиком. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика 1,3—1,4. В цветке 5 тычинок, реже 6 и 4. Количество цветков в соцветии от 200 до 350.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 5—7 см. Ножка грозди до 1/3 одеревеневшая, остальная часть с трембем травянистая, светло-зеленого цвета, переходящего в красновато-вишний цвет.

Гроздь маленькая, длиной 8—14 см, шириной 5—10 см. Максимальная длина грозди достигает 16 см, ширина 9 см, длина маленькой грозди 7,5 см, ширина 6 см. Общая форма грозди цилиндрико-коническая, иногда крылатая, достигающая до половины длины грозди. средней плотности, иногда рыхлая.

განსაყოფებელი უნდა იყოს განსაზღვრებული მასლის სიმინდეს. საქართველოს სსრ-ის რაიონში ოჯალესის სახელოებში გავრცელებულია ვახის ხედი სხვადასხვაგვარი ვიძები; მათ არავითარი გემირი არა აქვს ტიპურ მგერულ ოჯალესთან, პირიქით, ეს ვიძები მკვეთრად განსხვავდება მგერული ოჯალესისაგან, როგორც ბოტანიკური ნიშნებით, ისე აგრობიოლოგიური და სამეცნიერო-ტექნოლოგიური თვისებებით. ამიტომ სამეცნიეროს რაიონებში ოჯალესის გავრცელების დროს განსაზღვრული საცივრე მასალა აუგებულ უნდა იქნეს მსოლიდ მგერული ოჯალესისაგან.

სამარეო დებინების შემწის მიხედვით ოჯალესი ფართოდ უნდა გავრცელდეს სამეცნიერო-მეცნიერულ ცნობილ მგერო-რაიონებში (სალსინო, ჭანსრა, დიდი ჭეობი, თამბონი, სოხლუქვი, ფოსო, უხაფთი და სხვ.); გარდა ამისა ფართო კვლევითი მუშაობა უნდა გაიხატოს აგრეთვე ამ ვიძის დახვედვითი საქართველოს სხვა რაიონებში გავრცელების მიზნით.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 4—6 см. Ножка ягоды зеленого или вишнево-красного цвета. Подушечка бородавчатая и ширококоническая.

Ягода темно-синяя; ягоды обычно мелкие, иногда средней величины, длиной 13,4 мм, шириной 12,5 мм, слабо овальные. Длина крупной ягоды достигает 15 мм, при ширине 14,4 мм; длина мелкой ягоды—10 мм при ширине 9,5 мм; по середине ягоды широкая, у конца округлая. Кожича довольно толстая, легко отделяющаяся от мякоти; мякоть сочная. Созревание ягод в грозди происходит неравномерно, что является характерным сортовым признаком. Прун на кожиче имеется в достаточном количестве. Степень прикрепления ягод к плодоложке сильная.

Семя. Семян в ягодах от 1 до 4-х штук, чаще 2. Длина семени 6—7 мм, ширина 3—3,5 мм, светлокорицевого цвета, с брошью стороны вдоль борода желтоватого цвета. Халава овальная с незначительной выпуклостью; расположена почти в средней части тела семени. Спинная сторона гладкая. Длина клювика достигает до 2-х мм. Верхушка клюва почти у всех семян покрыта черными пятнами.

По силе роста кустов Оджалеси относится к группе сильно растущих сортов винограда. Однолетние побеги к концу вегетационного периода достигают в длину до 2,5 м.

Первое плодоношение, считая от посадки, наступает на третий год, в пору полного плодоношения сорт вступает на пятый году.

Урожайность Оджалеси на маглари, в зависимости от наличия благоприятных метеорологических условий года доходит до 30 кг с одной лозы. На даблари урожайность его невелика—с одного куста при грузинской формировке она достигает 1,0—1,5 кг. На побеге чаще встречается две грозди равной величины. При пересчете на га получается до 45—48 цнт винограда. Плодоносных побегов—72—75%. Коэффициент плодоношения—1,4—1,6. Побег, идущий из старой древесины, обычно неплодооси.

Осыпание цветков сорт проявляет в незначительном количестве. Ягоды в грозди подвергаются горошению до 5%. К моменту полной зрелости ягод эти ягоды вызревают полностью.

Сорт сильно страдает от грибных болезней и особенно от оидиума.

Оджалешли—сорт позднего периода созревания. Сбор его в Мегрелии, по старому обычаю, производится в первой декаде декабря. В результате наблюдений и на основе анализов виноградного сока и вина выясняется, что виноград сорта Оджалешли во всех выкормочных Мегрелии полностью созревает в первой половине ноября и к этому времени свободно можно приступить к сбору.

Средний вес грозди составляет 110,6—116 г. Вес крупной грозди 227 г, мелкой—85 г. Число ягод в грозди варьирует от 68 до 75.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 93,3—94,4%, гребней—4,3—5,6%, кожицы—23,5—26,8%, семян—3,0—3,4%. Выход суслу колеблется от 63,0 до 69,9%.

Средний вес 100 ягод составляет 148 г. Количество семян в 100 ягодах—195 штук, весом 7,2 г. Ягод с одним семенем—24%, с двумя—46%, с тремя 26%, с четырьмя—4%. Иногда встречаются ягоды и бессемянные или с недоразвитыми семенами, составляющие 1—1,5%.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость в соку достигает 21,2—22,3% при общей кислотности в 8,8‰.

Сорт исключительно винного направления.

Вино Оджалешли богато окрашено, густое, экстрактивное, гармоничное, энергичное, бесспорно с будущим для высококачественной продукции. По характеру своему подходит к правобережным кахетинским винам. Вино превосходно сохраняется и при старении улучшается, приобретает спенифический вкус и букет, характеризующий тип качественных столовых вин.

Виноград Оджалешли на кустах держится до конца декабря и не загнивает, а вялится, собранный же сохраняется до весны.

Несмотря на поздний сбор винограда ягоды его от частых дождей не гниют, лишь после листопада на лозах приступают к сбору его.

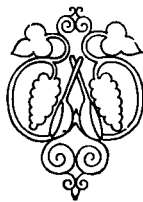
Распространенный в районах Лечхуми и Гурии сорт винограда под названием „Оджалешли“ по своим признакам ничего общего не имеет с настоящим мегрельским Оджалешли и относится к группе введенных сортов винограда.

Сорт Оджалешли имеет большие перспективы развития, особенно в предгорных районах Средней и Верхней Мегрелии. Надо полагать, что с применением селекции урожайность данного сорта значительно повысится и среди западно-грузинских сортов винограда он займет исключительно почетное место.

В настоящее время сорт Оджалешли введен в стандартный ассортимент республики для предгорных районов Мегрелии.

ლიტერატურა — Литература

1. დეგეტაძე ვ. მასალის მისაღები საქართველოს მევენახეობა-მეღვინეობის მრეწველობის ადრინათების და სპეციალიზაციისათვის. ქუთაისი, 1936.
2. კეცხოველი ბ. კულტურულ მენეჯერთა ზრუნები საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. შიროტაძე ა. რაპა-ლუპუნის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1939.
4. ჩაბიანი ვ. ი. გვირის, სამეგრელოს და აჭარის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1948.
5. ტაბიძე დ. მევენახეობის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
6. შარდანიძე ე. მოვლერება საქართველოში. თბილისი, 1935.
7. ჩოლოყაშვილი ს. მევენახეობის საბუნებრივად, წიგნი II, ახალი-გრაფია, თბილისი, 1938.
8. ჩაბიანი ვ. ი. ი. საქართველოს გერმონორი ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.
9. ჯორჯაძე დ. მევენახეობა, ღვინის დღევანდელი, ძველი და ბუნებრივების ტფილისი, 1876.
10. Баллас М. Н. Виноделие в России, ч. I, II, III. СПб., 1895—1897.
11. Горасов Л. Анализ вин Кутаисской губернии с краткой характеристической районной докл. Тр. забор. при Сахарском питомнике императорского двора, вып. VII, Тифлис, 1914.
12. Дюбуа Ф. Де Монпелье. Шувисские округа Кавказа. Сухуми, 1937.
13. Леонов А. Виноград в исторические времена. Журн. „Русский виноград“, № 10—11, СПб., 1887.
14. Макалатия С. История и этнография Мегрелии. Тбилиси, 1941.
15. Нахшидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мингрелии. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
16. Негруз А. Эволюция культурных форм винограда. Докл. АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
17. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Артанском округах. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.
18. Ховренко М. Общее виноделие. Комит. вин. Московского общества сель. хозяйства, Москва, 1909.

ზანუში საშტერლობო გავრცელებული წითელურბინანი ვაზის ამორიკენული ჯიბია. მისი პროდუქტია ძირითადად ადგილობრივი მნიშვნელობის ორდინარული ტიპის ღვინოების დასამზადებლად განსკუთმნილი.

ზანუში ტექვ მკველ დასახითება მოცემულია აკად. ივ. ჯავახიშვილის და ვარ. ვრ. ნაკაშიას შრომებში (7, 12). დასახლებული ავტორები ზანუში ათავსებენ დაბალხარისხიან ვაზის ჯიბია ვაგულში. ჰ. ვილის მიხედვით იგი სუფრის ურბინის ჯიბია ვაგულშია მოქცეული (13). ჩვენი მკერე მოწოდებული ღვინოების სუფუქტულ ზანუში შუარჩენი უფრო დაწერილებით აღწერილია პროფ. ს. სოლოვაჟილის ამბულატორიებში (6), რომელსაც ავტორი აუთორებს ორდინარული ღვინის მომცემ ვაზის ჯიბია ვაგულს.

სხვა უფრო დაწერილებით ცნობაც საშტერლობო ზანუში წარმოშობის ან შუგანობა გაერელებლის შესახებ არც მკველ და არც ახალ ლიტერატურულ წაროებში არ მოიხატება.

ჩვე წლების განმავლობაში ვაწარმოებდით საშტერლობის რაიონების მეცნიერების როგორც წარსულის, ისე თანამედროვე მკვლავითების გამოკვლევას, ამ შრომით გაერელებულ ვაზის ჯიბია შექმნილის მინხით. გამოკვლევამ ცხადგო, რომ ვაზის ამორიკენული ამორტიმენტი ფართო კოულია წარმოდგენილი საშტერლობის მოსხარდა მიკრორაიონებში და განსაკუთრებით მდინარეთა სოფლების ზონებში—სამსრეთით და სამხრეთ-აღმოსავლეთით დაზნებულ ნაკვეთებზე. ზანუში გაერელებული ვოფილა მდ. ტყურისა და ტყურის შუა და ზემო წელში, მდგრადი იმეორე მასივებ ვოფილა ავრთვე იგი გაერელებული მდ. პანისწყლის სოფამებ—წაღწახისა და ზუგდიდის ბინისარა მიკროსუნებში. ადგილობრივ მკვირთა აღმოცემით, ზანუში ფართო მასივების სხივით ვოფილა წარმოდგენილი მდ. ტყურის სოფამში და, როგორც ავსტრელები, წითელურბინან ჯიბია შორის ოჯალეების მუდგე მთოვრ ადგილი სჭირა. ამის დაშტეტვებული ამ სოფამის შუა და ზემო წელში ტრეების ზონამ დღემდე შემორჩენილი ზანუში მკველ სხივი ვაზები, რომლებიც მოკვლეობის მუდგე გაერელებულია და მათი მოსახალი მსოლოდ სელსაწერულ ამინებზე დაზოკებული.

როგორც გადმოკვებულ, მოსახლეობა ზანუშისან შირითად და მისორივად მოსახმარებულ ღვინის ამზადება ადგილობრივ გამოსაწერებლად. პროდუქციას იუნგებდნენ ავრთვე უფრო მზადგე და ამ მინით შემოდგომით ვაზზე ტრეებზედნენ ურთუმეს მოკვლეულად და შემდეგ სატირობის მიხედვით კრეფდნენ, ან შემოდგომითვე კრეფდნენ და ავიტობის სახით ინახავდნენ.

სოკონი აუდემოფობია და ფილექსიის მოქმეების შემდეგ ზანუში მალდარები თითქმის განადგურდა. ამჟამად გადარჩენილია მისი მსოლოდ რამდენიმე ენკემლარი მალდარად მდ. ტყურის, პანისწყლისა და ტყურის სოფამებში. ფილექსირა-კამდე სამირეგზე დაზნობილი ზანუში დაბლდრები ამჟამად ტყეებშია ზეგდიდის ზონამი და წაღწახის რაიონის სოფ. ნაკოფე ტერიტორიაზე. სოფ. ნაკოფეში ამ ჯიბის აღდგენა აწარმოვა მეცნიერების დარგით დახლოებულმა პრაქტიკოსმა აწ განსწავლულმა ა. მალუშიამ. მან ჯერ თავის საკრამიბლო ნაკვეთზე გააშენა ზანუში სხვა ჯიბიანთა ერთად ნამყენების სახით, სოლოდ უმრეგ მისივე ინდივიტობით იგი სწარმოება ნაკვეთის სახითაც

გააშენა იმვე სოფლის კოლმურენობამ. დაბლდარად აღზრდილი ვაზების ზრდა-კანყიარება სესებით ნორმალურია, ამხთანვე სეკმაოდ უკე მოსავლის და მალდარისხიდან პროდუქციას იბლვევა.

თავის ბოტანიკური და აგრობიოლოგიური ნიშან-თვისებების მიხედვით ზანუში კოლხეთის ვაზის კერის წარმომადგენელია და გაერელებლის როგორც წარსული, ისე თანამედროვე ანდლის მიხედვით საშტერლობის ტრეფერი ჯიბია ვაგულში მიეკუთვნება. საშტერლობის გარდა აღინშნული ჯიბია არსად არ არის ნახული, არც სატირობების რესპუბლიკის გარეთ არის იგი არსად მოსუნებული. მუხის დრმა რწმენით, ზანუში წარმოქმნილია ამ მხარის ყოლოკიკურ პირობებში ბუნებრივი კამრავლების გზით. მრავალი სუკუნის ტანმავლობაში მან განივდა ცვლილებები, ნამოვალიბა როგორც დაზოკებულია ჯიბია და ადამიანის მიერ კულტურულ პირობებში ხაყუნების მუდგეგე გამოავლინა დადგენილი ნიშან-თვისებები, რამაც საბოლოოდ სელი შეუქო მისი ფართო გაერელებებს.

ბოტანიკური აღწერა

ზანუში აღწერილია სოფ. ნაკოფეში (წალდენისის რ-ნი). ვაზები დაზნობილია რიბარია X რესპუბლიკის 3306-ზე, დაზნობილია სარზე და ფორმირებულია ქართული წესით ერთ სახეაუფე-სამამულზე. ეენახის ნიდაგი წითელმინქეტიხსნარია და ნაკვეთი სამსრეთისკნა დაზრდილი.

ახალ ტყე და ელორტი. პირველი, ახლად გაშლილი ფოთოლი ღია მშენა და ზემო მხრიდან ქეჩისებრ დაფარულია თფირი ბუსხით. ზოგჯერ, განსაკუთრებით მის ჰრიაფერიულ ნაწილებში, აღინშნულია მფორფერი სიწილად. ფოთლების უწი დაფარულია მთლიანად ბეჭისმკვერტი ბუსხით ქეჩისებრ და სიწილად გადაკრული. მისი მომდგენი მთოვრ ნორჩი ფოთოლი ღია მშენა, მოკეიდალო ელფერი აქეს და ზედა მხრიდან საქმაოდ სქლად არის დაფარული თფირი-მონადირისფრო ბუსხით, ქვედა მხრიდან კი ქეჩისებრ დაფარულია ბუსხით და ჰერიფერიისკენ მფორფერი მოწილათ ელფერი ახლად. მესამე ნორჩი ფოთოლი ფერიდა და ბუსხინახობით მთოვრ ფოთლის მშეგენია, ოლინდ ზედა მხრიდან ბუსხი უფრო მფორედ ემშენა და ინიც მარდების გასწერე.

ახალგაზრდა ელორტი მრეგალია და საქმაოდ მლიკრ დაფარულია მოთოვრ-მონადირისფრო ბეჭისებრ ბუსხით. მუხესეკე უფრო მლიკრებმა ელორტის წყერისკენ. ელორტის წყერის სხირად მოწილათ ელფერი გადაკრული.

ერთ წლიდან იქა. მემოსხლი რქა საქმალო ხიშხოსია, ეკისფერი და ოლინდ არის დაფარული მინადირისფრო ბეჭისებრ ბუსხით. მუხესეკე მისი სიგანე 10-16 სმ აღწევს. რქას შუკი ფერის წერლი ზოლები აქვს.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული ფოთოლი საქმალოზე დიდა, სქლდა და ხაზოთი მოყვანილობით ოლინდ ოჯალურია, თანვე საქმაოდ დანაკვეთილი. მისი საქმალო სიგრე 16,7 სმ, ხოლო სიგანე 15,5 სმ აღწევს.

ფოთლის ექნის ამონაკვეთი დაზრებული და კვერცხისებრია. ნაკვეთი საქმაოდ გადაფარულია ერთმანუხე. ამონაკვეთის ფეშე მომრეგალია ან პრეტელი, ტყეზდება, მკეგან იმეიათა,

ЗДБЗНО ПАНЕШИ

ინგისებრი ამონაკვეთი, შემდგარი სამი ან ოთხი ჰარღისკან და მომრგვალოფიანი. იშვიათ შემთხვევაში ამონაკვეთის ფუძე-ზე განვითარებული ერთი ან ორი ურთული კბილი.

ზედა ამონაკვეთი უფრო სწრაფად ზოლიანად დაზრუნული და გიორგი უღვიფსური ნახევარი ქვეს. იშვიათად ღიაა, მცირედად ჩაზრდილი უკონოსი. ქვედა ამონაკვეთი მჭიდვად ჩაზრდილია. ფოთლოვანი სამსაკვითიანი, იშვიათად სუნაკვითიანი. წვერის ნაჯივი ფოთლის ფიფიგოსთან სწორ კუთხეს ქმნის, იშვიათად ბლაგვისფ.

საკვთების წვერის კბილები სამკუთხედისებრია და ამოზნექილი კვერდები და მახვილი წვერი ქვეს. გვერდება სარკობილა სამკუთხედისებრი ან მომრგვალო სურსკივად კბილები. მცირედად უფრო კბილები სამკუთხედისებრია და მომრგვალებულწვერისანი ან ისევ სამკუთხედისებრია და ამონახევრადგვერდისანი და წამსვილი დებულწვერისანი. იშვიათად სურსკივად სამკუთხედისებრიცაა.

ფოთლის ქვედა მხარე სამკაოდ სქალბად დეკორირებული ბუჩქისებრი ბუჩქისი. ზედა მხარე უფრო სწრაფად მსხვილი ბუჩქისებრია ან ბაილესურ-დანაკბელები. გვერდება ტალღისებრი ზედაპირისანი ფოთლები. ფოთლის ზედაპირი ღარიბიანი მოკვანალონიან ან ნაპირბინაოქვეულია, იშვიათად მარბინაოქვეული ღარიბიანი. მთავარი პარკები საკმაოდ შეუსულია და იმ მწვენი ფერისაა.

ფოთლის უკუწიხ მუყარებზე პუ მთავარ პარკებთან 0,8—0,9 უღრისი, იგი მჭიდვად შეტყვილი და ღია მწვენი, სიღლი ფუძესთან წითელი ღვიზის ფერი ჰდება.

ქვეკვლი. კვევილი ორქვქიანი და სირამბურად განვითარებული ბუტკო და მტკრინებზე ქვეს. მტკრინებში თითქმის ორჯერ უფრო გრძელია ბუტკოზე და სირამბურებად გადაზრდილი ბუტკოსად. ზოგ მტკრინას ახასიათებს მღერე გაზარა. კვევილი სუთი მტკრინაა, იშვიათად ოთხი და ექვსივე. კვევილების რაოდენობა კვევილებში 500—900 აუწყებს.

მტკვანია. მტკვანის უწყისი სიგრძე 4—6 მმ აუწყებს. მტკვანის სიგრძე 11—14,5 მმ, სიანე 7—11 მმ უღრისი. მტკვანის სერიო ფორმა ცილანდრულ-კონუსისებრია. მტკვანის საშუალო სიკვანიაა. აქვს ფრთა, რომლის სიგრძე აუწყებს მტკვანის სიგრძის ნახევარს. მტკვანის უწყისი თითქმის ზედა მხარე განსხვავებულია და წარმოადგენს ნაწილი უწყისი და თეთი კლეტრი ბალახმგვარია და ღია მწვენი ფერისაა.

მარცვალე. მარცვლის უწყისი სიგრძე საუფრო ბალიში-თორი 5—7 მმ აუწყებს, იგი მწვენი ფერისაა. საუფრო ბალიში-მსხვილად და განიერი კონუსისებრია. ბალიშის ბოკები მუდმივია და მუქი წითელი ღვიზისებრად. მარცვლის ბოკების დროს ბალიშზე რჩება კანის ნარჩენები.

მარცვალე თითქმის მავია. ზომით საშუალო ან საშუალოზე დიდია. მისი სიგრძე 15,0 მმ, სიღლი სიანე 14,2 მმ აუწყებს. მსხვილად მარცვლის სიგრძე 18 მმ, სიღლი სიანე 17,0 მმ უღრისი, მჭიდვად მარცვლის სიგრძე კი 11 მმ, სიანე—10,2 მმ. მარცვალე ოდნე ოვალურია, მუკვლები უფრო განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს და სიმეტრიულია, საკმაოდ სქელკანიანი (კანი ადვილად იცელება) და წინაბა. მუყარავი ნივთიერება რბილობში არ არის, კანში ის სკაბო რაფინობით მოხაზობება. მარცვლის კანზე სკაბო რაფინობითაა იცელი.

წიპა. მარცვალეში 1—4 წიპაა. უფრო სწრაფად კი 2 წიპაა. წიპის სიგრძე 6—7,5 მმ, სიღლი სიანე 3—5,5 მმ აუწყებს. წიპა მუქი ეფასფერია და მწვანე-მოყვითალო ვლფერი ახლავს. ქალბა თითქმის ოვალურია და მომრგვალებული სურვის მხარის ზედა ნაწილში ან ოდნე კვეშთა, იგი ოდნეადა გამოსხუვლი. სურვის მხარე გლუვია. სისკარტი მწვანე-მოყვითალოა, მისი სიგრძე 1—1,5 მმ უღრისი.

აგრობიოლოგიური დასასიათება

წალენჯიხის რაიონის სოფ. ნაიფეს ზონაში ზანების სავეტერტორი ჰერილის სანარკობის გვირგვინი გაშლიდან უკრძამს სრულ სიმწიფემდე აუწყებს 203 დღეს.

სოფ. ნაიფეში (წალენჯიხის რაიონი) რაბაზარჯოქსტრის 3306-ზე დამუშაობილი ქართულად დეკორირებული დაბლარი ზანების კვერდებია შემდგენილი მამდინარეობს.

ვახის კვლევა იწყება მარტის დაშლეს. კვირების გამოურჩევლობა მამდინარეობის აპრილის პირველი რიცხვებიდან. ვახი კვერდობის იწყება პირველ იანვრიდან და სულსრული ამინდის შემთხვევაში 12—15 იანვრამდე მთავრდება. უკრძამს მთავრდება იწყება აგვისტოს ბოლო რიცხვებში (28.VIII), სიღლი მახორივად უკრძამს 20 ოქტომბრიდან მწიფდება. ფოთლოვანება იწყებული იწყება 10—12 ნოემბრიდან და მთავრდება ნოემბრის ბოლო რიცხვებში. ამირავად ზანების სავეტერტორი ჰერილის სერიო სანარკობისა კვირის კამლად უკრძამს სრულ სიმწიფემდე 200 დღეს, სიღლი ფოთლოვანების დამთავრებამდე 244 დღეს აუწყებს.

ვახის ზრდა. სოფ. ნაიფეს ზონაში დაბლარად და ქართული მუხით ფორმირებულ და სათანადოდ მოვლულ ზანების ნარკვების საშუალო ზრდა-განვითარება ახასიათებს. მუდარებითი ღონიერ დაზღვრულად ამ იშვიათ იგი გაზარდებულ ზრდას (ვეტერდის ზონა) და არ მტკვანებზე განვითარებული იწყებული განვითარება მისთვის დასასიათებელი. სავეტერტორი ჰერილის დახარულიზონათვის ცალკეული რჩების სიგრძე 1,5—2 მმ აუწყებს. მაღალზე ზანების კვერდებში ნაწილების განვითარება საშუალოზე მჭიდვად, რაც კვეს ვარჯულ, მოკვანდობისა (მაღალარის ვახსა, გუვარჯულა, წამალბა და სხვა იანვრები სრულდები არ ტარდება) და საუფრო მძრულ არსებობის გამო ფილოქარის მავნი მოქცევის შედეგია.

როგორც აღნიშნული იყო, ზანების სავეტერტორი ჰერილია მნიშვნელოვანად განსარკობილი. სავეტერტორი ჰერილის განსარკობილება შედეგია იმისა, რომ ამ ზონაში სანარკობელი თბილი შემოდგომა იცის. მიუხედავად ამისა დაბლარზე ვახის ვეტერტორი ნაწილები რჩების სწრაფ სრულ სიმწიფეს აუწყებს უკრძამს მახორივი მწიფობის სანარკობისთვის და ამ დროისთვის ვახისსახვის დახასიათებულ ვლფერს იღებს. მაღლარ ვახსზე, რომლებზე სერიოზე, მოკვანდობა, რჩის წვერის ნაწილები სწრაფად (განსაკუთრებით, როგორც განვითარებულია სოკოვან აუგვითობათა მოქცევა) კვლავ ახერხებს მომწიფებას და ზამთარში ითვება.

მოსავლიანობა. პირველ ნიშნებს ზანები იმდენად დარეკიდან მესამე თვეს, ზოგჯერ მცირე წელსაც. სრულსკვები იგი ივითარებს თითო-ორილა არატყვიერ მტკვანს. მისი მოსავლად ზანები იმდენად მესუთ წლიდან, ვამი საკმაოდ უსუსოხლიანია. ზანების მოსავლიანობის (საში წლის საშუალო) მონაცემების მისევეთა ვახზე მოხალაობის ელორტები 82% მუდარება. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,8 უღრისი. რჩეს ზომიერ 2 მტკვანის განვითარებულად, იშვიათად 3 მ. 1. ნაიფეს პირბებში ერთი ძირი დაბლარი ვახის მოსავალი 2,5 კგ-მდე აუწყებს, სოფო განვითარებული მოსავალი ერთ ჰექტარზე—80—90 ცენტნერამდე.

ვახი ადვილად გვეტება როგორც გრძელი, ისე მოკლე სხლას. დაკვირვება ცხადყოფს, რომ თუ იგი სათანადოდაა მოვლული (ორი სანაყოფითა და ორი სანაწილით) დაკვირვება ამ ვახისსახვის 20—24 კვირის დატოვებით ნაწილში სანარკობად უნდა იქნეს მიწვეული. ამით მოსავალი შემოიღება გაიზარდოს ჰექტარზე 100—120 ცენტნერამდე.

სამეგრეოსის ობლ. ტენის კოლოგიური პირობებში სხვა ვიძების მსგავსად ზანებისსკვები უნდობლებულია მუხით უჭად განსავლად სანარკობის ან სანარკობ-აუბოსავლეთით დაქანებული ნაკვეთების მწიფება გარდა იმისა, რომ ამჯერ ნაკვეთებზე სოკოვან აუგვითობათა მოქცევადა ვახზე მჭიდვად, უკრძამს სანარკობის სიღლი და ვახისსახვის დახასიათებელი ცემური თვისებების მიღება.

ეწილ ამინდის შემთხვევაში ზანებზე კვევილცვანა იცის, რაც 15%/მდე აუწყებს. მტკვანში მუდმივულია აგრეთვე დაწინარდობა ცილანება, ოდნე მცირე რაფინობით (2—3%).

გამკვლეობა სოკოვან აუგვითობა და ფილოქარის მიმართ. სოკოვან აუგვითობათა მამარი ზანები მტკვან მტკვანისმარა. განსაკუთრებით მტკვან აუგვებზე იგი ჭრავთ. ამის დაბამეციცხულია ის ფაქტი, რომ ზანების თითო-ორილა მაღლარი ვახის მწვენი მას მასობრივად აუგვებზე ჭრავთ. მსოფლიო სოკოვანი წლებში, როგორც სოკოს განვითარებისთვის შესაფერვლად პირობები არ არის, ზანების მწვენი ნა-

წლები აღწევს ჯიძისთვის დამახასიათებელ განვითარებას და მოსავლად ამის შესაბამისად საქმად უჭედა. დაბლარი ვაზებიც კარგებს მოქმედებს მუხუდგად იმისა, რომ მოვლის მხრივ შედარებით უკეთეს პირობებში იმყოფება. ამიტომ კვეტაციის პერიოდი ბორცის სხნართი 5-6-ჯერ მუხუდგად ადვილდება აგროტექნიკურ ღონისძიებებზე უნდა იქნეს მიჩნეული.

ფილოქერის მიმართ პანში მეტად ხსტკ გამძლეობას იწეს. სწორედ ამით აიხსნება მისი მალღარების მასობრივად გადაშენება.

წლები რიონის პირობებში პანში სრულებით არ ზიანდება ზამთრისა და გაზაფხულის კიბუნებისაგან. ვაზი დროულად იღებებს და მისი კვანძები ნორმალურად მინდინარობს.

სამეურნეო ტექნოლოგიური დასასიათება

პანში დამზადებული საფენე ვიძია, 'ჭესაფერ კოლოკორ პირობებში (საშრეთი ან საშრეთ-აღმოსავლეთით დატანული ნაკვეთი და კლდეების კარბონატების შემცველი ნიანკები) მისგან შეიძლება დამზადდეს ადვილობრივი მინიწელომის საქმად მალღარისთვის სუფრის ღვინო. იგი საუკრადობა აგრეთვე როგორც აგროლოგიური მნიშვნელობის სასურველ უგრძობს ვიძია. უგრძობი კარგი ინახება თითქმის მთელი ზამთრის განმავლობაში.

შტანიკურ-ქიმიური ანალიზისათვის და სანიმუშო ღვინომასალის დასამზადებლად, პანშის დაბლარი ვენახის უგრძობი დაირიფდა სოფ. ნაიყუფს ზონაში. აქვე მოქმედებს სამი წლის მოხველის შტანიკური ანალიზის სახეული მიწაველები (იხ. ცხრ. 1).

(ცხრილი 1

პანშის უგრძობის მკვლევარი შედეგობობა (სანი წლის სახეული)

საუბის აღების ადგილი	მკვლელობის თარიღი	შტანიკური ანალიზის თარიღი	პანშის შედეგობობა %/ით						100 მარცვლის წონა გ/ით
			მკვლელობის წონა	მკვლელობის წონა	მკვლელობის წონა	მკვლელობის წონა	მკვლელობის წონა	მკვლელობის წონა	
სოფ. ნაიყუფ (წი-ღვინოს რაოდენობა)	18-20	192.8	105	95.5	3.8	5.3	18.8	23.8	180

როგორც ამ ცნობებიდან ჩანს, სახეული მტვერის წონა 192.8 გ. დიდი მტვერისა 250 გ. სოლო მდინარე მტვერის კი 105 გ აღწევს. მარცვლის რაოდენობა მტვერსზე შერკობს 90-დან 135-მდე, საშუალოდ კი 105 უდრის. მტვერში მარცვლები შეადგენს 95.5%, კლორტი—3.8%, წინაა—5.3%, კანი—18.8% და წვენიც გამოსავალი—74.8%, ამრიგად, პანშის წვენიც გამოსავლიანობა საქმად დიდია, რაც საღვინედ განკუთვნილი ვაზის ჯიძისათვის ნორმალურად უნდა ჩაითვალოს.

100 მარცვლის წონა 180 გ აღწევს; 100 მარცვალში 184.8 მგ წინაა, რომელიც სახეული წონა 8.8 გ უდრის. აქედან, ერთშია წინაა მარცვლები შეადგენს 36%, ორშია წინაა—46%, საშუალო—16%, და ორშია წინაა—2%.

უგრძობის სრული სიმწივის პერიოდისათვის ტყვილი მკვრანობა 19—20%, სოლო საერთო მჟავანობა 9.8% აღწევს.

პანშისაგან სანიმუშო ღვინო დამზადებულ იქნა სოფ. ნაკიფში ი. მაღალმასი მთიერ. ამ ღვინოს ანალიზი ჩატარდა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მდებარეობის ლაბორატორიაში. დაშინიების შედეგად პანშის ღვინომ გამოამჟღავნა ალკოჰოლის ნორმალური მუდგელობა, საჭირო პარმინიზობა, ხალისიანი მჟავანობა და საჭირო სხეულობა, რაც ორდინარული ღვინის მოთხოვნას საჭიროდ აკმაყოფილებს.

ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები: უგრძობი მოიკრიფა სოფ. ნაიყუფს 1940 წ. 19.1X, სხვერბითი წონა 0,9669, ალკოჰოლი 10.4, სერიო მჟავანობა 8.2%, შერკობი მჟავანობა 0.58%/, უმტკრები 21.84%, ტანია 0.81%, შაქარი 0.33%, გლიცერინი 4.36%, ალდეჰიდები 0.007%.

როგორც ანალიზის შედეგებიდან ჩანს, პანშის ღვინის ქიმიური ბუნება ადატურებს ამ მუდგეობას, რაც მან მიიღო დატანისთვის მუდგეად. ალკოჰოლის ნორმალურ რაოდენობასთან ერთად (10.4), იგი მუდგეს იღნა მომტკრებლად, მაგრამ ხალისიანი მჟავანობის (8.2%/), მცირე შერკობა მჟავანობის (0.58) და საჭირო სხეულები (21.84).

ვიძის საერთო მუხუდგება და დარაიონება

სამეურნეო განვრცობებულ წითელურბინან ვაზის ვიძებს პიონის პანში უდავოდ ვურადგების დარისა, როგორც სახეული ხარისისთვის პირობების მომცემი საღვინე ვიძი, იგი ოჯალღმთან ერთად უნდა გავრცელდეს საქართველოს მთისპირა რაიონებში.

მისი პროდუქტია წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული აგრეთვე სახეული უგრძობად, მსოფლივ ადვილობრივ, რადგან შორეულ ტრანსპორტს იგი ვერ იტანს. უგრძობს დიდხანს შენახვის უნარი აქვს. ვაზს დატრეპებული უგრძობი დეკემბრის ბოლომდე მუდგს, დატრეპებული კი—გაზაფხულამდე ინახება. ამ ვიძის უარყოფითი მხარეებიდან აღსანიშნავია სოკოვანი ავადმყოფობათა და ფილოქერის მიმართ ხსტკი გამძლეობა. ეს ავადმყოფობანი წარმატებით შეიძლება იქნეს დაძლეული. პირველის საწინააღმდეგოდ საჭიროა ვაზების 5-6-ჯერ ბორდოს სხნარით მუხუდგება და 2-ჯერ გოტიდის მუხუდგება, სოლო ფილოქერისაგან დავის მიზნით ვაზი სამეურნე უნდა იქნეს გადამყვანილი.

ჩვენი დაკვირვებით პანში წარმატებით შეიძლება დაინერგოს სახეურლოს მთისპირა ზონის მუდგე მთერობათობები:

- ა) ზუგდიდის ოქუაქეი ვიჯის, ნარა ზუგდიდის ვიჯისაგან და ცაიშიქი ოქუაქეი ვიჯისაგან; ზუგდიდის, ჭკუქვიჯის, ურბინის, ცხოვერების, ვიჯისკარის, ნარახუნის, ახასთუმის, სუცერას, ცაიძის და კითაქეი ვიჯის მთერობათობები;
- ბ) მდ. კანისწყლის სეობაში: ოხუჯის, ნაიყუფს, წალენჯიხის, ფეხის, ხაინის და ჯგლის მთერობათობები;
- გ) მდ. ჭკუქვიჯის სეობაში: ვაჯარის, ღვინის, ორჯინიკიძის, ჭალეს, მუჯავის, ფახუჯის, ქალაღლის მთერობათობები. და მდ. სობისწყლის სეობაში: ლეჩორწყლის, ზუგის, კირცხის, ღვინიკინის, მსორწყლის, თაიას, სახუქის და მუხურის მთერობათობები;
- დ) მდ. ოჩხაშვილის სეობაში: ახუჯის, ჭალის, ნაბიხოს და ნაიჯის მთერობათობები.

Панеши

Панеши относится к группе красных аборигенных сортов винограда Метрели. Виноград используется для приготовления обычных вин местного потребления. Годен также для стола.

Листг. Листья крупные и довольно толстые, длиной 16,7 см, шириной 15,95 см, овальные, глубоко разрезные.

Верхние вырезки чаще закрытые и имеют узкоэллиптический просвет. Встречаются и открытые вы-

резки в виде входящего угла. Нижние вырезки слабо намечены.

Черешковая выемка закрытая, яйцевидная с налегающими лопастями и с округлым или плоским дном. Встречаются также высшие лямблиной формы, лопасти которых состоят из 3 или 4 нервов.

Лист трех. реже пятилопастный. Угол конечной лопасти прямой, реже тупой. Конечные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и ост-

рой вершиной. Встречаются также треугольно-пиловидные и округло-пиловидные. Вторичные зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже треугольно-пиловидные.

Поверхность листа чаще пузырчатая или сетчатоморщинистая, реже гладкая, по форме желобчатая, а края листа отогнуты книзу. Пластинка листа снизу покрыта паутинисто-волоконистым покровом. Главные нервы светло-зеленые, которые покрыты паутинистыми волосками серого цвета.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,8—0,9. Черешок голый, иногда со следами волосков, светло-зеленого цвета, переходящего у основания в вишно-красный цвет.

Цветок. Цветы обоеполые с нормально развитыми тычинками и пестиком. Тычинки длинные, почти в два раза длиннее пестика. В цветке 5 тычинок, реже 4 и 6. Количество цветков в соцветии варьирует от 500 до 900.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 4—6 см. Ножка грозди почти до половины одеревяневшая, остальная же часть с гребнем травянистая, светло-зеленая.

Общая форма грозди цилиндро-коническая, средней плотности, иногда крылатая, крыло часто достигает половины длины грозди.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой достигает 5—7 мм, зеленого цвета. Подушечка бороздчатая и широко-коническая. Кисточка подушечки окрашена в темно-красный цвет. После снятия ягоды на подушечке остается часть ножки.

Ягода почти черная, в основном средней величины, длиной 15,0 мм, шириной 14,2 мм. Длина крупной ягоды достигает 18 мм при ширине 17,0 мм, длина же меньшей ягоды 11 мм при ширине 10,2 мм. Ягода слегка овальная, по середине широкая, у конца округлая. Кожина довольно толстая, легко отслаиваясь от мякоти. Мякоть довольно сочная, с обычно важным сладким вкусом.

Красящих веществ в мякоти не имеется, в коже же их в достаточном количестве. Пруинового вещества в достаточном количестве.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2. Длина семени составляет 6—7,5 мм при ширине 3—5,5 мм. Семена темно-коричневого цвета с зеленовато-желтоватым оттенком. Халаза почти овальная и находится в средней части, иногда немного ниже те-

ла семени, по форме почти овальная и мало выдающаяся. Спинная сторона гладкая. Клывик зеленовато-желтоватого цвета и достигает в длину 1—1,5 мм.

Панеши относится к группе сортов со средней силой роста; к концу вегетационного периода побег его достигает в длину 1,5—2 м.

Первое плодonoшение, считая от посадки, начинается с третьего года, в пору нормального плодonoшения вступает с пятого года. Урожайность Панеши выше средней. На побеге чаще встречаются 2 грозди, а реже 3 и 1. Коэффициент плодonoшения равняется 1,8. Урожайность с одного куста даблари при грузинской Формировке достигает 2,5—3 кг.

В зависимости от условий погоды в период цветения сорт Панеши подвергается опсыданию цветков (до 15%). Ягоды горчатся, но в незначительном количестве (2—3%).

Устойчивость к грибным болезням слабая; особенно сильно страдает от милдью.

Панеши в основном винный сорт. Продукция данного сорта предназначена для изготовления довольно качественных столовых вин местного потребления. Виноград используется в свежем виде в качестве столового.

Средние данные механического анализа винограда Панеши следующие:

Вес крупной грозди достигает 250 г, маленькой 105 г, в среднем 192,8 г. Число ягод в грозди варьирует от 90 до 135, в среднем 105.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 95,5%, гребней 3,8%, ножки 18,8%, семян 5,3%. Выход сусла достигает 73,8%.

Вес 100 ягод—180 г. Количество семян в 100 ягодах—184, весом 3,8 г. Ягоды с 1 семенем составляют 36%, с 2-мя—46%, с 3-мя—16%, с 4-мя—2%.

К моменту сбора винограда сахаристость в сусле достигает 19—20%, при общей кислотности в 9,8‰.

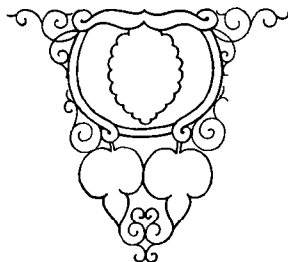
Панеши, как довольно урожайный сорт, дающий вполне пригодный материал для изготовления ординарных вин заслуживает внимания и массового разведения в нагорной части Мегрелии, исключительно привитыми саженцами на соответствующих подвоях.

Основными зонами для распространения данного сорта следует считать: Зугдиди—Чаквинджи, Наразени—Джипаскари, Цанши—Читас—Цкаро и устья рек Чанисцкали, Ингури, Хобисцкали и Очхамури.

ლიტერატურა — Литература

1. დგებტრაძე ვ. მასხალის დასავლეთ საქართველოს მდებარეობა-მდებარეობის მდებარეობის დარჩენების და სპეციფიკაციისათვის. კუთხისი 1936.
2. ვეცხოველი ნ. კლდურულ მუცხარეთა ზანების საქართველოში. თბილი სი, 1957.
3. შიროტაძე ა. რაკ-ღუნების ვახის ჯიშები. თბილისი, 1939.
4. რამიშვილი მ. ბურთის, სანუგეხლის და ვახის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1948.
5. შატავაძე ვ. მდებარეობა საქართველოში 1672—1673 წლებში. თბილისი, 1932.
6. მალაქაშვილი ი. მდებარეობის სახელმძღვანელო. წიგნი II. ახსოვრება, თბილისი, 1938.

7. Хачишвили ივ. საქართველოს კლიმატის ისტორია. წიგნი II, თბილისი, 1934.
8. Андришквич И. Отчет о деятельности Кавк. филологического общества в 1890 г. Тифлис, 1891.
9. Балаев М. Виноград в России. СПб, 1895—1897.
10. Леонов А. Виноград в исторические времена, Журн. „Русский виноград“, СПб, № 10—11, 1887.
11. Макалатия С. История и этнография Мегрелии. Тбилиси, 1941.
12. Накашидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Грузии и Мингрелии, Сбор. соед. по виногр. и винод. на Кавказе. вып. IV, Тифлис, 1886.
13. Vajda P. et Vormorel V. Agrarographie Traité général de viticulture Vol. Musson, Paris, 1909.

პინო შავი

პინო შავი ფრანგული წითლეურბინანი ხაღვინე ვაზის ვაიბია, თავის სამშობლოში, კერძოდ, მურგუნილიში იგი იძლევა მაღალსარისხოვან წითლე სურფის ღვინოს, რომელსაც სახინათესის საეპო სსეული, ზამინიულობა, ლაპილი მუფერეა, მაღალი გემური თვისებები და შინაის დიდი უნარი, სოლო ამ ქვენიის სრდილოეთი ზონაში—მამანში, პროდუქცია გამოეყენებოდა სახელგანთქეული მამანური ღვინის დასამზადებლად.

როგორც უძველესი ვაიბი შავი პინო შრავალ ფორმას შეიცავს ვარიაციებისა და კლონების სასით, რომლებიც წარმოქმნილია საუკუნეთა განმავლობაში, როგორც ბუნებრივი შერჩევის გზით, ისე ადამიანის უშუალო ჩარევით. დასახლებული ვარიაციები და კლონები ურთიერთისაგან მკვეთრად განსხვავდება, როგორც მორფოლოგიურ-ბოტანიკური ნიშნებით, ისე აგრობიოლოგიური და სამყურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით. ასევე: შავი პინო, თეთრი პინო, ნაგინფერი პინო, ისფერი პინო, საყვრე პინო, მქვანე პინო, ოქროსფერი პინო, ღრუელი ანუ იღვინის პინო, ისეთა, ნელნარინისა, ბუკუნესი, კოლა ანდრესი და სხვა შრავალი. ამათგან როგორც მისხვალაი, ისე პროდუქციის ღირებები ურავლებს იხურებს მსოფლიო შავი პინო, რის გამოც იგი ფართოდაა გავრცელებული მსოფლიო შეგენახეონის რაიონებში, სოგან სარიონთაგანი სურფის წითელი ღვინოების დასამზადებლად, სოგან კი სამამანურ ღვინომასალის მისაღებად. მორფოლოგიურ-ბიოლოგიური ნიშნებით შავი პინო დასხვულე ვერობის ვაზის ვაიბია ვგუფოს მიეკუთვნება.

შავი პინო შეგენახეობის თითქმის ყველა ქვევანაშია გავრცელებული. ისე მაგალითად გორა და საფრანგეთში, იგი გვხვდება: იტალიაში, კერზინაში, შვეიცარიაში, საშრეთ ამერიკის რაიონებში, ბალკანეთის ქვეყნებში, საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში: მოლდავეთში, უკრაინაში, ეიროპში, კინგესუბში, საქართველოში, სრდილოეთ კავკასიაში და კრანსთარის შრავიში. ვაიბის ფართოდ გავრცელებს პროდუქციის ღირებებათთან ერთად შეღს უწევს მოკლე საგემტაციო პერიოდს, რის შედეგადაც მისი შეგეტრეური ნაწილი წარმატებით ასრუებს მომწიფებას მვექანეთის სრდილო რაიონებშიაუ კი. სწორედ ახეთ რაიონებში იძლევა იგი უმოკრესად მაღალსარისხოვან მასალას მამანური ღვინის დასამზადებლად.

ყველად, საქართველოში შავი პინო შემოტანილი იქნა XX საუკუნის დასაწყისში საფოლინწეულო უქვეში მიერ და დინერეც მცირე ნარეგების სასით—კასიმში, კარონსა და იმერეთის რაიონებში. პირველი ხანებში პინოს მისავალს იყენებდნენ წითელი სურფის ღვინოების დასამზადებლად, მაგრამ როგორც მოსხვალაიონში, ისე პროდუქციის ღირებებით ამ ვაიბა ნეგები ვერ გაართულა იმეფები. ამის გამო სელი მოქილდს მის გავანაშეგებას სამამანურ ღვინომასალად. ამ მოკლე ვაიბა სოგინეთ მიკრორაიონში (გაგუვი, ვარცივი, მურსანი) კარგი შედეგები გამოიღო და სათანადო ურავლებაც მიიპყრო. მის პროდუქციის უმოკრესად იყენებდნენ, როგორც საუკუნე მასალს ხარისხოვანი მამანური ღვინოების დასამზადებლად, მიუხედავად ამისა, ვაიბამაინც ვერ მხოვა მასობრივი გავრცელება, რადგან მისავალიანობი ბერად ნამორჩებოდ ადგილობრივ ვაზის იმ ვაიბებს, რომელთა პროდუქცია მამანურისაგან იყენებდნენ, ამავე დროს რამ რაიონებში მუფერეულ ნიადაგებზე ვაიბების გამო არ გამოირჩეოდა მაღალსარისხოვანი პროდუქციით.

ჩვენს ქვევანაში მამანური შეგენახეობის ფართო განვითარებას ურავლებს მიეკეა 1938 წლიდან. ამ დროიდან სხვა ვაიბებთან ერთად კვლავ დაიწყო პინის გავრცელების საკითხი. განსამრავლებული მასალის სინიერის გამო საფრანგეთიდან იქნა გამოწერილი დაფესვიანებული ნაშენი სერგის მნიშვნელოვანი რაოდენობა, რომელიც ვერ სადგის სასით გამუნდა მურსანის მურნეობაში (შესეთის რ-ნი), სოლო აქედან თანდათანობი გავრცელდა საქართველოს სხვა რაიონებში.

პინოს ნარეგობა მირთადად გაუმნდა: მცესოის, კასპის, კორის, სარაკულის, სასერის, სესკაფინისა და თერაოლის რაიონის კოლმურნეობებსა და საბჭოთა მურნეობებში.

1942 წლისათვის საქართველოში 1300 ჰექტარზე გაიმეგულ მამანური დანიშნულების ვენახებიდან 600 ჰექტარზე შტეტი ვაიბი შავი პინოს ეკავა, მაგრამ მოუფელლობის შედეგად შრავალი ახლად გაიმეგული ვეგნის ამოვარდა და მეფეცა ვაზის სხვა ვაიბითი. ამას სელი მუეუყო იმ გარემოებათ, რომ იმერეთის რაიონებში პინო შტეტი მცირე მოხავალს იძლეოდა, იმ დროს, როდესაც იმავე პირობებში ვაზის ადგილობრივი ვაიბი ცინცა უფრო უსე-მისხვალაი ადმონდა. ამის გამო ადგილობრივი მოხალსეობა იმეგულეულ განდა პინოს რაიონებსა მვეცავა ცინცათი. კოვერლივე ამან ცინცათია ამ ვაიბის ვენახების მკვეთრი შემირება. უკანასკნელი დღურის მასალის მისეკეთა ქართლისა და იმერეთის რაიონებში მისი ფართობი 300 ჰექტარს არ აღემატება.

საქართველოს მაღალმთიან რაიონებში შეგენახეობის განვითარებასთან დაკავშირებით სხვა ადრეულ ვაიბებთან ერთად ფართო ურავლებს მიეკეა შავი პინის გავრცელებს, განსაკუთრებით თეთრი წერის, შანისის, თბილისის მთიანი ზონის, სასაფი-ხის, ადიგანის, სპანძის, დუნტუხის, სელისა და სხვა რაიონებში. მომავალშიც, იგი ფართოდ უნდა გავრცელდეს როგორც დასახლებულ, ისე შავესი კლიმატური პირობების მქონე რაიონებში, რადგან მისგან შეიძლება დასახლავ ადგილობრივი მოსმარების სახეოდ ხარისხოვანი სურფის ღვინო, აგრევე საუკუნე მასალა მაღალსარისხოვანი მამანური ღვინოების მისაღებად.

ბოტანიკური აღწერა

შავი პინო აღწერილია მურსანის მურნეობის ვაზიანის განყოფილებაში (შესეთის რ-ნი). ნაკვეთი გაიმეგულია 1938 წელს. სამხრედ გამოეყენებოდა ბერანდიერი X რაზარია 420ა. ვასეში დაფესვილია მთელზე და მირთადად ფორმირებულია ქრთული ორმხრევი წესით. შესადარებლად ვაიბი აღწერილია ვაგუვის შეგენახეობის მურნეობაში (სესკაფინის რ-ნი) და დილმის მურნეობის კოლექციაში (თბილისის გარეგნობი).

ასახლავრდა ულორტი. ზრდის კონუსი ბრტეულია და მთლიანად მოფენილია ანაბულინსებრი მოთეთრო ფერის ბუესებით. შედაპირველ ემსხვა მოვარდისფრო ღაბევი. პირველი და მისი მომეგები მცირე და მესამე ფოთლები როგორც სხედა, ისე ქვედა მხრიდან შეგესვილია მოთეთრო მუფისებრი ბუესითი. ეს მესხევა უფრო მლოვია ფოთლების ქვედა მხრიდან. მესამე და მეოთხე ფოთლებზედაც არის ეს მესხევა, მაგრამ შედარებით უფრო მცირედ. განსაკუთრებით სხედა მსრიდან. კიდევ უფრო მცირედა მესხევა ექსტრემული ფოთლებზე და სხედა მხრიდან თითქმის ქრება. სორის ფოთლები ღია მქვანა და ორკლევი. მერთალი ვარდისფერი არშია ახლავს.

ЭОБМ ЭССО

ПИНО ЧЕРНЫЙ

ფლორტი ღია მწვანე, მიჰველი, ბრქვეალა და მწვანე ფერის. ბუჩქნისებრი მცირე მუხუხუხა ახასიათებს მის მახალურ ნაწილს—მეორე და მესამე მუხლებს.

ერთწლიანი რქა. მთავარი რქა საშუალო სიშისისა ან საშუალოზე წვრილი. ღია ვეზისფერია და მეტწილად ჰე წერტილებითაა დაფარული. მუხლები უფრო ინტენსიურადაა შეფერილი. მუსხლმორისის სიგრძე 6—10 სმ-მდე აღწევს.

ფოთლი. ზრდადამთავრებულ ფოთლოვანი მუხუნა, საშუალო სიდიდისა, მისი საშუალო სიგრძე 14,5—17,7 სმ და სიგანე 14,6—17,3 სმ უდრის. ფორმით მომრგვალია ან ოდნავ ოვალური, ხაზ, სოლო იმდენად სურნავიანია, საქმაოდ სქელი, ტლადისებრი, ზოგჯერ მახრისებრი ფორმისაა და ნაპირები ქვემოთ გამოწეული აქვს. ზედა მხრიდან ფოთლოვანი წერილობისებრია, სოლო ქვედა მხრიდან დაფარულია თხელი აბლაბულისებრი ბუჩქნისებრი ბუხებით.

ფოთლის უკუწი აშინაკვეთი ბუნებრივ მდგომარეობაში ხშირად დახრულია ერთიანობა მისილოებული ან მცირედ გადახლებული საფეხით და მომრგვალო ფეხით ან ღია ჩანცის ფერის მასივლი ფეხით.

ზედა ამონაკვეთი ღია და მცირედ ჩაწრილი ან საქმაოდ მტკრილ კუხის ქმნის, ზოგჯერ საქმაოდ ღრმა და დახრული

მარცვლი მუქი ღურჯია, თითქმის საშუალო სიდიდის ან საშუალოზე მცირე. მისი საშუალო სიგრძე 12,3—15,2 მმ აღწევს, სიგანე 12,1—15 მმ. ფორმით მომრგვალია, მუხუნაში კაბიური და ბოლო მომრგვალებულია. ოსტეოკანია, ნაკლებმორფიანი და შედგენილიაა, სისამოგრო ტკბილი გემოთი. მარცვლის კანი საქმაოდ სქელად არის დაფარული ცვილიანობის ფეხით.

წიწვა. მარცვლები 1—4 წიწვა. უფრო ხშირად 2 და 3, იშვიათად 4 ტყულება. წიწვის სიგრძე 6,5—7 მმ, სიგანე 3—3,5 მმ უდრის. ჟევისებრი, მუცლის მხრიდან ღრუბში მოჩაღისფერია მუყევიანო ველურით. ქალაბ მომრგვალია ან ოდნავ ოვალური და საქმაოდ კაოსასული. ნინატრის სიგრძე 1,8 მმ აღწევს.

აკრობიოლოგიური დასასიათება

საქართველოს პირობებში მავი პინოს საეკოტოი პერიოდის სახარება კირტის გარემოდაა უკრძის სრულ სიმინფემდე 145—155 დღეს შუადღეს, სოლო ფოთლოვანის დამთავრებად 218—235 დღით განისაზღვრება.

უკვე მოკვება მავი პინოს წარმოებული ფეოლოგიურ დაკვირვებათა შედეგები (იხ. ცხრ. 1).

ცხრლი 1

მავი პინოს საეკოტოი პერიოდი და მისი ციკლოვანი ფაზების მდებარეობა საქართველოს სხვადასხვა რაიონში

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ფაზების მდებარეობა	ფაზების მდებარეობა	ფაზების მდებარეობა	ფაზების მდებარეობა	ფაზების მდებარეობა	ფაზების მდებარეობა	ფაზების მდებარეობა
მურხანის სასაქონლო მურხანობა (მუხთის რ-ნი)	10—12. IV	3—5. VI	5—7. VIII	5—10. IX	148—152	22. XI	220—225
დღღის სასაქონლო მურხანობის კოლქცია (ბილლის გარეუბანი)	8—10. IV	1—3. VI	3—5. VIII	7—10. IX	153—155	23. XI	228—230
ვახუტის საბუთო მურხანობა (ხუტაფორის რ-ნი)	6—8. IV	27. V	2—3. VIII	2—5. IX	150—152	26. XI	232—235
თალავის სადღღი სადღერი (თელავის რ-ნი)	14—16. IV	4—6. VI	8—10. VIII	8—10. IX	146—148	19. XI	218—220

კვერცხისებრი ნასრეტით ან ჩანცისებრი პარალელური კვერცხით და მსხვილი ფეხით.

ქვედა ამონაკვეთი უფრო სიწარდ ზეზურეია, მცირედ ჩაბრილი ან ზოგჯერ საქმაოდ მტკრილ კუხის ქმნის. იმდენად ჩანცისებრია თითქმის პარალელური კვერცხით და მასივლი ფეხით.

ნასრეტის წვერის კბილები ნაშუაფისებრია, საქმაოდ განიერი ფეხით და მომრგვალებული წვერით. მცირადი კბილები სხვადასხვა ზომისაა, ფორმით ნაშუაფისებრია მასივლი ან მომრგვალებული წვერით.

ფოთლის უკუწი მუფარება მუხ მთავარ მარღთან აღწევს 0,8—1,0. უკუწი უფრო ხშირად მწვანეა და მიძველი. მთავარი მარღები მტრთალი მომწვანია და როგორც ზედა, ისე ქვედა მხრიდან კარგად არის კაოსასული.

მემოდგომის პერიოდი ფოთლოვანი ილეს მოწითალო მუფარავს, ზოგჯერ მას ვეითარება მოკვითალო იერი.

უკუკვილი. კველი ორსქესისა, ნორმალურად განვითარებული ბუტკოვანი და მტერინაგებო. კველი უფრო ხშირად 5 მტერინაა, კველები 4 და 6 — ზოგჯერ 7 მტერინაზე. მტერინა სიგანით ბუტკოს ტოლია ან ოდნავ უფრო გრძელი. კველი აღმდეგ კველების რიცხვი 200—260 აღწევს.

მტეკანი. მტეკნის უკუწი სიგრძე საფადომ ბალიმით 3,5—5,5 სმ აღწევს. უკუწი საქმაოდ მსხვილი და მუსხლადე კაიეწებული. დანარჩენი ნაწილი კლერით ბლასმავარია და დაიწვანე.

მტეკნი მცირეა, სიგრძით 8—12 სმ და სიგანით 6—8,5 სმ. ფორმით ხშირად ცილინურული ან ცილინურულ-კონუსისებრი. აკებულებით კეში და ზოგჯერ მტადე კეში. მტადე კეში მტეკნებში მარცვლები ხშირად დეფორმირებულია.

მარცვლი. მარცვლის უკუწი სიგრძე საფადომ ბალიმით 4,5—6 მმ აღწევს. უკუწი მწვანე, საფადომ ბალიმით დაქვევებულია და განიერი კონუსისებრია. მარცვლი საფადომ ბალიმზე საქმაოდ კარგად არის მიხარებული.

დასავლი საქართველოში (ვაკეზის მკრორაიონში) გავსულზე სითბოს შუადღებით აგრე დაწყებათა დაკვირვებით მავი პინო აპრლის პირველ დეკადში ვეითარება, კირტების კაბლა 6—7 აპრილიდან იწყება. ვეითარება მდის ბოლო რიცხვებთან. სოლო უკრძის მეთვალბი იწყებს ივლისის ბოლოსა და აპრელის პირველ რიცხვებში. მასობივ სიწიფეს აღწევს აპრელის ბოლოსა და სექტემბრის დასაწყისში.

აღმოსავლი საქართველოს რაიონებში (მურხანის, დიღმის, თელავის მკრორაიონები) დასავლელი ბიოლოგიური ფაზები რამდენიმე დეკადანთებთ იწყება და ამის შესაბამისად უკრძენი სრულ სიწიფეს სექტემბრის პირველ ნახევარში აღწევს.

საქართველოს გარეთ, მავი პინოს ბიოლოგიური ფაზების მსვლელობის საბუთი კავშირის სხვადასხვა რაიონში ცვირვებათ 266 ტე-ზე მოყვანილი მუ-2 ცხრილი (დამუხაებულია ბლავონრაფიკისა და ლოსხს მერ).

როგორც მუ-2 ცხრილი წარმოდგენილი მასლით დასტურდება, მავი პინო ადრეულ მომწიფებათ ტემპეტის ზონაში აღწევს (2.VIII). სოლო დეკადანთა კონინობით მწიფდება (5. X). კანსინობარის მხარდა და გრძობრტის ზონაში აკაბის მომწიფებათ ვადა იმეფიის რაიონების მომწიფებათ ვადას ემთხვევა, სოლო კიროგობადინა და ოდესის ზონებში—ტბრილი სხს.

ვახის ზრდა და რქის მომწიფება. მავი პინო საშუალო სიდიდისაა. ღრმა ღონიერ ნიადაგებზე და მაღალ-აგროტექნიკის ფონზე მისი ზრდა საშუალოზე მღიერია. საეკოტოი პერიოდის დასასრულისათვის ბალკეული რქის სიგრძე 1,5—2 მტრამდე აღწევს.

საქართველოს პირობებში როგორც ბარად, ისე მისიპირა ზონაში მავი პინოს რქები სრულ სიწიფეს აღწევს უკრძის მასობივ მომწიფებათ პერიოდში და დეკადანთის ვადას დასასიათებაზე ედგურს.

მოსავლიანობა. მავი პინო საშუალოზე მცირე მოსავლიანობით ხსიათვება. სულმწიფობს კელოლოგიურ პირობებში და

აეროტექნიკის მაღალ ფონზე მასი მოსავალა მნიშვნელოვნად გაორჯოვინს.

შავი პინის ბოლოვითი მდგომარეობის მაგალითი ცხელი 2

დაცვათვის წარმოების ადგილი	დაცვის წელი	დაცვის ხანგრძლივობა	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი	დაცვის ხანგრძლივობის დასრულების თარიღი
პროფ. ღვინოსანი-კოლონია	1933—1951	19.IV	3.VI	31.VI	28.VIII	131	2350				
ღვინოსანი სასაბურთალოს რაიონში	1948—1951	19.IV	27.VI	6.VIII	25.VIII	128	2650				
წიგნის რაიონის რსტ-ი	7 წლის სავ. 1.V	11.VI	14.VIII	13.IX	15.X	2035					
ღვინოსანი რაიონი	1951—1953	25.IV	9.VI	7.VIII	21.IX	151	—				
ილია შარვაშიაძე	1923—1938	15.IV	5.VI	24.VII	2.IX	140	—				
კომპლექსური მუღის სოფელი	1898—1937	1.V	8.VI	18.VIII	5.IX	157	2940				
დავით აღმაშენებლის საფ. სადგური	1935—1940	26.IV	8.VI	1.VIII	28.VIII	124	—				
ტაბაქის საფ. სადგური	1944—1950	8.IV	13.V	26.VI	2.VIII	116	—				
კარგის საფ. სადგური	1946—1949	17.IV	3.VI	2.VIII	10.IX	146	3320				

მოსავლის პირველ ნიშნებს იგი დარეკვნიან ზოგჯერ პირველ და უფრო მეტად შორეულ წელს იმდენად, სოლი სრულ მოსავლიანობის მუხითვე წლიდან იწყებს. მუსხინის მუცხანების ზონაში ვახის ორმხრივი მკვლევარი წესით ფორმირებისა და 16—18 ცვირით დაცივრით მუცხანებში ერთი ძირის მოსავალი 2—2,5 კგ-მდე აღწევს. განვითარებული ცვირებით ვახუჭების 30—35%-მდე. მოსავლიანი ელვრების რაოდენობა საკმაოდ მაღალია (70—90%-მდე). რისი კოეფიციენტიც დიდი ასაკითავე (1,5—1,7). მოსავლიანობის კოეფიციენტი შერეულს 1,1-დან 1,3-მდე. რჩება სხივად 2 მტევანა, თითქმის თანაირი სიდიდის ცხველები აურთავი ერთი და სამი, ერთტყვიანი ელვრებითი საშუალოდ 35%, ორტყვიანი—57%, ხოლო სამტყვიანი—57% მდგენს.

მოსავლიანობის შემოაზნებული მნიშვნელობები სხვათაგან შავი პინის ვახუჭის მუცხანების ზონაშია, მაგრამ ვახის საშუალო მოსავლი იქ მნიშვნელოვნად ნაკლებია. ოთხი წლის მონაცემების მიხედვით დასასაზღვრად ზონაში ერთი ძირის საშუალო მოსავალი 1,1—1,3 კგ არ აღემატება, რაც აისწავნება ვახუჭის შედარებით მცირე განვითარებითა და მცირე დატვირთვით.

მუსხინის მუცხანების ზონის (მუსხინის რაიონი) სწარმოო ნაკვეთებზე შავი პინის შედარებით დიდი მოსავალი ასხაიანობს (65—72 ცვირ, ჰექტარზე). ქართლის დანარჩენ რაიონებში (ესხა, გორი) მოსავალი მეკვირად ცვალებადობს (10-დან 25—30 ცვირტყვიამდე). ასეთი მცირე მოსავლიანობა გამოწვეულია ვენახების დიდი სიმჭიდროვით (25—40%), ამავე დროს მოკვლელობისა და უწყობი დატვირთვის შედეგად ვახუჭის ზომიერად დაინერვით. იქ, სადაც დროულად იქნა ჩატარებული სწავრობის ღონისძიებები გამწვანებელი და ელვრებელი ვენახების აღსადგენად ვახუჭების საერთო ზრდა-განვითარება გაუმჯობესდა და მოსავალზე მნიშვნელოვნად იმატა.

იმერეთის რაიონებში (ზარგოული, სანჯურ, ზესტაფონი, თურჯოლა) ზეცილობრივი მოსავლიანობა მეტად სუსტტყვიად მოკვდა შავი პინის გარეულებების საკითხის. 1940—1945 წლებში კომლექსური ფართობებზე გამოშვებულ ვენახებიდან ჰექტარზე 3—5 ცვირტყვიანობის მოსავლას იღებდნენ, ითა პინის ისეთი ნაკვეთები, განსაკუთრებით ზარგოლის (ციხის, გომის), ხანჯურის (არკეთი, სახენე) და თურჯოლის (თურჯოლა, სანჯო) რაიონებში, სადაც სრულებით ვერ იღებდნენ ელვრის მოსავლას. ეს აისწავნება იმით, რომ ვენახები მშობრივად იყო დატვირთული, ეკუმსტრებული (30—80%/წილი), გარდა ამისა სრულად მოკვლეული (ტაბაღისხანგული და გუბაჩირებული). იმავე პირობებში

ში მოკვლევი ციფტს ვენახები კი გათვლილი ვეუქონი ზრდა-განვითარებით და მოსავლიანობით ხსიათაღებდა. ამან გამოიწვია რაც მეორე რაიონში ახლად გამოშვებული პინის ვენახების გაკვება და მთი ადგილის ციფტს გამოწვია. შემდგომ წლებში ეს მდგომარეობა ნაწილობრივ გამოსწორდა. დადარებითად ვახუჭები ჩატრდა აგრძელებით გათვლილწინებული კვლევა სახის სამუშაო პროცესში დროულად და მაღალხარისხიანად, შეიქმნა გამწვანებული ვენახები გადატვირთვითა და გამოწვლით, შეიქმნა ვახის ფორმირებისა და დატვირთვის წესები. უკვე აღემატება მნიშვნელოვნად იმათა მოსავლიანობას. ასე მაგალითად, სარგოლის, ზესტაფონის და თურჯოლის მდგომარეობები შავი პინის მოსავლიანობა უკანასკნელი ხუთი წლის საშუალო მოსავლიანობის მტყვეობს 45—70 ცვირტყვიამდე.

ჯიშის კვალიდან და წყვილმარცვლიანობა მცირედ ასახაიანობს. ეს უარყოფითი თვისებები მკვლევანებმა მხოლოდ არასრულწლოვანი ნიდაგურ და კლმატურ პირობებში, აგრეთვე მოკვლეულ ვენახებში.

ჯიშის გამკვლეობა ავადმყოფობათა და მავნებლებითა ში მითით. ქართლის პირობებში პირველი მოქმედება შავი პინის უფრო მეტად არის შესაძლებელი წყობისას და თბილი ამხლის დროს. ამ შემთხვევათაგან ვახის მუცხანა მას უფრო აღვიდა აუღებდა ვიდრე ეგრები. ასევე პირობებში არაინტენსიური ნაერთის მუცხანა მოქმედებდა. ჯიშის უფრო მეტად განვიდის მთი მოქმედების იმერეთის რაიონში, სადაც ზრდასა და სწავლიანობის განვითარებისთვის ბეგრად უფრო სულმშეუბობი პირობებია აწევდა გამოძინება, როგორც ქართლის, ისე იმერეთის რაიონებში აგრეთვე მითითებულია გათვლილწინებული პინის ვენახების პირობის სხნარით 4—5-ჯერ, სოლი ოკვირით 2—3-ჯერ წამლობა, რაც სრულად საკმაოდ უნდა ჩაითვალოს დასასაზღვრელი მსარეობისათვის. მუსხინის მუცხანების ზონაში (მუსხინი, ალაბანი) შავი პინის მღვირ აუღებდა ფოთლის სეკვიდით. მიუხედავად წარმოებული დატვირთვისა, ჯერ კიდევ არ არის დატვირთული აუღ-მყოფობის განმარტება მუცხანები, რის გამოც ბარბოსის ღონისძიებებშიც არ არის აღმავლებელი. დატვირთვის ცხველებს, რომ იმერეთის რაიონებში და ვახუჭის მასობრივ დატვირთვას მარტო კალციუმის კარბონატების საჭირობით არ ჩინის მარბილებს ნაკლებობით არ უნდა ითვს გამოწვეული. ამგვად მომდინარეობს საკითხის საბოლოო შესწავლა და ვეფირება, რომ უსალოეს დროში დატვირთული იქნება როგორც გამოწვეული მუცხანები, ისე ბარბოსის სათანადო ღონისძიებანი. ჯიშის მეტად მკვლევარი ფილოქსერის მიმართ, ოსი გამოცხადებული მისი განგებნა უნდა წარმოებდეს ნამდვილის სხნით. სამარეობიდან უფრო ეფექტიანია ჰერმობილური X რაიონის 420ა და 5აბ, სოლი ოკვირით X რაიონის პირობებიდან 3309. დასასაზღვრად საჭიროებდა დამუშავებითი შავი პინი ხსიათაღება, როგორც ნორმალური ზრდა-განვითარებით, ისე სანერწყვი და რეგულარულ მოსავლიანობით.

ჯიშის გარკვეული პირობებისა და დამოკიდებულება შავი პინის, ზემო და შუა იმერეთის რაიონებში, სადაც არსებული ნაკლები შედარებით მცირეა, შავი პინი ხსიათაღება მოვლის პირობებში ვერ განვითარდება აღწევს და ამავე დროს ნორმალურ და რეგულარულ მოსავლაც იწვევს. შედარებით უფრო ნაკლებად რაიონებში (ესხა, საშვერელი, ჯურა) მისი ზრდა-განვითარება დატვირთულია, მაგრამ განვიდის მასობრივ ეფექტიანობას, რის შედეგადაც ოსხელი და არატიპური მტყვეობის განვითარების გამო მცირე მოსავალი და პირობების სარბიხივ დაბალია.

დატვირთვის ცხველებს, რომ საჭიროებდის პირობებში შავი პინი მაღალხარისხიანად მასლას იმდენად საშუალო არ სწავლიანობს სახეობის დატვირთვით, ღორღიან, კალეშიანი, ფოსფორიანი და კალციუმის კარბონატებით მდიდარ ნიადაგებზე.

როგორც ცხველს და მშრალ რაიონებში, ისე ციფხა და ტყვიან პირობებში, აგრეთვე მისი თხნარისა და კირით დატვირთული ნიადაგებზე ჯიშის ვერ ამარბობს იმდენად. აუგურ პირობებში მთლიან სრულად უბალო უქინარისი მასლა როგორც სუფრის ღვინის, ისე საშამანურ ღვინოსანის დასამზადებლად.

ზამთრის უინჯებისამი ვაზის გამკლავება სავსებით დამუ-
შავებულია. ქართლის ზონაში (მუხრანის მიერორაიონი)
იგი აღიკვეთეს უკეთ იქნას უინჯა. მკვრივ ერთგვარ უარყო-
ფით გავლენას ახდენს მასზე განახლებული წიხნები, უღირებუ-
ლია შედარებით ნაადრევად განვიარების გამო მათ მასობრივ
დაზიანებას აუქს ხოლმე ადგილი, განსაკუთრებით ჩრდილო-და-
სავლეთ კესპიხიციებზე, ამიტომ პინის გამკლავება მისწავრნი-
ლია სამართიას და სამხრეთ-აღმოსავლეთ კესპიხიციებზე.

ვაზის კვლევის მიზათ არ იქნეს დიდ მკვლამობათობას,
მაგრამ ნორმალური ზრდისა და უსვლ მისავლის მისახლებად ქარ-
თლის შეყვანისათვის რაიონებში დასავლეთი რუსად უნდა რაი-
თვალის ვინახის 2-3 ჯერ მორწყვა.

ვაძის ავტოტექნიკის ზოკიერთი თავისებუ-
ლება. ავტოტექნიკური ზაქრავიებიდან ურადლებას იბერობს
დასავლეთ-აღმოსავლეთის სავსით.

მრავალწლოერი ცვებით და დავიკრებით დადასტურდა,
რომ სავართველის რაიონებში ვაზის ცვლმხრივი წყით ფორმა-
და, რაც წარსლები იყო გამოყენებული კვდა ვაძისა და
კერძოდ, პინის მიმართ, არასამართ უნდა რაითვალის. საკვლევ
დაშესებულბათა მიერ შეუმავებული ვაზის უფრო დიდი დატ-
კოროის ფორმებიდან უფრო შედეგაინა ირმარსეა მრავალური
და მრავალსაკვლევიანი ფორმა—სამუალად ვაზის 16—24 კერ-
ტმდე დავტკირეთი.

დასავლეთულბა ფორმება მესეთის რაიონში და, კერძოდ,
მუხრანის, სავრამოს, მისავციელის, წილანის, აღიანისა და
სხვა მიერორაიონებში, ავრთვე ვაკევის მუკნახების ზონაში
(ზესტაფონის რ-ნი) უკვე გამართლა იმედები უკანასკნელი სეთი
წლის მასალის მიხედვით უურბის სავტკირო მისავალბა სა-
მუალად 60 ცენტრის გადაკატება. მხოლოდ ავიღებულბა, რა-
თა ამ ფორმების მასობრივად დანერკვის სავუკულად დავლის
ავტოლონისძიებათა კომპლექსის დროულად და მალაღსარისხოვ-
ნად ჩატარება, ნიადვის კანაკტება მისწრადლო-ორკანული სა-
სუებით, ტენით დეფიციტან რაიონებში 2-3 ჯერ მორწყვა,
მწკანე სამრავიებიდან—უღირსებების დანართება, ნამსრკეების
შეცლა, ცის კანსხა და სხვა, წინააღმდეგ შემოსეკვაში მოსალოდ-
სენლია მომდევნო წლებში ვაზის მასობრივი დაზინება და მო-
სავლის შეკვარი შემვირება.

სავაუფე რჩესე კვირტების შემოქმებად დასალო, რომ უსვ-
მოსავლანი უღირსებები მაქ პინის უფრო მტრად უეთათრება
ბახინიდან უსეთი 4-8 მსტლებზე, ამიტომ პინი სხვლა უნდა
წამოქაფეს რჩესე 5-7 კვირტის დავტკეობით.

შემდევლად კვირტებიდან წარმოქმნილი უღირსებები მეტწი-
ლად მოსავლანია, რის გამოც ვაზის ედატვირთვის თავიდან
ავიციებს მისწინთ სავკირო შემდევლელი უღირსების მოცილდ-
ბა მათზე შევილდულებს გამოწინისთანავე. მათი დავტკება მსო-
ლოდ იმ შემოსეკვაში იქნება აუცილდებული, როდესაც მთავარი
უღირსი დაზინდება მეჩინიურად ან უმოსავლო აღმორდება.

სამეურნეო-ტექნიკლოკოური დასწაიათება

სამეურნეო დაზინებლებით შავი პინო მდღლსარისხოვან სა-
ღვინე და სამაშანურე ვაზის ვაძითა ვაუფეს მიქეთუნება. ამ დორ-
სებას იგი სავართველის რიც რაიონებში ამკლავებას, რის გამოც
იგი შეტანილია ვაზის ვაძის სტანდარტულ სავრტიმეტრტი, გან-
საკუთრებით სამაშანური ღვინის მრეწველობის ფართო განვითა-

რებასთან დავკვირებით. კარდა აძისა, შავი პინო სავუეთსო შე-
დეგების მომცემა სავართველის მიიან რაიონებში, სავდე შევე-
ნასეთის განვითარებას ამაკლად დიდი ურადლება ექმება. ამ პი-
რობებში იგი სავსებით ამართლებს იმედებს, როკავრე ურბნის
ნადრევად მოქმეებით, ისე პაროდუქციის მაღალი ღირსებით.

კვებით მოკვანილი სხვადასხვა რაიონებიდან აღებული
უკრბნის ნიმუშების შეჩინიერ-ქიმიური ანალიზის შედეგები (ის.
ცხრ. 3).

ცხრილი 3
შავი პინის უკრბნის შეჩინიერ-ქიმიური ანალიზის (სამი წლის სავალად)
მიანდებები

ნიმუშის აუბის დადელი	შეკვლის სავსელი წინა		მარცხენის მარცხენის		მარცხენის მარცხენის		მარცხენის მარცხენის		მარცხენის მარცხენის		მარცხენის მარცხენის	
	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	მარცხენის მარცხენის	
მუხრანის მუხრანობა (ზესტაფონის რ-ნი)	98	66	96	61	3.4	11.6	5.2	78.8	123	3.3	19.3	10.3
დღლბა მუხრანობა (თბილისის ვაკეუბანი)	102	74	96.0	3.6	10.9	6.1	79.2	126	3.1	20.5	9.8	
ვაუფეს მუხრანობა (ზესტაფონის რ-ნი)	95	67	96.3	3.4	12.0	5.0	79.3	129	3.7	18.4	9.6	

როკავრე მე-3 ცხრილიდან ჩანს, დასავლეთულ ზონებში
შავი პინო შეკვანის და მარცხენების რაოდენობის მსრიცე არ
ამკლავებს მუკვირ სავსობას. აძის დამადასტურებელია ვაძისთა-
კის დამახასიათებელი მკვანის სავალად წონა (95—102 გ),
მარცხენების რაოდენობა მტკვანზე (66—74), ავრთვე ითვი
მტკვანის მუდგინილობა—კულტრის, კანის, წიპწისა და წყენის
სასით.

მუხრანის მუხრანობაში სუფრანკტივიან ჩამოტრნულ სარკავი
მასალით გამკლავებული პინის სავუეთზე გტვდება უსებოსავლანი
და დიდმტკვანის ვაზის მიერ. მორფოლოკოური აღმართით
ეს ვაუბები პინის მტკვანის (ფოთლის მორფოლოკოური ნიმუშ-
ები, უკვირის ტიპით, მარცხენის ფერი, ვაძის სავრთო გან-
კითხობები), მაგრამ განსხვავება მტკვანის სიდიდითა და მტკვან-
ზე მარცხენის სიმრავლით. მათი მტკვანის სავალად წონა
200 გ. აღებუბები 150—155 ცალი მარცხენით. სავორმულია
რომ იგი პინის ვარაივია, რომელიც პაროდუქციის ღირსებით
შინამკლავებთან ჩამორჩება ნადვილ პინოს.

მარცხენის მეჩინიური ანალიზი შემდეგ სურათის იღვევა:
100 მარცხენის სავალად წონა 123—129 გ აღწევს, რომ-
ლებშიც 200—210 წიპწა, წონით 5,7—6,9 გ. კოეფე 100 მარც-
ხენლი გროწიპწაინა—12,5%, ორწიპწაინა—50,7%,
სამწიპწაინა—24,6%, და ოსწიპწაინა—12,2%, შედეგს. უკრბნის
სრული შვითობის პერიოდში მარცხენობა 18,5-დან 20,5%მდე,
სოლო სავრთო მარცხენობა 9,5-დან 10,5%მდე აღწევს,
როდესაც იგი სამაშანურე ღვინობასლის დასმავლებლბა
ეთავალიწინებელი, როგვლს ატარებენ მამინ, როცა უკრბნში
მარცხენობა 17—18%მდე მიადწევს. უკრბნის ვაუზე სავრტლი-
ვად დავტკეობისას მამნი მარცხენობა შინამკლავებთან მარცხენობს
და იგი სხირად 22%მდე აღწევს (ღვინის კოლექცია).

ავეკ მტკვანზე დავკვირებათა შედეგები შავი პინის უკრბნის
სიმრდივის დინამიკაზე (ის. ცხრ. 4).

ცხრილი 4
შავი პინის უკრბნის სიმრდივის დინამიკა (სამი წლის სავალად)

დაკვირების წარბოების დადელი	ავალიტო										
	სავტკეობი					ოტკობებრი					
	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30	
ვაუფეს სავკირო მუხრანობა (ზესტაფონის რ-ნი)	16,7	17,6	18,0	19,3	19,6	19,6	20,4	—	—	20,7	—
	10,1	9,6	9,5	9,1	9,0	9,0	8,4	—	—	8,6	—
ღვინის სავალად მუხრანობის კოლექცია (თბილისის ვაკეუბანი)	13,4	14,3	15,1	16,5	16,8	17,3	17,5	18,5	—	20,8	22,0
	14,2	13,5	12,0	11,6	11,5	11,0	10,1	9,4	—	8,7	7,1

ზნობის უნებების მიმართ საკმაო გამძლეა. მუხრანის მეკვანხობის ზონაში ერთსა და იმავე პირობებში გაუმჯობესებული პინოსა და ალიგატეს საკვებზე უკანასკნელი უფრო მეტად დაზიანდა ენების მანე მოჭრვებით.

საქართველოს პირობებში ენის გაღვივება და ელვარტების განვითარება სხვა ვიძებთან შედარებით რამდენიმე დღით ადრე წარმოებს და თუ ამ პერიოდში დადგა გაზაფხულის წყნეუბნი, მოსალოდნელია მწკნე მისი და ზიანება. განსაკუთრებით ეს მოვლენა ვიარდება ვაკე ადგილებში და ჩრდილო-აღმოსავლეთ-დასავლეთი დასრულ საკვებზე. აქედან გამომდინარე მისი გამეზება უნდა წარმოებდეს სასრვითი, ან სასმრვა-ადმოსავლეთი დასრულ ფერდობებზე.

ცივსა და ტენიან, მშომე თიხარ ნიადაგურ პირობებში, სადღე ამბე დროს კალდუმის კაროსატების სიმცირეა, მავი პინო დაბალსარისსოვან მასლას იძლევა, როგორც შამპანური, ისე სფეროს ღვინოების დასამზადებლად. ასევე შეუყვარებელია ვიძი-სათვის ცხელი და მშრალი რიონები, როგანც მეტად უინარსო, არაპრობიული მასლას იძლევა.

სხვა შემოტანილ ვიძებში: 5 (ვლიკოტე, შარლონ) შედარებით მავი პინო მუქრის საკმაო რაოდენობის აკროვებს (22—23%), შარლონ შპრის შატებს არ მოეხდეს შევიანობის შეკუთირი დაევა,

როსც დიდი შნიშუნელობა აქვს სარისსოვანი ღვინისა და საბ-შანურე ღვინომასლის დასამზადებლად.

შერლანდურის პირობებშიც ვიძი ვრცე აუინტრეს იწებს 420ა და 330ა-ზე, სოლო რიპარია X რეპტურის პირობებშიდან—330ა-ზე.

წებში შამპანური მეკვანხობის ფართოდ განვითარებასთან დაკავშირებით მავი პინო მეტად პერსპექტიულია. მისი გამეზება, პირველ რიგში, უნდა წარმოებდეს თანამდროვე გავრცელების რიონებში და უშთავრესად ქაროლში (მესეთის, კასპის, დუგეთის, გორის, ქარელისა და სამურის რიონებში) და იმერეთში (სარავოლის, სასურის, ვიპაურის, ზესტაფონისა და თერჯოლის რიონებში). მავი პინოს გავრცელება საფუძვლად უნდა დაელოს აგრეთვე მესეთში მეკვანხობის შემდგომ განვითარებას, განსაკუთრებით ასახელებისა და ახსანის რიონებში.

როგორც ადრეული მწიფობის ვიძი ფართოდ უნდა გავრცელებდეს უშთავრესად: ახალციხის, ახანისის, ადიგანის, თუთრი-წარის, დმანისის, ბოლნისის, ვაკის, ლეჩინკორის, ზნაურის, ლენტეხის, სულის, თბილისის და სხვა მაღალმთიან რიონებში.

ვიანიად ვიძი მერსანობარობის ინტეს ფილოქტერის მი-მართ, აუცილებელია მისი ნამეუების ხსით გამეზება სათანა-დოდ შერმეულ ფილოსტერაპამულე საშირებზე.

Пино черный

Пино черный красный винный сорт винограда Франции. В районах Бургундии продукция данного сорта используется для выделки высококачественных красных столовых вин, а в Шампани—исключительно для производства шампанских вин.

В Грузию Пино был завезен вместе с сортом Алиготе в начале XX века, но ввиду сравнительно малой урожайности не получил широкого распространения. В связи с развитием шампанского виноделия в Грузии сорт Пино черный с 1937 года включен в стандартный ассортимент для районов Карли и Имерети.

Опытами и наблюдениями установлено, что по Арагскому и Ксанскому ушьельям (Карли), а также в некоторых микрорайонах Харагольского района, Пино черным выявил ценнейшие свойства. Нормальный рост и развитие кустов, сравнительно нормальная урожайность, характерная для данного сорта, высокое качество продукции виноделия для производства шампанских вин, говорит за то, что сорт Пино в упомянутых районах и в дальнейшем, безусловно, будет иметь большие перспективы развития.

В настоящее время Пино черный встречается массовыми насаждениями в Мухетском и отчасти Каспском и Горийском районах (Карли), а также в Харагольском, Сачхерском, Тераджольском и Зестафонском районах (Имерети).

В связи с развитием виноградарства и виноделия в Месхети, наряду с другими ранними сортами винограда, Пино черный в данном крае находит широкое распространение.

Листья темно-зеленые, средней величины, длиной 14,5—17,7 см, шириной 14,6—17,3 см, по форме округлые, трех—или пятилопастные, довольно толстые и волнистые, иногда слабо воронковидной формы, с отгибающимися краями. С верхней стороны мелкопунзычатые, а с нижней стороны покрыты редкими паутинистым пушком.

Верхние вырезки чаще слабо выражены, в виде входящих углов, реже—довольно глубокие с закрытыми яйцевидными просветами. Нижние вырезки чаще едва намечены, реже бывают в виде входящих углов или лоривной формы средней глубины.

Черешковая выемка чаще закрытая с округлым дном или открытая с острым дном. Конечные зубцы лопастей треугольные с довольно широким основанием.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3,5—5,0 см. Гроздь небольшая, длиной 8—12 см, шириной 6—8,5 см, по форме цилиндрическая, иногда у основания несколько расширенная, чаще плотная, реже—средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 4,5—6 мм. Подушечка борладавчатая и широко-коническая. Ягода меньше средней величины, длиной 12,3—15,2 мм, шириной 12,1—15,0 мм, по форме округлая. При полной зрелости она принимает темносинюю окраску. Кожица тонкая, мякоть сочная, расплывающаяся, с приятным сладким вкусом.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2—3, длиной 6,5—7 мм при ширине 3—3,5 мм. Тело семени коричневого цвета с брышной стороны вдоль борозды соломенно-желтоватым оттенком. Халаза довольно выдающаяся, округлая или слегка овальная. Длина ядра достигает до 1,6 мм.

В условиях Мухранского совхоза (Карли) общая продолжительность вегетационного периода от распускания почек до опадения листьев составляет 207—209 дней. Распускание почек начинается с 13—20 апреля, цветение—в первых числах июня, начало созревания ягод—в первой декаде августа, а полная зрелость—с 10—15 сентября. Опадение листьев происходит со второй половины ноября.

К моменту сбора винограда все побеги Пино черного приростают характерную для сорта окраску. Вызревшие побеги ветлостые, с темно-сероватым оттенком и частыми черными точечками по всей длине побега.

Первое плодоношение у Пино черного наблюдается на 1—2 г. после посадки. В пору полного плодоношения вступает с 4—5 года.

Как известно, Пино черный считается малоурожайным. При нагрузке кустов по системе однолещей грузинской шпалеры получают с гектара 25—30 центнеров. Но тут необходимо отметить, что по Ксанскому ушьелью (Карли), в особенности в зоне Мухранского совхоза (отделение Вазнани) урожай данного сорта иногда почти равен урожаю Алиготе.

В совхозе Мухрани Пино черным заложен в 1937 году. Посадочный материал завезен из Франции привитыми саженцами (Лилия Монтани, фирма Гасто и Руссо) длиной 20—25 см.

Полвоем служил Берландиери Xрипария 420а. Густота посадки 2 X 1,5 м. Из шести гектаров один гектар был выделен как опытно-показательный. Все операции проводились своевременно.

По данным совхоза указанные участки в продолжение последних 5 лет давали в среднем: показательный участок - по 43 цент, с га (при 3330 кустах на га), а Зумбани—51,1 ц/га (при 5000 кустов на га), тогда как Ахлоте я том же совхозе за последние 10 лет в среднем давала по 64,1 ц/га (указанные участки Ахлоте не подвергались ни заморозкам, ни градобитию).

Как видно из цифровых данных урожаи опытно-показательного участка значительно превышает урожай характерный для данного сорта. Кроме того и развитие кустов выше нормального. Головой прирост с каждой дозы в среднем более 200 г, что превышает прирост Ахлоте почти в 1,5—2 раза.

Сравнительно слабый урожай с участков Зумбани нужно приписать градобитию, вследствие чего не только понижился урожай, но и развитие кустов ослабло.

Как видно из вышесказанного, Пино черный при соответствующих экологических условиях и нормальном уходе может дать урожай значительно больше обычного.

В остальных районах Картли и в целом ряде районов Имерети урожайность меньше—с гектара получают не более 18—20—25 центнеров. Развитие кустов в означенных районах еще слабее. Вышеуказанное можно объяснить несвоевременным и ненормальным уходом с самого начала посадки, а также не вполне качественным посадочным материалом. Возможно, что и экологические условия имели соответствующее влияние.

В данное время согласно существующим агроприемам площадь питания на каждый гектар рассчитана 2 X 1,5 (3² м). При механизированной обработке площадь питания следует сократить до 2,4 кв. м (2 м X 1,2 м), а на склонах при ручной обработке площадь питания довести до 1,8 кв. м (1,5 м X 1,2 м).

В условиях Картли и Имерети кусты Пино черного культивируются как на шпалерах, так и на кольях по грузинской системе.

С целью повышения урожайности и улучшения общего развития кустов целесообразно формирование Пино черного по системе двуплечей грузинской шпалеры с оставлением на плечах коротких стрелок (7—8 глазков).

Наблюдениями установлено, что в наших Условиях Пино черный дает высококачественную продукцию

лишь на южных склонах и на почвах со значительным содержанием карбонатов кальция и дальнейшее разведение данного сорта должно производиться именно с подбором таких почв. От грибных болезней сорт довольно сильно страдает в районах Зап. Грузии, особенно от милды, но в условиях Восточной Грузии—Мухрани, Атанани, Сагурамо и др. данный сорт менее подвержен.

Выход сахара Пино черного значительный (77,5—79,5%). К периоду полной зрелости винограда сахаристость в сусле достигает 19,5—21% при общей кислотности 8,8—9,8^{г/л}.

В условиях Грузии продукция сорта Пино черного целиком используется как основной и качественный купажный материал для изготовления шампанских вин.

С целью изготовления шампанского винограда сбор винограда Пино черного проводится (при сахаристости 17—18%) в Картли до 10 сентября, а в Имерети—в конце августа или в начале сентября.

Средние данные химического анализа шампанского винограда сорта дают следующие показатели:

	Удельный вес	Альб-голь	Общая кислотность	Легучая кислота	РН	Зольные элементы	Экстракт	Сахар	Танин	Гликозид
Виноград из Мухрани (Картли)	0,9938	10,09	6,41	1,96	3,45	1,46	16,66	0,85	0,27	0,41
Виноград из Харагоули (Имерети)	0,9933	10,43	6,23	0,95	3,30	1,48	13,16	0,91	0,19	0,89

Виноград сорта Пино черного, оставленный на кустах, держится почти до конца октября. Собранный виноград не сохраняется.

Превосходные качества винограда сорта Пино черного и вместе с этим хорошая приспособляемость данного сорта к экологическим условиям в ряде микрорайонов Грузии (Ксанское, Арагвское ущелье; Харагоульский, Ахалцхский, Аспиндзский, Тетрикарский, Дманисский районы) дают широкую возможность для его дальнейшего разведения исключительно на южных склонах с подбором аллювиальных почв со значительным содержанием карбонатов кальция.

С целью повышения урожайности и вместе с этим улучшения общего развития кустов, считаем обязательным мероприятием применение двуплечей грузинской шпалеры с оставлением на плечах коротких стрелок (6—7 глазков).

ლიტერატურა—Литература

1. ღვებტრაცევა მასალის დასაფუძვლად საქართველოს მევენახეობა-მეღვინეობის ბიჭველიის დარაობებისა და სპეციალური კონსპექტის კეთების, 1936.
2. გვიგოძე ლ. ნ. კულტურული მუხარათის ზეგნის საქართველოს. თბილისი, 1937.
3. მარტოცაძე ა. რეპროდუქციის ვისის ზეგნის. თბილისი, 1939.
4. ჩაბიჭვილი მ. მანახური მევენახეობის განვითარებისათვის იმერეთის და ქართლის რაიონებში. თბილისი, 1947.
5. ტაბაძე დ. ამის ფრანკის ზეგნის და სილა. თბილისი, 1948.
6. ხოლოცაძე ლ. ნ. მევენახეობის სახელმძღვანელო, წიგნი II, აპკლეგრაფია. თბილისი, 1938.
7. ჯგერცხელი ლ. ი. საქართველოს ვენომეობის ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.

8. Благодрагов П. и Лоза В. Пино черный, Амслерграфия СССР, т. V, 1955.
9. Герасимов В. М. Технология виноделия. Москва, 1952.
10. Дворовский А. Агробиологические и хозяйственно-технологические особенности сорта винограда МССР, Кишинев, 1949.
11. Иванов А. Крымские шампанские, Журн. Вестник виноделия Украины, № 10—11, Одесса, 1927.
12. Коржинский С. С. Амслерграфия Крыма. Описание сортов винограда разводимых в Крыму, т. I—III, СПб., 1904.
13. Лоза В. О механическом составе сортов винограда совхоза «Абрау-Дюрсо». Тр. Краснодарского инст. виногр. и винод. вып. I (25), Краснодар, 1940.

რქაწითელი

რქაწითელი საქართველოს სტანდარტული, ფართოდ გავრცელებული ვაისი კიშაა. ევლახელი ფართობი მასკათში უჭირავს. იმდენი მაღალხარისხიანი ვერძული და კასური ტიპის სუფრის თეთრი ღვინოს, მაგარ და სასუქურტო ღვინომასალას და ადგილობრივ მნიშვნელობის კარგი ღვინოს სუფრის ურბებს.

მევენახეობის ლიტერატურულ წყაროებში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის რქაწითელი ცნობილია რიგი დამატებითი სახელწოდებითაც. სხვადასხვა რაიონში, სადაც კი რქაწითელი მოიპოვება, ზოგჯერ ეს სახელწოდებები სხვადასხვაა. ხანდახან ეს სახელწოდებები თვით ვაისის განსაკუთრებული მოდებებისაგანაა წარმოდგარი. მაგალითად, კასეთში ზედა და დაბალი რქაწითელის გარდა არჩვენებ მზალი და ღვინო რქაწითელს (ლ. ვარაზაძე, 7). კვიფელ და წითელ რქაწითელს (ს. ნოლოვაძე, 5), საინგილოში — ირავის სახელწოდებით (ვ. გუგუცკი და გ. შარვაში, 12), რუსეთში, კოკაინიკის მხარეში — ლგოკუის რაიონში ტობალიოის და გრუხისის, ხოლო ბუდიონოსკის რაიონში — კოროლიოის და ბუდაშურის სახელწოდებით (ტ. ოროლოვა, 1940 წ.); საზღვარგარეთულ აშუღარავიულ სამხრეთში გავსდება რქაწითელი ტეპა (პ. ტუტე, 1857 წ.), რქაწითელი (ტეიანი, 1896 წ.), რქაწითელი ცილაო (ცილა და ჟემორელი, 1901 — 1910 წწ.).

რქაწითელი ადგილობრივი კასური ვაისი კიშაა. იგი წარმოშობილია კულტურული ვაისი კიშების ფორმალურმოქმნის პალასნის კრამაში, რომელში მევენახეობის მინერალ ჯალანის სკოლაში (აღმოსავლელი წიწილი).

თავისი შორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით რქაწითელი *pyral. pontica, subpyral. georgica* Negr.-ის (17) კოლოტიკურ-ტეგორფულ ვაგუფის წარმომადგენელია. საერთოდ რქაწითელი ძალიან ახლის ვაის ჯალანის კრამაში წარმოქმნილი სხვა ვაისის ვაისების უმეტესობასთან და ამ ვაგუფის ერთ-ერთი საუკეთესო წარმომადგენელია.

რქაწითელის ადგილობრივი წარმოშობა სხვა მხრივაც დასტურდება. შორეულ წარსულში რქაწითელს კუკურას უწოდებდნენ. ეს ფაქტი არ გამოპარია ვ. გუგუცკის და გ. შარვაში (12), რომელთაც თავის წარმოშობა ნათქვამი აქვს: „მეველი მისი სახელწოდება კუკურა წარმოქმნილია სოფ. კასისაგან (ხაჭალის ოლქი)“. ცხადია, სახელწოდება „კუკურა“ ვ. გუგუცკისა და გ. შარვაშის წარმომადგენელია. იმ დროის სხვა ამავე წარმოშობა, უფრო დახასიათებულია ხანა იოს წარმოდგენილი, რადგან თუ სიტყვა წარმოშობა და სხვადასხვა სოფლის სახელწოდებებს ეხსილავნ, ან ამ პროცესის მეფი სახელწოდება ვაისაგან, მაშინ იგი უფროც კასურა ან კუკურა უნდა იყოს და არა კუკურა“. ამის სისწრეს შრავალი სხვა მისაწინააღმდეგე ადასტურებს. კულტურული ვაისების ფორმათა წარმოშობის ჯალანის დიდ კერში, ვაისი ვაისების უფრო ინტენსიური წარმოქმნა მის ქვემო წიწილი — საინგილოში უნდა წარმოქმნილიყო, რადგან ამ მხარის ჰავა (პეტროვი ტემპერატურის ვაისი, მაღალი ტენიანობა) და ნოტივი ნიადაგები გვიფილებით უფრო ხელშემწყობია ვაისების თავისუფლად წარმოქმნისა და ზრდა-განვითარებისათვის, ვიდრე ჯალანის შუა და სათავისკენ მდებარე წიწილი. მევენახეთა-მეღვინეობის ინსტიტუტის მიერ ჩა-

ტარებული გამოკვლევების შედეგად დადასტურდა, რომ საინგილოში, კერძოდ, სოფ. კასში ამაჰმადე ბლომდ (200 ჰექტარზე) მოიპოვება რქაწითელის ძველი დაუმუშავი ვაისები. მასვეს ანტიფრესს, გარდა კარგი ზრდა-განვითარების და მოსავლიანობისა, რქაწითელის იტერი ვენახების მაღალი აკომორივი წიწილიც.

ამრიგად, რქაწითელის წარმოშობის საკითხი საქებით კარგულად შეიძლება ჩაითვალოს, ხოლო რაც შეეხება წარმოშობის დროს, ამის შესახებ მოხდებები საღვინოსად არ მოიპოვება, რადგან XIII საუკუნეზე უფრო ადრინდელი სამეურნეო ისტორიის ძეგლები დაცული არაა. ამის გამო, რომ აქედ იგი ვაისებიდან (6), ქართული ვაისის ვაისების წარმოშობის ხნიერების დადგენისას, ვაისის სახელწოდების ერთიგ ანალიზის საფუძველზე რქაწითელის წარმოშობა ნავარაუდები აქვს პირველ სუთ და მომდგენო საუკუნეებში. რქაწითელი შორფოლოგიური ნიშნებისა და ბიოლოგიური თვისებების მიხედვით უფრო ახალ ვაისად უნდა ვიცავდეთ. ამას გვიკარნახებს მისი ძირითადი შორფოლოგიური ნიშნების სიხვედ (ოღნე შეუსული — თითქმის უსუსო ფითალი, ოვალური მარცვლი, თეთრი ფერი და სხე). აგრეთვე მისი სახეცხველი ფორმების სიმდიერე (ღვინო ამ ვაისის, გარდა ვარდინფერი რქაწითელისა, არც ერთი სხვა მევენახე განსაკუთრებული ვარიანტი არ არის ნათქვამი) და დასასრულს, თვით-განვითარებულ წიწილებთან მიხედვით თვლენარების დიდი ანაბრობა მოიპოვებს. ევლახე ამ მონაცემების საფუძველზე რქაწითელი საფრეაონ შედარებით გვიფილებით უფრო ახალგაზრდა ვაისად უნდა იქნეს მიჩნეული.

რქაწითელი გავრცელებულია საბჭოთა კავშირის მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონში. მაგრამ პირადად და ევლახელი უფრო ფართოდ რქაწითელი გავრცელებულია კასეთში, სადაც მას უჭირავს 13 ათასი ჰექტარი, ანუ ვენახების მიწის ფართობის თითქმის 75%. ვენახების 1953 წლის აღწერის მასალების მიხედვით რქაწითელს საქართველოში სულ 16 ათასი ჰექტარი ანუ საქართველოს ვენახების მიწის ფართობის თითქმის 30 % უჭირავს. ფართობის მიხედვით რქაწითელს პირველი ადგილი უჭირავს როგორც საქართველოში, ისე საბჭოთა კავშირშიც, სადაც მას კარ კიდევ 1940 წლის ბოლოსათვის ვენახების მთლიანი აღწერის მასალების მიხედვით უკვე 15 ათას ჰექტარზე მეტი ფართობი ეკავა. უფრო დაწვრილებული ცნობები რქაწითელის გავრცელების შესახებ საქართველოს ცალკეული რაიონების მიხედვით მოყვანილია 1-ლ ცხრილში.

ცხრილი 1
რქაწითელის ფართობი საქართველოს მევენახეობის რაიონებში (ვენახების 1953 წ. აღწერის მონაცემების მიხედვით)

მევენახეობის რაიონები	რქაწითელის ფართობი ჰექტ-ით	ვენახების საერთო ფართობი ჰექტ-ით	საერთო ფართობის %
კახეთი	13010,8	16862,6	77,2
ბოლნის-მარნეული	2010,0	2618,9	76,7
ქართლი და აბსთრეთის რეგიონი	860,0	6962,3	12,3
ოლქი	26,8	232,2	9,0
მცხეთა	26,8	1772,0	0,14
იმერეთი	65,0	3260,0	2,0
რაჭა-ლეჩხუმი	0,10	1143,4	—
გურჯაანის რაიონი	11,0	3323,3	0,3
საფრეალო-აფხაზეთი			
სულ	16004,0	52172,0	30,6%

* სიტყვა „კუკურა“ წარმოშობით უნდა იყოს სიტყვა „კუკი, კუკურა“-საგან, ხოლო უახლესი დროის წარმოშობის ადგილი (საინგილო) კავშირს ახდენს სახელწოდებას იოს.

როგორც I-ლ ცხრილიდან ჩანს, რქაწითელი კვევალზე უფრო გავრცელებული კასეები, შემდეგ ბოლნის-მარნეულში, ქართლსა და შიდა რეგიონებში გავრცელებულია. ადამიანული საქართველოს პირიპირისათვის რქაწითელი უნეიტრალური ვიძია, იგი ამ შიდა რეგიონებში კვევალ რაიონშია გავრცელებული ისე, როგორც ფორთოხვანა გავრცელებული და სხვადასხვა საქართველოს რეგიონებში ვიძია რაიონში და მათთან საკმაოდ დიდ ფართობებს.

საქართველოს ფარგლებს გარეთ რქაწითელი საშაოდ ფართობად გავრცელებული შემოსულ რესპუბლიკებში — სურბაიკანში, სომხეთსა და დასავლეთში, აზერბაიჯანში რქაწითელი გავრცელებულია ძირითადად საქართველოს მოსაზღვრე — ალსტაფის, ზეხაილის, კასის, შამქორისა და დაუბის რაიონებში. მარტო სანიკაფილი — საქათლისა და კასის რაიონებში მას 300 ჰექტარამდე ფართობი უჭირავს. 1940 წ. აღწერის მასალების მიხედვით აზერბაიჯანის განსაკუთრებულ შეტერში (სამთა) მუერნობისა და კოლმუერნობების) რქაწითელი 708 ჰექტარი ფართობი უჭირავს, სურთი ფართობი კი 733,6 ჰექტარს აღწევდა.

სომხეთში რქაწითელი უფრო ნაკლებად გავრცელებულია. რქაწითელის ძველი უმეტესობა ცენტრში ალავერდიის, კაფანისა და შამხედინის რაიონებში, ახალი უმეტესობა ბრთიდალად არარატის ტრესტის საბჭოთა მუერნობებში მდებარე. 1940 წლის აღწერის მასალების მიხედვით რქაწითელი სომხეთში 110,3 ჰექტარი ფართობი უჭირავს. ვენახების გაშენების გეგმით რქაწითელის ფართობმა სომხეთში 500 ჰექტარს უნდა გადააჭარბოს.

დასვლეთში რქაწითელი გავრცელებულია დარუბანდის რაიონში 48 ჰექტარზე, სოლო მანაშაღის რაიონში 10 ჰექტარზე. სულ რქაწითელის ფართობი დასვლეთში 105,8 ჰექტარს შეადგენს. უზბეკეთში რქაწითელი მჭიდროდ გავრცელებულია, იგი ძირითადად საბჭოთა მუერნობებში ცენტრშია. 1940 წლის აღწერის მიხედვით უზბეკეთის საბჭოთა მუერნობებში ირიცხებოდა რქაწითელის 16 ჰექტარამდე ვენახი. ბუტრა ნაკვეთების სახით რქაწითელი გეგმულად გავრცელებულია სხვადასხვა რეგიონებში. სულ რქაწითელის ფართობი უზბეკეთში 25 ჰექტარს შეადგენს.

რეგიონში რქაწითელი გავრცელებულია ორჯონიკიძის მხარეში — ბუდონოვსკის, ლეკოუკსკისა და სერგოპოლის რაიონებში დაახლოებით 29,2 ჰექტარ ფართობზე. დონზე და ეირობში რქაწითელი გეგმულად საკოლმეცო და ვიძია კაოტდის ნაკვეთებზე ამრავდა, საქართველოს გარეთ რქაწითელს ათას ჰექტარზე უჭირავს ფართობი უჭირავს. ეს ფართობი შეემატება ცალკეულ რაიონებს შორის შემდგენარადა განაწილებული (იხ. ცხ. 2).

რუსეთის სსრკ კონსოლირების მხარესა და დასვლეთის ახს რესპუბლიკაში.

კონსოლირების საბჭოს დადგენილებით ნაგარადგენია რქაწითელის 10000 ჰექტარი ვენახის გაშენება, რაც კვევალზე უფრო მოთმანს გრად 25.000 ჰექტარს გადაჭარბებს.

რქაწითელი კანსაკურებელი მავალი საშაურნო და ტექნოლოგიური ფარგლებში მატარებელი ვიძია.

ბოტანიკური აღწერა

ვიძის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია მუენახობაში. მუენახობის ინსტიტუტის უმეტესობისთვის მუენახობაში (გერკანის რ-ნი). ვენახი გაშენებულია ციციკოპოლის მთის სუსტად დაჩვენებულ ფერდობზე 565 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ვენახი 30 წ. ასაკშია, დამუენახობაში მუენახობის მართვა 420-სა და გაფორმებულია მასალური წესით.

ახალგაზრდა ველორტი. ახალგაზრდა მოზარდი ველორტის წვერი გვირგვინითა და ვერ კიდევ გაშენებული პირველი ორი ფოთლოვანი ფოთლებით შებენილია საშაულო სისის ახლებელი სურბი ბუფი, მორფოლოგიური ფერისა და რანგ მუერნობისგან არაა დაპყვება გვირგვინის და ფოთლოვანების ბრკელი. მორფოლოგიური ფოთლები ცალკეობით უფრო სუსტადაა შებენილი, განსაკუთრებით უნდა მხრიდან. ეს ფოთლები მომწვანო-ვეფოვანი და ღია მინჯაის იერი დაქარკეს, სოლო ფოთლებს ქვედა მხარე მორფოლოგიური ფერისა და მუერნობისგან იერი ახ. ღვას. ახალგაზრდა ველორტი მუეი ღვასისგან.

ეროფლიანი რქა. ეროფლიანი რქა სწორად მოზარდი და საშაულო წვერილია. მუენახობით იგი მოწითალო-წაბლისფერია. მუსლიმობისგან საშაულო სიგრძისა და საშაულო 7,5-დან 12 სმ-მდე აღწევს. მუსლიმ უფრო მუეია კიდევ მუსლიმობისგან. კაშაულო ზოლები რქაზე სუსტადაა გამოხატული.

ფოთლი. მუე იარუსის (9—12) ფოთლები მომწვანოა, მუეი მუენახ ვენახსა და საშაულო (19X18 სმ) შიშობია. ფოთლოვანი მუერნობა საშაულოა, იმეათად მუენახობითა და უფრო იმეათად დაუნახობით — თითქმის მთლიანი ფოთლებიც გეგმულა. ფოთლის ფორმითა ბადისგან დანახობულია ან წვერილი ბრთულებიანია; სხირად ნაკვეთის ნეკით წამოწყვის გამო ფოთლოვანი ბარბისგან ფორმას იღებს.

უნდა ამონახვეთები უფრო ხშირად საშაულო სიგრძისაა, მაგრამ გეგმულა უფრო დრო და ზუსტად ამონახვეთები. ამონახვეთების ფორმა დასავლეთის სიგრძის მიხედვით ცვალებადობს. ღრმა ამონახვეთები ხშირად დასურული ოვალურფორმისაა. ზუსტური ამონახვეთები კი, პირით, ღია ნაწილისგანია. უფრო ხშირად გეგმულა საშაულო სიგრძის, ღია ნაწილისგანია ამონახვეთები და იმეათად მართლურკვევლებიანი ნაწილისგანია. ამონახვეთების ფურე ზოგჯერ ცვალებადობს.

ქვედა ამონახვეთები უნდა გეგმულა განვიარებულია და ნაკეთის სიგრძის მიხედვით უფრო მჭიდრო ცვალებადობს. ამონახვეთები ხშირად ზუსტური და იმეათად აღწევს საშაულო სიგრძეს. ფორმით მართლურკვევლებიან ნაწილისგანია ან მუერნობისგან.

უწინის ამონახვეთი ჩვეულებრივ ღრმა, ფორმით იგი ღია ნაწილისგანია ან ცალკეული მუეილია. უფრო ხშირად უწინის ამონახვეთი ნაწილისგანია, იმეათად იგი განიერი თაღისგანია. ამონახვეთის ფურე სწორად წყვეტებული ან მომრგვალოა.

კიბლები, რომლებშია ბოლოვდება ფოთლის მთავარი მარცხები, უფრო ხშირად საშაულო სიგრძისა და მუერნობისგანია, იმეათად იგი განსაკუთრებულია და მუერნობისგანია. გვერდითი კიბლები ზუსტური საშაულო სიგრძისა და ცალკეულკამოხსენილი ან ორმხრივ კამოხსენილი და მუერნობისგანია.

ფოთლის ქვედა მხარის მუეუსა აბლაბულისგანია. ოხვად აბლაბულისგანია მუეუსთან ერთად, უმეარესად მარცხებისგან წვერი, ოხვადი ვერცხებისგან მუსლიმ ცვალებადობს. უფრო ინტენსიურად ქვედა იარუსის ფოთლებზე. მუენახობის მუეუსთან აბლაბულისგანია მუეუსი ხშირად ფიფისგანია ნაკეთისგან.

ცხრილი 2

რქაწითელის ფართობი საბჭოთა კავშირის მუენახობების რაიონებში 1940 წლის 1.IX-ათვის

მუენახობის რაიონი	ფართობი ჰექტ-ით	მუენახობის რაიონი	ფართობი ჰექტ-ით
საქართველოს სსრ	73373,0	უზბეკეთის სსრ	25,0
აზერბაიჯანის სსრ	1393,6	საქართველოს სსრ	62,5
სომხეთის სსრ	110,0	სურბიპირის სსრ, ოლხაი	29,2
დასვლეთის ახს	105,8	კასის მხარე	
		სულ	15,029,1

უენახსებულ წლებში მოლდოვეთის რესპუბლიკაში რქაწითელის 5000 ჰექტარამდე ახალი ვენახი გაშენდა ძირითადად საკუთარ მიწაზე.

ამრიგად, 1940 წლის აღწერის მონაცემებით რქაწითელის ფართობი საბჭოთა კავშირში სულ 15 ათას ჰექტარს აღემატებოდა და ფართობის მხრივ მას ახლავს პირველი ადგილი უცხოურ საბჭოთა კავშირში გავრცელებულ ვიძის ვიძის შორის.

რქაწითელის ასე ფართო გავრცელება აიხსნება ვიძის უსუი მოსახლანობით, მრავალფეროვნებით კარგი ღირებულებით და გარემო მორბობას კარგი მუეუსებით. ამ ფორმებმა უსრულველო რქაწითელის სურთი მოწონება და დუსახა მას უფრო მტკიცე გავრცელების შესაძლებელია ახლო მომავალში. ახლა რქაწითელი მუენახობა ვიძის სურთი სურბიპირულ ასორტიმენტში საქართველოს რაიონებში, აზერბაიჯანში, სომხეთში, უზბეკეთში, თურქმენეთში, ტაიკეთში, ეიროპიის სსრ რესპუბლიკებში და

ИЛЛЮСТРАЦИЯ РАЦИТЕЛИ

ან რკების საერთო სიგრძეზე მოჭრივება. კასეთის პირიბუბი და მის გარეშე (დარბანძი, ოგანძი, შუა აზიის რესპუბლიკები და სსსრკ-ს) რქაწითელი ჯიშს ვაიბუბის მუდარეობა საშუალო ზრდის სიძლიერით სსსრკ-ში. ნიადაგის სისოფიერის მიხედვით, ცხვარი, მისი ზრდის სიძლიერე არა მარტო რაიონების მიხედვით, არამედ რაიონის ფორმაციის—ცალკეულ ნაკვეთებზე, სავარაუდოდ შეეფერება, სოფლ. ვაიბის მუდარეობით ზრდის სიძლიერე მისი გარემოების თითქმის ყველა რაიონში საშუალოა.

ვიცის მოსკოვ იან მბ.ა. რქაწითელი, ქართული ვაიბის ვაიბის მომეტელები ნაწილის შუკავად მოსავლის ზირველ ნიშანს დარეკვად შორეულ წელს იძლევა. შილიანი მოსავლის 1/4 ან 1/2 იმ იძლევა მუხანძ წელს, სოფლ. ნიშანზე რქაწითელ მოსავლს შეიძლება შეუთუ ველს. ღირებო ნიადაგებზე (სინა-გუბაში) და სარწყვ ნაკვეთებზე, კარგი მოვლა-დაზრუნვის პირობებში რქაწითელი კიდევ უფრო აღრ იძლევა მოსავლს. აქ, მაგალითად, ზირდის საბჭოთა მუერნობაში საშუალო რქაწითელი 67,76 ა ფართობზე მოსავალი ჰექტარზე საშუალოდ 23,5 ცენტრებს შეადგენდა, სოფლ. ზოგიერთ ნაკვეთებზე 40 ცენტრებს შეეს. ამ ათვისების რქაწითელი სხვა რაიონებშიც იმარჩუნებს, სასულიეროდ—დავლენბში, ურანიანა, ახერბაიჯანს და შუა აზიის რესპუბლიკებში.

რქაწითელი უსემოსავლიანი ვაიბის ვაიბა. კასეთის მუერნობებში—მეკუჩანი, წინანდლი და ნიურბაიჯან, შუალი და-ქუნიანი ვენახები 2,157 მ კვების არეულ ისინდა საშუალოდ 70—80 ცენტრზე ურემეს, რომლის მაქსიმუმია 207,6 კვადრატ. მეკუჩანის ვაგუის ზოგიერთ ნაკვეთებზე, მაგალითად, კიკიანიშულას და ნულშუმი, ერთი ჰექტარზე ვენახიდან 200 ცენტრებზე მეტი ურემე იკრებებოდა.

ნაწენი ასალი ვენახების მოსავლიანობა, მიუხედავად ცალიდებული კვების არის და ამ ვენახებისათვის დაბნასათიებული სიმე-ჩინობა, მანვს ხაერინობად დიდა და ზოგიერთ მუერნობებსა და ნაკვეთებზე ჰექტარზე 150 ცენტრებს და მეტს უღირს. რქაწითელი მოსავლიანობის დასახსათიებლად ქვემოთ მე-4 ცხრილში მოსავალიანი სამტრედიის საბჭოთა მუერნობების სანი წლის განხილვაში მიღებული მოსავლის ცხრიტები.

ცხრილი 4

რქაწითელს უნახების მოსავლიანობა სამტრედიის მუერნობებში

მუერნობის დასახელება	1939		1940		1948		1949	
	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ცენტრებზე	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ცენტრებზე	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ცენტრებზე	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ცენტრებზე
წინანდლის მუერნობა	99,02	41,5	410,61	107,84	28,3	305,31	113,0	109,0
4 წლიანი ვენახი	8,82	0,9	8,1	—	—	—	—	—
გვერდობის მუერნობა	9,70	11,3	108,00	9,70	86,5	83,6	130	160
ნაყარბლის მუერნობა	83,5	26,0	247,05	83,5	1,3	110,2	104,0	105,0
მეკუჩანის მუერნობა	48,56	8,8	192,25	48,56	35,1	1105,0	114,0	132,0
კარბანის მუერნობა	18,16	16,9	290,6	18,16	54,2	994,2	60,0	126,0
უყარბლის მუერნობა	66,8	28,0	186,80	66,8	7,7	514,2	80,0	104,0
ხორის ვაგუილი	80,63	12,2	99,304	140,22	15,7	162,99	65,0	—
4 წლიანი ვენახი	39,59	59,1	355,61	67,76	46,4	314,0	—	—
3 წლიანი ვენახი	67,76	11,6	783,2	—	—	—	—	—
მანახის მუერნობა	21,02	77,6	162,8	21,02	93,2	1959,4	—	—
უელარის მუერნობა	103,99	49,0	509,29	103,99	100,4	1044,5	129,0	125,0

* მოსავლის მუერნობა შემცირება სტეფანო შიდაში.

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, რქაწითელის მოსავალი მუერნობებში საშუალოდ 100—120 ცენტრებს აღწევს ჰექტარზე, სოფლ. ზოგიერთი მუერნობებიდან მიღებული ცნობებით მიხედვით რქაწითელის მოსავალზე ცალკეულ ნაკვეთებზე 200 ცენტრებს მიადქვია.

საქართველოს სასულიერებს გარეშე, საბჭოთა კავშირის მევე-ნახების სხვა რაიონებში, რქაწითელი იმარჩუნებს უსემოსავლიანობას და პრიოდექციის მაღალ ხარისხს. მაგალითად, ახერბაიჯანში, კიროვადის რაიონში, მეტ. კანდ. გ. ლაზარინის ცნობით, რქაწითელის მოსავლიანობა საწარმოო ნაკვეთებზე მუერნობის 60—100 ცენტრამდე, ანიზაზის და ახერბაიჯანის სს. საბჭოთა მუერნობებში საშუალოდ 1931-დან 1935 წლამდე მიღებულია 59 ცენტრზე ურემეში 1 ჰექტარზე, სოფლ. 1949 წელს 160 ცენტრზე. რუსეთში, ორკობის რაიონის მხარეში, ალკოვსკის, გუ-

დიონოსის და ჩერლენსკის რაიონებში რქაწითელის მოსავლიანობა ცალკეობით 78-დან 195,5 ცენტრამდე და საშუალოდ 169 ცენტრებს შეადგენს. დალესკანში, მ. ჰეიციელის ცნობით, რქაწითელი უსეი მოსავლიანობით სსსრკ-ში, მისი მოსავალი 70-დან 186,7 ცენტრამდე მუერნობს. უსეკუკაში, რი-ზაბრტ მუხა-მუსხლიანის ნაკვეთზე, პარიზის ფორმირების და დიდი დავითის პირობებში მოსავლიანობა მუერნობის 131-დან 230 ცენტრამდე და საშუალოდ 180 ცენტრებს შეადგენს ჰექტარზე, სოფლ. უსეკუკის—ერა-ერის საბჭოთა მუერნობაში საშუალო მოსავალი 82,3 ცენტრებს აღწევს. სოსოქოში, ნ. არაიანიანის (9) ცნობით, რქაწითელის მოსავლიანობა მუერნობის 60—70 ცენტრამდე; რქაწითელის მოსავლიანობა ოგანის რაიონში მუერნობის 38-დან 56 ცენტრამდე, სოფლ. სერანის რაიონის ახერბაიჯანში 64 ცენტრებს აღწევს. ტაჯიკეთის საბჭოთა მუერნობაში მიხრინა-უმი 1952 წელს საშუალოდ 1 ჰექტარზე მიიღეს 300 ცენტრზე ურემეში, სოფლ. რუსეთში, მუერნობების ინსტრუქციის სოფლ. რუსეთის ვენახებიდან 1919—1953 წწ. საშუალოდ 81 ცენტრზე ურემეში ჰექტარზე.

როგორც მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, რქაწითელი თითქმის ყველგან უსეი მოსავლიანობით და პრიოდექციის კარგი ხარისხით სსსრკ-ში.

ვიცის ვაძამელობა სოკოვან ვადაქმეოვობათა და ეინეკების მიმართ. კასეთის რქაწითელი სოკოვან ვადა-შეულობათა მიმართ დაბამეოვობებელი გამძლიობის სასაიდგება. ჩვეულებრივ იგი ჰრავს (სილიდუმს) ცვეთ უბლებს, ვიდრე ნაყარს (ოიდუმს). დასავლეთ საქართველოში, იქვარ ვაიბების მუდარეობით, რქაწითელი ჰრავის ნაკლებ გამძლეა და დაბამეობი წამლობას საჭიროებს. საქართველოს კართო-ახერბაიჯანში, დავლენბში, ნაწილობრივ ურანიანაზე, რქაწითელი მუერნობაზე ნაყარის მიმართ. რქაწითელი მუდარეობით გამძლეა ფლოკუსერის მიმართ, როგორც საქართველოში, ისე მოლდავესა და ურანიანში. ევროპულ ვაიბის ვაიბებს შორის რქაწითელი მუერნობა მუდამ ცველავს უფრო ფიზიოლოგიკურად ვაიბა.

ზამრის ეინეკებს რქაწითელი უდავოდ კარგად იტანს, იგი ამ შირევი ჩამოყვარება მუდარეობით ცველავს უფრო ეინეკამდე ჩრდილო რაიონების ვაიბს ვაიბებს—რისლინეს, პინის და სხვ. მაგალითად, ახერბაიჯანში 1935 წლის სექსთან ზამთარში, როცა მინიხლური ტემპერატურა ზოგიერთ ჰუქტარზე—23,5 უღრდა, ადგილზე წარმოებელი აღრიცხვების მიხედვით (ა. ეკუსოვი, 13) ცველავს გამძლე აღმინდა რქაწითელი, მუდამ—საფარეო. რაც მეტყება დანარინდ საწარმოთა ვაიბებს—ბაიან-მარვის, თარისს და თავექესს, ისინი მეტად მუერნობაზე აღმინდა ეინეკების მიმართ. ასეთივე მაღალი გამძლეობა გამოიჩინა რქაწითელმა ანახის რაიონში 1933—1934 წლის ზამთარში. ჩატრებელი აღრიცხვების მიხედვით (ნ. პაპონოვი, 19), რქაწითელმა დაიჭირა პირველი ადგილი, პინო მავს მე-4, საფერმა მე-10, კალიტოტუმ და კაბერნე მე-17 და ცველავს უსეი აღმინდა კოსოროტკისკი, რომელსაც დაზიანებული კვირტების რაოდენობა 90,5% აღწევდა. ასეთივე კარგი გამძლეობა აუზიანდა რქაწითელს დალესკანშიც, სადაც მან რისლინტონ და სემილონიან ერთად პირველი ადგილი დაიჭირა. მაღალი ეინეკამძლიობით სხვა ათხება რქაწითელი შუა აზიაშიც (ტაშკენტო). ი. კონილის მიერ წარმებულ მე-3 წლის დაკვირვებების მიხედვით ეინეკისკან კვირტების დაზიანება მცირე იყო (იხ. ცხრ. 5).

ცხრილი 5

ჯიშის დასახელება	რქაწითელის კვირტების ვინეკიდან დაზიანება % -ით		
	ტემპერატურა		
	-18—19°	-21°	-23°
რქაწითელი	16,1	28,7	79,4
სოფლ.	16,7	47,0	70,4
სადავო	28,4	47,7	88,8
ბიან-მარვი	31,8	74,6	90,2
პინო მე-4	44,9	47,7	77,8
ახაველი	6,6	14,7	54,1

ანახის (სოფლი) კარგი გამძლეობა გვიჩვენა რქაწითელმა შუა აზიაში, მითან პირველი რაიონშიც—18,2% ეინის დროს. დაუ-

ზიანებული კვირების სიმრავლის მიხედვით პირველ ადგილზე რისლინგი, რაქწილი, პინო შვი და სფერავი. პირველი, რაქწილი უნაკამდლობის მისდევით პირველ ადგილზე გამოდის წრფილო რიონის ეველსე უფრო უნაკამდლუკის ჯიშებთან ერთად. დიდი გულავაშობის რაქწილი არ გამოირჩევა, თუკა სხვა ადგილობრივ ჯიშებთან შედარებით (შუაგე, სფერავი და სხვ.) მისი გამძლეობა უკავოდ დასაშა- უფილებელია.

ტექნოლოგიური დახასიათება

რაქწილი უფროდ გავრცელებული ვახსოვია. იგი უნი- ვერსალურია ანა მარტო კარგო მისდევით კარგი შუკების მსრია, არამედ ითიავ, რომ მისი უერწიდან მიღება—მაღალ- სარისხიანი სუფრის ღვინო, იშვიათი ღვინოების კასური ტიპის ღვინო, კარგი სარისხის მაკარი და საღებავო ღვინო და სუკე- თოსო ღვინოების უერწის წვენი. რაქწილი აეროფე იძლევა, კარგ სასუფრე უერწის ავტოლობრივ მისხსნარად. მაგრამ მათგანის სასურველი წვინია, წვენის მაღალი შქარინაობა საკმაო შქარინაობა და სასიამოვნო არამატი აპირობებს რაქწი- ულის მართიადღე სუფრის და საღებავო მაღალსარისხიანი ღვინის დასაყენებლად გამოყენებას.

უერწის მქანაიკური შედგენილობა. უერწის შეხანიკურ შედგენილობას დიდი მნიშვნელობა უქვს ვაიშის მირი- თიადი მინარეთულების განსაზღვრასთვის. უერწის მქანაიკური ანალიზის მაჩვენებლები ცალკეული რაიონების და წლების მი- სხვაობის შეყენებლად ქვემოთ (იხ. ცხრ. 6).

ცხრილი 6
რაქწილის უერწის მქანაიკური შედგენილობის მაჩვენებლები
შვედნაუბის სხვადასხვა რაიონში

ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	შუკების საშუალო წინა ბოტი	შუკების შემადგენელი ნა- წილების %-ით საყოფო წონასთან					100 მარტულად წინა ბოტი	100 შუკის წინა ბოტი
			კლუტო	მარცხელი	კანი	წიწკი და რიბ- წიწკი	100 მარტულად წინა ბოტი		
შვედნაუბის-შედნაუბის ინსტიტ. ქ. თელავი	1940	185	3,25	96,65	11,16	3,25	81,24	174	3,95
1941	160	3,40	96,60	11,10	3,5	82,0	178	3,84	
შვედნა ინსტიტის ექსპ. ბანა სოფ. ვახსნაუბანში	5 წელი	190,7	3,19	96,51	11,21	3,65	81,75	210	4,04
შვედნა, საფდ. სადგავო ქ. კარფოლის	1933-1934	—	—	—	—	—	—	—	—
1936	—	3,53	96,47	11,23	2,95	100,24	—	—	
1940	148,0	2,71	97,29	20,55	2,70	84,0	158	—	
შვედნა, ინსტიტ. ქ. ოლსა	1939	162,2	2,52	97,48	11,11	4,37	82,0	—	
კარფოლის მხარე	1939	209,7	2,45	97,55	9,66	3,76	84,13	178	4,28
ქ. ბარნაი	1939	164,54	2,11	97,69	5,64	3,80	88,87	—	
ქ. უფანი	1940	200,6	2,3	97,7	—	3,80	—	180,8	
ქ. სოკი, დასავლ. პუნტი ღვინო, მჭარაში	1938	156,0	2,2	97,8	15,1	4,0	78,7	—	
1940	58,0	3,3	96,7	6,0	2,3	88,4	—		
ქ. დარბანდო	1940	275,0	2,18	97,82	—	4,0	—	165	

* ნაყენებია უპის პირუტყვი.

როგორც მე-7 ცხრილიდან ჩანს, მქანაიკური შედგენილო- ბის მაჩვენებლები საკმაოდ ცვალებადია როგორც რაიონების, ისე წლების მიხედვითაც. წვენის გამოსავლიანობის მაჩვენებლები მიეფილება დამარტორიად პირობებში, სწარმოო პირობებში კი მისი გამოსავლიანობა ნეყლებრივ უფრო ნაკლებია. სამ- ტრესტის შეარსებებში იგი მერეობს 73 - 80 დეკალიტრს შო- რის ერთ ტონაზე; უსუფიში იგი შეადგენს 71 დეკალიტრს 21%⁶ შქარინაობის, ხოლო 63,5 დეკალიტრს, როცა შქარინაობა 27,5% აღწევს; ახრბაიდანში საშუალო გამოსავლიანობა შეად- გენს 70,2%⁶, რუსეთში—ორჯერაიების მხარეში, სერვლენსკის რაიონში იგი მერეობს 70,8-დან 73,4 დეკალიტრამდე ერთ ტონა უერწმზე.

უერწის წვენის ქიმიური შედგენილობა. რაქ- წილის უერწის წვენი კარგი ქიმიური შედგენილობისაა. ფი- ზიოლოგიური სიმწიფის დაწყებდან ითიქის განაწილებამდე იგი ინარჩუნებს შქარინაობა-შქარინაობის სასურველ შეფარდებას. ამასთან ერთად რაქწილი დიდ რაოდენობით აკრავებს შქარინ (30 %/მდე) და ინარჩუნებს საჭირო შქარინაობას (იხე ითიქაზე ეყება 5%⁶ ძველი). სასწრაფო რაიონებში უერწის ფიზიოლო-

გიური სიმწიფიდან მის გადაწიფებამდე—დაახლოებით ერთი თვის მანძილზე, რაქწილის უერწიდან ითიქის კველა ტი- პის ღვინის დაყენება მიეფილება.

შქარის დაგროვების უნარინაობის და მისი ცვალებადობის მაჩვენებლები მოყვანილია მე-7 ცხრილში.

ცხრილი 7
რაქწილის უერწის წვენის შქარინაობა-შქარინაობა რაიონის შეიქიფში

ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	შუკების საშუალო წინა ბოტი	შქარინაობა %	შქარინაობა გ/მ ³
შვედნაუბის-შედნაუბის ინსტიტ. ქ. თელავი	1951	1,8	21,0	6,15
1952	7,3	24,0	7,6	
1953	26,1X	22,5	8,3	
1955	5, X	18,15	7,6	
1956	18, X	20,5	6,9	
შვედნაუბის ინსტიტის ექსპერ- მენტული ბანა, სოფ. ვახსნაუბანში	5 წელი, ს.მ.	—	—	7,68
1929	—	22,4	—	
კარფანის სადგავო მერცხლა	1940	20,1X	23,6	6,58
აპხეთის საბავტოლო ნაკეთი	1937	17,1X	18,8	7,0
წინაღლის საბავტო მერცხლის	1948	6, X	20,0	7,0
ვაიშის საბავტო მერცხლის	1948	4, X	23,9	7,1
საფელს საბავტო ქ. კარფანად	1946-1948	19,1X	19,1-22,4	4,2-7,2
საბავტო მერცხლა „ნაზიმა“	1947-1949	18,1X	19,9-21,0	7,0-8,0
კარფანის საბავტო მერცხლის	1949	9,1X	21,8	5,5
საბავტო მერცხლა „ნაზიმა“	1949	11, X	19,6	6,5
სტავროპოლის მხარე, საბავტო მერცხლა „პოსტავეტის“	1948-1949	24,1X	19,4-24,2	5,9-6,4
სტავროპოლის მხარე, საბავტო მერცხლა „სტოვა“	1948-1949	23,1X	16,4-19,1	5,4-7,3
ლენინგრადის საბავტო მერცხლა	1940	29,1X	21,0	8,0
ტრანსილვანია, ბუდუნეა	1943-1951	19, X	17,4-28,0	5,6-10,2
საბავტო მერცხლა „დუნდულო“	1947-1949	13,1X	15,3-16,5	9,4-16,6
1949	10, X	19,1	9,8	
დაბრანდის საბავტო სადგავო	1937-1940	17,1X	16,7-20,2	6,5-8,3
შვედნაუბის ინსტიტუტი, საბავტო	10 წელი	1, X	20,9	9,3
ქ. ოლსა	24, X	27,8	11,30	
საბავტო მერცხლა „მანდია“	1948	5, X	25,2	8,4
შვედნაუბის მერცხლა „სტ. ტრეტვი“	1943	21, VIII	19,0	9,8
საბავტო სადგავო „კარფანა“	1943	27, VIII	22,0	8,3
ტრანსილვანია მხარე, ქ. სოკი	1937-1940	12-20,1X	16,7-20,2	6,5-8,3
ბოსტანდის რაიონი	1943	26,1X	21,1	7,4
საბავტო მერცხლა „კალანდია“	1947-1949	13-16,1X	19,6-23,1	6,4-8,6

როგორც მე-7 ცხრილიდან ჩანს, რაქწილის წვენის მქ- არინაობა ცალკეულ ადგილების და წლების მიხედვით სკომ- ნობლად მერეობს (15%⁶-დან 31,7%⁶-მდე) საკმაო შქარინაობის მქარინაობით.

უერწის გამოყენება და პროდუქციის დახს- ნი ითავება. რაქწილი სხვადასხვა დანიშნულების გამოყენება— იგი იძლევა ითიქის ეველა ტიპის ღვინოს, მაღალი ღვინოების უერწის უალკოჰოლო წვენი და ავტოლობრივ მოსხსნარ კარგ სასუფრე უერწებს.

მაღალი ღვინოების თიერი სუფრის ღვინოს რაქწილით თა- ვის საშუალოდ—კასეთით იძლევა. აქ ცალკეული მსივების პორაიონტალურ და ფურცელურ ზონალობისა და ვაქუაიონტით საკრამობლად იცვლება ღვინის ტიპი და ხარისხი.

ამ მხრივ მბინე კასეთში გამოირჩევა შედგენილობის ორი დიდი მსივი: ლაზნის მარაყუხა მხარე—ფიერაშორის ქე- დის ჩრდილო-აღმოსავლურ ფერდობებზე და ლაზნის მარცხენა მხარე—კავკასიონის მთავარი ქედის სამხრეთ ფერდობებზე გან- ლაბებული ვეფსებით.

ლაზნის მარაყუხა მხარის ღვინოები, ჩრდილო-დასავლეთ- იდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ იკავს ცვლებების, ვეფსების ზღვის დონიდან სხვადასხვა სიმაღლეზე მდებარეობის გამო, სა- გრმობლად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მდებარეობით უფრო მჭირვად განსხვავდება ერთმანეთისაგან ლაზნის მარცხენა მხარეზე მთავ მთარეობებით მდებარე ვეფსების ღვინოები.

ლაზნის მარაყუხა ნაირზე, ყვრბოდ, მბინე ჩრდილო-დასავლეთ- იდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ, დეგება ღია ზღვის- ფერი (ბომბეზო ირით), ნახი პარპიონილი, მსუბუქი, ვერაბუ- ლი ტიპის სუფრის ღვინოები. მთვე ზონაში კასური წუთით დამზადებულ ღვინოებს (განსაკუთრებით როცა რაქწილი უერ- ვი მჭირვად და სხვა) უქვს ღვინოს ნიჭიერი და ახასიათებს სის- რულე, პარპიონილი და ცალკეული მტეტი სინაზე მთვე ტი- პის ბავურის-კარფანის ან გურჯანის ღვინოებთან შედარებით.

მუშეკ ზონი ივლიოდან შეკონსმე (კანასტელის ჩათვლით) უფრო მინარსიანი, გვირგვინი ტიპის სუფრის ღვინოები დგება. ამ ღვინოებიდან გამოირჩევა კონკლდის, წინანდლის, კისისტეის, ქვერო სოდაქნის, ვიზიუნის და მეკენის თვითი გვირგვინი ღვინოები. ეს ღვინოები დაა მოქროსფრო-მოშუქვანა, სისრულეუ სიღის არომატი, სინაჟ, ჰარმონიულობა, სისაღისე და მერიოლენი სსიაძიგვინო სიმპერ ასხიათაეს. ამ ღვინოების სიმპერე 11—12; სლოო მკუთინობა 6—8% უდრის. დასლოობით აინარი კონკიციის, ოკონდ უფრო ნახი თვითი გვირგვინი ტიპის ღვინოები დგება რქაქითელის უერწინად ზალსის მარესსეს მსარგუე—ნაფარეულები, სინაიოჟი, არინაზი, მინიშედი და სსეკან. ეს ღვინოები თავისი სინაზითა და სიმეუქებით უფრო ვესლოდებება რინის და მბღლი ცნობილ თვით ღვინოებს.

სასმეო-ადმოსლოთისკენ კიდევ უფრო გოდანცელებიისს—მუკუნინად ანავამდე, ღვინოები იმდენად მდიდრება სსეულითა და ადუკოპლით, რომ გვირგვინი ტიპისთვის მუგერგვინი სსეება ამ სოხინ დგება მაკალზარისის კასერი ტიპის ღვინო. თანაქრობით მაკალზარისისკენ ამ ტიპის ღვინო კარდასსის მარსიარინში დგება. იგი მუქი ნაოსფერი, მღიერი ჯიშური არომატი. თავისებური ბუკური. სისრულე, სიმპერგაღვე, ჰარმონიულობა და მცირე სიმწკარდე ასხიათაეს. ამ ტიპის ღვინის სიმპერე 13—14 ალქვეს, სლოო მკუთინობა 4—5% არ აღემატება.

ახვე ბაკერესი-კარდასსის და ანავის ზონიანი ჰქარის დიდი რაოდენობით დავრობების გამო სსირად ღვინო დაუგულობა არჩება, რის გამო „სანტარსტი“ ეს უფრო სსირად მკარად დასერეული ღვინოებს აუწესებს. მათ შორის აღსანიშნავია ზამარკო ღვინოები: „ანავა“ მდგრდის ტიპისა, რომელიც შეიცავს—ალოკოლს 19, ჰქარის 14 %, სიმეუყავ 5—7%. იგი უკეთ ქარესფერი მუგერგვითა და ტიპისთვის დამახასიათებელი გემოთი და არომატით გამოირჩევა. რიყე ღვინო „საძოო“ და „კარდასხი“ ჰორტევისის ტიპისა და კარდასსის რქაქითელისკენ შვადდება. პირველი შეიცავს 17 ალოკოლს, 13% ჰქარის და 5—7% სიმეუყავ, მეორე კი—15, ალოკოლს, 10 % ჰქარის და 5—6% სიმეუყავ. ეს ღვინოები მუქი ქარესფერი ტიპისთვის დამახასიათებელი გემო ჰქვს და ოდღის მღიერი ბუკურით გამოარჩევა. დასლოობით ასეთვე თვითებისა „სისრაც“, რომელიც დგება სირის რქაქითელის უერწინად.

კარე კასეში მაკალზარისისკენ სუფრის ღვინის რქაქითელი იმდგვა სავარგუის რაინში. აუკური ღვინოებიდან კასეუკურებით გამოირჩევა მანავის მარსიარინის უგვირგვინი ტიპის მსეუბუკი სუფრის ღვინოები. მანავის რქაქითელი ასხიათაეს მთორქროსფრო-მოშუქვანი იერი, თავისებური სიღის ბუკური, სინაჟე, სიმეუბუქე, ჰარმონიულობა და სახიათიო გემო. ტობობრებე მანავის რქაქითელი მუტად ახლო დგას ახვე ჯიშის ნაფარეულ-ართან-აწინებლისა და ივლითის უბნის ღვინოებთან, რომლებიც თავისი სიმეუბუქით, სინაზითა და მღიერი არომატით უსლოდებება მბღლის ცნობილ თვით ღვინოებს. ანავამდე ასმეტის, გურეკანის და სსევა რაიონების საუკუფოო ადგილების რქაქითელს უბეტებენ წინანდლის და მანავის მწეგნ და აუწესებენ ცნობილ სამარკო ღვინოს „N 1—წინანდლი“ და „N 3—გურეკანის“, სლოო გურეკანის, სიღისა და სსევა რაიონების საუკუფოო ადგილების რქაქითელიდან აუწესებენ კასერი ტიპის ღვინოს „N 6—კასერი“ და „N 12—ტიპანას“. კარდასსისა და სირის სახიათო მუგერგვინი ჯიშ რქაქითელიდან შვადდება ჰორტევისის ტიპის ღვინო „N 14—კარდასხი“ და მდგრდის ტიპისა „N 16—ანავა“.

რქაქითელი მაღალი დონისების უერწინის უაღკოპილო წყენს იმდგვა ამ შროვი გამოიღვე მრავალ ჯიშებს შორის იგი მწეკანისად ერთად პირველ ადგილს იკავის თავისი დამახინ ოქროსფრო-მოშუქვილი მუგერგვით, სსიაძიგვინო გემოთი და მღიერი ჯიშური არომატით. ასეთვე მაღალი დონისების უერწინის წყენს იმდგვა რქაქითელი უერწინა და აზრნაიოჟანი. კიროვანში მუგერგვინის სსეველ სადგერგუე გამოიღვე მრავალ ჯიშთან რქაქითელის ოთხის ნიშემა მიიღო სუფრისთვის მუგერგვინის დროს ბული 4.4. ამის საფუგველ სადგერგ რქაქითელს თვლის ერთ-ერთ საუკუფოო ჯიშად მაკალზარისისკენ უერწინის წყენის მისაღებად.

ასეთვე მაღალი მუგერგვით მიიღო უერწინაში რქაქითელისკენ დამსაღებელმა უერწინის მუგერგვა—ბული 8 და 7,75 და მაღალი უერწინაში მუგერგვა: წყენრე მოქროსფერი-გვითელი, თავისებური არომატი, გემო სსრული და მუტად სსიაძიგვინო.

დამსარულს, აკოსველ ნაქროსფელობი რქაქითელი ადვილობრივი მომხმარების მირთავი ასრულე (საღვესრული) ჯიშია. იგი გამოიღვეს სსეველ უერწინად მუღლი სსინარისკანსაღველ და დიდა რაოდენობით ინსება ზომარინი მომხმარებელ რქაქითელიდან-სეე შვადება სახიათოდ მომხმარებელ ბადეი, ჩამინი, სურსესული, თანარა და სსევაღვე ტიპისღველ.

საერთოდ რქაქითელი უერწინი თავისი დამახინ გარეგნული მუგერგვით—მოზრდილი საუკულო სიმეკიციის მტეგენებით, საუკულო ოვალური მოვარდისფრო-გვითელი მარცვლებით და სსიაძიგვინო გემოთი, არამე თუ არ ჩამოკარდავ საუკულოლოდ ცნობილ სადგერგ ჯიშს მასლასარმდე უკვავა მამეგერგვინის მისეღვეით (კარდასხეულ რქაქითელის) მსსე უკუთისა. უკვავა ამის გამო რქაქითელი თავისებულად მუგეკილია მივინიით ადვილობრივი მიმეგერგვინის კარე სასურველ უერწინის ჯიშად. ეს, რა თქმა უნდა, მისი პირადად, არამე და მატებებით დანიშნულელები გამოეყენება იქნება.

აზრნაიოჟანი, პირითადე კიროვანის, კისის და მპქორის რაიონებში, აზრნაიოჟანის სატრესტის მუგერგვინებში, რქაქითელი იმდგვა მაკალზარისისკენ მბღლ სასერისღვინოს. კარეი ღვინების მბღალი სუფრის ღვინო დგება სახიათო მუგერგვით „პრივაკუნლოში“, „უარანახსი“ და მე-3 სახიათო მუგერგვინობაში. ამ მუგერგვინთა ღვინოებიდან უკვალავ მაღალი მუგერგვა (ბული 8.9) მიიღო მე-3 სახიათო მუგერგვინის რქაქითელის ღვინოს. იგი დასხიათაებელი რიკორე გამოკერგაღვე დამახინ მოქროსფრო, სრული, ჰარმონიული—რქაქითელისთვის დამახასიათებელი ღვინო. აზრნაიოჟანის მბღლ სუფრის ღვინოებს, კასეის ახვე ტიპის ღვინოებთან მდგრდის, უღლი სისრულე და ღვინის მსმადგველი ნაწილებს ჰარმონიულობა.

რქაქითელი ჰუგეს აზრნაიოჟანში წარმტებით ივენებენ კასერი ტიპის ღვინის მისაღებად. ამისთვის მთავარი ჯიშის ბიან-მარეის წყენს ადგვერე რქაქითელის ჰუგესე და ივენებენ კარეად გამოსსეულ კასერი ტიპის ორდინარულ ღვინოს.

უკუთის მუგერგვის იმდგვა რქაქითელი მკარად და საღვესრული ღვინოების დაღვესნობის. მთავან აღსანიშნავია საღვესრული ღვინო „უარანახსი“, რომელიც მიიღება ნაკეანავად აზრნაიოჟანის რქაქითელის უერწინად სახიათო მუგერგვა „უარანახსი“. მისგან დგება ტიპის ტიპის ღვინო, რომელიც შეიცავს 16% ალოკოლს, 18% ჰქარის და 5—6% სიმეუყავს, ჰუგეს დია ნაღისფერი, დამახასიათებელი ბუკური, სისრულე, ჰარმონიულობა და თვითის იერი. რქაქითელის ბიან-მარეისთან ერთად ივენებენ მუგერგვინ სამარკო ღვინის „აღსტუფა“ მისაღებად.

სიმეკიციანი რქაქითელი ერთ-ერთ საუკუფოო ჯიშად ითვლება სუფრის მბღალი და საღვესრული ღვინოების დასაწეველად. მბღალი სუფრის ღვინოების მისაღებად რქაქითელს კრეგუნ ადრე, როცა მისი ჰქარანახი 19—20% უდრის, სლოო მკუთინობა სულ მცირე 5—6% აღწევს. მაღალი დონისების სუფრის ღვინოები დგება მომხმარებელ სიმეუბუქის არადიო-ადმოსლოთი (საქართველოს მირთავი) რაიონებში. არარატი ჰუგესე რქაქითელი იმდგვა კარე საღვესრული ტიპის ღვინოს. საერთოდ ამ მშრიც რქაქითელს სიმეუბუქე დიდი ჰერსმეტეკია ჰქვს.

უერწინაში რქაქითელი პირითადე მუგერგვინობის ინსტიტუტის სსეველ ნაკვეთებზე გაუწეველი. ამ ნაკვეთების დიდი მუღველი უერწინად დაღვესნული მბღალი სუფრის ღვინო სახიათობელო მოქროსფრო-მოშუქვანი იერი, სსიაძიგვინო ჯიშური არომატით, სსევა სისრულეთ, ჰარმონიულობა და სისაღისით, რომელსაც ზოგჯერ ეწინავე სმეტეტი აღუკოპილიანია. საერთოდ, სსევაღვე დროს მოკრეფილი რქაქითელი იმდგვა მასსელ სსევაღვე ტიპის ღვინისთვის; ნაადგვედ მოკრეფილი იმდგვა სამამსარეე მასსელ, საუკულო ვაგებში მოკრეფილი—მასაღეს სუფრის ღვინის და ნაკეანავად მოკრეფილი—საღვესრული ღვინისთვის.

ღვინის მაღალი ხარისხის, სინაზისა და კარეად გამოსსეული ჯიშური არომატის გამო უერწინაში რქაქითელი ჰერსმეტეკია.

ти цельные. Листовая пластинка сетчато-морщинистая, реже мелкозубчатая; благодаря отгибанию краев лопастей она принимает воронковидно-желобчатую изогнутость.

Верхние вырезки по глубине расчлененности листа варьируют от мелких до глубоких. Чаше встречаются средне-глубокие открытые лровидные либо шелевидные вырезки с почти параллельными сторонами. Встречаются также закрытые вырезки с яйцевидным просветом и округлым дном, а еще реже вырезки с однозубчатым дном.

Нижние вырезки менее развиты и менее глубоки. Обычно они мелкие, реже средние, шелевидные, либо они имеют форму входящего угла.

Черешковая выемка обычно глубокая, варьирующая от открытой лровидной с острым дном до широкой стрельчатой. Чаше встречаются лровидные выемки с острым дном, реже широкие сводчатые с острым либо округлым дном.

Зубчики на концах лопастей обычно треугольные с острой вершиной, реже они треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Краевые зубцы односторонне-выпуклые пловидные, реже двусторонне-выпуклые с острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа редкое, паутинистое легко стирающееся. Наряду со стелющейся паутинкой вдоль нервов листа рассеяны очень редкие щетинистые волоски, в особенности на листьях нижнего яруса.

Черешок голый, короче длины срединной жилки листа, реже равен ей, окрашен в слабо винно-красный цвет с зелеными полосками; иногда окраска переходит и на жилки листа, в особенности у места их расхождения.

Цветок. Цветок обоеполюй, нормального строения с хорошо развитой завязью и тычинками. Тычинки прямостоячие, в цветке их 5, реже 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0, реже это отношение достигает 1,25.

Пестик правильной конической формы постепенно переходящий в столбик с округлым дисковидным рыльцем. Иногда столбик изогнут в одну из сторон.

Гроздь. Грозди средние (16×8 см) и крупные (22×14 см), крылатые; крыло достигает до 2/3 размера основной грозди. Часто крыло отходит от основания ножки, образуя двойные грозди. Грозди цилиндрические и шпандрические, реже конические, средне-плотные, реже встречаются как более плотные, так и рыхлые грозди. Средний вес грозди равен 160—200 г, а отдельные полноценные грозди свободно достигают 300—400 г веса. Наличие партенокарпичных ягод характерно для сорта; в зависимости от метеорологических условий года, количество партенокарпичных ягод варьирует от 5 до 10%. Ножка грозди травянистая, древеснеющая у основания, длиной 3—5 см, которая при полной зрелости ягод окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, длиной 3—5 мм. Подушечка бороздчатая, широко-коническая.

Ягода. В большинстве случаев ягоды средние (1,8×1,7 см) и крупные (2,0×1,9 см), овальные, с наибольшей шириной по середине, симметричные, конец ягод округлен, изредка встречаются также односторонне развитые и округлые ягоды. Окраска ягод золотисто-желтая с коричневыми пятнами загара с солнечной стороны. В некоторых местах юго-восточной части Кахети (сел. Дзвэлл Анага, Карданахи и др.) по нагорной и неполивной полосе ягоды Ркацителли

принимают красивую красновато-розовую окраску. Кожина ягод тонкая, но прочная, легко отслаивающаяся от мякоти. Мякоть довольно сочная, распыляющаяся. Сок бесцветный, вкус гармоничный, приятный со слабо выраженным сортовым ароматом.

Семя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4; в среднем на ягоду приходится около двух семян. Тело семени округло-продолговатой формы, постепенно суживающееся к клювнику, серо-желтого цвета с оранжевым оттенком к клювнику. Длина семени вместе с клювником равна 6—7 мм, при ширине в 3—4 мм. Халаза выпуклая, округло-продолговатой формы с вдавленной срединной. Верхняя бороздка узкая, глубокая, разделяющая верхнюю часть семени на две половинки. Ложбинка от халазы к клювнику заметна в виде хорошо очерченной бороздки. Брюшная сторона семени килеватая. Семенной шов тонкий, но хорошо заметен на всем протяжении до клювника. Бороздки на брюшной стороне расположены одна выше другой и идут параллельно друг к другу. Клювик оранжевого цвета, узкоцилиндрической формы, длиной 1,5 мм, шириной 1,0 мм и загнут на брюшную сторону.

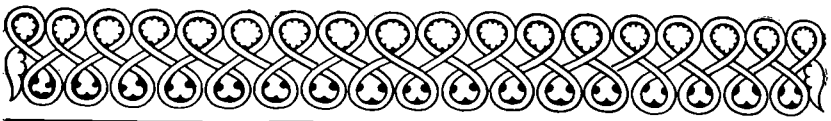
Ркацителли — местный высококачественный сорт среднего периода созревания. Распространен почти во всех виноградарских районах СССР. Занимает первое место по площади. По учетным данным 1953 года только в Кахети он занимал 13 тысяч га или 77,2% от всей площади виноградников. Площадь насаждений Ркацителли в СССР достигает до 18 тысяч гектаров. Столь широкое распространение сорта вызвано его высокими хозяйственно-технологическими свойствами. Особого внимания заслуживает сравнительно высокая урожайность сорта почти во всех районах распространения, хорошая приспособляемость к различным экологическим условиям среды, относительно высокая устойчивость против филлоксеры (по этому признаку сорт относится к группе более устойчивых европейских сортов винограда), высокая устойчивость к зимним морозам, не уступающая наиболее холодостойким сортам северных виноградарских районов: Ринлину, Пино-фран и др., высокое качество продукции и пригодность сорта для различных типов вин: сухого столового вина европейского типа (Кахети, Азербайджан, Украина), для местного кахетинского типа (Кахети), для крепких и десертных вин (Кахети, Азербайджан, Узбекистан, Краснодарский край и др.); для шампанского производства (Украина, Картели, частично — Кахети) и в качестве столового винограда местного значения.

К недостаткам сорта относятся относительно слабая устойчивость против оидиума, в особенности в поливных условиях Азербайджана и Дагестана, некоторая инкантиная горечь и недостаточная ароматичность молодых вин. Эти недостатки легко могут быть устранены, первый — проведением одного дополнительного лечения против оидиума, а второй — более тщательной и быстрой переработкой винограда и прибавлением некоторой части (до 0,25) винограда сорта Миване, который помимо устранения горечи может значительно усилить ароматичность и нежность вина.

Сорт безусловно перспективен для многих виноградарских районов СССР. Ркацителли введен в стандартный ассортимент по Краснодарскому краю РСФСР, Азербайджану, Дагестану, Армении, Туркмении, Таджикики, Киргизии и Казахстану и запатентована закладка новых виноградников на площади около 10000 га, что вместе с существующей площадью составит более 28-000 га.

1. კეცხოველი ნ. კულტურულ მუცნარეთა ზონები საქართველოში. თბილისი, 1937.
2. ლოლაძე ე. კახეთის სანარსო ვახს ქიშხის კლონი. მუცნ.-მეღვინ. ინსტ. შრომები. ტ. III, თბილისი, 1934.
3. ტაბიძე დ. მუცნარეთის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
4. ტაბიძე დ. კახეთის ვახს ქიშხი. თბილისი, 1954.
5. ჩხელიძე ვ. ქიშხის სეგნაბუბა. ნაწ. II. ანალოგრაფია. თბილისი, 1939.
6. ჯაბაძე შ. ქიშხის საქართველოს ეკონომიკური ისტორია. წ. II. თბილისი, 1934.
7. ჯორჯაძე ლ. მუცნარეთა, ლენის დუგებუბა, კვებუბა დო ვაგუბოხებუბა. თბილისი, 1876.
8. ავსკანი პ. ამსლოგრაფიკული აღწერიბა ნიკორი კახეთის სორტი ვინოგრაღი, „ვესნიკ ვინოდელი“, № 6, 7, 8, ოსსეა, 1902.
9. არუთუნი ა. ს. რავითე ვინოგრაღრეა დო ვინოდელი. „ნაწ. ან არმ. სსრ“, ტ. III, № 11, 1950.
10. ბერიძე გ. ი. ობიკა ხარაქტერიტიკა ვინი კახეთის ტიპი დო სობობი იხ აღუზიანი. „ბიოქიმიკა“, სბ 3 ნაწ. ან სსსრ, მოსკოვი, 1950.
11. ბერიძე გ. ი., სანიკიძე ა. ო., ტაბიძე დ. ი. რკინთელი დო ვინოგრაფიკი სსსრ. ტ. V, მოსკოვი, 1955.
12. გეესკი ვ. ნ. დო შარერ გ. ი. კლასიკი ოტჩეტი სავინოდელი ზონიკიანი. ტრუდი კავკასიის ობლასტის სავინოდელი, № 8, 9, დო 12. ტიფლისი, 1885.
13. გუჯასოვი ა. ი. მეთოდი პარეზიკი, უსკორიანი რავსტანოვლი დო ვინოდელი ვინოგრაღი სავინოდელი ოტ მოროზი. კიროვობა, 1936.
14. დავითია ფ. ფ. კლიმატიკული ზონი ვინოგრაღი სსსრ. მოსკოვი, 1949.
15. ეგოროვი ა. ა. ვინი კახეთი. „ვესნიკ ვინოდელი უკრაინი“, № 8, ოსსეა, 1926.
16. კალუგინა გ. ი. რკინთელი დო მოსკოვი. „ვესნიკ ვინოდელი დო ვინოგრაღრეა მოსკოვი“, № 4, კიშინია, 1951.
17. მოსკოვი კ. ი. ვინოდელი რავონი გრუზი, „ვესნიკ ინსტიტუტი ექსპერიმენტიკული აგრონიკი გრუზი“, № 3, ტიფლისი, 1929.
18. ნეგრუნი ა. მ. ევოლიუციკული კულტურული ფორმი ვინოგრაღი. დოკლადი ან სსსრ, ტ. XVIII, № 8, 1938.
19. პაპიანი ნ. ბ. ვინოდელი ნიკორი სორტი ვინოგრაღი. დიპლომი, 1936.
20. პრიკი ე. ი. კულტურა ევროპის კორესობედიკული ვინოგრაღი. კიშინია, 1951.
21. სანიკიძე ა. ო. პოჩვი კახეთი. ტბილისი, 1940.

ს ა ფ ე რ ა ვ ი

საფერავი საქართველოს სტანდარტული, ფართოდ გავრელებული ვახის ჯიშია, იგი ერთ-ერთი საუკეთესო წარმომადგენელია ვახის წითელი ჯიშების შროფილი ასირტამენტისა. განსაკუთრებით მაღალი ღირსების სფერის წითელ ღვინოს საფერავი იძლევა თავის სამშობლოში—კასეთში, სოლო საუკეთესო მდარე და საფურცლო ღვინოს—უიომსა და უსტეკოში.

მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურულ წყაროებში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის საფერავი ცნობილია ბევრი სხვადასხვა დაბტებითი სასულწოდებითაც. ეს აიხსნება იმით, რომ საფერავი მუტდ მუელი ჯიშია, რის გამოც იგი მდიდარია სასულწოდებითი ფორმებით — ვარიაციებით. სწავლული მევენახეები და ვარჯაბე (7), ს. ქვარიანი (14) და პ. ავერჯინი (6) ასსვენებენ სამდიდელ საფერავს, მაშალ საფერავს, დედალ საფერავს, ბუღურისმაგვარ საფერავს, მსხვილმარცვლა საფერავს და წვრილმარცვლა საფერავს.

ამ ვარიაციების მომეტებული ნაწილი გადარწინილია და მუეროვლი მევენახეთა-მეღვინეობის ინსტიტუტის საუკლექიო და სარგებროდუქიო ნაკვეთებს.

საფერავი ქართული ვახის ჯიშია, იგი წარმოქმნილია ვახის ჯიშების ფორმათა წარმოშობის ადგილობრივ ყრინდს. პირდაპირი მითითებანი საფერავის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ დავული არაა. აკად. ივ. ჯავახიშვილის (6) ცნობით, საქართველოს სამურენოს ისტორიის XIII საუკუნეზე უფრო ადრინდელი მეღვინე დავული არაა. ამისდა მეტსედეად სხვა არაპირდაპირ მონაცემებსე დურწნობით შესაძლებელია საფერავის წარმოშობის ადგილისა და დროის მიახლოებით განსაზღვრა.

ამ შროვე მნიშვნელოვანი ჯიშის ბოლოგური თავისებურებაში, რომელია შორის, პირველ რიგში, მისასვენებელია ჯიშის არანეულებრივი სიმდიდრე ვარიაციებით, რაც საფერავის ცარდა არც ერთ ქართულ ჯიშს არ ახასიათებს.

ვარიაციების ასეთი სიმდიდრე შეიძლება აიხსნას საფერავის მღიერ სანერგობი ეკლურების განსაზღვრებით გარემო პირობების ხშირი და მკვეთრი ცვლადობით, რასაც შეეძლო გამოეწვია ამ განსაკუთრებული ფორმების წარმოქმნა.

საფერავის უსუქეს ჯიშე მისწევის საეთს წარმოდგენს აგრეთვე მისი მორფოლოგიური ნიშნების—ფოთლის ქვედა მხარის სუქლი ახლანდებიტორი (ქქისნებრი) მუტეუვა, მარცვლის მუქი, ინტენსიური მეფერავის და სხვა ნიშნების სიმრე (ღმობინიება). საფერავის თვითვანაყოფიერებული თესვლიდან ზოგიერთი, მეუღვინეობი ვახსიანვე განსაკუთრული, დარტყლილი და მომრგვალო ფორმის თესვნიტის აღმოცენებაშ საბუთი მისეც პიროვ. ა. ნერგულს (16) გამოეუქვა შესეღვლება, რომ „ზოგიერთი ასეა გავრელებული ერთი შეიძლება წარმოდგენდეს იმ მუელ ფორმას, რომელიც ნაწეის ატყის რამდენიმე ასეთი წლის წინათ წარმოქმნილი თესვნიტისაგანაა“.

ასეთივე დასვენად, მხოლოდ სულ სხვა გზით, სასულწოდობრ, გარეული და ეკლტურული ვახის ჯიშების ეკვილინი ტიპის შესვალის საფუძვლზე, მიედინენ პიროვ. ს. ნოლოუპკილი და დოვ. ს. ჩანსაშვილი (20). მათი აზრით, „ეს ჯიშები (საფერავი, რქაწითელი და ჭკაპა) შესაძლოა წარმოდგენდნენ იმ ჯიშების პიროტყობის, რომლებიც ცარდაშეულ საფერავზეა ცარე-

ულ და ეკლტურული ვახებს შორის და ამის მიხედვით ერთ-ერთი უსუქესი ჯიშიაგანა“.

მუელი ისტორიკოსების—ქსენოფონტეს, ჰეროდოტეს, სტრაბონისა და სხვათა განმარტებით, ცვრობულ სასულწოდითა პოლიტიკურ ცხოვრების გარეგარევე, საქართველოში ფართოდ იყო განვითარებული მევენახეთა და მეღვინეთა. კოველიძე ეს საბაბს გვაძლევს ვიფიქროს, რომ ზოგიერთი დღეს გავრელებული ჯიშის უსუქესია ან უსუქესი ჯიშების უახლოესი შთამომავალია.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მუელი ცნობები საფერავის წარმოშობის შესახებ, განსაკუთრებით უცხოური, ზოგჯერ არასწორია და დამახინჯებული. მაგალითისათვის საქმისათვის მოვიყვანოთ მენაური ცნობა გერმანულ ჟურნალ „Weinlaube“-დან, რომლის მიხედვით საფერავი რკომუნდებულია გერმანიისათვის „როგორც საგინდისთვის და ეირიმის ჯიშის, გავრელებული ცახების შთამომავალი“.

სამუშაოსათვის, აკად. ს. კორეინსკის (15) ნაშრომში „უიომის ამბელოგრაფიამიაც“ არ არის სწორად გაშუქებული საფერავის წარმოშობის საკითხი. იქ საფერავის შესახებ შემდეგი წარია: „საფერავი დასავლეთ აზიის ჯიშია. იგი მღიერ გავრელებულია ეკუკასიამ; გვიმნა იგი მიიღო პალესტინიდან. მასსმა და მიუღამ საფერავის სასულწოდებით მიიღეს ეკუკასიიდან 5 სხვადასხვა, მაგრამ მონასუვე ვარიაცია“. რასაკვირვებელი ასეთი ცნობები მხოლოდ გავცებრებაზე უნდა იყოს აჯგულები.

ადენიმათე მხოლოდ, რომ საფერავის მასობრივი გავრელებლა კახეთში, ჯიშის დამახინჯებულ თვისების აღმნიშვნელი მისი ქართული სასულწოდება, განსხვავებული ფორმებით დიდი სიმდიდრე და ის, რომ—იგი ადგილობრივი ჯიშების უმეტესობის მორფოლოგიური და სამურენო-ტექნოლოგიური თვისებების მატარებელია, სათაოდ ადასტურებს საფერავის ადგილობრივ წარმოშობას და მის დიდ სწივრებას.

აკად. ივ. ჯავახიშვილის (6) ცნობით, თვადპირველად საფერავი მუელ ქართულ პრიონციამში—მაგუბო-კლარჯეთში ყოფილა გავრელებული. აქ იგი რამდენიმე საუკუნით უფრო ადრე ყოფილა გავრელებული, ვიდრე ქართლში. ქართლში საფერავი მხოლოდ XVII საუკუნის დასაწყისშია ნახსენები. იგი „ეკსტრანე VI დასტურლამაში გეგლება ატენის ზურფას შესახებ დგბრუებაში, მენაური ცნობის ცარდა სხვა საფერავი მითიოვება“.

ამის მიხედვით უნდა ვიფიქროს, რომ საფერავი ფორმათა წარმოქმნის მუე ზღვის აპსილუაურო სანაპიროს—მუელი კოლესეთის—გერდენ უნდა იყოს წარმოშობილი, მუეგვე აღმოსავლეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთისკენ გადმონავლებიანი, ქართლზე ეკუკით, იგი საბოლოოდ დამუდრებულია კახეთში. უსუქ XVII საუკუნის ბოლოს. ამ მოსაზრების სასარგებლოდ დღარაკობს მითიიდან ჯიშის ბოტანიკური ნიშნები (ფოთლის ქვედა მხარის სუქლი ქეისისებრი მუტეუვა და სხვ. ნიშნები), რომლის მიხედვით იგი უფრო ახლო დგეს კოლესეთის, ვიდრე ლანხნის სფობის ფორმათა წარმოშობის ცერის ვიშეთან.

საქართველოში საფერავი თანდათან გავრელებლა მუზობულ რესპუბლიკებში. აზერბაიჯანში იგი გავრელებლა, მითითად, მუელ ქართულ პრიონციდან—სიხინდოლოდ, სიდავ საფერავი და რქაწითელი ახლავ ბლომად მოიპოვება საუკეთესო მონვე, როგორც

დაზარადა, ისე ნაწილობრივ, მაღარადგა. სომხეთში საფრეავი უფრო ნაკლებად არის გავრცელებული. იგი მირითადად საქართველოს მასზე უფრო ალაგურია, მამბინისა და იყვანის რაიონებში გვხვდება. დაღესტანში საფრეავი ესმოიდან გავრცელდა, მირითადად დარბანდისა და მასქალის რაიონებში.

ვირიში საფრეავი უმეტესად საქართველოდანაა შეტანილი, იგი პირველად „მაკაინში“ გაშენებია 80—100 ჰ.რის რაიონებში 1853 წელს. წყენი აწრით, საფრეავი ვირიში უფრო ადრე უნდა იყოს შეტანილი. აჯ. ივ. ვაკაშიძელმა (6) აღნიშნული აქვს, რომ ისტორიკოსი იანე გინაძის მიერ შედისნაცვალს არქეოლოგ ნაპოვნი საქმე № 1752, ხაიდაგი ირეკვა, რომ 1847 წელს ვირიშიდან საქართველოში მოყვანილებული ყოფილა მუხაბა ი. ფრევი და ს. ფლორევი თსუგებინა და მცენარეების მუხაბეობადაც. მათვე ჰქონილია დავალებული ქართული ვაზის ვაჭების აღწერა, დახსიათება, სასულეობებათა ფიქირება და სხვ. რაკორე იყვა მიხსენებულა. აღნიშნული პირები დაბრუნებულან იალტაში 1847 წლის 11 ნოემბერს და იგი უფრო ჩაღლებული შეტროვილი მასალით.

დასამუხიანია, რომ სწორედ ი. ფრევისა და ს. ფლორევის მიერ იყოს საფრეავი პირველად ვირიშიში ჩატანილი 1847 წელს. ე. ცაბელი მიერ მითითებული 1853 წელი უნდა იყოს საფრეავის არა პირველად შეტანის, არამედ მისი შემდგომი გამრავლების წელი, რადგან 80—100 ჰირის რაიონებით უცნობ ვაშლს არ გამოდიდებენ.

საქართველოდან და ვირიშიდან საფრეავი თანდათან გრცელდება და რუსეთში, მუყენახეთის დასრობა რაიონებში. ახლადგულ ქარსნაღორის მხარეში საფრეავი გავრცელებულია მირითადად მუხა ზღვის სანაპირო რაიონებში. დონზე საფრეავი პირველად გაშენებ რაზგორის მუყენახეთის სოკლის ნაკვეთს, სტორი ჰესდაიკოვსკის, დასალოებით 1906 წელს. შუა აზიის რესპუბლიკებში საფრეავი შეტანილია ვერძელად ვაჭობთან ერთად და ახლოებით 1860 წლიდან.

საზღვარგარეთ, მირითადად საფრანგეთში, საფრეავი მოსხდა ქ. ქეთისში დასალებულ ფრანგ ლინკელების საძოვლებით. უკანასკნელი სისტემატურად უგზავნიდა ქართულ ვაზის ვაჭებს საფრანგეთში აშკალოვრად ჰიულას. მუხაბითადა, 1866 წელს ლინკელებმა 25 მიკრონის ვაში გატეზენა ჰიულას. მათ შორის საფრეავი წარმოადგენილი იყო 3 სეადასხუა სუხესკობითა. 1875 წელს გავხანილ ახალ დაწინაში საფრეავის ორი სასესხობითა იყო მოსტყვილი, სასულდობრე „კასკის საფრეავი“ და „საფრეავი კიონინა“. ჰიულას ცარდა საფრეავი გაშენებული გვილიანი, ოდარს და სხვებზე. საფრანგეთში, აშკალოვრად ოდარს ცინობითა ვერ კიდევ 1874 წელს საფრეავის სერეკების მუხენა შეიძლება ბორდოში Charrous-თან, მოსწავლიებით Maréთან და აგრეთვე მუხეაბითა Papelen-თან.

საფრეავის მუხარებით ფართოდ გავრცელება რაკორე საბოტო ვაჭობის მუყენახეთის რაიონებში, ისე, ნაწილობრივ, საზღვარგარეთაც გამოყვეულია ამ ვაშლის უმადობა მალაიი სამკურნო-კურნოლოგიური თვისებებით (მოსხალიანა, ღვინის ხარისხით, ენჯავამუხუბა და სხვა).

ნიკიტის ზაღის დარმქორი პარტისი, ე. ცაბელი, ფრანგი აშკალოვრადი ოდარი და სხვები საფრეავს მუხარ მალად მუყენახეთს აბუფენ. მუხაბითადა, აშკალოვრად ოდარი პარტისის ცინახელ დარბანობით მუხედეს წერს: „აშკალოვრად უფლებას მუხედეს ვაჭობი, რომ წიფილად ვაშლის დასაფრეავად საფრეავი ჯედა არსებულ უკრინის ვაშლს სკობითა და მუხეილითა იგი სრულად შეკრეულად გირითი ფართოდ საცდელად“.

საფრეავი გავრცელებულია საქობთა კავშირის მუყენახეთის თითქმის ყველა რაიონში. ვაშლის მირითადად მასივებით თვე მოყოლილია საქართველოში, მირითადად ესეთისა და ქართლის რაიონებში.

გენახების მალაიანი ჰასპორტისხაცინა და აღრიცხვის მასალებების მიხედვით 1940 წლის 1.1.1-ის საქართველოში საფრეავს ცირა 2737,6 ჰექტარი, სოლო გენახების 1953 წლის აღწერის ციფრებებით მისი ფართობი 2540 ჰექტარს უდრიდა. საფრეავის გენახები საქართველოს გენახების მთელი ფართობის მხოლოდ 4.8 % მუხადგენს, სოლო ესეთი მისი ფართობი (1872

ჰექტ.) გენახების საერთო ფართობის 11 % არ აღემატება. (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1

საფრეავის ფართობის განლაგება მუყენახეთის სხვადასხვა რაიონში (გენახების 1953 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით)

მუყენახეთის რაიონები	საფრეავის ფართობი ჰექტ-ით	გენახების საერთო ფართობი ჰექტ-ით	საფრეავის წილი გენახების ფართობის მიხედვით %
კასკის	1872,0	16862	11,0
ჯეოვი ქართლი	51,2	2618	2,0
ზღა ქართლი და სახორეთ-ისპირა	162,2	6962	2,3
იში აჯ. ოლქი	0,6	232	0,3
მუხეხეთი	332,5	17770	1,9
იბურეთი	102,3	3160	3,2
ოპალსუბები	2,4	1143	0,2
ფრევი და ვაჭა	13,8	3320	0,4
ფრევი და საზღვარგარეთი	24,0	3320	0,7
სულ	2540,0	52172	4,8

გულად, ფილოქსერის გავრცელებამდე, კასეთში საფრეავის სხედრებით წინა გატეხებით უფრო დიდი თუა და 25 % აღეყვდა. საფრეავი, როგორც ფილოქსერის მუსტი გაშეულად ადრე ამოვირდა და ამის შედეგად უმეტესობა გახარდა სუდრებით წინა რეპროდუქციის, რომლის უმეტესობა გენახების ახლაც საცაზად დიდი რაოდენობითაა ესეთი. აღნიშნულის გამო აუცილებლად უნდა გაიზარდოს ამ მუხარევის ვაშლის გენახები ფილოქსერაგამებულ საძირებზე ღებშირის ცინათ.

საქართველოს მუხობელ რესპუბლიკებს შორის საფრეავი უფრო გავრცელებულია კარსნაღორის, მირითადად ესის, საქათლის, შამქორისა და ხერვანდის რაიონებში, დასავლეთით 75 ჰექტ. ფართობზე.

სომხეთში საფრეავი მუხარებით მუხირ ფართობზეა გავრცელებული და ისიც ჩრდილო-აღმოსავლეთ რაიონებში. 1927 წლიდან დაიწყეს საფრეავის გაშენება ფართო მასშტაბით არარატის ტრესის საბჭოთა მუერნობაში. დაღესტანში საფრეავი გავრცელებულია მირითადად საბჭოთა და კოლუქტორი მუერნობებში დასავლეთით 33,6 ჰექტარ ფართობზე, უმთავრესად დარბანდისა და მასაქალის რაიონებში.

გულაზე მუხელ საფრეავი გავრცელებულია ვირიშიში, იქ მას გენახების მთელი ფართობის 3/4 უჭირავს. 1940 წლის 1 იანვრისათვის საფრეავის ფართობი ვირიშიში 300 ჰექტარს აღეყვდა. საფრეავის მირითადად მასივები განლაგებულია ვირიშიის სახსრით სანაპიროზე და ვირიშიის ტრამაიდან გულაზე კოლმუერნობებში.

შუა აზიის რესპუბლიკებს შორის საფრეავი უფრო მუხარად გავრცელებულია უზბეკეთში—ოჯორნიკისის, კალინინის, ზემო ჩირჩიკის, ინჯი-ულის, ჩიხაზის და ბულნგურის რაიონებში. 1940 წლის გენახების აღწერის მიხედვით საფრეავს უზბეკეთში 255,5 ჰექტარი ფართობი გვირა. აუფან მარტო „უზბეკლინის“ 10 საბჭოთა მუერნობაში — 147 ჰექტარი. უსახეთში საფრეავს 61,3 ჰექტარი ფართობი უჭირავს. შუა აზიის დასრინე რესპუბლიკებში საფრეავი უფრო ნაკლებადაა გავრცელებული და მუხარებით მირე ფართობი უჭირავს.

რუსეთის ცხვრ-ში უფრო მუხარად საფრეავი გავრცელებულია ორჯონიკისისა და ქარსნაღორის მხარეში, მუხი ზღვის სანაპირო რაიონებში იგი გაშენებულია დასავლეთით 156 ჰექტარზე, ამ მხარის დასრინე რაიონებში კი 20 ჰექტარზე. დონზე საფრეავი ცირა, მირითადად საკოლექტიო და ვაშითა გამოყვის საცაზად მუხეცხელებს დასალოებით ახვე ვაჭობი ფართობის (12,7 ჰექტარი) გაშენებულია საფრეავი უკრინაში. სულ საბჭოთა ვაჭობირში საფრეავის გენახებს 3600 ჰექტარი უჭირავს.

ბოტანიკური აღწერა

საფრეავის ბოტანიკური აღწერა მუხრელებულია მუყენახეთის რაიონების ინსტიტუტის მუხეხეობირტულ სასახე სოფ. ვაზისუბანში. საკოლექტიო გენახი გაშენებულია ციკოპობორის მთის კალთაზე, 556 მეტრ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ნიადაგი ნემომალა-კარბონატულია და მუხიდაც კლიკუის კარბონატების საბო რაოდენობას (20 %-დან A პორიონტში—75 %-

მეც C ჰორიზონტი). მექანიკური შედგენილობით იგი მძიმე ქვიშისნარია და სპეციალურ რაოდენობით შეიცავს ჩონჩხს ზედა ჰორიზონტში. უნაჩს დაბლა; განაწესებულია 1926 წელს, ვაზი გაორიშებულია ორმხრივ მპალევის წესით სარ-მათელს; ვაზის გვერდის არე 2,15 მ, სიღლი მტკაბის სიმაღლე 50—55 სმ უდრის. ვაზი დაზნობილია ბურღადიფორ X რიზარია № 420ა ზე-პირესე.

ახალ დაზრდა ელ ორტი. ახალგაზრდა, 15—20 სმ სიგრძის მოხარდი ელორტის წყერი შედგენილია და პირველი ორი ვერ კიდევ გაუმუდელი ფოთლოლიკოურ დაფარულია სქელი ტქისინებით ბუხსილი, მუყურდელია თფირა და დია ვარდისფერი არძია აქეს ახალგაზრდა ფოთლოლების ირგვლივ. შორეუ იარუსის ფოთლებზე (3—4) მუხესეა ზედა მხრიდან მცირდება და ფოთლები მოკვიდალო-მწკვედრია სვება, ქვედა მხრიდან კი მუხესეის მუყურდებლობის გამო იხინი იჩინაწუნეს მორესი-თფირ ფესის სესტი მოვარდისფერი ვლუფურს. ახალგაზრდა ელორტი ფუ-ბიხანკე აინდასთა კარგეს მუხესეზე და ბაცი მწკვეს უფრისა მუ-ბა. ფოთლის ილიდებში ახალგაზრდა ავირტეს აგრევეუ ვარდისფერი არძია აქეს.

ერასკლიანი რკა. მუხესელი ერთილიანი რკა სუკმა-ბად მსხვილია (7,5×8,0 მმ) და ვაინისაბის დაბნისათფეული ფსერივი მტკინი აქეს. მუხედგობა, უფრის სუხებით დაწვი-ფების შემდეგ, რკა მოწიალო-ვარდისფერი სვება. მუხესთომორი-სები საშუალო სიგრძისაა (5—10 სმ). მუხესები კარგადაა გა-ბნისახული, რომლებიც მუხესთომორისებზე უფრო მსხვილი და მუქია.

ფოთლოლი. ზრდადაზამთრებულ, შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალო სიმახისა (22×20 სმ). ფოთლის ფარფლი მომრგვალია, იმეთაოდ კვრისისებრი ცვტვება, დია მწკვეს ფერისა და საკმაოდ სუხია. უფრო ხშირად ფოთლები საზნე-თფისაა, იმეთაოდ სუხსუკვიანია ან ოხნვ დაწკაფულია—ითქმ-ბის მადიანს ფოთლებიც ცვტვება. ფოთლის ზედაპირი ბაცი-სებრ დაწოტებულია, იმეთაოდ წრდილებურლოფობაა. ფოთ-ლის საკოები განიერი და ოხნვ სუხით წამოქეულია.

ზედა ამონაკვიები საშუალო სიგრძისა, ან უფრო ხშირად ზუსტურია. ამონაკვიები ხშირად ვიწროუფიანია ჩანებისბრია ან დასურულია ოვალურთფილია. ამონაკვიები მსხვილი ფუქე აქეს. იმეთაოდ ამონაკვიი ოხნვ მუქმწკვეია ან, პირიქით, მომრგვალოფილიანია ვითა შორესზე გადახული საკვიები.

ქვედა ამონაკვიები ზედა ამონაკვიზე უფრო სუსტადა გან-ვიორბებულია, ჩვეულებრივ უფრო პაკტანა ან სულ ან არის წარ-მოგვანილი. ამონაკვიის ფორმა ხშირად ნარზალისებრი ან პარ-დავლურტეგრდებიან ჩანებისბრია; იმეთაოდ იგი ოხნვ მუქმ-წკვეია ან მუწრელი კუთხისებრია.

უწნის ამონაკვიის ფორმა ცვალებადობს დია თადისებრი-დან ვიწრო ელიფსურთფიებთან დასურულ ამონაკვიამდე უფრო ხშირად ვიწროუფიანი და მსხვილფუზიანი ჩანისმაგარი ამონაკვიები ცვტვება, სოლო უფრო იმეთაოდ დასურული ამონაკ-ვიები თითისტარისებრი (ოვალური) ივალით. თავისუფალ ძაკეპარობაში, კვერდიანი საკვიების წინ (შუსე) წამოქევის გამო, უწნის ამონაკვიი ხშირად დასურულს წააქეს.

ფოთლის შაჯარი ბარდლები უფრო ხშირად ბოლოვება გამოწკველტეგრდებიანი მსხვილწკვერინი სამკვესუდისებრი ან ეკუმბინამტკარია ფორმის კბილები. ამკვერდით კბილები გან-მარწკველტეგრდებიანი, მსხვილწკვერინა საკვესუდისებრია ან, უფრო იმეთაოდ, სრესბილა-სამკვესუდისებრია.

ფოთლის ქვედა მხარის მუხესეა საკმაოდ სქელია, იგი უფ-რო ტქისინებია, ვიდრე აბლაბუდისებრი, რომელიც შედგება პორიზონტურად კაროსმული აბლაბუდისებრი მუქისა და ვერ-ტიკალურად ძვლები ვარდისმაგარი ბუქსებისაჲან. ფოთლის ზედა მხარე მსხვილია ან ოხნვ მუქმწკვეია აბლაბუდისებრი ბუქი დაძვება მარდების განწკრეგ.

ფოთლის უწნის უღაც-აქვად დაძვება ოხნვ მუქმწკვეია აბ-ლაბუდისებრი ბუქი, იმეთაოდ, და იხიც ქვედა იარუსის ფოთ-ლებზე ემწკვეს ახელი ვარდისებრი ბუქები. უწნის მუხელებიც ფოთლის შთავარ ბარდლებზე უფრო მოკლეა ან, იმეთაოდ, მისი ტრიალია. უწნის მომწკვენი ფერისაა, სოლო იმეთაოდ მოწიალო-ღვინისფერია.

ვეკვილი. ვეკვილი ორტქისინია, მს კარგად განვითარებული ბუტო და მტკარინები აქეს. ვეკვილი 5 მტკარინაა, იმეთაოდ 6 და უფრო იმეთაოდ 4 მტკარინიანი ვეკვილებიც ცვტვება; მტკარინები ოხნვ უფრო კარგადაა სუტოსზე. მტკარინის სიგრძის მუდარება ბუტოს სიმაღლესთან 1.0—1.2 მუდარე-გენს, იმეთაოდ მუხესეებში კი ეს მუდარება 1,5 და მეტადა აღ-წეებს. საწკვი პაკტანა სურისმაგარი ფორმისაა; დინეტი კარგადაა გამოსახული, სუსტი კი მოკლეა.

მტკენანი. მტკენები საშუალო სიმახისა. მათი სიგრძე მუხეების სფერულის საშუალოდ 13-დან 21 სანტიმეტრად, სოლო სიგრძე 7,5-დან 12 სანტიმეტრამდე. მტკენის ფორმა დიდა არ ცვალებადობს. ჩვეულებრივ მტკენი განიერ კონუსისებრია და ფუქსთან დატოტილი. იმეთაოდ მტკენის მხრების ცაზარ-ლის გამო იგი კარგავს თავის ფორმას და უფრობო სვება. მტკ-წილიდა საფურავის მტკენი მუქსინია, იმეთაოდ კი საშუალო სიმკვრივის ცვტვება. მტკენები საშუალოდ 100—120 მარცვა-ლი. მტკენის საშუალო წონა კახებით 110—160 გ აღწეებს. მტკენის უწნის სიგრძე მუხეების 4-დან 6 სმ-მდე, საშუალოდ კი 4—5 სმ უდრის. მწკვე უწნი აღვლება მისწკვერით, ბლავ-სისებრია, სოლო ბოლოში იგი ხვევება და რქის ფერს იღებს. მარცვლის უწნის წერილია, მოკრობი (6—8 მმ) და გლევი. მარ-ცვლის უწნის ბლავში ვიწრო კონუსისებრია, იმეთაოდ განი-ერ კონუსისებრია, ხშირად ორწკველიანია, იმეთაოდ კი გლევი. მარცვლის უწნის ბლავში დია-წკაფულია. მარცვლების სიმწ-ფისას მარცვლის უწნეც დია-წკაფული სვება.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო სიმახისა, მისი სიგრ-ძე უწნის 1,3-დან 2,0 სმ-მდე, სოლო სიგრძე 1,2-დან 1,65 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის სიმა 1,6×1,15 სმ უდრის. მარცვალი ოვალურია, შუა წკვიში კი განიერი, სოლო ბოლო მომრგვა-ლი აქეს. მარცვალი მუქი ღვრია, თაქსმის მუვი. ცვალების-ბი ფიფი მარცვალზე საშუაოდ სქელია, მარცვლის მინი თხე-ლია, მუკრამ მუქურია. რბლობა წკვეინი და ძვლისა, ოხნვ მუკრევი წამოქევის ირგვლივ. მარცვლები სახამოფონოდ ტყბილი ტემო აქეს.

წიწკა. წიწკების რიხეტი მარცვალში ცვალებადობს 1-დან 4-მდე, 1000 მარცვალში ერთწიწკანში მუდგენს 20%, ორწიწ-კანსებში—56%, სანწიწკანსებში—21% და ოთსწიწკანსებში—3%. ამრიგად, საშუალოდ მარცვალზე მოდის 2,04 წიწკა. წიწკის სე-ვლი მომარცვალა, სისკარტის მიმართულებით კი აინდალია ციწრეცება და ოკროი ფი ცვება სვება. წიწკის სიგრძე საშუ-ალოდ 7,0 მმ, სოლო კანი 4,0 მმ შედგება. წიწკის სხეული დია ვიწკიცრია, სისკრტისაკე კი მომციალო სვება. ქვლავი მარცვალადა ოხნვ ჩანწკველი, დარტევი ქვლავიან ნინ-კარ ტისკეს სუსტადა გამოხსული. წიწკის მუდლის მსარე ქვი-ანია. დარტევი მუდლის მსარეზე საკმაოდ დრბა და ეყოფილი ფე-რი აქეს. სისკარტის სიგრძე საშუალოდ 2,2 უდრის. იგი უზმო-დან დია ეკანისფერია, ქვემოთ კი ოხნვ წირიწკანისფერი, ნინ-კარტი მუქტყბიანია, მისი წყერი მოხრილია მუდლის მხარისაკენ.

აგრობიოლოგიური დასახილთება

საკვეტეტიციო ფუხების მსკველეობა. დაკვირვებ-ბის საბეჭდოცური ჰერიოდები და მისა ცალკეულად ფუხების მსკველეობა წარმოება მუდგანსობა-მუდგინების ინსტიტუტის ვაზის ვაიმების საყოფიფიციო ვენახში, რომელიც გამუქნეულია ციკე-მოპირის სუსტად დაზნესულ ფერობსზე, სოფ. კვერდელა-ურში, 562,3 მ სიმაღლეზე ლევის დონიდან. ფეო-ფუხების მსკველეობა დაკვირვებულია ვენახის საზღოვლად მოქოფულ მეტეოროლოგიურ საცვურის მონაცემებთან. წარმოდგენილ დაკვირ-ვებების მიხედვით საცვურია სიმძირის საშუალო ჰერიოდის ვაი-მა, კახეთში ცალკეულ წლებს მიხედვით იგი ხეტქმების მე-ორე ნახევრიდან ოქტომბრის პირველ ნახევრამდე მწიფდება. კველაზე ადრე საცვურია უზნეულად მწიფდება. აქ იგი იყრფება დაკვირვების ბოლო რიცხებში სუფრის, სოლო სეტქმების დას-წკინების მაგარი და საფესტრო ღვინის დასაწკველად. საკვეტე-ციო ჰერიოდის და მისი ცალკეული ფუხების მსკველეობა მო-ცემულია ქვემოთ მოყვანილ ტუ 2 ცხრილში.

საფრეაპო

САПЕРАВИ

წლის საშუალო მოსავალი შეადგენდა 56 ცენტნერს, სოლო 1951 წელს—90 ცენტნერს.

კარგ მოსავალს იძლევა საფარავი ახერხებამთხვევით, ახერხებამთხვევით საბჭოთა მეურნეობის ტრესტის ცნობით, საფარავის 5 წლის საშუალო მოსავალი საბჭოთა მეურნეობა „კარავიში“ უდრის 70,1% ცენტნერს.

უკრაინა მეტ მოსავალს იძლევა საფარავი დაღვრებში. მეცნისების სოხარული საფარავის ცნობით, დაღვრებში საფარავის უკრაინული სიმა წლის მოსავლის საშუალო უდრის 102,1 ცენტნერს, სოლო უსაღრის რაიონში საბჭოთა მეურნეობა „პროლეტარში“ ორი წლის საშუალო 140 ცენტნერს.

სომხეთში „არარტოტრესტი“ საბჭოთა მეურნეობებში ეურმისის მოსავალი 20—22 % საქრთისის 100—110 ცენტრ უდრის, სოლო მიქოიანის საბჭოთა მეურნეობაში 184 ცენტრი უდრის მიქოიანის ერთ ჰექტარს.

უზბეკეთში ტრესტ „უზბეკლანსის“ საბჭოთა მეურნეობებში საფარავის მოსავალი საშუალოდ 84 ცენტრს უდრის, სოლო ადგილად ნაკვეთებზე 145 ცენტრის მიღება. სხვა საბჭოთა მეურნეობებში (№ 6, 7, 10 და „ბულდუკენი“) საშუალოდ მიიღეს 122—164 ცენტრები, სოლო მონრანევა ნაკვეთებზე 220—250 ცენტრი უდრის ჰექტარს.

უიგურების საბჭოთა მეურნეობა „კასილეკეში“ საშუალოდ 68 ცენტრი საფარავის უდრის მიღეს, სოლო უდიდესი მოსავალი 105 ცენტრ უდრის. ვახსეთის საბჭოთა მეურნეობა „ისიეში“ 85 ცენტრ უდრის მოყვარეს, ცალკეულ ნაკვეთებზე კი—124 ცენტრ ჰექტარზე.

ეკვალზე უფრო მეტ მოსავალს საფარავი მუა ახის რესპუბლიკაში იძლევა. უზბეკეთში, უკრაინის სახელად სადგურზე, შეკვანზე რისაპატ მუსა მუხამდოვს თითოეულ ჰექტარზე მიიღო 280 ცენტრი საფარავის უდრის.

ამრიგად, როგორც მოკვანილი ცნობებიდან ირვევა, საფარავი მეცნისების თითქმის ყველა რაიონში მიღეს მოსავალიანიობის ხსიათებდა და პირველ ადგილს იკავებს ადგილობრივ გაზის ვიუმბის მორის.

უკრაინული ეკვალა და წყარო მარცვლიანი ბაბა. ეკვალადგენა რეკულტურა გაზის ეკვალ ვიუმს ახსიათებდა, მაგრამ სოხიეთისა ვიუმს წარმადებებს კარგი ეკვალადგენა იცის. საფარავი ამ ვიუმს ნიუმს ეკვარის. მისი ეკვალადგენის სიძლიერე საგრანობლად ცვალებადობს რაიონის, სამარის, ასაკისა, ჰავის და სხვა ფაქტორთა გავლენით. ეკვალთ მოყვანილია მარცვლის გამონახვის მარეყვებლად მეცნისების სხვადასხვა რაიონის მიხედვით (ის. ცხრ. 4).

ცხრილი 4

მეცნისების რაიონის დასახელება	მარცვლის გამონახვის ცვალებადობა %ით	მარცვლის გამონახვის საშუალო %
კახეთი, სოფ. ვახსიუხანი	33, 2 — 47, 5	40,3
კახეთი, კ. თლავა	41, 0 — 27, 0	24,3
ქართლში, სოფ. თვარანი	40, 0 — 51, 3	45,65
ქარაბაღის მარც. პნაპა	21, 0 — 33, 0	27,0
სომხეთ, „მეცნისები“	32, 0 — 35, 0	45,0

როგორც მე-4 ცხრილი გვიჩვენებს, მარცვლის გამონახვა მერეობის საშუალოდ 24,3-დან 45,65 %-მდე მდარებით დაბალი გამონახვა თვლადები საძირკ რეპესტრის დღისონ ბაუენას უნდა მიეწეროს. ამ მონაცემების საფუძველზე საფარავი შეიძლება მიეკუთვნოს ვიუმბა იმ ჯგუფს, რომელსაც ახსიათებთ მარცვლების გამონახვის საშუალო უნარი.

წარმადგენლობა საფარავს არ ახსიათებთ, არახელსაფარავი ამინდის შემოსევებში საფარავის წარმადგენლობა საშუალოდ 5—6 % არ აღემატება. ნორმალურზე მეტი ეკვალადგენისა და წარმადგენლობის თავიდან ასაცილებლად უნდა გამოიყენებულ იქნეს მოხარდი ულორტების წარმადგენლობის წინ ან მის დასაწესიში.

ტაპალეობა საკვადანსება უკადმეოფობათა და მავნებელთა მიმართ. ჰრატა (მიდღეობი) და ნაფარს საფარავი მდარებით კარგად უძლებს. განსაკუთრებით კარგად უძლებს იგი ნაფარს. ამ მხრივ საფარავი პირველ ადგილს იკავებს

კახეთის სტანდარტული გაზის ვიუმბის — რეჩოფლის, შვანის, სხვის და კარენს — მორის. მდარებით სუსტად უძლებს საფარავი მიღელს დახველი საჭარკელი და ნაფარს კირმასა და ღაღუტანში. მეცნისების ეკვალ დანარჩენ რაიონში საფარავს მდარებით კარგი გამძლეობა ახსიათებთ. ფილოტურს საფარავი თითქმის ყველგან (საქართველო, უსხრთიანის, უკრაინა) სუსტად უძლებს და პირველ რიგში ზიანდება მისგან.

უიუნეს საფარავი მდარებით კარგად უძლებს. როგორც ცნობილია, ეკვალადგენობა აღმოჩენილია ვიუმბ, ნაკვიის უკრაინისა და რელიეფზე, ერთწლიანი რტების მომწიფებისა და მათი გათიქვის ხარისხზე, ნიადაგის თვისებებზე და სხვა ფაქტორებზე. თვის საშობლობა — ეკვალთ, მაგრამ ნაწარმო ვიუმბთან: რტაითლიან და შვანთან მდარებით საფარავი ნაღვლი ეკვალადგენა და უფრო ძლიერ ზიანდება მისგან. მეცნისების სხვა რაიონებში, დახველი უკრაინის ვიუმბთან მდარებით, საფარავი ეკვალადგენობის მიხედვით საბჭოთა ადგილს იკავებს. კირმასის მითან რაიონებში, პრეფ. 3. პოლკარევის ცნობით, 1933/34 წლის განსაკუთრებით ცივ ზამთარში საფარავს — 19,8% დროს სხვა ვიუმბის მორის მუთისადგელი დაიკავა. იმზე კირმასი, აღმუტის მურნეობის, 5. სალკევიის ცნობით, 1939—1940 წლის ზამთარში, როცა ტემპერატურა — 27-მდე დაეცა, საფარავმა პირველი ადგილი დაიკავა (ეკვალადგენა დაზიანდა 26 %) კვირად უფრო ეკვალადგენა ვამ რისლინგას შუბლზე (ეკვალადგენა დაზიანდა 20 %). კირკაზანის რაიონში (ა. გუგუშვილის ცნობით, 11), ანაპაში, დაღვრებში და მუა ახის რესპუბლიკებში საფარავი ეკვალადგენა კარგად უძლებს. პრეფ. 4. ნეკრელი (16) და ი. კონდოს მიერ ტატარული სპეციალური ცდების დროს, გაზის სხვადასხვა ვიუმბის ხელაფრები გავიხსნა პირობებში (5 დღე-ღამის განმავლობაში — 20° უიუნეს დროს) საფარავს პირველი ადგილი დაიკავა ეკვალზე უფრო ეკვალადგენა ვამ რისლინგთან ერთად.

ტექნიკური დახსიათებთა

საფარავი ტიპობი საღვინე ვიუმბა მისი გადამუშავების მორიგები მიმართება, პირველ რიგში, რაიონის კოლონატური პირობებში განახლებება: ზომიერ თბილავიანი რაიონებში უკრმის წყენის ქიმიური მდგენილობის შუბახაზად საფარავი. საგან სასუფრე რიფელ ღვინოს, სოლო ცხელავიანი რაიონებში მორიგებად მაგრამ და საღვინეო ღვინოს უეყენს.

უკრაინის მექანიკური მდგენილობა. თუმცა უკრმის მექანიკური და ქიმიური მდგენილობის მარეყვებლად საგრანობლად ცვალებადობს ადგილმდებარისა, წყენის მტერი-ორლოგიური პირობების, რთველის ვარისა და სხვა ფაქტორების გავლენით, მაგრამ მიუხედავად ამისა მის მარეყვებლად მორიგებად მინე საზღვრავს უკრმის გადამუშავების მიმართულებას. მასლები უკრმის მექანიკური მდგენილობის განსაზღვრა და მეცნისების რაიონები მისი ცვალებადობის დასახაზად მოცემული მე-5 ცხრილში.

ცხრილი 5

საფარავის მდგენის მექანიკური მდგენილობის მარეყვებლად

მეცნისების რაიონის მიხედვით

ანალიზის წარმობის ადგილი	მომდგომი წყენი	ტემპერატურა	მომდგომი წყენი	მომდგომი წყენი	მეცნისების მარეყვებლად		100 მარცვლის წინა	100 მარცვლის წინა	
					მომდგომი წყენი	მომდგომი წყენი			
კ. თლავა	1941	135	92	83,2	3,3	10,1	3,4	142	4,1
სოფ. ვახსიუხანი (აზ)	5	158	100	80,3	3,3	10,6	3,1	153	4,3
კარმი „კვარია“	1939	162	121	—	2,7	7,7	3,2	130	—
დ. დი. ქ. ნოიორისკა	1940	93	52	—	3,5	10,4	4,2	173,1	—
დღღუტანი, ქ. დაბრანული	1940	174	185	81,7	2,4	11,6	4,3	92	—
ქ. ოფსა, რეჩოფი	1939	165	117	82,6	3,4	10,3	3,7	136	—
ქ. კირკაზანი	1944	113	84	84,0	2,8	9,0	4,2	131	—
შუა ახის მარეყვებლობის	1938	122	75	85,7	4,8	9,4	5,9	116,3	2,29
მორის საფარავი	1938	231	147	89,6	2,8	7,45	4,7	2,98	113,2
ქ. აღმაბა, რეჩოფი	1940	115	93	87, 35	5,9	3,4	120	3,0	—

ქიმიური ანალიზის მოგენილი მანქნელები უფლებას
 გადასცემს საფარავი წინადა საღებო გაზის ჯიშების კავშირს მიე-
 კეთებინ.

ცალკეული რაიონებისა და წლების გეოლოგიური პირობე-
 ბის შესაბამისად საკრძობილად ცვალებადობს უკონის წვენი
 ქიმიური შედგენილობა. ცნობები ცალკეულ წლებში და რაი-
 ნონების მიხედვით უკონის წვენი ქიმიური შედგენილობის ცვა-
 ლადობის შესახებ მოყვანილია შემოქმედებით, რომელიდანაც
 ჩანს, რომ საფარავი თითქმის ყველა რაიონში კარგი მანქნე-
 ლებთა ხარისხობა: მაღალტერმინალისთან ერთად იგი ინარ-
 ლავს ხარისხობანი სასურველ ღვინის მისაღებად გეოლოგიური
 ზონების შევსებას.

საფარავი უკონის წვენი შერეობის შედეგობის
 შედეგობა მანქნელებში და რაიონში

ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	თარიღი	შედეგობა წილი	
			მ.კონი წილი	შედეგობა წილი
ილაღა, შედგენილობის ინტენტი	1940-44	—	21,4	9,4
	1948	20.IX	21,5	7,0
	1950	12.IX	24,0	9,4
	1951	1.X	2,0	6,4
	1952	7.X	24,0	1,0
	1953	26.IX	22,5	8,3
წინადალი, საბჭოთა მუხრანობა	1948	2.X	20,0	7,5
	1949	23.X	23,0	8,5
	1948	3.X	19,6	6,5
ნაფარავლი, " "	1949	15.X	18,5	9,7
	1948	3.X	18,5	6,0
მუხრანში, " "	1949	15.X	21,0	7,0
	1948	3.X	19,6	5,6
კარდაბი, " "	1949	15.X	23,0	7,0
	1947-49	—	19,0-20,0	5,5-7,5
გურჯაანი, " "	1948	30.IX	18,2	5,5
	1949	15.X	19,0	7,2
ყვარული, " "	1947-48	—	19,0-20,0	5,5-7,5
	1949	1X-X	22,0	6,6
ხირსი, " "	1947-48	—	18,0	7,0-8,0
	1943	25.X	27,6	6,6
საქათის სასაღებო საფარავი	1940-51	15.X	28,2	7,5
	1950-51	15.X	20,6-24,3	7,6-8,0
ილაღა, მანქნელების საბჭოთა მუხრანობა	1923-26	8.X-25.X	26,8-28,8	4,4-7,6
	1939	22.IX	24,8	9,3
	1947-49	24.IX-21.X	24,2-29,0	6,8-8,2
	1947-51	4.X-27.X	22,1-26,1	5,4-8,7
საბჭოთა მუხრანობა	1949-51	27.IX-23.X	17,0-23,0	6,6-7,9
	—	—	24,0	5,8
მუხრანობა, აბრეჯ-ფიქსიონი	3.VI სპ.	—	16,8	7,9
საბჭოთა მუხრანობა, "საბჭოთა მუხრანობა"	1948-49	26.IX-12.X	19,8-22,2	5,5-7,0
	1949	6.X	22,4	8,2
საბჭოთა მუხრანობა, "წითელი კარდაბი"	1947-49	25.IX-2.X	17,2-18,6	7,6-9,5
	1938-39	28.IX	20,9	7,4
საბჭოთა მუხრანობა, "საბჭოთა მუხრანობა"	1934-36	12.IX-22.IX	22,2-25,7	6,2-7,1
	1943-53	9.IX-12.X	18,5-23,9	7,6-13,0
ნოვოტროიცკის რესპუბლიკის რადიოლოგიური ინსტიტუტი	1939	23.VIII	19,0	9,5
	1947-49	—	21,0-23,3	4,9-5,7
საბჭოთა მუხრანობა, "საბჭოთა მუხრანობა"	1947-48	3.IX-3.IX	20,1-30,0	8,8-9,3
	1948-50	23.IX-7.X	25,3-30,1	4,4-8,8
	1949	5.IX	27,1	7,5
	1943	18.VIII	20,2	9,8
საბჭოთა მუხრანობა, "საბჭოთა მუხრანობა"	1943	—	24,2	6,8
	1943	24.IX	23,0	7,1

უკონის გამოყენება და პროდუქციის დახ-
 სიაობა. საფარავი მუხრანობა საღებო ჯიშია, იგი საუკე-
 თის მისაღებად ილკვა თითქმის ყველა ტიპის ღვინისთვის.
 თავის მაღალ თვისებებს საფარავი სრულად მსოფლიო განსაზღ-
 რულ მართავს და მიყრდნობის ნიშნად და ჰერს პირობებში
 აღდგება.

ეს პირობები მაღალხარისხიანი ღვინის მისაღებად სრუ-
 ლად არის მოქმედი სასურველ ღვინისთვის—კახეთში, სიღო
 საფარავი ღვინისთვის—უხუცესში. კახეთის წითელი ღვინო
 უბი ვიმ საფარავიდან თავის ინტენსიური შედეგობის
 ფრთხილ, ზომიერი ნიშნებით, ენერჯით, სისრულითა და სისა-
 ლდობით, ვერაფერ ათავისებური ვიწერი არამაქია და მღვირი
 ბუტყით სრულდება არ საბოლოო მდგომარეობაში საუკეთესოდ
 მისაღებად ბორისა და ბურგუნდის ღვინისთვის.

იგივე შედეგობა თავის საფარავისაგან აღიწერება (კეკელიძის
 ტიპის) უხუცეს საფარავი ღვინისაგან, მართლაც, საბჭო
 ღვინო უხუცესისა— თავის ინტენსიური შედეგობის
 შედეგით, სისრულით, პარონილობით, საფარავებით, დანა.
 სისაღებოდ ვიწერი არამაქია და მღვირი საუკეთესოდ, რომელიც
 გამოიყენება მათი მოვლის იერი, არ საბოლოოდ და
 საუკეთესოდ კავიერებს—ამ ტიპის ცნობები სასაფარავო
 ნიმუშების საიდუმლო.

კახეთი ბურგუნდის ტიპის საუკეთესო წითელი ღვინის
 ღვინობის ილკვა საფარავი აღნის მანქანა ზსრეს—ცე-
 კომპონის მიხედვით სუსტად დაქნულ კალაშნიკ, მირიოფად
 სამელო და მღვირი ნონისთან შემოშალა-კარბონატულ ნიადა-
 გებზე. ასეთია: ზემო ზოდაქმნის, წინადალი, შიდაინის, ვახსი-
 უბნის, ასაქმის, მუხრანის, გურჯაანისა და სხვა ადგილების
 კლასიკური წითელი ღვინობები.

შედაქმნის უფრო რბილ ბორდის ტიპის, სრულ, პარონი-
 ნილ, საფარავი ღვინობის ილკვა საფარავი აღნის მან-
 ცისა შესრულ—მთავარი კავიერის მისაღებად, მირიოფად
 და სამელო ნონისთან აღუფერ-კარბონატულ და აღუფერ-
 არკარბონატულ ნიადაგებზე. ასეთია: ყვარლის (ქიმიკული),
 ნაფარავლის, სპების, ართის (სანაფარავი) და სხვა ადგილების
 მაღალი ღვინობის წითელი ღვინობები.

ადგილობრივი—კახეთი ტიპის საუკეთესო, სხელი მუ-
 ლ შვიდარ, სრულ წითელი ღვინობის საფარავი აღნის კარდა-
 ნისისა და ბურგუნდის მირიოფად მირიოფად კავიერის
 და მუქ ვახსიერის ტიპის ნიადაგებზე. მუხრანის მუხრანობით
 ეს ნიადაგი არა მშბი, მასთან სკამად დიდი რაოდენობით
 შეიძლება კალციუმის კარბონატებს, რქისა და კანქონს, რაც ღვი-
 ნის მატებს ინტენსიურ მუხრანებს, სხელს, სისრულეს, პარონი-
 ნილობას და ზეგებს.

საფარავი ღვინის მაღალი თვისებები აღნიშნული უჭე-
 ცნობილ მუხრანობის პირობ. კ. მოგებაზე (2) საფარავის ღვინის
 ასხიანობის, როგორც ინტენსიურად შეფერულს, სრულს, სიძვე-
 ლეს საფარავის, რომელიც კვრამული წითელი ღვინებისა არ
 საბოლოოდ და საფარავის საუკეთესო ღვინობის. საბჭოთა
 მთავარი მუხრანის ვულ. კანდელაკის შედეგობით, კახეთის წი-
 თელი ღვინობები საუკეთესო კავიერის, ინტენსიურად შეფერო-
 ლია, სრული, საფარავისა და სიძველეს მთავარ უსლოდელ-
 ბინ ბორდისა და ბურგუნდის ღვინობის. ასეთის ილკვა მუ-
 ლისაგან აღუფერ საფარავის ღვინის მუხრანობით—პროდუქციისა:
 2. სოფრენო (19), 6. გოთლი-ინოტსი (10), 2. გვანამი (9)
 და სხვ.

მართლაც, საფარავი თავისი მაღალი ორგანოლექტიკური
 თვისებებით, ინტენსიური შეფერვით, სხელით, სისრულით, მუ-
 ლადეგნული ნაწილების პარონილი მუხრანობით და სიძველეს
 მღვირი ბუტყით პირველ ადგილს იკავებს მსოფლიოში საუკე-
 თის წითელი ღვინობის პირის.

საფარავი ღვინის გემური თვისებებისა და სურთოდ მის-
 ხარისხის დასახილავად მე-7 ცსრლილი მოყვანილია პირ-
 წერები ოფიციალური საფარავი ომისის სსრუმის ოქ-
 შიგან (იხ. გვ. 267, ცს. 7).

მაღალი ორგანოლექტიკური თვისებების გარდა საფარავის
 ღვინო ხარისხობა მუხრანული ნაწილების კარგი შედეგობით.
 მაღალ ალკოჰოლიანობისთან ერთად იგი შეიძლება საბოლოო
 ანობა, სხელს, სრულს და სხვა მუხრანული ნაწილებს. კახეთი საფ-
 რავის ქიმიური შედეგობის დასახილავად მე-8 ცსრლილი მო-
 ყვანილია სხვადასხვა ადგილებიდან აღუფერ ღვინის
 მუხრანის ქიმიური შედეგობის მანქნელები (იხ. გვ. 267-
 ცს. 8).

საფერავი ცარეო პირობებს კარგად გეგმაზე, იგი მუყანსე-
ობის თითქმის ყველა რიონში ხარობს, იმდენად კარგ მისაჯალს
და მუდარებით მაღალხარისხიან ღვინს.

უირიში საფერავი შესანიშნავ სადესერტო და სუფრის ღვი-
ნის იმდენად, მისგან ოთხი საშარკო ღვინო შვადდება: 1) სა-
დესერტო ღვინო „აიკ-დაიკი“ კავორის ტიპისა, რომელიც შეი-
ცავს 18—20% შაქრს და 15 სპირტს; 2) კავორი ვირიშის
მრეწველობის ტრესტისა; 3) სუფრის წიწილი ღვინო „მასან-
ღრა“ და 4) სუფრის წიწილი ღვინო „საფერავი“.

ცხრილი 7

აზნაწეხი საფერავი კომისიის სტრუქტურა რეგულირებად საფერავის
ღვინის ხარისხის შეფასების შესახებ

საფერავი კომისიის დასახელება	ღვინის ნიმუშების დასახელება	წ. წ.	წ. წ.	წ. წ.	ღვინის ორგანო-გუბტი- კარი შეფასება
საფერავი კომისია 1943 წ.	წინადადო № 45 საბ. მუკ. ტრესტი	1937	9,3		შეფერავი ინტენსიური, ღვი- ნო არააღი, კარგიმდელი, კარგად გავსებული, ღვინო ჯიშური ბუნებით
საფერავი კომისია 1943 წ.	წინადადო № 47 საფერავი, კახური ტრესტი, შ. მისკელი		9,5		
საფერავი კომისია 1943 წ.	საფერავი, ვერასოლი, საბრეტიტა	1939	8,6		შეფერავი ინტენსიური, ღვი- ნო არააღი, კარგიმდელი, ღვინო ჯიშური ბუნებით და ნახი. მაღალი ხარისხის ღვინო
	" " "		9,2		
საფერავი კომისია 1944 წ.	საფერავი საბ. მუკ. ტრესტი	1944	8,2		ღვინო ინტენსიური, ღვი- ნო არააღი, კარგიმდელი, კარგად გავსებული, ღვინო ჯიშური ბუნებით
საფერავი კომისია 1945 წ.	საფერავი მუყანა- ღვინის ინსტიტუტისა, ქ. თელავი	1945	7,8		საფერავის ფერი, კარგად გავსებული, ღვინო არააღი, ბილი, კარგიმდელი
საფერავი კომისია 1944 წ.	საფერავი კახური ტრესტი, კარგდანი- დან	1944	8,6		შეფერავის ფერი, ღვინო ინტენსიური, ღვი- ნო არააღი, კარგიმდელი, კარგად გავსებული, ღვინო ჯიშური ბუნებით
საფერავი კომისია 1945 წ.	საფერავი კახური ტრესტი, კარგდანი- დან	1945	8,2		არააღი, კარგიმდელი, ღვინო ინტენსიური, ღვი- ნო არააღი, კარგიმდელი, კარგად გავსებული, ღვინო ჯიშური ბუნებით
საფერავი კომისია 1943 წ.	საფერავი სახა- ნაღვარავი	1943	7,8		კარგად გავსებული, ღვინო არააღი, კარგიმდელი, ღვინო ჯიშური ბუნებით
საფერავი კომისია 1943 წ.	საფერავი სახა- ნაღვარავი	1943	7,7		საფერავის ფერი, კარგად გავსებული, ღვინო არააღი, ბილი, კარგიმდელი
საფერავი კომისია 1943 წ.	საფერავი სახა- ნაღვარავი	1943	7,9		ინტენსიური, ღვინო არააღი, კარგიმდელი, ღვინო ჯიშური ბუნებით
საფერავი კომისია 1943 წ.	საფერავი სახა- ნაღვარავი	1943	7,0		კარგად გავსებული, ღვინო არააღი, კარგიმდელი, ღვინო ჯიშური ბუნებით
საფერავი კომისია 1943 წ.	საფერავი სახა- ნაღვარავი	1943	8,0		კარგად გავსებული, ღვინო არააღი, კარგიმდელი, ღვინო ჯიშური ბუნებით

პროფ. შ. სოფრანოს (13) გადმოცემით, საფერავი ვირიში
იმდენად პროდუქტს, რომელიც ყველა პირობაზე მოგეგმული ო-
პტიმალური ტიპის ნახი სუფრის ღვინის მისაღებად, რომელიც
ერთად ბუნებრივი ღვინის გავრცელებს (კვარული) და შორე-
ლად ბორჯომის იერი გადამკარავს (ვირში, ორგანა).

მეგრეთ შედეგ იმდენად საფერავი უსუსულოა აქ საფე-
რავი იმდენად საკეთილი კავარის უსუსულოა. მან კვეე მო-
სიყვება სახელი, როგორც მაღალხარისხიანმა საფერავო ღვი-
ნომ. მოსიყვება საფერავი კომისიის სტრუქტურა 1942 წ. ნ
დავისტოს და ღვინომ მიიღო საშუალო ბალი 9,5, ზოგიერთე-
ბის მიერ იგი შეფასებული იყო 9,8 ბალითაც.
კარგ შედეგებს იმდენად საფერავი ვირიშიმაც. მუდღენე ნ.
ობრეშენის შეფასებით „ჯიშის სახაობაზე ხარისხის დიდი სიყუ-“

ვირში, შაქრის დიდი რაოდენობით დატოვების შემოსვლიდან
მაშინ სინაზე შერწყმულია სინარქონთან, სოლო ღვინის ხსი-
თაში—ორგანოლობასთან და შილიანობასთან“.

ღონზე, რუსეთის მუყანსეობა-მედიცინის ინსტიტუტის
ცნობით „საფერავი იმდენად შეე. სრულ, კარგიმდელი, საჭი-
რად სხეულთან და ხარისხის სუფრის ღვინოს“. ღვინის კარგ საფე-
რავის ღვინის სიმაგრე 12—13%, სოლო მუყანსეობა 5—7%
ურდის.

ახერხიანში და სოჭეთში საფერავი მუქად შეფერილ
კარგ ღვინოს იმდენად, რომელსაც აქვდა სასრულე და პარმი-
ნიულობა.

ვახსეთში საფერავიანც მშადგება მშრალი და სადესერტო
ღვინოები. შეერება „ისიკა“ საფერავის სუფრის ღვინო მე-
ფესტული იყო საფერავი კომისიის მიერ მოსყვანილ 7,3 და
7,5 ბალით. ვახსეთში საფერავის ღვინო შეე ბროწეულის ფე-
რია, სსეული და კვირვი არააღი აქვს, მაგრამ როგორც სუფ-
რის ღვინო ცოტა მშობე.

საფერავი ღვინოს ღვინოს იმდენად საფერავი ვირიშებით,
დაცე მისე მუდღენე იყო საფერავი კომისიის მიერ მოსყვანილ 7,3 და
7,5 ბალით. ვახსეთში საფერავის ღვინო შეე ბროწეულის ფე-
რია, სსეული და კვირვი არააღი აქვს, მაგრამ როგორც სუფ-
რის ღვინო ცოტა მშობე.

ვარიაეობი და კლონები. ქარაულ ხაის ვიშებს
შორის საფერავი ვეულაუ ვურო მდღენა ვარიაეობით. მე-
ლად ცნობით მრავალი ვარიაეობიდან ხაღვინოს ნაწარმე-
ბული და ხარობს მუყანსეობის ინსტიტუტის საფერავი მუყანსეობაზე.

1. საფერავი-ბუგეშვი. ამ სასეულეობით არის იგი პირ-
ველად ლაქრისი იფრისპირა საფერავი 1835 წ. ხ. კვარისის
(12) მიერ. იგი პირველად ჩვეულებრივ საფერავისგან ძირი-
თადდ უფრო მარტივ ბუგეშვიანსავე ბოლომდე წყვეტული
მარცვლებით და ცოტა უფრო ნაადრავი სიწიფით. საშუალო
ნიშან-თვისებით ეს ვარიაეობა სასურველია, იცის კარგი
მისაჯალი, ღვინოს ინტენსიური ფერი აქვს და უფრო მჭირ-
სეული, ვიდრე ჩვეულებრივ საფერავს. ეს ვარიაეობა მეტ. კან-
დიდერ ე. ლოლას მიერ კვეე გამარჯვებულია და ასელო მო-
ვალაში გაწევა მისი ვენახები საჭიროა და კოლექციურ მუ-
შურებებში ჩვეულებრივ საფერავთან ერთად გამოიყენება და წარ-
მოებაში დანერგვის მიხედვით. ვიში ბურსაქტიულია კასოზე უფ-
რო გრძელდება რაიონებისათვის (კვარისა, მუდღენე, წარკი-
ლო კვესია).

2. დიდთაველიოვანი საფერავი. ეს ვარიაეობა პირველად
აუბოინებელი იყო 1936 წელს ინსტიტუტის საწარმოო ნაკვეთს
ქ. თელავში 3 ბიოს რაოდენობით. მეტად რეგული იგი აუბოინდა
სოფ. ნასოშარში, მუდღენეზე და მამინათ. გავრცელებული ვა-
რიაეობა, სასაიარება უსარმარაო დატოვებით თანავალია,
რომლის სიგრძე 38 სმ ურდის, სოლო ცალკეული ტურები 26
სმ აღწევს. ვევილავის რაოდენობა თანავალია მეტადგან 15—20
ათის, ზოგჯერ 30 ათის აღწევს (ჩვეულებრივ საფერავი კი 500—600
ვევილია). ვევილი ორსქისიანია, ვევილიში 5 მტერანაა, ომ-
ვითად გეგმება ოთხი მტერანავე, მტერანების მუდის მუფარ-
დება ბუტეის სიმაღლესთან მტერანა. სიმაღლე ეს მუფარდება
1,5—2,0 და მუდსაც აღწევს.

სამუწენსო თვალსაზრისით ეს ვარიაეობა არაა საინტერესო,
რადგანაც მცირეხარისხიანია, კვიან და კვიანურეულად ვევი-
ლობის, მღიერი ვევილიცნა და ნაკვირვალ სიწიფე სახილობებს.
ნორმალური მარცვლების რაოდენობა მტერანაში 85, სოლო წვირი-
ლი უწიწო მარცვლებისა 150 აღწევს. საინტერესოა სელაქციურ
მუშაობაში გამოიყენებულად.

3. მსხვილმარცვლი საფერავი. ეს ვარიაეობა გამოვლენილია
მეტ. კანდ. ე. ლოლას მიერ 1932 წელს. იგი გავრცელებუ-
ლია საწარმოო ვენახებში ნარევის სახით. განსხვავდება ჩვეულებ-
რივი საფერავისაგან მტერანის ვევილებით და მარცვლის სიხშირით.
ვევილი ორსქისიანია აქვს. საშუალო ნიშან-თვისებით იგი ჩვეუ-

ლებრივ ხვეწარეს ჩამორჩება. მისი მოსავლიანობა 1 კვ არ ზღვრება მირზე, შოლოდ 1945 წელს მისმა მოსავალმა 2 კვ მიღწაა. მტკრიანობა მაღალი აქვს მუსაფერი მეფიანობის (23%—25%), მისგან კარგი ხარისის ღვინო დგება. საჭიროა გამოიყოს იმ რაოდენობა, სადაც ჩვეულებრივი ხვეწარე ეცედა ხარისს; ან ღვინო უხარისხო დგება, რათა შეიარჩეს მისთვის მუსაფერი რაიონი.

4. კვევილცვენი ხვეწარე. ეს კარავია გურჯაანულებულია სოფ. კვევილის ვენახებში შინარეხის სსილი და ცნობილია შაპალი ხვეწარეის სახელწოდებით. კვევილი ორსუქსიანი აქვს, სოლო თანეკვლილი პიტარა. კარავია კვევილცვენია. მეცენი იყვანის 5—30 ზარეკებს, შაში შოლოდ ერთი შესაქვია ნორმალური, დანარჩენი წერალი და უწიწია. მცირემოსავლიანია, იხსმ 130—150 ჯ კვეწარეს მირზე. პიი წყლის მინიმალზე მისმა მოსავალმა შოლოდ 1945 წელს 1,5—2,0 კვ მიღწაა. საინტერესოა სუვეტეორი მუშაობისთვის, მტკრს დიდი რაოდენობით აგროვებს (25%, 8% მეფიანობის დროს).

ხვეწარეის შიავარი ღირსება მისი ხვეწარეო და ტვეწოლოგიური თვისებების მილიანობაშია, რაც გამოიხატება მის შვარეებით მაღალმოსავლიანობაში, სოკოვან ვაგეფიკოვობის ზაზარი კარგ ეკამლეობაში, ენის აქტინობაში, ეკოლოგიური ჰირომოსადმი კარგ მეტეუებაში, ღვინის მაღალ ხარისხში (მისგან თითქმის ყველა ტანს: სასუფრე, შავარი და საღვსურე ღვინო დგება), ღვინის ხანგრძლივი დამეულებობის დეკრეპა-კუემეპობები და, დანარეულს, მისი მეტად მეარ ხვეწარეო თვისებებში.

ხვეწარეის უარყოფითი თვისებები წარმოადგენს ის, რომ იგი ნაელებად უმეებს დილოქსინს და კარავა ამისა შოტიური ადეკლებში ნორმალებად მეტი ეკვევილცვენი იცის; ეს ნაკლი შვარეებით დევიდა ჰიქობება გამოიხრევის—პირველი ფილოქსერეკამეულ საშირეფეუე მეტობის სახეალებით, სოლო მეორე კვევილობის წინ ან მის დახეწვისში მოხარევი ელორტების წერებების წაეკეტიო.

სადგავის სუფრის ღვინოების კომპოტი შედგენლობა

ცხრილი 8

ღვინის წარმოების ადგილი	წელი		სუფრის წონს	სუფრის ღვინო	გამაილოტრბი										
	მოსავლის	აგროვების			საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	საფრთხი	
მეტრეპოლი წინანდლი	1940	1941	0,9957	11,4	5,5	0,90	—	—	27,6	0,08	0,75	—	2,30	—	—
სოფ. ვახუშტის	1942	1946	0,9925	10,8	6,3	1,98	1,32	—	28,8	0,54	1,76	10,1	—	—	
სოფ. კვევილცვენი	1942	1946	0,9943	11,2	6,9	1,41	2,08	—	—	1,50	—	—	—	—	
სოფ. ღვინო	1942	1944	0,9932	11,6	7,6	1,65	2,20	—	5,5	24,3	1,40	3,00	7,8	—	
სოფ. კვევილი	1943	1944	0,9930	11,9	6,2	1,10	1,87	—	4,8	76,9	1,40	2,03	5,8	—	
სოფ. ხვეწარე	1945	1946	0,9931	12,1	7,7	0,54	3,15	—	6,9	28,4	1,40	2,86	7,2	—	
კ ა მ რ ი წ ი ს ი ა რ ი დ ა ე ა ნ ე ბ ე უ ლ ი															
სოფ. კვევილი	1942	1944	0,9933	12,6	7,0	1,25	1,47	5,4	28,9	2,30	2,79	8,0	—	—	
სოფ. შილა	1944	1945	0,9948	13,3	8,1	0,68	1,90	7,4	35,6	2,30	3,65	8,9	—	—	
სოფ. კვევილი	1943	1944	0,9969	14,6	7,6	1,57	1,66	5,6	44,1	4,50	4,78	10,1	—	—	
სოფ. ივრული	1944	1945	0,9939	12,4	6,5	0,75	1,55	5,6	32,5	1,20	4,70	6,9	—	—	
სოფ. ათასი	1944	1945	0,9946	13,3	8,0	1,09	—	6,6	32,8	3,30	3,80	—	—	—	
სოფ. საგაგური	1935	1936	0,9968	10,7	4,8	0,53	1,34	4,2	23,0	0,76	2,40	7,4	—	—	
სოფ. პატარაფელი	1935	1936	0,9970	12,1	4,5	0,67	1,64	3,6	31,2	0,57	3,06	8,2	2,23	—	
სოფ. ხვეწარე	1945	1946	0,9961	10,7	9,7	0,40	4,87	9,2	26,6	0,97	1,68	5,3	—	—	
სოფ. მეტეხი	1933	1940	0,9959	13,6	4,8	0,75	2,97	4,7	32,7	1,55	2,64	6,1	3,22	0,39	
სოფ. კასი	1939	1940	0,9941	12,6	5,1	1,09	1,59	3,8	27,6	1,91	2,44	3,9	1,69	0,17	
საქართო სადგომი სადგომი	1945-1948	—	0,9919	12,3	7,8	0,97	2,53	—	29,0	1,58	2,41	9,8	—	—	
ილია ქაზანაძის მუცე სასწავლებელი	1898	—	0,9945	14,8	6,9	0,48	—	6,4	24,0	0,84	1,39	8,3	2,60	—	
ილია, სოტონო ზობინის ძე	1948	—	0,9953	11,7	6,5	—	—	—	26,0	—	31,3	2,70	—	—	
ფსტა, მეფისა, ინსტიტუტი	3 წელ. საშ.	—	0,9955	11,8	5,2	0,63	—	—	26,0	1,6	1,80	2,9	—	—	
საბჭ. უფროს. საფრთხი საფრთხი	1939	—	0,9943	12,1	7,6	0,72	—	—	24,3	1,5	—	—	1,68	—	
ნოვოუბოროტო, წყნე, ინსტიტუტი	1938	—	0,9971	12,3	7,4	1,22	2,14	—	32,7	1,55	2,64	6,1	3,22	0,39	
საბჭ. უფროს. საფრთხი	1939	—	0,9943	14,2	3,8	1,50	1,93	—	34,0	—	2,44	—	2,80	—	
კასი ქარსი, სოფ. კასი	1936	1935	0,9935	11,5	7,1	0,93	2,6	—	31,0	—	2,36	—	2,80	—	
ადგილობრივი რაიონი	1936	—	0,9966	10,6	7,5	0,91	1,32	4,4	38,6	0,84	1,59	2,65	—	—	
საბჭ. უფროს. საფრთხი	1937	—	0,9948	12,3	7,5	0,76	1,32	6,5	30,1	1,34	1,28	8,3	2,42	—	
არაბატის ევლი	1942	—	0,9959	14,6	6,3	1,16	—	4,9	29,6	1,59	2,99	8,1	—	—	
ფრენე, აშკარაჩი	1942	—	0,9976	11,8	6,0	0,77	—	—	27,1	—	—	—	—	—	
საშაყაძის, ინსტიტუტი	1932	—	0,9962	12,0	7,5	0,84	1,72	—	38,7	—	—	—	—	—	
ს ა ე ა ბ რ ე ლ ი ნ ე ბ ი															
საშაყაძის, ინსტიტუტი	—	—	1,1054	12,4	4,7	0,08	—	—	31,6	27*	2,58	—	4,2	—	

* პროცენტობა 27 %.

საერთო შეჯამება და დანართები

ხვეწარე მაღალხარისხიანი, სიმწიფის III პერიოდის ვახის ვაიანა. იგი გურჯაანული საბჭოთა კავშირის მეგნახობის თითქმის ყველა რაიონში, მაღალი ღირსების სუფრის წითელ ღვინოს იგი იმდენა კასიში, სოლო საფრთხის—უბეჭეულის და ეირიში.

საქართველო და ტვეწოლოგიური თვისებების მისეფით ხვეწარეო ღვინო არ ეკანია შოლოდ ამორეპრეტის წითელ ვაიებს შორის. მას ახსიათებს შვარეებით მაღალი მოსავლიანობა, გარემოსთან კარგი მეტეუება და ღვინის მაღალი ხარისხი. შოლოდის საეკოლოგიო წითელი ღვინის ვაიები—კავრე-სოვილიანი და პიო-შევი ხვეწარეს საგრანობლად ჩამორჩება მოსავლიანობით, სოლო ღვინის ხარისხით მის მეტეუობის უწესკასიების საეკოლოგი ადეიღების ხვეწარეის ღვინო თავისა ღირსებით არ ჩამორჩება შორის კავრენესა და ბერეუნის პიონის კანსეულ ღვინოს.

აღნიშნული მაღალი ხვეწარეო თვისებებით ახსენება ის გარემოება, რომ ხვეწარეო ფართოდ გურჯაანულ საბჭოთა კავშირის მეგნახობის რაიონებში და მოსალოდნელია მისი კიდევ უფრო ფართოდ გავრეულება ახლო მომავალში. ამავედ ხვეწარეის ვახისებს საბჭოთა კავშირში 3600 ჰექტარი ფართობი შეიარება.

ხვეწარეო მეტანილია საუკეთესო სტანდარტულ ამორეპრეტში მეგნახობის თითქმის ყველა რაიონისათვის და შესაბამისად დაეკეტილია მისი მეტეუობა გურჯაანულად დიდ ფართობებზე.

საქართველოში, გარდა კასიისა, სადაც მისი ხვეწარეო წონა ადეიღებლად უნდა იქნეს გავრეულებული, ფართოდ უნდა გავრეულებული ხვეწარეო აკრეფეუ ქარისის საშხრეაღმოსავლეთი ნაწილში (იმაღლების, მეტეხისა და კასის რაიონებში) და ფართოდ უნდა ჩატარეუ ქარისის დანარჩენ რაიონებშიც. მაგალითად საქართველოში ფართოდ უნდა გავრეუდეს ხვეწარეო ზემო იმერეთში—საქართველოს და სამხრის, აფხაზეთში—კუდაულისა და

ставляют 20 %, с двумя семенами — 56 %, с тремя — 21 % и с четырьмя семенами — 3 %. В среднем на ягоду приходится 2.04 семени. Тело семени продолговато-округлой формы постепенно суживающееся к клювику. Длина семени в среднем равна 7,0 мм, а ширина 4,0 мм. Окраска тела семени светло-коричневая с желтоватым оттенком при переходе к клювику. Халлаза округлой формы, несколько вдавненная по середине, с неглубокой бороздкой по краям. Ложбинка от халлазы к клювику слабо выражена. Брюшная сторона семени кидеатая. Бороздки на брюшной стороне довольно глубокие. Семенной шов тонкий, хорошо выраженный. Длина клювика в среднем равна 2 мм. Окраска клювика сверху светло-коричневая, снизу слегка оранжевая. Клювик бороздчатый, кончик его косо загнут на брюшную сторону.

Саперави высококачественный стандартный сорт красных столовых вин Кахети. Происходит из местного очага формообразования культурных сортов винограда, относится к сортам среднего периода созревания. Классические столовые и природные полусладкие вина Саперави дает на своей родине — в Кахети, а десертные — в Крыму и Узбекистане. Сорт характеризуется постоянной, относительно высокой урожайностью и высоким качеством продукции — богатая окраска вина, полнота, энергия, свежесть и гармония составных частей при хорошо выраженном сорто-

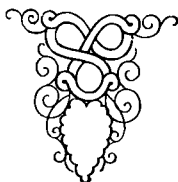
вом аромате и сильном букете выдержки; пригодностью для различных типов (природно-полусладких, крепких, десертных) вин; значительной долговечностью вина; сравнительно хорошей устойчивостью к грибным болезням (оидиум), к зимним морозам; относительной стойкостью хозяйственно-ценных признаков и, наконец, хорошей приспособляемостью к различным экологическим условиям районов его распространения.

К недостаткам сорта относятся: слабая филлоксероустойчивость и местами сверхнормальное осыпание цветков и ягод. Недостатки эти свободно могут быть устранены: первый — прививкой на филлоксероустойчивые подвои, а второй — прашипыванием верхушек побегов до или в начале цветения.

По комплексу хозяйственно-ценных признаков Саперави не уступает лучшим сортам мирового ассортимента красных вин. В нем изумительно сочетается урожайность с высоким качеством продукции. Лучшие сорта мирового ассортимента красных вин — Каберне-совиньон и Пино-фран по урожайности значительно уступают Саперави, а по качеству состязаются с ним. Красные вина Саперави из лучших местностей Кахети являются лучшими в Союзе, по качеству они не уступают прославленным винам Бордосского Каберне и Бургундского Пино. Сорт перспективен для многих южных, юго-западных и юго-восточных виноградарских районов СССР.

ლიტერატურა—Литература

1. ენციკლოპედია. კვლევითი შედეგები ზონის სპეციალურში. თბილისი, 1957.
2. მოღვაწე ქ. მუხრანის წყნ. თბილისი, 1948.
3. ტახიძე ვ. მუხრანის განვითარების სპეციალური. თბილისი, 1950.
4. ტახიძე ვ. მუხრანის განვითარების სპეციალური. თბილისი, 1934.
5. ბოლთაძე ვ. მუხრანის სპეციალური ნაწ. II, ანკლავი. თბილისი, 1939.
6. ხაჭავიძე ივ. სპეციალური კონსპიკტი იტალია, წგნა II, თბილისი, 1934.
7. ხორეჯიძე ლ. მუხრანის, ღვინის დაცემა, კვება და გავრცელება. თბილისი, 1876.
8. ავერკინი П. Ампеლოграфическое описание некоторых кахетинских сортов винограда „Вестник виноделия“. Одесса, 1902.
9. Герасимов М. А. Опытное виноделие в „Магараче“, Ялта. 1929.
10. Гоголи-Виноградский Г. И. Руководство по виноградарству М.-Л., 1928.
11. Гукасов А. Методы подрезки, ускоряющие восстановление и плодоношение виноградника, сильно пострадавшего от морозов, Кировабад, 1936.
12. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР, Москва, 1949.
13. Егоров А. А. Вина Кахети. „Вестник виноделия Украины“, № 8, Одесса, 1926.
14. Кавриани С. Виноградарство и виноделие в Тифлисском уезде, „Кавказское сельское хозяйство“, № 63, Тифлис, 1895.
15. Коржинский С. И. Ампеლოграфия Крыма. Описание сортов винограда, разводимых в Крыму, т. I—III. СПб., 1904.
16. Негруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
17. Саннидзе А. О ... в Кахети, Тбилиси, 1940.
18. Табидзе Д. И. Саперави—Ампеლოграфия СССР, том V, Москва 1955.
19. Ховренко М. А. Общее состояние винодельческой промышленности и пути ее развития в СССР. „Вестник виноделия Украины“ № 6, 9, 10 и 11, Одесса, 1926.
20. Чолоквашвили С. М. и Чачнашвили Н. Д. Материалы для изучения грузинских сортов винограда. Вестник института экспериментальной агрономии Грузии, № 1, Тифлис, 1929.

საწერავი

საწერავი აქარის წითელღერძიანი აბორიგენული ვიძია. მისი პროექტია განუთხლიდა ადგილობრივი მოსახრების ორდინარული ტიპის ღვინის დასაწყებლად.

აქარული საწერავის წარმოებისა და ეგერცელების შესასებ არავითარი წერილობითი მასალა არ მოკვებება, მაგრამ მრავალი წლის განმავლობაში წარმოებულ დაყვრებათა საფუძველზე იმ დასკვნამდე მივიღვართ, რომ იგი უღაოდ ვახის წარმოქმნის კოლესიონს ქრისტიანული წარმომადგენელია და, კერძოდ, აქარის უნდმურ ვახის ვიძია ვაგებს მივიკუთვნება. ამის დახდასტურებელია, ვერ ერთი, ვახის ბოტანიკური ნიმუშები (ფოთლის მორფოლოგიური აღნაკობა-მოყვანლობა, სისქე, მუბუსე, უეწის ამონაკვეთი, რეპტილა, ყვავილის ტიპი, მტკნის აღნაკობა და მტკნის კონსისტენცია), აგრეთვე ბიოლოგიური თვისებები (ვახის ზრდის სიმდიერე, საფეხტეცივი ზერიოდის ხანგრძლიობა, ცალკეული ბიოლოგიური ფაქტის მსგულლობა) კოლესიონს ვახის ვიძიათვის დახდასაითებელია.

ამ მისაზრების დახდასტურებელია აგრეთვე თვით ვიძის მწინდა ქართული სახელწოდება „საწერავი“ და „საწერი“. აღნიშნული ტერმინი ნათლად ახასხე ვიძის მინარხს, რადგან იგი, როგორც წვეთის უკვაპიონიანი ვიძი, დასაწერად მიუღება იქნეს გამოყენებული. მკაცრს ტერმინს ვსგვებით სამსესე-მაიე, სადაც ვახის ერთ-ერთ მნიშესლოვან ვიძის „სადინესს“ უროდებენ. ამრიგად, სახელწოდებანი „საწერავი“, „სადინეს“, რომლებიც ვიძის საწერავი მინარეულების მან კახელები, ქართული მეურნეს მსოლოდ სასკრძლივი და მეგნებელი მუშაობის შედეგად მიემდებოდა მეგნება და იმ აურაცხულ ვახის ვიძების-კან, რომლითაც მდიდარი ჩვენს ქვეყანა, მველოდ გამოყოფი სავლიერე, საუკრძეს, სახადავი, სამაგურე, საწურსხულე და მრავალი სხვა დანიშნულების ვახის ვიძი.

გამოწყვეთი დასტურებება, რომ XVII საუკუნემდე საწერავი ფართოდ გავრცელებული ვახის ვიძი ყოფილა აქარის რაიონებში, მის პროდუქციას ადგილობრივი მოსახლობა იყვებდა ადგილობრივი მოსახრების სოკასო ღვინისა და უერძის წვეთის დასაშაფებლად. თურქეთის მიერ XVII საუკუნის დასაწყისში ამ მხარის დაპრობისა და მოსახლობის გამაძიანების გამო, ღვინის მისი ვრძალებსთან დაკუთრებით, საწერავის გავრცელების არეალი სხვა სავლიერე ვიძებთან ერთად მნიშესლოვანად შეცვრიდა. ამას სული მეურნე აგრეთვე შემგონი სოკას ვიძე-მეთოვობათა და ფილოქარის გავრცელებამ და რღვევდ მსოლოდ ერთეული ბარევი შემორჩა ქვედას და სულის რაიონში მალაბარის სხიით (სოფ. ვითო, ზეგოფ, ფერთოი, ჩაო, აღმე).

საწერავს როგორც უსმოსვლიან ვიძის, ამ უკანასკნელ დროს მიუყვარაღვლება. პირველად იგი სვედ მიერ გამოხადვლად დარგულ იქნა ქვედის საკოლესიო ნაკვეთზე 1935 წელს. დახდარად ფორმირებულმა ვახს სათანადო მოვიდის ცხადვლამ ვიძის ჰერსპეტოლობა, როგორც მოსახლის სისუხეთი, ისე წვეთის დიდი გამოსავლიანობით, რის გამოც აქარაში დახდარი მევე-ნახეობის განვითარებისას იგი ფართოდ გავრცელდა კოლმეურნობათა ვენახებში და კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე.

1956 წლის გენახების აღწერის მასალების მიხედვით საწერავის სავლიერე ფართობი აქარაში 50,52 ჰექტარს აღწეს, აქედან ქვედის რაიონში იგი გაბნებულა 46,45 ჰექტარზე, სოლო 29-

სვედის რაიონში 2,07 ჰექტარზე, 0,07 ჰექტარზე საწერავი გაბნებულა აგრეთვე მოსატარის რაიონში. სატარველის დახდარჩე რაიონებში იგი მსოლოდ კოლესიევიანა წარმოდგენილი.

მალაბარად საწერავი ერთეული მირების სხიით გესვლება ქედისა და სულის რაიონებში, რომელთა მოსავლიანობა, მსოლოდ ხელისმეშვეობ ამინდის პირობებზეა დამოკილებული.

ბოტანიკური აღწერა

საწერავი აღწერილია ქვედის რაიონის სოფ. ვიძიში, სოლო მესადრებლად იგი აღწერილი იქნა აგრეთვე სოფ. ქვედა ვახის საკოლესიო ნაკვეთზე. ვახსებ დამნიშობლად რიბარია X რუპეს-ტრის 3306-ზე, დაურზობილად სარზე და ფორმირებულა ქართული წესით 1—2 საწერაოფეხე.

ახალგაზრდა ელორტი. კვრტები გაიღის ჰერიოდში მოითეთრო-მოწითალა. ზრდის კონკნი ქვედისმეკვარად არის დაფარული თეთრი-მონაკრისფრო ბუჩესებრი მუსესით. ახლად გაღილი პირველი ფოთლი ზედა მხრიდან მომყვანია, სოლო კბილებთან გასვლად: ღია წითელი ფერი და ქვეისებრი მონაკრისფრო ბუჩესითაა დაფარული. ქვედა მხრიდან ქვეისებრ მუბუსელია. ბუჩესი მონაკრისფრო-თეთრია და ჰერიფერიებისსავე მოწითალო ელფერი ახლდება. ფოთლის უეწი ცალ მხარზე ოდნავ მოწითალო-ისფერია და სქლდაა დაფარული ბუჩესებრი მუსესით. მომავლი მთორე და შესამე სწორი ფოთლია ზედა მხრიდან მომყვანია-ისფერია, მოწითალო ელფერი და საკაოდაა დაფარული ბუჩესით. ქვედა მხრიდან მუბუსეა ქვეისებრია.

ახალგაზრდა ელორტი მრგვალია, ცალ მხარზე ღია მწვანეა, სოლო მთორე მხარზე მოწითალო ისფერი კადაქკრას და მცირედაა დაფარული მონაკრისფრო თეთრი ბუჩესით. ელორტის წვერისსავე მუბუსე მტკულობს.

ერთი დიანი რქა. შემოსული რქა საშუალო სიხსისობა, სოლო ზოგჯერ საშუალოზე მსხილაც გესვლება. ფერად ღია ეუვისფერია. მსულთმობისის სიგრეზე 7—13 სმ აღწეს.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული ფოთლი საშუალო ან საშუალოზე დიდი. მისი სიგრეზე 19,9 სმ, სოლო სიკანზე 17,3 სმ აღწეს. ფორთოლი ოვალურია და ღრმად დახაკუთული, იმეიათად კი საშუალოდ დახაკუთული გესვლება.

ფოთლის უეწის ამონაკვეთი ღია და ჩანგისებრი მოყვანილობისაა. ზოგ შემოსვებაში ამონაკვეთის ფუძესე განვითარებულია ერთი ურდლო კბილი. ბუნებრივ მდგომარეობაში უეწის ამონაკვეთის ნაკვეთი ურთოფრის მცირედ შესება და სამე, იმეიათად ოთხი ბარევიანაგან მუბუსეა.

ზედა ამონაკვეთი ღრმადია ჩაჭრილი და მტკნილად დასწერულია. ამონაკვეთი სხირად კვერსისებრი მოყვანილობისაა. გესვლება ჩანგისებრი ფორმის, პარალელურკვერფებინი და მომრგვალებული ფორმანი ამონაკვეთების. ამონაკვეთის ფუძესე ზოგ შემოსვებაში ერთი ურდლო კბილია განვითარებული. ქვედა ამონაკვეთი ღრმად ჩაჭრილია და ფორმანი ჩანგისებრია, მტკნილად მომრგვალებული ფუძესე. გესვლება გამაღლიანარეობისა და მახვილფორმანი მცირედ ჩაჭრილი ამონაკვეთების.

ფოთლიანი უეწი სხირად სუანაკვეთია. წვერის ნაკვეთი ფოთლის ფორფიტანთან მბლავე მუბუსეს ქმნის, იმეიათად სწორს.

ნაკვების წყურის კბილები სამკუთხედისებრი და მასჯელ-
წყურისა, ან ზრესკბილა სამკუთხედისებრი და წამსჯელელები
და მოკაგებელი წყური აქვს. შორეული კბილები სამკუთხედი-
სებრი და ამონსეკალეგვრებისა, მომრეკალელები ან მასი-
ლი წყური. იმყოფად ზრესკბილა სამკუთხედისებრიც გვხვდება
ფიფრითვის ნაბირები კბილებითურ მასობრივად შეყრილია
მოწიალო-კანცისფრად.

ფოთლის ქვეა მსრე მსრეობრივად დედარული მონარეისფრო
ბუქისმკვარე ბუს-ბუსი, მისი ზედა მსრე კლვეთა ან ბაღის
დნობუქული. ფიფრითა მამრეკვარე ღარისებრი არის მისრი-
ლი. მთავარი მარჯვნივ საკმაოდა მუხუბელი ნაყინფერი ბუ-
სულით და ღია მუხუბ ფყისა, ხლო ფუფუნად მოწიალო-
ღარისფერია.

ფოთლის უეწის მუფარება მუ მთავრ მარჯვნივ 0,5—
1,0 ურის. იგი მიძალიდა და მოწიალო-ჯივისწერა.

უკვალი ი. კვალი ორსქსინათა. ბუტო და მტერინა-
ბი ნორმალურადა განთავარებულ. კვალით სუთი მტერინადა;
გვსვება, შრომად იმყოფად, ოთხი და ექვსი ურისსანაც. კვა-
ლები კვალების რიცხვი 700-მდე აღწევს.

მტევანი. მტევნის უეწის სიგრძე 5,5—6,5 სმ აღწევს.
მტევნის სიგრძე 11—26 სმ, სიგანე 5,5—17 სმ უდრის.

მტევანი ფორმით ცილინდრულ-კონუსისებრი ან ცილინდ-
რულია. მტევანი ჰლიერ კესშია, გვსვება საუბო სისკერის
მტევნებზე. ხშირად მტევნის უეწის მუსლიან განთავარებულ
კანტორებაზე 3—6 მარცვლია. მტევნის მსობრივად 2, იმ-
ყოფად 3 ვრთა აქვს. მტევნის უეწის მუსლი მუფად ვახვე-
ბულია და რქის ფყისა, კლერტი ბალანსკვარია და ღია მუხუბ-
მარცვალ ი. მარცვლით მუქი წითელი, სამკალოზე მსივი-
ლი. მისი სამკალო სიგრძე 16,4 მმ, ხლო სიგანე 15,5 მმ აღ-
წევს. იგი ოდნე ოვალურია, სოლო უფრო იმყოფად მომრეკა-
ლი, მუ წყალზე უფრო განიერია, ბოლო მომრეკაღებული აქვს
და სიმეტრიულია; ოსკლკანიათა, მტეად წყინათი (თქვაფა) და
მეირმობიანის, უბრალო მოტობა გემო აქვს. ცვილით მარც-
ვლის კანი საკმაოდ დაფარულია.

მარცვლის უეწის სიგრძე საჯდომი ბალიმითურთ 5—7 მმ
აღწევს, იგი ღია მუხუბა. ბალიმით მოუკისურია, დამუხუბებული
და განიერი კონუსისებრია. მარცვლით სუსტადა მიმარცვლებული
საჯდომ ბალიმზე.

წიპწა. მარცვლით 1—4 წიპწა. ჰარობის ორწიპწიანი
მარცვლები. წიპწის სიგრძე 7—8 მმ, სიგანე 4—5 მმ აღწევს.
წიპწა მოწანდისფრა ან ვეისისფრა, მტევნის მხრიდან ღარებ-
ით კი მოკეთალოა. ქლბას მოთავსებულია ზურგის მუ წიპწი-
ლი და მომრეკალე ან ოდნე ოვალური ფორმისა. ნისკარტი
მოკეთალოა, მისი სიგრძე 1,5—2 მმ აღწევს.

აერობიოლოგიური დასასიათება

საწურავის ბიოლოგიური ფუხების მსჯელობაზე ფენოლო-
გიური დაკრეფების ცარდებობა სოფ. ვაიამი (ქედის რ-ნი) და
ქედის საყოფიერო საკვანზე.

სოფ. ვაიამის და ქედის (საყოფიერო ნაკვეთი) ზონების
მონის საწურავის სექციური ფუხების მსჯელობის მსრივ
უნიშობელი განსხვავება, რაც აისწება აღნიშნული მიერ-
ობისთვის კულოგიური პირობათა ერთგვარობით. ასეთივე სუ-
რათია სავრთად მუ აჭარის იმ მიკრობიონებში, რომლებზე
აჭარისქლბის სეზონათა მოქცეული. ვახის კამოვებობა იწყება
აპრილის დასწყისიდან. ნორმალური ამინდის დროს კვილაობა
იწყება მაისის ბოლოს ან ივნისის დასაწყისში (2—3.VI) და
მთავრდება 13—14 ივნისამდე. უკრების მეთაულები იწყება აგოს-
ტოს მთვრე დასწყისიდან, ხლო ამობირება იგი შეიფდება ოქ-
ტომბრის მთვრე დასაწყისიდან. ფოთოლვება მსჯელობად იწყება
ნოემბრის დადგეს და დეკემბრის პირველ რიცხვებში მთავრდება.
ხელის მუწისპო ამინდისა და სახანაო მოცულობის მუხუბად ვახის
ვეტერტორი წაწილები რქების სხითი მომწიფების კარგად ახ-
წყნებს უკრების სრული მწიფობის პერიოდისთვის და ამ დროი-
სათვის რქები ჯივისათვის დამახასიათებელ ვლფერს იღებს.

ზრდა-განვითარების მსრივ საწურავი მიეფუფუნება ჰლიერ
მოსარად ვახის კითა რკვუს. სავეტერტორი პერიოდის დასსრე-
ლისათვის ცალკეობი რქების სიგრძე ზოგჯერ 4 მ აღწევს.
მოსავლიანობა. მოსახლის პირველი ნიშნის საწურავი
დარკვინად მთვრე. უფრო სინამდეს მსრე წყლს იძლევა, სოლო
სრულ მოსავლად მუ-4, მუ-5 მდგება. იგი უსუსხალიან კითა.
სუთი წლის საუბლო მონაცემების მიხედვით, ქართული წყით
ფორმირების საწურავის ვახს მოსავლიანი ელორტები 78—80%
მუადგენს. მოსახლისთვის კოლონიური მარჯვნივ 1,6-დან
1,8-მდე რქსზე ხშირად ორი მტევანი განვითარებული. მტე-
ვის საუბლო წონა 288 გ უდრის. ერთი მირი დაბალი ვახის
მოსავალი 12—16 კვირის ვალტრების შემსახვეთი 3—3,5 კგ,
სოლო სოკვრე 5 კგ აღწევს. ერთი ჰქეტარის მოსავლი მერ-
ეუბოს 120-დან 130 ცენტრამდე. სწორედ საწურავის ნაკვეთებზე
აჭარანი მიმუხუბე მუწერობის მუხუბებს, რომლებმაც
გენსების კარგი მოვლის მუფად უხვი მოსავალი მიიღეს,
1948 წ. აინგანთ სოციალისტური პრომის გმირის წოდება და
სამჭობა ვეისების ორდენები.

რადგანაც ვახი ჰლიერ იზრდება, მისი დატვირთვა მსო-
ბრივად უნდა წარმოებდეს 2 სასაყოფეო (20—25 კვირის და-
ტოვებით). ამ შემთხვევაში, როგორც ახს მპრავალი მკალითი
გენსებებს, მოსავალი ჰქეტარის 150—160 ცენტრამდე გე-
მლებზე გადადის. ანენი დავიწვებით, მოსახლის გადადება ვახის
დაუსტესებლად თავისუფლად შეიძლება აგრეთვე ვახის კორდ-
ნისებრი წყით გაფორმებით ორ მსრეზე, ოთოთველ მაიაკ-
ზე ორ-ორი საფორმა რკვლის გამოყვანილი. მჭევი ნაწილე-
ბიდან წარმოქმნილი ელორტები წველებითი უმოსვლია.

კვილით და დწურალობა-განთავანება საწურავს უნიშ-
ნელი იცის. წველით მარცვლები ნორმალურ მარცვლებთან მუა-
რებით თითქმის ორი კვირით აღრე მწიფდება და უმეტეს შემ-
თხვევაში ოთოთ წიპწას მუადგენს.

მარცვლების მომწიფება მტევანში არათანაბრად სდება, რაც
საწურავის დახსსიათებელ თავისებად უნდა ჩითვალოს.

სოკვრე აუადმუფობების მთავარ საწურავი კარგი ებმლება.
განსაკუთრებით მატელობს მისი გამძლეობა საწურავითი მოქცეულ
და მზით უხვად განთავებულ ნაკვეთებზე. აჭარის ტრინა გყოლო-
ციური პირობების საწურავის დროულად 4-ჯერ შეიძლება ბორდის
სწრაიით საუხვებით საკმაოდ უნდა მივიწინათ.

სხვა ადგილობრივი ვიძების მსგავსად საწურავი საკლებად
ფილოქსერაგამება. სწორედ ამით აისწება მისი მალარების
მასობრივი გადასება.

საწურავის ვიფირტეტი ფილოქსერაგამულ ვახის საბირებობით
შეესწავლება, მაგრამ არსებულ საწურავზე დავიწვებით მსა-
ეოფს, რომ იგი როგორც მუსორების, ისე ვახების მუძღვობი
ზრდა-განვითარების მსრივ ჰლიერ კარგ მუადგენს იძლევა რია-
რია X რუხესტრის 3306-სა და 3309-ზე.

ვიძის და მოკიდებულება ვარემო პირობების
მ იმპრო. მუ აჭარის ზონაში საზომარ მტლიერი ვინებობ არ
იცის (—5—10), რაც დიდ ზიანს ვერ აუყენებს ვახის საერო
ზრდა-განვითარებას, მით უმეტეს, რომ საზომარ ვახს თავისი
ერთწლიანი წაწილებითი მთლიანად ოთხი ითვრება, ამის მუე-
და ვახის კამოვებობა დროულად იწყება და მისი შემდგომი
განთავარებულ ხსენებით ნორმალურად მიმდინარეობს.

საწურავი კულოგიური პირობებისაგან დიდი მომოსიწე-
ლობის არაა. იგი ამ მსრეში თითქმის კველვად ვითარდება და უხვ
მოსავლად იძლევა, სოლო ადგილმდებარების მსახიანება მისი
პროდუქცია მეტად განსხვავებულია. დავიწვება ცხლავოფს, რომ
იგი მუადგენს და სოლო ღირებების პროდუქციის მოსავლად საწურ-
ვით ან სასწრაიო-დასახელობითი დაქმნებით და მსო უხვად გა-
ნათებულ ნაკვეთებზე (სოფ. ქედა, ვაერე, ვაია, ზესიფელი, მესხევი),
ამიტომ მოსავალი იგი მუხუბად ადგილებზე უნდა გაიწინდეს.

მოსახლის კიდევ უფრო კადრებისა და პროდუქციის გაუმ-
ჯობების მიზნით მისამწიწინილად უნდა ჩითვალის საწურავის
შეაღწერე გადაყვანა და ვახების თავისუფალი ხსენის ან
კორმონისებრი წყით გაფორმება, ოთოთველ ვახს 3 ხა-
ფორმი რკვლის მუქმით. კარგად იმისა, რომ მზის სხივების
და აერაციის უხვი მოქმედების მუფად მუწერობა სოკვრე

ԵՆՇՆԵՅՈՒ ՏԱՇՐԱՎԻ

ავედუფობათა მოქმედება და გაყოფილებათა ურჩინის ღირსება, უნახსი საშუაო თერაპიები იოლად და ხარისხიანად ჩატარდება, რად თავის მხრივ პნიშეულოვანდ შეამცირებს ხარვესს.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ურჩინის შექნიერ-ქიმიური ანალიზებისათვის საწურავის ნიმუშები აღებული იყო სოფ. კაიოსა და ქედის საკულტოო ჩაკვეთიდან (ის. ცხრ. 1).

ცხრედი 1

საურთავის ურჩინის შექნიერული ანალიზის მაჩვენებლები (5 წ. საშუალო)

ნიმუშის აღწერა	მტკენის შედგენილობა %-ით					100 მარცვლის წონა გ/მ	100 მარცვლის წონა გ/თ	მარცვლების რაოდენობა 100 გ მარცვლებზე	ურჩინის წონის შეფარდება 100 გ მარცვლებზე	ურჩინის წონის შეფარდება 100 გ მარცვლებზე
	მარცვლი	მარცვალი	ყინ	ქვიშა	ქვიშა					
სოფ. კაიოს (ქედის რაიონი)	96,2	3,5	8,4	4,5	8,23	179	4,5	50	11,74	5,60
ქედის რაიონის საკულტოო ჩაკვეთი (ქედის რაიონი)	96,1	3,8	8,3	4,6	8,20	170	4,6	51	11,3	5,2

მტკენის საშუალო წონა მარცვლებზე 250—298 გრამს შორის, სოფლო საშუალოდ იგი 286 გ უდრის. მტკენის 120—360 მარცვლია, სოფლო საშუალო მტკენებში მარცვლების რაოდენობა 150-მდე აღწევს. საშუალო მტკენები კლარტი 4,5%, კანი 7,4%, წიწვა 4,5%, სოფლო წვენი 82,3%, შეადგენს.

მიდვი მტკენის წონა 1 კგ და ზოგჯერ 1,5 კგ აღწევს, სოფლო მტკენის 200 გ უდრის.

100 მარცვლის წონა 170—179 გ, საშუალო წონა კი 175 გ უდრის. 100 მარცვალში 202 წიწვა, წონით 8,9 გრამი. ერთ-წიწვიანი მარცვლები 26%, ორწიწვიანი—53%, სამწიწვიანი—14% და ოთხწიწვიანი—7% შეადგენს.

სრული სიმწიფის პერიოდში ურჩინის შპირბანობა 18—19%-მდე, სოფლო საერთო შეიანობა 10⁶/გ-მდე აღწევს. დასასაღებელი ღვინის ნიმუშები აღკვეთილს ნაკლები, სოფლო საერთო შეიანს ოდნავ მეტი რაოდენობით შეიცავს, რის

გამოც ვერ ავაზოვდებდნენ ხარისხიანი სუფრის ღვინისადმი წაუყვებულ მოსიონის და თავისი შედგენილობის მიხედვით ტიპიურ ორდინარულ ღვინის წარმოადგენს. მართლაც, სწორედ ამგვარი ღვინების ღვინობები დგება საწურავისაგან ადგილებზე თითქმის უკვეუწლოვრად. ამ ღვინობებში მიუხედავად დაკვიანებით მოკრეფვის (10—15. X) ალკოჰოლი 9° არ სცილდება. ფუჭრობა, რომ რთველის ვაღის ორივე კვირით გადაწევა (ოქტობრის ბოლო) შესაძლებელი გახდება მაქრის 2—3%-ით გაზრდა და ამის შესაბამისად ალკოჰოლის ცაიდიგება და საერთო შეიანობის ცოტა მარცვლებზე შემცირება.

მეორე ალკოჰოლიანობისა და საერთო მვირე სხეულიანობის გამო საწურავის ღვინო არ იანხება და ტრანსპორტირება ვერ იტანს. ვაზზე დატოვებული ურჩინი დიდხანს არ სძლებს და ღვინი, დაკრეფილი რამდენიმე დღეში ღვინი. რთველის დროსაც ვეღწეულ კალათებში მისი კრეფა არ გადატანს არ შეიძლება, რადგანაც ურჩინი ადვილად იქცეობილება და წვენი იღვრება. ამიტომ უფიცილებულია ურჩინის მოპარეფვა და შეიკვლიერი ღვინის ან ისი ტკეზვის გამავეფება.

საერთო შეფასება და დარბიონება

აქრის წითლეფერზინი ვაზის ვიძებს შორის საწურავი ფრინად საუკუადგება, როგორც უხეშობალოანი და წვენის უხედა მუმიველი ვიძი, რომლის შროდექვია განუთვნილია ორდინარული საოასო ღვინობის დასავეფებლად. გრდა ამისა საწურავის შროდექვია წარმატებით შეიძლება გამოვეწვებულ იქნეს ურჩინის წვენის და საკონაქ სპირტის დასამზადებლად. ამიტომ აქრამი შეენახსობის შემდომ განხილარებას საფუძვლად უნდა ღვდოს საწურავის ფართოდ გავრცელება, განსაკუთრებით ქედის რაიონში—აქრისწევის და მერისის სოფლებში. საწურავის გავრცელება დასავეფია აკრეფე მუშევის ზონაში, ქედის რაიონის მოსავეგრე მიკროსუნებში. ზემო ზონაში (სოფ. ფერთიო, ჩაო, ალაზე, სულა და მომიანება ადგილები) საწურავის გავრცელება კიტეგორიულად უნდა აკრეფილოს, რადგან ურჩინი დაწიფებას ვერ ასწრებს.

თავად აქრას საწურავის გავრცელება ამავე დანიშნულებით შეიძლება აკრეფე მთელ დასავლეთ საქართველოში, განსაკუთრებით მთისპირა მიკრორაიონებში.

ფილოსოფისადაც საწურავის გამოამშლობის გამო შემდგომში საწურავი უნდა გამოეღოს მსოფლიო და მსოფლიო ნაშენების სხვით, სთახანაოდ მერსრულ ფილოსოფერებზე სახიროებს.

Сащурави

Сащурави красный аборигенный сорт винограда Аджарии. Годен для изготовления ординарных легких вин массового потребления.

Лист. Листья средней величины или крупные, длиной 19,9 см, шириной 17,3 см, овальные, реже—округлые и глубоко разрезные.

Верхние вырезки глубокие и чаще закрытые, по форме яйцевидные; встречаются также лировидные с параллельными сторонами и округлым дном.

Нижние вырезки средней глубины, лировидные с округлым дном. Встречаются также поверхностные вырезки в виде входящего угла, с открытым дном.

Лист чаще пятилопастный, угол конечной лопасти тупой, реже—прямой.

Черешковая выемка открытая, лировидная. В естественном состоянии лопасти черешковой выемки соприкасаются друг с другом. Лопастная выемка состоит из трех, реже четырех нервов.

Конечные зубцы лопастей треугольные с острой, реже округлой вершиной, встречаются также треугольно-пиловидные с заостренной вершиной. Вторич-

ные зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и округлой или острой вершиной, реже—пиловидно-треугольные. Край листьев с зубчиками окрашены в ржаво-красноватый цвет.

Поверхность листа гладкая или сетчато-морщинистая, по форме воронковидно-желобчатая или желобчатая. Пластинка листа снизу покрыта густым волосистым покровом серого цвета.

Отношение черешка к длине среднего пера 0,8—1,0. Черешок голый, красновато-винового цвета. Главные нервы светло-зеленого цвета, переходящие у основания в красновато-виновый цвет, покрыты паутинистым пушком.

Цветок. Цветы обоеполые. Характеризуются хорошо развитым мужским и женским органами. В цветке 5 тычинок, реже 4 и 6. Количество цветков в соцветии достигает до 700.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3,5—6,5 см, длина грозди 14—26 см, ширина 9,5—17 см.

Общая форма грозди цилиндрично-коническая или цилиндрическая с двумя, реже с тремя крыльями.

плотная или средней плотности. Ножка грозди до половинны одревесевшая; остальная часть с гребнем травянистая светло-зеленого цвета.

Ягода. Длина южной ягоды с подушечкой составляет 5—7 мм. Ножка светло-зеленая. Подушечка бордоватая и широко-коиническая. Степень прикраснения ягод к плодоножке слабая.

Ягода темно-красная, крупная, длиной 16,4 мм и шириной 15,5 мм, слабо овальная, реже — округлая; по середине широкая, у конца округлая. Кожина тонкая, мякоть очень сочная и маломяксистая, с сладким вкусом. Пруны на кожине довольно выражены.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2. Длина семени составляет 7—8 мм, при ширине 4—5 мм. Семена каштаново-коричневого цвета, с брюшной стороны вдоль борозд желтоватые. Халаза округлая и слегка овальная. Ключик светло-желтоватого цвета. Длина ключика достигает 1,5—2 мм.

Сацурави характеризуется сильным ростом, особенно на «даблари». При соответствующем уходе побег его к концу вегетационного периода длиной достигают 3-х м и больше.

Первое плодоношение, считая от посадки, наступает на второй или третий год, а в пору полного плодоношения вступает с пяти лет. Сорт обильно урожайный. С одного куста «даблари» часто при двухлетней формировке получают 4—5, а иногда даже 6 кг винограда. Коэффициент плодоношения варьирует от 1,6 до 1,8. На маглари урожайность Сацурави постоянная, грозди сравнительно мелкие, средней плотности или рыхлые, ягоды мелкие и по качеству виноград уступает виноград, полученному на «даблари». Побег, идущие из старой древесины бесплодны.

Осыпанию цветов и горошению ягод сорт Сацурави подвержен, но в незначительной степени. Горошащиеся ягоды поспевают почти на 2 недели раньше, чем нормальные. Созревание ягод в грозди неравномерное.

В условиях Средней Аджарии виноград созревает со второй половины октября.

В сравнении с местными сортами Сацурави более устойчив против грибных болезней (милдью, оидиум).

Сацурави по способу назначения винный сорт.

Средние данные механического анализа образцов винограда: вес крупной грозди достигает 1 кг, а иногда и 1,5 кг. Вес маленькой грозди — 200 г, в среднем 280—298 г. Число ягод в грозди варьирует от 120 до 360, в среднем 143. Количество мелких ягод в грозди достигает до 10. Вес 100 ягод достигает 175 г. Количество семян в 100 ягодах — 200, весом 8,9 г.

Ягоды с одним семенем составляют 26%, с 2-мя — 53%, с 3-мя 14% и с 4-мя — 7%.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 96,1—96,2%, гребней — 3,5—3,6%, кожцы 8,3—8,4%, семян 4,5—4,6%. Выход сока достигает 82—82,3%.

К моменту полной зрелости винограда количество сахара в соке достигает 18—19% при общей кислотности до 10‰.

Вино Сацурави светло-красновато-розового цвета, ароматное, довольно гармоничное столовое вино, вполне удовлетворяющее требованиям, предъявляемым к винам массового потребления. Вино, как мало алкогольное, не сохраняется и транспортировку не выдерживает, в связи с чем потребление его должно производиться на месте в молодом возрасте.

Легкость винограда неудовлетворительная.

Для выделки обычных массовых вин, а равно виноградного сока и коньячных спиртов сорт Сацурави, как обильно урожайный, заслуживает полного внимания и массового разведения по всей Западной Грузии, в особенности в районах Аджарии.

Разведение сорта Сацурави и впредь должно производиться исключительно привитыми саженцами на соответствующих филлоксероустойчивых подвоях.

ლიტერატურა — Литература

1. ვახტანგელი ნ. კულტურულ მემკვიდრეობის შესახებ. თბილისი, 1937.
2. მარტვილი ს. სულხან საბა, პირველი ლექსიკონი. ტფილისი, 1938.
3. ბარბაქაძე ი. გურიის, სამცხეთის და აჭარის ვახუშტი. თბილისი, 1948.
4. ჩოლოყაშვილი ს. მემკვიდრეობის სახელმძღვანელო, წიგნი II, აბელელოვო, თბილისი, 1938.
5. შატავა გ. შატავების საქართველოში 1672—1673. წიგნი, თბილისი, 1935.
6. ვახტანგელი ნ. საქართველოს კონსტიტუციის ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.

7. ჯორჯაძე გ. მუცხეთის, ღვინის დაყენება, კვება და გაყვანისათვის. თბილისი, 1928.
8. Демин В. А. Труды лаборатории при Сакарском питомнике америк. лоз, вып. VII, 1914.
9. Мосальский В. Очерк Батумской области (Изд. импер. русск. геогр. общества), 1—6.
10. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Арванском округах. Сбор. свес. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.
11. Шарашидзе Г. Грузинский словарь гურიцких, верхне-имеретинских и асхукских провинциальных слов. Тбилиси, 1928.

სხილათუბანი

სხილათუბანი ძველ დროიდანვე ცნობილი გურიის წითელურბანის ვახის ვიძია. წარსულში იგი ფართოდ უფილა გავრცელებული მალარაიდ განსაკუთრებით აღმოსავლეთ გურიის რაიონებში, რომლის პროდუქციას ადგილობრივი მოსახლეობა იყენებდა ხარისხიანი წითელი სუფრის ღვინის დასაყუარებად.

ე. ნავაშიძეს (9) და გ. ჰარაბიძეს (11) მოხსენიებული აქვთ „სხილათობანი“. ერთ უნებო ავტორს, როგორც ამის შესახებ გამოგვიგმეს აჯად. ივ. ვავახიშვილი, აღნიშნული აქვს „რესილათუბანი“, ხოლო თვით აჯად. ივ. ვავახიშვილის შრომაში კი აღნიშნულია: რესილათუბანი, სხილათუბანი, სხილათობანი, რესილათობანი (?).

ადგილობრივი მოსახლეობაში, განსაკუთრებით ჩოხატაურის რაიონის სოფ. დაბლაძისას და საუვაისტეში შემორჩენილია სახელწოდებები: სხილათობანი და ცხილათობანი, ხოლო ფარცხა-კონხარ-საქაშიასრის მიდამოებში გავრცელებულია სახელწოდებები: სხილათუბანი და სხილათობანი. ამავე რაიონის ზოგიერთ სოფელში (განსახლება, ბერეკოული) ამ ვახის ცხილათობანსაც უძახიან.

ადგილობრივი მკვიდრია გამოცემით აღნიშნული სახელწოდება ვახის მიუთვინებული უნდა ჰქონდეს მის უფს მტკვრებში ბაჭყალია მწერების დაბუდების გამო. ამ მწერს გურიაში „სხილს“ ეძახიან (ჩოხატაურის რ-ნი). ამგვარი განმარტება მწვლად დასავურებელია, მით უმეტეს, რომ შრავალი წლის მანძილზე წარმოებული დაკვირვებით მტკვრებში მწერების არსებობა შეშინებული არ ყოფილა.

დაკვირვება ცხადფიც, რომ ბოტანიკური, აგრობიოლოგიური და სამეურნეო თვისებებით იგი კოლხეთის ვახის ვიძია ტიპური წარმომადგენელია და მიუყურებს გურიის ვახის აბორიგენულ ვიძია ვაჭუხს.

გ. ჰარაბიძე (11) თავის ლექსიკონში სხილათობანს გურიის ვახის ვიძად თვლის და მოთავსებული აქვს საუკეთესო ვახის ვიძია სიაში. აგრ. ე. ნავაშიძე (9) მას გურიის ვახის ვიძია ვაჭუხს აუთურებს.

აჯად. ივ. ვავახიშვილს (7) მოჰკავს უნებო ავტორის ცნობა რესილათუბანის შესახებ, ამის მიხედვით იგი მოთავსებულია იმერეთის ჰაე და წითელი უურნის ვიძია სიაში, რომელიც მისივე გამოცემით, გავრცელებული უფილა იმერეთის სამხრეთ სივლიხსა და ცხენისწყალზე მდებარე სოფ. ხონას და მის მიდამოებში.

ემობრივი ანალიზის შედეგად ივ. ვავახიშვილი გურიაში გავრცელებულ სახელწოდებებს სხილათუბანი—თვლის რესილათუბანის ფონეტიკურ სახესესობად და მას ეს სახელწოდება სოფლის სახელწოდებიდან წარმოშობად მიაჩნია, რადგან ამ სახელწოდების სოფელი მდებარეობს ნაფრანს რეკავსეკერ უბანია, ამიტომ იგი დასაშვებად თვლის ამ ვიძის არცერთი მდებარე სოფ. რესილათუბანი წარმოშობას.

აჯად. ივ. ვავახიშვილის მიერ დასახლებული რესილათუბანის ბოტანიკური აღწერის და აგრეთვე აგრობიოლოგიური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური დანახაობების უქონლობა, ვიძის ამჟამად არარსებობა არ გვაძლევს საშუალებას დავადგინოთ გურიის სხილათუბანის და იმერული რესილათუბანის იდენტურობა. დასახლებული ავტორი სხილათუბანს ვიძს ადარებს აგრეთვე რა-

ბულ წითელურბანის ვიძს „რესილს“, რომელიც, მიიხედ დასკნით, უმკველია უნდა იყოს რესილათუბანის ბოლომკველი ფორმა.

წარმოებული დაკვირვებებით დაგენილია გურიის სხილათუბანის და რაჭულ რესილის სრული არაიდენტურობა. როგორც უხვად, არსებული მსაღები არ არის საერთო სხილათუბანის საბოლოო სახელწოდების და წარმოშობის დასაგენად. ეს საკითხი დატებით უქრულას საკითრებს.

სოკიან ავღმუფობათა გავრცელებამდე და ფილოქსერის შემოჭრამდე სხილათუბანი ფართოდ უფილა გავრცელებული მალარაიდ გურიის აღმოსავლეთ ნაწილში, განსაკუთრებით მდ. სუფსისა და სვეისწყლის სივრცეში და, როგორც გამოგვიგმენ, ადგილობრივი მოსახლეობა ამ ვახის ურტყმის იყენებდა ხარისხიან საქობად შეფერილი სუფრის იფრობების დასაყუარებად. მდ. სვეისწყლის სივრცეში (სავახისის ზონა) სხილათუბანის ურტყმის ურედნარ მტკვრადილს და მათი ეკავით უყენებდნენ იმ დროს მიუღ დასახლებულ საქირველში ცნობილი ე. წ. სავახისის იფრონოს, რომელიც თავისი ხარისხით მჭეთრად გამოირჩეოდა ვახის სხვა მდებრივ ვიძია პროდუქციიდან. დაკვირვებით ფართობის მიხედვით სხილათუბანი ჰარობდა ვახს და ზოგან მხავერდაც კი, რადგან ხარისხიან პროდუქციის მოფეხისთან ერთად იგი უხეი მოსახლეობათავე გამოირჩეოდა.

ფილოქსერისა და სოკიან დაავადებათა მოქედების გამო სხილათუბანის მალარაიბი გურიის რაიონებში მოლიანდა მოიხსი.

ჩოხატაურის რაიონში მესოგურე ზოგიერთი დისტრეტსებული შეურნის თაოსნობით (აღუქანდრე სუნდაც სოფ. ვალაგონში და აღუქანდრე მარაბე სოფ. დაბლაძისებში) 1905 და 1906 წლებში განტყნული იყო სხილათუბანის ვახსეხე ნაშენების სხილი დაბლარად, რომელთაც ნაწილი აშკადაც არსებობდა და მიუღდავად ხნავანების ვახსეხე სორმალური სრდაცნაობარებით, აგრეთვე ვიძისთაფის დამასნიათაებელი უხუმოსავლიანობით ხსიათებდა.

მიუღდავად უხეი მოსახლეობისა და ხარისხიანი პროდუქციის, სხილათუბანის გავრცელების თანამედროვე არავალი მნიშვნელობადაც მუსლელელია. ამის პირველ ხსენებში ხელდ მუქურე უხეიოსავლიანი იხსაქუას ფართოდ გავრცელებამ, რადგან იგი მდარებით გამწვლ აღმონდა ფილოქსერის და სოკიან დაავადებათა მიზრით და ამასთან ნაყვლ მოყვას მოითხოვდა. შემდეგმ პერიოდში კი, როგორც ამ მხარეში დაბლარი ტიპის მუქუნსებობა ფართოდ განხიარდა, დინერგად და მხობრავად გავრცელდა იმერული ვიძია ცოლიაიური. სხილათუბანის აღდგენა გავრცელებით ადგილობრივი მოსახლეობა არ დაინტერესდა, რადგან ამ საქმინობის სიანადი სიხალეულებს დაუყენებს სულს უღლიდა საკირტე მხალის სიჭირავს და, რაც მთავარი, ის რომ მოხსნალებას სწორი წარმოდგენა არ ჰქონდა ამ ვიძის ვრცისინაობასაც.

ამ უქანსეულ პერიოდში სერიოზული ურადდება მიექვა აბორიგენულ ვახის ვიძების აღდგენა-განხიარობას და სხილათუბანი გავრცელდა როგორც ზემო, ისე ქვემო გურიაში. იგი ამჟამად მსოლიად დაბლარად არის წარმოდგენილი ფილოქსერის გამწვლ ვახის საშირესეხე დაქმნობად, როგორც სრდაცნაობარებით და მოსახლეობათა, ისე პროდუქციის დინერგებით სხილათუბანი სახესეხე უპიყოფილებს ხარისხიანი საღვინე ვიძის

მძარით წყენებულ პირთად მოსოხნან, რის გამოც მისი მასობრივი გაკრეკვლას საუბრები მიზანშეწონილად უნდა იქნეს მინიჭებული გურობის გველად რაიონში და განსაკუთრებით მის აღმოსავლელ ნაწილში.

ბორჯონიური აღწერა

სხილათუბანის ბორჯონიური აღწერა ჩატარდა ჩოსტაურის რაიონის სოფ. კალაგონში და ამავე რაიონის სოფ. დაბლა-ციხეში. სოლო შემოწმებული იქნა ბაქის სახეობა მურნოხობში (მახანაბის რ-ნი). სადაც ამ ვაიის ვენისა წარღობა.

სოფ. კალაგონში სხილათუბანის ვენისები დაბლარდა გა-შენებული. ვაზი ქართული წესითა განსხვავდა, ნაკვეთი დაქანებულადასაშროსაყენ. ნიადაგი მუხუბუკი, ქვილიწინარი და ნაკლებმო-ვიერია; მუცდეს კლივიმის კარბონატების სახეობა რაიონობას.

სოფ. დაბლაციხეში სხილათუბანის ნაკვეთი ზღ. სუფის სეო-ბის მარჯვენა მხარეს მდებარეობს. ნაკვეთი ვაკე, სოლო ნიადა-გი თხსარ-ქვილიწინარი, ნაწილობრივ ქვილიწინარი და კალციუმის კარ-ბონატების მცირე რაოდენობით მუცდეს. ვენისი ვაქანებულადა 1905 წელს. საბირვ გამოქვენებული რაიონი X რუბრტის 3306. ვაზები დაბლარდა წარმოდგენილი და ფორმირებულია მათეულე ქართული წესით.

ახლა ვაზი და ელორტი. კვირტების კაშლის ზეობაში თითქმის წითელი და სქალდა დაფარული ბუჩქნისებრი ბუხუსით. ზრდის კონუსი მოთეთრო-მქვი-წითელი ფერისა. პირველი ახლადაკლებული ფოთოლი ზემოდას და მუხუბუკი მოვეთილო ელფერი. ნაპირები კბილბითობო მთლიანად მოწითალო-იისფერი და სქალდა დაფარული მოთეთრო-მთავრისფერი ბუჩქნისებ-რი ბუხუსით, ქვედა მხრიდან კი ქვილიწინარი დაფარულია თეთრი-მოწითალო ფერის ბუჩქნისებრი ბუხუსით. ფოთლის უქვი მოწი-თალო-იისფერია და სქალდა დაფარული მინაფრისფერი ბუხუსით. მომდევნო მთავრე და მესამე სიონი ფოთოლი ზედა მხრიდან მუ-ქვი წითელი ან წითელი და მოიისფერო ელფერი დაქარჯეს, სო-ლო მარჯვენის გაქარჯილია მუხუბუკი. მეორე ფოთოლი მცირედ-და მესამე კი უნიშნულადა დაფარული ბუჩქნისებრი ბუხუსით. ქვედა მხრიდან მათი მუხუბუკი ქვილიწინარი, ნაფრისფერი ბუხუსი ბუჩქნისებრია. მთელ ფიფიტეს ქვემოდას გადაქარჯეს მოწითალო ლივის ან მუქი მოწითალო ელფერი.

ახლა ვაზი ელორტი მცირედ ან საკმაოდ დაფარულია ბუჩქნისებრი ბუხუსით. მუხუბუკი უფრო მღირფრება ელორტის წვე-რისაყენ. ელორტი ღია მუხუბუკი და წვერისაყენ სიონად მოწითა-ლო იის ან წითელი ღვივის ფერი გადაქარჯეს.

ერო წლიანი რუკა. მუსხული რუკა საუჯლო სიმსხისა. მუსხლორისის სიგრძე 8—15 სმ აღწევს; ღია კეისფერია მო-წითალო ელფერით. მუსხლები უფრო მუქანაა მუცერობა. რუკის ოდნე ვისწვება ზოლიანობა.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული ფოთოლი მომკვებლო ან ოდნე ოვალურია. მისი სიგრძე 15, 1—21 სმ, სოლო სიგე-სე 14, 8—20 სმ აღწევს.

ფოთლის უქვის ამონაკვეთი დახურულია ვიწრო ან კანიერ-ული ელიფსური ნაპრალით. ცხვრება აგრევე ნაწილებში ფორ-მის ღია ამონაკვეთებიც, რომელთა ნაკვეთი სამი ან ოთხი მარ-ღვისაყენ მუცდეს და მახვილი ან მომრკველო ფუბანია.

ზემო ამონაკვეთი ღია და მცირედ ჩაჭრილი, იშვიათად დახურულია ვიწრო ან კანიერი ელიფსური ნაპრალით, რომლის ფუჭე მომრკველო ან მახვილია. ქვედა ამონაკვეთი უნიშნულა-და ჩაჭრილი. ფოთოლი ხანსაკუთრისა; ცხვრება სრულიად უსაკეო ფოთლოვან; წვერის ნაკვი ფოთლის ფიფიტესთან ქვიის წერო კუხუს; იშვიათად ბლავს.

ნაკვეთის წვერის კბილები საკუთსხვისებრი ან ვიწრო საკუთსხვისებრი და წარმომავლურწვერის ამონაკვეთი კვერ-დებანია და წახვილდებული წვერისი მორკვეული კბილები მთავარ კბილების შუაგულს. ფოთლის ნაპირები კბილებით მოვე-თიარო-ქვიანე ფერისა, რაც უნდა მიეწეროს ქლორფილითი გა-მოქვეული მარცვლების დეფორმაციას მოწიფების ზერიობით.

ფოთლის ქვედა მხარე ქვილიწინარია, ზედა მხარე გლუვია ან ბაქისებრ დაწითლებული, იშვიათად წვრილი ბუტრისებრი

ცხვრება. ფოთოლი ბრტული ან მარმკვერი ღირისებრი მოვე-ნილობისა; მთავარი მარღვები ოდნე მუხუბუკია, ბაცი მუხუბუ-ფერისა და ფუჭესთან ღია ვერის ან წითელი ღვივის ფერს იღებს. ფოთლის უქვის მუცდეს მთავარ მუხუბუკად 0, 8—1, 1 ელრის. უქვი მომკვებია ან ოდნე მუხუბუკი და ბაცი წითელი-ღვივის ფერია.

ეკავილი. ეკავილი ორსქვიანია, სორმალურად კანეობა-რებული მტრინანებით და ბუტოური. მტრინანები საკმაოდ გრე-ვლია ბუტოური და ზოგ შემთხვევაში მისცა სარგებლობად ვადა-სხილია. ეკავილი 5 მტრინანა, ცხვრება აგრევე 6 მტრინა-ნაც, სოლო იშვიათად კი 4. ეკავილების რაოდენობა ეკავილე-ში 350—550-მე აღწევს.

მტკენისი. მტკენის უქვის სიგრძე 3, 5—4, 5 სმ აღწევს. დიდი მტკენისი საუჯლო სიგრძე 13—14 სმ, სოლო სიგანე 9—12 სმ ელრის. საუჯლო მტკენის სიგრძე 10—12 სმ, სიგე-სე 7—9 სმ აღწევს.

მტკენის სახეობა ფორმა ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრია, იგი საუჯლო სიდიდისა, იშვიათად ფორმისა და ბლოერ ექმეტი ცხვრება. სიმკვრივის გამო მტკენის მარცე-ვლები უროგროსო მკროლით მუხუბუკი და ხშირად ფლორომირე-ბულია. მტკენის უქვი ბალახმკვერია; იშვიათად, ვასევებულია მუსხამე. მტკენისი საკმაოდ მტკიცეა მთავრებული რუკეს. მარცვის უქვის სიგრძე საჯობაში ბალიზობოთ 5—7 მმ აღწევს; იგი მუხუბუკი საჯობაში ბალიზი და მუხუბუკი ბალიზი მუხუბუკი ვიწრო კონუსისებრი. მარცვალი საჯობა ბალიზი საკმაოდ მტკიცეადა მთავრებული.

მარცვალი. საუჯლო სიდიდის მარცვალი მუხუბუკი. მისი სიგრძე 15, 9 მმ, სიგანე კი 14, 2 მმ მუხუბუკი. ფორმით მთავრე-ლო ან ოდნე ოვალურია, მუხუბუკი უფრო კანიერია, ბოლო მომრკველებული აქვს და სიმტრირულია. თხლკანიანია, ნაკლებ-სორციანია და მტრედ წვინისა. მარცვის კანი საკმაოდაა დეჟე-რული ფიფითი (ცვილით). მუხუბუკი ნივთიერება კანში უს-ვრე მოიპოვება, რბილობაში კი არაა. კანი რბილობის ადვილად სცილდება, სოლო რბილობა წინაწი მხვდება.

წიპე. მარცვისი 1—4 წიპეა, უფრო სიონად 3 წიპეა. მისი სიგრძე 6, 8—7, 2 მმ, სოლო სიმსო 3—3, 5 მმ აღ-წევს. ქალბა მოთაქსებულია ზურგის მხარის თითქმის მუხუ-წილი და იგი კარგადაა გამოსხვინი, ფორმით მომრკველო-ლურია და წიპე მოუკისფროა, მუცლისი კი სისარტის ფუბისაყენ მოუკისფრო ელფერი გადაქარჯეს. ზურგის მხარე გლუ-ვია. სისარტის წვერი და მოუკისფრო ოდნე მოუკისფრო ელფერით. მისი სიგრძე 1, 5—2 მმ აღწევს.

აერობიოლოგიური დახასიათება

ფეროლოგიური დაკვირვებანი სხილათუბანის ცალკეულ ბიოფაუნის მსვლელობასე და სავეტერტოვი ზერიობის საერთო ხანგრძლიობასე წარმოება და მოსტურის რაიონში სოფ. კალა-გონს და დაბლაციხეში, სოლო მახანაბის რაიონში—სოფ. ბაზე-ში—მეცნიერების სახეობა მურნოხობაში.

ჩოსტაურის რაიონში სხილათუბანის სავეტერტოვი ზერიობის ხანგრძლიობა კვირტის გამოსახულებით უქვის სრულ მნიშვნელობა 194—196 დღეს, სოლო ფოთლოვანების დამთავრებამდე 243—245 დღეს ელრის. თითქმის ამკვირვებ სურათია სავეტერტოვი ზერიობის საერთო ხანგრძლიობის მხრივ მახანაბის რაიონშიც კვირტის გამოსახულებით უქვის სრულ მნიშვნელობად იგი 195 დღეს აღწევს, სოლო სავეტერტოვი ზერიობის საერთო ხანგრძლიობა 244 დღით განისაზღვრება.

მცირეოდნე განსხვავებას ვეკოლობით ცალკეული ბიოლო-გიური ფაუნების დარგება-დამთავრებაში. ასე, მაგალითად, სოფ. კალაგონსა და დაბლაციხეში კვირტის გამოსახულებით უქვის სრულ მნიშვნელობა 194—196 დღეს, სოლო ფოთლოვანების დამთავრებამდე 243—245 დღეს ელრის. თითქმის ამკვირვებ სურათია სავეტერტოვი ზერიობის საერთო ხანგრძლიობის მხრივ მახანაბის რაიონშიც კვირტის გამოსახულებით უქვის სრულ მნიშვნელობად იგი 195 დღეს აღწევს, სოლო სავეტერტოვი ზერიობის საერთო ხანგრძლიობა 244 დღით განისაზღვრება.

სხილათუბანი სხილათუბანი

რაიონები 14—15 იცინაშვე მთავრდება. უკრძის სრული მო-
წოდება თითქმის თანაბრ ვადებში მიმდინარებს (15—20%).
სხილათუნის საეკონომიკური პერიოდის ესოღენ განხარბლებება
ამ მხარეში თითქმის ყველა კარგადვლებულ ვაძისათვის არის
დაბნახათებელი, რაც კვს გარეშე გამოწვეულია თბილი და
ხანგრძლივი შემოდგომით და სითბოს საერთო ვაძის გადივებით
(3800—4060°).

ვაზის ზრდა-განვითარება საშუალო ან საშუალოზე ზღვირია.
სმინად იგი დამტკბით ივითარებს მრავალ უღორტსა და ნამ-
სრვეს, განსაკუთრებით ღრმის ნიადაგებზე და ხულის შემწეობ
კლიმატურ პირობებში. მსგავსა ვაზის სხვა აპორიკულ ვაძე-
ბის (სხავური, ვანი, მტკვანდილი) სხილათუნისავე ახასიათებს
ახოსების კარგი ენარი და უხეი მოსავალი, თუმაღ დაბლარად
ფორმირებისა მს ნორმალური ზრდა-განვითარება და მოსავლი-
ანობა ახასიათებს.

მოსავლიანობა. მოსავლის პირველ ნიმშს სხილა-
თუნის დარევიდან მუორ წელს იძლევა, უფრო სმინად კი მესამე
წელს, სოლო სრულად ისმამ მუ-წ წლიდან. ხელშეწყობ კუ-
ლოგიურ პირობებში (თუ იგი სთანადოდ მოუღებია) სხილა-
თუნის უსე მოსავლის იძლევა ასე, მაგალითად, მე. ხუფის
ხუფის მარევიან მსარეზე (დაბლიცხვ), სლად ნიადაგი საუმაოდ
ნოვირია და კლიმატური პირობებზე ვახსოვების ხელსაწყოელია
დაბლარი სხილათუნის მოსავლი 2—2,5 ტ-მდე აუწევს. გესევა-
ბი ისეთი ვაზი, რომელიც 2—3,5 ტ-მდე უკრებს ისმამ. მვე-
ლი ნაწილებიდან განვითარებული უღორტები რეულებრია უმო-
სავალი. მვეშით მოუყენიან სხილათუნის მოსავლიანობის მარე-
ვლები (ის. ცხრ. 1).

ცხრილი 1

სხილათუნის მოსავლიანობის მარევიანობები (ხუთი წლის საშუალო)

დაკრევის წარმების ადალო	ვაზის დაზობება და მარევის სიმრედე	უღორტის რაოდენობა		მოსავალი		საშუალო წონა		
		მთლიანი	მარევიანი	მთლიანი	მარევიანი	მთლიანი	მარევიანი	
სოფ. კალაჯანი (ჩიხატა- რის რ-ნი)	ქართული 1,5X1,2 მ	8—10	78,0	2,2	2	126,4	2,2	82,0
სოფ. დაბლიცხვი (ჩიხატა- ურის რ-ნი)	ქართული 1,5X1,2 მ	8—11	76,0	2,1	2	140,5	2,5	85,0
ბახვის საბჭოთა მუერნი- ბი (მაზარაძის რ-ნი)	ქართული 1,5X1,5 მ	7—10	74,0	2,0	2	125,5	1,8	80,0

როგორც 1-ლ ცხრილიდან ნანს, დაბლარად ფორმირებულ
ვაზზე 8—10 უღორტის დატოვების შემთხვევაში, თუ იგი სთანად-
ოდ მოუღებია, მოსავალი ერთ მირზე 1,8—2,5 ტ-მდე აუწევს,
რაც ჰექტარზე გადაანგარიშებით (1,5X1,5 მ ვადების არის შემ-
თხვევაში) 80—85 ცენტნერს შეადგენს. საუფროდებობა სხილა-
თუნის მოსავლიანობის კოეფიციენტი. სხილათუნის უღორტზე
მასობრივად ვსვლებით 2—3 მტკვანს და ამის მუდგებამ სო-
სავლიანობის კოეფიციენტიც 2-ზე ნაკლები არ არის. უღორტზე
განვითარებული მტკვანები თითქმის თანაბარი სიდიდისაა, რაც
ვაძისათვის დაბნახათებელია. მოსავლიანი უღორტების რაოდენ-
ობა ვაზზე 74—76% აუწევს, სოკავრი კი 80% აუმატება.
ვაზის რქები სრულ მომწიფებას აწრებს ეგრისის მასობრი-
ვი სიმწიფის პერიოდისათვის და ვაძის დაბნახათებულ ველფერს
ღებულობს.

კარგ პირობებში ეყვილდევნა მას ითვს. ეყვილობის
დროს თუ ეფლი აზინად დაჯობრა, მამინ ეყვილდევნა სმინად
8—10% აუწევს.

სოკავრი ვადგეფიციენის სხილათუნის ნაკლებად უღლებს,
განსაკუთრებით შემწიფებარე იგი ნაყრის მიმართ.

ეკოლოგიური პირობებისაში ვაძი განსაკუთრებული
მგრძობიარე არ არის. დაკრევის ცსაფუფს, რომ იგი წარმა-
ტებით ვითარდება როგორც ტენიან (კურია, მვეში იმერეთი),
თუ მშრალ კარგობში (მუნჩინის საბჭოთა მუერნიების ვანიანის
კანუფიფება, მვეანხობა-მედინიანობის ინსტიტუტის ნახა ქ. თფ-
ლაჯი), რადენობრივ და ხარისხობრივ კარგ მოსავალს იძლევა

სამსრუკით მიკეულ, შშით განათებულ ნაკვეთებზე და ღრმა
ლინირ, კენჭარ და არამამე ნიადაგებზე.

ვაძი კარგად იტანს როგორც მოყლე, ისე გრძელ ხუფის
ორი-სამი სანაყოფის დატოვებით.

სხილათუნის აფინიტეტი ფილოქსერაგამბელე ვაზის მთა-
კარ სამირევიან შემწეულებელია, მაგრამ არსებულ ნარკავებზე
დაკვირვება ცსაფუფს მის მუდგე დიდ მგრძობიანობას ამ მა-
ნებლის მიმართ. ამის ნათლად დაბნახათებელი საკუთარ მარე-
ვებულზე მაღლარების მთლად გადახრება როგორც კურიაში,
ისე მვეში იმერეთიც, იმ დროს, როცა ზოგარი სხვა ვაძებში
მაღლარები (სხავარი, ლადისკური, მტკვანდილი) დღემდე მუერ-
წინილია და თუ ამინდზე ხელი მუეწუ უსე მოსავალსა და ხი-
რისხობაზე პროდუქციას იძლევა. ნაწენ ვაზებზე დაკვირვება ცსა-
ფუფს, რომ სხილათუნის განვითარების უფროს უნარს იტანს
რუპტურის ველურ, კიდრ რაზარა X რუპტურის 3306-ზე; ამ
უკანასკნელზე ვეარად ეკუთვნის რაზარა X რუპტურის 3309.

ეგრისის რაიონებში ზომიანობა და ვახსოვების ენების
მოქმედება მინიმალურია. ვაძი ღრულად იღებებს; ამ მონ-
ტეკტარული ნარევიანის განვითარება თუკანასკნელ საესებო
მაღლარად და ღაუზყოლებელი მიმდინარებს.

სამუერნიო-ტექნოლოგიური დაბნახათება

მეტნიკურტიმობრ და სამუერნიო თვისებათა შესაწავლად
სხილათუნის უკრძის ნიმუშები აუღებენ ითო სოფ. კალაჯა-
ნის, დაბლიცხვის და ბახვის საბჭოთა მუერნიების ნაკვეთიდან.
მვეშით მოკვეთს უკანასკნელ 5 წლის განმავლობაში ჩა-
ტარებული მუერნიკური ანალიზის მუდგებები (ის. ცხრ. 2).

ცხრილი 2

სხილათუნის უკრძის მუერნიკური ანალიზის მონაცემები
(ხუთი წლის საშუალო)

ანალიზის წარმების ადალო	საშუალო წონა	მუერნიის შეადგენლობა %-ით				100 მარევიანის წონა	100 წიკარ წონა	
		საშუალო	მარევიანი	მარევიანი	მარევიანი			
სოფ. კალაჯანი (ჩიხატა- რის რ-ნი)	126,4	5,16	94,5	22,6	8,1	78,0	115	3,9
სოფ. დაბლიცხვი (ჩიხატა- ურის რ-ნი)	140,5	6,5	93,3	22,5	6,5	71,0	122	4,1
ბახვის საბჭოთა მუერნი- ბი (მაზარაძის რ-ნი)	125,5	6,8	92,8	22,0	5,8	73,0	118	3,7

სხილათუნის მტკვანის საშუალო წონა მერევისა 125,5-დან
140,5 ტ-მდე, სოლო საშუალო იგი 126,4 ტ უღრის. მტკვანზე
საშუალო 105—115 მარკალია, წონით 120,2 გ. საშუალო
მტკვანის კლერტის წონა 5,1—6,5 გ უღრის. წიკარების წონა მერ-
ევისა 5,8—8,1 ტ-მდე, სოლო კანის წონა 22,0—22,6 ტ-მდე
აუწევს. ამრიგად კლერტის, წიკარებისა და ჩემისა საშუალო წო-
ნა 32,85 ტ უღრის, რაც მტკვანის საშუალო წონის 25,9% შე-
ადგენს. მახსადად, დანარჩენს (გ. ი. 74%) წვინი შეადგენს, რაც
საესებო მისადგენს ხაღვირედ განუყოფელი ვაძისთავის.

დღი მტკვანის წონა 255,5 გ. ზოლო მერევისა—91,5 გ აუწევს.
100 მარევიანის საშუალო წონა 115 ტ უღრის, სოლო წიკარების
რაოდენობა 255-მდე აუწევს, რომელთა წონა 11,5 შეადგენს. აუქან
ერთიწიწიანი მარევიანები 26%, ორიწიწიანი—26%, სამწიწი-
ანი—40% და ოთწიწიანი—6% შეადგენს. ზოგ შემთხვევაში
გესევაზე უნიწორ მარევიანები, მათი რაოდენობა დახსოვებით
2% შეადგენს. 100 მარევიანის კანის წონა 20 ტ-მდე აუწევს.

სხილათუნის რეულებრივ ოქტომბრის მუორე ნახვერიდან
კრეფენ. მიუხედავად ასე გვიან დაკრევისა უკრძმინი მქარაობა
22,5% არ აუმატება. უფრო სმინად კი იგი 19—21% უღრის.
მქარის და რადენობა საესებო საკმაო ნორმალური რაოდენო-
ბით აუკომპონის შემეფიციენი სუფრის ღვირუების დახსოვებულად
სუფრის შეკანონების მუნარეშიებით.

ღვირის ნიმუშები დახსოვებულ იქნა სოფ. კალაჯანში, დაბ-
ლიცხვისა და ბახვი. ტიმობრი ანალიზის მუდგებების მარევიანებზე
მიუყენილია მვეშით—მუ-3 ცხრილი.

როგორც მე-3 ცსრილიდან ჩანს, ღვინის კველა ნიმუში ნორმულერ ალკოჰოლიანობასთან ერთად (10,6—11,5) საერთო მუევიანობის საქმოდ შეივუს. მქროლევი მუევიანობის რაო-ღუნობა (0,55—0,67) წარმოდენილი ღვინის ნიმუშების სისულეს დასტურების ასევე ნორმალურია ექსტრაქტის რაოდენობაც (26,55—31,24), სოლო ტანისის ოხნავი სივარე (1,6—1,90) ტკბილის ჰუტუხე დღეღუბითა გამოწვეული.

სხილაოუბნის ღვინის ჰაჩიხი მდენიღობის მუევიანობის ცხრილი 3

ღვინის დასტურების ადგილი	მუევიანობა	მუევიანობა	ალკოჰოლი	საერთო მუევიანობა	მქროლევი მუევი	PH	მქროლევი მუევი	ოხნის	სივარე	ტკბილი
სოფ. კალკინი (ჩოხატუბოს რ-ში)	1950,09668	10,7	6,9	0,61	3,0	28,55	1,30	0,450	5,85	
	1952,09973	11,0	7,0	0,58	3,1	30,45	1,60	0,480	6,25	
სოფ. ფაბლაყე (ჩოხატუბოს რ-ში)	1952,09975	11,8	6,7	0,63	3,4	29,68	1,75	0,550	5,96	
ბახვის მდინარე (მანაოჯის რ-ში)	1950,09962	10,8	7,1	0,55	3,3	31,24	1,78	0,40	6,1	
	1952,09963	10,6	7,3	0,67	7,1	29,16	1,91	0,57	5,72	

საერთო ორგანოლუქტიკური მუევისება მუეფგვია: ღია წითელი, ღვინისაოუბელი ჯიძური არხობი, საქმოდ ნახი და ჰარმონიული ღვინი, ამ ნიმუშებიდან საუკეთესო მუევისება სოფ. დაღლეჩხეში 1952 წელს დაკუბებულა ღვინომ მიიღო, როგორც მუეფიღობით, ისე ალკოჰოლის ნორმალური მუეფიღობით და ჰარმონიულობით იგი ხარისხიდან სუფრის ღვინოდ იქნა აღიარებული.

სხილაოუბნის ღვინომ გამოაღიანა მადლი თვისებები ვანის ჰროდექსიანთან ეკუპის მუეფგვად, რაც იმავე წელს იქნა ჩატრებული წვენ მიერ. ეკუპის მუეფგვად მიღებული ღვინის საერთო მუევისება მუეფგვია: ღია წითელი ფერის, კუმო ჰარმონიული, სისაოუბრო სიმუქარატი და კრავი ტანისანობით.

1936 წელს საქვის საფლვ სადგარეს ვ. ფემტრახის მიერ (1) ჩატრებული იქნა სხილაოუბნის ღვინის ჰიძური ანალიზი. მასლა დაკრებული იყო სოფ. დაღლეჩხეში (ჩოხატუბოს რ-ში) 15 ნიმუშების. ანალიზის მუხედელი ღვინის სუფრითი წონა 0,9926 ურის, სოლო ალკოჰოლი 14,20 მუეფგვს, 100 კუმ. სმ ღვინო

მუეფგუს გრამობით: ალკოჰოლი—11,32, საერთო მუევიანობის—0,764, მქროლევი მუევისება—0,116, არამქროლევი მუევისება—0,618, ექსტრაქტის—1,910, ნივარის—0,213, მქარის—0,023, ელიფერის—0,739, ტანისის—0,120, ღვინის მუევისება—0,361 და ფოსფორის მუევისება—0,049.

ანალიზის მიხედვით სხილაოუბანის ცვინი დაკრფილი ეურმენი იმავეა მომეტეულ ალკოჰოლიან ღვინოს (14,2), ოღნავ სუფრით მუევიანობით (0,764%). აღნიშნულ ალკოჰოლიანობასთან მუეფრდებით ექსტრაქტის რაოდენობა (1,91) მუეფრდებით მკირედ უნდა ჩაითვალოს. ღვინის ასახიაოუბის უმნიშვნელო მქარიაანობა (0,023%) და მკირედ მქროლევი მუევიანობა, რაც სხილაოუბნის ღვინის ნორმალურობის მარეწებელია.

ვახუტე დატუებული სხილაოუბნის ეურმენი არ ინახება, დაკრფილივ ადგილად ღვება. ამრიგად, იგი სუფრის ეურმენად არ გამოდგება და საღვინე ჯიძობა.

საერთო მუევისება და დარაოუნება

აღნიშნული მასალების მიხედვით და აკრფილ მუეფიღვებ წარმოებულ დაკრფივებათ თანახმად სხილაოუბანი სახარკოლანად წარმოადგენს ადგილობრივი მნიშვნელობის ხარისხიანს ჰროდექსიის მომეჭ საღვინე ჯიძის. ამასთანვე როგორც სუქ-მოსავლიანი და წვენის დღეღუბისაღიანი, იგი ფაროო ეურადღების ღირსია.

სხილაოუბნის ეურკოფით თვისებებიდან აღხანიშნავია—მუედრებით სუქტი გამშლეობა სოკოვან აუგდოყოობათა მიმართ. მგრამ ამ ნაღის გამოსწორება წარმატებით მუეფიღება დაბატებით ბორღის სხნართი მუეფიღობით და გოვირგის მუეფრეკვით. ღვინის ორგანოლუქტიკური მუევისებით დღესტურდა, რომ სხილაოუბანი მადლახარისხიან ჰროდექსიანს იმავე სუფრის ღვინის დასაუბნებლად აუბოსაველი გერიაში—სამსრკითი დატუებულ, მუით ენაოუბულ ფერდობებზე და ამიტომ მისი მემეგობი გეურეღებებ ფაროდ უნდა იქნეს წარმოებული.

ფილოქტრის მიმართ მუეტე სუქტი გამშლეობის გამო სხილაოუბანი მემეგობი ნამუეფნობით უნდა გეურეღებებ მხოლოდ სათანადოდ მურეველ ფილოქტრამეველ ვანის სამირეგებზე, ჯიძი მუეტე ჰარმეგტურულია აკრფუვ დასაველი საქარეფილის დანარჩენი ხარისხისათვის.

Схилатубани

Схилатубани, местный малораспространенный сорт красных столовых вин Гурин.

Лист. Листья округлые или слегка овальные, длиной 15,4—21,0 см, шириной 14,6—20,0 см, средней величины, слабо разрезные.

Верхние вырезки открытые и слабо вырезаны, реже—закрытые, с узко или широко-эллиптическим просветом и округлым или острым дном. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка закрытая, с узко или широко-эллиптическим просветом; встречаются также и открытые выемки лировидной формы, лопасти которых состоят из 3-х или 4-х нервов; дно вырезки острое или округлое.

Лист трехлопастный. Встречаются и цельные листья. Угол конечной лопасти прямой, реже тупой.

Конечные зубцы лопастей треугольные или узко-треугольные, с удлиненной вершиной, или треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Красные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа гладкая или сетчато-морщинистая, реже мелкопузырчатая. Пластинка плоская или воронковидно-желобчатая, снизу покрыта густым войлочным опушением. Главные нервы слабо опушены и светло-розового цвета, у основания переходящего в светло-розовый или красновато-виновый цвет.

Отношение голышка к длине среднего нерва 0,8—1,1. Черешок голый, иногда со следами волосков, светло-красновато-винового цвета.

Цветок. Цветы обоеполые, нормального строения. Тычиночные нити по длине почти в два раза превышают пестик. В цветке 5 тычинок, встречается также и 6, реже—4. Количество цветков в соцветии варьирует от 350 до 550.

Гроздь. Длина ножки грозди достигает 3,5—4,5 см. Ножка грозди в редких случаях древеснеет почти до половины, чаще травянистая, светло-зеленого цвета.

Гроздь средних или меньше средних размеров, длиной 10—14 см, шириной 7—12 см, по форме цилиндрическая или цилиндро-коническая, очень плотная, от плотности грозди ягоды (в результате надавливания друг на друга) часто теряют свою форму.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 5—7 мм. Ножка зеленого цвета. Подушечка бородавчатая, частью узко-коническая.

Ягода темно-синяя (почти черная), средней величины, длиной 15 мм, шириной 14, 2 мм, округлая или слегка овальная, по середине широкая, у конца округлая, симметричная. Кожичка нетолстая, мякоть более сочная и менее мясистая, сладкая. Красящие вещества в мякоти отсутствуют. Семена от мякоти отделяются с трудом. Степень прирешения ягоды к плодоножке довольно сильная.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще—3. Встречаются ягоды и без семян. Длина семени 6,5—7,2 мм, ширина 3—3,5 мм. Семена с спинной стороны коричневого цвета, с брюшной же вдоль и у основания; клюва со слабо желтоватым оттенком. Халаза удлиненно-овальная и ясно выдающаяся.

Кончик клювика светло-коричневого цвета слабым желтоватым оттенком. Длина клюва достигает 1,5—2 мм.

Схилатубани наиболее перспективный сорт для столового виноделия Гурии. Сила роста куста средняя или выше средней. На плодородных почвах по урожайности сорта (сел. Даблашхе) он характеризуется буйным ростом и обильной урожайностью.

Урожайность с одного куста при нагрузке в 10—12 глазков составляет 2—2,5 кг, что при увеличении нагрузки соответственно увеличивается, при многорукавной формировке с нагрузкой кустов в 24—30 глазков урожайность с куста достигает 3—4,5 кг. На побеге чаще встречаются 2—3 грозди почти равной величины. Коэффициент плодоношения варьирует от 2,0—2,2. Процент плодоносных побегов варьирует от 74 до 78. Побеги, падающие из старой древесины, бесплодные. В пору полного плодоношения сорт вступает с 4—5 лет.

Осыпание цветов наблюдается в незначительном количестве. Ягоды часто подвергаются горошению

(до 8%). От грибных болезней сорт сильно страдает, особенно от оидиума.

Сорт исключительно винного направления. Виноград не сохраняется и собранный через несколько дней быстро загнивает.

Средний вес грозди составляет 125,5—145,5 г.

Количество ягод на грозди достигает до 115. Вес крупной грозди составляет 256,5 г, а маленькой—91,3 г. Количество мелких ягод в грозди составляет в среднем 10, причем эти ягоды семян не содержат и созревают одновременно вместе с нормальными ягодами.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится—95,9%, гребней—5,1—6,8%, кожички—2,0—2,6%, семян—5,86,1%. Выход сока составляет 74,0—75,1%. Вес 100 ягод—115 г. Количество семян в 100 ягодах 255, средним весом 11,5 г; ягоды с 1 семенем составляют 26%, с 2-мя семенами—26%, с 3-мя—40%, с 4-мя—6% и без семени—2%.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость сока достигает 19—21% при общей кислотности 7—8,5‰.

Вино Схилатубани характеризуется следующими показателями: светло-красное, с характерным приятным сортовым ароматом, довольно нежное, гармоничное, с нормальным содержанием алкоголя и общей кислотности.

К недостаткам сорта нужно отнести его сравнительно слабую устойчивость против грибных болезней и филлоксеры, что может быть устранено своевременным проведением лечения и прививкой на соответствующих подвоях.

На основе многолетнего изучения Схилатубани можно рассматривать, как перспективный сорт для условий Восточной Гурии. В связи с этим необходимо его массовое разведение исключительно привитыми саженцами на соответствующих филлоксероустойчивых подвоях. Сорт перспективен также и для других районов Западной Грузии.

ლიტერატურა—Литература

1. დევიტაძე ვ. მასობრივ დასახლებულ საქართველოს მეცენათა-მედიკოსების მნიშვნელობის დარღობებისა და სპეციალიზაციისათვის, კუთხისი, 1936.
2. ვახუშტაძე ნ. კლდეჩელ ნეკნათა ხონის საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. შირაძე ვ. აკაკი-მცხეთის ეპისკოპოსის ჯიშები. თბილისი, 1939.
4. ჩხეიძე ვ. ჯიშების სპეციალისტის და აკაკის ეპისკოპოსის ჯიშები. თბილისი, 1948.
5. შირაძე ვ. სოხაურის საქართველოში. თბილისი, 1935.
6. ალექსანდრე ს. მეცენათების სპეციალისტის, ნიჭი, II. პავლოვრადია. თბილისი, 1938.

7. ვახუშტაძე ნ. საქართველოს ეკონომიკის ისტორია, წიგნი II. თბილისი, 1924.
8. Леонов А. Виноград в исторические времена. «Русский виноград» № 10—11, СПб, 1887.
9. Накашидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мингрелии. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
10. Тимофеев С. Очерк виноградарства и Батумском и Арташском округах. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.
11. Шарашидзе Г. Грузинский словарь туркийских, верхне-ишеретинских и лечумских провинциальных слов, Тбилиси, 1938.

უსახელოური

უსახელოური ადგილობრივი წითელუერძინიანი ვაზის ჯიშია. გავრცელებულია ცაქარის რაიონში, მძირთადად ზუბი-ოუერუმის მეთროპოლის და იმლაკა მაღალი ხარისხის ბუნებრივად ნახევარაქტივად და სუფრის წითელ ღვინოს.

ადგილობრივი შეყვანსუა შორის, უფრო სშირად ამბროლოურის და ინის რაიონში, უსახელოური ცნობილია აგრეთვე ოუერუელის სახელწოდებითაც.

უსახელოური კულტურულ ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოშობის ადგილობრივი კრიდან არის წარმოშობილი. იგი აჯიისი მარფოლოგიური და სამურნუო ნიშან-თვისებებით ახლო დგას ადგილობრივი ვაზის ჯიშებთან და მათთან ერთად მიეკუთვნება *var. pontica, subvar. georgica* №27. კოლოგიურ-გეოგრაფიულ კავებს და განსხვავება მათგან უსაბურესად ფოთლის ქვედა მხარის ოღვრ მესამე (ახლანდელისებრი) მუტუცილი და პირველი მსახულიან კვიან დაწვევით. სურთობა, სუტად მუტუცილი და სურთილად უმუტუცილო ფოთლიანი ვაზის ჯიშები დასავლეთ საქართველოში მცირედ არის წარმოადგენილი.

ჯიშის წარმოშობის ადგილია და დროის შესახებ ისტორიული სხვადასხვა წყვილობითი მონაცემები შემონახული არაა, მაგრამ ჯიშის მოკლადობა მსოფლიო ცენტრის რაიონში, პავისა და ნიდაღურ პირობებთან კარგად შეეკება და სახელწოდების ამ რაიონის ერთ-ერთ სოფელთან მიუღება დელოვად აღსტურების ჯიშის ადგილობრივ წარმოშობას. სოციალური ბიტნიკური ნიშნებით და ბიოლოგიური თვისებებით—გადახლართული ზრდა, მრავალბიძიანი გრძელი და სქელი ზეჯალი, მუჰადა და ფიცილისებრი უმუტის ამონაგვით, თსილი ახლანდელისებრი მუტუცია, საშუალო მტყვევით, საქობი წრდილზარდვლიანობა (ზოგჯერ 15—20%), მარცვლებს არათანაბარი სისხლი და მწიფობა მტკიცითობის ჯიშის ცირეულ ვაზებთან დიდ მსგავსებაზე, რაც გვიყურებინებს, რომ უსახელოური არც ისე ძორეულ წარსულში უშუალოდ ტყვიდან უნდა იყოს შემოტანილი კულტურაში. ადგილობრივ მკვიდრთა ეკავით ჯიშის უსახელოური ძორეულ წარსულში ეკავითეობიანია სოფ. უსახელოდან და ფართოდ გავრცელებილია ღვინუშიც. ეს და ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებანი სათავად დასტურებს ჩვენი მსოფლიო მყენების აკად. ივ. კავასიძის (7) მერე გამოთქმულ მუტუჯულებს იმის შესახებ, რომ უსახელოურს ოჯიხი სახელწოდება მიუძღული უნდა ჰქონდეს ღვინუშიც. დაჯანურას მარცვლებს მსარეულ მდვიარე სოფელ უსახელოდან.

უსახელოური, როგორც მკვლად, ისე სხვად მსოფლიო ღვინუშია გავრცელებული. ვენახების 1940 წლის საკანონო აღწერის მონაცემებით უსახელოურს საქართველოში სულ 17,16 ჰექტარი უნდა. აღნიშნულ ფართობთან 15,45 ჰექტარი მარტო ცაქარის, სოლო დანარჩენი წვეკვიცის და სხვა რაიონებში იმოცესობა. ვენახების უფრო ზუსტი 1953 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით მთლიანად საქართველოში უსახელოურს სულ 60,3 ჰექტარი უკირავს. ამ ფართობიდან 55,4 ჰექტარი მარტო ცაქარისა და ამბროლოურის რაიონზე მოდის, 3,42 ჰექტარამდე ფართობს უსახელოურს იმერეთში—ქუთაისის და წულუკიძის, სოლო 1,45 ჰექტ. მას საქართველოს სხვა რაიონებში უკირავს. ცაქარის რაიონის ფარგლებშია ჯიშის მსოფლიო განსაზღვრულ სოფლებში გავრცელებული, სახელდობთ იგი ცაქარელებულია რაიონის საშრობი ნაწილში მდ. ცხენისწყლის მარცხენა და მარ. ცხენა მხარეზე ტანდაბულ სოფლებში. მათგან უველაზე დიდი

ფართობი უსახელოურს ოუერუმში, ოფიტარაბი, მუშვე ღაწეფიტაბი, ზუბში და ისწვრბი უკირავს, დანარჩენ სოფლებში ჯიშის პატარა ვენახებისა და ნარევის სასიბი არის წარმოდგენილი.

ღვინუშიც გარდა უსახელოური გვსხვება აგრეთვე მუტუცესობა-მუტუციონობის ინსტიტუტისა და მისი ქსელის ჯიშთა გამოცდისა და საყოფაცხოვრებო ვენახებში, როგორც იმერეთში, ისე კახეთსა და ქართლის რაიონებში, რა თქმა უნდა, პატარა ნაკვეთების ან ათუღვი მირის სასიბი, მძირთადად ჯიშის მუტუჯულის და გამოცდის მიზნით გამოქმულები.

ბოტანიკური აღწერა

უსახელოური აღწერილია სოფ. ზუბში კოლმეურნობის გენახში, რომელიც მდებარეობს მცირედ დაქანებულ ფერდობსენიდაღვი ქვეითხარაბა, ქვიანი, საჭობი რაობრებით მუცივან კალციუმის კარბონატებს, სოლო ქვედადაგი ქვიანობით შედგება. ვენახი ფორმირებულია ადგილობრივი წესით ორ ნეკსა და ორ მოზანბიარე საუკვეტელზე. იგი სუკათარ პირსჯა და დახლოებული 35 წლის ასაკშია. ჯიშის უფრო დაწვრილებით მუტუჯულა ვეკვილის ტიპისა და ახლანდელად კლორტის აღწერით და სამურნუო თვისებების დახსენებით სდგობდა მუტუცესობა-მუტუციონობის ინსტიტუტის საყოფაცხოვრებო ვენახში (თელავი).

ასაღვანდაც უსახელოური (15—20 სმ სიგრძის) ულორტის გვირგვინი და პირველი ორი ჯერ კიდევ გაუმუღული ფოთლივით ორივე მხრიდან მუტუჯულია თსილი ახლანდელისებრი ბუნებებით, უფრო მღვირე ქვედა მხრიდან და მოშუალო რეხი ფერისაა, სუტო მოგარდისფრო არბითი კერავციონისა და ფოთლაკეცის ირკვლივ. მჭობი იარუსის მე-3 და მე-4 ფოთლი კარგადაა ზრდა მხრიდან მუტუჯულად და იღვბს გოყვანილო მუტუჯუფერს დია ბინიკაის ირით; ფოთლის ქვედა მხარეზე რსება ახლანდელისებრი მუტუჯა და მოშუალო მუტუჯე ფერი, რომელიც მომდევნო ფოთლებზე კრება. ასაღვანდაც ულორტის წვერი მუტუჯულია, სოლო ქვემოთ იგი დია მუტუჯე ფერისაა მოკვანდისფრო სოლოებით მისსვენ მიქვეულ მსარეზე.

ერთ წლიანი რქა, ერთწლიანი კარგად გაკვეთული რქა შემოდგომით დია ვაიისფერია, სოლო მისი მუტუჯობისებრით უფრო მუქია. უსახელო მუტუჯობისისებრს გასწვრივ მუტუჯობა არაა დახმოსხული. მუტუჯობისების სიგრძე საშუალოდ 7-დან 10 სმ-მდე მერკვობს და ხშირად 3 სმ უკრის.

ფოთლილი. შუა იარუსის ფოთლები მსახული და საშუალოზე მცირე ზომისაა (15×14 სმ). ფერად მუტუჯუნა; მომრგვალო, უფრო იმეათად განვირე ოვალისებრია. უფრო ხშირად ფოთლილია სწანაკვიანიანა, იმეათად ზონანაკვიანი და თითქმის დაწკაკივით ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის შუა ნაკვიო ხშირად ბლაგვკვიანიანა, იმეათად მასვილკუთხიანიც გვხვდება. ფერითაც ისევე და კალკვი, ბავისებრ დაწანაკვებულა, სოლო იმეათად იგი წერილბურთულებიანია. ფოთლის ნაკვეთები მხარბლ-მოსრილია და მათი ნაწირი (ბოლოები) ოღვრე მირსაა დახრილი. ფოთლის მთავარი მარტილი დია მუტუჯე ფერისაა და მცირედ მუტუჯულია ახლანდელისებრი ბუნებებით.

ზრდა ამონაკვეთებით არც ღრბაა, ხშირად ზეუსერი ან საშუალო სიღრმისაა. ამონაკვეთები დია ჩანცისმკვარია მუტუჯობით-ელი ევლით ან თითქმის პარალელური ტკურებით, იმეათად

შახელოური უსახელოური

გესვება აგრეთვე ნაპრლისებრი და მუკრილი კუთხისმკვარი ამონაკვებები. ამონაკვებთა ფუძე მომრგვალო ან წამახლეულბულია.

ქვეა ამონაკვებები, როგორც წესი, ორნაგ ღრმა და ნაკლებად გამოსულია. უფრო ხშირად ქვედა ამონაკვებები ზეჟურნი და მუკრილი კუთხისმკვარია, იშვიათად ამონაკვებები ორნაგ გამოსულია ან სულ არაა განვითარებული.

უენწის ამონაკვები მუდამ ორნაგ, უფრო ხშირად შვილდისებრი ან განიერი თაღისებრია, წამახლეული ან მომრგვალო ფუძით. იშვიათად კვადრატული ფორმის ამონაკვებები გვხვდება.

ფოთლის შივარსი მარტუბები ბოლოვდება კამათო მსხვილი და კარგად გამოხატული კბილებით. შივარსი კბილები სამკუთხედისებრი ფორმისა, გამოხატული გვერდებით და მასხვილი ან ორნაგ მომრგვალებული წვეთი, იშვიათად გუმბათისმკვარი ფორმის კბილებზე გვხვდება. გვერდითი კბილებზე ისეთივე ფორმისა, ან ხშირად ცალკეულია ნიჟნეული.

ფოთლის ქვედა მსხრე დაფარულია თხელი ახლანდელით. მარტუბების განწყობა შესამჩნევია სუსტი ვაგრისებრი ბუსუსი და თხელი ახლანდისმკვარი ბუჭები. ერთი მესხვეფი ფოთლი უფუსუსია.

ფოთლის უენწი მიშველია, მისი სიგრძე ფოთლის შივარს მარტუბ ვერის ან ორნაგ მასზე მოსულა. უენწი მუფრინალია მოწითალო-ღვინისფრად მოშფენილი ზოგჯერ დაოვლებული.

უკვანო. უკვანო ორსქიანი, ნორმალურად განვითარებული ბუტკოთი და მტკნარბეული. უკვანო უფრო ხშირად ექვსი სწორმკვარი მტკნარბეულია, იშვიათად გვეხვება აგრეთვე ხუთ და შვიდმტკნარბეული უკვანოები. მტკნარბეების ჰაერის მთავარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უღრის 1,25, იშვიათად იგი 1,50 აღწევს. ნასკედი დაღრმულია, მომრგვალო ან იშვიათად კონუსისებრი ფორმისა. სკეტი მოსულა და მთავარდება კარგად გამოსული ჰუტარა ორად გაყოფილი დინებით.

მტკვანო. მტკვანი საშუალო ზომისა, მისი სიგრძე მერყეობს 11-დან 18 სმ-მდე, სოლო განი 5-დან 10 სმ-მდე, საშუალო მტკვანის სიგრძე 14 სმ, სოლო განი 8 სმ უღრის. მტკვანის ცილინდრულ-კონუსისებრია, იშვიათად განიერი კონუსისებრია, ან უფრო იშვიათად ცილინდრულია. ხშირად მტკვანები მხრანია, მხრების სიგრძე აღწევს მართადად მტკვანის ერთ მესამედს, ზოგჯერ კი მის ნახევარს. უკვანოებზე მტკვანები მტკნარბეულია, იშვიათად ნაკლებად მტკნარბეული გვეხვდება. მტკვანის უენწი ბაღისისებრია, რქოსანი მიმარტუბების ადგილთან იგი სვედება და რქის ფურს იღებს. უენწის სიგრძე 3-7 სმ, სოლო საშუალოდ იგი 4-5 სმ უღრის. მარტულის უენწი უენწის სრული სიშფეფის დროს მუქი წითელია, იშვიათად მუქანეუ გვეხვება. მარტულის უენწის სიგრძე მერყეობს 4-დან 8 მმ-მდე და საშუალოდ 5 მმ უღრის. უენწის ბაღისი ვიწროკონუსისებრი ფორმისა და დაფარულია სორყლებით, იშვიათად განიერი კონუსისებრი ფორმის ბაღისზე გვეხვება. მარტულის მიმარტუბა უენწისან საკმაო მჭიდროა და იგი იშვიათად არ წერება.

მარტუალი. მარტუალის საშუალო სიდიდისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 1,7 სმ-მდე, სოლო განი 1,2-დან 1,6 სმ-მდე. საშუალო მარტუალის სიგრძე 1,5 სმ, სოლო განი 1,45 სმ უღრის. მარტუალი მომრგვალოა, ან უფრო იშვიათად ორნაგ მუსხლეული. მარტულები ართანაბარი სიდიდისაა. მარტულის სიმეტრიულია, შუამი განიერია და ბოლო მომრგვალებული აქვს. შუივე მარტუალი შუი ფურისაა, დაფარულია სქელი ცილინდრული ფიფქით, რის გამო იგი მუქი ინფერი სდება. კანი თხელია, იგი ადვილად გვედება რბილობს. რბილობი წყნარია და წიბწყბთან შემკვრივებულია. წვენი უფერულია, გემო ტყბილი სსია-მოსული აქვს.

წიპწა. მარტუალში უფრო ხშირად ორი ან ერთი წიპწაა. ერთ მარტუალზე საშუალოდ ორი წიპწა მოდის. წიპწის სხეული ოვალურია, ნისკარტისაყენ მუფროსებული და უკუისფრად მუფერი. წიპწის სიგრძე 5-6 მმ, განი 3,5-4 მმ, სოლო ნისკარტის სიგრძე კი 1,2-1,5 მმ უღრის. ქალბა ოვალურია და წიპწის წინ ზედა ნაწილი მდებარეობს; მისი ზედაპირი ბრტყელია ან იშვიათად ორნაგ მუსხლეულია მიწებით. ღარი ქალბიდან წიპწის ზედა ნაწილისაყენ ღრმა და განიერია, სოლო ნისკარტისაყენ

ვიწროვდება და ორნაგ მუსხმნევი სდება. მუცლის მხარე ქვეანია. მუცლის მხარის ღრები ვიწრო და ზეჟურია, ერთი მუორუს პარალელურად მიმართება და იკარება ნისკარტის არეში. ნაწინური კარგად გამოხატულია წიპწის თოვლ სიკარტის ნისკარტი ვიწრო-კონუსისებრია, ორნაგ მომრგვალი მუცლის მხარისაყენ და ღია ნარინჯისფერია.

ბერობიოლოგიური დასსიათება

საკვეტციო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მსხველქობა. დაცირვების სავეტციო პერიოდს და ცალკეული ფაზების მსხველქობაზე წარმოებად ღერხეში, იმერეთში, კახეთს და სამხრეთ კურანში. სასულოდორ, ცაცერის (სოფ. ცაცერი), ზესტაონის (სოფ. სპარა), თელავის (ქ. თელავი) და ოფსის (ოფსა) რაიონებში. იმერეთში, სპარის სახედად სავეტციოს მონაცემებით უსსელოურის სავეტციო პერიოდის საწვრტობისა ცაცერის გამზიდან უენწის სრულ შემოქმედებამდე 165 დღეს, სოლო აქტიურ ტემპერატურათა ვამი 3593⁰ უღრიადა, მამან როდესაც თელავის რაიონში უსსელოურის სრული სიშფეფის მისაღწევად საყმარის ადომრად 160 დღე 3160⁰ აქტიურ ტემპერატურის ვამით, სოლო უკურანში (ოფსა) - 173 დღე 3460⁰ ტემპერატურით. უფრო მეტი სსელობა უსსელოურის დაწიფეფისთვის სპარის რაიონს და ტემპერატურათა ვამს მორის ზესტაონისა და ცაცერის რაიონებში. ასე, მაგალითად, 1940 წელს უსსელოურის მომეიებად ცაცერის დასქირად 181 დღე 3593⁰ აქტიურ ტემპერატურის ვამით, მამან როდესაც ზესტაონში მამოლოდ 160 დღე და 3100⁰ ტემპერატურის ვამი დასქირად. როგორც პირველი, ისე მეორე მესხვეფები დღეობა რაიონების მუსამისად აქტიურ ტემპერატურათა ვამის სსელობა გამოიყენება მართადად ნალექების გავლებით. ცნობილია, რომ-რად უფრო მეტა ნალექები სარგებლოდობს და სვეტციო პერიოდის განხველობაში, მათ უფრო ხსრტობდება უენწის დაწიფეფის ჰურიონად და ორდება აქტიურ ტემპერატურათა ვამიც. ასე, მაგალითად, 1940 წელს კერტის გამზიდან სრულ სიშფეფელ ზესტაონში 257 მმ ნალექი მოვდა, სოლო ცაცერში 654 მმ (ითყუბოს ორნახევარჯერ მეტი). რამაც გამოიწვია უენწის მოშფეფების განხველობა.

საკვეტციო პერიოდის ცალკეული ფაზების მსხველქობის დასასსიათებლად კვეშით მოვეანილია ცაცერში, ზესტაონში, ოფსაში და ოფსაში წარმოებული დაკვირვებათა მონაცემები (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1
უსსელოურის სავეტციო ფაზების მსხველქობა სსედაცაა რაიონში

დაკვირვების წელი	ფაზების დაღობის თარიღი										სრული სიშფეფის დაღობის თარიღი	სრული სიშფეფის დაღობის ვამი
	დაკვირვების წელი	ფურტის დაღობის თარიღი	სსელობის დაღობის თარიღი	სსელობის დაღობის ვამი	სიშფეფის დაღობის თარიღი	სიშფეფის დაღობის ვამი	სრული სიშფეფის დაღობის თარიღი	სრული სიშფეფის დაღობის ვამი	სრული სიშფეფის დაღობის თარიღი	სრული სიშფეფის დაღობის ვამი		
სოფ. ცაცერი	1940	12.IV	1.IV	12.VIII	10.X	181	3593					
სპარის სიყვლო სახელო	1940	8.IV	2.IV	6.VIII	15.IX	160	3399					
	1941	4.IV	19.V	30.VII	9.IX	158	3334					
	1942	13.IV	4.IV	13.VIII	6.X	180	3659					
სპარის სიყვლო სახელო	საშ.	8.IV	29.V	6.VIII	20.IX	166	3593					
	1947-58	7.IV	24.V	6.VIII	16.IX	162	3350					
	1945	3.IV	13.V	30.VIII	10.X	160	3204					
ქ. თელავი, მუქანეული-მეღვინისობის ინსტრუტი	1946	23.IV	9.VI	22.VIII	22.X	150	3010					
	1947	6.IV	5.VI	19.VIII	20.IX	168	3148					
	1948	28.IV	10.VI	9.VIII	23.IX	149	3151					
	1949	4.IV	11.VI	29.VIII	24.X	173	3308					
საშ.	24.IV	9.VI	21.VIII	31.IX	160	3159						
ქ. ოფსა, მუქანეული-მეღვინისობის ინსტრუტი	1951	19.IV	31.VI	9.VIII	10.X	-	-					
	1952	24.IV	16.VI	25.VIII	13.X	-	-					
	საშ.	22.IV	29.V	17.VIII	12.X	173	3460					

1-ლი ცხრილის მიმანველებიდან ჩანს, რომ უსსელოურის სავეტციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მსხველქობა საგრანბობად მერყეობს ცაცერის რაიონების, ისე (ერთი და იმავე ადგილზე) ცალკეული წლების მსხვეფით. ეს მერყეობა მართადად გამოიყენება წლის მუტეობიოლოგიური პირო-

ბები. ასე, მაგალიად, 1940 წელს ცაკერში და 1942 წელს ზესტაონში უსსელოური თითქმის თანაბრად და ერთდროულად დაწიდა, მაშინ როდესაც 1940 წელს უსსელოური ზესტაონში 25 დიდი ადრე მოჭოდლა, ვიდრე ცაკერში. აღნიშნულნი კამო ვიძის ასევე რაიონებში გავრცელებას დროს მსგავრობაში უნდა იქნეს მიღებული, პირველ რიგში, პავის პირობებში, გამოსტეული აქტორი ცემპრატორია და ნაღვეების პირველადი უნდა. ამ მონაცემებზე დარწმუნებით უსსელოური ფართო საქარბო დინს სახით თავისუფალი შემადგენელი გამოცდის საქარბელოს თითქმის ეველა რაიონში—სხელოდობ: ქარალიში, კასიში, მესხეთში, ხოლო დასავლეთ საქარბელოს იგი შემოდებ ეველა რაიონში გავრცელებულ, სადაც დღეის საინსინს ურობად მისი მაღალი მოსავლიც უსსელოური დინს იქნება.

უსსელოურის ერთგვარი რტე ფოთოდებამდე თავისუფლად ასწრებს მოჭიდებას 110—120 მ-მდე და კარგად ცაგვებული სედას ზომარის კივებში.

უსსელოურის ვახეხის სრდის სიდიდურე საშუალოა. ლეჩხუმი, იმერეთი და კასეთი წარმოებულ დეცერებება მოსელო, სხვა ადგილობრივ ვახის ვიძებშია შედარებით, უსსელოურის ვახეხი საშუალო სრდისა და განვითარების სახითაა, თუმცა, ნიადაგის სინთეზის მიხედვით ვახის სრდის სიდიდურე ცვალებადობა, მაგნიამ სხვა ვიძებშია შედარებით იგი მანც საშუალო რტება, რადგან მღიერი სრდის ვახეს სოციერ ნიადაგებზე იგი ჩამორბება.

მოსავლიანობა. სხვა ადგილობრივ ვახის ვიძებშია შედარებით უსსელოური უფრო კვიანს იმდენად პირველად და სრულ მოსავლას. ლეჩხუმიდან დასავლეთის მიხედვით, ვიძი მოზოდი მე-4, მე-5 წელს იმდენად პირველად, ხოლო 5—6 წლიდან სრულ მოსავლას. უსსელოური საშუალო მოსავლიანი ვიძია, ხოლო კარგი მოყვანის და კვიების პირობებში იგი უხვი მოსავლიანობით სახითაა. ვიძის გავრცელების პირიდან რაიონში (ცაკერის რნი) სოფ. კურგოში, ოფიცირად და სხვაგან მოსავლიანობა საშუალო შეტარება 50—70 ცენტრის შედეგად, ხოლო ცალკეულ კარგად მოვლულ ნაკვეთებზე იგი 80—100 ცენტრის აღწევს. კასეთში, მუგენსებოში ინსტიტუტის საკოლექციონარის (ქ. თუღვი) წარმოებულ დეცერებების მოსავლი უსსელოური საშუალო მოსავლიანობით სახითაა. ასე, მაგალიად, 1950 წელს ჩატარებულ აღრიცხვის მიხედვით მისი მოსავლიანობა პირზე 450 ც-დან 1800 ც-მდე შეწყობდა და საშუალოდ 1,450 ც შედეგად.

უსსელოური მოსავლიანობის შედარებით კარგი მაჩვენებლებით სახითაა: მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი შეწყობს 0,6-დან 2,0-მდე, ხოლო საშუალოდ იგი 0,8—1,0 უდრის. მტკვინის საშუალო წინა შეწყობა 40-დან 120 ც-მდე და საშუალოდ 70—80 ც შედეგს, ხოლო დიდი კარგად განვითარებული მტკვინსა წინა 200—250 ც აღწევს. ამრიგად, ერთი რტის კანკარისებოთი მოსავალი 80—100 ც უდრის. უსსელოურის შედარებით არა მაღალი მსხმოიარობის კოეფიციენტი გამოწვეულია, ერთი მხრივ, საკმაო დიდი რაოდენობის (15—20%) უნაყოფო ფლორტებით და, მეორე მხრივ, თვით რტების შეცირ მსხმოიარობით. ვახზე ხშირად რტების 70% ერთმტკვინიანია, დახარვეთი ორმტკვინიანი, ხოლო იმეთიან შემთხვევაში ცესელება ხამტკვინიანი რტებიც. უნაყოფო რტების დიდი ხშირად ვახზე უფრო ხშირად გამოწვეულია ვახის არამსაყვარი ცასვლით და დეცერით. ვიძის ბოლოლოური ოფისების შეწყობით და შესაფერი ავროლისმიტებათა გამოხატუებით, თავისუფლად შეიძლება მისი მოსავლიანობის საცენტრალად გავრცელება. ლეჩხუმი უსსელოური ცაგვებულია, პირი-პირად, 1,5×1,5 მ კვიების არეზე და იცხელება 2 ნუსა და 2 შოპირ-დაწიერე საგებებზე. უფრო გრძელი ცასვლიანი და ფორმირების სხვა წესები გამოცდილი არ არის. ვიძის ბოლოლოური ოფისებების კვათახილწინებით სასერვლია იგი გამოიცდის მაროსტერან კორდონერ ფორმებზე 28—30 ცენტრის დეცერით, მისი კვიების და მოყვანის პირობების ცაგვებებით მოსავლიანობის ცადიდების მანძილ.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ ცაგვებობა. დასავლეთ საქარბელოში (ლეჩხუმი, იმერეთი) უსსელოურის შედარებითა ცაგვებობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ (ჭრაქი)

არადამაჰყოფილებულია. ვიძი ადგილად წინადა მისკან და მოიხოსენ დროულ და სარისხოსან წამლობას, ხოლო წვიმიან წლებში ერთი-ორი დამტკვინი წამლობის ჩატარებას. ნაცრის მიმართ ვიძი საზოგადოებრივად. კასეთში (თუღავის რნი) წარმოებულ დეცერებების მიხედვით, უსსელოური სოკოვან ავადმყოფობათა (ჭრაქი, ნაცარი) მიმართ საშუალო ცაგვებობით სახითაა და წყვეტებრივი წამლობის და სრამალური წლის პირობებში იგი თითქმის არ ზანაგება მათთან, თუმცა წვიმიან წლებში მისი ცაგვებობა ცოცხლოურთან, კენსთან და სხვა იმერულ ვიძებთან შედარებით საცენტრალად ნაკლებია. უსსელოური ადგილად ზინაგება ავრეულ უკრბის ჭიანჭვან. ფილოქსერის მიმართაც მისი ცაგვებობა სურათია.

სამარტებთან მონაცემები. ფილოქსერაგამსე ჰაბერ ვახებთან უსსელოური კარგი მონაცემებით სახითაა. დასავლეთ საქარბელოში გავრცელებულ მთავარ საქარბეებს—რიანა-საქარბეებს 3309, 3306, 101/14 და რუსუტურის დეცერის იგი კარგად ეშვება და უსწორდება, განსაკუთრებით უკანასკნელზე დამტკვინის. თინარ, ტენინა, შედარებით მძიმე ნიადაგებისათვის ეკუთვნის სამარტება 101/14 და 3306 ითვლება, ხოლო ხირბატ, მუხებე კვიისხნარ ნიადაგებისათვის 3309. მძიმე, კვიან ნიადაგებისათვის რუსუტურის დეცერ და ცირთი მდიდარ ნიადაგებისათვის ბურლანდური ჩრიახლის პირობებში 424 ან 526.

კარგეში პირობებშია ცადმი დამოკიდებულება. საქარბის საველ სადევრზე წარმოებულ დეცერებებით უსსელოური მტკვინიანად ცაგვებობის წყინებების მიმართ და სხვა ვიძებზე უფრო მეტად ზინაგება მისკან. ნიადაგის იგი განსაკუთრებულ მოსიყვანას არ უწევს, კარგად ეთარდება თითქმის ეველა ტიპის ნიადაგზე, კარგად ვაგამობულია და უწერი ნიადაგებისა, მაგნიამ მაღალი ღირსების ღირსი უსსელოური იმდენად მისი ფრადობაზე, კვიისხნარ სოსტე, ცირთი მდიდარ ნიადაგებზე, ვიძი მარტებების კარგი გამოწყობით სახითაა, მაგრამ მტკვინებს საშუალო წრადმარტებობა სახითაა, ნეველებრივ იგი 5% სოლო სოციერი არასულსაყვრელ ამინდში 15—20% აღწევს.

ტექნოლოგიური დასახითება

მტკვინების გარტებული მუხედვებით, მტკვინიანი შედეგინ-ლიბითა და წვეის ქიმიური შედეგინობით უსსელოური მინდის სადევრ ვახის ვიძია და მართლაც, თავის გარტებების რაიონში იგი იმდენად მაღალი ღირსებით ბუნებრივად სასერვტობის და სუფრის წინაულ დეცინს.

მტკვინის შექანიკური შედეგინობა. კურხის. მტკვინიანი შედეგინობის დასახითაა შედეგინობა მოყვანილი საქარბის საველ სადევრზე (ტ. დეცერებზე და ვ. კინწრაველი) 1940, 1942 და 1953 წელს ჩატარებულ ანალიზების შედეგები (იხ. ცსრ. 2).

უსსელოურის უკრბის მტკვინიანი შედეგინობის მაჩვენებლები

ანალიზის წარმომადგენელი	ანალიზის ხატობის თარიღი	მტკვინის სიგრძე, სმ	მტკვინის სიგანე, სმ	მტკვინის შედეგინობა, %			100 წარმოს წინა, ს.თ	100 წარმოს წინა, ს.თ
				წვენი	ალბუმი	კანი		
სოფ. ცაკერი	22.4.40	126	73	17,22	3,74	14,28	3,57	165,0
სოფ. ზუგდიდი	30.8.53	125	87	8,0	2,70	13,60	3,70	140,0
საქარბის საც.	11.8.42	110,7	87	72,38	2,16	70,31	4,76	125,90
ფილო სოფ.	3.5.53	122	74	81,4	1,9	12,7	4,0	166,0

როგორც მე-2 ცსრილიდან ჩანს ლაბორატორიულ პირობებში წვეის ცამოსავლიანობა უკრბინად შეწყობს 72% და 77% მდე, ხოლო წარმოების პირობებში იგი ცდინობით ნაკლებია და საშუალოდ 74—75% არ აღემატება.

წვეის სიქიმიური შედეგინობა. უსსელოური რამოდენიმე უკრბში, ისე იმერეთში, კასეთსა და სასხრეთ უკრბინად საშუალო დიდი რაოდენობით ავროტებს მტკვინის მაღალი შედეგინობა.

მის შუნარჩენებთ. ახ. მაგალითად, მისი შაქარიანობა იმერეთში შირალი შერაგომის პირობებში თავისუფლად აღწევს 25—26%^ა, სოფ. წლების მანძილზე მისი შაქარიანობა საშუალოდ 22% შეადგენს. კასთომბა, მვეწანსებრა-მღვინეთის ინსტიტუტის თვალთვალის საკონტროლო განცხადებით დაწვებული უსუსლოების უკრძინის წვეწანის შაქარიანობა საშუალოდ და ზოგჯერ წევს მისი 24% აღწევს, სოფ. ხაშრეთ უკრძინში (ოგუბა) მისი შაქარიანობა—1950 წ. —23% უდრია.

მვეწანსებრის სხვადასხვა რაიონში უსუსლოების უკრძინის სიმწიფის მსვლელობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია უკრძინის წვეწანის შაქარიანობა-მეკანონობის განმარტებული მაჩვენებლები (იხ. ცხრ. 3).

ცხრილი 3 უსუსლოების უკრძინის წვეწანის შაქარიანობა-მეკანონობის რიცხვების პერიოდში

ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	შაქარიანობა, %	მეკანონობა, %	საშუალო, %	სტანდარტული გადახრა
სოფ. ხუბი, ცაგერის რაიონი	1940	18.8	21.1	—	—
	1951	30.8	24.0	6.4	6.4
	1952	30.8	26.3	8.7	8.7
სოფ. ოუზურეთი, ცაგერის რაიონი	1952	31.8	26.7	6.4	6.4
	1953	34.8	23.5	10.2	10.2
	1952	30.8	26.8	5.9	5.9
სოფ. იმერეთი, ცაგერის რაიონი	1941	18.1	26.3	9.8	9.8
	1940	26.8	22.0	8.10	8.10
	1941	11.8	26.0	5.94	5.94
საქარის საცდელი სადგური, ზესტაფონის რაიონი	1942	14.8	26.2	9.0	9.0
	1944	3.8	24.2	6.2	6.2
	1946	17.18	22.2	9.3	9.3
მვეწანსებრა-მღვინეთის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1951	17.18	22.2	6.8	6.8
	1952	21.18	20.6	7.0	7.0
	1946	25.18	22.2	15.0	15.0
ქ. ოგუბა, მვეწანსებრა-მღვინეთის ინსტიტუტი	1947	23.18	20.0	11.4	11.4
	1948	26.18	19.0	9.8	9.8
	1949	20.18	19.0	5.4	5.4
ქ. ოგუბა, მვეწანსებრა-მღვინეთის ინსტიტუტი	1950	20.18	23.0	9.41	9.41
	1951	25.18	21.0	10.0	10.0

უკრძინის სიმწიფის მსვლელობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია საქარის საცდელ სადგურის მონაცემები ცაგერისა და ზესტაფონის რაიონში უსუსლოების სიმწიფეზე წარმოებულ დაგვირგებებათ მონაცემები (იხ. ცხრ. 4).

ცხრილი 4 უსუსლოების უკრძინის სიმწიფის დინამიკა

დაგვირგებლის წარმოების ადგილი	წელი	შაქარიანობა, %	მეკანონობა, %	საშუალო, %	სტანდარტული გადახრა
ცაგერის რაიონი, სოფ. ცაგერი	1940	8.18	16.65	14.0	14.0
		13.18	17.7	12.50	12.50
		16.18	18.67	9.60	9.60
		19.18	18.20	9.50	9.50
		22.18	18.40	9.2	9.2
		28.18	19.32	9.0	9.0
		1.8	19.22	8.80	8.80
		4.8	18.65	—	—
		7.8	20.35	—	—
		11.8	20.25	—	—
ზესტაფონის რაიონი, საქარის საცდელი სადგური	1941	14.8	20.60	—	—
		29.18	19.20	9.97	9.97
		31.18	23.75	9.87	9.87
		8.18	24.2	8.26	8.26
		12.18	24.80	7.65	7.65
		17.18	26.70	7.25	7.25
		22.18	25.8	6.34	6.34
		27.18	25.50	6.04	6.04
		11.8	26.0	5.94	5.94
		17.18	26.0	5.94	5.94

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, უსუსლოური საქარა მაღალი შაქარიანობით ხასიათდება და სუფიის ღვინისაბოისი საქარა მაღალი მეკანონობით ხასიათდება. შაქარიანობა-მეკანონობის კარგი შეფარდება აპირიბუბეს უსუსლოების უკრძინიდან ხარისხოვანი ღვინის მიღებას.

აღსანიშნავია ჯამის ამ თვისების შუნარჩენების უნარი სხვადასხვა რაიონში განსხვავებულ ჰავისა და ნიადაგურ პირობებში გავრცელების შემოსევებში.

უკრძინის კვადრატულ და მდებარეულ პროდუქციის დახასიათება. უსუსლოების უკრძინი მიდის მინიმალურად ბუნებრივად ნახევარდღეობა წითელი ღვინის დახვეწებად, იშვიათად და ინივ ნარევი გუნახების უკრძინი იწერება ადგილობრივი ტიპის სუფიის წითელი ღვინის მიხედვად. უსუსლოების ღვინო მაღალი ღირებუბისა, იგი ინტენსიური შეფარებით, ჯიბური არაბოტით, საქარა სხველით და პირიბუბულით და პირიბუბულით გამოითხადება.

სუსლოების ღვინო მაღალი ღირებუბისა, იგი ინტენსიური შეფარებით, ჯიბური არაბოტით, საქარა სხველით და პირიბუბულით გამოითხადება.

განსაკუთრებით მაღალი ღირებუბის ბუნებრივად ნახევარდღეობად ღვინის უსუსლოური იმდებდა მისი გავრცელების მინიმალური რაიონში, სასუფიის: ცაგერის რაიონის ხაშრეთ ნაწილში მდ. ცხრეწმელის ორივე მხარეს განვლულ სოფლებში, რომელთაგან, პირველი რიგში, აღსანიშნავია — ხუბი, ოუზურეთი, იმერეთი, ოიგანა, მასრა, დამუხრია და ლაგვერი. ღვინის მეღვინეობის უსუსლოურმა გავრცელებამ, ღვინის წითელი ღვინო, ცაგერის „მანათის ღვინოს“ სახელით, ფართოდ იყო ცნობილი ქუთაისისა და წულგუბის რაიონის სოფლებში და საუბოტისად ითვლებოდა, სოფო მანსელ უფრო ცნობილ სხვაგვარის ღვინის თაბის ღირებუბით იგი ითიქმის არ ჩამოუვარდებოდა.

ღვინებში უსუსლოების ღვინო შემდგენილად მზადდება: მარცხენი უკრძინი თაბება ხის სორკით ანუ საწარფლით და იწერება, ნაწერი მიდის ქვევრში და ერთი დამის შემდეგ ბრუნდება ისევ სორკით კუბისთან ერთად სადღერად. უკანასკნელ წლებში უკრძინის ატარების უკრძინის საწარფლი მანქანებით, რომლის შემდეგ მას გველტოვად, თაბის წვეთის და ჩქინით ტრეხვად სორკით სდღერად. გველტოვად უკრძინი შედგენილია და იმდებდა დასურულ სორკით 8—10 დღის განმავლობაში. ამ პერიოდში დღევანდელი ორჯერ ან სამჯერ კარგად ურევედ მადღერ მასს, რომ წვეთი უკუთავად დადღერს და სადღერად ნივთიერების უკუთავად მოიტრიალის. მდღერი დღეობის დამთავრების შემდეგ მდღერი მადღერი ღვინო გადამტავ სუფიის გარეხულ ქვევრში. ქვევრის მდღერი ატარების საწარფლის და გველტის თითხი, დღევანდელი ღვინის გამოწვევის შემდეგ ინახვენ არვის გამოხადდღერად.

ღვინებში უსუსლოების რაიონში ნახევარდღეობა ოქტობრის შუაგულ ნახევრიდან იწყებენ, რაც ორი კვირა გრძელდება და მათგან დასალოებით ოქტომბრის ბოლო რიცხვებში. ეს კვადრატული წლების მეტოროლოგიური პირობების შესაბამისად ცვალებადია. ბუნებრივად ნახევარდღეობის ხარისხიანი ღვინის მისაღებად უსუსლოური უნდა დაიკრიფოს 23—26% შაქარიანობისა და 6,0—5% მეკანონობის დროს, სოფო სუფიის წითელი ღვინისათვის 20—23% შაქარიანობისა და 8—9% მეკანონობის.

ამ დროს ვარუფილი უკრძინიდან მადღერისთვის ბუნებრივად ნახევარდღეობა და სუფიის მდღერი ღვინო გდება. უსუსლოების ბუნებრივად ნახევარდღეობის ღვინო, ჯიბური არაბოტით, სასიაბოტო სიტკობით და მდღერადღეობის ნაწილებს პირიბუბული შესალოებით. სუფიის ღვინო შიფი მინისფრია, აქვს ხალის არაბოტით და სრული პირიბუბული გემო.

ღვინის მაღალი თვისებებს უსუსლოური სადღერადღეობის სხვა რაიონებშიც ინარჩუნებს. იმერეთში—საქარის საცდელ სადღერადღეობის უსუსლოურიდან დასალოებული ღვინო კარგი შეფარებით, ერთგობით, საქარა სხველით, სისალოებით და სასიაბოტო გემოთ ხასიათდება. ასეთივე კარგი ღვინისთვის სუფიის წითელი ღვინო უსუსლოური უკრძინიდან გდება კახეთში—თელავის სალოდღეობის გუნახში მომწიფებულ უკრძინში.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული უსუსლოურიდან ბუნებრივად ნახევარდღეობის და სუფიის ღვინობით გდება. მდღერადღეობის სხვა მინარეულებით ჯამი გამოდღერი არ არის. უკრძინის წვეწანის მდღერი ქიბური შედგენილობის გამო უსუსლოური შედგება გამოდღერის სადღერადღეობის ღვინის მისაღებად.

ამ მინარეულებით იგი უსუსლოური შედგენილობისა და სისალოებით. სხვა მინარეულებით ჯამი ნაქვებადა შესწავლილი და ვარუფილი. უსუსლოების ღვინის მისაღებად ბუნების დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მისკან დაწვებული ღვინობის ქიბური ანალიზის შედეგები (იხ. ცხრ. 5).

როგორც მე-5 ცხრილიდან ჩანს უსუსლოების ღვინო საკმაოდ მდღერი თაბის შედგენილობით. აღსანიშნავია ღვინის მაღალი ალიკოლიანობა, რაც ზოგჯერ ნიმუშებში 13—14% აღწევს, ეს ერთსულ კავებ დასტურებს მისკან მაღალღვინისთვის სადღერადღეობის ტიპის ღვინის მიღების შესალოებობას. საქარია ჯამის ამ მინარეულებითაც ფართოდ გამოვად.

ლენის დადების ადგილი	მთავალი წელი	ხვედრითი წინა	აქტიური შუა	შეკითხვა	გამამობი უღებობი									
					ტორიონული	მელონი	მელონი	მელონი	მელონი	მელონი	მელონი	მელონი	მელონი	მელონი
I ბუნებრივად ნახევარტუბილი ღვინოები														
ცაგის რ-ნი, სოფ. ზუბი	1950	1,0042	12,9	2,0	7,8	0,85	—	1,64	33,3	—	—	—	7,4	1,41
	1951	1,0247	12,3	2,4	6,9	1,30	—	1,35	19,4	1,8	4,7	5,0	0,71	—
	1952	1,0057	13,8	3,6	6,8	0,90	—	1,57	26,4	2,3	4,8	—	1,20	—
ცაგის რ-ნი, სოფ. ოუტეში	1950	1,0050	13,3	2,0	7,6	0,64	—	2,48	36,6	—	—	—	6,9	1,35
	1951	1,0624	10,0	4,2	8,0	1,23	—	1,63	30,8	1,9	—	—	6,0	0,40
	1952	1,0666	8,6	2,7	7,4	1,30	—	—	32,7	3,4	—	—	6,0	2,6
ცაგის რ-ნი, სოფ. ინტეფერი	1952	1,0225	11,6	5,8	7,6	1,20	—	2,42	20,2	2,5	5,5	—	—	1,20
	თღვიის რ-ნი, შვეპან-შვილი, ინტ-ტი	1950	1,0013	10,4	5,4	9,0	0,57	—	1,66	26,6	3,0	—	6,1	2,4
II სუფრის ღვინოები														
ცაგის რ-ნი, სოფ. ოუტეში	1931	0,9952	13,2	0,9	6,9	1,4	5,1	1,3	31,2	2,6	2,5	8,5	2,5	—
	1939	0,9917	14,0	0,15	4,9	0,74	3,9	1,3	20,7	2,48	4,0	7,0	0,85	—
ცაგის რ-ნი, სოფ. ინტეფერი	1931	0,9986	12,1	0,6	6,9	1,59	3,9	—	24,3	3,48	4,8	6,2	1,74	—
	1950	0,9921	11,9	0,8	7,4	1,4	5,4	2,3	17,6	—	—	—	0,6	—
სენტაღონის რ-ნი, სპარის ხაფიფი საფარი	1940	0,9944	12,78	0,12	7,2	0,87	6,9	1,62	26,3	2,38	2,78	8,8	2,2	—
	1949	0,9974	9,5	0,2	10,4	0,7	—	—	25,3	—	—	8,1	0,8	—

ვარიაციები და კონტეინტის მუშაობა ფართო მასშტაბით განსწავლული ფორმების და კლინების გამოსვლენად დღემდე არ წარმოებულა, ამის შესაბამისად ვარაუდები და კონტეინტის უსახელოოების ფარგლებში ვარაუდობით გამოვლენილი არ არის.

საერთო შეფასება და დარბიონება

უსახელოო სიწიფის საშუალო პერიოდის ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა ბუნებრივად ნახევარტუბილი და სუფრის მქონე მაღალხარისხის ფიფქ ღვინოს, გამოხადება აგრეთვე სასურველი ტიპის წითელი ღვინოს დასაწინებლად. გავრცელებულია დეკანოპოლი—ზუბი-ოუტეში და ოფიტარა-მსხრამტის მიკრორაიონში. შიგლი მისი ვენახების ფართობი 60,3 ჰექტარს არ აღემატება. აღნიშნულ მიკრორაიონში ჯიშის გავრცელებულია პირიდან წინა და წინაგაბების სახით, სოლო რაქა-დუნეშის რაიონებში იგი მცირე რაოდენობით ნარგვის სახითაც გვხვდება. უსახელოო იძლევა მაღალი დიასტაზის ბუნებრივად ნახევარტუბილი და ინტენსივად შეფერილ, მინარსიან, უნარგიულ, სახით მჭირს არაპიტის და გემოს სუფრის წითელ ღვინოს.

Усажелури

Усажелури стандартный малораспространенный сорт красных вин Рача-Лечхуми. Распространен в Зуби-Окурешском микрорайоне Цагсерского района. Используется для приготовления природно-полусладких и сухих красных столовых вин. По морфологическим признакам относится к эколого-географической группе сортов *prol. pontica, subprol. georgica* Negr. (14).

Молодой побег. Коронка и первые два, еще не распустившиеся листочка имеют редкое паутинистое опушение и серовато-зеленую окраску со слабо-розово-вой каймой вокруг. Листочки верхнего яруса (3,4) теряют с верхней стороны опушение и принимают желтовато-зеленую окраску со светло-бронзовым оттенком, а с нижней стороны сохраняют опушение и серовато-зеленую окраску.

Лист. Листья средние (15×14 см) округлые, реже поперек-овальные, трех—реже пятилопастные, иногда почти цельные. Пластинка листа тонкая, светло-зеленая, сетчато-морщинистая либо мелко-пузырчатая, неопределенно изогнутая, края лопастей загнуты вниз.

Верхние вырезки мелкие, средних размеров, открытые ланцетные с суженным устьем и параллельными сторонами, реже шельфовидные, либо имеют форму входящего угла. Дно вырезки заостренное. Реже — округлое. Нижние вырезки менее развиты. Чаще встречается вырезки в виде входящего угла и славно намеченные, реже они совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка почти всегда открытая свободная или стрельчатая, реже квадратная, с заостренным, либо округлым дном.

Зубчики на конках лопастей крупные треугольные с выпуклыми сторонами и закругленной вершиной, реже они куполообразные. Зубчики по краям лопастей треугольные прямые, односторонне-выпуклые, реже наклонные с острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа паутинистое с редким шестинишным пушком вдоль жилок. В целом опушение слабое, едва заметное.

Черешок равен срединной жилке листа или несколько короче ее, голый, винно-красный и прозеленью.

Цветок. Цветки самоплодные, тычинки прямо стоячие, в цветке их шесть, реже пять, семь. Отношение длины тычиночных нитей к высоте лепестка составляет 1,25—1,50. Пестик гребнистый, округлой, реже конической формы. Столбик короткий, окаймляющийся маленьким округлым, слегка раздвоенным рыльцем.

Гроздь. Грозди средние (1,4×8 см) цилиндрико-конические, реже шпандрические, часто крылатые, плотные, реже рыхлые. Ножка грозди длиной 4—5 см травянистая, у основания она древеснеет и окрашивается в цвет побега. Ножка ягоды (длинной 5—6 мм) при полной зрелости ягод округляется в темно-красный цвет. Прокушечка узко-коническая, реже широко-коническая, богодавчатая. Ягоды прочно сидят на ножках.

Ягода. Ягоды средние (1,5×1,45 см), неоднородные, округлые или несколько сплюснутые, темно-синие. Кожина тонкая, легко отделяющаяся от мякоти, покрыта густым восковым налетом. Мякоть плотная, несколько хрустящая, сочная с комом вокруг семян. Сок бесцветный, сладкий, на вкус приятный.

Семя. В ягоде в среднем 2,02 семени. Тело семени длиной 5—6 мм, шириной 3,5—4 мм, округло-продолговатой формы, суженное к клювику, коричневого цвета. Халаза овальной формы, расположена в верхней части семени, плоская или несколько вдавленная внутрь. Богодак от халазы к верхней части

семени неглубокая, широкая, а к клювику узкая, еле заметная. Брюшная сторона семени килеватая. Богодаки брюшной стороны неглубокие, тянутся по обе стороны семенного шва и теряются у клювика. Клювик светло-оранжевого цвета, узко-конической формы, длиной 1,2—1,5 мм, загнут на брюшную сторону.

Усахеаури—качественный сорт среднего периода созревания. Распространен в Цагерском районе на площади около 60 га. Дает лучший материал для природно-полусливковых и сухих столовых вин. Природно-полусливковое вино „Усахеаури—№ 21“ высокого качества, красивой темно-гранатовой окраски, с чистым сортовым ароматом, гармоничное, приятной сладости и с земляничными тонами во вкусе. Столовые вина темно-гранатовой окраски также высокого качества.

К положительным свойствам сорта относятся достаточно высокая урожайность, высокое качество продукции, пригодность для разных типов вин и сравнительно большая долговечность его виноградников. К недостаткам сорта относятся недостаточная устойчивость к милье и сравнительно позднее вступление в пору полного плодоношения.

Сорт заслуживает более широкого распространения в Лечхуми и широкого испытания в Раче и Кахети для приготовления природно-полусливковых и сухих столовых вин.

Сорт перспективен для широкого испытания в южных виноградарских районах СССР.

ლიტერატურა—Литература

1. დემეტრაძე ვ. ხალხში დასავლეთ საქართველოს მევენახეობა-მეღვინეობის დარბაზებისა და სპეციალიზაციისათვის კითხვათ, 1936.
2. კეცელავლი ნ. კულტურულ სენსაბობა ზონები საქართველოში. თბილისი, 1937.
3. მართლაც ვ. რაქა-ღმრთის ვახს ურუნღი. თბილისი, 1939.
4. მართლაც ვ. მეღვინეობის წიგნი. თბილისი, 1948.
5. ტაბაძე დ. მევენახეობის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
6. მართლაც ვ. მევენახეობის სახელმძღვანელო. ნაწ. II, ანგელოგრაფია. თბილისი, 1939.
7. უაბახიშვილი ივ. საქართველოს ვენომიწიერ ისტორია, წიგ. II, თბილისი, 1934.
8. უაბახიშვილი ივ. მევენახეობა, ღვინის დამზადება, ჯურება და გაუნჯობისებობა. თბილისი, 1876.

9. Валаас М. К. Виноделие в Гессии (историко-статистический очерк), ч. II, Западное Закавказье, СПб, 1856.
10. Бериядзе Г. И. Натуральные полусладкие вина Грузии, „Виноделие и виноградарство СССР“, № 11, Москва, 1951.
11. Давитია Ф. Ф. Кахетинские сорта винограда в СССР, Москва, 1949.
12. Деметრაძე ვ. и Миротაძე ა. Усахеаури, „Аннексოგრაფია СССР“, т. VI, Москва, 1956.
13. Кварццалანი Ф. К. Зинаиди-ყვინციის სორტი ვინოგრაფი. კუთხის, 1936.
14. Негруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.

ქისი

ქისი ნაკლებად კავრელებული ცახური ვაზის ჯიშია, იმდენად მაღალსარისიანი სურდის ატორი ღვინოს.

ავიღობებზე მკვანასეთი შირის და მკვანასეთის ლიტერატურულ წყაროში ქისის სინონიმები ცნობილი არაა, თუ მსუფედლობაში არ მივიღებთ იმას, რომ თვლიან რაინის ზოგიერთი სოფლებში მის მეტელოში ვახანს წიბურებს (სოფ. ქისცაური) და დამაღას (სოფ. ხოდაშენი).

ქისი წარმოქმნილია კვლავიერი ვახის ვიშების ფორმათა წარმოშობის ავტორობრივი კვიდან. თავისი ბოტანიკური და სამურწმუტეპოლოკიურა თვისებებით იგი მკუჯ ახლო ღვანს ცახეთი შავიარ სავაროთი ვახის თვით ვაშებთან, და მათთან ერთად უნდა მიკუთვნდეს *var. ponicu, subvar. georgica* Negr. ეკოლოგიურ-სისტემატიკურ ავგებს. შეიძლება ითქვას, რომ მას ცახეთის ორ შავიარ სავაროთი ვიშებთან—შქანსა და რქაწითელს შორის მეტელო ავლილი უქონდა. მაგალითად, ვახის სავაროთი მეტელოებით, ფოთლის ფორმით და მისი ფორმების მოსახულობით იგი რქაწითელს ჰგავს, ხოლო მარცვლების შეფერვით და მათი ვიშები არაშავიარ ვიშების მიტელოებით, დანარჩენი ნიშნებითაა ქისს უკავშირდები ავლილი უქონდა ნახსენებ ვიშებს შორის. უკუვლივ ეს სახას გვახსენებს ქისი ვიშების მწვანისა და რქაწითლის ბუნებრივი ჰიბრიდები. ღვინის ხარისხით ქისი არ სარწმუნოა რქაწითელს და ზოგიერთი წლებში მკვანასაც კი უსწრებს. სავარისაში მკვანასთან ერთად მწვანასთან უნდა ჰქონდეს ღვინო.

ამრიგად, ზოგილოგიური და სამურწმუტეპოლოკიური ნიშნებით ქისი მეტელო ახლოს ღვანს ცახეთის შავიარ სავაროთი ვიშის ვიშებთან და შავიარ ერთად ავტორობრივი კვიდან უნდა იყოს წარმოქმნილი.

ვიშის სხივების სავარის განსაზღვრისათვის სავარო სამურწმუტეპოლოკიური მკვლელები შემოსახული არ არის. ვიშის ბოტანიკური და სამურწმუტეპოლოკიური ნიშნების მეშვეობით სავარელებს ქისი უკუვრდ უფრო ახალი ვიშია, ვიდრე რქაწითელი, რამისი წარმოშობა ახალი იგი ვაშების (4) ახალი ვიშის V და მომავალი სამურწმუტეპოლოკიური მარწმუტეპოლოკიური. ამრიგად, ქისი ავტორობრივი, რქაწითელს უფრო ახალგაზრდა ვიშია და ახლოა იგი უნდა ვიშელო, სხვა ვიშებთან შედარებით.

ამჟამად ქისი კავრელებული ცახეთი, ბირითადად, თვლიან და გურჯაანის რაიონებში, სადაც იგი გავრცელებულია უმეტესად სავარის სხივი რქაწითლისა და მწვანის ვიშებში, იშვიათად გვხვდები იგი ავტორობრივი წმინდა ნაკვების სხივით კოლმურწმუტეპოლოკიური წყარების სავარისაში ნარკვების, უფრო სხივად იგი გვხვდება თვლიანსებურის ზოლს (ივლითი, რუხისაში, ქისცაური, სოდაშენი, ახმეტა და სხვ.). აღსანიშნავია ვიშები ქისი კავრელებულია სოფ. მაღარბში, ბაშაქურში, ლახისურში, ფაშეკში, ართანში, ნავარელოში და სხვათა. ტურკანის რაიონში ქისი გვხვდება—ვახის ვიშებით, ბავრისებურ, კარდანაში, კოლაში, ვეჯინში და სხვა. ახმეტაზე სოფლებში ქისი რამდენიმე შირის სხივი არის წარმოადგენილი და ისიც, ბირითადად, რქაწითელს და მწვანის ვიშებთან. ქისის სავაროთი ფარობით დასვლებით რამდენიმე მკუტრის მკვანასთან, მკვანას ქისი უფრო ფართოდ უკავშირდება კავრელებული. ფილოქსერის შემოჭრის შემდეგ მკვლელო ვიშების ამოვარდნისთან ერთად გადაშენდა ქისიც, მის გადაშენებას წარსული ზედა მურწმუტეპოლოკიური სავარისაში სავარის გამაღობამ, ხოლო ამჟამად

ამჟამად მიხუტების გამო მის გაშენებას ურთობენ, მიუხედავად იმისა, რომ მისგან მეტად კარგი ღვინოსების ღვინო ღვანსა და ბევრ შემთხვევაში ზოგიერთი სასულომოსკვლილი ავტორობის ღვინოს მალევე ხარისხი ქისის მონაწილეობითაც აისრება, ქისს ხიხიან, ჩიტხიანადოსთან და მწვანესთან ერთად დიდი დამსახურება მიუძღვის ცახეთის ისტორიულად ცნობილი მალევე ღვინოსების ღვინოსების გამოშენებაში.

სანგრძლივად შესწავლის შედეგად ქისი გამოვლენილია, როგორც მაღალსარისიანი პრესმურწმუტეპოლოკიური ვიშია. იგი კავრელებულია და უმეტესად კავრელებულია ვიშის გამოვლის კომისიის წარმოების პირობებში გამოხატულია და დასაწერად.

ბოტანიკური აღწერა

ვიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია მკვანასთან-მელონიუმის ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე სოფ. ვახის-სახანში—ცახური ვიშების საკოლექციო ნაკვთზე. ვიშის გაშენებულია 1928 წელს ციკლოპომორფის მთის ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდებარე დაქანებულ ფერდობზე 565 მ სიმაღლეზე სუგის ოღინდნ. ვიშის სარ. მკვლელებსა გამოვლილი და ქართული წესითაა ფორმირებული. ვიშები დაშენებულია ბერლიანდერი X რიხარია 420 ა.შ.

ახალგაზრდა კოლონი. (15—20 სმ) მოხარდი კოლონიის ციკლოპომორფის ბოტანიკური ვიშის კიდევ გამოვლილი ფოთლოვანი მუხისეულია უფლებსიდან სველი ამაღლებიანი მუხისეული და შეფერილია თეთრად, ბაცი ვარდისფერი პიშის მოქმედებით ფოთლოვანებისა და გვირგვინის ირგვლივ, უსწრის ცახური. მურყ იარების ფოთლები (დაწყობული მკანასთან) ზედა მხრიდან მუხისეული მუხისეულის გამო მოქმედი ვიშისეულია, ხოლო ქვედა მხრიდან ინარჩუნებს მუხისეული და მკვანასთან-მელონიუმის თვისებებს.

კოლონი. მუხისეულია მოქმედი-წინადასვლიანი. მუხისეულია სიგრძე 8—10 სმ მუხისეული. მუხისეული უფრო მეტად არის შეფერილი კიდევ მუხისეულია, ხოლო მუხისეულია მუხისეულია ცახური მკვლევარ არაა გამოხატული.

ფოთლო. მუხისეულია ფოთლები (9—12) სავაროთი ზომისა (18,5 × 15,0 სმ), მომრგვალო ფიგურის კავრისოთი ივალურ ფორმისა, მუხისეულია მუხისეულია, უფრო სხივად სავარისეულია, იშვიათად სავარისეულია ფოთლოვანი გავრცელება. ფოთლის ზედაპირი ბაზისეულია, იშვიათად ივალურ-მურწმუტეპოლოკიური. ფოთლის ფიგურა (უმოხარად ზედა იარების ფოთლების), ქვედა ნაკვების ზეგით აწევის გამო, ფორმით ბაზისეულია.

ზედა ამონაკვებები ზეგური და სავაროთი სიღრმისა, მათი ფორმა ციკლოპომორფისა და ჩანცისეულია დასურულია კავრისოთი ივალურ ამონაკვებზე. უფრო სხივად ჩანცისეულია ფორმის ამონაკვებები გვხვდება, რომელიც ციკლოპომორფი და წინადასვლიანი და ციკლოპომორფი ფიგურა, იშვიათად გვხვდება ზეგური ითიქის ბარაქლოვური კვრებიანი ჩანცისეულია ან კიდევ უფრო იშვიათად მკვლევარისეულია ფორმის ამონაკვებები.

ქვედა ამონაკვებები ივალურები უფრო ნაკლებად გამოხატულია, მომრგვალო მუხისეულია ზეგური ან სულ არ არის

Киси 3060

პაპი აღწევდა—17, ხოლო ვახსუნებანი—16 კირსლანი ერთად. ასეო პირობებში თელავში ქისი თიქვის არ დასწინებულა, სოლო ვახსუნებანი ქისის შოინული კვირების რაოდენობა 6%, ხოლო რქაჭოიელის 4,8% აღწევდა, ამავე პირობებში თელავსა და ვახსუნებანი დასავლეთ ვერობას და მუა ახისი ვაჟები სავრ-მომადღა დასწინად უნეისაგან, რის გამოც მოსავალიც შესაძენ-გარ შეეცირდა.

ქისი სხვა ვაჟებთან შედარებით კარგად უშვებს ცვალებას და შის შიშთან საშუალო გამოვლას იჩენს. აღსანიშნავია სოკო-გოთო წყითლი წლებში ქისის მარცვლების სავრბობი დასწინება სიდაჰლისაგან, განსაკუთრებით ეს შესანიშნავია ვაჟისთვის შეუ-ყურებულ დაზღობ ადგილებში.

ტექნოლოგიური დასასიაბებები

მტკენის მექანიკური შედგენილობა. მტკენის და მარცვლების გარეგნული მუხეულება, შათი მუხინეკური შედ-გენილობა და წყვის ქიმიური შევლობა შევლობის ქისის უვრმნიდან სუფრის ღვინის დაგვების მიხარმეწინილობას. შარ-თელავი ქისი იმდევა როგორც ვერობულ, ისე კახური წყითო და-ყუენების კარგი დირსების სუფრის ღვინოს. აღნიშნულის ნა-თელსაყოფად ქვემოთ მოვანიშნავი ქისის უვრმნის მექანიკური ანალიზის მონაცემები (იხ. ცხრ. 3).

ქისის მუხინის მექანიკური შედგენილობის მონაცემები

შეფუთვა-შეფენი-ობა, საყოფად-გენი, ტ. თელავი	შეფენი-ობა		შეფენი-ობა		მტკენის შედგენილობა %ით		100 გრამში		100 წყვის წიხს	
	შეფენი-ობა	შეფენი-ობა	შეფენი-ობა	შეფენი-ობა	მტკენი	მტკენი	მტკენი	მტკენი	მტკენი	მტკენი
	1941	1942	1943	1944	მტკენი	მტკენი	მტკენი	მტკენი	მტკენი	მტკენი
1941	202,2	150,2	139,9	96,61	14,8	5,4	76,40	135,4	5,2	
1942	183,4	140	85,85	86,15	13,15	5,2	77,80	125,8	4,15	
1943	186,5	120	4,05	95,05	15,50	4,55	75,90	151,6	4,25	

როგორც მე-3 ცხრილიდან ჩანს ლაბორატორიულ პირო-ბებში ქისის უვრმნის წყვი კარგი დასწინებობით ხასიათვ-ბა. ცალკეული წლების მეტროლოგიური პირობებისა და რსაველის ვაღების მიხედვით წყვის კაისივალეობის მერეობის 75,0%-დან 77,5%-მდე და საშუალო 77% შეადგენს. უვრმნის ხასიათვ დასწინებობა პირობებით ვაღმარებების უვრმნის გამო-სავლი ცოტათი უფრო ავალდება და საშუალო 76% წყვის, სო-ლო კატის 24%. ამ მონაცემების მიხედვითაც ქისი საკვირე ვა-ზის ვაჟებს მიეყოფება.

უვრმნის წყვი ის ქიმიური შედგენილობა. ქისი შაქრის დაგროვების დიდი უნარით ხასიათდება და მასთან ერთად საკმაოდ მაღალ მგვიანობას ინარჩუნებს. მაქრინობა-შეავიანო-ბის მფარველად მოწმობს, რომ მისგან შაქრისთვანი ღვინის მი-ღება შეიძლება. მრავალწლიურ დაკვირვებების მიხედვით ქისის მაქრინობა თელავსა და ურიათუხანში 20%-დან 24%-მდე მერ-ყვობს, სოლო მგვიანობა 6,6-დან 10,5%-მდე.

უვრმნის წყვიში ცალკეულ წლებში მეტროლოგიური პირო-ბებით გამოწვეულად მაქრინობა-შეავიანობის ცვლებადობის და-სასახიათებლად ქვემოთ მოტანილია თურთმეტი წლის მანძილზე წარმოებულ ქისის უვრმნის წყვის ანალიზის მუხეუები (იხ. ცხრ. 4).

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, ქისი დიდი რაოდენობით აკროვებს შაქრის, მაგრამ დარგობული შაქრის რაოდენობა არ არის ქისისათვის ზღვრული. თუ თვალს გადავავლებთ როგველის ვაღებს დაეწმუნებოდა, რომ ურიათუხან მუხინეუვებით რსული სექ-ტემბრის 10 — 20 რიცხვებს შორის ტარდებოდა, მაშინ როდ-გე უვრმნის კრეფა კასოში საშუალოდ 15 სექტემბრიდან იწყება და 15 ოქტომბრის შაქარდება. როგველის თუნდც ორი კვირით ცალკეაფიით სავრბობლად შეიძლება მაქრინობის გადიდება და უვრმნის შაქარ და ხავესტრო ღვინის დასწინებულად გამოვეყნ-ვა, თუ ამის სავრბობა იქნება ნაყარსავი.

მაქრინობა-შეავიანობის მოვენილი დასასიაბებები მიევიო-ბებს ქისის სავინდ გამოვენიების მიხარმეწინილობასაც, ხოლო

მგვიანობის და მაქრინობის შევარება დასტურებს მისგან მა-ღალსარისსოვანი ღვინის მიღების შესაძლებლობას.

ქისის მაქრინობა-შეავიანობა რთულს პერიოდში

ანალიზის წარმოების ადგილი	ცხრილი 4			
	შეფენი-ობა	შეფენი-ობა	შეფენი-ობა	შეფენი-ობა
შეფენი-ობა-შეფენი-ობა ინსტიტუტი, საყოფად-გენი, სოფ. ვახსუნები	1938	15,1X	21,0	7,6
	1939	10,1X	19,9	7,1
	1940	16,1X	21,5	8,0
	1940	20,1X	23,1	7,2
	1941	14,1X	24,0	6,6
შეფენი-ობა-შეფენი-ობა ინსტიტუტი, საყოფად-გენი, ტ. თელავი	1942	16,1X	20,75	7,6
	1943	8, X	20,0	8,0
	1944	28,1X	20,5	7,8
	1945	23,1X	20,5	10,23
	1946	9,1X	21,4	8,67
	1947	8,1X	21,0	7,51
	1948	20,1X	21,0	7,3
	1949	1, X	20,5	7,3
	1950	1,1X	22,6	7,2
	1951	10,1X	22,6	6,7
1952	18,1X	23,0	8,0	
1953	10,1X	22,6	8,7	
1955	7,1X	22,6	9,8	
1956	30,1X	19,0	8,2	

უვრმნის გამოყუენება და პოტუქციის დას-სიათება. ქისის უვრმნიდან, როგორც წინადად ისე სხვა ვა-ჟებთან ერთად აუვრმნე სუფრის ღვინოს. ქისის წინადად დაე-ნებული ღვინო მუქმ მაღალი ხარისხისა. სოფ. ახმეტის, ქის-ტურის, რუისპირისა და თელავის მაღალსარისსოვანი ღვინობი მუხინის, ქისისა და ხასესიგან ზოგჯერ ცალკე დაწურეთი, სოლო უფრო სიძირე რქაჭოიელთან ერთად დგებოდა. მუხედ ქისის-გან აუვრმნეგუნ კახური ტიპის მაღალი ხარისხის ღვინოს, ავა-მად ქისის მფარველად გარეგნულების გამო მართო მისგან იქითაოდ შვადდება ღვინო, სიძირე იგი სხვა ვაჟებთან ერთად იყურება. შევენსაგან-შევენსოვის ინსტიტუტის მიერ მრავალი წლის მან-ძილზე წარმოებულ ცვებით დასტურებულა ქისის ღვინის მა-ღალი ხარისხა, როგორც ვერობული, ისე კახური წყითო დაე-ნების შემთხვევაში, განსაკუთრებით აღსანიშნავია კახური წყითო დაეწმუნული ღვინის მაღალი ხარისხა.

ქისის ღვინო უვრმნე მაღალი დირსებისა, იგი კრიალდა, უვრმნულად დაეწმუნული მოვენილი ჩადისწირი, ოქროფერი იყენია. არაშაქი კარგად გამოხსული, ნახი, ხასიათობა, სოლო გემო სრული, შარბობილი აქვს. კახურად დაეწმუნული ღვინო უფრო მაღალი დირსებისა, იგი მუქ ჩაისფერი, კარგად გამო-ხსული სილის სასიათობა არაშაქი, ნახი, სრული, მინარხი-ანი ღვინოა, გემო შარბობილი, ხავესტროანი აქვს. ქისის კახ-ურად დაეწმუნული ღვინო უვრმნე დირსებისაშეავიანობა, იგი ამ ტი-პისათვის ხასიათობა.

ქისის ღვინო, როგორც ვერობული, ისე კახური წყითო და-ეწმუნული, სადგესტუციო კომისიის მუხედ მაღალ შევენსებს დებუ-ლობდა. ქისის ღვინის ორგანოლექტუკური თვისებების დასასია-თებლად ქვემოთ მოვანილია შევენსაგან-შევენსოვის ინსტი-ტუტის სადგესტუციო კომისიის სხდომათა ოქმების ამონაწე-რი (იხ. გვ. 310, ცხრ. 5).

სადგესტუციო კომისიის მუხეუებით ქისი მაღალსარისსო-ვანი ვახსი ვაჟია სუფრის ღვინოების განდა ქისისგან გეგბე მაღალი დირსების უვრმნის ვალკობლო წყვი და ნაწილობრივ გამოსავლია ავროფე, როგორც ავადობობი მოსმარების სა-სუფრე უვრმნი. ქისი ზურსტეკუელი ავროფე უვრმნე რავა ნა-სუფრეადგობილი, შავარი და ხავესტრო ღვინობას დასევენებულ-ქისი როგველის შევრმნე ვაგენი თვისეულად ავროფეს 26% და მტე შაქარს და აქვს ტლიერი ვაჟმერი არაშაქი, რომელიც ისევე საჭირო დასევენებული ტიპის ღვინოებისათვის, როგორც მაღალი მაქრინობა.

ქისის ღვინის ქიმიური ბუნების დასასიათებლად ქვემოთ მოვენილია დაეწმუნული და ვერობული წყითო თელავსა და ვახს-უნებანი დაეწმუნული ღვინოების ქიმიური ანალიზის მუხეუები (იხ. გვ. 310, ცხრ. 6).

ცხრილებში მოვენილი დასასიათებანი მოწმობს, რომ ქისი უვრმნე მაღალსარისსოვანი ვაჟია, პირველ რიგში, სუფრის და სადგესტრო ღვინოების დასევენებულად.

ქიზის ღვინოების ღვედრები შეესაბამება (ამონაწერი სადგურ-ტაქსის კომისიის სტადიის ოქმებიდან)

ღვინის დასახელების ადგილი და მოსავლის წელი	საფუძვ. წელი	საფუძვ. თარიღი	საფუძვ. ხანგრძლივობა (წლები)	ღვინის ორგანოლექტურა თვისებები
სოფ. ვახსენანი (აგური ახის რიბი), 1937 წ.	20.XII	15.37	8,2	კარგად განვითარებული მოყვანილობა, მრავალფეროვანი სუნი, სუნილი ჰაერისა და სითბოს ღვინო, ჯერშიაოხის დასახარბილებელი ართაბი
მდინარე-მდინარე იმრტი ნაღვლი, 1939 წ.	6.I	15.40	7,5	კარგად დანერგული, მოყვანილობა, მრავალფეროვანი სუნი, სუნილი ჰაერისა და სითბოს ღვინო, ჯერშიაოხის დასახარბილებელი ართაბი
სოფ. ვახსენანი, ექსპერიმენტის ბაზა, 1940 წ.	15.XII	1940	8,0	განვითარებული მუხი ჩაისებრი, გემო მახს, სუნილი, ჰაერისა და სითბოს ღვინო, ჯერშიაოხის დასახარბილებელი ართაბი
მდინარე-მდინარე იმრტი ნაღვლი, 1941 წ.	10.I	1941	7,0	კარგად დანერგული, მოყვანილობა, მრავალფეროვანი სუნი, სუნილი ჰაერისა და სითბოს ღვინო, ჯერშიაოხის დასახარბილებელი ართაბი
1947 მისავალი	16.IV	1949	6,5	ხალსფერი, სუნილი, ჰაერისა და სითბოს ღვინო, ჯერშიაოხის დასახარბილებელი ართაბი

ქიზის ღვინის ქიმიური შედგენილობის მაჩვენებლები

ცხრილი 6

ანალიზის წარმოების ადგილი	გ რ ა მ ა ზ ი თ ლ ი ტ რ ა შ ი													
	მოსავლის წელი	ფერის ინტენსიურობა	სუნილი	სუნილი	სუნილი	სუნილი	სუნილი	სუნილი	სუნილი	სუნილი	სუნილი	PH		
სოფ. ვახსენანი	1939	0,9926	11,4	6,9	22,4	2,71	3,38	0,66	2,7	1,3	7,15	0,58	6,18	—
სოფ. ვახსენანი, ვერობული წესით	1940	0,9913	12,2	6,5	—	—	—	0,57	2,21	—	7,1	0,17	—	3,27
სოფ. ვახსენანი, აგური წესით	1940	0,9956	12,05	5,63	—	—	—	0,43	2,16	—	6,25	2,12	—	3,14
მდინარე-მდინარე იმრტი ნაღვლი	1941	0,9918	2,7	6,8	22,0	—	—	1,10	—	—	—	—	5,43	—
	1947	—	11,6	4,9	78,8	—	—	0,5	—	—	—	0,74	—	—

საერთო შეუსაბამება და დარბაიონება

ქიზის ნაჯვლები გავრცელებული მაგრამ პერსპექტიული ვიზის ვიზია. იძლევა მაღალხარისხიან სუფრის თეთრ ღვინოს. გარდა სუფრის ღვინოს მისგან შეადგება კარგი ღვინოს უაღკომლოდ უფრო მისი წვენი, ნაწილობრივ იმხარება აგრეთვე როგორც ადგილობრივი მოხმარების სასუფრე უფროსი. ქიზის პერსპექტიულია აგრეთვე ბუნებრივად ნახვერადგებულ, მაგრამ საფურცლო ღვინოს დასაყენებლად.

ქიზის ღვინო და ჩალისფერი, მოიქროსფრო იერით, თავისებური სანიათებო არმატი და ნახს, ჰარმონიული გემო აქვს. კახური ტიპის ქიზის ღვინო მუქი ჩაისფერია, ძლიერი

არმატი აქვს, გემოთ კი უფრო სრულქონილია, ვიდრე ვერობული ტიპისა.

ვიზის ღვინოთი თვისებებს შეადგენს ღვინის მაღალი ხარისხი, მისი ვარგისობა, როგორც კახური, ვერობული, ბუნებრივად ნახვერადგებულ და საფურცლო ტიპის ღვინოსთვის და აგრეთვე ადგილობრივი მოხმარების სასუფრე უფროსად და უაღკომლოდ უფროსი წყნის დასამზადებლად.

ვიზის უარყოფითი თვისებებს მიეკუთვნება მისი საუკლოდ მცირე მოსავლიანობა, ნედრის და მარცვლების სიდაშლიანობა, სუქტი გამაღვობა, განსაკუთრებით წვიმის ამინდებში.

ადამიანული უარყოფითი თვისებები ადგილი გამოხატავს უბუნებელი ვიზისათვის შესაფერი ფორმირების გამოშვებით და გენსების დროული და კარგი მოვლა-დაწესების მოწინავე წესების გამოცდებით. ყრბოდ, საჭიროა სოკოვან ავადმყოფობათა, განსაკუთრებით ნედრის წინააღმდეგ, ერთი დამატებითი წამლის რეაგება ავადმყოფობის გარეგნების გველაზე უფრო საშიშ პერიოდში.

ქიზი ზუნ მცირე გამოშვებითი პერსპექტიული ვიზია, იგი 1955 წლიდან მრავალგზა წარმოების პირობებში შესაძლოა შედგება.

Киси

Киси местный малораспространенный сорт белых качественных вин Кахети. Относится к эколого-географической группе сортов *prol. pontica, subprol. georgica Neg.*

Молодой побег. Коронка и первые два листочка растущего побега имеют густое войлочное опушение и серовато-белую окраску со слабо-розовой каймой вокруг листочков и коронки. Листочки второго яруса слабо опушены с верхней стороны и имеют зеленовато-желтый цвет, а с нижней стороны сохраняют густое войлочное опушение и серовато-белую окраску.

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних размеров (18,5×10,0 см) округлые, с незначительным выгибанием в сторону овальной формы, темно-зеленые, обычно трехлопастные, реже встречаются и

пятилопастные. Пластинка листа сетчато-морщинистая, реже она мелкопузырчатая, воронковидно-желобчатая, преимущественно на листьях верхнего яруса.

Верхние вырезки мелкие и средних размеров. Форма вырезок варьирует от открытых лировидных до закрытых с овальным просветом и однозубчатым дном. Чаше встречается лировидные вырезки с узким устьем и острым, иногда однозубчатым дном. Реже лировидные с почти параллельными сторонами, а еще реже вырезки в виде входящего угла.

Нижние вырезки обычно слабее развиты, в большинстве случаев они мелкие, либо совершенно отсутствуют. Обычно вырезки имеют форму входящего угла, либо они шелевидные. Черешковая выемка по форме слабо варьирует. В большинстве случаев она лировидная, с заостренным, либо округлым дном, реже

встречаются сводчатые выемки с одним или двумя шпорцами.

На концах главных жилок листа зубцы треугольные с выгнутыми сторонами и острой вершиной, реже — куполообразные, а еще реже встречаются треугольные зубцы с закругленной вершиной. Красные зубцы индлюдно-односторонне выгнутые, либо округло-индлюдные.

Опушение нижней стороны листа хорошо заметное, паутинозное с подстилающим щетинистым пушком, в целом опушение листа средней густоты. Главные жилки листа и их разветвления также опушены паутиноватым пушком.

Черешок короче длины срединной жилки листа либо равен ему. Опушение черешка слабое паутинозное, окраска зеленая либо слабо-розовая, в особенности у основания.

Цветок. Цветок нормального строения, обоопольный. Тычинок прямостоящие. Число тычинок в цветке пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25, реже это отношение достигает 1,5. Пестик правильной бутылковидной, либо узко-конической формы, часто с развогненным рыльцем, столбик хорошо выражен.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 12 до 24 см при ширине 5—12 см. Размер средней грозди 18×10 см. По форме грозди незначительно варьируют. Чаще всего грозди имеют коническую форму, реже встречаются грозди цилиндрико-конической формы. Иногда грозди образуют крылья, часто доходящие до половины основной грозди. Обычно грозди средне-плотные, реже встречаются рыхлые, а еще реже — очень плотные. Осыпание и горошение ягод в грозди редко наблюдается. Вес грозди варьирует от 80 до 450 г. Средний вес грозди равен 120—160 г. Ножка грозди деревянистая, светло-зеленая, переходящая в светло-каштановый цвет, длиной от 1,0 до 2,4 см, составляя в среднем 1,5 см. Ножка ягоды светло-зеленая, длиной 0,6—0,8 см. Подушечка бородавчатая широко-коническая-дисковидная, реже она бывает и узко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,5 до 1,85 см при ширине 1,45—1,63 см. Размер средней ягоды равен 1,75×1,54 см. Форма ягоды овальная, реже встречаются ягоды и округлой формы. Наибольшей ширины ягоды достигают по середине, конец ягоды округлен. Окраска ягод зелено-желтая, одна-ко благодаря наличию довольно густого воскового налета она принимает синий оттенок. Ягоды, обращенные к солнцу, покрываются коричневыми пятнами загара. Кожица тонкая. Мякоть средне-сочная, расплывающаяся. Восковой налет на ягодах хорошо выражен. Вкус приятный, гармоничный. Специфический сорто-

вой аромат ягод хорошо выражен. Прочность прикрепления ягод к ножке средняя.

Семя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем 1,3 семени на ягоду. Тело семени желтовато-бурого цвета, продолговато-округлой формы. Длина семени равна 7 мм, при ширине 3,5 мм, а длина каловика 2 мм при ширине 1,0—1,2 мм. Халаза не резко выражена, лежит в верхней части тела семени. По форме она овальная, несколько вогнутая посередине. Брюшная сторона семени дулеватая. Брюшные бороздки по обе стороны семенного шва довольно глубокие, тянутся параллельно одна к другой и теряются в клиносе. Кловок цилиндрический, усеченный, несколько загнут на брюшную сторону. Окраска кловика светло-желтая с оранжевым оттенком.

Киса перспективный качественный сорт белых столовых вин Кахети. Сорт II периода созревания. Вино из винограда Киса высокого качества; оно светло-соломенного цвета с золотистым оттенком, аромат приятный сортовой, вкус нежный, гармоничный.

В прошлом Киса был более распространен. Из него приготавливали вина, как в чистом виде, так и в смеси с сортами Муване, Ркаштели и Хихви. Слага ахметских, кистаурских, хунисрских и иквалтинских вин обязана сортам Муване, Киса и Хихви, которые как в чистом виде, так и в смеси с Ркаштели давали высококачественные вина.

К положительным свойствам сорта относятся — высокое качество продукции, пригодность для разных типов вин — кахетинского, европейского, природно-популярного, десертного, безалкогольного сока и в качестве столового винограда местного значения.

К отрицательным свойствам сорта следует отнести его невысокую урожайность, чувствительность к оидиуму и загниванию ягод, в особенности в дождливую осень.

Указанные недостатки свободно могут быть устранены путем правильного подбора участков, применением передовой сортовой агротехники закладки и ухода за виноградником.

Киса перспективный сорт для столового виноделия. Сорт передан в государственное сортоиспытание для проверки его хозяйственно-технологических свойств в производственных условиях. Результаты испытания дадут нам основание для рекомендации его в порайонный стандартный ассортимент с целью более широкого распространения в основных виноградарских районах Кахети. Картели а также для среднегорной зоны Грузии.

Киса можно рекомендовать для широкого испытания в южных виноградарских районах СССР с целью получения качественных столовых и десертных вин.

ლიტერატურა—Литература

1. კვებავიძე ნ. კვებავიძე მევენახეთა ზიზები საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. ტაბიძე დ. კახეთის ვახსი ჯიშები. თბილისი, 1954.
3. ტაბიძე დ. მევენახეობის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
4. ჩოლოყაშვილი ი. მევენახეობა, ნაწ. II, ანბელოგრაფია. თბილისი, 1939.
5. ქავთაძე შვილი ივ. საქართველოს ეთნობიოგი ისტორია. წიგნი II. თბილისი, 1936.
6. ჯორჯაძე ლ. მევენახეთა, ლენის დაკვება, კეთა და გაუფრუტება თბილისი, 1876.
7. Балазас М. К. Виноделие в России, ч. I, II и III. СПб, 1895—1897.

8. Гусевский В. Н. и Шарер Г. И. Краткий отчет садоводства за Кавказом. Труды Кавказского областного сельскохозяйственного института. Тифлис, 1885.
9. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1949.
10. Кандаваки В. А. Грузинские вина "Заря Востока". Тбилиси, 1937.
11. Негруз А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1933.
12. Пиралов А. С. и Швердов С. Б. Очерк виноградарства и виноделия Кахети. Сб. свед. по виноградарству и виноделию на Кавказе вып. VII. Тифлисская губерния, Тифлис, 1895.
13. Санинидзе А. О. Почвы Кахети. Тбилиси, 1940.

შაკვაპიტო

შაკვაპიტო ქართლის წითელურმბინი ვახის აბორიგენ-კურე ჯიბაა. ძირითადად კარგულგებულა შიდა ქართლისა და სამხრეთ ოსეთის რაიონებში, სადაც მას ვახის ადგილობრივ ჯიბებს შორის წამუხნი ადგილი უკავია. სამურნეთი დანახვებით მისი პროდუქტია განკუთვნილია ხარისხიანი და წითელი ფერის სუფრის ღვინოების დასაწებლად. შეყვანისთვის სპეციალურ ლიტერატურაში და აგრეთვე ადგილობრივ მოსახლეობაში ცნობილია „შავი კაპიტო“ (ჟ. გვესკი ე. მარეი, 9), „შაკვაპიტა“, „შაკვაპიტო“ (ა. ფირალოვი, მ. შავერდია, 13; პრეფ. ს. ჩოლოყაშვილი, 5). ა. თბილისის სამრეწობა მეტაბურ რაიონებში, კერძანულთა უილფ ასალმენში ვენახების გაშენებისას ქართლიდან შაკვაპიტოვ მუტუხანიათ და მისთვის მუწურქეფითაა გარმანული სახელწოდება—*Bianhitzer*, რაც ნიშნავს ღვინოაღწერას.

ამ ვახის ირგვლივ მცირეოდენი აშკლეოგრაფიული ნარკვევები სხვადასხვა აუტორთა მიერ შედგენილია მსოფლიო მიმდინარე საუკუნეში. ასე შეგვიღიდა, შაკვაპიტო მოსხენსებული ჯექს ქართლის ვახის ჯიბა შორის მ. ეანდრადალეს (10), სადაც იგი ვახის მხოლოდ დასასვლელზე მითითებს. ა. ფირალოვსა და მ. შავერდია (13) მეტად მოკლედ აქვთ შაკვაპიტო დასასვლელი და მას აკუთვნებენ კასიოს ენგურ ვახის ჯიბა პატუნს. ასევე მცირეოდენი მასალა აქვთ მოცემული შაკვაპიტოს თავიანთ მომხმარებელს ე. გვესკის და ე. მარეის (9). მკარნობით უფრო დეტალურად აღწერილია იგი პრეფ. ს. ჩოლოყაშვილის მიერ (5), რომელიც ბოტანიკურ აღწერილობასთან ერთად იძლევა შაკვაპიტოს მოკლე სამურნეთო დასახაობებს და ნიშნ-თვისება მასსეული აუტორების ქართლის ვახის ჯიბა ვაჭურს. დოც. ნ. ჩახნაშვილიც (4), რომელმაც კუკუისის საკვაპიტო აშკლეოგრაფიისთვის შედგენილი შაკვაპიტოს მონოგრაფიული ნარკვევი, ამ ვახის ქართლის ვახის ჯიბა ვაჭურს აუტორებს. ადგილსე წარმოებულმა დაჯერებებმა ცხადყო, რომ შაკვაპიტო თავისი მორფოლოგიურ-ბიოლოგიური ნიშნებით და შეკერნო თვისებებით ტიპური ქართული ვახის ჯიბა და ევოლუციური ზირობების მისევეთ ქართლის ვახის აბორიგენულ ჯიბა ვაჭურს მიეკუთვნება. ამის დაშტკიცებულა—ფოსტლის ფერი, მოყვასილობა, მუხუხა, კვავილის ტიპი, მეტონიების რიცხვი კვავილდში (სუთი და მუტი), მეტენისა და მარეის ფორმა და კონსიტენცია, წიწქის ფორმა, ფერი, აგრეთვე ბიოლოგიური თვისებები—ვახის ზრდის სიძლიერე, სპეცეციური ფხუხების მსხველთა და უფროსი მომწიფების პერიოდი.

როგორც წარსულში, ისე ამჟამად შაკვაპიტოს გავრეკლუების არეალი განისაზღვრება ქართლის სოგოტიური რაიონებით. ძირითადად იგი წარმოდგენილია: კახის, გორის, ქარელის, სტალინის, ზნაურის, ღვინოვარის რაიონებში. მცირეოდენ ნარკვევებს სახით გვხვდება აგრეთვე სამურის, მცხეთის, მარნეულის, გარე კასიოს, ახალციხისა და ასპინძის რაიონებშიც.

1953 წლის სტატისტიკური აღწერის მასალების თანახმად შაკვაპიტოს, ვენახები შემდეგნაირად არის განაწილებული ადგილობრივ საქართველოს რაიონებში: სტალინის რაიონში 2,56 ჰა, ზნაურის რაიონში 11, 32 ჰა, ღვინოვარის რაიონში 1,65 ჰა, სამურის რაიონში 0,02 ჰა, ქარელის რაიონში 1,65 ჰა, გორის რაიონში 3,94 ჰა, კახის რაიონში 1,47 ჰა, მცხეთის რაიონში 0,01 ჰა, ობოლის რაიონში 1,15 ჰა, მარნეულის რაიონში 0,22 ჰა, კუკუის რაიონში 0,09 ჰა, სკარვავის

რაიონში 0,60 ჰა, ახალციხის რაიონში 1,62 ჰა და ასპინძის რაიონში 0,04 ჰა.

1955 წლის პირველი იანვრისთვის ამ ვახის საერთო ფართობი შეადგენდა 44,78 ჰექტარს. პერსონალური გეგმით განაწილებულია მისი დანერგვა სამრეწოპის რაიონებში და ძირითადად სტალინის რაიონში. მისი პროდუქტია მომავლამდე იქნება გამოყენებული ადგილობრივი მოსმარების ხარისხიანი. წითელი სუფრის ღვინის, აგრეთვე სამამხანგრე ღვინომასლის დასამზადებლად.

ბოტანიკური აღწერა

შაკვაპიტო აღწერილია შეყვანისთვის მუდგენილის ინსტიტუტის სკრის სიფელი სადგურის სიღისთავის დასავლენ ბაზასე. (გორის რაიონი) და დღემდე საწვავლო მუწურნების კოლექციაში (თბილისის გარეუბანი).

ასაღვარდა ელორტი. კვირტები გაშლის პერიოდში თითქმის ქვისებურ მუხუსეულია თვითი მეტად რბილი ბუჩქისებრი ბუსუსით და ნახევარმდე გადაჭრავს მოვარდისფერი ელფერი. ზრდის კონქი და ახლად გასაშლელი ფოთოლაკები მუკად ინტენსიურადა მუხუსეული თვითი ბუჩქისებრი ბუსუსით, რომელიც ზედა მხრიდან ღია წითელი ან მოვარდისფერია. პირველი ახლად გაშლილი ფოთოლი როგორც ზედა ისე ქვედა მხრიდან ქვისებურ დაფარულია თვითი რბილი ბუჩქისებრი ბუსუსით, ხოლო ზედა მხრიდან სოფივით განდგენს მოვარდისფერ ელფერი. ამკვირი მუწურვა მუდგევს მომდგენო ფოთოლაკებსა და ხაზოებს. ფოთლის ნახაირები და განსაკუთრებით კბილებას წვერის ნაწილები წითლად მუწურულია. მომდგენო მუწურ სორის ფოთლის მუწურვაც ქვისებრია. ზედა მხრიდან მას ასასათებს ღია მუწავე მოყვითლო მუწურვა ოჩხვე შესამწევი მოთქისფერ ელფერი. ოჩხვე სორის ფოთოლი ზედა მხრიდან თითქმის უფრო ინტენსიურად არის მუწურული და მოყვითლო ან ბრინჯაოს ფერისა. ქვედა მხრიდან ლაქისებრი მოვარდისფერ მუწურვა ასასათებს, განსაკუთრებით მარჯვთ მორის არეებში. მუდგევ ფოთლებზე მუხუსეა ისევე მუწურია, ხოლო მუწურვა სუსტდება და სიძირად ღია მუწავე-მოყვითლო ელფერის დეველობს. სახეობე მღიერი მუხუსეა ასასათებს აგრეთვე ფოთლის ეპიწეს და ზველს, რომელიც ამავე დროს განდგენს მუწურად გამოსახული სოფისებრი მოთილია მუწურვა.

ასაღვარდა ელორტი მომკვდილი და ღია მუწავე; მშის მხრიდან მოყვითლო და მღიერი არის დაფარული ბუჩქისებრი ბუსუსით განსაკუთრებით წვერისაგან.

ერთ წლიანი რქა. მუხისებრი რქა საშუალოა ან საშუალოზე წარდობს (7—9 მმ) და მოყვითლო, ოჩხვე მორონული ელფერი მარჯვს. მუსლები უფრო მეტი ვეჯისფერადა მუწურული, მუსლთმორისის სიგერე 7—13 სმ-მდე აღწევს.

ფოთოლი. ზრდადამარჯვებული ფოთოლი მომკვდილი მოყვანილობისა და საშუალო სიდიდის ან საშუალოზე მცირე. მისი სიგრძე საშუალოდ 14—16,5 სმ, ხოლო სიგანე 13,5—15,5 სმ აღწევს. დამად დახვეულია და მკვეთრად გამოსახული მეტი მუწავე მუწურვა ასასათებს. ფოთლის ეპიწეს ამონაკვითი ღია. უფრო ხშირად თაღისებრი ან ნანეისებრი, მომრგვალი ან

შავკაპიტო შავკაპიტო

მავლი ფეხით. თალი უფრო ხშირად კვადრატულია და საქმა-
ოდ ღრმა.

ზედა ამონაკვეთი უფრო სწორად ღია ჩანცისებრი, ჰა-
რალურული კვარცხეთია და მავალი ფეხით. გვხვდება აგრეთვე
დახურული თითქმის უნაწერეთი, ზოგჯერ ველიფერო ან კვერ-
ხისებრი მოკვანძობის ამონაკვეთებიც.

ქვედა ამონაკვეთი გვირგვინი ნაწილია ან საქმაოდ მუქრილ
კლასის ქვინი; იშვიათად ტყვდება მსოლიდ ჩანცისებრი ფორ-
მის ამონაკვეთები თითქმის ჰარალურული კვარცხეთია და მავ-
ალი ფეხით.

ნაკვების წვერის კბილები წესიერი სამკუთხედისებრია მს-
ვლი ან წახსვილებული წვერით. მგორიანი კლდეები უფრო
ხშირად განიერი სამკუთხედისებრია, რომელიც ზოგჯერ ამო-
წევილი კვარცხები და მომრგვალო ან მავალი წვერ აქვს.

ფოთლიანი სპი ან ხუთსკვანიაანი. წვერის ნაკვი ფოთ-
ლის ფოთლებთან ქვინის სწორ კუთხის, იშვიათად მავალიც.
ფოთლის ზედა მხარე მიშველია ან უნაშველიად დაფარუ-
ლია მტრად ოსელი ბუწვისებრი ბუსუსით. მისი ზედაპირი ბაღ-
ისებრ დაწოხებულია, ზოგჯერ წვერილი ბუშტისებრია. ბუნებ-
რივ მდებარეობაში ფოთლი ღარისებრია ან ბაძამკვარ და-
რისებრი და მისი ნაპირები ხშირად ქვემოთა ჩამოყვლილია. ფოთ-
ლის ქვედა მხარე დაფარულია მონაცრისფერი ბუწვისებრი ბუსუსით.

მთავარი პარალი ღია მწვანეა და საქმაოდ სქლად დაფარუ-
ლია მონაცრისფერი ბუწვისებრი ბუსუსით.

ფოთლის უქვინს მუდარება მუა მთავარ პარალიან 0,7—
0,9 უდრის. იგი მიშველია და მოქნიალი, ზოგჯერ მოვარდის-
ფერი ან მოიისფრო ელფერი.

ეკავილი ორსკვანიაანი მონაბლურად განვიარებული ბუტ-
კოთი და მტერინახები. ბუტკო საშუალო მცირე. ეკავილი
უფრო ხშირად 5 და 6 მტერინადა, რომლებიც საგრძობლად
გრძელია ბუტკოსე და ეკავილის ცაბლის ნორმალურად ისრუ-
ბა ბუტკოდან. ეკავილების რაოდენობა ეკავილებში 600—700
აღწევს.

მტკვანი. მტკვინის უქვინს სიგრძე 4,5—6 სმ უდრის.
უქვინის სრული მჭიდრობის პერიოდი იგი სხვადასხვა მამაკვების
აღვილეს მტკვრ მცირე მანძილზე. დანაწინი ნაწილი კლერ-
ციტი ბალახისებრია და ღია მწვანე.

მტკვანი საშუალო სიდიდის და ზოგჯერ საშუალოზე მცირ-
ე. მისი საშუალო სიგრძე 13—16 სმ, სიგანე 5,5—12,5 სმ,
სოლო უფრო ხშირად 13—14 სმ აღწევს. ფორმით ცილიდრულ-
კონუსისებრია ან კონუსისებრი. აგებულებით იგი სხვადასხვაა; ზოგ-
ჯერ ახასიათებს ფრთა, რომლის სიგრძე თითქმის მტკვინის სი-
გრძის ნახევარს უდრის.

მარცვალი. მარცვლის უქვინს სიგრძე საუკმაო ბალი-
შით 5—7 მმ აღწევს. იგი მწვანე ან ღია მწვანეა. საუკმაო ბა-
ლდში დაბუჭებული და ფორმით განიერი კონუსისებრია.

საშუალო ან საშუალოზე მცირე, ოვალური მარცვლი მუა-
მისი საშუალო სიგრძე 11—14 მმ, სოლო სიგანე 9—12 მმ
აღწევს; ისელი, მარჯამ საუმაოდ მავანი კანი აქვს; წველები-
რივ ტუბულია. მარცვლი საუმაოდ სორცინა და წვინია.
იგი მუწავლი უფრო განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს
და სიმტკრიულია, რომელიც საუკმაო ბალიზე მტკიცედაა მიამე-
რებული.

წიაჭვა. მარცვლი 1—4 წიაჭვა. უფრო ხშირად გვხვდება
1—2 წიაჭვა. მისი საშუალო სიგრძე 5,5—6 მმ და სიგანე 3,5—
4 მმ აღწევს. ზურგის მხრიდან ეკავისებრი, სოლო მკვდის
მხრიდან ღარებში ღია მოყოთლო - მონაცრისფერი ელფერი
დაქარავს. ზურგის მხარე გლუვია. ქალბა მომრგვალოა და საქ-
მაოდ ნაწილსელი, მოთავსებულია ზურგის მხარის თითქმის მუა
წველში. განსარკტი მოკვანძობა და მოყოთლო ელფერი.
მისი სიგრძე 1,5—2 მმ უდრის.

აგრობიოლოგიური დანასიათება

ქართლში მაკვანძობის სვეტებიც ბერილის სანერძო-
ობა კვირტის ცაბლიდან უკრმის სრულ სიმწიფემდე 176—
177 დღე, სოლო ფოთლოდგენის დაბოვებამდე 216—226 დღე

მედეგებს, ესეში (თელუი) კი უკრმის სრულ სიმწიფემდე
სკირია 143, სოლო მთელი სვეტებიც ბერილისსავის
212 დღე.

ქვემო მაკვანძობის სოც. ხიდისთავის ექსპერიმენტულ ბა-
ზე (კორის რ-ნი), დღმის სასწავლო მეურნეობის კოლექტივი
(თბილისის გარეუბანი) და მდებარეობა-მედიცინის ინსტიტუტი
თელუაის სვედელი საკვარის ბაზზე (თელუი) მაკვანძობის
წარმოებულ ფეოლოგიურ დავიერებათა საშუალო მონაცემები
(იხ. ცხრ. 1).

ტბოლი 1
მაკვანძობის სვეტებიც ბერილი და მთი ცალკეული ფაქტის მკვლელობა

დაკრების წარ- მების ადგილი	უქვინის სიგრძე	ფოთლის სიგრძე	მარცვლის სიგრძე	წიაჭვის სიგრძე	მთავარი პარალი	ფოთლის სიგრძე	უქვინის სიგრძე	მარცვლის სიგრძე	წიაჭვის სიგრძე	მთავარი პარალი
სოც. ხიდისთავის ექსპერიმენტული ბაზა (კორის რ-ნი)	19.IV	11.VI	18.VIII	12.X	177	20.XI	216	3350.5		
დღმის სასწავლო მეურნეობის კო- ლექტივი (თბილ- ისის გარეუბანი)	16.IV	6.VI	16.VIII	8.X	176	27.XI	226	3304.0		
თელუაის სვედელი სადეგენერაციო ბაზა (თელუის რ-ნი)	23.IV	6.VI	13.VIII	13.IX	144	21.XI	213	3130.0		

მაკვანძობის გამოლეობა და კვირტების გამოფრქვანა ა-
რილის მუა რიცხვებში მიზნინარობს. ამ ფაქტის ნადავრად,
დაგვიანებით დაწვება დამოკიდებულია ცაზფხის ტემპერატურაზე.
არის შემოსევვა, როდესაც იგი იწყება 8—10 აპრილს,
დან ან უფრო დაგვიანებით 20—25 აპრილს. ასეთვე მცირე-
პარობაა თელუაის ზონაშიც (ესეში). ასე მავალია, მეუწე-
სობა-მედიცინის ინსტიტუტის ბაზაზე მაკვანძობის კვირტის
გამა 1945 წელს დაიწყო 2.V; 1946 წ. 23.V; 1947—4.V; 1948 წ.
—27.IV, სოლო 1949 წ. 2.V.

მეკვირ განსხვავებას ვამჩნევთ უკრმის მეთვალუბის და
სრული სიმწიფის პერიოდებს შორის.

ასე, მავალია, ხიდისთავის და დღმის ზონებში უკრმის
მეთვალუბა იწყება საშუალოდ 16—18 აგვისტოდან, სოლო მამო-
რივ მეთვალუბა იწყება 8—12 ოქტომბრიდან. თელუაის ზონაში
კი მეთვალუბის იწყება 10—13 აგვისტოს, სოლო მამორივ
მეთვალუბა 10—13 სექტემბრიდან. მეუწე-სობა-მედიცინის ინს-
ტიტუტის თანამართლის მტენ. კანდ. პ. ბიბიაშვილის დაკ-
ვიერებით (1) სტალინის რაიონში, კვრბო, სოც. თამარენში
მაკვანძობის კვირტი გამლეს იწყება 20—25 აპრილიდან, ეკვი-
ლობას 15—25 ივნისიდან, სოლო სრულ სიმწიფეს ოქტომბრის
მეორე ნახევრიდან.

ვახის სრდა და კვეტეტიკური ნაწილებების მო-
მწიფება. მაკვანძობის საშუალო ზრდის ვახის ვიშა ვაკვებს
მიეკუთვნება. ღრმა, ღლიერ ნადავრებულ და აგროტექნიკის ძა-
ლად ფონზე კი იგი დღმის ზრდის ხასიათდება. ამკვარ პი-
რობებში ცალკეული რქის სიგრძე ხშირად 2—2,5 მ-მდე აღწევს.
კვეტეტიკური ნაწილები—რქები უკრმის სრულ მეთვალუბის პე-
რიოდისთვის აწერებს მომწიფებას თითქმის 85—95%ით, სოლო
ფოთლოდგენის დროისთვის კი—მთელი 100%-ით. ზოგ შემო-
ხვევაში მომწიფებული რქები პიის წვერის ნაწილები, მათ
უშეტეს თუ ცაუნსელია, რომლებიც ზაპირის ენაგების
ცალკეული ადგილად იყენება.

მოსავლიანობა. მოსავლის პირველ ნიშებს მაკვანძობა
იძლევა დარკვიდან მუორე წელს, სოლო მტკვინი მტკრილად
არატიპური გამოდის. საუმაო მოსავლის იძლევა იგი მესამე
წელს, სრულ მოსავალს კი—მეოთხე წლიდან.

სათანად მოქვინს პირობებში მაკვანძობა უმოსავლიანია.
რქაზე ხშირად თითქმის თანაპირი სიდიდის 2 მტკვინი უკრმარ-
დება; იშვიათად გვხვდება ერთმეოთხეანი რქა. ვახის მგელი ნა-
წილებიდან განვიარებული ელორტები უმოსავლია.

ხიდისთვის ზონაში (კორის რ-ნი) ქართული წესით გაზის ფორმირებასს ერთი მილის მისაღებად საშუალო 1,5—2 კმ-მდე აღწევს, ხოლო მსმხიარიაზის კოეფიციენტი 1,35 უდრის. შეყვან-სებად შეუღებობის თვლის სიღრმე სადგურის ბაზაზე მაკვან-ტის მსმხიარიაზის კოეფიციენტი 1,12-ით განისაზღვრება; მტკე-რის საქალაო წინა 130 კმ. სიღრე ერთი მილის საშუალო მი-საღებად 1296 კ აღწევს.

სტალინის რაიონის სოფ. თაბარაშინის და ერედვის მე-ვენახაის ზონაში შევაქაუო უხე მისაღებად იძლევა; სათანადო მოვლის შედეგად მისი მისაღებად ჰექტარზე საშუალოდ 120—130 ცენტრ. აღწევს.

მოსავლის კიდევ უფრო მტკად გაზრდა შესაძლებელია დარ-კითვის გაღვივებით და ფორმირების შეჯვრებით, რაც დადასტო-რებულია ცდებით მტკ. კანდ. პ. ზაბადაკულის მიერ (1). სოფ. თაბარაშინს; მაღალა დატვირთვის ფორმებთან მისი ფორმ იცემა-ბა იაშხრისეო მშალური და მრავალსაკვებელი მფრმა. შე-დეგებში მოქმედილი ქვემოთ მოყვანილ მე-2 ცხრლში.

ცხრლი 2
შევაქაუო მისაღებადის მანქანებლკი დარკითვა-ფორმირებასთან დაკავშირებით

გარემოს დასაბულება	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	გარემოს დასაბულება	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა	დატვირთვა-ბის კონკრეტული მნიშვნელობა
ორმარტივი მსაღები	23,5	18,3	77,8	14,2	77,6	16,5	1,01	3,8	100	
მრავალსაკვებელი ერთ ფორმა	35,2	27,7	78,6	25,3	84,8	26,7	0,96	5,8	152,6	

როგორც მოყვანილი ცხრლიდან ჩანს, მრავალსაკვებელი-ანი ფორმა ორმარტივ მსაღებთან შედარებით მოსავლის მჭვიროდ მიტებას იძლევა (52,6/%) აღნიშნული მდგომარეობა გათვალის-წინებული უნდა იქნეს განსვლა-ფორმირებისას და თითოეული გაზი მაღალი აეროტუბიის ფონზე დატვირთოს 30—32 კგ-მდე ფორმად უნდა იქნეს აგრეთვე გამოყენებული ორმარტივი მშა-ღური, რაც სათანადო მოვლისა და შესაფერის ჰორმონებში სორ-ბალურ ზრდასთან ერთად უზრუნველყოფს უხე მოსავლის მიღე-ბას (135,4ცენტრ. ზანზე). უკუაღრეკვანას და შეფერილმარცვლები-ბის კაობი უზიძნეულად განვიდის.

სოკოვან ვაუდშეო ფომათა და მშენებელთა მი-მართ გამოვლენა. ქართლისა და სამხრეთ ოსეთის რაიონებ-ში შევაქაუოს მუქაშულის ჰრაქისა და ნადრის წინააღმდეგ რე-გულარულად არ აწარმოებენ. მიუხედავად ამისა, კაობი დიდად არ ავადდება დასახლებულ ავადმყოფობებით, მათი მოქმედება შესამ-წევად ცხელ და წვიმიანი ამინდის ჰორმონებში, რის გამოც მოსავლის სიღრმე მენარჩუნების მიზნით საკვალბეულ დონის-შიცავე უნდა იქნეს მიზნული გაზების 4—4 ჯერ მუქაშულა ბორ-ღის ხსნართა და 1—2 ჯერ ტვირთის შეფრქვევა, კაობი ბირი-თადად საკუთარ ძირზეა გავრცელებული. ნაშენების სახით მშო-ლოდ ამ ურანსტელ პერიოდში ვრცელდება და ისიც საკვალბეურ-ნო ნაკვეთებზე, საკუთარიძირის მაკვანტის ეფინებზე დატვირ-ვება ცხავთავს, რომ ფილოქსერის მიმართ იგი ვერ იქნეს გამძ-ლოვას; ამ ფიქტის აღსტურების რიც მიკროფუნგები უმეზობი გაზის მირების სტრუქტურითარება და ურანის მტკად მისაღებად. აზი-ტომ აუცილებელია მისი შემდგომი გავრცელება წარმოებულს ნამ-შენების სახით სათანადოდ შეჩრეულ ფილოქსერაგამმდე გაზის საბირველზე.

კაობის გარემო ჰორმონებისაგანში დამოკიდებუ-ლება. გვალბეოფორი ჰორმონების მიმართ შევაქაუო არ იქნეს დედ მფორმირებას. იგი წარმოებით ვიკარდება როგორც დაკავებულ, რამა ღონიერ ავადებებში, ისე ფილოქსერაგამმდე ქა-ღორც მშეველ ნიდავებზე მაგრამ იგი მნიშვნელოვან განვითარ-ებას აღწევს სამხრეთ ან სამხრეთ-აღმოსავლეთი მიქვეულ თისნარქაობარ და კალციუმის კარბონატებით მდიდარ ნია-დაცებზე. ამგვარ ჰორმონებში უხე მისაღებადს ერთად მიიღება

მაღალსარისსოვანი ურანის ჰროდუქტია დაი წითელი ფერის სუფრის დენიების დასვენებლად.

ბუნებრივი ფტორებთან შევაქაუოს განვითარებაზე და ჰროდუქციის ღირებულება უარყოფითი გავლენის ახდენს მლიერი ქარება, რაც მძირა მოვლენას ქართლის რაიონებში.

ქარების მოქმედების შედეგად სხვადასხვადას სწრაფი გა-შორება, რაც იწვევს გაზის შეტეტორტორი ნაწილების ზრდის შენელებას, რის გამოც ვსემი და დაბალსარისსოვანი ჰროდუქტია მიიღება. ქარების უარყოფითი გავლენის თავიდან ასაცილებ-ლად აუცილებელ დონისშიცავე უნდა იქნეს მიჩნეული სავსენს ფარობზე სათანადო ქარსავრების მრავალა და შეტეტორტორი შე-რიოდში ვენსების 2—3 ჯერ შორევა.

ზამთრის ენებში შევაქაუოს დიდად ვერ ენებს, მაგრამ დიდად და სანდმდევი ენებების დროს იგი მნიშვნელოვან ზიან-დება, განსაკუთრებით მინარება სასანარო დაბლობ ზონლბი, შეზღუდულად ფარდობაზე უკ უნიშვნელოდ ზიანდება. ამის გამო ცივ რაიონებში მისი გაშენება უნდა წარმოებულს მშელოდ სამშ-რეოთი ან სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარე ნაკვეთებზე.

სამეურნეო ტექნოლოგორი დასასიათება.

სამეურნეო დანიშნულებით მაკვანტო საღვინე გაზის კაობი. ქართლის ზოგიერთ მიკრორაიონში (სოფ. ხიდისთავი, თაბარაშინი, ერედვი) იგი იმდევს ხარისსოვან დაი წითელი ფერის სუფრის დენიების დასვენებლად.

მაკვანტოს ღვირი სანდრმდევი არ იწებება. მისი ჰრო-დუქტია წარმოტებით შეიძლება გამოყენებული იქნეს ავადლო-რისი მოსმარების ხარისსოვანი დაი წითელი ფერის სუფრის დენიების დასვენებლად.

მტკეცხი და მარცვლის მქვანეურქიმიური მდგეცხი და მ. შეტნიკურქიმიური ანალიზებისათვის შე-ვაქაუოს ურანის ნიშნებში აუღებულია სოფ. ხიდისთავის (კო-რის რ-ნი) შეტნიკის-მუღვინიების ინსტიტუტის კორის და-საუერდენ პუნქტის ნაკვეთიდან და დიდების (თბილისის გარეუ-ბანი) საშუალო შეტნიკების კოეფიციენტიდან.

მაკვანტო მტკეცხის საუღლო წინა 179,5 გ არ აღებტება. მარცვლების რიცხვი მტკეცხზე საშუალოდ 106 აღწევს, ხოლო წყენის კარბონატული სუფრით დამაშეოფილებულია (76,4%), რაც საკმობდ უნდა ჩითიფალოს საღვინე კაობისათვის. მაქრისა და შეტანიების მუღვირდება (20,0%/; 6,7%/) მკვითიფობის იაშხე, რომ ამ მასლიდან საშუად ხარისსოვანი ღვირი დაღებება.

ტკბილის ქიმიური შედგენილობის შესაბარებლად იქვე მოტე-ვავე მაკვანტოს ურანის ქიმიური ანალიზის შედეგებში ჩატარე-ბული შეყენსებობა-მუღვინიების ინსტიტუტის თვალის საცდელი სადგურის ექსპერიმენტულ ბაზაზე (იხ. ცხრ. 3).

შევაქაუოს ურანის წყენის მაქრისაზობა-მუღვინიების რთულის სტრუქტორი

ანალიზის წარმო-ების ადგილი	დატვირთვების წელი და რთულის თარიღი									
	1945 8. IX		1946 7. IX		1947 2. IX		1948 16. IX		1949 22. IX	
შეტნიკის წილი	სუფრის მუღვინი		სუფრის მუღვინი		სუფრის მუღვინი		სუფრის მუღვინი		სუფრის მუღვინი	
	შეტნიკის წილი	17,4	11,1	18,5	8,3	17,0	11,5	17,5	5,16	17,0

ანალიზის მონაცემებიდან ნათლად ჩანს, რომ არც ერთი წარმოტებით ნიშნები არ ჩათვლება სორმდევიად შევაქაუოს-ათვის. ნაადრევად დატვირთი (1947 წ. 2. IX) ურანის ტკბილის შემცირებული მაქრისანობის (17%) შედეგად გაზრდილია შეტანიობა (11,5%/). თითქმის ასეთვე სწრაფი დეკავანებით დატვირთილ მასლაშიც; ასე, მაგ., 1919 წ. 21. IX დამზადებულ ტკბილში მაქ-რისანობა 17% უდრება, ხოლო სუფრის მუღვინიობა 10%/ იხ. ეს

ბერიოდა, როგორც კახეთის ზონაში და, კერძოდ, თუღავის მეთრორაონში ვახის ადგილობრივი ვაიმები — რტაწიოელი, საფურავი და სხვა მასობრივ შეიფობაშია (22—23% მაქრისა და 7,5—9,5%-მდე შეყვანობის მუცელობით). აუტან გამოქმინარე თუღავის ზონაში მაკეპატოს წარმოება არარტებულურად უნდა ჩაითვალოს, რადგან იგი მღერ ღირსების პროდუქციის იძლევა სუფრის ღვინის დაზვევებად.

მაკეპატოს ღვინომასალის კარგ ღირსებას ადასტურებს პროფ. გ. ბერიოშის მიერ ჩატარებული ანალიზის მუცელბის რაც მუცელბილია ქვემოთ (იხ. ცხრ. 4).

სებით კარგი ღირსებისაა როგორც ქიმიური მუცელბილობით (ალკოჰოლი, შეყვანობა, შქროლვე შეყვანობა, ექტრატკო, ტანინი, გლიკოჯინი და სხვ.); ისე გემური თვისებებითა და ფერიით. დაკვირვებით დაჯატრებულა აგრეთვე შესყვის რაიონების მაკეპატოს პროდუქციის სხვაობა მაღალი ღირსება. ასინების რაიონის სოფ. ხაროს ზონაში დაზვევებულ მაკეპატოს ღვინომასალა გამოირტევა ღვინო მუცელბილობით, სხვაამინო ვაიმური არმობლით, ალკოჰოლისა და სურითი შეყვის ნორმალური მუცელბობით. შქროლვე შეყვის მუცელბილობით და სურითი მუცელბი იმ თვისებებით, რაც დაზვევათაგებულა ს-

მაკეპატოს ღვინის ქიმიური მუცელბილობა

ცხრილი 4

ნიშვნის ადგილის ადგილი	სუფრის წონა	ალკოჰოლი მოც. %-ით	გრამობით ლიტრში						ფერის მუცელბილობა	ფერის მუცელბილობა	ფერის მუცელბილობა
			სუფრის მუცელბილობა	შქროლვე შეყვის მუცელბილობა	ექტრატკო	ტანინი	გლიკოჯინი	ფერის მუცელბილობა			
სოფ. თამარაშენი (სახ. ისეთი)	0,9939	11,0	6,27	0,21	17,942	0,24	0,43	6,4	7,2	მო: ჰიდროქო, სხვ. ღვინო, მარნეულა, ხარისხის მასალა	
სოფ. ზეზო ახახელი	0,9934	10,2	6,1	0,23	19,4	0,6	0,26	7,1	6,8	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. კვეთი ახახელი	0,9931	11,0	7,7	0,35	17,6	0,4	0,51	5,5	6,8	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. კურთა	0,9928	12,0	6,8	0,39	19,1	0,3	0,32	6,4	7,1	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. კურთა	0,9933	11,2	7,01	0,32	18,2	0,78	0,36	6,9	7,2	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. მალაღანთი უბანი	0,9929	10,7	8,6	0,20	20,2	0,87	0,42	6,9	7,2	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. არაქაი	0,9933	11,05	8,3	0,39	19,6	0,50	0,28	5,0	6,9	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. ბერაულა	0,9924	10,6	6,4	0,30	19,5	0,51	0,37	5,67	7,3	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. არაქაი	0,9923	10,4	7,4	0,50	19,7	0,3	0,66	5,6	7,0	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. ხარისხის	0,9958	11,8	6,43	0,59	20,3	0,23	0,22	6,7	7,0	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	
სოფ. ხარისხის (მუცელი)	0,9914	12,0	5,9	0,42	22,9	0,51	0,93	6,7	7,0	მო: ჰიდროქო, ხარისხის მასალა, ხარისხის მასალა	

როგორც ამ ანალიზის მუცელბიობიდან ჩანს რიც შეყვანობის რაიონში მაკეპატოს სარისხობა მასალა იძლევა. ამ ზონებში დაზვევებული პროდუქცია (თამარაშენი, ბერაულა, დიდი მარწყები, ხარო და სხვ.) სხვათაგან სინაზით, სინალიზით, პარმონიულობით, გარკვეული სინაზით და წარმადიგნს ნახ, სუფრის სარისხობა ღვინოს. ქიმიური და გემური მუცელბების საფუძველზე შეიძლება დავსკვნათ, რომ მაკეპატოს ღვინომასალა მოგვეყ. სარისხობა პროდუქციის აგრეთვე მაშანური ღვინოების საზვევებად.

რისხობანი სუფრის ღვინოსა და სამამანურე ღვინომასალიზობისათვის.

მაკეპატოს ღვინის შეყვის უნარზე და ტრანსპორტებლობაზე დაკვირვება არ წარმოებულა, რადგან ამ ვაიმის პროდუქციის ფართობის სიმცირის გამო სხვა ვაიმებთან აუკლებებ და ახალგაზრდობის ზრითიძევე იუკნებენ სასმელად.

ეურები დღანსა: რ ინაშება და ნაუკლებ ტრანსპორტებლობით.

ქაროლის წითელურმინას ვახის ვაიმებს შორის მაკეპატოს ფართო გავრცელების ღირსია, განსაკუთრებით სტალინის რაიონში, აგრეთვე გორის, ყაზბის, მცხეთის, თბილისის გარეუბნის, ახალციხისა და ასინების რაიონებში. დახსენებულ რაიონებში ამ ვაიმის ფართო გავრცელებას საფუძველად უნდა დავსკვნათ პროდუქციის მართიად სუფრის ღვინო, სოლო მითხორა ზონებში სამამანურე ღვინომასალა გამოყენება. ფილოქსერისაგან მახუბის ზღვის მიხნით დახსენებულ რაიონებში მაკეპატოს გავრცელება უნდა მოსდეს სანაბადო მარნეულ ფილოქსერის გამკლვ ვახის სიმირებზე.

საბოლოო შეფასება და დარაიონება

შრავალი წლის მანძილზე წარმოებულ დაკვირვებებში მოქმობს, რომ მაკეპატოს უურმინად კარგი სუფრის ღვინო გვება. განსაკუთრებით ამ მხრივ საურადალება შეყვანობის ისეთი მირითადი მეთრორაონები როგორცაა—სოფ. თამარაშენი, ზეზო ახახელი, კვეთი ახახელი, კურთა, დიდი მარწყები, ბერაულა, არკვიდი და სხვ. ამ უბნებში დაზვევებული მაკეპატოს ღვინომასალა სე-

Шавканти

Шавканти красноягодный абортгенный сорт винограда Карлаи.

Лист. Листья округлые, темно-зеленые, срезного или меньше среднего размера, длиной 14—16,5 см, шириной 13,5—15,5 см, чаще пятилопастные. Вторичные лопасти ярко выражены.

Поверхность листа сетчато-морщинистая, иногда мелко-пузырчатая, голая, вдоль главных нервов замечается незначительное опушение. Нижняя поверхность покрыта густым войлочным покровом. Главные нервы окрашены в светло-зеленый цвет и довольно густо покрыты сероватым пушком.

В естественном положении пластинка листа желобчатая или воронковидно-желобчатая.

Верхние вырезки чаще открытые, глубокие, лировидные с острым дном. Встречаются также закрытые вырезки почти без просвета, иногда эллиптической или яйцевидной формы.

Нижние вырезки открытые, средних или меньше средних размеров. Встречаются, но редко, вырезки и лировидной формы с острым дном.

Черешковая выемка открытая, чаще глубоко сводчатая с квадратным дном, или лировидная с округлым или острым дном.

Конечные зубцы лопастей треугольные с острой или заостренной вершиной. Вторичные зубцы широко-треугольные с выпуклыми сторонами и округлым или острой вершиной.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,7—0,9. Черешок голый и окрашен в красноватый цвет с розовым или фиолетовым оттенком.

Цветок. Цветок обоеполюсный с нормально развитыми тычинками и пестиком. Тычинчатые нити по длине значительно превышают пестик. Тычинок 5—6, чаще 5. Количество цветков в соцветии достигает 600—700.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 4,5—6 см. В момент созревания винограда ножка грозди почти до 1/3 деревянистая, остальная часть с гребнем травянистая, светло-зеленого цвета.

Гроздь средних или меньше средних размеров, довольно плотная, длиной 13—16 см, шириной 8,5—12,5 см, по форме цилиндроконическая или коническая, иногда крылатая.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 5—7 мм. Ножка светло-зеленого или зеленого цвета. Подушечка бородавчатая и широко коническая.

Ягоды почти черная, средние или меньше средних размеров, длиной 11—14 мм, шириной 9—12 мм; по форме овальная. Кожича—тонкая, мякоть довольно сочная и мясистая, обычно сладкого вкуса. Степень прикрепления ягоды к подушечке довольно сильная.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще—1. Длина семени 6—7 мм при ширине 3,5—4 мм. Семена с спинной стороны коричневого цвета, с брюшной вдоль борозды желтоватого. Халаза округлая и довольно выдающаяся. Ключик светло-желтоватого цвета. Длина ключика достигает 1,5—2 мм.

Среди красноплодных сортов винограда Картии Шавкапито заслуживает особого внимания. Продукция данного сорта идет на изготовление красных столовых вин местного потребления. Насаждения его в виде «даблари» встречаются в Сталинском, Знаурском, Горийском, Карельском, Каспском, Михетском, Хашурском, Тбилиском, Марнеульском, Кацретском, Сагареджийском, Ахалцихском и Аспиндзском районах.

Сорт характеризуется довольно сильным ростом. При соответствующем уходе дает обильный урожай. На

побегах часто встречаются две грозди почти равной величины. Плодоносные побеги составляют 80—85%. Коэффициент плодоношения достигает 1,35. Побеги, развившиеся из старой древесины обычно неплодоносны.

Из существующих формировок рекомендуется двухсторонняя шпалера с нагрузкой кустов в 20—24 глазка и многорукавная форма (30—32 глазка).

По данным Института виноградарства и виноделия при двухсторонней шпалере урожай получается в 120—125 ц/га, при многорукавной—150—180 ц/га.

К грибным болезням сорт не проявляет особой чувствительности, но с целью сохранения качественного и обильного урожая считается необходимым проведение трех-четырежды десятидневной бордосской жидкостью и 1—2 опрыскивания серой.

Сорт слабо устойчив к филлоксере, почему необходимо разводить его привитыми саженцами.

Анализ механического состава грозди дает следующие показатели: средний вес грозди—175—184 г, число ягод на грозди варьирует от 105 до 107. От общего веса грозди на долю ягод приходится 95,8%, гребней—3,7%, кожичи 10,7%, семян 4,2%. Выход сула достигает 76,4%. Вес 100 ягод колеблется в пределах от 177 до 182 г, а 100 семян—от 3,8 до 4,2 г.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость сула достигает 19,8—20,4%, при общей кислотности 6,4—7,1‰.

В Сталинском, Знаурском, Горийском и Каспском районах Шавкапито дает материал для производства качественных столовых и шампанских вин. Вино Шавкапито характеризуется гармоничностью, нормальным содержанием алкоголя и приятным вкусом.

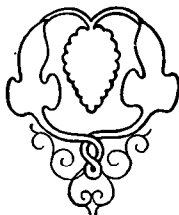
Виноград Шавкапито не выдерживает ни хранения, ни транспортировки.

Дальнейшее разведение сорта Шавкапито должно проводиться в районах его современно распространения, а именно—в Сталинском, Знаурском, Горийском, а также Каспском, Карельском, Михетском, Хашурском, Душетском Ахалцихском и Аспиндзском районах.

ლიტერატურა—Литература

1. ბობიაშვილი ა. ქართუ ვენახის სარგებლობის მუდგებლობა-მეცნიერების მიხედვით. შრომები, ტ. IX, თბილისი, 1956.
2. კვიციანი ვ. კვლევები ვენახის ხარისხის სარგებლობაში. თბილისი, 1957.
3. შარდენი ვ. მონეტორება სარგებლობის მიხედვით. 1935.
4. ჩახანავაძე ნ. ქართლის ვენახის ჯიშები. თბილისი, 1939.
5. როლოვაშვილი ს. მუდგებლობის სახელმძღვანელო. წიგნი II, აკლიკატურა, თბილისი, 1938.
6. ჯავახიშვილი ა. სარგებლობის ეკონომიკის ისტორია. წიგნი II, თბილისი, 1934.
7. ჯორჯაძე ლ. მუდგებობა, ღრის დაგება, კვება და გაუმჯობესება, ტბილისი, 1876.

8. Андриоников И. Очерк о деятельности Кавказского филлоксерного комитета. Тифлис, 1891.
9. Говевский, В. Н. и Шарер Г. И. Крайний очерк садоводства Закавказья. Труды Кавказ. общ. сель. хозяйства. Тифлис, 1885.
10. Кандуралов И. Очерк виноградарства и виноделия в Карталиннии. Тифлис, 1897.
11. Ледюнов А. Виноград в исторические времена. „Русский виноград“, № 10—11, СПб., 1897.
12. Негрелов А. М. Эволюция культурных форм винограда. Докл. АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
13. Пиряков А. и Шварцлоп С. Очерк виноградарства и виноделия в Кавказе. Сбор. свед. по винограду и винод. на Кавказе, вып. VII, VIII, Тифлис, 1896.

შ ა რ ლ ო ნ ე

ბარდონე ფრანგული თეთრყურმანიანი საღვინე ვაზის ვიძია. გაურცველებული მასობრივი ნარკავების სახით ბერგენლისა და შამპანისა.

მევენსეობის ლიტერატურაში (6, 7, 14, 17) იგი ცნობილია „ოთორი პინოს“ და „პინო მარდონეს“ სახელწოდებით. დეკორატიულობა ცხადყოფს, რომ ბარდონე მორფოლოგიურ-ბიოლოგიური ნიშნებით და სამუერურო იო ისებებით პინოს უფროსიკავს განსხვავებულად და დამოუკიდებელ ჯიშს წარმოადგენს.

თავის სამშობლოში ბარდონეს პროდუქტია გამოყენებულია განსაკუთრებით მაღალი ღირსების სუფრის ღვინოსა და შამპანურის დასამზადებლად.

სფერანციის გარდა ბარდონე გაურცველებულია გერმანიაში, ავსტრიაში, უნგრეთში, სოლო საბუთის კავშირში—ბრილიანო კავშირში, უიროში, უკრანიაში, მოლდავიისა და საქართველოში. საქართველოში ბარდონე შემოტანილია XIX ს. დამდეგს და XX საუკუნის დასაწყისში პინოს და აღიკვეთეს სრულიად, მაგრამ მან ფართო გაურცველობა გერმანიაში შეიძინა მოსახლანობისა და ეკოლოგიურ პირობებისადაც საქმა მერმანიაშია რომის გამო.

ჩვენს ქვეყანაში შამპანური მევენსეობის განვითარებასთან დაკავშირებით, მისი ფართო გაურცველობა იწყება 1936 წლიდან. ამ მიზნით მისი უვნახები გაუზიდა: მესეთის, კასპის, ცრისი, ახალციხის, ასპინძის, სარკაგულის, ზესტაფონის, სანსერისა და თერჯოლის რაიონებში.

დასახლებულ რაიონებიდან უერადლებს იპერობს ვაჭკვის მევენსეობის ზონა (ზესტაფონის რ-ნი), სადაც ბარდონე იძლევა მეტად მაღალი ღირსების ღვინოსადაც შამპანური ღვინის დასამზადებლად.

დასახლებული ვიძია შიგავს მასალას იძლევა ვერუეუკ ვაჭკვი რაიონის ზოგიერთი მკერობისა (სოფ. ფუთი, ცხრაწერა, საქარა, ზოფრეთი, კლდეეთი). ქართლის მევენსეობის რაიონებში კი მან იმეგები ვერ კამართლა. ამ მხარის პროდუქტია მოკლებულია სინახეს, სისხლისესა და პარმინიულობას. ამის გამო, ზერსაქტეოლი ტეკვით აეთაღისწინებულა ბარდონეს გამეგება მსოფლიდ შუა და ზემო იმერეთის მევენსეობის რაიონებში, ძირითადად სამხრეთის კუქსპოზიციონესა და კალიციუმის კარბონატებით მდიდარ ნადაგებეს.

ვიძია თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით და ბიოლოგიური თვისებებით მიეკუთვნება დასახლებულ ვერობის ეკოლოგიურ-გეოგრაფიულ ვაზის ვიძია ვაჭკუს.

როგორც ადრეული მწიფობის და მაღალბარისსოვანი პროდუქტის მომეგები, საქარის ხადვლად სადგურს გამოყენებულ იქნა პიბრიდთა კომპონენტად. ამ მიზნით იგი უფრ. მეგნ. თანამშ. ა. მირობატემ შეაჯარა იმერეთის სტანდარტულ ჯიშ ციტებს და სანკრედილი მუშობის მეგლეგად იმდრო ასობი პიბრიდი ციტებს>ბარდონე № 48. წინასწარი მონაცემებით დასახლებული პიბრიდი ითაიოს აპაროლებს იმეგებს. როგორც ავტორის მიერ წარმოდგენილი დასკვნებიდან ჩანს, პიბრიდი სასიაოდება ნაადრები მომწიფებით, საშუალო ან საშუალოზე მეტი მოსავლიანობით და მაღალბარისსოვანი პროდუქტის მომეგებით საშამპანურ ღვინოსადაც მისილადა.

ბოტანიკური აღწერა

ბარდონე აღწერილია ვაჭკვის მევენსეობის საბუთია მეურნეობაში (ზესტაფონის რ-ნი). ნაკეთი დაზრდილია საშრეობისკენ, ვენახი გამეგებულია 1927 წელს. საბირედ გამოყენებულია რიპან-რიაXრუპეტრის 3309 და ნაწილობრივ რუპეტრის დულო. კვების არე ეჭობის 1,5X1,5 მ. ნიადაგი მციერ ეწერი, სირსატი და მსუეუმი ეჭობისნარია კალციუმის კარბონატების ზომიერი მეცელობით. ვაჭკვი ფორმირებულია ცალმხრივი და ორმხრივი მზალურული წესით. მესადრებლად დასახლებულია ვიძია აღწერილია აგრეთვე დიღისის სასწავლო მეურნეობის კოლექციაში (თბილისის გარეუბანი).

ახალგაზრდა ელორტი. ზრდის კონუსი მცირედ მუბუსილია მონაცრისფრო ახლახულისებრი ბუსუსით, წაბრებესე კადაქრავს მოწითალო-მოვარდისფრო ელფერი. პირველი და მეორე ახლადგამლიდი ფოთლები დია მწკნევა მოვარდისფრო ელფერით და მეორედ მუბუსილია ახლახულისებრი ბუსუსით. მომდევნო ფოთლებზე მუბუსა კიდევ უფრო მცირდება. მეტად თხელი ახლახუდა მესამწევია ეთაპერებად პარლევების ცასწვრები, რაც სელის ცასით აუკვილად ეცლევია.

ახალგაზრდა ელორტი მომრკალა და მიმეული. უწინმეული მუბუსა ახსიათებს წვერის ზონაში. ბუსუსი თეთრი-მონაცრისფროა მოწითალო-მოვარდისფრო ელფერით.

მე მოსულ რქა თითქმის საშუალო სიმსხოსია, ადაპკრავს მთიითალო ელფერი, მუსლებიც იმავე ფერისაა. მუსლთმობისის სიგრძე 8—10 სმ აღწევს.

ეკავალი. ეკავილი ორსქესიანია, ნორმალურად კანეთარებული ბუტკოთია და მტერიანებით, ეკავილი 5, უფრო იმეთათად 4—7 მტერიანაა. მათი მფარდება ბუტკოსთან 1,2—1,3-მედე აღწევს. სასკეტი მომრკელო პერიმისებრია, წყისკავანი. სკეტი მოკლეა და ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრია. დინეა საკმაოდ დიდია და ორნავა ეკოფილია.

ფოთლოლი. ზრდამავარეუბელი ფოთოლი საშუალო ან საშუალოზე მცირეა, ორნავა ოვალური. მისი საშუალო სიგრძე 13,7—17,5 სმ, სოლო სიგანე 13,5—17,1 სმ აღწევს. უფრო სხივრიდ მთლიანია, იმეთათად ღრმად დანაკუთული და ტალღისებრია.

ფიფოტერის ზედა მხარე გლეჯია ან ბაღისებრი დანაოლეული, ზოგჯერ ბრჭკვიალაა და ნაბირება ქვეთი ნაბოწყული. ქვედა მხრიდან დაფარულია მეტად თხელი ახლახულისებრი ბუსუსით, განსაკუთრებით პარლევების ცასწვრები.

ფოთლის ეუწენის ამონაკვითი, დია და ჩანკისებრია, მომრკელო ან ბრტეული ფუხით. იმეთათად ტეხდება ისრისებრი ფორმის ამონაკვითი მომრკელო ფუხით.

ზედა ამონაკვითი უფრო სხივრი უწინმეულად ჩაჭრილია ან საკმაოდ მეტირე კუთხეს ქმნის. იმეთათად იგი ღრმადა ჩაჭრილი, რაც აღწევს მთავარი პარლვის მუბედე. ამ შემთხვევაში ამონაკვითი დია ან დასკურულია, მიწრო ან განიერი წარმალთი და მსხვილი ან ბრტეული ფუხით. ქვედა ამონაკვითი არ ახსიათებს ან უწინმეულად არის ჩაჭრილი, იმეთათად კი საკმაოდ მეტირე კუთხეს ქმნის.

ნაკვების წყობის კბილები ვიწრო სამკუთხედისებრია წვერდებულად და მახვილი წვერი. მორჩაი კბილები სამკუთხედისებრი და ხერხეკლიან-სამკუთხედისებრია მახვილი და წამახვილულად წვერი.

ფილის ეუწის მუწარგება შუა მთავარ ძირღვიან 0,7—0,9 აღწევს. ეუწის მთელი და ღია მწკანე ან მწკანე მთავარ პარალელურ მახვილ კამარბილია და მწკანე ან ღია მწკანე ფრისა.

მტკანა. მტკანის ეუწის სიგრძე 2,5—3,8 სმ აღწევს. მტკანი საშუალოზე ნაღვლია და კიდევ უფრო მცირე. მისი საშუალო სიგრძე 9—13 სმ, ხოლო სიგანე 7,5—9,5 სმ აღწევს.

მტკანი ცილინდრულ-კონუსისებრია და ცილინდრულია, ცხელდება ფითნის მტკანებზე, აგრეთვე თხელი აგუეულებს საშუალო სიუქობის მტკანებზე.

შარტკალი. მარცხენი ეუწის სიგრძე საყდრის ბაღიში 5—6,5 მმ აღწევს.

ეურჩის სრული მწიფობის დროს მარცხელი მოყვითალო-მთავარი მუწარგება იღებს, მარცხლის ენსე ამ დროს შესაძრევა ჯარისმადგარი ფორმის მოქილიანი წერილები.

მარცხელი საშუალო და საშუალოზე მცირე, სიგრძით 13,5—15,8 მმ, სიგანით 13,4—15,5 მმ. მრგვალი, შუა წულბი განხარი, ბოლო მიმრგვალებული და მიჭურულია. ისელანიაში, წინაში და ნაკლებობრძინია, ახსიათებს ნახი წვენი სასამოვნო ტყვიანი ტყვიით.

წიპა. მარცხელი 1—3 წიპა. უფრო ხშირად ცხვრება 1 წიპა. მისი სიგრძე 6,1—7 მმ, ხოლო სიგანე 3—3,5 მმ აღწევს; წიპა უკანდრია, მუდგის მხრიდან წარბის ოდნე მოყვითალო, ზურგის მხარე კ—გლუვი. ნისკარტი თითქმის მისევე ფერისა, რომლის სიგრძე 1,5 მმ აღწევს.

აგრობიოლოგიური დასასაითება

დაკვირვების ბიოლოგიური ფაზების მსგეულობასე წარმოება ვაჭვეხის (ხეტკულის რნი) და დიდძის (თილიისის ცარვეხნი) მუერნობებში.

ჭკუით მოყვანილი მრავალწლოვარ დაკვირვებათა საშუალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1
შარტკანს სავადაცყო პერიოდ და მისი (საშუალო) წყობის მსგეულობა (15 წლის საშუალო)

დაკვირვების წარმონაქო ადგილი	ეურჩის სიგრძე (სმ)	ეურჩის სიგანე (სმ)	ეურჩის მსგეულობის დასახელება	ეურჩის სიგრძე (სმ)	ეურჩის სიგანე (სმ)	ეურჩის მსგეულობის დასახელება	ეურჩის სიგრძე (სმ)	ეურჩის სიგანე (სმ)	ეურჩის მსგეულობის დასახელება
1	7.1V	25.V	20.VIII	23.VIII	139	21.XI	229	3170	
2	11.IV	1.VI	3.VIII	30.VIII	142	18.XI	222	3100	

იბერიული მარდონეს სავადაცცივი პერიოდის ხაერთი ხანგრძლიობა 220—245 დღეზე კრძალდება და საშუალოდ 229 დღეს შეადგენს. კვირტების გაულის ახალიდან პირველ დღეამდე იწვეს, უკვალბის—მაისის ბოლო რიცხვებში. ეურჩის შეთვლებს ივლისის მესამე დღედიან, ხოლო დამოიფებას აგვისტოს შუარ ნახევრიან იწვეს.

სავადაცცივი პერიოდის ხანგრძლიობა კვირტების გაულის და ეურჩის სრულ სიმწიფეზე 135—142 დღით განისაზღვრება (საშუალო 139 დღე).

დღობის მუქნისობის ზონაში მარდონეს გვერტვია რამდენიმე დღის დავკანებო იწვეს (10—15. IV); კვალბაზე ამის შესაბამისდ ივლისის პირველიდან მიმდინარეობს. ეურჩის შეთვლება იწვეს აგვისტოს პირველ რიცხვიდან, ხოლო ეურჩის შეთვლის იწვეს აგვისტოს ბოლოდან. თითქმის ასევეა ამ ჯიპის ბიოლოგიური ფაზების მსგეულობა თელავის მუქნისობის ზონაშიც.

ვახის ზრდა და რქის მომწიფება. ხაერთვლოს პირობებში მარდონე საშუალო ზრდაც. თითობით ხსიაიდება. ზოგიერთ მკერდობაში კი (ვაჭვე) იგი, სათანადო მოვლის შედეგად, საშუალოზე ბლოერ განვითარებასაც აღწევს. ამ პირობებში რქების სიგრძე ხშირად 1,5 მ აღემატება. მარდონეს ასეთვე ზრდა-განვითარება აქვს აგრეთვე მუქნისობის (ხეტკის რნი) და დიდძის (თილიისის ცარვეხანი) მუქნისობის ზონებშიც, განსაკუთრებით ღრმა, ღლიერ ნიადაგებზე.

ეურჩის სრული მწიფობის დროს რქ მთლიანად მწიფდება და ღებულობს ვაჩის დამახვილებულ ვაჭვეხს. კამარბილის სახით, ზოგიერთ წლებში რქის წვერი ამ დროისთვის მრავალწიფეხული რჩება (ღლიბი, მუქნანი), მაგრამ სავადაცცივი პერიოდის დასასრულებითის ინიში მუშობიან. ამრიგად, ვაჩის გვერტვური სიწიფობის ზამთრის ენეწვებას არ უნახდება.

მოსავლიანობა. მარდონე საშუალო და საშუალოზე მცირე მოსავლიანი ვითია. განსაკუთრებით არასულსაზრუდ ამინდის პირობებში კვებობის მამობრივად ცვივა, რის შედეგად მოსავალი მინიმუმამდე ეცემა. ხოლო ზოგჯერ მარდონეს იგი დარცხვად მორეც წელს, თოვლი სრულ მოსავალს გვითხრავს დიდძალ იძვევად.

ვახის მუელი ნაწილებიდან და მუგველური კვირტებიდან განვითარებული ვაჭვეხები მუცრეზად უმოსავლია. ვახის მცირე დატვირთვის შემთხვევაში, როგორც იგი ფორმირებულია ცალმხრივი ქართული წესით (დატვირთვა: 8—10 კვირტები) ერთი მხრის მოსავალი 1 კგ არ აღემატება. უფრო ხშირად 600—700 გ უარის, რაც ჰექტარზე გადანაკარგებში 20—25 ცენტურ უკრძებს შეადგებს.

ვახის ორმხრივი ქართული წესით ფორმირებისას თუ მხირი 16—18 კვირტითა და დატვირთული მოსავალი მნიშვნელოვანდ მატულობს და ჰექტარზე 50—55 ცენტურამდე უკრძებს შეადგენს. ქვემოთ მოვეყვს მარდონეს მოსავლიანობის მრავალწლოვარ დაკვირვებათა მონაცემები (იხ. ცხრ. 2).

შარტკანის მოსავლიანობის მანკნებლობა (ცხრილი 2)

დაკვირვების წარმონაქო ადგილი	სიგრძე	ეურჩის სიგრძე	ეურჩის სიგრძე (სმ)				ეურჩის სიგრძე (სმ)	ეურჩის სიგრძე (სმ)	ეურჩის სიგრძე (სმ)
			1	2	3	4			
დღობის საშუალო მუერნობა (თილიისის ცარვეხანი)	ჩოხაია X რაქვალბა 3309	ქართული ორმხრივი	16	78,5	1,0	98	1,2	49,0	
ვაჭვეხის სახეთა მუერნობა (ხეტკულის რნი)	ხეტკულის X ჩოხაია 5 ბბ	ქართული (კალბიზივი)	10	80,2	1,1	106	0,7	28,0	
დღობის საშუალო მუერნობა (თილიისის ცარვეხანი)	მურალბა X ჩოხაია 5 ბბ	ქართული ორმხრივი	16	77,0	1,19	118	1,13	53,44	

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს, მოსავლიანი ელორტების დიდი სიმრავლე მარდონეს არც ერთ დამახვილებულ ზონაში არ ხსიათებებს (77—80%), ელორტზე ხშირად ერთი მტკანია, ცხვრება ორიც, მაგრამ არათანაბარი განვითარების. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1—1,2 არ აღემატება. მტკანი მუცრეზად ისეღია, უპირატე და მისი საშუალო წონა 98—118 გ აღწევს, რის გამოდ ეურჩის საშუალო მოსავალი ჰექტარზე მრეყვებს 20-დან 50 ცენტურამდე.

დაკვირვება ცხადვობს, რომ დატვირთვის ეფიციენის მნიშვნელოვანდ მცირდება ვახის რიგად ხაერთი, ისე სავადაცცივი ბალა, რასაც თან სდებს მოსავლის მუქვითი შემცირება. ამიტომ განსაკუთრებული ეურჩებულება უნდა მიეყვას მას სათანადო წესებოთ მოვალს, რაც მართიდაც—მწკანე ოპარაციების მაღალ-ხარისხობივად ჩატარებას, ნიადაგის დროულად დამუშავებას და ვახების დამატებითი გამოყვებას ტელისხობის.

ეკვალდევნა და წერილობრივდანიობა ვაჩის ბლოერ ახსიათებს. სწორედ ამის შედეგია მამობრივად თხელი მტკანების მოსხსნა, 15%—მდე წყვილი მარცვლები განვითარება.

ვაჩის კამშვლობა ავადმყოფობათა და მკანე-ბელთა მემარობა. ხაერთვლოში, განსაკუთრებით, მის აღმობა.

სავლეთ რაიონებში (ქართლი, კახეთი) მარდონე ჰრავითი ლიდერ არ წარმოადგენს. არსებულსავე ამინდში ჰრავითი უფრო ავადდება მისი მწვანე ნაწილები, უფროებით უფრო ნაკლებად უფრანტი. ნარვის მოქმედება ვახუშტი მლოერია, ამიტომ მწვანე მასისა და მოსავლის საღად მანარნებლის მიხნით უდვილად ღონის- მიკება უნდა იქნეს მინარული ზორლის ხსნარით 1-5-ჯერ მეტად და გორიდან 2-3-ჯერ მეტრქვეა.

ქოვანად აღიკოტის, ვიმი პირველი მნიშვნელოვანად ავად- დება ქოროზის, უფრანის ვახსი მოკლეცხიმი ვს დაავადება სა- მათი ფილანსინია. ქოროზის გამოწვევა კველა მიხუნი ვერ კიდევ შექმნეულია და სადღესად ზრდობის საბოლოო და კადემპურად ღონისმიხინი არ არის შექმნილი სპო.

ვახსი მანებლებიდან მარდონეს დიდ ხანს აუწებს ფილო- ქურია. ამიტომ გავრცელების კველა რაიონში უდვილადელია მისი ნაშენების ხსით გამოება. ამ უკანანოდ პერიოდი დილის ვახსი კოლექციით გავრცელდა ვახსი ახლავიდან ტიკა, რომ- მდამდე მრავალი ვიმი დახანა და მათ შორის მარდონეს, მაკ- რამ სთხანად ღონისმიკებათა გატარებით, მანებლის მოქმედება მინიშნულად იქნა დავანილი. დანარნენი მანებლები მარდონეს ვახუშტი შემწველი არ უფილა.

გარემო პირობებისადმი და მოკვდებულება- მარდონე წარმატებით ვითარდება როგორც საშრეო, ისე ჩრდი- ლეთი რაიონებში, აგრეთვე სხვადასხვა უქსაზიციანად და ნიად- გურ პირობებში; მარამ სხვადასხვა პირობებში როგორც ვახსი ზრდა, ისე მოსავალი და რაც მათკარია პროდუქციის ღირსება სრულად განსხვავებულია.

ღრმა ღლიორი და მუქიწა ნიადკებზე ვახსი ზრდა და მო- სავალი მნიშვნელოვანად იზრდება, მაგრამ პროდუქციის ხარისხი დაბალია. ამ შსრე იგი სავეთოსი მედებს პირველი კვეისინარ და კალექციის კარბონატებით მდიდარ ნიადკებზე. საქართვე- ლოში სწორედ ამკვარ ნიადკებზე მიიღება მიკან განსაკუთრე- ბული ღირსების სამაშანურე ღვინოსმასლა.

საქართველოში, კერძოდ, აღმოსავლეთ რაიონებში (ქართლი, მესხეთი, კახეთი) ვიმი საჭაბო კამპლივანა ბინე საბარის ეინ- გებისადმი. მუსინის მერნობაში აღიკოტეს ნარვობაში გამო- რული მარდონეს ვახსი მათორებზე ადარან ვიხების დახანე- მისკან, იმ დროს, როგორც აღიკოტე მნიშვნელოვანად დახანადა.

ვიმი გვალვასაც საჭაბო კრებად უშლეს. დიამის კოლექ- ციით 1951 და 1953 წლებში მარის მფარდებით ტენიანობის სიმდიდის გამო მრავალი ვიმის განკითარება შეუძლებელია და მათ შორის აღიკოტესიც, რის მედებდ მტკები და მარკვლი არა- ტიპობური იქნა მიდებული. მამე მარისობები მოქმედელი მარდონ- ეს ვახსი უფრო ნორმალურად განვითარდა და როგორც მტე- ვანი, ისე მარკვლი ვიმის დამასხათიუბელი აღმინდა.

აგროტექნიკის ზოგიერთი თავისებურებანი. მარდონე ადვილად ეტება როგორც მტე, ისე ცრმელ განსე- ლას. მისი მოკლე განსხვავის და მდირე დატვირთვის შემოსე- ვიმი ვახსი სავეტერცაციო ნაწილები მდორდება, მაგრამ მოსავალი მტკურად ეტება. მოსავლის მშვიდობის ხელს უწყობს აგრეთვე მტევისი დათვლება.

დატვირება ცს-ფლოფის, რომ ვახსი ცალმსრივი ქართული წვით ფორმირება (8-10 კვირითი დატვირთვა) მიიღებულია მარდონესვალის, ისე, როგორც სხვა საფადო ზრდის ვიხების, მარდონესეც უსაბო. ეს დატვირთვის კადრება, ვახსი ხიძობე- რისი შესაბამისად 16-18 კვირამდე და ამ დატვირთვის განაწი- ლება ორ-სამ საწაოფესზე და სამაშლეზე იმ ვარაუდის, რომ თითოეული სანაოფეს დატვირთვა 6-7 კვირის არ აღემატე- ბოლეს. ვინაიდან სანაოფეს უფრო ცრმად განსხვავის, კვირ- ტების მოცდენას და ელორტების სტრად განვითარებას აქვს ღ- ტილი, ამიტომ სანაოფე რქის მოკლედ განსვლა უფრო მიხალე- ბად უნდა ჩაითვალოს ამ ვიმისათვის.

კორდონე და სიეგრეტი ფორმები ამ ვიმისათვის საქარ- თველია სრულიად გამოუსადეგარი. მწვანე ოპერაციებიდან უფრ- დდება იპურებს ელორტის წვერის წაწვეტა. აღნიშნული ღო- ნისმიხების რნტკვლობა კვე დიდგვლითი საქარველოში მიიღ- როც თსდლტენიან ვახსი ვიამების მიმართ (საფურცად, მწვანე, გორული მწვანე, ცილოიური და სხვ.), რაც 15-20%-მდე აღი-

დება უფრანის სავითი მოსავალს. კერძოდ, ამ ვიმის მიმართ ეს ღონისმიხები წვერს პირობებში არ უფილა გამოცდილი, მაგრამ გამოხიდანარე მისი უფილის მორფოლოგიური დატვირთვათა- ეისებურებიდან (კვეილის ნორმალური აღნაკობა, მტკის მარ- ცვლის უტეკობა), სავითი დასაშვებია, ამ ვიშე მწვანე ოპ- რაციების ფორად გამოყენება უფილობის დაწვეების მომენტში. ამის მედებად შენვდება რა ელორტებში საკვებს ნიეოტერებათა აგრესული საწავა, იგი განაინცვლის უფილდობა და განაო- ფიერების პროფინი ნორმალურად ჩატარება, მტკები უფრო კომ- პეტური მიიღება, რაც მნიშვნელოვანად გარდის ეფრანის სავრ- თი მოსავალს. უფილცვანის მტეკრებათთან ერთად იგი ხელს შე- უწყობს მარდონეს უფო შენვითარებას და მეტავრების უფილი მარცვლების რაოდენობას.

ვახსი სავეტერცაციო ნაწილები კალექციების მიხნით უფი- ლებულ საჭიროებს წარმოადგენს მწვანე ოპერაციების ზუსტად და მალდასარისთინად ჩატარება.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

სამეურნეო დანიშნულებით მარდონე მიეკუთვნება მაღალსა- რისხისვან სამაშანურ ვახსი ვიმა ჯგუფს. ამ თვისებებს იგი აქვს მანებებს გავრცელების მართად რაიონებში და მათ შორის საქართველოშიც. განსაკუთრებით, კვეისინარ და კალექციის კარ- ბონატებით მდიდარ ნიადკებზე იგი უმკარავად მასალს იძ- ლება მამანური ღვინის დასამადებლად.

ღრმა, ღლიორსა და კირთი ღარის ნიადკებზე ეს ვიმი მამანური წარმოებისათვის არ იძლევა ეკოლოგიურ მასალას. ამკვარ პირობებში მიღებული პროდუქცია ანაბამინიულია, ისეილი, ხანაზეს მოკლებული და უნიანარია. უნიანარს მანა- ლის მომგება ვიმი აგრეთვე შეეწახნობის საშრეო რაიონებში. საშრეოთი მიქველდ ფერდობებზე, სადაც უფრანის რკარექცი- ციის პერიოდში სიბოთის დიდე ვიმი ეტება. ასეთ პირობებში მასში მქაირი დიდი რაოდენობით გროვდება, მკვერად მვირდება მეთიანობა, რის მედებად პროდუქცია უსები და დაბალსარისხიანი რდება. ამრება, ვიმი პროდუქციის ხარისხობრივ მანერებლე- ბის მიხედვით მეტად მეწინაობარე ეკოლოგიური პირობებში- სადმი, რის გამოც მისი ვახსი უნდა წარბეჭდოს მინორეკო- ლოგიური პირობებს, მისწარ ღრმა დატვირვლის შემდეგ.

ვიმის ამ უყოფითი თვისების ვახსი კიდევ მვირე მოსა- ვლიანობა, რაც გამოწვეულია, ვერ ერთი, დაბალი მამანობარ- ბის კოფიციენტით, კვეილდამ კვეილდამ მამანობარე ცხვითი და მტეკების გოხუხუხებით. აგრეთვე მტეკების წრილი, განუე- თარებელი მარცვლების სავთო დიდი რაოდენობით. აღნიშნული ნაწილის გამოსწავლა ნაწილობრივ შესაძლებელია სხვა ვახსი დატვირთვის კადრებით, კვეილობის დაწვეების მომენტში ელორ- ტის წვერის წაწვეტით, აგრეთვე სავთოეური დამტეკვით.

ვიმის დადებითი მსარეების კარად პროდუქციის მთავალი ღირსებისა აღსანიშნავია ჰრავის და ვინებების მიმართ საყმათი, სოლო გვალვასადმი გამძლეობის დიდი უნარი.

კვეთილი მოკლებული მარდონეს უფრანის მეტნიერ-ქიმიური ანალიზის მონაცემები (იხ. გვ. 320, ტრ. 3).

დიდი მტევისი წონა 130-145 გ, მვირისი 50-60 გ, სოლო საწაოფლის 98-148 გ აღწევს.

წვერის გამოსავალი საჭაბოდ დიდა (75,4-78,9%), სოლო ანარნენები სწინის, წინაწის და კლერტის ხსით 20-24% შეად- გენს.

100 მარცვლის მტეკიანი ანალიზში მშვედ სერას იძლევა: 100 მარცვლის საწაოფლი წონა 131-138 გ შეადგენს, 100 მარცვლით 168-203 წინაწა წონით 3,1-4,1 გ.

ეთოქიანი მარცვლი 18%, ორქიანი 57%, სამ- წინაწაინა-20% და ოთქიანი 5% შეადგენს.

სრული მწიფობის პერიოდი მქაირანობა მასში 17,5-21%, სოლო მეთიანობა 8,2-9,2%-მდე აღწევს.

დასასვლელად შეეწახნობის უნიანობა მქაირანობა-მეთიან- ნობის შეცვლობის მხრივ სარისხიან მასალს მამანური ღვინის დასამადებლად იძლევა ვახსი მტეკიანობის ხონა (ხესტოფინის რ-ნი), სადაც მქაირს ნორმალურ მტეკიანობას (17,8%) ასე ანალიზი შედარებით მომეტებული მეთიანობა (9,2%) ითქმის ასეთივე

წინაშე აღების ადგილი	ზარღონეს უკრნის ღვინო-კარქიური შედგენილობა												
	დაკრების წელი	შაქრის ანალოგი წილი %	მარილის ან მარილის მარილის წილი %	მკვების შედგენილობა %				სხვა მარილის წილი %					
				მაკულ	ალბუმი	კარქი	სხვა	სხვა	სხვა	სხვა	სხვა		
დღის საწვავი ღვინო (თბილისი კარქი)	საწვავი წელი	98	71	97,2	2,7	19,8	4,3	75,5	131	1,1	1,087	17,1	8,5
კახეთის საწვავი ღვინო (ხეტაურის რ-ნი)	საწვავი წელი	106	75	97,1	2,9	16,1	4,6	78,9	136	3,8	1,090	17,8	9,2
თელავის საწვავი ღვინო (თელავის რ-ნი)	საწვავი წელი	118	80	97,0	2,98	17,5	4,1	75,40	138	3,1	1,082	20,1	8,7*

* მასალა მიღებულია თელავის საწვავი ღვინოდან

სურათია დიდი მუცენაობის ზონაში (17,1% შაქარი და 8,5% სიმკვრივე). საკმაოდ განსვავებული მუცენაობა მიღებულია თელავის მუცენაობის ზონაში. კერძის სრული მიწოდების პერიოდში შაქრის დარღვევა სწრაფი ტემპით მიმდინარეობს და ამის შესაბამისად შევითანება კლებულობს. ათი წლის საწვავი მონაცემების მიხედვით შაქრის მუცენაობა 18-დან 22%-მდე მერყეობს და საერთო შევითანება 6,7—9,0%-მდე სწორედ შაქრიაობა.

ნიშნულში მიღებული მუცენაობა: მაღალი პარპინოლი, ფაქტის, მინარინიანი, გური სუფთა, სახაბოტონი შევითანებით, ცოცხალი, ხალისიანი, აწერი დია, ხსენებით ვარდის მასალა ხარისხიანი შამპანური სუფითი.

აღინიშლები ნიშნების დახმარებით შედგება დავიკენი ღვინო რომ ზარღონეს ციტრუსთან და პინისთან შედგებით მუტი ხორბილი, ხინახუ და ვიკური არაობი ახალითაჲს, რის გამოც იგი

ანალიზის წარმოების ადგილი	ზარღონეს უკრნის სიმკვრივის დინამიკა													
	დაკრების წელი	შაქრის ანალოგი წილი %	აგვისტო					სექტემბერი					ცხრილი 4	
			10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30	5
დღის საწვავი ღვინო (თბილისის კარქი)	საწვავი წელი	11,8	12,4	13,8	15,7	16,7	17,0	18,0	18,8	19,5	—	—	20,5	20,5
კახეთის საწვავი ღვინო (ხეტაურის რ-ნი)	საწვავი წელი	13,4	13,0	11,7	11,0	10,6	10,0	9,4	8,7	7,5	—	—	7,0	—
თელავის საწვავი ღვინო (თელავის რ-ნი)	საწვავი წელი	13,1	18,2	16,0	17,2	17,5	17,8	19,1	19,8	20,7	21,0	—	21,7	7,0
	საწვავი წელი	12,8	11,6	11,1	10,4	9,8	9,2	—	8,8	8,1	7,3	—	7,0	—

შევიანობის ამგვარი არა თანაფარდობით აიხსნება კანეთის და კერძოდ, თელავის მუცენაობის ზონიდან შარღონესგან არაპარპინოლი პრადექციის მიღება შამპანური ღვინის დახმარებად.

შეითი მოყვანილია ზარღონეს უკრნის სიმკვრივის დინამიკის და შაქრიაობა-შევიანობის სანი წლის საწვავი მონაცემები (იხ. ცხრილი 4).

როგორც წარმოვინიშნე მე-4 ცხრილიდან ჩანს, დიდი მუცენაობის ზონაში ზარღონეს უკრნის ტექნიკური სიმკვრივის სექტემბრის პირველ დეკადაში იწყებს, სოლო შემდეგ შაქრის მარცხის თან სხვეს შევიანობის მკვეთრი დეკადა, რაც ხელს უშლის ხარისხიანი შამპანური ღვინოსაშენი მიღებას.

ვაკევის მუცენაობის ზონაში ეთ უკრნის ტექნიკური სიმკვრივის აგვისტოს ბოლოს და სექტემბრის დასაწყისში იწყებს, სოლო შემდეგ აქვს შაქრის შიშველოვანი მარცხის და საერთო შევიანობის დეკადას აქვს ადგილი.

აქედან გამომდინარე, შამპანური ღვინოსაშენი დახმარებად უკრნის როგორც დიდი მუცენაობის ზონაში უნდა ნატარდეს სექტემბრის პირველ დეკადაში, სოლო ვაკევის ზონაში აგვისტოს ბოლოს და სექტემბრის დასაწყისში.

უკრნის დაწოდებას მსაკეცი დინამიკობა ახსიათებს ვაკევის თანაზრევი მუცენაობის ზონებში გამკვებულ ზარღონეს პროდუქციას (სოფ. ფუთი, ცხრაწარი, სპანა, სახანი, ზურგეთი და სხვ.) დახმარებულ მიკროზონებს როგორც თითქმის ერთსა და იმავე დროს იწყება—აგვისტოს ბოლოს და სექტემბრის დასაწყისში და იგი 10 სექტემბრამდე მიზარდება. ზოგჯერ ზარღონეს და ალიგატეს როგორც ერთსა და იმავე დროს იწყებენ, აქუბანზე უკრნად და ამ სადებებს მაღალხარისხიან პროდუქციას შამპანური სუფითის.

აკე მოკვეთს ზარღონეს ღვინოსაშენი კიმიური ანალიზის შედეგს (იხ. ცხრილი 5).

როგორც წარმოვინიშნე მე-5 ცხრილიდან ჩანს, ზარღონეს მაღალხარისხიან ღვინოსაშენი იმავე ვაკეა დახმარებულ ზონაში და განსაკუთრებით ვაკევის მუცენაობის ზონაში.

დეკაბრის მუცენაობა, რომელიც ზარღონეს აკვალის შამპანური ღვინის ქარხანაში 1944—1946 წლებში, წარმოადგენდა

ღვინოსაშენი ადგილი	ზარღონეს ღვინოსაშენი კიმიური შედგენილობა																																			
	შაქრის ანალოგი წილი %	მარილის ან მარილის მარილის წილი %	აგვისტო				სექტემბერი				ცხრილი 5																									
			10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30																							
ვაკევის ღვინო (ხეტაურის რ-ნი)	1944	10,82	6,83	6,83	0,90	18,32	0,19	6,88	1,82	1945	11,22	0,71	7,03	0,95	18,70	0,18	6,72	1,66	1946	10,72	0,52	7,32	0,88	20,15	0,21	6,81	1,90									
სოფ. ცხრაწარი (ხეტაურის რ-ნი)	1944	10,92	6,62	7,02	0,90	19,06	0,19	7,13	1,80	1945	10,52	0,58	7,15	0,75	19,15	0,15	6,95	1,69	1946	10,78	0,45	7,25	0,82	18,05	0,18	7,15	1,55									
სოფ. სახანი (ხეტაურის რ-ნი)	საწვავი წელი	10,33	0,48	7,01	0,76	18,43	0,15	7,3	1,65	1944	9,65	0,38	6,48	0,72	18,40	0,16	5,90	1,44	1945	10,50	0,45	7,25	0,72	18,0	0,17	6,50	1,54	1946	10,85	0,52	7,20	0,79	18,60	0,20	6,30	1,63
სოფ. ვაკეა საქარა (ხეტაურის რ-ნი)	საწვავი წელი	10,33	0,45	6,98	0,74	18,66	0,16	6,23	1,54	1944	10,2	0,19	6,50	0,79	19,0	0,16	6,00	1,45	1945	9,6	0,38	6,80	0,72	18,40	0,16	6,60	1,52	1946	10,0	0,40	8,20	0,70	18,0	0,14	7,80	1,38
სოფ. თხრალი (თხრალის რ-ნი)	საწვავი წელი	9,93	0,32	6,50	0,74	18,5	0,15	6,80	1,45	1944	10,0	0,30	7,00	0,72	19,2	0,20	6,50	1,42	1945	10,5	0,46	7,00	0,99	18,2	0,17	7,80	1,32	1946	9,9	0,38	6,72	0,92	17,9	0,23	7,20	1,44
	საწვავი წელი	10,13	0,38	7,37	0,88	18,4	0,20	7,16	1,40																											

გამოყენებული უნდა იქნეს როგორც კამაგვი-ღვინოსაშენი მაღალი მაღალხარისხიანი შამპანური დახმარებად.

საერთო შედეგება და დინამიკობა

ზარღონეს საწვავი მცირე მოსავლიანი ვინაში, ამ თვისებას იგი შევითანებას ვაკეა რაიონში ამჟღავნებს. თუნა კარგ კლოლოგური კარგობით და აკროლიზითებათა მაღალი დონეზე კატარების შედეგად მისი მოსავალი მატულობს.

მოსავლის პირველ ნიშნებს ვინაში იმავე დარტყვან მუტირე წილს, სოლო სრულ მოსავლის მცირე წილად.

ვაზის 8—10 კვირით დატვირთვისას მოსავალი ჰქტარებს აღწევს 20—28 ცენტრამდე უფრო დიდი ტონაჲთა ახივითა მის სავეტეგოი მაღას, სოლო მოსავალს ადიდებას ჰქტარებს 50—55 ცენტრამდე.

შადონე

ШАРДОНЕ

ვახსი განხილვის ფორმებიდან შარდონესათვის საუკეთესოდ უნდა ჩაითვალოს ორმხრივი მშალერი 16—18 კვირტამდე დეტვირთვი.

ვაიში კარგად ვეუბნა როგორც მოკლე, ისე გრძელ განსვლას, მაგრამ უჭიბობია სანაოფე რქის მოკლე განსვლა (6—7 კვირტზე). რაც უსრულველივს ვახსი როგორც ნორმალურ ზრდას, ისე კერძონის რეკლარულ მოსავლს.

ვახსი სმაულო ზრდა-კანციაირება ახსიათებს. ამიტომ დიდი დეტვირთვის ფორმების გამოყენება დაუშვებელია.

ვაიში ახსიათებს მამორივა ევაილეცხვა და წერილმარცვლილობას. ამიტომ მისამწერილად უნდა იქნეს მიწვეული სანაოფე რქაზე ევაილეობის წინ ელორტის წვერების წწყვეტა და სელონური დამტვერის გამოყენება. მაღალხარისხოვანი პროდუქციის მიღების მიზნით მისი კამენება უნდა წარმოებდეს ქვეთხნარ და კალდების კარბამსტებით მდინარ ნადაგებზე აკგერ ზირობებში მიიღება ნახი და ხალიხანი მასალა მამანური ღვივის დასამზადებლად.

შარდონე კარგად უღებებს ეინგებს, რის გამოც მისი მაღალ-მოიან და ჩრდილო შევენსუობის რიგობები გარეცვლება წარმატებით შეიძლება. ამ თვისებებს თან ერთვის აგრევე კერძონისა და რქის ნაადრევი მოშეიფება, რაც კიდევ უფრო ააფილებს მის

ფართო გარეცვლებას დასახლებულ ზონებში. სხვა შემობრინულ ვიძებთან შედარებით შარდონე უფრო გვალვაცამლებ. შარდონეს შეტად ახიანებს ნადარი, ჰრქას კი ეკვი იცნის.

ფილოქერის ვერ უღებებს, რის გამოც აუცილებელია მისი დამენობა სათანადოდ შერჩეულ ფილოქერაცამლებ ვახსი სამირეებზე. სხვათველის ზირობებში შარდონეს პროდუქცია გამოყენებული უნდა იქნეს მხოლოდ როგორც გამაცილელობილებელი მასალა მაღალხარისხოვანი მამანურის დასამზადებლად.

აღმოსავლეთ საქართველოს რიგობებში იგი არ იძლევა სასურველ შედეგს (ქაიხი, ჰრთლი), რის გამოც მისი შემცდომი გარეცვლება დასახლებულ ზონებში არ უნდა იქნეს რეკომენდებული. შარდონე საეკეთესო შედეგებს იძლევა შუა იმერეთის ზირობებში და კერძოდ: გუგეის, ფუიის, ცხრაწერის, სანანის, ქვედა საქარისა და ზოგანის შევენსუობის ზონებში და მისი შემცდომი გარეცვლებაც სწორად ამ ზონებში უნდა იქნეს წარმოებული.

შარდონეს გარეცვლებას წარმოებობა არის შესალებელი აგრეთვე მდინისის, თფირიწერის, ახალიციის, ახალიხის, სანანის, სარაკოლის, სანხრის, ლენტეხის, ჩოსტურისა და ზუმი აჭარის მაღალმოიან ზონებში. დასახლებული ადგილებიდან შესალებელია მიღებული იქნეს საკმაოდ ხარისხოვანი მასალა ადგილობრივი მნიშველობის სუეთის ღვივობის დასამზადებლად.

Шардоне

Шардоне белый винный сорт винограда Франции. Сплошными насаждениями встречается в Бургундии и в Шампани. Сорт в этих местностях дает всемирно-известный материал для изготовления знаменитых белых столовых вин, вместе с этим весьма полноценную продукцию для производства шампанских вин.

В условиях Грузии насаждения сорта Шардоне встречаются как в районах Восточной (Мхетский, Капский, Горийский, Ахалинский, Аспиндзский), так и Западной Грузии (Харагоульский, Зестафонский, Сачхерский, Терджольский), но ценнейшие свои свойства данный сорт пока что выявил в условиях Имерети (микрорайон Вачеви).

В означенном микрорайоне Шардоне с успехом используется в качестве купажного материала для изготовления высококачественных шампанских вин.

Молодой побег слабо опушен. Пушок серовато-белого цвета с красноватым оттенком.

Листья средней или меньше средней величины, слегка овальной формы, длиной 13,7—17,5 см, шириной 13,5—17,1 см, чаще почти цельные, реже глубоко-рассеченные и волнистые. Пластинка листа сверху сетчато-морщинистая, а снизу покрыта редкими паутинистыми волосками и короткими щетинками на нервах. К моменту полной зрелости винограда опушение часто совершенно исчезает.

Верхние вырезки чаще едва намечены, реже в виде входящего угла и довольно глубокие, лировидной формы и с округлым дном. Нижние вырезки едва заметны, реже в виде входящего угла.

Черешковая выемка открытая, часто лировидной формы, реже стрельчатая с округлым или плоским дном.

Конечные зубцы лопастей узко-треугольные или вытянутые в острие. Краевые зубцы треугольной формы, реже треугольно-пиловидные. Отношение черешка к длине среднего нерва 0,8—0,9. Черешок голый зеленоватого цвета.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 2,5—3,8 см. Гроздь небольшая или маленькая, длиной 9—

13 см, шириной 7,5—9,5 см, шпидро-конической формы или шпидрической, часто крылатая, довольно плотная или средней плотности.

Ягода. Длина плодоножки с подушечкой составляет 5—6,5 мм. К периоду полной зрелости приобретает желто-белую окраску, часто с крестообразными красноватыми точечками. Ягода средней или меньше средней величины; длиной 13,5—15,8 мм шириной 13,4—15,5 мм, по форме округлая. Кожица тонкая, мякоть сочная и расплывающаяся, нежная, с приятным сладким вкусом.

Семя. Семян в ягоде 1—3, чаще 1. Длина семени составляет 6,1—7,0 мм, ширина 3—3,5 мм. Семена коричневого цвета. Халаза довольно выдающаяся, спинная сторона гладкая. Длина клюва достигает 1,3 мм.

В условиях Имерети общая продолжительность вегетационного периода от распускания почек до конца листопада равняется 230—245 дням.

Распускание почек наблюдается с первых чисел апреля, цветение — в последних числах мая; созревание начинается в первых числах августа, а полная зрелость в конце августа или в начале сентября.

К моменту полной зрелости винограда все зеленые части вызревают полностью и побеги приобретают характерную для сорта окраску. Окраска побегов в основном красноватая.

Кусты Шардоне в основном культивируются шпалерной формой. При формировке одноплечей грузинской шпалеры урожайность ниже средней. По данным Вачевского совхоза с одного куста получают при такой форме до 500 г винограда, а с одного гектара 18—20 цнт. При применении в том же совхозе двухплечей грузинской шпалеры с нагрузкой кустов в 16—18 глазков урожайность значительно повышается, достигая в среднем до 55 центнеров на га. Означенное подтверждается и в других микрорайонах Имерети (села Кведа-Сакара, Сазано, Зоврети, Цхра-Цхаро и др.), где за последние годы получают с гектара до 50—65 центнеров винограда.

Сорт сильно подвергается обсыпанию цветов и горошению ягод, вследствие чего грозди делаются часто рыхлыми. В грозди в достаточном количестве встречаются горошанившиеся ягоды.

Шардоне легко поддается как длинной, так и короткой подрезке. Довольно морозостойчив. Высокого качества продукцию дает лишь на известковых почвах.

Из грибных болезней сильно страдает от оидиума; сравнительно устойчив против мильды.

Вес крупной грозди достигает 130—145 г, а маленькой 50—60 г.

Выход сока значительный (77,5—78,6%). К периоду полной зрелости ягод сахаристость в соке достигает 18,5—21,0% при общей кислотности 8,1—9%.

При производстве шампанского винограда в условиях Имерети сбор Шардоне производят в последней декаде августа или в начале сентября (при сахаристости 17,5—18%).

Как было упомянуто, в условиях Имерети (микрорайон Вечев) Шардоне дает превосходный вино материал для производства шампанского, характеризуется прекрасным вкусом, нежным приятным букетом, гармо-

ничностью и весьма достаточной для данного сорта приятной кислотностью.

Средние данные анализа образцов шампанского вино материала сорта Шардоне из Вачевского совхоза дают следующие показатели.

Удельный вес 0,9938; алкоголь 10,88; общая кислотность 7,28; летучая кислотность 0,84; зольные элементы 1,85; экстракт 19,80; сахар 0,67; танин 0,25; глицерин 7,3.

В районах Картли (Мухрани, Агапни, Каспи, Гори) Шардоне дает сравнительно малосахарный материал для шампанского производства, а равно и столовых вин.

Виноград не сохраняется и транспортировку не выдерживает.

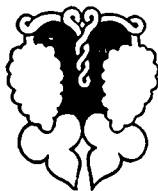
Весьма высокие качества продукции сорта Шардоне в условиях Вачевского микрорайона дает полное основание полагать, что в соседних зонах Вачевского совхоза (микрорайоны Пути, Сакара, Сазано, Зоврети, Кладети) возможно получить вино материал, равноценный материалу Шардоне из Вачевского совхоза.

Значительный вес требует соответствующего и своевременного детального изучения со стороны технологов-виноделов.

ლიტერატურა—Литература

1. დევეტაძე ვ. შავივანი დახვეწილი საქართველოს მევენახეთა-მეღვინეთების მოწვევების დარბაზებთან და სპეციალისტებისათვის. ქუთაისი, 1936.
2. მოღვინაძე ვ. საქართველოს მევენახეთის ჩაიონები. კონს. „საქართველოს ენციკლოპედიაში“ თბილისი, 1949.
3. ჩაიონების მ. შამანუჩი მევენახეთის განვითარებისათვის ქართლისა და იმერეთის ჩაიონები. თბილისი, 1949.
4. ტახიძე დ. ვახის ვიწები სამეცნიეროსათვის. თბილისი, 1941.
5. ხოლოცაშვილი ს. მევენახეთის საბუნებრივლო, წიგნი II, ანგლოგრაფია. თბილისი, 1938.
6. ბერიძე გ. Природно-ирические вина Грузии. „Виноделие и виноградарство СССР“, № 9, 1951.
7. Благойраво П. Шардоне. Амдеლოგრაфия СССР, т. VI, Москва, 1956.
8. Гарекич Н. Обзор действий Никитского сада и Магараского училища виноделия. СПб., 1855.
9. Гедашвили Н. Шампанские вино материалы Картлианин. „Виноделие и виноградарство СССР“, № 11, 1950.

10. Груздева Г. и Персеев Г. Почвенно-ботанические условия произрастания шампанских сортов винограда. „Почвоведение“, № 10, 1940.
11. Добролюбовский А. Стандартные сорта винограда МССР, Кишинев, 1947.
12. Жгенти Н. Советское шампанское Грузии. „Виноделие и виноградарство СССР“, № 2, 1950.
13. Иванова А. Крымское шампанское. „Вестник виноделия Украины“, № 10, 11, Одесса, 1907.
14. Коржинский С. Амдеლოგრაфия Крыма. Описание сортов, разводных в Крыму. т. I—III. СПб., 1904.
15. Лоза В. Материалы к шампанзации вин Черноморского побережья Краснодарского края. Труды Краснодарского института пищевой промышленности, вып. 3, Краснодар, 1948.
16. Фролов-Бугреев А. Советские шампанские, Москва, 1948.
17. Viala P. et Vermeil V. Ampélographie Traité général de Viticulture, 7 vol, Mas son t. VII, Paris, 1909.

მომრეკავო ცესვება. ამინავეთის ფუტ ფთილის ვრი მესამე-
ლაშე ალწეს.

ნაკუთის წყურის კიბლები მოკერო სამკუთხედისებრია
მხელი ან წახმუთხედის წყურით. მორადი კიბლები უფრო
ხშირად სამკუთხედისებრია მასელი ან მომრეკავო წყურით.
ტესვება აგრეთვე ცალკვერდამხმუთხედი სერსებლა და ცემა-
თიბები კიბლები.

ფოთლის ენწის მუდარება შუა მთავარ მარლუან 0,5—1,0
უღრის. ენწი მიშველია და ღია მწანე, მოწითალო ღვინისფე-
რი ზღუბით.

ეკავილი. ეკავილი ორქოსიანია ნორმალურად ცანკთა-
რებული ნუტოლი და მტერანებით. ეკავილი სუი მტერანა,
რომლის მუდარება ბუტკოლი 1,5—2 უღრის. ეკავილების
რისეო ეკავილები მერეობს 250-ად 300-მდე.

მტევნის ენწი სახობა ერთლია, მასი სი-
გრძე 3,5—7 სმ-მდე აღწეს, რომელი ზოგჯერ მუსლის ზონა-
იეთარება შქალს. უკრძნის სრული მწიფობის პერიოდში იგი
სვედება ითიჟის მუსამდე და რქის ფრის ღელურად. დანარჩენ
ნაწილი ღვრიერ ბალახსეკვრია და ღია მწანე.

მტევნი ხაზალო სიდიდისა, ზოგჯერ სახელოზე მცირე მტე-
ვანი ცეცხვება. მასი სიგრძე სახელოდ 11,5—15 სმ, სოლო სივანე
9,0—10,5 სმ აღწეს. დიდი მტევნის სიგრძე 17,5 სმ, სივანე 11,5
სმ უღრის. მტევნის ხელოლო ფორმა გიდიინდრულ კონუსისებრი
და ცილინდრულია, რომელზე ზოგჯერ ასელები ფრია. ასიათებს სა-
ხელო სიკემისის ან ენწი მტევნები, ზოგჯერ ისედი მტევნებიც
ტესვება.

მარცვლი. მარცვლის ენწის სიგრძე სახელოში ბალითო
4,5—6 სმ აღწეს. ბალითი დაშეშებული და მოკლე კონუსისე-
ბრია. მარცვლი სახელო სიდიდისა. მასი სიგრძე სახელოდ
14—17 სმ, სოლო სივანე 13,6—16,8 სმ აღწეს. ფორში მრეკა-
ლი, შუა წელი განიერია, ბოლო მომრეკავულები და ინკე-
ტრულია ჰეს. ფორა—მოთიფო და მწანეა. უკრძნის სრული
მწიფობის პერიოდში მარცვლი მზის მხრიდან იკედებს მოფეთხელო
ჭირფლის და რეკულებზე ოქროსფერად იფერება. მარცვლის კანი
საქობა ოსლია და ულასიური. მარცვლი სახელო წწინანი და
ხორცინიანი. ენწი უფერულია, ნახი და მტერ ხსინაფეო გე-
მის რბილობი ჰეს.

წიწა. მარცვლი 1—4 წიწა. უფრო ხშირად 2 და 3
წიწა ცესვება. წიწის სიგრძე 4,5—6 სმ, სივანე 3,5—4 სმ
უღრის. იგი ზურგის მხრიდან ეფიფერია, სოლო მუდლის მხრი-
დან საქობა ღრმა და ღია ხაისფერი ღირები ახლებს მოე-
ვისფრო ღლფერი. წიწა მომრეკავო და ოთხეო უფერია. ქა-
ლიდა შუა წელის ოდნე ზეითი არის მოთავსებული. იგი მომრეკა-
ლია და საქობა გამოსახული. ითიჟის ცილინდრული ფორმის
ნისკრტი წიწის ფრისა, რომლის სიგრძე 1,5—1,9 სმ აღწეს.

აერობიოლოგიური დახსნაიება

ფენილოგიური დაკვრეზბანი თეთრი მასლის ბიოლოგიური
კანატიების დახსნე წარმოება დიდის მტევანების სახელო
მურეგობის საწარმოო ნაკუთ. ჭემათი მოგვილია თელავის და
საქობის სადედე სადგარებზე ამ ვიძის ირკველ წარმოებაზე
დაკვრეზბანი 5 წლის სახელო მონიფეი (იხ. ცხრ. 1).

ცხილი 1
თეთრი მასლის საკვრეზბანი ჭემათი და მისი ცალკეო
ფაქტის მუდლობა

დღისის სახელო დღერება (თბი- ლისი კანონებში)	აერობიოლოგიური დახსნაიება	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა
16.IV	1.VI	7.VIII	9.IX	147	11.XI	210	2248					
21.IV	6.VI	8.VIII	8.IX	141	10.XI	204	2494					
17.IV	30.V	28.VIII	30.VIII	136	14.XI	212	1939					

როგორც 1-ლ ცხილიდან ჩანს, მასლა ეკავილობა უფრო
აღრე იწესებს საქობის ზონაში (ესტეგონის რ-ნი), ხაზე უკრძე-
ნიე მდარებით ნარევეად მწიფება (30.VIII). ამავე ზონაში
დრო კვირტის კბილიდან უკრძნის სრულ მწიფეზე 136 დღეს
მდარებს. დიდისა და თელავის ზონაში ამ ვიძის ბიოფაქტის
მუდლობაში მცირე სხვაობა და ეწრმენიე ითიჟის ერთიერ-
ული მწიფება (8—9.IX).

მუდარებაზე ეკვე მტევნებს კომაროვანს მინორავიფინ
თეთრი მასლის ბიოლოგიური ფაქტის მუდლობაზე წარმო-
ებული დაკვირვებასა მინავეები სახელო კავობის მტევანების
სხვადასხვა რაიონში (იხ. ცხრ. 2).

ცხილი 2
თეთრი მასლის ბიოლოგიური ფაქტის მუდლობა სახელო კავობის
სხვადასხვა რაიონში

დაკვირვების წარ- მოების ადგილი	დაკვირვების წელი	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა	მარცვლის ფორ- მა
ოფლის ინტიბები	1949—1953	26.IV	7.VI	31.VIII	28.VIII	124	2540		
კიფის დ/მ	1949—1952	29.IV	13.VI	19.VIII	15.IX	139	2450		
სტალინის დ/მ	1950—1953	29.IV	9.VI	6.VIII	4.IX	128	2430		
ილდა მუდარება	1946—1952	15.IV	2.VI	28.VIII	17.VIII	124	—		
კომაროვან მუდარება	1946—1948	23.IV	4.VI	29.VIII	30.VIII	129	—		
სახელო მუდარება	მოკლე მარცვ.	20.IV	8.VI	5.VIII	21.VIII	123	—		
ნოვოფრესკოს ინტიბები	1950—1953	29.IV	6.VI	31.VIII	24.VIII	117	—		
დაბინდის დ/მ	მოკლე მარცვ.	28.IV	12.VI	2.VIII	25.VIII	119	2570		
სტალინის მარცვ.	1944—1948	16.V	18.VI	5.IX	1.X	138	2210		
სტალინის მარცვ.	მოკლე მარცვ.	3.V	9.VI	3.VIII	28.VIII	117	2860		
კირიანის დ/მ	1946—1949	14.IV	30.V	22.VI	25.VIII	133	2900		
ტაშდტი	1940—1946	11.IV	18.V	10.VI	13.VIII	124	2900		

როგორც მე-2 ცხილით მოგვილია მონავეებიდან ჩანს,
თეთრი მასლა უფრო მწიფებს ტუმკიტისა და იალვის
მტევანების რაიონებში (13—17.VIII), სოლო კვიან მოსკო-
ვის (1.X) და კიევის (15.IX) ზონებში. დანარჩენ რაიონებში
იგი სრულ მწიფობას აღწეს აკვირტის მეორე ნახევრიდან—
დაშეშებამდე, რაც შესაძლებელ სდის დასახლებულ და მათ
მტავს ზონებში ამ ვიძის ფართოდ გავრცელებას.

კავის ზრდა და რქის მომწიფება. ღრმა ღონიერ
ნიადაგებზე და აგროტექნიკის მაღალ ფონზე თეთრი მასლა საკ-
მაოდ მღიერი ზრდით ხასიათდება. ასე ვაგ, დიდის ზონაში
ცალკეული რქის სიგრძე საუკვეტეო პერიოდის დასასრულისა-
თვის 1,5 მ აღწესება. მისი ზრდა-კანატიების მტერ მცირე-
ბა მხარლას და ღრმა ნიადაგებზე. უკრძნის სრული მწიფობის
პერიოდისთვის რქები მასობრივად ასწრებს მომწიფებას და ვი-
ძის დახსნაიებულ ვლფერს იღებს.

მოსავლიანობა. თბილისის საკვრეზბანი ზონაში თეთრი
მასლა მოსავლის პირველ ნიხის დარგვიან მტერე წელს, მნი-
შენლოვან მოსავალს მესამე წელს, სოლო სრულ მოსავალს მე-
ოთხე წლიდან იღვევა. კარგი მოვლის პირობებში და ღრმა,
ღონიერ ნიადაგებზე ვიძი შეეძლებულ ანუ დამატებითი კვირტე-
ბიდან იეთარება ვლრტებს, რომლებზეც მასობრივად მოსავლია-
ნია. მოსავალს იღვევა აგრეთვე, მაგნამარ მასობრივად ფარულ
ანუ მიმინებულ კვირტებიდან კანატიარებულ ვლრტებში, რომ-
ლებზეც შეეძლებულ ითიო მტევანი ვიარება.

დღისის მტევანების ზონაში თეთრი მასლის საწარმოო
საკვრეზბი ვოველწიურად უსე მოსავალს იღვევა. ქართული
ორმხრივი მმარეზული წესით ფორმირებისას, რომელზეც კვირ-
ტების საერთო დატვირთვა შეეძლებულ 70 ათასმდე აღწესს, მო-
სავალი მერეობს 90—130 ცენტრებზე, ურთი მირი კავის
მოსავალი ხშირად 2,5—3 კგ აღწესს. ტიპურ და დიდ მტევნებს,

შასლა თეთრი ШАСЛА БЕЛАЯ

აგრეთვე მსხვილ და ღიახას მარცხელებს ჯიბი ივითარებს სარწყავი, დრმა ღლიერი ნადავლებს და აგრორეტივის მალდ ფონზე. ამ შემთხვევაში მკვები წინაში სოკურა 300 გ აღმატება. ზირითი, იხის ხესკად ზრდის შემსუვლები, მას ახსიათაებს უხარა-ქო, მეტად თხილად და წრილნარცვლიანი მტკეპნები, რომლებიც სამეურნეო დირებულებას მოკლებულია.

ქვემოთ მოკვანილია მსხვილიანობის ზოგადი მაჩვენებლები დილბის, თვლივისა და საქარის მევენსეობის ზონებიდან (ის. ცხრ. 3).

თეთრი შალსს ეფრმის მოსავლიანობის მაჩვენებლები (ც წლის საშუალო)

ნიშნის აღების ადგილი	ნაყოფიანობა %	ნაყოფიანობის ტენიანობა		ნაყოფიანობის სიმკვრივე		საშუალო წონა	საშუალო სიგრძე	საშუალო სიგანე	საშუალო სიღრმე	საშუალო სიხვედრე	საშუალო სიხვედრე
		ტენიანობა	სიმკვრივე	სიგრძე	სიგანე						
დილბის მდინარე (ობი-საისის ხეობიდან)	25,6	26,6	45,0	2,7	74,3	1,43	134,2	2,64	98,4		
თვლივის საფარი (თვლივის რ-ნი)	27,5	27,3	41,3	3,8	72,4	1,33	136,1	1,75	68,9		
საქარის საფარი (ხატავის რ-ნი)	30,0	27,0	38,3	4,1	69,4	1,2	108,0	1,2	46,1		

დასკოებით მოსავლიანობის ამაკარი მაჩვენებლები სა-სიითება თეთრი მასლა საქარეულის რესპობლიის გარემო-სე ზედალად, ოდესის ინსტრუქტის მასალის მიხედვით მო-სავლიანი ულორტები 70,8% აღწევს, სოლო მსხვილიანობის კოეფიციენტი 1,0—1,2 უარის. მტკეპნის საშუალო წონა მერეობს 100—180 გ-მდე, სოლო მსხვილიანობის მერეობს 95—108 ცენტრის მერეობს. კრიობის სამხრეთ რაიონებში მისი მოსავლიანობა ცვალებადობს კოლოკიური პირობების შესაბამისად და მაკლა-რანის ინსტრუქტის მასალის მიხედვით იგი იმდევა 95—123 ცენტრამდე უკრმის ჰექტარზე. მოლდევიის სხრ-მა, მალარ-ჩის ინსტრუქტის კიბინიის ფილიალის ცნობით, მოსავლი მტკეპარზე მერეობს 70—120 ცენტრამდე. მოსავლიანობის ამ-კვარი მაჩვენებლები ახსიათებს თეთრი მასლს კანსოლდარის მხრ-მა, როსტოვისა და ნოვოფრანკის მევენსეობის ზონებ-შიაე (6).

ჯიბის ეფილდეკანა საშუალო განსაკუთრებით ეფე-კილობის დახასარეული ახსილების (ხშირი წიბები), ტემპერატურის რეგულირება, ღლიერი ქარები) მოქმედების შედე-კად. ამაკარი პირობებში მას 40—50%-ზე მეტი ეფილიანი ცევი, რაც იწვევს მტკეპნის გათხეობას, საბავიერად შედეგად თუ კარგი ამინდი დაუგად დარჩენილი მარცხელები მსხვილდება და შედეგად მისი საშუალო დირებულება მტკეპლს. დაწერილმარცხელები-ნობა შემსწავლია ეფილიანობის ფასში ტემპერატურის დავების შედეგად. ამ შემთხვევაში გიერეკიის ფურცლები რჩება სოლომე ეფილზე და სმება, რაც იწვევს მტკეპარზე მარცხელების მასობრივ დაწერილებს.

ჯიბის ეკამდე ღობა აკადეკოფობათა და მკენე-ბელო მამართ. საქარეულის პირობებში თეთრი მასლა არ იწმის დიდ მტკანობიარობას ქრუჩისა და ნავრის მიმართ და აგრორეტივის ეთვალენსინებულ ვაგებში მტკანობს შედეგად როგორც იწვევს მას, ისე მოსავლიანი სავსებით სილი რჩება.

ჯის დიდ ზიანს აუწმის ფილოქერა, რის გამოც უკვილდე-ბულია მისი დაწმობა სათანადოდ მტკეპლად ფილოქერაგამდე სა-მირეულები. როგორც ზრდა-კანეთიარობათა, ისე მოსავლიანობით, იგი საუკეთესო შედეგებს იმდევა მურლანდირი X რანარა ან ბა-ზე დამუშობლი, ამიტომ მისი შემდგომი გავრცელება საქარეულის ეკლა რაიონში მართლად ამ საშირებზე დამუშობლი უნდა წარ-მოებდეს. დიდ ზიანს აუწმის თეთრი მასლს აგრეთვე აბლაბუდის მკეთებელი ტიპა. დილბის მევენსეობის ზონაში უკანსენულ წიბებში წარმოებულ დავირეკობს დაღასტრეულებია, რომ იგი მასობრივად ზიანდება აღნიშნული მუხეზობით, რომლის მოქმედე-ბის შედეგად ხდება ფოთლები ფეფორმაცია, ხესტრდება ვაზი, კინდრება მისი გვეტრეტიური მასა და მოსავლიან მეყურად ეკება. ეს იმ დროს, როდესაც იმავე საეკოზე ან მის გვერდით გამწვებული

სხვა ჯიბის ვაზები (განკური, აღქმანდრიული მუსკტი, ზე-ვითი და სხვა) სრულიად არა, ან სულ უმნიშვნელოდ ზიანდება ამ მაჩვენებლებში.

ჯიბის დამოკიდებულება გარემო პირობებში-სადმი, დაკვირვებით დასტურდება, რომ საქარეულო თეთრი მასლა უნეს და მაკლასარისხოვან პროდუქციას იმდევა დრმა, ღლიერად და მსით უკუად განათებულ სამხრეთით დაქმნულ ფერ-ღობებზე, ნიადავისა და ჰაერის ნორმალური ტენიანობის პირო-ბებში.

გველიან წელს: სირსტ; და მერეუ სისქის ნიადავებზე მისი ზრდა ზალზე მენულუბლია და მოსავლიან მეყურად და უნარისობა. არაკონდიციური მოსავლი მიიღება მისვან აგრეთვე ფარდელულ დავიციებით.

სამობის ეინეების მიმართ ჯიბი არ იწმის დიდ მტკანო-ბიარობას. დილბის მევენსეობის ზონაში—14—16° ტემპერატე-რის დროს, თუ ზნის ეიგეტრეტიური ნაწილზე კარგად მომწე-ფებული ეინეების მოქმედება მერეუ და მხოლოდ კვირტების ნაწილობრივ დახანება აღნიშნება, რაც 5—6% არ აღმატე-ბა. დაბალი ტემპერატურის მოქმედება მეყურად შედეგად, არ იწმის ეიგეტრეტიური ნაწილზე არ არის მომწეფებული, განსაკუთრებით ტიპას მოქმედების ან უნეს რწყვის გამო-სხეუ პირობებში ვაზის ერთწლიანი ნაწილები მასობრივად ზიანდება.

ჯიბის აგროტექნიკის ზოგიერთი თავისებუ-რებანი ო. როგორც ზემოთ ითუ აღნიშნული, თეთრი მასლა სა-შუალო რაიონის სხიათება, ამიტომ დიდი კვების არის მიეკმა მისთვის არ წარმოადგენს საქარეობას. საქარეულობა, მტკანო-ბის პირობებში საქარეობა მიევენ მას 2X1,25 მ კვე-ბის არე, სოლო რეველებრივ დამუშავების პირობებში—1,5X1,5 ან 1,5X1,25 მ. კვების არის შესაბამისად დაკვირვება რეგორე-ფორ-მირებზე უნდა იქნეს განსაკუთრებული გავრცელება რომ დიდი დატვირთვის შემთხვევაში პირველ ხანებში მოსავლი მეყურად ბეტულობს, საბავიერად შემდეგად წლებში მერედება მისი როგორც საერთო, ისე საეკეტეტიური მალს და ვაზი ნად-რეკად გამოდის წიბიდან. როგორც დილბისა და სამგორში, ისე მისი გავრცელების სხვა რაიონებში, თეთრი მასლა საუკეთესო მაჩვენებლებს იმდევა ორმხრივ მალეფერული ან თავისებული წიბით ფორმირების ვაზის 15—18 კვარტამდე დატვირთვით. ამ შემთხვევაში მოვირდება ვაზის საეკეტეტიური მალს და მისვან რეველარულად უნეს მოსავლი მიიღება. საწავლე რჩეს ჯიბი მოსავლიანი ულორტების ივითარებს ბაზისიდან მის მთელ სიგრე-ზე. ამიტომ იგი მოსავლი იმდევა როგორც გრული (7—12 კვირტა), ისე მკვიდ (5 კვირტი) სხვისი შედეგად. მაგარი პირ-ველ შემთხვევაში დავილი უნეს საეკეტეტიური მალს მუსხეტკანს, რაც იწვევს ვაზის ნადრეკ დამუშავებას. ამიტომ უკუბოქსია კვირ-ტების განწმელება 2—3 საწავლეზე და ამტკეპლ საშუალებზე, რაც უზრუნველყოფს მის ნორმალურ ენეითარებას და ამავე დროს უნეს მოსავლის მიღებას. გარეწეულად ღამზა ანგანობის მტკეპნებს და მაკლასარისხოვან პროდუქციის მიღებას მასწინთ იგი აუცილებლად ფორმირებული უნდა იქნეს მალეფერული წიბით.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დანახიათება

სამეურნეო დანიშნულებით თეთრი მასლა ხარისხოვან სე-ფრის ეურმანს ვაითა ვაკუუს მიეკუთვნება, რადგან იგი ადრე მწიფდება, უმეოსავლიანია, ღამზა მს მტკეპნები უნეს; სოლო მარ-ცვლები საუბოდ მაკალი ტემპერი თვისებებით ხასიათდება.

აღნიშნულ თვისებებს ჯიბი მეყურად ამალებებს საქარეუ-ლის მკენსეობის მართად რაიონებში, რის გამოც სურვის ეურმანს ვაითა მორის ჩვენში მას საწავტი დავილი უტარავს და ფართო გავრცელებას პოულობს განსაკუთრებით თბილისის საკარეუბო ზონაში.

ქვემოთ მოკვავს თეთრი მასლს ეურმანის მექანიკური-ქიმი-ური ახალიზის შედეგები, დილბის საწავლო მეკრეობიდან, სო-ლო მუსარეებლად თვლივისა და საქარის საკვლი საეკეტეტიური მონაწეუები (ის. ცხრ. 4).

ცხელი 4
თეთრი შალის ზედაპირული მუცელების (5 წლის საშუალო)

ანალიზის წარმოების ადგილი	მთლიანი წყალი	მთლიანი მარილები		მარილების შემადგენლობა		მარილების შემადგენლობა		მარილების შემადგენლობა					
		მთლიანი	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები				
ძლიის მუცელების (მთლიანი მარილები)	134,2	61	96,5	24,1	11,8	3	8,52	21,2	4,8	16,2	6,9		
თლილი სახველი საფარი (თლილი მარილი)	126,1	63	96,7	3,1	—	—	—	3,3	8,17	20,7	4,0	16,2	5,2
საქარის სახველი საფარი (საქარის მარილი)	108,0	47	97,0	1,9	—	—	—	3,5	8,21	1,220	4,3	14,6	5,7

ზოგიერთ წლებში, როცა ეკრანის რეპროდუქციის პერიოდში მომეტებული სიბინძურე შალის მატება აქვს ხოლმე ადგილი და იგი 18%მდე აღწევს (ლიდის მუცელების), ხოლო მუცელების მკურნალებს ეცემა (4,2—4,5%), რაც პროდუქციას უსაღისის სისის საჭიროებას.

100 ჰარცელის საშუალო წონა 205—220 გ უდრის. 100 წმ. წინ შონა მერყეობს 4,0-დან 4,8 გ-მდე. ერთწიქვანი მარცვლები 14%/, ორწიქვანი 40%/, სამწიქვანი 38% და ოთხწიქვანი—8% შეადგენს. შესაბამისად მოკვანეს თინის მასას ეკრანის მუცელების ანალიზის შედეგები, რომელიც მუცელებიდან შეგროვებულია სხვადასხვა რაიონიდან და წარმოგებულია ე. კომაროვას მიერ (6) შედგენილ მონოგრაფიაში (იხ. ცხ. ცხ. 5).

ცხელი 5
საქართველოს სსრ-ის სხვადასხვა რაიონის თეთრი შალის ზედაპირული მუცელების

ანალიზის წარმოების ადგილი	მთლიანი წყალი	მთლიანი მარილები		მარილების შემადგენლობა		მარილების შემადგენლობა		მარილების შემადგენლობა			
		მთლიანი	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები	მარილები		
თფლის მუცელების	1951 171 92	81,3	—	4,1	11,7	2,0	17,8	—	15,2	5,4	
	1952 163 65	84,5	—	2,8	9,9	2,3	24,3	—	18,3	6,4	
	1953 182 106	84,2	—	2,8	8,5	2,5	10,7	—	15,3	9,0	
ილიტა მუცელების	1953 151 95	—	86,5	2,9	—	4,5	15,5	4,0	15,1	5,3	
სიბო მუცელების	1942 169 77	—	86,8	3,7	—	4,7	11,2	—	—	—	
დაბაზანი და ტაშაშაშა	1940 73	33	85,9	—	2,1	8,3	21,5	—	14,0	5,0	
ტაშაშაშა	1940 88	40	—	91,6	2,4	—	3,4	21,4	7,1	18,2	3,5

ლიდის სასწავლო მუცელებში (თბილისის კარეხანი) უკანასკნელი სამი წლის საშუალო მაჩვენებლის მიხედვით მარცვლები უწევს მიმცერების მხარე მერყეობს 225-დან 235 გ-მდე, ხოლო კაქვულების მხარე წინააღმდეგობა 756-დან 610 გ-მდე. საქარის სახველი საფარის მასალების მიხედვით (სესტოვის რ. რ. რ.) ახვე ზონიდან აღებული ნიმუშის მარცვლის მიმცერების მხარე 258 გ აღწევს, ხოლო კაქვულების მხარე წინააღმდეგობა—740 გ, რითაც იგი სასწავლო ექსპერიმენტის ხარისხობანი სუფთა ეკრანის კანისებამ წყურბულს მოსთხოვს.

გაზზე დატვირთული ეკრანის საშობი დიფფის ინარჩუნებს თავის საფერო თვისებებს. ქ. თბილისის ზონიდან ეკრანები სრულად აღუზანებლად ოქტომბრის ბოლომდე, ხოლო ვარდულის, დუგმარის ბოლომდე ინახება, მაგრამ მუცელების გამო მისი წონა 20%-მდე მცირდება.

დაკვირვება ცხელიდან, რომ თბილისის საკარეხანი ზონაში, სადაც ამ ჯიშის წარმოება სავსაობა ფართოდ არის წარმოდგენილი, უკმაყოფილო რეალი სექტორის პირველ რიგში იკ. ტარებს, რადგან ამ რაიონის ეკრანები ნორმალურ პერიოდის ნობა-მეცნიერების ერთად იმის დახასიათებლად აღაზრდეს. მიმწველობის, ხოლო პროდუქცია—პარონიკობის. უფრო ნაღრვად ვარდულის ეკრანები და თვისებებს მოყვლებულია. დასავლეთი საქართველოს პერიოდში კი ამ ჯიშისთვის რეალის სასწავლო ვადა აკვირდის დასავლეთი უნდა წაითვალოს.

საქართველოში თეთრი მასალა პროდუქცია მხოლოდ ეკრანზე გამოიყენება და მომავალშიც ამ მიმართულებით უნდა იქნეს იგი კომპლექსური. დასარსების კავშირად მიღებულ არაერთგვაროვან ეკრანებს დიფფობაში მიღება, რომელიც რეალის დროულად ნატარების მისაღებად წარმატებით გამოიყენება კონიკის სპირტის შემთავად ანდა საუკუნე მასალად მოსაბოროტი მოსაზრების დიფფობის დასაშვადებად. ნაღრვად ვარდულის არაერთგვაროვანი ანარჩუნების მასალა სრულად დახასიათისთვის პროდუქციას იძლევა.

როგორც სპეციალური ლიტერატურული წყაროებიდან ირკვევა ითხოვს აქვეყნებ თვისებების მკარებელია თეთრი მასალა პროდუქცია საბჭოთა კავშირის შეგანსებების სხვა რაიონებშიც (კურანის, მოღდავითი, კონსტანტინის და სტავროპოლის მხარე და სხვ.). სადაც სუფრის ეკრანის დასარსების შედეგად დარჩენილი არაერთგვაროვანი მასალა გამოყენებულია ღვინის ეკუპის, კონიკის სპირტისა ან ეკრანის წყების დასაშვადებად (6).

საბოლოო შედეგება და დარბიონება

თეთრი მასალა თავის კავრელებში შირითად რაიონებში (თბილისის საკარეხანი ზონა), სადაც იგი სწავრობა ნაკვეთებით არის წარმოგებული, აგრეთვე თელავის (თელავის რ. რ.), მუცრანის (მცხეთის რ. რ.), სიღისთვის (კორის რ. რ.), საქარის (სესტოვის რ. რ.), ქედის (კუბის ასსრ) და ეკრანის (აფხაზეთის ასსრ), კალეციებში ნორმალური ზრდა-კანთათობით, უხეი მოსავლიანობითა და პროდუქციის საშობი მაღალ დიფფობით ხასიათდება. თეთრი მასალა პრესპექტიულია აგრეთვე საქართველოს შიდა რაიონებში კავრელებზე, სადაც ვაის აბორიგენული ვაიებიც ვერ ასწრებს მომწიფებას, ასეთობა—თბილისის შიდა ზონა (წუნთი, ოქრობა, შინდისი, კოჯორი და სხვ.), თეთრი წყაროს და ღვინის რაიონები; მესხეთში—სახველის, ადგენის და სხვა რაიონები; სვანეთში—მეტეხისა და მესხეთის რაიონები; ჩოხატაურის რაიონის შიდა ზონა (სურეთის, სვეციწვლის, ხულოს რაიონი (კუბის ასსრ-ში) და სხვ.

დასწვევულია სუფრის ეკრანის უსრულეყოფის მიზნით განსაკუთრებული ეკრანება უნდა მიეცეს თეთრი მასალა კავრელებს საქართველოს საუკუნოვო ზონებში, განსაკუთრებით აფხაზეთისა და აჭარის რაიონებს, სადაც საჭარბო მასალების სასით ამ ჯიშის გაუმჯობესების სრულ შესაძლებლობა არსებობს.

ფილოჭირისადაც როგორც მეტად მგრამობიანი ვაიი, მისი კავრელება საქართველოს სხვა რაიონში უნდა წარმოებდეს მხოლოდ ნაკვეთის სახით. კველი ფართოდ უნდა იქნეს რეკომენდებული მურანდირი X რაიონის 5 ნ. ორმინება უნდა სწავლობდეს ორმინიანი მალერული წყისი, ვაისის 16—18 აგრით დატვირთვით. თეთრი მასალა განსაკუთრებულ ზიანს აყენებს ალბანდის ტიპის, რის გამოც ვაიმეტილი ზონები უნდა იქნეს მიღებული ამ მუცელების საწინააღმდეგოდ (როგორც საზომი, ისე საზაზვლო) აგრეთვე გამოავლინებულ ვაიმეტი.

Шалса белая

Шалса белая широкопространный столовый сорт винограда I периода созревания. Лист. Листья средние или меньше средних размеров, округлые, длиной 14,6—17,5 см. шириной

13,6—16,6 см. Чаше пятилопастные, светло-зеленые с желтоватым оттенком. В естественном положении форма листа желобчатая или воронковидно-желобчатая, реже плоская с

огнутыми вниз краями. Поверхность листа чаще сетчато-морщинистая или волнообразная, реже — гладкая. На верхней поверхности листа опушение совершенно отсутствует, нижняя поверхность вдоль нервов покрыта слабой паутиной.

Черешковая выемка чаще закрытая с узко-эллиптическим просветом и сближающимися или налегающими долями. В редких случаях встречаются открытые узкие вырезы с острым или заостренным дном.

Верхние вырезы чаще открытые и глубокие, по форме ланцетные с почти параллельными сторонами и округлым или острым дном.

Нижние вырезы довольно глубокие и чаще открытые, по форме ланцетные с острым, иногда округлым дном.

Конечные зубцы лопастей удлиненно-треугольные с острой или заостренной вершиной. Вторичные зубцы тоже треугольные, чаще с острой вершиной, иногда односторонне выгнутые.

Отношение длины черешка к длине среднего нерва 0,8—1,0. Черешок голый, светло-зеленого цвета с красноватыми полосками.

Цветок. Цветок обоеполый, с нормально развитыми тычинками и пестиком. Тычиночные нити по длине в 1,5—2 раза превышают пестик. В цветке 5 тычинок. Количество цветов в соцветии варьирует от 250 до 300.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3,5—7 см. К периоду созревания винограда ножка грозди почти до половины древеснеет, приобретает окраску побега. Остальная часть с гребнем травянистая, светло-зеленого цвета.

Гроздь средних, иногда меньше средних размеров, длиной 11,5—16 см, шириной 9,0—10,5 см, по форме цилиндро-коническая или цилиндрическая, иногда крылатая, средней плотности или плотная, реже — рыхлая.

Ягода. Длина ножки ягоды с полусечкой составляет 4,5—6 мм. Подушечка узко-коническая и бороздчатая. По форме округлая, средних размеров, длиной 14—17 мм и шириной 13,6—16,8 мм.

Ягода свежело-зеленая. При полной зрелости винограда ягоды на солнечной стороне принимают золотисто-коричневый цвет.

Кожица довольно тонкая и эластичная. Ягода довольно сочная и мясистая, с приятным нежным вкусом. Сок бесцветный.

Семя. В ягоде 1—4 семени, чаще 2 и 3. Длина семени составляет 4,5—6 мм, ширина 3,5—4 мм. С спинной стороны семя коричневого цвета, с брюшной же вдоль борозд светло-соломенного цвета с коричне-

вым оттенком. По форме семя округлое или слегка овальное. Халаза довольно выдвинутая и округлая. Ключик цилиндрической формы, коричневого цвета, длина его составляет 1,6—1,9 мм.

Виноград сорта Шасла используется исключительно в свежем виде. По своим признакам он относится к группе качественных столовых сортов винограда, что подтверждается внешним красивым видом гроздей и ягод, довольно высокими вкусовыми качествами и сохранностью винограда.

Виноградные насаждения данного сорта встречаются в виде «лабарки» в Дигомском и Сагурском районах (Гареубанский р-н). Единичные экземпляры его имеются почти во всех виноградарских районах Грузии.

При соответствующем уходе сорт характеризуется средней силой роста и высокой урожайностью, особенно при применении двухсторонней шпалеры с нагрузкой кустов в 16—18 глазков.

В условиях Дигомского уезда (Гареубанский р-н г. Тбилиси) урожайность достигает 90—130 ц/га. Плодоносные побеги составляют 60,4—74,3%. Коэффициент плодоношения достигает 1,2—1,43.

Средние данные механического и химического состава характеризуется следующими показателями: средний вес грозди 108,0—136,1 г, вес крупной грозды достигает 300 г. От общего веса на долю ягод приходится 96,5—97%, гребней—2,9—3,4%, кожицы—11,8%, семян 3,3—3,8% и сока—81,7—83,1%.

Количество ягод на грозди от 51 до 63. Вес 100 ягод равен 205—220 г, а 100 семян—4,0—4,8 г. Ягоды с одним семенем составляют 14%, с двумя—40%, с тремя—38% и с четырьмя семенами—8%.

В районах своего распространения сорт созревает довольно рано — в конце августа (в Западной Грузии) и в первой декаде сентября (в Восточной Грузии). При полной зрелости винограда сахаристость сула достигает 14,6—16,2%, при общей кислотности 5,2—5,7‰.

Приготовление вина из сорта Шасла в условиях Грузии не практикуется. Перерабатываются лишь отходы, получаемые от сортировки перед реализацией винограда. Полученный материал используется для купажных целей или для выделки коньячных спиртов.

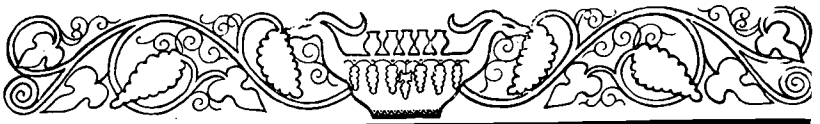
Как рано созревающий столовый сорт Шасла заслуживает внимания и массового разведения во всех основных виноградарских районах Грузии и в первую очередь в районах Аджарской и Абхазской АССР с целью удовлетворения трудящихся промышленных центров и курортников свежим столовым виноградом.

ლიტერატურა — Литература

1. კვინიტაძე, პერსპექტიული სასურველების ჯიშები თბილისის ზონისათვის. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოხაზბე, თბილისი, 1958.
2. რატიშვილი ბ. ღებნის საკონსტრუქციო ნაკვეთი გეგმონიშნული სფერის ყვარნის პერსპექტიული ჯიშები ქართლის პრიობებისათვის. სასოფლო-სამეურნეო ბიულეტენი, თბილისი, 1957.
3. ჩოლოყაშვილი ს. მუკუნებობის საფუძვლები. წიგნი II, ანბლეგრაფია. თბილისი, 1938.
4. Коржинский С. Анпелография Крыма. Описание сортов, разводимых в Крыму, т. 1—III, СПб., 1904.

5. Комарова Е. Украинский сортмент винограда. Одесса, 1953.
6. Комарова Е. Шасла белая. Анпелография, СССР, т. V, Москва, 1956.
7. Berger A. L'origine égyptienne de Chasselas. Revue de Viticulture, Montpellier 1-76, № 1969, 1932.
8. Salomon E. et R. Chasselas d'ore. In ka. Viala P. et Vermorel V. Ampelographie. Traité général de Viticulture. 7 vol. Masson, t. II, Paris, 1901.
9. Viala M. L'origine égyptienne de Chasselas. Bulletin international du Vin. № 44, 1932.

ჩერკვალი

ჩერკვალი მეგრული სიტყვაა და „სოფარ-მრგვალს“ ნიშნავს. სახერხეთო დანიშნულებით სუფრის კერძის ვიძია, თუმცა მისი პრიდუქტია შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ადგილობრივი მნიშვნელობის ორდინარული ტიპის ღვინოების დასაფენებლადაც.

ჩერკვალის მოკლე აღწერა მოცემულია აქედ. იგი ვაკახიშვილის (?) და ერ. ნაკაშიძის (10) შრომებში, პროფ. ს. ჩოლოყაშვილის (5) მიხედვით ჩერკვალი სამეგრელოს სუფრის უერძინის ვიძია ვაკუფს მკუთვინის.

სოკოვან აუდუოფოვანია და ფილოქსერის გაურცვლებამე ჩერკვალი ძალდარად უფოვია გაუმრებული სამეგრელოს მისინირა სოფლებში (სოფ. ფოცხო, უმაფეთი, თაძაკინი, საღვინო, წაღუნჯიახა და სხვ.). ფართო გაურცვლება ამ ვიძის წარსულში არ მქონია, იგი მეტიწოდ სხვა ადგილობრივ ვიძებთან მინარევის სახით უფოვია წარმოდგენილი. ამ ვიძის ადგილობრივი მოსახლეობა ძირითადად ეკრძნად ივენებია, ზოგ შემთხვევაში კი მისკან ღვინოსაც უყვებდნენ.

ჩერკვალი შესწავლილია გეტეგორის რაიონის სოფ. საღვინოს ზონაში. მრავალი წლის განმავლობაში წარმოებული დაკვირვებით დადსტერდა, რომ იგი თავისი მორფოლოგიური და ბიოლოგიური ნიხან-თვისებით მავი ზღვის აუხის ვიძისებთან კოლოცირ-კოლოცირადელ ვაკუფს მიეკუთვნება. *Prot. pentica subprot. georgica* Negr. (11). ამის დადასტურებელია ის ფაქტი, რომ ვიძის ახასიათებს ხანგრძლივ სატეტრაციო შერიოდი და უერძინის გვიან დაწიფება, რაც, სამეგრელოს ეკოლოგიურ პირობებთან შესაბამის შედეგია. ჩერკვალის ვიძის ზრდის სიმდიდრე, ფოთლის სისქე და მუხუნვის ინტენსივობა, ელარტის მუხუნვი, უფოვის ტიპი, მტევნის და მარცვლის აღნაგობა, ვიძის სისქე და ჩაწიხის აღნაგობა, აგრეთვე წმინდა მეგრული სახელწოდება „ჩერკვალი“, ვ. ი. თეთრი მრგვალი მის აპორიციეობას ადასტურებს.

მარცვლის ფორმის მიხედვით მერქმულ სახელს საქართველოში მრავალი ვიძი ატარებს, რომლებიც როგორც აპორიციენები, ცალკეულ ენდემურ ვაკუფებშია გაერთიანებული. ასე, მაგალითად, ცნობილია „მრგვალ-ურმანა“ (კახეთი), „თითა უერძინი“ (კახეთი, ქართლი), „ცხენისმუხუ“ (კახეთი, მესხეთი, აჭარა, აფხაზეთი), „ჩეკიფიში“, ვ. ი. „თეთრი წვრილი“ (სამეგრელო) და სხვ. დასახლებული ვიძებისაგან ჩერკვალი სრულიად განსხვავდება თავისი ახელთგზარდივლი ნიხანებით და სამეგრელო დირებულებით და, ამრიგად, იგი დამოუკიდებელ ვიძის წარმოადგენს.

არსებულ ლიტერატურულ წყაროებში ჩერკვალი საქართველოს რესპუბლიკის ცანო არსად არ არის მოხსენიებული. თვით საქართველოს ფარგლებშიც მისი ვარცვლები არეალი მხოლოდ სამეგრელოს ტერიტორიაში იფარვლება.

ამჟამად ჩერკვალის მალდარები თითქმის განადგურებულია და მხოლოდ ათით-ორთადა მირია გვადრწენილი სამეგრელოს ზოგადი სოფლებში (ფოცხო, უმაფეთი, საღვინო, თაძაკინი). ვიძის ზრდა-კანციათარება ძალიან მეფრესხებულია და სოკოვან აუდუოფოვანია მოქმედების გამო პროდუქციის ხარისხიც დაბალია. ხელსაწოდ კლიმატურ პირობებში ჩერკვალი საქართველოს მთლიანია. პარაკინი მტევნი და საშაო მალდუ ტემური თვისებების მსხვილი, ღამაზი მარცვლები აქვს. დაბლდარ ნამყენების სახით, ამ ვიძის მცირეფრენი ნარცვლები წარმოდგე-

ნილია მოფი. საღვინოში (გეტეგორის რ-ნი). ვიძები სათანადოდაა სოფელი და როგორც მათი ზრდა-კანციათარება, ისე მოსავალი და პრიდუქციის ხარისხიც სასებით დამაკუთფოდებელია.

ბოტანიკური აღწერა

ჩერკვალი აღწერილია სოფ. საღვინოში (გეტეგორის რ-ნი). ვიძები დაშნობილია რიპარია X რუპტურის 3306-ზე და ფორმირებულია დაბლარად, ქართული წესით.

ახალგაზრდა ელარტი. ზრდის კონსიდი და მოწითალოა და საშაოდ სქლდაა დაფარული მოთეთრო ბუჩქების ბუჩქებით, ღია მუხუნვ ელარტი მრგვალია და თეთრი-მონაცრისფრო მუხუნვითაა დაფარული. მუხუნვა უფრო მატელოანს ელარტის წვერისაგან.

ერთწლიანი რქა მრგვალია და საშალო სიმსხისი. იგი მოწითალო-კვიანფერია. მუხუნვი უფრო მუქადაა მუფერული, მუხლომორიისის სიგრძე 8—13 სმ აღწევს.

ფოთლი. ზრდადათარებული ფოთლი საშალო სიდიდისაა და საურო მოკვანილობით თითქმის ოვალურია. მისი საშალო სიგრძე 16,7 სმ, სოლო სივანე 15,8 სმ აღწევს.

ფოთლის ენწის ამონაკვეთი უფრო სშირად ჩანცისებრია, სამი მარდისაგან მუდგება და მომრგვალო ფუძე აქვს. ცხვრდება ეიწრო-ელფსური მუკვანილობის ამონაკვეთი, გამლილი და ოდნავ მასალეოებული ნაკვეთი.

ზედა ამონაკვეთი ღიაა და კვერცხისებრი მოკვანილობისაა, მომრგვალო ან წახსვილებული ფუძით. ცხვრება აგრეთვე ღია ვიწრო ნასწორისებრი მცირე ან საშაოდ ჩაჭრილი ამონაკვეთი ფუძეზე კანციათარებული ერთი კიბლი. ქვედა ამონაკვეთი ძლიერ მცირედაა ჩაჭრილი, იშვიათ შემთხვევაში ღია ნასწორისებრია.

ფოთლი საშნაკვეთიანი, უფრო იშვიათად სუონაკვეთიანიც ცხვრება. წვერის საკვით ფოთლის ფირფიტასთან მლაკე კეთისქმის, იშვიათად—წორსაც.

ნაკვეთის წვერის ცბილები უფრო სშირად სამკუთხედისებრია, ამონაკვეთი გვერდებით და წახსვილებული ან მომრგვალო წვერით. ცხვრება ხერსკილინისებრი, ცხვრდება ამონაკვეთი-გვერდიანი კბილებიც. ცანცვანიობი მცირეული კბილები მთავარი კბილების მსგავსია.

ფოთლის ქვედა მხარის მუხუნვა ქმისებრია. მუხუნი მონაცრისფერია და მუხუნვებრი. ფოთლის ზედა მხარე ბაღისებრ დაწითლებულია. ფირფიტის ზედაპირი მრტეულია. მთავარი მარცვლები სუსტადაა მუხუნვები და ღია მუხუნვა, სოლო ფუძესთან იხსენიებს ხვება.

ფოთლის ენწის მუხუნვება მუხ მთავარ მარდისაგან 0,6—0,9 უდრის, ენწის მიმკველი და მოწყანა-მოწილია.

ეკვტილი. ეკვილი ორსქესიანია და ნორმალურად კანციათარებული ბუტო და მტარანები აქვს. ეკვილოში სშირად მტერინანა, იშვიათად 4 და 6. ეკვილოში ეკვილების რიცხვი 130—140 აღწევს.

მტევანი. მტევნის ენწის სიგრძე 4—5 სმ აღწევს. მტევნის სიგრძე 11—16 სმ, სოლო სივანე 6,5—10 სმ უდრის. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერგობის 35-დან 60-მდე.

ჩაგვანი

ЧЕРВАЛИ

მტევნის საერო ფორმა ცვლინდრული ან ცვლინდრულ-კონუსისებრი. ახასიათებს განტოტვა, ტოტის სიგრძე მტევნის სიგრძის ორ-მესამედს უდრის. მტევანი საშუალო სიმაგრისაა. მტევნის უკაწი და ლურჯი პალესხებრია, ყვარდ შეუი მწკნე-მარცხველი ან. მარცხელის ექვსის სიგრძე საჯალოში ბალი-ბიური 7-9 მმ აღწევს. იგი ფერად მწკნეა. საჯალოში ბალიში დაბუჭებული და გინჯრ კონუსისებრი. მარცხელი საჯამ ბა-ლიშზე სახეობდ მტკიცედა მისეგებული.

მარცხელი ღია მწკნეა სახეობდ მსხვილი და მომრგვალო. მისი სიგრძე 16,5—22 მმ, ხოლო სიგანე 16,2—21,5 მმ უდრის. მარცხელი შუა წველში განიარია, ბოლო მომრგვალებული პუქს და სიმეტრიულია. იგი სქელვანიანი, სახეობდ სორციანი, წინიანი და ჩვეულებრივი ტყბილი გემო აქვს. მარცხელის კანი იღნავ დაფარულია ცვილით.

წიპჯა. მარცხელი 1—3 წიპჯა. უფრო ხშირად გვხვდება 1 წიპჯა. უფრო 100 მარცხელი 140—145 წიპჯა. წიპჯის სიგრძე 6,5—7,8 მმ, სიგანე—3—3,5 მმ აღწევს. ფორმა მუყაისდგო აქვს. ქალბა თითქმის მომრგვალოა. მისი სურვის მსაზე გლუ-ვია. ნისკარტის სიგრძე 1,5—2 მმ უდრის.

აგრობიოლოგიური დახასიათება

ჩერგვალის ბიოლოგიური ფუძემის მსვლლობის და აგრობიოლოგიური ნიშნების შესახებულად დაკვირვება (სამი წლის განმავლობაში) წარმოებდა სოფ. ხელსისიში (გვეგუკორის რ-ნი). აღნიშნულ ზონაში ჩერგვალის კვლევების იწყება მარტის დამ-ლევს, კვირტების გამოფურცლებას—აპრილის პირველ დეკადაში; ვაზი გვეგუკორის 5—6 ივნისიდან და სულსურული ანინის პირობებში 17—18 ივნისისთვის მოაგრდება. უკრამის მთავალეობა იწყება სექ-ტემბრის დამდეკს; სოლო მასობრივი მწიფობა ოქტომბრის დამ-ლევდნა. ფოთლდევნა ჩვეულებრივ იწყება ნოემბრის შუა რიცხ-ვებიდან და დეკემბრის პირველ დეკადაში მოაგრდება. ამრიგად, ჩერგვალი მომწიფების პერიოდის და გვეგუკორის ხანგრძლიო-ბის მისხვდითი საგვინაო ვაზის ვაიბა ვაჟებს მიეკუთნება.

ვაზის ზრდა. გვეგუკორის ნაწილებში განვითარების მიხედვით ჩერგვალი საშუალოზე მღიერი ან მღიერი ზრდით ხასიათდება. საგვეგუკორი პერიოდის დახასიათებისათვის დაბლა-რად ფორმირებულ ვაზებზე რეკების სიგრძე სიმაღლე 2—2,5 მ-მდე აღწევს. უკრამის სრული სიმწიფის პერიოდისათვის რეკები სრულ მომწიფებას ასწრებს და ვაიბის დახასიათებულ ელფურს იღებს. ამავე ზონაში მაღლარად ფორმირებული ჩერგვალის განვითა-რება საშუალოზე მღიერი ან მღიერი, რაც მოუვლადობის გამო გვეგუკორის მისის ჭრაქიათ და ნაჯირი მასობრივად დაევა-გებენს და ფოლოქსერის უარყოფითი მოქმედების შედეგია. აღნიშ-ნულის გამო მომწიფებას ასწრებს მსოლოდ რეკების ნაშლური ნაწილები, დანარჩენი მასა მოუწიფებელი რჩება და ზამთრის უინეებისაგან მასობრივად ზიანდება.

მოსავლე იანობა. როგორც აღნიშნული იყო, ტყბიკური სიმხველვის გამო ჩერგვალის მაღლარი ვაზების მოვლა არ წარმოებს; მსოლოდ 3—4 წელში ერთსელე წარმოებულ საურდების ტოტების დატყვას და ვაზის ხმელი ნაწილების გამოცვლას, რის გამოც მისი მოსავალი მეტად ცვლადობია. მსოლოდ სელ-დურული ამინდის შემთხვევაში იმდენად იგი მოსავლის და ამ დროსაც შეესრულება და მცირე ზომის მტევნებს იხსნას. დაბლარად ფორმირებული ვაზები ნორმალური ზრდა-განვითარების ხასი-ათება და რეგულარულ მოსავლესაც იძლევა. სათანადო მოვლის შედეგად ვაზზე ვითარდება ტიპური მტევნები და მარცხელი.

მოსავლის პირველ ნიშნს ვაზი იმდენად დარცხნავს მეორე წელს, უფრო ხშირად კი მესამე წელს, სოლო სრულ მოსავლას—

მე-4, მე-5 წლიდან. დაბლარად და ქართული წესით ფორმირები-სხ 10—12 კვირითი დტვირთვის შემთხვევაში ერთი მირი ვა-ზის მოსავალი საშუალოდ 2—2,5 კგ აღწევს. მსხვილარობის კოე-ფიციენტი 1,4 უდრის. ამრიგად, ჩერგვალი საშუალო მოსავლი-ან ვაზის ვაიბა ვაჟებს გვეთვინს. იქვს გარეშად, რომ ვაზის უფ-რო მეტად დტვირთვის შემთხვევაში მისი მოსავალი მნიშვნე-ლურება გაიზარდება, მთი უწყესი, რომ ვაზის ზრდა განვითარება ამის სრულ შესაძლებლობას იძლევა.

ამ მიზნით ჩერგვალისათვის გამოყენებული უნდა იქნეს თავისუფალი წესით ფორმირება 30—32 კვირამდე დტვირთვით. დასველე საჭირველოში გავრცელებული მღიერი მოხარდი ვაიბების ამ წესით ფორმირებას სახეობდ გამართლა იმედები. ვა-ზის გაყრველების რაიონებში ვაზებს ავადმდებლად უნდა მიეცეს ამაღლებული მტკნები, რათა მისი სხვიების და ავადმდებ-ლიერებულ მოქმედების მიზნებამდე იქნეს დაკვირვდი სოკო-ვან ავადმდებლობა მოქმედება, რითაც კიდევ უფრო გაუმჯობე-სდება პროდუქტის ღირებება.

სამურუნო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ჩერგვალის საშუერნო თვისებათა შესახებულად სოფ. ხელ-სინოს ზონაში (გვეგუკორის რ-ნი) ჩატკორულად დაკვირვებადგნოა ამ ვაიბის ძირითადი და სუფის ვერსად გამოყენების შესახებ სწო-ლობა. პროდუქციის ორგანოლოგიკური მაჩვენებლები მიგვითი-ოებს აგრეთვე მისი ღვინოდ გვეგუკორის შესაძლებლობასაც: ღვინო მტევნის წონა 192,5 გ; მაციონი 56 გ; სოლო საშუა-ლო მტევნის—135,5 გ უდრის. საშუალო მტევანში მარცხელი 94,7%, კვლეტი—5,1%, კანი—17,0%, წიპჯა—5,2%, შეადგენს, სოლო წიპჯის გამოსავალი 71,5% აღწევს.

100 მარცხელის საშუალო წონა 178,3 გ უდრის. 100 მარცხელ-ში 140—145 წიპჯა, მათი საერთო წონა 6,0 გ უდრის. აქედან, ერთწიპჯიანი მარცხელის შეადგენს 41%, ორწიპჯიანი—36 და საწიპჯიანი—23%.

საღვინოს ზონაში სრული სიმწიფის პერიოდში უკრამის მქ-რინაობა 18—19%, სოლო საერთო შეადგენს 8,5—9,1% აღწევს.

საერო მუყასება და ღარბიონება

სამურუნო დანიშნულებით ჩერგვალი საშეგროლოს გეოლო-გიური პირობებისათვის პერსპექტიულ სუფრის უკრამის ვაიბს წარმოადგენს, რადგან იგი მრავალ საუყენია განხვლობაში აღზრდილი და ავლიმატიზებულია ამ მხარის პირობებში. ამავე დროს იგი ხასიათება მღიერი ზრდა-განვითარებით, საყ-მაოდ უსეი მოსავლენიანობითა და, რაც მოთავსა, სუფრის უკრ-მის ვაიბისათვის დახასიათებულ ღაზში აღსაკვების მტევნები და მსხვილი, სორციანი, ღაზაზა მფურერი მარცხლები აქვს. ჩერგვალის უკრამენი ვაზზე დტვირებული დატყვანობლად დე-კემბრის ბოლომდე ღლეს, სოლო დკრეთული კარგად ინახება მთე-ლი ზამთრის განხვლობაში. იგი ტრანსპორტსაც კარგად იტანს. მისი პროდუქცია შეიძლება გამოყენებული იქნეს აგრეთვე ავადმდებლობის მასობრივადი ორდინარული ღვინოების დასა-გენწეულად.

ჩერგვალი საშეგროლოს რაიონებში მომავალში უნდა ცავრ-ცვლდეს მსოლოდ და მსოლოდ სუფრის უკრამენი გამოყენების მიზნით და იგი ფოთლად უნდა დაიწერეს ამ მხარის მოსიპირა ზონაში. დასახლებულ ზონაში ჩერგვალი უნდა გამოენეს დაბლარად, სათანადოდ მერწინი უფროფერაკამდე საძირებზე დატყობი-ლი და გეოლოგიური ვითარების შესაბამისად ვაზს 60—70 სმ-მდე სიმაღლის მტკნები უნდა მიეცეს.

Чергвали

Чергвали белоягодный малосапротраспанный аб-огитенный сорт винограда Мегрелии.
Лист. Листья средней величины, длиной 16,7 см, шириной 15,8 см, округлые или слегка овальные, глу-

боко разрезные. Верхние вырезки открытые и яйце-видной формы с округлым, иногда острым лном. Встречаются также открытые, шелевидной формы или в виде входящего угла с однозубчатым лном.

Нижние вырезки очень слабо намечены, реже они шелковидной формы.

Черешковая выемка открытая, чаще лировидной формы и с округлым дном. Лопасть выемки состоит из трех нервов. Встречаются также выемки эллиптической формы с более или менее приближающимися лопастями.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти тупой, реже прямой.

Конечные зубцы лопастей чаще треугольные с выпуклыми сторонами и острой или округлой вершиной, бывают также лиловидной формы, односторонне выпуклые. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа сечато-морщинистая и плоская, воронковидно-желобчатая, снизу покрыта густым войлочным покровом. Отношение черешка к длине среднего нерва 0,6—0,8. Черешок толстый, красновато-зеленого цвета.

Цветок. Цветы обоеполюсы, нормального строения. В цветке 5 тычинок, реже 4 и 6; количество цветков в соцветии варьирует от 130 до 140.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 4—5 см. Ножка травянистая, темно-зеленого цвета.

Гроздь средних размеров, длиной 11—16 см, шириной 6,5—12 см, по форме цилиндрическая или шилдроконическая, иногда крылатая; крылья достигают до 2/3 длины грозди. Гроздь средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 7—10 мм. Ножка зеленого цвета. Подушечка бороздавчатая и широко-коническая.

Ягода светло-зеленая, довольно крупная, длиной 16,5—22 мм, шириной 16,2—21,5 мм, округлая, по середине широкая, у конца округлая. Кожича толстая, довольно мясистая с обыкновенным сладким вкусом. Прунн на кожиче слабо выражен. Степень прикрепления ягод к плодоножке довольно сильная.

Семя. Количество семян в ягоде 1—3, чаще 1. Длина семени составляет 6,5—7 мм, ширина 3—3,5 мм. Семена коричневого цвета. Халаза почти округлая, расположена в средней части тела семени. Спинная сторона гладкая. Длина клюва достигает 2 мм.

По силе роста кустов Чергвали относится к группе сильно растущих сортов винограда. К концу вегетационного периода отдельные побеги достигают

длиной 2—2,5 м. К моменту полной зрелости винограда побеги вырезают полностью и приобретают характерную для сорта окраску.

Первое плодоношение сорта наблюдается на третьем году посадки, иногда на втором году. В пору полного плодоношения вступает на 4 и 5 году.

Урожайность Чергвали довольно высокая. На «лаблари» при ведении кустов по грузинскому способу урожайность одного куста достигает 2—2,5 кг. Плодоносные побеги составляет 76%. Коэффициент плодоношения—1,4. На побеге чаще встречаются 2 грозди, равной величины. На «лаблари» урожайность сорта непостоянна и всецело зависит от условий погоды. При благоприятных погодных условиях сорт характеризуется высокой урожайностью (33—40 кг с куста «лаблари»).

В условиях Мартвильского микрорайона массовое созревание винограда наступает в конце октября.

Средние данные механического анализа грозди характеризуются следующими показателями: вес крупной грозди достигает 192,5 г, маленькой 98,5 г. Количество ягод в грозди варьирует от 35 до 60.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 94,7%, гребней—5,1%, кожичи—17,0%, семян—5,2%. Выход сусла достигает 71,5%.

Средний вес 100 ягод составляет 178,3 г. Количество семян в 100 ягодах варьирует от 140 до 145, весом в 6,0—6,2 г. Односемянные ягоды составляют 41%, двухсемянные—36%, трехсемянные 23%.

В условиях сел. Салхино (Мартвильского микрорайона) в период полной зрелости винограда сахаристость сусла достигает 18—19% при общей кислотности 8,5—9‰.

По своему направлению Чергвали столовый сорт местного значения. Характеризуется довольно высокими вкусовыми качествами продукции, внешним красивым видом гроздей и ягода, хорошей транспортабельностью и сохранностью винограда. Продукцию данного сорта можно использовать также для изготовления обычных вин местного потребления.

С целью обеспечения местного населения свежим столовым виноградом считаем целесообразным массовое разведение его в микрорайонах предгорной Мегрелии.

Сорт перспективен также для районов Гурии и Абхазии.

ლიტერატურა—Литература

1. ფეტიბაძე ვ. მასლები დასავლეთ საქართველოს მუცხანებო-მუცხანეთის ბიომედიცინის დაზოგვისა და აბიკულტურისთვის. ტფილისი, 1928.
2. ვეტიბაძე ვ. კულტურული მუცხანობა ზონების საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. იბრაგიმბერი ს. სელხანობა. კარგილი ლექსიკონი. თბილისი, 1928.
4. ჩაბიანი მ. ვერძო, საფეხურისა და აქაის ვაზის ჯიშები. თბილისი, 1948.
5. შაბუაძე ვ. მუცხანობა საქართველოში. თბილისი, 1935.
6. ჩოლოყაშვილი ა. მუცხანობის სასელმედიცინო. წ. II, აბიკულტურა. თბილისი, 1938.
7. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ეთნობიოგრაფია, წ. II, თბილისი, 1934.

8. Гореев К. Анализны вин Кутаисской губернии с краткой характеристикой районов и почв. Тр. д.б. при сахарном питомнике американских лоз, вып. VII, Тифлис, 1914.
9. Макалатия С. История и этнография Мегрелии. Тбилиси, 1941.
10. Накашидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мегрелии. Сбор. соед. по винограду и виноделию на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1856.
11. Петруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Докл. АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
12. Старосельский В. Закавказские сорта винограда (Шорпанский и Кутаисский уезды Кутаисской губернии), Тифлис, 1933.

ჩეტივეში

ჩეტივეში მეგრული სიტყვაა და ნიშნავს—თეთრ-წერისს. ამ სასულწოდებს ვიძიო სახეობით ამართლებს. სხვა ადგილობრივ ვიძებთან შედარებით იგი უფრო მომგრეო და ნახში აკებულების მარცვლებს ივითარებს. ჩეტივეში სამეგრელოს თეთრფერხინან ვაისს ვიძიო აკუფს მიეკუთვნება.

სიკოვან ავადმყოფობათა გავრცელებამდე და ფილოქსერის შემოტრამდე ჩეტივეში როგორც საადრეო ვიძიო, მასობრივად ეოფილა გავრცელებული მალდარად სამეგრელოს მისიხინარ მაროარიონებში. როგორც გადმოგვყვები, ადგილობრივი მოსახლეობა მისგან მირითადად ამწაფებდა ღვინოს, რომელიც ხსიათაღებდა ალკოჰოლის საკმაო შეფულობით და ჰარმონიულობით. ღვინოს მეტწილად იყენებდნენ მატრობის პერიოდში—სავეიანო ვიძების პერიოდს დროს.

აკად. ივ. ჯავახიშვილის მიხედვით (4) ჩეტივეში ზემო აჭარამ გავრცელებულ „კუბიბერს“ ფონეტიკური სახეცვლილებები უნდა იყოს. ჩვენ მიერ ორივე ვიძის შესწავლისა და ურთიერთთან შედარებით კი—მათი არაიდენტურობა დადასტურდა.

აჭარის კუბიბერს თავისი მორფოლოგიური და სამყურნო ნიშნ-თვისებებით აჩვენებდა განსხვავება მეგრულ ჩეტივეშისაგან. ამ ვიძებთან მთავარი განსხვავებული ნიშნ-თვისებები შემადგენელი ფილოფები ფილოფები სამკობლად დანაკუთვლი და ქვედა მხრიდან ქეჩისებრი დაფარულია ბუქვისით. ფილოფის უეწის ამონაკვიით უფრო სხირად ღრმად და ისრის-მათიანი. ვევილი ორსქესიანია და სირმალურად განვითარებული მტრინანები და ბუტეო აქვს. მარცვლი ოვალურია, საშუალოზე მცირე, წინაში და სხიათმოვო ტუბული გემო აქვს. წიწვების რაოდენობა მარცვალში მეტყობან 1-დან 2-მდე. სავეილი ვიძია, ამავე დროს საადრეოა და სუფრის უქრნადღვ ქეძობება კამოეუნება. ამრიგად, თავისი მორფოლოგიური და ბიოლოგიური ნიშნ-თვისებებით ჩეტივეში მიეკუთვნება მავი ზღვის აუღის ვაისს ვიძებთან კოლოგიურ-გეოგრაფიულ რეგონს *ProL. Pontica subsp. Georgiae*, N. S. (5). კუბიბერს ფილოფები მცირეა და დანაკუთვლი და ქვემოთ ორნად დაფარულია ბუქვისებით ბუქვისით. ფილოფის უეწის ამონაკვიით ელიფსურია. კევილი ფუნქციონალურად მდგრადობა და მოკლე, მოკევილი მტრინანება აქვს, მტეკვანი წყრილი მარცვლების რაოდენობა 70%-მდე აღწევს. მარცვლი მომრეკვალა, ოსულანინი და მეტად წინაში, უბიბლო ტუბულ-მოძრავო რეო აქვს. მარცვლი 1—1 წინაა. ვიძი ინტერესს მოკლებულია, რამდენად შედარებით მადარ სარისსის ზრდაქცის იძლევა.

ბოტანიკურ სამეგრელოს რაიონებში ჩეტივეში გავრცელების არეალი მეტად შემცირებულია და იგი მხოლოდ თითო-ორიად მირის სხიში გვხვდება მალდარად. ნამეგრების სხიბ დაბლად აღსრდილი ჩეტივეშის ნარგავები გვხვდება წალენჯიხის რაიონში—სოფ. ნაკიფში. ნაკევით კამეზებულია 1936 წელს. ვაზები ხსიათაღება საშუალო ზრდა-განვითარებით და საშუალო, მაგრამ მდლი სარისსის ზრდაქცეობა იძლევა.

ბოტანიკური აღწერა

ჩეტივეში აღწერილია სოფ. ნაკიფში (წალენჯიხის რ-ნი). ვაზები დაბლად და კამეზებულია და მეტობილია რიზარია X რუბუსტრის 3306-ზე. ნაკევით, რომელზედაც ეს ვიძია კამეზებული,

დაქანებულია სამხრეთისკენ, ნიადგი წითელმიწა, კლდეების კარბონატების მცირე მუცელობით.

ახალგაზრდა ელორტი. ზრდის კონსი ქეჩისებრი დაფარულია მოთეთრო-მოწითალო ბუქვისმავარი ბუქვისით. ახალგაზრდილი პირველი ფილოფი ზედა მხრიდან მოწითალო-ისფერია, მარჯვების განწერი კი ღია მწვანე, რომელიც საკმაოდ სქლდაა დაფარული მოთეთრო-ნარინისფერი ბუქვისებით ბუქვისით. ქვედა მხრიდან ფირფიტა ქეჩისებრი დაფარულია მონაცრისფრო თეთრი ბუქვისით, რომელსაც მოწითალო ელფერი ცაქარავს. განსაკუთრებით ფირფიტის ნახირბესუ. ფილოფის უეწი მოწითალოა და საკმაოდ დაფარული მონაცრისფრო-თეთრი ბუქვისით. მომდევნო მერვე და მესამე წინაში ფილოფი ზედა მხრიდან მოწითალო-ისფერია; მერვე ფილოფი ზემოდან ორნად არის მუქსილი, მესამე კი თითქმის მიძველია. როგორც მერვე, ისე მესამე ფილოფის მუქსება ქვედა მხრიდან ქეჩისებრია. ბუქვის ბუქვისმავარია და მოთეთრო-ნარინისფერი, სოლო უფრო მოზრდილ ფილოფზე მუქსი ნარინისფერია.

ახალგაზრდა ელორტი ღია მწვანე, ცალ მხარეზე მოწითალო იისფერი დაქარავს და საშუაოდ დაფარულია მონაცრისფრო ბუქვისებით ბუქვისით. ელორტის წვერისკენ მუქსება უფრო მღერდება. ელორტის წვერი სხირ შემოსევაში მოწითალოა.

ერთ წლიანი რქა შემოსული რქა საშუალო ან საშუალოზე წერილია, ბუქი ვაისფერია, ორნად მოწითალო ელფერი. მუხლითორის სიგრძე 7—12 სმ აღწევს.

ფილოფი. ზრდადამთავრებული ფილოფი საშუალო სიდიდისა ან საშუალოზე მცირე, მოუგანლობით მომრეკვალა; იგი ღია მწვანე და საკმაოდ დანაკუთვლი, გეგვება აგრეთვე ღრმად დანაკუთვლი ფილოფები. მისი საშუალო სიგრძე 14,6 სმ, სოლო სიანე 14,5 სმ აღწევს.

ფილოფის უეწის ამონაკვიით ღრმა ისრისებრია და თანასწორგვერდებანია. იმეზიად გეგვება ჩანესებრი ფორმის მსხუდფეობანი ამონაკვიებზე.

ზედა ამონაკვიით ღია და საკმაოდ ჩაჭრილი; გეგვება მახვილი ან წახახვილებულფეობანი ნახურებიებრი ამონაკვიებზე; ქვედა ღია ამონაკვიით მცირეა და ჩაჭრილი, იმეზიად საკმაოდ ჩაჭრილიც გეგვება.

ფილოფი სხირად სმ, იმეზიად სუინაკვიანია. წვერის ნაკვი ფილოფის ფირფიტასთან მდებ რეუსქესის, იმეზიად სწორსა.

ნაკვიების წვერის გიბლები სამკუსკისებრი და ამონექილგვერდებანია, მახვილი ან წახახვილებულწვერინი ფეოთი. გეგვება სერსტილა სამკუსკისებრი გიბლებზე, რომელთაც ეწლი გეგვარი ჩანსქეჩილი აქვს. ფილოფის დანახირნი გიბლები მთავარი გიბლების მსგავსია.

ფილოფის ქვედა მხარე ქეჩისებრი დაფარულია მონაცრისფრო ბუქვისით. ზედა მხარე უფრო სხირად ზადისებრი დაბოკებულია, სოლო იმეზიად გლევი. ფილოფის ზედაპირი ბრტეკლია ან ნახირგამომწეული. მთავარი მარჯვები ორნად მუქსებულია მონაცრისფრო ბუქვისით და ღია მწვანე ფერისა.

ფილოფის უეწის შეფარება მკა მთავრად მარჯვად 0,6—0,9 უდრის. იგი და მწვანე, ხოლო ფეკვთან მოწითალო-ღვინისფერი ხედა და მცირედ დაფარულია ბუქვისებით ბუქვისით.

ეკვილი. ეკვილი ორქუქიანია და ნორმალურად განვითარებული მტერიანზე და ბუტო აქვს. ეკვილიში ხუთი მტერიანა. ცხვებს ოსი და იშვიათად ეკვი მტერიანაც ეკვილების რაოდენობა ეკვილებში 190-მდე აღწევს.

მტკვანის მტევისი უწინის სიგრძე 3,5-4,5 სმ უღრის, მტევისის სიგრძე მუცლის 9-14,5 სმ, შიშო სიგრძე 5-7 სმ მარის.

მტევისი ცილინდრულ-კონუსისებრია. იგი საშუალო სიყუმისა, გუხვდება აგრეთვე მუხრის მტევისებზე. მტევისი უწინი და კლერტი ბლანსტაციონა და მოიქცეობს ფერისა.

მარცხენი. მარცვლის უწინის სიგრძე საკლბო ბალიშითურთ 4-9 მმ აღწევს და მტევე ფერისა. ბალიში დამკვეტული და განიერი კონუსისებრია. მარცვლი საკლბო ბალიშზე მტკიცეაა მამაკრებული.

მარცვლი ღია მარცვლიანია, საშუალოდ მცირე ზომისა და ოვალური ფორმის. მისი საშუალო სიგრძე 11,5-14,5 მმ, ხოლო სიგანე 10-12 მმ აღწევს. შუა წელიში უფრო განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს და სიმეტრიულია. თსელკიანია, წინაში და ნაკლებსორკიანია, ხოლო კეო სხაშიშითი ტყვილი აქვს. ცილითი მარცვლი მცირეაა დაფარული.

მარცვლი 1-3 წინაა. უფრო სიზარტეცხვება 2 წინაა. წინაის სიგრძე 5,5-6 მმ, სიგანე 3,5-3 მმ აღწევს. იგი მოყვანიფრო, ქალბა მოთავსებულია ზურგის მხარეს-შუა ნაწილში, იგი ფორმით თითქმის ოვალურია. ზურგის მხარე გლუვია. ნისკარტის სიგრძე 1,5 მმ უღრის.

აგრობიოლოგიური დასასიათება

ჩვეიფების სავეტერციო ფაზებს მსგავლობასე დაკვირება წარმოებად სოფ. ნაიფუმი (წალბეკისის რანი) დაბლარად ფორმირებულ ვაზებსე. ნაყუთი გამუხტულია 1933 წელს, საიფრე გამოყვანებული რინარია Xრუპსტრის 3306. კვეთით მოყვანილია ბიოლოგიური ფაზების მინდინარობის სამი წლის საშუალო მონაველები (იხ. ცხრ. 1).

ცხილი 1

სუბიექტის სავეტერციო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მალდობის მაჩვენებლები

ფაზების წარმოების დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი
სოფ. ნაიფუმი 4-6.IV 30.V	16-18.VIII	1-4.X	181	30.XI	240	3890					

ჩვეიფების სავეტერციო პერიოდი სოფ. ნაიფუმ ზონაში კვირტის გაზლიდან უწინის სრულ სიმუფრეზე 180-182 დღეს კრებულდება, ხოლო მთელი სავეტერციო პერიოდი ფოთლოცების დათავრებამდე-240 დღემდე აღწევს. როგორც უკან ნახს, ჩვეიფების სავეტერციო პერიოდი უწინის დაშობებამდე სხვა ადგილობრივი კლიმატის მდარებით მინმულეობაზე შექმირებულია, რის მიხედვითაც იგი საშუალო სიმუფრის ჯონის ვითბა ვეფუფე ექვეა. ვაზი გამოლოცების ჩვეულებრივ მარტის ბოლო რიცხვში, ხოლო ევაივლიბის მახის დასასრულს იწვევის და სელსურვლი აზინდის დროს 10 ივნისამდე ამოყვებს. ურემიში შეთვალუბის იწვევის ავკისტის მერე ნახვარიან და მსობრივად მწიფდება ოტობრისის პირველ რიცხვებში. ფოთლოცევა ჩვეულებრივ იწვევა სოფრისის პირველ ნახვარში და ახვე ივის ბოლის მოაწრდება.

სამტეველიში კარგვეფუფულ ვაზის აზობრიკულ ვაიპობან მუხარებით ჩვეიფები თითქმის ურთი თვით აძრე მწიფდება, რასე ამ მხარისათვის უღრეზად დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამ დროისათვის ვაზის დანარჩენი ვაიპები მსოფლიდ შეთვალუბის პროცესშია და ამიტომ ჩვეიფების პროცესშია შეიძლება გამოყვანული

იწებს როგორც ურემად, ისე ადგილობრივი მინმეულობის მასობრივი მოსმარების დროისთვის დასეკლებულად.

ვაზის ზრდაეკვი სეითარეკვა. სოფ. ნაიფუმ ზონაში დაბლარად ფორმირებული ჩვეიფები საშუალო ზრდით სხაიანდება. სავეტერციო პერიოდის დასმარებისათვის ცალკეული რტების სიგრძე 1,5-2 მ-მდე აღწევს, რომლებშიც ურემის სრული სიმუფრის პერიოდისთვის ასწრებს მომუფრების და მთელ სიგრძეზე ვითბისათვის დამახასიათებელ ლეფერის იცებს.

ჩვეიფების მდღერი ვაზები, რომლებიც თითო-ორთაა პირის სხაითა შემორჩენილი ამავე ზონაში, თითქმის საშუალო ამ საშუალოზე მცირე ზრდით სხაითდება, ეს ბუნებრივიცაა, რადგან მალდარი ვაზები მოვლის სიმუფრის გამო სრულიად უურარდობადა მრეფეულები (კასხევა, კუფურენა, მუწამელა და სხვა ოპრაციებით არ ტრდება). არსელსავულ ამინდის პირობებში სოკოვან აუდმუფრებაში მომუფრების შედეგად უკორტები ნაწილობრივ სვედება, დანარჩენი ნაწილი კი მომუფრებებში რტება და იგი ზამთრის ინიცების მომუფრებით ადვილად იღუპება. მოსავლი და აბობა. მოსავლის პირველ ნიშნებს ჩვეიფებში იბღვეა მესამე წელს და ზოგჯერ მეორე წელსაც, ხოლო სრულ მოსავლას მე-4, მე-5 წლიდან.

კვეთით მოყვანილია დაბლარად ფორმირებული ჩვეიფების მოსვლიანობის სამი წლის საშუალო მონაველები (იხ. ცხრ. 2).

ცხილი 2

ჩვეიფების მოსვლიანობის მაჩვენებლები

ფაზების წარმოების დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი	მარცვლის დასრულების თარიღი
სოფ. ნაიფუმი (წალბეკისის რანი)	8-10	74,5	1,3	2	105	1,5	50-55			

როგორც მე-2 ცხრილიდან ნახს, დაბლარად ფორმირებული ჩვეიფები 8-10 კვირტით დატვირთვისას ურთ მირე 1,8 კგ-ზე ურემებს იბღვეს, რაც ტექტარზე გადასაკვირვებით 60-55 ცენტნერს შეადგენს. რტების 74,5% მოსავლიანია, ხოლო მოსვლიანობის კოეფიციენტი 1,3-მდე აღწევს. რტებე ურთი მირე არასთანაბარი მტევისია, ცხვებზე ურთი მტევისიც ეჭვს გარეშეა, რომ ღონიერ ნიადაგზე ან სათანადოდ მოკავების შემთხვევაში ვაზის ზრდა გაბლიერდება და ვაზის უფრო მეტად დატვირთვის შესაძლებლობა შეიქმნება, რასე შეუძლია გამოიწვიოს მოსავლის მინმულეობად გაიღება (ტექტარზე საშუალოდ 70-80 ცენტნერამდე). ვაზი ადვილად ბეჭება როგორც ტრბად, ისე მოყულსელებს.

სოფ. ნაიფუმ ზონაში მაღლარად ფორმირებული ვაზების მოსავალი მეტად ცვალებადია. იგი მხოლოდ სელსურვლი ამინდის შემთხვევაში იბღვეს მოსავლს. მაღლარ ვაზებზე ვითრდება მესხური, უბარეო და არასთანაბარი მტევისები. კარგი ამინდის შემთხვევაში ურთი მირი მაღლარის მოსავალი 20-25 კგ-მდე აღწევს.

სოკოვან აუდმუფრებათა და ფილოქსერის მიმართ გამამულობა. სოკოვან აუდმუფრებათა მიმართ ჩვეიფები სუსტ გამამულობის იწებს. განსაკვირვებით მღირე ვადავება გრძელად და ნაწილი მაღლარად ფორმირებული ვაზების მუწამელა და მტევისები. ამ აუდმუფრებათა მომუფრება მკვეთრად მდებარდება ევაივლიბის და მარცვლის გამოსირავლის პერიოდში-ურემისის შეთვალუბამდე. დაბლარად ფორმირებული ვაზების დროულად წალბობით აღნიშნული სოკოვების მომუფრება მინმულეად დუკანილი. დაკვირვებით ცხელყოფს, რომ თუ შუამელა დროულად და წარისსინად ნარტდება, ნაიფუმ ზონაში მარცვლისა ჩვეიფების ვაზების 5-6-ჯერ ბრდის სხარით შესურდება და მკურ ტვირდით მუფრებება.

სამტეველის დანარჩენი ადგილობრივი ვაიპების მსგავსად ჩვეიფები ფილოქსერისად მეტად დიდ მტრანზობარობის იწებს. სწორედ ამ მუხებლის მომუფრება უნდა ჩაითვალოს ერთ-ერთ

ჩაბაძე

ჩეჩიპეში

ложены в виде входящего угла. Черешковая выемка чаще глубоко стрельчатая и равносторонняя. Встречаются, но реже, выемки и лоповидной формы с острым дном.

Лист трех, реже — пятилопастный. Угол конечной лопасти тупой, реже прямой. Конечные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой или заостренной вершиной. Встречаются также зубчики и пильовидно-треугольной формы, односторонне выпуклые. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа чаще сетчато-морщинистая, реже гладкая, по форме плоская или с краями, отогнутыми вниз. Пластинка листа снизу покрыта густым войлочным покровом серого цвета и слабо опушена сероватым пушком.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,6—0,9. Черешок светло-зеленого цвета, который у основания переходит в красновато-вишневый цвет, покрыт следами волосок серого цвета. Главные нервы светло-зеленого цвета и слабо опушены сероватым пушком.

Цветок. Цветы обоеполые, нормального строения. В цветке 5 тычинок. Встречаются также цветы с 4-мя и 6-ю тычинками. Количество цветов в соцветии достигает 190.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3,5—4,5 см. Ножка грозди с гребнем травянистая, зеленоватого цвета.

Гроздь меньше средних размеров, длиной 9—14,5 см, шириной 5—7 см, по форме шиллардо-коническая, средней плотности, реже рыхлая.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет — 9 мм. Ножка зеленого цвета. Подушечка бороздчатая и широко-коническая. Степень прикрепления ягоды к плодonoжке сильная.

Ягода светло-янтарного цвета, меньше средней величины, длиной 11,5—14,5 мм, шириной 10—12 мм, овальная, по середине широкая, у конца округлая. Мякоть более сочная и менее мясистая с приятным сладким вкусом. Кожинка почти тонкая. Прунн на кожине слабо выражены.

Семя. Семян в ягоде 1—2, чаще 2. Встречаются, но очень редко, ягоды с тремя семенами. Длина семени достигает 5,5—6 мм, ширина 2,5—3 мм; цвет семени коричнево-белый. Халаза находится в средней части тела семени, по форме овальная. Спинная сторона гладкая. Длина халазы достигает 1,5 мм.

Сила роста куста Чечиниши средняя. Отдельные побеги на «даблари» к концу вегетационного периода достигают в длину до 2-х метров. При полной зрелости винограда побеги вызревают полностью.

Первое плодоношение сорта наблюдается на третьем году посадки, иногда даже на втором. В пору полного плодоношения вступает на четвертом, или же на пятом году.

Урожайность Чечиниши средняя. На «даблари» при ведении кустов по грузинскому способу (8—10 глазков) один куст дает 1,5 кг винограда; на «маглари» урожайность гораздо больше и при благоприятных условиях иногда достигает до 20 кг. На побегах чаще встречаются 2 грозди, но неравной величины, реже одна гроздь. Плодоносные побеги составляет 74,5% коэффициент плодоношения—1,3.

В сравнении с местными сортами лоз массовое созревание винограда сорта Чечиниши наступает почти на один месяц раньше, что является весьма важным для районов Мегрелии, так как к этому времени виноград остальных сортов лоз только начинает созревать. В Верхней Мегрелии (село Накифу) массовое созревание винограда начинается в начале октября.

Чечиниши по своему направлению винный сорт, но как сравнительно рано созревающий, виноград годен также для стола.

Средний вес крупной грозди достигает 140 г, маленькой—75 г, в среднем 105 г. Количество ягод на грозди варьирует от 45 до 88, в среднем 75 ягод. От среднего веса грозди на долю ягод приходится 95,2%, гребней—4,0%, кожины 16,2%, семян—5,8%. Выход сока составляет 74%.

Средний вес 100 ягод—130 г. Количество семян в 100 ягодах достигает 179, весом 7—8 г. Односемянные ягоды составляют 33%, двухсемянные—55%, трехсемянные—12%.

В период полной зрелости винограда на «даблари» сахаристость сока достигает 19,5—20%, при общей кислотности в 9,8‰.

Вино Чечиниши, заготовленное в сел. Накифу (Цаленджихский р-н) характеризуется светло-соломенным цветом, гармоничностью и довольно приятным вкусом при содержании алкоголя до 11°.

Виноград Чечиниши не сохраняется. Оставленный на лозах держится до конца октября, но подвергается заплыванию; транспортировку не выдерживает.

Как сравнительно рано созревающий сорт, дающий довольно качественный материал для производства вин местного потребления, а равно виноград для стола, сорт Чечиниши безусловно заслуживает внимания и массового разведения.

Сорт следует разводить в микрорайонах предгорной полосы Мегрелии.

Разведение Чечиниши должно производиться исключительно привитыми саженцами на соответствующих филлоксероустойчивых подвоях.

ლიტერატურა—Литература

1. ჩაბიძე ი. მ. ზღვის სანაპიროს დაქვების ჯიშები. თბილისი, 1948.
2. შარდენი ე. მცხეთის სასაბუღოლო. თბილისი, 1935.
3. ჩიქოვაძე ი. მ. მცხეთის სასაბუღოლო, წიგნი II. სასაბუღოლო. თბილისი, 1938.
4. ჩიქოვაძე ი. მ. სასაბუღოლო უნივერსიტეტის ისტორია, წიგნი II. თბილისი, 1934.

5. Накашидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Грузии и Мегрелии. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
6. Негруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Докл. АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
7. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Артанском округах. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.

ჩინური

საქართველოს ისტორიულად ცნობილ თორეუმბინან ვაზის ვიშებს შორის ჩინური განსაკუთრებულ უარაღვლებს იპყრობს, როგორც ზარისხოვანი პროდუქციის მომგები სავაიდე და ადგილობრივი მომხმარებლის სუფრის უკრძნის ვიში.

თავის ბოტანიკურ-ბიოლოგიური ნიშან-თვისებით ჩინური ქართლის ვაზის ვიშეს ვაგუსტ განეკუთვნება და ამ შარის თორეუმბინან ვიშებს შორის როგორც მართადა სტანდარტულ ასორტიმენტს სამართლიანად უჭირავს წამყვანი ადგილი.

ქართლის მოსახლეობაში ჩინურის დამატებით სახელებად ცნობილია „კახური“ და „კახური თეთრი“ (კახის რ.ჩ.). ამავე სახელებს მტკვრებით აგრეთვე შეეჩინებოდა სპეციალურ ლიტერატურაშიც (7, 18).

თუ როდის წარმოიქმნა ჩინური ქართლის ტერიტორიაზე ან როგორი ეკოლოგიური ანტიპედი მან საეკუთვამ მანძილზე, ამის შესახებ არავითარი ცნობები არ მოიპოვება.

ჩვენი ღრმა რწმენით იგი მსგავსად საქართველოს სხვა მრავალ აბორიგენულ ვიშებშია წარმოშობილი ეკოლოგიური ვაზის ხარისხიანი სპეციფიკიდან ბუნებრივი გამრავლების გზით, სოლო შემდგომ პერიოდში შეეჩინებოდა განვითარების შესაბამისად ადამიანის უშუალო ჩარევით მისად შერწყმის სუბიექტური ვაზის საბოლოო ეკოლოგურება და ლოკალიზება ქართლის ზონაში.

ამავე მიტეხივით, პირველ უოვლის, მისი მორფოლოგიურ-ბიოლოგიური ნიშან-თვისებები როგორცაა: ულორები აღნაკობა, ფოთლის ფორმა და მოკვანილობა, ეკვილის ტიპი და მტკვრის რაოდენობა (სუფხე მტკი), მტკვრის აღნაკობა, მრგვლის ფორმა, ფერი და კონსისტენცია, წიწვების რაოდენობა მარცხელში და აღნაკობა, აგრეთვე ვაზის ზრდის სიძლიერე, ბიოლოგიური ფუნქციის მსგავსება, საეკოლოგიური პერიოდის ხანგრძლივობა და უკრძნის დავიანდობა დაწინაურება, რაც საერთოდ დამახასიათებელია ქართული ვაზის ვიშებისთვის.

ჩინურის აბორიგენობის დამადასტურებელია აგრეთვე მისი წმინდა ქართული სახელწოდება „ჩინური“. მსოფლიო მდებარეობის იგი ვადასამდევის მიხედვით (5) „მისი სახელი უკრძნის ამ ვიშის მარცხელის ფერის მაუწყებელი უნდა იყოს“, და მართლაც, სრული მწიფობის პერიოდში ჩინურის უკრძნის იღებს რა მომწიფანო-მოქარისფერო ღალბს შეეჩინება, იგი ამ ფერით წაავსებს „სუფრის ხილის ფოთლის ფერს“, რომელიც მკვლ ქართლში „ჩინის“ სახელწოდებით იყო ცნობილი (4). ამრიგად, ქართლში შეეჩინებოდა საქართველოს წიაღში წარმოქმნილ მკვიდრ ჩინურს მსგავსად სხვა ადგილობრივი ვიშებისა, რომელთაც ფერის მაუწყებელი სახელები აქვს მუკრძნული (მაკურმბან და წილანი—გურიანი; ფერიანი—ქართლი, ფეროვანი—რაჭმა, კითაჟ—სამცხრელოში და სხვა), ეკვლავი. მისი მარცხელის ფერის აბორიგენული სახელი „ჩინი“ დღემდე საფუძვლად და აქვან მიაკუთვნეს მას სახელი ჩინური. ქართლის მოსახლეობა მას „ჩინებულსაც“ უწოდებს, რადგან დასახლებულ ვიშს ახსიათაებს მთელი რიგი დადებითი ნიშნები (გლიერი სრდა, უსი მოსაჯული, ღალბის აღნაკობის ტყვანი და მარცხელი, უკრძნის მესხეის კარი უნარი და ტრანსპორტაბლობა), სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქერის მიმართ სუბიექტური გამძლეობა, სოლოდ მისგან დამსაფრულებ ღვინოს კი მაღალი ხარისხი. ეკვლა ამ თვისებათა გამო მარკვეს მას როგორც ჩინებულ ვიშს—ჩინური. სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქერის შემოკრამდე ჩინური ფართო მისაყვების სახით იყო

წარმოდგენილი შუა ქართლში, მირთადად კი გორისა და კახის რაიონებში. როგორც გადმოკვებუნ მისი პროდუქცია განკუთვნილი იყო როგორც უკრძნად მოსამარად, ისე მაღალხარისხიანი თეთრი სუფრის ღვინოების დასაყვებლად, რომელიც ამ დროს ცნობილი იყო, ვ. წ. „აბტური ღვინის“ სახელწოდებით.

სოკოვან ავადმყოფობათა და მენებელთა მოქმედება მნიშვნელოვანად შეამცირა საერთოდ ქართლის ვინების ფართობი, რის შედეგადაც ჩინურის ეკრეციების არაუადი მნიშვნელოვნად შეეცირა, მიუხედავად ამისა, სხვა ადგილობრივი ვიშებთან შედარებით, იგი უფრო მეტი რაოდენობითაა შემორჩენილი საკუთარ ძირულ ქართლში შეეჩინებოდა რაიონებში, რაც უკვლეულია გამომწვეულია ამ ვიშის შედარებით გამძლეობით სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქერის მიმართ.

1953 წლის ვინების აღწერის მასალების მიხედვით ჩინური შემდეგი ფართობითაა წარმოდგენილი ქართლის რაიონებში (იხ. ცხრ. 1).

ჩინურის ვაგრეციების რაიონები		ცხელი 1	
რაიონის დასახელება	ფართობი ჰექტარობით	რაიონის დასახელება	ფართობი ჰექტარობით
გორის	290,01	შარველის	0,01
კახის	367,67	სტარო წაბრის	0,02
მცხეთის	44,23	სტალინის	0,42
ქაბულის	9,06	ღვინაზორის	9,09
ხაშურის	0,03	ხაშურის	0,25
თბილისის	0,31		
ფშავის	5,65	სულ	72,75

ქართლის რაიონებს გარდა იგი ეკრეციებულა აგრეთვე კახეთში—გურჯაანის (2,42 ჰექტ.) და თლავის (0,06 ჰექტ.) რაიონებში; აგრეთვე ვანში (იბრეთი)—0,19 ჰექტ. და ბუდეში (აფხაზეთი) 0,02 ჰექტ. ფართობზე.

ამრიგად, საქართველოში სულ ჩინურის ვინების ფართობი შეადგენს 725,44 ჰექტარს.

დასახლებულ რაიონებში ჩინური მირთადად დაზღვრავდა წარმოდგენილი, სოლო სოკოვანი მტკვრისგან—სეიფენადა.

ქართლის რაიონებში კულტურათა საკრძნადმო ნაკვებზე და წინაღობრივ საულომურნეო ფართობსზედაც ჩინური უშუაურესად საკუთარ ძირულ გამძლეობით.

ბოტანიკური აღწერა

ჩინური აღწერილია გორის რაიონის სოფ. სიდისთავში, სერის სადგელი სადგურის სიდისთავის ქუჩაშიმტკვრულ ბაზზე და შესადარებლად სოფ. წილისში ვ. ბუსტაკაშვილის ნაკვარზე.

ახალგაზრდა ელორკი. სრდის კონუსი დაი შეეჩინება და ოდნავ შეეჩინებოდა მოთეთრო-მონარებისფერო ბუფრისებრი ბუხსით. პირველი და მისი მომდევნო მუორე ასადაგამდელი ფოთილი როგორც ზედა, ისე ქვედა იხრდნან, უშაიერესად მარდებს შორის არგებში მტკვრად არის მუბუნებული ზედა შირიდან. ეს ფოთლები დაი შეეჩინება მოწითალო ან მოყვანფერო-მინარისებრი კლდეებით. ფოთლის ნაპირები კბილებით მიშეულია და ბრკველია და როგორც ზედა, ისე ქვედა შირიდან ეკავარებს მოწითალო მოკრძნისფერი კლდეები. მუორე ფოთოლზე ეს მუფრე უფრო მდებარე შირის გამოსახული. სწორედ ამ შირნი ფოთლების სისხლისებრი-მოწითალო და მოყვანფერო-მინარისებრი

ბრი შეფერვით განსხვავდება ჩინური სხვა დანარჩენი ადგილობრივი ჯიშებისაგან. ასეთვე შეფერვა ახასიათებს მეორე ფოთლოვანი, რომელიც მხოლოდ ქვედა მხრიდან პარლევს შორის არეგბება ოდნავ შებუსხული, ზედა მხრიდან კი მიშველია. მოშვენი ფოთლების შეფერვა და შეწვრა და შებუსხვ ზედა მხრიდან სრულიად არ ემსახვა, ქვედა მხრიდან კი ეს შებუსხვა უნაირგნულია და ისიც პარლევების კასრევი. ნორჩი ელვრების ფოთლების ექნის და შველების ექნება ნაწილიც მცირე არის შებუსხვილი, რაც თანდათანობით შეიძლება ფეხის მიმართებით. ფოთლის ექნის ცალი მხრიდან სმირად მოწითალო-პირნაფოსებრი ელფერი გადაჰყარება.

ასაღდა ზრდა ელვრტი (12—15 სმ) მრგვალია და მისი მხრიდან და მოშვენია. მცირევე შებუსხვითაა მოთვრო-ნარჩენი ბეჭების ბუსუსით. ელვრტის ფეხისაგან ეს შებუსხვა თანდათან ქრება.

ერთობლივი რქა. შუბისედი რქა საშუალო სიმაღლისა, მომრგვალო მოკვანთისა და მისივე მწიფობის პერიოდში ღია მოყვანისა და მუქი მარცხისედი. რქას შუენი საქმად პარტული სოლები ახლავს. შუბისედი უფრო ხანგრძლივი. შუბისედი სიგრძე 6—13,5 სმ აღწევს. საშუალოდ იგი 7—9 სმ უდრის.

ფოთლოვანი. ზრდადამთავრებული მომრგვალო ფოთლოვანი საშუალო სიდიდისა. მისი საშუალო სიგრძე 16,5—17,5 სმ, სიგანე 16,4—17,5 სმ აღწევს. სრული განვითარების პერიოდში ფოთლის ღია მწკანე-მოყვითალო შეფერვა ახასიათებს.

ფოთლის ექნის ამონაკვეთი ღია და უფრო ხშირად თაღისებრი კვარტული ფეხით; იშვიათად კი—ჩანვანებია მაახლო. ეშული ნაირებობა და მომრგვალო ფეხით. ფეხზე ზოგჯერ განვითარებულია ერთი უზრალე კბილი; იშვიათ შემთხვევაში ამონაკვეთი დახურულია და კვერცხისებრი მოკვანთობისა.

ზედა ამონაკვეთი საქმად ღრმად ჩაქრულია ან მუკრული კბილსა ქმნის, ზოგჯერ იგი დახურულია და ელიფურტი ან კვერცხისებრი მოკვანთობისა, რომლის ფეხე სმირად მახვლია.

ქვედა ამონაკვეთი უფრო ზეჰურია და სმირად მცირევე ჩაქრულია. იშვიათად იგი საქმად ღრმად არის ჩაქრული.

ფოთლი მასობრივად ხანგრძლივია, იშვიათად სუთანკვითინი ცხვრება. წვერის ნაკეი სმირად ფოთლის ფირფიტისთან ლეკვა კუთხეს ქმნის, იშვიათად—სქირსი.

ნაკვების წვერის კბილები განიერი სამკუთხედისებრია, ზოგჯერ წველებრივი სამკუთხედისებრი, ამონაკვეთი ტვრფებით და მომრგვალო წვერით. ზედა რკ კბილები უფრო ვიწროა და სამკუთხედისებრია, სმირად მომრგვალებული წვერი აქვს. ბუნებრივ შეფერვაში ფოთლოვანი ღარისებრია ან მამარმკვერ-ღარისებრი, ზეშობი აწვეული ნაპირებით. მისი ზედა მხარე მიმკველი და გლუვია, ზოგჯერ ბაღისებრი არის დასაოკებელი. ქვედა მხრიდან, განსაკუთრებით პარლევების კასრევი, მოკლე ბუწვებიანი ბუსუსითაა დაფარული.

ფოთლის ექნის შეფარდება შუა მთავარ მარჯვთან 0,9—1,0 უდრის, მოწითალო-მოყვანისფერია, სოლოდ ფეხითან მოწითალო-ყვანისფერია. ექნის ოდნავ შებუსხულია მოკლე ბუწვებიანი ბუსუსით.

ეკავილი. ეკავილი ორსქიანიანი ნორმალურად განვითარებული ბუტოვითა და მტრინანებით. მტრინანებით სმირად ბუტოვით კრება ან მისი ტოლია და გამლისან იგი ბუტოდან საქმად იხრება. ეკავილი მასობრივად 5—6 მტრინანაა. ზოგჯერ ცხვრება აგრეთვე 7 მტრინანე. ეკავილდმი ეკავილების რიცხვი საშუალოდ 20—350-მდე აღწევს.

მტრინანი. მტრინის ექნის სიგრძე 3—5,5 სმ აღწევს, რომელიც ექნის სიგრძე მწიფობის პერიოდისათვის მუსულის შუამდე კასრევულია; დანარჩენი ნაწილი კლერტი და მოშვენი-მოყვითალოა.

მტრინანი უფრო სმირად ცილინდრულია; ზოგჯერ ცილინდრული-კონუსური და ფორიანი მტრინანიც გვხვდება. ფორია სმირად აღწევს მტრინის სიგრძის ნახევარზე. ექნის ახსიათებს საშუალო სიკუმის მტრინები, სოლო ზოგჯერ ექნის და ოსვილი ანაბობის მტრინებიც გვხვდება. მისი სიგრძე 14,2-დან 23 სმ-მდე აღწევს, საშუალოდ იგი 17—18 სმ უდრის, სიგანე 6,5-დან 13,5 სმ-მდე უდრის, საშუალოდ კი 9—10 სმ უდრის.

მარცვლი. მარცვლის ექნის სიგრძე საყოფიო ბაღითი 4,5—9,5 სმ აღწევს. იგი შვენიად, სადრბო ბაღითი უხვად დაფარულია მტრინებით და ფორიანი განიერი კონუსისებრია. მარცვლი სახელო ბაღითზე საქმა მტრინად არის მიმარცვლებული.

სრული მწიფობის პერიოდში მარცვლი მოშვენი-მოყვითალო ან ღია ქარვისფერია. მისი მხრიდან კი ექნე დაშვერის-ფერი წვერით ღრმად უეითიანება. იგი საშუალო სიდიდისა და ფორიანი მომრგვალოა ან ოდნავ ოვალურია. შუა წველი უფრო განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს და სიმეტრიულია. საშუალოდ მისი სიგრძე 14—18 სმ, სიგანე 13—17,5 სმ აღწევს. მსხვილი მარცვლის სიგრძე 20 სმ, სოლო სიგანე 18,5 სმ შეადგენს. კანი რბილისა ადვილად ცილდება. მარცვლი სორიანია და საქმად წვენიანი, სსიათმონო ტბილი გეგობით. მარცვლის კანი საქმად უხვად დაფარული ცვილით.

წიპწა. მარცვლი 1—4 წიპწაა, უფრო სმირად ცხვრება 2 და 3 წიპწა. წიპწის სიგრძე საშუალოდ 5,87 სმ, სოლო სიგრძე 4,7—5,2 სმ უდრის და ღია ეკავისფერია ოდნავ მოწითალო ელფერით. მუდლის მხრიდან ღარებში კი მოყვითალოა. ქალბა ოდნავ ოვალურად და მცირედ ამბოხრებულია, რომელიც მოთავსებულია ზედა რკ მხარეს შუა ნაწილში ან ოდნავ ზეშობი ზეურის მხარე გლუვია, ქალბაშიანი კი ოდნავ დასაოკება ახასიათებს. ნისკარტი ბაღი-მოყვითალო ფერისაა, რომლის სიგრძე 2,33-მდე აღწევს.

აურობიოლოგიური დასასიათება

გორის რაიონის სოფ. სიდიხთაგან და წველის ზონაში ჩინურის სვეტუტავი პერიოდის ხანგრძლივობა კვირტის გამდიან ეურმის სრულ სიმწიფემდე შეადგენს 185—188 დღეს, სოლო დღე. 6. ჩანსაქმადის მისვლემდე (18) სოფ. ატენში 191 დღეს არ აღუბტება, დღისის ზონაში კი (თბილისის გარეუბანი) ეს ხანგრძლივობა 180—182 დღით განისაზღვრება.

ქვემო მოყვანილი დასახლებული მებურთარობებში ჩატარებული ფეოლოგიური დაკვირვებათა საშუალო მონაცემები (იხ. ცხრი. 2).

ჩინურის სვეტუტავი პერიოდი და ცალკეული ფაზების მუდგობა

დაკვირვების წამებების ადგილი	დასაწყისი თვე	დასასრული თვე	სრული მწიფობის დასაწყისი თვე	სრული მწიფობის დასასრული თვე	სრული მწიფობის მუდგობა (დღე)	სრული მწიფობის მუდგობა (დღე)		სრული მწიფობის მუდგობა (დღე)	სრული მწიფობის მუდგობა (დღე)	სრული მწიფობის მუდგობა (დღე)
						სრული მწიფობის დასაწყისი თვე	სრული მწიფობის დასასრული თვე			
სტრის საცდელი სადგურის მიდამოებზე გმსობი-მტრინი (ზანა-სტრის რ-ში)	1948—1949	7.IV 12.IV	8.VI 10.VI	24.VIII 18.IX	185 186	28.XI 18.XI	226 221	3244		
სოფ. წველის (ფორის რ-ში)	1948—1949	19.IV 14.IV	11.VI 10.VI	23.VIII 25.VIII	209 188	20.XI 18.XI	216 218	3085		
ბოლოს საცდელი შეფერვა (ბობანი სა-გარეუბანი)	1951—1953	10—12.IV	6—8.VI	14—15.VIII	8—10.X	182	23—25.XI	227	3340	
ფეოლოგიური სადგურის ექსპერიმენტული ზანა (ფეოლოგი რ-ში)	1945—1949	24.IV	6.VI	30.VIII	27.IX	157	—	—	3130	

BOBՉԿՈ՝ ԿԻՆՍՐԻ

დაკვირვება ცხადყოფს, რომ ტანას სეობამ ჩინურის კვირტების განვითარება პირიდან მუა რიცხვებში მიმდინარეობს; ევგვილობა სმირ შემოსტყვამი ივნისის პირველ დეკადამ იწყება და სულმწყობო პირობებში 20—24.VI-თის შივარდება. ეურმჩი მთავრდება იწყებს აუკოსების მესამე დეკადამ და მასობრივად მწიფობას იწყებს ოქტომბრის შუა რიცხვებიდან. შემოდგომის თბილი ამინდის პირობებში ფოთლოდენა ჩვეულებრივ 20—25.VI-თის შივარდება. შარამ შივარდით წლებში შემოდგომის ნაღვრული ეინგების მოქცევაში ჰოტედე ფოთლები ვადამდე არც ცვება (ხოვარც რველის წინ ან რველის პირობებში), რაც ურყოფით გავლენას ახდენს როგორც ეურმის ღირსებაზე, ისე ეახის მოხალე ზრდა-განვითარებაზე და როგორც სუერის ღვინის, ისე საშამპურე ღვინოსასლა უმეტეს შემოსტყვამი სრულიად უსაისხო გამოდის.

როგორც წარმოდგენილი მასალიდან ჩანს, ღიბის მუცენასეობის ზონაში ჩინურის ბოლოლოლო ფაზების დაწყება-ღმობარება რამდენიმე დღით არც სდება, ვიდრე ეროის რაიონში. გარდა ამისა მუთლოკობის ეინგების მოქცევაზე ვახსენებუნება, რის გამოც ჩინური ამ ზონაში ნორმალურად ამბარებებს მებერძის ნოემბრის მესამე დეკადამ.

როგორც მე-2 ცხრილის მიხედვით ჩანს, ჩინურის კვირტის გაზლა, ევგვილობა და ეურმის მუთლოდება შიდა ქარსალა და ესეობის თიქმის ეთრდობულად იწყება. მაგრამ ეურმის სრულ სიმწიფეს ჩინური კვირტები მსოლოდ 15—20 ოქტომბრისათვის აღწევენ, სოლო ეთრდობა იგი 27—30 სექტემბრის ადრე სკადლება. ასეობი ეანსტყვება გამოწყველია ქარალში ეურმის რეპროდუქციის პირობები სიბობს მუთლოდ დეცემბო, სოლო კახეობი ამხვე პირობები სიბობს თითქმის უვჯვლებობით.

ვახსენებუნება და რქის მომწიფებება, ჩინურის ზრდის მბოლოეო მსოლოდა, სოლო უსადადო მოვლის პირობებში მბოლოეო ზრდის უსარ ამდლებებს. ტანას სეობაში (სიღისთავი, აუენი) ხვეტატეობი პირობის დასარბულითვის მიხი ცალკეობი რქების სიკრებე ხშირად 2—2,5 მ აღწევენ, რის გამოც მას ზოვარ სეივინადე აფორმებენ. თითქმის ასეობე ზრდას ამდლებებს იგი მურმინას (მესეობის რ-ნი) და დღობის (თბილისის გარეუბანი) მუცენასეობას ზონსამბავ.

ეურმის მწიფობის პირობისათვის რქების 50—55% აღწევენ სრულ სიმწიფეს, სოლო ხვეტატეობის დასარბულითისთვის 100% ეთი მწიფდება.

მოსავლიანობა, სათანადო მოვლის და სულმწყობო ევლოლოეობი პირობებში ჩინური უხვი მოსავლიანობით ხანია ამბება.

შოსვლის პირველ ნიბანს ჩინური იბლვეა დარკვიდან მეორე და უფრო ხშირად მესამე წელს, სოლო სრულ მოსავლს მესამე-მესეოეო წლიდან. რქას სეობაში 2 მტყვამი ეთარდება, ომბაიად გვეჯება ერთი და სამი მტყვანი; ერთი მობი ვახის მოსავალი 24—30 კვირტით ღატერითვისას სახალლოდ 2,5—4,0 კგ აღწევენ, რაც შექტარსე გადაპარამიბეობი (შექტარსე 3300 მობი) შეადგენს 80—130 ცენტსურ ეურმებს. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,5 უდრის. მესავლელი ზრდობიდან განვითარებული ევლორტები სახალლოზე შევირცობენ სანათება. მათი მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,1 აღწევენ. მიძინებული კვირტებიდან წარმქმნილი ევლორტები მბოლოე ვითარდება, მაგრამ უმოსვლია. ნამსრევი მვიერი მოსავლიანია.

ღობ: 6. ჩანსამეობის ცხობით (18) ერთისა და კახის რაიონებში ჩინურის მოსავლიანობა პახე 60—70 ცენტსურს უდრის, სოლო მურმინას სსქვლო მურმინობაში (მესეობის რ-ნი) 40—55 ცენტსურს.

თვალის სახედობი სადგურის სეობი წლის საშუალო მონაცემების მიხედვით (1945—1949 წ.) თვალის ექსპერიმენტულ მახსენ ჩინურის მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,19, სოლო ერთი მობი ვახის მოსავალი 3166 გ უდრის.

ქართლის ზოგიერი რაიონში (თბილისის, მესეობის) ჩინურს აფორმებენ ხეივანად, ამ შემოსტყვამი მუთლოეო დიდება მისი მოსავალი; ვახი ამ წესით ფორმირებისას იტვირება 5—6 სამმეტულე-სახალლოთი 45—60 კვირტის დტუეობით. მიხსედავად ამგვარი დტუერითვის სათანადო მოვლის პირობებში იგი

მბლვარდ ვითარდება და უხვ მოსავლს იბლვეა; ერთი მობის მოსავალი საშუალოდ 10—12 კგ აღწევენ.

სოლოკან ავადმეოფობობა და ფოლოტეობის მობი მართ ეამმელოობა. ქართლის რაიონებში ჩინური სოლოკან ავადმეოფობობა და ეანსაუკოფობობი ნანტის მიმობი სავაბო გამმეობას იბწყენ მთელ რივ რაიონებში თბილისის გარეუბანი (მესეობა, კახი), სადაც კი ჩინური სავითარ მარხვა წარმოდგენილი, ეანსავითრები სარკინობო ნაკელოები. მოსავლობა კოიკრის ნაკლებად იწყებს. მიუხედავად ამისა რს ავადმეოფობა ვახსევა სთისის მუეწმსველია. ქრქვის მიმობი იგი უფრო მგრმზობიარე ეანსავითრებითი დიდება და ტენის ავადმეობობა, რის გამოც მობრის სხნარია ეინგებებს 4—5-ჯერ მეტწალა სავალდებულო აგრობრისმივად უნდა იწყეს მინსეობი.

ქართული ვახის ვაიმებს მობის ჩინური უფრო მეტ ეამმეობას იბწყენ ფილოტეობის მიმობი. ამას ავადმეოფობობა უადილებობ (მესეობა, კახი, გორი) სავითარ მარხვ დამდეგ არსებულობ ვახის ნარებაში. მაგრამ ამით მობინ ეამ შეიბლება სობოლოოდ დიდგინდეს, ევვლა ევლოლოეობი პირობებში, ჩინურის სავითარ მარხვ წარმეობის მესამელოობა, რადგან როგორც სამართლიანად აინიბამებს შრომა, ს. ნოლომეობი (?) ეს ვაიმებს სობოლოოდ ვერ უმჯვლება ფილოტეობის დამდეგულ კავლენას. ამბოტომ დიდი სიფრსხვობა უნდა წარმეობეს ჩინურის სავითარ მარხვ ეავრეცხვობა.

გარემო პირობებისადმი დამოკიდებულება ევლოლოეობი პირობებისადმი ჩინური არ იბწყენ დიდ მგრმზობობობას; იგი წარმეობით ვითარება როგორც დავაგებულ და ღრმა დობირე ნიღვებზე, ისე ფერეობება და გვალორდინ ავადმეობზე, ჩინური მნიშვნელოვან ეანგეანტენს და უხვ მოსავლს იბლვეა, როგორც მბიბე ახნარს, ისე თისნარ-ქვიბინ და კვლციეობს კარონატების მუცველ ნიღვებზე, მაგრამ მაღალხარისხოვან მოსავლს იბლვეა მდინარეა სეობების სმსრფობს ამ სმსრფავლობაზელითი დასრულ ადგილებზე, რომელთა ქვედა პირობებში კავლციეობს კარბონატები და წარილი ქვები (ღორი) სავობი რაიმეობობია წარმოდგენილი.

ჩინურის ადინიციენს მესამეწალად ახს. რ. კიკვიციანილის მიერ (2) ჩატარებული ექნს ცდები. მსოლომეობაში ეანსავითარება, რომ ჩინური როგორც აგროტეხნიკური, ისე ნავთობიური სიმეობის მებრეცხვების კრეკ მანქანებზეებს იბლვეა ბერლანდერი-პრობარა 5 მბ და რიზარია-პრობარა 3309-თან.

ვაიმე დავილად ეკუება როგორც გრმულე, ისე მთელე სხვლა; ანუეუფე მბიბე და დიდი დტუერითვის ფორმებს. ამბოტომ, ჩინური წარმეობით შეიბლება გაფორმებს როგორც დამალარად მახალლოზე, ისე ხეივანად.

ეანსვლის უეეობი წესიხა და ფორმირების სავისობის მესამეწალად ევლვეობი მუთლობა ჩაატარა ახს. რ. კიკვიციანილის დიღობის მუცენასეობის სავაბო მურმინობაში (2); ამ მინის ეანსვლა წარმეობად—რქასე 2—3, 5—6, 8—9, 11—12 და 13—14 კვირტის დტუეობით. თითოეობი ვახის სავროდ დტუერითვა შეადგენენ 16 კვირტს.

როგორც მიუხედავად მინაშეობით მტეოდება დასახლებულ ვარიანტებთან უეეობს მუღებს იბლვეა ვახის სნაყოფის 8—9 კვირტზე ეანსვლა, რაც 2—3 კვირტსე ეანსვლუბის მდარბობი 36—37% ეთი, სოლო 13—14 კვირტზე ეანსვლთან 15%, მეუადიდებს მოსავლს.

8—9 კვირტზე ეანსვლად სნაყოფის მტეენის საშუალო წონა, მსმობობობის კოეფიციენტი. ვახის სავროდ მოსავალი და სხვა მანქანებლები სავაბოდ მალადა, ამბოტომ ვახის დტუერითვისას მინაშეწორილად უნდა იწყეს მინეობი სნაყოფითი რაიმეობის ვახსევა და თითოეობი მთავანის 8—9 კვირტზე ეანსვლა. აინიშნული წესი შეიბდება გარკველვას აგრეეუე კვდა ამ ვაიმეს, რომელთა ჩინურის მსეგასი ზრდა-განვითარება ახსნათობს.

ეანსვლის ფორმებიდან გამოვიღო ექნა ცალმობი და ორმობიე მბლვობი, ორმობიე კორდობი 4 და 6 სნაყოფი და მრავალსავალეობიანი ფორმა 4—8 სნაყოფი რეობითი. ვახების დტუერითვა მერეეობად ფორმირების შესახების 12-დან 70 კვირტამდე.

როგორც დადასტურდა, მეტივერე დატვირთული ვაჭების დიდ დატვირთვის ყორმებზე გაღვივანი დიდება მოხალისი ელვორტის რაიონება და სამევირთე მერიდება განვითარებული და მასხალიანი ელვორტები. განსაკუთრებით ეს მჭიდროდ ჩანს ვაისის ეკლავიტოების მუშავენი. დატვირთვის ცალიტები დიდება აკურდვ ერთტვივინი და, სამევირთე მერიდება ომტვივინი ელვორტის რაიონება. ვაისის 36—40 კვირამდე დატვირთული დიდება მტკუნების რიგსუ, მშობარობის კოვიციტები, მტკუნის (საშუალო წონა, ანახლაგის წონა და სხვა მანქანებზე). დატვირთვის შემდგომი პერიოდი მერიდება სავარაო მოსავლი, დაბალი სარისხის პროდუქცია მიიღება და ვაის ენახება.

აქამდევე ვარიანტები ჩინურისთვის გამოყენებული უნდა იქნეს მრავალსაკეცილანი ფორმა 36—40 კვირების დატვირთვი და ორმხრივი მშაღერი 20—24 კვირტი. როგორც წესი დიდი დატვირთვის ფორმებს საუფრუდა უნდა დადგოს აგროლოგისთვისა მთელი კომპლექსის დროულად და მაღალსარისხიანად ჩატრება.

საკარბიმო ნაკვეთებზე, აგრეთვე სარისხორტო ვაჭებზე კანტების შემსუვყები ჩინურისთვის წარმატებით შეიძლება გამოყენებული იქნეს ზევირთი ფორმა, რაც ისტორიულად უმე გამოცდილია და დასერივლი წარმოებაში.

სამურნეო-ტექნიკოლოგიური დასასიათება

სამურნეო დანიშნულების მისხველი ჩინურის პროდუქცია განსუვყილია სარისხიანი თორი სუფრის ღვივრების დასუვყებად და საუბავე მასხად ქართული მამხანური ღვივის დასამზადებად.

ჩინური გამოიყენება აგრეთვე სასუფრე უკრმნად. ამრივად ქართლის თორმრინან ვაისის პორიკულად ვიშებს შორის მას სამართლიანად უკრმნებს წამებანი ადგილი.

ჭჭოთი მოყვანილია ჩინურის უკრმნის მუქანიერ-ქიმიური ანალიზის სამი წლის საშუალო მონაცემები (მხ. ცმრ. 3).

მიუსჯავად იმსა, რომ ჩინურის რთული დასასხველულ ბაზაზე ნაყებზე წლებში დროულად ჩატრდა, ანალიზის მონაცემები მტრად განსუვყებული აღმონდა. ასე მაგალითად, 1945 წლის მასხაში ჭაქრისა და მევიანობის შუევილბა სასუფრე ნორმალურად შეიძლება ჩაითვალოს, სარისხიანი სუფრის ღვივის დასუვყებულად. 1947 და 1948 წლების ნიმუშებში ეს შემცირებულ მაქრინობასთან ერთად დაბალია მევიანობა (1947 წ. — 6,09%, 1948 წ. — 4,55%). ამიტომ ამჟამინ მასხლის როგორც სარისხიანი ღვივის, ისე სამამხანურ ღვივისმასხლის დასამზადებად გამოყენება შეუძლებელია.

წარმოდგენილი ნიმუშების ანალიზის მონაცემების მიხედვით შეიძლება დავსკვნათ, რომ თვჯარის სონამი ჩინურისკან მიღებული მასლა შეიძლება განკუთვნილი იქნეს მირითადად სუფრის უკრმნად მოსასმირად და ორდინარული ღვივის დასამზადებად.

ქართლის რაიონები ჩინურის პროდუქცია აქამდე გამოყენებულია საუბად სარისხიანი თორი სუფრის ღვივის დასამზადებად, სოლო ტანს მკურნალური იმ მისკად აყენებენ ცნობილ ორიგინალურ თორი სუფრის ღვივის „ტუნერის“ სასულწორებით.

ჩვენში, მამხანური მეღვივრების ფართოდ განვითარებისთან დაკავშირებით, ჩინურის პროდუქციის წარმატებით იყენებენ მირითად საუბავე მასხად მამხანური ღვივის დასამზადებად. ამ მისინთ ქართლის ზოგიერთ რაიონში სმირად რთველს ნაადრევად ატარებენ—როცა მაქარი 17—18,5%, სოლო მევიანობა 9—10% მიაღწევს.

ჭჭოთი მე-5 ცხრილში მოყვანილია ჩინურისკან დასამზადებული სუფრის ღვივისა და სამამხანურ ღვივისმასხლის ქიმიური ანალიზის მონაცემები.

ანალიზის შედეგები მოქმებს, რომ ჩინურის გამოყენება, წარმატებით შეიძლება, როგორც სუფრის ღვივინად, ისე საუბავე მასხად სარისხიანი მამხანური ღვივის დასამზადებად. ამის ცხრილი 3

ჩინურის მტევნის მემორიკ-ქიმიური ანალიზის მონაცემები

ნიმუშის აღების მდებარეობა	არსებული მთლიანი მტევნის საშუალო წონა კილოგრამაში	მოსავლის ხარისხი	მტევნის შედგენილობა %-ით					100 მარცვლის წონა კილოგრამაში	100 მარცვლის წონა	ტანსუფრის ღვივის წონა	სუფრის ღვივის წონა	მევიანობის %-ით	მევიანობის %-ით
			მარცვლი	სუფრტი	კანი	წიწკა	შენი						
სუფრის საყდ. სადგურის ზღვისთავის უკან. ბაზა (გორის რ-ნი)	18 X	185	78	96,0	3,7	16,2	3,4	77,5	224	41	1,078	21,9	8,1
სოფ. ატბა (გორის რ-ნი)	15 X	160	68	95,8	3,4	15,1	3,2	76,9	226	3,8	1,085	20,2	8,8
ღვივის საწალო მეურნეობა (თბილისის ახალქვანი)	6 X	172	75	95,3	3,7	15,4	3,5	78	221	3,85	1,079	19,5	7,1

როგორც მე-3 ცხრილიდან ჩანს, ჩინურის მტევნის საშუალო წონა 172—175,5 გ აღწევს და შეიცავს საშუალოდ 68—78 მარცვალს. საშუალო მტევანი შეიცავს მარცვალს 95,9%, კლერტს—8,5%, კანს—15,8%, წიწკანს 3,3%, სოლო წვეწის გამოსავალი 77—78% შეადგენს.

100 მარცვლის საშუალო წონა 220—226 გ უდრის. 100 მარცვალში 220—230 წიწკა, წონით 8,5 გ, აქვდა ერთიწიწკიანი მარცვლები 28%, ორწიწკიანი—35%, სამწიწკიანი 22% და ოთხწიწკიანი 15% შეადგენს.

გორის რაიონში რთველის ნორმალურ ვაჭებში ჩატრებისას ჩინურის უკრმნი 21,2% ჭაქრისა და 8,4% მევიანობას შეიცავს, რაც სასუფრეო დამამზადებელია ხალხიანი სუფრის ღვივის დასუვყებად. სამამხანურ ღვივისმასხლის მისხველად ჩინურის რთველი დასასუვყებულ მკურნალურ ნივთს ჩატრდეს მამნი, როდესაც უკრმნი ჭაქარი 17—18%, სოლო მევიანობა 9—10%-მდე მიაღწევს. დიდობის შედგენილობის ზონა ამ შხრივ მტევნე განსუვყებულია,—რეპროდუქციის პერიოდში ნორმალური სითბოს მისხველად რთველის დროს მაქრინობა 19,5—20%, სოლო სავარი მევიანობა 7,1% არ აღემატება.

თვჯარის სადგელი სადგურის ბაზაზე ჩინურის უკრმნის ნიმუშების ქიმიური ანალიზის მონაცემები მოყვანილია მე-4 ცხრილში.

დადასტურებულია ნიმუშებში ალიკოპლის ნორმალური შეცვლა (სუფრის ღვივინი—10,9—11,5%; სამამხანურ ღვივისმასხაში 10,2—10,7%), სავროთი მევიანობის ნორმალური რაოდენობა.

ჩინურის უკრმნის ქიმიური ანალიზის მონაცემები

ანალიზის წარმოების ადგილი	დატვირთვის წელს და რთველის თარიღი				1948, 5 X				1949, 4 X			
	შეკრებილი	სავროთი	შეკრებილი	სავროთი	შეკრებილი	სავროთი	შეკრებილი	სავროთი	შეკრებილი	სავროთი	შეკრებილი	სავროთი
სადგურის სადგელი სადგურის ბაზა (თბილისის რ-ნი)	22,2	10,8	17,0	6,09	16,1	4,98	16,0	9,5				

ნობა (სუფრის ღვივინი—7,8—8,1%, სოლო სამამხანურ ღვივისმასხაში 9,1—9,5%), მკრლავი მევიანობის სიმცირე (0,47—0,66; 0,56—0,61), აგრეთვე სხვა ელემენტების პროპორციულობა.

წარმოდგენილია ნიმუშებმა დეტალური შედეგი შევასყება მიიღო:

სუფრის ღვივის—დაა მონახისსორო, მეტად სუფთა, ტემოთი რბილი, ნახსი, საყვარლ სუფელიანი და მინახისანი,

აღკომილისა და შევიანობის ნორმალური შევლებობით, წარ-
შობადენს ხარისხობან სუფრის ღვინოს.

ვიძის საბოლოო შეჯამება და დარაიონება.
ჩინურის პროდუქციის, მრავალი წლის მქსრული დღესტურე-

ჩინურის სუფრის ღვინოს და საშამანურ ღვინოს მისაღობის კომპარატიული შედგენილობა											ცხრილი 5	
ღვინოს მისაღობის დასაბუთების ადგილი	სუფრის ღვინო	1947	0,9951	11,5	8,1	0,65	22,11	0,01	0,31	0,31	0,440	5,70
სუფრის ღვინო	1948	0,9947	10,9	7,8	0,47	21,61	0,010	3,20	0,21	0,350	5,70	
სუფრის ღვინო	1947	0,9940	10,7	9,5	0,61	20,15	0,006	3,14	0,20	0,990	6,55	
საშამანურ ღვინო	1948	0,9937	10,2	9,1	0,55	19,16	0,020	3,50	0,22	0,870	5,75	

საშამანურ ღვინოს მისაღობის, მუტად-
სუფრის, სახაიპონის სიბრძნის და ხაღვინის შევიანობით, პარ-
მონილი; მუტად მუტად მუტადი შევიანობით, წარმადენს
საუფროსი საუბავე მასალის ხარისხობანი მამანური ღვინის და-
მამანურების საშამანობადა.

ბუღია, რომ მისი გამოყენება წარმატებით შეიძლება, როგორც
სუფრის ღვინის დასაყრდენად, ისე მამანურ წარმოებაში.
მადღობის სიბრძნის სუფრის ღვინის დასაყრდენად ჩინურის
როგორც უნდა ჩატარდეს ქართლის ცენტრალურ რაიონებში თე-
ოპობის შერა რიგებში (18-20 X); ამ დროს უკრძინის მამ-
ინობის ნორმალური 21-22%, ხოლო ხაღვინი შევიანობა კი
8-9% და საშამანურ ღვინოს მისაღობის დასაყრდენად რთველი

ჩინურის ღვინოს კომპარატიული შედგენილობა და უფრო შედგება											ცხრილი 6	
ნიმუშის აღების ადგილი	სუფრის ღვინო	1947	0,9951	11,5	8,1	0,65	22,11	0,01	0,31	0,31	0,440	5,70
სუფრის ღვინო	1948	0,9947	10,9	7,8	0,47	21,61	0,010	3,20	0,21	0,350	5,70	
სოფ. ხორსთავი . . .	0,9917	11,6	6,87	0,66	21,62	—	2,38	0,17	7,28	7,0	დაწმენილი ჩაღვინი, უფრო არომატი, ხარისხობანი მამანური ღვინო	
სოფ. ატენი	0,9941	11,5	7,15	0,52	19,16	—	1,65	0,19	7,61	7,5	ბაქო-მომწიბრო-ჩაღვინი, ხაღვინის ხიშველი, ხაღვინი არომატი, ხაღვინი ღვინო	
სოფ. კანკარა	0,9919	10,0	9,6	0,58	17,46	1,45	1,29	0,18	6,72	7,2	ჩაღვინი, მამანური, უფრო არომატი, ხაღვინის ღვინო	
სოფ. კავთახე	0,9918	10,9	6,29	1,03	18,8	1,6	0,51	0,18	5,8	7,3	დაწმენილი ჩაღვინი, ხაღვინი, ხაღვინი ღვინო	
სოფ. ვადალი	0,9941	10,5	5,8	0,82	17,52	1,8	0,51	0,21	—	6,7	მამანური, მამანური და ხაღვინის სუფრის ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი	0,9926	10,3	8,63	0,76	18,34	1,71	0,86	0,24	5,1	7,1	გამწმენილი, ხაღვინის ხიშველი, უფრო არომატი, ხაღვინის ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი	0,9919	9,7	5,6	0,79	18,24	1,58	0,41	0,15	—	7,2	გამწმენილი, არომატი, ხაღვინი მამანური ხაღვინის ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი	0,9901	8,6	7,57	0,68	14,54	0,9	0,56	0,18	6,0	7,0	მამანური, ხაღვინი, მამანური სუფრის ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი	0,9910	9,9	5,28	0,4	15,2	1,2	0,71	0,21	6,8	7,0	მამანური, ხაღვინი, ხაღვინის ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი	0,9901	9,2	7,21	0,61	14,28	0,7	0,46	0,18	4,9	6,9	ჩაღვინი, ხაღვინი მამანური, მამანური ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი	0,9916	9,8	8,17	0,5	16,62	0,91	0,17	0,24	5,6	7,1	გამწმენილი, მამანური, ხაღვინის ხიშველი, მამანური ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი	0,9909	9,0	9,9	0,38	14,57	0,98	0,18	0,26	5,8	7,3	გამწმენილი, ხაღვინი, ხაღვინის ხიშველი, მამანური ღვინო	
სოფ. ვაჭაბი (სუფრის)	0,9937	10,0	5,3	0,59	22,16	3,04	0,41	0,18	6,1	7,4	გამწმენილი, ხაღვინი, ხაღვინის ხიშველი, მამანური ღვინო	
სოფ. მამანური (საბარ- თავი)	0,9930	11,3	7,89	0,45	19,9	2,5	0,43	0,29	4,6	7,0	მამანური ჩაღვინი, ხაღვინი, ხაღვინის ღვინო	

როგორც მე-6 ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, ჩინურის
პროდუქციის მართლმადიდებლობა და ატენის სუფრის იმდენად სა-
ხარისხობანი მამანური თვისობის უფრო სუფრის ღვინოს და საშამან-
ურ ღვინოს მისაღობის დასაყრდენად თვისობის სიბრძნითა და ნორ-
მალური ხაღვინის სიბრძნით, ასევე ტრანს უფრო დასაყრდენად
სუფრის ღვინის მისაღობის შესაძლებლობის იმდენად, მამანური
ჩინური უფრო სუფრის ღვინის თვისებებს მამანურს. მართლმად-
იდებლობის ნიშნებითა ნორმალური შევლებობა, ალოკო-
მობის სიბრძნე და შევიანობის სიბრძნე ამის დაზღვევით უზრუნ-
ველდება. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სოფლის მე-
ურნეობის განყოფილების მიერ 1942-1944 წლებში ჩინური
აღიარებული იქნა, როგორც საუკეთესო მასალის მომწოდებელი ვიძის
ასევე საბარკო ღვინის მისაღობა.

უკრძინის პირველ დეკადში (მარტი 18/ა, შევიანობა 9-10%/ა)
უნდა ჩატარდეს.

ჩინურის პროდუქცია წარმატებით შეიძლება გამოყენებულ
იქნეს სუფრის უკრძინად. ამხუ მიკეთითობის მუქების გარეგნუ-
ლი სილამაზე, მარცხლის ფერი, სიშხო, სუფრის უკრძინისთვის
დაზღვევითობა კონსისტენცია და საჭირო მადლი გვეყრის
თვისებებით, მისი შენახვის უნარი და საჭირო კარგი ტრანსპორ-
ტებლობა. ამრიგად, ჩინური ფართოდ უნდა გავრცელდეს თი-
ლიდისის საგარეუბნო ზონაში, თბილისის მოსახლეობის სუფრის
უკრძინით მომარაგების უზრუნველყოფად.

გასვლით ფორმებიდან, საზომო ენახვებით, ჩინურისათ-
ვის უნდა იქნეს გამოყენებული ქართული ორმარტივი მამანური
და მრავალსაყრდენილი ფორმა. საკარმაშო საყრდენებს და
გამწმენილი ჩინური წარმადებით შეიძლება ფორმირებული იქნეს სეიფ-
ნიად, რაც სილამაზის გარე მამანურად მუტ მოსავალს მოე-
ყრის, ვიდრე დაზღვევა გამწმენილი ვენაში.

ჩინურის შემთავში გავრცელება ქართლის რაიონებში მისი
პროდუქციის გამოყენების მიზნებით უნდა იქნეს წარმოებულ-
ი. მისი ქართლის მართალი სიბრძნით (ტანს, მუქადი, ღვწორი,
ლიხავი, მწის, არავის) მისი გავრცელება უნდა წარმოებდეს
ხარისხობანი სუფრის ღვინის მისაღობად. ამავე სიბრძნით მისი
პირა ტრანსპორტ და უფრო მადღობანი ზონებში (ხაჭურის, ქარ-
თლის), აგრეთვე მესხეთის რაიონებში (ხაღვინის, ხაღვინის)
მართლმადიდებლობის საშამანურ ღვინოს მისაღობად, ხოლო თბი-
ლისის საგარეუბნო ზონაში ჩინური უნდა გავრცელდეს, რო-
გორც სუფრის უკრძინის მომწოდებელი, რადაც უკრძინის
მოსახლეობა უზრუნველყოფილი იქნეს ხარისხობანი სასუფრე
უკრძინით.

ამ მონაცემებიდან ნათლად ჩანს, რომ უფრო სიბრძნით შეი-
ძება აღკომილისა და შევიანობის ნორმალურ რაოდენობას (ალოკო-
მობა 10-11%; შევიანობა 7-8%/ა). უკრძინური შევიანობა
მერყობის 2,2-3,37-მდე, რაც გამოწვეულია უკრძინის დაყრდენით
17-18% ჰქრინს და 8-10% შევიანობის შევლებობის პერიოდში.
გამწმენილი ნივთიერებათა, ენორთანისა და სხვათა შე-
ვლებობის დასაყრდენად წარმოებულ ღვინოს მისაღობის მადღობანი
სიბრძნობის მამანური ღვინის დასაყრდენად.

ტანს სუფრის და განსაკუთრებით წყლის ზონაში გავრ-
ცელებულია, ე. წ. ვეითილი ჩინური. იგი ჩინურის ნარკობაში
მინარევის სახითა წარმოადგენილი. მის სახაიპონს უფრო ძლი-
ერი ზრდა, მსხვილი ბარკონია, მუქიანი, მომსო, მოკეთილო
ნორმალური მამანურებით. გარეგნული მუქუფებით და გემური
თვისებებით ვეითილი ჩინური სუფრის უკრძინის ვიძითა ჯგუფს
ეკუთვნის. იგი მცირემოსავლიანია.

Чинури

Чинури относится к группе высококачественных винных сортов винограда Грузии.

Лист. Листья среднего яруса округлые, средней величины, длиной 16,5 см и шириной 16,4—17,5 см, желтовато-зеленые, чаще трех, реже пятилопастные. Вторичные лопастки слабо выражены в естественном положении желобчатой или воронковидно-желобчатой формы. Поверхность листа гладкая, голая, реже сетчатая-морщинистая. На нижней поверхности замечается слабое паутинное опушение.

Верхние вырезки по глубине рассеченности варьируют от мелких до глубоких. Иногда встречается закрытые вырезки с эллиптическим или яйцевидным просветом и округлым дном.

Нижние вырезки поверхностные, по форме щелевидные или имеют форму входящего угла, реже достигают средних размеров.

Черешковая выемка открытая, чаще сводчатая, с квадратным дном; встречаются и лровидные, со сближающимися краями и округлым дном, снабженным одним простым шпорцем. Реже встречаются закрытые вырезки с яйцевидным просветом.

Конечные зубцы лопастей широко-треугольные, иногда треугольные с выпуклыми сторонами и округлой вершиной. Вторичные зубцы мелкие, узко-треугольные с округлой вершиной.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,9—1,0. Черешок красновато-розового цвета, у основания окрашен более интенсивно. Черешок покрыт малозаметными короткими волосками, чаще голый.

Цветок. Цветок обоеполый, с нормально развитыми тычинками и пестиком. Тычиночные нити по длине превышают пестик или равны ему. Количество тычинок варьирует от 5 до 7. Чаще встречаются 5—6 тычинок. Количество цветков в соцветии достигает 200—350.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 3—5,5 см. Ножка грозди к периоду созревания винограда до половины деревянистая.

Гроздь по форме цилиндрическая, реже—цилиндрикоконическая и крылатая, средней плотности, иногда плотная, реже рыхлая. Длина грозди варьирует от 14,2 до 23, см, при ширине от 6,5 до 13,5 см.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 4,5—9,5 см, зеленоватого цвета. Подушечка бороздчатая и широко-коническая.

При полной зрелости винограда ягода принимает зеленовато-желтоватый цвет с мелкими желтыми пятнами на солнечной стороне.

Ягода средних размеров, длиной 14—18 мм, при ширине 5,8—17,5 мм. Длина крупных ягод достигает 20 мм, при ширине 18,5 мм. Форма ягод—округлая. Кожица нетолстая. Мякоть мясистая и довольно сочная, с приятным сладким вкусом.

Семя. В ягоде 1—4 семени, чаще 2—3. Длина семени—5,8—7 мм, ширина 4,7—5,2 мм. Семена светло-коричневого цвета с красноватым оттенком, с брышной стороны вдоль борозды—желтоватые. Халаза чуть овальная и довольно выдающаяся. Спинная сторона гладкая. Клювик бледно-желтоватого цвета, длиной 2 мм.

Чинури стандартный сорт Картли для производства белых столовых вин. По своим морфологическим признакам относится к древним аборигенным сортам винограда Грузии. Его насаждения большими массивами встречаются во всех основных виноградарских районах Картли (Гори, Каспи, Карели, Мухста, Гареубани).

Сорт позднего периода созревания. При соответствующем уходе характеризуется большой силой роста и обильной урожайностью. При нагрузке куста в 24—30 глазков урожайность составляет в среднем 2,5—4 кг. Количество плодоносящихся побегов достигает до 95%. Коэффициент плодоношения в среднем составляет 1,2—1,5.

По сравнению с другими аборигенными сортами винограда Чинури в Картли проявляет сравнительную устойчивость против оидиума, но значительно поражается мильдью. Сорт чувствителен к зимним морозам. По интенсивности сращения и дальнейшего развития лозы сорт лучше результаты дает на БерландиериХ Рипария 5-ББ и РипарияХРуиестрис 3309.

Из специфических особенностей агротехники сорта необходимо указать на урожайность глазков в зависимости от длины подрезки и формирования кустов. Установлено, что удлинение стрелки плодоношения до 9 глазков увеличивает процент плодоносных побегов и урожайность, а при дальнейшем удлинении эти элементы уменьшаются.

На плодоносном побеге наибольшей урожайностью отличаются 8-й и 9-й глазки. Исходя из этого подрезка плодовой стрелки сорта Чинури должна проводиться с оставлением 8—9 глазков.

Для получения высоких и устойчивых урожаев винограда Чинури необходимо применять многорукую формировку с нагрузкой куста от 36 до 40 глазков и двухстороннюю шпалеру с нагрузкой в 25—24 глазка.

По механическому и химическому анализу состав винограда Чинури следующий: средний вес грозди 172—175,5 г, от общего веса грозди на долю ягод приходится 95,9—96,3%, гребней—1,5—3,7%, кожицы—15,4—15,6%, семян 3,3—3,5%, сока—77,2—78%. Количество ягод на грозди составляет 68—78. Вес 100 ягод равен 221—226 г, а вес 100 семян 3,85—3,95 г. Сахаристость 19,5—21,2% и общая кислотность 7,1—8,4%.

Виноград сорта Чинури используется для приготовления белых высококачественных столовых вин европейского типа. Столовое вино Чинури характеризуется нежностью, гармоничностью, нормальным сочетанием крепости, кислотности и приятным вкусом.

За последние годы продукция сорта Чинури идет главным образом для изготовления высококачественных шампанских виноматериалов, которые характеризуются нормальным содержанием алкоголя (10,2—10,7°) и общей кислотности (7,8—9,5‰).

Виноград этого сорта с успехом используется также в свежем виде в качестве столового, который характеризуется удовлетворительной транспортабельностью и легкостью.

Сорт успешно культивируется и в предгорных местностях (Цриохский винсовхоз, Ахалихе, Аспиндаз), давая и здесь качественные виноматериалы для производства шампанского. Дальнейшее разведение сорта Чинури в первую очередь должно проводиться

в основных районах его современного распространения (в Гареубанском, Михетском, Душетском, Каспском-Горийском, Карельском, Ахалцихском и Аспиндаском районах). Сорт безусловно перспективен и для многих районов Советского Союза.

ლიტერატურა—Литература

1. კეცხეველი ნ. კელტორელ შეყვარება ზონები საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. კიკაბიძე ვილი რ. ვახს ჯიშის—ჩინურის გასვლის უცხოეთ სივრცის დაფიქსება. მუხანი. შეფხანა. და შეფხანა. ინსტიტუტის შრომები. ტ. X, თბილისი, 1958.
3. კუტუბიძე გ. პერსპექტიული საფურცელების ჯიშები თბილისის საჯაროებში ზონისაჟიშის. საქართველოს სოფ. მეურნ. მეცნიერებათა, აკადემიის შრომები. თბილისი, 1958.
4. ორბელიანი ანა სულბან-სახა. ქართული ლექსიკონი. ტფილისი, 1928.
5. რამიშვილი მ. დილის საყოფაცხოვრებო წყვეთში გამოყენებული სუფრის ფურცლის პერსპექტიული ჯიშები ქართლის პრობლემისათვის. სასოფლო-სამეურნეო ზოოლოგიური. თბილისი, 1957.
6. შარდენი ვ. მოგზაურობა საქართველოში. თბილისი, 1935.
7. ჩოლოყაშვილი ს. შეყვარების სახელმძღვანელო, წიგნი II. ამბელოკაჟაია. თბილისი, 1936.
8. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს გეონომიური ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.
9. ჯორჯაძე ლ. შეყვარების ღვინის დაყენება. ცეხის და გადმოქობება. ტფილისი, 1876.
10. Баллас М. Виноделие в России, ч. I, II, III, СПб. 1895—1897.
11. Беридзе Г. И. Природно-игрительные вина Грузии. „Виноделие и виноградарство СССР“, № 9, М., 1951.
12. Гелашвили Н. Шампанские виноматериалы Картлинии. „Виноделие и виноградарство СССР“ № 11, М., 1950.
13. Дюбуа Ф. Ле Моньер. Путешествие вокруг Кавказа. Сухуми, 1937.
14. Жгенти Н. Советское шампанское Грузии. „Виноделие и виноградарство СССР“ № 2, М., 1950.
15. Кандурава П. Очерк виноградарства и виноделия в Картлинии. Сбор. свед. по виногр. и виноделию на Кавказе, вып. 8, Тифлис, 1897.
16. Негруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР. т. XVIII, № 8, 1938.
17. Табидзе Д. И. Сорта винограда для советского шампанского. Тбилиси, 1941.
18. Чихиашвили Н. Чинури. Амлеография СССР. т. VI, Москва, 1957.

ჩიტი სთვალა

ჩიტი სთვალა ადგილობრივი, ნაღებად გავრცელებული კახის ჯიბი, იგი იძლევა ხარისხიან სუფრის თორ და საღესტრო დღისი.

ჯიბის მტვირ გავრცელების გამო ხინონისები, როგორც ადგილობრივ მუწისხეა შირის, ისე მუწისხეობის ლიტერატურულ წყაროებში ნიშნობი არაა.

ჩიტი სთვალა წარმოქმნილი კულტურული ვახის ჯიბების ფორმისა წარმოშობის ადგილობრივ კერადან. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით იგი ეკუთვნის *prol. pontica, subsp. georgica* Ntcf. გეოლოგიურ-გეოგრაფიულ ჯგუფს და ბუჯად ასლი დეკან ას ვუგვის, კრობე, კახეთის მთავარ სწარმოო ვახის ჯიბებთან. მატელიად ფოთლის და მტყენის ფორმით იგი რქაწითელ მოგვეგონებს, ფოთლის მუხუცივით და მუწისხეა-მუწისხეა, სოლი მარცვლის ფორმის და გემითი ხისხე. მუწისხეა კომ მუწისხე, ხისხე, ჩიტი სთვალას და რქაწითელ მორფულ წარსულში სეროო საქონი ჰქონდა ან იაკონსული დისტრუქციის შედეგად მიკვეთილი აღმოსავლეთი ანუ ბუნებრივი ჰორიზონთა, რომელთაგან დროთა განმავლობაში მოხდა მათი დიფერენცირება ცალკეულ ჯიბებზე. ჯიბის სწიერების საციხის განსაზღვრისათვის, როგორც უფრო იყო მოხსენებული, საქობი მსაღებო, კერძოდ მატერიალური კვლურების შედეგები არ მოხაზება. ამიტომ ჯიბის სწიერების საციხი მესაღებულთა გარკვეული იქნეს მასაღებულებით—მირითადად მორფოლოგიური ნიშნების სიხშირის განსაზღვრით. ჩიტი სთვალას ზოგადი მორფოლოგიური ნიშნების დიდი მძივარე (ფოთლის ქვედა მხარის მუხუხე, მრკელი, წვრილი მარცვლი და სხვ.) ხასის ტავალებზე გუგულებით იგი რქაწითელსა და მუწისხეა უფრო ხშირ კავბად.

სახელწოდება „ჩიტი სთვალა“ ჯიბის მარქმული აქვს თავისი მარცვლის ფორმისა და სიხშირის გამო, რომელიც სხვა ჯიბების მარცვლიან მდარებით, მართლაც, ჩიტი სთვალის მრკელი და წვრილია.

ამჟამად ჩიტი სთვალა გავრცელებულია კახეთში, მირითადად, გურჯაანის, თელავისა და სიღნაღის რაიონებში, უფრო სშირად ნარევის სახით. კახეთის სხვა რაიონებში ჩიტი სთვალა იშვიათად გვხვდება ათით-ორდობა ჯიბის სისით უშაურსად მუწისხეა და რქაწითელის ვახსაგებში.

თუ ხეხი სშირად რქაწითელთან ერთად გვხვდება კენახში, ჩიტი სთვალა უფრო სშირად მუწისხეა თანამუხარია, ჩიტი სთვალა როგორც მუწისხეა, ისე ასლად ნამუწ კენახსებში მუწისხეა თანად არის გავრცელებული. ასე მუწისხეადა, მუწისხეა საბოლოო მუწისხეაობის ბირი მუწისხეაის ნარევაობაში გამოირეული რამდენიმე ათეული მირის რაიონებითა; ასევე წინასწარს კოლმეურნობის ვახსებში (ნარევის ჯგუფები) და ვახსებში ჩიტი სთვალა მუწისხეაის საღებო ნარევაობის ნარევის სახით გვხვდება. ჩიტი სთვალას მუწისხეა თანად გავრცელება მუწისხეაობის არ ჯნდა იქონ და საბოლოოდ, რომ იგი აღბათ უხუჯობისებზე მუწისხეაის დღისის ხარისხს.

მუწისხეა ჩიტი სთვალა უფრო ფართოდ უფოდ გავრცელებული, როგორც სხვა ჯიბებთან ნარევის სახით, ისე ცალკე ვახსებში ფლოქსების მუწისხეაის მუწისხეა იგი თანდათან მუწისხეადა, როგორც ფლოქსების ნარევაობა გამაღ ჯიბი.

ჩიტი სთვალა ჩვენი მიერ გამოვლენილია როგორც ჰერსჰეტიკული ჯიბი, გამრავლებულია და ცალკეულია სახელმწიფო ჯიბი გამოდგეს მუწისხეაობადა და წარმოებაში დასაწერად.

ბოტანიკური აღწერა

ჯიბი აღწერილია მუწისხეაობა-მუღინეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე სოფ. ვახსებში. კენახი გაუმრავლდა ციკლოპორის მისი ჩრდილო-აღმოსავლეთის სესტად დაწინებულ ფერობზე 565 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. კენახი ნამუწია, გაფორმებულია ხარ-მთავალზე ორმხრივი მალღისის წესით.

ასაღ გ. ზ. რ. და უ. ლ. ო. რ. 15—20 სმ სიგრძის მოხარდი ელორტების გვირგვინი და პირველი ორი უფრო კიდე გუ-მული ფოთლოვანი მუხუცივლია სქელი ქეისების აბლაბუღია, მომწვანო თეთრი ფერისა და ოღნებ მღვიმისფერი არია აუჯან ფოთლოვების და გვირგვინის ირგვლივ. მორე იარუსის ფოთლოვების ზღად მწარე მღვიმე მუხუცივლია, მოვიითალი-მუწისხეა სედა; მღვიმისფერი იერიო, სოლო ფოთლოვების ქვედა მხარე მუხუცივლია და მორე-ო-თეთრი ფერისა, გარდფერი იერიო ფოთლების ირგვლივ.

ერთ ღ. ა. ა. ო. რ. კ. მუწისხეაობით ერთქლიანი რქები მოწითალო წაბლისფერია და მორეისფერი იერი დაქარკუსუსებში უფრო მოქნდა მუწისხეაობა, მესტომობისები სმავალი სიგრძისაა (8—10 სმ), რომელთა გასწვრივ სესტად გამოხსოვლი ზოღებია.

ფოთლო. მუ იარუსის ფოთლები (9—12) სმავალი ზომისა (19,5×20 სმ), მომრევალო ან უფრო სშირად (ოღნებ განიერ-ოვალური, ფერად მუწი მუწისხეა და მუწისხეაობისა, იშვიათად სუთნევიანი ან თითქმის მონაკვეთი ფოთლები გვხვდება, რომელთა მუ ნაკვით სშირად ბლაგვია. ფოთლის ზღადპირი წვრილი ბურთულებითა დაფარული და ბაღისებრ და-ნაოტებულია. მთავარი ბარღები სესტად მუხუცივლია აბლაბუღისებრი მუწისხეაობა და დია მუწისხეა ფერი აქვს.

ზედა ამონაკვეთების სიღრმე ოღნებ ცვალებადობს, უფრო სშირად კი—ამონაკვეთები სესტურია, იშვიათად გვხვდება ოღნებ მუწისხეაობის ან სმავალი სიღრმის ამონაკვეთები. ამონაკვეთების ფორმა სიღრმის მუწისხეაობის ცვალებადობის ოღნებ მუწისხეაობის კვერცხისმკვარ დაფურულთვლ. ან ამონაკვეთისაზე უფრო სშირად ამონაკვეთები მუწისხეაობის კუთხისმკვარია ან ვიწროკუთხიანი ჩანცისებრ ფორმა აქვს, იშვიათად პარალელურკვერცხიანი ჩანცისმკვარია. ამონაკვეთების ფურე სშირად მხევილია. ზოგჯერ ამონაკვეთები ფოთლის მხლოდ ცალ მხარეზე გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები, როგორც წესი, ოღნებ ოღნებ, ან სულ არა გამოხსოვლი. სშირად ამონაკვეთები მსხლად მუწისხეაობა—მუწისხეაობის კუთხისმკვარია, სოლო იშვიათად პარალელურკვერცხიანი ჩანცისმკვარია და მხევილი ფურე აქვს.

ეწიწის ამონაკვეთების ფორმა ცვალებადობს დია ჩანცისებრიდან დასწვრივ ითიბტარისებრი ავლიანამდე უფრო სშირად გვხვდება დია თიბტარისებრი ან მხევილი ფურე-ჩანცისებრი ამონაკვეთები. ეწიწის ამონაკვეთი სშირად ცალ ან ორღნებია.

ფოთლის მთავარი ნაკვეთები ბოლოვდება ეკუმპისმკვარ ან იშვიათად გამომრეულკვერცხიან მხევილი ფურე-ჩანცისებრი-

რი ფორმის ქობილებით. გვერდითი კბილები სამკუთხედისებრია გამოწვეული გვერდობითა და მახვილი წვერი, იშვიათად ხერხები-ლისებრიც გვხვდება.

ფოთლის ქვედა მხარის მუბუსკა საშუალო სისქისაა, იგი შედგება აბლაუდისებრი ბეჭევისა და თხელი ვაკრისებრი ბე-სუსებისგან, ორივე ერთად ქმნის საკმაო სქელ მუბუსკას.

ფოთლის უკუწი შივარ მარცხე გრძელია და იშვიათად მის სიგრძეს უდრის. უკუწი გლუვია და ბაცი დაღისწყვრი.

ეკავი ილი. ნორმალური აბეჭეულების ვევილი ორსქესიანია. მტრიანებში სწორმდგომია, ვევილიდან სვითი, იშვიათად ექვსი მტრიანა გვხვდება. მტერიანების მათვის სიგრძის მუფარგება ბუკის სიმაღლესთან 1,0 უდრის. იშვიათად ეს მუფარგება 1,25 აღწევს. ბუკი მომრგვალო-კონუსისებრი, კარგად გამოხსული სვეტილია და ბაჯარა მომრგვალო დინილი.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა, რომელთა სიგრძე მტევნების 12-დან 22 სმ-მდე, ხოლო სიგანე 6-დან 12 სმ-მდე. საშუალო მტევნის ზომა შეადგენს 17X8 სმ. ცილინდრულ-კონუსი-სებრი ფორმის მტევნები შირინაა, ხშირად მხრები შივარის მტევნის სიგრძის ნახევარს აღწევს, იშვიათად კონუსისებრი მტევნე-ბიც გვხვდება. მტევანი ხშირად საშუალო სიკვერიანია, ან მკვერი, ხოლო უფრო იშვიათად მკვერი ან ძლიერ მკვერი მტევნებიც გვხვდება. მტევნის საშუალო წონა მტევნების 120-დან 180 გ-მდე, ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 250—300 გ-მდე. მარცვლების რაოდენობა მტევანში ცვალებადობს 80-დან—225-მდე, ხოლო საშუალოდ 120—150 მარ-ცვლად შეადგენს. მტევნებს წვრილმარცვლიანობა ან ასისათვის. მტევნის უკუწი შვევანა, შუა ნაწილიდან ფეხისაკენ იგი სვედება და რყის ფეხის ხდება. უკუწის სიგრძე მუფარგებს 2-დან 4 სმ-მდე და საშუალოდ 2,5—3,0 სმ შეადგენს. მარცვლის უკუწი ღია შვე-ვანა, სიგრძითა 5—8 მმ. ცანიურ-კონუსისებრი მარცვლის საყდომი ბალიში სორელიანია.

მომრგვალო-ოვალურია, ფერად მოყვითაფრო. წიწვის სიგრძე ნის-კარტიანად 6,5—7,0 მმ. ხოლო კანი 3—3,5 მმ უდრის. ქალბა კარგად გამოხსულია და წიწვის ზედა ნაწილშია მოთავსებული. იგი ოვალურად და სხვაბირი შეწვეული აქვს შივანი. დარტა-ფები ქალბიდან ნისკარტისაკენ და განსაკუთრებით სხეულის ზედა ნაწილის; იწ, კარგად არის გამოხსული. წიწვის მუცლის მხარე შედინია, მუცლის მხარეს დარტა ვიწრო და ღრმაა, რომ-ლებიც პარალელურად მიემატება ნისკარტისაკენ და იკავრება მის არში. დაღის ფუფე ნარინჯისფერია, სორელიანი ნისკარტი ცი-ლინდრული ფორმისა და ცქლად არის წარტლი, ნისკარტის სიგრძე 1,5—2,0 მმ უდრის, იგი ღია ნარინჯისფერია.

ზერვისიდალიტურა და სისიეთაქს

საკვეტციო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების სს ქველუ ობა. დაკრეფების სავეეტციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების შესახებზე წარმოებდა შეფასებო-ბა-შეფასებობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენსის, სოფ. კურდელაურში. ვენსის გამწებულთა ციკლომორის მიის სს-ტად დაქანტულ წრილო-აბოსავლეთ ფერდობზე 562 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ვენსი სარკვეულზე გამართული და ეთორმეულია ორმარტივი მშავერული წყისი კაობის სავეეტ-ციო პერიოდის სწარმოებით, წარმოებულ დაკრეფების მი-სხვეობა, 129-დან 157 დღემდე მტრეობის, სოლი 11 წლის საუვა-ლი 147 დღის უდრის. სავეეტციო პერიოდის სწარმოების შესაბამისად აქტიურ ტექსტურული ვაშიც ცვალებადობს 2639-დან 3214 მ-დე.

სავეეტციო პერიოდის ცალკეული ფაზების დადგომის ვა-დები, წლის მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად, სა-კრზნობლად ცვლადობის. ამ ცვლადობის დასასისათუბლად ექვემო მოყვანილია სავეეტციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობის მინუტული (იხ. ცხრ. 1).

ზიტისთვალს სავეეტციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა											ცხროლი 1		
დაკრეფების წყარობების ადგილი	დაკრეფების წელი	დაკრეფების უკუწის სიგრძე (სმ)	დაკრეფების მარცვლის რაოდენობა	დაკრეფების მარცვლის წონა (გ)	სიწველის სიგრძე (სმ)	სიწველის სიგანე (სმ)	სიწველის სიღრმე (სმ)	სიწველის სიხვედრე (სმ)	სიწველის სიხვედრე (სმ)	სიწველის სიხვედრე (სმ)	სიწველის სიხვედრე (სმ)	ნალექები მმ-ით	მშ-ით
მეწარმეობა-მეღენიების ინსტიტუტის საკოლექციო ვენსი, კ. თლავა . . .	1938	21.1V	3.1V	—	11.VIII	15.1X	147	3.106,4	—	—	—	—	—
	1939	21.1V	3.0V	—	12.VIII	20.1X	152	2.886,3	—	—	—	—	
	1940	15.1V	6.1V	—	20.VIII	10.1X	148	3.039,1	—	—	—	—	
	1941	6.1V	28.1V	—	5.VIII	10.1X	157	3.213,7	—	—	—	—	
	1942	27.1V	9.1V	—	20.VIII	20.1X	146	3.150,1	—	—	—	—	
	საშუალო	18.1V	3.1V	—	14.VIII	15.1X	150	3.138,9	—	—	—	—	—
მეწარმეობა-მეღენიების ინსტიტუტის საკოლექციო ვენსი, კ. თლავა . . .	1943	26.1V	7.1V	—	13.VIII	25.1X	152	3.024,2	129,9	—	—	479,6	
	1944	25.1V	5.1V	—	15.VIII	20.1X	148	2.941,8	71,4	—	—	393,4	
	საშუალო	25.6V	6.1V	—	14.VIII	22.5X	150	2.983,0	100,6	—	—	436,5	
მეწარმეობა-მეღენიების ინსტიტუტის საკოლექციო ვენსი, კ. თლავა . . .	1945	30.1V	10.1V	—	20.VIII	5.1X	229	2.639,2	8,1	—	—	307,9	
	1946	19.1V	8.1V	—	13.VIII	10.1X	144	2.831,7	8,4	—	—	553,3	
	1947	3.1V	7.1V	—	15.VIII	5.1X	156	2.934,7	45,7	—	—	498,2	
	1948	27.1V	6.1V	—	14.VIII	13.1X	142	2.953,7	130,2	—	—	520,6	
	საშუალო	20.1V	7.1V	—	15.VIII	13.1X	145	2.887,5	65,6	—	—	458,8	

მარცვლი. მარცვლი მცირე ზომისაა, მისი სიგრძე მუფარგებს 1,2-დან 1,5-სმ-მდე, კანი 1,1-დან 1,45 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის სიგრძე-სიგანე 1,3X1,25 სმ-მდე. მარცვლი მომრგვალია, შუაში უფრო განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვა-ლული აქვს. ფერად მოშენო-უფიფილია. კანი თხელია გამ-ბჯირაულ და აქვილად მორდება რბილობის. რბილობი საშუალო სიკვერიანია ადვილად არ დგება და არც წიწვები ეცვლება ოილად. წვენი ტკბილია, გემო ნახი პარმინიული აქვს, კარგად გამოხსული ვიპური არიმატილი. მარცვლი უსუნა და დაგარული ცელისებრი ფიფილი, რომელიც მის ნახი მარუსო იურის აქლეს-კადამიფიფების მარცვლები ადვილად ჩამოიფიდა. მარცვლი მა-გარადა შიმატრეული უკუწე და რიველის დროს ადვილად არ ცვება.

წიწვა. წიწვების რაოდენობა მარცვლებში მტრეობის 1-დან 4-მდე, უფრო ხშირად მარცვლებში 2—3 წიწვაა. წიწვის სხეული

როგორც 1-ლ ცხრილიდან ჩანს, ვიწვის ცაბლის დაწე-სი უფრო ძლიერ მტრეობის, კიდერ მომდევრო—კვალილობის და სიწვიფის დაწეების ვალები, რაც შეეხება სრული სიწვიფის ფაზას, მისი დადგომის ვალები მხოლოდ 10 დღის ფარგლებში მტრეობის, თუ მსველებთან არ მივიღებთ 1945 და 1947 წლებ-ში მის მტრედ ნადრევე (5.1X) მომწეფებას. უკრზნის სრული სიწვიფის დადგომის ვაფების მისხველი რიტისთვალა სიწვიფის II პერიოდის ვაფის ვაიბა ვაწვეს ეკუთვნის.

კაბლის პირობებში რიტისთვალა ერთწლიანი ნახარდი უკრზნის სრული სიწვიფის მომწენისათვის თავისუფლად აღწევს მომწეფებას და ეკვე კარგად შემოსული და გახვეული ხდება ზამთრის ენებზე.

შუბო მწიწვილი მონაცემებით ირეკვა, რომ რიტისთვალა ერთწლიანი ნახარდი თავისუფლად შეიძლება მომწეფდეს თლავა-ზე უფრო გრილბაიან რაიონებში, რადგან ზოგიერთი წლებში

ԲՈԾՈՆՈՅՅՏՉ ՉԻՏԻՏՎԱԼԱ

ცხრილი 4

ჩიტიისთვის შპრინციონა-მედიკამენტების რაოდენობის პერიოდები

ანალიზის წარმოების ადგილი	პერიოდები			
	მარტის წელი	აპრილის თვე	მაისის თვე	მედიკამენტების რაოდენობა
სოფ. ვახუშტის, ინსტიტუტის ნაკვეთი	1936	25 IX	21,48	6,11
მუკლანის საბჭოთა მეურნობა, ზუგდიდის წინააღმდეგობის ნაწილი	1940	12,1X	22,8	6,58
1942	9,1X	20,1	8,0	
1943	5, X	19,1	7,25	
1944	11, X	22,4	7,5	
1945	8, X	19,2	9,4	
პ. თვლიანი, ინსტიტუტის სასაქონლო ნაკვეთი	1946	11,1X	20,4	6,39
1947	10,1X	20,0	5,9	
1948	15,1X	18,3	4,53	

კიდევ უფრო მეტად გავრცელდა და მისგან მაკარი და სადესერტო ტიპის ღვინის დამზადება. ვიძი პრესპექტიულია ვერაფერე ბუნებრივად ნახევარდრეკილი ღვინოების დასამზადებლად. კასიონის სასწრაფო-აღმოსავლეთ ნაწილი, სადაც ჰაერის პირობები ხელს უწყობს ბაქტერიის დიდი რაოდენობით დაგროვებას, ვახუშტის მუკლან-

განსაკუთრებით კახური წესით დაყენებულ ჩიტისთვის ღვინოებზე, კახური წესით დაყენებული ჩიტისთვისა და ჩაის-ფერი, სრული, სხეულიანი და სიღის არამეტრანი ღვინო სადესერტო კომისიას წარადგინოდა არა უფრო.

1943 და მომდევნო წლებში ჩიტისთვის კურნაზიან საცდელად დაყენებული პირველის ტიპის ღვინოში, რომელიც ტიპისათვის დახასიათებული კარგი თვისებებით სსათაობებოდა, ვიძიის სასამართლო არამეტრ ჰელიერ იყო გამოსული. შემდეგ წლებში მცენ. კანდ. დ. ნივლიძის მიერ დახმადებული სადესერტო ტიპის ღვინოება დადასტურეს ჩიტისთვის ამ მიმართულებით გამოყენების დიდი პერსპექტივის. ჩიტისთვის ღვინის ქიმიური ბუნების მანერებლები პრესპექტიულია (ის. ცხრ. 5).

ჩიტისთვის უფრო პრესპექტიული ვიძია, მისგან მიიღება არა მარტო მაღალი ღირსების სუფრის ღვინო, არამედ, რთული კვანძი ჩიტობით, კარგი მასალა ბუნებრივი ნახევარდრეკილი და სადესერტო ღვინოებისათვის. განსაკუთრებით უწყობა-ხისა და სიღნდის რაიონში. სასამართლო ვიძი უფრო განხია

ჩიტიისთვის ღვინის ქიმიური ანალიზის მანერებლები

ცხრილი 5

ღვინის დახმადების ადგილი	მარტის წელი	აპრილის თვე	მაისის თვე	სუფრითი წონა	კვანძი ღვინო										
					სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	სუფრითი წონა	
მუკლანის საბჭოთა მეურნობა, ზუგდიდის წინააღმდეგობის ნაწილი	1939	0,9918	12,5	20,87	1,42	3,81	4,60	0,65	4,80	3,018	6,08	0,67	—	—	—
1940	0,9930	13,82	—	—	—	—	5,73	0,61	—	—	—	7,01	5,61	0,51	
1940	0,9938	13,63	—	—	—	—	5,64	0,56	—	—	—	2,3	4,92	1,23	
წინააღმდეგობის ნაწილი	1941	0,9926	12,0	19,67	1,77	3,6	5,58	0,53	—	—	—	3,23	6,91	0,57	—
მუკლანის ინსტიტუტის (სარეაბილიტაციო ნაკვეთი)	1947	—	12,2	32,34	—	—	4,27	0,46	—	—	—	—	—	0,39	—

ბის გადასაწყობებლად დატოვება მიზანშეწონილია. ჩიტისთვის კურნაზიან მაკარი და სადესერტო ღვინოების მიღების მიზნით. უკრძანის გამოყენება და პროექციის დახმადება. ჩიტისთვის კურნაზიან მზადდება პირითად სუფრის ღვინო. იგი ჩვეულებრივ შევსესანი, სოლო იმეითად რქაწითელთან ერთად იყო გაკრეფილი და მათთან ერთად იწერებოდა ღვინო. უფრო იმეითად ჩიტისთვის ცალკე იყო გამოყენებული და მისგან წინადა ღვინის შეწინებულ. გერმანიის რაიონში პრეზიდენტი იყო ჩიტისთვის ვენახები და მისი უკრძანის მრავლად ღვინოსად აყენებდნენ.

ჩიტისთვის კურნაზიან დამზადებული საცდელი ღვინო კარგი ღირსების აღმონდა, იგი ღია ჩალისფერია, თავისებური ვიძობი აოთხობა და ნახი პარმონიული გემო ახასიათებს. როგორც ზემოთხე იყო მოსწონებული, ჩიტისთვის მუკლანის, იმეითად რქაწითელის ვენახებში ცხველებოდა. უნდა ვიძიებოთ, რომ ჩიტისთვის აქვს და და ღვინოსად მუკლანის, ჩიტისთვის ღვინოსად. მისი დახმადება თუ რამდენად აუპრობესება ჩიტისთვის ამ ღვინოსად, საჭიროა მუკლანის ადგენა—საცდელად მუკლანის და რქაწითელის ღვინოების დახმადება, ჩიტისთვის ღვინოსად სხვადასხვა რაოდენობის მიმართებით. მხოლოდ ამ წესით შეიძლება დერწმუნდეთ და გავიეთ ჩიტისთვის მათთან გამოყენების მიზანშეწონილია.

ახსენებოდა, რომ ჩიტისთვის მაღალხარისხის ღვინო მუკლანის კახური წესით იყო დაყენებული. ჩიტისთვის საცდელი ღვინოები უმთავრესად კერძობული წესითა დაყენებული და მუკლანის მხოლოდ ამ ტიპის ღვინის ეკუთვნის, მუკლანის და ასაკი ჩიტისთვის უფრო სრულ და არამეტრულ ღვინოს კახური წესით დაყენების დროს იმდევს. სამუხარობი, ნარკავების სიმდიდრის გამო ჩიტისთვის სათანადოდ არაა მუკლანული და უფრო მისი დახმადებით თვისება ცალკე, თუ სხვა ვიძობის მიმართებით დაყენებული ღვინოების ხარისხი ვერ კიდევ დღეს უსწრებელია.

ჩიტისთვის საცდელი ღვინის ნიმუშები სადესერტო კომისიის სხდომებზე მუკლან მაღალ შეფასების დებულობდა, როგორც ხარისხისა, კარგი ღირსების სუფრის ღვინო. ის იქონის

უფრო მაკარი თვისება—მაკარის დიდი რაოდენობით დაგროვების უნარი, სასამართლო ვიძობი არამეტრი და უკრძანის ტიპისადა მიდრეკილება.

სუფრითი შევსება და დარჩენილება

ჩიტისთვის ნაყვანად გარეგნული მაკარი პრესპექტიული საცდელი ვიძია, რომელიც იმდევს ხარისხის სუფრის თიერ ღვინო. ჩიტისთვის ღვინო კარგი ღირსებისა, იგი ღია ჩალისფერია. გამაგრებული, სასამართლო ვიძობი არამეტრი აქვს, სოლო გემო ნახი, პარმონიული. ახითვე მაღალი ღირსების სუფრის ღვინოს იგი იმდევს კახური წესით: დაყენების დროსაც. კახური ტიპის ღვინო კერძობულზე უფრო სრულ სუფრით და არამეტრობით სსათაობება და უახლოვება იულოორისპირის კახური ტიპის ღვინოს.

მუკლან ჩიტისთვის იმდევს სხვა თიერი ღვინოების კასუფობისებლად, იგი ხშირად მუკლანთან, იმეითად რქაწითელთან ერთად იყო გამოყენებული და მათთან ერთად ღვინო იწერებოდა.

ვიძობის დებებით თვისებებს მიეკუთვნება მისი საბულოზე მეტი მოსავლიანობა, ღვინის კარგი ხარისხი, ვიძობის კარგობა სხვადასხვა ტიპის-გერობული, კახური, ნაწილობრივ ბუნებრივად ნახევარდრეკილი და სადესერტო ღვინოსათვის, აუროვე მიღებისა და მარცვლების სიღამების მიმართ მდარობით კარგი გამოვლიანობა და მიდრეკილება დახმადებისაკენ.

ვიძობის უარყოფითი თვისებებს მიეკუთვნება ფილოქსერისა და ნაცინის მიმართ სუსტი გამოვლიანობა, რაც ადვილად გამოისწორებოდა—პირველი ფილოქსერისგან გამაგრებული მუკლანით, მორე—დამატებით წაშლისათვის ერთხელ ჩატარებით ნაცინის გარეგნული ბის წლებში.

ჩიტისთვის უფრო პრესპექტიული ვიძია, უკანასკნელ წლებში წარმოების მისი გამოყენება წარმოების პირობების შესაბამისად, რომლის შემდეგ იგი უმდევს ჩიტისთვის იმეითად კასიონის სარბიონო სტანდარტულ სარბიონებში მუკლანის და წარმოების პირობების გამოყენებულად.

ჩრდილოეთი ჰაერისა და მთის რაიონების რაიონის პერიოდში	ცხრილი 4			
	მთის რაიონის	მთის რაიონის	მთის რაიონის	მთის რაიონის
სოფ. ვახუშტის. ინსტიტუტის ნაკვეთი . . .	1936	25 IX	21,48	6,11
მუცხის საბჭოთა მეურნეობა, ზუგდიდის რაიონის მურგობა, ნახრები . . .	1940	12 IX	22,8	6,58
წინააღმდეგობის ნახრები . . .	1942	9 IX	20,1	8,0
ქ. თელავი, ინსტიტუტის ნაკვეთი . . .	1943	5 X	19,1	7,25
	1944	11 X	22,4	7,5
	1945	8 X	19,2	9,4
ქ. თელავი, ინსტიტუტის საბჭოთა მეურნეობის ნაკვეთი . . .	1946	11 IX	20,4	6,39
	1947	10 IX	20,0	5,9
	1948	15 IX	18,3	4,53

კიდევ უფრო მეტად გასრულდა და მისკან მაკარი და საფსერო ტიპის ღვინის დამზადება. ვიბი ჰერსპეტიული აგრეთვე რუნე-ბრეგდ ნახვარტული ღვინოების დასამზადებლად. კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, სივრცეში პირიპირი ზღის უწყობს შაქრის დიდი რაოდენობით დარგოებას, ვაისზე მტყუნე-

კანსავერები კახური წესით დაყენებულ ჩრითსოვლს ღვინოებზე. კახური წესით დაყენებული ჩრითსოვლს ღვინოების, სრული, სხეულიანი და სიღის არმოტანი ღვინო სადეტურტეო კომისიამ წარდგინდა არ კოფიდა.

1943 და მომდევნო წლებში ჩრითსოვლს უკრძინან სხეულად დაყენებული პირტეების ტიპის ღვინოში, რომელიც ტიპისთვის დამახასიათებელი კარგი თვისებებით ხასიათდება, ვიბის ხასიათურ არმატი მღერ იყო გამოსული. მუმდე წლებში მენ. კან. დ. ნავლითილის მიერ დაწესებული საფსერო ტიპის ღვინოებმა დაახლოებულ ჩრითსოვლს ამ მიმართულებით გამოუყენეს დიდი ჰერსპეტიუმი. ჩრითსოვლს ღვინის ქიმიური ბუნების მიყენებულები მოეხილნა ქვემოთ (ის. ცხრ. 5).

ჩრითსოვლა უდავოდ ჰერსპეტიული ვიბის, მისკან მიიღება არა მარტო მაღალი ღირებების სუფრის ღვინო, არამედ, როგორც კვიან ჩატრებოთ, კარგი მასალა ბუნებრივი ნახვარტული და სხეულარო ღვინოებისათვის. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს და სიღის რაიონში. საბოლოოდ ვიბი უდავოდ განიხი-

ჩრითსოვლს ღვინის ქიმიური ანალიზის მაჩვენებლები

ცხრილი 5

ღვინის დანაწევების ანალიზი	მთავლის მნიშვნელობა	სუფრის რაოდენობა	გრამი ღვინოში										
			ალკოჰოლი	მთავლის	მთავლის	მთავლის	მთავლის	მთავლის	მთავლის	მთავლის	მთავლის	მთავლის	
მუცხის საბჭოთა მეურნეობა, ზუგდიდის რაიონის	1839	0,9918	12,5	20,87	1,42	3,81	4,60	0,65	4,83	3,018	6,08	0,67	—
	1940	0,9930	13,82	—	—	—	5,73	0,60	—	2,01	5,61	1,15	3,91
	1940	0,9938	13,63	—	—	—	5,64	0,56	—	2,3	4,92	1,23	5,34
წინააღმდეგობის ნახრები . . .	1941	0,9936	12,0	19,67	1,77	3,6	5,58	0,53	—	3,23	6,91	0,57	—
მუცხის საბჭოთა მეურნეობის ინსტიტუტის (საფსერო მეურნეობის ნაკვეთი)	1947	—	12,2	32,34	—	—	4,27	0,46	—	—	—	—	0,39

ბის გადასამიყვებლად დტოვება მისწავნილია. ჩრითსოვლს უკრძინან მაკარი და საფსერო ღვინოების მიღების მიზნით. უკრძინან გამოყენება და პროდუქციის დასახისათება. ჩრითსოვლს უკრძინან მზადდება პირითადად სუფრის ღვინო, იგი ჩვეულებრივ მყვანესთან, სოლო იმითადად რქწითელთან ერთად იყო გავერტელებული და მათთან ერთად იყურებოდა ღვინო. უფრო იმითადად ჩრითსოვლა ცალკე იყო გამოყენებული და მისკან წინადა ღვინის აუგებდნენ. უკრძინან რაიონში მრავლად იყო ჩრითსოვლს ვენახები და მისი უკრძინან ჩრტ ღვინოსაც აუგებდნენ.

ჩრითსოვლს უკრძინან დამზადებული სხეული ღვინო კარგი ღირსების აქონინადა, იგი ღია ჩაღისფერია, თავისებური ვიპური არომატი და ნახი პარმინიული გემო ახასიათებს. როგორც შემოთავს იყო მოხსენებული, ჩრითსოვლა მყვანის, იმითადად რქწითელის ვენახებში გვერდებოდა. უნდა ვიფიქროთ, რომ ჩრითსოვლა აუგება და ზღაპრებდა მყვანის და რქწითელის ღვინოებს. იმის დასადგენად თუ რამდენად აუვაობებდა ჩრითსოვლა ამ ღვინოებს, საჭიროა მეტი წესის აღდგენა—სხეულიად მყვანისა და რქწითელის ღვინოების დასადგენად, ჩრითსოვლს უკრძინან სხეულსა რაოდენობის მიმართებით. მხოლოდ ამ წესით შეიძლება დაერწინდნენ და გავიგოთ ჩრითსოვლს მათთან კამყენების მიზანშეწონილობა.

აღსანიშნავია, რომ ჩრითსოვლს მაღალხარისხიანი ღვინო მეტად კახური წესით იყო დაყენებული. ჩრითსოვლს სხეული ღვინოები უმაკრესად ვერაბული წესითადად უკრძინან და მუცხისებდა მხოლოდ ამ ტიპის ღვინოს ეკუთვნის. მეტად და ახლაც ჩრითსოვლა უფრო სრულ და არმატიულ ღვინოს კახური წესით დაყენების დროს იძლევა. სამწხაროდ, ნარკავების სიმცირის გამო ჩრითსოვლა სათანადოდ არაა შესწავლილი და აველა მისი დაღებით თვისება ცალკე, თუ სხვა აუბების მიმართებით დაყენებული ღვინოების ხარისხი უფრო კიდევ დაუწყებელია.

ჩრითსოვლს სხეული ღვინის მიმართება სადეტურტეო კომისიის სხეულზე მეტად მაღალ მუცხისებს აღებულია, როგორც ხარისხიანი, კარგი ღირსების სუფრის ღვინო. ეს ითქმის

ველა საჭირო თვისება—მაქის დიდი რაოდენობით დგროვების უნარი, ხასიათურ ვიპური არმატი და უკრძინან ჰერსოხობაში მიდგროვდება.

საერთო შეჯამება და დარღვივება

ჩრითსოვლა ნაკლებად გავრცელებული მაკრამ ჰერსპეტიული სხეული ვიბის, რომელიც იძლევა ხარისხიან სუფრის თიარ ღვინოს. ჩრითსოვლს ღვინო კარგი ღირსებისა, იგი ღია ჩაღისფერია, გამჭვირველი, ხასიათური ვიპური არმატი უქვს, სოლო გემო ნახი, პარმინიული. ახეთვე მაღალი ღირსების სუფრის ღვინოს იგი იძლევა კახური წესით დაყენების დროსაც. კახური ტიპის ღვინო ვერაბულზე უფრო მეტი სხეულით და არმატიულობით ხასიათდება და უსხეულდება ივალთრისხარის კახური ტიპის ღვინოს.

მეტად ჩრითსოვლს იყენებდნენ სხვა თიარ ღვინოების განაუყოვლებლად, იგი ხშირად მყვანესთან, იმითადად რქწითელთან ერთად იყო გამოყენებული და მათთან ერთად ღვინოდ იყურებოდა.

ვიბის დაღებით თვისებებს მიეკუთვნება მისი სმაჯალზე მეტი მოხალისობა, ღვინის კარგი ხარისხი, ვიბის ვარსების სხეულსა ტიპის—ვერაბული, კახური, ნაწილობრივ ბუნებრივად ნახვარტული და საფსერო ღვინოსათვის, უკრძინან მიღებული და მარცვლებს სიღამლის მიმართ მუცხარებით კარგი განხლებია და მირცვლად დამამიხებისავენ.

ვიბის უარყოფით თვისებებს მიეკუთვნება ფილოქტერიისა და ნაცრის მიმართ სუსტი გამძლეობა, რაც ადვილად გამოსასრობებელია—პირველი ფილოქტერია მამრებზე მუცხობით, მეორე—დამტეებითი წამლობის ერთხელ ჩატრებით ნაცრის გავრცელების წლებში.

ჩრითსოვლა უდავოდ ჰერსპეტიული ვიბის, უკანანებულ წლებში წამლობის მისი გამყენება წამლობის პირაბაში შესაძლებელია. რომლის შემდეგ იგი წარდგინდა იქნება კახეთის საბოლოო სტანდარტულ ასორტიმენტში შესატანად და წამლობის პირაბებში განსარტელებლად.

პირველურად იგი უკვე აღმოჩენილია უნდა გამოვსვთ კასკ-
ილი და ქართლის რაიონებში ფართო გამოცდისათვის ჩიტის-
თვალა როგორც საარტი ჯიბი ჰერსტეტიკული აგრეთვე მ-

ლაღობიან ზონებისათვის და საბჭოთა კავშირის მუშაობის
სამსრუტ და სამსრუ-აღმოსავლეთ რაიონში ფართო საქარტო
გამოცდისათვის.

Читиствала

Малораспространенный перспективный сорт II пе-
риода созревания. Распространен в Кахети. Исполь-
зуется для приготовления белых столовых вин. Отно-
сится к энолога-географической группе сортов бассей-
на Черного моря — *prol. pontica, subsp. georgica* Negr.

Молодой побег. Коронка и первые два ли-
сточка молодых растущих побегов имеют густое вой-
лочное опушение и белую окраску со слабо вишно-
красной каймой вокруг коронки и листочков. На ли-
сточках второго яруса (3—4) опушение с верхней сто-
роны листа уменьшается и они принимают желтова-
то-зеленую окраску со светло-бронзовым отливом, а с
нижней стороны сохраняют опушение и серовато-бе-
лую окраску с розовым оттенком по краям листочков.

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних
размеров (19,5 × 20 см), округлые, с незначительным
варьируванием — чаще в сторону поперечно-овальной, не-
жели овальной формы, темно-зеленые. Основных ло-
пастей три, реже встречаются пятилопастные и почти
цельные листья. Конечная лопасть большей частью
тупая. Поверхность листа мелко-пузыристая, реже
сетчато-морщинистая, плоская, с отогнутыми вниз
краями лопастей. Главные жилки опушены слабой
паутинкой и окрашены в светло-зеленый цвет.

Верхние вырезки по глубине расчлененности листа
варьируют от едва намеченных до средних. Чаще все-
го встречаются мелкие вырезки, реже — едва наме-
ченные и средние. Форма вырезок в соответствии с глу-
биной расчлененности листа, варьирует от едва наме-
ченных щелевидных до закрытых с яйцевидным просве-
том и однозубчатым дном. Чаще всего вырезки щеле-
видные и ланцетные с узким устьем, либо с парал-
лельными сторонами; дно вырезки почти всегда за-
остренное. Иногда вырезки развиты только на одной
стороне листа.

Нижние вырезки, как правило, всегда менее глу-
бокие, нередко они совершенно отсутствуют. Обычно
вырезки имеют форму входящего угла или едва наме-
ченные, реже они ланцетные с почти параллельными
сторонами и заостренным дном.

Черешковая выемка по форме варьирует от от-
крытых ланцетных до закрытых с щелевидным просве-
том. Чаще всего встречаются открытые, глубокие
сводчатые выемки, реже ланцетные с острым дном.
Очень редко встречаются черешковые выемки с одним
или двумя шпорцами.

Конечные зубцы лопастей куполообразные с ши-
роким основанием, реже треугольные с выпуклыми
сторонами и острой вершиной. Краевые зубцы наклон-
ные, треугольные с выпуклыми сторонами и острой
вершиной, реже они округло-ланцетные.

Опушение нижней поверхности листа паутини-
стое, средней густоты с примесью редкого щетинистого
пушка. Благодаря чему оно становится довольно гу-
стим.

Черешок длиннее срединной жилки листа, реже
равен ей, голый, окрашен в вишно-красный цвет.

Цветок. Цветы нормального строения, обопо-
лые. Тычинки прямостоящие. Число тычинок в цветке
равно пяти, реже встречаются цветки с шестью ты-
чинками. Отношение длины тычиночных нитей к вы-
соте пестика составляет 1:0, реже оно достигает 1:25.
Пестик правильной округло-конической формы, с хо-
рошо выраженным столбиком и маленьким округлым
рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроз-
дей варьирует от 12 до 22 см, ширина от 6 до 12 см.
Размер средней грозди равен 17 × 8 см. Грозди цилин-
дро-конические, крылатые (нередко крылья достигают
до половины размера основной грозди), реже — кониче-
ские более или менее развитыми лопастями. В большин-
стве случаев грозди средне-плотные и плотные, реже
встречаются очень плотные и рыхлые. Горшечные ягод
в грозди незначительные. Средний вес гроздей вари-
рует от 120 до 160 г, отдельные полноценные грозди
свободно достигают веса 250—300 г. Количество ягод
в грозди варьирует от 80 до 225, составляя в среднем
120—150 ягод. Ножка грозди травянистая, она дре-
веснеет от середины к основанию и окрашивается в
цвет чубука. Длина ножки колеблется от 2 до 4 см,
составляя в среднем 2,5—3,0 см. Ножка ягода свет-
ло-зеленая. Длина ножки в среднем ягода 5—6 мм.
Подушечка бородавчатая, широко-конической формы.

Ягода. Ягоды ниже средних размеров. Длина
ягод варьирует от 1,2 до 1,5 см, при ширине от 1,1
до 1,45 см. Размер средней ягоды равен 1,3 × 1,25 см.
Форма ягод округлая. Наибольшая ширина ягод лежит
по середине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод
зелено-желтая. Кожина тонкая, но прочная, просвечи-
вающаяся и легко отделяющаяся от мякоти. Восковой
налет на ягодах обильный, придающий ягодам неж-
ный сероватый оттенок. Мякоть средне-плотная, ра-
сплывающаяся, несколько тягучая, семена нелегко от-
деляются от мякоти. Сок бесцветный, сладкий; вкус
приятный, гармоничный, с хорошо развитым сортовым
ароматом. Ягоды легко изюмятся. Прочность прикре-
пления ягод к ножке вполне достаточная.

Семя. Количество семян в ягодах варьирует от 1
до 4. Чаще встречаются ягоды с 2—3 семенами. В
среднем на ягоду приходится 2 семени. Тело семени
продолговато-округлой формы, коричневого цвета.
Длина семени с клювиком равна 6,5—7,0 мм,
при ширине 3—3,5 мм. Халаза хорошо выражена и
лежит в верхней части семени, по форме она слабо-
овальная, вдавленная внутрь. Ложбинки от халазы к
клювику, а в особенности к верхней части тела семе-
ни хорошо выражены. Брюшная сторона тела семени
килеватая. Бороздки тянутся параллельно к клювику,
они узкие, глубокие, дно окрашено в оранжевый цвет.
Клювик цилиндрической формы, бородавчатый, косо-
усеченный. Окраска клювика светло-оранжевая. Длина
клювика равна 1,5—2 мм.

Читиствала малораспространенный перспективный
сорт белых вин Кахети. Вино из винограда Читиства-

ჩსაკერი

გურიის აბორიგენულ ვაზის ვიშებს შორის ჩსაკერი ბევლ-
თავანზე ცნობილია, როგორც მაღალსარისისოვანი პროდუქციის
მომცემი სავაჭრე ვაიძი.

ადმოსავლეთ გურიის ზოგიერთ სოფელში (სიღისსავი,
ინთოული, ბურნაი, სკამიასერი) ჩსაკერი ცნობილია აგრეთვე
„ჩსაკელებს“ სახელწოდებით.

ჩსაკერის წარმოშობის შესახებ წერილობითი მასალა არ
მიიპოვება. ვაისქმოვლედ აღწერილობა მოცემულია ვილა-ვერ-
მორელისა და ზაფხულის სამრეწებო (22).

მცირეოდენი მასალა ჩსაკერის შესახებ წარმოდგენილია
ე. ნაკაშიძის შრომაშიც (16), სოლო ამ ვაისის სახელწოდების
ენობრივი ანალიზი სოხანდო სისრულით აქვს მოცემული ავად-
ივ. ავაქისძის (10).

ლიტერატურული წყაროების სიმცირე არ იძლევა საშუ-
ალებს დაიცინოს ჩსაკერის, როგორც უძველესი ვაისის აბორი-
გენობა, მაგრამ ვაისის ბოტანიკური ნიმუშები და აგრობიოლო-
გიური და სპერმეოთისები, რაც დამახასიათებელია სერ-
თოდ ჰინტოს მხარის ვაისის არემბისაჟის, ამას სკამოდ დამა-
კარებელი ჰაისი. სხვაგვარად ვაიძმა მოსალოდნელი, რადგან ჩსა-
კერი ჩამოყალიბდა შავი ზღვის სანაპირო ზონის გეოლოგიურ
პარაბეზში და მორფოლოგიური და აგრობიოლოგიური ნიმუშ-
ებიც განივითარა, რომ შეეკუთვნა ამ ზონის ტენიან პარო-
ბებს. ასეთი ნიმუშია: ზრდის სიმაღლე, მაღალ სუბზე ხსო-
ბის უნარი, მარცვლის კონსისტენცია, შეხუცის ინტენსივობა,
უკრძნის დაცვიანობა დაწიფება და სხვ.

ამრიგად, ჩსაკერი თავისი მორფოლოგიური და ბიოლო-
გიური თვისებებით შავი ზღვის ვაზის უძველეს ვაიშა
წიქას მიეკუთვნება *prof. politica sub pr. Georgica, Negr.* (19).

აქედ. ივ. ვაჟისძის მიხედვით თავის შრომაში იძლევა ჩსაკერის
სახელწოდების ანალიზს. იგი ადარებს ამ ვაიშს ჩსახერმულს და
ამბობს, რომ ჩსაკერი შეიძლება ჩსახერმული ბოლიანსოცი-
ლებულ სახეობად იქნეს მიჩნეული, მაგრამ დიდი მესნიერი
იქვე საპარალიანად ასყენის მათ არაიდეტურობას, რაც ჩვენ
კვლევით დადსტურად ამ ორი ვაიშის ადგილზე შესწავლის
შედეგად.

უკრძალებს იპყრობს ამ ორი ვაიშის სახელწოდებათა პირ-
ველი ნაწილი („ჩსა“) იდენტურება (ჩსა-ვერი, ჩსა-ბერძული).
აქედ. ივ. ვაჟისძის მიხედვით „ჩსა“-ს ადარებს ქართულ სიტყვას
„აგრალა“-ს და თვლის მას ამ უკანასკნელის ფონეტიკურ სახე-
სხეობად. რადგან, მისივე განმარტებით, ეს სიტყვა ბევლ ქარ-
თულ ზოგად მნიშვნელობის მატარებელი უფილაა (გრაჯა
— მსხვილ განრთველ ხეს ნიშნავდა), დასაბუთებლ მაინა
ჩსაკერი და ჩსახერმული ვაზის დაუყენის წყის აღმნიშვნელი
სახელები იყოს.

ჩვენი აზრით, აღნიშნული საკითხი უკუკვლად კიდევ სა-
ჭიროებს შესწავლას, მით უმეტეს, რომ სიტყვა „ჩსა“ სხვა
მნიშვნელობაც აქვს ქართულში. მაგალითად, ჩსა უწოდება ვაზზე
აჭილ რამენიმე მტკნებიან რქას, ვინაიდან ჩსაკერის ურემის
წარსული მოსახლეობა სანაპიროდ აშკარად აჭრილი რქების
ინახვად, არ არის გამორიცხული ვიფიქროთ, რომ ვაიშმა სა-
ხელწოდებაც აქედან მიიღო.

როგორც ბევლად, ისე ამჟამად ჩსაკერის გავრცელების
არეალს წარმოადგენს დასავლეთ საქართველოს შავი ზღვის სა-
ნაპირო ზონა — კოლხეთის ტერიტორია და, კერძოდ, გურიისა
და აჭარის რაიონები. იგი გავრცელება აგრეთვე აფსუსუსა და ქვე-
ში იმერეთშიც.

სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქსერის გავრცელებამდე
ჩსაკერი მასობრივად უფილა გავრცელებული მაღალარად გურიის
თითქმის ყველა რაიონში, განსაკუთრებით მის შუა და ზემო ნა-
წილის მთისპირა სოფლებში და პირითად ვაიშ წარმოადგენდა.
მსოკოვან პირთა და აგრეთვე ადგილობრივ მომუშავე გამოცდილ
მევენასეთა კადმოვებით (აღ. შარამიძე სოფ. დაბლაჯისიდან,
აღ. ხუნდაძე სოფ. სკამიასერიდან), წარსულში მოსახლეობა
ჩსაკერისაგან აშხადებდა ღვინოს, რომელიც თავისი სინაზით,
კვებით და ალკოჰოლის სორმალურა მსკუდროით განთქ-
მული იყო გურიის გრეთაც.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ჯერ სოკოვან ავადმყო-
ფობათა (ქრავი, ნავარი) და შემდეგ ფილოქსერის გავრცელების
შედეგად ეს მუტად მნიშვნელოვანი ვაიში მასობრივად დაიღუპა,
რადგან ადგილობრივი მოსახლეობა ამ დროს ამ ავადმყოფობა-
თა საწინააღმდეგო ღონისძიებებს არ იცნობდა. ამიტომ მხოლოდ
ერთდროულ მძივს გადარჩა გურიის მთისპირა სოფლებში (ლი-
ნასერი, მაკენეთი, ბასე, ასყანა, დაბლაჯისე, ფრცხმა, კონა-
რი და სხვ.). მათი მოსახლეობა და მოსავლის სარისხი აშკა-
მად ცვალებდა და უსულოდ დამოკიდებულია წლის ამინდსა.
ჩსაკერი მაღალარად სკამოდ დიდი რაოდენობით გვსცემა
აგრეთვე შუა აჭარაში, კერძოდ, ქედის რაიონის სოფლებში, სა-
დაც იგი მიუხედავდ მოკვლეობის, სორმალურად იწარება -
ვითარების და მოსავლის, ამინდის სელსმეურობ პირობებში,
უხვი იცის (ერთ ძირზე 100 — 150 კგ უკრძენი იჭრიფება).

ამ მასობრივ ჩსაკერის მაღალარების უფრო უკეთეს მდგობა-
რეობაში მეორეხარის, ჩვენ აზრით, ფილოქსერისა და სოკოვან
დაავადებათა მედარებთ გვიან გავრცელებით აისინება.
ნაშენების სისით დაბლარი ჩსაკერის ბევლი ნარკეები
(ასათი 45 წლამდე) მეორეხარისა ჩოსატურის რაიონში სოფ.
დაბლაჯისესა და სკამიასერში. მიუხედავდ სოფლების მათი
როგორც ზრდა-განვითარება, ისე მოსახლეობაც საყვებით და-
მაქმყოფილებულია.

ჩსაკერის აღდგენას ამ უკანასკნელ პერიოდში სერიოზული
უკრძალება მიეჭება. საქართველოს სსრ სამრეწველო ინოვაციური
სოფ. ბასეში (მხარაბის რ-ნი) გაუნდა მევენასეობის საბჭოთა
მეურნეობა, სადაც 14 ჰექტარად ჩსაკერი დარგდა. გაუნდა
დაბლარადა დაუწესებულა და მანუშობილია ფილოქსერაკმდე ვა-
ზის სამიერებზე. დაბლარი ჩსაკერის ასალმენი ნარკეები გვსცემა
აგრეთვე ჩოსატურისა და მხარაბის რაიონებში კოლმეურ-
ნეთა საბჭოთაობა და აგრეთვე კოლმეურნეობების ნაკვეთებზე.
დაბლარად ჩსაკერი მჭირდ გამტანულია ქვემო იმერეთის,
აჭარისა და აფსუსეთის რაიონებშიც, სადაც ამ ვაიშის ზრდა-გან-
ვითარება, მოსავალი და პროდუქციის სარისხიც საყვებით დაძა-
მაყოფილებულია.

1947 წლის ვენახების აღწერის მასალების მიხედვით ჩსა-
კერის ფართობი საქართველოში 134,5 ჰექტარს აღწევდა, აქედან

ჩხავერი ჩხავერი

დასაღლები 57 ჰექტარამდე მუღლარად, სოლო დანარჩენი დაბლარად გაუმუშავლი სამუშაოები იყო. 1917-დან 1959 წლამდე გერმანის, აკრისა და აფსუთის რაიონებში გაშენდა დაბლარად 116 ჰექტარი წსაყერი. ამრიგად, დაბლარი წსაყერის საერთო ფართობი საქართველოში 1959 წლის ბოლოსათვის 292 ჰექტარს შეადგენდა, სოლო დაბლარის ჩათვლით 279 ჰექტარს აღწევდა.

წსაყერის ასე მუღლადეული გარეგნული კონიუსის შიშობით მუტად სუტოი გამძლეობითა და საერთოდ გეოლოგიური პირობებისაში დიდი მერმობითობითი (კარბონატული) და შიშიუ თისნარნიადგებზე მისი ზრდა-განვითარება ნიშნულურადაც ფერსდება). აგრეთვე მისი მცირე მოსავლიანობითა და კუჩხის ტვიან დაშფეფებით აისსნება.

მუღლადე წსაყერის ზედატეფისი ნაყოლი ღირსებების, მის გამუშავის მოსახლეობა პროდუქციულ დასალოებასა გამოკრიდება და სამაკიეროდ ფართად აშენებს იმერულ ცოლიკოურს, რამძლამე ზოცითთ მერკობაში უმძლეოდ უკულოდგარ მოლორების კლავატისა. მთელ რიგ მერკობათშიც ცოლიკოურის-საკან შუადგება სასუბით მაღლი ღირსების მასადა მაღლდასარისობანი თფირი სუფრის ღვინის დასუენებლად (საკმაისერი, კონხარი, დაბლავისუ, სუავერისუ, ბავი და სსუ). მარამ ცოლიკოურის გარეგნულამ ანავითარ მუშოკვებით ან უნდა გამოიწეოს წსაყერის ფართობის მუღლადე, მის უმუქტი, რომ მთელ რიგ რაიონებში იგი ორიენსალურ მასალას იძლევა მუგარდისფრო მაღალმოსიხობანი სუფრის ღვინის დასალოებალად.

1955 წელს ჩოსხატურის რაიონში — სოფ. კონხარ-საკმაია-სერის ზონაში დაარსდა სპეციალური საბჭოთა მუერნობა, სადაც ამ უსალოეს წლებში უნდა გაუმრდეს 150 ჰექტ. წსაყერის კუჩხი.

ბოტანიკური აღწერა

წსაყერის ბოტანიკური აღწერა და აგრ...ოლოგიურ თვისებებითა მუქნულად სეფობად ბავის საბჭოთა მუერნობაში (მასხარის რანი), პარალელურად წარმოებდა მუშაობა ჩოსხატურისა და ქუჩის რაიონებში.

საბჭოთა მუერნობა სოფ. ბავის მუგულადა გაშენებული. მისი კუჩხისი მობათულია მობათილად აღმოსავლეთითა და დასავლეთით. ნაკუთების ღვინილობა 10 — 20-მდე აღწევს და ზუღის დინდის 170 — 180 მ სიმაღლესა მდებარეობს. ნიადგი, რომელზედაც წსაყერია გაშენებული, წითელმარჯ კუთხისნარია, ნაკლესტრუქტურაინი და ღვინობი, რის გამოც საბჭოთაის ორგანული სასუქითი კამბიერებულად ღვინობი გაპატეობს.

კამბი აღწერილ იქნა აღმოსავლეთით დასერილ ფერდობზე, სადაც ვახუხი დაბლარადა გაუმუშავლი, დაურნობილი სარხე და ფორმირებულად ქართული წესით — ერთი ან ორი სსაყოფე — სამამულეთი.

ახალგაზრდა ელორტი. კვირტები კამლის პერიოდში მოთფრობა მოწითალო ელფფრითი. ზრდის კონუსი მოთფრობა მოწითალო და სქლადა დაფარული ბუქისებრი თფირი ბუქისით, რომელც სხირად მოწითალო ღვინისფერი სდება.

პირველი, ახლად გამბლილ ფოთოლი ზედა კონიდან სქლადა დაფარული ბუქისებრი თფირი ბუქისით. ფოთლის ნახარხე და დასაყოფრებითი კიბლახების მუქე კი მოწითალო ღვინისფერიანი. კვერფან ფოთოლი ახადისებრ დაფარულად ბუქისმბეგარი მოთფრო ბუქისით, რომელსაც დაგადაც კმწევა მოწითალო ელფფრით. ფოთლის უწეწი მოწითალო და საკაოდა დაფენილი ბუქისმბეგარი მოთფრო-მონაგრისფრო ბუქისით. მობ-დგებო მერე ფოთოლი ზედა მხრიდან იან მუქანა; განსაკუთრებით მარტვების განწერებო მოწითალო-მინსკაოსფერი ელფფერი დაქარჯეს და მონაგრისფრო ბუქისებრი ბუქისის ოსელი ფენითა დაფარული. მუქესუა უფრო მღვირვება მარტვების განწერა; კვედა მხრიდან კი მუქესუა ნადისებრი, მოთფრო-მოწითალო ელფფრით. ფოთლის უწეწი მოწითალო და მცირედ დაფარული ბუქისებრი მონაგრისფრო ბუქისით. მუქანა და მუთხლი ფოთოლი, ზედა მხრიდან მოყვიალო-მოწითალო, სხირად ილგებს და მუქანა ან მოთფრო-მინსკაოსფერი ელფფერი და მცირედა დაფარული მონაგრისფრო ბუქისებით, კვედა მხრი-

დან მუქესუა ქუჩისებრი. ბუქისი მუქანა ფოთოლზე მოთფრო-მინსკაოსფერი მოწითალო ელფფრით. მუთხლზე კი — მონაგრისფრო. ფოთლის უწეწი უმნიშვნელოა დაფარული მონაგრისფრო ბუქისით.

ახალგაზრდა ელორტი და მუქანა, სოლო მისი მხრიდან მოთფრობა, იგი მცირედა დაფარული მონაგრისფრო ბუქისებრი ბუქისით. მუქესუა უფრო მღვირვება ელორტის წვერისაყენ. ერთოლ იან რკა. მუქისელი რკა საბულო მსუსობისა ან საბულო წვერითი. იგი მოწითალო-კვირფერი. მუქესუარისის სიგრძე 8 — 15 სმ აღწევს. მუქესუა უფრო მუქანა მუქესუარით.

ფოთოლი. ზრდადამაგრებული ფოთოლი და მუქანა, ფორმით მომრგვალო და მცირედ დასაყოლი, იგი საბულო სიდიდისა. მისი სიგრძე 16,8 — 18,4 სმ, სოლო სიანე — 14,8 — 17,0 სმ აღწევს.

ფოთლის უწეწის ამონაკეთი უფრო სხირად ნაკესობია, ფუტე კი მომრგვალო ან ორანე ნაკელი. გვეგება ნახარხე-ბული ან თაღისებრი ამონაკეთი კვანტრული ფუტე.

ზემო ამონაკეთი უფრო სხირად მცირედ, იმეთადაც საკმაოდ ნაკელი ან ნანისებრია მავიეთი ფოთო. კვედა ამონაკეთი ორანადა ნაკელი.

ფოთლიდ სამაკეთიანი. წვერის ნაკეთი ფოთლის ფორმითსთან ქმნის სწორ კვოსქს, იმეთადაც ბლავაკანე.

ნაკუთების წვერის კიბლები უფრო სხირად სამკესობისებრი ამონაკეთებულ წვერით. გვეგება სამკესობის ან ამონაკეთებულ წვერების და წამახლებულ წვერების, ანდა სერსკილად-სამკესობისებრი ცალ გვერდზე ნახარხეული კიბლები.

ფოთლის კვედა მხრის მუქესუა ქუჩისებრი, სოლო ზედა მხარე ელვია ან ბავისებრ დნაბული. ფოთლის ზედაპირი ბრტყელი. გვეგება პარისებრ მახილად ან კვერთხ ნახარხე-ნამოშებული ფოთლები; ფოთლის უწეწის მუერნობა მუ მახიარ პარკვანი 1 — 1,2 უღრის, იგი მაძეული. იან მუქანე ან მოწითალო ღვინისფერი. ფოთლი კვარტები კიბლახებითა ზედა მხრიდან სხირად და ეკოლადა მუფფრითი.

ეკვლი. ეკვლი ორქმსიანია, აქვს ორმოსტრად განვითარებული მუტო და მტკვინაბე. ეკვლიში სუთი მტკვინანა, იმეთადაც 4 და 6 მტკვინაბე გვეგება. მტკვინაბე თითქმის ორჯერ უკრესია მტკვინაბე და მისგან საბულო კაბარებია. ზემო ეკვლითი მტკვინაბე თითქმის პიროსტრადურადა დასრილი. ეკვლიების რაიუნობა ეკვალელები 200 — 360 აღწევს.

მტკვინი. მტკვინის უწეწის სიგრძე 5 — 6 სმ აღწევს. მტკვინი საბულო ან საბულოზე მცირე ზომათა. მისი სიგრძე 10 — 15 სმ, სოლო სიანე 7 — 12 სმ უღრის. მარტვების რაიუნობა მტკვინი 90 — 100 აღწევს. დიდი მტკვინის სიგრძე 17 სმ, სოლო სიანე 12 სმ მუანედა. მცირე მტკვინის სიგრძე 10 სმ, სოლო სიანე 7 სმ უღრის.

მტკვინის ხარტო ფორმა უფრო სხირად ცილინრედ-კონუსისებრი; ზემო მუქესუვაში მტკვინი ცალფოთიანი. აუბებულად იგი მუქსერია. გვეგება საბულო სიკუქის მტკვინი; მტკვინის უწეწი 1/3-მდე განვუებული, დასარხა; ნაწილა ახალსამკვინი და მომწერა ფერისა.

მარტვალი. მარტვლის უწეწის სიგრძე საკმაოდ ბალი-მითურთ 5 — 7 სმ აღწევს; იგი მუქანა. ბალიდ დაშეგებულია და ვიწრო კონუსისებრი. იმეთადაც გვეგება განიერი კონუსისებრი ბალიდები; მარტვალი საკმაოდ ბალიმე საკმაოდ მტკვინადა მიმარტვული.

მარტვალი მუქი წითელი ვარდის ფერია, იგი საბულო სიდიდის ან საბულოზე მცირე. მისი სიგრძე 11 — 13,5 სმ, სიანე 10,8 — 13,2 სმ აღწევს. იგი თითქმის ბრტყელია, მუქესუა უფრო განიერი, ბოლოში მომრგვალებული და სიმტკვინული. მსხვილი მარტვლის სიგრძე 13,5 სმ, სიანე კი 13,2 სმ უღრის; საბულო მარტვლის სიგრძე 11 სმ, სოლო სიანე 10,8 სმ აღწევს. მარტვლის კანი არაა სქელი. რიბობი საკმაოდ ზორიანი, კანინი, ტუბილი და სხამოზონი კუბო აქვს. მარტვლის წინ ფოფოთი (ცვილით) საკმაოდ დაფარულია.

წიწვა. მარცვლი 1—4 წიწვა. უფრო სმირად ორ-წიწვიანი მარცვლები გვხვდება. წიწვა მთავრად მსხვილებრი და ნისკარტისაგან თანდათან ვიწროვდება. მისი სიგრძე 6—7 მმ, სიშლი 3—3,5 მმ უდრის. იგი შუქი ეკავისფერია, სილო მუდგის მშრიან დაბნეულ მოყვითალო. ქალბა მოთავსე-ბულია ზურგის შიგნით მუა ნაწილში. ქალბა მოკრძო-ოვალე-ვრია, ზურგის მხარე გლუვად აქვს. ნისკარტის ფეხე მოყვითალო, წვერი კი მუქი ეკავისფერი. მისი სიგრძე 1,5 მმ შეადგენს.

ბუტობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი ვამის ბიოლოგიური ფაუნის მსვლელობაზე წარმოება სოფ. ბახვის ჩხავრის საბჭოთა მუნიციპალიტეტი, აგრეთვე ჩოხატაურის რაიონში (სოფ. დაბლაიხესსა და კალაგონში) და აჭარის ასრ-ში სოფ. ჭეხვის საკლდეო ნაკვეთში.

მრავალწლიურ დაკვირვებათა საშუალო მონაცემები ბიო-ლოგიური ფაუნის მსვლელობაზე ცალკეული რაიონის მიხედ-ვით მოყვებულია ქვემოთ მოყვანილ 1-ლ ცხრილში.

ცხრილი 1

დაკვირვების წარმოების ადგილი	აპრილის ბაზა	მაისის ბაზა	ივნისის ბაზა	ივლისის ბაზა	აგვისტოს ბაზა	სექტემბრის ბაზა	ოქტომბრის ბაზა	ნოემბრის ბაზა	დეკემბრის ბაზა	წლიური საშუალო	საერთო რაოდენობა
სოფ. ბახვი (მახაბინო რ-ნი)	13.IV	2.VI	9.IX	8.XI	210	9.XII	241				3879
სოფ. დაბლაიხეს (ჩოხატაური რ-ნი)	7.IV	28.V	28.VIII	14.XI	222	3.XII	241				4050
სოფ. კალაგონი (ჩოხატაური რ-ნი)	8.IV	2.VI	3.IX	9.XI	216	30.XI	237				4100
სოფ. ჭეხვი (სედიო რ-ნი)	6.IV	30.V	31.VIII	5.XI	217	25.XI	234				3940

ჩოხატაურის და მახაბინის რაიონებში ჩხავრის სავეტერ-ციო ზერიდან ხანგრძლივად კვირტის გაშლის დაწყებისთან-ვერანის სრულ სიმწიფემდე მერყობს 210—222 დღეზე, სო-ლო ჭეხვის რაიონში იგი 214 დღეს არ აღემატება.

ურბნე მთავალის იწყებს აგვისტოს ბოლოს და სექტემ-ბრის პირველ დეკადაში, მახაბინაზე მწიფდება ნოემბრის პირველ ნახევარში. ფოთლოვანების ჩხავრი იწყებს ნოემბრის მეორეულში და ამთავრებს დეკემბრის პირველ რაგებებისათვის. ამ რაიონებში მთელიწლით ეინჯები არ იცის და ზოგჯერ ფოთ-ლების ნაადრევად ჩამოყვანის შედეგად ავადმყოფობათა და განსა-კურებით ტრახის მოქვების შედეგად გამოწვეული.

აქტიურ ტემპერატურათა ვამი კვირტების გაშლიდან უერ-ნის სრულ დაწილებამდე მერყობს 3679-დან — 4100° მდე, რაც სრულიად საშობ უნდა ჩაითვალოს სავეანო ვიშების უერანის დასაშუალებლად.

აღმოსავლურ საქართველოში ჩხავრი გამწებულია მხოლოდ კოლხეთში — მჭებანაბო-მდინებობის კვლავი ინსტიტუ-ტის თბილის საცვლი სადგურის ბაზსე თბილისი (კასეთი) და სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მხრანის სასწავლო მუერე-ობის ვაიანის განყოფილების ნაკვეთზე (ქართლი).

დაკვირვება ცხლყოფს, რომ ქართლის ტერიტორიაზე ჩხა-ვრი კვ მწიფდება მთლიანად. ნოემბრის დასაწყისში მასში პა-ტიონი 15—16% არ აღემატება, სოლო შემდეგ ტემპერატურის დაკლების გამო მუტიო აღარ მატულობს და საერთო მუთიანობა-ზე უკველი ირება. ამის შედეგად ჩხავრის უერბნი ამ ზონა-ში სრულიად გამოწვევული ირება.

ქვემო იმერეთს (ვახის რ-ნი) და აფხაზეთში ჩხავრი მსგავსად უერია-აჭარისა, სირაბლუვად მწიფდება ნოემბრის და-საწყისში, რის გამოც იგი ამ მხარეებისათვის სასესებო ჰერსპექ-ტუელია.

უერია-აჭარის რაიონებში შემოდგომა საყამოდ თბილია და ჩხავრის მწებე ნაწილები (კრომიდ, ეროწვიანი რტი) აწ-

რებს სრულ მომწიფებას უერანის სრული მწიფობის ზერიოდი-სათვის, სოლო ზოგჯერ, განსაკუერებო მანის, თუ ვანი ტრახი-თაა დაავადებულ, რვის წვერები უერ აწრების მომწიფებას.

ვახის ზრ და-კან ვეიოარება. უერია 123-ის რი-ონებში, სადც ჩხავრის განვითარებისათვის ხელის მოქვებით კოლოეიური პირობებია და მოკლედი ნორმალური აქვს, ვანი მანსედაბნის მდინე არ იზრდება და საშუალო სიძლიერი თა-სიარება: სავეტერციო ზერიოების დასაშუალებების მისი ვეი-წლიანი რებაის სიგრძე 2—2,5 მმ, სოლო დაიშეკერი 7—8,5 მმ-მდე აღწევს.

დაკვირვება ცხლყოფს, რომ დაბლაიხედ ფორმირებული ჩხა-ვრი უფრო სესელი, თლიხანრად და მასდარჩევი უფრო მუი-ერი, რაც ვამის ამოხედაბი დიდი მირეკვალეობი და აგრეთვე მიუყვებულ ჭრილობათა სიძვირითა და მრავალწლიანი წა-წილების სიმრავლით აიხსნება.

მოხვედ იანოა. მაღლარად არ ოლიხანრისებრი წესით ფორმირების შემოსევაში ჩხავრს ახსიათავებს უსეი მოსავლი-ანობა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ წლის ამინდის პირობები სელის შემწიფილი აღმოსნდა და ვახე სათანადოდ იქნა მოვლი-ლი. ურო მირი ვანი ახეი პირობებში საშუალოდ 60—60 ტე უერბეს იძლევა. აჭარის რაიონებში (განსაკუერებოთ ქვამბი) ამ-მამადე ცხლვება უანამზარ ლევის ხევეზე აშუაებული ჩხავრის ვახეი, რომლებიც 60—70 წლის სწოანებისაა. ვათი მოსავ-ლი, როგორც უსეით იყო აღინახული, ამინდის სიძვირის შემ-წობ პირობებში 100—150 ტე-მდე აღწევს მირზე.

დაბლაიხედ ფორმირებისა და მოკლედი განსხვების შემოსევა-ში მისი მოსავლიანობა, მაღლარად შედარებით, საერონობლად მცირეა.

ქვემოთ მოყვანილია უერია-აჭარის რაიონებში დაბლარად ფორმირებულია ჩხავრის მოსავლიანობის სამი წლის საშუა-ლო მონაცემები (ის. ცხრ. 2).

ცხრილი 2

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ჩხავრის მოსავლიანობის საშუალებლობა					
	უახს დაბლაიხეს (კრომიდ)	მოსავლიანობა უერონობში	უერონობის კოეფიციენტი	უერონობის რაოდენობა	უერონობის საშუალო მუთიანობა	
სოფ. ბახვი (მახაბინო რ-ნი)	8—12	70,0	1,2	2	95,7	1,5
სოფ. დაბლაიხეს (ჩოხატაური რ-ნი)	8—10	74,0	1,5	2	107,9	1,8
სოფ. კალაგონი (ჩოხატაური რ-ნი)	8—10	72,0	1,7	2	123,8	1,7
სოფ. ჭეხვი (სედიო რ-ნი)	8—12	70,0	1,4	2	122,5	1,75

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს, ჩხავრის მოსავლიანობა დაბლარად ფორმირების შემოსევაში ურო პირზე 1,5—1,8 ტე აღწევს. მოსავლიანობის კოეფიციენტი მერყობს 1,2-დან 1,5-მდე, სოლო მტეგის საშუალო წონა 95,7 გ-დან (ბახვი) 123,8 გ-მდე (კალაგონი). ბახვის საბჭოთა მუერნობაში ჩხავრის მოსავლი-ა 1 ჰექტარზე 45 ცენტნერის არ აღემატება და ეს მუერნეოვლია, რადგან მცირემოსავლიანია ვარიაციის პირობი მრავლად მოიპო-ვება აღნიშნულ მუერნობაში.

შედარებით მტე მოსავლად იძლევა ჩხავრი ჩოხატაურის რაიონში სოფ. დაბლაიხესსა და კალაგონში. მიუხედავად ვახე-ბის სწოანებისა (35 წლამდე) და საძირის მუერფერებლობისა (გამოყვებულობა რუბების დელო), ურო მირი ვანი საშუალო მოსავლი 1,7—1,8 ტე-მდე აღწევს, რაც ჰექტარზე გადანაკარი-ბი მუთიანობა 50—55 ცენტნერს შეადგენს. ასევე თოქის ჭეხვის რაი-ონზედაც, სადც დაბლაიხედ გამწებულია ჩხავრის მოსავლი ურო ჰექტარზე 55 ცენტნერს არ აღემატება. თიოქისას ასეივე მოსა-ვალის იძლევა ჩხავრი მეგნებანაბო-მდინებობის ინსტიტუტის საყოფიციეო ნაკვეთზე, სადც მისი მოსავლი ურო მირზე მერ-ყეობს 1-დან 2 ტე-მდე, რაც ჰექტარზე გადანაკარიბობა შეად-გენს 33—66 ცენტნერს. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,2 უდ-რის. მტეგის საშუალო წონა მერყეობს 100—125 გ მირის.

დაკვირვება ცხადყოფს, რომ ვახუშტი მრავალწლიანი ნაწილების გარდაებით და შესაბამისად ვახუშტი დატერაფიული მიძიდვება მკვეთრად განხარობს მსაჯურის მოხალეობას. ამის დაზღვევით უნდა მრავალ მკვლელის გვეყვებოდნენ როგორც მასობრივად და მოხალეობის რიგებში, ისე ვახუშტის — გუდაულის რაიონის სოფ. ბოშიორის მკვლევების ზონაში.

ამ მიმართულებით 1955 — 1957 წლებში მუშაობა ჩატარა წყნის სულმკვლევლობით ასე. მ. წმინტაძის მხარის საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი) და ასსსს-ის ორგანიზაციის სსს. კოლმურსეობაში (გუდაულის რნი), აქვე ვთავსებთ ჩატარებული ცდების მონაცემებს (იხ. ცხრ. 3).

მაჯურის მოსვლიანობის 3-კვირეული და ატერაფიული-ფორმირებასთან დაკავშირებით

ცდის ხატვაობის ადგილი	ცხრილი 3									
	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი	მასობრივი რნი
ბაჭის საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	21,89	75,28	1,19	50,17	45,27	4,56	1,63	54,37	77,48	10,38
ახალფილის კოლმურსეობა (მასობრივი რნი)	41,85	77,44	1,23	41,46	54,27	4,27	2,08	99,32	20,20	11,76
ახალფილის კოლმურსეობა (მასობრივი რნი)	40,38	79,11	1,19	43,13	53,23	3,64	2,81	93,32	20,82	10,73
ახალფილის კოლმურსეობა (მასობრივი რნი)	47,50	68,31	1,69	30,11	68,81	1,09	4,03	134,31	22,33	10,25
მუკრების ცხდობა (მასობრივი რნი)	61,54	66,63	1,16	32,61	56,21	1,18	6,19	154,75	22,27	10,3
მუკრების ცხდობა (მასობრივი რნი)	88,1	68,21	1,04	46,97	52,69	0,94	7,65	153,0	21,81	10,3

ბაჭის მიერსონაში გამოცდილ ფორმებიდან მოსვლიანობის ვლუგენტების უკეთესი მანქანებიდან სსსს-ის ორმხრივი მოკლე კორიონი, მას ოდნავ ჩამორჩება მრავალსაკვებობის მალერული ფორმა თავისუფალი სხეული. ორმხრივი მოკლე კორიონის წყით ფორმებიდან შექტარს 99 — 100 ცენტური კერმენი იქნა მიღებული, თავისუფალი სხეული შედგება საშუალო მოსვლიანობა სახეული 93 — 94 ცენტრის ზღვეს შინ, როდესაც ქართული ორმხრივი მალერული ფორმების დროს მოსვალი 50 — 55 ცენტრის არ ზღვეს:

დაკვირვებიდან ჩანს აგრეთვე, რომ მსაჯური განსაკუთრებით კარგად ეკავება ისეთ ფორმას, რომელიც მრავალწლიანი ნაწილებს უფრო ინარჩუნებს და მის ბუნებრივ ველებებს უახლოვდება. ამავე დასტურებს სოფ. ახალსოფლის ორგანიზების სსს. კოლმურსეობაში (გუდაულის რნი) აგრ. 2. ოთხობის მიერ ჩამოვლილებული კორდონული ფორმები. ამ ფორმებს ასე. მ. წმინტაძის (1956 — 1957 წწ.) დაკვირვების მიხედვით მოსვლიანობის ვლუგენტების უკეთესი მანქანებიდან სსსს-ის ერთსართულიანი კორდონი (2 X 1,6 და 2 X 2 მ კუბის არეს) გახსნა 50 — 55 კვირტის დატოვებით. ამ შემთხვევაში ზაფხუ 130 — 150 ცენტური კერმენი იქნა მიღებული. ამავე დროს ასეთი დატერაფი ვახუშტი ზრდა-განვითარების ვლუგენტებს უარყოფით გავლენას არ ახდენს.

საყურადღებო შედეგებია მიღებული აგრეთვე ცხვლის სივრცის და სწავლივით მოთავსებული ცალკეული კვირტების მოსვლიანობასთან დაკავშირებით, რაც წარმოდგენილია ქვემოთ (იხ. ცხრ. 4).

ვახუშტის სივრცის გადენ. მსაჯურის ზრდასა და მოსვლიანობაზე

ცდის ხატვაობის ადგილი	ცხრილი 4									
	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)
ბაჭის მუკრების საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	2-3	43,64	6,69	50,61	62,2	410	13,66	20,57	442,0	
ბაჭის მუკრების საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	4-5	57,27	10,34	0,79	63,5	659	21,96	13,36	372,25	
ბაჭის მუკრების საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	6-7	68,62	13,78	0,99	68,37	943	31,43	15,22	426,65	
ბაჭის მუკრების საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	8-9	74,18	15,04	1,09	75,9	1156,6	38,55	14,82	379,15	
ბაჭის მუკრების საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	10-11	66,08	14,79	1,04	72,3	1073	35,66	11,81	360,0	
ბაჭის მუკრების საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	12-13	59,01	11,12	0,89	64,05	723,4	23,74	10,39	355,0	
ბაჭის მუკრების საბჭოთა მუკრების (მასობრივი რნი)	14-15	59,56	9,75	0,84	63,2	6,64	20,55	10,40	310,25	

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, სწავლივის 2 — 3 კვირტე ცხვლისის მოსვლიანობის ვლუგენტები მკვეთრად შეიძლება. მოსვლიანობის ეგვლა ვლუგენტის მისედივით უკეთესი მანქანებიდან

ვეწვლებით სისითება ვახუშტი, რომლის სწავლივით რვა 8 — 9 კვირტეა ცხვლისი. ამას დასტურებს აგრეთვე რქის ზონის მისედივით დევიოვ ცალკეული კვირტის მოსვლიანობაზე წარმოებული დაკვირვებები (იხ. ცხ. 352, ცხრ. 5). ამ დაკვირვებიდან ჩანს, რომ მსაჯურის სწავლივით ზონის კვირტები (1, 2 და 3) ნაკლებმოსვლიანია; მეტმოსვლიანი კვირტის მოთავსებულობა რქის ზონის მე-5-დან მე-10 ჩათვლით, მაი მოკლე ვლუგენტ უმოსვლიანია მე-9 კვირტი (მისი პირველკვირტის სახეული 114,7 გ ალქვი, მისინ როცა პირველი კვირტის პირველკვირტის 42,44 გ არ აღემატება).

აქედან გამომდინარე მსაჯურის ცხვლის ოპტიმალურ სივრცედ მიხედვით უნდა იქნეს სწავლივის 8 — 9 კვირტე ცხვლისი, რაც საჭიროდება (2-ჯერ მეტად) ზრდის მოსვლიანობის მოკლე ცხვლის ვახუშტის შედარებით.

ამრიგად, მოსვლიანი ძირების შემრევივით და მომზადებით, აგრეთვე მსაჯური ცხვლის ფორმის მიხედვით და სწავლივი მოულის პირობებში მსაჯურის მოსვლივი მკვეთრად შეიძლება განიარაღოს და ჰექტარზე მივიღოთ სულ მცირე 80 — 100 ცენტური კერმენი.

მოსვლის პირველი ნიშნები მსაჯურის დარგის მუშავე წლიდან გათმობილდა. სრულ მოსვლივით იგი მე-4, მე-5 წლიდან იმდენად მიუხედავად იმისა, რომ მსაჯურის ნორმალურად განვითარებული დევილები აქვს, ზოგ წლებში არასულმურელი მეტეოროლოგიური პირობების გავლენით ეგვლივი სცევა, რაც 8 — 10% -მდე აღწევს.

სოკოვან ავადმყოფობათა და მავნებელთა მიმართ გამძლეობა. მსაჯური ადვილად ავადდება ჰრავითა და ნაკითი. განსაკუთრებით დიდ მგრძობიანობას იქნის იგი ჰრავის მიმართ. სწორედ ამით აიხსნება ამ ვითით ადგილობრივი მოსვლიანობის სწავლივი ღირსეულობა.

კრიქისაგან განსაკუთრებით მდიდრ ავადდება ახალწინი ვახუშტი და მანქანები სწავლივი. მსაჯურის სრულმოსვლიანი ვეწვები ბოროლად სწავლივი დაზარალებული 2-ჯერ უნდა შეიქმნოს, სოლი სწავლივი და ახალწინი 3 — 4-ჯერ. ნაწილის წყნადმდე კი სწავლივის დაზარალებული ურესულ ცვირების მუშავევს.

შემოდგომით, სწავლივი კვირტის დროს მსაჯურის მარცვლივი ნიშნებმა აბორიციისგან, რაც უარყოფითად მოქმედებს ღვივის სისხლზე.

გარკეო პირობებისა და მავნებელთა და სწავლივი კვირტის თავისებურება. მსაჯურის განსაკუთრებულად საუკეთესოდ უნდა ჩითავდეს მუშავევლი, სახრითი მიქცეული, მისი ზედა განთავსებული ნაკეუები, რომელთა ნივთივით კავციკის ცარიონების საბოლოო რაოდენობას უნდა შეიფარდეს. ასეთ ადგილებზე მსაჯურისაგან მიიღება მუშავე, საღისითი, პარმონული და სხეულიანი სურვის ღვივი, აგრეთვე მალდახარისხივლი და სწავლივი ქართული მანქანის ღვივის დასაშავებლად. დაბოლო გვე ადვილებში, მიუხედავად სწავლივითი ტენისისა, მარცვლივი სრულიად არ სცევა და ვახუშტი სათანადოდ შეწავლივის მუშავევით ნორმალურად ვითარდება, მაგრამ ამავენი ნაკეუების მსაჯურისაგან უკეთესობის დაზღვევის სწავლივი მსაჯურის მიიღება, რომლისგანაც სრულიად უბრალო, დაბალი ღვივისის ღვივისი იღება.

ვინაიდან დაბლო ადვილებში მოქარებული ტენისა და სითბოს მოქმედების მდელივით სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედება მსაჯურე კავლივით უკეთესად სწავლივი საბჭოთაების წარმოდგენის ვახუშტი მიიღება ადვილები მეტამი (1 — 1,5 მ) და დაზარალებული იქნეს შეწავლივი ვახუშტი გვერტური ნაწილები როგორც ბოროლად სწავლივი, ისე ცვირით.

ზამთრის ენევის მოქმედება ვერა-პარის რაიონებში სწავლივი მცირე (—5°, —8°, —10°), რაც მსაჯურის გვერტური ნაწილები განვითარებაზე სრულიად არ ახდენს გავლენას. ასევე ითქმის განვითარების წიგნებზე. ამ უკანასკნელის მოქმედება დასავლელ მსაჯურე კვირტის გამოფრქვანა, ისე გვერტური ნაწილები სწავლივი ზრდა-განვითარება სწავლივი ნორმალურად მიმდინარეობს.

	კარტების შედარება რაკეტ														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
მოსავლანობის კოეფიციენტი (3 წ. სავალი)	0,52	0,69	0,77	0,95	1,10	1,29	1,27	1,31	1,41	1,05	1,01	0,72	0,59	0,62	0,42
კარტების პროდუქტიულობა	42,44	36,99	62,04	78,70	89,71	103,04	104,60	108,07	114,72	85,20	77,88	59,15	45,02	51,26	33,96

ზემოთ ჩვენ აღვნიშნეთ, თუ როგორ უარყოფით გავლენას ახდენს მოსავლის რაოდენობაზე მსავერის მიწვეულ სხვა ქართული ან გიუგესებიერი წესით. განსვლის აღნიშნული წესი უარყოფითად მოქმედებს უარყოფ ვაზის საერთო ზრდა-განვითარებაზე. მრავალწლიური დავიწყებები ვაზსტრებს, რომ მსავერი, როგორც ახისების დიდი მიდგევილების მქონე ვიბი, მოთიხვის ახალგაზრდა ფორმას, რამდენიმე საფორმო ელემენტის დატოვებით. ამგვარად ფორმირებული ვაზი იძლევა როგორც რაოდენობით, ისე ხარისხობრივ მაღალ მარცვლებებს ვაზის საერთო განვითარების ნორმალური პირობების შენარჩუნებით. ამიტომ ვაზის არსებული ფორმირება დაზღვრად ვრო-ორ სსაყოფეხე უფილებლად უნდა შეიცვალის ახალგაზრდა მტამების მიცემით და მის მრავალწლიან ნაწილებზე რამდენიმე საფორმო რგოლის შექმნით.

მსავერის ადინიტეტი ფილოქსერავამდე ვაზის საძირებთან არ არის საბოლოოდ დადგინდა. ჩვენ მიერ შექმნილია მსავერი მსავერის მუხორგების ინტენსივობა ზოგჯერ ფილოქსერავამდე ვაზის საძირეგანს. ხავედელ ადუწული ითხი საძირედან (რიაზარია X რეპსტრის 3309, 101⁴, მასლა X ბურლანდერი 410 და ბურლანდერი X რიაზარია 420ა) მუხორგების საუყესო უნარი კამაშქადახ ბურლანდერი X რიაზარია 420ა და რიაზარია X რეპსტრის 3309-თან.

სამურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მსავერის მტეგნისა და მარცვლის შექმნიური ანალიზისათვის ნიმუშები ადუწული იყო დაზღვრად ფორმირებული ვაზებისა და ბახვის საშუალო მურნეობაში, სოფ. დაბლაიხში, სოფ. კალაგონში და სოფ. ქედის საოლქეო ნუკეებზე. ანალიზის შედეგები მოცემულია მე-6 ცხრილში.

ცხრილი 6

მაგერის უფრების წვევის შექმნიური შედეგებობის მარცვლები (3 წლის სავალი)

ნიმუშის აღების ადგილი	მტეგნის შემადგენელი ნაწილები %ით									
	მტეგნის საშუალო შემადგენელი ნაწილი	პროტეინი	კარბონი	ფოსფორი	კალციუმი	მაგნიუმი	100 მარცვლის წონა	100 მტეგნის წონა	100 მარცვლის მარცვლის მარცვლობა	წვევის წონის მარცვლობა
ბახვის საბჭოთა მეურნეობის (მთაბათის რ-ნი)	95,7	93,26	5,26	14,24	4,8	73,9	120	3,4	78	5,1
სოფ. დაბლაიხი (ოზბატურის რ-ნი)	107,9	95,98	3,34	10,9	5,7	80,06	139	4,0	70	7,2
სოფ. კალაგონი (ოზბატურის რ-ნი)	123,8	95,13	4,31	11,8	4,79	79,1	110	4,8	78	6,6
სოფ. ქედა (ქედის რ-ნი)	122,5	95,84	4,0	13,24	6,1	76,6	129	3,1	76	5,7

როგორც ცხრილიდან ჩანს, სხვადასხვა ჰუნქტიბიდან ადუწული ნიმუშების მასალაში მტეგნითი სხვაობა არ აღინიშნება. მტეგნის საშუალო წონა მურნეობის 95-დან 123-მდე, 100 მარცვლის წონა 110 — 139 გ არ ადუწუტება და 100 წაწის წონა 3,1 და 4,8 გ შორის მურნეობის. ადუწე მკვერ სხვაობას ვერც მტეგნის შემადგენელ ნაწილებში ვაწოლბა.

აღნიშნულ ადგილებიდან ადუწული ნიმუშების წვევის გამოსავალი 73,9 — 80,06% ადუწება. საშუალოდ კი 77,4% უდრის. დანარჩენები კლერტის, წაწისა და ჰუტის სახით საშუალოდ 22,8% მარცვება.

მსავერის დიდი მტეგნის წონა აღწება 251,9 გ, ხოლო მცირე მტეგნისა 79,8 გ.

100 მარცვალში 150 ცალკედ წაწაა. ადუწან ერთწიწიანი მარცვლები 14%, ორწიწიანები — 52%, საწაწიწიანები — 29%, ხოლო ოთხწიწიანები — 5% მარცვება.

ურნის ქიმიური შედეგებობის გამოსარკვევად სახალიზო მასალა კვლავ იმვე ჰუნქტიბიდან და იმვე წელს იქნა ადუწული. ანალიზის შედეგები მოცემულია ქვემოთ მე-7 ცხრილში.

ცხრილი 7

მაგერის უფრების წვევის შექმნიანობა - მეთვინობა რთველის პერიოდში (3 წლის სავალი მოსავლები)

ნიმუშის აღების ადგილი	რთველის მონაცემები					
	რთველის მონაცემები	სეფიციენტი წონა	შეკონსერა %ით	სეფიციენტი მეთვინობის %ით	წვევის წონა	PH
ბახვის საბჭოთა მეურნეობის (მთაბათის რ-ნი)	8.XI	1,090	21,0	8,1	3,2	2,91
სოფ. დაბლაიხი (ოზბატურის რ-ნი)	25.X	1,093	19,7	8,5	3,4	2,94
სოფ. კალაგონი (ოზბატურის რ-ნი)	28.X	1,090	19,5	8,1	3,0	2,98
სოფ. ქედა (ქედის რ-ნი)	2.XI	1,095	20,3	9,6	3,6	2,82

დასასულებელ რაიონებში, მიუხედავად რთველის გეიან ჩატარებისა, მკერის რაოდენობა არ კადილტულა. ეს უბუნევიცაა, რადგან სწორედ რთველის პერიოდში ამ შარეების ჰიდრომურული კოეფიციენტი მნიშვნელოვნადა გადირული, რაც სელს უწიბს მარცვალში წელს სწრაფ მატებას. მიუხედავად ამისა მკერის აღნიშნული შედეგობა (19,5 — 21%) სასეციენტი საშუაოდ უნდა ჩაითვალოს ხარისხობრივ სუფრის დეიანის დასუენებლად. საერთო მეთვინობის მონაცემები (8,1 — 9,6%) მასალის გარკისობის მარცვლებია მირითადად ვერაწიული ტრახის დეიონების დასამსარებლად. მაღალი მეთვინობა დეილის პროცესში ჰუნქტიბიდან მკერდება და, ამრიგად, საბოლოოდ დეიონის მერება სუფრის დეიონისათვის დაშასადასუებელი ნორმალური სიძეაე.

მსავერის დეიონი, რომელიც რამდენჯერმე იქნა შემოწმებული ღია და დასურულ დეტესტაციასზე, მტეგვი ნიშნებით სასიათება იგი ღია ვარდისფერი, ნახი და ჰარმონიული. ადუწობოლსა და სიძეაე წორმალური რაოდენობით მეთვინება.

ქვემოთ მოკეიწილი ცნობები დეიონის ქიმიური შედეგებობის შესახებ. დეიონის ნიმუშები ადუწული იქნა ბახვის, კალაგონისა და ქედის ნაკეეებიდან 1950 და 1951 წლებში (იხ. ცხრი. 8).

ცხრილი 8

მაგერის დეიონის ქიმიური შედეგებობის მარცვლები

დეიონის დასაშუბის ადგილი	გეიანობითი ლიტონი										
	პროტეინი	კარბონი	ფოსფორი	კალციუმი	მაგნიუმი	100 მარცვლის წონა	100 დეიონის წონა	100 მარცვლის მარცვლობა	დეიონის წონის მარცვლობა	დეიონის წონის მარცვლობა	
ბახვის მეურნეობის (მთაბათის რ-ნი)	1950	0,9967	11,2	6,5	0,51	0,017	3,22	28,75	1,08	0,91	5,65
სოფ. კალაგონი (ოზბატურის რ-ნი)	1954	0,9972	11,4	7,1	0,65	0,020	3,05	24,91	1,12	1,01	6,01
სოფ. კალაგონი (ოზბატურის რ-ნი)	1950	0,9960	11,8	6,6	0,7	0,019	3,30	26,20	1,04	0,8	5,00
სოფ. ქედა (ქედის რ-ნი)	1951	0,997	12,0	6,0	0,64	0,017	3,25	26,80	1,04	0,95	4,95
სოფ. ქედა (ქედის რ-ნი)	1951	0,9970	11,4	7,5	0,62	0,012	3,27	26,64	1,08	1,40	6,91
სოფ. ქედა (ქედის რ-ნი)	1950	0,9969	11,1	6,9	0,70	0,014	3,20	26,98	0,95	0,87	5,22

როგორც მე-8 ცხრილიდან ჩანს, მსავერის ეველ ნიმუშ ადუწობობს საშუალოდ ოდენობით მეთვინება (11,0 — 12%), რაც სასეციენტი

ბით დაბამეოფილებლად უნდა ჩაითვალოს ხარისხობანი სუფარის ღვინისთვის. საერთო შევანობა თუმა მომეტებული ჩანს, მაგრამ იგი ერთგვარ სასიამოვნო სისხლისქს აბლეს ღვინოს, რაც არა ერთხელ დადასტურდა ღვინის დაბანიკებისას.

ასევე ნორმალურად უნდა ჩაითვალოს ტქტრატეულობაც: სოლო მიგრად მომეტებული ტანინი (0,95 — 1,12), რაც გა-მოწყველია ტბილის ჰაჰესე დღელებით. შქროლავი შევანიობის სიმცირე (0,5 — 0,7) ექსევი ნიმუში ღვინის სისხლის შე-ფოი მარეწებელია.

ჩსვერის ურჩინიდან დაეწებული სუფრის, ბუნებრივად ტბილი და აგრეთვე შუშული ღვინების ქიმიური შედგენი-ლობა და ორგანოლექტიკური დახასიათება წარმოდგენილია ქე-მით მე-9 და მე-10 ცხრილები*.

სხვადასხვა წლებში საქარის შეეწენოება-შეეწენობის სე-დელ სადგურსე ენოქტიკოს კ: დეტრამის და კ: კორაჰვის მიერ (1, 14) ჩარეწებული ჩსვერის ღვინის ქიმიური ანალი-ზის მონაცემები მოყვანილია მე-10 ცხრილიში.

ვენებელია, რომ ურეწრბი შედარებით ნადრეგვადა მოკრევილი' როკორც წვენ მიერ შეკრებულ ნიმუშებში, ისე აბე მქროლავი სიმევე შეივრდა წარმოდგენილი (0,122), რაც ღვინის სისხლის მარეწებელია (იხ. გვ. 350, ცხრ. 11).

ჩისუხანში დაეწებული ჩსვერის ღვინის ნიმუი ვაჟივა-რის ნიმუხან შედარებით მეტ ალკოჰოლს შეიცავს (2,97) საჟ-მაო მქარინობისან (1, 835) ერთად, სოლო შევანიობა შნიშე-სელორანდ შემეწრებულია (0,45). ეს გამოწყველია იმით, რომ ურეწრბი მარეწვილია გვიან, რის შედეგადც მოხდა წელის აორთქლება და მქარის კონცენტრაცია. ამავე ნიმუში მქროლავი შევანიობის სიმცირე (0,067) და კლივირინის ნორმალური შე-ცელობა ღვინის სისხლის და ჰარმინულობის მარეწებელია.

დასახელებული ნიმუშების სადექტიკო შეუხება კ: დე-მეტრამის მისეწებით ასეთია: პირველი ნიმუი კიალოა, დია მოყვითალო, საჰემოდ ჰარმონიული და თავისებური სჰეფი-კური არომატი აბეს. მეორე და მოყვითალოა, მხოლოდ ურ-რო ეწრეწვილია და მიტეხო.

ცხრილი 9

ჩსვერის ღვინის ქიმიური შედგენილობა და ორგანოლექტიკური დახასიათება

ღვინის დახაზების ადგილი	შეკვლის წელი	შეფიქრო წინა	აღროლო მ.ე. %/ით	შჰარი %/ით	გრამი ლიტრში						ორგანოლექტიკური დახასიათება		
					ტრტული ტენიონობა	მხოლავი მქეუნიობა	ქქტრატე	სუნის შეეა	ტანი	საჟრი		დღეყარინ	
ბაჰვის საბუთა შეწრნიობა (მხა-რანის რ-ნი)	1947	0,9981	10,9	0,16	8,9	0,33	24,2	1,66	0,30	2,24	6,6	ქარესფერი-ვარესფერი ივრით, სასიამონო და საჰემოდ მალდი შევანიობის ნახი ღვინი	
	1951	0,9939	10,4	—	6,9	0,80	18,4	—	0,53	1,98	—	ჩალსფერი, ხილის არომატი, მხოლოდ ღვინი	
	1952	0,9934	12,1	0,10	8,1	0,96	23,5	3,47	0,61	—	—	ჩალსფერი, ხილის არომატი, ჩარმონიული ღვინი	
სოფ. დაბლაქიზე (ჩიხატარაის რ-ნი)	949	0,9935	10,0	0,80	7,8	0,94	17,0	3,24	0,59	—	5,3	ღია ჩალსფერი, ნახი მუტეტი, ჩარმონიული გეზის ღვინი	
საქარის საედ. სადფერი (ხესტა-ფონის რ-ნი)	1950	0,9981	10,9	0,16	8,9	0,33	24,2	1,66	0,33	2,24	6,6	ქარესფერი-ვარესფერი ივრით, სასიამონო საჰემოდ მალდი შევანიობის, არომატი მდგონი ღვინი	
	1951	0,9957	11,8	0,10	8,0	0,65	24,9	2,56	0,66	2,16	—	—	
თელავის საედ. სადფერი (თელა-ვის რ-ნი)	1950	0,9926	11,4	0,10	6,5	0,60	22,8	5,00	0,32	1,28	—	—	ღია ჩალსფერი, ვიშური არომატი, ჩარმონიული ღვინი
სოფ. ჰედა (ჰედის რ-ნი)	1949	0,9901	10,3	0,15	9,9	1,10	—	2,98	0,52	—	—	—	ჩალსფერი ხილის არომატი სასიამონო და საჟ-მაოდ მალდი შევანიობის ღვინი.
	1950	0,9944	10,3	—	7,0	1,29	21,2	1,27	0,53	—	—	—	ჩალსფერი, ნახი, ჩარმონიული ღვინი
ახალსოფელი (გედეთის რ-ნი)	1951	0,9935	10,1	0,08	7,7	0,93	17,0	3,90	0,60	3,10	5,25	ჩალსფერი, ნახი, ჩარმონიული ღვინი	

ცხრილი 10

ჩსვერისაგან დახაზებული ბუნებრივად ტბილი და ბუნებრივად შუშულია ღვინების ქიმიური შედგენილობა და ორგანოლექტიკური დახასიათება

ღვინის დახაზების ადგილი	შეკვლის წელი	შეფიქრო წინა	აღროლო მ.ე. %/ით	შჰარი %/ით	გრამი ლიტრში						ორგანოლექტიკური დახასიათება		
					ტრტული ტენიონობა	მხოლავი მქეუნიობა	ქქტრატე	სუნის შეეა	ტანი	საჟრი		დღეყარინ	
ბაჰვის საბუთა შეწრნიობა (მხა-რანის რ-ნი)	1949	—	10,2	3,70	7,9	0,90	—	3,20	0,40	1,67	4,4	ჩალსფერი, მუტეტი, ნახი, ჩარმონიული ღვინი ჩალსფერი, მუტეტი, ნახი, ჩარმონიული ღვინი	
	1952	1,0160	12,4	4,36	8,4	0,63	19,7	2,60	0,63	3,10	—	—	
სოფ. დაბლაქიზე (ჩიხატარაის რ-ნი)	1949	1,0160	12,4	4,36	7,6	0,84	19,8	2,63	0,44	—	6,3	ჩალსფერი, სასიამონო არომატის ღვინი	
სოფ. კორაჰეწრევილი (ჩიხატარაის რ-ნი)	1949	1,0169	9,5	5,10	10,5	0,80	25,8	3,20	0,40	1,92	—	—	ღია ჩალსფერი, ჩარმონიული, სასიამონო სიტ-მის ღვინი
საქარის საედ. სადფერი (ხესტა-ფონის რ-ნი)	1947	1,0118	11,4	4,80	8,40	0,28	25,6	—	0,42	1,10	6,9	ღია მუტეტი, ვიშური არომატი, ჩარმონი-ული, კარგი ღვინი	
	1948	1,0960	12,1	4,02	8,2	0,11	22,6	2,53	0,38	—	7,0	ღია ვარესფერი, კარგი ვიშური არომატი, ჩარ-მონიული ჩიხლი, კარგი ღვინი	
სოფ. ჰედა (ჰედის რ-ნი)	1952	1,0047	11,7	2,22	5,6	0,96	29,5	1,20	0,54	—	—	—	ვარესფერი, დახასიათებული ვიშური არომატი, სასიამონო სიტმის ღვინი
სოფ. ახალსოფელი (გედეთის რ-ნი)	1948	1,0309	7,9	4,00	8,4	0,70	23,3	4,16	0,61	2,16	—	—	ქარესფერი, ჩარმონიული, სასიამონო ღვინი
	1950	1,0040	12,2	3,00	2,2	0,40	19,3	1,57	0,81	1,57	—	—	ქარესფერი, ნახი და სასიამონო სიტმის ღვინი

სოფ. ვაჟივარბი დაეწებული ჩსვერის ღვინის ნიმუში, როკორც ამ მონაცემებიდან ჩანს, საესებო დადრეფულ პრო-დუქტს წარმოადგენს, რადგან მასში ალკოჰოლის ნორმალური რა-ოდენობა (10) და მქარი უნიშენელოაა მოცემული (0,049). საერთო შევანიობის მომეტებული როდენობა (0,765) იმის მან-

როკორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ჩსვერი ჰლოერ გვიან შეიფიობის ვიზოა უკუეს ეკუთვნის. ტურისა და აჰარის ითქ-მის გველა რაინში მის ურეწრბი მქარის და შევანიობის ნორ-მალური შევარდება მხოლოდ ნოემბრის დასაწყისიდან შევარდება, რის გამოც რთეველც სწორედ ამ დროს უტარებენ.

დაეყარება ცხადიფოს, რომ საჰემონიული ღვინობისაღის მი-საღებად ჩსვერი საჟრეკელია თქრომბრის პირველ ნაგვეარში

* მაშაღბი ამოღებლია სსრ კავრის ახლოლორეთის VI ტრომდ ა „საჰეგრი“.

დაიკრიფოს, სოლო მაღალსარისსოფანი სუფრის დენის მისაღებად — ნოემბრის შუა რიცხვებში.

წარმატებით შეიძლება დაინერგოს და განეთარღოს, განსაკუთრებით დასასვლელად მსარეო მიზნისათვის სოფლებში. მისგან შეიძლება

ხაჯურის ღვინის კომპორი შედგენილობის მაჩვენებლები ცხრილი 11

ღვინის დამამკვდის ადგილი	სასაქონლო წელი	შედგენილობა	ალკოჰოლი წილი %ით	100 კუბ. სმ ღვინოში გრამებით									
				ალკოჰოლი	საქარი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი
სოფ. ვაქუცკარი (ხაჯურის რაიონი)	1933	0,9934	10,0	7,94	0,768	0,122	0,615	1,810	0,125	0,273	0,049	0,475	0,019
სოფ. ხაინაძის (ხაჯურის რაიონი)	1938	1,0017	12,72	10,29	0,451	0,037	0,366	4,750	0,385	0,663	1,835	0,820	0,117

ვაზზე აღტუვებულ კერძინ დატყობილად მღვდს დეკემბრში, დაკუთვალა კი აგრე გასულწელე ინსება.

კერძინ და ჯერის რაიონებში (მახე, კოსანი, ბურნათი, სელა, ქედა) მსაყვრის ორი ვარიანტი გავრცელებული, ცენტრული და მცირეპოპულაციის მსაყური. პირველი გვსვება ჯერის რაიონებში, სოლო მეორე კერძინი და ნაწილობრივ ჯერის რაიონში.

ციკლინსავერა მსაყურისგან განსხვავდება ზოგიერთი ბოტანიკური ნაშებით, ასე, მაგალითად, მისი ფოთლები უფრო დანაკლებული, სამკლავო ბატონა, მტკვანი თხელი და სამკლავო მტკვარი აქვს, ხოლო მარცვლი წვრილი, მომრგვალო, მქვი ვარდისფერი და მსხლენიანი. კანი რბილობა მსხლად სილვად. მარცვლი მხარე სამი წიწვა, ნაკლებად სასიამოვნო გემო აქვს. სულის პარობები ციკლინსავერა ოქრომბრის მეორე ნაკლებად აღწევს სრულ სიწვილეს. იგი ადვილად ავადდება სოკოვანი ავადმყოფობებით და მალარეზე მათი მოქმედების შედეგად ფოთლებს სადრევედ ნაშეკვების გამო ვახსნ რქები ვერ აწერებს მოშინდებს, განსაკუთრებით რქის სუდა ნაწილები და ხაზირის ენებების გუგუნით ადვილად იღებება.

ციკლინსავერა მსაყური გავრცელებულია როგორც მაღალმთიან, ისე დაბლმთიან რაიონებს სხილი მსაყურის ძირითადი ნარეობები. ზოგიერთ ადგილებში (მაგ. ბასენ სამხეთი მურნეთისში) ეს ვარიანტი დიდი რაოდენობითაა წარმოთქმული (25 — 35 %). მორფოლოგიური ნიშნებიდან ამ ვარიანტის დამსახიანათვლილია კერძინის მთიანობის მსაყურის ფოთლების სუდა ვახსნ მსარის მსოპობივად წითლად მუყურე და ფოთლის ნაპირების ქვეშით დანა. ახსიათებს ბატონა ზომის, დაუტოტავი, თხელი და ხშირად ვილინდრული ფორმის მტკვები. მარცვლი სრული მწიფობის ჰერობიში დაი მოვარდისფრო, იგი მომრგვალო მოყვანილობისა და სამკლავო მტკვარი. მსაყურის მტკვარე სქელკონიანი არაა, წინიანი და სკელემბორცვიანი და იწველებრივ ტკბილი გემო აქვს. დაბლმთიან ფორმირებულ ერთი ძირი ვახსნ მისავალი 500 — 600 გ არ აღემატება, უფრო ხშირად 300 — 400 გ უღრის. მტკვრის სამკლავო წიხა 30-დან — 70 გ-მდე მტკვრის. მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1 — 1,2 უღრის, ამავე თვისებებს იქონებს ეს ვარიანტი მაღალმთიანობა თუნცა ამ მთისთვის კიდევ უფრო მცირე ზომის მტკვრის ივიანობებს.

ხაჯურის რაიონის ზოგიერთ სოფლებში (ფარგისა, კოსანი, სამხარისი) გავრცელებულია მორფოლოგიურ ნარეობის სხილი დაბლმთიანი, ე. წ. ხაჯურის მსაყური, სოლო დასავლეთ კერძინი (ლხიზური, მაცხეთი) გვსვება ჯიშები სამხარისა და მსაყურული.

დასვლელად ჯიშების შემოქმედება ცხადია, რომ ისინი მსაყურისგან განსხვავებულია როგორც მორფოლოგიური ნიშნებით, ისე ბოტანიკოლოგიური და სამკლავო თვისებებით, რის გამოც დაზოგადებულ ჯიშებად უნდა იქნეს მიხსნული.

საერთო შეფასება და დაზოგადება

მსაყური, როგორც მაღალსარისსოფანი პირველიის მომცემი საყურე ჯიშის დიდი უფრადგების დარსია. დასვლელად საჭიროდგის მათი ზეგის სანაპირო რაიონებში (კერა, აჭარა, აფხაზეთი), სადაც შემოგადება ხანგრძლივი და თბილია, მსაყური

ღება მიღებულ იქნეს პროდუქტია მაღალსარისსოფანი სუფრის დენობის დასამსახვლად.

პროდუქტის კომპორი შედგენილობა და ორგანოლოგიკური მარცვლების მტკვარე საყურეს იმდევად დასახვება, რომ იგი წარმატებით შეიძლება გამოყენებული იქნეს აგრევე, როგორც მორთივი საკუთვე მასალა მაღალსარისსოფანი მასხარის დენის დასამსახვლად. ამის დამატებურებელი ამ უკანასკნელ წლებში საქარის მტკვარესობა-მედიცინობის სადგელად სადგურის და შეკვანსობა-მედიცინობის კვლევის ინსტიტუტის მიერ ამ მიზნითულებით წარმოებულ მტკვარე. არარატხისი მემოქმედების შედეგად მსაყურის დენობასადა და მისგან დამსახვებულმა მასხარეს მაღალი მდგნება მიიღო.

ფრად მსაყურელობა მსაყურის პროდუქტია კერძინად გამოყენების თვალსაზრისითაც. მსაყურის წველებრივ მტკვარის მეორე ნაკლებად კრეფენ. ეს ის დროა, როდესაც როგორც დასავლეთ, ისე განსაკუთრებით აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში ვახსნ არც ერთი ჯიშის არ რქება დაკუთვდივი, გამოჩნდალის წარმოადგენს მსოლოდ სამკვარელობი ოჯახები, რომელსაც მსაყურე მსაყურის ნომების დასხარულს და დეკემბრის პირველი რიცხვებში კრეფენ, როცა ვახვები მტკვარე ფოთლებისგან გამოთვლებულია. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ მთხვარესი უკრინის ასე გვიან დაკრეფის, იგი სრულიად არ ჭკუნება არც ვახვებ და არც დაკრეფილი. მაღალმთიან ზამთარშიც ხშირად გვხვდება მსაყურის კრეფენ დაკრეფენ, მის საციობების მიხსვდელი მოსახლეობა იხივართი კრეფენ. ამავე დროს დაკრეფენ უკრინს მსხების სხილი (კვილის მსაყურე) ინახვენ ვახვებულებად.

მსაყურის უარყოფითი მხარეებიდან აღსანიშნავია სოკოვანი ავადმყოფობათა მიმართ სუსტი გამძლეობა და ზოგიერთ ადგილობრივ ჯიშებში შეადრებით ნაკლები მოსავლიანობა.

აღნიშნული ნაკლოვანებანი წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოწორებული, სასვლდობა: სოკოვანი ავადმყოფობათა წინააღმდეგ საბრძოლველად გამოყენებული უნდა იქნეს დამატებითი ორჯერ შექამულად ბორბოს სხნათი, სოლო კრისელ კოვირდის შეფრქვევა. რაც შეეხება მსაყურის მოსავლიანობის ცალკვებას, ამ მიხსიო, პირველი რიგში უნდა ჩატარდეს ფართო სვლექვიური მუშაობა: ამ ჯიშის ნარეკებიდან უსემისავლიანი მოცულების გამოხიყოფად, რომელთაგან უნდა წარმოებულ მსაყურის შემდგომი გამოკვლავება. გარდა ამისა ვახსნ არსებული ფორმირება (ერთ სანაკოფება და სამამოლექ ვახსნ განსვლი) უარყოფელ უნდა იქნეს და მსაყური, როგორც ასოხების დიდი მიდრეკილებების ვახსნ, ფორმირებული უნდა იქნეს ოლინსარისებრი, ორმხრივი კორდინისა ან თიხისფერი სხების წყვილი 1 მ-მდე მტკვრის მიმეფით და ვახსნ საერთო 30 — 40 კვრეკამდე დატვირთილი. ამავედგად ფორმირებული ერთი ძირი ვახსნდ სულ მტკვრე 3 — 4 კვრეკამდ მიიღება, რაც მტკვრე კადანარეობით (კვების რაოდენობა 2 X 1,5 მ მიდგნობა, ე. ი. ჰექტორზე 3300 პირა) შეადგენს 130 — 160 ცენტნერამდე მოსავლად.

მაღალსარისსოფანი სუფრის დენისა და სამამხარევი დენობასავალი მიღების მიხსილი მსაყური ფართოდ უნდა დაინერგოს კერა-აჭარის რაიონებში.

ჯიშის შემოქმედითელი ავტორე აფხაზეთის მტკვარისობის რაიონებისთვის.

Чхавери

Чхавери стандартный высококачественный сорт столовых и шампанских вин Грузии.

Лист. Листья светло-зеленые, средних размеров, длиной 16,8—18,4 см, шириной 14,8—17,3 см, по форме округлые и слабо разрезные.

Верхние вырезки чаще неглубокие или расположены в виде входящего угла, реке средней глубины, по форме ланцетные с острым дном. Нижние вырезки едва намечаются.

Черешковая выемка открытая, часто ланцетная с округлым дном. Лопасть черешковой выемки состоит из трех нервов; встречаются также сводчатые выемки с острым, глубоким или квадратным дном.

Конечные зубцы лопастей чаще треугольные, с закругленной вершиной, иногда треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, или пильчатые-треугольные и одностронне выпуклые.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти прямой, реке тупой.

Поверхность листа гладкая или сетчато-морщинистая с отогнутыми вниз краями, или плоская, реке воронковидно-желобчатая. Пластинка листа покрыта снизу густым войлочным опушением.

Отношение черешка к длине среднего нерва 1—1,2; черешок обычно голый, вино-красного цвета.

Края листьев и зубчики с верхней стороны окрашены в светло-желтоватый цвет.

Цветок. Цветок обонопольный, нормального строения, тычиночные нити по длине значительно превышают пестик (1,8—2,0). Тычинок—5, реке 4 и 6 в соцветии 200—360 цветков.

Гроздь. Длина ножки грозди 5—7 см. При полной зрелости винограда ножка грозди до 1/3 деревянистая, остальная часть с гребнем травянистая, светло-зеленого цвета.

Гроздь средней или малой величины, длиной 10—15 см, шириной 7—12 см; число ягод в грозди варьирует от 90 до 100.

Общая форма грозди цилиндрико-коническая, иногда крылатая, рыхлая, встречаются также грозди средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой 5—7 мм. Пожка зеленого цвета. Подушечка бороздчатая и узкоконическая, реке ширококоническая. Ягода цвета темно-красной розы, по форме округлая, длиной 11—13,5 мм, шириной 10,8—13,2 мм, посередине широкая, у конца округлая; кожица довольно толстая, мякоть мясистая, сочная и сладкая с приятным вкусом.

Семя. В ягоде 1—4 семени, чаще 2. Длина семени 6—7 мм, при ширине 3—3,5 мм. Цвет темно-коричневый, с брюшной стороны вдоль борозды желтоватый. Халлаза удлинено-овальная, с незначительной выпуклостью, спинная сторона гладкая. Клычок у основания желтоватого цвета, кончик темно-коричневый. Длина его достигает 1,5 мм.

Среди стандартных сортов винограда Грузии Чхавери заслуживает особого внимания. Продукция данного сорта идет на изготовление высококачественных

оригинальных светло-розового цвета столовых вин и шампанского.

Возрождение глубоких заболотных и появление филлокеры обусловили массовую гибель этого основного и ценного сорта Грузии, в результате чего в настоящее время Чхавери встречается в виде «магари» только единичными экземплярами в районах Грузии и Абхазии.

За последние годы сорт значительно распространяется в виде «даблари» привитыми саженцами в Чохатаурском, Махаразевском, Кедском и Гудаутском районах.

Сорт характеризуется средней силой роста и при соответствующем уходе довольно высокой урожайностью. При грузинской формировке и загущенных кустов в 10—12 глазков получают 45—55 цнт. винограда с га. Особенно обильный урожай получается при многорукавной формировке и «олихтари» (100—150 цнт/га).

На побеге часто встречаются две грозди. Плодоносные побеги составляют 70—74%, урожайность одного побега—200—250 г; коэффициент плодоношения достигает 1,2—1,7.

К грибным болезням сорт проявляет значительную чувствительность, особенно страдает от милдью. С целью сохранения качества и обильного урожая в условиях Грузии и Абхазии необходимо шестикратное лечение бордосской жидкостью и двухкратное опрыскивание серой.

Чхавери слабо устойчив против филлокеры, в связи с этим необходимо его разведение привитыми саженцами.

Анализ механического состава грозди дает следующие показатели: средний вес грозди составляет 95,7—123,8 г; от общего веса грозди на долю ягод приходится 93,26—95,98%, гребней—3,34—5,26%, кожицы—10,9—14,24%, семян—4,79—6,1%. Выход сока—73,9—80,06%. Вес 100 ягод колеблется от 110 до 139 г, а 100 семян от 3,1 до 4,8 г. Ягоды с одним семенем составляют 14%, с двумя—52%, с тремя—29% с 4-мя семенами 5%. При полной зрелости винограда сахаристость сока достигает 19,5—21% при общей кислотности 8,1—9,6‰.

В Чохатаурском, Махаразевском, Кедском и Гудаутском районах Чхавери дает материал для производства весьма качественных столовых вин и шампанского. Вино Чхавери светло-розового цвета, характеризуется гармоничностью, нежностью, полнотой, нормальным содержанием алкоголя и приятным вкусом; хорошо выдерживает хранение и транспортировку.

Химический состав сока и органолептические свойства продукции дают возможность с успехом использовать данный сорт в шампанском производстве. Енотград хорошо сохраняется до весны и выдерживает транспортировку.

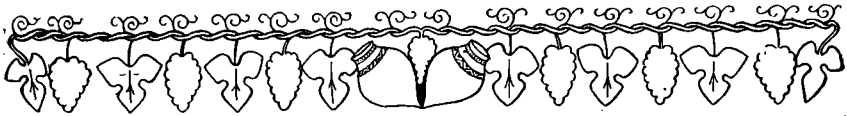
Для дальнейшего разведения сорта, в первую очередь, могут быть рекомендованы районы его современного распространения—Грузия и Абхазия.

Сорт перспективен также для районов Абхазии.

ლიტერატურა — Литература

1. დემეტრაძე ვ. მასალის დამატული საქართველოს მევენახეობა-მეღვინეობის ბრუნველობის, დარბაზებისა და საცხიანისაქვისათვის. ტფილისი 1936.
2. კვარაცხელია ნ. კულტურულ მდინარეთა ხონები საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. მითოტაძე ა. ჩაქვა-ლენდების ვახის ჯიშები. თბილისი, 1939.
4. რამიშვილი მ. გვირის, საგურჯალო და აჭარის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1948.
5. რამიშვილი მ. ვახისი ვახის აბორიგენული ჯიშების შექმნისათვის. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შიშაბეჭ. № 3. თბილისი, 1939.
6. ტახტაძე დ. ჩაქვალი. მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის შიშაბეჭიკი. III. თბილისი, 1947.
7. შოლთაძე ე. მოგზაურობა საქართველოში. თბილისი, 1935.
8. შოლთაძე ე. მევენახეობის საბუნძველო წიგნი II, ანულოგრაფია. თბილისი, 1938.
9. ჩხარტიშვილი ნ. ჩაქვას ვახის ჯიშის გასვლა-ფორმირების შესახებ კრებულში—მევენახეობის შემდგომი აღმავლისათვის საქართველოში. სეზონ V, თბილისი, 1958.
10. ქავთაძე მ. საქართველოს ეკონომიკური ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.
11. ჯორჯაძე ლ. მევენახეობა, ღვინის დაყვანა, კვება და გაუმჯობესება. თბილისი, 1876.
12. Балаас М. Виноделие в России, ч. I, II, III; СПб. 1885—1897.
13. Берилзе Г. И. Технология и энхимическая характеристика вина Грузии, Тбилиси, 1936.
14. Горзен К. Анализ вина Кутаисской губернии с краткой характеристикой районов и вино. Труды лаборатории при Сакарском виноделии американских вост. выд. VII. Тифлис, 1914.
15. Дюбуа Ф. Птические виноделия вокруг Кавказа. Сухуми, 1937.
16. Жент Н. Советское шампанское Грузии. Жур. «Виноделие и виноградарство СССР», № 2, 1950.
17. Леонов А. Виноград в исторические времена. Жур. «Русский винодел» № 10—11, СПб. 1887.
18. Никшидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Грузии и Минеральн. Сб. свод. по винограду и винод. на Кавказе. вып. IV, Тифлис, 1886.
19. Петруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
20. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Артевиском, округе. Сбор. свод. по винограду и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.
21. Чхартишвили Н. Изучение агробиологических свойств сорта Чхвери и установление некоторых приемов агротехники. Тбилиси, 1950.
22. Viala P. et Vermeirel V. Ampelographie. Traité général de viticulture, 7 Vol. Mass son, Paris, 1909.

ც ო ც ქ ა

ციცქა ადგილობრივი, ფართოდ გავრცელებული ვაზის სტანდარტული ვიძაა, იმდენა მაღალსარისხიან სუფრის ნაზ თიერ ღვინოს. სუშო და მუა იმერეთში მის იყენებენ, პირითადად მამანური ღვინის დასაყენებლად.

სუშო იმერეთის ზოგიერთ სოფლებში ციცქა ცნობილია აგრეთვე მანთისა და ციციქის სახელწოდებით, სოფლი მუა იმერეთის სოფლებში მის დაბატებით „მახალ ციციქს“ უწოდებენ. უესონეთის აშკლოტარაფიულ ნაშრომებში (ვახაა და კერძორელი, გუიონი, პიულა და გოთუ) ციცქა მოხსენებულია და მოკლედ დახასიათებულია *Tsiska* და *Chanti*-ის სახელწოდებით.

ციცქა ადგილობრივი ვაზის ვიძაა, იგი გუფუნის *prunifolia*, *subsp. georgica* Negr.-ის კოლონოფორტეგრაფიულ ვაგუნს. ციცქა წარმოშობილია კულტურული ვაზის ავიშების წარმოქმნის კოლესიის კეროდან და თავისი მორფოლოგიური და მამუურნო სახე-თვისებებით მეტად ასლი დგას ამ კერის სხვა ვაზის ვიშებთან. ვიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ამოწურული მასალები არ მოიპოვება, მაგრამ ის ფაქტი, რომ კვლავ უძველეს აგრონომიულ ლიტერატურულ წყაროებში ციციქ სხვა ვაზის ვიშებზე უფრო ადრეა მოხსენებული და აგრეთვე, რომ მას აქვს გავრცელების დიდი არეალი—გვაძლევს საფუძველს მივსჯეთ იგი დასავლეთ საქართველოს უძველეს ვაზის ვიშაა წყებას.

აჯღ. ივ. ვახაშიძელს (10) ციციქს წარმოშობის ადგილისა და სახელწოდების კამოსარკვევა მოჰკეს მსგავსი სახელწოდების სოფლები, სახელადობ: ციციქ, ციციქური და ფიქრობს, რომ ამ სოფლებთან უნდა იყოს დაკავშირებული თვით ვიშის სახელწოდების წარმოქმნა და მისი პირდაპირი გავრცელება.

ციციქს ბოტანიკური და პრაქტიკული ნიშან-თვისებების დიდი მსგავსება ადგილობრივი ვაგუნის სხვა ვაზის ვიშებთან, მისი ფართოდ გავრცელება იმერეთის თითქმის ყველა რაიონში და ვიშის ფარგლებში განსხვავებული ფორმების არსებობა უდავოდ მიწმობს ვიშის ადგილობრივ წარმოშობას და მის დიდ სიწარებას.

ციცქა გავრცელებულია ძირითადად დასავლეთ საქართველოს შეგნასობის რაიონებში, მას დიდი ფართობი უჭირავს სუშო და მუა იმერეთში, სადაც იგი ძირითადი საწარმოო ვაზის ვიძაა. აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში ციციქს მეტად მცირედაა გავრცელებული და ეკსპლუატირება ძირითადად ლაგოების რაიონის სოფლებში. საქართველოს ფარგლებს გარეთ ციციქს მეტად ფართო პეზუტ გვსვება—კურანის, ვიანის და სხვა შეგნასობის მსარეების საკვლე ინსტიტუტებისა და სახლდ სადგურების ნაყუოებზე.

ციციქის გავრცელების თანამდროვე არაქლის დასასახიათებლად კვეთი მოვანობილი ვენასების სრულიად საკუთარი 1950 წლის აღწერის მასალებების მონაცემები (იხ. ცსრ. 1).

ამირკვლ, როგორც 1-ლ ცსროდან ჩინს, უდიდესი ფართობი—5607 ჰექტარი ციციქს იმერეთში უჭირავს, იგი გავრცელებულია ზესტაფონის, ირავინიკობის და თურჯოლის რაიონებში და მედგენს იმერეთის მთელი ვენასის ფართობის 27%. იმერეთის რაიონებს შორის ციციქს უფრო მეტი გავრცელება ირავინიკობის, ზესტაფონის და თურჯოლის რაიონებში შეიძლება აიხნას ამ რაიონების ტერიტორიის მეზარეობით შემადლებული ადგილმდებარეობით და მოაგორაკებით რელიეფით, რაც ხელს

უწიობს ციციქსაგან უფრო ნაზი პრიოდუქტის მიღვასა და ნაგრი-საგან ნაყლებ დაყვებას.

ცხრილი 1
ციციქს გავრცელება ვენასების 1953 წ. აღწერის მასალებების მიხედვით

ვენასების მზარის ფსახლება	ფართობი ჰექტარობით	ვეენახობის მზარის ფსახლება	ფართობი ჰექტარობით
იმერეთი	5607,4	კურანი	3,6
რავინიკობი	23,7	ვიანი	1,9
საგვარდლი	32,5	ზესტაფონი	0,34
ქარლდი და სამხარეთ-ოსეთი	17,5	კვეთი ქართლი	0,34
კახეთი	6,0		
ფს. ზეთი	5,2		
სულ საქართველოში 5698,46			

ვიშის მამანური მრეწველობაში ფართო გამოყენების გამო შეგნასობის შემდგომი განვითარების გეგმით გთავალისწინებულია მისი ფართობის საგრძნობლად გადიდება, ძირითადად ირავინიკობის, ზესტაფონისა და თურჯოლის რაიონებში. საქართველოს გარეთ ციციქს საწარმოო მასტრობით იციცქა უკრანისა და მოლდევით, როგორც უმეზოსავლიანი და ხარისხობიანი საღვინე ვიძაა.

ბოტანიკური აღწერა

ვიში აღწერილია კოლმეურნობის ვენასში სოფ. კვლითში, სოლო უფრო დეტალურად იგი მსკნულიადაა შეგნასობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენასში. ვენასი 25 წლისაა, კოლომეზულია სარ-მათულები მშალერული წესით. ვენასი მდებარეობს ციციქობის მცირედ დაქანებულ ჩრდილო-აღმოსავლეთის ფერდობზე 562,5 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

ასაღაზრ და ელორტი. ასაღაზრ და მოზარდი 15—20 სმ სიგრძის ელორტების გვირგვინი და პირველი ორი ფოთოლია მუხუხულია ორივე მხრიდან საკოლმეზული აბლაბუდისებრი ბუხუსით და მოთიფრო ფერისაა, ხუნტი მოვარდისფრო არძის შემოვლებით ფოთოლიკებას და ეუნწის განწერე. მეორე იარუსის მე-3—მე-4 ფოთოლიკიდან დაწყებული მათი მუხუხუ ზედა მხრიდან საგრძნობლად მცირდება და მოწყანო-კეთილი ფერისა სგება ღია ბრინჯაოსფერი ივით. ფოთლებს ქვედა მხარეზე რებას სქელი მოთიფრო ქრისხები ბუხუსი მოვარდისფრო ივით. ელორტის წვერი მუხუხულია სქელი აბლაბუდით, მოწყანო ფერი ფერისა და ასლეს მოვარდისფრო ივით.

ერთლი და ირქა. კარგად შემოსული ერთლიანი რქები შემოვლებით მოწყანო რუხი ფერისა მოყვინფრო ივით. მუსლები უფრო მუხუხულია მეორეული ვარდ მუსლმონისებრი, უფრო ხშირად მექ ვენისფრად. მუსლმონისებრი მოკლე, საშელოდ მათი სიგრძე 6—8 სმ ვარდის, იძითადად მასზე გრძელი ან მოკლე.

ფოთოლი. მუა იარუსის (9—12) კარგად განვითარებული ფოთლები სმაჟალო სიძისაა (17×16 სმ), რომელთა სიგრძე მერეობს 16-დან 20 სმ-მდე, სოლი განი 15-დან 19 სმ-მდე. ფოთლი საშნავეთისაა, ფოთო სშირად ეკ სუნაყვითანი. ფოთლის ფორფიტა მომრგვალო ან უფრო ხშირად ოდნავ წარმელებულია-ფოთლის ზედაპირი ბაღისებრი დაბლაბუდულია, ან წერილი

პერიოდებიანია; მისი მოხაზულობა ტალღისებრია, ან ფოლიის ნაკვეთის ზეობა აწევის გამო ოდნავ დარისხვრია. ფოლიის ფორფიტა შექი მწკნარ ფერშია.

ზედა ამონაკვეთების სიღრმე საგრძნობლად ცვალებადობს. უფრო სიღრმე გაცხდება ზეგრივ და სავალი სიღრმის ამონაკვეთები, ამონაკვეთების ფორმის დანაკვეთის სიღრმესთან შესაბამისად სტრატეგიადაა. ჩვეულებრივ გაცხდება ზეგრივით უფრო დაღიანი და ითიქის პარალელურგვერდებიანი და ჩანკის-მაკვარი ამონაკვეთები, იშვიათად ამონაკვეთები შეკრიბილი კუთხისმაკვარი ან ნაწარმისებრი ფორმისა, ხოლო უფრო იშვიათად გაცხდება აგრეთვე დასერილი ამონაკვეთები ვიწრო ვლიფ-სურია ან შიშვალისებრი თვალის. ამონაკვეთების ნუვ უფრო სიღრმე მასივობა, იშვიათად იგი მომარტვალა, კარგ უფრო იშვიათად გაცხდება აგრეთვე ამონაკვეთები ცალკისებრი ფეხით.

ქვედა ამონაკვეთები, როგორც წესი, უფრო სუსტადაა გამოხატული და ნაკლებად დრზაა. უფრო სიღრმე გაცხდება კუთხის-მაკვარი მჭკრილი ან პარალელურგვერდებიანი ჩანკისმაკვარი ფორმის ამონაკვეთები წახსივლილები ფეხით. ხანსახანს ქვედა ამონაკვეთები სულ არ არის, ან იმე სუსტადაა გამოხატული, რომ იგი თითქმის შეუმჩვენებელია.

უფროსი ამონაკვეთის ფორმა უდავრებით შეირყვ მერყეობს. უფრო სიღრმე გაცხდება მასივობადაა ჩანკისმაკვარი ან თლისმაკვარი ამონაკვეთები. ბუნებრივ პირობებში ფოლიის ნაკვეთის ზეობით აწევის გამო ვიწროსი ამონაკვეთი დახურული გვერდებისა, მაგრამ ფოლიის განსწორების შემდეგ იგი ჩვეულებრივ დია.

ფოლიის მოვარი ბარლები ბოლოვდება სახეობისდისმკვარი მასივობის კბილებით, იშვიათად ოდნავ გამოწვეულგვერდებისა სახეობისდისებრი კბილებით. შორეო რიგის ბარლები ბოლოვდება ხერხის კბილებისმაკვარი ფორმის კბილებით.

ფოლიის ქვედა მხარე მუხუბრულია სუსტი აბლაბუდისებრი ბუნებრივით, რომელზეც ქვემოდას თან ერთვის საცხობ სხივი ვარსისებრი ბუხით. ფოლიების მუხუბრა რქის განსწორებ შემოღობ ქვემოთ ბარლები, რის გამო ქვედა იარების ფოლიები ქვეისებრ მუხუბრულია.

ფოლიის უკუნი გლეჯია, მისი სიგრძე ვრთი მეოთხედით ნაკლებად ფოლიის მთავარ ძარვზე, დია მწკნარ ფერისაა და ზოგჯერ მოვარისფერი იერი ახლავს.

გვერდი. ნომინული ნაკვებების უკვლილი ორსტესიანია. უფრო სიღრმე უკვლიში 5 მტერიაანა, იშვიათად 6. მტერიაანები სწორმდგობია. მტერიაანთა მუხუბის სიგრძე ურის ბუტკოს სიმაღლეს ან ოდნავ მასზე მტერია. მტერიაანთა მუხუბის სიგრძის მიხედვით ბუტკოს სიმაღლეთა ურის 1,0 ან 1,25. ბუტკო დაღრმულია, უკეს მსხლიტებრი ფორმა, კარგად გამოხატული ცილინდრული კული (სეტი) და ორად კაუფულია დიდი დივი.

მტერეანი. ციფის მტერეანი საშუალო ზომისაა. მტერეანის სიგრძე მერყეობს საშუალოდ 12-დან 18 სმ-მდე, ხოლო მათი იერი 6-დან 12 სმ-მდე. საშუალო მტერეანის სიგრძე-სიანვ 14 X 5 სმ ედგენს. მტერეანის პირიანი ფორმა კონუსისებრი ან ცილინდრული-კონუსისებრია, იშვიათად გაცხდება აგრეთვე ცილინდრული ფორმის მტერეანი. სიღრმე მტერეანი მხრინია, მხრების ზომა აზრწეს პირიანი მტერეანის სიგრძის ნახევარს. მტერეანი ბლიერ მკვრივია, მასთან ერთად გაცხდება უკუნი და იშვიათად საშუალო სიძვერეანის მტერეანები. მტერეანის უკუნი საცხობი გრძელი და მკვრივია, მისი სიგრძე მერყეობს 2,5-დან 5 სმ-მდე, საშუალოდ იგი 3-4 სმ ურის. უკუნი პალისისებრია, ფუჭისთან სივდება და იღებს რქის ფერს. პარცელის ვიწრო მწკნარე, სიგრძით 4-4,5 მმ, პარცელის პალიში კონუსისებრი ფორმისაა და დაფარულია მოყვინფერის ხორკლებით.

მარცვლი. მარცვლი საშუალო ზომისაა. მისი სიგრძე მერყეობს 15-დან 19 მმ-მდე, სიანვ 14-დან 18 მმ-მდე, ხოლო საშუალოდ 16,5 X 15,5 მმ ურის. მარცვლი პირითადად მომრგვალებულია, იშვიათად ოდნავ ოვალური ფორმისაა და სიმტერეანი. მარცვლი მომწვარი-ვეითვლია, მისი მხარეზე მოქარვისფერი ივითი. მარცვლის კანი დაფარულია საცხობ სქელი ცილისებრი ფიფიკით, რომლიდანაც გამოირის რქის წიწწლები. მარცვლის კანი თხელია, მაგრამ საცხობი მკვრივი. რბილობი წვინანია, მწვანი. წვენი უფრო-ღარი, ცხობი ხალხისიანი ტვბელი. ვი-

მის სხვიფიფური არიმატი მარცვლი მერყე არის გამოხატული.

წიპწა. წიპწების როგორცაა მარცვლი მერყეობს 1-დან 4-მდე, უფრო სიღრმე მარცვლი ორი წიპწა. წიპწა მსხლის-მაკვარი ფორმისა და მოყვინფერია. წიპწის სიგრძე ურის 7-7,5 მმ, ხოლო განი 4,5-5,0 მმ. ქვედა წიპწის ზედა ნაწილი მკვებარის. მისი ფორმა ცვლიტებრია, იშვიათად მომრგვალო, იგი ოდნავ გამოწვეულია ან ბრტყელი. ზედა დარის ნაკვებად დრზა და მკვრივად არ კოფს წიპწის სუდა წაწილს. მარტები ქალიშობი სისპირისსკვე კარგად ემჩვენება. მუცლის დრზა ქალიშობია. მუცლის მხარეს დარისი საშუალო სიღრმისა, განსწორულია პარალელურად და ქრება სისპირის არემი. წიპწური კარგად გამოხატულია წიპწის მთელ სიგრძეზე. ზედა რიგი მსხვილი და მოყვინფელია, სიგრძე 2 მმ, განი 1,5 მმ ურის. რომელიც წვერისსკვე ოდნავ მუხუბრულია.

ავრობიოლოგიური დასასილთება

საკვებპეტეციო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა. ციფის საკვებპეტეციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობის დასასილთებლად კვეთის პოტიზილია საქარება, თვლიან და ოდნავს წარმოებული ფსინოლოგიურ დაკვირვებათა მიხედვით (მს ცხრ. 2).

ციფის საკვებპეტეციო ფაზების მსვლელობა

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა	საკვებპეტეციო ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა					საკვებპეტეციო პერიოდის მსვლელობის ხანგრძლივობა	საკვებპეტეციო პერიოდის მსვლელობის ხანგრძლივობა
		ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა	ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა	ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა	ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა	ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა		
საქარების სივლე-საკვებპეტეციო	1947-1953	13.IV	29.V	21.VIII	6.X	176	3690	
მუხუბრული-მუცლის	1948-1952	20.IV	7.VI	7.IX	14.X	177	3460	
მთავარი-კ. თა-ლავი	1956	27.IV	13.VI	21.VI	25.X	167	3307	
	1956	29.IV	22.VI	25.IX	25.X	180	3308	
მუხუბრული-მუცლის	1950-1953	25.IV	9.VI	24.VIII	22.X	181	3480	

როგორც უკუნი მოყვინფე მუხუბრულიდან ჩანს საკვებპეტეციო პერიოდის ხანგრძლივობა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობის ხანგრძლივობა ცვალებადობს. დასასილთებლად ადგილების ციფოლოგიური პირობებისა და პირველ რიგში, ციფოლოგიური წლების მეტეოროლოგიური ფაქტორების ცვალებით. როგორც საკვებპეტეციო პერიოდის ხანგრძლივობა მოყვინფე, და აქტიურ ტემპერატურათა ვაში (უკრანისა კასეთი) შეიკრება, ვიში იმუხუბრულია კავარმულის თვისი საკვებპეტეციო პერიოდი, რომ უფრო სიღრმედაა ამოწვრის მუხუბრული პერიოდის თვისებების რქისსკვე და მოასწრის მომწიფება. ანუ, მაკვლითად, ციფის იმერების პირობებში თვისი უფროდა ამაოვრის თვისი მმტერეანის და უკუნი-წლიურად სრულად მერყეობს, უკრანისა კი ციფის სიღრმე სრულ სიწიფეობს და აზრწეს და იმუხუბრული დათავარის ციფეტრია 15-25 მტერეანის. კასეთის სრულ სიწიფეობს ციფის მხოლოდ ზოგიერთი იმით და მშრალ წლებში ასწრის. ეს გარემოება პირითადად იმით აიხსნება, რომ საკვებპეტეციო პერიოდის ხანგრძლივობაზე უკუნი დიდი ცვალებად უკეს სიბობის და ნაკლების რაოკანობის; როგორც ცნობილია ნაკვეთი ამიერეგის უკუნი ტემპერატურათა ვაში და ანუვლის მის მოქმედებას. ანუ მაკვლითად, კი ოდნავში ნაკვეთის წლიური ვაში 400-500 მმ მოიჭვ აზრწეს, მათში, რომელშიც იგი 700-800 მმ ურის, ხოლო კი წესტეთშიში 1200 მმ პურსებში. მერყეობს; როგორც ჩანს ვიში უფროდა თანხარად ვერ იყვება თვისებების მთელ პარკს; მათში, რომელშიც კუფოლოგება სიბობის უკრანის, მისთვის განსაკუთრებული ოდნავითა.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ციფის მისი გარეცვლების თიქის კველი რაოობში ნაკვეთი სიწიფეობი ხსიათობება, იგი-სიწიფეობი IV პერიოდის ვაშია.

ურჩინისა და კახეთის პირობებში ციფტა მხოლოდ სოციალურ წლებში აღწევს სრულ სიმწიფეს. აღნიშნულის მიუხედავად მისი ურთიერთი ნაწარმი (რქები), როგორც იმერეთში, ისე კახეთში და ურჩინისათვის თავის უფლად აწარებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და განხვევული სხვადასხვა სახარისის ეივნებს.

მოსავლიანობა სხვა ადგილობრივი კვიბების მსგავსად ციფტა შედარებით ადრე იძლევა პირველსა და სრულ მოსავალს. მისი ნაშენებ. ღარვიდან მერე წლის იძლევა პირველ ნიშნის, ხოლო მეოთხე წლიდან—სრულ მოსავალს.

ციფტა უმუხობადიანი ვაშის ვიძია. იმერულ ხაზარაშო ვაშის ვიძებს შორის ციფტა უფროა ჰიბრული ადგილი უქირავს, როგორც მოხელანობათა, ისე პიროვექვის ხარისხითაც. ციფტა: მაღალ სამურნო თვისებების წარმოება-ანგეითათაობით ნათლად ჩანს: ხალხის შირაულხაუნეობით შეტენვლით შერწყმისა და მოვლა-აღზრდის გავლენა, იგი ახლად იზრუნებს პირველობას იმერულად ვაშის ვიძებს შორის.

ციფტის მოსავლიანობა ადგილმდებარეობის, ნიადაგის თვისებების, კვების არის, განსხვავდებიან და ცალკეული წლებში მტეტოროლოგიური პირობების შესაბამისად საგრძობლად ცვალებადობს.

იმერეთის პირობებში (ხუტალონის და მაიაკოვის რ-ნი) საქარის სავდელი სადგურის მონაცემებით ციფტის მოსავალი ტენის კარბონატულ ნიადაგებზე, ვაშების ორმხრივი შალვის წყითი ცალკეულსა და კარგი მოვლა-დაძევაების პირობებში საშუალოდ 100—120 ცენტრებს შეადგენს, ხოლო ცალკეული წლების სულ-შეწყობ მტეტოროლოგიურ პირობებში, ციფტის მოსავალი 200 ცენტრამდე აღწევს.

ციფტის მოსავლიანობაზე ცალკეული წლების მტეტოროლოგიური პირობების გავლენის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ქ. ორავის (11) მიერ საქარის სავდელ სადგურზე 8 წლის მანძილზე წარმოებული დაცვირების მონაცემები (ის. ცსრ. 3).

ცხრილი 3

ციფტის მოსავალი საქარის სავდელ სადგურზე				
მოსავლის წელი	რთულილი თარიღი	შეჭრაი %/ით	სიმწვე %/ით	მოსავალი ფიციობი ცენტრინახე
1925	27.IX	20,2	11,6	664
1926	19 IX	21,4	10,0	1,024
1907	15 X	20,2	12,6	742
1908	3.X	19,9	7,9	446
1909	30.IX	25,3	7,5	573
1910	21 IX	19,4	6,9	674
1911	7.X	23,7	12,0	454
1912	7.X	21,0	11,3	770
საშუალო მაქსიმალური მინიმალური		21,2 25,3 19,4	10,01 12,6 6,9	691 1,204 446

შედარებით უფრო ნაკლები მოსავლიანობით ხასიათდება ციფტა ზემო იმერეთში—ორჯინიციძის, ხაშურისა და ჭიათურის რაიონებში, სადაც მისი მოსავლიანობა ნემომალა-კარბონატულ ნიადაგებზე საშუალოდ 40—50 ცენტრებს უდრის, ხოლო სოფო ურავის საცვეთებზე 75—100 ცენტრებს აღწევს.

სავითრად ციფტა მოსავლიანობის მაღალი მაჩვენებლებით ხასიათდება. მისი მშხობიარობის კოეფიციენტი მერეობს საშუალოდ 1,45-დან 1,65-მდე. უფრო სმორად ვიძი რქები 2, იძიათად 1 შეტენს იკითარებს. მტეების საშუალო წონა წლების და ადგილმდებარეობის მისელებით მერეობს 140-დან 160 გ-მდე. კარგად განვითარებული დიდი მტეების წონა თავის უფლად აღწევს 400—500 გრამს. კვლად ამახიან ვრთად ციფტა ისხამს მტეობიდან ამონარეგებულ და ნაყოფიანი უღორბტების სმორველი (34—35%/) ხასიათდება. კუვიდგეგნა და წერილობცვლიანობა არ ახასიათებს.

ავადმყოფობათა, მავნებელთა და მავნე მტეტოროლოგიური ფაქტორების მიმართ გამძლეობა. ადგილობრივი მდგენლების სნტრომიდული დაცვირების მიხედვით ციფტა მტეტოროლოგიური პირობების და მისკან ადგილად ხიზანება, განსაკუთრებით მისთვის შეუფერებელ დაბლობ და ტენიან ადგილებში. პრატის მიმართ ციფტა გამძლეობა დაამკაყოფილებულია, თუმცა ცოლიკურითან შედარებით იგი უფრო ნაკლებამძლეა. წლის მტეტ-

ოროლოგიური პირობების მიხედვით დროულ და სარისხვან წამლობას სასეებით შეუძლია უმრავლესობის მისავლის დაცვა, როგორც ჭრახისა, ისე ხაერისცვან.

შედარებით კარგი გამძლეობით ხასიათდება ციფტა ფილოქსერის მიმართ, ფილოქსერის მტეტორიდან დღემდე სახლის მიერ წარმოებული მრავალი დაცვირება ცსაყოფს ფილოქსერის მიმართ ციფტის და სოციერთი სხვა ვიძის (შქსენა ღონდღლანის) უფრო მეტი გამძლეობის ვაშის სხვა ვიძითან შედარებით. ვენახების 1917 წლის აღწერის მასალებზე ამას ვაძტურებს. აშემაზდგ იმერეთში საკრამილდომ ნაცვეთებზე როგორც მეული, ისე ნაწილობრივ ახალი ვენახების მომეტეული ნაწილი საკუთარ მიზნზე გამძლეული ვიძ ციფტა ვახით. ეს პირობადი, ნაშენი ვაშის სმიციროთ აიხსნება, რადგან ციფტა ვენახები, შეიძლება ცოტა უფრო კეთიან, მაგრამ მაინც იღუბება ფილოქსერისგან.

ციფტა ვაშისა და ნიადაგის პირობების მიმართ შეტენვის კარგი თვისებებით ხასიათდება. მხოლოდ ხაერის მიმართ სუსტი გამძლეობა ზალუვან ციფტის უფრო ფართო გავრცელებას დასავლეთ საქართველოს სოციერთი რაიონში.

განსაკუთრებით კარგი გამძლეობა გამოიჩინა ციფტამ 1922/23 წლის ეივნების მიმართ. ანე მავალითად, — 16 — 17 უნდის დროს ციფტამ კვირტების დასისხვას მსრვე კაცობობა უფრო მეტი გამძლეობა გამოიჩინა, ვიდრე ცოლიკურთა. გახასხვლის წუივნებისგანვე იგი შედარებით ნაკლებად ზიანდება და თუ ზიანად, სააადარყო კვირტებიან ივითარებას ნაყოფიანი კოლორტებს, რთავდ ნაწილობრივ მაინც იზრუნებს მოსავალს. დაცვირების პერიოდში არ უოფილა აღნიშნული გვავიზიანებ ციფტის სამურნო მნივნელობის დაზიანება. იგი კარგად ვითარდება თითქმის კვლად ტიპის ნიადაგებზე გარდა დაკობებულ, მღამულ და ბიგის სახისევირებისა, მაგრამ მაღალხარისხვან დიონის ციფტა იძლევა ზემო და შუა იმერეთში ნემომალა-კარბონატულ და ტენის კარბონატულ ნიადაგებზე გამძლეულ ვენახებიან.

ტეტოროლოგიური დასასიათება

ციფტის მტეების კარგებულ შეხვეულებას წყნის ქაშური შედგენლობა და მტეებისა და მტეულების შექსინიერი ანალიზის მონაცემები ნათლად მიკვიითებს ვიძის საღვირე გამოყენების უპირატესობაზე. პარილად, ციფტა წმინდა საღვირე ვიძია, იგი იძლევა მაღალი ღირებების სუფრის თორ დიონის და კარგ მასალას მამანურისათვის.

უკუშინის შექსინიერი შედგენილობა. უკუშინის შექსინიერი შედგენილობის დასასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია საქარის სავდელი სადგურისა და ურჩინის მუხვხვანების ინსტიტუტის მონაცემები (ის. ცსრ. 4).

ცხრილი 4

ანალიზის წარმოებ-ადგილი	მოსავლის წელი	სხვ. მტეების წონა	სხვ. მტეების წონა	სხვ. მტეების წონა	სხვ. მტეების წონა	შეჭრაი		მოსავალი ცენტრინახე
						წმინდა	წმინდა	
სოფ. ისლარი	1939	164,22	84,8	72,28	1,73	20,99	5,0	181,58 4,05
	1940	137,10	96,0	79,8	2,35	13,76	4,09	151,8 4,02
	1940	316,6	172,2	81,20	2,49	12,38	3,93	186,0 3,92
საქარის სავდელი სადგური	1940	41,4	27,2	85,84	2,42	8,49	3,25	147,8 3,64
	1948	1,92	1,6	79,62	2,18	13,70	4,5	161,5 3,68
	1940	131,16	83,0	78,41	2,43	14,39	4,74	154,7 3,99
სოფ. ახვეთა	1941	138,14	100,0	81,45	2,82	8,95	6,68	148,0 3,64
საქარის სავდელი სადგური	1942	118,0	70,0	74,05	2,17	20,31	3,47	
შეჭრაი მტეტოროლოგიური ინსტიტუტის, თბილისი	1940	131	168,8	72,61	2,67	19,84	4,88	120 4,0

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს ადგილმდებარეობისა და ცალკეული წლების მტეტოროლოგიური პირობების შესაბამისად წყნის მოსავლიანობა დაბობრტირციულ პირობებში მერეობს 72,5-დან 85%/მდე.

ციცქან შაქარიანობა-შეკვანიანობის მაჩვენებლები რიყელის პერიოდში

ნიშნების აღების ადგილი	თარიღი	წელი	შაქარიანი %	საშუალო შაქარიანი
სოფ. არაველა, სვირი და ცალკილი		1910	23,5	9,5
		1911	14,2	14,2
		1912	17,2	6,0
საქარის საყდელი სადგური	28.IX	1949	22,8	13,4
	4.X	1950	18,9	9,2
	16.X	1951	17,1	7,5
სოფ. კველა საქარა	15.X	1951	17,1	5,7
	25.X	1953	22,0	8,5
	6.X	1952	21,5	8,3
სოფ. მთიერ სვირი	25.X	1953	23,6	8,2
საქარის საყდელი სადგური	—	1938	20,1	5,6
	—	1939	21,3	7,21
	—	1939	24,2	7,16
სოფ. ბახალეთი	—	1939	24,2	7,16
სოფ. დვარეჟი	17.X	1949	21,8	5,6
	18.X	1950	22,6	7,5
სოფ. ისლარი	20.X	1939	23,3	7,06
სოფ. საქარა	17.X	1940	25,8	6,9
სოფ. შაიათბეი	22.X	1940	23,4	8,48
სოფ. ისლარი	21.X	1940	22,8	11,7
სოფ. მლითი	21.X	1940	21,8	11,9
სოფ. ნახობი	19.X	1940	20,5	12,3
სოფ. ჩხა	26.X	1940	23,4	9,5
სოფ. არაველა	27.X	1940	22,3	10,0
საქარის საყდელი სადგური	15.X	1945	21,0	9,0
	21.X	1946	21,5	9,3
	9.X	1948	20,4	12,6
შვენიანობა-შეკვანიანობის ინსტიტუტის ვენაზ, თელავი	10.X	1945	19,0	9,8
	30.IX	1946	17,0	10,8
	6.X	1947	22,0	9,0
შვენიანობა-შეკვანიანობის ინსტიტუტის ვენაზ, თელავი	16.X	1948	16,0	9,3
	30.IX	1950	23,0	8,6
	21.X	1951	22,0	9,9
	21.X	1952	22,0	11,8
	30.IX	1953	23,2	12,3
	21.X	1955	24,2	11,8
	1.XI	1955	21,0	21,0
შქარიანის შეწვანიანობის ინსტიტუტის ვენაზ, თელავი	5.X	1920	21,0	17,6
	16.X	1924	23,2	12,6
	18.IX	1924	20,4	10,6
	20.X	1940	22,2	17,2
საქარის საყდელი სადგური	15.IX	1950	23,9	10,5
	10.X	1952	22,1	12,1
	10.X	1953	19,4	10,5

ციცქან ყურანის შვიდობის მუკლები იმეჯობი

დაცურების ადგილი	მთხრობის თარიღი	მთხრობის თარიღი	შაქარიანი %	საშუალო შაქარიანი	
სოფ. საქარის კოლმურენჯავა	1940	23.VIII	1036	6,6	30,7
		26.VIII	1041	8,0	27,1
		29.VIII	1045	8,7	24,7
		2.IX	1051	10,5	20,0
		9.IX	1057	14,6	18,1
		12.IX	1080	18,3	14,5
		16.IX	1081	18,5	12,6
		19.IX	1084	19,40	12,0
		23.IX	1092	21,4	11,2
		26.IX	1093	21,5	10,9
		30.IX	1103	24,4	9,5
		3.X	1103	24,4	8,7
		7.X	1107	25,5	8,1
		10.X	1107	25,5	7,5
		14.X	1106	25,1	6,9
		17.X	1108	25,5	6,90
	სოფ. ისლარი		30.VIII	1030	4,8
		3.IX	1042	8,1	26,2
		6.IX	1055	11,5	24,2
		30.IX	1057	12,2	23,3
		13.X	1062	14,4	9,5
		16.IX	1064	14,0	19,2
		18.IX	1066	14,8	18,7
		22.IX	1067	14,5	14,3
		26.IX	1089	18,9	15,1
		28.IX	1082	18,8	14,9
		29.IX	1079	18,0	15,1
		10.X	1089	18,5	14,3
		7.X	1091	21,2	13,3
		11.X	1094	22,0	12,4
		15.X	1096	22,6	12,1
		18.X	1097	22,8	11,7
		21.X	1097	22,8	11,7

წარმოების პირობებში ეურანის წვენი გამოხავალი შედარებით უფრო ნაკლებია. საშუალო მუყურანობის პირობებში სრულადი წვენი დაწერვის დროს სამი წელს მანძილზე ეურანის შემაჯავებელი ნაწილები გამოხავალი ნაშუალოდ უდრდა: ჰუბა 26,61 %, წვენი 72,31%. საქარის მიწველ სადგურის მუდგინების განყოფილების (ვ. ფეშტარაძე) მონაცემების მიხედვით ეურანის წვენი და ჰუბის საშუალო გამოხავალი ტონა ეურანიდან ზესტაონის რაიონში შეადგენდა: 1933 წ. ჰუბა და კულერტი 261,4 კგ; წვენი 724,40 კგ; 1934 წ. ჰუბა და კულერტი 297,6 კგ; წვენი 655,05 კგ; 1935 წ. ჰუბა და კულერტი 266,2 კგ, სოლო წვენი 727,90 კგ.

ეურანის წვენი ქიმიური მდგენელი ობობა. ეურანის წვენი ქიმიური მდგენელი ობობა ეურანის თესვისებრიდან დაშორებულია ვენის ადგილმდებარეობას და წლის მუდგინების მდგენელი პირობებზე. ციფა, როგორც სავანეანი ვაზის ვაჭი გრძელი სავანეითი შვირის მანძილზე დიდი რაოდენობით აგრეგებს შაქარს (ზოგიერთ წლებში 30 %-მდე). ზემო იმერეთის მთავარიან (ორჯობიანის, ჰაიათის და სსსრის) რაიონებში შედარებით ნაკლები რაოდენობით (29—22 %) აგრეგებს შაქარს, ვიდრე შუა იმერეთის—სესტუონის, თურქეთის და შაიათის რაიონებში. საშუალო ციფის ტვირთის შქარიანობა სხვადასხვა ადგილებში მუდგინების დროს 187%-დან 25%-მდე, სვირის ნაწი მდგენელის სხვადასხვა ლენის მიხედვით, ციფა უნდა დაეკრძოს 19—21% შქარიანობის დროს, ამავე უფრო შუი შქარიანი ეურანის დატვირთის შემთხვევაში შქარიანობის მუდგინების გამო ღვირი უმეტესად და ნაკლებ პარპრობილ სდება.

შედარებით დიდი რაოდენობით აგრეგებს შაქარს ციფა შქარიანობა. მისი შქარიანობა ოცების ოლქში 23% და შქის აღწეს, შედარებით მაღალი შქარიანობის მუდგინების პირობებში, თუმცა ზოგიერთ წლებში მისი შქარიანობა 15% არ აღემატება. აღსანიშნავია აგრეთვე ზოგიერთ წლებში მაღალი შქარიანობისან ერთად მისი მაღალი შეკვანიანობა, ამავე მდგენელი, 1940 წელს ციფის შქარიანობა ოცების 10.X 22,2%, სოლო შეკვანიანობა 13,2%, უფრო და, კისეის პირობებში—შვენიანობის ინსტიტუტის საყოფიერო ვენაში (ქ. თელავი) ციფა სავანე რაოდენობით აგრეგებს შაქარს (21—22%), თუ შედეგებითი ამ მიხედვით ზოგიერთ წლებში, როცა მისი შქარიანობა 16—17% არ აღემატება, ეურანის ნადავრე დატვირთის გამო (იხ. ცხრი. 5).

შაქარის დატვირთის უნარის დასამართლებელი, ვეჭვით მოცვილია საქარის საყდელ სადგურზე შესული მუდგინების ანალიზის შედეგები (იხ. ცხრი. 6).

როგორც სიმწიფის დინამიკის მაჩვენებლებიდან ჩანს, შქარის დატვირთვა უფრო ინტენსიურად სექტემბერში მიმდინარეობს. ოქტომბერში შქარის დატვირთვა გრძელდება, მხოლოდ უფრო სუსტად. ამავე ცხრილიდან ჩანს, რომ ორჯობიანობის რაიონში ციფა ერთ და იმავე ვაჭებში შედარებით უფრო ნაკლები რაოდენობით აგრეგებს შაქარს, ვიდრე სესტუონის რაიონში.

ეურანის გადამამუშავება და პარპრობიციის დასახიათება. ციფის მუდგინების მიხედვით მიიღობი შედარებით მაღალი ტვირთის სვირის და სამშაპურე ღვირიანობის დასამუშავებლად. განსაკუთრებით მაღალხარისხიანი სვირის თფირი ღვირიანობის მუდგინების შემთხვევაში შედარებით ნაკლებად მუდგინდება. ციფის მუდგინების შემთხვევაში, ციფის, ვეჭვით, იღვივის და მათი მუდგინება მიკრობიანობის. ამ მიკრობიანობის ღვირები გამჭვირვალე, მოყვითალო ხალისებია. ხალისებმა საკმაოდ სუსტად, ენერჯითად და სისხლისით, სოლო სიმუდგინე უფრო ნაწი, პარპრობილი სდება და ივითარებს ხილის მღვირ ბუქტს.

ზემო იმერეთში შქ. მუდგინების და მღვირის მუდგინების შემთხვევაში, კარბონატულ ნივთებზე ციფა იმდენად გამჭვირვალე, ღვირიანობის, სახე, ხალისის ღვირის, ციფად გამოხავალი ხილის არამართი. ღვირის მაღალმა თვისებებმა მოპოვა ციფის პირველობა მამანურ წარმოებაშიც.

1933 წლიდან საქართველოს მამანური მრეწველობა დატვირთილია მიიღობად ვაჭ ციფებზე. მამანური წყით დევემუდგინე ციფის ღვირიანობადაც მაღალი შქარიანობის მღვირები და თავისუფლად აქტივობის მამანური წარმოების დროსარ მოთხოვნას. განსაკუთრებით მაღალხარისხიან სამამანურე ღვირისმაღალს

00030 ЦИЦКА

ციცხე იძლევა ზემო იმერეთის მაღლობ და ფერობ ადგილებზე-
 ამ რაიონის საუკვე მასალა, რომელიც ციცხე 80% აღწევდა
 1940 წელს მოსკოვი ავტორიტეტულ სადგურებზე კომი-
 სის სხვაზე მეტად მაღალი ჰეფისაა მილი.

ციცხედან იმერეთი მხადება ღვინობისა მაშანური-
 სის, ავსოვე ვერპული და იმერული ტიპის სუფრის თეთრი
 ღვინო. ადგილობრივი რაიონისა და წლების მეტეოროლოგიური
 პირობების შესაბამისად, ციცხე უკეთესად დაიცავს: მაშან-
 ურისათვის 15-19%, მაქიანობისა და 11-12% მევიანობის,
 სუფრის ვერპული ტიპის ღვინობისთვის 19-21%, მაქიანობისა
 და 7-9% მევიანობის, სოლო იმერული ტიპის ღვინობისთვის
 20-22%, მაქიანობისა და 7-8%, მევიანობის დროს. მაქიან-
 ნობა-მევიანობის შორის ასეთი მუდგარება იმერეთის ადგილ-
 მდებარეობის და წლის მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად,
 შეიძლება დაახლოებით 20 სექტემბრისა: ი ოქტომბრამდე.

უკრძის გადამუშავება ღვინის ტიპების შესაბამისად სხვადა-
 სხვადასრულ წარმოებს. განსაკუთრებული სიფრთხილი იკითხება და
 ხარისხდება უკრძანი მაშანური წარმოებისთვის. უკრძანი იმე-
 რება პირდაპირ წყნის (საქუდურ მანქანაში გაკურავდება) გან-
 საკუთრებულ წყევის პირობებში რაზღინეფ ფრანკად და ცალ-
 ცალე მისის სადგურად. ვერპული ტიპის ღვინისთვის საქუდურ
 მანქანისაგან უკრძანი მისის წყნისა და სწრაფად იმერება. უკრძის
 წყენი იმერება, იმშანდება და მისის სუფრის კარგების საკურად-
 რანეფ განსუფრებულ მხადება იმერული ტიპის ღვინო. საწე-
 სუფრე უკრძის დაწურვის შემდეგ ტუბოლი კაბაჭეფ სუფრად
 გარეცხულ ქვერებში სადგურად. ამის შემდეგ პოტებურ 16 კგ
 სუფრა ჰუკის უკვეფ ერთ იმერულ სახაღრე (18 ფალოტირი),
 ახარება მარქელს, უტრეებენ ჰაერის გამოსხაველად და შედ-
 რიერ გლუქეშენ თიხით.

უკანასკნელ წლებში საქარის სადგელ ხადგურზე საკრძნობ-
 ლად გაუშვობს და იმერული ტიპის ღვინის ხარისხი ხადგურზე
 16 ნიველად 8 კგ ჰუკის მიმარტების მუდგურად. ჰუკის ოქრობის
 ნახარება შემცირებამ გაუშვობსაგ ღვინის მუდგურად და მას სინახე
 და პარბონივობისა მუქტა.

წარმოება უფრო სმირად ციცხე სსკა ვიმებთან ერთად
 იმერება, რაც ზოგჯერ ამცირებს მის ხარისხს, რაცა მაქიანობის
 მდარე ვაიბის ურეშენი ხადგრობ (50%) რაოფუნობის მუდგენს.
 კარგ მუდგეს იძლევა ციცხეს და ცოლიკოურის ერთხანითან
 მიმარტება თითოეული 50% რაოდენობით; კარცა ავსოვეფ ამავე
 მუდგარდებით ციცხესა და მქანარა ღონდლადის ნარევეფ. მოსახ-
 ლობა მქანარა ღონდლადის ამავეს მირითადად ციცხესა და ცო-
 ლიკოურთან მუქანეფად (მისამარტელად), ამით დიდება ვენსასა
 საერთო მოსავალი და უმჯობესდება ღვინის ხარისხი.

ციცხე მაღალხარისხიანი ვაზის ვიძია, იგი იძლევა საუკე-
 თესო დირხების სუფრის ღვინოს და ხარისხობად მასალის საბჭოთა
 მაშანური სისთვის. ციცხეს სუფრის ღვინო დია ჩალისდგრია
 მიმწარმო ივრით, იგი სხვათაგება სველეთი, ენერჯითა და ხე-
 ზალისთი, გემო ნახი და პარბონიული ვუქს. დამუდებისას
 ივითარებს მეტად ნახ სხვათაგონ ბუკეტი. მთელ რეკ სადგურე-
 ტიკო კომისიის სხდომებზე ციცხეს ღვინის ნიმუშები მუქამ მალ-
 ლად მუფასებს იღებს, როგორც ზეი მისიანრანის სხვათაგონ გემოს
 ღვინო. 1932 წლიდან საქართველოში ციცხესაგან მხადება სა-
 მაშანურე ღვინობისა. ამ მიმართებით ციცხე მდინის კარგ
 მუდგეს იძლევა. განსაკუთრებით მაღალი დირხების მასალას—მომ-
 წარმო ჩალისდგრია, კრიალა, ხის, პარბონიული, მდვიერ ხალისინა
 და არამბალი ღვინოს ციცხე იძლევა ზემო იმერეთში მდ. ძირულისა
 და ჩხერამელის სეობაში. ამაგად ციცხე ფართოდ ვრცელდება
 კოლქქიერე და საბჭოთა მუდგარების დიდ ფართობებზე, რითაც
 მდვიერ პაზა მუქქმნა ჩვენი ხარისხობადი მაშანურისა და მა-
 ლადხარისხიანი სუფრის საზარეო ღვინობის გამოუჭებას.

1943 წ. ქ. თბილისში საქართველოს სსრ მეცნიერებთა
 აკადემიის სოფლის მეურნეობის განყოფილების მიერ მოწყველ
 სადგურებზე კომისიის გაფართოებულ სხდომასზე, რომელსაც
 ესწრებოდნენ საბჭოთა კავშირის ცნობილი მეღვინეები, დაჰსამი-
 კველი და მუფასებელი იყო სუფრისა და მაშანური ღვინობის.
 მათ შორის ციცხეს ღვინის ნიმუშებიც. ციცხეს ღვინის ნიმუშების
 ორგანოლბეტეირე თვისებების დასახასიათებლად ქვემოთ მოტა-

ნილია აღნიშნული სადგურებზე კომისიის მუფასების მუდგებები
 (იხ. ცხრ. 7).

ციცხეს ღვინის ორგანოლბეტეირე მარტებები		სხობი 7
ღვინის დაყენების ადგილი და მოსავლის წელი	სუფრის ღვინო	ორგანოლბეტეირე დახასიათება
სოფ. საქარა, 1940 წ. მოსავალი		ბაცი ჰალისდგრია, ომენე ტემპი წინა, ხადგრობის ღვინო ლო ჩალისდგრია, კრიალა, პარბონი- ული კარგეფ მდვიერული, ღია ხალის- ინა, კეთილი ღვინო პარბონი- ობისაგან და ლო ჩალისდგრია, მდვიერ ღვინო სისი პარბონიული ღვინო
სოფ. თხარჯოლა, 1940 წ. მოსავალი		
სოფ. თხარჯოლა, 1940 წ. მოსავალი		
საშამანურე ღვინობისა		
სოფ. მახალეთი, 1939 წ. მოსავალი		ბაცი ჰალისდგრია, დაწმენილი წინა, ხადგრობის ღვინო ლო ჩალისდგრია, კრიალა, პარბონი- ული კარგეფ მდვიერული ღვინო ლო ჩალისდგრია, კრიალა, პარბონი- ობისაგან და ლო ჩალისდგრია, მდვიერ ღვინო სისი პარბონიული ღვინო
სოფ. თხარჯოლა, 1939 წ. მოსავალი		
სოფ. აბჯეთი, 1941 წ. მოსავალი		

დასასრულ ციცხეს ღვინობის ქიმიური მუდგების დახასიათ-
 ებლად ქვემოთ მოცემულია ღვინის ქიმიური ანალიზის მუდგე-
 გები მირითადად საქარის სადგურში ციცხეს ღვინოს (ვ. დემეტრიახისა და
 ე. კიწურაშვილის) მონაცემების მიხედვით (იხ. ცხრ. 262, ცხრ. 8).

კარგი გემური და ქიმიური თვისებების ღვინოს იძლევა
 ციცხე საშორეო უკრძის პირობებშიც. უკრძის მუდგენისთვის
 ინსტრუქციის ნაკვეთიან (ქ. ოქვისის მხალისი) დამუდგული
 ციცხეს ღვინო ადვილობრივ სადგურებზე კომისიის მიერ
 მუფასებულა, როგორც სემოიდ სრული, მეტად ხალისიანი ღვინო
 კარგად გამოსხეული არამბალი, რომელიც განსაკუთრებულად უა-
 რადღების დროსია.

მუქანების ციცხეს ღვინო უმჯობესდება, ივითარებს ბუკეტს
 და მაღალ გემურ თვისებებს. კარგების სამი წლის მუქანის მუდ-
 გეფ ღვინო ისმება ბოლოებში დასაძლავებლად. ციცხეს ღვინო
 კარცა 6-7 წლის, სოლო უკვეფისა 12-16 წლის ასაკში. სიმ-
 კველში იგი ივითარებს მეტად ბუკეტს, რომელიც გა-
 მოურთის უდგრობის ივრით. საქარის სადგურ ხადგრობის მუდგი
 საკოლქქიერე ღვინობის დაჰსამიანობისაგ გამოირკვეა, რომ ცი-
 ცხეს ღვინო მუდგის 40-50 წლის ასაკამდე. მაგალითად, 1903
 და 1905 წლის მოსავლის ზოგერთი ღვინობის, სანდაზმულობის
 მიუხედავად, დამუდგ, კველის ნიმუშის სრულებით არ ეტკობოდა.
 ამი ციცხეს ფარგლებში აღნიშნულია ნახსენებია: მაშალი
 ციცხე ოსლი მუქეწით და მსხვილი მარცვლით (კვარცხელი, 3)
 და ციცხე მცვიერი მუქეწითა და მღვიერ დახაკველი ფთოლით
 (მირიტაქე, 5), რომელთა მუქნულა გრძელდება საქარის სადგურზე.

საერთო მუდგებებსა და დარბიონებსა

ციცხე ადვილობრივ ფართოდ ვარცვლებული ვაზის ვიძია.
 ვარცვლებულია მირითადად ზემო და შუა იმერეთის რაიონებში.
 იძლევა მაღალხარისხიან ვერპულ და იმერულ ტიპის სუფრის
 ღვინოს და კარგ მასალას საბჭოთა მაშანურისთვის. მაღალ-
 ხარისხიანი სუფრის ღვინოს ციცხე იძლევა მირითადად შუა იმე-
 რეთის ნიმუშობა-კარბონატულ და ტენის კარბონატულ ნიადაგებ-
 ზე, სოლო მაღალი დირხების მასალის მაშანურისთვის ზემო
 იმერეთის კირანარ ნიადაგებზე.

ვიძის დადებით თვისებებს მუდგენს—უხე მისავალიობა
 და პრიოდუქციის მაღალი ხარისხი, ვიძის ვარცვლებუა იმერეთის
 თითქმის ვეფა რაიონში და მუდგარებით მაღალი დაჰსამელობა ფი-
 ლოქქიერის მიმართ, რაც ვენსასა კარგი მოვლა-დაჰსამეობისა პი-
 რობებში რამდენიმე წლით ახანგრძობლებს საკუთარ მირე ვა-
 მენებულ ვენახების არსებობას.

აღნიშნულია აგრეთვე ციცხეს მუდგებები კარგი ვამდგობა
 ზამთრის ივინების შიშრო და ნოემბრის ელორტების საკმაო
 რაოდენობით გამოვლების უნარი ვაზების დაჰსამეობის ან ვაზსუფ-
 ლის წყენის მუქანებში, აგრეთვე პროდუქციის მრავალდრობი

ციცქ იმდენა ზემო იმერეთის მაჰალა და ფერდობ ადგილებზე, ამ რაიონის საუკუნე მასლამ, რომელშიც ციცქ 80% აღწევდა 1940 წელს მოსკოვი ავტორიტეტულ სადგურსტაციო კომისიის სსრკ-ში მუტა და მალაი მუცესმა მაილა.

ციცქებს იმერეთი მხადგება ღვიწობასა მამანურის-თის, აგრეთვე ევროპული და იმერული ტიპის სუფრის თეთრი ღვინო. ადგილმეცაბრებისა და წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად, ციცქ უმკობესია დიანურის: მამანურისათვის 18—19% მაქრანობისა და 11—12% მუგეინობის, სუფრის ევროპული ტიპის ღვინისათვის 19—21% მაქრანობისა და 7—9% მუგეინობის, სოლი იმერული ტიპის ღვინისათვის 20—22% მაქრანობისა და 7—8% მუგეინობის დროს. მაქრანობა-მუგეინობის შორის ასეთი მუგარგვა იმერეთი, ადგილმეცაბრების და წლის მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად, მუარგება დაახლოებით 20 სექტემბრიდან 1 ოქტომბრამდე.

ურთის ციცქმუცებს ღვინის ტიპების შესაბამისად სხვადასხვაგვარად წარმოებს. განსაკუთრებით სიფეთხა იკრთება და სარისგება უემონი მამანური წარმოებისათვის. უემონი იწერება პირდაპირ წყნში (საკლუტ მანქანით ტექსტურულად) განსაკუთრებული წნევის პირობებში რამდენიმე ფრანკად და ცვლადულად მიღის საფარად. ევროპული ტიპის ღვინისათვის საკლუტ მანქანითად უემონი მიღის წყნში და სწრაფად იწერება. უემონის წყნი იწრება, იწმინდება და მიღის სუთა კანსებში საფარად. ოდნავ განსაკუთრებულად მზადდება იმერული ტიპის ღვინო. სუნესუთი უემონის დაწურვის შემდეგ ტკბილი გავაჟღერ სუფრად გარეცხილ ქვერეგები საფარად ამის შემდეგ უმცემენ 16 კგ სუთო ჭკას უკუელ ერთ იმერულ სააღსუნს (18 ფაგალირი), ასურავს სარკულს, უტოლებენ პუიის ატმოსფერულს და შეიძროდ გლუსკვენ ოთხით.

უკანასკნელ წლებში საქარის საცდელ სადგურს საგარანობლად გაუჭობესად იმერული ტიპის ღვინის ხარისხი სააღსუნს 16 საცდელ 8 კგ ჭკვის მიმართების მუცეად. ჭკვის ოდნობის ნახევრად შემოირებათ გააუჭობესა ღვინის მუცრება და მის სინახე და ჰარმონიულად მუცება.

წარმოების უფრო სმირად ციცქსა რამდენიმე ერთად იწერება, რაც უსაკვარ ამცირებს მის სარისს, რაც მანარევი მდარე ვაიის უემონი საგარანობ (50%) რაოდენობის მუცეგენს. კარგ მუცენს იმდენა ციცქს და ცოლიკურის ეროსანობით მიმართება თითოეული 50% რაოდენობით; კარგა აგრეთვე ამავე მუცრებაში ციცქსა და მუცარა დონდლების ნარეგება. მოსახლეობა მუცარა დონდლებს ამუცეს პირითადად ციცქსა და ცოლიკურისან მუცარება (მისატებად), ამით დიდება ექნასას სუთით მოსავლი და უჭობესგება ღვინის ხარისხს.

ციცქ მაღალხარისხიანი ვაისი კობია, იგი იმდენა სუგეთისო ღვინისების სუფრის ღვინის და სარისსიგად მასალს საბჭოთა მამანურისათვის. ციცქს სუფრის ღვინო ღია ნაღისფრია მომწარნი იურილი, იგი ხსიათდება სსუელით, ენერჯითა და სიხალით, გემო ნახე და ჰარმონიული აქტს. დაგეულებისს ივითარებს მუცრ ნახ სსიათმონე პუცქს. მოელ რიც სადგურსტაციო კომისიის სსრკ-შიც ციცქს ღვინის ნიმუშები მუცად მაღალ მუცესებს იღებს, როგორც ნახი მინარისიანი სსიათმონე გემის სუფრის. 1932 წლიდან საქარეთშიც ციცქსაგად მზადდება სამამანურე ღვინისმასალა. ამ მმართებულებით ციცქ ზოლიან კარგ მუცენს იმდენა განსაკუთრებით მაღალი დარისების მასალს—მომწარნი რაოდენობე, კრიადა, ნახ, ჰარმონიული, მლიერ სიხალინი და არმობიან ღვინის ციცქს იმდენა ზემო იმერეთი მდ პირულისა და სსერქილას სუბამში. ამჟამად ციცქ ფართოდ ვრცელდება კოლქუტურ და საბჭოთა მუცრეგობის დიდ ფართობებზე, რითაც მუცრები პახა მუცქნა ჩვენში ხარისხიანი მამანურისა და მაღალხარისხიანი სუფრის სამარეო ღვინოების გამოცემას.

1943 წ. ქ. თბილისში საქარეთის სსრ მუცნიერებათა აკადემიის სოლიის მუცრების განყოფილების მიერ მოწვეულ სადგურსტაციო კომისიის გაუთრთობად სსრკ-ში, რომელსაც ეწერებოდად საბჭოთა კავიარის ცნობილი მუცენებები, დაჯანბი-ბული და მუცესებული იეს სუფრისა და მამანური ღვინოების, მთ შორის ციცქს ღვინის ნიმუშებიც. ციცქს ღვინის ნიმუშების ორგანოლექტიკური თვისებების დასახაიბობლად ქვემოთ მოტა-

ნილია აღნიშნული სადგურსტაციო კომისიის მუცესების მუცეგები (იხ. ცსრ. 7).

ციცქს ღვინის ორგანოლექტიკური მაჩვენებლები		ცხელი 7
ღვინის დაყვანვის ადგილი და მოსავლის წელი.	სუფრის ღვინი	ორგანოლექტიკური დასახაიბება
სოფ. საქარა, 1910 წ. მოსავალი	სოფ. სუფრული, 1910 წ. მოსავალი	ბაქო ჩალისფერი, ოდნავ ცხელი გემო, კარგი ღვინის სასუნე ღვინი
სოფ. თერჯოლა, 1940 წ. მოსავალი	სოფ. თერჯოლა, 1940 წ. მოსავალი	კარგად დამწვრილი, ღია ჩალისფერი, აკრე ღვინის მამანურისა და სარისსი
სამამანურე ღვინისმასალა		
სოფ. ხახალი, 1939 წ. მოსავალი	სოფ. თსხარა, 1939 წ. მოსავალი	ბაქო ჩალისფერი, დაწმენილი, ღია ჩალისფერი, კარგი ღვინის სასუნე ღვინი
სოფ. სახებურე, 1939 წ. მოსავალი	სოფ. აბჯეთა, 1941 წ. მოსავალი	სოლი მუცესტრული ღვინი და ჩალისფერი, ოდნავ მაღალი ღვინის ღვინი
სოფ. აბჯეთა, 1941 წ. მოსავალი		კარგად დამწვრილი, სინჯილი ჩალისფერი, მამანური ღვინი

დასასრულ ციცქს ღვინოების ქიმიური ბუნების დასახაიბობლად ქვემოთ მოცემულია ღვინის ქიმიური ანალიზის მუცეგები პირითად საქარის საცდელ სადგურის (ქ. ვუშტერ რაიონის ვ. კანწურამუცილის) მოსაცემების მიხედვით (იხ. ცსრ. 262, ცსრ. 8).

კარგი გემური და ქიმიური თვისებების ღვინის იმდენა ციცქსა სასურველ უკრანის პირობებშიც. უკრანის მუცენს იმდენა ინსტიტუტის ნაყუთიდან (ქ. ოდესის მასლობლად) დაზარალებული ციცქს ღვინო ადგილობრივი სადგურსტაციო კომისიის მიერ მუცესებულა, როგორც საქარად სრული, მუცრად ხალიხიანი ღვინო კარგად გამოხატული არმობიანი, რომელიც განსაკუთრებული უკრადგების ღვინია.

შენახვის ციცქს ღვინო მუცრებსება, ივითარებს ბუცქს და მაღალი გემურ თვისებებს. კანსებში სპი წლის მუცენის მუცდედ ღვინო იმდენა ბოლოებში დასამკვლელად. ციცქს ღვინო კარგია 6—7 წელით, სოლი უკუთსა 12—18 წლის ასაკში. სინჯულები იგი ივითარებს მლიერ ბუცქს, რომელშიც ვა-პროისი ეკრანის იური. საქარის საცდელ სადგურის მუცი საყოლქვითი ღვინოების დახმანიების გამოირკვა, რომ ციცქს ღვინო მუცეს 40—50 წლის ასაკშიც. მაღალითად, 1903 და 1905 წლის მოსკოვის ზოგიერთი ღვინოების, სანდამუცილების მიუხედავად, დაღლის, ეკრანის ნიმუშის სრულგობა არ უტოლობა.

ამ ციცქს ფარგლებში აღნიშნულია სასესებისა: მაღალი ციცქს თხელი მუცენით და მსკილი მარცელი (კვარცხელი, 3) და ციცქს მკერავი მუცენით და მუცრად დასაკუთრად ფოთლი (პირობება, 5), რომელთა მუცრება გრძელდება საქარის საცდელ სადგურზე.

საერთო მუცესება და დარაიონება

ციცქ ადგილობრივი ფართოდ ვრცელებული ვაისი ჯიბია. ვრცელდებათა პირითად ზემო და ზემო იმერეთის რაიონებში, იმდენა მაღალხარისხიან ვრცელად და იმერულ ტიპის სუფრის ღვინის და კარგ მასალს საბჭოთა მამანურისათვის. მაღალხარისხიან სუფრის ღვინის ციცქს იმდენა პირითად შუა იმერეთის ნემომალა-კარმობიულ და ტუის კარმობიულ ნიადკებზე, სოლი მაღალი დარისების მასალს მამანურისათვის ზემო იმერეთის კირან ნიადკებზე.

ჯიბის დანებოთ თვისებებს მუცეგენს—სუბი მოსახლიანობა და პირობუციის მაღალი ხარისხი, ვაისის ვრცელდება იმერეთის თითქმის ყველა რაიონში და მუცრებით მაღალი ემუცებობა ფილქოქსის მმართ, რაც ექნასას კარგი მოვლა-დამუცების პირობებში რამდენიმე წლით ახანგრძლებებს საკუარის მიხეცება მუცრებულ ექნასების არეობას.

აღნიშნულია აგრეთვე ციცქს მუცრები კარგი გამოვლენა ზამთრის ენეების მმართ და ნაყოფიანი ელარტების სუბი რაოდენობის გამოვლენის უნარი და მუცრების დასტრების ან გასაფუხრის წახუნების შემოსევაში, აგრეთვე პირობუციის მრავალმრთი

გამოყენება — სუფრის სხვადასხვა ტიპის ღვინის, შამპანურის, კურნის წყნისა და ხარისხიანი კონიაკის მისაღებად, აგრეთვე ღვინის შეღარებით კარგი გამოსავალი.

ციტა შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს ზემო და შუა იმერეთის კარდა, დავაღული საქართველოს სსრ-ს მცვენასკობის რაიონების შემადგენლებად და ფერადი ადგილებზე კასაჟენებლად, სხადე იცი

ციტის ღვინის ქიმიური შედეგნაშობა იმერეთის რაიონებში

ცხრილი 8

ღვინის ღვინების ადგილი	მოსავლის წელი	სუფრის წინა	100 კგ-ის სს-ის ღვინის შეყვანის გამოებით										
			აგლოზის მარცხენა ნაწილი 1/100	ციტის რაიონის რაიონები	მსხვილი სმ/კგ	პრაქტიკული სმ/კგ	ღვინის სმ/კგ	პრაქტიკული სმ/კგ	ნატი	ნატი/100	ნატი/100	ნატი/100	
სოფ. ბახალეთი	1913 1928	0,9932 0,9932	11,03 11,54	0,58 0,67	0,10 0,09	0,43 0,57	— —	1,68 1,97	0,18 0,22	— 0,34	0,13 0,1	0,57 0,68	0,04 0,07
სოფ. კლდეეთი—ფეთი	1929	0,9925	11,59	0,51	0,11	0,38	—	1,97	0,19	0,25	0,06	0,70	0,12
საქარის საცდელი საფერი	1935 1940	0,9927 0,9937	11,70 12,32	0,61 0,71	0,08 0,10	0,51 0,63	0,19 0,29	1,93 2,32	0,2 0,22	0,28 0,33	0,12 0,27	0,67 0,78	0,38 0,067
(5 წ წაშალი)	=	0,9920	11,50	0,82	0,07	0,39	0,12	1,67	0,18	0,22	0,07	0,57	0,02
სანაზარატი-თერჯოლა (სამი წინაწილის საშუალო)		0,9928	11,74	0,57	0,09	0,46	—	2,0	0,22	0,3	0,13	0,77	0,078
არჯვლის მებრძოლი (7 წ. სს-ს)		0,9918	12,83	0,63	0,12	0,48	—	2,21	0,22	—	0,20	0,69	0,035
ობა-ბეგრის მებრძოლი (3 წინაწილის საშუალო)		0,9930	13,06	0,64	0,13	0,47	—	2,58	0,28	0,29	—	0,88	0,12
კვლითი-კარაქარაი (წინაწილის საშუალო)		0,9927	11,73	0,56	0,1	0,45	—	2,16	0,2	0,23	0,13	0,81	0,10
სოფ. სანაზარატი (შამპანური)	1938 1945	0,9934 0,9937	10,26 12,78	0,60 0,85	0,07 0,286	0,51 0,74	0,31 0,358	1,83 1,928	0,19 0,205	0,22 0,26	0,109 0,55	0,51 0,84	0,02 0,049
საქარის საცდელი საფერი	1946	0,9928	12,5	0,81	0,046	0,75	0,65	2,01	0,213	0,196	0,13	0,63	0,032
სოფ. რეფოთი	1947 1939	0,9942 0,9944	11,59 11,23	1,02 1,11	0,08 0,08	0,91 1,01	0,267 0,31	2,06 1,87	0,6	— 0,180	0,12 0,088	0,74 0,66	0,030 0,03
სოფ. თერჯოლა	1939 1909	0,9931 0,9929	11,95 11,73	1,01 0,53	0,09 0,14	0,96 0,35	0,26 —	— 1,92	— 0,18	— —	0,081 —	0,81 0,68	0,021 —
სოფ. ჩხაი	1914 1939	0,9973 0,9979	11,14 10,88	0,64 0,81	0,10 0,06	0,43 0,79	— 0,26	1,68 2,91	0,18 —	— —	0,13 0,097	0,57 0,61	0,04 0,02
სოფ. ზარანი (შამპანური მისაღ)	1939	0,9956	10,83	1,15	0,07	1,06	0,293	2,34	—	—	0,08	0,47	0,18
სოფ. ბახალეთი	1939	0,9977	10,70	1,39	0,05	1,32	0,44	2,41	0,18	0,29	0,07	0,42	0,03
სოფ. კლბი (წინაწილის საშუალო)	1929	0,9914	12,44	0,58	0,08	0,47	—	2,19	0,22	0,30	0,14	0,75	0,1

უბის უარყოფითი თვისებებია: ხესტი გამძლეობა ნაერისა და ნაწილობრივ ჭრატის მიმართ, განსაკუთრებით დაბლბობ. ტენიან ადგილებში, აგრეთვე უკონის გვიან შრობობა. მოქნივე აგრესიების გამოყენება და უბის სათავის შესხეფური ადგილის შერწყმით შეიძლება აღნიშნული ნაერის მოღიანად თუ არა ნაწილობრივ მინც თეიდან აცილება.

შეღარებით ნაკლებად დაზიანდება ნაერისა და ჭრატისაგან. უბის უნდა გამოიყაროს აგრეთვე კასეთის და ქვემო ქართლის მუცენების თხილ რაიონებში მოსავლიანობისა და პროდუქციის ხარისხის შესაზომებლად. საქართველოს არაერთ შემთხვევაში უბის გავრცელება საბჭოთა კავშირის მუცენების საზღვრით და საზღვრით-აღმოსავლეთ რაიონებს ფართო გამოცდის მიხნით.

Цу ц к а

Цица местный, широкораспространенный стандартный сорт белых столовых вин: Цица в Имерети занимает 5698 га площади. Относится к эколого-географической группе сортов бассейна Черного моря *syn. pontica, subprol. Georgica Negr.*

Молодой побег. Колючки растущих побегов — коронка и первые два чуть распутившиеся листочка имеют густое войлочное опушение и беловаую окраску со слабо-розовой каймой вокруг коронки и листочков. На листочках второго яруса (3, 4) опушение с верхней стороны значительно уменьшается и окраска их становится зеленовато-желтой со светло-бронзовым оттенком, а с нижней стороны сохраняется опушение и серовато-белая окраска с розоватым отливом по краям.

Лист. Вполне развитые (9—12) листья средние (17×16 см), пяти, реже трехлопастные, округлые, иногда слабо овалыные, темно-зеленого цвета. Поверхность листа сетчато-морщинистая, мелкопузырчатая, несколько волнистая, реже благодаря приподнятости нижних листьев воронковидно-желобчатая.

Верхние вырезки по глубине рассеченности листа значительно варьируют, чаще вырезки мелкие и средне-реже — более глубокие. Часто вырезки открытые лировидные с параллельными сторонами и суженным устьем, реже встречаются вырезки щелевидные и в виде входящего угла, а еще реже — закрытые вырезки с узко-эллиптическим, либо округлым просветом. Дно вырезки заостренное, реже округлое, иногда оно одно-зубчатое. Нижние вырезки обычно менее глубоки и слабее развиты, чаще лировидные с параллельными сторонами и заостренным дном, либо имеют форму входящего угла. Иногда вырезки еле заметны или совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка по форме менее варьирует, чаще она лировидная, либо сводчатая с заостренным дном. В природных условиях из-за приподнятости боковых листьев лировидные вырезки кажутся закрытыми.

Зубчики на главных жилках листа треугольные с острой вершиной, либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Боковые зубцы пило-

видно-треугольные с острой вершиной. Опушение нижней стороны листа очень густое, паутинистое с приростью довольно густого шетинистого пушка, переходящее на листьях нижнего яруса в войлочное опушение. Черешок короче срединной жилки листа, голый, светло-зеленый с розоватым отливом.

Цветонок. Цветки обоеполые. Тычинки прямостоячие, в цветке их пять, реже шесть. Отношение длин тычиночных нитей к высоте лепестка составляет 1,0—1,25. Пестик ребристый, грушевидной формы с хорошо развитым столоником и округлым двулопастным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (14×8 см), цилиндрико-лопастные, реже цилиндрические, крылатые (отдельные крылья доходят до половины размера основной грозди), плотные, реже очень или средне-плотные. Ножка грозди длиной 3—4 см, травянистая, у основания древеснеет и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, длиной 4—4,5 мм, подушечка коническая, бороздчатая.

Ягода. Ягоды средних размеров (1,65×1,55 см) округлые, реже слабо овальные, симметричные, зеленовато-желтые с янтарным оттенком на солнечной стороне. Кожинка тонкая, прочная, покрыта густым восковым налетом. Мякоть сочная, расплывающаяся. Вкус приятный, свежий, со слабо выраженным сортовым ароматом.

Семя. В ягоде в среднем 2 семени. Тело семени продолговато-округлой формы, коричневатого цвета длиной 7—7,5 мм, шириной 4—4,5 мм. Халаза лежит в верхней части тела семени, овальной, реже округлой формы, несколько выпуклая. Верхняя бороздка неглубокая.

Бороздка в сторону клювика хорошо заметна. Брюшная сторона килеватая. Бороздки по обе стороны семенного шва довольно глубокие, тянутся параллельно друг другу и теряются у клювика. Клювик длиной 2 мм, шириной 1,5 мм, цилиндрический, суживающийся к верхушке, желтоватого цвета.

Цинка имеретинский винный сорт позднего периода созревания. Распространен в Верхней и Средней Имерети; идет на приготовление шампанского, белых высококачественных европейских, а также местных столовых вин.

К положительным свойствам сорта относятся значительная урожайность при высоком качестве продукции, пригодность для разных типов вин—столового, шампанского, безалкогольных соков и коньяков, а также относительно хорошая устойчивость против зимних морозов и филлоксеры. К недостаткам сорта относятся: слабая устойчивость против оидиума, недостаточная—против мильды, в особенности в неподходящих для сорта низменных и влажных местах, а также сравнительно позднее созревание ягод. Эти недостатки (слабая устойчивость против грибных болезней) легко могут быть устранены правильным подбором участков и соблюдением передовой сортовой агротехники.

Указанные качества позволяют рекомендовать сорт Цинка для более широкого испытания в приморских районах Западной и в более теплых районах Восточной Грузии с подбором более возвышенных, расположенных на склонах гор участков. Сорт можно рекомендовать также для широкого испытания в южных и юго-восточных виноградарских районах СССР.

ლიტერატურა—Литература

1. დემეტრაძე ბ. მასაღვი დასავლეთ საქართველოს მევენახეთა-მეღვინეთის მრეწველობის დარაიი ზეხისა და სვეტილიხაკისათვის. ტფილისი, 1936.
2. კვებორცელი ნ. ვლტურული მევენახეთა ზონების საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. კვებორცელი ბ. დასავლეთ საქართველოს ვახის ჯიშები. ტფილისი, 1936.
4. მთებუბაძე ჯ. მღვინეთის წიგნი. თბილისი, 1948.
5. მირიქაძე ა. დასავლეთ საქართველოს ვახის ჯიშების შესწავლისათვის. საქეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ტ. II, 1950.
6. რამიშვილი მ. ვუჩოის, სამეგრელოსა და აჭარის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1948.
7. ტახიძე დ. მევენახეთის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
8. ტახიძე დ. ვახის ჯიშები სამთოა შამანურისათვის. თბილისი, 1941.

9. ჩოლოყაშვილი ი. ვენახების სახელმწიფო, ნაწ. II. პბელოვარა-ფაი, თბილისი, 1939.
10. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ვენახებუი ისტორია. ტ. II. თბილისი, 1934.
11. გრავსი კ. Н. К вопросу хозяйственной ценности важнейших имеретинских и некоторых приморских сортов винограда в условиях Кутаисской губернии. Тр. Лаб. при Сакарском питомнике имеретинских сор. Вып. 7, 1914.
12. Деметрадзе В. в Кварацхели Ф. Цинка. Ампелография СССР, т. VI, Москва, 1956.
13. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1949.
14. Негруль А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVII, № 8, 1938.
15. Старосельский В. А. Закавказские сорта винограда (Шорпанский и Кутанский уезды Кутаисской губ.), Тифлис, 1893.

ცოლიკოური

ცოლიკოური ადგილობრივი ტანდარტული ვაზის ვიძია. იგი ფართოდაა გავრცელებული დასავლეთ საქართველოს მუცხეთის რაიონებში და იძლევა მაღალმასისოვან სურსის თხირ და მუცხეთაზე დასავლეთში სავსესრული ღვინო.

ცოლიკოური ასავლეთ საქართველოს მუცხეთის რაიონებში ცნობილია ომურე ცოლიკურისა და მელქის ცოლიკურის სახელოვანებით, სოლო ბასალეთური ცოლიკურის სახელოვანებით უმთიმურეთში გავრცელებული ვიძი სავსესრულიად განსხვავდება ნამდვილ ცოლიკურიდან და დამოუკიდებელ ვიძიმ წარმოადგენს. უცხოურ პუბლიკაციებში ნამოშებში ცოლიკოური აღწერილი და მოკლედ დახასიათებულია Tsolikouri-ის სახელოვანებით.

ცოლიკოური სამრეწველო იშვრული ვაზის ვიძია, იგი გაიშალა ეკლტურულ ვაზის ვიძებში ფორმალ წარმოქმნის კოლხეთის ვიდან, თავისი მორფოლოგიური და სამურნო ნიშან-თვისებების მხედვით იგი მტკად ახლო ღვან დასავლეთ საქართველოს: შივარ სავსესრული ვაზის ვიძებთან და მთიან ვრთადა *pral. pontica, subpral. georgica Negr.-ის* ცოლიკოური-გეოგრაფიულ ვრუეს ეკუთვნის.

ვიძის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ზუსტი ცნობები არ მოიპოვება, მაგრამ ლიტერატურულ წყაროებში დეცული და ზეპირმოცხევაობში შემორჩენილი ცნობები სუშალებს იძლევა მისლოვანი მთიან ვაერკვიით ვიძის წარმოშობის ადგილ და დრო.

ამ საიეთსზე საიტერესო ცნობა მოიპოვება ილ. ბასტაქს, რომელსაც თავის ვაიტატურ ნაშრომში (10) ცოლიკოურის შესახებ აღწერული აქვს შემდეგი: „ამ ვენსებიდან (ლხარაკია შირაზის მხრის დაღარ ვენასზე) მელტებული ღვინო ითვლება საუკეთესოდ. მთი ვეოურით ვაერობაში განსაუვრებობი დაფასებული სვირის, შრომის და ხარკოლის ღვინოები და ამ უკანასკნელთან განთქმული «ცოლიკოური» იშვრეთში ეველა სხვა ვიძეს უფრო ღდაფასებულია. ამ ღვინოს იღებენ „კახისტონად“ ჭრებულ ვერზიდან, რომელიც ხსიათებება ფრანგული საუკეთესო მუშუხა ღვინოების ეველა თვისებით, მასთან ის მხედვია მტკად განსაზღვრული რაფენობით და ხარკოლის ცარეთ ითქმის არაჯ გავსება. ბასალეთის ცოლიკოურიც ითვლება საუკეთესოდ“.

როგორც ჩანს ილ. ბასტაქს-ისხვავებად ამ ორ სხვადასხვა ვიძის-თხირ კახისტონს და ბასალეთის ცოლიკოურს, რომლებიც მაჰალი დირსების ღვინოს იძლეოდა. პირველი იძლეოდა მუშუხანა ღვინოს, სოლო-შიორე სურსის ღვინოს. უკანასკნელი პირველიდან განსხვავებით „ბასალეთის ცოლიკოურის“ სახელოვანებით იყო ცნობილი. ამრიგად, მველად კახისტონის მუშუხან ბასალეთის ცოლიკოურიც საუკეთესო ვიძედ ითვლებოდა შირაზის მხრისა, მუშუხე ცნობა ცოლიკურის შესახებ მოიპოვება ცნობილ სწავლიდან ზ. სტაროსელსკის (17), რომელსაც სავსესრულიად აქვს აღწერილი ვიძი ცოლიკოური (დართული აქვს მტკვისისა და ფოთლის სწრაობი). დასავლეთებუდა მისი გავრცელების ადგილებში, სახელოვან, შირაზის მხრის სოფლებში: ბასალეთი, ღაბუ, თეთრავარი და ვარუთე ქუთაისის მხრის სოფ. ობა, სადაც ცოლიკოური „ომურის“ სახელოვანებით არის ცნობილი. როგორც ჩანს ზ. სტაროსელსკი ბასალეთურ ცოლიკოურს არ

ანსხვავება ომურე ცოლიკოურისაგან, ან უკველ მუშუხევაში მის მასლობელ ვარიავიდა ოვლიდა, რადგან ვიძის გავრცელების ადგილად ოსინე აქვს დასახელებული და ბასალეთი.

როგორც ცნობილია მველად, და შირიათად ასევე, ბასალეთში. თეთრავარიში და ორავინების რაიონის სხვა სოფლებში გავრცელებული იყო და არის ბასალეთური ცოლიკოური (ეს ილ. ბასტაქსე აქვს აღნიშნული), სოლო მაიაკოსკის რაიონის სოფ. ობაში მველად მთლიანად და შირიათად ასევე გავრცელებულია ცოლიკოური, იგივე ომურე ანუ მელქის ცოლიკოური. ამის გარდა, როგორც აღწერილობიდან და მასთან დართულ სურათიდან ჩანს ზ. სტაროსელსკის აღწერილი უნდა ჰქონდეს არა ომურე ცოლიკოური, არამედ ბასალეთური ცოლიკოური, სოლო ეს ორი ცოლიკოური სულ სხვადასხვა ვიძია. ერთი მათგანი-სახელოვან, ბასალეთური ცოლიკოური გავრცელებულია სოფ. ბასალეთში და მის მასლობელ და ხსიათებება ფენქციონალურად მედრობითი ტიპის ეველით, სოლო შორე ცოლიკოური გავრცელებულია ობაში და აქვს ნორმალური ტიპის ორქმებისა ეველი. მთი ვიძელება შოლოდ გარეგნული და იხიე შორეული მუცავსება ჰქონდეთ, თუკა ღვინოს ხარისხით ეს ორი ვიძი ვრზამსენს არ ნამოვლადება. მველად ბასალეთური ცოლიკოურის ღვინო დიდი ჰომუარობითა და სახელით სარეგლობადა.

აღნიშნული მონაცემებისა და მუეხანილი მომხარებების საფუძველზე შეიძლება დადსიტყვებულად ჩაითვალოს, რომ ეს ორი ვიძი სულ სხვადასხვა.

მაიან პირველი-ბასალეთური ცოლიკოური უდავლად ეველესი ვიძია და მას უნდა მიეკუთვნოს ის ისტორიული სახელი, რომელიც მოხსენებულია შედარებით მველ (ილ. ბასტაქს, 10; ზ. სტაროსელსკი, 17) სასოფლო-სამურნო ლიტერატურაში, სოლო შორე-ომურე ცოლიკოური შედარებით უფრო ახალი ვიძია და სოკოვან ვადგეოფობათა: მესტორის მუშუხე არის გამოვლენილი, როგორც კრახისა და ნეყრის მიმართ მუდარებით გამოვლენილი და საინსისთანა ჰროფექციის მიმცემი ვიძი, რომელსაც მველ მიიჯერო მუცხესეთა ეურადება და შირიათა ფართო გავრცელება.

ადგილობრივ მსოვან მუცხესეთა გადმოცემით ცოლიკოური პირველად ომურე მუცხესზე მელქისაგან გავრცელდა, ამიტომაც შიდიო მან ომურე და მელქის ცოლიკოურის სახელოვანება. ხიდან შიდიო არ რატომ მარტვა მელქიმ მის შირე გამოვლენილი ვიძის ცოლიკოური, მეცხესის უცნობა. მეძეობება გარეგნულად შორეული, სოლო ღვინის ხარისხით მასლობელი მსგავსების გამო მექიმ გამოიენა ცოლიკოურის ისტორიულად ცნობილი სახელი თავისი ვიძის უფრო სწრაობი და ფართოდ გავრცელებისათვის.

ცოლიკოური ერთ-ერთი ვიძია, რომელზედ მუცხე ასე სწრაფი და ფართო გავრცელება არა მარტო იმერეთის მუცხესეთის რაიონებში, არამედ მთლიანად მთელ დასავლეთ საქართველოში. მართლაც, ცოლიკოური უნივერსალური ვიძი კის დასავლეთ საქართველოს მშრად და ტენიანი რაიონის თიქმის ეველა (სერი, ბარი) ადგილისთვის.

გავრცელების არეალისა და გენსების ფართობის სიდიდის მიხედვით ცოლიკოურს რქპითოლის მუშუხე პირველი ად-

ՅՐԸՆՈՒՆԻ ՇՈԼԻԿՈՒՐԻ

გილი უჭირავს არა მარტო საქართველოში, არამედ სოფლ სა-
კოთა კავშირშიც. ეგვიპტე მუცელ ცოლიკორი გავრცელებულია
იმერეთში, მას ციხეზე ციხეებში მტრი ფართობს. უკანასკ
მუხევე ადგილი ფართობს მისივე მასს სამეფარული უჭი-
რავს განაშენის მუდელ ფართობის 31%, აფსუსსოში მს მთელი
ფართობის 16%, ეურამი 17% და რაქალესში 7,5%, სოლი
ფარული მუცელ ფართობი ცოლიკორი აკარავს და აღმოსავლეთ
საქართველოში უჭირავს. მთლიანად საქართველოში, უკანასკის
1940 წლის მთლიანი აღწერის მასალების მიხედვით, ცოლიკო-
რის უჭირავს 9350 ჰექტარი ფართობი.

ცოლიკორის ფართობის ცალკეულ ადმინისტრაციულ რა-
იონების მიხედვით განაწილება მოცემულია ქვემოთ მოტანილ
1-ლ ცხრილში.

ცხრილი 1
ცოლიკორის ფართობის განაწილება ადმინ. რაიონების მიხედვით
1933 წ. 1.11. თვის

რაიონის დასახელება	ფართობი ჰექტარში	რაიონის დასახელება	ფართობი ჰექტარში
ახალციხის რაიონი	1016,0	ლაჩაქეთის რაიონი	272,84
ბორჯომის რაიონი	95,1	მთიანეთის რაიონი	188,1
თბილისის რაიონი	397,2	მთიანეთის რაიონი	299,5
მარაშხვის რაიონი	13,14,0	წყალტუბოს რაიონი	737,9
კახეთის რაიონი	1353,3	გუგუთის რაიონი	455,6
სამცხის რაიონი	112,5	ნავთობის რაიონი	493,80
ქიზიურის რაიონი	74,0	ცხენის რაიონი	245,67
ქუთაისის რაიონი	584,4	ახალციხის რაიონი	8,7
ტყელების რაიონი	296,4	ხობის რაიონი	32,5
წყალბუჯის რაიონი	282,2	ოჩამჩირის რაიონი	1,89
სამტრედიის რაიონი	419,7	ცაგერის რაიონი	965,80
წყალბუჯის რაიონი	288,4	ახალციხის რაიონი	39,0
გურჯაანის რაიონი	352,4	ფეხვის რაიონი	36,9
მცხეთის რაიონი	93,73	ბათუმის რაიონი	18,2
სოფლის რაიონი	2,12,25	კობულეთის რაიონი	4,8
ფსოვლის რაიონი	205,73	ქუდს რაიონი	103,2
თბილისის რაიონი	30,10	ბილის რაიონი	19,7
ჯავახის რაიონი	170,20		
მთიანეთის რაიონი	377,53	სულ საქართველოში	10,930,4 ჰა

მოტანილ მონაცემების მიხედვით საქართველოში ცოლიკორის
1953 წლის სექტემბრისთვის ყველა სულ 10950 ჰექტარი ფარ-
თობი.

საქართველოს გარეთ ცოლიკორი გავრცელებულია, პირი-
თხად, საბუთა კავშირის მუცელსაგანის რაიონების საცვლელი
და სასწრაფო დაწესებულების საცდელ ნავეთებზე მუხეველა-
მოცდის მიზნით.

ბიკანინური აღწერა

ვიში აღწერილია შიკაოტკის რაიონში სოფ. ომის კოლ-
მუხეობის ვენახში. უფრო დეტალური იგი მუხევილი და
მუხევილია მუცელსაგან-მუცელის მიხედვით ინსტიტუტის საყოფა-
ციო ვენახში, ქ. თვლავში.

ომისი ვიში გავრცელებულია ქართული მუცელის ხარზე, სო-
ლი ინსტიტუტის ნავეთს სარ-მათიულზე მუცელურად წყნით.
ახალციხის რაიონი. ახალციხის რაიონის (15—
20 მმ სიგრძის) ელვრის წყურბი დაწვეული ციხეცინი-
ნი, მუხევი სოფელი მესამე, ჯერ კიდევ გაუხეულ ფოთლიანის
ხათვლით მუხევილია სქელი ქეჩისებრი აბლაბუდით და აქვს
მოცელ-მოცელი ფერი, სქელა მოკრინისფერი იერია. მესამე
ფოთლიკორიან მუხევა ზედა მხრიდან მუხევილი და ფოთლი-
კები მომუხევი-მოცელი ფერის სეგმა, მონარინისფერი იე-
რის განკარგით. ფოთლები ქვედა მხრეს სქელი ქეჩისებრ მუ-
ხევისა და მარტო თვარ ფერის ინარჩუნებს თითქმის მუ-4—
მე-5 ფოთლებზე.

გრაქლიანი რაიონი. ერთმოდანი კარგად მუხევილი რაი-
ონში მუხევილი მუხევილი მუხევილი მოკრინისფერი-ვეთილი
ფერისა, სოლი მუხევილი მუხევილი მუხევილი. მუხევილი-
სისის სიგრძე მუხევილი საშუალოდ 8-დან 15-მმ-მდე და საშუ-
ალოდ 10—12 მმ ვერის.

ფოთლი. კარგად განვითარებული მუხევილი (9—12)
ფოთლიანი საშუალოდ დიდი ზომისა, ფორმით მომრგვალო;
ფოთლის სიგრძე მუხევილი საშუალოდ 15-დან 22 მმ-მდე, სო-
ლი განა 17-დან 21 მმ-მდე. ფოთლის ფერიცოცხალი უფრო
ხშირად ხშირად, მთლიანი ან თითქმის მუხევილი, იმე-
თად გვეხვება აგრეთვე სურნელოვანი ფოთლებიც. ფოთლის ზე-

დაზიონი ცხელია, იმეითად იგი ხაღმების დანაწევებულია, ქვედა
ნაკვების ბოლოები რიგად დაზიონია მირს. ფოთლი მუხევი
მუხევი ფერისა, ხშირად მისი ზედაპირი სწრაფი, რაც დაშლისა-
თებლად ვიშიანობის. ზედა ამონაკვების უფრო მისად ზე-
ხეურა, იმეითად გვეხვება აგრეთვე საშუალო სიგრძის ამონა-
კვითიც. ამონაკვების პირადუკვებულნი ჩანს ციხე-ციხეა.
სიხითად გვეხვება კვებუნი ან მტერილი კუთხისმკვებრი ამონა-
კვითიც. ამონაკვების ფეხი ნეველებზე წაშეხევილი ან
იმეითად მუხევილია. ქვედა ამონაკვების—ნაწილად გან-
თავრებული და ზეხეურებით. ზოგჯერ ირანე შესამსწრავ ან მე-
ტრილი კუთხისმკვებრი. ხშირად ქვედა ამონაკვების სულ არა
გამოსასული.

უყნის ამონაკვითი და. მუხევილიანია, ფორმით მუხევი-
ლისებრი ან მუხევილი-ვეთილიანი ჩანს;საქარია, იმეითად
გვეხვება მთლიანად დასურული უფოლი ამონაკვითი ერთმოდურ-
ზე გაღასული ნაკვების ბოლოები. ფოთლის მთავარი მარტი
მთავრება მასილმუხევიანი, განაწევრებით, რიგად გვეხვება-
წვეული საშუალებისა, კარი კიბობობი, იმეითად გვეხვება აგ-
რეთვე მუხევილიანი, ცალკეულადმუხევილი საშუალოდ-
გვარი კაბალები. ფოთლის ცველითი კაბალები უფრო ხშირად
სურსისბუდებისებრი ცალკეულადმუხევილი საშუალებისებრია.
ფოთლის ქვედა მხრეს მუხევილიანი სქელი ქეჩისმკვებრი
მუხევილი, რომლის ქვედა მუხევილიანი საშუალო სქელი ქეჩისებ-
რი მუხევი, რიგად ვიში სქელი ქეჩისებრ მუხევი.
ფოთლის უყნის რიგად მოცელი ან ფოთლის თუ პარღის
სიგრძის ვერის. უყნის მოცილილი ღვინისფერია, ხშირად ეს
მუხევილი-ღვინის ფოთლის მთავარ პარღისმუხევი, უფრო ხში-
რად მათი განსაკუთრებული ადგილის მახლობლად.

უკვადი. ნორმალური აბლაბუდის ვევილი, ორსქესი-
ანი. მუხევილი-სურმადგომი ან რიგად გაღასილია გვერდზე
ვევილი 5, იმეითად 6 მტერინა, მტერინა ბუფების სიგრ-
ძის მუხევილი ბუფის სიმაღლესთან მუხევილი 1,25 ან 1,50.
ბუფის მუხევილი-სურმადგომი ან რიგად გაღასილი ცვილი-
ველი (ვევილი) და ხშირად ორად გუთვლილი დივი.

მუხევილი. მუხევილი საშუალო ზომისა. მათი სიგრძე მუ-
ხევილი 14-დან 16 მმ-მდე, სოლი განი 8-დან 12 მმ-მდე.
კარგად განვითარებული მუხევილის სიგრძე თითქმისუფად
აღ-
წყეს 15—20 მმ, სოლი სიგრძე 14—16 მმ. მუხევილი ფორ-
მა კონუსისებრი ან განვირ-კონუსისებრია, ხშირად მხრინა.
მხრების სიგრძე პირადიდან მუხევილი სიგრძის ვიში მუხევილი ან
სიგრძის ვიში. იმეითად გვეხვება აგრეთვე ფოთლიანი უფრო
მუხევილი. მუხევილი საშუალო სიგრძის ან რიგად იმეითად. ვიში
ნორმალურზე მტრი ვევილი-ვევილი ანაბათობს. მუხევილი უყნის
სიგრძე მუხევილი საშუალოდ 2-დან 5 მმ-მდე. იგი ბალახისებრია,
სეგმა და იღებს მოცილილი მისის ფერს. მარჯვლის უყნის
და მუხევილი ფერისა, მისი სიგრძე საშუალოდ ვერს 5—6 მმ.
ბალახი კონუსისებრი ფორმისა და დეფორმული ვიში-ვევილი სო-
რლებული.

მარცხელი. მარცხელი საშუალო ზომისა. მათი სიგრძე
საშუალოდ 1,5-დან 1,7 მმ-მდე, სოლი განი 1,45-დან 1,65 მმ-მდე
მუხევილი. მუხევილი მარცხვლების სიგრძე 1,8—2,0 მმ, სოლი
განი 1,75—1,95 მმ აღწევს. მარცხვლის ფორმა მომრგვალი-
იპეითად მუხევილი ან რიგად ოვალური ფორმის მარცხვლი-
ცეხვლები. მარცხვლი სიმტრეულია, მუხევილი განვირ-
ვილი მომრგვალებული აქვს. მარცხელი მომუხევილი-ვევილი და უყნის-
ფერი ლეხები აქვს მისცენ მუხევილი მარცხვლის განი
სქელი და უყნია, რომელიც აფორმულია საშუალო სისქის
ცივილებისებრი ფიჭით. რიბალით მუხევილი, წყნისი, გუბო
ტკბილი სანამიონი აქვს. ვიშიური არამტრი მუხევილი სურს-
გამოსასული.

წიწკა. მარცხვლი წიწკების რაიონობა მუხევილი 1-დან
4-მდე. საშუალოდ ერთ მარცხვლზე 1,85 წიწკა მიდის. წიწკა
განვირ-ოვალური ფორმისა, მისი სიგრძე ვერს 7,5—8 მმ, სოლი
განი 4,5—5 მმ. წიწკის სხეული ვიში-ფერია, სოლი ნისკარტი-
კენ რიგად მოცილილია. ქალბა წიწკის ზედა ნაწილი მუხევი-
ლიანობს, იგი მომრგვალი-ოვალური და რიგად განვირ-
გარტი. ზედა ღარი არა ღრმა, ღრმადი ქალბაინდ ნისკარტი-

საქვ კარგად არის გამოხსული. მუცლის მხარე ქვიანია. მისი ღარები საშუალო სიღრმისა, ნიჟურების პარალელურად მიუძვრება ნისკარტისაგან და იკარგება მის არხში. ცილინდრული ფორმის ნისკარტი და მისკარტისფერია, წვერისაგან ოდნავ შევიწროებულია, მისი სიგრძე 2 მმ, სილია განი 1,5 მმ აღწევს.

აურობითილოგიური დასასიათება

საეკტეპაციო პერიოდი და მისი ფაზების შესჯღვრა. საეკტეპაციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების შეჯღვრის დასახსიათებად ქვემოთ მოტანილია ფუნქციონური დაკვირვების, წარმოებულ მუცენსების სხვადასხვა რაიონში, სასჯღვრობ: მუცენსების საქრის სჯღვრად ხაღვრეს ქ. ზესტაფონის მახლობლად. ვენის ცაქმებუღია ვაქსე 149.3 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან, ვაქსე 26 წლის ასაკისა და ფორმირებულია მალერის წესით სარ-მათეულზე. კასიომ ფუნქციონური დაკვირვებანი წარმოება მუცენსობა-მათეანობის ინსტიტუტის საეკტეპაციო ვენისში, ქ. თელავის მახლობლად, ვენის ცაქმებუღია ხაღვრეს ციკლომორის მისი ნრკალი-აღმოსავლეთი სესქტად დაქმებულ ფარდობზე ზღვის დონიდან 563.3 მ სიმაღლეზე. ვაქსე 26 წლის ასაკისა, ფორმირებულია ორმხრივი მალერის წესით დაქმებულია მათეულზე.

ურანიამის ფუნქციონური დაკვირვებანი წარმოება კუარიანის მუცენსობის ინსტიტუტის საეკტეპაციო ვენისში, ქ. ოდესის მახლობლად სოფ. წარწორიკაში. ვენის ცაქმებუღია მშრალი დიამტის ოდნავ დაქმებულ ფორდობზე 50 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან და ფორმირებულია მალერის წესით სარ-მათეულზე.

დაკვირვებანი ჩატრად აგრეთვე საეკტეპაციო მუცენარობის ინსტიტუტის დასაქმებულ ზუნქტეს იაკობინ მუცენში სოქიის მახლობლად.

ფუნქციონირებათა შედეგები მოტანილია მე-2 ცხრილში.

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ფუნქციონის წელი	საეკტეპაციო ფაზების დაქმების თარიღი		საეკტეპაციო ფაზების სიგრძის დაქმება	სიღრმის დაქმება	სილია სიგრძე	საეკტეპაციო მუცენის სიღრმის დაქმება (სილია)	აურობითილოგიური დასასიათება	საეკტეპაციო მუცენის სიღრმის დაქმება
		საეკტეპაციო ფაზების დაქმების თარიღი	საეკტეპაციო ფაზების დაქმების თარიღი						
საქრის მუცენობა-მალერობის საეკტეპაციო საეკტეპაციო	1940	7.1V	27.V	20.VIII	17.X	193	3,957		
	1941	2.1V	14.V	10.VIII	6.X	187	3,855		
	1942	11.1V	1.V	23.VIII	23.X	193	3,869		
	აშ.	7.1V	24.V	18.VIII	18.X	191	3,894		
მუცენობა-მალერობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1945	4.V	12.VI	5.IX	20.X	149	3,223		
	1946	25.1V	7.VI	29.VIII	25.IX	149	2,981		
	1947	4.IV	4.VI	25.VIII	30.IX	180	3,323		
	1948	28.1V	4.VI	3.IX	28.IX	154	3,187		
	1949	3.V	12.VI	19.IX	24.X	175	3,317		
აშ.	24.1V	7.VI	6.IX	4.X	163	3,207			
მუცენობა-მალერობის ინსტიტუტი, ქ. ოფსია	1945	29.1V	10.VI	1.VIII	3.X				
	1953	26.1V	7.VI	24.VIII	7.X	174	3,410		
მუცენარობის ინსტიტუტის დასაქმებული იაკობინ მუცენში, ქ. სოქი	1939	8.1V	3.VI	11.1V	24.X	186	3,934		
	1940	19.1V	15.VI	20.IX	30.X	196	3,567		

როგორც დაკვირვებათა მიზნით აღმუცევიდან ჩანს, ცოლიკურიის საეკტეპაციო პერიოდის სანგრძობა, ცალკეულ რაიონების ცალკეული პერიოდებთან შეფარდებით სანგრძობლად ცვალებადობს.

სავიწოდ შემწრულია, რომ ჩრდილოეთისაგან და მალე მთებში ცანაგვლებსა დასაქმების საეკტეპაციო პერიოდი მოკლედა და ვატი უფრო ნაღვს შექცურ ტემპერატურა დაბითი კანონობადასა დაგრე მთიწინა სოფლში და სამხრეთ რაიონებში.

ამ მუცენებში ცოლიკურიის საეკტეპაციო პერიოდის ოდნავი შემოკლება ცესობს და ურანიამი აღნიშნული მიზეზების

გარდა გამოწვეულია აგრეთვე ატმოსფერული ნალექების დაბინ შემცირებით დასალოტი 1900 მმ-დან (ქ. ზესტაფონი) 700—800 მმ-მდე (ქ. თელავი)—400—500 მმ-მდე (ქ. ოფსია).

მირითადად ამ მიზეზებით უნდა აიხსნას საეკტეპაციო პერიოდის აღნიშნული ცვალებადობა მდებრივი, ცესობის და ურანიის პერიოდებსა. სხვათაგან ადგილებში ურანიის სიმწირეზე წარსოვულ დაკვირვებათა მიხედვით ცოლიკურიის სიკვიანი, სიმწირის IV პერიოდის ვაზის ვაქსეს უნდა მიუყუდებინს. პარალელურ კვლად დასახლებულ რაიონში იგი გვიან, შემოადგომი მაქრელებში მოწოდება. სამხრეთ ურანიამი ცოლიკური უფრო ხშირად ვერ ასწრებს სრულ მოწოდებას, ხოლო კასიომ იგი 10—12 დღით უფრო გვიან მოწოდება, ვიდრე რაქტიკური და რაქტიკური მუცენი მისი შენარჩუნება ამიტომ იგი რაქტიკური წითელის ვაზად სმირად მოუწოდებულ იყრინება. იმეათი-ხა და ცესობის შედეგებით ცრული და თბილი საეკტეპაციო პერიოდის პირობებში. ცოლიკურიის რქები სრულ ფუნქციონირებად ასწრებს მათსილად და კარგად მოწოდებული და ცალკეული ხეცება ზაბარის ვანეებს.

ზრდის სიძლიერე. იმერეთის ჰავის და ნიდავების პირობებში სხვა ადგილობრივ ვაზის ვაქსეებთან შედარებით ცოლიკურიის უფრო ხშირად ვერ მოღირსი სრული და ცანკითარებით ხასიათდება. ცანკითარებით დღე ზრდით და ცანკითარებით ხასიათდება ცოლიკურიის საქრთველობის შემტრბიპულ რაიონებში—ცურბინი, სამეგრელოსა და აფხაზეთში. კასიომ მუცენსობის ინსტიტუტში (ქ. თელავი) წარმოებულ დაკვირვებით, საოკლეტო ციკლ ვენის შედარებით დასაზარ პირობებში, სხვა ვაქსეებთან შედარებით ცოლიკურიის საშუალოზე უფრო მღიერი სრდით და ცანკითარებით ხასიათდება. კარგი ზრდა-ცანკითარებით ხასიათდება ცოლიკური აგრეთვე ურანიის და ვაქსეების საბოთა-მუცენობებში. მუცენარობის საეკტეპაციო ინსტიტუტის სოქის დასაქმებულ ზუნქტეს ცოლიკურიის საშუალოზე მღიერი სრდით ხასიათება—რქების ნაზრდი 15 აგვისტოსათვის საშუალოდ 109 მმ აღწევდა.

მოსახლე იანობა. ცოლიკურიის შედარებით ადრე იწყებს პირველ და სრული მოსავლის მოცემას. წველებრივ დარგების მთავრ წლიდან იგი იძლევა პირველ ნიხებს, სოლო შემოსვლად წლიდან სრულ მოსავლს. კარგი მოვლის და ვაქსების დაგრე ცოლიკურიის შემოსავლები მის შესაძრე წლიდანვე შემუბილი სრული მოსავლის მოცემა. მაკალითად, სოფ. წალენჯიხის ი. მალხაია ცოლიკურიის ვაქსების კარგი მოვლით და ადრე ფორმირებით შესაძრე წლიდან იღებდა სრულ მოსავლს.

ცოლიკური უქვანავალიანი ვაზობა, მაკარ მისი მოსავლიანობა დიდად არის დამოკიდებული, როგორც ადგილის ცოლიკური პერიოდებზე, ისე ვაზის ცანკულ-ფორმირებას და დროულ მოვლა-დამუცევაზე. უკანასკნელ წლებში, სანგრძობლად კუკუკობებზე ვენსების მოვლა-დამუცევაზე და დიდად ვაიზარება ვენსების მოსავლიანობაზე. ასე, მაკალითად 1952 წლის ვენის რაიონმა საშუალოდ ჰექტარზე მიიღო 97,5 ცენტერი, ორჯონიკის რაიონმა 41,7 ცენტ. ურბენში, სოლო ცალკეულმა კოლ-მუცენობებმა და მურგულურებმა 100—120 ცენტერი ურბენი მიიღეს ჰექტარზე. პრირე თ. ცვარცხელიანის მიხედვით შუა იმე-რეთში ორმხრივი მალერის წესით ფორმირებული და 20—24 ცვირით დატვირთული ცოლიკური იძლევა 100—100 ცენტრ, სოლო კორნოსზე 40—60 ცვირით დატვირთული 120—160 ცენტ. ურბენს. უფრო მაღალი მოსავლიანობით ცოლიკური ხასიათდება ქვემო იმერეთის—ვენის და მაიაკესის რაიონებში, აქ მისი მოსავლიანობა ცალკეულ საეკტეპაციო ზოგად 200 ცენტრ-ნერს აღწევს.

მაიაკესის რაიონში ვენსების კარგი მოვლის შედეგად ცოლიკური სოფ. დიშმა და მაიაკესში 100 ცენტრად უფრო მეტ ურბენს იძლევა, სოლო სოფ. ოპზის ნემომალ-კარბინ-ტულ ნიდავებზე ცოლიკურიის მოსავლიანობა 120—150 ცენტრ-ნერს აღწევს. შედარებით უფრო ნაქვება მისი მოსავლიანობა შუა და ზემო იმერეთის რაიონებში. მაღალი მოსავლიანობით ხასიათდება ცოლიკური აფხაზეთშიც. აქ მისი საშუალო მოსავლიანობა, აფხაზეთის დასაქმებულ ზუნქტეს მონაცემების თანახმად, 1946—1947 და მომდევნო წლებში 6—7 კგ აღწევდა მირზე.

შანის, როცა მუა იმერეთში მისი მოსვლიანობა საშუალო 3-4 კგ იმითადა აღემატება.

საქარს სხედელ სადგურზე ჩატარებული ღირებულებების მიხედვით ცოლიკოურის მოსავლიანობა კვების არისა და ნიადაგური თვისების მიხედვით ცალკეულ რაიონებში შემდგენიარა ცვალებადობის: ხანსრის რ.ნის სოფ. ხანსრები 1,5x1,5 მ კუბის არსულ ცოლიკოურის მოსავლიანობა სტაბილის სსს. კლმქარსოვლის განობაში, ნუშოშალა-კარბონატულ, მძიმე ქვიანის ნიადაგში 116,78 ცენტრის ურდარა, სოლო ს. ქვედა ირველის ვანაოის სსს. კლმქარსოვლის სუსტად გაქვრებულ, უმარაჟ, შიშო ქვეყისნარ ნიადაგზე—74,5 ცენტრის. თურჯოლის რაიონის, სო. ა. თვის კლმქარსოვლის 2x1,5 მ კუბის არსულ სუსტად გაქვრებულ უმარაჟ ქვეყისნარ ნიადაგზე—107,69 ცენტრ, სოფ. სისოარაში დიმიტროვის სსს. კლმქარსოვლის ნუშოშალა-კარბონატულ თისნარ ნიადაგზე 86,63 ცენტრ, სოლო სოფ. რეჟული სტაბილის სსს. კლმქარსოვლის ნუშოშალა-კარბონატულ არარაბა სისრსტ ნიადაგზე ცოლიკოურის მოსავალი 42,49 ცენტრ არ აღემატებოდა.

ცოლიკოური მოსავლიანობის შედარებით მაღალი მაჩვენებლებით ხასიათდება. მისი მშხმობიანობის კოეფიციენტი 1,8—1,7 უდრის, უფრო სწორად რაზე 2, იმითადა 1 და 3 შტეკანს იფთავრებს. ტყევის საშუალო წონა 140—160 გ შეადგენს, სოლო ცალკეული დიდი შტეკნების წონა თავისუფლად აღწევს 400—500 გ.

მეყენახობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის საკლექციო ნავეთზე (ქ. თელავი) ცოლიკოურის მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,69 უდრის. შტეკნის საშუალო წონა 152 გ, შირის მოსავალი 1919 წ. 2,808 გ შეადგენდა, სოლო 1950 წელს იგი 2,816 გ უდრდა.

უადრეო ფობათა მიმართ გამძლეობა და ტარემო შირი უმეტესად და მოკიდებულება. დასავლეთ ვერობის ვანის ვიშეთან შედარებით ცოლიკოური ჭრახის (მიღლიმის) მიმართ მაღალი გამძლეობით ხასიათდება. განსაკუთრებით მკვეთრად ეს გამოვლენდა საქართველოს ტენიან სუბტროპიკულ რაიონებში—გურიაში, სამეგრელოსა და აფხაზეთში, სადაც ცოლიკოურმა კარგი შეფასება და ფართო გავრცელება მოიპოვა. ასეთივე მაღალი გამძლეობით ხასიათდება იგი სოკობი. მეტეორიკის საკუთრივ ინსტიტუტის სოჭის დასაფრენ შპნტზე ჩატარებული დაკვირვებით ცოლიკოურმა მიღლიმის მიმართ მაღალი გამძლეობა გამოამჟღავნა კლმქარსოვლის გამძლეობა უკვე დასავლეთ ვერობის და ანტიციკლონის ვანის ვიშეთან შედარებით, სოლო ცალკეული წრეებმა იგი თითქმის არ დასახებულა მიღლიმისაგან. ცოლიკოური საკლებად ხანსდება ბერეთე ანტრანოზისაგან და სრული გამძლეობას იჩენს ნაცრის მიმართ.

საქარის სხედელ სადგურზე პროფ. თ. კვარცხელიას და შტენ. კანდ. ა. შიროტაძის ცნობის თანახმად ცოლიკოური ვეულადგელიანობა სწარმოო ვანის ვიშეთზე უფრო გამძლეობა მიღლიმის მიმართ. აღმოსავლეთ საქართველოში—თელავის, გურჯაანის და ეკლარის მუერნებობით წყველებიანი წარმოების ბირობებში ცოლიკოური არ ხანსდება ჭრახისაგან (მიღლიმისაგან), განსაკუთრებით ეკლარში.

წყენი დაკვირვების მიხედვით ქ. თელავში ცოლიკოური სხვა ვიშეთან შედარებით მაღალი გამძლეობით ხასიათდება ჭრახის მიმართ, იგი არ ხანსდება აზღაბულან მეტეორული ტიპისაგან და ნაკლებად ხანსდება კავლისაგან. კავლის წრეებში ცოლიკოური კახური ვანის ვიშეთან შედარებით უფრო მეტი გამძლეობით ხასიათდება. შედარებით კარგად უძლებს იგი ბერეთე ნაცრის, სამავკიროდ ადვილად ხანსდება შარველების სედაქალით, განსაკუთრებით სწირ-წიშობიან შემოგობაში. ვინებების მიმართ გამძლეობით ცოლიკოური ჩამორჩება ციტყს, კანსუხანს, კუნხანს, ალიკოტს და სხვა ვიშეთს. შტენ. კანდ. ა. შიროტაძის დაკვირვებით 1953/54 წწ. სესხიან ზამთარს ცოლიკოური ვეულ სტანდარტულ ვიშეთ უფრო მეტად დასთანდა ეინისაგან. ცოლიკოური სუსტი გამძლეა ბერეთე ფესვის ფილოქსერის მიმართ. ნიადაგების მიმართ ცოლიკოური დიდი მოთხოვნის არ არის. იგი კარგად ვითარდება თითქმის ვეულა ტიპის ნიადაგზე

დაჯობებული და მღაჟე ნიადაგების კარდა, სოლო შედარბარის-სოჭან პროექტს ნუშოშალა-კარბონატულ ნიადაგებზე იმეგვა.

ფილოქსერაგამულ სამიგრების მიმართ ცოლიკოური კარგი შესირცებით და მონახობით ხასიათდება. მესარკების ვეულაზე უკეთეს შედეგს ცოლიკოური რუბტრის დელოსის აშედაუნებს, მაინა იმერეთის ბირიად ნიადაგების თვისებების გათვალისწინებით ცოლიკოურისაგან მეტად რეკომენდებული იქნება რიბარია X რუბტრის 3306, 3309, 101/11, კენის, შირალ ნიადაგებისათვის რუბტრის უფლო, სოლო კიანარ ნიადაგებისათვის, სადაც კარის რიბარია 50% აღწევს რიბარია X ბერლინდერის შირილიები 420ს და 56ს.

ტექნოლოგიური დასასიათება

ცოლიკოურის უერმის ცარეგული შესუფლება, მისი მარცვლების გემო, მტევნის შეხსიკური მენტება და წყლის ცილილი შეუგენილობის სახეარება მისი ღვინის დასუფენებულ გამოქენების შინაშეწონილობას. მაროლავ. პირველ რიგში ცოლიკოურიდან სხვადასხვა ტიპის სუფრის ღვინის შექენება, რომელიც მაღალი ტემპური თვისებით და მდიდარი ქიმიური შეგენილობით ხასიათდება.

შტეკნის მექანიკური შედგენილობა. ცოლიკოურის შტეკნის მექანიკური შედგენილობის მაჩვენებლები, ისე როგორც სხვა ვიშეთის მღერი მერკობა, როგორც ადგილმდებარების და წლის მეტეოროლოგიური ფაქტორების, ისე ცალკეული მტევნების სიდიდისა და სიმკვრივის მიხედვით. უნდასწავლი მოსუფებით გამოწვეული განსხვავება ზოგჯერ აჯობებს ვიშეთს შირის არსებულ განსხვავებას და მშობლად შაი შირის მკვეთრი განსხვავების შემოსევაში იგი გამოსდგენა ვიშის დასასიათებლად.

ვიშეთს შირის განსხვავების დასაფენად საჭიროა, რაც შეიძლება თანხარ ბირობებში, ერთნაირი წყნებით და ერთნაირულად მოხდეს უერმის გადამუშება შესაფრებული მასლის მიხედვად.

ქვემოთ მოტანილი საქარის სხედელი სადგურის (ქ. თელავი) უერმის მეყენახობის ინსტიტუტის (ქ. კომაროვი) და მეტეორიკის საკუთრივ ინსტიტუტის სოჭის დასაფრენ შპნტის (ი. რომაშვი) მონაწილები ცოლიკოურის უერმის მექანიკური შედგენილობის დასასიათებლად (იხ. ცხრ. 3).

ანალიზის წარმოების ადგილი	შეხვედის წელი	შტეკნის საშუალო წონა გ მთ	შტეკნის საშუალო მძიმეობა	მტევნი შედგენილობა წრეული %ით					
				კლდე	კენი	ჭრახი	100 მტეკნის წონა გ მთ	100 წრეული წონა გ მთ	
საქარის საცვლილი სიდავრ-სამუშაო მტეკნი	1940	147,1	89	80,90	2,7	12,41	13,99	190	5,0
	1940	229,12	126	80,34	3,59	12,16	13,91	174	5,2
	1940	77,80	46	78,51	3,53	14,03	15,93	165	4,6
სოფ. მაიაკოვსკი	1939	167,6	86	87,1	2,4	13,8	16,8	216	5,9
სოფ. ბახალთი	1939	206,57	76	76,60	2,14	18,02	3,24	246	5,2
სოფ. ბახალთი	1939	196,15	74	75,29	1,96	18,62	4,13	243	5,9
ფესვის ღვინე ოფხან-ჩრნიშობა	1940	80,0	33	71,06	2,24	22,86	3,84	203	—
სოჭის დასაფრენი შპნტი	1940	243	120	74,3	5,6	14,5	15,6	191	5,1

როგორც ზემოთ მოტანილ მე-3 ცხრილიდან ჩანს, წყენის გამოსავალი ცოლიკოურის უერმინად ლაბორატორიულ პირობებში საკმაოდ მაღალია. წარმოების ბირობებში მისი გამოსავალი უფრო ნაკლებია და შეადგენს საშუალოდ 72,8—75,8%, სოლო ჭრახის 27,7—27,2%.

სოჭის დასაფრენ შპნტზე წარმოებულ დაკვირვებით უერმის ნახევრად წარმოების ბირობებში გადამუშავების სუფრტი შეადგენდა 7,1%, ჭრახი 19,8%, სოლო წყენი 73,1%.

უერძნის წვენიის ქიმიური შედგენილობა. ცოლიკური საჭაოდ დიდი რაოდენობით აკროებს მქარს, მარცვალ-მქარის დეკროების ოფნობა ვიქორ თვისებებს გარდა დაზოი-ფლებულია მირთადად ადვილმეზარებისა და წლის მეტეორ-ლოკური პირბებზე.

იმერეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილის შემადგენელ ადგილებს (ორკარბიკის, კიპაიურის და წასერის რაიონებში) ცოლიკური ნაკლებად, მაგრამ სუფრის ღვინისაგან სუფრით საჭაო რაოდენობით აკროებს მქარს. შუა და კვერი იმერეთის რაიონებში ცოლიკური უფრო მჭეტი რაოდენობით აკროებს მქარს და ღვინოდ ამ რაიონებში უფრო სრული და ენერგიული დგება.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ცოლიკური მაღალმაქ-რანობისათვის ერთად, სუფრის ღვინისაგან სუფრო რაოდენობით ინარჩუნებს სიმკვან, რაც იმდენად მაღალალკოჰოლიანი, სრული, ენერგიული, საჭაოდ ზღლიანი ღვინის მღებლის სუფრებს. ცოლიკურის ურემში მქარის დეკროების უნარინობის დასასაითვლად კვერი მოგანდია გლეჯი-ვიდომტერული ანალიზის შედეგები კიბის გარვევლების სხვადასხვა ადგილ-ბიდან (იხ. ცხრ. 4).

სა და რაბ-ლემში უფრო ადვილობითი და ენერგიული ტიპის სუფრის და ბუნებრივად ნაყვარადტელ თფორ ღვინოს. შვირ რაოდენობით მას იყენებენ აკროვუ საჭმელად და ადვილობითი ტელეულის (სურსელა, ფელაშუშები და სხვ.) და-

ცხრილი 5

ცოლიკურის უერძნის სიმწვის დინამია, 1940 წ.

ანალიზის წარმოების თარიღი	სუფრითი წონა	შპქარი %ით	სიმკვან %ით
სოფ. საჭაო, ხუტოვიის რაიონი, 1940 წ.			
23.VIII	1057,3	17,2	21,4
26.VIII	1060,0	13,0	18,70
29.VIII	1063,6	13,8	17,2
2.10.40	1072,8	16,3	14,8
9.IX	1086,1	19,9	12,2
12.IX	1091,8	21,4	11,5
16.IX	1095,1	21,6	9,6
19.IX	1096,1	22,6	9,0
21.IX	1096,9	22,7	8,6
26.IX	1096,1	22,6	8,6
29.IX	1103,1	24,4	8,2
3.X	1103,6	21,55	7,9
7.X	1104,1	24,7	7,3
10.X	1104,1	24,7	6,8

სოფ. იხლარი, ორკინიების რაიონი 1940 წ.

ცხრილი 4

ანალიზის წარმოების თარიღი	მოსავლის წონა	ჩვეულის თარიღი	სუფრითი წონა	შპქარი %ით	სიმკვან %ით
ცხრილი 4					
5.IX	1086	19,8	9,88		
7.IX	1086	19,9	9,88		
11.IX	1087	20,2	8,34		
14.IX	1095	22,3	7,05		
17.IX	1100	21,6	7,04		
20.IX	1103	24,4	7,02		
23.IX	1103	25,0	6,95		
29.IX	1107	25,5	6,94		
5.X	1110	25,3	6,65		
9.X	1110	26,3	6,65		
12.X	1111	26,6	6,58		
15.X	1110	26,3	6,89		
18.X	1115	27,6	6,76		
21.X	1117	28,2	6,75		

სამზადებლად, ცოლიკური—ღვინის მაღალი ღირსებით, მოსა-ვლიანობით და სოკოვან ვუამეოვების მიმართ კარგ ვამძლე-ობით ხასიათდება, ძირითადად ამით აიხსნება მისი ასე ფართოდ გავრცელება აშხაბ დასავლეთ საქართველოს მუყენების რაი-ონებში.

მაღალსარისხიანი სუფრის ღვინის დასაყენებლად უერძნე-უნად დიკრიფის მისი სრული სიმწვის დროს, როგა მქარა-ნობისა და შევანიობის შორის შეფარდება იქნება დასლობითი 3:1, ეს შეფარდება სხვადასხვა ადგილებში სხვადასხვა დროს დგება, ამისათვის საჭირო დავიკრების წარმოება უერძნის სიმწვეზე, ნი-მუშების სწორად აღება და მათში დროადრო მქარანობა-შპქე-ანობის განსაზღვრა და ამის მიხედვით რთივლის ვადის დადგენა. უერძნის სიმწვის თვალსაზრისით ან გვერდით შეფასებით განსა-ზღვრა დაუშვებელია, რადგან ეს წვენი არასწავტია.

სარისხიანი, ნახი სუფრის ღვინის მისაყვება, შეფარდება მქარანობა-შპქეანობის შორის ცოლიკურის უერძნეში უნდა იყოს მაქარი 20—22% და 6 წ/ც სიმკვანე. აშხუ უფრო მჭეტი მქარანი უერძნიდან დაწერილი ღვინო ზემდებტი ალკოჰოლი-ანი და უსემი დგება. ეს შეფარდება ადვილ დასაჭვრია, რადგან ცოლიკური მაღალმქარანობისათვის ერთად ინარჩუნებს შეფარე-ობით მაღალ შპქეანობას, როგორც მარცვლიში, ისე ღვინოში, ამიტომ რთივლ უნდა შეიქნოს 10—21% მქარანობისა და დაშთარდეს 23% ღვინოს დროს.

აღნიშნული მქარანობა-შპქეანობა ცოლიკურის უერძნეში შეარდება რაოდენობისა და ვენსების და აგრძელებს რაოდენობის მიხედ-ვით—ოქტომბრის დამდგენად და გრძელდება ოქტომბრის ბო-ლომდე.

სეველებრივ შუა იმერეთში ცოლიკურის რთველს იწყებენ დსავლობით 10 ოქტომბრიდან და აგრძელებენ ოქტომბრის ბო-ლომდე, ხოლო ზემო იმერეთში რთველს იწყებენ ოქტომბრის ბოლოს 21—22% მქარანობის დროს.

ცოლიკურიდან სხი ტიპის ღვინო მზადდება: ბუნებრივად ნაყვარადტელი, იმერული და ენერგიული.

სოლკვერები და ნაწილობრივ კოლმურნობები აშხადენ იმერული ტიპის ღვინოს, ხოლო საბჭოთა შეერნობები და-დამზადებელია ზენქოში, მირითადად, ენერგიულ და ბუნებრივად-ნაყვარადტელი ღვინოს.

ცოლიკურის მქარანობა-შპქეანობის მაქვენებლები რთველის პერიოდში

ანალიზის წარმოების თარიღი	მოსავლის წონა	ჩვეულის თარიღი	სუფრითი წონა	შპქარი %ით	სიმკვან %ით
ცხრილი 4					
1902—1912 წ საშუალო	27 IX—30.X	1.101,0	23,7	11,3	
		1.112,0	25,5	15,0	
		1.086,0	20,0	9,1	
12 X—30.X წ. საშუალო		1.099	21,2	11,4	
		1.104	24,7	10,2	
		1.093	21,5	8,4	
		1.104	21,5	8,4	
		—	17,3	10,8	
		—	21,2	6,7	
		1098,1	23,1	6,0	
სოფ. საჭაო	1940	1.104,2	24,7	6,8	
სოფ. ბასლარი	1940	1.104,2	24,7	7,5	
სოფ. იხლარი	—	1.105,9	25,0	8,4	
სოფ. ნაბაკური	—	1.097,0	22,3	10,9	
სოფ. შაბურდუი	—	1.117,0	28,2	6,75	
სოფ. ფოსტალი	—	1.109,0	26,0	7,42	
სოფ. დიდი ჯიბაში	—	1.083,9	19,1	9,3	
		1.092	21,5	7,56	
		1.097	23,8	8,30	
		1.089	20,7	8,9	
		1.093	21,8	7,9	
		1.097	20,7	7,7	
		1.094	27,0	7,9	
		—	21,6	7,5	
		—	25,9	8,0	
		—	23,0	6,0	
		—	19,0	7,9	
		—	11,5	9,8	
		—	20,8	10,4	
		—	24,2	8,8	
		—	24,7	10,7	
		—	22,7	9,2	
		—	20,0	7,0	
		—	18,9	11,9	
		—	20,0	13,8	
		—	25,2	14,0	
		—	21,4	14,8	
		—	20,7	10,8	
		—	20,7	10,5	
		—	25,3	11,9	
		—	20,3	10,6	
		—	18,4	16,3	

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, ცოლიკურის მქარანობა ზოგჯერ ადვილებში 28% და მეტს აღწევს.

მქარის დეკროების დინამიკის დასასაითვლად კვერით მოგანდია ცოლიკურის შვიდობის მშველლობა შენ. კანდ-გ. დეგრეზადის შვირ საქარის სიდელ ხადვერზე წარმოებულ ანალიზის მიხედვით (იხ. ცხრ. 5).

როგორც შვიდობის მიმდინარეობიდან ჩანს, მქარის უფრო ინტენსიური დეკროება ხდება სექტემბერში, ვიდრე აგვისტოსა და ოქტომბერში.

შვიდობის პერიოდში მქარის დეკროების მიმდინარეობის შეტყობის ან კვება ზოგჯერ გამოყვეულია არტომსერული ნა-ღვეების გაყვლით.

უერძნის ტადაშეშევაება და ღვინის სარისხი. ცოლიკური ფართოდ გავრცელებულია ვახს კვიბაში. მისი უერ-ძნიდან, როგორც იმერეთში, ისე გურია-სამეგრელოში, აფხაზეთ-

იმერული ტიპის ღვინის დამზადების წესი განსხვავდება, როგორც კახური, ისე ევროპული ტიპის ღვინის დამზადების წესისაგან. იგი შემდეგინი მდგომარეობის: მიკროფილ ვერძებს წერავენ ნაწილად, უკანონო საკულტური მანქანით. მიღებულ წვესს ასხამენ კარგად გარეცხილ ქვევარში. დელიდის დასაქრებლად მას უბრტყელ სუფთა კლერეტავლილი ჰაქს თითოეულ სახალზე (18 დეკანტერი) ღვინოზე 16—20 ცკ ოდენობით. ამის შემდეგ ქვევარს უტევენ პურის ამოსხეულს, ასევე ჰაქს სარკველს და მჭიდროდ გულსვენ თითო. ჰაქს მინიმუმ ხუთს უჭირს ტკბილის დელიდის ნორმალურ მსვლელობას, ალკუვს სახაბონო მყოფიალად ფერს, ასრქებს ღვინის დაქმნებას და მატებს ღვინოს სსეულს და არმატეს. იმერული ტიპის ღვინო ღვინო ღვინო ღვინო ღვინოა, იგი სრული, მინარინი, სკამო ჰარმონიული და ხალისინია. ვაიშირო არმატი კარგად არის დასახსული.

საქარის სადელ სადელ (კ. დემეტრეძე) წარმოებული დგების მხივეთი გამოირჩევა, რომ მისამატებული ჰაქსი ოდენობის სახერამდე შეიქმნება კიდევ უფრო უაუკრებებს იმერული ღვინის სახისს და მატებს მას სინაჟს.

სტრუბული ტიპის ცოლიკურის ღვინო ღვინო ღვინოა, იგი სრული, მინარინი ღვინოა, საკრწმობი სსსალიანი. 1936 წლამდე ფართო პარსისათვის ცოლიკურის ღვინო თითქმის არ მზადდებოდა.

შარვალიანის მითითებით სამეურნეო ორგანიზაციები შეუდგენენ ვაიშირო წინადა ღვინოების გამოშვებას და შექმნა იმერული ტიპის რამდენიმე სასაქარო ვაიშირო. კოლმეურნობის წყევბის ოდენობა ჰევადა და ნაწილობრივ ახლავა, ძირითადად სსევადა ზომების ნარევისაგან მზადდებოდა, სოკეურ კს ნარევი უფრო მაღალი ოდენობის დგებოდა, რაც მაკალათება, ციფებს და ცოლიკურს ერთმანეთს უბრტყენენ, ციფს მატებს ღვინის სინაჟს, ცოლიკური ფერს, სსეულს და ეწერება. უფრო უკეთესი გამოდის ცოლიკურის და კრახუნს ნარევი. კრახუნ ცოლიკურის ალმაჟსებს, მატებს მას სისრულეს, საუკრდონებს, აბლიერებს ღვინის არმატეს და აუჯობებსებს ცემბოს.

კოლმეურნობის ექსპედიტი ცოლიკურიდან ერთად უფრო სხირად მუქარა დონდობა, თაუქითება და კრახუნ გესვდება, სოკეურ ნარევი ვაიშირო 1/4-დან 1/2-მდე ალკუვს, მათი მინატება აუჯობებსებს ცოლიკურის ღვინის სახისს, მაკალიანი ცოლიკურისათვის მიმდლდაობს, კრახუნ და სსეულის ერთი მეთოსხიდი რაოდენობით დონდობა კარგ შედეგს იძლევა, კს ვაიშირო, როგორც შედარებით უფრო სადრეო არმატეს ცოლიკურს ზედმეტ სიმეცეს და ღვინო უფრო პარმონიული სვება. ვაიშიროს ერთობლივად მინატება განსაზღვრულ მიზანს უნდა იხსავებდეს და კრახუნთან მინატებული ვაიშირო მოფიქრებული წინაწარ დდგენილ შეფრდებით უნდა შეიღოღენ კუბებით.

ციფა, კრახუნ ან მუქარა დონდობა მინატებული ცოლიკურიდან მისი სასეკარ რაოდენობამდე კარგ შედეგს იძლევა, შეიმდლავა სსეა რაოდენობით მინატება უკეთეს შედეგს გამოიღოს, რაც შესაფერო ცდებით უნდა იქნეს დადგენილი.

ცოლიკურის ღვინის სახისსი ვაიშირო ვაერცვლებების რაოდენობის და ექსპედიტის ადგილმდებარეობის მისეფიცი საკრწმობადა ცვალებადობს. ცოლიკური მაღალსარისსოვან ღვინოს იძლევა უკმა იმერეთში და, ეკვირალას მარევენ ნაპირულ განლაგებულ სასრეო და სასრეო-აღმოსავლურ ფერდობებზე ვაიშირულ ვენსეუ ბიდან და მდ. ევირილას მარცხენა მხარეზე მდებარე მუდენირობითი ცნობილ—სეირისი, კვალთისი, ფუიოსი, ოღმისი და სსეა ჰიკრონარინგობით. ამ ზონის ცოლიკურის ღვინო გამკვერავლად მითევალიად ფერისაა, სახაბობება სახეობ სსეულით, მინარისით და სსსალიანთ, სიმეცლემი უკმაშეცლემი, იმებს სინაჟს და ივი-თარებს ვაიშიროსათვის დახასიათებულად ბუქებს.

შედარებით უფრო ნახ და ხალისინ, სახეობ სსეულიან და მინარისიან ღვინოს ცოლიკური იძლევა ზემო იმერეთში, მდინარე ჩსრინგობას და მირულას სეობის ნემომალა-კარმონტულ ნიად-გებზე ვაიშირული ექსპედიტან. ქვემო იმერეთში—მაიაკუქის, ვანის და სსეა რაიონებში ცოლიკური იძლევა სრულ, ეწერტიულ, ნაღლებსალიან, მაკრამ სახეობ პარმონიულ ღვინოს.

რაჟალენსებში, ძირითადად, ცაქერის რაიონში ცოლიკური იძლევა მუტავ საინტერესო ბუნებრივ ნასეგრადტბილ ღვინოს,

სისი, განსაკუთრებით ნახ და სახაბონო ან ტიპის ღვინოს ცოლიკური იძლევა სოფ. ტვიშიში და მის მასლობელ სოფლებში. ტვიში-სამეგრელოს და აფსულის მთიან რაიონებში, სრებში და ფერდობებზე, სოკეურ ოდენ დაქმნებულ ვენსეუ ღვინოს კარგად ვაბრტყენადაიან თისნარებზე ვაიშირული ექსპედიტან და ცოლიკური იძლევა მაღალი ოდენობის—სსეულიან, ეწერტიულ, სახეობ პარმონიულ ღვინოს.

ღვინის ორგანოლექტიკური და ქიმიური დახასიათება. ცოლიკურის ღვინო მაღალსარისსოვანი დგება, როგორც იმერული, ისე ევროპულ წესით დგენილად, ევროპულ წესით დამზადებული ცოლიკურის ღვინო ვაიშირულიად, ღვინო ეწეული ფერისაა, სახაბობება მინარინი, მთხვარეულ ნარეულების პარმონიული მუხვებში, თაუქითური ვაიშირო არმატეით ასედაგზრობაში და ნახი ბუქეითი სიმეცლემი.

განსაკუთრებით აუხასიათებია ცოლიკურის ბუნებრივ ნასეგრადტბილ ღვინო „ტვიში“, დასეცლული ცაქერის რაიონის სოფ. ტვიშიში მიკრობიონით. ამ ღვინოს სახაბობებს ნახი ცემბო, სილის არმატეი, სიტკობ და ბუნებრივი ცქრილი.

სოკეური წველები, ცოლიკურის ღვინო სხირად თაუქითი სინაჟით და სიფების არ ჩამოუვარდება ციფს ღვინოს. ასეთი მაღალსარისსოვანი ღვინოები ცოლიკურის უკრძიან დადგე, მაკალიად, 1918, 1925, 1931, 1940 და სსეა წველები.

აეკროტექტული სადგეტექტიკური კომისიების ექსპედიტ ცოლიკურის ღვინო საერთო მოწინება ჰევადა და მაღალი მუხვებსა მიიღია.

ამ ვარემომამ საბჭოთა კავშირმა სსეული ეკუთვება ცოლიკურს, როგორც სუფრის თფირა ღვინის ეკუთვარეობისათვის. ცოლიკურის ღვინო, როგორც უმეცლემი იგი აუხასიათება, საკრწმობლად უჯობებსება სიმეცლემი, მისი ასედაგზრობის დენავი სიფებზე დასეცლულიან სინაჟ-სიფიციითი იფეცება და ღვინო პარმონიული და მუტავ სახაბობის სვება; ამ მხრივ იგი საკრწმობლად განსხვავდება სსეა ვაიშიროსაგან.

ცოლიკური დვარკების პირველ ექვას საში წლის შემდეგ აზიარებს, რომლის შემდეგ იგი შეიძლება ჩამოსხვას მითეული სარეალიზაციოდ ან კიდევ დასეცლულიად. ხანგრძლივი მენახვისას ცოლიკური უჯობებსებს თაუქით კუქრ თვისებებს. განსაკუთრებით კარგი ცოლიკურის ღვინო 5—7 წლისა, ხოლო კიდევ უფრო უკეთესი იგი 15—20 წლის ასაკში.

ცოლიკურის ღვინო დიდხანს ცოცხლობს 1940 წელში საქარის სადელ სადრეო ღვინო დაქმნებულ 1903 წლის მოსავლის ცოლიკურის ღვინო მდინარე ბუქეითი და კარგი ეკუქერი თვისებებით სახაბობება. უნდა ვიფიქროთ, რომ ცოლიკურის ღვინის სიცოცხლის ხანგრძლიობა 35—40 წელზე ნაკლები არ უნდა იყოს, მისი ღვინის მდიდარი ქიმიური შედგენილობა ამის სრულ საფუძველს იძლევა.

ცოლიკურის ღვინის ქიმიური ბუნების დახასიათებლად ქვემოთ მოტანილია მისი ღვინის შედგენილობის მარევენობები საჩრთეფილის სსევადასა რაიონებთან, ძირითადად საქარის სადელში საბეგრის მონაწილეს მისეფიცი (ის. ეკ. 370, ცხრ. 8).

როგორც შენ ცნობილიან ჩანს, ცოლიკურის ღვინო მდიდარი ქიმიური შედგენილობით. შედრებით მაღალი ლიკოპოლიან ერთად იგი შეიცავს მდიდარ სსეულს და სახეობ რაიონების მარევენს, რაც საბოლოოდ იწვევს ღვინის სიმეცლემი ეკუთვობებსებას და მისი სიცოცხლის გახანგრძლივებას.

სოკეური რაიონში (ზემო იმერეთი) ცოლიკური ვაიშირო მასხლას იძლევა მაღალსარისსოვანი, ცალკეულ წველებში თაუქითულად შეიძლება მისი ეკუთვება სახამაზურე მასხალია ეკუთვით, ხოლო შუა და ქვემო იმერეთის რაიონების მასხალია საკრწმობის შემოსევაში შეიძლება ეკუთვებათ იქნეს მაკრამ და სადესტრტო ღვინის დასეცლულიად, განსაკუთრებით იმ რაიონებთან, რომლებიც მხიმე, ნაკლებსალიან, მაღალდელკომოლიან ღვინოებს იძლევა.

სოკეურმაქარინ, ხალისინ, სახეობლად სახაბონო მასხალი იძლევა ცოლიკურის უკუკომოლ უკრძიან წვებისა და ხარისსოვანი ცოლიკურის დასეცლულიად. საერთოდ ცოლიკურის ღვინო კარგი მასხალია შედგენილობის თითქმის ყველა სახის ნაწარმისთვის.

ღვინის დეკანების ადგილი	მოსავლის წელი	დეკანთონი წონა	100 კგ სს ღვინო შეიცავს გრამებით														
			მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა	მშრალი მთლიანი მასა					
მანაძის რ-ნი, სოფ. ჩოხათი	1908	0,9914	11,86	0,54	0,11	0,40	—	1,82	—	0,18	—	—	—	—	—	—	—
ხუტაღეთის რ-ნი, საკორო საცდ. სადგური	1902-1911	0,9914	13,33	0,69	0,10	0,56	—	2,20	0,21	0,18	—	—	—	—	—	—	—
თოჯინების რ-ნი სოფლები	1902-1913	0,9936	11,50	0,71	0,10	0,59	—	1,80	0,19	0,17	—	—	—	—	—	—	—
მთავრის რ-ნი, სოფ. დავაძის	1947	0,9935	13,50	0,93	0,006	—	—	—	—	1,2	—	—	—	—	—	—	—
ხუტაღეთის რ-ნი, სოფ. ვაჭეტი	1948	0,9914	14,30	0,64	0,08	—	—	—	—	1,2	—	—	—	—	—	—	—
მთავრის რ-ნი სოფლები	1931	0,9916	12,97	0,57	0,11	0,42	—	2,07	0,22	0,29	0,14	0,77	0,11	—	—	—	—
ქუთაისის რ-ნი სოფლები	1931	0,9923	11,29	0,50	0,10	0,35	—	1,88	0,21	0,32	0,14	0,54	0,05	—	—	—	—
განის რ-ნი სოფლები	1929	0,9285	10,86	0,59	0,13	—	—	1,93	0,17	0,28	0,11	0,69	0,07	—	—	—	—
ჩოხათის რ-ნი სოფლები	1932-1933	0,9922	11,59	0,61	0,11	—	—	1,93	0,17	0,28	0,11	0,69	0,07	—	—	—	—
ჩოხათის რ-ნი სოფლები	1942	0,9916	12,20	0,64	0,04	—	—	1,96	0,02	—	0,06	—	—	—	—	—	—
თბილისის რ-ნი, სოფ. თუშეთი	1947	0,9913	12,50	0,75	0,09	—	—	1,66	0,02	—	0,06	—	—	—	—	—	—
ხუტაღეთის რ-ნი, სოფ. თუშეთი	1940	0,9937	13,16	0,78	0,14	0,71	0,48	2,38	0,17	0,30	0,26	0,70	0,07	—	—	—	—
ხუტაღეთის რ-ნი, საკორო საცდ. სადგური	1940	0,9914	11,59	0,60	0,06	0,42	0,29	0,64	0,16	0,13	0,03	0,60	0,03	—	—	—	—
ქ. ოფისი, მუყანაების ინსტიტუტი	1947	0,9914	12,78	0,86	0,049	0,709	0,38	0,957	—	—	0,095	0,699	0,039	—	—	—	—
	1948	—	13,91	0,59	0,119	0,591	0,26	1,800	—	—	0,155	0,670	—	—	—	—	—

ბუნებრივად ნახევრადმწიფი ცქიალ ღვინის № 13 ტიპის კომიტეტი შედგენილმა

ცაქიას რ-ნი, სოფ. რაიში (ღვინი ცოლიკურისა)	1949	1,0137	10,9	0,80	0,05	—	2,56	0,17	—	44,0	—	—	0,01
	1901	1,0518	12,8	0,65	0,08	—	1,94	—	—	41,0	—	—	0,05

კარაიეები და კლონები. იმერეთის ვაზის ვიშების შესწავლისას გამოვლენილი იყო სოფ. დომში და ომანი ცოლიკურის მსხვილმარცვლა კარაიები.

ეს კარაიები ძალიან წაგავს ცოლიკურს ფოთლების და მტკვლის მოყვანილობით, სოლი განსხვავება მისგან ღონიერი ზრდით, უფრო მსხვილი მარცვლით და პაჯარა მტკვებით. მუყანაშია ინსტიტუტის საკლონების ექვსნი წარმოებულ დაკარაიებას მიხედვით ეს კარაიები ცოლიკურთან დიდი მსგავსებით მიუხედავად, ცალკე დამოუკიდებელი ვაიში უნდა იყოს. იგი ცოლიკურს უფრო ადრე შწიფდება, სიღო მოსავლიანობით და ღვინის ხარისხით, რაგორც იმერეთის ისე კახეთის პარობებში საერთოადაა ჩამორჩება ცოლიკურს.

ეს კარაიები, წყენკან დამოუკიდებლად, ნაშთიან აგრეთვე საქარის ზედალ სადგურის სელექციის განყოფილების ცალკე ად. მაროტაძის მიერ, მის მიერვე გამოვლენილი ცოლიკურის მიერ ვარაიება—გრძელი თანაკვავილიანი ცოლიკური, უკანსკელი სახაიდება დიდი კვავილეფებით და ზოგჯერ მთლიანი კვავილეფებით. ინვითარების უმეტესად პართენოკარულ მარცვლებს და 4-5 ცალ ნორმალურ მარცვლებს. იგი უარყოფითი კარაიები და მოკლებულია ეოვლეგანს საშუალოდ ღვინის ხარისხით.

უკანსკელ წლებში მუყანასობის ინსტიტუტის აფსაზების დასურვან პუნქტზე ა. თიბისის, სოლო საქარში ა. მაროტაძის მიერ გამოვლენილია ოვალურმარცვლიანი ცოლიკური, რომელიც მათ მიერ ინახულებს მისი საშუალო თვისებების დღეკენის მიხედვით. იგივე ოვალურმარცვლა ცოლიკური ნაშთიანი იმერეთში კ. გაბრინდამილის მიერ და გამრავლებულია საქარის სადგელ სადგურზე.

საქარო მკვლასება და დარაიონება. ცოლიკური ადგილობრივი, იმერული ვაზის ვაიშია. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა რაიონში. მისგან უნებურად ადგილობრივი და ცერკაული ტიპის სუფრის და ბუნებრივი ნახვევადგებულ (ტვიში) ხარისხიან ღვინოს.

ვაიში ხასიათდება საშუალო და საშუალოზე მაღალი მოსავლიანობით, სიკეთან აუღმყოფობათა, განსაკუთრებით მიღვინის მიმართ კრეფე გამძლეობით, ღვინის მაღალი ხარისხით და გარე პარობებისადმი კრეფე შეგუებულობით. ყველა ამ დადებით თვისებებში უწინაველვეს ვაიშის შედარებით სწრაფი და ფართო გავრცელება მთელ დასავლეთ საქართველოში. მართლაც, ცოლიკური

კური უნივერსალური ვაიში გახდა დასავლეთ საქართველოს ყველა რაიონის და თითქმის ყველა ადგილმკვებარებისათვის.

ვაიშის უარყოფითი თვისებას უნდა შეთყუარდეს სამთის უნებების მიმართ ხესტი გამძლეობა და მისი ნაკვანივე შწიფობა, რაც სასურვარს მის გავრცელებას დასავლეთ საქართველოს რაიონებში.

უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსად რაქქითელისა, რომელმაც დაიპყრო, ზემო ქართლის გამოვლებით, თითქმის მთელი აღმოსავლეთ საქართველოს მუყანასობის რაიონებში, ცოლიკურმა დაიპყრო (რაქის გამოვლებით) დასავლეთ საქართველოს მუყანასობის რაიონებში.

გავრცელების არეალის და ფართობის მიხედვით რაქქითელი და ცოლიკური პირველ ადგილს იკავებენ, როგორც საქართველოში, ისე საბჭოთა კავშირში. მათ საერთოადაა კახეთი—საფურავი, მწკენი, და იმერეთში ციციკა, კრახუნა და სხ. ეს ახსენება იმით, რომ რაქქითელი და ცოლიკური საშუალოდ-ადგილობრივი თვისებათა მთლიანობით (კომპლექსით) ხასიათდება, მაშინ როდესაც—მწკენი, ციციკა და კრახუნა არ ხასიათდება ამ მთლიანობით, თუნდა მოსავლიანობით და განსაკუთრებით ღვინის ხარისხით უსწრებს მას, მაგრამ სამივე ვაიში უფრო გერმონაბარე გარემო პარობებისადმი, გარდა ამისა ციციკა და მწკენი მთლიანად უადგება ნაცრით.

ცოლიკური კვე შეტანილია სტანდარტულ ასორტიმენტში და დატვირთილია მისი ფართო გავრცელება იმერეთის, ლეჩქუმის, გურია-სამეგრელოს და აჭარა-აფსაზისთვის, განსაკუთრებით მუყანასობის ზღვისპირა რაიონებში. ცოლიკური პრესპექტიული ვაიშია, იგი რკომრდებულა მემენტარობის საკუბირო ინსტიტუტის სოჭის დასურვან პუნქტის მიერ ტუფესი, შაფხუხის, სოჭის და ადგილობრივი რაიონებში განავრცელებულად.

კახეთში წარმოებულ დაკარგებათა მისხვედი ცოლიკური 10-12 დღით უფრო გვიან შწიფდება, ვიდრე რაქქითელი. ლაკრემების რაიონში იგი ხაჭოა სხეულიან, მინანქრან და ხალისის სუფრის ღვინოს იძლევა.

ფართო საწარმოო გამოყვების მიხედვით ცოლიკური შეიძლება რკომრდებულად იყოს საბჭოთა კავშირის სამხრეთ რაიონებში გამოსავლად (ზურბაჯანი, სომხეთი, შუა აზიის რესპუბლიკები და სხე).

Цоликური

Цоликური широко распространённый стандартный сорт белых столовых вин Западной Грузии. После Ркаштели он занимает первое место по площади

(около 11 тысяч га). Используется для приготовления высококачественных столовых, природно-полуладных, десертных вин и коньяков. Относится к эколого-гео-

графической группе сортов бассейна Черного моря—*prol. pontica-sibir. georgia* Negr.

Молодой побег. Кожонка и первые два листа молодых растущих побегов имеют густое войлочное опушение и серовато-белую окраску со слабо-розовым отливом вокруг. На листьях нижнего яруса опушение с верхней стороны листьев уменьшается и окраска становится зеленовато-желтой со светло-бронзовым отливом, а с нижней стороны густое опушение и серовато-белая окраска все еще сохраняются.

Лист. Впозднее развитые листья (9—12) большие средних размеров (20×19 см), округлые, темно-зеленые, трехлопастные, реже почти цельные либо пятилопастные. Поверхность листа гладкая, реже сетчато-морщинистая, ровная, иногда с загнутыми вниз краями.

Верхние вырезки мелкие, реже средние, лировидные с параллельными сторонами, реже щелевидные или в виде входящего угла. Дно вырезки заостренное либо округлое. Нижние вырезки мелкие, менее развитые, едва намеченные или имеют форму входящего угла. Нередко нижние вырезки совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка открытая стелчатая, либо лировидная с суженным устьем, дно выемки заостренное. Реже встречается закрытые выемки с широко эллиптическим проростом, еще реже—совершенно закрытые выемки с налегающими листьями.

Зубчики на главных жилках листа треугольные с выпуклыми сторонами, острой вершиной и широким основанием, реже—односторонне выпуклые остроконечные. Боковые зубцы лопастей треугольно-пиловидные либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Опушение нижней стороны листа довольно густое войлочное, с подстилающим густым щетинистым пушком.

Черешок короче или равен средней жилке листа, окрашен в вишно-красный цвет, переходящий на жилки листа, в особенности у места их расхождения.

Цветок нормального строения, обоюдный, тычинки прямостоячие или несколько отклонены в сторону, в цветке их пять, реже шесть. Отношение длин тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25—1,50. Пестик грушевидной формы с хоршо выраженным столбиком и двухлопастным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (16×10 см) широко-конической или конической формы, нередко лопастные, иногда ветвистые бесформенные, среднеплотные, реже рыхлые. Ножка грозди травянистая, длиной 3—5 см. У основания ножки древеснеет и окрашивается в цвет побега—в желтовато-коричневый. Ножка ягоды светло-зеленая, длиной 5—6 мм. Подушечка конической формы, бородавчатая.

Ягода. Ягоды средних размеров (1,6×1,5 см), округлые, реже встречаются несколько сплюснутые и овальные. Окраска ягод зеленовато-желтая с пятнами загар с солнечной стороны. Кожина ягоды грубая, отделяющаяся от мякоти, покрыта довольно густым восковым налетом. Мякоть плотная, но сочная, сок бесцветный, приятно сладкий, сортовой аромат слабо выражен.

Семя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, в среднем на ягоду приходится 1,88 семени. Тепло семя продолговато-округлой формы, длиной 7,5—8,0 мм, шириной 4,5—5 мм, коричневого цвета с желтоватым оттенком у клювика.

Лалая лежит в верхней части семени, она округло-овальной формы с несколько выгнутой поверхностью. Ложбинка от лалая к верхней части семени довольно глубокая, разделяющая семя на две равные половинки, а у клювика неглубокая, но хоршо выражена. Брюшная сторона семени килеватая, бороздки по обе стороны семенного шва глубокие, тунтуют параллельно и терются у клювика. Клювик цилиндрической формы, суживающийся к кончику, длиной 2 мм, шириной 1,8 мм, светло-коричневого цвета.

Цоликоური широко распространённый—белый винный сорт позанего периода созревания. К положительным свойствам сорта относятся: высокая урожайность, относительно хоршая устойчивость против грибных болезней, в особенности против милдью, высокое качество продукции и хоршая приспособляемость к экологическим условиям среды. К недостаткам сорта относятся: слабая устойчивость против зимних морозов и позднее созревание (IV период) ягод, которое суживает ареал его распространения субтропическими районами Грузии.

Цоликоური широко используется для приготовления разных типов вин, виноградного сока и коньячных виноматериалов. Особо высокого качества получаются столовые европейского и местного типов и природно-полусладкие вина. Столовые вина из винограда Цоликоური—светло-соломенного цвета, прозрачные, полные, гармоничные, с фруктовым ароматом и приятной свежестью во вкусе.

Цоликоური введен в стандартный ассортимент винограда и для его дальнейшего распространения запроектированы значительные площади в Имерети, Рача-Лечхуми и приморских районах Грузии.

Цоликоური, как высокоурожайный и качественный сорт можно рекомендовать для широкого испытания в южных виноградарских районах (Закавказские и Среднеазиатские республики) для приготовления белых столовых вин высокого качества.

ლიტერატურა—Literatura

1. დევიტარაძე ვ. მასალები დასავლეთ საქართველოს მუცხანობა-მეღებურების მუცხანობის ფორმებისა და სტრუქტურის კითხვის შესახებ. 1936.
2. კვციციანი ნ. კლდობურ მუცხანობა ხრებში საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. კვარაცხელია თ. დასავლეთ საქართველოს ვახუშტის ქუთაისი. 1936.
4. მინორაძე ა. დასავლეთ საქართველოს ვახუშტის მუცხანობის მუცხანა-მეღებურების სახის სადგურის შესახებ. II, თბილისი, 1950.
5. მთებშია ვ. მუცხანობის წიხი. თბილისი, 1948.
6. ტაბიძე დ. მუცხანობის განვითარება საქართველოში. თბილისი 1950.
7. მთელია ვ. მუცხანობის სახელმძღვანელო ნაწ. II, ახალციხისა და, თბილისი, 1939.
8. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს გეოგრაფიის ისტორია. თბილისი, 1934.
9. ჯორჯაძე გ. მუცხანობის ღვინის მუცხანობა, კვება და გადმუცხანობა თბილისი, 1876.

10. Бахтадзе И. Экономический быт госуд. крестьян Шораланского уезда Кутаисской губ. т. V, часть II. Тифлис, 1887.
11. Беридзе Г. И. Природно-аграрные вина Грузии. Журн. «Виноделие и виноградарство СССР», № 9, Москва, 1951.
12. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1948.
13. Деметрадзе В. С. и Кварацхелия Ф. К. Цоликоური «Амлеград» СССР т. VI, Москва, 1954.
14. Комарова Е. С. Грузинские сорта винограда на Украине. Журн. «Виноделие и виноградарство СССР», № 12, 1951.
15. Негруза А. М. Эволюция члунтурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
16. Сабашвили М. Н. Почва важной субтропической зоны Грузии. Тбилиси, 1936.
17. Старосельский В. А. Закавказские сорта винограда (Шораланский и Кутаисский уезды, Кутаисской губ.) Тифлис, 1892.

ცხენისძეძუ აფხაზური

ცხენისძეძუ მკირე კავრელებული ვაზის ვაშია, იმდევ მუკი ვარდისფერაკვლან მადალი ღირებუბას სახეფრე ვერ-მეს.

აღვილობრივ მუკინასთა შორის და მუკინასობის სპეცია-
ლურ ლიტერურაში ცხენისძეძუ ცნობალია ვარეუკუ ანკიკის,
აქროკის, ადვიკის და ანკიკის სახელწოდებით (კვარდელაია, 13;
მაკაიაინი, 14; ტუკუკი და პორი, 9 და სსკ.).

ცხენისძეძუ ადგილობრივი ვაზის ვაშია. შორეულადიერი
და სახეფრე ნიბნ-თუბიბები ცხენისძეძუ მუკე ახლო ღვას
აფხაზური ვაზის ვაშიბიან. იგი სხიადგება მღიერი ზრდით,
ქვედა შირიდან მუკეუალი, მკირე დანაკრული კარგად განვი-
თარბული ფოთლებითა და ნაკვიანვეი სიმეფითი. ანიმბული ნიბ-
ნების მისხველი იგი კულტურულ ვაზის ვაშიბის ფორმათა წარ-
მოშობას ავლილობრივი—კულტურის კვრიდან არის წარმოქმნი-

ლი და მიკვრებება *prol. pontica sub prol. georgica* N. S. ვიოლი-
კურეკურადიულ კავრე. ვას სახელწოდება მიადებული აქვს
მოკრე ფორმის მარცვლის განბ, რომელიც მუკეს ვსკავსება,
უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში ცხენისძეძუს სახელწო-
დებით სკუი სკუდ სხვადასხვა ვაშითა კავრელებული, სახელდობრ:
კანური ცხენისძეძუ—სანაკვიანი, მკირე მუკეუალი ფოთლე-
ბიანი, იოვალუმარცვლიანი, თფირი ვაშია; აჭარული ცხენის-
ძეძუ—სანაკვიანი, თხელი ახლადიული მუკეუალი ფოთლები-
ანი და იოვალური, ითვითად მოკრე მუკეუალი ცხენისძეძუ
ცხენისძეძუ მუკური თფირი და წიოლი, რომე მთქვლფოთ-
ლიანი, იოვალური ან მოკრე მარცვლიანი ვაშიბი და აფხაზუ-
რი ცხენისძეძუ—სანაკვიანი, სკამად სკელი ახლადიული მუკე-
უალი ფოთლებიანი, მოკრე იოვალური, მუკი ვარდისფერმარც-
ვლიანი ვაშითა.

დასხვლებულ ვაშიბიან ცხენისძეძუს სახელწოდება უფრო
მეტად აფხაზურ ცხენისძეძუს მუკეფრება, რადგან მისი მარც-
ვლები უფრო მოკრეა, ვიდრე იოვალური.

აღნიშნულია ის ვარგებება, რომ აფხაზური ცხენისძეძუ,
მიუხედავად მისი მტყუნის ღამის ვარგენული მესხელებებისა და
მსკილი, მუკი ვარდისფერი მოკრე მარცვლებისა საქართველოში
ფართოდ კავრელებული არ არის და ითითა-ორულია მარის ხა-
სი, მირიადად, აფხაზობის მუკეუალის რაიონებში უმ-
თარგნად გვადიონის და სოსქის რაიონებში ცხენსება. ვაში
დადელია აჭარულ მუკეუალის მუკეუალის ინსტიტუტის (ფი-
ლაეი) და აფხაზობის დასხვრედ მუნქიტის (სოფ. ახალსოფელი)
სკოლექციო ვენახებში ორი ათასამდე მირის როდენობით.

ბოტანიკური აღწერა

ვაშიის ბოტანიკური აღწერა მუკრელებულია მუკეუალის
მუკეუალის ინსტიტუტის აფხაზობის დასხვრედ მუნქიტე სოფ.
ახალსოფელი (კვალის ონი) ორკონიკის სოხ. ლაშქერეკო-
ბის საკლდეოი ნაკვეთე. ვენახი კანქნებულია მუკრეობის სწორ,
სამრფე-აღმოსავლეთისკენ ონდვ ღვანქნულ ნაკვეთე, რომელიც
დამორბულია ზევის ნაპირიდან დასლორებით 2 კმ-ით. ნიადეი
მუკეუალისა, წელიც კარგად გამტარი ღორიანი ქვედადაითი.
ვაზები 20 წლის ასაკისა, კავრებებულია ორმხრივი მუკეუალის
წკითი. კვების არე შედგენს 3,5მ² (2,0x1,75 მ). მტამის სიმაღ-
ლე 45—50 სმ ვერის.

ახალგაზრდა ელორტი. (10—15 სმ) ახალგაზრდა
მოზორლი ელორტის წვერები გვარგვინითა და პარეული ორი,
პურ კიდე კულტული ფოთლოდაით მუკეუალია სკელი ქვის-
ბრი ბუწეუბით და ორდევ შირიდან თფირია ონდვ მოვარდისფერი
იერი ფოთლოდაით ირეკელი. მუკეუ ფოთლოდაით მუკეუ-
ხედა შირიდან მკირეება და იგი მოკვიალიო მუკეუ სკება,
ონდვ მიწიალი იერი, სოლო ქვედა მხარეზე მუკეუის გამო
მოიფირი ფერს ინარჩუნებს. მკოსხე და მესხე ფოთლი ზედა
შირიდან მომწვანე-ვეითელია, სოლი კვემოდან მოკრე სო თფირია
და სახეულო სისქის ახლადიულია დაფრული.

ფოთლი. ზრდადამორბული მუკე იარქვის ფოთლები
(9—12) სახეულო ზომისა (20x19 სმ) და მომრგვალო ან თირ-
ქმლისმკვერი ფორმა აქვს. ფოთლიც სანაკვიანია; დანაკვეთე
სუსტადაა გამოსხული, სმირად სრულიად დაუნაკვიანო ფოთლე-
ბიე გუხვდება. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დაწაბუებულია,
იქითიად ქვედა იარქვის ფოთლებზე იგი წერილი პურსულები-
თა დაფრულია. ფოთლის ზედაპირი ტალღისებრია და ნაკვეთის
ნაბიბები სმირად მისი აქვს დასრული. ფოთლი უფრო სმირად
მუკე მუკეა.

ზედა ამონაკვეთების ხეხურია და იქითიად დაღვეს სახეულო
სიღრმეს. უფრო სმირად დანაკვეთეა ონდვ მესამწევი. ამონაკვე-
თების ფორმა დანაკვიანის სიღრმის მუკეუალისებრია და ნაკვეთის
ნაბიბები, იგი უფრო სმირად ნაწაბისებრი ან მუკეუალი
კუთისმკვერი ფორმისა.

ქვედა ამონაკვეთის მღიერი სუსტადაა გამოსხული, წვე-
ლებზე იგი ონდვ მესამწევი ან სმირად სულ არაა კანეთა-
რებული. ამონაკვეთი მუკრელი კუთისებრია.

მუკრის ამონაკვეთის ფორმა ნაკლებად გვალეზობადას. უფრო
სმირად იგი ნაკვისმკვერი ფორმისა და მასხილი ან მომრგვა-
ლო ფურე აქვს, ითვითად მუკეუება ოფცილისმკვერი ფორმისა
ამონაკვეთისი, სოლო კიდე უფრო ითვითად—დასხვრული, იო-
ვალურივლიანი ამონაკვეთი.

ფოთლის მოვარი პარელები ბოლოფება მასხილწვერანი
და გამობრილწვერებიანი სახეულისმკვერი კბილებით. კვერ-
დილი კბილები პართიად მთავარი კბილების ფორმისაა, სო-
ლო მათ შორის სმირად გუმბათისებრი კბილები უფრო მტრია.
ფოთლის ქვედა მხარის მუკეუ სახეულო სისქისა, რომე-
ლიც ახლადიული მუკეუისა და სკელი სწორმუკეოი ვაჯირის-
სებრი ბუსუსისკან მუკეუება.

მუკრე ფოთლის მთავარ მარეულე მოკლეა, უფრო სმირად
მისი სიგრძე ფოთლის მთავარ პარეულე ნაკვიანის, ითვითად ორ
მუკეუალს მუკეუენს. მუკრე კლევი, ითვითად ნაწილობრივ
დაფრულია ახლადიული ფეფიო და მოკვიანისფერი-წითელი
ფერისა, რომელსაც მუკეუ სოლები დაჰყვება.

ეკავილი. კველი ორსქისანია. უფრო სმირად ეკავილი-
ში 5 მტკრინაა, სოლო ითვითად 6. მტკრინათა მუკრის სიგრ-
ძის მუკრედება ბუტკოს სიმაღლესთან 1.5—2 მუკრის. მტკრინები
სწორმდგომია, ბუტკო მომრგვალო-იღრმული ფორმისა და
დადარულია. მისი კული (სეტი) მოკლეა, მუკრე კარგადაა გა-
მოსხული. იგი მუკრე მომრგვალო ფორმის დინგით ბო-
ლოფება.

მტკეანი. ცხენისძეძუს მტკეუები სახეულოზე დიდი ზო-
მისა, მტკეუების სიგრძე მერეობს 20-დან 26 სმ-მდე, განი კი

ცხენისძეშის ვაშლისგან ЦХЕНИСДЗУДЗУ АПХАЗური

6-დან 10 სმ-მდე, კარგად განვითარებული მტევნის ზომა 22×8 სმ უდრის. მტევნის ძირითადი ფორმა ცილინდრულია, იშვიათად ბარტოცივლი და ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებზე გვხვდება. მტევნები საშუალო სიმკვრივის ან მესქარიანი. იშვიათად საშუალოდ უფრო მკვრივი მტევნები გვხვდება. მტევნის საშუალო წონა 150—200 გ, სოლო კარგად განვითარებული მტევნების 300—350 გ უდრის. მტევნის უკუნი ბუჯახისებრი, რომელიც რეწვის მძაბვრების ავიჯივლი სუგდება და რქის ფერს იკავს. მტევნის სიგრძე მერყობს 3-დან 6 სმ-მდე, სოლო საშუალოდ 4—5 სმ უდრის. მარცვლის უკუნი მწვანეა, მისი სიგრძე 0,8—1,0 სმ მაქვს. მარცვლის ბალიში ვიწრო კონუსისებრიან ან იშვიათად დოკლე კონუსისმკვარან და ხშირი მგებლობა (ზორკლებით) არის დიფერული.

მარცვალთ. მარცვალი მსხავლია. მისი სიგრძე მერყობს 1,8-დან 2,6 სმ-მდე, სოლო კანი 1,6-დან 2,0 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის სიგრძე-სიგანე 2,0×1,8 სმ უდრის. მარცვლი ძირითადად ოვალური აქვს, მღვირ იშვიათად (მსხვილი მარცვლები) მოგრძო ფორმის მარცვლებზე გვხვდება, იგი მოწაულია, სოლო სრული სიმწიფის დროს შეუი ვარდისფერი ხდება. მარცვლის კანი სქეულია და მკვრივი. რბილობი სორიანია, კანუკან, მვირწმინანი. მარცვლი აველიად ევლება რბილობს. ცემო ტყბილი და სა-სიამოვნო აქვს, მღვირ სუსტად გამოხატული ამქვია არამიტია. წიპწა. მარცვალში უფრო ხშირად 1—2 წიპწაა, იშვიათად 3—4 წიპწე გვხვდება. წიპწები საშუალო სიმალია. იგი მომრგვალო-მოგრძო ფორმისა და ღია კეახხვერია, სოლო ნისკარტივსწ ნარინისებრი სუგდა. წიპწები არათანაბარია. უფრო ხშირად გვხვდება მომრგვალო-ცილინდრული, მოყვანიკარტა წიპწები. წიპწის სიგრძე 0,6—0,75 სმ, სოლო კანი 0,4—0,45 სმ უდრის. ქალბა ოვალური, იგი მუგბარობს წიპწის ზედა ნაწილში და ობუნე ჩახუჭვილია. დარტავი ქალბადან წიპწის ზედა ნაწილისკენ დრბა და კანივანი; იგი ყოფს წიპწას ორ კუთხეს მუხისებრი არათანაბრ ნაწილად. წიპწის მუხლის მხარე ტეხინია. დრგები ნაწიბურის ორევე ზრავზე კარგადა გამოხსული, მათი ფეშე ნარინისებრია. ნისკარტი ცილინდრული ფორმისა და მისი სიგრძე 1,5—2,0 მმ არ აღუმატება.

ატრობიოლოგური დახასიათება

საკვებულებო ფაქტების შესვლა კოლა. ფერდღვირევიანი საკვებულებო ფაქტის მსვლლობაზე წარმოება აფხაზეთის მევენახეობის დახარდენ ზუნქსზე, სოფ. ახალსოფლის საკოლექციო ეფსისი. ფერო დაკვირვებებს წარმოება 1936 წლიდან 1938 წლამდე ზუნქსის გაქვტა აქვს. მის შემდეგ აღიბობა. მათი მინავემუხის მსკვეტავიო 1937 და მომვეწო წლების განმარლობა ცხენისმუქს საკვებულებო ფაქტში შემდგენიარა მიმდინარეობს (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1 ცხენისმუქს საკვებულებო ფაქტის მსვლლობა სოფ. ახალსოფლში

დაკვირვების წინადადება	მტევნების წონა	ფაქტის დადგომის დადებითი				სოლო სიგრძე	სოლო წონა	წიპწების რაოდენობა	წიპწების სიგრძე	წიპწების წონა	წიპწების სიმალი
		მტევნების წონა	ფაქტის დადებითი	ფაქტის დადებითი	ფაქტის დადებითი						
სოფ. ახალსოფლი (ფაქტის რ-ნი)	1937	13.1V	2.1V	28.VIII	8.X	179	3707,9	315,8	663,3		
	1941	19.1V	4.VI	4.IX	20.X	185					
	1952	28.1V	4.VI	23.VIII	30.X	186					
მევენახეობა-მევენახეობის ინსტიტუტი, თბილისი	1956	24.IV	13.VI	11.IX	28.X	188					

როგორც 1-ლ ცხრილში მოვენალი მონავემებიდან ჩანს ცხენისმუქს საკვებულებო ჰერიოდის ხანგრძლიობა 179—188 დღეს უდრის. სრული სიმწიფის დაგვიამის ვაღის მიხვევით ცხენისმუქს სიმწიფის IV ჰერიოდის ვაღის ვიუმბეს კეთუნის. აფხაური ვაღის მართადა ვიუმბთან შუამდგომელი ცხენისმუქს შუამდგომით უფრო ხანგრძლივ უდრის. პროფ. თ. კვარაცხელიას და დ. ფობიძის დაკვირვების მსკვეტავიო ევლუთის რიონში ცხენისმუქს შუამდგომებში მწიფეობა.

რქების მომწიფების ხარისხი. ევრმის სრული სიმწიფის მომერტოსავის ცხენისმუქს ერთლადანი რქები იაივისუვლად აწერებს მომწიფებას და კარგად განკვეთილ სუგდას ხასირის ვიუმბეს. ცხენი, ცხენილი საკვებულებო ჰერიოდისა და საუბო აქტერი (ცხენარტერის ჰარიობაში, აფხაზეთში ცხენისმუქს უფრო სავანთან ვიუმბეს ვაღის რქებიც ითავისუვლად აწერებს მომწიფებას ფოთალკვევის დასრულვამდე. ცხენისმუქს, გარდა აფხაზეთისა, ივებდა ვარჯივ ცხენილი—მევენახეობა-მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ეფსისი ქ. თბილისში, სადაც მისი რქები ფოთალკვევის დასრულვამდე აწერებს მომწიფებას, მერამ ზოგეთი წლებში როგორც ევრმანი, იხე ვაღის რქები მერამ სიმწიფეს ვერ აღწევს.

ვაღის სრდის სიმძლიერე. აფხაური სხვა ვაღის ვიუმბთან ანალოგიური. ახალსოფლის საკოლექციო ეფსისში ცხენისმუქს საშუალოდ მღვირ სრდით ხასიათდება. პროფ. თ. კვარაცხელიას, კ. მკვარცხელას, გვექვიას და შარკის ცხენისმუქს სრდის სიმძლიერის მსკვეტავი არ მარჯულია ვიუმბით იმიტომ, რომ ამ ნიშნის მიხვევით იგი არ გამოირჩევა სხვა ვაიმებისაგან.

მოსავლიანობა. ცხენისმუქს მოსავლიანი ვაღის ვიზია. მისი მოსავლი აფხაზეთის დასრულდნ ჰუნქსზე სოფ. ახალსოფლში დიდი დარტერივის მუხისებრები 16 კვ აქვს ერთი მიწზე, სოლო მისი საშუალო მოსავლი 38—40 ცენტის დარტეკებით მიხვე 7,0—7,5 კვ უდრის, რაც ჰექტარზე გათვებით 190—200 ცენტრ უკრძებს შეადგენს. პროფ. თ. კვარაცხელია ცხენისმუქს სტრემისობლიან ვაიმად თვლის. სოფ. ახალსოფლში წარტეკებით (ა. თობაძე) დარტეკების მსკვეტავი ცხენისმუქს მოსავლიანობის კოეფიციენტი საშუალოდ 1,3—1,4 უდრის, სოლო მტევნის საშუალო წონა 150—150 გ და ვაღზე 40 რქის დარტეკების შემთხვევაში ერთი მიწის მოსავლიანობა 6,2-დან 8,4 კვ-მდე აღწევს, რაც ჰექტარზე 168—230 ცენტრებს უავებენს.

ცხენისმუქს ჰეარებობი მღვირ მოსავლიანობა წარსულში გამოწვეული იყო ჰარიბი ევკავიოლები, მუწეურებელი ფორმირება და მოუვლდა ვასკულით.

როგორც ცხრილიდან, მრავალი სუკენის განმავლობაში აფხაური ვაღის ვიუმბე ჰერეული იყო მაღლარად ფორმირებისათვის და მეუვეტული დიდ დარტერივას. ასეუ ჰარიობები ისინი იმლოდა უხე და ხარისხიან მოსავლას. ვიუმბის გამოწვევებულ ამ თვისების უფრო გამოწვევის მანიში საჭირო გამოვლინდეს ვაიმისათვის ევრო მუსაფერი კასხელისა და ფორმირების წყარო, რომლის დროს შესაძლებელი იქნება ვაღის ოპტიმალურად დაკვირვება. სოფ. ახალსოფლში და მუვენახეობის სხვა რაიონებში მიღებულ გამოვლინების კოლავისმუქსები ცხენისმუქსათვის საშუალო დარტერივას ფორმებიდან უფრო მუსაფერია ადონინდა ჰკული ქართული ოლინარული ფორმა, ახვე დროს სასურველია ცხენისმუქს გამოივაროს თანამდგომე ჰარიობები და ორზორივი კორდონის ფორმები კეების არის სიდიდისა და ვაღის სრდის სიმძლიერის მსკვეტავი 2—4 ხასხელად რკოლის მიხვევით. აღნიშნულ ფორმების ფართო გამოვლით გამოვლინდება ვაიმისათვის უფრო მუსაფერი ფორმირება და დარტერივის ცხენილი მიწვეული იქნება მოსავლიანობის გადიდება. ამქამდე მოსავლიანობის ვაზრდის მანიში რეკომენდებულ უნდა იქნეს ევკავიოლის დაწკაპადე მოზარდი ჰერიოდის წყურების წარტეკი ჰარცვლების გამო-სორებლის ნორმალურ ოქვინობამდე ვასავიდევლად და საშუალო სიმკვრივის მტევნების მისაღებად.

სოკოვა ავადმყოფობა მიმართ გამოვლით აფხაზეთის დასრულდნ ზუნქსის საკოლექციო ეფსისში წარმოებულ დაკვირვებათ მიხვევით, ზრდა-განვითარების თანაბარ ჰარიობაში, ცხენისმუქს ეკამლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ აფხაზეთის სხვა ვაღის ვიუმბთან ჰეარებობი საშუალო. ჩვენი დაკვირვებით ცხენისმუქს ზვარის უფრო ევრო უღლებს, ვიდრე ჰრატს. საურთოდ ცხენისმუქს მარცვლები უფრო ხშირად სუგდა და ხასილია. პროფ. თ. კვარაცხელიას აღნიშნული აქვს ცხენისმუქს დაზიანება ჰრატია და ატრანკროზი, დაზიანების ჰარიობების და ხარისხის აღწინააღმდეგ. მარცვლებთან და ფოთლების მუწეხვებ ბისთან დაზიანება მრავალი წლებში განმავლობაში წარმოებულ დაკვირვებებით აღნიშნული არ უყოფილა.

ტექნოლოგიური დასახითება

მტკენის კარგებული შესვლების, შეხინკური შედგენილობისა და წვენი ჯიშური შესვლების მარცხენა მხარის მიხედვით ცსენისძეს უკუშენი საფსტრეო (სუსურე) მიმართულებითა და წარმოებად ვაიში, პირთადად, ამ მიმართულებით იყენებენ.

მტკენის შექანიკური შედგენილობა აფსუსითის დახურულ ჰუნტუს ვაი. ტაბის მიერ წარმოებული ანალიზების მიხედვით ცსენისძეს მტკენის შედგენილობის შესახებ მოგვანილი ქვემოთ (იხ. ცსრ. 2).

ანალიზის წარმოების ადგილი	მტკენის შედგენილობა						100 ნაწილზე წონა ატომ
	შენი	მტკენის მარცხენი	მტკენის მარჯვენი	შენი	სუსურე	ვაი	
სოფ. ახალსოფელი (ხადაფთის რ-ნი)	1935	150	48	85.89	3.38	8.26	2.47
	1936	131.2	45	84.55	1.95	10.10	2.40

როგორც მე-2 ცხრილი მოგვანილი მონაცემებიდან ჩანს, ცსენისძეს წვენი საშობო კარგი გამოხვედრისა ახასიათებს, რის გამოც იგი საღვინედ შეიძლება გამოიყენოს.

წვენი სქიმატური შედგენილობა ცსენისძეს უკუშენის წვენი საშობო მალაღი შექანილობა და შესაბამისი მცენილობა ახასიათებს. ცალკეულ წვებში მისი შექანილობა 19—21% აღწევს და საშობო მალაღი შეიძლება ინარჩუნებს. ქვემოთ მოგვანილი ცხრილი მოგვანილი აფსუსითის დახურულ ჰუნტუს ვაი და თვალის ზონაღურ სავსეულ საცურეს რეპრეზენტული ანალიზის შედეგები (იხ. ცსრ. 3).

ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	სუსურე	ვაი	მტკენის შედგენილობა	
				შენი	სუსურე
გადაფთის რ-ნი, სოფ. ახალსოფელი	1934	—	18.2	10.3	
	1933	12.2X	20.9	7.2	
	1936	5.2X	17.0	6.7	
	1937	—	18.3	8.2	
	1939	7.2X	19.1	7.3	
	1949	21.2X	17.5	7.5	
	1956	20.2X	17.8	7.6	
ქ. ილაღა, ზვეზანთა-შეღვინის რ-ნი	1955	21.2X	18.1	7.7	
	1956	28.2X	18.17	9.0	
	1957	26.1X	16.85	7.0	

როგორც მე-3 ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, ცსენისძეს შექანილობა-მცენილობის კარგი მარცხენა მხარის მიხედვით მოხლოდნულია კარგი ღირსების ღვინის მიღება. ვაიში ს თვისება მეტად ხელსაყრელია, რადგან უკუშენი

შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც სასურფე. ისე საღვინედ მოიხრიდნება და მისევეთა.

უკუშენის დასახითება და პროდუქციის ხარისხი. ცსენისძეს სასურფე უკუშენის ვაიში და მის წარმოებაში, პირთადად, ამ მიმართულებით იყენებენ. შიღ რიც აკუროებს პროფ. თ. კვარცხელიას, კ. ზაქარაიას და სსკსეს ცსენისძეს დასახითებული ვაი როგორც კარგი სასურფე უკუშენი, სოლო გვესისა და მარისა, ავთოგე წერხაესის აღნიშნული ვაი, რომ ცსენისძეს (არაქა) შეეძლება, შეიძინოს ფორის ჩინებულ ღვინის მიღება. აფსუსითის დახურულ ჰუნტუს ვაიში ამ მიმართულებით წარმოებული არ კოფილია, თუმცა მტკენისა-შექანილობის ოდენობა და მათი ურთიერთის შეფარდება მიკვირითებს ცსენისძეს უკუშენის საღვინედ გამოყენების შესაძლებლობას. საჭიროა ვაიში ფართოდ გამოვიდოს ამ მიმართულებითაც. ცსენისძეს ასევე მნიშვნელოვანია კარგად იტანს და დისკის ინსუსება, ცსენისძეს სასურფე მიმართულების კარგი ღირსების უკუშენის მოძვები ვაიბა.

საერთო შეფასება და დარბიისება

ცსენისძეს ადგილობრივი მდირედ გავრცელებული ვაისის ვაიში, იგი გვევლინება თითო-ორთადა ვაისების სასით გუდაფთის რაიონში კოლმურეშეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე, ცსენისძეს პირთადად სასურფე უკუშენად იყენებენ. მის ახასიათებს საშობო ტრეზული (20—26 სმ) ცილინდრული ან დატოვებული ფორმის მესხური მტკენები და მსხვილი, ოვალური ან მიგობო, მუქი ვარდისფერი მარცხლები. მისი მტკენები ღაზში კარგენობისა, სოლო მარცხლებს სასიამოვნო გემო აქვს. კარგად იტანს გადახიდვას ახლო მანძილზე და სანერძლედაც ინახება.

ვაიში დადებითი თვისებები (კარგა ნაშთილილი) უკუშენის შედარებითი მაღალი მოხლოდნობა და ხარისხი, აგრეთვე უკუშენის კარგი გამძლეობა სოკოვან ვადმეოფობათა (ნადრის) და სიდაშლის მიმართ, სასურფე უკუშენად ვარციობა და საჭიროების დროს საღვინედ გამოყენება, უკუშენის შექანილობა-მცენილობა და მათი შეფარდება აბის კარგი საწინდარი.

ვაიში უარყოფითი თვისებები (პირთადად მისი შედარებითი სუსტი გამძლეობა მიღვიდების წიაჭის) მიმართ და უჭიკ ევოლუცეზა, რის შედეგად ვაიში ხშირად მალე მესხურ მტკენებს ივითარებს. აღნიშნული ნაკლი შედარებით ადვილი გამოსაწიროებულია ვენისა დროული და კარგი მოვლა-დამუშავებით.

ვაიში ჰერმეტიკულია სახალორეობისა და დასაყენებელი ხასლებს კარგი დირსების სასურფე უკუშენის მოხალოდნობად და უკუშენის მოხალოდნობის სუსობის გასახარმელებლად.

ცსენისძეს თვისებულად შეიძლება რეკომენდებული იქნეს სარიონო სტანდარტულად ამორტიმეტში შესატანად ეგერის, გულრიფშის, გუდაფთისა და სოჭუმის რაიონებში გავრცელების მიზნით.

ვაიში ჰერმეტიკულია აგრეთვე საქართველოს მევენახეობის პირთადად რაიონებში ფართო გამოყენების შემდეგ განსაზღვრულად.

Цхенцздзу anxazuri

Цхенцздзу малораспространенный абхазский розово-ягодный столовый сорт позднего периода созревания. Распространен в Гулаутском, Сухумском и Гагрском районах Абхазской АССР. Принадлежит к эколого-географической Группе сортов *prol. pontica. var. prol. georgica* Negr.

Молодой побег. Коронка и первые два листочка имеют густое войлочное опушение и серовато-белую окраску со слабо-розовой каймой вокруг последних. На листочках нижней яруса (3—4) опушение с верхней стороны уменьшается и их окраска становится желтовато-зеленой с красно-бронзовым от-

ливом, а с нижней стороны сохраняется опушение и серовато-белая окраска.

Лист. Листья средние (20x19 см), округлые, трехлопастные, слабо рассеченные, иногда почти цельные, темно-зеленого цвета. Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже на листьях нижней яруса мелкопупырчатая. Изогнутость листовых пластинок волнистая, часто с загнутыми вниз краями долей.

Верхние вырезки мелкие, реже—средние, часто едва заметные, шелудивые, либо имеют форму входящего угла. Нижние вырезки менее развиты и слабо выражены. Обычно они едва намечены, имеют форму

входящего угла, либо совершенно отсутствуют. Черешковая выемка по форме мало варьирует. Чаше выемки открытые, лировидные, либо стрельчатые с округлым или заостренным дном, реже встречаются закрытые черешковые выемки с овальным просветом.

Зубчики на краях лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, а по краям лопастей треугольно-пильчатые, односторонне-выпуклые и куполовидные.

Опушение нижней стороны листа довольно густое, состоящее из стелющихся паутинистых волосков и густых прямостоячих щетинок.

Черешок короче срединной жилки листа, реже достигает трех четвертей ее длины голый, со следами паутинки. Окраска винно-красная с прозеленью.

Цветок. Цветок обоеполюс. В цветке пять, реже шесть тычинок; тычинки прямостоячие. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,5—2,0. Пестик округло-цилиндрической формы, ребристый, столбик короткий с маленьким округлым рыльцем.

Гроздь. Грозди выше средних размеров (22×8 см), цилиндрической, реже цилиндро-конической формы, ветвистые, средне-плотные и рыхлые.

Грозди средних размеров весом от 150 до 200 г, а полноценные 300—350 г. Ножка грозди, длиной 4—5 см, травянистая, у основания древеснеет и окрашивается в цвет чубука, ножка ягоды длиной 0,8—1,0 см зеленая, подушечка узко-коническая, бороздчатая.

Ягода. Ягоды выше средних размеров (2,0×1,8 см), овальные; крупные ягоды продолговатые, розовые, при полной зрелости темно-розовые. Кожница толстая.

прочная. Мякоть мясисто-сочная, семена легко отделяются от мякоти. Вкус нежный, приятный, сортовой аромат слабо выражен.

Семя. В ягоде 1—2 семени, реже 3—4. Семена довольно крупные (0,6—0,75 см) округло-продолговатой формы, светло-коричневые, варьирующие по величине и форме. Клювик цилиндрической формы, длиной 1,5—2,0 мм, оранжевого цвета. Халаза овальная, лежит в верхней части семени, впаденная. Бороздка от халазы к верхней части семени глубокая, разделяющая ее на две равные части. Брюшная сторона семени килеватая. Семяшов хорошо заметен; бороздки по обе стороны глубокие, со светло-оранжевым дном.

Хвенсилаудзу один из лучших местных столовых сортов винограда. Большие редкие грозди, овальные, крупные темно-розовые ягоды и нежный приятный вкус делают его привлекательным сортом для широкого круга потребителей.

К положительным свойствам сорта относятся сравнительно высокая урожайность, хорошее качество продукции, достаточная устойчивость против оидиума и гниения ягод, а также пригодность его для изготовления вина.

К недостаткам сорта относится сравнительно слабая устойчивость к мильдью и ненормальное осыпание ягод; эти недостатки могут быть устранены применением передовой сортовой агротехники.

Хвенсилаудзу перспективный столовый сорт, его смело можно рекомендовать для введения в порайонный ассортимент винограда по основным виноградарским районам Грузии для снабжения населения крупных промышленных центров и курортов свежим столовым виноградом позднего периода созревания.

ლიტერატურა—Литература

1. ქვიციანი ვ. გ. ლიტერატურული მუშაობის ხიზები საქართველოში. თბილისი, 1957.
2. ვაჩაბაძე ი. თ. დსავლეთ საქართველოს ვახის ჯიშები. ქუთაისი, 1936.
3. შიოთაძე ა. დსავლეთ საქართველოს ვახის ჯიშების შესწავლისთვის, საქართველოს მეცნიერების აკადემიის საფუძვლის შემოღები. ტ. II თბილისი, 1950.
4. შიოთაძე ა. გ. მუდინების წიგნი. თბილისი, 1948.
5. ტაბიძე დ. მუდინების განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1953.
6. ჩოლოყაშვილი ა. მუდინების სახეობრივადი ნაწ. II. ანბლოგრაფია. თბილისი, 1939.
7. ჯავახიშვილი ი. გ. საქართველოს ეთნობიოგრაფია. წიგ. II. თბილისი, 1934.
8. Баллас М. К. Виноделие в России. ч. I, II и III. СПб., 1895—1897.
9. Гевекий В. Н. и Шарер Г. И. Краткий очерк садоводства Закавказья. Тр. Кавк. О-ва сел.-хоз-ва, Тифлис, 1886.
10. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР, Москва, 1948.
11. Егоров А. А. К изучению вин Абхазии, Сборник посвященный Б. Е. Тайркову Одесса, 1925.
12. Егоров А. А. Вина Закавказских республик, Симферополь, 1947.
13. Кларидзе Г. Ф. К изучению абхазских сортов винограда, Сузumi, 1934.
14. Мачавариანი К. Абхазские вина. Тр. Кавк. о-ва сел. хоз-ва, №3, Тифлис, 1888.
15. Негруль А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
16. Тимофеев С. П. Очерк виноградарства и виноделия на Кавказе. вып. IV, Тифлис, 1897.

ცხენისძეობა აჭარული

ცხენისძეობა ფართოდ გავრცელებული ვაჟის ჯიშის სახელწოდებაა. მაკალიადა, მას კვებობენ კასთში, ქარაღში, მესხეთში, რაჭაში, გურიაში, აფხაზეთსა და აჭარაში. იგი ამ სახელს ატარებს ცხენისძეობის მთავარი მოყვანილობის მარცხენა კამო. დასასველებელ მსარეობში ცხენისძეობის სახელწოდებით გავრცელებული ვაჟის ჯიშები არიან: ზურაბი და ურდუისი. აჭარაში განსაკუთრებული აღზრდა ამხელაგრაფიული ნიშნით-თესვებით, საქართველოს ფარგლებს გარეთ ცხენისძეობა თურქულად „აბიშუნი“ სახელწოდებით აღწერილი აქვს ს. ტომოფეცის (11), რომელსაც ის სუფრის ურდის ჯიშთან ჯგუფს აკუთვნებს. აკადემიკოს ვაჟისძის მიხედვით (5) ცხენისძეობის კლასიკური „აბიშუნი“ მომზადება მას შემდეგ, რაც არიანის ოჯახის მოსახლეობას მიუძღვნა მამულიანობა.

ს. ტომოფეცის მიერ აღწერილი ვაჟი „აბიშუნი“, შუა და ზემო აჭარაში გავრცელებული ცხენისძეობის ნაებობი ინტერიაა. აჭარული ცხენისძეობა, როგორც სახელწოდება გენიკურებს, აჭარაში წარმოიქმნა და მალედასრისსივანი სუფრის ურდის ჯიშთან ჯგუფს მიეკუთვნება (3).

ჩვენი აზრით, იგი ჩამოყალიბდა პონტოს მხარეში, ბუნებრივი გამრავლების გზით საუკუნეთა განმავლობაში და განიცადათარა ამ ზონისათვის დამახასიათებელი მორფოლოგიკურ-ბიოლოგიური ნიშნით-თესვებით (ფოთლის მოკლელოკიური ნიშნები, ვეკლის ტიპი, მარცხენის კანის სიღრმე და კონისტენცია, ვაჟის ზრდის სიძლიერე, სუბკუტანო პერიოდის ხანგრძლივობა და, განსაკუთრებით, ურდის ნაკეთობის სიმწიფე) და გამოიყო აჭარის ენდემურ ვაჟის ჯიშთა ჯგუფში.

ადგილობრივი კვლევის შედეგად გამოირჩა, რომ ცხენისძეობა, როგორც სუფრის ურდის ჯიშის, წარსულში ფართოდ გავრცელებული მალაჩარება აჭარისწყლის სივრცეში, განსაკუთრებით—შუა და ზემო აჭარაში. ცხენისძეობის პროდუქციას ადგილობრივი მოსახლეობა მსოფლიო ურდისა და იუნიტებისა, როგორც ვაჭარელებს, დიდი ოდენობით ასაღებდნენ ქ. ბათუმის ბაზარში.

ურდის სივრცე დაეკრუება ტოპოგრაფიულ ვაჭარს და მსოფლიო სპორტების მიხედვით კრებულ—ზაფხობში.

სოკიან აუღებოფობათა და ფილოქტრის მოქმედების შედეგად ცხენისძეობის მალაჩარები ისე, როგორც სხვა ჯიშები მასობრივად განადგურდა. მისი მემორიუმი წარკვავები საკუთარ მარჯვ მალაჩარად ამჟამად შემორჩენილია შუა და ზემო აჭარაში (ქედის ვაიხი, ზურაბი, სისალიტების, მუხაყვის, ფრთოსის, ჩაოს და ფანჯარალების მიკრობიოტიპები). მიუხედავად მოუვლელობისა (ვაჟის დიდ სიძლიერეს განვითარების გამო), მათი ზრდა-განვითარება სულმუქუნი აზინის პირობებში საქმად მდიდრია, ხოლო მოსავალი დამამოფოფოფოფო.

ნაშთის სისხლი დაბლარად ცხენისძეობა ეკუთვნება ქედის (აჭარა) ვაჟის საკლასიკური ნაკვეთი. ვაჟები დარღმობილია სახეს და ფორმარეულია ქარაული წესით. აქ ცხენისძეობის ვაჟები ჩაყვებულია სიანადო მოკლის პირობებში და იგი იქნეს მისთვის დამახასიათებელ მდიდრს და-განვითარებას. ამასთან ერთად უკვ მოსავლის ძილვება და ხარისხობის სუფრის ურდის ჯიშისათვის დამახასიათებელი ღმამის ბარქანი მტეგნები და მებრეი, ხორციანი მარცვლები ასახიანობენ.

აჭარული ცხენისძეობა, როგორც მალაჩარისსივანი სუფრის ურდის ჯიშის, განსაკუთრებულ ურადლებას იტარებს და შეეხაზობის მმდგომი განვითარების შესაბამისად იგი ფართოდ უნდა გავრცელებული ნაშთების სისხლი შუა და ზემო აჭარაში.

ბოტანიკური აღწერა

აჭარული ცხენისძეობა აღწერილი იქნა სოფ. ჩაოში (ხულოს რ-ნი), სოლო მდარების მინიშით სოფ. ვაიოში და ქედის საკლასიკური ნაკვეთი (ქედის რ-ნი). სოფ. ჩაოში ცხენისძეობა წარმოადგენილია საკუთარ მარჯვ მალაჩარად-ლოკიური დასრული ფერდობის სოფ. ვაიოში მალაჩარად ფორმირებული და საკუთარ მარჯვ, სოლო ქედი იგი დახლარდა ვაჭარული ნაშთების სისხლი; ნაკვეთი მებარების აჭარისწყლის ნაპირზე და ოდნავ სამხრეთისკენა დაქუებული.

ასაღვანა და ელორტი. კირტები გამლის შერითომი მომწიანო-იისფერია, ოდნავ მოწითალო ვლფერიით და საქმად სქლდა დაფარული მონარენსრო-ოთორი ბუხუთი. ზრდის კონკრეტულად დაფარული ბუხუთის ბუხუთი. ახლადგამალი პირველი ფოთოლი ზემო მხრიდან მომწიანო, შუა მოწითალო ვლფერიით და საქმად მუხუთელი; ქვედა მხარე მომწიანო-იისფერია, მოწითალო ვლფერი აქვს და სქლდა დაფარული ბუხუთი. მომდგომი მებრე და მესხე ნორჩი ფოთოლი ზემოდან შუა იისფერია და მოწითალო ვლფერი დაქვარა. მეორე ფოთოლი საქმად, სოლო მესხე მდიდრად მუხუთელი. ქვედა მხრიდან მუხუთა ბოლო ფოთოლი უფრო მეტად ასახიანობს, მესხეს კი მდარებით მდიდრად.

ახლადგარდა ელორტი იმა მწიანა და მცირედ მუხუთელია. მუხუთა უფრო მატულობს ელორტის წვერისკენ. ერთლიანი რქა. მუხუთელი რქა ეკისფერია და საშუალო სისხლის. მუხუთელი უფრო მუქია. მულთომარისის სიგრძე 8—13 სმ აქვს.

ფოთოლი. ზრდადამავარებული ფოთოლი საშუალო სიდიდისა ან საშუალოზე მცირეა და საკუთარ მოყვანილობით მომრავალი ან ოდნავ ოჯალურია. მისი საშუალო სიგრძე 15,3 სმ, სოლო სიანე 15,0 სმ უარს.

ფოთლის უქნის ამონაკვეთი უფრო სივრცე ჩანცხებრია და მხელებულია. ამონაკვეთის ნაკვეთი მუკვება სამი მარცხენა. გესხება ისრისებრია მოყვანილობის დრის ამონაკვეთის. ზედა ამონაკვეთი ღია და მცირედ ჩაქრილი. იმეათად საკმად ჩაკრილი გესხება, რომელიც ქმნის ნახრტისებრ კუთხეს. ქვედა ამონაკვეთი უმნიშვნელოა და ჩაქრილი.

ფოთოლი საწმკეითია. წვერის ნაკვეთი ფოთლის ფირფიტასთან ბლაგვ კუთხეს ქმნის, იმეათად სწორი. საკითს წვერის კბილები საშუალოდისებრია წამხელებული წვერით ან ამონაკვეთი გვერდით. გესხება ხერსკილია სამკუთხედიანი მოყვანილობის კბილებით. მებრეული კბილები მთავარი კბილებს მსავალია.

ფოთლის ქვედა მხარე მცირედ მუხუთელია, ზედა მხარე გლუვი, ფორფეა ბრტყელი. გესხება მარცხენარი დარისებრ მოხრილი ფოთლებით. მთავარი მარჯვები ოდნავ მუხუთელია, ღია მწიანა და ფეხიანი წითელ ღვინის ფერს იღებს.

ცხენისძეშის ვაზის ტყეში აღებული ცხენისძეშის აჩარული

ფოთლის უეწის მუდარება შუა მთავარ ჰარდონს 0,8—1,0 უდრის, იგი შიშველია და ღია მწვანე, ხშირად წითელი ღვინის ფერი ხდება.

შეკვლი. უჯვილი ორქვსიანია. მტრინები და ბუტო ნორმალურადა განვითარებული. უჯვილი 6 მტრინაა, იმეი-თი 4 და 6 მტრინანც ცხვებზე. უჯვილის რიცხვი უჯვი-ლდში 340-დე აღწევს.

მტრეანე 1. მტრის უეწის სიგრძე 2,5—4 სმ აღწევს. მტრის სიგრძე 11—17 სმ, ხოლო სიგანე 5,5—8,5 სმ უდრის.

მტრეანი სურთი მოყვანილობის ტიპდარღვეულობისებ-რია. ცხვებზეა ნილნილობის მტეყნებ. მტრეანი საშუალო სიმ-კვრივისა ან მტრეიანი. მტრეანის უეწი და კლერტი ბალახშავა-რია, ღვარდ ღია მწვანე.

მარცვალი. მარცვლის უეწის სიგრძე საჯადში ბალი-თითურთ 4—5 მმ აღწევს. იგი მწვანე ფერისაა. საჯადში ბალი-თ და მტეყნებულა და განვითარებისებრია. მარცვალ საჯადში ბალითზე საშუალო მტეყნებულა.

მარცვლი თითქმის შეიჯი: იგი საშუალო ან საშუალო-ზე მსცივლი. რომლის სიგრძე საშუალოდ 16,5—20 მმ, ხო-ლო სიგანე 13,2—15,5 მმ აღწევს. ფორმით ოვალურია ან მოგ-რბო, შუა წელში უფრო განზარია, ბოლო მომრგვალებული აქვს და სიმეტრიულია. მარცვალ ნაკლებწინაია, მაგრამ სორ-ცინად და ხასიათონ რტებით ცემო აქვს. იგი შექვანიანია, რომელიც ადვილად სცივდება რბილობს. მარცვალი საქაოდა დაფარულია ცვილით.

წიწვა. მარცვლის სიგრძე 1—4 წიწვა, უფრო ხშირად ცხვებზე 2 წიწვა. წიწვის საშუალო სიგრძე 6,5—7 მმ, სიგანე კი 3,5—4 მმ აღწევს. წიწვა ღია უჯვისფერია და მოწითალო ღლფერი დაქარეს, მუცლის მხარეს ღარების ცხვრები კი მოყვითალო-წალისფერია. ქალბა მოთავსებულია ზუგის მხარის თითქმის შუა ნაწილში, რომელიც ფორმით მოგრბო-ოვალურია, იქნადაც ცხვებზე მო-მრგვალო და საქაოდა გამოხსულიც: ნისკრტი მოთვითაა და ხშირად მოწითალო ღლფერი გადაქარეს. მისი სიგრძე 2 მმ აღწევს.

აერობიოლოგიური დახასიათება

ფუნოლოგიური დაკვირვებანი ცნენისმუქსუ სავეტერციო ფაუნის მსჯელობაზე წარმოდებ სოფ. ჩაიში (ხულოს რ-ნი), ვაიში და ქედის საკლდევიო ნავეთზე (ქედის რ-ნი). ქვემოთ მოყვანილია 1945—1949 წლებში წარმოებულ დაკვირვებათა სა-შუალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 1).

ცხილი 1

ცნენისმუქსუ სავეტერციო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაუნის მსჯელობა

დაკვირვების წაბოების ადგილი	წინის მსჯელობის წესი	აგვისულის დასაწყისი	შუაგვისულის დასაწყისი	ფურის სივლი	ფურის ცხვების დასაწყისი (ფურის სივლი)	ფურის ცხვების დასაწყისი (ფურის სივლი)	ფურის ცხვების დასაწყისი (ფურის სივლი)	ფურის ცხვების დასაწყისი (ფურის სივლი)	ფურის ცხვების დასაწყისი (ფურის სივლი)	ფურის ცხვების დასაწყისი (ფურის სივლი)
სოფ. ჩაი (ხულოს რ-ნი)	16.IV	9.VI	2.IX	25.X	193	1.XII	230	3790		
სოფ. ვაი (ქედის რ-ნი)	12.IV	4.VI	29.VIII	22.X	194	3.XII	236	—		
სოფ. ჭედა (ქედის რ-ნი)	12.IV	5.VI	31.VIII	20.X	192	5.XII	238	—		

სოფ. ჩაი მუდარებობს ჩრდილო დაქანებაზე ზღვის დონი-დან 1000 მ სიმაღლეზე. ამ ზონაში გაზაფხული ციან დგება და სწორედ ამით არის გამოწვეული ჰარვადი ბიოგაუნების დატენაობით დაწყება, ხოლო შემდგომ ფაუნაში ხაიბის მატებათან ერთად მდგომარეობა სწორდება. ეკრბენი მთოვალბებს იწყებს აკვიტოს ბოლოს ან სექტემბრის ჰარვად რიცხვებში, ხოლო მასობრივად ოქტომბრის მესამე დეკადაში იწყობება.

სოფ. ვაის და ქედის კაკოლოგიური ჰარობები, აეროფეე ადგილმდებარეობა საქსეთის ხელსაწერული მყენახეობის და ხარისხოვანი მელენიუობის განვითარებისთვის.

ცნენისმუქსუ გავიშება ამ ჰარობებში მარტის დაშლვებ იწყება. უერბენი მთოვალბებს აკვიტოს ბოლოს, ხოლო მასობ-

რიად დაშვიტებს 20 ოქტომბრიდან იწყებს. ფოთოლცვანა რე-ვლებრივ ნოემბრის მურე ნახვრიდან დეკემბრის ჰარვად რი-ცხვებზე ტრებდება. მაღარი ვაზის ხშირად ფოთლები ნა-დრეად სცვივა, რაც გამოწვეულია სოკოვან ავადმყოფობათა მო-წყობებით. დაღარი ვაზებზე (ქედის საკლდევიო ნავეთი) სი-ნადაო მოვლის შედეგად ცნენისმუქსუ სავეტერციო პერიოდი მნი-შვნელოვანდ განსაზღვრებულია და უნასსტეილი ბიოფუნა—ფო-თოლცვანა ხშირად 4—6 დეკემბრამდე მდგრადირებს.

შუა აკრბში საქაო ხიობობს და ტენის გავლენით ვაზის სავეტერციო პერიოდი მნიშვნელოვანდ განსაზღვრებულია. მი-უხვდავად ამისა ცნენისმუქსუ რაოგერე მაღარად, ისე დაზარე-ვაზებზე რტები არღვ მომწიფების უერბის მასობრივი მწიფობის პერიოდი სრულვს და ამ დროისათვის ვაიბის დახასიათებულ ღლფურს იღებს. სოფ. ჩაიში კი (ხეო აკრა) მაღა მავბათე-ობისა და ვაისთვის არსულსაპირული ვქსობის რტო (ჩრდილო დაქანება) რტები სრულ მომწიფებას აღწევს მისობად ვაის სავეტერციო პერიოდის დასსრულიდობის და ამ დრო-სათვის აკვიტოსთვის დახასიათებულ ფერს ხვება.

სოფ. ვაისსავეტეში რტის წვერები ვერ ასრებს სრულ მო-წყობებას, რაც მირთიდად გამოწვეულია მოვლულობით—ვა-ვების მაღარად განვითარების გამო, რომლებიც ზამთრის უკრე-ბის შედეგად ადვილად იღებება.

ვაზის ზრდა. ცნენისმუქსუ თავის ზრდა-განვითარებით მღერი მოზარდ ვაზის ვიბთა აკრებს ეკონომის. მაღარად ვაზებზე უკვლევარი მოვლის ტრებზე, ცალკეული რტის სიგრძე ხშირად 3—3,5 მ-მდე აღწევს. უდვია, რომ კულტურული ჰარობების ნავე-რებით ამ ვაიბის ზრდა-განვითარება კრულ უფრო კაბილდურება და მისხელის ხარისხიც გუზაუბრებდება. ამის დაშლად ტრებებულია სოფ. ქედის ხაოლდევიო ნავეთზე დაზარად ფორმირებულ ცნენისმუქსუ, რომელიც მღერი ზრდა-განვითარებით უკვი მო-საჯადობითა და, რაც მთავარია, პროფუციის მაღალი ღირსე-ბით ხასიათდება.

მოსკელიანობა. მაღარად განზიდული ცნენისმუქსუ მოსკელიანობა აშმაზად მეტად ცვალებადია, რადგან მს არ აქვს სათანადო მოვლა და სოკოვან ავადმყოფობათა მომწიფებით უერ-ბენი მასობრივად აუადდება. იგი ვე მოსკელს ძობლავ მისოლოდ ზოციერთ წელს (40—50 კგ), ხელსაწერულ ამინდის ჰარობებში, სათანადოდ მოვლილ დაზარად ფორმირებულ ცნენისმუქსუ კი—სისტემატურად ეტე მოსკელს იძლებვა, აქვს ვაიბისთვის დამა-სახისთებელი ტიპური მტეყნები და მეტად ღვინე მარცვლები. ქვემოთ მოყვანილია ცნენისმუქსუ მოსკელიანობის სუიო წლის საშუალო მანერბლები (იხ. ცხრ. 2).

ცხილი 2

დაკვირვების წაბოების ადგილი	ვაიბის ვიბობება	ცნენისმუქსუ მოსკელიანობის მანერბლები				წელი		
		ვაიბის დაწყების თარიღი (ფურის სივლი)	მოსკელის დასაწყისი (ფურის სივლი)	მოსკელის მანერბების რიცხვი (ფურის სივლი)	მოსკელის მანერბების რიცხვი (ფურის სივლი)			
სოფ. ჩაი (ხულოს რ-ნი)	მაღარად	არ ასბე-ვლებ	—	—	2	123,5	30—40	40—50
სოფ. ვაი (ქედის რ-ნი)	მაღარად	არ ასბე-ვლებ	—	—	2	120,0	40—50	50—55
სოფ. ჭედა (ქედის რ-ნი)	მაღარად (ცალბე)	10—14	78,0	1,8	2	157,5	2,0—2,5	80—90

მაღარად ვაზებზე მოსკელიანი რტების რაოდენობის რადე-რა ტენიკურ დაზარეობათა გამო შეულებულია.

ქედის საკლდევიო ნავეთი კი დაზარად ფორმირებულ ვაზებზე მოსკელიანი ელორტები 78% შეადგენს, ხოლო მოსკე-ლიანობის კოეფიციენტი 1,8 უდრის.

როციერე დიდაზარად, ისე დაზარად ფორმირებულ ცნენისმუქსუ რტებ ხშირად ორი მტეყანი უკითარდება, იმეთად ერთი. მაღარ-ად ფორმირებულ ვაზების მტეყნის საშუალო წონა 123,5 გ აღწევს, ხოლო დაზარად სათანადო მოვლის შედეგად მტეყნის საშუალო წონა მნიშვნელოვანდ ბატულობს და იგი 152,5 გ-მდე აღწევს.

როციერე ზემოთ იუო აღნიშნული, ხელსაწერულ ამინდ-ეობი მირი მაღარადი ცნენისმუქსუ მოსკელი 40—50 კგ-მდე

აღწევა, რაც ჰქვარსე გადარევიანი შეადგენს 45—55 ცენტონს. დაბლარა ფორმირებული სიანადად მოვილი კაზის მონაკლი 2,0—2,5 კგ უდრის, რაც ჰქვარსე გადანარევიანი 80—90 ცენტონს უდრის.

დაკვირება ცხადყოფს, რომ ცხენისმეძეს ქართული ცალმსიჩვი წესით (ერთ სანაუროვს-სამაქულეს) გასვლა არ იძლევა მისი სრული დატვირთვის შესაძლებლობას. იგი როგორც ძლიერი მთაზრნე ვაზი უფრო დიდ დატვირთვას მითითებს და ვაზზე 20—24 კვირის დატუება სავალდებულო ღონისძიებად უნდა იქნეს მიჩნეული, ამასთან ერთად აუცილებელია საშუალო ოპერაციების დროულად და მაღალსარისხიანად წარება.

მოსახლას კიდევ უფრო გაზრდის და პროდუქციის სარისხის გაუმჯობესების მიზნით მიზნმეწონილია აგრეთვე ცხენისმეძეს ფორმირება, ე. წ. კორდონისებრი წესით ორ შარავზე, თითოეულ შარავზე ორი საფორმა რგოლის მექმნით. ამ შემთხვევაში ვაზს უნდა მიეცეს ამაღლებული მექანიკა და სიძლიერის შესაძლებელია 36—40 კვირითა დატვირთვას. ასეთივე დატვირთვა შეიძლება მიეცეს ცხენისმეძეს ოდისნარის ან ფორმისებრი წესით გაფორმების შემთხვევაში, ოდისდე შეთავაზის სავალდებულო უნდა იქნეს ამაღლებული მექანიკის (1—1,5 მ) განტოტვილი დახარდები და კეების არე გადიდებული იქნეს 6 კგად, მ-მდე.

მოსხმული წესით გაფორმების შედეგად მოსავალი მკვეთრად გადიდდება პროდუქციის სარისხის გაუმჯობესებას და ვაზის შესესტების გარეშე.

სოკოვან ავადმყოფობათა და მავნებელთა შინაგან კამპლეობა. ცხენისმეძე სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ მუქად მგრძობიარება, განსაკუთრებით კი კრივისხამში. ამიტომ 1—2-ჯერ დამტკბობი წაშლისის ნატრება ზირდოს სისნათი, გამოსაშვლისა და მარცვლების ტესიარების შემოიღონ, სავალდებულო ავარიღონისძიებად უნდა იქნეს მიჩნეული. სპეციალური დაკვირება ცხენისმეძეს ფილოქსერისადმი გამაძლიანზე არ წარმოებული, მაგრამ საუკიარ მიზნე არსებული მაღლარი ვაზების განვითარებაზე შიდავლი წლის დაკვირვებები ავადტრევის ამ ვაზის ფილოქსერისადმი მუქად სუსტ გამძლიებას. სწორედ ამის შედეგია ის, რომ ცხენისმეძეს შრავალიცხოვანი ნარეავებში ამაყად მხოლოდ ერთეული მირება გადაჩენილი ჰაერის შთისხირა მიერარიაოზების და მათი მოსავალი და პროდუქციის ღირსება მთლიანად ამინდულ დამოკიდებულია. გარეშო პირობებისა და მითითებების დამოკიდებულება. დაკვირება ცხადყოფს, რომ დაბლო ტენიანად დღეიღებში, სავალდებულო წესით ახლო ნიადაგის ზეგაპირიან და ჰაერის შეფარდებითი ცვალიანობა მაღალია, ცხენისმეძე დაბლი ღირსების პროდუქციის იძლევა, რადგან მარცვალში წყალი ჰარება გროვდება და ამით მდირდება უურნის ცემური თვისებები. ასეთ დღეიღებში სოკოვან ავადმყოფობათა მოქმედება უფრო გაბლიერებულია.

მოსახლის გადიდებისა და პროდუქციის სარისხის გაუმჯობესების მიზნით აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ცხენისმეძეს გაუმჯობესება საშრობით ან საშრობ-აღმოსავლიანი დაქნეულ და მზით უსადა კანაბულ ფერდობებზე. ამ შემთხვევაში პროდუქციის ცემური თვისებების გაუმჯობესებათან ერთად მკვეთრად უმჯობესდება უურნის ტრანსპირატებლობა და შენახვის ტანის არასპეციალური ამინდის დროს ვაზი ევკალივანის განიცდის, რაც 10%-მდე ააწეებს. მტკვანში წერილი მარცვლების რაოდენობა 7-დან 10%-მდე მერეობს.

ჰარამი საშრობის ინიცებისა (—8°—10° და ზოგჯერ —12°) და გასაფხვლის წყარების მოქმედება უნიხმებელია. ვაზი დროულად იფილებს და მავატრებიერი ნაწილდის განვითარება სავალდებულო ჰარიაინის განვითარება სავებით ნორმალურად მიდინარეობს.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

სამეურნეო დანიშნულებით ჰარული ცხენისმეძე მაღალსარისხიან სუფრის უურნის ვაზთა კვლეუს მიეკუთვნება. იგი იძლევა უმე მოსავალს, აქვს დახასიათებული და სავალდებულო

დალი ცემური თვისებების მარცვლები. მზით უსადა კანაბულ ფერდობ ავადმყოფობა მისი ცემური თვისებების სავებით დამატყოფილებულია.

შენახილურ-კიბორი ანალიზისათვის უურნის ნიმუშები აუბუბელ იქნა სოფ. ჩაში (სულოს რ-ნი), კაიში და ქედის საეკონომიკური ნაკვეთიდან (ქედის რ-ნი) (იხ. ცსრ. 3).

ცხენისმეძეს უურნის მტკვანის შედგენილობის მაჩვენებლები (3 წ. სავალდებულო)

ნიმუშის აღების ადგილი	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა		მტკვანის შედგენილობა		მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა		მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა			
	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა	მტკვანის შემადგენელი ნივთიერებების შემცველობა		
სოფ. ჩაი (ხულოს რაიონი)	123,5	95,4	4,5	22,0	70,1	5,1	21,7	5,0	3,29	2,27
სოფ. ვაიო (ქუდის რაიონი)	120,0	94,0	5,5	22,9	69,8	5,4	21,2	5,5	3,30	2,29
სოფ. ჭევა (ქუდის რაიონი)	152,5	94,2	5,2	22,5	71,4	5,4	22,4	5,9	3,20	2,19

მაღლარად ფორმირებული ცხენისმეძეს მტკვანის შედგენილობა, როგორც მე-3 ცხენისმეძის მონაკვეთებიდან ჩანს შემადგენი მარცვლი 94,0—95,4%, კლერტი 4,5—5,5%, კანი 22,0—22,9%, წიწვა—5,1—5,4%, სოლი წვენი 69,8—70,1%, შრავდენს. მდირედ მტკვან მინდვ განსაკუთრებით დაბლარად ფორმირებული ცხენისმეძეს მტკვანის შედგენილობა: მარცვლი 94,2%, კლერტი—5,2%, კანი 22,5%, წიწვა—5,4%, სოლი წვენი—71,4% უდრის, ამრიგად, ნარჩენები კლერტის, წინისა და წიწვის სისით 28,6—29,9% შეადგენს. დიდი მტკვანის წინა მაღლარზე 180—185 გ. მდირესი კი 80—95 გ უდრის. დაბლარი ვაზის დიდი მტკვანის წინა 270 გ, სოლი მდირესი 110 გ აღწევს. მტკვანზე მარცვლების რაოდენობა მდირესის 47-დან—80-მდე, სავალდებულო კი 54 უდრის. სავალდებულო მტკვანში წერილი მარცვლების რაოდენობა 13—15 აღწევს. წერილი მარცვლები ნორმალურ მარცვლებთან ერთად შეიფუთება და სმირ შემთხვევაში უნიწვია.

100 მარცვლების წინა 212—224 გ აღწევს, სოლი 10,2 გ ურთიწვანია—მარცვლები 29%, ორწიწვანია—45%, სავალდებულო—20% და ოთხწიწვანია 6%, შეადგენს.

უურნის დატვირთვით დაკვირვების მუხავადეა მაქარის შევლებლობა სანაღლი ნიმუშებში არ არის დიდი, რაც უურნის მქი-

ცხენისმეძეს უურნის წვენი შარავის-მავალიანობა როდესაც მდირესი

ნიმუშის აღების ადგილი	საქვარის მდირესი	მარცვლის წილი	მარცვლის წილი	კლერტი	წიწვა	სოლი	სოლი	სოლი	სოლი	
										მარცვლის წილი
სოფ. ჩაი (ხულოს რაიონი)	1949	18, X	1,090	18,5	9,1	1901	20, X	1,087	19,1	9,0
სოფ. ვაიო (ქუდის რაიონი)	1949	18, X	1,092	18,8	8,7	1951	22, X	1,093	19,5	8,9
სოფ. ჭევა (ქუდის რაიონი)	1949	19, X	1,089	19,4	8,7	1951	25, X	1,089	19,8	8,6

ფობის პერიოდში ჰიდროთერმული კოფიციენტის გარდასრული შედეგია უოულდ შემთხვევაში, წარმოგენილი ნიმუშებში მაქარისანობ-მეგვიანობის შეფარდება სავებით სავალდებულო ნა-თვალის სარისხიანობა სუფრის უურნისსათვის. უმეტეს გარეშე, რომ სთანადო უქმარისების მარცვლები და სავალდებულო ოპერაციების დროულად და მაღალსარისხიანად ნატარებით მნიშვნელოვანად გაიზრდება მოსავალი და გაუმჯობესდება პროდუქციის ღირსება. ვაზზე დატვირთული უურნის დატვირთვით და ინტენსივად მდებს, შემდეგ კი იგი ტენება, დარეფილი უურნის გასაფხვლამდე ინახება.

საერთო შეფასება და დარჩაობები

გურძნის მაღალი ტემპური თვისებების, კარგ რბილობიან და მცირეწინან მარცვლის, ღამაში აღნაკობის მტკვნეზისა და მოკრძო ღამაში მარცვლების მიხედვით აჭარის ცხენისძუბუ ხარისხობანი სუფრის ურძნის აიძოთ ვუგუს მიეკუთვნება. კარდა ამისა ეკოლოგიური ჰირობების მიმართ იგი არ იწინა განსაკუთ-

რებულ მერწობიარობას და თუ სათანადოდ იქნა მოვლილი, ჰლიერ იზრდება და უსე მისავალს იძლევა.

ავცილობრივი მოსახლეობისა და აგრეთვე აჭარის კურორტების სუფრის ურძნით უზრუნველსაყოფად ცხენისძუბუ ფართოდ უნდა გაავრცელდეს შუა და ჩუხო აჭარაში.

მომავალში მისი გაშენება უნდა წარმოებდეს ნაშენების სახით სათანადოდ მერწვეულ ფილოქსერაგამდელ ჯუნის საძირებზე.

Цхенисдзудзу аджарული

Цхенисдзудзу малораспространенный, качественный столовой сорт винограда Аджарии.

Лист. Листья почти средней величины, длиной 15,3 см, шириной 15,0 см, округлые или слегка овальные.

Верхние вырезки открыты и слабо намечены, реже расположены в виде входящего угла и имеют щелевидную форму. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка чаще лировидная с острым дном. Лопастные выемки состоят из 3-х нервов. Встречаются также выемки стрелчатой формы и глубокие. Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти тупой, реже прямой.

Конечные зубцы лопастей треугольные с острой вершинной или треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершинной. Встречаются также зубцы треугольно-пиловидной формы. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа гладкая и плоская, реже воронковидно-желобчатая. Пластинка листа снизу покрыта слабым паутиннообразным волоком. Главные нервы покрыты слоем волосков; нервы светло-зеленого цвета, у основания переходящие в красновато-вишневый цвет.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,8—1,0. Черешок голый, светло-зеленого цвета, у основания переходящий в вишно-красный.

Цветок. Цветы обоеполые, нормального строения. В цветке 5 тычинок, реже 4 и 6. Количество цветков в соцветии достигает 340.

Гроздь. Длина ножки грозди достигает 2,5—4 см, длина грозди 11—17 см, ширина 5,5—8,5 см.

Общая форма грозди цилиндро-коническая или цилиндрическая. Средней плотности. Ножка грозди с гребнем травянистая, светло-зеленая.

Ягода. Длина ножки ягоды с полущечкой составляет 4—5 мм, зеленого цвета. Полущечка бородавчатая и широко-коническая. Степень прикрепления ягод к плодоножке сильная.

Ягода почти черная, средней величины или крупная, длиной 16,5—20 мм, шириной 13,2—15,5 мм, по форме овальная или продолговатая, по середине широкая, а у конца округлая.

Мякоть менее сочная и более мясистая с обычным сладким вкусом. Кожица толстая. Пруин на кожше имеется в большом количестве.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2. Длина семени составляет 6,5—7 мм, ширина 3,5—4 мм, цвет—светло-коричневый с красноватым оттенком, с

брюшиной стороны вдоль богоза желтовато-соломенный. Халаза находится почти в средней части семени по форме удлиненно-овальной, реже округлая, довольно выдающаяся. Кловик желтоватого цвета с красноватым оттенком. Длина кловника достигает 2 мм.

Цхенисдзудзу по своему направлению относится, к группе качественных столовых сортов винограда Аджарии.

Сила роста куста высокая. Отдельные побеги растут буйно и к концу вегетационного периода достигают в длину 3,5—4 м.

Сорт при соответствующем уходе дает обильный урожай. На побеге чаще встречаются 2 грозди почти равной величины, реже—1 гроздь. Плодоносные побеги составляют 78%. Коэффициент плодоношения достигает 1,8. Побег, идущие из старой древесины, обычно бесплодны.

Осыпание плодов наблюдается в незначительном количестве. Ягоды подвергаются горошению, которое достигает до 10%, причём мелкие ягоды полностью вываривают вместе с нормальными.

Устойчивость к грибным болезням слабая. Особенно сильно страдает от милдью.

Сорт исключительно столового направления.

Вес крупной грозди достигает 135 г, маленькая—90 г, в среднем 120—123 г на „магари“ и 150—152,5 на „даблари“.

Число ягод на грозди 50—80. В грозди в среднем 10 мелких ягод.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 94,5—95,2%, гребней 4,5—5,5%, кожицы 2,0—2,9%, семян—5,1—5,4%. Выход сусла достигает 60,8—70,1%.

Вес 100 ягод составляет 212—224 г, в среднем 217 г. В 100 ягодах—203 семени, весом 10,2 г. Ягоды с одним семенем составляют 29%, с двумя—45%, с тремя—20%, с четырьмя—6%.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость сусла достигает 18,5—19,8% при общей кислотности 8,6—9,1%.

Виноград сорта Цхенисдзудзу транспортабельностью, сохраняемостью, внешним видом гроздей и ягод а также довольно высокими вкусовыми качествами вполне удовлетворяет требованиям, предъявляемым к красным столовым сортам винограда.

Цхенисдзудзу заслуживает внимания и массового разведения в районах Аджарии для удовлетворения потребностей местного населения свежим столовым виноградом.

აღწეს, რაც ჰექტარზე გადავანით შეადგენს 45—55 ცენტირს. დაბლარად ფორმირებული სახანალო მოვლილი ვახის მოსავალი 2,0—2,9 კვ ტონის, რაც ჰექტარზე გადაანარეშებით 80—90 ცენტნერს უდრის.

დავიკრება ცხადყოფს, რომ ცხენისძებეს ქართული ცალმსივი წყით (ერთ საწყობე-სამკლავზე) გასკვდა არ იმდევ მისი სრული დატვირთვის შესაძლებლობას. იგი როგორც მღიწრო მოზარდ ვახს უფრო დიდ დატვირთვის მოთხოვნს და ვახზე 20—21 ცენტრის დატვირთვა საუადლებლო ოდონისძებად უნდა იყოს მიჩნეული, ამასთან ერთად აუცილებელია საქმიან ოჯრაციების დროულად და მაღალხარისხივად ჩატარება.

მოსავლის კიდევ უფრო გაზრდას და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით მიზანშეწონილია აგრეთვე ცხენისძებეს ფორმირება, ე. წ. კარდინისძებნი წყით ორ მსარეზე, თითოეულ მათგანზე ორი საფარბო რკოლის შექმნა. ამ შემთხვევაში ვახს უნდა მიეცეს ამაღლებული ტენიანი და სიძლიერის შესაბამისად 36—40 ცენტრით დატვირთვას. ამათვე დატვირთვა შეიძლება მიეცეს ცხენისძებეს ოდონისძებნი და ფორმისძებნი წყით გაფარების შესაძლებლობა, აღინდრე ვე შევლილს საცვლად გამოყენებულ უნდა იყოს ამაღლებული მტკაბიანი (1—1,5 მ) განტოკილი დახურვადნი და კვების არე გადიღებული იყოს 6 კვად. მ.მდე.

მოსხმებული წყით გაფარების შედეგად მოსავალი მკვეთრად გადიღება პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესება და ვახის შესესების გრძელად.

სოკოვან ავადმყოფობაშია და მავნებელთა მიმართ გამძლეობა. ცხენისძებე სოკოვან ავადმყოფობაში მოითმრეტე მტრბრძობიერა, განსაკუთრებით კვ ჰუპისაღმე. ამიტომ 1—2-ჯერ დაზარტებით წაღობის ნიტრატებს პირდის ხსნარით, გამოსობებისა და მარცვლების ცასიობრების ჰერიდობა, საუადლებლო ავროდინისძებად უნდა იყოს მიჩნეული.

სპეციალური დავიკრება ცხენისძებეს ფილოქსერისძებნი გამძლეობაზე არ წარმოებულა, მაგრამ საყუარ მარზე არსებული მაღარი ვახების ცანთობრებაზე მრავალი წლის დავიკრებები ახასტრებს ამ ვახის ფილოქსერისძებნი მტრზე სუსტ გამძლეობას. სწორედ ამის შედეგია ის, რომ ცხენისძებეს მრავალიცხოვანი ნარცვებიდან ამაყად მხოლოდ ერთული მარება გადარჩენილი ვახის მოხსნარა მერობრიობისძებნი და ამით მოსავალი და პროდუქციის ღირსება მთლიანად ამინდზე დამოკიდებულია. კერძო ჰაბობებისსახედ და მამოცადებულზეა დაკრება ცხადყოფს, რომ დაბლობ ტენიან ადგილებში, სადვ ტრეტის წყალი ახლო ნიაღვრის ზედაპირთან და პარვის მუფრებითი ტენიანობვ მაღალია, ცხენისძებე დაბალი ღირსების პროდუქციის იმდევ, რადგან მარცვლები წყალი კარხად გროვდება და ამით შეიძლება ეურნის ტემური თვისებები. ასეთ ადგილებში სოკოვან ავადმყოფობაში მოქმედებავ უფრო გამლიერებულია.

მოსავლის გადიღებისა და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ცხენისძებეს გაძნება ხასმრებით ან ხასმრეთ-აღმოსავლით დაქმნებულ და მხით უხვად განაბულ ფარდობებზე. ამ შემთხვევაში პროდუქციის ტემური თვისებების გაუმჯობესებისას ერთად მკვეთრად უმჯობესდება ეურნის ტრანსპორტაბელობა და მუხაყის უნარი. არასულსაფრული ამინდის დროს ვახის ვევილიცვების განციდის, რაც 10%-მდე აღწევს. მტკაბში წერილი მარცვლების რაოდენობა 7-დან 10%-მდე მერეობას.

აქრამნი ზამთრის ვინებებისა (8—10 და ზოგჯერ 12) და გახავსელის წყარვების მოქმედება უმნიშვნელოა. ვახი დროულად იღებებდა და ეგეტატორი ნაწილების ცანთობრება საკვებთა-ორი პურიდის განხავლობაში საცხებით სორმალურად მიმდინარეობს.

სასურენო-ტექნოლოგიური დახსნაობათა

სასურენო დანიშნულებით აქრული ცხენისძებე მაღალხარისხივან სურნის ეურნის ვახითა ჯვეუს მიკუთვნება. იგი იმდევ უხე მოსავლად, აქეს ლაზხა მტენებში და ხაბობდ მა-

ღალი ტემური თვისებების მარცვლები. მხით უხვად ცანთობულ ფარად ადგილზე მისი ტემური თვისებები საცხებით დამატყოფილებულია.

მეზინსპერკტიობური ანალიზისათვის ეურნის ნიმუშები ადლებულ იქნა სოფ. ჩაბი (ხულის რ-ნი), ვახითა და ქედის საყოლტეობი ნაკვითიან (ქედის რ-ნი) (იხ. ცხრ. 3).

ცხროლი 3

ცხენისძებეს ეურნის მერკურული შედეგობის მატყებლები
(ა. წ. საყუელი)

ნიშნის აღების ადგილი	მტყვის შედეგობა %/ით									
	მთლიანი მტყვის	მარცვლის	მარცვლის	მარცვლის	მარცვლის	მარცვლის	მარცვლის	მარცვლის	მარცვლის	მარცვლის
სოფ. ჩაბი (ხულის რ-ნი)	123,5	95,4	4,5	22,0	70,1	5,1	217	5,0	3,29	2,27
სოფ. ვაიო (ქედის რ-ნი)	120,0	94,0	5,5	22,9	69,8	5,4	212	5,5	3,50	2,29
მუხის საყოლტეობი ნაკვითიან რ-ნი	152,5	94,2	5,2	22,5	71,4	5,4	224	5,9	3,20	2,19

მაღლარად ფორმირებული ცხენისძებეს მტყვის შედეგობა, როგორც მე-3 ცხროლის მიხავეტობიდან ნინს მუხეგია: მარცვლი 94,0—95,4%, კლერტი—4,5—5,5%, კანი—22,0—22,9%, წიწვა—5,1—5,4%, ხოლო წყენი 69,8—70,1%, შედეგის მერედ მარცვლ მიხე განსხვავებულია დაბლარად ფორმირებული ცხენისძებეს მტყვის შედეგობა: მარცვლი 94,2%, კლერტი—5,2%, კანი 22,5%, წიწვა—5,4%, ხოლო წყენი—71,4% უდრის, ამრიგად, ნარჩენები კლერტის, წენოსა და წიწვის სახით 28,8—29,9% შედეგის. დიდი მტყვის წონა მაღლარზე 180—185 გ, მერეტი კი 80—95 გ უდრის. დაბლარ ვახის დიდი მტყვის წონა 270 გ, ხოლო მერეტი 110 გ აღწევს. მტყვასე მარცვლების რაოდენობა მერეტი 47-დან—80-მდე, საყულოდ კი 54 უდრის. საყულო მტყვებში წერილი მარცვლების რაოდენობა 13—15 ად-წევს. წერილი მარცვლები სორმალურ მარცვლებთან ერთად მუიფდება და ხშირ შემთხვევაში უქიანია.

100 მარცვლის წონა 212—224 გ აღწევს, ხოლო საყულოდ 217 გ უდრის. 100 მარცვლები 203 წიწვა, წონით 10,2 გ ერომინაწიანი—მარცვლები 29%, ორინაწიანი—45%, საყუალიწიანი—20% და ომინაწიანი 6% შედეგის.

ეურნის დავიკრებით დაქმნის მუხევაად მარცვლის მუეცელობა სახანალო ნიმუშებში არ არის დიდი, რაც ეურნის მუე-

ცხროლი 4

ცხენისძებეს ეურნის წყენის შაქრისა-მევიანობა როდელს ცხროლიში

ნიშნის აღების ადგილი	საქობის წელი	შაქრის ობ-სოლი	კლერტი წონა	შაქრის ობ-სოლი	საყუალიწიანი
სოფ. ჩაბი (ხულის რაიონი)	1949	18 X	1,090	18,5	9,1
	1951	20 X	1,087	19,1	9,0
სოფ. ვაიო (ქედის რაიონი)	1949	18 X	1,092	18,8	8,7
	1951	22 X	1,093	19,5	8,9
სოფ. ჰადა (ქედის რაიონი)	1949	19 X	1,089	19,4	8,9
	1951	25 X	—	19,8	8,6

ფობის პერიოდში პიდროტორული კოფიციენტის გაზრდის შედეგია, კოველ შემთხვევაში, წარმოადგენილი ნიმუშებში მქრინაბ-მევიანობის მუფრდება საცხებით საყულოდ უნდა ჩაითალოს ხარისხობიანი სურნის ეურნისძებნი. ეჭვს გაწევა, რომ სითხრო ეჭობიციის მერეგეთა და საყულო ოქრაციების დროულად და მაღალხარისხივად ჩატარებით ზნიძენულმად გეხრდება მოსავალი და ეკუმპროტეგება პროდუქციის ღირსება. ვახზე დატვირთული ეურნის დავიკრება იანგრამე პლებს, მუხეგე კი იგი ჰყვება დაქრფილი ეურნის გახავსელა-მდე ინახება.

საერთო შეფასება და დარბაზონება

უკრძინის მადლი გემური თვისებების, კარგ რბილობიან და მცირეწინან მარცვლის, ღამბაზი აღნაკობის მტკეწებისა და მოკრამ ღამბაზი მარცვლების მიხედვით აჭარის ცსენისმუხუ სარისხოვანი სუფრის უკრძინის აიბაა უკუფუს მიეკუფუნება. გარდა ამისა ეკოლოგიური ჰირობების მიზართ იტო არ იტენს განსაკუთ-

რებულ ჰერმობიობის და თუ სათანადოდ იქნა მოვლილი, მღიერ იზრდება და უსე მოსავალს იძლევა.

აღკვილობრივი მასახლობისა და აგრეთვე აჭარის კურორტების სუფრის უკრძინი უზრუნველსუფად ცსენისმუხუ ფართოდ უნდა გავრცელდეს ზუგა და უსუა აჭარაში. მომავალში მისი გავრცენა უნდა წარმოებდეს ნამუყენების სახით სათანადოდ მერეველ ფილოქსერავამდე ვახის საძირეფუ ზუგ.

Цхенисдузду аджарули

Цхенисдузду малораспространенный, качественный столовый сорт винограда Аджарии.

Лист ст. Листья почти средней величины, длиной 15,3 см, шириной 13,0 см, округлые или слегка овальные.

Верхние вырезки открыты и слабо наметены, реже расположены в виде входящего угла и имеют шелковидную форму. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка чаще ланцетная с острым дном. Лопастные выемки состоят из 3-х нервов. Встречаются также выемки стрелчатой формы и глубокие.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти тупой, реже прямой.

Конечные зубцы лопастей треугольные с острой вершинной или треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершинной. Встречаются также зубцы треугольно-пиловидной формы. Вторичные зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа гладкая и плоская, реже воронковидно-желобчатая. Пластинка листа снизу покрыта слабым паутинкообразным волокном. Главные нервы покрыты следами волосков; нервы светло-зеленого цвета, у основания переходящие в красновато-вишневый цвет.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,8—1,0. Черешок голый, светло-зеленого цвета, у основания переходящий в вишно-красный.

Цветок. Цветы обоеполюсы, нормального строения. В цветке 5 тычинок, реже 4 и 6. Количество цветков в соцветии достигает 340.

Гроздь. Длина ножки грозди достигает 2,5—4 см, длина грозди 11—17 см, ширина 5,5—8,5 см.

Общая форма грозди цилиндрико-коническая или цилиндрическая. Средней плотности. Ножка грозди с гребнем травянистая, светло-зеленая.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 4—5 мм, зеленого цвета. Подушечка бородавчатая и широко-коническая. Степень прикрепления ягод к плодоножке сильная.

Ягода почти черная, средней величины или крупная, длиной 16,5—20 мм, шириной 13,2—15,5 мм, по форме овальная или продолговатая, по середине широкая, а у конца округлая.

Мякоть менее сочная и более мясистая с обычным сладким вкусом. Кожича толстая. Прунн на кожиче имеется в большом количестве.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2. Длина семени составляет 6,5—7 мм, ширина 3,5—4 мм, цвет—светло-коричневый с красноватым оттенком, с

брюшной стороны волье борозд желтовато-соломеный. Халаза находится почти в средней части семени по форме удлиненно-овальная, реже округлая, довольно вылающаяся. Ключик желтоватого цвета с красноватым оттенком. Длина ключика достигает 2 мм.

Цхенисдузду по своему направлению относится к группе качественных столовых сортов винограда Аджарии.

Сила роста куста высокая. Отдельные побеги растут буйно и к концу вегетационного периода достигают в длину 3,5—4 м.

Сорт при соответствующем уходе дает обильный урожай. На побеге чаще встречаются 2 грозди почти равной величины, реже—1 гроздь. Плодоносные побеги составляют 78%. Коэффициент плодоношения достигает 1,8. Побег, идущий из старой древесины, обычно бесплоден.

Осыпание цветов наблюдается в незначительном количестве. Ягоды подвергаются горошению, которое достигает 10 %, причем мелкие ягоды полностью вызревают вместе с нормальными.

Устойчивость к грибным болезням слабая. Особенно сильно страдает от милдью.

Сорт исключительно столового направления.

Вес крупной грозди достигает 185 г, маленькой—90 г, в среднем 120—123 г на „маглари“ и 150—152,5 на „даблари“.

Число ягод на грозди 50—80. В грозди в среднем 10 мелких ягод.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 94,5—95,2%, гребней 4,5—5,5%, кожичи 2,2—22,9%, семян—5,1—5,4%. Выход сула достигает 60,8—70,1%.

Вес 100 ягод составляет 212—224 г, в среднем 217 г. В 100 ягодах—203 семени, весом 10,2 г. Ягоды с одним семем составляют 29%, с двумя—45%, с тремя—20%, с четырьмя—6%.

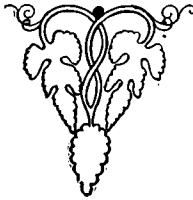
К моменту полной зрелости винограда сахаристость сула достигает 18,5—19,8 % при общей кислотности 8,6—9,1‰.

Виноград сорта Цхенисдузду транспортабельностью, сохраненностью, внешним видом гроздей и ягод, а также довольно высокими вкусовыми качествами вполне удовлетворяет требованиям, предъявляемым к красным столовым сортам винограда.

Цхенисдузду заслуживает внимания и массового разведения в районах Аджарии для удовлетворения потребностей местного населения свежим столовым виноградом.

ლიტერატურა—Literatura

1. კეცხოველი მ. კულტურულ მემკვიდრეობა ხრები საქართველოში. თბილისი, 1957
2. ორბელიანი სულხან-საბა, კართული ლექსიკონი. თბილისი, 1928.
3. ჩამიშვილი მ. გურიის საგურჯალოს და აჭარის ვახთა ჯიშები. თბილისი, 1948.
4. ბოლოვაშვილი ს. მუცხელების საეკლესიო-საგურჯალოს წიგნი II, აბულ-ოზურეთი. თბილისი, 1938.
5. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ეთნოგრაფიის ისტორია. წიგნი II, თბილისი, 1934.
6. ჯორჯაძე ლ. მუცხეებისა, ლეჩხის დავუცა, კუკუბა და გავრცელებები. თბილისი 1876.
7. Горбачев К. Анализ вин Кутаисской губернии с иррадной характеристикой районов и почв. Труды зав. при Сакарском питомнике американских вин. вып. VII. Тифлис. 1914.
8. Леонид А. Виноград в исторические времена. Журн. „Русский виноград“, СПб. № 10-11. 1837.
9. Назишвили Е. Очерк виноградарства и виноделия в Грузии и Мингрелии. Сбор. соед. по виноградарству и виноделю на Кавказе, вып. IV. Тифлис. 1896.
10. Негурья А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
11. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Богумском и Арвинском округах. Сбор. соед. по винограду и виноделю из Кавказа, вып. IV, 1886.
12. Шарашвили Г. Грузинский словарь гურიцких, перше-имеретинских и лечхумских провинциальных слов. Тбилиси, 1938.

ქ ე ლ მ ა ვ ე ი

მელმაზე ადგილობრივი საქმოდ გავრცელებული ვაზის ვაშია, იმდენი კარგი ღირსების საუკუნე მასალის სახეობაა მამ. პანურასაივის და სამუალო ღირსების სუფრის ვარისფერ ღვი-
ნის.

სვეცილერ ლიტერატურულ წყაროებში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის მელმაზე ცნობილია აგრეთვე მველმავისა და ობზური მელმავის სახელწოდებით. ზემო იმერეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში (საჩხერის რ-ნი) „ადგილობრივი მელმა-ვისა და საჩხერის მველმავის“ სახელწოდებით გავრცელებული ვა-ვის სულ სხვაა და იგი ობზური მელმავისაგან საგრძნობლად გან-სხვავდება.

მელმაზე ადგილობრივი დასავლეთ საქართველოს ვაზის ვაშია, იგი გამოსულია კულტურულ ვაზის ვაშების წარმოქმნის კოლხეთის ტერიტორიიდან. თავისი მორფოლოგიური და სამკერწხო ნიშან-თვისებით იგი მტად ახლო დგას იმერეთის ვაზის ვა-შებთან და მათთან ერთად ეკუთვნის ვაი, *var. pontica, subvar. geor-gica* Negr.-ის ეკოლოგიურ-გეოგრაფიულ ჯგუფს. ამჟამად ვაში გავრცელებულია შუა და ზემო იმერეთში (ხაშურეთ-აღმოსავლეთ ნაწილებში). ვაშის სახელწოდების ენობრივი ანალიზის საფუძველ-ზე უკად. ივ. ვაჯახიძემ (8) მელმაზე აუტყუაფეს საქართველოს უძველეს ვაზის ვაშია ვაჯუფის მისი განმარტებით შორეულ წარსულში—დასავლეთში VI საუკუნეშივე სიტყვა „მელი“ ფუნქ-ციონალურად შეესაბამება, ხოლო სიტყვის მეორე ნაწილი „მაი“ ვაზის ერთწლიანი რქების მოყვასდრო მუყერვის გამო-მხატვლია. შემდეგ მელი, როგორც მოკრძალი სის აღნიშნული სიტყვა გასდა და ამჟამად ამ მნიშვნელობით იხმარება. აღნი-შნულის გამო მელმაზე VI საუკუნეზე უფრო ადრინდელ ვაშიად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ამრიგად, მველმაგანზე ამ ვაშის ადგილობრუება მველმავესთან თავისი სახელწოდება ერთწლიანი რქების მოყვასდრო მუყერვის გამო შეარქვეს, ისე როგორც ვაშ მრქაწითელს „რქა-წითელი“ ახალგაზრდა ულორტების მოყვასდრო მუყერვის გამო.

ვაშის წარმოშობის ადგილის შესახებ ზუსტი ცნობები არ მოიპოვება. მორფოლოგიური და სამკერწხო ნიშან-თვისებისა და გავრცელების არეალის მიხედვით მელმაზე იმერეთი ვაზის ვაშია, რადგან როგორც მველად, ისე ახლა მისი გავრცელება იმერეთის სასაფრებს არ სცილდება.

გვსახების 1940 წლის საკვებო აღწერის მონაცემების მი-ხედვით მელმაზე აღრისცხულია საქართველ. ს. თითქმის ყველა რა-იონში ვაშის განზრდილად ე. ი. ობზური მელმავისა და ადგილობ-რივი მელმავის ფართოდა წარწემათა ერთად, მაგრამ ამ ორი სახეობაზე ვაშის გავრცელების ძირითადი არეალის მსგავსელო-ბაში მსაბუთი შეიძლება მათი ფართობის ცალკეულე გამოყოფა-ობზური მელმაზე გავრცელებულია იმერეთის ოთხქმის ყველა რაიონში საჩხერის და ვიკარის რაიონების გამოვლებით, ხო-ლო ადგილობრივი ანუ საჩხერის მელმაში, ძირითადად კიათუ-რისა და საჩხერის, რაიონში, შემდეგ ქართლში—ქარელისა და ხაშ-ურის რაიონებში, ხოლო რაჭა-ლეჩხუმში გვხვდება ორივე სახეობის მელმაზე.

ქვემო მოყვანილია ვენახების 1940 წლის აღწერის მონ-აცემები საქართველოში მელმავის გავრცელების შესახებ (იხ. ცხრ. 1).

მელმავის დასახლება		ვენახების 1951 წ. აღწერის მასალების მიხედვით	ცხრილი 1		
რაიონების დასახლება	რაიონი	ფართობი ჰექტარო-ბით	რაიონების დასახლება	ფართობი ჰექტარო-ბით	
ხუტაფონის	რ-ნი	40,04	წყალტბის	რ-ნი	6,74
ორჯობის	"	25,44	კახის	"	1,10
სურჯულის	"	11,23	ხაშურის	"	13,31
ნაიალესის	"	198,45	კახოლის	"	177,86
ვანის	"	59,84	მარტვილის	"	6,15
საჩხერის	"	146,44	თბილისის	"	0,64
კიათურის	"	83,74	ლაგოდეხის	"	19,3
ქუთაისის	"	28,17	ცაგერის	"	6,74
ტყელების	"	6,59	ამბროლაურის	"	64,23
წყალკობის	"	1,8	ორს	"	56,81
საბურჯინის	"	5,60	დამბრენ რაიონებში	"	10,32
სულ					970,121

როგორც 1-ლ ცხრილიდან ჩანს მელმავის ვენახების ფარ-თობი საქართველოში სულ 970,0 ჰექტარს აღწევს. ამ ფართობი-დან ობზურ მელმაზე მოდის 460 ჰექტარი, ხოლო ადგილობრივი მელმაზე დანარჩენი—510,0 ჰექტარი. ვენახების 1957 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით მელმაზე საქართველოში სულ 852 ჰექტარი უჭირა. ამათგან იმერეთში 604 ჰექტარი, ქართლში 110 ჰექტარი, რაჭა-ლეჩხუმში—129,5 ჰექტ. დანარჩენი ფართობი: გურიაში (3,80), ხაშურის ოსეთში (4) და 1 ჰექტარამდე ცახეთში. ყუ-ლაზე თიფი ფართობი ამჟამად მელმაზე ნაიალესის, ვანის, წყალ-ტაფონის, ქუთაისისა და ორჯობის რაიონებში უჭირავს. ადგილობ-რივი მელმაზე იკ გავრცელებულია, უმაჯარუსა, საჩხერის, კია-თურის, ცაგერის, ამბროლაურის, ხაშურისა და ქარელის რაიონებში.

ბოტანიკური აღწერა

ვაში მელმაზე ბოტანიკურად აღწერილია ზესტაფონის რაი-ონის სოფ. იბინის კოლმურხნობის ვენახში, ხოლო უფრო დე-ტალურად მველმავესთან-მედიცინის ინსტიტუტის საკულტურო ვენახში. ვენახი გატანებულია ციკაგომორის მთის სუსტად და-ქანებულ ფერდობზე სოფ. კერდელაურში, ზღვის დონიდან 662,3 მ სიმაღლეზე. ვენახი გამართულია სარ-მკეთეულზე და ე-ფორმებულია ქართული წესით ორ ზეცსა და ორ მოპირისპირე საკეცებულზე.

ვაშები 20 წლისა, მკამბის სიმაღლე 50 სმ უდრის. ვა-შები დაწმინდილია რუქსტორის დელოზე.

ახალგაზრდა ელორტი. ახალგაზრდა 15—20 სმ სიგანის ულორტების გვირგვინი და პარაფეხი ორი ჯერ კიდევ გაუმწეული ფოთლოვანი ორივე მხრიდან შეტუსხულია სქელი ახალბუდისებრი ბუჩქებით, მორწყო თუარი ფერისა და ბაგი ვარდისფერი აზოა აკრავს გვირგვინისა და ფოთლოვანების ირგ-ვლივ. მეორე იარქვის (3—4) ყოფილია ზეცა მხრიდან კარგავს შეტუსხვის და იღებს მოყვითალო შუაზე ფერს მონარინჯისფერი იყრით. ქვედა მხრიდან ფოთლების მუხუხე მდინარე და მუყერ-ვა რუსი მოთავსი ხდება.

ეროწლიანი რქა. ერთწლიანი რქები ღია მისისფერ-ია. მუსხლები უფრო მეტად არის მუყერილი, ვიდრე მუსხლომ-რისები. მუსხლომორების სიგანე მერყობს 6-დან 12 სმ-მდე, ხოლო სიმაღლე 8—10 სმ უდრის. ზოლები მუსხლომორების კასწრივ ოდნე არის გამოსახული.

ფოთოლი. საშუალო იარსების (9—12) ფოთლებს ზომა საშუალო დიდი, მათი სიგრძე მერყობს 16-დან 22 სმ-მდე, ხოლო განი 15-დან 20 სმ-მდე. საშუალო ფოთლის ზომა უდრის 18×16 სმ. ფოთოლი თვალურთა, იშვიათად მომრგვალო ფოთლებზე გვხვდება. უფრო ხშირად ფოთლიდ სამწვევლია, იშვიათად ხუანკეიანიც გვხვდება. ფოთლის შუა ნაკეი ხშირად წინ წამოწეული და მასწავლი სამკეისფისებრია. ფოთლის ზედაპირი ბაიისებრი დაზარალებულია, იშვიათად მსწერი ლურჯულებიანია. ფოთლის შიხაზეულობა უქორამაქორამია, ხშირად ყველა ნაკეების ბოლოების სივით აწევის გამო ფოთლის ფირფიტა ღრისებრი ფორმას იღებს.

ზედა ამონაკეოები ღრმა, მათი სიგრძე ხშირად ფოთლის მთავარი პარალის სიგრძის ნახევარს აღწევს. უფრო ხშირად ამონაკეოები დაზრულები და ღლიშეური ან კვარცხლიანობა თვალში აქვს, იშვიათად ღია ამონაკეოებიც გვხვდება. ღია ამონაკეოების ფორმას პარალელების ან პირამიდულურ, კვარცხლიანი ჩანსებობა. ჩვეულებრივ გვხვდება ჩანისებრი ფოთლის ამონაკეოები წახსენებულნი, ან მომრგვალო ფეხით. უფრო იშვიათად ამონაკეოების ფეხი ელამბობიანია.

ყველა ამონაკეოები ღრმად, ზეურთა. ჩვეულებრივ ნაკელებზე განვიხილავთ და დიახ. ფორმისა უფრო ხშირად პირამიდულურ, კვარცხლიანი ჩანისებრია, იშვიათად მკრძალი კუთხის-მკვარცხი გვხვდება. ამონაკეოების ფეხი ხშირად წახსენებულია.

უქნის ამონაკეოები უფრო ხშირად ჩანისებრი ან თაღისებრი ფორმისა მასწავლი ან მომრგვალო ფეხით. უფრო იშვიათად გვხვდება ზედაღისებრი ფორმის მასწავლიანობა ამონაკეოების. ხშირ შემთხვევაში უქნის ამონაკეოები ღია, მღორი იშვიათად გვხვდება დაზრულები და ღლიშე ამონაკეოებიც.

ფოთლის ქვედა მხარე შეუსხვილია საშუალო სქელი აბლაბულისებრი ბუქებით და დაფარულია სქელი ვაკინისებრი ბუქებით, რაც ერთად ქმნის საშუალო სისქის ქმინისებრი ბუქებს.

ფოთლის კიდეების დაბლა საშუალოებისებრი. ფოთლის მთავარი პარალელები ბოლოებზე მსწერი, წინ წამოწეული მასწავლიანობა სამკეისფისებრი კბილებით. ფოთლის კვარცხლიანი პარალელები ბოლოებზე სერბის კბილებისებრი მისობრილი, ცალკვარცხლიანობა სამკეისფისებრია მსხვილფეხიანი კბილებით. კვარცხლიანი კბილები არაიანახვარია, გვხვდება მორიგეობით დიდი და პატარა ზომის კბილები.

ფოთლის უკუნი, ჩვეულებრივ, ერთი მუთასხელი უფრო მოკლე ფოთლის მთავარ პარალელზე. იგი შეესხვილია თხელი სწორხაზო ბუქებით და ხშირად შეფერილია ღია ფერისფერ-ჩვეულებრივ უქნის და ფოთლის ფირფიტა ერთ სიბრტყეში მდებარეობს.

უკუკეილი. ნორმალური აგებულების უკუკეილი ორსქესიანია. მტერანისებრი სწორმკვრივია. უკუკეილი სფოი, იშვიათად კეკე-ნი მტერანაა. მტერანის მათის სიგრძის მტერანზე ბუქების სიმაღლესთან უდრის 1,25, იშვიათად ეს მუდგარდება 1,50 აღწევს. ნაკეი მომრგვალო ფორმისაა კარგად გამოხსენული სფეით და დინკით.

მტერანია. მტერანის საშუალოზე დიდი ზომისაა, მათი სიგრძე მერყობს 12-დან 20 სმ-მდე, ხოლო განი 8-დან 16 სმ-მდე. საშუალო მტერანის ზომა შეადგენს 15×9 სმ, ხოლო დიდი მტერანისა 20×12 სმ. მტერანი ცინური კონუსისებრია, ხშირად დეტორტული, იშვიათად ცილინდრიკული-კონუსისებრიც გვხვდება. იგი ოდნე მკრეივი ან საშუალო სიძველისაა, იშვიათად ვაზზე უფრო მკრეივი და თხელი მტერანებიც გვხვდება. მტერანის უქნის მოკლე, საშუალოდ მისი სიგრძე 2—3 სმ უდრის, იშვიათად 4—5 სმ აღწევს. უქნის ბაიისისებრია და მხოლოდ რქათან მთავრების ადგილას ხვდება და რქის ფერს იღებს. მარცვლის ბოჭის სიგრძე 6—8 სმ უდრის, იგი მუდგარდება მწებანე და ბოლოებზე განიერი კონუსისებრი ფორმის ბაილით. უქნის თავისი ბაილი-მთი დაფარულია ვაკინისფერი სორკეებით.

მარცვლი. მარცვლი საშუალო და საშუალოზე მსხვილია. მარცვლების სიგრძე მერყობს 1,6-დან 2,0 სმ-მდე, ხოლო განი 1,6-დან 1,9 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,7×1,6 სმ, ხოლო მსხვილი მარცვლებისა 2,0×1,9 სმ უდრის. მარცვლები მომრგვალოა, იშვიათად შესწიქილი ფორმის მარც-

ვლებზე გვხვდება. მტერანის მარცვლი არაიანახვარია და მტერანისებრი წვრილმარცვლიანობა ახასიათებს. მარცვლის კბი უქნისა, ადგილად მორდება მარცვლის რბილობს. რბილობა წინაში, წინაშიდან ოდნე მარცვლებზეა. წვენი უქვრულია, ტყბილი, კიშური არაბუქი მღორი სქესტად აქვს გამოხსენული. მარცვლი მუქი წითელი, თითქმის შავი აგებულება და დაფარულია საშუალო სქელი ცილისებრი ფიფქით, რომელიც მას იხსნევს იერს აძლევს.

წიწქა. მარცვლი უფრო ხშირად ერთი ან ორი წიწქაა, იშვიათად გვხვდება სამიწქიანი მარცვლები. წიწქის სიგრძე საშუალოდ 6,0—6,5 მმ, ხოლო განი 4,0—5,0 მმ უდრის. წიწქის ტანი ღია იყუანფერია, ნისკარეს და შუკლის მხარის დარებს უფრო ღია მრგვალოდ ფერი გადავარებს. ქალბა წიწქის ზედა ნაწილშია მოთავსებული, იგი თვალური ფორმისაა, კარგად გამოწეული, ოდნე მსწერილი ან სწორი ზედაპირი აქვს. ქალბა მემორფოვარდება ბრუნვით ღარი, დარტყვი ქალბისა და წიწქის ზედა ნაწილისკენ საშუალო ღრმა და კარგად გამოხსენული. შუკლის მხარე ოდნე ქვიანია. ნაწიბრი კარგად გამოხსენულია, ღარები მის მარჯვნივ და მარცხნივ არარინა, ერთმანეთის პარალელურად მარჯვნივ და იარგება ნისკარესთან. ნისკარტი 1,5 მმ სიგრძისაა, ფორმით თითქმის ცილისებრულია და დაფარულია წერილი, თვალში მუქმწვინი სორკეებით.

აერობიოლოგური დახასიათება

საექვეტეტიო პერიოდი და მისი ფუნქციები. მსკვლელობა. დაფარვების საექვეტეტიო პერიოდის და მისი ცალკეული ფუნქციის მსკვლელობაზე წარმოდება საქარის სცენდელ სადგურზე—სესტაფონში, მტერანის-მედიცინის ინსტიტუტის საოლექტიო საფეხზე—ქ. თვლებში და უკრინის მეტანსობის ინსტიტუტის საოლექტიო კეხისა—ქ. ოლხაში.

შუა იმერეთი (მთავარსკვლავედი, თერაპიის და უსტეფონის რაიონში) მულში კვირის გაშლას აპირებს პირველ დეკაბრში, ხოლო სრულ მყოფობას სექტემბრის მთავარ ნახევარში ან მის დადგმის იწყებს. კახეთში კვირის გაშლას ჯიბი აპირებს მესამე დეკაბრში, ხოლო მყოფობას სექტემბრის ბოლოს იწყებს. უკრინაში კვირის გაშლას მულში აპირებს მესამე დეკაბრში, ხოლო მყოფობას სექტემბრის შუა რიცხვებში იწყებს, კვებით მოვანილია იმერეთში, კახეთსა და სამსრეთ უკრინაში წარმოებული დაფარვების შედეგები (იხ. ცხრ. 2).

ცხრილი 3

მულში საფეხტეტიო ფუნქციის მსკვლელობა მეტანსობის სედაცხედა რაიონში

დაფარვების წარმოების ადგილი	დაცემის მდელი	საფეხტეტიო ფუნქციის დადგომის თარიღი			საფეხტეტიო პერიოდის ხანგრძლივობა (საშუალოდ) (დღეები)	მულში მყოფობის ხანგრძლივობა (საშუალოდ) (დღეები)
		საფეხტეტიო დადგომის თარიღი	საფეხტეტიო დადგომის თარიღი	საფეხტეტიო დადგომის თარიღი		
საქარის საცდელ. საფეხტეტიო, ქ. სესტაფონი	1933	24.IV	28.V	7.VIII	26.IX	
	1934	2.IV	6.V	1.VIII	24.IX	
	1940	9.IV	28.V	9.VIII	27.IX	
	ს.ა.	(2.IV	25.V	6.VIII	26.IX	,68
მედიცინის ინსტიტუტი, ქ. ოლხა	1935	28.IV	8.VI	16.VIII	17.IX	
	1937	27.IV	4.VI	7.VIII	14.IX	
	1938	25.IV	10.VI	13.VIII	16.IX	
	1929	20.IV	9.VI	19.VIII	20.IX	
-	1945	25.IV	8.VI	14.VIII	7.IX	3,077,0
	1946	3.V	12.VI	22.VIII	8.IX	146
	1948	25.IV	9.VI	16.VIII	15.IX	144
მედიცინის ინსტიტუტი, ქ. თვლები	1947	3.VI	4.VI	(5.VIII)	30.IX	191
	1948	24.IV	8.VI	(7.VIII)	23.IX	153
	1949	6.IV	14.VI	3.IX	23.X	177
მედიცინის ინსტიტუტი, ქ. თვლები	1953	24.IV	9.VI	22.VIII	2.X	162
	1955	21.IV	4.VI	18.VIII	28.IX	161
	1956	22.IV	9.VI	18.VIII	5.X	160
	1956	34.IV	3.VI	1.IX	2.X	3272,0

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს მულში საფეხტეტიო პერიოდის ხანგრძლივობა საგრძობლად მერყობს. იმერეთში—საქარის საცდელ საფეხტეტიო მულში მსკვლელობის სრული სიმყოფისთვის

საბიროა 168 დღე 3477¹/₂ აქტიურ ტემპერატურაზეა ვაზით, მაშინ როდესაც უკრაინაში მოკლდ სავეტეფიური პერიოდის პირობებში კვირტის გაშლიდან სრულ სიწიფემდე ვაზი 146 დღეზე ანბოტებს და ექსოფილდება 3,077¹/₂ აქტიურ ტემპერატურაზეა ვაზით. კასეთში მუშავეი საშუალოდ 162 დღის განმავლობაში შწიფდება, რასაც 3174¹/₂ აქტიურ ტემპერატურაზეა ანბოტებს. სავეტეფიური პერიოდის სინტეტიკობის სხეილი მერყობს განაწილებულია მუშის პირობებით. შედარებით უფრო გრილვანი უკრაინაში ძელვანი დასლობით 12 დღით უფრო კვირის იწყებს ვერტუტანება და იმდენად უაღრესადი ტემპერატურის დაგვამამდე დათავიერებს იგი. უკრაინის მოამწიფებას უკრაინაში ხელს უწყობს აგრეთვე ნალექების მდირე ვაზი. იმერეთის გრძელ სავეტეფიური პერიოდის ძელვანი სრულად ვერ იწყებს, იგი მხოვდება სექტემბრის მეორე ნახევარში, მაშინ როდესაც სავეტეფიური პერიოდი იმერეთში ოქტომბრის პოლი იწყებუბამდე ვრცელდება. ამ მონაცემების ცანკალისწინებით ძელვანი სიწიფის 111 პერიოდის ვაზის ვაიმეს შეთვლაზე და იგი თამაზმ ძელივბამ უწყობრდებული იწყებს იმერეთს უფრო გრილვანი რაიონებში ვასარდებულვად.

ძელვანის ერთწლიანი რქვა უკრაინის სრული სიწიფის მომერტისათვის თავისუფლად აწრუბრბო შეიძლება, როგორც იმერეთისა და კასეთში, ისე უკრაინაში (ოპელის ოლქი).

ძელვანის ვაზი ძელიური სრული სისაიალება, საკულეფიო რეკომენდებული წარმოებულ დაკვირვებით, სისაიაება და მავის შედარებით თანაბარ პირობებში, ძელვანის სრლის სიღრმეზე ადგილობრივი ვიძებთან შედარებით საშუალოდ უფრო დიდია.

მოსავლიანობა, ძელვანი, მსკვავად მრავალი ადგილობრივი ვაზისა, შედარებით ადრე იმდევ პირველსა და სრულ მოსავლს. ძელვანის ნაშენებთ დარკვიდან მეორე წელს პირველი სინანს, მეტაბოლიზმიდან მოსავლის ნაწილს, სოლო მთოსსე წლიდან სრულ მოსავლს იმდევ. ადგილობრივ იმერულ ვაზის ვიძებთან შედარებით ძელვანი მაღალი მოსავლიანობით ხასიათდება. მოსავლის სიუფელ დამოკიდებულა რაიონის ჰავისა და ნიადაგის პირობებზე. კვევის არის სიდიდესე ფორმირების წესსე და მოუღად ვაიმეპების სარისსზე ასე, მაკალთიად, მავაოქსის რაიონში დაწრებულ ტუის ნიადაგებზე (სოფ. ვერსათი) ძელვანი ვაზის ადგილობრივი წესით—2—3 საკელებელ ფორმირებისას 2,25—2,26 კვად. მ კვევის არესე იმდევ 80—100 ცენტნერ უერტებს; ტუის დონორე კარბანტულ ნიადაგებზე (სოფ. ოპის) მისი მოსავლი საშუალოდ 150 ცენტნერს და მეს აღწევს, სოლო უერტ ნიადაგებზე მოსავალი 50 ცენტნერს არ აცდებულა. დანარჩენ რაიონებშიავე (ზეტუთონის, თერჯოლის) ადგილობრივი ვიძებთან შედარებით ძელვანის მოსავლიანობა მუდამ მეტია და თავისუფლად აღწევს 80—100 ცენტრ უერტებს ჰექტარზე. კასეთში—მევე ნახუბის ინსტიტუტის საკულეფიო ვეპსისი წარმოებულ აღრიცხვების მისხვდები ძელვანის მოსავლიანობა საშუალოდ პირველ 2,0—2,5 კვ აღწევს, რაც ჰექტარზე ადგილობრივი 70—80 ცენტნერს შეადგენს. უკრაინაში—ოპელის ოლქში წარმოებულ დაკვირვებათა მისხვდები პირის მოსავლიანობა წელთა მანძილზე საშუალოდ 2,0-დან 2,6 კვ-მდე მერყობს. იმერეთში და კასეთში წარმოებულ აღრიცხვების მისხვდები ძელვანი მსხითარობის კარგი მაჩვენებლებით ხასიათდება. ნაყოფიანი რქვის რაოდენობა მერყობს 85-დან 90%-მდე; ერთტექანიანი რქები 57,3%, ორტექანიანი 40,7% და სამტექანიანი 2,0% შეადგენს. მსხითარობის კოეფიციენტი მერყობს 1,0-დან 1,2-მდე იმერეთში, და 1,2-დან 1,4-მდე კასეთში. მტენვის საშუალო წონა მერყობს კასეთში 200—200 კ გრამის; იმერეთში 100-დან 225 ცენტრ, სოლო უკრაინაში იგი საშუალოდ 200 გ ვერსის. დიდი, კარგად ვანათიარებული მტენების წონა აკუსუფულად 500 გ აღწევს. ამრიგად, ძელვანი როგორც იმერეთში, ისე კასეთსა და უკრაინაში ადგილობრივი ვიძებთან შედარებით მაღალი მოსავლიანობით ხასიათდება.

სოკოვან ვადემოფობათა და ვაერემო პირობებში სიძაბრთ ვაიმეპლეთობა. იმერეთის ჰავის პირობებში დიდი მნიშვნელობა აქვს ვიძის სოკოვან ვადემოფობათა მიმართ განმკლეთობა. ძელვანი შედარებით კარგად უძლებს ნაყარს, მავანს ავჯილად სიანდება პრაქსისკან. წყვიანი წვლებში ერთი და-

მეტებით წამლობა პრაქის წინააღმდეგ ძელვანისათვის აუცილებელია. ვაიმე და ღებლბოტანი ვაიმელებში ძელვანის მარკველი ადგილად ღებვა, განსაკუთრებით წვიმან ანბნში. ღებვის ხელს უწყობს მტენვის სიმკრეფე და ოსელი კანი, რომელიც ადვილად სიანდება მერყობისკან. მათაოქსის რაიონში ძელვანი სხვა ვიძებთან ერთად სავეტეფიურად სიანდება ბუკან ჰაისკან. საბიროს ვიძეების მიმართ ძელვანი მაღალი კამპლობით არ ხასიათდება, თუცა იმერეთის პირობებში ეინვევის იმეთიანობის გამო ძელვანი მსხიან არ სიანდება. იმერეთში ვაერეფულ მთავარ სახიარობის ძელვანი კარგად ვეგება, უფროს მდგენს იმდევ რეპუსტრის დელო, სოლო კირან ნიადაგებზე მერადნიფირა X რაიონის პიბირდები 5მბ და 42მბ.

ტექნოლოგიური დასასიათება

მტენის ვაერენული მუხვებების, მისი მუქნიერი მუდგენილობისა და წვეთის ქიმიური მუხვლობის მისხვდები ძელვანი საღვინე ვაზის ვიძებს მიეკუთვნება. მისი ღვინის ხასიათი—სიმსუფე, ხალისიანობა, სუსტი მუფერა მეკეთიანობის სამაშანერე ღვინობასადღე ეამოვენების ენარტესობაზე. პართალ, როგორც ძელვანი, ისე ახლა, ძელვანს მირითადად იევენებენ კუპკეში სამაშანერე ღვინობასადღე დამსხვების დროს.

უერმნის მუქნიერი მუდგენილობა. უერმნის მუქნიერი მუდგენილობის დასახისათუფლად ქვემოთ მირენილია საქარის საღვინე საღვინე გ. დემეტრანის და კლე კინერეპანიკლის მიერ ჩატრებული ანალიზების მონაცემები (იხ. ცხრ. 3).

ცხრილი 3
ძელვანის ვერმნის მუქნიერი ანალიზის მონაცემები

ანალიზის წარმოების ადგილი	მთლიანი წილი	მუქნილის წილი	მუქნილის აბრეშობის წილი	მუქნილის აბრეშობის წილი	მუქნილის მუდგენილობა						
					მუქნი	კარბონი	წილი	წილი			
სოფ. ხუდა დობი (მთა-კოტაის რ-ში)	1940	141,03	35,98	174	79,59	2,82	14,92	2,01	189,4	3,96	
		59,15	44	82,78	2,36	12,61	1,52	183,6	4,15	175,3	3,65
მუდგენების რაობითი კოეფიციენტი	1940	373	157	77,56	2,67	16,88	2,89	—	—	—	—
საქარის საღვინე, საღვინე (ზეტუთონის რ-ში)	1948	162,2	66	79,5	1,9	12,33	2,97	172,8	3,82	183,6	3,98
		279,4	141	81,84	2,04	14,1	2,22	183,6	3,98	196,3	4,1
		22,92	18	80,32	1,8	15,91	1,97	196,3	4,1	196,3	4,1

როგორც მე-3 ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს ღებორატორიულ პირობებში წვეთის ეამოსავლიანობა საკუფად მაღალია და 80% აღწევს, სოლო ჰავისა 20%, წარმოების პირობებში წვეთის ეამოსავალი საგრძნობლად ნაკლებია და იგი საშუალოდ 76—78% შეადგენს, სოლო ჰავისა მუშანამისად 24—22% ვერის (იხ. ცხრ. 4).

ცხრილი 4
ძელვანი უერმნის წვეთისა და ჰავის ეამოსავალი წარმოების პირობებში

ცხების წარმოების ადგილი	მთლიანი წილი	ჰავის წილი	მუქნილის წილი	წვეთის წილი	წვეთის წილი	წვეთის წილი
საქარის საღვინე საღვინე (ზეტუთონის რ-ში)	1942	17,47	5,63	76,90		
	1944	15,82	4,53	78,65		
	1945	18,46	5,25	73,99		
	1946	14,69	4,74	80,57		
	1947	17,79	6,24	73,86		

უერმნის წვეთის ქიმიური მუდგენილობა. ძელვანი მუქნილის დავრეფების კარგი უნარით ხასიათდება. განსაკუთრებით დიდი რაოდენობით ავროტობს იგი მუქნილს მუდგენილობაში იმერეთში, როცა მის სუფრის ღვინისათვის აწვილებენ. უფრო იმერეთში და რაჭა-ლეჩხუმში ძელვანი უფრო ნაკლები რაოდენობით ავროტობს მუქნილს და მის ამ რაიონებში შედარებით უფროსი გეან კრეფენ. დიდ მაქარანობასთან ერთად ძელვანის უერმნის წვეთი შედარებით მაღალი მეკეთიანობის ხასიათდება. მისი მუქნილის და მუქვის სასურველს შეფარებამ განისაზღვრა წილი სამაშანერე მასალად ეამოვენების შენარტესობა, რის გამოც ღებვის

039330 ДЗЕЛШАВИ

საერთო შეფასება და დარიონება

მულაში ადგილობრივი უსემოსავლიანი ვაზის ჯიბია, გავრცელებულია პირითავე იმერეთის რაიონებში, უფრო მეტად მის ცენტრალურ ნაწილში. მულაჰის უკრძინად შხადეგა სუფურის ორინდული წითელი ღვინო და სარისოვანი საუკვე მასალა მამანურისათვის. ხშირად, ვიძის წარგვის სახით გარკვეულგზის გამო, იგი სხვა ვიძებთან მულაზობილიდან ან ოცნაურ საფეხთან ერთად იწეება წითელი ღვინის დასამზადებლად.

ამაჰად მაიაკოჰისა და ზესტაოზის რაიონების მოსავლი, პირითავე, მიღის სამამანურ დენომსადგემის დასამზადებლად. სხვა რაიონებში მულაჰის უკრძინ იწეებენ სუფთა ღვინისა და სხვა ვიძებთან ერთად წითელი ღვინის დასამზადებლად.

ვიძის დღეგებით თვისებებს ეკუთვნის—უხე მოსავლიანობა, ნაკრის მიმართ საუკმაოდ კარგი გამძლეობა, მუდარებით ნაღრვი სიმძილე და მისი ვარგისად სუფურის, მამანური ღვინისა და უკრძინის წყენის დასამზადებლად.

წლის მოსავლიდან საქარის სადგურზე დაყვებული მულაჰის ღვინის სადგური ნიმუშები მუენასურის ინსტიტუტში დასურული დაქმნიების დროს სადგურსტაციო კომისიის მიერ შეფასებული იყო 7,1 ბალით და დასაბამივლით როგორც სუფთა, მსუბუქი, ჰარმონიული ღვინო—კარგი მასალა მამანურისათვის. ამიერივე მადლი შეფასება ჯგუფ მიღებული მულაჰის 1940 და მომდევნო წლებში დაყვებულ ღვინოებს. სასუღობორ მულაჰის თვინო 1940 წლის მოსავლისა საქარის სადგურზე სადგურსტაციო კომისიის მიერ შეფასებული იყო, როგორც დია წითელი ღვინის, დაწმენილი, კენერეული საკმაოდ სსეულიანი და საღვინის ღვინო, სოლო 1944 წლის ღვინო ხსაილავთობა: გამჭვირვლობით, ბროწეულის ფერი, სასაბამიო გემოთი და კარგად გამოხატული არაბაქოთი. მადლი შეფასება მიიღო აგრეთვე 1947 წლის მოსავლის ღვინოთვე, იგი სასაბამიოა მწიფე მინდისფერით, სმსუბუქით, სისხლითი და კარგად გამოხატული არაბაქოთი და გემოთი, ღვინის ქიმიური თვისებების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია საქარის სადგურზე საერთოებელი მულაჰის ღვინის ქიმიური ანალიზების შედეგები (ნ.მ. ცხრ. 8).

მულაჰის სუფურის ღვინის და სამამანურ დენომსადგემის ქიმიური ანალიზის შედეგები

ცხრილი 8

ღვინის დასამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	ხვედრითი წილი	აქროლოზი, მგ/ლიტრი	100 კუბ. სმ ღვინო შეიცავს: გრამებით											
				საერთო სიმკვლე	მკვლელობა	მამანური	მამანური	მამანური	მამანური	მამანური	მამანური	მამანური	მამანური	მამანური	
სოფ. დიმი, მაიაკოჰის რ-ნი	1909	0,9929	12,41	0,607	0,125	0,463	2,26	0,216	—	—	—	—	—	—	0,022
სოფ. დიმი	1909	0,9937	10,43	0,675	0,171	0,471	2,44	0,207	—	0,580	—	—	—	—	0,062
სოფ. მაიაკოჰი	1912	0,9928	10,26	0,630	0,078	0,636	1,73	0,142	0,08	0,59	0,056	—	—	—	0,021
სოფ. დიმი	1930	0,9932	10,96	0,653	0,129	0,428	2,32	0,172	0,124	0,06	0,134	—	—	—	—
სოფ. დიმი	1940	0,9929	13,6	0,678	0,057	0,577	2,29	0,205	0,074	0,94	0,150	0,264	—	—	—
სოფ. პოლდეუ, ზესტაოზის რ-ნი	1909	0,9917	11,68	0,625	0,119	0,702	3,53	—	—	—	—	—	—	—	—
სოფ. ვარკეთი	1910	0,9940	11,41	0,810	0,072	0,710	1,92	0,132	0,37	—	—	—	—	—	—
სოფ. საკარა	1938	0,9944	10,61	0,925	0,085	0,818	2,19	0,182	0,081	0,583	0,025	0,477	—	—	—
სოფ. საკარა	1939	0,9950	11,23	1,01	0,049	0,948	2,28	0,150	0,322	0,612	0,029	0,427	—	—	—
საქარის სადგური	1942	0,9957	10,74	0,79	0,132	0,623	2,61	—	0,097	—	0,28	0,18	—	—	—
	1943	0,9961	12,78	0,67	0,141	0,494	2,19	—	—	—	0,145	0,138	—	—	—
	1944	0,9968	11,65	0,84	0,143	0,663	2,43	—	—	0,160	0,804	0,139	0,257	—	—
	1946	0,9950	10,35	1,08	0,108	0,655	2,04	—	—	0,066	0,794	0,105	0,327	—	—
	1947	0,9937	11,59	0,83	0,085	0,724	2,21	—	—	0,152	0,727	0,145	0,383	—	—

როგორც მე-მ ცხრილში მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს მულაჰის ღვინო საკმაოდ მდიდარი ქიმიური შედეგითობით სასაბამიოა, მისი სიმკვრე ცალკეულად ადგილებს და წლების მიხედვით 13,6 ალკოჰოლ, სოლო ნიმუშზე 67/ს-ზე დაბლა იმითად ეტემა. ქიმიური მონაცემების მიხედვით ვიძის სასუღობორი ღვინოებს სარისოვანი სუფურის ღვინის მოსოვნას. ამ თვისებებით მან უფრო მეტი გამოეყენება მამანურ მრეწველობაში მამაჰა, უფრო სსეულიანი ღვინოების შესამსუბუქებლად და მათთვის სასოლის მისადგება. ცარდა სუფურის ღვინის მულაჰი იდრად ზრუნულია უაღკოპოლო უკრძინის წყენისა და საკონიაჰე სმირტის დასამზადებლად.

ვიძის უარყოფით თვისებებს მიეკუთვნება ჰროდუქციის არაბაღალი ხარისი, მიღიეობისა და ღვინის მიმართ მსუბოთი გამძლეობა.

მულაჰი ჰრუნული ვიძია მამანურის უკვე გამოცემულ სასუღობორი, ამიტომ მისი როგორც დამატებითი ვიძის მამანურ შეფასების რაიონებში გარკვეულად მიზანშეწონილია.

მულაჰი შეიძლება რეკომენდებული იქნეს აგრეთვე სასუბო კავშირის მუენასურის სასმელი რაიონებში გამოხდებლად, პირითავე მამანური და საკონიაჰე ღვინოსამზადების წარმოების გზებით.

Дзелшави

Дзелшави довольно распространенный сорт красных вин Инерети. Используется для приготовления шампанских винomatериалов и легких красных столовых вин. Относится к эколого-географической группе сортов *prol. pontica subprol. georgica Negr.*

Молодой побег. Коронка и первые два листочка рстущих молодых побегов имеют густое паутинистое опушение и серовато-белую окраску со слабо розовой каймой вокруг. На листочках второго яруса (3,4) опушение с верхней стороны постепенно исчезает и окраска становится желтовато-зеленой с оранжевым оттенком, а с нижней стороны опушение несколько уменьшается и окраска остается серовато-белой.

Лист. Листья довольно крупные (18x16 см) овальные, режме округлые, трех—реже пятилопастные. Средняя долясть остроугольная, несколько вылащияется. Поверхность листа сетчато-морщинистая, режме крупно-пузыричатая, ивогнутость листовй пластинки воронковидно-желобчатая.

Верхние вырезки глубокне, прсмето закрываете, с эллиптическим либо ийшевидным вырезом; режме встречаются открытые лировидные вырезки с параллельными сторонами либо щелевидные. Чаше всего встречаются лировидные вырезки с заостренными либо округлыми лном; иногда вырезки имеют односторчатое лнов. Нижние вырезки неглубокие открытые, часто иво-

ровные, либо имеют форму входящего угла. Дно вырезки чаще заостренное, реже оно округлое.

Черешковая выемка лировидная либо сводчатая с заостренным, или округлым дном, реже встречается стрельчатые выемки с заостренным дном. Очень редко встречаются закрытые вырезки, а еще реже — вырезки со шпородами.

Опушение нижней стороны листа довольно густое наутинистое, с подстилающими густым шестиништым пушком, составляющие вместе довольно густое войлочное опушение.

Зубчики на концах главных нервов треугольные, выступающие, довольно крупные с острой вершинной. Боковые зубцы треугольно-пиловидные, односторонне-выпуклые с острой вершинной.

Черешок листа короче срединной жилки листа, опушен редким шестиништым пушком и окрашен в светло-виново-красный цвет.

Цветок. Цветы обоеполые, тычинки прямостоячие, в цветке их пять, реже шесть. Отношение длины, тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25 — 1,50. Пестик округлой формы с хорошо выраженным столбиком и рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (15×9 см), широко-конические, ветвистые, реже цилиндрико-конические, средние или несколько более плотные, реже встречаются очень плотные и рылые грозди. Ножка грозди короткая, длиной 2—3 см, реже 4—5 см, травянистая и только у основания древеснеет и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, длиной 6—8 мм. Подушечка широко-коническая, бороздчатая.

Ягода. Ягоды средних и выше средних размеров (1,7×1,6 см), округлые, реже несколько сплюснутые, неоднородные по величине с незначительной мелко-

ягольностью. Кожца грубая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть сочная, с комом вокруг семян. Вкус приятный, свежий, с едва заметным сортовым ароматом. Окраска ягод темно-синяя. Обильный восковой налет придает ягодам сильный отблеск.

Семя. В ягоде чаще 1—2, реже 3 семени. Тело семени светло-коричневого цвета, длиной 6—6,5 мм, шириной 4—4,5 мм. Халаза овальная, лежит в верхней части семени и ограничена волчком. Поверхность халазы ровная или несколько вогнута внутрь. Бороздка от халазы к верхней части семени хорошо выражена. Брюшная сторона килеватая. Бороздка на брюшной стороне неглубокая, теряется у кловатки. Кловик почти цилиндрический, длиной 1,5 мм, светло-оранжевого цвета. Дзельшви местный винный сорт среднего периода созревания, распространен в Средней Имерети на площади около одной тысячи га. Используется для приготовления вино-материалов для шампанского и красных легких столовых вин.

К положительным свойствам сорта относятся высокая урожайность, сравнительно хорошая устойчивость против оидиума, сравнительно раннее (III период) созревание и пригодность его для приготовления разных типов вин, виноградного сока и коньяков. Недостатками являются: невысокое качество продукции, недостаточная устойчивость к mildью и против загнивания ягод в дождливую осень.

Дзельшви перспективен для купажа при производстве шампанского и столовых вин, поэтому его дальнейшее распространение в районах Верхней и Средней Имерети, в качестве дополнительного сорта, вполне целесообразно. В целях широкого производственного испытания Дзельшви свободно можно рекомендовать для южных и юго-восточных районов СССР.

ლიტერატურა—Литература

1. დეშვიტაძე ვ. მასალის დასავლეთ საქართველოს მუცხანებთან მუცხანების დასარჩევნად და სპეციალიზაციისათვის. ქუთაისი, 1936.
2. ქვიციანიძე ნ. კვლევითი მუცხანების ხიზები საქართველოში. თბილისი, 1937.
3. ქვიციანიძე თ. დასავლეთ საქართველო ვახის ჯიშების. ქუთაისი, 1936.
4. შიჩოტაძე ა. დასავლეთ საქართველო ვახის ჯიშების მუცხანებისათვის. მუცხანების დასარჩევნად და სპეციალიზაციისათვის. ტ. II, თბილისი 1930.
5. შიჩოტაძე ა. მუცხანების წიგნი. თბილისი, 1948.
6. ტაბიძე დ. ვახის ჯიშები საბჭოთა შპანურიისათვის. თბილისი, 1941.
7. ჩოღოვაძე დ. ლ. ხ. მუცხანების სახელმძღვანელო. ნაწ. II, ამბროლაში, თბილისი, 1939.
8. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ტერიტორიული ისტორია. წიგ. II, თბილისი, 1934.

9. ჯორჯაძე გ. მუცხანების ღვინის დუბინა, კოფია და ჭაჭუბიჭობისა, თბილისი, 1876.
10. Бахтадзе И. Экономический быт госуд. крестьян Шорпанского уезда Кут. губ., т. V, часть II, Тифлис, 1887.
11. Беридзе Г. И. Природно-аграрные вина Грузии, Журн. «Виноделие и виноградарство СССР», № 9, 1951.
12. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР, Москва, 1948.
13. Комарова Е. С. Грузинские сорта винограда на Украине. Журн. «Виноделие и виноградарство СССР», № 12, 1951.
14. Негуля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1939.
15. Старосельский В. А. Закавказские сорта винограда (Шорпанский и Кутанский уезды Кутанской губ.), Тифлис, 1893.

წულუკიდის თეთრა

წულუკიდის თეთრა ადგილობრივი ვაზის ვაშია, იგი გავრცელებულია რაკა-ლუჩხუმში და იბილევა ბუნებრივად ნახევარტბილად, სურისის სარისსოვან თეთრ ღვინოს, სოლო ვირიშისა და შუა ხაზში სარისსოვან მუცარ და სახლსერკო ღვინოს.

საქართველოში წულუკიდის თეთრა ცნობილია აგრეთვე რაკა-ლუჩხუმის თეთრის სახელწოდებით. საბჭოთა კავშირის შექმნის შემდეგ, განსაკუთრებით ევროპაში, ვაში ცნობილია „აღბილო კასტელანოს“, „აღბილო ეირიშულის“ (კოროსისი, 12), „პედრო ქიმენსის“ და „ქიმენსის ზემინოსის“ (კაბიშე, 16) სახელწოდებით. წულუკიდის თეთრა ადგილობრივი რაკა-ლუჩხუმის ვაზის ვაშია, იგი წარმოშობილი უნდა იყოს კლავტრული ვაზის ვაშლის წარმოქმნის ადგილობრივი კრიდის. თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით იგი, მსგავსად უხსელურისა, ვუკოისის ოდნავ შებუქადფორმობის ვაშლებს იმ ვუკოსს, რომელიც საქართველოში შვირე რადიონობითაა წარმოგვნილი.

1932 წელს შეყვანსობა-შეღვივების ინსტიტუტში ვაზის ვაშლების დიდი საკვლევივი კანქისის გამკვებისთან დაკავშირებით ევროპიდან შემოტანილი იყო 300-მდე სხვადასხვა ვაზის ვაში. აღნიშნული ვაშლების ადგილობრივი და სხვა რაიონის ვაშლებთან ადგილზე შედარებისა და ერთმანეთთან დაპირისპირების შედეგად ბევრი რამ საინტერესო გამოიჩინა: 1) ევროპიდან, სოლო ვაშიში უხსელურისა და კოროსისის, დორიულიაის, ოქუნაუკეს და სხვა სახელწოდებით შემოტანილი ვაში კოლხური სარისსოვანა აღმოჩნდა; 2) სოლო იტალიური კავრელეგული ვაში კიძიშური და გორული შუბაზე ერთი და იგივე აღმოჩნდა; 3) აღბილო ეირიშული და წულუკიდის თეთრა მსგავსი ვაშლები აღმოჩნდა, იმ განსხვავებით, რომ წულუკიდის თეთრა უფრო უხსელურისაა, ვიდრე აღბილო ეირიშული.

ამ ორი ვაშლის წარმოშობის ადგილის და შთა იგივეობის საკითხის დასადგენად საქართველოში ამჟამად არსებული ნაშრომების გადსინჯვა აუად. ს. კოროსისის (13) ნაშრომში წულუკიდის თეთრა აღწერილია აღბილო კასტელანოს სახელწოდებით, მაგრამ იქვე აღნიშნულია, რომ ევროპის აღბილო კასტელანო თავისი საშუალო და პოტენციური ნიშან-თვისებებით სრულგვარაა არ ჰქავეს ესაზნელ ამჟამადროვ როსის ღვინოსტესტს მიერ აღწერილ ნახევრად აღბილო კასტელანოს. აუად. ს. კოროსისმა შვირე დიდი მდგომარეობა აღმოაჩინა, სახელად: „პედრო ქიმენსის“ სახელწოდებით კავრელეგული ვაში ორანგული მუსკადელი. სოლო აღბილო ტეუბანა ფორმული ვაში—ტრეფი თეთრი აღმოჩნდა. ამრიგად, ნიკიტის ბაღის კოლექციაში ვაშლების სახელწოდებები საკმაოდ არრული გამოდგა. შეყვანსობის ინსტიტის „მაგარაჩის“ უფროსი თეთრა. თანამშრომლის ნ. სილვეკვისი დაიწყოში წულუკიდის თეთრა ევროპაში ცნობილი ეყოფილა ორი სახელწოდებით: პირველად იგი 1855 წელს აღწერილი ეყოფილა ნიკიტის ბაღის დირექტორ პარტეის მიერ აღბილო კასტელანოს სახელწოდებით, სოლო 1911 წელს კი აუად. ს. კოროსისის მიერ „ევიროპული აღბილოს“ სახელწოდებით.

აუად. ს. კოროსისის, დრმაღ დარწმუნებულ იმაში, რომ მის მიერ აღწერილი ვაში ნახევრად არ იყო აღბილო კასტელანო მას მისეი აღბილო უწოდა, სოლო მისკან განსხვავებულ ევროპულ მუარქვა. პირდაპირი მითითება თუ საიდან და როდის შემოიტანა

წეს ნიკიტის ბაღში აღბილო კასტელანო ნ. სილვეკვისი ცნობაში არ მოიპოვება. არსებობს მხოლოდ პარტეის ცნობა იმის შესახებ, რომ ვაში ქიმენსის ნიკიტის ბაღში პირველად 1855 წელს პარტეისა და თდიბერის ბაღიდან მიიღო „Plant de Malaga“-ს სახელწოდებით. ნ. სილვეკვისი და ა. პრეობრაჟსკის მითითებულ ცნობისა და აგრეთვე ვადა და ვერმონტის ამჟამადროვად აღბილოში მოტანილი ვაშლის მსარტეული სურათების შედარების საფუძველზე ასკვნიან, რომ წულუკიდის თეთრა აღბილო კასტელანო კი არა, არამედ ბევრი ქიმენსის ევროპური ვარიანტი, სახელდობრ ქიმენსის ზემინოსის უნდა იყოს. მაგრამ ნიკიტის ბაღის არც ერთ ნახაწერში წარსულიდან მოყოლებული დღემდე ასეთი სახელწოდებები კი არ აღმოჩნდა. ნ. სილვეკვისი თუ დეკოპსიხებით და მათთან ერთად სურათების მსგავსებისა და აღწერილობათა მისეგვით წულუკიდის თეთრის ბევრი ქიმენსის ვარიანტი—ქიმენსის ზემინოსის მივიჩნევო, მაშინ იგი წარმოშობითაც ნახევრად ესაზნელი ვაში უნდა იყოს. მაგრამ თითქმის ესაზნელი და ფრანკი ამჟამადროვი, რომელიც პირველად აღწერეს ბევრი ქიმენსის სახელწოდებით მის სამშობლო ტერიტორიაზე მდებარე ვაშლის სახეობის, სადალანც იმ პირველად შეიტყნეს ესაზნებით, სოლო გერმანული ამჟამადროვი (მტოლო, ბაბო, გოშინი და სხვ.), მირიანდად ლაქის მოსაზრებით დაურდნობილი, ვაშლის სახელწოდებებს უკუთმარებს ესაზნელ მუბაღის ბევრი ქიმენსის, რომელსაც ვაშიამ ვერ კიდევ VII საუკუნეში მიიტანა იგი რეინის და მოსულის მანარბობა მალაიაში, სოლო რეინისა და მოსულის ვაში კანარის კუნძულებიდან მოსვლილია. ვაშლის წარმოშობის კერამნული ამჟამადროვის მოსაზრება უარყოფილია ფრანკი და ესაზნული ამჟამადროვის მიერ, რომელთა უმიაკვებობა მას ბერძნულ წარმოშობის ვაშად ივლით.

ესაყვირა, რომ ნ. სილვეკვისი დიღობის ამ გარკვეულ სახელწოდების მქონე ვაშლის წარმოშობა უცხოის დაუკვიროს, მათს როდესაც, მისივე ცნობით უკველზე დიდი ფართობი საბჭოთა კავშირში მას რაკაში უკრავს და დამტესს, რომ არიღის და რა პირობებში მოსვდა იგი საქართველოში ამის გარკვეულ ვერ მოსხრბარია. მათ არკუმტყება დანდობის მიკოლობა საყვირავი და სხვა ბევრი ქართული ვაზის ვაში, რომელთა ევროპაში შემოტანის დრო და პირობები მათთვის გარკვეულია უცხოური ვაშლებად გამოცხადებით. ვერ კიდევ 1940 წელს „საკავშირო ამჟამადროვის“ № 3 ბიულეტენში, წევრ მიერ მოყვანილი იყო ქართული ვაზის ვაშლების ევროპაში შემოტანის უფრო დაზარალებული ცნობა, სახელდობრ, მუდგავი: მუფის ნაცვლის კასტელანოს არქივში, იასე ცნობის მიერ აღმოჩენილია საქმე № 1752, დათარიღებული 1847 წლით, სათარი: „მუბაღე ივ. ფრისია და მისი მოწაფე სტ. ფედროვისის მიღვივება საქართველოში, იმერეთში, საყვირლოში და სხვა: თუბილისი და მცხნარების მსარტეული“. მთავე ჰქონდათ დაკვლეული ნიკიტის ბაღიდან აღბილო ვაზის ვაშლის აღწერა, მტყუნების მოყვანილობის დასადავებო და შთაი სახელუბის აღწერა. მუდგვე ცნობილია, რომ აღნიშნული პირები 1817 წლის 14 ნოემბრის დაბრუნებულან იალტოში შეტორილი მასხლობით, რომლებიც ნალაკევილი ჰქონილი ნ დიდ უთბი (ივ. ვაჟისმეული, 7). ცხადია, ამ უთბი აღბაო ქართული ვაზის ვაშლები იქნებოდა, რომლებიც ევროპაში, მუელ დროიდან არან ცნობილი, სახელდობრ: საყვირა.

ბუფერი, რქაიასელი, აშლაძე, აპანივი და სხვ. მათგან, ცაბლის ცნობით, ვირიში საფურცელი 1533 წელს იყო გაბეჭდილი 80—100 ბარის რაოდენობით, უფრო ფართო კი 1863 წლიდან, ხოლო აღბისათვის (წულებების თითონ) 1855 წლიდან, რადგან ამ დროისათვის იგი 1500 მილიმეტრ იყო გაზომული. წილებს მის თორს, რომ გრძობით თავი დავხსნით ხადვდ შეაღებოდა კამბოჯის დროს 1833 წლისათვის საფურცელი ვირიში თუ არა ფრისი და ფედაროვის საშუალებით, რადგან საფურცელის საფურცელი 1873 წლიდან ცნობილი არ იყო, იგი საფურცელისა პირველი 1863 წელს ბარის ღირებულების წყალობით მხოლოდ ქუთაისისად ამჟღავნებდა პილას კოლექციით.

შეიკვლინ ცნობების მიხედვით უფრო სწორი იქნება ვიფიქროთ, რომ „აღბილი ვირიში“ ასე წილებების თითონ ვირიში საჭიროებოდან მოხდა და მსუკავად იქნა მრაველი ვირისა, მისი სახელწოდებებ შეცვლილი უნდა იყოს, ვიდრე იგი ვირეულით უსაბურთო ვირი პირველი კიმუნის ვირივად—ქიმუნის წყინივად, ამ მოსახრებით, რომ იგი მსაგრეულ სურათში მას წააცავს.

ამ ცნობების საფუძველზე წილებების თითონ უფრო ავტილორაციო წარმოების ვიზის ვირის მისინა, ვიდრე ვირიშიდან შემოტრიალიდა.

წილებების თითონ სახეობა გარეგნულად ვიზის ვირისა, იგი მართალია გარეგნულად რაგ-ლემსებში საქართველოს დაღარვან რაიონში იგი მტრად მცირე რაოდენობით, მართალია, საოპოციო და ვირთა გამოცდის ნაკვეთებზე ცხველებს.

ვენების 1940 წლის აღწერის მასალებს მიხედვით წილებების თითონ სულ საქართველოში 335 ჰექტარი ვირისა, მათგან 335,35 ჰექტარი რაგ-ლემსებში, ხოლო ვენების 1953 წლის აღწერის მასალებს მიხედვით წილებების თითონ სულ საქართველოში 455 ჰექტარი ვირისა, უნდა 476,50 ჰექტარი რაგ-ლემსებში, დანარჩენი 8,2 ჰექტარი სხვა რაიონებში.

საჩრდილოეთ კარგ წილებების თითონ გარეგნულად უნდა იქნას ვირიში ღვინის კომპონების, მასადასა საბოთა მერყობის, სულ 15 ჰექტარ ფართობზე, მუა ახლის რესპუბლიკის იგი უნდა იქნას ცხველებს უნდა იქნას კვების მრეწველობის სამინისტროს საბოთა მერყობისათვის სულ 14 ჰექტარ და ვასაბოთი 0,7 ჰექტარ ფართობზე.

მცირე რაოდენობით წილებების თითონ ცხველებს აგრეთვე დარგობით, მასადა და სხვადა. სულ საბოთა კავშირში მას დასახლებით 516 ჰექტარი ფართობი უნდა იქნას.

ბოტანიკური აღწერა

ვიზი ბოტანიკურად აღწერილია სოფ. ზრებალაში (ამბროლიურის რ-ნი) ვენების გამოკვლევის და ვიზის ვირის გამოვლენა მესწავლის დროს; უფრო დეტალურად იგი მესწავლილია მუგანის ცნობის ინსტიტუტის საოპოციო ვიზისათვის. ზრებალაში წილებების თითონ ვენის ვირის გამოვლენა საბოთად დახვეწილ წილებად-აღმოსავლეთ ფერდობზე 545,5 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ვენის საწინაა, 20 წლისა, ჭრთული წილი განხლები, საწინა დაკვეთილი. მუგანის ცნობის ინსტიტუტის საოპოციო ვენისა, სარს ქ. თლავში გამოვლენილი ცივ-კომპონის მთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ფერდობზე 562,3 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ვენისა ჩრთული წილი ორ ნჯეს და ორ საკვეთებზე განხლები და გამართულია სარ-მთაბოლზე. ვასაბოთი და მესწავლილია რესპუბლიკის დეპარტ. ვასაბოთი 24 წლისა.

ასა და ვასაბოთი უფრო რ. მოზარდი 15—20 სიგარის ელორტის ცენტრის და პირველი ორი ჯერ კიდევ გაუშლილი ფოთლოვანი მესწავლილი საბოთად სხელი ქმნილების ბუჩქებით, განსაკუთრებით ფოთლოვანების ქვედა მხრიდან და მთითონ-მო-წითალი დენისფერი არბის შემოვლებით ფოთლოვანების და ცენტრის ირგვლივ, მცირე იარსის (შუა-შუა-ა) ფოთლებს მესწავლილი საბოთად მთითონ და ზედა მთითონ ფოთლები და მესწავლილი მოვიდალი იყინი. ვასაბოთი უფრო რ. დია მესწავლილი მოვიდალი იყინი ცხელ მსარზე.

ეროქლიანი რ. ქა. კარგად შემოსილი ეროქლიანი რქები მესწავლილი დია მორუსო მისაყფრია. მესწავლილი უფრო მუ-

კავა მუფერილი, ვიდრე მესწავლილის. ეროქლიანი რქები უფრო სხირად წერილია, მათი მესწავლილის მესწავლილი მესწავლილის მესწავლილი სხურად არის გამოხსული.

ფოთლოვანი კარგად განვითარებული ვასაბოთის ფოთლოვანი (9—12) საბოთა ზომადა, 15×16 სმ, ფოთლებს მომ-რგვალია უფრო სხირად ოსავდ წარმოსებელი. ფოთლებს დიდი უმეტესობა სანაწილია, იშვიათად სანაწილია. მათი სხირად სწორი, იშვიათად მარბისმგვარი, წარმოსებელი ოსავდ ამოწევის ცალი. ფოთლოვანი სხირად გლუვი ან იშვიათად ბადისებრი დანაწილები. ფოთლის მუა ნაკვი უფრო სხირად მასილ-კეისინი, იშვიათად სწორკეისინი ცხველებს.

სუდა ამოვსავლური წილებებზე საბოთად სიღრმისა, იშვიათად მსუკავად ამოვსავლური ცხველებს. ამოვსავლური ფორმა დიდად არ ცვალებადობს. უფრო სხირად იგი დია ჩანებისმგვარი ფორმისა მესწავლილი კულთის და მომრგვალი ფორმი, იშვიათად ოსავდ მესწავლილი მტკიცე კეისინისმგვარი, ხოლო კიდევ უფრო იშვიათად დახვეწილი, კვანძისმგვარი ფორმის ამოვსავლური ცხველებს.

კვება ამოვსავლური წილებებზე სხურად, ფორმით ოსავდ მესწავლილი სანაწილია უფრო ან მტკიცე კეისინისმგვარი. სხირად ქვედა ამოვსავლური სულ არ არის გამოხსული ან მწვად მესწავლილი.

უწინსამრავლი დია, მისი ფორმა სხირად მერყობის მან-ცინსმგვარიდან განიერი მქვილიდან-განგანამდე, უფრო სხირად ცხველებს ღრმა, თაღისებრი ამოვსავლური წარმოსებელი ან მომრგვალი ფორმი.

ფოთლის მთავარი მარგების მოვრგება მოზრდილი მასილ-წველიანი ოსავდ გარეგნულად მოწველი სწორკეისინისმგვარი, კიდევითი. კეისინის მარგების ბოლოვება მისი კეისინისმგვარი, ოსავდ ცვალებადობა მოწველი საშუალო-სიღრმის კეისინით.

ფოთლის ქვედა მთავარი ცხველებს თითქმის მიწველი, მაგრამ ოსავდ დეკორაციული ან დიდად მუგანის თსულ ახლა-ბუდისმგვარი ბუჩქებს, რომლებიც ფოთლოვანი თითონ კანშით ცხველებს ფიფის სხირად, ხოლო ქვედა იარსის ფოთლის მარგებებს და მათ კეისინის მესწავლილი აგრეთვე მტრად იშვიათი ვერისებრი ბუჩქები.

ფოთლის ეროქლიანი მიწველი, სიგარით იგი უწინსამრავლი მთავარი მარგებს და მასზე ოსავდ მთაბოლ, უწინსამრავლია მოწითალი ოსავდი.

უკავალი. ნორმალური აგებულების ცხველი ორსქილიანი. ვერგობი წილებებზე სუთი მტკიცეა, იშვიათად კეისინ ცხველებს. მტკიცეა მთავარი მთავარი სიგარის მუგანებზე ბუტოს სიმაღ-ღვისთან მერყობს 1,50-დან 2,0-მდე. უფრო სხირად ვე მუგან-ღება 1,50 ან 1,75 უღრის. ბუტოს სწორი კონუსისებრი ფორ-მისა, იგი მსხლებლს თანდათან გიროვდება ვენისავე, რის გამოც სვეტი მათივად არაა გამოხსული.

მტკიცეა. მტკიცეა საშუალო სიგარისა, მათი სიგარე მერყობს 9-დან 18 სმ-მდე, ხოლო განი 5-დან 9 სმ-მდე. საშუალო ზომის მტკიცის სიგარე-სიგარე 14×7 სმ-მდე. მტკიცის ფორ-მა სხირად ცილინდრიული ან ეროქლი კონუსისებრი, იშვიათად ცხველებს დატოვანი, უფრო მომრგვალი. სხირად, მტკიცის მხრანია, ზოგჯერ მხრანი მართად მტკიცის სიგარის საშ-მო-თხედს აღწევს. უფრო სხირად მტკიცის საშუალო სიგარისა, იშვიათად ცხველებს ოსავდ, ან კეისინ მტკიცეები. მტკიცის უწინსამრავლი და ტრძალი, მისი სიგარე მერყობს 5-დან 8 სმ-მდე. ხოლო საშუალო იგი 5—6 სმ უღრის. უწინსამრავლი მთავარი, ფორმა მტკიცის, რქისთან მთავარების ადრესის იგი სველებს და რქის ფრის ოსავდ. მარცვლის უწინსამრავლი, მისი სიგარე 0,5-დან 1,2 სმ-მდე მერყობს. უწინსამრავლი ეროქლი კონუსისებრი, იშვიათად ცხველებს აგრეთვე ენაერი კონუსისებრი ფორმის ბა-ლიმით. მარცვლის უწინსამრავლი მთავარება საშუალო, მარცვლის ადრესის არ ცვლება.

მარცვლი. მარცვლები საშუალო და საშუალო-ღვიანი. მათი სიგარე მერყობს 1,2 სმ-დან 1,9 სმ-მდე, ხოლო განი 1,0-დან 1,7 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომა უღრის 1,62×1,48 სმ, ხოლო მსხვილი მარცვლებს—1,90×1,73 სმ. მარცვლის ფორ-

წაღებების თხიზა ცულუკიძის ტეტრა

მა ოჯახური და უდიდესი სიმშრომარეველის შუა ნაწილზე მოდის. მარცხის ბოლო მიმდრეკილულია, იშვიათად გვხვდება აგრეთვე მომრგვალო ფორმის მარცხელზე მარცხელის მუყარა მოწყობილობითა თვით იური. მარცხელზე სხორად მუხამწვია მოყავისფრო პატარა ხალები, ხოლო შისისმარცხე უფრო სწორად გადაწყობილია, მუხამწვია დასაწყისის ღებები. მარცხელის კანი თხელი და ნახია, იგი ადვილად არ ევლება ჩაბნობის. ზემოდან იგი დაურეულია თხელი ცვილისებრი ფიჭითა. რბილობი მდნარია, წიწვიანი ადვილად ევლება მას, წვიმა უფროდ. სანაშაფინო და ტბიანი, სელიო გადაწყობილების უსაძლიერო.

წიწვიანი მარცხელში უფრო სწორად 1 ან 2 წიწვიანი, იშვიათად სამივე გვხვდება. საშუალო მარცხელზე 1,6 წიწვიანი მოდის. წიწვის სხეული მიხასიათებია ან ღია რუსი ფერისაა, მასი სიგრძე 5—6 მმ უდრის, ხოლო განივი 3,5—4,5 მმ. ქალბა წიწვის ზედა ნაწილი მდგრადია, იგი მომრგვალო ან ოდნავ ოვალურია, მისი ზედაპირი ოდნავ მახსებელია. ღირი ქალბაიდან წიწვის ზედა ნაწილისკენ განიური და არარბა, ხოლო ქალბაიდან ნისკარისკენ სუსტად ეშვება. ღირი მუცლის მხარეზე არაღრმად და ნისკარისკენ პარალელურად მივარდება. წიწვა ქვიანია, ნაწიბური კარგად ეშვება მთელ სიგრძეზე. ნისკარები ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა. იგი მუფრულია ვეითად, მისი სიგრძე 1,5—2,0 მმ, ხოლო განივი 1,2—1,5 მმ ააწვებს.

აგრობიოლოგიური დახასიათება

სავეეტაციო პერიოდი და მისი ფაზების მსჯელობა. კვირის სავეეტაციო ფაზების მსჯელობა ისევეა, როგორც მდგრადობის მდგრადობის ინსტიტუტის სახელმძღვანელო კენახში (ქ. თელავი), კვების მოწყობის სანაშაფინო მუყარისებრი ინსტიტუტში (ქ. იალტა), საქონის ხეველ სადგურში (ქ. სუსტოპოლი), ფილოქარაგამებელ საბიჭრობის სასწრაფოში (ქ. ერასოვარი), შუა ახლის სახელმძღვანელო სადგურში (ქ. ტაშკენტი) და დასუსტებულ-დაზარალებულ სახელმძღვანელო კვებით მოყვანილი წარმოებულ დაკვირვებათა შედეგები (იხ. ცხრა, 1).

ღირე მალვია კვირის სავეეტაციო პერიოდი მოყვლება. ეველზე მოყვ სავეეტაციო პერიოდი წელიწადის თვისად დასტურდება და შუა ახლის ექს, სელიო ეველზე გრძელი—საქარასა და ერასოვარში. აღნიშნული მონაცემების მიხედვით წელიწადის თვისად სიწვილის II პერიოდის კვირის კვირებზე ენა მიუყვება.

წელიწადის თვისად ერთწლიანი რეჟიმი ფილოქარაგამების დაწვებაზე საქონის მარცხის მომრგვალების კვირის გარეველების თითქმის ეველ რაიონში, სასკარობარ კვირში, რაჯალუსებში, კასიში, უსებეკიასა და დასუსტებში.

სრ და სი და ი გ რ ე: წელიწადის თვისად საშუალო სიძლიერის სრისი ხასიათება, ხოლო დასუსტებულ რაიონების მიხედვით მისი სრდა-განვითარება საგრძობად იცვლება. მაკარიადა, კირიამის მშრალ საშრალ ფერდასებზე ფაზებშიდან წარმოქმნილი ნიადაგებზე კვირის საშუალოდ უსტად ვითარდება, აგრეთვე ზედა და სუსტ ნახარდა ივითარება, იმავ რაიონის დაბლო ადგილებში კვირისხარ ნიადაგებზე მისი სრ და საშუალოდ უსტად ვითარდება. შუა ახლის ღირიწვი სარწყვა ნიადაგებზე წელიწადის თვისად უსტადი სრდა-განვითარებით ხასიათდება, ხოლო საქართველოს მუყარისებრი რაიონებში წელიწადის თვისად ხასიათება საშუალო სიძლიერის სრისი.

შო სა ე და ი ა ნ ა: წელიწადის თვისად ადგილობრივი მითრობად ვახსი კვირის მსჯელებაზე აგრეთვე იმავვეა და სრულ მოსავალს. ერთწლიანი ნაშენების დარკვიდან მსახე წელის იმავვე პირველ მოსავალს, ხოლო მითრობაზე უსტად წელიწადის მოსავალს. კირიამის საშრალ სანაშაფინო მშრალ ფერდასებზე იგი სუსტად ვითარდება და სრულ მოსავალს მშრალ, მე-7 წელს იმავვე წელიწადის თვისად უსტადიანი კვირისა. მუყარ. კანდიღრის ად. მირატაბის მირე ამბოლაურის რაიონში წარმოებული ღირიწვიების მსჯელობით წელიწადის თვისად კარგი მოსავალიანობით ხასიათება—მირე ნიადაგებზე 1,5 კვ, ხოლო მღირე ნიადაგებზე 1 მირის მოსავალი 3,5 კვ ააწვებს, რაც ჰექტარზე გადევნობს 80—175 ცენტრ. ზოგჯერ ღირიწვი და ლიქურის ნიადაგებზე მისი მოსავალი 200 ცენტრისზე კი აღწევს ჰექტარზე კვირის მსხმარიანობის მალვლი კოეფიციენტი ხასიათება, რაც 1-დან 2,5-მდე მერყობს. ე. ი. რაჯალ 1-დან 2,5-მდე მუყარის ხასიათება.

მშობლიანობის საშუალო კოეფიციენტი ამბოლაურის რაიონისათვის 1,75, ხოლო თელავის რაიონისათვის 1,5 უდრის. ამბოლაურის რაიონში საშუალო მუცენის წონა 135 გ, დიდი მუცენის 324 გ ააწვებს, ხოლო თელავის რაიონში მუცელების 105 გ და 200—250 გ უდრის.

კვირში წელიწადის თვისად მშრალად და სრდატ ნიადაგებზე საშუალოდ მირე მოსავალიანობით ხასიათება. ასე, მაკარიადა, მისი მოსავალიანობა 15-დან 30-ცენტრისზე მუყარის და 6 წლის საშუალო მოსავალი 20 ცენტრისზე უდრის ერთ ჰექტარზე. უფრო ესე მოსავალს წელიწადის თვისად გარსეულის სანაშაფინო მუყარისებრი ნიადაგებზე. ნ. ხილკვირის მონაცემების მიხედვით კვირის მსჯელობა მუყარისებრი წელიწადის თვისად ეიველი ადგილებზე მისი მოსავალი ჰექტარზე მერყობს 30 ცენტრისიდან 56 ცენტრამდე და ააწვებს საშუალოდ 14 ცენტრის, რაც კვირის ხარობებაში მალვლი მოსავლად ითვლება.

მუყარისებრი ინსტიტუტის სახელმძღვანელო კენახში (ქ. თელავი) გამსტეულ ამბოლაურის რაიონში ნაშობად წელიწადის თვისად და მისკენ 20 მ დამოზებთ კვირისიდან წამოტანილი „აღბილი კირიამის“ (იველ წელიწადის თვისად) მოსავლის მირის საგრძობში გინსტევადა აღინიშნა. ამბოლაურის რაიონის მირის საგრძობში კვირისიდან წამოტანილი ნიადაგებზე, კირე კვირისიდან მიუყველი იველ წელიწადის თვისად. ეს მაკარიადა საშრალ დასტურების პეისი, ნიადაგების და სარეოდ გარემო პირობების და მოყვლის დიდ მნიშვნელობის კვირის მოსავალიანობისათვის. წელიწადის თვისად მოსავალიანობა კვირის მშრალ პეისი და საშრალ ფერდასებზე ფაზებშიდან ნიადაგების პირობებში სასკარობი საეყენის მანაზელ კულიტივირების მუცეგად საგრძობად მუცენარა, რაც ეველად აღიბეჭდა მის მოღმართა მოსავალიანობაზე. ამ მუცეგად გარემო პირობებში იგი სუფის ღირის ნაკვალად იმავვე ხასიათიდან მასალა სასკარობი ღირისათვის. აღნიშნული ან გარემო მუცე, რომ მოსავლის აგრე მოყვება ანაწილად მას მუცენარაზე

ცხრილი 1
წელიწადის თვისად სავეეტაციო ფაზების მსჯელობა მუყარისებრი ნიადაგებზე რაიონში

დაკვირვების წარმოების ადგილი	დაკვირვების წელი	სავეეტაციო ფაზების დასტურების				სრული სიწვილე	საშუალო მოსავალი (ცენტრები ჰექტარზე)	საშუალო მოსავალი (ცენტრები ჰექტარზე) და მისი ხარობიანობა
		სავეეტაციო პერიოდის დასტურების	სავეეტაციო პერიოდის დასტურების	სავეეტაციო პერიოდის დასტურების	სავეეტაციო პერიოდის დასტურების			
საქონის სახელმძღვანელო სადგურის	1942—49	11.IV	28.V	25.VII	6.IX	140	2986	
	1956	11.IV	28.V	26.VII	14.IX	148		
შუა ახია, ტაშკენტი	1944—46	3.IV	15.V	16.VII	26.VIII	145		
დასუსტებულ, დროებითი	3 წ. საშ.	25.IV	10.VI	5.VIII	4.IX	132		
კარსიანდარია, სანკრია	3 წ. საშ.	20.IV	2.VI	1.IX	3.X	166		
თელავი „მაკარიადა“	10 წ. საშ.	15.IV	4.VI	3.VIII	11.IX	149		
ოქსია, მუყარისებრი ინსტიტუტი	1949—1953	23.IV	3.VI	6.VIII	28.X	158	3210	
მუყარისებრი ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1945	2.V	11.VI	8.VIII	5.IX	127	2610	
	1946	21.IV	8.VI	13.VIII	5.IX	138	2713	
	1947	2.IV	27.VI	7.VIII	30.VIII	151	2923	
	1948	27.IV	5.VI	14.VIII	18.IX	145	3042	
	1949	4.V	10.VI	14.VIII	5.X	155	3133	
საშუალო	23.IV	12.VI	11.VIII	12.IX	143	2864		
1950	14.IV	18.VI	5.VIII	20.IX	171	352,3		
1951	3.IV	9.VI	20.VIII	15.IX	162	3096		
1955	18.IV	3.VI	5.VIII	7.IX	143	2852		
1956	26.IV	10.VI	13.VIII	25.IX	153	2918		

1-ლ ცხრილში მოტანილ მონაცემებზე ირვევა, რომ სავეეტაციო პერიოდის სასკარობობა საგრძობად ცვალებადობს დასუსტებულ ადგილების გარემო პირობების მუხამწვინად ასე მაკარიადა, სადაც ჰავა უფრო მშრალია და პარის ტემპერატურის

და დარეკიდან შემოსე წყლს მისი მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1,4 უდრის, მაინ როგორც ვირიში მე-6, მე-7 წელს იწყებს სრულ მოსავლიანობას, თუკა საწყვე რაინებში ეს ვადა საკმაოდ მაღალია. ამრიგად, კახეთში ვირიიდან მოტანილ წულკების თეთრას მოსავლიანობა შეჭრულე ციანდვარიანებით 30-45 ცენტრამდე მერყობს, ხოლო ამბროლაურიან ჩამოტრალიან იმავე ვირის მოსავლიანობა მეტია და შეადგენს 40-დან 80 ცენტრამდე. ასე დაკლილად, 1949 წლის თვალში მირის მოსავლიანობა 2,467 კგ უდრია, ხოლო ზოგერთი მირუბისა 3,5-4 კგ ააწვევდა. კარგი მოსავლიანობით ხასიათდება წულკების თეთრა აგრეთვე ღვინვანდში, სადაც ჩატრებულ ამორეგული ადრისციების მიხედვით მისი მოსავლიანობა შეჭრული 100 ცენტრამდე აღწევს.

საერთო წულკების თეთრა მოსავლიანობის კარგი მაჩვენებლებით ხასიათდება, მისი მშხამირობის კოეფიციენტი თვალუბში 1-დან 2-მდე მერყობს და საშუალოდ 1,5 უდრის; რაბში 1-დან 2,5-მდე და საშუალოდ 1,75 უდრის; ვირიანი მოსავლიანობის კოეფიციენტი 0,5-დან 1,45-მდე მერყობს და 0,9 უდრის საშუალოდ. შუა ახისი რესპუბლიკებში (ტაშკენტი) წულკების თეთრას მოსავლიანობის კოეფიციენტი 1940 წელს 1,4 უდრია, ხოლო შტეგნის საშუალო წონა 90-120 გ. საერთო წულკების თეთრას მოსავლიანობა რაინების მსყვევით საკრწმობლად მერყობს. იგი დიდად არის დამოკიდებული დეტორიუის სიმდიერეზე. ვერსების კარგი დაშუბების, სასუბების სისტემატური ბუტებისა და მოყლის პირობებზე კარგი კარვა, მოვლა-აძმუბების პირობებზე აუცილად კვეება ტრულ ვასხლას და დიდ დეტორიუას, რომლის დროს იგი უმე მთავარს იძლევა.

ავადმყოფობათა და მავნებლები მშიარა გამამლეობათა, სკოეთ ავადმყოფობათა მშიარა წულკების თეთრა კარგი გამშობლიობით ხასიათდება. რაბში და თვალუბში რაინობში წარმოებულ დაცირევათა მიხედვით მისი გამამლეობა ტრუბის მიმართ საშუალოზე მეტია. დარეხანდის შეგვანებისა ზონადური სადგურის დარეგებებით წულკების თეთრა სსხე კარებზე ნაკლებად ზიანდება ტრუბისაკან. მედარებით კარგი გამშობლიობით ხასიათდება წულკების თეთრა აგრეთვე ნაგრის მიმართაც, ხოლო ვირიულ შეგვანსათა დაცირევათაც იგი მეტადიან კარგად უჭლებს ნაგრის. ასეთივე კარგი გამშობლიობით ხასიათდება იგი თვალუბის საყოფეციო ვენსშიაც. ფლოქსინის მიმართ მისი გამამლეობა საკრწმობლად ნაკლებია, ვიდრე აუვქანდროლიის. ვირის მირიანად ნაგრს მარცვლებს ლაბისნაშმი მედარებლუბა შეადგენს. ტანსკოეთიან ვირიან აინებში, უვევასზე შედგირად ამ მედარებლუბის კარგი რაბუ-ლესქებისა და იმერული ამუდუნებს, უმედარება დაბლომ ავტელობით. ვირიში წარმოებულ დაცირევებით ვერძნის ლაბისა მშირად პავის პირობებში ავტილი არა აქვს, ხოლო შეჭრეიურად დაზიანებულ შტრეველებზე ავტილად ჰქვამს და ჩინდება. თვალუბის რაინობში წყულდარული აინდის პირობებში ვერძნით ნაკლებად ღლებუა მშირად სირი წყვიბიან მერეგობით იგი საკრწმობლად ზანდებს მისენ.

სამირეგობიან მონათეგობათა. სამირეგვის ვირიშიან წულკების თეთრას კარგე მოსავლიანობა ას-სიათებს. კარგე შედეგს წულკების თეთრა რაინობა-ტრუბესტრის 3309 და 101/14-თან იძლევა, თუკა წინათ რეშქტრის ველისაც ფართოდ იყენებდნენ. სამირეგობი უნდა შეირყოს ნადავის თესვების მიხედვით; კონწარ ნიდავებთანის ურესობითა მერდნაგვით-ტრუბის პირი-ვენი 26 ხბან ან 42მს, დაზარენდ ნიდავებზე რაინობა-ტრუბესტრის პირი-ვენი 3309 და 3306, ხოლო მშირად ქვიან ნადავებზე რეშქტრის ველისაკანად კარგე შედეგს უნდა გველოდო. ვირიში და მოკიდებულუბა ტრეგეში პირობებში სხადმი-ტრუბესტრში წულკების თეთრა ვინებუის მიმართ საშუალო გამშობლიობით ხასიათდება. რაბ-ლესქებში ზონისის ენებში სშირად -15-16% აღწევს, ასეთ ენებზე წულკების თეთრა კარგად იტრბს და იმეოვია ზინდება. ვირიში ნ. სიდავების ცნობით წულკების თეთრა ვინებუის მიმართ საშუალო გამშობლიობით ხასიათდება. ასე მაკელითად, 1940 წლის სესხიან ზონიარში, როცა ვინებუი ადუტრის საბჭოთა მერწმობათა (ვირიათ) -19% მიადწია ტამო-იწია წულკების თეთრას კირტების 77%ით დაზიანება. მაკამ, სხე ვინებუიან მედარებთ ეს გამამლეობა დაზალი აღმონდა. შუა

ახიში (ტაშკენტი) ხელოვნური ვინების პირობებში წარმოებულ იყო დაცირევა ჰესის სხედსხე ვირის გამამლეობის დასადგინად. დაცირევათა შედეგად წულკების თეთრას ვინებუამ-ლეობა კარგად დრწნა ნაკლები, ხოლო ვერდელისა და სერსილ-ზე საკრწმობლად მეტი აღმონდა.

დარგობის ზონადურ სადგურზე წარმოებულ დაცირევის მიხედვით 1940 წლის სესხიან ზონიარში -19% ვინებუის დროს წულკების თეთრას დაზიანდა კირტების მშირად 28%, მაინ როგორც შუა ახისი ვინებუის-ნიმარსკის, ტაისის და სხვების დაზიანებული და მოიუნელი კირტების რაინებობა 50-დან 70%-მდე აღწევდა.

წულკების თეთრა ნიდავების მიმართ განსაკუთრებულ მოთხოვნას არ აუწებს, კარგად ვითარდება რაბ-ლესქების თითქმის ყველა ტიპის ნიდავებზე. მაკამ მაკალი ღრების ღვინის იგი იძლევა ფარდობებზე განდარებულ კონწარ-თანწარ და ნე-მიმპალა-კარბინატულ ტიპის ნიდავებზე. ვირიში ციანდი ფერ-ღობების ვინებუიან მშირად ნიდავებზე წულკების თეთრა სეს-ტად ვითარდება, მაკამ მაკალი ღრების ღვინის იძლევა, ხოლო მედარებთ ვავე ავტელებში ტრუბის თინწარ ნიდავებზე იგი უფრო მღიერ ვითარდება და კარგი ღრისების სურვის ღვინის იძლევა.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

წულკების თეთრა მეტეგების კარგეწული შეხედულების, მეტეგირი შეგვანილობისა და წარწის ქიმიურ შეხედულების მიხედვით სადენე ვაზის ვინია, წულკების მიმართ აიდად ამ-მიმართულებით იყენებენ.

ეურწის მქვანე კუი მუდგენილა. წულკების თეთრას მეტეგების მეტეგირი შეგვანილობის დახასიათებულად ქვევით მოვეწინილა ამბროლაური, ვირიში, დარეხანდისა და ტაშკენტი წარმოებულ ანალიზების შედეგები (ის. ცხრ. 3).

ცხრილი 3

წულკების თეთრას მეტეგის მეტეგირი შეგვანილობის მაჩვენებლები	წულკების თეთრას მეტეგის მეტეგირი შეგვანილობის მაჩვენებლები	მეტეგის შეგვანილობის მაჩვენებლები									
		ქვიან	მეტეგის მსხვერპლი	საბუნებრივი მსხვერპლი	მეტეგის მსხვერპლი	მეტეგის მსხვერპლი	მეტეგის მსხვერპლი	მეტეგის მსხვერპლი	მეტეგის მსხვერპლი	მეტეგის მსხვერპლი	მეტეგის მსხვერპლი
ამბროლაურის რაინი	1937	95,2	6,3	78,5	4,0	16,3	1,2	157,0	1,8		
ვირიაში, საბჭოთა მეტეგირი	1940	110,0	6,2	83,8	2,8	11,5	1,9	172,0	2,5		
დარეხანდი, ზონადური სა-სადგური ტაშკენტი, შუა ახისი სადგური	1939	128,6	9,2	76,9	4,1	15,4	3,6	132,0	—		
	1940	113,4	10,1	89,1	3,3	14,6	3,0	108,0	1,9		

როგორც მე-3 ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, წყენის გამშობლიანობა ეურწის ლობორატორიულ პირობებში ტადამუბების შემოსევებზე მერყობს 77%-დან 59%-მდე, ხოლო წარმოების პირობებში ნაკლებია და იგი 70-75% უდრის.

საქართველოში წულკების თეთრა არ ხასიათდება შტრის დაცირევის დიდ უნაით. ვირის სამწერ რაინებში კვერე-ლუბის შემოსევებზე კი მისი შტრისათა იმეოვად ავტეობა 24,0%, მაინ როგორც სხე ვინების შტრისათა იმეოვად პირობებში 26-28% და მეტს აღწევს. ეურწის წყენში შტრისათა-მეფიანობის დაცირევის უნარის დახასიათებულად ქვევით მოვეწინილა სხე ვინებუიან რაინობის ჩატრებულ ანალიზების შედეგები (ის. გვ. 392 ცხრ. 4).

მოვეწინილა მონაცემების, სახედობრად, შტრისათა-მეფიანობის შეფარების მოხედვლობით მიღებით შეიძლება დავსაცვათ, რომ ვირიშია და შუა ახისი პირობებში უფრო შიანმეწინილია წულკების თეთრას ნესქურტო ღვინების დაზიანება, ხოლო რაბის. დარეხანდისა და ანაბის რაინობებში-სურვის მშირად ღვინის დაწვევა. აღნიშნუნი, რომ საქართველოში სხე შტრისათა-მეფიანობის მოხედვლობით წულკების თეთრას მეფიანობა 22%, შტრისათა-მეფიანობის დროსაც კი 7%მდე ქვევით არ ვყვამ.

წელი 4
წელი 4
წელი 4

ანალიზის წარმოების ფაქტორი	წელი	ბრუნვის თარიღი	შაქარი %/ით	სიმკვარე %/ით
ამბროლაურის ჩაიანი	1937	—	20,5	8,1
	1942	20 X	22,0	7,0
ზეტალონის ჩაი, სოფ. საკარა	1944	—	19,1	6,4
	1944	11 IX	19,4	8,77
თელავის ჩაი, სოფ. კარდღა- ლაური	1945	18 IX	16,4	10,1
	1947	4 IX	18,5	7,3
	1948	20 IX	17,1	4,8
	1949	6 X	17,0	6,0
მეურნეობა-მედიკუმების ინსტიტუტი საქართველო კვანძი	1950	5 IX	21,0	7,96
	1951	1 X	22,0	5,6
	1952	19 IX	20,0	7,7
	1955	20 IX	18,5	6,2
დაბრანძვი, მეურნეობის სადღეს სადგურა	1936	—	18,6	5,6
	1938	—	20,9	5,6
	1938	—	17,7	5,5
ანაპა, საფლავი სადგურა	1930	10 IX	19,5	7,0
	1937	26 IX	20,2	5,2
ტირითი მაგარაჩი	1898	15 X	22,6	5,0
ტირითი, სპეტა მურგუბა „მახარა“	1937	20 IX	23,9	4,4

ეურნის გადაჭრება და ღვინის ხარის-
ხი. წულეკის თეთრის ეურნის მოსავალი ძირითადად მიდის
სუფრის თეთრი და ბუნებრივად ნასკვარტებული ღვინოების
დასამუშავებლად. ნასკვარტებული და საჭიროა მეურნეობებში მოს-
კან მაღალი ღირსების ბუნებრივად ნასკვარტებული ღვი-
ნის—„თეთრას“, ხოლო ელვურ მეურნეობებში კი მოსკან-
სუფრის თეთრი ღვინის აუგუნებ. სუფრის ღვინის დასამუშავებ-
ლად ეურნის წურავნ სორაობი (საწახედი), გამოწურვის
მეშვე ტყვიას მაშინვე ასხამენ ქვეყრი და დაეღებენ უბჭოდე,
ქ. მ. „სეფად“, ზოგ მეურნეობებში ტყვიას დაეღებენ დაწყებამ-
დე უბჭოტებენ მცირეოდენ ჰაერს და დაეღებენ მშვედ ღვინის
გადილებენ სუფრად გარეცხილ ქვეყრი.

წულეკის თეთრის ღვინო კარგი ღირსების მქონეა. იგი
ღია ვეიოთელი ფერისა, აქვს კარგი გამოსახული არმატი, სა-
შუალო სხეული და ნახი სისამიონო გემო. გაცდობილი უფრო მა-
ღალი ღირსების ღვინო მდგმა წულეკის თეთრისაგან ეურნის
დროული მოკრფვის, წესიერი გადაჭრებებისა და ღვინის მესუფერი
მოვლის პირობებში.

საქართველოს მეურნეობათა უკავშირის სსსოფლო-სამეურნეო
კანონიერების ხელშეწყობის დასამუშავებელი წულეკის თეთ-
რის ღვინო მაღალი ღირსებისადაც იქნა აღიარებული. ასე, მაგალითად,
1912 წლის მოსავლის ღვინო დასამუშავებული მუდგებური წეს-
ლის სამტრედიის მთავარი მეუღნის ვალ. კანდალაისა და ნ. გარ-
დაწავილის მიერ სასულეწიფის სადგურსტეციო კომისიის მიერ
1944 წლის 1 ივლისის სხდომამე შეფასებული იყო ნიშით მან
და დასაითაფებული იქნა, როგორც „ნახი, ვანსალი, ტმეფერ მა-
ღალი ღირსების ევროპული ტიპის ღვინო, წულეკის თეთ-
რისათვის არა დასაითაფებული სიტყვითი და საჭიროდ განვი-
თარებელი ვიშური არმატიოი“. 1945 წლის მოსავლის ღვინო,
რომელიც დაჭამიებული იყო ცენტრალურ სადგურსტეციო კო-
მისიის სხდომასე ქ. მოსკოვში 1946 წლის 11 აპრილის მაღალი
შეფასება (ნომერი მ.მ) მიიღო და დასაითაფებული იქნა შემდეგ-
ნაირად: „ფერი ღია, მოკრფისფრო, არმატიო სისამიონო დასა-
საითაფებული, გემო სრული, ჰარმონიული“ ასეთივე მა-
ღალი შეფასება აქვს მიღებული წულეკის თეთრის სხვა
წლების მოსავლის ღვინოებსაც. საერთოდ განსახების კარგი მოე-
ლა-დაჭრებების და ღვინის წესიერი დაჭრების პირობებში წულ-
ეკის თეთრი მაღალი ღირსების ნახ, სისამიონო სუფრის
ღვინის იძლევა.

ვირთის სასურთო სანაბროსე წულეკის თეთრის, პირითა-
და, სადგურსტეციო ღვინოების დასამუშავებლად იყენებენ, თუმცა მუ-
დგა—გასულ საუკუნეში წულეკის თეთრისაგან მსოფლო სუფრის
ღვინოები მზადდებოდა. აუგ. ს. კარგინსკის, ეურთის ამჟღო-
რობაში ადინსული აქვს, რომ აღნიშნულ წულეკის თეთ-

რის) მუდგად სუფრის ღვინის დასამუშავებლად იყენებენ. უკა-
ნასკვლად დრის ვირთში „მასანდრას“ კომისარტეში წულეკის
თეთრის იყენებენ ზორტეინების და მდგერის ტიპის ღვინოების
დასამუშავებლად. ზორტეინი „ალეკსე“ მზადდებოდა სწილიონის,
მუსკადლის და აღბილოსან (წულეკის თეთრი), უკანსკელი
საგარბოსლად ამღლებს კუპაების ხარისხს. წონად წულეკის
თეთრისაგან დასამუშავებელი ზორტეინი ტედა მაღალი ღირსების
დადგა, იგი ვირთის სასურთო სანაბროსე ზეპარი ღვინოების ერთ-
ერთი საუკეთესო ნიმუშია.

მაქრას ტიპის „მასანდრას“ სახელწოდების ღვინოში წულე-
კის თეთრი აკრებ არის შეთვისებული და შესამებული ვიძ
მეწელო და სრისალიანი.

ტყვილი და მაკარი ღვინოების ტექნოლოგიის თვისებუ-
რებანი ვირთში შემუშვეში მდგომარობის; თეთრი ზორტეინისა-
თვის ეურმენი იწერება და კლერტის მოვლის შემდეგ ორსა-
ში დღის განმავლობაში ტყვილს ჭაჭხე აუგუნებ კოვებში, ამ
დროის განმავლობაში იყუფლებრივ 6—8% შაქარი აწერება და-
ეღებებს. კოვდარ მაღლარი ტყვილი ჭაჭხისთან ერთად გადაჭეტი
წესში, კოვდარის შემდეგ ვეინო მიდის კსრებში სადღესად,
როცა ტყვილი 9—10% დაეღვარი შაქარი დარჩება აწერებენ
ფილეს სპირტის შამატებით და მისი სურთო რაოდენობა მდგ-
დარ ტყვილს 18,4—18,6 მოკულობით %მდე აწევი. ორის-სამი
კვირის შემდეგ, როცა ღვინო დაიწმინდება მას გადაიღებენ. ამ წესით
წინად აღბილოსან (წულეკის თეთრი) დასამუშავებელი ზორ-
ტეინის ტიპის ღვინო ღია მოკრფისფროა, აქვს ნახი ტვიპური
ბუტეტი და სრული ჰარმონიული გემო.

„მდგერას“ ტიპის ღვინო უკუყვარად მზადდება. კლერტე-
ცდელი გუჭვეტილი ეურმენი დეკს 4—5 დღის განმავლობაში
კოვში და როცა ტყვილია დარჩება 5—6% დაეღვარი შაქარი
მას გამოწესენ, ასხამენ კსრებში და უბჭოტებენ ღვინის სპირტის
18,8—19,6 მოკულობით პროცენტამდე. სპირტის შამატებიდან
ორის-სამი კვირის შემდეგ ღვინის გავიღებენ და დღენად ღვენ.

წელი 5
წულიკის თეთრის სხვადასხვა ტიპის ღვინოების კომპორი ანალიზის
შედეგები

ანალიზის წელი	ბრუნვის თარიღი	100 კგ. ს მღვინოში შეიცავს									
		სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი	სუფრის ფერის ინდექსი
სუფრის ღვინები											
ამბროლაური, 1943	0,990	13,0	0,67	0,12	2,10	—	—	0,5	0,70	0,03	—
ამბროლაური, 1942	0,991	12,0	0,64	0,168	1,91	—	—	0,31	0,598	0,03	—
ამბროლაურის ჩაი, ს. ბორჯეული, 1927	0,992	10,5	0,6	0,15	1,58	0,26	0,31	0,03	0,57	0,062	0,04
ამბროლაურის ჩაი, სოფ. მარეული, 1927	0,994	10,88	0,7	0,16	2,02	0,23	0,36	0,09	0,74	0,04	0,04
ვირთი „მაგარაჩი“, 1899	0,990	15,2	0,45	0,08	—	0,22	—	0,06	0,74	—	—
ვირთი „მაგარაჩი“, 1890	0,990	16,2	0,45	0,072	—	—	—	0,65	—	—	—
ვირთი „მაგარაჩი“, 1894	0,989	13,2	0,45	0,10	—	0,23	—	0,81	—	—	—
დაბრანძვი, 1939	1,029	11,0	0,84	0,08	—	—	—	—	—	—	—
ზეტალონი, 1948	0,9928	10,9	0,77	0,14	—	—	—	—	—	—	—
შაქარი და სადგურსტეციო ღვინები											
ვირთი „მასანდრა“, 1913	10,183	17,9	0,5	0,088	—	0,375	—	0,74	0,53	—	0,074
დაბრანძვი, 1938 ზინალფრო სადგური	—	16,0	0,36	0,02	—	—	—	1,44	—	—	—
დაბრანძვი, 1939 ზინალფრო სადგური	10,427	15,5	0,55	0,064	—	—	—	1,45	—	—	—
ამბროლაური 1943	0,990	13,0	0,67	0,12	2,10	—	—	0,5	0,73	0,027	—
ამბროლაური, 1950	0,9967	9,82	0,81	0,097	2,56	—	—	5,8	—	0,036	—
ვირთი, პორტო- ნი, 1919	1,0150	18,4	0,49	0,05	—	—	—	6,0	—	—	—

მორე წელს ღვინოს აკუბავენ ვიდრე ვერდელიას და სერსილი-
თან და ორმოცდა აქუბავენ მუცელ ან სახაგრე კამბრის.
ღვინოს დაჯერებს მაკარდება მე-3 წელს, რომლის შემდეგ
იგი შავაა მოსაშარად.

როგორც დაწვევის კვად დამოკიდებულია როგორც წლის
მეტეოროლოგიურ პირობებზე, ისე დასაშავებელია ღვინოს ტიპზე.
სუფრის ღვინოსათვის წულუკიძის თორა უნდა დაიკრიფოს შაშინი,
როცა მისი მაქრანობა 19—20%⁶, სოლო მაქრანობა 7%⁶ მი-
აღწვეს. ჩვეულებრივ მაქრანობა-შეკავანობის ეს შეფარდება რა-
კაში სექტემბრის მუა რიცხვებში დგება (15—20 რიცხვში), სოლო
ბუნებრივად ნახვრადტილი ღვინოსათვის 22—24% მაქრანობისა
და 5—6%⁶ შეკავანობის დროს. მაკარი ღვინოების დასაშავებლად
წულუკიძის თორა უნდა დაიკრიფოს, შაშინ როცა ეკრძაობა მა-
ქრანობა 24—26%⁶ და შეკავანობა 5%⁶ მაღაწვეს. ეთრში ეს
შეფარდება ჩვეულებრივ სექტემბრის მორე ნახვარში დგება.

წულუკიძის თორას ღვინოების ქიმიური ბუნების დასასა-
ხაითადაც სუფრისა და მაკარი ღვინოების ანალიზების შედე-
გები მიუყვანილია მე-5 ცხრილში (იხ. გვ. 391).

საერთო შეფასება და დარბიანება

წულუკიძის თორა ადგილობრივი, სიმწირის II პერიოდის
ვაშის ვიძია. გავრცელებულია რაჭა-ლეჩხუმში, სადა მას 476 ჰექტარ-
ის ფართობი უკრავს. მიხვან შხადება ბუნებრივად ნახვრადტილი
ღვინო „მე 25—თორა“ და გვრძობული ტიპის სუფრის თორის
ღვინო. საქართველოს გარეთ წულუკიძის თორა გავრცელებულია

ვირძის სახვრე სანაბროზე და მუა აზიის რესპუბლიკებში
სულ 30 ჰექტ. ფართობზე, სადაც წულუკიძის თორას იყენებენ
მაკარი და ნახვრეო ღვინოს დასაშავებლად. მიხვან წინიდა,
ან სხვა ვიძებთან ერთად დასაშავებელი პორტუგალიის და მადეარას
ტიპის ღვინო მაღალი ლიკორის სხიათობა.

ვაშის ღვინოები თვისებებითა: შედარებით მაღალი მოსავ-
ლიანობა, სიკოვან ავადსუყოფიანობა, განსაკუთრებით ნაწინის მი-
მართ შედარებით ციფრის გამოვლიანობა, პროდუქციის ცარიე ღირ-
სება და მისი ვარცხისა ბუნებრივად ნახვრადტილი, სუფრისა
და ნახვრეო ღვინოების დასაშავებლად და ეპროუვად ჰედილობ-
რიე მოხარების სასუფრე ეკრავება.

უკრავითი თვისებების მიუყვანებრ—მიდრეკილება მარცვლე-
ბის ღვინოსათვის, განსაკუთრებით წვიმან შემოღობილი და სხვა
ვაშებთან შედარებით მაქრის დაჯერების ნაკლები უნარი. წულ-
უკიძის თორა ეკვ მუტანილია საქართველოს ვაშის ვაშის
სტანდარტულ ამორტიზერში—ვირძის მოხარებთან იგი მუტანი-
ლია სტანდარტულ ამორტიზერში—აღივრისა და აღივრის რაი-
ონებში მაკარი და ნახვრეო ღვინოების დასაშავებლად. ჩვენი
მას უფრო დიდი გავრცელება და ფართო გამოყენება აქვს, ამი-
ტომ არაოული და მისხმუწინილია მისი ფართობების კიდევ
უფრო მუტად გადიდება. ვაშის ბუნებრივად აჯრუვად მუც-
ნახვრის სახვრე და მაღაღვინის რაიონებში ვახვრელებლად,
სადაც მისთან მიღება სუფრის ხარისხისა ღვინო და ადგილობრი-
ვი მოხარების ხახვრე ეკრავს. ამიტომ იგი თვისუფლად შეიძ-
ლება რეკომენდებული იქნეს ზღინისულ რაიონებში ფართო სა-
წარმოო გამოცდილსათვის.

Цулукиძის тетра

Цулукиძის тетра местный винный сорт II пе-
риода созревания; распространен в основном в рай-
онах Рача-Лечхуми на площади около 485 га, а
в Крыму и в республиках Средней Азии на пло-
щади около 30 га. В Грузии используется для
приготовления природно-полусладких и белых столо-
вых вин высокого качества, а в Крыму и в Средне-
азиатских республиках — для приготовления крепких
и десертных вин. Относится к эколого-географической
группе сортов *prol. occidentalis* Negrl.

Молодой побег. Коронка и два первые ли-
сточка растущих побегов сверху имеют довольно густое
паутинистое опушение, а с нижней стороны — густое
войлочное, придающее кончику растущего побега бе-
лую окраску с винно-красной каймой вокруг. На ли-
сточках второго яруса опушение уменьшается и листья
окрашиваются в светло-зеленый цвет с желтоватым
оттенком.

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних
размеров (18×16 см), округлые, либо слабо овальные,
трех—реже пятилопастные, светло-зеленые. Поверхность
листа гладкая, реже сетчато-морщинистая, ровная,
реже, благодаря приподнятости нижних листьев, во-
ронковидная.

Верхние вырезки средние, реже мелкие, форма вы-
резок незначительно варьирует. Чаще всего встречаются
лировидные вырезки с суженным устьем и округ-
лым дном, реже в виде входящего угла. Очень редко
встречаются закрытые вырезки с яйцевидным просве-
том.

Нижние вырезки мелкие, едва заметные, шелкови-
дные, либо имеют форму входящего угла. Нередко ни-
жние вырезки совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка почти всегда открытая, ли-
ровидная, сводчатая, реже стрельчатая. Чаще всего

встречаются сводчатые вырезки с заостренным либо
округлым дном.

Зубчики на концах главных нервов довольно
крупные, треугольные, с выпуклыми сторонами и ост-
рой вершиной. Боковые зубчики односторонне-выпук-
лые, треугольно-пиловидные.

Опушение нижней стороны листа редкое паути-
нистое, от трения легко сбивающееся в хлопья. На
листьях нижнего яруса вдоль жилки имеется также
слабый шетинистый пушок.

Черешок листа голый, винно-красный, равен и ли
несколько короче срединной жилки листа.

Цветок. Цветки обоеполые, в цветке пять, ре-
же шесть тычинок. Отношение длины тычиночных
нитей к высоте пестика варьирует от 1,25 до 2, чаще
это соотношение равно 1,5—1,75. Пестик правильной
конической формы, кверху постепенно переходящий
в столбик, с маленьким округлым рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров (14×7 см) ци-
линдрические и узко-конические, часто крылатые,
среднеплотные, реже рыхлые. Ножка грозди длиной
5—6 см, травянистая. Подушечка узко коническая.

Ягода д. Ягоды средних (1,62×1,48 см) и выше сред-
них размеров (1,9×1,73 см) овальные, реже округлые,
светло-желтые с зеленовато-белым оттенком и с корич-
невыми пятнами загара. Кожица ягоды тонкая, прос-
вечивающаяся, нелегко отделяющаяся от мякоти. Мякоть
сочная, расплывающаяся. Ягоды прочно сидят на нож-
ках. Восковой налет на ягодах тонкий, но хорошо
заметный. Сок бестветный, на вкус приятный.

Семя. Количество семян в ягоде варьирует от 1
до 3, в среднем на ягоду приходится 1,6 семени. Те-
ло семени светло-коричневого цвета, длиной 5—6 мм,
шириной 3,5—4,5 мм. Халаза округлая или несколько
овальная, вогнутая, расположена в верхней части се-

мени. Ложбинка от халазы к верхней части семени широкая, неглубокая, а к клювику она слабо заметна. Брюшная сторона семени килеватая. Семенной шов хорошо выражен. Бороздки на брюшной стороне неглубокие, тянутся параллельно и теряются у клювика. Клювик цилиндрический или цилиндро-конический, светло-желтого цвета, длиной 1,5—2,0 мм, шириной 1,2—1,5 мм.

Цулукидзис тетра урожайный, качественный сорт белых столовых вин Рача-Лечхуми. В Грузии используется для приготовления природно-полусладких и столовых качественных вин, а в Крымской области и республиках Средней Азии—для крепких и десертных вин.

К положительным свойствам сорта относятся сравнительно высокая урожайность, относительно хорошая устойчивость против грибных болезней, в особенности против оидиума, пригодность для разных

типов вин и в качестве столового винограда местного значения. К отрицательным свойствам сорта относятся—склонность ягод легкому загниванию в особенности в дождливую осень и сравнительно с другими сортами недостаточно высокое накопление сахара. Сорт введен стандартный ассортимент винограда Грузии.

В Крымской области также введен в стандартный ассортимент по Ялтинскому и Алуштинскому районам для приготовления крепких и десертных вин. Сорт перспективен, заслуживает более широкого распространения по районам Рача-Лечхуми для приготовления оригинальных природно-полусладких и качественных столовых белых вин.

Цулукидзис тетра смело можно рекомендовать для широкого испытания в качестве раннего и урожайного сорта и в других виноградарских районах СССР для приготовления качественных столовых, крепких и десертных вин.

ლიტერატურა—Литература

1. დგებუაძე ვ. მასალები დასავლეთ საქართველოს მუცხანობიან-მდედრობის მიწვეულობის დარბოვებისა და სპეკულაციისათვის ქუთაისი. 1936.
2. კაციბაძე ბ. კვლევები მუცხანობიანობის საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. შიროტაძე ა. რაჭა-ლეჩხუმის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1939.
4. შიროტაძე ა. მუცხანობის წიგნი. თბილისი, 1948.
5. ტახიძე დ. მუცხანობის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
6. ჩოლოყაშვილი ნ. მუცხანობის სახელმძღვანელო. ნაწ. II, ანულოგრაფია. თბილისი, 1939.
7. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ვითარების ისტორია. წიგნი II. თბილისი, 1934.
8. ჯორჯაძე დ. მუცხანობა, ღვინის დამუშავება, კვება და ჯანმრთელობა. თბილისი, 1970.
9. Бадяг М. Виноделие в России (историко-статистический очерк). Ч. II. Западное Закавказье, СПб, 1896.
10. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1948.
11. Кварацхалия Ф. К. Западно-грузинские сорта винограда. Кутаиси, 1936.
12. Коржинский С. И. Амелография Крыма. Описание сортов винограда разводимых в Крыму. т. I—III. СПб, 1904.
13. Комарова Е. С. Грузинские сорта винограда на Украине. Журн. „Виноделие и виноградарство СССР“, № 12, 1951.
14. Негрузья А. М. Знающие культурных форм винограда. Доклад АН СССР, т. XVIII, № 8, 1958.
15. Старосельский В. А. Закавказские сорта винограда (Шоргопский и Кутанский уезды Кутаисской губ.) Тифлис. 1893.
16. Табидзе Д. И. Институт „Магарач“. Альбом Крымский (Цулукидзис тетра). „Амелография СССР“, т. II. Москва, 1953.

ჭვიტილური.

ჭვიტილური სამკერულოს ამორიკანული თეორიურძინაბი ვაზის ჯიბა. სამკერულო დანიშნულების მსგავსი იგი მაღალ-სარისოსავ საღებო ჯიბაა ჯგუფს შეეკუთვნება.

სპეციალურ ლიტერატურაში (4, 6, 12), აგრეთვე სამკერულოს მოხალეობაში ცნობილია მისი დამატებითი სასალონო-ღებანი: „ჭვიტილური“ და „პეტეტილური“.

ჭვიტილურის წარმოშობის შესახებ არავითარი წერილობითი ცნობა არ მოიპოვება. აკად. ივ. ჯავახიშვილის და ვრ. ნაკაშიძის (8, 12) მოცემული აქვს ჭვიტილურის მოკლე დახასიათება ეპოქის დროის არაღიანი, ხოლო პროფ. ს. ჩოლოყაშვილის ჩვენ მკერდებელი მასალების საფუძველზე შედგენილი უფრო დეტალურებით აქვს აღწერილი (6).

წლების განმავლობაში წარმოებულ დაკვირვებებით ირკვევა, რომ ჭვიტილური თვისი მორფოლოგიურ-აკრობიოლოგიურ ნიშან-თვისებათა მსგავსი პირტი მსარება წარმოქმნილი და იგი სამკერულოს ვაზის უფროს ჯიბაა ჯგუფს ეკუთვნის. ჭვიტილური კოლესიონის ვაზის კრისი ტიპური წარმომადგენელია, იგი მსგავსად სხვა ამორიკანული ჯიბებისა ბუნებრივი გამრელების ცხი წარმოქმნილია სამკერულოს ეკოლოგიურ პირობებში. ჭვიტილურმა ამ პირობების შესაბამისად შეივსა და განავითარა კოლესიონის ვაზის პირტი ტიპური წარმომადგენელია ნიშან-თვისებები, როგორცაა: ელორტის ზრდა, ფერი, მუხუჯა, ფოთლის სისქე და მუხუჯის ინტენსივობა, ვეჯილის ტიპი, მტკვინის და მარველის აღნაგობა, მარველის კანის სისქე და კონსისტენცია, ზრდის სიღრმე, სუვერეტციო პერიოდის ხანგრძლივობა და შესაბამისად ურჩინის გვიან შეივსება.

არსებულ ამპლოგურათული ნაპრობებში ჭვიტილურის მსგავსი ჯიბი არად არ არის აღნიშნული. საქართველოს ფარგლებშიაც კი ამ ჯიბის მგელი ნარეკები მხოლოდ და მხოლოდ სამკერულოს მოხალეობა რაიონში მოიპოვება.

გადამდებით ირკვევა, რომ წარსულში ჭვიტილური მასობრივად უდიდესად გავრცელებული სამკერულოს მოხალეობა მიერ-რასიონის (წაღწევისთვის, კორცსკლში, ნაფიფში, მხორიწყეში, ხაინიში, ფოცხიში, უხვაბიში, მუხურში, გვეჭკორში, კიწიაში, თაბკონში, სალსინოხა და მთ მოხიანევე სოფლებში). იგი სხვა ადგილობრივი ჯიბების მსგავსად წარმოადგენილი უფილა საკუთარ ძირზე—მაღლარად. რადგან ამკერდა ვაზებისა მთელა მერად განვლებული იყო, მოხალეობის თითქმის უკარგდებოდა ჭვიტილური ვაზები მიკოეული და მხოლოდ 3—4 წუბაში ერთსულ ცოცხალ სურგუნზე ახლის გადავილების მიხნთ სურდენას ტოტებს მტყეკერად და ვაზს სხელ ნაწილსაც აუღლინენ. ამკერდა პირობითი ჭვიტილური მოვლის მიუხედავად ჭვიტილურის მაღარებები ჯიბისათვის დამახასიათებელი საქმად მღიერი ზრდა-განვითარებით ხასითებოდა და უკე მოხალეობა იძლეოდა. მის პროდუქციას ადგილობრივი მოხალეობა იუფებდა დეინის დასაყენებლად და „ჭვიტილურის დეინო“ სახელგანთქმული უფილა არა პარტო სამკერულობი, არამედ მთელ დასავლელ საქართველოში. გადმო-ფიშო, იგი კარგად იტანდა მოთველ ტრანსპორტს და, როგორც საკუთარ ეკერი თვისებების მქონე, პარმინილი, მინარსიანი დეინო ხანგრძლივად ითსებოდა.

სოკოვან უფეჭოფობათა და ფილოქტერის გავრცელების შემდეგ ჭვიტილურის მაღარები მასობრივად დაიღუპა, მხოლოდ

თითო-ორთადა გადაჩენილი ძირი მაღლარად გვეხვება აშემაღ წაღწევისის, ცსკაიასა და გვეჭკორის რაიონების მოხალეობა სოფლებში. მოველლობის შედგება ეს ვაზები დაქინებულია და დაავადების გამო ეკრძმის ხარისხივ დაბალია. მხოლოდ ხელის შემწობი ამინდის დროს იძლევა ჭვიტილური უფსა და მაღალ-სარისოსავ პროდუქციას. ნაშეუების ხასით დაბლარად აღსრდილი ჭვიტილურის მფიროდფი ნარეკები გვეხვება წაღწევისის, ზეგდილისა და ივეჭკორის რაიონებში. მათი ზრდა-განვითარება საუფალოზე მღიერია და პროდუქციის ხარისხივ კარგია. სამკერულოს კარგი აშემაღ ჭვიტილური ნაშეუების ხასით გვეხვება კოლესიონები: სოფ. ბომბორი (გუდაუთის რანი), სპჯარის საგ-ფულ სადგენზე (სესტაფონის რანი), მუხარის სასოთა მერ-ნობაში (მტეხის რანი), დიღმის საწვალო მერუნობაში (თბილისის კარეუანი) და შევენახობა-შეჯენისხის ინსტიტუტის ბაზზე ქ. თელავში. დეკერებება ადასტურებს, რომ—რავი ჭვიტილური საჯინო ჯიბია, აღმოსავლეთ საქართველოში (მუხარანი, თელავი) ვერ შეეხვება თვის დამახასიათებელ საკუთარ თვისებებს, რადგან უკრები ვერ ასწრებს სრულად მომწიფებას და მი-ღებული პროდუქციაც მოკლებულია სამკერულო დრებებებს. გუდაუთის რაიონში კი ჯიბისთვის დამახასიათებელ ნორმალურ ზრდა-განვითარებას აღწევს და ამავე დროს უფს და ხარისხივან პროდუქციას იძლევა, რაც ახსნება ამ ორი მხარის ეკოლოგიური პირობების მნიშვნელოვანი სხაღებოთ.

ბოტანიკური აღწერა

ჭვიტილური აღწერილია წაღწევისის რაიონის სოფ. ნაკუფში. ვაზები დამსწობილია რიპარია X რუპეტრის 3339-ზე. დურდნობილია სარზე და ფორმირებულია ერთ სამაშელე-სანა-უოფესე ქაროული წყისი. შედარების მიხნთ ჭვიტილური აღწერილია აგრეთვე ცსკაიას რაიონში სოფ. ფოცხიში. აქ ვაზები წარმოდგენილია საკუთარ ძირზე და ფორმირებულია მაღლარად. ახალ ვაზ რ და ელორტი. ზრდის კანესი მფილიანად და-ფრულია თფორი, მქალია მინავრისფრო ბუჭისებრი ბუჭისი ქრისმგავრად. ახლადკაშლილი პირველი ფოთლივ სემოდან ქრის-სებრ დაფურულია მინავრისფრო-თფორი ბუჭისმგავარი ბუჭისით. ქვედა მხრიდან მუხუჯა ქრისებრია; ბუჭისმგავარი თფორი ბუჭისებს ოდნე მოწიადლო ეღფერი დაქრავს. ფოთლის ეგწი მფილიანად დაფურულია მინავრისფრო-თფორი ბუჭისებრი ბუჭისით და სმირ შემსხვავილი დაქრავს მოწიადლო ფფერი. მომფე-ნო მქორე ნორმი ფოთლივ სედა მხრიდან ოდნე მოწიადლოა და საკმაოდ სქლად დაფურულია მინავრისფრო-მოთფორი ბუჭისით. ქვედა მხრიდან მუხუჯა ქრისებრია; მინავრისფრო-თფორი ოდნე მოწიადლო ეღფერი. მესხე ნორმი ფოთლივ სემოდან სე-მფიდა დაფურულია მინავრისფრო ბუჭისით, უფრო მქრად ნა-ღვეების გასწრე; ქვედა მხრიდან კი ქრისებრ დაფურულია მო-თფორი-ნავრისფერი ბუჭისებრი ბუჭისით.

ახლადგანდა და ელორტი ღია მქეანია, მოწიადლო-ღვიანს-ფფერი შოლები დაჭვება, განსაკუთრებით წვერისეკენ და საკმაოდ უფრო მღიერდება მოთფორი-ნავრისფერი ბუჭისებრი ბუჭისით. მუხუჯა დაფურულია მოთფორი-ნავრისფერი ბუჭისებრი ბუჭისით. ვეჯილობის პერიოდში ელორტები მქრად გრმეღდება და გრმეღ მუხლიმორისებრი აქს-

ამასთანვე სხვა ვიზებთან შედარებით ჰეტილურის ელორტის წყურები შორიდნევე მკვერად გამოირჩევა ინტენსიური თიორი მუშაებით.

ერთ წელი იან რკა. შემოსული რკა მუქი მოწითალი ფერისაა. მუსლიმორისის სიგრძე 7—14 სმ აღწევს. მუსლები უფრო მუქია.

ფოთოლი. ზრდადამარტებული ფოთოლი საშუალო ხიდილია და მომრგვალო ან ობანვ ოკუნული ფორმისაა. იგი მჭიდვ დაწყეთულია, გუჭვება მსოლად იმეათად, სკეზად დაწყეთული ფოთლები. ფოთლის სიგრძე 17,0 სმ, სიგანე 16,8 სმ აღწევს.

ფოთლის ეუწის ამონაკეული უფრო ხშირად განვირის ირისმაგარი, მომრგვალო ფუქე აქვს და თანაწორგვერდებანია. გესრება თითქმის მასივადფუბანი ჩანკისებრი ამონაკეულები. ზედა ამონაკეული ლიგირება ჩანკილი ან საკეად მუგრილი ეუსებ. ქვედა ამონაკეული ბლიან მდირება ჩანკილი.

ფოთლის დაწყეთულია. წყურის ნაკეული ფოთლის ფორფიტისთან ქმის უფრო ხშირად სწორ კუისსე. იმეათად ბლაგავს. ნაკეულის წყურის კბილები საშუალებიგებია და თანაწორი გვერდები და წამახილვებული წყური აქვს ან ისევე სამკუთხედისებრი ამონაკეული გვერდები და მომრგვალებული წყური აქვს. მორგებული კბილები ისევე სამკუთხედისებრი, ოლირდ ამონაკეული გვერდები და ოკანვა წამახილვებული წყური აქვს. გუჭვება წერსებელია საშუალებიგებრი ფორმის კბილები.

ფოთლის ქვედა მხარე ქერისებრი დაფრულია მონადირისფრო ბუჭებით. ზედა მხარე უფრო ხშირად ბადისებრი დანაოქბულია, იმეათად გლუვდება. ფოთოლი ბრტყელი ან ნახირბე-ნახიწველია და ღია მუჭანე ფერისაა.

ფოთლის ეუწის მუფარება მუა მთავარ ბარდთან 0,6—0,8 ურისი. იგი მიიქვლია და ღია მუჭანე, ფუჭთან კი იხსვრის სდება.

უკავალი. უკავალი ორქმისანია, ნორმალურად განვი-თარებული მტრეთანებითა და მტრეთით. უკავალი 5 მტრისანაა, იმეათად 4 მტრისანევე გესვება. უკავალში უკავალების რაოდენობა საშუალოდ 81—150 აღწევს.

მტკეპანი. მტკეპის ეუწის სიგრძე 4—7 სმ, მტკეპის სიგრძე 8—14 სმ, სოლო სიგანე—5—7 სმ აღწევს. მტკეპის ეუწი კლერითიური ბალისებრია და ღია მუჭანე ფერისაა.

მტკეპანი გილინდრული ფორმისაა, იმეათად გილინდრულ-კონუსისებრი გესვება. იგი სახეოდ უწილია. მარცვალი. მარცვალის ეუწის სიგრძე საკედომი ბალიში-თურთ 3,5—5 სმ აღწევს, ეუწი ევისფერია. ბალიში მუჭებებანი და განვირ კონუსისებრია. მარცვალი ეუწის მტკეცვად მთავარებული.

მარცვალი მოვეთილო-ჩარხისფერია, საშუალო ზომისა და მომრგვალო ფორმა აქვს. მისი სიგრძე 12—15 სმ, სოლო სიგანე—12,1—15,2 სმ აღწევს. მუა წელში მარცვლი უფრო განვირია, ბოლო მომრგვალებული და სიმეტრიულია. მარცვალი საკედილი აქვს. წინიანი და სორდინია, გემო ხანაშითვრო და ტუბილი აქვს. კანი იბილობს მსუღად სციღალებს. ცვილი მარცვლის კანს მცირედ ახლავს.

წიპწა. მარცვალში 1—4 წიპწა. უფრო ხშირად გესვება 2 წიპწა. წიპწის სიგრძე 6,5—7 სმ, სოლო სიგანე—3,5—4 სმ აღწევს. წიპწა ღია წაღისფერია და მუღლის მხარეს მოვეთილოა. ქალბა მოთავსებულია ზურგის მხარის მუა ნაწილში, იგი მომრგვალოა და მცირედ არის გამოსახული. ნისკარტის სიგრძე 1,5—2 სმ აღწევს.

ატრობილოტოური დახსნათება

დაკვირვებანი ჰეტილურის სევეტრაციო ფაზების მსგე-ლობაზე წარმოებდა დაზარად ფორმირება ვაგებზე სოფ. ნაკოფუმი (წალქეთის რ-ნი). სოლო მალდარ ვაგებზე სოფ. ფოცხობი (ცხაკაის რ-ნი). აქვე მოკეებს ფუნოლოგიურ დაკვირვებათა საშუალო მონაცემები (იხ. ცხრ. 1).

სოფ. ნაკოფუს პირობებში ჰეტილურის გამოვლიებება იწეება მარტის დაშლევს. კვირტების გაშლა მიმდინარეობს აპრილის

პირველ ნახევარში, უკავალიობის პირველი ნიშნები ვახს გმრნევა მისის დაშლევს და სელსურულ ამინდის მუშისხევაში 12 ივნისამდე ტრბედლება. ეურბნის მუთვალბა იწეება 20—25 აგვისტოდან.

ცხრილი 1
ჰეტილურის სევეტრაციო პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მუდგობა (5 წ. საშუალო)

დაკვირვების წარმოების ადგილი	ცხრილი 1									
	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)
სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	16.IV	28.V	25.VIII	20.X	199	4.XII	233	3890		
სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	13.IV	29.V	28.VIII	26.X	197	30.XI	232	3920		

სოლო მხარობრივ უკრბენი ოქტობრის ბოლოს მუიფდება. ამრიგად, სევეტრაციო პერიოდის ხანგრძლიობა კვირტის გამოვლენდან უკრბნის სრულ მომჭეობამდე 197—199 დღეს აღწევს. ფოთლოცვანი იწეება ნოემბრის მუა რიცხვებიდან და მთავრება ფეკემბრის დაშლევს.

სოფ. ფოცხოში მალდარად დაწყებული ჰეტილურის ვახს ბიოლოგიური ფაზები იმევე ვალბები მიმდინარეობს, მთავარ მალდარად აღზრდის გამო ფოთლების ჩამოცვანა ნადრევედ სდება, რაც მირიანად სოკოვან ვაღმტოვობათა მოქმედებით არის გამოწვეული.

ვაზის ზრდა და გვეტრაციური ნაწილების მომჭეობა. საშვეტრალის მისინება სოფლებში ჰეტილურის საშუალოდ მდირდ იზრდება. ვახსითაი დახსნათებულ ზრდა-განვითარება ვახს სიხანადდ მოღლის მუშისხევაში აღწევს. სხვა ადგილობრუ ვაგებთან შედარებით ჰეტილური უკავალიობის იხენს მაქსიმალური ზრდის უნარს, რის მუფვადვე ამ პერიოდში მისი ელარტები საგრძობადდ ერბელება. სავეტრაციო პერიოდის დასრულებისათვის რტების სიგრძე 2—2,5 მ აღწევს.

მალდარად აღზრდილი ჰეტილური საშუალოდ ნაღებს იზრდება, რაც მოუფულებობისა და რაც მთავარია, ფილოქერის მახე მოქმედების მუფვია. ანსტებული მალდარებოდ ვოკეფლიურად ნადრევედ ამ მუჭებლის დაშლუბელი მოქმედება. წალქეთის რაიონში სითბოს სიჭარბის გამო ჰეტილურის სევეტრაციო პერიოდი მუტად განხარბლივებულია. მიუსედავად ამისა, ვახს მუჭუა ნაწილები უკრბნის სრული სიმჭიდვის პერიოდისათვის სრულ მომჭეობის აწრტებს და რტები ამ დროისათვის ვახსითაი დახსნათებულ ვლფურს იღებს.

მსაგუსი პირობებათა აეროფე ცხაკაის რაიონის მოხსიარს სოფლებში, მთავარ მოუფულებობის გამო მალდარი ვახსების გვეტრაციური ნაწილები სოკოვან ვაღმტოვობით ვაგდება. ამის მუდევედ ვახს ფოთლები ნადრევედ სცივა და რტები, განსაკუთრებით მისი წყურის ნაწილები, მთელ სიგრძეზე ვეღარ აწრტებს სრულ მომჭეობას, რის მუდევედავ იხინი ხაზობის ვრტების გაუფებით იღუება.

მოსახელი იღუება. მალდარად აღზრდილი ჰეტილურის მოსახელიანობა, მოუფულებობა და ამის მუდევედ პროდუქციის დაავადების გამო, მუტად ცვლებადია, სელის მუჭეუბი ამინდის დროსვე კი მოსახელი მცირე იცის. ახევე დროს მალდარს დაზარადან მუფარებით მერხური მუჭეებები აქვს.

ქვემოთ 2-მ ცხრილში მოქმეულია სოფ. ნაკოფუმა და ფოცხოს ზონებში ჰეტილურის მოსახელიანობის მანქნებლები.

ცხრილი 2
ჰეტილურის მოსახელიანობის მანქნებლები

დაკვირვების ადგილი	ცხრილი 2									
	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)
სოფ. ნაკოფე (წალქეთის რ-ნი)	10—12	82,0	2—2,5	2—3	2—3	110	2,5—3	100—120		
სოფ. ფოცხო (ცხაკაის რ-ნი)	—	—	—	—	2	90	26—30	30—40		

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დასსიათება

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს 10—12 კვარტი დატვირთვის მქონე მანქანები დახლარად ფორმირებული ერთი კუბიტურის მისავალი 2,5-3 კვ-მდე აღწევს. რბზე სმარად 2 და 3 თითების თანხარი ხდილის მტვერია თითარდება. მოსავლანობის კოეფიციენტი 2—2,3 უდრის. ერთ ჰექტარზე გადანარჩობით მისი მოსავალი 100—120 ცენტრამდე აღწევს. მაღარად დახრდილი ვახსი მოსავალი კვერდ მივიდა, რაც გამოწვეულია ვახსის სუსტი ზრდით. ხდილს მუწუშობა აზრდის დროს ერთი მირის მოსავალი 25—30 კვ-მდე აღწევს, ჰექტარზე კი 30—40 ცენტრის არ აღემატება. გათეს პეული ნაწილობრივან განკითარებული ულორტები წვეულებრივ უმოსავალია. კვერდსაცვათს ვახსი მდგრადი ვახსითვის (2—4%), სოლო მტვერის დაწერილობრივლიანება 6%-მდე აღწევს. წერილი მარცვლები ნორმულ მარცვლებთან ერთად შეიფუტება და სმარად ნაწეს არ ივითარებს.

სოკოვან დავაჯდებათა და მანვეტელთა მიმართ გამძლეობა. სამეურნეოს თილი და ტინან გეოლოგიურ პირობებში ჰეტილური მდგრად და მდგრად მანქანობის იქნის სოკოვან ავადყოფობათა მამართ. განსაკუთრებით მდგრად ვადდება იგი კრებით. ამიტომ უვიდებულ ხაზობრებს წარმოადგენს 1—2-ჯერ დამატებითი წარმოების ჩატარება კვერდობის შემდგრად მარცვლებს გამოხორბელის და განკითარების ჰერითობა.

ფლორისტინდში ჰეტილური განსაკუთრებულ მკრმონობარობას იწვევს. სწორად კეთილად წარწვლია მასობრივად გურვედული ამ ვახსის განადგურება და გადარწინილი მირების დაწინება, რომლებიც გადამწვებს გზაზე დახვებიან. ამის გამო ჰეტილურის სკეპირ მირზე გამჭვება უფლად დაუჭეუდება. მისი აღდგენა და მასობრივი გამარგვლება უნდა ხდებოდეს მხოლოდ ნაწვეების ხაზით სათანადოდ შერეულ ფლორისტინკამდე საბრეწვებზე.

დამოკიდებულება ვარგშო პირობებისხედში. დაკვრება ცხადყოფს, რომ ჰეტილური მდგრად ზრდა-განვითარების და უმოსავლიანი ვახსი, განსაკუთრებით ზრდა-ღობიერ ნიდატინება (სუფიდი). ფერდობ და ხირდა ადვილებზე მისი ზრდა თუშვა მუწუშებულება და მოსავალიც მერე მოდის, მაგრამ სამკეთილურ პროდუქტია განსაკუთრებული მაღალი ტემპური თვისებებით, ხანხითა და ჰარმონიულობით ხანხითადაც. სწორედ ამიტომ ადვილებმა (წაღწევისა, ნაიფი, ჩსორაწი, ფოსო, ვახსითი) გათუტა ხსენებ ჰეტილურის ღვინოს. აქედან ცხადია, რომ ამ ვახსისგან მაღალხარისხიანი პროდუქტის მიღების მისნით მისი გამჭვება უკუგებულად სამეურნეოს მისიხარა სოფლებში, სახმრითი ან სასრრდ-მოსავალითი დახრდილ და მსით უხვად განათებულ ნაკვეთებზე უნდა ხდებოდეს.

სხვა ავადობორივი ვახსის მოსავლად ჰეტილური ვარგდ იტანს სამეურნეოს მისიხარა ზრდისნათვის დამასსიათებულ ზამთრის ენეგებს (—5°, —10°) და მისი შემდგომი განვითარებაც დახრდობლებლად მიმდინარებს.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ჰეტილურის რქების წვერი ვერ აწრებს სრულ მოშოფებას მაღლარ ვახსებზე, რაც ძირითადად მოუვლელობით არის გამოწვეული. ეს მოშოფებუბელი ნაწილობა ზამთრის ენეგების გავლენით ავადობად იღუებება. დახლარად ფორმირებული ჰეტილურის ვახსი, თუ იგი სათანადოდ იენება მოვლილი, უმე მოსავალიც იძლევა, მაგრამ მისი მოსავალი კიდევ მნიშვნელოვნად შეიძლება გაიზარდოს ფორმირების შევლეს ცხობა, რადგან ჰეტილური საძულოზე მდგრადი ან მდლიური ზრდით ხსიათდება. ვახსე მოსავლიანი ულორტები 80%-ა აღემატება, მიანაწერილობლად უნდა იენეს მინსეული მისი ფორმირება ორმხრავი მშავერდი წესით 20—24 კვარტის (დატვირთვით), აგრეთვე ორმხრავი მოკლე კორდონზე გაფორმებით, თითოეულ მსარეს ორ-ორი საფორმა რტაობის მქონით. დაკვერისცა ცხადყოფს, რომ ამ წესით ფორმირებისას შენარწუნებელი იენება ვახსის ნორმალური ზრდა-განვითარება, სოლო მოსავლი მკვეთრად გაიზრდება. სოკოვან დავაჯდებათა მოჭეების შედეგებისა და პროდუქტის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით უვიდებულად უნდა იენეს მინსეული ჰეტილურის მკეთილის სარგებზე გადაუხანა. ეს ღონისძიება ხელს შეუწყობს აგრეთვე საშუალო პროცენტების ავადობად და ზარისხანად შესრულებას.

მეტნიურ-ქიმიური ანალიზისათვის ჰეტილურის ეურმის ნიმუშები აღებული იქნა სოფ. ნაიფის (წალენჯიხის რ-ნი) და სოფ. ფოგშიში (ცხაქაის რ-ნი). მუშენიური ანალიზის მონაცემები მოყვანილია ქვემოთ მე-3 ცხრილში.

ჰეტილურის ვერმის მეტნიური შედეგანობა

ნიმუშის აღების ადგილი	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა								
		მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა		
სოფ. ნაიფი (წალენჯიხის რ-ნი)	110	96,4	3,2	14,4	5,2	79,4	158	4,2	5,45	3,14
სოფ. ფოგშიში (ცხაქაის რ-ნი)	90	95,8	3,6	14,8	5,7	77,5	155	4,5	5,23	3,21

როგორც მე-3 ცხრილიდან ჩანს, ჰეტილურის ნიმუშების შემადგენლობაში დიდი განსხვავება არ არის. მაღლარ ვახსის შემადგენლობაში მტვერის ხსნისათვის და ამით ახსნება საძულო მტვერის შედარებით ნაკლები წონა (90 გ). მტვერის ნაწილების შედგენილობა შემდეგ სურათს იძლევა: მარცვლი 95,8—96,4%, კლერტი — 3,2—3,6%, ენი — 14,4—14,8%, წიწვა — 5,2—5,7%, სოლო წვერის განსავალი 77,4—78,5% შეადგენს. ამიტომ, ჰეტილური წვერის განსავალიანობის მხრეც უახსნის აუბოგებობის საღვინე ვახსისმდე წვერებულ მითოსენს.

100 მარცვლის საძულო წონა 155—158 გ უდრის. 100 მარცვლი 163 წიწვა და 8 გ იონის. 100 წიწვის წონა 4,2—4,5 გ უდრის. ერთწიწვიან მარცვლებს შეადგენს 37%, ორწიწვიანი — 43%, საწიწვიანი — 16%, ოთხწიწვიანი — 3%, სოლო უწიწვი 1% უდრის.

ჰეტილურის ვერმის წვერის შექიანობა-მედიანობა ორეული პერიოდში

ნიმუშის აღების ადგილი	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	
				მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა
სოფ. ნაიფი (წალენჯიხის რ-ნი)	1949	26 X	1,093	20,7	8,7
	1950	28 X	1,088	21,8	8,1
სოფ. ფოგშიში (ცხაქაის რ-ნი)	1949	22 X	1,091	19,9	8,9
	1950	25 X	1,091	20,8	8,6

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, ეურმის სრული ნაწილის პერიოდისათვის ჰეტილურის ეურმის მქირანობა 20—21,8%, სოლო მედიანობა 8,1—8,9% უდრის, რაც საუხეობით საუმაოდ უნდა ჩათვალდეს ხარისხიანი სუფრის ღვინოს დასაყვენებლად.

1939 და 1940 წლებში სოფ. ნაიფის (წალენჯიხის რ-ნი) დამზადებულ იქნა ხანძიმო ღვინოები აგრეთვე ი. მკლამის მიერ. ამ ნიმუშების ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები მოყვანილია ქვემოთ (იხ. ცხრ. 5).

ჰეტილურის ღვინის ქიმიური შედეგანობა

ნიმუშის აღების ადგილი	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	მეტნიური შედეგანობა	
											სოფ. ნაიფი (წალენჯიხის რ-ნი)
	1950	28 X	0,9979	11,7	7,1	0,60	3,25	26,1	0,98	0,380	5,20

როგორც ანალიზის მონაცემებიდან ჩანს, ჰეტილურის ღვინის ორივე ნიმუშ ნორმალური ალკოჰოლიანობისა (10,8—11,7%) და საუხეობა მედიანობის (7,1—7,6 %) ხსიათდება. მკრლადი მტებს სიმძირე (0,55—0,60) იცინის სისხლის დამზადსტურებელია ასევე ნორმალურად ჩათვლება კლერატისა და PH-ის შედეგობა. მაქრის მცირე რაოდენობა (0,380—0,450) საწანალიზო მასალაში ღვინის ნორმალურად დღეღვების მარცვლებულია.

პიტიპიტა

ჩვითლური

დაჭაბუკების შედეგად ჰეიტლერის ღვინის ორივე ნიმუში მაღალი შეფასება მიიღო, როგორც ჰარმონიულმა, სხაიამონოცემოს, ბუკტიანმა და ნორმალურ ალკოჰოლიანმა ღვინომ.

ჰეიტლერის ღვინო მაღალ გემურ თვისებებთან ერთად გარკვეულ ინახება და ტრანსპორტირებადურია.

ვაზზე დატოვებული ჰეიტლერის ეურბენი საჭირო დიდხანს ინახება და არ ღებება. როგორც გამომკვებენ, ეურბენს ხშირად ტრუბებენ მაღლარ ვაზებზე და სპირობის მისვლით კრუფსენ დეკუმბრ-იანვარში.

საერთო შეფასება და დარბაზობა

ჰეიტლერი შედარებით მაღალ სიმკვრივით თვითურთხიანი ვაზის ვიზია და თავისი გემური თვისებებით იგი საქარ-

თვლის ხარისხიანი ვაზის საღვინე ვიზია ჯგუფს მიეკუთვნება. პროექციის მაღალი გემური თვისებების გარდა იგი უკმაყოფილებს იპერობს თავისი საჭირო მდიდარი ზრდა-განვითარებით, უსი მისაღვლითა და წყნის საჭირო ბარბიანი გამოსავლიანობით.

ამ ვაზის ნაყლა უნდა ჩაითვალოს სოკოვან აუდემოციბოთა და ფილოქსერის მიმართ სუსტი გამძლეობა, მაგრამ შეუძლებლობის განვითარების თანამდროვე უკმაყოფილებს გამოსავლიანობას წარსტებით შეიძლება, პირველი დამატებითი წაშლისის ჩატარებით, სოლო მთონე მონობაზე გადასვლით.

სამკერდლის მისიპირა რაინებში შეუძლებლობის განვითარებას საფუძვლად უნდა დაელოს ადგილობრივ პირობებში სუფუტა განსაზღვრებით, ნადადი ვაზის—ჰეიტლერის ფართოდ დანერგვა მსოფლიო და მსოფლიო ნაშენების სხიში სათანადოდ მერეულ ფილოქსერაგამძლე სამირებზე.

ჭვტილური

ჭვტილური малораспространенный качественный винный сорт винограда Мегрелии. Дает белое столовое вино массового потребления.

Лист. Листья средней величины, округлые или слегка овальные, длиной 17 см, шириной 16,8 см, слабо-разрезные.

Верхние вырезки слабо выражены или расположены в виде входящего угла с острым лном. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка стрельчатая, широкая с округлым лном, или же стрельчато-равносторонняя. Встречаются, но реже, выемки лировидной формы с острым лном.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти прямой, реже—тупой. Конечные зубцы лопастей треугольные, равносторонние с острой вершиной или треугольные с выпуклыми сторонами и закругленной вершиной. Вторичные зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Встречаются также и треугольно-пиловидные зубцы.

Поверхность листа сетчатая-морщинистая, реже гладкая, по форме плоская или с отогнутыми вниз краями. Пластинка листа снизу покрыта густым войлочным покровом серого цвета.

Характерной особенностью сорта Чвტილური является большая интенсивность опущения молодых листочков и верхушек побегов, чем очень легко выделить данный сорт (даже издалека) от других сортов винограда.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,6—0,8; черешок голый, светло-зеленого цвета, переходящий у основания в фиолетовый.

Цветок. Цветы обоеполые, с хорошо развитыми мужскими и женскими органами. В цветке чаще 5 тычинок, реже—4. Количество цветков в соцветии достигает 150.

Гроздь. Длина ножки грозди составляет 4—7 см. Ножка грозди с гребнем травянистая светло-зеленого цвета.

Гроздь меньше средних размеров, длиной 8—14 см, шириной 5—7 см, по форме цилиндрико-коническая, довольно плотная. Встречаются грозди и с более плотными.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 3,5—5 мм, цвет коричневый. Подушечка бородавчатая, широко-коническая. Степень прикрепления ягод к подушечке сильная.

Ягода желтовато-янтарного цвета, средней величины, округлая, длиной 12—15 мм, шириной 12,1—15,2 мм. По середине—широкая, а у конца округлая. Кожина довольно толстая, мякоть довольно сочная и мясистая с приятным сладким вкусом. Пруны на кожине слабо выражены.

Семя. Количество семян в ягоде от 1 до 4-х, чаще 2. Длина семени достигает 6,5—7 мм, ширина 3,5—4 мм. Семя светло-каштанового цвета с желтоватым оттенком с брюшной стороны. Халаза находится чуть ниже средней части тела семени; по форме она округлая и менее выдающаяся. Длина ячюва достигает 1,5—2 мм.

Сила роста сорта Чвტილური выше среднего. В сравнении с местными сортами лоз Чвტილური в период цветения выналяет максимальную силу роста, в результате чего побеги, почти в два раза превышают длину побегов других местных сортов. К концу вегетационного периода отдельные побеги достигают на «дальней» в длину 2—2,5 м.

Первые плоды Чвტილური дает на 3-ем году от посадки, а в пору полного плодоношения вступает с 4—5 лет.

Урожайность сорта в условиях Верхней Мегрелии (сел. Накифу) довольно высокопроизводительная. Плодоносные побеги составляет 82%. При грузинской формировке на «дальней» с одного куста получают от 2,5 до 3 кг винограда. На побегах чаще встречаются 2 грозди, а иногда и 3, реже—1. Коэффициент плодоношения варьирует от 2 до 2,3. Грозди довольно мелкие, но плотные, напоминающие грозди Алиготе, но с более крупными ягодами.

На «дальней» при благоприятных условиях погоды урожайность более высокая, но грозди сравнительно рыхлые с неравномерно развитыми ягодами. Средний урожай на «дальней» достигает до 30 кг. Побег, идущий из старой древесины бесплоден.

Осыпание цветов наблюдается в незначительном количестве; ягоды подвергаются горошению до 6%, при этом мелкие ягоды поспевают вместе с нормально развитыми, но часто остаются бессемянными.

В условиях Верхней Мегрелии (сел. Накифу) массовое созревание винограда Чвტილური наступает в последней декаде октября.

Устойчивость к грибным болезням слабая. Особенно страдает от милдью.

Сорт исключительно винного направления.

Данные механического анализа дают следующую картину:

Вес крупной грозди—127 г, мелкой—75 г. средней 101 г. На грозди 40—70 ягод.

От среднего веса грозди ягоды составляют 95—96%, гребни 3,2—3,6%, кожица 14,4—14,8%, семена 5,2—5,7%. Выход сусла 77,5—78,4%.

Средний вес 100 ягод составляет 155—158 г, вес 100 семян 4,2—4,5 г. Количество семян в 100 ягодах—183, средним весом 8,0 г. Ягоды с 1 семенем составляют 37%, с 2-мя—43%, с 3-мя—16%, с 4-мя—3%, а бессеменные ягоды 1%.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость в сусле достигает 19,9—21,8% при общей кислотности 8,6—8,9‰.

Вино из сорта Чвицхули, приготовленное в сел. Накифу (Цаленджикский р-н) довольно крепкое (10,8—11,7°) с гармоничным приятным вкусом и вполне отвечает требованиям, предъявляемым к качественным белым столовым винам.

Вино хорошо сохраняется и хорошо выдерживает транспортировку.

Виноград Чвицхули хорошо сохраняется почти до января месяца.

Чвицхули, как обильно урожайный сорт, дающий вполне качественный материал для производства столовых вин массового потребления, заслуживает полного внимания и широкого развития привитыми саженцами в предгорных районах Средней и Верхней Мегрелии.

ლიტერატურა — Литература

1. დემეტრეძე ვ. მანალები დასავლეთ საქართველოს მუცხახუბრა-მუცხანეთის მხარეების დარბიონებისა და სპეციალიზაციისათვის. ქუთაისი, 1936.
2. კვებორცელი ნ. კულტურულ მუცხახუბრა ზონები საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. მირიანაშვილი ა. რაჭა-ლეჩხუმის ვახის ვიწები. თბილისი, 1939.
4. ჩაბიანი ე. გულის საშენებლო და აგარის ვახის ვიწები. თბილისი, 1948.
5. ტაბიძე დ. მუცხახუბრის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
6. ჩოლოყაშვილი ს. მუცხახუბრის სახელმძღვანელო. წიგნი II, აპელტატიკა, თბილისი, 1938.
7. შარდვაძე ნ. მუცხახუბრა საქართველოში. თბილისი, 1925.
8. ჯავახიშვილი ივ. საქართველოს ეთნობიოტი ისტორია. წიგნი II, თბილისი, 1924.
9. გორჯენი კ. Анализ вин Кутаисской губернии с краткой характеристикой районов и лоз. Труды лабор. при Сакарском питом. амерн. конкнх вощ. вып. VII, 1914.
10. Леонов А. Виноград в исторические времена. Журн. „Русский винодел“ СПб. №10—11, 1887.
11. Макашадзе С. История и этнография Мегрелии. Тбилиси, 1941.
12. Макашадзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Грузии и Мин. грелии. Сбор. свещ. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
13. Мегрель А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVII, № 6, 1938.

ხიხვი

ხიხვი ადგილობრივი მცირედ გავრცელებული სტანდარტული ვაზის ჯიშია. იმდენად მაღალხარისხიან სუფრის თფირ ღვინოს, ხოლო ზოგიერთ მიკრორაიონში მაღალხარისხიან საფურცლო ღვინოს.

ლიტერატურულ წყაროებში ხიხვის ხინაინიშები არ არის ცნობილი. თუღვისა და ახმეტის რაიონებში ჯიშის ატარებს „ჯანხურას“ სახელწოდებას, რომელიც მიღებული აქვს მას ახმეტის რაიონის სოფელ ჯანაიდან, ხოლო გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონებში—ხიხვის სახელწოდებას. მათი იგივეობა ჩვენ მიერ დადგენილია ვახსიუნის საკულტურო ნაეკოზე, სოფ. რუის-პირიდან (თუღვის რ-ნი) და კარდანახიდან (გურჯაანის რ-ნი) ჩამოტანილი ვაზების შედარებით. უესკოთის ამავე ოგრაფიებში ხიხვი აუწერილი და მოკლედ დახასიათებულია ხისვის (მწანე) Khikva (Mitswani) სახელწოდებით.

პირითადი მორფოლოგიური ნიშნების—ფოთლის ქვედა მხარის მუქსუკა, მრგვალი მარცვლი და სხვა აგრონომიკური ნიშან-თვისებების შედარებით შესწავლით მოპოვებულ მონაცემებს მიხედვით ხიხვი ვაზის ჯიშია წარმოშობის ადგილობრივი კრიდან არის წარმოშობილი. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით ხიხვი *pral. pontica, subpr. georgica Negr.*-ის (15) კოლოკიერ-კუკერაფიული ჯგუფის ვაზის ჯიშებს ეკუთვნის.

საქართველოში ვაზის წარმოშობის ორი პირითადი—კოლხეთისა და ალაზნის ველის კერისკან წარმოშობილი ჯიშები საგრძობლად განსხვავდება ურთიერთისაგან, პირითადად; მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით. კოლხეთის ვაზის ჯიშებს მსიათავება, პირითადად, ფოთლის ქვედა მხარის სქელი ახლებუდებიანი ან ქქისიანი მუქსუკა, პატარა ან საშუალო მტკვნიანობა და მრგვალი მარცვლითა, ხოლო ალაზნის კერის ჯიშები სუსტად მუქსუკილი ან მუქსუკი ფოთლით, საშუალო და საშუალოზე დიდი მტკვნიანობა და თვალური მარცვლითა.

ალანშივეა, რომ ხიხვისა და მისი შტავის სახელწოდებები საერთოეკოლოში სხვადასხვა ბუერი ჯიშია ცნობილი; კახეთში—ხიხვი, რაჭაში—ხისვა, ლეჩხუმში—ხისვი, სამეგრელოში—სუმსუ და კურაში—სუმსო. კახეთის, რაჭისა და ლეჩხუმის ხისვის მესასებ მთაბოვება სრულდ ბოტანიკური აუწერა და სამეურნეო დახასიათება, რომელთა მიხედვით ისინი შეესაბამება ფოთლის, მრგვალი, თფირმარცვლიანი, მკარა ურთიერთისაგან სუბმარ განსხვავებული ჯიშებისა; რაც შეესება ჯიშ სემსოსა და სუმსუს ან მათი შტავებს დახარჩუნებ სხივად წოდებულ ჯიშებს, რც სავითი ღიად რჩება, რადგან ჯიშები სემსო და სუმსუ უერ აღმოჩენილი არ არის და არც მათი ბოტანიკური აუწერა და სამეურნეო დახასიათება მუშონსუელი. აუდ. ივ. კუკისმიელი (7) სახელწოდებათა—ხიხვი, ხისვა, სუმსუ, სუმსო—ენობრივი ანალიზზე დაყრდნობით, ტულისნობად კოიი ჯიშის არსებობას ან და სახელწოდებათა მორის არსებულ განსხვავების სინიდა სუკუნეა მანძილზე წარმოებული სიტყვის ფორტიკური ცვალებადობით, მაგრამ ამ ანალიზის მასალები სავმარისი არ აღმოჩნდა მხოლოდ დასკვნის გამოხატვანად.

სავსებით დასკვნებითა, რომ ხიხვი თავდაპირველად წარმოადგენდა ახლო ნაოხურ, მაგრამ საკმოდ განსხვავებულ წიწყბიდან აღმოაჩენების ნარეუ. შემდგომში მისი სხვადასხვა რაი-

ონში გავრცელების შედეგად მიხდა მათი დიფერენცირება კარგე მო პირობებისაში შესატყვის ფორმებად. პირველი სახელწოდების მანარჩუნებით. ამ კმით შეიძლება წარმოქმნილიყო ერთი სახელწოდების რამდენიმე განსხვავებული ჯიშ.

ჯიშის სნიერების საკომის განსხვავება უფრო განმარტებულია, რადგან ამ განსხვავებისათვის სტროო საშუალო იტორიის მტკვლები არ მოიპოვება. ასეთ შემთხვევებში აუდ. ივ. კუკისმიელი (7) ჯიშის შედარებით სნიერების განსხვავების ერთი საიმედო მეთოდად თვლის ჯიშის სახელწოდებათა ენობრივი ანალიზი. ცალკეული სიტყვის ატვლებებისა და დროის მანძილზე მისი ცვლადობის გათვალისწინებით შესაძლებელია შედარებით სწორად განისაზღვროს ვაზის ჯიშების სნიერების საკომი. ამ მისაზრებებზე დაყრდნობით აუდ. ივ. კუკისმიელმა ხიხვი რქაწითელზე უფრო სნიერ ჯიშად მიიჩნია, რომლის წარმოშობა ახალი ერის V და მმდევრო საუკუნეებს მიაკუთვნა.

სოკიან ვადგომლობათა და დილოქსერის გამოჩენამდე ხიხვი სავსად ფართოდ იყო გავრცელებული კახეთში, ასპეტის, რუისპირის, ფოთლის, ბაყურეთის, კოლხეთის და სხვა სოფლების ღვინობის მუდლი სარისში მიეწერება, პირითადად, ხისვის, რომელიც გავრცელებული უფოდა როგორც წმინდ ეკნახების, ისე ნარევის სახით მწანესთან და რქაწითელთან ერთად.

ნაერის მიმართ სუსტი გამძლეობის გამო ამ ჯიშის ახლ ეგნახებს არ ამებუნდნ და იგი ეგამაშენების ტახზე იყო დამდგარი. ამას დასტურებენ აგრონომები ვ. ევესვილი დ. შარტი (10)—„მოკრო, მლიერ მოსაღლიანი, მაგრამ ნაზი კახური ჯიშ ხიხვი ნაერისაგან უკვე გადამნდა. მს ჰქონდა მალანი ტკიბილი მარცვლი და იმდენად არაწყველებრივ ნაზ და სფთა გემის ღვინოს, მწიფდებოდა სხვა ჯიშებზე უარე.“

ამჟამად ხიხვი გავრცელებულია წმინდ ნარეუების სახით პირითადად სამკრესტის საბჭოთა შერეობებში, ნარევის სახით იგი ცხველებზე მწანესთან და რქაწითელთან ერთად კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეების მუდლ ეგნახებში.

ეგნახების 1940 წლის აუწერის მასალების მიხედვით ხიხვი გავრცელებულია პირითადად კახეთში—თუღვის, გურჯაანის, ასპეტის, სიღნაღისა და ევრალის რაიონებში დახალგაობი 16 ჰექტარ ფართობზე. უფრო დაწერილობითი ცნობები ხიხვის გავრცელების შესახებ მოცემულია ქვემოთ, 1953 წლის აუწერის მასალების მიხედვით (იხ. ცხრ. 1).

ხიხვის ფართობი საქართველოს რაიონების მიხედვით

რეგიონების დასახელება	ფართობი ჰექტარებში		
	ფართობი	საერთო ფართობის %	საერთო ფართობის %
კახეთი	46,1	16,562	0,28
მესხეთი	9,47	232	4,0
რაჭა-ლეჩხუმი	1,93	3259	0,07
სულ საქართველოში	57,5	52,170	0,11%

როგორც 1-ს ცნობილიან ჩანს, ხიხვის 1953 წლისათვის მლიერ მცირე ფართობი—57,5 ჰექტარი ეკავა, პირითადად, კახეთისა და მესხეთის საბჭოთა და კოლმეურნეო შერეობებში. კოლმეურნეთა ეგნახებში ნარევის სახით გავრცელებული ხიხვი არ უოფოდა უარცხვლი. საშუალო დიდი რაოდენობით ხიხვი ეკუთვნება თუღვის, გურჯაანის, საგურჯაოს და ასპეტის რაიონების

მუღ კენახებში ნარევის სახით. რუსპირის კოლმურნობა „ეგრტრ-თავიჯის“ რქპირილის ზოგიერთ მუღ კენახებში ხი-ჯის ნარევი ერთ მუღამდე აღწევს. რაქ-აღმუღში 1,83 ჰექტარ ფართობზე გაზრებული ვაზი ადგილობრივი ხისქია. საბუთა კე-მარის მუღახსობის სხვა რაიონები ხიში მუღიერაა ცარცულ-ლეუბი: იგი ცესვება სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებების საკულტურო და ვაზთა გამოდის სასწავლო, მაკალითად, შერალიის მუღახსობა-მუღიერების ინსტიტუტში, დღესტრის, შერალიისა და უბეკოის მუღახსობის სხვად დაწესებულებათა სასწავლოზე.

სასწავლოში მუღახსობის და სარისხობანი მუღიერების განვითარებაშიან დაკვირვებით გულდღისში იქნა კახსინუელი სასართულოს ვაზის ვაზობრივი მუღახსობა და კველა მუღი-ფანი, ისტორიულად ცნობილი ვაზის ვაზი, რომელიც მუღად რამდენ მუღახსინ გამო (მცირეაზიის ვაზობრივი, ავანტორობათა მი-ზარე სუსტი გამწვება და სხვ.) არ მრავლებად, მუღახსობა იქნა ვაზის სარიონის სტანდარტულ ასორციმენტში, მაიი ადღ-კენისა და მუღახსობი ფართო ვარდულებების მიხსნი. ასეთი მუ-ღი ეწეია ხისქეს, იგი უკვე მუღახსობია სარიონის სტანდარტულ ასორციმენტში და დაცვებლია მისი ვარდულებად დიდ ფარ-თობებზე.

უსალოვ დროში სისიი დაიკავებს 200 ჰექტარზე მეტ ფარ-თობს. მოწინავე ვარდულებების გამოყენებით სისიი უფრო სრულად გამოაღვანს თავის მუღახსობა თვისებებს, რაც კიდევ უფრო მეტად მუღახსობს ხელს მის ფართოდ ვარდულებად.

ბოტანიკური აღწერა

ვაზის ბოტანიკური ნიშნები აღწერილია მუღახსობა-მუღიერების ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე სოფ. ვაზის-უბნში (კურჯანის რ-ნი) საკულტურო ვაზებში, რომელიც მუღ-ვაზების ციგეომობრის მითი ნორდ-აღმოსავლეთი ფერდობზე 565 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

ასად ვაზრად უღორტი. ახალგაზრდა 15—20 სმ სი-კრების შორადი უღორტის წვერი გვირგვინად და პირველი 2—3 ვერ კიდევ გაუშლიდა ფოთლოვანი კენისებრ მუღახსობილი ორივე მხრივ და მუღიერლია თეთრად, შორეულ იურის გადა-კვირით. მე-4, მე-5 ფოთლების მუღახსობა ზედა მხრიდან მუღიერება და მოყვითალო მწვანე სავება, შორეულიან და მოღვინისფრო იურიანი; ფოთლის კველა მარე მოვარდისფრო თეთ-რად და ოხნვე მოვარდისფრო მუღი დაქარბის ფოთლოვლების ორკვლივ. სუსტი ახალბუღისებრი მუღახსობა მუღახსობა ახალ-გაზრდა ფოთლების ზედაპირისზე.

ერსულ იანი რქა. კარგად მუღახსობი ერთლიან რქებს მუღახსობით ბივი ვეიული ფერი აქვს მოხარისფრო იურიით ქს იური იმეწიად მუღახსობა, რომ შორიდან რქები შორანისფრო რუხი ფერიან ჩანს. მუღახსობისისების საშუალო სიგრძე 5—10 სმ უღ-რისი, ზოლები რქის განწერივ სუსტად არის კავისხული. მუღ-ლები ოხნვე უფრო მეტია მუღახსობისისებზე.

ფოთლოლი. მუღ იარუსის ზედადამთავრებული ფოთლები (9—12) თავისი მოხსულებით მომრგვალია, დიდი და საშუა-ლოზე უფრო დიდი ზომისაა (25×26 სმ). კველა იარუსის ფოთ-ლები უფრო წარმუღახსობულია—ოვალური. ფოთლილი სპი, ითი-ადად მუღახსობისა, მუღიარად დანაკვეთ არ ახსიანებენ. ფოთლის ზედაპირი მუღიერებულია, ითიარად და მუღახსობის მუღახსობა-ბულივი, ხოლო კველა იარუსის ფოთლები და მუღახსობიერუ-ბიანია. ფოთლის ნაკვეთი წველებიერ დანსილია ძირს, რის ცემოვ ფოთლილი ფინჯანისმუღახსობა ფორმას იღვებს (დამახსობა-ბულივი ვაზისთვის).

ფოთლის ზედა ნაკვეთები უფრო ხშირად ზეუხურია, ან საშუალო სიღრმისაა. ამონაკვეთები საპროფილისი ან ჩანცისებ-რია მუღახსობიერული კულითა და წამახსობიებული ფეხით, ითი-ათად იგი მუღიერლი კულისისმუღახსობა.

კველა ამონაკვეთები, წველებიერ, ზედა ამონაკვეთებზე უფ-რო ზეუხურია და ითიარად საშუალო სიღრმის აღწევს. ამონაკ-ვეთები ახალბუღისებრია, ითიარად ჩანცისებრია მუღახსობიერული კულით. ზოგჯერ ამონაკვეთები ხელ არ არის კავისხობი.

უწინს ამონაკვეთის ფორმა მუღახსობა—ვიორფუნიან ჩან-ცისებრი ამონაკვეთიდან იხრისმუღახსობა დრმა ამონაკვეთამდე. უფ-რო ხშირად უწინის ამონაკვეთი ჩანცისმუღახსობა, ან დრმა თაღი-სებრია, ითიარად იგი დაწერილია, აქვს ვიწრო ვლიფისებრი მუღიერი ან ორი ფეხით, ზოგჯერ სწორკვერდებიანი და თაღიფისებრი ამონაკვეთი კველები.

ფოთლის მთავარი მარცხეა ბოლოვება გვერდმამუღიერლი საშუალებების კბილები. ან საშუალებების მომრგვალებული წვერის კბილები. გვერდითი კბილები უფრო ხშირად სერისის კბილისებრია კბილები კვერდითა და მახსობი წვერით.

ფოთლის კველა მარე მუღახსობილი საშუალო სიმაღ-ბუღისებრი მუღახსობა. მუღახსობის ინტენსივობა მუღახსობის ზე-მოდან კვერდით.

ფოთლის ექწი ზოგჯერ მუღახსობილი ახალბუღისებრი მუღახსობით და მუღახსობილი მოღვინისფრო-წითლად. უწინის სიგრძე უღ-რისი ფოთლის მუღახსობის სიგრძეს ან ოხნვე მასზე მოვლუ-ბიანად ფოთლის ფირფიტა უწინის ქენის სწორ კუსეს, რაც ერთვარ კომპაქტურ მუღახსობებს აძლევს ვაზს.

კველა ელი, ნორმალური ახალბუღისებრი ვეიული ორსქესია-ნია. მუღახსობის სწორმუღახსობა, კველები 5 მტერანიან, ითი-არად 6 მტერანიანს მუღახსობის მუღახსობა ბუტკოს სიმაღლე-ბიან, 1,0—1,25, ითიარად 1,50 უღრისი. ბუტკო სწორი კონუსის-მუღახსობა, აქვს კარგად კავისხობილი სუსტი და ორად ცუდიფილი დინტი, კველებად ვარდულები ვარდულები დინტი.

მტევაანი. სისივის მუღახსობის საშუალო და საშუალოზე მუღ-რა. საშუალო მუღახსობის სიგრძე მუღახსობის 12-დან 16 სმ-მდე, სიგრძე კი 6-დან 8 სმ-მდე. საშუალო მუღახსობის სიგრძე მუღ-ახსობის 13×7 სმ. სოლო სრული კარგად განვითარებული მუღ-ახსობის 16,5×8 სმ უღრისი. უფრო ხშირად მუღახსობი ცილისფ-რული, ან ცილისფრო-კონუსისებრია, სოლო ზოგჯერ მუღახსობა. მუღახსობის მუღახსობიერად მუღახსობი მუღახსობის ნაკვეთის აღწევს. მუღახსობის სხირად ოხნულია, ითიარად საშუალო სიმწვინის მუღ-ახსობიერად მუღახსობის რაოდენობა მუღახსობის მუღახსობის 60-დან 160-მდე, საშუალო კი 70 უღრისი. მუღახსობის ორი მუღ-ახსობი მარცხეებში მუღახსობია, დანარჩენი წვერლი და საშუალო-ზედა მარცხეები მუღახსობია. მუღახსობის საშუალო წონა მუღახსობის 80-დან 200 გ-მდე, საშუალო კი 100—120 გ უღრისი. მუღახსობის ექწის სიგრძე. მუღახსობის 3,5-დან 6,0 სმ-მდე, სოლო საშუალო 4,5—5 სმ უღრისი. უწინი ბალახისებრია, ფერად მუღახსობა, იგი მუღ-ლოდ მუღახსობიერად ფეხისმუღახსობა და იღვებს რქის ფერს. მარცხეების უწინი მუღახსობა, მისი სიგრძე მუღახსობის 0,5-დან 1,0 სმ-მდე. მარცხეების ბალიში სორკლიანია და კანიური კონუსისებ-რი ფორმა აქვს.

მარცხელი. მარცხელი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მუღახსობის 1,4-დან 1,8 სმ-მდე, სოლო განი 1,35-დან 1,76 სმ-მდე. მარცხეის ზომა საშუალოდ 1,60×1,55 სმ უღრისი. მარცხე-ი მომეტებულ მუღახსობის მომრგვალია, ითიარად კველებად ოვა-რული ფორმის მარცხეები. მარცხელი სიმუღახსობულია, მუღახსობი კანიური, ბოლო მომრგვალებული აქვს. ფერად მომწვანო-ვეიო-ულია, მუღახსობის მუღახსობა მარცხეის სიმაღლის ზედაზე აქვს. კანი ოხნულია და ადვილად მუღახსობა რბილობს. რბილობი წვენიანია, მდნარი. ცვილების ფიფი მარცხელებზე სუსტად არის გამო-სახული. წვერი უფერულია, ცემო სახსიანო აქვს თავისებური ვაქშიერი არამაქშით.

წიქვა. წიქვის რაოდენობა მარცხელები 1-დან 3-მდე მუღ-ახსობის, საშუალოდ ერთ მარცხეზე 1,6 წიქვი მოიხი. წიქვის სხეული მომეტებულ ოვალური, რომელიც სისკარტისებრ თან-დათან ვიწროვდება. წიქვის სხეული აქვს მოყვითალო-რუხი ფე-რი, სოლო სისკარტი ნარინჯისფერია, წიქვის სიგრძე 7—8 მმ, სოლო განი 5—6 მმ უღრისი. ქალბა წიქვის მუღახსობისა მო-თახსობულია, იგი მარცხეები ფორმისა და ოხნვე ჩანცისებრია, წიქვის მუღახსობის მარე ქალიანია. დარბა მუღახსობის მარეზე ვი-წრო და ანარდობა, რომელიც ერთი მუღახსობის მარცხეებზე მი-ცხობება და იკავება სისკარტის არბი. დარბაში ქალბიერად სხეულის ზედა ნაწილისმუღახსობა კარგად არის კავისხობილი. წიქვის სისკარტი ცილისმუღახსობულია, სორკლიანია, წვერში მუღახსობიერული და ირბად მუღახსობი.

60630 ХИХВИ

საერო-ბიოლოგიური დასწავლება

საკვებულებო ფაზების მსვლელობა დაკვირვების სავეტერინარო ჰეროდის და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოდგენა შეეძინათ-მედიცინის ინსტიტუტის საკვებულებო განსხი სოფ. კრდელდვარში.

საკვებულებო ჰეროდის და მისი ცალკეული ფაზების დასწავლებაზე ქვემოთ მუ-2 ცხრილი მოტანილია დაკვირვებების მონაცემები.

დაკვირვების წარმოების ადგილი	საწყობო წელი	ფაზების დარღვევის დრო		ცხრილი 2		ნაღებების რაოდენობა	ნაღებების საშუალო რაოდენობა
		საწყობო წელი	ფაზების დარღვევის დრო	ნაღებების რაოდენობა	ნაღებების საშუალო რაოდენობა		
მედიცინის-მედიცინის ინსტიტუტი, კ. თბილისი	1936-40	19.IV	6.VI	14.VIII	22.IX	156	3.14
	1943	28.IV	8.VI	15.VIII	20.IX	145	29.8
	1944	24.IV	4.VI	28.VIII	15.IX	144	2887
	1945	4.V	40.VI	20.VIII	15.IX	132	2767
	1946	26.IV	1.VI	26.VIII	15.IX	142	2871
	1947	4.IV	1.VI	15.VIII	15.IX	165	2790
	1948	27.IV	4.VI	19.VIII	23.IX	149	3119
	1952	24.IV	5.VI	10.VIII	17.IX	146	2892
	1953	6.IV	3.VI	9.VIII	24.X	150	3241
	1955	24.IV	3.VI	9.VIII	15.IX	145	3033
1956	23.IV	11.VI	27.VIII	5.IX	166	3101	
მედიცინის-მედიცინის ინსტიტუტი, კ. თბილისი	1936	28.IV	2.VI	13.VIII	29.IX	154	—
	1937	28.IV	4.VI	3.VIII	19.IX	142	—
	1938	25.IV	5.VI	12.VIII	11.IX	159	—
	1939	25.IV	8.VI	14.VIII	10.IX	138	—
	საშ.	27.IV	5.VI	11.VIII	17.IX	143	—
	1949-53	25.IV	5.V	7.VIII	10.IX	168	3360
საბჭოთა მედიცინის ინსტიტუტი	1953	27.IV	10.VI	14.VIII	21.X	158	—
კომპლექსური, სპეციალიზირებული	1952-53	22.IV	7.V	17.VIII	21.X	152	—

როგორც მუ-2 ცხრილიდან ჩანს, ხივის სავეტერინარო ჰეროდის საწვებოდა და მოკვებულება დაკვირვებული წლის მუტოროლოგიური პირობებზე, რაც უფრო მცირე ნაღებები სარეპროდუქციო და სავეტერინარო ჰეროდის განაზღვრებაში, მით უფრო მოკლე სავეტერინარო ჰეროდის საწვებოდა და ნაკვებობა აქტიურ ტემპერატურაშია ჯამში. სავეტერინარო ჰეროდის საწვებოდაში და სრული სიმწიფის დადგომის საშუალო თარიღის მნიშვნელო სიხვი მიყვარებაში სიმწიფის II პერიოდის ჯამში. ხივი ერთი პერიოდი — 9-10 დღით უფრო აღრუწმინდება, ვიდრე რაქციონი და შესაბამისად აქტიურ ტემპერატურაში ნაკლებ ჯამს მოითხოვს.

ამ მონაცემების გასაგებებლად ხივი ჩვენ მიერ შეტანილია ეთო შესწავლის რაიონში და მოკვებულება დაკვირვებული რაიონის სოფ. ხიქილაში მისი ურბენის რუკაზე მოწოდება, ხოლო 1946 წელს იმდენად დაკვირვება, რომ მისგან ბუნებრივად ნასყურადებილი ტიპის ღვინო დაგვა. აღნიშნული გამო ხივი შეტანილია შესწავლის სარაიონი სტანდარტულ ასორტიმენტში და წროისის საბჭოთა მეურნეობაში (ასაღისის რ-ნი) იგი 9 ჰექტარ ფართობზე გაშენდა.

კახურ სტანდარტულ ვაზის ჯიშების შროის ხივი ეველანზე უფრო სადრეო და ამატომ მისი ერთწლიანი რქების სრულად მოწიფების საციობი ექვს არ იწვევს. უფრო სანტიტრესო და მნიშვნელოვანია ხივის ერთწლიანი რქების მოწიფების საციობი მევენახეობის ჩრდილო და დაღობის რაიონებში. ასე მაგალითად, უკრანში ხივი ოდესის რაიონში, დამაკვათიფებულად შეიძლება, გარდა შეიძლება იგი ატრუფე ხაღისის რაიონშიც. ჩვენ დაკვირვებით უკრანის სრული სიმწიფის პერიოდისას ერთი წლიანი რქები სასუბით ასწრებს მოწიფების ერთი მეტრის სიგარტზე, რომლის შემთხვევაშიც მათ წყურბო აჭრება.

კახეთის პირობებში, სხვა ჯიშების მდარებით, ხივი საშუალო ზრდის ზილიერით ხასიათდება, ხოლო უკრანის (ოდესის რ-ნი) პირობებში იგი აღიზნება ზრდისა.

მოხვედნიანაბა. ხივი მსგავსად სხვა კახური ჯიშებისა, ნაადრევად იწყებს პირველი მოსავლის მოცემას. თელავში ხივის ნაშენებმა ხარკპროდუქციო ნაკვეთი დარგებდა მეორე წელს გამოიღო პირველი ნაშენი, შესაბამისად კი სრული მოსავლის ერთი შესაძლებელი, ხოლო მეორე წელს ნორმალური მოსავალი მოგება.

ხივის მოსავლიანობა საშუალოზე მეტია. ხივი უკეთეს მოვლას და დამატებით წარმოებს მოთხოვნის ნაწილს წინააღმდეგ. აღბათ ამით უნდა აისახოს მისი შედარებით უფრო მაღალი მოსავლიანობა სოკოვანი ავადმყოფობის (ნაცრის) შემორბედა აუ. მაგალითად, ვ. გვესკი და გ. მარტი (10) წერენ: „მეორე მაგალი მოსავლიანი, ნაზი კახური ჯიშის — ხივი ნაწილს გამო უნდა გავაზრდო“.

ჩვენში ნაწილს და ფილოქსერის შემორბედა ხივი კარგი მოსავლიანობით ხასიათდება, რადგან მას არ ახიანება ნაკვარი და ფილოქსერი. მიუხედავად იმისა, რომ ხივი ახლა გამოვლენად საშიშრებზე შემოიბო მრავალდება და ნაწილს მიმართა იმპროვაციის საშუალებზე ცნობილია, ხივის მოსავლიანობა მაინც არადაზარალებულია, რაც წარმოებს ნაერბების ვაგების დარღვევითა და ზოგჯერ უხარისხი წარმოიბო უნდა აისახოს. უკანასკნელ წლებში, როცა უკანასკნელ მოვლა-დავებზე გაეკუმბება, ხივის მოსავლიანობაზე იმპროვაციის ნაწილს და ეტრეო პირობებისაში მგრანობიარე ვაზის ჯიშის, მით უფრო მეტი ფაქტი მოსავლ-დამებებებს მოითხოვს იგი. ხივის მსხმობიარობის დასაბამიარებლად ქვემოთ მოყვანილია მისი მოსავლიანობის მანქანებები (იხ. ცხრ. 3).

ხივის საშუალო მოსავლიანობის საბჭოთა ცხრილი 3

საბჭოთა მედიცინის დასახლება	ფართობი ჰექტარში	1938 წ.		1939 წ.		1940 წ.		1941 წ.	
		მოსავლიანობა	საშუალო	მოსავლიანობა	საშუალო	მოსავლიანობა	საშუალო	მოსავლიანობა	საშუალო
წინადალი	0.42	23.6	9.9	22.6	9.5	6.7	2.8	41.2	17.3
მუხრან	1.2	36.0	9.0	40.8	10.2	35.2	8.8	59.2	14.8
კარბი	1.4	25.9	36.2	14.4	6.2	14.8	20.7	40.7	5.7
ყვარული	2.89	17.6	51.0	25.8	74.7	15.1	43.5	57.3	165.6
ხიზა	0.71	33.0	21.5	31.8	22.6	14.1	81.0	52.5	58.6
აღვლი	0.29	39.5	11.4	25.9	7.5	147.6	11.8	102.4	29.7
თელავი	1.17	55.0	64.4	18.5	21.7	15.6	18.3	61.2	71.6
საშუალო	7.13	32.9	—	24.25	—	35.58	—	63.50	—

* მუნიშვნა: სოფელი წლის მუხარე მყოფი მოსავლი გამოწვეულია ვაგების დასტავით.

მუ-2 ცხრილიდან ჩანს, რომ ხივის მოსავალი დასახლებულ საბჭოთა მეურნეობებში, უკუვლენიარეა მტკლბობის მყოფი მსრია, აღნიშნულია სხვადასხვა მეურნეობაში ხივის სხვადასხვა ოდენობის მოსავალი რაქციონების შედარებით. მაგალითად, წინადალის და კრდნახის საბჭოთა მეურნეობებში ხივის მოსავალი ნაკლები რაქციონის მოსავალზე, მუხრანისა და აღვლის საბჭოთა მეურნეობებში ხივის და რაქციონის საშუალო მოსავალი თითქმის თანაბარია, ხოლო ყვარლის და თელავის საბჭოთა მეურნეობებში ხივის მოსავალი ოდნავ ჯარბობს რაქციონის ხივისაგან ეველანზე მაღალი მოსავალი მიღებულა ხივის საბჭოთა მეურნეობაში, მაგრამ იქ იგი რაქციონზე უფრო ნაკლებმოსავლიანია. სამი (1938-1940) წლის განმავლობაში ხივი საშუალო მოსავალი ჩამორჩა როგორც მუხრანს, ისე რაქციონს, თუმცა 1941 წელს მან საკანობიარებლად დაეატარა მათ.

სანტიტრესის ცნობით თელავის საბჭოთა მეურნეობაში 1951 წელს მოვლულა იგი 46 ცენტრერი, 1952 წელს — 58 ცენტრერი, 1954 წელს 55 ცენტრერი უკრანის, ხოლო ყვარლის საბჭოთა მეურნეობაში 1953 წელს 60 ცენტრერი უკრანის.

სოკოვან ავადმყოფობაში მიმართ გამოვლენა, კახეთის სტანდარტულ ვაზის ჯიშების მდარებით ხივის ნაწილს მიმართ გამოვლენა სუსტია. მოლოდინი (მაგალითად, ივლილის, რუხისიარის და წაწილობიარე ასტვის) მიმართუნაში ხივი თითქმის არ ზიანდება ნაცრისაგან, რა თუმა უნდა ჩვეულებრივი წარმოების პირობებში. ეს აახსნება იმით, რომ ამ მეურნეობებში ნაცრის განვითარებისაგან არ არის იხევი ხელ-

შეუძლია პირობები როგორც სწავლა. ნაწილობრივ ამით შეიძლება აისახოს ის კარგობა, რომ სხვის პირდაპირად იყო და არის ცარცველული თვალისა და ასმეტის ზოლზე შეაბრეს სოფლებში. ამ ზოლზე სხვის მოსავლიანობა უფრო მაღალია, ვიდრე თვალისა და წინადაღის უბანში.

ქრისტიანთა მიზნით გამწვობა საშუალოა, ამ შრივ იგი არ განსხვავდება კასიის დანართს სტანდარტად იქნის უპირატესად. ფლოტურის მიზნით მისი გამწვობა შედარებით დამაკმაყოფილებელია. ივალთორისპირის კლამერების მგელ ვენახებში ახლად გაცხდება სხვის სკავირი მიწზე (უკუნი) სავარაოდეობით. კარგი გამწვობით ხანდახან სხვის უკრძანის ტიპის მიზნითაც, იგი როგორც თსქმტტეხანი ვიძი მისკანს ნაყლეუდ შეიხადება.

ამრიგად, სისხვის შუარი და მაღალი მოსავლის მისაღებად საჭიროა ენახების კარგი მოვლა-დაუზრუნველ და განსაკუთრებული ყურადღებით წამლობა წყლის წინააღმდეგ. ერთ-ორი დამატებითი წამლობა და წამლობის ვახების ზუსტი აღვცა აუცილებელია ეკრძანის მოსავლის გადასარჩენად.

ტექნოლოგიური დასასიათებია

ეკრძანის შექანიცური შედეგნილობა. მტევნების ცარცველი შეხვდებია, ეკრძანის შექანიცური შედეგნილობა და წყლის ქიმიური შედეგობა ავსტურებს სისხვის სადენზე კარგად გამოყენების მიხამეწონილობა. ეველა მარეწებლების მიხამეწონი სხვის უვალიდ სადენზე კარგად და იგი შედეგობაზე ამ მიხამეწონი იყო და ამეწამდე ვიძი გამოყენებული. მისკანს შხადება მაღალხანისსოვანი როგორც ხედვის მშრალი დვინო, ისე სადენური ტიპის დვინო „სისხვის“ სახელწოდებით.

სისხვის მტევნისა და მარეწვის შექანიცური შედეგნილობის მარეწებლები მოყვნილია მე-4 ცხრილში.

ცხრილი 4

ანალიზის წარმოების ადგილი	სისხლის წილი	შედეგნილობის მარეწებლებია									
		სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი
შვენიახების ინსტიტუტის სახ. სოფ. ვახსნილი	1940	87,72	44	3,5	96,5	10,6	3,3	82,6	188	5,1	
შვენიახების ინსტიტუტის, ქ. თელავი	1941	102,0	65	3,7	96,3	11,7	3,4	81,2	152	5,2	
შვენიახების ინსტიტუტის, კ. იფხვი	1952	102	—	2,7	97,3	12,5	4,0	80,8	—	—	

მე-4 ცხრილიდან ჩანს, რომ სხვის დამოკიდებულ პირობებში წყლის კარგი გამოსავლიანობით ხასიათდება, წარმოების პირობებში ტექნიკის გამოსავლიანობა შედარებით ნაკლებია, რაც ერთი ტონა ეკრძანის შედეგნი 765,4 კგ ეკრძანის წყებს და 234,6 კგ ზუებს.

ეკრძანის წყების ქიმიური შედეგნილობა. სისხვის შუარის დავრეგების კარგი უნარით ხანდახან და ხშირად ერთად შევიანობასაც საჭირო რაოდენობით ინარჩუნებს. ტურჯანის რაიონში, სახელდებით, კრანახის მიკროუბანში სხვის შუარისა საშუალოდ 26—27% შეადგენს, ზოგიერთ წლებში კი 30% და მეტს აღწევს. ბლამად ვაგობებს შუარის სისხვი უკონიშიაღე, ქ. ოლგის მიდამოებში ცარცველი წლებში მისი შუარისა 27% აღწევს. ქვემოთ მოყვნილია სისხვის შუარისა-შევიანობის მარეწებლები რაიონებისა და წლების მიხედვით (ის ცხრ. 5).

ეკრძანის გამაწვობა და პროდუქციის ხარისხი. სისხვის უკრძანის მიხამეწონიად სურფისა და სადვესტრო დვინო შხადება სისხვის უკრძანის როგორც ცვრებაული, ისე კასური წყით მაღალი დონის დვინო დეკვა. ცვრებაული სურფის დვინო ახა ჩალისფერია, გამწვობაზე აქვს ხასამოგონი ვიძირი არამატი, ნახი, სრული და პარმონიული ცემო. კასურად დღევანდელი კი—შუარი ნახისფერი, საშუაოდ სხვადასხვა სრული და პარმონიულია. მთელ რიგ ატორიტეტულ სადვესტრო კომისიის

სსრკზე სისხვის დვინო მუდამ მაღალ შეფასებას იღებს. მაგალითად, სისხვის ცენტრული სადვესტრო კომისიის სსრკზე 1946 წლის II აპრილს საქარეველის მენივრებათა აკადემიის მიერ წარდგენილი დვინოს ნიმუში

ცხრილი 5

ანალიზის წარმოების ადგილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი	სისხლის წილი
	1941	14,1X	—	1,070	25,5	6,17
	1943	20,1X	—	—	20,0	8,6
	1944	21,1X	—	—	21,6	8,7
	1945	21,1X	—	—	20,7	8,0
	1946	20,1X	—	—	23,3	6,89
	1947	21,1X	—	—	20,0	8,78
შვენიახების ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1948	21,1X	—	—	19,0	5,25
	1950	5,1X	—	—	24,8	6,3
	1951	19,1X	—	—	23,6	5,2
	1952	1,1X	—	—	26,0	4,5
	1953	14,1X	—	—	20,0	7,6
	1955	21,1X	—	—	21,1	4,5
	1956	9,1X	—	—	21,0	7,8
შვენიახების ინსტიტუტი, კ. იფხვი	1920	8 X	—	—	27,1	5,2
	1923	10 X	1,106	—	23,9	4,5
	1924	18,1X	1,009	—	23,4	6,2
	1925	1,1X	1,0962	—	22,1	8,3
	1951—1953	25,1X 17,1X	—	—	20—24,0	7,5—10,1
მთავალი, საბჭოთა სოფ.	1952	25,1X	—	—	22,3	12,2
	1953	5,1X	—	—	24,6	6,7

ივალთის „უანანარა“ 1913 წლის მოსავლის დახასიათებელი იყო შემდგენარად: „მოთქროსფერი, არამატი დახასიათებელი, ცემო ნახი პარმონიული, საშუალო ბალი 9,1“. იმზე სადვესტრო კომისიის სხდომაზე შევიანობა-შედეგნილობის ინსტიტუტის მიერ წარდგენილი სისხვის დვინო „სისხლის“ სადველ ნაკვეთიდან (სახლურის რაიონი) ცვრებაულად დღევანდელი დახასიათებელი იყო შემდგენარად: „ღია მოთქროსფერი, ორიგინალური ვიძირი არამატი, ცემო ხასამოგონი, მარცხი. სასურველია ხისხვიდან დამხადგენს სასურველად-საბჭოთა-სოცურის ტიპის დვინო, საშუალო ბალი 7,7“ (მაგალითი შეფასების დროს). მაღალი შეფასება აქვს მაკველელი სისხვის დვინოს აგრეთვე თბილისში რესპუბლიკური სადვესტრო კომისიის სხდომაზე.

ასეთივე მაღალი დონის შროლოდ სხვა ტიპის სადვესტრო დვინოს იმზედა სხვის კარდანახის მაკრორაიონში. ეს დვინო ცნობილია „სისხვის“ სახელწოდებით. ეს საქარე დვინო შექანი საშრეტის შიავარბა შედეგნი ქ. კანდლავში, იგი მექი კანდლავშია, ცემო სრული პარმონიული აქვს, ტიპის დვინოსათვის დამახასიათებელი ბეჭეტი. დვინო შედეგნი 13° ალკოჰოლს, 5—7% ხაზური შევიანობას და 24% შუარის. სადვესტრო „სისხვი“ ათვისი მაღალი ცემური თვისებების გამო მედამ მაღალ შეფასებას იღებს. ასე, მაგალითად, 1940 წლის მოსავლის სისხვი, რომელიც შედეგნი 14,3° ალკოჰოლს, 4,3% ხაზური შევიანობა, 0,39 მტროლოდ შევიანობა, 25% შუარის, ცენტრალურ სადვესტრო კომისიის 1944 წლის 2 იანვრის სხდომაზე შიავარბა იგი და დახასიათებელი იყო, როგორც მეტად მაღალი დონის სადვესტრო დვინო. ასეთივე მაღალი შეფასება აქვს მიღებული მარესპუბლიკური სადვესტრო კომისიის სხდომაზე ასე, მაგალითად, 1946 წლის მაისში სადვესტრო კომისიის სხდომაზე 1946 წლის მოსავლის „სისხვი“ შიავარბა იგი და დახასიათებელი იყო, როგორც მეტად მაღალი დონის სადვესტრო დვინო. ასეთივე მაღალი შეფასება აქვს მიღებული მარესპუბლიკური სადვესტრო კომისიის სხდომაზე 1945 წლის მოსავლის „სისხვი“ ბალი 9,5.

სისხვის სხდომად იუვენდენი აგრეთვე სხვა ვიძირის დვინოების განსაკუთრებულად თვალახამეტი სოლის დვინის მაღალი ხარისხი (განსაკუთრებით ივალთორისპირის, გორგორების, არტოხანის, ალგუწურის და სხვა ადგილებისა) აიხსნება შევიანობა და, ამ რაიონში ვანანარად წრედველი, სისხვის შიავარბა იმით. ახლად ამ ადგილების მგელ ვენახებში, ზოგიერთ ახლემიანე საქარე რაოდენობით (ერთი შეხამდამდე) ცვრება სხვის ნარევის სხით. ასეთვე გამოყენება ჰქონდა სისხვის ცვრკანის რაიონშია—მაკუწურის, კრანახის, კოლგანის, ვევიანის და სხვა სოფლებში რეწითილს თორი დვინოების მაღალი დონისა— განსაკუთრებული არამატელობა და სისხვი—შევიანობა და სისხვის შიავარბა აიხსნება, სადვე სხვის და შევიანობა რაოდენობით ცვრებალია ნარევის სხით, ნაწილობრივ გამოყენება აქვს სისხვი აგრეთვე, როგორც ადგილზე მოსამარბ სადვესტრო სიმწიფის სასურველ ეკრძანს.

დახარულს, ხისვის ღვინოების ქიმიური ბუნების დასა-
ნათებლად, ქვემოთ მოტანულია ხისვის როგორც სუფრის, ისე
ხაფხურო ტიპის ღვინის ქიმიური ანალიზის მონაცემები
(იხ. ცხრ. 6).

ღვინის დადგენის აღივლი	ხისვის ღვინის ქიმიური შედგენილობა											
	შაქარი (გრ/ლ)	ჯელოლინი (გრ/ლ)	პროტეინი (გრ/ლ)	ჯანსაღობის ინდექსები				ლიტრში				
				საშუალო	მინიმ.	მაქსიმ.	სტანდ.	საშუალო	მინიმ.	მაქსიმ.	სტანდ.	
სუფრის ღვინოები												
სოფ. აბაზიანთი...	1941	0,59	2,2	0,04	6,6	0,30	23,1	2,31	0,80	2,76	7,1	—
სოფ. ავალთი...	1942	0,94	2,2	0,13	6,9	0,69	28,1	1,6	1,8	—	—	8,4
სოფ. ხელქია...	1945	1,1	2,1	2,87	7,5	0,54	24,3	2,47	1,07	—	—	—
სოფ. ზოგადი...	1950	0,99	2,2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
სოფ. ზოგადი...	1952	0,54	2,2	0,27	6,3	0,20	24,5	3,70	0,39	1,79	—	—
ინსტიტ. რედაქცია...	1953	0,59	1,10	1,2	5,9	0,76	20,5	—	—	—	—	—
ინსტიტ. რედაქცია...	1954	0,54	1,1	1,07	6,4	—	—	22,4	0,54	1,0	—	5,5
საშუალო ღვინოების												
სოფ. ავალთი...	1937	0,99	2,2	10,7	10,0	7,9	0,80	21,0	—	10,20	1,52	8,4
საშუალო ღვინოების	1938	0,99	1,7	—	7,5	0,80	25,4	—	0,30	1,80	6,5	—
საშუალო ღვინოების												
სოფ. კარდახი...	1936	1,07	2,2	22,2	4,9	0,84	23,9	0,49	0,77	2,50	—	—
სოფ. კარდახი...	1939	1,08	13,0	24,3	4,9	0,89	25,6	0,65	0,37	—	—	—
სოფ. კარდახი...	1953	1,07	11,2	19,2	6,5	0,19	34,8	2,63	0,49	—	—	—
სოფ. კარდახი...	1934	1,09	13,0	24,3	4,9	0,89	25,6	0,65	0,56	—	—	—

როგორც შენ ცხრილიდან ჩანს, ხისვის ალკოჰოლიანობა
სუფრის ღვინის ნიმუშებში 10,2-დან 14,7%-მდე აღწევს, ხოლო
შეკრებიანობა 5,9%-დან—8,3%-მდე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია
ხისვის ღვინის ნიმუში ახლგისიდან, იგი მაღალ შეკრებიანობას
წარმოადგენს (7,5%) საშუალო დიდი ალკოჰოლიანობით (12,1%)
ხისითავე და მასთან სავსომ რაოდენობის დავალებიანი შაქრით
(2,87%). ასევე მაღალი ალკოჰოლიანობითა და შეკრებიანობით
ხისითავე ოფისის ნიმუში 1928 წლის მოსავლისა, იგი 13,6% ალ-
კოჰოლიანი 1,2% შაქრის შეიცავს. შაქრის ასე დიდი რაოდენო-
ბით დაკრება ისეთ გრილ რაიონში, როგორც ოფისისა და
ახლგისის რაიონებში, უფრო დიდი პერსპექტივის მანვენებე-
ლია ვიდრე სხვა. ვეფხაზე მეტ შაქრს ხისვი კარდანისის ში-
რობიანობით აკრებს, სადაც ვეფხა პირობა საშუალოდ 27—28%
შაქრის მისაღებად, ზოგიერთ წლებში კი 30%-ზე მეტად, რასაც
შეუძლია ღვინის ალკოჰოლიანობა, შაქრის სრული დადგენის
შესაძლებლობა, 18%-მდე აიწესოს.

კარდახიანი და კლუნთიანი ხისვის კარდახიანი ვერ
არ არის გამოვლენილი. ვიდრე, პირობითად, ნარკვის სახით ცე-
ვრების გამო ფართო სელექციური მუშაობა არ წარმოებულა.
სოფ. კარდანისის საველეზე, გამოვლენილია უსმისავლიანი
მოდგემები, რომელთა შესწავლად მუშაობა გრძელდება. პირველ
რიგში, სჭირია ფართოდ გაიშალის მუშაობა ხისვის გავრცელებ-
ის მოხარ რაიონებში—თუჯისა და გურჯაანის ვენებში—

ნარკვის მიმართ უფრო გამძლე და უსმისავლიანი მოდგემების
გამოსავლენად.

საერთო შეფასება და დარბაობები

ხისვი კახეთის სტანდარტული ვაზის ვიბრა, იგი იძლევა
მაღალსმისიან სუფრის ვერძულად, კახურ და საფხურო ტი-
პის ღვინს. ხისვე ძველთაგანვე იყენებდნენ აგრეთვე რქაწით-
ის ღვინის საზისის განსამუშავებლად.

ხისვი ნარკვის სახით ხშირად შეიძლება ერთად
თვალავსა და გურჯაანის რქაწითლის ვენებში განსაზღვრული
რაოდენობით (ზოგჯერ ერთ ზედაზამდე) და აუზვობებზე მისი
ღვინის საზისის. ასევე ქიქურის, ივალთი-რესისპირის, პაქურ-
ივალთი-რესის, კლავი-ვეჯარის და სხვა სოფლების ღვინის
მაღალი საზისის—განსაკუთრებით პრობლემა და სინაზე
აისნებზე რქაწითლის ვენას ხისვისა და შვენის, ან კივე
რივეზე არაა შესაძლებელი.

ხისვის დავითი თვისებებს შეადგენს პროექციის მაღალი
ხარისხი, მისი ფართო გამოყენება—სუფრის ვერძული, კახური
ბუნებრივად განსაკუთრებული და საფხურო ტიპის ღვინოების
დასამუშავებლად; ვაზის შედარებით კარგი გამოვლიანობა—ზამთრის
ცივების, მიუღებობისა და ფილტვისპირის მიმართ, აგრეთვე ნა-
რკვი შეიძლება, რაც იძლევა მისი უფრო ფართო გავრცელების
შესაძლებლობა.

ხისვის უარყოფითი მხარეებია—ნარკვის მიმართ სუსტი გა-
მძლეობა, საშუალოდ მცირე მოსავლიანობა და გარშემო პირო-
ბებისაში შედარებით უდრეტი გერმინობიანობა.

აღნიშნული საკლი ვაზის მაღალ საშუალოდ ღვინობის
შედარებით არ არის არსებითი და ადვილ დასამუშავებელი.
ხისვი თვისი ბუნებით უსმისავლიანია, მაგრამ იგი, რო-
გორც უფრო ნაწილ ვაზი, განსაკუთრებულ მოვლა-დაზრუნვებს
მითხოვს. პირველ რიგში, საჭიროა ჰლიერ ნარკვი წლებში
ერთი ან ორი დამატებითი წაშობა გვიანდელი და ვეფხა სა-
შუალოდის დროულად და საზისსთანვე შესრულება, აგრეთვე წი-
ნაწარ მისთვის შესაფერის რაიონებისა და ადგილმდებარეობის
შერჩევა.

ხისვი, პირველ რიგში, უნდა გავრცელდეს ახმეტის, თუ-
ლავის, სავარჯისა და გურჯაანის იმ ნადავ ადგილებში, სადაც
სუფრისებში შიქრისებში პირობების გამო იგი მაღალი
ღვინობის ღვინის იძლევა და მასთან ნაყვლად ზინდება წი-
ნისაგან. იგი უნდა გავრცელდეს აგრეთვე კახეთის დასრულ რაი-
ონებში ვაზისთვის შესაფერის მაღალდუღილი ადგილმდებარეო-
ბის ნაკვეთებზე და მასთან შიქრის, განსაკუთრებით ისეთ
ადგილებში, სადაც რქაწითელი წლების განსაკუთრებით იმითადა
აღწევს სრულ სიმწიფეს.

ხისვი, როგორც საჯარო (სიმწიფის II პერიოდი) ვაზი,
პერსპექტიულია აგრეთვე სახეობა კახეთის მუცხისპირის საშ-
რეთ რაიონებში და საშურთ მხარეების მაღალმთიან ადგილებში
განსაკუთრებულად.

Х у в и

Малораспространенный стандартный сорт белых
вин Кахети. Распространен в Ахметском, Телавском,
Сагареджойском и Гурджанском районах на площа-
ди около 58 га. Используется для приготовления ка-
чественных столовых и десертных вин. Относится к
эколого-географической группе сортов *prot. pontica*,
subprot. georgica Negr.

Молодой побег. Коронка и первые два лис-
точка растущих побегов имеют густое войлочное опу-
шение и белую окраску с сероватым оттенком. На
листьях второго (3, 4) яруса опушение с верхней сто-
роны листочков уменьшается и окраска становится
зеленовато-желтой с винно-красным оттенком, а с
нижней—серовато-белой с розоватым отливом по
краям листочков.

Лист. Листья среднего яруса (9—12) темно-зеле-
ные, крупные (26×26 см), чаще округлые; листья ниж-
него яруса несколько вытянуты, овальные. Число
основных лопастей три, реже их пять, встречаются и
почти цельные листья. Обычно вторичные лопасти на
листьях отсутствуют. Поверхность листа мелкопузыр-
чатая, реже она сетчато-морщинистая, еще реже круп-
но-пузырчатая, чаще на листьях нижнего яруса. Край
листовой пластинки обычно загнуты вниз, прилегающая
листу bladeвидная, характерная для сорта. Форма.
Верхние вырезки по глубине расщесченности листа незна-
чительно варьируют; обычно они мелкие, реже сред-
них размеров. Форма верхних вырезок обычно шле-
видная или лировидная с суженным устьем и заострен-
ным дном, реже она имеет форму входящего угла.

Нижние вырезки обычно слабо выражены и мельче верхних, обычно они мелкие, чаще в виде входящего угла или щелевидные, реже лировидные с суженными устьями. Иногда вырезки совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка варьирует от лировидной с острым дном до глубокой стрелчатой. Обычно она лировидная и сдвигается с острым дном, реже встречается закрытые узко-эллиптические выемки с одним или двумя шпорцами, а также глубокие стрелчатые двусторонние выемки. Зубцы лопастей обычно треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже встречаются зубцы треугольные с закругленной вершиной. Красевые зубцы в большинстве случаев пильчатые с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они треугольно-пильчатые.

Опушение нижней поверхности листа паутинозное, средней густоты с подстилающим довольно густым щетинистым пушком. Интенсивность опушения, в зависимости от расположения листьев по ярусам, усиливается сверху вниз.

Черешок голый, вино-красного цвета. У разветлений главного нерва — фиолетовый, равен средней жилке, листа реже короче либо длиннее ее. Обычно черешок с пластинкой листа образует угол близкий к прямому, что придает кусту своего рода компактность.

Цветок нормального строения, обоеполюй. Тычинки прямостоячие, в цветке их пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,25, реже это отношение достигает 1,5 и более. Пестик правильной округло-конической формы, с хорошо выраженным столбиком. Рыльце двураздельное, нередко можно встретить цветы и с четырехраздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних и ниже средних размеров цилиндрические, реже цилиндроконические, крылатые (крылья нередко достигают до половины основной грозди). В большинстве случаев грозди рыхлые, реже они средне-плотные. Длина гроздей варьирует в среднем от 12 см до 18 см, а ширина от 7 см до 9 см. Средний размер грозди равен 13X7 см. Количество ягод в грозди варьирует в среднем от 60 до 160. Более одной трети ягод в грозди крупные, остальные — средние и мелкие. Вес грозди варьирует в среднем от 80 до 200 г, составляя в среднем 100—120 г. Ножка грозди зеленая, травянистая, длиной 4—4,5 см. У основания она древеснеет и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, по длине она варьирует от 0,50 до 1,0 см. Подушечка бородячатая, широко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров, длина варьирует от 1,4 до 1,8 см, а ширина от 1,35 до 1,76, составляя в среднем 1,6X1,55 см. Форма ягод в большинстве случаев округлая, реже она бывает слабо овальной. Ягоды обычно симметричные, с наибольшей шириной по середине, конец ягоды округлен. Окраска ягод зелено-желтая, с нижним загаром с солнечной стороны. Кожица ягоды тонкая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть сочная, распаивающаяся. Прун на ягодах выражены слабо. Вкус ягод приятный, с хорошо выраженным сортовым ароматом.

Хихви местный ранний винный сорт. Дает высококачественное белое столовое и десертное марюное вино «Хихви». Столовое вино характеризуется светло-золотистым цветом, оригинальным сортовым ароматом и мягким гармоничным вкусом. Десертное вино «Хихви» — темно-янтарного цвета, с приятным гармоничным вкусом и характерным букетом токаиского вина. В прошлом Хихви, наряду с Миване и Аргунги качествами, но малораспространенными сортами входила в виде определенной примеси в состав насаждений Ракшители и придала вину последнего нежность и ароматичность.

К положительным свойствам сорта относятся — высокое качество продукции, пригодность его для разных типов вин, довольно хорошая устойчивость против зимних морозов, mildью и филлоксеры и сравнительно раннее созревание (II период), обеспечивающее сорту более широкое распространение.

К недостаткам сорта относятся слабая устойчивость против опилима, ниже средняя урожайность и повышенная требовательность к экологическим условиям среды. Однако, эти недостатки, в сравнении с высоким качеством его продукции, не являются существенными и подбором более подходящих районов и участков для его культуры, наряду с применением передового комплекса агротехнических мероприятий, свободно могут быть ослаблены и устранены.

Для дальнейшего распространения сорта, в первую очередь, могут быть рекомендованы возвышенные участки в Ахетском, Телавском, Сагареджойском и Гурджаанском районах, где в силу микроклиматических условий сорт дает продукцию высокого качества и вместе с тем менее поражается опилимом; во вторую очередь — все остальные районы Кахети с подбором более подходящих для сорта участков, в особенности в тех районах, где Ракшители не всегда вызревает в должной степени.

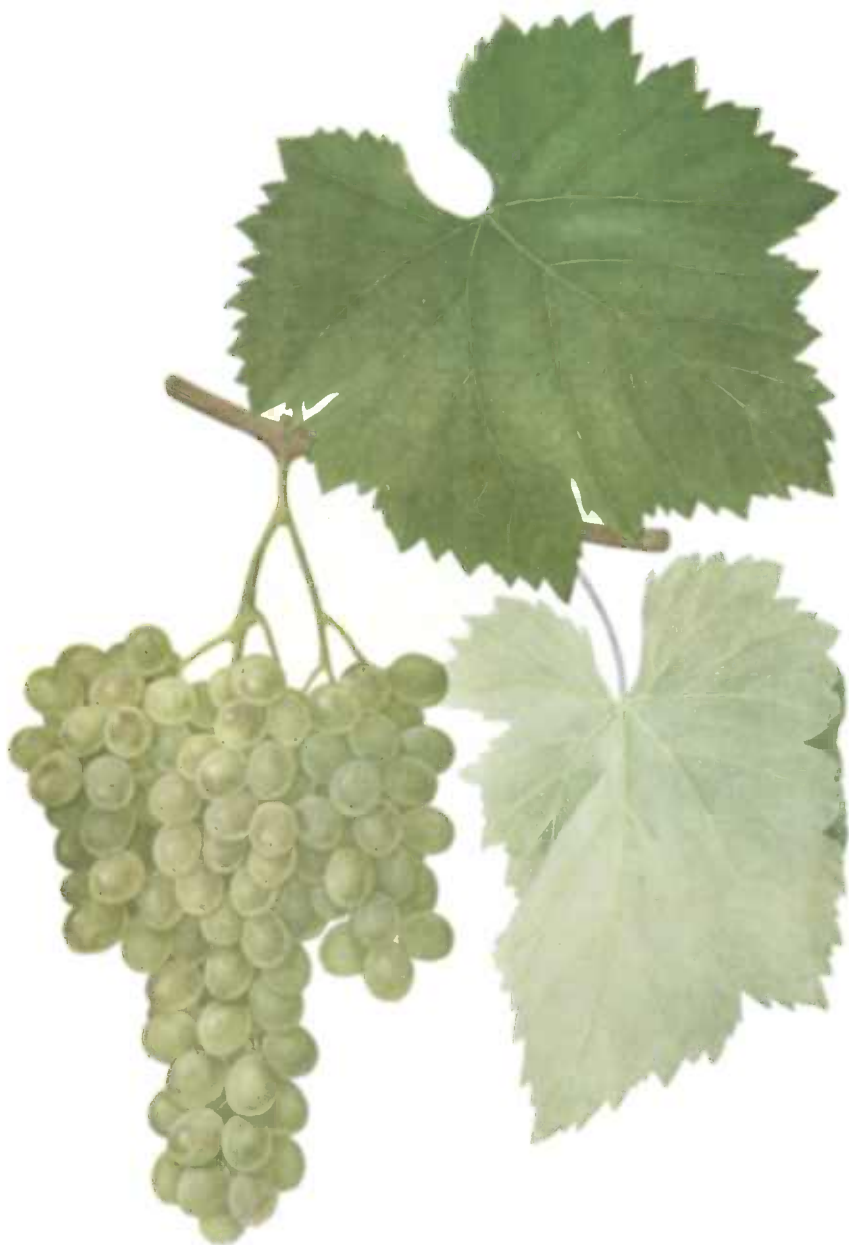
Результаты испытания позволяют рекомендовать Хихви для более широкого испытания в других умеренно-теплых виноградарских районах СССР.

ლიტერატურა — Литература

1. კვიციანი ა. ნ. კვანთაძის მუნიციპალიტეტის ხივების საქართველოში. თბილისი, 1927.
2. ლორთქიფანიძე კ. კახეთის საერაობო ხივის ჯიშების კლასიკა. მუნიციპალიტეტის ინსტიტუტის შრომათა კ. III, თბილისი, 1934.
3. მადრიკაძე ვ. მუნიციპალიტეტის ხივის, თბილისი, 1948.
4. იაბიაძე დ. მუნიციპალიტეტის საერაობო ხივის. თბილისი, 1950.
5. იაბიაძე დ. კახეთის ხივის ჯიშები, თბილისი, 1954.
6. ჩხეიძე ვ. ი. ხივის მუნიციპალიტეტის საერაობო ხივის, თბილისი, 1930.
7. კვანთაძე ვ. ი. საერაობო ხივის მუნიციპალიტეტის ხივის, თბილისი, 1934.
8. ლორთქიფანიძე კ. მუნიციპალიტეტის ხივის მუნიციპალიტეტის ხივის, თბილისი, 1876.
9. ასერკინი П. Антропографическое описание некоторых кахетинских сортов винограда Журн. «Вестник виноделия», Одесса, 1902, № 6, 7 и 8.

10. Гевсский В. Н. и Шарер Г. И. Краткий очерк садоводства Закавказья. Труды Кавказского общества сельского хозяйства № 8, 9 и 12. Тифлис, 1885.
11. Гоголь-Яновский Г. И. Руководство по виноградарству. М. Л., 1928.
12. Давитая Ф. Ф. Климатические зоны винограда в СССР. Москва, 1948.
13. Кандишани В. А. Грузинские вина, «Заря Востока», Тбилиси, 1937.
14. Квиციани С. Виноградарство и виноделие в Тифлисском уезде. Журн. «Кавказское сельское хозяйство» № 63, Тифлис, 1895.
15. Негруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, XIII, № 8, 1958.
16. Пиралов А. С. и Шарер Г. С. Б. Очерк виноградарства и виноделия Кахети. Сб. сб. по виног. и винод. на Кавказе. Вып. VII, Тифлис, 1896.

სოფალი

ხოლტური

სოფათური

პარის თოფურქმანან ვაზის ვიწების შორის სოფათური მკვლავანევე ცნობილია, როგორც მაღალხარისხიანი პროდუქციის მომწოდებელი ვაზი.

ელტრეტრული მასალები სოფათურის წარმოების შესახებ არ მოიხილება.

ე. ნაქიძის თვის შრომაში (9) მოხსენებული აქვს ვიძი „ქუფათური“, რომელიც გურგალელი უფილა გურამი (სოფ. გურამთა, ლანსუთი, ცხურა).

ს. ტომოვევი ახარული ჯიშების დასახითების (11) იძლევა სოფათურის შიგულ აღწერილობას და მას პარის ვაზის ვიძითა ვაგუსს აკუთვნებს.

ა. ჯ. ივ. ვაგსიძის მიხედვით (6) ქუფათური უნდა წარმოადგენდეს სოფათურის ფორტიკურ სახეცვლილებას. ეს ვიძი გურგალელი უნდა უფილა იყო სოფ. სოფის მიაშაობში (ჭანეთი) და მისი სახელწოდება სოფლის სახელისკან უნდა იყოს წარმომდგარი.

მტკიცდება, რომ სოფათური ანუ ქუფათური, როგორც მას გურამი ეძახიან, კოლხური წარმოშობისა და თავისი ნიშნების მიხედვით პარის ვაზის ვიძითა ვაგუსს მიეკუთვნება. ამის დამადასტურებელია ვაზის მორფოლოგიური ნიშნები და აგრეთვე მისი ბიოლოგიური თავისებურებანი.

საქართველოში გავრცელებულ ვაზის მრავალ ვიშთან შედარებით სოფათური მკვეთრად გამოირჩევა თავისი მორფოლოგიური-ბიოლოგიური ნიშნებით და სრულად დამოუკიდებელ ვაშლწარმოადგენს. წვეწ ვიწობობა, რომ სოფათური წარმოქმნილია კოლხეთში, კრძოდი, აქარბი და ბუფდუ დროთა ვითარებაში ჩაიშავებოდა, როგორც დამოუკიდებელი ერთეული და განვითარდა აქაური წარმოებისათვის დამახასიათებელი ვიშები თვისებები, რითაც იგი საბოლოოდ შეუერთდა პარის ვაზის ვიშებს.

სოკოვან ვაგდმუფობათა და ფილოქტერის შემოჭრამდე სოფათური მუტად ფართოდ უფილა გავრცელებული მაღლარის სახით შუა და ზემო პარის მაკრორაიონებში. მიუხედავად იმისა, რომ მოხასლობა მაღლარ ვაშლებს ტექნიკური ნიშნულების გამო თითქმის ვერ უვლიდა, ვაზი საქმად მღერი იხრებოდა-ვითარებოდა და უსე მოსახლად იძლეოდა. ადგილობრივი მოსახლეობა სოფათურს, პირითად, უკრძანდ იყენებდა და, როგორც გამოცეგმეს, დიდი როდენობით ასახებდა მას ქ. ბათუმის ბაზრზე. გარდა ამისა, სოფათურისკან ახსნდებდნენ აგრეთვე სასაბოროდ ეურობის წევრს და ბუქმეს.

სოფათურის გავრცელების თანამედროვე არაული მუტად მუხლადება, რაც პარკეულელის სოკოვან ვაგდმუფობათა და ფილოქტერის მუკე მოქმედებით ახსნება. მისი მღერი გავრცელების გამო მოსახლეობა ვაშლ თითქმის არ იცნობს, რაც, ეჭვს გარეშე, მნიშვნელოვნად აუფრესებს მის ფართოდ დანერგვას პარის რაიონებში. სოფათურის ასწლოვანი მაღლარები აქამად კიდევ არის შემორჩენილი შუა პარიაში, ქუდის რაიონში, კრძოდი სოფ. სისალიძეთში, მუხანბში, მუხსენში და აგრეთვე ქუდის მნიშვნელებში. ვაზები მხოლოდ კარგი ამინდის შემთხვევაში ვითარდება ნორმალურად და იძლევა უსე მოსახლად და ხარისხოვან პროდუქციას. ამ ვაშლის მღერიადგენი წარკავები დახლარის სახით მოიხილება ქუდის საკოლექციო ნაკვეთზე და შუახვევის გენაშეში (კახა).

ბოტანიკური აღწერა

სოფათური აღწერილია ქუდის რაიონის სოფ. სისალიძეთში. ვაზები საუკუნე მინება და ფორმირებულია მაღლარად. მუდარების მიხით იგივე ვიძი აღწერილია ქუდში ვაზის საკოლექციო ნაკვეთზე. ვაზები დახლარადა წარმოგენილი და ფორმირებულია ქართული წესით.

ახალგაზრდა ულორტი, კვირები ცაშლის პერიოდში მოთეთრო-მონაცხრო, და წითელი ელფერი და სქლად დაფარული ბუქვისებრი ბუქუსით. პირველი, ახლადგამოლი ფოთლი ზედა მხრიდან მომწვანო ღია ვარდისფერია, მოწიალო ელფერი და სქლად დაფარული მოაყრისფრო თვირი ბუქუსით. ასევე მუხსენილია მისი ქვედა მხარე. პირველი ფოთლის მომდევნო მეორე ნორჩი ფოთლი ზედა მხრიდან მომწვანო ღია წითელია და როგორც ზემოდან, ისე ქვემოდა საკოლექციო სქლად დაფარული ბუქვისებრი ბუქუსით. მომდევნო მუხსენი ნორჩი ფოთლი ზედა მხრიდან ღია მწვანო, მოიისფრო ელფერი და ორნავ დაფარული ბუქუსით. მისი ქვედა მხარე კი საკოლექციო სქლად მუხსენილი. მუხსენი, მოხრული ფოთლმუხსენი, ეს მუხსენა თანდათან მღერიდება.

ახლადგზრდა ულორტი მრგვალი, ღია მწვანო და ცალ მხარესე ორნავ მოწიალო ელფერი დაქმნება. იგი მღერი მუხსენილია მომდევნო მუხსენი ბუქუსით.

ერთლი იანი რქა, მუხსენილი რქა საშუალო სიმსისდა; იგი უცხიფერია, ხოლო მუხსენი კიდევ უფრო მუქი აქვს. მუხსენილის სიგრძე 13—17 სმ აღწევს.

ფოთლი. ზრდადამთავრებული ფოთლი საშუალო სიდიდის ან საშუალოზე მღირე; ხართო მოყვანილობით განიერ-ოვალური ან მომტკავალი და მღირედ დასკოვულია. მისი ზაშუალო სიგრძე 15 სმ, სიგანე—16,0 სმ აღწევს.

ფოთლის უწყის ამონაკეთი უფრო სზირად ნანესებრია და მომტკავალი ფუხე აქვს. ამონაკეთის ნაკეთი მუდგება სპი მარლუხანან. ცხვდება ერთკლიანი უზრალი ამონაკეთი.

ფოთლის ზედა ამონაკეთი მღირედ ჩაქრულია ან საკოლექციო მუქრილი კუთხის ქმნი. ქვედა ამონაკეთი მღირედ ჩაქრულია, იმითიად კი საკოლექციო ჩაქრულია. პირითადი ნაკეთი სპია. წვერის ნაკეთი ფოთლის ფორმისკან ბლაკ ნაკეთი ქმნი. ნაკეთის წვერის კლიბები საშუალოსიდიდისა და მომტკავალუბუა წვერი აქვს. ცხვდება ხრესხილისფერი, ამონაკეთი-ეკვრებანა და მახელებწვერანი კლიბებიც. კლიბები ზოგჯერ სანქუსიდებრიადა, მღირეული კლიბები საშუალოსიდიდისა და წახსენებულნი ან მომტკავალუბუა წვერი აქვს. ცხვდება ხრესხილი საშუალოსიდიდის ფორმის კლიბები.

ფოთლის ქვედა მხარე მუხსენილია მღირედ, ზედა მხარე კი ზოგჯერ ტლუვი და ბადისებ-დახლოცებულია. ფორმირა ბრკულია, ცხვდება მამრმკავალი ღარისებრ მოხრული და ან ხაზიწარმოებული ფოთლებიც. მუხარე მარლუხან ორნავ მუხსენილია და ღია მწვანო ფერიანა.

ფოთლის უწყის მუხსენება შუა მუხარე მარლუხან 0,5—1,1 უდრის, იგი მიმტკავალი და ღია მწვანო იისფერია ცალკის.

ეკავილი. ეკავილი ორქმნიანია. ზოგ ეკავილი მტერიანები ხაგრზობლად გადახრილია ბუტკოდან ან მოკავალია.

უკველი 5 მტკვანა; ცხვრება 4 და იშვიადად 6 მტკვანა; ვეფხვილები უკველების რაოდენობა 300-მდე აღწევს. მტკვანი, მტყვანის უწყის სიგრძე 3—5 მ აღწევს. მტკვანის სიგრძე 13—18 მ, სიგანე 8—9 მ უდრის. მტკვანი ნივინარულ-კონუსისებრი. იგი განტოტვილია და მტკვრი. მტყვანის უწყვი კვრტოთური ბალახმკვარია და ღია შერე ფერისა.

მარცვლი. მარცვლის უწყის სიგრძე საჯდომი ბალი-პითონი 5—6 მ აღწევს. იგი იშვან ფერისა. საჯდომი ბალი-პი დაშვებული და განიერკონუსისებრი, იშვიადად კონუსისებრიც კვრდება. მარცვლი საჯდომ ბალიშზე საშუალოა მი-მარცვლი.

მარცვლი ღია შერეა და შისის მხრიდან მოტარვისფერი ვლფერი აქვს. იგი საშუალო ზომისა ან მსხვილი. მისი სიგრძე 12,5—16,8 მ, სილი სიგანე 11,2—14,5 მ უდრის. ფორ-მით ივალერი, მუა წყნობა უფრო განიერია, სილი ბოლო მო-მრგობლები და სიმეტრიული აქვს. სტყვალისა, მკვარამ კანი რბილობიან ერთად ავჯილად ივებება. მარცვლი საშუალო წყნია, ზოგინი და ხასიამოერი ტყვიია. ცვლით მარცვლის კანი საშუალოა დაფარული.

წინაწა. მარცვლი 1—4 წინაწა; უფრო სწორად ცხვრება 2, სილი იშვიადად 4 წინაწა. ცხვრება უწინაწო მარცვლები-წინაწის სიგრძე 6—7,5 მ, სილი სიგანე 3,5—4 მ აღწევს. წინაწა მოპალისფერი-ვეფხვიანია. მტყვანის მხრიდან ღირებო-მყოფითაორი ვლფერი. ქალბა მოთავსებულია ზურგის მუა ნა-წილში. იგი მოგრძობოვლები და საშუალო განიხსვლი. ნის-კარტის წყვირი მუტი ვეფხვიანია და ხშირად მოყვითალო ვლფე-რი დაბრავს. მისი სიგრძე 2 მ აღწევს.

აგრობიოლოგიური დასახისათება

საკვებულებო ფაზების მსვლელობა. ქედის რაი-ონში სოფთაურის საეკვტავი პერიოდის სურთი ხანგრძლი-ობა კორტების კამლიდან ფოთოლცვლის დაშვარებაზე აღწევს 227—233 დღე.

ფორმაციურ დაკვირვებათა შედეგები ცალკეული ბიოლო-გიური ფაზების მსვლელობაზე მოყვანილია 1-ლ ცხრილში.

ვაზის ზრდა. სოფთაური მღიერი მოზარდი ვაზის ვიძო-აკვრის მიყოფება. ხელის მჭეწობა კელოტიურ პირობებში. იგი კიდევ უფრო მეტად იხრება და მისი რქები მაღლარზე ხშირად 2,5—3 მ-მდე აღწევს. ვებს კარგება, რომ სიანადლო მულის შედეგად სოფთაური კიდევ უფრო მეტად გამოვლენს ამ თვისებას და მოხალის ცალკეულსაიან ერთად პრიოდულნი-ლირმბეგ გაუქმობს. ამის დაზღაურებად სოფ. ქვან-ში ვაზის საყლქვითი საყვოს და სოფ. მუხანკვი გამწებული სოფთაურის ნარევერი; ვაზში ნაშენია და ფორმირებულია ქართული წესით დაზარდა. მათი ზრდა-განვითარება, მოხალ-ანობა და პროდუქციის ღირებუ-საზეობა დაშვებულია. ამ მხრივ ვიძი უკველმრივ ავტომატილბებს ხარისხიანი სურვის უარნისაში წუგუნებულ მოსიხვებას.

მოსავლიანობა. მაღლარად ფორმირებული სოფთაუ-რის მოხალული ცვალებადია. ხელსაყრელი ამინდის პირობებში იგი საშუალოდ შეტ მოხალს იძლევა. ერთი მძირი მაღლარის მოხალული ხშირად 30 კგ აღწევს. რქებ 1—2 მტყვანია განე-თარებული; უფრო ხშირად ცხვრება 1 მტყვანი. ვაზის მუგლი ნა-წილებიდან განვითარებული უდროტიერი სუველებიერ უმოსვლია. დაზღარად ფორმირებულ სოფთაურის მოსავლიანობა რე-კულარულია და საზეობით დაშვებულია (ის. ცხრი. 2).

სოფთაურის ურთის მოსავლიანობის მაჩვენებლები (3 წ. საშუალო)									
დაკვირვების წარ-თხების ადგილი	სოფ. სოხალმე (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)
სოფ. სოხალმე (ქედის რ-ში)	-	-	-	-	135	25—30	-	-	-
ქედის საყოლქო სავალი (ქედის რ-ში)	10—12	77,5—79	1,15—1,2	148	2—2,5	75—90	-	-	-

მაღლარ ვაზებზე მოსავლიანობის ზოგიერი მაჩვენებლის დადგენა ტყვეურ დაბრკობებათა გამო შეუძლებელი გასდა. მაღლარ ვაზებზე მტყვანის საშუალო წონა 135 კგ არ აღემატება, სოლი დაზარდა მისი საშუალო წონა მინიმუმადღირდა მტე-ლბებს (148—150 კგ). ასეოვე განსვებადილი მტყვანის წონათა პირისცხ, რაც დაზღარად ფორმირებული ვაზების უკე-თში მოვლით არის გამოწვეული.

ვიძის დასახისათებს მოქმელები ეკვილიცვანა, რის შედეგა-დე მიიღება თხელი მტყვანი. მტყვანში წერილი მარცვლის რაოდენობა 5% შეადგენს. წერილი მარცვლმა ხშირად უფრო ადრე შწიფდება, მაგრამ წინაწ არ ივითარებს. ქედის საყოლქ-დიო საყვოს დაზღარად ფორმირებული სოფთაურის მოხალული ერთ მძირ ვაზზე (განსლულია ქართული წესით 10—12 კვიარტ-ზე) 2—2,5 კგ უდრის. რადგან ვაზები მღიერი ზრდა-იანებია-რებისა, შესალებლად მიტყვანია მათი უფრო მეტად დატვირთ-ვა, რისთვისც ვიძი, ფორმირებული უნდა იქნეს მრ-ვალსაკვებლიანი ან ირმხრევი კორდონისებრი წესით ამაღლებ-ბულ მტყვანზე თითოეულ მძირზე 2—3 სადროში რკლების მუქ-მით იმ ანკარიბით, რომ ერთი მძირი ვაზის დატვირთვა 32—36 კვირტს არ აღემატებოდეს. ასევე წარმატებით შეიძლება გამოყ-ნებულ იქნეს სოფთაურისათვის ოლისნარის ან ფორმისებრი წესით ფორმირება. ამ შემთხვევებზე ვაზის დატვირთვა უნდა წარმოებდეს 36—40 კვირტით, ხოლო ვაზის მტყვანის სიმაღლე. აქარის კელოტიური პირობების შესაბამისად უნდა იყოს არა უმცირესი 1—1,2 მტყვანი.

სოკოვან ავადმყოფობა და მავანებულთა მი-მართ გამამლეობა. სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ სოფა-თური სუქი გამამლე. განსურებით მღიერი ავადდება იგი-პრიათი.

დაკვირვება ცხვრეფს, რომ სოფთაური მეტად სუქტ გამ-ლბობის იქნეს ფილოქერის მიმართ. სწორედ ამით უნდა აიხსნას ის, რომ აქარში დროის ფრობოდ გავრცელებული სოფთაური აშვამდ მხოლოდ ერთეული მთავიანა წარმოდგენილი და ისიც მხოლოდ ქედის რაიონის მოსახლარ სოფლებში. ამიტომ მოსა-ვლის გაზრდისა და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესების მი-ზრდათ.

დაკვირვების წარ-თხების ადგილი	ცხრილი 1									
	სოფ. სოხალმე (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)	სოფ. მუხანკვი (ქედის რ-ში)
სოფ. სოხალმე (ქედის რ-ში)	19.IV	7.VI	30.VIII	20.X	185	1.XII	227	3820	-	-
ქედის საყოლქო სავალი (ქედის რ-ში)	12.IV	3.VI	20.VIII	15.X	196	1.XII	233	3800	-	-

უკველობას ვაზი 3—7 ივნისიდან იწყებს და ხელსაყრელი ამინდის დროს 17—18 ივნისამდე მოაგრდება; უკრძნის შეთვლება ბიჭება აგვისტოს მუამდე დგადებით, სოლი იგი მასობრივად შეივლება 15—20 ოქტომბრიდან. ფოთოლცვანა იწყება ნოემბრის მუთერ ხანგრძლივად და პარველ დეკემბრისათვის მოაგრ-დება. არსებულსაყრელი ამინდის დროს მაღლარ ვაზებს ხშირად ფოთლები ნაადრევად ცვივა, რაც სოკოვან ავადმყოფობათა, კრბოდ, პრატის მოქმედიანა გამოწვეულია.

სოფთაურის რქები, ხელსაყრელი ამინდის დროს, უკრძნის მასობრივ დაწიფვების პერიოდისათვის ასრტებს მოწიფების და ვაზის დაშახათებულ ვერიფის ივლებს, ზომ შემთხვევითი ვეკ-ტვივის განხარბლებების გამო რქის წყურები ვეკარ ასრტებს მოწიფების და ხაშობის უნივების გულენის შედეგად მასობრი-ვად ივებება.

წით ადგილებელია სოფათურის გამარჯვება ნაშენების სახით საშრეთით დახრილ შრით განათებულ ფერდობებზე. ამავე დროს, აგროტექნიკურ ღონისძიებებია დროულად და წესიერად გატარების შედეგად სოფათური თავისი პროდუქციის მაღალი ღირებულებით უდაროდ პირველ ადგილს დაიკავებს აჭარულ თიარერშიანი ამორტყენულ ჯიშების შორის.

ჯიშის დამოკიდებულება გარემო პირობებშია. დაყირვებით დასტურებულია, რომ სოფათური აჭარისწყლის სუბის პირველ ტერასებზე შლიერ იზრდება და ამავე დროს ამინდის სელემუშობ პირობებში უხე მოსავლესაც იძლევა (სოფ. შუსევი). ჯიშს დიდ მგრძობიარობას იჩენს კუჩაის მიმართ და ხშირად აუადგება მისთან, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს როგორც მოსავალზე, ისე პროდუქციის ღირებულებაზე, იგი დაუკავშირებს იმ საყვავილებს ტრანსპორტატურ ეურშებს აძლევა. მაღალხარისხისიანი პროდუქციის მიმართის მიხედვით სოფათურის გამტეხება მიხამშენილია სამრეწობისად დახრილ ფერდობს და შრით უსვად განთებულ ადგილებზე, ასეთი ადგილებში კი აჭარისწყლის სუბის მუკ წვეშის საყვავილეთ მოიპოვება (აჭარისწყლიდან შუსევამდე).

შესავლდ სხვა ადგილობრივი ჯიშებისა სოფათური ადგილად იტანს ზამთრის უკვებს, რაც ჯიშის ტყველებს ზონაშია — 8—10° არაღმატება. ამის გამო როგორც ვახის ტალღებში, ისე ვუკატორი ნაწილებში განვითარება სასუბით სორამლურად მიმდინარებს.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დანასიათება

სამეურნეო დანიშნულებით სოფათური სუფრის ეურშის ჯიშია, იგი საუბებით აუპოვოდებს საღისეოვან სუფრის ეურშის ჯიშსადაი წყენულ მოსოფენას, როგორც მტყენის და მარცვლების ტარგენული სიღაბხით, ისე ეურშის ტრანსპორტატულობით, შენახვის უნარიანობითა და მაღალი გუბრით თვისებებით. მისი პროდუქტია წარმატებით შეიძლება გამოყენებული იქნეს აგრეთვე საკმაოდ ხარისხიანი სუფრის ღვინოების დანახვად.

მექანიკურ-ქიმიური ანალიზების ჩასატარებლად სოფათურის ეურშის ნიმუშები ადუბულ იყო სოფ. ხისხალის ზონაში (ქედის რ-ნი) მაღლარი და ქედის საყოლქვიში ნაკვეთი დაბლარი ეახსებიდან (ის. ცსრ. 3).

ცხრილი 3

სოფათურის ეურშის მექანიკური შედეგანობა

ნიშნის აღების ადგილი	მტყენის საშუალო წონა ერთ ჰექტარზე	მათკვლევის საშუალო რაოდენობა ერთ ჰექტარზე	მტყენის შედეგანობა ერთ ჰექტარზე					სოფ. ხისხალი	სოფ. შუსევი	სოფ. შუსევი	
			მთლიანი	მშრალი	წიქი	წიქა	წიქა				
სოფ. ხისხალი (ქედის რ-ნი)	15,0	96,0	3,3	19,8	3,4	74,0	230	3,0	3,84	2,83	
ქედის საყოლქვი ნაკვეთი (ქედის რ-ნი)	148	60	96,2	3,8	20	37	73,0	234	3,3	3,63	2,85

სოფათურის მტყენის საშუალო წონა 135—145 კ აღწევს. მტყენებზე საყოლად 54—60 სორამლური და 3—5 წარმული მარცვლია. მტყენის ნაწილებს შედგენილობა ასეთია: მარცვლი შეადგენს 96%, კვარტა—3,3%, კანი—19,8%, წიქა—3,4%, ხლო წვეწის გამოსავალი—74,0% უდრის.

100 მარცვლის საშუალო წონა 230—234 კ აღწევს. 100 მარცვლი 218 წიქაზე, წონით 6,5 კ აქედან ერთიწიანი მარცვლები შეადგენს 12%, ორიწიანი—51%, სამწიქიანი—28%, ოთხწიანი—7% და უწიქო მარცვლები—2%.

შემდგომის პერიოდი სუფრის მწიქებში ამინდის პირობებში სოფათურის ეურშის მარცვლებთან შედარებით (22—23%), ხლო საერთო მუქანობა შესაბამისად ღლებულობს. ასეთი პროდუქტია მიღება შეეძინს სუბის მარცვებს მსოფრზე და შეარჩის ზონაში (აჭარისწყლის სუბის მარცვებს წარწილი) საშრეთით დახრილ და შრით უსვად განთებულ ფერდობებზე, რომელიც როგორც გუბრით თვისებებით, ისე მსხვერპლად და ტრანსპორტატულობით სასუბით აუპოვოდებს ხარისხიანი სუფრის ეურშისადმი წყენებულ ვეულ მოსოფენას.

ცხრილი 4

სოფათურის ეურშის წვეწის მარცვლისა-მუქანობა რთული პერიოდში

ნიშნის აღების ადგილი	მთლიანი წონა	მშრალი წონა	სუფრის წიქა	წიქის რაოდენობა	სუფრის მარცვლის რაოდენობა
სოფ. ხისხალი (ქედის რ-ნი)	1949 1950	18, X 20, X	1,0920 1,0880	19,5 20,0	8,9 8,6
ქედის საყოლქვი ნაკვეთი (ქედის რ-ნი)	1949 1950	18, X 20, X	1,0930 1,0850	20,5 21,4	8,5 8,3

ჯიშის საბოლოო შეუსება და დარაიონება

აჭარაში მუქანისუბის შემგომ განთიარებას საუყვალად უნდა დავოს მართიად მუქანობა და სუფრის ეურშის წარმოება. სუფრის ეურშის წარმოების გაფართოების მიზნით ადგილობრივი ჯიშების და მათ შორის სოფათურის ადგენის და მისობრივად გამარჯვებას განსაკუთრებულ ყურადღება უნდა მიექცეს, რადგანც მათ, აჭარის თილად, ტყენად კოლოკიურ პირობებში წარმოშობის და აღმაშენებულს, როგორც რიონდნობრივი, ისე საღისეობრივი მაღალი მარცვლებზე ასახითებს. ამ შრევ სოფათური ეურადგებს იჭაროს თავისი ძლიერი ზრდით, უხვი მოსავლით, მუქად ღაბხი აღნაგობის მტყენებითა და მარცვლებით, აგრეთვე მექანიკა-მუქანობის სორამლური მუქვლობით, ეურშის ტრანსპორტატულობითა და შენახვის კარგი უნარით. სოფათურის პროდუქტია წარმატებით შეიძლება გამოყენებული იქნეს, აგრეთვე ადგილობრივი მომარების სუფრის ღვინის დანახვად.

სოფათურის საყვად შეიძლება ჩაითვლოს მისი სუსტი გამბლობა სოკოვან დაავადებათა მიმართ და ვევილაგენის მუდგად მტყენის გაოსვლება. სოკოვან დაავადებათაგან დადვის მიზნით აუდილებულ საჭიროებას წარმოადგენს დამატებით 1—2-ჯერ მუქამულა ბორდის ხსნარით, განსაკუთრებით ვევილობის წინ და ეურშის გამოსობობისთანვე. რაც შეეხება მტყენის გამტენობას, იგი სუფრის ეურშისათვის პირიქით, დადებით თვისებად უნდა იქნეს მიჩნეული, რადგან ამგვარი ეურშის გუბრით თვისებები, შენახვის უნარი და ტრანსპორტატულობა უფრო მაღალია. სოფათურის პროდუქციის საღიხედ გამოყენების შემთხვევაში მისნამეურნეობა ვევილობის დასაწყისში ველოტების წყურების წაწევა, ად ღონისძიების გატარებით ვევილაგენა საგრძობლად შეშვირდება და ამის შედეგად ეურშის მოსავალი მნიშვნელოვანად ეაზრდება.

აჭარაში სოფათურის აღდგენა და გუბრელება პირიქადად უნდა მოხდეს სუფრის ეურშის წარმოების განხრით, მხოლოდ სათანადოდ შეირჩეულ ფილოქსერაგამლე ვახის საძირებზე ნამეუბების სახით.

Хопатури

Хопатури относится к группе аборигенных сортов столового винограда Аджарии. Годен также для выделки довольно качественных столовых б/длых вин массового потребления.

Лист. Листья средней или меньше средней величины, длиной 15,8 см, шириной 16,0 см, слегка поперек-овальные или округлые, слабо разрезные. Верхние вырезки слабо намечены, реже расположены в

виде входящего угла. Нижние вырезки едва намечены. Черешковая выемка чаще лровидная с округлым дном. Лопасть выемки состоит из 3-х нервов.

Лист трехлопастный. Угол конечной лопасти тупой. Конечные зубцы лопастей треугольные с округлой вершиной; встречаются также треугольные, олюстороние выпуклые с острой вершиной, а иногда треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Вторичные зубцы треугольные с острой или округлой вершиной; или треугольно-шпоровидные.

Поверхность листа гладкая, иногда сетчато-морщинистая, по форме плоская, реже воронковидно-желобчатая или с краями, отогнутыми вниз.

Пластинка листа снизу покрыта слабой паутиной. Главные нервы светло-зеленого цвета и слабо опушены.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,8—1,1. Черешок голый, светло-зеленого цвета.

Цветок. Цветы обоеполые, нормальног строения. В некоторых цветках тычинки значительно отогнуты от лестника, а иногда сияют почти горизонтально. В цветке 5 тычинок. Встречаются также цветы с 4-мя и реже с 6-ю тычинками. Количество цветков в соцветии достигает 380.

Гроздь. Длина ножки грозди достигает 3—5 см. Ножка грозди с гребнем травянистая, светло-зеленого цвета.

Гроздь средних или больше средних размеров, длиной 13—18 см, шириной 8—10 см. Общая форма грозди цилиндрико-коническая, ветвистая, рыхлая.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой составляет 5—6 мм. Ножка зеленого цвета. Подушечка бородавчатая и широко-коническая, реже узко-коническая. Степень прикрепления ягод к плодоножке довольно сильная.

Ягода светло-зеленого цвета, с янтарным оттенком с солнечной стороны, средней величины или крупная, длиной 12,8—16,8 мм и шириной 11,2—14,5 мм, овальная, по середине широкая, у конца округлая. Кожина толстая, мякоть довольно сочная и мясистая с приятным сладким вкусом.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 2, реже—4. Встречаются также и бессемянные ягоды.

Длина семени варьирует от 6,0 до 7,5 мм при ширине 3,5—4 мм. Семя со спинной стороны каштаново-коричневого цвета, а с брюшной—с желтоватым оттенком. Халаза находится в средней части тела семени, довольно выдающаяся, по форме удлиненно-овальная. Кончик клюва темно-коричневого цвета, чаще с желтоватым оттенком. Длина клюва достигает 2 мм.

Хопатури относится к группе сильно растущих сортов; отдельные побегн к концу вегетационного периода достигают 2,5—3 м.

На фоне высокой агротехники и нагрузки кустов сорт характеризуется обильной урожайностью. На побеге встречается 1—2 грозди, чаще 1 гроздь. Побеги, идущие из старой древесины, обычно бесплодны.

Осыпание цветков у Хопатури достигает 8—10%. Ягоды подвергаются горошению до 5%; мелкие ягоды вместе с нормальными вызревают полностью, но часто остаются бессемянными.

Средний вес грозди достигает 135—148 г. Число ягод на грозди 57—60.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 96,2%, гребней—3,8%, кожнцы—20%, семян—3,7%. Выход сушла составляет 73—74%. Вес 100 ягод—230—234 г; ягоды с одним семенем составляют 12%, с двумя—51%, с тремя—28%, с четырьмя—7%. Бессемянные ягоды составляют 2%. Вес 100 семян. 3—3,3 г; количество семян в 100 ягодах составляет 218, средний вес их 6,5 г.

При полной зрелости винограда сахаристость сушла достигает до 19,5—21,4%, при общей кислотности 8,3—8,9‰.

Среди белых сортов винограда Аджари Хопатури является ценным столовым сортом. Хорошая транспортабельность и сохраняемость винограда, высокие вкусовые качества, внешний красивый вид гроздей и ягод делают Хопатури одним из лучших столовых сортов винограда Аджари.

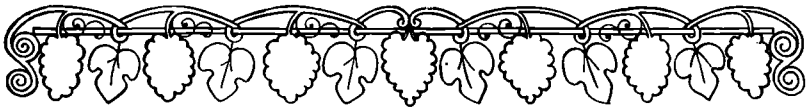
Сорт безусловно имеет большие перспективы развития в Нижней Аджари, в окрестностях Батуми и Кобулетн для удовлетворения потребности местного населения и курортов свежим столовым виноградом.

ლიტერატურა—Литература

1. კახეთის რ. მატერიალ მდგნობის ხანის საქართველო. თბილისი, 1957.
2. მათეოსიძე ა. ჩაქვალბუბის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1939.
3. ჩაქვალბუბის ვახის, საჭურჭლის და აჭარის ვახის ჯიშები. თბილისი, 1948.
4. მათეოსიძე ა. მდგნობის სახელმძღვანელო, წიგნი II, აშკერა-გროვი. თბილისი, 1938.
5. შატერშიძე ვ. მოგზაობის საქართველოში. თბილისი, 1935.
6. ჯ. ჩაქვალბუბის ივ. საჭურჭლის ვახისხანური ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.

7. Дюбуа Фредерик Де Монпере. Путешествие вокруг Кавказа. Сузун, 1937.
8. Леонов А. Виноград в исторические времена. Жур. „Русский виноград“ СПб. № 10—11, 1887.
9. Нахвашвазе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мингрелии. Сбор. свед. по винограду и виноделию на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
10. Негруди А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 6, 1938.
11. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Артанском, округах: Сб. свед. по винограду и винод. на Кавказе, вып. IV, 1886.

ჯ ა ვ ა ხ ე თ უ რ ა

აჭარაში გავრცელებულ თეთრურმინან ვაზის კიმბეს შორის ვაჯახეთურა განსაკუთრებულ ვერადღებას იპყრობს, როგორც საღვრუო და ამავე დროს მაღალხარისხიანი სუფრის უკრძნის კაიში. იგი ასწლოვნ მალდარბებაა გავრცელებული სოფ. ჩაისა და ფურთიის მიდამოებში (სელის რ-ნი).

წერილობითი მასალები აჭარაში ვაჯახეთურის გავრცელების შესახებ არ მოიპოვება. როგორც სახელწოდებიდან ჩანს, იგი თითქმის ვაჯახეთიდან უნდა იოს შემოიტანილი. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ვაჯახეთში შეყვანასობა, არც ისტორიულად უიფილა და არც ამჟამად არის განვითარებული. ეს მხარე საქართველოს მაღალმთიან ზონაშია და სიბოძის ვაძის სიმ-ციურ (ნაკიანზე) გასაფხული, ნაღრვეი ზაბარია) არ იმდენად შეუყვანსობის განვითარების შესაძლებლობას, დასაყვებია, რომ იგი მესალოდან იოს გადატანილი ვაჯახეთში, სოლო იქნება ვინმე დაინტერესებულ პირის მიერ ზემო აჭარაში გავრცელებული. ამ მოსაზრებას ადასტურებს მესხეთში გავრცელებული ცხენისსეშუქ და აჭარული ვაჯახეთურის ნაწილობრივ მსგავსება ამ-პელონაიკიული ნიშნებით—ფოთლების მრგობლოვანი აკე-ტულებით, ვევალის ტიპით, მტკნის მოყვანილობით, პარკების ფორმით, ფორმითა და სიდიდით. გარდა ამისა სამურნეო ღირ-ებულებით ორივე ხარისხიანი სუფრის უკრძნის კაიშია ვაჯახეს განმეორება.

როგორც გადმოვით დასტურდება სოკოვან ვაჯახეთობაა და ფილოქსერის შემოქრამვე ვაჯახეთურა ფართოდ უიფილა გავ-რცელებული მაღალარ ზემო აჭარის რაიონებში. მტეი მოსა-ყვების მიღების და ნაყოფის უკეთ მოშუფების მიხითი 3—4 წყედი ერთსულ აწარმოებდნენ ცოცხალი სუფრების ტრეტების გამოშორვა-დამოკლებას და ვაზიდან მსოლოდ ხმელი ნაწი-ლების გამოკლას.

ამკარი პრიმიტიული მოვლის მიუხედავ ვაჯახე მტედ მძლეურ განვითარებას აღწევდა და კარგ ამინდის პირობებში უსება და მაღალხარისხიან მოსავლს დებულობდნენ. მის პროდუქ-ციას პირადად იყენებდნენ სუფრის უკრძნად, სოლო ზოგჯერ ადგილობრივი მოსხარების საოჯახო ღვინოს (შახვე-ფურთიის ზონა) ამზადებდნენ. ავადმყოფობათა და ფილოქსერის მოქმედების შედეგად ვაჯახეთურის მალდარბეი თითქმის გადაშენდა. ამჟამად მისი ერთეული ძირები მაღალარის სახით შემორჩენილია შუა და ზემო აჭარის მთისპირა სოფლებში, სადა მოსავლა ზრდა და მოსავ-ლი მსოლოდ ამინდის პირობებზე დამოკიდებული. ნაშუქვების სახით—დაბლარად ვაჯახეთურა წარმოადგენილია სოფ. ქედის (ქედის რ-ნი) და სოფ. დიღმის (თბილისის გარეგანში) კოლექ-ციებში, აგრეთვე სუფრან სოფ. ზემო ფარცხში საკარმიდაბო ნაწყობებზე. ვაჯახის ზრდა და მოსავლიანობა დახსენებულ მი-კრორაიონებში სასებით დამკამეორფლებულია.

ბოტანიკური აღწერა

ვაჯახეთურა აღწერილია სოფ. ჩაიში (სელის რ-ნი), ვაჯახე მტედზე ხნითა (100 წლამდე), საკუთარ ძირზე და გამეხულია მაღალარად. შესადარებლად იგივე კიბი აღწერილია ქედის სა-კოლექციო ნაწყობზე (ქედის რ-ნი) და სოფ. ზემო ფარცხში (როზატურის რ-ნი).

ახალგაზრდა ელორტი, კვირტები გამლბის პერიოდში დაი მყანე-მოყვითალო და კიკევი მესამეხად აქვს მუფორილი დაი წილად. ზრდის კონსიდა დაი მოწითალო და სქადდა და-ფურული მონაქრისფერი ბუსუსი. მომეცერი, ახლდრკაზლილი ზორველი ფოთილი ზედა მხრიდან მომწენო-მონაქრისფერია, დაი წითული ელფერი და ორივე მხრიდან მონაქრისფერი-ფორი ბუსუსითა დაფარული, სოლო ქვედა მხრიდან მოწითალო ფერი განხვევს. პირველი ფოთლის მომეცერი მტორე და მესამე ნორი ფოთლი როგორც ზემოდან, ისე ქვემოდან საკმარე მებუ-სეილია, მებუსე მომეცერი ფოთლებზე თანდათან მცირდება. ბუ-სუსი ბუქუსებრია, მონაქრისფერი-მოწითალო ელფერი.

ახალგაზრდა ელორტი (12—15 სმ) მრგვალია და დაი მყანე ფერისა, ცულ მხარეზე მოწითალო ელფერი დაქრკეს და მცირედაა მებუსედი მონაქრისფერი ბუქუსილი. მებუსე-ვა უფრო მატკლას ელორტის წვერისკენ.

მემოსული რკა სამულო სიმსისილი დაი დაი ვაჯი-ფერი, მუსხელი უფრო მუქადა მუფორილი. მუსლომორის სიკ-რამე 7—12 სმ აღწევს.

ფორთოლი. ზრდადამაჯრებული ფოთილი საშუალო ზო-მისა და მომრგვალო ის ოდნე ოვალურია. საერთოდ იგი მცი-რედ დასაყუელია, თუმცა ცესხება სასად დაწაფული ფო-თლებიც. მისი საშუალო სიგრამე 17,7 სმ, სოლო სიკამე 17,5 სმ აღწევს.

ფოთლის უქრწის ამონაკვეთი ელიფორ თაღისებრია და თითქ-მის პარალელურკვერტიანი დაი ვიფურტი მოყვანილობითა და მისი ნაბორე უროტირის მცირედ პრის გადახლებული ცესხება აგრეთვე მახელოფუბანი ჩანებისფერი ამონაკვეთი, რომლის საკე-თები საბი ბარველიანც მუდკება.

ზედა ამონაკვეთი მცირედაა ჩანრთი და საკმარე მუკრილი კუსე აქვს. ცესხება განხრ-ულიფურტი მოყვანილობის დასურ-ული ამონაკვეთიც. ქვედა ამონაკვეთი მცირედაა ჩანრთი.

ფოთლია სამსაკეიანი. წვერის საკეი ფოთლის ფირ-ფიტასთან ბლაკე კუსეს ქმნის.

ნაკეების წვერის კბილები საშუალოხისებრია, მომრგვა-ლებული და წამაზრლებული წვერია. ცესხება სურსება საშ-კეოსლისებრი მოყვანილობის კბილებიც. მორეული კბილები ასვეე საშუალოხისებრია და მომრგვალებული, წამსილებული-წვერიათი და მომრგვალო სურსის კბილებრია.

ფოთლის ქვედა მხარე მცირედაა მებუსელი; ზედა მხარე ცლკეია და ბაღისურ დასაწყებული. ფოთლის ზედაბრი ბრტე-ლია, მარამ ცესხება მახარბავარ-ღარისებრ მოხრილი ფო-თლებიც.

მოჯარი ბარლები მცირედაა მებუსელი და დაი მყანე. ფოთლის უქრწის მუფარება შუა მოჯარ ბარღთან 0,6—0,9 უდრის; იგი მიმეულია და დაი მყანე, სოლო ფუქუსთან იისფერი სდება.

ეკვილი. ვევაილი ორქუსიანი და უმეტეს შემოსევაში ნორმალურად განვითარებული მტრინაზები და ბუტკო აქვს. ცესხება ისეთი ვევაილებიც, რომლებსაც დეფიტიურა მტრინაზები აქვს. ვევაილი 5 მტრინაზა, იბითად ცესხება 4 და 6 მტრინა-ზაც. ვევაილები ვევაილების რიცხვი 350—400-მდე აღწევს.

მტკვანი. დიდი მტკნის უქრწის სიგრამე 4—5 სმ, მტკ-ნის სიგრამე 15—20 სმ, სიკამე 8—11 სმ უდრის. მტკნებში

60—150 მარცვლია. საშუალო მტენის უნების სიგრძე 4—5 მმ. მტენის სიგრძე 13—15 მმ, ხოლო სიგანე 6,5—7 მმ აღწევს. მტენები 60—80 მარცვლია.

მტენი ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა. ახსიათებს განსაკუთრებით, რაც მტენის სიგრძის ერთ მესამეს აღწევს. აგებულია მუსკლით, ზოგჯერ საშუალო სიმკვრივის. მტენის უნჭი და ჯორტი ბალისისებრია და ღია შუგანე ფერისაა.

პარცვლი ი. მარცვლის უნჭის სიგრძე საჯარო ბალითა თორი 6—8 მმ უდრის. იგი შუგანე. საჯარო ბალითა დამუკუ-კებული იმეათად გლევი და განიერ კონუსისებრია, გვეგნება ვიწრო კონუსისებრი ბალითები, მარცვლი საჯარო ბალითზე საშუალოდ არის შიდაგრებული.

მსოფლიო მარცვლის სიგრძე საშუალოდ 17—18,5 მმ, სიშისი 11—11,6 მმ უდრის. საშუალო მარცვლის სიგრძე 14,5—17 მმ, სიშისი 13—13,2 მმ აღწევს. მარცვლი საშუალო სიშისითაა, ფორმით ოვალური ან მოგრძო, შუა წულბით უფრო განიერია, ბოლო მომრგვა-ლებულია უჭეს და სიმეტრიულია; მთვითაოლ-კარგისფერი, ოსლე-კანაბი, მუტარ ტბილი და საჯარო წყნაია. მარცვლის კანი ფიფქო (ცილი) ოდნავ დაფარულია.

წიპა. მარცვლები 1—3 წიპაა, უფრო სხივად 2 წიპაა. წიპის სიგრძე აღწევს 6,5—7 მმ, სიშისი 3—4 მმ. იგი ვაგის ფერია. ქაობა მოთუხებულია ზურგის მხარის თითქმის შუა ნა-წილში, ფორით ოვალურია. ნისკარტის სიგრძე 2,0 მმ უდრის.

აგრობიოლოგიური დახასიათება

საკვებუბაციო ფაზების მსველეობა. ხელის რაი-ონის სოფ. ჩაოს ზონაში ვაგისფერის სავეტერტორი ზერიოდის სანარკობა ვაგის გაულებიდან ფოთლებს დაწვეის ჩაოვლით 225 დღეზე აღწევს; ქვლის კოლექციები (ქვლის რ-ნი) 230 დღეს, სოლო სოფ. ზემო ფარცხის (ჩისატურის რ-ნი) მრავალწლიერ დაკვირვებათა საშუალო მონაცემების მიხედვით 235 დღით განი-სახლებია.

ქემოთ მოტანილი 1-ლ ცხროლში მოგვანილია ზემო დას-სელებულ ადგილებში ვაგისფერაზე ნატრელებული ფერხლოგიერ დაკვირვებათა მონაცემები.

ცხროლი 1

ვაგისფერის სავეტერტორი პერიოდი და მისი ცალკეული ფაზების მდებარეობა (3 წ. საშუალო)

ვაგისფერის პერიოდი დაკვირვების ადგილი	ფორმის განვითარების დასაწყისი	ფორმის განვითარების დასასრული	მრავალწლიური მონაცემების საშუალო	სოლო	მრავალწლიური მონაცემების საშუალო	მრავალწლიური მონაცემების საშუალო	მრავალწლიური მონაცემების საშუალო	მრავალწლიური მონაცემების საშუალო
სოფ. ჩაო (ბელის რ-ნი)	17.VI	13.VI	20.VIII	7.X	174	2.XI	225	
ქვლის საკოლექციო ნაკვეთი (ქვლის რ-ნი)	13.VI	10.VI	16.VIII	4.X	175	28.XI	230	
სოფ. ზემო ფარცხა (ჩისატურის რ-ნი)	9.VI	4.VI	15.VIII	3.X	178	29.XI	235	

1-ლ ცხროლში მოტანილი მასალა ცხადყოფს ვაგისფერის ბიოფაზების სხვადასხვა დროს დაწყებას სოფ. ჩაოს, ქვლის და ზემო ფარცხის ზონებში, ეს ბუნებრივია, რადგან დასახე-ლებული სოფლები თავიანთი კლიმატური პირობების თავისებუ-რებით ურთიერთისაგან საკმაოდ განსხვავდება.

ვაგის ზრდა და რქის მომწიფება. ვეეტერტორი ნა-წილების ზრდა-კანონიერებით ვაგისფერაზე მიკვლევაზე მდებარე ზრდის ვაგის ვაგის ვეეტეს, სოლო სათანადო სულმწიფეობა პი-რობებში და აგროტექნიკის მხალ ფონზე იგი მუტარ მდებარე-კანონიერებას აღწევს, ვეეტერტორის დასასრულისათვის ცალ-კეული რქის სიგრძე სხივად 2—2,5 მ უდრის. ურქის მასობრივი მწიფობის დროისათვის ვაგის რქები სრულ მომწიფებას ასწრებს და ვაგისათვის დამახასიათებელ ელფერს აღწევს.

მოსახლე იანობა. მოსახლის პირველი ნიშნის ვაგისფერა იმდენად დარკვიან უფრო სხივად მესამე წელს, სოლო სრულ მრავალწლიურ მდებარე ვაგისფერაში.

მალაიად გაფორმებულ ვაგისფერის მოსავალი მუტარ ცვა-ლებულია. სულსურული ამინდის პირობებში იგი საშუალოზე მეტ

მოსავალს იძლევა. ერთი მირი მალაიარის მოსავალი სხივად 30—40 კგ აღწევს. რქებზე სხივად ორი არაიანაბარი მტენი გითარდება. ვაგის მუკლი ნაწილებად განვითარებული კლორ-ტები წვეულებერ უმოსავლია. ქემოთ მოგვანილია ვაგისფერის მოსავლიანობის საშუალო მაჩვენებელი (ის. ცხრ. 2).

ცხროლი 2

ვაგისფერის ურქის მოსახლის პირველი მონაცემები (3 წ. საშუალო)

ვაგისფერის ურქის მოსახლის პირველი მონაცემები (3 წ. საშუალო)	სოფ. ჩაო (ბელის რ-ნი)	ქვლის საკოლექციო ნაკვეთი (ქვლის რ-ნი)	სოფ. ზემო ფარცხა (ჩისატურის რ-ნი)
სოფ. ჩაო (ბელის რ-ნი)	—	—	—
ქვლის საკოლექციო ნაკვეთი (ქვლის რ-ნი)	10—12	76,4—77,2	1,3—1,4
სოფ. ზემო ფარცხა (ჩისატურის რ-ნი)	36—42	74,5—78,1	1,2—1,3
სოფ. ჩაო (ბელის რ-ნი)	125	30—40	70—80
ქვლის საკოლექციო ნაკვეთი (ქვლის რ-ნი)	183	22—2,5	80—100
სოფ. ზემო ფარცხა (ჩისატურის რ-ნი)	168	8—10	140—160

დაბლადა ფორმირებული ვაგისფერის მოსავლიანობა რე-გულარულია, მაგრამ მჭიდვ დატვირთვისას (10—12 კვარტ) მოსავლიანობა 2,5 კგ არ აღწევს. იგი უფრო მეტ მოსავალს იძლევა სეივანზე დიდი დატვირთვის პირობებში, ამის დამაბ-ტურებელია სოფ. ზემო ფარცხაში განხლებული ვაგისფერის სეივანი, სადაც თითოეული მირის საშუალო მოსავალი 25—10 კგ აღწევს. ვაგის მომწიფებული ევოლუციის გამო მისი მტე-ნები შედარებით ოსვლია. მტეებში წყროლი მარცვლის რაი-ფერობა 5—5% უდრის. წყროლი მარცვლები სხივად წიპებს არ ივითარებს.

სოკოვან ვაგისფერობათა და მკვებებელთა მი-მართი ტანვლეობა. სოკოვან ვაგისფერობათა მიმართ ვაგის-ფერაზე სუტ გამოვლინება იწყებს. განსაკუთრებით მჭიდვ ვაგისფერა იგი პრაქტიკ, რის მდებარე ვაგისფერის ნაარფებზე ცვივა და რქები სრულ მომწიფებას ვერ ასწრებს. ვაგის მუტარ დიდ მრგო-ლიანობას იწყებს აგრეთვე ფილქსონისადა და სწორად ამით აისხნება აჯარის რაიონებში ვაგისფერის მასობრივი განარფე-ობა. ამებზე ვაგისფერის მსოფლიო კრიოვილი ძირება გარჩე-ნილი ქვიშის რაიონის მიხედვით სოფლებში.

ქვიშის დამოკიდებულება ცარემო პირობებში და სხვა და სხვეციოკური თავისებურება. დასტურ-რებულია, რომ ვაგისფერა სოფ. ჩაოს ზონაში მალაიარისსო-კონ პროდუქციას არ იძლევა. ეს იმ გარემოებით აისხნება, რომ აღნიშნული სოფელი ნოტიოებისაგან არის დაქანებული და მსით ნაულებად განაბებულია. სასმელი და სამრწყ-აპოსო-ვლეთი მებარე ნაკვეთებზე (სოფ. ალმე, ფურთი) ვაგის ვაგის-ფერით მალაი დორების ურქებს იძლევა. ამიტომ მისთვის სავე-თეო ადგილსადა ურქებზე უნდა ჩაითალოს მებადლებული, სასვე-რითი მიქცეული და მსით უსვად განაბებული ნაკვეთები. დაბოლო-ადილებები მოკარგებული ტენის და სიბოის პირობებში სოკო-ვან ვაგისფერობათა მომწიფება ვაგისფერაზე კანონიერებულია, ამიტომ აუცილებელია ვაგისათვის ამაღლებული მტამის მიცემა და დატვირთვა წამლები პირის სხნათა და გოკირით.

ზამთრის ვინცების მოქმედა აჯარის რაიონებში საერთოდ მცირეა (—5,—8), რაც ვაგის ვეეტერტორი ნაწილებს განვი-თარებაზე სრულიად არ ახდენს უარყოფით გავლენას. ვაგის ნო-რმაღურად იღვიბებს და ვეეტერტორი ნაწილებს საერთო ზრდა-კანონიერება ნორმაღურად მიმდებარებს.

ვაგისფერა როგორც მლენობაში ვაგისფერით და დეტერტორის საჭიროებს. ამ მიზნით ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული მრავალსაგებობიანი ფორმა—მირზე 36—40 კვარტამდე დატვირთვა, ცარა ამისა უჭირობია მისი გაფორმ-ება სეივანისებრი და ოლნისარისებრი წყროლი 4—5 საფორმო რეო-ლით და 1,5—2 მ-მდე მტამის მიცემა.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

სამეურნეო დანიშნულებით ვაგისფერა სუფრის ურქის ვაგისა. ამ მსოფ იგი სუფრით აკმაყოფილებს საოსოვანი სუფ-რის ურქის ვაგისსადა წყენებულ მოთხოვნას (მტენებისა და

სასხმობა

ДЖАВАХЕТУРА

მარცვლების გარკვეული სიღაბზე, უკრძის ტრანსპორტებლობა და მაღალი გემური თვისებები).

უკრძის მექანიკური-ქიმიური შედგენილობა. მეტნიერ-ქიმიური ანალიზების ჩასატარებლად ვაჟსეთურას ნიმუშები პუკუელი იყო სოფ. ჩოს (სულას რ-ნი), ქედას და ზემო ფარქსაში. ჭეშმარიტ მე-4 ცხრილში მოყვანილია მეტყვის მექანიკური-ქიმიური ანალიზის შედეგები.

ცხრილი 3

ვაჟსეთურას უკრძის ნაკლებობა-ქიმიური შედეგნილობა (3 წ. საშუალო)

ნიმუშის აღების ადგილი	მეტყვის შედეგნილობა %-ით										
	შენახვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	მეტყვის ხანის განმავლობაში	
სოფ. ხაო (სულას რ-ნი)	125	70	94,6	5,0	19,8	4,7	74,5	1,60	3,2	18,7	10,1
მეოს საკლდეპოლი ნაკეთი (ქედას რ-ნი)	189	88	95,1	4,3	19,7	3,8	75,2	20,4	3,3	21,3	9,1
სოფ. ზემო ფარქსა (სიხა-ტაურის რ-ნი)	168	85	94,3	4,7	19,9	3,9	74,1	1,88	3,1	19,9	9,3

მაღლარი ვაზები შედარებით თხელ მტკვებს იხსამს, რომელთა საშუალო წონა 160 გ-მდე აღწევს. შედარებით უფრო ტიპური მტკვები ვითარდება დაბლარ ვაზებზე, რომელთა საშუალო წონა 189 გ უდრის. საშუაო სივარაბა მარცვლების წინაშე. მაღლარი ვაზიდან მიღებული უკრძის მარცვლის საშუალო წონა 1,6 ადრწევს, ხელო დაბლარისა 1,8—2 გ ადრწევს, რაც დაბლარი

ვაზების მიოვლსა და მათი ზომიერად დეტერიორის შედეგია. 100 მარცვალში 195-მდე წიწაა, წინით 8,1გ.

სამოლითო შეუახსება და დარაინონება

სუფრის უკრძის წარმოების ფართოდ დანერგვასთან დაკავშირებით ვაჟსეთურას აღდგენის და მის მასობრივ გამრავლებას განსაკუთრებული უკრძადება უნდა მიეძღვეს, რადგან ძლიერ ზრდასთან ერთად ახსიათებს საშუაოდ უჩვეულო მოსავლი და, რაც მთავარია, პროდუქციის მაღალი დირხობა (დაბალი აღნაგობის მტკვებები და მარცვლები და კარგი გემური თვისებები); ამასთანავე იგი საუარესობა როგორც შედარებით ხავერდო ვაზი, რაც უკუაღოდ დიდი მოსავლობა აქვს ამ მხარისათვის, როგორც მაღალმთიანი ზონისათვის.

მაღალმთიანეთში პროდუქციის მიღების მიზნით ვაჟსეთურას გამრავლება უნდა წარმოებულს სამსოფოთი და სამსოფო-აღმოსავლეთით დასერილ ფერდობებზე, კახსულს წიწხიდან გამრავლებული უნდა იქნეს მრავალსაკვებლადანი ფორმა ვაზის 30—40 ცირტმდე დეტერიორით, რკუთხებზე უნდა იქნეს აგრეთვე მისი გაფორმება სეფინისებრი ან ოლინარისებრი წიწით 1—1,5მ სიმაღლის მქაბათში. მუ და სემო აუარაში შეყენების შემდეგ კანკიორების საშუალოდ უნდა დავლის ვაჟსეთურის ფართოდ გავრცელება.

აუარის კურორტების ხარისხობიანი სუფრის უკრძის მომარავების მიზნით ვაჟსეთურა ფართოდ უნდა გავრცელდეს აგრეთვე კოხუღლისა და ბათუმის მთისპირა სოფლებში, მხოლოდ ნამუშების სხით სათანადოდ მერჩეულ ფილოქსერაგამდე სამირებზე

Джавახетура

Джавახетура белоягодный малораспространенный сорт винограда Алжарии.

Лист. Листья средней величины, длиной 17,7 см, шириной 17,5 см, округлые или слегка овальные.

Верхние вырезки слабо выражены или расположены в виде входящего угла; иногда встречаются закрытые вырезки эллиптической формы. Нижние вырезки слабо выражены.

Черешковая вырезка узко-сводчатая, почти с параллельными сторонами, или эллиптическая слегка надвспагающимися листьями. Встречаются также выемки лированной формы с острым дном.

Лист трехлопастный, угол конечной лопасти тупой. Конечные зубцы лопастей треугольные, с округлой или острой вершиной, реже пильовидно-треугольные. Вторичные зубцы по форме схожи с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа гладкая, реже сетчато-морщинистая. По форме плоская, иногда воронковидно-желобчатая. Пластинка листа снизу покрыта слабой паутинкой. Главные нервы светло-зеленые и покрыты слабой паутинкой.

Отношение черешка к длине среднего нерва 0,8—0,9. Черешок голый, светло-зеленого цвета, у основания переходящий в фиолетовый цвет.

Цветок. Цветы обоеполые, нормального строения. Тычинок 5, реже 4 и 6.

Количество цветков в соцветии достигает до 400. Гроздь. Длина ножки грозди составляет 4—5 см. Ножка грозди с гребнем травянистая, светло-зеленого цвета.

Гроздь средних или крупных размеров, рыхлая, длиной 13—20 см, шириной 7,5—11 см, по форме

цилиндрико-коническая, иногда крылатая, крыло достигает до 1/3 длины грозди.

Ягода. Ножка ягоды с подушечкой составляет 6—8 мм; ножка зеленого цвета. Подушечка бородавчатая, реже гладкая и широко-коническая. Степень прикрепления ягода к плодоножке средняя.

Ягода желтовато-янтарного цвета, средней величины, длиной 14,5—18,5 мм и шириной 12—14,6 мм, овальная или продолговатая. По середине широкая, у конца округлая. Кожица нетолстая; мякоть сочная и довольно мясистая, сладкая, с приятным вкусом.

Семя. Количество семян в ягоде 1—3; чаще 2. Длина семени достигает 6,5—7 мм при ширине 3—4 мм; коричневого цвета, с брошенной стороны желтоватым оттенком. Халаза находится почти в средней части тела семени, по форме овальная. Спинная сторона гладкая; Длина клюва достигает 2—2,5 мм.

Среди столовых сортов винограда, встречающихся в Алжарии, Джавახетура является довольно ценным. Относится к группе сильнорастущих сортов винограда.

Урожайность сорта Джавახетура на «магалари» непостоянная и всецело зависит от действия внешних факторов. В годы благоприятного сочетания метеорологических условий и незначительного развития грибных болезней урожайность с одной лозы «магалари» достигает 30—40 кг винограда.

На «даблари» при соответствующем уходе и нагрузке кустов сорт характеризуется обильной урожайностью. На побеге, чаще встречаются 2 грозди. Побегги, идущие из старой древесины бесплодны.

От грибных болезней сорт сильно страдает.

Средний вес грозди составляет 125—189 г. На грозди 70—88 ягода.

От среднего веса грозди на долю ягод приходится 96%, гребней—3,5%, кожицы—9,0%, семян—3,5%.

Выход суслу составляет 74,1—75,2%, а отходы в виде кожицы и семян—23,3—24%.

Вес 100 средних ягод составляет 160—204 г. Количество семян в 100 ягодах варьирует от 190 до 195, в среднем 195, весом 6,1 г; ягоды с одним семенем составляют 25%, с двумя—55% и с тремя семенами—20%.

К моменту полной зрелости винограда сахаристость суслу достигает 18,7—21,3%, при общей кислот-

ности 9—10,1‰. Джавахатура по своему направлению столовый сорт. Характеризуется красивым гроздьями и ягодами желтовато-янтарного цвета и довольно высокими вкусовыми качествами, вполне удовлетворяет требованиям, предъявляемым к столовым сортам винограда.

В связи с этим целесообразно массовое разведение Джавахатура в микрорайонах Верхней и Средней Аджарии, а также в районах Батуми и Кобулету для удовлетворения населения свежим столовым виноградом.

ლიტერატურა—Литература

1. ჩამიშვილი ჯ. გუბის სავაჭრო და აკადემიის ვახუშტი თბილისი 1948.
2. ჩოლოყაშვილი ს. შექნაუასის სავაჭროებულა. წიგნი II, აპელიგრაფია თბილისი, 1938.
3. ქავთაძე შ. სავაჭროებას ეკონომიკური ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.
4. Бахтадзе Н. Экономический быт крестьян Шораванского уезда Кутаисской губернии. Мат. для изуч. эконом. быта крестьян Звказ. края. 1888.
5. Леонов А. Виноград в исторические времена. „Русский винодел“ № 10—11, СПб, 1887.
6. Мессельский В. Очерк Батумской области (Изв. Императ. русск. геогр. общества). 1886.
7. Накашидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мингрелии. Сбор. свед. по виногр. и виноделю на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
8. Мегруля А. М. Эволюция культурных форм винограда. Доклады АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
9. Тимофеев С. Очерк виноградарства в Батумском и Арванском округах. Сбор. свед. по винограду и винод. на Кавказе вып. IV, 1886.
10. Шарашидзе Г. Грузинский словарь гурийских, верхне-имеретинских и лезгинских провинциальных слов. Тифлис, 1938.

ჯ ა ნ ი

გურიის წითელკერძიან აბორიგენულ ვაზის ვიშებს შორის ვაზს წარსულში პირველი ადგილი ჰქონდა, როგორც მაღალხარისხიანი და სხეულიანი მასალის მომცემ საღვინე ვაზს. იგი დღესაც ბურნის მთელი რიგი ბიკორაზიონებისათვის პირიადი კომბა. მაღალ გემურ თვისებებთან ერთად ვაზის უკუშენი მტკარ ტრანსპორტებელურია და მშენებრად იმსახება. ამიტომ იგი შეიძლება ჩაითვალოს ადგილობრივი მოსახლეობის ხარისხიან სუფრის უკუშენის ვიშადაც.

შეყენების სპეციალურ ლიტერატურაში ვაზის შესახებ მტკარ მცირე ცნობები წარმოდგენილია. გ. შარაძის (19), ე. ნაკაშიძის (17) და აკად. ივ. ჯავახიშვილს (9) იგი მხოლოდ „ვაზის“ სასულწოდებით უკუა მოხსენებულა.

ადგილობრივი მოსახლეობა და ენისაუარები შეყენებები ვაზს აგრეთვე „შარის უკუშენსაც“ ეხმარან (ჩხატაურის რ-ნი). ეს სასულწოდება, აგრეთვე ალ. შარაძის ცნობით, ვიშს იმიტომ მტკარება, რომ იაკობ მასს საქმოდ დიდ ფართობზე გაუშენებია იგი სოფ. დაბლაიციში (ჩხატაურის რ-ნი) დაზღვრად და ენსაუარებულად მაღალი დონის ღვინის აწარმოებად აუარე უკუვალურად. ამ ღვინოს „შარის ღვინოს“ უწოდებდნენ. ვარდა ამის ცნობილია აგრეთვე სასულწოდებები: „ვაზის ღვინო“, „ვაზის უკუშენი“ და „სადავლი ვაზი“.

თუ სადავს წარმოებდა ეს ვაზი და როგორ განვითარდა იგი კოლხეთში და, კერძოდ, გურიაში ამის შესახებ არაერთი ცნობები არ მოიპოვეს.

აკად. ივ. ჯავახიშვილი (9) ვაზის ვაზს უღარებს ესპანურ „ვაშის“ (ეს ვაზისხედი ალქერილია ესპანელი ავტორის ლონსოდუ ჰერერის მიერ) და იმ დასწრებად მიდის, რომ ეს ვიშები ანაა იფერტრო, რაც საქსებით სამართლიან დასტურად უნდა იქნეს მიხსენილი, რადგან „ვაზის“ თავისი ბოტანიკურ-ბიოლოგიურ ნიშან-თვისებებით მკვეთრად განსხვავდება ქართული ვაზისაგან. გურიაში გავრცელებული ვაზი საშუალო ზრდისაა, მცირე-მოხუცლიანია, პატრია და მსხლი მტკნარი აქვს. მისი მარცვლი მუქი ლურჯი, საშუალო ზომის, ოვალური ფორმის, მტკარ სქელ-კანიანია, რომელიც რბილობთან ერთად ადვილად იღვება. მარცვლის რბილობი სრულად და საღვინა, რაც ვიშის დამხასიათებელ ნიშანს წარმოადგენს. გურული ვაზი შვიდვება გვიან, ოქტომბრის ბოლოს და ნოემბრის დასაწყისში.

ესპანური „ვაზი“ საშუალოზე მღვირი ზრდისაა, უსუსოხედიანია, აქვს დიდი ზომის, მტკარ კეში მტკანი და მსხვილი მარცვლი, თსულკანიანი, მომტკნებელ წინაა და მცირე-სურცლიანია. კარბი წინანობის გამო ტენის კოლოკიურ ბიკორაზი მარცვლი მასობრივად სვდება, რაც ამ ვიშის მტკარ უარყოფით თვისებას წარმოადგენს.

ამრიგად, ეს ორი ვიში მტკარ მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისაგან და ისინი სრულიად დამოუკიდებელ ვიშებად უნდა იქნენ მიხსენილი.

მიუხედავად ამისა, აკად. ივ. ჯავახიშვილს ვაზი არ მიაჩნია აბორიგენულ ვაზის ვიშად და გამოკვამს მოსახლეობას მისი XVI—XVII საუკუნეში შმოტარების შესახებ საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთი შხარადი. იგი მას გამოითხული აქვს სახარავლოს ვაზის აბორიგენულ ვიშაა სიიდან და უსუსოხედიან მემოტიონულ ვაზის ვიშებს შორის აქვს მოქცეული.

მრავალი წლის განსვლობაში წარმოებული შესწავლის შედეგად თამადა შეიძლება დასტურება, რომ ვაზი ბონტის შხარებაში წარმოიპობიდა და თავისი ბოტანიკურ-ბიოლოგიური ნიშან-თვისებებით კოლხეთის ვაზის უკუვლეს ვიშაა წყნას მიეკუთვნება: *Prot. pontica subsp. georgica, Nees*.

ვაიშის გავრცელება. XIX საუკუნის პირველ ნახევარამდე ვაზი მასობრივად ვოფილა გავრცელებული გურის რაიონებში მაღლარად. მასობრივი ნირკვები ვაზისა გუხვებოდ უმთავრესად ამ შხარის შუა და ზემო ნაწილის მთისბირა სოფლებში. მაღლარად ვაზი გავრცელებული ვოფილა აგრეთვე შუა და ზემო აჭარაში და განსაკუთრებით შერისის სოხასს (ჭყლის რ-ნი) და ფურთოი-ნაის ზონაში. ამას დადსტურებს დასახლებულ ზონებში მემოტიონილი ვაზის ერთეული ბირები მაღლარად, როგორც მაღალხარისხიანი ჰრადექციის მომცემი ვიში, ვაზი ფართოდ ვოფილა გავრცელებული აგრეთვე გურის მოსაზღვრე კვბში იმერეთის სოფლებშიც, სადაც მისგან დაყენებული დღისო სასაუბაოს“ დღისის სასულწოდებით ვოფილა ცნობილი მთელ დასავლეთ საქართველოში.

სოფილად ადგენოფობაა და ფილოქტრის გავრცელებამ თითქმის განადგურებამდე მიიყენა ვაზის მაღლარები და შოილად ერთეული ბირები გადარსა გურისა და აჭარის მთისბირა სოფლებში.

მაღლარად მემოტიონილი ვაზის ერთეული ბირები სოფილად ადგენოფობაა და ფილოქტრის კალკიურებული მოქცევის შედეგად სუსტად იზრდება, მტკარ მცირე მოხუცლი იღვება და ისიც წლის სვლის მკუთრ მემოტიონილი ვაზის ბირებსა და-მოიკვებულა.

ზოგიერთი ლანტერსებულე შეყენის ინთიკოტივი 1905 —

— 1906 წლებში ნოსტარის რაიონში გაშენებული ვოფილა ნამუნი ვაზი დაზარდა (სოფ. დაბლაიციში ი. შარის, აკროში და ა. შარა-მიძისა და ა. შარაძის მიერ, სოფო სოფ. კალკიონში და ს. უნდაძის მიერ). ან ნარკვების მცირე ნაწილი ამჟამად არსებობს და მიუხედავად სწოვანებისა საშუალო ზრდაცნარითარებითა და მისცვლიანობით სხსიაფება.

ვაზის გავრცელების თანამედროვე არელი გურიაში მტკარ შეზღუდულია, რაც აისნება პირველყოფისა ადგმეოფობაა შხარაი შედარებით კამბლ ვიშის იზაბელის (ფეხს) და უსუსოხედიანი იმერული ვიშის ცოლიკორის მასობრივად გავრცელებით და აგრეთვე იმ გარემოებით, რომ ვიში მისუცვადა მისი მრავალი დეჯანო თვისებას, შხარებით მცირე მოხუცლი იღვება და ადგილობრივი მოსახლეობა ნაცვლად არის ლანტერსებულე მისი მასობრივად გავრცელებით.

ბოტანიკური აღწერა

ვაზი აღწერილია ნოსტარის რაიონის სოფ. დაბლაიციუსა და კალკიონში, სოფო შესადარებლად მასხარის რაიონის ბაზესის საბოთა მემრნობაში.

სოფ. კალკიონში ვაზი გაშენებულია 1905 წელს. სამხრეთი დასახლებულ ფურბობზე, ნიადკი მსუხუქი ქვითინარია და ჰუმუსის მცირე რაოდენობას შეიცავს. გაშენებულია რივებად და ფორმირებულია ერთ-ერთი სანაოფეხი პართიული წესით. სურ-

ფენა გამოწვეულია სანი. ვახს მტანის ხომალდ 60 სმ-მდე აღწეს სოფ. დაბლაიხიკი ვახს ნაკეთი მოთავსებულია მკლუხის მარცხენა ნაპირზე. დავაყვარ ადგილზე. ნიადაგი შუა-ბუვი, მდინარის განიარეანი, მუქი წაბლა, მუხუხის სავთი რაოდენობით. ნაკეთი რიცხვად განკუთვნილია დატანობილია მკლუხი და ფორმანტებულია ქარული წარმოადგინა ნაწარმ-ფენა. მტანის ხომალდ 4 მ კონსტრუქციის 1 მ არ აღემატება.

ახალგაზრდა ეკორტი. ზრდის კონსტრუქციის თვითი, ირანე მოწითალო ელფერი. დაფარულია ქრისტების თვითი დატყვისებრი ბუხუსით. პირველი ახლავალიდი ფოთლოდი ზემოდა და მტან-მოკლუხითადა. ფიფიფის კიდურებს და მტან-ფენებს ხშირად დატყვის სინთლო. დაფარულია სავთი სქლად თვით-მოკლუხისფერი ბუხუსებრი ბუხუსით, კვდა მხარე კი ნახლსებრ დაფარულია თვითი ბუხუსით, რომელსაც ხშირად კავსებრი წითელი ელფერი. ფოთლის ეკური მოთავსებრა და სავთი სქლად არის დაფარული ნაყინებრი ბუხუსით. მომდევ-ნო მტანე და მტანზე ნორჩი ფოთლები ზემოდა მარჯვების გან-წყრილია შვევა, ფოთლებს ხშირად მოწითალო-იისფერი კავსებრებს და ირანე დაფარულია ნაყინებრი ბუხუსებრი ბუ-ხუსით. მარჯვების განწყრივი ბუხუსა უფრო მკლუხებია. მათი მტანე მხარე ნახლსებრი არის დაფარული ბუხუსებრი ბუხუსით. მტანე ფოთლოზე ეს ბუხუსე მოთავსო-მოხანცისფრა, ხლლო მუხუხზე კი—ნაყინებრი.

ვახს ახალგაზრდა ეკორტი (16—18 სმ) და მტანე, ცლ მხარეზე ხშირად მოწითალო-მოთავსებრი ელფერი დატყვის და ირანე დაფარულია ნაყინებრი ბუხუსებრი ბუხუსით. მუხუხზე უფრო მკლუხებია ელფერის წვერისაგ. ეკორტის წვერი ხში-რად მოწითალო-იისფრა არის მუხუხებრი.

ეროქლიანია რქა. მუხუხებრი რქა თითქმის სავალი ხმისხლბია, მუხუხობობის სიგრძე 10—17 სმ უდრის და ღია წახლსებრა ან მუქი მოწითალოა. მუხუხები უფრო მუხუხ არის მუხუხებრი, რომელიც ვაკისფერი ზოლი ახლავს.

ფოთი ოლი. ზრდადამთავრებული ფოთლოდი მომრგვალია ან ირანე ოვალური. იგი მტანე და სავთიდ დაწყებულია. მისი სიგრძე 16,7—20,3 სმ, ხლლო სიგანე 15,5—20,2 სმ აღ-წეს.

ფოთლის ეკურის ამონაკეთი ღია, ფოთლი ჩანცისებრი მახუღფენიანი და თაღისებრი-მომრგვალო ან ბრტულფენიანი. ოცხვება აუფრევე კმავერებრი ამონაკეთი ოცხვე მახლსებრი ნაპირებით.

ფოთლის ზედა ამონაკეთი მვირე დატყვისებრი არის სავთიდ ბუხორე კეთსუ ქრის. გტხვება ჩანცისებრი ფოთლის ამონაკე-თებში, თითქმის პირალურტკურებრიანი მომრგვალო ფოთი. ამონაკეთის ფუქზე ზოგ მუხუხებრიც ტხვებელი კილბანს. კვდა ამონაკეთი ირანე ჩაქრილია.

ფოთლი აღსაკეთიანი. წვერის ნაკეთი ფოთლის ფირ-ფიტისაგ ქრის ბლავტ კეთსუ, იმთავად წვრის, ნაკეთის წვერის კილბები მომრგვალო ან სამკუსხედი-სებრია და ირანე ამონახეილი კვრებრი და წახლსებრი წვერი ატყ. გტხვება მომრგვალო ხრისს კილბისმტარი მო-ვერნილობის კილბებიც. მტარაი კილბები იმავ მოყვნილო-ბისა.

ფოთლის ზედა მხარე კლუხია, იმთავად ბაღისებრ არის დაწყებული. მისი ზედაპირი ბრტულია, ხან კი მტანისმტარ-ღარისებრ არის მოხრილი და კვდა მხრიდან დაფარულია მო-ნაყინებრი ბუხუსებრი ბუხუსით. მთავარი მარცხები მვირეფ ტხვებულია და ღია შვევა, ფუქსიან კი—წითელი ღვინს-ფრა.

ფოთლის ეკური მიმეღია, იმთავად უმნიშვნელოდ არის დაფარული ბუხუსებრი ბუხუსით. ფრად და მტანე და ცალ მხარეზე იცვლება წითელ ღვინსფრა. მისი სიგრძე თითქმის ტოლია ფოთლის მუხუხისა.

ეკავალი. ეკავალი ორსქესიანი, ნორმალური განვითარ-ებული ბუტოი და მტანებრი. მტარანები სავთიდ კავს-ხლბია ბუტოიდან და თითქმის ორჯერ კრძალი ბუტოზე ეკა-ვლები 5 მტარანია, იმთავად გტხვება 4 და 6 ტარანაზე. ეკავილების რაოდენობა ეკავილები 150—300 აღწეს.

მტევანი. მტევნის ეკურის სიგრძე 5—8 სმ უდრის. ეკრ-მის სრული სიგრძის პურილი იგი თითქმის მუხუხებრ კა-სხვებულია, რის გამოც რქას მკლად ხცილდება და დანი ურდა მოიკრას. ეკურის დაწარენი ნაწილი კლერტოთური ბაღისმ-მტვარი და ღია შვევა ფრასა.

მტევნი სავალიზე მტარე და პარანა. ღილი მტევნის სიგრძე 9—13 სმ, ხლლო სიგანე 7—11 სმ აღწეს. მარცხენა მარცხ-ნობა მტევნზე 40—70 უდრის. სავალი მტევნის სიგრძე 7—10 სმ, ხლლო სიგანე 6—7 სმ აღწეს. მტევნის ფოთა ხშირად მტევნის ხორბისა.

მტევანი გლანდურული ან ზოგჯერ ცილინდურულ-კონქი-სებრია, ხლლო ზოგ მუხუხებრი ფოთისი და განტოტული 6 უფრომ მტევნებზე ტხვება.

მარცხევილი. მარცხელის ეკურის სიგრძე სავალი ბალი-მით 5—8 სმ აღწეს. სავალი მტევნი დაწყებულია და განი-მითი კონუსისებრია. მარცხელის ბალიც უფრო მნიშვნელოდ სავ-ლიმ ბალიზე.

მარცხელი მუქი ღურვია (თითქმის მუქი), სავალი სიდი-ღისა მისი სიგრძე 13,7 მმ, ხლლო სიგანე 12,5 მმ უდრის. ფორმით ოვალური, მუხუხები განივია, ბოლო მომრგვალე-ბული და სტეპტული ატყ. მარცხელის კანზე ფიფი სავთიდ სქლად არის მოყვნილი; იგი სქლდენიანი. მარცხელის რბი-ლობი მტარე ტხვება და სლვია, რაც ვახს ამონახეილებზე ნიხან-თესებრ იოვლება. ამონახეილები წვერის მვირე გამოსული-ანობა, რომელზე სავთიდ ტხვილი და სასიმამრო ტხვისია. რბილობი მუხუხებზე მოვლად იცვლება. მუხუხები ნივითობა მარცხელის რბილობი არ მოიხვება.

წიპა. მარცხელი 1—4 წიპა. სპარბობს ერთიწიპიანი მარცხელები. მარცხელის სიგრძე 6,5—8 მმ, ხმისხლ 2—4 მმ უდრის, ღია წახლსებრ-ვაისფრა. მუხუხის ღარები ხშირად ირანე მოყვნილია. კლბას მოთავსებულია ზურგის მხარის მუქი ნაწილზე, ფორმით სამკუსხედისებრია, იმთავად ოვალურიც ტხვება. ზურგის მხარე კლუხია. ნიყარის წვერი მოყვანი-ფრა, რბილობის სიგრძე 1,5—2 მმ უდრის.

აგრობიოლოგური დახასიათება

ფენოლოგიური დაკრებები წარმოება სოფ. დაბლაი-ხის და კალკონში, აგრეთვე ბაჭყალი სახლში მუხუხებრი. ბიოლოგიური ფუნქსის მიმდინარობის მრავალწლიურ და-კრებებთა სავალი მონაცემები მოტანილია ქვემოთ (ცხ. ცხრილ. 1).

უკანონო სავალი პერიოდი და მისი კალენდრი ფუნქსის მუხუხობა

დაკრების პერიოდი	მარცხელი სიგრძე (სმ)	მარცხელი სიგანე (სმ)	სიგრძის განხრის სიგრძე (სმ)	სიგრძე (სმ)	სიგანე (სმ)	ფოთლების რაოდენობა	სავალი პერიოდის ხანგრძლივობა (დღეები)	
							სავალი პერიოდის ხანგრძლივობა (დღეები)	სავალი პერიოდის ხანგრძლივობა (დღეები)
სოფ. დაბლაი-ხი (მარცხელი რ-ზე)	6 IV	29 V	26.VIII	23 X	200	29 IX	238	3946
სოფ. კალკონი (მარცხელი რ-ზე)	6 IV	1 VI	31.VIII	29 X	205	1.XII	238	3795
ბაჭყალის სახლში მუხუხობა (მარცხელი რ-ზე)	14.IV	3.VI	1.IX	4.XI	205	2.XII	233	3337

დახასიათებული მუხუხები მოთავსებულია კლდის ოცხრის ტერიტორიის სხვადასხვა მკორსონში, მკარამ მათი მკორ-ეკოლოგიური პირობები უთითოთსიგან მვირეფ განსხვავება და სწორედ ამით აიხსნება ბიოფუნქსის მუხუხობის თითქმის ერთგვა-რობა, რაც ხლლად ჩანს ზემოთ მოყვნილ ცხრილიდან. ვიკრ-ლითაც, სავალიზე ფოთლების სავთი ხანგრძლიობა მარცხე-ბის კაბადიდ ფოთლოყვინის დათმავებამდე ხლდე ზონაში 237—238 დღეს მუხუხებს. მვირეფედ განსხვავებას ეკოლობით პირველად ბიოფუნქსის მსგავლობაში.

ახე. მუქი, კვირტების კალდ მუხუხებით ნაადრვად იწყება. სოფ. დაბლაი-ხში (3. IV—6. IV), რანავ იწყებს ამ პერიოდში.

ხაზში სიბიძე. სოფ. კლავრისა და ბაქვის მიწორაობის მიხედვით არის დაჯერებული 4-5 დღით იკავან.

ახვე იოქის ვეჯილისა დახვე. სოფ. დაბალიცხი იხვე სიბიძის კავალით ვეჯილით კლავრისა დახვე მიწორაობა იწყება (28-29.V, ზოგჯერ კი 24-25.V) და 7-8 თვისამდე შეიძლება. სოფ. კლავრის მიხედვით მიწორაობის მიმდინარეობის ვახის ვეჯილით, მარამ იგი ზოგჯერ იხვისივად გადაის და ვახს ამ მიმდინარეობა. კლავრის 10 ივნისზე არე ქრ ამ-თარებს. სოფ. ბაქვის ზონის (ბაქვის საბჭოთა მუხრანის) ვეჯილითის დოხ ხშირ შემთხვევაში იხვისივად დახვე იწყება და 13-15 ივნისზე არე არ დაიწყება. კანონის წარმოადგენს ზოგიერთი წლები, განსაკუთრებით თუ გახვეული ნადრევედ დაიწყო და სიბიძე თაინადრევედ წესდება იხის დახვეული ბიო-დახვის განთავსებისას. ამ შემთხვევაში ვეჯილით შედარებით ნადრევედ იწყება (27-29.V) და იგი ჩვეულებრივ 8-10 ივნისისათვის შეიძლება.

მუაკვების დახვევის შრივ დასახლებულ მიწორაობის მხარის მჭვირ სეპიბის ვახს ვეჯილით, რაც უკვე აღ-კომრეულია ამ ფაზის სიბიძის ვახის ნორმალური დარე-ეობის (1906-2063). იგი ჩვეულებრივ იწყება ივანის მესამე-ეკვადრის და ზოგ შემთხვევაში ცალკის რეგულირებით (სოფ. დაბალიცხი და ბაქვის საბჭოთა მუხრანის).

შინამელოები განსხვავდება დასახლებულ მუქტებში ვერ-ძის სიმრავლის ზრით. მუქ, სოფ. დაბალიცხი და კლავრის ვახი იტომობის მესამე ეკვადრის სახეობის მო-წინადადება და თვისებულ მუქტებში მიიკრავის, ბაქვის სა-ბჭოთა მუხრანობაში კი ვერძის მჭვირ იკავან და იგი უფრო ხშირად ნორმის პირველ რიგშივე გადადის.

ფოთოლოგებმა ნორმის მჭვირ ნაწილიდან იწყება და ამინ-დის პირობების მიხედვით დეკემბრის დახვე მუხრანება. ზოგ შემთხვევაში ფოთოლოგებმა ნადრევედ მიმდინარეობს, რაც გამო-წვეულია სოკოვან დახვეულობათა, განსაკუთრებით კი ქრატის მოქმედებით.

ვახის მოხალეობა. ვახი ქართული ვახის ვიძე-ბის უმეტესობის მსგავსად არე იწყება მოხალის მოვლეს. მო-ხალის პირველ ნიშნს იგი იძლევა მარჯ, უფრო ხშირად მუ-სამე წელს. ხოლო სრულ მოხალის მუხრან-მუხრანე წლიდან.

კვებით მოკვების ვახის მოხალისობის სანი წლის ხამა-ლო მანქანებზე სოფ. დაბალიცხის, კლავრისა და ბაქვის საბჭოთა მუხრანობებში (იხ. ცხრ. 2).

ვეჯილითა და ვეჯილითადაც ვახს მოვლის არ-ახსიაობებს. ვახის მჭვირ ნაწილებიდან წარმოქმნილი ვეჯი-ლით ჩვეულებრივ უმისდება.

ვაჯელოვობა და მანქანებელი მამარო-გა მშლელია. კურის თბილ და ცხინად ვეჯილით პირო-ბებში ვახის სოკოვანი დახვეულობაში მჭვირ ვეჯილითადა, რის შედეგადაც ვახის ვეჯილითი ნაწილები, თუ იგი ხანა-ხანად არ არს დევიდ, მშობიარე ვაჯელებს. განსაკუთრებით მჭვირ ვაჯელებს ქრატის ვახის მჭვირ მას (ფოთოლი, ვეჯი-ლი, მუქტის). პირის სხარით 5-6-ჯერ დროულად და ხარის-ხანობა შეიძლება მჭვირულია ვახის სახეობის სადა მჭვი-რუნება. ნაყის ვახი შეიძლება ვეჯილით.

ვახის ავინიარული ფოთოლოგებზე ვახის სახეობებთან სათანადოდ არ არის შესწავლილი მიმდინარეობა სოკო-ვანი დახვევის მიმდინარეობაში ამ ვახის მჭვირ ნაწილებზე სოფ. დაბალიცხი (ჩხობის რაიონი), სადა ვრსმა და იხვე ნა-ვეჯილზე სახეობებზე წარმოდგენილია რიბარა X რეპტურის 3309 და რეპტურის ევლო. ვახის ზრდა-განვითარება და რე-კულარული და უხე მხოლოდნობით გამოირჩევა რიბარა X რეპტურის 3309 სახეობა დახვევის ვახში.

ვარკო მარკოვსკისა და ამოკიციბულიცხა. კურის რაიონში სიბიძე და ცხინად სახეობის ვახის მჭვირ-პირობებს ქმნის სოკოვან დახვეულობაში გენეტიკურის სახის. ამიეროპ ვეჯილითადა ამ ვახის ვახს მჭვირ ნაწილებზე, მუხრ-ანებზე და ფოთოლოგებზე ვაჯელებზე მისი სხივე-ბისა და ვეჯილის კომპლექსური მოქმედების შედეგად უხრეველ-ეული იქნება ვახის რეკულარული ნორმალური ზრდა-განვითარება, ისე სახეობის სადა და მხალეობის სხვადასხვადას მუხრანის ვახი. ვახი კლავრის კანონობების შედეგად მოხინარ-ქონარ ნიადაგებზე იძლევა მაღალხარისხიან პროდუქციას სეკულირის და ვერეველ-ეული სურვის ლინიების დასახლებულად. ვეჯილითის ნიადა-გებზე კი ვახის პროდუქციის ხარისხი შეიძლება დახველი.

კურიაში ზამრის ვახის მოქმედება უმისწავლია, ჩვეუ-ლებრივ იგი იძლევა ზაფხუ-10 მჭვი. ამიეროპებში ვახი ნორმალურად ივითება და მისი განვითარება დახვეულობაზე მიმდინარეობს მაღალი სეკულარული პროდუქციის განმელობაში.

დახველი ფორმირებული ვახი საშუალო ზრდის სხვათა-დებმა, მარამ თუ მას ნაწილად ახალეულად ფორმირება გადა-ეკვანი (ოღნის რაიონი ან ფორმისებრი), მისი ზრდა მუხრანე-ვან კომპლექსებში. მსგავსად მხარეება, ვახის ახსებობაში დიდი მიდრეკილება და ხარისხის ზედა ზონაში ვეჯილითი ნაწილ-ეობის უფრო მჭვირ განვითარება ახსიაობებს. ეს მუხრანეობა, რაცან ვახს მუხრანეობის ნაწილების დიდი რაოდენობით არსებობას თან სდევს ვახის საფრთხე კალენრება და ვეჯილი-რეპტის მჭვირ განვითარება. ამიეროპ არსებული ფორმირება შედეგად იწვევს 1-1,5 მ-მდე სიმაღლის ტემპის მიყვანი-და ოღნის რაიონზე ან ფორმისზე 3-5 სანამო რეკულარული მუხრანეობა. მხარეზე დახვევის შემთხვევაში კი-მისი ტემპის სიმაღლე უნდა განისაზღვროს სულ მჭვირ 70 სმ-ით და ვახს დროულად იწვევს ორი-სამი მხარის მჭვირ სანი-ოთხის საფრთხე რეკულარული გამოყვანით.

სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მეცენისა და მარეკლის მჭვირული ანალიზისთვის ვერ-ძის ნაწილები აუხველი იყო სოფ. კლავრის, სოფ. დაბალი-ცხის (ჩხობის რაიონი) და ბაქვის საბჭოთა მუხრანის ნაწი-ლებიდან (მამარაბის რ-ნი).

ვახის მეცენის მჭვირული ანალიზის შედეგებზე სე-თად მეცენის საშუალო წონა 69,1-70,1 გ ვერის, ხოლო მუ-ხრანე საშუალო 47-53 მარეკალით, მეცენის კვანძი 3,5-5,4%, ხოლო მარეკალი-94,6-96,5% მუხრანე. მარეკლის შე-დგენილობა: ვახი 29,9-33,01% წიწიწა-5,10-6,41% ვერის, ხოლო წვენი 64,7-59,8% მარის მჭვირული. ამრიგად, ნარ-ეობი კვანძის წიწიწისა და ნენის თანა 45,04 გ შეიძლება. დიდი მეცენის წონა 112 გ ზაფხუ, მჭვირები კი-82 გ.

ვახის მოხალისობის მაჩვენებლები

ცხრილ 2

დახვევის წარმოების თვეები	ვეჯილითის მოხალისობის დასაწყისი	ვეჯილითის მოხალისობის დასასრული	ვეჯილითის მოხალისობის ხანგრძლივობა	ვეჯილითის მოხალისობის ხანგრძლივობის კოეფიციენტი	ვეჯილითის მოხალისობის ხანგრძლივობის კოეფიციენტის კოეფიციენტი	ვეჯილითის მოხალისობის ხანგრძლივობის კოეფიციენტის კოეფიციენტის კოეფიციენტი	ვეჯილითის მოხალისობის ხანგრძლივობის კოეფიციენტის კოეფიციენტის კოეფიციენტი	ვეჯილითის მოხალისობის ხანგრძლივობის კოეფიციენტის კოეფიციენტის კოეფიციენტი	ვეჯილითის მოხალისობის ხანგრძლივობის კოეფიციენტის კოეფიციენტის კოეფიციენტი
სოფ. დაბალიცხი (ჩხობის რაიონი)	8-10	69	1,1	1	70,4	0,55	24,3		
სოფ. კლავრი (ჩხობის რაიონი)	10-12	73,0	1,2	1	74,4	0,8	35,2		
სოფ. კლავრი (ჩხობის რაიონი)	8-10	70,0	1,0	1	71,8	0,4	27,5		

ვახი საშუალოზე ნაკლები მჭვირების ხანგრძლივობის მიხედვით სათანადო მოვლის, არსებულ ფორმირების პირო-ბებში ვახი მოხალისობით ჩამორჩება კურის ვეჯილს სხვა აზო-რიკულ ვახს. ქართული წესით ფორმირების ერთი დრო ვა-ხის მოხალისობა 500-800 გ-მდე ზაფხუ, ხოლო მოხალისობის კოეფიციენტი 1,0-1,2 ვერის, რაცზე ხშირად 1 მეცენია, იძია-ობა 2. მჭვირ მოხალისობისათვის ერთად ვახს ახსიაობის წვენი მჭვირ მჭვირ განვითარება, რაც 54-55% არ აღემატება. როგორც-ც ზემოთადა იყო აღნიშნული, სწორედ მჭვირ მოხალისობითა და წვენი მჭვირ მჭვირ განვითარებით ახსნება ვახის ეკონო-მიკური არსებობის მუხრანე, მუხრანე დახვევის მიმდინარეობის მაღ-ალი ხარისხისა.

100 მარცვლის საშუალო წონა 132—144 გ უდრის, 100 მარცვალში 124 წიწვია, წონით მ.გ. ერთწიწვიანი მარცვლები შეადგენს 58%, ორწიწვიანი—27%, სამწიწვიანი—14% და ოთხწიწვიანი—1%. 100 მარცვლის კანის წონა 28,31 გ უდრის. ტუბლის ქიმიური ანალიზის შედეგები მოყვანილია ქვემოთ (იხ. ცხრ. 3).

ცხრილი 3

ჯანის უფრის წვენი შუკრიანობა-შეკრიანობა რუფლის სპეციოდში						
ანალიზის წარმოების დასაწყისი	მარცვლის წონა	თიხის თიხის	ტანის ტანის	უფრის წილი	საფრის წილი	საფრის წილი
სოფ. კალაგინი (ჩიხატა- ვის რ-ბ)	1941	1. XI	1.094	27,2	9,1	
	1942	2. XI	—	24,5	8,9	
	1949	26. X	1.798	22,0	8,1	
სოფ. დაბლაკიხე (ჩიხა- ტაურის რ-ბ)	1941	26. XI	1.105	22,5	7,5	
	1942	1. XI	1.095	25,5	8,4	
	1949	2. XI	1.102	23,4	8,0	
ბაგათის საბჭოთა მეურნე- ობა (მარაბდის რ-ბ)	1950	28. X	1.085	21,8	9,1	
	1951	3. XI	1.091	22,7	8,3	
	1952	5. XI	1.090	22,3	8,0	

მიუხედავად რუფლის გვიან ჩატარებისა, საინალიზო მასა-
ლაში ბუჩქის ბატებს არ არის აღინიშნული, რაც აისწავლა გუ-
რდის განსხვავებული კლიმატური პირობებითა და, განსაკუთრე-
ბით, რუფლის ბერიობის პირობებში. კოვცეფიციენტი გე-
დადებითი. ბუჩქისა და შეკრიანობის ურთიერი მფარვლება სასე-
კუბოებში ხარისხობრივ სუფრის დონისაში წყვეტებულ მო-
სიხარულს.

ჯანის ღვინო ნორმალური ალკოჰოლიანობით ხსნიანდება
(11,5—12%), რაც საერთოდ დამახასიათებელია ხარისხობრივი სუ-
ფრის ღვინოსათვის. ესტრატის შევსებაში ნორმალურია, ოდნავ
შემატებულია ტანის (1,95—2,15), რაც გამოწვეული უნდა იყოს
ტუბლის ჭაჭხე დადებითი. მჭირადე შეკვეთის შევსება
(0,65—0,73) ღვინის სისხლის მარცხეზელი.

სხვადასხვა წელს დაზარალებული ღვინის ნიმუშები დაკაზმი-
კებული იქნა სპეციალური კომისიის მიერ და შეფასებული იქნა
როგორც საკმაოდ შეუფერლო, სხეულით მდიდარი, სქელი, პარ-
მოხილული, სასიამოვნო გემრი თვისებების ღვინო.

ქვემოთ მოყვანილია საქარის მუწავსებობა-მუღვირეობის სავ-
დელ სადგურზე ენოტიმიოს ვ. დეკურტიანის და ე. ბორაგვის
მიერ (1, 13) ჩატარებული ჯანის ღვინის ანალიზის გონივრებები
(იხ. ცხრ. 4).

ცხრილი 4

ჯანის ღვინო ქიმიური შედეგობა (ვ. დეკურტიანის მიხედვით)													
ნიმუშის აღების დასაწყისი	საფრის წილი	საფრის წილი	100 ც. მ. ღვინო შუკვისა გ. ბით										
			საფრის წილი	საფრის წილი	საფრის წილი	საფრის წილი	საფრის წილი	საფრის წილი	საფრის წილი	საფრის წილი			
სოფ. საკაბა- სოხი (მარა- ბდის რ-ბ)	1,004	11,3	8,98	0,63	10,11	0,48	0,14	4,81	0,40	0,63	1,880	0,05	0,87

ჯანის ღვინის შენახვის უნარიანობაზე დაკვირვება არ წარ-
მოებულა, მაგრამ ღვინის ქიმიური შედეგობები და ორგანო-
ბუნებრივი თვისებები საფუძველს იძლევა დასასკვნათ, რომ ღვი-
ნის მარცხის კარგი უნარი უნდა უქონდეს. ამას მოწმობს აგრე-
ფი ვ. ნაკობიას (17) და გ. მარაბდის (18) შრომები. ამასვე

აღსტურებენ გერანში მიმოსუვე გამოცდილი მუწავსე-აგრონო-
მების ა. შარაბიძისა და ა. სუნდაძის გამოცემა, რომელიც ჯანის
მუღვირეობის ნარკვევი ხაზით რაოდენობით ჰქონდა საკონდიტო ნა-
კვეთებზე. ჯანის ღვინო კარგად ინახება და დაზარალებისს ივითა-
რებს მტრად ხსნიან მისი კერძო და შუკურს.

ღვინის მაღალ გემურ თვისებებთან ერთად აღინიშნავია
უფრის ნიჩგებილი ტრანსპორტებობა და შენახვის კარგი უნარი
(ინახება მთელი ზამთრის განმავლობაში გვიან გასუფლამდე).
მრავალწლიანი დაკვირვებით დადარებულია, რომ ვაზზე და-
ტოვებული უფრის ინაგრა-თავსებებზე მუღვირეობა, სოლო დაკრე-
ფილი პირიქის ბოლომდე ინახება. უფრის კარგი ტრანსპორტა-
ბელობა და შენახვის კარგი უნარი მარცვალში წვენი მცირე მუღვი-
რეობით და შენახვის მ-კარგობითაა მოტივანებული. ფილოქსერისა
და სოკოვანი ავადმყოფობათა გავრცელებამდე ჯანის მაღალარები
ფართოდ იყო წარმოდგენილი აღმოსავლეთი ტურის რაიონებ-
ში, რომლის უფრის მოსახლობა მოტივანებით კრფდა
(სოფ. მარცვალში). სოფ. მუღვირეობით უფრის განვებ ტო-
პოგრაფიულად ვაზზე და მსოლიად ინაგრა-თავსებებში
კრფდნენ. წყად იყო მიღებული, რომ უფრის ნაწილი სახალე-
წლოდ ინახებოდა. მოსახლობა სოფ. მუღვირეობა დაკრეფილ
უფრისაზე იხილება, ე. წ. აკრეფილს ხსნიან.

ჯანის ვაგებობა მშრალ ადგილას მოთესებული გვიან გან-
ფულამდე ინახებოდა და სრულებით არ ზიანდებოდა მქანსეურად.
მარცვლის კონსისტენციით იგი ტიპური „საჯიბე“ უფრის
წარმომადგენელია. ამ თვისებით იგი წინ უსწრებს ევროპულ
„ჯიბის უფრებს“.

ჯანის უარყოფითი თვისებებიდან აღინიშნავია: უფრის
მცირეპროდუქციანობა და წვენი მტრად მცირე გამოხლანიანობა,
აგრეთვე ჭრების მიმართ სუსტი გამძლეობა.

უკანასკნელი ნაკლის გამოწვევებზე შესწავლილია დამატე-
ბით წამოღობის ჩატარებით. რაც შეეხება მცირეპროდუქციანობას, ეს
უარყოფითი თვისება წარმატებით შეიძლება გამოწვეული იქნეს
სულექციური შუბაბის ფართოდ გამოლი და ამის შედეგად მო-
სახლანი მძივების გამოყოფით. მუღვირე უნარდება უნდა მიექნეს
ვაზის ფორმირების საქითს. როგორც აღინიშნული იყო, მოსა-
ვლანიანობის გადაღების მიხედვით, აქამდე არსებული ქართული წე-
ნი ფორმირება შეცვლილი უნდა იქნეს ახალგადადებული მტამიანი
ოლიხნარზე ან ფორმისზე აკოორმებით. ამ ნაკლებობის გამო-
წვევების შემდეგ ჯანი უკვე აღიქვამს ადგილს დაიჭრს და
საფრის საქარეობის წითლმუწავსებობის ვაზის ვაგებს შორის,
როგორც მაღალხარისხობრივი პრექციის მომქმეი საფრისა
და სუფრის უფრის ვაგები.

მარცვლის მკერვი ხორციანობის გამო ჯანი ფრიალ საინ-
ტერესო ობიექტს წარმოადგენს გემურთა თვალსაზრისით, მით
უტეტს, რომ საბჭოთა კავშირში გავრცელებულ ვაზის ვაგებს
შორის რბილობის სიმკვრივითა და მასთან შეხებულული კანის
სისქით იგი პირველ ადგილს იჭერს.

საერთო შეფასება და დარაიანება

პროდუქციის მაღალი გემური თვისებები, მაღალი ტრან-
სპორტებობა და უფრის შენახვის კარგი უნარი ჯანს აპო-
რიტულ ვაზის ვაგება შორის მოწინავეთა რიგში აუწევს.
მცირეპროდუქციანობისა და სოკოვანი ავადმყოფობათა მიმართ
სუსტი გამძლეობის მიუხედავად იგი კვლავ უნდა აღდგეს და
ფართოდ გავრცელდეს ტურის რაიონებში.

ჯანის შემდგომი გავრცელება წარმოებული უნდა იქნეს მხო-
ლოდ და მხოლოდ ნაშენების სახით ფილოქსერაგამდე ვაზის
საბირებებზე.

Д ж а н и

Джани абортинный малораспространенный сорт
качественных красных столовых вин Грузии.
Лист. Листья средних размеров, длиной 16—20 см,
шириной 15—22 см, по форме округлые или слегка

поперек овальные, светло-зеленые с желтоватым от-
тенком.
Верхние вырезки мелкие, в виде вколящего угла,
иногда лировидные с округлым дном и узким устьем;

ЏЅБЃ ДЖАНИ

встречаются также лировидные с округлым дном. Нижние вырезки едва намечены.

Черешковая выемка открытая, лировидная, с острыми или заостренным дном, иногда сводчатая с плоским дном; встречаются также обратно-яйцевидные со слегка налегающими лопастями.

Конечные зубцы лопастей округло-треугольные или треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже округло-пиловидные. Краевые зубцы по форме сходны с конечными зубцами лопастей.

Поверхность листа гладкая, реже сетчато-жорщистая, плоская, иногда воронковидно-жалообразная. Опущение нижней стороны листа паутинистое.

Черешок голый, светло-зеленый, переходящий в красноватый, редко со следами волосков серого цвета. Отношение черешка к длине среднего нерва составляет 0,9—1,0.

Цветок. Цветок обоюдноый, нормального строения. Тычинок пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,1—1,2. Завязь со столбиком удлинненно-грушевидная; рыльце малюсенькое, цельное. Количество цветков в соцветии варьирует от 150 до 300.

Гроздь. Длина ножки грозди 5—8 см, при полной зрелости винограда обычно до половины одревесневшая. Остальная часть ножки с губцом травянистая, жесткозсленая.

Гроздь средних или меньше средних размеров, длиной 9—15 см, шириной 7—11 см, по форме цилиндроконическая, крылатая, рыхлая, реже средней плотности.

Ягода. Длина ножки ягоды с подушечкой 5—8 мм, подушечка широко-коническая и бородавчатая. Ягода темно-синяя, с довольно густым слоем воскового налета; средних размеров, длиной 10—15 мм, шириной 9—14 мм, по форме овальная, симметричная, посередине широкая с округлым дном. Кожича очень толстая. Мякоть плотная, хрустящая, малосочная, сладкая. Семена трудно отделяются от мякоти.

Семя. Количество семян в ягоде 1—4, чаще 1. Семена средние, длиной 6,5—8 мм, при ширине 3—4 мм. Окраска с брюшной стороны от светло-каштановой до коричневой. Брюшная сторона семени к клювчику чуть изогнута. Бороздки на брюшной стороне довольно глубокие. Халаза чаще треугольная, реже овальная, выпуклая. Клювчик коричневый. Длина его достигает 1,5—2 мм.

По своему направлению Джани относится к группе высококачественных красных винных сортов винограда Гурин.

Сорт позднего созревания и средней силы роста. При соответствующем уходе куст развивается довольно мощно, отдельные побеги достигают 2—2,5 м и более.

Джани обычно начинает плодоносить на третьем году, иногда на втором году после посадки, а полный урожай дает с 4-го года. По урожайности сорт уступает всем местным сортам.

При грузинской формировке и нагрузке кустов в 8—10 глазков урожай составляет в среднем до 1,1 кг на куст. Коэффициент плодоношения достигает 1,1. Такой низкий урожай объясняется небольшой нагрузкой кустов и малым весом гроздей. Сравнительно высокий урожай получается при виноградушной формировке «волихнари» с нагрузкой кустов в 30—40 глазков. Побеги, развившиеся из старой древесины, бесплодны. Осыпание цветков и горошение ягод не наблюдается.

В условиях Гурин Джани сильно страдает от грибных болезней, особенно от милдью. В связи с этим необходимо 5—8 кратное лечение бордосской жидкостью и 2-кратное опрыскивание серой.

Против филлоксеры сорт проявляет весьма слабую устойчивость. Корнеособственные насаждения его, ранее широко распространенные в Гурин и Аджарии, с появлением Филлоксеры полностью погибли.

Данные анализа механического состава грозди следующие: средний вес грозди составляет 70,4—70,4 г; среднее число ягод в грозди 47—53; от обинного веса грозди на долю ягод приходится 94,6—96,5%, требней—3,5—5,4%, кожичи 29,9—33,01%, семян 3,10—6,41%. Выход сусла 34,7—39,8%. Вес 100 ягод составляет 132—144 г, а 100 семян 6,9—7,7 г. Ягоды с одним семенем составляют 58%, с двумя—27%, с тремя—14%, и с 4-мя семенами 1%.

При полной зрелости винограда сахаристость сусла варьирует (в зависимости от времени проведения сбора) от 20,0 до 27,2% при общей кислотности 6,8—9,1‰.

Высокие качества вина (полнота, энергия, свежесть, гармоничность), хорошая транспортабельность и сохранемость винограда (вылечь до поздней весны) делают Джани одним из лучших аборигенных сортов винограда Гурин.

К отрицательным свойствам сорта относится его малая урожайность и слабая устойчивость против грибных болезней и филлоксеры. Однако применением сортовой агротехники, а также правильным отбором садового материала, увеличением нагрузки и своевременным проведением агротехнических мероприятий можно сделать сорт устойчивым против грибных болезней, а также значительно повысить урожайность.

С целью получения высококачественных столовых вин наиболее перспективными для сорта Джани являются районы Гурин.

Сорт перспективен также для районов Аджарской АССР.

ლიტერატურა—Литература

1. დგებობა ე. მახალავის დასავლეთ საქართველოს მდებარეობის შესახებ. თბილისი, 1936.
2. ვეციხოველი ე. კლდეზედ მდებარეობა ზონის საქართველოში. თბილისი, 1957.
3. შიჩოტაძე ვ. აბაკუსებების ვახი ჯიშები. თბილისი, 1939.
4. ჩახიშვილი ნ. ვურთის ვახი აბორიგენული ჯიშების შეარქვასათვის. სს. სს. ინტეგრის მუზეუმი № 3. თბილისი, 1939.
5. ჩახიშვილი ნ. ვურთის, საგურგლის და აჭარის ვახი ჯიშები. თბილისი, 1948.
6. ტაბიძე გ. მდებარეობის განვითარება საქართველოში. თბილისი, 1950.
7. როსტოვიშვილი ა. მდებარეობის სახელმძღვანელო. წიგნი II, აბსოლუტური. თბილისი, 1938.

8. შიჩოტაძე ვ. მუგურბობა საქართველოში (თარგმანი). თბილისი, 1935.
9. ვეციხოველი ე. საქართველოს ენობრივი ისტორია, წიგნი II, თბილისი, 1934.
10. შიჩოტაძე ვ. მდებარეობის, ურბნის დასახლება, კუბა და ნაბუღბობა. თბილისი, 1876.
11. Б а л а я с М. Выпеледе в России. Ч. 1. II. СПб. 1885—1897.
12. Г е с с е я В. II. Ш а р е р Г. И. Крайний очерк садоводства Закавказья. Труды Кавк. общества сельского хозяйства. Тифлис, 1891.
13. Г о р в а н К. Анализы вин Куцисской губернии с краткой характеристической риваной и почв. Труды лаборатории при Самарском питомнике американских лоз, вып. III, Тифлис, 1914.
14. Д е м е т с е д. Труды лаборатории при сахарном питомнике америка. лоз, вып. VII, 1914.

15. Леонов А. Виноград в исторические времена. Журн. «Русский винодел» СПб, № 10—11, 1887.
16. Москальский В. Очерк Батумской области (Изв. императ. русск. геогр. общ.), 1886.
17. Накашидзе Е. Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мингрелии. Сбор. свед. по виногр. и винод. на Кавказе, вып. IV, Тифлис, 1886.
18. Негруль А. М. Эволюция культурных форм винограда. Докл. АН СССР, т. XVIII, № 8, 1938.
19. Шашидзе Г. Грузинский словарь гуринских, верхне-имеретинских и лезгинских провинциальных слов. Тифлис, 1938.
20. Хоренко М. Общее виноделие. Комит. виногр. и винод. Московского общ-ва сельского хозяйства, Москва, 1908.

ჯიშის დასახელება	ფერი	სადაურობა	შენიშვნა	ჯიშის დასახელება	ფერი	სადაურობა	შენიშვნა
მაკვებური	შავი	სამეგრელო	მ. გაერტ.	ვლია	შუქი-წითელი	კახეთი	მ. გაერტ.
მხათური	წითელი	გურია	"	ვლია	შავი	"	"
მახვებელი	თეთრი	აფხაზეთი	"	ვლია	სავეიანო	"	"
მკაბლიშვილი	შავი	იმერეთი	"	რამათის წითელი	შავი	იმერეთი	"
მეგრელაური	თეთრი	რაჭა	"	რკო შავი	"	"	"
მეგრელაშვილი	შავი	რაჭა-ლეჩხ.	"	რკო თეთრი	თეთრი	"	"
მეგრენი	თეთრი	აჭარა	"	რქაწითელი	"	კახეთი	ფარ. გაერტ.
მელიქელი	თეთრი	ქართლი	"	რქილი	შავი	გურია	მ. გაერტ.
მელანისელი	შავი	იმერეთი	"	ზადრეო თეთრი	თეთრი	ქართლი	"
მენჯიანისელი	კახეთი	"	"	საბატონო	"	"	"
მირზანული თეთრი	თეთრი	"	"	საირმული	"	ლებენი	"
მისკიტა	"	ქართლი	"	საქმელა	"	გურია	"
მკრედი კურძინი	"	ქართლი	"	საქნატრა	"	"	"
მორცხული	შავი	აჭარა	"	საქმა	"	სამეგრელო	"
მოსავლიანი	"	კახეთი	"	სალიკლევი	შავი	გურია	"
მოკათური	წითელი	რაჭა-ლეჩხუმი	"	სამარხი	თეთრი	გურია	"
მხვილთადა	თეთრი	იმერეთი	"	სამაქრო	"	სამეგრელო	"
მხვილთადა თეთრი	შავი	რაჭა-ლეჩხ.	"	სამაქრია	შავი	იმერეთი	"
მხვილთადა შავი	თეთრი	იმერეთი	"	სამშხატრა	წითელი	გურია	"
მხვილთადა შავი	შავი	გურია	"	სამადაშვილისელი	"	კახეთი	"
მხვილთადა შავი	შავი	იმერეთი	"	სამაქვა	შავი	იმერეთი	"
მხვილთადა შავი	წითელი	გურია	"	საფერული	თეთრი	მესხეთი	"
მურადლოვი	თეთრი	იმერეთი	"	საფერული თეთრი	შავი	კახეთი	ფარ. გაერტ.
მუხა მწვანე	შავი	ქართლი	"	საფერული ბუნდურით-სუბური	შავი	კახეთი	მ. გაერტ.
მუხამბა	შავი	სამეგრელო	"	საფერული ფახა	"	"	"
მუჯერეთული	თეთრი	რაჭა-ლეჩხ.	საქ. გაერტ.	საფერული ატენის	"	ქართლი	"
მცეფანი კახური	შავი	კახეთი	მ. გაერტ.	საფერული ზედაშვილის	"	"	"
მცეფანი ადრული	თეთრი	კახეთი	"	საფერული მეჯურისხევის	"	"	"
მცეფანი პატლანთე-	შავი	კახეთი	"	საფერული გურის	"	გურია	"
შლი	"	კახეთი	"	საფერული აჭარა	"	აჭარა	"
მცეფანი იმერული	"	იმერეთი	"	საფერული მხვილ-	შავი	კახეთი	"
მცეფანი რაჭული	"	რაჭა-ლეჩხუმი	"	მარცხლა	შავი	კახეთი	"
მცეფანი გურული	წითელი	გურია	"	საფენი	თეთრი	კახეთი	"
მცეფანი კახური	თეთრი	კახეთი	ფარ. გაერტ.	საფენი წითელი	შავი	"	"
მცეფანი ყუთელი	ყუთელი	კახეთი	მ. გაერტ.	საქურხლე	თეთრი	"	"
მცეფანი თეთრი	თეთრი	აჭარა	"	საჭური	შავი	აჭარა	"
მცეფანი აჭარული	თეთრი	ქართლი	"	სამონასტელი	"	კახეთი	"
მცეფანი აყრები	"	ქართლი	"	საონის თეთრი	თეთრი	ქართლი	"
მცეფანი იმერული	"	იმერეთი	"	სირგული	"	კახეთი	"
მცეფანი რაჭული	"	რაჭა	"	სუფრის თეთრი	"	"	"
მცეფანი შავი	შავი	კახეთი	"	სხალთური	"	აჭარა	"
მცენარა დინდლაბი	თეთრი	იმერეთი	"	სხილატუბანი	შავი	გურია	"
მხარგრძელი	"	კახეთი	"				
მხარგრძელი ყუთელი	თეთრი	კახეთი	"				
ნათლა	თეთრი	იმერეთი	"	ტაბერა	შავი	აჭარა	"
ნაკლთქველი	შავი	რაჭა	"	ტაბერი	"	აფხაზეთი	"
ნაშენება	"	გურია	"	ტაბერული	ვარდისფ.	ქართლი	"
ნაყარა	შავი	რაჭა	"	ტყის ეპი	შავი	აჭარა	"
ნოშრიო	"	რაჭა-ლეჩხუმი	"	ტყის უგრძნა	"	"	"
ობერტი შავი	შავი	იმერეთი	"	უბაკური	თეთრი	კახეთი	"
ობერტი შავი	შავი	რაჭა-ლეჩხუმი	"	უგვარო	შავი	სამეგრელო	"
ოჯახული	თეთრი	აჭარა	"	ურიათუნის წითელი	"	კახეთი	"
ოჯახი	თეთრი	სამეგრელო	"	ურიშლა	ვარდის-	"	"
ოჯახი	შავი	გურია	"	ფერი	რაჭა-ლეჩხ.	"	"
ობტოურა	თეთრი	იმერეთი	"	შავი	შავი	"	საქ. გაერტ.
ოქროული	"	კახეთი	"	უსახლოური	"	"	"
ოქონა	"	სამეგრელო	"	უსახლოური	ვარდისფ.	"	"
ოქონაური საფერე	შავი	იმერეთი	საქ. გაერტ.	ვარდისფერი	შავი	იმერეთი	"
ოჯახული	"	სამეგრელო	"	ურბურული	"	სამეგრელო	"
ოჯახული გურის	"	გურია	მ. გაერტ.	ურხარდანი	"	"	"
პაბასელი	წითელი	კახეთი	"	ურნობი შავი	"	კახეთი	"
პანეში	შავი	სამეგრელო	"	ურნობი თეთრი	თეთრი	იმერეთი	"
პაპასკირი	"	კახეთი	"	ურწვეტი	"	რაჭა-ლეჩხ.	"
პეტრიფი	"	აფხაზეთი	"	ფართადა თეთრი	თეთრი	ქართლი	"
პირელთა თეთრი	თეთრი	ქართლი	"	ფართადა შავი	შავი	"	"
პირელთა შავი	შავი	"	"	ფახაბა	შავი	რაჭა-ლეჩხ.	"
პირელთა ვარდის-	ვარდის-	"	"	ფეროანი	"	"	"
ფერი	ფერი	"	"	ფეროანი პატარობის	ვარდისფ.	იმერეთი	"
პოინილი	მუქი	აჭარა	"	ფერული	შავი	რაჭა-ლეჩხუმი	"
პუშკული	წითელი	შავი	სამეგრელო	ფიორა	თეთრი	"	"

ჯიშის დასახელება	ფერი	სადაურობა	შენიშვნა	ჯიშის დასახელება	ფერი	სადაურობა	შენიშვნა
ქართული საადრეო	თეთრი	კახეთი	მ. გავრც.	ცანათია	შავი	გურია	მ. გავრც.
ქართული კრლა	წითელი	ქართლი	"	ცვითი	თეთრი	აჭარა	"
ქართული	თეთრი	იმერეთი	"	ციხნაგურა	შავი	გურია	"
ქაიტაური	"	რაკა-ლენხ.	"	ციხნაგურა ვარდის-	ვარდის-	ვარდის-	"
ქაქულთა	"	გურია	"	ფერი	ფერი	გურია	"
ჭველოური	შავი	იმერეთი	"	ცისფერულა	რუხი	"	"
ქვიშური (ცირადლი მწვანე)	თეთრი	"	"	ციცქა გაგზაური	ლეთრი	იმერეთი	"
ქისი	"	კახეთი	"	ციცქა საჩხერული	"	"	"
ქისტურული შავი	შავი	"	"	ციცქა	"	"	"
ქიშური საადრეო	თეთრი	ქართლი	"	ცილოკური	თეთრი	იმერეთი	"
ქიშური თეთრი	"	"	"	ცილოკური მსხვილ-	"	"	"
ქიშური შავი	შავი	"	"	თვალა	"	"	"
ქიშური მსხვილ-	"	"	"	ცილოკური გრძელ-	"	"	"
მარცხლა	თეთრი	ქართლი	"	მარცხლა	"	"	"
ქორკელა	შავი	აჭარა	"	ცილოკური კობიძის	"	"	"
ქურთას ვარდისფერი	ვარდისფ.	ქართლი	"	ცოუ ცილოკური	"	"	"
ტყის თეთრი	თეთრი	"	"	ცხენისძებუ	კახეთი	კახეთი	"
ტყის შავი	"	"	"	"	ლეთრი	მესხეთი	"
ლაჩიბა თეთრი	თეთრი	ქართლი	"	"	შავი	"	"
ლაჩიბა შავი	შავი	"	"	"	აჭარული	აჭარა	"
ლანუბა	შავი	რაკა-ლენხ.	"	"	აფხაზური	აფხაზეთი	"
ლენის თეთრი	თეთრი	კახეთი	"	ცხელიანის თეთრა	თეთრი	ლენხუმი	"
ლენის წითელი	შავი	კახეთი	"	"	"	"	"
ლორისთვალა	"	იმერეთი	"	ჭაღლიკარმა	თეთრი	კახეთი	"
ლრუბელა ქართლის	ლრუბლს-	ქართლი	"	მელ შავი ადგილობრივი	შავი	იმერეთი	"
"	ფერი	"	"	მელ შავი რაკული	"	რაკა	"
ლრუბელა კახური	"	კახეთი	"	მველი ალქსანდროული	"	რაკა-ლენხუმი	"
ლრუბელა იმერული	"	იმერეთი	"	მველი თეთრა	თეთრი	"	"
"	"	"	"	მველი ობზური	შავი	იმერეთი	"
"	"	"	"	მველი სამაქურე	"	"	"
ყვირა	შავი	რაკა-ლენხ.	"	ძიგანძემ	"	"	"
ყვითელი (ცხენისძებუ	თეთრი	კახეთი	"	ძიგანოური	შავი	"	"
ყორნისთვალა	შავი	რაკა-ლენხ.	"	ძიოგაგულის შავი	"	"	"
"	"	"	"	ძუქანი	თეთრი	კახეთი	"
შაბა	თეთრი	ქართლი	"	წაღწეხის თეთრი	თეთრი	სამეგრელო	"
შაბარდა	შავი	იმერეთი	"	წინდირხვა	შავი	აფხაზეთი	"
შავი ვურძენი	"	კახეთი	"	წილტ	თეთრი	აჭარა	"
შავი ამლახუ	"	აფხაზეთი	"	წურღლარცხლა თეთრი	"	იმერეთი	"
შავიხილა	"	კახეთი	"	წითელი ვაზი	წითელი	ქართლი	"
შავკაბიტო	"	ქართლი	"	წითლოური	წითელი	რაკა-ლენხ.	"
შავშურა	თეთრი	აჭარა	"	წილანი	ვარდის-	"	"
შავურძენა	შავი	იმერეთი	"	"	ფერი	გურია	"
შავხაგურა	"	გურია	"	წირქვალის თეთრი	თეთრი	იმერეთი	"
შემოდგომის შავი	"	იმერეთი	"	წმინდა თეთრი	"	ქართლი	"
შირაყენი	თეთრი	ქართლი	"	წნორის თეთრი	თეთრი	რაკა-ლენხ.	"
შიშველი	შავი	აჭარა	"	წობენურა	"	კახეთი	"
"	"	"	"	წულუკიძის თეთრა	"	რაკა	"
"	"	"	"	წუბილა	შავი	კახეთი	"
ჩაკმაშურა	თეთრი	კახეთი	"	"	"	"	"
ჩეკოლოში	"	სამეგრელო	"	განკლოური	შავი	იმერეთი	"
ჩიქუმი	წითელი	გურია	"	კაპიეთის თეთრა	თეთრი	გურია	"
ჩერგვალი	თეთრი	სამეგრელო	"	კეპინგრა	"	აჭარა	"
ჩენი	"	"	"	კვარტლა	"	კახეთი	"
ჩიტქიმი	"	"	"	კვიტილური	"	სამეგრელო	"
ჩიქოფენი	"	"	"	კითაში	"	"	"
ჩხარადანი	"	"	"	კიპაქური	წითელი	"	"
ჩინური	"	ქართლი	ფართ. გავრც.	კოდი	შავი	აჭარა	"
"	შავი	"	მ. გავრც.	კოტიში	"	"	"
"	აგრები	ქართლი	"	კოროლა კახური	თეთრი	სამეგრელო	"
ჩიტისთვალა	თეთრი	კახეთი	"	კოროლა ქართლის	"	ქართლი	"
"	"	ქართლი	"	კუბერი	"	სამეგრელო	"
"	შავი	კახეთი	"	კუბულა	შავი	ლენხუმი	"
"	ბოღბური	თეთრი	"	კუჭუტა	"	გურია	"
"	აჭარული	შავი	"	კუჭა	თეთრი	ქართლი	"
ჩილინაური	თეთრი	სამეგრელო	"	კურტალა	"	"	"
ჩიკიში	"	"	"	"	"	"	"
ჩხაბერულა	შავი	"	"	ხარისთვალა თეთრი	თეთრი	კახეთი	"
ჩხაფერი	"	გურია	ფართ. გავრც.	"	შავი	შავი	"
ჩხინკოური	თეთრი	იმერეთი	მ. გავრც.	"	"	ქართლი	"
ჩხინკლოური	"	გურია	"	ხარისთვალა მესხური	თეთრი	მესხეთი	"
ჩხორაკენი	წითელი	სამეგრელო	"	ხარისთვალა კოლხური	მუქი ვარ.	"	"
ჩხუმი	"	"	"	"	"	"	"
ჩხუტუმი	შავი	"	"	"	"	"	"
ჩხუტუმი	თეთრი	"	"	"	"	"	"

ჯიშის დასახელება	ფერი	სადაურობა	შენიშვნა	ჯიშის დასახელება	ფერი	სადაურობა	შენიშვნა
ხაფშირა	მოყვ. შო- მწვანო	აფხაზეთი	მც. გაერტ.	ხუჩინიცი	მოკვწ.		
ხემშუ	შავი	გურია	"	ხეტუნცი	მოკვით.	აფხაზეთი	მც. გაერტ.
ხითერი (უღია)	შავი	იმერეთი	"	ხუშია	თეთრი	"	"
ხიხვი	თეთრი	ლენხუში	"	ხუშია შავი	შავი	გურია	"
ხიხვი რაჭული	"	რაჭა	"	ჯაბახეთურა	თეთრი	აჭარა	"
ხიხვი (ჯანანურა)	თეთრი	კახეთი	"	ჯანი	შავი	გურია	"
ხოტურა	შავი	რაჭა	"	ჯანი ნაკამიის	"	"	"
ხოფათური	თეთრი	"	"	ჯანი ცხური	"	"	"
ხოჯისთალი	შავი	სამეგრელო	"	ჯაჭვამისელი	"	კახეთი	"
ხროვი	"	რაჭა	"	ჯაჭარი	თეთრი	ქართლი	"
ხუნალიცი	თეთრი	აფხაზეთი	"	ჯინენი	შავი	აჭარა	"

Сорта винограда Грузии

Наименование сорта	Окраска	Происход.	Примечание	Наименование сорта	Окраска	Происход.	Примечание
Абистаж	Белая	Абхазия	Мало распростран.	Азаетური	Белая	Имерети	Мало распростран.
Абсуаж	"	"	"	Батонური	Черная	Аджария	"
Абхаური	Черная	Лечхуми	"	Бахва	Красная	Рача	"
Абхаური	Белая	Мегрелия	"	Бахвას курაენი	Черная	Гურია	"
Абшнური	Черная	"	"	Белარის курაენი	Белая	Рача	"
Анаспирва	Белая	Абхазия	"	Белана	"	Месхети	"
Анрежи	"	Картли	"	Бежанური	"	Кахети	"
Атшкур	Розовая	Абхазия	"	Белажური	"	Санигило	"
Атбж	Черная	"	"	Белариანი	Черная	Лечхуми	"
Атуталиж	"	"	"	Бероუა	Белая	Рача	"
Аламанური	"	Имерети	"	Бербеიо	Черная	"	"
Аджанларис шители	Красная	Абхазия	"	Бердзуა	"	Гურია	"
Адзник	Черная	"	"	Белоურა	"	Имерети	"
Адрული	Белая	Картли	"	Баванურა	"	"	"
Акабилиж	Черная	Абхазия	"	Борцало	"	Картли	"
Акаши	"	"	"	Бролз	Белая	Аджария	"
Акасаж	"	"	"	Буа курაენი	"	Кахети	"
Акаби	"	"	"	Будешური тетри	"	Картли	"
Акидо	"	Гურია	"	Будешური шители	Красная	Кахети	Довольно распростран.
Аканк	"	Абхазия	"	Бура	Белая	"	Мало
Акушуга	"	"	"	Буза	Черная	Картли	"
Акубаса	"	"	"	Бурлаგада	"	Аджария	"
Акаши	"	"	"	Бурлаგუმი	"	"	"
Ажесчид	"	"	"	Бутко	"	"	"
Ажио	"	"	"	Буткуа	Белая	Рача	"
Ажигра	"	"	"				
Ажнаниш	"	"	"	Валос сапранი	Черная	Аджария	"
Ажквкв	Белая	"	"	Вансубის шители	Темно-красная	Кахети	"
Ажхвата	"	"	"	Вансубის тетри	Белая	"	"
Акунар	Черная	"	"	Винис чхавერი	Розовая	Имерети	"
Аазазтური	"	Гурия	"	Вариспери	Ярко-розовая	Кахети	"
Александровли	Черная	Рача	Широко распростран.	Вариспери курაენი	Темно-розовая	"	"
Александровли тетри	Белая	"	Мало	Вашивера	Белая	Гурия	"
Алши	Розовая	"	"	Вертинчалис шави	Черная	Имерети	"
Алжур тетри	Белая	Аджария	"	Вертинчалис тетри	Белая	"	"
Алжур шави	Черная	"	"	Вернахи	Черная	Мегрелия	"
Амгурча	"	Абхазия	"	Вира курაენი	Белая	Картли	"
Амаду	"	"	"	Ворона	Черная	Гурия	"
Амохфид	"	"	"				
Андриасеули	Белая	Картли	"	Габаш	Белая	Рача-Лечхуми	"
Андриули	"	"	"	Габехური тетри	"	Имерети	"
Анапниж	Черная	Абхазия	"	Габехური шави	Черная	"	"
Апожера	"	"	"	Гаваური	Белая	Кахети	"
Арабсуан тетри	Белая	Рача	"	Гамакхули	Черная	Картли	"
Арабсуан шави	Черная	"	"	Гамокванани	"	Рача-Лечхуми	Мало распростран.
Арагвспирван	Белая	Картли	"	Ганахарули	"	Картли	"
Асуретуан шави	Черная	"	Довольно	Гарба тетри	Белая	Картли	"
Атасараква	"	Абхазия	Мало	Гарба шави	Черная	"	"
Атнтури	Белая	Гурия	"	Гванура	"	Рача-Лечхуми	"
Атуржуе	"	Абхазия	"	Гвинис тетри	Белая	Кахети	"
Ахлаки	Темно-красная	"	"	Гвинис шители	Черная	"	"
Ахарди	Черная	Аджария	"	Годаатური	"	Мегрелия	"
Аххож	"	Абхазия	"	Гомис тетри	Белая	Имерети	"
Ашманж	"	"	"	Гомис шители	Черная	"	"
Ашаж	"	"	"	Гористваа	Белая	"	"
Ачкинд	"	"	"	Горгоули	"	Аджария	"
Ванис курაენი	Белая	Аджария	"				
Валаги	Темно-розовая	Гурия	"				

Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание	Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание
Гордула	Белая	Картли	Довольно распростран.	Камури тетри	Белая	Мегрелия	Мало распростран.
Гордула мелкая	"	"	"	Канитони ветруди	"	"	"
Гроздчатая	"	Кахети	"	Канитони ривали	Черная	Рача-Лечхуми	"
Гроздчатая шиш	"	"	"	Канитони тетри	Белая	Иверети	"
Гречи	Черная	Мегрелия	"	Канитони шави	Черная	Рача-Лечхуми	"
Грубая картлис	Дымчатая	Картли	"	Канитони гагмури	"	"	"
Грубая кахурн	Зеленая	Кахети	"	Канитони шивили	"	"	"
Грубая иверуан	"	Иверети	"	Канита	Красная	Картли	"
Дакидула	Белая	Картли	"	Картан сварео	Белая	Кахети	"
Дакнеуан	Черная	Рача-Лечхуми	"	Картури чрота	Красная	Картли	"
Дампала	Белая	Кахети	"	Картула	Белая	Иверети	"
Данахруан	Темно-красная	Картли	"	Касури тетри	"	Картли	"
Двубабе	Белая	Мегрелия	"	Катури	"	Гурия	"
Девиствала	"	Кахети	"	Кахис тетри	"	Кахети	"
Дедактурдзени	"	"	"	Кахис шитали	Черная	"	"
Дедонис Кети	"	Мегрелия	"	Кахис курдзени	Белая	"	"
Джаохетура	"	Аджария	"	Кахури тетри	"	"	"
Джани	Черная	Гурия	"	Кахури тита	"	"	"
Джани Накашланс	"	"	"	Качичи	Черная	Джазия	"
Джани шхури	"	"	"	Квабахура	Белая	Мегрелия	"
Джачвал-исеуан	"	Кахети	"	Кведзури	Черная	Иверети	"
Джвари	Белая	Картли	"	Квиристана	"	"	"
Дживешн	Черная	Аджария	"	Квир	"	Рача	"
Диджтеваца	Белая	Кахети	"	Кветли цвенси-дузу	Белая	Кахети	"
Дигкура	Красная	Картли	"	Квишхури (Горуди шивани)	"	Иверети	Довольно распростран.
Дидшана	Черная	Иверети	"	Кергози	Черная	Мегрелия	Мало распростран.
Дзгларнама	Розовая	Кахети	"	Кетлаури шави	"	"	"
Джани самучре	Черная	Иверети	"	Кемсавас тетри	Белая	Гурия	"
Дзели обчური	"	"	"	Кехва	Розовая	Картли	"
Дзван тетри	Белая	Рача-Лечхуми	"	Кибура	Черная	Аджария	"
Дзван заенсаид-роуан	Черная	"	"	Кикача шави	Красная	Гурия	"
Дзшлишви аднлоб-ривн	"	Иверети	"	Кикача тетри	Белая	"	"
Дзсаншви рачуан	"	Рача	"	Киритела	Черная	Рача	"
Дзингагуанс шави	"	Иверети	"	Киримагара	"	Иверети	"
Дзингандзе	Белая	"	"	Киси	Белая	Кахети	"
Дзингаури	"	"	"	Кистаургуан шави	Черная	"	"
Дзувани	"	Кахети	"	Кисури сварео	Белая	"	"
Донгазби шави	Черная	Иверети	"	Кисури тетри	"	"	"
Донгазби тетри	Белая	"	"	Кисури шави	Черная	"	"
Дорго	"	Гурия	"	Кисури исхвимаари-вала	Белая	"	"
Дугуши	"	Мегрелия	"	Калражуми	"	"	"
Егурдуан	"	"	"	Калис шитан	Черная	Аджария	"
Енагетис тетри	"	Картли	"	Кветрагара	"	Месхети	"
Енагетис шитан	Черная	"	"	Кваони	"	Мегрелия	"
Еназалазисеуан	"	Иверети	"	Кордзала	Красная	Аджария-Гурия	"
Жгна сагнашо	Светло-розовая	Кахети	"	Коркула	Черная	Аджария	"
Жгна	Темно-красная	"	"	Користвала	"	Рача-Лечхуми	"
Жакатанс шави	Темно-розовая	Самсигило	"	Кортула	"	"	"
Жакатанс шитан	Красная	"	"	Котлана	"	Гурия	"
Зенатури	Белая	Гурия	"	Крахуна	Белая	Иверети	Широко распростран.
Зераати	"	Мегрелия	"	Крахуна шави	Черная	"	Мало распростран.
Жилатос шитан	Черная	Кахети	"	Кудурауан	Белая	Рача-Лечхуми	"
Ингидури	Белая	"	"	Кумуша	Красная	Гурия	"
Институтис грозд-итсвана	"	"	"	Кумси тетри	Белая	Кахети	"
Жайкашисшвал-исеуан	"	Аджария	"	Кумси шави	Черная	"	"
Жакатура	"	Рача-Лечхуми	"	Кумси шитан	Желтая	"	"
Жакитатури	"	Рача-Лечхуми	"	Кунда тетри	Белая	Иверети	"
Жакнатеа	"	Гурия	"	Кунда шави	Черная	"	"
Жамури шави	Черная	Иверети	"	Купрашишисеуан	"	"	"
				Куркена	Серая	"	"
				Куртас вардспери	Розовая	Картли	"
				Кутала	Серая	Мегрелия	"
				Кшис тетри	Белая	Картли	"
				Кшис шави	Черная	"	"
				Кмохта	Белая	Абхазия	"

Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание	Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание
Агнаури	Белая	Мегрелия	Мало распростран.	Накутиоули	Черная	Лечхуми	Довольно распростран.
Лаки	Красная	Каспий	"	Натаза	Белая	Имерети	Мало распростран.
Лаконж	Темно-синяя	Абхазия	"	Натара	Черная	Лечхуми	"
Лесури курдзени	Черная	Кахети	"	Ишисоба	"	Гурия	"
Ливанура терри	Белая	Аджария	"	Ношприо	"	Рача-Лечхуми	"
Ливанура шави	Черная	"	"	Обчури шави	"	Имерети	"
Мабра	Черная	Мегрелия	"	Оджалени	"	Мегрелия	Довольно распростран.
Мзанакури	Красная	Гурия	"	Оджалени гуриис	"	Гурия	Мало распростран.
Магаари	"	Имерети	"	Окопи	"	Мегрелия	"
Маграпуан киси	Белая	Кахети	"	Окгоули	"	Кахети	"
Маиса	"	Гурия	"	Опио	Белая	Мегрелия	"
Мамукас вази	Черная	Имерети	"	Опоура	Черная	Гурия	"
Мамукас сапере	"	"	"	Орбеаури	"	Рача-Лечхуми	"
Мандисоури	Красная	Гурия	"	Орджоухи	"	Аджария	"
Маргуан сапере	Черная	Имерети	"	Олгоура	Белая	Имерети	"
Марисуанс аарсула	Белая	Каспий	"	Опханури сапере	Черная	"	Довольно распростран.
Марисуанс шави	Черная	Картли	"	Наатасуан	"	Кахети	Мало распростран.
Маржени вардис-пери	Розовая	Кахети	"	Панени	"	Мегрелия	"
Маури терри	Белая	Гурия	"	Панаскири	"	"	"
Мачанури	Черная	Имерети	"	Паргала терри	Белая	Картли	"
Мачкатура	"	Мегрелия	"	Паргала шави	Черная	"	"
Махатури	Красная	Гурия	"	Пачхата	"	Рача-Лечхуми	"
Махвтели	Черная	Мегрелия	"	Перуани	"	Рача	"
Мглоблшавани	"	Имерети	"	Перовани	Красная	"	"
Мегрелури	Белая	Рача	"	Перовани патарианис	Розовая	Имерети	"
Мекрелчхала	"	Рача-Лечхуми	"	Петриж	Черная	Абхазия	"
Мекрелчи	Черная	Аджария	"	Пиргебула терри	Белая	Картли	"
Меликула	Белая	Картли	"	Пиргебула шави	Черная	"	"
Мелантасуан	Черная	Имерети	"	Пиргебула вардис-пери	Розовая	"	"
Менджвантеуи	Белая	Кахети	"	Питра	Белая	Имерети	"
Мкарван курдзени	"	Картли	"	Повниди	Темно-красная	"	"
Мирзанауи терри	"	Кахети	"	Пумпула	Черная	Аджария	"
Мисхета	"	Аджария	"	Рабатис цители	"	Месхети	"
Моцатури	Красная	Рача	"	Ркаштели	"	Кахети	Широко распростран.
Морухаа	Черная	Аджария	"	Рко шави	Белая	Имерети	Мало распростран.
Мосавнани	"	Кахети	"	Рко терри	Белая	"	"
Мсхвнатваа терри	Белая	"	"	Рихнан	Черная	Рача	"
Мсхвналумпала	"	Имерети	"	Саларео терри	Белая	Картли	"
Мсхвнатваа шави	Черная	Рача-Лечхуми	"	Сабатоно	"	"	"
Мсхвнанириваа	Белая	Кахети	"	Саганно цители	Черная	Кахети	"
Мтевандли	Черная	Гурия	"	Самриула	Белая	Лечхуми	"
Мтрелиспера	Серая	Имерети	"	Самхисла	"	Гурия	"
Мтрелиспека	Черная	Гурия	"	Сакума	"	Мегрелия	"
Муджуретуан	"	Рача-Лечхуми	Довольно распростран.	Сакнатура	"	Гурия	"
Мурдоули	Белая	Имерети	Мало распростран.	Салиндеси	Черная	Аджария	"
Муза мшване (Гору-ли Мшване)	"	Картли	"	Самзашовантасуан	Белая	Кахети	"
Мухиша	Черная	Мегрелия	"	Самчача	Черная	Имерети	"
Мшвани кахури	Белая	Кахети	"	Самчаря	"	Рача	"
Мшвани адрбула	"	"	"	Самчро	Белая	Мегрелия	"
Мшвани паталаант-суан	"	"	"	Самхаря	"	Гурия	"
Мшвани имеруан	"	Имерети	"	Самчхвера	Красная	"	"
Мшвани рачуан	"	Рача-Лечхуми	"	Сапаран терри	Белая	Месхети	"
Мшвани гуруан	Красная	Гурия	"	Саперан	Черная	Кахети	Широко распростран.
Мшване Кахури	Белая	Кахети	Широко распростран.	Саперан будешури-себури	"	"	Мало распростран.
Мшване квитсан	"	"	Мало распростран.	Саперан мшванкар-шваа	"	"	"
Мшванура	"	"	"	Сапена	Белая	"	"
Мшване алжаруан	Белая	Аджария	Мало распростран.	Саперан атенис	Черная	Картли	"
Мшване авети	"	Картли	"	Саперан Бежшван-анс	Черная	Картли	"
Мшване имеруан	"	Имерети	"	Саперан нежжарис-левис	"	"	"
Мшване Рачуан	"	Рача	"	Саперан гуриис	"	Гурия	"
Мшкарта	Черная	Кахети	"	Саперан лчаруан	"	Аджария	"
Мзаргдзели	Белая	"	"	Сацури	"	"	"
Мзаргдзели квитсан	Желтая	"	"				
Мшкарта донглаби	Белая	Имерети	"				

Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание	Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание
Сагхурчал	Белая	Кахети	Мало распростран.	Хиври (Джанура)	Белая	Кахети	Широко распростран.
Самониссури	Черная	"	"	Хиври лечхуми	"	Лечхуми	Мало распростран.
Смопский белый	Белая	Картли	"	Хиври рачули	Черная	Рача	"
Сиргула	"	Кахети	"	Хогсура	Белая	Аджария	"
Сурис тетри	"	"	"	Хопатури	"	"	"
Схадтури	"	Аджария	"	Хроти	Черная	Рача	"
Схнадушани	Черная	Гурия	"	Хунаши	Белая	Абхазия	"
				Хупнизи	Красно-бурый	"	"
Тавквери джамаривала	"	Кахети	"	Хуния тетри	Белая	Гурия	"
Тавквери патализетуан	"	"	"	Хуния шави	Черная	"	"
Тавквери картлис	"	Картли	Довольно распростран.	Хутунизи	Белая	Абхазия	"
Тавквери саперанисебур	"	Кахети	Мало распростран.	Цаленджикис тетри	"	Мегрелия	"
Тавшители	Белая	Имерети	"	Цанпипита	Черная	Имерети	"
Тавшечвала	Розовая	Месхети	"	Цанпипрхва	"	Абхазия	"
Тавлашдули	Белая	"	"	Цацте	Белая	Аджария	"
Тагдаура	"	Аджария	"	Царилажаривала тетри	"	Имерети	"
Таташи	"	Абхазия	"	Цивчапера	Черная	Гурия	"
Татанаури	Розовая	Картли	"	Цивчапера варанисери	Розовая	"	"
Тбидули	Белая	Рача	"	Цирквалис тетри	Белая	Имерети	"
Твадламиссури	"	"	"	Цисперула	Розовая	Гурия	"
Тетри хариствала	"	Кахети	"	Цителл вази	Красная	Картли	"
Тетра	"	"	"	Цителсури	"	Рача	"
Тетра даблацис	"	Аджария	"	Циталии	Розовая	Гурия	"
Тетри курасани	"	Рача-Лечхуми	"	Цишка	Белая	Имерети	Широко распростран.
				Цишка сахеруан	"	"	Довольно распростран.
Тетри мьанатвала	"	Кахети	"	Цишка табехура	"	"	Мало распростран.
Тетри чхавери	"	Гурия	"	Цкеки	"	Картли	"
Тетриша	"	Мегрелия	"	Цкобила	Черная	Кахети	"
Тита махури	"	Кахети	"	Цишка тетри	Белая	Рача	"
Тита имеруан	"	Имерети	"	Циорис тетри	"	Кахети	"
Тита рачули	"	Рача	"	Цобенура	"	"	"
Тита месхури	"	Месхети	"	Цоликоури	"	Имерети	Широко распростран.
Ткалпуна	"	Рача-Лечхуми	"	Цоликоури мханажаривала	"	"	Мало распростран.
				Цоликоури коакхизис	"	"	"
Тквалиа гурული	"	Гурия	"	Цоликоури гразелмаривала	"	"	"
Тквалиа имеруан	"	Имерети	"	Цру цоликоури	"	"	"
Ткис вази	Черная	Аджария	"	Цхеланис тетри	"	Лечхуми	"
Ткис курасани	"	"	"	Цхенисдулау махури	"	Кахети	"
Товани	Белая	Имерети	"	Цхенисдулау тетри	"	Месхети	"
Турванли	"	Аджария	"	Цхенисдулау шави	Черная	"	"
Туташ	"	Рача-Лечхуми	"	Цхенисдулау аджарули	"	Аджария	"
Тхаана	"	Имерети	"	Цхенисдулау абхазури	"	Абхазия	"
Тжируаа	"	Рача-Лечхуми	"	Цхуанизис тетри	Белая	Рача	"
Тхуртху	"	Мегрелия	"	Цхикашур	Белая	Кахети	"
				Цхикашур	"	Имерети	"
Убакаури	"	Кахети	"	Цхичетис тетри	"	Гурия	"
Угваро	Черная	Мегрелия	"	Цхартал	"	Кахети	"
Уришула	Розовая	Рача	"	Цхитицаури	"	Мегрелия	"
Уриштубис цител	Черная	Кахети	"	Цхикоани	"	"	"
Урицаури	"	Лечхуми	Довольно распростран.	Цхрваан	"	"	"
Усакецури варанисери	Розовая	"	Мало распростран.	Цхши	"	"	"
Усакецури цител	Черная	Рача-Лечхуми	"	Цхшера	"	Аджария	"
Уйкасти	Белая	Рача-Лечхуми	"	Цхшеш	"	Мегрелия	"
				Цхшиси	"	"	"
Ушоби шави	Черная	Кахети	"	Цхшарани	"	Имерети	"
Ушоби тетри	Белая	Имерети	"	Цхшанаури	"	"	"
Уча чубери	Черная	Мегрелия	"	Цхшур тетри	"	Картли	Широко распростран.
Учалардани	"	"	"	Цхшур шави	Черная	"	Мало распростран.
				Цхшур аврзи	Белая	"	"
Халшира	Белая	Абхазия	"	Цхшакური	Черная	Аджария	"
Хариствала тетри	"	Кахети	"	Цхштивала тетри	Белая	Кахети	"
Хариствала шави	Черная	"	"	Цхштивала картлис	"	Картли	"
Хариствала картлис	Серая	Картли	"	Цхштивала шави	Черная	Кахети	"
Хариствала месхури	Черная	Месхети	"	Цхштивала боабур	Белая	"	"
Хариствала коакური	Темно-розовая	Имерети	"	Цхштивала аджарули	Черная	Аджария	"
				Цхштани	Красная	Мегрелия	"
Хариствала ачарули	Черная	Аджария	"				
Хемху	"	Гурия	"				
Хитери (Жгва)	"	Имерети	"				

Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание	Наименование сорта	Окраска	Происхождение	Примечание
Чичкинши	Белая	Мегрелия	Мало распростр.	Шабз	Белая	Картли	Мало распростр.
Чкартаза	"	Картли	"	Шантхиаз	Черная	Мегрелия	"
Чкалд	"	"	Довольно распростр.	Шавканито	"	Картли	"
Чоли	Черная	Аджария	"	Шавбарда	"	Имерети	"
Чоташин	"	Мегрелия	"	Шавчаперз (Жаври-сли)	"	Гурия	"
Чороз махури	"	Издети	Мало распростр.	Шавкурдзени	"	Имерети	"
Чороз картлис	Белая	Картли	"	Шави амалху	"	Абхазия	"
Чубудо	Черная	Лечхуми	"	Шавшура	Белая	Аджария	"
Чубери	Белая	Мегрелия	"	Шемодгонис тегра	"	Имерети	"
Чумуга	Черная	Гурия	"	Ширакени	Белая	Квемо-Картли	"
Чупешин	Красная	"	"	Шивевзи	Черная	Аджария	"
Чхбердула	Черная	"	"				
Чхаври	Розовая	"	Широко распростр.				
Чхинкоури	Белая	Имерети	Мало распростр.				
Чхинкидоури	"	Гурия	"				
Чхорокунт	Красная	Мегрелия	"				
Чхуши	Белая	"	"				
Чхучени	"	"	"				

ბანონი 6 274, 280
ბანონი 7 74
პეტელი 2 260, 274
პეტრეშვილი 4 322
პეტროშვილი 7 73
პილია 126, 175, 185, 188, 252, 281, 282, 323, 348, 357
პინდიკი 7 74
პიპისი 8 172
პიუბარავენი 4 387
პილია 7 74
პილია 150
პიპისი 280
პიპისი-ბერიძე 6 74
პეტრე 1 74
ფეოსტო 3 1 74
ფენტი 6 322, 341, 356

ფეოსტო 192
ჩაბუაძე 1, 73, 74, 94, 102, 112, 125, 144, 168, 179, 184, 203, 210, 219, 226, 251, 259, 263, 270, 299, 322, 327, 330, 334, 341, 356, 363, 380, 398, 406, 412, 417
ბოლო 7 74
ბოშაძე 1 267
ბუბანი 7 73
ბუბანიძე 7 74
ბუბანიძე 2 73
ბუბანიძე 7 73, 150, 170

ბაბუაძე 1 10, 21, 74, 210, 251, 371
ბანიძე 9 74, 125, 150, 198, 280, 290, 311
ბახიანი 3
სელანინიძე 7 74
სესიანიძე 4 245
სილოანი 7 74
სირიანი 7 74
სიმონიანი 7 74
სინიანი 7 73
სურგული 2 252, 254
სურგული 3 145
სტაროსელი 7 74, 175, 179, 184, 185, 188, 191, 204, 210, 237, 251, 330, 363, 364, 371, 386, 393
სტაროსელი 7 74
სტეფანი 6 74
სტარანი 2, 25, 281

ტახიძე 7 73, 74, 82, 102, 104, 105, 107, 112, 118, 125, 137, 144, 150, 156, 163, 168, 179, 184, 191, 195, 197, 203, 210, 215, 232, 237, 245, 251, 259, 270, 280, 290, 305, 311, 322, 341,

347, 356, 363, 371, 373, 374, 386, 387, 393, 398, 404, 417
ტარაძე 7 77
ტიბიძე 2 25, 33, 74
ტიხომედი 242
ტიხომედი 6 74, 105, 107, 108, 192, 194, 196, 198, 216, 219, 226, 259, 294, 299, 334, 356, 374, 383, 405, 408, 412
უბიანი 3 73
ფეოსტო 1 282, 287, 288
ფეოსტო 13, 74
ფილიანი 74, 113, 118, 157, 163, 184, 245, 311, 312, 316, 347, 404
ფილიანი 2 180, 229, 235
ფილიანი 2 282, 287, 288
ფილიანი-ბერიძე 7 174, 184, 189, 191, 322

ქანთარია 7 73, 102
ქანთარია 6 74, 238, 245, 281, 287, 290, 347, 404
ქანთარია 6 6
ქანთარია 2 74, 281
ფილიანი 8 81, 196
ლილი 1 73
უბიანი 7 74
უბიანი 7 74, 113, 118, 133, 137, 138, 144, 150, 157, 163, 312, 316, 341
უბიანი 7 73
უბიანი (მეგობარი) 88

უბიანი 8 73
უბიანი 6 74, 113, 118, 150, 157, 163, 245, 311, 312, 316, 347, 404
უბიანი 6 73
უბიანი 2 224, 295, 348, 413, 416
უბიანი 7 74, 77, 83, 199, 203, 219, 226, 294, 295, 299, 372, 380, 412, 413, 416, 417, 418
უბიანი 4 73, 252, 257, 259, 263, 294, 299, 316, 330, 334, 341, 356, 398, 407, 417
უბიანი 6 74, 105, 113, 118, 125, 133, 137, 138, 144, 145, 156, 157, 163, 192, 222, 238, 242, 243, 245, 271, 280, 311, 312, 316, 347, 373, 374, 399, 404
უბიანი 4 11, 13, 74
უბიანი 4 14
უბიანი 387

ჩაბუაძე 6 73, 113, 118, 133, 137, 138, 140—142, 144, 290, 312, 316, 336, 337, 341, 351
ჩაბუაძე 77, 82, 103, 105, 107, 198

ბ) კოორდინირებული სახელწოდებანი

ბანიანი 183
ბანიანი 262
ბანიანი 192
ბანიანი 103, 105
ბანიანი 80, 100, 106, 170, 171, 266, 268, 286
ბანიანი 111
ბანიანი 326
ბანიანი 6
ბანიანი 18
ბანიანი 317
ბანიანი 17, 114, 133, 320
ბანიანი 1, 2, 5, 95, 125, 130, 157, 159, 238, 272—274, 276, 278, 281, 282, 285, 287, 370, 380
ბანიანი 25

ბანიანი 43, 89, 92, 228, 289, 390, 391
ბანიანი 169
ბანიანი 254
ბანიანი 1
ბანიანი 95, 105, 192, 367
ბანიანი 276
ბანიანი 80, 95, 97, 106, 127, 128, 172, 268, 285, 390, 391
ბანიანი 16
ბანიანი 2
ბანიანი 339
ბანიანი 272, 276
ბანიანი 143
ბანიანი 18
ბანიანი 169
ბანიანი 20, 44, 113, 154, 173, 199, 204, 206—208, 227, 248, 249, 266, 289, 359—362, 370
ბანიანი 242, 276—278, 286, 288, 306
ბანიანი 376
ბანიანი 19
ბანიანი 3
ბანიანი 402
ბანიანი 18
ბანიანი 22, 39, 202, 348
ბანიანი 32, 321, 339
ბანიანი 323
ბანიანი 2
ბანიანი 4, 19, 142, 161, 164, 281, 336—339
ბანიანი 18
ბანიანი 28
ბანიანი 1, 8, 9, 20, 22, 23, 25, 27, 36, 37, 38, 41—46, 53, 54, 78—81, 88, 103—105, 192—196, 202, 204, 208, 212, 213, 253, 271, 282, 288, 323, 326, 328, 335, 348, 349, 356, 354, 357, 369—376

ბანიანი 266, 356
ბანიანი 1, 73, 74, 82, 84, 102, 107, 108, 112, 113, 119, 126, 132, 133, 137, 138, 141, 141, 145, 150, 157, 163, 168, 175, 179, 203, 210, 215, 216, 226, 232, 236, 237, 242, 245, 259, 261, 263, 270, 271, 280, 281, 290, 294, 299, 305, 311, 312, 316, 322, 327, 328, 330, 334, 337, 341, 356, 363, 371, 374, 380, 386, 393, 394, 398, 404, 405, 412, 417
ბანიანი 6 356

ბანიანი 282, 388
ბანიანი 153
ბანიანი 282, 387
ბანიანი 73
ბანიანი 73, 144, 245
ბანიანი 2
ბანიანი 73

ბანიანი 73
ბანიანი 2, 73
ბანიანი 229
ბანიანი 6 285, 387, 389, 390
ბანიანი 74, 80, 82, 169, 172—174, 257, 259, 286, 287, 290, 416
ბანიანი 6 73
ბანიანი 6 73
ბანიანი 4, 244, 295, 348, 413, 416

ბანიანი 73
ბანიანი 2, 4, 32, 73, 82, 88, 92, 102, 107, 108, 112, 113, 118, 119, 126, 132, 133, 137, 138, 144, 150, 156, 157, 163, 164, 168, 174, 175, 179, 180, 184, 185, 190, 191, 197, 199, 203, 204, 210, 215, 219, 220, 226, 227, 232, 235, 237, 238, 251, 252, 259, 260, 263, 270, 271, 280, 281, 282, 290, 294, 295, 299, 300, 305, 311, 316, 328, 330, 331, 334, 335, 341, 386, 387, 393, 394, 398, 399, 404, 405, 407, 412, 413, 417
ბანიანი 3, 183, 235, 236
ბანიანი 7, 73
ბანიანი 27, 73, 94, 107, 113, 118, 750, 156, 184, 210, 215, 226, 232, 237, 238, 243, 245, 251, 259, 271, 278, 280, 281, 290, 294, 305, 311, 316, 341, 356, 371, 380, 386, 393, 404, 417
ბანიანი 282, 387
ბანიანი 4 413
ბანიანი 73, 281

ბანიანი 16, 17, 19, 30, 44, 97, 99, 266, 267, 277.
ბანიანი 273, 284
ბანიანი 178
ბანიანი 77, 79, 195, 196
ბანიანი 1, 2, 8, 9, 20—25, 27, 32, 34—47, 53—54, 92, 97, 108, 111, 126, 164, 178, 196, 202—208, 216—221, 231, 266, 271, 282, 291—293, 323, 326, 328, 331, 348—354, 359, 365, 370, 376, 377, 405, 409, 410
ბანიანი 1, 100, 108, 321, 331, 333, 377, 379, 405, 409, 411, 413
ბანიანი 199—201
ბანიანი 108, 110, 376—379, 405, 409, 411, 413
ბანიანი 202
ბანიანი 202
ბანიანი 111, 339
ბანიანი 25, 25, 37, 77—81, 103, 104, 178, 192—196, 202, 212, 251, 257, 372—374
ბანიანი 121, 339
ბანიანი 9, 202, 286
ბანიანი 4, 13, 28, 242, 275, 277, 278, 306, 309, 399, 401—403
ბანიანი 15
ბანიანი 262
ბანიანი 20, 188

ბანიანი 306
ბანიანი 13
ბანიანი 185, 187, 189, 199, 340—362, 364, 367
ბანიანი 21, 112, 376, 405, 411
ბანიანი 275, 276, 286, 306, 399, 402, 403
ბანიანი 2, 264
ბანიანი 391
ბანიანი 4
ბანიანი 233
ბანიანი 222, 223

202, 235, 239-248, 253, 254, 255, 265, 273,
 275-278, 284-287, 291, 300-315, 318, 320,
 323-326, 336, 338, 365-368, 372, 374, 382,
 384, 388-390, 394, 401-403
 თეატრი 169-173
 თეატრული 30, 44, 189, 366, 320, 361, 362
 თეატრი 249
 თანაობა 24, 113
 თრიალეთი 4, 6, 19
 თურქული 108, 291, 323
 თურქულენოვანი 95, 272, 278
 თხილეთი 202
 იაკობინა 264 273, 366
 იაშვილი 97, 127-130, 154, 170, 171, 266, 273, 282,
 285, 288, 324, 326, 387, 389, 392
 იანოელი 39, 178, 202, 224, 348
 იგოთა 19
 იმბალი 97, 100
 ილია 360, 369
 იმედილი 1, 2, 5, 8-10, 18-27, 32-34, 37, 41-
 45, 50-54, 62, 85, 88, 90, 91, 113, 114, 138,
 151-155, 164, 173, 175-180, 181, 186, 189,
 190, 204, 207, 212, 227-231, 234, 238, 246-
 250, 264, 265, 288-272, 282, 295, 300-304,
 318, 335, 348, 357-362, 365-370, 381-385,
 387, 390
 იმედილი ზეიზი 8, 24, 26, 34, 45, 95, 138, 143, 151,
 180, 183, 185, 187, 207, 208, 211, 248-250,
 266, 268, 288, 357-361, 364, 366-369, 381,
 384, 387
 = ქვერი 21, 35, 42, 46, 83, 85, 86, 175, 178,
 204, 211-213, 249, 299, 317, 320, 366, 369,
 384
 = შვიკი 83, 95, 133, 143, 154, 181, 190, 204-
 209, 248, 256, 297, 360, 362, 366-369, 384
 იმედილი ძა
 იმედილიანი 202
 ირანი 2
 მუსარა 185-189, 359-361, 368
 იმედილი 300, 303
 იმედილი 264, 323
 ივალთი 13, 242, 243, 275-278, 288, 306, 309, 399,
 401-403
 ქართი 323
 ქაქულაძე 8, 9
 ქაქულაძე 83, 84, 178, 202, 220-224, 295-298,
 350, 352, 413-416
 ქალღმერთი 169
 ქანდაკდა 202
 ქარაგინი 18, 339
 ქარაგინი 13, 44, 171, 240, 242, 274-278, 284,
 286, 288, 306, 399, 401-403
 ქაძისი 19, 288, 337, 339
 ქარაგინული 13, 14
 ქარაგინული 202
 ქვერი 1, 2, 4, 5, 7-18, 25-31, 41-45, 48-54,
 90-92, 96, 102, 113-124, 127, 131, 138, 140,
 146-149, 152, 153, 157, 161, 164, 165, 169-
 173, 181, 182, 185, 186, 187, 199, 204-209,
 212, 228-231, 234-244, 247, 248, 254, 264,
 271-275, 277, 278, 281-284, 286, 288, 300-
 306, 308-313, 319-321, 335, 337, 343-346,
 350, 359-362, 366, 370, 373, 376, 381-384,
 389, 401-403, 405
 კახეთი შვიკი 12, 13, 183
 კახი 2, 271
 კავთახი 129, 339
 კავთახი 1, 16, 281
 კავთახი 189
 კავთახი 32
 კავთახი 154, 155, 204, 207, 208, 213, 257, 360,
 362, 369
 კვერციანი 143
 კვერციანი 202
 კვიციანი 324
 კარბალი 8
 კარბალი 97, 123, 127-130, 265, 266, 273,
 275-277, 284, 285, 324
 კარბალი 262, 266, 362
 კარბალი 275
 კარბალი 97, 100, 172, 265-268, 324, 325, 401,
 403
 კარბალი 199, 281,
 კარბალი 317, 362
 კოლა 15
 კოლაშვილი 142
 კოლაშვილი 399, 402, 403
 კოლაშვილი 306
 კოლაშვილი 2, 22, 83, 88, 103, 108, 151, 175, 180,

18
 დიდი 77, 104, 192
 დიდი 111
 მკვლევარი 2, 323
 მდინარე 13, 33
 მერაბი 1, 5, 25, 27, 169, 192
 = მსახი 25, 25, 27, 122, 254, 309, 367
 მერაბი 13, 14
 მერაბი 9, 12, 28, 278-278
 მერაბი 27
 მერაბი 18, 314, 315
 მერაბი 275
 მერაბი 39
 მერაბი 17, 24
 მერაბი 180
 მესხი 15, 85, 108, 135, 143, 202, 221, 253, 264
 მესხი 8, 45, 116-119, 121-123, 153, 145,
 238, 241-244, 272, 275-278, 282, 285, 286,
 288, 306, 308-310, 342, 345, 402, 403
 მთი 108, 111, 127, 216, 218, 291-293, 376, 378
 მთი 135, 138
 შვიკი ლაშქარი 18
 = თურქული 15
 = გარდასული 15
 = გარდასული 18
 = იმედილი 19
 = ლეონტი 15
 = მერაბი 15
 = მერაბი 16, 17, 29
 = მერაბი 18
 = ტრაპიზონი 29
 = სვეტიცხოველი 29
 = ქარაგინი 29
 = შვიკი 18
 = ხაქაზი 15
 შვიკი 202, 353, 354,
 განთავსება 6, 19
 შვიკი 21, 178, 202, 335
 შვიკი 202
 შვიკი 10, 25, 44, 173, 214, 264, 286, 385
 შვიკი 164, 266
 შვიკი 111
 შვიკი 15, 14
 შვიკი 25, 44, 96, 97, 99, 100, 189, 264-268, 317-
 321, 370
 შვიკი 38
 შვიკი ლაშქარი 9, 27, 399
 = იმედილი 27
 შვიკი 6
 შვიკი 206, 402, 403
 შვიკი 169
 ზარანი 362
 ზარანი 271
 ზარანი 155
 ზარანი 383, 384
 ზარანი 178
 ზარანი 315
 ზარანი 178
 ზარანი 83-85, 409-411
 ზარანი 142, 359
 = ზარანი 7, 242, 286, 288
 ზარანი 111
 ზარანი 111, 292
 ზარანი 25, 89, 90, 145, 152, 154, 170, 181,
 186-189, 204-207, 212, 228, 234, 247, 284,
 302, 358, 366, 382, 391
 ზარანი 108, 111, 216, 291, 292, 376, 407
 ზარანი 401-403
 ზარანი 90
 ზარანი 317, 320, 321
 ზარანი 178, 202
 ზარანი 36, 262, 300-304
 ზარანი 257, 260, 261, 262, 396
 მთა 262
 მთა 255, 258, 328, 394
 მთა 313-315
 მთა 15, 16, 17, 33, 121, 126, 136, 138, 189,
 243, 264, 287, 339
 მთა 17
 მთა 19, 367
 მთა 370
 მთა 185-189, 249, 364
 მთა 31, 47, 264, 321
 მთა 8, 9, 13, 28, 44, 83, 88-90, 93, 96, 97,
 105, 108, 115, 117, 119-123, 127, 129, 133,
 140-142, 145, 147, 148-153, 159-161, 165-
 167, 170, 171, 172, 175, 180-182, 185-188,
 194, 204-208, 212, 213, 220, 231, 228-230,

185, 192, 201, 211, 216, 226, 227, 246, 260, 281, 291, 292, 295, 348, 357, 364, 372, 381, 394, 399, 405, 413, 414
კობახიძე 4, 21
კობილაძე 4. 6, 242, 226
კოჩეკელი 394
კობნია 22, 175-178, 202, 224, 295, 348, 349, 354
კოჭია 326
კობინაძე 93, 95, 97-100, 169-171, 264-268, 272, 282, 284, 304, 323, 325, 326, 389
კობიშვილი 97
კობახიძე 18
კობია 15, 16
კობილაძე 10, 27, 91, 120, 123, 145, 146, 169, 170, 173, 180, 186, 205, 233, 234, 242, 243, 283, 288, 307, 343, 381, 391, 401
კობია 324

ლაკიძე 2, 10, 12, 13, 23
ლაღვიანი 23
ლაღვიანი 306
ლაღვიანი 248
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 169
ლაღვიანი 268, 264
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 24
ლაღვიანი 303
ლაღვიანი 303
ლაღვიანი 24
ლაღვიანი 275
ლაღვიანი 13, 14
ლაღვიანი 321
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 202
ლაღვიანი 2, 8, 9, 23-27, 35, 36, 41-45, 53, 54, 88, 90-93, 114, 180-185, 204, 208, 211, 227-233, 238, 250, 257, 271, 272, 282, 289, 300-304, 357, 365, 368-370, 381, 383, 387, 388, 390, 392, 399, 400, 405

ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 17, 54, 323
ლაღვიანი 39, 199, 202, 216, 348, 354
ლაღვიანი 4
ლაღვიანი 323

ლაღვიანი 20, 154, 204, 208, 249, 350, 356-370, 384, 385
ლაღვიანი 234
ლაღვიანი 202, 348, 354
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 178, 202
ლაღვიანი 8, 9, 13, 14, 28, 44, 240, 242, 243, 274, 276, 278, 284

ლაღვიანი 26, 27, 30, 31, 271, 272
ლაღვიანი 17
ლაღვიანი 169
ლაღვიანი 315
ლაღვიანი 306
ლაღვიანი 233
ლაღვიანი 21
ლაღვიანი 202
ლაღვიანი 303, 304

ლაღვიანი 38, 253
ლაღვიანი 1, 9, 10, 13, 14, 28, 113, 157, 163, 242, 256, 271, 275, 286, 306
ლაღვიანი 1, 16
ლაღვიანი 2, 16, 17, 18
ლაღვიანი 19
ლაღვიანი 39, 54, 376
ლაღვიანი 21, 217, 224
ლაღვიანი 15
ლაღვიანი 38
ლაღვიანი 113
ლაღვიანი 172
ლაღვიანი 224
ლაღვიანი 38
ლაღვიანი 95
ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 37, 38, 260
ლაღვიანი 2
ლაღვიანი 141
ლაღვიანი 172
ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 2, 8, 10, 13, 14
ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 2
ლაღვიანი 38
ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 38
ლაღვიანი 2, 157
ლაღვიანი 2, 15

ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 15
ლაღვიანი 15
ლაღვიანი 387
ლაღვიანი 14-17, 19, 32, 323
ლაღვიანი 16
ლაღვიანი 21
ლაღვიანი 172
ლაღვიანი 387
ლაღვიანი 8, 20, 21, 24, 35, 36, 91, 92, 229-231
ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 176, 195, 224, 296
ლაღვიანი 157
ლაღვიანი 38, 252, 253, 260
ლაღვიანი 38
ლაღვიანი 37
ლაღვიანი 15
ლაღვიანი 32
ლაღვიანი 2
ლაღვიანი 32
ლაღვიანი 2, 16, 17, 18, 300
ლაღვიანი 2, 3, 15, 16, 30
ლაღვიანი 8, 35, 39, 360, 369
ლაღვიანი 24
ლაღვიანი 35, 37, 295, 300, 303
ლაღვიანი 24, 260, 369
ლაღვიანი 260, 369
ლაღვიანი 38, 260
ლაღვიანი 9
ლაღვიანი 10, 15
ლაღვიანი 21
ლაღვიანი 21, 40
ლაღვიანი 295, 326
ლაღვიანი 38
ლაღვიანი 3, 15, 30

ლაღვიანი 16
ლაღვიანი 32
ლაღვიანი 19
ლაღვიანი 17
ლაღვიანი 29
ლაღვიანი 17
ლაღვიანი 19
ლაღვიანი 30
ლაღვიანი 18, 24
ლაღვიანი 19
ლაღვიანი 21
ლაღვიანი 17
ლაღვიანი 19
ლაღვიანი 202
ლაღვიანი 4, 6
ლაღვიანი 4
ლაღვიანი 10-12, 14, 16, 17, 267
ლაღვიანი 32

ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 284
ლაღვიანი 2
ლაღვიანი 4, 7, 8, 18, 26-28, 31-33, 39, 41, 43, 44, 47, 49, 51, 53, 113, 114, 119, 138, 142, 143, 164, 251, 272, 282, 302, 315, 319, 326, 328, 339, 357, 376, 399, 401, 409
ლაღვიანი 339
ლაღვიანი 143
ლაღვიანი 105, 108
ლაღვიანი 8, 15, 17, 18, 19, 142
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 5, 93, 95, 99, 244, 264, 268, 272, 274, 304, 317, 323, 325, 336, 357, 400, 402
ლაღვიანი 260
ლაღვიანი 282
ლაღვიანი 339
ლაღვიანი 32, 80, 97, 106, 189, 196, 243, 277, 278, 287, 361, 391, 402
ლაღვიანი 16, 44, 114, 337
ლაღვიანი 8, 9, 44, 173, 240, 242, 243, 274, 276-278, 284, 286, 342-345, 401
ლაღვიანი 202
ლაღვიანი 9, 15-19, 30, 44, 45, 47, 83, 95-100, 108, 133, 142, 160, 161, 175, 200, 221, 253, 265-269, 318, 319, 326, 337, 350, 385, 388, 389, 394
ლაღვიანი 262, 394
ლაღვიანი 227
ლაღვიანი 143

ლაღვიანი 287
ლაღვიანი 360, 368
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 23, 254-256, 260-262, 331-333, 394-396
ლაღვიანი 5
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 27
ლაღვიანი 3
ლაღვიანი 111
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 8
ლაღვიანი 27
ლაღვიანი 142
ლაღვიანი 95, 106
ლაღვიანი 97, 100, 128, 130, 152-155, 170-172, 186, 188, 205-208, 239, 241-243, 247, 249, 255, 266, 273, 274
ლაღვიანი 6
ლაღვიანი 8
ლაღვიანი 20, 24
ლაღვიანი 3
ლაღვიანი 36, 43, 183
ლაღვიანი 133, 136, 141
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 36
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 27-30, 45, 133, 271, 281, 312, 314, 315, 319, 381
ლაღვიანი 95
ლაღვიანი 17, 18
ლაღვიანი 302
ლაღვიანი 300, 302, 303, 304
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 326
ლაღვიანი 24, 36, 300, 302-304
ლაღვიანი 39, 233, 246
ლაღვიანი 19
ლაღვიანი 2, 281
ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 2, 13, 14
ლაღვიანი 33, 142, 257
ლაღვიანი 143
ლაღვიანი 288
ლაღვიანი 282, 286
ლაღვიანი 95
ლაღვიანი 387

ლაღვიანი 88
ლაღვიანი 37, 365
ლაღვიანი 126
ლაღვიანი 23, 32, 43, 47, 51, 117, 139, 264, 269
ლაღვიანი 370
ლაღვიანი 272, 282, 288
ლაღვიანი 23, 24, 36, 54, 88, 90-93, 131, 158, 180, 182, 183, 211, 227, 299, 230, 231, 289, 300, 388, 389, 365, 381
ლაღვიანი 23, 32, 43, 47, 51, 54, 114, 117, 139, 164, 166, 167, 193, 264, 269, 312, 316, 317, 326
ლაღვიანი 157, 272
ლაღვიანი 38
ლაღვიანი 23
ლაღვიანი 23, 32, 33, 43, 44, 51, 54, 114, 117, 121, 139, 143, 158, 167, 264, 269, 273, 312, 315, 317, 326, 401-403
ლაღვიანი 11, 23, 28, 52, 54, 144, 158, 169, 243, 398
ლაღვიანი 40, 83, 158, 199, 365
ლაღვიანი 95
ლაღვიანი 15, 23, 31, 44, 52, 131, 138, 144, 158, 160, 162, 269
ლაღვიანი 23, 29, 158
ლაღვიანი 275
ლაღვიანი 271, 272, 274, 282

ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 23, 254-256, 260-262, 331-333, 394-396
ლაღვიანი 5
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 202
ლაღვიანი 173, 287
ლაღვიანი 202
ლაღვიანი 2
ლაღვიანი 2, 8, 9, 11, 13, 44, 169-173, 240, 242, 244, 274, 276-278, 281, 286, 287, 306
ლაღვიანი 77
ლაღვიანი 3
ლაღვიანი 111
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 8
ლაღვიანი 27
ლაღვიანი 3
ლაღვიანი 142
ლაღვიანი 95, 106
ლაღვიანი 97, 100, 171, 266, 274, 284, 285, 286, 288, 324, 325
ლაღვიანი 258
ლაღვიანი 224
ლაღვიანი 273
ლაღვიანი 20, 151, 199, 204, 207, 211, 246, 249, 362, 364-366, 370, 381
ლაღვიანი 93, 97, 100, 128, 130, 152-155, 170-172, 186, 188, 205-208, 239, 241-243, 247, 249, 255, 266, 273, 274
ლაღვიანი 6
ლაღვიანი 8
ლაღვიანი 20, 24
ლაღვიანი 3
ლაღვიანი 36, 43, 183
ლაღვიანი 133, 136, 141
ლაღვიანი 178
ლაღვიანი 36
ლაღვიანი 262
ლაღვიანი 27-30, 45, 133, 271, 281, 312, 314, 315, 319, 381
ლაღვიანი 95
ლაღვიანი 17, 18
ლაღვიანი 302
ლაღვიანი 300, 302, 303, 304
ლაღვიანი 18
ლაღვიანი 326
ლაღვიანი 24, 36, 300, 302-304
ლაღვიანი 39, 233, 246
ლაღვიანი 19
ლაღვიანი 2, 281
ლაღვიანი 10
ლაღვიანი 2, 13, 14
ლაღვიანი 33, 142, 257
ლაღვიანი 143
ლაღვიანი 288
ლაღვიანი 282, 286
ლაღვიანი 95
ლაღვიანი 387

6-6 გეგმა 22, 23, 38, 365, 374
 • გარდა 22, 23, 38, 196, 365
 • გარდა 15, 52, 108, 114, 158
 • გარდა 22, 23, 27, 38, 54, 192, 253—256, 329, 365, 394
 • გარდა 23, 29, 30, 54, 95, 100, 114, 115, 117, 131, 133—136, 138—142, 158—160, 164, 165, 167, 266, 269, 312—317, 326, 331, 337—339
 • გარდა 22, 23, 25, 37, 38, 54, 77—81, 103, 104, 158, 192, 195, 196, 208, 211, 212, 288, 351, 353, 365, 374, 394
 • გარდა 23, 29, 54, 169, 365, 374
 • გარდა 11, 12, 28, 44, 54, 114, 116, 117, 119, 121—123, 139, 158, 169, 243, 272, 276, 306, 310, 335, 342, 399, 402
 • გარდა 96, 272, 282
 • გარდა 126
 • გარდა 14, 42, 95, 100, 114, 158, 269, 326
 • გარდა 23, 29, 100, 114, 133, 136, 138, 158, 162, 269, 325
 • გარდა 8, 20, 34, 35, 54, 83, 151, 158, 204, 211, 250, 365, 366, 369, 370, 381
 • გარდა 272, 282
 • გარდა 282
 • გარდა 8, 20, 23, 34, 35, 44, 57, 54, 83, 90—97, 99, 100, 127, 129, 139, 143, 151, 155, 158, 175, 182, 185—188, 204, 206, 208, 209, 211, 213, 221, 229, 231, 246, 249, 259, 265, 264—269, 288, 301, 303, 304, 317—320, 324—326, 353, 357, 359, 360, 365, 368, 370, 381—384, 391, 394
 • გარდა 23, 29, 114, 133, 138, 158, 269, 312, 335
 • გარდა 37, 38, 192, 253, 365
 • გარდა 272
 • გარდა 15, 23, 29, 30, 44, 52, 54, 83, 96, 97, 99, 100, 108, 114—117, 123, 139, 158, 160, 131, 133—135, 138, 140, 141, 142, 158—161, 165—167, 175, 221, 264, 265, 267, 269, 288, 312—318, 320, 323—326, 335—339, 381, 394, 409
 • გარდა 23, 24, 42, 95, 100, 114, 138, 158, 269, 326, 335
 • გარდა 11, 23, 27, 28, 44, 52, 54, 90, 91, 96, 99, 114, 116, 117, 119, 123, 129, 158, 161, 169, 188, 231, 235, 282, 243, 255, 265, 301, 304, 306, 313, 318, 320, 324—326, 335, 336, 338, 342, 353, 389, 390, 391
 • გარდა 20, 23, 34, 35, 44, 54, 95, 100, 114, 151, 207, 211, 246, 248, 264, 266, 269, 317, 320, 357, 360, 365, 409, 411, 413, 416
 • გარდა 42, 100, 114, 139
 • გარდა 95
 • გარდა 282
 • გარდა 96
 • გარდა 282
 • გარდა 23, 29, 30, 44, 52, 54, 95, 97, 100, 114, 117, 131, 133, 135, 136, 138, 160, 164, 167, 264, 266, 269, 288, 312, 315, 317, 335, 337
 • გარდა 126
 • გარდა 272
 • გარდა 13, 28, 52, 114, 117, 158, 312
 • გარდა 272, 276, 282, 288
 • გარდა 96, 126, 157, 274, 282
 • გარდა 126, 275
 • გარდა 96
 • გარდა 10—12, 23, 28, 114, 357, 381
 • გარდა 21, 39, 192, 220, 365
 • გარდა 271, 272, 274
 • გარდა 29, 114, 133, 138, 158, 269, 312, 335
 • გარდა 36, 42, 95, 100, 264, 269, 326
 • გარდა 8, 20, 23, 34, 35, 44, 54, 83, 151, 158, 204, 207, 209, 211, 246, 249, 359, 360, 364, 365, 369, 370, 381—384
 • გარდა 15, 44, 52, 54, 114, 128, 131, 133, 158, 169, 312, 335, 381
 • გარდა 19, 44, 83, 192, 199, 220—224, 253—256, 296—298, 348—354, 365, 370, 413—416
 • გარდა 272, 282
 • გარდა 326
 • გარდა 23, 29, 30, 44, 52, 54, 83, 95—100, 108, 114, 117, 131, 133, 135, 136, 138, 140, 158, 160—164, 167, 175, 221, 253, 264—268, 288, 296, 312, 315, 317, 326, 335, 377
 • გარდა 126
 • გარდა 96
 • გარდა 96
 • გარდა 23, 36, 88, 114, 134, 180, 183, 233, 235, 236, 300, 365, 381
 • გარდა 20, 23, 24, 35, 139, 151, 157,

185—188, 204, 207, 211, 246, 248, 279, 282, 357, 359, 360, 364—368, 370, 381
 • გარდა 22, 23, 38, 365
 • გარდა 126
 • გარდა 131
 • გარდა 23, 28, 44, 52, 54, 114, 117, 139, 158, 180, 238, 242, 243, 276, 312, 399
 • გარდა 131
 • გარდა 34, 35, 175, 204, 311, 365, 381
 • გარდა 96
 • გარდა 126
 • გარდა 20, 23, 34, 54, 95, 100, 114, 134, 142, 151, 158, 180, 186, 207, 211, 246, 248, 264, 266, 268, 288, 317, 359, 360, 365, 367, 381
 • გარდა 12, 13, 28, 44, 52, 54, 114, 145, 158, 169, 243, 253, 272, 276, 308, 342, 399
 • გარდა 273, 370
 • გარდა 38, 81, 104, 169, 192, 196, 211, 365, 372, 374
 • გარდა 126
 • გარდა 23, 29, 114, 138, 158, 312—314, 335
 • გარდა 95
 • გარდა 96
 • გარდა 370
 • გარდა 20, 23, 34, 35, 139, 151, 204, 211, 246, 365, 381
 • გარდა 29, 29, 30, 114, 133, 128, 158, 160, 261, 269, 312, 335, 381
 • გარდა 23, 24, 34, 40, 54, 83, 108, 109—111, 127, 218, 220, 221, 291—293, 348, 349—353, 365, 376—378, 405—411, 413
 • გარდა 21, 40, 200, 201, 365
 • გარდა 20, 23, 34, 35, 93, 151, 169, 204, 211, 246, 300, 303, 365, 370, 381
 • გარდა 11, 23, 28, 44, 52, 54, 114, 169, 287, 399
 • გარდა 285
 • გარდა 126
 • გარდა 31
 • გარდა 126, 272, 276, 282
 • გარდა 272, 282
 • გარდა 370
 • გარდა 24, 40, 47, 50, 218, 291, 365
 • გარდა 31
 • გარდა 272, 274
 • გარდა 282
 • გარდა 29, 39, 54, 83—85, 100, 175—177, 199, 220—224, 257, 291, 295—298, 326, 348—354, 365, 370, 409—411, 413—416
 • გარდა 134, 158, 185
 • გარდა 23, 23, 37, 38, 83, 192, 196, 253, 365
 • გარდა 23, 24, 34, 36, 54, 88, 90—92, 114, 137, 180, 183, 211, 227, 233, 289, 300, 340, 365, 368—370, 381
 • გარდა 23, 37, 54, 83, 192, 253, 265, 394—396
 • გარდა 23, 37, 38, 54, 142, 253—256, 280—282, 331—333, 365, 394—396
 • გარდა 12, 13, 28, 54, 114, 139, 158
 • გარდა 22, 34, 35, 211, 303, 365, 381
 • გარდა 22, 23, 34, 35, 83, 151, 192, 204, 211, 265, 381
 • გარდა 15, 23, 23, 34, 54, 95, 100, 114, 139, 158, 180, 186, 207, 211, 214, 246, 248, 269, 360, 365, 381
 • გარდა 8, 34, 54, 95, 100, 164, 266, 268, 269, 317
 • გარდა 23, 29, 30, 114, 138, 158, 162, 269, 312, 335, 381
 • გარდა 23
 • გარდა 274
 • გარდა 37, 192, 196, 365
 • გარდა 23, 39, 40, 42, 47, 54, 97, 108, 139, 220, 221, 264, 269, 291, 365, 376, 377, 378, 409—411
 • გარდა 23, 29, 269
 • გარდა 16
 • გარდა 2, 5, 8, 9, 23—27, 35, 36, 41, 43—45, 52, 54, 88, 90—93, 114, 138, 164, *60, 181, 183, 185
 • გარდა 36, 235, 238
 • გარდა 36, 88, 91, 92, 227, 230
 • გარდა 24
 • გარდა 214
 • გარდა 2
 • გარდა 325
 • გარდა 20
 • გარდა 7
 • გარდა 242, 244, 306, 309, 399, 400—402
 • გარდა 829
 • გარდა 95, 142, 224, 271—274, 277, 282, 287
 • გარდა 16, 126

გარდა 362, 367
 გარდა 295
 გარდა 2, 88, 781, 287
 გარდა 2, 28, 286
 გარდა 2, 27, 54, 79, 169, 172, 183, 204, 209, 214, 231, 244, 264, 265, 271, 274, 278, 282, 286, 288, 289, 304, 308, 310, 317, 322, 336, 246, 362, 365, 369, 370, 385, 387, 388, 400, 405, 416
 გარდა 8, 9, 10, 13, 14, 16, 288, 403
 გარდა 16, 17, 267, 288, 289
 გარდა 88, 189
 გარდა 266, 267
 გარდა 208, 246, 320, 321, 362
 გარდა 2, 16, 371, 372, 381
 გარდა 173, 253—258, 328, 329, 394
 გარდა 277, 288
 გარდა 13, 44, 54, 119, 124, 126, 322, 325
 გარდა 178, 202
 გარდა 2, 8, 9, 20—27, 36—38, 41—46, 53, 54, 88, 105, 164, 192, 196, 202, 204, 208, 252, 254—252, 267, 271, 282, 378—333, 335, 357, 365—370, 387, 394—397, 399
 გარდა 19
 გარდა 111
 გარდა 153
 გარდა 15
 გარდა 164, 291
 გარდა 2, 16, 371, 372, 381
 გარდა 242, 244, 276, 284
 გარდა 97
 გარდა 113, 164, 315
 გარდა 42, 49, 126, 169, 172, 185—188, 253, 264, 267, 282, 286, 317, 323, 388
 გარდა 9
 გარდა 20, 25, 89—93, 96, 127, 129, 152—155, 170—173, 180—182, 185—189, 202—209, 212—214, 221, 224, 228—231, 247—249, 253, 256, 257, 273, 284, 286, 288, 298, 301—304, 317, 320, 323—326, 353, 358—362, 364—370, 382—385, 389
 გარდა 2—4, 7, 9, 14, 16, 20—28, 31—36, 40—49, 51, 53, 79, 81, 88, 92—95, 98, 100, 103, 118, 119, 126, 128—133, 136, 138, 139, 145, 151, 153, 154, 157—160, 164, 167—170, 180, 183—186, 189, 192, 195, 199, 201—204, 211—214, 221, 224, 228—234, 246, 248—249, 252, 258, 260—264, 267—272, 274, 277, 281, 282, 288, 291, 300, 302, 303, 307, 317—319, 321, 323, 325—328, 333, 335, 339, 346, 349, 354, 357, 360, 362, 365—369, 372, 376, 381, 387—394, 399—402, 405, 409, 413—416
 გარდა 2, 9—13, 23, 26—31, 37, 41, 42, 47—52, 57, 79, 83, 90, 98—100, 113, 119, 124, 125, 157, 167, 204, 209, 214, 238, 253, 273, 276, 321, 323, 350, 357, 367, 370, 394
 • გარდა 1, 9, 19, 23, 25—29, 33, 42, 47—52, 77, 83, 86, 96, 98—100, 111, 119, 151, 153, 175, 180, 188, 194, 199, 202, 204, 208, 209, 211, 220, 223, 228, 233, 238, 258, 265, 274, 285, 288, 293, 295, 298, 300, 302, 309, 346, 357, 364, 368, 370, 381, 394, 413
 • გარდა 4, 7, 23, 24
 გარდა 291
 გარდა 175, 178, 202, 220, 224, 257, 295, 359
 გარდა 23, 262, 394
 გარდა 288, 321, 361
 გარდა 22, 175, 177, 220, 224, 295, 348, 349, 354, 416
 გარდა 37, 38
 გარდა 37, 38
 გარდა 38, 175, 295
 გარდა 204
 გარდა 252, 326
 გარდა 24
 გარდა 2, 24, 182
 გარდა 4, 6, 8, 20, 258, 204, 207—209, 213, 249, 360, 362, 364, 369, 384
 გარდა 2
 გარდა 267
 გარდა 2
 გარდა 108, 111, 376, 405, 406, 407
 გარდა 16, 336, 338, 339
 გარდა 2, 4, 5, 9, 126, 238, 272, 274—278, 282, 285, 287, 370
 გარდა 18
 გარდა 275, 326, 366—370
 გარდა 25, 79, 192, 195, 196, 289
 გარდა 126
 გარდა 275, 278, 322, 326
 გარდა 95, 325, 326
 გარდა 17, 140, 315
 გარდა 324

სერია 17, 18
 სერია 226
 სერია 21
 სერია 121
 ბიბლიოთეკა 199
 ტექსტური 199
 ტომ 3
 ტარაქი 240
 ტარაქი 4
 ტარაქი 97, 127, 128, 130, 239, 240, 242, 265, 266, 273, 275, 324, 326, 389-391
 ტარაქი 272, 274, 278
 ტარაქი 23, 24, 36, 183, 168-370
 ტარაქი 13
 ტარაქი 143
 ტარაქი 89, 91, 93, 182, 183, 229, 231
 ტარაქი 164
 უბნები 100-239, 240, 272-274, 277, 278, 281-288, 400
 უბნების 13, 14
 უბნის 3, 93, 95, 99, 152-155, 169, 172, 186, 190, 205-207, 231, 238-244, 247-249, 264, 268, 274, 276-278, 282, 284-286, 301-304, 317, 321, 326, 357-360, 366, 382, 384, 400, 401
 უბნები 317, 323
 უბნების 9
 უბნები 24, 300
 უბნების 32
 უბნების 258, 278, 394, 396
 უბნების 262
 უბნები 202
 უბნების 202
 უბნების 175, 177, 178, 202, 220, 224, 257, 295, 340
 უბნების 185, 187, 189
 უბნების 9
 უბნების 262
 უბნების 20, 204, 210, 249, 368, 383
 უბნების 8, 18, 19, 339
 უბნების 258, 328, 394-396
 უბნების 286, 288
 უბნების 22
 უბნების 187-189, 317, 320, 321, 360, 369
 უბნების 111, 291, 293, 376, 409, 410, 413
 უბნების 262
 უბნების 11, 306
 უბნების 13
 უბნების 262
 უბნების 2, 5, 8, 10, 11, 14, 15, 18-20, 24-33, 41-45, 48-50, 53, 54, 93, 103, 113-117, 124, 133, 138, 140-143, 149, 157, 161-164, 170, 180, 200, 204, 231, 232, 244, 284-288, 269, 271, 272, 276, 281, 285, 288, 300, 302, 310, 312-314, 317, 319, 321, 328, 335-339, 346, 350, 357, 370, 376, 381
 უბნების 7, 8, 9, 15, 18
 უბნების 7, 8, 15, 16, 31, 47, 237, 281, 357, 362
 უბნების 95, 96, 140, 142, 281, 312, 337
 უბნების 16, 140, 235, 266
 უბნების 14, 108-111, 216, 221, 227, 291-293, 326, 350-354, 376-378, 405-411
 უბნების 15
 უბნების 15
 უბნების 9, 18, 19, 28, 30, 32, 37, 173, 275, 286
 უბნების 10
 უბნების 17
 უბნების 17
 უბნების 21
 უბნების 32
 უბნების 18
 უბნების 29
 უბნების 17
 უბნების 8-10, 88, 145, 151, 152, 169, 170, 180, 211, 233, 238, 246, 272, 275, 282, 283, 286, 306, 342, 343, 357, 366, 381, 388
 უბნების 18
 უბნების 18
 უბნების 23
 უბნების 3
 უბნების 161
 უბნების 367
 უბნების 154, 155, 204, 207, 208, 248, 249, 321, 360
 უბნების 178
 უბნების 315
 უბნების 178
 უბნების 178
 უბნების 142, 339
 უბნების 178, 202
 უბნების 143
 უბნების 276
 უბნების 16, 18
 უბნების 178
 უბნების 88
 უბნების 24
 უბნების 1, 28
 უბნების 8, 28, 92
 უბნების 242, 306, 309, 403
 უბნების 411
 უბნების 8, 140, 277
 უბნების 18
 უბნების 17, 22, 39, 83, 93, 126, 188, 253, 282, 364, 388
 უბნების 315
 უბნების 180, 182, 183, 233-236
 უბნების 185, 187, 188, 199, 249, 360
 უბნების 6
 უბნების 95, 323
 უბნების 95, 278, 282, 285, 287
 უბნების 339
 უბნების 286
 უბნების 12, 13, 44, 169, 171, 173, 240, 274, 275, 284, 286, 287, 288, 401
 უბნების 95, 264, 272, 276, 285, 287, 323
 უბნების 100, 103, 105, 153, 169-172, 192, 231, 238, 244, 264, 272, 275, 277, 281, 282, 284, 285, 287, 304, 317
 უბნების 104
 უბნების 44, 240, 274, 284, 366, 367
 უბნების 257
 უბნების 16
 უბნების 97
 უბნების 2, 36, 37, 103, 348
 უბნების 199, 281
 უბნების 2, 138
 უბნების 95, 264, 317
 უბნების 169
 უბნების 169
 უბნების 11
 უბნების 286
 უბნების 39, 199, 202, 216
 უბნების 284, 323
 უბნების 28, 288
 უბნების 326
 უბნების 15, 14
 უბნების 18
 უბნების 119, 175, 185, 187, 364
 უბნების 233, 234, 235
 უბნების 178
 უბნების 188, 364
 უბნების 111, 292, 376, 405-407, 409
 უბნების 16, 30
 უბნების 9
 უბნების 178, 202
 უბნების 315, 354
 უბნების 291, 293, 376-378, 409-411, 413
 უბნების 21
 უბნების 202
 უბნების 367
 უბნების 169
 უბნების 2
 უბნების 154, 360, 362
 უბნების 178, 202
 უბნების 370
 უბნების 22, 321
 უბნების 190, 231, 244, 264, 317
 უბნების 274, 284
 უბნების 362
 უბნების 262, 354, 396
 უბნების 89, 91, 92, 228, 301-303
 უბნების 262
 უბნების 357
 უბნების 21
 უბნების 38
 უბნების 202
 უბნების 295
 უბნების 19
 უბნების 11
 უბნების 262
 უბნების 125, 155, 248, 249, 317, 320, 321, 362
 უბნების 145, 148
 უბნების 257
 უბნების 88, 391
 უბნების 104
 უბნების 11
 უბნების 23, 260, 262, 328, 366, 394, 396
 უბნების 114-117, 135, 139-142, 164-167, 335, 336
 უბნების 10
 უბნების 178
 უბნების 8, 9, 16, 267
 უბნების 8, 9, 13, 44, 145, 160, 171-173, 240, 242-244, 274-278, 284, 286, 288, 342, 345, 401, 402
 უბნების 23
 უბნების 11, 12
 უბნების 44, 401, 403
 უბნების 141
 უბნების 121, 326
 უბნების 16, 262
 უბნების 17
 უბნების 17
 უბნების 9
 უბნების 249
 უბნების 262
 უბნების 339
 უბნების 21
 უბნების 178, 199, 202, 405
 უბნების 262
 უბნების 255, 288
 უბნების 11
 უბნების 24
 უბნების 262
 უბნების 23
 უბნების 91
 უბნების 88, 91, 93, 227, 230, 288
 უბნების 24
 უბნების 230
 უბნების 178
 უბნების 262
 უბნების 7, 142
 უბნების 185, 188, 189, 321, 364
 უბნების 1
 უბნების 18, 339
 უბნების 113
 უბნების 19
 უბნების 20
 უბნების 9
 უბნების 19
 უბნების 19
 უბნების 19
 უბნების 17
 უბნების 32
 უბნების 23
 უბნების 8, 12
 უბნების 8, 30, 339
 უბნების 1
 უბნების 32
 უბნების 19, 30, 116, 140, 162, 339
 უბნების 22, 39, 108, 218, 220, 292, 293, 376, 407
 უბნების 22
 უბნების 22
 უბნების 18
 უბნების 2
 უბნების 18
 უბნების 30, 36, 93
 უბნების 18, 20, 160, 166, 339
 უბნების 339
 უბნების 21
 უბნების 110, 111, 293, 407, 413
 უბნების 18, 30, 339
 უბნების 1, 8, 10, 31, 32, 160
 უბნების 17
 უბნების 39
 უბნების 24
 უბნების 32
 უბნების 32
 უბნების 9, 35, 36
 უბნების 19
 უბნების 18
 უბნების 21

თავისუფალი 3, 5, 19, 20—33, 36, 115, 157—163, 274
 თავისუფალი ღიბერა 2, 26, 31, 157
 თავისუფალი 157
 თავისუფალი მკვლევარი 2, 26, 157
 თავისუფალი სწავლება 28
 თავისუფალი სკოლა 3, 31
 თავისუფალი შვი 157
 თავისუფალი 16, 126, 274
 თავისუფალი 3, 4, 19, 32
 თავისუფალი 3, 20, 33, 269
 თავისუფალი 24, 26, 138
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი კავშირები 3, 22, 24, 25
 თავისუფალი 22
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 387
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 138
 თავისუფალი 31, 164, 328
 თავისუფალი 164
 თავისუფალი 27, 28, 30, 32—34, 36—39, 123, 126
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი 3, 28, 164
 თავისუფალი 3, 19
 თავისუფალი 3, 19, 26, 30, 33, 54, 119, 135, 141, 164—168
 თავისუფალი 104
 თავისუფალი 3, 23
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი 3, 23
 თავისუფალი 31, 34, 37—40, 63, 86, 274, 295, 413
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 5, 27, 28, 31, 32, 38, 41, 42, 44, 54, 195, 196, 274, 285, 390
 თავისუფალი სკოლა 25, 28, 169—174, 288
 თავისუფალი 172
 თავისუფალი 88, 185
 თავისუფალი 86, 185
 თავისუფალი რეალი 180
 თავისუფალი შვი 82, 180—184
 თავისუფალი 44, 88, 364
 თავისუფალი ზღა 185
 თავისუფალი გლეხი 3, 24, 35, 180
 თავისუფალი გლეხი 185, 190
 თავისუფალი 5, 20, 24, 33—35, 180, 185—191, 236, 364
 თავისუფალი გლეხი 3, 23
 თავისუფალი შვი 3, 20, 24, 32, 35, 36, 38
 თავისუფალი გლეხი 33
 თავისუფალი წიგნი 3, 24, 35, 180
 თავისუფალი 3, 19, 30
 თავისუფალი 175
 თავისუფალი 26, 175
 თავისუფალი 3, 22, 33—35, 40, 119, 175—179
 თავისუფალი შვი 3, 20, 63, 173
 თავისუფალი 31
 თავისუფალი 20
 თავისუფალი 28, 30, 31, 34, 39, 40
 თავისუფალი 172
 თავისუფალი 335
 თავისუფალი 192
 თავისუფალი 3, 23, 26, 37, 38, 41, 192—198
 თავისუფალი 192
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 192
 თავისუფალი 3, 22, 24
 თავისუფალი 3, 23, 24
 თავისუფალი 3, 23
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 3, 23
 თავისუფალი 37
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი 3, 23, 38, 39
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 27
 თავისუფალი 3, 5, 20, 35
 თავისუფალი 3, 24
 თავისუფალი 3, 5, 22, 24, 26, 39, 40, 54, 199—200
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 3, 4, 19
 თავისუფალი 3, 22, 37, 38, 40
 თავისუფალი 271
 თავისუფალი 3, 24, 39
 თავისუფალი 274

თავისუფალი 5, 23, 26, 28, 31—35, 37, 38, 40—42, 54, 119, 204—210, 367, 369, 370
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი შვი 3, 20, 26, 33—35
 თავისუფალი 42
 თავისუფალი 3, 24, 35
 თავისუფალი 271
 თავისუფალი 20
 თავისუფალი 211
 თავისუფალი 3, 28
 თავისუფალი 28
 თავისუფალი 3, 26, 28
 თავისუფალი 5, 26, 33, 35, 38, 90, 211—215, 202, 367, 369
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი 3, 33
 თავისუფალი 3, 26, 28
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 19
 თავისუფალი 3, 23
 თავისუფალი 33
 თავისუფალი 39
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი შვი 3, 22
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 33
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი 3, 20, 26
 თავისუფალი 216
 თავისუფალი 28, 172
 თავისუფალი სკოლა 28, 30, 33, 35
 თავისუფალი 37, 38
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი შვი 3, 19
 თავისუფალი 39
 თავისუფალი 3, 20, 33
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 20, 26
 თავისუფალი სკოლა 3, 33, 34
 თავისუფალი 3, 5
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი 3, 23, 26, 37
 თავისუფალი 3, 20, 26, 27, 33—35, 39, 365
 თავისუფალი 216
 თავისუფალი 3, 22, 39, 216—219
 თავისუფალი 3, 20
 თავისუფალი 3, 19, 22, 24, 32, 35, 39
 თავისუფალი 33
 თავისუფალი 172
 თავისუფალი 3, 28
 თავისუფალი 3, 22, 39, 40
 თავისუფალი 3, 24, 35
 თავისუფალი 328
 თავისუფალი 3, 19, 20, 24, 26, 30, 35, 36
 თავისუფალი სკოლა 3, 28
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 3, 22, 39, 85, 216, 220—226, 295, 297
 თავისუფალი მამა 220, 224
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 3, 20, 22, 39
 თავისუფალი 3, 20, 33
 თავისუფალი 16, 31, 37, 38, 41, 54
 თავისუფალი ლეგენდები 3, 130, 325
 თავისუფალი 31
 თავისუფალი 33
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 28, 30, 34, 36, 38—40
 თავისუფალი 3, 19, 142
 თავისუფალი 3, 23
 თავისუფალი 3, 5, 24, 35, 36, 92, 93, 180, 182, 183, 227—232
 თავისუფალი 233
 თავისუფალი 3, 24, 189, 233—237
 თავისუფალი 3, 22, 28
 თავისუფალი 233
 თავისუფალი 3, 20, 233
 თავისუფალი 3, 233
 თავისუფალი პედაგოგი 3, 28
 თავისუფალი 39
 თავისუფალი 138
 თავისუფალი 5, 26—28, 30, 31, 42, 44, 50, 52, 54, 97, 116, 119, 138, 211, 241—245, 274—276, 278, 285, 306, 308, 319, 342, 345, 399, 401—403
 თავისუფალი 19

თავისუფალი 3, 19, 30
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 32, 50
 თავისუფალი 30
 თავისუფალი 3, 50, 138, 199, 238—240
 თავისუფალი 138
 თავისუფალი 243
 თავისუფალი 243
 თავისუფალი 138
 თავისუფალი 3, 24, 35, 36, 199
 თავისუფალი 138
 თავისუფალი 243
 თავისუფალი 3, 243
 თავისუფალი 138
 თავისუფალი 12
 თავისუფალი 3, 22, 39, 138
 თავისუფალი 3, 151, 238
 თავისუფალი 3, 26, 28, 122
 თავისუფალი 3, 24, 35
 თავისუფალი 3, 22
 თავისუფალი 3, 20, 24, 35
 თავისუფალი 20
 თავისუფალი 45
 თავისუფალი 3, 24, 35
 თავისუფალი შვი 3, 20
 თავისუფალი 26, 35
 თავისუფალი 3, 39
 თავისუფალი 22
 თავისუფალი 3, 22, 39
 თავისუფალი 3, 23, 39
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 23
 თავისუფალი 3, 23, 37, 39
 თავისუფალი 3, 28
 თავისუფალი 300
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი სკოლა 3, 5, 20, 26, 33—35, 38, 39, 50, 173, 207, 246—251, 384, 385
 თავისუფალი 3, 20, 33
 თავისუფალი 3, 5, 23, 24, 26, 33, 37—39, 47, 44, 92, 106, 173, 246, 252—259
 თავისუფალი 3, 24
 თავისუფალი 3, 23, 37, 38, 260—263
 თავისუფალი 3, 23
 თავისუფალი 23
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი სკოლა 30
 თავისუფალი შვი 30
 თავისუფალი 387, 388
 თავისუფალი 3, 23, 37
 თავისუფალი 5, 19, 41, 44, 264, 274, 278, 286, 317, 520, 384
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 27, 30, 32, 35
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 264
 თავისუფალი 172, 180
 თავისუფალი 25, 26, 29, 30, 32—35, 41, 54, 172, 264—270, 274, 275, 288
 თავისუფალი 317
 თავისუფალი 3, 22, 29
 თავისუფალი 31
 თავისუფალი 169
 თავისუფალი 3, 15, 23, 37, 38
 თავისუფალი 23
 თავისუფალი 413
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 3, 20, 26, 28, 122
 თავისუფალი 3
 თავისუფალი 3, 19
 თავისუფალი 164
 თავისუფალი პედაგოგი 79, 187, 219, 307
 თავისუფალი რეპორტი 44, 74, 79, 90, 93, 106, 109, 110, 139, 147, 153, 171, 187, 195, 207, 213, 221, 222, 229, 235, 248, 255, 266, 261, 266, 269, 291, 299, 296, 297, 302, 317, 328, 333, 332, 337, 352, 367, 390, 394, 415
 თავისუფალი 26, 30, 33, 80, 274, 278, 285
 თავისუფალი 30, 32—34
 თავისუფალი 3, 5, 35
 თავისუფალი 3, 5, 35
 თავისუფალი 44, 90, 147, 183, 187, 207, 213, 221, 222, 229, 233, 235, 246, 248, 285, 302,

ხალილური 28, 30, 31, 39
 ხარჯანი 23, 37
 ხარისთავა 16, 39
 ხარისთავა ადგილობრები 3, 19
 ხარისთავა აქატილი 3, 22
 ხარისთავა თეთრი 3, 26, 28
 ხარისთავა კოლხები 3, 20, 26, 33—35, 38, 39, 397
 ხარისთავა მეგრული 3, 23
 ხარისთავა მესხები 3, 19
 ხარისთავა შავი 3, 28
 ხეხე 3, 22, 359
 ხეჯარული 3, 22
 ხითური 3, 20, 33

ხიხე 399
 ხიხე ლეჩხუმის 3, 24, 35
 ხიხე რაველი 3, 24
 ხიხე 3, 5, 27, 28, 31—33, 35, 41, 42, 44, 54, 242, 243, 275, 285, 306, 342, 399—404
 ხორეში 3, 22
 ზიტური 3, 21
 ზიფთური 3, 22, 26, 37, 39, 40, 54, 216, 405—408
 ზოფისთილი 23
 ზრივი 3, 24, 35
 ზუნაშივი 3, 22, 37
 ზუგნიძე 3, 23
 ზუგნიძე 23
 ზუგნიძე 3, 22
 ზუგნიძე 3, 22

ზუზა თეთრი 39
 ზუზა შავი 3, 22, 39
 ჯავახიური 3, 22, 26, 39, 40, 199, 409—412
 ჯანაშვილი 54, 242, 243, 399, 402
 ჯანი 3, 22, 21, 26, 39, 40, 85, 216, 224, 225, 297, 413—418
 ჯანი ასკანური 3, 22
 ჯანი ნაკაშიძის 22, 39, 40, 222
 ჯანი ცოტური 3, 22
 ჯანარი 3, 19, 30
 ჯაბორცა 45
 ჯანური 3, 22, 39
 ჯესაინე 31

დ) მიწიანობა სახელწოდებანი

აბზინა 12
 აფანი 12
 ავათი 14, 16
 აღმალი 14, 16
 ანლი 24
 ასტარაუდსი 16
 ატანი 8, 12, 14, 16, 17, 19
 ბაბლი 1, 3, 6
 ბაგრატიანი 15, 17
 ბაღაშაიანი 11
 ბალი 8, 12, 16, 17, 19
 ბაშა 10, 15, 17, 19—22, 24
 ბაქი 20, 21
 ბერატი 14, 16
 ბია 20
 ბირჩი 10, 15, 17, 19—21, 24
 ბრატული 12, 14, 15, 16, 19, 21, 22
 ვარგარი 12, 14, 16, 17, 19
 ვარანი 12
 ვარკა 16
 ველაბი 12
 დამასხი 1, 16, 17
 დანა 22
 დიდელი 11
 მსაღიფი 2, 11, 20, 21
 ვეფერი 14
 ვარდი ვაზანდის 12
 ვაშლი 1, 8, 12, 14, 17, 18, 22, 31
 ვაყაყაური 14
 ვერხვი 11, 17, 19
 ზეთისხილი 10, 12, 15, 16, 21, 22, 335
 ზღმარტი 11, 12
 თავისარი 21
 თამბაკი 12, 15
 თამელი 18
 თელა 11, 12, 14, 16—18
 თრბილი 16
 თუთა 8, 11, 14, 17
 თურბი 16
 თურბი 10, 12, 21, 22
 თბილი 1, 12, 16
 თბისელა 17
 თელი 11, 20, 21, 24
 თორდავასლა 19
 თსლი 17
 თსაბაბი 17
 თფანი 18, 21
 ძავალი 1, 11, 12, 16, 17
 ძანაბი 15
 ძებნაძე 11, 17, 18, 21
 ძეგაძე 13, 14
 ძეგაძე 17
 ძვლი 17, 18

კერძები 10, 11, 13, 17
 კტრი 15, 17
 კრისი 1, 2, 18
 კომპოსტი 17
 კოში 12
 კოჭები 19
 კელმუხი 17
 კენელი 18
 კურკამჭალი 1
 ღვინი 11, 22, 23
 ლაქში 17
 ლერწმი 17
 ლელი 8, 12, 14—16, 19, 21
 ლომილი 10, 12, 21, 22
 ლობიო 49
 მავალი 11, 17, 18
 მარწვი 22
 მავალი 11, 21, 22
 მელაშვილი 15
 მუხომჭირა 12
 მიცი 20, 21
 მრავალბარე წელის 17
 მხალი 1, 8, 12, 14, 17, 19
 მურყანი 11, 21—23
 მუხი 11, 12, 16—18, 22—24
 მუხი ჭარბი 18
 მუხი ჭარბი 18
 მუხი მარტვისის 20, 21
 ნარინი 10, 12, 21, 22
 ნაძვი 24
 ნეკრასალი 13, 17, 18, 21
 ნესვი 12, 14, 15
 ნიორი 9
 ნეში 12, 14, 16
 იფი 11, 17
 პანტი 11, 13, 17, 18
 პეკანი 16
 პომიდორი 17
 პრასი 17
 პეტარია 22
 რეპანი 12
 რტული 11—13, 20—24
 ხაშპირი 12, 14
 სამეურა 17
 სასლაფი 16
 სელი 15
 სეი 11, 17
 სინიფი 12, 24, 49
 სოკი 24
 სტოლი 17
 სტრი 11
 სურია კოლხები 21
 სურია ჯეველები 21
 ტარხენი 17
 ტორფი 9
 ტბილი 17
 ტაშალი 1, 11, 17

ფანი 17
 ფანა 12, 14, 16,
 ურო 2, 11, 12, 14
 ფეხია 16
 ფეტვი 15
 ფევი 22, 24
 ფორთხალი 201
 ფსტა 12, 14, 16
 ფურცელა 22
 ფშატი 12, 14
 ქაკვი 9, 11
 ქალივი 1, 8, 9, 16, 19
 ლვედვი 11, 21
 ლია 14
 ლომი 10, 24
 უისი 14, 16, 19
 ვარაჯული 7
 ვარდანი 12
 ვორიარა 22
 შავი 16
 შინადაწლა 11
 შინდი 1, 11
 შორაქანი 10, 12
 შური 20, 21, 24
 ჩაი 22, 23
 ჩიტავაშლი 17, 18
 ცაცხვი 20
 ტელქა 20
 ტენი 12, 16—18
 ტიბი 17
 ძმარხლი 20, 21
 წახლი 10, 24
 წევა 11
 წიფელი 11, 20—24
 წიფე 9
 წევი 20, 21, 24
 ქანჭერი 1, 8, 9, 16
 ქარხალი 17
 ქერაში 12, 14
 ქილი 17
 ქლივი 17
 ჰახვი 17
 ხეხერი 17
 ხეხერი 12
 ხორხალი 12
 ხელევა 12
 ხეწი 17
 ხეწა 10—12, 14, 16, 21, 22, 24, 202, 202
 ხეჩხეში 14
 ჩარჩხელი 12, 23
 ჩორჩილი 11

შინაარსი - Содержание

წინასიტყვაობა	V
Предисловие	VII
საქართველოს შეფენაობა და მისი ბუნებრივი პირობები	1
საქართველოს ვენახების ჯიშობრივი შემადგენლობა და მისი განლაგება შეფენების რაიონებში	25
საქართველოს შეფენაობის განვითარების პერსპექტივები	41
Природные условия виноградарства Грузии	55
Сортовой состав виноградных насаждений Грузии	65
Перспективы развития виноградарства Грузии	69
ლიტერატურა - Литература	73

ჯიშები	75	Сорта	75	ჯიშები	75	Сорта	75
აფსირხვა	77	Амспирхва	81	ოქანური საფრე	246	ოქაური сапере	250
ალადსტური	83	Аладстури	86	ოჯალენი	252	Ожалени	258
ალექსანდროული	88	Александровский	94	პანენი	260	Панени	262
ალიგატე	95	Алиготе	100	პინო შავი	264	Пино черный	269
ამლახე	103	Амлаху	106	რკწივთელი	271	Ркцитсели	278
ბროლა	108	Брола	112	საფურავი	281	Сафравани	289
ბუდეშური	113	Будешური	117	საწურავი	291	Сацурავი	293
ბუდეშური წითელი	119	Будешური цителли	124	სხლათუბანი	295	Схлათубანი	298
განჯური	126	Ганджური	131	უსახელური	300	Усахелური	304
გორული	133	Горула	136	ქისი	306	Киси	310
გორული მწვანე	138	Горули ишване	143	შამპაბოტო	312	Шампабнто	315
გრძელმტევანი	145	Грдзелმтеვანი	149	შარლონი	317	Шарлоნი	321
დონდლაბი	151	Дондлаბი	155	შისლა - თეთრი	323	Шисლა беаი	326
თაგვერი	157	Тагვერი	162	შერგავი	331	Шергავი	329
თითა ქართლური	164	Тита картლური	167	ნევილეში	333	Невишени	333
კაბერნე სოფინიონი	169	Каберне софинион	174	ნინური	335	Чинური	340
კამური თეთრი	175	Камური თეთრი	178	ნიტისთვალა	342	Нитистვალა	346
კაბისტონი შავი	180	Кабистონи шавი	183	ზხვერი	348	Чхვერი	355
კაბისტონი თეთრი	185	Кабистონи თეთრი	190	ცოცა	357	Цоცა	362
კაბი	192	Качичი	197	ცოცოკოური	364	Цоцოკური	370
კლარჯული	199	Кларджული	202	ცხენისძევე აფხაზური	372	Цхენისძევე афхазური	374
კრახუნა	204	Крахуна	209	ცხენისძევე აპარული	376	Цхენისძევე апарული	379
კუნა	211	Кунა	214	ძელშავი	381	Дзелшავი	385
მკერძანი	216	Мкерძანი	218	წულეციის თეთრა	387	Цулეциის თეთრა	392
მტევანდიდი	220	Мтеვანიდიდი	225	ჭვითელი	394	Чვითელი	397
მუჯურეთული	227	Мужуретული	231	ხიხვი	399	Хихვი	403
მცვეანი რაჭული	233	Мцვეანი რაჭული	236	ხოფათური	405	Хофათური	407
მწვანე კახური	238	Мцване кахური	244	ჯავახეთური	409	Джавახетური	411
				ჯანი	413	Джანი	416
ქართული ვაზის ჯიშები							419
Грузинские сорта винограда							424
საძიებელი							425

